
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01450154 8

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS QUINTUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO ET ACCURATE EXCUSI

TOMUS VIGESIMUS QUINTUS

1334-1355

EX TYPIS CONSOCIATIONIS SANCTI PAULI

BARRI-DUCIS — 36, VIA DICTA DE LA BANQUE, 36 || PARISIIS — 51, VIA DICTA DE LILLE, 51 || FRIBURGI HELV. — 10, VIA DICTA GRAND'RUE, 10

M DCCC LXXX

SUMMARIUM

TOMI XXV.

MCCCXXXIV. 1-6. Græcos in Ecclesiæ gremium, sumpta occasione ex incursionibus Turcarum, revocare studet Joannes, adhibita Francorum regis auctoritate missisque Apostolicis nuntiis. 7-11. Qui principes, quæque civitates in Turcas fœdus conjunxerint narratur. 12, 13. Pontificis studium de ferendis Armeniæ contra Saracenos auxiliis. 14-16. Lites inter principes Occidentales enatas Joannes sopire conatur. 17. Ad conventus pro tollendis bellis Italicis habitos Pontifex mittit legatos. 18. Venturini Dominicani zelus; districtæ in Fraticellos leges. 19-23. In pertinacem Ludovicum Bavariæ ducem, quem ad partes Ecclesiæ revocare adnitebatur Joannes, Apostolicæ sanctiones. 24, 25. De pacis Polonos inter et Cruciferos conditionibus. 26. Carolus Ungariæ rex contra Tartaros athleta. 27-38. Controversiam de beatarum animarum visione examini subjicit Joannes, quem calumniis undique obrutum Benedictus papa anno proximo defendit. 39. Joannis pia mors. 40-45. Calumniæ illi objectæ refelluntur. 46-48. Benedicti XII novi Pontificis patria, primordia, et ad præsules litteræ Encyclicæ.

MCCCXXXV. 1, 2. Benedicti in Ludovico Bavaro Ecclesiæ reconciliando clemens opera. 3-5. Romanorum legatio ad Pontificem, cui Galliæ rex reditum in Urbem impedit. 6, 7. Ludovicus per nuntios veniam petit, nactus idcirco gravissimos adversarios. 8-26. De visione beatifica denuo discussa liber Benedicti amplissimus. 27, 28. Italia a tyrannis laniata, Pontifex Philippum importuna quæque postulantem admonet. 29-31. De classe instruenda, deque bello Turcis inferendo Benedictus agit, hortatur principes. 32-35. Ut Armeniæ opem ferret, Philippum sollicitat. 36-38. Ad pacanda in Scotia enata bella, Pontifex mittit internuntios, Angliæ, et Galliæ regibus scribit. 39-42. Ad litteras Alfonsi Aragonii, de Sardiniæ et Corsicæ regno Sedi Apostolicæ accepto, respondet admittens hanc fidei sponsionem. 43-48. Robertus Siciliæ rex postulatus a Benedicto veteres de regno suo pactiones publicis litteris instaurat. 49-52. Hæc exempla sequi detrectat Fridericus Trinacriæ rex, admonitus ideo per litteras Pontificias. 53-55. Alfonsus Aragoniæ rex, a Benedicto violati fœderis arguitur. 56. Ungaro regi de parta victoria gratulatur papa. 57. Inter Ungariæ, Boemiæ et Poloniæ reges fœdus. 58. De Cruciferorum cum Polonis discordia. 59-63. Pontificis adversus hæreticos in variis regnis pullulantes, et adversus schismaticorum nefaria consilia Apostolici conatus. 64-68. Alfonsum Castellæ ad exscindenda in regno suo grassantia scelera hortatur Pontifex qui Ecclesiarum splendori earumque instaurationi paterne studet.

MCCCXXXVI. 1-16. Benedicti de animarum justarum ante resurrectionem beatitudine, impiarum vero pœna infernali Apostolicum decretum. 17-28. Ludovicus Bavarus, revocatis suis perperam gestis, per litteras supplicat Pontifici, promissa pacta sacramento sanciens. 29, 30. Ad eumdem a cœptis resilientem Pontificis monita, posthabita tamen. 31-38. Per Epistolas et legatos Bavarus denuo

de schismate conflato petit veniam, sua scelera damnat, expeditionem sacram pro iisdem expiandis spondet. 39. Regi Galliæ consilium de jungendo fœdere cum Ludovico petenti respondet Benedictus; Ludovicus sacramenta infringit, quo Philippi expeditio disturbatur 40, 41. Vastata Armenia, Pontifex condolens, insulanos ad religiosam militiam concitat. 42 46. Litis Gallum inter et Anglum papa arbiter scribit Philippo de expeditione sacra jurejurando promissa. 47. 48. Alfonso Aragoniæ rege mortuo, succedit filius Petrus, qui prædecessorum more, fideliter clientis præstat officia. 49-52 De turbis in Aragonia sedandis Pontificis curæ. 53-55. In Scaligerum superbum et rebellem in Italia superiori bellum comparatum. 56. Papa Ecclesiastica jura in Brabantia oppressa tuetur. 57, 58. Benedicti de controversia archiepiscopatus Moguntini litteræ ad Philippum regem. 59, 60. Balduini ab administratione sedis Moguntinæ repulsi ad Pontificem Epistola excusatoria. 61, 62. Benedictus Casimiro Poloniæ regi fœdus cum Ungaris et Boemis exprobrat, jura Ecclesiæ commendat. 63, 64. Ut Robertus Siciliæ rex impietatem Fraticellorum reprimeret, sollicitatur a Pontifice. 65 69. Benedicti in reformanda monastica, præprimis Minoritarum disciplina, eximia studia. 70. Pia S. Elisabethæ Lusitanæ mors.

MCCCXXXVII. 1-4. Denuo tractatur de reconciliatione Ludovici Bavari ad quem a cœptis resilientem dolorose scribit Pontifex 5, 6. Ad Henricum Bavariæ ducem Ecclesiæ reconciliatum Pontificis litteræ adhortatoriæ. 7-10. Eduardum Angliæ regem ab ineundo fœdere cum Bavaro litteris abducere conatur Benedictus. 11-14. Philippum periculi Galliis ex Germania impendentis monet, suadendo ipsi pacem cum Anglo. 15, 16. Ad sopiendum atrox bellum Anglicum, legatos amplissimis instructos mandatis, mittit Pontifex. 17 21. Asserendæ in Galliis et Anglia immunitati sacerdotali, tuendisque Ecclesiæ privilegiis per legatos operam navat. 22, 23. Benedictus Philippum jurisjurandi graviter monet. 24. Ad Leonem Armeniæ regem clade affectum, Pontificis Epistola. 25. Descriptis belli inter Castellæ et Lusitaniæ reges exordiis, Petro Aragono de suscepto pacis consilio gratulatur Pontifex. 26. Obitus Friderici Trinacriæ regis. Urbibus Italiæ dissensionibus intestinis laborantibus, præfectos imponit Benedictus. Romani fessi discordiis Pontificem ut Romam redeat rogant. 27-29. Bononienses seditiosos gravi edicto percellit, in perduelles pœnas Ecclesiasticas intentat, et demum promulgari jubet Benedictus. 30. Minoritis Venetiis lapsis proposita venia. Bosnia hæresi infecta. 31, 32. Andronicum Palæologum, ad Ecclesiarum unionem urgendam litteris provocat; Robertum Siciliæ regem concordiæ interpretem constituit Pontifex. 33. Hi tamen tractatus ob bella Occidentalia dissolvuntur.

MCCCXXXVIII. 1, 2. Ex conventu suspecto Spiræ in causa Ludovici Bavari habito oratores cum litteris ad Pontificem, qui reconciliationis cum Ecclesia velut conditionem ponit pacem cum Gallo conficiendam. 3-17. Benedicti de tentata a Germanis concordia litteræ, in quibus reconciliationis historiam fuse exponit, nefariorum de eadem commenta perstringuntur. 18-21. In seditionem in Judæos Germaniæ concitatam, episcopum Pataviensem diligentissime per litteras inquirere jubet Pontifex. 22-26. Carolum Ungariæ regem, ut ab opprimendis præsulibus desistat, injurias illatas emendet, per Epistolam monet. 27, 28. De comitatibus Ecclesiæ vectigalibus. 29-31. Pontificis sanctio in ditionis Ecclesiæ tyrannos, proprimis in rebelles Bononienses, quibus mittitur internuntius. 32. Superiores Italiæ provinciæ bellum movent in Scaligeros. 33-49. Petrus Friderici Trinacriæ regis filius, per litteras petit sibi regnum Pontificio beneficio tradi, sed in cassum. In gratiam Roberti pro eo regno opem a Sede Apostolica flagitantis, legatos decernit Benedictus Diplomate instructos amplissimo. 50, 51. Pontificis in conciliandis Hispanis studia, in avertendo ab adulterio rege Castellæ monita. 52, 53. Parens monitis, regi Lusitano fœdere junctus, arma in Barbaros vertere meditatur. 54-58. De Anglico Gallis imminente bello Philippum per litteras paterne hortatur papa; regibus pacem amplectendam suadet. 59-71. Eduardum in Germaniam profectum tituli vicarii Cæsarei a Bavaro accepti, Benedictus per Epistolam arguit; per aliam Leodienses monet, ut ad refellendos Ludovici impetus cum aliis episcopis imperii societatem ineant. 72. Hugoni regi Ciprio gratulatur Pontifex de parta a Turcis victoria. 73-79. Tartarorum imperatoris ad papam legatio, et litteræ honorificentissimæ, quibus Benedictus respondet gratulando, et imperatori, et ibidem fidelibus de egregio eorum in Christianos studio. 80. Minoritæ ad Tartaros missi. 81-87. Pontifex creat cardinales; ritus in creatione servari soliti.

MCCCXXXIX. 1-5. Ludovicum Bavarum, novorum facinorum reum clementer iterum admonet Benedictus. 6-8. Ad ipsum mittit internuntium, proponens concordiæ rationem. 9-12. Eduardum Anglum Gallias invadentem, ut a lite contra episcopum Cameracensem desistat monet, exponens Ludovici causam. 13. Legati cardinales ad Anglum missi, intentantes illi pœnas Ecclesiasticas. 14-16. Pontifex Philippum et Anglum hortatur, ut certamen detrectent, paci animum accommodent. 17, 18. Eduardus concordiam respuens initum cum Ludovico fœdus excusat. 19. Græci per legatos poscunt Concilium et auxilia contra Turcos. 20-31. Barlaami abbatis,

legati Græcorum, de unione Ecclesiarum sermo ad Pontificem et cardinales. 32-42. Ad hoc respondet Benedictus in litteris ad Gallorum regem datis, disserens de doctrinis controversis. 43. Græca monialis in Germania sanctitate illustris. 44-58. Per internuntios Pontificios Trinacrii, seposito cum Petro commercio, regi Roberto parere jubentur, inobedientes pœnis mulctantur. 59, 60. Roberto bellanti contra Petrum gratulatur Pontifex de parta victoria; funesto tamen corrupta exitu. 61. Insubriæ proceres papæ fiduciarii. 62-66. Ob Italiæ quietem Scaligeri, vacante solio imperiali, a Pontifice, ut poscebant, vicarii cæsarei creantur diversis sub conditionibus. 67, 68. Scaligeri necis episcopi Veronensis rei, quali pœnitentia in gratiam admitterentur episcopo Mantuano significat Benedictus. 69. Ad tutandam ditionem Ecclesiæ præfectos provinciarum constituit. 70. Ligures faventes Barbaris increpat. 71. Inter Castellæ et Aragoniæ reges adversus Mauros fœdus. 72. Alfonso Castellæ regi, bellum in Saracenos paranti gratulatur papa. 73-75. Aragonium ad concordiam cum Jacobo Balearium rege sollicitat; hunc de præstanda Petro clientelari sponsione, et de pace colenda monet. 76-78. Alfonso de parta a Garpis Africæ Barbaris victoria gratulatur Benedictus. 79. Eumdem opes Ecclesiasticas invadentem per litteras corripit. 80. Casimirum Poloniæ regem de Ecclesia egregie meritum, elogiis commendat. 81. Ludovicus Ungariæ rex delectus sceptri Polonici successor. 82. Caroli ibidem regis pietatem laudat Pontifex commendans ipsi Ecclesias. 83. Indulgentiæ Ungaris dimicaturis contra impios, 84, 85. Magno Suecorum, Gothorum et Norvegiorum regi petenti ut Scaniæ dominatus ipsi confirmetur respondet Benedictus.

MCCCXL. 1-3. Pacem inter Anglum et Gallum novis dissensionibus turbatam instaurare conatur Benedictus, Belgas Anglorum fautores censuris devinciens. 4-8. Ut Eduardus sceptrum Gallicum abjiciat monetur a Pontifice 9-16. Argumenta suæ causæ Pontifici exponit idem Angliæ rex, dissimulans ea, quibus Philippi jus nitebatur. 17. Benedicti ad Philippum de re gesta litteræ. 18. Inflictas injurias ab iis qui, cum essent ex familia Pontificia, Anglorum oratorem male habuerant, pœnis severis vindicat papa. 19-25 Philippi injusta circa decimas petita repulsa a Pontifice. 26-31. Benedicti curæ precesque pro sopiendo bello, et pace firmanda. 32, 33. Ad Tornacum agitatum fuisse de pace, Eduardus per litteras significat Pontifici. 34-38. Libellus de Eduardi causæ æquitate papæ ab illius oratoribus datus; monetur Anglus, ut petitis modum ponat. 39. Regum oratores conveniunt apud Pontificem. 40-43. De concessis subsidiis bellicis contra Mauros Castellæ regi Alfonso scribit Benedictus. 44-47. Post victoriam navalem ab Afris reportatam, hortatur Pontifex Alfonsum ne animo deficeret. 48-50. Instaurata Christiana classe, firmatoque inter Lusitanum et Castellanum fœdere, Hispanos solemnes supplicationes crucemque induere jubet Pontifex. 51-54 De reportato triumpho reges victores papæ scribunt; qui iisdem congratulatur. 55-57. Eduardum ad arma adversus infideles convertenda per Epistolam hortatur; Petrum Aragonium ut infideles in regno reprimeret. monet Benedictus. 58. Scaligeri vectigal Pontifici pendunt. 59-61. Bononiensibus ad officium revocatis leges impositæ. 62. Italia fame laborante, consulit Pontifex 63. Petro Trinacrio mortuo succedit filius Ludovicus. 64, 65. Benedictus litteris ad Robertum regem describit quid voti animo conceperit Philippus Balearis princeps, novum ordinem condere affectans 66-68. Ludovicus Bavarus expeditionem in Italiam molitur; conciliationis ab ipso postulatæ modum proponit Pontifex. 69-71. Papienses derelicto Bavaro ad Ecclesiam redeunt, solvi censuris flagitant. 72. Ut Ulricus e Novadomo hæreticos in Boemia grassantes ad officium cogeret, sacris indulgentiis a Pontifice donatur. In theologorum cœtibus Parisiis varii errores damnantur. 73. Bosniæ Banus Stephanus ad fidem Catholicam revocatus, contra hæresim exscindendam, Sedis Apostolicæ auxilium implorat. 74-76. Tartaricam Ecclesiam curat Benedictus, grates agens imperatori, de egregio in Christianos studio. 77, 78. Casimirum Poloniæ ad debellandos Tartaros excitat. 79. De S. Gertrudis in Deum amore.

MCCCXLI. 1-7. Benedictus ob missa ipsi Mauricæ victoriæ spolia, Alfonso Portugalliæ regi scribit, gratulatur, justis postulatis annuit. 8. Finitimos reges ad belli societatem sollicitat. 9. Philippo de induciis coeundis scribenti respondet Pontifex. 10. Ut Belgæ ad officium redeant instat. 11. Comes Hannoniæ Cameracensi episcopo conciliatus. 12-15. Philippus fœdus cum Ludovico Bavaro inconsulta Sede Apostolica iniens, pro ejus cum Ecclesia reconciliatione agit; cui papa respondet, fœdus illud exprobrans. 16, 17. Ut episcopus Pragensis Joannis Boemiæ regis filium diademate insignire possit, concedit papa. 18. Ducis Brabantiæ ad Pontificem legatio. 19-28. De Mediolanensium cum Ecclesia reconciliatione documentum. 29-33. Joannis Novarensis episcopi et Luchini Vicecomitum Mediolanensium, pollicitationes factæ Sedi Apostolicæ. 34. Lucani, Pisani et Tolentini disceptant. 35, 36. Roberto Trinacriam repetenti Genuenses conciliare nititur Pontifex. 37, 38. De censu Ecclesiæ a Roberto et Aragonio soluto syngrapha Benedicti. 39-41. De Pomeraniæ controversia litteræ Benedicti ad Casimirum Poloniæ regem. 42, 43. Episcopus Cracoviensis Ecclesiæ suæ jura confirmari postulat. 44. Ad tollendas in Cypro dissensiones incumbit Pontifex. 45-47. De hæresibus in Armenia pullulantibus fuse Leoni regi queritur, eumque cum præsulibus ad errores abolendos sollicitat. 48-70. Describuntur centum sexdecim errores ibidem grassantes, censura Pontificia

notati. 71, 72. Monachi Græci fœda hæresi infecti; ejus confutatio. 73-80. Barlaami libellus quo Græcos ad unionem cum Romana Ecclesia hortatur, quatuor signis hanc Ecclesiam veram demonstrans. 81-83. Andronico mortuo succedit Joannes Palæologus. Catalani in Ecclesiæ gremium redire flagitant. 84. Bonifacii VIII adversus Fraticellos Diploma.

MCCCXLII. 1-5. Extrema Benedicti Apostolica gesta. 6-8. Ei mortuo succedit Clemens VI, qui de susceptis gubernaculis dat litteras ad reges et principes. 9-14. Per legatos Gallos Anglis Belgisque conciliare nititur. 15. Dat monita Eduardo de libertate Ecclesiæ labefactata in Anglia. 16-19. Italiæ factionibus laceratæ misso internuntio mederi conatur Pontifex. 20, 21. Romani flagitant per oratores ut Clemens in Urbem redeat. 22. Pontificis excusatio de rebus Italicis. 23. Petrus Trinacriæ usurpator moritur. Roberti regis insigne pietatis specimen. 24. Hispanorum victoria de Marrochitanis. 25, 26. Pro conciliandis regibus Balearium et Aragonensium Pontificis studia. 27. Prussia a Lituanis vastata. 28. Carolo Ungariæ regi succedit Ludovicus filius. 29. Cardinales a Clemente creati.

MCCCXLIII. 1-6. In Turcas sacram expeditionem indicit Clemens. 7, 8. Venetorum duci belli partem suscipienti Apostolicæ litteræ. 9, 10. In sacri belli societatem vocatur rex Cyprius et princeps Achaiæ; decimæ ad ejusdem sumptus conceduntur. 11-19. De instauranda Ecclesiarum unione ad Græcorum imperatorem Alexium Megaducam, et eorum proceres, laicos Ecclesiasticosque, Pontificis litteræ. 20. Armenia a Soldano invasa. 21, 22. Religio apud Tartaros amplificata. 23. Genuenses cum Cypriis pacificare studet Pontifex. 24. Inter Gallos Anglosque bellum atrox. Initæ induciæ. 25-28. Reges Aragonium et Balearem ad pacem sollicitat Clemens. 29-35. Balearicum regnum adjunctum Aragonio. 36. Castellæ rex bello Maurico implicitus. 37. De Philippi regis Navarræ morte condolet papa. 38-40. Sacro bello in Lithuanos instante Poloni a cruciferis dissentiunt. 41. Magno regi Sueciæ monita a Pontifice. 42-59. Clementis in Ludovicum Bavarum edicta, quæ promulgare jubentur præsules. 60. Ludovicus præ se fert se redire velle ad Ecclesiam. 61-69. Henricus archiepiscopus Maguntinus Ludovico adhærens ad curiam evocatur; Trevirensis præsul redit ad Pontificis obsequium. 70, 71. In Robertum Siciliæ regem, eloginm. 72. Novæ in regno Neapolitano conversiones. 73, 74. Dyrrachii ducis infaustæ nuptiæ. 75-82. Edicitur, rege Siciliæ minore, procurationem regni ad Pontificem spectare. 83. Ecclesiasticarum dignitatum collationem Sedi Apostolicæ reservat Pontifex. 84, 85. Describitur horrida in portu Neapolitano tempestas. 86. Gualterus dux Florentiæ pulsus. 87. Pontificiæ ad Luchinum litteræ. 88, 89. Pœnæ in quosdam episcopos negligentiores. 90, 91. Plura ab Eduardo Anglico contra jus Ecclesiæ pertentata. 92. Dies S. Martialis Aquitaniæ apostoli duplici festo recoli jussus.

MCCCXLIV. 1, 2. In Turcas sacra expeditio indicitur. 3-6. De recuperata per crucesignatos Smyrna Pontifex reges Christianos certiores reddit, Anglum ad bellum sacrum sollicitat. 7. Ad Armeniæ regem Guidonem Pontificis monita. 8. De Fraticellorum in Oriente malitiis: Apostolicæ ad Armeniæ clerum litteræ. 9. Neophyti hæretici in Sicilia. 10-13. Clemens agit de conciliando Bavaro, qui ad Pontificem et cardinalium collegium dat litteras. 14. Franciscus Asculanus minorita et Bavari fautor pœnitens. 15, 16. Clemens ob interregnum Italiæ administrator; Andream regio nomine quoad Sicilaim donat. 17-30. Clientelaris sponsio a regina Neapolitana Joanna præstita. 31, 32. Monita Joannæ a cardinale legato tradenda. 33-36. Legatus missus in Aragoniam. 37, 38. Petrum Aragonium inflexibilem ad clementiam sollicitat Pontifex. 39-47. Ad Ludovicum Insularum Fortunatarum principem Ecclesiæ vectigalem Clementis litteræ, ad quas princeps obediens respondet. 48-50. De his insulis queritur rex Castellæ Pontifici, Lusitaniæ rex Alfonsus jus in easdem disceptat. 51, 52. Algezira parta de Mauris; propterea regi Castellano gratulatur Pontifex. 53. In bello contra Mauritaniæ tyrannum, Alfonso Portugalliæ conceduntur subsidiariæ decimæ. 54. Regem Castellæ monet adversus juris Ecclesiastici oppressores. 55-58. Ad Eduardum contra jus Pontificium machinantem gravissimæ Pontificis litteræ. 59. In Angliam internuntii. 60. Clemens Davidi regi Scotiæ, ut oratores mittat. 61. Queritur Eduardus inducias a Philippo violatas. 62. Pontificis litteræ ad Joannem Philippi regis primogenitum. 63. Indulgentiæ fidelibus Ecclesiam Urbevetanam visitantibus ob insigne Eucharistiæ miraculum concessæ. 64, 65. Pragensis Ecclesia evecta adsedem archiepiscopalem; archiepiscopus sacrandi regem Boemiæ jure insignitus. 66. Singulares pugnæ vetitæ in Ungaria. 67. Tartarorum irruptio in Russiam. 68. Cardinales creantur.

MCCCXLV. 1, 2. De Smyrna obsessa, et de clade ibi accepta ad Eduardum Pontificiæ litteræ. 3, 4. Philippum ne ab expeditione in Turcas desisterit litteris monet Clemens. 5-8. Ducibus exercitus crucesignati, præprimis Imberto delphino Viennensi Pontificis litteræ. 9, 10. Eduardus ut in Turcas arma vertat sollicitatur a Pontifice. 11. De malis instaurato bello Anglico illatis. 12. Ob libertatem Ecclesiæ labefactatam, Eduardus monitus. 13. Item Petrus Aragonius, ut cum

Jacobo Balearium rege clementer agat. 14. Internuntius pro pace inter Boemiæ et Poloniæ reges. 15. Poloni cum hostibus iniqua fœdera. 16. Belli inter Boemos et Polonos causæ. 17, 18. Bellum inter Venetos et regem Ungariæ, in quo fœdus interdicit Pontifex cum Ludovico Bavaro, qui crimina expiare detrectat. 19-21. Bertholdo episcopo Argentinensi veniam poscenti, responsum Pontificis. 22. In Italia seditiones et motus. 23-25. Joanna Siciliæ regina monetur a Pontifice ut viro se conciliet. 26-31. De Andreæ Ungariæ regis crudeli nece. 32. Eucharistiæ miraculum Amstelodami. 33. Pro concilianda divina ope publicæ preces indictæ. 34. Christiani in insula Syriæ capti a Saracenis.

MCCCXLVI. 1,2. Bavarum anathemate damnatum promulgari jubet Clemens, scribens de ejus fraudibus Alberto duci Austriæ, et Francorum regi Philippo. 3-8. De ejusdem causa documentum. 9-11. Electores novum Cæsarem creare jubentur. 12-17. Sacremanta Ludovico præstita rescinduntur, Balduino Moguntino archiepiscopatu dejecto sufficitur Gerlacus. 18. Controversia Boemum inter et Polonum reges ad Pontificem delata. 19-27. Sponsionis a Carolo Boemo Pontifici factæ, a patre Joanne rege confirmatæ et amplificatæ documentum. 28, 29. Ludovico Bavaro indicitur bellum a rege Boemo. 30-37. De necessitate creandi novum Cæsarem Pontificis monita ;Carolo Boemorum rege in Cæsarem electo, gratulatur Clemens, Diplomate ejus electionem confirmans. 38. Belli Leodiensis exordia. 39-41. Galliæ et Angliæ reges ad pacem hortatur Pontifex, missis nuntiis; ab Anglo consilia spernuntur. 42, 43. De Gallorum cladibus, deque cæso in prœlio Boemiæ rege. 44-51. Ad turbas Neapolitanas componendas, internuntium mittit Pontifex ferens ultricem sententiam in Andreæ regis interfectores. 52. Joanna in crimen vocata a Ludovico Ungariæ rege. 53-56. Ad Ungarorum regem scribens Pontifex, ei regni Siculi donationem negat. 57, 58. Responsum Pontificis de Joanna Neapolitana Elisabethæ Ungariæ reginæ datum. 59, 60. In Insubriam Italiamque mittuntur legati ad pacem restituendam. 61, 62. Alfonso Castellæ regi fidei propagatori decimas ad bellum contra Marochitanos concedit Pontifex. 63. In Septentrione bella. 64, 65. Contra Cantacuzenum instruitur exercitus Christianus. 66, 67. Turcis inducias petentibus assentitur Pontifex. 68, 69. Internuntiis Romanæ Ecclesiæ canones in Armeniam deferendos tradit. 70. Archiepiscopo Soltaniensi provinciam dat inquirere in archiepiscopi Seleuciensis impia dogmata. 71. Venturini Bergomatis pia mors. 72-81. Posoniensis Concilii canones instaurati.

MCCCXLVII. 1-7. De sponsionibus a Carolo Romanorum rege Pontifici factis publica documenta. 8-10. Ludovici Bavari repentina morte Caroli auctoritas confirmata. 11. De instituta Pragæ Academia Pontificium Diploma. 12. De Neapolitanis tumultibus, 13-20. Nicolaus Laurentius pseudotribunus insignis impostor: Pontificis contra eumdem mandata, et ad Romanos litteræ hortatoriæ. 21. In Nicolaum Laurentium conjuratio conflata. 22. Belli inter Genuenses et Venetos exordia. 23. Clementis ad Eduardum Anglum bello Gallico abducendum studia. 24. Anglus et Gallus in Ecclesiasticos inimici. 25, 26. Cantacuzenus cum Palæologo imperium partitur. Constantinopolitanæ pseudosynodi impia doctrina. 27. Cantacuzenus Turcis conjunctissimus. 28, 29. Armeni vexati a Soldano implorant auxilia. 30. Rasciæ regi unionem cum Ecclesia expetenti gratulatur Pontifex. 31. Eucharistiæ veritas Cracoviæ in Polonia insigni prodigio illustrata. 32, 33. Ivo sanctorum Catalogo adscriptus. 34-39. Ritus servari soliti in tribuendis sanctorum honoribus. 40. S. Ivonis translatio.

MCCCXLVIII. 1-10. Ludovico Ungariæ regi, sua in regno Neapolitano gesta excusanti Pontifex respondet scribens Bertrando cardinali, Apostolico legato. 11, 12. Ludovico in Ungariam recesso, Joanna e carcere emissa, nubit Ludovico principi Tarentino, Neapolimque repetit. 13. In Nicolaum Laurentium turbas molientem judicio agitur. 14. Clementis ad Alfonsum Castellæ de jure Ecclesiastico disceptantem responsum. 15. Caroli imperatoris auctoritas in Germania aucta. 16-20. Henricus archiepiscopus Moguntinus postulatur judicio. 21. De pseudominoritis Ecclesiæ infectis Pontificiæ querelæ. 22. Caroli imperatoris in Bavaros expeditio. 23. Cruciferorum in Lithuaniam expeditio. 24. Suecorum exercitus contra Russos. 25, 26. Ad Cantacuzenum legati decreti. 27, 28. Cretensi archiepiscopo de parta victoria gratulatur Pontifex. 29. Clementis de Syria liberanda studia. 30-32. Pestilentia in Occidente. 33. Circa Judæos Pontificis decreta paterna. 34. De horum temporum calamitatibus. 35. B. Bernardi Senensis ex Ordine Olivetanorum mors. 36. Petrus Rogerius creatus cardinalis.

MCCCXLIX. 1-6. De regno Neapolitano cladibus attrito papæ studia et decreta. 16. Clementis pro conciliandis Venetis Liguribusque curæ. 11. De jubilei anno quinquagesimo Pontificium Diploma, 12-14. Graves in Germania turbæ. 15-17. Bavarici schismatici ad Eclesiæ obsequium redeunt. 18-22. Flagellantium pia exordia, defectio et damnatio. 23-25. Cruciferi in Lithuania victores; Pontificis ad Lithuanos et ad Casimirum Poloniæ regem de conversione Lithuanorum litteræ. 26. Clementis pro concilianda inter Gallos Anglosque pace internuntii. 27, 28. Redintegratum

in Mauros sacrum bellum. Alfonsus rex peste obit. 29. Pontificis ad regem Cyprium, de impiis Soldani consiliis litteræ. 30. Induciæ a Turcis postulatæ. 31. Funestæ ex bello Anglo-Gallico sequelæ.

MCCCL. 1, 2. Multitudo ad limina Apostolorum concurrentium. 3. Piorum liberalitas in sacra stipe Ecclesiis conferenda. 4-6. Cardinalis in Urbe legatus petitus insidiis; ob Nicolaum Laurentium in vincula conjectum Clemens Carolo regi grates agit. 7-12. Archiepiscopus Mediolanensis Bononiam affectans cum Pepulis judicio postulatus a Pontifice. 13. Mantuani ad Ecclesiæ obsequium reversi. Concilium Patavii celebratum. 14, 15. Reliquiarum B. Antonii Ulyssipponensis translatio. 16-21. Patriarchæ Aquileiensis cæsi vita illustris. 22-25. De Beneventanæ provinciæ finibus Pontificium Diploma. 26, 27. Ludovicus Ungarus motus concitat in regno Neapolitano. 28-32. Pontifex per legatos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium Græcos revocare studet. 33-36. Armorum fœdus in Turcos redintegratum; Pontificis hac de re curæ. 37, 38. Errores apud Armenos sparsos exscindendos curat Clemens. 39, 40. Regi Francorum Philippo mortuo succedit filius Joannes ad quem Pontificis consolatoriæ litteræ. 41-44. Alfonsus Castellæ rex lue ad Heracleam correptus obit; reginam et filium Petrum successorem consolatur papa. 45, 46. Regem Aragonium juris Ecclesiastici læsorem Clemens litteris monet. 47. Cardinalium creatio. 48. Ægidio pileus rubeus transmissus.

MCCCLI. 1-19. Ad exstinguendum Armenorum errores, Clemens eorum patriarchæ fidei Romanæ capita per litteras transmittit; regem ad unionem instaurandam hortatur. 20, 21. In convertendis schismaticis in Servia, Macedonia et Dalmatia Pontificis opera. 22-24. Venetos ac Genuenses dissentientes ad pacem hortantur Petrarcha et Pontifex, at incassum. 25. Christiani in Oriente oppressi. 26. Aragoniæ rex de violatis juribus Ecclesiasticis veniam poscit. 27, 28. In Joannem archiepiscopum Mediolanensem in Pepulosque Lombardiæ actio judiciaria instauratur a Pontifice. 29. Scaligero mortuo succedunt ejus filii. De rebus in Etruria gestis. 30. Carolo de juribus in Italiam recuperandis meditanti Pontifex respondit. 31, 32. Metuentes Carolum vicecomites Mediolanenses pacem expetunt. 33, 34. Poloni et Ungari contra Tartaros. 35, 36. Pestis in Germania et prœlia. 37. In Galliis adversus hæreticos instituta tribunalia. 38, 39. Clemens gravi morbo tentatus, legem Gregorii X de conclavi temperat. 40. De B. Conradi Placentini mirifica morte.

MCCCLII. 1-5. De pace in regno Neapolitano stabilita, deque Ludovico Tarentino coronando Clementis litteræ. 6. Ludovico Ungariæ regi de Tartaris victori, ut provincias ab infidelibus ereptas suo regno adjiceret annuit Clemens. 7-10. Mediolanensi archiepiscopo gratiam Ecclesiæ flagitanti, pactiones proponit papa. 11. In Joannem e Vico, provinciarum invasorem et consortes anathema. 12, 13. Venetos et Genuenses conciliare, Aragonum regem ad concordiam cum iisdem fovendam incitare adnititur Pontifex. 14, 15. Obsessa a Turcis et Genuensibus Constantinopoli, pro pace desudat Pontifex. 16. Compostellanæ Ecclesiæ jura tuetur. 17-19. In Anglorum regem pœnitentem Pontificis benignitas. 20. Valdensis hæresis Ebreduni repullulat. 21-24. Clementis obitus gesta et virtutes. 25, 26. Cardinalium in conclavi conspiratio. 27-31. Innocentii VI creati Pontificis Encyclicæ litteræ.

MCCCLIII. 1-3. Italiæ a tyrannis laniatæ mederi conatur Innocentius. 4, 5. Romanos officii monet. 6-8. Ad Joannam Siciliæ reginam Apostolicæ litteræ. 9. Petrus Aragoniæ rex officii monitus per legatos Pontifici respondet. 10, 11. Genuenses Ungariæ regem in Venetos concitant; Pontifex pacis studiosus. 12. Genuenses clade affecti Joanni archiepiscopo Mediolanensi se subjiciunt. 13, 14. Venetos ad pacem sollicitat Innocentius. 15. Eamdem commendat Gallis Anglisque, qui mittunt oratores. 16. Petrus Castellæ rex in vitia præceps. Moguntinus archiepiscopus subitanea morte sublatus. 17. Pontifex Carolo Romanorum regi gratulanti respondet. 18. Barbarorum excursiones in Poloniam. 19. Pro sacro in Turcas bello decimæ indictæ. 20, 21. Philadelphis ad Sedem Apostolicam recurrentibus Pontificis litteræ. 22-24. Cantacuzeno auxilia postulanti Innocentius respondet favorabiliter. 25. De restituenda apud Armenos fide Pontificis curæ. 26-28. De Begardis in Germania hæreticis scribit ad præsules Pontifex. 29, 30. Pactiones a cardinalibus in conclavi conflatæ rescinduntur. 31, 32. Quædam Pontificiæ sanctiones.

MCCCLIV. 1-4. De rebus Italicis; Nicolai Laurentii funesta mors. 5. De divæ Otiliæ in Germania reliquiis. 6-8. Carolo postulanti, ut per legatos Pontificios coronaretur, Innocentius respondet. 9, 10. De tribus coronis Cæsareis litteræ Pontificis. 11. Joannis archiepiscopi Mediolanensis mors. 12, 13. Petrarchæ oratori pro pace inter Venetos ac Genuenses respondet Venetorum dux Dandalus. 14. Aragoniæ regi Sardos subjicienti, scribit papa. 15. De regno Neapolitano. 16, 17. Albertum Bavariæ ducem, Ecclesiæ gratiam exoptantem conciliari jubet Pontifex rite

in Diplomate exposito. 18. Lanceæ, clavo et parti Crucis festus dies assignatus. 19. Pax inter Gallos et Anglos agitata; dissidia inter Gallum et Navarrum reges. 20-22. Castellæ regem vitiis deditum monet papa binis litteris. 23, 24. Abdalum Clarorum-Montium in confiniis Turchiæ regem, fidem suscipere molientem, Pontificis litteræ. 25. Crucesignati adversus Lithuanos. 26-29. Stephano Rasciæ regi unitatem cum Romana Ecclesia anhelanti Innocentius respondet et gratulatur. 30. Turcæ Græcis cladem inferunt. 31. In Fraticellos Orientem impie inficientes pœnæ.

MCCCLV. 1-18. Carolus corona ferrea Mediolani redimitus lustrat Urbis Ecclesias, scribit Innocentio, referens litteras Pontificias; de coronationis ritibus, deque pactionibus juratis. 19-21. Carolo in Germaniam reverso, Pontifici auxilia pro recuperanda ditione sua pollicenti, Innocentius gratias refert, eumque de inimicis monet. 22. Joanna et Ludovicus in Sicilia regnantes, postulantur judicio ab Innocentio. 23, 24. Petrus Aragonius oratores mittit ad Pontificem. 25. Ducis Veneti in Patritios conjuratio. Italiæ servilis status. 26, 27. Gravis belli Anglos inter et Gallos causæ. 28. Hæreses in Anglia. 29-31. Regi Castellæ vitam castam inculcat, eidemque de pace sibi referenti respondet Innocentius. 32-37. Palæologus restitutus in imperio Constantinopolitano fœdus cum Romana Ecclesia paciscitur. 38. Rhodios ut in Turciam vires sedemque transferant litteris hortatur Pontifex.

ANNALES ECCLESIASTICI.

JOANNIS XXII ANNUS 19. — CHRISTI 1334.

1. *Græcos in Ecclesiæ gremium, sumpta occasione ex incursionibus Turcarum, revocare studet Joannes; adhibita Francorum regis auctoritate, missisque Apostolicis nuntiis.* — Urgebat suscepta pro restituenda in Syria Christiana religione consilia Romanus Pontifex, soldanumque Babylonium religiosorum virorum opera sollicitabat [1], ut consecratas Dominico cruore terras fidelibus redderet, cum ad sacrum bellum felicius conficiendum anno a partu Virginis millesimo trecentesimo trigesimo quarto, Ind. secunda, comprimendum meditatus Orchanem regem Turcarum, qui Græcis et Latinis graviores excursionibus suis clades inferebat; atque in belli societatem alliciendum Constantinopolitanum imperatorem arbitratus, altius et angustius consilium ad hæc perducenda molitus est, intermissam Orientalis cum Occidentali Ecclesia conjunctionem redintegrare. Apostolicis itaque litteris Andronicum ad Græcos in gremium Ecclesiæ revocandos hortatus, proposuit [2] inflictas divinitus ob schisma inveteratum pœnas, hinc a Turcis, inde a Catalanis vexari imperium; illud vero ex funesta cum Ecclesia dissensione attritum ad pristinum splendorem, si schisma sustulerit, excitatum iri.

2. « Magnifico principi Andronico, moderatori imperii Græcorum illustri, gratiam in præsenti, per quam obtineat gloriam in futuro.

« Utinam tua magnificentia consideranter attenderet damna tam spiritualia quam temporalia, quæ jamdudum Latinorum et Græcorum dissensio peperit populo Christiano! Utinam quæ adhuc comminatur inferre, consideraret attente! Utinam quæ bona spiritualia et temporalia ipsorum concordia produceret, tua circumspectio in consistorio deduceret rationis! Non quidem, ut firmiter credimus, si hoc sedule faceret, opus esset tuam excellentiam præveniri exhortationibus, ut ad unionem Latinorum et Græcorum tuum inclinares animum, sed potius exhortantis officium prævenires. Et quia Rex regum Dominusque dominantium Christus Jesus Redemptor noster te ad hoc per Turcorum et Catalanorum molestias invitavit, magnificentiam tuam monemus, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, per aspersionem sui pretiosi sanguinis obsecrantes, quatenus diligenter attendens, quantum tibi accresceret meritum, quamque accedet ad gloriam et exaltationem tui nominis ampliandam, si datum tibi desuper fuerit, ut oves, quæ perierant, tuæ diligentiæ studio ad ovile Domini reducantur, si tuis fiat laboribus, ut unum sit ovile unusque pastor Latinorum et Græcorum, populis tuis temporibus in unitate orthodoxæ fidei adunatis; sic studeas habilitare materiam, sicque animos tuum tuorumque disponere, quod Redemptoris nostri præfati beneplacitis te conformans, Dei patris hæres et filius, ac ipsius Salvatoris cohæres et frater dici et effici merearis. Quod tibi concedat qui perversorum conversionem desiderat, ut de morte ad vitam transire mereantur æternam. Dat. VIII kal. Martii, anno XVIII ».

3. Excitavit aliis litteris Pontifex Joannam imperatricem, quæ institutis Catholicis imbuta erat (Joannes Cantacuzenus [1] ducis Sabaudiæ sororem eam fuisse ait, atque Annam vocat; cum, ut notat Nicephorus Gregoras [2], mutatum ab imperatore illius nomen fuisset) ut studium ad virum ab schismate abducendum collocaret : acceptas jam a Turcis clades divinæ justitiæ adscribendas.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 191. — [2] Ibid. pag. 236.

[1] Crantz. l. I. c. 12. — [2] Niceph. Greg. l. IX.

Et quidem graves eas fuisse, deplorat Gregoras [1] : « Turci, inquit, plurimis navibus ædificatis, non insulas tantum vexaverunt in Ægæo et ultra Ægæum mare sitas, sed mercatorias etiam naves spoliarunt, et crebros exscensus in Mediterranea fecerunt, non secus ac si in sua terra versarentur, obsistente nemine ». Ex iis vero malis sumendam monuit occasionem Pontifex [2] ad Græcos excitandos, ut Ecclesiæ Catholicæ se aggregent; laudemque immortalem collecturam, si ex Apostoli oraculo infidelem maritum, id est, schismaticum, ad fidem orthodoxam traduxerit :

« Charissimæ in Christo filiæ Joannæ imperatrici Constantinopolitanæ.

« Hortatur nos Apostolus et instruit, ut dum tempus habemus, bonum operari sedule studeamus. Profecto, filia charissima, si tempus præsens attente consideres, tempus est, quo erga virum tuum populumque sibi subditum bonum valeas operari : Deus enim per manum Turcorum, qua ipsum tuum virum ejusque populum iis diebus præteritis afflixit satis graviter, et veremur quod, nisi resipiscat, affligat adhuc gravius in futurum, hoc videtur efficere, ut hæc vexatio sibi tribuat intellectum, scriptum est enim : *Imple faciem eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine.* Et alibi : *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.* Cum igitur tibi adsit ad bene operandum temporis opportunitas circa ipsos, magnificentiam tuam rogamus per viscera Jesu Christi, ut sic sedule hoc cures peragere, ut illarum consortio, de quibus scriptum est : *Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem;* merito possis et debeas aggregari, quod tibi dignetur concedere, cui cum voluerit subest posse ». Et infra : « Gratia Domini nostri Jesu Christi te in agendis dirigat, et protegat ab adversis. Amen. Dat. VIII kal. Martii, anno XVIII ».

Præterea ad Græcos facilius ad conjunctionem Ecclesiæ adducendos Pontifex Francorum regis auctoritatem adhibuit, auctorque extitit, ut oratores ad rem urgendam mitteret; ac primum datis IV idus Martii litteris ut hac ratione se gereret, consuluit [3] : « Si ad imperatorem Græcorum, inquit, intendat aliquem mittere super ejus reditu ad Romanæ Ecclesiæ unitatem regia celsitudo, expedit quod illa legatio sit secreta ; alia vero esse poterit publica super passagio et facto Turcorum. Et quantum ad legationem illam, quod ad unitatem Ecclesiæ redeat, expediens videretur, quod excellentia regia offerret illi, quod iret per aquam pro illa apud Ecclesiam offerens interponere partes suas, etc. Dat. IV id. Martii, anno XVIII ».

4. Decreverat porro Pontifex legatos ad Andronicum, qui ipsum ad redintegrandam Ecclesiarum conjunctionem provocarent : rogantique Philippo regi, ut litteris imperatorem ad rem perficiendam hortaretur, respondit [1] se jam ea de re ad Andronicum scripsisse, iterumque litteris eum ac nuntiis excitaturum. Applicuisse Constantinopolim Pontificio nomine refert Nicephorus Gregoras duos [2] episcopos, sacrarum litterarum peritia insignes, Franciscum Vosprensem et Richardum Cersonensem, quos Alanos et Zicchos, a schismate abduxisse vidimus, qui patriarcham et clerum Constantinopolitanum ad theologicas concertationes, pro illustranda nimirum Spiritus sancti ex Patre Filioque processionis veritate provocarunt; ac populum Constantinopolitanum studiis maximis applausisse, ut disputationes solemnes instituerentur : patriarcham vero Constantinopolitanum non parum, qua ratione præsulum illorum doctrinæ resisteret, æstuasse :

« Is, inquit, cum nec linguam dicendi exercitatione instructam haberet, et suos episcopos maximam partem indoctissimos esse cerneret, tergiversabatur ille quidem ; sed quomodo populi tumultum sedaret nesciebat : quare et nos in id certamen mittendos putabat, qui linguam exercitatam haberemus, quamvis in sacrum Catalogum inscripti non essemus ». Adverte, lector, Græcos, qui dum Romanæ Ecclesiæ conjuncti fuere, sacrarum litterarum gloria adeo floruerunt, ubi ab ea se discidere, pristinum scientiæ splendorem apud eos obsolevisse adeo, ut in imperiali urbe nemo, qui cum internuntiis Pontificiis in theologicum certamen posset descendere, reperiretur; atque imperatoris historiographus, vir laicus, producendus esset, qui non sacra Scripturæ oracula, sed ineptias gentilitias afferret.

5. Is vero fugiendam de dogmatibus inter Latinos et Græcos controversis disceptationem adstruere nisus est, ut qui Spiritui sancto in nuntiis Apostolicis loquenti resistere posse diffideret. Non profanandam theologiam atque in vulgus adducendam ex Platone vir schismaticus magno supercilio contendebat, quasi Christus Dominus contra philosophorum arcana anilia , divina mysteria palam et super tecta prædicari non jussisset : non tertium esse judicem, qui de Latinorum et Græcorum controversiis ferret sententiam ; quasi Christus Dominus sacris Œcumenicis Conciliis de dogmatibus certissime pronuntiandi non contulisset auctoritatem ; Græcorum dogmata jam vetustate corroborata, nec post tot tempora labefactanda ; at patres Græci antiquiores sanctitate et scientia clarissimi, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, sunt professi, ut Nicephorus Blemmydes eleganti Commentario, a nobis supra allato [3], demonstravit. Denique Gregoras Scripturarum oracula obscura esse contendebat et perplexa, ex quibus nil certi statui posset. At si nonnulli textus obscuriores, ex aliis oraculis illustrantur, ac verus earum sensus Ecclesiam Catholicam

[1] Niceph. Greg. l. XI. — [2] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 236 et 237. — [3] Ibid. pag. 191.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 200. — [2] Greg. l. X. Bar. in Not. Ms. ad an. 1333. — [3] Ext. ad calcem tom. XIV Annal.

non latet; et quæ vertebantur in controversiam cum Græcis dogmata, a Conciliis OEcumenicis, et antiquissimis patribus Orientalis Ecclesiæ fuerant explanata. Cæterum ad eam Ecclesiarum conjunctionem magis magisque urgendam hortatus est Pontifex [1] Philippum Francorum regem, ut oratores Constantinopolim mitteret, qui Andronico exponerent, quantam sibi ex illa amplitudinem compararet, precibusque minas adderet, si in schismate obduresceret : « Et providentia, inquit, regia sibi scribat, et per certum inducat nuntium ad præmissa; exponens sibi commoda varia, quæ ex hoc poterit consequi et dispendia, quæ tam temporaliter quam spiritualiter incurreret, si tuis consiliis salutaribus contradicat. Dat. non. Martii, anno XVIII ». Optimas porro spes ab Andronico injectas, ex litteris Pontificiis [2] ad Rothomagensem archiepiscopum colligitur, quibus e Græcia præclara nova affluxisse significat, rogatque ut arcana servet.

6. Quod ad alia legationis ad Andronicum a Pontifice et rege Francorum missæ capita attinet : hæc erant duo præcipua, ut vires contra Turcas, a quibus immensas clades acceperat, cum Latinis conjungeret : tum ad expeditionem Asiaticam pro recuperando Domini sepulchro alliceret. De Andronico quidem ad sacri belli societatem pro religione Christiana in Syria instauranda trahendo, hoc consilium Pontifex regi Francorum suggessit [3] : « Si serenitas regia interim sibi intendat scribere, salva deliberatione regia, expediens videretur, quod sibi insinuet, quomodo ipsum ad transmarinum passagium invitasset, cum multum desideret ipsum magnifice aggredi et prosequi negotium antedictum : sed quia ab unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ dicebatur divisus, hoc non potuerat adimplere ; quare hortabatur in Domino et rogabat, ut ad gremium et unitatem dictæ rediret Ecclesiæ ; quo facto ipse rogabat eumdem, ut ad dictum passagium se disponeret in præfixo termino faciendum, tuaque procuraret excellentia, quod crux deberet in illis partibus et indulgentia prædicari. Datum XV kal. Augusti, anno XVIII ».

De alio fœdere in Turcas sanciendo meminit Gregoras subjectis verbis, ubi immanes excursiones Turcicas, de quibus antea egimus, descripsit : « Latinorum principes congressi ea de re inter sese, et cum Carolo (Roberto) Italiæ rege communicant, seque ad propulsandos Barbaros paratos fore pollicentur. Missis etiam ad imperatorem legatis, consensum suum exponunt, hortantes, ne communibus periculis deesset ; sed summo studio in rem gerendam incumberet : intolerabilia enim esse quæ Turci Latinis et Romanis detrimenta in dies inferant, et in posterum illaturi sint. Ad hæc absurdum et ignavissimi esse ingenii, cum liceret ea jactura et ereptione opum nostrarum, quibus inviti a Barbaris spoliemur, ad navalium copiarum apparatum et ultionem hostium uti, ultro cedere illis, et in evidens ac indubitatum discrimen nos ipsos una cum facultatibus nostris ultro præcipitare. Legationi illud etiam Appendicis vice adjecerunt, ni expergisceretur et una secum communes hostes oppugnaret, et ipsum hostis loco futurum. Ita imperator communis illius belli socius esse coactus, exhausto fisco, celerrime tributorum exactores in Thraciam et Macedoniam misit, quamvis jam crebris exactionibus exhaustas ob frequentes Turcorum et Bulgarorum impressiones. Interea et veteres naves reficiantur, et alia nova per totam hyemem a fundamentis exstruuntur. Sub veris exitum imperator, viginti navibus completis, e portu solvit, et ipse ultro classis præfectum agit, quamvis et uxore et cæteris omnibus prohibentibus, quod istiusmodi res ab imperatoria majestate alienæ essent. At ille ut cætera, ita hanc quoque rem sua præsentia et opera confici volebat alacritate et bellico impetu plenus ; Latinarum tamen copiarum adventum exspectabat. Verum illi nuper inter ipsos ortis tumultibus occupati, ea quæ promiserant fefellerunt ».

7. *Qui principes, quæque civitates in Turcas fœdus conjunxerint, narratur.* — Quæ gesta sint gloriosissime in Turcas a Latinis, silentio obruit Gregoras, sed ipsos in invidiam traducit, promissis nimirum Andronico factis non stetisse : intermisisseque expeditionem in Turcas. At historiæ veritas e Pontificiis litteris, scriptoribusque Catholicis petenda est. In primis quidem de bellico in Turcas apparatu sancitum, ut quadraginta triremes egregie instructæ immitterentur, ac Pontifex, Philippus Francorum et Robertus Siciliæ reges, Franciscus Dandulus Venetorum dux, Rhodiorum equitum magister Helionus, atque Andronicus Græcorum imperator ad eam conflandam classem se obstrinxere, scriptæque hæ fœderis leges [1].

« Super subsidio contra Turcos est tractatum de beneplacito sanctissimi in Christo patris domini nostri summi Pontificis, præsentibus nuntiis domini regis Franciæ, scilicet nobili vero domino Hugone Guereri, et magistro Guidone Baudeti decano Parisiensi ; necnon et gentibus hospitalis et civitatis Venetiarum nuntiis, videlicet dominis Andrea Basterio et Joanne Gradenico, in hunc modum. Primo quoniam propter temporis brevitatem non videtur possibile, quod hoc anno, tempore quo proficerent, possent haberi homines armorum in equis, ideo ad providendum, ne Turci noceant Christianis et ad nocendum eisdem, videtur quod pro hoc anno habeantur quadraginta galeæ pro quinque mensibus, quæ postquam, ut præfertur, propter causam prædictam homines armorum mitti non prodesset, dicuntur sufficere. Quæ quadraginta galeæ possunt per modum istum haberi,

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 200. — [2] Ibid. pag. 204. — [3] Ibid.

[1] Ext. apud Jo. tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 135.

videlicet decem ab Hospitalariis, decem a communi Venetiarum, sex a rege Cypri, sex ad minus ab imperatore Constantinopolitano, qui tamen debet ponere decem secundum conventiones cum præfatis Hospitalariis et Venetis habitas : et residuas octo supplebunt sanctissimus in Christo pater dominus noster papa et dominus rex Franciæ.

8. « Actum est etiam, quod quadraginta galeæ prædictæ debeant esse in insula Nigripontis infra totum mensem Maii. Pro anno vero venienti, in quo magnus numerus hominum in armis secundum consilium illorum, qui plus de negotiis istis sentiunt, requiretur, est tractatum, quod habeantur pro prædicto subsidio quæ sequuntur. Videlicet octinginti homines armorum in equis et ad minus triginta galeæ et triginta duo usserii, quæ per modum qui sequitur, habebuntur. Videlicet quod sanctissimus in Christo pater et dominus noster papa et dominus rex Franciæ juvabunt de quadringentis hominibus armorum in equis et de sexdecim usseriis, hospitales de sex galeis et ducentis hominibus armorum, et de octo usseriis seu vasis aliis æquipollentibus pro equis portandis, de quibus hominibus armorum obtulerint centum quinquaginta pro isto anno : rex vero Cypri de sex galeis et centum hominibus armorum et quatuor usseriis. Item supponitur quod rex Siciliæ non omittet, quin faciat quatuor usserios et quatuor galeas : imo ab eo multo majus auxilium exspectatur. Item commune Venetorum faciet decem galeas pro dicto anno futuro.

« Item supponitur, quod imperator Constantinopolitanus faciet etiam plusquam sex galeas, et adhuc homines in armis : et sic etiam posito, quod imperator prædictus non faceret aliquem hominem in armis, non deficit de prædictis, nisi centum homines, qui multis modis satis faciliter supplebuntur : et si quid etiam deficeret, quod non compleretur ab aliquo de prædictis, adhuc restat, quod requirantur Januenses et Pisani et alii, quos potest negotium tangere, ut adjuvent ad prædicta ». Et infra :

9. « Tractatum fuit etiam per dictum dominum nostrum papam cum nuntiis ducis et communis civitatis Venetorum et cum gentibus hospitalis, tunc in curia existentibus, quod super galeis et hominibus totaque armata, quæ fieret anno isto, et etiam super alia majori, quæ dante Deo fiet anno sequenti contra Turcos, esset capitaneus principalis et superior in omnibus quæ tangerent factum guerræ, ille quem dominus rex Franciæ in galeis, quas ibi transmittet, per suas litteras deputaret : ita tamen, quod haberet prædicta, quæ guerram et factum armorum concernerent, facere cum deliberatione et consensu capitaneorum galearum, quos alii, qui mittent in suis galeis deputarent : vel ubi non concordarent omnes in unum propositum, quod habeant sequi consilium majoris partis ipsorum. Super iis autem, quæ justitiam et correctionem delinquentium concernerent, faceret justitiam quilibet capitaneorum de hominibus illis qui erunt in galeis, quorum unusquisque ipsorum fuerit capitaneus constitutus ». Conceptam hisce verbis formulam initi in Turcas fœderis transmisit ad sacri belli socios Pontifex [1], atque inter cæteros ad Robertum Siciliæ regem, ut quas instruere tenebatur triremes compararet.

10. Præfectus est a Pontifice et Gallo rege fœderatæ classi Joannes e Cepeyo dux strenuus, quem Joannes fidelibus, ut opera illi in bello Turcico non deessent, commendavit [2] :

« Joannes, etc. charissimis in Christo filiis nobilibus viris, ducibus, principibus, marchionibus, comitibus, baronibus, seneschallis, justitiariis, universitatibus quoque et communitatibus civitatum, castrorum, villarum, terrarum et aliorum quorumcumque locorum, et aliis universis et singulis, ad quos litteræ præsentes pervenerint, salutem.

« Clamor validus et rumor horribilis, qui de Romaniæ et aliis Orientalibus partibus auribus nostris pridem insonuit, quod inundans Turcarum superbia suis non contenta finibus, sed in Christicolas partium ipsarum dire desæviens, quosdam capere, et nonnullos trucidare immaniter, ac partes easdem vastare intrepide præsumebat, nostræ mentis præcordia crudeliter sauciarunt. Quis enim orthodoxæ fidei zelo fervens non doleat, dum illos, quos mater Ecclesia regeneravit in filios, impiorum gladiis lacerari, et hostium efferorum subjici conspicit servituti.

« Super tantis igitur angustiis eisdem Christicolis compatientes interne, nos et charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris certum galearum numerum in ipsorum Christicolarum subsidium ad partes ipsas deputavimus destinandum. Voluimus quoque quod ille quem idem rex galearum suarum capitaneum deputaret, esset capitaneus et nostrarum. Cum itaque dictus rex dilectum filium nobilem virum Joannem dominum de Cepeyo militem Belvacensis diœcesis dictarum galearum capitaneum deputaverit generalem, et propterea idem nobilis ad partes ipsas cum dictis galeis in præsentiarum accedat ; universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente quatenus », et infra, « ad vindicandum tantum fidei præfatæ opprobrium, ac eorumdem Turcorum conterendam superbiam, et malignum propositum refrænandum vos ut Christi athletæ strenui per opportunam exhibitionem favoris liberales exhibere curetis, etc. Dat. Avin. XIV kal. Junii, anno XVIII ».

11. Invecta est feliciter contra Turcas classis Christiana, quam e triginta duabus triremibus conflatam Joannes Villanus refert [3]. Ex quo facile colligitur, Andronicum imperatorem promissis de conjungendis suis in hostem Christiani nominis

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] An. 18. Ep. ult. super passagio Terræ Sanctæ. — [3] Jo. Vill. l. XI. c. 18.

triremibus defuisse. Exterrita nostrorum adspectu infidelium infinita classis ad terram diffugere conata est : cæsa sunt quinque Turcarum millia, navium majoris alvei ducentæ quinquaginta incensæ : eaque parta victoria, Christiani Asiæ oram circumvecti maximas ex hoste prædas abegere, ac præteritas Turcarum excursiones ulti sunt.

Relatum de crudelissimis hostibus Joannis Pontificis sollicitudine triumphum, narrat S. Antoninus his verbis [1] : « Paulo antequam moreretur, una cum Philippo rege Francorum et Venetis in adjutorium Græcorum et defensionem contra Turcos classem armaverat, et victoria habita, ipsos represserat ». Accepto gloriosissimæ victoriæ nuntio Pontifex, non intermittendum in Turcas bellum, sed generosius in illud incumbendum putavit : atque adeo Robertum Siciliæ regem, ut vires in Turcico bello communicare pergeret est adhortatus [2] : « Quamvis, inquit, sicut læto percipimus animo, quædam prospera partium illarum Christicolis contra Turcos infideles successerunt his diebus ; non est tamen propter hoc a te, fili dilectissime, et aliis quos hujusmodi tangit negotium, a procurandis adversus Turcorum ipsorum sævitiam et fraudulentam malitiam opportunis remediis desistendum ».

12. *Pontificis studium de ferendis Armeniæ contra Saracenos auxiliis.* — Destinarat ob id jam animo Joannes aliam anno insequenti validissimam classem ornare non ad contundendos modo Turcas, verum ad Armeniam [3] contra Saracenorum impetus tutandam : cumque Francorum rex suæ ac Pontificis, Venetorum et Rhodiorum equitum classi Ludovicum Borbonium ducem præfecisset ; Pontifex Robertum regem Siciliæ rogavit, ut eumdem suis navalibus copiis, quas ex fœdere conjuncturus erat, præficeret : nec levem ea re gratiam a Sede Apostolica initurum, ni forte regiæ Siculæ principem illi muneri admovere vellet. Præmitti vero eas navales copias ex sacri fœderis sociorum consilio decreverat Pontifex, antequam Philippus Francorum rex universas copias duclaret, ut facilius iter secuturæ expeditioni muniretur ; tum Barbarorum impetus, qui Ciliciam infestabant, retunderentur : eaque spe laborantem sub hostium mole Leonem Armeniæ regem, qui ad maturanda auxilia oratorem miserat ad Sedem Apostolicam Joannes subjectis litteris sustentare est conatus [4] :

« Leoni regi Armeniæ.

« Ecce, fili charissime, quod deliberatione præhabita diligenti ordinatum est, ut anno sequenti tam hominum armatorum multitudo, quam certus galearum numerus pro Christicolarum partium illarum tuitione ac defensione, repulsioneque infidelium illuc debeant interesse : charissimus enim in Christo filius noster Philippus rex Franciæ illustris zelo accensus Catholicæ fidei ad generale passagium, per nos dudum ad ipsius regis instantiam pro fidelium consolatione indictum, cujus capitaneatum et rectoriam generalem assumpsisse rex ipse noscitur ; potenter et viriliter se disponit : ita quod speramus in Domino, cujus in hac parte res agitur, regno tuo et eisdem Christicolis taliter subveniri, quod per crucis hostes blasphemos nominis Christiani non poterunt prægravari. Quare, fili dilectissime, age viriliter et constanter, fiduciam habens in Domino, qui dat humilibus gratiam, et cornua conterit superborum ; de nobis et eodem regno Franciæ spem tenens etiam indubiam, quod regno et Christicolis ipsis divina suffragante gratia opportune, sicut præmittur, intendimus subvenire. Dat. non. Martii, anno XVIII ».

13. Deliberavit præterea Philippus rex an præter Pontificem Venetos, Rhodios equites, Robertum Siciliæ, Hugonem Cypri, Leonem Armeniæ reges, Andronicum imperatorem Constantinopolitanum, quos ad bellum illud trahebat, novis fœderibus reges infideles contra Babylonium Ægyptiumque soldanum sibi conciliaret. De Tartaris vero Philippum intellexisse non levis est conjectura, cum ii Saracenorum hostes essent, extiterintque olim Francis fœdere vincti. Consulenti porro ea de re Apostolicam Sedem Joannes rem maturius cum cardinalibus discussum iri, respondit [1] : « Utrum autem, inquit, nobis expediens videatur, quod excellentia regia requirat aliquem principem infidelem, ac cum eo fœdus ineat, ad præsens non possumus respondere : injunximus enim nostris fratribus S. R. E. cardinalibus, quod deliberarent super hoc an liceret, et quid sentirent super hoc nobis exponerent ; quod adhuc non fecerunt : cum autem fecerint curabimus intimare. Formam autem secundum quam dicto moderatori (nimirum Andronico), scripsimus, continet cedula præsentibus interclusa. Dat. non. Martii, anno XVIII ».

14. *Lites inter principes Occidentales enatas Joannes sopire conatur.* — Dum agitabatur de conciliandis ad promovendam sacram expeditionem novo fœdere principibus Orientalibus, periculosa inter Occidentales ex levi occasione dissensio exarsit : ad quam sopiendam missi sunt a Pontifice Ugo Tricassinus et Joannes et Massiliensis episcopi Apostolici internuntii, instructique ad illos in concordiam adducendos auctoritate. In Pontificiis vero Diplomatibus de munere iis demandato, dissensionis illius causæ subjectis verbis sunt expressæ [2] : « Pacis æmulus, invidus charitatis, antiquus ille humani generis persecutor, occasione cujusdam venditionis factæ per venerabilem fratrem nostrum Adolphum episcopum ac dilectos filios capitulum Leodiense de villa Machliniensi Cameracensis diœ-

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 6. § 15. — [2] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 230. — [3] Ibid. pag. 235. — [4] Ibid. pag 305.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 175. — [2] Ibid. pag. 174.

cesis, quæ ad præfatum episcopum ratione Leodiensis Ecclesiæ pertinebat, dilecto filio nobili viro Ludovico comiti Flandrensi, inter episcopum et comitem prædictos suosque valitores, fautores et coadjutores ex una parte ; et dilectos filios nobilem virum Joannem ducem Brabantiæ, qui certa jura in eadem villa se habere asserit necnon et scabinos ac commune ejusdem villæ, qui contra conventiones, inter ipsum episcopum et scabinos et commune villæ prædictæ de non alienando villam eamdem ac in alium transferendo initas, formaque non servata debita in ipsorum ducis et scabinorum ac communis grande præjudicium venditionem hujusmodi asseruit attentatam ; episcopo et comite præfatis ex adverso asserentibus, dictam venditionem juste ac observata forma debita esse factam, materiam gravis quæstionis injecit, usque adeo ipsos commovens dissidentes, quod jam ad congressus bellicos sic dicuntur mutuo processisse, quod strages horrendæ hominum, non absque animarum periculis, deprædationes rerumet incendia terrarum varia subsecuta dicantur, etc. » Cum hæc discordia in totius rei Christianæ damnum vergeret, atque expeditio Asiatica, quam Philippus rex meditabatur, retardaretur, præcipit ut ad conciliandos dissentientes intercedant ac fœdera contraria dissolvant. « Dat. Avin. kal. Martii, anno XVIII ».

De ea legatione scripsit Pontifex [1] ad Joannem Brabantiæ ducem, ut se paci ineundæ accommodaret : tum etiam ei significavit, controversiam de vendita Machlinia ad Sedem Apostolicam spectare ; atque a se æquitate diremptum iri [2] : « Cæterum, inquit, si viam juris duxeritis potius eligendam, nos ad quos dictæ causæ cognitio, scilicet an dicta villa, quæ res erat Ecclesiastica, per pactum in rei datione seu traditione appositum, et per juramentum a præfato episcopo de rebus dictæ Ecclesiæ non alienandis in sua promotione, prout asseritur, præstitum noscitur pertinere ; offerimus nos paratos simpliciter et de plano per nos justitiam exhibere : vel si elegeritis potius, quod causa illic debeat tractari, nos dictis nuntiis et eorum cuilibet causam audiendam simpliciter et de plano commisimus, et fine debito terminandam. Datum kal. Martii, anno XVIII ». Sollicitati [3] etiam ad pacem ineundam Coloniensis archiepiscopus et episcopus Leodiensis : cumque Brabantiæ dux sollicitaretur, ut in ea controversia juri stare vellet, Adolphusque Leodiensis episcopus ad id paratum se exhiberet, Joannes Ludovicum Flandriæ comitem monuit, Sedem Apostolicam paratam ad dirimendam legum æquitate contentionem, objurgavitque diutius in pertinacia obduratum perstare.

15. Iniit pro sopiendæ periculosissimæ dissensionis eam rationem Pontifex, ut Apostolico Diplomate, quod internuntiis suis divulgandum, ac singulis principibus eo implicitis bello exponendum dedit [1], omnes Christianos principes per augustissimum Dei nomen, perque effusum pro nostra redemptione in cruce sacratissimum Christi cruorem ab armis temperare obsecravit, cum id bellum ingens exitium universæ rei Christianæ pareret, sacraque expeditio Orientalibus Saracenis pro restituenda Syriæ religione indicta, quam Philippus rex susceperat, disturbanda esset : permitterent Sedi Apostolicæ ejusmodi controversiam, quam æquitate se diremptūrum pollicebatur :

Joannes, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Attendentes paternæ sollicitudinis studio, et intenta meditatione pensantes, quam sit præfata dissensio multis onusta periculis, magnisque plena dispendiis, et quam multorum discrimina secum trahat, quodque plura pia Dei negotia, si procedat, differat et utinam non extinguat ; considerantes insuper quod si, quod absit, inter præfatas partes ipsarumque valitores prædictos, quos in bellis animorum vigor et corporum virtuosos efficit, locum sibi congressiva collisio vindicaret, aliquis existimare non posset quantum illa Christiani effusionem sanguinis exhauriret, quas hominum strages ingereret, quæ animarum pericula, quot damna rerum inferret, quot bella pareret, quot odia suscitaret, quantumque ex iis partes prædictæ Deum offenderent, qui vindictæ sibi retributionem retinuit, si ipsi, ad quos non pertinet sibi jus in prædictis dicere, præsumerent ultionem ; advertentes insuper, quod si procederet dicta dissensio, cum totam quasi militiam Franciæ et Alemanniæ secum traheret, sic possent debilitari regna prædicta viribus et facultatibus, quas expensarum abyssi et quasi profluvia sumptuum apparatus bellici exigit exhauriri, quod tempus longum ad vires et facultates non sufficeret resumendas, sicque charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris aliorumque laudanda devotio, quos vivificæ crucis insignivit signaculum, non posset prosequi in magnum fidei periculum negotium transmarinum ; urget nos officii debitum, ut tantis malis et tantis periculis occurramus.

« Ideoque monemus tenore præsentium, et rogamus præfatas partes, ac earum quemlibet, et utriusque ipsarum valitores, et exhortamur per viscera misericordiæ Dei nostri, ut sedula meditatione considerantes prædicta ; quodque non solum de malis, quæ quisque per se faciat, sed et de cunctis, quæ ab omnibus prædictis singulis fient in talibus congressibus, habebit in districti examine judicii reddere rationem ; a bellicis prorsus cessantes congressibus, per vias pacificas, vel justitiæ semitas super dissensionibus hujusmodi suam justitiam prosequantur. Nos enim ad quamcumque viam prædictarum offerimus nos paratos intendere, et non vitatis laboribus cum diligentia

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 205, 206. — [2] Ibid. pag. 205. — [3] Ibid. pag. 206.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 176.

laborare, etc. » Addit cum forte plures ob jusjurandum, quo se in iis coitionibus faciendis adstrinxere, pacem conficere detrectent, hujusmodi sacramentum rescindere, ne ad patranda scelera religione adduci se arbitrentur, neque ullam infamiæ notam, qui illud infringerent, suscepturos decernit. « Dat. Avin. XVI kal. Aprilis, an. XVIII ». Promulgandi istiusmodi Diplomatis provinciam Ambianensi et Noviomensi episcopis imposuit, ac decretum Pontificium singulis principibus, qui se eo bello implicuerant, denuntiari jussit[1].

16. Optabat Philippus Francorum rex conciliandæ pacis studio, ut Joannes papa superioribus precibus ad constringendos officii religione principes censuras adjiceret, intentaretque iis anathema, interdictumque Ecclesiasticum, qui bellum moverent, et inducias Apostolica auctoritate indiceret : at Pontifex, ea re cum cardinalibus discussa, regi respondit[2], id consentaneum non videri, cum eo bello Joannes Boemiæ, et Philippus Navarræ reges, Coloniensis archiepiscopus, episcopus Leodiensis, aliique amplitudine ditionis conspicui principes impliciti essent, indeque periculum ingens immineret, ne plures provinciæ magno rei Catholicæ exitio Ecclesiasticam mulctam incurrerent. Adhibitam vero a Philippo rege ad sopiendam discordiam sollicitudinem maximam, ex eisdem litteris constat, quibus Pontifex ad Sedem Apostolicam Hugonem Tricastrinum et Joannem Massiliensem episcopos a se revocatos apud regem eumdem excusat[3] : « Attendentes, inquit, quod sicut præfati nuntii nobis scripserant, pax inter ducem et comitem prædictos regio ministerio fuerat reformata, pro qua specialiter fuerant præfati nuntii illuc missi, et pro certo reformaretur inter alios satis cito ». Verum non ita pax coaluerat, ut periculum novæ dissensionis abesset ; atque ideo institerat Philippus, ut alii ab iis episcopis mitterentur, cujusmodi litteris septima kal. Julii est adscripta. Demum sopita tunc ea discordia, quæ postea iterum recruduit.

Urgebat etiam Pontificem Francorum rex, ut expeditionis Asiaticæ a se susceptæ causa Genuenses cum regibus Aragonum et Balearium conciliaret ; cui significavit[4] nonis Martii Joannes, se ad adducendam inter eos pacem incubiturum. Agunt de bello a Genuensibus cum Aragoniis gesto auctores[5], ac refert Surita Sardiniam ab ipsis in summum adductam discrimen, cum plures arces in ora maritima expugnassent. Ipsos vero ad pacem coeundam cum Alfonso Aragonum et Jacobo Balearium regibus animos precibus Pontificiis flexisse, Pontifex Francorum regem XIV kal. Augusti certiorem fecit[6]. Pari studio Joannes exorientes nonnullas inter Robertum Siciliæ et Alfonsum Aragonum reges dissensiones sopire studuit[7]. Iis adjungimus de censu ab utroque rege, Roberto[1] nimirum octo millium unciarum auri, ab Alfonso[2] autem mille marcharum argenti pro Corsicæ et Sardiniæ regnis soluto Apostolicæ Sedi exstare syngraphas.

17. *Ad conventus pro tollendis bellis Italicis habitos Pontifex mittit legatos.* — Explicuit se Pontificius in aliis principibus, quos discordia in mutuas cædes efferarat, conciliandis zelus[3] : Imbertum enim Viennensem delphinum et Aymonem comitem Sabaudiæ, misso Brundusino archiepiscopo[4], redigere in concordiam annisus est, atque in primis sopire Italica bella universæ rei Christianæ exitialia ; quanquam impiorum ambitio illius conatus infregit. Habiti autem sunt Lerice[5] Italorum fœderatorum conventus, cumque initæ a Pontifice ac Joanne rege Boemiæ cum Insubribus aliisque sociis induciæ effluerent, ac Pontificio nomine, ut spe pacis producerentur, agitatum esset, assentientibus cæteris, Mastinus Scaliger tyrannus, ac Florentini tractatum discussere et undique ad arma concursum est. Lugebat Pontifex Italiam fuso toties Christianos sanguine imbutam novo iterum cruore madere, atque archiepiscopum Ebredunensem transmisit, qui fœderatos principes ad pacem aliceret. Congregatis iis Peschieræ archiepiscopus[6] perhonorificas leges concordiæ Pontificis nomine pollicebatur, ac tria flagitabat, ut Argentæ oppidi, quod spectabat ad Ravennatem Ecclesiam, obsidio ab Atestinis marchionibus locata solveretur ; comes Armaniacus restitueretur libertati ; ac fœdus inter ipsos adversus Ecclesiam regemque Joannem percussum rescinderetur. Disjecere iterum illum pacis tractatum Mastinus Scaliger et Florentini, qui expetiere, ut Ferraria Romanæ Ecclesiæ ditionis, atque Argenta Ravennatis marchionibus Atestinis jure fiduciario traderentur. Interea dum archiepiscopus Ebredunensis abit Apostolicum legatum consulturus, marchiones Atestini Argentam expugnant, eaque elati victoria in Bononiensem agrum excurrunt : dumque hos reprimere Bertrandus cardinalis parat, Bononiæ conjuratio in legatum erumpit[7] : ejus administri cæterique Galli ad necem postulati : arx in qua versabatur obsidione a perduellibus cingitur ; intentabatque illi necem furens populus, cum Florentini, licet ex invidia Pontificiam potentiam concidere audirent alacres, servandæ tamen legati vitæ cupidi, missis oratoribus egere cum Bononiensibus, ut pacta legati ac militum salute arx iis dederetur. Egressus itaque vigesimo octavo Martii legatus cum ex tot bellicis in Italia laboribus non alios fructus quam tristia pericula collegisset, Avinionem se recepit. Potiti arce perduelles eam solo æquarunt, sensitque mox Bononia rebellionis suæ pœnas, quæ justi principis

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 202. — [2] Ead. Ep. — [3] Ead. Ep. — [4] Ibid. pag 200. — [5] Jo. Vill. l. XI. c. 17. Sur. l. XVII. c. 22. Foliet. l. VI. Hist. Gen. et alii. — [6] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. p. 104. — [7] Ibid. pag. 247.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 313. — [2] Ibid. pag. 315. — [3] Ibid. pag. 301. 302 et 303. — [4] Ibid. pag. 301. — [5] Jo. Vill. l. XI. c. 5. — [6] Ibid. c. 6. — [7] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Jo. XXII.

excusso jugo a tyrannis, qui de urbis principatu contendebant, laniari cœpit. Neque tumultibus caruit reliqua ditio Pontificia; magni enim motus Urbevetere concitati [1]; ac Roma contrariis factionibus laborabat, quibus sopiendis Pontifex Robertum Siciliæ regem adhibuit [2].

18. *Venturini Dominicani zelus : districtæ in Fraticellos leges.* — Dum magnates Itali rapinis, cædibus aliisque vitiorum exemplis fœdabant Italiam, Venturinus Bergomas [3] Dominicanæ familiæ religiosus vir, zelo lucrandarum Christo animarum accensus pios motus in plurimis Insubriæ urbibus concitavit, pluresque a vitiis abduxit : instituitque inter cætera ad limina Apostolorum peregrinationem, quam decem hominum millia et eo amplius peregere. Instructis agminibus religiosis crucem præferentes incedebant in veste candida pallioque cæruleo, assueto columbæ terna olivæ folia præferentis symbolo : atque ubi urbem aliquam erant ingressi, adibant Prædicatorum templum, et coram principe altari nudati pube tenus loris ad crimina expianda se cædebant. Ubi vero sacra Urbis loca Venturinus cum suis perlustravit, Avinionem se contulit, ut indulgentiarum præmia a Pontifice pro iis, qui ipsum erant secuti, obtineret : sed non defuere invidi, qui ipsi nonnulla temere jactasse, ac plausus humanos captasse objecerint; habendisque ad populum concionibus et exomologesibus excipiendis interdictus est: cujus tamen opera postea Clemens VI ad conscribendam in Turcas religiosam militiam usus est. Acerbe vero propterea a Joanne exceptus est, ut alii a rebus novandis deterrerentur : cum maxime metus non abesset, ne a nonnullis sub pietatis specie impietas simplicibus afflaretur.

Ex eo genere erant Fraticelli, qui licet a Pontifice exagitati, plures tamen pervertere non destitere. Extant plura Apostolica Diplomata hoc anno ad reprimendos pestiferos hosce hypocritas exarata : jussus [4] est enim, qui præerat Urbano monasterio Minoritarum, cui Ara-Cæli nomen inditum, ut illorum signiferum, quem ministrum vocitabant, carceri addiceret : censoribus fidei in patrimonio B. Petri in illius sectæ homines inquirendi provincia demandata [5] : renovatæ in eos, aliosque cum ipsis sentientes editæ Apostolicæ Constitutiones [6] ; atque Angelus episcopus Viterbiensis Pontificius vicarius ad Urbem ab hujusmodi labe liberandam diligentissime incumbere jussus [7].

19. *In pertinacem Ludovicum Bavariæ ducem, quem ad partes Ecclesiæ revocare adnitebatur, Joannis Apostolicæ sanctiones.* — Nec minus studii operæque defixit Pontifex, ut reliquias Corbariani schismatis evelleret e Germania, ac Ludovici Bavari sequaces ab Ecclesiæ conjunctione segregatos ad illius sinum revocaret. Præcipuus inter eos erat dignitate dux Austriæ, quem superioribus annis Ludovicus in suas partes pellexerat : cujus reconciliatio cum magnas utilitates rei Catholicæ esset allatura, Pontifex Albertum Pataviensem episcopum excitavit, ut illum ad partes Ecclesiæ traducere niteretur. Non solum autem præ se ferebat desiderium redeundi ad Ecclesiæ gremium Austriacus, verum operam navabat [1], ut Ludovicus Bavarus in Apostolicæ Sedis gratiam reciperetur : sed cum eam legem adjiceret, ut correptum Ludovicus retineret imperium, Pontifex qui rei Christianæ Pontificiæque majestatis plurimum interesse putabat, ut ille ob perperam gesta cæteris principibus exemplo esset, ne religionem ex vindictæ cupiditate evertere molirentur, Ecclesiamque venerari discerent ; neve Ecclesiæ fœderati illi subjicerentur, apud Austriacum se excusavit, illius postulatis ad Bavari gratiam porrectis assentiri non posse. Cum igitur Ecclesiæ gratiam adipisci, ac fidelium communioni restitui desperaret Bavarus, nisi jactura correpti imperii præterita facinora expiaret : divini Numinis et Ecclesiæ gratiam caducis sceptris præferre decrevit. Indicarunt Pontifici Joannis Boemiæ, tum Philippi Francorum regum oratores pium a Ludovico susceptum consilium, lætitiaque ex felici nuntio Joannes delibutus subjectas litteras ad ipsum dedit [2] :

20. « Magnifico viro Ludovico de Bavaria gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Habet nuntiorum charissimorum in Christo filiorum nostrorum Philippi Franciæ et Joannis Boemiæ regum illustrium, ad nostram præsentiam transmissorum, admodum nobis grata (relatio) quod tu ad tuam omniumque tibi adhærentium salutem dirigens vota tua, abjecto prorsus omni fermento schismatis et malitiæ, votive redire desideras ad S. Romanæ Ecclesiæ unitatem, paratus statui regali ac imperiali, quem occupatum detines, ac nomini et omni regali et imperiali exercitio sub spe nostri amoris et gratiæ renuntiare realiter et expresse. Profecto cum hæc vox auribus nostris insonuit, exultavit cor nostrum in Domino, et in salutari suo noster animus multa fuit lætitia dilatatus. Utinam tua circumspectio patenter inspiceret quanta nos hujusmodi relatio jucunditate respersit, quantamque nobis, si de ea nobis constitisset plenius, exultationis et gaudii materiam abundantius ministrasset ! Et quia salutem tuam, et tibi adhærentium plenis desideramus affectibus, de nostro favore ac gratia, si præmissa impleveris, absque hæsitatione aliqua volumus te tenere, quod libenter extensis intimæ charitatis brachiis, et sinu pietatis aperto redeunti ad salutem filio Apostolicæ Sedis benignitas favorem suum et gratiam, quantum decenter cum Deo poterit, prompte et delectabiliter exhibebit.

[1] Jo. Vill. l. xi. c. 10. — [2] Tom. ix. Ep. secr. pag. 253. — [3] Jo. Vill. l. xi. c. 23. — [4] Tom. ix. p. 2. Ep. secr. pag. 252. — [5] Ibid. pag. 240. — [6] Ibid. pag. 250. — [7] Ibid. pag. 249, 251.

[1] Tom. ix. p. 2. Ep. secr. pag. 223. — [2] Ibid. pag. 224.

Hæc etenim, salutem videlicet animarum, in cunctis nationibus divinitus humilitatis nostræ curæ commissis desideranter exquirimus, ac plenis desideriis et totis visceribus accuratius affectamus.

21. « Sane quia huic tuo proposito zizaniarum satorem non est dubium invidere, proculdubio immissiones in cor tuum per angelos malos curabit immittere, per quas te a tam sancto proposito possit revocare ; nobilitatem tuam hortamur in Domino et rogamus attente, quatenus illi strenue cures resistere fortis in fide : quod si feceris, a te, teste Apostolo, fugiet, teque in pace dimittet. Ut autem ipsum promptius repellere valeas, considera quam cito hujus mundi figura præterit, quam subito, quam facile hominis compago dissolvatur; et cum quanta celeritate poteris, perfice quod cœpisti. Adhuc attente recogita, quanta tuæ menti infundetur jucunditas, dum infra claustra tui revolves pectoris, quod te cum tanta multitudine tibi adhærentium de inimici eripueris faucibus, quantoque securius in die tremendi judicii ante tribunal Christi recepturus pro meritis, poteris comparere : et adverte proinde si, quod concepisse diceris, ad partum usque non produxeris, cum quanto tremore cum tibi adhærentibus, quorum damnationis auctor existeris, comparere poteris ; quantisque pœnis interminabilibus tam pro tuis, quam ipsorum erroribus merueris te affligi.

22. « Rumpe itaque moras, et fac cito quod diceris concepisse. Quid tardat ipsum quem jam concepisti, spiritum parturire salutis ? Nil mortalibus, vel morte certius, vel incertius hora mortis. Noli, quæsumus, procrastinare ulterius, nec de die in diem differre tam salutaris inspirationis parturire spiritum, ne subito ira Dei in te desæviat, et extincto spiritu in vindictæ tempore te disperdat. Verum quia super præmissis de tuo beneplacito aliam certitudinem non habemus, dilectos filios magistros Raimundum de Casse decanum Ecclesiæ Lingonensis, et Bertrandum Cariti archidiaconum S. Augii in Ecclesia Rothomagensi, de quorum prudentia, puritate ac fidelitate plenam in Domino obtinemus fiduciam, ad tuam destinamus præsentiam ; per quos nobis velis rescribere plenius tuæ circa præmissa beneplacitum voluntatis, ut quid erga te habeamus agere certius agnoscamus. Spiritus ille, qui ubi vult spirat, omnesque salvos desiderat fieri, te dirigat in præmissis. Amen. Datum IV kalend. Julii, anno XVIII ».

23. Data est Apostolicis internuntiis Raimundo et Bertrando, de quibus in allatis litteris memorat Joannes, auctoritas [1] ut sacramenta Ludovico et aliis Germaniæ principibus ac præsulibus nuncupanda, ac promissa ad honorem Ecclesiæ præstanda admitterent. Sumptam autem eam concordiæ rationem refert Ptolemæus Lucensis [1], ut Bavarus cederet imperio, quod in Henricum alterum Bavariæ ducem sanguine illi conjunctissimum transferendum foret, ut imperialis honos in præclarissima stirpe Bavara retineretur : « Anno, inquit, Domini MCCCXXXIV, circa Quadragesimam incepit tractare cum septem cardinalibus ex procuratione regis Boemiæ, quod Ludovicus qui se imperatorem intitulabat, deberet cedere, et quidam Henricus dux Bavariæ consanguineus prædicti Ludovici deberet eligi in regem, et promoveri ad imperium : quod tamen fuit contra regem Robertum, qui ex hoc cœpit papæ indignari, cui rex Ungariæ favet cum Gibellinis tyrannis, qui jura imperii usurparant, et cum Guelfis maxime Florentinis, qui super hoc impediendo suos ambassiatores una cum ambassiatoribus regis Roberti et regis Ungariæ ad papam Joannem direxerunt, ne ipsi creationi novi imperatoris consentiret. Rex autem Francorum una cum Joanne rege Boemiæ laborabant, ut eligeretur Henricus dux Bavariæ, in imperatorem promovendus ».

Increbuisse tum rumorem, Ludovicum cedere correpto imperio, atque Henricum ducem Bavariæ successurum sceptris, confirmat Albertus Argentinensis : additque Ludovicum, mutata scilicet mente, iras ex eo in Henricum concepisse, eumque bello persecutum. Abduxere nimirum Ludovicum a consilio exuendi Cæsarei nominis ipsius consultores, qui Henrici et Boemi regis, invitum in ordinem redacturos jactantium aperuere consilia. Sparsus autem rumor conciliatum Ludovicum, ex quo cum ille potentiam magis confirmaret, Pontifex Bremensem, Magdeburgensem, Moguntinum et Coloniensem archiepiscopos docuit [2] ab Apostolicis in Ludovicum et sequaces decretis divulgandis non supersedendum : « Non expedit, inquit, ab eadem publicatione dictorumque processuum executione desistere, cum idem Ludovicus ad Ecclesiæ nequaquam redierit unitatem ». Ericum pariter Hildesemensem episcopum ad fidei erga Ecclesiam constantiam excitavit, certioremque fecit [3], Ludovicum in gratiam non admissum; colligeret in hostem animos ; excitatos a se in illius auxilium memoratos archiepiscopos ac plures alios principes. Inter eos vero Ericus [4] dux inferioris Saxoniæ ob latam illi opem commendatus est : vexabatur enim bello episcopus ab episcopo schismatico intruso a Ludovico, qui contra Pontificiam auctoritatem episcopos Ecclesiis præficiebat; ac deturbabat Catholicos, ut queritur Joannes [5]. At de his hactenus.

24. *De pacis Polonos inter et cruciferos conditionibus.* — Quod ad cætera Joannis gesta attinet; consulturus Poloniæ, Livoniæ atque aliis Septentrionalibus terris Pontifex, ne in superiores bello-

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 221.

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 42. — [2] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 225. — [3] Ibid. pag. 224. — [4] Ibid. pag. 225. — [5] Ibid. pag. 215.

rum fluctus reciderent, et Barbarorum animi ad fideles obterendos efferrentur, cum suscepto recenter a Casimiro rege Poloniæ sceptro, initæ a patre Wladislao cum Luthero magistro cruciferorum equitum Livoniæ induciæ ad recurrentem hoc anno S. Joannis diem extractæ [1] essent, Apostolicum internuntium Galhardum e Carceribus in eas regiones misit, ut bellum imminens, quo de Pomerania a Joanne rege Boemiæ cruciferis divendita certabatur, sopiret[2]. Tantum potuit apud Polonos et cruciferos Pontificia auctoritas, ut armorum inducias extraxerint in longius tempus, donec sequenti anno a Carolo Ungariæ et Joanne Boemiæ regibus controversiæ arbitris pacis leges pronuntiatæ [3] sunt; qua de re sermo recurret inferius in Benedicti XII Pontificatu. Addemus nunc, Pontificem tuendi juris Ecclesiastici sollicitum adegisse [4] cruciferos, ut Pomerani et Culmenses consuetum vectigal Ecclesiæ Romanæ penderent. Intermissum id fuerat aliquot annis, bello iis regionibus ardentibus : demum cruciferi, ut censurarum religione solverentur, de pendendo intermisso censu cum Pontifice pepigerunt : demandata est restituendi Pomeranis usus sacrorum provincia Mathiæ episcopo Wladislaviensi subjecto Diplomate, quo in solemnibus cœtibus perlecto, Pomeraniæ ordines, qui a Polonorum imperio ad cruciferorum ditionem traducti fuerunt, jurati spopondere, se Romanæ Ecclesiæ Polonico more censum persoluturos ; de quo publica hæc documenta confecta sunt :

« In nomine Domini. Amen. Anno a Nativitate ejusdem MCCCXXXIV, Indictione secunda, die X mensis Novembris, constitutus apud Grudent, Culmensis diœcesis, coram reverendo patre domino Mathia, divina et Apostolicæ Sedis gratia, Ecclesiæ Wladislaviensis episcopo, in præsentia reverendi patris domini Othonis eadem gratia Culmensis episcopi, ac venerabili et discreti viri domini Gualhardi de Carceribus, licentiati in legibus, Apostolicæ Sedis nuntii, quædam Apostolicæ litteræ more solito Romanæ curiæ lectæ et publicatæ fuerunt, quarum tenor hic de verbo ad verbum est insertus, qui talis est.

« Joannes episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo Wladislaviensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Dudum pro eo, quod cives, habitatores et incolæ civitatis et diœcesis Culmensis et terræ Pomeraniæ tuæ Wladislaviensis diœcesis, in qua dilecti filii magister et fratres hospitalis beatæ Mariæ Theutonicorum temporale dominium exercere dicuntur, per processus auctoritate Apostolica dudum factos moniti et requisiti legitime censum annuum, qui denarius B. Petri vulgariter nuncupatur, in eis partibus per ipsos Ecclesiæ Romanæ debitum solvere, deductis in contemptum dictis processibus, damnabiliter non curarunt; personæ singulares civitatis et diœcesis ac terræ prædictarum, necnon communitates et universitates earum suppositæ interdicto Ecclesiastico extiterunt.

« Cum autem dicti cives, habitatores et incolæ ad cor reducti de dicto censu, per eos pro retroactis temporibus usque ad annum a Nativitate Domini MCCCXXX inclusive præfatæ Romanæ Ecclesiæ debito, certo modo juxta voluntatem et ordinationem nostram, cum camera nostra per dilectum filium Theodoricum de Aureocapite, fratrem et procuratorem Ordinis dicti Hospitalis in Romana curia generalem, duxerint componendum, et intendant ac velint nihilominus, sicut pro parte dilectorum magistri et fratrum nobis nuper expositum extitit, de dicto censu pro aliis tribus annis sequentibus et terminandis in festo Nativitatis Dominicæ instanti proximo debito nobis et Ecclesiæ supradictæ satisfacere, dictumque censum deinceps solvere perpetuis temporibus annuatim, ac humiliter petierint atque petant, sibi de absolutionis et relaxationis beneficio ab eisdem excommunicationis et interdicti pœnis et sententiis per Sedem Apostolicam provideri; nos compositionem hujusmodi, per quam præfatam cameram de hujusmodi censu pro toto effluxo ante dictos tres annos in eodem proximo instanti festo Nativitatis Domini terminandos tempore, volumus contentari, ratam et gratam habentes et etiam approbantes. Et nihilominus nostris et ejusdem Romanæ Ecclesiæ super iis indemnitatibus, præfatorumque habitatorum et incolarum saluti animarum providere salubriter cupientes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus postquam prælibati habitatores et incolæ terræ prædictæ in tua Wladislaviensi diœcesi consistentes, de dicto censu, pro tribus annis prædictis ab eis nobis et Ecclesiæ memoratæ debito, ut præfertur, tibi nostro et ejusdem Ecclesiæ nomine recipienti satisfactionem integram duxerint impendendam : et de solvendo integraliter censum ipsum in posterum annis singulis infra Quadragesimam nobis et ipsi Ecclesiæ seu collectoribus, per Sedem deputatis seu deputandis eamdem se per suos sufficientes procuratores et syndicos ad hæc legitime constitutos obligaverint solemniter et efficaciter; juramento ab eisdem præstito nihilominus corporaliter, et confectis exinde Instrumentis publicis, seriem præsentium continentibus, quæ tuo ac magistri et conventus Hospitalis prædicti, necnon communitatum ipsorum, in tua prædicta diœcesi consistentium, communita sigillis nobis per te una cum iis, quæ de dicto censu collegeris, quantocius fideliter transmittantur; eisdem habitatoribus et incolis prædictæ terræ, in tua diœcesi commorantibus, videlicet singularibus personis per te vel alium, seu alios de absolutionis beneficio juxta

[1] Michov. l. IV. c. 17. Crom. l. XII. in Casim. — [2] Tom IX. p. 2. Ep. secr. pag. 227 et 237. — [3] Michov. et Chron. ubi sup. — [4] Lib. cens. cum Ms. Arch. Vat. sign. lit. B. num. 445. pag. 333.

formam Ecclesiæ ab eisdem excommunicationis sententiis providere auctoritate nostra; et interdicta in castra, villas et oppida ejusdem terræ prout in eadem tua consistunt diœcesi, eorumque communitates et universitates propter hæc apposita relaxare procures, cum personis Ecclesiasticis terræ et tuæ diœcesis prædictarum, quæ propter præmissa vel eorum aliqua irregularitatis maculam contraxerint, eadem auctoritate ac vice nihilominus dispensando, adjecto tamen specialiter et expresse, quod nos ex nunc prout ex tunc haberi volumus pro adjecto.

« Quod si præfati habitatores et incolæ aut communitates et universitates terræ jam dictæ, in eadem tua diœcesi consistentes, in solutione dicti census singulis annis in posterum intra quamlibet Quadragesimam collectoribus per nos ad eamdem Romanam Ecclesiam super deputatis vel deputandis deficerent, facienda compositio ac rati et gratihabitio et appellatio supradictæ eo ipso ex tunc habeantur pro non factis, et nullius existant roboris vel momenti ; dictique habitatores et incolæ, prout in eadem consistunt diœcesi, ad totalem et integram solutionem dicti census pro eisdem retroactis temporibus teneantur et adstricti remaneant sicut prius : et nihilominus iu prædictas excommunicationis et interdicti pœnas et sententias recidant ipso facto, a quibus quidem pœnis et sententiis absolutionem et relaxationem obtinere nequeant, quousque plene de censu satisfecerint supradicto. Quod si secus forsitan præsumptum extiterit, id ex nunc irritum decernimus et inane. Dat. Avinione id. Decembris, Pontificatus nostri anno XVIII ».

25. « Quibus lectis et publicatis, Theotonicis in Theotonico et Polonis in Polonico etiam interpretatis et expositis, omnes et singuli ad hortationem dicti magistri prædicti, elevatis in cælum manibus, clamaverunt dicentes, quod parati erant, volebant et promittebant Sedi Apostolicæ obedire, et denarium beati Petri solvere secundum litterarum prædictarum continentiam et tenorem : et tunc ibidem suos veros, certos et legitimos syndicos et procuratores generales et speciales elegerunt et constituerunt, videlicet Kenconem de Bantouu, Nicolaum de Pizectiouuo, Gonsalium dictum Taditi milites, Joannem Scobetum de Dersoma, et Henricum de Gdauti et ipsorum quemlibet in solidum ad obligandum efficaciter et solemniter pro ipsis constituentibus procuratorio nomine eorumdem tenere, observare et approbare ordinationem factam juxta seriem et formam litterarum prædictarum, dantes et concedentes eisdem et ipsorum cuilibet plenam et liberam potestatem præmissa faciendi, ratificandi et jurandi in animas ipsorum, et omnia alia faciendi, quæ ad obligationem hujusmodi pertinent, prout ipsi possent faceret si essent præsentes juxta ordinationem et litteras supradictas. Tandem cum dicto censu seu denario beati Petri pro tribus annis incipientibus in anno Domini MCCCXXX, et terminantibus in anno ejusdem MCCCXXXIII, satisfecissent domino episcopo Wladislaviensi supradicto, tactis corporaliter sacrosanctis Dei Evangeliis ibidem coram dicto domino episcopo jurarunt et promiserunt super his verbis :

« Nos syndici et procuratores universitatum et habitatorum seu incolarum terræ Pomeraniæ partium diœcesis Wladislaviensis, ditioni dominorum magistri et fratrum de domo Theotonica temporaliter subjectæ, promittimus et juramus in animas nostras et in animas communitatum, quæ nos constituerunt, quod ab hac hora in antea in perpetuum secundum formam dictarum litterarum Apostolicarum solvemus denarium beati Petri singulis annis in Quadragesima monetæ usualis secundum modum, quem incolæ terræ Poloniæ etiam solvere consueverunt eumdem. Ita nos Deus adjuvet et sancta Dei Evangelia. Et nihilominus bona fide promiserunt suo ac successorum suorum et nomine procuratorio, quo supra, supradicto domino Waldislaviensi episcopo, nomine prædictæ Romanæ Ecclesiæ præmissa omnia recipienti et stipulanti, quod ipsi dictum censum Romanæ Ecclesiæ ex tunc, ut præmittitur, solverent singulis annis in Quadragesima, vel collectoribus ad eumdem recipiendum ab ipsa Sede deputatis seu deputandis; et non contravenire vel facere aliquid ratione, verbo vel opere, de jure vel de facto, se et nomine procuratorio quo supra pro præmissis tenendis efficaciter et solemniter obligando. Acta fuerunt hæc ut supra anno, Indictione, die, mense ac loco supradictis, Pontificatus sanctissimi patris et domini nostri domini Joannis divina providentia papæ XXII anno decimo nono ». Hæc prætereunda silentio non sunt visa, ut vetera Romanæ Ecclesiæ in eas Septentrionales oras jura oblivione non obscurentur.

26. *Carolus Ungariæ rex contra Tartaros athleta.* — Infestabant hoc tempore Ungariæ limitem ejusque vectigales provincias Tartari, schismatici infidelesque Scythiæ populi, ac variis interdum excursionibus Catholicis gravissimas infligebant calamitates. Contra quos cum plura gereret prælia Carolus rex, inclytus athleta Ecclesiæ, Pontifex ut pio illum ardore ad religionem propugnandam amplificandamque accenderet, amplissimam criminum, quorum rite ipsum pœniteret, veniam proposuit [1], si in acie occumberet :

« Joannes, etc, Carolo regi Ungariæ illustri.

« Cum, sicut ex parte tua fuit nobis expositum, fideles Christi per regnum tuum Ungariæ aliasque terras tibi subditas constituti a schismaticis, Tartaris et paganis aliisque permixtis infidelium nationibus impugnationes, depopulationes, servitutes et carceres, aliasque diversorum generum pœnas et cruciatus multiplices patiantur, pro quorum et fidei Catholicæ defensione te plerumque

[1] An. 18. p. 1. Ep. com. MXXXIII.

contra schismaticos, Tartaros et paganos et alios prædictos bellum seu pugnam inire contingit; nos tuis supplicationibus inclinati de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi tibi, si in bello seu pugna hujusmodi aut ex vulneribus ibi receptis postmodum te mori contigerit, omnium tuorum, de quibus corde contritus et ore confessus fueris, plenam concedimus veniam peccatorum; sic tamen, quod hæredes tui de iis, de quibus fuerit alteri satisfactio impendenda, satisfactionem hujusmodi facere teneantur. Dat. Avin. V id. Julii, anno XVIII ». Affecti etiam præmiis indulgentiarum fideles Ungari [1], qui Carolum regem adversus fidei hostes in prælio sequerentur, ut proposita felicis immortalitatis spe intrepide quævis discrimina penetrarent.

Ornatus etiam rex [2] hoc sacro beneficio, cum rei divinæ recurrentibus solemnibus mysteriorum fidei Christianæ diebus interesset : « Tuæ, inquit, celsitudinis supplicationibus inclinati, ut quando in diebus solemnibus et festivis coram te missam contigerit solemniter celebrari, hujusmodi missam celebrans, si episcopus vel superior prælatus unum annum ac centum et quadraginta dies; si vero abbas vel alterius Ecclesiæ collegiatæ prælatus, centum; si autem inferior sacerdos fuerit, sexaginta dies omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui hujusmodi celebrationi præsentes extiterint, de injunctis eis pœnitentiis auctoritate Apostolica misericorditer relaxare valeat; tibi de speciali gratia auctoritate præsentium indulgemus, etc. Dat. Avin. V id. Julii, anno XVIII ». Solvit etiam ad Caroli gratiam legem de gradibus consanguinitatis, ut ipsius filii Andreas et Ludovicus cum Joanna [3] et Maria Roberti regis nepotibus connubio jungerentur; sed Carolus Dyrrachii princeps postea dolo Mariam sibi junxit : quo facto et sibi necem peperit, et Andreæ mortem accersivisse accusatus est; de quibus inferius. Nunc ad gesta hoc anno in difficillima quæstione properat historia.

27. *Controversiam de beatarum animarum visione examini subjicit Joannes, quem calumniis undique obrutum Benedictus papa anno proximo defendit.* — Dirimendam susceperat Joannes gravem controversiam, quæ theologos et sanctos patres, re nondum ab Ecclesia definita, in ancipites et contrarias sententias conjecerat [4] de sacro illo dogmate, an animæ beatæ ante universale judicium facie ad faciem, ut loquitur Apostolus, Deum intuerentur. Utque humanam diligentiam pro indaganda veritate adhiberet, antequam orthodoxum dogma Spiritus Sancti illo singulari præsidio, quod Petri successoribus datum est, fretus statueret, cardinales, præsules ac doctores, objecta anathematis religione, quod jam antea a nobis ex Joanne Villano indicatum, ad excutiendam controversiam diligentissime jussit incumbere: iisque libellum, in quo sanctorum Patrum dicta in utramque partem allata, et alia argumenta continebantur, porrexit. Qua de re Petrum archiepiscopum [1] Rothomagensem et Francorum reginam [2] his litteris certiorem fecit :

« Reginæ Franciæ.

« Quid circa quæstionem visionis animarum ordinaverimus, ad regalem notitiam credimus, diu est, pervenisse. Injunximus quidem fratribus nostris, scilicet S. R. E. cardinalibus ac prælatis aliis et doctoribus theologiæ ac juris canonici præsentibus in curia, ut super illa cum diligentia studeant, nobisque quid eis videtur exponant : quod ut promptius possent facere, multarum auctoritatum tam canonis, quam originalium sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligentius studerent facere, sententiam excommunicationis ipsos voluimus incurrere, qui præmissa non adimplerent, absolutione nobis nostrisque successoribus reservata. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit tecum, charissima filia, quæ in agendis te dirigat et protegat ab adversis. Dat. IV id. Martii, anno XVIII ».

Cum ad veritatem illustrandam Patrum dicta, ac sacra divinarum litterarum oracula, atque argumenta theologica, quæ utrique parti favebant, allata sæpius a Pontifice atque excussa fuissent; indeque malevolis porrigi occasio posset aspergendæ ipsi calumniæ aliquid fidei contrarium sensisse, Joannes ineunte hoc anno die III Januarii in publico cardinalium consistorio, excitis tabellionibus, ut publicæ hac de re Tabulæ afferendæ a nobis inferius conficerentur, evulgarenturque in universo orbe Christiano, est contestatus, in iis, quæ agitata adductaque a se in hujusmodi controversia fuissent, nunquam gessisse in animo decidere vel credere quidquam divinis oraculis adversum; ac si qua viderentur fidei contraria, illa ut præter animum dicta a se revocari. Concepta est hisce verbis publica illa Joannis in sacro senatu professio [3] :

28. « Ne quis sinistre interpretari possit, nos sensisse aliquid aut sentire, quod sacræ Scripturæ obviet aut fidei orthodoxæ, dicimus et protestamur expresse, quod quidquid in quæstione seu materia visionis animarum, videlicet an animæ a peccatis et pœnis peccatorum purgatæ videant divinam essentiam illa visione, quam Apostolus vocat facialem; seu quacumque alia materia in sermonibus et collationibus nostris diximus, allegavimus seu proposuimus, non intendentes aliquid determinare vel decidere seu credere, quod esset quovis modo Scripturæ sacræ obvium, vel contrarium fidei orthodoxæ; sed illud solum tenere et credere, quod et Scripturæ sacræ potest et

[1] An. 18. p. 1. Ep. MXXXI. — [2] Ibid. Ep. DCDXXX. — [3] Ibid. Ep. MMCCXXXII. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765.

[1] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 192. — [2] Ibid. — [3] Ext. in Ms. perga rep. in Arc. Avin. sign. num. 118. leg. Octav. card. Aquaviva an. 1594. et Rom. allato. Item apud Ben. an. 1. p. 1. inserta Ep. cur. XII.

poterat, et Catholicæ fidei convenire : et si forsan in prædictis sermonibus, vel collationibus aliqua, quæ vel Scripturæ sacræ seu fidei orthodoxæ quovis modo essent vel viderentur obvia, ipsa præter intentionem a nobis fuisse prolata dicimus et asserimus, eaque revocamus expresse, non intendentes illis adhærere, nec ea in præsenti defendere nec etiam in futurum ». Hactenus Joannes.

29. De Joannis hujusmodi professione solemni edita in ea controversia meminere etiam ejus hostes infensissimi pseudominoritæ. Ex quibus Bonagratia hæc in suum Commentarium intulit [1] : « Anno Domini MCCCXXXIV, de mense Januarii in consistorio publice coram cardinalibus, et maxima multitudine prælatorum et clericorum primo, fecit legi allegationes et rationes aliquorum, qui tenent, quod animæ sanctorum ex nunc clare vident faciem Dei, sive divinam essentiam » ; nonnullisque interjectis, quibus etiam contraria argumenta ex sanctis Patribus decerpta, quibus contraria sententia, nimirum purgatas animas non videre Deum facie ad faciem, defendebatur, ait lecta fuisse, subjicit Joannem hæc verba protulisse : « Quia nos studuimus in originalibus, ista proposuimus ; nunquam tamen fuit nostræ intentionis dicere aliquid contra fidem : et si aliquid diximus, totum ex nunc revocamus : et si quis magnus vel parvus aliquid habet pro conclusione affirmativa, secure det nobis, et libenter recipiemus, et super hoc mandamus fieri publicum Instrumentum ». His consentientia trādit historiæ Ptolemæus Lucensis his verbis [2] : « In consistorio protestatus fuit coram cardinalibus, prælatis et capellanis, quod in prædicta quæstione nihil definiendo, sed recitando dixerat ; et quod paratus esset revocare, si qua enormia dixisset ; et quæ plures auctores pro et contra collegerant, fecit tunc legi in consistorio quinque diebus ».

30. Quod vero his præmiserit Ptolemæus permotum ideo Pontificem, quia in ea de visione beatifica ante judicium universale quæstione Parisiensis Academiæ doctores et Francorum rex ipsi restitissent ; scripsit quæ ex publica fama hauserat : non enim defuere calumniatores, qui Joanni eam labem falso asperserint, sensisse animas solutas corporeis vinculis et ab omni labe criminis liberas ante universale judicium claro divinitatis intuitu non frui : cum enim Geraldus Otho supremus Minoritarum præpositus internuntius Apostolicus, quem ad sopienda Angliæ et Scotiæ bella transmiserat, illum errorem Parisiis pro concione sacra exposuisset, percrebuit rumor ipsum a Pontifice Parisios missum, ut eam opinionem falsam disseminaret ; quam calumniam hisce verbis apud regem Francorum purgavit Joannes [3] : « Adhuc in eisdem litteris regiis vidimus contineri, quod a pluribus dicebatur, quod nos miseramus dilectum filium Geraldum Othonis generalem ministrum fratrum Minorum Parisios ad docendum et prædicandum, quod animæ separatæ a corpore et a pœnis purgatæ divinam essentiam usque post resurrectionem corporum non videbant. Ad quod dicimus et asserimus coram Deo, quod nunquam hoc cor nostrum intravit, nec exivit ab ore, etc. » Subjicit veras causas, ob quas legatus fuerit una cum Arnaldo e S. Michaele pœnitentiario ad aulam regiam, ut nimirum Francorum regem consulerent, an oratores pro urgenda Eduardi et Davidis concordia mittere vellet ; ac se opinatum, nuntios jussum iter aggressos ; sed cum Parisiis consisterent, Davidis regis Scotiæ procuratorem ipsis significasse, irritos fore eorum labores, cum rex Scotiæ David, nec quisquam ab eo subrogatus, cum quo pacis tractatum agitaturi essent in Scotia consisteret ; eaque re tum a nuntiis, tum a procuratore Sedi Apostolicæ significata, nuntios ipsum a demandato munere revocasse [1] : fecisse tamen Geraldo Othoni trajiciendi in Angliam ad lustranda Ordinis sui monasteria potestatem : denique Philippum regem a regis Scotiæ procuratore rei veritatem sciscitari jussit, nec patulas in posterum calumniatoribus aures præbere. Quæ litteræ VI id. Martii, Pontificatus anno XVIII consignatæ sunt ».

31. Sedata quidem ita est in Galliis ea calumnia : verum aucta in Bavaria, difflataque a pseudominoritis, qui stylum in Pontificem acuerunt : ac Bonagratia Commentarium ad oppugnandam memoratam Pontificis professionem edidit [2], et maligne eumdem traduxit, quod Patrum dicta, quibus sensisse videntur aliqui, animas sanctorum divinitatem facie ad faciem ante judicium non intueri, perlegi jussisset, quasi eam opinionem audientium animis imprimere voluisset. Qua in re improbitatem suam detegit ; quid enim magis conveniens, quam ut in discutienda controversia argumenta hinc inde contraria inter se conferantur? Non hic stetit improbitas : Michael enim pseudominoritarum signifer, qui plures sua nefaria secta irretierat in variis regnis et provinciis, concitandi in Ecclesiam novi turbinis consilia est molitus [3] : cumque Ludovicus Bavarus ira in Joannem, cæsareum ipsi fastigium asserere detrectantem, imo novum Cæsarem ad solium provehere annitentem, esset incensus, et Neapoleo Ursinus cardinalis a Joanne abalienatus esset, quod nimirum ille Sedem Apostolicam Italiæ, uti præ se tulerat, non restitueret ; conflata coitio est de congregando in Germania conciliabulo [4], in quo de Joanne veluti hæretico ob agitatam de visione beatifica controversiam exauctorando ageretur. Hac de causa Ludovicus Neapoleonem et si quos alios posset in eamdem conjurationem pelli-

[1] Ext. in Ms. bibl. Vat. sign. num. 4009. pag. 164. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 41. — [3] Tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 191.

[1] Ext. ibid. ea de re lit. pag. 215. — [2] Ext. in Ms. bibl. Vat. sig. num. 4009. pag. 164. — [3] In ead. Ms. pag. 196. — [4] Ibid.

cere adorsus est; pollicitus subjectis litteris [1] Neapoleonis arbitrio superiores cum Roberto rege Siciliæ controversias compositum iri.

« Ludovicus, etc. venerabili viro Neapoleoni diacono cardinali tit. S. Adriani, amico suo diligendo, gratiam suam et omne bonum.

« Noverit vestra sinceritas, quod litteras nostras publicas et solemnes sigillo majestatis nostræ sigillatas transcribi jussimus et componi diligenter, per quas sacrum collegium cardinalium studiosissime requirimus et hortamur, quatenus Concilium in aliquo loco tuto procurent fieri et de subito ordinari : in quo possimus personaliter, prout pro firmo volumus et intendimus, assumptis nobiscum principibus Ecclesiasticis et sæcularibus Alemanniæ, fore constituti, altissimo Deo gratiosius annuente. Quas litteras dilectioni vestræ totique collegio cardinalium supradicto duximus transmittendas, supplicantes dilectioni vestræ omni conamine, quo valemus, quatenus si aliquid aliud nobis per nos faciendum vel fiendum videatur, hoc excellentiæ nostræ curetis vestris litteris intimare. Insuper de facto regis Roberti latori præsentium fidem adhibeatis credulam in dicendis. Dat. in oppido nostro imperiali Uberlingæ III kal. Julii, regni nostri anno xx, imperii vero VII ».

32. Assensisse ferunt huic conspirationi Neapoleonem cardinalem, deque nefariis hisce consiliis litteras dedisse ad Balduinum archiepiscopum Trevirensem, cujus ac Trevirensis Ecclesiæ nomine provocationis formulam ad Concilium pseudominorita hæreticus concepit, atque in ea deliras Fraticellorum hæreses compegit. Horum vero scelerum administer Gualterus proditor pseudominorita, Michaelis hæresiarchæ emissarius, significavit eidem Michaeli [2], provocationem Bonægratiæ ad Concilium adversus Joannem Neapoleoni cardinali placuisse, atque a Ludovico Bavaro alias litteras mitti ad curiam Pontificiam ad plures in ejusdem Concilii societatem trahendos; tum addidit : « Mittit et vobis litteram cardinalis, (nempe Neapoleonis), signatam, ut possitis eam mittere in Italiam, et ubicumque videbitur pro honore imperii : et placet sibi, ut per mundum divulgetur et publicetur. Insuper domino Neapoleoni cardinali intimavit per suas litteras, quod cum rege Roberto de consilio suo faciet libenter pacem, dummodo velit recognoscere regnum suum ab imperio. Item significat eidem domino Neapoleoni per me, quod si domini cardinales concilium dare noluerint, si tunc dominus Neapoleo poterit aliquos alios cardinales inducere ad recedendum secum, tunc dominus imperator vult omnes episcopos et archiepiscopos et alios prælatos totius Alemanniæ convocare, et adducere ubicumque voluerit dominus Neapoleo, si ipse cum suis Concilium celebrare voluerit ».

33. Quæ porro Neapoleo cardinalis responderit Gualtero, quasve pactiones iniverit cum Ludovico, ut conciliabulum adversus Pontificem cum suis se quacibus conflaretur, ita describit idem Ms. « Frater Gualterus ivit ad curiam, et litteras imperatori præsentavit, et imperatori retulit ex parte dicti domini Neapoleonis infrascripta. Primo quod dominus Neapoleo procurabit et faciet quod Concilium fiat, velit nolit ille de Caturco, si imperator fecerit infrascripta, quæ sibi scribuntur, videlicet : Quod duo nuntii habeantur per dominum imperatorem, qui continue curant, qui sint informati per dictum Gualterum de litteris præsentandis, et de via facienda. Item quod mittat unam litteram collegio cardinalium ad petendam fidantiam pro nuntiis, quod venient ex parte ejus ad curiam, quamvis credat quod non dabunt. Item quod fiat pax inter regem Robertum et imperatorem. Item de magistro Marsilio, ut expediatur, etc. » Hoc postremum laude dignum fuit, tanta enim infamia laborabat scelestus hæresiarcha, ut schismaticos se illius societate inquinare puderet. « Item quod custodiat se a rege Boemiæ et duce Henrico, et quod non confidat eis, quia dixerunt, quod cogerent cum potentia imperatorem ad renuntiandum. Item quod imperatori scribat regi Franciæ, quod falsa sunt quæ dicuntur, quod ipse imperator velit renuntiare. Item quod imperator faciat, quod prælati et principes Alamanniæ, de quibus dicitur in suis litteris, petant Concilium. Item quod imperator mittat alias litteras sub forma illa, quæ scribitur per litteras domini Neapoleonis. Item dominus Neapoleo dixit, respondendo ad litteram sibi missam, quod nullo modo intendebat se movere de curia ». Et infra : « Item quod una littera universalis mittatur per imperatorem omnibus regibus, principibus, etc. Item quod una littera appendatur ad fores palatii in Avinione. Item nova domini Trevirensis de citatione et nova de Interpolen. Item mittantur rationes per quas probatur, quod Geraldus est hæreticus. (Is erat Minoritarum præpositus de quo antea actum est, qui temere plura Parisiis de visione animarum effutierat, dum nuntium Apostolicum agebat). Mittenda ad curiam sunt primo, littera cum responsione; secundo, tractatus factus contra protestationem illius de Caturco; tertio, littera imperatoris missa cum novis et responsione reportata; quarto, quod tenet habere sermones de animabus, qui missi fuerunt domino archidiacono; quinto, quod scribat archidiacono, quod mittet tractatum dominis de Verona ».

34. Non passa est divina providentia hanc conjurationem in Joannem erumpere, et tanto turbine quassari Ecclesiam : perhorruit enim Trevirensis archiepiscopus suggestum a pseudominoritis facinus admittere, ac provocationem ad Concilium, quam illi confixerant, non edidit. Pontifex vero, cum in excutienda superiore de visione animarum controversia affecto senio corpore studiis indefessis desudaret, lethali morbo implicitus, ex-

[1] In cod. Ms. pag. 196. — [2] Sup. Ms. sign. 4009. pag. 109.

citis cardinalibus professus est, sentire se animas ab omni labe puras in cælo versari, et claro divinitatis intuitu perfrui, ac si quæ contra eam sententiam attulisset, non ferendo sententiam, sed aliena scripta repetendo protulisse, dictaque omnia sua edendo ab Ecclesia decreto fidei subjicere; qua de re III non. Decembris Pontificatus sui anno XIX, Diploma ejus jussu exaratum; quod cum ob secutam illius mortem Pontificia Bulla munitum non esset, Benedictus anno proximo una cum aliis publicis Tabulis, quibus Joannes adversus calumniatores nullam ab ipso prolatam sententiam decretoriam, ac si quæ forte perperam dicta essent, illa a se revocari professus erat, promulgavit [1], ne calumniatoribus sua in Joannem venena fundere liceret :

35. « Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Sicut habet humanæ naturæ corruptio, quod dictum unius facile sequitur multitudo, quodque minores dicta majorum in deteriorem partem frequenter interpretari nituntur; sic habet rectæ rationis ordo, cui testimonium sanctorum Patrum assistit, quod facilitati et interpretationi hujusmodi semper veritas prævalet rei gestæ. Sane cum jamdudum per nonnullos revocaretur in dubium, an animæ a corporibus separatæ, ac a peccatis et pœnis peccatorum purgatæ ante resumptionem corporum videant divinam essentiam, illa videlicet visione, quam vocat Apostolus facialem, et super hoc, tam in sermonibus quam in aliis collationibus et collocutionibus per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum, et plures alios in ejus præsentia multa dicta, recitata, scripta et prædicata fuissent; volens idem prædecessor verbis et linguis malignantium obviare, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo trigesimo quarto, Indictione secunda, die tertia mensis Januarii S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, multisque prælatis, et in sacra theologia magistris, aliisque personis et tabellionibus publicis in consistorio Apostolico coram eo personaliter constitutis, dixit, asseruit et protestatus extitit sub hac forma : Ne quis sinistre interpretari possit, nos sensisse aliquid, aut sentire, quod sacræ Scripturæ obviet, aut fidei orthodoxæ, dicimus et protestamur expresse, etc. » (repetitur superior allata a nobis [2] Joannis protestatio, iisdem concepta verbis, cui hæc subjicit Benedictus :)

36. « Demum quoque idem prædecessor decumbens in lecto infirmitatis, de qua decessit, intentionem quam super præmissis habuerat et habebat, volens clarius et seriosius aperire, anno a Nativitate prædicto, die videlicet tertia mensis Decembris proximo præteriti, nobis tunc nominato Jacobo tit. S. Priscæ presbytero cardinali et venerabilibus fratribus Petro Prænestino, Bertrando Ostiensi, Gaucelino Albanensi, Joanne Portuensi et Anibaldo Tusculano episcopis; ac dilectis filiis nostris Matthæo tit. Sanctorum Joannis et Pauli, Raimundo tit. S. Eusebii, Petro tit. S. Martini in Montibus, Petro tit. S. Stephani in Cœlio-Monte, Petro tit. S. Praxedis, Imberto Basilicæ XII Apostolorum, Talayrando tit. S. Petri ad Vincula, et Petro tit. S. Clementis presbyteris; ac Jacobo S. Georgii ad Velum-Aureum, Luca S. Mariæ in Via-Lata, Raimundo S. Mariæ-Novæ, Galhardo S. Luciæ in Silice, Bertrando S. Mariæ in Aquiro, Arnaldo S. Eustachii, et Joanne S. Angeli diaconis cardinalibus, et nonnullis prælatis et tabellionibus publicis præsentibus, et propterea specialiter evocatis, quamdam litteram grossatam sub ejus nomine legi fecit, ac se credidisse et credere declaravit; et confessionem, revocationem et submissionem fecit, de quibus in ipsa littera agebatur sub his verbis [1] :

37. « Ne super iis, quæ de animabus purgatis, separatis a corporibus, an citra resumptionem corporum divinam essentiam, illa visione videlicet quam vocat Apostolus facialem, videant, tam per nos quam per nonnullos alios in præsentia nostra recitando et allegando sacram Scripturam, ac originalia et dicta sanctorum, vel alias ratiocinando, sæpius dicta sunt aliter, quam per nos dicta et intellecta fuerant, et intelligantur ac dicantur, auribus fidelium valeant inculcari; ecce quod nostram intentionem, quam cum sancta Ecclesia Catholica circa hæc habemus et habuimus, serie præsentium, ut sequitur declaramus. Fatemur siquidem et credimus, quod animæ purgatæ separatæ a corporibus sunt cælo, cælorum regno et paradiso, et cum Christo in consortio angelorum congregatæ, et vident Deum, ac divinam essentiam facie ad faciem clare, in quantum status et conditio compatitur animæ separatæ : si vero alia vel aliter circa materiam hujusmodi per nos dicta, prædicata seu scripta fuerunt quoquo modo, illa diximus, prædicavimus, seu scripsimus recitando dicta sacræ Scripturæ et sanctorum et conferendo, et non determinando, nec etiam tenendo, et sic et non aliter illa volumus esse dicta, prædicata seu scripta. Insuper si qua alia sermocinando, conferendo, dogmatizando, docendo, seu aliter quovis modo diximus, prædicavimus vel scripsimus circa præmissa, vel alia quæ fidem concernunt Catholicam, sacram Scripturam, vel bonos mores, ea in quantum sunt consona fidei Catholicæ, determinationi Ecclesiæ, sacræ Scripturæ ac bonis moribus, approbamus : aliter autem illa habemus et haberi volumus pro non dictis, prædicatis et scriptis, et ea revocamus expresse : ac ea, quæ de prædicta visione, et omnia alia dicta, prædicata et scripta nostra de quacumque materia, ubicumque et in quocumque loco, ac in quocumque

[1] Bened. XII. an. 1. p. 1. Ep. cur. XII. — [2] Super num. 28.

[1] Ext. etiam apud Nic. Minor. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008, pag. 172.

statu, quem habemus vel habuerimus hactenus, submittimus determinationi Ecclesiæ et successorum nostrorum.

« Verum licet idem prædecessor super hujusmodi contentis in dicta littera glossata voluerit, et mandaverit fieri publica Instrumenta, ipsamque litteram Bullæ suæ munimine roborari ; quia tamen superveniente obitu ejus, hujusmodi littera bullata non extitit, nos volentes, quod hujusmodi ejusdem prædecessoris declaratio, et omnia alia supradicta ad communem fidelium notitiam deducantur, super contentis in dicta littera et aliis suprascriptis de præfatorum cardinalium fratrum nostrorum consilio præsentes litteras, Bulla nostra munitas, fieri mandavimus in testimonium præmissorum. Nulli ergo etc. nostræ voluntatis et mandati infringere, etc. Dat. Avinione XVI kal. Aprilis, anno primo ».

38. Editam fuisse a Joanne eamdem de visione beatifica animarum fidei professionem, consentiunt ipsius adversarii ; inter quos Nicolaus pseudominorita schismaticus hæc refert [1] : « Anno Domini MCCCXXXIV, de mense Decembris die III, præfatus dominus Joannes XXII gravi infirmitate detentus, de qua quarto die dicti mensis mortuus est », et infra, quamdam Constitutionem seu ordinationem morti propinquus fecit, formam hujusmodi continentem :

« Joannes, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Ne super iis , quæ de animabus purgatis , etc. » ut supra usque nostrorum. « Nulli ergo etc. Dat. Avin. III non. Decembris. Pontificatus anno XIX ». Affertur etiam a Joanne Villano [2], Italicis verbis redditum superius Joannis XXII Diploma ; quo cum pie sensisse conspicuum est, adeo ut Ochamus [3] ejus hostis fateri coactus sit, Joannem sententiam suam edendo ab Ecclesia de ea controversia decreto Catholice subjecisse. Ex quibus impostor Calvinus [4] refellitur ; qui ex odio in Romanam Ecclesiam, meraque mentiendi, ut a patre mendacii diabolo edoctus erat, libidine objicere non erubuit, Joannem XXII sensisse, animas esse mortales usque ad extremum judicii diem, illumque ideo in hæreticorum Catalogo reponere : quo quid impudentius fingi potest ? quidve magis a Joannis sententia alienum ? Cumulat hoc mendacium alio Calvinus, dum Gersonem (quem imperite Joanni coævum fingit, cum nondum natus esset, ut ex ejus gestis videbitur tempore schismatis Avinionensis) testem appellat negatæ a Joanne animæ immortalitatis. At is nullatenus id dixit, sed tantum ex adepta a latrone mox post mortem beatitudine arguit, falsam fuisse Joannis doctrinam (quam nempe falso supponebat fuisse Joannis) animas sanctorum nonnisi post judicium lata decretoria sententia, *Venite, benedicti etc.* divinitatem intuituras, eo quod plurium sanctorum Patrum, qui eam sententiam secuti videntur, re nondum definita, quorum argumentis fuse respondet in suo libro Benedictus, dicta compegisset. Qua in re non probo, sed laude dignus fuit Joannes, qui in discutienda controversia, antequam eam decideret, diligentissime sanctos patres consuluerit. Fœtidissimum etiam est tertium Calvini mendacium, nullum cardinalium Joannis sententiæ restitisse : extant enim insignia in bibliotheca Vaticana Jacobi tit. S. Priscæ cardinalis [1], et episcoporum [2], doctorumque [3] edita tunc in adversam partem erudita Commentaria. At memoratus impostor Calvinus illum ipsum errorem, sanctorum animas divinitatem facie ad faciem non intueri ante judicium, post diremptam controversiam instaurare annisus est [4]. Verum mendacissimi hæresiarchæ, quem accurate refellunt card. Bellarminus [5] et alii, latratibus contemptis, redimus ad Joannem papam, quem cum nonnulli carpant, favisse erroneæ sententiæ, ac Valesium Ordinis Prædicatorum e sacro pulpito contra declamantem carceri mancipasse ; advertendum est, illum concionatorem juste addictum vinculis, cum defigeret anathemate et hæresis nota contrarium sentientes, nondum lata a Sede Apostolica sententia ; atque imprudens ejusmodi zelus merita percelli pœna debuit, ne turbis Ecclesiam misceret. Denique quamvis ea falsa statuatur hypothesis, Joannem illo fuisse errore tinctum, haud tamen, ut impudentissimi Pseudominoritæ pauci contenderunt, hæreseos labes illi aspergi potest, sed tantum errasse ex imbecillitate humani intellectus cum iis patribus sanctis, quorum opinionem secutus esset. Non desunt inepti qui velint, ipsum divinitus e vita præreptum, ne in decernenda controversia aberraret. Sed quid miraculi mors in homine nonagenario habet ? quidve periculi suberat, cum a Spiritu sancto regendus esset, in ferendo decreto fidei, illius ut præcipui auctoris administer tantum futurus ?

39. *Joannis pia mors.* — Pie admodum ipsum in extremo vitæ actu se gessisse, docet Joannes Villanus [6] et insequenti a superiori sententiæ suæ edita declaratione die ex diarrhœa, qua universum corpus diffluere visum est, cum decreta præterita de sacerdotiorum Sedi Apostolicæ reservata collatione rescidisset [7], Avenione nonagenarium obiisse, cum sedisset annos octodecim et menses fere quatuor : renuntiatus enim fuit summus Pontifex ut suo loco dictum est die Augusti septimo, anno Domini MCCCXVI ; obiit vero quarto Decembris, ut Joannes Villanus [8] ejus temporis scriptor aliique testantur, quorum dicta confirmat Ms. Vaticanum hisce verbis [9] : « Anno Domini MCCCXXXIV, papa

[1] Ext. etiam apud Nic. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 172. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 19. — [3] Ocham. in dial. tr. p. 2. c. 9, 10. et auctor. notar. ad S. Ant. p. 3. tit. XXI. c. 7. § 5. — [4] Calvin. l. IV. instit. 7. § 28.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. — [2] In eod. Ms. — [3] Ms. sign. num. 4005. — [4] Calvin. inst. l. III. c. 20. § 24. — [5] Bell. l. IV. de Rom. Pont. c. 14. — [6] Jo. Vill. l. XI. c. 19. — [7] Ibid. c. 20. — [8] Ibid. c. 19. — [9] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Joan. XXII. pag. 51.

Joannes obiit in Avinione die iv mensis Decembris, quæ fuit dies Dominica, littera Dominicali currente B, Pontificatus sui anno xix, cujus corpus fuit in majori Avinionensi Ecclesia cum honore debito traditum sepulturæ. Vacavitque Sedes post mortem ejus diebus xvi ». His consentanea refert Ptolemæus[1] Lucensis, qui plura digna memoria conjungit :

« Anno, inquit, prædicto MCCCXXXIV, cum papa Joannes duabus arduis causis valde diligenter intenderet, scilicet creationi imperatoris novi, in quo facto rex Philippus Francorum et Joannes rex Boemiæ filius Henrici imperatoris sibi multum favebant ; et determinationi quæstionis visionis, an scilicet sancti in patria ante resurrectionem haberent visionem essentiæ divinæ : et dum prædictis et aliis causis sollicitus intenderet, et quarto nonas Decembris consistorium mandasset, ut aliquas provisiones quibusdam faceret, in nocte præcedenti nonis prædictis post cœnam et primum gallicantum invasit eum morbus. Et omisso sic consistorio illa die iv nonas Decembris nihil fecit, sed III nonas die sequenti post vesperas fecit vocari omnes cardinales, qui erant in Avinione. Hoc dico propter Joannem Gaitani, qui non erat præsens tunc in civitate, et propter dominum Napulionem Romanum diaconum cardinalem, qui erat in cardinalatu antiquior omnibus cardinalibus, qui licet in civitate esset et vocatus per papam, ipse tamen noluit venire, nec interesse exequiis, nec testamento papæ : et præsumitur quod ex eo fecerit, quia papa in sua electione, quæ apud Lugdunum celebrata fuit, juravit se nunquam ascensurum equum vel mulum, nisi iret Romam : quod et servavit, quia navigio ivit usque ad Avinionem, et pedes ascendit palatium, de quo postea nisi intrando Ecclesiam majorem, quæ contigua palatio est, non exivit ; et sic suum sacramentum servavit, quia post sacramentum præstitum, sicut fecit, nunquam equitavit, unde prædictus cardinalis sibi non favit ». Verum alia, quam supra attigimus fuisse videtur, nimirum conspirationis, quam Neapoleonem, pergit Ptolemæus, conflasse cum Bavaro ferunt[2]. « Sed papa nihilominus coram aliis cardinalibus disposuit rite et legitime testamentum suum : recommendans sanctam Ecclesiam et nepotes suos cardinalibus : et sic secundo nonas Decembris post auditam missas in aurora diei, et communione percepta, orando migravit ad Dominum de hoc sæculo hora tertia et Dominica die, quæ erat tunc II nonas Decembris. Sepultus est autem Avinione in Ecclesia cathedrali nonis Decembris. Sedit autem annis xviii, mensibus iv minus duobus diebus, et vacavit Sedes xvii diebus. Sed XIII kal. Januarii elegerunt cardinales, ut infra sequetur ».

40. *Calumniæ illi objectæ repelluntur.* — Gravem in ejus obitu res Christiana jacturam fecit : sed præcipue Orientalis Ecclesia, quæ assurgere et triumphare de Turcis Joannis studiis cœperat, afflicta est : valebat enim apud reges auctoritate, eosque sibi devinctos habebat ; firmarat cum Francorum, Siciliæ, Cypri, Armeniæ, Andronico imperatore, Venetis, equitibus Rhodiis, fœdus adversus infideles ; ac repressis hoc anno Turcis, sequenti classem Armenis erat submissurus in Syriæ Saracenos, neque expeditionem Asiaticam, cujus erat auctor, dissolvi esset passus. Affluebat etiam ad tolerandos belli sacri sumptus opulento ærario ; quod in id se cogere dictitabat, atque etiam regi Francorum in sacro bello consumpturum spoponderat[1] in quo aureorum signatorum decies octies decem centena millia et eo amplius, infecti vero auri pretium quod in alia gaza gemmisque et ornamentis constabat, ad septies alia decem centena aureorum millia ascendisse scribit Joannes Villanus[2], reperta ; cujus rei fides sit penes auctorem. Neque vero avaritia ex eo ipsi impingi potest, cum hæ opes, ex Ecclesiarum vectigalibus collectæ, ad Turcas et Babylonios reprimendos essent consumendæ : quem sæpius afflictis Armenis subvenisse, atque ad muniendas arces contra infideles magnam vim auri collocasse vidimus. Plurimam etiam pecuniæ summam adversus Italiæ tyrannos profuderat : si vero nepotes ex inferiori sorte ad opulentiorem assurrexere, regum Francorum potius beneficio, quam prodiga illius liberalitate ad eam sunt excitati ; quos etiam, nimirum Arnaldum e Dueza e Caramanno, et Arnaldum e Cæsiano e Talardo vicecomites, ac Petrum e Via Villemuri et Calvineti dominum Benedictus successor regi Francorum commendavit[3]. Cæterum bellum, quod cum Ludovico Bavaro gessit, magna attulit impedimenta, ne Orienti citius consuleret : in quo licet parum extiterit felix, adeo ut Robertus rex Siciliæ, cui ob interregnum præfecturam Insubriæ concesserat, illum abjecerit, ipseque partem Ecclesiasticæ ditionis amiserit ; haud tamen vocari in crimen jure potest, cum in eo Ecclesiæ jura defenderet.

Quam porro injuste impudicitiæ notam illi aspersa sit, dum ait Jo. Villanus[4] Bertrandum Poggietum nepotem cardinalem illius filium, nempe ob similitudinem oris existimatum, ex eo perspicue patet, hæc a levibus susurronibus jactata ad invidiam ; idoneam autem defuisse suspicionis causam, cum Joannis hostis infensissimus Ludovicus in illis suis virulentis satyris prætermiserit; maxime cum amplissimus in Bertrandum legatum, cum quo gerebat bellum declamandi campus patuisset : quare Herwartus puериliter dictum Villani ad obscurandam Joannis famam repetiit. Ut vero se gesserit ante Pontificatum Joannes, certe dum

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xiv. c. 42. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4009. pag. 109.

[1] Mat. Vill. l. vii. c. 2. — [2] Jo. Vill. l. xi. c. 20. Ant. iii. p. tit. xxi. c. 6. § 15 et alii. — [3] Bened. Ep. secr. xiv. — [4] Jo. Vill. l. xi. c. 6.

illum tenuit, narrat Villanus[1] ipsum singulis fere noctibus ad divinas laudes celebrandas stratis surgere consuevisse, quod non mollem et effeminatum animum, sed divinis addictissimum et corporis deliciarum contemptorem ostendit. Addit idem auctor nonnulla ejusdem Pontificis elogia, nimirum modestum fuisse, sobrium, cibisque communibus potius quam exquisitis uti solitum; in sumptibus sui causa faciendis parcum, studio addictissimum, adeo ut nocte illius causa consurgeret; in audiendis causis expediendisque promptum, doctrina insignem, acutum ingenio, ac spiritus ingentes in exiguo corpore ad magna quæque agitanda gessisse, proniorem tamen ad iras extitisse, sacris operatum singulis pæne diebus.

41. Quod porro nonnulli recentiores Minoritæ Joannem veluti Franciscano Ordini adversatum traducunt, culpanda sane eorum videtur sententia, cum optime de universa sacra illa familia meritus sit, cujus verba ad Francorum reginam repetenda visa sunt; « Si fratres, inquit[2], vellent agnoscere quanto periculo dictus Ordo subjacebat tempore, quo assumpti ad statum hujusmodi fuimus, credimus quod nequaquam in dubium revocarent, quod ex quo cœpit ipsorum Ordo, nullus efficacius, quam nos pro eorum statu pacifico laboravit : nec adhuc recusamus laborem ». Hæc Joannes, quæ vera comperiet, qui revolverit Minoritarum Annales. Ex tricipiti sane Pseudominoritarum factione ea quæ se arroganter spiritualem appellitabat, defendendæ paupertatis Evangelicæ specie aperta latrocinia exercebat, dum monasteria vi invadebat[3] ac veros Minoritas pellebat. Alia secta ex subreptitio confictove[4] Cælestini Diplomate Minoritas sollicitabat, ut excusso præpositorum jugo ad se deficeret, ac nisi Joannis papæ studio fuisset repressa, Ordinem dissolvisset. In tertia vero, quæ duce Michaele Cæsenate emersit, debellanda, magna laude eumdem Joannem Pontificali officio perfunctum patet ex antea dictis. Adde ipsum sæpius professum, se nil contra Minorum Ordinem constituere; sed adversus sectarios in eo exortos. Et quidem veros Minoritas amplissimis prosecutum beneficiis, atque in obeundis legationibus ad gentes propagando Evangelio, administrandisque Ecclesiis usum eorum opera constat; idque a Wadingo fuse demonstratur.

42. Quinetiam Franciscanam disciplinam extremo Pontificatu adversus præpositum Minoritarum Geraldum et alios qui ad explanandam formulam præceptorum sancti Francisci temere se ingesserant, Joannem asseruisse, illibatamque in spectantibus ad paupertatem esse voluisse, testatur Alvarus Pelagius his verbis[5] : « Quatuordecim, inquit, sigilla ministrorum partim voluntariorum, partim timidorum (quorum aliquos ad contrarium de eo, quod agebant, diu et efficaciter confortavi, et eos non potui revocare, quia a fratre Geraldo generali ministro tunc minis et injuriis arctabantur Avinione, tempore prædicti domini papæ Joannis XXII et tempore meo) cum sigillo prædicti generalis ministri fratris Geraldi de Aquitania qui fuit auctor et principalis glossator trium glossarum extortarum, prædictam regulam destruentium, in una chartula pependerunt, et eam dictus generalis cum quibusdam de prædictis ministris domino prædicto Joanni papæ præsentavit, assistentibus multis cardinalibus. Dominus autem papa prædictus Dei vicarius lumine claritatis Spiritus sancti infusus, justus index veritatis, zelatorum suorum prædecessorum regulam declarantium sequens vestigia, nolens impinguari, Psal. XXII in suo capite, quod est caput Ecclesiæ corporis mystici, XXIII q. III. *Pro membris*, et q. V. *de Liguribus Ecclesiæ* XXII di. c. II. *Militantis*, oleo dictorum ministrorum, vere coram Deo et ejus Ecclesia peccatorum, dixit generali prædicto fratri Geraldo qui tres prædictas glossas, quas supra proxime posui, sceleratissimas anathemate perpetuo feriendas confecerat, credens placere ipsi papæ Joanni, et a quo capellum rubeum exspectabat (suspicacem in hæc sugillatorem agit auctor), in illorum præsentia ministrorum : Generalis, intellectus iste, quem in duobus prædictis capitulis regulæ das, extortus est, et contra regulam est, et non credimus, quod de mille fratribus, unus de Ordine tecum in intellectu hujusmodi concordaret. Cardinales autem, domino papæ assistentes, glossas prædictas prædicti Geraldi contra regulam dicentes, et ipsum concorditer deridebant, cognoscentes de qua radice pestifera fuerant fabricatæ, I q. I. *Fertur* et c. *Quibusdam*. Dixit mihi tunc quidam cardinalis : Vere hodie nobiscum, cum essemus cum papa, fuit S. Franciscus; quasi diceret ad defendendam regulam suam.

« Postquam prædictus generalis minister et alii ministri, contra sacram regulam conjurantes, sui pessimi conatus non habuerunt effectum, composuerunt malitiæ malitiam adjungentes, quod postquam declarationes non poterant facere revocari, nec suas glossas authenticare, de declaratione domini Clementis, *Exivi de paradiso*, certos articulos procurarent auferri, sed in hoc succubuere etiam coram Christi vicario et ejus reverendissimis dominis cardinalibus, manu Altissimi eos B. Francisci meritis repellente ».

43. Ex his itaque perspicuum est, non fuisse Joannem paupertatis Franciscanæ hostem quam adversus Geraldum ac nonnullos alios Minoritas defenderit : pseudominoritas autem de Evangelica paupertate delira comminiscentes, verosque hostes et corruptores sacri instituti Franciscani insectatus tantum est, qui, ut ait ejus temporis doctor[1],

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 20. — [2] Tom. VI. p. 3. Ep. secr pag. 201. — [3] Marc. Olyss. l. VII. c. 31. — [4] Id. l. V. c. 27. et l. VII. c. 34. — [5] Alv. Pel. de planct. Eccl. l. II. c. 67.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4869. pag. 18.

« Constitutionibus cum summa deliberatione et maturitate digestis, et de dominorum cardinalium consilio promulgatis, detrahere nitebantur ; et veritatem, quam continent, per falsas insanias obfuscare ». Pium autem fuisse Joannis consilium in edendis in controversia de paupertate Constitutionibus, probat idem auctor hisce verbis : « Ut qui sic desipuerant, resipiscant, sic aversi ad unius matris gremium revertantur, sic perversi ad rectitudinem ordinentur, sic subversi ad veritatis semitam revocentur ; sicque corrupti, infecti et morbidi auctoritatem et facultatem perdant simplices subvertendi, et ne tam pestifera doctrina gloriari valeant (1) ».

44. Quod vero queruntur ; illatam a Joanne sacro ordini in revocanda Martini IV concessione de procuratoribus lites Pontificio nomine ad Minoritarum gratiam disceptaturis ; nullam ipsis irrogatam injuriam ostendit, « quia, inquit, prælatis et Ecclesiarum rectoribus fuerunt molesti nimium atque graves ». Adductum autem fuisse religione officii ad submovendos abusus, qui oboriebantur, et coercendos blasphemos pseudominoritas, ab eodem Joannis Constitutionum defensore, ita demonstratur [1] : « Dominus enim summus noster Pontifex summopere habet intendere, non solum, ut sacros condat canones, quibus universalis Ecclesia salubriter gubernetur, imo ut ab omnibus observentur, et ora blasphemantium obstruantur : unde Bernardus lib. III, cap. I, dicit sic : Generaliter super universum Ecclesiæ statum intendat consideratio tua, si plebs clericis, clerici sacerdotibus, sacerdotes Domino ea, qua oportet, humilitate subjecti sint ; scilicet in monasteriis et religiosis locis servetur ordo, vigilet disciplina : si super prava opera et dogmata censura Ecclesiastica vigeat, si floreant vineæ honestate et sanctimonia sacerdotum, si flores fructus parturiat obedientia fidelium populorum ; si communiter vestra Apostolica mandata instituta ea, qua dignum est, sollicitudine observentur, ne quid in agro Domini aut neglectu incultum, aut fraude subreptum inveniatur. Et Nicolaus papa clero Constantinopolitano sic scribit : Si decreta Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis redarguendi : si habetis, et non observetis, de crimine estis corripiendi, ut habetur in decretis, XXVI. q. I. c. *Violatores*, dicitur sic : Violatores canonum voluntarie graviter a sanctis Patribus judicantur, et a Spiritu Sancto, cujus instinctu et dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem canones aliquid aut partiare agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt ».

45. Postremo attexam hic ejusdem doctoris elogium quo Joannem exornat, alludens ad nomen Joannis, quod gratiam significat [1] : « Teste, inquit, conscientia, audeo dicere, ipsum copiosissimis gratiis venustatum, et quantum ad intellectus illustrationem, et quantum ad affectus inflammationem. Quantum ad intellectus illustrationem, quod patet et propter ingenii vivacitatem, et propter eloquii suavitatem, et propter memoriæ tenacitatem, et propter scientiæ profunditatem, et propter prudentiæ multiplicitatem, ut merito sit ille Joannes Aquilæ comparatus, qui cæteris altius divinitatis patefecit arcanum ». Et infra : « Quan-

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4869. pag. 19.

[1] Ms. bibl. Val. sign. num. 4869. pag. 19.

(1) Obiit hoc anno Joannes papa, magnis dum viveret turbis jactatus agitatusque. Eo virum perpulit ingenium fervidum et, cum in flammas abiret, moderati nihil sustinens. Moderatiorem utique Pontificem optassent tempora illa periculosa, quibus sæcularis et Ecclesiastica potestas committi inter se solebat, et Pontifices armis potius quam censuris res Ecclesiasticas tutari necesse erat. Ex quo factum, ut cum Pontifex moderata respuens consilia Pontificium jus nimis urgendum aggreditur, armis cædibusque omnia repleril ; ex qua ejus constantia quantum Ecclesiæ accedebat commodi, tantum ex illa animi vehementia experta est incommodi. Quæ vero indoles in rebus gerendis, eadem et in opinionibus dogmaticis illum impegit ad ardua, ut ex iis constat, quæ in controversia de Christi et Apostolorum pauperie, ac de visione Dei beata sensit et docuit. De paupertate Christi et Apostolorum satis superque dictum a nobis est. Ad visionem Dei quod attinet, ab ea sententia quam aliquandiu propugnasse visus est, moriturus recessit. Hanc ejus palinodiam minus sinceram ejus ætatis viros quosdam doctos suspicatos fuisse affirmat continuator Nangii ad hunc annum. Suspicionem vero hanc suam inde ductam a viris illis conjicio, quod, teste Benedicto XII ejus successore, in eo quod scripsit de eo dogmate libello, vulgato ab annalista anno sequenti num. 9 definierit. « Animas sanctorum a peccatis purgatas ante generalem resurrectionem, et judicium Dei essentiam facialiter vident, secundum quod eorum status patitur ». Quæ postrema verba ambiguitatis nonnihil continent, cum et sententiæ a Catholica plane oppositæ æque congruere possent. Semel enim admisso animarum statum ante corporum resurrectionem clarum Dei intuitum pati nequaquam posse, sed tantummodo per umbram quamdam et ænigmata ; hinc rectissime affirmari ab ejus assertoribus potuisset, Dei faciem intueri nunc animas juxta ac præsens earum status permittit. Verum aliter sensisse Joannem de intuitu Dei claro et perspicuo ex eo deduco, quod coævis omnibus scriptoribus testibus priorem sententiam suam reipsa retractaverit ; atque ipse pariter Joannes definitionem hanc ut oppositam pristinæ opinioni suæ emiserit. Ideo vero verba illa postrema adjicienda censuit, quia Catholicorum Theologorum quorumdam opinio ferebat, sanctorum animas nunc quidem Dei vultum intueri ; hanc tamen « visionem post judicium magnum accepturam esse augmentum », quæ verba sunt Benedicti XII in libello superius indicato. Nolens Joannes sententiæ huic Catholicorum theologorum quidquam detrahi, verborum illorum adjectione, et dogma Catholicum in tuto posuit, et theologorum controversiam intactam reliquit. Hinc Benedictus XII admittere se illam in eodem libello ingenue profitetur : « Probabilior mihi etiam videtur ». Cæterum Joannem præter scripta nonnulla quorum Catalogum habes apud Ludovicum a S. Jacobo in Bibliotheca Pontificia, edidisse pariter fertur Prosam : « Stabat mater dolorosa etc. » quam licet Ludovicus Jacob in Biblioth. Pontif. Innocentio III tribuit ; veteres tamen alii scriptores aliis auctoribus vindicant. S. Antoninus III part. tit. 22, C. 3, § 32, Gregorio cuidam Pontifici (cui vero, non definit) assignat. Sed æqualis S. Antonino Gregorius Stella in Annalibus Genuensibus ad an. MCCCIC scribit : « Quos rhythmos edidisse fertur Joannes Vigesimus-Secundus, quando summus Pontifex erat ».

Successor illi datus est Furnerius, nomine Benedicti XII notus. De cujus exordiis satis plura in Annalibus narrala. Unum superest, in quo diligentiam annalistæ desideres. Quanquam enim anno isto die XX Decembris electus fuerit, cum tamen coronæ, Pontificium insigne, nonnisi sequenti anno die VI idus Januarii susceperit, epocham Pontificis hujus ab hoc anno male in Annalibus ducitur ; reipsa enim a die susceptæ coronæ annos suos Benedictus supputavit, ut ex litteris ejus recitatis in Annalibus ad an. MCCCXL 53 discimus. Datæ sunt enim illæ anno eodem die VI kal. *Januarii anno* VI, ducta profecto epocha a die VI Januarii anni sequentis MCCCXXXV, alioqui enim annus tunc VII ageretur, si anni illi ab electione cœpisseut.

MANSI.

tum ad affectus inflammationem ; numquid est plenus gratiis, in quo conspicimus fervorem gratiæ et dilectionis, decorem placidæ conversationis, nitorem munditiæ et incorruptionis, dulcorem medelæ et correptionis, vigorem constantiæ et roborationis, decorem famæ et bonæ opinionis? » Et infra : « Superintendit toti Ecclesiæ in hæreticorum extirpatione, in tyrannorum rebellium mulctatione, in jurium et libertatum Ecclesiæ defensione, in fidei dilatatione, in bellorum sedatione, in pacis seminatione, in bonorum et litteratorum promotione, in beneficiorum Ecclesiasticorum digna retributione, in simoniæ, pompæ et rapinæ et aliorum vitiorum a curia relegatione : in dubiorum declaratione, in filiorum nutritione, in istius universitatis, (nempe Avenionensis), speciali affectione, in multorum ejusdem universitatis ad cardinalatum, archiepiscopatus et episcopatus sublimatione ». Hæc de Joanne suffecerint.

46. *Benedicti XII novi Pontificis patria, primordia et ad præsules litteræ Encyclicæ.* — Extremo anno MCCCXXXIV, Indictione secunda, inclusi[1] ab oratoribus Roberti regis Neapolitani ejusdemque Avinionis et Provinciæ principis in conclavi cardinales, concordibus suffragiis Jacobum Novellum, appellatum quoque Furnerium, S. R. E. tit. S. Priscæ presbyterum cardinalem a rerum aulicarum tractatione alienum, ut aiunt, sed religione præstantem, et theologica scientia florentissimum, vigesima Decembris die Pontificem renuntiarunt[2], ut consentiunt ejus temporis auctores[3], cujus primitias, atque emensos honorum gradus, describit ipsius Vitæ auctor apud Bosquetum, quos subjectis verbis Ms. Vaticanum perstringit[4] : « Benedictus XII (ita nempe vulgo dictus fuit, quamvis eo nomine Undecimus sit), natione Tolosanus de Saverduno Appamiarum diœcesis prius vocatus Jacobus, abbas Fontisfrigidi Ordinis Cisterciensis, magister in theologia, deinde episcopus Appamiarum, post episcopus Mirapiscensis, demum per dominum Joannem XXII prædictum creatus fuit tit. S. Priscæ presbyter cardinalis : deinde, mortuo domino Joanne, IV die Decembris, anno Domini MCCCXXXIV, iste in papatu eligitur anno eodem, mensis ejusdem die XX ». Fuisse infimæ conditionis in sæculo, sed moribus et scientia clarum, refert S. Antoninus[5] : accepisse autem Pontificium insigne solemni ritu VI idus Januarii proximi ineuntis anni, docet anonymus scriptor[6] : « Fuit, inquit, electus iste dominus Benedictus papa XII, anno Incarnationis Domini MCCCXXXIV, XX die Decembris, et coronatus et benedictus eodem anno incarnationis VIII die Januarii, qua die incipit primus annus sui Pontificatus ». Consentit Ptolemæus Lucensis, qui plura de ejus Pontificatus auspiciis conjungit his verbis[1] :

« Anno Dominicæ Incarnationis MCCCXXXIV, idus Decembris, cardinales omnes includuntur numero 24 per comitem Novalium in palatio Avinionensi, in quo papa Joannes decessit. In vigilia autem Thomæ Apostoli XII kal. Januarii, anno Domini MCCCXXXIV, cardinales prædicti numero 24 elegerunt in papam unum ex se, videlicet dominum Jacobum presbyterum card. tit. S. Priscæ, natum de provincia Tolosana monachum Ordinis Cisterciensis, magistrum theologiæ, et vocatus est Benedictus XII. Qui in primo consistorio suo, quod habuit, scilicet XII kal. Januarii, mandavit Ecclesias reparari Romanas S. Petri, item Ecclesiam Lateranensem, et alias Ecclesias et palatia ibidem desolata et ad fabricam dotavit quinquaginta millia florenorum. Item ad subveniendum necessitatibus suorum fratrum collegio cardinalium donavit centum millia florenorum. Dixit etiam quod vellet pacem reformare in tota Ecclesia. In die autem Nativitatis Domini nostri Jesu Christi in publica missa, quam celebravit dominus Petrus episcopus Prænestinus, fecit gratiam omnibus, qui interfuerunt, septem annos et septem quadragenas de injunctis pœnitentiis : diebus autem sanctorum Stephani et Joannis tres annos et tres quadragenas. Anno autem Domini MCCCXXXV, Benedictus XII descendit de palatio, in quo electus fuit, et ivit associatus cum cardinalibus, ut moris est, ad locum fratrum Prædicatorum VII idus Januarii : et VI idus Januarii in crastinum ibidem coronatus est per dominum Neapolionem cardinalem diaconum. Et V idus Januarii reascendit suum palatium et petitiones sibi oblatas primo die post coronationem recipere recusavit : voluit enim scire conditionem personæ supplicantis, et summam reddituum, et si impetrans ante fuerit beneficiatus ».

47. Redimitus igitur Pontificia tiara Benedictus, Encyclicis proximo anno litteris datis, præsules de sua electione fecit certiores[2], atque ad conjungendas in pascendo grege Dominico, ac re Christiana provehenda curas excitavit :

« Benedictus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopo Rhemensi et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, archidiaconis et aliis Ecclesiarum prælatis, exemptis et non exemptis, per Rhemensem provinciam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Altitudo cælestis consilii supra cuncta tenens in excelsis imperium, sic dat esse rebus, et dispensat ineffabili providentia munera gratiarum ; sic creaturarum conditiones et status ordinat, ac prout vult, variat et disponit, quod sensus humanus ejus secreta consilia perscrutari non valens, in

[1] Ben. tom. II. Ep. secr. pag. 106. — [2] Nic. Min. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 187. et aliud sign. num. 2040. — [3] Auct. Vit. Bened. apud Bosq. Jo. Vill. l, XI. c. 21. Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 43 et alii. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2765. in Bened. XII. — [5] Ant. III. tit. XXI. c 7. in princ. — [6] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3989.

[1] Ptol. Luc in Hist. Eccl. l. XXIV. c 43. — [2] An. 1, p. 1. Ep. cur. I.

horum consideratione potius hebetatur, cum sint investigabiles viæ Domini, et sapientiæ suæ magnitudinem humani non capiunt intellectus : facit enim fortem ex debili, balbutientibus eloquium tribuit, et ponit nonnunquam humiles in sublimi, plenam et perfectam habens ad singula, tanquam palmo concludens omnia, potestatem. Sane felicis recordationis Joanne papa XXII prædecessore nostro nuper, sicut Domino placuit, ab hac luce subtracto, et ad cælestem patriam ab hujus mundi miseria, sicut pie credimus, evocato ; ejusque corpore cum exequiarum solemnitate debita tumulato, venerabiles fratres nostri episcopi, presbyteri et diaconi S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus , pro futuri substitutione pastoris convenientes in unum sub deliberatione consilii, quam tanti negotii qualitas exigebat, habito super electionis futuri papæ celebratione tractatu, licet consentire potuissent in alios majorum meritorum claritate conspicuos, et plurium virtutum titulis insignitos; tandem ad personam nostram dirigentes unanimiter vota sua , nos ad summi Pontificatus apicem , divinæ dignationis clementia, evocarunt.

« Nos igitur nostrarum insufficientiam virium, et administrationis tam arduæ sarcinam, tantique oneris gravitatem, intenta consideratione pensantes intra nostra præcordia, quid inter tot diversas et varias sæculi fluctuationes et pugnas agendum, quidve tenendum, quidve pensandum extiterit, animo duximus trepido revolvendum. Demum vero spiritus virtute resumpta, in illo, qui assurgit in occursum timentium et implorantium humiliter nomen suum, quique clementer in semitis suis gressus hominis perficit, inter hujusmodi cogitationum fremitus anchoram spei nostræ fiximus, ad ferendum sub ejus fiducia jugum servitutis Apostolicæ imbecilles humeros humiliter submittentes. Ac subsequenter benedictionis et coronationis solemnia, et cætera recepimus secundum morem ejusdem Romanæ Ecclesiæ in personis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum hactenus observatum ; anxiato et humiliato spiritu Domino supplicando, ut ipse, qui nos jugum hujusmodi subire concessit, sic ad ipsum portandum debilitatem nostram suæ virtutis robore fulciat, sicque illud faciat sua benignitate portabile, quod sub eo non contingat nos ex nostra debilitate deficere ; sed ita sua omnipotentia nobis, et gregi Dominico vigilantiæ nostræ commisso, potius proficere, quod de talento nobis credito dignam valeamus in extremo judicio reddere rationem.

48. « Cum autem nos ad tanti molem ponderis levius et salubrius perferendam, ac præfatam Ecclesiam, quæ procellosis turbinibus agitari assolet, piis et devotis expediat orationum suffragiis adjuvari ; universitatem vestram rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus apud ipsum sponsum ejusdem Ecclesiæ suppliciter in humilitate spiritus devotis precibus insistatis, ut tempestuosa procellarum molestia quiescente, Ecclesia ipsa sub facilis auræ serenitate lætetur, luxque pacis sibi copiose resplendeat, errorum et dissensionum tenebris de medio fidelium profugatis, ac gressus nostros, dum in præsentis valle miseriæ peregrinamur a Domino, per suorum dirigat semitas mandatorum; nostræque debilitatis humeris fortitudinis robur adjiciens, misericordi nobis pietate concedat præfatam Ecclesiam, ad sui nominis laudem et gloriam utiliter gubernare, ut cum domus nostræ hujus habitationis terræ figmentum ejus imperio, per quem in præsenti seculo juxta originariæ conditionis cursum solitum ingressum habuimus , dissolvetur , in illa cælesti Jerusalem, ad cujus ædificationem ceu quidam expoliti lapides electorum curiæ deferuntur, gloriosam non manu factam, sed æternam dignetur concedere mansionem, etc. Dat. Avin. V idus Januarii , anno I. Transmisit easdem litteras [1], immutatis extremis sententiis , ad Philippum Galliæ , Eduardum Angliæ , Robertum Siciliæ, Alfonsum Castellæ, Philippum Navarræ, Alfonsum Aragonum, Alphonsum Lusitaniæ, Carolum Ungariæ, Robertum Sueciæ, Casimirum Poloniæ, Joannem Boemiæ, Hugonem Cypri, Leonem Armeniæ reges, tum ad reginas ac præcipuos dignitate principes, duces, comites, Urbis senatores, religiosorum Ordinum magistros : quos etiam ad fundendas pro ipso preces, ut pro dignitate Pontificatum gereret, tum ad operam pro augendo cultu divini Numinis , ac re Christiana amplificanda collocandam sollicitavit.

[1] An. 1. p. 1. Ep. cur. I.

BENEDICTI XII ANNUS 2. — CHRISTI 1335.

1. *Benedicti in Ludovico Bavaro Ecclesiæ reconciliando clemens opera.* — Redimitus uti dictum est, Pontificia tiara Benedictus ineunte anno a partu Virginis millesimo trecentesimo trigesimo quinto, Indictione tertia, Siciliæ et Sardiniæ regum fiduciarios se Apostolicæ Sedis solemni ritu profitentium honores et sacramenta recepit : sacram expeditionem in Babylonias et Turcas promovere, ferre opem adductæ in discrimen Armeniæ, exorientia inter Anglos et Gallos bella extinguere, restituere Italiæ Apostolicam Sedem pacemque publicam, Fridericum regem Trinacriæ, ac Ludovicum Bavarum ad Ecclesiæ sinum revocare Apostolico zelo contendit, ratus clementia allectum iri, qui severitate exacerbatus fuerat, indulgentissimi patris in eum studia explicuit; de quo hæc in Ms. Vaticano traduntur [1] : « Iste sententias latas per dominum Joannem prædecessorem suum contra Ludovicum ducem Bavariæ, qui se gessit pro imperatore, nunquam aggravavit, sed ei legatos suos misit, monens et hortans, ut ad Ecclesiæ rediret unitatem ». At nil juvit lenitas ; unde severitas judiciorum a Clemente VI postea fuit distringenda. Ut vero res gesta sit, narrare aggrediamur. Agitatum jam ante fuerat a Joanne papa de Ludovico in gratiam cum Ecclesia revocando, atque ad optatum finem perducta res esset, nisi Bavarus a suscepto abdicandi correpti imperii consilio resiliisset. Igitur Benedictus Ludovici fœderatos Austriæ duces ad navandam pro eo ad officium et gremium Ecclesiæ reducendo operam impulit : « Placeret, (ita ad Rupertum Austriæ ducem scribit) [2], nobis admodum, si Ludovicus de Bavaria se per viam et modos debitos reduci ad ovile, cujus est pastor æternus Dominus noster Jesus Christus, disponeret se reincorporari unitati sanctæ matris Ecclesiæ, extra quam non est salus alicui procuranda : nam nos ipsum, si hoc faceret, ut præfertur, libenter sicut cum Deo et honore fieri posset Ecclesiæ, paternis reciperemus amplexibus, et tractaremus benigne. Quare, fili, ad id eumdem Ludovicum, ut suam et aliorum multorum propter facta ipsius extra gregem prædictum errantes salvari procuret animas, excita, etc. Dat. Avin. VII id. Aprilis, anno I ». Spirant eumdem paternum in Ludovicum amorem ad illum in viam salutis revocandum aliæ litteræ ad Albertum [1], qui missis oratoribus officia sua Pontifici addixerat.

« Benedictus, etc. dilecto filio nobili viro Alberto duci Austriæ.

« Cum nos, qui licet insufficientibus meritis vices illius in terris gerimus, qui omnes quærit salvos fieri, et neminem vult perire, pericula vereamur quamplurium animarum, gratum nostris affectibus existeret et acceptum, si Ludovicus de Bavaria vias suas seu devia potius recognoscendo, ac quibus et quantis periculis tam sua quam multorum aliorum animæ pro factis suis expositæ sunt hactenus, et exponuntur quotidie, diligenti meditatione pensando, suæ saluti animæ consultius provideret, ad sanctæ matris Ecclesiæ devotionem et unitatem, extra quam salus non est alicui, viis et modis debitis redeundo : nam nos ipsum, si sic, ut præfertur, redire curaret, ut sua et aliarum innumerabilium personarum animæ de faucibus eriperentur æternæ damnationis et mortis reciperemus, prout cum Deo et honore nostro et Ecclesiæ posset fieri favorabiliter et benigne. Quare tu, fili, eumdem Ludovicum, ut suam et aliorum multorum salvari procuret animas, multis, ut præfertur, expositas periculis, et exinde tibi apud Deum perennis mercedis acquiras præmium, ad præmissa viis et modis opportunis et debitis inducere non omittas. Dat. Avin. kal. Aprilis, anno I ». Incitatus pariter Otho Austriacus [2] ut ad pium opus hujusmodi incumberet.

2. Nec litteris modo impulisse Germanos principes Benedictum, ut Ludovicum omnesque alios schismatis laqueis irretitos ad Ecclesiam pellicerent; verum nuntios ad eum blandissimis monitis excitandum legasse in Germaniam, vitæ illius gesta [3] ex antiquis manuscriptis collecta, testantur : « Hic papa, inquiunt, in sui Pontificatus principio

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Ben. XII. — [2] Tom. I. Ep. secr. CXLI.

[1] Tom I. Ep. secr. CXXVI. — [2] Ibid. Ep. CXXVII. — [3] Ben. XII. gesta edita a Bosq. et bibl. Vat. sign. num. 3765. in Ben. XII.

misit nuntios suos ad Ludovicum ducem Bavariæ rebellem et inobedientem Romanæ Ecclesiæ, occupatoremque imperii; qui ipsum monerent et exhortarentur sui parte, ab incœptis et attentatis desistendo, ad dictæ Ecclesiæ obedientiam humiliter redire vellet: credens et sperans erga eum tali modo plus proficere, quam si continuaret processus contra ipsum inchoatos per dictum Joannem papam XXII prædecessorem suum ». Albertus vero Argentinensis, eorum temporum scriptor, tradit[1] Ludovicum certiorem factum, Pontificem et cardinales restituendi illius in gratiam cum Ecclesia desiderio teneri, mox oratores ac litteras ad Benedictum et cardinalium collegium transmisisse; eosque edoctos a Pontifice qua forma, quibusque legibus in gratiam Ecclesiæ admitti Ludovicum flagitaturi essent.

Cum vere hæc accepisset Albertus Austriæ dux, de quo paulo ante memoravi, significavit Benedicto, se ex agitata Ludovici reconciliatione summo gaudio delibutum, suamque operam ad rem promovendam obtulit. Cui respondit Pontifex[2] lucrandarum Christo animarum zelo, adducendæque in Germaniam tot laniatam bellis publicæ pacis permotum spe, quantum divini Numinis et Ecclesiæ honor patiatur, facilem se ad id ostensurum: præterea significavit datam formulam suis conceptam verbis, ex qua Ludovici oratores veniam essent deprecaturi, diemque ad id natalitiis Virginis sacram constitutam. Meminit de his Ptolemæus Lucensis his verbis[3]: « MCCCXXXV, IV kal. Maii, venit Ludovicus comes de Oetingen. ad papam Benedictum cum tribus clericis et militibus in ambasciata domini Ludovici, qui se pro imperatore gerebat, licet per dominum Joannem papam depositus et excommunicatus fuisset. Ipsis autem in curia existentibus, ambasciatores Mediolanensium et aliarum civitatum eis confœderatarum papæ obedientiam faciunt, et absolutionem obtinent a sententiis, quibus per Joannem fuerant irretiti, promittentes se nunquam aliquem pro imperatore recepturos, nisi prius per papam esset appellatus ». Et infra: « Item III non. Julii recesserunt ambasciatores prædicti domini Ludovici de Avenione, portantes quæ papa petebat pro emenda suorum excessuum: quibus adimpletis, sperabatur ipsorum concordia ».

3. *Romanorum legatio ad Pontificem cui Galliæ rex reditum in Urbem impedit.* — Repetiere itaque Germaniam Bavari oratores, ac datas a Christi vicario concordiæ leges attulere. Quo tempore Benedictus Francorum regem certiorem fecit[4] non modo honori et juribus Ecclesiæ, verum ipsius Philippi ac Roberti regum rationibus prospectum fuisse, addiditque, si Bavarici oratores idoneis freti mandatis ad expianda superiora facinora redirent, sine mora Ludovicum conciliatum iri, ad extinguenda mala, quæ veteres inimicitiæ in Ecclesiam invexissent: interea si ipse promissum ad Sedem Apostolicam accessum extraheret, quanti res sua referret litteris proderet: docuitque poposcisse Romanorum oratores, ut Sedes Apostolica Urbi restitueretur, eorumque preces admissas. Meminit de ea Romanorum legatione Ptolemæus[1] Lucensis his verbis: « Insuper legati Romanorum petebant instanter, ut iret ad Urbem: quibus respondit, se iturum; sed diem certum super hoc eis non assignavit ». Objectæ novæ morarum causæ consulto in ea re Philippo Francorum rege, qui variis officiorum illecebris curiam illaqueatam trans Alpes tenebat; ad quem datæ subjectæ litteræ:

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Benigne receptis serenitatis regiæ litteris de missis ad præsentiam nostram pro parte Romani populi, et Ludovici de Bavaria nuntiis facientibus inter cætera mentionem, et iis, quæ continebantur in eis, plenius intellectis, ecce, fili charissime, quod licet magnam partem eorum, quæ circa nuntiorum prædictorum acta sunt, non ignoret regia prudentia, cum in prædictis litteris exprimantur; ea tamen succincte recitationis serie reseramus regali excellentiæ per præsentes. Nuntiis namque Romani populi coram nobis et fratribus nostris in consistorio pridem proponentibus et allegantibus plures causas efficaces, quare deberemus Urbem, in qua nostri Apostolatus Sedem divina providentia statuit, et Basilicas sacras Urbis ejusdem, ubi sanctorum requiescunt corpora visitare, ac instanter et suppliciter a nobis petentibus, ut illuc vellemus cum curia nos transferre; tandem cum eisdem fratribus deliberatione super iis præhabita diligenti, videntes quod tam piæ ac honestæ petitioni non poteramus exauditionis aditum denegare, respondimus quod nostræ ac prædictorum fratrum erat intentionis et voluntatis facere, divina præeunte gratia, quod petebant: et ad declarandum voluntatem nostram super termini præfixione, in quo illuc essemus cum eadem curia (profecturi) usque ad kalendas Octobris proxime futuri duximus differendum. Sane, fili dilectissime, quia cum hæc facta sint in consistorio, ut præfertur, non posset honeste diutius ultra dictas kalendas nostra differri super ejusdem assignatione termini responsio, nisi aliud, per quod deberet id fieri rationabile diceretur; et ideo, si forsan ultra prædictas kalendas adventus ad has partes regius, quem cum gaudioso desiderio præstolamur, differri contingeret, scribat nobis interim regalis circumspectio, quæ sibi honesta super iis occurrerint, et etiam opportuna.

« Cæterum cum nuntii dicti Ludovici, ad nostram destinati præsentiam, super quibusdam

[1] Argentinen. in Chron. — [2] Tom. I. Ep. secr. pag. 126. — [3] Ptol. Luc. in Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 43. — [4] Tom. I. Ep. secr. CDLXXXI.

[1] Ptol. Luc. in Ms. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 43.

quæ prolocuta fuerunt cum eis, talia utique, per quæ, si ad effectum perveniant, juri et honori consuletur Ecclesiæ, ac tuis et charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris indemnitatibus providebitur, mandatum sufficiens non haberent, promiserunt se facturos et curaturos, quod ea complerentur per Ludovicum eumdem, seque cum sufficienti mandato super iis in proximo ad eamdem nostram præsentiam reversuros. Verum quia si venirent, ut promiserunt, prælibati nuntii, mandato sufficienti ad complendum hujusmodi prolocuta suffulti, eos diutius per verba cum honestate nostra ducere nequiremus; suam intentionem regalis magnificentia, si suum personalem adventum prorogari contingeret, nobis rescribere super iis non omittat. Porro super contentis in posteriori litterarum regiarum clausula, charitatis et amoris vinculum, quod vigere debet inter patrem et filium, delectabiliter recensentibus, gratiarum serenitati regiæ referimus uberes actiones ; pro certo sciturus, fili dilectissime, quod tenemus, ut eadem clausula denotabat, indubie te velut specialem Ecclesiæ filium ad nostrum et ejusdem Ecclesiæ honorem conservandum illæsum affici ; et de nobis, quod tuum et regni tui honorem et commodum sincere diligimus, volumus certitudinaliter te tenere. Datum apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis II kal. Augusti, anno primo ».

5. Discussa sunt præclara illa duo Benedicti consilia de restituenda Romæ Apostolica Sede, deque Ludovico et sequacibus Ecclesiæ conciliandis, adscriptaque est vulgo prætermissæ utriusque rei adeo necessariæ causa regis Francorum artibus : nam in primis Petrus S. Martini in montibus, Talayrandus S. Petri ad vincula, ac Petrus S. Clementis card. regio nomine attulere varios fucos ad curiam in Galliis destinendam : « Ex quibus », inquit Benedictus, « concludi videbatur, debere curiam in his partibus perpetuo remanere ». Cumque hæc in cardinalium senatum adduci vellent ii cardinales Philippo addictissimi, obstitit Benedictus, « quia, inquit, scandalosi periculi materiam forsitan suscitarent ». Quod vero ad discussum de reconciliando in Ecclesiæ gratiam Ludovico tractatum attinet, potissimam illius fuisse causam ejusdem Ludovici inconstantiam visuri sumus suo loco : in retardando autem ejusdem tractatu Philippum culpæ non expertem, series historiæ docet (1).

6. *Ludovicus per nuntios veniam petit, nactus idcirco gravissimos adversarios.* — Rediisse, uti pactum cum Pontifici fuerat Ludovici oratores amplissimis fretos mandatis ad aulam Apostolicam, Ptolemæus [1] Lucensis accurate describit his verbis : « Eodem anno in mense Septembris, secunda die ejusdem, iterum misit dominus Ludovicus, qui se pro imperatore gessit, prædictum comitem de Œtingen et magistrum Ebrehardam de Thumenouvem, magistrum Marquardum de Randegge canonicum Augustensis Ecclesiæ, et magistrum Ulricum de Augusta notarium suum, et fratrem Henricum de Cyphinegen ad papam Benedictum pro concordia cum pleno mandato omnia faciendi, quæ papa petiit pro emenda : et intraverunt ad papam die prædicta similiter Avinionem ». Et infra : « Item IV kal. Octobris reversus est papa Benedictus associatus cardinalibus et ambasciatoribus prædictis. Item VII idus Octobris in publico consistorio, quod Benedictus super hoc habuit, propositum fuit per dominum Marquardum de Randegge canonicum Augustensis Ecclesiæ, qui unus fuit de ambasciatoribus prædictis domini Ludovici : et legatio talis fuit, qualiter petiit absolvi a processibus factis contra eum per Joannem papam offerens se satisfacturum Ecclesiæ et papæ. Super hoc respondit, se deliberaturum cum fratribus suis, qualiter hoc perduceret ad bonum finem ; licet grande esset, quod petebatur ab eo, quia in multis excessit prædictus Ludovicus : sed per Benedictum papam de absolutione prædicti Ludovici nihil penitus fuit determinatum. Et fuit thema proponentis : *Eripies me a contradictionibus populi, et constitues me in caput gentium* ». Eosdem oratores amplioribus fultos mandatis iterum a Ludovico decretos, anno proximo videbimus. Vocat in invidiam retardatæ Ludovici Bavari reconciliationis Albertus Argentinensis Francorum et Siciliæ reges his verbis : « Verum prædictus rex Franciæ et rex Siciliæ seu Apuliæ, omnes quasi cardinales a proposito averterant præconcepto : venerant enim ad impediendum factum ad curiam duo archiepiscopi, duo episcopi et duo comites ex parte regis Franciæ, et totidem ex parte regis Roberti, proponentes erroneum esse tantum hæresiarcham præponere dominus eorum Ecclesiæ fidelissimis, papamque cavere debere, ne fautor hæreticorum diceretur.

7. Non Robertum modo et Philippum, verum Carolum Ungariæ, Casimirum Poloniæ, Joannem Boemiæ reges, atque Henricum Bavariæ ducem Ludovici reconciliationi obstitisse addit idem auctor, et pollicitos armorum potentiam ad deturbandum imperio Ludovicum, et creandum novum

[1] Ptol. Luc. in Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 43.

(1) Antonius Pagi, qui Breviarium Romanorum Pontificum a patruo suo P. Francisco Pagi incœptum continuavit, ab impacta in Philippum Francorum regem accusatione eumdem principem vindicat. Cur enim Pontifex cœptum de referenda in Italiam Sede consilium dimiserit, non Philippum regem, sed Bononienses in causa fuisse constat ex auctoritate scriptorum Vitæ Benedicti XII apud Baluzium in Vitis Pontif. Avenon. qui narrant a Bononiensibus, apud quos Sedem suam Pontifex transferendam statuerat, impetrari non potuisse, ut arma, quæ in Ecclesiam sumpserant, deponentes, jugum Ecclesiæ subirent. Hinc Pontifex a proposito redeundi recessit. Quanquam tamen hæc vera sunt, nec forte Pontifex mutandi consilii aliam causam habuit : negari tamen haud potest Philippum nullum non movisse lapidem ut Pontificem in Gallia retineret, quod probant ea quæ hic ab annalista afferuntur. MANSI.

Cæsarem se conjuncturos. Et quidem Hagecus apud Chromerum Ungariæ, Poloniæ et Bohemiæ reges adversus Ludovicum fœdus percussisse consentit; quorum impetus retusi a Bavaro fuere; at tot tantaque obstacula abrumpenda omnino erant si Ludovicus in suscepta pia mente constans perstitisset: cujus rei arcanæ seriem ex Pontificiis litteris illustrabimus. Ex iis enim constat Francorum regem, cum ad ipsum affluxisset fama, oratores Ludovici Bavari leges ab Apostolica Sede datas accepisse, quibus in gratiam Ecclesiæ admittendus esset, expostulasse, Pontificem se inconsulto eam rem aggressum, precesque adjecisse, ut cum suæ Robertique regis (fuerat is a Ludovico, ut supra dictum est, capitis sententia damnatus) rationes in Ludovici reconciliationis causa implicitæ essent, in gratiam non reciperet, nisi prius illius restituendi Ecclesiæ gremio leges cum ipso communicatæ essent: Germanicæ enim dissensionis occasione nonnullas imperii urbes clientelæ specioso nomine Gallus occupabat. Assensit petitis Philippi Benedictus, cum maxime cardinales, qui Gallici erant sanguinis, ad regis gratiam omnia agerent; atque ad ipsum concordiæ leges, quæ cum Ludovico Bavaro agitatæ fuerant, transmisit; ea tamen religione obstrinxit, ut ipsas in vulgus non proferret. Ad propositas vero de rege non consulto querelas responsum dedit, ea quæ ab Ecclesia Ludovico oblata fuerant adeo onerosa extitisse ut in dubium revocaretur, an a Bavaro admitterentur; neque ob id eas leges ipsi explicandas se existimasse, suffecisseque, ut ejus ac Roberti regis Siciliæ rationibus ac dignitati in iis consuleretur: appetente autem Deiparæ festo natali venisse Ludovici oratores, ut oblata jam atque agitata perducerent. Quanto vero adducendi ad Ecclesiam Ludovici desiderio teneretur subjecit:

« Æstimamus equidem quod si Ludovicus prædictus, ejusque sequaces, fautores et adhærentes innumeri possint salvis præmissis a via perditionis, per quam gradiuntur oberrantes extra ovile Dominicum reduci ad gremium Ecclesiæ, maximum obsequium Deo, lucrifaciendo sibi tot animas diabolicæ voracitati expositas, proculdubio præstaretur; obviareturque magnis periculis, quæ interdicti et excommunicationis sententiæ, quibus illa regio Alamanniæ tot circumvoluta temporibus exstitit, comminantur; præsertim cum ex similibus schismata et rebelliones consueverunt adversus Ecclesiam et fidem Catholicam periculose nimium alias pullulari. Audimus etiam multas terras Italiæ, in quibus propter defectum recti regiminis nec juri paretur, nec justitiæ, sed mala multiplicantur continue, quibus esset salubriter consulendum. Super dilatione autem petita prædicti negotii, ut præfertur, nihil valemus aliud præsentialiter respondere, nisi quod negotium ipsum per fratres nostros singulariter videtur, et examinatur mature ».

Addit Benedictus se apud Pontemsorgiæ in discutienda de visione Dei, quam facialem vocant, quæstione cum theologis et cardinalibus occupatum, postea vero operam omnem ac studium in reducendi ad Ecclesiam Ludovici causa defixurum. Interim si occurrant aliqua, quæ ipsius ac regis Siciliæ in illius tractatus cum Ludovico conditionibus dignitati obesse videantur, vel eorum rationibus ac securitati minus caveatur, significet. « Datum Avin. V kalend. Novembris, anno I ». Latebat Philippum Francorum regem quantam malorum molem ex retardata Ludovici Bavari reconciliatione in se traheret: quam cum postea, mutata temporum ratione, quamvis injustæ a Ludovico leges proponerentur, urgeret, repulsam passum visuri sumus. Interea Pontifex apud Ludovicum se excusavit si piis de reconciliatione ipsius cum Ecclesia maturanda votis non assentiretur.

« Benedictus, etc. magnifico viro Ludovico de Bavaria ad promerendum in præsenti gratiam, et in futuro gloriam, Deum diligere veraciter et timere.

« Dudum circa festum Nativitatis B. Mariæ Virginis proximo præteritum, tunc nobis in castro nostro Pontisorgiæ Avinionensis diœcesis existentibus, venerunt ad præsentiam nostram nuntii tui; et tua nobis procuratoria super tua reductione ad gratiam sanctæ matris Ecclesiæ exhibentes, paterne audivimus quæ ipsi tam super contentis in eisdem procuratoriis, quam aliis pro parte tua proponere curaverunt: dictorum procuratoriorum transumpta fratribus nostris S. R. E. cardinalibus ad videndum et examinandum fecimus pro feliciori et celeriori expeditione negotii assignari, etc. » Addit se in discutienda de visionis divinæ essentiæ quæstione occupatum nondum potuisse omne studium in id intendere, contendentibus cardinalibus controversiæ solutionem ad omnes fideles, quibus magno solatio futura sit, spectare; nec facile, si abrumperetur, redintegrati posse: quare rogavit, ut ipsum excusatum haberet si ejus desideriis non obsecundaret. « Dat. Avin. VI id. Septembris, anno primo ».

8. *De visione beatifica denuo discussa liber Benedicti amplissimus.* — Quod ad controversiam de visione beatifica spectat; docuisse Benedictum animas sanctorum omnis noxæ labe perpurgatas ante extremum judicium divinæ essentiæ intuitione perfrui, refert Ptolemæus [1] Lucensis: « In Purificationis, inquit, beatæ Virginis festo, primo anno Pontificatus sui celebrans, fecit sermonem, et erat suum thema: *Ecce sponsus venit* (Matthæi XXI), in quo publice dixit, quod sancti viderunt clare essentiam Dei contra opinionem prædecessoris sui, qui de hoc dubium fecerat ut supra dictum est de eo ». Adscripta est vulgo illi ejusmodi opinio, quod argumenta pro ea parte ex patribus ad discutiendam veritatem diligenter col-

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 1.

legisset[1] : « Item pridie nonas Februarii fecit vocari omnes illos ad suum consistorium, qui prædicaverunt opinionem sui prædecessoris, quod visio non esset essentialis Dei, volens scire motivum ipsorum, etc. » Interjectis nonnullis ait se æstate Pontisorgiæ recessus petiisse ut cum doctoribus discutiendæ quæstioni operam daret : « Item[2] pridie nonas ejusdem mensis (nempe Julii), scilicet sequenti die proxima, papa Benedictus ivit ad Pontemsorgiæ, volendo ibi vacationes deducere, et habuit secum plures magistros in theologia : et coram illis et dominis cardinalibus, quibus placuit interesse, fecit legi librum, quem ipse Benedictus papa composuit de visione, et auctoritates ibi positas fecit prædictos magistros examinare, an essent pertinentes, et ibi quæstiones visionis examinavit ».

9. Extat earum quæstionum volumen insigne in Bibliotheca Vaticana[3], cujus operis præfationem, cum lectori nullum parere fastidium possit, et maximam dignissimarum rerum amplitudinem brevi compendio colligat, attexemus : « Beatus, inquit, Petrus, cui Dominus post confessionem trinam sui amoris suas oves pascendas commisit, volens Christi oves sic in doctrina Scripturæ sacræ, qua spiritualiter pascebat, esse instructas, hortatur et monet eas, dicens prima Petri III : *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe et fide* ». Et infra : « Et si ad hoc omnes fideles Apostolus exhortatur, magis hoc episcoporum qui Ecclesiam sanctam Dei regere sub domino Christo susceperunt, officium et opus esse debet; propter quod et Paulus scribens Tito de virtutibus, quæ inesse debent episcopo, inter alias dicit ad Tit. I. *Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere* ». Et infra : « Idcirco cum in tali statu Deus sua gratia et misericordia, nullis meis meritis præcedentibus, in Ecclesia posuerit, juxta mandatum talium duorum principum Apostolorum illud, quod mihi videatur sanæ doctrinæ adversari tam motus propria conscientia, quam præcepto felicis recordationis Joannis papæ XXII prædecessoris et patris mei ac singularis benefactoris, quæ a tempore, quo assumptus fui ad cardinalatum, in Ecclesia emerserunt, quantum Dominus dignatus fuit mihi concedere, redarguere pro posse et convincere volui ». Et infra : « Inter cætera quæ inter nonnullos in quæstionem deducta fuerunt, licet apud alios, inter quos ego unus eram, altera pars indubitate teneretur secundum illa, quæ communis doctrina Ecclesiæ tenebat, fuit quæstio longo tempore agitata, et pro una parte et altera hinc inde multa et sibi adversantia dicta : an scilicet animæ sanctorum hominum defunctorum hic a peccatis et pœnis peccatorum, vel post mortem in purgatorio purgatæ ante generale judicium, quod erit post generalem resurrectionem, divinam essentiam videant, vel visuræ sint visione aperta et faciali. Circa quam etiam motæ fuerunt quædam aliæ, scilicet an fides, ut est virtus theologica proprie accepta, maneat in dictis animabus usque post finale judicium : et de spe, ut est virtus theologica proprie accepta, consimilis quæstio fuit mota. Contraria etiam quæstio primæ tunc etiam extitit ventilata, an scilicet animæ hominum, in peccato mortali actuali decedentium ex hac vita sint in igne infernali de communi lege, et in infernum ponendæ, vel non. Lateraliter etiam circa hoc fuit quæstio mota, an dæmones omnes sint et futuri sint in isto aere caliginoso usque ad diem judicii, vel eorum aliqui sint in inferno interim vel continue vel interpolatæ. Super quibus quæstionibus varia et diversa a multis et multum litteratis viris dicta et scripta tunc fuerunt.

10. « De prima enim quæstione aliqui dixerunt, quod dictæ animæ sanctorum, licet post Domini ascensionem essent cælo in magna claritate, et ibi essent in requie, quia de cætero non haberent mortis vel corporalis vel spiritualis timorem, nec aliquam afflictionem pœnalem de vel pro peccatis præteritis, vel ex aliqua alia causa, nec etiam timerent de cætero in peccatum quodcumque labi; tamen usque post generale judicium facialem divinæ essentiæ visionem et fruitionem, in quibus beatitudo plena consistit, non habebant nec habituræ erant : sed interim stabant sub altare Dei in cælo, id est, sub Christi humanitate glorificata, eam videndo, et consolationem magnam de ejus visione et præsentia suscipiendo, et etiam in sanctorum Angelorum consortio : et in prædictis bonis existendo, beatæ, ac in paradiso et in regno cælorum esse dicebantur : dicentes quod talis beatitudo ante corporum gloriosam resurrectionem dictis animabus a corporibus separatis congruebat; sed in generali resurrectione resumerent sua corpora gloriosa, cum quibus ad Christi judicium venientes, data sententia per eum, dicendo eis : *Venite, benedicti Patris mei*, etc. ad Dei visionem et fruitionem beatificam pervenirent; inducendo ad probandum dictas conclusiones multa dicta sacræ Scripturæ et sanctorum doctorum, ac etiam rationes. Ex quibus videbatur eis, quod dictæ conclusiones probarentur vel simpliciter, vel ad minus quod hoc sicut opinio probabilis teneri posset. Aliis autem, de quorum numero ego eram, videbatur propter multa dicta sacræ Scripturæ, glossarum sanctorum doctorum et etiam propter auctoritatem Ecclesiæ, quæ hoc videbatur tenere et tenuisse; et etiam ex illis, quæ altera pars credebat habere animas sanctas, quod dictæ animæ sic purgatæ ante generale judicium et etiam ante corporum suorum glorioso-

[1] Jo. XXII tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 195 et alibi, et Ben. XII Ms. bibl. Vat. sign. num. 406. in Præfat. operis. — [2] Ead. Ep. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4006.

rum resumptionem videbant, et visuræ erant post mortem Christi Dei essentiam visione faciali, et ipsa Dei essentia visa beatifice fruebantur.

11. « Ex istis, aliquibus dicentibus probabiliter, et quod post generalem resurrectionem vel judicium generale Dei essentiam dictæ animæ perfectius, plenius, vicinius, clarius non solum extensive, sed et intensive visuræ essent; et quod earum beatitudo essentialis post generale judicium magnum acciperet augmentum : quæ opinio visa fuit mihi tunc verior et magis consona dictis sanctorum, et adhuc etiam, omni assertione temeraria circumscripta, probabilior mihi etiam videtur, sicut satis apparebit in processu et facilius difficultates contra istam secundam positionem per illos, qui tenebant primam positionem inductæ solvi possunt. Aliis autem visum fuit, quod in essentia beatitudinis nullum augmentum fieret post generale judicium; sed quod nunc quantum pertinet ad beatitudinis essentiam, æque perfecte et in æquali gradu perfectionis beatæ sunt, sicut erunt post finale judicium.

12. « De secunda etiam et tertia quæstione, scilicet an in dictis animabus maneant fides et spes, ut sunt virtutes theologicæ propriæ dictæ, et sub propriis suis rationibus; primi qui præcedentem positionem de beatitudine animarum defendebant, dixerunt quod in dictis animabus proprie manent et manebunt usque post finale judicium actus fidei et spei : qui actus evacuabuntur post finale judicium, quando Dei essentia facialiter videbitur, et beati ipsa fruentur, et ante non solum in omnibus, sed nec in singulis ipsorum : illis vero de secunda positione videbatur, quod ex quo secundum eos, dictæ animæ Dei essentiam videbant, et visuræ etiam erant ante generalem resurrectionem, et per consequens ante generale judicium, quod in talibus animabus, sic Dei essentiam videntibus actus fidei et spei, ut sunt propriæ virtutes theologicæ, non erant, sed tales actus in eis evacuati erant.

13. « De quarta vero quæstione, an scilicet animæ impiorum hominum, de hac vita in peccato mortali actuali decedentium, de communi lege essent in inferno; illis de prima positione beatitudinis animarum videbatur, quod licet dictæ animæ aliquam afflictionem habeant, tamen in igne infernali non ponentur, nisi cum resumptis corporibus in generali resurrectione per sententiam Christi judicis eis dicetur : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Illi vero qui secundam positionem tenebant, dicebant, quod de communi lege animæ talium hominum impiorum ante generalem resurrectionem et judicium ponebantur in inferno, et ibi igne infernali cruciabantur; sed post generalem resurrectionem et judicium in corpore et anima in igne infernali ponentur gravius cruciandi quam ante.

14. « De quinta vero quæstione primi dicebant, quod dæmones omnes generaliter erant in isto aere caliginoso usque ad diem judicii, et nec continue nec interpolate aliquis dæmon esset in inferno. Sed post generale judicium omnes dæmones in inferno igne infernali cruciandi ponentur, exinde postea nunquam exituri. Illi autem, qui secundam positionem tenebant, dicebant, quod aliqui dæmones erant in isto aere caliginoso ad tentandum et exercendum homines, et essent ibi eorum aliqui usque ad diem judicii : aliqui vero dæmones erant in inferno vel ibi continue detenti, ut igne infernali cruciarentur propter magnitudinem peccati eorum : aliqui vero erant ut animas impiorum hominum ibi cruciarent, vel illuc adducerent, et hoc vel continue vel per vices.

15. « Et quia tam de diversis et altis quæstionibus tunc tractabatur, ego volens distincte, quantum mihi possibile erat, in ipsis procedere, hunc libellum per sex tractatus distinxi, dividens etiam dictos tractatus per capitula, et apponens ante dicta capitula rubricas dictorum capitulorum, sententias breviter continentes. Præposui etiam dictis tractatibus capitula illa, quæ in quolibet de dictis tractatibus continentur, ut facilius quisque invenire posset illa, quæ in dictis tractatibus quæreret.

16. « In tractatu autem primo hunc ordinem tenuit, quod primo ex illis, quæ concedebat pars adversa, animas sanctorum a peccatis et pœnis peccatorum purgatas habere ante generale judicium sicut quod erant in regno cælorum et in paradiso cælesti, et habebant æternam requiem, et erant cum Christo, ejus claritatem videndo, conatus fui ostendere, quod ex quolibet supradicto per eos concesso et magis ex omnibus simul sequebatur, quod Dei essentiam facialiter videbant, et ipsa fruebantur. Deinde per partes ostendi quantum potui, quod animæ sanctorum Apostolorum et animæ sanctorum patrum, qui ante Christi passionem et ejus in cælum ascensionem decesserant, nihil habentes in se purgabile sunt in cælo, et habent vitam æternam et Dei visionem : et deinde idem ostendi de animabus sanctorum martyrum, et de animabus fidelium, nihil purgabile in se habentium. Ex consequenti etiam ostendi, quod in talibus actus fidei et spei secundum propriam rationem non manent. Ostendi etiam illud idem de parvis baptizatis, qui in illa ætate, antequam habeant usum liberi arbitrii ex hac vita decedunt : sed quia prædicta et alia, de quibus agitur in primo tractatu, ratione naturali probari non possunt, ad probandum conclusiones positas in dicto tractatu auctoritatibus Scripturæ sacræ et glossæ ejus ordinariæ, ac laudibus Ecclesiæ, quibus utitur in festis sanctorum communiter, et dictis sanctorum Catholicorum Patrum per Ecclesiam approbatorum solum usus fui, deducendo conclusionem meam ex dictis per eos, utens etiam eorum verbis. Ut autem dictæ aucto-

ritates citius invenirentur, loca ex quibus ipsas assumpsi posui.

17. « In tractatu vero secundo ostendi quantum potui, quod animæ hominum peccatorum, in peccato mortali actuali decedentium; et quod etiam aliqui dæmones ante generale judicium sunt in inferno, et ibi etiam igne infernali cruciantur; et quod non solum tali igne existentes in inferno cruciantur, sed etiam, quod dæmones, qui sunt in isto aere caliginoso, igne infernali cruciantur. Et istas conclusiones, sicut et præcedentes, per dicta sacræ Scripturæ et glossarum ac sanctorum patrum Catholicorum probavi, prout melius potui.

18. « In tractatu vero tertio ut possem ostendere quomodo multa, quæ nesciunt tam sancti Angeli quam etiam sanctæ animæ nunc, in generali judicio et post, scient plene et perfecte, distinxi de triplici Dei judicio, et ostendi, quod merita et demerita hominum, secundum quæ a Domino in vita præsenti judicantur ante judicium generale, nec sancti Angeli nec omnes sciunt, quia nesciunt cogitationes et intentiones cordis humani, in quibus principaliter merita et demerita consistunt: nec divinam prædestinationem et præscientiam de salvandis vel damnandis istis vel illis hominibus particulariter et distincte etiam sancti Angeli usque ad generale judicium sciunt, nec causam scientiæ prædestinationis divinæ, quare hunc vult salvari, alium non; et quod causæ judiciorum Dei absconditæ sunt in præsenti et Angelis sanctis et hominibus, et quod futura contingentia, nisi eis revelentur, nec Angeli sancti, nec animæ sanctorum sciunt, sed in generali judicio et post omnia prædicta tam sanctis Angelis, quam sanctis hominibus erunt nota et manifesta. Ex quibus conclusi, quod multa sunt, quæ beati nunc recte desiderent scire, quæ tamen nesciunt: ipsa tamen scient in judicio vel post generale judicium, quia tunc tolletur omnis nescientia ab eis omnium eorum, quæ secundum rectam rationem sciri appetuntur ab Angelis et hominibus beatis. Ponuntur etiam causæ, quare beatitudo sanctorum intensive secundum me et multos alios, vel extensive secundum alios multum augebitur post generale judicium, quia eorum scientia erit perfectior et eorum amor intensior multo plus quam ante fuerit. Ostenditur etiam, quod tam dæmones quam homines impii multo plus cruciabantur post generale judicium quam ante, et quod cruciatus eorum ex multis augebitur.

19. « In quarto vero tractatu ponuntur auctoritates et rationes factæ per illos, qui tenere videbantur, quod animæ sanctorum purgatæ ante generale judicium non viderent Dei essentiam visione faciali. Ponendo autem dictas auctoritates et rationes verba eorum ex integro posui, ut melius videatur si auctoritates per eos inductæ, et rationes plene solvantur, et etiam impugnentur: quasi enim in solutione cujuslibet auctoritatis hunc modum tenui, quo et eorum dictum impugnavi, et per sanctos impugnationem probavi, et deinde eorum dicta solvi, inducendo in dictis solutionibus multa dicta sanctorum et glossarum, quæ ante non posueram in primo tractatu. In solutione autem dictarum rationum et auctoritatum alterius partis frequenter plures sermones posui, aliquando ex illis solutionibus unam præeligendo, quæ magis mihi videbatur dictis sanctorum et rationi convenire: aliquando vero nullam dictarum solutionum elegi, sed ipsarum electionem lectori dimisi. Et quia aliquæ rationes et auctoritates videbantur esse fundamenta positionis aliorum, illas magis prosecutus fui, ponendo multa capitula in solutione ipsarum, secundum quod mihi visum fuit expediens esse, ut magis materia declararetur. Et quia a principio non omnes rationes et auctoritates induxerunt, sed aliquas, postea multo plures addiderunt; idcirco primo solvi illas, quas primo induxerunt, et subsequenter alias, prout successive per eos inducebantur. Frequenter etiam quia in auctoritatibus, quas accipiebant, aliqua addebant, quæ non erant in textu: aliqua subtrahebant, quæ erant in textu; aliqua etiam mutabant, ut sic ad probandum eorum propositum valerent; ubi hoc factum per eos inveni, auctoritates tales ita per eos positas ut jacent in textu, de verbo ad verbum posui ut per hoc ostenderem, quod non recte auctoritates prædictæ per eos positæ erant, et etiam ut ex hoc clare et manifeste dictæ auctoritates solverentur.

20. « In quinto vero tractatu posui rationes et auctoritates eorum, quas induxerunt ad probandum, quod nullus diabolus est in inferno, nec erit usque post finale judicium, quam positionem impugnavi, addendo ad illa, quæ supra dixeram in secundo tractatu, multas auctoritates sanctorum, et deinde solvi impugnationes quas faciebant contra dicta sanctorum doctorum, qui in contrarium senserunt, et deinde solvi rationes et auctoritates, quas pro parte sua ponebant, in hoc tenendo modum, quem tenueram in solvendo rationes et auctoritates, quæ positæ fuerunt in quarto tractatu.

21. « In sexto vero et ultimo tractatu posui auctoritates et rationes eorum, quas inducebant ad probandum, quod animæ impiorum hominum in peccato mortali actuali decedentium non ponebantur in inferno, nec ponentur usque post finale judicium, quando in corpore et anima impii in ignem æternum ponentur: et illam positionem primo impugnavi, inducendo ad hoc multas auctoritates, quas ante in secundo tractatu non induxeram: et postea solvi rationes et auctoritates factas per eos in contrarium, tenendo modum in solvendo, quem tenueram in quarto tractatu. Et sic terminavi istum libellum, quem a potiori sua parte intitulavi: De beatitudine animarum sanctarum a peccatis et pœnis peccatorum purgatarum, quam habent ante generalem retributionem, et habituræ sunt. Sic enim et Augustinus fecit,

quando conscripserat librum de civitate Dei, de quo ipse loquens in retractatione dicti libri, dicit: Omnes viginti duo libri, cum sint de civitate Dei et diaboli conscripti, tamen titulum a meliore acceperunt, ut de civitate Dei potius dicerentur.

22. « Quamvis autem supradictus prædecessor meus pro illa parte supradictarum quæstionum, quam non teneo nec tenui, solum induxerit rationes et auctoritates in sermonibus et in scriptis, et non pro parte quam teneo; tamen frequenter tam in sermonibus quam in consistorio dicit publice coram magna multitudine populi, quod illa, quæ dicebat circa ista, non dicebat nisi conferendo; et quia pro parte illa, ad quæ inducebat rationes, et auctoritates, parum aut nihil per alios inductum fuerat, ideo ut veritas clarius appareret ex tali collatione pro illa parte, quæ indefensa esse usque tunc videbatur, dictas probationes inducebat: quod declaravit circa finem vitæ suæ, et etiam super hoc mandavit fieri litteras sua Bulla bullatas, declarando quod ipse fideliter crediderat et credebat, quod sanctorum animæ a peccatis et pœnis peccatorum purgatæ ante generalem resurrectionem et judicium Dei essentiam specialiter videbant, secundum quod ipsarum status patiebatur. Quod dicto, ne quis existimet, eum asseruisse et tenuisse contrarium illius, quod nunc postquam fui, licet indignus, assumptus ad apostolatum, per me extitit de consilio cardinalium determinatum.

23. « Quamvis autem supradictus libellus fuerit lectus ex integro coram multis cardinalibus et prælatis, et magistris in theologia pluribus ac in decretis et multis aliis intelligentibus viris, et per longum spatium temporis diligenter examinatus; quamvis etiam a multis rogatus fuerim, quod ipsum publicarem; tamen hoc facere nolui quousque tam per me quam per alios in theologia magistros juratos iterum fuit examinatus. Nunc vero ad profectum Ecclesiæ Christi ipsum publicare volo non ad illum finem, quod reperirem talia in illo contineri, quæ digna sint communicari intelligentibus et subtilibus viris, maxime in theologica facultate peritis, qui multo meliora possent invenire et dicere; sed pro simplicibus ne si forte in posterum talia dubia in Ecclesia orirentur, possent decipi, si ista, qualiacumque sint, non prævidissent; et ut etiam ostendatur posteris, quod non sine ratione et causa determinatio supradicta ab ista sancta Sede processerit.

24. « Quamvis autem nullum oportet per hominem non inspiratum Dei spiritu, vel si sit inspiratus de inspiratione non constet, fiat vel factum fuerit quod reprehensioni non pateat, dicente Hilario X de Trinitate c. 1: Non est ambiguum omnem humani eloquii sermonem conditioni obnoxium semper fuisse, quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens quoque fit sensus animorum; tamen non propter hoc amator veritatis illa, quæ ei Deus dat, quæ ad multorum profectum possunt valere, abscondere vel celare debet, juxta illud psalmi: *Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutare tuum dixi.* Ubi dixit Cassiodorus: Justi voluntas est, quando potest prodesse, non abscondere veritatem; unde et postea statim subditur in Psalmo: *Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam a consilio multo.* Si enim quod ad erogandum aliis a Deo accepimus, inter cordis nostri secreta retinemus, nec aliis pandimus, dono Dei male utimur, et alios illo, quod eis debetur, defraudamus. Et ideo talia non sunt abscondenda proximis, sed propalanda, juxta illud, quod dicitur Tobiæ XII: *Opera Dei revelare et confiteri honorificum est.* Unde nec propter obloquentes talia supprimenda sunt, quia si illud, quod est reprehensibile reprehendant, datur materia emendandi illud, in quo erratum est; si autem illud, quod rectum est reprehendant, datur materia veritatem defendendi ac etiam declarandi. Et ita eorum reprehensio sive sit justa, sive injusta, utilis est illi, qui doctrinam propalavit, et etiam utilis est doctrinæ: et ideo propter talem timorem reprehensionis veritatis amator non debet celare quod Deus ei ad aliis erogandum dedit. Ista autem quæ in hoc libello per nostrum ministerium posita sunt, sic accipi volumus, exceptis conclusionibus per nos in Constitutione, quæ incipit, *Benedictus Deus,* determinatis quæ non per modum determinationis Ecclesiæ, nec ut papaliter dicta æstimentur, sed ut scholastice et magistraliter dicta habeantur sic, quod licitum sit cuique in aliis dicere, quod ei magis consonum fidei et veritati divinæ Scripturæ, ac dictis sanctorum videbitur esse dicendum. Videat tamen quilibet diligenter, qui contrarium dicere voluerit, quid et qualiter dicturus sit, et quomodo probaturus. Hoc autem opus, sicut et cætera mea scripta et dicta examinationi, correctioni, approbationi, reprobationi, si expediens videatur, suppono sanctæ Romanæ Ecclesiæ et successorum meorum canonice intrantium, protestans ex nunc, velle me tenere et credere quod sancta Romana Ecclesia super prædictis determinaverit secundum divinas Scripturas, et sanctorum Catholicorum doctorum per Ecclesiam approbatorum auctoritates et dicta ».

25. Aggressurus deinde Benedictus controversiam, in primi tractatus exordio nonnulla præmittit, de quibus apud omnes constet; ac primum animas sanctorum, quæ omni noxæ labe purgatæ sunt, cælo excipi ante generale judicium: eas etiam corpus et animam Christi intueri, et sub ejus protectione, doctrina vel illuminatione, consolatione et gaudio existere, solutas etiam omni labore et metu contrahendæ ullius noxæ; post judicium autem divinæ essentiæ claro intuitu potituras. Tum ex illis, quæ vulgo concedunt adversarii, probat etiam ipsas ante judicium generale divina gloria perfrui: ac primum ostendit regnum cælo-

rum et mercedem cælestem, aut vitam æternam, aut paradisum acceptum pro præmio bonorum operum, idem esse vel esse cum Christo in regno Dei cælestis esse idem, quod habere vitam æternam, ac Dei visionem. His vero positionibus constabilitis, adstruit sanctorum animas ante judicium Deum facie ad faciem intueri, idque de animabus sanctorum veteris Testamenti, quæ Christo ascendente in cælos penetrarunt, deque martyribus Novi Testamenti, multis sanctorum, qui divino afflati Spiritu fideles docuerunt, auctoritatibus confirmat, ex quibus pauca hæc decerpimus :

26. « Quod martyres existentes sub altari Dei, quod est in cælo, divinam essentiam videant, patet per Gregorium II lib. Moral. cap. III, ubi exponens illud, quod dicitur Apocal. VI cap. de animabus martyrum, quæ erant sub altare Dei, dicit inter alia : Cum sanctorum animæ ita interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo requiescant, quomodo dicuntur petere quos ab interna voluntate constat nullatenus discrepare? Quomodo dicuntur petere, quas et voluntatem Dei certum est et ea, quæ futura sunt, non ignorare? et est sensus quæstionis, quare animæ martyrum petebant judicium et ultionem de occisoribus suis, cum tamen scirent in secreto sinu Dei existentes Dei voluntatem non esse pro tunc, quod de eorum occisoribus vindicta vel judicium pro tunc fieret, quando ipsa petebant. Cui quæstioni respondens subdit : Sed in ipso positæ aliquid ab ipso petere dicuntur, non quod quidquam desiderent, quod ab ejus, quem cernunt, voluntate discordet; sed quo mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere velle noverunt. De ipso ergo bibunt, quod ab ipso sitiunt, et modo nobis adhuc incomprehensibili in hoc, quod petendo esuriunt, præsciendo satiantur. Discordarent ergo a voluntate Conditoris, si quæ eum vident velle non peterent; eique minus inhærerent, si volentem dare desiderio pigriori pulsarent. Quibus responsum divinitus datur : *Requiescite tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum et fratrum vestrorum.* Desiderantibus animabus *requiescite* adhuc modicum dicere, est inter ardorem desiderii ex ipsa præscientia solatium consolationis inspirare, ut et animarum vox sit hoc, quod amantes desiderant et respondentis Dei sermo sit hoc, quod eas retributionis magnitudine inter desideria confirmat. Respondere ergo ejus est, ut collectionem fratrum exspectare debeant, eorum mentibus libenter exspectandi moras infundere, ut cum carnis resurrectionem appetunt, ex colligendorum fratrum augmento gratulentur, etc. » Plura non addiximus, cum iterum sermo de his proximo anno recurrat, nunc suavissimarum rerum tractationem bellorum fragores abrumpunt.

27. *Italia a tyrannis laniata, Pontifex Philippum importuna quæque postulantem admonet.* — Laniabatur ob diuturnum interregnum continuis bellis, ob quæ inter cætera admittendum in gratiam Ludovicum videri Pontifex ad regem Francorum scripserat [1], tum ob Romani Pontificis absentiam Italia, quam proceres inter se partiri sanxerant, sacramenta tamen violaturi si aliud ambitio et avaritia suaderent; de quibus pluribus agunt [2] Joannes Villanus, Leonardus Aretinus, sanctus Antoninus et alii. Inde Placentia et Lauda ab Azone occupata [3], Parma et Luca proditæ Mastino Scaligero, qui eo elatus successu Pisas pertentavit, Rhegium in Gonzagæ Mantuani, Mutina diutina obsidione pressa in Atestinorum potestatem ceciderunt : Redacta erat a tyrannis in servitutem magna alterius ditionis Ecclesiasticæ pars : Malatesta quidem Ariminum, Forumlivium Ordelaffus oppresserant, potentiamque in ruinis Ecclesiæ excitare satagebant. At Pontifex recuperandam Ecclesiasticam ditionem clementiam potius quam armis ratus Malatestam et alios perduelles ad officium hortatoriis litteris revocare studuit [4] : cumque tot malis Pontificis præsentia mederi posse videretur, ob clientum tamen Ecclesiæ motus Benedictum Italicæ profectionis consilia abjecisse refert ejus vitæ auctor [5] : seu potius cum eam rem in consilium cum cardinalibus adduxisset, ii a Philippo rege deliniti ad Sedem Avenione constabiliendam auctores fuere, ut palatium Pontificium magnis sumptibus excitaret [6] : quippe Pontificatu in Gallica gente retento Gallicam rem amplificatum iri sperabat rex, ingentiaque se beneficia consecuturum. In quam sententiam Albertus Argentinensis [7] aliique scribunt, Philippum regem importunis postulatis Pontificis, et cardinalium animos a se abalienasse ; flagitasse nimirum Joanni filio duci Normanniæ Viennense regnum attribui, se proregem Italiæ sive vicarium creari, decimas omnium vectigalium Ecclesiasticorum totius orbis, ac thesaurum Ecclesiæ amplissimum a Joanne relictum in belli sacri sumptus tradi. Utut res fuerit, Pontificiis certe litteris constat [8] Philippi oratores nonnulla ad Syriam armis repetendam ineundi cum Sede Apostolica fœderis capita obscura, et involuta magnis difficultatibus rei Christianæ regique Francorum exitialia attulisse, quasi nimirum infringendi voti occasionem quæreret. Illum porro ad sectandas rege dignas virtutes, cultum scilicet et amorem divini Numinis, venerationem Ecclesiæ, sacerdotum observantiam, libertatis Ecclesiasticæ tuitionem, æquitatem in subditos, liberalitatem et clementiam in miseros excitavit [9] : hæc firmissima principum esse munimenta, quibus fultus hostes omnes facile prosterneret, ac perennem in cælo triumphum esset celebraturus.

[1] Tom. I. Ep. secr. DCXLI. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 31. etc. Anton. p. III. tit. XXI c. 7. Leonard. Aret. Hist. Flor. l. VI. — [3] Jo Vill. l. XI. c. 30 et 40. Ant. p. III. tit. XXI. c 7 Leonard. Aret Hist. Flor. l. VI. — [4] Tom. I, Ep. secr. CCLI. — [5] Gesta Bened ex Ms. vet. apud Bosquet — [6] Ibid. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Bened. XII. — [7] Argent. in Chr. — [8] Tom. I. Ep. secr. DVIII. — [9] Ibid. Ep. secr. CDXXXVII.

28. « Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Non dubitamus quod, si te in timore et amore Domini tenueris, honorando sanctam Ecclesiam unicam sponsam suam, qua in honore habita, ipse noscitur honorari, ejusque ministros favore prosequendo benevolo, ac in suis juribus et libertatibus confovendo; necnon colendo, observando, et observari faciendo pacem et justitiam in subditis, pauperibus, orphanis, pupillis et viduis miserando, et ab oppressionibus indebitis defendendo; quodque consiliarii et officiales regii, sinceram in hac parte voluntatem regiam sentientes, ex sequantur præmissa fideliter, et observent; Deus ipse, per quem regnas et regeris, qui malorum et præsumptorum novit infatuare consilia, tuos et regni prædicti æmulos et adversarios tibi subjiciet, vel ad tuum adducet beneplacitum, tibi et eidem regno votiva tranquillitate concessa, dies tuos, cum honoris augmento longiores efficiet; et tandem post laborum decursum præsentium de temporali regno, quod obtines, ad gloriam provehet sempiterni, etc. Dat. apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis XV kal. Augusti, anno I ». Subjecit etiam reginæ Francorum pios stimulos Benedictus[1] ut virtutum studio se addiceret: ut enim moribus ornatissimus erat, ita in principes virtutes transfundere exoptabat; neque solum in dignitate, verum in zelo quoque propagandæ religionis, tuendæque adversus infideles Joanni prædecessori successerat, cumque regis Francorum, Helioni Rhodiorum equitum magistri, ac Francisci Danduli oratoribus egit[2], ut ad Turcas comprimendos valida classis hoc anno instrueretur.

29. *De classe instruenda, deque bello Turcis inferendo Benedictus agit, hortatur principes.* — Traxerat antea Joannes in eam armorum societatem Robertum Siciliæ regem, quem XII kal. Aprilis rogavit Benedictus[3], ut auxiliares triremes cum cæteris conjungeret.

« Roberto regi Siciliæ illustri.

« Diris afflictionibus, quas infideles Turci moliuntur inferre, sicut intulerunt hactenus, Christicolis partium Romaniæ, non sine magna mentis amaritudine intellectis, nos et nuntii charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris, ac gentes Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani et ambaxiatores dilectorum filiorum ducis et communis Venetorum apud Sedem Apostolicam præsentialiter constituti, de certa galearum armata pro defensione Christicolarum ipsorum, præfatorumque Turcorum repressione sub certis modis et formis pro anno isto (sicut pro præterito factum extitit) ordinatum extitit, ordinavimus transmittenda. Et licet negotium hujusmodi cunctos Christi fideles tangere dignoscatur, quia te tamen, fili charissime, concernit principaliter, sicut regia circumspectio non ignorat, confidimus quod tu, qui plus quam quicumque princeps alius potes in hac parte proficere, circa hæc promptis et efficacibus subsidiis et auxiliis uberius te impendes. Quocirca regalem magnificentiam attentius deprecamur, quatenus ad subveniendum eisdem Christicolis una nobiscum ac rege, Hospitalariis et Venetis supradictis dictorumque Turcorum furentem superbiam conterendum, sic te, prout statum concedet regium, præpares et disponas, quod apud Deum crescas propterea cumulo meritorum, et apud homines famæ tuæ claritas augeatur, nos de intentione super iis regia redditurus quantocius commode fieri poterit nihilominus certiores. Dat. Avin. XIII kal. Aprilis, anno I ». Extant etiam litteræ[1], quibus Pontificio sumptu quatuor triremes ad coercendas Turcicas grassationes instrui in portu Massiliensi jussæ sunt. Verum maximo rei Christianæ exitio fœdus illud adversus fidei Christianæ hostes dissolutum ob nostrorum dissensiones innuit Nicephorus Gregoras, dum ait, Andronicum imperatorem Constantinopolitanum, quem anno superiori ad armorum societatem cum Occidentalibus pellectum vidimus, viginti triremes instruxisse, ac frustra exspectata fœderata Latinorum classe, impetus adversus Rhodios equites, quorum suspecta erat sibi potentia, convertisse.

30. Si vero Asiatica expeditio haud felicem exitum nacta est, ab omni criminis vel negligentiæ labe purus extitit Benedictus, quem Pontificium studium pro ea promovenda explicuisse ex ipsius litteris exploratum est. Creato Philippo universarum Christianarum copiarum, quæ in Syriam navigaturæ erant, supremo duce, data[2] fuerat a Joanne papa præsulibus provincia, ut fideles ad sacra arma pro eripiendo e manibus impiorum sepulchro Dominico corripienda accenderent; et quos divinus amor ad subeundos impigre bellicos labores inflammasset, symbolo crucis insignirent, et alios, qui arma non capesserent, ad stipem pro tolerandis sumptibus conferendam propositis indulgentiarum præmiis pellicerent. Quæ a Joanne constituta provehere omni opera studuit Benedictus, datis ea de re ad universos præsules Encyclicis litteris[3], quos omnia Joannis Diplomatibus contenta perficere, ac subsidiarium aurum in belli sacri sumptus tantummodo derivandum cogere jussit. Cum vero Joannis litteræ ob varias occupationes a Pontificiis scriniariis transmissæ non essent Balearium episcopo, Benedictus anno extremo munus eidem imposuit[4] ut Baleares ad sequendum in Babylonios Philippum Francorum regem concitaret:

« Benedictus, etc. venerabili fratri episcopo Majoricarum salutem.

« Dudum charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris velut Christianissimus princeps, claræ memoriæ Christianissi-

[1] Tom. I. Ep. secr. CDXXXVIII. — [2] Ibid. Ep. secr. CVIII. — [3] Ibid.

[1] Tom. I. Ep. secr. CXXXVII. — [2] Ani. p. 1. Ep. cur. XXXIII. — [3] Ibid. Ep. cur. I. — [4] Ibid. Ep. cur. XXXI.

morum regum Francorum antecessorum suorum (qui charitatis et devotionis fervore succensi, tanquam fideles pugiles, et Christi athletæ constantissimi Terræ-Sanctæ negotium per retroacta jam tempora cordi specialiter habuerunt, illudque fuerunt ferventius et favorabiliter prosecuti) vestigia imitando, volens Redemptori nostro, qui eum sublimavit in regem, per debitum obsequium in hoc sæculo gratitudinem exhibere, ac se sibi reddere acceptabilem in excelsis, cunctisque fidelibus ad dictæ Terræ-Sanctæ succursum exemplum præbere, ac viam etiam præparare; necnon suum desiderium, quod longo tempore habuit, etiam prinsquam orthodoxi regni Franciæ gubernacula suscepisset, subveniendi calamitatibus et miseriis dictæ Terræ, ac in ejus subsidium transfretandi, cupiens ducere in effectum; per suos solemnes procuratores et nuntios, ad Sedem Apostolicam pluries destinatos, sollicitis et continuis instantiis felicis recordationis Joanni papæ XXII prædecessori nostro tunc viventi fecit humiliter supplicari, quod pro pleniori dictæ Terræ succursu passagium generale indicere, ac pro illo celebrius et utilius peragendo verbum crucis cunctis Christifidelibus cum indulgentiis consuetis prædicari mandare, ejusque passagii et totius exercitus Christiani, qui in illo, inspirante Domino, transfretabit, præfatum regem generalem rectorem et capitaneum constituere, ac pro hujusmodi faciendo passagio certa concedere subsidia dignaretur. Dictusque prædecessor sanctam intentionem ejusdem regis et ferventem compassionis affectum, quem ad statum, proh dolor! miserabilem dictæ Terræ habere noscebatur in Domino commendans; necnon gaudens et exultans in eo, sibique gratias et laudes humiliter exsolvens, quia dignatus est tam pium tamque salubre propositum regalibus præcordiis inspirare; cupiens quoque ut hujusmodi sanctum negotium Deo, cujus agitur causa, favente felicibus prosperaretur eventibus, et votivis proficeret incrementis; super iis per eum cum fratribus suis S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, matura et diligenti deliberatione præhabita, ipsius regis piis et sanctis affectibus annuens, et supplicationibus inclinatus, ad honorem omnipotentis Dei, exaltationem et dilatationem Catholicæ fidei, cunctorum fidelium animarum profectum, liberationem Terræ ac exterminium hostium prædictorum, eisdem nuntiis et procuratoribus, necnon prælatorum in curia Romana existentium, et aliorum fidelium multitudine copiosa præsentibus, auctoritate Apostolica de dictorum fratrum consilio passagium generale ad Terram ipsam indixit; ac præfatum regem ipsius et totius exercitus Christiani, qui transfretaret in illo, rectorem constituit et capitaneum generalem; et nihilominus per universas mundi partes decimam Ecclesiasticorum redditnum imposuit sexennalem, colligendam certis modis et formis, ac in utilitatem dicti passagii Terræ prædictæ subsidium, et alias contra infideles ac inimicos fidei convertendam, necnon quædam alia subsidia pro ipso passagio fieri per alias suas litteras ordinavit et levari, quæ in eisdem litteris plene et particulariter exprimuntur.

« Dictique procuratores et nuntii regis ejusdem, ad hoc per ipsius patentes litteras coram prædecessore et fratribus prædictis per ipsos exhibitas, sufficiens et speciale mandatum habentes, pro rege ipso, et ejus nomine in prædecessoris, fratrum et aliorum prædictorum præsentia, ipsum passagium per eumdem prædecessorem, ut præfertur, indictum illico assumpserunt, et capitaneatum et rectoriam illius et dicti exercitus acceptarunt, et in animam dicti regis, prout poterant, ex eodem mandato, tactis sacrosanctis Evangeliis, juraverunt, quod ipse rex in kal. Augusti, quæ essent anno Domini millesimo trecentesimo (trigesimo) sexto, quas tam eidem regi, quam cæteris crucesignatis et crucesignandis pro termino ad transfretandum in dicto passagio assignavit, iter arriperet dicti passagii, illudque deinde prosequeretur realiter et personaliter, justo ac legitimo impedimento cessante, sub certis nempe conditionibus, modis et formis in aliis dicti prædecessoris litteris inde confectis seriosius annotatis.

31. « Et quia dictus prædecessor, considerans decimam ac alia subsidia memorata ad tanti prosecutionem negotii non sufficere, ipsumque negotium longe majoris subventionis beneficio indigere, ac ad illud conducendum cunctorum fidelium grata subsidia existere opportuna, fideles eosdem ad hoc quibusdam spiritualibus munificentiis, indulgentiis videlicet ac remissionibus invitavit; ac venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis et cæteris episcopis in diversis mundi partibus de dictorum fratrum consilio per Apostolica scripta commisit et mandavit, eos nihilominus obsecrans per aspersionem pretiosi Sanguinis Jesu Christi, ut singuli eorum commemorantes attente statum lugubrem dictæ Terræ; ac proinde considerantes, quod cum fidelium suorum regimini ipsos, velut in sollicitudinis partem assumptos, præfecerit Dominus, ad promotionem hujusmodi sancti negotii plus cæteris tenebantur ex officio pastorali, tanquam præcones fideles, et fortes athletæ fidei contra prædictos perfidos hostes Christi in suis civitatibus et diœcesibus per se et alias personas Ecclesiasticas, sæculares et regulares ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas fore cognoscerent, cunctis Christi fidelibus juxta datam eis a Deo prudentiam proponerent publice verbum crucis, et venerabile signum ejus quibusvis fidelibus, illud devote suscipere volentibus, quos ad hoc utiles fore crederent, ipsorumque humeris imponerent; fideles eosdem, quos ad audiendam propositionem ipsam, quotiens expediret, ad loca idonea convocare possent, sollicitis exhortationibus et opportunis instantiis inducentes, ut suscipientes cum reverentia signum

crucis, ipsumque suis cordibus imponentes contra hostium prædictorum perfidiam, et ad ejusdem Terræ-Sanctæ succursum assurgerent viriliter, et negotium ipsum ferventer assumerent, et prosequerentur favorabiliter et ferventer, ac insuper quia dignus erat operarius mercede sua, singulis eorumdem patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum, et eis, quos ad prædicationem crucis, ut dictum est, ipsi ducerent assumendos in hoc divino fideliter laborantibus opere, præter mercedem æternam, quam merito sperare poterant, quotiescumque populis ad hoc specialiter convocatis proponerent verbum crucis, unius anni et quadraginta dierum, necnon fidelibus ipsis, qui ad verbum hujusmodi audiendum devote convenerint, centum dierum, vere tamen pœnitentibus et confessis indulgentiam extitit elargitus; nos etc. » amplissima omnium noxarum condonatio religiosam militiam professuris sumpto crucis symbolo, eamque trajecto mari in Asia obituris proposita est: quæ litteræ XVI kal. Januarii, Pontificatus anno I consignatæ.

32. *Ut Armeniæ opem ferret Philippum sollicitat.* — Edixit præterea [1], ut in omnibus regnis sexennales decimæ cogerentur, uti fuerat a prædecessore decretum, quibus fideles ex iis provinciis in Asiam trajecturi, eo subsidiario auro ad tolerandos sumptus instruerentur. Tonante autem minis Gallo rege et sacris concionatoribus in Occidente crucesignatam expeditionem promulgantibus, Saraceni in Oriente illius apparātus terrore lacessiti, suas in Christianorum reliquias vires effuderunt.

Supererat post innumeras clades in Asia Christianis Armenia, e qua reliquorum regnorum recuperandorum spes affulgebat. Verum soldanus Babylonius, ob indictam in Occidente expeditionem furore exæstuans, impetus in illam effundere constituit : non enim latere illum poterant nostrorum consilia, cum totus Occidens sacri belli apparatu, ostentatæque a Gallo rege pollicitationis fragore personaret, ut ex subjectis Benedicti verbis colligitur [2]: « Intonuit hactenus per mundi climata, et recenti memoriæ commendatur qualiter felicis recordationis Joannes papa XXII, prædecessor noster ad eripiendum Terram-Sanctam, funiculum quidem hæreditatis Dominicæ, de Agarenorum spurcissimorum (qui eam jamdiu detinuerunt et detinent viliter pessumdatam, et infeliciter conculcatam) manibus, fervidum zelum habens; et piæ ac prudentis intentionis affectu considerans charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem adeo fore cœlestis inspiratione gratiæ fervore fidei et devotionis accensum, quod ad felicem et gloriosam recuperationem dictæ Terræ, ac ulciscendas per Agarenos ipsos nefandissimos Redemptori nostro illatas contumelias proponebat, et offerebat in manu forti et brachio excelso personaliter transfretare; ad ipsius regis inculcatam instantiam cum fratribus suis S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, plena proinde collatione præhabita et digesta deliberatione secuta, generale passagium ad Terram prædictam de fratrum eorumdem consilio cum solemnitate congrua, prout tanti negotii qualitas requirebat, duxit auctoritate Apostolica indicendum, etc. Dat. Avin. XVI kal. Julii, anno I ».

33. Nocuit itaque rei Christianæ horum consiliorum promulgatio, abruptis enim induciis soldanus ingentem Armenis cladem intulit : cum impar Barbarorum potentiæ Leo rex, munitissima arce se inclusit, atque implorandæ opis causa legationem ad Pontificem regemque Francorum misit. Tristissimo igitur casu permotus Benedictus, Philippum regem sollicitavit [1], ut adductæ in extremum discrimen Armeniæ succurreret :

« Philippo regi Franciæ.

« Ad nostram his diebus veniens præsentiam dilectus filius nobilis vir Bramondus de Lusignano comes Curchensis carissimi in Christo filii nostri Leonis regis Armeniæ illustris ambaxiator et nuntius, nobis pro parte ipsius regis exponere procuravit, quod licet adhuc treugæ dudum inter eumdem regem et soldanum Babyloniæ indictæ invicem perdurarent, pridem tamen idem soldanus ad Christicolarum, præsertim in partibus transmarinis commorantium, exterminium et confusionem aspirans, sumpta occasione, quod rex et Christicolæ prædicti contra eumdem soldanum suosque subditos indici procuraverunt passagium generale, quemdam amiratum suum cum exercitu infidelium magno et terribili adversus regem præfatum ejusque regnum transmisit. Qui quidem amiratus cum eodem exercitu regnum prædictum, in quo Catholicæ fidei viget cultus, per vim et potentiam armorum ingressus, præter vastationes, depopulationes, rapinas et alia damna innumera ibidem illata, multos de regno prædicto Catholicæ fidei professores usque ad numerum sex millium personarum vel circa, omni humanitate deposita, non parcendo sexui vel ætati, oppressit ; quosdam captivando miserabiliter, secumque captivos ducendo, et alios crudeliter in ore gladii, quod cum ingenti cordis dolore mentisque compassione anxia referimus, trucidando ; memorato rege paucis associatis aliquibus in quodam fortalitio, ut captivitatis vel mortis vitaret dispendium, cum nequiret tantæ infidelium multitudini, quanta erat in exercitu prædicto resistere, se recepto.

34. « Sane, fili charissime, cum præfatus ambaxiator, et nuntius ad regalis excellentiæ præsentiam se conferat, super præmissis consilium et auxilium ut intelleximus petiturus, magnificentiam regiam rogamus et in Domino attentius exhortamur, quatenus ipsum benigne recipiat, fa-

[1] An. 1. p. 1. Ep. cur. XXXIX. — [2] Ibid. Ep. cur. XXIX.

[1] Tom. 1. Ep. secr. DCXXII.

vorabiliter audiat, et ne regnum prædictum pro dicto passagio multipliciter opportunum, et Christicolæ in eo degentes desolationis extremæ patiantur excidium, velit de celeri ac opportuno consilio et remedio providere. Dat. Avin. IV id. Octob., anno I ». Decretos ad Pontificem oratores a Gallo rege, cui cumulatum a Joanne thesaurum pro bello gerendo exposcerent, datumque illi a Pontifice responsum narrat hisce verbis Ptolemæus Lucensis [1] : « Rex Franciæ ad papam misit suos ambasciatores, et petiit thesaurum Ecclesiæ pro passagio faciendo : sed papa dare recusavit, nisi intraret mare et passagium initiaret, et promissionem impleret, quam fecerat sub Joanne papa XXII ». Non hac subsidiarii auri pollicitatione adduci Philippus potuit, ut succurreret lugentibus Armenis, in quos soldanum minaci jactantia adspcrarat.

35. Ea porro Barbarorum in Armeniam excursio videtur Cyprios abduxisse a promulganda sacra adversus Saracenos expeditione, ut a Jo. XXII primum, tum a Benedicto XII recenter gubernacula Ecclesiæ adepto, fuerat imperatum ; ne in se infidelium iras exasperarent, impetusque converterent. Proinde Hugo missis ad novum Pontificem oratoribus, quibus eximium in Sedem Apostolicam studium regnique felicem statum exposuit [2], flagitavit suo atque omnium regni ordinum nomine, ut excitandis pro concione ad induendam crucem populis præsules supersedere æqui bonique consuleret, antequam Occidentales classem adornassent cum ea res nullam utilitatem, ingentia vero pericula afferret. Cui Benedictus, collaudato ipsius in Ecclesiam studio, atque in administrando regno commendata solertia, scripturum se ea de re ad regni antistites significavit ; quæ litteræ Nicosiensi archiepiscopo, aliisque Cypriis præsulibus inscriptæ extant, in quibus ita Benedictus sequenti ineunte anno respondit [3] :

« Regni prædicti et adjacentium regionum statu et conditione consideranter attentis, præsentisque temporis qualitate pensata, visum vobis extitit prævia deliberatione in hac parte matura, quod ex prædicatione crucis in eodem regno Cypri præsentialiter facienda nulla dicto passagio utilitas provenire poterit : quinimo ex ea, si fieret antequam transfretantes in præfato passagio mare pro transfretando intrassent, sæpefato regno et fidelibus in eo commorantibus grandia, et non faciliter reparanda damna et pericula formidari probabiliter poterant proventura ; propter quod a prædicatione hujusmodi providistis, quousque a nobis prius consultis super hoc reciperetis in mandatis aliud, desistendum. Nos igitur præmissis et aliis, quæ nobis, cum hæc supradicti explicarunt nuntii, in examine rectæ deliberationis adductis ; et attento etiam, quod in regno jam dicto prædicatio crucis, cum expedierit, fieri faciliter poterit, et memorati regnicolæ parati ad arma esse valebunt post prædicationem hujusmodi satis cito, quamobrem in dilatione prædicationis hujusmodi nequaquam, prout etiam sæpefati adjecerunt nuntii, periculum imminet passagio antedicto ; volumus et placet nobis, quod a prædicatione supersedeatis præfata, donec dictus exercitus mare pro transfretando ad partes transmarinas intraverit, etc. Dat. Avin. III non. Januarii, anno I ». Decreta sunt hæc prudentissime, cum potius quam armis quam verbis res gerenda fuisset, tantoque apparatu decreta deinde expeditio illa exitu caritura, non alios fructus allatura esset, quam ut infideles inanibus minis exasperati plura Christianorum millia traderent neci, vel servituti.

36. *Ad pacanda in Scotia enata bella Pontifex mittit internuntios ; Angliæ et Galliæ regibus scribit.* — Dedere hisce malis occasionem Scotiæ conversiones : conjuncta fuerat Angliæ ab Eduardo I Scotia, illamque Robertus Brusius diuturno bello, quo Angliam exagitavit, sibi subjecerat : adeo ut Eduardum II ad supremum jus, quod Anglorum reges in Scotiam obtinere contenderant, abdicandum compulerit. At Eduardus III, licet sororem suam Brusii filio Davidi nuptui dedisset, juncto cum Eduardo Baliolo Joannis Balioli sanguine sato, qui ab Eduardo I Scotiam beneficio accepisse olim agnoverat, fœdere Davidem regno depellere armis nitebatur. Cumque ad id bellum Philippus Francorum rex ob inita inter Scotos et Francos fœdera traheretur, imminentium malorum præscius Benedictus, ut iis occurreret, conquestus plurimum pacem affinitatibus contractis firmatam dæmonum astu dissolutam nuntios Apostolicos, Hugonem scilicet episcopum Tricastrinum et Rolandum Astensem canonicum Laudunensem, capellanum Pontificium et causarum sacri palatii auditorem transmisit [1] instruxitque [2] auctoritate, ut reges ad inducias ineundas adducerent, injustas coitiones rescinderent, convellerent fœdera concordiæ publicæ exitialia. Reges vero Eduardum [3] Angliæ et Davidem [4] Scotiæ, exaratis XI kal. Augusti litteris, ad pacem gravissimis sententiis est adhortatus, cum ex eo bello sacra expeditio disturbanda esset :

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Etsi nos, qui licet immeriti, vices in terris gerimus regis pacifici et excelsi, pacem inter cunctos Christicolas curæ nostræ commissos intensis optemus desideriis abundare ; illam tamen eo vigere uberius inter reges et principes cupimus, odiorum fomitibus exstirpatis, quo eorum concordia utilior pluribus redditur, et dissensiones majora pericula secum trahunt. Intelleximus siquidem displicenter, quod licet olim inter te, fili

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 43. — [2] Tom. I. Ep. secr. [illegible]. — [3] Ibid. Ep. DCCXLVIII.

[1] Tom. I. Ep. secr. CDLXXIV. — [2] Ibid. — [3] Ibid. Ep secr. CDLXXII, CDLXXVI. — [4] Ibid. Ep. secr. CDLXXIII.

charissime, ex parte una, et charissimum in Christo filium nostrum David regem Scotiæ illustrem, seu patrem suum dum viveret, ex altera, post calamitates et fremitus guerrarum varios pacis concordia reformata fuerit, et solemnibus affinitatis et parentelæ nexibus roborata; hostis tamen humani generis, pacis et charitatis æmulus, paci hujusmodi et bonis ex ea secuturis invidens, eam sic turbare, sicque charitativa fœdera inter te ac regem eumdem inita dissolvere procuravit, quod tu et rex ipse, hujusmodi violatis fœderibus et antiquis suscitatis rancoribus, ad offensiones et congressus bellicos, non sine magnis animarum ac personarum et rerum periculis, invicem rediistis. Nos igitur ex iis lapsus rerum, strages corporum et animarum amarius plagenda pericula, necnon impedimenta instantis transmarini passagii, et alia innumera dispendia probabiliter formidantes desideranter affectamus, ut spretis hostis prædicti suggestionibus, ad reformanda et redintegranda pacis et concordiæ fœdera, Deo grata utique, ac utrique vestrum accommoda, necnon subditis et amicis fructuosa et gaudiosa plurimum, cum eodem rege Scotiæ redire, regia providentia procuraret. Quocirca regalem rogamus excellentiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus pacis commoda, et dissensionis incommoda consideranter attendens, ad cessandum et abstinendum a guerris prædictis, pacisque reformanda, et redintegranda violata fœdera, initis interim, ut ad hæc quietius et melius intendi valeat, aliquibus treugis, regium coaptes animum et inclines, etc. Datum apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis II kal. Augusti, anno I ». Tum Francorum regem, auxilia Scoto submittere meditantem, ab ejusmodi consilio avocare est conatus [1] :

37. « Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Fili charissime, quia ex litterarum tuarum serie collegimus regiæ intentionis existere propter certa conventiones et pacta, inter tuos et regis prædicti Scotiæ prædecessores pro se suisque successeribus habita, regi eidem favores et auxilia exhibere, quanquam tibi suadere vel exhibere contrarium, cum conventiones et pacta ignoremus hujusmodi, nequeamus præcise; ex sincera tamen dilectione, qua te regnumque tuum prosequimur, quæ nobis ad præsens occurrunt circa hoc, nolumus præsertim cum imminere pericula conspicimus, subticere. Veremur siquidem, quod ex impensione auxilii hujusmodi negotium transmarini passagii, si mittatur gens belligera Francorum in Scotiam, turbari non parum valeat vel etiam impediri : nec id sine sumptibus magnis fieri poterit, qui forsan forent utiles et necessarii pro negotio prælibato. Et ulterius, cum belli dubius sit eventus, si contingeret eumdem regem Scotiæ a rege præfato Angliæ superari, non posses cum honore tuo illum, quem admisisses dimittere, quin fortius in ejus auxilium assurgere procurares : sicque multiplicare oporteret gentem belligeram, ac labores, odia et expensas.

« Ad hæc non dubitamus, quod regnum tuum, quia illud Deus facit prosperum, æmulos habet et invidos, qui si possent, quod avertat Altissimus, libenter offenderent et nocerent : et cum jam aliqui circumvicini magnates, ut intelleximus, accedant vel mittant ad subveniendum regi Angliæ memorato, posset inter te gentemque tuam, ac ipsos ex tui assistentia dicti regis Scotiæ contraria, inimicitiarum periculosum odium (quod vitare videtur potissime his temporibus expediens) suboriri. Displicenter percipimus insuper, in certa parte regni tui fuisse inter aliquos turbationis materiam suscitatam, qui si se cum æmulis dicto regno vicinis, contingentibus forsitan ex assistentia provocatos prædicta, confœderarent, quod absit, periculosum non modicum videretur. Præterea non videmus, quod per aliquem principem sæcularem sicut per te, fili dilectissime, inter reges dissidentes prædictos sic commode possit pacis concordia reformari : et si te contingat partem cum illorum altero facere, de te postmodum ille, contra quem partem facies, non confidet : sicque perdentur quoad te tam desiderabiles, tamque meritorii et honorabiles fructus pacis, etc. » Hortatur ut in re gerenda eam rationem ineat, ut sine divini Numinis injuria et conscientiæ periculo neutram partem amplectatur : fore ipsius prudentiæ discutere, consiliumque in re ancipiti optimum explicare. « Dat. apud Pontemsorgiæ Avin. diœcesis, II kal. Augusti, anno I ».

38. Irrupit in Scotiam Eduardus rex Angliæ [1] ducto secum Eduardo Baliolo, quem sacramento in sua verba adegerat : collatisque cum Roberto Scotiæ rege signis, insignem et spectabilem victoriam reportavit. Prona ad victoris obsequium fuit universa pæne Scotia, exceptis arcibus, quæ in editioribus collibus, vel paludibus, aut nemoribus sitæ erant. Consternatum ea clade regem Davidem in Gallias ad opem flagitandam confugisse, refert Joannes Villanus [2]. Quo tristi casu perturbatus valde est Philippus Francorum rex, atque ancipiti curarum æstu fluctuavit : fidem obligarat Scotis, at etiam regi Armeniæ illam obstrinxerat, illiusque causa Armenia a Saracenis fuerat devastata : addixerat se solemni voto restituendæ in Syria religioni Christianæ, symbolum crucis induerat, inchoatum jam erat in Turcas feliciter bellum, ac si bene cœpta proveherentur, divini Numinis hostes forent prosternendi. Suadebat etiam ei Christi vicarius, ne Scotico bello se implicaret : si David rex vi et injuria ab Eduardo regno pellebatur, Davidis parens pari injuria et vi Eduardi avo illud eripuerat. Vicit demum apud Philippum

[1] Tom. I. Ep. secr. CDLXXX.

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 38. Walsing. in Ypodig. Neust. hoc an. et in Eduar. III. Hect. Boet. Hist. Scot. l. XV. — [2] Vill. eod. c. 38.

regem fœderati principis injuria, quam Christi ignominiæ ulciscendæ cupiditas : seque bello infelicissimo implicuit. Illum hoc anno classem egregie milite instructam immisisse in Scotiam ad excitandas prostratas rex Davidis Thomas Walsinghamus refert[1] (1).

Antequam vero penitus Philippus Scotico bello contra Pontificis consilia se non sine rei Orientalis exitio addiceret, tristiaque superiorum regum exempla secutus Christi causæ mortalis hominis causam aperte præferret, hortatus est[2] alios principes, ut expeditionis Asiaticæ a se susceptæ causa a mutuis bellis absisterent : cumque Genuenses cum Alfonso Aragonum et Jacobo Balearium regibus bellum gererent, instituit apud Benedictum Gallus, ut ipsos in mutuam concordiam adduceret : cujus piis votis assentiens Pontifex, Alfonsum[3] et Jacobum[4] reges, ac Genuenses[5] monuit, ut ad ineundum fœdus oratores ad aulam Apostolicam mitterent. Assensere[6] omnes Pontificiis votis : ac sequenti anno ineunte, ut Folieta refert[7], firmatæ sunt inter eos induciæ.

39. *Ad litteras Alfonsi de Sardiniæ et Corsicæ regno Sedi Apostolicæ accepto respondet, admittens hanc fidei sponsionem.* — Interea acceptum retulit solemni ritu Benedicto Alfonsus Aragonius Sardiniæ et Corsicæ regnum[8]; cumque excurrente primo ab adepto Pontificatu anno singulis Romanis Pontificibus fidem solemni ritu devincire, adversaque valetudine implicitus teneretur[9], Ferrarium e Caneto oratorem, ut regio nomine ob accepta Sardiniæ et Corsicæ regna beneficio Sedis Apostolicæ clientem se profiteretur, ac Pontificem ut laborem itineris remitteret, exoravit subjectis litteris[10], quibus inita a Jacobo parente cum Bonifacio pacta confirmavit :

« Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino, domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Alfonsus Dei gratia rex Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ, ac comes Barchinon. humilis ejus filius pedum oscula beatorum.

« Sanctitati vestræ tenore litterarum nostrarum præsentium patefiat, quod viso ac plenarie intellecto papali rescripto super collatione, concessione et donatione confecto, quam felicis recordationis dominus Bonifacius papa VIII prædecessor vester fecit illustri domino Jacobo felicis memoriæ regi Aragonum patri nostro, suisque hæredibus in perpetuum feudum de regno Sardiniæ et Corsicæ cum juribus omnibus et pertinentiis suis sub certo servitio, sub certisque conditionibus largius conscriptis in prædicto rescripto continentiæ subsequentis : Bonifacius etc. » Inserit Bonifacii VIII litteras[1], quibus datæ Jacobo regi jure beneficiario Sardiniæ leges contentæ, subditque : « Idcirco attendentes prædictum dominum regem Jacobum felicis recordationis genitorem nostrum, tempore donationis præmissæ memorato domino papæ Bonifacio recolendæ memoriæ juxta continentiam dicti rescripti, ex causis in eo scriptis, juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium personaliter præstitisse ; et postmodum per procuratores suos et nuntios speciales juramentum fidelitatis, vassallagium et homagium prædicta renovasse, fecisse et præstitisse aliis Romanis Pontificibus, qui dicto domino papæ Bonifacio in Apostolatus præeminentia successerunt, et per eosdem nuntios dedisse litteras suas Aurea ejus Bulla bullatas, recognitionis et acceptationis contentorum in rescripto prædicto juxta ejusdem tenorem, et nos etiam, qui dicto domino regi genitori nostro in prædicto Sardiniæ et Corsicæ regno et aliis regnis et terris suis successimus, prædictum juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium, quæ domino Joanni felicis recordationis papæ XXII prædecessori vestro personaliter secundum formam dictæ donationis facere tenebamur, fecimus et præstitimus personaliter domino Joanni bonæ memoriæ patriarchæ Alexandrino fratri nostro, recipienti nomine et vice dicti domini papæ Joannis, qui hoc ipsi domino patriarchæ cum speciali suo rescripto commisit, et dedimus inde similes litteras nostras Aurea Bulla bullatas recognitionis et acceptationis in rescripto prædicto contentorum, considerantes etiam nos nunc ex ejusdem rescripti supra inserti serie inductos nostrum procuratorem ad eadem juramentum, fidelitatem, vassallagium et homagium, sanctitati vestræ præstanda et facienda constituisse cum publico scripto nostro ; providimus propterea, sanctissime pater, has fieri litteras Bulla nostra Aurea bullatas, sanctitati vestræ per dictum procuratorem nostrum tradendas et dandas, prout fieri debere jam dicti superius inserti rescripti Apostolici tenor inducit.

« Per quas siquidem litteras nunc et ex tunc modos, conventiones, conditiones, tenorem et formam in ipso papali rescripto conscriptos acceptamus expresse ; et per quas etiam fatemur et recognoscimus expresse præfatum dominum re-

[1] Walsing. in Ypodig. Neustr. — [2] Tom. I. Ep. secr. DCL. — [3] Ibid. — [4] Ep. DCLI. — [5] Ep. DCLII — [6] An. 1. p. 1. Ep. com. DCCLI, DCCLII. — [7] Foliet. Hist. Gen. l. VI. — [8] Apud Ben. tom. I. Ep. secr pag 739. — [9] Ibid. — [10] Ext. in arce S. Angeli et Lib. Privil. tom. II. pag 307. et inter collect. Plat. tom. II. pag. 279, et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12, pag. 332.

[1] Ext. in Annal. tom. XIV. an. Chr. 1297. num. 2.

(1) Quæ hic habet annalista ex Walsinghamo de classe a Philippo rege in Scotiam immissa, veritati congruere non possunt. Nangii continuator ad hunc annum nihil ea de re notat ; quin et anno sequenti in titulum a Philippo rege Francorum iter ad Pontificem narrat, ut illum consuleret de armis in Anglos ferendis, an negligere bellum illud Scotis sibi fœderatis abjectis, lice et vel præstaret potius, eo bello assumpto, expeditionem Saracenicam deserere. Quomodo vera hæc fuerint, si hoc anno bellum Scoticum jam Francos occupasset ? MANSI.

gem genitorem nostrum recepisse in feudum dictum Sardiniæ et Corsicæ regnum a domino summo Pontifice et Romana Ecclesia, nosque illud pro eadem Romana Ecclesia tenere in feudum sub conditionibus, conventionibus, modo et forma atque tenore, quæ in dicto papali rescripto continentur, quos tenorem, modum, conditiones, conventiones et formam, promittimus nos inviolabiliter servaturos. Pro quorum observantia obligamus nos et dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ, jura et bona nobis competentia et competitura in eo. Humani generis Conditor et Redemptor personam vestram ad sua sancta servitia conservare dignetur per tempora longiora. Dat. Barchinone IV nonas Octobris, anno Domini MCCCXXXV ».

40. Admisit Benedictus Alfonsi regis oratorem ad clientelare officium pro Sardinia et Corsica exhibendum, de quo hæc habet Ptolemæus Lucensis[1]: « Item XIV kal. Januarii in publico consistorio investivit procuratorem regis Aragonum nomine regis de regno Sardiniæ et Corsicæ, recepto ab eo homagio consueto ». Proximo die ab eo præstito subjectas litteras[2], ut juribus regiis caveret, eidem regi transmisit :

« Alfonso Aragoniæ, Sardiniæ et Corsicæ regi illustri.

« Nuper infra annum postquam, divina faciente clementia, in Romanum fuimus electi Pontificem, tu qui claræ memoriæ Jacobo Aragoniæ, Sardiniæ et Corsicæ regi genitori tuo in hujusmodi regnis, utpote ejus hæres legitimus successisti, prudenter attendens, quod juxta formam et conditiones contentas in litteris felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri confectis de collatione, concessione et donatione dicti regni Sardiniæ et Corsicæ, dicto Jacobo regi suisque hæredibus ex suo et hæredum suorum corporibus legitime descendentibus factis per prædecessorem eumdem, fidelitatem, vassallagium plenum et homagium ligium, ac juramentum facere et præstare nobis et Romanæ Ecclesiæ tenebaris, dilectum filium nobilem virum Ferrarium de Caneto militem, procuratorem, nuntium, ambasciatorem et consiliarium tuum, ad hoc a te speciale mandatum habentem, propter hoc ad Sedem Apostolicam specialiter destinasti, nobis et Romanæ Ecclesiæ per dictum procuratorem pro eo, quod fidelitatem, vassallagium et juramentum hujusmodi piæ memoriæ Joanni papæ XXII prædecessori nostro in persona bonæ memoriæ Joannis patriarchæ Alexandrini tunc viventis, ex speciali commissione prædecessoris ejusdem per ejus speciales litteras sibi facta illa recipientis personaliter, præstiteras hujusmodi fidelitatem, homagium facturus, et juramentum hujusmodi secundum prædictam formam in tuam animam præstiturus.

41. « Licet igitur propter præmissa te a personali præstatione hujusmodi non credamus immunem, cum prædictam fidelitatem et homagium in præsentia ejusdem Joannis papæ prædecessoris nostri personaliter non præstiteris, prout in forma dictarum litterarum ejusdem Bonifacii videtur expressius contineri ; quamvis illa eidem Joanni patriarchæ remotus et absens a præsentia Romani Pontificis præstanda et facienda duxeris, ut præfertur ; nos tamen deliberatione super his cum fratribus nostris præhabita, de ipsorum consilio de speciali gratia, quam hac vice personæ tuæ facere intendimus, in hac parte a prædicto milite procuratorio nomine tuo infra dictum annum, quo electi fuimus in Romanum Pontificem, videlicet XIII kal. Januarii, in consistorio publico, præsentibus eisdem fratribus nostris S. R. E. cardinalibus et de ipsorum consilio, præsente quoque prælatorum et aliorum fidelium multitudine copiosa, fidelitatem, vassallagium, homagium ligium et juramentum prædicta juxta formam in eisdem litteris ejusdem prædecessoris Bonifacii contenta, per dictum militem nobis præstita et facta recipimus : ac nihilominus postmodum infra mensem, prout juxta formam et conditiones contentas in dictis litteris tenebaris (prout per patentes litteras tuas Aurea tua Bulla munitas, quas nobis ad cautelam nostram et successorum nostrorum Romanorum Pontificum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ destinasti, confessus es et recognovisti expresse) ex gratia et liberalitate ejusdem prædecessoris Bonifacii et Romanæ Ecclesiæ dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ eidem Jacobo regi genitori tuo ac tibi tuisque hæredibus fuisse concessum in feudum, et sic dictum genitorem tuum illud recepisse, teque illud tenere sub conditionibus, conventionibus, sive pactis, modo et forma atque tenore, qui in ejusdem prædecessoris Bonifacii litteris continentur. Quos tenorem, modum, conditiones, conventiones et formam promisisti te inviolabiliter servaturum : pro quorum obsérvantia obligasti te et idem regnum Sardiniæ et Corsicæ, et bona tibi competentia, prout in eisdem litteris tuis Aurea tua Bulla munitis plenius continetur.

42. « Nos autem super præmissis omnibus tuis et hæredum tuorum præcavere dispendiis et utilitatibus consulere intendentes, tenore præsentium recognoscimus et fatemur prædicta homagium ligium, ac plenum vassallagium, et fidelitatis juramentum pro dicto regno Sardiniæ et Corsicæ per dictum Ferrarium militem, procuratorem et nuntium tuum ad hoc specialiter constitutum, et speciale mandatum habentem, infra tempus debitum nobis et eidem Ecclesiæ, procuratorio nomine tuo, fuisse fideliter præstita, et a nobis recepta de gratia speciali ; necnon hujusmodi confessionem et recognitionem, promissionem et obligationes per dictas patentes litteras tuas, Aurea tua Bulla munitas, infra tempus debitum te fecisse : quas quidem litteras tuas, nobis ex

[1] Ptol. Luc. in Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 13 — [2] An. 1. p. 1. ep. com DCDLX.

parte tua per dictum militem assignatas, recepimus, easque mandabimus et faciemus in Archivo ejusdem Romanæ Ecclesiæ custodiri. Per præmissam vero receptionem homagii ligii, ac pleni vassallagii et fidelitatis juramenti, præstitorum et factorum per dictum militem nomine tuo nobis et eidem Romanæ Ecclesiæ, ut præfertur, non intendimus dictis conventionibus, conditionibus sive pactis, modo, formæ et tenori in litteris ejusdem prædecessoris Bonifacii comprehensis aliquatenus derogare. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. XIII kal. Januarii, anno I ». Affert in aliis litteris [1] rationem, cur oratorem ad id munus admiserit : « Quia, inquit, oppressus infirmitate venire, quoad præsens ad nostram commode nequibas præsentiam pro præstandis nobis et Ecclesiæ Romanæ pro regno Sardiniæ et Corsicæ homagio ligio, pleno vassallagio et fidelitatis juramento in tua persona propria ». Interjectisque nonnullis eo argumento sententiis, contestatur id beneficium in exemplum ac fraudem non trahendum. Professus vero orator Alfonsi nomine clientelari jure Sardiniæ et Corsicæ regna a Sede Apostolica obtineri, proximo ab ea celebritate die censum pro iis regnis, nempe duo millia marcarum argenti persolvit, qua de re Pontificia syngrapha exarata [2].

43. *Robertus Siciliæ rex, postulatus a Benedicto, veteres de regno suo pactiones publicis litteris instaurat.* — Intulit [3] pariter Pontificio ærario pro Sicilia citeriore jure fiduciario accepta vectigal annum octo millium unciarum auri Robertus Siciliæ rex, qui cum ex pactis cum Carolo I initis ad aulam Apostolicam, ut clientem se novi Pontificis solemni ritu agnosceret, juraretque in illius verba, adeundam evolvente se primo Benedicti Pontificatus anno obstrictus esset, magnaque rerum gerendarum moles illi incumberet (bellum in Fridericum regem Trinacriæ apparabat) flagitavit a Benedicto [4] ut oratores quos idonea ad referendam acceptam Pontifici Siculam coronam auctoritate instruxerat, ad fidem sacramento regio nomine devinciendam admitteret. Pontifex itaque ut juribus Romanæ Ecclesiæ consuleret, parceretque Roberti regis laboribus, cum in legibus a Clemente IV latis contineretur, ut vel Romanus Pontifex Siculum regem accerseret, vel legatum cardinalem aliumve transmitteret, qui Pontificis vice honores debitos fideique sacramentum exigeret; Benedictus Bertrando Ebredunensi archiepiscopo, quem ad maximas res tractandas in Italiam missum vidimus, ac Joanni archiepiscopo Neapolitano adigendi in Apostolica verba Roberti provinciam dedit [5], ipsumque regem ejus se votis assensisse, hisce litteris fecit certiorem [6] :

44. « Benedictus etc. charissimo in Christo filio Roberto regi Siciliæ illustri salutem.

« Nuper venerabilis frater noster Bartholomæus archiepiscopus Tranensis, et dilecti filii nobiles viri Bertrandus Montiscaveosi ac Jacobus Clarimontis comites nuntii et procuratores tui tunc apud Sedem Apostolicam constituti, coram nobis et fratribus nostris in consistorio pro parte tua reverenter exponere curaverunt, quod licet tu juxta conventiones et pacta in concessione per eamdem Ecclesiam de regno Siciliæ ac tota terra, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ejusdem Ecclesiæ (civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus et pertinentiis suis per Romanum Pontificem distinctis, vel in posterum distinguendis duntaxat exceptis, quæ præfata Ecclesia sibi specialiter reservavit) claræ memoriæ Carolo regi Siciliæ avo tuo ejusque hæredibus facta, inter ipsos Ecclesiam et avum habita, nobis et cuilibet novo Romano Pontifici in assumptione sua ad summi Apostolatus apicem, ac eidem Ecclesiæ infra certum terminum pro regno et tota terra citra Pharum prædictis ligium homagium, ac plenum vassallagium facere, necnon juramentum fidelitatis præstare solitum personaliter tenearis; et in optione ac beneplacito Romani Pontificis, et ejusdem Ecclesiæ juxta pacta et conventiones prædicta fore noscatur te ad faciendum ligium homagium, vassallagium hujusmodi, dictumque juramentum præstandum vocare personaliter, vel ad te aliquem S. R. E. cardinalem vel alium, qui vice Romani Pontificis et Ecclesiæ prædictorum homagium ac vassallagium, et juramentum hujusmodi recipiat destinare; tamen propter certas causas rationabiles per eos ex parte tua coram nobis et dictis fratribus allegatas, ad Sedem Apostolicam personaliter hac vice commode venire nequibas, homagium vassallagium et juramentum hujusmodi præstiturus. Quare præfati tui procuratores et nuntii nobis humiliter supplicarunt, ut te a personali adventu propter hoc ad Sedem prædictam excusatum hac vice habere; necnon ab ipsis procuratoribus et nuntiis ad hæc a te, ut asserebant, sufficiens et speciale mandatum habentibus, homagium, vassallagium et juramentum prædicta pro te ac tuo nomine illa præstare offerentibus, recipere de ipsius Sedis benigna clementia dignaremur.

45. « Nos igitur deliberatione super iis cum eisdem nostris fratribus habita diligenti, honorem et jura ejusdem Ecclesiæ sponsæ nostræ, sicut tenemur ex debito servare, teque prædictis causis, conditionibus temporum, et aliis, quæ attendenda vidimus in hac parte, paterne pensatis, a veniendo personaliter ad Sedem prædictam pro homagio, vassallagio et juramento hujusmodi exhibendis, excusatum hac vice, de ipsius Sedis benignitate habere volentes; venerabiles fratres nostros Bertrandum Ebredunensem, quem ad te super hoc destinamus, et Joannem Neapolitanum in ipsis partibus existentem archiepiscopos; de quorum circumspectionis industria, et fidelitate probata fiduciam in

[1] Tom. I. Ep secr. DCCXXXIX. — [2] Ibid. Ep. secr. DCLIII. — [3] Ibid. Ep. secr CCCLXX. — [4] Ibid. Ep. secr. CX. — [5] Ibid. Ep. secr. XXVI. et Ms. bibl. Vall. sign. in lit. D. num. 12. pag. 126. — [6] An. 1. p. 1. Ep. cur. XXV.

Domino gerimus specialem, ad recipiendum a te homagium, vassallagium et juramentum hujusmodi hac vice nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine antedictæ providimus deputandos. Quocirca, etc. Dat. Avinione II non. Maii, anno I ».

46. Professus est solemni ritu Robertus Siciliæ rex [1], Siculum sceptrum Sedis Apostolicæ beneficientia et auctoritate se suscepisse, regisque stipendiarii officia Ebredunensi et Neapolitano archiepiscopis Pontificiis legatis detulisse : qua de re regias litteras, hoc anno MCCCXXXV, XV Junii, III Indictione, regnorum XXVII, Neapoli consignatas, ad Pontificem transmisit [2], quæ in molis Adrianæ sanctiore Archivo conditæ servantur, et a Platina inter insignia monumenta juris Pontificii jussu Sixti IV repositæ sunt :

« In nomine Domini. Amen. Noverint universi hoc præsens Instrumentum publicum inspecturi, quod anno Domini MCCCXXXV, Indictione III, die XXV mensis Junii, Pontificatus sanctissimi patris et domini nostri domini Benedicti divina providentia papæ XII anno primo, existens in præsentia reverendorum patrum dominorum Bertrandi Ebreduensis et Joannis Neapolitani archiepiscoporum, ac mei notarii et testium ac personarum infrascriptarum, necnon diversorum aliorum clericorum et laicorum multitudinis copiosæ, serenissimus princeps dominus Robertus rex Jerusalem et Siciliæ illustris in aula magna sui regii palatii novi Neapolitani requisitus fuit publice et solemniter per ipsos dominos archiepiscopos, ad hoc per sanctissimum patrem et dominum nostrum Benedictum papam prædictum commissarios specialiter deputatos, prout de commissione eis super hoc facta apparebat per quasdam litteras [3] Apostolicas, quæ sic incipiunt :

« Benedictus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Bertrando Ebredunensi et Joanni Neapolitano archiepiscopis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Romani Pontificis providentia circumspecta diversitatem negotiorum, quæ in alveum Sedis Apostolicæ undique confluunt, attente discutiens, circa eorum ordinationem salubrem vigilanter intendit, ac prout personarum et temporum qualitas exigit, illa sic recte disponit, ut in his, quæ conservationem jurium et honoris sanctæ Romanæ Ecclesiæ suæ sponsæ contingunt, et commoda respiciunt aliorum, consulte provideat et præcaveat ut potest de sua solita clementia incommoditatibus specialium ipsius Ecclesiæ filiorum. Nuper siquidem, etc. et finiunt : Datum Avin. II non. Maii, Pontificatus nostri anno I, quæ ibidem publice et alta voce lectæ fuerunt, quod idem dominus rex homagium ligium, et plenum vassallagium ac juramentum fidelitatis, quod præfato domino summo Pontifici et Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ et tota terra circa pharum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ (civitate Beneventana cum ejus territorio et totis districtibus et pertinentiis per Romanum Pontificem distinguendis duntaxat exceptis, quæ præfata Romana Ecclesia sibi pleno jure specialiter reservavit) in novitate summi Pontificis tenebantur facere ac præstare, in præsentia ipsorum dominorum archiepiscoporum, nomine ipsius domini summi Pontificis et Romanæ Ecclesiæ recipientium et ad hoc, ut præmittitur, deputatorum, prout adstrictus erat; et tam progenitores sui quibus successerat, quam ipse præstiterant, faceret et præstaret; ac pactiones et conventiones inter Romanam Ecclesiam et claræ memoriæ dominum Carolum regem Siciliæ avum suum dudum habitas et initas, quarum tenor inferius continetur, juxta tenorem et continentiam earumdem solemniter promitteret et juraret fideliter et inviolabiliter observare.

« Qui dominus rex, facta in continenti per ipsum quadam propositione materiam hujusmodi contingente, de sede sua surgens in præsentia ipsorum dominorum archiepiscoporum, infrascripta nomine prædictorum domini papæ et Romanæ Ecclesiæ recipientium, devote et reverenter homagium et vassallagium ligium junctis manibus intra manus ipsorum dominorum archiepiscoporum, et dato eis osculo successive, fecit et fidelitatis ; et de observandis plene, fideliter et inviolabiliter pactionibus, conventionibus et conditionibus inter Romanam Ecclesiam et prædictum dominum Carolum regem Siciliæ avum suum habitis et initis, juxta modum et continentiam infrascriptos super sancta quatuor Dei Evangelia, inviolabiliter in manibus ipsorum dominorum archiepiscoporum posita, corporaliter manutacta præstitit juramentum. Forma autem præstationis homagii ligii et vassallagii et juramenti fidelitatis, ac tenor conventionum et pactionum, quas idem dominus Robertus rex Siciliæ servare promisit solemniter et juravit, in hæc verba sequuntur :

47. « In nomine [1] Domini, Amen. Ego Robertus Dei gratia rex Siciliæ ad honorem Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, et beatæ et gloriosæ virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli, et Ecclesiæ Romanæ, in præsentia venerabilium in Christo patrum Bertrandi Ebredunensis et Joannis Neapolitani archiepiscoporum ad homagium ligium et vassallagium ac fidelitatis juramentum, et omnia alia et singula infrascripta a me recipienda, per sanctissimum in Christo patrem dominum meum, dominum Benedictum divina providentia papam XII specialiter deputatorum, illaque domini mei et Ecclesiæ Romanæ prædictorum nomine recipientium, ligium homagium facio dicto domino meo

[1] Apud Bened. tom. I. Ep. secr. CDL, CCLI. — [2] Ext. in arce S. Angel. et inter collect. Plat. tom. II. pag. 261. et in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 167. et Ms. Val. sign. lit. B num. 12. p. 120. — [3] Ext. in reg. Bened. an. I. p. 1. Ep. cur. XXVI.

[1] Ext. etiam apud Ben. an. 1. p. 1. Ep. cur. XXVI. et in Ms. bib. Vallicel. sign. lit. D. num. 1. pag. 163.

papæ, ejusque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ et tota terra, quæ est citra Pharum usque ad terrarum confinia ejusdem Ecclesiæ : quæ utique regnum et terram (excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum et districtus civitatis ejusdem per Romanos Pontifices distinctos vel in posterum distinguendos) claræ memoriæ domino Carolo regi Siciliæ avo meo et hæredibus suis, quorum ego hæres existo, prædicta Ecclesia Romana concessit. Et recognosco et fateor quod inter Romanam Ecclesiam et prædictum avum meum conditiones, modus et forma, ac pacta infrascripta intervenerunt, et fuerunt apposita in concessione regni sibi, suisque hæredibus per Romanam Ecclesiam facta, seu auctoritate ipsius in prædicta concessione, pertinentia seu spectantia ad personas eorum, qui successuri erant ipsi avo meo, suisque hæredibus in terra et regno prædictis, et eorum qui in eisdem successuri sunt, mihi meisque hæredibus ; necnon ad successionem vel formam seu modum succedendi ipsi avo meo suisque hæredibus, et mihi meisque hæredibus in regno et terra prædictis. Quæ omnia et singula tam me quam meos in regno et terra hæredes servaturos promitto, et contra ea non venturos, quæ talia sunt. Si in nostro vel hæredum nostrorum obitu legitimum, prout sequitur, hæredem nos aut ipsos, quod absit, non habere contigerit, regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem libere revertatur, etc. » Præterminttimus reliquas pactiones, quibus clientelæ causa Robertus se obstrinxit, cum iisdem verbis concepta sit earum formula atque ea, quam a Carolo I et Carolo II repetitam superiori tomo [1] attulimus. Ad confirmanda vero conventa addit Robertus :

48. « Ego etiam do hoc privilegium seu litteras præsentes domino papæ et Romanæ Ecclesiæ memoratis, Aurea Bulla bullatum seu bullatas, in quo vel in quibus proprio juramento fateor et recognosco expresse, regnum Siciliæ et totam terram quæ est citra Pharum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ (excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quæ, ut dictum est, Ecclesiæ remanebit eidem) ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicæ sæpedicto avo meo, mihi meisque hæredibus in feudum fore concessa. meque habere et tenere regnum et terram hujusmodi a dicta Romana Ecclesia in feudum pro me meisque hæredibus in dictis regno et terra sub pactis et conditionibus, forma, modo et conventionibus prædictis, et sub aliis, quæ in litteris felicis recordationis Clementis papæ IV plenius continentur, illibata perpetuo remaneant, et inconcussam semper obtineant firmitatem. Ipsa omnia singula juro (duobus exceptis capitulis, uno de quinquaginta millibus marchis sterlingorum, et earum solutione sanctæ Ecclesiæ debitis, et conventionibus memoratis per jam dictos parentes meos et me hæredem ipsorum remissis mihi meisque hæredibus in perpetuum, et donatis per ipsam Ecclesiam ac felicis recordationis dominum Clementem papam V cum consilio et assensu dominorum cardinalium de mera liberalitate ipsorum ex speciali gratia relaxatis ; et de eis sumus ego et mei hæredes de nexu cujuslibet obligationis, aut pœnalis promissionis, quibus essemus adstricti, propterea in perpetuum absoluti et exinde quietati : aliosque capitulo de personalibus jam dicto avo meo impositis, de habendis per eum mille militibus ultramontanis cum certo equitaturarum et balistariorum numero, et ad veniendum ad persecutionem negotii dicti regni in subditis terminis et præfixis, et sub certarum interminatione pœnarum, quia hæc esse constat impleta) et per stipulationem promitto solemnem, quod plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet. In prædictorum autem testimonium perpetuamque memoriam præsens scriptum exinde confici jussi, et Aurea Bulla regiæ majestatis impressa typario communiri. Acta et habita fuerunt prædicta Neapoli in prædicto palatio regio, præsentibus ibidem serenissima domina domina Sancia regina Jerusalem et Siciliæ illustri, ac illustribus et magnificis viris domino Carolo duce Dyrachii, Ludovico et Roberto ejus fratribus, præfati domini regis nepotibus, ac reverendis patribus dominis Bartholomæo Tranensi regni Siciliæ vicecancellario, Rogerio Capuano, fratre Landulpho Amalphitano, Petro Surrentino et Hyrontino archiepiscopis, etc. » Adduntur alia episcoporum et procerum qui testes fuere adhibiti, ac tabellionum nomina.

49. *Hæc exempla sequi detrectat Fridericus Trinacriæ rex, admonitus ideo per litteras Pontificias.* — Detrectabat Fridericus Trinacriæ rex Apostolicæ Sedis fiduciarius clientis officia Benedicto exhibere, et Alfonsi Robertique regum exempla sequi : decrevit tamen Pontifex tentare obfirmatum in perfidia illius animum, et clementia ad obsequium allicere : instantique Roberto regi qui Fridericum regno, quod tyrannide corripuerat, deturbare moliebatur, ut gravioribus pœnis censuras Apostolicas jamdiu obterentem percelleret : respondit [1] mansuetudinem prius experiri utque rediret ad officium illum provocare se decrevisse.

« Benedictus etc. Quia illius locum, licet immeriti, tenemus in terris, qui non mortem peccatorum, sed vitam semper inquirit, desideriis optimus intensis, et adhuc etiam exspectamus, si rex idem ab illo qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, inspiratus a deviis pedes suos

[1] An. Chr. 1265. num. 14, et an. 1289. num. 2. etc.

[1] Tom. I. ep. secr. CXI.

studeat retrahere, ac in viam veritatis et justitiæ dirigere gressus suos, redeundo corde contrito et humiliato spiritu ad nostram et Ecclesiæ devotionem et obedientiam, suos propterea nuntios ad nostram præsentiam destinando. Interim autem processus alios contra eum habitos perquiri facimus, ordinare nisi ad devotionem redire, ut præfertur, curaverit, quod matura deliberatione prævia faciendum cognoverimus, intendentes. Dat. XIII kal. Aprilis, anno I ».

50. Explicuit itaque in Fridericum regem Trinacriæ clementiam Benedictus, paternisque monitis ab exitio imminenti errantem revocare nisus est : gravissimis enim litteris atrocia ejus scelera ante oculos statuit, ut ad pœnitentiam flecteret; ductoque altius rei exordio exposuit, ut Petrus Aragonum rex ejus parens nequiter invasisset Trinacriam, illeque paternum flagitium imitatus tyrannidem exercuisset, donec pax inter Carolum II et ipsum sancita firmataque affinitatibus novis fuisset : verum aliquanto post tempore percussum sanctissime fœdus injuste fregisse, invasisseque Calabriam : indictas postea, objectis violatoribus gravioribus pœnis inducias fregisse, censurisque se irretiisse : nec tamen, ut Catholicum principem decuerat, ea religione exsolvi flagitasse; sed novo cumulato scelere censum pro Trinacria debitum pluribus annis intermisisse, ac non modo anathema novum contraxisse, verum omni jure antea adepto ex pacis tractatu excidisse. Huic improbitati rapinas Ecclesiarum, atque Ecclesiasticorum injurias gravissimas adjecisse; denique apostatis, hæreticis ac schismaticis favisse, ut e suggestu infandos errores evulgarent. Objecit demum infelici principi Benedictus, quanto dedecore se ac suos respersisset, ac benevolentiam Apostolicam spopondit, si gremium Ecclesiæ repeteret : si vero crimina quibus obnoxius erat expiare abnueret, Ecclesiæ causæ se non defuturum. Exemplum litterarum Apostolicarum infra scriptum est [1] :

51. « Magnifico principi Friderico regi Trinacriæ, spiritum consilii sanioris.

« Divinus amor nos admonet, et charitas proximi nos invitat, necnon officii nostri debitum nos perurget, ut quæ animæ tuæ salutem, honoris augmentum tuique status claritatem respiciunt, tibi paterno suadeamus affectu : quæ, si devotus illa susceperis, et ad eorum executionem, velut ager purgatus spinis et tribulis, paraveris mentem tuam, fructum tibi multiplicem, honoris et commodi germinabunt. Nosti siquidem, et evidentia facti toti mundo notoriat, quod post commotionis amaræ dissidium in insula Siciliæ ex calore præsumptionis exortum, quondam Petrus rex Aragonum pater tuus dictam insulam in Ecclesiæ Romanæ contemptum et injuriam temeritate propria occupavit, ipsamque insulam usque ad ejus obitum detinuit occupatam; tuque postmodum eidem Patri in ejusdem insulæ illicita occupatione succedens, eam usque ad tempus pacis inter te ac claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ reformatæ, ac per Sedem Apostolicam confirmatæ, occupatam de facto et indebite tenuisti ; quodque hujusmodi pace et concordia initis, et pro ipsarum roboratione majori inter te ac charissimam in Christo filiam nostram Alionoram reginam Trinacriæ illustrem consortem tuam dicti regis Caroli filiam matrimonio celebrato, tu post aliqualem observationem pacis hujusmodi fœdus ipsius violasti, et terram charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris citra pharum invadere præsumpsisti, et nonnullas civitates et castra ibidem indebite occupasti, et subsequenter treugis inter te et dictum regem Robertum, per felicis recordationis Joannem papam XXII, prædecessorem nostrum postmodum pro pace inter te et ipsum tractanda commodius sub gravibus spiritualibus sententiis atque pœnis indictis durantibus, eas, invadendo iterum terram dicti regis citra pharum, nulla causa exposcente rationabili violasti, propter quod tu excommunicationis sententiam in infringentes treugas ipsas per eumdem prædecessorem prolatam incurristi ; et Siciliæ et aliæ insulæ ei adjacentes suppositæ interdicto Ecclesiastico extiterunt, quodque cum tu juxta status tui decentiam tenereris et debuisses per satisfactionem debitam, tanquam Catholicus ejusdem Ecclesiæ filius relaxationem sententiæ ac interdicti hujusmodi procurare, id facere non curasti; sed præmissis contemptum adjiciens, a solutione census trium millium unciarum auri a te nobis et Ecclesiæ Romanæ pro dictis insulis annis singulis debiti, ad cujus solutionem etiam juramento teneris adstrictus, per annos plurimos cessavisti, propter quod excommunicationis sententiam in personam, et privationis pœnam juris, quod tibi in retentione prædictæ Siciliæ et aliarum insularum ei adjacentium in vita tua ex forma pacis hujusmodi competere poterat, incurristi.

« Nec his contentus, ad Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum gravamina et injurias te convertens, bona et jura Ecclesiarum et personarum earumdem multipliciter occupasti, ipsarumque redditus, et proventus pro majori parte tuis usibus applicasti pro libito voluntatis ; et quod deterius est, et pungit acriter mentem nostram, ut dictam Ecclesiam matrem tuam offenderes gravius, personas quamplurimas in errorum devium provolutas, nec carentes fermento hæreticæ pravitatis, apostatas et schismaticos in dicta insula Siciliæ admisisti hactenus et admittis, ac permisisti quod personæ hujusmodi multa illicita in dicta insula prædicarent, aliaque indecentia et voluntaria facerent, quæ non videntur de Catholicorum mentibus processisse : et præter hæc et alia plurima per te non commendabilia temporibus modernis commissa, quæ singulariter exprimere

[1] An. 1. p. 1. Ep. cur. XXVIII.

præsentibus ex certis causis omittimus, interdictum Ecclesiasticum in dictis insulis hactenus observatum fecisti, sicut accipimus, violari.

52. « Considera igitur quantum Deum, nos et Apostolicam Sedem in præmissis offenderis, et offendas; ac paveas et timorosus exspectes divinum tremendumque judicium, per quod bonis præmia et malis supplicia irrogantur, tarditasque pœnæ gravitate judicii compensatur. Quia igitur illius, licet immeriti, vices in terris gerimus, cujus proprium est misereri; ac tum ob hoc, tum quia etiam dum nos minor status haberet, ad inclytam domum Aragoniæ, tuamque personam, priusquam sic graviter Deum et Ecclesiam prædictam offenderes, gessimus specialis dilectionis affectum, et postquam divina gratia fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, domum prædictam paterna dilectione prosequimur, summo desideramus affectu, ut te a præmissis culpis ex lapsu tantorum excessuum nostra exhortatio revocet, et paterna charitas oberrantem filium reducat salubribus monitis ad devotionem sanctæ matris Ecclesiæ, communionemque fidelium, a quibus es, ut præmittitur, separatus; ideoque magnitudinem tuam requirimus, monemus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus infra claustra tuæ conscientiæ debita consideratione revolvens, quam indecenter ex præmissis neglexeris famam tuam, quam periculose salutem animæ tuæ contempseris, ac conditionem tui generis offuscaris; mentem tuam per debitæ omnium præmissorum reparationis et satisfactionis evidentiam præpares ad salutem; devote audiens, diligenter intelligens, ac pro timore et amore regis æterni, qui dat regnare principibus, Apostolicæ Sedis reverentia atque nostra, honoreque Catholicæ fidei, ac salute propria effectualiter exaudiens monitoria et salutifera verba patris.

« Alioquin volumus tuam magnificentiam non latere, quod si forte, quod absit, non acquiescas paternis exhortationibus hujusmodi, et per inobedientiæ ac indevotionis zelum in hujusmodi tamdiu continuato proposito ulterius perseveres, non poterimus, salva conscientia, conniventibus oculis pertransire, quin super præmissis de opportuno provideamus remedio, prout secundum Deum honori nostro et ejusdem Ecclesiæ viderimus expedire. Super his autem et nonnullis aliis præmissa tangentibus, tibi ex parte nostra oretenus seriose ac particulariter enarrandis, venerabilem fratrem nostrum Bertrandum archiepiscopum Ebredunensem, quem propter suæ probitatis expertam constantiam grandiaque dona virtutum ad hæc utilem per experientiam novimus, ad tuam præsentiam providimus destinandum : quem tua magnitudo ob Sedis ejusdem et nostram reverentiam benigne recipiat, prosequatur honorificentia debita, sibique referenda super præmissis pro parte nostra credat, ac illa deducat ad votivæ ac speratæ executionis effectum, sciturus pro firmo, quod si tu monitionibus et exhortationibus paternis hujusmodi acquieveris cum effectu, et de præmissis omnibus satisfactionem debitam, prout tui status decentia exigit, nobis et Ecclesiæ Romanæ prædictæ impenderis, aperte cognosces, nos et dictam Ecclesiam adesse tibi, quantum cum Deo poterimus, favoribus et præsidiis opportunis. Datum Avinione IV non. Maii, anno I ». Conceptæ sunt iisdem pæne verbis litteræ ad Bertrandum archiepiscopum Ebredunensem datæ [1], quibus Friderico præterita scelera exponere jussus est.

53. *Alphonsus Aragoniæ rex a Benedicto violati fœderis arguitur.* — Instructam a Roberto [2] Siciliæ rege classem ad recuperandam Trinacriam, refert Joannes Villanus [3], ac licet maritimæ oræ Trinacriæ, magna sint illata damna, nullas tamen arces ob Aragonicam classem expugnari potuisse. At Benedictus, Roberti regis querelis pulsatus, publice pacis alendæ, bellique inter Robertum et Aragonios extinguendi cupidus, Alfonsum regem gravissimis monitis sollicitavit [4] ut classis suæ præfectum, quem sine jussu regio temerarium facinus aggressum putabat, merita mulcta afficeret :

« Benedictus, etc. Alfonso regi Aragonum illustri.

« Fili dilectissime, non sine admiratione displicibili ad nostram notitiam fuit deductum, quod pridem, armata charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris in Siciliæ insula existente, Raimundus de Peralta quarumdam galearum tunc amiratus seu capitaneus cum quatuordecim tuis seu subditorum tuorum et duabus Siculorum eis associatis galeis ad insulam accessit eamdem, se contra prælatum regem Siciliæ ad protectionem et defensionem terrarum, quas tenet magnificus princeps Fridericus rex Trinacriæ, ac fidelium et terrarum regis sæpefati Siciliæ, quæ per ipsum a nobis et Ecclesia supradicta tenentur in feudum, offensionem et invasionem hostiliter, sicut regem eumdem Siciliæ scripsisse tuæ magnificentiæ seriosius intelleximus, se accingens (1).

[1] Ben. an. p. 1. Ep. cur. XXVII. — [2] Tom. I. Ep. secr. CDL. — [3] Jo. Vill. l. XI. c. 29. — [4] Tom. I. Ep. secr. DCCXXXIX.

(1) Ea quæ narrat annalista de rebus Siculis anni hujus, corrigenda et supplenda ex iis sunt quæ scribit Nicolaus Specialis, qui tunc apud Fridericum agens legationem ab illo ad Ludovicum Bavarum obiit. Hæc ergo summa eorum, quæ scriptor ille lib. VIII, cap. 6, latius prosequitur. Joannes quidam de Claromonte comes Mohæ, unus erat e proceribus, qui Friderico regi prius studebant; sed ab eodem rege offensus, quod Francisco de Vintimiglio comiti Giraeii, quo cum Joannes mutuas exercebat inimicitias, faveret, ejusque gratia proscriptionis sententiam tulisset, ad Ludovicum Bavarum primum, dein ad Robertum Siciliæ regem aufugit. Ab eo exceptus, sollicitavit illum ut arma in Fridericum moveret, felicem expeditionis cujus exitum spondens, ex favore amicorum quorum plures in ultione Friderici obtinebat. Persuasus rex classem hoc anno instructam Joanni de Claromonte, et comiti Coriolani in Fridericum ducendam commisit. Sed vota fefellit eventus; nam amicis Joannis in fide perseverantibus, præter cædes quasdam et agrorum vastationes nihil est actum. Cum vero classis illa mare iterum

54. « Verum cum in pactis et conventionibus insertis in litteris concessionis regni Sardiniæ et Corsicæ inter cætera contineatur expresse, quod tam dictus genitor tuus, quam ejus hæredes in regno prædicto pro amicis et devotis amicos et devotos Ecclesiæ, ac pro inimicis et indevotis inimicos et indevotos ejusdem perpetuo tenerentur habere, nec æmulis seu inimicis ipsius Ecclesiæ darent auxilium, consilium vel favorem; tuamque serenitatem non lateat, cum si manifestum et notorium tam prope quam longe positis, quod dictus Fridericus extra gratiam et communionem Ecclesiæ, quod dolenter et displicenter referimus, persistebat tunc temporis et adhuc animo pertinaci persistere in suæ salutis et famæ dispendium non veretur; et ulterius quod de censu annuo, ad quem eidem tenetur Ecclesiæ, ipsam quantum in eo est exheredatam detinet ac etiam spoliatam: sicque. si Fridericus ipse inimicus, rebellis et æmulus Ecclesiæ Romanæ prædictæ reputari merito debeat; dictusque rex Siciliæ, qui Ecclesiam ipsam, cujus vassallus et fidelis existit, reveretur velut matrem et dominam, eidem tam debita quam devota præstando jugiter obsequia, devotus et amicus ipsius Ecclesiæ sit censendus, deducere potest tua regalis circumspectio in debitæ considerationis examen.

55. « Insuper conventiones et pacta, dudum inter tuum et claræ memoriæ Carolum regem Siciliæ dicti Roberti regis genitores super eorum invicem pace habita, quæ præfatum Robertum regem tam circa guerram tuam Sardiniæ, quam casus exigentes alios observasse inviolabiliter hactenus audivimus, ad tuam providimus memoriam serie præsentium reducenda, ut ex his et aliis, quæ tibi circa hæc possunt occurrere, tua perpendat clarius prudentia, quam gravis, præsumptuosus et temerarius ex præmissis et aliis diversis capitulis fuerit dicti Raimundi, sibique in hac parte adhærentium subditorum tuorum excessus, nequaquam de tua conscientia sicut credimus attentatus: quem sic velit regalis sublimitas corrigere ac punire, quod talia vel similia non attententur in posterum, sed tibi attentata displicuisse hujusmodi prompta et debita excessus ejusdem correctio attestetur; tuque, fili amantissime, nostram et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam tibi ex his et aliis tuæ devotionis meritis vindices copiosius et uberius non indigne. Dat. Avin. II kal. Jan. an. I ».

56. *Ungaro regi de parta victoria gratulatur papa.* — Gerebat sanctiora bella Carolus Ungariæ rex, qui arma adversus infideles ad propagandam religionem converterat. Favitque athletæ suo fortissimo divinum Numen, gloriosa illi de hoste collata victoria: de qua certior factus Benedictus, Carolo est gratulatus, atque ad proferendos fidei limites ac Dei hostes debellandos ipsum incitavit[1]:

« Benedictus, etc. Carolo regi Ungariæ illustri.

« Fili charissime, audita victoria, quam tibi adversus hostes fidei Christianæ Altissimus de cælo iis temporibus præteritis contulit, cor nostrum exultat in Domino, exinde sibi labiorum vitulum in humilitate spiritus exsolventes, et cernui supplicantes eidem, ut collatam tibi virtutem et gratiam corroborare et augere ad conterendos inimicos nominis Christiani dignetur. Tu vero, fili dilectissime, non tuæ ac tuorum, sed divinæ potentiæ potius victoriam ipsam, et alia dona virtutum, quæ tibi largitur Altissimus, cum actionibus gratiarum adscribens, circa ejus obsequia, præsertim ad cultum fidei orthodoxæ dilatandum in illis partibus, tanquam athleta Christi strenuus, quoties opportunitas aderit, ut inde tibi apud Deum acquiras meritum uberius, et fama tui nominis dilatetur per orbem diffusius, te impendas; sciturus, quod nos super tuis opportunitatibus, quantum cum Deo poterimus, propitios reperies et benignos, etc. Dat. apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis, non. Augusti, anno I ».

57. *Inter Ungariæ, Boemiæ et Poloniæ reges fœdus.* — Ut bellum in infideles gloriose verterat Carolus Ungariæ rex pari laude pacem inter principes Christianos, Joannem scilicet Boemiæ et Casimirum Poloniæ reges conciliare studuit: firmatumque fœdus[2] iis legibus inter ipsos arbitro eodem Carolo rege, referunt auctores, ut Boemus regis Poloniæ nomen, quod hactenus gesserat, abjiceret: Casimirus vero Silesiam Boemis relinqueret. Extitit[3] etiam Carolus Ungariæ rex una cum Joanne rege Boemiæ pacis inter Polonos et cruciferos equites arbiter; quæ iis conditionibus percussa, ut cruciferi Pomerianam, quam Joannem regem Boemiæ iis vendidisse vidimus retinerent (de quo Poloni queruntur admodum Carolum regis Boemiæ verborum lenociniis victum ab æquitate deflexisse) Cujaviam vero et Dobrinensem ditionem Casimiro Poloniæ restituerent. Agitata hæc sunt Vissegradi mense Novembri, in quibus celeberrimis conventibus fœdus inter tres eos reges Ungariæ, Poloniæ et Boemiæ arctissimum sancitum[4], eosdemque amicos et hostes habituros sacramento spoponderunt: addunt etiam bellum in Ludovicum Bavarum decrevisse[5], de quo superius actum est.

[1] Tom. I. Ep. secr. CDLXXXIII. — [2] Bonf. in l. IX. dec. II. Dubrav. Hist. Boem. l. XXI. Crom. l. XII. ex Hagec. — [3] Mich. l. IV. c. 17. Crom. l. in Casimiro Bonfin. dec. II. l. IX. — [4] Bonfin. ubi sup. — [5] Hagecus apud Crom. l. XII. Chom. Mich. ubi sup.

sulcans ad Panormitana littora pervenisset, Catalaunorum triremes XVI in occursum Genuensium, ut illi quidem obtendebant armatas, duce Raymundo de Peralta offendit. Utraque tamen in mari se continuit, nec in perniciem Panormitanorum, uti metuebatur, descensus militum factus est; quin et Roberti duces vel « de Catalaunorum classe suspecti ne venissent in subsidium Siculorum, vel a Domino revocati, Neapolim unde venerant reversi sunt » : ait Nicolaus Specialis, ex cujus relatione intelligimus, Benedicto papæ plura a Roberto vel incerta, vel plane falsa narrata fuisse. MANSI.

Cum sententia a Joanne et Carolo regibus arbitris inter Polonos et cruciferos operi mandanda esset, exortæ sunt novæ controversiæ : Cujaviam enim et Dobrinensem tractum restituere detractarunt cruciferi, nisi Casimirus regio Diplomate jure omni, quod in Pomeraniam, Chelmensem et Michaloniensem terras obtinere contendebat, cedere profiteretur. Iniqua a cruciferis exposci Polonis visum est, ac Joannem Grothonis Stupezam episcopum Cracoviensem ad Sedem Apostolicam misere, ut injuriarum judicium cruciferis intenderent : dataque est Galhardo e Carceribus ac Petro Gervasio Apostolicis internuntiis cognoscendæ causæ provincia [1]. Legarat antea in Poloniam Galhardum Pontifex [2] ut denarium S. Petri a Polonis finitimarumque provinciarum populis [3] exigeret : cui etiam munus injunxit, ut de Apostolicis internuntiis, qui præcesserant, Andrea scilicet e Verulis et P. de Alvernia inquireret : accusati enim fuerant profligatam vitam duxisse, improbe gessisse munus, locasse fœnori Pontifici ærarii pecunias ad lucra captanda. Romanam denique Ecclesiam avaritiæ sordibus in invidiam adduxisse. Ilis adjungimus Pontificem tuendorum Ecclesiæ jurium sollicitum ad exigendum in Anglia, Scotia, Wallia et Hibernia consuetum censum, qui vulgo denarius S. Petri dicitur, Bernardum [4] e Sisere, misisse, de quo plures ad regem, reginas et clerum Angliæ extant scriptæ litteræ [5].

58. *De cruciferorum cum Polonis discordia.*— Contigisse hoc anno in Anglia insigne pœnitentis fœminæ exemplum, quæ tantum dolorem ob anteactæ vitæ scelera concepit animo, ut illius magnitudine oppressa feliciter animam exhalarit, Walsinghamus refert [6] his verbis : « Hoc anno in Ecclesia de Edeligh Wintonensis diœcesis, et decanatu de Aulton, in die Palmarum post prædicationem cujusdam sacerdotis litterati, Joannis de Vecca nomine, mulier quædam Joanna coram populo a juventute sua corpus suum libidini et obscœnitati fuisse expositum, ac alia facinora lacrymabiliter confessa est inaudita; obnixe flagitans pœnitentiam a sacerdote prædicto sibi imponi salutarem. Sacerdos quoque de divina misericordia confidens, post sacræ Scripturæ nominata (exempla) ne desperaret, sed in Domino, peccatores ad pœnitentiam misericorditer exspectante spem poneret, sex dierum in (jejunium) pane et aqua in suorum remissionem dixit (indixit) delictorum. Illa quoque pœnitentiam talem suorum respectu facinorum parum fore seu nihil asserente, pœnitentiam qualemcumque agere posset sibi jungi (injungi) suppliciter exoravit. Ille vero, diebus postea tribus in petitione muliere perseverante, in expiationem omnium peccaminum suorum indixit jejunium. Prostrata vero illa coram imaginibus Ecclesiæ flens et ejulans, ac preces ad Deum devote fundens, pronamque in terra se prosternens, in corporis Christi elevatione exanimis et albissima est reperta ». Traducit illustre hoc divinæ misericordiæ in peccatricem exemplum, ut inane commentum, vir hæreticus, qui notas Walsinghamo in margine apposuit, utpote cui ex insita ab hæresi impietate Christiana pœnitentia non placeat. Sed auctori potius quam notularum scriptori fidem adhibendam, cordatus lector agnoscet. Subjicit aliud diversum Walsinghamus divinæ justitiæ in mulierem impudicam exemplum, atque infelix mortis genus, cum illa dæmonis, qui speciem amasii induerat, insidiis abjecto divino timore deludi se passa esset.

59. *Pontificis adversus hæreticos in variis regnis pullulantes et adversus schismaticorum nefaria consilia Apostolici conatus.* — Emergebant in Ecclesia varia hæreseon genera, quæ humani generis hostis sparserat : grassabantur enim in Hibernia Magi [1] : Waldenses [2] in Gallia Lugdunensi : in Italia Fraticelli [3] aliique impudicitiæ effrænatæ deditı [4] : schismatici in Germania [5] ; in Dalmatia [6] et Bohemia [7] alii, qui novos errores simplicibus afflabant. Pugnavit Apostolico zelo adversus hæc monstra Pontifex, ac regum et principum potentiam, opem magistratuum, episcoporum zelum, censorum fidei diligentiam ad ea abolenda imploravit. Atque in primis adversus nonnullos scelestissimos homines, qui pactum cum morte et inferno inierant in Hibernia, ac divino Numini terga verterant, edoctique fuerant a dæmonibus Eucharistiæ nullum cultum exhibendum (tantis doctoribus nostrorum temporum novatores possunt gloriari) Eduardum Anglorum regem incitavit [8].

60. « Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Sicut nuper ad Apostolatus nostri, proh dolor ! pervenit auditum, dum venerabilis frater noster Richardus episcopus Ossoriensis suam diœcesim jure ordinario visitaret, apparuerunt in medio Catholici populi homines et eorum fautores hæretici, cœno pravitatis hæreticæ labefactati, quorum quidam asserebant Jesum Christum fuisse hominem peccatorem, et juste crucifixum pro suis extitisse peccatis. Alii vero, factis per eos homagiis dæmonibus et eis sacrificiis impensis, ad dictorum informationes dæmonum de sacramento Corporis Christi aliter sentiebant, quam de illo Catholica et Romana Ecclesia sentit, dicentes non esse colendum nec adorandum ullo modo sacramentum præfatum; et etiam asserentes, quod decretis et decretalibus, etiam mandatis Apostolicis, credere vel obedire minime tenebantur; necnon ad consulendum dæmones in agendis juxta ritus et sectas

[1] Mich. cap. sup. — [2] Tom. I. Ep. secr. DLXXXIX. — [3] Ibid. Ep. CLXII. — [4] Ibid. Ep. secr. DXVI, DXVIII. ad Ep. DXXVI. — [5] Ibid. Ep. XCIII, XCIV. — [6] Walsin. Hist. Angl. in Eduar. III.

[1] An. 1. p. 1. Ep. com. DCDIX, DCDX. — [2] Tom. I. Ep. secr. CCCXLIV. — [3] Ep. CDX. — [4] Ep. CCLXXIV. — [5] An. 1. p. 1. Ep. com. DCCLXIII. — [6] Tom. I. Ep. secr. CDLXII. — [7] Ep. CDXLI. — [8] An. 1. p. 1. Ep. com. DCDX.

gentilium et paganorum, spretis Ecclesiæ Catholicæ sacramentis, Christifideles suis superstitionibus attraxerunt. Hæc profecto labes hæretica intermixta fidelium cœtibus fœdat illos : hic morbus sui pudore contagii proximos fideles inficit adhærentes; et hoc pestiferum aconitum serpens interimit animas illius pestilentia infectorum. Unde cum, sicut accepimus, in eadem Hibernia et regno aliaque terra tui domini Angliæ non sint inquisitores hæreseos, nec ex officio inquisitionis suæ pravitatis hæreses ibidem inveniri et puniri soleant, propter quod jura et privilegia inquisitionis ejusdem pravitatis incognita, et inusitata inibi existere dignoscuntur; ad tui favoris clypeum, fili charissime, in quo splendor longe lateque irradiat fidei orthodoxæ, velut ad strenuissimum Christi et ejusdem fidei pugilem pro hujusmodi pravitate et ejus cultoribus confundendis et extirpandis recurrit sancta mater Ecclesia confidenter.

« Quapropter serenitatem regiam attente requirimus, attentius exhortamur in Domino, et obnixius deprecamur, cum in fulcimentum Ecclesiasticæ potestatis temporalis fortitudinis sit gladius institutus, quatenus pro divina reverentia, honore ipsius fidei et populari salute, tam justiciario tuo Hiberniæ prælibatæ, quam cæteris ministris tuis per ipsam Hiberniam constitutis, dare cures pervigil ferventer et efficaciter per tuas litteras in mandatis, ut dicto episcopo cæterisque antistitibus Hiberniæ supradictæ, quotiens et quando ab eis fuerint requisiti, viriliter et potenter assistant auxilio brachiis sæculariis ad capiendum, puniendum et extirpandum præfatos hæreticos et alias hæreses in illis partibus noviter pullulantes; ac etiam cæteros credentes, fautores, receptatores et defensores eorumdem hæreticorum juxta canonica instituta, quæ etiam ad præsidentes regimini regni, provinciæ sive loci obligant et adstringunt. Ex hoc enim æternæ majestati offeres gratitudinis debitæ holocaustum, fidem exaltabis eamdem, sanctam Ecclesiam honorabis, requisitioni, exhortationi et deprecationi nostri hujusmodi acquiescens, tuique regalis nominis titulus extolletur altius, et continuus tibi prosperitatis et salutis proveniet usus fructus. Datum Avin. VIII idus Novembris, anno I ». Monuit aliis litteris [1] Pontifex Eduardum infamia illius hæresis respersos homines, cum episcopum ad Sedem Apostolicam pro imploranda ope se contulisse accepissent, fraude et dolo usos, regiosque administros impulisse, ut episcopi et Ecclesiæ Osforiensis vectigalia occuparent : quocirca ipsum rogavit, ut magistratus, quos Hiberniæ præfecerat, episcopo et Ecclesiæ eidem omnia bona restituere juberet; regiæ enim gloriæ turpissimam labem, si episcopi patrocinium in causa adeo justa non susciperet, aspersum iri.

61. Sollicitatus [2] quoque Joannes Boemiæ rex, ut potentiam ad prosternendos hæreticos, qui simplices pestiferis irretiebant erroribus in Boemia, converteret; datum enim principibus Christianis a Deo gladium, ut pro retinendo fidei splendore exerant ad imperia sacerdotum : « Potentiæ, inquit, sæcularis et præsertim Catholicorum regum et principum, cujuscumque sint præeminentiæ, dignitatis aut status, materialis gladius in firmamentum Ecclesiasticæ potestatis institutus extitit tam divinitus quam humanitus, provisione videlicet canonica et civili; ut qui judicium vel censuram Ecclesiasticam damnabiliter vilipendunt, per brachii temporalis auxilium potentialiter compellantur. Est ergo exerendus promptius ipse gladius et vigorosius exercendus contra quoslibet hostes crucis Dominicæ : ac non minus, sed potius contra hæreticos, credentes, fautores, defensores et receptatores eorum, qui Majestatem æternam periculosius offendere non expavent ». Accendit Pontifex aliis litteris [1] principem Carolum Boemici hæredem sceptri, cui sua virtute imperiale conjunxit, ut fidei censores sua auctoritate ad insectandos hæreticos fulciret : tum regiæ Boemicæ procuratorem [2]. Instituit vero in Olomucensi provincia Petrum [3] Naczeracz Minoritam, et in Pragensi Gallum [4] e Novocastro Ordinis Prædicatorum inquisitores, viros virtute et scientia conspicuos, quos summum studium in exscindenda e Boemia novarum hæreseon lue collocare jussit, de hæreticorum fraudibus impiis his verbis conquestus : « Dolentes accepimus, quod in civitate, et diœcesi Pragensi adeo hæreticæ infidelitatis diversimode error invaluit, quod ibidem quamplurimi a via veritatis prorsus aversi cunctos post devium falsitatis, ac se ipsos diversis et variis hæresibus maculantes, pestiferas ad concutiendum orthodoxæ murum fidei machinas construunt, molientes ipsos fallacium argumentationum dolosis, falsis et vulpinis impulsus demoliri, etc. »

62. Fidei censori studia episcopi Pragensis ac præsulum provinciæ conciliare nisus est Pontifex, hosque gravissime monuit [5], ut pastorum munere strenue fungerentur, impiosque comprimerent. Olomucensis præterea episcopus cæterique Ecclesiastici præcipui auctoritate in ea provincia Petro e Naczeracz Minoritæ operam explicare jussi. Eruperant ii hæretici ex Germania, quam Ludovici Bavari patrocinio, ut superius vidimus, admodum inquinarant; atque inde ad Boemiam ac finitimas provincias inficiendas excurrerant, ut hisce verbis deplorat Pontifex [6] : « Cum, sicut accepimus, in regno Boemiæ hostes crucis de remotis tam Alemanniæ quam circumpositis regionibus frequenter latenter simplices et Catholicos dicti regni, inficere, atque a veritatis lumine deviare fallacium argumentorum impulsibus moliantur ». Laborabat eadem lue Dalmatia : ad quam expurgandam

[1] An. 1. p. 1. Ep. com. DCCIX. — [2] Ib. Ep. DCCXLII et DCCLXIV.

[1] An. 1. p. 1. Ep. com. DCCXLIII. — [2] Ibid. — [3] Ibid. Ep. DCCLXIX. — [4] Ibid. Ep. DCCXL. — [5] Ibid. Ep. DCCXLI. — [6] Ibid. Ep. DCCLXIII.

a Benedicto archiepiscopus Spalatensis[1], ac Traguriensis[2] et Sinimensis[3] episcopi summo conatu incumbere, fideique censores ad justis hæreticos pœnis afficiendos sua auctoritate fulcire jussi.

In Italia vero serpebat, præcipue apud Reatinos, impura hæresis, quæ ad laxandum in omnes voluptates frænum cupiditati favebat, Dulcinistarum sectæ affinis. Pontifex enim de Zoppio Reatino locutus, quem a causarum fidei cognitore ait comprehensum, subdit hæc verba[4] : « Dogmatizantem quamdam periculosam hæresim, cujus speciem per ipsum nobis expositam inserere præsentibus causa honestatis ad præsens omittimus, in illis partibus, præsertim civitate Reatina, quibusdam sathanæ ministris procurantibus ».

63. Dum voluptatum illecebris alios dæmon in exitium trahebat, alios pietatis specie deludere nitebatur. Aucupati ex plurium populorum ab Ecclesia defectione occasionem Fraticelli, vires omnes ad subornandos fideles collocabant[5]; cum Benedictus, qui ante adeptum Pontificatum sub Joanne Commentarios in eos scripserat, in quibus eorum argumenta dissolvebat (nonnulla ex iis decerpsit Aymericus[6], quibus Pegna notas accuratas adjecit)[7] ut Ecclesiam ab impiis hypocritis liberaret, Piceni, Æmiliæ, ducatus Spoletani, Marchiæ Tarvisinæ, Etruriæ, Insubriæ, Siciliæ ac Trinacriæ fidei censores[8] in illos animadvertere, earumque provinciarum archiepiscopos, episcopos et alios Ecclesiarum præsules operam ac zelum conjungere jussit[9]. Aliud autem improbissimum hæreticorum in Gallia Lugdunensi genus serpebat, Waldensis nimirum sectæ impii homines : ad quos abolendos a Benedicto episcopus Valentinus incitatus[10], censores fidei zelum explicare jussi, denique Humbertus[11] delphinus Viennensis et Ademarus[12] e Pictavia, ut ad exscindendas eas mali reliquias potentiam adhiberent, sunt admoniti.

Nec modo ad hæreticorum, verum etiam schismaticorum nefaria consilia elidenda navata est a Pontifice opera[13]. Miserat in Cretam Græcus patriarcha Constantinopolitanus (Latinus erat Gotius, quem hoc anno Benedictus XVIII kal. Julias illi Ecclesiæ functo vita cardinale patriarcha cui cardinalis nomen erat præfecerat) episcopum schismaticum, ut eos populos inficeret. Cum vero is rei Catholicæ perniciem afferret, ac multa impie gereret, inter quæ legem de gradibus consanguinitatis ad plurium gratiam temere solvere gloriaretur; Pontifex Franciscum Dandulum ducem ac senatum Venetum exoravit[14], ut nefarium hominem pellerent fideique dignitatem tuerentur : « Vobis equidem filii, inquit, ac saluti et honori vestro convenit, quod in eadem insula et terris dominio vestro temporali subjectis honor Ecclesiæ Romanæ prædictæ servetur debitus, et fidei Catholicæ cultus expulsis erroribus amplietur. Datum apud Pontemsorgiæ Avin. diœcesis XIII kal. Aug. anno I ».

64. *Alphonsum Castellæ ad exscindenda in regno suo grassantia scelera hortatur Pontifex, qui Ecclesiarum splendori earumque instaurationi paterne studet.* — In Castella impuritas libidinum Ecclesiasticos ac laicos infecerat, ac plerique vitam inquinatissimam, abjecto omni pudore, ducebant. Contrahebantur passim vetitæ nuptiæ, patrabantur adulteria : effrænata licentia concubinas induxerat ; potentiores imbellium opes diripiebant, ac sæpe incendiis in eos, quos habebant exosos, grassabantur. Quæ mala ut emendaret Pontifex, Christianamque restitueret disciplinam, subjectas litteras ad Castellæ ac Legionis antistites dedit[1] :

« Benedictus, etc. archiepiscopis et episcopis in regno et terris Alfonsi regis Castellæ constitutis.

« Non sine displicentia magna et mentis turbatione percepimus his diebus, quod nonnullæ personæ tam Ecclesiasticæ quam sæculares illarum partium, etiam in dignitatibus et aliis Ecclesiasticis et sæcularibus præeminentiis constitutæ ad quædam horrenda et detestanda in suarum animarum periculum et aliorum perniciem suas damnatas non metuentes, instigante diabolo qui saluti humanæ invidet, dirigere actiones, adulteria, incestus et contubernia committere, nefarias et incestuosas nuptias contrahere, seu potius præsumere : deprædationes, incendia et rapinas ac exactiones illicitas, aliaque similia, ex quibus divinæ majestatis graviter offenduntur oculi, præcepta transgrediendo divina, statuta canonica et salubres ordinationes sanctæ matris Ecclesiæ contemnendo, patrare ausibus damnandis et temerariis non verentur. Supponimus equidem indubie, quod si cultores perfidi Mahometi, qui vicini in partibus illis existere dignoscuntur, puritati vitæ prælatorum et aliorum Christicolarum aliis præsidentium nequirent veraciter detrahere sic licenter, infideles ipsi Christum Dominum nostrum blasphemare, cultum Christianæ religionis vilipendere, ac Christicolas invadere in eisdem partibus non auderent; nec Deus, in quo est totius misericordiæ plenitudo, fideles suos, si eum præmissis et aliis nequaquam tam turpiter provocarent offensis, ab eisdem infidelibus sic dure affligi permitteret et vexari.

« Quocirca fraternitatem vestram rogamus, monemus et in Domino attentius exhortamur, vobis nihilominus in virtute obedientiæ districtius injungendo mandantes, quatenus considerantes attente, quod manum, quæ sordes alienas diluit, expedit esse mundam ; status vestros discutientes

[1] Tom. I. Ep. secr. CDLXII. — [2] Ibid. Ep. CELXIII. — [3] Ibid. Ep. CDLXIV. — [4] Ep. DLXXIV. — [5] Ep. secr. CDX. — [6] Aymer. in direct. inquis. p. 2. q. XVII. — [7] Pegn. Comment. 42. in q. XVII. — [8] Tom. I. Ep. secr. CDX. et ab Ep. CDXI ad CDXIX. — [9] Ibid. Ep. CDXXII ad CDXXXI. — [10] Ibid. Ep. secr. CCCXLIV. — [11] Ibid. Ep. CCCXLV. — [12] Ibid. Ep. CCCXLVI. — [13] Ibid. Ep. sec. CDLVIII. — [14] Super Ep. CELVIII.

[1] Tom. I. Ep. secr. LXXXVI.

primitus, et si quidem vobis forsan, quod Deus avertat, indecens fuerit, abjicientes omnino; circa reformationem morum, et correctionem debitam excessuum subditorum, inserendo virtutes, ac præmissa et alia vitia viis et modis, quibus salubrius et melius faciendum fuerit, extirpando, operosam per vos et alios curetis diligentiam adhibere, etc. Dat. Avin. IV id. Martii, anno I ».

65. Monitus etiam Castellæ rex[1] ut ad exscindenda laicorum vitia, qui contempto matrimonio in concubinatus et adulteriorum cœno volutabantur, atque innoxium fundebant cruorem et rapinas exercebant, regiam auctoritatem admoveret.

« Charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Quanto te, fili charissime, regnumque tuum ampliori dilectionis affectu prosequimur, tanto ea per quæ majora pericula et scandala tibi et regno prædicto proventura formidantur probabiliter, cautius et studiosius ibidem cupimus evitari. Sane ad nostri Apostolatus auditum perduxit rumor implacidus et infestus, et ad diversas mundi partes etiam vulgata nimium, proh dolor! infamia dicitur pertulisse, quod nonnulli regni prædicti nobiles et magnates, necnon et quamplures inferioris status alii, eorum exempli ducti pernicie, Deum offendere, famam suam lacerare crudeliter, seque ac status suos gravibus exponere periculis non verentes, concubinatibus, adulteriis et (quod est horrendum amplius) incestibus aliisque fœditatibus carnalibus, utique damnatis et illicitis, contemptis matrimoniis legitimis, abutuntur; et abjecta justitiæ regula, quæ pacis conservatrix existit, ad rapinas, violentias et homicidia, non absque gravi Dei offensa et læsione proximi, impias extendere non metuunt manus suas. Ex quibus turbationes in partibus illis insurgunt et scandala; et Agareni perfidi regno prædicto vicini, Christicolarum contemplantes turpitudines, violentias et injustitias, se audacius erigunt in blasphemiam nominis Christiani, et deducentes eos propter præmissa nihilominus in contemptum, persecutiones et oppressiones adversus Christicolas, Domino permittente, multiplicantur propter peccata et scelera hujusmodi provocato.

« Cum autem te, fili dilectissime, talia in offensam summi regis in regno et terris tuis ferre non deceat nec expediat, maxime quia tibi, qui præesse regali dignitate dignosceris, possent a Domino, si manum correctionis non apponeres, imputari; et est verendum quamplurimum, quod si detestandæ sordes carnales et talia prædicta non abstergerentur, sed continuarentur (quod absit) divina potentia, in cujus opprobrium committuntur, gravius irritata ultricem terribiliter et irremediabiliter, sicut alias quasi similibus peccatis exigentibus ibidem contigisse dicitur, extenderet manum suam; excellentiam rogamus regiam, et in Domino attentius exhortamur, per viscera misericordiæ Dei nostri et sub obtestatione divini judicii eamdem nihilominus obsecrantes, quatenus ultionem divinam in hac parte per correctionem et emendationem condignam præveniens, tam de domo regia, si quid forsan contagionis vel culpæ de prædictis fuerit, quam de regno et terris tuis fœditates et sordes, aliaque prædicta abstergi ac totaliter exulari, quantum ad te pertinuerit; ac casta et legitima matrimonia juxta divinæ et humanæ legis præcepta honorari facias et servari; raptores, violatores et homicidas a rapinis et oppressionibus pauperum et itinerantium ac aliorum per viam justitiæ nihilominus taliter coercendo, quod rex a recto et justo regimine merito possis dici; ac per hæc et alia facta, virtuosa et commendabilia, statum regni condecentia, regem æternum, per quem regnas et regeris, tibi propitium constituas, qui tibi honorem concessum conservet et ampliet, diesque tuos in longa proroget tempora, et tandem post decursum vitæ præsentis instabilis de terreno ac temporali regno, quod obtines, te feliciter, meritis tuis exigentibus, ad gloriam promoveat sempiterni. Dat. Avin. II non. Maii, anno I ».

66. Ad abolendos quoque nefarios abusus qui irrepserant, Joannem episcopum Anagninum, suum in Urbe vicarium, ac Philippum e Cambarlhaco jussit[1] animadvertere in eos, qui cum a peregrinis e remotioribus oris ad lustranda limina Apostolorum accedentibus interpretes adhibiti essent ad sacras exhomologeses, confitentium crimina evulgabant, vel ad extorquendas pecunias illa se in publicum edituros minitabantur: « Quia, inquit, pro confessionibus laicorum, qui de barbaris nationibus ad urbem eamdem causa devotionis proficiscuntur, sæpius tales interpretes deputantur, qui confessiones ipsas quandoque damnabiliter et periculose detegunt, interdum ne hoc faciant, vel ex aliis causis illicitis extorsiones recipiunt præsumptione damnabili a barbaris supradictis, nos talia merito detestantes, et attendentes nihilominus, quod officium supradictum, et omnia illud contingentia magna debent puritate clarere; ac propterea volentes, quod interpretes tales et taliter de cætero eidem officio deputentur, quod per eos potius decorari et fulciri, quam vilipendi et vituperari valeat in animarum salutis dispendium; discretioni vestræ per Apostolica scripta committimus, etc. » provinciam ipsis dat ut in illos, qui eo scelere se inquinarint, sine judiciorum forma ac strepitu inquirant, Sedemque Apostolicam, ut coerceantur, faciant de re tota certiorem. « Dat. apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis kalend. Septembris, an. I ». Consultum est huic rei institutis in Urbe ab Apostolica Sede pœnitentiariis, quorum singuli varia idio-

[1] Tom. I. Ep. secr. LLXXX.

[1] Tom. I Ep. secr. DV.

mata callerent. Addendumque hic visum est in rotulo pergameno [1] inter alia, quæ in supplice libello porrecto Pontifici Olavi archiepiscopi Upsalensis petita continentur, hæc reperiri : « Cum idioma illorum trium regnorum, Daciæ scilicet, Sueciæ et Norwegiæ adeo sit ab omni alio idiomate extraneum et distinctum, quod nec ab Alemannis possit intelligi etiam in communibus, nec venientes de illis partibus ad curiam potest quoquomodo, nec per interpretes ut plurimum minus providos confiteri, qui etiam ut sæpius vix inveniuntur : et ideo pluries coguntur vel defectuose nimis confiteri, vel etiam sine confessione redire de fonte misericordiæ tanquam de venia desperati ; supplicant prædictus archiepiscopus et suffraganei sui humiliter et devote, quatenus animarum saluti paterne consulendo, regnis prædictis providere dignemini de pœnitentiario illius linguæ, sicut habere consueverant ab antiquo, et illi sicut aliis vestræ sanctitatis pœnitentiariis stipendia ministrare ».

67. Consulturus porro Benedictus etiam Ecclesiarum splendori, qui facile obsolescebat, cum alienæ fidei commendatæ essent, omnium sacerdotiorum commendas, ut vocant, rescidit [2], cardinales tamen pristino privilegio potiri voluit; de quo vitæ illius gesta hæc referunt [3] : « In consistorio publico primo vel secundo, quod tenuit, revocavit omnes commendas factas per prædecessores suos de Ecclesiis cathedratibus et abbatiis quibuscumque personis, cardinalibus et patriarchis dumtaxat exceptis ». Eadem tradit Ptolemæus Lucensis [4] qui plura a Benedicto hoc anno ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam recenset his verbis : « Item IV idus Januarii in consistorio suo, quod habuit, licentiavit omnes prælatos et curatos, ut post festum Purificationis irent ad sua beneficia : alioquin juris remediis uteretur erga eos, nisi causam legitimam standi haberent in curia, quam insuper scire volebat ab eis ». Et infra : « Item pridie kal. Junii Benedictus papa revocavit in consistorio omnes commendas per suos prædecessores factas, exceptis cardinalibus, quorum commendas nondum revocavit ». De ejusdem severitate in coercendis fraudibus hæc habet : « Papa intellexit, quod quidam de suis familiaribus, tam clericis quam laicis, petitiones signabant ut papa, et eas sic signatas cum aliis per papam signatis miscuerunt; et sic in cancellaria transibant cum veris petitionibus : quos papa capi mandavit mense prædicto circa festum crucis sanctæ Exaltationis ».

Ejusdem Pontificis integritatem in juribus præsulum non præripiendis commendat idem auctor : « Item XV kal. Januarii papa Benedictus revocavit omnes gratias factas a suis prædecessoribus illis, qui nondum jus in re habebant, etc. » Interjectis nonnullis Ptolemæus Lucensis Ms. historiæ suæ Ecclesiasticæ imponit finem, cui temporis notam his verbis adjicit : « Finitus est liber iste anno Domini MCCCXXXVII, die XIV Januarii (1) ». De restituto porro in pristinum statum conferendorum sacerdotiorum jure iis, ad quos spectaret, extat Diploma [1] : quo tamen creandi Rodiorum equitum supremi magistri potestatem Sedi Apostolicæ, ut pericula ex equitum dissensione imminentia anteverteret, reservavit. Si quæ vero sacerdotia justas ob causas reservanda fuerint, in iis conferendis viris idoneis virtutibus excultis admodum religiosum circumspectumque extitisse, narratur subjectis verbis in Ms. Vaticano [2] : « Hic justus et durus erat : beneficia, quæ dispositioni Sedis Apostolicæ reservavit, vix conferre voluit, timens ut dicebatur, ne conferrentur indignis ».

68. Explicuit etiam Apostolicas curas Pontifex, ut clerum et religiosos viros, Benedictinos præcipue, Augustinianos, Cluniacenses, Præmonstratenses, ad sanctiorem vitam revocaret. Commisit [3] itaque provinciam magistro Arnoldo e Verdala et Hedesio Electensis diœcesis decano Ecclesiæ sancti Pauli e Fenolesio, ut Narbonensis et Arelatensis archiepiscopatuum Ecclesias cathedrales et collegiatas ac memoratorum Ordinum domos lustrarent, et componerent quæ male constituta essent. Cum vero docuisset experientia, plures turbas in religiosis Ordinibus excitari a nonnullis inquietis hominibus, qui ab aliqua sacra familia ad aliam transfugerent, præcepit ne quis e Mendicantium sodalitiis ad Benedictinorum vel Cisterciensium familias admitteretur. Temperavit etiam optimis legibus Cisterciensem Ordinem, ut in eo pristinum sanctitatis splendorem restitueret, eaque de re Apostolicum abbatibus ad solemnia comitia

[1] Rotul. perg. Arch. Vat. inscr. Petitiones pro D. Olavo archiep. Upsalen. — [2] An. 1. p. 1. Ep. cur. XXXIV. — [3] Gesta Ben. apud Bosquet. — [4] Ptol. Luc. in Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 43.

[1] An. 1. p. 1. Ep. cur. XXXV. — [2] Ms. bibl. Vat. sig. num. 3765. in Ben. XII. — [3] Tom. I. Ep. secr. CXXXIV, CXXXV, CDXCV, CDXCIX.

(1) Annalista hic notat Ptolemæum Lucensem hoc anno historiæ Ecclesiasticæ finem imposuisse, eumque ad hunc usque annum vitam prorogasse censuit; sed errasse illum non ante multos annos demonstravit Muratorius, qui scriptoris hujus Historiam Ecclesiasticam, hucusque in pluteis insignium Bibliothecarum sepultam, evulgavit Rer. Italic. tom. XI, luculentaque Præfatione ornavit. Recitatur in Præfatione illa Epistola viri clarissimi Josephi Saxii, qui ex annotatione apposita a viro docto novæ editioni Ughelli in Episcopis Torcellianis monet, anno MCCCXXVIII datum legi a Joanne papa episcopum Torcellanis Bartholomæum de Piscia is, eumque Ptolemæo proxime successisse idem adnotator ex eo recte deducit, quod in Tabulis Torcellianis ad annum usque MCCCXXV Monumenta extent Ptolemæi nomine signata; ex quo refutatur Ughellius, qui in ea sede suffectum Ptolemæo scribit Fr. Ægidium de Gallutis anno MCCCXXII. Ex his autem recte deduxeris Ptolemæum historiam suam ad annum usque MCCCXXXV prosequi non voluisse; sed quod excurrit ab anno saltem ejus emortuali, ad usque præsentem annum, alterius scriptoris additamentum esse. Quin et in Codice Ms. Patavino, quo Muratorius usus est, Vita Clementis V his verbis clauditur : « Hucusque scripsit historiam suam dominus frater Thomas (nomen istud scriptori nostro nemo veterum tribuit) Ptolomæus de Ord. Prædic. et non ulterius. Quæ autem sequuntur ex aliis fide dignis Historiæ scriptoribus... collecta sunt ». MANSI.

congregatis Diploma transmisit [1], ut illud promulgarent, eosque ad fundendas preces, ut ipse Ecclesiæ optimæ præesset, sollicitavit. Hauserat in ea religiosa familia Benedictus vitæ sanctioris spiritus, atque in Bolbonensi monasterio, in quo fuerat ad pietatem excultus, suæ benevolentiæ ac liberalitatis vestigia amplissima reliquit : « Monasterium », inquit Vitæ auctor [2], « Bolbonense, in quo prius monachus extiterat, magnis et altis muris claudi et circui fecit cum suis magnis sumptibus et expensis ».

Præterea ad instaurandam Basilicam principis Apostolorum, ac Pontificia in Urbe palatia Joannem de Piscis misit [3] iisque judicium intendi jussit, qui vim auri a Joanne XXII ad perducendum opus collatam in suos usus averterant, data eidem idib. Martii, Pontificatus anno tertio, provincia, ut ligna pro reficiendis Ecclesiæ Lateranensis sartis tectis compararet [1]; Robertusque Siciliæ rex [2] ac Sancia regina [3] et alii rogati, ut e regno ea educi sinerent. Denique fideles propositis indulgentiarum præmiis ad stipem in id conferendam excitati [4]. Vaticanæ porro Basilicæ tecta magno sumptu et opere instaurata Benedicti magnificentia, referunt subjectis verbis ejus Acta [5] : « Ecclesiam insuper B. Petri de Urbe pro tunc in tectis valde demolitam et destructam fecit miro et sumptuoso opere reparari, prout ad ejus perpetuam memoriam in ea litteris glossis et patentibus scriptum reperitur ». Perfectum denique opus excurrente septimo Pontificatus anno ut inscriptio docet : « Benedictus papa XII Tolosanus fieri de novo tecta hujus Basilicæ anno ab Incarnatione Domini MCCCXLI. Benedictus PP. XII magister Paulus de Senis me fecit ».

[1] Tom. I. Ep. secr. DXCI. — [2] Gest. Bened. apud Bosquet. — [3] An. I. p. 1. Ep. cur. X.

[1] Tom. III. Ep. secr. CXIII. — [2] Ibid. Ep. CXLVI. — [3] Ep. CXVII, CXVIII, CXIX. — [4] Ep. CXX. — [5] Gesta Ben. apud Bosquet.

BENEDICTI XII ANNUS 3. — CHRISTI 1336.

1. *Benedicti de animarum justarum ante resurrectionem beatitudine, impiarum vero pœna infernali Apostolicum decretum.* — Diremit Benedictus XII [1] eo singulari fultus Spiritus Sancti præsidio, quod Petro et ejus successoribus a Christo Domino promissum est, nunquam ipsos in fidei quæstionibus decidendis aberraturos, ineunte anno millesimo a Virginis partu supra trecentesimum trigesimum sextum, Indictione quarta, veterem controversiam, quæ theologos antea in contrarias distraxerat sententias, an animæ a corporibus segregatæ, atque ab omni criminis labe puræ claro Dei intuitu ante universorum hominum et Angelorum judicium potirentur. Quanta autem diligentia et consilii maturitate a Pontifice agitata sit hæc quæstio, ex subjectis litteris datis [2] anno superiori dignoscetur.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Ut ad elucidandam et determinandam veritatem circa opinionem illam, an scilicet animæ a corporibus exutæ ac purgatæ, divinam essentiam ante diem universalis judicii visione videant faciali, et quasdam alias opiniones et quæstiones ab ea resultantes, seu circa eam emergentes, nostrum et fratrum nostrorum ac tuum, fili charissime, quod circa hæc habuimus et habemus desiderium, ad laudem et honorem Dei, consolationemque fidelium possit melius et efficacius divina cooperante gratia adimpleri, et determinatio subsequi valeat Deo grata; ecce, fili dilectissime, quod nos cum nonnullis sacræ theologiæ professoribus, dare intendentes circa hæc operam efficacem, a civitate Avinionensi, ubi propter concursus impediebamur multorum, decessimus et ad castrum nostrum Pontissorgiæ Avinionensis diœcesis, ubi nunc moram trahimus et intendimus trahere, maxime pro præmissis aliquo tempore, duximus declinandum, etc. Datum in eodem castro Pontissorgiæ VIII id. Julii, anno primo ».

2. Postquam accuratissime ea quæstio discussa fuit, a Benedicto demum pronuntiatum est

[1] Jo. Vil. l. XI. c. 47. — [2] Tom. I. Ep. secr. CDVII.

certissime tenendum ab omnibus Christianis. animas corporeis exutas vinculis, atque noxarum omnium sordibus liberas, cælesti felicitate, sanctissimæque Trinitatis intuitiva visione perfrui : pariterque sentiendum, infelices animas, quæ peccato lethali devinctæ obirent, inferorum suppliciis mox ab obitu discruciari ; de quo hæc Ms. Vaticanum [1]. « Hic anno Domini MCCCXXXVI, et Pontificatus sui anno secundo, IV kal. Februarii, Decretalem, quæ incipit, *Benedictus Deus in sanctis suis*, etc. decisoriam quæstionis seu altercationis, tempore domini Joannis inter theologos agitatæ de visione faciali sanctorum ante diem judicii, quam idem dominus Joannes morte præventus non determinavit, sed indecisam reliquit, edidit et declaravit; videlicet quod animæ sanctæ, nihil habentes purgabile, statim ut decedunt, faciem Dei vident : et publicari fecit, mandans sub pœna anathematis et incursionis hæresis, ne quis contra hujusmodi determinationem dogmatizaret, aut crederet ». Eadem repetunt Vitæ Benedicti apud Bosquetum auctor, et Ptolemæus Lucensis [2], cujus hæc verba sunt : « Anno Domini MCCCXXXVI, Pontificatus sui anno quinto, Benedictus papa in publico consistorio, quod habuit in palatio Avinionensi IV kal. Februarii, determinavit opinionem visionis essentialis, videlicet quod sancti in patria tunc clare vident et gaudent illa visione faciali et eadem numero, de qua loquitur Paulus in Epistola sua : *Tunc autem facie ad faciem* ; et contrarium sentientes puniri decrevit ut hæreticos ». Exigit dignitas controversiæ, ad quam maturius discutiendam anno superiori ad secessum Pontissorgiæ se contulisse vidimus, ut Apostolicum decretum [3] in medium adducamus :

« 3. Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum tempore felicis recordationis Joannis XXII, prædecessoris nostri inter nonnullos etiam theologicæ facultatis magistros super visione animarum justorum hominum post mortem suam, in quibus nihil erat purgabile, cum de hoc sæculo decesserunt, vel si fuerat, jam purgatum fuerat ex toto, an divinam essentiam videant ante corporum suorum resumptionem et judicium generale, et super nonnullis aliis orta materia quæstionis, ipsorum aliqui negativam, aliqui affirmativam, alii vero secundum suas imaginationes de visione divinæ essentiæ ab animabus hujusmodi diversa et diversimode ostendere nitebantur, prout ex dictis et scriptis ipsorum noscitur apparere ». Et infra : « Cumque idem prædecessor noster, ad quem prædictorum determinatio pertinebat, ad decisionem concertationum hujusmodi se pararet in suo consistorio publico, tam fratribus suis S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, quam prælatis et magistris in theologia, qui multi aderant præsentes, injungendo districtius et mandando, ut super materia de visione prædicta, quando requirerentur ab eo, deliberate unusquisque diceret quod sentiret, tamen morte præventus, sicut Domino placuit, perficere illud nequivit; habita prius super prædictis sollicita examinatione, et diligenti deliberatione cum fratribus nostris, dictæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, de ipsorum fratrum consilio hac in perpetuum valitura Constitutione auctoritate Apostolica diffinimus, quod secundum communem Dei ordinationem animæ sanctorum omnium, qui de hoc mundo ante Domini nostri Jesu Christi passionem decesserunt ; necnon sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum et aliorum fidelium defunctorum post sacrum ab eis Christi baptisma susceptum, in quibus nihil purgabile fuit quando decesserunt, nec erit quando decedent etiam in futurum ; vel si tunc fuerit aut erit aliquid purgabile in eisdem, cum post mortem suam fuerint purgatæ ; ac quod animæ puerorum eodem Christi baptismate renatorum et baptizandorum, cum fuerint baptizati ante usum liberi arbitrii decedentium, mox post mortem suam et purgationem præfatam in illis, qui purgatione hujusmodi indigebant, etiam ante resumptionem suorum corporum et judicium generale post Ascensionem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi in cælum fuerunt, sunt et erunt in cælo, cælorum regno et paradiso cælesti cum Christo sanctorum angelorum consortio aggregatæ, ac post Domini Jesu Christi passionem et mortem, viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione objecti visi se habente, sed divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente, quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animæ, qui jam decesserunt, sunt veræ beatæ, et habent vitam et requiem æternam, et etiam illorum, qui postea decedent, cum eamdem divinam videbunt essentiam, ipsaque perfruentur ante judicium generale ; ac quod visio hujusmodi divinæ essentiæ, ejusque fruitio actus fidei et spei in eis evacuant, prout fides et spes propriæ theologicæ sunt virtutes; quodque postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiva ac facialis visio et fruitio in eisdem, eadem visio et fruitio sine aliqua intercisione seu evacuatione prædictæ visionis et fruitionis continuata extitit et continuabitur usque ad finale judicium, et ex tunc usque in sempiternum.

« Diffinimus insuper, quod secundum Dei ordinationem communem animæ decedentium in actuali peccato mortali mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi pœnis infernalibus cruciantur; et quod nihilominus in die judicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus, comparebunt, redditeri de factis pro-

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Ben. XII. — [2] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. ult. c. ult. — [3] Ext. in Bull. in Ben. XII. Const. IV. et in Direct. inquis. II. p. c. 2.

priis rationem, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum, etc. Dat. Avin. IV kal. Februarii, Pont. nostri anno II ».

4. Ad illustrandam controversiæ, quam diremit, veritatem in superiori decreto, de quo meminere auctores [1], propositam, Benedictus egregium volumen [2], perspicuis refertum argumentis et sanctorum auctoritatibus insignibus stipatum conscripsit : in quo etiam theologico more omnia, quæ allata fuerant, contraria argumenta dissolvit, et ad ea quæ offerrentur solvenda paratum se exhibet. Ex eo nos plura decerpsimus, quæ veluti Annalium lumina producemus : et quæ si forte cuipiam prolixiora videantur, is facile veniam dabit, si ab aliis ampliorem tractationem ob rerum dignitatem desideratum iri perpenderit. Præteritis ergo septemdecim primis capitibus primi tractatus a nobis jam ante delibatis [3], proximum his verbis conceptum est.

« Quod animæ fidelium Christi perfectorum ante generale judicium cælum ingrediuntur, ubi Dei essentiam vident. Cap. XVIII.

« Quod animæ sanctorum et perfectorum virorum, in quibus nihil est purgabile, ad cælum ascendunt, ut ibi pro bonis operibus remunerentur etiam ante generale judicium, habetur ex dictis et sententia Apostoli. Ad Hebræos enim IX cap. loquens de Christo dicit, quod tempore veteris legis in priori tabernaculo, quod vocatur sancta, sacerdotes semper introibant, sacrificiorum officia consummantes : in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offerret pro sua et populi ignorantia ; hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Per tabernaculum vero, quod dicitur sancta, in quod introibant sacerdotes continue ritum sacrificiorum explentes, secundum glossam super illud ad Hebræos IX. Tabernaculum autem factum est primum ; intelligitur præsens Ecclesia, quæ rectæ dicitur tabernaculum, quia in eo militatur Domino antequam veniatur ad cælum : tabernaculum enim proprie belligerantium est, sed tabernaculum, quod dicebatur *Sancta sanctorum*, quod est post velamentum, et dicitur secundum tabernaculum, est Ecclesia cælestis, quæ velatur quandiu vivimus : et in hoc secundo tabernaculo, in quo introibat summus Pontifex cum sanguine semel in anno, introivit Christus verus et summus sacerdos semel in anno benignitatis, effuso sanguine in remissionem peccatorum, quando in interiora cæli introivit, januam paradisi ante clausam fidelibus patulam faciens; unde, ut dicit glossa super illud eo cap. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, donec Christus venit; nondum licebat ad cælestia homines introire. Post cujus etiam adventum adhuc inaccessibile est mortalibus secundum corporis conditionem, ante vero etiam secundum animas : sed patienter exspectanda est responsio, in qua etiam corporibus per Christum patebit in cælum accessus. Ex quibus verbis Apostoli et glossæ habetur, quod ante Christi passionem nulli animæ humanæ patebat accessus ad cælum : sed postquam Christus, effuso sanguine suo in redemptionem peccatorum hominum, intravit in cælum, tunc propalata fuit via intrandi cælum animabus hominum electorum, et si nondum sit aperta corporibus hominum ante gloriosam resurrectionem : hæc autem porta cæli per Christum hominum electorum animabus aperta manet, et manebit aperta a Christi passione usque ad finem mundi, ut per eam electorum animæ in cælum intrare possint, dicente eodem Apostolo eadem Epistola cap. X : *Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi : quam initiavit nobis novam viam et viventem per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus, etc.* Ubi dicit glossa : Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, id est, certi sumus, quod intrabimus in Sancta sanctorum cælestia per sanguinem Christi, quam viam, id est, quem introitum initiavit nobis Christus, qui primus ascendit : et per hoc certi sumus de nobis : viam dico novam, quia nullus ante illum intravit, et viventem, id est, permanentem, perviam, quia postea nulli fidelium clausa fuit, et illam viam Christus aperuit et perviam consecravit per velamen, id est, per carnem suam, quæ dicitur velamen, quia ipsa caro celabat et velabat deitatem.

5. « Quia ergo viam intrandi cælum Christus aperuit animabus fidelium suorum, et illam viam perviam et apertam omnibus suis fidelibus conservat; ideo animæ fidelium Christi intraverunt et intrabunt etiam ante corporum resurrectionem in ipsum cælum, dicente Beda primo libro super Cantica, exponendo illud : *Ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Hæc novi Testamenti hæredibus congruunt, qui proprie per lavacrum gratiæ adoptionis in filios Deo generantur, qui eo magis illum diligunt, quo majora illius dona percipiunt, ita ut mox soluti carne, si recte vixerunt, cælestis regni gaudia conscendant. Et eodem libro, exponendo illud : *Nardus mea dedit odorem suum ;* Odor nardi fragrantiam designat bonæ actionis. Dum esset rex in accubitu suo, nardus, inquit, mea dedit odorem suum ; quia cum Dei Filius in carne apparuit, Ecclesia virtutum fervore cælestium excrevit, non quia et ante ejus incarnationem spiritales ac Deo devotos viros non habuit ; sed quia absque ulla dubietate tunc arctioribus se virtutum studiis mancipavit, cum regni cælestis aditum cunctis recte viventibus mox ut carnis vincula solverent, patere cognovit. Et sexto libro super Cantica, exponens

[1] Aymer. in direct. Barcin. impress. Pegn. II. p. Direct. com. XXI. Alf. a Castr. l. III. adv. hær. verb. beatitud. hær. VI. Barth. Medina apud S. Tho. 1, 2. q. IV. art. 5 et alii. — [2] Ext. Ms. in bibl. Vat. signat. num. 4006. — [3] An. 1335. num. 25, 26.

illud : *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi;* dicit idem : Poma nova et vetera justi sunt Testamenti novi et veteris, quorum nullus potuit, quamvis esset nimia sanctitate insignis, regni aditum cælestis ante Incarnationem, Passionem, Resurrectionem et Ascensionem Domini Salvatoris intrare. Dixit ergo Ecclesia temporis illius, id est, veteris Testamenti, quæ nunc discretionis gratia synagoga vocatur. Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi; ac si aperte dicat, scio certissime, quia nemo nisi per gratiam tuam potest salvari, nemo mortalium potest perfecte jam beatus fieri, priusquam tu mortalis effectus, iter veræ beatitudinis ad cælestia pandas : illi autem, qui intrant in cælum, et cælestis regni gaudia conscendunt, et perfecte et vere beati sunt, Dei essentiam vident, dicente etiam Apostolo eadem Epistola ad Hebræos cap. IX de Christo, quod ipse introivit in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. Ubi dicit glo. Probat quod Christus mandavit cælestia, id est, homines suo sanguine mundatos fecit, cælestes, id est, cælestium participes : nam ipse per hostiam suam introivit in cælum pro nobis, et ita constat, quod nos sequimur. Ad quid autem introivit in cælum, ostendit dum dicit : Ut nunc, id est, post consummationem, appareat vultui Dei, id est, præsentiæ Dei; pro nobis interpellet ibi, ubi Dei præsentia videtur sicut est, et nos post se trahat ad eamdem videndam.

6. « Quod fides et spes secundum suas proprias rationes non manent in animabus sanctorum, Deum facialiter videntibus. Cap. XIX.

« Hanc autem Dei visionem, ad quam Christus nos trahit, fideles habebunt postquam finitæ erunt fides et spes, quæ durant in eis solum in vita præsenti, dicente eodem Apostolo de spe ad Hebræos VI : *Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introivit Jesus.* Ubi dicit glossa, quod in omni adversitate nos facit fortes ipsa spes beatitudinis, quæ est nobis proposita, id est, omnibus oblata. Quam spem habemus sicut anchoram animæ; sicut enim anchora navem, sic spes tenet animam, ne mergatur in salo hujus mundi, consentiendo iniquitati. Anchora ergo spes est, quæ tribulationum impulsu non destruitur nec titubat, quæ nos incedere facit, quia introducit nos in rem, scilicet usque ad interiora velaminis, id est, ad interiorem et nunc velatam beatitudinem, quam nemo vidit, sicut est, in hac vita : ubi, id est, in quæ interiora Christus intravit pro nobis introducendis. Et ita patet, nos posse sequi ad hoc eum; ipse enim præcucurrit, ut nos sequamur. Qui bene dicitur cursor, quia nulla culpa eum impedivit; et præcursor, quia ante nos et pro nobis cucurrit, juxta illud, quod Dominus dicit Joannis XIV : *Vado parare vobis locum :* et si abiero et præparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. Sicut autem anchora navis necessaria est quandiu navis est in profunditate aquarum quia tunc per ventos et aquarum fluctus huc et illuc agitaretur, et quandoque si per anchoram non teneretur in certo loco, ad saxa vel terram percutiens frangeretur ; quando autem jam navis et nautæ sunt in terra solida, usus anchoræ superfluus esset et onerosus; ita quandiu fideles sunt inter fluctus tentationum hujus sæculi, necessariam habent spem, ut in ea se firmiter tenentes a tentationibus hujus vitæ non superentur; sed postquam de hoc sæculo exierunt, et ad portum regni cælestis pervenerunt, in quo nullarum tentationum fluctus passuræ sunt, jam non indigent spe, ad quam se, ut ad anchoram teneant, quia sunt in terra firma vivorum, in qua vident bona Domini.

« Ipsa autem spes manet in præsenti vita, sicut et fides, dicente Apostolo prima ad Corinth. XIII : *Nunc autem manent fides, spes.* Ut dicit glossa, quod fide et spe decedentibus, charitas permanebit aucta, cui fides et spes hic non possunt deesse : sed fides et spes sine charitate possunt esse. Et ad Romanos VIII dicit idem Apostolus : *Spes quæ videtur, non est spes ; nam quod videt quis, quid sperat ?* Si autem quod non videmus, speramus : per patientiam exspectamus. Et quod solum in vita præsenti fides et spes maneant in animabus electorum, quæ jam ad cælum sunt assumptæ, et in eis esse desinant post hanc vitam, dicit Augustinus in libro de gratia novi Testamenti versus finem : Dei agricultura, Dei ædificatio estis : hoc totum agitur cum in hac nostra peregrinatione fideles per dilectionem operantur : in futuro autem sæculo perfecta et plena charitas sine ulla malorum tolerantia non fide credit quod non videt, nec spe desiderat quod non tenet; sed in æternum veritatis incommutabilem speciem contemplatur, cujus sine fine quietum opus erit laudare quod amat, et amare quod laudat ». Et infra : « Perfecta saturitas in illa vita æterna erit, cum ex ista peregrinatione venerimus ex fide ad speciem, ex speculo ad faciem, ab ænigmate ad perspicuam veritatem. Ubi clare Augustinus ponit quod solum in ista peregrinatione, id est, dum in hoc mortali corpore sumus, fide et spe indigemus ad promerendum vitam æternam : sed hac peregrinatione finita Deum facie ad faciem videbimus, dicente eodem Augustino XIV lib. de Trinitate, cap. II : Ista peregrinatione finita, qua peregrinamur a Domino, ut per fidem ambulare necesse sit, species illa succedet, per quam videbimus facie ad faciem, sicut modo, non videntes tamen, quia credimus, videre meremur ; atque ad speciem nos per fidem perductos esse gaudebimus; neque enim jam fides erit, qua credantur quæ non videntur; sed species, qua videantur quæ credeban-

tur. Tum ergo et si vitæ hujus temporalis transactæ meminerimus, et credidisse nos aliquando, quod non videbamus, memoriter recoluerimus, in præteritis atque transactis deputabitur ista fides, non in præsentibus rebus semperque manentibus. Ubi clare dicit Augustinus, quod ista peregrinatione finita non manebit in sanctis perfectis fides ; sed transibit, et succedet visio Dei.

7. « Unde et idem Augustinus super Psal. CXIX exponens illud : *Heu me, quia incolatus meus longinquus factus est ;* dicit : Multum a te recessi, peregrinatio mea longinqua facta est, quia nondum veni in patriam illam, ubi cum nullo malo victurus sum : nondum veni ad illam societatem angelorum, ubi scandala non timebo. Quare autem nondum ibi sum ? Quia incolatus meus longinquus factus est : incolatus peregrinatio est, quicumque de cælesti Jerusalem peregrinatur inter malos est, nec recedere potest a malis, nisi cum redierit ad societatem angelorum, ut ibi sit, unde peregrinatur : ibi omnes justi et sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine litteris ; quod enim nobis per paginam est scriptum, per faciem Dei illi sentiunt. Ista autem vox : Longinqua facta est peregrinatio mea ; maxime eorum est, id est, ipsius Ecclesiæ, quæ laborat in hac terra. Et primo libro Soliloquiorum cap. XIV, cum quæsivisset, an cum anima Deum videre, hoc est, intelligere contigerit, et sint necessaria illa tria, de quibus supra locutus fuerat, scilicet fides, spes, charitas ; huic quæstioni respondens subdit : Fides quare sit ibi necessaria, cum jam videat ? spes nihilominus, quia jam tenetur.

« Charitati vero non solum nihil detrahetur ; sed addetur etiam plurimum, nam et illam singularem veramque pulchritudinem cum viderit plus amabit, et nisi ingenti amore oculum infixerit, nec ab inspiciendo uspiam declinaverit, manere in illa beatissima visione, non poterit : sed dum in hoc corpore est anima, etiam si plenissime videat, hoc est, intelligat Deum ; tamen qui etiam corporis sensus utuntur opere proprio, si nihil quidem valent nisi ad fallendum, tamen nonnihil ad ambigendum : et potest adhuc dici fides ea, qua iis resistitur et illud potius verum esse creditur. Item quia in ista vita quanquam Deo intellecto anima jam beata sit, tamen quia multas molestias sustinet, sperandum est post mortem omnia ista incommoda non futura. Ergo nec spes, dum in hac vita est, deserit animam : sed cum post hanc vitam totam se in Deum collegerit, charitas restat qua ibi teneatur : nam neque dicenda est fidem habere, quod illa sint vera, quando nulla falsorum interpellatione sollicitatur ; nec quidquam sperandum ei restat, cum totum secura possideat. Tria igitur ad animam pertinent, ut sana sit, ut adspiciat, ut videat : alia vero tria fides, spes, charitas primo illorum trium et secundo semper sunt necessaria, tertia vero in hac vita : omnia post hanc vitam sola charitas, etc. » Interjecta Bedæ auctoritate, hanc Magistri Sententiarum subjicit :

8. « Et Magister tertio libro Sententiarum distinct. XXVI cap. *Post hoc*, dicit quod quibusdam non indocte videtur fidem virtutum, et spem in Christo non fuisse, sicut in sanctis jam beatificatis vel in angelis non sunt, et tamen sancti credunt et sperant resurrectionem futuram, et angeli eadem credunt, nec tamen in eis fides vel spes virtus est, quia et Deo per speciem contemplando fruuntur, et in Dei verbo resurrectionem futuram sive judicium non per speculum et in ænigmate, sed præclarissime inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectionem futuram, ideo verum est, eos fidem habere. Ergo ea consummata est post judicium. Similiter et fidem habere dicentur, quia credent eam præteritam, sed sicut tunc credent eam præteritam, nec tamen fidem, quæ fideles facit habebunt, quia non credent absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem ; ita et modo credunt et sperant resurrectionem, nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt, venit enim eis quod perfectum est, et evacuatum est quod ex parte est : venit enim cognitio, et fides evacuata ; venit spes et desiit spes ; unde cum animæ sanctorum novi Testamenti in cælum assumptæ sunt, et intraverunt usque ad interiora velaminis, quia Deum contemplantur, et in illo vident clarissime futuram suam resurrectionem et judicium generale, licet credant et sperent illa se habituros, non tamen fidem habent et spem, quia talis eorum credentia et exspectatio conjuncta sunt cum visione et re, quæ duo excludunt fidem et spem proprie dictam, qua fide et spe fideles nunc dicuntur esse fideles et sperantes. Cum igitur ipsa spes, ad quam nos tenemus, fecerit nos incedere usque ad interiora velaminis, id est, usque ad ipsum cælum et æternam beatitudinem, deficiet ipsa : et sic nos non tenebimus ad ipsam, sed adhærebimus rei speratæ jam in se, quod clare dicit hic magister esse sanctorum animas assecutas ».

Proximo capite[1] confirmat fidem exinaniri in beatis animabus, quæ divina jam specie sunt collustratæ ; et Aymonis, Bedæ et glossematis in Apostolum auctoris sententias cumulat, quarum postrema hæc est : « Scimus quoniam dum sumus in hoc corpore mortali peregrinamur a Domino, id est remoti sumus a Domino, spem tamen in mente ipsam habentes per fidem. Dicimur autem ab eo hic peregrinari, quia ubique est Deus : non tamen hic videtur sicut in cælis. Peregrinamur ergo non fide, sed specie : per fidem enim invisibilium ambulamus, id est, ad Deum tendemus, et non per speciem, id est, per præsentiam eorum. Qui peregrinatur et per fidem ambulat, nondum est in patria, sed jam est in via. Est ergo illuminatio per fidem, et est illuminatio per speciem : modo per fidem tantum illuminatur, non per

[1] Cap. 20.

speciem : homini enim vitam mortalem adhuc agenti non potest contingere ut, dimoto atque discusso omni nubilo phantasiarum corporalium, serenissima incommutabilis veritatis luce potiatur, et mente penitus a consuetudine vitæ hujus alienata constanter et indeclinabiliter illi hæreat : audemus autem, id est, opere ab actu non quiescimus, et bonam voluntatem habemus, quia non contristamur, nec murmuramus in adversis : nos dico cupientes magis peregrinari, id est, removeri a corpore, et præsentes esse ad Deum, quam hic morari. Ubi clare dicit Apostolus, quod dum sumus in hac peregrinatione mortali, corpore per fidem ambulamus, id est, ad patriam contendimus, et non Deum per speciem videmus ; propter quod cupimus ab hoc mortali corpore erui, ut præsentes simus Deo, ut sic eum per speciem videamus, deficiente fide.

9. « Quod animæ sanctorum ex eo, quod sunt cum Christo in cælo, habent Dei visionem cap. XXI.

« Apostolus ostendens, quod post corporis mortem Deum erat visurus, dicit ad Philippen. I : *Coarctor e duobus : desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, multo melius est.* Ubi dicit Aymo : Lucrum est mihi mori, quia si mortuus fuero, maximum lucrum percepturus sum, id est, vitam æternam : et licet bonum quidem sit manere hic propter vos, melius tamen et optimum est regnare cum Christo. Vita autem æterna, quam percepturus erat, si mortuus esset, non est nisi Dei visio, quam statim post mortem carnis consecutus est, dicente Bernardo super Cantica, sermone LVI : Si Dominus non custodiat exitum meum, secure non exeo : ero enim ludibrio dæmonum intercipientium me, non assistente, qui redimat, neque qui salvum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui a conspectu et amplexu dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis : ipsa est carnis concupiscentia, qua carere omnino non potuit, dum in carne fuit : hoc sane uno interjecto pariete non longe peregrinabatur a Domino ; unde et optat clamans : Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sciens se mortis compendio perventurum.

« Idem etiam in quodam sermone de vigilia Nativitatis Domini, qui incipit, *hodiernum quidem sermonem*, dicit : Vis nosse quam prope est Dominus? audi sponsam de sponso canentem, quoniam existat post parietem ; parietem istum corpus tuum intellige, quod obstaculum impedit, ut eum qui prope est nondum valeas intueri. Propterea Paulus ipse dissolvi cupit et cum Christo esse, et exclamat : *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* unde et glossa dictum verbum Apostoli exponens dicit : Ego desiderium vel concupiscentiam habeo dissolvi ab iis miseriis, quibus quasi compedibus vinctus sum ; et cum Christo esse præsentialiter : tædium enim illi erat manere in carne. Unde passioni appropinquans vehementer exultabat, et gloriabatur dicens : *Bonum certamen certavi : de reliquo reposita est mihi corona justitiæ ;* esse autem præsentialiter cum Christo, et esse præsentem Deo, propter quod mori cupiebat et dissolvi ab isto corpore, non est aliud nisi Christi humanitatem et ejus deitatem facialiter videre, dicente Domino Jo. XVII : *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.* Si ergo Christus vult suos esse, ubi ipse est, ipse autem est in cælo, oportet quod ipsi sint in cælo. Vult etiam eos esse secum non ob aliud, nisi ut videant ejus claritatem, quæ claritas secundum divinam naturam non est aliud nisi ejus divinitas, quia istam claritatem dedit ei Pater diligendo eum ante mundi constitutionem. Unde Augustinus II parte super Joannem sermone LVII hoc dictum Domini exponens, dicit : Fidelis homo et pius, nondum tamen ad intuendum sapientiæ lumen idoneus, etiamsi esse nusquam possit ubi non sit et Christus, non est tamen ipse cum Christo duntaxat per speciem, sed per fidem. Sed cum Christus Patri Deo dicebat : *Quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum ;* de specie illa omnino dicebat, in qua videbimus eum sicuti est. Unde cum dixisset : *Volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum,* continuo adjunxit : *Ut videant claritatem meam.* Ut videant, dixit, non ut credant : fidei merces est ista, non fides : Et sic patet, quod si vult suos esse in cælo et cum eo, ut ejus claritatem videant, quod animæ sanctorum, quæ in cælo sunt et cum Christo Dei essentiam vident, non per fidem, sed per speciem.

« Quod autem etiam sanctorum animæ, quæ in cælo sunt cum Christo, Christi humanitatem glorificatam et divinitatem videant, dicit Beda lib. 6 super Cantica, exponens illud : *Dextera illius amplexabitur me.* Per dexteram ea, quæ in futuro percipiunt electi præmia figurantur, in quibus non solum visione divinæ majestatis, sed et gloria ejus glorificatæ humanitatis unius ejusdemque mediatoris Dei et hominum manifesta visione perpetuo fruuntur, quia divina præsentia majestatis undique electi in cælesti regno circumtegentur, ne aliqua infelicitas vel memoria miseriæ violet, vel metus furis angustet. Et Augustinus in sermone de Assumptione B. Mariæ super dictum verbum Domini deducens dicit : Videndum est quid de his, quos secum per gratiam unum esse voluit. *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* O magnam et inæstimabilem bonitatem Dei, qui habere secum suos in gloria vult, ut sua claritate fruantur, qui hic sua fide vincti unum cum eo esse judicantur. Si ergo eos secum habere vult, ac hoc potest, qui omnia potest, quid existimandum est de matre, ubi digna sit haberi, si non in præsentia filii? Quantum igitur contueor, quantum intelligo, quantum credo Mariæ anima

claritate fruetur Christi, et gloriosis conspectibus ejus, semper videre sitiens et semper conspiciens ». Hanc de B. Virgine thesim Hieronymi et Augustini auctoritatibus confirmat.

10. « Quod animæ hominum justorum exutæ corporibus, et mundatæ ab omnibus peccatis et pœnis peccatorum Dei essentiam vident. Cap. XXIII

« Vide quod electorum animæ a corpore separatæ actu Dei essentiam videant. Dicit Hugo primo libro de sacramentis part. 10 cap. 9 : Justus quamdiu in hoc corpore existens peregrinatur a Domino, vivere habet ex fide : sed cum eductus de hoc ergastulo fuerit, et introductus in gaudium Domini sui, vivere habebit ex contemplatione, declarat Prosper I lib. Sententiarum suarum c. 9 dicens : Contemplativa vita, in qua Creatorem suum creatura intellectualis ab omni peccato purgata, atque ex omni parte sanata visura est, a contemplando, id est, videndo nomen accepit : quod si ita est, illa vita, ubi Deus videri potest, ipsa contemplativa credenda est. In præsenti autem vita miseriis erroribusque plenissima Deum sicuti est videri non posse, dubium non est. In futura igitur, quæ ab hoc appellatur contemplativa, videndus est, nec immerito; si enim videre Deum summum solidumque est gaudium, summum vero gaudium præmium bene creditur beatorum et primum, non adhuc pugnantibus, sed jam vincentibus dabitur post triumphum, quis non videat, quod omnes sancti Deum in illa vita æterna videbunt, ubi sine fine gaudebunt : ubi præmium (victoriam) reportaverint, ibi recepturi sunt præmium; ubi non solum de victis, sed etiam finitis hostibus triumphabunt : ibi triumphabunt, ubi ulterius adversarium non habebunt ? Cæterum in hac vita quamvis strenue dimicemus, et adjuvante Domino catervas hostium, quibus circumfundimur, prosternamus; tamen si ab eis nolumus vinci, nunquam pugnare definimus, nec vincentes securos faciunt viriliter jam desudata prœlia, sed magis sollicitant adversariorum recidiviva certamina : sed tunc est tentatio finienda, quando finitur et pugna : et tunc finienda est pugna, quando post hanc viam succedit pugnæ secura victoria, ut omnes milites Christi, qui usque in finem vitæ præsentis divinitus adjuti hostibus suis infatigabiliter restiterunt, laboriosa jam peregrinatione transacta regnent felices in patria, in qua humana natura ita et reparanda est, et ab omni prorsus infirmitate sananda, ut nec peccata ei ultra remaneant : nec peccare jam valeat, cujus hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ semel compos effecta inexplicabiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat ; de illo gaudeat, quod speravit obtineat, et in eo, quo sancte vivendo pervenit, sine fine permaneat. Et cap. 7 idem dicit : Attende quam divine sanctus Apostolus speciem fidemque distinxit, ut diceret : *Per fidem ambulamus, non per speciem*. Fides est ergo, per quam ambulatur, et species per quam videtur : quia in hac vita, ubi per fidem bene vivendo proficimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus ; in futura pervenientes ad speciem, jam non erit quo velut proficiendo ambulemus, sed ipsam speciem, ad quam per fidem spiritualiter ambulando pervenimus, insatiabili delectatione videbimus ». Et infra :

« Et Ambrosius super : *Beati immaculati ;* exponens illum versum : *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo ;* ubi littera, quam exponit habet : *Deprecor vultum tuum, Domine, in toto corde meo*, dicit : Desiste hominis habere peccata, et videbis faciem meam ; qui enim faciem meam videt, debet esse non pollutus, ideo ut in Dei appellationem possit excrescere commonetur. Et quid Dei appellationem dicam? Esto angelus, hoc est, divini minister imperii, obsequere mandatis Domini, cum fueris angelus, videbis faciem Dei. Magnum est videre Dei vultum. Sed ipse Dominus ait : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Advertis quid a te exigatur, ut videas Deum, cum in te proposita sit prærogativa videndi Deum. Emunda igitur cor tuum, quasi novus creeris : renovato spiritu, omnes pollutas cogitationes de corde tuo abjice : nihil sit quo tuus inquinetur affectus : simplex mens, pura sinceritas sit. Talibus Dominus, cum involucrum corporis deposuerint, demonstrare dignatur.

11. « Et Augustinus in quodam sermone de vanitate hujus sæculi dicit : Justi anima, cum separatur a corpore, non timet nec expavescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, et cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se angelis sanctis : et ideo semper parati estote, ut quando Domini præceptum fuerit missum liberi omni labe peccati ad requiem transire possitis : post Dominicum enim missum præceptum nec minus horæ momentum conceditur in hac vita consistere. Cavete igitur ne in exitu vestro tristitiam faciatis angelis et gaudium inimicis : scitote vero quia cum anima a corpore evellitur, statim aut in paradiso pro bonis meritis collocatur, aut certe pro peccatis in inferni tartara præcipitabitur. Ubi clare dicit Augustinus, quod cum anima justi a corpore separatur, statim cum exultatione pergit ad Deum, et quod in paradiso pro bonis meritis collocatur : pergere autem ad Deum in vita futura, et in paradiso pro bonis meritis collocari includunt Dei visionem per essentiam, dicente Augustino XIV lib. de Trinitate cap. 16. Renovatur hic in agnitione Dei in justitia et sanctitate veritatis, et in his de die in diem proficiendo transfert amorem a temporalibus ad æterna, a visibilibus ad intelligibilia, a carnalibus ad spiritualia, atque ab istis cupiditatem frænare atque minuere, illisque se charitate alligare diligenter insistit, in quo provectu et accessu tenentem Mediatoris fidem, cum dies vitæ hujus ultimus quemquam compererit, perducendus ad Deum est, quem coluit, et ab eo perficiendus excipietur ab angelis sanctis incorru-

ptibile corpus in fine sæculi non ad pœnam, sed ad gloriam recepturus.

« Quid autem significet ista perfectio, qua perficiendus est, cum ad Deum perductus fuerit, subdit : In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, quando Dei perfecta erit visio. Et XV lib. de Trinitate cap. 24 dicit : Ad Agnum, qui tollit peccata mundi pertinentes, quando in fine hujus vitæ resolvuntur a corpore, cum in eis retinendis non habent immundæ potestates, quas ille Agnus sine ullo ab eis peccati debito occisus, non potentia potestatis prius, quam justitia sanguinis liberavit : proinde liberi a diaboli potestate suscipiuntur ab angelis sanctis a malis omnibus liberati, et constituuntur purgati ab omni contagione corruptionis in placidis sedibus, donec recipiant corpora sua, sed jam incorruptibilia, quæ ornent, non onerent : hoc enim placuit optimo et sapientissimo Creatori, ut spiritus hominis Deo pie subditus habeat feliciter subditum corpus ; et sine fine permaneat ipsa felicitas, ubi veritatem sine ulla difficultate videbimus, eaque clarissima et certissima perfruemur : nec aliquid quæremus mente ratiocinante, sed contemplante cernemus, quare non sit Filius Spiritus sanctus, cum de Patre procedat ; in illa luce nulla erit quæstio. Ubi clare dicit Augustinus, quod in animabus fidelium Christi, qui Christum sunt secuti, cum a corpore egrediuntur, nullam habent immunde potestates potestatem retinendi eas ; sed suscipiuntur ab angelis sanctis, et ad Deum perducuntur ab omnibus malis liberati per Christum : a quo purgati ab omni contagione peccati et corruptionis constituuntur in placidis sedibus, donec recipiant corpora sua incorruptibilia. Quid autem in dictis sedibus agant non solum post corporis resurrectionem, sed etiam ante ; dicit quod ibi veritatem sine ulla difficultate vident, et ipsa clarissima perfruuntur, ubi vident Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, et cognoscunt processiones divinarum personarum.

12. « Sed ne ista auctoritas Augustini dubia videatur, quia diceretur forte, quod loquitur de animabus justorum post resurrectionem, quod tamen in veritate non facit, si diligenter attendatur ; idcirco, ut ostendatur hoc esse de intentione Augustini, induco illud quod ipse dicit VIII lib. de civitate Dei, cap. XXXI, quod nos oneratos obrutosque peccatis, et a contemplatione suæ lucis aversos, ac tenebrarum, id est, iniquitatis dilectione cæcatos non omnino Deus deseruit, misitque nobis Verbum suum, qui est ejus unicus Filius, quo pro nobis assumpta carne nato atque passo, quanti Deus hominem penderet nosceremus, atque illo sacrificio singulari a peccatis omnibus mundaremur, ejusque spiritu in cordibus nostris dilectione diffusa, omnibus difficultatibus superatis, in æternam requiem, et contemplationis ejus ineffabilem dulcedinem veniremus, quæ corda, quæ linguæ ad agendas ei gratias satis essent ? Ubi clare dicit Augustinus, quod sanguine Christi ab omnibus peccatis mundati fideles Christi, et Dei dilectionem adepti, cum superaverint omnes difficultates hujus mundi, in æternam requiem et in contemplationis ejus ineffabilem dulcedinem veniunt : constat autem, quod difficultates omnes, quibus fideles impediuntur, superantur cum Dei adjutorio per eos in hac vita ; fides enim nostra est victoria, quæ mundum vincit, ut dicitur prima Joannis V : *Et sancti per fidem vicerunt regna*, ut dicitur ad Hebr. XI. Fides autem necessaria est pro vita præsenti, dum a Domino peregrinamur, ut supra dicebatur. Et ideo, si superatis difficultatibus istis, quod sit in vita præsenti, et mundatis omnibus peccatis, et charitate Dei accepta, quæ omnia fiunt in vita præsenti, vel per ignem purgatorii quantum ad mundationem peccatorum venialium, fideles veniunt ad requiem æternam, et ad Dei contemplationem ; manifestum est, ut videtur, quod ante generale judicium animæ fidelium et maxime perfectorum Deum vident ». Et infra :

« Hugo II lib. de Sacramentis part. XVI, cap. IV dicit : In igne ab initio mundi dæmonibus essentialiter cruciandis præparato, etiam homines maligni cum dæmonibus æternam pœnam passuri sunt, quia eis in hac vita positi ad culpam consenserunt. Ad hunc infernum animæ sceleratorum a corporibus egressæ statim retrudi existimantur : sicut e converso perfectorum justorum, et qui ab hac vita purgati exeunt, sine mora ad cælum, ubi secundum humanitatem suam Jesus Christus in dextera Dei sedet in gloria, continuo deduci creduntur ». Et infra : « Boni, qui cum culpis de hoc sæculo exierunt, quibusdam mansionibus detinentur, ne statim ad gaudia cælorum ascendant : sed de perfectis bonis non dubium est, quin egredientes statim ad gaudia transeant.

13. « Et Gregorius XIII lib. Moralium, cap. XIV, exponens illud Job. XVII : *Et rursum post tenebras spero lucem*, dicit : Lux post tenebras speratur, quia post noctem vitæ præsentis æternum lumen percipitur : quia enim Auctoris nostri gratia redempti sumus, hoc jam cælestis muneris habemus, ut cum a carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad cælestia præmia ducamur, quia dum Conditor aut Redemptor noster, claustra inferni penetrans, electorum animas exinde eduxit, nos illuc non patitur ire, unde jam alios descendendo liberavit. Ii vero, qui ante adventum in hunc mundum venerunt, quantumlibet virtutem justitiæ haberent, ex corporibus educti in sinu patriæ cælestis statim recipi nullo modo potuerunt, quia necdum ille venerat, qui inferni claustra sua descensione solveret, et justorum animas in perpetua jam sede collocaret. Unde beatus Job et afflictionem sentiens, et adhuc differri retributionem justorum sciens, aperte subjungit : *Si sustinuero, infernus domus mea est, et in tenebris stravi lectulum meum :* priores etenim sancti et sustinere adversa poterant, et tamen e corporibus educti adhuc ab inferni locis liberari non poterant,

quia necdum venerat, qui illuc sine culpa descenderet, et eos, qui ibi tenebantur ex culpa, liberaret. Et quia in ipsis inferni quoque locis justorum animæ sine tormento tenebantur, ut et pro originali culpa adhuc illuc descenderent, et tamen ex propriis actibus supplicium non haberent, quasi in tenebris lectulum stravisse, et in inferno sibi requiem præparasse, dicuntur : grave enim tædium electis fuit post solutionem carnis adhuc speciem non videre Creatoris. Et infra : Quia igitur tunc electi ante adventum Domini et in labore vitæ præsentis se esse cernebant, et tamen post præsentem vitam necdum cælestia bona percipere, multis cogitationibus urebantur.

« Et infra : Exponens illud : *Et patientiam meam quis considerat?* dicit : Ipsa humani generis, quæ venit in fine mundi redemptio, ab iis, qui ab initio mundi præcesserunt, tarda credebatur, quia longo temporis spatio a cælestium remuneratione disjuncti sunt. Ubi clare dicit Gregorius, quod post Domini passionem per ejus gratiam habemus, ut statim cum a carnis inhabitatione subtrahimur per mortem, mox ad cælestia præmia ducimur, nec permittimur duci ad claustra inferni : cujus contrarium contigit ante mortem Christi animabus electorum, qui tunc decesserunt. Ex quo etiam animæ sanctorum patrum in inferno positæ, licet supplicia non sustinerent, tædium tamen grave habebant, quia nondum poterant videre speciem Creatoris, id est, divinam essentiam, nec præmia cælestia recipere : et ex hoc etiam urebantur, et tarda eis videbatur esse eorum salvatio, cujus contrarium nunc contingit animabus electorum perfectorum, quæ statim, ut de corpore educuntur, ad Dei visionem et ad cælestia præmia perducuntur. Propter quod et illi, qui ab hora diei prima vel tertia laboraverunt in vinea, videntes quod illi, qui non laboraverant nisi ab undecima hora, acceperant æquale præmium cum ipsis, et quod post illos remunerati fuerant, dicuntur murmurasse contra patrem familias, quia pares fecerat illos eis, qui novissima hora venerant, ut patet Matth. xx, et tamen illi, qui novissima hora venerant, non leguntur murmurasse; cujus diversitatis causam assignans idem Gregorius prima parte quadragenarii Homilia xix, dicit.

« Sed potest quæri, quomodo murmurasse dicti sunt qui saltem sero ad regnum vocantur cælorum, etenim regnum nullus murmurans accipit, nullus qui accipit murmurare potest. Cui quæstioni respondens subdit : Sed quia antiqui patres usque ad adventum Domini, quantumlibet juste vixerunt, ducti ad regnum non sunt, nisi ille descenderet, qui paradisi claustra hominibus interpositione suæ mortis aperiret eorum, hoc ipsum murmurasse est, quod etiam et recte pro percipiendo regno vixerunt, et tamen diu a percipiendo regno dilati sunt : quod enim post peractam justitiam inferni loca quamvis tranquilla susceperunt, eis profecto et laborasse fuit in vinea et murmurasse. Quasi ergo post murmurationem denarium accipiunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia regni pervenerunt. Nos autem, qui ad undecimam venimus, post laborem non murmuramus, et denarium accipimus, quia post Mediatoris adventum in hoc mundo venientes, ad regnum ducimur mox, ut de corpore eximus, et illud sine mora percipimus, quod antiqui patres cum magna percipere dilatione meruerunt.

« Quæ autem sint regni cælestis gaudia, quæ dicit statim percipere animas electorum, ut sunt exutæ a corporibus, magis ipsemet declarat secunda parte quadragenarii Homilia xix dicens : Quæ lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ civitatis quanta sint gaudia angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Cum ergo dicat in præcedentibus auctoritatibus, quod animæ perfectorum virorum mox, ut egressæ sunt de corpore, perveniunt ad regnum cæleste et ad cælestia gaudia, illa autem cælestia gaudia includant Dei essentiæ visionem, manifestum est, ut videtur, quod electorum animæ exutæ corporibus Dei essentiam vident etiam ante judicium generale.

« Bernardus etiam in Sermone de transitu S. Malachiæ loquens de eo, dicit : Mors ipsa dilectis domini somnus refrigerii est, propheta testante, qui ait : *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini.* Pessima quidem mors peccatorum, quorum et nativitas mala, et vita pejor : sed pretiosa est mors sanctorum tanquam finis laborum, tanquam victoriæ consummatio, tanquam vitæ janua, et perpetuæ securitatis ingressus. Congratulemur itaque, fratres, ut dignum est, patri nostro, quia et pium est defunctum plangere Malachiam, et pium est magis Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit et beate? nimirum visus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace. Denique jam concivis sanctorum et domesticus Dei psallit pariter, et gratias agit dicens : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.* Transiit plane viriliter et feliciter pertransivit. Et in Epistola ad Ibernenses de transitu sancti Malachiæ dicit idem : Exultandum nobis suggerit et lætandum, quod tam potens nos patronus ad cælestem curiam, tam fidelis præcessit advocatus, cujus et ferventissima charitas oblivisci nequeat filiorum, et probata sanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc Malachiam sanctum, aut minus posse prodesse, aut minus suos diligere audeat suspicari? Profecto cum diligeretur prius, certiora nunc suæ dilectionis adeo capit experimenta, et cum dilexisset suos in finem dilexit eos. Absit autem ut tua nunc, o anima sancta, minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti mundius suppli-

care est majestati : nec jam in fide ambulas, sed in specie regnas. Absit ut imminuta necdum exinanita tua illa tam operosa charitas reputetur, cum ad fontem ipsum charitatis æternæ percurras pleno hauriens ore, cujus et ipsa prius stillicidia sitiebas. Ubi clare dicit Bernardus, quod mors sanctorum est finis laborum, consummatio victoriæ, vitæ janua et perfectæ securitatis ingressus ; et quod anima Malachiæ vivit beate, et est conscia sanctorum et domestica Dei ; et quod præsenti majestati Dei supplicat, nec jam in fide ambulat, sed in specie regnat ; et quod ad fontem charitatis æternæ percurrit pleno eam hauriens ore : quæ omnia clare significant, quod anima Malachiæ Dei essentiam videt, et ipsa fruitur ».

Proximo capite[1] xxiv, Gregorii papæ, magistri sententiarum, et Hugonis auctoritatibus probat Benedictus, sanctorum animas Dei essentiam intueri ex eo, quod in Deo aliqua, quæ hic aguntur, videant : confirmatque in capite xxv[2] ex eo, quod in paradiso, vel in regno Dei versentur, et cum Christo vita æterna potiantur. Ubi maxime hanc Luc. xxiii Christi ad latronem vocem *Hodie mecum eris in paradiso*, perpendit, ac Paradisi nomine non hortum, in quo sepultus, cum animæ data sit pollicitatio ; non infernum, ad quem anima Christi penetravit, cum carcer paradisus dici nequeat ; non ipsam animæ Christi societatem, cum anima Christi non sit regnum Dei, in quo beati, ut in fine suo conquiescant, felicitate cumulatissima potiantur. Quid ergo a latrone petitum. quidve illi promissum fuerit, subjicit :

« Oportet quod intelligatur per paradisum aliquid jucundum et lætum, quod consecutus est illa die latro : propter quod non locus corporalis, in quo anima Christi descendit, est intelligendus significari nomine paradisi, sed spiritualis. Iste autem locus spiritualis Deus est, in quo sanctorum animæ cum immensa jucunditate lætantur, et cum eo, ut Christus Deus est, anima latronis fuit, quia suam deitatem Christus latroni dicta die ostendit. Non enim anima Christi est regnum Dei, in quo beati, ut in fine suo quiescunt et jucundantur, sed Christi deitas est tale regnum quod regnum petierat latro, quod potest ostendere cum vult, et quibus vult in quocumque loco sint : Unde etiam in inferno patribus suam deitatem ostendit. Unde et Thomas in tertia parte Summæ q. lii, art. iv ad tertium dicit, quod illud verbum, quod Dominus in cruce pendens dixit latroni : *Hodie mecum eris in paradiso ;* intelligendum est non de paradiso terrestri corporeo, sed de paradiso spirituali, in quo esse dicuntur quicumque divina gloria perfruuntur. Unde latro loco quidem cum Christo ad infernum descendit, ut cum Christo esset, quia dictum est ei : *Hodie mecum eris in paradiso ;* sed præmio in paradiso fuit, quia ibi deitate Christi fruebatur, sicut et alii sancti.

14. « Dominus etiam Bonaventura in scripto suo supra tertium lib. sententiarum, dist. xxii, q. vi in solutione ad primum articulum sic dicit : Ad illud, quod objicitur de auctoritate Domini in Lucam : *Hodie mecum eris in paradiso ;* dicendum quod, sicut dicit Augustinus hoc verbum exponens, paradisus ibi dicitur non locus empyrei, nec locus paradisi terrestris, sed ipsa Dei visio : ubicumque enim homo sit, dum tamen aperte videat, potest dici esse in paradiso. Hanc autem deductionem istius promissionis Domini facit Augustinus in lib. de præscientia Dei ad Dardanum circa principium dicens : Cum Christum dicas hominem perfectum ; non est autem homo perfectus, si vel anima carni, vel animæ ipsa mens humana defuerit. Si igitur secum hominem, quem Verbum Dei suscepit, putamus dictum esse : *Hodie mecum eris in paradiso ;* non ex his verbis in cælo existimandus est esse paradisus, neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Jesus ; sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem. Et de carne quidem, quod eo' die in sepulchro sit posita, manifestum est per Evangelium ; quod vero illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat : sed in sepulchro paradisum nullus intelligit ; et sic si quisquam ita esset absurdus, ut hoc sæpe conaretur, eo quod illud sepulchrum in horto erat, certe hinc ab ista opinione revocaretur, quia ille, cui dictum est : *Hodie mecum eris in paradiso ;* nullo die cum Christo fuit in illo sepulchro, nec ejus fidei pro magno munere offerretur sepultura carnis, nihil gaudii vel doloris in morte sentientis, cum ille de requie, ubi sensus est, cogitaret.

« Præstat igitur, ut si secundum hominem dictum est : *Hodie mecum eris in paradiso*, in inferno intelligatur esse paradisus, ubi erat eo die futurus secundum humanam animam Christus. Utrum autem sinus ille Abrahæ, ubi dives impius cum in tormentis esset inferni, requiescentem pauperem vidit, vel paradisi censendus vocabulo vel ad inferos pertinere existimandus sit, non facile dixerim ; non enim facile alicubi Scripturarum inferorum nomen positum in bono invenitur. Ex quibus postea concludit, quod cum secundum hominem, vel ejus partes non possit rationabiliter intelligi, quod Dominus dixit latroni : *Hodie mecum eris in paradiso*, quod intelligatur, quod cum eo erat futurus, oportet quod fuerit cum Christo dicta die secundum deitatem. Unde dicit quod sensus iste est multo expeditior, et ab omnibus ambiguitatibus liber, si non secundum id quod homo erat, sed secundum id quod Deus erat Christus, dixisse accipiatur : *Hodie mecum eris in paradiso.* Homo quippe Christus illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus erat : Deus vero idem ipse Christus ubique semper est ; est enim virtus et sapientia Dei, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter. Ubicumque sit ergo paradisus, quisquis beatorum

[1] Cap. 24. — [2] Cap. 25.

ibi est cum illo, ubi est, qui ubique est. Et infra : Recte dici potuit : *Hodie mecum eris in paradiso ;* cum juxta humanam humilitatem per carnem in sepulchro, per animam in inferno illo die futurus erat : juxta divinam vero immobilitatem nunquam de paradiso, quia ubique semper est, recessisset. Ex quibus verbis Augustini clare habetur, quod anima latronis illa die fuit cum Christo secundum ejus deitatem : esse autem cum Christo secundum ejus deitatem, non est nisi ejus deitatem videre, et frui ipsa, quod est vere et in re beatum esse, dicente Domino Joannis XVII : *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum : ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi* ». Eamdem sententiam reliquo capite et proximo XXVI [1] corroborat Benedictus, eoque falsas hæreticorum verba Christi in alienum sensum detorquentium interpretationes ex Cassiano refellit, adjectis aliis octo capitibus [2] quibus animas ante judicium, conquisitis sanctorum Patrum auctoritatibus, divinæ essentiæ visione potiri confirmat. Hisque primum Commentarium absolvit.

In secundo tractatu agit Benedictus de statu animarum, quæ lethali noxa devinctæ e corpore excesserunt, ac primis sex capitibus tum illas tum aliquos dæmones in inferno inferiore cruciari flammis ostendit, sive eæ animæ in Testamento veteri sive in novo e corpore abierint : nulla vero temporis mora retardari illarum supplicium ita demonstrat.

« Quod [3] animæ impiorum hominum statim post mortem ad infernum perducantur. C. VII.

« Et ne dicatur quod descensus eorum ad inferos retardetur per aliqua spatia temporis, Job ostendit, quod statim ad infernum descendunt, qui loquens de impiis divitibus XXI cap. dicit : *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt ;* quod exponens Gregorius XV libro Moralium capite 23 dicit : Ecce beatus vir eorum gaudia diu narraverat. Quomodo nunc asserit, quod in puncto ad inferna descendant, nisi quod omnis longitudo temporis vitæ præsentis punctus esse cognoscitur cum fine terminatur ? cum enim ad extremum quisque perducitur, de præterito jam nihil tenet, cui tempora cuncta dilapsa sunt : in futuro nihil habet, quia unius horæ momenta non restant. Vita ergo, qua sic angustari potuit, punctus fuit : ut enim jam prædiximus, in puncto stylum ponimus et levamus. Quasi ergo in puncto vitam tetigit, qui hanc accepit et amisit, et secundum hoc in puncto ad inferna descendunt, qui statim, hac vita præsenti terminata, ad inferni pœnas trahuntur.

« Unde et Luc. XII Dominus dicit de divite cujus ager uberes fructus attulit : qui dicebat in corde suo : *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, quiesce, comede, bibe, epulare ; dixit autem illi Deus : Stulte, animam tuam hac nocte repetunt a te, quæ autem parasti cujus erunt?* Ubi dicit glossa. Qui longa tibi tempora divitiarum promittebas, hac nocte præreptus aliis congregata relinques. Dicit autem : *Repetunt a te ;* secundum Chrysostomum : Exposcebant enim eam terribiles quædam virtutes ad hoc missæ, quoniam si de civitate in civitatem transeuntes egemus ductore, multo magis anima absoluta a corpore ad futuram vitam transmigrans indigebit ducatu. Ob hoc multoties recusat anima et regreditur in profundum, cum debet exire a corpore : semper enim stimulat nos conscientia peccatorum, sed præcipue cum debemus trahi ad terribile judicium, tunc enim tota congeries criminum innovatur, et præ oculis posita mentem percellit : et sicut carcerati semper quidem dolorosi sunt, tunc autem præcipue, cum debent judici præsentari, sic et anima maxime in ipso tempore de peccato cruciatur et dolet, cum fuerit evulsa : tunc dicti exactores animam tribulatam in nocte ducunt ad judicium, quia ad damnationem et perpetuas tenebras trahuntur. Unde Gregorius XXII lib. Moralium cap. 11 loquens de isto divite, dicit : Animam tuam repetunt a te dæmones ; eadem nocte sublatus est, qui in rerum sibi abundantia multa tempora fuerat præstolatus. Et XXV lib. Moralium cap. 11 loquens de eodem divite dicit exponens illud Job XXIV : *Subito morientur.* Quantumlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito et repente tolluntur, quia finem suum cogitando providere nesciunt : subitum est quod ante cogitari non potuit : subito dives ille sublatus est, qui horrea, quæ præparabat, deseruit ; et inferni locum, quem non prævidebat, invenit. Ad aliud animam exercebat per cogitationem, sed ad aliud emisit per sententiam. Aliud dum viveret contemplatus est, dum moreretur expertus : reliquit enim tractata temporalia, et inopinata invenit æterna ; unde et propter hanc ignorantiam cæcitatis suæ bene per divinam sententiam dicitur : Hac nocte animam tuam repetunt a te, in nocte quippe ablata est, quæ in obscuritate est cordis amissa : in nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati præyideret. Sic igitur, cum secundum Job iniqui in puncto ad inferna descendunt, id est, hac vita præsenti finita, quæ vicem puncti habet, et secundum Domini sententiam juxta expositionem Chrysostomi et Gregorii illa nocte, qua repetita est a dæmonibus anima divitis, sit ad Dei judicium adducta, et infernum invenerit ; manifestum est, ut videtur, quod perfectorum iniquorum animæ statim, cum de hoc corpore exeunt, ad infernum per dæmones trahuntur ». Proximo capite [1] ex textu Apocalypsis XIX, quo refertur antichristum et ejus signiferos in stagnum ignis mersos ante judicium idem confir-

[1] Cap. 26. — [2] Cap. 27. etc. — [3] Tract. II. c. 7.

[1] Cap. 8.

matur; idemque nono et decimo capitibus [1] probare pergit.

In tertio Commentario multis capitibus animas post judicium beatiores futuras contendit, adversus potiorem theologorum partem quam ante, quamvis ante divinæ essentiæ visione sint potitæ: contra vero damnatorum animas et dæmones gravioribus suppliciis post judicium discruciandos: ac primum Dei triplex judicium distinguit; primum in mundi exordio in angelos tum bonos, tum malos, tum in humanum genus ob principis illius peccatum; medium post cujusque mortem; postremum in orbis consummatione: et horum discrimina subinde percurrit. Tum neque homines, neque angelos sanctos scire omnia merita vel demerita hominum, ob quæ a Deo ante judicium generale indicantur, ex sacris apud Zachariam et Danielem oraculis indicat. Humanæ etiam mentis arcana ipsos latere, ni Deus ea ipsis pandat: similiter divinam præscientiam de salvandis vel damnandis hominibus singulari providentia occultam esse tum hominibus ipsis, tum angelis beatis, nisi Deus revelet. Et quia causæ judiciorum Dei iisdem sunt abditæ, idcirco, ut Dei judicia appareant omnibus justissima, fore generale judicium, in quo eorumdem divinorum judiciorum causæ pandentur: tum omnium merita et demerita patefactum iri, ob quæ præmio vel supplicio afficiantur, et ante id tempus illa beatos latere: ex eo vero, quod jam omnia, quæ cupiunt non habeant, beatiores futuros elicit.

15. In quarto vero tractatu adversariorum argumenta, quibus animas a corporibus secretas Dei visionem non assecuturas, nisi post judicium, contendebant, dissolvit; ac primum admodum imbelle illud est, quod obscuræ interpretationi adductæ a S. Bernardo explicante sacrum ænigma in Apocalypsi expressum, ubi Joannes animas martyrum sub altare Dei ante judicium generale se vidisse refert, innixum est; atque ita refellitur [2]: « Simul ista stant, quod animæ martyrum sint sub altare Dei, id est, sub Christi humanitate, et tamen nihilominus Dei essentiam vident: nec unum istorum excludit aliud, imo simul stant, quod manifeste patet. Constat enim ex Scriptura divina, quod sancti angeli etiam ordinis inferioris, qui deputati sunt ad custodiam parvulorum, Dei essentiam vident, juxta illud quod Dominus dicit Matthæi xviii de angelis parvulorum: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est;* et tamen non soli angeli inferioris ordinis sed etiam Angeli superioris ordinis sunt et semper erunt in futurum sub Christi humanitate. Homines etiam beati post resurrectionem et post generale judicium semper erunt sub Christi humanitate; et tamen hoc non obstante angeli sancti tam inferioris ordinis quam supremi Dei essentiam vident, nullo contradicente. Sancti etiam homines post generale judicium etiam secundum eorum positionem Dei essentiam videbunt. Quod autem sub Christi humanitate sint angeli etiam superni, patet per illud quod dicit Petrus prima Petri iii loquens de Christo secundum quod est homo: *Qui est in dextera Dei Patris, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cælum, subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.* Ubi dicit glossa: Semper angelos subjectos fuisse Filio Dei non dubitamus: sed hic ideo subjectionis meminit, ut assumptam humanitatem ita in resurrectione sublatam monstraret, quod omni angelicæ dignitatis potentiæ præferatur, juxta illud Psalmi: *Omnia subjecit sub pedibus ejus.* Quod dictum prophetæ deducens Apostolus ad Hebræos ii dicit: *Minuisti eum paulo minus ab angelis: gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod ei omnia subjecit, nihil dimisit non ei subjectum.* Ubi dicit glossa: Minuisti eum per passibilem naturam: minoratus est enim, dum se exinanivit, formam servi accipiendo. Propter ergo hanc passibilem naturam, quam accepit, minoratus est ab angelis, quia mortalis et passibilis fuit: sed paulominus, quia etsi passibilis, tamen imperabat angelis, quia sine peccato erat. Sed post ad similitudinem triumphantis coronasti eum, id est undique circumdedisti gloria in resurrectione et ascensione, et honore in consessu Patris. Vel gloria, id est claritate immortalitatis et honore, quia sibi flectitur omne genu. Et constituisti eum, ut stabilem super opera manuum tuarum. Ecce potestas Christi ostenditur: ut enim a Domini opere nihil excipitur, ita nec a Christi potestate. Et attende quod non simpliciter ait: Super opera, sed addit: Manuum tuarum, id est, super digniora etiam opera, scilicet super angelos et homines, quæ per excellentiam dicuntur opera manuum. Et non solum constitutus est super opera, ut dignior, sed etiam omnes subjecit sub pedibus ejus, id est, potestati ejus in dominio, ut adorent illum et vereantur: posset enim superior esse, et tamen omnibus non dominari, et ideo ait: *Subjecisti omnia sub pedibus ejus;* nulla enim creatura erit ei non subjecta, cui primates, ut ita dicam, Spiritus subjiciuntur. In eo autem, quod scriptum: *Subjecit ei omnia*; id est, subjecta ei ostendit omnia: nihil dimisit non subjectum ei, id est nihil excepit de omnibus, dum enim dicit omnia, nec terrena excepit nec cælestia.

16. « Et idem Apostolus ad Ephesios primo dicit: *Suscitans Christum a mortuis, et constituens illum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum et potestatem, et virtutem et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit*

[1] Cap. 9 et 10. — [2] Tract. iv. c. 9.

caput super omnem Ecclesiam. Quod exponens glossa, dicit: Dei Filius, ut est homo, factus super omnes cælos esse dicitur, et super omnem creaturam habens nomen Dei per naturam, non per adoptionem. Et ne videretur præesse omni creaturæ dignitate tantum, et non potestate, subdit: *Et omnia subjecit sub pedibus ejus;* id est, sub humanitate ejus, quæ significatur per pedes, quia sicut pes est inferior pars corporis, ita in Christo inferior natura est humanitas, quam etiam angeli adorant, et ipsi homini Christo omnia subsunt. Cum ergo Angeli sint sub Christi humanitate, et sic, etiamsi per altare illud, sub quo visæ sunt animæ martyrum, Christi humanitas significetur, ipsi sint sub altare, et tamen hoc non obstante Dei essentiam vident; omnes etiam sancti post resurrectionem generalem et post judicium sint sub Christi humanitate, et tunc magis omnia subsint ei, quam nunc, dicente Apostolo ad Hebr. II: Nunc necdum videmus omnia subjecta ei; sed tunc omnia subjecta erunt secundum glossam sive voluntarie sive necessarie: et tamen, hoc non obstante, sancti videbunt post judicium Dei essentiam; secundum quod etiam positio ponit, manifestum est, quod ex hoc, quod animæ martyrum nunc sunt sub altare, id est sub humanitate Christi, non sequitur, quod Dei essentiam non videant. Unde ista prima ratio ratione istius dicti non tenet nec concludit propositum gratia formæ, nec etiam materiæ, ut dictum est supra, cum etiam sancti, de istis animabus loquentes, dicant quod Dei essentiam vident ».

Subjiciuntur aliæ Remigii et Ambrosii interpretationes illius textus Apocalypsis, quibus animæ martyrum sub altare esse referuntur, quia nondum corporibus gloria donatis conjunctæ sunt, et id Christi beneficio se assecuturas sperant, et eas dici Christi altare, et nunc esse subtus se, dein vero in se post resurrectionem futuras; ac licet Christi humanitas illo altari adumbretur, non tamen colligi carere ipsas divina visione: « Sunt enim, inquit, sub Christi humanitate, quia ei in gratia et sapientia ac gloria nec nunc, nec postea æquari possunt. Sunt etiam sub Christi humanitate, sicut membra sub capite: ipse enim caput est totius Ecclesiæ, quæ est in cælo vel in terra, et ab eo sicut a capite suo omnes sancti sive angeli sive homines accipiunt influentiam donorum spiritualium ».

Reliqua argumenta sive petita[1] ex verbis prophetæ: *Tunc imponent super altare tuum vitulos;* sive ex Bernardo dicente[2] animas post judicium super altare futuras visione et contemplatione Dei, levia sunt, cum verba, prophetica quidem, symbolica sint, ex quibus nihil potest elici. Bernardus vero, licet affirmet animas post judicium divinæ essentiæ visione potituras, non tamen negat quin etiam ante eadem perfruantur. Ex eo[3] autem quod omnes revelationes divinorum arcanorum de hominum salute dimanent ad angelos, et animas sanctorum a Deo media Christi humanitate ante judicium generale, ideo dici sub ipsa versari, post judicium vero proxime a Deo omnes illustrationes manaturas. Ostenditur[1] quoque ex sanctorum Gregorii et Bernardi interpretatione textus Evangelici, quod Christus faciet post judicium electos discumbere, non inferri posse quoque electos ante judicium cælesti mensæ, in qua divina pascuntur gloria, non accubuisse. Non[2] etiam ex hoc Joannis oraculo: *Filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus: scimus quod cum apparuerit, similes ei erimus;* concludi sanctorum animas ante generale judicium divina essentia non perfrui.

Auctoritas[3] ex voce sponsæ. *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me,* quæsita non ita accipienda, ut læva, id est, præsentia humanitatis Christi perfruantur ante judicium, post illud vero dexteræ, id est visionis beatificæ complexu foveantur sanctorum animæ; sed cum Beda VI lib. super Cantica ita exponenda[4]: « Per lævam, inquit, sacramenta incarnationis Christi, et præsentia ejus dona designantur: per dexteram vero ea, quæ in futuro percipiunt electi præmia figurantur, in quibus non solum visio divinæ majestatis, sed et gloria ejus clarificatæ humanitatis unius ejusdemque mediatoris et Dei et hominum ». Similiter[5] non recte explicari animas sanctorum requiescere, nisi in divina visione et fruitione conquiescant, quod argumentum ad finem primæ partis quarti tractatus urget Benedictus. In secunda vero parte, quæ amplissima est, et centum quinquaginta duo capita complectitur, rationes et auctoritates ab adversariis adductas confutat. Et hanc, uti quintum et sextum Commentarium de statu dæmonum, et damnatorum prætermittimus, cum in molem ingentis voluminis assurgant.

In conclusione vero operis hæc addit: « Plures auctoritates non habeo scriptas istorum, et ideo non respondi ad alias, si quæ sunt: sed paratus ero respondere quando invenero ipsas scriptas, prout Dominus imbecillitatem mei ingenii adjuverit ». Et infra: « Nihilominus tamen, quia non confido de meo ingenio, vel scientia ac memoria, quæ modica sunt et imbecillia, maxime attentis materiis, de quibus supra actum est, quæ difficiles sunt in se, et procul a sensibus nostris et nostra ratione naturali, et solum per auctoritates Scripturæ divinæ, vel determinationem Ecclesiæ, aut per dicta sanctorum probari habent; totum quidquid per me dictum est, nunc et alias in istis materiis pono in judicio sanctæ Apostolicæ Sedis, volens sequi in omnibus determinationes ejus, et non meas imaginationes vel ratiocinatio-

[1] Cap. 10. — [2] Cap. 11. — [3] Cap. 12.

[1] Cap. 13 et 14. — [2] Cap. 15. — [3] Cap. 16. — [4] Cap. 17. — [5] Cap. 18.

nes. Nec solum determinationibus volo stare, imo etiam cuicumque veriori sententiæ, dummodo illa sententia appareat, quod sit a sapientibus sequenda ut vera et Catholica ».

17. *Ludovicus Bavarus, revocatis suis perperam gestis per litteras supplicat Pontifici promissa pacta sacramento sanciens.* — Discussis superiori Pontifici a sanctione tenebris errorum, quos in decem capita distinguit Aymericus [1], fideique orthodoxæ in luce collocata veritate, Benedictus ad restituendam in suum splendorem Ecclesiam, atque innumeras oves a vitæ pascuis aberrantes gregi Dominico aggregandas, ne pastoris optimi muneri deesset, cœptum superiori anno de Ludovico Bavaro reconciliatione tractatum urgebat. Perfecta res non fuerat, ut ex Benedicti ad Francorum regem pridie kal. Augusti datis litteris [2] constat, cum ipse Pontifex, ut juribus Ecclesiæ ac Francorum et Siciliæ regum rebus consuleret (capitales inter Robertum ac Ludovicum inimicitias intercessisse jam vidimus) Ludovici oratores non idonea fultos ad rem præstandam auctoritate dimisisset in Germaniam, ut consulto Bavaro ad rem in exitum perducendam redirent. Instituti vero sunt procuratores, ut Benedicto omnia officia ac sacramenta præstarent, quæ a regibus Romanorum exhiberi mos esset : omnia in Joannem XXII gesta suo nomine rescinderent : latas in Robertum regem ac principes Siculos, Florentinos et alios, qui cum Henrico VII bellum gesserant, sententias convellerent : terrarum Ecclesiæ donationes abrogarent : injurias a quibusvis contra rem imperii illatas remitterent; denique sacramento spondereut, nullas ditionis Ecclesiasticæ terras occupanda, aut clientes illius ulla molestia lacessitum iri. Quibus dicta cardinalis Baronii consentiunt [3] : « Hoc, inquit, anno apud Nirimberg Ludovicus Bavarus constituit procuratores, quos misit legatos ad Benedictum Romanum Pontificem, qui ab eo impetrarent absolutionem de commissis in Romanam Ecclesiam de favore præstito hæreticis, et de rebellione, quam fecerat ipsi Joanni XXII deque intrusione in imperium absque auctoritate Sedis Apostolicæ, deque favore præstito Galeatio vicecomiti. Præcepit eosdem legatos procuratores recipere, quam dedisset Romanus Pontifex sententiam de commissis juxta voluntatem ipsius. Extat ipsum Diploma ejusdem de iisdem in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Sunt hac de re duo publica documenta [4] a Ludovico confecta hoc anno, quæ etiam in Archivo inferiori Avenionensi in charta pergamena exarata [5] gerente legationem Avenionensem Octavio Aquaviva card. anno Christi MDXCIV reperta sunt, ac Romam translata. Primum hac verborum formula conceptum est :

18. « Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Benedicto XII, divina providente clementia, sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Ludovicus Dei gratia Romanorum rex, semper Augustus suus filius devotus, cum sui et regni Romanorum recommendatione, devota pedum oscula beatorum.

« Noverit sanctitas vestra nobis quamplurimum veneranda, quod nos confisi de fidelitate, providentia et sinceritate spectabilium virorum Ludovici senioris et Ludovici junioris de Ottingen comitum, fratris Henrici de Siphingen Ordinis S. Mariæ fratrum Theutonicorum commendatoris domorum in Ulma et Vardes, Eberardi de Tummonu archidiaconi, Marquardi de Randek junioris canonici professoris canonicorum S. Augustini, et magistri Udalrici de Augusta nostri protonotarii secretariorum nostrorum specialium, eosdem Ludovicum de Ottingen comitem juniorem, fratrem Henricum de Siphingen, Marquardum de Randek et magistrum Udalricum protonotarium nostrum præfatos absentes tanquam præsentes, Ludovicum de Ottingen comitem seniorem, et Eberhardum de Tummonu præsentes et mandatum nostrum sponte recipientes », et infra, « ordinamus modis omnibus, quibus melius de jure facere possumus et valemus, nostros veros, certos et legitimos procuratores », et infra, « dantes speciale mandatum vice et nomine nostro et pro nobis sanctitati vestræ et coram sanctitate vestra, et ubicumque eidem sanctitati vestræ placuerit et visum fuerit expedire præstandi, concedendi et promittendi, faciendi et confirmandi vice et nomine nostro et pro nobis omnia juramenta, omnes obedientias, promissiones, concessiones, donationes, notificationes, confirmationes et cætera omnia, quæ olim electi in reges Romanorum et assumpti ad imperium, sive etiam non assumpti, sive antequam assumerentur, sive post per se vel alios summis Pontificibus et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, seu aliorum alteri, per se vel alios recipientibus seu recipienti, reperiuntur suis temporibus præstitisse, fecisse, confirmasse seu quomodolibet concessisse.

« Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis annullandi et revocandi, nulla et irrita pronuntiandi omnia, quæ dicta et facta sunt contra dominum quondam felicis recordationis dominum papam Joannem XXII et contra sanctæ Ecclesiæ determinationes, et quæcumque alia titulo imperiali dicta vel facta per nos existunt : et sicut de facto dicta vel facta existunt, ita ea omnia irrita et nulla pronuntiandi. Item quia per dominum Henricum imperatorem ultimum, seu auctoritate ipsius plures processus, et etiam plures sententiæ capitales, et proscriptiones bonorum, et aliarum pœnarum et mulctarum diversarum inflictivæ diversis temporibus promulgatæ fuisse dicuntur, tam contra

[1] Aymer. II. p. Direct inquis. q. VIII — [2] Tom. I. Ep. secr. CDLXXXI. — [3] Baron. in Not. Ms. ad an. 1336. — [4] Ext. in arce S. Angeli et in lib. Priv. Rom. Eccles. Tom. II. p. 232. et inter collect. Plat. jussu Sixti IV. congesta tom. II. pag. 249. — [5] Signata sunt num. 109 et 138.

excellentem principem dominum Robertum regem Siciliæ illustrem et contra magnificos viros dominum Philippum quondam principem Tarenti et Joannem ducem Duratii tunc principem Achaiæ quondam ejusdem regis germanos, ac etiam contra vassallos et alios eidem regi Siciliæ mediate vel immediate subjectos regni Siciliæ et comitatus Provinciæ et Folcalquerii et Pedemontis et aliarum terrarum ejusdem regis Siciliæ ; quam contra nonnullos cives et incolas civitatis Romanæ, necnon contra civitatem et commune Florentinorum, et potestatem, capitaneos, officiales, ministros et nonnullas singulares ejusdem civitatis personas, et etiam contra plures alias civitates et loca, et contra nonnullas personas singulares, quæ quidem civitates et personæ tempore dicti domini Henrici adhæserunt regi Siciliæ præfato; damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum potestatem promittendi, et nos obligandi, quod omnes hujusmodi processus et sententias propter quoscumque etiam vel qualescumque excessus, inobedientias, rebelliones et injurias ipsi processus facti fuerint, et sententiæ promulgatæ, priusquam assumpti fuerimus a sanctitate vestra in regem Romanorum, revocabimus et eos et effectum eorum annullabimus ». Et infra.

19. « Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum potestatem, ut supra, omnes processus factos et quaslibet sententias latas et quæcumque alia, quocumque nomine censeantur, Romæ seu ubicumque alibi gesta per nos, vel per alios nostro nomine vel auctoritate sub imperiali titulo, nulla esse, et cassa et irrita vice et nomine nostro et pro nobis pronuntiandi et declarandi, illa etiam, quatenus processerunt de facto, annullandi et penitus revocandi. Specialiter etiam damus ipsis et cuilibet eorum in solidum nomine, quo supra, potestatem revocandi donationes terrarum Ecclesiarum in speciali, si quæ per nos vel auctoritate nostra factæ sunt, vel appareant vel in futurum apparebunt. Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis ob reverentiam sanctitatis vestræ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et etiam propter bonum pacis, vobis et successoribus vestris dandi, concedendi, irrevocabiliter plenam et liberam potestatem per biennium duraturam (computandum a tempore, quo approbati fuerimus, et potestatem hujusmodi concesserimus) vestræ sanctitati quietandi et remittendi omnibus civitatibus et communitatibus quorumcumque locorum omnium partium Italiæ, necnon de quibuslibet personis singularibus partium earumdem, cujuscumque status aut conditionis existant, omnes injurias, rebelliones, inobedientias et offensas commissas hactenus quantumcumque et quomodocumque contra imperium et reges ac imperatores Romanos, seu officiales, ministros vel gentes eorum a quinquaginta annis et citra ». Et infra :

« Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam et liberam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro ac pro nobis promittendi, et in animam nostram jurandi, quod non occupabimus, nec recipiemus, nec acquiremus, nec quovis modo usurpabimus Romam aut provincias, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, terras alias, seu territoria vel loca Ecclesiæ Romanæ in Italia vel ubilibet extra Italiam constituta; et specialiter nec regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, quæ directo dominio et feudo ejusdem Ecclesiæ Romanæ esse noscuntur, nec alia feuda, retrofeuda, seu quælibet alia loca, ad eamdem Ecclesiam mediate vel immediate spectantia, nec jura, personas vel res reliquas in eisdem : nec dabimus, nec concedemus ullo unquam tempore in perpetuum vel ad tempus aliquod de prædictis sub colore, conditione aut titulo quibuscumque.

20. « Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro ac pro nobis promittendi, et in animam nostram jurandi, quod prædictam Romanam Ecclesiam, aut vos seu successores vestros, vel officiales, ministros, vassallos et subditos eorum non inquietabimus vel quomodolibet molestabimus in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, terris aliis et territoriis supradictis, seu aliquo prædictorum : nec in casu etiam aliquo reges prædictorum regnorum, aut ministros, vassallos et subditos eorum in regnis prædictis, seu pro eis, vel aliqua eorum parte aliquatenus molestabimus : nec aliquod dominium, jurisdictionem, superioritatem, servitutem, potestariam, capitaneatum vel aliud officium quodcumque, quocumque nomine censeatur, accipiemus per nos vel alios exercebimus in prædictis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusinò, locis, terri aliis, et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem : nec etiam fidelitatem, recognitionem, advocationem aliquam quovis modo recipiemus pro Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel pro aliquo eorumdem : nec etiam pro quibuscumque rebus vel juribus in præmissis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel in eorum vel aliquibus eorum pertinentiis constitutis : etiamsi nobis a quibuslibet civitatibus vel personis singularibus offerentur ; nec jus etiam aliud qualecumque vindicabimus, acquiremus, vel occupabimus, seu quomodolibet per nos vel alium seu alios usurpabimus, recipiemus vel exercebimus; nec concedemus etiam recipi vel haberi in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venu-

sino, locis, terris aliis et territoriis supradictis : et specialiter in provinciis, civitatibus, terris et locis et territoriis eorumdem expressis in quibusdam litteris dicti domini quondam Henrici imperatoris, quorum tenor sequitur in hæc verba : Ferventi desiderio cupientes sanctitatis vestræ pedibus, et Apostolicæ Sedi toto corde et animo zelum nostræ reverentiæ, fidei et devotionis offerre, etc. » Inferuntur a Ludovico Henrici VII imperatoris datæ ad Clementem V litteræ anno Domini MCCCX, regni ipsius an. II, Lausanæ (non Rusanæ, ut quidam perperam scripsere) V id. Octobris exaratæ, quas nos suo loco attulimus[1].

Instruxit quoque Ludovicus auctoritate suos oratores, ut sacramento se devincirent ejus nomine, ipsum nunquam Siciliam, ditionem Ecclesiasticam, vel aliorum clientum terras invasurum, ac si fidem infringeret, gravioribus pœnis irretitum tenendum profiterentur : ad Urbem, non nisi vocatum a Pontifice ad imperiale diadema excipiendum accessurum, eademque die discessurum : gesta omnia contra jura Pontificia revocaturum, non ingressurum Italiam vel ejus administrationem suscepturum antequam rex Romanorum a Sede Apostolica confirmatus esset : adepta regni confirmatione, præfectos quos in Etruriam vel Insubriam mitteret, jurejurando adacturum, Pontifici atque administris illius studio et opera adfuturos, nec Siciliam, Sardiniam aut Pontificias terras infestaturos, in ipsisve dominatum correpturos. Præterea jussi a Ludovico procuratores promittere, ipsum excurrente ab inunctione imperiali octavo die superiora omnia rata habiturum : intrusos in Ecclesias occupato gradu depulsurum, acturum cum Germanis principibus, ut si ipse promissa violaret, sponderent arma in eum se conversuros : quod ad eas terras attinebat, quas rex Siciliæ ab Ecclesia jure fiduciario non acceperat, controversiam ex Pontificia voluntate compositurum : creaturum Robertum in Etruria imperii legatum : cum eo fœdus ad Pontificium arbitrium initurum ; ac si quæ obscuriora in dictis forent, penes Sedem Apostolicam ea illustrandi, deque dubiis pronuntiandi futuram auctoritatem. Quæ omnia suis distincta capitibus subjectaque verborum forma concepta sunt :

21. « Item damus dictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, pro prædictis adimplendis et observandis pœnas infrascriptas vice et nomine nostro et pro nobis recipiendi, et ad eas nos obligandi et adstringendi ; videlicet quod, si super præmissis vel aliquo præmissorum, quæ in duobus dictis articulis immediate præcedentibus continentur, molestaverimus seu molestari fecerimus Romanam Ecclesiam, regna, provincias, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, loca, terras alias et territoria supradicta vel aliquid eorumdem invadendo, occupando, seu quomodolibet acquirendo, vel eorum aliquid in toto vel in parte aliqua (nisi super hoc moniti per Romanum Pontificem vel auctoritatem ipsius infra tres menses post monitionem hujusmodi immediate sequentes a taliter attentatis destiterimus, et ea omnia et singula, in quibus offenderimus, in pristinum statum reduxerimus) excommunicationis sententiam cum valitoribus et sequacibus nostris eo ipso incurramus : et si infra tres menses, dictos alios tres menses immediate sequentes, non fecerimus, tota terra nobis subjecta ad hoc nobis vel nostris præbens auxilium, vel favorem, sic eo ipso Ecclesiastico supponatur interdicto, quod si infra tres menses alios, prædictos sex menses immediate sequentes, monitioni prædictæ non paruerimus cum effectu, et per alios tres menses prædictos novem menses immediate sequentes, de gratia exspectati monitioni non paruerimus, ut præfertur, liberum sit Romano Pontifici, prout sibi expedire videbitur, ad alias pœnas procedere contra nos ; privando etiam, si sibi videbitur, imperiali, regia et qualibet alia dignitate absque alia vocatione vel juris solemnitate. Monitio tamen prædicta sic fiat, si commode fieri possit, ut nos personaliter apprehendat : quod si sic non possit commode fieri, super quo stare promittimus simplici assertioni domini nostri summi Pontificis, possit fieri ipsa mentio in Romana curia per publicum Instrumentum et solemne, sicut consueverunt fieri in Romana curia citationes, et processus contra absentes, quorum præsentia sive domicilia non possunt libere tuteve adiri.

22. « Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, promittendi vice et nomine nostro, et pro nobis et in animam nostram jurandi quod ad evitandam occasionem veniendi contra prædicta vel aliquod prædictorum, ante diem nobis pro coronatione nostra imperiali præfigendum, non ingrediemur Urbem Romanam ; quodque eadem die, vero et legitimo impedimento cessante, imperialem recipiemus coronam ; et si illa die fuerimus vere et legitime impediti, die alia dictam accipiemus coronam ; et ipsa die, qua coronam hujusmodi receperimus, dictam Urbem, vero ac legitimo impedimento cessante, exibimus cum tota etiam quantum in nobis fuerit, gente nostra : et cessante etiam impedimento legitimo continuatis moderatis dietis extra totam terram Romanæ Ecclesiæ nos nostros gressus transferemus versus terras nobis subjectas, nunquam postmodum ad Urbem vel ad alias terras Romanæ Ecclesiæ, nisi de speciali licentia Sedis Apostolicæ, accessuri : et sive ibi, sive alibi imperialem receperimus coronam, terras Ecclesiæ non introibimus, nec in ipsis manebimus.

« Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promit-

[1] An. Chr. 1310. num. 3. etc.

tendi, ac in animam nostram jurandi, quod super iis vel eorum aliquo nullum impedimentum fingemus aut præstabimus, aut fingi vel præstari per nos vel alios quantum in nobis fuerit, permittemus. Item vice et nomine nostro pro nobis promittendi ac in animam nostram jurandi, quod contra præfata vel eorum aliquod nullatenus per nos vel alios veniemus : et si contrarium quovis modo contingeret fieri per nos vel alios nomine nostro quandocumque, statim cum hoc ad nostram notitiam deductum fuerit, illud revocabimus et faciemus, quantum in nobis fuerit, effectualiter revocare; et pro non facto volemus et decernemus haberi.

23. « Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, si per præfatum dominum Henricum imperatorem, per nos seu quemcumque alium vel alios, nostro vel alterius nostrorum nomine seu auctoritate aliquæ sententiæ fuerint promulgatæ, seu processus aliqui facti, seu arrestationes personarum aut rerum, aut aliqua ad jurisdictionem pertinentia quandocumque attentata in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, civitatibus, comitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis et terris aliis, et territoriis supradictis vel in aliquo eorumdem, immediate vel mediate subjectis; illa omnia vice et nomine nostro et pro nobis decernendi et promulgandi esse nulla; quodque si aliquæ fidelitates, homagia, obedientiæ, advocationes, donationes, obligationes, occupationes seu concessiones qualescumque a prædicto domino Henrico vel a nobis aut altero nostrum per nos, vel alium seu alios factæ fuerint seu receptæ pro Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis vel eorum aliquo, vel pro quibuslibet rebus et juribus, in eis, vel sub eis etiam constitutis a quibuscumque civitatibus vel personis etiam singularibus quovis modo; illa omnia fore nulla pronuntiandi, et quatenus processerunt de facto totaliter revocandi, et vice ac nomine nostro promittendi et firmandi, quod ea omnia et singula pro non facto volemus et decernemus et promulgabimus haberi.

« Item damus dictis nostris procuratoribus et eorum cuilibet in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro promittendi et jurandi, quod non ingrediemur partes Italiæ, nec in eis, nec de eis per nos vel alium seu alios aliquid administrabimus, aut quomodolibet disponemus, donec approbationem Apostolicam personæ nostræ fuerimus assecuti. Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, ut supra, quod quandocumque post approbationem prædictam in Lombardiam et Tusciam vel earum alteram aliquem vel aliquos mittemus vel constituemus in eis, faciemus eum et eos jurare, ut adjutor et adjutores domini papæ et ejus officialium sint ad defendendum Romanam Ecclesiam, necnon regna, provincias, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, loca, terras alias et territoria supradicta. Item quod non occupabunt, nec recipient, nec acquirent, nec quovis modo usurpabunt Romam aut provincias, regna, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, loca, terras alias et territoria supradicta Romanæ Ecclesiæ, in Italia vel ubilibet extra Italiam constituta; et specialiter nec regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, quæ de directo dominio, jure et feudo ejusdem Romanæ Ecclesiæ esse noscuntur, nec alia feuda, retrofeuda, seu quælibet alia loca ad eamdem Ecclesiam mediate vel immediate spectantia, nec jura, personas vel res aliquas in eisdem; nec dabunt nec concedent ullo unquam tempore, in perpetuum, vel ad tempus aliqua de prædictis sub colore, conditione vel titulo quibuscumque.

24. « Item quod prædictam Romanam Ecclesiam aut vos, seu successores vestros, vel officiales, ministros, vassallos et subditos eorum non inquietabunt vel quomodolibet molestabunt in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, seu aliquo prædictorum; nec in casu etiam, quo reges prædictorum regnorum, aut ministros, vassallos et subditos eorumdem in regnis prædictis, seu pro eis vel aliqua earum parte aliquatenus molestabunt; nec aliquod dominium, jurisdictionem, superioritatem, servitutem, potestariam, capitaneatum, vel aliud officium quodcumque, quocumque nomine censeatur, accipient, aut per eos, vel alios exercebunt in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem : nec etiam fidelitatem, recognitionem, advocationem aliquam quovis modo recipient, per se, alium, vel alios pro Roma, regnis, provinciis, ducatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel pro aliquo eorumdem : nec etiam pro quibuscumque rebus vel juribus in præmissis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel in eorum vel aliquibus eorum pertinentiis constitutis; etiam si eis vel alicui eorum a quibuslibet communitatibus, vel personis singularibus offerrentur : nec etiam jus aliud qualemcumque vindicabunt, acquirent, vel occupabunt, seu quomodolibet per se vel alium seu alios usurpabunt, recipient, vel exercebunt, nec concedent etiam recipi vel haberi in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, comitatu Venusino, locis, terris aliis et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem : et specialiter in provinciis, civitatibus, terris aliis, et

territoriis, et locis expressis in prædictis litteris dicti domini quondam Henrici imperatoris.

« 25. Item damus prædictis procuratoribus nostris, et cuilibet eorum in solidum potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis acceptandi. Quod si hujusmodi officiales nostri vel eorum aliquis super præmissis vel aliquo præmissorum, quæ in dictis articulis immediate præcedentibus continentur, molestaverint seu molestari fecerint Romanam Ecclesiam, regna, provincias, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, loca, terras alias et territoria supradicta, vel aliquod eorumdem invadendo, occupando, seu quomodolibet acquirendo illa, vel aliqua prædictorum, in toto vel in parte aliqua; ultra perjurium, in quod incident, sententiam excommunicationis ipso facto incurrant : et nisi infra duos menses ab attentatis destiterint, et ea omnia, in quibus offenderint, in pristinum statum reduxerint, pœnas privationis privilegiorum, quæ a Romana Ecclesia vel aliis Ecclesiis; et feudorum, quæ ab Ecclesia Romana vel aliis Ecclesiis tenent, et ab ipso imperio, incurrent.

« Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, quod per prædictos officiales nostros per nos in Lombardiam vel Italiam mittendos, jurare faciemus, quod nullam jurisdictionem exercebunt in Roma, regnis et terris Ecclesiæ supradictis. Item damus dictis procuratoribus nostris, et eorum cuilibet in solidum, plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promittendi et in animam nostram jurandi, quod omnes supradictas promissiones et juramenta, et etiam infrascripta renovabimus, et iterum faciemus singulariter et expresse post approbationem personæ nostræ infra triduum in persona propria, si præsentes fuerimus; si vero non, idem faciemus fieri per procuratores nostros, habentes ad hoc sufficiens et speciale mandatum. Item damus dictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, quod nihilominus post consecrationem et coronationem nostram imperialem infra dies octo, consecrationem et coronationem eamdem immediate sequentes, pro firmitate majori omnium prædictorum ipsa omnia et singula ratificabimus, et etiam renovabimus singulariter et expresse : et quod super præmissis omnibus et singulis, et qualibet vice de prædictis, juxta præmissam distinctionem temporum, dabimus litteras nostras quadruplicatas ejusdem tenoris patentes et sufficientes et sigillo, quo dictis utemur temporibus, communitas.

« 26. Item damus dictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam et liberam potestatem, et speciale mandatum in animam nostram jurandi, quod nullam promissionem, nullum pactum, nullumque juramentum, nec aliquod aliud faciemus, per quod præmissis vel eorum alicui posset in aliquo quomodolibet derogari; et quod illi vel illis, ad hæc per sanctitatem vestram specialiter deputandis, et notariis tanquam personis publicis pro nobis et pro Romana Ecclesia et pro omnibus supra expressis, quocumque nomine censeantur, ac etiam pro omnibus aliis, quorum interest vel intererit, seu interesse poterit in futurum, recipientibus et solemniter stipulantibus ; promittemus, et super sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta jurabimus, præmissa omnia et singula nos facturos, completuros et nullo unquam tempore per nos vel alios contra illa vel aliqua de illis quovis modo venturos. Et si, quod absit, contingeret nos facere, dicere, promittere, vel jurare aliqua vel aliquod, quod præmissis vel præmissorum alicui posset aliqualiter obviare, vel nos vel alios ad aliquid secus agendum inducere, vel nobis occasionem agendi contra prædicta vel aliquod prædictorum quomodolibet ministrare , nihilominus illis nequaquam obstantibus, prædicta omnia complebimus, et inviolabiliter observabimus, et ad ea complenda et inviolabiliter observanda ex promissionibus et juramentis præmissis semper nos volumus remanere obligatos. Et ex nunc etiam attestamur et protestamur, nos velle intelligere omnia præmissa et singula sic exclusa fore ab omnibus factis et faciendis, per quæ præmissis vel eorum alicui posset quomodolibet derogari, quod illorum prætextu vel occasione nullo modo liceat, licereve possit mutare aliquid in præmissis, vel facere contra ea vel aliqua de eisdem.

« Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis bona fide promittendi, quod intrusos in Ecclesiis infra prædictum regnum et imperium consistentibus, et qui eas contra jus, libertatem, superioritatem et auctoritatem Ecclesiæ Romanæ detinent occupatas, vel eas detinuerint in futurum, si super hoc per sanctitatem vestram vel Sedem Apostolicam fuerimus requisiti, expellemus ac pro posse expelli faciemus de illis; et provisos per Sedem Apostolicam juvabimus et faciemus juvari, ut ad Ecclesias, quibus de eis per Sedem Apostolicam provisum est, vel fuerit in futurum, realiter admittantur, suisque juribus libere uti possint. Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro et pro nobis promittendi per nos bona, plena et integra fide, et quantum in nobis erit procurabimus, quod principes et prælati, barones majores de Alemannia jurabunt, et sub litteris sigillis eorum sigillatis se obligabunt, quod si nos non servaverimus promissa supradicta vel aliqua promissorum, quod nos non juvabunt : sed contra nos erunt et Ecclesiam adjuvabunt. Item damus prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra,

principes prædictos, ex nunc ab omni juramento, quo essent nobis adstricti, vice et nomine nostro et pro nobis liberandi et absolvendi, et a fidelitate ex nunc prout ex tunc absolvendi in casu, in quo nos fecerimus contra Ecclesiam, vel invademus per nos vel alios Urbem Romanam, regna, provincias, ducatus, comitatus, civitates, oppida, castra, comitatum Venusinum, loca, terras alias et territoria supradicta aut aliquod de eisdem.

27. « Item damus prædictis procuratoribus nostris et eorumdem cuilibet in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro promittendi, quod circa terras, quas dominus rex Siciliæ tenet extra terras, quas tenet ab Ecclesia, faciemus quoad commutationem, donationem, confirmationem, seu alias, prout sanctitas vestra volet, et ipsi regi erit gratum, quem intendimus tractare sicut consanguineum et affinem præcipuum. Item vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, quod dicto domino regi Siciliæ offeremus unum nostrum filium uxorandum et gubernandum, prout vestræ sanctitati et ipsi regi videbitur expedire. Item vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, quod pro securitate fidelium Ecclesiæ in Tuscia, in terris videlicet imperii, faciemus dictum dominum regem Robertum vicarium nostrum in vita sua irrevocabiliter, si quantum et prout vestræ sanctitati placebit. Item vice et nomine nostro et pro nobis promittendi, quod cum prædicto domino rege Siciliæ unionem et confœderationem faciemus, prout vestra sanctitas duxerit ordinandum.

« Item damus prædictis procuratoribus nostris, et cuilibet eorum in solidum plenam potestatem, ut supra, vice et nomine nostro pro nobis consentiendi et promittendi, quod si in præmissis articulis vel aliquo eorumdem aliquod esset ambiguum, dubium, vel incertum, declarationi, interpretationi, correctioni, et suppletioni et ordinationi sanctitatis vestræ et domini summi Pontificis qui pro tempore fuerit, stabimus cum effectu. Insuper damus et concedimus supradictis procuratoribus nostris omnibus, et cuilibet eorum in solidum plenam, meram et liberam facultatem, auctoritatem et speciale mandatum vice et nomine nostro et pro nobis coram sanctitate vestra, et ubicumque sanctitati vestræ placuerit vel visum fuerit expedire, obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes, annullationes et revocationes quascumque vel qualescumque superius expressas aut non expressas, concedendi et promittendi, faciendi et confirmandi, finiendi et perficiendi securitate etiam et cautiones, firmitates, cautelas et obligationes; necnon pœnitentias et pœnas, in prædictis articulis expressas aut non expressas, quascumque et qualescumque ex parte nostra exhibendi, offerendi, suscipiendi, faciendi, complendi, firmandi et perficiendi : et etiam nos ad observationem omnium eorumdem et singulorum, et uniuscujusque ipsorum adstringendi et obligandi : confœderationem insuper, ligam, concordiam et unionem cum magnifico principe rege Roberto ad ordinationem et voluntatem sanctitatis vestræ et ex voluntate vestra faciendi, firmandi, complendi, perficiendi et roborandi sub pactis, cautionibus, obligationibus, cautelis et firmitatibus quibuscumque : et cautiones, obligationes, pœnas et cautelas similes ab eodem rege nomine nostro recipiendi, et subscribendi suprascriptis omnibus articulis et singulis, et unicuique ipsorum : addendi, supplendi et adjungendi, ac ipsos et quemlibet ipsorum mutandi, corrigendi et emendandi omnia et singula juramenta, prout superius in articulis sunt conscripta, ac omnia et singula juramenta per imperatorem Henricum ultimum, et alios reges et imperatores Romanos præstita, et quæcumque alia juramenta, quæ sanctitati vestræ præstanda videbuntur in quocumque casu seu casibus suprascriptis, vel aliis quibuscumque nomine et vice nostra in animam nostram jurandi, præstandi et faciendi præmissa et omnia et singula et unumquodque ipsorum : et generaliter omnia et singula et quæcumque alia dictum negotium tangentia, in toto vel in parte aliqua, aut quæcumque seu qualibet sui parte, seu ex eo pendentia directe, vel indirecte, superius expressa et non expressa, faciendi, gerendi, exercendi, acceptandi, offerendi, laudandi, jurandi, approbandi, complendi, ratificandi, finiendi, firmandi, perficiendi et effectum mandatum singulariter et expresse; etiam si majora et graviora existerent quam præmissa, et quæ nosmet facere possemus, si præsentes essemus in propria persona, etiam si mandatum qualecumque et quandocumque exigerent speciale.

28. « Promittimus insuper, quod prædictos nostros procuratores omnes vel aliquos vel aliquem ipsorum, pendente coram sanctitate vestra tractatu et negotio nostro prædicto, non revocabimus : et si qua revocatio verbis et factis vel litteris apparebit, ipsam pro nulla et irrita haberi volumus, et eam præsentibus irritamus, revocamus et annullamus ita, quod in quemcumque casum aut eventum vigorem habere non possit, nec præmissis vel alicui præmissorum officere valeat, vel aliqualiter derogare. Insuper ut præmissa omnia et singula et unumquodque præmissorum per nos efficaciter compleantur, et inviolabiliter observentur, promittimus bona fide, et nihilominus sub hypotheca et obligatione omnium bonorum », et infra, « omnia et singula, quæ prædicti procuratores nostri vel eorum aliqui nomine et vice nostra fecerint, aut nos facturos promiserint, nos postquam assumpti fuerimus in regem Romanorum, faciemus in propria persona coram sanctitate vestra, vel alias ubi et quando sanctitati vestræ videbitur expedire : necnon quod ipsa ac omnia et singula præmissa et quodlibet præmissorum de novo muniemus, firmabimus, et approbabimus, complebimus, confirmabimus, ratifica-

bimus, roborabimus nostris juramentis et Instrumentis publicis manu publicorum tabeltionum confectis ; necnon nostris litteris et sigillis, et omni alia firmitate et firmitatibus ac modis, quibus melius valere poterunt et sanctitati vestræ videbitur expedire. Et ad majorem omnium et singulorum roboris firmitatem juramus super sancta Dei Evangelia, per nos corporaliter manu tacta, quod omnia et singula suprascripta et quæcumque alia, quæ in præmissis et quolibet præmissorum per prædictos procuratores nostros omnes, aliquos, vel aliquem ipsorum facta, gesta, promissa, ordinata et obligata fuerint, tenebimus, adimplebimus cum omni efficacia et effectu, ac ea omnia et singula inviolabiliter observabimus, et in contrarium per nos vel alium directe vel indirecte nunquam veniemus, etc. Dat. et actum Ulmæ, anno Domini MCCCXXXVI, quinta die intrante Martio, etc. »

Intercessere pro Ludovico apud Pontificem, ut ipsum in gratiam admitteret, Rupertus et Rudolphus Palatini Rheni comites : quibus Pontifex quanto desiderio Ludovicum in gremium Ecclesiæ revocari arderet, expressit hujusmodi sententiis [1] : « Nos etiam, qui tam sibi quam quibusvis aliis professoribus nominis Christiani salutis et quietis pandi aditum cupimus, ut reductio ipsa, cordi nobis existens admodum, ad Dei honorem et Ecclesiæ suæ sanctæ fieri valeat, non omittimus laborare. Dat. Avin. XVII kal. Maii, anno II ».

29. *Ad eumdem a cœptis resilientem Pontificis monita post, habita tamen.* — Cum adeo egregie Pontifex ad conciliandum Ecclesiæ Ludovicum Bavarum affectus esset, is repente ab Eduardo Angliæ rege sollicitatus, contra promissa Sedi Apostolicæ facta, nullam se injuriam Francorum regi illaturum, eo tempore maxime, quo Orientalem expeditionem ornabat, armorum fœdera universæ rei Christianæ exitialia percussit [2], cœptumque de reconciliatione sua tractatum disturbavit : quod Pontifex maximo dolore affectus ejus oratoribus objecit. Qui principis sui insperata inconstantia attoniti ad ipsum ut cœptis abducerent se conferre constituerunt. Benedictus vero gravissimas hasce litteras ei misit [3] :

« Magnifico viro Ludovico de Bavaria ad promerendam in præsenti gratiam, et in futuro gloriam, Deum diligere veraciter et timere.

« Quamvis dilecti filii Henricus de Siffengen commendator domorum Ulmæ, et Werdæ Ordinis S. Mariæ Theutonicorum Constantiensis et Augustensis diœcesis, Ebewhardus de Tummore archidiaconus, Marquardus de Randegge canonicus Augustensis, et Ulricus Hosmairus de Augusta tui procuratores, et nuntii dudum ad Sedem Apostolicam destinati, prudenter et diligenter circa prosecutionem negotii, pro quo missi fuerunt, apud nos duxerint sæpius insistendum ; nos tamen aliis arduis negotiis inevitabiliter occupati, præsertim propter adventum charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris ad præsentiam nostram, sicut te supponimus audivisse, ac etiam quia ipsi nuntii noviter exhibuerunt procuratoria, super quibus deliberandam erat cum fratribus ; prosecutioni et expeditioni usquequaque commode nequivimus intendere negotii prælibati. Sed nuper expeditis certis urgentibus, quæ præterire non poteramus negotiis, cum facta per nos de negotio tuo prædicto mentione in consistorio super eo intenderemus vacare, rumores ad nos supervenerunt infesti, quod tu cum quibusdam potentibus præfati regis ac regni et devotorum ipsius æmutis tractaveras seu inieras confœderationes et ligas. De quo mirati plurimum et turbati, cum, sicut in tuis nobis alias missis litteris continetur, contrarium fieri et ordinari deberet, id eisdem tuis nuntiis, ac qualiter dictum negotium, nedum impediri, quinimo subverti poterat propter hoc, duximus exponendum.

« Et licet primo præfati nuntii, ex iis non modicum stupefacti, ad te mittere specialem propterea nuntium cum suis litteris ordinassent postmodum tamen, deliberato melius et utilius existere, quod ipsi personaliter ad te vadant, proficiscuntur de nostro beneplacito, tuam adituri præsentiam, ad nostram cum certis tam nobis, quam præfato regi Franciæ responsionibus super iis redituri. Quocirca prudentiæ tuæ paterno consilio suademus, quatenus memoratis nuntiis, quibus intentionem nostram super præmissis verbotenus expressimus, plenius intellectis, sic prudenter, te actusque tuos et negotia cum omni semper in bono constantia dirigas, ordines et disponas, quod via salutis tibi pateat, et inchoatum inde negotium, illius gratia suffragante qui gressus hominum dirigit, valeat sublatis impedimentis quibuslibet prosperari. Datum Avinione II id. Maii, anno II ».

30. At Ludovicus post habitis Pontificiis monitis, cum Eduardo Angliæ rege, ut referunt auctores, contra Philippum regem Francorum fœdus adstrinxit. Ex allatis porro litteris Pontificiis refellas Albertum Argentinensem, dum cæteris fabellis hanc adjicit [1], Benedictum gaudio exultasse, cum Philippum a Ludovico Bavaro lacessitum bello accepisset, quasi ab illo denuntiata cæde vetitus esset Ludovicum in Ecclesiæ gratiam admitteret : si enim Ludovicus Pontifici in re justissima non paruit, non Philippus in crimen vocandus, sed accusanda alterius inconstantia est : quæ ex eo magis conspicua extitit, cum Ludovicus Rupertum patruum misisset inclinante anno, ut Pontifici sanctissime polliceretur [2], Philippo Francorum regi bellum se non illaturum, vel cum

[1] Tom. II Ep. secr. CLXIX et CLXX. — [2] Ibid. Ep. secr. CLXXXII. Jo. Vill. l. XI. c. 71 et 74. Tho. Walsing in Ypodig. Neust. Alb. Argent. in Chron. et alii. — [3] Tom II. Ep. secr. CLXXXII.

[1] Argen. in Chron. — [2] Tom. III. Ep. secr. CXC.

Eduardo Anglorum rege armorum fœdus non initurum. De hac Ruperti comitis Palatini legatione ad Benedictum decreta extant Ludovici Bavari litteræ, quibus ipsum procuratorem ad plura gravissima tractanda instituit : neque enim suffecerant superiora, ut Ludovicus fidelium communioni restitueretur, cum enim hæreseos crimine damnatus esset, conflasset schisma, hæresiarchas fovisset honoribus et studiis, aliaque plura contra rem Catholicam ac Pontificiam majestatem patrasset, ejurandi erant ii omnes errores, et crimina expianda Christiana pœnitentia.

Ludovicus itaque e suorum consilio Robertum comitem Palatinum Rheni patruum et Willelmum comitem Juliacensem procuratores instituit, ut cum doloris sensu profiterentur, Ludovicum ipsum injuria Joannem XXII Pontificio gradu deturbare conatum, ac pseudopontificem Corbariam intrusisse, assensisseque ut bona Ecclesiastica invaderet, et consecrationes contra sacros canones celebraret : nunquam credidisse recte se in iis egisse, sed perverse : ultionis aviditate ea flagitia commisisse : non credidisse sententia sua Joannem XXII vere Pontificatu dejectum, neque ab imperatore posse exauctorari : damnatis hæreseos vicecomitibus Mediolanensibus inique studuisse : Michaelem Cæsenatem et alios hæreticos pseudominoritas fovisse ; hæreses tamen ipsorum damnare : Constitutiones Joannis XXII de Christi paupertate conditas fidei consonas credere ; precarentur veniam, si in provocatione contra Joannem XXII diceretur ipsum jurejurando confirmasse, omnia in ea contenta vera esse, cum in iis plura hæretica et blasphema contineantur : neque enim sacramento ea se firmasse, sed a Groildone notario per scelus id insinuatum, ut dissensionem accenderet : Marsilii e Padua et Joannis e Janduno hæreses aliasque se execrari : Ecclesiastica interdicta vindictæ exercendæ cupiditate ductum, quamvis se male agere agnosceret, violari jussisse : imperialem titulum et inunctionem injuste et male ab illo, qui nulla potestate polleret, Romæ accepisse, imperiale nomen deponere ; infligendam pro expiandis iis sceleribus mulctam admissurum ; denique excusationes in extenuandis iis allatas idoneas non arbitrari.

31. *Per Epistolas et legatos Bavarus denuo de schismate conflato petit veniam, sua scelera damnat, expeditionem sacram pro iisdem expiandis spondet.* — Data etiam Ruperto Palatino comiti et Willelmo Juliacensi a Ludovico provincia, ut supplices criminum veniam exorarent, ac deposcerent regio honori ipsum restitui : dissolvi inflicta Germaniæ Ecclesiastica interdicta, suarum partium sequaces absolvi : sacramento se devincirent Ecclesiæ et Benedicti papæ jussis ipsum pariturum : omnes hæreticos compressurum ; ac præcipue Joannem e Janduno, Michaelem e Cæsena, si redire ad gremium Ecclesiæ, et errores ejurare detrectarint, insectaturum. Sponderent expiandorum criminum causa expeditionem Asiaticam suscepturum, atque ad Pontificiam voluntatem in hostes crucis bellum gesturum ; tum alias infligendas pœnas libenter suscepturum. De quibus omnibus conceptæ sunt subjecta forma verborum Ludovici litteræ [1] (1).

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici. Ludovicus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus filius suus devotus cum sui et regni Romani recommendatione, devota pedum oscula beatorum.

« Noverit sanctitas vestra nobis quamplurimum veneranda, quod nos confisi de fidelitate, providentia et sinceritate illustrium virorum Willelmi comitis Juliacensis principis et affinis nostri, Roberti comitis Palatini Rheni et ducis Bavariæ principis et patrui nostri, secretariorum nostrorum specialium et fidelium dilectorum, mandatum nostrum sponte recipientium in præsentia notariorum publicorum et testium infrascriptorum ad hoc vocatorum et rogatorum fecimus et constituimus, et per præsentes nostras litteras facimus et constituimus, creamus et ordinamus modis omnibus, quibus melius de jure facere possumus et valemus, nostros veros, certos et legitimos procuratores, ambassiatores, negotiorum gestores, et nuntios speciales ac quocumque alio nomine melius dici et nuncupari possint, dantes et concedentes in his scriptis eis et cuilibet eorum in solidum ita, quod non sit melior conditio occupantis; sed quod unus vel alter ipsorum inceperit, alius prosequi valeat et finire vice et nomine nostro, et pro nobis coram sanctitate vestra et sacro collegio dominorum cardinalium, et ubicumque sanctitati vestræ placuerit vel visum fuerit expedire, plenam, meram et liberam potestatem, facultatem, auctoritatem et speciale mandatum. Primo ad recognoscendum et confitendum, nos consensisse, suffragium præstitisse, et non impedivisse; sed verius ad hoc operam dedisse, quod Petrus de Corbaria efficeretur antipapa et actus faceret papæ : et quod felicis recordationis

[1] Ext. in arce S. Angeli et in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 232, et in ter. coll. Plat. tom. II. pag. 249, et reperta in Arch. infer. Avin. An. 1594. sign. num. 90 et num. 138. in charta perg.

(1) Ex Annalibus contractis post illa verba *Ludovici litteræ* hæc periocha addenda est, « in quibus meminit, ut diximus, Joannis de Janduno et Michaelis Cæsena is hæresi rebarum, non autem Marsilii Patavini, quia is jam obierat in Italia anno Christi MCCCXXVIII, ut testatur Joannes Villanus lib. X, cap. 104, quem perfidum hæretieum et Bavari doctorem appellat ». Quanquam hæc ab annalista oscitanter scripta fateor, cum plus quam vice simplici in his litteris Marsilii de Padua nomen expressum sit. Nihil tamen auctoritati Joannis Villani detrahendum arbitror, cum suis hisce litteris imperator non eorum tantum veniam quæ tunc gerebat, sed ea pariter, quæ antehac gesserat, deprecaretur. MANSI.

dominus papa Joannes, de facto papatu privaretur et privatus denuntiaretur.

« Item quod consensimus et permisimus, quod dictus antipapa consecraretur, seu verius execraretur, consecrationes seu verius execrationes faceret, et de bonis Ecclesiarum pro suæ libitu voluntatis ordinaret, quod ejus ministri, officiales et sequaces sua officia exercerent; item quod ex his schisma in Ecclesia Dei et multi errores secuti existunt : et super his vice et nomine nostro et pro nobis nos excusandi. Primo quod nunquam credidimus neque credimus ipsum Petrum de Corbaria fuisse papam, sed antipapam. Item quod permisimus, et consequenter mandavimus eum pro tali haberi et honorari ex eo, quia dominus papa Joannes alium in imperatorem eligi, ut dicebatur, procurabat, et nos suis sententiis et processibus deponere conabatur. Item quod quidam ista fieri procurabant, qui discordiam talem affectabant, et dicebant hoc populo Romano licere et imperatori, et instrumentis antiquis et auctoritatibus diversis comprobabant. Item quod nos, cum Petrus de Corbaria in antipapam fuisset institutus, ignorabamus determinationem Ecclesiæ fuisse factam, quod hæreticum esset et hæresim saperet, imperatorem papam deponere et alium facere. Item quod de prædictis consecrationibus, seu verius execrationibus dolemus, et quod multum nobis placet ut puniantur, qui prædicta fecerint, nisi ad gratiam Ecclesiæ redire velint una nobiscum; et quod tunc similiter puniantur, ut vestræ videbitur sanctitati. Item quod nunquam credidimus neque credimus nos bene facere aut fecisse in prædictis, sed male et perverse. Item quod illa fieri permisimus, ut redderemus malum pro malo, ut sicut dictus dominus Joannes papa privabat, etiam privaretur; et sicut alium regem Romanorum constitui procurabat, etiam alius papa de facto constitueruntur; et cum injuriæ per ejus officiales dicerentur, etiam injuriæ audirentur. Item quod non credebamus, nos in prædictis bene, sed male fecisse; nec credebamus dictum dominum Joannem papam fore depositum, nec alium vere creatum, sed dicto et facto sic simulate faciebamus et dicebamus, sicut de facto contra nos procedebatur, prout multi sapientes judicant et judicabant. Item quod nunquam credidimus neque credimus, quod neque ad imperatorem, neque ad Romanorum regem, nec ad Romanum populum spectet papam deponere et alium creare; et ideo actus illos reprobamus. Item quod cives Romani diversarum conditionum ad hujuscemodi consensum præstandum per diversas vias et modos nos induxerunt, quorum favore nos indigebamus, et eorum propterea voluntati consensimus, simulata tamen, ut in prosecutione positi possemus transire tempus nostrum; licet nos crederemus et credimus male facere in prædictis.

32. « Item quod extra omnem spem concordiæ cum domino papa Joanne et Ecclesia, ut nobis videbatur, positi hæc fieri permisimus, quia invite et nullo modo eadem vel similia alias contra ipsum et Ecclesiam fecissemus. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod favimus Galeatio de Vicecomitibus et fratribus suis de Mediolano et eorum complicibus, condemnatis tunc, ut dicebatur, de hæresi vel de fautoria hæresis, et super his vice et nomine nostro et pro nobis excusandi primo, quod errores præfatorum vicecomitum nunquam scivimus, nec adhuc scimus, nec vellemus ipsis vel aliquibus aliis favisse vel favere in aliquo errore contra fidem nec favimus; sed ipsos ut fideles nostros et subditos tractavimus, et eos in dominio civitatis Mediolanensis sustinuimus ad tempus, et ipsis egentibus etiam pecunia subvenimus, ut in dominio dictæ civitatis Mediolanensis et per consequens totius Lombardiæ quietius remanere possemus. Item ad confitendum vice et nomine nostro, quod nobiscum tenuimus fratres Minores rebelles Ecclesiæ, videlicet fratrem Michaelem de Cæsena, fratrem Franciscum de Marchia, fratrem Guillelmum, fratrem Bonamgratiam, fratrem Henricum de Chalem et aliquos eorum socios et sequaces; et quod nos consensimus appellationibus eorumdem fratrum contra dominum Joannem papam prædictum, et vice et nomine nostro et pro nobis excusandi nos in supradicto articulo : necnon super eo, quod nobis imponitur, quod eis favimus in eorum opinionibus et in eorum prædicationibus factis et dictis contra fidem et Ecclesiæ determinationem. Primo quod protestati sumus publice et expresse, quod si in eorum appellationibus aliquid poneretur, quod esset contra fidem vel Ecclesiæ determinationem, quod illorum dictis non consentiebamus; sed solum iis, quæ ad jurisdictionem temporalem et ad nostri juris salvationem spectabant. Item quod expresse eis diximus, quod de ipsorum opinionibus de paupertate Christi vel aliis, in quantum essent contra fidem Catholicam, nolebamus nos immiscere, nec intromittere, quia semper credidimus et credimus et credere intendimus circa articulos fidei et Ecclesiæ determinationes, tam circa paupertatem Christi quam circa alia, quod credidit et credit dominus papa Joannes et sacrum collegium dominorum cardinalium et sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

33. « Item quod sicut miles scripturarum et litterarum subtilitatum ignari, quia dicebantur meliores magistri theologiæ et fratres religiosi, non credentes nos aliquid contra fidem facere, appellationi eorum consensimus, et sibi adhærebamus; et ipsam pro defensione nostra, et jurium nostrorum et imperii interposuimus. Item quod nec ex tunc nec ex nunc consentiebamus, nec credebamus, nec consentimus, nec credimus dictis et opinionibus eorum, nisi in quantum essent et sunt conformia fidei Catholicæ, et determinationi Ecclesiæ. Item quod ipsos tenuimus, ut eos loco

et tempore ad gremium Ecclesiæ una nobiscum reduceremus; ita quod ipsos tenuimus ut rebelles, et inimicos inimici nostri sanctissimi domini papæ Joannis, et ut de facto responderent, sicut multa de facto contra nos opponebantur, ut nobis videbatur. Item quod ipsos recepimus sub dominio nostro, quia clerici boni et magistri litterati dicebantur. Item quod multa dicebant pro jure nostro servando, et juribus imperii conservandis, quibus, in quantum jus imperii tangebant, sicut miles et laicus credebamus. Item ut cum supradictis litteratis non possemus contra litteratos defensare in juribus nostris et imperii. Item quod ipsorum prædicationes, diffamationes et blasphemias, in quantum erant contra fidem et Ecclesiæ determinationem et contra bonos mores, non probamus nec approbamus, sed reprobamus et reprobare intendimus, sed hujusmodi prædicationes approbavimus, in quantum jura imperii et honorem nostrum tangebant. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod Constitutionem, *Cum inter nonnullos*, de paupertate Christi loquentem, credimus fore veram et Catholicam; et quod articulos, videlicet Redemptorem nostrum et Dominum Jesum Christum ejusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua, nec etiam in communi; rursus quod Redemptori nostro præfato ejusque Apostolis in his, quæ eos habuisse sacra Scriptura testatur, nequaquam ipsis jus utendi seu consumendi competierit, nec illa vendendi, seu donandi jus habuerint; credimus fore juste et rite per Ecclesiam damnatos ibidem: quos etiam nos sicut bonus et fidelis Christianus damnamus, anathematizamus, damnabimus et anathematizabimus.

« Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod in appellatione, quam fecimus contra quondam dominum papam continetur, quod juravimus omnia ibi contenta vera esse, cum tamen multa ibidem hæretica et per Ecclesiam damnata contineri dicantur circa paupertatem Christi et Apostolorum, multæ etiam blasphemiæ: et super his nos excusandi primo, quod nos expresse excepimus et diximus, cum dicta appellatio coram nobis facta fuit quod de opinionibus fratrum Minorum de paupertate Christi, et de Ecclesiæ determinationibus nos immiscere seu intromittere minime intendebamus; sed de his duntaxat, quæ jus nostrum et imperii tangebant. Item quod nos nunquam juravimus, licet sic esset scriptum in appellatione. Item quod reperitur, quod notarius, qui hoc fecit scilicet Ulricus Goildronis (1) malitiose et in vindictam contra nos, dicendo se per nos fuisse læsum, istam appellationem de consilio aliquorum, volentium talem divisionem seminare, quod nunquam valeret eam aliquis reparare, fieri procuravit: et hoc confessus est in morte, ut a pluribus asseritur. Item quod illa non credimus, neque credimus fore vera, in quantum sunt contra fidem et Ecclesiæ determinationem: nec subtilitates ibidem contentas, nec illos articulos intelleximus, cum tales et talium ignari existamus. Item quod de blasphemiis et falsis ibidem positis dolemus, quod ibi posita fuerunt et publicata. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod Marsilium de Padua et Joannem de Janduno, per Ecclesiam damnatos, nobiscum tenuimus et super hoc vice et nomine nostro nos excusandi, primo quod ipsos tenuimus, quia boni clerici erant, et de juribus imperii se multa scire dicebant, ut supra dictum est de fratribus Minoribus. Item quod expresse diximus, quod de eorum opinionibus et scripturis nolebamus nos intromittere, in quantum essent contra fidem et Ecclesiæ determinationem: sed si aliqua dicerent, vel scirent, quæ essent pro defensione juris imperii, illis volebamus uti. Item quod ipsorum erroribus nunquam credidimus, neque credimus. Item quod nobiscum tenuimus, ut ipsos una nobiscum ad gratiam Ecclesiæ reduceremus. Item quod non credidimus, neque credimus, nos bene fecisse ipsos retinendo, favorem ipsis præstando, ipsosque et eorum sequaces prædicare contra dominum papam Joannem permittendo; simulabamus tamen multa et permittebamus ut clericis et intelligentibus de facto responderetur, sicut de facto contra nos, ut nobis videbatur, procedebatur: nec credidimus, neque credimus nos bene fecisse in præmissis, sed male.

34. « Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod errores infrascriptos dogmatizatos per Joannem de Janduno et Marsilium de Padua suprascriptos, videlicet primo quod illud, quod de Christo in Evangelio B. Matthæi legitur, quod ipse solvit tributum Cæsari, quando staterem sumptum ex ore piscis illis, qui petebant didrachma jussit dari, hoc fecit non condescensive ex liberalitate suæ pietatis, sed necessitate coactus; secundo, quod B. Petrus Apostolus non plus auctoritatis habuerit, quam alii Apostoli habuerunt, nec aliorum Apostolorum fuit caput; quodque Christus nullum caput dimisit Ecclesiæ, nec aliquem vicarium suum fecit; tertio, quod ad imperatorem spectat, papam instituere et destituere ac punire; quarto, quod omnes sacerdotes sive sit papa, sive sint archiepiscopi, sive episcopi, sive simplices sacerdotes sunt ab institutione Christi auctoritatis et jurisdictionis æqualis; et si unus habet plus quam alius, hoc est, secundum quod imperator concedit uni vel aliis

(1) Quæ scribit Bavarus de adulteratis ab Ulrico Goildronis Actis publicis, in Joannem Pontificem scriptis illustrata a nobis sunt in Nota ad an. MCCCXXVIII, 36. Hic obiter adnotandum est Ulricum hunc protectorem alium fuisse ab Ulrico, qui per hæc tempora cancellarii munus apud Bavarum agens hoc anno ab eodem cum litteris hic recitatis missus fuit ad Pontificem; cum in iisdem litteris narraret Bavarus Ulricum illum extremum jam spiritum agentem fraudem suam detexisse. MANSI.

plus vel minus, et sicut tunc concessit alicui, sic potest etiam illud revocare; quinto, quod tota Ecclesia simul juncta nullum hominem punire potest punitione coactiva, nisi imperator super hoc auctoritatem sibi daret; credimus fore vere et recte damnatos : quos et nos tanquam bonus Christianus damnamus et anathematizamus.

35. « Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod interdicta non permisimus servari in multis terris et locis; et quod plures Ecclesias et Ecclesiasticas personas permisimus gravari, et violare interdictum, multoties multos coegimus tam sæculares quam regulares. Item vice et nomine nostro et pro nobis super hoc nos excusandi, quod ista fecimus et fieri permisimus propter causas prædictas, et quia propter magnam guerram aliud commode facere non poteramus, et ut de facto ageremus, sicut de facto contra nos, ut nobis videbatur, procedebant; ut populum contra nos non concitaremus, sed ipsorum murmurationem deprimeremus. Item quod ista fecimus volentes tempus nostrum transire reddendo malum pro malo, licet crederemus nos malefacere. Item ad confitendum vice et nomine nostro, quod multos intrusimus in Ecclesiis, vel favorem ad hoc dedimus, et provisos et per Ecclesiam impedivimus seu impediri fecimus.

« Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod cum excommunicatis participavimus, et cum eisdem in locis etiam interdictis missas et alia divina officia audivimus et celebrari fecimus, et multos celebrare coegimus; necnon in urbe Romana et in pluribus aliis terris Ecclesiæ divina accepimus, et per nos et per alios exercuimus. Item vice et nomine nostro et pro nobis super his excusari, quod hoc fecimus tum propter causas prædictas, tum etiam ut magis nos in statu nostro firmaremus; licet nos crederemus male facere. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, nos assumpsisse titulum imperialem et unctionem in Roma perverse, male et injuste, et a potestatem non habente. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod credidimus, quod ad summum Pontificem spectat hoc facere, et ad nullum alium; et quod simulabamus nos benefacere, hujusmodi titulum assumendo et tenendo propter magna pericula, quæ nobis imminebant in statu et persona. Item dictis nostris procuratoribus et cuilibet eorum in solidum damus ex certa scientia plenam meram, et liberam potestatem, auctoritatem et speciale mandatum ad renuntiandum, dimittendum et totaliter deponendum vice et nomine nostro et pro nobis titulum imperialem Romæ per nos receptum, et quo utimur et hactenus usi sumus; ac ad promittendum, et in animam nostram juramento præstando firmandum, quod titulo prædicto Romæ per nos recepto ulterius non utemur. Item ad promittendum vice et nomine nostro et pro nobis; quod super omnibus prædictis excessibus, et quibuslibet aliis ista tangentibus, faciemus confessionem plenam, propria in persona petemus humiliter veniam, ac offeremus et suscipiemus emendam. Item ad confitendum nihilominus quod prædictas excusationes non reputamus sufficientes : et ideo volumus, ut dicti procuratores et unusquisque eorum sanctitati vestræ vice et nomine nostro pro venia et absolutione supplicent per nos commissorum. Item ad supplicandum vice et nomine nostro et pro nobis pro absolutione, et pro nostra assumptione, et in integrum restitutione ad famam, honorem et statum; et interdictorum in Alemanniæ partibus remotione et singularium personarum absolutione.

36. « Item supradictis nostris procuratoribus et cuilibet eorum in solidum, ut supra, damus et concedimus plenam, meram et liberam potestatem, facultatem, auctoritatem et speciale mandatum ad jurandum in animam nostram de parendo mandatis Ecclesiæ atque vestris super omnibus et singulis supradictis. Item ad juramentum et juramenta præstandum, prædicta vel similia nunquam facturos, et quod universos et singulos hæreticos et schismaticos per Ecclesiam denotatos, vel denotandos extirpabimus, et specialiter supradictos Joannem de Janduno, Marsilium de Padua, fratrem Michaelem de Cæsena, fratrem Guillelmum Ocham, fratrem Bonamgratiam, fratrem Henricum de Chalem, et omnes alios eorum socios et sequaces, si ad unitatem Ecclesiæ redire noluerint; necnon quod omnem hæresim et schisma detestabimur et detestamur et pro viribus exterminabimus toto posse. Item ad promittendum et offerendum vice et nomine nostro et pro nobis, et ad obligandum nos et nostra, quod nomine satisfactionis, pœnæ et emendæ ac pœnitentiæ per nos commissorum effectualiter assumemus passagium ultramarinum, prout vestræ sanctitati videbitur expedire; et quod ibi manebimus quantum vestra sanctitas duxerit ordinandum. Item ad promittendum vice et nomine nostro, quod pro dicto passagio adimplendo exponemus personam et bona, et nostros amicos requiremus, prout qualitas negotii exigit et requirit. Item ad promittendum vice et nomine nostro et pro nobis nos Ecclesias et monasteria ædificaturos, prout vestra sanctitas ordinabit. Item ad promittendum vice et nomine nostro, quod eleemosynas et peregrinationes faciemus juxta vestræ sanctitatis mandatum et ordinationem. Item quod suscipiemus et perficiemus pœnitentias alias quascumque atque pœnas, quas vestra sanctitas pro dictis excessibus nobis duxerit injungendas.

37. « Damus insuper prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum, ut supra, plenam, meram et liberam potestatem, auctoritatem et speciale mandatum, vice et nomine nostro et pro nobis confessiones, excusationes, anathematizationes et supplicationes, prout in supradictis articulis continetur, faciendi : emendas quoque offerendi et acceptandi super omnibus et singulis supra-

dictis excessibus, et quibuscumque dependentibus ab eisdem; et de ipsis adimplendis nos obligandi sub pœnis et pactionibus et cautionibus quibuscumque; absolutionem etiam, gratiam, veniam et misericordiam petendi super omnibus et singulis sententiis juris vel hominis, quas incurrimus propter præmissa vel aliquod præmissorum, sive hujusmodi sententiæ promulgatæ per felicis recordationis dominum papam Joannem XXII prædecessorem vestrum, sive per legatum vel legatos ejusdem, sive per inquisitores hæreticæ pravitatis, seu per loci vel locorum ordinarios qualescumque: necnon supplicandi pro abolitione omnis effectus processuum et sententiarum prædictarum: supplicandi insuper pro assumptione nostra et in integrum restitutione ad famam, honorem et statum pristinum, necnon assumptione nostra in regem Romanorum, et approbatione personæ nostræ, ad imperialem dignitatem postmodum promovendæ: juramenta etiam sive de stando et parendo mandatis Ecclesiæ, sive de ulterius præmissa vel similia fore facta, excessus vel delicta non committendo, sive quælibet alia juramenta, de quibus supra fit mentio, et quæcumque alia propter præmissa obtinenda in animam nostram præstandi, et jurandi articulis suprascriptis omnibus et singulis et unicuique ipsorum addendi, supplendi et adjungendi, ac ipsos mutandi, corrigendi et emendandi: supplicandi insuper pro remotione vel saltem suspensione interdictorum in civitatibus et terris nobis adhærentibus, et pro nobis in interdicto existentibus: necnon pro absolutione excommunicationis et irregularitatis singularium personarum, clericorum, in quocumque statu existant, ac laicorum, et pro ipsorum in integrum restitutione et sufficienti dispensatione: præmissa etiam omnia et singula et unumquodque ipsorum, ac generaliter omnia et singula, et quæcumque alia dictum negotium tangentia vel expedientia, superius expressa vel non expressa, etiamsi graviora vel eo majora existerent quam præmissa, faciendi, firmandi, finiendi et perficiendi et effectui mandandi singulariter et expresse, et quæ nosmet facere possemus, si præsentes essemus in propria persona, etiamsi mandatum quantumcumque exigant speciale.

38. « Promittimus insuper, quod prædictos nostros procuratores ambos vel alterum eorum, pendente coram vestra sanctitate tractatu et negotio nostro prædicto, non revocabimus: et si qua revocatio verbis, factis vel litteris appareret, ipsam pro nulla et irrita haberi volumus, et etiam eam præsentibus irritamus, revocamus et annullamus ita, quod in quemcumque casum vigorem habere non possit, nec præmissis vel alicui præmissorum officere valeat vel aliqualiter derogare. Promittimus insuper bona fide, et nihilominus sub hypotheca et obligatione omnium rerum et bonorum nos et bona nostra omnia (notariis infrascriptis recipientibus et stipulantibus legitime vice et nomine sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Benedicti papæ XII prædictis, ac vice et nomine sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et omnium et singulorum, quorum interest vel interesse poterit) in futurum obligamus, quod omnia et singula, quæ in præmissis et circa præmissa aut quodcumque præmissorum per prædictos procuratores et ambassiatores nostros ambos vel alterum eorum confessa, excusata, damnata, anathematizata, reprobata, promissa, jurata, oblata, suscepta, concessa, firmata, approbata et supplicata, seu quomodolibet ordinata et tractata fuerint, rata, firma, placita, accepta et grata perpetuo habebimus, et ex nunc prout ex tunc habemus; et contra ipsa vel ipsorum aliquod nullo unquam tempore veniemus, vel faciemus per nos vel alios verbis vel factis, directe vel indirecte, tacite vel expresse: et quod easdem confessiones, excusationes, damnationes, anathematizationes, reprobationes, promissiones, juramenta, obligationes, firmitates et approbationes omnes et singulas faciemus in persona propria coram sanctitate vestra, vel alias ubi et quando sanctitati vestræ videbitur expedire; necnon ipsas confessiones, excusationes, damnationes, anathematizationes, reprobationes, promissiones, oblationes et approbationes omnes et singulas; necnon omnia et singula juramenta, et omnia alia et singula, et unumquodque præmissorum de novo muniemus, firmabimus et approbabimus, complebimus, confirmabimus, ratificabimus et roborabimus nostris juramentis et instrumentis publicis manu tabellionum; necnon litteris et sigillis, et omni alia firmitate et firmitatibus, ac modis aliis, quibus melius valere poterunt et vestræ placuerit sanctitati, etc. » Nonnullis interjectis, quibus data prioribus procuratoribus mandata firmat, subjicit:

« Et ad majorem omnium et singulorum roboris firmitatem juramus super sancta Dei Evangelia, per nos corporaliter manu tacta, omnia et singula suprascripta, et quæcumque alia in præmissis et quolibet præmissorum, per prædictos procuratores nostros omnes, aliquos, vel aliquem ipsorum facta, gesta, acta aut etiam promissa, ordinata et obligata fuerunt, tenebimus et adimplebimus omni efficacia et effectu; ac ea omnia et singula inviolabiliter observabimus, et in contrarium per nos vel alium directe vel indirecte nunquam veniemus. In quorum omnium testimonium et roboris firmitatem præsentes litteras et procuratoria per discretos viros Fredericum de Ratispona rectorem Ecclesiæ in Walfratzusen diœcesis Frisingensis, et Heldegnum quondam Chimadi clericum diœcesis Bambergensis publicos notarios infrascriptos publicari mandavimus, et sigilli nostri, quo utimur, et hactenus usi fuimus, appensione muniri. Dat. et actum in oppido nostro Nuremberg. XXVIII die mensis Octobris anno Domini MCCCXXXVI, præsentibus nobilibus et spectabilibus viris Ludovico duce de Tecke, Bertoldo

dicto de Niffen comite, etc. » Dedit tertias litteras ad Benedictum pro recuperanda Ecclesiæ gratia Ludovicus Bavarus, tertio die mensis Decembris hujus anni consignatas, quæ Octavio Aquaviva cardinale gerente Avenionensem legationem in tabulario Avenionensi repertæ, Romamque dein deportatæ fuerunt[1].

39. *Regi Galliæ consilium de jungendo fœdere cum Ludovico petenti respondet Benedictus; Ludovicus sacramenta infringit, quo Philippi expeditio disturbatur.* — Sollicitatus vero est Philippus Francorum rex a nepte sua Ludovici Bavari uxore, ut cum illius viro arctissimum fœdus faceret, illudque affinitatum nexu confirmaret. Cui ea de re Sedem Apostolicam consulenti (quippe impendente bello Anglico ineundum fœdus Germanicum videbatur), ita respondit Benedictus[2]:

« Benedictus, etc. regi Francorum.

« Cum fiducia requirenti consilium tenore præsentium respondemus, quod si Ludovicum prædictum ad unitatem redire contingat Ecclesiæ, ac a pœnis et sententiis, quibus ligatus existere noscitur liberari, te cum ipso, præsertim cum affinitate et nati sui tibi nexu sanguinis conjungatur, ligas et confœderationes veræ ac charitativæ amicitiæ cum mentis sinceritate inire ac facere expediens crederemus : sed ante reconciliationem et obtentam absolutionem hujusmodi propter honorem ac reverentiam Ecclesiæ, ac sententiarum et pœnarum prædictarum periculum, quæ adhærentes, valitores, consiliarios, adjutores, receptatores, fautores et sequaces quoslibet Ludovici præfati, ac eum regem vel imperatorem seu ducem Bavariæ nominantes scienter, vel ipsum pro tali habentes apprehendunt, nullatenus esset tutum.

« Rursus si eumdem Ludovicum mori contingeret sic ligatum, natis prædictis ipsius non modicum periculum immineret : constat enim quod contra ipsum privationis ducatus Bavariæ, ac omnium terrarum, feudorum, bonorum et honorum, quæ obtinebat ab Ecclesia vel imperio, præter diversas pœnas alias graves et periculosas jamdudum fuerint sententiæ promulgatæ, quas futurus rex vel imperator Romanorum exsequeretur, ut verisimiliter potest opinari, libenter : sicque nati prædicti non sine regiis oneribus, cum tibi proxima jungantur, ut præfertur, sanguinis linea, bonis hæreditariis frustrati et vacui remanerent.

« Præterea cum innumerabiles tam principum et magnatum, quam aliarum diversarum conditionum personæ partium Alemanniæ propter favorem et adhæsionem dicti Ludovici, pœnis et sententiis supradictis ligatæ, gravibus tam animarum quam statuum subjacere periculis dignoscantur, si eorum debito et convenienti modo interveniret reconciliatio, salubris in hac parte animabus eisdem, quæ faucibus dæmonum devorandæ sunt expositæ, portus non absque magnis meritis aperiretur salutis, et pericula circa status eorum grandia tollerentur : quæ quidem reconciliatio ad Dei et Ecclesiæ, tuumque regium honorem sine consensu et admissione principum et magnatum ipsorum, et illorum maxime quibus jus in electione regis Romanorum in imperatorem promovendi competit, ad tractatum hujusmodi posse commode fieri non videtur. Ipsos equidem, qui a præfatis pœnis et sententiis liberari et absolvi non immerito desiderant, multum videtur reconciliationis negotium tangere supradictæ : qui si ad eam et tractatum non admitterentur ipsius, forsan contra nos et Ecclesiam, ac te præfatumque Ludovicum clamoris, turbationis et commotionis occasionem haberent ; et, quod esset periculosius, velut desperationis compressi laqueis materiam, quod Deus avertat, assumerent horrendi et damnandi schismatis suscitandi, quamobrem reconciliationem eamdem cum eorum consensu eisque, prout decenter et utiliter fieri poterit, ad illius tractatum admissis, fieri posse utilius ; ita quod ageretur ante omnia specialiter et expresse, ut nulla liga vel confœderatio cum aliquo vel aliquibus per eumdem Ludovicum dictosque principes et magnates fieret, aut quævis attentaretur novitas contra te vel regnum tuum dictæ reconciliationis durante tractatu : et si quæ factæ quomodolibet existerent, illas deberent penitus revocare, sicque non esset pro tunc nec etiam postea, cum confœderationes et ligæ veræ amicitiæ inter te ac præfatum Ludovicum prædictosque principes et magnates concordatæ ac firmatæ in eodem tractatu existerent, proventurum vel illaturum de illis partibus tibi vel eidem regno periculum formidandum.

« Ideoque, fili charissime, si his, quæ præmisimus, et aliis tibi occurrentibus circa hæc adductis in exactæ considerationis examen, sit grata hæc via tuæ celsitudini, nos quantocius, ut Ludovico præfato scribere inde opportune possimus, significare procures. Verum nobis videtur, fili amantissime, quod tam super reconciliatione prædicta, quam ligis confœderationis et amicitiæ, ut præmittitur, ineundis melius, honorabilius, plenius et efficacius tractari possit negotium, sicut expressum est superius, apud Sedem Apostolicam et firmari cum tuis et charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris avunculi tui, quem negotium dictæ reconciliationis non parum tangere noscitur, nuntiis suo loco et tempore propter hoc ad nostram præsentiam evocandis. Dat. Avin. IX kal. Decembris, anno II ». Conciliandus fuisset Ecclesiæ Ludovicus Bavarus nisi superiora infregisset sacramenta, seque a perficienda adeo optata atque rei Christianæ necessaria reconciliatione reddidisset (ut loquitur Benedictus[1])

[1] Reperta in Arch. Avin. an. 1594. num. 412. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCCXV.

[1] Tom. III. Ep. secr. CCCVII.

« suis peccatis et delictis exigentibus alienum ». Attulit Christianæ rei universæ exitium illa Ludovici a susceptis suæ conversionis consiliis defectio, tantumque abfuit a comparanda in Asiam pro expiandis culpis, quam pollicebatur, expeditione, ut Philippum illam adornantem disturbarit.

40. *Vastata Armenia, Pontifex condolens, Insulanos ad religiosam militiam concitat.* — Suspensa interea Occidentalium crucesignatorum exercitus auxiliaris exspectatione, Armenia evastabatur a soldano Babylonio, qui intentatas sibi inanes minas ferro incendiisque ulciscebatur. Cujus cladis fama tristi accepta Pontifex, reginam Constantiam mulcendi doloris gratia ad locandas in Deo spes erexit[1], nec Sedis Apostolicæ studia defutura est pollicitus.

« Charissimæ in Christo filiæ Constantiæ reginæ Armeniæ illustri.

« Rumores infesti, qui de invasione hostili regni Armeniæ ac Christicolarum in eo degentium iis præteritis temporibus, per inimicos Christianæ fidei attentata, variisque injuriis et damnis ibidem illatis, ad Sedem pervenerunt Apostolicam, cor nostrum repleverunt amaritudine, mentemque nostram ingentis compassionis aculeo, cum charissimum in Christo filium nostrum Leonem regem Armeniæ illustrem virum tuum, et te, filia charissima, dictumque regnum et Christicolas illarum partium paternæ dilectionis prosequamur affectibus, tetigerunt. Sane quia speramus in Domino, qui sperantes in se non deserit, sed potius oppressis pie subvenit, consolationem tribuit et mœrentes erigit sospitate, quod hostium depressa potentia et humiliata superbia, præfato regi, suisque regno et fidelibus regnicolis, si spe firma concepta fortes, et stabiles in devotione Dei, orthodoxæque firmitate fidei, ut confidimus, permanserint, providere de salubri et votivo remedio non tardabit; serenitatem tuam rogamus in Domino attentius et hortamur, quatenus consideranter attendens, quod virtus in infirmitate perficitur, et perseverantia, cui soli corona inter alias virtutes currentes ad bravium promittitur, in adversitatibus clarius comprobatur, super eis, cum occurrunt, in Domino consoleris; certam de nobis fiduciam habitura, quod tibi, sicut cum Deo poterimus super tuis opportunitatibus assistemus; nec laborare, quantum decuerit et commode fieri poterit, ut regi, regno et fidelibus præfatis subsidium et auxilium adversus inimicos prædictos proveniat, omittemus. Datum Avinione XVI kal. Maii, anno secundo ».

41. Ad suppeditanda porro laboranti Armeniæ prompta auxilia Benedictus Siculos, Cyprios, Rhodios, Cretenses, Eubœenses aliosque Christifideles Orientales ad profitendam religiosam in Saracenos militiam concitare studuit[2]: quibus proposuit ob oculos, debellata Armenia, aditum ad restituendam Palæstinæ religionem interclusum iri, atque ideo in Leonis regis opem provolandum esse.

« Benedictus, etc. universis Christifidelibus in insulis Siciliæ, Cypri, Rhodi, Nigropontis et omnibus aliis terris seu insulis ultra Pharum constitutis.

« Gravis ira, nec exorabile pectus Babylonici hostis Ægypti, bestiæ sævientis adhuc infremit, nec quiescit, super præteritorum vulnerum dolorem adjiciens spem ad illa loca Catholica in partibus transmarinis occupanda et depopulanda procedit. Ecce siquidem nuntii charissimi in Christo filii nostri Leonis regis Armenorum illustris, ex parte dicti regis ad Sedem Apostolicam destinati, auribus nostris lacrymabiliter intimarunt, quod perfidus ille soldanus Babyloniæ vires congerit, conflatque potentiam, ut regnum Armeniæ et cæteras terras residuas, quas fideles inhabitant, in partibus transmarinis per continuatos hostilitatum incursus invadat, capiat et subvertat, ut per occupationem et subversionem ipsius, quod Deus avertat, irremediabilem quodammodo jacturam fidelibus inferat, et quodammodo fiduciam auferat vicinum præstandi remedium terræ sanctæ, cum per regnum illud proximus fiat transitus ad terram prælatam; ac ibidem a Catholicis, in eodem regno degentibus, recipiantur Christiana navigia, classes fidelium in victualibus et aliis necessariis confortentur, et de loco illo propter breve maris spatium ad dictam terram pateat quodammodo absque hostili impedimento progressus.

« Ideoque vos universos et singulos rogamus et obsecramus per aspersionem sacratissimi sanguinis fusi pro salute nostra de pretioso corpore Redemptoris, quatenus ad ejusdem regni, cujus incolas nobis unitas fidei in Christi charitate conjungit, calamitatibus (ad quarum illationem hostes fidei præparantur) viriliter et celeriter obviandum promptis animis consurgentes pro defensione ejusdem regni et fidelium, morantium in eodem, vos in peccatorum vestrorum remedium personaliter exponatis, etc. » Addit Pontifex sacris indulgentiarum præmissis felicique immortalitate eos donatum iri, qui expiata rite conscientia sacro illi bello se devoverint. « Dat. Avin. kal. Maii, anno II ». Hactenus Pontifex, qui etiam eorum regnorum insularumque archiepiscopos et episcopos sacram militiam conscribere, eamque crucis symbolo insignire jussit, quæ ad propulsandos irrumpentes in Armeniam fideles procurreret.

Cum vero, exustis superiori anno barbarica excursione agris, nonnulla Armeniæ loca annonæ inopia laborarent, submittere Armeniæ regi commeatus Pontifex et Gallus rex decreverunt, qua de re extant Benedicti litteræ ad Campaniæ præfectum datæ[1], ut frumenta in finitimis partibus

[1] Tom. II. Ep. secr. CLXXIII. — [2] An. 2. par. 2. Ep. cur. pag. 13.

[1] Rotul. perg. sign. num. 917. ex Aven. Arch. Rom. delato.

congreganda curaret : « Cum nos, inquit, et charissimus in Christo filius noster Philippus rex Franciæ illustris, pridem non sine magna compassione percepto, quod Saracenorum rabies ad confusionem et exterminium Christianorum aspirans, certas partes regni Armeniæ ac Christicolas ibidem degentes, adeo his temporibus præteritis vastavit crudeliter et afflixit quod, præter alia damna per eosdem Saracenos Christicolis eisdem illata innumera segetibus et fructibus tam ignis incendio, quam alias omnino consumptis, famis inopia propter defectum panis et aliorum victualium oppressi miserabiliter remanserunt ; certum eisdem Christicolis subsidium pecuniarum pro emendis bladis, et deferendis ad partes prædicti regni providerimus, etc. Dat. III non. Aprilis, anno secundo ». Erogasse Benedictum ex ærario Pontificio decem millia aureorum pro levanda Armenorum inopia ostendunt Gasperti archiepiscopi Arelatensis et ærarii præfecti litteræ.

42. *Litis Gallum inter et Anglum papa arbiter, scribit Philippo de expeditione sacra jurejurando promissa.* — Majora quidem contundendæ Mahumeticæ tyrannidis consilia agitabat Benedictus, sed hoc ipso tempore nova sensim obstacula oboriebantur, quæ Philippi Francorum et Eduardi Angliæ regum mutua æmulatio peperit : adurebat enim Eduardum indignatio, controversas eas Aquilaniæ terras, quæ a Carolo Valesio partæ bello fuerant, de quibus in fœderis initi formula [1] Isabella regina et legatis Apostolicis interpretibus, cautum fuerat, Anglum eas legibus a Gallo judice repetiturum, concepta nimirum ab Anglis spe, eas a Carolo IV ad sororis et nepotis gratiam restitutum iri ; nunquam legibus nec benevolentia, liberalitateve redditas : tum Philippum adjuvisse armis Davidem Anglici nominis hostem : præterea in spem Galliæ vel alicujus provinciæ sibi subjiciendæ materni juris tuendi specie efferebatur. Visus tamen est ad æquitatem et concordiam inclinare, dum ipsius Pontificis Gallo regi addictissimi arbitrio controversias committere voluit; de quo extant hæ Pontificiæ litteræ ad Philippum datæ [2].

« Benedictus etc. regi Franciæ.

« His, quæ super facto Angliæ dilecti filii nobilis vir Guido Caprarii miles et magister Petrus de Verberia clericus regii nuntii, ad nostram nuper præsentiam cum litteris credentiæ destinati, nobis curaverunt exponere, plenius intellectis, eisdem nuntiis verbotenus expressimus, et regiæ celsitudini tenore præsentium intimamus, quod certi nuntii charissimi in Christo filii nostri Eduardi regis Angliæ illustris ad nos hac æstate proximo præterita, cum essemus in castro Pontissorgiæ Avinionensis diœcesis, venientes nobisque regis ejusdem litteras de credentia exhibentes, sub eadem credentia obtulerunt, quod rex ipse negotium causarum, quæstionum vel dissensionum, quæ inter te, fili charissime, ac ipsum verti vel suscitari possent quomodolibet, libenter poneret in nostris manibus terminandum. Quibus quidem nuntiis præfati regis Angliæ super prædictis respondimus, quod attentis mutuæ pacis et concordiæ inter vos commodis, ac dissensionum discriminibus, ex quibus lapsus rerum, strages corporum et animarum amarius plangenda pericula possent, si quod absit contingerent, formidari, in considerationem adductis ; nos quem more patris benevoli non prætereunt incommoda filiorum, parati eramus pro pace hujusmodi, quam velut Deo gratam, ac utrique parti totique Christianitati multipliciter accommodam, desideriis optabamus intensis, per viam tractatus amicabilis, si de utriusque partis consensu procederet, non vitando labores assiduos, interponere partes nostras.

« Attendentes itaque bonum pacis hujusmodi, quodque te, fili charissime, cum præfato rege Angliæ, qui tuus vassallus, tibique nexu sanguinis est conjunctus, hujusmodi pacis et charitatis vinculum habere decet et expedit, materia cujusvis dissidii penitus amputata ; dilectum filium magistrum Philippum de Cambarlaco archidiaconum Gandensem in Ecclesia Tornacensi capellanum nostrum et nuntium, virum utique fidelem, providum et discretum, ad præfatum regem Angliæ cum nostris opportunis litteris », et infra, « providimus destinandum, etc. » Preces additæ, ut si Anglus ad pacis consilia vergeret, suos ad Sedem Apostolicam oratores mitteret. « Dat. Avin. X kal. Decembris, anno II ».

Conceptæ [1] sunt datæ ad Eduardum eo argumento a Pontifice litteræ, atque ipsum lites suas Pontificio arbitrio permissurum obtulisse, hortaturque ut internuntio Apostolico facilem se præbeat, atque oratores idoneis fretos mandatis mittat. Aliis vero litteris [2] exegit, ut Robertum Atrebatensem ex aula Anglica pelleret : « Sane, inquit, fili dilectissime, non videmus, quod rex præfatus Franciæ te nobilem virum Robertum de Atrebato (quem ipse suum domusque suæ regiæ hostem, rebellem et inimicum capitalem, quemque in mortem suam et sui primogeniti asserit per factiones nequissimas conspirasse, reputat) in tua familiaritate tenente, aut ei consilium, auxilium et favorem præstante, circa tractatum pacis et concordiæ tecum vellet aut curaret intendere quovis modo ». Inflammabatur [3] ad bellum Eduardus a Roberto Atrebatensi, qui amissa judicio comitatus causa legum vi, aut se Atrebatensi comitatui restituendum, vel Philippum regno pellendum jactabat. Cæterum Pontificia studia tantum valuere, ut Eduardus Cantuariensem archie-

[1] Ext. autograph. in Arch. Vat. ex Aven. delatam. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCCXVII.

[1] Tom. II. Ep. secr. CCCXVIII. — Ibid. Ep. CCCXIX. — [3] Paul. Emil. in Phil. VI.

piscopum, Philippum Montis-Aculi et Gaufridum Scorpum ad Philippum legarit : qui parum comiter ab eodem Philippo habiti, cum eo demum pacem firmarunt nulla de Scotis habita mentione : cujus rei mox Philippum subiit pœnitentia, Anglosque ad se revocari jussit ac venientibus dixit, eam cum illis pacem iniisse, cujus Scoti participes haberentur : quam pactionem cum non admittere se posse responderent Angli, maximo Galliarum et Orientis damno cœpta pax dissoluta est. Visuri autem sumus Anglos apud Pontificem conquestos[1], cum Eduardus se ad expeditionem Syriacam conficiendam Philippo socium obtulisset ea lege, ut post reditum de controversis Aquitaniæ oppidis jus redderet, et inducias propterea cum Scotis pacisci voluisset; eas pactiones arroganter rejecisse Philippum, contendentem ut ab Anglo parta restituerentur Scotis. Nec modo hæ querelæ ab Anglis oratoribus apud Pontificem repetitæ fuere, verum et Gallici historici confirmant superiora, Philippumque accusant, illum cum Eduardo pacem firmasse, ut transmarinam expeditionem iniret; mox tamen mutato consilio eam dissolvisse : « Ad regem », inquit Gaguinus [2], « perducti oratores (nimirum Eduardi superius memorati), pacem cum Philippo firmant : sed discedentibus a rege in sua diversoria Anglis, mox Philippus eos ad se revocare jubet. Venientibus rex ait, eam cum illis pacem inivisse, cujus Scoti participes habeantur : quamquam de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc Angli conditionem cum se admittere non posse respondissent, in Angliam abierunt. Ejus legationis relatione Eduardo facta, excandens Anglus jurat, se prius omnem Scotiam perditurum, quam ea se pacis lege teneri ». Ita Philippus cum Scotorum causa, nova contra Pontificia monita susciperet bella, et sacramenti de Syria liberanda religionem negligeret, ne tamen apud homines perjurii reus diceretur, varias causas obtendit : monitum vero ne turbis Scoticis se involveret, inferius visuri sumus.

43. Obstrinxerat se antea Joanni XXII sacramento, ductaturum kal. Augusti hujus anni crucesignatas acies nisi justo impedimento retardaretur : cumque impendens ab Anglo et Germano bellum (quod facillime avertere potuerat, cum ab utroque de pace enixe postulatum fuisse viderimus) necnon Scotorum res in discrimen adductæ, causæ justæ intermittendæ expeditionis ipsi viderentur, Apostolicam, ut de re statueret, consuluit Sedem, quam etiam adiisse ex litteris ad Bavarum datis vidimus. Pontifex vero Philippo addictissimus, cum ex bellorum insurgentium tumultibus diffideret illius expeditionem rei Christianæ utilem fore, edixit [3] extrahendam in tempus opportunius videri, neque aliquam inde labem perjurii vel inconstantiæ Philippo regi aspergendam :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo Philippo regi Francorum illustri.

« Sane, fili charissime, tu velut Christianissimus princeps devotissimo affectu commemorans, qualiter Redemptor noster Dominus Jesus Christus in Terra-Sancta, post contumelias et opprobria in crucis ara pro redemptione humani generis diræ mortis subiens passionem voluit immolari ; qualiterque opprobrio se spurcidi Agareni dictam Terram Redemptoris ejusdem sanguine purpuratam profanis conculcant pedibus, et nefandis eorum spurcitiis dehonestant in gravem injuriam et blasphemia nominis Christiani; ac volens eidem Redemptori, in quantum tua possibilitas se extendit, dignam gratitudinem exhibere, disposuisti laudabili proposito pro recuperatione dictæ Terræ passagium ultramarinum assumere, ac in illo personaliter in ejusdem Redemptoris obsequium transfretare. Et ut hujusmodi tuum propositum felicis recordationis Joanni papæ XXII prædecessori nostro et fratribus suis S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, cunctisque fidelibus evidentius demonstrares, illudque posses efficacius adimplere, per venerabiles fratres nostros Petrum Rothomagensem et Joannem Rhemensem archiepiscopos tunc episcopum Morinensem, ac dilectos filios Guidonem Baudeti decanum Ecclesiæ Parisiensis nunc electum Lingonensem, et nobilem virum Petrum Trosselli de Castellis, et quondam Henricum de Avalgoria dominos, consiliarios et procuratores tuos ac nuntios speciales, a te propterea ad Sedem Apostolicam pluries destinatos, sollicitis et continuatis instantiis dicto, prædecessori fecisti humiliter supplicari, quod pro celeriori Terræ prædictæ succursu passagium generale indicere dignaretur. Dictusque prædecessor hujusmodi laudabilem intentionem tuam et ferventem compassionis affectum, quem habebas ad statum miserabilem dictæ Terræ, multipliciter commendans in Domino, sibique agens laudes et gratias, quod dignatus fuerat tam pium tamque salubre propositum regiis præcordiis inspirare ; cupiensque hujusmodi sanctum negotium per te sumendum, Deo cujus causa geritur suffragante, felicibus prosperari successibus, et votivis proficere incrementis, super his cum eisdem fratribus suis matura et diligenti deliberatione præhabita, tuis in hac parte piis affectibus annuens, tuisque supplicationibus inclinatus, ad honorem Dei omnipotentis, exaltationem et dilatationem Catholicæ fidei, et profectum cunctorum fidelium, recuperationem Terræ, et exterminium hostium prædictorum eisdem nuntiis et procuratoribus, necnon prælatorum tunc in Romana curia existentium et aliorum fidelium multitudine copiosa præsentibus, auctoritate Apostolica de dictorum fratrum consilio ad dictam Terram duxit generale passagium indicendum, teque ipsius passagii et totius exercitus Christiani, qui transfretaret in illo, rectorem constituit et capitaneum generalem.

[1] Apud Bened. tom. VI. Ep. secr. CXIV. — [2] Gag. in Phil. VI. — [3] Tom. II. Ep. secr. XXXIX.

« Quibus peractis, dicti procuratores et nuntii per tuas patentes litteras coram dicto prædecessore et eisdem fratribus S. R. E. cardinalibus, per eos exhibitas, sufficiens et speciale ad hoc mandatum habentes, in ejusdem prædecessoris et fratrum, aliorumque prædictorum præsentia dictum passagium, ut præfertur, indictum nomine tuo illico, capitaneatum et rectoriam illius et dicti exercitus acceptarunt, et etiam assumpserunt : ac in animam tuam etiam prout ex eodem mandato poterant, tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt, quod tu in kalendis Augusti proximo venturi in anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo sexto, quas tam tibi quam cæteris crucesignatis et crucesignandis idem prædecessor pro termino ad tranfretandum in dicto passagio assignavit, arriperes iter ejusdem passagii, illudque prosequereris realiter et personaliter, justo ac legitimo impedimento cessante ; prout in litteris prædecessoris ejusdem, super præmissis confectis, plenius continetur.

44. « Post quæ, ut dictum passagium generale per te et fideles alios, submotis impedimentis quibuslibet, posset commodius perfici et impleri, solemnes ambassiatores et nuntios speciales magnæ auctoritatis viros, quorum aliqui etiam episcopali dignitate fulgebant, ad diversa regna, videlicet Apuliæ et Siciliæ, Angliæ, Castellæ et Aragoniæ, civitatem quoque Januæ et nonnulla alia, civitates, terras et loca laudabiliter et provide destinasti, eis pium propositum tuum super dicto passagio exprimendo ; eosque inducendo, ut cum dictum passagium cum universali Christianorum concordia esset feliciter prosequendum, per viam pacis vel concordiæ seu treguarum omnes a guerris et hostilitatibus abstinerent, ut dictum passagium, cessantibus guerrarum commotionibus, et bellorum inter Christianæ fidei professores posset, favente Deo, adversus hostes crucis commodius et facilius prosperari. Ex quibus, hoste humani generis pacis æmulo et incentore nequitiæ procurante, parvus vel nullus profectus concordiæ resultavit. Nam, sicut facti evidentia docet, Anglia et Scotia invicem dissident : periculosus etiam et guerris non vacuus est status Germaniæ : periculosus status similiter Tusciæ et etiam Lombardiæ : periculosior Apuliæ et Siciliæ guerra vigente gravi et quasi continua inter eas ; ut de nonnullis aliis latentibus odiis adversus te regnumque tuum, quæ ut verisimiliter creditur, si per te hujusmodi passagium in præfato termino assumi contingeret, prodirent in publicum, taceamus. Ex quibus siquidem dissensionibus et guerris et odiis regnantium et regnorum, aliorumque principum ac multarum provinciarum, civitatum et populi Christiani, multum proculdubio potentiæ Christianitatis detrahitur, multum hostium fidei audacia roboratur, multum insuper prædicto passagio generali fortitudinis, roboris et potestatis adimitur, multumque vires ipsius proculdubio minorantur : nam sicut concordia parvæ res crescunt, ita discordia maximæ dilabuntur.

45. « Super quibus etiam cum fratribus nostris et quampluribus de consiliariis tuis magnæ discretionis, magnique status et consilii viris, frequentes discussiones et deliberationes habuimus : et visum est nobis et eis, quod dolenter referimus, propter prædictas et plures alias rationabiles causas, quas præsentibus subticemus, quod in dicto termino proximarum futurarum kalendarum Augusti summe periculosum, imo quodammodo impossibile tibi redderetur iter assumere ad inchoandum, prosequendum et continuandum passagium memoratum. Quod si assumeres, et propter præmissas Christianitatis discordias continuare et prosequi feliciter non valeres, quid de tanto principe diceretur ? Nonne Agareni nobis, tibi totique populo Christiano turpiter insultarent, dicentes : Ecce Christianorum princeps magnificus cœpit et non perfecit ; terrere nos venit, et revertitur territus et confusus. Absit tantus rubor a facie populi Christiani. Absit tanta confusio, ut passagium Terræ-Sanctæ tantis retro temporibus prorogatum, nunc animose et audacibus animis sumptum, ut creditur, propter ineptitudinem, imo instantis temporis ægritudinem, sic periculose procedat : quinimo meliorum et prosperiorum successuum exspectatis et obtentis auspiciis, felicis triumphorum eventus et virtuosos exitus sortiatur. Ea propter elegimus fore consultius, dictum adhuc passagium ultra dictum terminum differendum et aliud tempus commodius, quod concedat Altissimus, exspectandum.

« Licet igitur justa et legitima impedimenta hujusmodi a prædicto passagio in dicto termino te excusent ; tamen, ut ora iniqua loquentium, et prædictas causas ignorantium obstruantur, super hujusmodi juramento, tuo ac pro te per dictos procuratores et nuntios præstito ; necnon super voto seu promissione, si quod seu si quam emisisti, quod iter arriperes in termino prælibato passagii generalis, illudque deinde realiter et personaliter prosequereris, ut hujusmodi iter dicti passagii in sæpefato termino arripere et prosequi minime tenearis, nec propter hoc aliqua perjurii seu inconstantiæ possis nota respergi, tecum auctoritate Apostolica tenore præsentium dispensamus, etc. » Hortatur Philippum ut non propterea in adornandis ad tantam expeditionem necessariis studium remittat ; sed incendat vehementius, atque apparatum majorem conficiat, quo longior temporis mora permittatur. « Dat. Avin. III id. Martii, Pontificatus nostri anno secundo ». Excusari ex his posset rex expeditionem distulisse, si ex Pontificis sententia ita opportunius voti perducendi tempus exspectasset, ut non penitus abjectis illius consiliis ad bella sibi exitialia se convertisset, ut dicetur inferius. Unde merito in triste exemplum posteris cessit, nunquam impune fidem Deo frangi : atque Eduardus, objecto illi perjurii crimine, eo auda-

cius in Philippum se consurgere jactavit [1], quo ille divinas in se iras concitaret.

46. Cum vero Pontificia hac sanctione Francorum regno, et Christiano nomini ex humanæ prudentiæ legibus consuluisset Benedictus ; quo flagrabat Apostolico ardore, ut imminentibus malis occurreret, studium omne, ut et inita inter Eduardum et Ludovicum Bavarum fœdera dissolveret, ac Philippum Francorum regem Anglo conciliaret, convertit [2] ; atque in primis, cum præcipua belli causa ex Scotiæ conversionibus oriretur, atque odia Eduardus in Philippum ob auxilia regi Davidi submissa concepisset, ut superiore anno illum Benedictus monuerat, ne se bello Scotico implicaret, ita iterum gravissime deterruit, ne periculosissimum bellum susciperet : jam pro abducendo ab Eduardi fœdere Ludovico Pontificia studia adhibuisse :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Sane, fili charissime, quia gressus et actus tuos per vias rectas dirigi, et ab inviis cupimus custodiri, optaremus admodum, ut super facto Scotiæ, antequam procedatur ad aliud, ne te regnumque tuum et subditos periculosis subjicias involutionibus ; et specialiter talibus, a quibus absque detrimento honoris et famæ non posset resiliri faciliter, præsertim hoc præsenti turbato et impacato, proh dolor ! tempore, quo multorum inordinati motus in diversis mundi partibus audiuntur ; matura deliberatione prævia considerанter adverteret regia providentia, quid agendum. Cito equidem unum tale potest inchoari negotium ; sed prius sapienter et provide advertendum est, qualis esse valebit continuationis prosecutio, et quis finis. Super factis autem Alamanniæ, jam in parte provisum est, sicut nuper serenitati regiæ meminimus seriosius descripsisse ; sed si aliqua in hac parte audiremus, circa quæ provisionis esset adhibendum remedium, id facere, prout videremus expediens, regiæque nuntiare magnitudini curaremus, etc. Datum Avin. VIII kal. Junii, anno secundo ». Non paruit Pontificiis consiliis Philippus : queruntur enim Anglici historici, ingentia ad Davidis gratiam e Gallis auxilia fuisse submissa, atque Anglis graviora damna illata. Et quidem gestorum Benedicti antiquus auctor [3] Philippum in crimen adducit, illum magis consilia ad bellum Anglicum, quam ad Asiaticum, cui sese devoverat, convertisse : « Quia, inquit, dictum passagium non habuit effectum, dictus Benedictus papa concessionem decimarum hujusmodi revocavit : propter quod dictus rex ad ipsum venit personaliter cum filio suo primogenito Joanne duce Normanniæ, causa ipsum visitandi circa revocationem prædictam : sed satis cito demum contigit, quod dictus rex occupavit, seu ad manum suam recepit ducatum Aquitaniæ, cujus superioritas seu dominium ducatus ad ipsum spectabat, tenebaturque in feudum ab ipso per regem Angliæ, qui tunc ipsum pro majori parte possidebat. Cujus occasione fuit orta guerra inter ipsos reges, videlicet dominum Philippum regem Franciæ et Odoardum tunc Angliæ regem : propter quod dictum passagium ultramarinum conceptum et ordinatum per dictum Philippum regem Franciæ, ut dictum est, potissime fuit impeditum et turbatum ; nam idem Philippus voluit plus intendere addictam guerram prosequendam, quam ad dictum passagium faciendum, suspicans et verisimiliter dubitans, quod si ipse se a regno suo tam in longinquum absentaret, dictus Angliæ suus inimicus regnum suum invaderet et damnificaret. Et sic revocatio prædicta in suo robore permansit ».

Cum vero pax inter reges lædi cœpisset, ad redintegrandam concordiam Pontifex Philippum e Cambarlhaco Apostolicum nuntium X kal. Decembris ad illos legavit [1], quos gravissimis sententiis ad pacis consilia inflectere nisus est [2] : tum præcipue Eduardum [3] iratum mulcere, atque hortari ut Robertum Atrebatensem [4], qui ipsum continuis adhortationibus ad bellum incendebat, Richemundiæque comitatu ab eo auctus fuerat [5], a sua familiaritate segregaret. Præterea Philippam Angliæ reginam, et Joannem archiepiscopum Cantuariensem ut regem ad pacem adducerent, sollicitavit [6]. Hæc erant ad exoriens bellum inter Anglos et Gallos, quo nullum diuturnius et funestius rei Christianæ emersit, sopiendum Benedicti studia : quæ in aliis etiam regnis ad pacem revocandis emicuere.

47. *Alfonso rege Aragoniæ mortuo succedit filius Petrus qui prædecessorum more fideliter clientis præstat officia.* — Cum igitur Francorum rex Pontificem rogasset, ut Aragoniæ ac Balearium reges ac Genuenses bello implicitos conciliaret, non defuit ea in re Pontificia cura [7] ; Catalanos enim est adhortatus ut rapta Genuensibus restituerent. Inter illos vero Friderici regis Trinacriæ opera pactæ induciæ [8] ; suspectæ admodum, cum is hostis esset Ecclesiæ, ac Genuenses nuper a Roberto rege Ecclesiæ conjunctissimo defecissent, in quos cum memoratus Robertus bello se accingeret, Philippum ut regiam operam ad eos in concordiam adducendos admoveret, hortatus est Benedictus [9]. Explicuit etiam Pontificiam diligentiam, ut civiles Aragoniæ motus sub novo rege exortos componeret. Suffecerat [10] Petrus Alfonso parenti, quem Mariana [11] ut justum, pium, moderatum principem commendat, Benignique cognomen illi inditum ait. Errat vero una cum

[1] Eduar. in lit. quæ extant apud Walsing. — [2] Tom. II. Ep. sec. CLXXXIII. — [3] Vitæ Bened. auctor apud Bosq.

[1] Tom. II. Ep. secr. CCCXVIII ad CCCXXII. — [2] Ibid. — [3] Ibid. Ep. CCCXX. — [4] Super Ep. CCCXVIII et seq. — [5] Thom. Walsing. in Eduar. III. — [6] Tom. II. Ep. secr. CCCXXI, CCCXXII. — [7] Ibid. Ep. secr. X. — [8] Ib. Ep. XI. — [9] Sup. Ep. X. — [10] Sur. l. VII. c. 27. Mar. l. XVI. c. 4. — [11] Mar. de sup. c. 4.

Surita[1], dum ejus mortem vigesimo quarto Januarii hujus anni die collocat ; (1) antea enim extinctum ex Petri successoris Diplomate constat, quo oratores instituit, ut Sardiniæ et Corsicæ regnum Pontifici solemni ritu acceptum referrent, qua de re Baronius his verbis meminit[2] : « Quo etiam anno (hoc nimirum), ipse Petrus de Aragonia accepit investituram de regno Corsicæ et Sardiniæ, jurans Romano Pontifici fidelitatem et faciens homagium. Extat Diploma de iisdem in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ[3] ». Extant item in Ms. pergameno Vallicellanæ nostræ bibliothecæ Petri regis litteræ, quibus professus est, avum Jacobum regem Sardiniæ et Corsicæ regnum a Bonifacio VIII jure beneficiario accepisse, illique clientis more fidem adstrinxisse : Alfonsum quoque regem coram patriarcha Alexandrino Sedis Apostolicæ liberalitate traditum agnovisse, jurasseque in Romani Pontificis verba : se pariter, acceptis paternis regnis, e legibus donationis ad Sedem eamdem adeundam, ut fidem Benedicto clientis nomine addiceret, obstrictum esse : Pontificia tamen benignitate itineris labore solutum ea lege, ut excurrente insequenti anno ipse coram Pontifice clientelarem sponsionem præstaret, atque interea oratores mitteret, qui regio nomine illam ex contenta in subjectis litteris formula exhiberet, omniaque pacta Bonifacium VIII inter et Jacobum regem conventa confirmarent.

48. « Universis, etc. Noverint universi, quod nos Petrus Dei gratia rex Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinoniæ, considerantes quod tempore donationis et concessionis, per felicis recordationis dominum Bonifacium papam VIII. Illustrissimo domino regi Jacobo claræ memoriæ avo nostro et suis factæ in feudum de regno Sardiniæ et Corsicæ, idem dominus rex præstitit personaliter plenum vassallagium, fidelitatem et ligium homagium, ac juramentum dicto domino papæ juxta continentiam rescripti Apostolici de ipsa donatione confecti ex causis in eo conscriptis ; et postmodum ipse dominus rex per procuratores suos et nuntios speciales juramentum, fidelitatem, plenum vassallagium et ligium homagium prædicta renovavit, fecit et præstitit aliis Romanis Pontificibus, qui dicto domino papæ Bonifacio in Apostolatus præeminentia successerunt ; et subsequenter serenissimus dominus rex Alfonsus bonæ memoriæ pater noster, successor dicti domini regis Jacobi, prædictum juramentum, fidelitatem, plenum vassallagium et ligium homagium, quæ domino Joanni felicis recordationis papæ XXII personaliter secundum formam dictæ donationis facere tenebatur, fecit et præstitit personaliter domino Joanni bonæ memoriæ patriarchæ Alexandrino patruo nostro, recipienti nomine et vice dicti domini papæ Joannis, qui hoc ipsi domino patriarchæ cum speciali suo rescripto commisit ; deinde etiam ante fatus dominus rex Alfonsus genitor noster per procuratorem suum et nuntium specialem juramentum, fidelitatem, plenum vassallagium et ligium homagium prædicta renovavit , fecit et præstitit sanctissimo in Christo patri et domino, domino Benedicto, qui dicto domino papæ Joanni in Apostolatus præeminentia noscitur successisse ; attendentes denuo, quod licet plenum vassallagium, fidelitatem et ligium homagium, et omnia alia supradicta nos teneamur secundum conditiones in dicto rescripto conscriptas personaliter renovare, facere et præstare dicto domino papæ Benedicto ; quia tamen dictus dominus papa Benedictus ad supplicationem nostram dictum juramentum, fidelitatem, plenum vassallagium et ligium homagium supradicta hac vice per procuratorem ac specialem nuntium nostrum recipere concessit, ita tamen, quod nos intra annum sequentem teneamur sub forma subscripta personaliter facere illud idem, ut relatione dilecti militis et consiliarii nostri Joannis Roderici de Moros, quem pro his et aliis ad sacram ejus præsentiam nuper destinavimus, exstitimus informati ; idcirco nominamus, facimus, ordinamus et loco nostri constituimus procuratores nostros nuntios Berengarium de Vilariccuto, Arnaldum de Moraria consiliarios nostros, et Albertum de Talliata militem et quemlibet eorum in solidum, etc. » Instruit amplissimis mandatis, ut ex concepta solita forma, quam suis ante locis inseruimus, Sardiniam et Corsicam Jacobi nomine Pontificiæ beneficentiæ dictas referant, et pactiones sancitas a Bonifacio VIII firment ; tum Diploma Apostolicum de beneficiario eo regno tradito eliciant. Quæ litteræ subjecta loci et temporis nota consignatæ : « Datum Valentiæ VI id. Januarii, anno Domini MCCCXXXVI ». Professus est etiam Jacobus aliis litteris datis Va-

[1] Sur. l. VII. c. 34. — [2] Bar. in Not. Ms. ad an. 1337. Sur. l. VII. c. 36. — [3] Ext. in lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III pag. 319, et inter collect. Plat. tom. II. pag. 271, et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 346.

(1) In assignanda die emortuali regis Aragoniæ errasse Suritam ex eo arguit annalista quod cum ille diem XXIV Januarii indicaverit, extet tamen Diploma a Petro ejus successore jam regnum adepto signatum die VI idus Januarii anni Domini MCCCXXXVI. Verum ex approbatis Monumentis id recte notasse Suritam, non dubito. Annus vero Diplomatis ex veteri stylo signatus est. Quare erroris potius arguendus est annalista, qui ad hunc annum refert Diploma ineunte sequenti anno MCCCXXXVII datum. Neque hic errandi finis; nam quas num. 49 affert, litteræ datæ *II non. Januarii*, et num. 50, *nonis Januarii* ; tum et num. 51, *II non. Januarii, Pontificatus Benedicti anno* II ad exordium anni sequentis pertinent. Cum enim Benedictus anno MCCCXXXV, die VIII Januarii coronam Pontificiam solemni ritu acceperit, ex ea die Pontificatus sui annos supputare cœpit, ut ex testimonio anonymi Vaticani ab annalista ad A. MCCCXXXV, 1 producto edocemur; hinc fit ut annus Pontificatus Benedicti secundus a die VI idus Januarii MCCCXXXVI cœptus adusque diem eamdem anni MCCCXXXVII perseveraverit. Igitur dies nonarum Januarii cum anno secundo Pontificatus annum MCCCXXXVII refert.

Ad res Aragonias quod attinet, addendum hic censeo, quod ab annalista ex Monumentorum defectu omissum est, pacem nempe hoc ipso anno die XIX Septembris inter Aragonios et Genuenses compositam. Qua de re certum testem habeo Stellam in Annalibus Genuensibus ad hunc annum Rer. Italic. tom. XVII, col. 1070.

MANSI.

lentiæ ipsis idibus Januarii hujus anni, Apostolicæ Sedis liberalitati Sardiniam et Corsicam se acceptas retulisse, ac Bonifacianum Diploma, *Super reges et regna*, inseruit.

49. *De turbis in Aragonia sedandis Pontificis curæ.* — Adire Sedem Apost. non potuerat Petrus rex, cum regni ejus exordia intestinis dissensionibus turbida essent, externique etiam belli terror immineret. Crearat [1] Alfonsus rex Jacobum filium minorem ex priori conjuge Vigelitanum principem, ac liberis quos ex Elionora regina susceperat, amplos principatus reliquerat: cumque inde inter Petrum regem et reginam Elionoram simultates essent ortæ, Benedictus, ut discordiam extingueret, Beltraminum [2] electum Theatinum, et Henricum de Aste canonicum Ambianensem causarum sacri palatii auditorem nuntios Apostolicos misit, ut regem ipsum cum eadem Elionora regina ac liberis, eorumque tutore Petro Exericæ principe Alfonsi regis defuncti fratre conciliarent: ac si ipsos adducere blandis monitis in concordiam non possent, inducias Pontificio nomine indicerent [3]. Petrum etiam Aragonum inter et Alfonsum Castellæ reges, qui ad vindicandam ab injuria privigni sororem in bellum trahebatur, violatum fœdus redintegrarent [4] vel si pax confici facile non posset, armis temperare juberent [5].

Adductus est in invidiam excitatæ ejusmodi dissensionis Petrus e Luna archiepiscopus Cæsaraugustanus [6] ad quem belli pacisque consilia in Aragonia Petro rege puero referebantur; increpitusque a Pontifice est, hæc aliena ab archiepiscopali munere, cum pacis studia colere deberet: animadverteret Petrum regem in annis teneris bellicis artibus instructum non esse: ab ærario imparatum, ut cum rege Castellæ signa conferat: imparem illi viribus ac potentia: plures Aragonios ex veteribus consuetudinibus sine perfidiæ et perjurii nota in eum arma non correpturos: bellum crudelissimum ac periculis plenum futurum: huic vacare archiepiscopum grege suo neglecto ab officio abhorrere: turpissimum etiam videri reginam Elionoram ac liberos ad extremam inopiam redigi; tum subjecit: « Nos autem, qui prælatum regem Aragonum vassallum nostrum et Ecclesiæ sincere diligimus, quod si ducatur in præcipitium, et domus sua regia subversionis subjiciatur periculis, non intendimus, quantum in nobis fuerit, tolerare: sed si circa hoc. quod tangit prædictos reginam et liberos, aut quantum ad donationes, si excessivæ sint forsitan, vel quævis alia moderandum fuerit aliquid, vel secundum æquitatem et justitiam reformandum, parati sumus et erimus, si et quando et prout expediens extiterit, interponere sollicitudinis nostræ partes ». Denique subdit, cum morem in Aragonia susceptum acceperit, ut in rebus dubiis magnatum consilium habeatur, flagitare ut componendæ hujus controversiæ causa ordinum conventus celebretur, ac legatis ad revocandam concordiam studia sua impendere jubet. Quibus litteris II non. Januarii, hujus anni dies adscripta est.

50. Intentatum Petro e Luna archiepiscopo Cæsaraugustano apud Sedem Apostolicam judicium refert Surita [1]; et quamvis Petri regis nomine ab oratore plures excusationes querelis et minis immixtæ ad illud declinandum afferrentur, sistere tamen se ad dicendam causam Pontificiis et cardinalium subselliis coactum, cum in crimen non conciliatæ concordiæ vocaretur [2]. Sollicitatus vero est Petrus Exericanus princeps, ut pacis consilia amplecteretur [3]: ad quæ etiam Elionoram reginam hisce litteris adducere est conatus [4]:

« Elionoræ reginæ Aragonum illustri.

« Suscitata, procurante hoste antiquo humani generis satore discordiæ cunctorumque incentore malorum, inter charissimum in Christo filium nostrum Petrum regem Aragonum illustrem ex una parte, ac te, filia charissima, et inclytos tuos et claræ memoriæ Alfonsi regis Aragonum liberos, ac dilectum filium nobilem virum Petrum dominum de Cherica tutorem ex altera dissensio, tanto nobis displicibilior redditur, quanto majora pericula et scandala secum trahit. Ex ea siquidem status domus Aragonum commoveri et turbari pacificus dicitur: et non solum inter regem et tutorem prædictos, imo etiam inter ipsum regem charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum regem Castellæ illustrem hostilium congressuum, et guerrarum commotiones et fremitus dicuntur periculose nimium suscitari. Nos igitur, etc. » Significat se ex Apostolico munere ad avertenda innumera, quæ inde erumperent mala, Pontificias partes conferre statuisse, ac memoratos superius internuntios, ut dissentientes ad pacem adducant, mittere, quorum consiliis obsequi Elionoram ipsam jubet. « Dat. Avin. non. Januarii, anno secundo ».

51. Excitavit aliis litteris ad concordiam Petrum regem [5], ne viduam novercam ac pupillos armis insectaretur: tum illi egregia majorum exempla imitanda proposuit, qui inter cætera viduarum et pupillorum patrocinium suscepere, neque quidquam gravioris momenti sine ordinum regni consilio aggredi consuevissent.

« Benedictus, etc. Petro regi Aragonum illustri.

« Si gesta claræ memoriæ prædecessorum tuorum regum Aragonum laudabilia recensueris, et diligenter revolveris intra præcordia mentis tuæ, ad eorum imitanda vestigia, ut credimus, operosis studiis curabis dirigere actus tuos. Ipsi

[1] Sur. l. VII. c. 34. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCCXCI. — [3] Ibid. Ep. secr. CCCXCII. — [4] Ibid. Ep. CCCXCIII. — [5] Ibid. Ep. CCCXCIV. — [6] Ibid. Ep. CCCXC.

[1] Surit. l. VII. c. 36. — [2] Cap. 38. — [3] Tom. II. Ep. secr. CCCLXXXIX. — [4] Tom. I. Ep. secr. CCCLXXXVIII. — [5] Ibid. Ep. CCCLXXXVI.

quidem, sicut habet antiquorum narratio digna laude, pacis et justitiæ ac libertatis Ecclesiasticæ amatores, nutrita et servata concordia, pacis et unitatis in domo propria, defensores pauperum, pupillorum, orphanorum et viduarum et aliarum personarum miserabilium extiterunt; seque pro defensione ac dilatatione fidei Catholicæ adversus hostes ejusdem intrepide reddiderunt pugiles et athletas. Adhibebant insuper probos viros regnorum et terrarum suarum, maturitate discretionis conspicuos, fidelitate probatos et expertos in agendis et negotiis sibi assistentes et consiliarios; quorum consiliis et directionibus utilibus adhærebant. Et dum ardua emergebant negotia, pro quibus erat solemnius consilium requirendum, prælatos, barones, comites et alios probos viros, de quibus videbatur expediens, prout est de more illarum partium, ad celebrandum super emergentibus hujusmodi sanum et tutum consilium convocabant, etc. » Subjicit quantum sibi dolorem exortum inter ipsum ac fratres, reginam Elionoram, Petrumque patruum principem et Castellæ regem fœderatos bellum attulisset : utque his occurrat malis, consulit ut patruos, erga ipsum ob sanguinis conjunctionem bene affectos, in consilium adhibeat, convocetque regni primarios viros ad controversiam componendam : a recto et decoro abhorrere, ut fratres hæreditariis bonis spolientur, vel regina Elionora dote careat : at si donationes extra modum fuerint, æquitate temperandas videri, atque ad Pontificias in ea re partes admovendas se paratum fore ; proponit demum impendentia discrimina :

« Præterea non est omittendum attendere, periculosum esse tibi, fili, quamplurimum, cum rege supradicto Castellæ, considerata potentiæ suæ magnitudine, confligere ; ac etiam quia juxta confœderationes seu exnaturationes, olim inter tuos et suos prædecessores initas, tui subditi te non possent juvare forsitan licite contra eum, etc. Dat. Avin. II non. Januarii, anno II ». Admonuit paucis interjectis diebus eumdem regem Pontifex [1], ut communes amicos ad pacem jungendam adsciscendos curaret. Denique ne ullas optimi parentis partes Benedictus prætermitteret, vicissim Alfonsum Castellæ regem exoravit [2], ut pacem cum Petro rege induciasve firmaret, internuntiorumque Apostolicorum monitis animum flecteret.

52. Non Elionoræ modo reginæ clientelæ suscipiendæ causa in bellum adversus Aragonios trahebatur Alfonsus Castellæ rex, verumetiam e levi causa cum Philippo rege Navarræ bello se implicuerat [3] : quod cum majora exitia minitaretur, Pontificiorum internuntiorum opera sedatum est. Quo argumento ad Rhemensem archipræsulem de re bene gesta extant gratulatoriæ litteræ [4] :

« Joanni archiepiscopo Rhemensi.

« Fraternitatis tuæ litteras, tractatus pacis ordinatæ inter charissimos in Christo filios nostros Castellæ et Navarræ reges illustres pridem periculose nimium invicem dissidentes nuntias, recepimus læta manu : et tam earum quam roluli cum eis transmissi, formam tractatus hujusmodi seriosius exprimentes, tenoribus diligentius intellectis, tuam et aliorum, qui laborasse noscuntur circa hæc, diligentiam multipliciter in Domino commendamus, ea quæ pro exuberantia et solidatione pacis hujusmodi per nos honeste cum Deo fieri poterunt, paternis affectibus offerentes. Porro si sequestrum fiendum de castro illo, cujus occasione, sicut scripturæ tuæ habebat series, suscitatæ fuerunt hactenus dissensiones et guerræ, in manibus nostris et Apostolicæ Sedis ad tollendas quarumvis dissensionum occasiones vel materias, quæ negotium pacis hujusmodi turbarent vel saltem exasperarent, fieret, satis expediens videretur, etc. Dat. Avin. XII kal. Aprilis, anno II ». Assenserat pacis consiliis Castellanus, cum vereretur, ne Mauri, ut propositum [1] ipsi fuerat a Pontifice, ad excursiones in Castellam agendas novas vires colligerent, neve regnum multis factionibus discissum in majores tumultus concitaret : erant enim plures proceres ab eo abalienatis [2] animis, atque inter cæteros conspicui dignitate Joannes Lara et Emanuel, quos Alfonsus rex Lusitaniæ tuendos suscepit. Promovit Lusitanus ad Castellæ limites castra : sed levi prœlio repressus in regnum se recepit.

53. *In Scaligerum superbum et rebellem in Italia superiori bellum comparatum.* — In Italia nova ex veteribus bella exoriebantur. Mastinus enim Scaliger [3] superiorum successuum felicitate elatus, cum Veronam, Patavium, Vicentiam, Tarvisium, Brixiam, Feltrum, Belunum, Parmam, Mutinam, Lucam, suæ servituti subjecisset, ac pæne regem ageret, Etruriam etiam reliquam affectavit. Cui Florentini asserendæ libertatis ergo fortiter se opposuere, consertaque tumultuaria cum ejus ducibus pugna, de qua agit Joannes Villanus [4], victoriam retulerunt, quibus Benedictus hisce litteris est gratulatus [5] :

« Dilectis filiis prioribus artium, vexillifero justitiæ, populo et communi civitatis Florentinæ.

« Licet hostiles abhorreamus incursus, in eis strages hominum et animarum pericula formidantes, præsentatæ tamen nobis devotionis vestræ litteræ vestrorum felicitatem successuum in obtenta præsertim iis diebus de hostibus, qui ad vestrum excidium diris conatibus aspirabant, victoriam nuntiantes, advenerunt nobis in exultationis augmentum, verisimiliter arbitrati dexteram justi judicis fecisse virtutem, dum vos devotos matris Ecclesiæ filios, qui ejus beneplacitis sin-

[1] Tom. II. Ep. secr. CCCLXXXVII. — [2] Ibid. Ep. secr. CCCLXXXIV. — [3] Mariana l. XVI. c. 4. — [4] Tom. II. Ep. secr. XLVI.

[1] Tom. II. Ep. XIV. — [2] Mar. l. XVI. c. 4. — [3] Jo. Vill. l. XI. c. 45 et 50. — [4] Ibid. c. 51. — [5] Tom. II. Ep. secr. CCC.

ceris afectibus adhæretis, non permisit ab eisdem hostibus deprimi; sed ipsos potius, eorum humiliata (superbia), sicut prædictarum litterarum vestrarum describit series, in manibus vestris seu vestrorum conclusit. Sane, filii, quia bellorum eventus non ex strenuitate humana, sed ex potentia divina dependet, et in illius, qui docet manus ad prœlium et digitos ad bellum, dispositione consistit; vestræ prudentiæ suademus, ut hujusmodi concessam vobis victoriam divinæ duntaxat virtutis potentiæ cum humilibus gratiarum actionibus adscribatis, de nobis fiduciam habituri, quod vos velut devotos et prædictos filios gratiosis favoribus, prout secundum Deum poterimus, prosequemur. Dat. Avin. III kal. Octobris, anno II ».

54. Ad distrahendas hostis vires Florentini socios undique sibi conciliare nisi sunt, ac demum armorum coitionem in illum cum Venetis[1], fœdusque redintegrarunt[2] cum Roberto rege Siciliæ, pluribusque aliis populis. Ne vero Mastinus, qui omnia ad suam amplitudinem referebat, terras Ecclesiæ invaderet, Florentinorum cum Venetis fœdus Pontifex laudavit[3], ac Bertrandum patriarcham Aquileiensem monuit[4], ut Florentinis Venetisque adversus tyrannos Veronenses studeret.

« Bertrando patriarchæ Aquileiensi.

« Significaverunt nobis dilecti filii dux et commune Venetorum, quod ipsi ad obviandum conatibus tyrannicis et perversis quorumdam tyrannorum, qui terras et jura quædam Romanæ Ecclesiæ, præsertim in marchia Tarvisina, occupata indebite, ac in nostrum et Ecclesiæ memoratæ præjudicium detinent; ac eisdem duci et communi, necnon dilectis filiis populo et communi Florentino, nostris et Ecclesiæ prælibatæ devotis, documenta inferre non levia moliuntur, cum eisdem Florentinis inierunt confœderationem et ligam; nobis humiliter supplicantes, ut tibi, de quo hucusque aliud, quam se laudare de te, sicut eorum habet inscriptio nequeunt, quod eis factisque suis favorabilis adversus eosdem tyrannos existeres, injungere dignaremur. Ideoque fraternitatem tuam rogamus, etc. » Hortatur eum, ut ad pacem cum Venetis conciliandam, Aquileiensis Ecclesiæ integris illibatisque juribus inclinet. « Datum apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis IV non. Septembris, anno II ». Gestum mense Octobri in Scaligeros a Venetis et Florentinis fœderatis bellum in marchia Tarvisina refert, Joannes Villanus[5], ac nonnullas arces ab iis expugnatas. Adducti in eamdem armorum societatem fuerant Bononienses[6], qui in pristina adhuc rebellione perstabant, mutuisque se laniabant[7] dissensionibus: quos ut Benedictus ad Ecclesiæ obsequium revocaret, antequam alicujus tyranni se addicerent servituti, subjectis litteris mulcere studuit[1] ac Bertrandum archiepiscopum Ebredunensem A. S. N. ad eos transmisit:

55. « Benedictus, etc. communi Bononiensi spiritum consilii sanioris.

« Quia salutem vestram affectione paterna quærimus, vosque abjectis tenebrarum operibus induere cupimus arma lucis, diu sicut nostis exspectavimus, ut vestros graves excessus et culpas, quibus Deum et Sedem Apostolicam, non vitatis status et salutis vestræ dispendiis, multipliciter offendistis hactenus, considerantes et recognoscentes attente, redire cum satisfactione decenti ad obedientiam et devotionem nostram et Ecclesiæ curaretis. Et quia non solum id efficere omisistis, sed potius videmini benignitatem et mansuetudinem dictæ Sedis, quas ut præmittitur exspectando, et plures dilationes vobis super hoc concedendo, erga vos exercuit, deducere damnabiliter in contemptum (præsertim cum excessus addendo excessibus et aggregando culpas culpis, interim non erubueritis Sedem præfatam offensis et contumeliis afficere, sicut displicibiliter ad nos perduxit insinuatio) non sufficimus admirari. Porro quamvis, his veris existentibus, vos merito effeceritis amplioris gratiæ exspectationis indignos; quia tamen erga vos adhuc pietatis paternæ viscera claudere, viamque mansuetudinis, si celeriter ad hujusmodi devotionem et obedientiam vos, ut præmissum est, effectualiter disposueritis, nequaquam in hac parte intendimus denegare, venerabili fratri nostro Bertrando archiepiscopo Ebredunensi Apostolicæ Sedis nuntio scribimus, ut ad civitatem Bononiensem, prout commode poterit, se conferat, super prædictis colloquium habiturus vobiscum, etc. Hortatur, ut ad officium redeant, ac si blanditias aspernentur, justitiæ severitatem se in ipsos districturum minatur. Dat. Avin. II kal. Novembris, anno II ».

56. *Papa Ecclesiastica jura in Brabantia oppressa tutatur.* — Neque ad Romanæ modo Ecclesiæ, verum etiam aliarum Ecclesiarum jura defendenda, vel ex invasorum eripienda manibus defixit studium Benedictus. Oppresserat Joannes dux Brabantiæ graviore jugo suæ ditionis Ecclesiasticos viros, qui non modo vectigalibus injustis atterebantur, sed interdum magno quoque religiosis opprobrio trucidabantur; ex quo divinus cultus exolescebat. His querelis permotus Pontifex, antequam severitatem in ducem exerceret, paternis ipsum instruxit monitis[2], quanta gloria ac felicitate fulsissent principes, qui Ecclesiarum dignitatem asseruissent; hortatusque est, ut viros Ecclesiasticos ab injuriis vindicaret: « Sane, inquit, quia salutem tuam affectu paternæ charitatis appetimus, gressusque tuos cupimus ab inviis custodiri; nobilitatem tuam rogamus attentius et in Domino exhortamur sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus consideranter

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 46. Leonar. Aret. l. VI. Ant. III. p. tit. XXI. c. 7. § 3. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 45. — [3] Tom. II. Ep. secr. CCXCVII. — [4] Ibid. Ep. secr. CLXXIV. — [5] Jo. Vill. l. XI. c. 53. — [6] Ibid. c. 45. — [7] Cap. 69.

[1] Tom. II. Ep. secr. CCCV. — [2] Ibid. Ep. CLXXXV.

attendens quibus incrementis profecerunt hactenus devoti principes Ecclesiasticæ libertatis amici, sacrosanctam Dei Ecclesiam in suis prælatis, ministris et servitoribus honorantes; quamque viliter et abjecte ceciderunt, qui malignantes adversus ipsam Ecclesiam, viam aliam, seu devium potius, eis Domino comminante per prophetam exterminium, sunt secuti; hæcque statuens et alia, quæ tibi possunt super his occurrere, ante oculos mentis tuæ, prælatos et personas Ecclesiasticas, necnon Ecclesias, monasteria et loca Ecclesiastica in terris tuis prædictis consistentia defendendo ab injuriis, violentiis ac confovendo in suis juribus et libertatibus, sublatis præmissis, et aliis gravaminibus et oppressionibus indebitis, pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia, tuæque salutis obtentu studeas honorare. Dat. Avin. II kal. Junii, anno secundo ».

57. *Benedicti de controversia archiepiscopatus Moguntini litteræ ad Philippum regem.* — Hoc anno respirare cœpit a diuturna et difficili dissensione Moguntina Ecclesia. Cum jam ante Balduinus archiepiscopus Trevirensis a Moguntino clero ad archiepiscopatus administrationem postulatus fuisset, Joannes vero XXII Apostolica auctoritate Henricum illi præfecisset, gravissima inde exarserant dissidia, repetitæque etiam in Balduinum, obtemperare detrectantem, a Joanne sententiæ. Qua occasione abusos Pseudominoritas vidimus, ut Balduinum a Joanne abalienatum in schisma et hæresim pertraherent. Quorum venenatos afflatus magna laude repulit idem Balduinus: cumque ab adversario Henrico urgeretur judicio apud Pontificium tribunal, lite cessit. At mox tentavit iterum deprecatore Philippo rege Francorum Moguntinum archiepiscopatum sibi asserere, cum gratia et auctoritate apud Pontificem Gallus floreret; cujus petita uti ab æquitate abhorrentia Benedictus respuit [1], additis repulsæ rationibus, quæ totius litis causas nitide illustrant.

« Benedictus etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Francorum illustri.

« Ut veritatem negotii hujusmodi serenitas regia non ignoret, illius seriem succincte providimus tenore præsentium recensendam. Olim siquidem, adhuc bonæ memoriæ Matthia archiepiscopo Moguntino in humanis agente, felicis recordationis Joannes papa XXII prædecessor noster, cupiens Ecclesiæ Maguntinæ, cum eam primo vacare contingeret, de pastore idoneo per Sedem Apostolicam provideri, provisionem ejusdem Ecclesiæ duxit ea vice sibi et Sedi prædictæ specialiter auctoritate Apostolica reservandam, dilectis filiis decano et capitulano ipsius Ecclesiæ ac quibusvis aliis, ad quos electio, postulatio, vel provisio in eadem Ecclesia quomodolibet pertineret ne ad electionem, postulationem vel aliam provisionem quamcumque in eadem Ecclesia, cum primo illius imminerel vacatio, faciendam procederent districtius inhibendo ac decernendo ex tunc irritum et inane quidquid contra reservationem et inhibitionem hujusmodi contingeret per aliquem vel aliquos attentari.

« Subsequenter vero eodem Matthia archiepiscopo Maguntino, sicut Domino placuit, viam universæ carnis ingresso, prædecessor noster præfatus cum fratribus suis S. R. E. cardinalibus; de quorum numero tunc eramus, super provisione prælibatæ Ecclesiæ facienda deliberatione præhabita diligenti, de persona venerabilis fratris nostri Henrici archiepiscopi Maguntini Ecclesiæ memoratæ de consilio fratrum eorumdem providit, eumque illi præfecit in archiepiscopum et pastorem. Sed cum idem archiepiscopus Maguntinus bonorum spiritualium et temporalium suæ Ecclesiæ Maguntinæ administrationem vellet suscipere ac gerere, ut debebat et pertinebat ad ipsum, supradictus archiepiscopus Treverensis (qui post et contra reservationem et decretum prædicta per aliquos canonicos dictæ Ecclesiæ Maguntinæ postulatus archiepiscopum ipsius Ecclesiæ dicebatur, propterea se in archiepiscopatum Maguntinum intruserat, bonaque occupaverat, et occupata indebite ac in suæ detrimentum salutis animæ contra sanctiones canonicas detinebat prædicta) nequaquam permisit, sicut nec adhuc permittit, sæpefatum Maguntinum archiepiscopum administrationem suscipere ac gerere supradictam: quin potius ut occupationem ipsam utique perniciosam et tyrannicam longo tempore continuavit et continuat, percipiendo fructus, redditus et proventus archiepiscopatus prædicti, seque in administrandis, vel potius usurpandis et gerendis ibidem his, quæ ad Pontificale spectant officium, quamvis nulla sibi super hoc facultas suppetat, damnabiliter immiscendo: quæ in divinæ majestatis offensam, dictæ Sedis contemptum et contumeliam, suæque periculum animæ, et archiepiscopi Maguntini prædicti, pro quo tres sententiæ diffinitivæ latæ fore noscuntur in Romana curia super his, grande præjudicium et notoriam injuriam, ac plurimorum scandalum, redundare dubium non existit.

58. « Cumque pridem de mense Junii proxime præteriti diu, antequam litteræ regiæ pervenissent, pro parte sæpefati archiepiscopi Maguntini, coram nobis et fratribus nostris in consistorio proposito negotio supradicto, fuisset nobis super exhibenda justitia instanter et humiliter supplicatum; nos et fratres prædicti diligentius attendentes, quod prælibatus archiepiscopus Treverensis benignitatem et mansuetudinem Apostolicæ Sedis prædictæ, quæ ipsum tam præfati prædecessoris nostri, quam nostro tempore diutius abstinendo a processibus adversus eum faciendis exspectavit, ut suæ in hac parte saluti et famæ, a tam perniciosis et damnatis temeritatibus resiliendo, consuleret; præsertim ad memoriam

[1] Tom. II. Ep. secr. cxc.

revocans, quod contra reverentiam et obedientiam, quibus Romanæ Ecclesiæ adstrictus existit, et etiam proprium juramentum, per eum in sua promotione præstitum, offendendo et transgrediendo sacros canones manifeste, in prædictis et circa ea egit et agit, deducebat et deduxerat damnabiliter in contemptum; quodque, prædictis omnibus in considerationem adductis, aures non poteramus claudere, nec justitiam, super qua exhibenda instanter requirebamur, ut præmittitur, absque Dei offensa et læsione conscientiæ denegare; certos in eodem consistorio, exacta deliberatione cum ipsis fratribus prævia, processus ordinavimus fieri, non solum exigente justitia, sed cogente. Quare, fili charissime, si ab hujusmodi processibus tam mature tamque solemniter in consistorio, ut præmittitur, ordinatis sacrosancta Romana Ecclesia omnium mater fidelium et magistra sic viliter et graviter remanente per præfatum Trevirensem archepiscopum vilipensa, tamque grandi, notoria et scandalosa injuria rigore justitiæ non repressa desistere non valemus, habeat nos, circumspectis prædictis omnibus, regia providentia, quæ justitiam diligit, nec æquanimiter tolerare prædictæ Ecclesiæ Romanæ offensas et injurias consuevit, cum ea offensa tu velut benedictionis et gratiæ filius nequeas non offendi, quæsumus excusatos». Addit sæpius qua prece, qua minis tentatum Trevirensem, ut cœpto absisteret, ne edictis Apostolicis feriretur; ac mirum videri, cum aliquorum cardinalium opera archiepiscopatus Moguntini controversis juribus abiturum se urgente Henrici procuratore obtulerit, tum regiis studiis ad illum retinendum anniti. « Dat. apud Pontemsorgiæ Avinionensis diœcesis, III non. Julii, anno II ».

59. *Balduini ab administratione sedis Moguntinæ repulsi, ad Pontificem Epistola excusatoria.* — Dejectus spe sua Balduinus, cum ad ipsius vota Pontificem non frangi cerneret, nec Gallum regem quidquam gratia potuisse, objectaque anathematis religione urgeretur, demum cuilibet principatui observantiam in Sedem Apostolicam anteferens, missis ad Benedictum oratoribus, controverso jure abivit, administrationemque Ecclesiæ Moguntinæ, necnon arces, quas milite præsidiario munitas tenebat, Pontificio arbitrio commisit, additis hisce litteris [1] sui obsequii in Ecclesiam testibus.

« Sanctissimo in Christo patri ac domino suo, domino Benedicto, sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ digna Dei providentia summo Pontifici, Baldevinus archiepiscopus Treverensis cum omnimoda subjectione et reverentia devota pedum oscula beatorum.

« Pater sanctissime. Cum, vacante alias Ecclesia Moguntina ex obitu quondam Matthæi (Matthiæ) ejusdem Ecclesiæ archiepiscopi, ad instantes preces et continuum ad me recursum capituli dictæ Ecclesiæ Moguntinæ, necnon nobilium et vassallorum ipsius, multiplicibus tribulationibus et incommodis graviter et intolerabiliter oppressorum, de protectione seu gubernatione prædictæ Ecclesiæ Moguntinæ solita amicitia motus ad eosdem, me intromiserim in eum (Deus novit) affectum, ut mediante adjutorio Ecclesiæ meæ Trevirensis et amicorum meorum ipsam Ecclesiam Moguntinam, nobiles, vassallos, gentem et possessiones ejusdem ab hujusmodi oppressionibus et incommodis relevarem; in quo Deo primum, deinde sanctæ Romanæ Ecclesiæ gratum et acceptum sperabam obsequium exhibere, ac nihilominus vestræ sanctitatis gratiam hæc sollicite prospiciens promereri; nunc autem certis intelligens indiciis, vestram sanctitatem in hoc deliberasse, ut gubernationem et protectionem ipsius Ecclesiæ Moguntinæ ad manus sanctitatis vestræ ponam; de vestræ sanctitatis clementia non immerito confisus, quod videlicet meo statui, Ecclesiæ meæ Trevirensis, et ipsius Ecclesiæ Moguntinæ prospicere debeat, ego tanquam devotus sanctitatis vestræ filius, qui vestris et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ jussionibus semper et humiliter obedire volo, honorabilem virum Boemundum archidiaconum Trevirensem strenuum virum, Simonem Philippum de Regalibus de Pistorio dominum de Longoprato militem, et Rodolphum dictum Luse notarium meum exhibitorem præsentium meos procuratores et nuntios speciales ad pedes vestræ beatitudinis duxi humiliter transmittendos: dans eis vel duobus ex ipsis plenum mandatum, et liberam potestatem vestræ speratæ clementiæ meas et prædictæ Ecclesiæ Moguntinæ urgentes et inevitabiles necessitates, ipsi Ecclesiæ Moguntinæ et mihi graviter imminentes, exponendi causas et motiva, quare ad gubernationem seu protectionem ipsius Ecclesiæ Moguntinæ inductus fuerim, plenius explicandi vestræ sanctitati: super conservatione status mei et honoris, et dictæ Ecclesiæ Moguntinæ humiliter supplicandi, ac etiam ipsius Ecclesiæ Moguntinæ castra, fortalitia, villas, oppida, jurisdictiones et jura in manus sanctitatis vestræ ponendi et resignandi, aliaque meo nomine faciendi, quæ circa hæc necessaria fuerint vel opportuna; ratum et gratum habiturus quidquid mei procuratores prædicti meo nomine egerint in præmissis sub rerum mearum omnium hypotheca; per ipsos et cum ipsis vestræ sanctitati humillima devotione supplicans, quatenus me vestrum devotum filium, Ecclesiam meam Trevirensem, ac ipsam Ecclesiam Moguntinam in vestris dignemini gerere visceribus charitatis: mihique, meo statui et honori, et ipsius Ecclesiæ Moguntinæ jam dudum per me desideratis commodo et paci, pie pater, dignemini favorabiliter providere. In quorum omnium evidentiam vestræ sanctitati præsentes litteras, mei appensione sigilli communitas, duxi in ferventi devotionis constantia destinandas. Dat. Treviri, anno Domini MCCCXXXVI, XII die mensis Novembris ».

[1] Ext. insertæ lib. cur. Bened. an. 2. p. 2. pag. 16.

60. Redacto ad officium Balduino, Pontifex decrevit [1] Apostolicos nuntios Guidonem e S. Germano Aniciensem et Nicolaum Capotiam, qui Sedis Apostolicæ nomine restituendarum a Balduino arcium possessionem inirent : amplissimisque eos instruxit mandatis, ut renitentem ad id adigerent. Cum vero jam ante gravissima in Balduinum edicta tulisset, quæ ad Henricum archiepiscopum Moguntinum transmiserat, eidem Henrico præcepit [2], ne illa evulgaret, sed Pontificios oratores suo munere defungi sineret.

Potitus postea principatu Henricus, pro beneficio atroces injurias reposuit Sedi Apostolicæ, a qua ipsum ob flagitia coitionesque cum Bavaro initas exauctoratum visuri sumus; suaque spe delusus est Benedictus, qui illum futurum Romanæ Ecclesiæ addictissimum putabat : quippe Philippo regi consulenti, an fœdere Moguntinum sibi obstringeret, ne in hostium partes devolaret, respondit non videri, cum tenues et afflictæ essent illius opes, et facile ab eo consilio abducendus esset [3] : « Etiamsi, inquit, ipse suum archiepiscopatum plenarie obtineret, non auderet, nec nos permitteremus eidem talia contra nostrum et tuum beneplacitum (præsertim ubi tu regnumque tuum, quorum salutem et statum zelamus prosperum, tangeremini) quomodolibet attentare : quod si facere præsumeret, opportunis remediis super hoc coerceretur a nobis ».

61. *Benedictus Casimiro Poloniæ regi fœdus cum Ungaris et Boemis exprobrat, Ecclesiæ jura commendat.* — Hoc anno legavit ad Sedem Apostolicam oratores Casimirus rex Poloniæ, qui inter cætera flagitarunt a Benedicto, ut fœdera, quæ cum Joanne Boemiæ et Carolo Ungariæ regibus percusserat, auctoritate Pontificia corroboraret : agerent de imminuendo censu eidem Sedi Apostolicæ a Poloni pendi solito : expostularent de cruciferis Livoniæ equitibus, quibus perfidiæ notam in repudianda a regibus arbitris pronuntiata sententia impingebat; nonnullos denique episcopos e suis sedibus ad alias traduci postularent. Cum quibus ita se gessit Pontifex, ut primum fœdus illud anno superiori firmatum (ex quo ad Ludovicum Bavarum Germaniæ correpto regno deturbandum illos conspirasset [4] ex nonnullis auctoribus diximus : ex aliis [5] vero eosdem amicos et hostes habituros sacramento spopondisse) confirmare detrectarit [6] cum in eo plura ab æquitate abhorrentia, ipsis exitialia regibus, neque honori Ecclesiæ consentanea reperirentur.

« Benedictus, etc. Casimiro Poloniæ regi illustri.

« Primo non videtur nobis, quod forma pacis inter te et charissimos in Christo filios nostros Ungariæ et Boemiæ reges illustres initæ invicem, quam nobis nuntius prædictus exhibuit, debeat esse grata, nec nobis et Apost. Sedi accepta : cum super multis articulis exorbitare a rationis et equitatis tramite, charitatique ac tuis honoribus et utilitatibus obviare plurimum videatur ; nec super ligis et confœderationibus, in eadem contentis, nostris et Sedis præfatæ honoribus et reverentiæ in aliquo deferatur ». Quod ad censum Sedi Apostolicæ solvendum a Polonis attinet ; ostendit in more positum, ut non a rusticis modo, sed oppidanis etiam, urbiumque civibus penderetur.

« Præterea super eo, quod dicebatur, habitatores et incolas regni prædicti teneri ad solutionem census annui Ecclesiæ Romanæ debiti, qui denarius B. Petri vulgariter nuncupatur, in illis partibus, non per capita personarum, sed pro singulis domiciliis habitatorum et incolarum ipsorum : adjiciebaturque illos habitatores et incolas, qui commorantur in civitatibus vel oppidis clausis et muratis, esse a solutione census hujusmodi liberos et immunes ; nos, qui sic jura prædictæ Romanæ Ecclesiæ illæsa servari volumus, quod jus alterius propter hoc non lædatur, perquiri Regesta ipsius Ecclesiæ fecimus diligenter : et quia reperitur in eis, omnes ejusdem regni personas, non exclusis nec exceptis illis, qui degunt in eisdem clausis seu muratis civitatibus et oppidis, ad solutionem dicti census non per domicilia sed per capita personarum ipsarum teneri ; decenter aliud, per quod eidem Ecclesiæ Romanæ derogari posset, super jure hujusmodi absque læsione conscientiæ immutare non possumus, vel etiam innovare ».

62. Rogarat etiam Pontificem Casimirus, ut Wratislaviensem et Cracoviensem episcopos sibi minus gratos ad alias sedes traduceret. Cui Benedictus respondit, non esse moris Sedis Apostolicæ, episcopos sine magnis causis ad alias Ecclesias transferre. Cumque quereretur rex, crucigeros equites pacis inter Polonos et ipsos conciliatæ leges respuere ; mirari se admodum subdit, cum illi in ipsum regem culpam repudiati fœderis derivarent : cum vero mutuo fœdere omnes Christianos, ac maxime principes, conjungere cupiat, paratum se ad Pontificiam auctoritatem ad fœdus illud sanciendum adhibendam ; tum hæc addit :

« Denique quia sacra teste Scriptura, sapiens filius lætificat patrem ; de te, fili charissime, lætamur admodum in Domino, quod sicut fama celebris ad nos usque perduxit, tu beneplacitis regis pacifici et excelsi per actus virtuosos et laudabiles te coaptans, et rex appellari desiderans a regendo, in regno et terris tibi subditis, repressis et correctis malorum et perversorum insolentiis, bonum pacis et justitiæ facis coli. Verum attendentes, quod hujusmodi opera tua, grata utique justo et æterno Judici, gratiora et acceptiora eidem, tibique magis meritoria reddentur proculdubio apud eum, si honorare ipsum studueris in sancta Ecclesia sponsa sua ; serenitatem rogamus regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus eamdem Eccle-

[1] An. 2. Ep. cur. LXXX. — [2] Ibid. — [3] Tom. II. Ep. sec. CXC. — [4] Hagec. apud Chr. l. XII. — [5] Bonfin. dec. II. l. X. — [6] Tom. II. Ep. secr. CCCLXIX.

siam in prælatis et personis Ecclesiasticis regni sui prædicti sicut decuerit honorando, prælatos et personas eosdem in suis et Ecclesiarum suarum manutenendis juribus et libertatibus habeas pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia favore regio commendatos : eos necnon pauperes, pupillos, orphanos et viduas, aliasque personas miserabiles ab oppressionibus indebitis defendendo, etc. » Subjicit, manere illum divina et æterna præmia pro iis piis operibus, quæ divini amoris intuitu explicuerit. « Dat. Avin. II id. Decembris, anno secundo ».

63. *Ut Robertus Siciliæ rex impietatem Fraticellorum reprimeret, sollicitatur a Pontifice.* — Ad tuendum Ecclesiæ splendorem exercendus fuit zelus Pontificius in nonnullos hypocritas, qui religiosa veste insignes Ecclesiam impie oppugnare non perhorruerunt. Erant ii e Fraticellorum secta, qui nonnulla fidei dogmata, quæ Joannes XXII singulari sancti Spiritus præsidio, quod Petri successoribus in fidei definiendis controversiis nunquam defuturum est, instructus statuerat, convellere ac traducere umbratilibus argumentis et canina obmurmuratione nitebantur, illius famam impudenter carpere non veriti, grassabanturque in Sicilia. Ad quorum effrænatam improbitatem retundendam Benedictus Robertum regem sollicitavit [1], ut potentiam adhiberet :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Roberto regi Siciliæ illustri.

« Habet fide dignorum assertio, nostri Apostolatus auditui sæpius inculcata, quod quidam perversi homines, se fratres de paupere vita vel aliis nominibus appellantes, qui diversorum colorum, seu petiarum variarum curtos et deformes gestant habitus, ab illis quibus fratres Ordinis Minorum utuntur plurimum discrepantes, cum eisdem fratribus Minoribus tam in monasterio vocato de corpore Christi Neapolitano, quam in diversis aliis fratrum eorumdem conventibus ac diversis locis aliis infra regnum et terras tua consistentibus, non absque multis periculis et scandalis, præsertim divisionis et schismatis in prædicto suscitandorum Ordine, cum diversum modum vivendi ab eisdem fratribus Minoribus habeant, subesseque ipsorum prælatis et superioribus renuant, commorantur. Insuper aliqui ex eisdem superstitiosis hominibus errores disseminantes varios, et acuentes ad effundendum venenum, laxata labiis suis licentia temeraria, linguas suas, determinationibus et ordinationibus Sedis Apostolicæ detrahere tam in secreto, quam in publico, memoriamque felicis recordationis Joannis papæ XXII prædecessoris nostri ferire ac lacerare detractionis ictibus in multis regni et terrarum prædictarum partibus, tanquam detractores et susurrones præsumptuosi et temerarii moliuntur.

« Sane, fili charissime, cum te, qui princeps existis Catholicus, et erga Sedem prædictam præcipuæ devotionis et reverentiæ fulgore clarere dignosceris, tales homines pestiferos et nocivos, eorumque latratus, susurrationes et detractiones hujusmodi non deceat nec expediat tolerare ; regiam rogamus excellentiam, requirimus attentius, et in Domino exhortamur, quatenus varia pericula, quæ dictorum perversorum hominum, quorum secta jamdudum per Sedem præfatam extitit reprobata, mutua conversatio prælibatis fratribus Minoribus ac eorum Ordini propter ea, quæ præmisimus et alia multa, quæ potest regia providentia circumspicere, comminatur; necnon quantam maculam in gloria serenitatis regiæ præfatorum superstitiosorum hominum tolerantia cum præfatis fratribus, seu in regno et terris prædictis poneret, deducens in regiæ considerationis examen ; ipsos de dictis conventibus repelli et amoveri procures, nec eos in regno et terris prædictis toleres, nec ab aliis tolerari permittas : sed potius qualiter de suis erroribus et præsumptuosis temeritatibus per prælatos et alios ad (quos) pertinet, debite corrigantur, regium præstes auxilium, consilium et favorem ; sic te, fili dilectissime, super his habiturus, quod supradictis vitatis periculis, tua sincera devotio exinde digne commendationis et laudis præconiis attollatur. Dat. Avin. VIII kal. Julii, anno II ».

64. Serpebat eadem pestis Fraticellorum in ditione Ecclesiastica : ad quam extinguendam Pontifex Bertrandum [1] archiepiscopum Ebredunensem Apostolicum internuntium, Joannem episcopum Anagninum, Pontificium in Urbe vicarium [2], Hugonem Augerii Patrimonii, Rogerium e Vinito Campaniæ, Canhardum e Sabulano Piceni, Raimundum e Pojoliis ducatus Spoletani et Guillelmum Arnaldi Æmiliæ præsides [3] incumbere jussit. Egerat quoque præcipites in schisma et impietatem nonnullos pseudominoritas partium studium et obfirmata pertinacia, qui sentire cum Fraticellis, atque Joannis XXII Constitutionibus detrahere, et ejus famam discerpere calumniis visi : « Relatum est », inquit Benedictus [4], « nobis quod quidam fratres Ordinis Minorum, qui quondam Petro de Corbario (dum erat hæresiarcha caput illius horribilis schismatis, quod tempore felicis recordationis Joannis papæ XXII prædecessoris nostri extitit contra Deum et Sedem Apostolicam fidemque Catholicam attentatum) ac Michaeli de Cæsena dudum de hæresi condemnato, necnon et Ludovico de Bavaria injurioso invasori regni Romanorum et imperii adhæserunt, sicut asseritur, in Anconitana marchia commorantes, statuta vilipendere canonica, ordinationibus et determinationibus Sedis Apostolicæ mendaciter detrahere, memoriam ejusdem prædecessoris denigrare ac dilacerare sub murmurationibus temerariis, et

[1] Tom. II. Ep. secr. CLXXXIX.

[1] Ep. CCXI. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCXLVII. — [3] Ep. CXLVIII ad CLII. — [4] Ep. CXII.

nonnulla alia verbis et factis, quæ fidei puritati Catholicæ, bonisque moribus sunt obvia, suoque Ordini decentia, committere non verentur, etc.» In hos Benedictus fidei et justitiæ studio accensus intendi judicium, ac si illud declinarent, eosdem vinculis mancipari [1] jussit.

Vocati etiam in jus [2] Franciscus Camerinus et Jacobus Firmanus episcopi, cum Fraticellis faverent, atque in eorum diœcesi sua illi conventicula agerent. Dicta etiam dies Berengario Durando pseudominoritæ impostori [3], qui, ad emungendam stipem, proposita a Pontifice indulgentiarum præmia daturis eleemosynam Minoritis pro concione mentiebatur. Cumque in Avinionensibus carceribus nonnulli sacri ejusdem Ordinis pseudoreligiosi detinerentur, Pontifex Guillelmum Lombardi Ecclesiasticarum causarum judicem Avinionensem in eos legum severitatem, interque ceteros in ejusdem familiæ capellanum Pontificium, exercere jussit [4].

65. *Benedicti in reformanda monastica præprimis Minoritarum disciplina eximia studia.* — Neque silentio prætereundum est, summum Dei vicarium ad restituendum sacris Ordinibus religiosæ disciplinæ splendorem Apostolica adhibuisse studia: utque optimas Cisterciensibus [5] superiori anno leges dederat, ita hoc ipso Benedictinis [6] et Minoritis excolendæ monasticæ vitæ formulas præscripsit. Præterimus quæ ad Benedictinos spectant, cum in Bullario [7] omnibus pateant. Quæ vero ad Franciscana Instituta pertinent [8], cum recondita sint et digna luce, delibavi.

« Benedictus etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Ut in sacro Minorum Ordine fratrum, quem ab olim gessimus et gerimus in visceribus charitatis, divinorum officiorum sacrificium, debitumque silentium, ciborum abstinentia, sanctimonia habitus observentur; studium quoque sacræ paginæ in dicto Ordine vigeat, et personis ejusdem Ordinis ad hoc aptis insistendi disciplinis scholasticis commoditas ministretur, ac charitas Dei, ex qua virtutes cæteræ generantur, regnet et ferveat in cordibus eorumdem, cæteræque laudabiles observantiæ regulares sic exemplariter luceant in eisdem, ut sine etiam aliis in recte vivendi speculum et imitandæ sanctitatis exemplum; ad laudem Dei et spiritualem profectum omnium militantium in Ordine memorato infrascriptas ordinationes, in dicto ordine auxiliante Deo perpetuis futuris temporibus observandas, adhibitis nobis ad hæc quampluribus viris solemnibus, S. R. E. cardinalibus, videlicet venerabilibus fratribus Petro Penestrino, Gaucelino Albanensi episcopis, ac dilectis filiis Petro tit. S. Praxedis presbytero, ac Galhardo S. Luciæ in Silice et Bertrando S. Mariæ in Aquiro diaconis cardinalibus; ac etiam venerabilibus fratribus nostris Gotio patriarcha Constantinopolitano et Jacobo episcopo Brixiensi, ac dilectis filiis Girberto S. Victoris Massiliensis, ac Guillelmo Montis Olivi Carcassonensis diœcesis monasteriorum abbatibus; necnon Geraldo generali, Henrico Franciæ, Joanne Burgundiæ, Pastore Provinciæ, Petro Tusciæ, necnon Pontio Carboneli Aragoniæ ac Petro de Saxoferrato Marchiæ Anconitanæ, Philippo quondam Mediolanensi, Laurentio quondam Terræ Laboris provinciarum ministris, Nicolao de Gajo, Gualtero Chvaton, Guillelmo Bernardi de Podio, Antonio de Valentia, Fortanerio Vassalli sacræ theologiæ magistris ac Petro de Strata procuratore in curia dicti Ordinis Minorum, ejusdem Ordinis professoribus, providimus faciendas.

66. « In primis circa agendum divinum officium in eodem Ordine; auctoritate Apostolica ordinamus, quod ante missam et horarum principia fratres dicti Ordinis omnes quos causa rationabilis non excusat, ad chorum conveniant, præparaturi Domino corda sua, ibique sine discursu, murmure, risu et absque vagis et vanis adspectibus sub silentio, in pace et cum debita gravitate permaneant, cantent et orent, et usque in finem unanimiter perseverent. Quia vero cantus Ecclesiasticus, divinæ laudis sacrificium fructusque labiorum canentium, non solum eorum qui psallunt, sed etiam auditorum ædificatio esse debent, eosdem fratres hortamur in Domino, ut divinas laudes integre, attente, honeste ac religiose persolvant: gestus leves et cantus dissolutos seu fractos omnino declinent; tractim psallant debito more; incœpta, quæ simul cantanda fuerint, simul contineant, simul pausent. Ordinamus etiam quod in singulis Ordinis prædicti conventibus hora sexta, sicut aliæ horæ cum nota dicatur, etc. » Objecta iis, qui contra tenderent pœnæ. Tum de silentio tenendo, de tyronibus disciplina religiosa informandis, deque jejuniis plura sancita. De vestium autem forma et pretio instaurata Joannis Constitutio [1]: *Quorumdam exigit*, ac rebelles coerceri jussi a Benedicto:

« Verum quia nondum, inquit, ut audivimus, cessat temeritas seu præsumptio aliquorum fratrum ejusdem Ordinis, habitum et vestes singulares et deformes portantium, ut præfertur; volentes eosdem per pœnæ adjectionem a temeritate et præsumptione hujusmodi ad communem Ordinis observantiam revocare, præsentium auctoritate statuimus, quod si qui ejusdem Ordinis professores contra arbitrium, determinationem seu judicium ministrorum, custodum seu guardianorum, in Ordine suo præsidentium, habitum, aut ipsorum habituum caputia, seu vestes deformes, et vestibus aliorum fratrum communita-

[1] Ep. CCXIII. — [2] Ep. CCXVI. — [3] Ep. CCXVIII. — [4] Ep. XXXI et CCCXLIX. — [5] Ext. in Bullar. in Ben. XII. Const. III. — [6] An. 2. Ep. cur. I. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 3988. — [7] Ext. in Bull. in Ben. XII. Const. V. — [8] An. 2. Ep. cur. XIX.

[1] Extrav. *Quorumdam exigit* de verb. sign.

tem Ordinis tenentium dissimiles et difformes portare, aut quod fratres Ordinis talibus uti deformitatibus teneantur asserere pertinaciter præsumpserint, nisi infra quindecim dierum spatium postquam præsens nostra ordinatio ad eos pervenerit, a talibus insolentiis obedientes destiterint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, a qua per generalem seu provinciales in suis provinciis ministros duntaxat, satisfactione præmissa, possint absolvi ». Adjecta alia de modo exeundi e monasterio, de muneribus non dandis, de studiis, edendisque in lucem libris. Tum de nefariis opinionibus coercendis hoc decretum :

67. « Quia nonnulli dicti Ordinis habitum religionis ejusdem gestantes, sed a puritate ac communitate ipsius recedentes, procurante satore malorum, sub simulata quadam sanctitatis specie damnatas per sacrosanctam Romanam Ecclesiam hæreses dogmatizare, prædicare, defendere et approbare præsumunt; suaque doctrina et prædicatione sacrilega et perversa corda simplicium damnabiliter corrumpere et depravare conantur, districte præcipimus, ut contra tales et quoscumque alios dicti Ordinis fratres, qui talia verbo vel scripto præsumpserint, sicut contra hæreticos debite procedatur; et contra fautores, defensores et receptatores eorum procedi debeat juxta canonicas sanctiones. Illos etiam qui ausi fuerint doctrinam, positionem vel opinionem per dictam Ecclesiam reprobatam docere, prædicare, defendere vel approbare, aut per eamdem Ecclesiam approbatam reprobare, animadversione canonica decernimus puniendos. Districtius etiam inhibemus, ne quis fratrum dicti Ordinis opinionem de fide vel moribus suspectam aut per magistros sacræ theologiæ communiter reprobatam dogmatizare, prædicare, defendere vel approbare præsumat, quibuscumque fratribus dicti Ordinis, qui aliquem ejusdem Ordinis sciverint vel audiverint talia facientem, in virtute sanctæ obedientiæ injungentes, ut quam cito commode poterunt, prout ea perceperint, superiori ipsius debeant intimare: qui ante omnia ei districte præcipiat, ne talia recitet vel attentet, donec super eis plene veritas sit discussa ; pro cujus discussione idem superior ad aliquod de vicinioribus studiis theologiæ festinet recurrere, et super his veritate comperta fratri talia dogmatizanti, prædicanti, defendenti seu approbanti, ac quibuscumque aliis fratribus ei in iis faventibus, vel eum defendentibus, prout culparum eorum qualitas seu præsumptuosa temeritas exegerit, de consilio discretorum fratrum loci præfati studii debitam pœnam imponat, et ad revocandam cum effectu prædictam opinionem erroneam ipsos moneat et inducat. Quod si pertinaciter parere contempserint, nec a talibus desistere forte voluerint, eos de prædictorum consilio, carceri mancipet et detineri faciat mancipatos, donec efficaciter paruerint et destiterint a prædictis. Et nihilominus prædictus superior de præmissis omnibus plenam et fidelem relationem faciat in primo subsequenti capitulo generali, in quo quid super eis faciendum fuerit, plenius ordinetur.

« Districtius inhibemus, ne postquam super negotio fidei quæstio seu dubitatio aliqua, super qua sint opiniones adversæ vel diversæ, deducta fuerit ad Apostolicæ Sedis examen, quisquam ex tunc alterutram partem determinare, eligere vel approbare præsumat, sed super ea Sedis ejusdem judicium, seu declaratio exspectetur ».

68. Adjecta alia de librorum usu, de donis et legatis, de precibus fundendis pro iis qui eleemosynas ac beneficia contulere, de sacramento ab Ordinis præpositis nuncupando, cujus formula his verbis concepta fuit : « Ego frater... generalis minister Ordinis fratrum Minorum ab hac hora in antea fidelis ero S. Petro, sanctæque Romanæ Ecclesiæ, dominoque meo domino papæ suisque successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio nec in facto, ut vitam perdant aut membrum, aut capientur mala captione. Consilium, quod mihi aut per se aut per litteras aut per nuntium manifestabunt, ad eorum damnum nulli pandam. Vocatus ad Synodum veniam, nisi fuero præpeditus canonica præpeditione. In correctionibus judicialibus gravium criminum, et in provisionibus, promotionibus, confirmationibus, destitutionibus et repulsionibus faciendis de personis dicti Ordinis fideliter, ac secundum Deum et regulam B. Fransisci, puramque et rectam conscientiam me habeo. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Simile juramentum præstabunt ministri provinciales etc. » Ad temperandum eumdem Ordinem de familia et sumptibus generalis præpositi, de lustrandis ab eo religiosis domibus, de provinciarum vel conventuum singulorum præpositis, de creandis fidei censoribus, de procuratore, de concionatoribus et sacerdotibus excipientibus sacras exhomologeses, de mittendis ad gentes Evangelii præconibus, de modo deliberandi servando a Minoritis, de criminibus deferendis plectendisque, de ædium et officinarum structura; denique de Minorissis regendis plura præcepta a Benedicto descripta fuerunt, cujus sanctioni hæc temporis nota apposita. « Dat. Avin. IV kal. Decembris, anno secundo ». Lectas exceptasque ab universis Minoritis, qua par erat observantia et demissione, Benedicti Constitutiones in celebratis Caturci proximo anno Ordinis comitiis, indicat Wadinghus[1] : extantque datæ ad eosdem cœtus Pontificis litteræ, quibus illius familiæ præpositis collata potestas est[2], ut eos, qui Michaeli Cæsenati adhæserant, censuris solverent : cujus beneficii tamen expertes illos esse jussit, qui a Petro Corbaria pseudopontifice adulterinas dignitates exambivissent, ipsos enim Sedi Apostolicæ sistendos voluit : ut crimen rite expiarent.

[1] Luc. Wading. an. 1337. num. 3 et 5. — [2] An. III. Ep. com. CCCXLII.

69. Hoc anno excessit e vivis vir insignis Guillelmus episcopus Sabinensis, e Prædicatorum Ordine ad cardinalatum evectus, quem inter cætera præclara gesta tria magnificentia et amplitudine conspicua atque eleganti cultu elaborata templa excitasse in Ordinis sui cœnobiis, refert subjectis verbis Benedicti Vitæ auctor [1] : « Anno Domini MCCCXXXVI, die quarta mensis Junii obiit dominus frater Guillelmus Petri de Goderio Ordinis Prædicatorum, episc. Sabinensis cardinalis, qui diu fuerat legatus in Hispania, ubi multa bona et salubria ordinavit, Constitutionesque fecit quamplurimas, præsertim contra concubinarios Ecclesiasticos, qui pro tunc erant in illis partibus infiniti. Hic quanquam esset modicæ, imo quodammodo deformis staturæ; fuit multum litteratus et cordatus, ac virtuosus in omnibus factis suis, deditque sibi etiam Deus multa bona temporalia, de quibus fecit opera mirabilia, quæ sequuntur. Construxit enim tres Ecclesias miræ pulchritudinis adeo, quod Ordo suus non creditur habere pulchriores et solemniores ubicumque, videlicet unam in conventu Avenionensi, aliam in conventu Tolosano, in qua jacet tumulatus, et aliam in conventu Baionensi, ubi fuerat vestitus et educatus. Fecit etiam tam in dictis conventibus, quam in aliis dicti Ordinis multa alia bona admodum commendabilia et memoria digna ».

70. *Pia S. Elisabethæ Lusitaniæ mors.*— Hoc anno migravit ad Dominum Elisabetha Lusitaniæ regina, de qua a nobis in superiori tomo honorificentissima mentio edita est, cui eximiæ virtutes sanctarum viduarum honores pepererunt. Scripsit ex veteribus monumentis inter alios sacram ejus Vitæ historiam terso et eleganti stylo Petrus Perpinianus Societatis Jesu, felicemque ejus obitum his verbis depingit [2] : « Proximo die Jovis, quam lecto teneri cœperat ante diem quartum non. quintiles multo mane criminibus expiatis confessione plena pietatis, plena doloris, per sacerdotem sacrificium fieri præcepit extra conclave apto et ad videndum et ad audiendum loco. Quo peracto, ut erat ardens ad colendam religionem et erecta, humiliter de se ipsa sentiens, et eximia adversus Numen divinum reverentia commota, ab Jacobo avo gravissimo magistro edocta, qui sacerdote sacrosancta peragente mysteria neminem intra cellæ cancellos consistere patiebatur, et ipse procul ab ara, nullis circum præpendentibus peripetasmatibus inclusus more regum, in oculis omnium utroque genu nitebatur; surgit e lecto, vestes induit, procumbit in genua. Sic ad altare fere repens accedit, ubi sacrificulus advenientem exspectabat. Ibi cum fletu et ejulatu, mirifico animi sensu, quasi valere jubens omnia humana, e terris migratura in tam longinquas et tam ignotas regiones, viaticum necessarium corpus Christi sumpsit ». Et infra :

« Intelligens instare sibi mortem, filium, nurum, nepotes relinquit : rejicit labentium fluentiumque rerum curam, et omnem vim mentis intendens ad ea, quæ sola sunt semper eodem modo et æterna, Mariæ semper Virginis opem implorans : Maria, inquit, mater gratiæ, mater misericordiæ, tu me ab hoste protege et hora mortis suscipe. Suam inde fidem ex Apostolorum symbolo publice professa, totum carmen a Christo compositum discipulisque traditum ad precandum Deum clara voce peregit. Nonnullas alias precationes addidit, quas recitantem sensim vox, sensus, vires deficiebant, donec omnibus cælestibus donis cumulata mens corpus deserens, ita compositum ore, oculis, vultu, ut obdormivisse non mortuum esse videretur, anno LXV quam a Deo optimo maximo procreata fuerat, et ei tuendo regundoque præposita, in regionem convenientem naturæ suæ, domicilium immortalis ac beatæ vitæ migrans, magnum sui desiderium in omnium animis infixum reliquit ». Incisam refert Wadingus [1] ad ejus sepulchrum veterem hanc inscriptionem, quæ illam hoc ipso anno ex humanis abiisse testatur his verbis : « Æra MCCCLXXIV, » si ex ea triginta octo annos detraxeris, quibus Ecclesiasticum computum superat, concurrit cum anno Christi MCCCXXXIV, « die IV mensis Julii in Castro de Extremis obiit inclyta dona Elisabetha regina Portugaliæ, et fuit sepulta XII die dicti mensis in hoc monasterio S. Claræ, quod ipsamet fieri jussit et dotavit : et fuit uxor domini Dionysii illustrissimi regis Portugalliæ, et filia regis domini Petri de Aragonia et reginæ donnæ Constantiæ, atque mater domini Alfonsi serenissimi regis Portugalliæ et dominæ Constantiæ reginæ de Castella, fuitque avia regis Alfonsi de Castella et reginæ donnæ Mariæ uxoris suæ. Hos honoravit, iisque benedixit : cujus anima requiescat in pace ». Fulsit maximis post mortem miraculis, quorum gloria et numerus flexu temporum crevere adeo, ut Paulus IV ad preces Joannis III Lusitaniæ regis in omnibus Lusitaniæ regnis aras dicari Deo, tabellas affigi, solemnesque precationes publico Ecclesiæ ritu decantari ad ejus nominis memoriam permiserit : ac demum Urbanus VIII anno jubilæi MDCXXV, illam solemni ritu in sanctarum viduarum Catalogo reposuerit.

[1] Gesta Ben. apud Bosq. — [2] Perpin. de Vita B. Elisab. l. III.

[1] Wad. hoc an. num 26.

BENEDICTI XII ANNUS 4. — CHRISTI 1337.

1. *Denuo tractatur de reconciliatione Ludovici Bavari, ad quem a cœptis resilientem dolorose scribit Pontifex.* — Anno Christi millesimo trecentesimo trigesimo septimo, Indictione quinta, exorta sunt immania Anglos inter et Francos bella: stringendi adversus Saracenos enses, Christiano sanguine imbuti; collocandæ in Asiatica expeditione decimæ, ab utroque rege in furentium stipendia versæ: destitutus Occidentalium auxiliis Oriens, Saracenis Syriacis in prædam cessit: Turcæ antea repressi vires collegere; denique Græci, qui Ecclesiarum conjunctionis tractatum auxitiarium in Turcas armorum spe susceperant, in perfidia obfirmati hæserunt. Non defuit tamen Apostolico muneri Christi vicarius, ut tot tantaque mala averteret: atque in primis Ludovicum Bavarum conciliare Ecclesiæ constituit. Eo adducta res, ut Willelmus Juliaci comes et Rupertus palatinus Rheni, Ludovici nomine ad ejuranda anteacta scelera subeundamque Pontificiam quamcumque tulisset sententiam; tum ad paciscendam cum Gallo rege ex Pontificio nutu amicitiam, dissoluto Anglico fœdere, condixerint proximos a purificatæ Virginis festo dies. Sed Gallus rerum, quas versabat, molem causatus oravit Pontificem, ut ineundi cum Ludovico fœderis tractatum ad primam imminentis Quadragesimæ diem extraheret: quæ Benedictus Ludovico ordine exposuit, utque in cœpto consilio constans perstaret hortatus est [1].

2. Urgebat Benedictus aliis litteris [2] Philippum regem, ut missis oratoribus fœdera firmissima cum Ludovico redintegraret. Contra Philippus precibus vexabat Pontificem ne Bavarum sibi suspectum in gratiam admitteret. At Benedictus regii oratoris postulata repulit, ac regi causas, ob quas retardanda res non esset, exposuit [3]:

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Dum innumerabiles Christi sanguine redemptorum animas in Alamanniæ, Italiæ aliisque partibus ex sola prædicti Ludovici adhærentia et assistentia excommunicationum et pœnis aliis ac erroribus involutas, et expositas æternæ damnationis periculis contemplamur, scandala quoque varia, quæ tam circa fidem Catholicam, quam statum fidelium dictarum partium formidantur, nisi salubriter occurratur insurgere, anxia meditatione pensamus; nos, qui licet insufficientibus meritis illius locum tenemus in terris, qui ad congregandos in unum dispersos, vocandosque peccatores ad pœnitentiam veniens, passioni pro omnibus se obtulit diræ mortis, si vices saltem utcumque ipsius gerere utiliter volumus, ut tenemur, dissimulare vel omittere absque offensa Dei propriæque læsione conscientiæ non valemus (maxime cum ipse obtulerit et offerat, se nostris et Ecclesiæ mandatis et beneplacitis in omnibus et per omnia efficaciter pariturum) quominus super reducenda sub ovili Dominico ove tali errante, quam aliæ absque numero vel ad mortis præcipitium sequuntur, proh dolor! vel cum ea, ut creditur ad viam reducerentur salutis, justos tractatus et rationabiles (providendo tamen, quantum cautius fieri poterit, Ecclesiæ ac tuis et charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris indemnitatibus) admittamus; verentes quod, si per appositionem impedimenti, vel alias minus rationabiliter aditum super tractatu hujusmodi clauderemus, perspicaces et subtiles Theutonici, perpendendo unde talia processissent, exinde irritati vel forsan desperati, se cum Anglicis vel aliis regiis æmulis colligarent, quod periculosum et nocivum posset, quod Deus avertat, existere regno tuo. Si vero, procedente tractatu hujusmodi, ex parte ipsorum occurrant forsitan talia, per quæ differri vel impediri prælibatum contingat negotium, ita quod nec nobis, nec tibi, fili, valeat imputari, et nos et tu apud Deum remanebimus excusati, etc. Dat. Avin. II non. Aprilis ».

3. Paruit consiliis Apostolicis Philippus rex, quanquam gravis eum cura urebat, Ludovicum parta Ecclesiæ gratia ex levi causa hosti Anglo cum quo jam pascisci cœperat, se conjuncturum: suosque ad curiam Pontificiam oratores misit, qui cum Ruperto Bavariæ duce et Guillelmo Juliaci comite legatis Bavaricis de ineundo fœdere egerunt [1]. Sed in medio tractatu Ludovicus oblitus salutis animæ suæ, ac solemnis jurisjurandi, quo

[1] Bened. l. III. Ep. secr. XXVIII. — [2] Tom. III. Ep. secr. XX. — [3] Ibid. Ep. secr. LXVII.

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. ult.

se devinxerat anno superiori, procuratores suos eo temporis flexu, quo tractatus reconciliationis teneret, se non revocaturum; Rupertum et Guillelmum principes in Germaniam redire jussit. Summo dolore ea de causa affectus est Pontifex, ac tractatus redintegrandi cupidus, kal. Octobris ad eum instaurandum constituit. Tum paterne ipsum monuit, ne promissa violaret insigni perjurio, neve Philippum regem bello peteret. Exemplum Apostolicarum litterarum infra scriptum est [1] :

« Magnifico viro Ludovico de Bavaria, consilia matris Ecclesiæ amplecti devote, et velut salutaria suscipere reverenter.

« Ex relatione veridica dilectorum filiorum nobilium virorum Ruperti ducis Bavariæ et Guillelmi comitis Juliacensis nuntiorum tuorum, quos dudum ad nostram præsentiam destinasti, potuisti colligere, et te credimus collegisse, puræ et sinceræ dilectionis affectum, quem gerebamus et gerimus ad reconciliationem tuam ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, ubi tu ejusdem Ecclesiæ beneplacitis te efficaciter coaptares. Ad quorum nuntiorum instantiam , non absque displicentia nostra, cum nobis super reconciliatione prædicta cœpti negotii interpellatio displiceret, et ipsius continuatio grata esset, prout tibi referre dicti nuntii debuerunt, usque ad proximas kal. futuri mensis Octobris pro resumenda prosecutione reconciliationis præfatæ terminum duximus prorogandum; sperantes quod tu de intentione nostra sincera et mente benevola , quam gerimus ad animæ tuæ salutem, eorumdem nuntiorum relatibus informatus, si illa, quæ coram nobis gesta fuerunt, plene et veraciter, ut existimamus, tibi duxerint referenda, super reconciliatione prædicta procederes usque ad plenam consummationem ipsius, nec aliis interim te notabilibus et præjudicialibus negotiis implicares, quæ nos, fideles ac devotos Ecclesiæ merito conturbarent.

4. « Sed, sicut non sine admiratione et magna turbatione cordis audivimus, tu offensas præteritas satagens culpis recentibus renovare, ad invadendum terras et regnum charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris, non absque gravi offensione majestatis divinæ et ejusdem Ecclesiæ atque nostra, contra pactiones, promissiones et obligationes per dictum comitem nomine tuo factas et habitas, contra etiam juramenta per eum nomine tuo præstita super eis, et per tuas patentes litteras approbata veniens, te disponis et præparas, et bellicos congregare diceris apparatus ; quæ si, quod absit, veritate nitantur, in elusionem, magnumque contemptum, et displicentiam nostram cederent ; teque contra pactiones, promissiones, obligationes et juramenta hujusmodi venientem non levi infamiæ nota respergerent, et apud Deum et homines de inconstantia et reatu perjurii notabilem exhiberent, ac prosecutioni et expeditioni reconciliationis præfatæ propter hujusmodi inconstantiam et reatum impedimentum et obstaculum non modicum ministrarent.

« Ideoque magnificentiam tuam affectuose rogandam duximus et etiam requirendam, sano tibi consilio suadentes, quatenus novas tibi odiorum causas non aggreges, et dum potes in tranquillo procedere, navim tuam guerrarum fluctibus, quæ ut plurimum periculosos sortiuntur eventus, provide non exponas ; sed ab omni invasione retrahens animi tui motus , et desistens omnino nullis propter incitamenta quorumlibet te involvas negotiis, quæ novis offensis te implicent, quæve cœptum tuæ reconciliationis negotium cum eadem Ecclesia valeant impedire. Dat. Avin. XIII kal. Aug., anno III ».

5. *Ad Henricum Bavariæ ducem Ecclesiæ reconciliatum Pontificis litteræ adhortatoriæ.* — Suadebat [1] Ludovico Bavaro Albertus dux Austriæ, ne cœptum cum Ecclesia tractatum dissolveret, sed Pontifici in rejiciendo Anglo, firmandoque cum Gallis fœdere assentiretur. At non minus optima Alberti quam Pontificis consilia repulit Ludovicus, et imperatoris nomen iterum affectavit [2], quamvis instruxisset hac auctoritate suos procuratores : « Nostris procuratoribus et cuilibet eorum in solidum damus ex certa scientia plenam, meram et liberam potestatem, auctoritatem et speciale mandatum ad renuntiandum, dimittendum et totaliter deponendum vice et nomine nostro et pro nobis titulum imperialem Romæ per nos receptum, et quo utimur et hactenus usi sumus ». Cum vero inter Ludovici ac regis Philippi oratores esset constitutum, ut appetente Octobri mense tractatus fœderis redintegraretur, jamque Ludovicus susceptam de recuperanda Ecclesiæ gratia mentem exuisset, significavit Christi vicario Philippus, se ad Pontificiam aulam oratores in causa Bavari mittere in animum induxisse, ac postmodum mutasse studia, nisi aliud Sedi Apostolicæ visum esset. Cui Benedictus ita respondit [3] : « Fili amantissime, quia non videmus, quod dictus Ludovicus, licet nobis his diebus utendo abusive imperiali titulo scripserit juxta formam, quam continet cedula præsentibus interclusa, tractatum cœptum super sua reconciliatione ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ, a qua se reddidit suis peccatis et delictis exigentibus alienum, intendat prosequi de præsenti ; non credimus expediens propterea regios nuntios ad nostram præsentiam destinare : sed si eum , cujus facta et dicta parum appretianda sunt (ob inconstantiam scilicet in abrumpendo concordiæ tractatu), eo sic in statu damnationis notabilis constituto, illuminaret Dominus, eumque velle destinare nuntios

[1] Tom. III. Ep. secr. CXC

[1] Tom. III. Ep. secr. CCXXIX. — [2] Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p 332. — [3] Tom. III. Ep. secr. CCCVII.

ad procurandam reconciliationem hujusmodi audiremus, tuæ curaremus e vestigio magnificentiæ nuntiare, etc. Datum Avinione II nonas Octobris, anno III ».

Refellendi ex Benedicti dictis scriptores[1], qui in regem Francorum et cardinales de Ludovico Ecclesiæ non reconciliato causam detorquent, cum illa præcipue ex Ludovici inconstantia[2], sive ulciscendi cupidine[3] emerserit. Damnavit certe Ludovicum Henricus dux inferioris Bavariæ, missisque oratoribus, ut refert Ptolemæus[4] Lucensis, initi cum eo fœderis, ad quod vi et metu adactus fuerat, veniam poposcit in publico cardinalium senatu, professus nullum se post hac ut imperatorem culturum, quem Romana Ecclesia non confirmasset. Solutus itaque est a Benedicto censuris, quas ob edicta Pontificia in sequaces Ludovici lata contraxerat, ac sacrorum usus illius ditioni restitutus, transmisso ad eum subjecto Diplomate[5]:

« Dilecto filio nobili viro Henrico, duci inferioris Bavariæ, salutem.

« Sicut justitiæ debitum exigit contra perversos, ut corrigantur, adhibere debitæ castigationis antidotum ; sic misericordia matris Ecclesiæ, lapsibus humanis subveniens, salubri conversione correctis remissionis gratiam libenter impertitur. Dudum siquidem felicis recordationis Joannes papa XXII prædecessor noster propter detestabiles excessus et culpas enormes Ludovici de Bavaria, olim discorditer in regem Romanorum, ut dicebatur electi, contra dictum prædecessorem et sacrosanctam Romanam et universalem Ecclesiam præsumptione temeraria, imo potius insania execranda commissos ; contra eumdem Ludovicum nonnullos diversis temporibus diversos processus, graves spirituales et temporales pœnas et sententias continentes, auctoritate Apostolica fecisse dignoscitur et etiam habuisse : ac nihilominus universis patriarchis, archiepiscopis et episcopis, ac aliis personis Ecclesiasticis quibuscumque ; necnon omnibus et singulis civitatibus et universitatibus, ac personis singularibus quibuslibet, cujuscumque conditionis aut status existerent, etiamsi regali vel alia quacumque dignitate fulgerent, sub pœnis excommunicationis in personas et interdicti in terras eorum, necnon privationis privilegiorum quorumcumque Apostolicorum et imperialium ac feudorum, quæ ab Ecclesia vel imperio obtinerent, districtius inhibuit, ne præfato Ludovico tanquam regi Romanorum, quousque dictam electionem et personam ipsius per Sedem eamdem approbari contingeret et admitti, in aliquo intenderent seu parerent ; neve eidem in quibuscumque, ad ipsius regni vel imperii Romanorum regimen spectantibus, præberent auxilium, consilium vel favorem : neque privilegia, immunitates, feuda vel jura quæcumque in eisdem regno et imperio reciperent ab eodem, neque societatem vel confœderationem aliquam cum ipso contra Ecclesiam contraherent, vel contractam foverent, seu observarent, neque consentirent etiam contrahendæ. Multas insuper alias monitiones, inhibitiones, jussiones et processus, diversas et multiplices pœnas et sententias continentes, contra prædictos omnes et singulos præmissorum occasione vel causa idem prædecessor fecisse dignoscitur et etiam promulgasse ; eos universos et singulos, si hujusmodi monitionibus, inhibitionibus, jussionibus et processibus non parerent, pœnas et sententias supradictas, in diversis ejusdem prædecessoris processibus diversimode repetitas, volens et decernens incurrere ipso facto, prout in eisdem processibus plenius et seriosius continetur.

6. « Sane tam ex tenore quarumdam litterarum patentium tuo sigillo signatarum, quam ex serie petitionis pro parte tua nobis oblatæ percepimus, quod cum tu olim ducatum inferioris Bavariæ teneres, et haberes una cum quondam Othone fratre et Henrico patruele tuis indivisim, præfatus Ludovicus ad suggestionem dictorum Othonis et Henrici te compulit et arctavit, quod cum eisdem Othone et Henrico ducatum divideres memoratum. Quibus cum tunc resistere non valeres, divisioni hujusmodi coactus et compulsus quodammodo consensisti, ac per divisionem hujusmodi tertia parte ejusdem ducatus tibi solummodo remanente, ac ex hoc potentia tua, qui ante divisionem eamdem plus aliis ejusdem ducatus regimen exercebas, non modicum diminuta, sicque per diras guerrarum commotiones arctatus et constrictus præfato Ludovico post dictos processus Apostolicos, factos et promulgatos contra eum et adhærentes eidem, per annos duos cum dimidio ut Romano imperatori obtemperasti et etiam obedisti, et mandasti etiam quibusdam subditis tuis ut præfatum Ludovicum, dum ad eorum loca declinaret, reciperent et tractarent, sibique ut Romanorum imperatori reverentiam exhiberent : et taliter postmodum in nonnullis locis tibi subjectis receptus extitit et tractatus ; te tamen non intendente tunc in his aliqua contra Sedem Apostolicam facere, sed ea fecisti arctatus, ut præmittitur, et constrictus. Sicque idem Ludovicus in nonnullis locis ducatus ejusdem per vassallos et subditos tuos, et clericos sæculares et religiosos utriusque sexus, ac etiam prælatos in dicto ducatu constitutos, paucis duntaxat exceptis, receptus extitit et tractatus : et alias tam tu, quam nobilis mulier Margarita uxor tua, ac etiam universi fere subditi, et clerici sæculares et religiosi, ac prælati ducatus prædicti aliqui dicto Ludovico ejusque sequacibus, alii vero solum dictis sequacibus et adhærentibus in omnibus actibus, cibo, potu et loquela, ac etiam in divinis communicastis, ipsumque Romanorum imperatorem etiam nominastis ;

[1] Alb. Arg. in Chron. Rebdor. in Chron. — [2] Sup. Ep. cxc. — [3] Ibid. Ep. secr. cccxi. — [4] Ptol. Luc. Hist. Eccl Ms l. ult. c. ult. — [5] An. 2. p. 2. Ep. com. DXXV.

propter quæ tu omnesque et singuli alii supradicti timetis in pœnas et sententias dictorum processuum incidisse. Verum præfatis Othone et Henrico defunctis, eodemque ducatu per viam successionis ad te totaliter revoluto, tuque propter hoc viribus et potentia recollectis, in filiali obedientia Sedis ejusdem esse desideras, a qua sicut asseris nunquam corde vel animo recessisti, nec fuisti in conspiratione vel liga aliqua contra eam : quare nobis humiliter supplicasti, ut tuæ et prædictarum animarum saluti paterno providentes affectu, te et præfatam conjugem tuam, ac omnes et singulos supradictos, qui præfatas pœnas et sententias incurrerunt, ab eisdem sententiis atque pœnis absolvere, dictumque interdictum relaxare, et cum eisdem clericis et religiosis et aliis supradictis utriusque sexus, qui propter prædictas culpas eorum irregularitatis et inhabilitatis maculas contraxerunt, misericorditer agere de consueta ejusdem Sedis clementia dignaremur : ac insuper dilectos filios magistrum Henricum canonicum Pataviensem et Gebardum lectorem Ordinis fratrum Prædicatorum et eorum quemlibet in solidum, ita quod non esset potior conditio occupantis, constituisti et fecisti procuratores tuos ad comparendum coram nobis, et præmissa proponendum et confitendum, nobisque pro præmissis etiam supplicandum, et juramentum quodlibet in animam tuam præstandum, et omnia et singula faciendum, quæ in prædictis et circa ea requirerentur et existerent opportuna ; promittens nihilominus, te ratum et gratum habere, et servare quæcumque super præmissis gesta forent per eos aut aliquem eorumdem, prout in authenticis et patentibus litteris inde confectis, tuique veri et noti sigilli appensione munitis plenius continetur.

« Nos igitur in consistorio publico, præsentibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, necnon camerario ac notariis nostris, ac archiepiscoporum et episcoporum et prælatorum, aliarumque personarum multitudine copiosa, dictoque Gebbardo lectore ac procuratore tuo inibi personaliter constituto prædictas litteras tuas, quas in Archivo S. R. E. facimus custodiri, publice legi fecimus in consistorio supradicto ; ac subsequenter ab eodem procuratore in eodem consistorio in animam tuam juramento recepto, quod tu stabis mandatis nostris et S. R. E. et successorum nostrorum canonice intrantium, et quod pro injuriis et fautoriis et aliis excessibus prædictis, per te commissis, expresse in litteris tuis prædictis acceptabis, recipies, facies et complebis illam pœnitentiam, quæ per nos, vel alium seu alios de mandato nostro, vel per successores nostros tibi imposita fuerit et injuncta : et quod eris devotus et obediens nobis et Romanæ Ecclesiæ memoratæ : et quod non participabis cum Ludovico præfato, nisi in casibus a jure permissis ; nec ei vel sequacibus, fautoribus et valitoribus suis adhærebis, nec ei dabis auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, donec ad ejusdem Ecclesiæ redierit unitatem ; nec ipsum nominabis imperatorem, nec pro imperatore habebis : et quod nulli obedies vel adhærebis ut imperatori , nisi primitus per Sedem Apostolicam fuerit approbatus : et quod denotatos et damnatos, aut denotandos per nos et alios Romanos Pontifices et sanctam Romanam Ecclesiam de hæresi vel schismate in terris tuo subjectis dominio non acceptabis seu receptabis, nec recipies ; imo pro posse eos persequeris et ejicies de terris et dominio tuis : et nihilominus hinc ad festum Resurrectionis Dominicæ proxime venturum in præsentia testium fide dignorum jurabis, omnia et singula supradicta observare, attendere et complere, et contra ea non facere vel venire ; sed ea ratificabis et confirmabis : et infra eumdem terminum dabis seu mittes sufficientes litteras super his nobis et Sedi prædictæ tuo sigillo sigillatas, et subscriptione fide dignorum testium roboratas ; nos te in persona ejusdem Gebbardi procuratoris tui ab excommunicationis seu excommunicationum, et aliis sententiis atque pœnis, quas propter dictos excessus in dictis litteris tuis expressos incurreras per præfatos processus ejusdem prædecessoris, auctoritate Apostolica tenore præsentium juxta formam Ecclesiæ absolvimus et totaliter liberamus ; ac interdictum, cui propter excessum hujusmodi ob culpam tui, et non ex facto seu culpa aliorum, ducatus tuus esse dicitur suppositus, relaxamus. Subditos quoque, fautores et valitores tuos, qui ex causis prædictis sententias et pœnas incurrerunt supradictas ; quique de præsenti luce migrarunt, dum tamen in eis signa pœnitentiæ et contritionis apparuerint manifesta , auctoritate prædicta a pœnis et sententiis absolvimus prælibatis, et pro absolutis volumus eos haberi. Volumus insuper quod si tu præmissa, quod absit, non impleveris et observaveris diligenter, aut præfato Ludovico, vel sequacibus suis præsumpseris adhærere, nisi idem Ludovicus prius redierit ad ejusdem Ecclesiæ unitatem, præsens absolutio habeatur penitus pro non facta ; quinimo eo ipso in easdem pœnas et sententias recidas, quibus antea tenebaris. Nulli ergo etc. Dat. Avin. XIII kal. Novembris, anno III ». Data et Chiemensi episcopo provincia ut Henricum ducem et Margaritam conjugem, ejusque fa ulos anathemate ritu Ecclesiastico liberaret.

7. *Eduardum Angliæ regem ab ineundo fœdere cum Bavaro litteris abducere conatur Benedictus.* — Si hujus principis virtutem reliqui Germani imitati fuissent, brevi ad officium redactus fuisset Ludovicus : sed contrariis illi studiis dissensere, quare proximo anno multa ab ipso asserendæ Cæsareæ dignitatis specie novata fuerunt. Quæ cum moliretur , Eduardus oratoris opera a Benedicto flagitavit, ut cum Bavaro coeundi fœderis potestatem faceret : objectum enim jam ante fuerat Apostolica auctoritate anathema iis omnibus, qui Ludovico se conjungerent, antequam in

Ecclesiæ gratiam fuisset restitutus. Sed cum hæc postulata in rei Christianæ damnum vergerent atque abhorrerent ab æquitate, Eduardum ab ineundo fœdere cum Bavaro, anathemate nondum soluto, gravissimis hisce litteris abducere est conatus Pontifex [1] :

« Benedictus, etc. Eduardo regi Angliæ illustri.

« Inter alios principes orbis terræ inclytæ memoriæ progenitores tui reges Angliæ velut Catholici principes, per rectitudinis et devotionis semitas ambulantes, sacrosanctam Romanam Ecclesiam tanquam matrem præcipuam, ut peculiares ejus alumni et filii, in plenitudine devotionis et fidei coluerunt. Quorum clara et devota vestigia te qui eorum hæres et successor existis origine atque regno, decet cum integritate mentis et exhibitione insignium operum imitari, non declinando in devium, sed alienatos et devios ab ejusdem matris uberibus plenis studiis evitando : cum non deceat serenitatem regiam alienis maculari contagiis, nec suæ claritatis splendorem cujuspiam nebuloso consortio obfuscare. Non enim tuum præterire potuerunt auditum excessus dudum per nobilem virum Ludovicum de Bavaria olim, ut dicitur, discorditer in Romanorum regem electum, adversus Deum et Romanam Ecclesiam, et felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum, per coacervationem multiplicium et atrocium offensarum nequiter perpetrati : quos, velut toti mundo notorios, nos omnes recensere præsentibus (quia nimium longum esset) sed paucos de multis brevi quadam epilogo providimus referendos. Ipse enim contra processus prædecessoris ejusdem et prohibitiones ipsius, de fratrum suorum S. R. E. cardinalium consilio factos et habitos, diversa spirituales et temporales pœnas et sententias continentes, invasit Italiam : nonnullos Italiæ hæreticos, de hæresi publice et notorie per ipsum prædecessorem et inquisitores hæreticæ pravitatis auctoritate Apostolica condemnatos, in consortium publicæ participationis admisit, tenens et adstruens hæreses manifestas, ac fovendo secumque tenendo hæreticos, publice dogmatizantes prædictarum hæresum detestabiles et horrendos errores : hæretica quoque dogmata scienter, imo dementer, potius, approbavit; et in evidentiam approbationis hujusmodi illa per diversas litteras, suo noto sigillo munitas, deduxit in aliorum publicam notionem.

8. « Nomen etiam sibi imperiale postmodum usurpare, et administrare jura imperii in eadem Italia et Alemannia contra processus et prohibitiones prædictas detestabili temeritate præsumpsit ; ex iis præter pœnas alias, excommunicationis et anathematis sententias incurrendo. Et tandem ausus ausibus et excessus accumulando excessibus, commeavit ad Urbem, ubi in illam virulentæ nequitiæ prorupit insaniam, ut meditatus Urbi et orbi universalis schismatis perniciosum suscitare dispendium, quemdam hypocritam diabolicæ præsumptionis virum, nomine Petrum de Corbaria, velut abominationis horrendæ simulacrum, in Apostolica Sede pro Romano Pontifice statuere moliretur; idque quantum in ipso fuit, produxit in actum, et cum fuit veneratus, ut papam : et consecrationem, imo verius execrationem ac diadema imperiale de facto ibidem recepit, ut de multis aliis ejus insanis processibus, quinimo detestandis excessibus, per eum et dictum Petrum præsumptione perpetratis hæretica, taceamus : propter quæ idem prædecessor eumdem Ludovicum denuntiavit a Domino omni dignitate et honore fore privatum : et ipse in eum, tantarum hæresum et schismatum maculis irretitum, exercuit gladium Apostolicæ potestatis, eum cum omnibus, qui adhærerent eidem, vel præstarent auxilium, consilium vel favorem, vel pro Romano rege vel imperatore haberent, tenerent vel etiam nominarent eumdem, non solum excommunicationis et anathematis, sed etiam alias pœnas et sententias, tanquam in fautores, auxiliatores et valitores hæretici et schismatici proferendo, et a jure declarando prolatas, prout in diversis processibus, super iis habitis per prædecessorem eumdem, plenius et seriosius continetur.

« Quas quidem pœnas, quantumcumque promeritas per Ludovicum eumdem, et in eum justo Ecclesiæ judicio promulgatas, si vere pœnitens se habilitasset ad gratiam, ob desiderium salutis et reconciliationis ipsius, quantum decenter fieri potuisset, eadem Ecclesia benignasset, et ei ad suum gremium redeunti tanquam filio prodigo, de longe venienti, apertis brachiis occurrisset, immolatura pro eo in ubertate divinæ laudis vitulum saginatum. Propter quod, quanquam tam prædictorum excessuum, quam eorumdem processuum, per dictum prædecessorem contra eum, exigente justitia, postmodum habitorum, notitiam habuerimus et etiam habeamus, ut tamen ipsum a peccatorum nexibus liberatum, de faucibus sempiternæ mortis possemus eripere, postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, diversos nuntios ejus diversis vicibus ad nos missos benigne recepimus, et pro reconciliatione ipsius, per fructum veræ suæ pœnitentiæ promerenda, varios tractatus habuimus et tenuimus cum eisdem : et adhuc etiam iidem tractatus coram nobis pendere noscuntur, bonum fructum ut credimus habituri, si ipse vere et fideliter se pœnitentem veraciter ostendat. Cujus etiam nuntiis, ad magnam eorum instantiam non absque displicentia nostra, cum nobis dictorum tractatuum interpolatio non placeret, sed ipsorum continuatio grata esset, usque ad proximas kal. futuri mensis Octobris pro resumptione dictorum tractatuum tunc facienda terminum duximus prorogandum.

9. « Quare, fili charissime, cum dicti tractatus

[1] Tom. II. Ep. secr. p. 185.

adhuc pendeant, ut præfertur, dictusque Ludovicus sit adhuc eisdem peccatis, pœnis et sententiis involutus, necdum meruerit per satisfactionis debitum et dignæ pœnitentiæ fructum reconciliationis ejusdem Ecclesiæ gratiam obtinere; serenitatem tuam attente rogandam duximus et etiam requirendam, qualenus prudenter advertens, et in scrutinium internæ considerationis adducens gravitatem pœnarum in quas inciderent, et sententiarum quas incurrerent, quantisque se periculis et discriminibus implicarent, qui dicto Ludovico sic publice et notorie de pravitatibus hæresis, et sic odiosi schismatis condemnato, priusquam reconciliationis ejusdem Ecclesiæ gratiam mereatur, participare præsumerent, sibique impendere consilium, auxilium vel favorem, vel sibi tanquam imperatori vel regi Romanorum reverentiæ cultum, vel titulum regalis vel imperialis nominis assignarent; a cujuslibet participationis fœdere contrahendo cum ipso, exhibitione reverentiæ et honoris sibi tanquam regi seu imperatori, donec idem Ludovicus reconciliationis ejusdem Ecclesiæ gratiam meruerit obtinere, omnino te retrahere, et totaliter studeas abstinere; ut tibi famæ servetur integritas, et illibata tui generis claritas conservetur. Nec latere te volumus, quinimo in memoriam tuam reduci præterita tempora, in quibus claræ memoriæ Eduardus rex Angliæ avus tuus cum nonnullis magnatibus Theutoniæ, credens eos sibi fidei promissæ constantiam servaturos, vinculum confœderationis seu colligationis inivit: sed qualem fidem sibi servaverint, ut qualiter promissa eidem avo et aliis progenitoribus tuis tenuerint, si relegerentur Annalia, ubi gesta veterum conscribuntur, eorum recensita veritas edoceret.

10. « Insuper te nolumus ignorare, quod per dilectum filium magistrum Paulum de Montestoro clericum et nuntium tuum ex parte tua nuper fuimus requisiti, ut tibi participandi cum Ludovico præfato, teque confœderandi cum eo licentiam largiremur. Cui nos, attendentes prædicta pericula, et quod magnam infamiæ maculam imponeres tuæ gloriæ et honori, si cum eo, donec prædictis peccatis, pœnis et sententiis fuerit irretitus, participares publice vel occulte, sibi omnino negavimus concessionem licentiæ supradictæ, multas sibi causas rationabiles assignantes, propter quas te non decebat requisitioni eidem insistere, vel nos tibi applaudere super ea, de quibus per eumdem Paulum, cui prædicta tibi referenda commisimus, serenitas tua plenius poterit informari. Dat. Avin. XIII kalend. Augusti, anno III ».

Sollicitati fuere aliis litteris Joannes[1] archiepiscopus Cantuariensis et Lincolniensis[2] Wintoniensisque[3] episcopi, tum Saresberiensis[4] comes ad dandam operam, ut Eduardus Apostolicis monitis obsecundaret: sed aversi erant ab hujusmodi consiliis sequendis illorum animi; imo tractandi impii fœderis firmandique auctores præcipui extitere, atque Eduardus ambitionem religioni prætulit.

11. *Philippum periculi Galliis ex Germania impendentis monet, suadendo ipsi pacem cum Anglo.* — Cum vero infesti ex Germania rumores in aulam Pontificiam pervasissent, factas adversus Francorum regem coitiones, ex quibus magni periculi terror Galliis impendebat, illum Pontifex, ut procellam discutere posset, præmonuit[1]:

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

12. « Hæc, quæ sequuntur nobis his diebus præteritis sunt relata. Primo videlicet, quod solemnes tractatus sunt habiti, ut, Ludovico de Bavaria juri Romani imperii per eum usurpato cedente, sibique regno Alamanniæ retinente, dataque sibi propterea magna pecuniæ quantitate per electores seculares, non modicis pecuniarum summis mediantibus, rex Angliæ in regem Romanorum promovendum in imperatorem eligatur, vel quod idem rex Angliæ his vel aliis modis exquisitis ad imperium, et etiam regnum Alamanniæ assumatur. Item quod si hæc de facili fieri non valerent, quod idem rex Angliæ deputetur ad vitam suam irrevocabiliter vicarius regni Alamanniæ pro parte inferiori, ut propter vicinitatem, te, fili charissime, regnumque tuum Franciæ possit opportunius et fortius impugnare. Item quod prædictis complendis magna de diversis pecuniarum summis et aliis rebus pretiosis facta sunt deposita (confirmantur hæc a Rebdorfio qui Anglico auro emptos venales Germanos principes narrat[2]) et certi obsides etiam assignati et alii ulterius assignandi. Item quod quasi omnes principes Alamanniæ seculares, excepto rege Boemiæ illustri, contra te, fili, ac domum et regnum tua fecerunt colligationes et confœderationes diversas, in quibus inter cætera infra scripta contineri dicuntur, scilicet quod ipsi suis coadunatis viribus et potentiis, ad aggrediendum, invadendum et offendendum te, domum et regnum prædicta, viriliter, quod non sinat Altissimus, se accingant ». Adjicit Benedictus plura conflati illius fœderis capita, quibus Philippi hostes ad promovenda consilia, evertendumque illius regnum se comparabant: quæ cum a certo auctore acceperit, contulerit cum cardinalibus Gallici sceptri honoris cupidissimis, ut opportunis remediis hostium conatus eludantur. Addit Pontifex nonnullas causas, quæ Ludovicum in ipsum concitarint:

13. « Præterea excellentiam regiam volumus non latere, quod nuper dictus Ludovicus sub imperiali titulo, quo utitur sive abutitur, respondendo quibusdam litteris dudum sibi directis, quarum transcriptum tunc regiæ magnitudini misimus, inter cætera nobis scripsit, quod ipse contra pactiones, promissiones et pacta, inter tuas

[1] Tom. III. Ep. secr. CLXXXVI. — [2] Ibid. Ep. CLXXXVII. — [3] Ibid. Ep. CLXXXVIII. — [4] Ibid. Ep. CLXXXIX.

[1] Tom. III. Ep. secr. CCCXI. — [2] Rebdorf.

et suas gentes tuo et suo nomine inita, et juramenta inde præstita, ex eo non videtur venisse, quia dicit, quod prius multa bona et jura imperialia pro parte regia indebite fuerant occupata, et post modum etiam ipse super reconciliatione sua per te vel gentes tuas fuerat impeditus; et nihilominus subsequenter certa castra et fortalitia, quæ in diœcesi Cameracensi asserit ad imperium pertinere, in præjudicium imperii extiterant regio nomine occupata, ad quæ recuperanda se teneri dicit adstrictum. Et subinferendo aliqua verba super unione olim facta inter Ecclesiam Romanam et imperium, nos requirebat et monebat humiliter et instanter, ut te salubribus monitis et piis exhortationibus ad restitutionem præmissorum sibi et imperio faciendam exhortari et inducere curaremus : quodque, si hujusmodi monitis et exhortationibus acquiescere recusares, eidem super prædictis repetendis assistere deberemus. Super iis autem cum arroganter et præsumptuose nimis scripserit, et præsertim te, fili dilectissime, non vocando regem, sed Philippum, qui se dicit regem Franciæ, nullum sibi curavimus dare responsum, etc. » Addit Coloniensem archiepiscopum ea in ipsum coitione se non implicuisse, ut archiepiscopi oratores sacramento affirmavere : se vero illum Apostolicis litteris ursisse, ut ab eo fœdere alienus esset, viderique Juliacensem comitem, magna in iis auctoritate pollentem conjuratis non se conjuncturum. Tum subjicit magna impendere pericula, ad quæ avertenda opus esse, ut Eduardum Anglorum regem sibi conciliet :

14. « Denique his, quæ de pactis et colligationibus præmissa sunt, diligenter attentis (quæ nisi providentia divina, quæ in sui dispositione non fallitur, malis ex eis, ut videtur, conceptis clementer obviaverit; magnam turbationem Christianitatis et effusionem Christianorum sanguinis, aliaque varia tam animarum quam personarum et rerum, non facile reparanda dispendia comminantur; et ex quibus, si quod avertat misericordiarum Dominus, procederent, gaudiosa materia infidelibus Catholicæ fidei hostibus pararetur, et luctus grandis mœstitiæ Christicolis merito donaretur) ad obviandum talibus illud videretur admodum multipliciter opportunum, si dissidium inter te, fili dilectissime, dictumque regem Angliæ ratione ducatus Aquitaniæ, vel alias hoste procurante humani generis invicem suscitatum, duceretur per viam tractatus amicabilis et amicos communes, et etiam, si pacis Auctor concederet, sopiretur : sicque rex ipse, ad tuam dilectionem, unitatem et fidelitatem attraheretur dulciter, et indissolubiliter firmaretur in illis. Quo quidem rege sic tibi unito, proculdubio existimamus, quod Theutonici tibi tuoque regno prædicto nocere de facili, multis sibi super hoc necessariis deficientibus, non valerent. Super quibus regalis circumspectio, inclinando regium ad concordiam animum prudenter et consulte attendat, et videat quid agendum. Demum vero, cum æmuli regii non solum ad invasionem regni, sed ad offensionem personæ regiæ tuique primogeniti aspirare dicantur, celsitudinem tuam cautam esse cupimus et attentam, ut in omni actu, qui possit contingere circa tuam et ejusdem primogeniti custodiam, operosam diligentiam, non exponendo te ac ipsum evidentibus periculis, adhibeas et facias jugiter adhiberi : nam te, fili, dictoque primogenito stantibus, etiam adversa, si quod absit, contingerent, possent cum Dei adjutorio et beneplacito reparari, etc. Dat. VIII id. Novembris, an. III ».

15. *Ad sopiendum atrox bellum Anglicum legatos amplissimis instructos mandatis mittit Pontifex.* — Saluberrima hæc dedit consilia Pontifex optimus Philippo regi, ut imminens Anglicum bellum averteret, de quo hæc Paulus Æmilius scribit [1] : « Nullum atrocius Anglico arma Francorum exercuit, nullum diutius tenuit, nullum majori cruore contentioneque gestum, nullum sæpius repetitum, neutris felix lætumve, rei Christianæ calamitosum, piis luctuosum, hostibus religionis exoptatum ». At negligentiæ suæ in iis sequendis Philippum pœnas dantem visuri sumus inferius. Nec minus desudatum est a Benedicto, ut Eduardum ad pacem cum Philippo redintegrandam flecteret [2]. De Apostolica porro Benedicti sollicitudine ad conciliandos reges adhibita hæc narrat illius Vitæ auctor [3] : « Cum ad notitiam domini Benedicti papæ pervenisset, quod guerra inter ipsos prædictos reges crescebat, et continue invalescebat, damnaque quamplurima hinc inde inferebantur, circa ipsorum pacificationem, prout etiam suo statui congruebat, partes suas interponere decreverit : destinavitque ad ipsos causa tractandi, ac ineundi pacem et concordiam inter eos, suos nuntios legationis officio fungentes dominos Petrum Gomesii Hispanum tit. S. Praxedis presbyterum, et Bertrandum de Montefaventio S. Mariæ in Aquiro diaconum cardinales ». Consentiunt de missis legatis alii auctores [4], extantque in Pontificio Regesto subjectæ litteræ [5], quibus hoc munus illis demandatum est :

« Benedictus, etc. dilectis filiis Petro tituli S. Praxedis presbytero et Bertrando S. Mariæ-in-Aquiro diacono cardinalibus, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Pridem infausti rumoris relatibus intellecto, quod hostis humani generis, pacis æmulus, amator litium ac zizaniæ seminator inter eosdem reges (nempe Philippum Francorum et Eduardum Anglorum) tanta sanguinis propinquitate et affinitate conjunctos materiam gravis dissensionis conabatur ingerere, ad id eorum animos incitando, ut exortas causas discordiæ inter eos, quæ per magnates et nobiles dictorum regnorum vel partium

[1] Paul. Æmil. in Phil. Val. — [2] Tom. III. Ep. secr. CLXXXII. — [3] Gesta Ben. apud Bosq. — [4] Jo. Vill. l. XI. c. 71 et alii. — [5] An. 5. p. 1. Ep. cur. I.

vicinarum utriusque communes amicos amicabiliter tractari debuerant et etiam terminari, bellicosis congressibus, qui periculosos habere consueverunt eventus, decreverit dirimendas; animus noster vehementer indoluit, et eo potius intima cordis nostri amaricavit acerbius, et punctionis aculeo durioris afflixit, quo periculosas hujusmodi discordiæ circumstantias nobis intensioris considerationis discussio repræsentat. Attendimus etenim paternæ sollicitudinis studio incommoda immensa, quæ ingerit, et commoda piaque Dei negotia, quæ si procedat, quod Deus avertat, impediet (utinam non extinguat.) Quis enim dubitet ex tali rumore discordiæ non solum Babylonicum hostem, sed etiam alios reges et regulos Agarenos sumpturos audaciam ad acriores solito et perniciosiores molestias Christianorum regibus, atque regnis et populis inferendas? Quis etiam, quantumlibet studiosus concipere poterit, quantum tantorum principum hostilis congressio Christiani sanguinis hauriet, quas hominum strages ingeret, quæ animarum pericula, quæ rerum damna producet, quot profluvia sumptuum et expensarum abyssos, tantorum principum horribilis gravisque commotio postulabit?

« Volentes igitur sic perniciosis obviare periculis, eisque congruum, quantum nobis concedetur ex alto, remedium adhibere, cum ad nos, qui licet insufficientibus meritis potestatis plenitudine fungimur desuper nobis concessæ, singulariter pertineat in universali Ecclesia cunctave congregatione fidelium pacem quærere, ac ipsam facere diligentius observari; ad vos viros laudandæ virtutis, scientia et innata prudentia præditos, cultores justitiæ, sedulos pacis amicos et concordiæ zelatores, licet vestra præsentia nobis et apud nos Ecclesiæ universalis perutili careamus inviti, nostræ convertimus deliberationis intuitum, vosque pro vestrarum consideratione virtutum, vobis a Domino in abundantia concessarum, ad eosdem Franciæ et Angliæ reges, eorumque regna tanquam pacis angelos de fratrum nostrorum consilio pro hujusmodi tractanda et perficienda, concedente pacis Actore, optata pace atque concordia inter eos providimus destinandos: firma tenentes fiducia, quod actus vestros illo dirigente, qui novit prava in directa et aspera in vias planas convertere, per vestræ circumspectionis industriam prætactis periculis et discriminibus laudabiliter et utiliter poterit obviari.

« Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta de fratrum prædictorum consilio committimus et mandamus, quatenus prudenter attendentes ad negotium tam insigne, tamque præmissis attentis periculis insidens cordi nostro (ad quod), vos confidenter duximus eligendos, vos regum prædictorum præsentiam adeuntes, ipsos ad pacem et concordiam, juxta datam vobis ex alto prudentiam, sollicitis monitis et efficacibus persuasionibus inducatis, ut faciente pacis Actore per ministerium vestrum juxta desiderium nostrum inter reges ipsos et adhærentes eisdem cesset discordia regnetque concordia, quies veniat, pax resurgat ad Dei honorem et gloriam, animarum profectum, robur fidei et exaltationem populi Christiani etc. » Instructi sunt legati amplissima auctoritate, ut armorum coitiones dissolverent, rescinderent contraria sacramenta, ac turbatores pacis censuris coercerent. Quibus litteris adjecta hæc temporis Nota. « Dat. Avin. IX kal. Julii, anno III ». Adjectæ sunt aliæ litteræ [1], quibus recensentur ingentia mala, ex ejusmodi bello emersura, quæ in utriusque regis oculis defigere jussi sunt: auctique iidem legati amplissimis mandatis, ut archiep. et episc. ac reges et principes nullo dignitatis habito discrimine censura Ecclesiastica percellerent [2], si pacis concilia disturbarent: tum ut regibus, si concordiam respuerent, arma moventibus imperarent inducias: ac si eas infringerent, eosdem anathemate, atque Ecclesiastico interdicto eorumdem ditionem afficerent [3]. Spectabat siquidem ad summum Ecclesiæ principem confundentes atrocissimo Ecclesiam bello in concordiam redigere.

16. « Benedictus, etc. Ut tam salubre tamque inhærens cordi nostro negotium, actore Deo, per sollicitudinis vestræ ministerium prosperetur, et ut melius circa informationem pacis tam perutilis toti mundo quotidie inter eos eo liberius et efficacius intendere valeatis, quo vobis hujusmodi negotium prosequentibus fuerit per eosdem reges et gentes ipsorum a qualibet hostili congressione cessatum; ubi forsan dicti reges vel alter eorum requisitionibus et monitionibus vestris, imo verius Apostolicis super cessatione commotionis seu congressionis hostilis nollent acquiescere, vel per seipsos seu intermedios eorum nuntios invicem treugas inire usque ad certum tempus, quod imminentis negotii per vos prosequendi et tractandi qualitas et necessitas exiget, duraturas: vobis et cuilibet vestrum indicendi treugas ad certum tempus vestro arbitrio moderandum inter reges eosdem ac fideles, adhærentes et valitores eorum, et indictas eisdem regibus et aliis, de quibus expediens fuerit, per vos vel alium, seu alios notificandi, ac ubicumque vobis utile visum fuerit, solemniter publicandi, et infringentes aut quomodolibet non servantes easdem excommunicationis, et in eorum terras interdicti sententias promulgandi et alia faciendi, quæ circa id fuerint opportuna; non obstante si eis, aut eorum aliquibus, vel alicui sub quacumque forma vel conceptione verborum a Sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari vel eorum terræ Ecclesiastico interdicto supponi non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, et qualibet alia dictæ Sedis indulgentia generali vel

[1] An. 3. p. 1. Ep. II. — [2] Ep. III. — [3] Ep. IV.

speciali, cujuscumque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus earum impediri valeat, vel quomodolibet retardari : et nihilominus omnes et singulas promissiones, obligationes, confœderationes et colligationes, super hujusmodi nutrienda discordia inter quoscumque et a quibuscumque quomodolibet initas velut contra bonum pacis præsumptas illicite et attentatas in divinæ majestatis offensam ; et quascumque pœnas adjectas, et juramenta præstita super illis sub quibuscumque modo, forma vel expressione verborum, præsertim cum juramentum vinculum iniquitatis esse non debeat (quæ et nos ex nunc auctoritate Apostolica nulla fore decernimus, et quatenus de facto processerint, irritamus) nulla et irrita nuntiandi vobis et vestrum cuilibet plenam tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Avin. IX kal. Julii, anno III ».

At, si postea reges ac principes Apostolicis parerent mandatis, instructi sunt auctoritate iidem legati [1], ut irrogatas pœnas solverent, monitique [2] præsules ac principes Galli, ut suam cardinalibus internuntiis ad redintegrandam concordiam opem commendarent. Decretum ut cardinalium ipsorum auctoritas postquam e curia Pontificia decessissent, nullo eventu abrogaretur [3]. Data iisdem imperia, ut Ecclesiasticos proceres Gallos Anglosque ab inferendis mutuis injuriis agendisve excursionibus abducerent [4], cogerent [5] in utroque regno præsulum cœtus, ut in iis optima concordiæ consilia expedirent : coercerent religiosorum virorum temeritatem, ne e sacro suggestu faces accendendo bello subjicerent [6].

17. *Asserendæ in Galliis et Anglia immunitati sacerdotali, tuendisque Ecclesiæ privilegiis per legatos operam navat.* — Consultum præterea est Ecclesiastici Ordinis dignitati, atque ad eam adversus regiorum administrorum licentiam asserendam descripsit Pontifex [7] cunctas injurias, quæ ab iis contra sacerdotalem immunitatem irrogabantur in Galliis, ut ea mala Gallorum rex sedanda vel potius tollenda curaret :

« Benedictus, etc. dilectis Filiis Petro tit. S. Praxedis presbytero et Bertrando S. Mariæ-in-Aquiro diacono cardinalibus, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Ad nostri Apostolatus auditum multorum insinuatio clamosa perduxit, quod nonnulli officiales et ministri ac familiares charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris, eorum finibus non contenti, quibusdam ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, et diversis aliis personis Ecclesiasticis in dignitatibus et personatibus, ac aliis beneficiis Ecclesiasticis, quæ in regno canonice obtinere noscuntur, graves molestias inferunt et irrogant læsiones, et quampluribus ex eis dictis beneficiis per violentiam spoliatis, iidem officiales, ministri et familiares per falsi suggestionem, nonnulla ex eis sibi et alia diversis aliis personis per dictum regem conferri contra justitiam procurarunt, multaque ipsi et quamplures nobiles dicti regni bona diversarum Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum detinent violenter in personarum et Ecclesiarum ipsarum dispendium occupata. Rex quoque præfatus, vacantibus cathedralibus Ecclesiis regni sui, in quibus regalia asserit se habere, beneficia Ecclesiastica etiam per Romanum Pontificem vel per alias personas Ecclesiasticas, ad quas collatio pertinet eorumdem, ante vacationem dictarum cathedralium Ecclesiarum collata, si ante hujusmodi vacationem non fuerit eorum possessio apprehensa ; et quod gravius est et omni contrarium rationi, beneficia etiam ex collatione eorum, ad quos provisio fuerat longo tempore possessa pacifice, quæ similiter tempore regaliæ non vacarunt, si tamen de jure tempore regaliæ dicta beneficia obtinentes propter crimen vel aliam causam illis potuissent privari, quamvis nulla privationis vel declarationis sententia super tali vacatione per judicem Ecclesiasticum processisset, nititur conferre de facto, et possessione ipsorum absque aliquo judicio Ecclesiastico spoliare et destituere possessores, compellens eosdem ad dimittendum illa personis, quibus de facto illa contulit per bonorum temporalium captionem : et si inter dictos possessores et eos, quibus illa præfatus rex confert, controversia oriatur, ad se seu curiam suam nititur cognitionem trahere et super iis etiam judicare.

« In multis insuper Ecclesiis, in quibus prædecessores regis ejusdem præteritarum vacationum dictarum Ecclesiarum tempore usi non fuerunt beneficiorum Ecclesiasticorum collatione, idem rex de novo collationem beneficiorum tempore regaliæ sibi vindicare conatur, ut in Turonensi et in multis aliis regni Ecclesiis dicitur attentasse : quamvis prædecessores ipsius, erga Deum et Ecclesias sinceritate fidei et devotionis integritate pollentes, nunquam talia vel similia, utpote juri divino et humano contraria, et redundantia plurimum in oppressionem et conculcationem Ecclesiasticæ libertatis, attentasse noscantur. Sensibus nostris ex eo multæ turbationis causa consurgit, quod cum de dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis in regno et terris dicti regis auctoritate Apostolica sufficientibus personis et dignis, sicut Sedes ipsa divino et humano jure licite potest et consuevit temporibus retroactis, provideri contingit, certis eis super hoc juxta morem, quem Sedes ipsa servare in talibus consuevit, executoribus deputatis, nonnulli ex dictis officialibus et ministris, qui cum malefecerint gloriantur, licentiæ laxatis habenis, quamvis nulla in talibus attributa potestas, vel jurisdictio sit eisdem, executoribus ipsis, eodem dissimulante rege, temerarie inhibere præsumunt, ne commissæ ipsis hujus-

[1] An. 3. p. 1 Ep. CII. V. — [2] Ep. VI, VII, VIII, IX. — [3] Ep. X. — [4] Ep. XI et XII. — [5] Ep. XIII. — [6] Ep. XIV. — [7] Ep. XV.

modi ministerium executionis exerceant, aut processus aliquos faciant super illis seu factos publicent vel faciant publicari, in excommunicationum sententias, quas ut plurimum executores hujusmodi gratiarum in quoslibet impedientes quominus dictæ gratiæ debitum sortiantur effectum proferunt, incidendo. Et nihilominus rex præfatus, asserens præscriptionem sibi non currere beneficium, quod archiepiscopali vel episcopali sede vacante, Apostolica vel ordinaria, ipsum eodem rege tunc non conferente, auctoritate confertur, etiamsi is, cui hujusmodi beneficium collatum existit, illud per plures annos possederit pacifice et quiete, alii confert, ac si tunc archiepiscopatus vel episcopatus ipse vacaret.

« Prædicti autem officiales et ministri, præmissis gravaminibus non contenti, cum citationes super aliquibus negotiis sive causis ad Ecclesiasticum forum spectantibus in eodem regno auctoritate dictæ Sedis etiam contra Ecclesiasticas personas emanant, judicibus vel executoribus super negotiis seu causis hujusmodi deputatis et subdelegatis ab eis, ne ad citationes procedant easdem, aut illas fieri quoquo modo permittant, vel aliquem extra dictum regnum earumdem litterarum auctoritate conveniant ; tabellionibus etiam, ne super ipsi publica conficiant Instrumenta ; citatis etiam, ne ratione citationum hujusmodi ad curiam Ecclesiasticam accedant, vel citationibus eisdem pareant vel intendant, sub personarum et bonorum pœnis gravissimis contra statuta canonica, quæ in suos excommunicationis sententias proferunt contemptores, inhibere præsumptione temeraria non formidant : nihilominus, ne delegati Sedis ejusdem, aut ordinarii memorati, seu quicumque Ecclesiastici viri de causis ad Ecclesiasticum forum spectantibus, prout pertinet ad eosdem, de consuetudine vel de jure dicti officiales et ministri impediunt minus juste ; et ne de cognitione hujusmodi se aliquatenus intromittant, eis districtius interdicunt : quos si contra interdictum hujusmodi, cui minime parere tenentur, eos venire contingat, bona eorum indebite capi faciunt, impediendo per hoc jurisdictionem Ecclesiasticam manifeste, quam deberent pro dictæ Sedis reverentia promptis studiis defensare.

« Insuper autem officiales et ministri præfati in casibus, ubi custodia Ecclesiarum, seu monasteriorum vel aliorum locorum Ecclesiasticorum ratione vacationis vel alias teneatur per eos, domos, vivaria, stagna, nemora, porcos et feras ipsorum, molendina quoque et alia bona ad Ecclesias, monasteria et loca prædicta spectantia adeo damnose distrahunt, consumunt et destruunt, quod non possunt per longi temporis spatium reparari. Nec adhuc dicti officiales, ministri, nobiles et gentes tantis contenti pressuris, easdem personas et Ecclesias diversis gravaminibus opprimunt, lacessunt injuriis, beneficiis Ecclesiasticis et bonis aliis, juribus et jurisdictionibus propriis spoliant violenter, et alias se infestos reddentes eisdem multipliciter et molestos, violare, dicto dissimulante rege, conantur Ecclesiasticam libertatem : propter quæ dicti officiales, ministri, nobiles et gentes, ac alii præstantes circa præmissa auxilium, consilium et favorem divinam offensam incurrunt, et pœnis noscuntur gravissimis subjacere.

18. « Cum itaque vos ad regnum Franciæ pro magnis et arduis negotiis destinemus, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfato regi diligenter exposito, quod singularis ad personam suam nos urget affectio, specialis afficit charitas, ut in præcavendo sibi non solum a noxiis, sed etiam ab iis quæ saluti suæ derogant, et excellentiæ regalis honori non congruunt, nil persuasisse sufficiat, sed persuasis semper æstimemus addendum ; sibique per salubris suggestiones consilii solertius ostendentes, quod quando inclytum genus suum ab olim plenius fovit et exaltavit Ecclesia, et personas Ecclesiasticas, manutenere ac illibatam servare studuit Ecclesiasticam libertatem, tanto singularius in ipso ampliusque notatur, si Ecclesias vel Ecclesiasticas personas opprimi, ac libertatem Ecclesiasticam diminui et conculcari permittit ; quodque per hoc non leve pondus adjicitur excellentiæ status sui, cum excessus sublimium personarum tanto damnabilior habeatur, quanto facilius quantoque periculosius derivatur in alios per exemplum, et ideo minus ab Ecclesia debet, minusque potest urgente conscientia tolerari ; eumdem regem, quod officiales, ministros, familiares et nobiles, ac gentes prædictas a præmissis, per quæ Deus offenditur ultionum, suæ saluti detrahitur, honoris gloria maculatur, gravis nobis et dictæ Sedi paratur offensa, pro divina et ipsius Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia cessare faciat et penitus abstinere, et ipse similiter cesset et abstineat ab eisdem ac in statum debitum revocet quidquid contra integritatem libertatis ejusdem in dicto regno noscitur attentatum, solerter inducere et efficaciter exhortari cum provida persuasionis instantia studeatis, etc. Dat. Avin. IX kal. Julii, anno III ».

19. Atrocius longe in Anglia ab Eduardo regiisque administris dignitas et immunitas Ordinis Ecclesiastici violabatur : non enim recensitæ modo injuriæ a Gallis magistratibus irrogari solitæ infligebantur sacerdotibus Anglis, verumetiam hæ, quæ in litteris aliis ad legatos cardinales datis connumerantur. Jussi etiam sunt cardinales dare operam apud Eduardum regem, ut regiorum administrorum licentiam in Ecclesiasticos comprimeret : quem etiam Benedictus ad afferendam pristinæ immunitati sacerdotalis ordinis dignitatem hisce litteris excitavit :

20. « Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Optamus ab intimis, dilectissime fili, ut quemadmodum in orbe terrarum inter Catholicos

reges et principes natalium illustrium fulgore prærutilas, sic laudabilium claritate resplendeas actionum, et mentis oculis ad illum erectis, per quem regnorum culmina possidentur, ejus beneplacitis te conformes, sibique reddaris acceptus cumulo meritorum. Habet quidem, amantissime fili, insinuatio clamosa multorum gravibus onusta querelis, quod nonnulli officiales regiæ celsitudinis et ministris, ac plures nobiles et alii de regno et terris tuis, eorum finibus non contenti, Ecclesias et personas Ecclesiasticas regni et terrarum prædictorum diversis gravaminibus opprimunt, lacessunt injuriis, beneficiis Ecclesiasticis et bonis aliis, juribus et jurisdictionibus propriis spoliant violenter, et alias se infestos reddentes eisdem multipliciter et molestos, violare, te dissimulante, conantur (quod non absque turbatione multa referimus) integritatem Ecclesiasticæ libertatis.

« Cum igitur, dilectissime fili, piæ matris Ecclesiæ perfecta sinceritas inter alios principes orbis terræ Catholicos eximiis fautoribus te prosequatur, et brachiis multæ dilectionis adstringat, teque gerat et conservet assidue in charitatis visceribus prædilectum ; nosque ad regni tui statum prosperum aspiremus, ad jurium regalium conservationem omnimodam sedulis studiis intendendo, magnificentiam regiam paterno rogamus et hortamur affectu, quatenus prudenti meditatione considerans, quod ex præmissis benignitas Salvatoris offenditur, ejusdem Ecclesiæ derogatur honoribus, tuæ salutis commodis obviatur, et maculatur gloria regii nominis et decoris, prædictos officiales, ministros et nobiles, et alios, cujuscumque conditionis existant, pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia a prædictis gravaminibus, injuriis, violentiis ac spoliationibus, et omnibus aliis, per quæ libertatis ejusdem integritas violetur, cohibeas resilire, libertatem hujusmodi viriliter in regno prædicto sicut devotionis filius defensando, ut veræ devotionis zelus et constantia reverentiæ filialis, quam ad nos et eamdem Ecclesiam te habere confidimus, fructibus laudabilium operum comprobentur ; tuque in plenitudine benevolentiæ dictæ Sedis, quam libenter extendimus ad gratitudinis filios, continue residendo, illam ad ea quæ regalis celsitudinis statum magnificent, et honoris tui respiciant incrementa, tibi digne constituas magis benevolam et benignam. Super iis autem per dilectos filios nostros Petrum tit. S. Praxedis presbyterum et Bertrandum S. Mariæ in Aquiro diaconum cardinales Apostolicæ Sedis nuntios exhibitores præsentium, et eorum quemlibet latius aperire tuæ serenitati mandavimus mentem nostram ; quorum circa præmissa relatibus, plenam fidem adhibeas, et efficaciter acquiescas. Dat. Avin. IX kal. Julii, anno III ». Muniti iidem legati [1] potestate, ut regiorum præfectorum administrorumque licentiam in Ecclesiasticos compescerent : tum pluribus prærogativis ad gerendam cum dignitate legationem ornati [1], quibus inter alia permissum est [2], ut cum iis, qui fidelium communione pulsi essent, agere possent.

21. Antequam ii in provinciam decretam se conferrent, adhibuerat Pontifex Guillelmum Senonensem [3] et Petrum Rothomagensem [4] archiepiscopos (quorum posterior accepto Clementis VI nomine Benedicto successit) ut adversas partes armis temperare hortarentur, quo paci via muniretur : pariterque Philippum Eduardumque rogavit [5] ut a novandis rebus absisterent, donec cardinales legati ad ipsos pervenissent. Reges enim jam infestis signis cœpisse concurrere, consentiunt auctores ; ac Philippum quidem multas Genuensium Gibellinorum ac Monachensium Guelforum triremes conduxisse [6] quæ plurimas de Anglis prædas egere, ac mare Aquitanicum infestarunt : regio decreto Aquitanici ducatus jura revocasse ad Aulam Gallicam [7] immissoque exercitu nonnullas arces expugnasse [8], transmissa in Scotiam classe loca quædam flammis delevisse. Nec minus Eduardum Flandriam bello tentasse, et Cagantum insulam ducibus præcipuis episcopo Lincolniensi comiteque Berfortio evastasse. Hæc erant ingentium bellorum inter Anglos Gallosque præludia. Interea Petrus ac Bertrandus cardinales legati a Philippo rege obtinuerant ut Gallico exercitui daret imperia, ne ulterius signa promoveret in Aquitaniam, nisi Anglus Gallias invaderet : cumque in Angliam penetrare meditarentur, ut Anglum a Gallica expeditione retardarent, prohibiti [9] initio sunt ab Eduardo Angliæ aditu, deinde tamen honorifice excepti [10].

Sed parum Pontificis studia in restinguendo exitiali bello valuere, ac frustra cardinalium labores consumpti ; ad parandum enim bellum incumbebant reges, ac perfas nefasque opus undique cumulabant. Eduardus [11] enim rex in Nothingamensi Ordinum conventu ingentia vectigalia ab Anglis elicuit, Cluniacensium et Cisterciensium opes invasit, Italos mercatores diripuit, indictas triennales pro tolerandis Asiatici belli in Saracenos sumptibus decimas Ecclesiasticas ad Christianum fundendum sanguinem convertit. Similique modo cumulabat Philippus rex opes [12] : Italos enim et ipse mercatores, objecto fœnoris crimine, expilabat [13] : nummos aureos et argenteos minoris pretii percutiebat : Ecclesiasticorum opes minis et terroribus extorquebat : quorum sortem miseratus Pontifex legatis cardinalibus dedit imperia [14], ut ipsum ab injustis ejusmodi extorsionibus abducerent. Inhiabat etiam Ecclesiasticis decimis, flagitaratque antea a Benedicto, ut crucifixi opes pro con-

[1] An. 3. p. 1 Ep. cur. XVIII.

[1] An. 3. p. 1. Ep. XXII ad XLIII. — [2] Ibid. Ep. XX. — [3] Tom III. Ep. CLXXVII. — [4] Ibid. Ep. CLXXVIII. — [5] Ib. Ep. CLXXXI, CLXXLII. — [6] Foliet hist. sen. l. VI. — [7] Tom. III. Ep. secr. CCCVI. — [8] Paul. Æmil. in Phil. IV. — [9] Gesta Ben. apud Bosq. — [10] Tom. IV. Ep. secr. CCXLIX, CCL. — [11] Walsing. ubi sup. — [12] Jo. Vill. l. XI. c. 71. — [13] Ibid. — [14] Tom. III. Ep. secr. CCCV.

ficiendo in Saracenos bello collectas averteret in Anglos. Superiori siquidem exeunte anno Benedictus, purissimus ab omni avaritiæ sorde, acceptas a sacerdotibus decumas restitui jusserat, ut refert Ptolemæus Lucensis his verbis [1] : « Revocavit etiam papa Benedictus decimas decimarum quibuscumque concessas, ex quo passagium vidit neglectum tunc per regem Francorum Philippum, qui hoc juraverat, ut superius est dictum. Decrevit insuper, ut percepta de decimis prædictis restituerentur Ecclesiis ». Et infra : « Et facta est prædicta revocatio anno Dom. MCCCXXXVI, XVI kal. Januarii ». Integritatis hujus insigne monumentum est subjectum Diploma tum datum ab eodem Pontifice [2] :

« Benedictus, etc. archiepiscopo Aquensi et suffraganeis, etc.

« Cum in nonnullis provinciis atque regnis juxta ordinationes et modificationes in dictis litteris (nempe Joannis de sacra expeditione) contentas exactio, solutio et depositio, seu repositio factæ fuerint certæ partis decimæ supradictæ, et adhuc restet alterius partis ejusdem decimæ exactio seu solutio facienda ad prædictum passagium propter impedimenta aliqua, quæ peccatis exigentibus videntur obicem dicto passagio præstitisse, sit pro præsenti tempore (quod dolentes referimus) impeditum ; nos decens et congruum reputantes, quod postquam causa secuta non est, nec vicinitus sequi speratur, propter quod impositio ac solutio hujusmodi decimæ factæ fuerunt, ejus deinceps exactio et solutio debeant omnino cessare, quinimo eorum, quæ pro dicta decima sunt soluta, sit restitutio facienda ; de fratrum nostrorum consilio vobis et vestrum cuilibet districte inhibemus, ne de cætero ad levationem, collectionem vel exactionem hujusmodi decimæ per vos vel per alios procedere quomodolibet præsumatis »; et infra, « præcipientes nihilominus vobis et vestrum cuilibet, ut præfatam decimam, si quam propterea per vos vel alios collegistis, etiamsi juxta ordinationem prædecessoris ejusdem una cum capitulis cathedralium Ecclesiarum infra ipsas Ecclesias aut alibi in tutioribus locis reponi fecistis, singulis personis Ecclesiasticis a quibus exacta extitit et soluta, si dictæ personæ adhuc superstites rebus humanis existant, et præsint eisdem beneficiis, ratione quorum hujusmodi decimam persolverunt ; alioquin, si forte dictæ personæ defecerint, vel alias dicta beneficia dimiserint eisdem beneficiis, ratione quorum hujusmodi decima extitit persoluta in utilitatem dictorum beneficiorum per certas personas, quæ super hoc nobis rationem reddere teneantur, fideliter convertenda, infra unius mensis spatium post receptionem præsentium cum integritate, quantum ad vos pertinet, restituatis, etc. » Si deessent officio, dupli mulctam intentavit, quam si non solverent sacrorum usu interdixit, aliasque pœnas pro meritis irrogandas objecit. « Dat. Avin. XV kal. Januarii, anno II ». Perculsus eo decreto, hujusque decumani auri aviditate, ut in bellicos adversus Anglum sumptus illud profunderet, Philippus rex hoc anno accessit ad Benedictum, ut illum suscipiendæ, confecto bello Anglico, Asiaticæ expeditionis pollicitatione demulceret. Siquidem Armenia ad extremum adducta discrimen ob inanes intentatas Saracenis a Gallis minas, ac patefactam nocendi voluntatem et impotentiam, lugebat; qua de re hæc narrat Ptolemæus Lucensis [1].

22. *Benedictus Philippum jurisjurandi graviter monet.* — « Anno Domini MCCCXXXVII, V nonas Martii, rex Philippus Francorum venit ad papam Benedictum, et ibi exclusis omnibus solus cum papa habuit colloquium super passagio, quod debebat incepisse kal. Augusti proximis, et sic remansit inexpletum : ex quo multa mala inferebantur Christianis per Saracenos ». In arcano hoc colloquio datum Philippo iniqua postulanti, gravissimum hoc responsum, consignat memoratus Vitæ Benedicti auctor [2] (1).

« Fertur, inquit, ipsum dixisse Philippo regi Franciæ memorato, cum ad ipsum, ut supra citatum (recitatum) est, venit essentque ambo causa audiendi et exponendi illa, quæ idem rex secum habebat agere, ac per ipsum fieri petere disponebat : quod si ipse haberet duas animas, unam sibi libenter daret et eam pro ipso exponeret : sed non habebat nisi unam, quam unice et summe diligebat, et eam volebat posse tenus conservare. Quibus præsuppositis et præmissis, dixit eidem regi, quod secundum hoc suas petitiones sic disponeret et limitaret, quod in eis non esset aliquid ad Dei offensam, et per consequens suæ animæ periculum seu damnationem : tandem videret quia, si sic esset, nullo modo ipsum exaudire intendebat. Quod verbum licet prima facie dicto regi aliqualiter durum et extraneum extiterit, tamen ipso bene intellecto et ponderato ipsum bene gratum habuit, et rationabilem sanctum judicavit, prout etiam in rei veritate fuit ». Repulsam passus Philippus rex de Ecclesiasticis decimis in Anglos derivandis, iterum hoc anno easdem importunas preces renovavit, quas

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. ult. c. ult. — [2] Tom. II. p. 2. Ep. cur. XVI.

[1] Ptolemæus Lucensis l ult. c. ult. — [2] Benedicti gesta ubi supra.

(1) Si veritati constarent ea quæ annalista hic scribit, Philippus rex ad Pontificem bis venisset; semel anno superiori, ut annalista ad eumdem annum num. 43 agnoscit, et continuator Nangii ad eumdem annum confirmat ; iterum vero anno præsenti. Verum semel tantum eo concessisse idque anno præcedenti penes me certum est ; cum novam hanc profectionem apud eumdem Nangii continuatorem non legam ; et auctor tertiæ Vitæ Benedicti apud Baluzium Vit. papar. ea quæ refert hic Annalista ex continuatore Ptolemæi Lucensis anno MCCCXXXVI totidem verbis narret. Ex quo colligimus in notas chronicas Codicis, quo usus est annalista, mendum in numerum annorum irrepsisse, ut pro anno MCCCXXXVII legendum sit MCCCXXXVI. MANSI.

ab oratoribus ipsius porrectas gravissimis hisce argumentis refregit Pontifex [1] :

« Benedictus, etc. regi Franciæ.

« A regia non credimus memoria excidisse qualiter per regios et dilecti filii nobilis viri Joannis primogeniti tui ducis Normanniæ procuratores, olim ad Sedem Apostolicam destinatos, in tuam et ejusdem ducis animas et de mandato expresso regio promissum extitit et juratum, quod non acciperetis, nec accipi faceretis seu consentiretis, quod alius aliquid de iis caperet, seu acciperet, quæ per Sedem eamdem erant in subsidium passagii transmarini concessa, ad hoc quod in usus alios, quam in utilitatem passagii converterentur prædicti, nec ea in usus converteretis alios, nec pateremini a quovis alio scienter converti ». Et infra : « Et si modo contrarium fieret, maxime in guerris contra Christianos faciendis, decimales pecunias impositas et collectas pro dicto passagio expendendo, discutiat intra sui claustra pectoris regalis providentia, quid præter offensam divinam, et ultionem exinde merito formidandam, de nobis et Sede Apostolica et te, fili, cum secrete talia et absque fratrum nostrorum consilio nequiremus concedere, posset dici ; mundus namque detractoriis oblocutionibus proclamaret, dicendo : Nunc patent delusiones quibus per Ecclesiam et regem deludimur, dum pecuniæ, concessæ ac collectæ pro eripienda Terra-Sancta de impiorum manibus, ad effundendum Christianorum sanguinem convertuntur.

23. « Advertendum est etiam circa ista, quod si Deus daret opportunitatem passagii pro tempore pecuniæ sic consumptæ, recuperari nequirent de facili, et maxime a tuis hæredibus, in sua præsertim novitate, si a Domino interim vocareris : propter quæ in fidei et fidelium dispendium, tuæque salutis detrimentum animæ impediretur negotium passagii antedicti : nam et si tunc forsitan Sedes præfata pro passagio alias vellet decimas imponere, non deessent, ut existimamus proculdubio, qui derisorie vel contradictorie forsitan contra Sedem eamdem dicerent sibilando, et non absque nota magnæ ipsius Sedis et tuæ infamiæ recensendo, quod illud, quod factum fuerat de aliis decimis, pro passagio Terræ-Sanctæ impositis alias et collectis, ac demum in effusionem sanguinis Christianorum conversis, posset sperari de illis fieri, quas vellet imponere Sedes ipsa, et præter hæc sinceritas regia habet considerare prudenter, quid tuis prædecessoribus propter receptiones et consumptiones decimarum, alias impositarum et collectarum pro dicto passagio, creditur communiter accidisse; quidque de te, si sinistrum tibi veniret aliquid, a quo te defendas Dominus, diceretur, etc. Dat. Avin. II non. Aprilis, Pontificatus nostri anno III ».

Hæc si Philippus animo consilia reputasset, ingentia (ut pie credendum est) mala a se avertisset : sed illa Benedicti monita, ut plura alia, quæ veluti oracula erant, ut docuit eventus, a divino Numine afflata, aspernatum vidimus, respuit : invasit decimas Orientali expeditioni sacras, et in bellum, quod ultro ad Scotorum gratiam in Aquitania inchoarat, convertit, ingentesque bellicos apparatus instruxit, sed quæ illi prædixerat Pontifex ad exitum sunt perducta; conductus enim Ecclesiasticis opibus, religioni amplificandæ consecratis non voluntariis et exitialibus rei Christianæ bellis suscipiendis, exercitus hostium solo adspectu difflatus dissipatusque est, ut suo loco dicetur inferius.

24. *Ad Leonem Armeniæ regem clade affectum Pontificis Epistola.* — Attriti interea ab infidelibus fuere Armeni, de quibus hæc Ptolemæus [1] Lucensis : « Eodem anno fuerunt superati, et planitiem amittentes petunt montana, sperantes subsidium Ecclesiæ et regis Philippi ». Illata est a Barbaris late strages, ac Leo rex ad eas iniquas leges a furente victore adactus est, ut jurejurando spoponderit, nullos in posterum oratores vel litteras ad Romanum Pontificem se missurum : quo accepto Benedictus, proximo anno Leonem ea religione Apostolico Diplomate exsolvit [2] :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Leoni regi Armeniæ illustri salutem et Apostolicam benedictionem.

« Retulit hactenus Sedi Apostolicæ cum doloris angustia famæ nuntiatio volucris, et fide dignorum assertio molestius affirmavit, quod adeo in tui detrimentum status, tuique regni dispendium soldani Babylonici rabies truculenta desævit et multitudo Saracenorum sui dominii, eidem regno præcipue vicinorum crucis salutiferæ hostium prout ipse in Christicolas tyrannidis executor existit, in te dictumque regnum durius insurrexit, quod per eorum potentiam (utinam divinitus reprimendam) hujusmodi Saracenorum multitudo quotidie regnum tuum intrant hostiliter, civitates et castra illius expugnant, capiunt et soldano subjiciunt antedicto : Christianum populum inibi degentem furenter cruciant, capiunt et secum adducunt, ac inhumaniter ponunt in ore gladii furibundi : sicque te tuisque regnicolis a soldano et Saracenis eisdem oppressis inæstimabiliter et afflictis tu sensim conspiciens, quod tantæ ipsorum potentiæ ad reprimendam vel propellendam eam resistere non valebas, violentia superatus, et urgenti necessitate coactus, ut iidem soldanus et Saraceni terram tuam seu prædictum regnum non dissiparent vel occuparent ulterius; sed te dictique regni subditos permitterent respirare, juramentum ad sancta Dei Evangelia inter cætera præstitisti nuntio ipsius soldani pro eo recipienti, quod ad summum Pontificem, qui esset

[1] Tom. III. Ep. secr. LXVII.

[1] Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. ult. — [2] An. 4. p. 1. Ep. com. CV.

pro tempore, sive ad Romanam curiam aliquem ambassiatorem vel nuntium, aut litteras ex tunc in antea nullatenus destinares. Cum igitur juramentum hujusmodi beneplacito excellentiæ divinæ obviet, et justitiæ contradicat, ac in derogationem tuæ regiæ dignitatis, honoris et status redundare noscatur; nos hæc diligentius attendentes, et etiam considerantes attentius juramentum ipsum a te non sponte, sed coacte, utpote per impressionem hostilem et violentiam inculcatam extortum per feram tyrannidem extitisse: quodque juramentum, ut foret iniquitatis vinculum, non extitit institutum; ac volentes super hoc, prout nostra interest, de opportuno remedio providere, te ab eodem juramento, illicito quidem, auctoritate Apostolica prorsus absolvimus et denuntiamus etiam absolutum; auctoritate decernentes eadem, te ab ipsius juramenti observantiam aliquatenus non teneri. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. kal. Maii, anno IV ». Continuæ Occidentis dissensiones obstitere, ne Armeniæ inferrentur auxilia: atque ita eam pronis in exitium rebus demum a Sedis Apostolicæ obsequio divulsam visuri sumus. Luctuosum porro fuit reges Christinaos mutuis constrictos affinitatibus, in mutua conjunctione juribus sanguinis contineri non potuisse.

25. *Descriptis belli inter Castellæ et Lusitaniæ reges exordiis, Petro Aragonio de suscepto pacis consilio gratulatus Pontifex.* — Cum vero disturbatam expeditionem Asiaticam vidisset Alfonsus Lusitaniæ rex, edixit ne decretæ a Joanne XXII decimæ, quæ pro suppeditandis stipendiis Lusitanis, qui ad eam se comparassent, solverentur Sedi Apostolicæ, easque opes occupavit, prætexens hunc fucum ne sine auctoritate sua consumerentur. Qua de re certior factus Pontifex, cum eas decimas in Orientalium auxilium convertere cuperet (flagitabat [1] enim opem Leo Armeniæ rex, cujus oratores ac supplices litteras hoc iterum adulto anno accepit, tum libertas Ecclesiastica invasis sacris opibus violaretur, Alfonsum Lusitaniæ regem corripuit, objecitque quantam Sedi Apostolicæ injuriam inferret. Implicitus [2] erat Alfonsus rex bello cum Alfonso Castellæ rege genero, cum Mariam reginam filiam suam ab illo illiberaliter tractari indignaretur adeo [3], ut de ipsa repudianda et Gusmania, cujus vesanis erat irretitus Castellanus amoribus, corona regia ornanda, Petroque notho tradendis sceptris agitarit. Ad quos conciliandos Bernardus episcopus Rutenensis a Pontifice legatus est. Imperatæ sunt ab hoc induciæ, quas non respuit Lusitanus, si Castellanus eas admitteret. De quo Benedictus Lusitano actis gratiis, ad flectendum Castellanum studium convertit, atque ob oculos ipsi proposuit [4] quanta ex iis discordiis nascerentur discrimina: conflictari regnum, atteri populos, hostium fidei potentiam confirmari. Quo antea argumento ad Lusitanum regem scripserat. Comparabat enim se bello Albohacenus rex Marrochitanus (quem Tremesenio regno superiori anno auctum fuisse refert Mariana) [1] ad invadendas Hispanias: qua de re Beltraminus electus Theatinus et Henricus de Aste Apostolicæ Sedis internuntii eam fecere certiorem [2]. Missos superiori anno in Aragoniam ipsos vidimus, ut Petrum regem, qui cum regina Elionora noverca ejusque liberis et illorum patruo ac tutore et rege Castellæ, qui sororis viduæ clientelam acceperat, perniciale bellum gerebat, ad pacem revocarent, darentque operam ut celebrarentur ordinum regni conventus, in quibus controversia componeretur: navatumque adeo strenue studium ab iis fuit, ut demum Pontificiis consiliis magna publicæ rei utilitate [3] partum sit. Commendanda vero hic sollicitudo Pontificis, qui ex Apostolico munere, quo publicis omnium regnorum Christianorum utilitatibus consulere obstrictus erat, cum regem Aragonium puerum a factioso consilio abripi in bella civilia intueretur, solemnes regni conventus sua auctoritate celebrari ad regnum pacandum jussit, ac regii consilii turbarumque principem præfectum scrinii, regiæ ætatis abutentem imbecillitate, ad subsellia Sedis Apostolicæ ad causam dicendam se sistere compulit [4]. Extincto itaque in Aragonia civili bello, Benedictus Petro regi est gratulatus [5] animum ad pacis consilia ipsum convertisse, ac pie Apostolicis monitis morem gessisse:

« Benedictus, etc. Petro regi Aragonum.

« Dilectorum filiorum Beltramini electi Theatini, et magistri Henrici de Aste canonici Ambianensis capellani nostri causarum palatii Apostolici auditoris, nostrorum et Apostolicæ Sedis nuntiorum, ad nos insinuatio grata perduxit, quod tu, fili dilectissime, nostris et eorumdem nuntiorum ac aliorum, qui tuæ salutis, honoris et commodi zelatores existunt, consiliis et persuasionibus salubribus acquiescens, ad extirpandam radicitus dissensionis periculosam et scandalosam materiam, quam inter te ex una parte, ac inclytos infantes claræ memoriæ Alfonsi regis Aragonum genitoris tui ac charissimæ in Christo filiæ nostræ Elionoræ reginæ Aragonum illustris relictæ suæ natos fratres tuos, eamdemque reginam tutricem ac dilectum filium nobilem virum Petrum dominum de Xerica defensorem eorum ex altera, suscitare studuerat hostis humani generis; ac pacis et unitatis fœdera invicem reformanda et stabilienda, cor regium effectualiter inclinasti. Super quibus, Deo et nobis gratis admodum, celsitudinem regiam multipliciter in Domino commendamus, eamdem rogantes attentius, et in Domino exhortantes, quatenus pacis ejusdem attentis com-

[1] Tom. III. Ep. CCCXVIII. — [2] Ibid. — [3] Sur. l. VII. c. 33. Mar. l. XVI. c. 4. — [4] Tom. III. Ep. secr. CCCLXXVII, CXLVI.

[1] Mar. l. XVI. c. 5. — [2] Tom. III. Ep. secr. CXCV. — [3] Ibid. Ep. secr. LXVIII. — [4] Mar. l. XVI. c. 6. — [5] Tom. III. Ep. sec. CCCLX.

modis, illam stabilire ac observare inviolabiliter regalis circumspectio non postponat : ita quod recolendæ memoriæ regum Aragonum prædecessorum tuorum, qui pacem et unitatem nutrire consueverunt in domo regia, laudabiliter imitando vestigia, te semper acceptiorem efficias regi pacifico et excelso, tibique ipso largiente prospera cuncta succedant. Dat. Avin. III non. Decemb., anno III ». Consuluit etiam pacis studio eidem regi Benedictus [1], ne Raimundum e Peralta Friderici olim Trinacriæ regis generum classi præficeret, sed alium magnatem rei maritimæ peritia clarum ; cum Raimundus antea Robertum Siciliæ regem læsisset, ac fœdus quod ipsum inter et Aragonios intercedebat, infregisset ; dum nimirum Trinacriam Robertus superioribus annis recuperare nisus fuerat.

26. *Obitus Friderici Trinacriæ regis. Urbibus Italiæ dissensionibus intestinis laborantibus præfectos imponit Benedictus. Romani fessi discordiis, Pontificem, ut Romam redeat, rogant.* — Excesserat [2] tum e vivis Fridericus rex, quem Trinacriæ sceptrum scelere corripuisse vidimus ; gessisse impie, cum e piorum cœtu segregatus diutissime vixerit ; nec minori perfidia Petro filio transmisisse, cum fœderis leges, ex quo Apostolicæ Sedis auctoritate juste regis nomen acceperat, ea re violasset : Trinacriæ enim aliarumque insularum adjacentium dominatus ad Siculos reges Gallici generis erat devolvendus. Cæterum reliquit minori filio Joanni Athenarum et Neopatriæ principatum : sepultum vero Catanæ in beatæ Agathæ templo ferunt. Erectus est in spem, eo sublato, Robertus rex aviti regni redintegrandi, atque a Pontifice, significata ei Friderici morte, contendit ne quid adversus sua jura statueret. Cui Benedictus hæc quinto kal. Septembris rescripsit [3] : « Super iis, quæ dictarum exprimebat series litterarum, nihil in tuum et regni tui præjudicium attentari permittemus, quantum in nobis fuerit ; imo tibi assistere intendimus, sicut cum Deo et honestate poterimus, super eis ». Ex his auctores recentiores emendandi, qui in alium annum Friderici mortem conjiciunt. Favebat Roberto pro recuperanda Trinacria Petri illius invasoris morum improbitas, quem Joannes Villanus [4] parum ab insania abfuisse refert adeo, ut plures proceres a se abalienarit, inter quos Franciscus comes Vintimiliensis apertam rebellionem moverit, atque a Roberto auxilia implorarit. Sed antequam ea venirent, Petris copiis oppressus est : duo enim ejus filii in hostium venere potestatem, ipseque postmodum cum alio filio in acie occubuit, bona amplissima fisco sunt addicta : inde vero aliæ ex aliis discordiæ gravissimæ emersere.

Laborabat non levioribus intestinis dissensionibus reliqua Italia ; ad quam componendam a Benedicto urbibus imperii præfectos datos Baronius refert [1] : « Gubernatores, inquit, per terram imperii in Italia direxit, hoc ad se pertinere vacante imperio asserens. Præcipuus vero tyrannus Mastinus Scaliger, qui magnam terrarum imperii partem invaserat, admodum depressus est. Carolus princeps regis Boemiæ filius e Carinthia Bellunum et Feltriam oppugnavit : fœderati ad Veronam excurrere, sed a Mastino cum minoribus copiis repulsi ; inde ad Patavium belli moles incubuit [2] atque ab Albertino Carraria conflata conjuratione, Albertus Scaliger, qui superbe dominabatur, conjectus est in vincula, Carraria vero urbis dominatum corripuit seque aliis fœderatis adjunxit. Concidente porro in dies Mastini Scaligeri potentia, Brixia jugum illius excussit [3], ac plura non ignobilia municipia defecere : accisis itaque viribus, ille a Venetis pacem quæsivit, sed nonnisi duriores conditiones referre potuit. In Urbe Columnensium Ursinorumque fessi discordiis Romani flagitabant [4] continentibus votis, ut Benedictus desolatæ Urbi, cujus administrationem nova officii significatione illi deserebant [5], Sedem Apostolicam restitueret ; quibus Pontifex hæc respondit : « Scire vos cupimus, quod ex quo fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, ad hoc præcipue nostra aspiravit intentio et aspirat, ut Urbem ipsam de fratrum nostrorum consilio et cum ipsis fratribus personaliter visitemus : verum, sicut scire vos credimus, status æger et intranquillus Occidentalium partium nostra in hac parte præsentialiter impleri desideria non permittit, etc. Datum Avin. II kal. Augusti, anno III ».

27. *Bononienses seditiosos gravi edicto percellit ; in perduelles pœnas Ecclesiasticas intentat, et demum promulgari jubet Benedictus.* — Abfuere ab eo Romanorum in Pontificem studio Bononienses, qui pulso jam ante Bertrando A. S. L. inter civiles tumultus Thadæo Pepulo urbis tyrannidem detulerunt [6], quos Pontifex perduellionis lege postulatos publico hoc edicto perculit [7] :

« Benedictus etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Fons sapientiæ verbum Dei, in operibus suis doctrinam infundens salutarem Israeliticum populum, quem privilegio gratiæ specialis aliis præferebat, fovebat manna misericordiæ, ac rigoris virga regebat, sic beneficia ipsis impertiens, ut non remitteret ultiones. Moyses etiam Dei amicus, licet pro dicto populo offerret vitulum labiorum ; munus tamen sacrificii non omisit ; sed post supplicationis hostiam holocaustum satisfactionis humiliter offerebat, causam populi coram Domino precibus, et Dei causam in populo ultoribus gla-

[1] Tom III. Ep. secr CCCLXXXII. — [2] Ibid. Ep. secr CCXLIV. Jo. Vill l. XI. c. 70. Mar. l. XVI. c. 5. — [3] Super Ep. CXLIV. — [4] Jo. Vill. l. XI. c. 70.

[1] Baron. in Not Mss. ad hunc annum. — [2] Jo. Vill. c. 64. Anton. super. cap. et §. — [3] Ibid. c. 72. — [4] Ibid. Ep. CCXXV. — [5] Ibid. Ep. CCXXV et CCCXXII. — [6] Jo Vill. l. XI c. 69 et alii. — [7] An. 3. p. 2. Ep. cur. XX, et lib. Privil. Rom. Eccl. tom I. pag. 388, et Collect. processuum Benedicti ter. archiep. Auxitan. came. par. pag. 1.

diis prosecutus, etc. » Plura addit, si ignoscatur crimini, licentiæ fræna laxari ; unde interdum parcere tyrannidis sit, et misericordiæ desævire. Tum subdit : « Cum enim venerabilis frater noster Bertrandus episc. Ostiensis, olim in tota provincia Lombardiæ et nonnullis aliis Italiæ partibus Apostolicæ legationis officio fungeretur, et in eadem civitate Bononiæ resideret, ac ejusdem civitatis, necnon comitatus, territorii et districtus, ac pertinentiarum ipsius, dominium et jurisdictionem, ad Romanam Ecclesiam pertinentia ab antiquo, pro dicta Ecclesia teneret et possideret, et diu, pacifice, juste et legitime pro eadem Ecclesia tenuisset, et etiam possedisset : syndici quoque communitatis, et universitatis civitatis ejusdem, ad hæc specialiter constituti, recognovissent dominium et jurisdictionem prædicta pleno jure ad eamdem Ecclesiam ab antiquo pertinuisse et etiam pertinere ; et ex abundanti eadem dominium et jurisdictionem primo eidem legato. et secundo felicis recordationis Joanni papæ XXII prædecessori nostro, tunc viventi, nomine ejusdem Ecclesiæ recipientibus, expresse donassent, confectis exinde publicis Instrumentis ; nonnulli iniquitatis alumni incolæ civitatis prædictæ, tractatu etiam de hoc, ut dicitur, non absque proditionis reatu præhabito inter eos, rumorem et seditionem in ejusdem civitatis populo excitarunt, ac pluribus continuatis diebus, pulsatis hostili more campanis, ad præmeditatæ diutius ejusdem proditionis facinus perpetrandum in unum Bononiensis populus congregatus flagitioso et sacrilego ausu eumdem episcopum Ostiensem Apostolicæ Sedis legatum, in castro per eum constructo pro eadem Romana Ecclesia, sito infra civitatem prædictam, cum nullas tunc talium machinationum et proditionum verisimiliter formidaret insidias, residentem aggredientes hostiliter obsederunt, eumque per decem dies continuos et amplius tenuerunt obsessum : ac conflatis eorum robore et virtute cum balistis et aliis bellicis instrumentis adversus dictum legatum, honorabile membrum Romanæ Ecclesiæ, partemque corporis Romani Pontificis et de latere ejus missum, non absque crimine læsæ Sedis Apostolicæ majestatis projiciendo lapides et quadrellos, nequiter et hostiliter expugnarunt. Fossata etiam dicti castri, et aquæductum ipsorum, et murum clusæ dictorum fossatorum ruperunt, ignemque posuerunt in aliquibus fortalitiis dicti castri : et ut idem legatus destitueretur omni auxilio et succursu, et ne aliquibus ad succurrendum eidem aditus præstaretur, cœperunt in circuitum dicti castri fodi facere foveas, seu fossata, ut idem legatus et gentes suæ, inedia fameque consumpti, eorum se tradere manibus cogerentur, in ejusdem castri obsidione hujusmodi terroris vocem universaliter proclamantes : Moriatur legatus, moriatur legatus, et illi de lingua aranci (Franca) ; sub magnis pœnis nihilominus prohibentes, ne per aliquos introducerentur in castrum prædictum aliqua victualia, vel res humanis necessitatibus opportunæ. Sub pœna etiam capitis, voce præconia, et cum tubis fecerunt publice proclamari, ne quis castrum ingrederetur præfatum, aut loqueretur existentibus in eodem. In obsidione quoque prædicta, diurnis et nocturnis temporibus tamdiu minaci et armata potentia perstiterunt, donec legatum cum familia, et aliis gentibus suis ad dictum castrum reductis, de dictis castro et civitate cum multis personarum, et rerum periculis exire oportuit et festinare recessum.

28. « Eadem vero obsidione durante, iidem Bononienses, ad omne nefas relaxatis habenis, dilectum filium Oliverium Beraldi militem vicemarescallum gentis ejusdem Ecclesiæ, in dicta civitate morantem, ejusque officiales in palatio, in quo dictus vicemarescallus tunc morabatur, hostiliter invaserunt, supponentes ignem præfato palatio, ut metu incendii facilius cogi possent : ac finaliter eosdem vicemarescallum et familiares ipsius ceperunt, et deprædati fuerunt, eosque vinculis et compedibus ferreis constrinxerunt, ipsos nihilominus, et maxime dictum vicemarescallum tormentis seu quæstionibus sæpius affligentes : omnesque alios officiales, per dictum legatum in civitate prædicta pro Romana Ecclesia constitutos hostiliter insecuti et prædati fuerunt, eosque de facto a suis officiis amoventes, in locum eorum alios posuerunt. Custodes etiam portarum civitatis ejusdem invaserunt, supponentes ignem in aliquibus earumdem, captis et interfectis aliquibus custodibus prælibatis ; ac maleficos omnes et carceratos, in carceribus venerabilis fratris nostri Bertrandi episcopi Bononiensis, et dilecti filii rectoris dictæ civitatis pro Romana Ecclesia pro multis gravibus sceleribus perpetratis per eos ibidem detentos, effractis dictis carceribus, in ejusdem Ecclesiæ contumeliam relaxarunt, omnesque bannitos de dicta civitate pro multis enormibus excessibus patratis per eos ad dictam civitatem temere reduxerunt.

« Hostium quoque et rebellium ejusdem Ecclesiæ, videlicet marchionem Estensem, contra dictum legatum auxilium invocantes, de ipsorum stipendiariis in civitatem præfatam magnam multitudinem induxerunt, ac venerabiles fratres nostros Bertrandum episcopum Ebredunensem, tunc Apostolicæ Sedis in partibus illis nuntium, et Petrum Mirapiscensem, et præfatum Bertrandum Bononiensem episcopos, et quondam Bertrandum Nonantulanum Mutinensis diœcesis et dilectum filium Jacobum S. Stephani Bononien. monasteriorum abbates, omnesque tam prælatos quam alios clericos religiosos et seculares, ac laicos universos de familia et gente ipsius legati ; necnon stipendiarios dictæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ in civitate, comitatu, territorio et districtu prædictis existentes, absque aliqua causa rationabili, solius præconceptæ proditionis impulsu, hostiliter invaserunt, eosque libris, capellis, equis, vasis argen-

teis, vestibus, armis, pecunia et rebus eorum nequiter spoliarunt; dictumque abbatem Nonantulæ usque ad femoralia nudaverunt, ipsumque decem diebus detinuerunt carceri mancipatum. Episcopale quoque palatium Bononien. supposuerunt incendio, et quoscumque reperire potuerunt de gente, familia et idiomate dicti legati, ceperunt, multosque ex eis vulneraverunt et aliquos inhumaniter et crudeliter occiderunt : ac terras, castra et loca omnia prædictorum comitatus et districtus, necnon terras, castra et loca supposita jurisdictioni dictorum episcopi, et Ecclesiæ Bononien. in rebellionis devium adversus dictum legatum et Romanam Ecclesiam deduxerunt.

29. « Officiales insuper et gentes omnes in eisdem civitate, comitatu et districtu, castris et locis pro prædictis Romana Ecclesia et legato, et Bonon. Episcopo consistentes, ceperunt et spoliarunt, nonnullos ex eis familiares ejusdem Bononiensis episcopi crudeliter occidendo : inter quos quondam Bertrandus de Glar familiaris ejusdem episcopi Bononiensis feritatis detestandæ sævitia evisceratus extitit, et per frusta concisus; ejus carnibus datis in escam canibus et projectis. Et inter hujusmodi enormitatum multiplicatos excessus eumdem legatum, et per eum dictam Romanam Ecclesiam de possessione vel quasi civitatis et castri, ac comitatus, territorii et districtus Bononiensis, ac jurisdictionis et jurium prædictorum ; in qua possessione vel quasi idem legatus nomine, et pro parte ejusdem Romanæ Ecclesiæ diutius pacifice et quiete fuerat, et tunc etiam existebat, injuriose per violentiam dejecerunt, dictaque possessione vel quasi eamdem Romanam Ecclesiam spoliarunt et spoliari mandarunt, seu dejectionem et spoliationem ab aliis factam ratam habuerunt : dictamque possessionem seu quasi civitatis, comitatus, territorii et districtus, ac jurisdictionis et jurium prædictorum, velut alienati filii non attendentes, quam durum existat contra stimulum calcitrare, in ejusdem Ecclesiæ contumeliam occupare, et ex tunc occupatam tenere præsumpserunt nequiter et præsumunt. Quinimo furore damnabilis indignationis accensi, dictum castrum, per dictum legatum pro dicta Romana Ecclesia, non sine magnis expensis opere decoro constructum, fuerunt funditus demoliti in gravem Apostolicæ Sedis injuriam et contemptum, etc. » Subdit, licet hæc omnia essent conspicua, Joannem tamen de iis inquisivisse : se vero succedentem, cum perpenderet sæpius legatis cardinalibus atroces hujusmodi injurias illatas, justitiam misericordia temperandam decrevisse, atque litteris Bononienses ad officium sollicitasse : tum opera archiepiscopi Ebredunensis in iis partibus Apostolicæ Sedis internuntii minas, ni redirent ad obsequium, justas incussisse : quamvis autem is Bononiam se contulisset, flectere tamen ipsos non potuisse : atque ideo magistratibus Bononiensibus actionem intendit, ut Romanæ Ecclesiæ jura omnia restituant, quibus Bertrando cardinale legato potiebatur Ecclesia, excurrente duorum mensium spatio, et claves urbis Florentino et Imolensi episcopis vel Æmiliæ præsidi deferant, ac libero dominatu potiri sinant : detrectantibus Apostolica imperia intentat anathema, urbem et comitatum sacrorum templorum usu privat, ac ni magistratus lapso bimestri Pontificium præfectum in Bononiæ possessionem induxerint, evoluto inde mense denuntiat publicarum scholarum jura Bononiæ eripi, atque scientiarum professores et dantes operam litteris, ni Academiam dissolverint, censuris percellit. Magistratus præterea omnibus publicis muneribus, beneficiis ac juribus, quibus ab Ecclesia erant exornati, evertit; imperatque ne quis sacerdos, nisi in ancipiti mortis discrimine, ipsos censuris exsolvat. Denique in judicium præter magistratus, præcipuos auctoritate cives, atque inter alios Franciscum episcopum Cenetensem, Thadæum Pepulum legum doctorem, Joannem et Jacobum ejus filios, Joannem Pepulum fratrem Thadæi, comitem de Pepulis ejus filium, Lippum de Pepulis accersit, ut evoluto trimestri ad dicendam causam se sistant : populum vero oratorem pro expiando flagitio mittere jubet, ac ne ipsos id edictum latuisse obtendant, Avinionensis Ecclesiæ foribus affigendum decernit. « Actum Avinion. in palatio nostro Apostolico IV non. Januarii, Pontificatus nostri anno III ». Mediolanensi autem ac Ravennati archiepiscopis [1], tum Florentino et Imolensi episcopis [2] Æmiliæque præfecto imperatum, ut hæc edicta ritu solemni evulgarent. Perculsi iis censuris Bononiensis proximo anno ad Benedictum oratores decrevere, qui in publico cardinalium senatu professi Bononiam juris esse Pontificii, sacrosanctæ potestati se submisere, inque Ecclesiæ gratiam restitui poposcerunt, de quibus agetur inferius. Meminit de Bononiensibus perduellionis lege postulatis Joannes Villanus [3], de quo supra memoravi, additque retulisse justa improbitatis suæ præmia Bradalium Cuzadinum, qui Bertrandum legatum cardinalem concitata seditione pepulerat, dum exilio a Thadæo, cum quo de tyrannide disceptarat, mulctatus est.

30. *Minoritis Venetiis lapsis proposita venia. Bosnia hæresi infecta.* — Hoc anno districta est Pontificio jussu [4] legum severitas in nonnullos magos ac præstigiatores, qui imagines cereas confinxerant, ac diabolica sacrorum Christianorum æmulatione ritu profano baptizarant ad inferendam Joanni XXII necem : qui cum Biterensem episcopum, ut criminis auctorem accusarent : explorari certius rei veritas a Benedicto jussa est, ac publicæ Tabulæ de ea re transmitti. Tradit autem Benedicti Vitæ auctor [5] flammis injectum hoc anno

[1] An. 3. p. 2. Ep. cur. XXI, XXII. — [2] Ibid. Ep. XXIII. et collect. process. Bened. per archiep. Auxitan. camerar. p. 6. — [3] Jo. Vill. t. XI. c. 69. — [4] Tom. III. Ep. secr. CCXCVII. — [5] Gest. Bened. apud Bosq.

pseudominoritam, qui Apostolicis Constitutionibus contrariam de Christi paupertate sententiam pertinacissime tuebatur : « Anno, inquit, Domini MCCCXXXVII, die tertia mensis Junii, Venetiis fuit tanquam hæreticus condemnatus, brachioque sæculari traditus, et deinde crematus igne frater Franciscus de Pistorio Ordinis Minorum, pro eo quod pertinaciter asserebat, quod Christus et ejus discipuli nihil habuerunt in proprio nec in communi : cujus contrarium determinaverat Joannes papa XXII in Constitutione quæ incipit : *Cum inter nonnullos* ». His consentanea in Ms. [1] Vaticano referuntur. Nondum enim illa insania ex plurium capite nisi ferro flammaque excuti poterat : inter quos erant pseudominoritæ Michael Cæsenas, Guillelmus Ochamus, Franciscus de Æsculo atque alii nonnulli : « Qui, inquit, a quondam Petro de Corbario, tunc antipapa, hæresiarcha et schismatico promotiones ad dignitates vel officia receperunt de facto », quos Pontifex ob insignem eorum improbitatem beneficii illius expertes pronuntiavit [2], quod cæteris sacri ejus Ordinis sodalibus, qui in hæresim vel schisma erant lapsi, impertierat ut solemnibus comitiis Caturci celebrandis censuris exsolvi, atque in gratiam cum Ecclesia restitui possent :

« Benedictus, etc. ministro et diffinitoribus capituli generalis Ordinis fratrum Minorum, in proximo celebrandi Caturci.

« Nos, sequendo, quantum possumus, divinæ miserationis exemplum, fratres prædictos, si vera sit eorum contritio, ad misericordiam recipi, et animarum ipsorum cupientes providere saluti, vobis, de quorum circumspectione fiduciam in Domino gerimus specialem », et infra, « ut ab excommunicationis sententiis, quas incurrerunt propter prædicta, providere auctoritate nostra hac vice juxta formam Ecclesiæ, ac pœnitentias salutares injungere, prout expedire animarum ipsorum saluti cognoveritis, valeatis, exceptis tamen eodem Michaele (nimirum Cæsenate supremo olim Minoritarum præfecto) ac Francisco de Esculo Guillelmo Ocham, Bonagratia et aliis, qui a quondam Petro de Corbario tunc antipapa, hæresiarcha et schismatico promotiones ad dignitates vel officia receperunt de facto, plenam concedimus tenore præsentium facultatem, etc. Datum Avin. IV id. Maii, anno III ».

In Bosnia, cum recrudescerent hæreses ac Stipocius Banus impiis studeret, suaque potentia illos tueretur, Pontifex servandæ incorruptæ religionis studio finitimos principes, ut arma in hæreticum Banum corriperent, excitavit [3] : atque inter cæteros Neliptius comes Tunensis, Budislavus, Gregorius et Paulus Corbaniæ, Daymo et Bartholomæus Segniæ, Paulus et Georgius Clussiæ, Paulus Esternicæ, Constantinus Cluci comites a Benedicto litteris sollicitati ad fidei censores sua potentia et auctoritate fulciendos.

31. *Andronicum Palæologum ad Ecclesiarum unionem urgendam litteris provocat, Robertum Siciliæ regem, concordiæ interpretem constituit Pontifex.* — Emicuit etiam Pontificium studium in Græcis schismaticis ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem provocandis. Agitatum jam ante fuerat sub Joanne XXII de utraque Ecclesia copulanda, cum inde Christiana religio felicius de Mahumetica superstitione triumphatura videretur, ac Turcarum impetus reprimendi essent : cumque Benedicto expositum fuisset, Græcos redintegrandæ conjunctionis cupiditate teneri, ipseque ad rem perficiendam alacrem se præbuisset, ac perlatum fuisset Andronico imperatori Constantinopolitano, Romanum Pontificem id unum maxime gerere in votis : constituit Andronicus e Græcorum consilio tractatum ea de re inchoare, contestatus se et Græcos ubi comperissent suos errores, ad eos damnandos paratos fore. Quæ cum Benedictus accepisset, mox ad optatam adeo Ecclesiarum conjunctionem urgendam Andronicum Palæologum hisce litteris provocavit [1] :

« Magnifico viro Palæologo moderatori Græcocorum, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Nuper ad nostram veniens præsentiam dilectus filius nobilis vir Stephanus Dovrinus Dandalo miles asseruit coram nobis, quod ipso dudum tibi tuisque baronibus tecum tunc præsentibus exponente, nos intellexisse lætanter, quod Græci reuniri et reconciliari sanctæ Romanæ Ecclesiæ affectabant ; tu ad hoc respondisti de voluntate baronum ipsorum, quod omnes Græci unanimiter desiderabant fieri reunionem et reconciliationem prædictas, parati super hoc subire tractatum, ac nuntios et apocrisiarios ad civitatem Neapolitanam destinare propterea, ubi nos nostros etiam mitteremus ; cum de charissimo in Christo filio nostro Roberto rege Siciliæ illustri fiduciam obtineres, adjiciendo nihilominus, quod ubi tu et Græci prædicti errare se cognoscerent in aliquo, parati essent errorem hujusmodi revocare. Præmissis igitur per eumdem militem Apostolatui nostro expositis, nos (qui summi et æterni Pastoris, qui pro suis ovibus animam posuit, vices licet immeriti gerimus, oves ipsas extra ovile Dominicum oberrantes, in illud reduci, ne faucibus diaboli, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quos devoret, pateant devorandæ, profundis desideriis affectantes, de hujusmodi tuo et Græcorum laudabili et salutifero proposito, si eum in opus perfectionis curetis producere) multipliciter in Domino exultamus ; ei qui te ac tuos sic benigne inspirando prævenit, labiorum vitulum in humilitate spiritus exsolventes.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Bened. XII. — [2] Tom. III. Ep. secr. CIX. — [3] Ibid. Ep. secr. CXXIII ad CXXVIII.

[1] Tom. III. Ep. VI. Ext. etiam in Ms. Arch. Vat. de rebus Tart. Armen. et aliis infid. et schis. p. 29.

« Ideoque tuam excellentiam attentius in Domino exhortamur, quatenus bona innumera spiritualia et temporalia, quæ ex reunione ac reconciliatione tua et Græcorum prædictorum ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam, quæ mater cunctorum fidelium et caput omnium Ecclesiarum existere noscitur, poterunt provenire, quotque animabus salutis aperietur exinde janua; necnon quæ ac qualia merita tibi, si tuo tempore ad effectum præmissa veniant, poteris apud Deum acquirere, diligenti meditatione intra tui pectoris claustra revolvens, conceptum veritatis et salutis in hac parte spiritum non extinguas; sed inflammes potius et accendas, te ac Græcos prædictos ad reunionem et reconciliationem hujusmodi efficaciter disponendo; super tractatibus habendis super eis idoneos nuntios et apocrisiarios cum litteris et mandatis sufficientibus ad nos et Sedem Apostolicam, quantocius commode fieri poterit, nihilominus transmissurus. Volumus autem te pro certo tenere, quod nos et Sedem præfatam super iis propitios, quantum honeste cum Deo fieri poterit, reperies et benignos: et cum reunio et reconciliatio prædictæ, cooperante divina gratia, factæ fuerint et firmatæ, te tanquam charissimum et dilectissimum filium, paternæ dilectionis et charitatis brachiis adstringendo, prosequemur opportunis gratiis, honoribus et favoribus te ac tuos. Datum Avin. XVI kal. Februarii, anno III ».

32. Sentiebat Pontifex e dignitate Romanæ Ecclesiæ non fore, ut in regis Siciliæ aulam Apostolicos legatos ad tractandam cum Græcis conjunctionem Ecclesiarum, agitandasque controversias fidei mitteret; atque ideo Andronicum esset deprecatus, ut apocrisiarios ad Sedem Apostolicam legaret; ac Robertum Siciliæ regem rogavit [1] ut studio summo ad Græcos ad id adducendos incumberet: quamvis enim ingenio, eloquentia ac sacrarum litterarum peritia polleret, aptiorem tamen nullum ad rem agitandam locum futurum, quam in quo perficienda foret:

« Benedictus, etc. Roberto regi Siciliæ illustri.

« Fili dilectissime, quia tuæ sollicitudinis solertiam fructus uberes afferre posse huic negotio credimus; præsertim cum prælibatus moderator, specialem, ut præmittitur, fiduciam de te gerat, tuque (cui dator bonorum et distributor omnium gratiarum clarum ingenium, cultum eloquium, sacrarumque Scripturarum intelligentiam ministravit) magnum exinde acquirere tibi poteris meritum apud Deum; excellentiam rogamus regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus quot bona ex reunione hujusmodi, si daret eam Dominus, provenirent; quotque animabus Græcorum prædictorum damnationi expositis janua panderetur salutis, deducens in regiæ considerationis examen, memoratum moderatorem ad reunionem et reconciliationem cum eadem Romana Ecclesia, quæ mater et caput est Ecclesiarum omnium et magistra, faciendas, mittendosque propterea nuntios et apocrisiarios cum sufficientibus litteris et mandatis, inducere viis et modis, quibus expedire cognoveris, juxta datam a Deo tibi prudentiam non postponas. Et licet gratum nostris accederet affectibus, quod tractatus super reunione ac reconciliatione prædictis ibi fiant, ubi dictæ reunio et reconciliatio ad honorem et gloriam divini nominis et animarum salutem citius et utilius ex tractatibus ipsis sperari poterit, divina cooperante gratia, provenire; quia tamen tractatus eosdem melius, celerius et utilius et solidius posse fieri apud Sedem Apostolicam, quam alibi, probabiliter existimamus, velit regalis circumspectio, quod ad Sedem eamdem destinentur dicti nuntii et apocrisiarii, efficaciter procurare, etc. Datum Avin. XVI kal. Februarii, anno III ».

33. *Hi tamen tractatus ob bella Occidentalia dissolvuntur.* — Favebat huic Græcorum conjunctioni imperatrix Joanna, ex comitum Sabaudiæ stirpe Catholica sata, illamque Pontifex, ut cœptis insisteret, hisce verbis incitabat [1]: « Sane, filia charissima, quia principaliter ad te, de domo et progenie, in quibus hactenus personæ fuerunt Catholicæ, traxisse originem nosceris, multum spectat præfatum virum tuum tam propter teipsam, quam eum qui una tecum caro est; et etiam ne uteri tui liberi et progrediendi ex eis, a fide Catholica et ejusdem matris Ecclesiæ unitate remoti sint, vel quomodolibet alieni, ad reunionem et reconciliationem Ecclesiæ memoratæ, quæ mater cunctorum fidelium et caput Ecclesiarum omnium esse dignoscitur, operosis et efficacibus studiis inducere, illasque sedule procurare; maxime cum ad id sacræ Scripturæ pagina te invitet dicente Apostolo: *Vir infidelis salvabitur per mulierem fidelem* ». Subjungit ut ad imperatorem incumbat, ut apocrisiarios ad Ecclesias conjungendas, et schisma ejurandum instructos auctoritate transmittat.

Excitavit pariter Aymonem comitem Sabaudiæ [2], ut cum maxime de ipsius gloria ageretur, ne qui ex Sabaudia stirpe a fidei puritate deficerent, vel aberrarent ab Ecclesiæ gremio, in nepotibus imperii hæredibus una cum cæteris Orientalibus ad Romanæ Ecclesiæ obsequium revocandis pium pietatis ardorem explicaret.

Intermissa porro est conjungendarum Ecclesiarum memorata tractatio, cum Occidentales in dissensiones funestas abirent, nec promissa Græcis in Turcas auxilia submitterentur: ac præter Anglorum et Francorum exitialia bella, Genuenses et Veneti, qui sua potentia infideles facile comprimere potuissent, enses in mutuas cædes in Oriente strinxerint [3]. Ejusmodi belli initium describit Joannes Villanus dum narrat, decem Mo-

[1] Tom. III. Ep. secr. IX

[1] Tom. III. Ep. VII. Ext. etiam in Ms. memorato pag. 30. — [2] Ibid. Ep. secr. VIII. — [3] Jo. Vill. l. XI. c. 68.

nachensium Ligurum triremes totidemque alias Venetas, dum prædæ cupidine sulcarent Ægæum mare, in se mutuo incurrisse, ac demum cruentam luctuosamque victoriam Genuenses retulisse (1). Atque hæ primæ faces diuturni belli injectæ fuere, quo utraque respublica pæne conflagravit, ac Turca proferendarum victoriarum occasionem nactus est. Vertit etiam Andronicus arma in Martinum Zachariam Chii præfectum genere Genuensem, qui etiam insulam ab Andronico seniore adeptus jure fiduciario, ingentia bellica facinora adversus Turcas explicuerat : cumque assurgeret in dies illius potentia, Andronicus concepta de illo suspicione, conflata classe, ipsum proditione et perfidia insigni cœpit ; de quo hæc Nicephorus Gregoras : « Ipse vir strenuus et prudens, triremibus ædificatis, Asianos barbaros oræ maritimæ accolas infestavit : piratis etiam circum insulas vagantibus infestus, quos brevi tempore adeo perterrefecit, ut metu belli cladium annua illa tributa penderent. Ad magnas igitur opes et gloriam brevi evectus, Romanis suspectus fuit, ne paulo post jugum imperatoris excuteret : eaque de causa non palam eum imperator aggressus nullo negotio insulam cœpit, et vinctum illum Byzantium misit ». Ita Andronicus Turcarum egregium expugnatorem eodem furore, quo quis sibi dexteram amputaret, prodidit. Audito eo tristi casu, Pontifex ac Francorum rex apud Andronicum intercessere, ut Martinum, quem in vinculis tenebat, restitueret libertati : extantque eo argumento deprecatoriæ ad imperatorem IX kal. Maii hujus anni datæ a Benedicto litteræ [1], quibus ipsum rogat, ut virum egregium, qui tot præclara gesta edidit in Turcas, vinculis exsolvat : solutum autem postea et præfectum Pontificiæ classi in Turcas a Clemente VI visuri sumus. Premebat tum obsidione Patracensem urbem et arcem in Achaia Bertrandus e Baucio, provinciæ a Catharina imperatrice Constantinopolitana (is erat inanis titulus ab ea retentus cum e Balduinorum Augustorum sanguine esset sata) præfectus : cum vero ea urbs juris esset Ecclesiastici, atque ad archiepiscopum spectaret, Pontifex Catharinam et Robertum Siciliæ regem lævirum monuit [2], ut Bertrandum e Baucio solvere obsidionem cogerent, quem etiam asperioribus perstrinxit [3], litteris atque Olonensi et Coronensi [4] episcopis munus injunxit, ut objecta censurarum religione a cœptis eum divellerent : tum ad oppida, si quæ Patracensi Ecclesiæ eripuisset, restituenda compellerent : quæ litteræ VI kal. Octob. hujus anni sunt consignatæ.

[1] Tom. III. Ep. secr. LXXX. — [2] Ibid Ep. secr. DCCCXXVIII, DCCCXXIX. — [3] Ibid Ep. CCCXXX. — [4] Ibid. Ep. CCCXXVII.

(1) Cœpit hoc anno Genuenses inter et Venetos bellum, quod in multos dein annos extractum utrique reipublicæ exitiosum fuit. Ejus originem ex Villano refert annalista ; Villanus tamen more suo plura inter se tempore et loco distincta miscet et confundit : quæ nos ex vetustis Genuensium Annalibus sedulo distinguenda hic ducimus. Gregorius Stella, qui ad an. usque MCDX Annales Genuenses persequitur, narrat Monachensium Ligurum classem, cum forte occurrisset in geminas Venetorum onerarias, pretiosis mercibus onustas, impetum in illas fecisse, captasque Monachum traxisse ; quod anno præcedenti gestum, idem scriptor notat. Gravate id ferentes Veneti, hoc demum anno sulcantibus Ægæum mare Genuensium IX triremibus cum adjuncti navi insultum fecerunt ; ex quo utraque, Venetorum scilicet constans X triremibus, et Genuensium classes, in ipso Adriatici maris ostio inter se commissæ sunt. Victoria penes Genuenses stetit quibus triremes VI cesserunt. Hæc Stella, ex quo intelligimus Villanum pro recepto more duo prœlia duobus continentibus annis commissa confudisse. MANSI.

BENEDICTI XII ANNUS 5. — CHRISTI 1338.

1. *Ex conventu suspecto Spiræ in causa Ludovici Bavari habito, oratores cum litteris adeunt Pontificem, qui reconciliationis cum Ecclesia velut conditionem ponit pacem cum Gallo conficiendam.* — Concitavit gravissimas in Ecclesia turbas anno a partu Virginis millesimo trecentesimo trigesimo octavo, Indictione sexta, Ludovicus Bavarus, qui cum datam a Ruperto Palatino ac Willelmo Juliacensi comitibus Pontifici fidem infringeret, exercendæque in Philippum regem Francorum ultionis cupidine arderet, nec pacis tractatum cœptum cum ipso, quem Gallus exoptabat, promovere ; sed cum Eduardo Angliæ rege exitiale rei Christianæ bellum gerere meditaretur,

fallaces dolos instruxit, ut de non perfecta sua reconciliatione invidiam in Pontificem vel Gallum detorqueret : cumque artes illius Benedicti diligentia dissolverentur, adversus Pontificiam majestatem decretis inanibus nulla fultis auctoritate nova jura condere molitus est. Serviebat illius cupiditatibus Henricus e Virneburg Moguntinus archiepiscopus, vir ingratus, quem Pontifex perjurum, perduellem et fidelium communione segregatum vocat : isque ut Pontificem optimum, qui nil aliud quam divinam augere gloriam, ad pacem dissentientes reges adducere, Ludovicum piorum consortio tanto ardore restituere, deletis venia ejus culpis cogitabat, in Germanorum ctientumque imperii odium adduceret, nonnullorum episcoporum conventus Spiræ indixit : in quo sancitum, ut præsules aliqui ad Ludovicum Bavarum mitterentur, ipsum ad Ecclesiæ postulandam gratiam provocaturi (1).

Respondit callide Bavarus, se ad id præstandum, suamque causam, eorum episcoporum conventui (in quo excommunicatus Romanæque hostis Ecclesiæ Moguntinus archiepiscopus præsidebat) subjiciendam esse paratissimum. Ii vero cum parum acute perspicerent, dissimularentve se Romanæ Ecclesiæ indigne detrahere atque abhorrere ab æquitate, ut Ludovicus a cœpto cum Pontifice tractatu discederet, neque ad Sedis Apostolicæ, ut commissa in eam flagitia expiaret, sed ad aliorum, quorum pars cum schismaticis sentiebat, arbitrium staret; Ulricum Curiensem episcopum et Gerlacum Nassoviæ comitem ad aulam Pontificiam misere, atque omnium nomine scripsere litteras [1], quibus ad colorandum religionis specie audax facinus (debuerant enim potius Bavarum urgere, ut cœpta cum Romana Ecclesia in opus adduceret, suasque controversias cum rege Francorum componeret, vel arbitrio Sedis Apostolicæ permitteret) multis verborum fucis jactarunt, se ob imminentia corporum et animarum pericula rem tractandam suscepisse, contenderuntque a Benedicto, ut eam totam ipsis permitteret.

2. Acceptæ sunt non sine justa indignatione ejusmodi litteræ, dolo plenæ : insignis enim erat primum impostura fingere, non perfectam Sedis Apostolicæ vel alterius quam Ludovici Bavari vitio reconciliationem, cum ille oratores suos, dum de fœdere ineundo agitabant cum oratoribus regis Francorum, invitis admodum ipsis ac Sede Apostolica rem ægre ferente, revocasset: constituto ad redintegrandum tractatum die neminem misisset: non modo ad conciliandam sibi Ecclesiæ gratiam non flexisset animum, verum magno publicæ quietis damno contra Apostolica imperia precesque cum Anglis coitiones iniisset. Alienum etiam erat ab æquitate, ut Sedes Apostolica Henrici Moguntini perjuri et hostis, vel aliorum voluntatibus causam suam subjiceret ; ac non potius Ludovico supplici leges diceret.

His aliisque de causis Pontifex Ulricum episcopum Curiensem atque Gerlacum comitem Nassoviæ, Spirensis conventus legatos, de quibus paulo ante memoravi, ob susceptam indignam provinciam verbis gravissimis perstrinxit : sanxitque, ut si Ludovicus in gratiam cum Ecclesia redire cuperet, mitteret suos ad Sedem Apostolicam oratores, qui pacem cum Gallo conficerent. Nec Moguntino archiepiscopo, a quo præcipue erant missi legati, respondendum e dignitate Sedis Apostolicæ esse existimavit, cum anathematis nota inustus esset : sed Coloniensi archiepiscopo [1], aliisque [2] præsulibus Germanis, qui Romanæ Ecclesiæ conjunctione fruebantur, justissimas causas exposuit, ob quas oratores Spirensis conventus repulisset ; utque non sua, non regis Francorum, sed unius Ludovici Bavari culpa, tum ipse, tum alii Germani ab Ecclesia segregati piorum consortio restituti non fuissent.

3. *Benedicti de tentata a Germanis concordia litteræ, in quibus reconciliationis historiam fuse exponit ; nefariorum de eadem commenta perstringuntur.* — Fœdas etiam calumnias in Sedem Apostolicam jactatas, quasi Romani imperii jura labefactare Benedictus niteretur, refutavit atque e sacro suggestu Romanæ Ecclesiæ innocentiam illustrari in Germania jussit, nonnulla præfatus se, ad dissolvenda nefariorum hominum commenta ipsis ut fidissimis Ecclesiæ propugnatoribus exponenda censuisse, quæ oratores a præsulibus Moguntinæ provinciæ missi exposuissent, quæve responsa a Sede Apostolica retulissent :

« Benedictus, etc. archiepiscopo Coloniensi ejusque suffraganeis, gratiam et communionem Apostolicæ Sedis habentibus.

« Dicti [3] prælati nobis per litteras suas intimarunt, se precibus, consiliis ac salutaribus monitis Ludovicum de Bavaria exhortatos fuisse, ut ipse ad nostrum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ honorem

[1] Ext. apud Bened. tom. IV. post Ep. secr. CXXX, et apud Herwart. tom. II. hoc an. num. 29.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CCLXIII. — Ibid. Ep. secr. CCLXIV, CCLXV, CCLXVI. — [3] Super Ep. CCLXIII.

(1) Ultra conventum hunc Spirensem, cujus annalista hic meminit, narrans consilium in eo cœptum a principibus, ut ad Pontificem legati mitterentur, quibus reduci ad tribunal suum totam imperatoris causam poscerent ; alius pariter habitus est in Reinse, nam rescripsit principibus Benedictus, litteris kal. Julii anni hujus datis, quas et annalista recitat. His acceptis electores iterum convenerunt in Reinse ad alveum Rheni, quo ex veteri more electorum coitiones fieri consueverant ; decreveruntque totis obsistendum viribus, ut antiqua imperii *jura, libertates, consuetudines* restituerentur et defenderentur. Tum et jura Ludovici tanquam rite electi se asserturos spoponderunt. Decernentes insuper, si Pontifex in eo abrogando persisteret, procurandi sibi fore ea *remedia* quæ e re præsenti essent judicaturi. Significarunt hæc omnia Pontifici per litteras quibus conventum hunc habitum asserunt in eo loco die XV *Julii anni* MCCCXXXVIII. Hujus conventus nulla mentio apud auctores ; litteræ vero in eo datæ legendæ in tom. I Spicilegii Ecclesiast. Lunigii pag. 185. MANSI.

et reverentiam et quietem, et salubrem statum regni et imperii Romanorum vellet ad dictarum Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ atque nostram gratiam cum devotione redire, se nostris et dictarum Ecclesiæ atque Sedis Apostolicæ beneplacitis humiliter conformando; adjicientes, quod idem Ludovicus modica deliberatione præhabita, se velle stare ac parere super materia dissidii, quod inter eamdem Ecclesiam dictumque Ludovicum extitit suscitatum, ac omnibus ipsum dissidium contingentibus, informationi et ordinationi dictorum prælatorum, in quantum cum Deo, justitia et honore suo posset fieri repromisit, suas patentes super hoc litteras majori suo sigillo munitas potestate hujusmodi dictis prælatis tradita, ut asserebant, eis dando; cautiones juratorias et fidejussorias magnorum et plurium principum et baronum eisdem prælatis, ut scribebant, super hoc nihilominus offerendo : propter quod dicti prælati precum instantia nos rogabant, ut redeundi ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, promptitudine ipsius Ludovici, qui super materia dicti dissidii ordinationi Ecclesiasticarum personarum dumtaxat se submittere non expavit : præmissis quoque turbationibus, dispendiis et periculis specialiter Ecclesiis et personis Ecclesiasticis imminentibus, ponderatis, dictum Ludovicum ad reconciliationis gratiam sub modo præmisso non recusaremus recipere partes regni et imperii prædictorum, et præcipue Ecclesias et personas Ecclesiasticas earumdem, de periculis et ærumnis præteritis ad statum optatæ quietis per reconciliationem hujusmodi reducendo.

4. « Sane tam litteris, quam nuntiis dictorum prælatorum solita benignitate receptis, eisdem verbo et scriptura responsiones fecimus infrascriptas. In primis eisdem respondimus, quod per nos non steterat neque stabat, quin ad reconciliationem præfati Ludovici procederetur, et jamdudum fuisset processum : et quod semper nos exhibueramus promptos et paratos ad procedendum cum nuntiis ejus, videlicet comite Juliacensi et aliis dudum ad nostram præsentiam destinatis ; et ut posset procedi cautius et celerius in reconciliatione prædicta, feceramus examinari procuratoria Ludovici præfati, et abbreviari processus, per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum factos et habitos contra eum, eorumque copiam fratribus nostris S. R. E. cardinalibus exhiberi, certum diem eisdem cardd. assignantes ad procedendum in consistorio super negotio reconciliationis præfatæ; et quod ante præfatum diem per nos, ut præmittitur, assignatum et ab eisdem nuntiis acceptatum, dicti comes et alii nuntii impatientes adhibendæ in tanto negotio debitæ gravitatis, subito tunc petierunt licentiam de Romana curia recedendi ; licet nos consuleremus eisdem, quod non omnes recederent, sed aliquis ex eis dicto Ludovico referret, quæ agebantur et acta fuerant cum Ecclesia pro reconciliatione ipsius, quæve etiam acta fuerant cum nuntiis charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris super reformatione concordiæ inter eos, dictis etiam nuntiis ejusdem regis Franciæ instantibus apud dictos nuntios Ludovici præfati, ut de Romana curia non recederent, sed recepto super reconciliatione prædicta negotio imminerent ; et quod dicti nuntii Ludovici præfati nec consilio nostro, nec prædictis instantiis annuerunt, sed omnino recedere voluerunt. Quibus etiam recedentibus, nos ad procedendum in negotio reconciliationis præfatæ certum terminum competentem, videlicet festum B. Michaelis de mense Septembri proximo præteritum, tunc futurum, sufficientem dictis nuntiis ad eundum ad dictum Ludovicum et consulendum eumdem, et ad dictam curiam redeundum, duximus assignandum : ad quem quidem terminum, idem Ludovicus, quasi de reconciliatione hujusmodi non curaret, neminem ad nos misit, nec se super hoc excusavit. Nihilominus tamen nos eum per litteras inducere, quantum in nobis fuit, conati fuimus ad prosecutionem negotii reconciliationis præfatæ : ipse tamen ulterius hujusmodi reconciliationis negotium prosequi non curavit ; sed mala malis, et contemptus aggregare contemptibus non expavit, nec tamen ab hoc animum nostrum a consueta benignitate retraximus, nec retrahemus, nec in posterum retrahemus : nec etiam per nos stetit nec stabit, dummodo veniat ad prosequendum dictum negotium eo modo quo debet, quin in hujusmodi negotio procedatur benigne et gratiose, vel per viam justitiæ, prout ipse duxerit eligendum.

5. « Eisdem quoque nuntiis diximus, quod tantum negotium non erat per dictos prælatos extra Romanam curiam pertractandum : sed si dictus Ludovicus et alii prælati vel principes Alamanniæ vellent prosequi reconciliationem prædictam eo modo, quo deberent, mitterent nuntios ipse et principes vocem in electione regis Romanorum habentes, quos negotium multum tangit, quorumque propterea litteræ erant necessariæ pro reconciliatione præmissa : quia parati eramus in negotio prædicto procedere, sive dicti nuntii essent prælati, vel principes, vel homines minoris status : et quod non sufficiebat, quod idem Ludovicus solus super negotio tanto procederet, sed expediebat, quod dicti principes procederent cum eodem, cum negotium reconciliationis hujusmodi eosdem principes et totam Alamanniam contingere dignoscatur.

« Rursus eisdem nuntiis diximus, quod nunquam attentavimus, nec attentare intendebamus contra jura imperii, vel contra jura regni Alamanniæ ; sed pro dictis juribus defendendis et protegendis fortiter steteramus et stare intendebamus : nec unquam volueramus consentire petitionibus quorumcumque, in quantum tangebant diminutionem jurium regni Alamanniæ

et imperii, sed illa duxeramus rationabiliter repellendas; ut hæc pro parte nota sunt quibusdam dictis cardinalibus, et etiam ambaxatoribus Ludovici præfati, et eisdem nuntiis, qui de proximo ab eadem curia recesserunt : et addidimus, quod si dicti Ludovicus et alii principes Alamanniæ vellent aliquid facere contra jura regni et imperii prædictorum, quantum in nobis esset, nos illud impedire secundum decentiam studeremus.

6. « Diximus etiam nuntiis memoratis, quod illi, qui per Alamanniam dolose referre et dicere præsumpserunt, quod contra dictorum regni et imperii jura, et contra regnum et imperium nostra intentio versabatur : et quod nos Ecclesiam Moguntinam atque castra et munitiones ipsius ad manus nostras recipere volebamus, ad illum finem quod possemus lædere regnum et imperium supradicta, falsum dixerant et mendacium manifestum, quia pro juribus dictorum regni et imperii stare et laborare toto posse, ut præmittitur, volebamus. Verum est tamen, quod contra dictum Ludovicum, qui in imperio nihil habet, cum receperit et adscripserit sibi titulum ab illo vel illis, qui dandi non habuerant potestatem, et a dicto regno, cujus est violentus occupator et detentor, per Ecclesiam est juste privatus, stetimus et stare intendimus pro conservatione justitiæ et juris Romanæ Ecclesiæ memoratæ. Unde non contra dictum regnum et imperium, sed contra dictum occupatorem et alia contenta in dictis processibus, quæ commisit; et quod munitiones et castra dictæ Ecclesiæ Moguntinæ in favorem ejusdem Ecclesiæ et archiepiscopi Moguntini, ut possemus illa de manu illiciti detentoris extrahere, ad manus nuntiorum nostrorum recipi volebamus, eisdem nuntiis nostris districtius injungentes, quod quamprimum inter dictum Moguntinum et Trevirensem archiepiscopos tunc detentorem munitionum et castrorum prædictorum concordia esset facta, munitiones et castra totumque archiepiscopatum Moguntinum dimitterent eidem archiepiscopo Moguntino.

« Præterea eisdem nuntiis dictorum prælatorum diximus, quod ex eo, quod hujusmodi negotium reconciliationis præfatæ erat multum arduum, non intendebamus, quod super eo procederetur, nisi apud Sedem Apostolicam coram nobis et fratribus nostris. Nec prosecutioni et terminationi dicti negotii expediens videbatur, quod coram alio, quam in nostra et dictorum fratrum præsentia dictum negotium ageretur : nam posset aliquis punctus insurgere, vel dubium evenire, quæ non possent per alium terminari, sed solum per Romanum Pontificem, qui potest quodlibet insurgens dubium declarare, et etiam terminare. Et ideo aliquos ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus ad partes illas propter hoc transmittere nobis expediens minime videbatur.

7. « Diximus etiam dictis nuntiis, quod super præmissis daremus eis litteras Apostolicas responsales : non tamen intendebamus scribere dicto archiepiscopo Moguntino, quia eum habebamus pro infideli, rebelli et excommunicato, propter illa quæ fecerat, veniendo contra proprium juramentum et fidelitatis debitum in destructionem ejusdem Ecclesiæ Moguntinæ ». Et infra, ubi archiepiscopi ingratum animum, qui ad eam dignitatem, repulsis Philippi Francorum ac Joannis Boemiæ regum et archiepiscopi Trevirensis, qui ad eam Ecclesiam vocabatur, precibus a Sede Apostolica evectus esset, subdit :

« Rursus post responsiones prædictas nuntiis præfatis injunximus, quod eidem Ludovico ex parte nostra dicerent, quod illa, per quæ præcipue reconciliatio sua poterat impediri, erat assumptio guerræ et bellici apparatus, quos faciebat contra regem Franciæ memoratum : et quod ipsum inducerent ex parte nostra, quod a prædictis abstineat, pro firmo sciturus, quod nos et eadem Ecclesia eumdem regem dimittere non possemus, nec etiam deberemus; maxime cum talis necessitas immineret, cum reges Franciæ nunquam dimiserint Ecclesiam memoratam. Addit hæc omnia singillatim percensenda duxisse, ut gestæ rei veritatem in luce collocare, et obtrectatorum mendacia discutere, improbitatemque comprimere possint : prælerea jubere, ut populis pro concione exponant, ne calumniis adversariorum subornari se patiantur. « Dat. Avin. kal. Julii, anno IV ».

8. Spargebantur tum ab adversariis innumera mendacia, ut Sedis Apostolicæ auctoritatem obscurarent, regique Francorum crearent odium. Inter cætera in publicis comitiis querebatur Ludovicus, Francorum regem, ne reconciliaretur Ecclesiæ, obstitisse : ut mirum non sit a Germanicis scriptoribus [1] id mandatum historiæ, quamvis Pontificem contrarium testatum viderimus. Insigne vero est simile Alberti Argentinensis [2] mendacium, qui ubi de conventu Spirensi mentionem fecit, de Curiensi episcopo ac Nassoviæ comite hæc subjecit : « Cum papa Benedictus nuntios recepisset benigne, in aurem nuntiis flens quasi conquerebatur, quod ad principem esset inclinatus, et quod rex Francorum sibi scripserit certis litteris, si Bavarum sine ejus voluntate absolveret, pejora sibi fierent quam papæ Bonifacio a suis prædecessoribus essent facta : nuntiique ad rogatum papæ per delphinum per montana sunt usque ad Lausanam perducti ». Et paulo supra : « Ex tunc papa, qui ab initio quasi mortem non curans ea quæ gessit in animo patefecit, motum suum didicit occultare ». Hactenus Argentinensis, cujus sententiæ tot sunt imposturæ, quæ ab Herwarto ut oracula porriguntur.

Primum enim falsum convincitur, incussum a Gallo Pontifici mortis terrorem, cum datæ acceptæque litteræ arctissimam inter eos conjunctionem demonstrent. Falsum est Pontificem mortis metu ab æquitate abductum, cujus tanta erat pie-

[1] Rebdorf in Annal. — [2] Argent. in Chron.

tas et constantia, ut nil ipsi quam animæ salus antiquius esset, ac non æqua Philippo postulanti olim responderit[1] se unicam tantum possidere animam, quam salvam omnino vellet: si alteram haberet, eam se pro ipso daturum : falsum metu necis suam pressisse animo sententiam, quam universæ Germaniæ exponi jussit. Falsum detrectasse admittere in gratiam Ludovicum, quem ad officium omni studio pellicere nitebatur : cum tamen Ludovicus reconciliationis cum Ecclesia ineundæ voluntatem præ se ferret, ut Francorum regem ea confidentia bellicum apparatum negligentius adornantem opprimeret, uti e superioribus subjectisque litteris[2] patebit :

« Charissimo in Christo Philippo regi Franciæ illustri.

« Regiæ serenitatis litteras de prorogatione termini ad instantiam nobilium virorum ducum Austriæ, ac missione nuntiorum regiorum solemnium pro eodem termino prorogato mentionem inter cætera facientes, affectu solitæ benignitatis recepimus, et quæ continebantur in eis, pleno collegimus intellectu. Sane, fili charissime, utinam nuntii missi pro hujusmodi termino non existerent sic solemnes, quia vix sperare possumus, quod exinde aliquid honoris vel commodi finaliter possit sequi, nisi Deus, in cujus ditione ac voluntate cuncta sunt posita, ordinaret aliter quam illi homines, sicut habet multorum assertio, se disponant. Audiveramus equidem, etiam antequam ad nos prædictæ litteræ pervenissent, quod non solum illa summa pecuniæ in litteris regiis prædictis expressa, imo majores et ampliores summæ tam Bavaro quam multis Alamanniæ principibus et potentibus sunt solutæ ; quodque adeo sunt caudæ colligatæ ipsorum, quantumcumque Bavarus promitteret aliquid, non tamen propter hoc alios prohiberet vel retineret ; sed eisdem potius circa damna tibi, fili dilectissime, regnoque tuo, quod avertat Dominus, inferenda faveret tam publice quam occulte.

« Nam, sicut a fide dignis narratur, idem Bavarus, qui jam duo in diversis partibus Alamanniæ tenuit Concilia, ac tertium circa Coloniam se tenere disponit, in illis egit principaliter, quod per te, fili, tuosque prædecessores terræ imperii detinentur, et detentæ sunt hactenus in locis diversis indebite occupatæ, exhæredationem allegando jurium et honorum imperii : et ad tuam et regni tui offensionem propter hoc omnes, tam principes, nobiles et populos, quam universitates et communitates civitatum et aliorum locorum insignium Alamanniæ concitando et asserendo, quod sua reconciliatio ad nos et Ecclesiam per te, fili, extiterat impedita ; et nihilominus ad animandum Theutonicos vehementius se jactando, quod non abiret retro quomodolibet, donec fuisset regnum Franciæ, te volente vel nolente, ingressus.

9. « Ex quibus et multis aliis, quæ audivimus, non parum displicibiliter sæpius et audimus, non indigne veremur, quod in dolo et fraude proferantur et prolata sint hactenus plura verba, quodque in dilationibus, quas illi Theutonici concedunt vel faciunt, minime recte agant ; sed ut interim conglobare vires suas fortius valeant, et venientes subito te regnumque tuum reperiant, quod non sinat Altissimus, imparatos. Ideoque regalis prudentia dirigens ad eum, qui dat salutem regibus, humiliter vota sua, per providentiæ clypeum circa prædicta et alia sibi occurrentia se muniat prudenter, vigilanter et caute ; de quibus habet et habebit super hujusmodi negotiis plene confidere, diligenter nihilominus advertendo, etc. » Subjungit deinde narrationem responsi Spirensis conventus oratoribus dati, cui aliud Ludovico redditum annectit additque :

10. « Item Ludovico præfato, quia illud, quod magis impedire poterat tractatum suæ reconciliationis, erat bellicus apparatus, quem contra te, fili, faciebat, exponi per eosdem episcopum et nobilem voluimus, et eidem etiam suaderi, quod ab illo prorsus desistere procuraret ; quia Romana Ecclesia te, fili, deserere in iis necessitatibus nec debebat nec volebat, sicut tu tuique progenitores eam nequaquam deserere consuevistis in suis, etc. Datum Avinione XI kal. Julii, anno IV ». Ex his ac superioribus, et aliis quæ sequentur, perspicue refelluntur omnes falsæ apologiæ ad Ludovici commendationem multis verborum pigmentis fucisque compositæ ; constatque in Ludovicum ac sequaces culpam rejiciendam, si Ecclesiæ conciliati non fuerint ; scriptaque illa in speciem tuendi juris Cæsarei edita hoc tempore nonnullorum fraterculorum hæreticorum, quos habebat a Commentariis Ludovicus, quique Pontificiam majestatem oderant, impia arte concepta fuisse. Urebat porro Ludovicum denuntiatum fuisse a Pontifice[1] Catholicis Germaniæ præsulibus, dum ad conventus Spirensis petita respondit, vi occupari ab ipso imperium , nulloque jure augustalem titulum usurpari, cum ab iis, qui dandi nullam habebant potestatem, accepisset ; regio etiam apice justissimis edictis fuisse exauctoratum. Vertit itaque eo suos impetus Ludovicus, ut Germanicis persuaderet, a Pontificia confirmatione Cæsareum apicem non pendere, nec Joannis edicta justa fuisse. Itaque subornatos principes ad conventus Konstaymenses in agro Moguntino traxit, in quibus septemviri, excepto rege Boemiæ, qui cum Pontifice et Gallo sentiens a Ludovici molitionibus erat alienus, XV Julii die, solemni fœdere, ad jura, immunitates, consuetudines dignitatemque imperii ac septemvirorum defendenda se obstrinxere ; eaque de re decretum edidere, quod apud Nicolaum Pseudominoritam schismaticum extat[2]. Ita-

[1] Gest. Ben. apud Bosq. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CXXX.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CLXIII. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 198.

que die proxima decima sexta Julii apud Konstaym imperii dignitatis tuendæ specie pronuntiarunt[1]: « Hoc esse de jure et antiqua consuetudine imperii approbata, quod postquam aliquis a principibus electoribus imperii, vel a majori parte et numero eorumdem principum, etiam in discordia, pro rege Romanorum est electus, non indiget nominatione, approbatione, confirmatione, assensu vel auctoritate Sedis Apostolicæ super administratione bonorum et jurium imperii, sive titulo regis assumendis ».

11. Agitata est hæc quæstio a pluribus viris doctis, qui præcipuum hoc argumentum vibrabant: non inferiorem cæteris regibus Cæsarem, nec Germanos minus liberos, quam sint cæteri populi: ut ergo alii renuntiato rege regium nomen et regni administrationem conferunt, ita vicissim a Germanis jure gentium et nomen Cæsareum jusque nullo alio medio conferri. Quod argumentum ita repetit Augustinus Triumphus[2]. « Non est, inquit, inferioris conditionis imperator, quam reges et alii principes mundi. Sed reges et alii principes statim post mortem prædecessorum possunt administrare. Ergo imperator eodem modo statim post mortem prædecessoris ejus post canonicam electionem potest administrare. Præterea per electionem aliquod jus acquiritur imperatori. Sed non acquiritur sibi jus super administratione spiritualium. Acquisitum est ergo sibi jus super administratione temporalium ». Ad hæc ita idem auctor respondet: « Est dicendum, quod non est simile de imperatore et aliis principibus mundi propter tria. Primo, quia papa confert imperatori immediatam administrationem, et est minister Ecclesiæ in administratione temporalium, quam non confert aliis. Secundo, quia constitutio aliorum regum vel principum vadit per successionem, non autem sic institutio imperatoris. Tertio, quia quidquid agitur circa imperium, tam ejus electio quam ejus confirmatio, totum est ex institutione Ecclesiæ, quod non contingit de aliis ». Hæc ille. Ubi observandum est, non inde sequi, ut adversarii objiciunt, cæteris regibus inferiorem esse Cæsarem; imo longe iis dignitate antecellere: si enim ipse Germanorum tantum rex esset, possent utique Germani regium ei nomen et administrationem regni, non rogata Sedis Apostolicæ sententia, reliquorum populorum more inde signatum principem transfundere: verum ille non Germaniæ modo, sed Romani quoque imperii apices a Pontifice acceptos gerit; nec tantum a populis, sed etiam ab Ecclesia, cujus defensor constituitur, suam auctoritatem singulari ratione mutuatur: in quo Germani principes jus Pontificium oppugnare non possunt, nisi una suæ dignitatis a Romano Pontifice constabilitæ fundamenta convellant. In hac autem controversia nemo potiora Pontificis, quam septemvirorum edicta negaverit, qui septemvirorum auctoritatem a Pontifice dimanasse perpenderit; et ad legum conditorem spectare legem interpretari, si quæ in ea difficultas oborta sit: conditas autem a Pontifice creandi Cæsaris leges constat.

12. Confictum etiam a maledictis, vanumque penitus est, in Francofurtensibus cœtibus VI die Augusti promulgatum edictum[1], in quo Pontificum auctoritatem, quam de confirmando Cæsare eoque imperiale apice exornando, dum imperium transtulere in Germanos, sibi reservarunt, infringere nititur, suggerentibus hoc maledicentiæ telum mendacissimis consiliariis: « Nonnulli Scripturæ intelligentiam se habere fatentes, sed divertentes a tramite recti sensus, in quædam iniqua et prava commenta, et in assertiones detestabiles proruperunt contra potestatem et auctoritatem imperialem et jura electorum imperatoris et aliorum principum et imperii fidelium, mendaciter et fallaciter asserentes, quod imperialis dignitas et potestas est a papa, et quod electus in imperatorem ex electione non est verus imperator, nisi prius per papam sive per Sedem Apostolicam confirmetur ». Non sunt prava commenta et mendacia, cum ipsi imperatores acceptum ab Ecclesia imperium profiteantur, utque recentiora tantum delibemus, expressum est ea de re Rodulphi Cæsaris testimonium, his conceptum verbis[2]: « Prædecessores ad magnificentiam munerum et gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quæ de ipsius matris Ecclesiæ uberibus susceperunt, faciem gratitudinis convertentes; nec minus attendentes, quod eadem mater Ecclesia, ipsos in dulcedinis benedictione præveniens, transferendo de Græcis imperium in Germanos, eisdem dederat id quod erant, etc. » Fassi sunt[3] idem principes electores, qui Rodulphum crearant, seque designandi Cæsaris jus a Romano Pontifice accepisse: « Nos principes electores universis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi Germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantum præsidentium super terram; plantans in ea principes tanquam arbores prælectas, et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui fræna Romani teneret imperii, germinaret (1) ».

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 199. — [2] Aug. Triumph. q. XXXIX art. 1.

[1] Ext. in sup. Ms Vat. 4008. p. 199. et apud Rebdorf. et alios. — [2] Ext. ejus lit. Annal. t. XIV A. C. 1278. num. 3. — [3] Ibid. num. 6.

(1) De anno quo conventus ille Francofurtensis, de quo hic annalista, celebratus est, inter scriptores etiam coævos non convenit. Rebdorfius enim inter res gestas anno MCCCXXXIX accenset. Quin et Constitutio illa, quam in eo principum consessu promulgatam asserit

Testatur idem Albertus rex his verbis [1] : « Recognoscens, inquit, quod Romanum imperium per Sedem Apostolicam de Græcis translatum est in persona magnifici Caroli in Germanos ; et quod jus eligendi Romanorum regem, in imperatorem postmodum promovendum, certis principibus Ecclesiasticis et sæcularibus est ab eadem Sede concessum, a qua reges et imperatores, qui fuerunt et erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii potestatem ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum » ; mox hæc addit, « pia devotione et sincero corde profiteor, quod Romanorum reges, in imperatores postmodum promovendi, per Sedem eamdem ad hoc potissime ac specialiter assumuntur, ut sint sanctæ Romanæ Ecclesiæ advocati, Catholicæ fidei ac ejusdem Ecclesiæ præcipui defensores ». Ex eo igitur, quod Albertus dicat, Romanorum reges in imperatores esse postmodum promovendos, ostendit perspicue ex sola electione decus imperiale non comparari. Sed quid veterum Cæsarum cumulanda sunt testimonia, cum postremi Cæsaris Henrici publica Monumenta superiore tomo produxerimus, quibus vetere instituto confirmari a Romano Pontifice flagitavit [2] ? Atque etiam ipse Ludovicus ante biennium fassus sit [3] regem non in ipsa electione, sed postmodum, in imperatorem promoveri. « Damus, inquit, prædictis procuratoribus nostris et cuilibet eorum in solidum, ut supra, plenam, meram et liberam potestatem », et infra, « supplicandi pro assumptione nostra, et in integrum restitutione ad famam, honorem et statum pristinum ; necnon assumptione nostra in regem Romanorum, et approbatione personæ nostræ, ad imperialem dignitatem postmodum promovendæ ». Hæc ille.

13. Ex quibus discutiuntur falsitatum tenebræ, quibus obsitum est hoc ejusdem Ludovici decretum : « Declaramus, inquit, quod imperialis dignitas et potestas est immediate a solo Deo ». Ecquis Cæsarum unquam immediate a solo Deo creatus est imperator? quo signo cælitus ostenso imperialis quidem dignitas a Deo oritur tanquam primo principio et fine ultimo ac medio Pontifice, qui transtulit imperium, qui electores instituit, qui electum confirmat et inungit. Umbratilia etiam sunt quæ sequuntur : « De jure et imperii consuetudine antiquitus approbata est quod postquam aliquis eligitur in imperatorem sive in regem ab electoribus imperii, concorditer, vel a majori parte eorumdem, statim ex sola electione est verus rex et imperator Romanorum censendus et nominandus ». Servatum contrarium morem ab eo tempore, quo translatum est imperium, neque imperiale nomen nisi postquam a Romano Pontifice sacro oleo fuissent delibuti, usurpasse docent Annales, in quibus repetendis immorandum non est, cum Ludovicus ipse fassus sit paulo ante imperiale nomen non servato vetere ritu se injuste corripuisse, suis quippe oratoribus mandata hæc dederat [1] : « Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, nos assumpsisse titulum imperialem et unctionem in Roma perverse, male et injuste, et a potestatem non habente. Item ad confitendum vice et nomine nostro et pro nobis, quod ad summum Pontificem spectat hoc facere et ad nullum alium, et quod simulabamus nos bene facere, hujusmodi titulum assumendo et tenendo ».

Cæterum in eisdem ostiis eadem die, qua nefarium decretum affixum est, affixos etiam in Ludovicum fuisse Pontificios anathematismos, refert Francorfurtense Chronicon his verbis [2] : « Eodem anno in curia fratrum Theutonicorum, VIII Augusti, hora prima, Ludovicus imperator ornatu et sedibus imperialibus edidit legem talem : Electus Francofordiæ in regem Romanorum a principibus electoribus administrationem imperii ante confirmationem habet plenam ». Et infra : « Eodem die responsiones Ludovici prædicti ad objecta papæ Joannis XXII sigillo imperiali sigillatæ foribus Mariæ Ecclesiæ S. Bartholomæi, quæ ibi vocatur ab imagine B. Virginis, adhuc ibi extante, sunt affixæ. Habebat autem Romanus Pontifex hic suos quoque commissarios, qui affigebant ad eamdem Ecclesiæ januam anathema et processus contra Ludovicum cum severissimis comminationibus in omnes, qui illi communicarent ». Addit auctor ampliorem et saniorem cleri

[1] Eod. tom. XIV, an. 1303. num. 10. — [2] Annal. tom. XV. an. 1309. num. 10, 13. — [3] Tom. XVI. an. 1336. num. 57.

[1] An. Chr. 1336. num. 35. — [2] Jo. Latom in Chron. Francof. apud Freher. in Append. to. und rer. German.

annalista, quamque exhibens Rebdorfius datam « de Franckefurt die VIII mensis Augusti anno MCCCXXXVIII », scribit, ab aliis, nempe a Thulemario de Octovir. c. 25, § 10, legitur « data in Coloniensi civitate Alemanniæ die VIII mensis Augusti, anno Domini MCCCXXIX ». Alii tamen æque antiqui scriptores anni MCCCXXXVIII mensem Augustum præferunt. Id enim notat Henricus de Hervordia in Chronico, quod ad annum usque MCCLV perduxit, teste Fabricio de scriptor. medii ævi, V. *Joannes*, ubi latere illud in Mss. affirmat ; sed ejus in re præsenti testimonium laudat Hermannus Cornerus in Chronico ab Eccardo inter scriptores medii ævi tom. II vulgato. Consentit Joannes Vitoduranus, qui per hæc tempora in Germania agebat. His addendi scriptores illi, quos Raynaldus hic laudat. Horum sententiam certo constare arbitror, cui nec ipse pariter Rebdorfius adversatur, quippe qui sub uno eodemque anno MCCCXXXIX res ejus ac superioris anni MCCCXXXVIII accenset. Ad notas vero temporarias Constitutioni Ludovici subjectas quod attinet, non abs re suspicor latam hoc anno in conventu Francofurtensi Constitutionem, anno sequenti, in altero conventu forte Coloniæ habito, innovatam iterumque confirmatam prodiisse.

Cæterum Francofurtensi conventui adfuisse cum cæteris Eduardum Angliæ et Joannem Bohemiæ reges Henricus de Hervordia apud Hermannum Cornerum affirmat ; ex cujus pariter relatione discimus Ludovicum in frequenti illo principum consessu ab hæresis suspicione perspicuo fidei et religionis suæ dato testimonio sese purgasse, professum, se tenere « quod Catholica Ecclesia docet et prædicat. Tum et obedientiam præstare se papæ et cardinalibus in omnibus ad fidem, justitiam, veritatem et bonos mores, Ecclesiæ consuetudines antiquas et approbatas pertinentibus ». In eodem conventu res pro Ludovico tractasse fratrem Bonagratiam affirmat Joannes Vitoduranus, addens monachum illum qua disputationibus, qua scientiæ auctoritate, qua rei tractandæ dexteritate id effecisse, ut celebris illa Constitutio sanciretur.

MANSI.

partem, tum religiosos Ordines Pontifici obtemperasse : quæ etiam confirmat Serarius [1]. Ut vero propterea persecutionem sint passi, dicetur inferius.

14. Quod porro attinet ad illas Ludovici responsiones ad objecta Joannis XXII de quibus Chronicon Francofurtense meminit, prætermittendum non est, Ludovicum, cum animadvertisset plures Catholicos Apostolicis potius imperiis, quibus veritum erat Ludovico priusquam Ecclesiæ conciliatus, fuisset obsequi, parituros, prolixum aliud decretum multis fallacibus argutiis contextum eadem die promulgasse, quo probare nisus est suis imperiis morem gerendum, nec se Joannis XXII edictis Cæsareo jure exutum fuisse. Extat ejusmodi Ludovici Constitutio apud Nicolaum Minoritam [2] in Ms. Vaticano, ab his verbis ducens exordium, *Fidem Catholicam*, cui hæc temporis nota adscripta est : « Datum in oppido nostro de Franchenfurt VI (VIII) die Augusti sub sigillo nostræ majestatis anno Domini MCCCXXXVIII, regni nostri anno XXIV, imperii vero XI », typisque etiam cusa circumfertur [3]. Ea vero promulgata, quasi viam ad alia consilia struxisset, quasdam propositiones [4] edidit, quibus primum constabilire quasi tot gradibus Cæsareum jus annisus est : ac demum instillatum a pseudominoritis virus impietatis effudit, dum hæresim Fraticellorum de Christi dominio decretis Joannis damnatam, atque ab ipsomet Ludovico repudiatam, iterum propugnavit, contenditque decretum fidei Pontificium hæreticum esse, atque adversus illud ad Concilium a se rite appellatum, oblitus se jam ante excusasse, eam appellationem Udalrici flagitio conceptam. His præmissis, Ludovicus alia indigna aggressurus, decreta Pontificum Clementis V primum, ac subinde Joannis XXII oppugnavit, obtrudentibus illi, utpote dogmatum imperito, impia sua scripta hæresiarchis, quæ et alia ab eo edita ut indigna luce prætermittimus ; tum quia hæc omnia perperam gesta Carolo IV imperatore rescissa fuerunt his verbis [5] : « Omnia, quæ per se seu alium in Italia fecit seu gessit, etiam sub regali nomine ; et cætera etiam omnia, ubicumque gesta ab eo per se vel alium, quæ ex defectu jurisdictionis vel potestatis facere sibi non licuit, nulla esse ac cassa et irrita pronuntiamus et declaramus : illa etiam, quatenus processerunt de facto, annullamus et penitus in his scriptis revocamus ».

15. Abalienato porro ita ab Ecclesia Ludovico, elatus Michael Cæsenas hæresiarcha una cum Ochamo et Bonagratia et Henrico e Chalem apostatis impiam provocationem [6] adversus Benedictum, impacta illi hæreses calumnia, quod decreta fidei a Joanne edita fuerctur, conscripsit. In qua hi perfidi hæretici disceptarunt, decretum fidei editum a Romano Pontifice ut hæreticum rejici posse, donec Concilium de eo pronuntiasset : cum tamen a Pontifice, in fidei controversia ferente sententiam, nemini liceat provocare, et illi decreto standum sit non aliter quam a Concilio Œcumenico, fidei articulum decernente, ad aliud Concilium appellari non potest. Compactis vero superioribus articulis aliisque sanctionibus, exercitam in Catholicos persecutionem, refert Chronicon Francofurtense Joannis Latomi his verbis [1] : « Cum canonici (scilicet Francofurtenses), illic summo Pontifici obedientiam, ut tenentur, præstarent, Ludovicus superbiæ eos insimulans, paulo post potissimis prædiis, villis et decimis spoliavit, Dominicanos postridie oppido ejecit, qui XXIV annis exclusi fuerunt : Carmelitæ ab Henrico de Firnberg archiepiscopo Moguntino (nempe ob perjuria anathemate percusso), in gratiam imperatoris quoque sunt pulsi. A Teutonicis et Franciscanis similiter divina officia sunt suspensa usque ad depositionem episcopi ». Nonnullisque interjectis, quibus ait, præpositum sancti Bartholomæi et collegium S. Leonardi in gratiam Ludovici divina profanasse, subdit : « Talis fuit status non solum Francofordiæ, sed per totum Rheni tractum et in Suevia ». Hæc ille, quibus consentanea tradunt alii.

16. At licet tot tantaque facinora Ludovicus in Pontificem et Catholicos in dies patraret, fascinatus ab hæresiarchis, quos instar draconum alebat in sinu ; Benedictus tamen instar pii patris non litteris modo quibus spiritum consilii sanioris benedictionis Apostolicæ vice comprecabatur, eum excitavit, verum internuntium quoque Arnaldum e Verdala transmisit [2], hortatusque ipsum est, ut arcanos ei animi sui recessus panderet, consiliaque perspicue exprомeret. Inconstans enim hactenus adeo erat visus [3], ut vix ejus verbis dari fides posset : ac recenter, cum Albertum Eberacensem abbatem Cisterciensem ad Sedem Apostolicam cum litteris misisset in iis se in pristina pia mente atque fidissimi obsequii præstandi Pontifici voluntate, quam sub Pontificatus primordiis detulerat, constantem perstare significabat : ac longe Alberti oratoris verba Pontifici exposita ab ejus litteris discrepabant. Instruxit [4] vero nuntium Apostolicum Benedictus, qua ratione cum Ludovico se gerere deberet, atque in primis aperiret quanto eripiendæ ex æterno exitio et inferorum suppliciis, quibus se hactenus obnoxium reddiderat, illius animæ et aliarum, quæ errantem sequebantur, ad gregem Dominicum et vitæ pascua reducendarum desiderio teneretur : « Ad hæc, inquit, quidem nos et Ecclesiam ipsam, quantum cum divino

[1] Serar. Mogunt. rer. l. v. in Hen. III — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 193. — [3] Apud Naucler. vol 2. gen. 45. Freher. in Append. rer. Germ. to. un. Herwart. tom. II. ad hunc an. num. 47 et seq. — [4] Ext. apud Nic. Minor. Ms. bibl Vat. sign. num. 4008. pag. 196. — [5] Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 162. — [6] Ext. apud Nicol. Minor. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. p. 199.

[1] Apud Freher to. unl. rer. German. — [2] An. 4. p. 1, Ep. cur. L. — [3] Tom. IV. Ep. secr. CCCX. — [4] Ibid. Ep. DXXI.

beneplacito, ac decentia et honestate nostris et ipsius Ecclesiæ fieri poterit, suæque saluti expedierit, reperiet propitios et benignos, sicut, nisi stetisset per partem suam, noscitur reperisse ». Ex his et aliis refelluntur, qui Benedictum velut hebetem ex Alberto Argentinensi describunt [1], et Gallicis manicis constrictum, ne Ludovicum justum et pium (ut volunt) absolveret.

17. Imperat præterea nuntio Benedictus, ut suadeat Bavaro, ne se eorum consiliis subornari sinat, qui vel ad captanda sua commoda, vel ex insita improbitate ipsum a suscepto redeundi in gratiam cum Ecclesia consilio abducunt: oratores idonea auctoritate, sed perfectius ac sincerius instructos quam alii fuerint, ad rem perficiendam mittat; justa enim petita se promptissime admissurum: significare etiam studeat de concordia inter reges sancienda, qualiter, inquit, via dudum tacta, ut videlicet inter ipsius personam, et Franciæ ac Siciliæ et Angliæ reges juxta dudum formam prælocutam, vel alias solida concordia in nostris manibus firmaretur, esset procul dubio magnum præparatorium, et patens aditus ad reconciliationem prædictam facilius et liberius obtinendam ». Flagitatum fuerat ut ad muniendam concordiæ cum Ecclesia viam templorum et sacrorum usus ad aliquod tempus restitueretur; internuntioque data provincia, ut significaret, non videri ulli bono rem futuram, cum omnes pæne earum partium ex decretis Apostolicis anathematis vinculis irretiti tenerentur: quæ litteræ [2] extremo anno idibus Decembris Arnaldo e Verdala missæ sunt. Data vero illi antea, nimirum X kal. Novembris, erant imperia [3] ne ad habenda cum principibus electoribus colloquia, vel ineundos tractatus se implicaret.

18. *In seditionem in Judæos Germaniæ concitatam episcopum Pataviensem diligentissime per litteras inquirere jubet Pontifex.* — In Germania hoc anno ingentes Judæorum strages editæ, efferatique sunt in eam barbariem adversus eos, fideles, ut nullo judiciorum servato ordine sontes insontesve trucidarent. Dedit tumultui occasionem, hostiam in oppido diœcesis Pataviensis sub paleis sanguine delibutam repertam esse haud procul a Judæi domo, creditumque a Judæis ferro violatam. Perlata re ad Albertum Austriæ ducem, vehementer is æstuare cœpit, an vere sacrata esset hostia, et miraculo divino tincta sanguine, an ab aliquo respersa cruore ad creandam Judæis invidiam, cum alias nonnulli clerici de simili scelere convicti essent; Pontificemque consuluit, quid in ea re agendum videretur. Cui Benedictus rescripsit [4], diligentissimam inquisitionem agendam, eamque se episcopo Pataviensi commisisse, ut si Judæi consecratam hostiam Christi odio confodissent, traderentur supplicio, vel eo afficerentur impostores, qui magno religionis scandalo id scelus ipsis affinxissent:

« Benedictus, etc. dilecto filio nobili viro Alberto duci Austriæ.

« Ex zelo fidei, et devotionis fervore processisse confidimus, ea quæ nobis nuper tanquam vir Catholicus et zelator fidei orthodoxæ tuis litteris intimasti. Ex tenore siquidem dictarum litterarum accepimus, quod in quodam oppido Pulka nomine, Pataviensis diœcesis, quædam hostia cruore conspersa ante domum cujusdam Judæi, extra tamen limites ejus, in strata sub paleis a quodam laico fuit inventa, quam populus dicti oppidi, verum corpus Dominicum fore credentes per manus sacerdotis Ecclesiæ loci tolli fecerunt; et in Ecclesiam transportaverunt: quam etiam, in dicta Ecclesia consistentem, non cessarunt nec cessant laudibus venerari, asserentes illam existere corpus Christi, et secundario Christum a Judæis perfidis fore passum et martyrizatum: propter quod in terris tuis magna Judæorum strages a Christifidelibus fuit exorta, quæ timetur in posterum verisimiliter augumentari, multique Judæi a Christianis fuere perempti, non tantum ob causam seu occasionem prædictam, quantum, ut aliquorum habet opinio, ad Judæorum pecuniam rapiendam; ex eo præsertim quod eadem cædes Judæorum, juris ordine totaliter prætermisso, ac sine judicio terrenæ cujuslibet potestatis impetu vulgi crudeliter fuit commissa. Præmissis etiam adjecisti, quod novissime in oppido Syntz ejusdem diœcesis contra Judæos occasione simili error cœpit similis pullulare: sed quia evidentiorum signorum scientia, ejusdemque hostiæ sic repertæ, consecrationis certitudo aliqua non habetur, tu una cum pluribus aliis Christi fidelibus, quid circa præmissa credere quidve super his tenere debeatis, incipitis sicut asseris dubitare.

19. « Quam quidem dubitationis materiam, inde te asseris suscepisse, quod olim in ducatu Austriæ in oppido Neirmiburch præfatæ diœcesis quædam hostia non consecrata cruore madefacta per quemdam clericum in Ecclesia dicti oppidi posita fuit, qui postmodum in præsentia bonæ memoriæ Wernhardi episcopi Pataviensis, præsentibus fide dignis personis adhuc viventibus confessus fuit, se dicto cruore præfatam hostiam madidasse, ad præsumptionem inducendam, quod a Judæis contumeliose dehonestata taliter extitisset in opprobrium Salvatoris: quæ etiam cum a Christi fidelibus per aliquod temporis spatium, tanquam verum corpus Christi adoraretur, demum vermibus tineisque scaturiens, demolita extitit penitus et consumpta. Quam quidam clericus ejusdem Ecclesiæ sic consumptam adspiciens, suggestione diabolica persuasus errorem errori accumulans, aliam hostiam non consecratam, cruore per ipsum intinctam, loco prædictæ hostiæ sic consumptæ reponere minime formidavit, sicut postmodum per confessionem ejusdem clerici talia perpetrantis,

[1] Alb. Arg. in Chron. — [2] Super Ep. DXXI. — [3] Tom. IV. Ep. secr. CCCXXXIII — [4] Ibid. Ep. CCXCIV.

extitit revelatum : eademque hostia in alterius locum supposita, ut scripsisti, usque ad hodiernum diem tanquam verum corpus Dominicum a Christifidelibus, hujusmodi fraudem ignorantibus, veneratur. His etiam addidisti, quod casus similis ob invidiam et odium Judæorum in oppido Werchartstorf cœperat exoriri ; sed hujusmodi casum fuisse erroneum, Deo faciente, probationibus luce meridiana clarioribus extitit comprobatum : quare nobis humiliter supplicasti, ut quomodo te regere debeas circa præmissa, tibi qui doctrinæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ tanquam fidelis Christianus in omnibus, maxime in eis, quæ Catholicam fidem respiciunt, obedire desideras ac firmiter adhærere, nostris rescribere litteris curaremus.

20. « Quia igitur propter locorum distantiam, eorumdem factorum, et circumstantiarum ipsorum investigare veritatem, sicut expedit, non valemus ; considerantes quod ad indagationem veritatis præmissorum, non segniter et remisse, sed solerter et diligenter est summæ prudentiæ studio procedendum, cum exhibere laudes divinas hostiæ non consecratæ vergat in ludibrium et deceptionem fidelium ; et scelus tanti facinoris, si illud execrabilis Judæorum impietas perpetravit, per dissimulationem vel negligentiam indiscussum relinquere, et per consequens impunitum, fidei nostræ confusionem induceret, et adversus fideles, qui talia paterentur, divinæ indignationis aculeos provocaret ; ac de venerabilis fratris nostri... episcopi Pataviensis circumspectionis industria, et experta prudentia plenam in Domino fiduciam obtinentes, onus indagandæ veritatis hujusmodi, et processus super præmissis habendi eidem episcopo, qui dictorum locorum diœcesanus existit, providimus imponendum. Propter quod eidem episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut de præmissis et circumstantiis omnibus, in talibus attendendis et investigandis, adhibitis ad hæc secum viris gravibus et prudentibus, habentibus Deum præ oculis, diligentius et consultius per fide dignos testes locorum, ubi talia contigerunt, et modos alios, et quæcumque alia adminicula, ex quibus præmissorum possit elici et detegi veritas, et falsitas revelari, ejusque conscientia non ex credulitate levi et temeraria, sed probabili et discreta potius informari, inquirere studeat veritatem : qua comperta, sic super præmissis consulte et circumspecte provideat, ut reatus tanti facinoris, si forsan ad patrationem illius dictorum Judæorum processit impietas, non transeat impunitus ; sed animadvertat pro expiatione sic flagitiosi piaculi debite in eosdem. Quod si inquisitio et indagatio hujusmodi veritatis compertæ dictos Judæos ostenderit innocentes, in hujusmodi tam detestabilis commentæ nequitiæ patratores, ex qua dictorum Judæorum strages et bonorum prædationes et spolia processerunt, talem rigorem canonicæ severitatis exerceat, quod pœna ipsorum cedat aliis in correctionem pariter et terrorem. In quo casu prædictas hostias non consecratas tollat de dictis Ecclesiis, ut per populares et vulgares personas, et alios vanis deceptos erroribus, eisdem hostiis non consecratis divinæ laudes de cætero non præstentur. Ex quibus omnibus, cum per dictum episcopum fuerint consulte peracta, tibi, fili, et aliis Christifidelibus plena patebit instructio, qualiter circa præmissa vos gerere debeatis. Datum Avin. IV kal. Septembris, anno IV ».

21. Extant hoc argumento ad Pataviensem episcopum litteræ [1], in quibus post exposita superiora dubia subjectis verbis indagandæ diligentissime rei provincia imposita est :

« Benedictus, etc., venerabili fratri episc. Pataviensi.

« Fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus de præmissis et circumstantiis omnibus in talibus attendendis et investigandis, adhibitis ad hoc tecum viris gravibus et prudentibus, habentibus Deum præ oculis, diligentius et consultius per fidedignos testes locorum, ubi talia contigerunt, et modos alios, et quæcumque alia adminicula, ex quibus præmissorum possit eligi et detegi veritas et falsitas revelari, tuaque conscientia non ex credulitate levi et temeraria, sed probabili et discreta potius informari, inquirere studeas veritatem : qua comperta, sic super præmissis consulte et circumspecte provideas, ut reatus tanti facinoris, si forsan ad patrationem illius dictorum Judæorum processit impietas, non transeat impunitus ; sed animadvertas pro expiatione sic flagitiosi piaculi debite in eosdem. Quod si hujusmodi inquisitio et indagatio veritatis compertæ dictos Judæos ostenderit innocentes, in hujusmodi tam detestabilis commentæ nequitiæ patratores, ex qua eorumdem Judæorum strages et bonorum prædationes et spolia processerunt, talem rigorem canonicæ severitatis exerceas, quod pœna ipsorum cedat aliis in correctionem pariter et terrorem. In quo casu prædictas hostias non consecratas tollas de dictis Ecclesiis, ut per populares vulgares personas, et alios vanis deceptos erroribus, eisdem hostiis non consecratis divinæ laudes de cætero non præstentur, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis ; contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellas veritati testimonium perhibere. Quibus omnibus per te consulte peractis, eidem duci (nempe Alberto Austriaco) et aliis Christifidelibus plena patebit instructio, qualiter se gerere debeant in præmissis. Dat. Avin. IV kal. Septembris, anno IV ».

Meminit de Judæorum strage edita sub hæc tempora Benedicti Vitæ auctor [2], ac deinde in

[1] An. 4. p. 1. Ep. cur. XL X. — [2] Ben. Vitæ auct. apud Bosq.

Christianos ad prædas agendas rusticorum furorem versum : « Surrexit, inquit, quidam in partibus Alemanniæ, qui, adunata sibi multitudine rusticorum, Judæos quoscumque reperire poterat trucidari ordinabat sub colore zeli fidei Christianæ. Sed demum hic in perniciem et damnum Christianorum redundare cœpit ; nam etiam tales sic coadunati in Christianos sævire tentarunt : propter quod fuit eis obviatum, et præsertim per Ludovicum ducem Bavariæ memoratum, qui licet alias esset admodum perversus, prout sua facta demonstrant, tamen in hoc bene egit : procuravit namque et operatus est, quod capitaneus seu ductor prædictorum occisus est : et sic demum illa congregatio dispersa et confusa disparuit ».

22. *Carolum Ungariæ regem ut ab opprimendis præsulibus desistat, injurias illatas emendat, per Epistolam monet.* — In Ungaria gravi jugo Carolus rex oppresserat Ecclesiasticos, qui libertatis suæ tuendæ causa confugere ad Sedem Apostolicam, atque hunc libellum supplicem Benedicto porrexere [1] :

« Significant sanctitati vestræ devoti et humiles filii vestri episcopi Ungariæ, et maxime ii ex eisdem, qui de salute regia et de bono statu regni, ac Ecclesiarum Dei et vestrarum devotiori animo, potiori vigilantia intendunt, in primis quod status Ecclesiarum, libertates et privilegia, regni etiam immunitates, ac jura aut penitus annullata, aut in excidio lethali constituta existunt, etc. » Recensent præsules injurias sibi illatas, extincto nimirum aliquo præsule, mox omnia illius bona sive Ecclesiastica sive paterna a regiis administris occupari, et contra decus illius corpus multis diebus insepultum jacere, ut alienis sumptibus funus curandum sit, diffugientibus hinc inde suis affinibus, ne tormentorum vi ad ea non modo, quæ pro exhibitis officiis accepere, verum etiam aliunde parta donanda cogantur, Ecclesiarum possessiones a laicis teneri, obventionesque dissipari : si quem administrandæ Ecclesiæ admoveri contingat, regiorum ministrorum opera in possessionem induci, atque ingentem vim auri pendere ; adeo ut bona Ecclesiæ oppignerata maneant : Ecclesias etiam cathedrales diu antequam excedant e vivis antistites, a rege conferri ; ita ut a viginti tribus annis nullus nisi ad regis imperium electionis jure promotus sit, sicque intrudi gerendo muneri viros impares, simoniaca labe infectos : jus patronatus, quod divinum esse constat, pro libidine dari a rege iis, qui non patrocinium, sed latrocinium in Ecclesias exerceant : vocari ad signa præsules sæculares ac regulares ; cum tamen officii ratio ipsos ad id non adstringat, nisi ad propulsandos infideles, aut schismaticos, cum in regnum irruperint : ineunte quoque anno archiepiscopos duos ad ducentas marchas, episcopos ad quinquaginta xeniorum nomine offerendas cogi : Ecclesiarum subditis gravissima imponi vectigalia : clericos nulla exceptione fori ad tribunal sæculare rapi : sæculares contra Ecclesias triginta annorum præscriptione se defendere, Ecclesias vero contra laicos etiam centum annorum non posse, nisi privilegiorum Instrumenta exhibeant, quæ duplici Tartarorum excursione flammis deleta fuerunt : in disceptandis litibus damnari sæpius ad singulare certamen subeundum Ecclesiasticos, ut juribus suis cadant, cum leges canonicas in eo violare perhorrescant : vetitos esse generales ordinum conventus, in quibus regni status temperabatur : nobiles sine judiciorum ratione suis muneribus dejici, bonisque exui : extinctas esse jam omnes probas consuetudines, abolitas libertates, jura sublata, quibus nobiles ac populi a sanctissimis regibus Stephano, Ladislao aliisque aucti fuerant : quamvis sæpius rex sacramento se ea jura libertatesque in pristinum statum revocaturum devinxerit : effluxisse jam præfixa ab eo pro iis restituendis tempora adeo, ut ob spretam ab ipso fidem universorum Ungarorum animi versi sint in seditionem, ac gravis terror impendeat, ne fides Christiana in eo regno extinguatur : ac licet vetus consuetudo ferret, ut reges præsulum consiliis ducerentur, adeo tamen illorum obsolevisse auctoritatem, ut fœdissimam etiam repulsam patiantur, cum viduarum, pupillorum orphanorumque vel aliorum, qui injuste spoliati sint, causas susceperint. Demum omnibus precibus a Benedicto demisse contendunt, ut tot tantaque mala Pontificia auctoritate comprimat ; pergunt enim :

23. « Unde eum in præmissis et iis similibus, ad quem recurrere pro remedio salutari, post divinum auxilium neminem habeant, possint vel debeant nisi profundam providentiam vestræ clementissimæ sanctitatis, formidantes ultra modum apud Dei judicium et vestræ sanctitatis examen dirius redargui de taciturnitate et tantæ calamitatis Ecclesiarum et etiam animarum, ne præmissa in detrimentum Ecclesiarum vestrarum et regni Ungariæ, quod semper devotum et peculiare sanctæ Romanæ Ecclesiæ extitit, per abusionem introducta, per diuturnitatem ab aliis regni successoribus in exemplum trahi valeant, supplicant vestræ benignæ sanctitati quatenus sancta vestræ celsitudinis sapientia et justitia, quæ de vestra sanctitate cum Dei laude, per orbem prædicantur, de benignitate Sedis Apostolicæ præmissis dignetur compassionis visceribus misericordibus remedio succurrere opportuno ; ita tamen, pater sanctissime, quod propter relationem præmissorum, regia indignatio non possit invenire contra quem vel quos in his partibus vel aliis queat quoquo modo debacchari, quia aliter tam prælati, quam nuntii inevitabiliter subjicerentur scandalo, et confusioni aut periculo personali ».

Auditis præsulum querelis, Pontifex vindicandæ Ecclesiasticæ libertatis in pristinum splen-

[1] Ext. apud Ben. tom. IV. Ep. secr. DXXII.

dorem studio Carolo regi porrectum Sedi Apostolicæ libellum supplicem transmisit, ut quæ in eo erant contenta, si veritate niterentur, emendaret. Tum gravissimis sententiis recuperatum ab eo divino præsidio regnum, partas de infidelibus et schismaticis clarissimas victorias proposuit ob oculos [1], quibus ad divini Numinis administros venerandos, suæque asserendos dignitati obstrictus esset, ad majorum, regum scilicet Gallorum, Siciliæ et Ungariæ exempla provocavit, qui Ecclesiasticos singulari honore et amore essent prosecuti; cum maxime ipse Ecclesiæ patrocinio fretus ad eam qua fulgebat gloriam ac solium Ungaricum assurrexisset.

24. « Carolo regi Ungariæ.

« Si diligenter attenderes, fili charissime, gesta magnifica, et piæ devotionis insignia, quibus progenitores tui Catholici reges et principes regnorum Franciæ, Siciliæ et Ungariæ, de quorum claro germine processisti, ad Deum et Ecclesias rectitudine devotionis et fidei claruerunt, easdem Ecclesias et personas Ecclesiasticas, bona et libertates earum suæ potentiæ clypeo protegendo, easque in suis munificentiis, erga illas immensitatem pro mensura ponentes, multis libertatibus ampliando, si commoda, plurima et immensa beneficia tibi misericordi et miraculoso munere Dei collata (qui te ab olim ad regnum Ungariæ, ad personam tuam jure hæreditario devolutum, ab annis teneris sub aliorum tutela non tuta et ambigua curatorum cura deductum, et inter manus extraneas tanquam pupillam oculi salubriter custodivit; cujus gratia de virtute in virtutem proficiens, ac in virilis et robustæ ætatis annos perveniens, regnum tuum in diversas partes multorum tyrannide laceratum, eisdem tyrannis sola divina virtute sublatis, ad integrum et solidum tuum dominium reduxisti, et de tuis hostibus paganis, et aliis per concessas tibi dextera divina victorias feliciter triumphasti) in oblivionem non duceres, sed ad mentis tuæ memoriam, ut teneris, frequentius revocares; zelus Domini et Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum regni tui in te exardesceret velut ignis, et quid Domino retribueres pro omnibus quæ retribuit ipse tibi, ut te ingratitudinis rubigo non tangeret, jugis meditationis studio cogitares.

25. « Cum igitur, sicut multorum minus grata relatio ad Apostolatus nostri deduxit auditum, multa per te insolita et damnosa gravamina Ecclesiis et personis Ecclesiasticis hactenus sint illata, et quasi in consuetudinem dispendiosam Ecclesiis jam deducta, quæ dicenda est verius corruptela, continue inferantur, et per alios nobiles regni tui per dissimulationem vel patientiam tuam eisdem Ecclesiis et personis in gravem divinæ majestatis offensam, similia irrogentur; ex quibus, si vera sint, Regem regum et Dominum ultionum contra te et domum tuam graviter provocari dubium non existat; nos præmissa, si veritate nitantur, quæ in tuæ salutis periculum et famæ dispendium redundare noscuntur, salva conscientia nequeuntes conniventibus oculis pertransire, quin illa ponentes ante oculos mentis tuæ, prout ad Apostolicæ servitutis spectat officium, paternis objurgationibus arguere studeamus, serenitatem tuam, etc. » Mixtis precibus imperiis monet, ut immunitate Ecclesiastica in pristinum statum vindicata, divinam benevolentiam quam illa tisillis damnis atque injuriis a se abalienavit, conciliet. « Dat. Avin. XII kal. Octobris, anno IV. »

26. Contraria sorte in Polonia vir Ecclesiasticus regiam majestatem indigne habuit [1]: Joannes enim episcopus Cracoviensis manu promptus ac temerarius, cum Casimirus rex abesset regno, reginam Annam in arce obsedit. Impulerat ipsum in eum furorem ea occasio, aliquem e suis in ea arce teneri in vinculis: tum etiam præsente in templo rege Casimiro, nulla illius culpa, non sine regia ignominia, divina intermitti jusserat: Pontificiam etiam lædere auctoritatem non erat veritus, retentis contra jussa Apostolica decimis, quas e clero collegerat. Quibus querelis permotus Pontifex, acerrime Joannem episcopum ab officio discedentem corripuit [2], et Casimiri regis et Annæ reginæ gratiam quibus par erat officiis conciliare jussit: tum ex benignitate Apostolica Galhardum e carceribus præpositum Ecclesiæ Titulensis Colocensis diœcesis A. S. N. sedandis inter regem et episcopum Cracoviensem discordiis operam dare jussit: regis iras blandis studuit mulcere litteris, utque Joannem in gratiam admitteret, ac Polonum clerum commendatum haberet, exoravit.

27. *De comitatibus Ecclesiæ vectigalibus.* — Ut vero aliarum Ecclesiarum juribus tuendis non defuit Benedictus, ita ad defendenda Ecclesiæ Romanæ jura Gonzalvo archiepiscopo Bracharensi partes dedit [3], ut duarum marcharum auri censum Pontificio nomine exigeret a rege Lusitaniæ, cui exposuit [4], ut Alfonsus rex, olim ab Alexandro III insignibus regalibus auctus, Lusitaniam Ecclesiæ Romanæ vectigalem ad quatuor uncias auri pendendas hactenus obnoxiam, liberalitatis ergo ad duas marchas auri obligasset: « Cum sicut, inquit, in Regestis Ecclesiæ Romanæ continetur antiquis, claræ memoriæ Alfonsus rex Portugalliæ prædecessor tuus, olim a felicis recordationis Alexandro papa III, prædecessore nostro, regii nominis titulo insignitus, quatuor uncias auri, quas pro tota terra sua, quam tunc habebat vel haberet in posterum, de censu annuo Ecclesiæ Romanæ prædictæ solvere tenebatur, in duas marchas auri purissimi post Lateranense Concilium duxerit augumentandas; excellentiam rogamus regiam attentius, et in Domino exhortamur, quatenus animæ tuæ consulere in hac parte procurans, de censu

[1] Ead. Ep. secr. DXVII.

[1] Tom. IV. Ep. secr. LXXXIII. — [2] Ibid. Ep. secr. LXXXII. — [3] Ibid. Ep. secr. CDXXXI. — [4] Ibid. Ep. secr. CDXXVIII.

hujusmodi, prout teneris, venerabili fratri nostro Gonsalvo archiepiscopo Bracharensi, nomine nostro et ejusdem Ecclesiæ recipienti, cui super hoc per alias litteras potestatem concedimus, sic liberaliter et plene facias impendi, quod a Deo consequaris meritum, ac nostram et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam uberius merearis. Dat. Avin. II kal. Decembris, anno IV».

28. Exactum etiam est a Petro rege Aragonum vectigal Sardiniæ et Corsicæ, jure beneficiario acceptarum ergo; ac duo millia marcharum argenti ab eo recepta nonis Aprilis, quæ superiori anno in festo Apostolorum Petri et Pauli ærario Pontificio inferenda erant, data ea de re syngrapha docet [1]. Defuit vero officio Petrus rex, non soluto alio censu, ut tenebatur, hoc anno recurrente eorumdem Apostolorum festo, quem cum nec evolutis a constituta die quatuor mensibus solvisset, anathema contraxit: sed cum imminente natali Domini festo soluturum se illum polliceretur, atque regio nomine Bernardus clericus Cæsaraugustanus censuris liberari deposceret, ea ipsum lege Pontifex restituit [2] fidelium communioni VI id. Decembris, ut nisi excurrente ad Natalitia Domini temporis spatio censum penderet, iisdem pœnis irretitus censeretur.

Similiter ne alia Romanæ Ecclesiæ jura quæ in Calaritanum principatum in Sardiniæ insula, in Aragoniam, in Angliam, in utramque Siciliam obtinebat, lapsu temporum obsolescerent, sollicitus Pontifex (neque enim avaritia vel nimio rerum terrenarum amore, a quibus in summa earum affluentia erat avulsus, ducebatur; sed ad divinam gloriam servandi splendoris Pontificii studio incitatus) Joanni de Amelio archidiacono Forojuliensi, cameræ Apostolicæ clerico, injunxit [3] ut Assisium se conferret, ascitisque Spoletano præside ducatusque ejusdem ærarii præfecto, ac duobus vel pluribus tabellionibus adhibitis, vetera Monumenta in thesauro Romanæ Ecclesiæ in Assisinate sacrario asservato recondita perquireret, atque opera tabellionum exscribenda redigendaque in publicam formam curaret, ut iis fidem præstandam auctoritate Apostolica decerni posset; confectaque accurate exempla mitteret deferretve. Præfectum vero [4] ærarii Spoletani ducatus, et præsidem ac Minoritas Assisinates [5], eorumque rectorem [6] quem guardianum vocant, Joanni opera non deesse jussit: quæ res ab illo perfecta summa cum diligentia. Pretiosissima vero ea Monumenta [7] a cardinale Baronio cum pluribus aliis hæreditario jure congregationi Oratorii nostræ transmissa, in bibliotheca Vallicellana asservantur, e quibus plura in Annalibus velut tot flosculos decerpsimus, publicique juris fecimus.

Sed ad institutam narrationem de Benedicti in tuendis Romanæ Ecclesiæ juribus studio redeamus. Intendi jussit [1] ab episcopo Albiensi judicium Oliverio vicecomiti Montisclari tutori Sicardi Scuriensis castri domini, ut accepti ab Ecclesia jure fiduciario ejus castri nomine clientis officia Sedi Apostolicæ præstaret: « Cum, inquit, castrum de Scuria tuæ Albiensis diœcesis sub certo censu annuo in feudum ab antiquis temporibus a Romana Ecclesia teneatur, et domini dicti castri, qui fuerunt præteritis temporibus, pro eodem castro Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, sicut tenebantur, certis temporibus fidelitatis juramentum et homagium ligium præstiterint, prout constat ex Regestis ejusdem Ecclesiæ aliisque documentis authenticis et publicis evidenter, etc. Dat. Avin. XI kal. Junii, anno IV ».

29. *Pontificis sanctio in ditionis Ecclesiæ tyrannos, præprimis rebelles Bononienses, quibus mittitur internuntius.* — Nec dispari diligentia provinciam dedit Benedictus Bertrando patriarchæ Aquileiensi, ut comitatum Cenetensem ad Romanam Ecclesiam spectantem viriliter (ut ait) ac potenter ex invasorum eriperet manibus: tum etiam in eos, qui Bartholomæum episcopum Veronensem enecarant, Apostolica auctoritate legibus animadverteret [2]. Neque minor collocata est ab optimo Pontifice sollicitudo, ut ditionem Ecclesiasticam ex invasorum tyrannide vindicaret, quam in tuendis aliis fiduciariis bonis posuerat. Incitabat plerosque cupiditas, ad rapiendas opes Ecclesiasticas, invadendas urbium præfecturas, atque novos principatus e ruinis Ecclesiæ conflandos. Ut improbos igitur reprimeret, decretum Pontificium edidit [3] quo, objectis divinis humanisque pœnis gravissimis, ne quis urbium, oppidorum, municipiorum, arcium, vicorum, pagorum dominium administrationemve sine Pontificia auctoritate capesseret: idque ab Hugone Augerii canonico Narbonensi patrimonii B. Petri in Tuscia præside divulgari, atque in prævaricatores legis severitatem exerceri jussit [4].

30. Defixi censuris Bononienses ob pulsum Bertrandum episcopum Ostiensem A. S. L. exercitamque in ejus milites et administros sævitiam, redeundi in Pontificis justi eorum principis obsequium voluntatem concepere, misereque oratores, qui Bononiam juris esse Pontificii professuri, de concordiæ legibus paciscerentur: de quorum accessu, habitaque in cardinalium senatu oratione, multis demissionis et observantiæ notis insigni, hæc tradit Benedictus [5]:

« Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Commune, universitas et populus Bononiensis, tangente Domino cor ipsorum, et caliginem de mentalibus eorum oculis auferente, ad sinum

[1] Tom. IV. Ep. secr. XCI. — [2] Ep. secr. CDXXXVI. — [3] Ep secr. CCCLII. — [4] Ep. CCCLIV. — [5] Ep. CCCLXII. — [6] Ep. CCCLXI. — [7] Tom. V. Ep. secr. XXXIV. Extant in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12, et Ms. sign. lit. D. num. 1.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CLXXVI. — [2] Ibid. Ep. secr. CCCXVIII. — [3] Ibid. Ep. secr. CXVI. — [4] Ibid. Ep. secr. CXVII. — [5] Ben. an. 4. Ep. cur. LXVI. et an. 6. Ep. cur. XLVIII, et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 481.

ejusdem Ecclesiæ matris suæ, a qua velut alienati filii propria culpa recesserant, redire saniori consilio cupientes; dilectos filios magistros Paulum de Lizariis decretorum, et Mathaguanum de Aczoguidis ac Petrum de Bompetris legum doctores ambassiatores, ac Rolandum quondam Joannis de Fantuciis syndicum et procuratorem et nuntium specialem eorum, cives Bononienses ad nostram et ejusdem Sedis præsentiam destinarunt. Qui coram nobis et eisdem fratribus nostris in consistorio publico comparentes, præsente in dicto consistorio tam prælatorum quam aliorum fidelium multitudine copiosa, a nobis ex parte communis, universitatis et populi prædictorum devotæ et humilis supplicationis instantia postularunt, ut non attendentes ejusdem populi insipientiam et excessus, sed pie considerantes ejusdem Sedis et Romanæ Ecclesiæ benignitatem et clementiam consuetam; et quod prædicti Bononienses fuerunt hactenus ejusdem Ecclesiæ devoti filii, et esse perpetuo proponebant; et quod idem populus in servitio ejusdem Ecclesiæ contra indevotos ipsius sanguinem suum fundere et bona sua exponere minime dubitarat, populum ipsum dignaremur respicere oculo pietatis, et ei redeunti et pœnitenti sinum et gremium ejusdem Ecclesiæ misericorditer aperire, dictumque populum dirigere, ut ipsa civitas nostra sub alis pietatis nostræ et ejusdem Ecclesiæ in pacis plenitudine et pulchritudine valeat gubernari: quod fieri indubitanter credebant, si ejusdem Sedis clementia super articulis infrascriptis pie dignaretur ipsorum communis, universitatis et populi supplicationibus inclinare. Idemque syndicus et procurator, habens ad infrascripta omnia et singula recognoscenda, tractanda, petenda, supplicanda, facienda, promittenda, juranda, perficienda et complenda speciale mandatum, syndicario et procuratorio nomine constituentium eorumdem devote et humiliter confessus fuit, et etiam recognovit, quod ipsa civitas Bononiensis, et comitatus et districtus ejusdem pleno jure in temporalibus, quoad dominium, ac merum etiam mixtum imperium, et omnimodam jurisdictionem ad Romanam Ecclesiam in solidum pertinerent, ac etiam ab antiquo pertinuerunt: ac juravit ad sancta Dei Evangelia, a se supradictis nominibus et in animas constituentium prædictorum corporaliter sponte tacta, dictos constituentes recognoscere, nos et omnes Romanos Pontifices successores nostros veros esse eorum dominos; nosque et successores eosdem pro ipsorum veris dominis in perpetuum habere et tenere, ac nobis, nostro et successorum nostrorum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomine, possessionem et quasi civitatis, comitatus et districtus, ac meri et mixti imperii, et omnimodæ jurisdictionis; necnon cæterorum jurium civitatis, comitatus et districtus eorumdem, quibus nos ac dictus prædecessor noster (nimirum Joannes) et eadem Romana Ecclesia fuimus spoliati, plene et integre restituere, reddere et integrare, et ex nunc ea omnia et singula nobis et dictis successoribus, ac eidem Romanæ Ecclesiæ libere dictus syndicus et procurator syndicario et procuratorio nomine supradicto omnino dimisit; nosque et successores nostros et eamdem Romanam Ecclesiam redintegravit et restituit plene et libere ad dictam possessionem et quasi, et ad omnia et singula supradicta: et in signum et nomine traditionis hujusmodi corporalis possessionis et quasi, ac restitutionis et redintegrationis prædictarum, claves civitatis ejusdem syndicario et procuratorio nomine supradicto nobis in eodem publico consistorio præsentialiter tradidit et realiter assignavit: ac promisit solemniter et juravit nomine et in animas constituentium prædictorum, quod infra medietatem proxime futuræ Quadragesimæ dicti commune, universitas et populus dictam possessionem et quasi omnium et singulorum prædictorum illi seu illis personis, quam seu quas ad hæc duxerimus deputandas, realiter, plene et integre reddent, restituent, et assignabunt nostro et dictorum successorum nostrorum et dictæ Ecclesiæ nomine recipiendam, habendam et tenendam libere et absque impedimento quocumque. Promisit etiam solemniter et juravit nomine et in animas constituentium prædictorum, quod in civitatem eamdem, ejusque comitatum et districtum Ludovicum de Bavaria vel quemvis imperatorem seu regem Romanorum, vel de ipsorum gentibus aliquem vel aliquos notabilis præeminentiæ potentiæ, seu potestatis, de quo vel quibus posset verisimiliter dubitari seu præsumi, mutationem status, vel occupationem civitatis ejusdem debere contingere adversus nos et Ecclesiam memoratam, non introducent, non assument nec recipient absque licentia Sedis Apostolicæ speciali per ipsius litteras concessionem licentiæ hujusmodi specialiter exprimentes, etc. »

31. Nuncupavit idem orator Bononiensium nomine fidei sacramentum in verba Pontificis, cujus jurisjurandi formula suis concepta verbis a nobis allata est alias. Spopondit etiam, conscendentibus primum sacrosanctum solium singulis successuris Pontificibus unius anni flexu Bononienses misso procuratore idem sacramentum repetituros: additaque est sponsio, nunquam cum hostibus Ecclesiæ coitionem ullam inituros. Tum aliæ leges adjectæ de ducentis equitibus egregie armis instructis ad septuagesimum a Bononia milliare annis singulis mittendis ad castra Pontificia, ac trimestri sumptu Bononiensium sustentandis, cum a Pontifice aut senatu cardinalium jussi fuerint; resarciendis injuriis illatis Bertrando cardinali ac Bononiensi et Mirapiscensi episcopis, restituendis seditione raptis, revocandis exulibus, pendendo censu et aliis exhibendis officiis, asserendoque jure Ecclesiastico; quibus litteris hæc temporis nota adjecta est: « Dat. Avin. IV id. Octobris, anno IV ». Ad hæc mandanda

operi Guigo e S. Germano Apostolicæ Sedis internuntius decretus est, instructusque hisce mandatis[1]:

« Benedictus, etc. Guigoni de Sancto-Germano A. S. N.

« Discretioni tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus tenore dictarum litterarum diligenter inspecto, teque ad civitatem, comitatum et districtum Bononiensem prædictos personaliter conferens, dictisque universitati, communi et populo civitatis ejusdem præfatis litteris publicatis solemniter et expositis diligenter; factaque prius per eos actualiter, realiter et corporaliter restitutione et assignatione corporalis possessionis et quasi civitatis, comitatus et districtus prædictorum, ac meri et mixti imperii, ac omnimodæ jurisdictionis, cæterorumque jurium ipsorum, ad nos et Romanam Ecclesiam pleno jure spectantium, tibi recipienti nostro et successorum nostrorum ac Romanæ Ecclesiæ prædictorum nomine. ac per te nomine supradicto hujusmodi reali et corporali possessione et quasi recepta, apprehensa et habita pacifice et quiete, factis etiam per constituentes eosdem recognitionibus, ratificationibus, acceptationibus, affirmationibus, confirmationibus, emologationibus cum juramentorum præstationibus, obligationibus quoque super dicto censu, et aliis omnibus et singulis contentis in dictis litteris distincte, specialiter et expresse; ac præmissis omnibus juxta promissiones, obligationes et juramenta dicti syndici, ac secundum modum, formam et ordinem eisdem litteris nostris expressos debite et efficaciter adimpletis, et de his omnibus et singulis confectis publicis Instrumentis, juxta dictarum litterarum seriem nobis quantocius, vel saltem infra prædictam proximo futuram mediam Quadragesimam fideliter destinandis ». Et infra: « sententiam interdicti, cui civitas, comitatus et districtus prædicti, ac universitates et communia eorumdem propter præmissa subjacere noscuntur », et infra: « auctoritate prædicta omnino relaxes, etc. » Amplissimis etiam mandatis instructus est nuntius, ut alias pœnas solveret, Academiam pristino restitueret statui, commissaque crimina venia deleret. « Datum Avin. IV id. Octobris, anno IV ». Data etiam eidem nuntio provincia, ut cum ex concordiæ legibus Bononienses Pontifici tres cives idoneos ad publicam rem administrandam essent propositurі, unum ex iis nomine Pontificio Bononiæ præficeret. Verum postea obortæ in complendis promissis novæ difficultates: cumque condicto tempore Bononienses initas cum ipsorum oratore pactiones non confirmassent, Benedictus prioribus illos pœnis devinctos teneri promulgari jussit. Ut vero demum, mitigata nonnullarum conventionum acerbitate, in gratiam fuerint admissi, dicetur inferius.

32. *Superiores Italiæ provinciæ bellum movent in Scaligeros.* — Impacata erat per id tempus Italia ob Florentinorum et Venetorum, aliorumque sociorum Insubrium bella adversus Mastinum Scaligerum, in quem, cum tyrannidem latius proferre niteretur, unanimes conjurarant. Promota sunt fœderatorum castra, atque ab iis arx, cui Montecchium nomen est, capta[1]: inde Vicentia expugnatis suburbanis in discrimen adducta[2], iterumque auxiliares Mastini cohortes fusæ: qua ipse clade consternatus, cum se Veronæ obsidendum expavesceret, Venetos pacis arbitros constituit[3]: datæque a senatu Veneto eæ leges, ut Tarvisium, Castrum-Francum, et Bassanum Venetæ reipublicæ parerent: parta a fœderatis retinerentur: (Carrarienses Patavium, novo principatu condito, et Azo vicecomes Brixiam jam eripuerant) Florentini vero præter plura oppida, quæ ex Lucano principatu detraxerant, Pisciam, Bugianum, et Altopassium reciperent. Ita elisa est Mastini, quæ adeo excrescebat ut Italiæ dominium affectaret[4], potentia ad quam ex infima conditione assurrexerat: tradit enim Joannes Villanus[5] familiæ conditiorem Jacobum nomine compingendarum scalarum artem exercuisse, illiusque filium Mastinum sub Ezelino e Romano, sævissimo Marchiæ Tarvisinæ tyranno, stipendia fecisse, unde canes innitentes scalæ prætulere insignibus, quæ ab arte et nomine acceperant: quanquam alii a mercatore Montagnanæ genus duxisse ferant. Cæterum in illum judiciariæ actionis instruendæ ob cæsum Bartholomæum episcopum Veronensem provincia demandata est a Pontifice[6] Aquileiensi patriarchæ. Ut vero defletum facinus rite expiarit Mastinus, necnon qui hactenus exercuerat tyrannidem, justi principis titulum fuerit assecutus, sequenti anno dicetur, quo Veronæ, Vicentiæ et Parmæ vicariatum a Romana Ecclesia, propter interregnum accepisse visuri sumus. Nunc reliqua bella Italica prosequamur (1).

33. *Petrus Friderici Trinacriæ regis filius*

[1] An. 4. p. 1 Ep. cur. LXVII.

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 76. — [2] Ibid. c. 88. — [3] Cap. 89. — [4] Super. c. 76. — [5] Cap. 49. — [6] An. 1. p. 1. Ep. cur. LIII.

(1) Mastinus Scaliger, cujus nominis terrore universa pæne Italia contremuerat, ex alto illo felicitatis culmine anno superiori demitti cœpit; hoc vero anno ad ima penitus corruit, nam fœderatis Mediolanensium, Venetorum, Florentinorum, et Joannis filii Joannis Bohemiæ regis armis appetitus, primo quidem Vicentinæ urbis suburbana hostibus cedere coactus fuit, fusa fugataque auxiliarium manu, quam ipse ad urbem defendendam miserat. Dein et urbs ipsa cum arce periclitabatur; nec satis ipse tutabatur mœnibus Veronæ, cui hostis victor imminebat. Brixia, Padua, Tarvisium superiori anno jugum excusserant. Lucæ Florentini inhiabant. In tantis rerum angustiis constitutus de componendis cum Venetis rebus anno isto labente tractare cœpit. Pax nonnisi sequenti anno coaluit, ut non Villanus tantummodo, sed et anonymus Veronensis Rer. Italic. tom. VIII, æquales ambo affirmant. Cum Villanus lib. XI, cap. 89 annuntiatam Florentiæ pacem notet, die XI Februarii anni MCCCXXXVIII, anonymus vero die X Januarii emissum e Veneto carcere Albertum Scaligerum scribat. Qui etiam

per litteras petit sibi regnum Pontificio beneficio tradi, sed incassum. In gratiam Roberti pro eo regno opem a Sede Apostolica flagitantis legatos decernit Benedictus, Diplomate instructos amplissimo. — Pertentavit Petrus [1], Friderici olim regis Trinacriæ filius, transfusum flagitio insulæ dominatum variis rationibus sibi asserere adversus Robertum, qui illud regnum tum avito jure, tum ex fœderis a Bonifacio sanciti legibus repetebat : misitque ad curiam Pontificiam oratores, qui Apostolica liberalitate Trinacriam sibi tradi deposcerent, clientelarem exhiberent Pontifici ritu solemni sponsionem, ac de remittendo sibi annuo censu, quem Fridericus annis pluribus fisco Pontificio non intulerat, paciscerentur quos amplissimis mandatis subjectis litteris instruxit :

« Petrus Secundus Dei gratia rex Siciliæ.

« Præsentis scripti serie manifestum fieri volumus universis, et si zelo sanctissimæ fidei Christianæ, studia charitatis sinceræ, quam erga sanctam, Catholicam et Apostolicam et universalem Ecclesiam ardentibus desideriis animo gessimus et gerimus, cordi nobis et in voto nostro fuerit; et sic nunc præcipue in regni nostri primordiis ardentissimis affectibus et mente devota noster animus propulsetur ad sanctissimum patrem et dominum Benedictum, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ matris et universalis Ecclesiæ summum Pontificem, et reverendissimum cœtum venerabilium dominorum cardinalium, qui dictam sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam constituunt et repræsentant, ut cultui Christiano et sanctæ et reverendissimæ Sedi Apostolicæ debitam reverentiam et honorem præcipuum redderemus, ac omnia, ad quæ de jure tenemur et debemus, devotissime et plenissime nostra firma et indefessa devotio, ut desiderat, adimpleret personaliter nos conferre, et eos debitis et humilibus obsequiis visitare; tamen quia consideratis guerrarum tempestatibus et periculis quæ inter Christicolas, specialiter Italicos, nunc vehementius solito inardescunt, et præsertim guerræ calamitatibus, quæ inter nos et illustrem regem Robertum efferbuit, et actu manifesto nunc effervet, noster accessus ad Romanam curiam, qui non sine magno nostrorumque fidelium personali et reali periculo posset verius consummari, nobis rationabilibus excusationibus denegatur; propterea habito consilio diligenti, ad vitandum præcipue personalia pericula, et ad præmissorum et infrascriptorum conceptum et desideratum opus perficiendum coram prædicto domino summo Pontifice, et præfato cœtu venerabilium cardinalium, proposuimus et ordinavimus per mediam personam in prædicta Romana veneranda curia comparere.

34. « Et ideo confisi de fide, sufficientia et legalitate nobilium Nicolai de Lauria et Andreæ de Joffo de Messana militum, consiliariorum, familiarium et fidelium nostrorum, eos et quemlibet eorum in solidum, ita quod non sit melior conditio occupantis, sed quod unus incœperit, alter prosequi valeat et finire, sponte constituimus, fecimus et ordinavimus nostros veros et legitimos procuratores, ambaxiatores et nuntios speciales præsentes, et procurationem et ambaxiatam et nuntiationem ipsas sponte suscipientes, ad conferendum et præsentandum se nomine et pro parte nostra in dicta Romana curia coram sanctissimo patre et domino nostro Benedicto, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ matris et universalis Ecclesiæ summo Pontifice, et reverendissimo cœtu venerabilium cardinalium, et coram eis, debitis reverentia et honore propensius exhibitis, præmissa narrandum, et nos excusandum, qualiter præmissis rationibus atque causis et aliis, de quibus sunt verbo informati, ad prædictam Romanam curiam et coram eis nunc accedere personaliter commode non valemus; necnon ad petendum, impetrandum et recipiendum ab eisdem domino summo Pontifice, et dicto reverendissimo cœtu dominorum cardinalium pro nobis nostrisque hæredibus et successoribus investituram perpetuam, confirmationem et concessionis renovationem prædicti regni Siciliæ, cum omnibus insulis ei adjacentibus et vicinis et cum omnibus et singulis dignitatibus, honoribus, jurisdictionibus, mero et mixto imperio, juribus et pertinentiis eorum, sub debito et consueto annuo censu, præfato domino summo Pontifici et præfatæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ singulis annis in perpetuum per nos, hæredes et successores nostros integraliter præstando et solvendo : ac ad offerendum et obligandum nos, hæredes et successores nostros; et promittendum quod ex nunc in antea prædictum regnum Siciliæ cum omnibus prædictis insulis habebimus, tenebimus, possidebimus et recognoscemus a dicto domino summo Pontifice, et prædicta sancta Romana Ecclesia sub recognitione et annua solutione dicti annui census; et quod prædictum annuum censum pro prædictis regno et insulis anno quolibet dictæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ integraliter persolvemus : necnon ad offerendum eisdem domino summo Pontifici, et reverendissimo cœtui dominorum cardinalium nomine dictæ sanctæ Romanæ, et eidem Ecclesiæ pro prædictis regni et insulis puram et perpetuam fidelitatem, et a modo in perpetuum eorum esse subditum et fidelem, et sub eorum fidelitate sta-

[1] Ext. ejus lit. in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p. 319.

auctor est Bartholomæum Scaligerum Veronensem episcopum necem tulisse a Martino die XXVII Augusti anni MCCCXXXVIII. Scriptor idem quoad pacis conditiones a Villano in speciem discrepat : cum Bassanum, quem Venetis Villanus adjudicat, Paduanis adscribat. Quanquam conciliari scriptores ambo possunt ex iis quæ tradit Sanutus in Vitis ducum Venetorum, vulgatus Rer. Italic. tom. XXII, ad Vitam Francisci Danduli; narrat enim Bassanum cessisse quidem Paduanis, sed ab illis traditum ad Venetos transiisse. MANSI.

biliter perpetuo permanere. Et ad majorem securitatem ipsorum domini summi Pontificis, et reverendissimi cœtus dominorum cardinalium, et præfatæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ debitum fidelitatis offerendum, et præstandum efficax sacramentum et manus et oris homagium; etiam de pecunia restanti ad solvendum dictæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ pro temporibus retroactis, pro quibus eidem Ecclesiæ solutum et satisfactum non extitit pro annuo censu non soluto a prædicto domino summo Pontifice et præfato reverendissimo cœtu dominorum cardinalium, gratiam, remissionem, liberationem, finem et quietationem omnimodam et finalem petendum, impetrandum, et recipiendum de prædicto ipso annuo censu non soluto, sed restanti ad solvendum pro prædictis retroactis temporibus dictæ sanctæ Ecclesiæ, ut supra cum prædictis domino summo Pontifice et dicto reverendissimo cœtu dominorum cardinalium nomine præfato, et cum eadem Ecclesia componendum, transigendum et paciscendum, prout cum eis poterunt melius et commodius convenire: insuper etiam ad petendum, obtinendum et impetrandum nomine et pro parte nostra, successorum et vassallorum nostrorum indulgentiam, remissionem et relaxationem omnium et singularum pœnarum, culparum et sententiarum, quas bonæ memoriæ rex Fridericus reverendissimus genitor noster, nos, nostri regales consiliarii, familiares, subditi, et vassalli nostri, cujuscumque status, gradus et conditionis existant, regnum etiam nostrum ratione dicti census non soluti, vel quacumque alia ratione, occasione vel causa, de jure vel facto incurrissemus vel incurrere aliquatenus potuissemus, etc. Dat. Messanæ anno Dom. Incarnat. MCCCXXXVIII, mense Martii, ultimo ejusdem, sextæ Indictionis ».

35. Iniqua erant Petri petita, cum ex ipsis Roberto justo insulæ regi fieret injuria, quare ejus oratores repulsam sunt passi. Missis quippe oratoribus Robertus rex, jus a Sede Apostolica dici poposcit, causæque suæ æquitatem proposuit: in primis Fridericum vitio Trinacriæ imperium post concitatam a Petro seditionem corripuisse; cumque justo bello Catania et plures insulæ arces ac loca a Caroli II ducibus parta fuissent, spesque de subjicienda Trinacria affulgeret, compositum a Carolo Valesio iis pactionibus dissidium, ut Fridericus ad vitam tantummodo Trinacriæ administratione regioque titulo potiretur, atque Ecclesiasticis eorum jura restitueret: post mortem autem ipsius Trinacria Carolo vel hæredibus traderetur: at violatas a Friderico fœderis leges; nam primum pacto cum hoste Henrico Cæsare fœdere, cum nulla de eo suspicio malevolentiæ concepta esset, proditione Calabriam invasisse, iterumque cum Ludovico Bavaro Ecclesiæ perduelli coiisse armorum societatem, ac filium Petrum classe instructum, ut se illi conjungeret, submisisse, variaque maritimæ oræ loca vastasse: denique licet ex fœdere antea esset professus, Trinacriam post ipsius mortem restitutum iri; contra jura tamen Petrum filium hæredem regni testamento scripsisse. Poposcit igitur Robertus a Pontifice, ut jus in ea causa tanquam Siculi regni supremus princeps daret. Benedictus itaque judiciariam instruxit actionem adversus Petrum inique Trinacriæ incubantem, in qua varias ob causas nullo jure illius corripuisse imperium demonstravit, ac legatos creavit, qui censuris ipsum Ecclesiasticis defigerent, ni injustam possessionem dimitteret:

36. « Benedictus, etc. venerabilibus fratribus Gotio patriarchæ Constantinopolitano et Raterio episc. Vasionensi A. S. N.

« In agro Dominico ab eo, per quem reges regnant et principes imperant, et qui solus habet in regnis hominum præcipuam potestatem, licet insufficientibus meritis, operarii positi et custodes, necesse habemus interdum de statu dictorum regnorum, et specialiter quæ Romanæ Ecclesiæ juris et proprietatis existunt, cum fratribus nostris ad pacem et justitiam populorum sic consulta provisione disponere, ut per invasiones et occupationes illicitas eorumdem populorum, quinimo Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum status non turbetur publicus, justitia exinde non patiatur exilium, nec tranquillitas quæ ex concordia provenit exstinguatur; sed, evulsis exinde malorum radicibus, in pacis pulchritudine sedeant, et in requie opulenta quiescant. Dudum post protervæ rebellionis insultum, in insula Siciliæ contingentem, ac subsequentem invasionem et occupationem ipsius per quondam Petrum olim regem Aragonum attentatas, et per quondam Fredericum ejusdem Petri genitum cum accessione vitii continuatas in culpam (ex quarum rebellionis, et invasionis excessu, et illicita continuatione prætacta, prout declarat, proh dolor! multiplicium malorum secutus eventus, multa provenerunt Christianitati non facile numeranda discrimina, quæ guerrarum dissidia, collisionesque regnorum, animarum pericula, corporum strages, facultatum lapsus, et destructiones multimodas induxerunt) dum eodem Frederico, eamdem insulam continuato vitio tam obstinate quam illicite detinente, Apostolicæ Sedis et claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ potens militaris exercitus contra dictum Fredericum et rebelles Siculos processisset, inter charissimum in Christo filium nostrum Robertum regem Siciliæ illustrem, præfati regis Siciliæ primogenitum, tunc ducem Calabriæ, quondam Carolum Alanconii et Valesii comitem præfectos ejusdem exercitus ex parte una, et jam dictum Fredericum ex altera, tractatus pacis fuit habitus mutua inter ipsos, ut potuit, firmitate vallatus. Quo quidem tractatu præsentato conspectui felicis recordationis Bonifacii papæ VIII, prædecessoris nostri, et per solemnes nuntios Frederici præfati ab eo cum devotione petito, ut tractatum ipsum confirmare benignius de Apostolicæ potestatis præsidio digna-

retur; idem prædecessor, pensans attente, quid Apostolicæ Sedis exigeret in ea parte decentia, quid utilitas suaderet, quia tractatum ipsum invenit in multis informem, a censura considerationis rationabilis discrepantem illum absolute primo respuit confirmare: ac eligens viam mediam, omissis extremis, volensque dictum Fridericum in benedictione dulcedinis prævenire, ut reduceret tramites ejus ad lineam, et ut erroris ac devii fugata caligine eo libentius atque suavius veritatis posset semitam ingredi, quo per Apostolicæ benignitatis suffragium sentiret secum benignius, atque clementius fore actum, mandavit et fecit ipsum ab excommunicationis sententia, qua ligatus erat, absolvi certo modo, quem providi cautela consilii suadebat: et prosequendo debitum pastoralis officii, et charitatem etiam pii patris, benignas litteras et speciales nuntios suos ad memoratum Fredericum in insulam præfatam transmisit, inducens eumdem, ut ipse de devio, in quo eum falsitas erroris advexerat, ad rectum salutis ingressum de se prudenter converterel, et circa informationem prædicti tractatus suum animum rationabiliter inclinaret.

37. « Qui prædecessoris ejusdem exhortationibus acquiescens, quondam Hugonem de Empuriis marescallum, Fredericum de Incisa militem magistrum rationalem, et Bartholomæum de Insula judicem curiæ Frederici præfati ad eumdem prædecessorem transmisit cum certo procuratorio sufficienter instructos, super reformatione prætacta, et distinctis capitulis ejusdem Frederici noto sigillo sigillatis a tergo (quæ dictus prædecessor in Archivio Romanæ Ecclesiæ servari mandavit) continentibus supplicationem et reformationem pariter multorum, quæ series jam dicti tractatus pacis omiserat, et quæ minus provide deducta fuerant in eodem. Qui siquidem nuntii pro parte ejusdem Frederici eisdem prædecessori et Romanæ Ecclesiæ, prout in mandatis habebant, promiserunt solemniter et expresse, quod dictus Fredericus præfatam Siciliæ insulam cum insulis ei adjacentibus, omnibusque aliis prædictis juribus et pertinentiis suis in vita sua teneret, haberet et possideret ab eodem prædecessore sub eo ac Ecclesia memorata, et esset vassallus et censuarius ipsius Ecclesiæ pro illo jure, quod idem Fredericus in ipsa insula Siciliæ, dicta sua vita durante obtinebat: et ex tunc ejus nomine præfati nuntii promiserunt bona fide tenere sub annuo censu trium millium unciarum auri ad generale pondus regni Siciliæ in festo B. Petri, ubicumque Romanus Pontifex foret, eisdem Romano Pontifici et Romanæ Ecclesiæ per eumdem Fredericum, dum viveret, annis singulis solvendarum, et pro certo alio servitio, in dictis promissionibus tunc expresso, per dictum Fredericum eidem Ecclesiæ exhibendo: quod si per Fredericum prædictum, dum viveret, in præfati census trium millium unciarum foret suo termino a solutione cessatum, in illas spirituales et temporales pœnas Fredericus præfatus incideret, quæ in conventionibus initis inter Romanam Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum primum regem Siciliæ, in capitulo solutionis et cessationis census, servato ordine in eodem expresso capitulo, continentur. Pro quibus quidem recognitione et promissione prætactis efficacius roborandis præfati nuntii ejusdem nomine Frederici eisdem prædecessori et Romanæ Ecclesiæ pro illo jure, quod in ipsa insula Siciliæ cum prædictis juribus et pertinentiis suis idem Fredericus, sicut prædicitur, tunc fuerat habiturus ad vitam, ligium fecerunt homagium, et præstiterunt fidelitatis debitum juramentum.

38. « Promiserunt etiam præfati nuntii pro parte et nomine Frederici præfati eisdem prædecessori et Romanæ Ecclesiæ, quod idem Fredericus teneret et haberet inimicos eorumdem Romanorum Pontificum et Romanæ Ecclesiæ pro inimicis suis, et amicos eorum pro amicis haberet: quinimo præfatos inimicos Romani Pontificis et Ecclesiæ prædictorum ad ipsius Ecclesiæ mandatum intenderet persequi toto posse, et quod idem Fredericus restitueret et restitui faceret omnes Ecclesias prædictæ insulæ Siciliæ et aliarum insularum circumadjacentium, si forte tunc non restitutæ fuerant, plenarie et cum effectu ad omnia bona et jura ipsarum, in quorum possessione fuerant eo tempore, quo insula memorata Siciliæ contra dictum regem Carolum rebellarat, per quoscumque præfata bona et jura ablata et occupata fuissent vel essent, et etiam tunc detinerentur; nisi forte infra prædictum tempus aliqua justa alienatio per personas auctoritatem habentes inde juste et rationabiliter facta esset: et quod omnes prædictas Ecclesias et personas Ecclesiasticas Ecclesiarum ipsarum idem Fredericus libertatibus, privilegiis et immunitatibus a sacris canonibus eis concessis: et specialiter quod immunes essent a collectis et taliis, gaudere permitteret et faceret; et quod si aliqua dubietas vel contentio emergeret in præscripto tractatu passis vel circa ipsum idem prædecessor Bonifacius, seu successor ipsius Romanus Pontifex inde foret tanquam communis dominus cogniturus; eidem prædecessori humiliter supplicantes, ut cum Fredericus ipse secundum assertionem ipsorum ad dictorum prædecessoris et Romanæ Ecclesiæ mandata in spiritu sinceritatis integre ac devotionis interne rediisset, ac circa reformationem præfati tractatus pacis obedienter ac paterne descendisset, et obedienter in futurum dictorum prædecessoris et Ecclesiæ beneplacitis se disponeret coaptare, tractatum ipsum cum reformatione promissionum hujusmodi confirmare benigne de auctoritate Sedis Apostolicæ dignaretur.

39. « Idemque prædecessor præmissum tractatum, ad hoc ipsius regis Siciliæ accedente consensu, cum reformatione præscripta ex certa scientia confirmavit; ita quod per tractatum

ipsum reformationemque prætactam, et per hujusmodi confirmationem suam, ac dicti regis assensum, conventionibus ipsis initis inter Romanam Ecclesiam et præfatum Carolum primum, regem Siciliæ, quibus ipsum regnum Siciliæ et terra alia citra pharum prohibetur dividi, nullum præjudicium, mutilatio vel diminutio afferretur, quin præfato Frederico defuncto jam dicta insula Siciliæ cum insulis ei adjacentibus, omnibusque aliis præfatis juribus et pertinentiis suis ad unitatem, integritatem et soliditatem alterius partis dictæ terræ citra pharum positæ, sicut erat concessionis tempore factæ per Romanam Ecclesiam præfato quondam Carolo regi Siciliæ de regno et terra prædictis, et tempore motæ guerræ in insula prælibata Siciliæ, ipso jure, et sine aliquo facto hominis juxta dicti tractatus pacis seriem reverteretur; sicque liceret tunc prænominato regi Siciliæ et legitimis hæredibus suis dictam insulam Siciliæ cum insulis ei adjacentibus aliisque prædictis juribus et pertinentiis ejus ad integritatem et soliditatem prædictæ terræ alterius citra pharum, et unitatem totius regni Siciliæ auctoritate propria et sine jussu alicujus præsidentis seu judicis revocare, præfatis conventionibus inter Ecclesiam regemque prædictos habitis, ac tractatu pacis prædicto in sua permanentibus firmitate.

40. « Idem quoque prædecessor de fratrum suorum consilio et assensu declaravit expressius ac decrevit, quod nec per divisionem ipsam præfatæ insulæ Siciliæ a terra posita citra pharum, quæ per memoratam tenutam, quam Fredericus prædictus de ipsa insula Siciliæ tunc fuerat habiturus, in vita sua contingebat, nec per eamdem confirmationem prædecessoris ejusdem et reformationem prætactam, aut per dicti regis assensum vel distributionem et receptionem dictorum census et servitii, nec per nominationem dicti Frederici factam et faciendam, de titulo regis Trinacriæ, jus sibi aliquod acquireretur ultra vel præter tenutam ipsam, quam habiturus erat in vita sua juxta formam prælibati tractatus de insula Siciliæ memorata : specialiter exprimendo, quod per nominationem ipsam regis Trinacriæ honori regalis tituli, qui de toto regno Siciliæ ultra pharum et citra apud præfatum Carolum regem Siciliæ remanebat, quemque apud eum idem prædecessor remanere volebat, nullum in aliquo, etiam quantum ad vulgi labia, præjudicium afferetur : nec ex prædictis vel prædictorum aliquo eidem regi Siciliæ aut hæredibus suis ultra tempus possessionis et tenutæ præfatæ in proprietate, possessione ac jure ipsius insulæ Siciliæ et pertinentiis ejus, ad quantumcumque temporis spatium se dicti Frederici vota protenderet, generaretur dispendium seu præjudicium aliquod quoquo modo; cum possessio præfatæ insulæ Siciliæ et pertinentiarum ipsius (quam ex præmissis recognitione et præstatione homagii et juramento fidelitatis, tunc factis dictis prædecessori et Ecclesiæ pro parte Frederici præfati per nuntios sæpedictos, ac solutione census et præstatione servitii prædictorum faciendis in antea, ejusdem Frederici vita durante, idem prædecessor et Romana Ecclesia retinebat) prædicto regi Siciliæ et suis hæredibus tanquam directis et veris feudatariis Romani Pontificis et ejusdem Ecclesiæ specialiter afferret præsidium, et dicta possessio eis prodesset; nullaque per aliquos contra ipsos ex præfata possessione seu tenuta allegari posset præscriptio vel opponi.

41. « Sane in concessione ejusdem regni Siciliæ et dictæ terræ citra pharum, præfato Carolo I regi Siciliæ facta, super capitulo præstationis juramenti fidelitatis et ligii homagii Romano Pontifici faciendorum seu præstandorum, continetur expresse, quod idem Carolus rex Siciliæ verum et legitimum vassallagium faciens Ecclesiæ Romanæ pro regno prædicto, et tota terra, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ, civitate Beneventana cum toto territorio, districtibus et pertinentiis suis excepta, fidelis et obediens esset B. Petro et Romano Pontifici, etc. ut in juramenti capitulo continetur : et quod hujusmodi homagium ipse et hæredes sui facere et juramentum fidelitatis præstare secundum præscriptam formam, si Romanus Pontifex in Italia foret, infra sex menses; si vero cum extra Italiam esse contingeret, infra annum post dicti regni adeptum dominium, teneretur : et quod singulis successoribus et eidem Romanæ Ecclesiæ renovaret tam ipsum homagium, quam hujusmodi juramentum. Continetur etiam in dictis conventionibus, videlicet in præfato capitulo solutionis et cessationis census, quod ab eodem Carolo I rege pro toto generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri, ubicumque Romanus Pontifex esset, ipsi Romano Pontifici et Romanæ Ecclesiæ annis singulis solverentur. Si vero ipse vel sui in ipso regno hæredes quocumque termino non solverent integre censum ipsum, et expectati per duos menses, terminum ipsum immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfacerent, eo ipso forent excommunicationis sententia innodati : quod si secundo termino infra subsequentes duos menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolverent, totum regnum Siciliæ ac tota terra prædicta Ecclesiastico essent supposita interdicto. Si vero nec in tertio termino, nec infra duos menses proximos per plenam satisfactionem illius ejusdem census sibi ducerent consulendum, ita quod transactis eodem tertio termino et duobus proximo subsequentibus mensibus non esset de octo millibus unciarum hujusmodi primi termini ipsi Ecclesiæ integre satisfactum, ab eisdem regno et terra ipso jure caderent ex toto, et regnum ipsum et terra integre et libere reverterentur ad Romanam Ecclesiam prælibatam. Si autem

de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos tertium terminum, et duos subsequentes menses plenarie (non) satisfacerent, seu pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum simili modo in eorum solutione cessarent, vel illa non solverent, similes pœnas incurrerent, salvis aliis pœnis et processibus, quæ vel qui de jure inferri vel haberi possent per Romanum Pontificem in hoc casu. Dicti quoque nuntii ejusdem Frederici promiserunt, quod idem Fredericus hujusmodi capitula et omnia et singula contenta in prætactis conventionibus habitis inter eamdem Romanam Ecclesiam et præfatum Carolum I regem Siciliæ tam affirmative quam negative, seu in faciendo seu non faciendo consisterent, prout contingebant dictum Fredericum, et contingere poterant, tempore vitæ suæ compleret integre, et inviolabiliter observaret. De quibus omnibus et singulis, complendis integre et observandis inviolabiliter per Fridericum jam dictum, dicti nuntii, ad hæc plenam potestatem habentes, in animam ejusdem Friderici præstiterunt ad sancta Dei Evangelia juramentum.

42. « Porro, sicut nobis et fratribus nostris certum reddit indubia et notoria certitudo, idem Fredericus nec eidem prædecessori Joanni, dum vixit, nec nobis postquam divina providentia fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, juramentum fidelitatis præstitit, nec ligium homagium fecit juxta reformationem conventionis et capitula supradicta, nec etiam toto Apostolatus nostri, nec antea dicti Joannis prædecessoris tempore per multos annos præfatum censum trium millium unciarum, prout secundum præfatam reformationem, conventiones et capitula arctabatur, solvere curavit Ecclesiæ memoratæ, propter quæ eo ipso fuit excommunicationis vinculo innodatus, dictaque insula Ecclesiastico supposita interdicto; ac nihilominus ab omni jure et beneficio dictarum conventionum, et tenutæ dictæ insulæ et aliarum insularum sibi adjacentium ex toto cecidit ipso jure.

« Rursus Fridericus præfatus Ecclesiis ejusdem insulæ Siciliæ non restituit bona et jura earum, sicut illa habuerant et tenuerant ante tempus et tempore rebellionis præfatæ: sed dicta bona per se et alios sibi adhærentes occupavit, et occupata detinere præsumpsit usque ad obitus sui tempus, et alias contra privilegia, libertates et immunitates eorum, a sacris canonibus eis concessa, multa eisdem Ecclesiis gravamina irrogavit. Terram quoque regni ejusdem regis Roberti positam citra pharum, dum per adventum quondam Henrici Romanorum imperatoris ad partes Italiæ prosperioris et potentioris fortunæ arridere sibi sperasset auspicia, cum dicto Henrico, ejusdem Roberti regis publico inimico, inito et firmato conspirationis fœdere, invadere, ac civitatem Rhegii et nonnulla alia castra dicti regis, in confinibus Calabriæ ac terra, utique dicti regis posita citra pharum, constituta, insperato et inopinato hostili, quinimo insidioso congressu violenter occupare et detinere diutius occupata præsumpsit, pacem inter dictum Robertum regem et eum firmatam, et conventiones alias juramento vallatas, non absque reatu perjurii, temere violando.

43. « Ludovico quoque de Bavaria, hosti Dei et Ecclesiæ manifesto, ac per processus ejusdem prædecessoris Joannis pluribus et diversis excommunicationis sententiis cum suis participibus et fautoribus innodato, et de crimine hæresis et schismatis condemnato, tam in Urbe quam in diversis aliis partibus, prout notoria facti evidentia docuit, et fere notum reddidit toti mundo, publice adhærere; et ad eum, tunc morantem in Urbe, Petrum primogenitum suum cum non modico stolio galearum temere et damnabiliter destinare præsumpsit faciens per præfatum Petrum in ejus progressu, quem fecit ad Ludovicum præfatum, et regressu civitates, loca, et castra ejusdem Roberti regis, citra pharum consistentia, et nonnullas etiam alias civitates et loca terrarum ejusdem Romanæ Ecclesiæ hostiliter invadi, et per hominum cædes, spolia, rapinas atque incendia nequiter devastari : ex quibus pœnas et sententias in fautores, auxiliatores et valitores Ludovici præfati, et adhærentes eidem, vel sibi præstantes auxilium, consilium vel favorem per processus ejusdem Joannis prædecessoris, necnon in hæreticorum fautores, tam a sacris canonibus quam legibus promulgatas, noscitur incurrisse. Ex quibus etiam eumdem Fridericum contra reformationem et conventionem præfatas, juramento vallatas, publicos hostes dictæ Ecclesiæ non habuisse pro hostibus, sed amicis, et amicos ac devotos ejusdem Ecclesiæ pro inimicis habuisse, ostendit ex suorum operum evidentia manifeste : ex quarum etiam reformationis et conventionum, quæ juramenti vinculo fuerant roboratæ, violatione multiplici, ut præfertur idem Fredericus non solum fuit notatus infamia, verum etiam omni emolumento privatus, quod ex reformatione et conventionibus illis fuerat consecutus: quæ quidem omnia adeo sunt nobis et dictis fratribus nostris notoria, quod nulla possunt tergiversatione celari.

44. « Nec omittendum duximus, quinimo in exaggerationem suarum culparum providimus referendum, quod olim in promotionis nostræ primordiis ad pacem Apostolicæ dignitatis attendentes, ejusdem Frederici excessus et culpas, sine pœnitentiæ salutaris remedio per longa tempora continuatos, jugiter, novarum coacervatione culparum in divinæ majestatis offensam et ejusdem Ecclesiæ scandalum augumentari; ad Fredericum eumdem litteras nostras, ac venerabilem fratrem nostrum Bertrandum archiepiscopum Ebredunensem, virum utique providum et consilii maturitate pollentem, personaliter duximus destinandos; per easdem litteras præteritas suas offensas et culpas, et multas alias per succedentium

temporum decursiones prædictos graviores adjectas, tam in violatione pacis prædictæ reformatæ per Sedem eamdem, quam in fractione treguarum, per eumdem Joannem prædecessorem inter dictum Robertum regem et præfatum Fredericum indictarum (propter quod idem Fredericus excommunicationis sententiam in infringentes treguas ipsas per eumdem prædecessorem prolatam incurrerat, et prædicta insula Siciliæ et aliæ insulæ sibi adjacentes suppositæ fuerunt Ecclesiastico interdicto) non ad certiorationem ipsius, cum de culpis propriis esset certus, sed potius ad suorum recognitionem errorum, ejusque conversionem in melius, si forte cor ipsius tetigisset Dominus, reserantes : per hæc eum ad devotionem ejusdem Ecclesiæ et communionem fidelium et recognitionem dictorum excessuum et culparum revocare totis desideriis affectantes ; firmiterque etiam tunc sperantes, quod ipse per salubres monitiones et inductiones nostras, per dictas litteras et præfatum archiepiscopum paternæ dilectionis affectu efficaciter sibi factas deberet in hac parte per obedientiæ bonum et satisfactionis debitum Deum sibi exhibere propitium, placare eamdem Ecclesiam, ac saluti et honori suo salubriter providere ; adjiciendo in litteris supradictis, quod si hujusmodi monitionibus et exhortationibus paternis acquiesceret cum effectu, et de præmissis omnibus satisfactionem debitam nobis et eidem Ecclesiæ exhiberet, aperte cognosceret, nos, et dictam Ecclesiam adesse sibi, quantum cum Deo possemus, favoribus et auxiliis opportunis : alioquin pro firmo teneret, quod talia sustinere ulterius non possemus, quin procederemus debite contra eum, prout expediens videremus. Et licet dictus archiepiscopus eidem Frederico dictas litteras assignasset, ac nihilominus super reductione ipsius ad devotionem nostram et ejusdem Ecclesiæ, et communionem fidelium per satisfactionem prædictorum excessuum et culparum salubriter, quantum in eo fuit, consiliis, inductionibus et exhortationibus inducere laborasset ; idem tamen Fredericus hujusmodi monitis interioris hominis non præstans auditum, nullumque conversionis in melius votum ferens, nec pœnitens de commissis, sed voluntariam et obstinatam habens perseverantiam in similibus committendis, nonnullas frivolas excusationes prætendit, per quas nitebatur ostendere, sibi prædicta committere licuisse ; cujus excusationes fuisse dolosas, continuata ipsius inobedientia, ac indevotio et præmissorum incorrectio manifestant.

45. « Rursus Fredericus præfatus dictas reformationem et conventiones et contenta in eis et juramenta super iis præstita velut propriæ salutis oblitus, ducens penitus in contemptum, non absque nostro et ejusdem Ecclesiæ dictique Roberti regis præjudicio, sicut habet fide digna relatio, eumdem Petrum primogenitum suum de facto in regem dictæ insulæ coronavit. Nec his contentus, de dicta insula Siciliæ, cujus in vita sua duntaxat simplicem tenutam habebat, de facto testari, et in ea dictum Petrum hæredem instituere, et alias institutiones et substitutiones descendentium et collateralium suorum facere, sicut percepimus ex multorum insinuatione, præsumpsit ; nil aliud ex tali partu nequitiæ et testamenti reproba factione laturus, ut creditur, nisi ut eisdem Ecclesiæ et Roberto regi in posterum pareret objectus, et taliter seminato guerrarum incendio, eumdem Robertum regem et hæredes ipsius injustis bellorum commotionibus fatigaret : quamvis de dicta insula, utpote re aliena ac nostro et ejusdem Ecclesiæ, dictique Roberti regis nomine possessa, nulla testandi habuerit factionem. Quod quidem testamentum, si est ita ut præfertur, ex abundanti quatenus de facto processit, quoad dictam insulam Siciliæ et alias insulas adjacentes eidem, revocamus, annullamus et irritamus omnino, ipsumque decernimus, prout est, nullum, cassum, vacuum, irritum et inane.

46. « Nos igitur justitiam nostram et Ecclesiæ sponsæ nostræ nolentes negligere, qui alios in sua justitia confovemus ; ac attendentes, quod pœnæ prædictæ, quas, ut præfertur, idem Fredericus incurrit, non solum eumdem Fredericum, sed dictum Petrum ejus primogenitum propriis etiam iniquitatibus adversus eamdem Romanam Ecclesiam, ut præmittitur, perpetratis per eum ejusdem insulæ et aliarum insularum prædictarum omni emolumento privatos, aliosque natos et posteros ejus afficere dignoscuntur ; desiderantes quoque ad tanti executionem negotii tales deputare personas, quæ per circumspectionem providam, et providentiam circumspectam illius magnitudini debeant convenire, quæve ea, quæ ipsis per nos et Sedem committentur eamdem, studeant exsequi laudabiliter et prudenter ; ad vos, quos per familiarem notitiam nobiscum fidelitate probatos, et consilii maturitate discretos, et de quibus propterea in iis et aliis plenam et specialem in Domino fiduciam obtinemus, direximus oculos mentis nostræ. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad dictam insulam Siciliæ seu loca vicina, de quibus vobis expedire videtur, vos personaliter conferentes, cum prædicti excessus contumaciæ atque culpæ, adversus nos et eamdem Ecclesiam Romanam commissi, per publicam evidentiam eorumdem sint notorii, et nullius ope examinationis indigeant ; sed solum executionem pœnarum, quibus dicti Fredericus, Petrus et alii ejus hæredes propterea sunt affecti, exposcere dignoscantur ; eumdem Petrum et alios natos seu hæredes Frederici prælati auctoritate Apostolica declaretis a jure dictæ tenutæ omnique commodo et emolumento ipsius tenutæ ejusdem insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium ex præmissis tam in faciendo quam non faciendo commissis, ut clare superius enarratur, totaliter

cecidisse : dictamque insulam Siciliæ et alias insulas sibi adjacentes ex iis ad eamdem Romanam Ecclesiam fore reversas, et per consequens alteri parti terræ Siciliæ citra pharum redintegratas et consolidatas existere ipso jure, et ad dictum Robertum regem tanquam verum et directum feudatarium ejusdem Ecclesiæ pertinere : ac nihilominus eumdem Petrum et alios natos Frederici præfati, qui de facto post ejusdem Frederici obitum incubuerunt detentioni dictæ insulæ et aliarum insularum sibi adjacentium et incumbunt, dictasque insulas in dictorum Romanæ Ecclesiæ et Roberti regis Siciliæ damnum et præjudicium, et animarum suarum periculum detinent occupatas, auctoritate Apostolica, per vos, vel per alium, seu alios, si tute fieri poterit, personaliter vel per publicæ requisitionis edictum per vos solemniter præsente multitudine copiosa fidelium proponendum, diligenter et sollicite requiratis et inducatis auctoritate prædicta ; districtius præcipientes eisdem, quod prædictam Siciliæ et alias adjacentes insulas cum omnibus juribus ac pertinentiis earumdem præfato Roberto regi Siciliæ, tanquam vero et directo feudatario nostro et ejusdem Ecclesiæ, ac alii vel aliis ejus nuntiis, quod idem rex ad id duxerit deputandos, infra certum terminum peremptorium competentem, quem eisdem Petro et aliis natis ejusdem Frederici ad hoc duxeritis præfigendum, plene et integre restituant, et ea omnino dimittant, vel dimitti faciant, revocatis omnino et exclusis omnibus, per quos dictas insulas ac civitates, castra, fortelitia, et alia bona ipsarum faciunt detineri ; ipsa vacua, libera et ab omni impedimento penitus expedita prædictis nuntiis ejusdem regis Roberti totaliter dimittentes, nunquam ulterius dictam insulam Siciliæ, et alias insulas sibi adhærentes per se vel alios, directe vel indirecte, publice vel occulte occupaturi, vel ad eas præter voluntatem dictæ Romanæ Ecclesiæ reversuri ; sic quod idem Robertus rex ejusdem insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium, ac civitatum, castrorum, fortelitiorum et aliorum bonorum ipsarum possit libera, pacifica et plena possessione gaudere.

47. « Omnes insuper, qui eidem Petro, vel ipsius nato, aut fratribus suis, vel alicui eorumdem ratione dictæ insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium juramento tenentur fidelitatis adstricti, a juramento hujusmodi auctoritate Apostolica perpetuo absolvatis, ac firmiter inhibeatis eisdem, ne quisquam deinceps eisdem Petro et nato ac fratribus ratione juris cujuslibet dictæ insulæ vel insularum sibi adjacentium, cum nullum jus eis competat in eisdem, pareat vel intendat. Quod si præfati Petrus et alii fratres ejus nati ejusdem Frederici, ad hujusmodi requisitionem nostram infra prædictum terminum per vos præfigendum eisdem, præfatas Siciliæ et alias insulas ac civitates, castra et fortelitia ipsarum cum omnibus juribus et pertinentiis suis plene et integre non restituerint eidem Roberto regi, seu nuntio vel nuntiis ejus ; ipsaque vacua, libera et penitus expedita non dimiserint vel dimitti fecerint, revocatis et exclusis cunctis omnino, per quos detinentur prædicta ; præfatos Petrum et fratres ipsius, et omnes consiliarios, fautores, auxiliatores et valitores eorum, cujuscumque dignitatis, etiam si Pontificali, vel regali vel qualibet alia præfulgeant dignitate, et alias singulares personas dictæ insulæ, qui vel quæ facto, verbo, consensu, auxilio vel favore quocumque culpabiles fuerint in prædictis, excommunicationis sententia percellatis, a qua nullus præterquam in mortis articulo ab alio quam a Romano Pontifice, vel vobis seu vestrum altero possit absolutionis beneficium obtinere : et si aliquis de prædictis in mortis articulo a prædicta sententia fuerit absolutus, nisi postquam ad convalescentiam pervenerit, quamprimum commode poterit de iis, pro quibus excommunicationem incurrit, satisfecerit, in eamdem sententiam recidat ipso facto.

« Verum cum, crescente contumacia, pœna debeat augmentari, si præfati Petrus et fratres post decursum primum terminum, infra alium terminum competentem, quem sibi duxeritis præfigendum, in contumacia perstiterint supradicta ; contra eos et quoscumque alios, eis in dicta contumacia adhærentes seu faventes, vel præstantes auxilium, consilium vel favorem, cujuscumque status, ordinis, conditionis vel dignitatis extiterint, etiam si Pontificali aut quacumque alia dignitate fulgeant, ad pœnas alias spirituales et temporales, etiam privationis dignitatum Ecclesiasticarum et sæcularium, et feudorum et beneficiorum, quæ in dictis insulis obtinent, et inhabilitationis personarum et alias gravius, auctoritate Apostolica, qua plene vos in hac parte fungi volumus, procedatis sicut videritis expedire ; non obstantibus quibuscumque privilegiis, etc. Datum Avin. IV non. Julii, anno IV ».

48. Instructi sunt iidem internuntii amplissimis prærogativis, ut impositum munus cum dignitate gererent. Traducere etiam ad Roberti regis obsequium Trinacriæ populos blandis litteris nisus est Benedictus, pollicitus Robertum illos regia clementia complexurum, restituturum veterem libertatem, quæ in Sicilia Guillelmo II rege floruerat ; necnon sanctiones Honorii IV ad levanda onera populorum latas, instauratum iri. Conceptæque sunt eadem verborum formula ad Syracusanos, Agrigentinos, Panormitanos, Messanenses scriptæ litteræ. Adjungenda erat verbis armorum vis, ac Robertus rex florentissimam classem ad redigendos ad officium Trinacrios immiserat, cui Pontifex his verbis est pridie kal. Maii, gratulatus : « Accepimus quod tu justitiam tuam, quinimo S. R. E. cælestis auxilii virtute suffultus adversus indevotos Ecclesiæ et invasores ac detentores insulæ Siciliæ, ad eamdem Ecclesiam ac te et successores concessione ejusdem Ecclesiæ per-

tinentis, intendis viriliter prosequi et potenter ». Ut felicius gereretur ea expeditio, quam Carolus dux Dyrrachii, Roberti nepos, erat ducturus, concessit Pontifex, ut is princeps tum alii proceres ac tribuni portatili ara uterentur, in qua sacerdotes divinam rem peragerent. Adjunctum Dyrrachino Novellum e Baucio comitem narrat Jo. Villanus[1], sed tanto apparatui belli exitum non respondisse. Neque intestinarum dissensionum expers Neapolitanum regnum fuit, cum populi varias factiones sectarentur[2].

Concitare porro Petrum regem Aragonum ad inferendum Roberto regi bellum Jolanda Dœspina Græcorum despotæ vidua, annitente missoque oratore discordiam verbis in Robertum atrocibus incendere moliente; Pontifex, ut malo occurreret, Aragonium regem admonuit[3] ut inter Aragoniam et Siciliam stirpes fœdera arctissima inita fuerant, atque affinitatibus confirmata, ex quibus matrimoniis procreati erant principes, ac multæ utilitates in utrumque regnum redundarant; nec Siciliæ rex quidquam adversus Aragonios molitus unquam fuerat : coleret itaque Roberti amicitiam, nec perversis consiliis subornari se pateretur. Quibus litteris XVI kal. Septembris dies adscripta.

49. Fovendæ quoque publicæ pacis studio, cum belli discrimen inter Petrum Aragonum ac Jacobum Balearium reges immineret; vocabat enim Petrus Jacobum, ut Aragoniæ aulæ fiduciarium solemni ritu se profiteretur, Jacobus vero ab eo vehementer abhorrebat; Pontifex cum Petro rege egit[4] ut, diem Jacobo indicere ad recurrens S. Joannis Baptistæ Natale festum insequentis anni vel ipsius Petri accessum ad Sedem Apostolicam ad clientis nimirum officia Sardiniæ et Corsicæ beneficio Romanæ Ecclesiæ acceptarum nomine præstanda differret; cum maxime necessarium esset, ut Jacobus adversus Garporum regem, magnos bellicos apparatus instruentem, se compararet.

« Petro regi Aragonum illustri.

« Qualiter immanis hostis ille Catholicæ fidei, rex Garporum videlicet, ad regnorum Hispaniarum exterminium et confusionem aspirans, se, ut habet rumor implacidus et infestus, ad invadendum et occupandum regnum Majoricarum et insulas adjacentes, in quibus viget cultus ejusdem fidei, conflatis viribus disposuerit et disponat, excellentiam tuam, fili charissime, credimus non latere. Cum autem charissimum in Christo filium nostrum Jacobum regem Majoricarum illustrem ad resistendum hostis prædicti malitiæ, regnumque suum in manu forti, sicut opus fuerit, defendendum multos, laboriosos et sumptuosos facere oporteat, ut intelleximus, apparatus; magnificentiam regiam attentius deprecamur, quatenus præmissis, quæ non solum te, fili dilectissime, regnaque tua, quin etiam reges alios Hispaniarum dignoscuntur contingere, consideranter attentis, a citatione seu vocatione dicti regis Majoricarum, quam ad certum terminum fecisse occasione quarumdam recognitionum diceris, absque tui et sui juris præjudicio usque ad instans festum Nativitatis B. Joannis Baptistæ, vel quousque ad nostram veniens præsentiam nobiscum (qui super hoc ut inter te et ipsum unitatis et pacis fœdera, sicut exigunt jura sanguinis, remaneant solida, partes nostras interponemus) libenter colloquium habueris et tractatum, sic prompte et benevole velis, pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia suspendere vel differre, quod dictus rex non impediatur super apparatu prædicto; nec scintilla discordiæ, quæ utrique periculosa esset, præsertim his temporibus, valeat quomodolibet suboriri. Dat Avin. XII kal. Januarii, anno IV ».

50. *Pontificis in conciliandis Hispanis studia, in avertendo ab adulterio rege Castellæ monita.* — Ut Petrum regem facilius ad sua adduceret vota Benedictus, proceres Aragonios, ad quos regni consilia referebantur, Petrum scilicet principem comitem Ripacurtiæ regis patruum, ac Petrum Cæsaraugustanum, et Arnaldum Tarraconensem archiepiscopos rogavit[1], ut suam apud regem auctoritatem adhiberent. Erumpebat enim ea inter reges controversia in bellum, in qua sequenti anno sopienda Pontificem occupatum videbimus, ut rei Christianæ in grave discrimen adductæ consuleret. Albohacenus enim rex Marrochitanus cum rege Granatensi ad invadendas Hispanias bello se comparabat. Augebat Barbarorum animos Christianorum dissensio, pacata namque omnino non erat Aragonia, et Castellæ ac Lusitaniæ reges acriter dissidebant : ad quos conciliandos missus anno superiori fuerat Bernardus Rutenensis episcopus A. S. N. adeoque apud eos perfecit[2], ut induciæ primum inter reges feliciter initæ fuerint ad Natalitia Domini, de quo certior factus Pontifex Alfonso Castellæ regi est gratulatus[3] : ejus vero socerum Alfonsum Lusitaniæ regem est adhortatus[4] ut inducias servaret, seque compararet ad pacem firmandam : « Sic te, inquit[5], fili benedictionis et gratiæ, super iis habiturus, quod merito rex dici debeas pacificus; et illam beatitudinem, quam veritas repromittit pacificis sub nomine Dei filii merearis.

51. Concitarat Lusitanum ad id bellum justa indignatio, generum regem Castellæ, habita ludibrio regina Maria, pellicem Gusmaniam habuisse in deliciis, et ad regium pœne fastigium evexisse. Ut itaque e voluptatum cœno Castellanum extraheret Pontifex, hisce litteris[6] proposuit illi ob oculos quantum dedecus sibi eo adulterio apud

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 78 et alii. — [2] Ibid. c. 79. — [3] Tom. IV. Ep. secr. CCLXXXIII. — [4] Ibid. Ep. secr. CDL.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CDLI, CDLII, CDLIII. — [2] Ep. CXXV, CXCV, CCCXXI. — [3] Ep. secr. CXC. — [4] Ep. secr. CXCI. — [5] Ibid. — [6] Ep. secr. CXCVI.

homines pareret, quantum divinam læderet majestatem, in quanta denique pericula se ac regnum conjiceret.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Sane, fili dilectissime, dolemus super te graviter; et afflicta præ angustia paterna viscera commoventur, dum te qui, sicut titulus exigit regiæ dignitatis, tam teipsum quam tuos subditos regere imperio rationis teneris et debes, ipsa succumbit ratio, seque non sine dispendiosis periculis subjicit voluptati, cum illam mulierem publice tenes concubinam et adulteram, et ei adhæres impudice, charissima in Christo filia nostra... regina uxore tua legitima derelicta quodammodo, et contempta. Utinam, fili amantissime, regalis circumspectio diligenter attenderet, et revolveret apertis rationis oculis intra præcordia mentis suæ, quam graviter regem æternum, cujus gratia solium regiæ dignitatis obtines, ex præmissis offenderis et offendis; quantamque maculam posueris in tui nominis gloria, detrahendo non modicum famæ tuæ longe lateque per orbem diffusæ, quam facis labiis obloquentium, proh dolor! plusquam posset forsan credere tua sublimitas, lacerari. Nam, etsi de quocumque Catholico, quantumcumque in statu infimo constituto, per reatum adulterii dehonestante matrimonium a Domino institutum, irritetur Altissimus merito, de persona tamen sublimi, populis præsidente, provocatur vehementius non indigne, cum peccatum illius redditur manifestius pluribus, qui exinde ad damnationis præcipitium impelluntur. Quid autem exinde vulgus non solum in regnis et terris tuæ ditioni subjectis, sed ubique per orbem de te clamet, attende, fili, quæsumus; et considera diligenter, si vox communis, quæ tantum regem vociferat publicum adulterum, et famæ claritatem obfuscat nominis regii, dulcis vel amara esse debeant in auribus cordis tui, cum non solum subditos inficit, sed hostibus fidei Catholicæ tuis prædictis regnis et terris vicinis materiam deridendi et contemnendi, proh dolor! tribuat, sicut intelleximus, legem Dei.

« Nec esse in hac parte credimus tuis rectis considerationibus omittendum, sed tibi potius terribiliter formidandum, quod quamvis divina pietas, quæ omnes quærit salvos fieri, et neminem vult perire, ad pœnitentiam diutius peccatores exspectet; quandoque tamen, cum demum converti renuunt, jugiter post sua peccata currentes, eos punit in quo peccaverunt, condignæ ultionis judicium exercendo. Unde visum et auditum est alias, quod magnates in tali perseverantes peccato, prole legitima Dei justo judicio privabantur. Colligi autem et ad memoriam reduci satis potest de facili, quot et quanta dispendiosa et perniciosa pericula propter bastardos in illis partibus retroactis temporibus contigerunt. Rogamus igitur, etc. » addit preces, ut reginam Mariam conjugali amore prosequatur, atque honorifice tractet. « Dat. Avin. IV id. Junii, anno IV ».

52. *Parens monitis, regi Lusitano fœdere junctus, arma in Barbaros vertere meditatur.* — Parere Apostolicis monitis visus est rex Castellæ, ac Benedicto ad jungendum cum rege Lusitano socero fœdus paratissimum se exhibuit, atque arma in Barbaros vertere decrevisse significavit; quem Pontifex ad bellum strenue adversus Saracenos, qui ex ipsius discordiis insolescebant, instruendum hisce litteris incendit [1]:

« Benedictus, etc. Alfonso regi Castellæ.

« Fili charissime, quia respondendo exhortationibus et monitis nostris salubribus, de fonte charitatis, qua te velut benedictionis et gratiæ filium prosequimur, utique manantibus, ut ad reformanda pacis et unitatis fœdera cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso rege Portugalliæ illustri tecum, hostis humani generis procurante malitia, dissidente, regium animum inclinares, venerabilis fratris nostri Bernardi episcopi Rutenensis Apostolicæ Sedis nuntii, ad partes illas per nos propter hoc specialiter destinati, persuasionibus et inductionibus benigne acquiescendo, super his prudenter et devote regia serenitas per litteras prædictas obtulit se, sicut treugas cum rege præfato (nimirum Lusitano) exhortationibus nostris obtemperando inierat, ad hujusmodi pacis et concordiæ tractatum adeo prompte ac benevole condescendere rationabilem et decentem, quod merito possemus cognoscere qualiter tu, fili dilectissime, rex esse vis et vocari pacificus, tuæque vires potentiæ adversus Agarenos inimicos fidei Catholicæ desideras exercere; nos ex his exultantes in Domino, et ei, qui cor tuum rore suæ perfudit gratiæ, sic illustrare dignatus est mentem tuam, laudis jubilum exsolventes; et exinde nihilominus magnitudinem regiam laudum et commendationum præconiis extollentes, regalem celsitudinem rogamus attentius in Domino et hortamur, quatenus rectum hujusmodi conceptum et a Domino inspiratum spiritum sic accendas, quod currus præsumptuosi fastus et superbiæ, quem prætextu dicti dissidii ascendisse creduntur infideles prædicti, Christianorum sitientes sanguinem, et ad tuum et regis præfati exterminium aspirantes, non solum deprimatur, sed potius per tuam et memorati regis potentiam, invicem reformata concordia, dilaceretur penitus et frangatur, et in illis partibus per tua gesta magnifica dilatetur cultus fidei orthodoxæ, ut sicut claræ memoriæ progenitorum tuorum clarum nomen tuum exaltetur in gentibus, et tandem in retributione justorum coronam regni merearis percipere sempiterni. Dat Avin. IV non. Octobris, anno IV ». Scriptis eodem die ad Alfonsum regem Lusitaniæ litteris ipsum hortatus est [2], ut cum genero firmam pacem sanciret, ac tum reginam Beatri-

[1] Tom. IV. Ep. secr. CCCXXII. — [2] Ibid. Ep. secr. CCCXXIV

cem [1] pluresque proceres [2], ut in id summo studio incumberent, rogavit, iterumque anni exitu utrique regi acriores stimulos ad fœdus illud optatum redintegrandum, armaque socialia in Barbaros imminentes conjungenda auctor extitit [3]. Et quidem feliciter inter Petrum Aragonum, Alfonsum Lusitanum, Alfonsumque Castellanum reges percussum ad retundendos Saracenos fœdus, Surita testatur [4] : qua de re sequenti anno sermo recurret. Bernardus vero episcopus Rutenensis, cujus industria strenue in tanto opere desudarat, cardinalitia purpura, ut dicetur, extremo hoc anno ornatus est [5].

53. Neque externis modo bellis cum finitimis Christianis regibus finem posuit Castellæ rex imminentium Barbarorum metu, sed intestinas etiam dissensiones pacare studuit, Joannemque Manuelis principis filium in gratiam admisit, auxitque honoribus. Cui Benedictus gloriosum victoriæ genus in vincendo clementia hoste retulisse, est gratulatus [6] : « Tu, inquit, quidem prudenter considerans et attendens, quod per clementiam vincere gloriosum victoriæ genus in principibus reputatur, dilectum filium nobilem virum Joannem Manuelis natum recolendæ memoriæ Manuelis infantis, qui dudum satore discordiæ, humanæ quietis et salutis æmulo procurante, a gratia regia separatus, te plerumque graviter offenderat; ad gratiam hujusmodi per viam benignitatis et mansuetudinis, remissis clementer culpis et offensis præteritis, et expulsis de corde regio rancorum odiis revocasti, eum ad tua benignius obsequia nihilominus admittendo. Hæc siquidem a rege supremo, qui suam omnipotentiam parcendo et miserando maxime manifestat, tibi, dilectissime, inspirata divinitus, ad illius cedant beneplacitum, tuique commodi, famæ, et honoris augmentum, etc. Datum Avin. XV kal. Septembris, anno IV ». Hactenus de turbis Hispanicis : jam funesta Anglorum et Francorum bella aggrediamur.

54. *De Anglico in Galliis imminente bello, Philippum per litteras paterne hortatur papa, regibus pacem amplectendam suadet.* — Ad discutienda imminentia rei Christianæ luctuosissima mala Benedictus superiori anno Petrum Hispanum, et Bernardum e Monte Faventio cardinales ad Francorum et Anglorum reges conciliandos transmiserat : cumque Philippus rex se ad pacem redintegrandam paratum offerret, circa hujus anni initia in Angliam navigarunt; quibus de felici trajectu Pontifex gratulatus est [7]. At aversos a pacis consiliis Anglos reperere. Queritur Walsingamus [8], ipsos Francorum magis studuisse quam Anglorum regi atque in præsulum conventu Cantuariensem archiepiscopum iis se opposuisse : deinde disseminatum in Anglia rumorem, Eduardum in Gallicum sceptrum potiora quam Philippum jura contendere : ferturque eam Eduardi animo ambitionem infudisse transfugam Robertum Atrebatensem. Subornarunt [1] mox Angli Flandros, pulsusque est Ludovicus comes a Jacobo Artevelda, qui tyrannidem arripuit. Concitato in rebellionem adversus Philippum regem Belgio, atque Germania [2] ad conspirationem magna vi auri adducta, cum Ludovicus Bavarus ad principes magis commovendos, præter Anglorum ingentia proposita stipendia, in pluribus solemnibus conventibus jactaret, se Francorum regis invidia ab Ecclesiæ gratia repulsum, imperii jura ab eo occupata, armisque vindicanda, nec bello discessurum [3] nisi in Gallias victor irrupisset, Eduardus [4] rex vigesimo secundo Julii Antuerpiam trecentarum navium classe vectus, plurimoque auro atque amplissimo exercitu instructus applicuit.

55. Audito ejus adventu Benedictus cum bellum atrox Galliæ imminere prospiceret, Philippum regem ad divinum implorandum præsidium excitavit, atque adeo ad adipiscendam divini Numinis gratiam ac tollenda omnia, quæ illius læderent majestatem ; pacandam conscientiam, ne intus bellum gereret, absistendum ab Ecclesiasticorum et inopum oppressione, denique ut pacis vel induciarum honestas leges admitteret, consuluit [5]; cum enim in eo bello plurimus sanguis Christianus spargendus esset, coram divino tribunali atque etiam apud homines ab omni illius effusi crimine purus appareret; ne spem in virium potentia, sed in divina virtute collocaret; se vero cum universa Ecclesia Deo preces pro ipso porrecturum :

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Non sine mentis amaritudine doloreque cordis audimus nimio, qualiter tui, fili charissime, hostes et æmuli ad tuam et regni tui offensionem, conglobatis et multitudine magna viribus, se disponunt. Sane quia nescitur quo Dei occulto judicio hujusmodi procellarum et turbinum tempestates insurgunt, ad eum, qui dormiens in mari discipulorum mergi timentium precibus excitatus imperavit marinis intumescentibus fluctibus, et ejus imperio facta tranquillitate prospera quieverunt, esse cum sinceritate devotionis et fidei credimus principaliter recurrendum, ut ipse, qui pacis est auctor et humanæ salutis amator, si forsan provocatus peccatis extiterit, suam misericorditer indignationem advertens, procellosos dissensionum et guerrarum turbines in auram optatæ pacis et tranquillitatis convertat. Ut autem preces effundendæ super iis ante thronum divinæ clementiæ offerantur confidentius, et pro te, fili dilectissime, regnoque prædicto exaudibiliores in auribus Altissimi possint credi, magnitudini regiæ paternis et charitativis affectibus suademus, ut in domo propriæ

[1] Tom. IV. Ep. secr. CCCXXVI. — [2] Ep CCCXXIII, CCCXXV, CCCXXVII. — [3] Ep. CDXLVIII, CDXLIX. — [4] Sur. l. VII. c. 46. — [5] Tom. IV. Ep. secr CDXLIV. — [6] Ibid. Ep. CCLXXXIV. — [7] Ep. sec. CCXLIX. — [8] Walsing. in Ypodig. Neustr.

[1] Jo Vill. l. XI. c. 82. Walsing. ubi sup. Paul. Æmil. Meyer. l. XII. Frossar. l. I et alii. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CXXX. — [3] Ibid. — [4] Jo. Vill. l. XI. c. 83 Frossar Meyer. Walsing. Paul. Æmil. ubi sup. et alii. — [5] Tom. IV. Ep. secr. CCLXXII.

conscientiæ pacem stabilias et confirmes, ne remorsus peccati alicujus divinæ majestatis oculos offendentis, eam aggravet, vel bellum in ea tibi moveat intestinum. Et quia Ecclesiarum et personarum tam Ecclesiasticarum quam sæcularium, maxime pauperum, oppressiones indebitæ Deum offendunt proculdubio graviter eum, qui justitiam, misericordiam et veritatem diligit; ad iracundiam nihilominus provocando, videat et circumspiciat, quæsumus, regalis providentia diligenter, si per se aut ejus officiales et ministros in regno eodem oppressiones hujusmodi sint illatæ, et eis, quos oppressos minus juste repererit, sic pie, misericorditer et benigne provideri de remedio faciat opportuno, quod placato Domino, cujus oculis nuda et aperta sunt omnia, gratiam et benedictionem divinam assequi merearis uberius non indigne.

56. « Rursus admodum expediens, considerata præsentis qualitate temporis, existimatur, quod si pacis vel treguarum tractatus, aut earum seu alterius ipsarum finales offerantur effectus, qui rationabiles vel tolerabiles reputentur, celsitudo non respuat regia, nec similes etiam offerre, sicut fuerit opportunum, omittat, ut te, fili, velle vitare innoxii effusionem sanguinis, et amplecti pacem, charitatem et concordiam per hæc evidentius attesteris, et ejusdem pacis dulcedine, si eam Dominus dederit, spiritualiter et temporaliter perfruaris ; alias autem, cum per te non steterit, habearis merito in conspectu Dei et hominum excusatus. Demum vero, ponent ante oculos mentis tuæ, quod in exercitus multitudine non est victoria, sed de cælo fortitudo consistit, et quibus vult, cum paucis etiam Dominus victoriam impertitur, non in tua et tuorum potentia, sed in Dei virtute confidas, anchoram spei et fiduciæ tuæ, agendo tamen magnanimiter et viriliter, in eo semper ponens. Speramus igitur in Domino, quod si hujusmodi monitis et persuasionibus nostris, de fonte charitatis utique prodeuntibus, acquieveris effectualiter in hac parte, ipse qui cor contritum et humiliatum non despicit, sed potius elevat et exaltat, tibi præsidiis opportunis propitius super tuis agendis assistet ; maxime cum ab hostibus fidei, et sanctæ matris Ecclesiæ rebellibus impugneris. Nos quoque, qui tuam et regni prædicti salutem et statum prosperum appetimus, preces devotas super præmissis cum sancta Dei Ecclesia effundimus et etiam effundemus, prompti quantum cum divino beneplacito ac honore Dei et Ecclesiæ poterimus, ad ea, quæ tuum et regni prædicti commodum respicient et honorem. Dat. Avinione V id. Augusti, anno IV ».

57. Incubuit eo majori ardore Benedictus ad tentandam inter Francorum et Anglorum reges concordiam, quo ii ad pugnam instructi procurrebant ; Philippo enim atque Eduardo gravissimis litteris, quibus adjecta X kalend. Augusti dies, datis, proposuit ob oculos, quam nefarium et horrendum esset, Christi Domini sanguine redemptos homines in mutuas cædes consurgere : cum maxime sanguine essent conjunctissimi. Tum subjicit in litteris Philippo missis : « Videbitur nobis, quod multum tibi et dicto regi ac utriusque regno foret expediens, si per te pro parte tua aliqua vel aliquæ sufficientes eligerentur personæ et per dictum regem Anglorum similiter personæ assumerentur idoneæ, potestatem habentes, inter te et dictum regem exortas controversias et discordias providis et salubribus consiliis terminandi » ; quæ etiam ad regem Anglorum monita scripta sunt. Urgebant illum pacis tractatum cardinales legati Petrus tit. S. Praxedis presbyter, et Bertrandus S. Mariæ in Aquiro diaconus cardinales [1] jussu Pontificio [2] : quibus demum imperia data [3] X kal. Decembris, ut cum concordiæ ex eo tractatu oriundæ spes evanesceret, proponerent utrique regi Pontificem componendæ controversiæ provinciam admissurum. « Quia, inquit, reformatio pacis inter reges præfatos mutuæ non solum regibus ipsis ac eorum regnis et subditis, sed toti Christianitati multipliciter accommoda, insidet admodum cordi nostro, et eam intensis et ardentibus desideriis affectantes, devotis et instantibus precibus a Domino postulamus : pro ea non respueremus anxios et intolerabiles etiam subire labores : propter quod præmissis vobis alias scriptis, ut præfertur, non obstantibus, nos cum illius auxilio, qui vera pax est, suscepturos labores hujusmodi si, quando et prout honori nostro et Ecclesiæ, ac vobis, et negotio, de quo agitur, expedire prævia deliberatione cognoveritis, offeratis. Dat. Avin. XV kal. Decembris, anno IV ».

58. Desudarunt cardinales nuntii pro conjungendo inter reges fœdere in conventu Atrebatensi, de quo meminit Meyerus [4], atque a Philippo rege archiepiscopum Rothomagensem, Lingonensem et Bellovacensem episcopos missos addit : ab Eduardo vero Cantuariensem archiepiscopum, ac Lincolniensem et Dunelmensem episcopos, præfuisseque cardinales legatos ; nec tamen pacem conciliari potuisse : neque enim ignobilia Aquitaniæ oppida Anglum, sed nobiles provincias repetiisse ferunt.

59. *Eduardum in Germaniam profectum tituli vicarii Cæsarei a Bavaro accepti Benedictus per Epistolam arguit; per aliam Leodienses monet, ut ad refellendos Ludovici impetus cum aliis episcopis imperii societatem ineant.* — Quod ad Eduardi in Germaniam ex litteris Pontificiis profectionem attinet; Joannes Villanus ac plerique auctores testantur [5] eo se contulisse, ut a Ludovico Bavaro vicariatum, ut vocant, imperii, excepta Italia, acciperet ; idque etiam increpatoriæ ad Eduardum datæ litteræ demonstrant [6], quibus

[1] Tom. IV. Ep. secr. CCLXXI. — [2] Ibid. Ep. secr CCCXI. — [3] Ibid. Ep. CCCXCIX. — [4] Meyer. Hist. Flan. l. XII. — [5] Joan. Vill. l. XI. c. 83. in Chr. Gest. Bened. apud Bosq. Thom. Walsing. Paul. Æmil. in Phil. IV. Frossard. Hist. l. I. Meyer. l. XII. — [6] Tom. IV. Ep. secr. CCCLXXX

illum objurgat Benedictus eo nefario facinore et regiam obscurasse dignitatem, et censuris Ecclesiasticis aliisque pœnis gravissimis se irretiisse : Ludovicum Bavarum invasorem esse imperii, neque ulla in eo jura obtinere; ac licet ut ab impio fœdere discederet, admonitus jamdiu antea fuisset, Apostolica tamen jussa protrivisse. Jactas præterea de nimio in regem Francorum studio querelas refringit, hortaturque ut titulum vicarii regio indignum fastigio deponat : ac denique, ni paternis monitis morem gesserit, severitatem in eum ex officii religione se districturum :

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Dudum te, fili charissime, clara imitari vestigia progenitorum tuorum regum Angliæ, qui erga Deum et sacrosanctam Romanam Ecclesiam, velut peculiares ejus alumni et devoti filii, plenitudine devotionis et fidei claruerunt, tuæque splendorem prosapiæ a quovis obfuscatione nebulosi contagii præservari, eamque in te prælucere clarius cupientes; ex paternæ charitatis et dilectionis affectu, quo te statumque tuum prosequimur, nostras tuæ celsitudini litteras direxisse meminimus, inter cætera recensentes, qualiter excessus per nobilem virum Ludovicum de Bavaria, olim ut asserebatur, discorditer in regem Romanorum electum, adversus Deum et eamdem Romanam Ecclesiam, ac felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum per coacervationem multiplicium et atrocium offensarum nequiter perpetrati, tuum præterisse nequibant auditum : quos, velut toti mundo notorios, non omnes, cum longa et prolixa nimis eorum narratio extitisset, sed ex eis aliquos in eisdem litteris providimus, ut sequitur, recitandos.

« Idem namque Ludovicus contra processus prædecessoris ejusdem et inhibitiones ipsius de consilio fratrum suorum ejusdem Romanæ Ecclesiæ cardinalium factos et habitos diversas spirituales et temporales pœnas et sententias continentes, intravit Italiam et nonnullos hæreticos, de hæresi publice et notorie condemnatos in consortium publicæ participationis admisit, tenens et asserens hæreses manifestas, ac fovendo secumque tenendo hæreticos publice dogmatizantes prædictarum hæresum detestabiles et horrendos errores; hæretica quoque dogmata scienter imo potius dementer approbans, et in evidentiam approbationis hujusmodi ea per diversas litteras suo noto sigillo munitas deduxit in aliorum publicam notionem. Sibi etiam nomen imperiale postmodum usurpare, et administrare jura imperii in eadem Italia et Alamannia contra processus et prohibitiones prædictos detestabili temeritate præsumpsit, ex iis, præter pœnas alias, excommunicationis et anathematis sententias incurrendo.

60. « Et tandem ausus ausibus, et excessus accumulando excessibus, se conferre non expavit ad Urbem, ubi in illam nequitiæ prorupit insaniam, ut meditatus Urbi et orbi universalis schismatis suscitare dispendium, quemdam hypocritam, diabolicæ præsumptionis virum, nomine Petrum de Corbaria, velut abominationis horrendæ simulacrum in Apostolica Sede pro Romano Pontifice statuere moliretur, idque quantum in eo fuit, produxit in actum, et cum fuit veneratus ut papam; consecrationemque, imo verius execrationem, ac diadema imperiale de facto recepit ibidem, ut de multis aliis insanis processibus, quinimo detestandis excessibus, per eosdem Ludovicum et Petrum præsumptione perpetratis hæretica, taceatur. Propter quæ dictus prædecessor præfatum Ludovicum fore a Domino denuntiavit omni dignitate et honore privatum, et ipse in eum, tantarum hæresum et schismatum maculis irretitum, exerens gladium Apostolicæ potestatis, eumque cum omnibus, qui adhærerent eidem, vel præstarent auxilium, consilium vel favorem, seu pro Romanorum rege aut imperatore scienter haberent, tenerent vel nominarent eumdem, non solum excommunicationis et anathematis, sed etiam alias pœnas et sententias, tanquam in fautores, auxiliatores et valitores hæretici et schismatici promulgavit et a jure declaravit prolatas, sicut in diversis processibus, per præfatum prædecessorem habitis, seriosius continetur. Super quibus quidem pœnis, quantumcumque per ipsum Ludovicum promeritis, et in eum justo Ecclesiæ judicio promulgatis, si vere pœnitens se habilitasset ad gratiam, benignam reperisset eamdem Ecclesiam, quæ ipsum tanquam filium prodigum, de longinquo redeuntem ad suum gremium, apertis brachiis recepisset, immolatura pro eo in ubertate divinæ laudis vitulum saginatum.

61. « Rursus adjecimus in litteris supradictis quod quanquam tam prædictorum excessuum quam eorumdem processuum per dictum prædecessorem contra dictum Ludovicum, exigente justitia, postmodum habitorum, notitiam habuissemus et etiam habeamus, ut tamen ipsum a peccatorum nexibus liberatum de faucibus sempiternæ mortis possemus eripere, postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, diversos nuntios ejus diversis vicibus et temporibus ad nos missos receperamus benigne, ac pro reconciliatione ipsius per fructum veræ pœnitentiæ promovenda, prolocutiones varias habueramus cum eis, et tunc pendebat etiam ad proloquendum ulterius terminus assignatus : in quo proculdubio per nos non stetit, quominus ulterius fuerit super negotio reconciliationis ejusdem processum.

62. « Quare, fili dilectissime, serenitatem tuam requirendam tunc duximus per easdem litteras et rogandam, ut prudenter advertens, et in scrutinium internæ considerationis adducens gravitatem pœnarum, in quas inciderant, et sententias quas incurrerent; quantisque se periculis et discriminibus implicarent, qui præfato Ludovico, sic publice et notorie de pravitatibus hæresis, et sic

odiosi toti Christianitati schismatis condemnato, antequam reconciliationis gratiam ejusdem Ecclesiæ meruisset, participare præsumerent sibique impenderent consilium, auxilium vel favorem, vel sibi tanquam imperatori aut regi Romanorum reverentiæ cultum seu titulum regalis vel imperialis nominis assignarent scienter ; a cujuslibet participationis fœdere contrahendo cum ipso, et exhibitione reverentiæ et honoris sibi tanquam regi vel imperatori, quousque dictus Ludovicus reconciliationis ejusdem Ecclesiæ meruisset gratiam obtinere, penitus te retrahere et totaliter asbtinere curares, ut tibi famæ integritas et illibata tui generis claritas servarentur.

63. « Cum autem rumor implacidus admodum et infestus ad nos perduxerit his diebus, quod tu, fili, requisitionibus et rogaminibus nostris hujusmodi, utique salubribus et de fonte prodeuntibus charitatis, non sine detrimento tuæ salutis, et famæ (quod dolentes referimus) obauditis, non solum cum prædicto nondum eidem reconciliato Ecclesiæ, nec a pœnis et sententiis, quibus propter præmissa et alia multa gravia commissa per ipsum implicatus esse noscitur, liberato ; nec etiam processibus sæpefati prædecessoris, per quos, ut præmittitur, adversus omnes et singulos cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, conditionis vel status, etiam si Pontificali, regali vel quacumque alia Ecclesiastica seu mundana dignitate fulgerent, præfato Ludovico adhærentes, seu præstantes directe vel indirecte, publice vel occulte consilium, auxilium vel favorem, vel sibi tanquam imperatori aut regi Romanorum reverentiam exhibentes seu titulum regalis vel imperialis nominis assignantes seu adscribentes, graves spirituales et temporales pœnæ ac sententiæ infliguntur, nequaquam relaxatis, imo in sui roboris efficacia perdurantibus, participationis confœderationes inire, sibique adhærere, ac præstare favorem, consilium et auxilium præsumpsisti : imo (quod perniciosius, proh dolor ! et damnabilius noscitur existere) si veritas relatibus suffragetur, vicariatus officium per totam Alamanniam et Germaniam, ac universas et singulas earum provincias sive partes, ab eodem Ludovico, sub imperialis nominis titulo, ut asseritur, suscepisti de facto, cum idem Ludovicus nec rex nec imperator sit, ut præfertur. Cujus prætextu nonnullis prælatis Ecclesiarum et personis Ecclesiasticis in terris imperii constitutis, ac in nostra et Ecclesiæ memoratæ devotione ac fidelitate debitis persistentibus, sub pœnis gravibus per tuas eis litteras comminatis, mandasse diceris, et districtius injunxisse, ut ad te tanquam ejusdem Ludovici in Alamannia et Germania et partibus supradictis vicarium, audituri sententiarum et judiciorum ipsius Ludovici, tuorumque mandatorum recitationem, ac præstituri eidem Ludovico vel tibi ejus nomine recognitiones, et homagia de terris, bonis et juribus, quæ tenent ab imperio, convenirent.

64. « De te igitur, fili, ubi sit tua tuorumque consiliariorum prudentia, ex eo præsertim non sufficimus admirari, quod cum tu, sicut audivimus, pro illorum repetitione jurium, quæ ad te asseris pertinere, non sine grandium personarum periculis, ac expensarum et sumptuum profluviis, peregrinari ad partes Alamanniæ curaveris, et multos super hoc feceris apparatus ; nunc spretis dictis ejusdem prædecessoris nostri processibus, ac deductis damnabiliter in contemptum, pœnis et sententiis supradictis, quibus te manifeste, si quæ nobis referuntur vera sunt, non absque horrenda nota, quæ non parum obfuscat tui claritatem generis, proculdubio implicasti. Et nihilominus, quamvis nos et Ecclesia ipsa te nunquam offenderimus, nec contra te aliquid fecerimus (quanquam, ut intelleximus, falso et mendaciter suggestum tibi per eos, qui te, salutem et honorem tuum minime diligunt, fuerit, quod nos charissimo in Christo filio nostro Philippo regi Franciæ illustri in auxilium guerræ suæ ingentem pecuniæ quantitatem de nostra camera dederamus, quodque institutionem personarum Ecclesiasticarum concesseramus eidem in omnibus Ecclesiis regni sui ; quæ omnimoda carere veritate noscuntur, talia namque nunquam postulata fuerunt a nobis, nec nos ea concessissemus quomodolibet, cum quantacumque instantia petita fuissent ; nec decimas contra te regi præfato Franciæ concessimus ; sed adversus Theutonicos Ludovico adhærentes prædicto, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ inimicos, qui ad invasionem regni Franciæ se, ut habebat rumor publicus et notorius disponebant, sicut in concessione decimarum ipsarum continetur expresse ; non fuit nempe intentionis nostræ adversus te fomentum ministrare discordiis, vel eas alicujus subsidii administratione fulcire, quinimo statum regni tui et etiam regni Franciæ pacis et concordiæ prosperitate et unanimitate potiri summis desideriis affectantes, ad hoc serenitati tuæ et dicto regi Franciæ per nos sæpe directis litteris et etiam nuntiis, videlicet sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus ad partes illas de latere nostro missis, votis ardentibus laboravimus, et laborare non cessamus nec cessabimus, ut inter te ac regem eumdem et utriusque regna pacis et unitatis serenitas illucescat) tu tamen, fili dilectissime, fide, ut videtur, adhibita prædictis falsis suggestionibus et mendosis, et nostrum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ matris tuæ constituendo persecutorem et hostem, invadere ac occupare honores et jura nostra, et ejusdem Ecclesiæ, ad quos regimen et administratio imperii Romani, eo vacante, sicut nunc vacare noscitur, pertinent pleno jure, moliris, molestando prælatos et personas Ecclesiasticas, in nostra et ipsius Ecclesiæ devotione ac fidelitate debitis, ut præmittitur, persistentes ; ipsosque ad obedientiam dicti Ludovici de diversis, ut præmittitur, hæresibus et schismatibus, aliisque cri-

omnibus sententialiter condemnati, ac jure regni et imperii, si quod ad eum forsan competierat, vel etiam competebat, justo Dei et Ecclesiæ judicio privati, ac præstationem hujusmodi recognitionis et homagii sibi vel tibi ejus nomine faciendam attrahere ac inducere coactivis impulsibus, et commonitionibus satagendo. Utinam, fili, antequam te iis tam periculosis et detestandis involvas amplius, attente consideres, et matura deliberatione prævia constituas ante oculos mentis tuæ circuitus periculosos, et nodosos laqueos, quibus te subtilibus ingeniis et fraudibus exquisitis aliqui, de suis potius quam de tuis solliciti negotiis et commodis, præmissis involvere, tibique onus, quod a se quodammodo rejicere cupiunt, non nimis leve, si diligenter circumstantias attendis, imponere moliti sunt, et non sine periculo tui præcipitii moliuntur.

65. « Nec latere te volumus quod præfatus prædecessor olim per quamdam Constitutionem ab ipso de dictorum fratrum suorum consilio editam, in omnes et singulos, cujuscumque status, dignitatis vel conditionis existerent, etiamsi patriarchali vel quavis alia superiori, aut Pontificali, vel regali dignitate fulgerent, qui absque Sedis Apostolicæ licentia speciali vicarii seu cujusvis alterius officii nomen in prædicti terris imperii, eo vacante, sicut tunc vacabat et nunc etiam vacat, ut præmissum est, assumere, vel assumptum ultra duorum mensium spatium retinere, seu dimissum reassumere quoquo modo ; ac in obedientes, parentes et intendentes eisdem excommunicationis et alias graves pœnas et sententias promulgavit.

66. « Nos itaque, qui erga te, fili, claudere viscera paternæ dilectionis nequimus, et cordis dolore tangimur intrinsecus, cum talia percepimus ad tuum tuique honoris, status, salutis et famæ dispendium machinari ; tuam rogamus magnificentiam, requirimus, et in Domino attentius exhortamur, sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus ea quæ præmisimus et alia quæ circa illa tibi possunt occurrere, deducens in rectæ deliberationis et discussionis examen ; ac insuper tenens certius et attendens, quod dictus Ludovicus, ut præmisimus, nec rex nec imperator est, nec aliqua quæ ipse fecerit vel faciet quandiu fuit et erit dictis processibus ac pœnis et sententiis irretitus, quidquam valuerunt vel valent, nec sunt aut fuerunt alicujus auctoritatis, roboris vel momenti ; quodque tibi periculosum est, ac multipliciter formidandum, te bellorum subjicere discriminibus, maxime si esses supradictis processibus, pœnis et sententiis, a quibus liberari non posses, nisi duntaxat per Sedem Apostolicam, quæ absolutionem eorum sibi expresse retinuit, involutus, ac Dei et ejusdem Romanæ Ecclesiæ persecutor et hostis effectus (a quibus te misericordiarum Dominus protegat et defendat) consideransque præterea diligenter quod, licet humanum sit peccare, in peccatis tamen perseverantia diabolica est censenda ; te a præmissis et singulis sic horrendis deviis, si ad illa forsan declinaveris serpentina deceptione seductus, antequam invalescant perniciosius, seu in conspectu Dei et hominum fœteant deterius et putrescant, resilire penitus, pedesque tuos ad viam rectam, Deo placidam, ac tuis statui, saluti et honori congruam, dirigere quantocius non postponas, eorumdem cardinalium, qui te statumque tuum sincere diligunt, super reformatione pacis inter te dictumque regem mutuæ, placibili Deo et hominibus amabili acquiescens.

67. « Videtur equidem, quod etiamsi prædicti processus, pœnæ ac sententiæ (non essent) quibus, ut præmissum est, adhærentes dicto Ludovico ligantur, et absque Dei et Ecclesiæ memoratæ a vero et Catholico imperatore, si esset, alicui valeret vicariatus officium assignari ; adhuc tamen tuum, qui tam magnus tantusque rex et princeps existis, tantoque nomine ac titulo regio existere nosceris insignitus in orbe, non deceret honorem, quod nominareris vicarius alicujus domini temporalis. Quanto minus ergo tuam decuit vel decet excellentiam, illius vicarium appellari, qui auctoritate nulla, sicut sæpedictum est superius, præeminet ; sed, proh dolor ! tantorum existit respersus labe criminum, tamque gravibus pœnis et sententiis cum omnibus sibi adhærentibus implicatus ? sciturus, fili amantissime, quod si monitis nostris hujusmodi salutaribus acquieveris cum effectu, tibi sic impulso ut caderes manum benignam porrigemus, quantum cum Deo poterimus, sublevantem : alias autem non poterimus desistere, cum id a nobis exigit officium Apostolicæ servitutis, quo minus super prædictis providere de opportunis remediis, procedendo contra te, quod molestum et grave nobis erit admodum, si necesse (quod absit) fuerit, prout exigente justitia debebit et poterit, fieri procuremus. Dat. Avin. id. Novembris, anno IV ».

68. Sane Eduardum, in Germaniam hoc anno profectum, Confluentiæ cum Bavaro junxisse fœdus, porrecta illi maxima auri vi, narrat Rebdorfius [1].

Imo Nicolaus Minorita addit [2] tunc in Confluentinis illis conventibus, secunda die mensis Septembris hujus anni editam Francofurti sanctionem, quæ ab his verbis, *Licet juris utriusque testimonia*, exorditur (de qua actum est) præsente Eduardo repetitam fuisse : siquidem, cum hæc duo contineret, primum ad electum regem a septemviris spectare administrationem imperii sine Pontificia confirmatione ; secundum eos proscriptos qui ipsi non parerent, sive, ut exponit Rebdorsius, « quod quicumque de cætero ipsum Ludovicum tenet excommunicatum, aut qui cessat a

[1] Rebdorf. in Annal. hoc anno et alii. — [2] Nic. Min. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 199.

divinis propter sententias papales, proscriptus sit corpore et in rebus » ; armatus ejusmodi sanctione est Eduardus, ut præsules Ludovici, exauctorati ab Ecclesia, respuentes imperia obtereret, ac præcipue episcopum Cameracensem, qui suo principe viduato imperio, Galli patrocinium sibi adsciverat, de quo habet Ms. Vaticanum [1] : « Hujus temporibus Eduardus rex Angliæ, jam factus inimicus Philippi regis Franciæ, venit in Franchford Maguntinæ diœcesis ad Ludovicum Bavariæ, gerentem se pro imperatore, pro auxilio sibi ferendo : qui Ludovicus eumdem fecit vicarium imperii. Cujus vicariatus prætextu renitentem sibi populum Cameracensem et civitatem, quæ est camera imperii in Francia obsedit, sed non cœpit ». De Cameracensi obsidione postea agetur.

69. Interea Pontifex ad reprimendos iniquos illius conatus legatis cardinalibus provinciam dedit [2], ut cum vacuo augustali solio imperii administratio ad Sedem Apostolicam spectet, neque justus vicarius imperii Eduardus esset, nec Ludovicus rex vel imperator, vetarent clientes imperii Eduardo vel Ludovico jura imperialia accepta solemni sponsione referre : præterea ut antequam in præsules, qui Eduardo vel Ludovico studebant, graviora ederent decreta, ipsos monerent [3] officii, utque ab illorum partibus se subducerent. Incubuit belli moles in Leodiensem et Cameracensem episcopos.

Et quidem in Leodiensem Brabantiæ ducem cum Ludovico Bavaro conjurasse, ut cum octo millibus equitum et sexagina peditum millibus in eum incurrerent, ne hostis a tergo relinqueretur, refert Joannes Villanus [4].

In rebus vero adeo trepidis Benedictus Leodienses confirmare ad constantiam annisus est subjectis litteris [5].

« Dilectis filiis scabinis, magistris et consiliariis, ac universitati civitatis Leodiensis.

« Claruit antiquis et modernis temporibus fidei vestræ constantia erga sacrosanctam Romanam Ecclesiam universalem matrem fidelium et magistram : claruit etiam commendabilis vestra devotio erga defensionem honorum et jurium Leodiensis Ecclesiæ, cujus estis peculiares filii et fideles; et ideo, cum temporis opportunitas exigit, ad ea, quæ circa continuationem devotionis et fidei erga Deum et Ecclesias prælibatas fidelitatis vestræ incrementa respiciunt, et profectum vestrarum sapiunt animarum, eo fiducialius vos requirimus, quo ex præteritis vestræ devotionis insigniis vos promptiores Apostolicis beneplacitis credimus invenire. Sane nuper fide digna insinuatione percepimus, quod Ludovicus de Bavaria, hostis Dei et ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ manifestus, de præteritis non pœnitens, sed atrociores continue prioribus coacervans, noviter venerabili fratri nostro... episcopo Leodiensi minaces, requisitorias et monitorias litteras destinare præsumpsit, inter alia, ut dicitur, continentes quod in octavis Resurrectionis Dominicæ proxime venturæ in civitate Coloniensi ubi, sicut in dictis litteris dicitur contineri, se prætendebat principes electores cæterosque magnates, prælatos, barones et vassallos imperii convocasse super arduis imperii negotiis coram eo sub debito fidei et feudi, quod idem episcopus ab imperio obtinet, dictum feudum ab ipso Ludovico inibi suscepturus omnibus postpositis excusationibus debeat personaliter comparere : alioquin idem Ludovicus in dictis litteris, ut dicitur, minabatur contra dictum episcopum secundum jura et leges curiæ imperialis processus suos certitudinaliter se facturum.

70. « Cum itaque Ludovicus præfatus per processus felicis recordationis Joannis papæ XXII, prædecessoris nostri, velut abjectus et reprobatus a Deo omni jure, si quod sibi forsan fuerat ex electione, quæ dicebatur de ipso in discordia celebrata, quæsitum, prædictis culpis suis et sceleribus exigentibus, sententialiter sit privatus propter publicam fautoriam hæreticorum et damnatam hæresim, quam adstruxit, publicum schisma, quod in universali Ecclesia mente vesana et sacrilega suscitavit ; de hæresi et schismate justo ejusdem matris Ecclesiæ judicio fuerit condemnatus, ac pro suorum coacervatione facinorum non solum in eum præcipuum tantarum iniquitatum actorem, sed in omnes participes, fautores, valitores et auxiliatores ipsius per diversos processus prædecessoris ejusdem plures et diversæ excommunicationum sententiæ, in universitates quoque et personas quaslibet singulares, cujuscumque status, Ordinis, conditionis vel dignitatis existerent, quæ dicto Ludovico adhærere, vel sibi tanquam imperatori vel regi Romanorum obedire, vel eum pro imperatore habere, recipere vel nominare, vel sibi, quandiu in rebellione seu contumacia contra dictam Romanam Ecclesiam perstiterit, dare præsumpserint auxilium, consilium vel favorem, privationis feudorum, quæ ab Ecclesiis vel imperio obtinerent, ac quorumlibet privilegiorum, honorum, et dignitatum, et nonnullæ aliæ pœnæ per processus eosdem legitimæ fuerint promulgatæ, prout in eisdem processibus plenius et seriosius continetur; universitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur attente, vobis per Apostolica scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus præfato episcopo vestro præsuli et animarum vestrarum pastori in omnibus, quæ ad honorem Dei et ejusdem Romanæ ac Leodiensis Ecclesiarum, et libertatum et jurium suorum et Ecclesiæ suæ defensionem, antiquæ quoque fidelitatis et devotionis vestræ præconium atque laudem, quas erga Deum et dictas Ecclesias hactenus habuistis, redundare noscantur, robustis et intrepidis animis assistentes ; ac provida medita-

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3763. — [2] Tom. IV. Ep. sec. CCCXCVII. — [3] Ibid. Ep CCCXCVIII. — [4] Jo. Vill. l. XI. c. 77. — [5] An. 4. p. 1. Ep. com. LXVI.

tione pensantes graves pœnas, non solum per dictos processus, sed etiam per nonnullas aliorum prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum sacras Constitutiones in generalibus Conciliis editas, tam in dictorum hæreticorum et schismaticorum personas, quam in receptatores et fautores eorum et adhærentes eisdem, ac etiam in progeniem eorumdem notabiliter promulgatas; eidem Ludovico, quamdiu damnatis prius erroribus per eumdem se reconciliare non studuerit Deo et Ecclesiæ memoratæ, in nullo obediatis, sed ab ejus communione, participatione et obedientia penitus abstinere curetis, non trahentes jugum cum infideli contra doctrinam Apostoli, sed ipsum totaliter devitantes, ac in Ecclesiæ devotione constantissime persistentes. Alioquin si, quod absit, pro vano timore vel favore transitorio et caduco, seu quocumque præmio temporali, quæ velut nubes matutina et ros mane pertransiens subito evanescent, obedire tyranno elegeritis contra Deum, divinæ indignationis aculeos, in hac parte Deum et sponsam suam Ecclesiam offendendo, infallibiliter incurretis. Datum Avinione III kalend. Aprilis, anno IV ».

71. Excitati pariter Leodiensis principatus ordines ad constantiam, ut ad Ludovici Bavari retundendos impetus fortiter se accingerent: tum Adolphus episcopus Leodiensis vetitus Coloniam ad clientelarem sponsionem Ludovico exauctorato exhibendam se conferre. Monitus etiam Walramus archiepiscopus Coloniensis, ne cum Ludovico adversus Leodienses sentiret: « Quia, inquit, nuper audivimus, quod idem Ludovicus, culpas culpis accumulans, et scelera sceleribus coacervans, ad offensionem venerabilis fratris nostri episcopi et Ecclesiæ Leodiensis sua molimina conflare proponit; fraternitati tuæ in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quod in tuæ considerationis scrutinium consulte deducens graves pœnas, quæ participando cum dicto Ludovico ejusque complicibus, fautoribus et sequacibus tam per dictos processus, quam per antiquos sacros canones incurrunt, teque a prædictarum incursione pœnarum, ejusdem Ludovici participium et communionem totaliter devitando, præservans immunem, eidem Ludovico in nullo pareas vel intendas: nec præfatos episcopum et Ecclesiam Leodiensem offendas, nec permittas, quod a tuis gentibus offendantur; sed eisdem assistas auxiliis et favoribus opportunis, etc. Datum Avin. III kal. Aprilis, anno IV ».

De præmonitis episcopo et clero Leodiensi, ut ad retundendos Ludovici impetus strenue se accingerent, meminit Hocsemius [1], ac litteras eo argumento datas superioribus consentientes adducit. Consuluit [2] etiam Adolpho Pontifex, ut armorum societatem cum episcopis Catholicis imperii iniret: « Quia, inquit, virtus unita fortior

[1] Hocsem. l. II. c. 24. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CLXXXIII.

esse noscitur se dispersa, cum venerabilibus fratribus nostris Coloniensi et Bisuntino archiepiscopis, ac Virdunensi, Basiliensi, Argentinensi, Cameracensi, Metensi, Tullensi, Lausanensi, Bellicensi, Trajectensi, Monasteriensi episcopis, quibus per nostras opportunas litteras inde scribimus; vel illis ex eis; de quibus tuæ circumspectionis videtur expedire, colligationes et confœderationes, prout expediens cognoveris, ineas et facias, etc. Dat. Avin. idib. Novembris, anno IV ». Demum Leodiensis vi oppressus fœdus cum hostibus inivit [1]. Excepit vero fortius primos Eduardi impetus episcopus Cameracensis, quem Pontifex idibus Julii est adhortatus ne Ludovicum Bavarum vel sequaces, qui in regem Francorum conspirarant, admitteret: atque ad id clerum ac populum Cameracensem adduceret, quem etiam aliis litteris, ut hostem repellerent excitavit [2]: qua de re erant ad Francorum regem ut ipsis opem ferret, datæ litteræ [3]. Philippum vero validissimo præsidio eam urbem munivisse, testantur auctores: sed de his proximo anno agetur.

72. *Hugoni regi Cyprio gratulatur Pontifex de parta a Turcis victoria.* — Feliciora gerebat bella Hugo rex Cypri, qui cum nobilem de Turcis victoriam anno superiori, ut facile ex adscripta Pontificis litteris dic colligitur, retulisset, Benedictus hoc ineunte anno ipsi est eam gratulatus: ac novos alios triumphos illi a divino Numine conferri precatus, studia Apostolica est pollicitus [4].

« Benedictus, etc. Hugoni regi Cypri illustri.

« Fili charissime, litterarum prædictarum lectio, gloriosam tibi dudum datam de cælo victoriam contra Turcos blasphemos nominis Christiani recensens, et infidelitatem illorum falsorum Christianorum, qui velut suæ professionis Christianæ degeneres, et fidei Catholicæ inimici, Turcis eisdem contra te tuamque gentem Catholicam adstitisse, damnaque intulisse gentibus eisdem in mari series denotat litterarum ipsarum, subjungens nobis de victoria ipsa; gaudium et lætitiam, et de damnis prædictis tristitiam non immerito ministravit. Verum, fili dilectissime, quia dum circa depressionem Turcorum prædictorum, qui ad confusionem et exterminium redemptorum pretioso Christi sanguine, aspirare noscuntur, intendis, non solum tuam, sed illius, qui pro redemptione humani generis seipsum in ara crucis obtulit, causam agis, spes tibi certa promittitur, et præstatur fiducia, quod ipse tibi, puro zelo et recta intentione agenti, nequaquam super his deficiet, sed suum potius dirigendo, et fulciendo negotium, tibi de sua omnipotentia opportunum tribuet auxilium, si ad eum devote levaveris oculos mentis tuæ. Ideoque regalem excellentiam in

[1] Vill. sup. c. 7 Paul. Æmil. in Phil. VI. Gaguin. in eod. et alii. — [2] Tom. IX. Ep. secr. CCXL, CCXLI. — [3] Ibid. Ep. CCXLII. — [4] Ibid. Ep. secr. XXXIII.

Domino attentius exhortamur, quatenus considéranter attendens quod Deus, cujus occulta sunt judicia, fideles suos pati adversitates quandoque non ad depressionem eorum, sed ad probationem potius pro acquirenda majoris meriti corona permittit; damna et adversitates hujusmodi non demittant in hac parte magnanimitatem regiam, sed extollant, ut adversus infideles hostes prædictos, eorumque fautores, adjutores et complices (etiam si falsi et impii Christiani existerent, sicut superius est expressum) fortior et robustior, dextera Dei tecum faciente virtutem, tanquam princeps Catholicus et strenuus appareas et existas : tam prædictam victoriam, quam alias, quas tibi adversus præfatos hostes concedet Dominus, ut speramus, non ex humana strenuitate virtutis, sed de manu Domini, a quo est omnis virtus et potentia, te suscepisse recognoscendo cum spirituali lætitia, et fatendo, etc. Datum Avinione V id. Februarii, anno IV ».

Florebat tum in Cypro Elias archiepiscopus Nicosiensis, qui strenuam in Græcis Armenis, et Jacobitis ad Ecclesiæ Romanæ pium studium revocandis operam collocabat; cujus zelum Benedictus eo nomine commendavit, deque amplissimis missis muneribus gratias egit. Cæterum lugendum admodum est Christiano charactere insignitos adeo obcœcatos fuisse, ut quasi nulla ipsos in alia vita supplicia vel præmia manerent, tanto sacrilegio religionem obtrivisse, ut pro Turcico nomine contra Christianum arma gererent. Sed adoranda etiam divina providentia in suam Ecclesiam, quæ dum hi deficiebant, conjungebantque se Turcis in Cyprios, alii ducibus Ludovico Bavaro et Eduardo Anglo ipsam oppugnarent, distraherentque arma Gallica, ne in Turcas et Saracenos stringerentur; in extremo Oriente ferocissimos populos ad Ecclesiæ obsequium pelliceret.

73. *Tartarorum imperatoris ad papam legatio et litteræ honorificentissimæ, quibus Benedictus respondet gratulando et imperatori, et ibidem fidelibus de egregio eorum in Christianos studio.* — Accessere hoc anno ad Sedem Apostolicam oratores Magni Chami Tartarorum imperatoris, quibus Alanos et alios imperii sui Christianos Pontificiæ benevolentiæ commendabat, rogabatque ut Apostolicam benedictionem sibi impertiret : tum ut de nuntiis ad Pontificiam et Tartaricam aulam ultro citroque commeaturis agerent. Adjunctique erant iis alii principum Christianorum, qui in imperiali aula Tartarica auctoritate florebant, oratores de Christiana amplificanda in Tartaria religione agitaturi. De quibus honorifice atque amantissime receptis hæc Philippo Benedictus significavit :

« Benedictus, etc. regi Francorum illustri.

« Nuntii majoris imperatoris Tartarorum, necnon et quorumdam principum Christianorum, qui familiaribus obsequiis ejusdem imperatoris insistunt, nuper ad nostram præsentiam venientes exhibuerunt nobis litteras, quarum transcriptum per eos, qui linguam et litteras noverant ipsorum, in latino translatum una cum copia litterarum dictorum prælatorum Alamanniæ continet cedula præsentibus interclusa. Quos quidem nuntios mente benigna, et sereno vultu recepimus, et quæ voluerunt coram nobis proponere, mediante interprete intelleximus, et eos fuimus etiam dulciter et favorabiliter, ut decuit, allocuti. Tandemque omnibus plenarie intellectis, tam eidem imperatori, quam aliis imperatoribus sibi subjectis, regratiando eis super multis favoribus, quos impendunt Christianis in suis dominiis degentibus, eosque movendo et inducendo ad devotionem, et ut lumen fidei Christianæ adspiciant sinceris cordibus illiusque radiis illustrentur, ac favores prædictos continuent et exuberent erga Christianos prædictos : præsertim ut Ecclesiæ, basilicæ et oratoria reparentur, et de novo construantur ibidem, in quibus divina officia celebrentur, liceatque antistitibus et religiosis prædicare verbum Dei et veritatem fidei orthodoxæ ; insuper Christianis principibus in illis constitutis imperiis, et generaliter omnibus Christicolis, in partibus Orientalibus degentibus, exponendo per extensum fidem Catholicam, per diversas scribimus litteras opportunas, et nihilominus intimamus eisdem, quod juxta supplicationem eorum nuntios vel legatos, qui eos consolentur, instruant et confirment in fide prædicta, ipsamque prædicent clarius et ostendant ad eos et partes illas proponimus, divina suffragante gratia, destinare. Præfatis quoque imperatoribus offerimus, sicut major prædictus instanter petiit, quod nuntios eorum recipiemus libenter et amicabiliter et nostros mittemus ad ipsos, ut salubrius et clarius eis via possit ostendi, per quam de faucibus erepti diaboli, circuire quærentis jugiter quos devoret, ad semitam æternæ vitæ dirigere valeant feliciter gressus suos. Dat. Avin. IX kal. Julii, anno IV ».

74. Producendæ in lucem visæ sunt Tartarorum imperatoris litteræ, ut pudeat hæreticos, ac perversos Christianos religione ab infideli vinci ; et discant a Tartaris, quam honorifice sit de Romano Pontifice sentiendum :

« In fortitudine omnipotentis Dei imperatoris imperatorum præceptum.

« Nos mittimus nuntium nostrum Andream Francum cum quindecim sociis ad PAPAM DOMINUM CHRISTIANORUM in Franchiam, ultra septem maria, ubi sol occidit, ad aperiendum viam nuntiis sæpe mittendis per nos ad papam, et per papam ad nos : et ad rogandum ipsum papam, ut mittat nobis suam benedictionem, et in orationibus suis sanctis semper memoriam faciat de nobis et quod Alanos servitores nostros, filios suos Christianos habeat recommendatos. Item quod adducat nobis ab occasu solis equos et alia mirabilia. Scripta in Cambalec in anno Rati, mense sexto, tertia die lunationis ». Porrectæ fuere aliæ a principibus Tar-

laris, qui religione Christiana erant imbuti, litteræ quibus flagitabant supplices, ut Pontificius legatus ac sacerdotes in Tartariam mitterentur :

« In fortitudine omnipotentis Dei, et in honore imperatoris domini nostri.

« Nos Futim Joens, Ghaticem Tungy, Gemboga Euenzi, Joannes Jukoy sanctum patrem dominum papam nostrum, capitibus ad terram positis pedes osculantes salutamus, petentes benedictionem suam et gratiam, et quod in orationibus suis sanctis faciat de nobis memoriam, et nunquam obliviscatur nostri. Hoc autem sanctitati vestræ sit notum, quod longo tempore fuimus informati in fide Catholica, et salubriter gubernati, et consolati plurimum per legatum vestrum fratrem Joannem Valentem, sanctum et sufficientem virum, qui tamen mortuus est ante octo annos, in quibus fuimus sine gubernatore et sine spirituali consolatione, licet audiverimus, quod providistis de alio legato : ille tamen nondum venit. Quare supplicamus sanctitati vestræ, quod mittatis nobis bonum, sufficientem et sapientem legatum, qui curam habeat de animabus nostris, et quod cito veniat, quia ovile stamus sine capite, sine informatione et sine consolatione.

« Supplicamus etiam sapientiæ vestræ, quod domino nostro imperatori respondeatis gratiose; ita quod aperiatur via, sicut et ipse petit, et apta nuntiis sæpe mittendis a vobis ad ipsum, et ab ipso ad vos, et ad conferendam inter vos et ipsum amicitiam ; quia si hoc feceritis, magnum bonum sequetur pro salute animarum, et pro exaltatione fidei Christianæ, quia favor ejus in imperio suo facere potest innumera bona : et ideo recommendetis nos sibi filios vestros et fratres, et fideles alios, qui sunt in imperio ejus, quia si ita feceritis, bona maxima facietis. Cum ita factum fuerit, quod ex parte vestra diversis temporibus tres vel quatuor nuntii venerint ad præfatum imperatorem dominum nostrum, a quo gratiose recepti fuerunt et honorati et remunerati, et ex tunc dictus imperator nullum a vobis vel a Sede Apostolica responsum accepit, licet singuli promiserint se a vobis responsa ad præfatum dominum reportare. Quare provideat sanctitas vestra, quod hac vice, et deinceps habeat certum a vobis responsum et nuntium, sicut decet sanctitatem vestram, quia magna verecundia est Christianis in partibus istis, quando mendacia inveniuntur in ipsis. Scripta in Cambalec in anno Rati, mense sexto, tertia die lunationis ».

75. Cumulavit gaudio Pontificem optimum tam pia barbari imperatoris legatio; scriptisque ad Chanum litteris [1], ipsum ob eximium in fovendis Christianis studium laudibus ornavit : excitavit ad cultum divini Numinis, et Christiana sacra amplectenda : rogavit ut Ecclesias ac sacella condi in imperii terris permitteret in quibus divina hostia pro ipsius ac Tartarorum salute incruente immolaretur; nuntios denique Apostolicos ad ipsum evangelica luce collustrandum, curandumque animæ salutem se missurum est pollicitus :

« Magnifico principi, imperatori imperatorum omnium Tartarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Celsitudinis tuæ nuntios ad nostram nuper præsentiam venientes, vultu sereno, et læta mente recepimus, eosque favorabiliter audivimus et benigne. Sane quia tam ex his, quæ proposuerunt ipsi nuntii coram nobis per fidelem interpretem ad hoc adhibitum intellecta, quam ex tenore litterarum tuæ magnificentiæ nobis exhibitarum per ipsos, percepimus et collegimus manifeste, quod tu ad sanctam Romanam, Catholicam, et Apostolicam Ecclesiam, nostro commissam regimini, et ad nos qui, licet immeriti, locum Dei tenemus in terris, devotionem magnam gerens, teque nostris humiliter orationibus recommendans, ob nostram et ejusdem Ecclesiæ reverentiam, dilectos filios nobiles viros Fodim Jovens, Chyansam Tongi, Chembogam Vensii, Johannem Yochoy, et Rubeum Pinzanum principes Alanorum, et alios Alanos Christicolas, in tuo degentes imperio, benevolis favoribus, et opportunis gratiis pertractasti hactenus et pertractas; nos tam ex his quam de missione nuntiorum ipsorum admodum nobis grata, tibi referentes gratiarum uberes actiones, magnitudinem tuam rogamus attentius et hortamur, quatenus benevolentiam et favores hujusmodi, erga præfatos Alanorum principes et alios Christicolas in eodem imperio commorantes, continuare pro nostra et Ecclesiæ prædictæ reverentia velit tua sublimitas et augere : et ut antistites, et religiosi Catholici et Christiani alii Ecclesias, basilicas, et oratoria, in quibus juxta ritum et morem supradictæ Romanæ Ecclesiæ divinæ laudis peragantur officia, et offeratur pro delictis et peccatis populi hostia salutaris, per dictum imperium habere libere, fundare, construere valeant et tenere; possitque ubique ibidem ab eisdem antistitibus, religiosis et aliis Christicolis auctoritatem habentibus, super iis verbum Dei, et veritas fidei Catholicæ, sine qua nemo potest salvus fieri, prædicari, placeat tuæ magnitudini licentiam elargiri.

76. « Nos autem pro te tuaque salute, et ut ille qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, sic illustrare dignetur suæ charitatis et gratiæ lumine mentem tuam, quod eum cognoscas veraciter, et lumen recipias fidei, per quam in præsenti abundanter replearis gratia, et in futura vita æternæ beatitudinis assequaris præmium, oramus et orabimus humiliter et devote. Porro cum tua sublimitas affectu sincero, sicut credimus, nobis amicitias offerens, et

[1] Tom. IV. Ep. secr. CXCVIII. Extant etiam in Ms. arch. Vat. de reb. Arm. et alior. infid. et schis. pag. 30.

illas a nobis postulans petieris, quod tui ad nos, et nostri ad te nuntii super iis destinentur; scire magnitudinem tuam volumus, quod hæc nobis placibilia sunt et accepta, et nuntios tuos, quandocumque ad nos transmissi venerint, recipiemus favorabiliter et lætanter : nostros vero nuntios seu legatos ad tuam præsentiam et partes illas mittere disponimus, qui te de nostra benevolentia, et aliis quæ tuæ salutem animæ respiciunt, plenius informabunt. Quæsumus igitur ut eosdem nuntios nostros, cum ad te venerint, placide suscipias, sicque patienter audias et benigne, quod spargenda in agro cordis tui vitæ semina fructus producant uberes, quorum dulcedinem tandem, connumeratus inter redemptos pretioso Christi sanguine, in cælesti degustes patria, et eis æternaliter satieris. Datum Avinione idibus Junii, anno IV ».

77. Confirmare etiam in fide Christiana studuit Pontifex principes Alanos memoratos, quibus formulam orthodoxi dogmatis subjectis litteris [1] transmisit :

« Dilectis filiis nobilibus viris Fodim Jovens, Chyausam Tongi, Chemboga Vensz, et Joanni Yothoy, et Rubeo Puizano Alanorum principibus, ac aliis universis et singulis Christicolis in partibus Orientalibus constitutis, salutem, etc.

« Serena facie lætoque animo vestros, filii principes, nuntios ad nostram nuper præsentiam venientes, recepimus et eis super omnibus, quæ voluerunt coram nobis proponere, audientia benigna concessa, per interpretem fidelem adhibitum ea quæ ipsi proposuerunt intelleximus : et ipsi etiam responsionem nostram et alia, quæ ipsis explicavimus, plenarie perceperunt. Sane quia tam per litteras nobis per eosdem nuntios præsentatas, quarum seriem exponi fecimus, quam per ea, quæ proposuerunt, ut præmittitur, vestram et aliorum Alanorum Christicolarum illarum partium magnam devotionem, quam ad nos et sacrosanctam Romanam Ecclesiam, matrem omnium fidelium et magistram, fidemque Catholicam, sine qua salus non est alicui, geritis; quodque in eadem fide, prout eam dicta Romana Ecclesia tenet et prædicat, desideratis instrui et confirmari, percepimus evidenter; nos, qui velut pastor universalis gregis Dominici salutem omnium Christi sanguine Redemptorum quærimus, grandi perfusi gaudio, ei qui vobis dictum dedit spiritum, et illustrare dignatus est suæ charitatis et gratiæ lumine mentes vestras, et laudis jubilum assurgimus, ac de iis dictorumque missione, nuntiorum sanctum et salubre devotionis vestræ propositum cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendamus; nobilitatem et universitatem vestram exhortantes attentius et rogantes, quatenus in eodem proposito, per quod ad bravium cælestis et æterni præmii poteritis attingere, cum augmento devotionis et fidei persistatis : nos equidem pro vobis oramus, et orabimus incessanter. Et ut eadem fides Catholica, quam nos et Ecclesia Romana cum toto cætu Christianorum fidelium profitemur, prædicamus firmiter et tenemus vobis et cæteris partium prædictarum Christicolis clarius innotescat, vosque illam sequi, profiteri et tenere firmius valeatis, eam clarius et apertius tenore præsentium explicamus.

78. « Et quidem credimus sanctam Trinitatem Patrem, Filium et Spiritum sanctum unum Deum omnipotentem, totamque in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coæternam et coomnipotentem, unius voluntatis, potestatis et majestatis : creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quæ sunt in cælo et in terra, visibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singularem quamque in Trinitate personam, unum verum Deum, plenum et perfectum. Credimus ipsum Filium Dei, Verbum Dei, æternaliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem, et coæqualem per omnia Patri in divinitate; temporaliter de Spiritu sancto conceptum, ac natum ex Maria semper virgine cum anima rationali, duas habentem nativitates, unam ex Patre æternam, alteram ex matre temporalem : Deum verum et hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum : non adoptivum neque phantasticum; sed verum et unicum Filium Dei in duabus et ex duabus, divina scilicet et humana naturis, sed in unius personæ singularitate : impassibilem et immortalem divinitate; sed in humanitate pro nobis et pro salute nostra passum vera carnis passione, mortuum et sepultum, et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis vera carnis resurrectione, die quadragesimo post resurrectionem, cum carne qua resurrexit et anima ascendisse in cælum, et sedere ad dexteram Patris : inde venturum judicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala. Credimus etiam Spiritum sanctum plenum et perfectum, verumque Deum ex Patre et Filio procedentem, coæqualem et coessentialem, coomnipotentem et coæternum per omnia Patri et Filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres Deos, sed unum Deum omnipotentem, æternum, invisibilem et incommutabilem. Credimus sanctam, Catholicam et Apostolicam unam veram esse Ecclesiam, in qua unum datur baptisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem ejusdem carnis, quam nunc gestamus, et vitam æternam. Credimus etiam novi et veteris Testamenti, Legis, Prophetarum et Apostolorum unum esse auctorem Deum ac Dominum omnipotentem. Hæc est vera fides Catholica, et hanc super dictis articulis tenet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia.

79. « Sed et propter diversos errores a quibus-

[1] Ext. in cod. Ms. pag. 32.

dam ex ignorantia, et ab aliis ex malitia introductos, dicit et prædicat eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos; sed per veram pænitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum: quod si vere pœnitentes in charitate decesserint, antequam dignæ pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas pœnis purgatorii post mortem purgari, et ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, et eleemosynas, et alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverint secundum Ecclesiæ instituta: illorum insuper animas, qui post sacrum baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ post peccati contractam maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutæ, prout superius dictum est, sunt purgatæ, confitemur in cælum mox recipi, et essentiæ divinæ beatifica perfrui visione. Illorum autem animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas, eadem sancta Romana Ecclesia credit et firmiter asseverat: et quod nihilominus in die judicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt reddituri de factis propriis rationem.

« Tenet etiam et docet eadem Romana Ecclesia septem esse Ecclesiastica sacramenta. Unum scilicet Baptisma, de quo dictum est supra. Aliud est sacramentum Confirmationis, quod per manus impositionem episcopi conferunt chrismando renatos. Aliud est Pœnitentia. Aliud est Eucharistia. Aliud est sacramentum Ordinis. Aliud est Matrimonium. Aliud est Extrema-Unctio, quæ secundum doctrinam B. Jacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum Eucharistiæ ex azymo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transubstantiatur in Corpus, et vinum in Sanguinem Domini nostri Jesu Christi. De Matrimonio tenet, quod nec unus vir simul plures uxores, nec una mulier simul habere permittitur plures viros: soluta vero lege matrimonii per mortem alterutrius conjugum, secundas et tertias, et deinceps nuptias successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum ex causa alia non obsistat.

« Nec omittimus, quod ipsa sacrosancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum super universam Catholicam Ecclesiam obtineat, quem se ab ipso Domino in B. Petro Apostolorum principe seu vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Sicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debet judicio definire; ad quam potest gravatus quilibet in negotiis, ad forum Ecclesiasticum pertinentibus appellare. Sed et in omnibus causis, ad examen Ecclesiasticum spectantibus, ad ipsius potest recurri judicium, et eidem omnes Ecclesiæ sunt subjectæ, ipsarumque prælati et obedientiam et reverentiam sibi debent: apud quam sic potestatis plenitudo consistit, quod Ecclesias cæteras ad sollicitudinis partem admittit, quarum multas et patriarchales præcipue, diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit: sua tamen prærogativa tam in generalibus Conciliis, quam in quibuscumque aliis semper salva.

« Porro cum præscriptam purissimam et fidelissimam orthodoxæ fidei veritatem, Evangelicæ doctrinæ consonam, a sanctis Patribus traditam et Romanorum Pontificum in suis synodis diffinitione firmatam, in vobis confirmari et augeri, fidemque ipsam ubique ampliari, ut ad laudem divini nominis populus Deo serviens et in numero et merito nostris augeatur temporibus, et animæ diabolica fraude deceptæ, agnita et suscepta hujusmodi fidei veritate, de faucibus eripiantur dæmonum, summis desideriis affectemus; certos nuntios seu legatos nostros, qui vos et alios Christicolas partium illarum consolentur, et in fide ipsa instruant, consolident et confirment, et ad eam errantes attrahant, ad partes easdem proponimus, divina suffragante gratia, destinare. Dat. Avin. id. Junii, anno IV ».

80. *Minoritæ ad Tartaros missi.* — Conscriptæ [1] sunt iisdem principibus litteræ, quibus singulos seorsim hortatur ad fidem Christi amplificandam, et sacras ædes extruendas, « in quibus, inquit, juxta ritum et morem ejusdem Romanæ Ecclesiæ divina peragantur officia, et immoletur hostia salutaris pro peccatis populi ». Actæ [2] etiam a Pontifice gratiæ Chansi principi Tartarorum ob sacros concionatores benevole exceptos, concessamque Evangelii promulgandi facultatem. Commendati [3] pariter Carasmon et Johanam in Tartarica aula gratia et auctoritate florentes, ob promotam eorum studiis rem Christianam, conditamque Armalechi Ecclesiam. Rogati præterea Usbech [4] imperator Tartarorum Aquilonarium, ejusque filius Tynibech [5], ut efflorescenti religioni orthodoxæ faverent, exstrui sacella permitterent, certissima divinæ remunerationis spe: iisdemque studia Apostolica pro adipiscenda felici immortalitate est pollicitus. Decreti [6] porro legati ad Tartaros ad fidem apud eos amplificandam fuere Nicolaus Molanus, Nicolaus Joannes Florentinus et Gregorius Ungarus Minoritæ, amplissimis ad proferendam latius religionem prærogativis, quas in pari re meminimus proficiscentibus ad gentes concessas, instructi; ac litteris [7] Apostolicis omnium Tartarorum summo imperatori, tum Chansi mediæ Tartariæ, tum Usbecho Aquilonarium imperatoribus, ac Tynibecho hujus filio: denique Fodim Jovens [8] Alanorum fidelium principi commendati.

[1] Tom. IV. Ep. sec. CXCIX. — [2] Ep. CIV. — [3] Ep. CCV. — [4] Ep. CCVI. — [5] Ep. CCCLXIX. — [6] Ep. XXXVI. — [7] Ep. CCCLXVI, CCCLXVII, CCCLXVIII, CCCLXIX. — [8] Ep. CCCLXXI.

At contra animadvertendum fuit in nonnullos impostores Armenos, qui cum se antistites fingerent, ac Romanæ Ecclesiæ addictos, eoque nomine a Latinis foverentur, in tribules tamen suos orthodoxa fide informatos tyrannidem exercebant; variisque erroribus eos inficere moliebantur. Ex quorum hominum genere Petrus [1] Armenus, archiepiscopi Jerosolymitani ejusdemque Nazarethani antistitis titulos sibi arrogans, grassabatur Patavii : Florentiæ Ezechiel [2] istius vicarias partes sibi vindicabat: Romæ Athanasius [3] Veriensem episcopum se jactabat, cujus scelera hisce verbis describit Benedictus : « Errores contra fidem Catholicam dogmatizabat, ac quibusdam falsis litteris et privilegiis Apostolicis, falso sub quorumdam Romanorum Pontificum nomine fabricatis, uti seu verius abuti temere præsumebat : Armenos Catholicos, tenentes quod tenet, et credentes quod credit sancta Romana Ecclesia, mater cunctorum fidelium et magistra, diversis persecutionibus affligebat : baptizatos quoque secundum formam ejusdem Ecclesiæ abominabatur, et asserebat seu vocabat renegatos, eosque per personarum captionem, incarcerationem, aliaque flagella, variasque persecutiones retrahere nitebatur a devotione et fide ejusdem Ecclesiæ, et ad pristinos errores et perfidiam, quibus idem Athanasius imbutus esse creditur, resumendas damnabiliter revocare ». Consentiebant in eodem scelere Petrus Armenus, ejusque vicarius memorati : quare Benedictus hos tres in carcerem compingi ab Anagnino episcopo, vicariam in Urbe gerente sacrarum rerum præfecturam, atque a Florentino et Patavino episcopis jussit [4]. Dedit etiam imperia Geraldo supremo Ordinis Minoritarum præposito [5], ut comprehenderet Laurentium Anconitanum Minoritam fugitivum, antea sacræ fidei censorem apud Picenates, quod in absolvendis Andrea et Lipatio a crimine hæreseos, quo antea fuerant rite damnati ab aliis censoribus, exagitatique a Joanne XXII, Pontificiam auctoritatem invasisset. »

81. *Pontifex creat cardinales; ritus in creatione servari soliti.* — Exeunte hoc anno, cum Pontifex gravissima rerum mole premeretur, augendum numerum cardinalium ad optima in dubiis et difficillimis rebus consilia explicanda, censuit : quo honoris gradu tantum præsules insignes virtutibus ornavit, ut ipse in subjectis litteris ad Petrum archiepiscopum Rothomagensem, quem in summis rebus a Francorum rege adhibitum vidimus, datis [6] testatur : quemque postea, accepto Clementis VI nomine, lapsis aliquot annis Apostolicam Sedem conscendentem intuebimur :

« Dilecto filio Petro S. R. E. presb. card. olim archiepiscopo Rothomagensi.

« Urgens universalis Ecclesiæ non dissimulanda necessitas iis temporibus nos et fratres nostros reddidit anxios in perquirendis viris secundum cor nostrum idoneis ad cardinalatus præeminentiam assumendis. Opus quidem esse ipsi Ecclesiæ conspicimus, ut ad tantum ministerium exercendum viri assumantur idonei, Deum timentes, diligentes justitiam et avaritiam abhorrentes. Ideoque nos cum fratribus eisdem, præhabita deliberatione provida et matura inter alios, quos ad tantum gerendum officium nostrum et dictorum fratrum consilium honorari decrevit, ad personam tuam, quam bonorum omnium largitor Altissimus multis virtutibus insignivit, nostræ considerationis intuitum dirigentes, te ad onus hujusmodi ministerii de fratrum ipsorum consilio duximus assumendum, etc. Datum Avinione XIV kal. Januarii, anno IV ».

82. Conceptæ sunt eadem verborum forma litteræ ad Gotium [1] patriarcham Constantinopolitanum et Bernardum [2] episcopum Rutenensem, quem ad firmandam inter Alfonsos Castellæ et Lusitaniæ reges pacem incumbentem vidimus, ut arma in Marrochitanos et Granatenses verterentur.

De his una cum aliis cardinalium numero adscriptis agit Vitæ Benedicti auctor his verbis [3] : « Anno Domini MCCCXXXVIII, die decima octava mensis Decembris, quæ (fuit) feria VI Quatuor-Temporum, dictus Benedictus papa unam fecit creationem sex cardinalium, quos in presbyteros assumpsit, qui fuerunt isti, videlicet Gotius de Aramono (Arimino) Italicus, tunc patriarcha Constantinopolitanus, dominus Bertrandus de Dencio [4] diœcesis Utiensis, tunc archiepiscopus Ebredunensis, dominus Petrus Rogerii diœcesis Lemovicensis monachus Ordinis S. Benedicti, tunc archiepiscopus Rothomagensis, dominus Guillelmus Curti diœcesis Tolosanæ, Ordinis Cisterciensis, tunc episcopus Albiensis, dominus Bernardus de Albia diœcesis Apamiarum, tunc episcopus Rutenensis, et dominus Guillelmus de Aura diœcesis Carcassonensis, tunc abbas monasterii S. Olivi Ordinis S. Benedicti : fuitque reputata creatio hujusmodi multum notabilis, nam omnes prænominati erant famosi et profundi doctores in jure canonico vel civili aut magistri in theologia ». Hæc auctor : quibus consentanea affert ex libro Obligationum Felix Cantelorius [5]. Meminit etiam de hac cardinalium creatione Bosius [6], additque ad Benedicti commendationem, illum proculcato carnis et sanguinis affectu neminem nisi virtutibus et meritis spectatissimum ad cardinalatum evexisse, quibus Albertus Argentinensis consentanea scribit, dum hæc de Benedicto tradit [7] : « Rogatus, inquit, ipse Benedictus super promotione suorum, respondit : Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero ». Porro e memo-

[1] An. 4. p. 1. Ep. cur. XXXVIII. — [2] Ibid. Ep. LV. — [3] Ibid. Ep. LVI. — [4] Ibid. — [5] Ibid. Ep. V. — [6] Tom. IV. Ep. sec. CDXLIII.

[1] Tom. IV. Ep. CDXLII. — [2] Ibid. Ep. CDXLIV. — [3] Gesta Ben. apud Bosq. — [4] Alii de Vejo vel de Diocio diœc. Bricen alii de Deucio. — [5] Cantel. in Elench. cardd. Bened. XII. — [6] Bos. hist. eq. Jeros. p. 2. l. II. — [7] Argen. in gestis Bertol. episc. Argentin.

ratis cardinalibus tres tantum in Pontificia curia versabantur, nimirum Ebredunensis, Albiensis et Montis Olivi; alii vero tres legationibus amplissimis in Gallia, Hispania et Italia fungebantur: quare celeberrimo ritu agentibus in aula Apostolica proximo ineunte anno iis pilei et tituli cardinalitii attributi fuerunt.

83. Ritus vero in hujusmodi creatione cardinalium, vetere more et instituto servati, describuntur ab auctore ejus temporis teste oculato, et rituum præfecto, qui de iis luculentum volumen edidit [1], ex quo ea, quæ sequuntur, delibavimus:

« CERIMONIÆ ET SOLEMNITATES SOLITÆ SERVARI IN CREATIONE NOVORUM CARDINALIUM.

« Die Mercurii IV Temporum, dominus papa in consistorio consuevit quærere a cardinalibus, an expedit fieri creationem novorum cardinalium, faciendo ibidem primitus aliqualem brevissimam collationem, quod expediat creare novos cardinales. Cardinales vero postea omnes, quilibet secundum ordinem suum, consueverunt respondere et consulere an expediat vel non. Quo facto, dominus papa consuevit dicere: Nos sequimur consilium dicentium, quod fiant vel non fiant, secundum quod melius videtur eis fiendum. Et ubi eligit viam, quod fiant, immediate interrogat cardinales, de quanto numero videtur eis fiendum. Quo responso per eos ut supra, dominus papa dicit: Nos sequimur consilium dicentium, quod fiant usque ad talem numerum. Deinde dicit ibidem: Cogitabimus et cogitetis de personis nominandis, et die Veneris agemus super eo, Deo dante. Ista sunt vera quando cardinales omnes in consistorio sunt præsentes. Si autem sint aliqui in domibus suis infirmitate detenti, est consuetum in consistorio per dominum papam mandare duobus cardinalibus, quod vadant ad cardinales absentes, et requirant et habeant eorum consilium super prædictis duabus quæstionibus: et relatione facta postea domino papæ in consistorio, audientibus omnibus cardinalibus, per illos cardinales deputatos, ipse postmodum eligit in consistorio, an velit sequi consilium cardinalium dicentium, quod fiat nova creatio cardinalium, et de quanto numero.

« Die Veneris vero sequenti mandatur etiam in consistorio per dominum papam duobus cardinalibus, quod vadant ad requirendum et habendum consilium cardinalium absentium super personis in cardinales de novo creandis. Quo consilio habito veniunt ad consistorium dum dominus papa audit consilia auricularia cardinalium, et ei referunt ad partem, dum est in cathedra sua, consilia cardinalium absentium. Qua die Veneris, facta primitus reverentia papæ per cardinales, papa mandat quod portetur cathedra nuda. Quo dicto omnes cardinales exeunt consistorium, et ponunt se in fine illius aulæ vel cameræ, ubi tenetur consistorium excepto priore episcopo cardinale, qui remanet ibi, et ponit se ad sedendum super cathedram nudam, quæ debet esse ad latus papæ dextrum parata. Dominus papa consuevit dicere illi cardinali, et aliis post eum venientibus secundum ordinem suum: Nos cogitavimus de talibus personis, quas ibi nominat: dicatis quid vobis de istis, vel de aliis videtur esse fiendum. Tunc cardinalis ille, et alii successive postea per ordinem suum venientes, respondent quid eis videtur, secundum quod Deus eis ministravit. Et cum omnes cardinales successive secundum ordinem suum responderunt, omnes redeunt ad sedendum in consistorio secundum ordinem suum. Quo facto dominus papa consuevit eis dicere: Deo gratias. Nos habemus de personis concordiam omnium fratrum, vel quasi omnium, vel majoris partis, secundum quod fuerit; nihil tamen aliud super ipsa concordia specifice exprimendo: et immediate ipse ibi creat cardinales tam præsentes quam absentes a curia, dicendo: Auctoritate Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli et nostra, talem, si sit prælatus, absolvimus a vinculo, quo tenebatur Ecclesiæ suæ, et ipsum assumimus in presbyterum S. R. E. cardinalem, secundum quod eidem domino papæ magis placebit super hoc ordinare. Quibus cardinalibus creatis, dominus papa vadit ad cameram suam, et cardinales ibidem publicant provisionem novorum cardinalium quibus eis placet. Dominus vero papa interdum ibidem, cum ad cameram suam redierit, consuevit novis cardinalibus creationem de eis factam mandare per domicellum suum, interdum non.

84. « Die sabbati sequenti dominus papa, facta ei reverentia in consistorio per cardinales, mandat quod aperiantur portæ aulæ, ubi tenetur consistorium, omnibus intrare volentibus: et ibidem debent venire ad consistorium, et infra consistorium in terra sedere camerarius, notarii et capellani domini papæ et auditores palatii et clerici cameræ domini papæ: alii vero debent stare pedes extra consistorium. Domini cardinales novi debent tunc temporis esse extra consistorium in aliqua camera ibi satis prope, quousque dominus papa mandet eos vocari. Dominus vero papa facit ibi in præsentia omnium unum brevem sermonem: in fine vero sermonis descendit per ordinem ad nominationem cardinalium, tam præsentium in curia quam absentium, quos creaverit, quemlibet ipsorum commendando de scientia, fidelitate, prudentia et aliis, prout merita cujuslibet requirunt, et in fine commendationis dicit cuilibet novorum cardinalium sic: Talem absolvimus a vinculo, quo ipse Ecclesiæ tenebatur, et eum assumpsimus, et assumimus in presbyterum S. R. E. cardinalem. Si vero non sint prælati, non fit mentio de *absolvimus*, sed dicit: Assumpsimus et assumimus in presbyterum vel diaconum S. R. E. cardinalem. Quo facto dominus papa facit vocari cardinales novos, qui debent venire ad eum se-

[1] Ext. in Ms. bibl. Vat. sign. num. 4737. p. 34. etc.

cundum ordinem, quem dominus papa dederat in eos nominando, et stare pedes retro consistorii, et firmare se retro bancham, quæ est ab opposito sedis cathedræ domini papæ, ubi sedent alii antiqui domini cardinales. Et tunc dominus papa debet dicere novis cardinalibus aliqua ad instructionem eorum, quales debent esse in Conciliis et aliis agendis. Quibus dictis vocat eos, quod veniant ad eum, et in introitu consistorii duo diaconi cardinales antiquiores recipiunt novum cardinalem primo nominatum per dominum papam, alii vero duo diaconi cardinales antiquiores post primos recipiunt alium cardinalem secundo nominatum, et sic deinceps faciunt alii cardinales diaconi per ordinem suum, si sint plures cardinales de novo creati, et eos adducant ad osculum pedis domini papæ.

« Quibus per papam ad osculum pedis receptis, immediate omnes cardinales antiqui et cæteri supranominati surgunt, et capellani papæ *Te Deum laudamus* cantare incipiunt alta voce. Et cardinales antiqui secundum ordinem suum bini et bini primo vadunt ad altare, quod debet in aula, ubi dominus papa tenet consistorium, tunc temporis esse paratum, sine cruce tamen : et post eos duo diaconi cardinales antiquiores ducunt novum cardinalem ad altare primo nominatum per dominum papam, alii vero duo diaconi cardinales alium, et sic deinceps faciunt alii duo diaconi, si sint plures cardinales de novo creati secundum ordinem supradictum. Et cum pervenerint ad altare, cardinales novi debent stare genu flexo ante altare prostrati, quandiu cantatur *Te Deum laudamus*. Quo completo prior episcoporum cardinalium debet dicere submissa voce : *Pater noster* ; et postea cantando ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Salvos fac servos tuos*. ℟. *Deus meus sperantes in te*. ℣. *Mitte eis auxilium de sancto*. ℟. *Et de Sion. tuere eos* ; ℣. *Domine, exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

OREMUS.

Omnipotens sempiterne Deus, miserere famulis tuis, et dirige eos secundum clementiam tuam in viam salutis æternæ, ut, te donante, tibi placita cupiant, et tota virtute perficiant.

Alia oratio.

Actiones nostras, quæsumus, Domine, aspirando præveni, et adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat, et per te cœpta finiatur. Per Christum, etc. ℟. *Amen*.

« Prædicta debent dici per episcopum prædictum in libro, qui super altare debet esse paratus. Quibus finitis, capellani domini papæ bini et bini recipiunt novos cardinales, et eos faciunt osculari altare. Deinde ipsos adducunt secundum ordinem suum ad osculum oris cardinalium antiquorum, et primo veniunt ad episcopos, secundo ad presbyteros, subsequenter ad diaconos cardinales, quemlibet eorum secundum ordinem suum osculando. Quo facto antiqui cardinales bini et bini redeunt ad consistorium ad sedendum secundum ordinem suum. Diaconi vero cardinales antiquiores ducunt iterum bini et bini novos cardinales secundum ordinem supradictum ad osculum pedis et oris domini papæ, et postea eos ducunt usque ad sedem, in qua debent stare in consistorio secundum ordinem per dominum papam in nominatione eorum eis datum.

85. « Postea omnes alii non cardinales recedunt : post quorum recessum dominus papa imponit silentium dominis cardinalibus novis, quousque ipse dominus papa de consilio antiquorum cardinalium os duxerit eis aperire : et tunc dicit eis, qualiter debent cum reverentia loqui in consistorio, cum loquuntur aliis cardinalibus, et etiam cum loquuntur tam in viam consilii quam in viam collationis, non contradicendo seu impugnando dicta aliorum cardinalium ; sed alias dicendo prudenter cum reverentia quod eis Dominus inspiraverit : et qualiter etiam alios cardinales debeant honorare : qualiter etiam in consiliis dandis debeant Deum præ oculis habere, et in mente et in ore tunc temporis sinceritatem et puritatem habere, amota omni partialitate amoris, odii vel favoris. Aliquando consuevit eis tum silentium imponere illo tunc, et reliqua proximo pro præcedenti eis dicere, dum eis decreverit os aperire. Quibus dictis papa surgit, et vadit ad cameram suam : et cardinales omnes remanere consueverunt in domo papæ quousque mensæ pro prandio sint paratæ, et illa die omnes cardinales comedunt in aula cum papa. Et cum dominus papa exit de aulæ camera, et venit ad prandium, associant ipsum duo diaconi cardinales antiquiores usque ad mensam ipsam, præcedendo : et post prandium simili modo associant eum usque ad cameram. Et sedent cardinales in mensa primo secundum ordinem suum a parte dextra papæ episcopi et presbyteri cardinales tam antiqui quam novi, diaconi cardinales juxta modum consistorii.

« Post prandium eumdem ordinem servant in sedendo tam antiqui quam novi cardinales : et cum fuerit tempus recedendi, dominus papa, sedendo in cathedra sua, dat capellum rubeum novis cardinalibus secundum ordinem per eum in nominando eos eis datum, et ipsum capellum cujuslibet ipsorum capiti imponit, ipsis cardinalibus novis stantibus, coram eo genuflexis : et immediate familiaris domini papæ, qui debet ibi esse paratus, capellum de capite ipsius cardinalis recipit : et tunc quilibet eorum post prædictam impositionem capelli immediate secundum ordinem suum pedem domini papæ osculatur. Et postea ipse dominus papa quemlibet eorum ad osculum oris recipit secun-

dum ordinem prædictum, et quilibet novorum cardinalium, osculo per eum a domino papa recepto, ad sedem suam ibi redit. Quo facto, dominus papa surgit ac etiam omnes cardinales : et postea si Ecclesia cathedralis sit ibi prope, novi cardinales aliquoties ad orandum consueverunt immediate ire, deinde ad domos suas redire.

« Sequenti autem die novi cardinales debent simul incipere visitationem omnium cardinalium antiquorum, quemlibet ipsorum in domibus quas inhabitant visitando, non attendendo in visitatione cardinalium antiquorum, qui sint vel fuerint antiquiores cardinales, sed secundum quod cardinalibus novis magis placebit. Et ipsi cardinales antiqui debent novos cardinales tunc, dum visitantur, in camera sua secrete instruere quam dominum papam et cardinales antiquos debeant verbo et facto honorare et etiam revereri, et quem modum loquendi in consistorio vel alibi cum domino papa vel cardinalibus in viam consilii seu collationis, seu alloquendo vel in sedendo debeant observare. Postquam vero cardinales novi cardinales antiquos visitaverint in suis domibus, cardinales antiqui debent cardinales novos singulariter singuli in eorum domibus visitare immediate, cum sunt creati per papam.

86. « Dominus vero papa in consistorio secundo, quod tennerit, vel ad tardius in tertio consuevit os cardinalibus novis de consilio cardinalium antiquorum aperire : et tunc eos hortari quomodo debeant in consistorio loqui reverenter, et etiam alia bona verba, prout supradictum est, tunc temporis eis dicendo. Attendendum est tamen, quod dum prædictum consilium petitur, cardinales novi debent exire consistorium, et stare in aliqua camera ibi prope, donec datis prædictis consiliis per cardinales antiquos, postea per juniorem antiquum cardinalem de mandato papæ vocetur quod redeant ad consistorium : quibus reversis, papa consuevit eis os aperire. Papa vero singulis novis cardinalibus in consistorio, die qua eis os aperuit, dare consuevit titulos et annulos in fine consistorii ; et quilibet novus cardinalis consuevit tunc temporis, dum papa imponit annulum digito ipsius, genua flectere, et immediate post dationem annuli manum et pedem dicti domini papæ osculari, et osculo per eum a domino papa recepto, postea redire ad sedem suam. Novi vero cardinales annulos portare non debent, etiamsi, antequam cardinales fierent, prælati existerent, quousque dominus papa in consistorio det eis titulos et annulos, ut est dictum.

« Forma vero, quæ antiquitus consuevit servari in apertione oris novorum cardinalium, et assignatione titulorum, et datione annulorum, est infrascripta ; videlicet quod postquam sederint cardinales tam antiqui quam novi in ordine suo in consistorio, tunc quando domino papæ placebit, dicitur per eum novis cardinalibus, quod sedeant ad partem : et ipsis absentibus, dantur consilia circularia per cardinales antiquos, an ora ipsorum novorum cardinalium sint aperienda : et si consulant quod sic, revocantur ad consistorium iidem cardinales absentes, et sedent in locis suis : et tunc Dominus papa, proposita aliqua auctoritate, si placet, cum brevi vel modica et quasi nulla ipsius prosecutione ora ipsorum aperit, dicendo : Nos aperimus tibi os, vel vobis, si sint plures, tam in collationibus quam in consiliis, et in electione Romani Pontificis, et in omnibus actibus tam in consistorio quam extra, qui ad cardinales spectant, et quos sint soliti exercere. Ipsi vero ad proposita nihil respondent.

87. « Post hoc in fine consistorii, vel ibidem post apertionem prædictam, secundum quod domino papæ videbitur, singuli cardinales novi singulariter unus post alium genuflectit coram papa : et tunc Dominus papa recipit unum ex annulis præparatis ad hoc, et immittit digito cardinalis novi, dicendo tunc hæc vel similia verba, quæ sequuntur : Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, et S. Priscæ vel alterius sanctæ vel sancti, ad cujus honorem est fundata Ecclesia, quam cardinali novo committit, committimus tibi Ecclesiam S. Priscæ cum clero et populo et capellis suis, si est in presbyterum cardinalem assumptus, et sic in similibus ; et interdum adjicitur : Secundum formam, quæ committi cardinali consuevit, qui eamdem Ecclesiam intitulatam pro tempore habuerunt. Si vero esset in diaconum cardinalem assumptus, dicitur : Ad honorem, etc. ut supra, committimus Ecclesiam sanctæ talis cum clero et populo suis, et omittitur capellis. Cardinalis vero qui recipit annulum, osculatur manum et pedem domini papæ, et dominus papa ipsum post ad osculum oris recipit : et sic consequenter de aliis novis cardinalibus observatur. Quibus completis, vadunt prædicti domini cardinales novi sedere in locis suis, nec tunc etiam cardinales novi aliquid prædictis verbis et factis respondent. Attendendum etiam quod dominus papa tunc, præsentibus omnibus cardinalibus, ordinat quos titulos habere debeant novi cardinales absentes, ut inde sollicitudo tollatur. Attendendum etiam, quod præmissa, quantum ad apertionem oris ac donationis annuli et tituli, interdum consueverunt fieri extra consistorium, quando dominus papa vocat omnes cardinales ad cameram suam pro consilio super negotiis habendo : et tunc omnes præmissæ solemnitates per omnia servantur secundum ordinem antedictum, prout factum fuit anno a Nativitate Domini MCCCXXXIX, die XVI mensis Januarii, Avin. per dominum papam Benedictum XII in personas dominorum cardinalium Ebredunensis, cui tunc fuit commissus titulus S. Marci ; et Albi, cui tunc etiam commissus fuit titulus Quatuor Coronatorum ; Montis Olivi, cui tunc etiam commissus fuit tit. S. Stephani in Cælio-Monte, in camera prædicti domini papæ Benedicti ».

BENEDICTI XII ANNUS 6. — CHRISTI 1339.

1. *Ludovicum Bavarum novorum facinorum reum clementer iterum admonet Benedictus.* — Parta est de Africanis et Granatensibus Saracenis illustris victoria anno Christi millesimo trecentesimo trigesimo nono, Indictione septima : Aragonius Sardiniam et Corsicam Pontificiæ liberalitati solemni ritu acceptas in Apostolica aula retulit : egere Andronici imperatoris oratores de Ecclesia Orientali ad conjunctionem cum Romana adducenda : præfecit sibi ducem, mutata publicæ rei forma, Liguria : dati Apostolica auctoritate imperii provinciis in Italia vicarii : Eduardus Anglorum rex censuris ob id munus in Germania inferiori Ludovici auctoritate gestum irretitus : concurrere infestis signis paratus Christianæ nobilitatis flos, injecto divina providentia furori fræno, abscessit ; denique Bavarus, intermissum de sua reconciliatione tractatum redintegravit. Pellicere ipsum ad Christianam pœnitentiam atque ab æterno exitio eripere Pontifex optimus enitebatur, sed nil ipsius benignitas profuit : ille enim impiorum, quibus agebatur, consiliis subornatus, confirmata potentia Anglorum regem Germanici imperii creavit ut diximus vicarium, ut reliquos quos nondum sibi subjecerat, Eduardi regis viribus opprimeret : elatusque in id potentiæ fastigium plura adversus Pontificiam auctoritatem erat molitus. Benedictus mollire iterum furentem clementia studuit, paternisque litteris proposuit [1] ob oculos, quantis ac nunquam intermissuris suppliciis se addiceret : infelicis meminisset æternitatis humanæque vitæ inconstantiæ, nec divinam patientiam novis sceleribus fatigaret :

2. « Magnifico viro Ludovico de Bavaria, promereri gratiam in præsenti, per quam assequi valeat gloriam in futuro.

« Litteras magnificentiæ tuæ benignitate solita recepimus, et quæ continebantur in eis, pleno collegimus intellectu. Sane cum tam per eas quam diversas tuas litteras alias hactenus nobis missas te reconciliationem tuam nobis et Ecclesiæ sanctæ Dei desiderare asserueris et asseras affectibus ferventibus et devotis, in eis nihilominus subjungendo, quod nostris et Ecclesiæ Romanæ juribus et honoribus derogare non intendis in aliquo, sed ad eorum exaltationem te proponis impendere reverenter; non sufficimus admirari, quod licet nos propter prælocutiones olim super eadem reconciliatione incœptas, quas desiderabamus, sicut adhuc desideramus, ad debitum finem perduci, procedere contra te super iis etiam, quæ per te attentata referuntur interim, de quibus inferius aliqua exprimuntur, te per viam mansuetudinis ab iis et aliis detestandis excessibus cupientes retrahere, omiserimus. aggravare processus per prædecessorem nostrum adversus te, ut nosti, habitos, diversas spirituales et temporales pœnas et sententias continentes, tenendo negotium hujusmodi sub spe reconciliationis ejusdem de benignitate Apostolica in suspenso ; tu tamen, sicut habet rumor implacidus et infestus, deducens, ut videtur, hujusmodi nostram benignitatem et mansuetudinem in contemptum, statuta de facto fecisse una cum nonnullis partium earum principibus his diebus præteritis diceris, per quæ licet nulla tibi esset vel sit attributa quomodolibet auctoritas super hoc vel potestas, prædictos processus habitos, et sententias promulgatas contra te per eumdem prædecessorem de consilio fratrum suorum S. R. E. cardinalium cum magna solemnitate, præsente multitudine fidelium copiosa, et in diversis mundi partibus publicatos, dixisti et pronuntiasti de facto, ut præmittitur, fore nullos (quanquam nulli homini quantacumque sit auctoritate suffultus, liceat se de iis, quæ per Romanum Pontificem, maxime super iis, quæ ad judicium spectant Ecclesiæ, ordinantur intromittere, nisi de licentia et auctoritate ipsius) honori et primatiæ præfatæ Romanæ Ecclesiæ præsumptuose nimis et temerarie, quantum in te fuit, si sinceritas suffragetur relatibus, detrahendo.

3. « Præterea statuendo de facto mandasti, ut asseritur, quod in partibus Alamanniæ mandata non recipiantur Apostolica, nec pareatur eisdem ; nec illos, quibus per Sedem prædictam provideri contingit de dignitatibus et aliis beneficiis Eccle-

[1] Tom. v. Ep. secr. CCCXCII.

siasticis dictarum partium, permisisti aut permittis ad dignitates et beneficia hujusmodi recipi et admitti. Et ulterius prælatos, religiosos et alias personas Ecclesiasticas partium earumdem ad violandum interdictum Ecclesiasticum, auctoritate Apostolica in diversis civitatibus, villis, terris et locis partium earumdem appositum propter captionem et captivationem personarum ipsorum, ac bonorum subtractionem, et alias crudeliter et immaniter (non absque plurimorum scandalis, contemptu clavium Ecclesiæ, ac animarum periculis) non erubescis compellere, faciendo divina officia in locis eisdem interdicto Ecclesiastico, ut præmittitur, suppositis damnabiliter profanari : quamplurimos etiam religiosos, et præsertim fratres Ordinis Prædicatorum (qui Dei timorem et amorem, ac reverentiam Sedis prædictæ, suarumque animarum salutem injustis et iniquis mandatis et præsumptionibus sacrilegis et damnandis hujusmodi præferentes, et profanare in locis prædictis recusarunt divina) fugando, affligendo et sic crudeliter persequendo, quod multi conventus eorum propter hoc sunt, proh dolor! dissipati.

4. « Ad hæc, detrahendo non parum ejusdem Ecclesiæ Romanæ juribus et honoribus, vicarium in certis partibus Alamanniæ, quanquam ad te non pertineat, deputasti, ut fertur. Hæc autem, quæ præmisimus (ut de multis aliis, quæ fert rumor hujusmodi, taceatur ad præsens) si vera sunt, in divinæ majestatis contumeliam et offensam, ac jurium et honorum detractionem Sedis prædictæ, fideique læsionem Catholicæ cedere proculdubio dignoscuntur. Talia namque, quæ non solum Deum et Sedem eamdem graviter non immerito provocant, sed horrore mentes concutiunt et commovent Catholicorum regum, magnatum et principum orbis terræ; maxime cum ex iis fides tangatur Catholica, ex qua justus vivit, et extra quam non est alicui gratia neque salus; non sunt signa vel facta pœnitentis hominis Deum timentis, ac volentis revereri sacrosanctam Ecclesiam matrem suam, et reverti ad ejus gremium, cum se sentit esse, delictis et offensis suis exigentibus, extra illud. Quis enim fidelis dubitat, quin illi homines pestilentes hæretici et schismatici manifesti, qui adhuc sub tegmine alarum tuarum morari dicuntur, te, de cujus salute ac honore non curant, sed ad hoc cum evidenti tuæ salutis et famæ detrimento tantum aspirant, ut tuo protecti munimine sibi pro suis sceleribus effugiant ultionem, retrahere moliti fuerint hactenus, et etiam adulando pestifere, moliantur in hujusmodi et alia præcipitia confusionis et damnationis æternæ (te impellere.)

5. « Nos igitur, qui te super præmissis paterna charitate alloquimur, et tuam desideramus salutem, præmissa quæ tuæ optatæ reconciliationi obvia sunt admodum, et augmentum procurant indignationis divinæ, ponentes tenore præsentium ante oculos mentis tuæ, tibi consulimus, et paternis exhortationibus et salutaribus monitis suademus, quatenus diligenter considerans vias tuas malas, et dum tibi vitæ tempus superest, ab eis convertere, et ad vias rectas dirigere non differas gressus tuos, ut possis illa verba prophetica dicere Domino : *Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua ;* non solum sæpe, sed sæpius intra tua præcordia revolvendo, quod moriturus es, et tibi, qui jam in annos processisti plurimos, mortis terminus appropinquat, et ignoras penitus dies mortis. Et quid etiam, si (quod absit) te contingeret in tali statu et cum talibus operibus terminum claudere vitæ tuæ, exinde, cum te tua sequerentur opera, reportares? Profecto nihil aliud, nisi pœnas cruciatus perpetui, et tormenta. Et ut tua reconciliatio, tibi utique salutifera peccatis tuis non impediatur propriis, sed potius Deum et Ecclesiam sanctam suam, ac nos et eamdem Sedem tibi magis placabiles constituas in hac parte; a præmissis excessibus omnino desistere studeas, et cum effectu attentata, ut præmittitur, circa hæc tam pie quam provide revocare, non procrastinando, dum tempus habes, sicut præmisimus, prosequi reconciliationem eamdem : circa quam, si te digne ad id cooptaveris, nos et Sedem prædictam, quantum cum divino beneplacito, et honore ipsius Ecclesiæ fieri poterit, propitios reperies et benignos. Et inter cætera satis expediens videretur, quod ab offensa et irritatione illorum, qui prodesse vel obesse tibi valerent super his, abstineres. Dat. Avin. X. kal. Febr., anno v ».

Superiora decreta ac gesta impia adversus Pontificiam auctoritatem cum audisset Petrus rex Aragonum adeo exhorruit, ut tuendæ dignitatis Apostolicæ zelo Benedicto adversus ipsius hostes armorum potentiam obtulerit; cui Pontifex gratias egit [1] ob eximium illius in Ecclesiam studium, nuntiumque Apostolicum ad Ludovicum, cum redeundi in gratiam cum Ecclesia voluntatem præ se ferret, se transmisisse significavit.

6. *Ad ipsum mittit internuntium proponens concordiæ rationem.* — Versabatur [2] in aula Bavarica Arnaldus e Verdala A. S. N. Pontificioque nomine cum Ludovico agebat, ut illius animum ad Christianam pœnitentiam flecteret, abduceretque ab Eduardi regis fœdere, quo Occidenti ac rei Christianæ necessaria pax restitueretur : cumque propositas nonnullas a Ludovico reconciliationis ineundæ rationes exposuisset Pontifici, is adhibitis in consilium quibusdam cardinalibus Arnaldo respondit [3], ac primam quidem a Ludovico oblatam conditionem non videri nec utilitati nec honori Sedis Apostolicæ conducere, neque in opus perduci posse : cum enim in ea dicat, se in omnibus controversiis, quæ ipsi una cum rege Francorum intercessere, vel exoriri possint, Pontificio

[1] Tom. v. Ep. secr. XII. — [2] Ibid. Ep. secr. CCCXCIII. — [3] Ibid. post Ep. secr. CCCXCIV.

judicio statutum; absonam esse, cum nulla dissensio inter regem ac Ludovicum ipsum exarserit, nisi imperii causa, in quo nullum sibi jus Bavarus arrogare possit, ad quod assequendum Ecclesiæ gratiæ restitui optabat : unde fit, ut si eam Ludovici submissionem, antequam conciliatus esset, Sedes Apostolica admitteret, non levem sibi injuriam ac damnum pareret. Quod ad secundam attinet, restituto fidelium consortio Ludovico, si Francorum rex arbitrum Pontificem vellet deligere, regem Anglorum Ludovici arbitrio controversias omnes permissurum; atque ita, imperatis induciis, bellum inter ipsos reges sopitum iri. At neque id videri Sedi Apostolicæ honorificum, cum uni parti se addiceret; illam vero deceat in neutram inclinare; neque etiam id fieri posse, cum Francorum rex Anglorum regem fiduciarium et clientem suum appellet; nec dissentiat Eduardus: unde cum Francorum rex sit Anglorum regis in vectigalium terrarum causa, de quibus lis vertitur, judex, non facile in alterius arbitrium controversiam collaturum : tum maxime, si de omnibus controversiis agatur, cum Philippum non lateat, Eduardum plura eaque maxima deposcere, de quibus putandum non sit Francorum regem compromissum facturum : præterea id exiguam utilitatem pariturum cum prius Ludovici reconciliatio perficienda, eaque diuturni temporis tractum consumptura sit : interea vero si bella sopita non fuerint, cum illorum incerti sint exitus, ea posse emergere, quæ resarciri postea non possint; et quamvis illa omnia abessent, non facile Pontificem et Ludovicum in eodem loco ad dirimenda, quæ compromissa essent, conventuros; quare ab illis Francorum regi denuntiandis se abstinuisse, hanc autem rationem conciliandæ totius rei componendæque ineundam :

« Si, inquit, idem Ludovicus ad nostram præsentiam suos certos super facto reconciliationis suæ destinaret nuntios, et dictus rex Angliæ etiam suos cum potestate plena tractandi pacem cum eodem rege Franciæ vellet transmittere, scribemus efficaciter eidem regi Franciæ, quod idem duceret faciendum : et nos libenter laboraremus ut reconciliatio et pax prædicta ad bonum pervenirent effectum; ita tamen quod, interim pendentibus prædictis coram nobis, guerræ ex quibus innumera mala proveniunt omnino hinc inde cessarent : et hæc via videretur cuilibet factibilis et honesta, etc. » Præcipit ut Ludovicum ad hoc consilium inflectat, ac si ipsum ad id adducere non potuerit, ne se aliis tractatibus irretiat, sed ad Sedem Apostolicam, his missis, se conferat. Petenti vero ad nonnullorum improborum hominum gratiam liberi et tuti commeatus syngrapham, cum ad eamdem Sedem pro flagitanda venia se conferre meditarentur, respondit : « Cæterum quia non est de more ac honestate Romanæ curiæ sceleratis hominibus dare conductum illis hominibus, de quibus fiebat in tuis litteris mentio, non concederemus eumdem : sed si de sua salute solliciti gratis et spontanee ad Sedem Apostolicam venerint, veniam et misericordiam humiliter petituri, eos (quos magis lucrifacere Domino quam perdere cupimus) misericorditer, prout eorum exegerit devotio et contritio meruerint, mansuete tractabimus et benigne, rigore justitiæ oleo misericordiæ temporato. Dat. Avin. X kal. Februarii, anno v ».

7. Optabat sane Benedictus implere demandatas sibi illius vices, qui prophetico ore contestatur : *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat ;* idque etiam in Ludovici et aliquorum principum electorum, qui superiori anno Romanæ Ecclesiæ majestatem læserant, causa demonstravit : hos enim ac Ludovicum Pontifex paterno sinu, si flagitii ipsos pœnituisset, amantissime se excepturum respondit [1] :

« Benedictus, etc. magnifico viro Ludovico de Bavaria, promereri gratiam in præsenti, per quam assequi valeat gloriam in futuro.

« Quia principes electores, quorum aliqui Deum, ac nos et Sedem eamdem graviter offendisse noscuntur, benigne ac mansuete tractari per easdem litteras supplicasti, asserens id esse prædictæ reconciliationis negotio multipliciter opportunum ; scire te volumus, quod cum Sedes prædicta, quæ benignitatem severitati consuevit prout in Deo expedire cognoscit, præferre, vere pœnitentibus et contritis non claudat gremium miserationis et gratiæ, tanto miserando benignius, quanto gravius fuerit provocata; offensores prædictos, prout eos de commissis hujusmodi pœnitentes et contritos, ac nobis et eidem Sedi fideles et devotos, ut tenentur et debent, cognoverimus; præsertim dicti consideratione negotii, propter ea, quæ præmisimus, insidentis admodum cordi nostro, recipiemus clementer, ac favorabiliter et benigne tractabimus, rigore justitiæ oleo misericordiæ temperato. Datum Avin. X kalend. Februarii, anno v ».

8. Flagitavit [2] quoque Bavarus a Pontifice, ut Arnaldo e Verdala Apostolico nuntio reconciliationis illius perficiendæ auctoritatem tribueret : cui respondit Benedictus, missum illum ea de causa fuisse, ut ipsi suam mentem atque arcanas voluntates panderet : rem vero nisi in cardinalium consistorio perfici non posse. Reversus itaque est Arnaldus ad Sedem Apostolicam, qui ob virtutis præmium ad Magalonensem episcopatum evectus est, de cujus legatione Germanici historici [3] meminere; ac significavit Pontifici, Ludovicum ac principes electores decrevisse solemnes oratores pro optatissima reconciliatione perficienda transmittere : qua de re idem Pontifex ad Robertum Siciliæ, et Philippum Galliæ reges scripsit [4], ut legatos mitterent, quo rationibus suis consulerent.

[1] Tom. v. Ep. secr. CCCXCIII. — [2] Ibid. — [3] Alb. Arg. in Chron. et alii. — [4] Tom. v. Ep. secr. CXI.

Extant porro in Regesto Pontificio nonnullæ pro Ludovici oratoribus ad Sedem Apostolicam accessuris liberi commeatus syngraphæ, altera [1] quidem III non. Junii hujus anni consignata, in qua hæc adjecta conditio : « Dummodo dicti nuntii et familiares sexaginta numerum non excedant, nec sint de hæresi condemnati »; altera nonis Octobris data [2] tum pro Bavari, tum principum electorum oratoribus. At interea Bavarus promissa Pontifici data infringebat, cumque ab eo toties flagitatum esset, ut a coeundis molitionibus in regem Francorum absisteret, ea enim re ipsius reconciliationem disturbatum iri ; invadendis tamen Galliis opprimendisque Ecclesiasticis, qui Sedis Apostolicæ partes tutati fuerant, inhiabat. Quem Benedictus monuit [3], ut nonnulla, quæ contra datam fidem gesserat, et in arcana schedula descripserat, revocaret : « Cæterum tibi, inquit, benigno suademus affectu, ut interim, hujusmodi coram nobis super reconciliatione prædicta pendente tractatu, prudenter abstineas a qualibet noxia novitate; et maxime ne contra charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem, ac Ecclesias et Ecclesiasticas personas per te vel gentes tuas aliquid attentes adversum : quinimo ea, quæ contra promissiones tuas in dictis litteris tuis contentas attentata sunt, studeas efficaciter revocare ; pro firmo sciturus, quod si secus fieret, id dicto negotio magnum posset impedimentum et obstaculum generare. Datum Avin. V id. Octobris, anno v ».

9. *Eduardum Anglum Gallias invadentem, ut a lite contra episcopum Cameracensem desistat, monet, exponens Ludovici causam.* — Invadebat tum Gallias Eduardus Anglorum rex Ludovici armorum præsidio fultus, et Cameracensem episcopum, accepta Germaniæ inferioris Bavari auctoritate præfectura, quam vicariatum vocant, imperii fiduciarium ad clientis præstanda Ludovico officia adigere, utque regis Francorum fœderatum bello opprimere tentabat. Ut vero in oppugnando Ecclesiastico principe imperii aliquem juris colorem Anglus prætexeret, subornato sacerdote Cameracensi, Guillelmo episcopo judicium ineunte anno intentavit, ut sibi tanquam proregi cæsareo comitatum Cameracensem imperiali beneficientia acceptum referret. At episcopus de intentata sibi lite ad Sedem Apostolicam provocavit, ad quam spectabat causa, cum Ludovicus jura cæsarea non teneret. Benedictus itaque, ut accersitos ab Anglo juris fucos ad colorandum injustum bellum dilueret, edicto Pontificio promulgavit, iniquam esse motam ab illo litem : juris formulas tanquam a cæsareo legato editas rescidit ; ipsumque Eduardum regem ac reliquos principes, qui bellum comitatui Cameracensi inferrent, anathemate defixit [4] :

« Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper venerabilis frater noster Guillelmus episcopus Cameracensis, non sine gravi querela ad Apostolatus nostri deduxit auditum, quod licet civitas et comitatus Cameracensis jure veri dominii spectent ad episcopum et Ecclesiam Cameracensem, ac episcopi Cameracenses, qui fuerunt pro tempore a longis retro temporibus per tempora, quorum in contrarium memoria non existit, justo et vero titulo civitatem et comitatum possederint supradictos pacifice et quiete ; nuper tamen (quod non absque multa admiratione percepimus) charissimus in Christo filius noster Eduardus rex Angliæ illustris, prætendens se vicarium imperii constitutum per Ludovicum de Bavaria, a Sede Apostolica de hæresi et schismate condemnatum, omnique jure, si quod sibi in regno vel in imperio Romanorum ex electione, quæ dudum de ipso celebrata dicebatur, vel alio quovis modo forsan competiisset, suis culpis exigentibus, sententialiter et juste privatum ; licet etiam vacante imperio, sicut nunc vacare dignoscitur, ad Romanum Pontificem, cui in persona B. Petri terreni simul et cælestis imperii jura Deus ipse commisit, jurisdictio, regimen et dispositio ipsius vacantis imperii pertinere noscantur ; de facto quanquam de jure non posset, eumdem episcopum citari fecit sub pœna privationis et amissionis omnium bonorum, feudorum, privilegiorum, bonorum et aliorum, quæ ab imperio tenere dignoscitur, ut coram eo certo jam elapso termino compareret : quare præfatus episcopus, qui hujusmodi citationi non paruit, prout nec parere etiam tenebatur, dubitans quod idem rex forsitan eumdem episcopum reputans contumacem, saltem de facto contra eum et præfatam Ecclesiam Cameracensem procedat, ad Apostolicam Sedem super hoc duxit humiliter recurrendum.

« Licet igitur manifestum existat, quod prædicta citatio ac omnes processus, qui contra dictos episcopum et Ecclesiam per præfatos Ludovicum et regem, vel de mandato ipsorum propter hoc forsitan facti essent vel fierent, vel sententiæ, quæ propterea promulgarentur, juribus non subsistant, nec subsistere possint, nec aliquam habeant, nec habere possint roboris firmitatem ; ne saltem de facto dicti episcopus et Ecclesia prægraventur, nos prout tenemur ex Apostolicæ servitutis officio, hujusmodi insolentiis obviare, et ejusdem et aliarum Ecclesiarum præcavere dispendiis sollicitis studiis intendentes, dictam citationem, omnesque processus et sententias per præfatos Ludovicum seu Eduardum regem Angliæ, se vicarium dicti Ludovici vel imperii prætendentem, contra dictos episcopum et Ecclesiam Cameracensem, forsan post dictam citationem secutos vel subsequendos, dictasque pœnas in citatione prædicta comminatas, et sententias quaslibet super præmissis vel præmissorum occasione prolatas, vel in posterum

[1] Tom. v. Ep. secr. CDLXVI. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid. Ep. secr. CDXVI. — [4] An. 5. Eo. com. II.

proferendas per eosdem Ludovicum et Eduardum regem vel alium, seu alios de mandato ipsorum super civitate et comitatu prædictis, et aliis bonis, feudis, privilegiis et honoribus, quæ ab imperio obtinent, habitos vel babitas, habendos vel habendas, latos vel latas, seu ferendos vel ferendas, quatenus de facto processerint vel procedent ; auctoritate Apostolica revocamus, cassamus, annullamus, vacuamus et irritamus omnino, ipsos nullos, cassos, vacuos, et irritos nuntiamus, et nullam eos habere decernimus roboris firmitatem ; districtius injungentes, et etiam inhibentes universis et singulis ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus et aliis personis singularibus quibuscumque, necnon communibus et universitatibus quibuslibet civitatum, castrorum, villarum et aliorum locorum, ne contra revocationem, cassationem, annullationem, irritationem et decretum nostra hujusmodi facere vel venire vel quidquam attatentare, vel civitatem aut comitatum prædictos in toto vel in parte invadere vel occupare, aut invasos vel occupatos per se vel alios detinere præsumant, in præjudicium dictorum episcopi et Ecclesiæ, necnon præpositi, decani et capituli Ecclesiæ memoratæ. Ac nihilominus omnes et singulos, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, conditionis et status existant, etiamsi Pontificali vel regali præfulgeant dignitate, contrarium facere præsumentes, excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto : ac civitates, castra, villas et alia loca ipsorum interdicti sententiæ eo ipso decernimus subjacere ; nihilominus irritum et inane auctoritate Apostolica decernentes, si secus super iis per quoscumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus quibuscumque privilegiis et indulgentiis Apostolicis vel imperialibus eidem Eduardo regi, vel præfatis ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus et aliis personis singularibus, necnon communibus et universitatibus quibuscumque sub quacumque forma vel expressione verborum concessis, etc. Dat. Avin. II id. Januarii, Pontificatus nostri anno v ». Data[1] est Leodiensi, Trajectensi et Tornacensi episcopis divulgandi hujus edicti provincia.

10. Verum Eduardus, cum frustra proditione nonnullos Cameracenses subornare nisus esset, aperto bello rem gerere aggressus, exeunte Septembri, maximo succinctus exercitu, stipatusque duce Brabantiæ, Geldriæ et Juliaci comitibus, quorum primus ducis, alter marchionis titulos a Ludovico erant eblanditi, Cameracum, Cæsareæ quidem ditionis urbem, sed quam episcopus idemque comes, vacuo solio imperiali, Francorum regis clientelæ addixerat, ejusque milite præsidiario firmarat, obsidione cinxit ; de qua hæc prodit Vitæ Benedicti auctor[2] : « Dictus Odoardus rex Angliæ intravit Alemanniam, venitque in Frankford oppidum imperiale ad dictum Ludovicum ducem Bavariæ, petens ab eo auxilium et juvamen contra dictum Philippum regem Franciæ; fueruntque ad invicem contra dictum Philippum confœderati et colligati : dictusque Ludovicus, qui licet se falso gerebat pro imperatore, talemque se nominabat, ipsum regem Angliæ, quantum in ipso fuit, constituit vicarium imperialem in partibus Italiæ et nonnullis aliis terris. Cujus occasione et prætextu idem rex Angliæ Cameracensem civitatem, quæ est camera imperii, voluit intrare : sed negato sibi aditu, eam obsedit : civibus tamen ejusdem sibi viriliter resistentibus ». Dum Cameracum urgeret obsidione Eduardus, Pontifex illum anathemate devinctum ob fœdus armorum cum hoste Ecclesiæ percussum, bellumque episcopo Cameracensi præfecturæ Germaniæ susceptæ scelere prætextu indictum, revocare a cœptis studuit hisce datis ad ipsum litteris[1] :

« Benedictus, etc. magnifico principi Eduardo, regi Angliæ illustri, spiritum consilii sanioris.

« Dudum te, fili charissime, clara imitari vestigia progenitorum tuorum regum Angliæ, qui erga Deum et sacrosanctam Romanam Ecclesiam velut peculiares ejus alumni et devoti filii plenitudine devotionis et fidei claruerunt, suæque splendorem prosapiæ a quavis obfuscatione nubili contagii præservarunt, eaque in te prælucere clarius cupientes ; ob paternæ charitatis et dilectionis affectum, quo te statumque tuum prosequimur, nostras tuæ celsitudini litteras direxisse meminimus, inter cætera recensentes, qualiter excessus per nobilem virum Ludovicum de Bavaria olim, ut asserebatur, discorditer in regem Romanorum electum, adversus Deum et eamdem Romanam Ecclesiam, ac felicis recordationis Joannem papam XXII, prædecessorem nostrum, per coacervationem multiplicium et atrocium offensarum nequiter perpetrati, tuum præterire nequibant auditum : quos velut toti mundo notorios non omnes, cum longa et prolixa nimis eorum narratio extitisset, sed ex eis aliquos in eisdem litteris providimus, ut sequitur, recitandos.

« Idem namque Ludovicus contra processus prædecessoris ejusdem, etc. » Repetit vetera Ludovici in Ecclesiam facinora iisdem pæne verbis, quibus antea illa recensuerat[2], nimirum irruptionem Italicam, susceptum hæreticorum patrocinium, promulgatam publico libello hæresim, creatum pseudopontificem, arreptum contra leges imperiale nomen, contractas censuras a Joanne XXII irrogatas, tum subdit : « Super quibus quidem pœnis, quantumcumque per ipsum Ludovicum promeritis, et in eum justo Ecclesiæ judicio promulgatis, si vere pœnitens se humiliasset ad

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Gesta Bened. apud Bosq.

[1] Tom. v. Ep. secr. CDXVII. Ext. etiam apud Walsing. in Eduard. II. — [2] An. Chr. 1337. num. 7 et 8 usque continetur.

gratiam benignam, reperisset eamdem Ecclesiam, quæ ipsum tanquam filium prodigum de longinquo redeuntem ad suum gremium apertis brachiis recepisset. immolatura pro eo in ubertate divinæ laudis vitulum saginatum.

11. « Rursum adjecimus in litteris supradictis quod quanquam prædictorum excessuum contra eorumdem processuum per dictum prædecessorem contra dictum Ludovicum, exigente justitia, postmodum habitorum notitiam habuissemus et etiam habemus; ut tamen ipsum a peccatorum nexibus liberatum de faucibus sempiternæ mortis possemus eripere, postquam fuimus ad Apostolatus summi apicem assumpti, diversos nuntios ejus, diversis vicibus et temporibus ad nos missos, receperamus benigne : ac pro reconciliatione ipsius, per fructum veræ pœnitentiæ promerenda, prolocutiones varias cum eis (habueramus) et tunc pendebat etiam ad proloquendum ulterius terminus assignatus, in quo proculdubio per nos non stetit quominus ulterius fuerit super negotio reconciliationis ejusdem processum : quare, fili dilectissime, serenitatem tuam requirendam tunc duximus per easdem litteras et rogandam, ut prudenter advertens, et in scrinium internæ considerationis adducens gravitatem pœnarum, in quas inciderent et sententiarum quas incurrerent, quantisque periculis et discriminibus se implicarent, qui præfato Ludovico sic notorie et publice ab omnibus hæresis et sic odiosi toti Christianitati schismatis condemnato, antequam reconciliationis gratiam ejusdem Ecclesiæ meruisset, participare præsumerent, sibique impenderent auxilium, consilium vel favorem, vel sibi tanquam imperatori vel regi Romanorum reverentiæ cultum seu titulum regalis vel imperialis nominis assignarent scienter, ac cujuslibet participationis fœdera contrahendo cum ipso, et exhibitione reverentiæ et honoris sibi tanquam regi vel imperatori quousque dictus Ludovicus reconciliationis ejusdem Ecclesiæ meruisset gratiam obtinere, penitus te retrahere et totaliter abstinere curares, ut tibi famæ integritas, et illibata tui generis claritas servarentur.

« Post quæ rumore implacido et infesto ad aures nostras deducto, quod tu requisitionibus et precibus nostris hujusmodi, de fonte prodeuntibus charitatis, non sine detrimento tuæ salutis et famæ, quod dolentes referimus, obauditis eisdem processibus prædecessoris ejusdem, per quos adversus omnes et singulos cujuscumque præeminentiæ, conditionis, vel status, etiamsi Pontificali vel regali vel quacumque alia Ecclesiastica vel mundana dignitate fulgerent, præfato Ludovico adhærentes seu præstantes directe vel indirecte, publice vel occulte, consilium, auxilium vel favorem ; vel sibi tanquam imperatori vel regi Romanorum reverentiam exhibentes, seu titulum regalis vel imperialis nominis assignantes seu adscribentes, graves spirituales et temporales pœnæ et sententiæ infliguntur, in sua perdurantibus firmitate; præsumpseras confœderationes inire cum eo, sibique adhærere ac præstare auxilium, consilium et favorem ; et quod est gravius, in serenitatis tuæ gloria notabilem ponere maculam non formidans, per totam Alamanniam et Germaniam ac universas et singulas earum provincias vicariatus officium sub imperialis nominis titulo susceperas ab eodem de facto, cum idem Ludovicus nec rex nec imperator existat ; tali prætextu Ecclesiarum prælatis et personis Ecclesiasticis in terris imperii constitutis, ac in nostra et ejusdem Ecclesiæ devotione et fidelitate consistentibus, sub pœnis gravibus per tuas litteras injungendo, ut ad te, tanquam ejusdem Ludovici in partibus illis vicarium, super diversis contentis in eisdem tuis litteris, convenirent, prout in dictis tuis litteris, quas tuo sigillo munitas præsentatas nobis oculata fide perspeximus, plenius continetur, contemnens damnabiliter pœnas et sententias supradictas, illis te manifeste, non absque horrenda tui status macula atque nota, proculdubio implicando ; nos considerantes, quod hujusmodi vicariatus officium et alia præmissa per te præsumpta ad tui honoris et status et famæ dispendium tendebant, te per dictas litteras nostras requisivimus et hortati fuimus, tibi paterno consilio suadentes, ut præmissa et alia quæ circa illa tibi possent occurrere, deducens in rectæ discussionis et deliberationis examen ; ac insuper tenens certius et attendens quod idem Ludovicus, ut præfertur, nec rex nec imperator existit, nec aliqua quæ fecerit vel faciat sub imperiali vel regali nomine sunt alicujus roboris vel momenti ; quodque tibi periculosum erat ac multipliciter formidandum bellorum subire discrimina, si fores dictis processibus, pœnis et sententiis involutus, ac per hoc Dei et ejusdem Ecclesiæ persecutor et hostis effectus, a quibus semper desideravimus reddere te immunem ; ab hujusmodi præsumptionibus penitus resilires, gressusque tuos in viam rectam ac Deo placitam, tuisque statui, saluti et honori congruam dirigere quantocius non differres. Sperabamus enim, quod oculis tuis apertis ad bonum, et declinantibus non in erroris devium, sed in callem rectitudinis et semitam veritatis, salutis monita devote susciperes, et efficaciter adimpleres ; nec Deum ac nos et eamdem Ecclesiam ulterius per graviores excessus, ac oppressiones Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum contra te ad iracundiam provocares.

12. « Sed, sicut noviter ex conquestione venerabilis fratris nostri Guillelmi episc. Cameracensis, non sine admiratione et animi turbatione percepimus, et referimus cum dolore, tu prædictis monitis, requisitionibus et hortationibus, et precibus Apostolicis deductis penitus in contemptum, adversus præfatum episcopum et Ecclesiam Cameracensem, ac comitatum et terras ipsorum quosdam voluntarios et odiosos processus, non absque divinæ majestatis et Apostolicæ Sedis offensa et derogatione Ecclesiasticæ libertatis, de facto præ-

textu vicariatus hujusmodi habere cœpisti, et graviores facere continuas, ac contra civitatem Cameracensem, quæ ad episcopum et Ecclesiam prædictos pleno jure noscitur pertinere, equitum et peditum armatorum exercitum congregasti, ipsamque in dictorum episcopi et Ecclesiæ damnum non modicum et præjudicium obsedisti, eamque detinere præsumis obsessam.

« Cum itaque processus, vel verius excessus hujusmodi non possimus salva conscientia, nec etiam debeamus conniventibus oculis pertransire, quin ad tuitionem et defensionem ejusdem Cameracensis et aliarum Ecclesiarum, in quarum oppressione jura nostra et Romanæ Ecclesiæ opprimi dubium non existit, apponamus manum Apostolicæ potestatis; excellentiam tuam iterato requirimus, et rogamus attente, per Apostolica scripta tibi districtius injungentes, quatenus attendens consultius, et revolvens prudentius in scrutinio mentis tuæ quam periculosum tibi tuisque hæredibus in posterum reddi posset, quod adversus ejusdem prædecessoris processus notorie habitos, et per universa fere orbis climata publicatos te procaciter erigas, et publice venias contra eos; quantaque nota infamiæ et ignominia ex præsumptione tam damnabili respergaris : considerantius etiam cogitans quale tibi tuisque hæredibus possit in posterum parturiri dispendium, si publicatus fautor hæretici et schismatici de hæresi et schismate condemnati per solemnes processus ejusdem Sedis Apost. deviteris, consulto et proviso consilio per emendationem debitam hujusmodi studeas præcavere pericula, et dispendia evitare, prædictum exercitum ab obsidione prædicta quantocius revocando, et a similibus in posterum abstinendo, dictoque vicariatus officio, per quod fama tua læditur, et status dignitatis regiæ non mediocriter minoratur, ulterius non utendo. Alioquin, cum non sit deferendum homini contra Deum, nec Ecclesiarum oppressiones possimus salva conscientia æquanimiter sustinere, contra te, licet inviti, ad publicationem dictarum pœnarum et sententiarum, in dictis ejusdem prædecessoris processibus et Constitutione contentarum et etiam prolatarum, quas te propter prædicta non est dubium incurrisse, infallibiliter procedemus, et procedi per alios faciemus, prout viderimus expedire. Dat. Avin. VI id. Octobris, anno v ».

13. *Legati cardinales ad Anglum missi, intentantes illi pœnas Ecclesiasticas.* — Florebant apud Eduardum gratia et auctoritate Joannes archiepiscopus Cantuariensis, et Richardus episc. Dunelmensis, quibus Pontifex Apostolico pro imperio injunxit [1] ut regi exponerent, quantis periculis in gerenda Germanica præfectura, colendoque Bavarico fœdere se objiceret; atque ad Sedis Apostolicæ capessenda jussa adducerent. Data etiam cardinalibus nuntiis Petro tit. S. Praxedis et Bertrando S. Mariæ in Aquiro imperia ut Eduardum Angliæ regem pœnas et censuras in decretis Apostolicis adversus Bavari sequaces latas contraxisse pronuntiarent : atque etiam Pontificio nomine ipsi denuntiarent, nisi Cameracensem obsidionem solveret, ac præfecturam imperii in Germania Ludovici auctoritate susceptam abjiceret, gravioribus in eum pœnis ac sententiis animadversurum. Compararat sibi adversus Eduardum æmulum Philippus Francorum rex ingentia auxilia : accesserant [1] enim illius signis Joannes Boemiæ et Philippus Navarræ reges, Aymo comes Sabaudiæ, Imbertus delphinus Viennensis, ac viginti quatuor vel quinque millia equitum, peditumque innumeram multitudinem ad bellum traxerat, parabatque [2] florentissimo illo succinctus exercitu irrumpere in Germaniam inferiorem, ne bellum in suo, sed hostium solo gereretur; cum Benedictus, veritus ne Germanis sæviendi magis in Gallos præberetur occasio, suasit Philippo, ut hostem intra regni limites opperiretur : « Cum, inquit, intellexerimus noviter, quod Theutonici regi Angliæ adhærentes prædicto prætextu cujusdam processus, quem rex ipse, se vicarium imperii nominans abusive, adversus Ecclesiam et comitatum Cameracensem fecisse de facto dicitur, aliquas in eodem comitatu cœperunt facere novitates, existimantes forsitan callide quod tu, fili dilectissime, regnum tuum ad ipsos aggrediendos exires, sicque præstaretur occasio principibus et aliis Alamanniæ nobilibus te ac regnum tuum ex eo juste invadendi et offendendi, quod tu primo intrando terras regni Romani et imperii hostiliter invasisses : nobis, qui te, regnumque tuum prædictum sincera dilectione prosequimur, deliberatione cum quibusdam ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus honoris et commodi regni zelatoribus habita diligenti, expediens non videtur quod regnum tuum prædictum quomodolibet exeas pro præmissis : sed sicut illum inclytæ memoriæ Philippum regem Franciæ prædecessorem tuum in casu quasi consimili gessisse testatur historia, cum apparatu decenti eos infra dictum regnum tuum, si forte, quod absit, illud ingredi attentarent, exspectes : super quibus mature, prudenter et consulte circumspiciat regia providentia, quid agendum, etc. Dat. Avin. VIII id. Octobris, anno v ».

Secutus est Pontificium consilium Philippus rex, et castra ad flumen Isaram regis Anglorum castris proxime admovit [3]. Laborare cœperat commeatum inopia Germanorum Anglorumque exercitus, cum Eduardus, metuens [4] ne exercitus sensim absumeretur, universi certaminis alæ spes suas committendas censuit. Provocavit itaque Philippum regem ad pugnam : sed prudentes

[1] Cod. l. v. Ep. secr. CDXVIII, CDXIX.

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 85. Masson. ubi sup. — [2] Tom. v. Ep. secr. CDXV. — [3] Jo. Vill. l. XI. c. 85. — [4] Masson. in Phil. VI.

eam suaserunt declinandam ne Gallia in apertum discrimen conjiceretur; hostemque vincendum consilio, atque interclusis commeatibus atterendum, ut observat Hocsemius [1] qui rei exitum accurate describit: « Sextadecima, inquit, die dicti mensis (nempe Octobris hujus anni), rex Franciæ cum viginti quatuor millibus equitum transit flumen Sommam per pontem Peronæ; interim rex Angliæ se retraxerat versus Guisiam, versus Terraciam propter defectum victualium, quæ gens regis Franciæ non permittebet venire: et die xxiii, scilicet sabbato de sero, exercitu soluto, recessit (1) ».

14. *Pontifex Philippum et Anglum hortatur ut certamen detrectent, paci animum accommodent.* — Tribuendum visum est divinæ providentiæ, ut potentissimi exercitus infestis signis non concurrerent, ne tantus Christianus sanguis funderetur, ex quo fidei hostes majores animos collegissent ad rem Christianam evertendam, ut expendit Benedictus in suis ad Eduardum Anglorum et Philippum Francorum reges datis litteris. Scriptas ad Eduardum regem affert Thomas Walsingamus [2]; quæ vero Francorum regi missæ, subjecta verborum forma sunt conceptæ [3]:

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ illustri.

« Dum diligenter attendimus, et profundis cogitationibus meditamur, quanta summi et æterni regis fuerit benignitas, et misericordissimæ affluentia pietatis, quod pridem tuis, charissime fili, et illustris Angliæ regis ejusque colligatorum ordinatis aciebus, et multum ex propinquo ad confligendum terribiliter ex animo te dispositis hinc et inde, secuta non extiterunt pericula, quæ tantus fragor armorum et armatorum impetus minabantur: eidem laudum exsolvimus præconia, cum hocce ad donum Dei maximum, et grande operatum misericorditer a clementia divinæ providentiæ, quæ in sui dispositione non fallitur, miraculum reputetur. Ex hoc quidem colligi potest etiam apertius, quod Altissimo, qui bella conterit, et gentibus ea volentibus per prophetam dissipationis exterminium comminatur, tanta sanguinis redemptorum pretioso cruore Dominico, quanta fuisset, si conflictum sibi dedissent acies prædictæ tunc temporis in totius Christianitatis damnum et opprobrium ac animarum multarum periculum, effusio non placebat. Regalis quoque circumspectio potest etiam advertere diligenter, quantum tu et rex prædictus indignationem haberetis formidare divinam, si populus Dei, quos ipse a periculis animarum et corporum eripuit sic benigne, iterum simili subjicere discrimini curaretis. Timendum esset proculdubio, ut adeo accenderetur, et præsertim vehementius contra illum, qui hujusmodi discrimini daret ampliorem operam, ira Dei, ut tanta strages tantaque confusio sequerentur, quod tota concuteretur Christianitas, et reformatio pacis et concordiæ non solum difficilis, sed impossibilis (quæ non sinat misericors et miserator Dominus contigere) redderetur. Et insuper nec minus considerandum videtur, quantum occasione guerrarum præsentium multis et variis modis, ut fertur, regii subditi non modicum sunt exhausti pecuniis, et aliis bonis suis; et etiam quod, si continuatio talium onerum sequeretur (quod absit) amplius gravarentur: quodque bellorum eventus est dubius, et multum, ubi Dei timetur indignatio, formidandus.

« Ideoque regiam magnificentiam rogamus in Domino attentius et hortamur, eam nihilominus per Dei misericordiam obsecrantes, quatenus præmissa et alia, quæ possunt occurrere circumspectioni regiæ in hac parte, revolvens intra claustra pectoris regii, et deducens in exactæ deliberationis examen; ad reformandam pacem cum rege præfato vel treugas ineundas (ut tuis, dilectissime fili, tuorumque obvietur periculis; et Deo, qui pacem diligit, et in viris pacificis delectatur, magis placeas, teque acceptiorem eidem efficias) animum habilites regium et inclines; dilectorum filiorum nostrorum Petri tit. S. Praxedis presbyteri et Bertrandi S. Mariæ in Aquiro diaconi cardinalium, Apostolicæ Sedis nuntiorum, zelatorum utique regii honoris et quos commodi, dudum ad partes illas propterea de consilio fratrum nostrorum destinavimus, monitis et salubribus circa hæc persuasionibus effectualiter nihilominus acquiescens, etc. » Adjungit preces, ut si ad mutuam pacem a cardinalibus adduci non potuerint, inducias ineat: seque Apostolicas partes in concilianda controversia adhibiturum; atque ideo oratores summa ad id auctoritate instructos mittat, quibus regiam aperiat voluntatem. « Dat. Avin. X kal. Januarii, anno v ».

15. Ex superioribus litteris atque aliis antea indicatis Pontificius illustratur zelus in conciliandis regibus, belloque exitiali sopiendo adhibitus: ad quem magis collustrandum tentata ab eo variis hujus anni temporibus cumulanda visa sunt. Egit [1] imprimis III non. Martii cum cardinalibus nuntiis

[1] Hocsem. l. II c. 25. — [2] Walsing. in Eduar. III. — [3] Tom. v. Ep. secr. CDXXV.

[1] Tom. v. Ep. secr. CCCXCV.

(1) Continuator Nangii, qui tunc in Galliis agebat, causas veras exponit, quibus Philippus Galliarum rex pugnam cum Anglis distulit. Non enim, ut annalista hic opinatur, pugnæ hanc dilationem suasit spes, ut Angli ex inopia commeatus de rebus suis desperantes ad pacis conditiones æquas accipiendas adducerentur; sed optantem Philippum manum statim cum hoste conserere retraxerunt Gallorum nonnulli, suadentes, ut eam Veneris diem quieti daret, ne fessum ex itinere, et nondum cibo refectum exercitum pugnæ labori exponeret; religioni etiam ejus diei, memoriæ J. C. sacræ, id daret, ut a cæde Christianorum parceret. Vix exorari se permisit rex, ut tandem pugnam in succedentem diem differret, ex quo Anglo permissum tempus, quo prompto secessu e præsenti discrimine sese proriperet. MANSI.

de variis ineundæ pacis inter reges rationibus explorandis : mense vero Julio induciarum paciscendarum nonnullæ leges propositæ ab Anglis, quorum primæ rationi consentaneæ, duæ postremæ regi Francorum admodum iniquæ, ut nimirum Scotis nulla auxilia submitterentur, atque arces in Aquitania superiori anno occupatæ restituerentur; de quibus suam sententiam Pontifex ita protulit [1] :

« Petro tit. S. Praxedis presbytero card. A. S. L. N.

« Velle ad tractatum pacis pro parte dicti regis Angliæ asserentes redire, petunt in treugis pro tractatu eodem ineundis quinque subsequentes conditiones apponi. Primo videlicet, quod damna, quæ illata durantibus treugis fuerint, hinc inde rationabiliter emendentur. Secundo, quod alligati et amici utriusque partis, vigentibus treugis, possint ire per terras et dominia utriusque regum prædictorum libere ac secure. Tertio, quod mercantiæ resque aliæ de uno regno ad aliud deferri similiter valeant et conduci. Quarto, quod dictus rex Franciæ Scotis interim auxilium non impendat. Et quinto, quod restituat occupata per ipsum de ducatu Aquitaniæ, postquam idem rex Angliæ mare transivit ». Expugnasse [2] nonnullas arces Philippi duces referunt historici, ac Burdegalam [3] ipsis deditam hoc anno, cum repente conjurati cives in Francos incautos duce Inghamo Anglo insurrexere, atque urbe non sine strage pepulerunt. Porro conditiones duriores ita mollire studet Pontifex : « Nos igitur præmissis diligentius intellectis, primam et tertiam simpliciter et secundam conditiones hujusmodi cum temperamento, quod alligati et amici prædictorum regum terras et dominia ipsorum hostiliter vel cum armigera gente non intrent, satis rationabiles, et reliquas duas difficiles existimamus; quanquam super quarta posse videretur lenitatis antidotum adhiberi, ut scilicet rex præfatus Franciæ procuraret, ut inter Scotos et regem Angliæ prædictum inirentur treugæ per tempus, quo inter reges eosdem fierent duraturæ; vel quod negotium Scotiæ una cum principali regum prædictorum negotio in nostris manibus poneretur. Ea vero, quæ quinta conditio continet, magis principale negotium deducendum in pacis tractatu, quam treugas indicendas concernit. Sane quia veremur, quod via pacis prædictæ, quam accensis optamus desideriis, intentione recta et modo debito non quæratur, expedire credimus, quod per te dictumque cardinalem collegam tuum non respondeatur præmissis; sed potius per partem alteram et vos tanquam mediatores ad temperandum, partesque reducendum ad concordiam, sicut juxta ea quæ præmisimus, et alia quæ vobis occurrerint expedire cognoveritis, diligentibus studiis intendatis; ut si, misericordia faciente illius, qui concordiam in sublimibus operatur, aditus pandatur accommodæ pacis tractatui, adsit vestra fidelis et sedula solertia operatrix: alias autem nec nobis, nec vobis, quin quod potuimus in hac parte fecerimus, possit a Deo vel hominibus, sicut sæpe refricavimus, imputari, etc. Dat. Avin. XVII kal. Augusti, anno v ».

16. Cum nullæ firmari induciæ potuissent, iterum XII kal. Octobris Benedictus reges flectere ad pacis consilia pertentavit [1], proposuitque ob oculos rem Christianam ex eo bello everti, insolescere fidei hostes, perire animas, atque innumera mala pullulare in republica Christiana. Obsurduerant regiæ aures ad hæc monita Apostolica, armorum fragore oppletæ, fessique cardinales nuntii pacem surdis canere, flagitabant, ad Sedem Apostolicam revocari : quos Benedictus eo majori ardore ad procurandam concordiam XI kal. Octobris jussit incumbere [2] atque ad Eduardum se conferre, quo reges majori furore ad bellum procurrerent; tum VIII id. Octobris Philippum gravibus monitis, ne sectandæ paci deesset, instruxit [3].

Non deerant porro muneri suo cardinales in his Eduardo exponendis : at nonnisi tristia belli nuntia retulere Benedicto, qui una cum iisdem cardinalibus versus in lacrymas conceptum ex rei Christianæ exitio dolorem cum ipsis partiri ac delinire conscientiæ integritate studuit [4] : « Ex iis quidem, inquit, filii dilectissimi, amaricata corda vestra sentimus hactenus, proculdubio sentimus, et nos non minus paternis commotis visceribus dolore cordis tangimur intrinsecus, et suspiramus amare præfatorum regum et aliorum Christifidelium gravia exinde pericula formidantes. Verum quia nos et vos quod potuimus circa præmissa fecimus sic, quod credimus esse debere apud Deum et homines excusati, restare non videtur agendum aliud, nisi quod ad divinum auxilium recurrentes, si per operationes nostras et vestras aliud utile ad obviandum tantis malis et periculis possit agi, non simus tepidi vel remissi. Dat. Avin. V kal. Novembris, anno v ». Confectus itaque dolore ob filiorum in mutuas cædes ruentium dissensiones pater optimus cardinalibus, desperatis de concordia rebus, præceperat [5] XIV kal. Decembris, ut ad Sedem Apostolicam, si Philippo regi ita visum esset, reverterentur : cum X kal. Januarii Anglorum et Francorum regibus significavit [6] se ad suscipiendam dirimendarum omnium controversiarum provinciam paratissimum, modo ea de re missis ad Sedem Apostolicam oratoribus inducias paciscerentur.

17. *Eduardus concordiam respuens initum cum Ludovico fœdus excusat.* — Perfici pax non potuit, cum in ea tractanda Eduardus Anglorum

[1] Tom. v. Ep. secr. CD[illegible]. — [2] Frossar. Hist. l. I. — [3] Walsin. in Edward. III.

[1] Tom. v. Ep. secr. CDXIII. — [2] Ibid. Ep. secr. CDXIV. — [3] Ibid. Ep. CDXV. — [4] Ibid. Ep. secr. CDXXII. — [5] Ibid. Ep. sec. CDXXIII. — [6] Ibid. Ep. CDXXV, CDXXVI.

rex difficillimum se præberet, ut queritur Pontifex [1]; cum tamen Francorum rex ad pacis consilia inclinaret, ac Pontifici et nuntiis cardinalibus obsequeretur [2] : affectabat enim Eduardus non ignobilia oppida Aquitaniæ, sed universum Francorum regnum, ut vel aliquam provinciam, Normanniam, Britanniamve adipisceretur. Auxit vero ejus res Belgarum a Gallo rege defectio, quam extremo anno contigisse Hocsemius, harum conversionum spectator narrat [3] :

« Interim, inquit, Flamingi, percipientes quod rex Angliæ in Francia sic jacebat, terram comburendo et deprædando, sibi nemine resistente, se congregaverunt in finibus terræ suæ, mandantes regi Franciæ, quod Insulam, Duacum et terras reliquas, quæ dudum ad Flandriam pertinebant, restitueret : alioqui Insulam obsiderent ».

Descivisse Belgas a Francorum rege, seditionis principe Jacobo Artevelda Gandavensi, cervisiæ venditore, comitemque pepulisse, tradunt historici : ipsiusque consilio ad religionem, qua Gallo ictis præteritis fœderibus obstricti erant Flandri, eludendam, Eduardum Gallica corripuisse insignia, ne perjuri dicerentur; de quibus dicetur inferius. Extant porro Eduardi litteræ hoc anno Antuerpiæ ad Benedictum et cardinales datæ, quibus plura de Philippo rege conquestus, rationes, quibus ad regnum Francorum annitebatur, exposuit [4] :

« Evidentia, inquit, facti notorii præsupponit, quod celebris recordationis Philippus olim rex Franciæ, pater claræ memoriæ Caroli regis Franciæ immediate defuncti et serenissimæ dominæ Isabellæ reginæ Angliæ matris nostræ, fuerit avus noster, cum eidem Carolo tempore mortis suæ ex descendentibus secum ab eodem Philippo masculus superstes proximior fuerit nullus nobis; et persona fœminea dicti regni per jus in eodem regno servatum antiquitus, sit non capax : quod jus regni præfati favorem in viam causæ finalis attendens, ne regnum ipsum sub fœminea fragili gubernatione labatur, et propter hoc personam mulieris excludens, non excludit personam masculi per sic exclusam fœminam descendentis, ne fiat juribus semper odibilis prorogatio odiorum, personæ videlicet ad personam, sexus ad sexum, causæ ad causam, odii ad favorem, nec contra legum traditiones communes (in) fœmineum genus, ubi maxime de odio agitur, concipiat masculum.

« Ad hoc etiam per jus memoratum a regno fragilitas muliebris excluditur, ut regno salubrius consulatur, et proximior masculus admittendus alias admittatur potissime ad jus illius, qui primorialiter a matre sic exclusa non oritur; sed in nepotem propagatum ab avo originaliter derivatur : alioquin sequeretur et alia iniquitatis absurditas per prorogationem odibilem supradictam, quod excluderentur collaterales conjunctorum, ut remotior vocaretur, cum ipso jure gentium naturali fratres eorumque filii in successione mutua collateralibus aliis alterius lineæ præferantur, et inde dictum jus pro regni favore, ac odio fœmineæ inhabilitatis ad regnum exoritur tam juris (mulieris) quam descendentium, ne per fœmineam masculorum injuriæ occasio nasceretur, etc. »

Interjectis in eamdem sententiam nonnullis, queritur Eduardus latam contra se a paribus Francorum proceribus iniquam sententiam, ac suos procuratores objecta mortis formidine, rejectos : tum Philippum ejusdem jura oppressisse in Aquitania, fœdus cum Scotis Anglicæ coronæ perduellibus conjunxisse : conjurasse semper in exitium suum; ac nocendi studio juratam Christi causam deserere exprobrat; atque ideo ad conquirenda undique auxilia jure naturæ se incubuisse; excusatque initam cum Ludovico Bavaro coitionem, cum id eo consilio egerit, ut ipso veluti scuto in hostem uteretur; bellumque in solo hostili gereret : neque ea re ab Ecclesia defecisse, erga quam regium studium, supremamque in terris Pontificis auctoritatem hisce verbis profitetur :

18. « Non igitur apud vestræ viscera misericordiæ et sanctitatis locum inveniat detrahentium informatio æmula, vel sinistra, facta de filio, qui suorum hæreditario jure majorum in vestra et Apostolicæ Sedis gratia et obedientia semper inconcusse persistet : imo si quævis de filio taliter facta suggestio pulsaverit beatitudinis (vestræ) forsitan aures, non prius a vestra dignatione sancta credulitas illi detur, quam auditus sit filius, qui tangitur, qui confidit, et indesinenter intendit ante sanctitatis vestræ judicium omni præsidens creaturæ (quod negare, hæresim est probare) justam dicere vel justam facere quamlibet causam suam. Illud demum dicimus, ad nostræ intentionis majorisque devotionis evidentiam subjungentes, quod si sit aliquis nobis fœdere naturæ conjunctus, nobisque ad nostram defensionem adjunctus, qui per viam obedientiæ Apostolicæ Sedis vestræ non ambulet, sicut debet, dare intendimus, quam non parum utiliter dare posse fidimus, operam indefessam, ut omnium dimisso devio, ad viam obedientiæ redeat, omnemque faciat semitam suam rectam.

« Unum rursus quod a multis audivimus, petita venia cum reverentia, non tacemus, quod alias inauditum fuit quantoque consideretur attentius, pungit atrocius mentem nostram, videlicet quod adversarii nostri manus, notorie nunc ut prius ad nostri tantum laborantis exitium cum guerram faceret nemo sibi nec ipse alii nisi nobis de Christi patrimonio sit armata, quod certe reges Angliæ nostros prædecessores illustres Christi pugiles, fidei athletas, sanctæ Romanæ juris Ecclesiæ amantissimos zelatores, ejusque mandatorum

[1] Tom. v. Ep. CDXIII. — [2] Ibid. — [3] Hocsem. l. II. c. 25. — — [4] Ext. apud Walsing. in Eduar. III.

devotissimos servatores, ut nos etiam, nec scimus, nec credimus meruisse. Et licet propter hoc dicatur a pluribus, non a nobis, quod contra nos facta subventio quod ad nos actus patris vel matris non extiterit, sed novercæ, nihilominus tamen constanter asserimus quod sumus et perseveranter erimus vestræ sanctitatis vestræque Sedis devotus et humilis filius, non privignus, etc. Dat. apud Andwerp. XVI die Julii, anno Domini MCCCXXXIX ».

Corripuisse sequenti anno Gallica insignia Eduardum visuri sumus, eaque de re a Pontifice objurgatum. Ut vero potentiam suam confirmaret magis ad invadendas Gallias, filium cum ducis Brabantiæ filia matrimonio jungere statuit : sed Pontifex Philippo regi canonicas leges ad filii Eduardi gratiam precesve non solutum iri est pollicitus [1], cum non deceat ut Ecclesiæ eos suis beneficiis prosequatur, qui ipsam injuriis, inito cum hoste fœdere, affecerunt.

19. *Græci per legatos poscunt Concilium et auxilia contra Turcas.* — Dum Occidens Eduardi Philippique regum dissensionibus æstuabat, Orientis imperator Andronicus jam ante a Joanne XXII Philippo Francorum et Roberto Siciliæ regibus, ac Venetis, invitatus ad conjunctionem, Barlaamum abbatem ac Stephanum Dandalum oratores ad Sedem Apostolicam misit, qui Benedicto exponerent, Græcos ad conjunctionem Ecclesiarum inclinare iis legibus, ut in Concilio OEcumenico de processione Spiritus sancti orthodoxum dogma concertationibus theologicis illustraretur statueretur que : et antequam cogeretur Synodus, auxilia Græcis ad quatuor urbes principes a Turcis in Asia recuperandas submitterentur. Confectæ sunt de eo tractatu subjectæ Tabulæ [2], quæ ob rei dignitatem silentio præteriri non possunt :

« In nomine Domini nostri Jesu Christi. Anno a Nativitate ipsius millesimo trecentesimo trigesimo nono, ad præsentiam sanctissimi patris domini Benedicti, divina providentia papæ XII, apud civitatem Avinionensem, ubi cum sua curia residebat, Barlaam dictus abbas monasterii Domini nostri Jesu Christi Salvatoris Constantinopolitani, una cum nobili viro Stephano de Dandulo milite veniens, et litteras (ferens) dominorum Philippi Franciæ et Roberti Siciliæ regum illustrium, continentes inter cætera, quod idem Barlaam cum milite prædicto ex parte magnifici principis Andronici moderatoris Græcorum pro negotio reunionis Græcorum Ecclesiæ Romanæ, ac ipsius Catholicæ unitati missus fuerat ad has partes; coram præfato domino nostro summo Pontifice ipsiusque sacro collegio dominorum cardinalium in effectu proposuit quæ sequuntur : videlicet quod in generali Concilio, per eumdem dominum nostrum summum Pontificem convocando, articulus de processione Spiritus sancti per disputationes et concertationes ibidem concordaretur inter Latinos et Græcos : quodque ante omnia super recuperatione trium vel quatuor civitatum magnarum, quæ per Turcos infideles in præjudicium imperii Græcorum occupatæ detineri dicuntur, per ipsum dominum summum Pontificem et Ecclesiam, dictosque reges ac fideles alios præstaretur auxilium, et aliæ non modici ponderis gratiæ a Sede Apostolica Græcis exhiberentur prædictis.

« Et licet prædicti Barlaam et miles interrogati ab eodem domino nostro summo Pontifice ipsiusque collegio, si habebant super præmissis vel aliis proponendis et audiendis ab illo, qui se dicit patriarcham Constantinopolitanum in illis partibus, aut moderatore prædicto, vel aliis personis magnatibus dictarum partium, Ecclesiasticis aut mundanis, litteras vel mandatum, ne frustatorie aut delusorie procederetur super his; cum sicut ex gestis antiquis colligitur, olim super unione prædicta solemnibus tractatibus habitis et negotio concordato, postquam Joannes tunc patriarcha Constantinopolitanus et quondam Michael Palæologus moderator Græcorum synodano suo celebrato Concilio per suos solemnes apocrisiarios idoneis mandatis suffultos fidem Catholicam, quam tenet, docet et prædicat eadem Romana Ecclesia, fuerunt in generali Concilio Lugdunensi professi, retro respicientes damnabiliter a professione hujusmodi recesserunt, et ad vomitum redierunt, eadem Ecclesia Rom. quantum in eis fuit, remanente delusa ». Confirmantur hæc ex iis, quæ a nobis dicta sunt [1], Palæologum a Martino IV fuisse percussum anathemate non injuria ad Caroli Siciliæ regis gratiam, sed ob turpem in vetus schisma lapsum. Pergunt superiora documenta : « Finaliter Barlaam et miles responderunt prædicti, se nequaquam habere hujusmodi litteras vel mandatum. Tamen præfati dominus noster et ipsius collegium reunionem affectantes prædictam ex qua, si daretur a Domino, salus animarum multarum procuIdubio resultaret, ea quæ dicti Barlaam et miles volebant proponere ad experiendum, si forte fructus exinde posset aliquis elici, unde via utilis aperiri valeret negotio reunionis prædictæ, fecerunt sibi dari quæ quibusdam colorata rationibus sequuntur in hunc modum :

20. *Barlaami abbatis legati Græcorum de unione Ecclesiarum sermo ad Pontificem et cardinales.* — « Quoniam divinum et adorabile mandatum factum est mihi a vestra sanctitate, ut dicam modum per quem reputo ego possibile esse Orientalem Ecclesiam uniri Occidentali, ecce vestro obediendo mandato, hoc Deo præcedente jam faciam. Primum autem omnium deprecor Deum, ut sicut ego cum omni veritate et puritate cordis loquar de istis, sic et ipse emittat ad sanctam animam vestram quod sit ad gloriam quidem et lau-

[1] Tom. v. Ep. secr. CDXI. — [2] Ext. apud Bened. tom. v. Ep. secr. CCLXXXIX.

[1] Tom. XIV an. Chr. 1281. num. 26.

dem vestræ magnificentiæ, destructionem autem impiorum, perfectionem vero et unitatem omnium Christianorum. Sanctissime pater, duo sunt modi, per quos potest aliquis reputare possibile esse fieri prædictam unionem, unus quidem, qui sit violenter, hoc est, si vim passi habitantes Orientem nolentes recipiant vestram communitatem. Alius vero, qui sit voluntarie, hoc est, si per doctrinalia verba eruditi et humiliati volentes vobiscum uniantur. Horum ergo duorum modorum prior quidem omnino dimittatur, quoniam et vobis placet. Secundus autem, qui est voluntarius, duplex est, alius est enim modus, per quem possibile est sapientes nostros concordari vobiscum, et alius per quem populum communem. Sapientium quidem modus simplex est et facilis : nam si venerint ad vestram sanctissimam majestatem ex nostris sapientibus triginta et quadraginta, aut quotcumque sint, bene scio quia concordabuntur vobiscum statim faciltime. Quare? quia neque vos quæretis ut irrationalis appetitus vincat, neque illi : sed et vos et illi quæretis ut vincat veritas. Ergo quoniam et ambo desideratis veritatem, credendum est, quia et cito ipsam invenietis, et cito concordabimini : sed isti, postquam fuissent concordati vobiscum, reversi ad Orientem non poterunt reducere populum nostrum ad credendum, quæ fuerunt concordata vobiscum, cum salva essent dogmata sanctorum Patrum : sed surgent alii quidam aut propter invidiam aut vanam gloriam, aut forte reputando benefacere, et docebunt totum contrarium plebi, et dicent : Viri fratres, videte ne seducamini neque audite eos : isti enim, cum sint corrupti propter munera et vanam gloriam, dicunt quæ dicunt. Nihil ergo removeatis ex his quæ tenetis. Isti ergo, sanctissime pater, dicendo talia verba, humiliabunt plebem credere magis eis : sapientes autem qui vobiscum fuerint concordati, nihil facere poterunt, sed magis erunt in periculo a turba pereundi : unde prædictus modus propter quidem sapientes sufficiens est, propter vero populum nequaquam.

21. « Quis ergo est modus, qui et plebem et sapientes simul adducet ad unionem vestram? Ego dicam : audiendo communis populus, quia sexies factum est generale Concilium et quoties factum est, ad perfectionem Ecclesiæ factum est, et ad correctionem errorum, qui erant in illis temporibus opinionem receperunt omnes ad animas suas, quia quod sit determinatum a generali Concilio rectum et sanum est. Ergo si fiet et nunc de differentiis, quas habetis cum Græcis, generale Concilium, et nos ostendemus quæcumque a generali Concilio determinata fuerint, omnes Orientales libenter hæc recipient, et nemo erit, qui his contradicat : et sic unanimitas statim et unio facta erit. Si autem aliquis dicet, quia jam factum est de istis generale Concilium in Lugduno, in quo fuerunt et Græci ; sciat quod nemo poterit humiliare populum Græcorum, ut recipiant illud Concilium sine alio Concilio. Quare? quia illi Græci, qui interfuerunt isti Concilio, non fuerunt missi neque a quatuor patriarchis, qui gubernant Orientalem Ecclesiam, neque a populo : sed a solo imperatore, qui conatus fuit facere unionem vobiscum ex vi, et non voluntarie.

« Si ergo vestra sanctitas concedat, ut fiat de isto generale Concilium, sit taliter ejus initium. Mittantur a vobis ad Orientalem Ecclesiam legati viri religiosi et timentes Deum, et pleni spiritu humilitatis et patientiæ, et portent a vobis litteras, habentes istum modum : Viri fratres, scitis quia communis inimicus noster diabolus posuit scandala inter nos et vos, et separavit nos ad invicem : debemus ergo et nos et vos tristari super hoc, et commune damnum reputare istam separationem. Rogamus ergo vos, ut fratres in Christo, patriarcham Constantinopolitanum et patriarcham Alexandrinum, Antiochenumque et Jerosolymitanum, et alios pontifices ac electos viros, ut conveniamus simul in aliquo loco, et quæramus communiter cum spirituali affectu de propositis, et quod nobis revelabit Spiritus sanctus, hoc determinabitur : et speramus in misericordia Dei, quia scandala foris ejicientur, et unanimitas et amor dominabuntur nostri. Si sic, sanctissime pater, mansueta verba audierint Orientales, imperatorque et patriarcha et populus maxime gaudebunt, et statim incipient operari ad propositum, et cum vestris nuntiis ordinabunt modum, tempus et locum, in quo universale fiet Concilium, in quo sine omnium dubio est credendum, quia unio firmiter facta erit. Postea, quot interfuerimus isti Concilio, exibimus ad communem populum, et dicemus : Viri fratres, sanctum et generale Concilium determinavit hæc et hæc, debetis ergo recipere ea : et omnes ea sine dubio recipient. Iste, sanctissime pater, solus modus est, sicut videtur mihi, per quem unio Ecclesiæ fieri potest. Consulo autem, id hoc magis vero deprecor.

22. « In Turchia quatuor sunt civitates magnæ et divites, quæ hactenus fuerunt Græcorum, et propter peccata nostra multo tempore jam traditæ fuerunt in manus impiorum : nunc vero qui tenent et custodiunt illas, erant quidem Christiani ; ex vi autem facti sunt Turchi. Isti ergo, volendo iterum reverti ad Christianam fidem, notum fecerunt domino meo imperatori, ut vadat cum exercitu ad eos, et ipsi illi tradent prædictas civitates : imperator vero, non confidendo in sola sua gente, misit nos ad Christianissimum regem Francorum, quærens propter hoc auxilium : nam si apprehensæ fuerint illæ civitates et reversæ ad nos, primum quidem totam virtutem, quam habent Turchi per mare, statim perdent et deficient mala, quæ patiuntur Christiani per mare ab eis. Etiam regiones et civitates, quæ sunt inter prædictas civitates et nos, omnes tradentur nobis et erit magna janua aperta sancto passagio. Et audiens hæc rex Francorum, misit nos ad vos ut discat

quid vobis de isto placeat. Unde supplicamus vobis, sanctissime pater, ut concedatur et mittatur auxilium ad partes illas aut priusquam vadant illuc prædicti vestri legati, aut simul : hoc autem dico propter duas rationes :

« Prima quidem, quod naturaliter omnes homines magis volunt subjugari benefacientibus eis, quam vim facientibus: nam et Judæi, cum sint ingratissimi omnium hominum, tamen quando Christus nutrivit eos ex quinque panibus in deserto, eum voluerunt eorum regem facere: ergo et Græci, videntes sibi jam factum vestrum auxilium, magis erunt parati recipere verba vestrorum legatorum, et ipsa adimplere. Etiam nos, qui desideramus Ecclesiæ unionem, poterimus fiducialiter unionem populum docere, et imperator noster, accipiens occasionem, poterit et patriarchæ et aliis pontificibus et principibus dicere: Videte quomodo Latini sunt boni homines, et quærunt nos fructuosis operibus et gratiosis verbis. Debemus ergo et nos similiter diligere eos, et quærere modum, per quem cum ipsis concordemur.

« Secunda autem ratio est ista : non poterit imperator dare se ad ordinandum generale Concilium, nisi prius guerra quam habet cum Turcis finiatur ; neque enim dum guerra fit, poterit quatuor patriarchas et alios pontifices in unum conjugare, nec Concilio poterit interesse : et propterea oportet, ut ipsi æmuli prius ab imperio aliquantum longius expellantur, et tunc imperator accepta tranquillitate, quantum ex sua parte est, poterit perfecte adimplere. Quod vero dicunt quidam ex vobis, quia oportet prius uniri nobiscum Græcos, et tunc ibimus contra Turcos, non mihi videtur bene dictum esse propter sex argumenta. Primum, quia Turci non solum nocent Græcis, sed etiam Armenis et Cyprianis et Heracliis, qui omnes sunt subditi vestri, et omnibus habitantibus insulas : unde quando propter Græcos non vultis mittere auxilium contra Turcos, ad minus propter miseros Armenos, qui sunt jam desolati, et propter alios Christianos subditos vestros debetis mittere ad partes illas vestrum auxilium.

« Secundum, quia Turci expugnant Græcos non tanquam Græcos, nec quoniam differunt a vobis : sed quia crucem sunt adorantes ; unde per se quidem expugnant crucem, per accidens autem Græcos. Si ergo abieritis contra Turcos, non ibitis ad auxilium Græcorum, sed crucis, quæ est communis salus omnium Christianorum. Ergo justum est : sicut Græci sunt defensores crucis, et vos similiter sitis.

23. « Tertium, quia nunc quidem, dum sit salvum imperium Græcorum, et sit in viribus suis, facillimum est Latinis cum imperatore Græcorum Turcos prosternere. Quare ? quia primum quidem Græca militia scit bene per experientiam modum guerræ Turcorum, et insuper per totam Turchiam et Saraceniam sunt commixti plurimi et adhuc Christiani, et alii jam renegati, qui valde diligunt dominium Græcorum : isti ergo, cum audiverint quia cum exercitu imperator vadit ad eos, statim unanimiter subjicientur sibi. Si autem, quod Deus non permittat, Turcæ everterent imperium Græcorum, tantum erunt fortiores ex natura loci et rerum, quod aut omnino impossibile aut difficillimum erit vobis meditatio non quomodo ibitis super eos, sed quomodo cavebimini ab eis, et erit magnum quid vobis ulcisci ab eis.

« Quartum ; si soli Turchi venissent ad vos, dicentes : O Latini, volumus quidem esse saltem Turchi, tamen rogamus vos, ut simul vobiscum expugnemus Tartaros et Saracenos, et disperdamus eos, recepissetis utique eorum supplicationem. Quare ? quia magis esset utile vobis cum Turchis expugnare Tartaros et Saracenos, quam si soli expugnassetis omnes tres. Ex simili ergo utilius est vobis cum Græcis, tam si concordentur vobiscum, quam si non, impios expugnare, quam si soli expugnetis Græcos et impios.

« Quintum, scitote etiam hoc vere, quia non tantum differentia dogmatum separat corda Græcorum a vobis, quantum odium, quod intravit in animas eorum contra Latinos ex multis et magnis malis, quæ per diversa tempora passi sunt Græci a Latinis, et adhuc patiuntur per singulos dies : quod odium nisi primo abjiciatur ab eis, non poterit unio fieri. Verumtamen nisi prius eis fiat a vobis magnum beneficium, neque prædictum odium abjicietur, neque poterit aliquis audere loqui ad eos ea, quæ sunt unionis.

« Sextum : scitote et hoc, quia nunc non communis populus Græcorum misit me, ut quæram a vobis auxilium et unionem ; sed imperator solus secrete, qui nisi prius mittatur auxilium ad partes illas, non poterit se manifestare plebi suæ, quod vult vestram unionem.

24. « Ecce dixi et narravi vobis omnia. Deus faciat quod melius est. Prædictum quidem modum unionis habeo manifestum ; et si possibile est vobis facere eum, sit gratia Deo : si vero non, dicam vobis alium modum, qui in dubio quidem est, tamen potest Deus facere etiam per ipsum unionem. Quod ergo jam dixi, magnum odium intravit in animas Græcorum contra Latinos ex multis malis, quæ passi sunt ab eis : quod odium nisi prius ejiciatur, nemo poterit docere Græcos vestram unionem. Ut ergo prædictum odium prius ejiciatur, supplicamus ut adimpleatis nobis istas tres supplicationes. Primam, ut concedatis regi Francorum mittere ad partes illas auxilium. Secundam, ut detis indulgentiam peccatorum omnibus volentibus ire ad auxilium Græcorum contra impios, et omnibus volentibus adjuvare cum rebus eorum, et omnibus morientibus in bello Turcorum. Tertiam, ut omnes Græci, qui fuerunt venditi a Latinis ubicumque sunt, liberentur, et de cætero ut non vendantur Græci, et si quidam vendiderint vel emerint eos, vel vadant contra

eos, sint excommunicati. Et postquam facta essent ista, mittantur a vobis ad partes illas doctores; et doceant populum, imperatore dante eis securitatem: et forsitan illi, videntes prius vestra beneficia, verecundabuntur, et humiliabuntur recipere etiam sine generali Concilio vestram unionem. Tamen supplico sanctitati vestræ, ut si invenietis alium modum, per quem possibile erit populum recipere vestram unionem, ostendatis nobis ipsum: et nos, quod possibile est, parati sumus ducere ad effectum.

25. « Quibus per eosdem dominum nostrum summum Pontificem et collegium visis et diligentius intellectis, habitaque super eis deliberatione matura, breviter responderunt, quod cum olim a sanctis Patribus et viris Catholicis in Ephesino partium Græciæ, quod est unum de quatuor principalibus Conciliis; necnon Toletano et Lugdunensi, et aliis diversis Conciliis per Romanos Pontifices et Ecclesiam Romanam, vel auctoritate ipsorum in diversis mundi partibus tam Orientalibus quam Occidentalibus celebratis solemniter, determinatum Catholice fuit ac etiam definitum, quod Spiritus sanctus æternaliter a Patre et Filio tanquam ab uno principio et una spiratione procedit; et quævis opinio contraria reprobata extiterit et damnata, non esset decens nec expediens præfato domino nostro et Ecclesiæ sanctæ Dei cœtuique fidelium sic clarum, determinatum et definitum articulum fidei hujusmodi, quem Græci antiquissimo tempore piæ memoriæ Hormisda papa Romanæ et Joanne patriarcha Constantinopolitanæ Ecclesiis tunc præsidentibus, et Justino imperatore regnante, professi fuerunt expresse: necnon subsequenter post lapsum longi temporis super professione ipsius articuli Joannes tunc patriarcha Constantinopolitanus, et Michael Palæologus tunc temporis moderator Græcorum, prius ab eodem patriarcha synodatico celebrato Concilio, solemnem Epistolam recolendæ memoriæ Joanni papæ XXI miserunt; nunc per novas disputationes vel altercationes, aut alias quomodolibet in dubium revocare: nec providentia Sedis Apostolicæ circumspectæ, quæ in suis actibus et processibus, maxime super his quæ fidem orthodoxam concernunt, maturitatem observat et observare solet debitam, a rectitudinis et veritatis tramite non discedens, ea quæ per eam provide, solemniter et Catholice determinata et definita sunt, in concertationes vel disputationes superfluas deducere, maxime ad schismaticorum et hæreticorum instigationem vel instantiam, consuevit: et si hoc fieri super articulo memorato determinato juxta veritatem Catholicam, ut præfertur, permitteret, circa illum videretur dubitare, quod absit.

26. « Rursus cum prædicti Barlaam et miles, hujusmodi responsione audita, dicerent quod saltem si ad profitendum dictum articulum Græci forsan indici non possent, reunione facta permitterentur ipsi Græci quod super eodem articulo tenent credere, Latinique crederent Catholici Spiritum factum a Patre et Filio procedere secundum veritatem Catholicam, sicut credunt; responsum extitit, hoc esse nullatenus tolerandum, quia in Ecclesia Catholica, in qua una fides esse noscitur, quoad hoc duplicem fidem minus veraciter esset dare; dictusque dominus noster summus Pontifex cum ipsa Ecclesia, hujusmodi manifesto non resistendo errori, videretur eidem, quod avertat Dominus, consentire.

27. « Verumtamen ad hujusmodi et alios expellendos de cordibus Græcorum errores, ipsosque inducendos ad unitatis Catholicæ veritatem, idem dominus noster aliam viam magis facilem et accommodam, quæ sibi et dicto collegio dominorum cardinalium occurrebat, duxit prælibatis Barlaam et militi ostendendam, videlicet, quod per illum, qui se in partibus illis patriarcham Constantinopolitanum appellat, et per moderatorem Græcorum, qui nunc est, convocatis illis, qui se Alexandrinæ, Antiochenæ et Hierosolymitanæ Ecclesiarum antistites in eis partibus nominant, ac clero partium earumdem, principalibusque nobilibus et majoribus populi in Synodatico Concilio convocatis, certi assumerentur sapientes, et ad has partes Occidentales mitterentur idoneis mandatis suffulti, qui cum aliis viris sapientibus, doctis in lege Domini et peritis, per Sedem Apostolicam super hoc deputandis, non per modum disputationis vel concertationis, sed instructionis quoad Græcos ipsos salutifere haberent maturos et diligentes tractatus, ut tandem super prædicto articulo et dubiis, si quæ Græci prædicti habeant, alia circa fidem ab ipsis Græcis luce Catholicæ veritatis percepta, et de cordibus eorum fugatis errorum tenebris, ad ovile reverterentur Dominicum, cujus est unus pastor, et extra quod non est alicui gratia neque salus: nam Concilii generalis convocatio, quæ longi temporis tractum exigeret ac expensas, et labores varios et intolerabiles, quod Occidentales et Orientales prælatos et personas Ecclesiasticas, necnon reges, principes et alios convocandos ad illud secum traheret, non videtur (præsertim hoc præsenti, turbato et impacato tempore, peccatis, proh dolor! exigentibus) expedire. Ad hoc autem, quod de præstando eisdem Græcis ante omnia subsidio, et aliquibus exhibendis gratiis, ut exprimitur superius, petebatur, fulciebatur pro parte dicti Barlaam rationibus quibusdam ab eo datis in scriptis, ut sequitur in hunc modum:

28. « Licentia mihi data a vestra sanctitate respondendi, fiducialiter respondebo. Dicunt quidam inconveniens esse, si posuerimus iterum in examinationem quod habemus jam sicut manifestum. Mihi autem videtur totum contrarium: si manifestum est, multo magis convenit ipsum poni in examinationem, si aliqui dubitant de eo propter quatuor rationes, quarum prima est ista: Vos confitemini nunc, quia Spiritus sanctus procedit ex

Filio sicut et ex Patre; sed hoc a Græcis dubitatur: si autem verum est et ponetur in communem examinationem, sicut est nunc vobis solis manifestum, sic et tunc fiet Græcis manifestum, quod vos deberetis maxime desiderare: quemadmodum enim natura aromatum, quanto quis ista movet manibus, majorem emittit odorem, sic et natura veri, quanto magis examinatur disputatione, tanto magis pura et clara apparet; omnis enim examinatio non consuevit facere dubia quæ primo erant manifesta, sed contrarium: ea enim, quæ prius erant dubia, ipsa examinatio habet a natura ad clarum ducere. Ea ergo quæ prius erant manifesta; ipsa examinatio manifestiora faciet. Secunda ratio est; justum est, ut vos exemplum assumatis a sanctis Patribus: illi enim habebant quidem manifestum, quia Filius Dei ejusdem substantiæ est Patri; tamen quia Ariani dubitaverunt de hoc, posuerunt hoc in examinationem ut et illos salvarent: similiter et in aliis Conciliis orthodoxi Patres habebant quidem manifesta ea, de quibus hæretici dubitabant; tamen quoniam desiderabant et illos juvare, ponebant ea in communem examinationem: non enim erat in eis prohibens eos facere, et credebant vere quia quæ habebant ipsi manifesta, posita in examinationem adhuc manifestiora fierent, et multos juvabant. Ergo et vos, si similiter volueritis facere, ad gloriam vobis continget.

« Tertia ratio est ista: ego quidem sciens bene Latinos, nunquam audebo dicere de eis aliquid blasphemum, prudentes enim viros et sapientissimos scio eos: sed alii Græci, qui non noscunt eos sicut ego, dicent quia pro timiditate noluerunt venire ad examinationem; timendo ne forte videantur Græci dicere veriora quam ipsi: qui enim confidit sibi et reputat firmiter habere veritatem, non effugit examinationem: qui autem hanc effugit præstat suspicionem timiditatis: sicut enim si quis cambians aurum negat experiri in lapide, cum recipiens ipsum peteret hoc fieri, suspicionem dat, quia non credit purum esse aurum suum; sic et vocatus in judicium et examinationem pro aliqua re, et nolens accedere, suspicionem dat, quia non confidit in seipso, neque reputat firmiter firmari in veritate. Attendite ergo si bonum est talem opinionem dare aliquibus de vobis ipsis, quia ab omnibus hominibus differtis secundum meam opinionem sapientia et magnificentia.

29. « Quarta ratio est ista: Non debet aliquis timere, ne forte contingat Ecclesiæ Dei ex isto Concilio aliqua desaltatio, considerando quia quoties factum est generale Concilium, semper ad exaltationem et honorem Ecclesiæ et majorem firmitatem veritatis factum est. Ergo et nunc credendum est, quia si fiet de propositis generale Concilium, exaltatio magna Ecclesiæ sequetur.

« Si aliquis autem vult dicere, quia istud opus indiget multis temporibus et magnis expensis, sciat quia pro isto opere non tantum pecuniam et tempora pro nihilo debemus reputare, sed et sanguinem nostrum libenter semper hoc effundere, si necesse fuisset, debemus. Quod majus opus quam uniri Græcos cum Latinis, sub cælo poterit homo invenire?

Quem ergo habeo residuum modum unionis, jam dicam; tantum protestando, quia certissime quidem non possum dicere si fiet per ipsum modum unio; tamen credo, quia Deo possibile est. Potestis, si vultis mittere ad quatuor patriarchas Orientalis Ecclesiæ, et ad imperatorem legatos vestros, dicentes: Viri fratres, quoniam vos et nos confitemur in divinis unam substantiam et tres personas, etiam unum principium, et neque vos neque nos adducimus in dubium aut identitatem personarum, aut divisionem substantiæ, sufficiant ista vobis, ut haberemus unionem: de processione autem Spiritus sancti non dividamur ab invicem; sed sapientes quidem vestri cum nostris disputent de ista quæstione si volunt: communiter vero non haberemus propter hoc divisionem, sed tenete vos quod vultis de isto, et nos similiter: et non damnemus propter hoc alterutrum, sed factum sit tantum. Vos quidem date Ecclesiæ Romanæ illum honorem, quem dabant et antiqui patriarchæ in tempore unionis, quem determinaverunt leges imperatorum et canones sanctorum Patrum, et plus non petimus a vobis. Nos autem parati sumus dare et firmare Ecclesiæ Orientali, et specialiter Ecclesiæ Constantinopolitanæ et imperio Constantinopolitano omnia jura, quæ sunt, vel ab antiqua consuetudine, vel determinata aut a legibus imperatorum aut a canonibus sanctorum Patrum. Ista verba, sanctissime Pater, audientes Græci, si omnes recipient non possum dicere: tamen credo, quia plurimi recipient, et forsitan per istum modum Deus dabit vobis unionem. Tamen supplicamus vestræ sanctitati non emittatis nos sine portare aliquam gratiam a vobis domino meo imperatori, ut optatum suum, quod habet, unionis Ecclesiæ, non obscuretur, sed potius illuminetur.

30. « Supradictus dominus noster summus Pontifex cum suo collegio prædicto respondendo dixit, quod eisdem rationibus nequaquam obstantibus, ex eo juxta prædicta petitio non videtur, quia si fortificati, ditati, exaltati et confortati per Sedem Apostolicam, reges, principes, et populos Catholicos ante reunionem prædictam postea terga et non faciem verterent Romanæ Ecclesiæ memoratæ sicut alias dum credebantur reuniri, prout expressum est superius, fecisse noscuntur; proculdubio idem dominus noster summus Pontifex, Ecclesia et fideles alii remanerent delusi: et dici posset opprobriose non modicum, quod suos et fidei juvaverant et fortificaverant inimicos et hostes, et participassent scandalose cum eis: sed si per illum, qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, eorumdem Græcorum cordibus infusione gratiæ spiritualis illustratis per viam tactam per eumdem dominum nostrum vel aliam accommodam et honestam ad obedientiam,

unitatem et devotionem ejusdem Rom. Ecclesiæ redire curaverint cum effectu, ipsos tunc effusis gaudiis, ac gratiis et favoribus largiflue dispensatis, tanquam de regione dissimilitudinis revertentes, ipse dominus noster et Apostolica Sedes recipient, eos charitativis brachiis amplexando, non solum super his quæ petunt, sed super aliis eorum opportunitatibus exhibituri tunc, quantum cum Deo et honestate fieri poterit, auxilia, consilia et favores.

« Porro post præmissa dictus Barlaam, qui ad partes Græciæ prædictas erat, ut asseruit, rediturus, quamvis responsionem hujusmodi justam et rationabilem reputaret ; viam tamen, quam de mittendis pro parte Græcorum prædictorum sapientibus tactam, ut præmittitur, difficilem seu impossibilem æstimat, nisi Deus, cui nihil est impossibile, illa sola sua virtute perficere dignaretur ; causas difficultatis hujusmodi experimendo per quamdam schedulam, quam in scriptis tradidit sub hac forma :

31. « Sanctissime pater. Quamvis receperim a vobis perfectum responsum, adhuc supplico vestræ sanctitati, ut dignetur audire et ista pauca verba : necessaria enim sunt et mihi dicere et vobis scire. Quod jam vestra sanctitas mihi dixerat super facto unionis Ecclesiæ orthodoxæ, ut veniant ex partibus illis legati, habentes litteras imperiales et synodicas ; exoro Deum ut faciat istud possibile, quia ex se est valde difficile multis de causis, videlicet quia imperator non audet manifestare se, quod velit uniri vobiscum, quoniam si manifestasset, se multi ex principibus suis etiam ex populo, timentes ne forte ipse vellet facere, sicut fecit ipsis Michael Palæologus, quærerent opportunitatem interficiendi illum. Præterea Ecclesia Constantinopolitana non mitteret ad hoc negotium legatos suos sine consilio et consensu patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani : quare oportet eos in simul congregare, quod est difficile propter guerras ; et præter hoc incertum est, si vocati ad hoc voluissent venire ; et dato, quod jam venissent, et omnes unanimiter concordassent ad mittendum legatos super prædictis, ipsi non darent unquam plenum posse super hoc talibus legatis, nec promitterent illud, quod factum fuisset per ipsos legatos ratum habere, nisi sub certis articulorum pactis, quæ pacta vos nullatenus admitteretis. Quapropter videtur mihi, quod tales legati aliqualiter non venirent, eo quod scirent pactorum articulos per vos nullatenus admittendos : unde si tales legatos contingat ad vestram sanctitatem venire, habeatis quod ex Deo est, cui difficile nihil est ; si autem non veniant, non imputetur imperatori, neque suspicetur, quod ejus negligentia sit in causa, cum ipse diu est ad prædictam unionem animatus. Adjecit quoque verbo tenus postmodum Barlaam supradictus, quod non obstante quod, ut præmisit, præmissa ei difficilia vel impossibilia videantur ; ipse tamen circa ea fideliter laboravit. Et sic ab eodem domino nostro summo Pontifice explicante expressius, quod aliter eidem dictoque collegio posse non videbatur, nisi prout superius dixerat et tetigerat, negotium perfici supradictum, rediens ut dixit præfatus Barlaam ad partes Græciæ prædictas, discessit ».

32. *Ad hoc respondet Benedictus in litteris ad Gallorum regem datis, disserens de doctrinis controversis.* — Hactenus publica documenta de Græcorum oratorum cum Pontifice gestis. Quæ vero a Benedicto papa et senatu cardinalium responsa sint, tum ex antea dictis, tum ex subjectis litteris ad Gallorum regem datis constat, nimirum rogatos primum fuisse, num aliquibus mandatis ab imperatore et patriarcha instructi essent, quibus caveretur, ne post instauratam Ecclesiarum conjunctionem iterum a cœptis deficerent, uti antea Palæologo imperatore post celebratam Synodum Lugdunensem, tantaque maturitate habita plura Concilia, acciderat. Negante vero Barlaamo, fultum se ad id idonea auctoritate, sed ut tantum subsidiarias copias ad aliquas provincias Asiaticas Turcarum servitute liberandas deposceret ; deinde de Synodo Œcumenica, in qua veteres controversiæ dirimerentur, congreganda ageret ; responsum a Benedicto est, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, jam ante in Ephesino Concilio in Græcia, Toleti in Hispania, Lugduni in Gallia definitum, idemque Græcos Justino, primum tum Palæologo imperatoribus professos ; nefasque jam in disceptationem fidei articulum adducere. Si tamen Græci post habitam suorum Synodum aliquos misissent, eos a Latinis doctoribus instruendos fore, et omnem dubiorum et objectionum caliginem discussum iri. Quod ad petita autem auxilia spectabat ; ea demum submittenda, cum Græci ad Romanæ Ecclesiæ gremium reversi essent, ne si iis fulti subsidiis suas res amplificarent, confirmatis inde viribus insolescentes Romanæ Ecclesiæ illuderent. Quæ singula Francorum regi, a quo Græcus imperator flagitabat auxilia, Benedictus hisce litteris exposuit [1]. Repetitaque ob rei dignitatem nullum lectori tædium allatura putamus :

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ illustri.

« Nuper ad nostram venientes præsentiam Barlaam dictus abbas monasterii Domini nostri Jesu Christi Salvatoris Constantinopolitani, et dilectus filius nobilis vir, Stephanus de Dandulo miles, nobis litteras præsentarunt regias, inter cætera continentes, qualiter ipsi cum litteris credentiæ magnifici principis moderatoris Græcorum se pridem conspectui regio præsentantes, duo proposuerant sub credentia eis per dictum moderatorem commissa, primo quod ordinaretur tractatus super reunione Græcorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ipsorumque revocatione unitati ejusdem. Secundo vero, ut super recuperatione trium

[1] Tom. V. Ep. secr. ccx..

vel quatuor civitatum magnarum, quæ detineri dicuntur per Turcos infideles occupatæ in præjudicium imperii Græcorum, eis a nobis et Ecclesia, teque, fili charissime, aliisque fidelibus auxilium præstaretur; super quibus excellentia regia nos rogabat, ut partes nostras circa hæc interponere, tuæque celsitudini ad hoc auxilium offerenti rescribere, quæ ordinare super iis nos contingeret, curaremus.

33. « Sane regalem volumus prudentiam non latere, quod præfatis Barlaam et milite benigne receptis a nobis, et quæ super prædictis voluerunt proponere favorabiliter et plenarie intellectis, nos et fratres nostri S. R. E. cardinales ad memoriam reducentes, quod olim super reunione Latinorum et Græcorum inter Ecclesiam Romanam et ipsos Græcos solemnibus et diutinis tractatibus habitis et finaliter concordatis, ac per patriarcham tunc Constantinopolitanum et moderatorem Græcorum Synodatico per eos tunc celebrato Concilio, et solemni præcedente tractatu, et suis apocrisiariis mandatis suffultis idoneis, fide Catholica, prout eam tenet, prædicat et docet eadem Romana Ecclesia, specialiter et expresse in Concilio generali Lugdunensi professa, totoque reunionis negotio sicut credebatur feliciter consummato; dicti Græci retro respicientes damnabiliter, a professione recesserunt hujusmodi, et ad vomitum in eorum damnationem et delusionem ejusdem Romanæ Ecclesiæ redierunt; et propterea cupientes, ne nobis illuderetur præsentialiter, quantum potuimus præcavere, præfatos Barlaam et militem interrogavimus, si ab illo, qui se dicit patriarcham Constantinopolitanum, et moderatore prædicto, aut aliis personis Ecclesiasticis vel mundanis magnatibus partium illarum, ne quod ageretur cum eis redderetur delusorium, habebant super iis, quæ proposuerant vel intendebant proponere, litteras vel mandatum: quibus licet se, protinus respondentibus, litteras vel mandatum hujusmodi non habere; quia tamen nos et fratres prædicti reunionem eamdem, ex qua, si daretur a Domino, salus animarum multarum, et alia innumera commoda universis Christi fidelibus provenirent, ferventibus desideriis affectantes: et nihilominus experiri volentes, si ex propositis vel dictis prædictorum Barlaam et militis elici fructus posset aliquis utilis, viam aperiens negotio reunionis prædictæ, illa quæ proposuerant, et proponere intendebant ab eis, in scriptis fecimus nobis dari. Quæ quidem, aliquibus colorata rationibus, hæc erant breviter in effectu; ut scilicet in generali Concilio, a nobis super tractatu reunionis hujusmodi convocando, articulus de processione Spiritus sancti, per disputationem et concertationem concordaretur inter Latinos et Græcos: sed quod ante omnia super recuperatione dictarum civitatum per nos et Ecclesiam teque, filii dilectissime, præparetur eisdem Græcis auxilium, et aliæ gratiæ non modici ponderis in favorem et relevationem ipsorum Græcorum, exhiberentur a nobis, ad quæ nos et dicti fratres deliberatione matura prævia providimus, ut sequitur, respondendum.

34. « Primo namque, quod cum a sanctis Patribus et viris Catholicis olim in Ephesino partium Græciæ, quod est unum de quatuor principalibus Conciliis, necnon Toletano, Lugdunensi et aliis diversis Conciliis per Romanos Pontifices prædecessores nostros et Ecclesiam Romanam, vel auctoritate ipsorum in diversis mundi tam Orientalibus quam Occidentalibus partibus solemniter celebratis, determinatum Catholice fuerit ac etiam definitum, quod Spiritus sanctus æternaliter a Patre et Filio tanquam ab uno principio et una spiratione procedit, et quævis opinio contraria reprobata extiterit et damnata; non esset decens, nec expediens nobis et Ecclesiæ sanctæ Dei cœtuique fidelium, sic clarum determinatum et definitum fidei articulum hujusmodi, quemque Græci antiquissimo tempore, tunc piæ memoriæ Hormisda papa Romanæ, et Joanne patriarcha Constantinopolitanæ Ecclesiis præsidentibus, ac Justino imperatore regnante, professi fuerunt expresse: necnon subsequenter post lapsum longi temporis, super professione ipsius articuli, Joannes olim patriarcha Constantinopolitanus et Michael Palæologus tunc moderator Græcorum, prius ab eodem patriarcha synodatico celebrato Concilio, solemnem Epistolam recolendæ memoriæ Joanni papæ XXI prædecessori nostro miserunt, nunc per novas disputationes vel alias in dubium quomodolibet revocare. Nec providentia Sedis Apostolicæ circumspecta, quæ in suis actibus et processibus (maxime super iis, quæ fidem orthodoxam concernunt) maturitatem observat et observare solet debitam, a rectitudinis et veritatis tramite non discedens, ea quæ per eam provide, solemniter et Catholice determinata et definita sunt, revocare per concertationes vel disputationes vanas et superfluas in dubium (maxime ad schismaticorum et hæreticorum instigationem vel instantiam) consuevit: et si hoc fieri super articulo memorato, determinato juxta veritatem Catholicam, ut præfertur, permitteremus, circa illum videremur dubitare, quod absit.

35. « Rursus cum prædicti Barlaam et miles, hujusmodi responsione audita, dicerent quod saltem, si ad profitendum dictum articulum Græci forsan non possent induci, demum reunione facta permitterentur iidem Græci, quod super eodem articulo tenent credere, Latinique crederent Catholice Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere secundum veritatem Catholicam sicut credunt, diximus diversitatem hujusmodi fore nullatenus in Ecclesia tolerandam, quia in ipsa Ecclesia, in qua una fides esse noscitur, sic quoad hoc duplicem fidem minus veraciter esset dare, nosque cum ipsa Ecclesia, hujusmodi manifesto non resistendo errori, videretur eidem, quod avertat Dominus, consentire. Verumtamen ad

hujusmodi et alios expellendos de cordibus Græcorum errores, ipsosque reducendos ad unitatis Catholicæ veritatem, aliam viam magis facilem et accommodam, quæ nobis et fratribus ipsis occurrit, prælibatis Barlaam et militi duximus ostendendam, videlicet quod per illum, qui se patriarcham Constantinopolitanum in illis partibus Græciæ nominat, et moderatorem Græcorum, qui nunc est, convocatis illis, qui se Alexandrinæ, Antiochenæ et Hierosolymitanæ Ecclesiarum antistites nominant in eisdem partibus, ac clero partium earumdem, principalibusque nobilibus et majoribus populi in synodatico Concilio congregatis certi assumerentur sapientes, et ad has partes Occidentales mitterentur idoneis mandatis suffulti, qui cum aliis viris sapientibus, doctis in lege Domini et peritis, a nobis super hoc deputandis non per modum disputationis vel concertationis, sed instructionis, quoad Græcos ipsos salutifere haberent maturos et diligentes tractatus, ut tandem super prædicto articulo et dubiis, si qua Græci prædicti habeant alia circa fidem ab ipsis Græcis luce Catholicæ veritatis percepta, et de cordibus eorum fugatis errorum tenebris, ad ovile reverterentur Dominicum, cujus est unus pastor, et extra quod non est alicui gratia, neque salus. Nam cum Concilii generalis convocatio, quæ longi temporis tractum exigeret ac expensas, et labores varios et intolerabiles, quoad Occidentales et Orientales prælatos et personas Ecclesiasticas, necnon reges, principes et cæteros convocandos ad illud secum traheret; non videtur (præsertim hoc præsenti turbato et impacato tempore peccatis, proh dolor! exigentibus) expedire.

36. « Cæterum ad hoc, quod de præstando eisdem Græcis ante reunionem prædictam subsidio, et aliis exhibendis gratiis et favoribus petebatur, diximus respondendo, quod ex eo justa hujusmodi petitio non videtur, quia si fortificati, ditati, exaltati et confortati per nos et alios fideles Græci prædicti ante reunionem eamdem postea terga et non faciem verterent nobis et Ecclesiæ memoratæ, sicut alias, dum credebantur reuniti, ut expressum est superius, fecisse noscuntur, proculdubio nos et fideles alii remaneremus delusi : et dici posset opprobriose non modicum, quod nostros et fidei juveramus et fortificaveramus inimicos et hostes, ac scandalose participaveramus cum eis. Sed si per illum, qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, cordibus eorumdem Græcorum, infusione spiritualis gratiæ illustratis, per viam prædictam quam tetigimus, vel aliam accommodam et honestam, ad obedientiam, unitatem et devotionem ejusdem Romanæ Ecclesiæ redire curaverint cum effectu, eos tunc, effusis gaudiis ac gratiis et favoribus largiflue dispensatis, tanquam de regione dissimilitudinis revertentes, recipiemus lætanter, ipsos paternæ charitatis brachiis amplexando ; non solum super his quæ petunt, sed aliis eorum opportunitatibus exhibituri tunc, quantum cum Deo et honestate fieri poterit, auxilia, consilia et favores.

37. « Demum vero præfatus Barlaam, qui ad partes Græciæ prædictus erat, ut asseruit, rediturus, quamvis responsionem nostram hujusmodi justam et rationabilem reputaret ; viam tamen quam de mittendis pro parte Græcorum prædictorum sapientibus tetigimus, difficilem prorsus existimas (nisi Deus, cui nihil est impossibile, illam sua sola virtute perficere, dignaretur) causas difficultatis hujusmodi sic expressit. Præfati namque qui se asserunt Alexandrinæ, Antiochenæ et Jerosolymitanæ Ecclesiarum patriarchas, et clerus earumdem partium adeo a Constantinopoli sunt distantes, quod vix, præsertim guerrarum fremitibus in diversis locis partium illarum ingruentibus, valerent commode congregari : et si forsan adesset eis super congregatione hujusmodi facienda facultas, deesset, ut opinamur, voluntas. Prælerea moderator Græcorum, quanquam optet reunionem prædictam, suum non audet propositum propalare, timens a suis principibus et populis exinde sibi mortis periculum intentari : et adjecit ulterius Barlaam memoratus, quod si omnes prædicti convenirent in unum, et de dictis mittendis sapientibus concordarent, plenam et sine conditionibus per nos et Ecclesiam minime admittendis, eis, ut arbitratur, non concederent potestatem. Sed quamvis hæc sibi difficilia vel impossibilia, nisi a Deo solo fierent, videantur ; ipse tamen circa hæc fideliter laborare promisit : et sic a nobis, expresse sibi explicantibus, quod aliter nobis et fratribus prædictis posse non videbatur negotium prædictum commode perfici, redeundo, ut asseruit, ad dictas partes Græciæ, cum licentia nostra discessit. Datum Avinione II non. Septembris, anno v ». Conceptæ eadem verborum forma litteræ ad Robertum regem transmissæ [1], cui etiam Pontifex Barlaamum Constantinopolim redeuntem, commendavit [2].

38. Plurimam sane ad Græcos in sinum Romanæ Ecclesiæ traducendos navavit operam Barlaamus, extantque insignia ipsius opuscula, quibus eorum errores refellit, ac doctrinam orthodoxam de primatu Ecclesiæ Romanæ deque processione Spiritus sancti ex Patre et Filio asserit [3] variis argumentis, quorum nonnulla delibanda visa sunt : « Deus nullam multitudinem ineuntibus dimittit inexpertem virtutis unius, per quam infinitum multitudinis et indeterminatum termino et ordine formari valeat : sed semper multis super statuit unum commune principium, non solum longinquum et alterius generis, et multa alia non ejusdem generis comprehendens, sed etiam propinquum et cum multis ejusdem generis. Et hoc, si quis incipiendo a Deo, qui est

[1] Tom. v. Ep. secr. CCXCI. — [2] Ibid. Ep. secr. CCLXXXVIII. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4068. p. 7. et apud Canis. antiq. lect. tom. VI. p. 13. etc.

commune omnium principium, voluerit mente transire per supercælestes et cælestes, et inferiores naturas, et cum his videre veteris Testamenti facta, et quæcumque alia providentiæ acceptantis sunt in universo opera, indubitabiliter ita se habere in omnibus inveniet, et convenienter. Ut enim ait theologus in primo de Filio sermone, pluralitas principiorum et carentia principii initia sunt inordinationis, ex hac autem oritur solutio; solutio vero est omnino Dei alienum. Quapropter et factus propter nos homo, et duodecim eligens viros, quos sapientia decorans missurus erat ad nostri generis reconciliationem, his principem et caput superstatuit Petrum, primum aliorum eum constituens, per ea (quamvis communiter omnibus data) singulariter ipsi et manifestius tradita. Ligandi enim et absolvendi potestatem, atque pastorale ministerium, quæ et ante resurrectionem et post per communia et alia verba omnibus dederat, specialiter et expressius Petro dat, ipsi dare pollicens claves regni cælorum, et super eum Ecclesiam suam firmissime ædificare, et ejus fidem nunquam deficere, et suos ipsum fratres confirmare, et adhuc pascere totam Ecclesiam ter ei præcipiens : quia enim per hæc caput ipsum aliorum Apostolorum constituebat Dominus, et hoc intendebat, multa hujus argumenta esse possunt.

39. « Primum enim si nihil differentius ab aliis per ea Petrus accipiebat, non facile invenietur alia causa, ob quam nihil frustra faciens sapientia hæc singulariter Petro loquebatur. Deinde et Evangelistæ et in Evangeliis et in actis ubicumque commemorant Petrum cum aliis, vel omnibus vel aliquibus, semper et ubique ipsum aliis præordinant : quod non utique observanter facerent, nisi scirent, eum primum aliorum a Domino constitutum. Invenio etiam Apostolos illi ut suo primati semper cedentes : in actibus enim, aliis Apostolis pariter cum eo existentibus, ipsum video semper sermonem inchoantem, alios vero sequentes. Deinde et illud considero, quod cum ea, quæ sacramenti incarnationis magis sunt necessaria, sicuti est crux, passio, mors, resurrectio, et per quatuor Evangelistas plenius scribantur : ea vero quæ in tantum non sunt necessaria, ab aliis omittantur, et ab aliis dicantur ; illa, per quæ Petri primatus ostenditur, tanquam existentia illorum, quæ magis sunt necessaria, et a quatuor conscripta sunt : tanquam valde necessarium sit, omnes scire cui Ecclesiæ principatus a Domino creditus est. At vero et divinus Dionysius in tertio de Divinis Nominibus verticalem theologorum summitatem magnum Petrum nominet, et ex tunc universa Ecclesia, addito ipsi divino Paulo, summos Apostolorum Petrum et Paulum nominat, illum similiter præordinans. Quare undique manifestum est ab ipso Domino Christo ipsum accepisse aliorum principatum et hoc valde decenter, quoniam enim oportebat eum, qui erat proprie et vere aliorum Apostolorum princeps, non semper eis corporaliter adesse, sed secundum corporalem præsentiam relinquere eos, unum de duodecim vice sua principem aliorum præponit hominem hominum, ut facta dispensationis neque (minus) in hoc aliis providentiæ operibus appretianda sunt : sed videamus reliqua.

« Multi nostrorum doctorum (scribunt) pontifices quidem locum obtinere duodecim Apostolorum, presbyteros vero septuaginta. Ergo primi Pontificum Apostoli sunt. His adhuc prior quidem primitus Christus, secundo vero et ab omnium primo constitutus ad habendam principandi rationem ad alios beatus Petrus. Quid igitur ? oportet ne Pontificale quidem ministerium non in ipsis Apostolis circumscribi, sed etiam successoribus ipsum tradi usque ad fines sæculorum, ut semper in mundo sint Pontifices successores eorum ; Pontificatus vero primatum in ipsis oportebat finiri ut quemadmodum in illis factus est aliquis decreto Dei primus, quem alii pro capite suo ducebant, hoc nequaquam ad reliquos transeat, ut alii aliquem unum suum principem putent, sed omnes per omnia coæquales sint ? Et ex qua differentia hoc deberet contingere, ut Pontificale quidem ministerium transeat ad successores, principandi vero officium secundum Pontificatum minime, cum utraque similiter essent a Domino offensa et similiter multitudini fidelium necessaria existant ? Vel quomodo totaliter providentiæ opus esset, omnia sapienter administrantis, Apostolis quidem providere, ut habeant primatem, quos ita gratia erat perfectura, ut non indigeant in multis ducem hominem habere ; post illos vero multitudines fidelium in principatas et inordinatas deserere ferre ? Ego enim contrarium credo, ideo Petrum principem aliorum constitutum fuisse, ut secundum eamdem formam semper in Ecclesia ad unum reducatur omnes principium ». Et infra :

40. « Aliarum quidem civitatum Pontifices invenies nihil, ut plurimum, æstimantes oportere curiosius agere ultra illa, quæ ad suam diœcesim pertinebant : Romanos vero Pontifices, tanquam totius orbis prælaturam et curam habentes, universalia administrare mox ordientes, ad universas partes regulares Epistolas mittentes, et quæ ubique peccabantur corrigere nitentes, et quod agendum erat omnibus statuentes, ut potest hoc scire, si quis regulares Epistolas Romanorum Pontificum a B. Clemente usque ad S. Silvestrum discurrere voluerint, in quibus non pauca inveniet contenta etiam eorum, quæ nunc Ecclesia Græcorum facit, ab illis Pontificibus instituta, et originem habentia : unde quod in machina universi contigit, quod quæ longinquius a Deo distant, procliviora sunt ad peccandum, et minus determinata et mutabiliora, quæ vero propinquiora sunt, eadem in bono permanentiora et stabiliora, et magis determinata ; idem etiam in Ecclesia profecto contingit : plurimæ enim et deterrimæ hæreses in partibus

magis a Romana distantibus ortæ sunt, Romæ vero vel prope auctores hæresum facti non sunt: matre enim Ecclesiarum omnibus veritatis radios emittente, profecto contingebat propinquiores magis, quam longinquiores clarius illuminari. Cum autem divina providentia respublica ad Christianos venisset, piorum imperatorum legislatores Constantinus et post eum Justinianus consequenter superiori traditioni et possessioni legibus et decretis ejusdem Ecclesiæ primatum statuunt, in parte pietatis hoc facientes, manifeste determinantes Romanam Ecclesiam oportere habere rationem ad reliquas omnes, et ipsi convenire omnium dominari, et omnia retractare, et quæ ubique de fide et dogmatibus dubitantur, ad ipsam referri, et convenientem examinationem et definitionem consequi; atque Sardicensis Concilii canones, omnium aliorum Pontificum sententias judiciales, si quis ad ipsam appellaverit, ipsam oportere retractare et confirmare vel irritare.

« Similiter statuunt et generalia quædam Concilia, novæ Romæ episcopum honorare volentia, oportere ipsum habere decernunt primatum post episcopum antiquæ Romæ: et quod omnium maximum est, quod et in canonibus et legibus nullius Ecclesiæ Sedes Apostolica nominatur, nisi tantum Romanæ: unde multi magni viri de Orientali Ecclesia, arbitrantes se injuriam esse passos, ad Sedem illam refugerunt: magnus Athanasius, S. Maximus. Sed neque B. Chrysostomus suum ignoravit caput: passus enim maximas injurias ad tunc sanctissimum papam omnia refert, qui quantum in se erat, manum auxiliatricem dare injuriam passo nullo modo neglexit. Sed et Agapetus sanctissimus papa, cum advenisset novam Romam tempore Justiniani imperatoris, quoniam vidit Antinam patriarcham quamdam hæresim defendentem, illum quidem deponit de sede, Menam vero virum orthodoxum in patriarcham creat: et cum aliquando quatuor patriarchæ cum imperatore adversus venerabiles imagines impie gessissent, non paucisque annis in hac hæresi perseverassent, atque ad delendas honorabiles figuras communia quædam Concilia, quæ generalia esse et nominari probabant, celebrassent et suis decretis B. Stephanum se subscribere cogere voluissent, repudiat eos ille sanctus non ex alio, nisi quod non habebant consentientem Romanum Pontificem, dicens hujusmodi Synodum non debere generalem nominari, illo absente, quo sine non licet fieri generale Concilium, et, si fiat, robur non habere: quanquam Ephesinum Concilium nihil impedivit generale et esse et nominari, neque Antiocheno patriarcha præsente, neque Constantinopolitano assentiente: et Chalcedonense similiter, Alexandrino patriarcha non assentiente. Neque igitur generale Concilium, neque aliud quidquam ad universi utilitatem unquam celebratum est sine illa Sede. Et ex illa quidem Ecclesia nulla hæresis superioribus temporibus ortum habuit: nulla vero aliunde ortarum occidit sine illius providentia. Omnibus quidem modis, quibus juste aliquid possideatur, totius Ecclesiæ illa primatum obtinuit Sedes, scilicet divina sententia, Apostolorum institutionibus, synodorum canonibus, sanctorum decretis, multitudinis assensu, temporis præscriptione, ab omnibus consensu, et quod omnibus superioribus temporibus pie et rebus communibus utiliter dominium exercuit, etc. »

41. Interjectis nonnullis, ratiocinatur Romanæ Ecclesiæ primatum agnoscendum: ac primum gravissima scandala exponit oboritura si Ecclesiæ omnes ab invicem divulsæ essent, ut alterius imperio libera foret: pullulaturas quippe hæreses, neque unquam eas excisum iri. Utilius itaque et pulchrius esse, unam aliis imperare. Omnes vero doles, quæ in Ecclesia cæterarum principe desiderari possint, in Romana Ecclesia radiare: nam et illam ex viris pietate et doctrina conspicuis collectam, et qui senatum Pontificium conspexerit, nullam aliam Ecclesiam parem dignitate visurum. Spectare etiam ad decus principis omnium Ecclesiarum, ut nulli terreno regi subsit, cum poscat ratio ut anima imperet corpori, cœlestia præsint terrenis, tum ut contra electorum voluntatem nullus solio sese obtrudat. Eo vero imperio et hac libertate Romanam Ecclesiam potiri oportere etiam, ut illius immortalis Ecclesiæ principatus non aliquo corruptibili fundamine, sed incorruptibili innitatur: et regum quidem potentiam in exercitibus, qui interdum cæduntur ferro, in arcibus quæ corruunt, locatam; at Romanam Ecclesiam divinis verbis Petro dictis, cœlo et terra firmioribus, inniti. Si etiam digna illius Ecclesiæ fastigio spectentur opera, illam per universum orbem terrarum sacros præcones ad Evangelium gentibus inferendum mittere, cohortari schismaticos ad officium, afflictis ubivis Christianis subvenire, nec si lustretur universus orbis, ullam reperiri Ecclesiam, quæ hisce ornamentis sit insignita. Hanc itaque conclusionem infert: « Quoniam ergo, movens meas cogitationes undique, invenio per omnia melius esse, ut sit aliqua Ecclesia, sub qua aliæ ordinatæ sint; et has perquirens, solam video Romanorum, et habentem et facientem quæcumque oporteret, divino beneplacito omnium dominaturam, et habere, et facere; non possum, providentiam esse credens, Romanæ Ecclesiæ majestatem et sublimitatem fortunæ et casui dare, et non in maximis providentiæ operibus et solemnissimis et hoc computare. Ex his igitur primatum illius Ecclesiæ sufficienter demonstratum esse puto. Venio rursus ad Paracleti processionem.

42. « Quoniam multis annis post septem generalia Concilia vidit eadem Ecclesia aliquos eorum, qui denuo consueverant in hæreses frequentius delabi, asserentes Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, et minime ex Filio, et sermonibus per-

suasibilibus ex humana mente hoc dogma affirmantes; propinquiorem vero sibi multitudinem, et ad hæreses semper tardiorem, a principio sapientem Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, quid eam, quæ semper consueverat hujusmodi controversiis finem congruum imponere, et unitatem omnibus monstrare, oportuit facere? silentione rem præterire, et ordinem suum deserere? Sed non erat hoc ejus ». Et infra: « Quid igitur fecit? Ad suos doctores, quos longis sursum temporibus pro sanctis habuit, recurrit, beatos Augustinum, Ambrosium, Hieronymum et Gregorium: et horum scripta perscrutata, videt eos tanquam ex uno ore multis locis et frequentius, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere asserentes. Et neque usque ad hoc stat: sed et Orientalis Ecclesiæ patres perquirit, et videt horum similiter plures et principaliores idipsum sapientes; reliquos vero minime obvium dicentes, præter unum scilicet Damascenum, qui videtur contrarium dicere: quanquam non dicit ipse, quod Spiritus sanctus non est ex Filio; sed quia non dicitur ex Filio: ac si diceret, quod in divina Scriptura non invenitur verbo dictum; quia ex Filio. At vero videtur et ipse dicere Spiritum sanctum a Patre per Filium emanare, et imaginem esse Filii Spiritum, et ad Patrem ita se habere Filium et Spiritum, quemadmodum ad solem se habent radius et illuminatio, quæ utraque ex sole quidem sunt, sed per radium ait illuminationem nobis dari. Ex quibus videtur et ipse non penitus contrarium tenere: ipsum enim illuminationem, et ex sole per radium esse dicere, et rursus ex sole et radio, verum est. Quemadmodum et in Trinitate: quorum enim est communiter auctor Pater et Filius, hæc et utroque modo dici verum est, et ex Patre per Filium, et ex Patre et ex Filio.

« Tantorum itaque Patrum concordiam cum vidisset, et propter rei magnitudinem adhuc his non contenta, convocat ad se universos Ecclesiarum prælatos ad inquisitionem communicandam. Uno itaque verbo his qui voluerunt interesse, simul congregatis, et omnibus post factam rei congruam inquisitionem ad idem consentientibus, denique Apostolica auctoritate hoc esse, quod oportet credi, declarando determinat, et contrarium dicentes in portione hæreticorum decernit. Quæ igitur erit nunc mea excusatio, si noluero quiete obedire; sed tantorum Patrum et matris Ecclesiarum sententiæ de re vincente vires naturalis cogitationis præposuero meam cognitionem; neque illud valens considerare, quod indignum erat penitus divina providentia, non solum illam Ecclesiam sublimare et caput Catholicæ Ecclesiæ a principio facere, quam novit insanabiliter casuram, et infinitas multitudines secum dimissuram, sed et cum a rectis cecidit dogmatibus, adhuc magis magnificare et omnibus bonis ditare; eam vero, quæ recte ei a principio restitit, contrarium pati permittere? » Concludit demum Barlaamus, verissimum esse Christi oraculum, portas inferi nunquam adversus Ecclesiam prævalituras esse; cum autem illæ adversus Græcam prævaleant; inferendum Romanam veram esse Ecclesiam: « Cogor, inquit, Romanam Ecclesiam orthodoxam in omnibus putare, et hanc solam esse, cum sibi subjecta multitudine unam, sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, in quam credere jubemur, et adversus quam portæ inferi neque prævaluerunt, neque unquam Deo ipsam tanquam novam Jerusalem regente, prævalebunt ». Hactenus Barlaamus, quem nonnulli Græci orarunt [1], ut sanctorum Ambrosii et Hieronymi Commentaria, ubi illi de processione Spiritus sancti loquuntur, Græcis verbis redderet: responditque ad varias objectiones a Demetrio Thessalonicensi propositas.

43. *Græca monialis in Germania sanctitate illustris.* — Floruit hoc tempore in Germania egregiæ pietatis opinione Græca sanctimonialis Ungara genere, quæ Coloniæ in monasterio undecim millium virginum et martyrum rebus divinis vacabat: cui Pontifex ob missas sibi S. Margaritæ unius ex illo triumphali agmine sacras reliquias gratias egit, atque ad constantiam in rerum cælestium tractatione est adhortatus [2]. Tum hæc non prætermittenda subjecit: « Cæterum cum, dilecta filia, nobilis vir Henricus miles, qui nobis pro parte sua reliquias præsentavit, te sibi narrasse asseruerit coram nobis, quod omnipotens Dominus meritis ejusdem virginis et martyris Margaretæ multa fecerat te sciente miracula, tuque quasdam visiones devotas et reficientes animam videras propter ea, exhortationibus nostris adjicimus, ut nos per tuas litteras particulariter et seriose certiores de iis omnibus efficere, quanto citius commode poteris, non postponas. Dat. Avin. III id. Junii, anno v ».

44. *Per internuntios Pontificios Trinacrii, seposito cum Petro commercio, regi Roberto parere jubentur, inobedientes pœnis mulctantur.* — Grassabantur [3] eodem tempore in Orientali mari nonnulli Ligures Monachienses, qui graviora Venetis damna intulere, et eorum diripuere naves: invasere etiam Pontificias, quæ ad reprimendos Turcas ea sulcabant maria: adeo vesana cupiditas perversos Christianos obcæcarat. Cum vero iis Roberti regis Siciliæ clientelæ addicti dicerentur, conceperant Veneti odia in regem: sed Pontifex, factus de re tota certior, Monachienses [4] ac Robertum [5] regem in improbos grassatores animadvertere jussit; tum Venetiarum ducem docuit, ut piratæ illi, licet Guelphi videri vellent, non Roberto tamen regi, sed hosti illius invasori Trinacriæ Petro Aragonio adhærescerent, ac plura damna ejusdem

[1] In eod. Ms bibl. Vatic. et apud Canis. — [2] Tom. v. Ep. secr. CCVII. — [3] Ibid. Ep. secr. CCLXXI. — [4] Ibid. Ep. secr. CCCLV. — [5] Reg. post eamd Ep.

Roberti subditis inferrent (1). Denique ad colendam regiam amicitiam Venetum ducem est adhortatus[1]. Adhibita vero apud Venetos hæc studia a Pontifice fuerunt, ne Robertum regem a recuperanda Trinacria distraherent: devoluta quippe illius jura ad eum vidimus, atque adeo Petrum majorem regis Friderici natu filium, qui regios apices inter suos gerebat non regem, sed injuriosum insulæ detentorem vocavit[2]. Tum missi ab eo superiori anno internuntii Apostolici, qui objecta censurarum religione Trinacrios in justi regis Roberti obsequium cogerent: a quibus subjecta acta judiciaria in perduelles, et in Petrum alieni juris occupatorem hoc anno concepta sunt[3]. « Gotius Dei gratia S. Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, olim patriarcha Constantinopolitanus, et Raterius eadem gratia episcopus Vasionensis, Apostolicæ Sedis nuntii, commissarii et executores ad infrascripta per Sedem Apostolicam specialiter deputati, universis et singulis hujus processus seriem inspecturis, ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Dudum de mense Septembris proxime præteriti nos Gotius et Raterius commissarii et executores præfati contra dominum Petrum primogenitum quondam domini Frederici olim regis Trinacriæ, et alios natos et hæredes ipsius domini Frederici juxta formam litterarum Apostolicarum, nobis per sanctissimum patrem et dominum nostrum dominum Benedictum papam XII directarum, executionem debitam facientes, ad civitatem Regii vicinam insulæ Siciliæ et civitati Messanensi per tres leucas personaliter nos contulimus. Ubi die vigesima quinta dicti mensis assumpsimus religiosos viros fratres Thomam de Rosis, Petrum de Geratio, Angelum de Mevania, et Amicum de Tarano Ordinis fratrum Minorum beati Francisci, pro nuntiis nostris in prædictam insulam dirigendis : quos jurare fecimus, tactis Scripturis sacris corporaliter ab eisdem, quod litteras Apostolicas et nostras, quæ domino Petro præfato, et communitatibus Messanensi, Panormitanæ et aliiscom munitatibus dictæ insulæ dirigebantur, fideliter præsentarent, et de responsionibus eis factis relationem nobis facerent plenariam et fidelem.

45. « Qui quidem fratres euntes in quadam barca ad insulam præfatam, et civitatem Messanensem intrare volentes, fuerunt prohibiti ne intrarent. Verumtamen ducti fuerunt per gentes de dicta insula ad comitem Matthæum de Palicio, dictam civitatem Messanensem pro dicto domino Petro regentem, et exponentes dicto domino Matthæo negotium, pro quo illuc erant transmissi, idem dominus Matthæus non permisit civitatem præfatam intrare, nec prædictas litteras alicui præsentare; asserens, quod nedum ipsos, sed papam illuc intrare non permitteret, nec nos etiam si iremus : et eosdem fratres per totam diem illam jejunos, absque cibi et potus receptione ad nos compulit retroire, prout hæc et alia in ipsorum relatione nobis data in scriptis continebantur seriosius, sigillis eorumdem cujuslibet sigillata. Ex quibus verisimiliter videbatur, quod per nos ad dictam insulam non poterat securus accessus haberi : quinimo videbatur, eumdem dominum Petrum facere manifeste, ne nobis commissa per Sedem Apostolicam possent ad ejus notitiam pervenire.

« Quapropter ut idem dominus Petrus non posset de sua malitia gloriari, cum excessus, contumaciæ atque culpæ, adversus Romanam Ecclesiam et dominum nostrum papam commissi, per publicam evidentiam eorumdem essent et sint notorii, et nullius ope examinationis indigerent; sed solum executionem pœnarum, quibus quondam dominus Fredericus. et dominus Petrus præfati, et alii nati ejus propterea essent, et sunt affecti, exposcere noscebantur; die tertia mensis Octobris proxime præteriti declaravimus auctoritate Apostolica prædicta, dictum Petrum et alios natos præfatos, exigentibus culpis et demeritis dicti quondam domini Frederici, quibus ipsi dominus Petrus et alii nati ejusdem quondam domini Frederici etiam sunt affecti, a jure tenutæ, omnique commodo et emolumento ipsius tenutæ insulæ Siciliæ, et aliarum insularum sibi adjacentium totaliter cecidisse : dictamque insulam Siciliæ, et alias insulas sibi adjacentes ad dictam Romanam Ecclesiam fore reversas; et per consequens alteri parti terræ, scilicet citra pharum redintegratas et consolidatas consistere ipso jure, et ad dominum Robertum regem Siciliæ tanquam verum et directum feudatarium Romanæ Ecclesiæ pertinere.

46. « Monuimus etiam per publicæ nostræ requisitionis et monitionis edictum dominum Petrum præfatum et alios natos et hæredes dicti quondam domini Frederici, qui de facto post dicti quondam domini Frederici obitum incubuerunt detentioni dictæ insulæ, et aliarum insularum sibi adjacentium et incumbunt, eisdem districtius sub excommunicationis pœna mandantes, quod prædictam Siciliæ et alias adjacentes insulas, cum omnibus juribus et pertinentiis earumdem, præfato domino Roberto regi Siciliæ, tanquam directo

[1] Tom. v. Ep. CCLXXI. — [2] Ibid. — [3] Ext in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. I. p. 359. et in arce S. Angeli inter collect. Plat. tom. II. p. 490.

(1) Quæ hic narrat annalista de piratis Genuensibus, hostilia in Venetos exercentibus, a vetusto rerum Genuensium scriptore Gregorio Stella ab ipsa origine repetuntur in hanc sententiam. Quidam Genuensium piratæ, « unus de Marinis, unus de Grimoaldis, unus Marocellus », armatis triremibus, piraticam exercentes Venetos infestabant. Hi rebus suis consulturi instructa classe piraticas triremes aggressi ex illis unam occupaverunt, reliquis fuga dilapsis. Quotquot autem viros ex Genuensibus ceperunt, « suspenderunt ad furcas ». Tunc Genuenses fugitivi navi cuidam Genuensium adjuncti maria in perniciem Venetorum excurrentes, hostibus damna plurima intulerunt. Adversus triremes et navim hanc piraticam Pontifex Robertum regem incitavit, ut in Annalibus legitur. MANSI.

et vero feudatario dictæ Ecclesiæ et dicti domini nostri papæ, ac alii vel aliis nuntiis ipsius, quos ipse dominus Robertus rex ad id duceret deputandos, infra duorum mensium terminum domino Petro et aliis natis et hæredibus antedictis ad hoc peremptorie assignatum, plene et integre restituerent, et ea omnino dimitterent, vel dimitti facerent; revocatis pœnis et exclusis omnibus, per quos dictas insulas ac civitates, castra, fortilitia, et alia bona ipsarum facerent detineri, ipsa regis vacua, libera, et ab omni impedimento penitus expedita, prædictis nuntiis ejusdem domini Roberti totaliter dimittentes, nunquam ulterius dictam insulam Siciliæ et alias insulas sibi adjacentes, per se vel alios, directe vel indirecte, publice vel occulte, occupaturi vel ad eas præter voluntatem dictæ Romanæ Ecclesiæ reversuri; sic quod idem dominus Robertus rex, ejusdem insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium, ac civitatum, castrorum, fortilitiorum et aliorum bonorum ipsarum, posset libera, pacifica et plena possessione gaudere.

47. « Omnes quoque, qui dicto domino Petro aut fratribus suis, vel alicui eorumdem ratione dictæ insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium, juramento tenebantur fidelitatis adstricti, auctoritate prædicta absolvimus ab hujusmodi juramento; eisdem firmiter inhibentes, ne quisquam eorum deinceps domino Petro, et ejus nato ac fratribus supradictis ratione juris cujuslibet dictæ insulæ et aliarum insularum sibi adjacentium pareret, vel intenderet, cum nullum jus eis competeret in eisdem. Quod si præfati dominus Petrus et alii fratres ejus admonitionem, requisitionem et inductionem nostram hujusmodi infra prædictum duorum mensium terminum per nos eisdem, ut præmittitur, peremptorie assignatum, præfatas Siciliæ et alias insulas adjacentes eidem insulæ, ac civitates, castra et fortilitia ipsarum cum omnibus juribus et pertinentiis suis plene et integre non restituerunt domino Roberto regi præfato, seu nuntio vel nuntiis ejus; ipsaque vacua, libera et penitus expedita non dimitterent aut dimitti facerent, revocatis omnino et exclusis cunctis per quos detinentur prædicta, præfatos dominum Petrum et fratres ejus, et omnes consiliarios, fautores, auxiliatores et valitores eorum, cujuscumque dignitatis, etiamsi pontificali vel regali vel qualibet alia dignitate fulgerent, et alias singulares personas dictæ insulæ, qui vel quæ facto, verbo, consensu, auxilio vel favore quocumque essent culpabiles in prædictis, elapso dicto termino, per nos eisdem peremptorie assignato, excommunicationis sententia feriremus; a qua nullus, præterquam in mortis articulo, ab alio quam a Romano Pontifice, vel a nobis, seu nostrum altero, posset absolutionis beneficium obtinere: et si aliquis de prædictis in mortis articulo a sententia esset absolutus præfata, nisi postquam ad convalescentiam perveniret, quamprimum commode posset, de iis, pro quibus excommunicationem incurrisset, satisfaceret, in sententiam eamdem recideret ipso facto.

48. « Verum si præfati dominus Petrus et fratres ejus post decursum dictum terminum duorum mensium, eis per nos peremptorie assignatum, infra alium terminum competentem, quem assignaremus eisdem, in contumacia supradicta persisterem; cum crescente contumacia, pœna etiam augmentari deberet, contra eos, et quoscumque alios in dicta contumacia adhærentes, seu præstantes eisdem auxilium, consilium vel favorem, cujuscumque status, ordinis, conditionis vel dignitatis existerent, etiamsi pontificali vel quacumque alia dignitate fulgerent, ad pœnas alias spirituales et temporales, etiam privationis dignitatum Ecclesiasticarum et sæcularium, et feudorum et beneficiorum quæ in dictis insulis obtinerent, et inhabilitationis personarum, et alias gravius auctoritate Apostolica, qua idem dominus papa nos fungi voluit in hac parte, sicut nobis visum esset expediens, procederemus; non obstantibus quibuscumque privilegiis, indulgentiis seu litteris quibusvis universitatibus vel singularibus personis Ecclesiasticis vel sæcularibus, cujuscumque status, conditionis vel dignitatis essent, etiamsi pontificali vel regali vel qualibet alia dignitate fulgerent, seu litteris vel ordinibus generaliter vel specialiter ab eadem Sede concessis, de quibus, quorumque totis tenoribus, aut de ipsorum locorum, ordinum et personarum nominibus propriis, in litteris Apostolicis habenda esset mentio specialis, per quæ nullum in hac parte idem dominus papa voluit afferri suffragium: sed illa quatenus commissioni vel executioni præsentium præstare possent obstaculum, auctoritate Apostolica revocavit, et decrevit nullius fore penitus firmitatis.

49. « Insuper eisdem domino Petro et fratribus suis, consiliariis, fautoribus, auxiliatoribus et valitoribus eorum, ac adhærentibus eisdem in dicta contumacia, cujuscumque status, ordinis, conditionis vel dignitatis, etiamsi pontificali vel regali, seu quacumque alia dignitate fulgerent, primam diem juridicam post dictum duorum mensium terminum per nos peremptorie superius assignatum cum continuatione sequentium, et alteri cuicumque, qui se interesse putaret, duximus peremptorie assignandum, ut coram nobis in civitate Terracinæ de provincia maritima, quæ de jurisdictione spirituali et temporali Romanæ Ecclesiæ existit notorie, et ad quam per terram et per mare poterat securus accessus haberi, legitime et peremptorie comparerent ad videndum et audiendum nostras alias requisitiones, inductiones, edicta, mandata, excommunicationum sententias, et alia, quæ circa prædicta et prædictorum quodlibet, conjunctim vel divisim, dicto elapso termino faceremus, ac etiam ferremus.

50. « Postmodum die quarta mensis Decem-

bris proxime præteriti, domino Petro et fratri suo, ac consiliariis, fautoribus, auxiliatoribus et valitoribus eorum prædictis pro termino peremptorio ut præmittitur assignata, quæ fuit prima dies juridica post assignatum duorum mensium terminum antedictum, eisdem domino Petro et fratribus peremptorie assignatum, nos commissarii et executores præfati in civitate Terracinæ præfata personaliter existentes, licet dies statuta interpellaret pro homine; ex abundanti tamen dominum Petrum et fratrem suum, ac consiliarios prædictos, quibus dicta prima dies juridica fuerat assignata, fecimus in eodem loco publice proclamari : quos per se, aut per procuratores, vel defensores legitimos ipsorum coram nobis minime comparentes, licet usque ad horam congruam exspectatos, reputavimus exigente justitia contumaces. Et quanquam contra ipsos, tanquam contumaces procedere potuissemus ad actum per nos assignatum ad diem eamdem; de æquitate tamen ad diem quintam proxime sequentem duximus expectandos. Qua die quinta, cum dicti dominus Petrus et germanus ipsius, ac consiliarii et cæteri supradicti, quamvis publice proclamati et usque ad horam debitam exspectati, comparere coram nobis in loco præfato per se, aut per procuratores, vel defensores ipsorum legitimos non curarent; volentes, juxta Apostolum, ulcisci inobedientiam eorumdem, excommunicavimus in scriptis dominum Petrum detentorem præfatum, et consiliarios, fautores, auxiliatores et valitores ejusdem, et germani sui præfati; necnon et quoscumque alios eisdem domino Petro et germano ejusdem in dicta contumacia adhærentes, seu præstantes eisdem consilium, auxilium vel favorem, cujuscumque conditionis vel dignitatis existerent, etiamsi pontificali, vel regali, aut quavis alia dignitate fulgerent, qui facto, verbo, consensu, auxilio, consilio, vel favore quocumque essent culpabiles in prædictis.

51. « Monuimus insuper, et requisivimus per nostrum edictum propositum per nos, præsente fidelium multitudine copiosa, domnum Joannem germanum dicti domini Petri, Joannem de Claromonte, qui se intitulat comitem Moach, Damianum de Palicio, qui se intitulat cancellarium regni Siciliæ, Matthæum de Palicio, qui se intitulat comitem de Nucaria, Blascum de Aragona et Raimundum de Peralta, tanquam notorios fautores, auxiliatores, consiliarios et valitores dicti domini Petri detentoris : qui nedum eidem in prædictis excessibus dabant, sicut adhuc dant auxilium, consilium et favorem; quinimo in crimine detentionis et occupationis insulæ Siciliæ et aliarum insularum adjacentium eidem prædictarum participabant et favebant, sicut adhuc participant et favent notorie cum eodem; mandantes sub pœna excommunicationis eisdem omnibus et singulis, ut infra triginta dierum subsequentium spatium, quod pro peremptorio termino assignavimus ipsis, et cuilibet eorumdem, a fautoria, valitudine, participio, consilio, auxilio et favore hujusmodi desisterent penitus et cessarent. Alioquin prima die juridica post dictum triginta dierum terminum in loco prædicto, in omnes et singulos prædictos, dicto elapso termino, excommunicationis sententiam ferremus, et alias procederemus contra eosdem ad pœnas alias spirituales et temporales juxta nobis traditam seu concessam in litteris Apostolicis potestatem.

52. « Subsequenter die Martis quinta mensis Januarii proxime præteriti, quæ fuit prima dies juridica, post elapsum triginta dierum terminum supradictum, nos commissarii et executores antedicti, existentes in civitate Terracinæ præfata, cum præfati domnus Joannes et alii nominatim moniti cum eodem, mandatis nostris, imo verius Apostolicis prædictis sibi factis non parerent infra terminum supradictum; nec ipsi in die quinta præfata per nos, ut præmittitur, comminata ad ferendum excommunicationis sententiam in ipsos et quemlibet eorumdem, licet exspectati usque ad horam debitam, per se, aut per procuratores, vel excusatores aliquos ipsorum coram nobis in loco prædicto comparere curarent, ideo ipsos propter prædicta reputavimus merito contumaces. Et quanquam ipsa die potuissemus ferre excommunicationis sententiam in eosdem; tamen ejusdem diei terminum ad diem sabbati, nonam videlicet dicti mensis Januarii, ad actum eumdem duximus prorogandum. Et quia die nona præfata moniti antedicti per se, aut per procuratores, vel excusatores eorum coram nobis in eodem loco comparere nullatenus curaverunt; quin etiam ipsi mandata nostra imo verius Apostolica supradicta contemnentes, et in sua obstinata malitia persistentes, dicto domino Petro detentori in crimine detentionis et occupationis insularum prædictarum notorie participabant et favebant, sicut adhuc participant et favent sibique adhærebant, sicut adhuc adhærent in contumacia supradicta; ac præstabant, sicut adhuc præstant eidem in his consilium, auxilium et favorem (quæ quidem ultra pharum et citra in regno Siciliæ adeo sunt notoria, quod nulla possunt tergiversatione celari) ne ipsorum malitia impunita transiret, excommunicationis sententia innodavimus in scriptis domnum Joannem tanquam contumacem in restitutione et dimissione prædictis, et ex causis aliis supradictis, Joannem de Claromonte, Damianum et Matthæum, ac Blascum et Raimundum præfatos tanquam notorios fautores, auxiliatores et valitores dicti domini Petri detentoris, sibique in prædicta contumacia adhærentes; quinimo eidem in crimine detentionis et occupationis insularum prædictarum notorios participes et auctores, necnon et præstantes eidem in illis auxilium, consilium et favorem notorie, ut præfertur, et alias singulares personas, qui vel quæ facto, verbo, consensu, auxilio, consilio vel favore quocumque, dicto duo-

rum mensium elapso termino, per nos peremptorie assignato eisdem, fuerunt culpabiles in prædictis.

53. « Et quia propter delictum domini temporalis, terræ, quæ per ipsum detinentur, supponi possunt Ecclesiastico interdicto; notoriumque existeret, sicut adhuc existit, dictum dominum Petrum dictæ insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium, esse illicitum detentorem et occupatorem; idcirco prædictam Siciliæ insulam et alias insulas sibi adjacentes, civitates, castra et loca alia universa insularum earumdem, et quælibet alia loca dicti domini Petri ubique consistentia in scriptis Ecclesiastico supposuimus interdicto.

« Insuper, cum excommunicatus per denuntiationem ipsius non amplius ligaretur, monuimus et requisivimus per edictum publicum universos et singulos reverendos patres dominos patriarchas, archiepiscopos et episcopos, et venerabiles viros abbates, præpositos, priores, archipresbyteros, plebanos et alios Ecclesiarum rectores, ad quos processus tunc factus perveniret, eisdem sub excommunicationis pœna mandantes, ut ipsi et quilibet eorumdem, qui super hoc essent requisiti, per se vel alium seu alios dominum Petrum detentorem præfatum et domnum Joannem germanum ipsius, Joannem de Claromonte, Damianum, Matthæum, Blascum et Raimundum præfatos; necnon et quoscumque consiliarios, fautores, auxiliatores et valitores ejusdem domini Petri et germani sui prædicti, ac eidem domino Petro et fratri suo præfato in dicta contumacia adhærentes, seu præstantes eisdem in prædictis consilium, auxilium vel favorem, cujuscumque dignitatis existerent, etiamsi pontificali vel regali aut quacumque alia dignitate fulgerent, et singulares personas dictæ insulæ, qui vel quæ facto, verbo, consensu, auxilio, consilio vel favore quocumque essent culpabiles in prædictis; in eorum Ecclesiis singulis diebus Dominicis et festivis, dum missarum solemnia celebrarentur, coram fideli populo, pulsatis campanis et candelis accensis et demum exstinctis, sic excommunicatos, ut præfertur, publice nuntiarent, vel facerent nuntiari. Monuimus quoque universos et singulos Christi fideles, ad quos idem processus perveniret, quod ipsi abstinerent a participatione omnium prædictorum, eisque commisimus, ut si ad hoc requisiti forent, monerent nominatim subditos suos, quod ipsi etiam abstinerent a participatione omnium prædictorum. Alioquin prima die juridica post quintamdecimam diem mensis Februarii tunc futuri, nunc vero præteriti, procederemus ad pœnas et sententias debitas contra eos.

54. « Ad hæc per nostræ publicæ requisitionis, monitionis et inductionis edictum requisivimus, monuimus et induximus dominum Petrum et domnum Joannem germanos, Joannem de Claromonte, Damianum et Matthæum, Blascum et Raimundum præfatos; necnon Agrigentinensem, Syracusanum et Cephaludensem episcopos, ac alios omnes et singulos abbates, et quoscumque alios, dignitates, personatus seu officia, aut quæcumque alia beneficia Ecclesiastica obtinentes in dictis insulis, et alibi ubicumque; ac omnes et singulas universitates terrarum et locorum insularum earumdem, ipsisque et cuilibet eorumdem mandavimus auctoritate prædicta, ut infra xv diem dicti mensis Februarii tunc futuri, nunc vero præteriti (quem terminum omnibus et singulis supradictis pro peremptorio termino duximus assignandum) ipsi dominus Petrus et domnus Joannes præfatam Siciliæ insulam, et alias insulas sibi adjacentes cum omnibus juribus et pertinentiis earumdem, præfato domino Roberto regi Siciliæ, tanquam directo, et vero feudatorio dicti domini papæ et ejusdem Ecclesiæ, ac alii vel aliis ejus nuntiis, quos idem dominus rex ad id duceret deputandos infra terminum supradictum, quem eisdem domino Petro et domno Joanni ad hoc duximus præfigendum, plene et integre restituerent, et ea omnino dimitterent, vel dimitti facerent, revocatis omnino et exclusis omnibus, per quos dictas insulas ac civitates, castra, fortilitia et alia bona ipsarum faciunt detineri, ipsa vacua, libera et ab omni impedimento penitus expedita, prædictis nuntiis domini Roberti regis præfati totaliter dimittentes, nunquam ulterius dictam insulam Siciliæ et alias sibi adjacentes per se vel alios, directe vel indirecte, publice vel occulte occupaturi, vel ad eam præter voluntatem dictæ Romanæ Ecclesiæ reversuri; sic quod idem dominus Robertus rex ejusdem insulæ Siciliæ et aliarum insularum sibi adjacentium, ac civitatum, castrorum, fortilitiorum et aliorum bonorum ipsarum posset libera, pacifica et plena possessione gaudere; dictique Joannes de Claromonte, Damianus et Matthæus, ac Blascus et Raimundus, necnon et Agrigentinensis, Syracusanus et Cephaluden. episcopi, et alii omnes et singuli episcopi, abbates, et quicumque alii dignitates, personatus, aut officia, vel quæcumque alia beneficia Ecclesiastica obtinentes in insulis prædictis et alibi ubicumque et universitates, terrarum et locorum insularum earumdem, a prædictis fautoria, valitudine, fautoria, participio, adhærentia, præstatione, consilio, auxilio et favore prædicti domini Petri detentoris præfati desisterent, et omnino cessarent. Alioquin, cum crescente contumacia, crescere deberet et pœna, contra ipsos superius nominatos et singulos eorumdem, ac contra quoscumque alios in dicta contumacia adhærentes seu faventes, vel præstantes auxilium, consilium vel favorem, cujuscumque status, ordinis, conditionis vel dignitatis existerent, etiamsi pontificali, vel regali aut quacumque alia dignitate fulgerent, conjunctim vel divisim, prima die juridica, post dictam diem quintam decimam dicti mensis Februarii subsequenti, in civitate Beneventana, domino papæ et

Romanæ Ecclesiæ in spiritualibus et temporalibus immediate subjecta, ad pœnas alias spirituales et temporales juxta potestatem Apostolicam procederemus nobis traditam sæpedictam ; non obstantibus quibuscumque privilegiis, indulgentiis et litteris quibusvis universitatibus et singularibus personis, etc. prout in litteris Apostolicis, et superius exprimuntur.

55. « Post quæ nos iidem commissarii et executores considerantes, quod Roma omnium communis est patria, ad quam etiam accessus potest securus haberi per requisitos et monitos antedictos ; in domibus monasterii S. Severini Neapoli existentes, et pro tribunalibus sedentes die Jovis XI mensis Februarii proxime præteriti, terminum per nos superius comminatum ad procedendum ad pœnas alias spirituales et temporales in civitate Beneventana ad primam diem juridicam post quintam decimam diem dicti mensis Februarii, peremptorie per nos etiam assignatam domino Petro et domno Joanni germanis præfatis ad restituendum et dimittendum domino Roberto regi præfato insulas supradictas, et Joanni de Claromonte, Damiano et Matthæo, Blasco et Raimundo, necnon Agrigentinensi, Syracusano et Cephaludensi episcopis, et aliis monitis cum eisdem ad cessandum, abstinendum et desistendum ab fautoria, vatitudine et aliis supradictis ad primam diem juridicam post octavam Resurrectionis Dominicæ proxime præteritam, tunc futuram, ad procedendum ad easdem pœnas spirituales et temporales contra omnes et singulos supradictos in Urbe et Basilica beati Petri continuendum duximus et etiam prorogandum. Et ejusdem termini prorogationem et continuationem similem, ad diem et locum præfatos nos Raterius commissarius et executor præfatus vice et nomine dicti domini cardinalis commissarii et coexecutoris et nostri, se ex causa legitima excusantis, ac committentis nobis vices suas in hac parte, et nomine et vice nostris, in civitate Beneventana præfata personaliter existentes, et pro tribunali sedentes die Martis sextadecima mensis Februarii proxime præteriti, quæ fuit prima dies juridica post dictam quintamdecimam diem dicti mensis superius comminata, fecimus iterato, præsente populi multitudine copiosa. Quas quidem termini prorogationes et continuationes eisdem intimavimus per publicæ nostræ intimationis edictum, et ad eamdem diem primam juridicam per publicum citationis edictum citavimus dominum Petrum et domnum Joannem germanos, Joannem, Damianum, Matthæum, Blascum, Raimundum et Agrigentinensem, Syracusanum et Cephaludensem episcopos, et alios superius monitos cum eisdem, ad comparendum coram nobis in urbe et basilica supradictis, et ad dicendum causam rationabilem, si quam haberent ; videlicet dicti dominus Petrus et domnus Joannes, Joannes de Claromonte, Damianus, Matthæus, Blascus et Raimundus, quare non debeat gravius procedi contra eos ad pœnas alias spirituales et temporales prædictas : dicti vero Agrigentinensis, Syracusanus et Cephaludensis episcopi et alii supradicti, quare non deberent excommunicationis sententia innodari.

56. « Insuper per nostræ publicæ requisitionis, monitionis et inductionis edictum, fidelium multitudine copiosa præsente propositum, requisivimus, monuimus, et induximus officiales, consiliarios, auxiliatores et vatitores dicti domini Petri detentoris ; videlicet comitem Manfridum de Claromonte magnum senescalchum et vice admiratum, dominum Matthæum de Sclafano, Aloysium de Incisa, et comitem Rubeum magistros rationales, et alios infrascriptos expresse nominatos cum eis, qui in crimine detentionis et occupationis insularum prædictarum eidem domino Petro detentori participabant et favebant, sicut adhuc participant et favent notorie ; sibique in prædicta contumacia adhærebant et præstabant, sicut adhuc adhærent et præstant eidem in his auxilium, consilium et favorem : ipsisque omnibus et singulis sub excommunicationis pœna mandavimus, ut ipsi et quilibet ipsorum infra octavam Resurrectionis Dominicæ tunc futuram, nunc vero præteritam, quem terminum eisdem omnibus et singulis pro peremptorio termino assignavimus, a participatione et fautoria dicti D. Petri detentoris in dicto crimine detentionis et occupationis, et ab ipsius adhærentia in contumacia supradicta, et a præstatione auxilii, consilii et favoris ejusdem in prædictis abstinerent penitus ac cessarent. Alioquin dicta prima die juridica post octavam prædictam, in urbe et Basilica prædictis contra dominum Petrum et domnum Joannem germanos, Joannem de Claromonte, Damianum, Matthæum, Blascum, et Raimundum præfatos ad pœnas alias spirituales et temporales prædictas procederemus: dictos vero Agrigentinensem, Syracusanum et Cephaludensem episcopos, ac omnes et singulos infrascriptos requisitos, et monitos nominatim excommunicationis sententia percelleremus, ipsorum absentia seu contumacia non obstante, eisdem monitis et requisitis ad comparendum coram nobis in Urbe et Basilica antedictis et ad videndum et audiendum per nos ferri dictam excommunicationis sententiam, eosdem, dictam primam diem juridicam post octavam prædictam pro peremptorio termino assignantes.

57. « Nos itaque commissarii et executores præfati, die quinta mensis Aprilis, quæ fuit prima dies juridica post octavam prædictam, domino Petro et domno Joanni germanis, ac alias citatis et monitis prædictis peremptorie prorogata et assignata, existentes in urbe, et Basilica supradictis ipsos dominum Petrum et domnum Joannem ac alios monitos, citatos et requisitos præfatos per se aut per procuratores, vel excusatores ipsorum, coram nobis minime comparentes, licet usque ad horam debitam exspectatos, reputavimus, exigente justitia contumaces : ipsos tamen ad diem se-

quentem, de benignitate duximus exspectandos.

« Et quia dicta die sequenti per se vel per procuratores aut excusatores ipsorum coram nobis comparere nullatenus curaverunt; quinimo eorumdem domini Petri et domni Joannis germanorum, et Joannis de Claromonte, Damiani, Matthæi, Blasci, et Raimundi corda insipientia, non absque gravi et notabili contemptu clavium, sic reperimus indurata, ut ipsi more Pharaonis in eorum pertinacia obcæcati, descendentes in malorum profundum, monitionibus nostris non pareant, comminationes et mandata nostra, imo verius Apostolica contemnant, ac Apostolicas nostrasque sententias parvipendant; considerantes etiam, quod dominus Petrus præfatus propter accessum dudum notorie factum per eum cum non modico stolio galearum ad Ludovicum de Bavaria tunc in Urbe morantem, propter processus felicis recordationis domini Joannis papæ XXII pluribus et diversis excommunicationis sententiis cum suis participibus innodatum, excommunicationis et alias pœnas et sententias in fautores, auxiliares et valitores Ludovici præfati et adhærentes eidem, vel sibi præstantes auxilium, consilium vel favorem, noscitur incurrisse, et easdem excommunicationis et alias sententias, absolutione non petita vel obtenta, tam diu pertinaciter et damnabiliter toleravit; nos congruum et rationabile fore censentes, ut tam nefandissimorum flagitiorum ultionis severitas extendatur, Christi nomine invocato, pro tribunalibus sedentes, et habentes præ oculis solum Deum, dicimus eumdem dominum Petrum propter prædicta de hæresi vehementer suspectum: et in his scriptis pronuntiamus ipsum esse infamem et intestabilem, ita quod nullus eidem, nec ipse alicui ex testamento vel alia ultima voluntate, aut ab intestato succedere possit, eumdemque omnibus bonis, juribus et feudis, quæ a Romana vel quavis alia Ecclesia tenet, et privilegiis indulgentiis et quibuscumque gratiis eidem sub quacumque forma verborum ab Apostolica Sede concessis, auctoritate Sedis ejusdem privamus, eidem districtius inhibentes, ne deinceps regem Siciliæ se nominet vel intitulet, sigilloque regio non utatur, nec etiam in dicta insula Siciliæ et aliis insulis sibi adjacentibus ut rex quidquam ordinet, mandet, vel faciat aut fieri faciat: quod si secus per eum factum, ordinatum mandatumve fuerit, illud decernimus irritum et inane.

58. « Præfatos vero domnum Joannem, Joannem de Claromonte, Damianum, Matthæum, Blascum, et Raimundum, qui eidem domino Petro in crimine detentionis et occupationis insulæ Siciliæ et aliarum insularum prædictarum fuerunt et sunt notorii participes et auctores, sibique adhæserunt et adhærent, ac eidem præstiterunt in his auxilium, consilium et favorem; et excommunicati et denuntiati propterea per nos, excommunicationem eamdem sustinuerunt et sustinent animis induratis, propter quæ pœna eisdem debet etiam augmentari, auctoritate prædicta privamus omnibus bonis, juribus et feudis, et quibuscumque gratiis, sub quacumque forma verborum eis cuilibet eorumdem a prædicta Sede, vel quavis Ecclesia, concessit. Eumdem quoque Damianum omnibus beneficiis et officiis Ecclesiasticis, quæ ipse obtinet, eadem auctoritate privamus, et reddimus inhabilem ad quæcumque beneficia seu officia Ecclesiastica imposterum obtinenda. Eosdem quoque domnum Joannem, Joannem de Claromonte, Damianum, Matthæum et prænominatos alios cum eisdem, pronuntiamus fore infames et intestabiles, ita quod nec ipsi aliis, nec alii ipsis ex testamento vel quacumque alia ultima voluntate, aut ab intestato succedere possint ». Recensitis præcipuorum Petri sequacium, qui censuris percelluntur, nominibus, subditur:

« Præterea, quamvis cum excommunicatis communicare non liceat, sed id generaliter omnibus juris auctoritas interdicat; quia tamen solet plus timeri quod specialiter prohibetur, idcirco universis et singulis Christi fidelibus, et specialiter duci, consiliariis et civibus civitatis Venetiarum, potestatibus, capitaneis, consiliariis, civibus, incolis et habitatoribus civitatum Januæ, Pisarum, Anconitanæ, et omnium civitatum, castrorum et locorum aliorum maritimorum, necnon et universitatibus eorumdem, et singulis de ipsis civitatibus, omne commercium spontaneum cum excommunicatis et aggravatis prædictis interdicimus; monentes nihilominus eosdem universos et singulos primo, secundo et tertio, ac peremptorio, et eisdem sub excommunicationis pœna mandantes, ut nullus ipsorum ab excommunicatis et denuntiatis ac aggravatis prædictis vel ipsorum aliquo emere, aut ipsis vel alicui eorum vendere, vel cum eisdem contractum vel obligationem aliquam facere vel inire aut mittere, vel sponte accedere ad insulam Siciliæ et ad alias insulas supradictas, nec etiam in eorum terris et locis excommunicatos, denuntiatos et aggravatos præfatos, vel ipsorum aliquem scienter receptare præsumant. Alioquin in eosdem, omnes et singulos, qui sic interdicti, moniti et jussi infra xv dies per sententiam interdicti, monitionis et jussionis hujusmodi, quos dies ipsis et cuilibet ipsorum pro peremptorio termino assignamus, contra interdictum, monitionem et jussionem nostram hujusmodi cum excommunicatis et aggravatis prædictis qualecumque habere commercium, quive prædictum mandatum nostrum contumaciter præterire præsumpserint, ex nunc prout ex tunc excommunicationis sententiam ferimus in his scriptis: civitates vero, castra seu loca cætera, et universitates eorum qui scienter secus fecerint, in his scriptis Ecclesiastico supponimus interdicto, etc. Sub anno a Nativitate Domini MCCCXXXIX, Indictione VII, die septima mensis Aprilis, Pontificatus ejusdem sanctissimi patris domini Benedicti papæ XII anno V ».

59. *Roberto bellanti contra Petrum gratula-*

tur Pontifex de parta victoria : funesto tamen corrupta exitu. — Detrectante igitur Petro transmissum flagitio a patre regnum Roberto regi restituere legibus, ad arma concursum fuit, immissaque [1] hoc anno est in Trinacriam valida classis, præfecto Goffredo Nanzanio Squillacii comite : qui cum Liparim insulam obsideret, comes Claridmontis, Petri Aragonii copiarum dux, classe in portum invectus, cum abscedente Goffredo partam victoriam arbitratus incautior ageret, insequenti die summo mane reversa Roberti classis impetu inopino Trinacrios oppressit : comes Claramontis captus inter cæteros, ac nonnisi pauci ex ea clade evasere ; arxque Lipari insulæ imposita ea clade attonita deditionem fecit. Partam exiguo cruore victoriam , unde animarum pauciorum salus periclitata sit, gratulatus est Pontifex Roberto regi [2] cui Trinacriam jam antea ejus majoribus a Sede Apostolica jure fiduciario traditam , atque ab Aragoniis occupatam restitui exoptabat.

« Benedictus, etc. Roberto regi Siciliæ illustri.

« Tam læti rumores, quam præsentatæ nobis celsitudinis tuæ regiæ litteræ, datam tibi, fili charissime, divinitus in loco Lipari iis diebus præteritis de hostibus tuis insulæ Siciliæ gloriosam victoriam nuntiantes, cor nostrum rore gaudii perfuderunt : sed non parum modus et processus ipsius victoriæ per easdem litteras denotati hujusmodi exultationis et gaudii materiam ex eo præsertim in Domino adauxerunt, quia, sicut ex serie litterarum ipsarum colligitur, virtutum Dominus, qui mirabilia operando de cælo dat fortitudinem, et cui vult victoriam impartitur, absque strage magna hominum, et per consequens sine grandibus periculis animarum, multitudinem magnam hostium , adversariorum et rebellium tuorum , dilectissime fili, et Ecclesiæ sanctæ suæ, quorum in hac parte negotium est connexum, suam revelando justitiam, et justum judicium exercendo, in tuis et tuorum manibus cum omnibus vasis navalibus et cæteris bonis, quæ ipsi adversarii secum habebant tunc temporis, suæ potentiæ extenso brachio conclusit. Unde nos, qui hominum strages in eis formidantes, animarum periculum abhorremus, super tantis tamque mirabilibus donis Altissimo, a quo cuncta bona procedunt, exsolvere labiorum vitulum in humilitatis spiritu non cessantes (cessamus), rogantes magnificentiam regiam, et in Domino attentius exhortantes , quatenus præmissa non humanæ , sed omnino divinæ potentiæ cum humilibus actionibus gratiarum adscribens, cœptum feliciter negotium, quod velut pro parte tua et Ecclesia in justitia et veritate fundatum, clementia divina videtur benignis et favorabilibus oculis intueri (propter quod est de ipsius prospero et votivo successu sperandum) prosequi ac continuare regalis magnanimitas, confisa de divino auxilio et favore nostro, quantum cum Deo poterimus, potenter et viriliter non omittat. Dat. Avin. II id. Decembris, anno V. »

60. Data est aliis litteris ad Roberti regis gratiam provincia Aversano episcopo et abbati Cumensi, ut Liparenses censuris solverent ea lege, ut si ad hostem deficerent, iterum priori nexu irretiti tenerentur. Revertebatur Neapolim victrix Roberti regis classis [1], cum sæva tempestate dissipata est; et quatuor triremibus, quæ captivis plenæ erant, in Corsicam actis, plures Siculi evasere; adeo inconstans est humanæ felicitatis status. Cæterum exortis in Sicilia citeriori dissensionibus, urbium cives immania odia exercuisse, superius ex Joanne Villano vidimus, ac Robertum ob non compressum improborum furorem in invidiam vocatum : quem quidem in administranda justitia fuisse remissiorem, ex litteris Pontificiis [2] constat, quibus Benedictus recti et æqui amantissimus, utque supremus regni dominus graviora ea mala enumeravit, illaque regia auctoritate tolli jussit. Manabant illa præcipue ex eo fonte, ut refert Pontifex [3], quod procerum clientes adversus ipsos testes esse detrectarent : « In castris, inquit, et locis eorum maxime committunt vetita et inculcant licenter, inde sumpta fiducia, quod per eorum subditos et vassallos contra eos non potes verum haberi testimonium : et sic accusationes et denuntiationes, quæ fiunt in curia charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris de excessibus eorumdem, vim non obtinent, nec debitum sortiuntur effectum ». Ad coercendam igitur eam improbitatem Dei vicarius damnavit anathemate illos, qui publicos grassatores exciperent, ipsorumque loca interdicto subjecit; tum eos, qui ad repetendam armis ultionem coitionem facerent. Eo vindictæ appetitu elati nonnulli proceres Campaniæ fœderati adversus Fundorum comitem in Neapolitanum regnum excurrerunt, dum regiæ vires ad redigendam ad officium Trinacriam distractæ erant, non sine Roberti regis jactura, verum etiam contemptu Ecclesiæ, quæ anathema aliasque graves pœnas Roberti regnum infestantibus objecerat. Persolutum porro Romanæ Ecclesiæ octo millium unciarum auri censum syngrapha Pontificia testatur [4].

Similiter insequenti die a Petro rege Aragonum Sardiniæ et Corsicæ liberalitate Sedis Apostolicæ acceptarum nomine duo millia marcharum argenti sunt in Pontificium fiscum illata [5]. Accessisse vero Petrum ad eamdem Sedem, ut clientis obsequia ex officii religione solemni ritu Pontifici addiceret, non modo Pontificiæ litteræ anno proximo ineunte exaratæ [6] ostendunt ; sed etiam testantur historici [7], e quibus Benedicti Vitæ au-

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 107. — [2] Tom. V. Ep. secr. CCCLXXXIX.

[1] Jo. Vill. l. XI c. 107. — [2] Tom. V. Ep. secr. CXXXV. — [3] An 6. Ep. com. XXXV. — [4] Tom. V. Ep. secr. CCXIV. — [5] Ibid. Ep CCXV. — [6] Tom. VI. Ep. secr. I. — [7] Mar. l. XVI c. 6. Sur. l. VII. c. 48.

ctor hæc affert [1] : « Ad dictum papam venit Avinionem Petrus rex Aragonum, fecitque ei homagium et præstitit juramentum fidelitatis in forma debita pro regno Sardiniæ, quod tenet in feudum ab Ecclesia Romana, fuitque idem rex honorifice receptus per dictum papam : licet die introitus sui in curia incendium magnum fuit in coquina, ubi parabantur cibaria pro prandio dictorum papæ, regis et cardinalium, prout est fieri consuetum : sed, hoc non obstante, omnia fuerunt bene disposita et parata sic et taliter, quod omnes remanserunt bene contenti. Venit etiam cum dicto rege, qui satis juvenis erat, Jacobus Majoricarum, qui quasi dicti regis pro tunc regimen et gubernationem habebat, saltem quoad personam». De exorta inter hos reges discordia, cum Petrus a Jacobo solemnia clientis officia exigeret, in rebus Hispanicis dicemus : nunc institutum de Romanæ Ecclesiæ fiduciariis principibus sermonem prosequamur.

61. *Insubriæ proceres papæ fiduciarii.*— Constituti sunt hoc anno in Italia plures magnates Sedis Apostolicæ fiduciarii, qui e tyrannis in justos principes, accepta a Benedicto, utpote interregni tempore administratore imperii, quam antea scelere arripuerant auctoritate, evasere. De Luchino post Azonis vicecomitis Mediolanensis mortem Mediolani principe meminit Joannes Villanus [2] illumque decem aureorum millia in annos singulos Pontifici pendere pollicitum; sed de eo suo loco inferius : Mastinum similiter, non quinquaginta (error enim in auctorem irrepsit) sed quinque, ut ex litteris Pontificiis constat, millibus census annui pactis, plurium urbium principatum accepisse : qua occasione auctor in exclamationes ineptas in Romanam Ecclesiam prorumpit. Quid tandem diceret, si Angliæ, Hiberniæ, Aragoniæ, Sardiniæ, Corsicæ, Trinacriæ, Siciliæ reges pluresque alios, de quibus Baronius nosque meminimus in Annalibus, ut alios plures inferiores principes mittamus, Romani Pontificis clientes se professos audiret, atque honori et triumpho duxisse suos illius, cui *data est omnis potestas in cœlo et in terra*, vicario principatus subjecisse? Quo vero ritu , quave consilii maturitate expetentibus Italis gesta res sit , ex publicis documentis tum editis delibanda narratio visa est.

Constituti [3] sunt a Scaligeris procuratores Bonaventura e Ponte petræ, et Guillelmus e Pastrengo, ut a Benedicto Veronensem præfecturam deposcerent : « Ad comparendum coram sanctissimo in Christo patre et domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, et ad supplicandum eidem, quod ipsos dominos Albertum et Mastinum et utrumque eorum in solidum dignetur constituere vicarios ipsius domini summi Pontificis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ usque ad tempus, de quo eisdem summo Pontifici videtur expedire, vacante imperio, in civitatibus Veronæ, Parmæ et Vicentiæ, ac castris, villis, territoriis, districtibus et comitatibus civitatum earumdem ad regendum, gubernandum vice, jure et nomine dictæ Romanæ Ecclesiæ, et præfati domini Romani Pontificis vel alterius, qui erit Romanus Pontifex pro tempore, civitates, districtus, territoria et comitatus, et alia castra et villas prædictas, et habitatores laicos ipsorum ; ac merum et mixtum imperium, et jurisdictionem omnimodam temporalem, ac universa juria imperialia in omnibus et singulis civitatibus, castris, villis, territoriis, districtibus et comitatibus eisdem, et universos habitatores laicos ipsorum exercendum et administrandum vice jure et nomine proxime dictis, et ad tempus prædictum, et vacante imperio prædicto; et ad recipiendum a sanctissimo domino Benedicto Romano Pontifice hujusmodi vicariatum in civitatibus, castris, villis, districtibus et comitatibus, et habitatoribus omnibus supradictis, ut hæc multa alia et plura constant publico Instrumento procurationis, scripto sub signo et nomine mei Joannis Franciæ notarii infrascripti die Jovis XXV mensis Februarii MCCCXXXIX, Indictione VII ».

62. *Ob Italiæ quietem, Scaligeri, vacante solio imperiali, a Pontifice, ut poscebant, vicarii Cæsaræi creantur, diversis sub conditionibus.* — Extracta est in plures menses conferendæ Scaligeris, vacuo augustali solio, vicariæ præfecturæ tractatio, ac demum e publica re visum est eos creari proreges : atrocissima enim bella Italica componenda, promovendam divinam gloriam, animasque ad adipiscendam felicem immortalitatem facilius perductum iri. Transmissum itaque est ad Scaligeros hoc decretum.

« Benedictus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis nobilibus viris Alberto et Mastino de la Scala fratribus, vicariis nostris et S. R. E. in Veronensi, Parmensi et Vicentina civitatibus, ac castris, villis, territoriis, districtibus et comitatibus earumdem, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Attendentes gravia longe lateque diffusa, proh dolor ! animarum pericula, quæ in nonnullis Italiæ, et maxime Lombardiæ et Marchiæ Tervisinæ provinciis absque rationis judicio dissensionum suscitatæ materiæ generarunt, et ex quibus strages corporum et dispendia facultatum , et alia non facile numeranda pericula provenerunt, sub spe illius, cui facile est res etiam desperatas sine moliminis tarditate perficere, ad id sollicitudinem nostram convertimus, ut sublatis hujusmodi dissensionibus per opportuna provisa remedia salutaris et consulti regiminis, scandalorum succidere et propulsare materias, plantare pacem, populis securitatem adjicere, ac in eis firmam stabilire quietem Deo propitio valeamus, ut eæ-

[1] Apud Bosq. et Ms. bibl. Vat. sig. num. 3765. in Bened. XII. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 100. — [3] Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 206.

dem provinciæ, per bonum regimen securitate gaudentes, in pacis pulchritudine sedeant et in requie opulenta quiescant. Sane nos diligenter, etc. » Et infra, « attento quod imperio Romano vacante prout nunc vacat, ejus regimen, dispositio et jurisdictio ad solum Romanum Pontificem, cui in B. Petri Apostolorum principis cælestis simul et terreni imperii jura Deus ipse commisit, pertinere noscuntur, et ea ipse præfati imperii vacatione durante per se vel alium seu alios exercet in imperio memorato, etc. » Subjicit ut oratores Alberti et Mastini præfecturam Veronensem postularint ad justitiam administrandam, ac plura promiserint ad populorum salutem et Ecclesiæ decus, inter quæ hæc :

« Qui si quidem procuratores, principalis et substitutus, procuratorio nomine vestro nobis, in fratrum nostrorum ejusdem S. R. E. cardinalium præsentia solemniter promiserunt, quod vos et quilibet vestrum merum et mixtum imperium, jurisdictionem, jura et vicariatum prædicta exercebitis et administrabitis, ac civitates, castra, villas, districtus et comitatus prædicta, ac cives, incolas et habitatores ipsorum regetis et gubernabitis vice, jure et nomine nostris, ac successorum nostrorum et Ecclesiæ prædictorum, non tyrannice, sed secundum jura communia et leges ac consuetudines rationabiles, et libertati Ecclesiasticæ non repugnantes, vigentes et hactenus observatas in civitatibus, castris, villis, districtibus et comitatibus memoratis : et quod in exercitio, administratione, regimine et gubernatione hujusmodi, et universis proclamationibus, bannis et actibus, propterea faciendis denominabitis vos vicarios Romani Pontificis et Romanæ Ecclesiæ prælibatæ : et quod in omnibus et singulis civitatibus, castris, villis, comitatibus et districtibus prædictis Ecclesiasticam conservabitis libertatem : et quod vos et quilibet vestrum communiter et divisim Ludovicum de Bavaria, qui se dicit imperatorem, et quemcumque alium, qui se nominaret imperatorem vel regem Romanorum, vel se diceret in imperatorem vel in regem Romanorum electum, qui per dictam Romanam Ecclesiam approbatus non esset, non recipietis in civitatibus, castris, villis, comitatibus et districtibus antedictis, vel aliis terris ditioni vestræ subjectis, vel in posterum subjiciendis, nec ipsos in eis recipi per vestros subditos permittetis : quinimo pro posse vos opponetis, quod civitates, castra, villas, districtus, comitatus et territoria, quæ nunc obtinetis vel in posterum obtinebitis, aut aliquam seu aliquem, vel aliquod ipsorum non intrent vel occupent, ac etiam super his resistetis eisdem : et quod de civitatibus, castris, villis, comitatibus, districtibus et territoriis supradictis universos hæreticos ab Ecclesia denotatos, vel in posterum denotandos expelletis et facietis expelli, et ipsius Ecclesiæ rebelles, in quantum potueritis impugnabitis et recipietis fideles ipsius, eosque admittetis in eis et benigne tractabitis, in civitatibus, castris, villis, comitatibus et districtibus, ac territoriis supradictis, et maxime ad mandatum Romani Pontificis et Romanæ Ecclesiæ prædictorum, nisi in receptione et admissione et tractatu dictorum fidelium vobis ex causis evidentibus vel probabilibus conjecturis periculum immineret; quodque vos et quilibet vestrum fideles eritis nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, et Romanæ Ecclesiæ prælibatæ, ac nostræ et successorum et Romanæ Ecclesiæ prædictorum, honores et jura conservabitis illibata, ac nostros et successorum, et Ecclesiæ prædictorum legatos et nuntios, eundo, morando et redeundo honorifice tractabitis, et adjuvabitis in necessitatibus eorumdem.

63. « Et in signum superioritatis nostræ et ejusdem Romanæ Ecclesiæ, pro concessione vicariatus hujusmodi, cum omnibus juribus, fiscalibus, et imperialibus supradictis præfati procuratores vestri, habentes ad hoc a vobis speciale mandatum et plenariam potestatem, procuratorio nomine vestro et cujuslibet vestrum in nostra et dictorum fratrum nostrorum præsentia et in publico consistorio, præsente multitudine copiosa fidelium obtulerunt, dederunt et constituerunt nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, et eidem Rom. Ecclesiæ usque ad finem temporis, quo hujusmodi vicariatus officium vobis duxerimus concedendum; vel quousque præfata vacatio imperii durabit, si forte ante finem constitutionis et concessionis vicariatus hujusmodi cessaret vacatio memorata, pensionem quinque millium florenorum auri puri justique ponderis et cunii Florentini, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, eidem Romano Pontifici, qui erit pro tempore, et Romanæ Ecclesiæ, vel ipsi Ecclesiæ ubi ipsa fuerit, Sede vacante, recipienti pro futuro Pontifice, et pro portione collegium ipsius Ecclesiæ cardinalium contingente, anno quolibet inchoando in primo futuro festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et ex tunc in antea annis singulis in festo prædicto, hujusmodi vicariatu durante, vestris et cujuslibet vestrum sumptibus et expensis, sub infrascriptis pœnis et sententiis, si in aliquo termino fuerit in hujusmodi solutione cessatum, integraliter et sine diminutione aliqua persolvendam : et quod eidem Romanæ Ecclesiæ, quandocumque pro parte ipsius fueritis requisiti, exhibebitis ducentos equites, et trecentos pedites secundum morem patriæ bene armatos, in Lombardia, marchia Anconitana et provincia Romandiolæ, ac civitatibus Bononiensi et Ferrariensi, et districtibus eorumdem, pro juribus et bonis dicto Ecclesiæ defendendis, recuperandis, et conservandis, servituros eidem Ecclesiæ, et in ejus servitiis moraturos pro tribus mensibus singulorum annorum, quibus durabit vicariatus prædictus, propriis sumptibus et expensis vestris et hæredum vestrorum : et quod ultra istos tres

menses liceat nobis et dictis successoribus, seu dictæ Ecclesiæ præfatos equites et pedites retinere, nostris tamen et dictorum successorum et Ecclesiæ sumptibus et expensis; vosque et quilibet vestrum facietis et curabitis cum affectu, quod ipsi equites et pedites, in servitio dictæ Ecclesiæ remanebunt pro stipendio competenti.

64. « Rursus dicti procuratores, nobis nostro et successorum et Ecclesiæ prædictorum nomine solemniter stipulantibus, prædicto procuratorio nomine promiserunt, quod si qua bona, possessiones vel jura qualiacumque sint, et in quibuscumque consistant, locorum vel personarum Ecclesiasticorum, per vos vel vestrum alterum, aut alios vestros nomine vel mandato, vel quoscumque alios sunt occupata vel detenta illicite, vel subtracta in civitatibus, castris, villis, comitatibus et districtibus ac territoriis supradictis, seu aliquo eorum, bona fide et integre restituetis, et restitui facietis libere, et cum effectu locis et personis eisdem : et quod possessiones, bona et jura ipsius ulterius non occupabitis vel subtrahetis, nec occupari vel subtrahi permittetis, nec occupare seu subtrahere volentibus consentietis, nec eis dabitis auxilium, consilium vel favorem ; dictasque personas Ecclesiasticas in suis juribus et libertatibus defendetis, easque de facto et quantum ad vos pertinuerit, etiam de jure juvando et permittendo ipsas frui libere et pacifice omnibus possessionibus, bonis et juribus ac libertatibus eorumdem, et a qualibet violentia et injuria, eis quomodolibet in ipsis possessionibus, bonis et juribus, ac libertatibus, vel ipsorum personis, necnon fructibus, redditibus et proventibus possessionum, bonorum et jurium eorumdem inferenda, penitus studebitis abstinere ; ac personas easdem, earumque familiares benigne et favorabiliter tractabitis, omnesque libertates et immunitates ipsis de jure concessas observabitis, et observari per alios facietis eosque benigne tractari.

65. « Insuper dicti procuratores vestri voluerunt et consenserunt expresse procuratorio nomine supradicto, quod propter hujusmodi oblationem et Constitutionem dictæ pensionis, et solutionem ipsius, et supradicti adjutorii ducentorum equitum et trecentorum peditum præstationem, vel aliquod aliud præmissorum, eadem Romana Ecclesia non teneatur suis sumptibus vel expensis civitates, castra, villas, districtus et comitatus prædicta defendere, vel vobis eisque quodcumque aliud temporale adjutorium exhibere, nec in ipsa aliquod aliud jus transferre, nec se vobis in aliqua propterea obligare. Eadem tamen Romana Ecclesia pro defensione vicariatus hujusmodi, ac bonorum et jurium prædictorum, ubi per vos vel vestrum aliquem fuerit requisita, si et quando, et prout sibi decere et expedire videbitur, spirituale auxilium, censuram videlicet Ecclesiasticam, vobis de solita suæ benignitatis gratia exhibebit : vosque nihilominus et quilibet vestrum remaneatis, ac civitates, castra, villæ, territoria, districtus et comitatus prædicta, et habitatores ipsorum remaneant et consistant, hujusmodi vicariatu durante, sub protectione ejusdem Romanæ Ecclesiæ speciali.

« Idemque procuratores, nobis nomine nostro et successorum nostrorum solemniter stipulantibus, promiserunt procuratorio nomine supradicto, se facturos et curaturos cum effectu, quod omnia et singula supradicta per eos promissa vos et quilibet vestrum rata et grata habebitis perpetuo et tenebitis et adimplebitis : et quod contra ea, vel ipsorum aliquod, durante vicariatu prædicto, non facietis vel venietis aliqua ratione, occasione, colore vel causa ; ipsaque omnia et singula supra et infrascripta infra festum Nativitatis Domini proxime futurum, in præsentia nuntii seu nuntiorum nostrorum, quem vel quos ad hæc deputaverimus, et ad civitatem Veronensem, vel aliquam aliam de prædictis duxerimus destinandum vel destinandos necnon tabellionis publici ad hæc specialiter adhibendi, affirmabitis, confirmabitis, ratificabitis et emologabitis specifice et expresse, vosque solemniter promittetis per vos et quemlibet vestrum, corporaliter præstito juramento, quod omnia et singula præmissa, secundum quod per dictos procuratores promissa, oblata et constituta sunt, efficaciter observare studebitis et complere sub pœna mille marcharum argenti, Romanæ Ecclesiæ et ejus cameræ toties committenda et solvenda, quoties contra præmissa vel aliquod præmissorum veneritis vel etiam facietis, ratis et firmis nihilominus manentibus omnibus et singulis supradictis; confecto exinde per tabellionem eumdem publico Instrumento, nobis et eidem Romanæ Ecclesiæ, infra dictum terminum post affirmationem, confirmationem, ratificationem, emologationem et juramenti præstationem hujusmodi fideliter transmittendo, realiter assignando ; durante tamen vicariatu prædicto, quem vicariatum, vos et quilibet vestrum, et hæredes vestri, nomine nostro et successorum nostrorum Romanorum Pontificum, et ejusdem Romanæ Ecclesiæ, per vos et hæredes vestros tenendum et exercendum, non possitis dimittere, vel a vobis abdicare, imperio præfato vacante, usque ad temporis finem, quo eum vobis dictisque hæredibus duxerimus concedendum; vel etiam ultra tempus prædictum, quandiu videlicet placebit nobis et dictis successoribus nostris, vacante tamen dicto imperio, per vos et hæredes vestros prædictos vicariatum hujusmodi exerceri, nisi cessaret antea vacatio imperii memorati. Quam quidem vacationem tamdiu intelligimus, et per alios intelligi volumus perdurare, quousque aliquis in imperatorem vel regem Romanorum concorditer et canonice electus fuerit et per Sedem Apostolicam approbatus : post quam approbationem vicariatus hujusmodi statim debeat expirare. Dictique procuratores, de prædictis omnibus et

singulis promissis per eos, per vos tenendis, adimplendis et inviolabiliter observandis, procuratorio nomine vestro præstiterunt in animas vestras corporaliter juramentum.

66. « Denique prædictis omnibus, per dictos procuratores nomine procuratorio supradicto in præsentia nostra, et dictorum fratrum nostrorum peractis solemniter et perfectis, nos hujusmodi vestræ devotionis, et laudabilis considerationis propositum in Domino commendantes, ac promissa, oblata, constituta, gesta et habita per procuratores eosdem pro parte vestra nomine procuratorio prælibate acceptantes expresse; securitati quoque, tranquillitati, paci et quieti vestræ, necnon civitatum, castrorum, villarum, districtuum, territoriorum et comitatuum prædictorum, eorumque salubri regimini providere, ac præfatis obviare periculis et dispendiis cupientes, dictorum procuratorum nobis pro parte vestra porrectis supplicationibus inclinati, vos et quemlibet vestrum in solidum, et hæredes vestros ex vobis legitime descendentes, usque ad decem annos a data præsentium computandos, et ultra quandiu nobis et successoribus nostris placuerit, dicta tamen imperii vacatione durante ; si tamen in tenendo et exercendo vicariatum hujusmodi ultra dictum tempus decem annorum vestra vel hæredum vestrorum voluntas accesserit prædictorum, constituimus auctoritate Apostolica vicarios nostros, nomine nostro et successorum nostrorum, et Ecclesiæ Romanæ prædictorum, in civitatibus, castris, villis, comitatibus, districtibus et territoriis supradictis, castro burgi sancti Domini Parmensis diœcesis cum ejus territorio et districtu excepto (quod in Constitutione et concessione vicariatus hujusmodi volumus non includi) ad gerendum in eis pro nobis, ac nostro et successorum nostrorum Romanorum Pontificum et Romanæ Ecclesiæ prædictorum nomine vicariatus officium, etc. » Præscripta est etiam sacramenti forma a Scaligeris nuncupanda eisdem concepta verbis, quibus Ecclesiæ clientes devinciri solent, ex qua etiam ii in verba Pontificia jurare jussi. Pergit Pontifex : « Hujusmodi autem homagium vos et quilibet vestrum et dicti hæredes facere, et juramentum fidelitatis præstare secundum præscriptam formam nobis infra dictum festum Nativitatis Domini, et cuilibet successori nostro Romano Pontifici infra sex menses a tempore promotionis suæ, si in Italia fuerit, si vero eum extra Italiam esse contigerit, infra annum teneamini : et singulis eisdem successoribus et eidem Romanæ Ecclesiæ renovabitis tam ipsum homagium, quam hujusmodi juramentum, durante tamen præfectura prædicta. In optione autem et beneplacito erit Romanæ Ecclesiæ vos et hæredes vestros vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis hujusmodi, et ligium homagium faciendum Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ, etc. Dat. Avin. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno v ».

67. *Scaligeri necis episcopi Veronensis rei, quali pœnitentia in gratiam admitterentur, episcopo Mantuano significat Benedictus.* — Cruentarant se Scaligeri jam ante cæde Bartholomæi episcopi Veronensis, in quos Bertrandus patriarcha Aquileiensis, cui Verona in sacrarum rerum administratione contributa erat, judiciariam actionem instruere jussus fuerat (1). Cum vero responderent cæsum calentibus ira animis proditionis reum ob coitiones initas cum hostibus, structasque ipsorum vitæ insidias, tum de violata episcopali majestate veniam poscerent, ea lege in gratiam admissi fuere, ut tunica et supertunicali tantum induti, tenentes manibus cereas faces, centumque alias præferri jubentes, a Veronensis urbis porta ad principem Ecclesiam progrederentur, veniam illatæ episcopo cædis a canonicorum collegio deprecaturi : sacella aliquot conderent, ut in iis res divina fieret : imperata etiam donaria in eadem Ecclesia collocanda : necnon jejunia et eleemosynæ erogandæ in pauperes. Quæ singula in litteris ad episcopum Mantuanum, cui injunctum est munus, ut eos ritu Ecclesiastico expiaret, datis [1] expressa sunt :

« Benedictus, etc. venerabili fratri episcopo Mantuano.

« Licet atrocissima sit illorum injuria, qui manus sacrilegas in necem spiritualium patrum extendunt, et indigne auxilium Ecclesiæ invocent, qui eam tam acerbiter in sublimibus ejus columnis atque sponsis offendunt ; quia tamen ipsa, quod matris est exhibens, non consuevit redeuntibus claudere gremium, sic recipit pœnitentes, quod delinquentes pœna castiget, cum sint culpæ, quarum gravitate pensata crudeliter parcitur, et misericorditer desævitur. Sane nobiles viri Mastinus natus quondam Albuini de la Scala, et Albuinus natus quondam Canis grandis de la Scala, cives Veronenses, per dilectum filium Guillelmum de Pastrengo nuntium et procuratorem eorum, ad infrascripta specialier constitutum, ac per eos ad hoc ad nostram præsentiam destinatum, nobis humiliter exponere curaverunt, quod dudum ad audientiam, imo sicut asseritur, notitiam eorum

(1) Bernardus Aquileiensis patriarcha, cui a Pontifice injunctum ut in reos necis episcopi Veronensis inquireret, hoc ipso anno Constitutiones suas edidit, quas ex præcedentibus Aquileiæ Concilii collectas in Synodo anni hujus, habita die XXV Aprilis, assidentibus episcopis IX, vulgavit. Recitantur illæ in Collectione Conciliorum Veneto-Labbeana tom. XV, col. 533, et canones XXX complectuntur. Quarta et quinta Constitutio desumptæ sunt totidem verbis ex Concilio provinciali Aquileiensi sub Raymundo patriarcha, quod habitum fuisse anno MCCLXXXII (non vero anno MCCLXXXI, ut sphalmate typographico ibidem legitur, cum Montfauconius, ex quo hæc desumpta sunt, annum MCCLXXXII habeat) anonymus adnotator Concilii, de quo hic agimus, admonet. Porro geminæ istæ Constitutiones, in quibus pœnæ in sacrilegos clericorum interfectores, tum et iniquos bonorum Ecclesiasticorum invasores decernuntur, innovandæ tunc fuerant, cum Bernardus commissum sibi a Pontifice haberet, ut de interfectoribus episcopi Veronensis inquireret. Reliquæ Constitutiones nihil habent novi, quod nostra aliqua animadversione indigeat. MANSI.

deducto, quod bonæ memoriæ Bartholomæus de la Scala episcopus Veronensis tractabat cum Venetis et Florentinis, tunc ejusdem Mastini capitalibus inimicis, civitatem Veronensem de manibus præfati Mastini violenter eripere, ipsumque proditorie interficere; eodemque Mastino de his certificato tam per litteras super hujusmodi tractatu habitas et inventas, quam per relationem fide dignarum personarum; necnon per jactationem et collationem verbalem, quod idem episcopus cum multis civibus Veronensibus et etiam forensibus, de quibus credebat posse confidere, faciebat, eos ad similis machinationis operam et consensum omnibus, quibus poterat, persuasionibus inducendo; idem Mastinus, timens propter dictorum inimicorum potentiam per tractatus et persuasiones hujusmodi perdere statum suum, ac ex his ad iram commotus, ejusque calore succensus, ipse et Albuinus præfatus in personam dicti episcopi fecerunt insultum, ipsumque multis sibi illatis vulneribus occiderunt: de quo siquidem reatu plurimum pœnitentes, per eumdem procuratorem præmissa nobis devote et humiliter exponentes, et quod ad præsentiam nostram propter multorum inimicorum suorum insidias, quas probabiliter formidabant, absque personarum periculo se conferre personaliter non valebant, nobis humiliter supplicarunt, ut eos de hujusmodi reatu plurimum, ut præfertur, dolentes pariter et contritos, ac ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redire cupientes, ac super iis stare paratos mandatis ejusdem Ecclesiæ atque nostris ab excommunicationis sententia, quam propterea incurrerunt, absolvi de ipsius Ecclesiæ misericordia mandaremus.

68. « Nos igitur eorumdem Mastini et Albuini magnæ contritionis indicia nobis pro parte ipsorum exposita attendentes, ac de tuæ circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, qualenus ab eisdem Mastino et Albuino de parendo mandatis nostris et ejusdem Ecclesiæ prius recepto corporaliter juramento, ipsos auctoritate nostra ad hujusmodi excommunicationis sententia juxta Ecclesiæ formam absolvas; injungens eis sub debito præstiti juramenti, quod infra octo dies post absolutionem hujusmodi ab introitu ejusdem civitatis Veronensis, cujus episcopum occiderunt, pedites in tunica sine caputio et supertunicali ac alio quolibet cooperimento, capitibus discoopertis, incedant et vadant: ac ante se portari faciant centum cerea tortitia accensa, quodlibet ponderis sex librarum, et eorum quilibet unum accensum cereum dicti ponderis propria manu portet ad ejusdem civitatis Ecclesiam cathedralem: et ibi in aliquo die Dominico vel solemni hora, qua missa major cantatur, et in dicta Ecclesia major fuerit populi multitudo, offerant dicta tortitia cerea, et a canonicis dictæ Ecclesiæ veniam dicti delicti cum humilitate deposcant. Et deinde infra medium annum, a die absolutionis hujusmodi computandum, unam imaginem argenteam B. Mariæ ponderis triginta marcharum, et decem lampades de argento, quamlibet ponderis trium marcharum, in dicta Ecclesia offerant inibi perpetuo remansuras, ac redditus annuos perpetuos assignent pro oleo habendo ad dictas lampadas necessario, et nihilominus infra dictum annum in ipsa Ecclesia sex cappellanias dotent, quamlibet de viginti florenis auri de Florentia annui et perpetui redditus pro sex presbyteris qui in dicta Ecclesia ultra illos, qui esse consueverunt ibidem, officiare perpetuo teneantur: quorum duo pro anima ejusdem episcopi interempti, unusquisque videlicet per hebdomadam suam debeat celebrare.

« In die vero, qua dictus episcopus extitit interfectus, quilibet eorumdem Mastini et Albuini singulis annis habeat reficere viginti quatuor pauperes, et singulis singulas tunicas conferre, ac toto tempore vitæ suæ jejunent sextas ferias et vigilias festivitatum B. Mariæ, nisi infirmitate vel senectute fuerint impediti: et tunc pro illa die, qua propter causas prædictas non poterunt jejunare, duos pauperes reficere teneantur. Et cum fiet passagium generale, idem Mastinus et Albuinus, si vivant, viginti homines in equis armatos in terræ sanctæ subsidium mittere teneantur, ibidem per annum unum propriis expensis mittentium moraturos: si vero tunc rebus non superessent humanis, ordinare dum vixerint sint adstricti, quod id per successores eorum debeat adimpleri. Aliam vero pœnitentiam publicam, quam dicti Mastinus et Albuinus ob prædictum reatum facere tenebantur, et pœnas alias, quas per sacros canones ipsi ipsorumque liberi seu posteritates circa amissionem feudorum et aliorum jurisdictionum et jurium, vel alias ob prædictum facinus incurrerunt de jure, eisdem de magnæ ipsius Sedis misericordia, superexultante judicium, auctoritate Apostolica tenore præsentium duximus remittendas, eos plene restituentes ad famam de Apostolicæ plenitudine potestatis, etc. Dat Avin. X kal. Octobris, anno v ». Affecti his beneficiis Scaligeri contulere dono Romanæ Ecclesiæ Magnanum et Caprariam oppida Veronensis agri: quæ Pontifex iisdem Scaligeris jure fiduciario possidenda tradidit, imperato unius marchæ auri vectigali annuo, recurrente principum Apostolorum festo die pendendo. Qua de re extant publica documenta[1]; in quibus etiam formula clientelaris sponsionis nuncupanda suis verbis concepta traditur, quæ a nobis prætermittitur, cum alias allata fuerit.

Optarant per id tempus Cogienses[2] Romanæ Ecclesiæ ditioni accedere, ac se suaque Benedicti

[1] An. 5. Ep. cur. XXI. lib. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 240, 246, 247. Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 199, 207, 209. —
[2] Tom. V. Ep. secr. CCXVI.

clientelæ addicere, qui humaniter recepti : dataque Bertrando Aquileiensi patriarchæ imperia[1] ut oppidi possessionem Pontificio nomine iniret. Implevit jussa patriarcha[2], ac ne ob id aliqua cum Venetis controversia suboriretur, Benedictus senatum Venetum ducemque monuit, ne qua illos afficerent injuria; ac si jus in iisdem contenderent, apud Sedem Apostolicam disceptarent, salva enim et illibata eorum jura futura.

69. *Ad tutandam ditionem Ecclesiæ præfectos provinciarum constituit.* — Ad tutandam vero contra tyrannos ditionem Ecclesiasticam, idoneos provinciis præfectos imposuit Benedictus[3], Joannemque de Amelio auctoritale[4] instruxit, ut objecta censurarum religione ac pœnarum, quæ in Edictis Joannis XXII continebantur, terrore intentato, omnes qui jura Ecclesiæ occupassent, ad ea restituenda adigeret : in quos etiam Rambaldum episcopum Imolensem[5] Romandiolæ præsidem, tum Piceni præfectum[6] animadvertere jussit. Perduellium principes erant Franciscus Ordelaffus[7], nonnullique Malatestarum[8] Ariminensium stirpe sati, qui cædibus et rapinis provinciam fœdabant, ipsisque accesserat Eustachius[9] Polentanus Ravennas : iique Meldulam[10], arces[11] S. Cassiani et Elinez invadere moliebantur. Ad quos reprimendos Pontifex Florentinos[12], ut Ecclesiæ opera non deessent, exaratis VIII kal. Junias, nonis Augusti, et X kal. Septembris litteris, rogavit; neve in pacis tractatu ab iis suscepto deludi, atque Ecclesiæ jura interire paterentur. Conciliata[13] paulo post Florentinorum opera mense Septembri in Æmilia pax inter Foroliviensès, Cæsenates, Matatestas Ariminenses et Polentanum Ravennatem fœderatos, quos Ecclesiæ hostes fuisse ex litteris Pontificiis vidimus, adversarumque partium socios Faventinos, Imolenses, Guidos comites et alios, qui nimirum cum Ecclesia sentiebant. Agitavit quoque pontifex[14] cum Francisco episcopo Florentino, ut Mercennarium in Piceno tyrannum, qui Firmum nonnullasque urbes et arces invaserat, certis legibus in gratiam restitueret : sed tyrannus, cum benevolentiam Pontificiam sperneret, sequenti anno ineunte, ut refert Jo. Villanus[15], similiterque Acorrimbonus Tolentinas aliique tyranni cæsi sunt a populis tyrannidis impatientibus. Laxatis etiam furori habenis, improbi in nonnullis aliis provinciis, præcipueque in Campania grassati[16], quibus reprimendis data opera : in Urbe vero cum factionibus contrariis diu certatum fuisset, pax est felicissime revocata.

Tumultuatum[17] est in Pedemontio, atque Asta Roberto regi Siciliæ a marchione Montisferrati erepta exiguo labore, cum ob non soluta stipendia præsidiarii milites arma et equos oppignerassent non sine regii nominis labe et macula.

70. *Ligures faventes Barbaris increpat.* — In Liguria etiam novi seditionum motus a populo ex falsis rumoribus acceptæ a nobilibus, qui a Francorum rege conducti in Anglum fuerant, ignominiæ dolore furente concitati[1] : mutataque reipublicæ Genuensis forma, dux creatus est vir popularis Simeon Buccanigra, Spinularum et Auriarum familiarum arces ipsis ereptæ, ac denique, ut novus principatus cruore sanciretur, sequenti anno duo e Spinularum familia proceres aliique conjurati in novum ducem obtruncati. Illum vero ut recti æquique amantem laudant historici : ac sane necessarium erat, ut strenui alicujus viri prudentia revocaretur inter Genuenses æquitas, cum nonnulli adeo opum cupiditate deflecterent a justitiæ tramite, ut in Mediterraneo mari ad Turcarum gratiam invaderent Pontificias et Venetas naves, uti dictum est superius, et in Oceano Saracenis Africanis et Granatensibus contra orthodoxos Hispanos magno Christiani nominis opprobrio operam locarent : quamobrem ipsos Benedictus subjectis litteris increpuit[2].

« Benedictus, etc. dilectis filiis communi civitatis Januensis.

« Multorum assertio, horrore non vacua, his diebus perduxit ad nostri Apostolatus auditum, quod nonnulli Januenses concives seu districtuales vestri laborare damnabiliter contra suæ professionem fidei non verentes, illi profano hosti et adversario Dei et fidei Christianæ regi Garporum et suo execrando exercitui Saracenicæ nationis (qui ad invasionem et occupationem terrarum charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Castellæ illustris, ac offensam, confusionem et exterminium fidelium degentium in eisdem crudeliter aspirantes, ad hoc damnatos virium suarum conatus festinarunt et festinant dirigere quantum possunt) non erubescunt assistere, ac eis præstare contra regem Castellæ præfatum ejusque Catholicos subditos orthodoxæ fidei defensores damnanda, proh dolor! auxilia, consilia et favores; non attendentes quam gravibus animarum suarum periculis se subjiciunt, ac quot et quantis pœnis et sententiis spiritualibus et temporalibus per Constitutiones Sedis Apostolicæ adversus tales, falsos, perfidos et impios Christianos inflictis; præter nimiam infamiam, quæ contra civitatem vestram et cives ejusdem et vulgari voce populi Christiani ex his oritur et suscitatur tanquam suæ salutis et famæ prodigi se exponunt ». Addit preces, ut cum rex Castellæ ad ipsos oratores ad conducendas naves et conficiendam classem ad infidelium impetus infringendos mittat, suum erga rem Christianam studium explicent, ac subditos a ferendis barbaris

[1] Tom. v. Ep. secr. CCXVII. — [2] Ibid. Ep. secr. CCXIX, CCXXX. — [3] Ibid. Ep. secr. XLVIII, L, LII, LVI, LX, CCXXIII, CCCXVIII, CCCXX, CCCXXIII ad CCCXXXVII. — [4] Ibid. Ep. CCLXXVIII. — [5] Ep. CCLXXXVI. — [6] Ep. CCLXXXV. — [7] Ep. CCLXXX. — [8] Ep. CCLXXXVII — [9] Ep. CCLVI. — [10] Ep. CLXXXIX. — [11] Ep. CCLXXX. — [12] Ep. CLXXXIX, CCLVI, CLXXX. — [13] Jo. Vill. l. XI. c. 102. — [14] Tom. v. Ep secr. CLXXII. — [15] Jo. Vill. l. XI. c. 106. — [16] Lib. v. Ep. secr. LXV, LXIX. — [17] Jo. Vill. l. XI. c 103.

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 101. Foltet. Hist. Jan. l. VII. — [2] Tom. v. Ep. secr. CCLIX.

auxiliis arceant, cum in cardinalium consistorio se ad id oratorum opera sacramento adstrinxerint: ita se gerant denique ut a divino Numine gratiam ineant, ac veram laudem apud homines colligant. « Dat. Avin. XV kal. Novembris, anno v ».

71. *Inter Castellæ et Aragoniæ reges adversus Mauros fœdus.* — Pacati erant [1] adversus Abomelicum Albohaceni Marrochitani filium Alfonsus Castellæ et Petrus Aragonum reges, ut in freto Gaditano mensibus Maio, Junio, Julio, Augusto, septembri triginta triremes ad barbarorum ingressus in Hispanias prohibendum tenerent, quarum viginti Castellanus instrueret, decem Aragonius; aliis vero mensibus Alfonsus septem, quatuor Petrus munitas milite et commeatu haberent. Sed tardius [2] ea comparata sunt auxilia, transeuntibus Mauris, antequam classis Hispanica adveniret. Interea non cessabat Pontifex Castellæ et Lusitaniæ reges ad pacem vel inducias firmandas adhortari [3], ut pariter in communem hostem arma converterent: « Præsertim, inquit, cum Agareni fidelium inimici, regnorumque prædictorum æmuli, concepta sicut ferebatur ex dissidiis eisdem ingenti lætitia, et audacius Christianos invadendi præsumpta fiducia niterentur, sicut adhuc nituntur, ut asseritur, eadem regna et fideles eorum offendere periculosius ». Desudabat in iis conciliandis Bernardus cardinalis, Apostolicus internuntius, sed obstabat adultera Gusmania, quæ Castellanum ad Mariam reginam Lusitani filiam male habendam impulerat, quamque Pontifex gravissimis litteris [4] ejici jusserat, quas etiam divulgari a cardinale voluit, ut omnibus piis constaret, scelus horrori esse. Cedere visus est Castellanus Apostolicis monitis, posterioribus enim litteris ad pacem cum socero jungendam paratum se offerenti, seque in Saracenos bello accingenti Pontifex est gratulatus [5]:

72. *Alfonso Castellæ regi bellum in Saracenos paranti gratulatur papa.* — « Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Nos, qui licet insufficientibus meritis, illius vices in terris gerimus qui cogitationes pacis et non afflictionis se cogitare testatur, reformationem pacis prædictæ, velut utrique vestrum totique Christianitati non parum accommodam, desideriis ferventibus affectamus, de tuæ circumspectionis mansuetudine, laudabilique in hac parte proposito, exultationis et lætitiæ rore perfusi, prudentiam et benevolentiam regiam super his cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendamus; regalem rogantes magnificentiam attentius et hortantes, quatenus in eodem proposito illud usque ad pacis votivum effectum, quantum cum honestate decentiaque tua fieri poterit, prosequendo persistas: exinde quidem te Deo acceptiorem efficies, et diffundes per orbem diffusius celebrem famam tuam. Nos autem destinandos ad præsentiam nostram pro negotio hujusmodi nuntios regios benigne recipere, favorabiliter et patienter audire intendimus, et circa reformationem prædictæ pacis et concordiæ viis et modis, quibus utilius et decentius poterimus, laborare.

« Cæterum adjecit, nobis referendo delectabiliter cardinalis prædictus, quod tu, fili amantissime, inclytæ memoriæ progenitorum tuorum, qui zelo accensi fidei orthodoxæ pro ea defendenda et dilatanda, spretis personarum periculis et expensarum profluviis, sicut eorum gesta testantur magnifica, et rei evidentia notoriat, insudarunt strenue, vestigia cupiens imitari, adversus Agarenos eosdem pro defensione ipsius fidei, et tuorum cum tuo potenti exercitu regio te potenter et viriliter accinxisti. Nos autem his lætanter auditis, ei, qui tibi propositum inspiravit hujusmodi, labiorum vitulum in humilitate spiritus exsolventes, regalem magnificentiam exhortamur in Domino et rogamus, ut de divinæ virtutis potestate confisus, ac spiritu fortitudinis et robore magnanimitatis accinctus, inchoatum Dei negotium hujusmodi sic constanter et intrepide prosequaris, quod exinde apud Deum perennis mercedem præmii, et apud homines condignis præconiorum attolli titulis merearis. Dat. Avin. V id. Augusti, anno v ». Cæterum convenerat [1] Castellani socer Alfonsus Lusitaniæ rex suos ad aulam Pontificiam pro stabilienda concordia oratores missurum; utque regnum adversus impiorum excursiones tutaretur se comparavit.

73. *Aragonium ad concordiam cum Jacobo Balearium rege sollicitat hunc de præstanda Petro clientelam sponsione, et de pace alenda monet.* — Studebat etiam Benedictus ob imminens barbaricum bellum alios Hispaniæ reges conciliare arctiori fœdere, neque enim Belmarini regis filius unius urbis, sed Hispaniarum regem se vocabat, quas Maurorum dira eluvie inundare parabat. Gliscebat vero inter Petrum Aragonum et Jacobum Balearium reges discordia, ad quos ad fœdus adducendos incubuit, Aragonium quidem, ne asperius sua jura a Jacobo Baleari exigeret, utque controversiam communium amicorum arbitrio committeret admonuit [2], ne si res erumperet in bellum, ingentia inde discrimina emergerent:

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Petro regi Aragonum illustri.

« Tam litterali quam verbali relatione displicibili admodum et infesta percepimus, quod hostis antiquus humani generis, æmulus charitatis et pacis, ibi suæ virus nequitiæ diffundere satagens, ubi se amplius existimat obfuturum, inter te, charissime fili, et charissimum in Christo filium nostrum Jacobum regem Majoricarum illustrem,

[1] Surit. l. vii. c. 46. — [2] Jo. Vill. l. xi. c. 98. — [3] Tom. v. Ep. secr. cxvi, cxvii. — [4] Ibid. Ep. secr. cxviii. — [5] Ibid. Ep. secr. cclix.

[1] Tom. v. Ep. cclx. — [2] Ibid. Ep. cix.

propinquis tibi, sicut nosti, nexibus sanguinis et affinitatis conjunctum, periculosa nimis dissidia nititur suscitare; sicque vos invicem periculosius commovere, ut prætextu illorum, quæ per te, fili dilectissime, petuntur ab eodem rege pro regno et terris suis, rege ipso dicente, ut asseritur, se credere modo, quo petuntur, ad ea non teneri; ad guerrarum Deo displicibiles, et utrique vestrum periculosissimos fremitus et congressus bellicos prorumpatis hinc inde.

« Nos igitur, qui te præfatumque regem, et domos vestras regias paternæ dilectionis affectu prosequimur, et gerimus in visceribus charitatis, innumera dispendiosa discrimina, quo commotiones hujusmodi, si quod absit, procederent, secum trahent (præsertim his temporibus, quibus ille hostis profanus, et crudelis adversarius orthodoxæ fidei, Marrochitanus rex scilicet, ad Christianorum exterminium ac invasiones, offensiones et occupationes terrarum tuarum et ipsius regis Majoricarum, ut habet rumor vulgaris, aspirans, multos ad hæc apparatus facere dicitur) attendentes diligentius, et eis obviari salubriter cupientes, regiam rogamus excellentiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus ea, quæ præmisimus; necnon quam graviter Deum offenderes, quantamque maculam in tui nominis gloria poneres, si regem eumdem Majoricarum sic, ut præmittitur, tibi conjunctum, cujus progenitores et prædecessores de tua domo Aragonum inclyta descenderunt, offenderes per invasiones hostiles, quantaque gaudii et exultationis materia exinde præfato regi Marrochitano et Saracenis aliis suis valitoribus et complicibus præstaretur; et insuper quanta expensarum et sumptuum profluvia bellicus unius regius adversus alium apparatus exposcit, quodque belli eventus existere dubius noscitur et incertus, in examen rectæ considerationis adducens; et advertens nihilominus diligenter, quod nondum inter te ac charissimum in Christo filium nostrum... regem Castellæ illustrem, qui favere regi prælibato Majoricarum dicitur, nondum concordia plenarie solidata, ut fertur, majus posset ex præmissis dispendiosum scandalum suboriri; et demum hæc alia multa, quæ tibi circa præmissa possunt occurrere, ponens et statuens prudenter et provide ante oculos mentis tuæ, propositum tuum, si forsan circa guerram faciendam contra regem Majoricarum prædictum conceperis, omnino velit tua serenitas deserere, et in melius commutare: ut videlicet per communes amicos, viros utique fideles et expertos in talibus, qui litigia et jurgia odiant, pacem zelentur et concordiam, ac tuum et memorati regis Majoricarum statum affectent pacificum, ac honorem et commodum diligant, hinc inde communiter eligendos, exorta dissensionis hujusmodi materia per viam pacis et tractatus amicabilis sopiatur, etc. Datum Avin. XI. kal. Aprilis, anno v ».

74. Agebatur in ea controversia, an Baleares insulæ et aliæ terræ, quas Jacobus obtinebat, Aragoniæ coronæ jure fiduciario addictæ essent: contendebat Petrus rex esse, ac majorum jura afferebat: at Jacobus vi et injuria ab Aragoniis rem usurpatam querebatur. Urgente autem Petro, ac diem Jacobo, ut clientis officia præstaret indicente, Pontifex conciliandæ controversiæ cupidus Aragonium exoravit, ut ipsam extraheret, cum Jacobus gravissimis occupationibus esset implicitus. Cessit Petrus rex Sedis Apostolicæ precibus, ea tamen lege, ut Jacobus, excurrente ante vel post Dominicum Pascha decem dierum spatio, litteris polliceretur, se lapsuro ad S. Joannis Natalitia tempore liberalitate regis Aragonum regnum ac principatus accepisse præsens agnosceret. Qua de re Petro Benedictus gratias egit [1], atque interim urgere non destitit regem Balearium, cui hæc omnia significavit [2] ut fidem Petro regi devinciret: jam enim ante ipsum Jacobi et Alfonsi regum fiduciarium regem se professum esse: patruum itidem Sanctium et Jacobum avum Balearium reges regnum regibus Aragonum acceptum retulisse: agnosceret vetera pacta, ac dissensionis causam omnem aboleret.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Jacobo regi Majoricarum illustri.

« Circumspectionem hortamur regiam, paterno eidem nihilominus consilio suadentes, quatenus consideranter attendens, quantum expediat, ut inter te ac regem præfatum observetur unitas in vinculo charitatis et pacis, quantaque dispendiosa discrimina secum ferret dissensio, si procurante pacis æmulo, invicem suscitaretur, quod absit; et nihilominus in rectæ judicium rationis deducens conventiones et pacta prædicta, juxta quæ inclytæ memoriæ Jacobus avus et Sanctius patruus tui reges Majoricarum regibus Aragonum, ut asseritur, præstiterunt; et tu, fili, primo sub potestate tui tutoris existens, cum ejus auctoritate recolendæ memoriæ Jacobo et successive per te Alfonso regibus Aragonum avo et genitori, ac immediatis prædecessoribus dicti Petri regis Aragonum, qui nunc est, cum innovatione conventionum et pactorum hujusmodi diceris præstitisse, sicut hæc tua prudentia melius et prudentius nosse debet; te sic consulte ac mature gerere studeas in hac parte, quod scintilla dissensionis, quæ nobis esset proculdubio displicibilis admodum et infesta, ob culpam vel defectum tuum, nullatenus valeat suboriri. Et ecce, fili dilectissime, quod pro majori tua informatione tibi litteras, quas nobis misit supradictus rex Aragonum inclusas præsentibus destinamus. Dat. Avin. VIII id. Martii, anno v ».

75. Urgere iterum iterumque perrexit [3] eumdem regem Benedictus ad concordiam: imminere ex Africa regem Marrochitanum, qui dissentientem utrumque opprimeret: timendum esse ne obnoxii populi ab ipso ad Aragonium deficerent, neque

[1] Tom. v. Ep. xcvi. — [2] Ep. xcv. — [3] Ep. cx.

opes tanto suscipiendo bello pares esse: regiam dignitatem ab Aragonia stirpe accepisse, rationique consentaneum ut illi acceptam referret.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Jacobo regi Majoricarum illustri.

« Licet ad eum (Petrum nimirum regem Aragonum) retrahendum a proposito guerræ hujusmodi, si illud forsitan concepisset, et ad viam tractatus pacis amicabilis promptius inclinandum, multa eidem pericula, sicut in eadem cedula videre plenius poteris, ostendamus; tibi tamen, fili dilectissime, illa eadem et longe majora exinde pericula, præsertim his temporibus, quibus ille profanus hostis fidei Christianæ... Marrochitanus rex ad tuorum et ipsius regis Aragonum terrarum invasiones et occupationes, ut rumor fert vulgaris aspirat, imminere noscuntur. Credimus itaque, te tuarum facultatum nequaquam esse ignarum: debere perpendere sumptus expensarum innumerabiles, quos exposcit proculdubio talis guerra, cujus finis omnino est dubius et incertus, et si dictæ ad hoc sufficerent facultates. Nec minus tibi attendenda est potentia dicti regis, et advertendum diligentius, si prædictis tuis facultatibus ad id suppetentibus in tali turbatione subditi tui adversus regem ipsum reperirentur in assistentia tua et fidelitate constantes, cum de contrario sit timendum.

« Rursus æstimamus esse intra tua præcordia profundius revolvendum ea quæ circa illam materiam, de qua præfatus rex agit, tam per te quam per tuos progenitores et prædecessores facta sunt temporibus retroactis: et nihilominus quod, cum domus tua regalis a domo Aragonum descenderit, et inde præmunita fuerit dignitate regali, deferre super iis, quæ decent, teneris eidem, etc. Datum Avin. XI kalendas Aprilis, anno quinto ». Paruit demum Pontificiis monitis Jacobus: clientelarem enim sponsionem hoc anno Petro regi exhibuit [1] solemni ritu, quam summo rigore servari Aragonius voluit in sacello regio, cum Jacobus postulasset ne in aula publica obsequia debita præstaret. Contemptum vero se arbitratus a Petro Balearis, postea a promissa fide resiliit.

76. *Alfonso de parta a Garpis Africæ barbaris victoria gratulatur Benedictus.* — Conciliatis igitur Hispaniarum regibus Africanos et Granatenses contundere facilius fuit: triginta triremes, quas Aragonum et Castellæ reges instruere pactos vidimus ad freti Gaditani fauces obsidendas, cum pluribus majoris alvei ac minoris navibus percurrere ea maria; sed tardius, Garpi enim barbari ex Africa fretum maximo numero trajecerant. Notat porro Jo. Villanus [2] omnes Saracenos ab Africa ad extremam Arabiam communibus armis et sumptibus bellum pro tuendo Granatensi regno et instauranda in Hispaniis superstitione gerere solitos, ut Christiani pro restituenda Christianæ religioni Syria proficisci ex universis Occidentis regnis consueverant: deploratque tamdiu illud magno Christianorum, a quibus cinctum erat, dedecore stetisse. Tum carpit Pontificem, quem bella alere queritur: at qua ratione, e superioribus hominis calumnia delegitur. Sed his missis ad partam a Christianis de Barbaris nobilissimam victoriam properet oratio. Promota erant Lindam Christiana castra [1] cingique obsidione, urbs cœperat, cum barbari magna multitudine ad ferendam obsessis opem procurrere. Superior numero erat hostis, doloque vincendus fuit. Comparatæ itaque sunt certo loco insidiæ, et Christianus exercitus, cum fugam simulasset, barbarum dissolutis ordinibus insequentem, conversa fronte, adortus est; erumpentibusque aliis ex insidiis innumera multitudo est profligata, viginti millia infidelium cæsa captave, in iisque regis Mauritani sive Belmarini filius, qui regis Hispaniarum nomen invaserat, ac duo Saraceni alterius regis filii trucidati. Præcipuus tantæ victoriæ auctor fuit Gundisalvus Ordinis Alcantaræ magister, qui mox tanto triumpho plures gloriæ invidos sibi peperit. Periclitantem autem in judicio Pontifex apud Alfonsum regem defendit, instititque [2] ineunte sequenti anno, ne Gundisalvum optime de ipso meritum, relatæ victoriæ fama insignem exagitaret.

77. « Benedictus, etc. Alfonso regi Castellæ illustri.

« Sane relatu fidedignorum percepimus his diebus, quod dudum dilectus filius Gundisalvus Martini, magister domus militiæ de Alcantara, de mandato et beneplacito regio ad exercitum frontariæ contra Saracenos perfidos, qui ad occupationem et offensionem regnorum et terrarum tuorum ac Christicolarum degentium in eisdem præsumptuosis et temerariis ausibus aspirabant, cum certo numero tam regiorum quam suæ religionis militum ac aliorum armatorum accedens, fideliterque ibidem agens et strenue, post diversos conflictus cum eisdem Saracenis in ampliori longe numero ibidem, quam Christiani existentibus, virtute Domini sub tuo nomine habitos, de hostibus victoriam obtinuit triumphalem; in qua illius hostis regis Belmarini filius, qui se quorumdam locorum et specialiter Hispaniarum regem denominari abusive faciebat, ac duo filii cujusdam regis alterius, et nonnulli alii Saraceni tam magnates et nobiles apud eos, quam inferioris status in grandi multitudine mortis infelicis in ore gladii per solverunt occasum: quodque subsequenter magister ipse, zelo Dei fervens et fidei, et honorem cupiens regium totis viribus ampliari, ad confortandum fideles illarum partium, et fortalitia regia muniendum procederet, et ulterius ad persecutionem et confusionem ostium se disponeret eorumdem, intendens exinde victoriam hujusmodi, tibi desu-

[1] Sur. l. VII. c. 47. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 98.

[1] Joan. Vill. eod. cap. Mar. l. XVI. c. 6. Sur. l. VII. c. 50. — [2] Tom. V. Ep. secr. CDXXXIV.

per per suum et commilitonum suorum ministerium concessam, ac signa interfectorum Saracenorum prædictorum magnatum, quæ sub regio nomine ac honore acquisiverunt, tuæ celsitudini, sicut erat decens et debitum, præsentare atque præter divinæ retributionis præmium sibi, gratiam, favorem et amorem regium uberius vindicare; tristis et dolens audivit, quod quidam miles mandato fultus regio ad ipsum captivandum vel interficiendum, si alias captivari nequiret, fuerat specialiter destinatus : fratribusque suæ religionis prædictæ pro parte remandatum extiterat, ut ipsum tanquam magistrum non admitterent, sed eum potius caperent, et pro alio magistro eligendo apud Alcantaram convenire curarent.

78. « Profecto, fili dilectissime, si hæc, quæ vix credere possumus, veritate nitantur, magnam nobis et aliis audientibus ministrarunt admirationis materiam non indigne : obsequiosis siquidem et benemeritis debentur præmia et favores, ut debito satisfiat gratitudinis, et alii ad similia vel majora exhibenda obsequia ferventius animentur, etc. » Addit preces, ut cum optime de ipso totoque regno Gundisalvus meritus sit, invidorum telis excipi non patiatur; sed præmiis potius illius virtutem exornet : si qua in re regiam læserit dignitatem, severitatem clementia temperet, non ad crudelitatem detorqueri sinat : denique illum ut virum religiosum, si justitia exercenda sit, non ad regium, sed Apostolicum tribunal accersendum; quem si male tractet, magnum dedecus oppresso homine de se benemerito suscepturum, censurisque Ecclesiasticis irretitum iri. « Dat. Avin. IV non. Januarii, anno v ». Deterrere aliis litteris [1] est conatus Pontifex Gundisalvi æmulos, ne illi molesti essent. Præterea Barnabam episcopum Oxomensem in Castellana aula auctoritate florentem sollicitavit [2], ut Gundisalvo studium et opem explicaret, Pontificiisque voluntatibus obsecundaret. Sed nil Pontificiæ preces valuere ; ob partam enim gloriam, qua regem antea a Saracenis victum superare videbatur, veris seu falsis criminibus appetitus, ignibus periit [3] : indigno genere supplicii, etiamsi reus fuisset, postquam Hispanias e Saracenorum invasione vindicasset.

79. *Eumdem opes Ecclesiasticas invadentem per litteras corripit.* — Efferati accepta clade Saraceni filii mortem Marrochitani regis ulcisci cupientes, maximos exercitus in Hispanias sequenti anno miserunt, qui divina virtute prostrati. Barbarico autem bello Castellæ rex implicitus, cum vectigalia sacerdotum, qui ex regno Castellæ non erant oriundi, vel Ecclesiis cultum divinum non impendebant, occupasset; necnon tertias templorum sartis tectis reficiendis sacras, a Benedicto subjectis litteris perstrictus est [4] :

[1] Tom. v. Ep. CDXXXVI. — [2] Ibid. Ep. CDXXXV. — [3] Mar. l. XVI, c. 7 — [4] Tom. v. Ep. secr. CCLXI.

« Benedictus, etc. Alfonso regi Castellæ illustri.

« Displicibilis nimis insinuationis assertio his diebus perduxit ad nostri Apostolatus auditum, quod tu, fili dilectissime, per aliquos forsan impulsus, qui plus circa te lucra quærunt venari propria, quam tuis saluti et famæ consulere ac indemnitatibus providere, per diversas partes regnorum et terrarum tuorum fructus, redditus et proventus dignitatum, præbendarum, portionum et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum in regnis et terris eisdem consistentium, et ad quoscumque, qui non sint oriundi exinde, nec personaliter eis deserviunt, spectantium, et aliorum beneficiorum etiam, quæ ibidem ad dispositionem Sedis Apostolicæ spectantia vacare noscuntur; necnon illas partes proventuum Ecclesiasticorum, quæ vocantur tertiæ, fabricis Ecclesiarum ex antiqua partium illarum observantia debitæ pro parte regia colligi, recipi et custodiri mandasti, pro tuæ voluntatis arbitrio postmodum dispensandis.

« Hæc itaque, fili amantissime (quæ si vera sunt, in divinæ majestatis contumeliam, ac nostram et ejusdem Sedis totiusque universalis Ecclesiæ injuriam et offensam, ac libertatis Ecclesiasticæ læsionem redundant) manifeste nobis et eidem Sedi magnam admirationis et turbationis materiam, cum alias attentari similia in aliqua parte Christianitatis nequaquam audiverimus, ministrant non immerito, et in cordibus audiendum stuporem ingerunt et horrorem. Utinam, fili, charitatem progenitorum tuorum (qui non solum ab offensis abstinentes Ecclesiæ, sed eam potius in observatione ac ampliatione immunitatum, libertatum et jurium honorantes, a Deo et ipsa Ecclesia meruerunt vice mutua honorari) diligenter attenderes, et repulsis quorumvis malitiosis et dolosis suggestionibus, studeres perspicacius eorumdem progenitorum recolenda vestigia imitari, ut matrem tuam Ecclesiam, et Deum patrem in ipsa Ecclesia honorando similiter in præsenti tibi augerentur honores, et vitæ longitudine, quæ parentes honorantibus promittitur, perfrui et in futuro perennis mercedis lætari præmio merereris, etc. » Adjungit preces, ut manus ab Ecclesiasticis vectigalibus temperet, illatamque famæ suæ maculam quamprimum deleat, possitque cum propheta canere : *Impulsus eram ut caderem : manus autem misericordiosa Domini me suscepit;* qui si in cœptis obfirmatus persliterit, non posse Apostolico se muneri deesse, ut quamvis veluti filium amantissimum charum habeat, errantem non castiget. « Datum Avinione, idibus Augusti, anno I ».

80. *Casimirum Poloniæ regem de Ecclesia egregie meritum elogiis commendat.* — Certabat contrariis studiis Casimirus Poloniæ rex Ecclesiam regiis beneficiis devincire, illamque ut matrem amantissimam singulari benevolentia comple-

ctebatur ; quem Benedictus his elogiis commendavit [1] :

« Charissimo in Christo filio Casimiro regi Poloniæ illustri.

« Exultamus in Domino admodum et lætamur quod sicut fama divulgat celebris, et dilecti filii magistri Galhardi de Carceribus præpositi Ecclesiæ Titulensis Colocensis diœcesis, nostri et Apostolicæ Sedis in partibus regni tui nuntii, grata nuper insinuatio patefecit, tu, fili charissime, divinis præventus benedictionibus, et ab eo, a quo cuncta bona procedunt, sic virtutibus es dotatus, quod timorem et amorem divinum habens ante oculos mentis tuæ, pacem et justitiam colis et diligis, et ingentis devotionis affectu revereris tanquam filius benedictionis et gratiæ sanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam, ad ea, quæ ipsius honoribus et beneplacitis congruunt, te promptis et devotis operibus impendendo. Super quibus, utique Deo ac nobis et Sedi Apostolicæ gratis non indigne plurimum et acceptis, ei qui tibi rectum dedit spiritum, in laudis jubilum assurgentes, et serenitatem tuam regiam cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendantes, exhortamur regalem magnificentiam attentius et rogamus, quatenus in hujusmodi tuo laudabili proposito, per quod Deum tibi semper magis propitium constitues, et uberiorem dictæ Sedis vindicabis gratiam, constanter et stabiliter perseveres circa conservationem et tuitionem tuorum et regni tui ac Ecclesiæ memoratæ honorum et jurium, de divina et Sedis prædictæ confisus gratia; viriliter nihilominus intendendo et assistendo, sicut opportunum et honestum extiterit, in agendis pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia nuntio memorato. Dat. Avin. XVI kalend. Septembris, anno V ».

81. *Ludovicus Ungariæ rex delectus sceptri Polonici successor.* — Delegit hoc anno in solemnibus ordinum Poloniæ conventibus Casimirus, cum prole mascula careret, sceptri successorem Ludovicum filium regis Ungariæ, de quo hæc Michovias [2] : « Anno MCCCXXXIX. Rex Casimirus, facto generali conventu omnium terrarum regni in Cracovia pro festo sancti Stanislai in Maio, eo quod filium successorem non haberet, Ludovicum Caroli regis Ungariæ filium et nepotem suum ex sorore germana regnaturum post se nominavit. Cum enim militum auxilia pro subsidio regni Poloniæ a Carolo rege Ungariæ rex Casimirus postularet, interrogavit quid præmii pro talibus beneficiis rex Carolus habiturus esset; Casimirus rex Poloniæ Ludovicum filium ejus tanquam nepotem suum post se regnaturum renuntiavit. Ob hoc Carolus rex Ungariæ filios suos Andream in Sicilia, Stephanum in Ungaria et Ludovicum in Polonia regnare in animo destinavit : quod sic evenerat : sed aliis morte præoccupatis, Ludovicus in Ungaria et Polonia regnavit. Anna autem regina consorte sua et filia Gedemini principis Lithuaniæ ejusdem anni decima octava mensis Junii in castro Cracoviensi mortua atque sepulta, et unicam filiam Elizabeth relinquente, Casimirus rex cum certis episcopis et magnificis personaliter septima mensis Julii in Vissegrod Ungariæ perveniens, præfatum Ludovicum regem Poloniæ, se absumpto, sub certis fœderibus ac conditionibus successurum oretenus designavit, et non duces Mazoviæ, nec Oppolienses ». His consentientia refert Cromerus [1] et Casimirum iis, qui Zenovitum aut Janussium duces Mazoviorum vel Wladislaum Oppoliensem e vetusta regum Poloniæ prosapia oriundos ad sceptri successionem vocabant adversatum in solemnibus regni conventibus, cum Silesii duces ob secutas Boemorum partes eo honoris fastigio indignos se reddidissent : ex Oppoliensibus regni clientibus nihil dignitatis Poloniæ accederet; Caroli vero Ungari filios, matre Polona ortos, regnum Poloniæ Hungaricis viribus et opibus tutaturos amplificaturosque.

82. *Caroli ibidem regis pietatem laudat Pontifex, commendans ipsi Ecclesias.* — Efferebat in dies divina providentia Carolum regem ad majorem amplitudinem, cum ille ab annis teneris suas in Numine spes collocasset : cujus pietatis in Deum cultusque in B. Virginem insigne monumentum producimus :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Ungariæ illustri.

« Paternæ [2] charitatis affectu, quo tuæ celsitudinis personam zelamur in Domino Jesu Christo, prosperi tui status diligentes augmentum, tuique regni tranquillitatem assiduam affectantes, petitiones tuas, quas ex intentionis devotæ puritate prodire perpendimus, libenter audimus et favorabiliter exaudimus. Sane, sicut exposita nobis tuarum litterarum series indicavit, tu jamdudum tempore, quo in puerili quasi constitutus ætate, cum ad regnum Ungariæ, quod magnates ipsius, tunc a recto devii justitiæ inter sese diviserant et tenebant, ductus fuisses, conspiciens te in recuperatione dicti regni et ejus regimine assequendo auxilii divini succursu ejusque suffragante gratia, indigere, cum ob hoc, tum etiam ut ipsorum magnatum, tunc temporis tibi parere non curantium, astutias et insidias sine tuo periculo personali evadere posses, diversis temporibus et vicibus Deo vivo et vero, ac beatissimæ Virgini Mariæ genitrici suæ, ipsiusque sanctis vota emisisti devota de dicendis oratione Dominica et Angelica salutatione ad dictam Virginem, ac legendo antiphonam *Salve Regina*, quæ quidem oratio et salutatio certis diebus ad centenum, et quibusdam aliis similiter diebus ad ducentenum jam numeros pervenerunt, certis etiam lectionibus de eadem antiphona

[1] Tom v. Ep secr. CCLXV. — [2] Mich. l. IV. c. 18.

[1] Crom. l. XII. in Casimir. Bonfin. dec. 2. l. IX. — [2] An. 5. Ep. com. LXXVII.

adjunctis eisdem; unde cum ex repetitione frequenti seu quotidiana orationis, salutationis, lectionis, antiphonæ aliarumque lectionum præfatarum instantia in consiliis et negotiis ejusdem regni ac terrarum tuarum, et alias in eorum regimine atque justitia ministrandæ impediaris multipliciter, ac etiam occuperis; nobis devote ac humiliter supplicasti, ut vota hujusmodi commutare, teque super eis alleviare juxta circumspectionis Apostolicæ providentiam dignaremur.

« Quamvis igitur ferventibus studiis amplectamur opera pietatis, ea tamen cum sunt nimium onerosa de ratione et ex potestate nobis cælitus elargita in alia etiam pia impendia possumus commutare. Quare tuis devotis supplicationibus inclinati, frequentiam et quotidianam instantiam hujusmodi orationum et salutationum præfatarum dictis diebus ad quindenum numerum restringimus et etiam limitamus, et ab ulteriori et numerosiori earum obsequio diurno vel nocturno auctoritate Apostolica te absolvimus, tecumque super hoc dispensamus de gratia speciali. Volumus autem, et tibi eadem auctoritate injungimus ad salutem, quod illis diebus, quibus te per votum obligasti ad dicendum orationes et salutationes præfatas ultra quinquagesimum numerum duodecim pauperes præter illos, quos communiter consuevisti benigne reficere, pie pascere seu illis refectionem divinæ pietati amabilem impendere tenearis. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. XVI kalend. Februarii, anno v ».

Delatæ fuerant de rege Ungaro apud Pontificem graves querelæ; occupata fuisse, vacuo Colocensis et Bachiensis conjunctarum Ecclesiarum archiepiscopali solio, prædia et castra, quæ juris erant Ecclesiastici, a regiis administris, dissimulante eodem rege : ac tum ipsum monuerat Benedictus, ut a sacris opibus temperaret manus, atque antecessorum suorum, qui Ecclesias locupletarant, exempla sequeretur. Qui cum Pontifici rescripsisset, id ad tuendum limitem regni Ungarici, ne Rasciæ rex schismaticus iisdem oppidis invadendis inhiaret, gestum; partes datæ [1] sunt a Benedicto Strigoniensi archiepiscopo, ut ejusdem regis rationes in publica documenta redactas ad Sedem Apostolicam transmitteret.

83. *Indulgentiæ Hungaris dimicaturis contra impio.* — Cum vero idem rex continua cum fidei hostibus prœlia gereret, ad sacro ardore accendendos ejus milites Christi vicarius felicem iis immortalitatem criminumque gratuitam veniam in religiosa ea expeditione occubituris proposuit [1] :

« Benedictus, etc. universis Christifidelibus per regnum Ungariæ constitutis.

« Innotuit nobis ex insinuatione humili et devota charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Ungariæ illustris, quod cum paganis et schismaticis, regno et terris suis contiguis et vicinis, guerram quasi continue ipsum cum gentibus suis exercere contingit, et specialiter cum quibusdam schismaticis a devotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ deviantibus : ac insuper subintelleximus plenius fide digne, quod ab schismaticis et infidelium nationibus circumpositarum regionum persecutiones personales, reales et periculosas et damnosas dictum regnum perpessum extitit temporibus retroactis et talis persecutio recipit modica intervalla : quodque idem rex vestro stipatus præsidio una vobiscum præfatis schismaticis et infidelibus se murum defensionis ad honorem et robur dictæ fidei opposuit, et opponere satagit, dimicando contra illos viriliter et ferventer.

« Nos igitur, ex iis pietate paterna compatientes ipsius regis ac vestris laboribus periculis et jacturis, vestraque corda roborare charitatis igniculo cupientes, ut cognoscatis temporalem vitam fragilem et caducam in aliam perpetuam et immarcescibilem commutare; de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, vobis omnibus cæterisque Christifidelibus, quos pro defensione prædictæ Catholicæ fidei in bello seu pugna in eodem regno Ungariæ, aliisque fidelium terris et partibus, eidem regno adjacentibus seu vicinis eisdem, habitis contra schismaticos et infideles præfatos, aliasque permixtas nationes ipsorum infidelium, vel ex vulneribus in eisdem bello vel pugna receptis mori contigerit, vestrorum omnium, de quibus vere contriti fueritis et confessi, plenam concedimus veniam peccatorum, præsentibus post sexennium minime valituris. Dat. Avin. XVI kal. Februarii, anno v ».

84. *Magno Suecorum, Gothorum et Norwegiorum regi petenti ut Scaniæ dominatus ipsi confirmetur, respondet Benedictus.* — In Dania iis temporibus magni motus fuere concitati, et Christophorus rex, ob nimiam tyrannidem suis invisus, regno depulsus est (1). Inde magis excrevit seditio, et Scania, ut præpotentis principis clientela ab

[1] An. 5. Ep. CLXII.

[1] An. 5. Ep. CLXI.

(1) Christophorus Daniæ rex diu ante hunc annum e sedibus suis exulare coactus, diu pariter antea e mortali hac vita abierat, si vera tradit anonymus Danus, qui rerum Danicarum diarium ad exitum usque sæculi hujus perduxit, quem publici juris fecit Ludewig Reliq. tom. IX, n. 9. Notat enim ille « Christophorum II, patrem Valdemaris regis, in castro Foruaborgh in Selandia per suos æmulos fumo extinctum A. D. MCCCXXXVI, et Soræ sepulturæ maudatum fuisse ». Profecto Benedictus Pontifex in litteris hic ab annalista recitatis, obiisse illum ante hunc annum indicare videtur verbis illis : « Quondam Christophoro tunc in regno Daciæ dominante ». Male igitur notat annalista avulsam fuisse a Dania Scaniam post quadriennium, assensum præbente Christophoro Daniæ rege, cum Christophoro ante plures annos fatis functo, Valdemarus tunc Daniam regeret. Equidem Valdemarus sequenti anno MCCCXL Daniam ab iniquis occupatoribus vindicavit, et quietus dein provinciam rexit, ut chronologi omnes apud Ludewig ibid. conveniunt. MANSI.

invasorum injuriis vindicaretur, Magni Suecorum, Gothorum et Norwegorum regis obsequiis se addixit; isque ut quartum diadema in capite firmaret, flagitavit a Sede Apostolica, ut cum Dania sedis ipsius stipendiaria esset, Scaniæ dominatum ipsi confirmaret; ac si reliquam Daniam, pulsis tyrannis, qui ipsam opprimebant, sceptris posset adjungere, Pontificia id auctoritate corroboraret. Cui respondit Benedictus [1], non vocata adversa parte de alienis rebus quidquam statui non posse.

« Benedictus, etc. Magno Sueciæ, Gothorum atque Norwegiæ regi illustri.

« Sane petitionis pro regia parte tua nobis exhibitæ series continebat, quod quondam Christophoro, tunc in regno Daciæ dominante, suis demeritis exigentibus de regno ipso violenter ejecto, major et sanior pars prælatorum, cleri, magnatum et personarum nobilium terræ Skaniæ dicti regni Daciæ, necnon communitas ejusdem, te in eorum regem et dominum affectantes, tibi juramentum fidelitatis et homagii tanquam eorum vero regi et domino præstiterunt: ac demum eisdem ob defensionis defectum in corporibus et rebus nimium prægravatis, tu pietate motus, et pro dicta terra Skaniæ memorati regni Daciæ ad statum prosperum reducenda, quibusdam tyrannis, qui regnum ipsum, ejusque munitiones et castra tunc de facto occupata tenebant, ut abinde recederent, ac clerum et populum dictæ terræ, quos opprimebant immaniter in pace dimitterent, triginta sex millia marcharum argenti puri, sicut asseris, persolvisti, volens propter hoc guerrarum malis et dispendiis tuorum, ejusdemque terræ damnis et violentiis obviare: quare nobis humiliter supplicasti, quod cum dicta terra Skaniæ dictorum regnorum tuorum sit janua et clausura, per quam si ad manus alienas deveniret, tibi tuisque subditis et posteris guerræ et mala innumera possent proculdubio suscitari, tibi tuisque posteris et hæredibus, dictam terram Skaniæ, per te tuosque posteros et hæredes detinendam perpetuo et etiam possidendam, confirmare auctoritate Apostolica dignaremur; adjiciens in supplicatione prædicta, tibi concedi, ut si quas alias terras dicti regni Daciæ acquirere adhuc possis, in parte vel in toto de manibus tyrannorum prædictorum, quod hoc facere valeas de nostra licentia speciali; maxime cum dictum regnum Daciæ in nullo unquam fuerit subjectum imperio, sed Romanæ Ecclesiæ censuale, quem censum paratus esses solvere secundum quod devoti et fideles reges dicti regni hactenus exsolvebant.

85. « Licet igitur, fili, ob merita tuæ devotionis eximiæ, quam erga dictam Romanam Ecclesiam te habuisse et habere percepimus, libenter tuam et hæredum tuorum personas, quantum cum Deo et justitia possumus, favoribus Apostolicis prosequamur; quia tamen justitiæ debitum exigit, et mos observationis antiquæ prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum introduxit, ut ad confirmationem hujusmodi bonorum temporalium, nisi citatis omnibus, qui fuerunt evocandi, et inquisita prius de statu talium bonorum diligentius veritate, quomodolibet procedatur ad confirmationem hujusmodi et concessionem aliorum, quæ ut præmittitur postulabas, non duximus, sicut nec juste potuimus, procedendum. Regalem tamen excellentiam tuam illa benevolentia speciali prosequimur, ut libenter in aliis tibi gratis et utilibus placeamus, etc. » Adhibet preces, ut se ab eorum societate ac fœdere divellat, qui Ecclesiæ adversantur, ne pariter ipsorum pœnis se irretiat. « Dat. Avin. X kal. Februarii, anno v ». Frustratus votis Magnus rex, ad afferendam sibi Scaniam, perfecit, ut quarto post anno, assentiente Christophoro rege Daniæ, qui belli molem ægre sustinebat, Petrus Lundensis et Hemmingus Upsalensis archiepiscopi, congregata suffraganeorum episcoporum et abbatum Synodo, Scaniam a Dania divulsam conjunctamque Sueciæ publicis litteris [1] promulgarint: de quibus pluribus Magnus archiepiscopus Upsalensis in Gothorum ac Suecorum Historia [2].

[1] Tom. v. Ep. secr. xxxi.

[1] Ext. apud Magn. Hist. l. xxi. c. 2. — [2] Eod. cap.

BENEDICTI XII ANNUS 7. — CHRISTI 1340.

1. *Pacem inter Anglum et Gallum novis dissensionibus turbatam instaurare conatur Benedictus.* — Auctæ sunt, corripiente Eduardo Anglorum rege Gallica insignia, anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo, Indictione octava, pristinæ dissensiones, quæ annis superioribus ipsum inter ac Philippum Francorum regem magno rei Christianæ excidio exarserant: quibus elati animis infideles ad regionem evertendam conatus suos convertere, Armeniam concussere Babylonii, Ungariam et Poloniam affectarunt Tartari, Turcæ fœdarunt Græciam, Hispaniis Mauri se infuderunt. Sed non defuit Ecclesiæ suæ fluctuanti divina providentia, quæ exiguis copiis repressit impios: Romanusque Pontifex nihil intentatum reliquit, ut pacem inter Anglos et Francos revocaret. Traxerat in belli societatem adversus Philippum Francorum regem Eduardus præter Brabantinos et Hannonios, ut refert Joannes Villanus [1], Belgas Gallicæ aulæ clientes extremo superiori anno: quorum audita conjuratione Benedictus, ut periculis imminentibus occurreret, ac Flandris etiam consuleret, gravioribus enim ipsi divinis humanisque pœnis ob illam perduellionem ex antiquo inito fœdere Apostolica auctoritate confirmato se irretiebant; Hiprenses [2], Brugenses [3], Gandavenses [4] præcipuos conspirationis socios monuit officii, ut fidem regi Francorum sacramento firmatam, et veterem pacis formam servarent: atque etiam Apostolicam operam obtulit ad eos regi conciliandos, et abolendam injuriam omnem: tum in quæ mala et pericula se ultro conjicerent, ob oculos proposuit [5]:

2. « Benedictus, etc. advocato, scabinis, consulibus et communi villæ Gandensis Tornacensis diœcesis.

« Utinam, filii, statum vestrum et patriæ negotiique hujusmodi qualitatem, antequam innovetis aliquid circa hæc, diligentius attendentes, procurare studeatis vobis utilia et vitare nociva: est namque communis opinio, quam a veritate non credimus discrepare, quod prædicta patria Flandriæ, quæ multis bonis villis, et populorum nobilium, quam aliorum numerositate refulget insignis, adeo gratia, benevolentia et favore regis et regni ac regnicolarum Franciæ continue noscitur indigere, quod sine illis nec abundare victualibus, nec in mercantiis, quibus specialiter insignitur, aut in aliis sibi necessariis et utilibus posset quomodolibet diutius prosperari. Cæterum, prout credimus, vos non latet, quot et quanta ex odiis et guerris regnum Franciæ prædecessorum dicti regis tam in personis, quæ innumerabiliter, proh dolor! in ore gladii perierunt, quam facultatum lapsibus hactenus, dum eisdem regibus rebellionis opponebatur stimulis, ipsa patria est perpessa. Quamobrem cum ex præteritis habeatur conjectura verisimiliter de futuris, si occasione rebellionis vel inobedientiæ notabilis per regem memoratum guerra contra vos et alios Flandrenses moveretur, quod absit, de magnis et gravibus animarum, personarum et rerum periculis esset proculdubio formidandum.

« Nec est circa considerandas hujusmodi negotii circumstantias omittendum, quod vos et alii incolæ ejusdem Flandrensis patriæ, qui sub dominis naturalibus, comite videlicet immediato, et rege supremo soliti estis uti libertatibus, et gaudere libere bonis vestris, sub tyrannis subjiceremini jugo gravissimo, ad quod principaliter illorum ferri videtur intentio, qui vos a via veritatis et justitiæ retrahere, et ad præcipitium fraudulenter et dolose deducere, ut asseritur, moliuntur, etc. Dat. Avin. VI id. Januarii, anno VI ». Conceptæ sunt eadem verborum forma ad Iprenses et Brugenses litteræ [1]; utque religione Belgas magis ad officium constringeret Pontifex, cunctis Belgii præsulibus, aliisque inferioris dignitatis Ecclesiasticis viris religiosis ac sæcularibus religioso pro imperio injunxit [2], ut in singulis Ecclesiis et parœciis populos sibi obnoxios ad parendum Pontificis monitis pro virili parte impellerent. Ludo-

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 108. Frossar. l. I. Paul. Æmil. l. VIII. in Phil. VI et alii — [2] Tom. VI. Ep. secr. CCXLVII. — [3] Ibid. Ep. CCXLVIII. — [4] Ibid. Ep. CCXLIX. — [5] Ibid.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCXLVII, CCXLVIII. — [2] Ibid. Ep. CCL.

vicum etiam Flandriæ comitem ad revocandos ad regis Gallorum obsequium Flandros excitavit[1]: exposuit accepta ab ipso ingentia beneficia, a quo post illustrem victoriam, regio partam sudore, restitutus contra hostium potentiam principatui fuisset: si qua porro in re gravati sint Belgæ, Pontificia sollicitudine injustis oneribus levatum iri. De quibus etiam omnibus Benedictus Philippum regem certiorem fecit[2], utque Flandris, si redirent ad obsequium, perhumanum se præstaret, ac si quæ contra vetera fœdera tentata essent, rescinderet, est hortatus.

3. Avertere aures Apostolicis monitis Belgæ ingenti suo malo, magnis enim ex secuto bello attriti[3] sunt cladibus. Neque continere ipsos in officio potuit Ludovicus comes, cum Jacobus Artevelda tyrannidem invasisset: ad quam firmandam immortale bellum inter Anglos et Francos reges accendendum ratus, Eduardo Anglorum regi auctor extitit[4], ut Gallicum nomen regium Anglico adjungeret, veteribusque insignibus lilia adderet, pactus ea ratione Flandros ad ipsius, ut regis Francorum, obsequium adducendos: hos vero delusit ea specie, censuris Ecclesiasticis rebellionis causa non devinctum iri, neque aliis pœnis afficiendos, si Eduardo Francorum regum insignibus adornato tanquam justo Galliæ regi fidem obstringerent.

Sumpsit itaque vigesima tertia Januarii die[5] Eduardus Francorum regis nomen Gandavi, ut referunt historici, inter quos hæc habet Hocsemius[6]: « Deinde rex Angliæ reversus in Flandriam digmata, id est, signa militaria Francorum regis assumpsit in armis et sigillo (regem Franciæ se scribendo) interquadrando, in duobus scilicet quadrantibus angulariter oppositis pingens Francorum signa in duobus reliquis signa sua: de quo multi non immerito mirabantur ». Mox Eduardi clientelæ Flandri sacramento se obstrinxere, ac simul ob perjurii crimen insigne sacrorum usu et fidelium communione, ut e Clementis VI, litteris visuri sumus, se orbarunt. Cum vero post eam defectionem a Philippo rege Francorum missuri essent ad Sedem Apostolicam oratores (moniti quippe a Benedicto officii in reges Francorum fuerant) ac liberi commeatus syngrapham exposcerent, Pontifex cum prævideret ad fucandam recentem perfidiam, non ad damnandam illos legari, Philippum regem consuluit[7], an aditus liber iisdem permittendus foret: « Verentes, inquit, quid ipsi Flamingi agant seu agere intendant, præsertim super nominatione regia fraudulenter, cum per litteras quasdam de partibus Alamanniæ perceperimus, noviter nobis missas, quod ipsi Flamingi qui sicut præmittitur, nobis scribunt, juramentum fidelitatis regi Anglorum, ipsum expresse nominando regem Franciæ, præstiterunt iis diebus præteritis, et ut tali, an sit honestum et expediens eorum nuntiis, quos pro intentione sua nobis plenius exponenda se velle ad præsentiam nostram destinare asserunt, litteras de securo conductu per nos, et te, fili charissime, super hoc concedere non immerito dubitamus, etc. Dat. Avin. XIV kal. Aprilis, anno VI ».

4. *Ut Eduardus sceptrum Gallicum abjiciat monetur a Pontifice.* — Tentavit Eduardus Anglorum rex ad invasæ Belgarum clientelæ, correptique regii Francorum nominis eluendam invidiam, apud Sedem Apostolicam causæ suæ æquitatem probare: missisque Pontifici litteris[1] amplissimis, in quibus regis Francorum nomine ac sigillo liliato usus est, multis argumentis contendebat, Francorum regnum ad se hæreditario jure devolutum, ac Philippum regem illud vi et injuria invasisse. Quem Pontifex ad pacem cum Philippo rege componendam est adhortatus, ac nullo jure ad sceptrum Gallicum ipsum anniti ostendit; cum apud Gallos e consuetudine, veterum temporum lapsu multisque exemplis confirmata, feminæ successionis ad regnum jura nulla oblinerent: ob Belgarum amicitiam novos arripere titulos non debuisse, cum ii inconstantes et infidi essent: Philippum regem jamdudum quiete coronam Gallicam gestasse, eidemque ab ipso ob fiduciarias terras clientis officia præstita fuisse: plures reges ac principes ob correptum Gallicum nomen ipsi adversaturos: inanibus ejusmodi titulis pacem, quæ conciliari posset, disturbatum iri: Francos acrioribus animis eum insectaturos; denique Germanos et Flandros, ubi Anglicas opes exhauserint, terga versuros: atque ideo ad sectanda pacis consilia redintegrandumque cum Philippo rege fœdus paterne sollicitavit[2].

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Nuper excellentiæ regiæ litteris nostro Apostolatui præsentatis, et contentis in eis plenius intellectis, novus in eis descriptus titulus, et impressio sigilli Franciæ armis et Angliæ sculpti, ut prima facie videbatur, stuporis et admirationis magnam nobis materiam ministrarunt. Nempe, fili charissime, quanto te amplioris dilectionis prærogativa prosequimur, tanto gravius in interioribus anxiamur, dum perversis et fraudulentis consiliis te trahi et induci percipimus ad ea, quæ non expediunt neque decent, nec ea tacere vel dissimulare nos interna sinit affectio, quominus ea, ut providere tibi super illis consultius et salubrius valeas, ponamus ante oculos mentis tuæ. Siquidem certum et indubitatum asseritur, quod cum consuetudo hactenus inconcusse servata successionem ad regnum Franciæ per femininam lineam non admittat, tibi qui, ut nosti, de stirpe

[1] Tom, VI. Ep. CCLI. — [2] Ibid. Ep. CCLVII. — [3] Meyer. Annal. Flan. l. XII. — [4] Fross Gag. in Phil. VI. Paul. Æmil. in cod. — [5] Jo. Vill. l. XI. c. 108. — [6] Hocsem. l. II. c. 25. — [7] Tom. VI. Ep. secr. CCLXXVIII.

[1] Ext. apud Walsing. in Eduard. III. — [2] Tom. VI. Ep. secr. CCLV.

domus Franciæ descendisti ex fœminina linea, dicitur successio non debere: etsi etiam consuetudo non prohiberet ad coronam dicti regni successionem ex fœminina linea procedentem, sunt profecto claræ memoriæ regum Franciæ, qui gradatim inclytæ recordationis Philippo regi Franciæ avo tuo successerunt, filiæ ac proles earum quæ quoad successionem eamdem proximiores, ut fertur, existerent regibus patribus suis, quam existatis tu et charissima in Christo filia nostra Isabellis regina Angliæ illustris mater tua, nata Philippi regis prædicti: sed adeo, ut præmittitur, observata est præteritis temporibus ipsa consuetudo irrefragabiliter, et etiam observatur quod successionem ad regnum prædictum ex fœminina linea non admittit.

5. « Cogitare autem, quod per viam potentiæ regnum posses occupare prædictum, nequaquam attenta regis et regni Franciæ magnificentia et potentia existimantur ad id sufficere vires tuæ: et quod in regno eodem nihil tenens et possidens te regem Franciæ facias nominari, armaque illius sumpseris, ut præfertur de malo et iniquo consilio proculdubio creditur emanasse. Si vero qui tibi suaserunt talia, nitantur asserere palliando, quod in Flandria, quæ de regis et regni Franciæ noscitur existere feudo, dominaris; profecto attendendum et considerandum est, et potest discutere regia circumspectio diligenter, qui et quales cujusque conditionis sunt illi, qui te introduxerunt ibidem: in ipsis namque hactenus virtus constantiæ et fidelitatis nequaquam extitit commendata; naturales enim dominos suos, quibus erant debito fidelitatis adstricti, violato fœdere fidei, pro suarum voluntatum libito sæpe de ipsa Flandria turpiter ejecerunt: et si hoc fecerunt de illis, quos revereri naturaliter tenebantur, quid de te, fili, præsumendum sit: et qualis exinde possit assumi vel formari titulus, tua, quæsumus, prudentia consideranter advertat.

6. « Attende rursus, etiamsi de bono et recto consilio processerit, quod charissimo in Christo filio nostro Philippo rege Franciæ illustri regnante, qui per multos annos tanquam rex Franciæ regnum pacifice tenuit et possedit, et qui tu sicut tali pro terris infra dictum regnum ad te pertinentibus fidelitatem et homagium ligium faciendo, eum in regem Franciæ tuumque dominum pro terris recognovisti prædictis; te regem Franciæ facias nominari. Stupent quidem qui audiunt, id non ad discretionem, sed ad simplicitatem et vanitatem potius arbitrantes. Denique perspicacius credimus attendendum, quod talis denominatio re carens et commodo, quam tibi persuasisse dicuntur qui te non diligunt, sed cum tuis jacturis lucra propria venari satagunt, ad ea se posse attingere plenius existimantes, cum te altioribus intricationibus, et periculosioribus necessitatibus et negotiis illaqueari procuraverint, et involvi. Radix venenosa esse timetur germinatura verisimiliter, nisi provideatur aliter, fructus amaritudinis et doloris.

7. « Præterea existimamus tibi non minus diligentius advertendum quot, quales et quantos reges, principes et magnates, qui de stirpe domus Franciæ processerunt, aut habent affinitatem seu confœderationem cum ipsa, qui se tibi non opponebant super tuis negotiis antea, ex nominatione seu intitulatione hujusmodi contra te provocares, et expressius, si eidem, quod absit, insisteres, irritares, talemque ordiri nominatio ipsa posset (quod avertat Dominus) materiam per quam pacis reformatio inter te dictumque regem Franciæ impossibilis perpetuo, quantum ad humanum spectat judicium, redderetur: et etiam principes et alii regnicolæ dicti regni (qui se, ut vulgaris vox sonat, prius mortis periculis et perpetuis bonorum suorum perditionibus exponerent, quam sustinerent prædicta) promptiores, potentiores, valentiores et animosiores adversus te, ac defensionem dictorum Philippi regis et regni per nominationem seu intitulationem efficerentur eamdem. Nec est tibi, amantissime fili, ut alias tibi scripsisse recolimus multum confidendum de Theutonicis et Flamingis; nam eos affabiles et propitios tibi reperies, quamdiu facultates tuas poterunt exhaurire: alias autem de ipsorum assistentia non confidas. Et si gesta progenitorum tuorum revolveris, qualiter erga eos se olim gesserunt iidem Theutonici et Flamingi, quomodo possis de ipsis confidere, reperies manifeste.

« Itaque celsitudinem regiam rogamus et attente in Domino exhortamur, quatenus præmissa, quæ de benevolentia paterna et affectione sincera scribimus, benevolo suscipias animo, eaque una cum aliis, quæ tibi circa hæc possunt occurrere, adducens in rectæ considerationis et discussionis examen, omissa intitulatione prædicta, regium inclines animum ad viam pacis et concordiæ, per quam quæ tui juris erunt, assequi et pacifice retinere valeas, mutua inter te dictumque regem concordia reformata; ut sicut nexu sanguinis et affinitatis jungimini, sic sitis perpetuo vinculo fœderis et amoris connexi. Dat. Avin. III non. Martii, anno VI ».

8. Consignatæ sunt eadem die aliæ litteræ [1] a Pontifice ad Eduardum missæ, quibus ipsum perstrinxit monitum superiori anno IV id. Octobris Ecclesiasticarum censurarum aliarumque pœnarum gravissimarum terrore objecto, ut a Ludovici Bavari studio ac fœdere discederet, nil Sedi Apostolicæ rescripsisse. Gesserat enim se Eduardus Ludovici Bavari vicarium in Germanico imperio, ut Germanicis viribus in Francos uteretur, qua de re Pontifex hisce verbis queritur:

« Per totam Alamanniam, Germaniam ac universas et singulas earum provincias, vicariatus officium sub imperialis nominis titulo ab eo-

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLIV.

dem Ludovico, qui nec rex nec imperator est, de facto susceperas, teque faciebas pro eo vicarium in illis partibus publice nominari ». Auctores vero erant[1] Pontifici Petrus tit. S. Praxedis presbyter et Bertrandus S. Mariæ in Aquiro diaconus cardinales Apost. Sedis internuntii, ut intentatæ Eduardo regi censuræ ob retentam illam imperii præfecturam, incuterentur. Quibus rescripsit Benedictus, ut a publicis in Eduardum edictis absisterent, donec rem majore consilii maturitate cum cardinalibus expendisset. Ut vero Eduardo ab ipso Ludovico ob Tornacenses inducias, se inconsulto, cum rege Francorum initas, id vicarium munus abrogatum sit, dicetur inferius. Urgebat etiam in superioribus litteris III nonas Martii exaratis[2] Eduardum Benedictus, ut pacem cum Philippo rege redintegraret ; Philippus quippe ad eam propendebat, ac monitus a Pontifice, ut Sedi Apostolicæ controversiam permitteret, assenserat ac missurum se oratores idonea auctoritate instructos, si suos Anglus legaret, responderat, qui in Benedictum ut privatum hominem compromissum facerent: quamobrem Philippus a Pontifice est commendatus.

At non ita Eduardus[3], qui litteris X kal. Januarii superioris anni datis admonitus, ut animum ad pacis consilia flecteret, ac Pontifice illi offerente, ut si Petrus Bertrandusque cardinales Apost. internuntii fœdus conciliare non possent, se communem et æquum controversiæ arbitrum futurum; ambiguis et obscuris verbis responderat, quem ideo iterum ursit his verbis Pontifex, ut mentem enucleatius explicaret : « Sane, fili dilectissime, cum super dictis duabus litteris super prima, (ea nimirum, qua vicariam in Germania præfecturam acceptam a Bavaro erat jussus abjicere), nihil et super secunda (de Pontifice scilicet arbitro pacis deligendo), clare et aperte non duxeris respondendum; magnificentiam rogamus regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus super eis, et si viam tractatus pacis hujusmodi coram nobis prosequi volueris, nobis clarius et apertius rescribere celeriter non omittas, ut videre quæ agenda circa præmissa fuerint valeamus. Dat. Avin. III non. Martii, anno VI ». Injunctum est iisdem Petro et Bertrando cardinalibus[4] onus ut has litteras Eduardo porrigendas curarent, earumque certa responsa quantocius transmitterent. At respuit Eduardus omnia pacis consilia et cardinales, consumptis frustra multis laboribus ad Pontificiam aulam rediere, ut Vitæ Benedicti auctor enarrat[5].

9. *Argumenta suæ causæ Pontifici exponit idem Angliæ rex, dissimulans ea quibus Philippi jus nitebatur.* — Titillabant quippe Eduardum magnæ regni Francorum occupandi spes, cum a Belgis efferretur; utque sua ad sceptrum Gallicum jura quibus poterat argumentis commendaret ornaretque, hunc libellum[1] summo Pontifici a suis oratoribus tradi jussit : in quo præcipuas rationes, quas Benedictus ad Philippi regis gratiam objecerat, labefactare nisus est, contenditque licet feminæ ob sexus imbecillitatem moderando sceptro idoneæ non putentur apud Gallos, prognatam tamen ex iis prolem masculam gerendo regno imparem non esse, nec successionis jure excludendam :

« Ut sanctitati domini nostri summi Pontificis clare pateat, quod juste petiit Dominus rex Angliæ jure hæreditario regnum Franciæ, datur informatio, quæ sequitur per nuntios dicti regis. Factum ex quo dominus Eduardus rex Angliæ jus habere se dicit ad regnum Franciæ sic se habet. Publice notum est et fuit, quod dominus Carolus junior filius Philippi regis Franciæ, Pulchri communiter nuncupati, post mortem domini Philippi fratris sui, cum idem dominus Carolus immediate jure hæreditario in dicto regno successit, fuit verus rex Franciæ, et quod sibi dictum regnum Franciæ fuit jure successorio legitime devolutum, et quod ipse dominus Carolus dictum regnum tanquam verus rex Franciæ suo tempore, quo regnaverat, tenuit et possedit pacifice et quiete ; et quod tandem idem dominus Carolus, nullo fratre suo tunc superstite, decessit sine hærede masculo de corpore suo procreato. Certum est etiam de jure, quod in successionibus hæreditariis, ab intestato venientibus, proximior de sanguine defuncti inspecto mortis tempore habilis ad succedendum omnes remotiores de sanguine ejusdem defuncti prorsus excludit, sive per masculi sive per feminæ personam defuncto jungebatur. Et certum est, quod tempore mortis dicti domini Caroli regis Franciæ, ut præfertur, proximior ipsius cognatus fuerit dominus Eduardus rex Angliæ supradictus, qui fuit filius sororis ejusdem domini Caroli, videlicet dominæ Isabellæ reginæ Angliæ, in secundo gradu consanguinitatis dumtaxat distans ab eodem domino Carolo supradicto : dominus vero Philippus de Valesio, qui occupat dictum regnum Franciæ, fuit filius patrui ipsius domini Caroli regis, filius videlicet domini Caroli de Valesio fratris prædicti domini Philippi Pulchri, sic distans notorie ab ipso rege Carolo tertio gradu consanguinitatis : et per consequens de jure communi prædictus dominus Eduardus rex Angliæ, filius sororis prædicti domini Caroli regis defuncti, jure successorio debuit et debet præferri in successione regni Franciæ prædicto domino Philippo de Valesio, qui dumtaxat in tertio gradu consanguinitatis ipsum dictum regem Carolum attingebat. Fundata ergo intentione domini regis Angliæ de jure communi, non restat aliud nisi objectibus respondere.

10. « Primo objicitur per partem domini Philippi de Valesio, pro rege Franciæ se gerentis con-

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLVI. — [2] Ibid. Ep. CCLIV. — [3] Ibid. — [4] Ibid. Ep. secr. CCLVI. — [5] Vitæ Bened. auct. apud Bosq.

[1] Ext. apud Bened. tom. VI. post Ep. secr. CCCII.

tra regem Angliæ supradictum, quod idem rex Angliæ fecit sibi tanquam regi Franciæ homagium pro ducatu Aquitaniæ et pro comitatu Pontini, et sic ipsum dominum Philippum suum fore et esse dominum ac regem Franciæ recognovit.

« Objicitur etiam ipsi regi Angliæ, quod ipse homagium ligium et juramentum sibi fecit, et quod de his prædictus Dom. Philippus habet penes se litteras sigillo prædicti regis Angliæ consignatas : item quod litteræ hujusmodi fuerunt in Anglia sigillatæ.

« Item objicitur prædicto regi Angliæ, quod ipse non est de sanguine domus Franciæ, nisi per medium mulieris, videlicet dominæ Isabellæ matris suæ : et quod mulier non poterit neque debet, obstante consuetudine in regno Franciæ approbata et legitime præscripta, admitti ad obtinendum jure successorio dictum regnum, et per consequens per medium ipsius filius ejus non succedet.

« Ad vacuandos istos objectus datur informatio, quæ sequitur per nuntios supradictos. Primo quod homagium factum præjudicare non debeat prædicto regi Angliæ in effectu, quia idem rex Angliæ tempore factionis homagii supradicti notorie fuit minoris ætatis, nec annum ætatis suæ octavum decimum tunc complevit : quo debuisset, sicut cæteris minoribus læsis, infra tempora in integrum restitutionum legibus cauta per competentem judicem, si fuisset judex competens, beneficio restitutionis in integrum subveniri : in defectum tamen judicis competentis usus est idem rex Angliæ infra prædicta in integrum restitutionis tempora aliis juris remediis, quæ sibi debent sufficere in hac parte.

11. « Præterea rex Angliæ prædictus, minoris ætatis existens, ut præfertur, ante factionem homagii per quemdam procuratorem suum, ad hoc specialiter constitutum, protestabatur palam et expresse, quod per homagium quodcumque domino Philippo de Valesio, tunc pro rege Franciæ se gerenti, per ipsum regem Angliæ pro ducatu Aquitaniæ seu pro comitatu Pontini faciendum, non intendebat nec intenderet renuntiare juri hæreditario, quod sibi ad regnum Franciæ competebat, seu eidem juri aliquatiter derogare, etiam si litteræ super hoc suo sigillo quocumque in posterum signarentur : et protestabatur, quod non faceret prædicto domino Philippo aliquod homagium sua spontanea voluntate, sed dumtaxat illud faceret propter metum justum amissionis dictorum ducatus et comitatus ; et quia metuebat, quod nisi hujusmodi homagium sibi faceret, alia etiam perhorrenda pericula et damna irreparabilia nullatenus evitaret : de veritate vero præmissorum fecit idem rex Angliæ per procuratorem suum prædictum præstari in animam suam, tactis sacrosanctis Evangeliis, coram multis ad id vocatis testibus juramentum.

12. « Ad objectum de juramento, quod rex Angliæ in homagio debuit præstitisse, seu quod ipse sic juraverit declarasse, salva reverentia, non est verum ; quia nec ipse dominus rex Angliæ, nec aliquis progenitorum suorum unquam juraverit in præstatione homagii cujuscumque, prout liquere poterit evidenter ex inspectione registrorum, continentium formas homagiorum prædictorum : nec in aliquibus litteris sigillatis sigillo regis Angliæ, quod sic juratum fuerit continetur. Nec dici potest, quod in homagio facto per dictum dominum regem, fuerit contentum tacite juramentum ex hoc, quod sigillatæ fuerint aliquæ litteræ sigillo regis Angliæ, in quibus continebatur hujusmodi homagium fuisse ligium, quia verbum ligium nullatenus ex sui significatione hoc importat.

13. « Et ad id, quod dicitur, quod hujusmodi litteræ fuerunt in Anglia sigillatæ, et sic sine metu ; respondetur, quod non sine metu, cum instaret metus amittendi totum ducatum prædictum per paratum exercitum ad ipsum regem in ducatu et in Anglia per partes Scotiæ invadendum ; et quod dictæ litteræ hujusmodi, dum idem rex notorie minoris ætatis fuerat, ut præfertur, non de plena dicti regis intelligentia, nec habita juris sui seu præjudicii notitia, sicut nec propter ætatis fragilitatem potuit tunc haberi ; sed ex prioris erroris consequentia fuerant sigillatæ. Præterea restituendus fuit in integrum in hoc casu infra tempora ad hoc apta dominus rex prædictus, si competentem judicem habuisset : et quia judicem competentem non habuit, usus est tempore debito aliis juris remediis, per quæ de jure plenius est succursum : et vult rex Angliæ dominum nostrum papam certius informari, quod ipse rex nunquam fecit aliquid ex proposito ipsi domino Philippo, pro rege Franciæ se gerenti, propter quod cessare vel desistere debuit aut debeat a prosecutione juris sui supradicti, seu propter quod senserit vel sentiat in hac parte conscientiam suam læsam : et quod sic invocat Deum testem.

14. « Ad objectum, quo dicitur, quod dictus dominus rex Angliæ non est de sanguine Franciæ nisi per medium mulieris, quæ juris hæreditarii regni Franciæ non est capax ; respondetur, quod etsi de consuetudine regni Franciæ mulier de genere regio a juribus hæreditariis regni Franciæ sit exclusa ; tamen ex hoc non sequitur, quod ejus filius masculus, ad regnandum habilis, a successione priorum parentum ad hæredes legitimos devolvenda debeat excludi, quia rex Angliæ successionem sui avunculi domini Caroli regis defuncti secundum gradus, sui prærogativam vindicat ut cognatus ejusdem defuncti regis proximus, qui excludi non debet ab hæreditate avunculi vel avita per remotiorem in gradu consanguinitatem ; licet ipsius regis mater propter conditionem sexus exclusa fuerit, vel subducta.

15. « Etsi dicatur, quod aliqui nepotes vel consanguinei dominorum Ludovici et Philippi fratrum prædicti domini Caroli regis, sibi invicem

succedentium, exclusi fuerint a successione regia ex illo capite, quod ipsi prædictis regibus per feminarum personas medias dumtaxat jungebantur, sicut et rex Angliæ dicto domino Carolo avunculo suo per medium feminæ dumtaxat, videlicet matris suæ, jungebatur; respondetur, quod non ex illo capite dicti nepotes fuerunt exclusi, sed ex eo quod nullus dictorum nepotum fuit in rerum natura tempore mortis illius regis, de cujus hæreditate agebatur : et hoc clare patet ex facto infrascripto. Sciendum est enim quod dominus Philippus Pulcher rex Franciæ decessit relictis tribus filiis, videlicet Ludovico primogenito, Philippo Longo secundo nato, et Carolo tertio et ultimo nato, ac quadam filia, videlicet Isabella regina Angliæ; Ludovicus senior successit patri suo Philippo Pulchro immediate in regnum Franciæ, et procreavit unam filiam : subsequenter mortuus est rex Ludovicus relictis dicta filia, quæ non concepit prolem aliquam, ipso Ludovico rege superstite et uxore sua impraegnata, quæ post mortem dicti regis peperit filium masculum nominatum Joannem, qui post novem dies, quibus pro rege Franciæ habebatur mortuus est : et successit sibi immediate in dictum regnum Philippus Longus medius frater trium prædictorum. Iste Philippus rex tres filias, sed nullum masculum procreavit, quarum filia senior fuit matrimonialiter copulata duci Burgundiæ, secunda delphino de Vienna, tertia et junior comiti Flandriæ. Ex prima filia duci Burgundiæ copulata suscitatus fuit quidam filius masculus vocatus, ut dicitur, Robertus, rege Philippo superstite : sed iste Robertus moriebatur antequam moreretur rex iste Philippus avus suus, et sic non fuit in rerum natura tempore mortis dicti domini Philippi regis avi sui. Ex secunda filia delphino copulata nulla fuit proles vivente dicto Philippo rege, neque ex alia nupta comiti Flandriæ suscitata. Post mortem prædicti regis Philippi successit sibi immediate tertius et junior frater suus, videlicet dominus Carolus, qui demum, relictis duabus filiabus non conjugatis sine prole masculina decessit. Ex quibus liquet, dictum dominum Carolum fuisse verum et legitimum regem Franciæ, et per consequens dominum regem Angliæ qui fuit filius dominæ Isabellæ reginæ Angliæ sororis prædicti Caroli, ut præfertur, debere sibi tanquam ejus cognatum proximum succedere in regno prædicto ».

Dissimulavit Eduardus in eo libello præcipua argumenta, quibus Philippi causa nitebatur, reginam Isabellam, si nulla ad regnum Gallicum obtinebat jura, in filium illa transfundere non potuisse; nec latam tantum apud Gallos legem ne mulieres ob fragilitatem sexus in sceptra succedant, sed etiam ne regnum ad exteros devolvatur; liberos vero populos eam condere potuisse, ut publicæ rei consultum sit, ratio et gentium jura docent : quibus non assentiente Anglo, in atrox bellum nomini Christiano perniciosissimum res versa est. Redit in Angliam Eduardus mense Februario [1] Flandris pollicitus, se cinctum copiis in Belgium reversurum : Joannes vero Hannonius et Falcamontius in Gallias Aprili excurrere illamque cædibus, flammis fœdarunt : ac vicissim Maio ineunte magister equitum Francorum in Hannoniam ad Valentianas irrupit, gravissimaque intulit damna : atque in datis acceptisque cladibus, universa regio fœdissime attrita est.

16. Dum Galli Anglique mutuis se cladibus conficiebant, ex insano illo odio atrox facinus in ipso Sedis Apostolicæ gremio adversus Nicolinum Fliscum Eduardi regis Anglorum oratorem, qui Avenionem accesserat, commissum est a nonnullis Gallis, qui spreta Sedis ejusdem observantia, propositisque in eos qui ad ipsam accedentes agentesve capiunt, censuris contemptis apud eam Avenione nocte intempesta, effractis domus foribus, armati una cum filio Andrea in regis Francorum ditionis terras mancipandum vinculis adduxere. Qua injuria affectus Pontifex, ut Sedis Apostolicæ majestatem tueretur, edicta mox gravissima in omnes illius criminis auctores participesve edidit, Galliasque Ecclesiastico interdicto subjecit [2]. Purus ab eo scelere erat rex Francorum, reque intellecta, Anglorum regis oratorem reduci honorifice ad subsellia Apostolica jussit, deque Pontificia questus severitate hisce litteris [3] omnem a se rei gestæ labem abstersit :

« Licet, inquit, teste Deo, dicta captio de mandato nostro, seu de nostra voluntate aut conscientia facta non fuerit, et quando audivimus dictos captos esse in regno nostro, perquiri ipsos mandaverimus et ordinaverimus ut, eis repertis, statim ad sanctitatis vestræ præsentiam, quod esse speramus breviter, reducatur; dicti tamen processus in nostri denigrationem honoris facti et publicati fuisse, nostramque conscientiam, quam semper mundam et illæsam servare cupimus, pungere videntur : ex quibus quamplurimum causamur admirari, vestram sanctitatem sic repente sicque rigorose, et nobis per litteras vel alias non certificatis super hoc fieri, fecisse ac mandasse publicari processus ». Et infra : « Idcirco, pater sanctissime, quanto possumus affectu majori rogamus, quatenus dictos processus, et quidquid ex eis secutum est, revocare et annullare velitis; et statim ab ipsorum publicatione et denuntiatione mandare cessari, abstinentes de cætero, si placet, et abstineri tales commissarios mandantes, si casus alias in offensam vestram contingerent, quod absit, a talibus sic repente sicque rigorose et nobis non certificatis vel irrequisitis, ut unio et sincera dilectio, quæ fuerunt, sunt, et semper erunt, Domino concedente, inter Sedem Apostolicam et domum Franciæ vestris et nostris temporibus minui non debeant, sed augeri. Scri-

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 108 et alii. — [2] Tom. VI. Ep. sec. CCLXIX. CCLXXI. — [3] Ext. ibid. num. 265.

plum apud Moncellum prope montem S. Mixentiæ die XXI Maii. Devotus filius vester rex Francorum ».

17. *Benedicti ad Philippum de re gesta litteræ.* — Rescripsit Philippo Pontifex [1] nunquam se arbitratum illius facinoris conscientiam ad ipsum pertinuisse; adeo tamen immane extitisse, ut ea severitas, qua erat usus distringenda esset : neque imminutum erga ipsum paternum studium imo mutua animorum officiorumque consensione se cum ipso conspiraturum :

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ illustri.

« Sane, fili præcharissime, captionem hujusmodi de mandato, voluntate vel conscientia regis nequaquam credidimus processisse : illam tamen, ut de ipsa, utique nefandissima, et ejus horrendis circumstantiis regia providentia plenius informetur, succincte providimus describendam tuæ celsitudini per præsentes. Nempe cum Nicolinus præfatus tanquam illustris regis Angliæ ambaxiator, et pro ejus negotiis specialiter, ut asseruit, super tractatu pacis inter te, præcharissime fili, et eumdem regem reformandæ transmissus ad Sedem venisset Apostolicam, et se nostro conspectui præsentasset, nondumque sua nobis ambaxiata aliter explicata in Romana curia moraretur, alios, ut dicebat, exspectando pro rege venturos prædicto; pridem circa mediæ noctis Cœnæ Dominicæ proximo præteritæ silentium per nonnullos ministros sathanæ, inter quos erant aliqui de curia ipsa et etiam de familiaritate nostra, de quibus posse considere credebamus proditoriis tractatibus diu ante præcedentibus, idem Nicolinus quiescens in lecto per magnam multitudinem hominum armatorum domum, in qua morabatur, latenter et proditorie intrantium, fracto deinde violenter cameræ in qua jacebat ostio, captivatus, cum eisdem filio et domicello extitit immaniter de lecto extractus, vixque permissus camisiam induere quasi nudus ad turrem regiam in capite pontis Avinionensis cum navigiis per Rhodanum ignominiose adductus, ibidemque detentus usque ad diem sabbati sanctam sequentem : qua die per devia, sicut rumor horribilis vehementer exclamavit, fuit ad alia loca transductus.

« Porro si modum et qualitatem hujusmodi scelerum nefandorum in eadem Romana curia, ubi fidelibus ad eam confluentibus adesse debet securitas, et sanctissima nox Cœnæ Dominicæ, a cunctis fidelibus ob memoriam sacratissimæ Passionis Domini nostri Jesu Christi cum omni reverentia et devotione colenda, regalis circumspectio attenderit diligenter, admirari non debet, ut credimus, si super tam horribili facto, adversus tam scelerosos patratores illius, vigore antiquorum processuum olim, tam per nos quam diversos prædecessores nostros Romanos Pontifices solemniter habitorum, excommunicationis et anathematis promulgatas sententias contra illos, qui venientes ad Sedem prædictam, aut ab ea recedentes, seu morantes apud eam, molestare indebite, captivare vel spoliare præsumunt, continentium, et alias, prout de jure fieri potuit, processum extiterit diligenter. Cæterum cum te, fili amantissime, portemus in visceribus charitatis, ad tuum et regni tui prædicti honorem promovendum et commodum, quantum cum Deo possumus, aspirantes et cum tuo devoto proposito in dictis litteris regiis delectabiliter recensito, super quo tibi gratiarum actiones referimus, concurrentes, illam amoris et devotionis unitatem, quæ inter dictam Romanam Ecclesiam et domum Franciæ viguit hactenus et vigere continue noscitur, tecum, fili charissime, confovere volumus et augere, etc. Dat. Avin. III kal. Junii, anno VI ».

18. *Inflictas injurias ab iis, qui, cum essent ex familia Pontificia, Anglorum oratorem male habuerant, pœnis severis vindicat papa.* — Reduxit paulo post ad Sedem Apostolicam Bernardus Andreæ Nicolaum sive Nicolinum Fliscum atque Andream filium incolumes Philippi regis Francorum jussu, cui Pontifex gratias egit [1], sacrorumque ac templorum usum Galliis restituit [2]. Adhibuisse vero maximam severitatem in eos e familia Pontificia, qui regis Anglorum oratorem ceperant, refert Vitæ illius auctor [3] : in ipsos enim nullo dignitatis discrimine legibus agi jussisse, ac nonnullos ante domus effractæ fores laqueo præfocari : marescallum [4] autem Pontificium, qui facinori assenserat, cum in carcere ex dolore ignominiæ necem sibi conscivisset, damnatum judicium sententia, atque illius corpus in patibulo volucribus laniandum expositum.

Ita sontium supplicis Anglico oratori ac Sedi Apostolicæ illata injuria vindicata est, nec flecti Pontifex optimus precibus a Francorum rege porrectis [5] potuit, ut ab æquitatis rigore discederet. Qui tamen rebus in justis benevolentiam in ipsum explicuit : ac regno consulturus, ut illud tutari facilius adversus hostiles irruptiones posset, biennales illi decimas kal. Martii attribuit [6] : monuit vero ne Ecclesiasticos gravaret.

19. *Philippi injusta circa decimas petita repulsa a Pontifice.* — Verum iis decimis minime contentus Philippus, collectis antea pro bello in Saracenos Asiaticos decimas in hostes derivandas censuit, scriptisque ad Pontificem litteris [7], ubi grates de biennalibus sacerdotiorum decimis sibi concessis egit, ac pluribus verborum officiis eximium suum in Ecclesiam studium explicuit, data monita ad salutem animæ spectantia in intimum animum se demisisse significavit : denique subjecit, consultum sibi a præsulibus fuisse, ut cum

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLXVI.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLXVIII. — [2] Ibid. Ep. CCLXIX. — [3] Vit. Ben. auct. apud Bosq. — [4] Ibid. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Ben. XII. — [5] Apud Ben. tom. VI. Ep. secr. CCLXX. — [6] Ibid. Ep. CCLII. — [7] Ibid. Ep. CCLIX.

universorum Gallorum salus ageretur, et hostis regnum moliretur evertere, sacras Syriacis instaurandis rebus decimas adversus hostem convertere ipsum posse: cumque Brabantinos, duce filio Joanne, invadere meditaretur, deposcere ut sacramenti religione, qua ipse ac filius se obstrinxerant sacras illas decimas in nullos usus quam adversus Saracenos derivaturos, Apostolica auctoritate solveret, vel restituendarum tempus prorogaret:

« Sanctissimo patri in Domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, etc.

« Vere, pater sanctissime, ob hoc teneatis pro firmo, quod sit nostra intentio principalis, nos taliter gerere et habere pro posse erga Ecclesiam, ut domini et prædecessores nostri se hactenus habuerunt; et quod Salvator noster contentabitur, ut speramus, et si gentes nostræ, pater sanctissime, aliqua bona ab Ecclesiis assumpserunt, eis sit inde assignatio competens, et eis concessæ sunt a nobis plures gratiæ. Insuper, pater sancte, guerra nostra est pro resistendo illis, qui volunt exhæreditare nos et subditos nostros, tam personas Ecclesiasticas quam etiam sæculares: quare, sicut vestra discretio non ignorat, in hoc casu omnes in misiis et expensis participare habent ad defensionem eorum, quorum res sua agitur sicut vestra, pater sancte, præfatus clericus noster vobis ex parte nostra supplicavit secrete, ut vobiscum super levatis per gentes nostras de decimis concessis pro passagio Terræ-Sanctæ vestra dignaretur sanctitas dispensare, aut ad remissionis vel prorogationis finem. Sed vos, pater sanctissime, ad nullum finium prædictorum nobiscum voluistis dispensare hucusque, licet ipse a sanctitate vestra veniam postulasset pro nobis occasione super iis nostro nomine præstiti juramenti: et cum magna pars pecuniæ levatæ pro dicto passagio in usum aliquarum rerum ad dictum passagium necessariarum veraciter sit conversa, quæ adhuc inesse consistunt, etiam, pater sancte, ea, quæ levari et capi fecimus, levata et capta fuerunt per consilium prælatorum et aliorum de consilio nostro, qui nobis omnes sine aliqua differentia retulerunt, quod ad tuitionem et defensionem regni nostri ea levare et capere sana conscientia poteramus: in quo dictæ pecuniæ residuum fuit conversum, et non in alios usus vere; et, pater sanctissime, nostræ intentionis existat, brevi invadere ducem Brabantiæ inimicum nostrum, qui diffidavit nos, et primo mittere illuc dilectum primogenitum nostrum, ut contra illum, cui nocere et damna inferre volumus, et tenemur pluribus et justis causis.

20. « Et quia vos et Ecclesia tantum (nos) cordi debetis habere, quemadmodum sanctam discretionem vestram credimus non latere, sciatisque quod bellorum eventus dubii, et periculosi existant, nihilque sit certius morte, incertius hora mortis; sanctitatem vestram rogamus, ac ei, in quantum devote possumus, supplicamus, quatenus de levatis per nos et gentes nostras e concessis decimis pro passagio Terræ-Sanctæ remissionem plenam pro nobis et hæredibus nostris dignemini facere de vestræ solita clementia sanctitatis, et a peccato quod incurrisse dicimur occasione præstiti super hoc juramenti, nos et dictum primogenitum nostrum absolvere; nobis in hac parte veniam concedentes, et eam de vestræ beatitudinis gratia nullatenus denegantes, cum in casu isto omnia possibilia apud vos.

« Si autem, pater beate, dictam pecuniam nobis ad plenum remittere nolueritis, saltem restitutionis illius pecuniæ prorogare terminum dignetur eadem vestra sanctitas usque ad sex annos post finem guerrarum nostrarum, vel ad tantum et tale tempus, quantum vestra summa providentia duxerit concedendum, quoniam non possemus commode illam restaurare pecuniam de præsenti; et nobis et dicto primogenito nostro super peccato, quod incurrisse dicimur ratione jurijurandi prætacti, veniam misericorditer impertiri. Pater sancte, istud negotium habemus cordi sine dubio, nec est mirum, et inde remissionem et dispensationem totis viribus affectamus: sed revera, ex quo vestræ beatitudini non placeret, nos et primogenitum nostrum super hoc absolvere, et inde nobis absolutionem dare, quia per consilium factum fuit et cum difficultate tanta, quam novit Altissimus dispensator, satis de facili esset nostra conscientia pacificata in istis, licet dispensationem, remissionem et absolutionem vestras desideremus et volumus ex intimis cordis nostri, etc. Pater sancte, Dominus Jesus Christus vobis vitam longam tribuat ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ. Script. apud Pissiacum xx. die Martii. Devotus filius vester rex Francorum ».

21. Repulit Pontifex injusta Philippi regis postulata, gravissimisque sententiis in luce collocavit[1], nuncupatum tanta religione sacramentum de non convertendis in alios usus, quam adversus infideles sacris decimis sine gravissimo scelere infringi non posse: mirari se præsules adeo divini timoris oblitos, ut nefarium illi consilium suggesserint: nec cælestes tantum iras, sed omnium odia populorum in se concitaturum: ludibrio Sedis Apostolicæ majestatem habitum iri, si decretæ tam solemni pompa decumæ in fidelium strages vertantur: Anglorum regem jactare certos sibi de eo triumphos polliceri, cum putaret ob non persoluta divino Numini de Orientali expeditione vota ipsum graviori scelere devinctum teneri: si petita concedantur, universum orbem Christianum indignaturum; ac si quæ adversa ipsi vel filio succederent, eorum perjurio adscriptum iri: nec restituendæ unquam illius pecuniæ sacræ spem affore, id testari prædecessorum regum tristia exempla,

[1] Lib. vi. Ep. secr. ccix.

qui sacris Asiatico bello decimis abusi misere extincti sint : caveret animam tanto gravare onere ; nunquam certe Apostolicam Sedem illius criminis participem futuram :

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Sane, præcharissime fili, super tuæ devotæ intentionis proposito, quod geris ad sacrosanctam Ecclesiam matrem tuam ac restitutionibus et gratiis Ecclesiis prædictis, a benevolentia regali exhibitis, excellentiam regiam cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendantes, eam volumus tenere pro certo, quod in iis, quæ per nos sine conscientiæ læsione honeste ad tuum et regni prædicti commodum et honorem possent agi, propitii reperiemur, sicut hactenus et benigni : verum quod prælati vel alii, qui discretione polleant, Deum timeant, teque, salutem et honorem tuum diligant, attentis causis, pro quibus tam solemniter et publicæ hujusmodi præstitum extitit juramentum ; et considerata materia, utique pia et debita, super qua fundabatur, audeant regiæ serenitati asserere ac referre illa, quæ de dicto decimali subsidio sunt levata, posse salva conscientia in usus converti alios, non sufficimus admirari.

22. « Profecto tales Deum timere, ac tuæ dictique primogeniti animarum salutem diligere non videntur. tenet namque nostra memoria, quod olim in præsentia cleri et populi de diversis mundi partibus copiosa per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum de consilio fratrum suorum S. R. E. cardinalium, de quorum numero tunc eramus, ad tuorum solemnium nuntiorum supplicationem instantem indicto passagio generali, teque illius duce et capitaneo deputato, et imposito nihilominus sub certis modis et formis decimali subsidio supradicto ; ibidem pro parte regia et ejusdem primogeniti per procuratores ad hoc mandatis suffultos idoneis, et prædictis assistentibus nuntiis in publico hujusmodi præstitum extitit juramentum, cujus forma habere inter cætera noscitur, quæ sequuntur ; videlicet, quod de dicto decimali et aliis subsidiis, ad dictum passagium deputatis (quæ juxta ordinationem prædecessoris prædicti per diœcesanos Ecclesiarum cathedralium, et collectores ab eis deputandos debuerunt colligi, et in deposito per ipsos diœcesanos conservari, per eos certis assignanda personis, quæ de mandato quatuor prælatorum dicti regni, per Sedem eamdem et te, fili dilectissime, deputandorum, deberent ad commodum ejusdem passagii hujusmodi subsidia dispensare) nihil regalis celsitudo acciperet, nec accipi scienter faceret, nec etiam consentiret, quod alius aliquid acciperet, ut in alios usus quam utilitatem dicti passagii converteret, nec pateretur converti : et quod si forsan aliquid de prædictis pro usibus aliis a se vel aliis contingeret occupari casu aliquo vel converti, cum ad notitiam suam devenire contingeret, illud in eorum manibus restitui sine dilatione morosa faceret ac reponi, apud quos secundum ordinationem Apostolicam talis conservatio pertineret. Et quod aliqui tuæ magnitudini præsumant asserere, quod hujusmodi juramentum sic publice pro causa tam pia præstitum, et per diversas mundi partes, ut regiam prudentiam latere non credimus, divulgatum possit infringi, mirandum est proculdubio multipliciter et stupendum.

23. « Si autem in loco privato præstitum extitisset secrete, forsan talium assertio quod mundanam infamiam, non tamen quoad Deum, posset quodammodo colorari : sed cum præstitum super tali facto talique materia fuerit ita publice ac notorie, ut præfertur, occasione illius fama celebris tanti regis tamque Catholici principis exponeretur ex consilio et assertione talium labiis non solum detractorum et æmulorum, sed etiam populorum, præter divinam offensam et animarum grave periculum laceranda, quod absit, de sano consilio procedere non videretur, nec nos participationem habere volumus in tali consilio quoquo modo. Displicenter nempe nimis et dolenter audivimus et audimus, quod murmurationes et oblocutiones detractoriæ contra te, fili amantissime, non desunt in mundo ratione vel occasione passagii antedicti ; et quantum non solum contra te, sed adversus nos et Sedem Apostolicam, præter ultionis æternæ vindictam terribilius formidandam, crescerent ex quibus (quod) extingueretur periculose devotio populi, si quæ petuntur pro parte regia, concederentur a nobis suspicari posset faciliter et verisimiliter formidari, prædicaretur et divulgaretur per mundum equidem, nec a veritatis tramite discreparet, quod illa, quæ solemniter et pie per Sedem præfatam deputata et dedicata pro liberatione dictæ Terræ, relevandisque miseriis et oppressionibus fidelium in partibus degentium transmarinis, fideque inibi dilatanda Catholica fuerant, ad effundendum Christi fidelium sanguinem per nos et Sedem ipsam ac te dissipata in cismarinis partibus in Dei contumeliam et Catholici delusionem populi extiterant et consumpta. Circa quæ prostare videtur, quod continebatur in dictis litteris regiis argumentum, scilicet quod terras nobilis viri ducis Brabantiæ hostiliter intendit regia magnitudo invadere, illucque propterea præfatum primogenitum destinare.

24. « Quamobrem attendat, quæsumus, regia circumspectio, si talis et tanta infamia, præter damnationis æternæ periculum, sit vitanda : et ultra hoc etiam intra pectoris regiis claustra diligenter revolvat, quis amodo, si præmissa, quæ petuntur (quod absit) fierent, posset credere, quod per te, fili præcharissime, vel successores tuos negotium aliquod transmarini passagii compleretur, cum non solum tuis, sed aliquorum prædecessorum tuorum temporibus tot bona exacta pro passagiis hujusmodi conversa in usus alios fuerunt, nullo facto passagio, et consumpta. Dudum quidem

meminimus quasdam illustris regis Angliæ litteras recepisse, in quibus inter cætera jactabat, quod quia te credebat peccatis propter passagium prædictum gravibus obnoxium, audacius et securius adversus te de sua potentia confidebat. Absit igitur sinceritatem regiam peccatorum hujusmodi vinculis alligari. Sed pro tanto id recitare non omittimus, ut evidentius regalis perpendat prudentia, quid alii, proh dolor! obloquantur et obloquerentur crebrius, si per nos concederentur petita. Non minus etiam advertendum videtur, quod si tibi vel eidem primogenito adversi aliquid in bellis contingeret (quod clementia divinæ pietatis non sinat) per te, fili, ac alios multos tam benevolos quam æmulos peccatis adscriberetur prædictis. Rursus quantum ad prorogationem prædictam, regia sublimitas discutiat et attendat quando et qualiter restauraretur pecunia prædictis piis, imo piissimis usibus deputata : et cum ex præteritis haberi valeat conjectura verisimilis de futuro, quid in similibus a tuis prædecessoribus factum temporibus præteritis extiterit, quidve ipsis exinde contigerit, et tibi, fili, posset (quod Deus avertat) contingere; necnon quot onera animæ tuæ, si non subsequeretur restitutio prædicta, incumberent, a quibus conscientia nostra immunis non evaderet, si prorogatio ipsa concederetur a nobis. Dat. Avin. IV non. Aprilis, anno VI ».

25. Fuisse hæc summi sacerdotis tot oracula quot sunt sententiæ, secuti rerum exitus docuerunt. Testantur historici, avertisse Philippum regem in belli Anglici sumptus illas sexennales decimas, restituendæ in Syria Christianæ religioni sacratas, a quibus ipse ac major natu filius Joannes temperaturos se manus sanctissime voverant. Et certe earum saltem partem invasisse Philippum fatentem audivimus, dum religionis aculeos, quibus sentiebat pungi animum, evelli a Pontifice poscebat. Sed divina procul vindicta non abfuit, validissima enim ejus classis conducta sacro illo auro, quod ex Crucifixi vectigalibus adversus Crucifixi hostes pro eripienda e Saracenorum servitute Palæstina coactum fuerat, dum Eduardum Anglorum regem ex Anglia in Flandriam trajicientem intercipere parat, tanta clade in Sclusæ fusa portu dissipataque est die S. Joanni Baptistæ sacra, ut florentissimam navium numero classem pœne universam captam, mersamve cæsis decem Francorum millibus ac totidem vel pluribus captis referat Joannes Villanus [1]. Variant in cæsorum numero Anglici [2] et Belgici [3] auctores, quem ad triginta millia ascendisse ferunt, atque inter alios id tradit Ms. Vaticani auctor [4] his verbis : « Item suo tempore rex Angliæ cum sua armata debellavit armatam regis Franciæ in die S. Joannis Baptistæ super Sclusas portum Flandriæ, in quo bello mortui fuerunt circa triginta tria millia Gallici et Normanni; et amiserunt octingintas naves » ; majoris scilicet minorisve alvei, neque exiguo Anglorum cruore, eam victoriam constitisse, captasque ad ducentas Francorum naves consentiunt : nec desunt, qui Gallicam classem ex quadringintis [1] navibus, alii ex trecentis [2] octoginta conflatam fuisse scripserint. Redintegratum [3] vero postea majori terrore et apparatu bellum est ab Eduardo Anglorum rege, qui cum Brabantiæ et Juliaci ducibus, Hannoniæ, Gueldriæ, Lossensi, Falcamontii comitibus, aliisque proceribus Germanis fœderatis et Flandris, Tornacum obsidione valida cinxit, adeo ut octoginta millia peditum, equitumque octo millia sub signis essent.

26. *Benedicti curæ precesque pro sopiendo bello et pace firmanda.* — Interea dum Francorum et Anglorum reges in mutuas cædes delibatum Christiani populi florem committere pararent, Christi in terris vicarius, quem ante cruentam maritimam pugnam pro dirimendo bello desudasse vidimus, omni studio et contentione ad avertendas imminentes strages incumbere non destitit : ac primum urgere cælum precibus, virosque religiosos incitare, ut ardentissimas preces pro optata inter reges pace a Deo obtinenda funderent; inter quos Cistercienses suos ad solemnia Ordinis comitia congregatos subjectis verbis provocavit [4] : « Licet per nos et Sedem Apostolicam modis variis et diversis, quibus commode fieri potuit, pro sedandis guerris et dissensionibus hujusmodi, pacisque inter dissidentes reformanda concordia, et maxime inter charissimos in Christo filios nostros Francorum et Anglorum reges illustres extiterit laboratum, quia tamen hostis antiqui malitia prævalente, attingi nequivit adhuc ad fructus pacis hujusmodi, quos desideriis ferventibus optabamus, solum restare videtur ad divinum auxilium recurrendum : ideoque vos et ordo prædictus apud eum, qui pacis est auctor, et humanæ salutis amator, pro pace ac tranquillitate hujusmodi devotis precibus insistatis, etc. » Adjicit, ut pro ipsius valetudine divino Numini preces porrigerent : conflictabatur enim tibiarum morbo, ob quem cum celebrare in consueto loco consistoria non posset, cardinalibus rogantibus, illa in cubiculo coegisse, Vitæ ipsius auctor refert [5]. « Datæ vero superiores litteræ Avin. XIV kal. Sept., anno VI ».

Paucis post diebus solemnes in Galliis et Anglia supplicationes indixit, litterisque Encyclicis ad archiepiscopos et episcopos datis [6], ubi pluribus tristia, quæ ex iis bellis emergebant, exitia, adhibitamque Pontificiam pro iis propulsandis sollicitudinem exposuit, excitari fideles jubet, ut ad preces fundendas incumbant : « Quia non tantum,

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 109. Paul. Æmil. in Phil. VI. Gaguin. Masson. in eod. et alii. — [2] Thom. Walsing. in Ypodig. Neustr et in Eduard. III. — [3] Meyer. l. XII. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040 in Ben. XII.

[1] Gaguin. Hist. Fr. in Phil. VI. — [2] Meyer. ubi sup. — [3] Joan. Vill. l. XI. c. 111. Walsing. ubi sup. Meyer. l. XII. — [4] Tom. VI. Ep. secr. CLV. — [5] Vit. Ben. auct. apud Bosq. — [6] Tom. VI. Ep. secr. CCLXXIX ad CCXCIII.

inquit, de remediis humanis in hac parte confidimus, quantum de humili devotorum fidelium supplicatione speramus, illorum quorum exempla præmisimus vestigiis, quantum possumus, inhærentes ad illum, qui maris imperat tempestati, quique illius tumida freta sternit, et quo jubente turbatio vertitur in tranquillum et pacem; ad orationem fidelium suffragia providemus recurrendum ut ipse pacis auctor et humanæ salutis amator, qui multorum preces clementer consuevit ad gratiam exauditionis benigne admittere, fidelium ipsorum precibus inclinatus eorumdem regum mentes et corda, turbationis cujusque subductis exinde fluctibus, de sua largissima pietate pacificet et uniat, multiplicatis intercessoribus, voluntates. Quare fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus pro hujusmodi pacis et unitatis concordia, dono cælestis gratiæ concedenda, devotas ad Deum tam processionaliter, quam alias preces effundere, ac per clerum et populos in vestris civitatibus et diœcesibus constitutos effundi facere studeatis. Dat. Avinione VIII kal. Septemb. anno VI ».

27. Excitatis ad implorandum divinum auxilium Gallis Anglisque, Pontifex reges in mutua funera ad Tornacum concurrere paratos Apostolicis mollire monitis atque ad pacis consilia adducere aggressus est, exaratis eadem verborum forma litteris [1]. Illarum partem potiorem subjicio, quas regi Francorum misit : ubi enim ingentia a se pro concilianda ipsum inter et Eduardum concordia interposita studia exposuit, scriptas crebras Apostolicas litteras hortatorias, nuntios frequenter missos, legatos Petrum tit. S. Praxedis presbyterum et Bertrandum S. Mariæ in Aquiro diaconum cardinales, quorum pariter opera ac diligentia in adducendis ad pacis fœdera animis elusa fuerat; tristes funesti illius belli eventus, et ingentia, quæ ex eo emergebant mala ob oculos regios ponit [2] :

« Benedictus, etc. Philippo regi Franciæ.

« Ecce, fili dilectissime, quod sicut tristes et dolentes audivimus et audimus, hoste ipso humani generis malorum omnium incentore, qui ad exterminium humanæ salutis aspirat, ignem dissensionis, rancoris et odii adeo inter te ac regem præfatum in flammas nocivas et pestiferas jugiter accendente, atque guerrarum fremitibus in diversis partibus terrarum et maris crebrescentibus, hinc et inde innumerabilis multitudinis redemptorum pretioso cruore Dominico sanguis innocens sic crudeliter, non parcendo ætati vel sexui (quod etiam apud infideles tam antiquis quam modernis temporibus ut parvuli, mulieres, senes et debiles in ore gladii perimerentur immaniter, reputabatur horrendum) proh dolor! est effusus et effunditur etiam incessanter; et amplior effusio, nisi aliter clementia divina disposuerit, formidatur, aliaque discrimina, damna et scandalosa pericula exinde subsecuta sunt, et continue subsequuntur ». Et infra, ubi descripsit regnum prædonum rapinis expositum, calcari jura, opprimi vectigalibus populos, inedia pauperes confici, divites spoliari, Ecclesiasticos ad inopiam redigi; adducit alia mala, quæ ex eo bello ad totius rei Christianæ in Oriente et Septentrione exitium redundabant :

28. « Et insuper, ut litterarum de ultramarinis et aliis longinquis partibus transmissarum lectione infesta, ac nuntiorum multorumque fidedignorum aliorum dolorosis relatibus percepimus, hostes fidei Christianæ, turbatam Christianitatem propter tuas et ejusdem regis guerras exultantibus animis audientes, et ad eamdem Christianitatem conculcandam et confundendam, præsertim in eisdem transmarinis et aliis eis vicinis partibus sibi tempus ad hoc opportunum, durantibus dictis guerris existimantes adesse, fastuosam exinde assumunt audaciam; et ad invadendum, opprimendum et offendendum Christicolas et terras, quas Christiani obtinent, sicut rex Marrochitanus Hispanias, Turchi Romaniam et partes Christicolarum alias transmarinas, soldanus Armeniam et Tartari Ungariæ et Poloniæ regna præsumptuosius et audacius, terribilibus congregatis exercitibus, se disponunt. Quæ quidem omnia, et alia inenarrabilia mala et periculosa scandala, ex eisdem guerris et dissensionibus tuis et regis prædicti eidem Christianitati proventura, quasi totus mundus tibi et regi prædicto imputat et adscribit.

« Attendat itaque regia providentia diligenter, si pro vitandis tot et tantis malis, periculis et scandalis, quibus merito irritatur Altissimus, et quodammodo derogatur nomini regio et honori, exinde depressa justitia et tota Christianitate concussa, esset flectendum cor regium ad dictæ pacis reformandam concordiam vel saltem treugas ineundas. Est namque plurimum formidandum, quod dum via pacis rationabilis respuitur, Deus qui est pax vera eamque diligit, et delectatur in viris pacificis, provocatus exinde sinat contra te dictumque regem, et alios utrique vestrum adhærentes multiplicari tribulationes varias et augeri, etc. » Rogat, ut se paci accommodet, populo Christiano preces publicas ipsum ideo indixisse : mittere vero ad eum Guillelmum Amici ut hæc altius viva voce in animo regio defigat. « Dat. Avin. VII kal. Septembris, anno VI ». Propendebat ad pacem Philippus rex tot cinctus periculis, quam utinam antea, cum poterat, esset sectatus : menseque Junio Pontifici illius ineundæ desiderium exposuit [1], utque Ludovicus Bavarus intercessorem se pro ea concilianda futurum polliceretur.

29. Non ita spectabat ad pacis consilia Eduardus rex Angliæ, quem Pontifex ut flecteret scriptis

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCXCIII, CCXCIV. — [2] Ibid. Ep. sec. CCXCIII.

[1] Ext. ejus lit apud Ben. tom. VI. Ep. secr. CCLXX

eodem, quas dabat ad regem Francorum, argumento allatis ante a nobis litteris, ingentia mala, quæ ipsius causa rei Christianæ invehebat discordia ob oculos posuit [1], utque præter Occidentis excidia, ob ipsius cum rege Francorum exitialia dissidia in Asia Armeniam Babylonii, Græciam Turcæ invaderent: Poloniæ et Ungariæ imminerent Tartari, Hispanias Marrochitani penetrarent: denique ad ea, quæ Willelmus e Norwico decanus Ecclesiæ Lincolniensis capellanus Pontificius, sacri palatii causarum auditor, Apostolico nomine expositurus esset, animum adverteret. Hæc vero regio animo, ut ad pacem flecteretur, a Willelmo imprimi jussit :

« Credentia commissa per dominum papam magistro Willelmo de Norwico super exponendis per eum regi Angliæ : quam quidem credentiam idem dominus papa per eumdem magistrum Willelmum scribi mandavit, et fecit manu propria, et sibi realiter assignari.

« Memoriale super dicendis ex parte domini nostri papæ domino regi Angliæ. Primo, quod propter victorias, quas Dei gratia obtinuit mediante, non superbiret, nec earum confidentia in pacis viis vel tractatu recipiendis extraneum se redderet, vel difficilem : exemplo quorum unus, decem septem vicibus in bello succumbens, decima octava vice de inimicis suis finalem obtinuit victoriam : et alter duabus vicibus obtinuit, tertia vero vice cum toto suo succubuit exercitu.

« Secundo de perfidia gentis sibi colligatæ, tam de Flandrensibus, qui cum dominum proprium naturalem deceperint, multo magis eum, quem accidentaliter et momentanee receperunt in dominum, verisimiliter deciperent in futurum. Nec multum se considere habet de dominis Juliacensi et Gueldrensi comitibus, quod quasi amore sui istis se actibus exponerent pro eodem; quia magis, imo principaliter propter scandalum potionis, eisdem per regem Franciæ impositum, defensionem suam propriam et peculiarem prosequi reputantur. De Alamannis etiam minus, qui semper consueverunt instabiles reputari. Avus etiam istius Eduardus bonus eorum instabilitatem ultimatæ suæ indigentiæ tempore experimento probavit.

30. « Tertio de potentia regis Franciæ excessiva, qui licet decem bella in regno suo perdidisset, populum tamen in abundantia ad resistendum cuique verisimiliter recolligere posset : quod tamen in rege Angliæ extra regnum suum, et in extraneorum manibus existente, propriaque natione non stipato, difficile imo impossibile reputatur. Et hoc patet exemplo regis cujusdam Angliæ, qui quondam infra regnum Franciæ plus habuit in reditibus, quam ipse rex Franciæ in regno proprio, et cum toto successive fuit expulsus. Et præsertim cum petitio dicti regis Angliæ quoad regnum Franciæ, in quod nullum jus reputatur habere ; ac quoad certos comitatus, in quibus centum annorum præscriptione et ultra reges Franciæ continue et quiete possessionem habuerunt, videatur injusta. Quare videtur, quod ducatu Vasconiæ sub forma, qua dominus Eduardus avus istius renuit eumdem, merito debeat contentari.

« Quarto de timore Dei, quem ad memoriam semper reducere debet, in pectoris sui scrinio revolvendo processus et censuras in et contra Bavarum factos et latas, quas per adhæsionem ejusdem et assumptionem vicariatus imperii noscitur incurrisse : super quibus dominus noster præfatus eidem regi tam exhortando quam monendo scripsit frequenter, et semel sibi non ut filio, nec ut fideli Ecclesiæ, sed ut rebellibus et infidelibus adhærenti litteras destinavit. Et præsertim propter incursum hostium fidei Christianæ, qui Christianitatem undique impugnare cœperunt, prout in litteris domini nostri specifice continetur, ab istius guerræ continuatione desistere jam deberet. Item in casu, quo rex diceret, merito se dubitare, ponere se in manibus domini nostri ; præsertim assistentibus sibi dominis cardinalibus, quorum major pars et quasi omnes de regno Franciæ sunt oriundi, vel in personis propriis vel in eorum nepotibus beneficiati, ac redditati tam in temporalibus quam in spiritualibus, et quorum pars magna publice partem faciunt contra eum in negotio, de quo agitur ; haberem dicere benevolentiam, quam dominus noster habet specialem ad personam domini regis et regnum ; ac etiam quod in talibus negotiis, Romanam Ecclesiam et ejus patrimonium non concernentibus cardinalium consilium requirere non consuevit : et in hoc negotio, si in suis manibus poneretur, aliorum consilium requirere non curaret ».

31. Cohortatus etiam est Pontifex sapientes viros, ab utroque rege Eduardo et Philippo ad sanctiora consilia adhiberi solitos ut eos ad concordiam ineundam impellerent : « Universitatem, inquit [1], vestram, rogamus, requirimus et in Domino exhortamur, quatenus habentes præ oculis solum Deum, cui omne cor patet et omnis voluntas loquitur, et quem nullum latet secretum, super tantis tamque periculosis negotiis, statum totius Christianitatis, ut præfertur, concernentibus, eidem regi, ac saluti, honoribus et commodis suis ; necnon Christianitati prædictæ salubria, utilia et expedientia, cum bonis et rectis conscientiis credideritis, suadere ac consulere studeatis. Dat. Avin. VII kal. Septembris, an. VI ».

32. *Ad Tornacum agitatum fuisse de pace Eduardum per litteras significat Pontifici.* — Cum utriusque regis acies ad Tornacum accinctæ ad prœlium essent [2], nullo cruore fuso diremptæ

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCXCIV.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLXV, CCXCVI. — [2] Ibid. Ep. CCCV.

sunt, ut similiter anno superiori Cameraco abscesserant, nullo commisso prœlio. Perfunctos egregie suo munere Apostolicos nuntios Guillelmum e Norwico apud Eduardum, et Guillelmum Amici apud Philippum utriusque regis ostendunt litteræ [1] : profuitque admodum, ut Tornacensi consenescente bello, Joanna Valesia sanctimonialis, Philippi regis soror, apud Philippam reginam Angliæ et Guillelmum filium comitem Hannoniæ pacis consilia promoveret : demum pactæ induciæ solutaque Tornaci obsidio. Constitutum etiam inter Eduardi et Philippi regum fœderatos fuerat, ut prope Tornacum pacis tractatus proximo a S. Martini festo die agitaretur : sed illum Eduardus, receptis Apostolicis litteris, quibus propositis ingentibus malis, quæ bella traherent, quantaque exitia rei Christianæ, ni illa Deus averteret, illatura essent, urgebatur ; ad sanciendas cum rege Francorum inducias, mittendosque ad Sedem Apostolicam oratores, ut una cum aliis Philippi oratoribus conciliandæ pacis ratio iniretur, ad proxime recurrentem post festum purificatæ Deiparæ diem extrahi flagitavit ; rescripsitque hæc [2] Pontifici, cujus arbitrio certis legibus permissam controversiam, videbitur inferius.

33. « Sanctissimo in Christo patri domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Eduardus ejusdem gratia rex Franciæ et Angliæ, et dominus Hiberniæ, devota pedum oscula beatorum.

« Reverenter et devote recepimus sanctitatis vestræ litteras (ac nonnullis interjectis, quibus Willelmum e Norwico Apostolicum internuntium a se exceptum honorifice ait, hæc subjicit) : Et quidem, pater sanctissime, de tam pia visitatione vestra ac exuberante penes nos paterna benevolentia nimium exultat devotio filialis, laudes et gratias exsolvens propter hoc humiles et votivas. Sed pungunt et amaricant interius mentem nostram mala quæ, sicut prædicitur, ex præsenti guerra proveniunt, et præsertim quod terras Christianorum invadere sic satagunt infideles, ad quorum repulsionem et insolentiam conterendam, si possemus, daremus operam libentissime, novit Deus. Ad quod per Dei gratiam et vestri præsidium aspiramus ; et ob hoc hactenus, quantum decuit, pacem quæsivimus et quærere voluimus cum effectu. Unde cum nuper ante receptionem litterarum vestrarum obsideremus civitatem Tornacensem, licet nobis arrideret expeditionis uberis spes propinqua ; ad importunam tamen quorumdam instantiam sub spe tractatus pacis toleravimus, quod inter alligatos nostros et alligatos partis adversæ (Joannem regem Boemiæ cum duce Brabantiæ de pace colloquium iniisse referunt nonnulli [1] capiebatur una tregua, usque ad festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ proxime futurum duratura : inter quos condictum extitit, ut in crastino instantis festi S. Martini episcopi prope Tornacum tractatus pacis haberetur : quem diem, receptis prædictis vestræ sanctitatis litteris, prorogari fecimus usque in diem Dominicam proxime post festum Purificationis B. Mariæ Virginis, ut interim possemus vestram beatitudinem super intentione nostra et causæ nostræ justitia plenius informare, et super iis providum vestrum consilium, quod præ cæteris amplecti volumus, obtinere, etc. » Addit se oratores ob id ad Sedem Apostolicam mittere, atque Pontifici ob navatam pro liberando Nicolino e Flisco operam eximiam gratias agit. Denique subjicit : « Conservet vos Altissimus ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora prospera et longæva. Dat. apud Gandavum decimo die Novembris, anno regni nostri Franciæ primo, regni vero nostri Angliæ quartodecimo (1) ».

34. *Libellus de Eduardi causæ æquitate papæ ab illius oratoribus datus ; monetur Anglus, ut petitis modum ponat.* — Edendus hoc in loco in lucem visus est libellus [2], quem Eduardi oratores Pontifici porrexere, quo illius causæ æquitatem illustrare conati sunt, atque omnium bellorum originem in Philippum regem transfundere tentarunt :

« Hæc sunt in effectu, quæ dicta sunt vobis sanctissimo patri et domino per nos Willelmum de Norwico decanum Lincolniensem, Joannem de Offorde archidiaconum Eliensem et Joannem de Thoresby canonicum Sutwellensem ex parte domini nostri regis Angliæ illustri.

« Sanctissime pater et domine. Ut beatitudo vestra de intentione dicti domini nostri regis sincera et justa, ac ad pacem rationabilem prona semper et parata, plenius informetur, aliquid est

[1] Tom. VI. Ep. CCCII, CCCIV. — [2] Ibid. Ep. CCCII.

[1] Jov. Leyd. l. XXVIII. c. 3. — [2] Ext. apud Ben. tom. VI. Ep. secr. CXIV.

(1) Hoc anno inter Gallum et Britannum induciæ compositæ, de quibus annalista quidem non silet, sed nec mensem ac diem quo sancitæ sunt, nec quorum interventu procuratæ, indicat. Continuator Nangii, qui opus suum hoc anno claudit, recitat induciarum conditiones ex publicis Tabulis quibus dies adscripta est feria secunda, XX Septembris anni MCCCXL. Hæc est dies et mensis initarum induciarum. Porro Tabulæ illæ conceptæ sunt nomine Joannis Bohemiæ regis, Arnulfi episcopi Leodiensis, Radulfi Lotharingiæ ducis, Aymonis comitis Sabaudiæ et Joannis comitis de Armeniaco. In easdem inducias comprehensos volunt litteræ illæ Anglos pariter et Scotos, cum Hispanis, Castellanis, Genuensibus et Provincialibus, episcopo cum capitulo Cameracensi, tum et reliquos omnes qui alterutram partem secuti sunt. Rebus ita constitutis, notat continuator alter Nangii qui hoc anno historiam suam exorditur, regem Angliæ, non quidem remeasse, sed diutius in Belgio substitisse : « Ubi stetit per magnum tempus ». Animadvertere hic juvat Anglum, quamvis arma suspenderit, non tamen titulum regis Franciæ deposuisse, cum litteris hoc anno scriptis die XXI Novembris epocham regni sui Anglici, itemque et regni Francici, adscripserit ; ita enim consignantur : « Le vingt et un jour de Novembre, l'an de nostre règne d'Angleterre quatorsiesme, et de France premier ». Ex his discimus epocham hanc regni Francici, sive ab hoc anno, sive a priori labente cœpisse. MANSI.

in facto reserandum. Dominus Philippus, pro rege Franciæ se nunc gerens, a tempore, quo regnum Franciæ primitus occupavit, verisimiliter æstimans et merito, dictum dominum nostrum regem ad regnum Franciæ suæ mentis oculos direxisse, vel velle saltem dirigere in futurum, visus fuit eum in Scotiæ partibus, Scotis realiter adhærendo et in ducatu Vasconiæ quamplurima usurpando, adeo continue et fortiter occupare, quod circa recuperationem jurium suorum in Francia eidem intendere non vacaret. Et quia eidem in minori ætate constituto, juris peritiam et agendorum experientiam non habenti, propter insidias præsertim prædictas eidem, ut prædicitur, præparatas usque ad tempora novissima, vias non potuit jura sua quoad regnum suum Franciæ prædictum congrue prosequendi; idem dominus noster rex, pacem desiderans et quietem, vias dicto domino Philippo obtulit infrascriptas, pro sola recuperatione ducatus prædicti, et ut a subsidio Scotorum se totaliter amoveret. Primo videlicet maritagium filii sui primogeniti pro filia domini Philippi sine quacumque dote matrimonialiter copulanda. Secundo maritagium germanæ suæ, nunc dominæ Gelriæ pro filio dicti domini Philippi cum dote maxima et excessiva. Tertio maritagium germani sui domini comitis Cornubiæ pro quadam consanguinea sua. Quarto pro vexatione redimenda obtulit sibi unam summam pecuniæ arbitrio dicti domini Philippi proprio moderandam. Quinto quia dictus dominus Philippus prætendebat, se velle in Terræ-Sanctæ subsidium transfretare; dictus dominus noster rex ex magno zelo, quem semper habuit et habet ad sanctum passagium assumendum, obtulit se paratum passagium cum eo assumere supradictum, et Scotis treugas concedere competentes sub illa conditione finaliter, quod dictus dominus Philippus fideliter promitteret sibi, post reditum eorumdem de ducatus sibi facere justitiæ complementum. Sed ipse oblationes tam rationabiles, imo superrationabiles respuens et refutans, respondit se nihil velle facere quousque omnibus Scotis tam vivis quam hæredibus mortuorum restitutionem plenam faceret de iis, quæ suis temporibus in Scotia occupavit. Et cum nuntii dicti domini nostri regis respondissent, quod ad hoc non habuerant potestatem, nec hoc credebant dictum dominum regem facere velle; respondit dominus Philippus per hæc verba : Nunquam bene erit, quousque unus fuerit rex utriusque regni tam Franciæ quam Angliæ. Ista publice prædicavit dominus archiepiscopus Cantuariensis Londoniis in prælatorum, comitum, baronum et aliorum multitudine copiosa.

35. « Audiens hæc dominus noster rex, ad discretionis annos jam perveniens, convocari fecit parlamentum, in quo de consilio et assensu omnium prælatorum, comitum, baronum et aliorum nobilium et popularium ibidem præsentium, et præsertim dicti domini Cantuariensis ad hoc specialiter instantis, extitit ordinatum, quod cum pacem per humilitatis viam obtinere non potuit, et ex sententia et decisione doctorum et advocatorum tam Romanæ curiæ quam studiorum Parisiensis et Oxoniensis et aliorum, necnon prælatorum omnium regni Angliæ peritiorum et famosiorum, cum quibus jus suum fecerat sollicite disputari, regnum Franciæ prædictum per mortem claræ memoriæ domini Caroli ultimi regis Franciæ avunculi sui ad eum ut proximum hæredem masculum jure successorio erat legitime devolutum, jus suum prædictum etiam in manu forti curaret prosequi cum effectu. Et ut hoc securius et secretius facere posset jurati ad hoc fuerunt domini Cantuariensis, Lincolniensis, Londoniensis, Saresberiensis, Lichefeldensis et alii multi prælati, comites, barones et alii nobiles majores regni super crucem domini archiepiscopi Cantuariensis prædicti.

36. « Insuper inter alia extitit ordinatum, quod alligationes fierent in Alemannia jam factæ, et quod dominus episcopus Lincolniensis, associatis sibi quibusdam nobilibus de Anglia, minister constitueretur ad perficiendum alligationes prædictas : qui ex ordinatione parlamenti prædicti, et dicti domini regis præcepto dictum ministerium sic necessitatis admisit, et ad effectum perduxit. Quibus factis, dominus noster rex consilium secuturus prædictum, mare transivit, et aliquas regni Franciæ partes cum suo et quorumdam alligatorum exercitu devastavit. Instante postmodum tempore hyemali, dictus dominus noster rex in Angliam reversus audivit, quod in mari maxima navium multitudo ad sui et suorum invasionem celerem parabatur. Qui de consilio suorum, sibi pro tunc assistentium, et principaliter domini Cantuariensis prædicti subito, se paravit ad purgandum mare, et ad transeundum se exposuit absque provisione pecuniæ vel equorum, sub confidentia principaliter dicti domini Cantuariensis, qui infra certos et paucos dies pecuniam sibi sufficientem promiserat destinare : et mare transiens, inimicos suos invenit in mari juxta portum, quo proposuit applicare, et eam quam dedit sibi Deus obtinuit victoriam.

« Qui postmodum, terram ascendens sub confidentia promissionis prædictæ cum armatorum maxima multitudine, civitatem Tornacensem obsedit, ibidemque remanens longævo tempore omni pecuniæ subsidio destitutus : licet ad multorum instantiam importunam, veraciter tamen sola pecuniæ frustratione coactus, treugis consenserat ineundis, in summo sic periculo ex extremo necessitatis articulo constitutus, cum nullum denarium toto obsidionis tempore, ut dixit, ab Anglia recepisset. Et ultra suum contra dictum dominum archiepiscopum conceptum aperiens, dixit hæc verba : Vera credo quod archiepiscopus voluit, quod propter defectum pecuniæ perditus fuissem

et interfectus, et ulterius dixit mihi seorsum de uxore mea, et e contra talia dixit uxori meæ seorsum de me, propter quæ, si fuisset exauditus, ad tantam nos iram mutuam provocasset, quod perpetua inter nos fuisset divisio. Vere, pater sancte, dominus rex omnia ista, dominum archiepiscopum tangentia, sæpissime mihi Willelmo de Norwico tam ad partem quam coram aliis de consilio suo reduxit ad memoriam, et firmiter injunxit sub juramento, quod ea vestræ sanctitati plene et fideliter recitarem. Ista, pater sanctissime, videlicet quod propter defectum pecuniæ dominus rex treugis consenserat ineundis, et ea quæ dominum archiepiscopum tangunt, si placet, teneantur secreta : cætera omnia poterunt propalari ».

37. Porrectus etiam tum videtur ab iisdem oratoribus Pontifici alter libellus a nobis superius aptiore loco indicatus, quo probare nitebantur, regnum Francorum jure hæreditario ad Eduardum spectare : quo vero illius consilia vergerent, his verbis expresserunt : « Sanctissime pater et domine. Ut specialiter et nude vestræ clementiæ suam aperiat voluntatem, vestræ significat sanctitati, quod prosequitur, et intendit prosequi totum regnum Franciæ tanquam sibi jure successorio legitime debitum et delatum : ob reverentiam tamen vestram et Apostolicæ Sedis, et propter discrimina vitanda, quæ ex continuatione guerrarum poterunt verisimiliter provenire, paratus est tractare de pace et bonæ paci consentire; dum tamen in tractatu pacis faciendæ habeatur consideratio ad jus sibi competens in regno prædicto, et non solum ad ducatum, quia solo ducatu toto, et etiam ab omni servitio et subjectione cujuscumque libero, non intendit contentari. Insuper quia sanctitas vestra ad reformationem pacis summe sollicita per litteras suas paratam se obtulit apud Apostolicam Sedem in persona propria si partium nuntii propter hoc ad curiam destinentur vel per alios, prout honeste et commode fieri poterit, laborare ; dominus noster rex ex magna confidentia et reverentia devota consensit, quod hoc sit in electione sanctitatis vestræ ». Durissima hæc erant Eduardi regis postulata, neque ulla muniri via concordiæ videbatur : imo iis auditis magis Philippum regem inflammatum iri ad bellum, exspectandum erat : atque ideo monuit Anglum Benedictus [1], ut petitis modum poneret. Ab his enim Eduardo concedendis adeo Francorum rex abhorrebat, ut cum regiis litteris Benedictum pacis crearet interpretem [2], illius arbitrio tantum permitteret, ut de iis terris Aquitaniæ, quæ a Carolo Valesio parente Caroli IV regis temporibus bello partæ erant, cum Eduardus II acceptam Gallicæ aulæ Aquitaniam solemni ritu sacramento referre detrectabat, ob quas retentas primas dissensionis inter Eduardum et Philippum causas fluxisse vidimus ; vel ab ipso Philippo in hoc extremo bello armorum vi comparatæ erant, restituendis Anglo pronuntiaret.

38. « Sanctissimo patri in Domino Benedicto, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici.

« Sanctissime pater. Pridem per vos cum quibusdam vestræ sanctitatis litteris ad nos missus vir venerabilis et discretus magister Guillelmus Amici auditor sacri palatii ex parte vestra multum secrete nobis exposuit viva voce, quod propter bonum pacis et affectionem sinceram, quam ad nos regnumque nostrum habetis, onus in vos libenter susciperetis, dum tamen nobis placeret, pacificandi discordias inter nos et regem Angliæ suscitatas, in quantum terras et loca per charissimum dominum et genitorem nostrum regis Caroli tempore, ac pro ipso et postmodum per nos in Vasconiæ partibus acquisita tangere dignoscuntur. Super quibus vestram scire volumus sanctitatem, quod licet ad nos dumtaxat ratione nostræ superioritatis, quam per certas conventiones pertineat cognitio de præmissis ; nihilominus propter honorem et reverentiam vestræ beatitudinis, et ob ingentem confidentiam, quam de vobis semper habuimus et habemus, placebit nobis, quod vos ut privata persona de et super prædictis per viam amicabilem et rationis, prout vobis bonum et expediens videbitur, cognoscere ac ordinare possitis : dum tamen ante omnia præfatus rex Angliæ nomen regis Franciæ, quod usurpative noscitur assumpsisse, ac sigillum de armis Franciæ, quo per tempus aliquod usus est indebite, et adhuc uti nititur, omnino dimittat, ac eis renuntiet totaliter cum effectu. Personam vestram sanctissimam conservet Altissimus Ecclesiæ suæ sanctæ regimini feliciter, ut optamus. Dat. apud S. Audoenum prope S. Dionysium in Francia, die XXVII Octobris, devotus filius vester rex Franciæ ».

39. *Regum oratores conveniunt apud Pontificem.* — Perspectis utriusque regis consiliis, Pontifex justi fœderis ineundi rationem non explicari rescripsit [1] Philippo; cum tamen ipsius et Eduardi oratores proximis a celebrato purificatæ Virginis festo diebus pro tractanda pace convenire apud Sedem Apostolicam deberent : suam operam, si adversæ partes assensissent, adhibiturum : quod ad eam legem a Philippo adjectam spectaret, ut prius Anglorum rex Gallica insignia et nomen abjiceret, antequam de Aquitaniæ terris illi vel Eduardo II ereptis restituendis quidquam constitueret Sedes Apostolica; subdidit, eam ab Anglo nunquam admittendam : « Quanquam, inquit, cum prædictis missis per regem præfatum Anglorum super dimissione illius nominis et sigilli de armis Franciæ collocuti fuerimus, et eis quæ nobis videbantur expedientia circa hæc duxerimus explicanda, reperire tamen non possumus

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCCIII. — [2] Ext. ejus lit. apud Bened. ibid. Ep. CCCIV.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCCV.

nec sentire cum ipsis, quod rex ipse ante tractatum pacis quoquo modo dimitteret supradicta ».

Ne tamen Philippus ob id a tractanda pace discederet, utque illi accommodaret animum, Pontifex ipsum obsecravit; atque inter gravissimas rationes hanc subjecit: « Ponens nihilominus ante oculos mentis tuæ, quod licet superna benignitas offensas prædictas hactenus dissimulaverit patienter, sibique Christianorum effusionem sanguinis non placere his tuis et regis prædicti aciebus, ut nosti, de propinquo dispositis ad bellandum ostenderit manifeste; verendum tamen est, et multipliciter formidandum, quod si ulterius provocaretur similibus, sua non quiesceret indignatio, quin adversus illum vel illos, qui horum causa essent, terribilis et forsan irreparabilis vindictæ ultionem cum ejus sint occulta judicia exerceret, etc. » Denique ut Philippum ad pacem cum Anglo et bella Domini gerenda accenderet, de rege Marrochitano atque aliis Africanis regibus, qui trajecerant in Hispanias, a Castellano et Lusitano regibus magna gloria debellatis certiorem fecit. « Dat. XII kal. Januarii, anno VI ».

40. *De concessis subsidiis bellicis contra Mauros Castellæ regi Alfonso scribit Benedictus.* — Historiam agressuri clarissimæ victoriæ, in qua maxima infidelium multitudo, pugnante pro Ecclesiæ Christo, cæsa est, quæ præcesserint, ad ejus perspicuitatem præmittimus. Nuntio de accepta superiori anno clade efferatus Mauritaniæ rex, hoc ineunte maximos apparatus bellicos ad invadendas Hispanias instruxit. Quo afflatus rumore Alfonsus Castellæ rex, missis oratoribus, auxilia a Sede Apostolica expetiit. Neque illi defuit Pontifex, indixit enim religiosam in Mauros expeditionem: Conchensi et Abulensi episcopis provinciam dedit [1], ut Christifideles pro concione ad arma sacra corripienda concitandos, crucisque symbolo insigniendos curarent: imperatæ [2] Ecclesiasticis ad sumptus belicos sustentandos decumæ triennales; ac propositæ castra secuturis, vel stipem erogaturis indulgentiæ. De quibus Alfonsus rex factus certior hisce litteris [3], vicissimque ad condendas in comparandis ab hoste locis Ecclesias obstrictus.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ et Legionis illustri salutem.

« Exultamus in te, fili charissime, nos et Romana Ecclesia mater tua, quod Rege regum et Domino exercituum mentem tuam in actus devotos et strenuos salubriter dirigente, contra crucis hostes perfidos, videlicet Agarenos, ad exaltationem et defensionem Catholicæ fidei velut Christi miles intrepidus, et ejus prœlii promptus et subsidiarius prœliator, sic te hactenus murum opportunæ defensionis opponere studuisti, quod, dante Domino tibi et gentibus tuis virtutem, de Agarenis ipsis feliciter triumphasti, multis ex eis, qui ad Christianorum interitum furentis propositi armaverant voluntatem, una cum infante nato profani et blasphemi regis de Benamarin in ore gladii Dei digno judicio interemptis: de quorum internecione idem rex blasphemus, et maxime propter necem ejusdem infantis nati sui adeo in profanæ impietatis rabiem dicitur exarsisse, quod sicut publicis fidedignorum fertur relatibus, omnino citra mare ad partes Hispaniæ transire proponens, innumerosam Agarenorum multitudinem congregat, et ad quascumque civitates et portus, in quibus credit invenire navigia, nuntios suos cum multis pecuniis, in quibus plurimum dicitur abundare, pro habendis dictis navigiis ad transitum suum necessariis destinavit; ad perficiendum hujusmodi nequam propositi sui votum potentiæ suæ vires accelerans quantum potest.

« Quare tu prudenter attendens, quod ad obviandum moliminibus ejusdem regis blasphemi et omnium Agarenorum, in magna potentia citra mare transire volentium cum eodem, toti Christianitati expedire dignoscitur, ut quamcitius fieri potest, adhibeatur per opportunæ diligentiæ et sollicitudinis studium, et promptæ suffragationis auxilium in necessariis navibus et galeis, ac aliis navigiis armatis decenti, et ad hoc apta classe fidelium remedia opportuna; nobis per dilectos filios nobiles viros Joannem Martini de Leyna et Petrum Didaci de Corduba milites speciales nuntios, ambassiatores et procuratores tuos, ad præsentiam nostram propterea specialiter destinatos, humiliter supplicasti, ut tibi, qui velut Catholicus princeps et fervidum zelum gerens, pro defensione fidei Christianæ ad obviandum potenter dictorum Agarenorum congressibus peregisti hactenus, et continue peragis circa hoc quod status et possibilitas tui requirunt, cum contra tantam multitudinem et potentiam Agarenorum, quam idem rex blasphemus cum aliis regibus Agarenis crucis hostibus continue congregare non desinit, non credas posse sufficere per teipsum, providere tibi de infrascriptis subsidiis dignaremur.

41. « Quamvis igitur Ecclesiis et personis Ecclesiasticis regnorum et terrarum tuorum prædictorum paterno compatiamur affectu, ac invite ipsis gravamina imponamus; attendentes tamen urgentem et probabilem supplicationis hujusmodi causam, et præsuppositæ necessitatis instantiam, votis tuis super præmissis eo libentius annuendum fore providimus, quo illa Apostolici favoris fulcienda, et juvanda præsidiis magis utile et expediens existimamus. Præmissis itaque attenta consideratione pensatis, ac deliberatione super iis cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus præhabita diligenti, sub infrascriptis promissionibus et obligationibus dictorum procuratorum et nuntiorum tuorum per eos factis, ac moderationibus nostris per dictos procuratores acceptatis, et juramento, quod in tuam animam præstiterunt, val-

[1] An. 6. Ep. com. XVII. — [2] Ibid. Ep. XV. — [3] Ibid. Ep. XIV.

latis supplicationes tuas hujusmodi ad exauditionis gratiam duximus admittendas. Prædicationem siquidem crucis in omnibus regnis, comitatibus atque terris tam tuo quam etiam charissimi in Christo filii nostri Aragonum regis illustris, dominiis et ditioni subjectis, necnon in regnis Navarræ et Majoricarum per certos archiepiscopos et episcopos in litteris nostris super hoc directis eisdem nominatim expressos, et alias personas Ecclesiasticas seculares et regulares ad id idoneas, per eosdem archiepiscopos et episcopos deputandas, tam contra dictum regem de Benamarin, et quoscumque alios crucis hostes sequaces ipsius, quam contra regem Granatæ cæterosque blasphemos, obsequentes eidem, sive ipsos reges blasphemos contra te et regna seu terras tua sive te non solum regna et terras tua prædicta defendendo, sed etiam regna et terras eorum invadendo seu impugnando, guerram movere contigerit contra eos, fieri concedimus pro triennali tempore infrascripto; ita quod in dictis regnis et terris ac dominiis dictorum regum Catholicorum proponatur solemniter verbum crucis et inibi venerabile signum ejus tuis et aliorum fidelium in regnis, comitatibus, terris et dominiis prædictis consistentium, vel illuc undecumque confluentium, illam devote suscipere volentium, humeris per eos, qui ibidem proponent verbum hujusmodi affigatur; ut prædictum negotium contra præfatos reges blasphemos et sequaces eorum, vivificæ crucis muniti signaculo, te dictum negotium assumente, ferventer assument, teque illud prosequente, viriliter prosequantur ». Pluribusque interjectis de subsidiario decumano auro, in bellicos sumptus ex sacerdotiorum vectigalibus redigendo, adjectæ a Pontifice hæ pactiones:

42. « Ut autem hujusmodi negotium sive circa defensionem regnorum et terrarum tuorum, sive circa impugnationem crucis hostium prædictorum, tam per mare quam per terram felicius, et securius, Deo tibi assistente propitio, prosperetur, hujusmodi ordinationis nostræ terminos non excedas; sed illos diligenter observans, ad Dei gloriam et exaltationem fidei dictorum crucis hostium impugnationi diligenter invigiles, et solerter intendas, cum ipsi fidem Catholicam et terras fidelium, potissime in ipsorum frontariis constitutas, ac personas Christianorum non desinant impugnare, Christianos ipsos capiendo, suæque ditioni subdendo, ipsosque tam mares quam foeminas et parvulos filios et filias eorumdem cogendo fidem Catholicam abnegare, et nonnulla alia nefanda in eosdem Catholicos committendo. In terris quoque, castris et locis in dicto regno Granatæ et aliis terris, per dictos Agarenos detentis, tam per te forsitan acquisitis, quam quæ divina tibi suffragante virtute acquiri contigerit in futurum, construi et ædificari volumus Ecclesias, seculares videlicet cathedrales secundum mandatum et ordinationem nostram et successorum nostrorum vel aliorum, quibus nos vel dicti successores ad id duxerimus vel duxerint committendum, considerata aptitudine, conditione, qualitate et dignitate locorum, in quibus fuerint hujusmodi Ecclesiæ ordinandæ. In quibus etiam de mandato nostro seu dictorum successorum ponentur et instituentur personæ Ecclesiasticæ seculares, per quas in eis divina celebrentur officia, et ministrentur habitatoribus ipsorum locorum Catholicis Ecclesiastica sacramenta. Collegiatæ vero et aliæ inferiores Ecclesiæ a cathedralibus fundari possint de mandato prælatorum et aliorum Catholicorum, quibus hoc de jure competet in futurum: ac similiter institutio seu ordinatio personarum Ecclesiasticarum, quas, ut prædicitur, seculares esse volumus, in eisdem collegiatis et aliis inferioribus Ecclesiis ponendarum, possit fieri per eosdem, quibus competit id de jure, salvo jure patronatus tui: quod jus intelligi volumus illud esse, quod tibi jura communia canonica in casu, de quo agitur seu agetur, præstiterint ». Repetita etiam ea pactio, alias cum ipso Castellæ rege et Aragone inita, ut in locis de hoste partis, in quibus Mauri permisti Christianis versarentur, non permitterentur peregrinationes ad Mecham iniri, vel alta voce perfidi Machometi nomen proclamari. Adjectum demum de Ecclesiis, ad sustentandos sacerdotes vectigalibus locupletandis.

43. « Et quia spiritualia diu sine temporalibus non subsistunt, ac justum est, qui altari servit, vivere debeat de altari, et juxta verbum Apostoli mirum esse non debet, si temporalia metant ii, a quibus spiritualia seminantur; volumus quod pro bonis et rebus in dictis regno Granatæ et terris per dictos Agarenos detentis, per Catholicos forsan, ut præmittitur, acquisitis vel in posterum, concedente Domino, acquirendis decimas et primitias Ecclesiis et personis Ecclesiasticis instituendis ibidem, cum super hoc per eos fueris requisitus, facias cum integritate persolvi, secundum quod jura ad id te adstringere dignoscuntur: et nihilominus libertas et immunitas Ecclesiastica in civitatibus, castris, terris et locis acquisitis, et quæ acquiri contigerit in regno et terris prædictis, eisdem Ecclesiis et personis Ecclesiasticis et aliis plene et libere servabitur juxta canonicas sanctiones. Volumus insuper, quod processus nostri et sententiæ excommunicationis et interdicti per nos, ut præmittitur, in personam tuam et civitates et loca prædicta latæ et præmissorum occasione ferendæ, per aliqua verba dicti procuratorii tui nullatenus restringantur; sed in sua firmitate consistant ita, quod si eas incurrere te contingat, tamdiu in persona tua ac civitatibus et locis prædictis eas habere decernimus roboris firmitatem, donec congrua satisfactione præmissa, dictas sententias de nostro et successorum nostrorum speciali mandato contigerit specialiter relaxari, etc. Dat. Avin. non. Martii, anno VI ».

44. *Post victoriam navalem ab Afris reportatam hortatur Pontifex Alfonsum ne animo deficeret.* — Non frustra denuntiatus barbarici apparatus terror : Albohacenus [1] enim Marrochitanus rex, Abomelici filii cæsi in bello Hispanico necem ulturus, Septæ, Bugiæ, Tuneti regum soldanique Babylonii copiis auctus, comparata ingenti classe, exercitus partem trajecerat in Algeziræ portum appetente vere, cum apud Castellæ regem Alfonsum Goffredus Tenorius regiæ classis præfectus in odium adductus est, et inertiæ accusatus, qui barbaros in Gaditano freto trajectu non arcuisset. Lacessitus ea injuria Tenorius universam Barbarorum classem bello adoriri constituit [2], periitque accepta insigni clade [3] paulo ante Dominicam palmarum : quinque tantum triremes fuga Tariffam evasere [4] : meminit de amissa regis Castellæ classe mense Aprilis Joannes Villanus [5] quam tempestate laniatam ait adeo, ut viginti quatuor triremes ex octoginta ad terram fuerint vi ventorum et maris illisæ : potuitque in ipso certaminis æstu classis procella discerpi, quem casum Pontifex in litteris ad regem Castellæ consolatoriis non obscure innuere videtur [6]. Nec felicius res Gilaberto Aragoniæ classis præfecto successit [7], quo in Algeziræ littore telo confosso in pugna tumultuaria, classis dissipata abscessit : barbari totis mensibus quinque ex Africa in Hispanias trajecere. Reficere navalem exercitum enisus est Alfonsus : Lusitani et Aragonii ad conjungendas vires sollicitati [8] : exorati Genuenses, ut triremes regiis stipendiis conductas submitterent : eaque in re adhibita auctoritas Pontificis, qui ut facilem se in juvando rege Castellæ præbuit, ita ipsum ad permulcendas divinas iras, quas impudicis adulteræ Gusmaniæ amoribus injustoque magistri Alcantaræ Ordinis supplicio in se concitarat, permovit [9], monuitque ut opprimerentur interdum ob scelera principum populi : vincendum prius hostem, qui lateret in pectore, ut felicius de externo triumpharet ; neve ex accepta navali clade demitteret animum, sed more majorum fortius in cœptum cum Barbaris bellum incumberet :

45. « Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Casus ille sinister, quem pridem gentibus tuis, fili charissime, fidelibus cum perfidis Saracenis in mari Marrochitano pugnantibus, mœstis audivimus relatibus contigisse, turbavit sicut creditur et concussit (super quo tibi paterno more compatimur) non immerito mentem tuam. Sane quia talem et tantum principem, tantæ virtutis, fortitudinis et constantiæ decet esse, ut non elevetur in prosperis, nec concidat etiam in adversis, excellentiam rogamus regiam, et in Domino exhortamur, quatenus ad illum, a quo est omnis potestas, quique confidentes de sua misericordia non deserit, sed sustentat potius et exaltat, dirigens similiter vota tua, non demittendo propter hujusmodi casum, sed exaltando potius animum regium, magnanimior et robustior appareas et consistas, ac jugiter, præsertim cum Dei prosequaris negotium, conforteris. Equidem si gesta claræ memoriæ progenitorum tuorum laudabilia, qui pro defensione ac dilatatione fidei Catholicæ nec laboribus, nec expensarum profluviis, nec demum effusioni pepercerunt proprii sanguinis, ante conspectum posueris mentis tuæ, nihil prorsus sibi grave reddetur circa prosecutionem operis Dei, quod inhærendo eorum vestigiis laudabiliter et commendabiliter incepisti. Age igitur, fili dilectissime, viriliter et potenter, ut tibi assistente dextera divinæ potentiæ, opus cœptum continues et perficias ad laudem Dei, et augumentum tui nominis et honoris.

« Optaremus tamen te attendere diligenter, quod proficiscenti ad bella principi, multum inter cætera noscitur expedire, ut pacem in domo propriæ conscientiæ studeat stabilire, ne pugna lacessitus domestica, minus ab hostibus timeatur. Inter omnia sane prœlia illud magis est intimum et dici debet rectius intestinum, quod sub Dei solius oculis in conscientiæ sinu geritur, et quietem animi nunc rodendo, nunc concutiendo, nunc lacerando, prosternendo quandoque dejicit vel perturbat.

46. « Ideo, fili amantissime, considera, quæsumus, diligenter, quid in domo conscientiæ tuæ agitur, et si ratione illius concubinæ, cui in tuæ salutis et famæ dispendium diutius adhæsisti ; ac nihilominus, quod in illum quondam... magistrum domus de Alcantara, personam utique religiosam et Ecclesiasticam, manus violentas usque ad extinctionem vitæ illius super terram, non sine magno sententiarum latarum a canone periculo, per te vel alios extendisti : bella in domo tuæ conscientiæ moveantur, vel moveri debeant intestina volvens et revolvens intra regii claustra pectoris diligenter, mulierem ipsam a cohabitatione tua corrigendo et mutando in melius amodo vitam tuam removeas et ad obtinendum absolutionis beneficium a dictis sententiis te disponas : sicque pace in tua conscientia firmiter et salubriter stabilita, teque accepto apud Deum, per quem regnas et regeris reddito, securius inire bellum poteris contra hostes.

« Et quia, sacra Scriptura testante, quandoque propter peccata regum punitur populus, ex tunc de peccatis prædictis, dum ab illis mundatus et liberatus fueris, non habebis quod te vel dictum populum periculis subjiciunt formidare, nec labores tuos ab æterni retributione præmii vacuabunt. Hæc autem tibi, fili prædilectissime, quem portamus in visceribus charitatis, paternis et charitativis monitis, sicut alias persuasisse meminimus, adhuc eo affectuosius quo sæpius suade-

[1] Mar. l. XVI. c. 7. Sur. l. VII. c. 53. — [2] Ibid. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CIV. — [4] Mar. sup. cap. — [5] Jo. Vill. l. XI. c. 112. — [6] Tom. VI. Ep. secr. CIV. — [7] Sur. l. VII. c. 53. — [8] Mar. ubi sup. — [9] Tom. VI. Ep. secr. CIV.

mus. Porro receptis benigne nuper magnificentiæ tuæ litteris, et contentis in eis diligentius intellectis, super habendis, conducendis, armandis et muniendis galeis, et etiam falsis Christianis et impiis de Janua, qui Saracenis adhærere dicuntur, contra te abinde retrahendis, dilectis filiis... defensori, communi et populo civitatis Januensis per litteras scripsimus opportunas. Datum Avin. XII kal. Julii, anno VI ».

47. Extant eæ litteræ[1] in Pontificio Regesto ad Alfonsi regis gratiam ad Simonem Buccanigram ducem datæ, in quibus proposita hæc ratio: « Considerantes, inquit, attente, quod per mare illud Hispaniæ vasis navalibus Christianis deficientibus panderetur, quod absit, liber transitus Saracenis, fidelibus et fidei Catholicæ imminentia pericula provenirent ». Nonnullisque interjectis Simonem ac Genuenses hortatur, ut impios homines, qui Saracenis adversus Christianos operam locare non perhorrescunt, comprimant, diramque infamiæ labem a suo nomine abstergant: « Cum sicut alias, inquit, vobis scripsisse meminimus, vox sonet horribilis et insonuerit hactenus, vos et civitatem vestram (licet ab iis sitis quantum ad vos innocentes, ut credimus) infamia gravis respergens, quod aliqui subditi vestri, se constituentes falsos et impios Christianos, assistunt, (nimirum Saracenis), arma, vasa navalia et alia, cum quibus Christianos ipsos impugnant, ministrantes eisdem, et se ad stipendia ponentes eorum, crudelius quam Saraceni Christianos ipsos invadunt gravius et offendunt, quod in divinæ majestatis cedit contumeliam Christiani nominis opprobrium, ac honoris et famæ dispendium, si est ita, etc. Dat. Avin. XIII kal. Julii, anno VI ». Et quidem divinæ vindictæ datum est[2], cum insequenti anno kal. Januarii Portus-Veneris incendio conflagrasset, grassantibus tanto furore flammis, ut domos omnes, in quibus innumeræ opes erant, absumpserint: at eæ malis artibus erant quæsitæ, ii enim piraticam omnes exercebant vel piratas fovebant.

48. *Instaurata Christiana classe, firmatoque inter Lusitanum et Castellanum fœdere, Hispanos solemnes supplicationes crucemque induere jubet Pontifex.* — Assensit Pontificiis precibus monitisque Simon, ac triremes quindecim egregie instructas regis sumptibus Alfonso submisit[3]. Florebant ea tempestate rei maritimæ gloria Genuense, quos hoc anno in Ponto Euxino centum quinquaginta majoris seu minoris alvei naves Cerabis Synopensis profligasse refert Joannes Villanus[1] cæsis barbarorum sex millibus mersisve (1). Sed ad res Hispanicas redimus. Conjunxit[2] primum duodecim triremes cum aliquot navibus Aragonius Petro Moncada præfecto, ac deinde alias septem adornavit: ita cum aliis Castellæ et Lusitaniæ regum navalibus copiis maritima res redintegrata[3]. Exercuerant ante ii reges gener socerque gravissimas simultates, ad quos, ut diximus, conciliandos Pontifex Bertrandum tituli S. Cyriaci in Thermis presbyterum cardinalem miserat[4]: jurgia vero leviora imminentis belli barbarici gravissimus terror diremit. Rex Castellæ a petitis abscessit, Mariam reginam uxorem ad parentem Lusitanum, ut eum leniret, transmisit[5], ac postea cum socero ad Jurameviam oppidum in Anæ ripa colloquium iniit: dimisit Constantiam Emmanuelis filiam ad Petrum Lusitaniæ principem trecentorum millium aureorum dote constituta; atque inter eos nuptiæ mox regio apparatu celebratæ. De qua firmata feliciter Lusitanum inter et Castellanum pace, mutuisque positis odiis Pontifex extremo anno regem Francorum certiorem fecit[6].

49. Cæterum ut converti facilius possent in hostem communem omnium Hispanorum fidelium arma, Pontifex ad divinum implorandum præsidium archiepiscopos et episcopos Hispaniarum solemnes supplicationes, instructa religiosa pompa, celebrare jussit[7] monereque populos, ut divinas iras precibus averterent, abstergerent lacrymis scelera, ut placatus Deus infidelium fastum contunderet, optatamque victoriam suis tribueret:

« Benedictus, etc. venerabilibus fratribus archiepiscopo Toletano ejusque suffraganeis.

« Cum sicut habet rumor implacidus, et infestus, hostis ille profanus, rex Marrochitanus videlicet, ad invasionem, oppressionem, devastationem et occupationem partium Hispaniarum et fidelium in eis degentium, extirpationemque cultus Catholicæ fidei ac nominis Christiani aspirans, ex eo ad suos nefandissimos, nequissimos et damnatos conceptus hujusmodi producendos, quod absit, in partum majorem assumat audaciam, et ad id præsumptuosius cum suis nequam sequacibus se disponat, quia charissimorum in Christo filiorum nostrorum regum Hispaniarum illustrium vel aliquorum ex eis, ac nonnullorum aliorum

[1] Tom. VI. Ep. secr. CIII. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 120. — [3] Mar. l. XVI. c. 7.

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 116. Bizar. l. VI. Aug. Just. l. IV. — [2] Sur. l. VII. c. 53 — [3] Mar. sup. cap. — [4] Tom. VI Ep. secr. LXXXVII. — [5] Mar. sup. c. 7. — [6] Tom. VI. Ep. secr. CCCV. — [7] Ibid. Ep. secr. CCLXXIII.

(1) Victoriam navalem Genuensium de Turcis Synopensibus describens vetus Genuensium rerum scriptor Georgius Stella, longe quam Joannes Villanus moderatior est. Congressas enim narrat Genuensium triremes novem cum duodecim, et cum navibus duabus Synopensium Turcarum. Victoria stetit pro Genuensibus, qui triremes decem adversariorum et navem unam cœperunt, nautis plerisque vel submersis vel gladio peremptis. Quæ vero ex Mariana addit annalista, de triremibus quindecim a Simone Genuensium duce ad regem Castellæ missis, paulo aliter apud eumdem Genuensem historicum leguntur. Non enim hoc, sed potius sequenti anno missas tradit subsidiarias triremes, non quindecim, sed potius viginti, Ægydio Buccanigra ducis fratre ejusdem classis præfecto, sive ut ætatis illius rudis sermo ferebat, *Amiragio*.
MANSI.

magnatum et potentium earumdem partium corda sentit discordia et voluntates disjunctas; nos attendentes, quod licet super eorum reformanda concordia per nos et Sedem Apostolicam laboratum alias multipliciter extiterit, sicut nostis, obsistente tamen hostis antiqui cunctorum malorum incentoris malitia, et etiam propter peccata pravia, quæ in divinam offensam, et salutaris Ecclesiasticæ disciplinæ contemptum, in illis partibus nimis impudenter ut asseritur, committuntur, multiplicatis adversantibus, attingi plene non potuit ad fructus pacis et concordiæ peroptatæ. Sperantes igitur in eo, qui cor contritum et humiliatum non despicit, sed propter pœnitentiam hominum peccata dissimulat et dimittit, iram indignationis in lenitatem et mansuetudinem misericordiæ convertendo, quod si peccatores digne pœniteant, divinæ propitiationis clementiam humiliter implorantes miserator et misericors Dominus, qui justorum preces clementer exaudit, pacem reddet fidelibus, dabit eis robur virtutis et constantiæ, et ab adversitatibus proteget et defendet; fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus considerantes attente, quod hæc ad sollicitudinem spectant vestri Pontificalis officii, et in districto examine judicii exinde ratio exigetur a vobis officii debitum hujusmodi diligentibus et sedulis studiis exercentes, ac peccata diluenda, et faciendum dignos fructus pœnitentiæ, commissos vobis populos et subditos, per vos et personas Ecclesiasticas, religiosas et sæculares vestrarum civitatum et diœcesum monitionibus, exhortationibus et aliis modis honestis et debitis solerter et fideliter inducatis: et nihilominus tam per vos, quam clerum earumdem civitatum et diœcesum processionaliter et alias orationum multiplicetis suffragia, et preces effundatis devotas ad Dominum, et effundi ab eisdem clero et populo faciatis, ut ipse, qui pacis est auctor et humanæ salutis amator, tam regum quam aliorum partium prædictarum fidelium diffidentia corda pacificet, et ad suum exequendum beneplacitum, et defendendam et dilatandam fidem eamdem Catholicam uniat multiplicatis intercessoribus voluntates; concedatque præfatis regibus et populis fidelibus de inimicis ejusdem fidei, ad laudem divini nominis, victoriæ gloriosæ triumphum. Dat. Avin. VIII kal. Septemb. an. vi ».

50. Missæ sunt eodem exemplo ad Tarraconensem, Compostellanum, Hispalensem, Cæsaraugustanum, Bracharensem eorumque suffraganeos litteræ [1]: quo vero fideles majori ardore pugnarent cum barbaris, Pontifex cruce distinctos jussit incedere, atque indulgentiarum præmia iis, qui trium mensium tempore bellicos labores tolerarent, stipemve in belli sumptus conferrent, proposuit; id enim beneficium Lieva Alfonsi regis Castellæ orator flagitarat. Respondere Pontificis optimi votis ac studiis felices successus [1], affuitque e cælo divina virtus, quæ toties numerosissimos improborum hominum exercitus exiguo suorum numero contrivit. Confluxerant [2] ex Africa et Asia Saraceni, ut Christianam religionem everterent : insultabant enim Christifidelibus, qui post tantos apparatus jactatasque Asiaticas expeditiones velut amentia perciti in se ferrum strinxissent, aitque ad Christianorum terras incolendas, quasi de triumpho certissimi, cum mulieribus et infantibus concurrerant tanta multitudine, ut ad sexcenta millia peditum, equitum sexaginta millia ascendisse scribant nonnulli [3]. In equitum numero consentiunt vel eum augent alii : pedites autem ad quadringinta millia sub signis stetisse dicunt [4] : immanis certe multitudo (quod Pontifex in litteris ad Eduardum Angliæ regem testatur) [5] esse debuit, cum trajectus barbarorum ex Africa quinque menses tenuerit; præter Granatenses, qui cum Juzepho rege Afris et Orientalibus se conjunxere. Impares longe erant [6] tanto numero Christiani, quorum copiæ recensitæ [7] sub Castellæ et Lusitaniæ regibus quatuordecim equitum, peditum viginti quinque millia : sed fideles pius ardor vincendi in terra, aut fuso pro fide sanguine triumphandi in cælo incenderat.

« Lucis adventu », inquit Mariana, « reges et eorum exemplo cæteri confessione et Eucharistia rite procurati sunt. Mox acies ad pugnam instructæ. In primo agmine Lara Emanuel et D. Jacobi magister constituti, in postremo Gonsalvus Aquilarius : peditum incondita multitudo in subsidiis Petro Nunnio duce; mediam aciem cum robore copiarum reges obtinebant. Aderat Ægidius Toletanus præsul, aliique episcopi et proceres : vexillum crucis Lugus natione Gallus Romani Pontificis jussu gestabat. Milites omnes rubra cruce distincti, uti adversus impios pro religione pugnaturi. Lusitano invadendi Granatenses cura imposita est. Ad peculiarem manum adjuncti Calatravæ et Alcantaræ magistri. Castellæ rex Albohacenum invadere parans, concione advocata milites oratione accendit ».

51. *De reportato triumpho reges victores papæ scribunt : qui iisdem congratulatur.* — Cognito crucesignatorum adventu Albobacenus, qui Tariffam premebat obsidione, castra movit agmine composito occursurus, spe plenus opprimendi nostros barbarorum multitudine : sed levi prœlio, injecto divinitus barbaris pavore, confusisque inconditæ multitudinis ordinibus, est ad Salsum flumen profligatus : « Magna cædes facta », addit Mariana [8]; supra ducenta Maurorum millia in prœlio fugaque ceciderunt ». Surita [9] et alii plures consentiunt, ac Pontifex in litteris ad Anglorum regem, immanem multitudinem cæsam

[1] Tom. vi. Ep. secr. CCLXXIV, CCLXXV, CCLXXVI, CCLXXVII, CCLXXVIII.

[1] Mariana l. xvi. c. 7. — [2] Jo. Vill. l. xi. c. 119. Sur. l. vii. c. 53. — [3] Bosq. Hist. eq. Hosp. l. ii. ex auct. Hisp. — [4] Mariana et Sur. ubi sup. — [5] Tom. vi. Ep. secr. CCCII. — [6] Ibid. — [7] Mariana ubi sup. — [8] Mariana sup. cap. — [9] Sur. ubi sup.

describit : quocirca error apud Joannem Villanum [1] irrepsit in numero, dum defectu unius apiculi arithmetici viginti millia pro ducentis millibus occubuisse refert. Pergit Mariana : « Captivorum ingens numerus fuit : e Christianis, quod vix fidem faciat, viginti desiderati, non amplius » ; dissentit admodum Surita [2], qui viginti quinque millia Christianorum occubuisse tradit. « Classiarii milites parum contulerunt, cum se Aragonii ad unum tenuissent navibus. Vascones in nullo hujus belli usu fuere, Philippo gentis rege Gallicis bellis districto, reipublicæ moderatore Reginaldo Pontio homine Gallo : Ægidius Toletanus præsul a regis Castellæ latere nunquam discessit, desertumque pene a suis et in concertos hostes irruere parantem voce manuque retinuit, ne tristis casus certam victoriam corrumperet. Salutis anno millesimo trecentesimo quadragesimo pugnatum est. De die scriptores variant : nobis certissimis monimentis exploratum est, tertio kal. Novembris, die Lunæ, victoriam nobilissimam partam esse, uti in fastis Toletanis notatum est, ubi anniversariis sacris festaque lætitia veteri instituto ejus diei memoria celebratur (1) ».

52. Adscripta est miraculo [3] divino hæc victoria. Evasere strage Albohacenus Marrochitanus, qui Heracleam abiit, indeque in Africam eadem nocte, ut aiunt, trajecit. Juzephus Granatensis Marbellam se recepit. Duo tamen filii Albohaceni in pugna occubuere : captorum maximus fuit numerus : spoliarum tanta vis, ut valor monetæ imminueretur, mercium pretium cresceret. Transmisere laureatas Castellæ et Lusitaniæ ad Pontificem litteras : quibus ille exceptis, solemni pompa ob perdomitos divina virtute barbaros, qui religionem extinguere in Hispania erant conati, grates divino Numini persolvit; utque clerus et populus triumphales Christo laudes occinerent indixit. Gratulatoriis vero hisce litteris [4] victores reges fidei Christianæ defensores amplissimis laudibus exornavit.

« Charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Prosperis et lætis admodum rumoribus, antequam tuæ nobis, fili charissime, præsentarentur litteræ ultimo nobis missæ, audiveramus gloriosam victoriam, nobis et toto cœtui fidelium lætabundam, quam tibi et charissimo in Christo filio nostro Alfonso regi Portugalliæ illustri dedit de cælo virtutum Dominus, contra hostem illum sævissimum Catholicæ fidei, et fidelium persecutorem ferocem, regem Marrochitanum videlicet, qui magno fastu inflatus præsumptionis et superbiæ cum nonnullis principibus et magnatibus, aliorumque innumerabili equitum et peditum multitudine suæ fœtidæ nationis et sectæ, ad fidei et fidelium ipsorum exterminium et confusionem aspirans, mare transiverat : jamque adversus terras tuas et Christicolas habitantes in eis, apparatu terribili conceptum evomere cœperat virus suum. Sed subsequenter tuis et regis prædicti Portugalliæ receptis exultanti animo litteris, victoriam ipsam et depressionem hostium eorumdem describentibus, inde perfusis majoris immensitate gaudii non immerito intimis cordis nostri, ei qui bella iniquorum conterens, et cornua peccatorum confringens, tibi tuisque robur fortitudinis et auxilium desuper ad conterendum sic gloriose hostes fidei præstitit, laudum cantica et gratiarum actiones devotas in humilitate spiritus solemniter persolvimus, et a clero et populo fecimus reverenter et devote persolvi. Profecto, dilectissime fili, ea quæ per te ac regem præfatum Portugalliæ ante conflictum initum cum prædictis fidei hostibus facta juxta beneplacitum divinum audivimus, nobis non indigne cum, ut sacra Scriptura eloquitur, sapientia filii sit patris lætitia, gaudium in Domino adauxerunt, etc. » Et infra maxima se lætitia ex accepto initæ cum rege Lusitaniæ concordiæ nuntio delibutum esse testatus, hæc subjicit :

53. « Ei, qui vobis hujusmodi consilii salutaris rectum dedit spiritum, multiplicatas gratiarum referimus actiones, tenentes indubie, quod misericordiæ Dominus, cujus auris benigna nunquam justis et justorum petitionibus auditum subtrahit, hujusmodi salubribus præparationibus cordium vestrorum auditis, de sede suæ magnitudinis vobis misit adjutorium inæstimabile ad hujusmodi victoriam sic gloriose ac miraculose, sicut creditur, obtinendam. Rogamus itaque magnificentiam regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus consideranter attendens, quod quanto gloriosior in prædicto prœlio fueris, tanto te debes humiliorem in cæteris exhibere, non tuis et tuorum viribus, sed potius potentiæ majestatis divinæ victoriæ hujusmodi triumphum adscribas. Et ut clementiam divinam tibi magis propitiam constituas et benignam, peccata gravia quæ inolevisse, proh dolor! in partibus illis hcatenus, et ostendisse non leviter supremi contemplantes retributoris oculos dignoscuntur, vitari procures, et facias quantum in te fuerit, deleri : prælatis, religiosis et aliis personis Ecclesiasticis, quibus est cura gregis Dominici, vel etiam prædicare verbum Dei competit, benignis, devotis et sinceris favoribus

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 149. — [2] Sur. l. VII. c. 53. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CCCIII. — [4] Ibid. Ep. secr. CCCVI et post eamd. Ep.

(1) Celebris victoriæ de Saracenis hoc anno a regibus Castellæ et Lusitaniæ relatæ dies ab annalista non definitur, nec in tanto scriptorum, etiam æqualium, dissidio statui posse censeo. Mariana ex fastis Toletanis diem XXX Octobris seligit. Joannes Villanus ipsas Novembris kalendas præfert; auctor Chronici Regiensis, qui tunc florebat, diem ultimam Octobris maluit, qui etiam tradit in hostium potestatem venisse filium regis Gambui Saracenum cum quatuor Saracenis regibus, tum addit : « Ipse vero rex nec vivens nec mortuus inventus est ». Nec minus incertus hostium cæsorum numerus ; Villanus ad 20,000 cæsa dicit. Plerique ad 200,000 supputant. Continuator Nangii ad 150,000.
MANSI.

nihilominus assistendo ». Eadem ad Lusitaniæ regem, nonnullis immutatis, scripsit [1]. Cum vero Alfonsus, qui antea in Africano mari a Marrochitanis maritimo prœlio fusus fuerat, pellicem, ob quam a Pontifice increpitus acerrime fuerat divinas in se iras concitasse, eam repudiatis carnis lenociniis a se amandasset, nunc victori hæc gratulatus est Benedictus :

54. « Porro tibi, fili amantissime, summo studio et cura sedula instandum est et cavendum, ut cum hostem antiquum humani generis, qui tuæ salutis animæ invidens, suis te retibus aliquibus detinuit temporibus involutum, a te virtuose ut lætanter audivimus abjeceris, tali vel simili laqueo nequaquam permittas de cætero te involvi, nec Dominum tecum pugnantem impugnes : quod utique proculdubio periculose tibi nimium faceres, si a voluntate tua et carnis concupiscentia, quibus per imperium rationis te dominari decet et convenit, te sineres subjici vel subjugari, quod absit. Esto quidem, fili præclarissime, fortis et constans et magnanimis, non solum contra hostes visibiles, sed etiam invisibiles fortiter dimicando ; nam si hostem intrinsecus viceris, hoc de manu Domini tibi jugiter vindicabis, quod exterius semper gloriosior tuorum et fidei hostium victor eris, augebiturque tui nominis et famæ gloria per orbem diffusius divulgata, et tandem corona regni coronaberis sempiterni. Dat. Avin. VI kal. Januarii, anno VI ».

55. *Eduardum ad arma adversus infideles convertenda per Epistolam hortatur ; Petrum Aragonium ut infideles in regno reprimeret monet Benedictus.* — Sumpsit ex hac insigni Lusitaniæ et Castellæ regum victoria occasionem Pontifex, ut Eduardum Anglorum regem, qui rempublicam Christianam turbabat, atque Philippum Francorum regem a bello Asiatico distrahebat, ad arma convertenda adversus infideles accenderet [2] : clarissimos illos esse triumphos, quibus amplificatur religio, augetur Dei gloria ac regnum cæleste comparatur.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Ad hæc quidem te, fili amantissime, ac regem præfatum (nimirum Francorum) debent proculdubio non modicum cum cordium compunctione illa movere, quæ toti cœtui fidelium lætabunda per ministerium charissimorum in Christo filiorum nostrorum.. Castellæ ac.. Portugalliæ regum illustrium divina clementia, quæ nunquam justorum se subtrahit justis et devotis petitionibus, operata extitit, sicut per litteras regum ipsorum lætanter percepimus his diebus. Nam, sicut ex lectione litterarum ipsarum, et quorumdam etiam habetur relatibus, cum hostis ille profanus et persecutor nominis Christiani.. Rex Marrochitanus videlicet, coadunatis nonnullis suæ fœtidæ nationis regibus et principibus, ac innumerabili Saracenorum equitum et peditum multitudine congregata, mare in superbia et fastu magno hoc anno transiens, et ad extinguendam et confundendam Christianitatem non solum in illis, sed etiam in multis aliis partibus vehementer, sicut ferebatur, aspirans terras dicti regis Castellæ in fortitudine gravi, et apparatu terribili subintrasset, obsedissetque quemdam fortissimum locum regis ejusdem Castellæ, Christicolas ibidem existentes ferociter impugnando ; præfati Castellæ ac Portugalliæ reges, qui jamdudum inter eos invicem odiis, inimicitiis et gravibus rancoribus, usque ad congressus bellicos et offensivos suscitatis hinc inde, inimici erant ad invicem, tandem nostris salutaribus acquiescentes tanquam filii benedictionis et gratiæ monitis; et attendentes, quod sine pace proximi pax Dei, quæ omnem sensum exsuperat, cum ejus gratia et misericordia nequit haberi; ob Dei honorem et sanctæ matris Ecclesiæ reverentiam, zelumque Catholicæ fidei charitativæ pacis inter se ad invicem ac suos fœdera reformarunt, et derelictis vitiorum tributis, corda sua Spiritui sancto munda quantum potuerunt, efficientes habitacula, sicque præparati ejusdem sancti Spiritus gratiam, tanquam strenui athletæ fidei humiliter implorantes cum paucis, respectu multitudinis innumerabilis hostium crucis Christi, contra hostes ipsos intrepidi processerunt ad bella. Quibus regibus et exercitibus suis Catholicis desuper potentia divina, cujus auris benigna præparationes cordium eorum audiverat, sic benigne adstitit, sicque clementer eis majestatis suæ dexteram adjutricem porrexit, quod de inimicis fidei orthodoxæ gloriosum obtinuerunt triumphum ; quibusdam ex principibus et majoribus Saracenis prædictis, et aliis inferioris status personis captivitatis in eorumdem regum Catholicorum manibus, et aliis Saracenis qui erant ibidem, quorum numerum, solus ille novit, qui omnium infallibilem habet notitiam (illis solum exceptis, qui evaserunt per fugæ subsidium) in ore gladii trucidatis. Ad talia nempe bella, proculdubio debent Catholici reges et principes, abhorrendo Christianorum effusionem sanguinis, devotis animis et ferventibus desideriis, extirpatis odiis et reformatis pacis fœderibus, animari ; ac exponere viriliter et strenue, ut regiæ dignitatis sibi augerent exinde gloriam, ac æterni et incorruptibilis regni coronam immarcessibilem acciperent, vires suas, etc. Dat. Avin. XV kal. Januarii, anno VI ».

56. Exiguam sibi in hoc bello Petrus rex Aragonum peperit gloriam ; classis enim, quam Moncada præfecto ad fretum submiserat, nil memorabile gessit : terrestris vero exercitus ad tutandum limitem subsedit : metuebat [1] quippe Petrus, ne Saraceni Valentino regno, quod olim dum Marrochitano regno obnoxium esset, ipsis fuerat ere-

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Tom. VI. Ep. secr. CCCIII.

[1] Sur. l. VII. c. 53.

ptum, avidi imminerent. Non levi vero dedecore regium decus ipse inquinabat, tanta Judæis et Saracenis, qui in ipsius regno consistebant, data licentia, ut Viennensis Concilii de iis statuta obsolescere permitteret; ac licet ipsum Pontifex, dum apud Sedem Apostolicam anno superiori agebat, ut tuendæ religionis studio illos legibus coerceret, obsecrasset; inerter tamen sacra implere promissa negligebat. Eum itaque Pontifex iterum sollicitavit [1], ut nominis Christiani opprobrium deleret.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Petro regi Aragonum illustri.

« Inter cætera, quæ tecum, fili charissime, cum esses nuper in nostra præsentia constitutus, super tuo et regnorum tuorum statu salubri fuimus paternis et charitativis affatibus collocuti, expressius meminimus explicasse qualiter ex multorum fidelium in eisdem regnis degentium insinuatione percepimus sæpius repetita, quod licet olim Judæis et Saracenis in nonnullis civitatibus, castris et locis dictorum regnorum in magna multitudine morantibus, certa loca clausa et distincta parietibus ad inhabitandum et negotiandum, ut essent a familiaritate ac conversatione Christianorum fidelium nimia et periculosa remoti, ab antiquo fuerint deputata; his tamen temporibus Judæi et Saraceni prædicti locis hujusmodi non contenti, sed eis dilatatis seu dimissis omnino, mixtim inter fideles ipsos, etiam quandoque in eisdem domibus commorantur, panem suum in eisdem furnis faciendo decoqui et in balneis simul se balneando cum eis, et in multis aliis periculose ac scandalose nimium conversando; ex quibus, non sine Dei offensa et gavibus animarum periculis, multa indecentia, nefanda, et horribilia subsecuta sunt, ut asseritur hactenus, et jugiter subsequuntur.

57. « Rursus quod præfati Judæi synagogas, et Saraceni mesquitas construunt et habent inter fideles eosdem, in quibus redemptorem nostrum Dominum Jesum Christum, ac nomen et gloriam Christianitatis blasphemant turpiter, et ipsi Saraceni nomen illius perfidi Machometi publice contra prohibitionem Constitutionis olim editæ in Concilio Viennensi extollunt : et insuper dum cultus divinus a fidelibus in Ecclesiis, monasteriis, et aliis sacris locis, circa quæ sunt in locis aliquibus ut asseritur, synagogæ et mesquitæ prædictæ, agitur, vel corpus Dominicum ad communicandum infirmis defertur, aut alia sacramenta fidelibus ministrantur Ecclesiastica, prælibati Judæi et Saraceni cachinnationes et derisiones facere sæpius in divinæ majestatis opprobrium, fidelium perniciem, ac fidei detractionem Catholicæ non verentur. Tu vero, fili amantissime, præmissis diligentius intellectis, nobis te instanter requirentibus et rogantibus, ut pro divina reverentia ejusdemque zelo fidei, tuæque animæ salutis obtentu Judæos et Saracenos prædictos prohiberes, et nullatenus sineres mixtim, ut præmissum est, cum fidelibus commorari, aut in præmissis vel aliis periculosis et illicitis, ut præfertur, quomodolibet conversari, faceresque Constitutionem eamdem, quantum pertineret ad te, inviolabiliter observari, in ipsos Judæos et Saracenos pœnis inflictis gravibus, si secus attentare præsumerent quoquo modo; nobis prompte ac benevole respondisti, te præmissa, prout ad te pertinuerit, effectualiter impleturum.

« Cum autem hæc insideant admodum non immerito cordi nostro, eaque pro reverentia divina, salute animarum et Christianæ religionis honestate cupiamus ferventibus desideriis effectibus mancipari, sicut verbotenus et ex corde, te fuimus super prædictis cordialiter exhortati, sic cordialius, si fieri possit, per scripturam, preces precibus et exhortationes exhortationibus cumulamus. Et ut celeriorem et efficaciorem sicut decet et expedit, pium hoc nostrum desiderium capiat executionis effectum, venerabilibus fratribus nostris.. Terraconensi et... Cæsaraugustano archiepiscopis eorumque suffraganeis per alias scribimus litteras, ut celsitudinem tuam super iis sollicitant et requirant, ipsique, prout ad eos pertinet, partes suæ sollicitudinis solerter et fideliter interponere non omittant : quorum requisitionibus et monitis salubribus velit acquiescere regalis sublimitas in hac parte. Dat. Avin. VI id. Januarii, anno VI ».

Extant litteræ eo argumento ad Cæsaraugustanum et Terraconensem archiepiscopos eorumque suffraganeos datæ [1], ut studio fidei accensi regem, principes ac magistratus ad reprimendam in Aragonia, Valentia et Catalonia impiam Saracenorum et Judæorum impudentiam percellerent, ne sacris Christianis post hac illudi, ne misceri fidelibus, ne publice infandum Machometi nomen inclamari, ne templa sacrilegæ illius superstitioni poni, ne blasphemis vocibus Christum appeti permitterent. Viri etiam eorum regnorum et comitatus primarii ad decus religionis ab impiorum injuriis vindicandum excitari [2] : denique populus Cæsaraugustanus Apostolicis exhortationibus, ut religionem in suum splendorem afferret; cohiberetque blasphemos, inflammatus [3].

Præter superiorem in Saracenis et Judæis indulgentius habitis labem, Petrus rex anathematis notam contraxerat [4], cum debitum Sedis Apostolicæ ærario censum non intulisset : censuris vero a Pontifice solutus est, cum duo millia marcharum argenti penderet, quæ accepta Pontificia syngrapha Benedictus his verbis est professus : « Pro regno », ita ipsum alloquitur Pontifex, « Sardiniæ et Corsicæ, quod a nobis Ecclesia Romana sub

[1] Tom. VI. Ep. secr. I.

[1] Tom. VI. Ep. secr. II. — [2] Ibid. Ep. III, IV, V. — [3] Ep. VII. — [4] Ep. XCVII.

certis vassallagio, homagio ligio et fidelitatis juramento, aliisque certis pactis, conventionibus et conditionibus expressis plenius in litteris Apostolicis super concessione dicti regni confectis tenes in feudum, etc. Dat. Avin. V id. Januarii, anno VI ». Solutum similiter est a Roberto Siciliæ rege annuum octo millium unciarum auri vectigal Romanæ Ecclesiæ.

58. *Scaligeri vectigal Pontifici pendunt.* — Utque addamus similia : persoluta sunt census nomine Romanæ Ecclesiæ quinque millia aureorum ab Alberto et Mastino Scaligeris, quibus subjecta syngrapha de iis acceptis data est :

« Benedictus, etc. Alberto et Mastino vicariis nostris et S. R. E. in Veronensi, Parmensi et Vicentina civitatibus ac castris, villis, territoriis, districtibus et comitatibus eorumdem.

« De constituto illo Romanæ Ecclesiæ, vacante imperio, censu secundum conventiones et pacta inter nos et Ecclesiam Romanam de consilio fratrum nostrorum, et ambasciatores, nuntios et procuratores vestros, ad hoc sufficienti potestate suffultos, dudum habita, et per vos postmodum ratificata et approbata specialiter et expresse, vos ratione vicariatus Veronensis, Parmensis et Vicentinæ civitatum ac castrorum, villarum, territoriorum, districtuum et comitatuum eorumdem, per nos et Sedem Apostolicam, ad quos, imperio Romano vacante, sicut tunc vacabat et nunc vacat, etiam pertinet, nobis sub certis modis et formis usque ad certum tempus, sicut in litteris Apostolicis inde confectis plenius continetur, concessi ad solvendum nobis et eidem Ecclesiæ in Romana curia, ubicumque fuerit, vestris sumptibus et expensis quinque millia florenorum auri singulis annis in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli de annua pensione (quandiu vicariatum hujusmodi tenebitis) esse noscimini sub certis juramento, pœnis, sententiis et conditionibus in litteris eisdem expressius adstricti, etc. » Cum intermisissent nonnullis de causis censum illum Ecclesiæ pendere, eo illato ærario Pontificio, perjurii nota ac pœnis sunt liberati. « Dat. Avin. II non. Septembris, anno VI ».

59. *Bononiensibus ad officium revocatis leges impositæ.* — Hoc anno Bononienses, cum addicendi Romano Pontifici pristini obsequii, inque ejus clientelam redeundi consilium ob nonnullas difficultates, quæ in præscriptis ante a Benedicto legibus, maxime in exutum patriæ restituendorum causa, obortæ erant, ad biennium extraxissent; illud demum perfecere, decretis ad Sedem Apostolicam oratoribus, qui Bononiam juris esse Pontificii profiterentur, atque ad imperia Benedicti procumberent : tum ab eo nonnullas pactiones accommodas eorum rebus communibus expetitas votis referrent. De quibus publica edita documenta, quorum præcipua pars subjectis concepta verbis delibanda visa est :

« Anno MCCCXL, indictione VIII, die IV mensis Aprilis, generale Consilium communis et populi civitatis Bononiensis, repræsentans universitatem dictæ civitatis et districtus ipsius », et infra, « ordinarunt ipsorum et dictæ civitatis communis et populi ac universitatis prædictæ syndicos, procuratores et nuntios speciales dilectos et honorabiles cives et ambassiatores suos in curia domini papæ et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ dominum Petrum de Bompetris legum doctorem et magistrum Bonaventuram Jacobini », et infra, « ad obligandum solemniter dictum commune, universitatem et populum Bononiensem, et ipsius bona, et ipsum commune, universitatem et populum, et se dicto nomine submittendum et supponendum jurisdictioni et correctioni dicti sanctissimi Patris et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et suorum officialium et auditorum quorumcumque pro observantia et executione plena et perfecta omnium et singulorum præmissorum : et etiam ad præstandum corporale cujuslibet generis juramentum in animas et super animabus constituentium generale vel speciale quodcumque ab eis petierit, vel fieri occurrerit pro executione et observantia supradictis ». Et infra : « Et ad supplicandum humiliter, quod sanctitas sua dignetur alicui probo viro committere, quod in casu, quo possessio civitatis Bononiensis fuerit, sicut in litteris reconciliationis continetur, Ecclesiæ restituta, et ratificatio contentorum in ipsis litteris (salvis declarationibus quibusdam, per ipsum dominum papam faciendis, infra certum tempus per ipsum dominum nostrum papam limitandis) fuerit subsecuta, concedat auctoritate Apostolica super hoc sibi specialiter attributa domino Thadæo de Pepolis absque alia nova nominatione de ipso per populum facienda, administrationem plenariam jurium et bonorum ad Romanam Ecclesiam in civitate, comitatu et districtu Bononiensi pertinentium, gerendam et exercendam nomine et vice Ecclesiæ prædictæ ad tempus, de quo sanctitati ipsius videbitur expedire; sacramento tamen fidelitatis, dominio, mero et mixto imperio, jurisdictione et superioritate et horum recognitione, census constitutione et de dandis armigeris obligatione; necnon et officialium ad jurisdictionem hujusmodi vice et nomine Romanæ Ecclesiæ exercendam, et administratoris jurium et honorum universitatis ejusdem, per commune et populum Bononienses nominandorum, et per ipsam Ecclesiam Romanam eligendorum, ponendorum, constituendorum, seu deputandorum electione, positione, constitutione et deputatione, prout in litteris reconciliationis continetur facienda, et aliis juribus universis in civitate, comitatu et districtu Bononiensi Ecclesiæ Romanæ competentibus salvis semper et illæsis permanentibus, et integraliter apud Ecclesiam remanentibus supradictam, prout in litteris Apostolicis reconciliationis, et quibusdam aliis super certis modificationibus et declarationibus faciendis seriosius contineri reperietur : volentes et expresse

consentientes ipsi constituentes et commune et universitatem prædictam, ut præmittitur, repræsentantes quod, non obstante concessione prædicta dicto domino Thadæo, ut præmittitur facienda ipsi constituentes et universitas et commune Bononiense ad solvendum censum octo millium Florenorum singulis annis sub certis forma, modo, termino et pœnis inter præfatum dominum papam et syndicos universitatis et communis Bononiensis alias ordinatis, Romanæ Ecclesiæ propterea sint et remaneant obligati, etc. »

Excepti sunt perhumaniter Bononiensium oratores a Benedicto, qui initas biennio retro evoluto pactiones temperavit, quarum singula capita in Pontificio Diplomate [1], quod etiam in Ms. pergameno nostræ bibliothecæ Vallicellanæ inter alia insignia monumenta a cardinale Baronio ad nos transmissa extat [2], fuse descripta sunt. Inter alia vero sancitæ fixæque hæ leges præcipuæ, ut Bononiæ professio internuntio Apostolico restitueretur : rapta seditione redderentur : census, nimirum octo millium aureorum, Pontifici vel senatui cardinalium, vacuo sacrosancto solio, quotannis penderetur : vectigal militare ducentorum equitum egregie armis instructorum, qui trimestri sumptu Bononiensium castra Pontificia sequerentur, numero circumscriptum. Quibus pactionibus si deessent Bononienses, prioribus censurarum nexibus irretiti tenerentur. Consignatum est Diploma XVIII kal. Julii, Pontificatus anno VI ».

60. Decretus vero est proximo die ad hæc conventa perficienda Beltraminus Novocomi episcopus Apostolicæ Sedis internuntius, instructusque mandatis amplissimis [3] ut Bononiensium ad Pontificium imperium redeuntium sacramenta exciperet, urbis iniret possessionem, constitueret magistratus, cives censuris solveret, eos pristinis restitueret juribus Academiamque suæ assereret dignitati : præturam etiam Bononiensem Thadæo Peputo, imperato nummario et militari vectigal, Pontificio nomine conferret. De quibus hoc Diploma datum [4] :

« Venerabili fratri Beltramino episcopo Cumano A. S. N.

« Quoniam, sicut per viros expertos, et in regiminibus civitatum et aliorum locorum prælatos et civitates et loca ipsorum commissa regimini utiliter gubernantur, sic per inexpertos et novos frequenter pacificus status locorum suo regimini commissorum evertitur, et multæ oriuntur noxiæ novitates ; expedire cognoscimus, ut in locis Ecclesiæ Romanæ subjectis novitates, ex quibus possunt oriri pericula, quantum cum Deo possumus, salubriter evitemus. His igitur circa novitatem vitandam in regimine civitatis nostræ Bononiensis in scrutinium considerationis nostræ deductis, fraternitati tuæ, de qua plenam in Domino fiduciam gerimus, præsentium tenore committimus et mandamus, quatenus cum possessio et quasi civitatis Bononiensis, comitatus et districtus, et aliorum jurium juxta tenorem et formam litterarum nostrarum super reconciliatione universitatis, populi et communis civitatis ejusdem hactenus confectarum, fuerit nobis et Romanæ Ecclesiæ seu tibi, quem ad id per alias nostras litteras deputandum providimus, nostro et ejusdem Ecclesiæ Romanæ ac successorum nostrorum nomine restituta ; et ratificatio omnium et singulorum contentorum in ipsis litteris, salvis quibuscumque declarationibus, moderationibus et suppletionibus noviter per nos factis super certis articulis contentis in litteris memoratis, prout in litteris nostris super his confectis plenius continetur, intra kal. mensis Septembris proximo futuras fuerit subsecuta, Thadæo de Pepulis legum doctori civi Bononiensi, cujus provisione et diligentia dicta civitas, comitatus et districtus (sicut universitas, populus et commune Bononiense nobis per eorum litteras, necnon per magistros Petrum de Bompetris legum doctorem ac Bonaventuram Jacobum cives Bononienses syndicos et procuratores eorum, ad nos et Sedem Apostolicam destinatos, syndicario et procuratorio nomine dictorum constituentium intimarunt) fuerunt hactenus in statu pacifico conservati, et sperant se verisimiliter in posterum conservandos, et ob hoc iidem universitas populus et commune de ipsius Thadæi regimine contententur ; volentes nihilominus et consentientes expresse per eosdem syndicos et procuratores, habentes ad hoc speciale mandatum, ut ex procuratorio eorumdem evidenter apparet (quod in Archivio Romanæ Ecclesiæ facimus conservari) quod iidem populus et commune ad solvendum census annui nobis et successoribus nostris ac collegio fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium debite faciendam, etiam hujusmodi præsenti concessione durante, remaneant obligati, tu absque alia nominatione de ipso per dictos universitatem, populum et commune facienda (prius tamen eodem Thadæo a cujuslibet excommunicationis sententia vel sententiis, quibus propter contenta in litteris reconciliationis prædictæ, vel auctoritate nostrorum processuum postmodum secutorum fore noscitur innodatus, post prædicta per te plenarie executioni mandata, salvis declarationibus, moderationibus et suppletionibus supradictis, auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ absoluto ; et injunctis sibi super iis pœnitentia salutari et aliis, quæ de jure fuerint injungenda) administrationem plenariam jurium et bonorum et eamdem Ecclesiam in civitate, comitatu et districtu prædictis pertinentium, gerendam et exercendam per eumdem Thadæum, nomine et vice nostris et Ecclesiæ memoratæ, usque ad triennium Apostolica auctoritate concedas : exceptis sacramento fidelitatis a potestate et capitaneo, quando cives Bononienses per capitaneum regi

[1] An. 5. sup. Ep. cur. XLVIII. — [2] Sup. Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 481. — [3] An. 6. Ep. cur. XLIII. — [4] Ibid. Ep. XLIV.

voluerint, cæterisque officialibus et civibus civitatis ejusdem recipiendo : necnon dominio ac mero et mixto imperio, jurisdictione et superioritate, et horum recognitione civitatis, comitatus et districtus prædictorum, ad nos et dictam Ecclesiam spectantibus : census quoque annui nobis et successoribus nostris ac collegio fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium ab eisdem civibus præstandi et etiam mittendorum equitum ad servitium ejusdem Rom. Ecclesiæ receptione: officialium quoque ad jurisdictionem hujus vice et nomine dictæ Romanæ Ecclesiæ exercenda, et administratoris jurium et bonorum universitatis ejusdem, per commune et populum Bononiensem nominandorum, et per ipsam Romanam Ecclesiam eligendorum, ponendorum, constituendorum seu deputandorum electione, positione, constitutione et deputatione faciendis : et aliis juribus universis, competentibus in civitate, comitatu et districtu Bononiensi eidem Romanæ Ecclesiæ, secundum quod in dictis litteris super dicta reconciliatione confectis præmissa plenius exprimuntur. Quæ omnia nobis dictisque successoribus, et Romanæ Ecclesiæ integraliter reservamus, quæque prout hæc in dictis litteris super dicta reconciliatione confectis plenius continetur, per nos et dictos successores ac eamdem Romanam Ecclesiam, seu de mandato nostro et dictorum successorum et ejusdem Ecclesiæ, non tamen per eumdem Thadæum, fieri volumus, et etiam exerceri, etc. » Præscripta etiam est sacramenti formula, qua nuntius Thadæum Pepulum adducturus in verba Pontificis erat. « Dat. Avin. XVII kal. Junii, anno VI ».

61. Perfunctus est magna laude Beltraminus demandato sibi munere, restituentibus illi urbis imperium Bononiensibus, promissaque obsequia sancientibus, ac recurrente die Apostolis Petro et Paulo sacro octo aureorum millia vectigalis nomine in ærarium Pontificium inferentibus. Ob rem vero præclare gestam idem Beltraminus Novocomi episcopus ad Bononiensem sedem traductus est [1]. Reversi etiam sunt eodem anno ad obsequium Ecclesiæ Firmani [2], Pontificiisque excitati [3] adhortationibus tyrannidem e suis cervicibus depulerunt. Ad afferenda alia Romanæ Ecclesiæ jura, tyrannosque comprimendos Benedictus incubuit, cum nonnulli proceres ex ruinis Ecclesiæ principatus scelere excitarent, ut e litteris ad Æmiliæ præsidem constat : « Cum, inquit, nobiles viri Franciscus de Ordelaffis, Malatesta et Galeottus de Malatestis, Lippus de Lidosiis et Eustachius de Polenta, ac quidam alii de provincia Romandiolæ, cujus rector existis, Deum ac nos et eamdem Ecclesiam graviter offendere, ac se statusque suos levibus periculis subjicere minime formidantes, dictus Franciscus videlicet Forliviensem et Cæsenatem, et præfati Malatesta et Galiottus Ariminensem, idem quoque Lippus Imolensem, ac Eustachius prælibatus Ravennatem et Cerviensem civitates, ac tam ipsi quam alii nonnulla castra et loca alia in eadem provincia ad nos et eamdem Ecclesiam pertinentia, seu nobis et ipsi Ecclesiæ immediate subjecta occupaverint, ac diu detinuerint in nostrum et ejusdem Ecclesiæ contemptum et præjudicium occupata, etc. Dat. Avin. XI kal. Julii, anno VI ». Denique sollicitati [1] sunt Florentini, ut Pontificiis præfectis adversus Piceni et Æmiliæ tyrannos vires ac potentiam explicarent : tum ne Malatesta ulla re juvarent.

62. *Italia fame laborante, consulit Pontifex.* — Quod ad Florentinos spectat, intestinis seditionibus fame ac peste conflictatos referunt [2] adeo, ut sextam civium partem absumptam epidemia, alii quindecim et eo amplius millia periisse tradant, quorum malorum prænuntium cometem aiunt. Laboravit etiam Roma inopia rei frumentariæ : qua de re certior factus Benedictus, ad levandam annonam incubuit [3] : utque egentes sustentaret, quinque millia aureorum Joanni episcopo Anagnino, Guigoni electo Cassinensi Patrimonii in Tuscia præfecto ac Petro Laurentii, canonico Atrebatensi altarario, ut aiunt, basilicæ Principis Apostolorum transmisit, ut eleemosynas erogarent : « Non absque, inquit [4], magna mentis compassione percepto, quod in Urbe partibusque circumvicinis fame valida, nescitur quo Dei occulto judicio, his temporibus ingruente, propter defectum ciborum ibidem pauperes miserabiliter et lamentabiliter moriuntur ; nos, quamvis nobis et Ecclesiæ Romanæ variæ inevitabiles necessitates super vires facultatum immineant incessanter, tamen pietatis paternæ viscera erga pauperes Urbis ejusdem, nostros et Ecclesiæ memoratæ peculiares utique filios, claudere non valentes, quinque millia florenorum auri de Florentia de pecunia nostræ cameræ pro emendis exinde blandis pieque distribuendis inter pauperiores et indigentiores prædictæ Urbis pro utiliori sustentatione vitæ ipsorum mandavimus et ordinavimus fideliter vobis mitti, etc. Datum Avin. kal. Februarii, anno VI ». Non famis modo et pestilentiæ flagellis percussa est Italia, verum intestino quoque bello afflicta, externique maximus illi terror impendit : in Neapolitano quidem regno gravissimi tumultus concitati [5], quibus auditis Ludovicus Bavarus, ut Robertum Siciliæ regem opprimeret, maximos militum delectus habuit, de quibus Benedictus Robertum ipsum VII kal. Decemb. per Apostolicas litteras docuit.

63. *Petro Trinacrio mortuo succedit filius Ludovicus.* — Trajecisse hoc anno in Trinacriam Gotium patriarcham Constantinopolitanum, et episcopum Vasionensem nuntios Apostolicos, de

[1] An. 6. Ep. com. CXLIII. — [2] Tom. VI. Ep. secr. LXXVIII. — [3] Ibid Ep. XLII.

[1] Tom. VI. Ep. CXIII. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 113, 117. Ant. III. p. l. XXI. c. 755. Leonard. Aret. Hist. Flor. l. VI et alii. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CCV. — [4] Ibid. Ep. XII. — [5] Ibid. Ep. CCXXXV.

quibus antea actum est, ferunt historici [1] Siculi, ut pacem inter Robertum Siciliæ regem ac Petrum dominatorem Trinacriæ, regno nimirum Roberto restituto, quod auctor prætermittit, conciliarent: illos vero a Messanensibus insulæ ingressu telis repulsos. Diffidebat nimirum Petrus Aragoniæ familiæ princeps causæ suæ injustitiæ, ac verebatur ne ii Trinacrios religione ad Roberti obsequium adigerent. Repulsi itaque edictum Pontificium quo insula sacrorum usu ob perduellionem in legitimum regem Robertum mulctabatur, in littore exposuere. Et quidem Benedictum æquitate motum ut Ecclesiæ et Roberti jura adversus invasores Aragonios tueretur, cum ex initis a Carolo II cum Friderico legibus regnum ad Caroli successores post Friderici obitum devolvendum esset, in Petrum inique sceptra tractantem edicta Apostolica promulgasse, in litteris sequenti anno afferendis ipse testatur [2] : « Contra dictum, inquit, primogenitum (Petrum scilicet injustum detentorem), ac fratres suos, et quoslibet alios eisdem in detentione ipsius insulæ quovis modo præstantes auxilium, consilium vel favorem, nonnullos processus fieri fecimus, excommunicationis et interdicti sententias et pœnas alias continentes, qui publicationi in diversis mundi partibus solemniter extiterunt ». Cum Pontifici supremo insulæ domino parere detrectaret Petrus, et caduca æternis præferret, conversus ad arma Robertus, immissa florentissima classe, Mylas valida obsidione cinxit: quam cum frustra solvere niteretur Petrus Aragonius, ex castrensibus laboribus contracto morbo obiit, atque arx ad deditionem compulsa est, reliqui vero insulani Ludovicum Petri filium sexennem principem creavere, data Joanni patruo Randarii duci regni procuratione. In superiori vero expeditione Benedictus Roberto regi permisit [3], ut præfectis castrorum tribunisque subductiles aras habere liceret, in quibus sacerdotes divinam rem peragerent. Ut porro Siciliæ insula ob injustam Aragoniorum dominationem variis bellis divexata sit, suis locis dicetur. Jam reliqua hujus anni prosequamur.

64. *Benedictus litteris ad Robertum regem describit quid voti animo conceperit Philippus Balearis princeps novum Ordinem condere affectans.* — Institit Robertus Siciliæ rex ad Philippi Balearis regiæ principis, quem antea votorum repulsam a Joanne XXII passum vidimus [4], gratiam apud Benedictum, ut novam illi religiosam familiam, quæ præscriptam a S. Francisco in suo testamento religiosæ vitæ formulam, ut verba sonant, id est, pro cujusque monachi libidine potius, quam interpretatione Apostolica, servaret, condere permitteret, ac Paulum episcopum Fulginatem ea de causa ad Sedem Apostolicam transmisit [5]. Non veram pietatem, quæ sine Christi vicarii observantia, atque Ecclesiasticis imperiis colendis constare non potest, sectabatur Philippus : verum abreptus in devia hypocritarum subornatus consiliis, fucatæ sanctitatis larvam amplectebatur, nec toties monitus a Pontificibus, ut alicui ex approbatis religiosis sodalitiis se aggregaret, pervicax ingenium ulli vitæ religiosæ formulæ accommodare potuerat; sed potius Beguinis, gyrovagis, neque hæreseos suspicione carentibus, se adjunxerat. Quid vero concepisset animo ac votis, in Pontificiis ad Robertum regem litteris describitur [1] :

« Benedictus, etc. Roberto regi Siciliæ illustri.

« Habebat series petitionis ejusdem (nimirum Philippus Balearis regiæ principis) quod B. Franciscus brevem regulam edidit, quam sicut in ea, et testamento suo sibi, ut asseruit, a Domino revelato scripsit, intentionem suam super hoc explicando, ad litteram observavit et voluit a suis fratribus observari : et cum idem Philippus et nonnulli tam Ordinis fratrum Minorum, quam alii cupiant, ut eadem describit petitio, eumdem Ordinem fratrum Minorum sub observatione litterali dictæ regulæ profiteri, hæcque propter innumera impedimenta complere non possint; supplicat nobis idem Philippus, ut tam sibi quam aliis qui sunt vel infra annum erunt hujusmodi propositi, professionem faciendi prædictam et regulam eamdem, ut præmittitur, observandi sic, quod nullus de Ordine prædicto vel extra valeat super his impediri, concedere licentiam dignaremur ».

65. Cum Philippi petita mature discussisset Pontifex, illa inani pietatis specie fucata et plena periculi, reperit. Data itaque iis repulsa, Roberto regi rationes gravissimas, quibus ad id adduceretur, exposuit. « Primo quia jamdudum eadem petitio tempore felicis recordationis Jo. papæ XXII prædecessoris nostri in suo consistorio proposita et deliberatione plenaria præhabita super ea extitit penitus denegata : quod autem sic provide in consistorio factum est, nec consuevit nec debet faciliter retractari. Rursus certum est, quod super regula prædicta, ut professores ejusdem secundum qualitates temporum possent sub ea virtutum Domino salubrius famulari, per prædecessores nostros Romanos Pontifices cum multa maturitatis providentia nonnullæ salubres et utiles ordinationes et declarationes ad instantias et supplicationes fratrum ejusdem Ordinis factæ fuerunt, quibusdam ex eis per modum Constitutionis perpetuæ inter Constitutiones eorumdem prædecessorum nihilominus collocatis : quæ quidem ordinationes et declarationes, si concederetur dicta petitio, sic proculdubio turbarentur, quod ab Ordine prædicto, in quo dissensiones, odia et schismata nimis hactenus suscitare studuit hostis humani generis, et suscitare continue non desinet, pacis et charitatis unitas exularet, nosque qui reli-

[1] Fazell. hist. Sic. l. IX. — [2] Tom. VII. Ep. secr. CCXCVII. — [3] An. 6. Ep. com. LXXVI. — [4] An. Chr. 1328. num. 82. — [5] Tom. VI. Ep. secr. CXLIII.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CXLIII.

giones in vinculo pacis et charitatis tenemur et cupimus confovere, dici possemus, quod absit, auctores dissipationis et discordiæ Minorum Ordinis supradicti. Et ulterius cum per Sedem prædictam approbatæ solum quatuor religiones mendicantes existant, si concederetur quod petitio prædicta subjungit, esset quintam religionem concedere mendicantem, quod his temporibus fieri, sicut credimus, non expedit neque decet. Et nihilominus nos religionem eorumdem fratrum Minorum approbatam per Sedem præfatam reprobare per concessionem alterius videremur, quod esset inter fratres seminare discordiam, absque magnis et gravibus periculis, scandalis et dispendiis non sedandam.

« Et cum memoratus Philippus subjungat in petitione prædicta, quod impedimenta sunt innumera, quibus ipse et sui sequaces alii nequeunt dictam regulam profiteri litteraliter, et etiam observare : si nos impedimenta tolleremus hujusmodi, notari possemus forsitan magis favere religioni constituendæ de novo quam alii, sicut prætactum superius, ab antiquis temporibus approbatæ, quod nequaquam rationi convenit, nec decentiæ congruit status nostri. Sequeretur insuper aliud scandalum et periculum nimis durum, quia multi fratres tam illius quam aliorum ordinum, dum a suis prælatis et superioribus per viam debitæ correctionis, vel alias secundum eorumdem instituta Ordinum tangerentur, ad effugiendum correctionem et disciplinam sui Ordinis regularem possent, si concederetur petita licentia, in suarum animarum dispendium, et proprii Ordinis confusionem et opprobrium ad illum novum Ordinem fictitie, vel alias se transferre : sicque multis, qui nunc etiam vix instigante illo, qui saluti humanæ invidet, refrænari valent a suis inordinatis motibus seipsos decipiendi et evagandi damnabiliter materia per viam hujusmodi præstaretur.

« Denique quanquam præmissa et alia multa, quæ dici possent circa hæc non obstarent ; adhuc tamen in personam dicti Philippi non posset decenter, quod petitur, a nobis et Sede præfata concedi. Notorium quidem est, et per mundum sic communiter, proh dolor ! divulgatum, quod nulla potest tergiversatione celari, quod idem Philippus sectæ Beguinorum per Sedem reprobatæ prædictam, in qua diversi Beguini sectæ sectatores ejusdem reperti sunt hæretici manifesti, promotor, defensor, rector et conservator extitit, etiam post reprobationem prædictam, illam contra determinationem et declarationem Sedis prædictæ auxiliis, consiliis, prædicationibus vel sermonibus quandoque publicis, quantum potuit nihilominus fulciendo. Et his nequaquam contentus tam contra præfatum Joannem papam XXII, prædecessorem nostrum, quam Sedem prædictam multa enormia et hæretica, quamvis mendosa et falsa, laxata suis labiis licentia, publice asseruit et etiam prædicavit interdum. Ex quibus ut de aliis taceatur ad præsens, se rebellem Sedi prædictæ, ac de labe pravitatis hæreticæ suspectum vehementer reddidit vel respersum : nec audimus adhuc, quod ipse signa prætendat pœnitentiæ super his et reconciliari aut reuniri petierit, relictis erroribus hujusmodi, unitati Ecclesiæ sanctæ Dei. Ex præmissis autem et aliis multis, quorum esset prolixa narratio si recitarentur per singula petitioni prædictæ sine læsione honoris Dei et Ecclesiæ sanctæ suæ, ac nostræ remorsu conscientiæ non valemus annuere, nec debemus ». His de causis gravissimis Benedictus, religiosis institutis præclarisque virtutibus imbutus, Philippi e Majoricis postulata ut temeraria, plena periculi atque a vera pietate abhorrentia repulit : monuitque Robertum, gloriæ suæ labem non levem ipsum illaturum, si suspicione hæreseos laborantem illum, aliosve ea macula notatos in regno toleraret foveretque. « Dat. Avin. VII id. Augusti, anno VI ».

66. *Ludovicus Bavarus expeditionem in Italiam molitur ; conciliationis ab ipsa postulatæ modum proponit Pontifex.* — Flagitarat [1] etiam oratorum opera Robertus Siciliæ rex ab Apostolica Sede, ut ad levanda onera, quibus urgebatur, vectigalium Ecclesiasticorum in Etruria decimas Apostolica liberalitate concederet, marchionem Montisferrati, qui Astensem civitatem injuste occuparat, illam ipsi restituere litteris juberet ; præciperetque Scaligeris et Mediolanensibus vicecomitibus ne marchioni opem afferrent, sed potius regem armis juvarent. Cui rescripsit Pontifex, quod ad petitas decimas attineret attributas jam illi fuisse, quæ in ipsius regno ac terris colligerentur : extra ipsius ditionem non licere. Cujus responsi hanc rationem subjecit : « His præsertim temporibus, ut te latere non credimus, præsumptuosa Bavari sævitia rugit, ut fertur, adversus eamdem Tusciam et partes alias circumpositæ regionis : nec nobis nec tibi decens vel expediens existimatur, cum etiam trahi possent ad perniciosam quodammodo consequentiam propter nonnullos alios reges Catholicos ». Quod ad petitas in marchionem Montisferrati litteras spectat ; ad ipsum, ut decoris ratio ferret, scripsisse [2] : Mediolanensibus, cum adhuc Ecclesiæ conciliati non sint, non potuisse, cum magis exasperarentur animi, si velut ad fidelium communione segregatos scriberet : Scaligeros vero licet in gratiam fuerint admissi, nondum tamen sacramentum nuncupasse.

67. Agitasse Ludovicum Bavarum de invadenda Italia consilia, quanquam ea postea perducere non potuit, ex aliis ad Bertrandum patriarcham Aquileiensem datis litteris constat, quibus eum admonet Pontifex [3], ut cum ipsum ab episcopo Tridentino sollicitatum acceperit, ad ineun-

[1] Tom. VI. Ep. secr. XXVI. — [2] Ext. ejus lit. ibid. Ep. XXVII. — [3] Ibid. Ep. XXII.

dam adversus Ludovicum cum Tyrolensi comite, aliisque principibus armorum societatem ita prudenter rem gerat, ut quæ ad discutienda pericula fœdera contraxerit, ad ea accersenda non obsint :

« Benedictus, etc. venerabili fratri Bertrando patriarchæ Aquileiensi.

« Intelleximus, quod ad te, venerabilis frater noster, Nicolaus episcopus Tridentinus his diebus accedens super colligationibus inter te ac aliquos Italicos cum nobili viro comite Tyrolis, filio magnifici principis regis Boemiæ illustris, ne Bavarus vel gentes suæ transire possint ad partes Italiæ, faciendis tecum habuit colloquium et tractatum ; quodque tu cum Florentinis et quibusdam aliis Italicis te habere velle deliberationem super hoc respondisti. Sane circa ligas hujusmodi esset, si fierent, advertendum subtiliter et caute, ne id quod crederent pro parte tua in utilitatem et favorem Ecclesiæ fieri, posset in ejus detrimentum et periculum per malorum et falsorum hominum fraudes et malitias retorqueri ; te prævisum super iis reddere volumus et attentum, ut procedatur ad hæc, et etiam ne dicto Bavaro ejusque gentibus pandatur ad partes prædictas aditus, cautelas adhibeas opportunas, etc. Dat. Avin. II non. Febr., anno VI ».

Præbuit hoc anno, ut alias, Ludovicus Bavarus aliquam speciem conceptæ discedendi ab hæresi et schismate, ac recuperandæ Ecclesiæ gratiæ voluntatis : petiitque a Benedicto, ut liberi commeatus syngraphas Pontificio et regis Francorum nomine pro suis oratoribus, ac nonnullorum principum electorum ipsius studiosorum transmitteret. Cujus votis morem gessit Pontifex reconciliandi illius percupidus, seque ipsum admissurum in sinum Ecclesiæ spopondit, si rite ad Christianam pœnitentiam se compararet : se tamen vereri significavit[1], ne ad subornandos trahendosque in suas partes principes Catholicos, ut antea egerat, pietatis inanem speciem obtenderet : in iis locis, in quibus antea effloruerat pietas, ex quo ubi illa subjecerat, violari interdicta Ecclesiastica : pios et Catholicos pœnis gravioribus, atque etiam supplicio affici : ne Sedem Apostolicam, ut antea, verbis deluderet, suamve reconciliationem ductis aliis ex aliis moris extraheret : ni recurrente sacro Pentecostes die miserit oratores, judiciorum severitatem in eum se districturum.

« Magnifico viro Ludovico de Bavaria spiritum consilii sanioris.

« Pleno collegimus intellectu, quæ præsentatæ nobis nuper tuæ litteræ continebant : et licet per eas petieris litteras de securo conductu pro nuntiis tuis, et principum Alamanniæ, se jus habere in electione imperii dicentium, super negotio reconciliationis tuæ ad nostram præsentiam destinandis ; quia tamen ex præteritis haberi solet conjectura verisimilis de futuris, per ea quæ circa negotium reconciliationis ejusdem acta, postquam divina miseratio nos ad apicem summi Apostolatus provexit, per te fuerunt hactenus, sicut nosti, et in Alamanniæ partibus contra Deum et suam sanctam Ecclesiam attentata, et etiam jugiter, sicut habet rumor implacidus, attentatur, spes non datur, quod ad obtinendum reconciliationem hujusmodi te vera et recta intentione disponas : sed veretur potius, quod sub colore illius fideles Ecclesiæ partium illarum per te vel tuos ab ejusdem Ecclesiæ fidelitate subtractos, ad tuam attrahere studeas, sicut de Argentinensi episcopo et multis aliis fecisse nosceris, obedientiam et sequelam ; et ulterius procures, vel facias procurari, quod in eisdem partibus, in quibus antequam tua perniciosa ibidem vigerent, proh dolor! opera, cultus fidei Catholicæ reverenter et salubriter colebatur, et ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem omnium fidelium et magistram salutaris habebatur reverentiæ plenitudo, multiplicentur errorum et schismatum fermenta execrabilia et damnanda : cum, sicut ignominiosa infamia detulit ad Sedem Apostolicam et deferre (quod dolentes referimus) non desinit incessanter, per te ac ministros tuos nonnulli prælati cathedralium et aliarum Ecclesiarum, necnon capitula, collegia et conventus aliæque personæ regulares et sæculares Ecclesiasticæ in plerisque Alamanniæ partibus violare interdicta Ecclesiastica, et profanare in locis interdictis divina officia, non sine gravi Dei offensa et animarum periculis et scandalis plurimorum coguntur, in eos, qui hæc tanquam viri fideles, timorati et Catholici facere contradicunt, vel renuunt gravibus pœnis inflictis, et variis cruciatibus et injuriis irrogatis : ut de multis aliis detestabiliter perpetratis, quæ brevi nequirent explicari sermone, si recitarentur per singula ; quæve, si non resilires ab eis, te denotaret datum a Deo, tuis peccatis exigentibus, in sensum reprobum, præsentialiter taceamus.

68. « Sane quia salutem tuam, teque reduci ad viam veritatis et justitiæ desiderabiliter affectantes, et experiri volentes si divinæ pietatis clementia, quæ omnes quærit salvos fieri, et neminem vult perire, te misericordi respiciens oculo, et mentem tuam rore gratiæ spiritualis perfundens, revocare ad fructuosam pœnitentiam dignaretur, et ut remaneamus excusati, si hoc forsan non fieret, apud Deum mundusque luculenter cognoscat, quod per nos et Sedem prædictam non steterit, quo minus a deviis ad viam revoceris salutis, populusque illarum partium ab imminentibus animarum periculis, quibus propter facta tua involutus existere noscitur, liberetur; ecce quod tibi tam nostras quam charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris opportunas de securo conductu, ut petiisti, litteras pro dictis mittendis nuntiis destinamus, intendentes (si te ad reconciliationem promerendam, prout decet et expedit, repererimus) nos, quantum cum Deo

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCLXI. et an. 6. lit. cur. VII et LI.

ac honore, decentia et honestate nostris et Ecclesiæ fieri poterit, exhibere super his favorabiles et benignos. Tu vero, ad obtinendam gratiam reconciliationis hujusmodi effectualiter te disponens, vide diligenter et cura, quod per te dictosque principes personæ devotæ ac Catholicæ criminibus hæresis nullatenus condemnatæ, quæ statum illius zelentur salubrem et prosperum ad nostram pro præmissis præsentiam cum mandatis sufficientibus destinentur, nam tales benigne recipere, ac inveniendo, morando et redeundo plena volumus securitate gaudere. Demum scire te volumus, quod cum deludi, vel per verba inutilia nolimus protrahi de cætero, sicut hactenus delusi fuimus et protracti, mittendos hujusmodi nuntios usque ad instans proximum festum Pentecostes tantummodo disponimus exspectare processuri, si tunc venerint, super eodem reconciliationis negotio, sicut Dominus ministrabit : alias autem, si infra dictum terminum forsitan non venissent, ex tunc, eis non exspectatis amplius, procedere aliter intendimus, prout secundum Deum et justitiam videbimus expedire. Dat. Avin. VII id. Aprilis, anno VI ».

69. *Papienses derelicto Bavaro ad Ecclesiam redeunt, solvi censuris flagitant.* — Traxit alias ex aliis moras Ludovicus impiorum, illius aures obsidentium, susurris retardatus : iterumque XV kal. Novembris liberi commeatus syngrapha pro ejus ad Sedem Apostolicam mittendis oratoribus transmissa est, sed irrito tum etiam exitu. Secutarum vero illius partium, cum in Italiam jam ante Joanne XXII Pontifice irruperat, pœnitentes Papienses solemnem hoc anno oratorem decrevere, qui culpæ veniam posceret, atque eorum nomine profiteretur nunquam Cæsarem nisi prius a Sede Apostolica confirmatum ipsos veneraturos; ac tenere firmissime imperatorem in Romanum Pontificem sententiam ferre non posse : tum alia promisere, quæ alios populos, schisma Corbarianum ejuratos, vidimus spondere consuevisse [1].

« In nomine Domini. Amen.

« Anno a Nativitate ejusdem MCCCXL, Indictione VIII, die Lunæ penultimo mensis Octobris », et infra, « Papiæ in publico et generali Concilio », et infra, « faciunt procuratorem et syndicum Guidolum de Galice ad devote et humiliter comparendum coram sanctissimo patre et domino domino Benedicto, divina providentia papa XII, et coram sacro collegio reverendorum patrum dominorum S. R. E. cardinalium et quolibet alio ab ipso domino papa deputato seu deputando : et ad offerendum dicto nomine, quod ipsa civitas, universitas et communitas erit et permanebit devota et fidelis sanctitatis domini nostri papæ prædicti sicut Christi vicarii, et sanctæ matris Ecclesiæ sicut cæteri fideles ac Catholici Christiani : et ad promittendum et jurandum dicto nomine in animas dictorum constituentium, quod stabunt et parebunt mandatis Ecclesiæ super quibuscumque excessibus per eos contra Romanam Ecclesiam perpetratis, et quod eos vel similes de cætero non committerent : et ad dicendum et protestandum, quod non credunt ad imperatorem spectare papam deponere et alium facere; sed hoc hæreticum putant et hæresim per Ecclesiam damnatam, quam et ipsi constituentes, quantum ad eos spectat, anathematizant et damnatam reputant secundum determinationem Ecclesiæ : et quod expellent et exterminabunt de dicta civitate ejusque districtu pro viribus universos hæreticos, ab Ecclesiæ de hæresi denotatos, et manifestos schismaticos; salvo, quod in iis non includantur Papienses et alii damnati, ut dicitur, infrascriptis processibus, donec commissio de nullitate vel vigore, et injustitia vel justitia ipsorum processuum, fienda per dictum dominum papam, et ipsorum processuum discussio pendebit.

70. « Item quod non adhærebunt Ludovico de Bavaria damnato, nec alicui antipapæ vel schismatico scienter, nec eorum sequacibus vel complicibus, nec eis scienter dabunt auxilium, consilium vel favorem directe vel indirecte, publice vel occulte : nec eos scienter receptabunt in civitate prædicta, nec aliquibus terris ejus jurisdictioni suppositis, quousque ad Ecclesiæ redierint unitatem et gratiam, nec aliquem vel aliquos, qui venirent sub nomine imperatoris, vel regis Romanorum, vel alterius tituli pro eis vel eorum altero sine approbatione aut contra mandata summi Pontificis, qui est vel pro tempore erit; sed contra eos pro posse stabunt, et eisdem resistent in favorem sanctæ matris Ecclesiæ ac domini papæ et successorum canonice intrantium : et quod recipient et curialiter tractabunt nuntios et gentes domini summi Pontificis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et suorum successorum canonice intrantium, transeuntes per ipsam civitatem vel loca eorum jurisdictioni subjecta vel subjicienda, ipsosque protegent et defendent, dummodo transeant pacifice et sine fraude, sicut alii : et quod universos archiepiscopos, episcopos, abbates, priores, præpositos, decanos, archidiaconos, archipresbyteros, presbyteros clericos regulares vel sæculares Ecclesiarum et Ecclesiasticas personas gaudere permitterent nec impedient, quominus gaudeant omnibus suis libertatibus, redditibus, juribus, pertinentiis et obventionibus universis in dicta civitate et aliis terris, eorum jurisdictioni subjectis, quantum in eis fuerit, ipsisque collectas non imponent, nec ab eis exigent, nec dabunt imponentibus vel exigentibus auxilium, consilium vel favorem », et infra :

71. « Et ad sponte confitendum et recognoscendum procuratorio et syndicario nomine suprascriptis, quod dudum dicta civitas Papiæ et ejus districtus, ac homines et habitatores eorumdem civitatis et districtus fuerunt et steterunt sub do-

[1] Ext. apud Ben. an. 7. Ep. cur. XXXV.

minio et subjectione ac obedientia quondam domini Matthæi de vicecomitibus de Mediolano etiam contra Romanam Ecclesiam ; non tamen in hæresi, neque in aliqua fautoria alicujus hæresis, etiam temporibus, quibus dicitur, quod ipse dominus Matthæus fuit in rebellione ejusdem Romanæ Ecclesiæ et ei obediverunt ». Et infra :

« Item ad consistendum et recognoscendum etiam, quod dicta civitas et communitas, et homines et habitatores ejusdem civitatis et ejus districtus fuerunt aliquibus temporibus obedientes et faventes Ludovico de Bavaria, etiam in coronatione ipsius facta in civitate Mediolanensi, scientes ipsum tunc temporis esse rebellem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et ei tanquam regi Romanorum et se nominanti imperatorem , licet non esset per sanctam Romanam Ecclesiam approbatus, faverunt, obediverunt et intenderunt, sicut supradictum est, in omnibus præterquam in hæresis vel aliqua fautoria seu specie hæresis, in quibus nunquam eidem Ludovico vel alicui alii obediverunt, nec favorem aliquem præstiterunt ; et etiam obedientiam et favorem prædictos, ut dictum est, eidem Ludovico præstiterunt non voluntarii, sed inviti et coacti per dictum Ludovicum seu gentes ejusdem, et quandoque propter timorem aliorum.

« Item ad recognoscendum et confitendum nomine suprascripto, quod dicta civitas et communitas, cives et homines et habitatores ejusdem civitatis et ejus districtus aliquibus temporibus scienter receperunt nuntios Petri de Corbaria antipapæ tempore, quo in rebus humanis agebat bonæ memoriæ dominus Joannes papa XXII ac prædicatores etiam prædicantes contra dictum dominum Joannem papam XXII et eis faverunt, ipsos ut tales honorabiliter recipiendo, et eis reverenter obediendo, ipsosque favorabiliter tractando; non tamen in hæresi, nec in aliqua fautoria alicujus hæresis, neque eis vel alicui eorum in aliqua hæresi vel in specie alicujus hæresis, seu contra Catholicam fidem favorem vel auxilium aliquod ullo modo præstiterunt : nec etiam unquam crediderunt, dictum Petrum de Corbaria fuisse vel esse verum papam, nec dictos nuntios fuisse vel esse nuntios veri papæ, et etiam receptionem, obedientiam et favorem hujusmodi, ut dictum est, præstiterunt et fecerunt non voluntarii, sed inviti et coacti ». Et infra : « Et ad supplicandum pro eis et eorum nomine sanctitati ejusdem domini papæ, quod sua solita clementia dignetur, et velit adhibere remedium opportunum circa amotionem et abolitionem et relaxationem quorumcumque interdictorum, processuum et sententiarum, etc. » Pluribus aliis adjectis, quibus amplissimis mandatis oratorem fulciunt , adjectæ sunt prolixæ præcipuorum civium Papiensium subscriptiones. Eadem penitus verborum formula ad eadem præstanda Novarienses [1], Vercellenses [2], Novocomenses [1] memoratum Guidolum oratorem auctoritate instruxere : de quo publica documenta civium nominibus appositis discrepantia edita sunt. Soluti [2] eodem anno fuere censuris, restituto iis sacrorum templorum usu, Feltrenses et Belunenses qui Ludovici Bavari fœderatis Scaligeris adhæserant, posteaque excusso servitutis jugo ad episcopi ejusdemque comitis obsequium redierant : et Novocomensi, Tridentino atque Tarvisino episcopis data provincia est, ut singulos oppidanos, nuncupata prius rite de Cæsare non agnoscendo, nisi a Sede Apostolica confirmatus esset, pellendis hæreticis, asserenda immunitate Ordinis Ecclesiastici, damnanda Corbariana perfidia, sacramenti formula anathemate liberarent. Ita Marsilianæ Jandunianæque hæreseos reliquæ fibræ ex Italia sensim evulsæ sunt.

72. *Ut Ulricus e Novadomo hæreticos in Boemia grassantes ad officium cogeret, sacris indulgentiis a Pontifice donatur. In Theologorum cœtibus Parisiis varii errores damnantur.* — In Germania aucta est hæreticorum multitudo, quæ etiam in finitimam Boemiam sese infudit : adeoque hæc pestis grassata est , ut ejusmodi tenebriores cœtus auderent cogere, sævire in Catholicos atque etiam principes ad pugnam provocare. Vocabant ii errorum magistros Apostolos : quos vero profanos ritus sectarentur, non describitur. Non abest tamen conjectura, ipsos ex illorum, qui obscenis voluptatibus felicitatem virtutemque metiebantur, volutabro emersisse. Cum vero ab his lacessitus Ulricus e Novadomo expediret arma, ut ipsos ad officium cogeret, a Pontifice sacris indulgentiis subjecto Diplomate [3] affectus est :

« Benedictus, etc. dilecto filio nobili viro Ulrico domino de Novadomo Pragensis diœcesis, baroni de regno Boemiæ.

« Petitio tua nobis exhibita continebat, quod in terris tuo dominio temporali subjectis, in Pragensi et Olomucensi diœcesibus consistentibus , et etiam in toto regno Boemiæ infiniti hæretici communiter Theutonici et advenæ, non absque infectione cultorum fidei orthodoxæ periculose, proh dolor ! in magna multitudine pullularunt ; et quod dicti hæretici, cum inquisitores hæreticæ pravitatis, auctoritate Apostolica in illis partibus constituti, volunt procedere contra eos, fugiunt et latitant, ac Catholicos capiunt, mutilant, expoliant et alias proditionaliter offendunt eosdem , eorumque bona incendio ignis supponunt ; quod licet per dilectum filium Gallum fratrem Ordinis Prædicatorum, inquisitorem pravitatis prædictæ illis partibus deputatum, tunc præsentem in Romana curia, multi infecti pravitate prædicta, abjuratis erroribus, devote redierint ad agnitionem et observationem fidei orthodoxæ ; tamen post ejus absentiam in errores pristinos sunt relapsi,

[1] An. 7. Ep. cur. XXXVII. — [2] Ibid. Ep. XXXVIII.

[1] An. 7. Ep. cur. XXXIX. — [2] Ibid. Ep. LXXV. — [3] An. 6 Ep. com. CCLXIX.

conventiculas illicitas cum magistris eorum, quos vocant Apostolos, faciendo : qui etiam in tantum numerum excreverunt, quod te tuosque subditos Catholicos ausi sunt temere diffidare ; quare tu in nostra præsentia constitutus nobis humiliter supplicasti, ut cum tu pro exaltatione Catholicæ fidei et zelo ipsius intendas exponere te et tua ad hæreticorum exterminium prædictorum, vel reductionem ipsorum ad lucem Catholicæ veritatis, dictoque inquisitori, ejusque inquisitionis officio assistere toto posse ; ac ob hoc habeas dictorum hæreticorum machinationes et mortis pericula formidare, providere tuæ speciali saluti de solita Sedis Apostolicæ clementia dignaremur. Nos igitur tuis supplicationibus inclinati, tibi et iis, quos tecum ad prosecutionem præmissorum duxeris assumendos, teque sic assumpti sequentur personaliter ; quosque forte quocumque modo negotium fidei contra hæreticos prædictos prosequendo, machinationibus aut facto vel occasione dictorum hæreticorum mori contigerit ; illam omnium peccatorum vestrorum, de quibus fueritis corde contriti et ore confessi, auctoritate Apostolica veniam indulgemus, quæ per Sedem Apostolicam indulgeri vel concedi consuevit transfretantibus in subsidium Terræ-Sanctæ. Nulli ergo etc. Dat. Avin. II non. Mart., anno VI ».

Coacti hoc eodem anno fuerunt celeberrimi theologorum cœtus [1] a Guillelmo episcopo Parisiensi, in quibus varii errores damnati sunt. Quorum primus ex Armenorum hæresiarcharum lacunis fluxerat, et nonnullos etiam Græcos, Palama auctore, hoc tempore infecit, divinam nimirum essentiam in se neque ab homine neque ab angelo beatis videri, vel unquam visum iri : quem quidem errorem a Benedicto papa fidei decreto jam ante allato, discussum vidimus [2]. Fingebant enim illi errorum architecti tantummodo lucem quamdam corpoream a divina essentia manantem conspectum iri : quam nefariam opinionem Armenos ejurari jussos a Christi vicario proximo anno narrabimus [3]. Secundus et tertius error divinitatem Spiritus sancti ejusque a Patre et Filio tanquam unico spiratore et principio processionem oppugnabat : quem in Concilio Lugdunensi damnatum Gregorio X Pontifice vidimus [4], atque etiam in Ephesino Œcumenico antea superiori anno memoravimus [5]. Quartus hic erat, *quod multæ veritates fuerunt ab æterno, quæ non sunt ipse Deus.* Quintus error versabatur circa distinctionem creationis, an idem sit cum Creatore, an cum creatura vel quid ab his distinctum : magnasque hoc tempore Constantinopoli turbas movisse [6] visuri sumus. Sextus error circa angelos versabatur, nimirum, *quod angelus malus in primo instanti suæ creationis fuit malus et nunquam fuit non malus.* Septimus error jam antea damnatus a Benedicto Apostolica sententia [1] repetitus et ab impio Calvino [2] mentiebatur, animas beatas et corpora gloria immortalitatis donata cælo empyreo cum angelis non excipi vel exceptum iri. Octavus error, *quod angelus in eodem instanti potest esse in diversis locis, et est ubique, si velit esse ubique.* Nonus error, *quod qui habet meliora naturalia, de necessitate habebit majorem gratiam et gloriam.* Decimus est, *quod diabolus nunquam habuit unde possit stare, nec etiam Adam in statu innocentiæ.*

73. *Bosniæ banus Stephanus ad fidem Catholicam revocatus, contra hæresim exscindendam, Sedis Apostolicæ auxilium implorat.* — Alluxit Bossinæ hoc anno Stephani Bossinensis sive Bosnensis bani religione Catholicæ fidei splendor, quem hæresis densioribus tenebris obscurarat [3] : cum enim Geraldus supremus Minoritarum præpositus precibus Caroli regis Ungariæ in eam provinciam se contulisset, banus obviam illi progressus, conceptum animo delendæ hæreseos consilium aperuit ; qua de re Pontifex Geraldo hisce verbis est gratulatus [4] : « Idem banus, tibi obviam occurrens in via, te honoranter recipit, et a te verba Catholicæ veritatis et salutis libenter audivit, tibique aperuit propositi sui votum, per quod evidentius cognovisti, quod bonam voluntatem gerit ad extirpandum de principatu Bosnensi cunctos hæreticos degentes ibidem, dummodo nos et Sedes Apostolica, et idem rex Ungariæ sibi super his favorabiliter assistamus : quorum favorem sibi opportunum æstimat propter schismaticos, quos habet suæ terræ vicinos, quorum schismaticorum auxilium dicti hæretici invocarent, si se de terra prædicta cognoscerent extirpandos ». Addit Benedictus bano se studio et opera non defuturum in hæreticis exscindendis, atque orthodoxos finitimos ad auxilium illi explicandum excitaturum. Cumque in primis ad prosternendos fidei hostes Caroli regis Ungariæ potentia desideraretur, illum Benedictus accendit [5], ut cæteris triumphis restitutæ in Bossina Catholicæ religionis gloriam adderet :

« Cum, inquit, fili, ad magnam gloriam tuam et securitatem regni tui cedere dignoscatur, si de præfata terra Bosnensi dicti hæretici, tuo ad hoc suffragante præsidio, extirpentur ; serenitatem regiam rogamus, requirimus et hortamur attente, tibi in remissionem peccaminum injungentes, quatenus divinæ retributionis intuitu, et requisitionis Apostolicæ interventu eidem bano omnibus modis, viis et studiis, et consiliis et auxiliis opportunis, quibus melius cognoveris expedire : prudenter et potenter assistas ; ut idem banus de terra præfata possit evellere præfatam jam antiquam in ea contagionem hæreticæ pravitatis, et in ipsam reducere divinum cultum, et Ecclesias exinde de-

[1] Lib. IV. bibl. Patr. p. 1318. — [2] An. Chr. 1236. num. 3. — [3] An. Chr. 1341. num. 51 et 105. — [4] Annal. tom. IV. an. Chr. 1274. num. 14 et 18. — [5] An. Chr. 1333. num. 34. — [6] Cantar. l. II. c. 40. et Pontan. in Notis ad idem cap.

[1] An. Chr. 1336. num. 3. — [2] Calvin. Inst. l. III. c. 20. § 24. — [3] Tom. VIII Ep. secr. XXXIII. — [4] Ibid. Ep. XXXII. — [5] Ibid. Ep. XXXI.

structas in statum pristinum ad laudem divini nominis restaurare : ita quod exinde præmium consequaris retributionis æternæ, et regno tuo ex reductione dictæ terræ ad lucem Catholicæ veritatis præpares et impendas pacis et securitatis augmentum. Dat. Avin. II kal. Mart., anno VI ». Confirmare aliis litteris[1] in pio suscepto revocandæ in Bossinam puritatis Catholicæ consilio Stephanum banum studuit Pontifex, proposuitque ob oculos in quanta se hæredesque pericula conjiceret, si palam adeo grassari hæreticos sineret : quibus excisis, immortalem apud Deum hominesque gloriam esset collecturus.

74. *Tartaricam Ecclesiam curat Benedictus, grates agens imperatori de egregio in Christianos studio.* — Ad tuendam ejusdem fidei puritatem, tum latius inter gentiles veteri imbutos superstitione proferendam, ne Apostolico deesset muneri Benedictus archiepiscopos, episcopos et cæteros inferioris gradus præsules, qui in Tartarorum imperiis, ac vel in Oriente vel Scythia Asiatica versabantur, litteris ad constantiam in fide, vitæque labores spe immortalitatis perferendos ; servandam incorruptam religionem, eamque amplificandam est cohortatus[2] :

« Venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis electis, abbatibus, cæterisque personis Ecclesiasticis regularibus, religiosis et sæcularibus, ac universis fidelibus Christi in Tartarorum imperiis, et partibus Orientalibus et Aquilonaribus constitutis.

« Supra gregem Dominicum tanquam pastor universalis, disponente Domino, constituti, de subditorum salute profundis meditationibus cogitamus : inter quas illa sollicitudo quotidiana nos angit præcipue, ut per vestræ cooperationis ministerium puritas Catholicæ fidei, sine qua nemo potest salvus fieri, colatur et observetur ubique ad divini nominis laudem et gloriam, fideliumque animarum salutem, semper felicia suscipiens incrementa. Etsi splendorem hujusmodi fidei orthodoxæ in illis mundi regionibus, in quibus plenarie ipsius cultus viget, resplendere cupimus, cujusvis obfuscationis erroneæ caligine profugata ; summis tamen desideriis peroptamus, ut in vobis, inter nationes exteras constitutis, non extinguatur ejusdem lucerna fidei, sed vehementius accendatur, ut quanto majoribus pressuris et tribulationibus vos contingit subjici propter eam, tanto si constantes et perseverantes in ea fideliter fueritis, ampliora et uberiora merita vobis exinde proveniant apud Deum.

« Ideoque universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente in Domino Jesu Christo, quatenus spem vestram figentes in Domino, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ; pro fide ipsa, quæ vos cum operibus bonis ad æternæ quietis perducet beatitudinem, stetis viriliter, et eam firmiter et tenaciter observetis : vosque, fratres archiepiscopi et episcopi, ac filii electi abbates et alii religiosi ac sæculares, quibus ex officio vel alias prædicare congruit verbum Dei, circa dilatationem ejusdem fidei verbis et exemplis salutaribus fideliter et sedule tanquam operarii veri et idonei laboretis, metentes messis manipulos in agro Domini, quos in ejus horrea reportetis cum gaudio, vocem illam dulcissimam, *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui*, post hujus vitæ miserabilis transitum audituri. Ut autem fides eadem Catholica, quam nos et Ecclesia Romana cum universo cœtu Christianorum fidelium profitemur, prædicamus et tenemus firmiter, vobis clarius et apertius innotescat, vosque illam sequi, profiteri, tenere ac evangelizare firmius valeatis, eam tenore præsentium providimus, ut sequitur, explicandam. Credimus sanctam Trinitatem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, etc. » Concepta est iisdem verbis hæc fidei formula, atque illa, quam Michaeli Palæologo Græcorum imperatori a Clemente IV et a Joanne XXII Ossinio Armeniæ regi[1] ac superiori anno a Benedicto Alanis propositam vidimus. « Dat. Avin. XVI kal. Septemb., anno VI ».

75. Favebat amplificandæ inter Septentrionales Tartaros religioni Usbech imperator, qui oratores hoc anno ad Sedem Apostolicam transmisit, quibus se erga ipsam egregie affectum exhibuit, precibusque Pontificiis in Evangelicis præconibus amplectendis, conferenda facultate ut templa Christo ponerentur, Christiana sacra exercerentur, disseminaretur fides, obsecundasse significavit, et omne erga fideles odium posuisse, cum nonnulli ipsos ob structas sibi insidias, subjectasque regiæ faces in invidiam adducerent. Imperialia etiam, ac Tynibech[2] majoris natu filii, et Taydolæ[3] uxoris imperatricis nomine magnifica Christi vicario munera transmisit. Quibus receptis Benedictus iisdem Usbecho imperatori, Tynibecho filio[4] ac Taydolæ imperatrici de egregio in Christianos studio grates egit ; excitavitque ad sacra baptismalia suscipienda, ut cæleste imperium adipiscerentur.

« Magnifico principi Usbech imperatori Tartarorum, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Lætanter et benigne recepimus dilectos filios nobiles viros Petranum de Lorto olim dominum de Capha, et Albertum ejus socium fidei Catholicæ professores, magnificentiæ tuæ nuntios una cum dilecto filio Helym de Ungaria Ordinis fratrum Minorum nuntio viri egregii ducis Thynibech pri-

[1] Tom. VIII Ep. secr. XXXIII. — [2] Tom. VI. Ep. secr. CLII.

[1] Annal. tom. XIV. an. 1265. num. 73. et tom. XV. an. 1318. num. 10. et tom. XVI. an. 1338. num. 78. — [2] Tom. VI. Ep. secr. CXLIX. et in Ms. Arch. Vat. de rebus Tart. Arm. etc. p. 33. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CL. — [4] Ibid. Ep. secr. CLI.

mogeniti tui, ad nostram præsentiam destinatos : et ea, quæ ipsi coram nobis pro parte tuæ celsitudinis curaverunt proponere, patienter et clementer audivimus et intelleximus diligenter. Cum autem nuntii præfati tuam magnificentiam et potentiam, necnon devotionem et reverentiam, quas ad nos et sanctam Sedem Apostolicam geris et gessisti hactenus, multæ laudis et commendationis præmiis attollentes, narratione subjuncta placibili explicarunt, quod tu hujusmodi devotionem et reverentiam in laudabilium effectum operum perducendo, nuntios nostros, quos dudum ad partes Cathayensis imperii mittebamus, ad tuam præsentiam accedentes, ob divinum et nostram ac dictæ Sedis honorem et reverentiam favore benigno suscipiens, eis charitative fecisti de necessariis et expensis ac usque ad partes prædictas de conductu non modico, quin potius sumptuoso et magnifico provideri, ulterius exhortationibus et precibus nostris, quibus Christianos Catholicos et Romanæ obedientes Ecclesiæ in tuo degentes imperio benevolentiæ tuæ commendavimus, favorabiliter annuens, erga Christianos eosdem tuæ magnitudinis liberalitates et gratias ampliasti; eis reparandi nihilominus et ædificandi Ecclesias et loca Ecclesiastica, necnon antistitibus et religiosis Catholicis prædicandi verbum Dei et sacramenta Ecclesiastica juxta ritum et morem S. R. E. matris omnium fidelium et magistræ, ministrandi licentiam liberalem concessisti : profecto quidem speramus et credimus, quod providentia divina, quæ in sua dispositione non fallitur, præmissa et alia pia opera, circa quæ, ut gaudenter percepimus, te liberaliter exerces, inspiravit et inspirare non desinit menti tuæ, ut tandem agnita veritate, quæ Christus est, illuminatusque fidei Catholicæ claritate, et per susceptionem ejusdem fidei, sine qua non est salus alicui, ovile Dominicum, cujus est unus pastor, ingressus æternæ societatis pascuis post vitæ præsentis exitum non frauderis.

76. « Nos igitur, qui licet insufficientibus meritis, locum Dei tenemus in terris, hæc pro tuæ salute animæ ferventibus desideriis peroptantes, rogamus magnitudinem tuam et in Domino attentius exhortamur, quatenus intra tui pectoris claustra consideranter revolvens, quam brevis est vita hominis, et quam incertus mundi hujus exitus, quam frequenter sit etiam repentinus, quodcumque potest manus tua, ut choris possis adjungi cœlestibus, instanter studeas operari : super quibus et aliis, salutem tuam hujusmodi concernentibus, devotis insistimus et insistemus precibus apud Deum. Porro super favoribus et gratiis a tua clementia Christianis prædictis Catholicis, ut præfertur, exhibitis; necnon de encæniis pro parte tua et ejusdem inclyti primogeniti, ac illustris imperatricis consortis tuæ nobis per memoratos nuntios præsentatis, et a nobis gratanter mittentium consideratione receptis, excellentiæ tuæ referimus gratiarum uberes actiones; nostris prædictis precibus et exhortationibus subjungentes, ut gratiæ favor imperialis erga Christianos prædictos Catholicos et præfatæ Romanæ Ecclesiæ obedientes, ut præmittitur, semper exuberet et accrescat. Et insuper cum, sicut intelleximus, inter tuos ac charissimorum in Christo filiorum nostrorum Ungariæ et Poloniæ regum illustrium officiales et subditos in confiniis imperii tui et regnorum regum prædictorum quandoque suscitari contingat dissensiones et guerras, ex quibus strages hominum, lapsus rerum, et animarum amarius deploranda pericula subsequuntur; velit tua sublimitas ab invasione regnorum prædictorum desistere, quia si reges prædicti inferent tibi vel tuis injurias indebitas vel offensas, et id nobis duxeris intimandum, hæc per reges ipsos procurabimus facere, quantum cum Deo poterimus, tibi et tuis rationabiliter emendari. Dat. Avin. XVI kal. Sept., anno VI ».

77. *Casimirum Poloniæ ad debellandos Tartaros excitat.* — Obtulit se Pontifex futurum illius se controversiarum interpretem, cum tunc maximus Tartaricæ in Poloniam irruptionis terror increbresceret post adjunctam a Casimiro imperio Polonico amplissimam Russiæ partem, postquam Boleslaus dux sive improbæ administrationis, sive religionis odio a Russis veneno extinctus fuisset. Describunt pluribus Poloni historici [1] secundas res gestas in ea expeditione, Leopolim aliasque arces captas, instauratamque veterem regni majestatem : amplitudinemque ex qua Tartari, cum a Russis, qui jugum Polonicum ferre detrectabant, incitati Polono regi bellum intentarent, admonitus Pontifex ad eorum propulsandos impetus religiosam militiam in Polonia, Ungaria et Boemia promulgandam indixit [2]; Gnesnensique archiepiscopo, ut fideles sacro crucis symbolo insigniret, provinciam dedit [3]. Tum Casimirum ad fortem animum gerendum excitavit [4] :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Casimiro regi Poloniæ illustri.

« Nuper tua serenitas per suas litteras nostro Apostolatui patefecit, quod gens perfida Tartarorum, in tenebris ambulans, carensque lumine Catholicæ veritatis, profana cogitatione considerans, quod regnum tuum Poloniæ, quod a fidelibus habitatur, est in ultimis Christianorum finibus constitutum; et quod propterea ad impugnationem regni præfati eisdem Tartaris absque Catholicorum principum et aliorum fidelium obice juxta profanos conceptus ipsorum facilior via patet; dictum regnum et Christianos habitatores ipsius invadere et destruere feris et furibundis animis conceperunt : ita quod ad tuum fide digna relatione pervenit auditum, quod dicti Tartari hujusmodi conceptus iniquos continere sub clave silentii nequeuntes, prætensis occasionibus frivo-

[1] Michov. l. IV. c 18. Chromer. l. XII. — [2] An. 6. Ep. com. CCXL. — [3] Ibid. Ep. CCXLI. — [4] Ibid. Ep. CCXXXIX.

lis, publice comminantur, quod ipsi ad invasionem et destructionem regni præfati et desolationem fidelium habitantium in eodem, et religionem Catholicam inibi profanandam, conflatis potentiæ suæ viribus, infra breve tempus hostiliter properabunt. Propter quod tu attendens, quod dictum regnum est Ecclesiæ Romanæ immediate subjectum et etiam censuale; et quod tam tu, quam habitatores regni prædicti estis ejusdem Ecclesiæ peculiares filii et fideles, et quod ex impugnatione dicti regni, si quod absit, dictorum Tartarorum rabiosa præsumptio procederet ad eamdem, non solum dictum regnum ejusque incolæ, quinimo fideles cæteri dicto regno tam proximi quam remoti proculdubio diris adversitatibus læderentur, nostrum in hac parte, et per nos promptum aliorum fidelium subsidium et præsidium humiliter implorasti. Nos igitur attendentes, quod in defensione et tuitione regni prædicti non solum tua et ejusdem regni, sed aliorum fidelium vicinorum, et etiam, ut præmittitur, remotorum salubritas agitur et securitas procuratur, et barbaricæ feritatis audacia facilius, Deo propitio, in suis poterit refrænari et collidi principiis, quam si nullo parato resistentiæ obice permitteretur liberius in sanguinem Christianum desævire : considerantes etiam urgentem et probabilem tuæ supplicationis instantiam, votis tuis super præmissis eo libentius annuendum fore providimus, quod illa Apostolici favoris fulcienda et juvanda præsidiis magis utile et expediens existimamus.

78. « Præmissis igitur attenta meditatione pensatis, supplicationem tuam in hac parte benignius admittentes, ut serenitas tua adversus eosdem Tartaros fidelium inimicos (qui dudum, sicut infanda experientia docuit, dictum regnum et nonnullas alias terras fidelium et personas eorum per crudelis impugnationis et expugnationis excidium destruxerunt) divino, ut speramus fulta subsidio, et aliorum fidelium crucis Christi signaculo munitorum suffragio communita; defensionem ejusdem regni et incolarum ipsius contra dictam barbaricam nationem potenter assumere valeat et feliciter exercere; prædicationem crucis in auxilium tuum et regni præfati per nostras litteras duximus concedendam : ac venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Gnesnensi, et Cracoviensi ac Wratislaviensi episcopis per alias nostras dedimus litteras in mandatis, ut ipsi et eorum quilibet per se et alias personas Ecclesiasticas sæculares, et regulares Ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas esse cognoverint, in eodem Poloniæ ac Ungariæ et Boemiæ regnis contra præfatos Tartaros et quoscumque alios infideles, volentes ac præsumentes invadere seu offendere te et dictum regnum Poloniæ ac habitatores ipsius, proponant juxta datam eis a Deo prudentiam verbum crucis venerabile signum ejus, tam tuis quam aliorum fidelium incolarum regnorum prædictorum, illam devote suscipere volentium, humeris affigendo ; eosque suis exhortationibus et instantiis inducendo, ut prædictum negotium contra Tartaros et infideles præfatos ferventer assumant, et viriliter prosequantur, etc. » Interjectis nonnullis de proposita criminum venia iis, qui bellicos adversum Tartaros subirent labores, vel milite stipeve sacram expeditionem juvarent, addit Pontifex :

« Tu igitur scuto fidei et salutis galea communitus, ac figens in Domino anchoram spei tuæ, si per similes conjecturas vel præsumptionis probabilis argumenta colligere poteris, quod eadem gens barbara Tartarorum præmissa forsitan præsumere moliatur, forti animo esto, tuam tuorumque subditorum mentem corroborans et confortans : quia potens est Dominus habitans in excelsis juvare sperantes in eo, infidelium conterere animos, et deprimere cornua superborum. Dat. Avin. kal. Augusti, anno VI ». Duxit[1] tantum quarto post anno formidandam expeditionem Tartarorum imperator excitus a proditoribus ad excidendum Polonicum imperium : sed cum ad Vistulam castra promovisset, trajectu a Casimiro rege prohibitus , post inanes telorum jactus retro signa flectere coactus est.

79. *De S. Gertrudis in Deum amore.* — Hoc anno S. Gertrudes, dum Christi passionis mysteria recoleret , divino amore adeo accensa est , ut Numen illi sacra stigmata impresserit, ut refert Joannes a Leydis Carmelita[2] : « Anno, inquit, Domini MCCCXL, contingit in oppido Delffensi condignum relatione miraculum : nam virgo Gertrudis de OEsten habitans in antiquo beghinagio ejusdem oppidi, adeo ferventer æstuabat ad Dominicam passionem, ut stigmata et cicatrices in latere, manibus et pedibus suis visibiliter apparerent : et universi fideles in hoc prodigio crucifixum Dominum non immerito collaudarunt, etc.» Nonnullis interjectis, piam historiam ita prosequitur : « De nocte sanctæ Parasceves hæc virgo Gertrudis devotione magna prostravit se coram Crucifixo, prolixius orans in camera sua, mente diligenter attrectans amaritudinem passionis et mortem acerbissimam Domini nostri Jesu Christi. Cum ergo mirifica devotione sic transformata foret in amorem dilecti sui sponsi Domini nostri, mirabilis Deus in sanctis suis tanta fecit mirabilia virgini mirabili gratia, ut quinque stigmata Domini nostri susciperet in quinque membris sui virginalis corporis. Susceptis igitur stigmatibus, imo quinque vulneribus, ex contemplatione divina veniens ad humana, clamavit ad cohabitantem sibi beghinam voce magna : Diewoerdis, Diewoerdis, veni et vide quantam gratiam Deus mihi pauperi concessit ancillæ suæ, non meis meritis, sed ex sua superabundanti pietate. Quæ cum veniret, videns tantam gratiam dono Dei virgini Gertrudi conces-

[1] Michov. l. IV, c. 8. Chron. l. XII. — [2] Jo. a Leyd. Chr. Belg. l. XXVIII. c. 4.

sam, obstupuit; et Deum pro tantis mirabilibus largiter ostensis laudans benedixit. Nam non solum nocte illa Parasceves, verumetiam clara die, sed et deinceps diebus multis ex sacrosanctis vulneribus profluxit sanguis pulcherrimus rubicundi coloris septies in die per singulas septem horas canonicas: qui quidem cruor de stigmatibus perfluens receptus est iu pannicullis lineis.

« Novitas ista cito cunctis innotuit, nec latere potuit: unde non solum de oppido Delffensi, sed et circumquaque populus multus, audiens in virgine mirabilia Dei, properabat videre quæ facta fuerant: sed hujusmodi concursus Gertrudi non placuit, nam propter populi frequentiam cordis molestiam experiebatur, et impediebatur a spiritualibus exercitiis. Et quia considerabat, quod timor est omni homini necessarius, rogabat Dominum dicens voce cordis humillima: Dulcissime Domine Jesu Christe, si fuerit voluntas tua, desidero quod hæc quinque vulnera, pietatis tuæ gratia mihi concessa, rursum tollas, ne forte contingat mihi a te separari per propriam complacentiam. Exaudivit autem Dominus orationem virginis, et abstulit illi gratiam quinque vulnerum, sic quod ex eis sanguis non emanabat: sed stigmata tamen deinceps usque ad mortem conservabat ». Hactenus auctor.

BENEDICTI XII ANNUS 8. — CHRISTI 1341.

1. *Benedictus ob missa ipsi Mauricæ victoriæ spolia, Alfonso Portugalliæ regi scribit, gratulatur, justis postulatis annuit.* — Partæ de Saracenis Granatensibus et Africanis victoriæ jam a nobis memoratæ gloriam Christo relaturus Alfonsus Castellæ rex, illius in terris vicario spolia anno a Virginis partu quadragesimo primo supra millesimum trecentesimum, Indictione nona, transmisit, de quibus meminit Hispanicarum rerum scriptor his verbis[1]: « Avenionem equi centum, gladii parmæque e corio totidem e præda Maurica Benedicto Pontifici missa sunt: quatuor præterea et viginti Maurica signa, equus vexillumque regis, quibus in prœlio usus erat, alia. Leiva legatus (is in Pontificiis litteris Joannes Martini dicitur), aliquanto spatio a cardinalibus obviis exceptus, Pontificis voce, cum sacris de more esset operatus, Alfonsi regis laudes maximo principum hominumque concursu celebratæ sunt ». Defixa victi Albohaceni victorisque Alfonsi signa in Pontificio sacello fuisse ad secuturarum ætatum memoriam, testatur his verbis Ms. Vaticanum[2]: « Hujus papæ temporibus dominus Alfonsus rex Hispaniæ contra regem Marrochiæ conserto prœlio triumphavit: et in signum victoriæ idem rex vexillum suum domino papæ misit, quod usque hodie in capella papæ Avenionensi conservatur ». Eadem etiam Vitæ Benedicti auctor tradit. Confirmantur superiora Pontificiis litteris, quibus Benedictus Alfonso regi Castellæ ob missas hostium exuvias ac nonnullos Saracenos bello captos in relati triumphi argumentum adductos ad Sedem Apostolicam, gratias egit[1], ipsumque est adhortatus, ut quo majorem sibi triumphando de hostibus gloriam peperisset, eo se demissiorem erga Deum, a quo pendet victoria, præberet: fortem animum gereret, præteritos enim triumphos novis cumulatum iri.

2. « Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Missum pridem ad nostram præsentiam dilectum filium nobilem virum, Joannem Martini militem et nuntium regium læto vultu et animo benigno, tam mittentis consideratione quam ejusdem missi probitatis obtentu, recepimus; et expositam per eum in nostra et fratrum nostrorum, ac aliorum multorum prælatorum, clericorum et laicorum præsentia, facundis et gratis sermonibus recensendo delectabiliter victoriam gloriosam quam adversus hostem illum crudelem Dei et orthodoxæ fidei, regem Marrochitanum videlicet et suos exercitus Saracenicos ad confusionem et exterminium fidei et fidelium in illis partibus ter-

[1] Mariana l. XVI. c. 8. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765 in Ben. XII.

[1] Tom. VII. Ep. secr. LXXVI.

ribiliter aspirantes dedit tibi de cælo virtutum Dominus, audivimus exultanter : necnon equum, quem equitasti contra eosdem perfidos Saracenos, in virtute divina triumphans, vexillum quoque armorum regiorum victricium, te in acie tunc præcedens, et quosdam de Saracenis, in Christi victoria captivatis, cum diversis banderiis seu vexillis Saracenorum devictorum et captivatorum in Dei prœlio quod gessisti ; quæ omnia nobis et Sedi prædictæ in signum devotionis eximiæ, subsequenter ibidem præsentavit, et obtulit pro parte regia dictus miles ; gratis et gaudiosis in Domino admisimus affectibus, divinæ clementiæ, quæ de Sede suæ magnitudinis eamdem tibi tribuit victoriam, in laudis jubilum una cum eisdem fratribus et aliis fidelibus, tunc ibidem, ut præfertur, adstantibus, rore repleti spiritualis exultationis et gaudii, devotius assurgentes tuæque celsitudini pro prædicto misso nuntio, ac destinatis et præsentatis, ut præfertur, hujusmodi devotionis encæniis, referentes non sine commendationis condignæ titulis gratiarum uberes actiones.

« Sane, fili charissime, si diligenter attenderis, quot et quanta beneficia de manu Domini, ex quo cuncta bona procedunt, et sine quo humana fragilitas nihil potest, in obtinenda victoria ipsa (per quam, præter mercedis perennis acquisitum tibi præmium, divulgatur per orbem fama celebris tui nominis et honoris) receperis, habes proculdubio unde sibi devotas et debitas referre in humilitate spiritus gratiarum actiones non cesses, recognoscendo devote hæc et alia dona tibi ab ipso collata non de tuis vel tuorum viribus, sed solum de suæ virtute potentiæ recepisse. Speramus siquidem in Domino, quod si hæc jugiter egeris, teque gratum eidem reddideris per opera virtuosa, ultra existimationem humanam, cum felicium votiva prosperitate successuum et annosa temporis longitudine, honores tibi, ac bona spiritualia et temporalia jugiter adaugebit.

« Ideoque regalem excellentiam paternis affectibus in Domino attentius exhortamur, quatenus circa ea, quæ præmisimus, sollicitudinibus studiosis intendens, ad defensionem et dilatationem fidei, ac repressionem et expugnationem ejus hostium velut athleta strenuus in virtute divina accinctus robore magnanimitatis et fortitudinis, sicut indicit tibi alti tui prosapia generis, et regalis persuadet solii dignitas, continuationibus laudabilibus te impendas. Et nihilominus ut vitia, quæ inolesse consueverunt, proh dolor ! in illis partibus extirpentur : tibique ac tuis subditis magis placatus propitietur Dominus, dare velit regia celsitudo, quantum in ea fuerit, operam efficacem, etc. Dat. Avin. VIII id. Maii, anno VII ».

3. Legarat etiam una cum Alfonso rege Castellæ Alfonsus alter illius sacer Lusitaniæ rex, quem in pugnæ et gloriæ societatem venisse vidimus, suos ad Sedem Apostolicam oratores, qui accepta e cælo in Barbarorum infinita prostrata multitudine beneficia Pontifici et sacro cardinalium collegio referrent ; cum maxime Benedictus id bellum sacrum, ut diximus, Apostolicis studiis promovisset. Auditis Lusitanis oratoribus Christi vicarius, ut Castellanum ad agendas divino Numini ob partam victoriam gratias excitarat, ita Lusitaniæ regem, ut in Deum rei gestæ gloriam omnem transfunderet, permovit : collaudavit pium illius de urgendo adversus impios bello consilium : ad præclara majorum, qui Mauros continuis bellis attrivissent, exempla provocavit ; ex ea enim re ipsum immortale decus collecturum.

« Benedictus, etc. charissimo in Christo Alfonso regi Portugalliæ illustri.

« Habes proculdubio unde Altissimo, qui tibi tam salubre inspiravit propositum et illius executione salutifera tibi clementer adstitit, ad laudis jubilum et gratiarum humiles actiones assurgas eidem, recognoscendo humiliter, hæc non de tui vel tuorum virtutibus aut viribus, sed de manu divinæ clementiæ recepisse. Quod si feceris, eique per virtuosorum et piorum multiplicationem operum te sibi gratum jugiter exhibere studueris, ut optamus, adaugebit tibi gratiam, exaltabit in terra nomen tuum, et tandem de regno temporali, quod obtines, ad regni provehet gloriam sempiterni. Porro quia nondum Agarenorum perfidorum quiescere præsumptuosa videtur superbia, imo sicut habet quorumdam infesta relatio, rugitus dant terribiles, ad invasionem dictarum partium et Christicolarum in eis degentium aspirantes ; propter quod, si sit ita, non minus quam prius tuum consilium et auxilium existere noscitur multipliciter opportunum ; excellentiam rogamus regiam attentius in Domino et hortamur, quatenus consideranter attendens, quod perseverantibus est corona gloriæ repromissa, a præmissis favore, auxilio et consilio circa repressionem infidelium, ac defensionem et dilatationem fidei orthodoxæ in illis partibus, si et cum opportunum extiterit, imitando claræ memoriæ progenitorum tuorum vestigia, nullatenus te retrahas ; sed ut majus tibi acquiras continue meritum, et gloria tui nominis amplius augeatur, te promptum in præmissis (maxime cum tua et tuorum res agi videatur) non mediocriter exhibeas et benignum, etc. Datum Avinione XVII kal. Junii, anno VII ».

4. Indixit ad ejusdem regis preces propositis indulgentiarum præmiis Pontifex sacram adversus Mauros expeditionem, religiosamque militiam professuros crucis symbolo distingui jussit. Tum in bellicos sumptus sacerdotiorum decumas contulit, pactus in agris et urbibus Mauris eripiendis, Ecclesias pro cultu divino exercendo conditum iri : de quibus insignes sunt subjectæ litteræ :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri.

« Venerabilis frater noster Martinus episcopus Elborensis, et dilecti filii nobiles viri Lupus

Fernandi domus de Ferraria, necnon Laurentius Gomesii de Aureu miles, ambaxiatores et nuntii tui, pro infrascriptis ad nos et Sedem Apostolicam destinati, nobis ex parte tua reverenter exponere curaverunt, quod dicti progenitores tui tanquam veri Catholici, et ejusdem fidei ardore ac zelo succensi, dictæque fidei sollicite plantatores fervidi, regnum tuum Algarbii et regni Portugalliæ magnam partem, copioso subditorum sanguine fuso, propriisque personis et facultatibus infinitis ad hoc expositis, liberaverunt divina eis dextera assistente, et eripuerunt de manibus infidelium prædictorum, illaque reduxerunt ad cultum nominis Christiani, ac obedientiam et reverentiam Ecclesiæ sanctæ Dei, et in eis diversas Ecclesias et loca Ecclesiastica fundarunt pariter et dotarunt, et pro defensione ipsorum ac impugnatione hostium eorumdem multa et magna fortelitia construxerunt: quodque ipsi perfidi hostes Christi, de hujusmodi ereptione dolentes, non solum ad recuperationem Algarbii, sed etiam impugnationem Portugalliæ regnorum prædictorum ejusdem progenitoribus guerras et actus bellicos quasi continue movisse noscuntur, quibus progenitores ipsi non solum restiterunt, sed hostes ipsos multoties expugnarunt, et damna eis plurima intulerunt: et quod claræ memoriæ Dionysius rex Portugalliæ genitor tuus, qui inter progenitores ipsos fuit in agendis circumspectissimus et ferventissimus dictorum hostium persecutor, considerans, quod dictum regnum Algarbii est in frontaria dictorum hostium constitutum et vicinum eisdem, et quod per homines in actibus bellicosis maris expertos ipsi hostes per mare cum galeis et aliis vasis navalibus opportunis poterant melius, quam alias impugnari, et damna eis inferri etiam graviora; de remotis partibus quemdam in mari et maritimis bellis expertum ad regna prædicta venire fecit, eumque cum maximis stipendiis admiratum suorum regnorum constituit prædictorum, qui galeas et alia vasa navalia opportuna construxit, et gentes dictorum regnorum in actibus ad bellicos apparatus marinos pertinentibus per eorum exercitium sic fecit audaces et expertos, quod vix potest ad actus hujusmodi gens aptior reperiri non solum ad defensionem dictorum regnorum, sed impugnationem virilem hostium eorumdem; quem admiratum præfato genitore suo sublato de medio, tecum tenuisti et ipsum amplius honorasti, ac per eum et gentes tuorum regnorum dictis hostibus tam per mare quam per terram damna quamplurima gravia intulisti: quodque, licet ille profanus et blasphemus rex Agarenorum de Benamarin, inter reges blasphemos Saracenorum potentissimus, territus ex præmissis, cum pridem ad persecutionem et exterminationem orthodoxorum fidelium citra mare ad partes Hispaniarum cum catervis bellatorum infidelium innumerabilibus transfretavit, tibi per suos nuntios et litteras diversa munera, promissiones, subsidia et securitatis obsides obtulisset, si charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum regem Castellæ ac Legionis illustrem tuum nepotem non juvares; tamen tu præmissa omnino respuens, et more dictorum progenitorum tuorum ipsorum sequendo vestigia, sanctæ matris Ecclesiæ ac totius populi Christiani et ejusdem fidei cupiens injuriam tantam repellere, ac velut Christianissimus princeps et fidei ejusdem athleta strenuus obviare vastitati Christianæ fidei, tunc ex dicti blasphemi et nefandi regis potentia in illis partibus imminenti, ad reprimendam hostium sævitiam prædictorum una cum dicto rege Castellæ exposuisti patenter personam et bona tua pariter et subjectos; ita quod tu et dictus rex Castellæ, vobis Dei auxilio, cujus agebatur negotium, suffragante, de dictis hostibus, sicut est toti mundo notorium, viriliter et feliciter triumphastis, infinitis, ex dictis hostibus, qui ad exitium Christianorum furentis et iniqui propositi armaverant voluntatem, in ipso triumpho in ore gladii interemptis, et multis ex eis captis ac reductis in perpetuam servitutem.

« Quare præfati ambassiatores et nuntii nobis ex parte tua devote et humiliter supplicarunt, ut cum tu velut fervens zelo fidei orthodoxæ tam prospera et prognostica spei bonæ initia, quæ de triumpho hujusmodi successerunt, adversus hostes prædictos nefandissimos ad divini nominis laudem et gloriam, et fidei exaltationem ac dilatationem ejusdem toto posse sis dispositus prosequi in futurum; tuque in prosecutione hujusmodi Dei et fidei orthodoxæ negotii cum dicto rege Castellæ jam facta multa subieris onera expensarum, et majora te subire oporteat pro prosecutione ipsius in posterum facienda, ad quam supportationem tui ærarii non sufficiunt facultates; tibi decimam omnium proventuum Ecclesiasticorum regnorum et terrarum tuorum cum prædicatione crucis, ac indulgentiis solitis concedi transfretantibus in subsidium Terræ-Sanctæ, concedere de benignitate Apostolica dignaremur.

5. « Nos igitur tuum pium et laudabile propositum diligentius attendentes, hujusmodi supplicationibus eo libentius annuendum fore providimus, quo hujusmodi negotium (quod te ad laudem Dei, et pro ipsius orthodoxæ fidei palmitibus dilatandis assumere et promovere confidimus) Apostolici favoris fulciendum et juvandum præsidiis utile ac expediens existimamus; et propterea præmissis attenta consideratione pensatis, ac deliberatione super iis cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus præhabita diligenti, supplicationes tuas hujusmodi ad exauditionis gratiam duximus admittendas. Prædicationem siquidem crucis in omnibus regnis, comitatibus atque terris, tuis dominio ac ditioni subjectis, per venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Bracharensem, et alias personas Ecclesiasticas, sæculares et regulares ad id idoneas, per eumdem archiepi-

scopum deputandas, tam contra dictum regem de Benamarin et quoscumque alios crucis hostes sequaces ipsius, quam contra regem Granatæ cæterosque blasphemos obloquentes, sive ipsos reges blasphemos contra te et regna tua seu terras tuas, sive te non solum regna et terras tua prædicta defendendo, sed etiam regna et terras eorum invadendo seu impugnando, guerram movere contigerit contra eos fieri concedimus biennali tempore infrascripto; ita quod in dictis regnis et terris ac dominiis tuis proponatur solemniter verbum crucis, et inibi venerabile signum ejus tuis et aliorum fidelium, in regnis, comitatibus, terris et dominiis prædictis consistentium illam devote suscipere volentium, humeris per eos, qui ibidem proponent verbum hujusmodi; affigatur, ut prædictum negotium contra præfatos reges blasphemos et sequaces eorum vivificæ crucis muniti signaculo, te dictum negotium assumente, ferventer assumant, teque illud prosequente viriliter prosequantur, cum indulgentiis expressis in aliis nostris litteris confectis specialiter super prædicatione et indulgentiis supradictis, etc. » Decrevit redigendas in sumptus bellicos subsidiarias sacerdotiorum decumas biennales : tum nonnullis pactionibus pro re sacra amplificanda Lusitanum adigit de coercendis excursionibus barbarorum, ne fideles in servitutem abripiant, excitandis in locis, quæ eripientur Saracenis, Ecclesiis vectigalibusque donandis, ut divina peragantur, de cohibenda Mahumetica superstitione, de pendendis sacerdotibus decumis : quarum pactionum formula iisdem verbis omnino concepta est, atque ea, quam alias in litteris ad Castellanum et Aragonem reges datis, cum de sacra in Mauros expeditione ducenda agerent, allatam vidimus[1]. « Dat. Avin. II kal. Maii, anno VII ».

6. Furebant ex acceptæ ad Salsum flumen ignominiæ dolore Saraceni, inanesque profundebant minas. Quos Alfonsus Castellæ antequam sese ex clade colligerent, proterere constituit; de quo hæc rerum Hispanicarum auctor[2] : « Ineunte salutis anno millesimo trecentesimo quadragesimo primo Corduba, quo copiæ militares convenire jussæ erant, in Granatenses fines irrumpitur arte potius quam viribus : victoria gloriosior. Præmissæ naves aliquot commeatu onustæ Malacam invadendi speciem præbuerunt. Mauricis copiis ea urbe munienda occupatis, rex Alcalæ regiæ agros improvisus invasit Augusti XXVI die; oppidum deditum, oppidani salutem pacti dimissi incolumes. Magno id hostium dolore accidit, sua se opinione delusos considerantium. Eo oppido capto, Prieghum, Rutes, Benamexillum aliaque oppida et arces eo tractu : pars vi, pars deditione in potestatem venerunt. Victoribus omnia prona erant, Mauris aspera. Copiæ in hiberna reductæ, præsidia tantum opportunis locis disposita : finibus tutandis classi imperatum, uti fretum insiderent, Afrosque transitu arcerent ». Felices progressus adversus Granatenses initos, a Mahumetica superstitione vindicata loca, restitutaque religioni Christianæ, significavit Pontifici Alfonsus rex, quem ille iterum meritis ornatum laudibus ad exscindendam Saracenorum pestem ex Hispaniis, ac bella Domini gerenda strenue inflammavit[1].

7. « Charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Advenerunt nobis in gaudii et exultationis augumentum prosperi et lætabundi rumores per tuas, fili charissime, litteras quas jucundo recepimus animo, nuntiati : describebat namque delectabiliter earumdem series litterarum, qualiter cœptum olim feliciter per tuam regalem magnificentiam orthodoxæ fidei negotium adversus hostes Christi et feroces inimicos nominis Christiani pridem, adveniente vernalis opportunitate temporis, tuisque adunatis regiis subditis et fidelibus, in virtute potentiæ divinæ resumens, et hostes ipsos aggressionibus intrepidis viriliter et potenter expugnans; tandem post diversos insultus bellicos et discrimina personarum varia, villam de Alcala de Abencaide, ac subsequenter castrum de Loco vin, distans per leucam unam a villa prædicta, loca utique inter alia cismarinarum partium per Saracenos detenta, fortissima et quasi inexpugnabilia, divinæ virtutis assistente tibi dextera, per armorum obtinuisti potentiam de cultorum manibus perfidi Machometi : et expulsa de illis Saracenica fœditate, loca ipsa Christiano cultui ad laudem et gloriam divini nominis reddidisti, hanc tibi datam divinitus victoriam non de tuis vel tuorum viribus, sed potius de manu Domini recepisse humiliter profitendo.

« Nos igitur ex iis lætitiæ spiritualis rore perfusi, pro tantis beneficiis non solum tibi, fili dilectissime, sed assistente tibi auxiliis cælestis virtute, per te toti Christianitati collatis, ei a quo hæc et alia cuncta bona procedunt, labiorum vitulum, in humilitate ac devotione spiritus exsolvere non cessamus : instantes nihilominus devotis intercessionum orationibus apud eum, ut ipse, cujus geritur in parte negotium, quique tecum clementer dignatus est hactenus operari, manum directricem et adjutricem non retrahat; sed ad dilatandam in partibus illis fidem Catholicam, et exstirpandam exinde Agarenorum infidelium sectam abominabilem, super te tuosque fideles, tecum in eodem negotio fideliter laborantes gratiam uberiorem suæ benedictionis infundat. Demum tuam rogamus regiam magnificentiam in Domino et hortamur quatenus dona gratiarum innumera, quæ tibi, præsertim circa præmissa, contulit Altissimus (ex quibus non parum apud eum tua creverunt merita, et fama tui nominis et honoris extitit

[1] Tom. XV. an. Chr. 1328. num. 77, 78. — [2] Mar. l. XIX. c. 9. Sur. l. VII. c. 57.

[1] Tom VII. Ep. secr. CLXXXV.

dilatata per orbem) diligenti consideratione præmeditans; et etiam diligenter attendens, quod veritas coronam gloriæ perseverantibus repromittit, dum Deum tibi sua misericordi pietate adesse propitium, et tecum sentis tanquam fortem bellatorem pugnantem, negotium hujusmodi forti et robusto animo, sicque tibi tui generis inclyta prosapia ingerit tanquam princeps magnanimus et athleta Christi strenuus constanter et intrepide prosequaris, anchoram spei tuæ figens in ipso, et sibi qui de cælo dimicans multos in paucis novit concludere, robur cujusque fortitudinis et potentiæ, sicut hactenus dignosceris laudabiliter fecisse, adscribens; ita quod ex amplioribus tuis meritis, majora tibi felicitatis æternæ compares præmia, et in mundo fama tui nominis incrementis felicioribus jugiter augeatur. Dat. Avin. VI kal. Octobris, anno VII ».

8. *Finitimos reges ad belli societatem sollicitat.* — Sollicitavit finitimos reges ad conjungenda in Saracenos arma Alfonsus Castellæ et Legionis rex. Et quidem missos ea de causa ad Petrum regem Aragonum oratores, refert Surita [1] : hunc vero enatas inter Philippum regem Francorum et Jacobum regem Balearium discordias, ut a sociandis viribus se excusaret, prætexuisse. Cum enim Philippus rex Balearem urgeret [2], ut Montispessulani, Omeladesii et Carladesii principatum more majorum Gallicæ aulæ beneficio et auctoritate acceptum solemni ritu agnosceret, is Philippum ipsum Anglico implicitum bello intuitus, cum ab Anglo ad nova fœdera urgeretur, tum ex animi elatione ut antea regi Aragoniorum fidem præstare diu respuerat, ita postea supremum in iis terris Gallorum dominatum agnoscere recusabat, Aragoniorum maxime fretus potentia. Traxit vero in suas partes Gallus Aragonium, cui exposuit arrogantiam principis, utque is cum Aragoniorum jugum excutere meditaretur, a Gallis nulla auxilia impetrare potuisset. Censuit itaque Petrus rex Aragonum, in Jacobum haud tacita indignatione suffusus superiores in se conflatas coitiones (cum maxime illud ad pacem cum Philippo flectere nunquam potuisset) vicem reponendam, ac Balearis clientela abstinendum : atque ita Philippus rex Montempessulanum, Omeladesiam et Carladesiam ad Gallicam coronam, damnato perfidiæ ac perduellionis Jacobo rege Baleari, revocavit : atque Aragonius non modo non adversus Gallos, sed in Jacobum ipsum plura novantem, arma convertit, cum responderet illi auxilia flagitanti, Saracenico distineri se bello : Castellano vero in juvando Jacobo ad principatum avitum e Gallorum manibus vindicandum occupari.

9. *Philippo de induciis coeundis scribenti respondet Pontifex.* — Implorabat etiam Castellanus Philippi regis Francorum auxilia, seque unum sustinendis immanibus Saracenorum, tidem Christianam extinguere molientium, conatibus imparem esse querebatur : comparari ab impiis majores copias, ac rei Christianæ, ni bellum cum Anglo componeret iniretve inducias, exitium imminere. Assensit justis Castellæ et Legionis regis petitis Philippus, ac Diploma regium vel ad fœdus firmandum, vel ad inducias diuturnas coeundas dedit : de quibus certiorem Pontificem fecit [1], sibique a sorore Hannoniæ comitissa sanctimoniali, cujus operam in conciliandis inter fratrem ac generum reges feliciter collocatam vidimus, relatum hostes Gallici nominis etiam ad arma contra Barbaros socianda paratos, si bella suscepta removeri possent.

« Sanctissimo patri in Domino Benedicto, divina providentia Sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, etc.

« Magnificus princeps Alfonsus rex Castellæ et Legionis, consanguineus noster charissimus, nuntios suos pridem ad nostram præsentiam destinavit, qui nobis ex parte ipsius certius retulerunt, quod Saraceni et alii increduli et adversarii fidei Christianæ congregabant magnum exercitum et ferocem ad invadendum et destruendum regna, terras et loca dicti consanguinei ; subsequenter etiam totam Christianitatem exterminare ferocius comminantes. Quod displicenter audivimus et referimus condolenter : et exinde non immerito moti fuimus ad compassionis affectum, grandia considerantes pericula, quæ ex hoc possunt toti Christianitati præfatoque nostro consanguineo provenire. Nobisque præfati nuntii ex parte dicti consanguinei supplicarunt, ut eidem in tali et tanto totius Christianitatis negotio vellemus succurrere, et de competenti et opportuno celeriter providere : et ut facilius pro dicto negotio nos et alii Christiani hoc adimplere possemus, ad bonam pacem vel saltem ad treugarum prorogationem competentem cum inimicis nostris habendam vellemus intendere, ac etiam inclinari. Et ut præfato regi et toti Christianitati in præmissis, promptius succurratur, præfatis nuntiis dicti regis Castellæ recipiendi infra regnum nostrum terminum competentem ad tractandum de pace vel recipiendum longas treugas inter nos et regem Angliæ alligatosque suos per litteras nostras patentes plenariam potestatem, dolentes quia occupati in guerris nostris tam sancto et favorabili negotio, nos et totam Christianitatem tangente, non potuimus, ut desideranter appetimus, favorabilius et liberatius nos offerre.

« Insuper, pater sanctissime, charissima soror nostra comitissa Hannoniæ novissime nobis scripsit, quod inimici nostri et æmuli ad defensionem Christianitatis contra præfatos infideles disponerent se libenter, si cessarent impedimenta guerrarum. Ad quæ vestræ beatitudini referenda dilectos et fideles consiliarios nostros episcopum Claro-

[1] Sur. l. VII. c. 57. — [2] Cap. 54, 55.

[1] Apud Bened tom VII. Ep. secr. CCXLIV.

montensem et Raimundum magistrum requestarum nostri hospitii destinamus ». Et infra : « Plene de vestræ confidimus benevolentia sanctitatis; quam dignetur per multos annos feliciter conservare Altissimus Ecclesiæ suæ sanctæ. Script. apud Sanctum-Germanum in Laya XXVI die Maii. Humilis filius vester rex Franciæ ».

10. *Ut Belgæ ad officium redeant instat.* — Extractas [1] inducias Philippum inter et Eduardum Pontificia opera, referunt historici, iisque Scotos comprehensos, quo Saracenorum retundi impetus possent. Institit etiam apud Pontificem Francorum rex ferendarum [2] regi Castellæ suppetiarum desiderio, quo Flandrico bello liber esset, ut edicta Apostolica olim in Belgas lata rescinderet; blanditiis enim illos se allecturum ad officium sperabat. Pollicitus ipsis fuerat in castris apud pontem Bovinensem defixis superiori anno mense Septembri, dum nimirum inducias cum Eduardo pactus est, se auctoritatem suam apud Sedem Apostolicam adhibiturum, ut censuris solverentur; decretaque Pontificia, quibus anathematis religio iis, si a Gallorum regibus desciscerent, objecta erat, convellerentur : tum etiam omnibus hujusmodi Diplomatibus ac privilegiis abrenuntiarat, et excurrente octo dierum spatio illa se traditurum obstrinxerat : qua de re extant in Pontificio Regesto regiæ litteræ [3]. Cum vero Flandriæ comes ac populi suos ad Sedem Apostolicam misissent oratores, ut conciliarentur Ecclesiæ, utque edicta superiorum Pontificum ad vinciendam fluxam illorum fidem lata dissolverentur, ex pactis cum Gallo rege initis flagitarent, Pontifex ut illos rite in gratiam admitteret, ab oratoribus expetiit [4], an ii, rescissis edictis memoratis, in regis Francorum fide stare decrevissent ; respondere periculum capitis se subituros, si ad hæc responderent. Quibus subjecit Benedictus, se æquitatis legibus ad præterita acta et decreta, quibus censuræ Belgis, si rebellarent, incussæ erant, labefactanda adduci non posse, cum ad ipsorum preces edita essent temporisque vetustate confirmata : eam rem trahere ingentia pericula, si ita facile sacramenta violare juratamque principibus fidem infringere liceret : rite etiam censuris eos liberari non posse, dum rebellionis non pœniteret, atque Apostolica illa edicta temerarent. De quibus fecit Philippum regem Francorum certiorem. Is tamen, ne in invidiam violati promissi a Flandris adduceretur, Petrum e Cuneriis ac Simonem e Buciano oratores [1] ad Sedem Apostolicam legavit, qui Benedictum ad remittendam in Belgas severitatem permoverent ac litteris iterum iterumque perursit [2]. At Pontifex ne a justitiæ tramite deflecteret, Philippo respondit, Belgas dum in pristina contumacia obdurescerent, censuris solvi non posse : at si redirent ad officium, et in regium procumberent obsequium, mox se illos Apostolico sinu complexurum (1).

11. *Comes Hannoniæ Cameracensi episcopo conciliatus.* — Conciliata est Pontificia opera inter Cameracensem episcopum, et Hannoniæ comitem partiumque illius Joannem Hannonem patruum concordia : ex qua Philippus rex Francorum, quem præsidio firmissimo magnisque operibus eam urbem adversus Angliæ regem antea accepta episcopi clientela munivisse hostemque repulisse vidimus, jura sua lædi suspicatus, has querelas apud Benedictum fudit [3] :

« Sanctissime pater.

« Intelleximus magnificum Henricum comitem Hannoniæ a vestra sanctitate absolutum, atque ab illius terris interdictum amotum. Et quidem credimus, si se Ecclesiæ submiserit criminaque ingentia patrata expiarit, gravem vestræ sanctitati ejus rei rationem non defuisse : at vero accepimus, in tractatu concordiæ inter eumdem episcopum, comitem et capitulum Cameracensem statutum ab ipsa fuisse, et quemadmodum sæpius comes nostris militibus præsidiariis dixit, pellendos esse Cameraco, nec amplius admittendos : qua de re, cum singulari regnum nostrum studio complectatur, admodum miramur. Scit vestra sanctitas, rogantibus episcopo, decano et capitulo Ecclesiæ et civibus Cameracensibus, nos misisse magno numero, et stipendiis milites præsidiarios ad vindicandam ab imminenti exitio dictam civitatem, adeo ut ex hoc vestræ sanctitatis facto utilitas ad hostem, ad nos incommoda et dedecus derivarentur. Quare provideat, ut speramus facturam : ita enim comitem et alios hostes Franciæ Cameracensi agro in regnum nostrum possent irrumpere, graviaque mala invehere ejus urbis opera, quam nostris sumptibus, magnis operibus communivimus, etc. Dat. Parisiis XIV die Decembris. Devotus filius vester rex Franciæ ».

Injuste has querelas fundebat [4] Philippus rex,

[1] Walsin. in Eduardo III et alii. — [2] Ext. ejus lit. apud Bened. tom. VI. Ep. secr. CCXLV. — [3] Ext. ibid. Ep. CCXXIX. — [4] Ibid. Ep. CCXL.

[1] Tom. VI. Ep. CCXLI. — [2] Ext. ibid. num. 238, 243 et 245. — [3] Ext. eæ lit. ibid. num. 248. — [4] Tom. VII. Ep. secr. CCXLIX.

(1) Nangii continuator alter, qui hoc anno historiam suam exorditur, de interdicto Belgarum, cujus hic mentio apud annalistam, tradit Philippum regem fidem illis suam obstrinxisse, « ut interdictum, quod procuraverat apponi in Flandria, faceret amoveri. Ad quod faciendum », addit, « rex Franciæ consentiens, interdictum, quantum in se fuit, amoveri fecit, quod maximum gaudium in Flandria generavit. . et Flammingi cantum Ecclesiasticum, et organa resumpserunt, inconsulta tamen Romana Ecclesia, unde ipsam restitutionem sic sine sancta matre Ecclesia factam non approbavit ipsa dicta Ecclesia nisi usque ad tempora Innocentii VI, qui ad eorum humilem petitionem dictum interdictum approbando totaliter relaxavit, et obnoxios absolvi misericorditer mandavit ». Hæc animadversione digna censui, ut intelligerent lectores, quæ olim inesset de censuris opinio quorumdam ; eas nimirum cessante causa cessare, etsi nulla absolutio præcessisset, quam demum opinionem Innocentius XI reprobavit. MANSI.

cum non sanxisset Pontifex, ut præsidiarii milites Galli ejicerentur Cameraco; sed ne utrinque copiæ ad excursiones in vicinos agros agendas contraherentur : ad tutandum tamen Cameracum præsidium militare teneri posse, pronuntiatum fuerat. Respondit itaque IV non. Januarii insequentis anni Pontifex, in iis pacis legibus ipsius jura non violari : « Nec de te, fili amantissime, aut personis aliis, quas dictum non tangit negotium, mentio facta fuit : nec insuper de civitate prædicta Cameracensi, cum communitas et cives ipsius procuratorem non miserint, aliquid tactum extitit in reformatione prædicta: nisi quod, si communitas et cives ipsi vellent adhærere cum eisdem episcopo, decano et capitulo reformationi pacis jam dictæ non ad offensionem comitis et patrui sui prædictorum, aut terrarum subditorum eorum, sed pro defensione sua, possent habere gentem armigeram et tenere, etc. Dat. IV non. Januarii, Pontificatus anno VII ».

12. *Philippus fœdus cum Ludovico Bavaro, inconsulta Sede Apostolica iniens, pro ejus cum Ecclesia reconciliatione agit cui papa respondet fœdus illud exprobrans.* — Abstersit quoque [1] ex ejusdem regis animo suspicionem sinistram, quam conceperat animo, Pontificem conatum, regem Castellæ ab illius studiis abalienare. Cui respondit Benedictus, non modo non meditatum se conjunctionem illam animorum, quæ inter ipsos intercedebat, discindere; verum etiam augere magis ac fortius adstringere annisurum. Beneficiorum quæ ab Apostolica Sede acceperat, immemor [2] Philippus rex fœdus inconsulto Rom. Pontifice cum hoste Ecclesiæ nimirum Ludovico Bavaro fecerat, antequam censuris solveretur : utque suspicax est mala conscientia, Benedictum injuriam vindicaturum verebatur.

Ludovicus igitur, uxore sua eademque Philippi regis nepte intercedente, Gallo se conjunxit; cum maxime Eduardus promissas pecunias, quas erat pactus, ei non dedisset: tum id etiam ignominiæ verteretur, ut qui gerebat imperium, a rege stipendia acciperet. Abrogavit itaque Eduardo Bavarus Germanici imperii vicariam præfecturam, atque inducias ad Tornacum cum Francorum rege initas se inconsulto ad firmandum cum ipso fœdus obtendit: paratum se tamen obtulit, si Anglus arbitrum controversiæ deligeret, operam se ad eam conciliandam collocaturum: Philippum regem eam sibi auctoritatem, tum ad annuas biennalesve inducias ineundas contulisse. Quæ litteræ a Walsingamo afferuntur [3]: tum aliæ Eduardi, quibus queritur pristina dissoluta fœdera : in Tornacensi quidem obsidione consulere Bavarum non potuisse in paciscendis induciis, cum a fœderatis principibus ad eas adactus fuerit : sui tamen fuisse consilii pacem cum Philippo, nisi ipso consulto nunquam inire : sua vero ad Gallicum sceptrum jura ambiguo judicio nolle committere. Inter cæteras porro fœderis cum Bavaro initi leges ea præcipua extitit, ut Philippus, qua florebat gratia et auctoritate apud Pontificem, ad perficiendam Bavari reconciliationem incumberet. Suos itaque Galliæ rex misit ad Sedem Apostolicam oratores, qui hunc libellum [1] Benedicto porrexere :

« Credentia nuntiorum regis est, quod rex Franciæ protestationibus primitus per ipsum factis in Gallico ore proprio, et postea de præcepto suo factis in Latino per cancellarium suum, et acceptatis per nuntios Bavari, quod non intendebat nec intendit aliquid promittere contra sacrosanctam Ecclesiam seu ejus statum, contra sanctissimum patrem summum Pontificem seu ejus statum, contra reverendos patres dominos cardinales, seu alias quascumque personas Ecclesiasticas, seu ministros Ecclesiæ; sed potius eos tueri et defendere contra quascumque personas: promisit Bavaro, quod erit sibi bonus, verus et fidelis amicus ad promovendum et procurandum erga Ecclesiam et sanctissimum patrem nostrum reconciliationem suam. Et ex parte dicti regis devoti filii sui supplicant dicti nuntii domino nostro summo Pontifici , quod non credat devotum filium suum regem Francorum fecisse aliquas promissiones contra personam suam, sacrosanctam Ecclesiam ac eorum statum, licet forte alia ab aliquibus fuerint relata, ut dicitur. Supplicant etiam sanctissimo patri, quod ipse, salvo honore Ecclesiæ, gratiose velit vacare ad reconciliationem prædictam intuitu et ad preces devoti filii sui regis Franciæ prædicti; cum infinitæ animæ in via periclitationis existentes per istam reconciliationem reduci poterunt ad salutem ».

13. Auditis Francorum regis oratoribus, Pontifex se desiderio teneri conciliandi cum Ecclesia Ludovici respondit [2], si ad promerendam illius gratiam et commissa crimina rite expianda se compararet. Damnavit vero Philippi cum eo nondum soluto censuris, hæreseos et schismatis nota affecto, edictisque Apostolicis defixo, initum fœdus: ipsumque regem perstrinxit monita Apostolica sprevisse: non respondisse mutuis studiis: descivisse a majorum gloria, qui hæreticos et schismaticos insectari, non cum iis fœdera coire, consuevissent.

« Benedictus, etc. Philippo regi Francorum illustri.

« Non sufficimus admirari, quod cum (sicut notorium est toti mundo, et processus Apostolici dudum, præsente multitudine copiosa fidelium, solemniter habiti, et ex superabundanti per diversa mundi climata publicati, manifestius attestantur) Ludovicus prædictus hæreticus ac schi-

[1] Tom. VII. Ep. secr. CCXLVII. — [2] Ibid. Ep. CCXLIII. — [3] Walsing. in Eduar. III.

[1] Ext. apud Bened. tom. VII. Ep. secr. CCXLII. — [2] Tom. VII. Ep. secr. CCXLIII.

smaticus, ac de hæresi et schismate sententialiter et publice condemnatus, ac profanus et crudelis adversarius, persecutor et hostis Ecclesiæ sanctæ Dei; fautor quoque, receptator et defensor hæreticorum et schismaticorum hucusque extiterit, in suis damnatis hæresibus, ac hæreticorum et schismaticorum fautoria, receptatione ac defensione obstinato, proh dolor! animo damnabiliter perseverans; aliquis, qui sacræ Scripturæ ac canonum, zelumque veritatis Catholicæ habuerit, ausus fuerit asserere, tibique consulere vel quomodolibet suadere, ut cum homine hæretico et schismatico publice sic damnato, adhucque ut videtur in suis hæresibus et schismatibus perdurante, antequam unitati reconciliaretur Ecclesiæ, posses absque propriæ salutis et honoris detrimento amicitias et confœderationes inire: cum illa, quæ de sua natura mala sunt et damnata, nunquam valeant licite fieri bono fine.

« Nec minus cogimur admirari, quod tu, fili, absque nostra et Apostolicæ Sedis licentia et voluntate processeris ad præmissa; imo contra persuasionis nostræ consilium. Quod si secundum æquitatem attenderentur, quæ circa negotium dicti Ludovici per nos tuæ considerationis intuitu et cum tua scientia et voluntate, ut nosti, continue facta sunt hactenus, non videbatur sic transgrediendum faciliter, vel etiam contemnendum: et maxime cum ex his tua non credantur verisimiliter prosperari negotia, et magnam nihilominus maculam non faciliter abolendam, sicut ab aliis asseritur, per te circa negotium hujusmodi sit processum, posueris in gloria tui nominis et honoris. Nam, sicut dolentes et tristes audivimus, jam mundus incipit crebris detractoriis oblocutionibus multipliciter murmurare, abominabiliter quodammodo, sicut asseritur, proclamando alias esse inauditum a sæculo, quod principes Christianissimi inclytæ domus Franciæ cum hæreticis et schismaticis, quos zelo fidei orthodoxæ accensi persequebantur et fugabant, ac eos etiam audire nominari horrebant, contraxerint quomodolibet amicitias vel favores ». Hæc utinam perpenderent recentiores politici!

« Cæterum quantum dicta credentia reconciliationem prædictam contingit; providimus respondendum, quod si Ludovicus præfatus ad mandata nostra et Ecclesiæ cum effectu voluerit secundum juris formam redire, nos qui conversionem ipsius et aliorum omnium, quos ab ovili Dominico, extra quod non est alicui gratia neque salus, separari procuravit astutia diabolica, ferventibus desideriis affectamus, parati erimus eum, prout statuta volunt canonica, recipere ad prædictam reconciliationem duntaxat; ac prout ejus obedientiæ, contritionis et pœnitentiæ signa vera prætenderint, prosequi et tractare, etc. Dat. Avin. IX kal. Maii, Pontificatus nostri anno VII ».

14. Refellendus ex his Albertus Argentinas, qui dum Philippum regem Francorum intercessisse pro Ludovico Bavaro conciliando apud Benedictum ait, puerile responsum inepte affingit, nulla tantæ rei allata ratione, quam nolle jam Apostolicam Sedem admittere in gratiam Ludovicum, cum Philippus velit; quandoquidem restitui tum gremio Ecclesiæ noluerit, cum ipsa voluit: abhorret enim a rei veritate Ludovicum alterius, quam sua culpa et inconstantia, ut toties restatum vidimus Pontificem, non admissum: atque etiam tum Benedictus paratissimus ad solvendum censuris Ludovicum erat. Porrexit illi prævaricandi ansam impudica fœmina Margarita ducissa Charintiæ, Joannis comitis Tirolensis regis Boemiæ secundi natu filii uxor, quæ ob nullos ex viro susceptos liberos virginem se apud Ludovicum jactare ausa est, atque impotentiæ et frigiditatis virum accusare, ut soluto eo matrimonio Ludovicum Bavari majorem natu filium dictum marchionem Brandeburgensem adulterum acciperet. Audita sceleris fama, Benedictus Bertrando patriarchæ Aquileiensi partes dedit [1], ut si relicto viro Charintiæ ducissa Ludovico juniori Bavaro, non pronuntiata ab Ecclesia divortii cum Joanne Tirolensi comite sententia, matrimonio conjugari meditaretur, illam intentata censurarum religione ab scelere deterreret moneretque ut marito adhæresceret: at si prorueret in flagitium, seque auctoritate sua segregaret a viro, et cum Ludovico juniori vel alio matrimonium scelere contraheret, adulteros conjuges, et quoscumque illorum in eo scelere studiosos anathemate defigeret. Quæ imperia IV kal. Decembris hujus anni patriarchæ data: hisque emendes auctores, qui ejusmodi Margaritæ ducissæ divortium, plurium bellorum originem, in aliena tempora retulerunt.

15. Non retardarunt Ludovicum Bavarum seniorem incussæ censuræ Ecclesiasticæ: sed qui Margaritam ad mariti thorum repetendum hortari debuerat, suæ oblitus salutis, Charintiæ invadendæ cupiditate ducissam invito filio conjugem vel adulteram potius, dare non perhorruit [2], imo Pontificalem, ad quam cognoscendi de matrimoniis, eaque explorata certissimis argumentis causa, dirimendi ob conjunctum sacramentum munus spectat, auctoritatem invasit, ac de conjugio rescindendo Margaritam ducissam inter et Joannem comitem Tirolensem, sententiam [3] tulit, quæ in Additionibus ad Rebdorfium extat. Tanto facinori aliud adjecit. Obstabat lex canonica de gradibus consanguinitatis, ne filio Ludovico, quem illa tertio attingebat gradu, matrimonio jungi posset, quæ nonnisi a Romano Pontifice solvi poterat: sed ille, futilibus rationibus solvendorum in ea re sacrorum Canonum auctoritatem obtendens, Diplomate [4] suo canonica impedimenta in speciem dissolvit. Ob quod atrox scelus Clemens Benedicti

[1] Tom. VII. Ep. secr. CCXIII. — [2] Dubrav. Hist. Boem. l. XXI. — [3] Ext. in Addit. apud Rebdorf. et apud Goldast. in Collect. consuetudin. et legum imper. et apud Herwart. ad an. 1340. num. 24. — [4] Ext. in Add. Rebd. et apud Goldast. et Herwart. ubi sup.

successor illum novo anathemate percussit [1], affecitque gravioribus pœnis. Hæc si Ludovicus facinora adversus Pontificiam auctoritatem, dum Ecclesiæ gratiam optare præ se ferebat, non adepta imperii confirmatione patrare ausus; quid ab ipso rerum potito exspectare potuit Pontifex? ut mirum videri non debeat, si data ab ipso signa Christianæ pœnitentiæ vana extitisse fuerit suspicatus Pontifex.

16. *Ut episcopus Pragensis Joannis Boemiæ regis filium diademate insignire possit concedit papa.* — Gerente hæc Ludovico Bavaro ad regiæ Boemiæ stirpis depressionem, Joannes rex Boemus, metuens ne aliquæ seditiones post ipsius mortem oborirentur ad antevertenda discrimina de primogenito marchione Moraviæ Boemica corona cingendo consilia suscepit: cum maxime Henricus archiepiscopus Moguntinus, ad quem regia inunctione perlinendi Boemiæ principis jus spectabat, Ludovici Bavari partium studio a Romanæ Ecclesiæ obsequio descivisset. Consultus itaque ea de re Benedictus, archiepiscopo Pragensi jus auctoritatemque contulit [2], ut Carolum in Ecclesia Pragensi, assentiente Joanne rege, Boemico diademate insignire posset.

« Venerabili fratri archiepiscopo Pragensi.

« Nuper ad nostrum fide digna relatione pervenit auditum, quod charissimus in Christo filius noster Joannes rex Boemiæ illustris, certis causis rationabilibus suadentibus, dilectum filium nobilem virum Carolum primogenitum suum marchionem Moraviæ proponit in regem facere Boemiæ coronari. Verum quia coronatio et inunctio regis et reginæ Boemiæ, qui sunt pro tempore, ad archiepiscopum Maguntinum, qui pro tempore existit, de antiqua et approbata consuetudine dicitur pertinere; ac omnis jurisdictio et auctoritas Henrici archiepiscopi Maguntini (qui adversus Deum et sanctam Romanam Ecclesiam, a qua honores et beneficia multiplicia recepisse dignoscitur, se obnoxium reddidit et ingratum) per processus Apostolicos, ejus demeritis exigentibus, totaliter est suspensa, nec potest ipsius regis propositum sine providentia Sedis Apostolicæ adimpleri nos, qui bonum statum regis ac primogeniti prædictorum, ac regni Boemiæ diligimus et honorem, volentes in hac parte per ipsius Sedis providentiam opportunum remedium adhibere, ac de tuæ circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, fraternitati tuæ, ut dictum primogenitum in regem, et dilectam in Christo filiam nobilem mulierem Blancam suam consortem in reginam Boemiæ, ad hoc ipsius accedente consensu, hac vice auctoritate Apostolica inungere et coronare in tua Pragensi Ecclesia valeas juxta consuetudinem et solemnitatem in talibus hactenus observatas, auctoritate prædicta tenore præsentium duximus concedendum. Per hoc autem Ecclesiæ Maguntinæ et successoribus ejusdem Henrici archiepiscopis Maguntinis, qui erunt pro tempore, in obedientia et devotione nostra et successorum nostrorum ac ipsius Romanæ Ecclesiæ persistentibus, nullum volumus in præmissis in posterum præjudicium generari. Nulli ergo etc. Datum Avin. id. Octobris, anno VII ».

17. Solutus est idem episcopus [1] Henrici Moguntini archiepiscopi imperio auctoritateque, cum is censuras edictis Joannis XXII intentatas Ludovicum Bavarum Cæsarem agnoscentibus contraxisset, dum publice illius partes omni studio efferre conatus est: si vero ille eumdem veluti suffraganeum suis vexare edictis moliretur, ea penitus irrita futura sanxit.

« Venerabili fratri episcopo Pragensi.

« Te ignorare non credimus, sicut cunctæ fidei Christianæ provinciæ non ignorant, processus diversos et varios dudum per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum contra Ludovicum de Bavaria, manifestam Dei et Ecclesiæ inimicum, ac per ipsam Ecclesiam de hæresi condemnatum, exigentibus et excrescentibus gravibus et notoriis ejus culpis et excessibus, adversus Deum et universalem statum Ecclesiæ in cunctorum fidelium scandalum perpetratis, cum magna deliberatione et gravitate, cogente justitia publice habitos et solemniter publicatos: quibus constat, eumdem Ludovicum omni jure regali et imperiali, si quod sibi competebat, fuisse privatum. Nec etiam te latere credimus, quod idem prædecessor universis patriarchis, archiepiscopis et episcopis, aliisque personis Ecclesiasticis quibuscumque sub pœna suspensionis ab officio et beneficio, et excommunicationis (quam eos incurrere voluit ipso facto, nisi inhibitioni hujusmodi efficaciter obedirent) duxit districtius inhibendum, ne prædicto Ludovico tanquam regi seu in regem Romanorum electo super iis, quæ ad regnum vel imperium Romanorum aut ejus regimen pertinerent, quovis modo parerent, adhærerent vel intenderent, seu præstarent per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, auxilium, consilium vel favorem: nec nomine regni vel imperii prædictorum aut dominii cujusvis per eum usurpati in illis ei responderent, vel aliam satisfactionem sub quocumque velamine impendere attentarent: quibus pœnis et sententiis adeo ipsos ligari et adstringi voluit et decrevit, ac si propriis eorum nominibus nominati fuissent specialiter et expresse. Quas quidem pœnas et sententias Henricum archiepiscopum Maguntinum metropolitanum tuum, eidem Ludovico tanquam regi seu in regem Romanorum electo in præmissis publice ac notorie parendo, adhærendo et intendendo ac præstando

[1] Clem. VI. l. VI. an. 1. Ep. cur. XXIV. — [2] An. 7. Ep. com. CXCVII.

[1] An. 7. Ep. com. CD.

per se et alios auxilium, consilium et favorem, non est dubium incurrisse.

« Licet igitur ex prædictis processibus prædecessoris ejusdem, et pœnis contentis in eis credamus plenissime informatum, qualiter circa ipsum archiepiscopum debeas te habere ; tamen in iis, quæ statum tuum respiciunt et salutem, adjicere Apostolicæ instructionis et jussionis instantiam utile ac necessarium reputantes, fraternitati tuæ consulimus, tibique per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus eidem archiepiscopo, qui non solum indiscrete, sed etiam infideliter in præmissis se habuit et habet ad præsens, pœnis et sententiis contentis in dictis processibus propterea involuto, in nullo pareas vel intendas, nec per tuos subditos, quantum in te fuerit, parere vel intendi permittas : nam si talia faceres, quod absit, essent a via salutis deviatio et manifesta periclitatio status tui. Et si forte idem archiepiscopus in tantam prorumperet temerariæ persecutionis audaciam, ut ad parendum sibi per se vel alium seu alios te quovis modo requireret vel urgeret, tu memor Apostolicæ doctrinæ omnino studeas plus Deo quam hominibus obedire, in devotione et fidelitate Romanæ Ecclesiæ firma constantia persistendo, sicut hactenus te credimus perstitisse. Nos enim omnes et singulos processus, contra te vel subditos tuos communiter vel divisim per eumdem archiepiscopum, vel quemvis alium ejus nomine, postquam fuit eisdem pœnis et sententiis involutus, forsitan super hoc habitos, vel quos eum per se vel alium seu alios facere contingeret in futurum, ex nunc, donec, ad unitatem Ecclesiæ redierit, cassamus, irritamus, ac cassas et irritas, prout sunt, fore decernimus, ac nullius existere roboris vel momenti. Datum Avinione X kal. Aug., anno VII ».

18. *Ducis Brabantiæ ad Pontificem legatio.* — Hoc anno transmisit Joannes Brabantiæ dux, quem Ludovico Bavaro adhæsisse vidimus, quippe injustis oneribus Ecclesiasticos oppresserat, suos ad Sedem Apostolicam oratores, quibus se ad Pontificia imperia paratissimum obtulit, et inflicta viris Ecclesiasticis damna se refecturum est pollicitus [1]. Cui Benedictus, commendatis ejus officiis, Apostolicum studium spopondit [2] : « Cum ipsi nuntii, inquit, pro parte tuæ magnificentiæ inter cætera proposita per eosdem filialis devotionis sinceritatem, quam ad nos et sanctam Romanam geris Ecclesiam, placidis eloquiis recensentes, nobis devotius duxerint offerendum, quod tu tanquam filius benedictionis et gratiæ, nostris et ejusdem Ecclesiæ beneplacitis cum operosæ devotionis affectu jugiter inhærere proponis ; et nihilominus circa ea, quæ divinum beneplacitum et tuam concernunt salutem animæ, studiis sedulis et devotis intendens, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis infra districtus terrarum tuarum consistentibus, quæ per te vel tuos gravatæ hactenus fuerunt indebite vel oppressæ, optimæ satisfactionis subsidia impendere ac impendi facere benigno disposuisti animo, idque jam pro parte in effectum operis deducere incœpisti, etc. Dat. Avin. III non. Junii, anno VII ».

19. *De Mediolanensium cum Ecclesia reconciliatione documentum.* — Soluti sunt eodem anno omnibus censuris, quibus ob Ludovici Bavari et antipapæ, ac Matthæi et Galeatii vicecomitum factiones se irretierant Mediolanenses : quamvis enim jam ante ejurassent schisma, et censuris rite solvi essent jussi ; obortæ tamen fuerant variæ difficultates, quæ rei exitum retardarant. Solemnes itaque iterum ad Sedem Apostolicam oratores transmisere : quibus professis Romanæ Ecclesiæ dignitatem fidemque orthodoxam, ac sacramento pollicentibus, nunquam Ludovicum Bavarum ante adeptam Ecclesiæ, gratiam et regium decus ei confirmatum, venientem in Italiam, aut ejus duces recepturos, veniam rite impertiit Benedictus liberatosque pœnis omnibus ob ea contractis pristinis juribus restituit. Ad expiandum autem commissum crimen injunxit, ut suis sumptibus sacella duo sancto Benedicto abbati ponerent, omnibusque ornamentis et vectigalibus ad sustentandos duos sacerdotes, divinis operaturos singulis diebus, instruerent : tum eleemosynas duobus millibus pauperum, recurrente certo die, erogarent (1). Insigne est hac de re in Pontificio Regesto monumentum [1], cui plura de aliis Italiæ populis, ad Ecclesiæ gratiam redeuntibus, documenta publica consentiunt, quæ in molis Adrianæ tabulario, et passim in Ms. collect. Platinæ tomo II extant :

20. « Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Dilectis filiis Leone de Dugnano et Manfredo de Jeraczonibus de Mediolano jurisperitis, ambasciatoribus et nuntiis, necnon Guidolo nato quondam Benedicti de Calice civibus Mediolanensibus,

[1] Tom. VI. Ep. secr. LXXXVIII. — [2] Ibid.

[1] An. 7. Ep. cur. XXXIII.

(1) Hoc anno Mediolanenses in plenam Ecclesiæ gratiam restituuntur, conciliato dissidio quod solidis XXII annis utrosque, Ecclesiam et imperium, inter se commisit, ait Galvaneus Flamma in Opusc. de Vicecomitibus. Eodem scriptore teste, die VI Augusti solemnis hæc concordia Mediolani promulgata fuit, in qua vicecomites non absoluti tantummodo, sed omnium impactorum criminum immunes declarati, repudiatis abjectisque tanquam iniquis, et mendacibus publicis Tabulis in vicecomites confectis, quarum invidia archiepiscopum Mediolanensem et inquisitorem fidei Pontifex oneravit. Demandatus est vicecomitibus vicariatus Ecclesiæ jure perpetuo in urbes Placentinam, Laudensem, cui adjectus vicariatus (vacante tamen imperio et non ultra), in urbes Mediolanum, Brixiam, Bergomum, Novocomum, Vercellas, Cremonam. Tandem spoponderunt vicecomites Ecclesiæ annum vectigal florenorum decem millium. Hæc Flamma, quæ hic adnotare visum est ad supplendos Annales, quanquam ex his nonnulla ab annalista inferius num. 33 attinguntur. MANSI.

procuratore et syndico communis et populi civitatis Mediolanensis, ejusque comitatus et districtus, et quarumdam singularium personarum communis et populi prædictorum, in subscripto Instrumento publico syndicatus, seu procurationis communis et populi prædictorum nominatim expressarum, pro infrascriptis exequendis ad nos et Sedem Apostolicam specialiter destinatis; coram nobis et fratribus nostris S. R. E. cardinalibus in consistorio, præsente ibidem tam prælatorum quam aliorum multitudine copiosa fidelium, se cum reverentia debita præsentantibus et devotionem sinceram, quam commune et populus et singulares personæ prædicti ad nos et Romanam Ecclesiam gerunt et constanter disponunt gerere in futurum, devote ac humiliter exponentibus; præfatus Guidolus prædictum Instrumentum syndicatus seu procurationis, cujus tenorem de verbo ad verbum præsentibus fecimus annotari, exhibuit in nostra et fratrum nostrorum præsentia prædictorum. Quo quidem Instrumento de mandato nostro in consistorio ipso lecto, præfatus syndicus et procurator syndicario et procuratorio nomine prædictorum, quorum syndicus et procurator existit, devote ac humiliter recognovit, et sponte ac reverenter confessus fuit, quod dicta civitas Mediolanensis ac districtus et comitatus ejusdem, necnon homines et habitatores eorumdem fuerunt et steterunt sub dominiis et subjectione ac obedientia quondam Matthæi de vicecomitibus de Mediolano, et quondam Galeatii ejusdem Matthæi filii etiam contra dictam sanctam Romanam Ecclesiam; non tamen in hæresi, nec in aliqua fautoria alicujus hæresis et temporibus, quibus dicitur, quod ipsi Matthæus et Galeatius fuerunt in rebellione ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ; ac eis et cuilibet eorum obediverunt, et dictis temporibus paruerunt, prout subditi dominis facere consueverunt, et eis ut talibus faverunt, ipsos in dominiis et præeminentiis civitatis, comitatus et districtus prædictorum totis viribus defendendo ab omnibus eos volentibus impugnare, ac dejicere de dominiis supradictis; et nihilominus exercitus et cavalcatas ad eorumdem Matthæi et Galeatii et cujuslibet ipsorum voluntatem et mandatum faciendo contra omnes et singulos inimicos et rebelles eorum, seu alterius eorumdem, necnon subsidia pecuniaria eisdem Matthæo et Galeatio præbendo, et collectas ac tallias persolvendo », et infra, « favendo in omnibus secundum possibilitatem ipsorum, præterquam in hæresi vel aliqua fautoria ejusdem, in quibus nunquam eisdem vel alteri obediverunt, vel favorem aliquem præstiterunt: quodque civitas et homines ac habitatores ipsius necnon comitatus et districtus ejusdem fuerunt aliquibus temporibus obedientes et faventes quandoque de voluntate dicti Galeatii, quandoque præter ejus voluntatem Ludovico de Bavaria etiam in coronatione ipsius facta in dicta civitate Mediolanensi, et scientes tunc temporis eum esse rebellem eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac ipsi Ludovico tanquam regi Romanorum, et se nominanti imperatorem, licet non esset per sanctam Romanam Ecclesiam approbatus, faverunt, obediverunt et intenderunt in omnibus, prout Matthæo et Galeatio supradictis, præterquam in hæresi vel aliqua fautoria seu specie hæresis, quibus nunquam eidem Ludovico vel alicui alii obediverunt, nec favorem aliquem præstiterunt: et etiam favorem et obedientiam prædictos ipsi Ludovico impensos præstiterunt non voluntarii, sed inviti et coacti, quandoque per dictum Galeatium, quandoque per ipsum Ludovicum, seu gentes ejusdem, et quandoque propter timorem aliorum.

« 21. Insuper dictus syndicus et procurator quo supra nomine recognovit et confessus fuit, quod civitas, comitatus et districtus prædicti, necnon cives, homines et habitatores eorumdem aliquibus temporibus nuntios quondam Petri de Corbario, tunc antipapæ, schismatici et apostatici, tempore quo felicis recordationis Joan. papa XXII prædecessor noster in humanis agebat, et etiam unum anticardinalem, legatos et prædicatores ipsius antipapæ, etiam prædicantes contra præfatum prædecessorem nostrum scienter receperunt et faverunt eisdem, ipsos ut tales honorabiliter recipiendo et favorabiliter pertractando, ac eis reverenter obediendo; non tamen in hæresi, nec in aliqua fautoria alicujus hæresis, neque eis vel aliqui eorum in aliqua hæresi, vel specie alicujus hæresis, seu contra Catholicam fidem, favorem vel auxilium aliquod ullo unquam tempore præstiterunt. Nec etiam crediderunt dictum Petrum de Corbario fuisse vel esse verum papam, nec dictos cardinalem, legatos, nuntios fuisse vel esse veri papæ, ac etiam receptionem, obedientiam et favorem hujusmodi, ut dictum est, eis impenderunt et fecerunt non voluntarii, sed inviti et coacti, et propter timorem et potentiam prædictorum ». Et infra:

22. « Et subsequenter dictus syndicus ad evidentiam boni et veri propositi, quod dicta civitas Mediolanensis, necnon castra, villæ, terra et loca comitatus et districtus ejusdem, et homines eorumdem persistendi in obedientia et devotione sanctæ matris Ecclesiæ, atque nostra et successorum nostrorum habere noscuntur, solemniter bona fide promisit nomine prædictorum, quorum syndicus et procurator existit, prout ab eis in mandatis habebat, quod civitatis prædictæ, necnon castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum communia et homines dacia, gabellas et collectas sive pedagia, vel alia onera per se vel alium seu alios non imponent, nec imponi facient, vel permittent Ecclesiis sive Ecclesiasticis locis et personis civitatis prædictæ, necnon castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum; nec eadem pedagia, gabellas, collectas et alia onera ab eisdem Ecclesiis, locis et personis Ecclesiasticis

hujusmodi, vel bonis eorum exigent vel exigi facient, aut permittent contra canonicas sanctiones directe vel indirecte, publice vel occulte, nec illa imponentibus aut exigentibus dabunt auxilium, consilium vel favorem ; quinimo Ecclesias et Ecclesiasticas personas in suis bonis, juribus et libertatibus conservabunt : et quod præsidentes regiminibus civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum, quatenus ad eos tanquam ipsorum rectores spectabit, teneantur, si secus fieret, ipsis Ecclesiis et Ecclesiasticis personis, de impositionibus sive exactionibus hujusmodi conquerentibus, exacta restituere, seu restitui ac impositiones factas etiam revocare seu revocari facere celeriter, summarie, sine strepitu judicii et figura; alioquin pœnas inde incurrant super iis a sacris canonibus promulgatas : quodque ipsi præsidentes et communia ac singulares personæ ipsorum judices Ecclesiasticos non impedient, quominus contra imponentes et exigentes hujusmodi libere procedere valeant ad publicationem dictarum pœnarum et alias juxta canonica instituta.

23. « Insuper dictus syndicus juravit ad sancta Dei Evangelia, per eum corporaliter manu tacta, in animas constituentium prædictorum, prout ab eis specialiter in mandatis habebat, quod comitatus Mediolanensis, necnon castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum, communia et homines parebunt super præmissis, omnibus et singulis commissis per eos mandatis Ecclesiæ atque nostris, et quod similia de cætero non committent, ac infrascripta omnia et singula inviolabiliter observabunt et adimplebunt : ac procuratorio et syndicario nomine communium et universitatum civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum et singularium personarum ipsorum promisit, et juravit etiam in animas eorumdem, quod communia, universitates et singulares personæ prædicta nobis et successoribus nostris, canonice intrantibus, erunt devoti et fideles ac obedientes tanquam Christi vicario et sanctæ matri Ecclesiæ, velut cæteri veri et Catholici Christiani : et quod præfato Ludovico et sequacibus suis per Ecclesiam condemnatis, et aliis quibuscumque per dictam Ecclesiam denotatis (illis qui de injusta condemnatione occasione præmissorum conqueruntur, ut infra sequitur, exceptis) et denotandis in posterum de hæresi vel fautoria ipsius nunquam scienter dabunt auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte; nec eos scienter receptabunt in civitate, castris, villis, terris et locis, comitatu et districtu prædictis, vel aliis quibuscumque ipsorum administrationi vel jurisdictioni subjectis vel subjiciendis quousque ad Ecclesiæ redierint unitatem : et quod aliquem, qui veniet ad partes Italiæ sub nomine imperatoris vel regis Romanorum, vel administratoris jurium imperii vel regni Romanorum, aut quemvis alium quovis titulo seu nomine pro eodem, non receptabunt in civitate, castris, villis et locis, comitatu et districtu prædictis; nec eis dabunt scienter publice vel occulte auxilium, consilium vel favorem, priusquam fuerit per Sedem Apostolicam approbatus. Et nihilominus syndicus et procurator prædictus quo supra nomine confessus uit ac juravit specialiter et expresse, quod communia civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum, comitatus et districtus prædictorum, ac homines eorumdem pro certo credunt et firmiter tenent, quod non spectat ad imperatorem papam deponere vel papam facere, ac hæreticum reputant aliter credere vel docere, et hæresim damnatam per Ecclesiam, quam et ipse syndicus, quantum in eo est, et præfato syndicario et procuratorio nomine potest juxta determinationem Ecclesiæ anathematizavit, et damnatam etiam reputavit.

24. « Idem quoque syndicus procuratorio et syndicario nomine supradicto promisit et juravit, quod communia et homines prædicti de ipsis civitate, castris, villis et locis ac terris aliis quibuscumque, ipsorum jurisdictioni, regimini seu administratione subjectis, vel in antea subjiciendis, universos et singulos hæreticos ab Ecclesia denotatos et in posterum denotandos, necnon manifestos schismaticos pro viribus bona fide expellere ac exterminare curabunt, quousque ad Ecclesiæ redierint unitatem; protestans dictus syndicus, quod ad illos qui, ut præmittitur, præmissorum occasione de crimine hæresis vel fautoria se injuste condemnatos conqueruntur, se articulus hujusmodi non extendat donec secundum ordinationem, quam super hoc facimus de iis, quæ proponunt contra condemnationes ipsas, cognitum fuerit et etiam definitum. Promisit etiam et juravit dictus procurator et syndicus nomine prædicto, quod communia civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum, ac homines eorum nuntios et gentes nostras, ac successorum nostrorum, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ per civitatem, castra, villas, terras, comitatum et districtum, et alia loca eorum jurisdictioni subjecta et subjicienda pro tempore, ipsis scientibus, transeuntes, curialiter recipient et tractabunt, ipsosque defendent et protegent bona fide.

« Præterea promisit dictus procurator et syndicus nomine civitatis Mediolanensis, necnon castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus, communium et hominum ac singularium personarum prædictorum, ac juravit in animas eorumdem, prout ab eis in mandatis habebat, quod constituentes ipsi, omni malitia, dolo et fraude cessantibus, Ecclesias et personas ac loca Ecclesiastica universa civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum prædictorum, ac comitatus et districtus ejusdem, ipsorumque bona, libertates et jura omnia manutenebunt et defendent, et ipsa vel eorum aliqua non usurpabunt

seu occupabunt directe vel indirecte, nec usurpata seu occupata tenebunt; sed ea libere et cum effectu dimittent et restituent Ecclesiis et personis, quibus est eorum restitutio facienda: ac Ecclesias, clericos, loca et personas Ecclesiasticas hujusmodi bonis, juribus, libertatibus eorumdem libere uti et frui, illosque ea pacifice possidere, ac eorum fructus, redditus et proventus permittent percipere et habere, ac promittent illos non usurpare nec occupare, aut usurpata vel occupata tenere, seu quominus Ecclesiæ, clerici et personæ Ecclesiasticæ prædictis hujusmodi juribus et libertatibus libere et pacifice uti et frui; necnon ea pacifice possidere, ac illorum fructus et redditus, ut præmittitur, percipere valeant et habere, nec Ecclesias aut personas Ecclesiasticas in præmissis impedire quoquomodo volentibus consentient, nec in iis dabunt directe vel indirecte, publice vel occulte, auxilium, consilium vel favorem: quinimo facient et procurabunt toto posse cum effectu, quod usurpata et occupata de bonis et juribus Ecclesiarum, locorum, clericorum et personarum Ecclesiasticarum dimittantur et restituantur prælatis, Ecclesiis, locis, clericis et personis prædictis, præterquam civitatis, castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus prædictorum notoriis inimicis, quos in casu, quo ad pacem et concordiam cum eorum communitatibus et universitatibus devenire nollent, manutenere et defendere non promittunt.

25. « Rursus promisit syndicus memoratus procuratorio et syndicario nomine antedicto, et juravit in animas constituentium eorumdem, quod ipsi, quorum syndicus et procurator existit, Bononiensem et Ferrariensem civitates earumque comitatus et districtus, ac Marchiam Anconitanam, Romandiolam, ducatum Spoleti, Patrimonium B. Petri in Tuscia, Campaniam et Maritimam, aut aliquam partem eorum, seu terras districtus, pertinentias, honores aut bona et jura eorumdem vel quascumque alias civitates, terras, castra et fortelitia, villas et loca seu habitationes hominum, quæcumque dominia, jurisdictiones, portus vel passus terræ vel aquarum fluminis, seu ascensus vel descensus eorum, stratas vel vias publicas vel privatas quorumcumque civitatum, comitatuum et districtuum provinciarum seu locorum proxime nominatorum, ad nos et Romanam Ecclesiam spectantia, vel quæ sub nostro et ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomine reguntur aut tenentur, seu in quibus nos et Romana Ecclesia jus habemus, qualiacumque sint, in quibuscumque et ubicumque consistant, aut personas Ecclesiasticas vel sæculares eorumdem civitatum, comitatuum, provinciarum, locorum et districtuum hujusmodi, vel alicui ipsorum per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, non offendent aut subtraheut, nec invadent, nec capient, nec usurpabunt vel impedient, aut prædabuntur, seu spoliabunt in toto vel in parte, nec talia facientibus aut attentantibus, vel facere ac attentare volentibus dabunt seu præstabunt succursum, auxilium, consilium vel favorem; nec eis in personis, bonis vel rebus eorum irrogabunt damna, injurias vel offensas sine nostra et successorum nostrorum et ejusdem Romanæ Ecclesiæ licentia speciali: nec civitates, comitatus, provincias, districtus, terras et loca proxime dicta, vel aliqua eorumdem ejusdem Ecclesiæ, vel sub dominio et regimine ipsius consistentia, ipsis appropriabunt, vel ea eidem Romanæ Ecclesiæ auferent, vel quomodolibet subtrahent in futurum: adjecto tamen et salvo, quod si commune alicujus de civitatibus, provinciis, seu locis comitatuum et districtuum prædictorum quæ tenentur seu reguntur ipsius Romanæ Ecclesiæ nomine; seu persona singularis, commune, seu populum dictæ civitatis Mediolanensis, necnon castrorum, terrarum et locorum comitatus et districtus ejusdem, quorum ipse syndicus procurator existit, vel alicujus eorum aut personam singularem de illis vel etiam aggrederentur primo vel offenderent, aut hostes vel æmulos ad ipsos offendendos receptarent; communia aut singularis persona taliter offensa vel invasa tam per viam justitiæ, quam vim vi repellendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, prout exposcet facti et temporis qualitas, se et bona ac loca sua defendere valeant et tueri: sic tamen, quod in civitatibus et locis prædictis quæ, ut præmittitur, tenerentur seu regerentur nomine prædictæ Romanæ Ecclesiæ, jus Ecclesiæ prædictæ, ac etiam civitatum et castrorum, si quod eisdem in illis vel eorum aliquo, seu hominibus ipsorum vel alicujus eorum competat, ipsis Romanæ Ecclesiæ civitatibus vel castris, quibus per præmissa vel aliquod præmissorum non præjudicetur in aliquo, salvum semper remaneat et illæsum ».

26. Confessus superiora Mediolanensis orator admissisque legibus memoratis, provolutus in genua, Pontificem demisse precatus est, ut Mediolanenses censuris omnibus, quibus se irretierant, solveret; cum ob eorum multitudinem, partim ob inopiam, partim ob hostium odia ad Sedem Apostolicam se conferre non possent, et constanter in obsequio illius perstare parati essent. Ad quas preces flexus Benedictus Mediolanenses pristinis juribus, piorum societati, templorumque et sacrorum usui restituit: hanc tamen pœnam ad crimen rite expiandum inflixit:

« Porro, ut communi, populo et singularibus personis civitatis, comitatus et districtus prædictorum, et eorum posteris in perpetuum de prædictis commissis excessibus et similibus de cætero evitandis; necnon de tanta gratia, et veniæ beneficio super præmissis obtentæ de clementia dictæ Sedis memoria perpetua relinquatur, volumus et auctoritate Apostolica ordinamus, ipsisque communi, populo et hominibus hujusmodi civitatis districte injungimus per præsentes, ut ipsi commune, populus et homines nomine pœnitentiæ

pro præmissis ædificari seu construi faciant sumptibus eorumdem in dicta civitate Mediolanensi duas pulchras et decentes capellas, unam videlicet infra majorem cathedralem, et alteram infra Sancti-Ambrosii Mediolanensis Ecclesias ad honorem almi confessoris B. Benedicti abbatis, ac ejus vocabulo insignitas : in quarum qualibet unus presbyter perpetuus capellanus, et unus minister instituantur, qui in ea divina quotidie debeant celebrare : et quod ipsas capellas libris, calicibus, crucibus, vestimentis, paramentis et aliis ornamentis, ad cultum divini nominis opportunis et decentibus muniant, et ea manuteneant, et faciant effectualiter in perpetuum quoties fuerit opportunum : quodque pro dote cujuslibet dictarum capellarum tot possessiones emant, ex quibus fructus, redditus et proventus proveniant ad summam triginta florenorum auri communiter annis singulis ascendentes, convertendorum in sustentationem dictorum capellanorum et suorum ministrorum, qui eis assistent in celebratione hujusmodi divinorum : et quod ipsi commune, populus, et homines quolibet anno in festo ejusdem B. Benedicti ac rectores, seu regimina dictæ civitatis, qui erunt pro tempore, voce præconia populo dictæ civitatis generaliter invitato et convocato, ad alteram, quam maluerint, dictarum capellarum conveniant, et missam ibidem solemniter audiant, in qua proponetur populo verbum Dei : in quo habebitur memoria tantæ gratiæ indultæ ipsis misericorditer a Sede Apostolica supradicta de tot et tantis excessibus ac delictis per eos, ut præmittitur, perpetratis : et quod ipsi commune in die festivitatis ipsius B. Benedicti singulis annis in perpetuum ad hoc, ut nec culpa commissa per eos, nec gratia veniæ illius recepta a Sede prædicta de Mediolanensium memoria valeat aboleri, faciant unam eleemosynam in civitate Mediolanensi duobus millibus pauperum personarum, cuilibet personæ videlicet de uno pane bono et convenienter albo ponderis duodecim unciarum pro quolibet : et quod pro hujusmodi eleemosyna, perpetuo facienda et manutenenda, ipsi commune, populus et homines civitatis ejusdem tot emant præfatis capellis annuos redditus, præter redditus capellanorum prædictorum, quod ex eis possit dicta eleemosyna perpetuo sine defectu fieri et realiter adimpleri : quodque in casu, in quo non reperirent die hujus festi in civitate prædicta tot pauperes, qui sufficerent ad dictam eleemosynam capiendam, ipsi commune id quod superesset a pauperibus, qui in dicta eleemosyna interfuerint, dispensari faciant et largiri inter pauperes verecundos civitatis ejusdem : et quod prædictas capellas construi faciant, et libros, cruces et calices, ornamenta, vestimenta et alia paramenta Ecclesiastica ipsis capellis dent et assignent, ac redditus hujusmodi emant tam pro capellanis et ministris, quam eleemosyna supradictis infra duos annos, a data præsentium computandis, etc. » Interjectis nonnullis de his ratis habendis solemni ritu, subdit Pontifex :

27. « Volumus et Apostolica auctoritate decernimus (si nimirum superiora non fuerint mandata operi) quod præfati commune dictæ civitatis, necnon comitatus et districtus ipsius, universitates et homines eorumdem in easdem pœnas et sententias, quibus subjacebant antea, recidant ipso facto : quodque si post ratificationem, approbationem, confirmationem et innovationem prædictorum, ut præmittitur, faciendas ejusdem civitatis, necnon castrorum, villarum, terrarum et locorum comitatus et districtus præfatorum communia, vel eorum aliqua, seu singulares personæ ipsarum contra præmissa et jurata per eumdem syndicum eorum nomine de non favendo dicto Ludovico de Bavaria et sequacibus suis, et de non admittendo vel receptando aliquem, qui veniret ad partes Italiæ sub nomine imperatoris vel regis Romanorum, aut administratoris jurium imperii vel regni Romanorum aut quemvis alium quovis titulo seu nomine pro eodem in civitate, castris, villis, terris et locis, ac comitatu et districtu prædictis, seu favendo eisdem (ac expellendis hæreticis et eorum fautoribus, illis, qui de hæresi vel fautoria ipsius se injuste, ut præmittitur, asserunt condemnatos, exceptis) ac de terris, bonis et juribus ejusdem Romanæ Ecclesiæ, ut præmittitur, non invadendis nec etiam occupandis quoquo modo facerent, singulares personæ videlicet excommunicationis incurrant sententiam, et communia taliter facientia seu venientia interdicto Ecclesiastico eo ipso et pœnis et sententiis subjaceant, quæ contra fautores hæreticorum et taliter delinquentes, si hæreticis faverint, vel fautoribus eorumdem a sacris canonibus inflictæ sunt et prolatæ, etc. » Additur procuratorium consignatum anno MCCCXL, XXVII Octobris. « Dat. Avin. id. Maii, anno VII ».

28. Conciliati pariter alii Insubres, nimirum Bergomenses [1], Papienses [2], Novarienses [3], Cremonenses [4], Vercellenses [5], Comenses [6], Bobienses [7], municipes S. Domnini [8], Soncinates [9], iisdem nempe pactionibus, quibus Mediolanenses in gratiam recepti : quare superiori formula confecta sunt de iis restituendis gremio Ecclesiæ Diplomata. Jussæ autem singulæ urbes non duo sacella, ut Mediolanenses, sed unum tantum condere, et eleemosynas mille pauperibus erogare. Quibus etiam legibus superiori anno Terdonenses [10] ac Lucani [11] absoluti a Benedicto, hoc anno Pontificiam sententiam grato et demisso animo excepere; ac Petrum Bonajunctam et Andream procuratores instituere, ut coram Pontifice et cardinalibus omnia jussa, rata a Lucano populo et magistratibus habita profiterentur : de quo Tabulæ [12] publicæ editæ anno a Nativitate Domini MCCCXLI, Ind. VIII,

[1] An. 7. Ep. cur. XXXIV. — [2] Ep. XXXV. — [3] Ep. XXXVI. — [4] Ep. XXXVII. — [5] Ep. XXXVIII. — [6] Ep. XXXIX. — [7] Ep. XL. — [8] Ep. XLI. — [9] Ep. XLII. — [10] An. 8. Ep. cur. XXXVI. — [11] Ibid. Ep. cur. XXVI. — [12] Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 166.

die xx mensis Januarii consignatæ. Extant in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ una cum aliis Insubrum litteræ [1], quibus omnia præscripta a Pontifice se observaturos spopondere, neque Cæsarem nisi a Sede Apostolica confirmatum agnituros. Cæterum ad Insubres singulos censuris rite liberandos, Comensis, Cremonensis et Laudensis episcopi designati sunt [2], concessumque ut corpora defunctorum Ecclesiasticæ sepulturæ tradi juberent.

Cum vero ut jam ante indicatum est, plures Insubres gravissime quererentur, Gibellinarum partium odio inique a censoribus fidei sententia hæreseos fuisse damnatos, cum fidem orthodoxam colerent, sed tantummodo censuras, quas ob Cæsareum jus anceps defensum a Joanne XXII Pontifice inflictas pertulissent; Benedictus Bertrando tit. S. Marci et Guillelmo tit. S. Stephani in Cælio-Monte cardd. provinciam dedit, ut judiciarias actiones illas discuterent, insontesque absolverent, sontes vero damnarent. Certe fidei censores studio partium nimium commotos in percellendis sententia hæreseos Gibellinis aliquibus constat: nam Benedictus cum judiciaria acta ab Aycardo archiepiscopo Mediolanensi, Paxio, Jordano, Honesto, Barnaba Ordinis Prædicatorum causarum fidei cognitoribus, in Joannem et Luchinum Matthæi vicecomitis filios confecta, quibus ob patrem damnatum hæreseos adjutum armis damnati fuerant et infamiæ nota inusti, bonisque omnibus et juribus privati, mature cum cardinalibus discussisset, implorantibus legum æquitatem Joanne et Luchino, iniqua pronuntiavit [3], ac penitus convulsit: alia vero acta juste in Joannem vicecomitem ob susceptum ab antipapa cardinalatum edita jam ante Pontificia clementia fuerant abrogata, cum is ad Ecclesiæ sinum rediisset.

29. *Joannis Novariensis episcopi et Luchini vicecomitum Mediolanensium publicationes factæ Sedi Apostolicæ.* — Professi porro sunt hoc anno Joannes episcopus Novariensis et Luchinus, qui principatum Insubriæ arripuerant, spectare ad Sedem Apostolicam, dum interregnum esset, creare imperii vicarios: qua dignitate a Benedicto ornati sunt, polliciti nulli regi Romanorum, nisi ab Sede Apostolica confirmato se adhæsuros. Quo vero ordine res gesta sit, fuse describitur tum in Pontificiis litteris [4], tum in publicis Documentis [5] Mediolani confectis hoc anno, quibus singula a Pontifice constituta a Joanne et Luchino admissa rataque habita fuerunt. Et quidem illi, evoluto jam ante biennio, cum Mediolani aliarumque plurium urbium dominos se dicerent, ex concepta subjectis verbis formula poposcerant a Sede Apostolica vicarium imperii in Insubria, vacuo augustali solio, præfecturam.

« In Christi nomine. Amen. Pateat universis hoc præsens Instrumentum inspecturis, quod reverendus in Christo pater dominus Joannes, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Novariensis et comes, ejusque civitatis et districtus dominus generalis, et magnificus miles dominus Luchinus frater ejus, filii quondam magnifici militis Matthæi vicecomitis de Mediolano, civitatum et districtuum Mediolani, Pergamini, Brixiæ, Cremonæ, Placentiæ, Laudæ, Cumarum et Vercellarum, necnon Cremæ, Burgi S. Domnini, Sonzini, Martinengi, Castri novi, Bucceaduæ et Caravazii castrorum diœcesis Parmæ, Cremonæ, Pergami et Placentiæ, domini generales, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hæc specialiter vocatorum et rogatorum præsentia, sua mera, libera et spontanea voluntate, ac ex certa scientia fecerunt atque constituerunt et creaverunt suum verum et legitimum procuratorem, actorem, factorem, negotiorum gestorem, et nuntium specialem, providum et discretum virum Guidolum de calice, filium quondam domini Benedicti civem Mediolanensem, præsentem ac in se onus procurationis hujusmodi suscipientem, ad comparendum, ac sese devote et humiliter ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine præsentandam coram sanctissimo in Christo patre et domino domino Benedicto, divina providentia papa XII, ac sacro collegio reverendorum patrum dominorum cardinalium S. R. E. tam in consistorio publico et privato, quam in camera et aliis quibuscumque locis, de quibus et quotiescumque pro infrascriptis perficiendis et complendis opus fuerit: et ad exponendum reverenter coram eis devotam et debitam subjectionem et filialem devotionem, et sincerum ac verum affectum, quos idem domini Joannes et Luchinus ad dictos sanctissimum patrem et dominos cardinales et Romanam Ecclesiam gerunt, habent et constanter disponunt et volunt gerere in futurum: ac ipsos dominum Joannem et Luchinum et subditos suos, necnon civitates et castra prædicta et alias terras quaslibet et loca, sub eorum regimine et jurisdictione consistentia, et posse ipsorum dominorum Joannis et Luchini eisdem dominis summo Pontifici et cardinalibus, et ad eorum obedientiam et mandatum et beneplacita totaliter offerendum, ac se et ipsos tanquam veros et fideles sanctæ Romanæ Ecclesiæ filios, subditos et devotos: et ut hujusmodi devotionis, subjectionis et sinceritatis affectus ipsis domino summo Pontifici et cardinalibus clarius liqueat, ad promittendum ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine, ac jurandum in animas ipsorum, quod ipsi domini Joannes et Luchinus sunt, erunt et permanebunt devoti subditi, obedientes et fideles, præfato domino summo Pontifici et successoribus ejus canonice intrantibus, sicut Christi vicariis, et eidem sanctæ

[1] Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 37. — [2] An. 7. Ep. cur. XLIII. — [3] Ibid Ep. cur. XXVI. — [4] Ibid. Ep. cur. XXVIII. — [5] Ext. ibid. Ext. etiam in arce S. Ang. et inter collect. Plat. Ms. Arch. Vat. tom. II. pag. 405. et in Ms bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 443, ad 452.

Romanæ Ecclesiæ, velut veri subditi et Catholici Christiani.

30. « Et ad confitendum et firmiter asserendum, quo supra nomine, ac jurandum, quod ipsi domini Joannes et Luchinus non credunt nec crediderunt, quod spectat ad imperatorem papam deponere et alium facere, sed reputant taliter credere errorem nefandum et abominabilem, et hæresim per Ecclesiam damnatam, quam et ipsi domini Joannes et Luchinus, quantam ad eos spectat, anathematizant secundum determinationem Ecclesiæ. Et ad promittendum et jurandum, quo supra nomine, et in animas ipsorum dominorum Joannis et Luchini, quod ipsi domini Joannes et Luchinus non adhærebunt Ludovico de Bavaria damnato, nec alicui antipapæ vel schismatico, nec eorum sequacibus vel complicibus, nec eis scienter dabunt auxilium, consilium vel favorem, directe vel indirecte, publice vel occulte ; nec eos scienter receptabunt in terris, eorum dominio vel jurisdictioni subjectis vel subjiciendis, quousque ad Ecclesiæ Romanæ redierint unitatem et gratiam : quodque aliquem, qui veniret ad partes Italiæ sub nomine imperatoris, aut regis Romanorum, vel administratoris imperii, vel regis Romanorum prædicti quovis titulo vel nomine pro eo, non receptabunt in terris prædictis, nec ei ut tali adhærebunt, favebunt vel obedient in aliquo, nisi prius fuerit per Romanam Ecclesiam approbatus. Et ad promittendum prædicto nomine et jurandum, quod iidem domini Joannes et Luchinus de civitatibus, villis, castris et locis ac terris, eorum jurisdictioni et administrationi subjectis vel subjiciendis, expellere et exterminare studebunt pro viribus bona fide universos hæreticos ab Ecclesia de hæresi denotatos et denotandos, ac schismaticos manifestos. Et nihilominus ad promittendum, quo supra nomine, ac jurandum, quod ipsi domini Joannes et Luchinus nuntios et gentes præfati domini summi Pontificis et successorum suorum ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ per civitates, castra, villas, terras et loca hujusmodi, dictorum dominorum Joannis et Luchini jurisdictioni vel administrationi subjecta et subjicienda, transeuntes curialiter recipient et tractabunt, ac recipi et tractari facient, ipsosque protegent et defendent bona fide.

« Ac insuper ad promittendum et jurandum, quo supra nomine, quod si quæ Ecclesiæ et Ecclesiasticæ personæ forent et detinerentur spoliatæ in civitatibus, castris, villis, terris et locis prædictis per ipsos, vel aliquos eorum subditos, bonis vel rebus immobilibus eorum, personas ipsas restituerent et restitui facient de plano sine strepitu judicii et figura in ipsis eorum bonis et juribus ac rebus ; et eas facient illis pacifica possessione gaudere ac restitutas defendent, quantum ad ipsos tanquam rectores spectabit : quodque si aliquæ Ecclesiæ vel Ecclesiasticæ personæ conquererentur, se fore bonis mobilibus spoliatas per ipsos dominos Joannem et Luchinum, vel prædecessores aut subditos suos coram præfato domino summo Pontifice, seu illo cui hoc duxerit committendum, juri parebunt sine strepitu judicii et figura, vel concordabunt amicabiliter cum Ecclesiis et personis taliter spoliatis.

31. « Ad promittendum quoque ac jurandum, quo supra nomine, et in animas prædictorum dominorum Joannis et Luchini, quod ipsi domini Joannes et Luchinus omnes Ecclesias et Ecclesiasticas personas regulares et sæculares civitatum, castrorum, villarum et terrarum et locorum prædictorum, suæ jurisdictioni et administrationi subjectorum, et subjiciendorum in futurum, gaudere permittent, nec impedient quominus gaudere possint omnibus suis redditibus, proventibus, obventionibus, juribus et libertatibus universis in hujusmodi civitatibus, castris, villis, terris et locis eorumque districtibus, quantum in eis erit et esse poterit, modo aliquo sive forma : nec Ecclesias et personas ipsas impedienti dabunt auxilium, consilium vel favorem per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, nisi essent sui injusti et notorii inimici vel rebelles sui, vel communium, civitatum, castrorum, terrarum et locorum hujusmodi injuste existerent. Item ad promittendum dicto nomine, ac in animas ipsorum dominorum Joannis et Luchini jurandum, quod ipsi Bononiensem et Ferrariensem civitates ac eorum districtus, et quascumque alias civitates, castra, terras et provincias districtus, comitatus et loca ac jura quælibet ad dictam Romanam Ecclesiam pertinentia, vel quæ nomine ipsius Ecclesiæ vel domini nostri summi Pontificis reguntur, aut ipsorum aliquem vel aliquod ; necnon communitates eorum et singulares personas Ecclesiasticas vel sæculares eorumdem, vel aliqua alia, in quibus præfatus dominus summus Pontifex vel Ecclesia Romana jus habuerit, qualiacumque sint, et in quibuscumque consistant, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, publice vel occulte, non invadent, capient, usurpabunt, impedient vel deprædabuntur in toto, vel in aliqua parte ; nec talia facientibus dabunt seu præstabunt succursum, auxilium vel favorem : nec eis in personis vel rebus eorum irrogabunt injurias vel offensas sine Romani Pontificis speciali licentia vel mandato.

« Et nihilominus ad promittendum præfatis dominis summo Pontifici et cardinalibus ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine bona fide, quod ipsi domini Joannes et Luchinus dacia, gabellas aut collectas seu pedagia vel alia onera non imponent indebite, nec contra jura aliquibus Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis, nec imposita exigent directe vel indirecte, publice, nec ea imponentibus sive exigentibus dabunt auxilium, consilium vel favorem ; sed ipsas Ecclesias et personas Ecclesiasticas in suis juribus et libertatibus conservabunt. Ac insuper ad promittendum et

offerendum, dandum et solvendum eorum nomine, ac pro eis, præfatis dominis summo Pontifici et cardinalibus ac Romanæ Ecclesiæ pro emenda pro omnibus et singulis damnis et injuriis, quæ legatis, nuntiis et gentibus dictæ Romanæ Ecclesiæ per ipsos dominos Joannem et Luchinum et progenitores et agnatos suos, sequaces, fautores et auxiliatores eorum illata et irrogata dicerentur quomodolibet usque ad præsentem diem, quinquaginta millia florenorum auri boni et justi ponderis et cunei Florentini, solvendorum ipsi Romanæ Ecclesiæ in Romana curia, ubicumque fuerit, in terminis quos ad hoc præfatus dominus summus Pontifex ordinabit : et pro hujusmodi quinquaginta millibus florenis solvendis in terminis, præfatos dominos Joannem et Luchinum ac hæredes et successores eorum mobilia et immobilia, præsentia et futura, præfatis dominis dominis summo Pontifici et cardinalibus ac Romanæ Ecclesiæ obliganda, et fidejussores idoneos propterea eis dandum, ac promissionem et obligationem hujusmodi omnibus pœnis, stipulationibus, solemnitatibus et obligationibus realibus et personalibus et cautelis ac juramento, ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine et in eorum animas præstandos vallandum, ipsosque dominos Joannem et Luchinum, ac hæredes et successores eorum pœnis et sententiis quibuscumque spiritualibus et temporalibus, de quibus præfato domino summo Pontifici placuerit, occasione solutionis hujusmodi quinquaginta millium florenorum integraliter faciendæ, et alia faciendum, quæ circa hoc eidem domino nostro visa fuerint.

32. « Item ad devotionem et subjectionem ipsorum dominorum Joannis et Luchini erga dictum dominum summum Pontificem et Romanam Ecclesiam ostendendam, et ad recognoscendum et confitendum dictorum dominorum Joannis et Luchini nomine, et pro eis et jurandum in animas eorum, ipsos dominos Joannem et Luchinum, civitatem Mediolanensem et districtum tenere et debere tenere, imperio Romano vacante, a præfato domino domino summo Pontifice, Sede Apostolica et Romana Ecclesia, ut a dominis et superioribus, et ut ab illis ad quos, ipso vacante imperio, sicut nunc vacat, regimen, dispositio, administratio et gubernatio ejusdem imperii pertinent et pertinere debent : ac dominos Joannem et Luchinum, hæredes et successores prædictos illos civitatem et districtum ipsorum domini summi Pontificis et successorum suorum, ac Romanæ Ecclesiæ nomine, et sub eorum dominio et potestate, dicta imperii vacatione durante, velle, tenere et regere et etiam gubernare; salvis tamen juribus, libertatibus, et privilegiis dictis civitati Mediolanensi et districtui, necnon eisdem dominis Joanni et Luchino vel successoribus suis, vel aliis quibuscumque in eis competentibus quovis modo : et super iis et aliis, de quibus præfato procuratori videbitur, protestandum ; et specialiter quod ipsi domini Joannes et Luchinus vel eorum successores pro hujusmodi confessione et recognitione civitatum et districtus earum ad solutionem alicujus census nullatenus teneantur. Ac promittendum prædicto nomine et jurandum, quod ipsi domini Joannes et Luchinus, ac hæredes et successores sui prædicti civitatem et districtum prædictos, eadem imperii vacatione durante, ipsorumque civitatis et districtus personas fideliter regent et gubernabunt in bono statu, æquitate et justitia juxta posse ipsorum. Et nihilominus ad præstandum ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine, et in animas eorum pro civitate et districtu Mediolanensi prædictis præfato domino summo Pontifici et Romanæ Ecclesiæ illud fidelitatis cum omnibus capitulis ad sancta Dei Evangelia manu tacta corporaliter juramentum, et per ipsos dominos Joannem et Luchinum observandum, ad quod ipsi domini Joannes et Luchinus tenerentur imperatori Romanorum legitimo, seu Romano imperio pro eisdem. Item ad supplicandum domino summo Pontifici prælibato reverenter ipsorum dominorum Joannis et Luchini nomine, ut ipse dominus noster rectoriam et gubernationem civitatis, comitatus et districtus Mediolanensis et personarum earumdem cum mero et mixto imperio ipsa imperii vacatione durante, sine promissione, solutione aut oblatione alicujus census vel servitii, eisdem summo Pontifici et Romanæ Ecclesiæ faciendi, auctoritate Apostolica concedere et committere dignetur, gerendas per eos et successores suos, hujusmodi vacatione durante, etc. Acta fuerunt hæc Mediolani », et infra, « anno Domini MCCCXXXIX, Indictione VIII, die Jovis XXVIII, mensis Octobris ».

33. Post varios demum tractatus extracta res est in hunc annum, quo Benedictus vicariam eam præfecturam dedit Apostolico Diplomate; cui adscripta est dies id. Maii : quo Diplomate singulæ eæ pactiones [1] vicecomitibus propositæ sanciuntur, et conceptum suis verbis superius Instrumentum inseritur. Joannes autem et Luchinus conventa hæc, Guidoli oratoris opera inita cum Pontifice solemni ritu admisere. Qua de re editæ publicæ Tabulæ [2], transmissæque ad Benedictum papam, pendentibus Joannis et Luchini sigillis obsignatæ ; in quibus diffuse Diploma Pontificium cum superioribus procuratoriis litteris afferuntur, ac deinde rei habitæ ratæ formula et sacramenta fidei, quibus Joannes et Luchinus Benedicto et successoribus se devinxere, subjiciuntur his verbis : « Prædicta omnia et singula promissa, conventa, recognita, protestata, confessata et jurata, acta et quomodolibet actitata, prout in prædictis Apostolicis litteris seriosius continetur generaliter

[1] Ep. cur. XXVIII. — [2] Ext. ibid. et in Arch. arc. S. Ang. et inter collectan. Plat. tom. II. p. 105 et 405. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 443.

et singulariter, specifice et expresse, cum gratiarum actione acceptamus, ratificamus, approbamus, confirmamus et innovamus, ac juramus ad sancta Dei Evangelia, per nos corporaliter manu tacta, ea omnia et singula firmiter attendere et inviolabiliter observare ac facere observari, et non contra facere vel venire ». Et insuper :

« Ego Joannes de vicecomitibus, Dei gratia episcopus Novariensis pro domino meo domino Benedicto papa XII ac sancta Romana Ecclesia, vacante Romano imperio, sicut nunc vacare dignoscitur, civitatis, comitatus et districtus Mediolanensis vicarius, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro et eidem domino meo domino Benedicto papæ XII suisque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium quod mihi credituri sunt per se aut per nuntios sive litteras ad eorum damnum, me sciente, nemini pandam: et si scivero fieri vel procurari, sive tractari aliquid, quod sit in ipsorum damnum, illud pro posse impediam ; et si impedire non possim, illud eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri tam in civitate, comitatu et districtu Mediolanensi prædictis, quam alibi existentia, adjutor eis ero ad retinendum, defendendum et recuperandum, et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Universas et singulas promissiones et obligationes per meum et Luchini fratris mei procuratorem factas et juratas, et conditiones per eumdem dominum Benedictum summum Pontificem contentas in ipsis præsentibus litteris confectis super concessione et commissione vicariatus, regiminis et gubernationis prædictorum, mihi et eidem fratri meo Luchino factas, oppositas et omnia et singula, quæ continentur in eisdem litteris, plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo ; nec ullo unquam tempore, durante vicariatu prædicto, veniam contra illa. « Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia ». Adjunctum est nuncupatum iisdem verbis a Luchino sacramentum; tum temporis nota apposita : « Datum et actum Mediolani », et interjectis testium nominibus, « an. Domini MCCCXLI, Indictione IX, die Lunæ VI mensis Augusti ». Jussi denique sunt [1] a Pontifice Mediolanensis principatus proceres, ut Joanni et Luchino creatis a Sede Apostolica præfectis Mediolani parerent.

34. *De Luca Pisani et Florentini disceptant.* — Tum pacandæ Italiæ studio Benedictus, Joannem et Luchinum vicecomites, quos paulo ante memoravi, rogavit ne qua Albertum et Mastinum Scaligeros injuria lacesserent, nec excursione hostili in eorum terras prædatum irent, vel cum ipsorum hostibus auxilia conjungerent. Fecisse antea anno ineunte Luchinum cum Azone

[1] An. 7. Ep. cur. XXIX.

Corrigia fœdus, refert Joannes Villanus [1], unaque cum Roberto rege et Gonzaga Mantuano auxiliis fulcivisse, ut Parmam Mastino nepoti suo eriperet sibique subjiceret ; unde Albertus Scaliger in Mantuanum duxit [2]: sed submittente Luchino copias Mantuano, amissis castris, recessit. Erepta ita Mastino Parma, cum Luca ab illo ob interclusa itinera retineri non posset, Florentini in spem venere [3] de ipsa pretio aut armis comparanda. Urebat eadem Pisanos cupiditas, ac Mastinus Lucam pretio distrahere constituit. Florentini eam urbem ducentis quinquaginta aureorum millibus licitati [4], cum votorum compotes evasisse putarent, Pisani inito cum Luchino fœdere, cujus amicitiam Francisco Postierla viro insigni prodito, quem contra fidem datam Luchino querelas de ipso ad Pontificem relatas vindicaturo cædendum tradidere, sibi compararunt [5], valida obsidione Lucam cinxere. Cum Florentini, ut illos distraherent, primum in agrum Pisanum invecti [6], dein solvere obsidionem meditati, repulsi ac profligati fuere [7] : subinde trahere in belli societatem Robertum Siciliæ regem sunt conati, in quem parta in Lucam jura transfudere [8], cum aliter auxilia impetrare non possent : sed Robertus cum Pisanis, ut solverent obsidionem minas intentasset, ipsos lacessere bello supersedit.

35. *Roberto Trinacriam repetenti Genuenses conciliare nititur Pontifex.* — Implicitus sane pluribus aliis bellis erat Siciliæ rex ; in Pedemontio quidem Montisferrati marchio Astam illi eripuerat, atque hostibus accessuri timebantur Joannes et Luchinus Vicecomites Mediolanenses, quos Pontifex nonis Octob. monuit [9], ne quam Roberti regis clientibus ac subditis injuriam inferrent : tum a tractatu de tradenda ipsis Asta discederent [10], cum ea urbs ad Robertum jure spectare. Fœdabant etiam citeriorem Siciliam publici viarum grassatores, ad quam exscindendam pestem, purgandumque regnum idoneos viros præfectos Pontifex, cui ea res ut supremo regni domino cordi erat, est regi gratulatus. Agitabat etiam Robertus aliud bellum gravissimum, atque Siciliæ insulam ex Petri Aragonii injuste regno incubantis manibus vindicare nitebantur, quem Benedictus, accepto ingenti ab eo instructo bellico apparatu pro recuperanda Trinacria, III kal. Martias ad justa consilia perducenda magis incendit [11]. Tum Genuenses, quos Petro Aragonio studere audierat, gravissimis litteris est adhortatus [12], ne illi opem ferrent, cum Trinacriam jure fiduciario traditam a Sede Apostolica Roberti avo Carolo I inique occuparet, ob id in ipsum edicta Apostolica et omnes ipsius studiosos lata, incussasque censuras : nonnullos tamen Genuenses divini timoris oblitos,

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 126. — [2] Ibid. c. 128. — [3] Super c. 126. Leon. Aret. Hist. Flor. l. VII. — [4] Jo. Vill. l. XI. c. 129. — [5] Cap. 130. — [6] Cap. 131. — [7] Cap. 133. — [8] Cap. 136. — [9] Tom. VII. Ep. secr. CCXCV. — [10] Ibid. Ep. secr. CCXCIV. — [11] Ibid. — [12] Ibid. Ep secr. CXCVII.

Messanæ, cum a classe regis Roberti obsideretur, commeatus obsessis intulisse.

36. Dilectis filiis, rectori, consiliariis et communi civitatis Januensis.

« Quantum cedat in animarum salutis dispendium Ecclesiasticam censuram contemnere, quantumve favere indevotis et rebellibus Romanæ Ecclesiæ, qui eam a longis retro temporibus variis et continuatis injuriis affecerunt, noscatur in divinæ majestatis offensam, nostrum et Apostolicæ Sedis contemptum et injuriam, ac exempli perniciem redundare, vestra non potest nec debet prudentia ignorare. Nostis etiam, sicut est toti mundo notorium, quod post amaræ commotionis dissidium et protervæ rebellionis insultum in insula Siciliæ contingentia, et subsequentes invasionem et occupationem ipsius, per quondam Petrum olim regem Aragonum attentatas, et per quondam Fredericum ejus genitum cum successione utique continuatas in culpam, multa provenerunt Christianitati non facile numeranda discrimina, quæ guerrarum dissidia, collisiones regnorum, animarum pericula, strages corporum, facultatum lapsus et alia mala plurima induxerunt; et quia, dicto Frederico sublato de medio, Petrus ejusdem Frederici primogenitus dictam insulam etiam contra formam certæ pacis et pacta juramento firmata, dudum inter claræ memoriæ Carolum secundum regem Siciliæ ac Fredericum prædictum inita, præsumptuosæ temeritatis audacia non sine magno nostro et ejusdem Sedis contemptu occupavit, et detinet in animæ suæ periculum occupatam, et se nobis et eidem Ecclesiæ inobedientem et indevotum notorie constituit et rebellem; nos nolentes jura ejusdem Rom. Ecclesiæ sponsæ nostræ, ad quam dicta insula cum aliis insulis sibi adjacentibus et tota terra citra farum regni Siciliæ jure directi dominii pertinet, neglecta dimittere, contra dictum primogenitum ac fratres suos, et quoslibet alios eisdem in detentione ipsius insulæ quovis modo præstantes auxilium, consilium vel favorem, nonnullos processus fieri fecimus (ea judiciaria acta a patriarcha Constantinopolitano et episcopo Vasionensi A. S. internuntiis jam ante confecta attulimus) excommunicationis et interdicti sententias et pœnas alias continentes : qui publicati in diversis mundi partibus solemniter extiterunt : quodque, sicut habet fide dignorum relatio facta nobis, nonnulli ex civibus vestris, Dei et nostra reverentia procul pulsis, propriis commodis inhiantes ac pœnas et sententias contentas indictis processibus incurrere non verentes; et specialiter quidam de Scursaficu, qui cum quadam sua navi ad requisitionem et instantiam dicti primogeniti civitatem Messanensem, tunc galeis charissimi in Christo filii nostri Roberti regis Siciliæ illustris, obsessam et in magna victualium penuria constitutam conducendo ad eam navim prædictam dictis victualibus oneratam victualibus munivit, eisdem, cum eorum vasis navalibus in ipsius primogeniti ejusdem insulæ detentoris illicitum succursum et subsidium accesserunt, in magnum contemptum dictorum processuum, ac nostram et Ecclesiæ prædictæ injuriam atque damnum, necnon grave dispendium dicti regis, non solum propriam, sed ipsius Romanæ Ecclesiæ causam et justitiam prosequentis, cujus gentes propter amicitiam, quam vobiscum idem rex habere dignoscitur dictos vestros cives et vasa navalia eorumdem, cum potuissent offendere, noluerunt ». Præcipit, ut auctoritati ipsorum obnoxios qui fœderis cum ipsis initi leges et imperia Apostolica infregerunt, meritis pœnis afficiant, atque alios earum terrore a ferendo occupatoribus Siciliæ auxilio submoveant: censuras vero Ecclesiasticas se in ipso, ni modum iis posuerint, districturum. « Dat. Avin. non. Decembris, anno VII ». De gesto a Roberto rege in Trinacria bello meminit Joannes Villanus [1] immissamque quadraginta quinque triremium et aliarum navium classem, validaque obsidione ab ea Melacium cinctum, quod sequenti anno expugnatum visuri sumus. Favebant vero regi Roberto Palicii, quos a Petro Aragonio discessisse ac gessisse in eum arma, referunt auctores [2].

37. *De censu Ecclesiæ a Roberto et Aragonio soluto syngrapha Benedicti.* — Solutum porro Apostolicæ Sedi a Roberto rege octo millium unciarum auri censum accepti beneficio Pontificio regni ergo, syngrapha Benedicti papæ testatur [3]. Illatum [4] pariter a Petro rege Aragonum duorum millium marcharum argenti vectigal pro Sardinia et Corsica jure beneficiario obtentis. Defuerat Aragonius officio die constituta, atque anathema contraxerat, et interdicto Ecclesiastico regnum involverat : Perfectaque solutione, datæ [5] episcopo Ilerdensi partes ut censuras dissolveret.

« Benedictus, etc. venerabili fratri episcopo Ilerdensi.

« Pro parte charissimi in Christo filii nostri Petri regis Aragonum et Sardiniæ illustris propositum extitit coram nobis, quod ex eo, quod ipse censum annuum duarum millium marcharum argenti bonorum et legalium sterlingorum, nobis et Ecclesiæ Romanæ in festivitate beatorum Apostolorum Petri et Pauli annis singulis solvendarum in Romana curia, ubicumque fuerit, debitum pro regno Sardiniæ et Corsicæ (quod a nobis et eadem Ecclesia sub eodem censu ac certis vassallagio, homagio ligio et fidelitatis juramento, aliisque pactis, conventionibus et conditionibus expressis in litteris Apostolicis, olim super concessione dicti regni confectis, tenet in feudum) in termino festi eorumdem Apostolorum proxime jam elapsi, vel infra quatuor menses post terminum prædictum subsequentes, certis necessita-

[1] Jo. Vill. l. XI. c. 127. — [2] Sur. l. VII. c. 59. Fazel. de reb. Sic. l. IX et alii. — [3] Tom. VII. Ep. secr. CII. — [4] Ibid. Ep. secr. CXCVIII. — [5] Ibid. Ep. CXCIX. et an. 7. Ep. com. CX.

tibus suis, ut ex parte ipsius asseritur, præpeditus non solvit, excommunicationis et alias spirituales pœnas et sententias, promulgatas et contentas in litteris supradictis, incurrit et regnum prædictum Sardiniæ et Corsicæ subjacet Ecclesiastico interdicto. Sane cum rex præfatus de dicto censu pro eodem termino dicti festi proximo præteriti nostræ cameræ plenam fecerit die data præsentium satisfactionem impendi, prout in litteris nostris inde sub eadem data confectis plenius continetur; nos ejusdem regis supplicationibus inclinati, absolvendi præfatum regem juxta formam Ecclesiæ ab hujusmodi pœnis et sententiis, quas ex causis præmissis incurrit, et interdictum relaxandi prædictum hac vice fraternitati tuæ plenam concedimus tenore præsentium facultatem; non intendentes propter hoc, vel quævis alia præcedentia vel subsequentia, sicut nec intelleximus hactenus, contentis in supradictis litteris Apostolicis super concessione dicti regni, ut præfertur, confectis, in aliquo derogare, nec immutare aliquid super eis; sed ea potius volumus et intelligimus in sui roboris efficacia permanere. Datum Avin. XV kal. Junii, anno VII ».

38. Asserendorum etiam Romanæ Ecclesiæ jurium causa, cum Umbertus delphinus Viennensis nobile municipium, cui Romans nomen inditum, oborta de ejusdem municipii dominatione lite, bello vexaret, Benedictus municipum clientelam suscepit, atque archiepiscopo Lugdunensi, episc. Valentino, et abbati S. Ruffi mandavit, ut imperatis induciis Apostolica auctoritate certamina dirimerent, conquestus violari in ea re Ecclesiæ Romanæ majestatem. Ut enim lapsis retro temporibus illius vectigale fuisset, his verbis exposuit [1]: « Licet villa de Romans Viennensis diœcesis, sicut ex registris antiquis Romanæ Ecclesiæ aliisque documentis legitimis clare patet, censualis de jure, ac pro parte ipsius Romanæ Ecclesiæ ab antiquo fuisset et esset; ac nobilis vir Humbertus delphinus Viennensis et officiales sui præmissa, necnon quod archiepiscopus Viennensis qui est pro tempore, ac dilecti filii capitulum Ecclesiæ prædictæ villæ nomine Viennensis et dictæ de Romans Ecclesiarum, villam ipsam cum mero et mixto imperio, ac omnimoda jurisdictione, alta et bassa, tenuissent ab antiquo sub præfata Romana Ecclesia, et tenere non ignorarent; tamen balivus et aliqui officiales et gentes delphini præfati ipsius nomine, et eo sciente vel mandante, ac ratum habente, villam prædictam de Romans de mense Aprili proximo præteriti hostili de Delphinatu et aliunde congregato exercitu, et vexillis explicatis obsederunt, etc. Dat. Avinione non. Decembris, anno VII ». Repetita sunt proximo anno eadem Pontificia imperia [2], de ponendis utrinque armis, ut legum æquitate lis solveretur. Ad vindicandam etiam ab injuriis et vi, quam inferebat Guillelmus comes Hannoniæ, Tornacensem Ecclesiam Pontifex judicio in illum agi jussit [1]. Et de his hactenus.

39. *De Pomeraniæ controversia litteræ Benedicti ad Casimirum Poloniæ regem.* — In Polonia vigebat adhuc vetus cum equitibus Livoniæ controversia, de qua superius mentio facta est: cumque Casimirus rex a Pontifice flagitaret, ut sententiam ab Apostolicis internuntiis latam in cruciferos confirmaret, ac Benedictus referentibus cardinalibus, vitio eam non carere comperisset; inter cætera enim ad Polonorum gratiam pronuntiata edixerant, ut Pomeraniam, quam Carolus Ungariæ et Joannes Boemiæ reges pacis arbitri attribuerant cruciferis, Polonis restituerent; apud Casimirum ipsum hisce litteris se excusavit [2]:

« Benedictus, etc. Casimiro regi Poloniæ illustri.

« Cum quamdam sententiam per dilectos filios Galhardum de Carceribus præpositum Titulensis Colocensis diœcesis, et Petrum Gervasii canonicum Aniciensis Ecclesiarum commissarios super quæstione inter te, fili charissime, ex parte una, et dilectos filios magistrum et fratres Ordinis B. Mariæ Theutonicorum ex altera deputatos, super certis ducatibus sive terris infra regnum tuum Poloniæ, ut asseritur, consistentibus, auctoritate Apostolica latam pro te, ac contra magistrum, commendatores et fratres prædictos peterent a nobis ex nostra certa scientia confirmari; nos petitioni hujusmodi annuere, si juste valeret fieri, cupientes, processum per dictos commissarios super prædictis habitum et eamdem sententiam, nobis per ipsos nuntios, examinari per quosdam ex fratribus nostris S. R. E. cardinales fecimus diligenter. Et quia per relationem fidelem inde ab ipsis cardd. nobis factam in dicto processu notabiles invenimus defectus, non potuimus decenter nec de jure confirmationem concedere postulatam ».

40. Quæ vero illa tandem sententia a Galhardo e Carceribus et Petro Gervasii internuntiis pronuntiata capita continuerit, indicat Michovias [3] verbisque amplioribus Cromerus designat [4]: « Cum judices a Pontifice delegati Varsaviæ cognoscendæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata frivola detrectatione et provocatione cruciferorum, anno Christi nati MCCCXXXIX, adjudicarunt Casimiro et Polonis Pomeraniam, Cujaviam, Dobrinensem, Culmensem et Michaloviensem ditionem: cruciferos autem ad centum nonaginta quatuor millia et quingentas marchas Polonicas pro damnis datis, itemque ad mille sexcentas marchas impensarum nomine condemnarunt. Ad hæc, ut ii templa et monasteria, in Polonia superiore bello direpta et exusta, instaurarent. Cumque judicata

[1] Tom. VII. Ep. secr. CCXCVIII. — [2] An. VIII Ep. cur. III.

[1] An. 7. Ep. com CCXXVI. — [2] Tom. VII. Ep. secr. CXXVIII. — [3] Michov. l. IV. c. 17. — [4] Crom. l. XII. in Casim. XI.

non facerent, anathemate devoti sunt, et sacris interdictum omnibus locis, quæ in ditione eorum essent, et ad quæ quispiam eorum pervenisset ». Hactenus Cromerus. Ad controversiam arduam componendam, quæ annis pluribus cruciferorum et Polonorum arma exercuerat, Pontifex Guillelmum tit. S. Stephani in Monte-Cœlio presbyterum cardinalem legatum in Poloniam misit [1] : ac demum pacem iis legibus sancitam, ut Casimirus Pomeraniam cruciferis dimitteret, refert Cromerus [2], qui ob id inertiæ Casimirum notat : cum tamen prudentiæ fuerit sua in fidei hostes arma convertere, ac regnum provinciarum infidelium accessione amplificare. Subegerat [3] is anno superiori Russiam, redactamque in provinciæ formam regno Polonico adjunxerat : qua de re (ut videtur) Pontifex subjectis verbis hoc anno est ei gratulatus [4]; utque in finitimos qui a fide Catholica dissentiebant, latius proferret victorias accendit, ac viros Ecclesiasticos commendavit.

41. « Porro, fili dilectissime, de te gaudemus in Domino et plurimum consolamur, quod sicut gratis et placidis admodum percepimus relatibus, tu ad Deum et sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam ingentis gerens devotionis affectum, circa colendum, confovendum et manutenendum in regno et terris tuis cultum justitiæ studiis virtuosis intendens, ad repressionem et depressionem hostium crucis Christi, ac Catholicæ dilatationem fidei magnanimiter et strenue tanquam princeps Christianissimus te laudabiliter impendisti hactenus, et jugiter impendere non desistis. Ideoque tuam rogamus excellentiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus consideranter attendens, quod non inchoantibus, sed perseverantibus est corona gloriæ repromissa, tam in devotione prædicta, quæ te Deo semper acceptiorem efficiet, et prosperabit continue facta tua ; quam aliis prædictis et cæteris virtuosis et laudabilibus actibus, ex quibus fama tui nominis et honoris incrementa suscipiet felicia, mente sincera et continuatione solida perseveres : Ecclesias et personas Ecclesiasticas, in eisdem et terris tuis consistentes, habendo nihilominus in suis juribus et libertatibus pro divina et ejusdem Sedis reverentia, tuæque obtentu salutis propensius commendatas, etc. Dat. Avin. XV kal. Augusti, anno VII ».

42. *Episcopus Cracoviensis Ecclesiæ suæ jura confirmari postulat.* — Hic vero silentio prætereundum non videtur, Benedictum papam, ne Polonicæ Ecclesiæ jura injuria temporum sensim obsolescerent, nonnulla illius vetera privilegia, quæ nimirum Cracoviensi a Boleslao olim duce pietate spectatissimo principe collata fuerunt, hoc Diplomate Apostolico confirmasse [5] :

« Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Exhibita nobis pro parte venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Cracoviensis petitio continebat, quod dudum recolendæ memoriæ Boleslaus Cracoviæ et Sandomiriæ dux de maturo consilio et consensu militum suorum decrevit, et promisit omnes libertates et privilegia quælibet, per eum alias et duces Cracoviæ et Sandomiriæ prædecessores suos Ecclesiis et personis quibuscumque concessa, perpetuo inviolabiliter observare : ac nihilominus omissa et neglecta, seu etiam immutata a nonnullis prædecessoribus suis supplere, ac etiam reformare volens, Ecclesiæ Cracoviensi cæterisque collegiatis sæcularibus et religiosis ac aliis quibuslibet Ecclesiis in suo dominio constitutis certas libertates concessit, videlicet ut in villis, possessionibus, ac proventibus, et quibuslibet bonis suis acquisitis, et in posterum quocumque titulo acquirendis, ab omni servitio, servitute, angaria, vexatione, telonio, solutione, collecta et exactione generalibus et specialibus, quocumque nomine censeantur ; necnon a jurisdictione omnium castellanorum, palatinorum et quorumlibet judicum ab ipso duce et successoribus pariter et nobilibus suis forent perpetuo penitus libera et exempta.

« Voluit etiam dictus dux, quod episcopus et capitulum Cracoviense, totusque clerus a qualibet expeditione intra vel extra terminos ipsius ducis essent perpetuo liberi et exempti ; ita quod de villis, possessionibus et aliis bonis suis Ecclesiasticis ad expeditiones personaliter ire, vel aliquos homines mittere minime tenerentur : excepto dumtaxat, quod tempore incursus subiti Lituanorum idem episcopus de Kyltien et Tarsen castellaniis homines suos ad expeditionem mittere teneretur : quos quidem et alias castellanias, olim eidem Ecclesiæ Cracoviensi per prædecessores dicti ducis concessas, ab omni alia exactione, servitio, servitute, angaria, vexatione, statione, solutione, exactione, collecta, telonio et jurisdictione generalibus vel specialibus, quocumque nuncupentur nomine, dictus dux a se ac successoribus suis, atque castellanis, palatinis et judicibus quibuscumque voluit esse perpetuo liberas et exemptas ; ita quod dictus episcopus in eis ducali et militari jure gauderet in venando, piscando et alia quæcumque vellet faciendo, quæ prædecessores ejusdem ducis olim facere consueverant, cum omni jure, dominio et honore : ac nihilominus idem dux jura et stationes, quæ in eisdem castellaniis sibi et suis successoribus in signum dominii reservarat, per suum privilegium relaxavit, prout hæc omnia et singula in eodem privilegio, sigilli authentici ejusdem ducis appensione munito, cujus tenorem de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, plenius continetur. Quare pro parte dicti episcopi nobis extitit humiliter supplicatum, ut præmissa omnia et singula Apostolico fulcire munimine dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinare decretum, promissionem, concessionem, voluntates et relaxationem

[1] Ben. l. VII. sup. Ep. CXXVIII. — [2] Chro. l. XII. — [3] Michov. l. IV. c. 18. — [4] Sup. Ep. CXXVIII. — [5] An. 7. Ep. com. CCCLXXII.

prædicta rata et grata habentes, ea auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Tenor autem dicti privilegii talis est :

43. « In nomine Domini. Amen. Cum usus rerum temporalium, ac eorum spatiosum dominium ad futuram gloriam promerendam nil conferant, nisi quatenus ad pias causas seu charitatis opera convertuntur ; hoc solere nostrorum prædecessorum principum providentia diligenter advertens, pro eadem consequenda gloria divini cultus intuitu mirificas exstruxit tam cathedralem, quam collegiatas, quam etiam religiosorum et regularium plures Ecclesias multis possessionibus, proventibus ac bonis aliis, secundum exigentiam cujuslibet ipsas copiose dotando, et variis libertatibus, prærogativis et privilegiis decorando. Nos etiam Boleslaus, Dei gratia dux Cracoviæ et Sandomiriæ, tam salubribus eorum vestigiis inhærere volentes, una cum serenissima genitrice nostra Grimyslava de maturo consilio et consensu nostrorum militum decrevimus et providimus libertates et privilegia quælibet per nos alias, et per nostros prædecessores concessas Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis quibuscumque perpetuo inviolabiliter observare. Quinimo quæ a nonnullis nostris prædecessoribus omissa, neglecta, seu etiam immutata fuerunt, supplere ac reformare volentes; ad omnipotentis Dei gloriam et honorem, et B. Mariæ matris suæ Virginis gloriosæ, sanctorumque martyrum Winceslai et Stanislai pontificis, Cracoviensis Ecclesiæ patronorum, et in remissionem omnium nostrorum peccaminum ; necnon precum venerabilis patris nostri domini Prandothæ, Dei gratia Cracoviensis Ecclesiæ antistitis intuitu, eidem Ecclesiæ cathedrali, cæterisque collegiatis sæcularibus, religiosis et aliis quibuslibet Ecclesiis in nostro dominio constitutis hanc concedimus libertatem, ut in villis, possessionibus et proventibus et quibuslibet bonis suis, olim sibi acquisitis et in posterum quocumque titulo acquirendis, ab omni servitio, servitute, angaria, vexatione, telonio, solutione, collecta, exactione, generalibus vel specialibus quocumque nomine censeantur ; necnon a jurisdictione omnium castellanorum, palatinorum et quorumlibet judicum sint perpetuo a nobis et nostris successoribus pariter et a nobilibus nostris, penitus liberæ et exemptæ : et sic ea, quæ dicti prædecessores nostri singularibus impenderunt Ecclesiis, nos in testamentum sempiternum generaliter omnibus Ecclesiis impendamus.

« Insuper ut episcopus cum clero suo possit divinis laudibus liberius insistere et invigilare, præsertim hostilitatis tempore, orationibus ipsum, qui per tempora fuerit episcopum, et capitulum suum, totumque clerum ab expeditione qualibet intra vel extra terminos nostros perpetuo volumus esse liberos et exemptos; ita videlicet, quod de villis, possessionibus et aliis bonis suis Ecclesiasticis venire personaliter, aut aliquos homines ad expeditiones mittere minime teneantur : hoc dumtaxat excepto, quod tempore incursus subditi Lithuanorum, de Kyltien et Tarsen castellaniis, episcopus homines suos ad expeditionem, prout in alio quodam nostro privilegio distinximus, mittere teneantur. Quas etiam castellanias, pariter et alias, per nostros prædecessores olim prædictæ Cracoviensi Ecclesiæ attributas, ab omni alia expeditione, servitio, servitute, angaria, vexatione, statione, solutione, exactione, collecta, telonio et jurisdictione generalibus vel specialibus quocumque nomine nuncupentur, a nobis et nostris successoribus atque a castellanis, palatinis et judicibus quibuscumque perpetuo volumus esse liberas et exemptas; ita quod episcopus prorsus in eis gaudeat jure ducali et militari in venando, piscando et alia quæcumque voluerit faciendo, quæ nostri prædecessores olim facere consueverunt, cum omni jure, dominio et honore. Insuper quæ in dictis castellaniis jura et stationes in quodam alio privilegio nobis et nostris successoribus in signum dominii reservavimus ex præmissis causis per præsens privilegium relaxamus. In cujus rei perpetuam memoriam præsentem paginam nostri sigilli authentica appensione per manum Twardoslay nostræ curiæ subcancellarii duximus roborandam. Actum et datum in colloquio, juxta Sandomiriam in Blone celebrato, anno Domini MCCLVIII, idus Junii, præsentibus nostris nobilibus infrascriptis, Adam castellano Cracoviensi, Segneo palatino Sandomiriensi, Nicolao palatino Cracoviensi, Boguslao castellano Sandomiriensi, Boguta castellano Wislicensi, Petro castellano Lublinensi; Vislao castellano de Malogosch, Jacobo castellano de Woynicz, Petro castellano de Czechouu, Joanne judice Sandomiriensi, Nicolao judice Cracoviensi, Warshyo dapifero Sandomiriensi, Falislao pincerna Sandomiriensi, Guenomiro dapifero Cracoviensi, Pelca subcamerario Cracoviensi, Laurentio subdapifero Sandomiriensi, Michaele subdapifero Cracoviensi et aliis militibus infinitis. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. II id. Maii, anno VII ».

Migrasse hoc anno ad meliorem vitam Nankerum episcopum Wratislaviensem insignem sanctitate tradunt, quos paulo ante memoravi, historici Poloni, de quo hæc digna memoria refert Michovias [1] : « In morte ejus quædam religiosa femina suavissimum audivit cantum, cui revelatum est, animam Nankeri episcopi Wratislaviensis ab angelis in cælum deferri ». Et infra : « Fertur hic episcopus miræ devotionis ac magnæ abstinentiæ fuisse, et missas quotquot legi poterant in Ecclesia, in qua aderat, audivisse et ad quamlibet earum specialem oblationem obtulisse ». Hactenus de Occidentalibus rebus : nunc Orientales aggrediamur.

[1] Michov. l. IV. c. 23.

44. *De hæresibus in Armenia pullulantibus fuse Leoni regi queritur, eumque cum præsulibus ad errores abolendos sollicitat.* — Graves in Cypro sunt exortæ dissensiones [1] inter Hugonem regem et illius generum Ferrandum e Majoricis Jacobi Balearium regis fratrem, qui Eschiviam Hugonis filiam duxerat uxorem : adeoque creverant odia, ut fugam Ferrandus meditari sit visus, ac rex de capitis discrimine illi inferendo pæne ambigeret. Revocandæ vero inter eos mutuæ concordiæ desiderio Pontifex Ferrandum est adhortatus [2], ut quibus par erat officiis demissisque obsequiis socerum regem prosequeretur : Hugonem [3] vero mulcere nisus, ut iras poneret, et generum amore paterno complecterentur, neve injuria aliqua afficeret rogavit : « Sane, inquit, fili dilectissime, quia tuam decet excellentiam non solum refrænare a talibus motus tuos, sed etiam pro ipso nobili genero tuo, qui per te haberi debet ut filius, consilium in suis actibus capere, ut feliciter et prospere sub tuæ directionis culmine dirigantur; magnificentiam rogamus regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus præmissa, necnon quod si confunderetur idem nobilis, quod avertat Dominus, in tuum et filiæ tuæ uxoris suæ opprobrium et dispendium gaudiumque tuorum æmulorum fidei hostium orthodoxæ, a te non longe distantium, redundaret; possentque inde pericula et incommoda gravia tibi et regno tuo nociva, quod absit, subsequi; præsertim cum, ut regia prudentia non ignorat, ipse de potentum domorum regalium prosapia processerit, quæ in ejus jacturis et læsionibus proculdubio læderentur. Dat. Avin. XVI kal. Novembris, anno VII ». Misisse Petrum regem Aragonum in Cyprum ad conciliandas eas discordias oratorem Martinum Lopezium, qui Aragonum arma, si in generum socer statueret gravius aliquid, intentaret; pacemque demum in regiam Cypriam revocatam, refert Surita [4].

45. In Armenia fœdissimæ hæreses his temporibus pullularunt, in eamque finitimi Saraceni variis excursionibus gravissimas clades intulerunt. Exoraturus vero Occidentalium auxilia Leo Armeniæ rex, oratores legavit ad Benedictum, qui gravissimis litteris Armenum monuit, nullum ad frangendos hostium impetus munimentum fortius ac præstantius esse divina clientela, cujus promerendæ gratia exscindendi essent errores, qui Armeniam fœdarant : tum quæ ad restituendam suo splendori incorruptam Romanæ Ecclesiæ fidem præstanda essent, edocuit [5] :

« Benedictus, etc. charissimo in Christo filio Leoni regi Armeniæ illustri.

« Nuntios patienter, favorabiliter et benigne audivimus, et quæ per ipsos proposita et petita coram nobis fuerunt pro parte regia, pleno collegimus intellectu : cumque ipsi oppressiones, molestationes et afflictiones varias tibi, fili charissime, regno et regnicolis tuis illatas ab infidelibus, et quæ inferuntur jugiter exponentes, a nobis subsidium super hoc humiliter postularint, eis duximus respondendum : nos displicibiliter admodum nonnullorum fide dignorum relatibus inculcatis auribus nostris sæpius audivisse, multorumque depositionibus testium de statu partium illarum notitiam, ut dicebant, habentium a nobis pro informatione nostra pleniori receptorum super hoc percepisse, quod tam in majori quam in minori Armenia nonnulli execrandi errores tenentur a multis, et dogmatizantur ibidem contra fidem Catholicam, quam tenet, docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia mater omnium fidelium et magistra : quamobrem, si relatibus hujusmodi suffragaretur veritas, nos et Ecclesia ipsa cum sinceritate et honestate non poteramus tenentibus et dogmatizantibus errores hujusmodi auxilium impertiri. Subsequenter autem volentes juxta salutarem Domini nostri doctrinam descendere, ac scire clarius, si præmissa quæ audiveramus, ut præfertur, de hujusmodi erroribus vera essent; per viam inquisitionis judicialis et solemnis, urgente conscientia, super his procedentes testes multos, habentes similiter de statu partium ipsarum notitiam, recepi fecimus et audiri, per quorum depositiones fideliter in scriptis redactas etiam per libros, qui per Armenos et habentur communiter, ut asseritur, coram nobis exhibitos; de ipsis erroribus pestiferis, quibus damnabiliter per nonnullos animæ decipiuntur, proh dolor! in illis partibus, constitit evidenter. Ut autem de illis quos te, fili charissime, detestari et execrari credimus, tua magnificentia valeat informari plenius, et ad eos extirpandos de illis partibus, prout ad te pertinuerit, operam dare commodius efficacem; ecce quod illos distincte scriptos in libello præsentibus intercluso regiæ prudentiæ destinamus ». Addit Pontifex gerere se in votis, ut præsules Armeni celebrent synodum, in qua, damnatis pulsisque iis erroribus, pia Romanæ Ecclesiæ dogmata profiteantur : ea enim perfecta re, se Armenos arctissima benevolentia complexurum. Ad succidenda etiam errorum germina præfocandaque consulit Leoni dare operam, ut Decretalium libri ab Ecclesia Armena exciperentur, quibus illa in posterum regeretur : tum enim hostium potentiam fractum iri, cum orthodoxa religio refloruerit. Suasit etiam, ut viros prudentia conspicuos ad Sedem Apostolicam mittendos curaret, qui de veritate ad discutiendam errorum caliginem conferrent : ac tum, si visum fuerit, viros theologica scientia excultos legatum iri, qui doctrinæ splendore Armenos collustrarent : ad quæ in opus revocanda additæ ad Leonem preces, ut regia studia in ea re collocaret.

46. Hortatus est aliis litteris eodem die, nempe

[1] Tom. VII. Ep. secr. CXCIX. Sur. l. VII. c. 55. — [2] Ibid. Ep. CC. — [3] Super Ep. CXCIX. — [4] Sur. l. V. c. 55. — [5] Tom. VII. Ep. secr. CXXXVII.

kal. Augusti, exaratis Pontifex Armenorum catholicon [1], ut diligentiam in celebranda Synodo adhiberet, atque errores in libello descriptos confutatosque damnaret : usque in id studia sua conferrent, archiepiscopos S. Thadæi in majori Armenia, Navarzanensem, Tarsensem et Soldanensem sollicitavit [2]. Conceptæ vero sunt his verbis ad catholicon datæ litteræ [3] :

« Benedictus, etc. dilecto in Christo fratri catholico Armenorum, Spiritum gratiæ salutaris.

« Dudum ad audientiam nostri Apostolatus extitit quorumdam fide dignorum relatione perductum, quod tam in majori quam in minori Armenia nonnulli detestandi et execrandi tenentur errores, et dogmatizantur contra fidem Catholicam, quam tenet, docet et prædicat sacrosancta Rom. Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra. Et licet nos hujusmodi relatibus fidem ab initio nollemus credulam adhibere, postmodum tamen ad credendum ea mentem nostram dicta quorumdam testium, qui de statu partium illarum plenam se dicebant habere notitiam, compulerunt. Sed adhuc antequam præmissis fidem vellemus plenariam adhibere, indagare volentes plenius veritatem per viam inquisitionis judicialis et solemnis, multos testes, qui similiter statum, conditiones et observantias dictarum partium se nosse dicebant, recipi fecimus et audiri : per quorum depositiones fideliter in scriptis redactas, ac per libros, quibus uti asseruntur Armeni communiter, coram nobis exhibitos, de hujusmodi erroribus constitit evidenter. Desiderantes itaque errores eosdem, quibus decipiuntur, imo (quod valde dolendum est) perimuntur animæ, de illis partibus penitus exstirpari ; teque, frater, ac tuos subditos et Armenos quoslibet, qui se Christicolas profitentur, sic esse ac manere inclusos in ovili Dominico, cujus est unus pastor, ut nosti, ac fortes et sinceros persistere in fide Catholica, quod lupus rapax invisibilis, qui circuire non cessat quos devoret, oves Dominicas, extra illud reperire nequiret quomodolibet oberrantes ; supradictos errores in quodam libello distincte scriptos tibi mittimus præsentibus interclusos, ut ad eorum exstirpationem melius et utilius procedere valeas, ut optamus.

47. « Ideoque fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus quantum errores prædicti periculosi sint consideranter attendens, prælatis partium Armeniæ aliisque viris Ecclesiasticis, de quibus fuerit expediens, ad celebrandum Concilium celeriter convocatis, et in eodem Concilio intellectis dictis erroribus et discussis illos velut pestiferos, dictæque fidei Catholicæ inimicos condemnes, et per dictum Concilium condemnari et præscindi facias ; statuendo et ordinando fidem ipsam absque mixtione illorum vel aliorum errorum quorumlibet teneri, prædicari et coli per partes easdem, sicut eadem Romana mater Ecclesia, apud quam ipsius fidei magisterium residere noscitur, prædicat, tenet et docet. Sciturus, quod si tu ac prælati et subditi partium prædictarum hæc adimpleveritis, recognoscendo effectualiter ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, nos et Sedes Apostolica, vobis paternæ charitatis et dilectionis amplexibus occurrentes, erga vos prompti reperientur et propitii continue in nuntiis, favoribus et auxiliis opportunis ; nempe ad evellendas amaras, pestiferas et nocivas errorum prædictorum radices, ne ulterius plantas emittere valeant infectivas, non parum opportunum, imo plurimum utile crederetur in eodem convocando Concilio salubriter ordinari, quod libri Decretorum et Decretalium, aliaque dicta sanctorum Patrum et instituta canonum, prout illa habet et tenet præfata Romana Ecclesia, in illis partibus a prælatis et clericis pro vera informatione fidei ac morum, et observantiarum salutarium ipsius Romanæ Ecclesiæ, haberentur. Super quibus tua fraternitas, ut hæc ordinentur et ad effectum deducatur efficacem, det operam et super hoc nobis scribat.

« Tenemus quidem indubie, quod si splendor ejusdem fidei sub magisterio dictæ Sedis Apostolicæ luceret in illis partibus, errorum quorumlibet caligine profugata, hostes ipsius fidei adversus fideles, qui semper haberent fidem ipsam, eos potentia divinæ dexteræ protegente, minime prævaterent. Demum satis videretur expediens, ac nobis et eidem Sedi redderetur acceptum, si habita super prædictis, ut præmisimus deliberatione Concilii provida et unanimi, viri aliqui litterarum scientia præditi, veritatis et fidei zelatores pro parte tua et aliorum qui fuerunt in eodem Concilio, sufficienti potestate muniti, ad nos et Sedem mitterentur prædictam ; cum eis quidem ratiocinari circa præmissa poterimus melius et plenius, ipsique viam veritatis, per nos eisdem ostensam, clarius et efficacius manifestare valebunt. Et si tunc nobis et dictæ Sedi expediens videretur, viros alios doctos in lege Domini, probitatis et fidelitatis maturitate conspicuos, pro informatione pleniori fidei ac morum et observantiarum Ecclesiæ Romanæ prædictæ, aliisque virtutibus inserendis ad partes illas poterimus destinare. Porro litteras, quas quibusdam prælatis Armeniæ super præmissis dirigimus, tua prudentia e vestigio mittere non postponat. Dat. Avin. kal. Augusti, anno VII ».

48. *Describuntur centum sedecim errores ibidem grassantes censura Pontificia notati.* — Qui vero ii errores fuerint censura Pontificia notati, ex ipso Benedicti libello [1] ad Armenos transmisso patebit :

« In nomine Domini. Amen.

« Cum dudum ad audientiam sanctissimi patris et domini nostri domini Benedicti, divina

[1] Tom VII. Ep. secr. CXXXVIII. — [2] Ibid. Ep. CXXXIX, CXL ad CXLIV. — [3] Super Ep. CXXXVIII.

[1] Ext. in Ms. Arch. Vat. de reb. Tart. Amenor. etc. p. 10.

providentia, papæ XII et etiam diu ante, dum erat in cardinalatus officio constitutus, ad audientiam felicis recordationis domini Joan. papæ XXII prædecessoris sui, sæpissime pervenisset, quod Armeni in et de his, quæ ad fidem et credentiam pertinent Christianam, communiter in utraque Armenia, vel specialiter in una vel in alia Armenia, aut aliquid de una vel de alia tenebant et docebant, vel etiam prædicabant errores varios seu diversos tam contra divinam Scripturam, Concilia generalia, quam etiam contra illa, quæ determinavit, docet et docuit, ac prædicavit et prædicat sancta Romana Ecclesia, mater omnium et magistra ; volens idem dominus noster papa super prædictis et eorum singulis inquirere ac scire plenius veritatem, ad sui præsentiam fecit venire plures Armenos, et aliqui etiam ex eis venerunt ad eamdem præsentiam per seipsos, aliquos etiam ex Latinis qui fuerant in partibus Armeniæ, audiverantque dictos Armenos errores multos dogmatizantes atque tenentes, fecit ad se venire, a quibus Armenis et Latinis, videlicet ab aliquibus eorum, per dictum dominum nostrum papam, et ab aliis per reverendum patrem dominum Bernardum tit. S. Cyriaci in Thermis presbyterum cardinalem de mandato ipsius domini papæ receptum extitit juramentum, quod ipsi super prædictis et aliis quæ in dictis partibus vel alibi ab eisdem Armenis audiissent vel scirent ipsos tenere, docere vel prædicare, plenam et meram tam de seipsis, ut de principalibus quam de aliis personis vivis et defunctis, ut testes confiterentur et deponerent veritatem. Ipsis itaque sic receptis et eis postmodum, videlicet illis, qui linguam Latinam nec loqui nec intelligere sciebant, per interpretes idoneos, et aliis qui utramque linguam, scilicet Armenam et Latinam loqui et intelligere sciebant, per se ; necnon et quibusdam libris in Armena lingua scriptis ipsi domino nostro papæ traditis per aliquos de dictis Armenis, quibus ut plures ex eisdem Armenis asseruerunt et adhuc asserunt, communiter utuntur Armeni tam in majori Armenia quam minori, diligenter examinatis ; ad hæc eis certo notario Apostolico assignato, qui depositiones et confessiones, dum fiebant, et errores certos, dum de prædictis libris interpretarentur seu extraherentur per certas personas utramque linguam, scilicet Armenam et Latinam, intelligere ac loqui scientes, redigebat et redigit in scriptis ; consequenter ex depositionibus et confessionibus eorum inventum est dictos Armenos vel aliquos ex eis tenere, credere et docere articulos infrascriptos (1) :

49. « I. Et primo quod aliqui antiqui magistri Armenorum dixerunt et prædicaverunt quod Spiritus sanctus procedit a Filio sicut et a Patre, sed a sexcentis et duodecim annis citra magistri et prælati et alii Armeni de majori Armenia dimiserunt prædicare et dicere, quod Spiritus sanctus procedat a Filio sicut et a Patre, quia dicto tempore factum fuit Concilium apud Armenos, ubi fuerunt Catholicon et episcopi ac magistri Armenorum et patriarcha Surianorum, et ibi determinaverunt, quod de cætero non diceretur apud eos, quod Spiritus sanctus procederet a Filio sicut et a Patre : et condemnaverunt antiquos doctores Armenorum, qui fuerunt ante dictum Concilium, eo quod dixerant et docuerant, quod Spiritus sanctus procedit a Filio sicut et a Patre : et ex tunc omnes Armenos qui tenuerunt et docuerunt quod Spiritus sanctus procedebat a Filio sicut et a Patre persecuti sunt incarcerando eos et in vinculis ponendo. Et sic apud Armenos nullus audet hoc dicere vel docere, nisi soli illi, (qui) reuniti sunt sanctæ Romanæ Ecclesiæ : et si quandoque inveniatur in libris eorum positum, quod Spiritus sanctus procedat a Filio, hanc processionem (de) temporali ad sanctificandam creaturam, et non de processione ejus æterna, qua processit æternaliter a Patre et Filio in esse personaliter (intelligendam dicunt).

« II. Item quod Armeni articulum fidei in Symbolo positum de Spiritu sancto sic pronuntiant : Credo in Spiritum sanctum increatum et perfectum, qui locutus est in lege et prophetis et in Evangeliis, et descendit in Jordane, et prædicavit in Apostolis et habitat in sanctis ; nullam mentionem facientes, quod Spiritus sanctus procedat a Patre vel a Patre et Filio. Quando tamen legunt Evangelium Joannis, ubi dicitur, quod Paraclitus procedit a Patre, hoc dicunt et confitentur ; sed multi ex eis negant, quod Spiritus sanctus procedat a Filio : et si aliqui hoc credant,

(1) Recitatur hic in Annalibus libellus de erroneis Armenorum dogmatibus, qui ad ipsos demum Armenos transmissus ejusdem gentis episcopos in Concilium coegit. In eo vero, quod eorum rege Constantino præsente habebatur, singulæ accusationes expensæ sunt, et non invalida apologia refutatæ. Concilium hoc, quod nec ab annalista nec a collectoribus productum est, e Ms. Codice bibliothecæ regiæ ediderunt PP. Martene et Durand in collectione veter. Monum. tom. VII, col 310. Offerunt sese ibi nomina archiepiscoporum Armeniæ VI, quibus septimus accedit catholicon, nomine Mekquitar. Adjunguntur Episcopi XXII, ex quibus quatuor nulli peculiari Ecclesiæ sunt addicti, totidemque de curia *catholicon* dicuntur. Ab his patribus liber apologeticus confectus est, in quo singulæ accusationes apta excusatione dispunguntur. Censet P. Martene in responsis hisce Armenorum non nihil interlucere, ex quo gens illa non plane ab errore immunis intelligatur. Ego libellum totum evolvens nihil offendi, quod minus recte illos de fide sentire demonstret. Ultro tamen fatentur Patres, orthodoxiam se episcoporum minoris Armeniæ tantummodo tueri ; nec vades se de fide archiepiscoporum majoris Armeniæ præbere. Annus Concilii illius nullus in Actis redditur ; sed cum in ejus exordio ad Clementem, Benedicti successorem, apologiam hanc suam Armeni Patres destinent, hinc Concilium illud non citius sequenti anno, quo Clemens cœpit, haberi potuit.

Quin et nonnisi post annum MCCCXLIV habitum ex eo constat, quod anno illo rebus Armenicis adhuc præesset Wido rex, ut ex litteris Pontificis anno illo die III id. Sept. datis, et in Annalibus ad eumdem annum num. 7 recitatis, discimus. Concilio vero huic adfuit Constantinus Armenorum rex, Widonis successor. Cum vero Acta illa Romæ sibi descripserit Joannes Sutrinus episcopus anno MCCCXLVI, mense Aprili, ut legebatur in Codice, unde ea descripsit Martene ; hic Concilii annus nonnisi annus MCCCXLIV vel MCCCXLV definiendus est.
MANSI.

tamen non audent hoc manifeste dicere. Et licet in Concilio Chalcedonensi non fuerit determinatum expresse, quod Spiritus sanctus procederet a Filio sicut a Patre, sed hoc fuerat determinatum in Conciliis Constantinopolitano et Ephesino; quia tamen Concilium Chalcedonense approbavit determinata in dictis Conciliis prioribus, ideo reprobando dictum Concilium Chalcedonense dicti Armeni, reprobaverunt dicta Concilia, quæ per dictum Concilium approbata fuerunt, inter quæ erat, quod Spiritus sanctus procedit a Filio sicut et a Patre.

50. « III. Item quod in dicto Concilio reprobaverunt Concilium Chalcedonense ex eo principaliter quod in dicto Concilio Chalcedonensi fuerat determinatum, quod in Domino Jesu Christo erant duæ naturæ, humana scilicet et divina, et unica persona subsistens in duabus naturis : et in dicto Concilio determinaverunt, quod sicut in Domino Jesu Christo erat unica persona, ita erat una natura, scilicet divina, et una voluntas et una operatio, et anathematizaverunt dicentes contrarium : et illos, qui contrarium dicebant, persecuti sunt, eos incarcerando, vinculando et morti tradendo. In dicto etiam Concilio damnaverunt B. Leonem papam et Epistolas ejus, quas miserat ad Concilium Chalcedonense et ad Flavianum patriarcham Constantinopolitanum, in quibus B. Leo scripserat, quod in Domino Jesu Christo erant duæ naturæ et una persona duæ voluntates, et duæ operationes. In dicto etiam Concilio Dioscorum condemnatum per dictum Concilium Chalcedonense canonizaverunt, et pro sancto haberi voluerunt, et adhuc ter in anno faciunt festum de eo sicut de sancto et eum laudant ut sanctum : et maledicunt beatum Leonem et Concilium Chalcedonense, qui damnaverunt dictum Dioscorum. Dicunt etiam, quod illi qui consenserunt determinatis in dicto Concilio Chalcedonensi, Christum negaverunt.

« IV. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod peccatum primorum parentum personale ipsorum tam grave fuit, quod omnes eorum filii ex semine eorum propagati usque ad Christi passionem merito dicti peccati personalis ipsorum damnati fuerunt, et in inferno post mortem detrusi, non propter hoc quod ipsi ex Adam aliquod peccatum originale contraxerint, cum dicant pueros nullum omnino habere originale peccatum, nec ante Christi passionem, nec post; sed dicta damnatio ante Christi passionem eos sequebatur ratione gravitatis peccati personalis, quod commiserunt Adam et Eva, transgrediendo divinum præceptum eis datum : sed post Domini passionem, in qua peccatum primorum parentum deletum fuit, pueri qui nascuntur ex filiis Adam non sunt damnationi addicti, nec in inferno ratione dicti peccati sunt detrudendi, quia Christus totaliter peccatum primorum parentum delevit in sua passione.

« V. Item quod quidam magister Armenorum vocatus Mechitriz, qui interpretatur paraclitus, de novo introduxit et docuit, quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore et angelus etiam unus ab alio; quia cum anima humana rationalis existens, et angelus existens intellectualis naturæ sint quædam lumina spiritualia, ex se ipsis propagant alia lumina spiritualia : et in hoc sequuntur eum quasi omnes de provincia Argiciensi, quæ est magna provincia, continens septem diætas. Alii vero Armeni non dicunt hoc, sed quod Deus omnes animas creat. Et Armeni de dicta provincia habent illum Mechitariz pro sancto.

51. « VI. Item dicunt Armeni, quod animæ puerorum, qui nascuntur ex Christianis parentibus post Christi passionem, si moriantur antequam baptizentur, vadunt ad paradisum terrestrem, in quo fuit Adam ante peccatum : animæ vero puerorum, qui nascuntur ex parentibus non Christianis post Christi passionem, et moriuntur sine baptismo, vadunt ad loca, ubi sunt animæ parentum ipsorum.

« VII. Item quod dicti Armeni dicunt, quod animæ hominum adultorum, qui mortui sunt vel morientur post Christi passionem, vadunt in aere vel in terra, quæ est juxta paradisum terrestrem, vel alibi ubi Deus ordinat ipsas manere usque ad diem judicii, sive sint Christiani sive non : nulla tamen anima ipsorum vadit ad infernum, vel paradisum cælestem vel terrestrem, usque ad dictum tempus judicii. Et, ut dicunt, animæ puerorum non baptizatorum ad generale judicium venient cum corporibus suis, et post judicium ibunt ad paradisum terrestrem, in quo volabunt sicut columbæ de una arbore ad aliam, et sicut angeli de cælo ad terram, et de una parte terræ ad aliam : non tamen habebunt gloriam nec sustinebunt pœnam aliquam. Post generale judicium animæ adultorum ibunt ad loca, quæ eis deputabuntur post dictum generale judicium.

« VIII. Item quod Armeni dicunt, quod animæ puerorum baptizatorum, et animæ multorum perfectorum hominum post generale judicium intrabunt in regnum cælorum, ubi carebunt omni malo pœnali hujus vitæ, quia nec esurient, nec sitient, nec alios defectus humani corporis sentient, nec nubent nec nubentur; sed erunt sicut angeli Dei in cælis : nec peccare poterunt, nec cadere a statu, in quo erunt. Non tamen videbunt Dei essentiam, quia nulla creatura eam videre potest : sed videbunt claritatem Dei, quæ ab ejus essentia manat, sicut lux solis emanat a sole, et tamen non est sol : et in dicta visione dictæ claritatis erunt diversi gradus, ita quod perfectius dictam claritatem videbunt angeli quam quicumque homines, et prophetæ et Apostoli, ac martyres et virgines, quam pueri baptizati : et in hoc dicunt, quod consistet sanctorum perfectorum et puerorum baptizatorum beatitudo.

52. « IX. Item de pueris non baptizatis et de non perfecte justis hominibus, qui scilicet non pervenerunt ad perfectionem Apostolorum, martyrum, confessorum et virginum, Armeni dicunt, quod post generale judicium ibunt ad paradisum terrestrem et non cælestem, ubi carebunt omni molestia corporali et delectabuntur inter ligna paradisi : non tamen comedent nec bibent, nec nubent nec nubentur, et ita perpetuo ibi manebunt, et in hoc consistet eorum beatitudo. Differentia tamen erit inter pueros non baptizatos Christianorum filios et adultos non perfecte justos, quia adulti non perfecte justi habebunt coronam de lumine ignis, quo terra comburetur ante judicium : videbunt etiam claritatem ligni crucis Christi, quæ claritas tunc maxima erit; quia omnes claritates, quæ sunt in hoc mundo, adjungentur claritati crucis Christi, et dicti adulti secundum quod magis vel minus perfecti erunt, dictas coronas luminis differentes habebunt, et dictam claritatem crucis Christi differenter videbunt secundum eorum merita : dictas tamen coronas luminis non habebunt pueri non baptizati nec videbunt claritatem crucis Christi : et in hoc erit differentia inter eos.

« X. Item dicunt quod mediocriter homines mali Christiani post generale judicium non ibunt ad paradisum cælestem vel terrestrem, sed manebunt in terra, in qua nunc habitant homines, quæ tota erit plena arboribus sicut paradisus terrestris : et tamen non comedent nec bibent, nec ex tunc morientur : et hic locus dabitur eis ex hoc quod mediocriter mali fuerunt. Vocant autem homines mediocriter malos homines conjugatos, et alios in sæculo communiter viventes.

« XI. Item de multum malis hominibus, sicut sunt generaliter omnes infideles, et Christiani malam vitam et peccatricem ducentes, habent duas opiniones, quorum una est, quod tales post generale judicium ponentur in Oceanum, quod tunc erit igneum, et ibi graviter cruciabuntur per vermes, qui ibi erunt, qui ita magni erunt sicut dracones, et sicut magis vel minus peccaverunt, ita dicti dracones vel majores vel minores erunt; quia, ut dicunt, statim quanto homo graviter peccat, dictus draco nascitur in Oceano et crescit secundum quod plus vel minus homo peccat : et aliqui ex hominibus malis, qui multa peccata et diversa commiserunt, plures dracones ibi habebunt, quorum unus cruciabit eos in oculis, et alter in auribus, et sic de aliis membris. Cruciabuntur etiam ibi dæmones, qui ibi cum eis erunt, juxta illud quod Dominus dicturus est malis : *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus :* et ita perpetuo ibi mali homines cruciabuntur. Alia vero opinio eorum dicit, quæ magis communis est apud Armenos, quod post generale judicium nullus infernus erit, nec nunc est, nec fuit postquam Christus ad inferos descendit, et infernum totaliter destruxit : sed unusquisque peccator peccato, quod commisit cruciabitur, et secundum quod plus vel minus peccavit, secundum hoc plus vel minus a dictis peccatis cruciabitur : et sic talia peccata dicuntur esse infernus, in quo peccatores post generale judicium cruciabuntur.

53. « XII. Item prædicti Armeni dicunt, quod homines mediocriter mali in judicio cum operibus suis ponentur in statera, et si plus ponderaverint eorum mala quam bona, tunc ponentur in Oceanum secundum prædictam opinionem, de qua supra dictum est, et affligentur ibi secundum quod demeruerunt. Si vero plus ponderaverint eorum bona quam mala, tunc ponentur in ista terra, quæ erit arboribus plena; non tamen ita delectabilis sicut est paradisus terrestris. Si vero bona eorum et mala æqualiter ponderent, tunc ad preces B. Mariæ et aliorum sanctorum Deus ponet eos in ista terra, in qua nullum malum afflictivum patientur.

« XIII. Item licet in ordinario Armenorum contineatur, quod illi qui baptizantur, etiamsi pueri sint, qui veniunt ad baptismum de diaboli servitute, tamen dicunt, quod tales pueri nullum peccatum habent; sed sicut omnino innocentes et omni peccato etiam originali immunes : nec dicunt quod baptizentur, ut consequantur remissionem peccatorum; sed ut sint Christiani, et ut post generale judicium intrent cum perfectis sanctis in regnum cælorum, et ad hæc duo valet eis baptismus secundum eos.

« XIV. Item quod dicti Armeni dicunt et tenent, quod Christus descendens ad inferos prædicavit ibi, et illas animas quæ ei credere voluerunt justificavit : illas autem quæ ei credere noluerunt in suo peccato dereliquit. Exiens autem ab inferis destruxit totaliter infernum, et omnes animas, quas ibi invenit, sive essent bonæ sive essent malæ, inde eduxit et posuit eas in isto aere et terra et circa paradisum terrestrem, ubi erunt usque ad finale judicium. Interim tamen animæ mediocriter malæ et malæ simpliciter non patientur aliquam pœnam sensibilem, sed solum patiuntur timorem : mediocriter quidem malæ, quia timent suum periculum, quod erit in die judicii, ut supra scriptum est, quando ponentur in statera : malæ vero simpliciter, quia timent pœnam Oceani, ubi ponentur post generale judicium, patiuntur pœnam timoris, quæ eas multum affligit mentaliter. Mediocriter vero bonas et perfecte bonas posuit in ista terra vel aere circa paradisum terrestrem : et ut dicunt, tales animæ sunt in magna consolatione propter spem, quam habent de remuneratione, quam consecuturæ sunt post generale judicium. Et dicunt, quod ante dictum generale judicium non erit remuneratio alia operum bonorum vel malorum, inducentes ad hoc dictum Apostoli : *Oportet nos præsentari ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout in corpore gessit, sive bonum fuerit sive malum.*

« XV. Item quod dicti Armeni non dicunt, nec tenent, quod Christus descendens ad inferos prædicaverit dæmonibus, nec quod dæmones eduxerit de inferno; sed bene dicunt, quod dæmones usque ad generale judicium sunt in isto aere vel in terra. Si tamen ibi existentes aliquam pœnam sensibilem sustinent vel sustinebunt usque ad dictum generale judicium, non exprimunt : dicunt tamen, quod patiuntur carentiam gloriæ, et quod ipsi, qui prius erant clari, effecti sunt nigri; et quod multum timent pœnam Oceani, in qua ponendi sunt post generale judicium cum malis hominibus.

« XVI. Item quod inter Armenos sunt duæ opiniones de tempore, quo creati fuerunt angeli, quia eorum aliqui dicunt, quod ante istum mundum sensibilem angeli creati fuerunt : alii vero dicunt, quod cum isto mundo sensibili creati fuerunt, scilicet cum cælo empyreo ante omnem diem. Dicunt etiam, quod omnes angeli boni creati fuerunt, et in dicta bonitate steterunt, ut eorum aliqui dicunt, usque ad quartam diem, quando Deus luminaria fecit : aliqui vero eorum dicunt quod sexta die quando Adam creatus fuit, dæmones peccaverunt et de cælo ceciderunt per illam partem cæli, quæ apud eos dicitur Arocea, apud nos vero dicitur galaxia, cum quibus etiam per dictum foramen unus bonus angelus ceciderat, et multi alii cecidissent, nisi Deus eis dixisset : *Pax vobis;* ille vero bonus angelus, qui ceciderat, ad preces B. Basilii restitutus in cælo fuit. Dicunt etiam eorum aliqui, quod feria sexta de mane Adam creatus fuit, sed circa sextam dictæ diei Eva fuit formata, et secundum aliquos eorum eadem die fuit per diabolum tentata, secundum vero alios feria sexta sequentis septimanæ. Dicunt etiam, quod nullus bonorum angelorum unquam efficietur malus, nec malus bonus.

54. « XVII. Item quod Armeni communiter tenent, quod in alio sæculo non est purgatorium animarum, quia ut dicunt, si Christianus confiteatur peccata sua, omnia peccata ejus et pœnæ peccatorum ei dimittuntur. Nec etiam ipsi orant pro defunctis, ut eis in alio sæculo peccata dimittantur; sed generaliter orant pro omnibus mortuis, sicut pro B. Maria, Apostolis, martyribus et aliis sanctis, ut in die judicii intrent in regnum cæleste vel in aliis locis, ut supra dictum est, et quod ibi requiescant. De animabus vero paganorum dicunt, quod animæ eorum sunt super sepulchra ipsorum, vel in sepulchris usque ad diem judicii, et frequenter audiuntur in sepulchris Saracenorum voces et mugitus, et etiam quandoque animæ eorum vel dæmones pro eis videntur circa sepulchra ipsorum in diversis speciebus animalium vel hominum : propter quod Saraceni non libenter stant circa sepulchra Saracenorum, et ex hoc etiam quandoque Saraceni faciunt baptizari suos filios et inungi in diversis locis, ut post mortem non egrediantur de sepulchris : non tamen faciunt eos baptizari, ut efficiantur Christiani.

« XVIII. Item quod Armeni credunt et tenent, quod Christus descendit de cælo et incarnatus fuit propter hominum salutem ; non pro eo, quod filii propagati ex Adam et Eva post peccatum eorum ex eis contrahant originale peccatum, a quo per Christi incarnationem et mortem salventur, cum nullum tale peccatum dicant esse in filiis Adæ : sed dicunt, quod Christus propter salutem hominum est incarnatus et passus, quia per suam passionem filii Adam, qui dictam passionem præcesserunt, fuerunt liberati ab inferno, in quo erant non ratione originalis peccati, quod in eis esset, sed ratione gravitatis peccati personalis primorum parentum. Credunt etiam quod Christus propter salutem puerorum, qui nati fuerunt post ejus passionem, incarnatus fuit et passus, quia per suam passionem destruxit totaliter infernum, et ita post ejus passionem nullus ex dictis pueris vadit ad infernum. Credunt etiam, quod propter salutem hominum adultorum Christianorum Christus fuerit incarnatus et passus, quia si tales pœniteant de peccatis suis post ejus passionem quando moriuntur, non vadunt ad infernum.

« XIX. Item quod Armeni credunt et tenent, quod primi parentes, et tota eorum posteritas usque ad Christi passionem mortua fuit in corpore, et in anima ad infernum descendit non propter originale peccatum, quod filii Adam contraxerunt ab Adam, sed ratione gravitatis peccati personalis primorum parentum : propter quod, licet eorum filii non peccaverint, tamen propter peccatum primorum parentum passi fuerunt et mortem corporalem, et apud inferos punitæ eorum animæ fuerunt usque ad dictum tempus. Credunt etiam et tenent, quod post Christi passionem, et ante usque ad generalem resurrectionem filii Adam habent concupiscentiam inordinatam carnis et mortalitatem propter gravitatem peccati primorum parentum, et non propter originale peccatum, quod ex eis contraxerint; a qua concupiscentia et mortalitate sancti liberabuntur in generali resurrectione per Christum : et in tantum dicunt, quod dicta concupiscentia carnis est peccatum et malum, quod parentes etiam Christiani, quando matrimonialiter concumbunt, committunt peccatum : et propter hoc pœnitentia eis imponitur per sacerdotes, quia actum matrimonialem dicunt esse peccatum et etiam matrimonium. Credunt etiam et tenent, quod si Adam et Eva non fuissent transgressi Dei mandatum, non fuisset inter eos carnalis commixtio, nec per seminum commixtionem fieret generatio humana; sed homines propagarentur ab hominibus sine carnali commixtione, sicut lumen propagatur a lumine. Dicunt etiam, quod Deus præsciens quod homines transgredirentur ejus præceptum, membra genitalia fecit in eis, per quæ post peccatum fieret hominum propagatio.

55. « XX. Item quod Armeni credunt et tenent, quod æternus Dei Filius natus de substantia Patris, in tempore sibi univit humanam naturam et factus fuit homo ; sic tamen, quod in ipsa unione humanæ naturæ ad Dei Filium humana natura conversa fuit in divinam ejus naturam, sic quod post dictam unionem in Christo non est nisi una natura, scilicet divina et non humana, sicut ipse est una persona. Et dicti Armeni maledicunt omnes illos qui contrarium dicunt : et in tantum detestantur illos qui dicunt, post unionem duas naturas esse in Christo, divinam scilicet et humanam, quod si aliquis Armenus prius baptizatus secundum ritum eorum hoc diceret, non communicant cum eo, sed habent eum ac si paganus fuisset; et si vult reverti ad fidem Armenorum, eum rebaptizant, sic (ac si) semper paganus fuisset : et post secundum baptismum imponunt ei pœnitentiam viginti annorum.

« XXI. Item quod Armeni credunt et tenent, quod quia secundum eos post unionem naturarum in Christo natura humana conversa fuit in naturam divinam, ita quod in Christo ex tunc non fuit nisi natura divina ; cum dicta natura divina in Christo fuit passibilis et impassibilis, mortalis et immortalis, secundum quod Christo placebat; sic dicunt, Christum fuisse passum et mortuum secundum naturam divinam, quia sic voluit ipse, licet humana natura in eo non esset quando passus et mortuus fuit. Credunt etiam et tenent, quod in Domino Jesu Christo post unionem non fuit nisi unus intellectus, una voluntas et una ōperatio, scilicet divina et non humana.

« XXII. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ab illa hora, qua Dominus mortuus fuit in cruce, ipse descendit ad inferos, et infernum destruxit totaliter : ita quod ex tunc non fuit infernus, nec aliquæ animæ hominum, vel etiam dæmones ex tunc fuerunt in inferno, nec erunt postea : quando vero Christus resurrexit, educens de inferno sanctorum animas, quæ ibidem erant, duxit eas in paradisum terrestrem, et cum ipsis dictum paradisum intravit, dicens eis: *Ecce locus in quo fuistis;* et statim de dicto paradiso eas ejecit, et posuit eas in terra vel aere circa paradisum terrestrem.

« XXIII. Item quod de anima latronis, Christum confitentis in cruce, apud Armenos sunt diversæ opiniones : quarum una est, quod illud, quod ponitur in Evangelio : *Hodie mecum eris in paradiso*; ly *hodie*, non tenetur ibi determinate pro illa die, qua mortui fuerunt Dominus et latro, sed tenetur quod die finalis judicii, quando sancti perfecti intrabunt in paradisum cœlestem, quomodo dies accipitur in psalmo : *Melior est dies una in atriis tuis :* tunc enim, et non ante, latro intrabit in paradisum cælestem secundum eos cum aliis sanctis perfectis. Alia vero opinio eorum dicit, quod die qua dictus latro mortuus fuit, ejus anima venit ad portam paradisi terrestris volens illuc intrare : sed per Angelos et Enoch et Eliam intrare illuc prohibitus fuit : sed in die resurrectionis Domini, quando Dominus cum aliis animabus sanctorum, quas extraxerat de inferno, venit ad portam paradisi terrestris : invenit ibi dictam animam latronis, et cum Dominus ostendisset manus et latus Angelis et Enoch et Eliæ aperientes ei portam paradisi, intravit illuc cum dicta anima latronis et aliorum sanctorum, et cum eis dixisset : *Ecce locus, de quo exivistis;* cum omnibus dictis animabus exivit de paradiso, et eas posuit in terra, vel in aere circa dictum paradisum, ubi erunt usque ad diem judicii : et tunc introducentur in paradisum cælestem. Alii vero dicunt, quod illa hora, qua Adam exivit de paradiso feria sexta, Dominus posuit animam latronis in paradiso terrestri : si tamen postea inde eduxit eam vel non, non dicunt.

56. « XXIV. Item quod dicti Armeni dicunt et tenent, quod animæ malorum hominum, quæ multa peccata actualia gravia commiserunt, qui mortui fuerunt ante Christi passionem, fuerunt positæ in inferno, et ibi pœnas infernales pro peccatis suis sustinuerunt : sed cum Dominus post suam passionem infernum destruxisset, dictas animas posuit in terra vel in aere, et ibi vadunt huc et illuc non patientes aliquam pœnam sensibilem usque ad diem judicii. Hominum autem malignorum animæ, qui fuerunt post Domini passionem, quando mortui sunt dicti homines, angeli mali et terribiles accipiunt eas, et adducunt ad oceanum, de quo supra mentio facta est, et ostendunt eis oceanum, et vermes vel dracones, qui ibi sunt, et dicunt eis, quod post generale judicium ibi ponentur, et per dictum oceanum et dracones cruciabuntur : et ex hoc dictæ animæ multum timent propter dictas pœnas, quas passuræ sunt post generale judicium : non tamen interim aliam pœnam sensibilem patientur. Animæ vero hominum bonorum et perfectorum, quando mortui sunt, accipiuntur per bonos angelos et ducuntur in cælum ante thronum Dei, et vident sub throno Dei, qui thronus sunt angeli, gloriam quam post generale judicium habituræ sunt, et de hoc multum consolantur : postea tamen ab angelis ducuntur ad terram vel ad aerem, et sunt ibi usque ad diem judicii, et propter dictam spem requiescere dicuntur. Dicunt etiam et credunt, quod post generale judicium homines mali, qui fuerunt vel ante Domini passionem vel post, ponentur in corpore et in anima in dicto Oceano, et ibi cruciabuntur perpetuo.

« XXV. Item quod Armeni dicentes unam solam naturam esse in Christo, scilicet divinam et non humanam, respondere non possunt ad dicta posita in Scriptura, per quæ manifeste ostenditur Christum habuisse humanam animam, quæ divina natura non erat, sicut : *Non derelinques animam meam in inferno ;* nec ad illud : *Tristis est anima mea usque ad mortem ;* nec ad illud, quod

dicit Petrus, quod spiritualiter descendens, prædicavit in inferno; nec ad illud, quod Dominus dicit : *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum : et, inclinato capite, emisit spiritum.* Per quæ omnia manifeste Scriptura dicit, fuisse in Christo post unionem animam humanam. Sed cum eis prædicta dicuntur, non habentes quid respondeant, recurrunt ad baculos vel ad pœnas corporales, ut male tractent illos, qui talia eis dicunt. Dicunt etiam et credunt, quod anima Christi quando descendit ad inferos, ne cognosceretur, induit se deitate, sicut et quando erat in vita præsenti, ne cognosceretur, induit deitatem suam corpore.

« XXVI. Item quod Armeni dicunt et credunt, quod licet resurrectio a morte solum ad carnem pertineat, quæ mortua fuerat; tamen in Christo, quia non erat nisi divina natura post unionem, ipsa secundum quod volebat faciebat opera carnis et opera animæ, quamvis in Christo nec caro esset nec anima post unionem.

57. « XXVII. Item quod Armeni credunt et tenent, quod die sabbati post Parasceven hora sexta Dominus resurrexit, et hoc dicunt se habere ex traditione Gregorii, qui fuit antiquus eorum catholicon, cui, ut dicunt, fuit revelatum, cum esset in sepulchro Domini, quod hora sexta dictæ diei sabbati resurrexerat Dominus : et sic apud Armenos est determinatum : et dicta hora faciunt festum de resurrectione Domini, et postea eadem die comedunt ova et caseum, non tamen carnes. Computant autem tres dies et noctes, quibus fuit Dominus in ventre terræ sic, quia in nocte sequente feriam quintam Dominus tradidit corpus suum et sanguinem discipulis suis, qui terrei erant, corpus ejus et sanguinem comederunt et biberunt, et sic in seipsis Christum sepeliverunt; et computant illam noctem : et postea diem sequentem usque ad illam horam, qua in die Parasceves tenebræ factæ sunt super universam terram pro prima die et nocte : tempus vero illud, quo dictæ tenebræ duraverunt, computant pro secunda nocte, et diem, qui fuit post dictas tenebras, computant pro secunda die : noctem quæ præcedit sabbatum, computant pro tertia nocte, et diem sabbati usque ad meridiem pro tertia die : et dicunt quod prædicta eorum opinio confirmata fuit per beatum Silvestrum papam ad instantiam dicti Gregorii, et plus credunt dictæ opinioni, quam Evangeliis Marci et Lucæ, qui dicunt, quod prima sabbati, id est, Dominica, Dominus resurrexerit.

« XXVIII. Item quod Armeni nesciunt respondere ad illa, quæ in Evangeliis continentur, ubi manifeste scribitur, quod Christus post suam resurrectionem verum corpus humanum habuit, cum dicant, quod in ipsa unione humana natura conversa fuit in deitatem; nisi hoc solum, quod voluntas divina secundum quod volebat faciebat et ostendebat se corpus humanum habere, cum tamen non haberet.

« XXIX. Item licet secundum Armenos in Christo post unionem non fuerit nisi natura divina, in quam conversa fuit humana ejus natura; Armeni tamen dicunt et tenent, quod voluntati Christi subjecta erat divina natura, ut de ea faceret quod vellet : et ita, ut dicunt quando voluit divina ejus natura mortalis fuit et etiam mortua, et quando voluit facta fuit immortalis, sicut factum fuit post suam resurrectionem, accipientes ad hoc probandum illud quod dicitur in Joanne : *Ego vivo et vos vivetis.*

« XXX. Item Armeni dicunt et tenent, quod ex hoc, quod Christus ascendit in cælum, in eo post unionem desiit esse humana natura : alioquin si in ipso fuisset humana natura post unionem, non ascendisset in cælum, sed translatus fuisset in paradisum terrestrem, sicut factum fuit de Elia et Enoch.

58. « XXXI. Item quod Armeni tenent, quod illæ auctoritates prophetæ et Apostoli : *Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem*, et quod Christus expoliavit principatus et potestates, et transduxit eas in semetipsum; non intelliguntur quod hoc fecerit, quando Christus ascendit in cælum : sed intelligunt quando Christus, ascendens ab inferis, eduxit secum animas hominum, quæ ibi erant, et posuit eas in ista terra, vel aere usque ad diem judicii.

« XXXII. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod Christus ascendens (descendens) ad inferos, ligavit dæmones, qui ibi erant, et etiam super terram, ut non possent tentare vel offendere homines sicut ante faciebant : sed sunt jam trecenti anni, quod omnes dæmones sunt disligati, et seduxerunt homines a fide Christi per totum mundum, exceptis Armenis : sed a triginta annis citra illos homines de minori Armenia, et a viginti quinque annis citra Armenos de majori Armenia seduxerunt a fide Christi, quia ut dicunt, ex tunc Armeni posuerunt in sacrificio aquam in vino, et fecerunt festum Nativitatis Domini vigesima quinta die Decembris, et sic a dæmonibus seducti fidem Christi dimiserunt.

« XXXIII. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod Christus post suam Ascensionem habuit humanitatem, sed non habuit naturam humanam, nec voluntatem, nec operationem humanam. Dicunt etiam et tenent, quod Christus in cælum ascendens non subito pervenit ad dexteram Patris, sed in decima die post suam Ascensionem, et in novem diebus, qui sunt a die Ascensionis ejus usque ad diem Pentecostes, Christus fuit inter angelos; ita quod per unam diem fuit in uno ordine angelorum, et alio die in alio, et quilibet ordo angelorum, festivavit eum una die : decima vero die pervenit ad dexteram Patris, et tunc statim misit Apostolis Spiritum sanctum, et propter hoc Armeni festivant illas decem dies.

59. « XXXIV. Item quod Armeni de majori Armenia dicunt et tenent, quod ipsi sunt Ecclesia

Catholica et Apostolica, et propter hoc ipsi habent catholicon, et etiam eorum Ecclesia est Apostolica, quia ipsi tenent fidem, quam Apostoli prædicaverunt; et propter hoc sunt Ecclesia Catholica et Apostolica : Græca vero Ecclesia non est Ecclesia Catholica vel Apostolica, quia ponunt aquam in vino in sacrificio, et quia dicunt duas naturas esse in Christo, et quia faciunt festum Nativitatis Domini vigesima quinta die mensis Decembris. Dicunt etiam et tenent, quod Ecclesia Romana non est Ecclesia Catholica et Apostolica propter easdem causas, quas dicunt de Ecclesia Græca, et etiam quia corrupit fidem Christianam, faciendo et acceptando Concilium Chalcedonense ad instantiam B. Leonis papæ. Dicunt etiam et tenent, quod Ecclesia Romana et Græca esse desinent ante generalem resurrectionem vel tempora Antichristi; Ecclesia vero Armenorum durabit usque ad finem : et quod illi de Armenia minori, exceptis rege et quibusdam nobilibus, sunt de Ecclesia majoris Armeniæ, et sunt pejores quam illi de majore Armenia, nec volunt recipere aliquem magistrum, nisi sit de majori Armenia. Dicunt etiam, quod rex et nobiles minoris Armeniæ, quia tenent supradictos articulos cum Ecclesia Romana et Græca, non sunt de Ecclesia Catholica et Apostolica.

« XXXV. Item Armeni dicunt et tenent, quod Ecclesia Catholica fuit per totum orbem diffusa a principio, qui aliqui ex omnibus gentibus crediderunt in Christum : sed postea in Concilio Chalcedonensi fuit fides Ecclesiæ corrupta et destructa ex eo quod ibi determinatum fuit, quod in Christo erant duæ naturæ et una persona; et omnes, qui dictum Concilium receperunt (deseruerunt) Ecclesiam Catholicam : et quia dicti Armeni dictum Concilium non receperunt, sed condemnaverunt; ideo solum apud eos est Ecclesia Catholica, exceptis paucis de Ecclesia minoris Armeniæ.

« XXXVI. Item quod Armeni credunt et tenent, quod solum apud ipsos est una Ecclesia Catholica, quia ut dicunt, apud eos sunt illa, quæ faciunt esse unam, sanctam Ecclesiam, scilicet unus baptismus et unica fides Christi, et unus Spiritus sanctus, et unus Deus et Dominus; quæ apud alias Ecclesias quæ vocantur Christianæ, non sunt, quia ut dicunt, Armeni habent verum baptismum, propter quod omnes venientes ad se de aliis Ecclesiis rebaptizant, imo, ut dicunt, verius baptizant, quia baptismum datum in aliis Ecclesiis non reputant esse verum baptismum. Habent etiam, ut dicunt, veram fidem, quam aliæ Ecclesiæ destruxerunt, recipiendo Concilium Chalcedonense. Habent etiam verum Spiritum sanctum, et verum Deum et Dominum, quæ aliæ Ecclesiæ non habent, quia negaverunt Deum et Dominum in Concilio Chalcedonensi, dicendo quod in Christo sunt duæ naturæ et una persona : propter quæ in symbolo non dicunt simpliciter : *Et in unam, sanctam Ecclesiam ;* sed *in istam sanctam Ecclesiam ;* accipiendo ly *istam*, pro Ecclesia Armenorum.

60. « XXXVII. Item quod a tempore Heraclii imperatoris citra fuerunt tres catholicon in Armenia, tenentes diversam fidem et diversum baptismum ab invicem ; nam catholicon Columbarum dicit, quod Pater, et Filius et Spiritus sanctus fuerunt crucifixi in cruce, et illi, qui sunt subjecti ei baptizant in aqua : Catholicon vero medius et subjecti ejus dicunt, quod solus Dei Filius fuit crucifixus in cruce, et pro majori parte baptizarunt in aqua, pauci tamen baptizant in vino, non tamen baptizatos mergunt, *In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti :* catholicon vero tertius a quinquaginta annis citra tenet illud, quod tenet Ecclesia Græcorum. Conveniunt tamen dicti tres catholicon et subjecti eorum in istis, quod in Christo est una natura, sicut una persona, quæ natura est divina, et quod non ponunt aquam in vino in sacrificio, nec faciunt festum Nativitatis Domini vigesima quinta die Decembris, excepto catholicon tertio, qui a quinquaginta annis citra in istis a primis duobus est separatus : quilibet autem de dictis catholicon dicit, quod ipse tenet veram fidem, et verum baptismum habet, et quod alii catholicon ab eo non habent veram fidem nec verum baptisma : et sic quia sunt diversi inter se, non est una Ecclesia inter eos, sed alia et alia.

« XXXVIII. Item quod Armeni credunt et tenent, quod in aliis Ecclesiis ab Ecclesiis Armenorum non datur peccatorum remissio, quia aliæ Ecclesiæ negaverunt veram fidem, recipiendo Concilium Chalcedonense : nec etiam habent verum baptismum, quia miscent aquam in vino in sacrificio, dicentes quod aqua, quæ fluxit de latere Christi virtutem tribuit soli sacramento baptismi, et ideo illæ Ecclesiæ, quæ miscent aquam in vino baptismum perdiderunt : propter quod peccatorum remissio non fit apud ipsos, sed solum fit in Ecclesia Armenorum : et ideo presbyteri Armenorum prohibent subjectis suis, ne sacramenta recipiant ab aliis, quam ab Armenis, quia illa sacramenta alii non habent.

« XXXIX. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod populus subjectus uni catholicon potest recipere dicta sacramenta ab alio catholicon vel presbyteris ejus, et dicta sacramenta valent dicto populo : sed episcopi et presbyteri unius catholicon non possunt recipere sacramenta ab alio Catholicon vel subjectis ejus, et si reciperent talia sacramenta, eis non valerent.

« XL. Item Armeni credunt et tenent, quod nullus Armenus potest consequi remissionem peccatorum per episcopos vel presbyteros Ecclesiæ Romanæ vel Græcæ : sed aliqui ex Armenis dicunt, quod peccatorum remissio potest fieri in Armenis per episcopos et presbyteros Armenorum : alii vero dicunt quod episcopi vel presbyteri Armenorum nihil faciunt ad peccatorum remissionem

nec principaliter nec ministerialiter, sed solus Deus peccata remittit : nec episcopi vel presbyteri adhibentur ad faciendam dictam peccatorum remissionem, nisi quia ipsi acceperunt potestatem loquendi a Deo, et ideo cum absolvunt dicunt : *Deus dimittat tibi peccata tua;* vel : *Ego dimitto tibi peccata tua in terra, et Deus dimittat tibi in cœlis.*

61. « XLI. Item Armeni dicunt et tenent, quod postquam aliquis peccando perdidit gratiam Dei, nunquam postea in æquali gratia resurgit.

« XLII. Item Armeni dicunt et tenent, quod sola Christi passio sine omni alio Dei dono, etiam gratificante, sufficit ad peccatorum remissionem : nec dicunt, quod ad peccatorum remissionem faciendam requiratur gratia Dei gratificans, vel justificans nec quod in sacramentis novæ legis detur gratia gratificans.

« XLIII. Item Armeni dicunt et tenent, quod liberum arbitrium humanum non sufficit sibi ad peccandum, sed diabolus facit et instigat homines ad peccandum ; ita quod si dæmones non essent, nullus homo peccaret.

« XLIV. Item licet Armeni orent in missa, et alias pro bonis tam spiritualibus quam temporalibus adipiscendis, et pro malis removendis pro mortuis ; tamen non orant, et in præsenti requiem obtineant, sed tantummodo in futuro.

« XLV. Item quod apud Armenos, quando aliquis ex eis mortuus est, talis observatio sit, quod de sero ducuntur animalia munda secundum legem Moysi, cujusmodi sunt oves, capræ et boves coopertæ panis sericis ad ostium Ecclesiæ : ad quem locum exeunt clerici dictæ Ecclesiæ ; et sacerdos benedicit sal, et de sale benedicto ponit in ore dictorum animalium ; et postea cum oleo de lino inunguntur dicta animalia, et deinde effuso ipsorum sanguine occiduntur, et de carnibus dictorum animalium sequenti nocte comedunt clerici cum sale : sed sacerdos, qui in crastinum debet celebrare pro mortuo, non comedit de carnibus dictorum animalium usque post missam. Faciunt autem prædicta, quia dicunt et tenent, quod licet remissio peccatorum fiat principaliter per sanguinem Christi ; tamen non fieret dicta remissio peccatorum, nisi sanguis animalium prædictorum effunderetur in peccatorum vivorum et mortuorum remissionem, quia lex Moysi dicit, quod remissio peccatorum fit per effusionem sanguinis animalium brutorum mundorum, et sine eo non fit peccatorum vivorum et mortuorum remissio : et Dominus dicit in Evangelio, quod ipse non venit solvere legem, sed adimplere, quam solvisset si peccatorum remissio fieret sine effusione sanguinis animalium brutorum. Et de hoc etiam reprehendit eos Damascenus, dicens quod dicti Armeni, accipientes de erroribus Judæorum, Saracenorum, paganorum et aliorum errantium, de illis erroribus suam fidem composuerunt, et de dicta fide in Concilio Manesguerdensi librum composuerunt, qui apud eos vocatur *Radix fidei.*

62. « XLVI. Item quod dicti Armeni observant discretionem ciborum mundorum et immundorum animalium, secundum quod lex Moysi dicit : et licet aliqui ex Armenis comedant porcum, tamen secundum eos, si sacerdos comederet de porco, postea non posset expellere dæmones de obsessis corporibus, quia, ut dicunt, Dominus excellens dæmones de duobus hominibus misit eos in porcos.

« XLVII. Item quando Armeni jejunant diebus jejuniorum institutis inter eos, dictis diebus non comedunt carnes, nec pisces, nec ova, nec caseum, nec butyrum, nec lac, nec oleum : quia dicunt, quod omnia ista sunt quædam carnes : comedunt autem solum herbas, panem et vinum : possunt tamen comedere quoties volunt, illis diebus quibus jejunant. Dicunt etiam et prædicant, quod illi, qui in diebus jejuniorum comedunt pisces, ova, caseum, butyrum et oleum, sunt maledicti et infideles, et contra fidem constituti, et sunt separati ab ovili Christi.

« XLVIII. Item Armeni dicunt et tenent, quod si Armeni committant semel quodcumque crimen, quibusdam exceptis, Ecclesia eorum potest absolvere eos quantum ad culpam et pœnam de dictis criminibus : sed si aliquis postea committeret iterum dicta crimina, absolvi non posset per eorum Ecclesiam.

« XLIX. Item dicunt, quod si aliquis eorum post Baptismum accipiat primam et secundam uxorem, absolvi potest per eos : sed si accipiat tertiam, vel quartam et deinceps, non potest absolvi per eorum Ecclesiam, quia dicunt, quod tale matrimonium fornicatio est : et talem habent pro pagano, ita quod nec in fine eum communicant, nec educunt eum de domo sua ad sepeliendum per portam domus, sed frangunt parietem domus, et per foramen parietis educunt corpus ejus : nec missam celebrant, nec sepultura Ecclesiastica eum sepeliunt, sed faciunt de eo sicut de pagano. Si tamen ille, qui recipit tertiam uxorem, dum vivit, eam dimittit sic, quod postea non revertatur ad eam, recipiunt eum ad pœnitentiam, et imponunt ei quindecim annos pro pœnitentia sic, quod in dictis annis non comedat carnes, pisces et supradicta lacticinia : et si dictam pœnitentiam perfecerit, et postea moriatur, faciunt de eo sicut de Christiano alio in vita et in morte.

63. « L. Item Armeni dicunt et tenent, quod si aliquis ante susceptionem ordinis sacri commiserit aliquod peccatum luxuriæ carnalis exterioris, quod ille habet confiteri confessori dictum peccatum : et deinde episcopus, qui ordines facit, interrogat dictum confessorem, si est ille dignus ordinari. Cui sacerdos respondet, quod non : et sic repellitur a suscipiendo ordine sacro. Si vero postquam ordinatus est, commiserit tale peccatum luxuriæ, oportet quod si absolvi velit, confiteatur confessori suo ; et tunc ille confessor deponit eum

ab executione ordinis : et si postea exequatur actus dicti ordinis, dictus confessor dicit hoc episcopo etiam in præsentia aliorum, et cum qua vel quo peccavit revelat. Mulieres etiam, cum quibus tales peccaverunt, jactant se dicendo : *Ego deposui talem sacerdotem :* ex quo contingit apud Armenos, quod multi sunt, qui dicta peccata nolunt confiteri dum vivunt, ne repellantur a susceptione sacrorum ordinum : et si eos susceperint, ne postea deponantur ab ordinis executione.

« LI. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ista peccata sunt irremissibilia, nec eorum Ecclesia potest hæc peccata remittere, quia Christus non dedit Ecclesiæ potestatem quod talia peccata remittat, scilicet si aliquis peccatum luxuriæ committat in ore hominis vel mulieris, et si blasphemat Christum , vel fidem christianam aut crucem : et tales blasphemos non reputant Christianos, nec Ecclesiastica sacramenta eis ministrant, dum vivunt : nec quando moriuntur, faciunt de eis sicut de Christianis : nec eorum filios reciperent ad Baptismum, nisi convertantur et pœnitentiam agant.

64. « LII. Item quod dicti Armeni dicunt et tenent, quod si aliquis semel commiserit peccatum adulterii, sodomiæ, bestialitatis vel homicidii, aut apostasiam a fide, faciendo se Saracenum vel Judæum et etiam si aliquis dicat, quod in Christo sunt duæ naturæ et una persona, potest absolvi per eorum Ecclesiam ; non tamen debet communicare nisi in fine vitæ suæ. Et si quis commiserit dicta peccata vel etiam alia pluries, non potest absolvi per Ecclesiam, nisi prima vice : etsi postquam semel confessus fuerit et absolutus de aliquo peccato, de prædictis iterato committat dictum peccatum, prima absolutio non valet.

« LIII. Item quod dicti Armeni dicunt et tenent, quod si sacerdos habens uxorem cum ipsa committat sodomiam, non peccat, nec si hoc confiteatur, deponitur : sed in hoc dimittitur conscientiæ suæ, quod confiteatur vel non confiteatur, si vult.

« LIV. Item quod inter Armenos catholicon et episcopi excommunicant Armenos sine omni culpa excommunicatorum, et nulla monitione præmissa, ut volunt. Et dicunt, quod excommunicati per eos non possunt absolvi de aliquo peccato nisi per catholicon vel episcopos, qui eos excommunicaverunt : si tamen vadant ad alium catholicon vel episcopos, alii catholicon subjectos possunt absolvi per eos a dicta excommunicatione et peccatis suis. Dicunt etiam et tenent , quod excommunicatis non debent Ecclesiastica sacramenta ministrari. Et si aliquis excommunicatus moriatur, amici ejus vadunt vel mittunt ad illum, qui eum excommunicavit, et dant ei pecuniam vel alias res valentes pecuniam , prout conveniunt cum eo : et tunc excommunicans dat eis licentiam, quod ipsum sepeliant Ecclesiastica sepultura. Qui faciunt pro eo illa, quæ supra dicta sunt de animalibus ; non tamen aliter absolvunt illum ab excommunicatione.

« LV. Item Armeni dicunt et tenent, quod excommunicationis sententia etiam juste lata secundum Domini ordinationem, quia monitus non vult Ecclesiæ obedire, nec se de peccato, quod commisit emendare, non excidit a regno Dei, quia ita bene excommunicatus, sicut non excommunicatus vadit ad regnum Dei : sed fornicatio, adulterium, homicidium, et si sacerdos accipiat secundam uxorem, et si aliquis ex Armenis dicat esse in Christo duas naturas et duas voluntates et duas operationes et unam personam, ista excludunt a regno Dei, et non excommunicatio lata propter inobedientiam Ecclesiæ ; unde Armeni parum vel nihil reputant excommunicationem valere.

65. « LVI. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod si aliquis fuisset baptizatus in Ecclesia Armenorum, et postea lapsus fuisset in hæresim vel in apostasiam a fide, faciendo se Saracenum vel Judæum, et deinde vellet reverti ad Ecclesiam Armenorum, non rebaptizatur, sed solum cum chrismate inungitur, nec aliter absolvitur : imponitur tamen ei, quod vadat ad locum illum, in quo commisit apostasiam a fide, et ibi coram omnibus confiteatur peccatum suum , et abneget illam perfidiam, quam commisit. Si tamen aliquis fuisset baptizatus in Ecclesia alicujus catholicon Armenorum , et postea converteretur ad fidem Romanæ Ecclesiæ vel Græcæ, si postea vellet venire ad Ecclesiam primam, in qua fuerat prius baptizatus, illa Ecclesia sic baptizaret eum, ac si nunquam fuisset baptizatus, sed semper fuisset Saracenus vel paganus. Si vero aliquis fuisset primo baptizatus in Ecclesia Romana vel Græca, et postea vellet venire ad Ecclesiam Armenorum, illa Ecclesia, ad quam veniret, baptizaret eum, ac si nunquam baptizatus fuisset, sed semper fuisset paganus vel Saracenus. Et quia Armeni ideo dicunt, quod baptizati in Ecclesia Romana vel Græca, quando veniunt ad Ecclesiam Armenorum, rebaptizari debent, quia Ecclesia Romana et Græca ex eo, quod dicunt duas naturas esse in Christo, fidem negaverunt; et ex eo, quia ponunt aquam in vino in sacrificio, non habent aquam baptismi, quia aqua, quæ fluxit de latere Christi, non potest servire nisi sacramento baptismi ; unde cum ponatur in sacrificio per dictas Ecclesias, eædem Ecclesiæ non habent aquam baptismi, sine qua non potest fieri baptismus; ex eo etiam dictæ Ecclesiæ non habent baptismum, quia non habent verum chrisma, sine quo verum Baptisma non datur ; et propter prædicta quia Ecclesia Latina et Græca non habent verum Baptismum, sed solum Ecclesia Armena dictum Baptismum verum habet, quia contraria dictis Ecclesiis tenet et habet ; et ideo Ecclesia Armena baptizat baptizatos in Ecclesia Latina vel Græca, quando veniunt ad eam.

66. « LVII. Item Armeni dicunt et tenent, quod verum chrisma sic conficitur, quod habent diversos flores aromaticos, et alios quos invenire possunt in die Ramis Palmarum, et illos decoquunt in vino, et deinde dictum vinum accipiunt et per quatuor dies ante diem Cœnæ ponunt dictum vinum in oleo, et decoquunt insimul, et adstant tunc multi episcopi et sacerdotes, dicentes multas orationes, dum hæc decoctio fit. Et deinde die Cœnæ accipitur unus flasco de dicto oleo, et in ipso flascone ponit catholicon balsamum, et postea catholicon celebrat missam : et quando catholicon elevat Corpus Domini, unus episcopus qui adstat ei, elevat dictum flasconem et catholicon condicit orationes. Et deindede dicto flascone ponitur in diversis vasis, quæ stant ibi juxta altare, et sic verum chrisma conficitur solum per catholicon modo prædicto : et sine tali chrismate, non potest dari verus Baptismus. Unde contigit apud eos, quod pueri portati ad Baptismum, quia sacerdos non habet de dicto chrismate, vel illi, qui puerum portaverunt, nolunt tantum dare pro chrismate quantum sacerdos vellet, frequenter moriuntur sine Baptismate : de quibus pueris dicunt Armeni, quod in die judicii baptizabuntur de sanguine, qui fluxit de latere Christi, quia, ut dicunt, quando Christus moriebatur in cruce, luna descendit et accepit sanguinem Christi, qui adhuc manet in luna; et ex hoc apparet aliqua nigredo in luna, quæ prius non apparebat : in die autem judicii effluet dictus sanguis de luna, de quo baptizabuntur dicti parvuli, ut sic possint intrare in cælos.

« LVIII. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ad hoc. quod si Baptismus verus, ista tria requiruntur, scilicet aqua, chrisma modo prædicto factum et Eucharistia; ita quod, si aliquis baptizaret in aqua aliquem, dicendo : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. Amen;* et postea non mungeretur dicto chrismate, non esset baptismus. Si etiam non daretur ei Eucharistiæ sacramentum, baptizatus non esset. Et etiam apud eos non baptizantur pueri antequam habeant octo dies. Et species sacramenti Eucharistiæ liquefiunt in aqua vel vino, et ponuntur in ore primum baptizati, et sic accipiunt Eucharistiæ sacramentum et tunc dicuntur vere esse baptizati. Quæ tria si non fierent, Armeni non reputarent puerum vere baptizatum. Dicunt etiam, quod pueri non baptizantur in peccatorum remissionem, quia nullum peccatum habent : ad ultimum vero baptizantur in peccatorum remissionem, non quia in aqua baptizantur, sed quia dicto chrismate munguntur et accipiunt Eucharistiæ sacramentum.

67. « LIX. Item quod Armeni diversimode baptizant, et quantum ad materiam et quantum ad formam Baptismi. Quantum ad materiam quidem, quia aliqui, licet pauci, baptizant in vino puro, alii vero in lacte, alii vero communiter in aqua. Quantum vero ad formam, nulla forma Baptismi certa est apud eos, sed quilibet episcopus vel presbyter ordinat sibi formam, in qua baptizet, et modum baptizandi tenet quem vult. Aliqui enim ex eis, qui in aqua baptizant, non nominant, dum baptizant, tres personas divinas dicendo : *Baptizetur iste in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti;* sed dum baptizatum in aqua lavant, dicunt Evangelium ab illo loco : *Venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem;* usque ad illum locum, *et vox facta est dicens : Hic est Filius meus.* Alii vero, dum baptizatum lavant, dicunt : *Vox Domini super aquas : Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas.* Alii vero dum baptizatum lavant, dicunt antiphonam, scilicet : *Dum erant Apostoli in cœnaculo, repente venit sonitus de cælo tanquam spiritus vehementis cum magna voce et accendit eos in igne, sine ardore.* Dicunt etiam aliam antiphonam : *Repente descendit Spiritus sanctus in similitudinem gloriæ super Apostolos;* et aliam etiam, quæ talis est : *Benedictio in excelsis Spiritus sancti procedentis a Patre, per quem inebriati sunt Apostoli vino immortali, et invitaverunt terram ad cælum.* Illi vero, qui baptizant in vino, dum lavant illum, qui baptizatur, dicunt : *Ego te lavo in vino, ut sis fortis et ne patiaris frigus.* Illorum vero, qui baptizant in lacte, non exprimitur aliqua forma. Alii vero, dum lavant baptizandos, dicunt quod ipsi vellent committere turpia cum matre pueri, qui baptizatur. Aliqui etiam ex Armenis, quando ponunt baptizandum in aqua, dicunt : *Baptizetur talis in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti;* et deinde, dum baptizandum lavant, dicunt iterum eadem verba : et deinde quando extrahunt de aqua, dicunt eadem verba; et deinde inungunt baptizandum cum chrismate in oculis, in auribus, in fronte, in naribus, in ore, in et sub axellis, in genu et sub genu, in pedibus, in soleis, dicendo certa verba et postea baptizatum communicant de sacrificio altaris. Et sic ut dicunt homo vere et plene est baptizatus, et aliter non.

« LX. Item quod si aliquis Armenus baptizatus in aqua vel vino aut lacte modis supradictis, etiamsi, dum baptizatur in aqua, dicatur : *Baptizetur iste in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti;* transeat ad Ecclesiam latinam vel græcam, et postea revertatur ad primam Ecclesiam, ita rebaptizatur ac si paganus semper fuisset : si vero de Ecclesia unius catholicon transeat ad Ecclesiam alterius catholicon, ille catholicon, ad cujus Ecclesiam vadit, facit eum negare fidem illius catholicon, qui eum baptizavit, et chrismavit eum modo supradicto, dicens quod chrisma alterius catholicon nihil valet nisi suum : non tamen rebaptizat eum, excepto catholicon Armeniæ minoris, qui baptizatos et chrismatos in Ecclesiis catholicon majoris Armeniæ, venientes ad Ecclesiam minoris Armeniæ, rebaptizat et chrismat modo supradicto.

68. « LXI. Item Armeni dicunt, quod virtute

sacramenti Baptismi baptizatus efficitur membrum Ecclesiæ, et potest participare sacramentis et efficitur Christianus; et post finale judicium, nisi aliud obsistat, intrabit in regnum cælorum.

« LXII. Item Armeni dicunt et tenent, quod licet in eorum ordinario antiquo dicatur, quod per Baptismum datur remissio peccatorum; ipsi tamen hoc sic exposuerunt, quod hoc veritatem non habet de pueris, qui in ætate puerili baptizantur infra ætatem duodecim annorum, quia tales reputant innocentes et sine peccato: quia ipsi Armeni pro maximo peccato habent peccatum luxuriæ, quod committere non possunt tales pueri: sed de illis qui baptizantur, postquam peccata luxuriæ commiserunt, dicunt quod tales baptizantur in remissionem peccatorum. Tenent etiam dicti Armeni, quod illi, qui non commiserunt peccatum luxuriæ, sunt virgines et innocentes, etiam si non baptizati decederent.

« LXIII. Item apud Armenos utriusque Armeniæ non datur sacramentum Confirmationis, quia ut dicunt, illi qui eis fidem prædicaverunt a principio, tale sacramentum eis non dederunt : et quamvis Apostoli miserint Petrum et Joannem ad illos, qui baptizati fuerant in Samaria per Philippum, ut imponerent eis manus, et acciperent Spiritum sanctum, quod ad sacramentum Confirmationis pertinere videtur ; dicunt tamen Armeni, quod illi, qui baptizati fuerant per Philippum, non acceperant verum Baptismum , quia Philippus solum erat diaconus et non presbyter vel episcopus, qui presbyter et episcopus solum possunt dare verum Baptismum: et ideo missi fuerunt dicti duo Apostoli ad eos, ut verum Baptismum et Spiritum sanctum acciperent. Dicunt etiam dicti Armeni, quod eunuchus baptizatus a Philippo in tali Baptismo non accepit Spiritum sanctum: sed postquam Philippus arreptus fuit ab eo, Spiritus sanctus venit super eunuchum.

« LXIV. Item catholicon minoris Armeniæ dicit, quod sacramentum Confirmationis nihil valet, et si valet aliquid, ipse dedit licentiam presbyteris suis, ut idem sacramentum conferant.

« LXV. Item Armeni dicunt et tenent, quod illa inunctio cum chrismate facta in novem locis, de qua supradictum est, valet Christianis, dum vivunt pro omnibus inunctionibus, quæ fiunt per Ecclesiam Latinam: unde apud eos non est sacramentum Confirmationis, nec Extremæ-Unctionis : nec quando consecrantur presbyteri vel episcopi, inunguntur eorum manus vel capita ; sed quando episcopi vel presbyteri sunt mortui portantur ante altare, et ibi eorum capita et frontes ac manus dextræ inunguntur : et tunc populus venit et osculatur manum dextram prædictorum, et faciunt oblationes suas, ac si primam missam haberet celebrare ; et postea adducuntur ad ostium Ecclesiæ animalia munda cooperta pannis sericis, et modo supradicto occiduntur et postea comeduntur.

« LXVI. Item omnes Armeni communiter dicunt et tenent, quod per hæc verba posita in eorum canone missæ, quando dicuntur per sacerdotem : *Accepit panem et gratias agens, fregit, dedit suis sanctis electis et recumbentibus discipulis, dicens : Accipite et manducate ex hoc omnes : Hoc est Corpus meum, quod pro vobis et multis distribuitur in remissionem peccatorum. Similiter et calicem accipiens, benedixit et fregit, gratias egit, bibit, dedit suis electis sanctis et recumbentibus discipulis dicens : Accipite, bibite ex hoc omnes: Hic est Sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis et multis effunditur in remissionem peccatorum ;* non conficitur, nec ipsi conficere intendunt Corpus et sanguinem Christi ; sed solum dicunt dicta verba recitative, recitando scilicet quod Dominus fecit, quando sacramentum instituit. Et post dicta verba dicit sacerdos multas orationes positas in eorum canones, et post dictas orationes venit ad locum, ubi sic in eorum canone dicitur: *Adoramus, supplicamus et petimus a te, benigne Deus, mitte in nobis et in hoc propositum donum coessentialem tibi Spiritum sanctum, per quem panem benedictum Corpus veraciter efficies Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi.* Et dicta verba dicit sacerdos ter. Deinde dicit sacerdos super calicem et vinum benedictum : *Sanguinem veraciter efficies Domini nostri Salvatoris Jesu Christi ;* et per hæc verba credunt , quod conficiantur Corpus Christi et Sanguis. Diversum etiam ritum habent dicti Armeni in celebrando missam, quia quidam eorum in altari ponunt duos calices, in quibus ponunt panem et vinum : et quidam ponunt solum unum, in quo ponunt vinum : et calices apud eos sunt vel terrei vel lignei. Et quidam celebrant missam in communibus vestibus, et quidam induuntur sacris vestibus : et quidam celebrant populo præsente, et quidam excluso populo et clausis januis. Sacerdos celebrans solus intrat Ecclesiam et exit, et penitus non ostendit populo corpus Domini : et adhuc in pluribus locis fit isto modo, quod celebrant sub janua clausa, quousque sacerdos dicit : *Respicite ;* quando scilicet elevat sacramentum, ut populus videat, et tunc aperiuntur januæ Ecclesiæ.

69. « LXVII. Item quod Armeni non dicunt, quod post dicta verba consecrationis panis et vini sit facta transubstantiatio panis et vini in verum Corpus Christi et Sanguinem, quod natum fuit de Virgine Maria et passum et resurrexit; sed tenent, quod illud sacramentum sit exemplar vel similitudo aut figura veri Corporis et Sanguinis Domini : et hoc specialiter aliqui magistri Armenorum dixerunt, videlicet quod non erat ibi Corpus Christi verum et Sanguis, sed exemplar et similitudo ejus. Dicunt etiam, quod quando Christus sacramentum instituit, non transubstantiavit panem et vinum in corpus suum et sanguinem ; sed solummodo instituit exemplar et similitudinem corporis et sanguinis sui : propter quod ipsi sacramentum altaris non vocant corpus et sanguinem Domini, sed

hostiam, vel sacrificium, vel communionem. Quidam etiam magister vocatus Narces habet in suis libris expressum, quod quando sacerdos dicit hæc verba : *Hoc est corpus meum ;* tunc est ibi corpus Christi mortuum : sed quando sacerdos dicit : *Per quem ;* ut propositum est, ibi est corpus Christi vivum : non tamen expressit si erat verum corpus Christi ibi, vel similitudo ejus. Et quod etiam Armeni illud, quod ponitur in eorum canone missæ : *Per quem panis benedictus efficitur verum corpus Christi ;* sic ly *verum corpus Christi*, exponunt, quia efficitur ibi vera similitudo et exemplar corporis et sanguinis Christi. Unde et Damascenus propter hoc reprehendens eos dixit, quod ducenti tunc anni erant, quod Armeni perdiderunt omnia sacramenta ; et quod illa sacramenta, quæ habebant, non erant eis tradita ab Apostolis vel ab Ecclesia Græca vel Latina, sed ipsi, ut voluerant, sibi sacramenta confinxerant.

LXVIII. « Item Armeni dicunt et tenent, quod si presbyter vel episcopus ordinatus committat fornicationem etiam in secreto, perdit potestatem conficiendi et ministrandi omnia sacramenta, quæ pertinent ad episcopum vel presbyterum : et talia sacramenta per eos confecta nullam efficaciam vel virtutem habent. Si autem publicum sit, quod fornicati fuerunt, nullus Armenus sacramenta confecta per eos acciperet, quia credunt, quod talia sacramenta nullam virtutem vel efficaciam habent, eo quod tales fornicatores perdiderunt potestatem sacramenta conficiendi et administrandi : dicunt tamen, quod bonus laicus et fidelis Eucharistiam confectam per episcopum vel presbyterum habentem potestatem conficiendi sacramentum Eucharistiæ, eam aliis ministrare potest.

« LXIX. Item dicti Armeni dicunt, quod si episcopus vel presbyter committat fornicationem, vel quamcumque aliam speciem luxuriæ secrete vel publice, perdit potestatem conficiendi et ministrandi sacramenta, quæ ad eum pertinent : si vero efficiatur hæreticus vel apostata a fide, ut si efficiatur Saracenus vel Judæus, vel committat quodcumque aliud crimen, ut homicidium, perjurium et sic de aliis criminibus, dictam potestatem conficiendi et ministrandi sacramenta non perdit ; sed sufficit quod de talibus peccatis pœniteat, sive dicta peccata commiserit publice sive occulte.

« LXX. Item Armeni non dicunt nec tenent, quod sacramentum Eucharistiæ digne susceptum operetur in suscipiente peccatorum remissionem vel pœnarum debitarum peccato relaxationem, vel quod per ipsum detur gratia Dei, vel ejus augmentum ; sed solum dicunt, quod effectus sacramenti Eucharistiæ sunt isti, scilicet quod ille, qui recipit hoc sacramentum, Christus manet in eo, quia scilicet corpus Christi intrat in ejus corpus, et in ipsum convertitur, sicut et alia alimenta convertuntur in alimentato. Et quia Eucharistia manet in suscipiente, dicunt quod presbyter, qui accipit corpus Christi, non debet phlebotomari postea per triduum ; et quia quidam presbyter contrarium fecit, exivit de phlebotomia sanguis et ignis. Dicunt etiam Armeni, quod effectus Eucharistiæ sunt, ut custodiatur accipiens a fulgure et grandine, et ab aliis aeris nocivis impressionibus, et ab infirmitatibus corporis, et talibus malis corporalibus suis vel charorum suorum. Et idem dicunt quoad istas pœnalitates corporales de sacramento pœnitentiæ, quod scilicet homines per dictum sacramentum a talibus pœnalitatibus custodiuntur.

« LXXI. Item quod sexcenti duodecim anni sunt, quod Concilium supradictum fuit celebratum per Armenos in civitate Manesguerdensi, et ibi patriarcha Surianorum catholicon, episcopi ac magistri Armenorum determinaverunt, quod in sacrificio altaris non deberet misceri aqua in vino : et nihilominus determinaverunt ibi, quod illi, qui miscent aquam in vino in sacramento altaris, non habent verum Baptismum, quia illa aqua, quæ fluxit de latere Christi in cruce, non potest servire nisi sacramento Baptismi et ideo qui aquam ponunt in vino, perdiderunt sacramentum Baptismi. Determinaverunt etiam in dicto Concilio, quod si aqua in sacrificio altaris poneretur, quod illud sacramentum nullum esset, quia Dominus post confectionem sacramenti Eucharistiæ dixit : *Non bibam de hoc genimine vitis ;* et ita solum genimen vitis debet poni in sacrificio, et non aqua. In quo etiam Concilio anathematizaverunt illos, qui ponebant vel ponerent aquam in dicto sacrificio : et in tantum hoc detestantur, quod si in aliqua Armenorum Ecclesia celebretur missa, in qua misceatur aqua in vino, aliqua pars tecti Ecclesiæ discooperitur, ut radius solis in ea intrare possit, per cujus introitum consecratio dictæ Ecclesiæ tollitur, et postea antequam aliquis Armenus in dicta Ecclesia missam celebret, oportet quod dicta Ecclesia reconcilietur.

« LXXII. Item Armeni antiqui dixerunt et tenuerunt, quod nullus non ordinatus in presbyterum, quantumcumque esset bonæ vitæ, poterat conficere sacramentum Eucharistiæ : et quod illi, qui erant in presbyteros ordinati, si malæ vitæ essent, non poterant dictum sacramentum conficere ; sed boni presbyteri hoc facere poterant et non alii. Armeni vero moderni dicunt, quod boni et mali presbyteri, dummodo non dimiserint legem Armenorum, nec effecti fuerint de lege Ecclesiæ Latinæ vel Græcæ, nec commiserint peccata, de quibus supra dictum est, possunt conficere dictum sacramentum. Sed illi presbyteri, qui dimiserunt legem Armenorum, vel facti sunt de lege Ecclesiæ Græcæ vel Latinæ, quia eam dimittendo effecti sunt hæretici, non possunt conficere dictum sacramentum.

« LXXIII. Item Armeni habent in quodam canone, quod si aliquis fuisset baptizatus in quibus-

cumque Ecclesiis, quæ tenerent, quod in Christo sunt duæ naturæ et una persona, et vellet a presbyteris Armenorum accipere Eucharistiæ sacramentum, idem sacramentum non daretur ei per dictos presbyteros, nisi prius abnegaret Baptismum quod prius acceperat, et malediceret illos, qui dicunt duas naturas esse in Christo, et qui miscent aquam in vino in sacrificio quibus factis rebaptizant eum modo Armenorum, et tunc dant ei Eucharistiæ sacramentum per eos modo Armenorum confectum : et quod presbyteri Armenorum, dum celebrant missam clausis januis Ecclesiæ, secundum quod supra dictum est, maledicunt illos, qui dicunt, duas naturas esse in Christo, et qui miscent aquam in sacrificio, et qui aliquam reverentiam faciunt imaginibus Dei vel sanctorum.

« LXXIV. Item quod apud Armenos majoris Armeniæ non sit imago Crucifixi, nec aliæ imagines tenentur sanctorum.

« LXXV. Item quod quidam magister Armenorum, cum venisset ad quemdam locum ubi fiebat solemnitas, et sacerdos elevasset Eucharistiæ sacramentum, ut videretur a populo, dictus magister maledixit eidem sacerdoti dicens, quod mysterium fidei in secreto debebat teneri et non populo ostendi; et quod, ostendendo dictum sacramentum, sacerdos videatur dicere populo : Non timeatis, quia unum frustum panis est hoc sacramentum.

« LXXVI. Item quod fuerunt Bononiæ tres Armeni, qui prius fuerant baptizati in forma Armenorum, et postea fuerunt baptizati in forma Ecclesiæ Latinæ (nempe sub conditione, si Baptismo non essent rite abluti, ut ex litteris Pontificiis constat) qui homines cum postea venissent apud Florentiam, dum Armeni interrogaverunt eos, an fuissent balneati, vocantes balneationem Baptismum receptum in Ecclesia Latina. Qui cum respondissent eis, quod sic, dixerunt eis, quod abnegarent dictam balneationem. Quod cum facere nollent, tantum verberaverunt eos, quod unus ex eis post paucos dies decessit : alios veros duos tamdiu in carcere detinuerunt, quousque dictam balneationem abnegarent, dicendo quod dictam balneationem reputabant, ac si unus canis minxisset super eos : et fuerunt per eos, ut creditur, rebaptizati secundum modum Armenorum; alioquin talibus non darent Eucharistiæ sacramentum etiam in fine quantumcumque peterent.

« LXXVII. Item cum quidam clerici et laici Armeni fuissent baptizati in forma Ecclesiæ Latinæ, catholicon minoris Armeniæ eos fecit capi et dehonestari, radendo totaliter eorum capita et medietatem barbæ, et scindendo vestes eorum, et postea in carcerem poni, et cogebat eos sacramentum Baptismi, quod acceperant in forma Ecclesiæ Romanæ, abnegare : et quia facere noluerunt, diu fecit eos in carcere detineri.

« LXXVIII. Item quod cum duo archiepiscopi, dubitantes an essent vere ordinati et baptizati per Armenos, venissent ad catholicon, qui nunc est minoris Armeniæ, dictus catholicon vocavit prædictos archiepiscopos, et inhibuit eis hoc primo, quod non celebrarent missam Latinam, sed Armenorum antiquam missam. Secundo præcepit eis, quod non servarent jejunia Ecclesiæ Romanæ, sed antiqua jejunia Armenorum. Tertio præcepit, quod non baptizarent aliquem, qui dubitaret de suo Baptismo, et veniret ad eos, ad petendum verum Baptismum; sed ut dicerent eis, quod Baptismus Armenorum est melior, quam Baptismus Ecclesiæ Romanæ. Quarto inhibuit eis, ne facerent populum suum Armenum Latinum, quia dicebat ille dictus catholicon, quod melius erat, quod populus suus sicut Armenus vadat ad infernum, quam si fierent Latini, et irent omnes ad paradisum. Quarto præcepit eis, quod non docerent pueros Armenos nec linguam nec litteram Latinam, quia quando addiscerent litteram Latinam, amitterent linguam Armenorum. Et ad testimonium et confirmationem horum dictorum est hoc, quod in eodem anno supradictus catholicon consecravit sex episcopos Armenos, et accepit ab eis litteram publicam, quod ipsi non darent pueros de partibus suis ad addiscendum litteram Latinam, nec dimitterent aliquem prædicatorem Latinum, qui prædicaret veritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ in diœcesi et provincia sua. Item quemlibet episcopum, quem ipse consecrat, facit anathematizare illos Armenos, qui volunt fieri veri Catholici et obedientes Ecclesiæ Romanæ. Sexto inhibuit eis, quod non prædicarent papam Romanum caput esse Ecclesiæ in Orientalibus partibus : sed ipse se dicit et facit papam in partibus Orientalibus a fine maris usque ad magnum imperatorem Tartarorum. Et multa alia inconvenientia verba et errorem sapientia locutus fuit, et hæc omnia inhibuit eis dictus catholicon : et quia noluerunt ei obedire in prædictis, gravem persecutionem contra eos fecit; propter quod unus ex eis post annum cum dimidio ivit ad insulam Cypri, et ibi audivit, quod dictus catholicon, consentiente rege Armeniæ, illos quos ipsi et aliqui alii Latini baptizaverant vel ordinaverant sub conditione in forma Ecclesiæ Rom. capi fecit, et aliquos sacerdotes ex eis degradavit, et in duro carcere regis posuit : alios vero incarceravit, et adhuc sunt carcerati, et eorum bona et possessiones fuerunt confiscatæ et aliis venditæ.

« LXXIX. Item quod presbyteri et episcopi Armenorum imponunt pœnitentiam illis Armenis, qui veniunt, ut baptizentur in Ecclesia Græca vel Latina, per aliquos annos, ut scilicet jejunent modo Armenorum. Modus autem talis est, quod in dicto tempore, non debent comedere carnes, pisces, lac, caseum vel ova : possunt tamen quoties volunt in die comedere. Illis vero Armenis, qui accipiunt Eucharistiæ sacramentum in Ecclesia Græca vel Latina, imponunt pœnitentiam quinque annorum, ut scilicet jejunent per dictum tempus modo supradicto.

« LXXX. Item quod apud Armenos in Quadragesima, quam incipiunt Dominica in Quinquagesima, non celebratur missa in Ecclesiis, nisi in die sabbati et Dominica; nec dicitur aliis septimanis anni, in quibus Armeni jejunant. Magis autem celebrant missas in die sabbati quam in aliis diebus dictis temporibus, quia communiter omnia festa, quæ veniunt in septimana, celebrant in die sabbati, exceptis festis Assumptionis B. Mariæ et Exaltationis sanctæ Crucis, quæ festa celebrant in die Dominica. Alio vero tempore anni communiter in Ecclesiis non celebrant nisi dictis duobus in septimana, et tunc etiam ducunt animalia ad ostium Ecclesiæ et occidunt modis supradictis.

« LXXXI. Item quod apud Armenos populus non communicat nisi in vigilia Epiphaniæ et in die; ita quod illi, qui jejunaverunt per septimanam ante dictam vigiliam, in dicta vigilia vel nocte sequenti communicant, et ibi anathematizant omnes illos, qui faciunt festum Nativitatis Domini vigesimo quinto die Decembris. In sequenti vero die faciunt festum Epiphaniæ, et tunc illi de populo, qui volunt, communicant etiam illi, qui non jejunaverunt dictam septimanam: communicant etiam aliqui in die Cœnæ et in sabbato sancto.

« LXXXII. Item quod quando aliqui communicare debent per sacerdotem, fit confessio generalis, dicendo genera peccatorum, non descendendo ad aliquod peccatum singulare: et postea populus reiterat dictam confessionem: in secreto tamen raro, vel nunquam aliquis Armenus confitetur sacerdoti sua peccata; et si confitetur, non dicit, quod hoc vel illud singulare peccatum commiserit, sed dicit, quod diabolus dictum peccatum fecit, vel quod ad suggestionem alterius hominis dictum peccatum fecit. Dimittunt autem peccata sua confiteri secrete et singulariter, quia sacerdotes eorum peccata revelarent, et multum graves pœnitentias eis imponerent: propter quod communiter Armeni non confitentur nisi in genere peccata sua. Facta autem dicta generali confessione per populum, sacerdos dicit vel: *Ego dimitto vobis peccata vestra;* vel: *Deus dimittat vobis;* et aliqui dicunt: *Ego dimitto vobis peccata vestra in terra, et Deus dimittat vobis in cœlo.* Dicti autem sacerdotes dicunt, quod nisi dictas pœnitentias compleverint, non debent communicare in via præsenti, nec ingredientur in regnum Dei, et erunt exclusi a gratia et benedictione Dei. Et apud Armenos nullam certam formam habent presbyteri et sacerdotes absolvendi subjectos eorum a peccatis suis. Idem quod dicti Armeni dicunt et tenent quod dicta generalis confessio sufficit ad remissionem peccatorum et absolutionem; nec oportet, quod secrete et in singulari aliquis confiteatur peccata sua sacerdoti: dicta etiam absolutio generalis valeat ad peccatorum absolutionem, etiam si contritio non præcesserit.

« LXXXIII. Item Armeni infirmi graviter, quando dicitur eis, quod morti appropinquant, ipsi vel eorum amici petunt communionem et eam faciunt portari: et quandoque contingit, quod quando multum debiles sunt, sacerdotes ponunt in ore eorum communionem: et quando sunt multum proximi morti faciunt sacerdotes de communione signum crucis super os eorum, et sic reportant communionem.

« LXXXIV. Item Armeni dicunt et tenent, quod catholicon, episcopi et presbyter Armenorum eamdem et æqualem potestatem habent ligandi vel solvendi, quantam et qualem habuit Petrus Apostolus, cui a Domino dictum est: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* nec quoad hoc minorem potestatem habent presbyteri Armenorum, quam eorum catholicon et episcopi.

« LXXXV. Item Armeni dicunt et tenent quod usque ad Concilium Nicænum Romanus Pontifex non habuit potestatem majorem quam alii patriarchæ: sed tunc de voluntate dicti Concilii fuit ordinatum, quod dictus Romanus Pontifex haberet potestatem super alios patriarchas. Quam potestatem habuerunt Romani Pontifices usque ad Concilium Chalcedonense: sed quia in dicto Concilio, ad instantiam B. Leonis papæ congregato, fuit determinatum, quod in Christo erant duæ naturæ et una persona, Romani Pontifices perdiderunt dictam potestatem, et omnes illi, qui dicto Concilio consenserunt: et ex tunc illa plena potestas ligandi vel solvendi, quam Christus Ecclesiæ in persona B. Petri (contulerat) apud solos Armenos remansit: et hoc etiam Armeni determinaverunt in supradicto Concilio Manesguerdensi, quod congregatum fuit ibi de mandato cujusdam Saraceni nepotis Machometi.

« LXXXVI. Item Armeni dicunt et tenent, quod post Concilium Chalcedonense Romanus Pontifex non habet plus de potestate super subjectos suos, quam ille, qui præest Nestorianis super Nestorianos, vel ille qui præest Græcis super Græcos. Dicunt etiam ulterius, quod papa scit quod potest, et Armeni sciunt quod possunt.

« LXXXVII. Item quod rex Armenorum interrogavit catholicon minoris Armeniæ, an si papa excommunicaret eum, reputaret se excommunicatum: qui respondit quod non, quia papa nihil habet facere de eo, nec ipse accepit aliquid a papa. Rex tamen dixit ei, quod si papa mandaret ei, quod dictum catholicon deponeret, ipse deponeret eum.

« LXXXVIII. Item catholicon Armenorum hoc modo eliguntur, instituuntur et confirmantur, et potestatem pertinentem ad catholicon accipiunt, et deponuntur et aliter puniuntur: quia catholicon Columbarum et catholicon Debactamar viventes eligunt aliquem de gente ipsorum, quem volunt, et postea consecrant eum in catholicon; non tamen utitur hac potestate, quo usque mor-

tuus fuit ille catholicon, qui eum elegit. Postquam autem mortuus est dictus catholicon primus, sequens catholicon vadit ad imperatorem Tartarorum, qui est paganus et ab ipso confirmatur in catholicon : et ut confirmetur per eum, exigitur ab eo pecunia, quantum solvere potest. Qui modus eligendi et confirmandi catholicon introductus fuit in Ecclesia majoris Armeniæ per Saporem regem Persarum paganum, qui colebat ignem, et durat usque nunc. Qua confirmatione facta per dictum regem idem rex dat litteras suas, quod episcopi et subjecti ei obediant, quia est confirmatus per eum; et quod dent ei certas quantitates pecuniæ, et postea annuatim alias : et omnes presbyteri dant ei ad minus valorem unius floreni annuatim, et de quolibet facto Christianorum et subjectorum habet annuatim valorem ad minus sex grossorum argenti : et dictus catholicon dicto regi quolibet anno habet dare certam summam pecuniæ, quam si non daret vel aliud crimen committeret, dictus rex deponit eum, et secundum quantitatem criminis commissi per eum, punit eum etiam ad mortem. Catholicon vero Armeniæ minoris sic fit : quia mortuo catholicon, rex Armeniæ convocat episcopos, quos vult, et illi eligunt tres episcopos minoris Armeniæ in catholicon et præsentant eos regi; qui rex coram quolibet electorum prædictorum flectit genua : et deinde ille de dictis electis, qui plus de pecunia dederit regi, per regem constituitur catholicon, et confirmatur per hoc, quod rex imponit annulum in digito manus ejus. Et iste catholicon, qui nunc est, dedit pro confirmatione sua dicto regi quinquaginta millia grossorum vel valorem ipsorum, et quolibet anno dat ei viginti millia grossorum vel valorem. Dictus autem rex potest deponere dictum catholicon et aliter punire, quando vult, et apud Armenos catholicon episcopi et presbyteri nullum ordinem alicui dant nisi interveniente pecunia, nec chrisma, nec aliquod aliud sacramentum; sed omnia talia sunt venalia apud eos.

« LXXXIX. Item imperator majoris Armeniæ, quando confirmat dictos catholicon dicit eis; *Eatis et faciatis officium secundum fidem vestram : et mandamus, quod possitis benedicere et maledicere, et ligare et solvere secundum fidem vestram, prout vobis videbitur : et volumus quod Christiani, qui sunt sub vobis, obediant vobis, et si obedire nollent, volumus quod illi, qui præsunt terræ, eos cogant vel puniant;* et de hoc dat ei privilegium. Et eodem modo fit per regem Armeniæ minoris de catholicon minoris Armeniæ, et rex minoris Armeniæ eligit episcopos et presbyteros, accepta pecunia ab eis : et postea illos electos in episcopos mittit ad catholicon, ut consecrentur per eum, et presbyteros ad episcopos, ut ordinentur per eos : qui etiam episcopi et presbyteri ordinantur per catholicon et per episcopos pro pecunia. Eo autem ipso, quod sunt consecrati vel ordinati a Deo immediate post consecrationem accipiunt potestatem ligandi et solvendi consimilem illi, quam Christus dedit B. Petro Apostolo : et tantam habent potestatem presbyteri, sicut episcopi et catholicon.

« XC. Item Armeni dicunt et tenent, quod potestas illa, quam Christus dedit B. Petro, dicendo ei : *Quodcumque ligaveris super terram*, etc. Sunt solum data personæ Petri et pro ipso solo, ita quod hæc potestas non transivit ad aliquem ejus successorem.

« XCI. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod generalis potestas super totam Ecclesiam Christi non fuit data B. Petro, nec successoribus ejus a Christo : sed potestas fuit eis data per Concilium Nicænum; quam tamen potestatem postea successores Petri perdiderunt.

« XCII. Idem quod apud Armenos non sunt nisi tres ordines, scilicet acolytathus, diaconatus et presbyteratus : quos ordines conferunt episcopi promissa vel accepta pecunia. Et eodem modo dicti ordines presbyteratus et diaconatus confirmantur, scilicet per manus impositionem, dicendo quædam verba, hoc solummodo mutato, quod in ordinatione diaconi exprimitur ordo diaconatus, et in ordinatione presbyteri ordo presbyteratus. Nullus autem episcopus apud eos potest ordinare alium episcopum nisi solus catholicon : qui catholicon tenet penes se Pontificale, ubi continetur modus consecrandi episcopum. Dictus autem catholicon nullum in episcopum consecrat nisi data vel promissa pecunia, secundum facultates consecrandi in episcopum, vel valorem episcopatus. Et in majori Armenia consecrantes episcopos, presbyteros, diaconos vel acolythos in communibus vestibus stant, dum prædicta faciunt et etiam ordinandi.

« XCIII. Item quod quando aliquis est ordinatus in diaconum, episcopus dat ei licentiam, quod contrahat matrimonium cum virgine : quo matrimonio contracto, ministrat in dicto ordine, et potest etiam stante matrimonio promoveri in sacerdotem : sed si existens diaconus accipiat secundam uxorem, postea non promovetur ad sacerdotium.

« XCIV. Item in Armenia majori, quando aliquis ordinatur in diaconum, non datur ei liber Evangeliorum, nec stola sub certa forma verborum : nec quando aliquis ordinatur in presbyterum, datur ei calix cum vino et patena cum pane sub certa forma verborum, quibus utitur Romana Ecclesia, nec inunguntur ei manus : nec quando aliquis ordinatur in episcopum, ponitur liber Evangeliorum in cervice et in spatulis ejus; nec caput, nec manus ei inunguntur chrismate, ut fit in Ecclesia Romana. Catholicon etiam majoris Armeniæ soli consecrant episcopos, non assistentibus eis aliis episcopis.

« XCV. Item quod catholicon minoris Armeniæ dedit potestatem cuidam presbytero, ut posset

ordinare in diaconos quos vellet de subjectis; cum tamen apud Armenos majoris Armeniæ nullus possit ordinare aliquem diaconum vel presbyterum nisi solus episcopus.

« XCVI. Item catholicon minoris Armeniæ, quando vult consecrare episcopos, induit se vestibus sacris; ipse tamen solus dictam consecrationem facit: si et aliqui episcopi sint ibi præsentes propter honorem ejus, non tamen cum eo consecrant episcopum, sed solum assistunt in missa, quam celebrat catholicon, sicut cardinales quando papa celebrat: nec tenent librum pontificalem, nec orationes dicunt, quæ dicuntur per episcopos assistentes, in consecratione episcoporum.

« XCVII. Item quod catholicon Armenorum conveniunt cum episcopis eis subjectis, qui non per successionem veniunt de certa quantitate pecuniæ annuatim ei danda; quam si non solvunt, deponit eos, et consecrat alium episcopum in loco ejus, et cum suis litteris scribit populo, quod ipse primum episcopum deposuit et alium constituit: ex quo contingit, quod frequenter propter talem causam in uno episcopatu sunt tres vel quatuor episcopi viventes simul. Episcopos etiam depositos per eum iterum restituit suis episcopatibus, si bene solvant ei pecuniam, de qua cum ipsis convenerunt. Illos vero episcopos, qui veniunt per successionem, quando non solvunt ei pecuniam, de qua cum eo convenit dictus catholicon, eos excommunicat, nec dat eis chrisma, quousque solverint ei dictam pecuniam.

« XCVIII. Item catholicon minoris Armeniæ tenet apud se ulnam brachii et manum adhuc integram B. Gregorii, qui fuit catholicon, et fuit ordinatus episcopus more Ecclesiæ Græcæ: quam ulnam et manum dictus catholicon ponit super caput et manus illorum, quos ordinat in episcopos; et dicit, quod si dictæ manus impositio et brachii non fieret super caput et manus illorum, qui per eum ordinantur in episcopos, non essent ordinati in episcopos, quia impositio dicti brachii et manus faciunt consecrationes episcoporum: et propter hoc ipse nullos episcopos ut episcopos recipit, qui ordinati fuerunt per alios catholicon Armeniæ majoris, quia nullus alius catholicon nisi ipse dictum brachium et manum Gregorii habet.

« XCIX. Item quod episcopi Armeni venientes ad Italiam dicunt, se fuisse expulsos episcopatibus suis per Saracenos; cum tamen hoc verum non sit: et dicunt, se esse archiepiscopos, cum tamen in Armenia nullus sit archiepiscopus, ad hoc ut possint pro pecunia vendere religiosis mendicantibus episcopatus: et multi ex eis magnas pecunias sic exegerunt, et multos episcopos taliter fecerunt, et in curia Romana etiam ordinaverunt multos in presbyteros et diaconos sine licentia diœcesanorum, in quorum diœcesibus habitabant et pro pecunia. Et persecuti sunt et persequuntur illos Armenos, qui secundum ritum Romanæ Ecclesiæ baptizantur, et illos qui fidem Romanæ Ecclesiæ tenent: et dicunt quod Romana Ecclesia errat, sed ipsi Armeni bonam et rectam fidem tenent.

« C. Item quod apud Armenos nulla est certa forma verborum, exprimens consensum matrimonialem inter virum et uxorem: imo multi per parentes et amicos coguntur venire ad Ecclesiam, ut matrimonium fiat inter eos: et quamvis unus vel ambo dicant, quod nolunt inter se matrimonialiter copulari, tamen matrimonium fit inter eos in facie Ecclesiæ.

« CI. Item quod inter Armenos gradus consanguinitatis et affinitatis, quod apud eos pro eodem habetur, observantur usque ad septimum gradum: si tamen aliqui, existentes in tertio gradu et infra, inter se matrimonium contrahant, permittuntur stare in tali matrimonio, et non inquietantur super hoc per episcopos.

« CII. Item quod apud Armenos, si post matrimonium contractum, etiam carnali copula subsecuta et prole suscepta, viro non placeat uxor, vel e converso, ille cui non placet alter conjux, vel ambo, si sibi mutuo non placent, vadit vel vadunt ad episcopum vel sacerdotem, et data pecunia, et secundum quod inter se conveniunt, episcopus seu sacerdos separat dictum matrimonium, et dat licentiam alteri nubendi etiam tum altero conjuge invito: et hoc fit multoties apud Armenos.

« CIII. Item quod apud Armenos multi sunt, qui habent multas uxores simul, quia viri habentes uxores in uno loco, cum propter mercantias vel alias transferuntur ad alia loca, accipiunt alias uxores in dictis locis, in quibus se transtulerunt. In locis etiam propriis manentes multi sunt, qui duas uxores viventes simul habent, quarum unam accipiunt post aliam, etiam in facie Ecclesiæ talia matrimonia facientes. Spurii etiam apud eos ita succedunt in hæreditate, ac si legitimi essent; et promoventur sine alia dispensatione ad omnes ordines, et ad episcopatum, et etiam ad statum catholicon, sicut de facto est de nepote Zachariæ, qui erat filius concubinæ fratris dicti Zachariæ, qui promotus est in episcopum post patruum suum.

« CIV. Item quod, quia Armeni dicunt, quod in ipsa unione natura humana in Christo conversa fuit in deitatem, dicti Armeni, dicunt et credunt, quod Christus in judicio in forma divina apparebit et judicabit, et non in forma humana.

« CV. Item Armeni dicunt et tenent, quod post generale judicium justi et impii in æternum vivent, quia ex tunc non morientur: dicunt tamen, quod ex justis hominibus aliqui ibunt in paradisum cælestem post judicium, et alii in paradisum terrestrem, et alii in terram istam, ut supra dictum est: in quibus locis nullam pœnam sustinebunt. Dicunt tamen, quod vita æterna etiam in illis, qui ibunt ad paradisum cælestem, non consistit in Dei visione faciali et fruitione, quia Dei essentia a nulla creatura unquam videbitur, sed solummodo claritas ejus.

« CVI. Item quidam catholicon Armenorum dixit et scripsit, quod in generali resurrectione omnes homines consurgent cum corporibus suis : sed tamen in corporibus eorum non erit sexuum discretio, quia si talis discretio sexuum esset inter eos, tunc viri ducerent uxores et mulieres nuberent, cujus contrarium Dominus dicit : sed resurgent viri et mulieres cum corporibus suis in alia forma, in qua non erit sexuum discretio.

« CVII. Item Armeni tenent, quod si aliquis sit in periculo moriendi, et non habeat tempus recipiendi communionem, quod faciunt crucem cum manu in terra, et de quolibet brachio dictæ crucis accipiunt modicum de terra et comedunt : et hæc comestio terræ habetur per eos pro communione.

« CVIII. Item quod aliqui magni homines Armeni laici dixerunt, quod sicut bestiæ in morte expirant et sic moriuntur, ita et homines : et sicut bestiæ, cum semel mortuæ fuerunt, nunquam resurgent ; ita nec homines, postquam mortui fuerint, nunquam resurgent.

« CIX. Item quod apud Armenos nullus punitur de quocumque errore, quem teneat.

« CX. Item quod apud Armenos sunt multi alii errores a prædictis, qui errores continentur in infrascriptis libris Armenorum quorum primus intitulatur, TENOPHACER, id est, contra festivitates, quas celebrant Ecclesiæ Romana et Græca. Secundus liber vocatur, ANADOARMAT, id est, radix fidei. Tertius liber vocatur, JOANNIS MANDOGONENSIS. Quartus liber vocatur, JOANNIS OSSINENSIS. Quintus liber vocatur, MYASCOSUTUM, id est, unius locutionis. Sextus liber vocatur MICHAELIS PATRIARCHÆ ANTIOCHENI. Septimus liber vocatur, PAULI TARONENSIS. Octavus liber intitulatur, OCTAVENSIS. Nonus liber vocatur, MATTHÆUS. Decimus liber vocatur, LIBER CANONUM APOSTOLORUM, in quo continentur omnes errores Armenorum. Undecimus liber dicitur SERGNIZ. Duodecimus liber dicitur, MAROCHA, a nomine magistri, qui sic vocabatur : in quo libro exponuntur Evangelia. Tertius decimus liber dicitur, NANAM, in quo exponitur Evangelium Joannis. Quartus decimus dicitur, IGNADIUS, in quo exponitur Evangelium Lucæ. Quintus decimus vocatur GANAZAN, id est, liber virgarum. Sextus decimus vocatur, NAGUIG PATARACUM, in quo exponitur missa. Decimus septimus vocatur, TESTORQUIRE, id est, liber Epistolarum. Decimus octavus dicitur, AISMANORC, id est, martyrologium. Et quod sunt plures alii libri Armenorum, in quibus multi continentur errores.

« CXI. Item Armeni dicunt, quod Christus non deposuit superflua naturæ, et ut dicunt causa est, quia corruptio talium superfluitatum est peccatorum generatio : et quia Christus peccata non fecit, ideo non est dominata sibi talis corruptio.

« CXII. Item dicunt, quod licet Christus fuerit circumcisus secundum legem ; non tamen fuit ei amputatum præputium, quia non licebat a deificato corpore aliquid amputari : et maxime quia sic fuerat ordinatum quod primogeniti circumciderentur findendo pellem præputii, et nihil amovendo, et Christus fuit primogenitus.

« CXIII. Item dicunt, quod Deus propter amorem hominis victus fuit, quia in suis comminationibus non fuit inventus verax, sed semipartialis : quia dixerat homini, quod moreretur si manducaret fructum vetitum ; et tamen non fuit totaliter mortuus post comestionem fructus, quia anima ejus nunquam fuit mortua. Iterum etiam nec in corpore fuit mortuus usque ad nonagintesimum trigesimum annum. Item quia animalia omnia non rebellaverunt sibi, sed necessaria in ejus servitio remanserunt.

« CXIV. Item dicunt, quod signum posuit Deus non occidendi Cain, et ita fuit ad litteram, quia secundum eos nullus eum occidit : sed ipse de præcipitio se submisit. Ex quo innuunt, scripturam Genesis quoad hæc esse falsam, quæ videtur dicere quod Lamecht interfecit Cain.

« CXV. Item quod cum duo episcopi graves persecutiones paterentur a catholicon minoris Armeniæ, de quorum persecutione facta est mentio supra, scripserunt supplicationem, quam miserunt regi, supplicando ei, ut faceret cessare dictum catholicon a persecutione supradicta : idem autem rex respondit eis, quod ipsi erant in posse ejus, et non poterant exire de partibus ejus nec per mare nec per terram, nisi irent ad dictum catholicon, et ei reverentiam exhiberent, et reconciliarentur eidem, et subditi ei in omnibus essent, et de hoc darent publicam litteram, quam peteret dictus catholicon ab eis : dicens quod ipse rex constitutus est per Armenos, et non per Latinos, et quamdiu viveret debebat pro fide Ecclesiæ Armenorum laborare, et catholicon Armenorum honorare, quia caput ejus erat. Littera autem, quam petebat ab eis dictus catholicon, hæc continere habebat, quod sanctam Ecclesiam Armenorum deberent honorare, et fidem ejus prædicare, et ei ut catholicon Armenorum obedire, et ipsum recognoscere solum caput eorum esse loco Dei : et quod nullum baptizarent, et chrisma Armenorum honorarent, quia illud solum est verum chrisma ; et quod omnia, quæ ipse doceret, de sancta Ecclesia Armenorum et de regulis, tanquam mandata Dei honorarent.

« CXVI. Item quod cum rex Armenorum vocatus Ethom, ut Armeni unirentur Ecclesiæ Romanæ, congregasset omnes episcopos Armeniæ et magistros, et catholicon, ut disputarent cum legato misso eis per Romanam Ecclesiam ; et facta dicta disputatione cognovisset dictus rex, quod veritatem tenebat sancta Romana Ecclesia, et quod Armeni errantes erant a veritate ; ex tunc reges Armeniæ Minoris tenuerunt fidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ : sed episcopi, magistri et principes Armenorum non fuerunt de hoc contenti. Et post recessum dicti legati quidam magister, vocatus Vartan, de Nigromonte composuit unum librum

vocatum DE RISMA, id est, versus pedem, contra papam et suum legatum, et contra Ecclesiam Romanam : in quo vocavit papam Romanum superbum Pharaonem cum suis subditis in mare hæresis submersos, et legatum ejus ambaxatorem Pharaonis fuisse reversum cum maxima verecundia : et dixit, quod Ecclesia Romana erat multum decepta, quia nativitatem et aquam a maledicto Arthomono recepit, et multas alias blasphemias scripsit in dicto libro, qui magnus est. Et multi ministri Armenorum, et episcopi ac presbyteri dictum librum honorant tanquam canones Apostolorum.

« CXVII. Item quod Armeni non habent omnino veram fidem, quam tenet sancta Romana Ecclesia, nec sacramenta ; blasphemantque sanctam Romanam Ecclesiam et papam et cardinales, dicentes eos esse hæreticos : et quod catholicon minoris Armeniæ dixit, quod papa et omnes cardinales qualibet die plures, quam ipse haberet capillos in capite, faciunt homines occidere. Et licet prædicent, quod simonia non est committenda, ipsi tamen sine labe simoniæ nullas gratias faciunt ; et purissimi singuli (purissimos fingunt) omnes in minori Armenia, præter regem et aliquos nobiles, qui tenent fidem Romanæ Ecclesiæ ».

70. Cum superiorum errorum Catalogus pervenisset in regis Leonis manus, tulit ille graviter regnum suum ea fœditate inquinatum, et Armenos ut hæreticos apud Sedem Apostolicam traduci : quare illius jussu Daniel monachus ad excusandos Armenos Commentarium edidit, quem transmisit ad Benedictum, in quo eos errores ab invidis impositos conquestus est, repertusque is liber est in Archivo Avinionensi legato Octavio Aquaviva cardinale et Romam translatus. Cæterum non falso subornata erant hæc crimina in Armenos, nec temere credita a Benedicto : falsos enim Clementi VI Armeniæ regis oratores plures errores in Armenia pullulasse, et Clementem studia sua, ut abolerentur, applicuisse visuri sumus. Quin etiam commoti Pontificiis monitis Armeni præsules, coacta solemni Synodo, numeratos superius errores Ecclesiastica execratione damnarunt ; ac decreta insigni ad Sedem Apostolicam legatione imperiis se Pontificiis adhæsuros professi sunt, ut e subjectis Clementis litteris patet [1] : « Dudum venerabiles fratres nostri Consolator dictus catholicon Armenorum, necnon archiepiscopi et episcopi ac dilecti filii abbates et cæteri clerici in Armenia constituti per nuntios et litteras eorum nobis intimare curarunt, quod olim felicis recordationis Benedictus PP. XII prædecessor noster, dum adhuc ageret in humanis, eos per litteras suas Apostolicas requisivit et monuit, ut errores aliquos fidei Catholicæ repugnantes, quos periculose nimium in partibus illis perceperat pullulasse, quosque prædecessor idem eis descripserat distincte, succiderent et congregata Synodo condemnarent, illos de cordibus Armenorum aliorum, quos tanquam simpliciores malignus hostis facilius laqueo damnationis involverat, exstirpando : quodque ipsi, prædictis litteris prædecessoris ejusdem filiali devotione susceptis ac per eos Synodo congregata, hujusmodi errores abjecerant et, prout decuit, condemnarant ; ulterius efferentes, quod si in libris eorum, quibus communiter utuntur, aliqua forsitan reperirentur erronea et fidei repugnantia supradictæ, parati erant illa de libris eisdem juxta mandatum ejusdem Ecclesiæ delere penitus, seque institutis Apostolicis in omnibus conformare ». Exhibuisse etiam se eumdem catholicon et alios Armenorum præsules ad jus Pontificium religiose colendum ; ac decretales et decreta Apostolicis legatis tradita, ut ea ad Armenos deferrent, ex litteris [1] ad catholicon eumdem datis constat. Nunc ad Græcos schismaticos, qui fœdissimum Armenorum errorem numero centesimum quintum de ficta quadam claritate corporea, eaque divina et increata, quæ beatorum objectum esset, hauserant, sermonem traducimus.

71. *Monachi Græci fœda hæresi infecti ; ejus confutatio.* — Divulsi Græci a Romanæ Ecclesiæ, extra quam ut nec doctrinæ puritas, ita nec vera sanctitas constare potest, conjunctione, in eam infelicitatis abyssum sunt collapsi, ut qui ab hominum segregati commercio rerum cælestium tractationi, ac sanctimoniæ vitæ comparandæ vacare præ se ferebant in monte Atho, in quo plurimi erant anachoretarum et monachorum greges ludibriis hostis humani generis expositi, dum fundendis precibus erant intenti dormiebantve, dæmone in angelum lucis se transformante, ingenti splendore circumfunderentur ; ex quo se magna suavitate delibutos sentiebant : id enim omnibus hisce pseudoreligiosis schismaticis contigisse Massalianorum, quibus dæmon simili modo illudere erat solitus, exemplo ex unius ipsorum, qui Barlaamum ejusmodi hominum explorantem instituta, instruentis verbis apparet [2] : « Docuit », nempe montis Atho anachoreta, « tum quo pacto paulatim proficientes solitarii, et tranquille precationibus intenti exultatione animi, et divina quadam inexplicabilique voluptate perfundantur, et oculis corporeis lumen se circumfulgens adspiciant ». Non imposita fuit hæc a Barlaamo iis pseudomonachis calumnia, neque ut Cantacuzenus ad velandam suorum infamiam ait, unius idiotæ is lapsus fuit ; sed magica illa insania vulgo grassata est, ut constat ex Leone Allatio [3] viro Græco et rerum Græcarum peritissimo, qui Omphalopsychos et hesycastas hujusmodi homines dictos ait ; ac vel insanum vel diabolicum sectæ auctoris, nempe Simonis abbatis, præceptum Latinis verbis redditum adducit :

[1] Clem. VI. l. III. an. 5. Ep. cur. III.

[1] Ep. XVII. — [2] Apud Cantacuz. l. II. c. 39. — [3] Leo. Alla. de Eccl. Orien. et Occid. conseas. l. II. c. 17.

« Omphalopsychi, inquit, dicti sunt a modo, quo preces Deo effundebant, non tam recens nato, sed multo ante a Simone Xerocerci monasterii abbate invento, et Hesychastis scripto etiam tradito. Is in opere, quod de sobrietate et attentione scripsit, hæc præcipit : Attende ut facias, quod tibi dico. Clausis foribus, sedeas in uno aliquo angulo seorsim, mentemque tuam abstrahas ab omni vanitate, re fragili et caduca. Deinde mentum tuum pectori innexum inhæreat, moveasque sensibilem oculum cum tota mente tua in medio ventris, in umbilicum scilicet; quin etiam constringe attractionem spiritus narium, ut non facile spires : et inquire intus in visceribus, ut reperias locum cordis, ubi animi facultates morari solent. Et primum quidem invenies tenebras, et crassitudinem minime cedentem. Ubi vero perstiteris, ac dies noctesque in hoc opere consumpseris, o rem admirandam! percipies lætitiam, quæ nullo puncto temporis intermittit : quam primum enim mens locum cordis repererit, statim adspicit quæ nunquam sciebat; siquidem viso aere, qui inter spatium cordis extat, seipsa totam lucidam et discernendam præbet ». Haud dubie dæmon misello abbati illudebat. Cæterum impiæ superstitionis judicio apud patriarcham et clerum Constantinopolitanum a Barlaamo appetiti, Hesycastæ, Latine *Quiescentes*, Gregorium Palamam tum monachum illi opposuere : quos quidem dæmonum actos præstigiis, non cælesti aliqua luce dum dormiebant somniabantve, circumfulgere solitos, arguit. Adjecta falsitas, qua nempe lucem corpoream, increatam atque adeo ipsam divinitatem esse affirmarunt. Ac ne falsa schismaticis videamur affingere, eorumdem monachorum ex Cantacuzeno [1], qui ipsorum doctrinam penitus falsam, ne quid gravius dicam probat, verba referemus :

« Posse, inquit, fieri ut oculis corporeis quispiam divinum et increatum lumen comtempletur, perspicue demonstrare licere : Evangelistam enim scribere, Dominum ante mortem suam principes discipulos assumpsisse, et cum ascendisset in montem Thabor, transfiguratum esse ante eos, resplenduisseque faciem ejus sicut solem; cujus fulgorem discipulos, non sustinentes intueri, in terram cecidisse. Si igitur illi et homines et adhuc imperfecti circumfulgens ipsos divinum et increatum lumen videre potuerunt, quid mirum, si et nunc sanctos superne a Deo collustratos dicamus lumen cernere? » Et infra : « Hæc Gregorius et socii Barlaamo per oratorem ». Quibus verbis ii pseudomonachi falsum dogma nimirum divinum et increatum lumen corporeis oculis cerni posse docuerunt. Tum id insigni alio errore confirmarunt, illam lucem, qua Christus in monte Thabor circumfusus coram Apostolis apparuit, quæ quidem creata erat, utque Joannis [2] Cyparissiotæ verbis utar, « exemplum gloriæ et splendoris corporis post resurrectionem glorificati, symbolumque illius naturæ occultæ et inadspectabilis in eo latentis, et imago tenuis futuræ gloriæ, et simulacrum regni cælorum », divinam et increatam fuisse, atque adeo ipsam divinitatem, cum quidquid divinum et increatum est, ipsa sit divinitas; unde Barlaamo doctrinæ orthodoxæ perito in subjectas voces erumpendi (quamvis Cantacuzenus ab hypocritis illis monachis circumventus Barlaamum traducere nitatur) justa occasio non defuit.

« Lucem in Thabor increatam audiens. O rem absurdam ! exclamat : fumum enim fugientes, in ignem incidimus. Audi, cælum, et auribus percipe, terra. Lux in Thabor increata? quid ergo illa aliud nisi Deus secundum vos? nihil enim increatum nisi Deus. Si autem lumen illud neque res condita neque Dei natura est, Deum enim nemo vidit unquam, quid reliquum, nisi vos duobus diis servire, uni quidem omnium fabricatori, quem et inadspectabilem omnes confitemur : alteri vero ex sententia vestra sub adspectum cadenti, et increato lumini? Ego vero haud unquam, quidquid tandem sit a divina essentia diversum ac discrepans, increatum arbitrabor. Ex his sermonibus velut a carceribus effusus, contra Gregorium aliosque monachos multa verbo et scripto blateravit ». Hoc verbo Barlaamum indigne carpit Cantacuzenus schismaticus; « præter cætera etiam dithejam, id est, divinitatem duplicatam ipsis crimini dans ». Verissima erat, et consentiens fidei divinitus nobis propositæ Barlaami sententia, qui Thessalonica profectus Joannem Græcorum patriarcham de monachorum montis Atho superstitione edocuit, ut refert Cantacuzenus : « Joanni, inquit, per id tempus patriarchæ Commentarios suos contra monachos tradit et Synodum adversus eosdem congregari instat, ut cum rectis dogmatibus pugnantia illos sentire ac docere, probaturus : in quos verbosius invehens de geminata deitate eos accusabat. Patriarchæ res visa minime negligenda ; quare monachos Thessalonica per litteras ad judicium citat : illi causam dicturi adsunt ».

72. Congregata est in S. Sophiæ templo Synodus, in qua non patriarcha, sed imperator Andronicus ad ferendam de fidei controversiis sententiam præfuit. Qua in re infelicem Græcorum Ecclesiæ sub imperatoribus schismaticis servitutem lugeas, et imperatorum vesanam arrogantiam qui non agnito Christi in terris vicario Romano Pontifice, Ecclesiæ capita se constituere non perhorrescerent; atque ideo justo divini Numinis judicio imperiali solio deturbati ad luendas impietatis pœnas in Mahometanorum diram servitutem deciderunt. De iis vero, quæ in ea Synodo decreta sunt, discrepant auctores : Nicephorus enim Gregoras negat [1] agitata ea, quæ ad theologica mysteria spe-

[1] Cantac. eod cap. — [2] Apud Pontan. in Not. ad c. 39. l. II. hist. Cantac.

[1] Niceph. Greg. l. XI.

ctabant : « Ne, ut ait, Barlaamo rationes reddente, Palamas etiam blasphemæ et importunæ theologiæ reus esse videretur ». Pressa etiam silentio ea, quæ contra diabolicas monachorum præstigias attulerat : « Quæ, inquit, ad Massalianam hæresim, et quæ alia contra Palamam afferebantur pertinebant, in paucos dies dilata », id est, nullatenus discussa. In quo etiam schismaticorum improbitas sese prodit, qui non permisere Barlaamo viro Catholico impietatis et hæreseos convincere pseudomonachos. Nec dici jure potest a Gregora compertum illum malevolentia et pertinacia et popularis gloriæ cupiditate, actum; sed potius studio fidei, cujus splendore Græcos collustrare, eosque ad Ecclesiæ Catholicæ gremium, ut pollicitus erat Pontifici, adducere annitebatur : in quo labore annum jam tertium conterebat. Discussa porro in iis cœtibus tradit Gregoras nonnulla crimina, quæ Barlaamus in cujusdam precationis formulam usurpatam a monachis objecisse dicebatur, deque eadem precatione controversa meminit patriarcha [1] Constantinopolitanus schismaticus, qui addit Barlaamum non tantum quasi male de ea, sed etiam prave de lumine Thaborio sensisset damnatum : « Nostis, inquit, omnes neque ignoratis maximum illum in Ecclesia congressum, in quo stellæ instar præfulgebat pietatis propugnator imperator noster celebris ac beatæ memoriæ pater potentissimi et sancti mei imperatoris, cum senatus principibus. Et primus quidem Barlaam, tanquam prava sentiens et eloquens tum de inaccessibili transfigurationis lumine, tum de oratione illa, *Domine Jesu Christe, Fili Dei, miserere nostri*, condemnatur : et sic secundum canones ad accusandum ineptus judicatur ». Ne scilicet, si loquendi libertas data esset, schismaticorum errores in luce collocaret. Confirmat autem Cantacuzenus [2] eam pseudosynodum sensisse, præside homine laico, lucem illam, qua Christus in monte Thabor coram Apostolis circumfusus effulserat, fuisse, ut Gregorius Palamas perperam effutiebat, « gloriam Dei principio carentem, et majestatem ejus, et lumen divinitatis, et deitatem, et naturale æternumque Dei lumen ». At contra erroneam hujusmodi sententiam perspicua sunt Barlaami argumenta [3] : « Illud, inquit, quod oculis corporeis visum est, non est increatum. Lumen Thaborium corporeis oculis a discipulis visum est. Ergo non increatum est. II. Quidquid oculis corporeis visum est, creatum est ; Lumen Thaborium oculis corporeis visum est. Ergo creatum est ».

73. *Barlaami libellus quo Græcos ad unionem cum Ecclesia Romana hortatur, quatuor signis hanc Ecclesiam veram demonstrans.* — Cæterum Barlaamo impositam a Cantacuzeno calumniam putamus, dum illum assensisse pseudosynodo tradit [1] : cum ad Latinos se traduxerit, postquam triennio Constantinopoli contra schismaticos decertasset, ab eo nimirum tempore, quo legationem pro instauranda Ecclesiarum conjunctione obierat. Ornatus [2] vero est episcopatu Gyracensi, pluresque ad Græcos fide orthodoxa informandos conscripsit Commentarios. Insignis ille est, quo gravibus rationibus demonstrabat [3] Romanum Pontificem summum esse totius Ecclesiæ hierarcham, nec propter [4] dogma processionis Spiritus sancti a Patre et Filio tanquam ab uno principio, neque ob Eucharistiæ in azymo consecrationem, ab eo Græcos deficere debuisse; tum etiam ejusdem primatum, petitis ex divina providentia, quæ omnia in unum principium redigit, argumentis adstruebat his verbis :

« Ad amicos in Græcia constitutos de unione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, etc.

« Duabus existentibus partibus, una quæ sub Ecclesia Romana constituta est, altera vero, quæ ab illa divisa est, quatuor maxima signa Dei beneplaciti in illis possunt videri, pæne voce magna clamantia illi Ecclesiæ Deum acquiescere : opposita vero illis æqualia numero divinæ permissionis et indignationis, et quasi ultionis evidentissima signa existentia in reliqua parte videntur. Et ut a minimo quatuor exordiar. Primum universa illa gens legibus, quibus etiam tenuissima accidentium hominum communitati distincta sunt, regitur et administratur. Nihil indeterminatum apud eos est, nihil inordinatum : sed qualiter oportet se gerere et dominantes inter se et cum suo principio et cum iis, qui tantummodo subditi sunt, atque commune principium cum omnibus inferioribus in quolibet accidentium, et ipsos subditos inter se, et cum majoribus, et quid a quolibet exigendum est : quomodo delicta punienda sunt et bene facta præmianda, et quis horum examinationis modus. Hæc omnia et quæcumque alia hominum inter se societatem et communitatem in pace maxime conservare valent, legibus apud singulos membratim instituta et custodita sunt : ex qua legum æquitate secundum Deum velle vivere, et Evangelica servare mandata facilius a pluribus fit. Hic autem totum contrarium. Et ne singula dicam, lex est in singulis potentiorum licentia et voluntas : ut enim quilibet dominantium ad prudentiam se habet et bonitatem, ita et facta subditorum contingunt : ex quo quot adversa subsequuntur, non tantum rempublicam subvertentia, et civilem vitam lædentia, verumetiam evangelicam. Quid opus est apud scientes recitare? Unum quidem hoc tale est.

74. « Secundum vero, et quod majus, quod in illis quidem Evangelica doctrina ubique viget, currit et multiplicatur, et omnibus divinus sermo

[1] Ext. ejus decr. apud Leo. Allat de consens. Orien. et Occid. Eccl. l. II. c. 16. — [2] Cantac. l. II. c. 40. — [3] Pontan. in Not. ad Cantac.

[1] Cantac. l. II c. 40. — [2] Ibid. — [3] Niceph. Greg. hist. l. XI. — [4] Ext. in Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. pag. 2. etc. et apud Cantac. antiq. lect. tom. VI. pag 4.

prædicatur, non solum quod quamplurimi omnia secunda reputant erga sacræ Scripturæ studium et meditationem et disciplinam ; sed et quod ubique multitudinibus per civitates, villas, oppida et in sacris templis, et ubicumque inveniuntur simul multi aggregati, et præsertim festivis diebus, qui sciunt divina eloquia, prædicant congruenter audientium habitui et loquelæ aperientes eis per totum annum et historiale et narrativum et sententiale et morale divinæ Scripturæ veteris pariter et novæ : et quis erat ante incarnationem Domini hominum status, quæ vero hujus sacramenta, et quid boni ex ea nobis effectum est, quæ præcepta et quæ consilia : et cum his sanctorum vitas in natalitiis, et si quid alterum ad pietatem et virtutem spectat et ad nostram salutem ; ita quod illorum illitterati mares et feminæ nihil minus ab his, qui in litteris student, habent : certe in his, quæ in promptu sunt, et ad salutem necessaria nostræ religionis et fidei. Sed verbo studiosi in superfluis, non in necessariis, a reliquis differunt. Ex quo contingit, ut gens illa moribus, ut plurimum, sit simplex et aperta, veritatis amica, fraudis inimica, constans in suis judiciis, stabilis in conventis inter se fidelis, non vertibilis et facile mutabilis ; ad perjurium tardissima, et fide quæ in Christum est firmissima et ferventissima ; et pro hac etiam ipsam vitam, si hoc opus fuerit, perdere paratissima. Hic autem quid ? studiosi quidem discendi nimis pauci sunt. Horum adhuc pauciores, qui sacram Scripturam pluris faciunt, plurimis paganorum scientiis libentius operam dantibus : turba vero illitterata omnis in communi propositæ salutaris sermonis doctrinæ inexpers remanet : quare pro uno, qui sciat substantialiora secundum nos pietatis, multa millia reperiri possunt, qui penitus ignorant Christianismi virtutem ; ex quo contingit, contrario more illis hanc gentem affectam esse.

75. « Tertium autem post hæc nihilominus prædictis illud considero, quod cum divina providentia nihil eorum, quæ secundum beneplacitum illius in universo efficiuntur, inordinatum dimittat, omnisque multitudo ordine per se careat, nisi reducantur ad unum principium : pluralitas enim principiorum et carentia principii similis sunt inordinationis. Hujus quidem gentis universa multitudo sub uno est ordinata principio, Ecclesia videlicet Romana et ejus præsule, quem omnes honorant et metuunt, non tanquam armis et vi dominantem, nec tanquam humana lege vel generis successione vel multitudinis rumore dominium sumentem ; sed tanquam ab ipso Domino Christo ordinatum, et in terris vices gerere ab eo constitutum. Itaque illius mandata cum omni reverentia omnes non tanquam Apostolica tantum, verum etiam Dominica scripta recipiunt et adorant ; et nihil ita durum ab eo jubetur, ut non quiete parati sint ad implendum : et omnes ab illo corrigi sua et retractari suscipiunt, omniumque sacerdotium ab eo dependet : et ipse cum circa se Synodo cum grandi auctoritate et potestate, nullo prohibituro existente, corrigit omnia, retractat, confirmat, irritat, statuit, inhibet : mittit ad universas partes doctores visitaturos singulas provincias, et eos, qui in eis animabus præsunt ; et examinaturos, quis modus illorum doctrinæ, quomodo sacra tractant mysteria, quomodo se gerunt cum grege Domini, quomodo secundum se vivunt, ut horum relatione facta, et quod deficit ab illa sede suppleatur, et quod peccatur corrigatur. Et horum quodlibet facillime sit ; nemo enim est, qui non putet Ecclesiæ illi adversari periculum inferre animæ saluti. Ita quidem facta illorum (nempe Latinorum), ordinata sunt.

76. « In altera vero parte non singularitas principii, sed pluralitas principiorum et carentia principii honorata est : quinque enim existentibus patriarchis Bulgarensi connumerato, et adhuc Triballensi archiepiscopo, sub quibus pæne omnes hujus partis sunt nullus horum sex vel de jure vel de facto talis est, ut reliqui quinque ipsum ut suum caput habere velint, et ab ipso et ejus Synodo corrigi et retractari patiantur ; et ad omnia ejus jussa ita obedientes sint, ut tanquan divinas voces illius recipiant mandata, et periculum Salutis credant illum resistendo offendere. Et quid dico de aliis ? Sed neque quicumque sub quolibet sunt horum sex, ita devote se habent ad suum caput, ut metu non corporalis damni, sed animæ perditionis, illius mandata velint implere. Pontificatus vero cujuslibet quomodo Bulgarensis dependet a principe illius gentis, et Triballensis similiter a suo principe : Antiocheni vero patriarchæ Armenorum rex dominatur, Jerosolymitani autem et Alexandrini Ægyptiorum impiissimus princeps. Nullus enim horum pontificatum recepit non probante, et decernente et consentiente suo sæculari principe ; magis autem ut plurimum et omnibus, ad quos spectat electio, voluntate renuentibus, et cum principe discordantibus, necessarium est finaliter eum, quem vult princeps, pontificem effici. Itaque cum sit impossibile, longi temporis progressu prava consuetudine paulatim multa protrahente, non multa contingere, quæ desiderent generalem correctionem, generaliterque aliquid corrigi sine generali Concilio difficillimum sit, hæc quidem pars posse communem aggregare Synodum principalioribus ejus partibus ad unum convenientibus, penitus amisit, cum non sit videlicet in ea caput tale, quod posset necessitate alios compellere convenire : Latinis vero neque hoc difficile est. De tertio quidem hæc dicta sint.

77. « Venio autem ad quartum, quod et stupefio considerans ; cum enim Dominus noster Jesus Christus prædixisset afflictionem habituros suos fideles, et odium ab omnibus, et persecutionem passuros ; Christianorum genus ex tunc usque ad imperium Constantini magni affligebatur qui-

dem ut plurimum et odio habebatur, et persecutionem patiebatur : sed, quod erat maximum miraculum, ipsi qui odio et persecutionibus affligebantur, de ipsis infligentibus et persequentibus et odientibus multiplicabantur, ipsis affligentibus continue sese ad afflictos convertentibus : nam etsi aliqui metu tormentorum recedebant a fide, sed tamen e converso multo plures ad fidem omnibus sententiis convertebantur. Præsentia vero quomodo? quam miserabilissime : ut enim antiquiora omittam, ex quo factæ unioni sub primo Palæologorum acquiescere hujus partis noluerunt, innumerabiles ex ea multitudines ad detestabilissimam Mahometicam sectam conversæ sunt, non solum his, qui teneræ ætatis erant, necessitate ad captivantium et ementium superstitionem conversis, verumetiam perfectioris ætatis per animi mollitiem fidem aspernatis : quamvis si affligeretur hæc gens, et non minueretur; vel si minueretur sed per mortem, et non ad impietatem se convertendo, posset utique hoc paternæ castigationis esse putari : tot vero multitudines permitti ita subito ad captivantium impietatem mutari, hoc non paternæ disciplinæ, sed omnimodæ desertionis manifestissimum signum est. Facta vero Latinorum e contrario ex tunc non modicum creverunt, non solum quod Armeni, relictis paternis erroribus, illis se addiderunt, et alii Orientalium gentium, qui per horum prædicationem similiter his semper consentiunt; sed et copiosissimæ in Occidente civitates Machometicæ sectæ per regem Hispaniæ captæ sunt; ex quibus non parvæ multitudines, fide in Christum suscepta, Latinis additæ sunt : et Græcorum adhuc non pauca millia ad illos adducta illorum fidem sponte receperunt, ut etiam et hi, qui ad Persas conversi sunt.

« Hæc igitur ego in me ipso vertens animo, minime credere valeo, hos ab illis rationabili aliqua causa divisos esse, tanquam illis in aliqua hæresi et mala fide existentibus; si enim pars illa Christianorum, quæ concorditer ad constitutum Dei decreto ab initio totius Ecclesiæ principium ordinata est, quæ legibus regitur, et Evangelico sermone et multitudine semper crescit, hæc quidem est in hæresi : quæ vero pars ab hac juste divisa est per omnia sana est, hæc neque legibus vivit, neque ad unum ordinata est principium, et semper secundum multitudines ad alienissimam Dei gentem convertitur, et in ipsa prorsus, quantum ad illitteratos, Evangelicus extinctus est sermo. Deseruit ergo Deus omnimode Christianismum? Sed nullo pacto hoc fieri potest : verax enim est promissio dicentis, nobiscum fore usque ad consummationem sæculi, et portas inferni minime prævalituras adversus Ecclesiam esse, et Petri fidem nunquam deficere : quod etiam de omnibus Petri successoribus in consequentibus temporibus intelligi dignum est Dominica oratione; siquidem oportet credere magnum aliquid esse, quod ex ea effectum est. Ex his igitur et hujusmodi rationibus non possum æstimare, quod Latinis in hæresi non existentibus, rationabiliter hi illorum devitant communionem. Si enim hoc esset, justa utique divina providentia existente, oportet prædicta quatuor vel principaliora eorum e converso contingere : et cum caput totius Ecclesiæ ab initio constitutum cecidisset, oporteret utique Dominum alterum caput suscitare sanæ parti Ecclesiæ ne sine capite et inusitatum et deordinatum et deforme magnum et mysticum Corpus Christi remaneret. Sed venio ad specialiora.

78. « Hæc gens propter duo, ut ita dicatur, Latinos accusans, æstimat oportere ab eis se dividi. Unum et principalius quod aiunt Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere. Secundum quod per azimos panes sacratissimam celebrant hostiam. Ego autem, tempora examinans, video quod schisma quidem nondum quadringentorum est annorum : sub Basilio enim Macedone et Photino (Photio) patriarcha, ut aiunt, incœpit, a quibus nondum prædictorum annorum numerus est completus. Ecclesia vero Romana ante inchoatum schisma pluribus quam septingentis annis per azyma conficiebat sanctissimam teletam, (missam scilicet) : Alexander enim Romanus Pontifex, qui sub Adriano, glorioso martyrio vitam finivit, hostiam de azymo Ecclesiæ Romanæ statuit ». Non ita id accipiendum, tanquam id ipse primus statuerit, sed ut quæ traditione Apostolica servabantur a Catholicis, ne qua irreperet contraria consuetudo, fuerint decretis firmata. « Post quem non paucos Romanos Pontifices Deus virtute et martyrio et miraculis glorificavit, ut etiam utræque partes in sanctis eos connumerarent. Similiter Spiritum sanctum ex Patre Filioque tanquam ex uno principio procedere videtur Ecclesia Romana tenere ante inchoatum schisma pluribus quam quadringentis annis : beati enim illi viri divinus Augustinus, Ambrosius Mediolanensis et Hieronymus, qui claruerunt circa tempora Theodosii magni, ex quo præterierunt usque nunc plures quam octingenti anni, quos Latinorum Ecclesia doctores et regulas pietatis duces habuit, hi divinam aperientes Scripturam multis locis suorum operum manifeste notant, quod Spiritus sanctus ex Patre Filioque tanquam ex uno principio procedit. At vero Romanus Pontifex B. Gregorius, qui dicitur fuisse sub Justiniano ante schisma pluribus quam trecentis annis, superiores suos et ipse sequens, eamdem de Spiritu sancto tradit sententiam ; quare si rationabile esset propter has causas a Latinis dividi, oportet utique ab initio hoc facere, et neque sanctos hoc sapientes et azyma immolantes putare, neque communia Concilia cum eis pati facere. Nunc autem post una cum eis celebrata septem Concilia generalia, et multos azyma sacrificantes, et prædictam de Spiritu sancto sententiam in suis scriptis manifeste prædicantes, sanctos et ab ipsis Græcis reputatos, propter eadem ipsa post multos annos velle ab eis dividi, quo-

modo non caret omni ratione? Quanquam de Spiritu sancto, si soli illius linguæ patres hoc traderent, nolle credere, nondum tantum esset malum : nunc autem et Græcæ linguæ patribus idipsum prædicantibus, scilicet magno Basilio in Antirrheticis, S. Athanasio multis locis, S. Cyrillo, S. Gregorio Nicæno (Nysseno), quomodo non absurdum est eos, qui eadem cum illis sapiunt, hæreticos reputare? Ego quippe, non habens hujus rei demonstrationem, tanquam existentis super demonstrationem, et videns tantum exercitum Patrum hoc sapientium, atque decreto Dei matrem Ecclesiarum idipsum determinantem, non tutum esse cognosco aliter sapere : quanquam si contrarii demonstratio haberetur, et res hujusmodi esset perceptiva, neque sic oporteret piæ considerationi tantorum Patrum ac Sedis B. Petri sententiæ humanam demonstrationem anteponere.

79. « At vero de azymis, cum manifestum sit quod in sacra Scriptura panis nominetur, sive fermentatus sit sive azymus; et quod sero illius sacræ Cœnæ prima, ut aiunt tres Evangelistæ, azymorum erat, in qua non tantum comedi panem fermentatum a quoquam Judæo non licebat, sed neque omnino in domo Judæi inveniri; et quod duo discipuli missi sunt ad præparandum in cœnaculo legale et assuetum Pascha; et quod, ut aiunt Evangeliorum expositores, omnibus quæ secundum legem erant consummatis, Salvator, pane accepto cælestia tradidit sacramenta, qui panis intelligitur esse ex illo, qui tunc propter legale Pascha præparatus erat in mensa; et divino Chrysostomo dicente in octogesima homilia super Matthæum, nihil contrarium legi sero illo Salvatorem fecisse; et quod si esset panis ille fermentatus, manifeste utique hoc contrarium esset legi; ex his omnibus indubitanter concludi video, per panem azymum sua tradidisse Dominum mysteria. Quoniam rursus Apostoli, nobis tradentes mysteria, non distinxerunt sive fermentatum sive azymum, sed Orientalis Ecclesia continuo incœpit fermentatum, Occidentalis vero azymum, eo quod gerit imaginem puritatis, sinceritatis et veritatis : utraque ego quidem similiter adoro et colo : Latinos vero in tantum prudentiores æstimo, quod illi quidem minime hostiam de fermentato vituperant, sed similiter venerantur : horum autem multi non timent in sancta blasphemare.

80. « Adhuc autem multi dicunt se scandalizari, quia multa contra Apostolorum canones et septem generalium Conciliorum vident in Latinorum Ecclesia fieri. Me autem neque hoc scandalizare valet : quare? quia primum discurrens et ipse eosdem canones, et ad præsentia respiciens, multa invenio et in hac gente contrario modo, quam ut jubent canones facta, et plura et majora, quam illa quæ aiunt Latinos transgredi ut non sint secundum hoc ipsi meliores illis. Deinde et hoc considero, quod omnium, quæ in canonibus comprehenduntur, aliis existentibus dogmaticis, et de quibus oportet credere, aliis vero in actione quæ agenda non distinguunt, et horum rursus aliis dependentibus a Dominico et Evangelico mandato, aliis vero non (quæ singula a studiosis notata sunt) canonum vero de fide, et quorum est Dominicum mandatum, nullum unquam Ecclesia Romana mutavit, neque potest hoc ostendi; quos vero mutavit vel revocavit, hi sunt illorum canonum, qui neque de fide sunt, neque a Dominico pendent mandato, hoc autem nullum est inconveniens; quæ enim ita se habent, etiam si sint per generale Concilium determinata, sed rebus consequentibus temporibus cadentibus, et humanis dispositionibus mutatis, potest Ecclesia ipsa gratia melioris mutare, ut multa talia reperiuntur etiam in ipsis Conciliis posterioribus, multa priorum Conciliorum decreta cum eodem spiritu vel omnino irritantibus, vel omnino ad melius convertentibus; sed quia illa, quæ hujusmodi sunt, propter velocem humanarum rerum mutationem frequentius contingunt, in quolibet vero non est possibile vel non est facile generale aggregare Concilium, sed neque est quodlibet tantæ difficultatis, ut generali deliberatione indigeat, non oportet turbari, si mater Ecclesiarum cum sola circa se Synodo, quæ hujusmodi sunt, suis temporibus Apostolica auctoritate corrigit et mutat, vel irritat : non enim et quod sit majoris auctoritatis, et magis possit generale Concilium quam Apostolica Sedes, generalia aggregantur Concilia; sed quia incidentes quæstiones difficiliores sunt, et majore indigeant discussione. Ex his igitur omnibus novissima mea conclusio est illa, quod Ecclesia Romana est summe orthodoxa, et nullam unquam causam aliqui dedit, ut rationabiliter ab ea dividatur; et quod qui ei sunt uniti et obedientes, et mandata Dei custodiunt, in statu salutis sine dubio sunt. Itaque et quicumque, spretis his, quibus placet in schismate perseverare, ad ipsam toto animo accedunt, hoc salubriter de se deliberare et agere puto ». Hæc Barlaamus ad Græcos ad obsequium Romanæ Ecclesiæ pelliciendos scribebat, pluresque alias elucubrationes insignes edidit. Ejus vero æmulus Gregorius Palamas exinde insolentius exultare cœpit, ac novas cudere hæreses, matrimonia justa rescindere, virosque invitis uxoribus cultu religioso induere; tum ritus sacros profanare adeo, ut postea Græcis [1] damnandus fuerit.

81. *Andronico mortuo succedit Joannes Palæologus. Catalani in Ecclesiæ gremium redire flagitant.* — Blasphemi autem hujus pseudomonachi fautor Andronicus imp. justa latæ impiæ sententiæ præmia, mortem scilicet in ea pseudosynodo sibi peperit, ex vehementiori enim contentione, qua dogma erroneum statuere moliebatur, morbum contraxit [2], ex quo paucis post diebus, ut tradit Cantacuzenus, « ad vesperam die Mercurii,

[1] Ext. de eo Greg. patriarch. decretum Synod. apud Leo. Allat. de consens. etc. l. II. c. 16. — [2] Cantac. l. II. c. 40.

XVII. kal. quintiles, anno quadragesimo nono supra octingentos et sex millia ab orbe condito, Indictione nona, morbi sævitia confectus ex hac luce imperator migravit ». Oppressum vero, scribit Nicephorus Gregoras[1] : « Junii die, inquit xv, ante solis ortum defunctus est anno sexies millesimo octingintesimo quadragesimo nono : omne vero tempus ætatis ejus ad annos circiter quadraginta quinque fuit, cum ante viginti urbem imperatricem belli jure occupasset ». Reliquit Andronicus sceptra Joanni Palæologo, quem tum novennem extitisse refert Cantacuzenus[2]. Cum vero Joannes sustinendæ imperii majestati impar esset, Cantacuzeno publicæ rei administratio, quam patriarcha sibi debitam contendebat, commendata est. Aspirabat[3] ad id honoris fastigium Apocaucus imperatorii cubiculi præfectus atque ob affectatam tyrannidem Joannis Palæologi inunctionem imperialem in tempus longius extraxit : a quo structarum sibi insidiarum occasione Cantacuzenus, quamvis anathema[4] a Patriarcha rogatu Andronici iis, qui in Joannem Palæologum conjurarent, incussum esset, Didymothichi imperialia ornamenta corripuit[5] ; ita tamen, ut primum Annæ Augustæ, dein filio imperatori, tertio ipsi Cantacuzeno et uxori Irene imperatrici, acclamaretur. Ut vero post nonnulla bella, quibus imperium, ut citius præcipitaret afflixit, illa imperialia insignia abjicere coactus sit, inferius dicetur. Interea accepto de correpta a Cantacuzeno tyrannide nuntio Constantinopli, Jo. Palæologus Augustæ jussu a patriarcha Joanne imperiali diademate est redimitus[6], ac proceres, qui celebritatem curaverant, aucti honoribus de patriarcha, qui ad altiorem dignitatis apicem conscendere non poterat, hæc addit Cantacuzenus : « Patriarcha, quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecit, et in subscriptionibus colore cæruleo est usus, flammeumque seu tegmen capitis, quod antea patriarchas, si de monachis non essent, album ferre mos erat, ipse auro illustravit, Servatoris nostri et illibatæ ejus genitricis Deiparæ ac Joannis Baptistæ depictis in eo iconibus ». Exercuisse simultates patriarcham Constantinopolitanum cum Lazaro patriarcha Jerosolymitano refert idem auctor[7], cum in suspicionem proclivioris in Cantacuzenum studii adductus esset. Accesserat ille Constantinopolim vivo adhuc Andronico, ut ab illo confirmaretur. Qua in re tyrannidem ab imperatoribus in patriarchas et præsules Orientales exerceri solitam videas : et horum insignem vesaniam, qui imperatoribus magnis contra divina jura, quam Romanis Pontificibus in rebus sacris obnoxii esse mallent.

82. Defecisse paulo ante Latinos Peloponnesiacos a suo principe ad imperatorem, refert Cantacuzenus[8] ea lege, ut in quibus præessent urbibus, dominatum retinerent ; vectigalia vero publica principi pendi consueta, imperiali fisco inferrent : exceptos autem avide eorum legatos, atque auxilia iis promissa, cum Græci in spem venirent[1] adjuncta imperio Peloponneso, Catalanos, qui Atticam et Bœotiam incolebant, subactum iri. Catalanos porro, qui magnæ societatis nomine nuncupabantur, ad Ecclesiæ, a qua censuris ob Gallici generis Latinos injuste oppressos armis, cum ad illa in Turcas vertenda in Orientem trajecissent, defixi erant, gratiam redire meditatos, atque Henrico patriarchæ Constantinopolitano Catholico significasse, constat ex litteris Benedicti, quibus eorum oratores ad redintegrandam cum Ecclesia conjunctionem se auditurum, paternoque excepturum sinu, patriarchæ respondit[2] : « Te, inquit, pridem de Romana recedente curia, et ad tuam Nigropontensem Ecclesiam accedente, cum per partes ducatus Athenarum tuum iter prosequendo transires, illorum, qui de magna societate se faciunt nominari, tibi expositum extitit reverenter, quod ipsi reconciliationem et reductionem suam ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, ac nostram et Apostolicæ Sedis gratiam, devotionem et obedientiam summis desideriis affectabant, quædam quæ pro defensione fidelium et fidei ac Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum partium illarum utilitate non modica statuque pacifico confovendo admodum utilia esse possent offerentes nihilominus, teque rogantes instanter, ut super hoc nobis scribere procurares. Sane quia nos, quibus desuper cura gregis Dominici est commissa, non solum illos, sed quosvis oberrantes alios reduci cupimus ad ovile Dominicum, extra quod non est aliqui gratia neque salus, si procuratores suos mandatis munitos sufficientibus ad Sedem Apostolicam duxerint super iis destinandos, eos libenter et favorabiliter audiemus, etc. Datum Avinione IV id. Februarii, anno VII ».

83. Sub hæc tempora[3] antequam Andronicus moreretur, apud Trapezuntinos magna rerum conversio contigit : Joannes enim Comnenus Basilius imperator ab uxore Irene, Andronici imperatoris Constantinopolitani spuria filia, quam regia ob vesanos pellicis amores exegerat, veneno necatus est, ut tulit rumor, summaque rerum mox Ireni delata : quæ cum a patre imperatore virum sibi ad Trapezuntinorum moderanda sceptra mitti postularet, illeque Acarnanum expeditione districtus auxilia opportuna non submisisset, adducta in suspicionem pravæ cum magno Trapezuntiorum domestico consuetudinis, criminis odio pulsa est. Hæc pluribus Gregoras.

84. *Bonifacii VIII adversus Fraticellos Diploma.* — Absolvimus hunc annum insigni Bonifacii VIII Diplomate, quod Benedictus ex prædecessoris Regetso exscriptum hoc anno promul-

[1] Greg. l. XI. — [2] Cantac. l. III. c. 2. — [3] Eod. cap. et seq. — [4] Cap. 9. — [5] Cap. 27. — [6] Cap. 36. — [7] Lib. IV. c. 14. — [8] Cap. 12.

[1] Cap. 12. — [2] Tom. VII. Ep. secr. XIV. — [3] Nic. Greg. l. XI. in fin.

gavit[2], ut in judiciis usui esset. Prætermittendum vero visum non est, cum toties a nobis ejus mentio facta fuerit, dictaque sæpius adversus Fraticellos, qui Liberato et Angelo Clareno auctoribus novam condere religiosam familiam moliti sunt, confirmet et omnes fucos a nonnullis ad eorum gratiam compositos, penitus detergat : ex hoc siquidem constat Cælestinum V, a quo illi Diploma Apostolicum elicuerant, sanctissimis quidem moribus et cœlestium rerum tractatione excelluisse, jurium vero peritia penitus destitutum, et ob purissimum vitæ candorem aulicas fraudes suspectas non habuisse : inde ob ingenii facilitatem postulata quævis, nullo discrimine habito, reque indiscussa admisisse, ac præcipue illa, quæ pietatis colore fucata erant, fovisse ; ac multa monachis præter fas permisisse : tum monitum ea de re ac religione permotum, cum Pontificatu cederet, rogasse successorem, ut male a se concessa revocaret : Bonifacium vero primum ejus indulta præter morem curiæ Romanæ edita rescidisse : tum ut majori consilii maturitate discuterentur privilegia, quæ ab illo concessa fuerant, edixisse ut omnes sine dignitatis respectu illa afferrent, quo vel confirmarentur rescenderenturve. Et quidem paruere præsules principes ac religiosi Ordines, exceptis pseudominoritis, qui alieno ut exitus docuit spiritu ducti, obtinuisse contendebant a Cælestino, ut novam conderent familiam, quam pauperum Eremitarum sancti Cælestini, sive fratrum de paupere vita appellasse feruntur. Ex quo patet eos, licet pia fuissent eorum exordia, propter contumaciam tamen a vera pietate defecisse ; maxime cum Bonifacii Diploma ut juste editum a successoribus Pontificibus Clemente V, Joanne XXII et Benedicto XII fuerit confirmatum :

« Benedictus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Tenorem quarumdam litterarum felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri in ipsius Regestis repertum de verbo ad verbum præsentibus annotari fecimus, qui talis est :

« Bonifacius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Olim Cælestinus papa V antecessor noster, devictus instantia et ambitione nimia plurimorum, ignarus eorum, quæ et juris debitum et gravitas pastoralis cui præsidebat officii requirebant ; seductus insuper atque deceptus per captiosam astutiam et deceptabilem aliquorum, fecit diversa et concessit varia minus digne inordinata et insolita, quorum aliqua subticemus ex causa, sub cujus Bulla nonnulla, ut fertur, præter ipsius conscientiam transierunt, quæ non indigne, quinimo necessario limam Apostolicæ correctionis exposcunt. Quapropter antecessor ipse, suam insufficientiam ad portandum summi Pontificii onera diligenter attendens et defectum quinimo periculum ex hoc pati universalem Ecclesiam recognoscens, urgente conscientia, coram collegio fratrum suorum S. R. E. cardinalium, de quorum numero tunc eramus, papatui pure et absolute renuntiavit, ejusque oneri et honori in ipsis sibi nihil omnino retinens vel reservans : et humiliter postulavit et voluit, ut quæ per ipsum improvide facta fuerunt, futurus ejus successor provide revocaret : ac postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, nobis dum adhuc essemus Neapoli preces fudit, ut revocare quæ ipse male fecerat, curaremus. Unde nos, attendentes pericula, scandala et jacturas, quæ ex talibus antecessoris nostri prædicti actibus provenerunt, vel possent in antea provenire ; ac animarum saluti providere volentes, omnes dispensationes super quavis pluralitate dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum seu beneficiorum Ecclesiasticorum cum cura vel sine cura obtentorum vel obtinendorum ; provisiones quoque et concessiones ac commendas, de quibuscumque monasteriis, abbatiis, prioratibus, hospitalibus, Ecclesiis regularibus vel sæcularibus, vel Ordinibus ; seu de redditibus et proventibus Ecclesiasticis quibuscumque, aut pecuniarum summis percipiendis beneficii seu pensionis, subventionis, protectionis, oneris, debitorum vel cujuscumque alterius revelandi seu quovis alio titulo, causa vel nomine S. R. E. cardinalibus, postquam fuerint ad cardinalatum assumpti, vel aliis, ac omnes pensiones et subventiones de pecuniis qualitercumque cardinalibus vel aliis ; necnon exemptiones, incorporationes, uniones, subjectiones, suppositiones, concessiones quorumcumque Ordinum, monasteriorum, hospitalium, Ecclesiarum, regularium vel sæcularium, cum cura vel sine cura personarum, jurium seu bonorum ad ipsa vel ipsorum aliquid pertinentium ; liberationes a submissionibus vel subjectionibus seu censibus quibuscumque, et auctoritates, potestates seu facultates conferendi quæcumque personatus, dignitates, officia, præbendas, beneficia Ecclesiastica cum cura vel sine cura, et percipiendi proventus proximi anni vel alterius temporis quorumcumque personatuum, dignitatum, officiorum, præbendarum, beneficiorum Ecclesiasticorum cum cura vel sine cura certarum provinciarum, seu regnorum et Ecclesiarum, ac revocandi nonnullas litteras gratiosas ab antecessore ipso concessas, inquirendi utrum litteræ ab eodem concessæ forent de falsitate vel tacita veritate suspectæ facultatem », et infra, « sub quibuscumque tenoribus, formis et modis factas, indultas, commissas, concessas vel datas in fratrum nostrorum præsentia VI kal. Januarii, dum adhuc essemus Neapoli, auctoritate Apostolica et de potestatis plenitudine revocavimus, cassavimus, irritavimus et evacuavimus omnino ». Et infra :

« Verum quia prædicta per nos, ut præmittitur, facta Neapoli ante consecrationis nostræ solemnia sub Bulla nostra posita non fuerunt, consecratione ipsa postmodum apud Basilicam principis Apostolorum de Urbe solito more re-

cepta, ea præsentibus fecimus annotari, quibus plenam fidem in judicio vel extra judicium volumus adhiberi, ipsaque de fratrum prædictorum consilio ratificamus, confirmamus, facimus, approbamus, et etiam innovamus, et ea omnia a prædicto die, scilicet VI kal. Januarii, plenum effectum volumus obtinere: et quidquid ex tunc per quemcumque, seu quoscumque quavis auctoritate secus fuerit attentatum vel factum scienter vel ignoranter, prorsus viribus vacuamus. Concedimus quoque, ut religiosæ, quæ monasticum nigrum vel canonicorum regularium habitum in suis monasteriis regularibus, canoniis seu prioratibus deferebant, antequam ipsa incorporata, unita, supposita vel submissa essent Ordini, monasteriis, sive locis regulæ vel observantiæ præfati antecessoris ante ejus assumptionem ad apicem Apostolicæ dignitatis, priorem habitum libere reassumant, et in eo Domino famulentur.

« Cæterum ut Sedes ipsa sæpedicti antecessoris actus reliquos lucidius possit discutere, et in melius reformare, ejusque errata corrigere, omissa supplere, ac in irritum revocanda deducere; omnia privilegia, litteras gratiosas super quibuscumque gratiis, vel gratiosis concessionibus de quibuscumque juribus, rebus vel bonis, quæ quomodolibet processerunt, seu quæ obtenta fuerunt ab eo; necnon quæ ab antecessore ipso verbo seu litteris facta, concessa, data vel indulta fuerunt quibuscumque ordinibus, collegiis, universitatibus, conventibus, locis vel personis regularibus, sæcularibus, Ecclesiasticis vel mundanis (cujuscumque fuerint Ordinis, conditionis, eminentiæ, dignitatis aut status) quæ tenore præsentium, vel per alias nostras litteras revocata non sunt, et penitus annullata; quantum ad omnem effectum eorum, de ipsorum fratrum consilio et assensu a data præsentium suspendentes, volumus ac districte præcipimus, ut sequentes Romanam curiam infra unius, Italici vero infra quatuor mensium, et extra Italiam constituti infra unius anni spatium, a data computandum eadem (quod quidem tempus pro peremptorio termino assignamus) ipsa nostro et præfatæ Sedis conspectui repræsentent, et ad nostram et ipsius Sedis notitiam deducant, Apostolicæ discussionis examen justo judicio, faciente Domino, subitura; ipsaque quantum ad omnem effectum manere suspensa, quousque per Sedem ipsam ex certa scientia fuerint approbata.

« Alioquin ex nunc de eorumdem fratrum nostrorum consilio vel assensu privilegia, litteras, gratias, et alia supradicta, quæ nostro et præfatæ Sedis conspectui præsentari, et ad nostram et sæpedictæ Sedis notitiam, ut præmittitur, deduci mandamus; et quidquid ex eis vel ob ea secutum extiterit vel sequetur, Apostolica auctoritate et de potestatis plenitudine cassamus, irritamus, evacuamus, cassas, irritas et vacuas nuntiamus, ipsa omnino carere viribus decernentes; non obstante, si ab eodem antecessore vel aliis Romanis Pontificibus quibuscumque Ordinibus, collegiis, Ecclesiis, vel personis cujuscumque conditionis, præeminentiæ sive status aliquibus vel alicui eorum sub quacumque forma vel expressione verborum sit indultum quomodolibet vel concessum, quod prædicta forma concessa et commissa per antecessorem ipsum vel alios Romanos Pontifices, aut ejus vel eorum auctoritate nequeant revocari per litteras Apostolicas, quæ de indulto seu concessione hujusmodi, aut de ipsorum toto tenore, seu de verbo ad verbum de Ordinum aut personarum nominibus plenam, determinatam et expressam non fecerint mentionem; seu quacumque indulgentia, vel concessione alia dictæ Sedis generali vel speciali, cujuscumque tenoris existat, per quam effectus præsentium posset quomodolibet impediri. Si quid autem in præmissis, vel circa præmissa dubii vel ambiguitatis emerserit, declarationi et interpretationi dictæ Sedis plenarie reservamus, semel et pluries, quoties opus fuerit, et prout expediens viderit, faciendum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ ratificationis, confirmationis, factionis, approbationis, innovationis, vacuationis, concessionis, suspensionis, præcepti, assignationis, mandati, cassationis, irritationis, nuntiationis, constitutionis et reservationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Laterani VI id. Aprilis, Pontificatus nostri anno I. Decrevimus itaque tenorem eumdem taliter annotatum illam fidem, illamque vim ubique tam in judicio quam extra judicium posse facere et habere; illiusque firmitatis robur obtinere, quæ originales litteræ ejusdem prædecessoris nostri exinde confectæ, si exhiberentur, facerent, haberent et etiam obtinerent. Nulli ergo, etc. Dat. Avinione non. Julii, anno VII ».

CLEMENTIS VI ANNUS 1. — CHRISTI 1342.

1. *Extrema Benedicti Apostolica gesta.* — Ingenti bonorum omnium dolore e vivis ereptus est Benedictus XII, Servatoris anno [1] millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, Indictione decima; cum annos septem, menses quatuor, dies sex summa cum pietatis laude Pontificatum gessisset: creatus enim est, ut vidimus XIII kal. Januarii, finem vero vitæ fecit VII kal. Maii, quemadmodum plerique scriptores testantur (1). De quo nonnulla digna memoria afferenda operæ pretium arbitror, quæ extremo Pontificatu gessit. Iisdem igitur prorsus piis studiis restaurandæ in ordine Ecclesiastico primævæ morum sanctitatis Pontificatum absolvit, quibus illum fuerat auspicatus: cum enim in Castella obsoletiores sacerdotum mores luxuriæ sordibus nondum tersi essent, quamvis jam ad id Apostolicam operam contulisset, Toletanum, Bracharensem, Compostellanum et Hispalensem archiepiscopos, eorumque suffraganeos obnoxios sibi clericos ex impudicitiæ cœno Encyclicis hisce litteris [1] jussit excitare, disciplinæ Ecclesiasticæ severitate objecta:

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Hispalensi ejusque suffraganeis salutem, etc.

« Decet prælatos quoslibet, qui ad regendum alios in partem sollicitudinis sunt assumpti, sic per splendorem vitæ ac doctrinam bonorum operum relucere, ut eorum subditi exempla salubria imitantes, ipsorum non solum culpas et excessus proprios corrigant, verum etiam ad operanda similia solertius animentur. Sane ad audientiam nostram, quod non sine gravi mentis turbatione referimus, fide digna relatione pervenit, quod nonnulli ex vobis fratres suffraganei necnon presbyteri, clerici ac personæ Ecclesiasticæ vestrum omnium subditi, divini timoris obliti pariter et amoris, ac famæ suæ prodigi, et honoris etiam inimici, vitam eorum maculare publice incontinentiæ vitio non verentur: ex quo fit, quod illi ex vobis, quos propria culpa damnat, presbyteros et clericos eorum subditos, hujusmodi vitio labo-

[1] Gest. Ben. XII apud Bosq. et auct. anonym. Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Ben. XII.

[1] An. 8. Ep. cur. et post eamd. Ep.

(1) Hoc anno, mense et die ab annalista signatis, vitæ mortalis cursum absolvit Benedictus XII, quem probum ac virtutis eximiæ virum insignem probat tum unus scriptorum omnium consensus, cum etiam sanctimoniæ documentum illustre, miracula videlicet, quibus post obitum claruisse affirmat scriptor anonymus Vitæ ejus, quæ primo loco apud Baluzium in Vit. papar. Avenion. recitatur. Ad scriptorum vero testimonia quod attinet, unum aliquod afferam, quod pro multis valet apud me, cum auctoris sit, qui satyrica quædam vaticinia in Pontifices Romanos sæculi XIII et XIV obtrusit: Ita vero de Benedicto: « Amator Crucifixi, cultor pacis, altus ingenio..... In tribulatione te defende cum Cruce ». Lucubrationem hanc vulgavit Eccardus in corpore Histor. med. ævi, tom. II, col. 1847. Male apud quosdam habuit, quod in Ecclesiasticis beneficiis conferendis morosior fuerit, idque ab eo augendi ærarii gratia præstitum criminabantur. Sed alia plane sanctissimo Pontifici mens fuit; cum enim beneficia Ecclesiastica nisi dignissimis conferre duceret religioni, hinc plures abjecit, raros admisit: « Timens », scribit Theodoricus Niemius, « ne conferret indignis ». Id vero eo quo diximus consilio ab eo præstitum inde discimus, quod si forte merita viri alicujus nosset, illi actutum, ne cogitanti quidem, nedum petenti, « absque ipsorum scientia, et procuratione prælaturas vacantes in curia providebat », ait auctor quintæ ejus Vitæ Baluzianus. Pecuniam vero, quam ex diuturna beneficiorum vacatione plurimam collegit, in publicum Ecclesiæ ærarium religiose adeo contulit, ut ejus successor ingentem pecuniæ vim in egenos et cardinales profundere absque ærarii detrimento potuerit, testante, qui tunc in Germania Chronicon suum scribebat, Joanne Vitodurano minorita.

Quibus ita se habentibus nullam fidem merentur ea quæ idem Joannes Vitoduranus ex incerto rumore, « ut fertur », scribit Pontificem scilicet ægrotantem adiisse quemdam *de conversis* Ordinis sui (Cisterciensis) eique denuntiasse: « Pater sancte, nisi vitam emendes, in brevi morieris »; quod cum gravius exciperet Pontifex, actutum jussisse in carcere illum recludi, donec vaticinii veritas ex eventu probaretur. Fabellam hanc, vel ab otiosis vulgatam nimis credulis auribus bonus ille minorita excepit, vel si forte veritati quidem congruebat, ejus auctor Cisterciensis monachus, cum in Pontificem ob tentatam ejus Ordinis reformationem esset iniquior, suo potius instinctu quam Dei afflatu vaticinatus fuit. Neque enim eximius sanctimonia vir, tam aspera admonitione ad vitæ reformationem incitandus erat.

Vacuam Benedicti obitu Sedem occupavit Clemens VI, cujus electionis et coronationis diem certam recte notat annalista. Nec ejus exordia caruerunt invidia; teste enim Martino minorita, qui sub eo Pontifice scribebat, fœda multa ac prorsus indigna ab ejus obtrectatoribus spargebantur, jactantibus implicari illum obscœnis amoribus, ut filium nothum annorum XVI, quem nepotem suum ex sorore obtendebat, inter cardinales adlegerit. Sed atrocem calumniam idem chronista depellit, incredibilem id fore ratus de viro quem unanimis cardinalium omnium sententia summo Pontificatu dignum censuerit; cum præsertim egregia semper de scientia et probitate viri fama, cum inter monachos mereret, et cum archiepiscopus et cardinalis ageret, in Ecclesia obtinuerit. Cardinalis vero de quo sycophantæ illi, is fuit Guillelmus Judicis, quem auctor tertiæ Vitæ Clementis Baluzianus, « nepotem ex sorore domini papæ appellat », et hoc anno diaconum card. S. Mariæ in Cosmedin renuntiatum scribit.

MANSI.

rantes, punire non audent; imo malefacta coguntur in animarum suarum periculum palliare : propter quæ prælatorum et subditorum præfatorum multiplicantur scelera et peccata, et subditis ipsis propter impunitatem hujusmodi præbetur materia laxandi habenas licentius ad prædicta facinora, et alia illicita committenda : et præter hæc ipsi prælati, presbyteri et clerici a principibus et baronibus ipsarum partium propter divulgationem infamiæ dicti vitii vilipenduntur et contemnuntur, ac Ecclesiæ, quibus præsunt, patiuntur in temporalibus non modica detrimenta.

2. « Quia igitur hujusmodi dehonestatis vitium, quod enormiter derogat honestati Ecclesiæ sponsæ Christi, in prælatis præsertim et aliis personis Ecclesiasticis tanto est abominabilius detestandum, quanto in eorum et totius cleri et clericalis status majus opprobrium, infamiam ac cunctorum fidelium gravius scandalum noscitur redundare, ac superiorum malefacta trahuntur ab inferioribus facilius damnabiliter in exemplum; et propterea cupientes, ut vos presbyteri et clerici vestri subditi ab hujusmodi sordibus paternis monitis sic effectualiter retrahamini, ut non expediat contra vos castigationis alterius medelam per Sedis Apostolicæ providentiam adhiberi; fraternitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipimus et mandamus, quatenus tu, frater archiepiscope, illos ex dictis suffraganeis auctoritate Apostolica monere et inducere studeas, ut illi ex eis, qui sunt vitio prædicto respersi, per correctionem voluntariam illud cohibere studeant in seipsis : et nihilominus vestrum singuli in suis civitate et diœcesi vestros subditos publicos concubinarios, et alios in talibus delinquentes, sic, prout jura volunt, procuretis solerter corrigere et punire, quod ipsi subditi retrahantur ab hujusmodi vitio, et ad exercitium bonorum operum reducantur : vosque de inobedientia, negligentia et defectu non possitis de cætero rationabiliter reprehendi; quinimo vos de vestra et vestrorum subditorum correctione debita, et obedientiæ promptitudine in præmissis commendare dignis in Domino laudibus valeamus.

« Quod si forte vos suffraganei hujusmodi monitionibus et inductionibus Apostolicis nolueritis vel contempseritis obedire, volumus et tibi, frater archiepiscope, præcipimus et mandamus, quatenus de culpa ipsorum suffraganeorum et inobedientia, si quas forsan in istis committere eos continget, simpliciter et de plano sine strepitu et figura judicii auctoritate prædicta diligentius te informes, et quæcumque super iis inveneris, fideliter in scriptis redacta, nobis per tuas litteras harum seriem continentes, fideliter referre procures; ut tua super relatione instructi adversus culpam et inobedientiam culpabilem in præmissis possimus congruum remedium adhibere, contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; non obstantibus etc. Dat. Avin. XII kal. Februarii, an. VIII ».

3. Religiosissimum in promovendis ad sacerdotia et dignitates viris scientia virtutibusque præstantissimis fuisse Benedictum, in hæreticis insectandis ardentissimum, in propinquis ad Ecclesiasticos honores non evehendis modestissimum, contemptusque humanarum rerum insignem Vitæ ejus anonymus auctor apud Bosquetum commendat historiæ his verbis [1] : « Hic summus Pontifex fuit maximus zelator fidei, ac in omni statu suo fervidus hæreticorum et rigidus persecutor. Fuit bonæ, imo et sanctæ intentionis in omnibus factis suis : et in cæteris, quantum in ipso fuit, dedit operam efficacem, ut in beneficiis, dignitatibus et prælaturis suo tempore vacantibus, ponerentur et præficerentur bonæ et honestæ personæ, providæque et discretæ, ac sufficientes in litteratura ac maturæ in moribus, essentque ætatis provectæ juxta statum ac conditionem ac qualitatem beneficiorum, dignitatum et prælaturarum, ad quæ vel quas essent assumendæ ; et in hoc voluit, quod præferrentur meliores et sufficientiores, aliter ad quascumque personas aspectum specialiter non habendo : et in hoc multoties se decipi formidavit. Et in hoc antequam provideret de talibus suæ dispositioni reservatis, inquirebat summa cum diligentia de meritis et sufficientia illorum, qui ad hoc sibi nominabantur : et cum eos non reperiebat juxta gustum suum bene idoneos et sufficientes, potius volebat, quod vacarent et remanerent in manibus suis, quam si aliter provideret : propter quod multa beneficia, dignitates et prælaturæ quamplures diutius in vacatione permanserunt; dicebat enim, quod melius et securius erat quod vacarent, quam si haberent malos vel minus idoneos præsidentes.

4. « Ipse enim de suis consanguineis vel propinquis exaltandis vel promovendis nullatenus curavit : non enim invenitur, quod aliquem de suo genere ad quamcumque prælaturam promoverit, nisi unum solum, quem præfecit Ecclesiæ Arelatensi; qui tamen ad hoc alias erat bene dignus et sufficiens, et hoc etiam fecit quodammodo precibus et instantia cardinalium devictus. De laicis vero nullum exaltavit, imo nec voluit quod statum suum, qui satis erat per prius infimus, propter ipsum immutarent : unicam enim neptem, quam habebat per plures magnates pro conjugio petitam, eis dare expresse negavit, dicens in vulgari suo, quod non decebat talem equum hanc habere sellam : sed demum ipsam nuptui tradidit filio unius mercatoris simplicis Tolosæ, dotem sibi secundum statum ejusdem mercatoris constituendo ». Confirmat hæc Albertus Argentinensis [2] qui tradit, illum aliquando porrectas ad consanguineorum gratiam ut promoverentur preces repetito Davidico oraculo refregisse : « Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero ». Hac in

[1] Gesta Bened. XII. apud Bosq. — [2] Alb. Arg. in Chron. Annal. tom. XIV.

re, ut in pluribus aliis, non modo nominis, sed Christianarum etiam virtutum hæredem se ostendit Benedicti XI, qui matrem magnifico cultu ad pompam ornatam agnoscere dissimulavit [1], humili et ignobili habitu redeuntem est amplexatus: vel etiam imitatorem Clementis IV (ut antiquiorum Romanorum Pontificum exempla prætereamus), quem nullis opibus, quas ipse spernere profitebatur, suos auxisse vidimus. Divulsum a nimio in parentes affectu consentit Ms. Vaticanum his verbis [2] : « Hic fuit homo durus et constans; magnus magister in legibus et divinitate. Hic multum thesaurum Ecclesiæ congregavit. Hic nihil dare voluit alicui de suo genere vel consanguineo. Iste vero non timebat quemquam, quin jus et justitia observaretur ubique per universum. Hic nimis bonos dilexit, et malos odio habuit ».

Non minus vero doctrina quam integritate emicuit : plurimaque reliquit illustria monumenta ob quæ inter scriptores Ecclesiasticos annumerandus est. Ejus Commentaria adversus Fraticellos, quæ parum accurate delibasse Aymericum observat Pegna [3], nondum vidimus : gravissima autem fuisse ex aliorum operum præstantia et gravitate conjicimus. Ingens enim ejus volumen Ms. [4] evolvimus, in quo plures extant illius Homiliæ de præcipuis Christi, Deiparæ et sanctorum festivitatibus : tum Commentarius complectens undecim quæstiones in Durandum : præterea liber amplissimus in sex tractatus dispertitus de visione beatifica, et aliis controversiis theologicis, de quibus jam ante meminimus. De structurarum vero operibus ab eo Avenione excitatis, hæc habet Ms. Vaticanum [5] : « Item dictus papa fieri fecit totum magnum palatium, ubi ipse residentiam fecit Avinione cum turribus circumcirca, atque viridario bene fabricatis ». An recte in eo de Ecclesia meruerit, cum ita Sedem Apostolicam constabilire velle Avinione alicui fortasse videri potuerit, non discepto. Certe ignorabat futurum nidum arcemque schismaticorum pseudopontificum. Insignia porro sunt memoratuque digna elogia, quæ in Benedictum ob pietatis in Deum studia anonymus Vitæ ipsius auctor confert, et attexenda visa sunt:

5. « Ipse insuper mente, verbo et opere totus intentus extitit ad ea quæ Dei erant posse tenus exsequenda : non tamen propterea illa, quæ etiam mundiale regimen sibi commissum concernebant, neglexit; imo in ipsis bene et utiliter agendis et gubernandis debitam adhibuit diligentiam, provideque se gessit nihil de contingentibus omittendo. Mundanam pompam et vanam gloriam in se et in suis omnino contempsit; sicque fuit re et nomine Benedictus, inquam, a Deo, et Benedictus, hoc est, bene nominatus et reputatus a mundo, cum fere omnes, saltem boni, qui in mundo erant, de ipso bene dicerent et existimarent, et merito ; nam sine cujusquam præjudicio loquendo, omnes alios sui nominis, qui ipsum in statu papali præcesserunt, non reperitur quod ipsum in meritis excesserint; imo nec per ea, quæ de ipsis scribuntur attigerint : et si fas sit scribere, post martyres et alios, quos Ecclesia veneratur et colit ut sanctos, inter meliores ipse unus fuit, et est merito reputandus. Qui plenus magnis meritis post multa virtuosa ac laude digna spiritum reddidit Salvatori anno Domini MCCCXLII, die XXV mensis Aprilis, Pontificatus sui anno VII, fuitque sepultus in Ecclesia majore Avinioni, in qua adhuc jacet in capella pro ipso specialiter fabricata, etiam miraculis coruscando ». In consignando mortis Benedicti et Pontificatus tempore consentit Ms. Vaticanum [1], cujus verba accuratissima adjungimus : « Tandem, inquit, anno Domini MCCCXLII, in die S. Marci evangelistæ, in Avinione, in palatio quod construi fecerat, ad Christum migravit : de cujus morte tota curia ac Christianitas condoluit. Et sic sedit ab electione annis septem, mensibus quatuor et diebus sex : a coronatione ejus sedit annis VII, mensibus tribus, diebus XVII, ac vacavit diebus undecim, sepultusque est in Ecclesia cathedrali Avinione ».

6. *Ei mortuo succedit Clemens VI, qui de susceptis gubernaculis dat litteras ad reges et principes.* — Defuncto Benedicto XII, cardinalium suffragiis suffectus est Petrus Rogerius tit. SS. Nerei et Achillei presbyter cardinalis, qui Clementis VI nomen sibi indidit, de quo Germanus auctor anonymus ejus temporis in Ms. [2] de Romanis Pontificibus hæc habet : « Clemens VI, natione Lemovicensis de Malmonte diœcesis, prius dictus Petrus Rogerii, monachus monasterii Casæ-Dei, Ordinis Sancti-Benedicti Claromontensis diœcesis, deinde Parisiis factus magister in theologia, et post abbas Festanensis (Fiscanensis), dicti Ordinis, postea episcopus Atrebatensis, deinde archiepiscopus Senonensis, et posthac archiepiscopus Rothomagensis ». Confirmant hoc Clementis litteræ, quibus ad decorandam Rothomagensem Ecclesiam vim auri plurimam contulit [3]. Addit auctor : « Demum per dominum Benedictum prædictum creatus presbyter cardinalis tit. SS. Nerei et Achillei, et tandem, mortuo eodem domino Benedicto, electus in papam VII die Maii, anno Domini MCCCXLII, et die sancto Pentecostes (quæ fuit duodecima) apud fratres Prædicatores Avinione coronatus est ». His consentanea Clementis Vitæ scriptor apud Bosquetum, Hocsemius [4], Rebdorfius [5], S. Antoninus [6], et alii referunt; quibus Ms. Vaticanum [7] adjungimus, in quo affertur insigne hoc illius elogium : « Hic fuit vir magnæ

[1] Annal. tom. XIV. an. Chr. 1304. num 35. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Ben. XII. — [3] Direct. In quis. II. p. in quæst. XVII. com. XLII. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4006 pag. 224. — [5] Ms. bibl Vat. sign num. 2040 in Ben. XII.

[1] Ms. bibl. Vat. sign num. 2040, in Ben. XII. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765 in Clem. VI. — [3] Tom. IV Ep. secr. XXXI — [4] Hocsem. l II. c. 37. — [5] Rebdorf. in Annal. — [6] Ant. III. p. tit. XXI. c. 8. in princ. — [7] Ms. bibl Vat. sign. num. 2040. in Clem, VI.

divinitatis scientiæ, atque fons sermocinationum. Hic largissimus fuit, atque in omnibus placidus et affabilis, necnon commensabilis. Hic sub MCCCXLII fuit electus nonis Maii Avinione ad locum Prædicatorum, coronatus XIV kal. Junii, seditque annis decem, mensibus sex, diebus viginti octo ab electione ». At de tempore Sedis rursus suo loco.

Prænuntiatum illi Pontificatum fuisse, cum Lutetia ad monasterium suum rediret, atque a latronibus spoliatus fuisset, refert Massonus [1] ex Illidiani monasterii Commentariis his verbis : « Donatus Lutetiæ Parisiorum doctoris theologi nomine et laurea, qui honos non exiguus illa ætate habebatur, Casam-Dei ad monasterium suum redire cupiit. In itinere cum apud Arvernos jam esset non procul a Claromonte, ubi Arvernum municipium olim fuit, incidit in latrones, qui tunc in saltu Randanio (is cæduus est) viatores exspectabant. Nudatus ab iis exutusque viatico et veste, præter lineum indusium, et vitam incolumem nihil habebat : nihilominus iter suum prosecutus. Turetum citissime pervenit. Id a Claromonte distat decem passuum millibus, estque modici redditus beneficium Ecclesiasticum ab Illidii templo apud Claromontem dependens. Qui illi loco præerat Stephanus Aldebrandus miseratus spoliati monachi casum, vestem ei et necessaria vitæ dedit, benigneque habitus cum discederet; Ecquando, inquit, acceptum beneficium referre potero? Tum Aldebrandus : Cum eris Romanus Pontifex, inquit : tunc par pari referes. Igitur multo post Clemens Pontificatum adeptus, memorque veteris officii erga se, Aldebrandum Avenionem ire jubet, eumque cubicularium Pontificium fecit, posteaque archiepiscopatu Tolosano exornavit, in quo munere is fuit usque ad annum millesimum trecentesimum sexagesimum tertium ».

7. Redimitus Pontificia corona circumductus est [2] per Avinionenses vias a Joanne Normanniæ principe, sceptri Gallici hærede, stratorem agente : perfectaque ea pompa, Encyclicas litteras de Benedicti XII obitu susceptisque Ecclesiæ gubernaculis dedit ad reges ac reginas Philippum [3] et Joannam [4] Francorum, Eduardum [5] ac Philippam [6] et Isabellam [7] matrem, reginas Anglorum, Robertum [8] et Sanciam [9] Siciliæ, Alfonsum [10] et Mariam [11] Castellæ ac Legionis, Philippum [12] Navarræ, Ugonem [13] et Alexiam [14] Cypri, Davidem [15] et Joannam [16] Scotiæ, Casimirum Poloniæ [17], Joannem [18] Boemiæ, Carolum [19] et Elisabetham [20] Ungariæ, Petrum [21] ac Mariam [22] Aragonum, Guidonem [23] et Constantiam [24] Armeniæ, Jacobum [25] et Constantiam [1] Balearium, Alfonsum [2] ac Beatricem [3] Lusitanæ, aliosque plures principes [4] quos ad sceptra pie moderanda, et conjungenda pro religionis splendore augendo regia studia excitavit. Conceptæ sunt hac verborum forma, quæ Francorum regi inscriptæ :

« Clemens, etc. Philippo regi Franciæ illustri.

« In præcelso throno divini culminis sapientiæ altitudo, sublimitas potentiæ, ac prudentiæ plenitudo consistunt, et qualiter dispositione superna detur esse rebus, mutentur et varientur creaturarum conditiones et status, aliaque gratiarum munera ineffabili providentia dispensentur, humani non capiunt intellectus. Supernus namque Conditor, in omnipotentia sua mirabilis, dixit, et facta sunt : et quæ ipse voluit, sunt creata. Habens tanquam ille, qui cuncta palmo concludit, ad singula potestatem, quandoque facit fortem ex debili, et nonnunquam ponit humiles in sublimi, ac sacrosanctam Ecclesiam Catholicam, quam sibi charitatis inseparabili dulcedine copulavit, salubriter dirigit et gubernat. Siquidem felicis recordationis Benedicto papa XII prædecessore nostro, sicut Domino placuit, ab hac luce subtracto, venerabiles fratres nostri episcopi, presbyteri, diaconi S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, pro futuri substitutione Romani Pontificis convenientes in unum, sancti Spiritus, ut moris est, gratia invocata, quasi per inspirationem ipsius in nos, sicut divinæ clementiæ placuit, vota sua concorditer direxerunt, nos ad conscendendam speculam Apostolici culminis, et subeundam gravissimam totius orbis regiminis sarcinam eligentes. Verum cum ad tantæ dignitatis apicem obstuperemus assumi, eo quod impotentiæ nostræ humeri ad tantum onus non sufficerent supportandum; tandem sperantes in illo, qui reddit suave jugum suum et onus leve illa portantibus, patienter ad ipsorum fratrum instantiam votis acquievimus eorumdem, et colla nostra submisimus humiliter jugo Apostolicæ servitutis : et subsequenter benedictionis et coronationis nostræ solemnia juxta morem, in personis felicis memoriæ Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum hactenus observatum, suscepimus ad gratiarum fontem, de cujus accipiunt plenitudine universi, Pastoris videlicet æterni clementia, in humilitatis spiritu recurrentes, ut ipse non juxta nostrorum meritorum exigentiam, sed secundum suæ superabundantiam pietatis debilitati nostræ sic tribuat roboris fulcimentum, quod susceptum onus ad laudem sui nominis, Ecclesiæ universalis honorem et statum, salutem et tranquillitatem fidelium, ipso cooperante, deferre, ac in populis sollicitudini nostræ creditis quarumlibet dissensionum exinde amputata materia, ministrare bonum pacis, ad quæ nostra summa adspirat intentio, valeamus. Adji-

[1] Masso. in Clem. VI — [2] Ms. bibl. Vat sign. num. 3765. in Clem. VI. — [3] Clem an. 1. l. I. Ep. cur. I. — [4] Ibid. Ep. XII. — [5] Ep. II. — [6] Ep. XIII. — [7] Ep. LII. — [8] Ep. III. — [9] Ep. XIV. — [10] Ep. IV. — [11] Ep. LX. — [12] Ep. V. — [13] Ep. VI. — [14] Ep. LIX. — [15] Ep. VII. — [16] Ep. LI. — [17] Ep. VIII. — [18] Ep. IX. — [19] Ep. X. — [20] Ep. XV. — [21] Ep. XI. — [22] Ep. LXI. — [23] Ep. LXVII. — [24] Ep. XC. — [25] Ep. LXXVII.

[1] Clem. an. I. l. I. Ep. LXII. — [2] Ep. LXXVIII. — [3] Ep LXXXIX. — [4] An. 1. l VI. pag. I, 64. etc.

cit quoque in hoc et aliis spei nostræ suffragium tui specialiter et aliorum Catholicorum consideratio principum, quos speramus sic ab illo per quem reges repugnant, et potentes in suis regiminibus exercent justitiam, dirigi quod ipsis per vias rectas non juvantibus, grex Dominicus curiæ nostræ commissus committentis virtute præambula, ad æterna gaudia perducatur.

8. « Et quia, fili charissime, sicut nosti, inter alios reges et principes, dum nos minor status haberet, ad personam et regnum tua semper gessimus præcipuæ dilectionis affectum, et erga te velut speciale ipsius Ecclesiæ brachium paternæ dilectionis plenitudinem non solum continuare intendimus, sed augere, tibique et tuis subditis pacis et prosperitatis commoda indefessæ sollicitudinis studio procurare; serenitatem regiam rogamus in Domino et hortamur, quatenus Deum timens, in cujus manu cor tuum est, et in ejus arbitrio vita tua, ipsius studeas custodire mandata, justitiam colere ac diligere in omnibus æquitatem, sciens quod ad hoc te hominibus naturæ tuæ participibus prætulit Dominus Deus tuus: et nihilominus in devotione sanctæ Ecclesiæ tuæ matris, ad cujus defensionem accepisti principaliter a Domino gladii potestatem, necnon exaltationem Catholicæ fidei, Ecclesiarum defensionem, ac conservationem Ecclesiasticæ libertatis tua sublimitas semper crescat, ut ex hoc tibi augeatur in præsenti gratia et gloria in futuro, illam de nobis spem certam et fiduciam habiturus, quod tuam et regni tui prosperitatem paterno zelantes affectu, regalem magnificentiam opportunis curabimus, quantum cum Deo poterimus, fulcire favoribus, ac dignis gratiis et honoribus prævenire. Dat. Avin. XII kal. Junii, Pontificatus anno I ». Conceptæ sunt magna ex parte eadem verborum formula ad præsules Encyclicæ litteræ, quos ad fundendas divino Numini preces excitavit[1] ut bella intestina pacaret.

9. *Per legatos Gallos Anglis Belgisque conciliare nititur.* — Correptis igitur universæ Ecclesiæ Catholicæ gubernaculis Clemens, magnis animis pia revocandæ in universo orbe Christiano pacis consilia perducere aggressus est, cum cerneret ingentia mala, quæ ex regum dissidiis rei Christianæ imminebant, eaque avertere exoptaret. Atque in primis cum sævissima omnium dissensio Francos Anglosque allideret, sedandæ illi primos conatus addixit, legatione ad Philippum et Eduardum reges decreta, cujus obeundæ munus Petro Prænestino et Anibaldo Tusculano episcopis S. R. E. cardinalibus injunxit, de quibus hæc Clementis Vitæ auctor subjicit : « Hic summus Pontifex satis cito post creationem suam optans, quod guerra jam a diu orta inter reges Franciæ et Angliæ sedaretur, misit ad ipsos suos nuntios, legationis officio fungentes dominos Petrum de Pratis Prænestinum et Anibaldum Tusculanum episcopos cardinales causa reformandæ pacis inter eos ». Optatior eo erat Francorum et Anglorum concordia, quo Babylonis, Syriæ, Ægyptique soldanus ex funesta eorum dissensione elatus superbia Armeniam concutiebat ; atque Africæ reges superstitione Mahumetica impliciti vires omnes et conatus ad Hispanias suæ tyrannidi subjiciendas effundebant, ut deplorat novus Pontifex in litteris ad utrumque cardinalem de commissa legatione datis[1], quibus præcipit, ut reges, propositis ob oculos impendentibus rei Christianæ cladibus, ad pacem adducere studeant; et omnes, qui impedimento essent, quominus concordia conciliaretur, intentatis censurarum Ecclesiasticarum pœnis reprimerent; præstita fidei sacramenta ac fœdera de urgendo bello dissolverent, irritaque pronuntiarent :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus Petro Prænestino S. R. E. vicecancellario, et Anibaldo Tusculano episcopis, Apostolicæ Sedis nuntiis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sane sicut evidentia facti notoriat, hostis humani generis, pacis æmulus, et dissensionum ac guerrarum non solum amator, sed etiam suscitator, inter charissimos in Christo filios nostros Philippum Franciæ et Eduardum Angliæ reges illustres, et nonnullos alios principes et magnates, valitores, auxiliatores et sequaces eorum ac adhærentes eisdem, gravis dissensionis materiam adeo bellicosis actibus, et hostilibus congressionibus terrestribus et maritimis dure commovit, quod ex hujusmodi periculosa discordia, diversis vicibus et temporibus eorum conflatis viribus in unum, hinc inde strages hominum, effusio sanguinis Christiani, qui de terra clamat in cælum, depopulationes et incendia locorum, ac Ecclesiarum destructiones, rapinæ, spolia, facultatum lapsus, subditorum exitia et oppressiones innumeræ; et quod deflendum est potius, animarum pericula, et infinita enormia scelera hinc inde, proh dolor! sicut est toti mundo notorium, sunt secuta : et, quod pungit durius mentem nostram, reges, valitores, auxiliatores, sequaces et adhærentes prædicti ad resumendos guerrarum congressus et turbines graviores jam se præparant et disponunt; quodque, nisi hujusmodi eorum proposito, ne deducatur in factum, celeriter occurratur, sperantur ex iis multo graviora mala, scandala et pericula provenire (1).

[1] An. 1. l. VI. Ep. com. XVII. et Reg. post eamd. Ep.

[1] An. 1. l. VI. Ep. cur. 1.

(1) Hoc anno Gallia suppeditavit Concilium provinciale Rothomagense, in quo immunitas sacrorum hominum asserta, pœna in contumaces decreta. Adfuerunt episcopi tres, ac totidem alii per ablegatos. Archiepiscopum Aymericum, ne adsisteret, prohibuit justa quædam causa, forte morbus, quo eodem ipso anno exstinctus fuit. Vulgavit Concilii hujus decretum Martene vet. Monument. tom. VII, nec in Collectiones adhuc transivit ; suum tamen locum in novam Collectionem a me adornatam tom. III, pag. 537 obtinuit. MANSI.

10. « Nos igitur, licet immeriti, Regis pacifici in terris vicarii constituti, ex injuncti nobis offici[1] necessitate constringimur pro universo populo Christiano vias pacis assidue cogitare, instando supplicationibus, et orationibus insistendo, ut ei Dominus pacis tempora tranquilla concedat, et contra undosas tempestates pelagi hujus mundi, ne fidelium naviculam obruant, discipulorum ejus exemplo Jesum omnium Salvatorem precibus assiduis excitare, ut imperet discordiarum fluctibus, cessentque procellæ fluctuantium odiorum et discrimina guerrarum, ad id operatrices manus sollicite apponendo. Et licet cunctis Christicolis, ac Christicolarum singulis regionibus Deo et Apostolicæ Sedi devotis, in iis nostræ diligentiæ studium debeatur, nosque ad ipsas libenter possibilitatis nostræ ministerium extendamus ; tamen quanto præfatos Franciæ et Angliæ reges, ac inclyta ipsorum regna Apostolici pectoris in singularitate præcipue dilectionis habemus, et præcordialius gerimus in visceribus charitatis, circa prosperum statum eorum fervor vehementius nostræ mentis exuberat, et ad tranquillitatem eorum totis viribus procurandam cum affectionis plenitudine singularius cogitamus ; propter guerras prædictas, quæ quotidie nimium invalescunt, animus noster dolet non immerito vehementer : et eo potius intima nostri cordis amaricant acerbius, et durioris punctionis aculeo affligunt, quo periculosas hujusmodi discordiarum et guerrarum circumstantias nobis intensioris considerationis discussio efficacius repræsentat.

11. « Attendimus etenim paternæ sollicitudinis studio incommoda immensa, quæ ingerunt, et commoda piaque Dei negotia, quæ impediunt, et utinam non exstinguant ! Quis enim dubitat, quod ex talibus discordiis atque guerris non solum Babylonicus hostis, sed et alii reges et reguli Agareni de partibus Africæ ad occupandas terras Christianorum, et religionem Christiani nominis exstinguendam sumpserunt, sicut facti experientia docuit, audaciam transfretandi, et quod continue acriores solito et perniciosiores molestias inferre Christianorum regibus, atque regnis et populis machinantur? Quis etiam quantumlibet studiosus concipere poterit, quantum tantorum principum, tanta sanguinis propinquitate et affinitate conjunctorum perniciosa et, proh dolor ! inveterata dissensio, si invalescat ulterius, et hostilis congressio Christiani sanguinis hauriet, prout exhausit ; quas hominum strages ingessit et ingeret, quæ animarum pericula, quot rerum damna produxit etiam et producet, quot profluvia sumptuum, et expensarum abyssos tantorum principum horribilis gravisque commotio, et ejus prosecutio exegerunt hactenus et exigent incessanter ?

« Volentes igitur sic perniciosis obviare periculis, eisque congruum, quantum nobis ex alto conceditur, remedium adhibere ; cum ad nos, qui licet insufficientibus meritis potestatis plenitudine fungimur, desuper nobis concessæ, singulariter pertineat in universali Ecclesia, cunctave congregatione fidelium pacem quærere, ac ipsam facere diligentius observari ; ad vos viros laudandæ virtutis scientia, et innata prudentia præditos, cultores justitiæ, sedulos pacis amicos, et concordiæ zelatores, licet vestra præsentia nobis et apud nos Ecclesiæ universali perutili careamus inviti, nostræ convertimus deliberationis intuitum ; vosque pro vestrarum consideratione virtutum, vobis a Domino in abundantia concessarum, ad prædicta Franciæ et Angliæ regna, ipsorumque terras, tanquam pacis angelos de Fratrum consilio pro hujusmodi tractanda et perficienda, concedente pacis auctore, optata pace atque concordia inter eos providimus destinandos ; firma tenentes fiducia, quod actus vestros, illo dirigente qui novit prava in directa et aspera in vias planas convertere, per vestræ circumspectionis industriam , prætactis periculis et discriminibus laudabiliter et utiliter poterit obviari. Quocirca, fraternitati vestræ per Apostolica scripta de fratrum prædictorum consilio committimus et mandamus, quatenus prudenter attento, quod ad negotium tam insigne tamque præmissis attentis periculis insidens cordi nostro vos confidenter duximus eligendos, vos ad regna et terras prædicta personaliter conferentes, reges necnon valitores, auxiliatores, sequaces et adhærentes prædictos, dictis periculis, discriminibus, atque damnis recitatis eisdem, ad pacem et concordiam juxta datam vobis ex alto prudentiam sollicitis monitis et efficacibus persuasionibus inducatis, ut faciente pacis auctore, per ministerium vestrum juxta desiderium nostrum inter reges ac valitores , auxiliatores , sequaces et adhærentes eosdem cesset discordia , regnetque concordia, quies veniat, et pax resurgat ad Dei honorem et gloriam, animarum profectum, robur fidei, et exaltationem populi Christiani etc. Dat. Avin. II kal. Julii, anno I ».

Imperavit præterea Clemens cardinalibus legatis, ut si iidem reges atque alii eo impliciti bello inducias inter se inire recusarent, ipsi Apostolica auctoritate fulti eas indicerent, promulgarentque : « Vobis , inquit , et vestrum cuilibet indicendi treuguas ad certum tempus, vestro arbitrio moderandum, inter reges eosdem ac fideles, adhærentes et valitores eorum, et indictas eisdem regibus et aliis, de quibus expediens fuerit, per vos vel alium seu alios notificandi, ac ubicumque vobis utiliter visum fuerit, solemniter publicandi ; et infringentes, aut quomodolibet non servantes easdem excommunicationis, et in eorum terras interdicti sententias promulgandi, et alia faciendi, quæ circa id fuerint opportuna », et infra, « concedimus potestatem (1) ».

(1) Missi in Gallias ad fœdus conciliandum episcopi cardinales Apostolicæ Sedis legati, quorum hic meminit annalista, pacem quidem

Instruebant interea reges ingentes apparatus bellicos, quos ut retardaret Pontifex, anathema interdictumque Ecclesiasticum iis omnibus incussit, qui naves conducerent ornarentve ad Gallias invadendas : ac vicissim ad frangendos Gallorum Scotorumve impetus easdem pœnas abjecit aliis, qui Angliam terra vel mari adoriri auderent. Exulceratæ nimium res erant, ut concordia revocari posset. Induciæ vero a cardinalibus pacto firmatæ sunt, de quibus hæc auctor anonymus Ms. Vaticani [1] : « Mittuntur eadem æstate in Franciam Anibaldus Tusculanus et Petrus Prænestinus episcopi cardinales pro guerra sedanda, inter Eduardum Angliæ et Philippum Franciæ reges orta : qui tamen, nisi inductis treugis paucorum dierum, modicum profecerunt ».

12. Auxerat admodum Anglici belli molem Flandrorum defectio : cumque, his in gratiam cum Francorum rege restitutis, spes ingens affulgeret fore, ut externum bellum consenesceret; Clemens, quo facilius ipsos ad officium pelliceret Beltraminum electum Bononiensem sua sponte in Belgium legavit, ut censuras, quibus se ob rebellionem irretierant, dissolveret, si rite ab iis se absolvi postularent.

Incussæ [2] eæ olim fuerant magna consilii maturitate a Clemente V ad vinciendam Belgarum fidem, ipsis id enixe a Sede Apostolica flagitantibus, cum e fœderis inter eos et Philippum IV initi legibus ad id se obstrinxissent : contraxerant vero ob manifestam perduellionem censuras hujusmodi. Quæ cum intolerandæ viderentur iis jam perduellibus præterito cum Philippo VI bello, ex novis pacis legibus adegerant Gallum regem, ut eas censuras ab Apostolica Sede rescindendas curaret. Philippus itaque suas adhibuerat partes apud Benedictum XII, ut interdicti et anathematis objectas, si rebellarent, Flandris pœnas removeret : sed Pontifex ratus indignum Apostolica constantia ob perduellium furorem magna consilii maturitate lata edicta facile convellere, ac subditos populos ea ratione jugum principum facile excussuros; respondit, se usurum clementia in Belgis a censuris liberandis, modo ad regis Francorum obsequium redituros se pollicerentur. Sed cum longe ab eo consilio illi abhorrerent, Benedictus in suscepta priore sententia perstitit. Philippus autem Francorum rex, ut fidem suam liberaret, cum in ultimo fœderis colloquio daturum se ad id operam spopondisset, Joannem primogenitum suum Normanniæ ducem ad aulam Avenionensem misit, ut rem ad Flandrorum gratiam urgeret, seque fraudum labe purum ostenderet. Clemens porro ita illius petitis assentiendum putavit, ut Belgarum saluti consuleret : qui cum juste censuris ac perjurio devincti essent, Beltraminum episcopum Bononiensem internuntium, ut eos ad Christianam pœnitentiam excitaret, ac resipiscentes rite absolveret, legavit [1] :

13. « Clemens, etc. venerabili fratri Beltramino episcopo Bononiensi, litterarum nostrarum contradictarum auditori.

« Eodem prædecessore (nimirum Benedicto) naturæ debitum, prout Domino placuit, persolvente ; nobisque deinde, licet immeritis, ad apicem Apostolicæ dignitatis assumptis, dilectus filius vir Joannes dicti regis (nempe Francorum) primogenitus dux Normanniæ in nostra et fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium præsentia constitutus, præmissa omnia, quæ per dictum regem genitorem suum, ejusque prædictos nuntios ac litteras supplicata et petita fuerant, ut præfertur, per nos concedi, fieri et compleri nomine dicti regis supplicavit, et petiit humiliter et instanter. Nos igitur animarum Flammingorum prædictorum, paternis affectibus zelantes salutem, ipsosque ab invio ad viam veritatis, et de tenebris ad lucem convertere cupientes; ac mitius et favorabilius, quam idem prædecessor noster, qui sæpius asseruit, se dictum absolutionis et relaxationis beneficium ab excommunicationis et interdicti sententiis supradictis nullatenus impensurum, nisi in forma Ecclesiæ peteretur tantummodo coram ipso cum eisdem agere ; necnon exemplum illius, qui non exspectato, quod ovis ab ovili dispersa rediret ad ipsum, exiit et ivit ut perquireret, et suis etiam humeris reportaret eamdem, imitari volentes, te, de cujus prudentia et fidelitate plenam in Domino gerimus fiduciam, ad partes illas, plena et matura deliberatione cum eisdem fratribus habita super iis, providimus destinandum.

« Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad partes prædictas Flandriæ vel alias propinquas eisdem, te personaliter conferens, omnes et singulos clericos tam religiosos quam sæculares ac laicos, qui veniendo contra pacem, conventiones et pacta inter reges Franciæ et Flammingos pro tempore inita, eaque infringendo, et contra reges prædictos, vel eorum aliquem rebellando, seque ab ipsorum fidelitate, devotione et obedientia subtrahendo, aut alia adversus reges eosdem, seu eorum aliquem contra formam pacis pactorum et conventionum hujusmodi committendo, excommunicationis sententias incurrerunt; quique a te

[1] Ms. bibl. Val. sign. num. 3765. in Clem VI. — [2] An 1 p 6. Ep. cur. v.

[1] An. I. p. 6. Ep. cur. v.

impetrare minime valuerunt, sed inducias diuturniores (quam paucorum dierum, ut excidit anonymo Vaticano, cujus excerptum hic in Annalibus datur), obtinuerunt. Inducias enim biennales inter utrumque regem Gallum et Anglum pactas et stabilitas affirmat Naugii continuator secundus, qui per hæc tempora in Galliis agebat. An vero ad biennium ut scribit continuator, vel potius ad triennium statutæ fuerint, ut scriptores plures apud annalistam ad annum sequentem num. 36 affirmant, in nota ad eumdem annum discutietur ; quam etiam vide pro anno, quo induciæ istæ promulgatæ sunt. MANSI.

absolutionis beneficium ab eisdem sententiis humiliter implorabunt (competenti, de qua expedire videris, per eos satisfactione præmissa) juxta Ecclesiæ formam per te vel alium, seu alios absolvere, ipsisque pœnitentiam injungere salutarem; ac cum prædictis clericis super irregularitatibus, si quas sic excommunicati, seu in locis dictæ patriæ Ecclesiastico propter præmissa vel ea tangentia interdicto suppositis, celebrando divina, vel alias immiscendo se illis forsitan contraxerunt, dispensare, ac interdicta hujusmodi, quibus loca, villæ et terræ, seu communitates vel universitates dictæ patriæ occasione præmissorum vel ea tangentium, subjacent relaxare et tollere auctoritate nostra procures. Dat. Avin. II id. Junii, anno I ».

14. Accedente ad Belgium Beltramino, detrectarunt Flandri agnoscere se juste censuris Ecclesiasticis devinctos teneri, ac tantum cautelæ gratia absolvi flagitarunt, quasi anceps et ambiguum eorum perduellionis crimen esset. Consuluit itaque Clementem Beltraminus internuntius, uti se cum Belgis in his difficultatibus gereret. Cui Pontifex respondit [1] constare de illorum perfidia et defectione; ac ni rite absolvi censuris poscerent, in gratiam cum Ecclesia ipsos restituere vetuit:

« Clemens, etc. venerabili fratri Beltramino episcopo Bononiensi.

« Nuper, videlicet XIV kalend. Novembris proximo præteriti, præsentibus nonnullis ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, tuas recepimus litteras, hujusmodi per te factam prosecutionem negotii recitantes: in quibus inter cætera per nos postulas declarari, an virtute commissionis prædictæ tibi sit attributa potestas vel non, dictos Flandrenses ad cautelam absolvendi ab eisdem sententiis; ac interdicta hujusmodi relaxandi rationes, quæ animum tuum moverunt ad dubitationem hujusmodi hinc inde in eisdem litteris inserendo. Nos itaque hujusmodi tuarum serie litterarum, et eisdem rationibus diligenter inspectis, tuam in iis quæ per te in hujusmodi negotio facta sunt, circumspectionem et prudentiam commendantes; fraternitati tuæ tenore præsentium respondemus, et etiam declaramus, non fuisse intentionis nostræ nec esse, quod ipsis Flandrensibus, et terris suis, aut alicui vel aliquibus eorumdem potueris vel possis ex forma dictæ commissionis, vel alias ab eisdem sententiis ad cautelam absolutionis beneficium impertiri: nec intelleximus nec intelligimus id tibi per litteras nostras, super dicta commissione tibi facta confectas fuisse vel esse concessum, cum absolutio ad cautelam non sit nisi in casibus dubiis impendenda; et propterea hoc concedere aliud non esset, nisi prædictas sententias et processus, super causis evidenter notoriis factos, et per quos hujusmodi sententiæ sint prolatæ, et eorum justitiam in dubium revocare: ac propter hoc, saluti animarum dictorum Flandrensium, ad quod principaliter nostra aspirat intentio, non provideretur salubriter; quinimo sententiarum ipsarum majori contemptui materia forsitan pareretur.

« Licet autem piæ memoriæ Benedict. papa XII prædecessor noster, aliquem ad partes illas cum commissione ac potestate similibus recusaverit destinare; nos tamen fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus commissionem hujusmodi, in magnum favorem et gratiam non modicam dictorum Flandrensium, qui ad nos et Sedem eamdem pro obtinenda absolutione hujusmodi venire ac mittere tenebantur, tibi factam, juxta ipsius formam et declarationem paæsentium exsequaris diligenter, eisdem Flandrensibus et terris eorum a dictis sententiis, si ipsi ab eis devote, humiliter ac simpliciter petierint se absolvi, juxta Ecclesiæ formam, et prædictæ commissionis continentiam, beneficium absolutionis impendas, ipsaque interdicta relaxes et dispenses, ut præmittitur, cum eisdem, nullum eis super præmissis absolutionis ad cautelam beneficium impensurus.

« Quod si forte dicti Flandrenses nolint pure et simpliciter juxta formam Ecclesiæ a prædictis sententiis petere se absolvi, in eorum obstinata pertinacia remanentes, volumus, quod ad hoc, ut nostra clementia et misericordia, quas in hac parte ostendimus erga ipsos et eorum protervaim, cunctis fidelibus notæ fiant, hujusmodi commissionem tibi factam, et missionem de te ad partes illas pro reductione illorum, motu proprio nostro factas, et omnia, quæ in negotio ipso per te sunt habita, et tuis studiis procurata, necnon dictorum Flandrensium responsiones in Tornacensi et Morinensi aliisque civitatibus, terris et locis circumvicinis, de quibus tibi expedire videbitur, per tuas patentes litteras procures publicari solemniter, et de publicatione hujusmodi confici publica Instrumenta: ac deinde ad nos et Sedem eamdem studeas remeare. Datum Avin. XII kal. Novembris, anno I ». Ex his refellas Meyerum qui ex nimio in suos innato studio, Flandros ut nullis censuris irretitos excusat. Sane inane perfidiæ erat involucrum, obtendisse non violatam fidem, cum Eduardus regio Francorum nomine et insignibus uteretur: nullo enim modo colorari eorum perduellionem posse aliis litteris ad Beltraminum nuntium datis Pontifex gravissime disserit:

« Ad notionem, inquit, jam dudum devenit publicam, et adeo existit notorium, quod nulla potest tergiversatione celari, eosdem Flammingos sæpius contra conventiones et pacta venisse hujusmodi; eaque, rebellando contra charissimum in Christo filium nostrum Philippum nunc regem Franciæ illustrem, seque ab ejus obedientia et

[1] An. 1. p. 6. Ep. cur. XII.

devotione debitis subtrahendo, aliaque delinquendo multipliciter contra tenores conventionum et pactorum hujusmodi erga eum violasse ; ac propterea ipsos Flammingos, eisdem excommunicationis, ac universitates et communitates eorum, loca et villas patriæ Flandriæ, interdicti sententiis promulgatis, ut præfertur, subjacere dubium non extitit hactenus, nec existit, etc. » Adjungit, nonnullis interjectis, imperia, ut si ad Philippi regis obsequium redire detrectant, pronuntiant anathemate devinctos, ac Flandrium Ecclesiastico interdicto percellat. Molliri non potuit Flandrorum ferocia : ipsos enim post hæc tempora sensisse cum Eduardo Anglorum rege visuri sumus, atque arma in Gallos movisse.

15. *Dat monita Eduardo de libertate Ecclesiastica labefactata in Anglia.* — Cæterum eorum bellorum occasione labefactata admodum est in Galliis, ac multo magis in Anglia libertas Ecclesiastica : ad quam in pristinum statum restituendam Benedictus Petrum tit. S. Praxedis et Bertrandum S. Mariæ in Aquiro diaconum cardinales incumbere jusserat [1], recensitis omnibus injuriis, quæ ordini Ecclesiastico ab administris regiis inferebantur : cumque ob bellicos fragores nondum his malis idonea essent admota remedia, Clemens iterum Petro Prænestino et Anibaldo Tusculano episcopis cardinalibus partes imposuit [2] ut ea abolenda curarent, et magistratus Anglicos, qui atrociter ordinem sacerdotalem opprimebant, censuris Ecclesiasticis percellerent :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus Petro Prænestino S. R. E. vicecancellario, et Anibaldo Tusculano episc. Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Cum vos ad dictum Angliæ regnum pro magnis et arduis negotiis destinemus, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfato regi (nimirum Eduardo) diligenter exposito, quod singularis ad personam suam nos urget affectio, specialis afficit charitas, ut in præcavendo sibi non solum a noxiis, sed etiam ab iis, quæ saluti suæ derogant, et excellentiæ regalis honori non congruunt, nil persuasisse sufficiat, sed persuasis semper æstimemus addendum ; sibique per salubris suggestionem consilii solertius ostendentes, quod quanto inclytum genus suum ab olim plenius fovit, et exaltavit Ecclesias et personas Ecclesiasticas, manutere ac illibatam servare studuit Ecclesiasticam libertatem, tanto amplius in ipso notatur, si Ecclesias vel Ecclesiasticas personas opprimi, aut contra libertatem Ecclesiasticam violari permittit ; quodque per hoc non leve pondus adjicitur præeminentiæ status sui, cum excessus in sublimioribus tanto damnabilior habeatur, quanto facilius quantoque periculosius derivatur in alios per exemplum ; et ideo minus ab Ecclesia debet, minusque potest urgente conscientia tolerari ; eumdem regem, quod officiales, ministros, familiares ac nobiles et gentes prædictos, a præmissis, per quæ Dominus offenditur ultionum, suæ saluti detrahitur, honoris gloria maculatur, gravis nobis et dictæ Sedi paratur offensa, pro divina et ipsius Sedis ac nostra reverentia cessare faciat, et penitus abstinere, ac in statum debitum revocet ; quodque contra integritatem libertatis ejusdem in dictis regno ac terris dignoscitur attentatum solerter inducere, et efficaciter exhortari cum provida persuasionis instantia studeatis ; eosdem ministros, officiales, familiares, nobiles, subditos ac gentes ad id, si necesse fuerit, per censuras et alias pœnas et sententias, de quibus expedire videritis (super quibus, plenam vobis et unicuique vestrum liberam potestatem præsentium tenore concedimus) per vos, vel alium seu alios, appellatione postposita, compescendo. Dat. Avin. II kal. Junii, anno I ». Hactenus de Pontificio studio pro restituenda Galliæ, Belgio et Angliæ pristina pace, tuendoque jure Ecclesiastico. Nunc de illius Apostolicis curis in sedandis Italicis bellis, retundendis Ludovici Bavari conatibus, et comparanda pro Turcarum reprimendis excursionibus expeditione dicamus.

16. *Italiæ factionibus laceratæ, misso internuntio, mederi conatur Pontifex.* — Laniabatur continuis factionibus ac bellis inter cæteras Italiæ provincias Insubria magnatum, qui novos condiderant principatus, eorumque fines latius proferre annitebantur, ambitione atque interregni diuturnitate, cum nullius justi regis metu ac potentia possent comprimi. Acceptos ii agnoscebant beneficio Sedis Apostolicæ dignitatum titulos ad constabiliendas res suas, vel etiam Pontificiis partibus contra Bavarum adhærebant. Ad eos itaque conciliandos facilius, alendamque pacem Clemens cardinalem legatum misit ; de quo ejusdem Clementis Vitæ scriptor hæc historiæ mandavit [1] : « Dictus papa, audiens guerras, dissensiones et turbationes, quæ erant et vigebant quasi communiter in partibus Italiæ, ex quarum occasione subversio earum verisimiliter poterat evenire ; et etiam ex aliis rationabilibus causis, ad hoc animum suum moventibus, per idem tempus misit legatum suum de latere ad partes memoratas dominum Guillelmum Curte tit. Sanctorum Quatuor Coronatorum presbyterum cardinalem, qui aliquandiu ibidem permansit ».

Permoverant plures gravissimæ causæ Clementem, ut summa studia ad bella Insubriæ sopienda converteret : eorum enim occasione improbitati fræna impune nefarii quique laxabant, religionis obsolescebat splendor, afflabatur a multis hæreseon virus. Præterea optabat Pontifex Italicos enses, rubentes hactenus Christiano sanguine, in Turcas vertere : cum enim Barbari in Thraciam, Achaiam, Peloponesum, Ægeique maris insulas excursiones immanes facerent, ad horum coercendum furorem nullis viribus, quam Italicis

[1] Bened. an. 3. p. 1. Ep. cur. XV. — [2] An. 1. p. 6. Ep. cur. IV.

[1] Clem. Vita apud Bosq.

cum Rhodiis Cypriisque conjungendis opportunius uti poterat. Impendebat etiam Italiæ ingentis alterius belli terror e Germania : quippe Ludovicus Bavarus contubernii Margaritæ comitissæ cum Ludovico juniore specie Tirolis comitatum invaserat[1], atque ex Alpium jugis ad totius Italiæ depopulationem cum Germanicis copiis decurrere iterum minitabatur, jungendaque erant principum arma ad illius conatus comprimendos, ne forte novum iterum constaret schisma : decretæ enim hujus legationis Guillelmi cardinalis causæ hæ omnes expressæ in Diplomate Apostolico[2], junctaque provincia, ut in Insubria, Liguria, Aquileiensi et Gradensi patriarchatibus, Dalmatia, et Creta insula, quæ ad tuendum religionis splendorem conducerent, sanciret, hæreseon semina præfocaret, principes ac populos dissentientes conciliaret, firmissimo fœdere ad repellendum Italia Bavarum copularet, atque una cum Venetis, et aliis de conferendis contra Turcas auxiliis, ornandaque sacra expeditione pro defendenda Europa agitaret.

17. « Clemens, etc. dilecto filio Guillelmo tit. Sanctorum Quatuor Coronatorum, presbytero cardinali A. S. L.

« Licet nos, qui quanquam immeriti, vicibus hujusmodi (Dei nimirum) fungimur, pro universo populo Christiano, cujus curam gerimus, pacis et status prosperi cogitationes assidue meditati, et ad hoc, prout Altissimus nobis de sua pietate concesserit, manus operatrices apponere teneamur ; tamen dum status partium Lombardiæ, quas inveterata dissensio longis, proh dolor ! retro continuatis temporibus plurimum lacessivit, et quas guerrarum turbines exposuerunt animarum periculis, et personarum ac rerum dispendiis infinitis; quodque propter hæc neglectus cultus dominicus Ecclesiarum, et locorum Ecclesiasticorum jura violenta direptione in prædam posita, libertas Ecclesiastica conculcata fuerunt, et (quod deflendum est potius et dolendum) pullularunt schismata, et insurrexerunt hæreses contra Catholicæ fidei puritatem ; et quod, quamvis status hujusmodi fuerit in nonnullis locis dictarum partium aliqualiter tranquillatus, nihilominus tamen inter multos magnates et nobiles, universitates civitatum, castrorum, villarum, et aliorum locorum partium earumdem solitæ dissensionis fomes, et rancoris seminaria remanserunt ; ex quibus nascuntur præmissa, et alia non facile numeranda pericula animarum et corporum, facultatum lapsus et multa dispendia provenire nostris præsentatur obtutibus ; dumque commemoramus amare, quod gentes barbaræ nationis, videlicet infideles Turci hostes Catholicæ fidei, et totius populi Christiani, ex præmissa et alia discordia, quam incentor malorum omnium pacis æmulus inter fideles partium diversarum ab olim, peccatis exigentibus, seminavit, sumentes audaciam, et fines eorum nationis egressi terrasque Christianorum, præsertim partium Romaniæ sicut, proh dolor ! evidentia facti notoriat ingressi, ac partes illas Christianorum, eis subjugare, collectis in unum viribus satagentes, in eos insævierunt atrociter, ac non parcentes sexui nec ætati, multos Christianos, ferino more posuerunt in ore gladii, et infinitos secum duxere captivos, ac in servitutem perpetuam redegerunt, ipsasque partes alias vastarunt, et quasi totaliter destruxerunt, ipsas occupare ac eorum ditioni subjicere moliendo, dum tamen in mentem revolvimus obstinatas nequitias, et rebellionem protervam Ludovici de Bavaria hostis Dei et Ecclesiæ manifesti, ac de hæresi condemnati, et quod ipse sub prætextu contubernii de filio suo cum comitissa Tirolis, contra Deum et bonum publicum suarumque animarum periculum per sui facti potentiam publice attentati, comitatum Tirolis, dictis partibus Lombardiæ contiguum seu vicinum sua temeritate damnabili occupavit, ut per illum sibi ad partes Lombardiæ prædictas, quas sicut multi fide digni referunt, se velle intrare asserit, liberior pateat transitus et accessus, et partes prædictas, sub nostra et sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientia et devotione manentes, in suum devium trahere, et ab eisdem devotione et obedientia revocare, statumque turbare gravius partium earumdem ; anxiamur immense, cogitationibus profundis immergimur, ac zelus noster et ignis charitatis paternæ in nostris meditationibus exardescit pro dictarum partium Lombardiæ, quas plenitudine dilectionis paternæ prosequimur, statu dirigendo salubriter, et pace, concordia et unione in eis perfecte actore Domino reformandis, ut incolæ partium earumdem effecti unanimes et concordes, et bono pacis, quod omnia alia bona superat, in Domino exultantes, tam contra ipsius Ludovici obstinatam proterviam, et rebellionem protervam, quam contra dictos infideles Turcos in Christianos sic insævientes atrociter, et Christianum populum pravis eorum conatibus persequentes, insurgant zelo fidei, et devotionis fervore viriliter et potenter ». Et nonnullis interjectis quibus se excusat ob Transalpinarum rerum molem gravissimam Italiam nondum repetere posse, coactumque ob id vices in legatum, quem magnis ornat elogiis, transfundere, subjicit :

« Te ad partes illas (videlicet Aquileiensem et Gradensem partriarchatus) necnon Mediolanensem, Januensem, Jadrensem, Spalatensem, Ragusinensem, Cretensem et Antibarensem provincias ; ac Papiensem, Ferrariensem, Placentinam, Parmensem, Mutinensem et Reginensem civitates et diœceses, tibi in eisdem patriarchatibus, provinciis, civitatibus et diœcesibus vices nostras, ac plenæ legationis officium committendo, ut in eis evellas et destruas, et dissipes et disperdas, ædifices et plantes, ac statuas salubriter in nomine Domini, prout gratiæ cælestis infusio tibi, et tua etiam providentia ministrabit, de dictorum fratrum nostro-

[1] Cortus. hist. l. VIII. c. 7. — [2] An. 1. p. 6. Ep. cur. 1.

rum consilio destinamus; tibi ut in patriarchatibus, provinciis, civitatibus et diœcesibus prælibatis; inter Ecclesiasticas mundanasve personas, duces et principes, marchiones, barones et nobiles, communitates, universitates ac populos et alios universos et singulos discordes bonum pacis studeas reformare, ac concordes in fraternæ dilectionis glutino confirmare; ac agere nihilominus et tractare quæcumque ad cultum Dei, exaltationem Catholicæ fidei, Apostolicæ Sedis honorem, observantiam Ecclesiasticæ sanctionis, et redintegrationem Ecclesiasticæ libertatis, honestatis ac morum cultum, relevationem Ecclesiarum et locorum Ecclesiasticorum et pauperum, animarum salutem, tranquillitatem corporum, ac robur status prosperi patriarchatuum, provinciarum ac civitatum et diœcesum prædictorum quomodolibet pertinebunt, convocando ad tuam præsentiam Venetos et alios quoscumque, de quibus pro utilitate dicti negotii expedire videris, ac cum eis tam de armata, quam de aliis opportunis remediis contra ipsos Turcos adhibendis tractando, et ordinando quibus viis et modis, dictum negotium, quod nos etiam realibus subsidiis ac indulgentiis et remissionibus juvare intendimus contra dictos Turcos, possit actore Domino prosperari, et subveniri fidelibus dictarum Romaniæ ac vicinarum partium in tanto discrimine constitutis, et quæ subsidia a dictis Venetis et aliis in hujusmodi persecutione negotii offeruntur, nobis rescribendo particulariter et distincte quidquid tractandum et ordinandum duxeris in præmissis: et nihilominus universos et singulos partium præmissarum ex parte nostra salubribus persuasionibus inducas pariter et horteris, ipsosque unias, confœderes et conjungas, ut eidem Ludovico, qui sanctam Romanam Ecclesiam, et ejus honorem ex indurata sibi pertinacia offendere, ipsosque afficere nititur injuriis, schismatibus et scissuris, ac statum ipsorum, et aliorum fidelium partium Italiæ perturbare, fideles ipsos subvertere, ac eos in profundum, in quo ipse demersus est, demergere malorum, ne partes Lombardiæ prædictas ingredi, aut aliquid contra honorem ejusdem Romanæ Ecclesiæ atque nostrum in partibus illis quoquo modo attentare valeat, resistant et obvient remediis opportunis; ac ad hoc se præparent totis viribus, et accingant, eorumque fidelitatis effectum devotionis ostendant, prout tranquillitati et paci eorum, ac honori ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ noverint expedire, aliaque circa ista tractes, ordines et disponas, sicut temporis et negotiorum ipsorum qualitas, eorumque circumstantiæ suadebunt, etc. Dat. Avin. XIV kal. Augusti, anno I ».

18. Instructus est auctoritate Guillelmus cardinalis legatus, ut censuras rebellibus incuteret [1], religiososque viros ac præsules [2] sibi adversantes, solutis contrariis privilegiis, coerceret. Tum Aquileiensis et Gradensis patriarchæ, Mediolanensis, Genuensis, Jadertinus, Spalathensis, Ragusinus, Cretensis, Antibarensis archiepiscopi, cæterique provinciæ præsules [1] ac principes [2] ad explicandam pro sanciendo cum Venetis et aliis populis sacro in Turcas fœdere, arcendumque Ludovicum Bavarum, qui subacturum se Italiam gloriabatur; legato opem excitati. Denique collata [3] legato, ut sacra Concilia promoveret, potestas Apostolica ad injustas coitiones rescindendas, dissolvenda contraria sacramenta, inducias inter dissentientes, cum necessitas posceret, indicendas [4]. Perfunctus est strenue demandato sibi munere Guillelmus cardinalis: neque enim, Italis principibus mutuo fœdere conjunctis, Ludovicus Bavarus Italiam ausus est ingredi, suam factionem potius confirmare in Germania coactus, quam novam discriminum tempestatem adire: quin etiam fœderatæ Germanorum copiæ, quæ Æmiliam depascebant, Italia exactæ fuerunt, ut refert Cortusiorum historia [5]: promota pariter expeditionis in Turcas consilia, de quibus secuturis annis fusius agetur. De sedatis demum induciarum beneficio Italicis discordiis a Guillelmo, Clementis Vitæ scriptor meminit [6] his verbis: « In multis complevit sibi commissa: et quod ad dissensiones et guerras prædictas, ipsas per bonas treugas sedavit ».

19. His consentiunt, quæ de gestis a Guillelmo cardinale tit. SS. quatuor Coronatorum A. S. L. narrat Clemens in litteris quarto Pontificatus sui anno datis [7]:

« Clemens, etc. Qui cardinalis tandem comperto ibidem inter alia, quod ex discordiis, quæ inter venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepisc. Mediolanensem et dilectos filios nobiles viros Joannem et Luchinum de Vicecomitibus fratres, in civitate Mediolanensi nostros et Ecclesiæ Romanæ vicarios generales, ac Nicolaum de Ebulo comitem Triventi pro charissima in Christo filia nostra Joanna regina Siciliæ illustri in partibus Lombardiæ et Pedemontium tunc senescallum et capitaneum generalem; ac Jacobum de Sabaudia principem Achaiæ, et Joannem Montisferrati, et Thomam et alios Salutiarum marchiones; et dominos de Beccharia, ac populum et universitatem civitatis Papiensis et ejus districtus; necnon de Colmorino, de Ponzano, de Carreto, de Incisia et de Ceva marchiones, ac S. Martini de Valperga et de Mazuro comites; necnon et de Castromonte, de Bischis, de Barrio, de Rivulba, de Biandisio, et de Bonecito, ac Franciscum de Calamendrana, de Visobisa, de Cothonaco dominos; ac omnes et singulos Astenses, Taurinenses, Alexandriæ ac de Calus forinsecos et extrinsecos, cum omnibus et singulis eorumdem prænominatorum et cujuslibet ipsorum civitatibus, castris, villis, dictrictibus et

[1] An. 1. p. 6. Ep. cur. I. — [2] Ibid. Ep. cur. IV.

[1] An. 1. p. 6. Ep. II. — [2] Ep. III. — [3] Ep. XLV. — [4] Ibid. — [5] Cortus. hist. l. VIII. c. 10. — [6] Clem. Vit. script. apud Bosq. — [7] An. 4. l. III. p. 12.

locis, ac universitatibus et communitatibus eorumdem, vasallisque, valitoribus et subditis, sequacibus et districtualibus earumdem et cujuslibet ipsorum, cæterisque forinsecis, extrinsecis et intrinsecis, civitatum, castrorum, villarum, districtuum, et locorum ipsorum hinc inde longo nutritis tempore, permittente Deo, et instigante diabolo satore discordiæ, pacis æmulo, Christianique nominis inimico, infinita scandala, deprædationes, incendia, rapinæ, strages hominum et animarum perditiones, necnon depopulationes Ecclesiarum, locorum, et personarum Ecclesiasticarum hinc inde (ex quibus multi utriusque sexus facultatibus suorum bonorum exuti, cogebantur in terris non suis miserabiliter mendicare, ad illicita se laxantes) in grandem diminutionem cultus divini, et notabilem dissipationem earumdem partium fuerant, proh dolor! subsecuta, et nisi illis occurreretur celeriter, sequi timebantur de propinquo pejora; et attento per eumdem cardinalem, quod tam ex potestate sibi per dictas litteras attributa, quam ex debito legationis officii sibi impositi sua intererat de illo remedio providere, per quod status dictarum partium, et omnium in eis habitantium personarum subtraheretur a noxiis et ad salubria dirigeretur, ad occurrendum illi morbo tam gravi tamque pestifero, et ad infundendum vinum et oleum vulneribus totius patriæ tam lethaliter sauciatæ; necnon ad obviandum furori obstinatæ maliciæ infidelium omnium, et maxime Turcorum, ac damnati Bavari et aliorum hæreticorum et rebellium sanctæ matris Ecclesiæ, qui contra ipsam insurrexerant, et fidei Catholicæ adversabantur, suæ considerationis intuitum dirigendo; ac viam, quæ amplius pacis et concordiæ repræsentat imaginem eligendo, treuguas firmas et validas », et infra, « Apostolica et suæ legationis, qua fungebatur auctoritate sub certis spiritualibus et temporalibus pœnis indixit, usque ad continuos tres annos, tunc sequentes, a vigesima prima die mensis Maii, Pontificatus nostri anni II, in antea computandos inclusive, et ultra per unum mensem continuum de contramandamento intelligendum secundum consuetudinem partium prædictarum continue duraturas, prout in quibusdam patentibus litteris exinde confectis, ac ejusdem cardinalis sigillo munitis plenius continetur, etc. ». Eæ vero inter Insubriæ principes induciæ Clementis jussu extractæ fuerunt: tum in alio ejusdem Pontificis decreto[1] suo loco adducendo, refertur memoratum legatum lapso ante bimestri, nempe sexta Februarii die, Pontificatus anno primo, aliud bellum atrox, quod Joannem et Luchinum Mediolanenses principes, eorumque socios Ludovicum Mantuanum et Simonem Corrigianum inter atque Albertum et Mastinum Scaligeros exarserat, Insubriamque stragibus et hostilibus grassationibus fœdaverat, imperatis armorum induciis triennalibus, quæ a factionum adversarum proceribus, ac Mediolanensibus, Mantuanis, Rhegiensibus, Parmensibus, Veronensibus, ac Vicentinis admissæ firmatæque sacramento fuerunt, sedasse. Occurret inferius crebra de induciis ab eo promulgatis instaurandisque inter principes Italos mentio, dum novæ discordiarum causæ, ac præcipue rapinarum studium, et cæca ambitio ipsos ad eas violandas impulerunt. Interea addendum, adhibita etiam Apostolica studia pro conciliandis aliis Italiæ populis, qui mutuis dissensionibus se collidebant: atque in primis Romanos Encyclicis litteris, quibus de suscepto Pontificatu fecit certiores, ad mutuam concordiam, ponendaque odia ac dissidia est adhortatus[1].

20. *Romani flagitant per oratores ut Clemens in Urbem redeat.* — Flagitabant continentibus votis Romani, ut Sedes Apostolica Urbi restitueretur, cum absentia Pontificum in extremas calamitates adductos se agnoscerent: utque antea crebris oratoribus sollicitarant Clementem V, Joannem XXII, Benedictum XII, ita nunc Clementem VI ut Romam se conferret, rogarunt. Perfunctum ea legatione Nicolaum Laurentium ob insignem ipsius eloquentiam, refert ejusdem gestorum scriptor[2], sed male exceptum: qui postea restitutus in gratiam a cardinale Columna, ac senatus populique Romani scriba institutus, magnas seditiones Romæ commovit, uti dicetur. Declamasse illum referunt[3] magno eloquentiæ apparatu, Romam in eam calamitatum abyssum lapsam, ut ne quidem ubi jaceret posset inspicere: amisisse enim primum imperium, ac postremo Pontificatum, quæ clarissima Urbis orbisque erant lumina.

21. Functus est una cum aliis legatione Franciscus Petrarcha, qui egregium carmen Clementi ad ipsum alliciendum in Urbem porrexit, quo eleganter asservata in ea sanctitatis monumenta describit[4]:

quanquam tibi protinus uni
Omnia subjaceant: dominum licet ultima norint
Regna suum, Herculeis qua consignata columnis
Hellespontiaco tellus distinguitur æstu.
Hæc tamen est tua prima domus, tua maxima sedes
Quam sacri tenuere patres, quam corpore Petrus
Innocuo, parili quam Clemens nomine pressit:
Tu Clemens, qui Petrus eras, hanc cernere sedem
Nonne voles, cupiesque caput contingere mundi?
Nonne pedis juvat in solida vestigia saxo
Fixa salutiferi faciemque agnoscere Christi?
Vel quæ fœmineo servatur condita panno,
Vel populo quæ visa olim sub vertice templi
Emicuit, perstatque minax horrore verendo?
Quid referam nostræ cunabula parva salutis,
Et sacros postes, ubi rerum Conditor ingens
Conticuit, somnos blande suadente Maria?
Lac quoque vel puero optatum, vel Virginis almæ
Leve puerperium, puraque ex carne recisam
Particulam infanti, pretiosaque fragmina vestis,
Et custoditos in secula nostra capillos?

[1] An. 4. l. III. Ep. cur. XVII.

[1] An. 1. l. VI. Ep. com. XVI. — [2] Nic. Laur. Vitæ auct. et Ms. bibl. Vat. sign. num 110. — [3] Ibid. — [4] Petrar. l. II. Ep. p. 91.

Quid digitum Agnetis, et nunc quoque fulgidus ornet
Annulus imposuit cupida quem mente minister
Prorsus inardescens, sacroque assenserit illa
Conjugio, ac tali placarit fœdere flammas?
Quid Petri trepidantis iter, Dominique monentis
Occursu posuisse fugam, et redisse volentem
Compresso terrore senem, cunctisque paratum
Exequar? Ipse oculis spectacula pulchra videbis.
Extat opus, laterisque tremit domus arcta caduci,
Et testis pictura rei, cui maxima quamvis
Causa nocet, ceterans impendet sæpe viator.
Nec se vita quidem, sed vivos cernere vultus,
Colloquiumque audire putans, et territus hæret.
Tristis imago Dei Romana palatia versus:
Tendit enim contra ille humilis similisque precanti.
Flectitur, et pavido gradientem suscipit ore.
Si mortis secura igitur vestigia flexit
Ille retro, nec pertimuit tormenta, crucemque
Mere petens: tu quid dubitas, cui dulcia mecum
Omnia, cui placidæ patet augustissima vitæ
Conditio, et summi tranquillum culmen honoris?
Quid capita heroum memorem, claramque Joannis
Ore cicatricem rigido, duramque Levitæ
Craticulam, et gemino fœcundum martyre bustum.
Collegæ cessisse locum, quo maximus hospes
Traditur, immotis ubi nunc amplexibus ambo
Felices sine fine jacent? Quis cuncta Calisti
Funera dinumeret, cumulis surgentia miris?
Osseus est paries, illic ubi terra cruentis
Imbribus et sacra distillant tabe cavernæ:
Quisve Vaticano latitantia corpora claustro
Expediat? Quæ, summe parens, agnoscere coram,
Quid nisi cælestis fuerit regionis imago?
Condita quin etiam supremo mœnia monte
Æstivæ nivis indicio, delubraque partu
Obruta virgineo: et fontes torrentis olivi,
Ac Tybridos commixta vadis nova flumina cernes
Quasque dedit scatebras Pauli sanctissima cervix
Dulcis aquæ: quo Silvester latitarit in antro:
Quæ Constantino species oblata deorum
In somnis, niveo quas idem marmore crustas
Liquerit, infamem monstrato gurgite morbum
Propellens, ut cœpta Deo his teste quierit.
Quod magnus infando macularit corpore saxum,
Fluxerit offenso? Quisnam de Numine sanguis,
Quisque sacer tellure cruor, quis vindice cælo
Sanctorum capitum per maxima mœnia fures
Nexibus implicuit, foribusque avertit apertis,
Ac trepidos meritam ad mortem circumtulit error?
Non ego nunc Aron virgam, nec fœderis arcam,
Nec Testamenti veteris mea pignora quot sint,
Quotque novi monimenta sequar, prius astra serenæ
Noctis et Oceani numero stringentur arenæ, etc.

22. *Pontificis excusatio de rebus Italicis.* — Obtendebat Clemens [1] reverti se in Italiam non posse, cum ad atrocissima Anglorum et Francorum bella componenda, et Hispaniarum pericula avertenda in Transalpinis oris distineretur: utque aliquo Romano levaret solatio, jubilæum anni centesimi ad quinquagesimum redegit, de quo sequenti anno agemus.

Ad continendas vero in officio ditionis Ecclesiasticæ provincias, quæ crebris dissensionibus fluctuabant (hoc ipso anno Anconitanos plebeios, seditione mota, nobiles viros in exilium pepulisse, refert Joannes Villanus [2] Aymericum S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem legatum creavit [3]. Cui præterea in Etruria, Sardinia et Corsica idem munus demandavit. Suberant autem aliæ illius mittendi causæ, quæ in Diplomate de commisso illi legationis munere continentur, atque eædem ex parte sunt, quas in superioribus ad Guillelmum cardinalem legatum litteris expressas vidimus: impendebat nimirum Bavaricæ irruptionis terror, cum obtento Tirolis comitatu Ludovicus belli facem injecturum Italiæ minitaretur, copulandique mutuo fœdere ad eum propulsandum erant populi. Pullulabant etiam hæreses, ac religio in multis locis detloruerat, quæ ad pristinum splendorem erat revocanda.

Ardebat præcipue Etruria intestinis bellis, Pisanis inter se et Florentinis digladiantibus, quæ Joannes Villanus [1], Leonardus Aretinus [2], atque ex eo S. Antoninus [3] accuratius describunt. Luca bellorum præmium longa devicta obsidione Pisanis sexta Julii die deditionem fecit [4]: Florentini, qui inanes illius obtinendæ spes magno pretio a Mastino Scaligero emerant, ob rem male gestam consternati reipublicæ præfecere [5] Gualterum Brennensem Gallici generis ducem Athenarum, qui brevi vocata concione, collectaque ob nonnullorum nobilium, qui in publicam rem erant grassati, populari gratia ducem Florentiæ ad vitam renuntiari multis artibus obtinuit [6]. Coorta est etiam eodem tempore Aretii seditio [7] irruentibus in Guelfos Gibellinis, urbemque sibi subjicere molientibus: sed eorum vis vi repulsa, et conjurati exilio mulctati. Laborabat ejusdem factionis peste reliqua provincia: ad quam pacandam, redintegrandamque concordiam Clemens Aymericum cardinalem paciferi munere ac dignitate exornavit [8], quem etiam auctoritate munivit [9], ut coitiones publicæ paci adversantes dissolveret, induciasque imperaret, tum ad restituendum religionis splendorem, quem nonnulli obscurabant hæretici, ut edictis Friderici II in eos ageret [10] pœnarumque incussarum severitatem distringeret. Attributa etiam sunt eidem legato [11] quadraginta aureorum in dies singulos stipendia, ac præsules ad comparandos corporis stipatores, quoties itinera periculis plena essent, jussi incumbere. Denique ad conciliandam majorem legato gratiam auctoritatemque permisit ipsi [12], ut sacerdotia, quæ in provincia vacarent, certis legibus conferret.

Ire præterea in regnum Neapolitanum jussus est Aymericus [13] cardinalis, ut Robertum regem fidei sacramento adigeret: sed prius quam in Neapolitanum regnum accederet, Robertum vita functum visuri sumus.

23. *Petrus Trinacriæ usurpator moritur. Roberti regis insigne pietatis specimen.* — Annitebatur Robertus divulsas regni partes redintegrare, favisseque ipsi Petri Trinacrii mors, quæ ex labore castrensi ad Mylas suscepto accelerata sexto idus

[1] An. 1. l. VI. Ep. cur. I. — [2] Jo. Vill. l. XI. c. 141. — [3] An. 1. l. VI. Ep. cur. I.

[1] Joan. Vill. l. XI. c. 139. — [2] Leon. Aret. Hist. Flor. l. VI. — [3] Ant. III. p. tit. XXI. c. 7. § 9. — [4] Joan. Vill. super c. 139. — [5] Ibid. l. XII. c. 1. — [6] Ibid. c. 3. Leonard. sup lib. S. Ant. ib. — [7] Jo. Vill. eod. l. c. 5. — [8] An. 1. l. VI. Ep. cur. III. — [9] Ibid. Ep. XXXIII. — [10] Ibid. Ep. XXXIX. — [11] Ep. XLIII. — [12] An. 1. l. I. Ep. cur. VI, VII. — [13] Ibid. Ep. cur. III.

Augusti obtigerat [1], videbatur. Secuti enim mox graviores tumultus, ac Palicii, apud Trinacrios opibus et auctoritate florentissimi Messanam ad Roberti regis, de cujus juribus certissime constabat, obsequium occupata arce S. Salvatoris revocarunt [2]: sed dum tardius excita Mylis auxilia veniunt, Guillelmus Ludovici patruus, quadringentis equitibus succinctus, Messanam ingressus arcem, depulsis Paliciis, recuperavit.

Insigne pietatis specimen [3], a Roberto rege ac Sancia regina editum, prætermittere silentio non possumus, cum amplissimis laudibus a Pontifice efferatur. Ægerrime ii ferebant, redacta in servitutem Syria, Saracenorum loca sanctissima, religionis nostræ mysteriis consecrata; justa veneratione destitui: atque adeo ad restituendum in illis divinum cultum magnis sumptibus a soldano sepulchrum Domini, ac nonnulla alia sacra loca obtinuere, ut in iis viri religiosi divinam rem instaurarent; præterea regina in monte Sion monasterium pro duodecim Minoritis condidit. De quibus certior factus Clemens, ad supremum Franciscanæ familiæ præfectum hæc scripsit [4]: « Gratias agimus gratiarum omnium Largitori, eique dignas laudes exsolvimus, quod ipse charissimorum in Christo filiorum nostrorum Roberti regis et Sanciæ reginæ Siciliæ illustrium erga Redemptoris Domini nostri Jesu Christi obsequia zelum devotionis et fidei sic ferventer accendit, quod ipsi quæ ad Dei laudem et gloriam, ac sacratissimi sepulchri Dominici et aliorum locorum ultra-marinorum reverentiam et honorem redundant, non cessant indefessis studiis operari. Nuper siquidem eorumdem regis et reginæ grata insinuatio nostro Apostolatui patefecit, quod ipsi non sine magnis sumptibus et laboribus gravibus a soldano Babyloniæ, qui sepulchrum Domini et alia sacra loca ultramarina, proprio ipsius Redemptoris sanguine dedicata, non sine cunctorum Christianorum gravi opprobrio detinet occupata, obtinuerunt quod fratres vestri Ordinis infra Ecclesiam dicti sepulchri possit continue commorari, et ibidem missarum solemnia et alia divina officia solemniter celebrare, et jam certi fratres dicti Ordinis sunt ibidem: et quod nihilominus idem soldanus cœnaculum Domini et capellam, in qua Apostolis Spiritus sanctus apparuit, et aliam capellam, in qua Christus, B. Thoma præsente, post resurrectionem suam Apostolis se ostendit, regi et reginæ concessit eisdem: quodque ipsa regina locum ædificavit in monte Sion, infra quem cœnaculum et dictæ capellæ sita fore noscuntur, pro dictis fratribus jam est diu, ubi duodecim fratres dicti Ordinis sumptibus propriis continue tenere intendit ad divinum obsequium in sepulchro, et aliis prædictis locis sacratissimis impendendum; ac tres personas sæculares etiam, quæ ipsis fratribus serviant, et necessaria administrent, etc. » Dat imperia, ut viros pietata conspicuos eo mittat. « Dat. Avin. pridie kal. Decembris, anno I ». Flagitanti porro reginæ Sanciæ, ut sibi designandorum trium illorum famulorum, qui Minoritarum obsequiis operam navaturi erant, facultatem tribueret, assensit [1]: magnæ quippe felicitati dabatur in iis sacris locis pietati vacare.

Ut desolatis Syriæ Ecclesiis consuleret Clemens Geraldum [2] Antiochiæ, Eliam [3] Jerosolymorum patriarchas creavit. Præfuerat antea Elias Nicosiensi Ecclesiæ, cujus administrationem ipsi permisit [4]; de quo ad clerum Nicosiensem et Hugonem Cypri extant datæ commendatitiæ litteræ [5]: quem ob spectatas virtutes purpuratorum patrum senatui aggregatum videbimus inferius. Conversæ porro adeo in Syria Christianæ res erant, ut cum olim fideles ex universo orbe in eam confluere ac latius proferre religionem viderimus, nunc infideles Occidentem adorirentur.

24. *Hispanorum victoria de Marrochitanis.* — Petebatur præcipue Africano bello Hispania, atque Marrocius rex, Granatensium fœderatus, ingentem classem ad Septam instruebat. Sed Numen divinum suis non defuit; partæ enim sunt plures de hoste maritimæ victoriæ: duodecim Barbarorum triremes in Bullonio portu a decem Castellanis oppressæ, antequam aliis octoginta tribus, quæ ad Septam erant, se possent conjungere: deinde universa classis Maurorum ad Gadamecili fluminis ostium victa: triremes viginti quinque qua captæ qua mersæ: Marrochitanus et Granatensis præfecti interfecti. Alfonsi regis Castellæ consilium erat terra marique uno impetu Mauros adoriri: sed incertus casus rem discussit, cum nonnullæ naves, quæ in vado hæserant, ad certamen adversas classes elicuissent. Non interfuisse illi prœlio Aragoniam classem, refert Mariana: submissa autem postea a Petro Aragonio tredecim hostium triremes commeatu onustas intercepit. Retulisse etiam Genuenses gloriæ partem in atterendis maritimis Afrorum viribus, meminere historici [6], et undecim illorum triremes in novem onerarias regis Mauritaniæ, qui Hispanias terra marique divexabat, incurrisse in loco, cui Bellenoce nomen inditum, iisque profligatis, laude et præda onustas Genuam revertisse.

Superatis mari Africanis et Granatensibus, Alfonsus rex Castellæ III non. Augusti Algeziram urbem munitissimam obsidione cinxit [7]. Verum asperiores deinde res evasere: exhaustum erat ærarium ad tolerandos belli sumptus: stipendia a Pontifice et rege Lusitano conquisita: Ægidius Toletanus archiepiscopus in Gallias missus a Philippo rege quinquaginta aureorum millia obti-

[1] Fazell. post. decad. l. IX. c. 4. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 13. Summon. l. III et alii. — [3] An. 1. l. V Ep. com. MDXVI. — [4] Ibid. Ep. MDCCCXXXIX.

[1] Super Ep. MDXVI. — [2] An. 1. l. VI, Ep. com. CXXXIX — [3] Eod. an. l. III. Ep. com XXI. — [4] Ibid Ep. XX. — [5] Reg. post eamd. Ep. — [6] Bizar. Hist. Gen. l. VI et alii. — [7] Mar. l. XVI. c. 10.

nuit [1]. Adjutum etiam viginti aureorum millibus a Clemente Malabailæ Astensis opera, ostendunt Alfonsi litteræ proximo anno datæ, quibus eam vim auri acceptam profitetur : « Pro evidentibus, inquit, necessitatibus prædicti domini regis, et pro sustentatione guerræ, quam habet solito duriorem cum perfidis Benamarini et Granatæ regibus; et specialiter pro provisione et sustentatione obsessionis villæ de Algezira, quam diutius tenuit et adhuc tenet obsessam. Actum in exercitu obsidionis villæ de Algezira IV die mensis Julii, anno MCCCXLIII ». Multum etiam momenti attulit enata inter Marrocium regem et Abderramum filium dissensio, quæ ipsum, ut ad Septam se teneret, adegit. Obsessi interea Algezirani, Alfonsi regis caput licitati pretio, subornatis sicariis, insidias illius vitæ struxere : sed divina providentia athletam suum texit. Cæterum tenuit plures annos hæc obsidio, de qua iterum inferius dicendum erit : multumque erexit Barbarorum animos Petri Aragonii et Jacobi Balearis regum dissensio, qui cum arma in Saracenos convertere debuissent, illa in se mutuo strinxere, quanquam nullas partes prætermisit [2] Christi vicarius, ut ipsos inter sese conciliaret sub ipsis illius initiis. Levior erat causa; querebatur [3] enim Aragonius cusam esse Jacobi auctoritate Perpiniani monetam contra conventa, quibus Russinonis comitatus jure fiduciario traditus fuerat.

25. *Pro conciliandis regibus Balearium et Aragonensium Pontificis studia.* — Clemens itaque ut dissidentes reges in concordiam adduceret, Armandum archiepiscopum Aquensem ad utrumque misit [4] :

« Clemens, etc. Armando archiepisc. Aquensi A. S. N.

« Cum nuper ad audientiam nostram non sine turbatione pervenerit, quod inter charissimos in Christo filios nostros Petrum Aragonum et Jacobum Majoricarum reges illustres, humani generis inimico superseminante zizaniam, gravis occasione cusionis et usus certæ monetæ, quam sicut idem rex Aragonum asserit, præfatus rex Majoricarum contra conventiones et pacta inter ipsos reges habita in comitatu Rossilionis, et aliis terris suis fieri permittit, dissensionis materia est exorta; nos more pii patris, quem non prætereunt incommoda filiorum, ad hujusmodi sedandam discordiam, et turbatæ unitatis fœdera reformanda vigilantibus studiis intendentes ; ac de circumspectione tua gerentes fiduciam pleniorem, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad dictorum regum præsentiam te personaliter conferens, ipsos ad hujusmodi sedationem discordiæ, juxta datam tibi a Deo prudentiam, opportunis monitis et efficacibus exhortationibus soleiter inducas, ut auxiliante Domino, qui est pacis auctor et humanæ salutis amator, tuaque cooperante solertia, dicta dissensio ulterius non procedat, sed totaliter exstinguatur, ac prout proximitas sanguinis, quæ fore dignoscitur inter eos, exposcit, vigeat inter ipsos fraterna dilectio, et sit identitas voluntatum ; ac per eorum unanimitatem, et concordiam ipsorum et subditorum suorum, status tranquillus et pacificus de bono in melius augeatur, etc. Datum Avin. XIV kal. Julii, anno I ».

Excitati sunt etiam utriusque regni Ecclesiastici, ut una cum nuntio Apostolico studia pro sedanda discordia conjungerent [1] : atque adeo strenue ab Armando desudatum est [2], ut concordiæ via muniri videretur, Jacobus Balearis juri stare velle est professus, ac Petrus judiciarium ordinem ad octavum diem Augusti extraxit, cumque universam controversiam proximo colloquio sopitum iri speraretur, accessit ad Petrum Balearis, accepta liberi et tuti commeatus syngrapha. Verum inde atrox bellum enatum, unde concordiæ spes arriserat : de structis colloquii specie insidiis suspicio fuit. Præcipua accusationis capita, quæ Petrus rex in suis edictis Baleari objecit, his verbis perstringit Mariana [3] : « Regis eum Aragonii imperium detrectare, neque vocatum ad comitia venire : insolenti forma et pondere monetam, quod nefas erat, Perpiniani percussam : in Aragonii regis necem Barcinone, quo per fidem colloquii venerat, conspirasse : index regina ipsa Constantia Balearis uxor de fratre sollicita : demum cum Gallo, Italis principibus, ipso Marrocio rege fecisse fœdus adversus Aragonium. Hæc accusationis capita fuerunt sive vera sive conficta, ut fama tulit, cui calamitosi regis exitium fidem conciliavit, injuria fuisse oppressum. Hæc fatalis dissidii initia, quæ Romanus Pontifex, Sancia regina Neapolitana utriusque regis propinqua, sopire conati, nihil profecerunt ».

26. Indoluit gravissime Clemens inopino eventu bellum inter cognatos reges inflammatum, quo res Christiana admodum periclitabatur : Granatenses enim et Africani ad Hispanias invadendas inde vires confirmaturi cumulaturique erant : utque nascentem flammam restingueret, Andream tit. S. Susannæ presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis internuntium misit, et ad inducias promulgandas [4], rescindendas coitiones, ferenda censurarum objecta religione imperia, ne quis Baleares insulas [5] vel Aragoniam [6] terra marive invadendam naves adornaret, vel operam ad id locaret, instruxit; cum inde Saraceni ad Christiana regna vastanda allicerentur. Similiter propositis imminentibus malis, Aragonum regem a bello deterrere nisus est, utque Andream cardinalem

[1] Mar. l. XVI. c. 10. — [2] An. 1. l. VI. Ep. cur. VII. Sur. l. VII. c. 61 — [2] Clem. super Ep. VII. Sur. l VII c. 60. Mar. l. XVI. c. 21. — [4] An. 1. l VI. Ep. cur. VII.

[1] An. 1. l. VI. Ep. cur. VIII. — [2] Sur. l. VII. c. 61. — [3] Mar. l. XIX. c. 12. — [4] An. 1. l. VI. Ep. cur. XLV. — [5] Ibid. Ep. XLI. — [6] Ep. XLII.

honorifice exciperet, ejusque consilia admitteret, est adhortatus [1] :

« Petro regi Aragonum illustri.

« Fili benedictionis et gratiæ, considerantes attentius quanta ex discordia, quam inter te et charissimum in Christo filium nostrum Jacobum regem Majoricarum illustrem consanguineum et cognatum tuum pacis æmulus et zizaniæ seminator noviter suscitavit, tibi ac ipsi vestrisque posteris imminere dispendia ; quantaque hominum strages, facultatum lapsus, incendia, rapinæ, spolia, damna, incommoda plurima, oppressio justitiæ et Ecclesiasticæ libertatis conculcatio, læsio rei publicæ, infiniti sumptus et gravamina subditorum, necnon (quod amarius est deflendum) animarum infinita pericula possunt ex ipsa discordia si (quod absit) invalescat ulterius, provenire ; ac diligentius attendentes, quam grandis ex vestra unanimitate utilitas sequeretur, intensis desideramus affectibus, ut radices zizaniarum inter vos exstirpentur radicitus, fomes cujuslibet odii exstinguatur, et pacis integritas reformetur, vigeat fraternalis dilectio, et integra charitatis sinceritas præservetur. Ut autem hujusmodi nostrum laudabile propositum, optatum et celerem, actore Domino, sortiatur effectum ; et prædictis dissensionibus et scandalis, ne procedant ulterius et durius invalescant, salubriter obvietur, dilectum filium nostrum Andream tit. S. Suzannæ præsbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis nuntium, virum utique laudandæ virtutis scientia, et innata prudentia præditum, cultorem justitiæ, sedulum amicum pacis, et concordiæ zelatorem, licet ejus præsentia, nobis et Ecclesiæ generali necessaria, nimium careamus inviti, ad partes ipsas pro hujusmodi sedanda discordia, necnon pace et concordia inter te et ipsum Majoricarum regem, actore Domino, reformandis, providimus de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis Angelum destinandum.

« Ideoque serenitatem tuam requirimus, monemus et hortamur attente, ipsam per Salvatoris nostri aspersionem pretiosi sanguinis obsecrantes, quatenus diligenter considerans prædicta et alia, non facile numeranda dispendia, quæ discordia ipsa pareret ; necnon detrimentum, quod Catholicæ fidei ejusque cultoribus, et præsertim in frontaria blasphemorum Agarenorum partium Africæ constitutis et vicinis eisdem, ex dissensione hujusmodi proveniret; quantaque etiam audacia aggrediendi ipsos et terras eorum, adversus eos exercendi persecutiones hostiles atrocius solito præberetur ; et prudenter commemorans tranquillitatem et infinita commoda, quæ tibi et tuis subditis ex sedatione hujusmodi discordiæ provenirent, quantumque indecens est, nec minus periculosum, tam sublimes et tanta consanguinitate et affinitate personas, animarum contrarietate disjungi, seu ad invicem dissidere ; animum tuum ad pacis solidæ unitatem inter te et ipsum regem Majoricarum submotis impedimentis quibuslibet, actore Domino, reformandam sic habilites et coaptes, quod inter te et ipsum cujuslibet odii et rancoris occasione sublata, concordia desiderata proveniat, communibus occurratur periculis, et communibus utilitatibus consulatur : et nihilominus præfatum cardinalem ob nostram et Apostolicæ Sedis reverentiam, et suorum excellentiam meritorum, imo nos in ipso, benigne recipiens, ac debita honorificentia prosequens et pertractans, ejus in præmissis salubribus monitis et paternis exhortationibus effectualiter acquiescas ; ac ea, quæ tibi super iis ex nostra parte, vivæ vocis ministerio suggeret, credas indubia, illaque sic devote suscipias, et effectualiter exsequaris, quod nos tuæ bonæ intentionis propositum, et devotionis sinceritatem erga nos et Sedem eamdem possimus per effectum operis dignis in Domino laudibus commendare : nobisque propterea præter pacis bonum et commodum, quod omne bonum superat, tibi et regno ac terris tuis, actore Domino, ex hujusmodi nostris exhortationibus proventurum, subministres materiam, te velut benedictionis filium in futurum opportunis gratiis et favoribus prosequendi. Dat. Avin. III kal. Januarii, anno I ».

Conceptæ sunt eadem forma, quæ Jacobo regi Balearium ad ipsum ad pacis consilia adducendum transmissæ. Nil vero Pontificiæ preces apud reges illos profecere ; ac sequenti anno majori virium mole repetitum bellum visuri sumus, quo maxime tempore in Africanos et Granatenses convertendi omnes conatus fuissent.

27. *Prussia a Lithuanis vastata.* — In Septentrione Barbari, discordiarum quæ inter fideles ardebant occasione usi, graviora damna rei Christianæ intulere [1] ; cumque Lutherus cruciferorum equitum magister in novam Marchiam ad eam sibi subjiciendam irrumperet, Lithuani valido cum exercitu Prussiam ingressi cædibus, spoliis, flamma eam fœdarunt, magnamque Christianorum multitudinem in servitutem abduxere. Qua clade agnita, Lutherus tanto dolore ac furore est correptus, ut potestate mentis dejectus sit : in cujus locum Henricus Ducemer est suffectus, ut refert Michovius. Qui addit insigne publicæ Christianæ pœnitentiæ a civibus Wratislaviensibus editum [2] specimen, dum magistratus ob pulsum Nankerum episcopum ab ejus successore Przeczlao e prætoria urbis domo nudatis pedibus et capitibus sine pallio ac discincti veniam demisse postularunt : non rite tamen de necato fidei censore crimen expiatum, atque ideo divinitus Wratislaviam conflagrasse :

« Eodem, inquit [3], anno Przeczlaus de Pogorzelecz successor Nankeri in episcopatu Wratisla-

[1] An. I. l. VI. Ep. XLVII et LII.

[1] Michov. l. IV. c. 23. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

viensi, per Benedictum papam XII confirmatus et consecratus, ex curia Romana reversus, in Nissam venit: ubi ad illum Carolo marchione Moraviæ filio Joannis de Luczemburg regis Boemiæ adveniente, reconciliationem cum eo æquis conditionibus super indicto (interdicto) composuit: eoque ex Nissa in Wratislaviam divertente, et Carolo marchione eum concomitante, consules ac jurati Wratislavienses pedibus nudati ac capitibus, palliis quoque et cingulis amotis, ex prætorio usque ad monasterium S. Adalberti venerunt: et prostrati, culpaque simpliciter recognita, veniam suppliciter deposcebant, per plures execrationes adstringentes, se nunquam simili rebellione Ecclesiam Wratislaviensem molestaturos, unde et interdictum sustulit. Verum digna plaga indignam expulsionem episcopi ac cleri, et cædem Joannis inquisitoris Wratislaviensis repente supervenit: casuali enim igne octava die Maii in Octava S. Stanislai in Wratislavia exorto, tota civitas conflagrata est, visusque est tempore incendii a quadam religiosa fœmina apud S. Mauritium extra muros Wratislaviæ inclusa, angelus contra civitatem exertum gestans gladium, et ardentibus carbonibus civitatem feriens et incendens ». De senatus Wratislaviensis demissione in episcopum, petitaque ab eo venia, necnon Wratislavia incensa meminit Cromerus [1].

Pæne quoque consumpta eodem anno est incendio Mechlinia [2] adeo, ut quinque millia domorum perierint ignibus: idque stupendum accidit, ut cum quis ad cognati domum ut opem ferret accurreret, suam mox ardere acciperet: ac flammarum globi vicos transvolare viderentur et intactis aliis domibus, alias remotiores corriperent: cumque fœneratorum et insignium improbitate virorum domibus ignis pepercerit, Ecclesias depastus sit, arte diabolica occulto Dei judicio excitatum nonnulli conjecere.

28. *Carolo Ungariæ regi succedit Ludovicus filius.* — Luxit eodem anno Ungaria Caroli regis instauratoris sui atque amplificatoris mortem [3], qui cum Bonifacii VIII auctoritate creatus rex fuisset ob hæreditaria jura contra alios, qui electionis nova jura induxerant, laniatum regnum ita feliciter gessit, ut ex miserrimo statu ad florentissimum evexerit, lateque edomitis sæpius fidei hostibus illius fines protulerit: de quo hæc Bonfinius [4]: « Cum annos duos et quadraginta regnasset, ingravescente febris æstu, in Vissegrado non sine nominis sui perpetua gloria XVII kal. Augusti diem obiit; quem ita longe lateque dominatum esse ferunt, ut Dalmatiam, Croaciam, Romam, Serviam, Galatiam, Lodomeriam, Cumaniam, Bulgariam, Ungariam, et adjecto Gargano monte, Salernum ei paruisse, et vectigalia quotannis stata pendisse prædicent ». Æquandus is fuit summis regibus, ac posteris statuendus in exemplum: cujus plures clarissimas victorias ad fidem propagandam partas silent historici, de quibus nos ex Pontificiis litteris meminimus suis locis. Reliquit [1] tres filios Ludovicum, Andream ac Stephanum, quibus Ungariæ, Siciliæ et Poloniæ sceptra variis juribus destinabat: Ungaricum vero successionis jure Ludovicus natu maximus capessivit, quem a Chanadino archiepisc. Strigoniensi regia inunctione delibutum describit his verbis Michovias [2]: « Anno Domini MCCCXLII, decimo septimo kal. Augusti, alias feria tertia post Margaretæ Carolo rege Ungariæ in castro Vissegrod rebus humanis exempto et in Albaregali condito, Ludovicus filius ejus ætatis agens annum decimum septimum, in regem Ungariæ Dominico die ante festum S. Jacobi, alias duodecimo kal. Augusti, per Chanadinum archiepiscopum Strigoniensem, assistentibus ei Wladislao Quinquecclesiensi, Nicolao Agriensi, Mieczlavio Vesprimensi, Colomanno Jauriensi, Petro Sirmiensi, Vito Nitriensi, et Laurentio Bosnensi episcopis, et baronum ac nobilium multitudine copiosa, coronatus est ».

29. *Cardinales a Clemente creati.* — Auctum est a Clemente hoc anno cardinalium collegium, cum ob gravissimarum rerum molem difficillimum onus partiri cum pluribus voluisset. Recenset Vitæ ejus auctor [3] accurate singulorum nomina, ac gesta ab iis munera his verbis designat: « Dictus papa die vigesima mensis Septembris, quæ fuit sexta feria Quatuor-Temporum, anno prædicto quadragesimo secundo, fecit creationem decem cardinalium, videlicet octo presbyterorum et duorum diaconorum. Presbyteri autem fuerunt dominus frater Elias de Nabilano Ordinis Minorum, diœcesis Petragoricensis, tunc archiepiscopus Nicosiensis ». Patriarcham Jerosolymitanum paucis ante mensibus ipsum creatum diximus: « Dominus Guido de Bolonia, frater comitis Boloniensis, tunc archiepiscopus Lugdunensis: dominus Aymericus de Castroluci, diœcesis Lemovicensis, tunc episcopus Carnotensis ». Demandatam illi amplissimam in Italia legationem superius vidimus: « Dominus Andreas de Florentia Italicus, tunc episcopus Tornacensis ». Dictum Chinum Melpillium ait Joannes Villanus [4], nec diu vitæ fuisse superstitem dolet. « Dominus Stephanus Alberti diœcesis Lemovicensis, tunc episcopus Claromontensis ». Is accepto Innocentii VI nomine Clementi successit. « Dominus Hugo Rogerii, monachus Ordinis S. Benedicti, diœcesis Lemovicensis, tunc electus Tutelensis, frater ipsius papæ: dominus Ademarus Roberti, diœcesis Lemovicensis, tunc Sedis Apostolicæ notarius; et dominus frater Geraldus de Guardia, diœcesis Lemovicen-

[1] Crom. l. XII. in Casim. — [2] Joan. Vill. l. XI. c. 140. Hocsem. l. II. c. 27. in Adolph. ep. Leod. et alii. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 6. — [4] Bon. dec. 2. l. IX.

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 6. Bonfin. dec. 2. l. IX. Sum. Hist. Neap. l. III. — [2] Michov. l. IX. c. 23. — [3] Gesta Clem. VI. apud Bosq. — [4] Jo. Vill. l. II. c. 7.

sis, tunc generalis magister Ordinis Prædicatorum, consanguineus ejusdem papæ. Diaconi vero fuerunt dominus Bernardus de Turre in Alvernia, diœcesis Claromontensis, tunc subdiaconus papæ, et dominus Guillermus judicis legum doctor diœcesis Lemovicensis, nepos ipsius papæ ex sorore». De decem cardinalibus hoc anno a Clemente creatis Ms. Vaticanum de Romanis Pontificibus [1], Joannes Villanus [2] ac Felix Cantelorus in Elencho, aliique meminere.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 1040. in Clem. VI. — [2] Jo. Vill. l. xii. c. 7.

CLEMENTIS VI ANNUS 2. — CHRISTI 1343.

1. *In Turcas sacram expeditionem indicit Clemens.* — Indicta est a Clemente papa sacra in Turcas expeditio anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo tertio, Indictione undecima, ac fera natio, in rei Christianæ exitium nata, in ipsis primis suæ tyrannidis incrementis edomanda erat Christi vicarii sollicitudine, si paribus Christiani reges ac principes studiis concurrissent. Permoverant ad pium illud bellum cruentæ Orientalium lachrimæ, atque intercisæ suspiriis voces Pontificem, cum miserandas clades acciperent a Turcis, qui ingenti navium classe ac militum numero magno impetu in Christianorum fines irrupere, ac palantes vastarunt [1] agros : plura expugnarunt vel oppresserunt improviso adventu oppida, omnia ferro flammaque miscuere, fideles denique conscidere , fudere , in servitutem abduxere , et (quod multo magis flendum et perniciosius erat) plures parum constantia præditos, qua blanditiis et promissis, qua terrore et minis, ad ejurandam Christianam religionem adduxerunt. Deplorat hæc aliaque mala Pontifex in litteris ad Mediolanensem archiepiscopum ac suffraganeos episcopos datis [2], quibus præcepit, ut populos ipsorum pastorali curæ creditos ad dandum crucesignatæ militiæ nomen, et Christianis in Orientalibus oris laborantibus auxilia ferenda pro concione omni studio, propositis indulgentiarum præmiis cohortarentur :

2. « Clemens, etc. venerabilibus fratribus archiepiscopo Mediolanensi, ejusque suffraganeis.

« Jamdudum et nuper etiam, prout evidentia facti, proh dolor ! notum reddit, non sine amaritudine mentis accepimus, quod gentes illorum infidelium paganorum, quæ vulgari lingua Turchi vocantur, sitientes sanguinem populi Christiani, et ad exstinctionem Catholicæ fidei anhelantes, collectis suæ viribus nationis, a certis retro continuatis temporibus cum maxima quantitate lignorum navalium armatorum in partibus Romaniæ, et aliis locis fidelium convicinis eisdem Christianorum fines per mare fuerunt ingressi, et in Christianos et loca ac insulas eorumdem atrociter sævientes, per mare discurrerunt hactenus, et non desinunt discurrere incessanter, damnificantes et depopulantes loca et insulas Christianorum partium earumdem, ipsasque incendio miserabili supponentes et (quod nefandius est) Christianos eosdem in prædam abducunt et subjiciunt horribili et perpetuæ servituti, vendentes eos ut animalia, ipsosque ad abnegandum fidem Catholicam compellentes ; quodque insulam Nigripontis diversis temporibus et vicibus cum eorum iniqua potentia et furore sævissimæ feritatis hostiliter invaserunt, et post depopulationes, incendia, cædes et spolia per infideles ipsos in dicta et aliis insulis ac terris dictarum partium immaniter perpetrata, innumerabiles personas fidelium eorumdem cepisse, ipsasque in servitutem prædictam redegisse, proh dolor ! asseruntur.

« Cum autem de hujusmodi pravis conatibus et oppressionibus, quos fera paganitas in eosdem fideles sic exercet atrociter, in intimis doleamus, et propterea vias et modos exquisiverimus, ut statui dictorum Christianorum sic oppressoo possemus viriliter providere ; tandem diligenti tractatu super his habito, duximus ordinandum, ut certa armata galearum per nos in isto primo anno realibus subsidiis de nostra camera, licet sit multis expensarum oneribus aggravata, et deinde spiritualium et Ecclesiasticorum subsidiis adju-

[1] Calcond. l. ii. de reb. Turc. — [2] An. 2. p. 1. Ep. cur. xxxv.

vanda, necnon charissimum in Christo filium nostrum Hugonem regem Cypri illustrem, a dilectos filios magistrum et fratres hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et nobilem virum ducem Venetiarum, et quosdam alios in instanti fiat pro succursu et defensione fidelium prædictorum, usque ad triennium duratura : et quod hujusmodi galeæ bellatoribus, et aliis gentibus opportunis, et armis bene munita apud dictam insulam Nigripontis in instanti festo Omnium Sanctorum debeant convenire contra infideles eosdem, auctore Domino, viriliter profecturæ.

3. « Licet igitur assidue cogitemus, quomod et qualiter negotium ipsum ad Dei laudem et gloriam, et non solum ad defensionem Catholicæ fidei et professorum ejusdem, sed etiam exaltationem ipsius feliciter prosperetur ; et pro feliciori prosecutione ipsius decimas reddituum et proventuum Ecclesiasticorum, in certis terris et provinciis et partibus consistentium, et aliqua alia subsidia duxerimus concedenda ; quia tamen negotium ipsum, quod maxima expensarum profluvia requirit, majoribus subsidiis noscitur indigere, ac ad illud coadjuvandum fidelium charitativa subsidia existunt plurimum opportuna, fideles eosdem ad hoc quibusdam spiritualibus munificentiis, indulgentiis videlicet et remissionibus, providimus invitandos.

« Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus statum miserabilem Christianorum dictarum partium attendentes, tanquam præcones fideles et fortes athletæ fidei contra infideles eosdem, singuli videlicet vestrum in suis civitatibus et diœcesibus per vos et alias personas Ecclesiasticas sæculares et regulares Ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas fore noveritis, Christi fidelibus juxta datam vobis et eis a Deo prudentiam proponatis publice verbum crucis, et venerabile signum ejus quibusvis fidelibus illud suscipere devote volentibus concedatis, ipsorumque humeris imponatis, fideles eosdem, quos ad audiendum propositionem ipsam, quoties expedierit, ad loca idonea convocare possitis ; sollicitis exhortationibus et opportunis instantiis inducentes, ut ipsi suscipientes cum reverentia signum crucis, illudque cordibus imprimentes, contra infidelium prædictorum perfidiam insurgant viriliter, et negotium ipsum ferventer assumant et ferventius prosequantur, etc. » Addit Pontifex proposita indulgentiarum præmia piam militiam professuris, vel iis qui suo sumptu milites submiserint : ac ne piorum eleemosynæ ab avaris diriperentur in Ecclesiis, solidioris formæ capsam, in quam immitterentur, tribus seris diligenter munitam, quarum claves viris probitate conspicuis committerentur, proponi jussit, ut communi consensu ad Sedem Apostolicam stipem fidelium numeratam jussi transmitterent. « Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis, II kal. Octobris, anno II ».

4. Conceptæ sunt eadem verborum forma plures litteræ [1], quas aliis archiepiscopis et episcopis Italiæ, Sardiniæ, Dalmatiæ, Ungariæ, Poloniæ, Galliarum, Hispaniarum, Angliæ, Germaniæ, Boemiæ, Livoniæ, Sueviæ, Norwegiæ aliarumque Christiani orbis provinciarum missæ, ut pari ardore pios inflammarent, vocarentque in laboris et gloriæ societatem.

Quamvis vero ad tantum tamque præclarum opus omnes Christianæ nationes invitarentur, at nonnisi a paucis certa exspectanda erant auxilia : Anglum enim ad Gallias invadendas incitabat furor : Gallus sua tueri vix poterat : Castellanus et Lusitanus Granatenses gloriose oppugnabant [2] : Aragonius ad Balearem opprimendum incumbebat : Germania civili flagrabat bello : Septentrionales Barbari Ungaros, Bohemos, Livones et alios finitimos exercuere : plena factionibus Italia : Sicilia et Trinacria ancipiti belli metu erant suspensæ. Coiri itaque tantum potuit sacrum adversus Turcas fœdus inter Clementem, Bertutium Gradenicum ducem Venetorum, Hugonem regem Cypri, atque Helionum e Villanova Rhodiorum equitum magistrum, cum hos magis quam cæteros Turcica potentia infestaret : Cyprum enim, Rhodum ac Venetæ ditionis Orientales terras invadere moliebantur Barbari. Pontificem vero tuendæ religionis ardor accenderat. Et quidem quod ad Hospitalarios attinet ; magna tum i arsere invidia, qui ad reprimendos Barbaros amplissimis vectigalibus et possessionibus aucti, abjecta sacri belli cura, deliciis indulgerent. Horum vero principem Helionum Villanovanum Clemens militarem disciplinam restituere, et sex triremes omnibus ad bellum necessariis egregie contra Turcas communibus Ordinis sumptibus instruere jussit [3] : quanquam censebant aliqui, Hospitalariorum stipendiis universam classem sustentandam :

5. « Clemens, etc. Heliono de Villanova, magistro hospitalis S. Joannis Hierosolymitani.

« Habet cleri et populi quasi communis et vulgaris opinio, quæ per multos magnos viros sæpius extitit in nostra præsentia recitata, quod tu, fili, et aliæ personæ hospitalis de bonis innumeris ipsius hospitalis in transmarinis et cismarinis partibus boni facitis quasi nihil : nisi quod personæ hospitalis ejusdem, administrationes gerentes, equos magnos et pulchros equitant, cibis vacant delectabilibus, pomposis vestibus, vasis aureis et argenteis, et pretiosis aliis ornamentis utuntur, aves et canes tenent et nutriunt venaticos, pecunias congregant et conservant innumeras, et raras vel modicas eleemosynas largiuntur : et cum bona dicti hospitalis pro defensione ac dilatatione fidei Catholicæ tuitioneque Christicolarum, præsertim in eisdem transmarinis partibus morantium, de-

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Bos. hist. t. II. — [3] Tom. II. Ep. secr. CCXXXIII.

putata fore fidelium devotione noscantur, de iis sollicitudinem aliquam personæ dicti hospitalis gerere non videntur. Propter quod quandoque tactum est, fore non parum utile fidei et fidelibus antedictis, quod alia militaris religio crearetur per Sedem Apostolicam, et dotaretur de parte bonorum hospitalis prædicti, suas rationes illi, qui suadebant hujusmodi novam religionem creari, ex iis, quæ præmissa sunt, fulcientes et subjungentes nihilominus, quod virtuosius et utilius duæ religiones militares in eisdem transmarinis partibus agerent mutuo zelo, quam una, sicut olim Hospitalarii ac Templarii faciebant; et etiam, quod ad hoc abunde sufficerent bona hospitalis prædicti : quamvis nos assensum non præbuerimus, de tua prædicta reformatione et correctione, utili, sicut præmisimus, confidentes ». Addit, tristem famam multorum gemitibus ac suspiriis diffusam increbrescere, Turcas in Romaniæ fideles magno furore excurrere ac desævire : ad quorum frangendos impetus, ne religionem Christianam in iis partibus penitus exstinguant, vertenda sint arma : seque, adhibitis in consilium cardinalibus et aliis viris rei militaris peritis, comparandam adversus Barbaros classem censuisse. Qua vero ratione conflanda esset subjicit :

6. « Duximus deliberatione provida ordinandum, quod viginti galeæ armatæ ac munitæ in eisdem partibus pro hujusmodi subsidio, modo qui sequitur, habeantur : videlicet per charissimum in Christo filium nostrum regem Cypri illustrem quatuor, et per dilectum filium ducem et commune Venetiarum quinque, ac hospitale sex hæredes quoque quondam Nicolai Semita una per triennium teneantur, et nos quatuor pro isto anno de speciali gratia nostris habeamus expensis : quamvis tam per aliquos ex fratribus nostris S. R. E. cardinales, quam alios nobis sæpe dictum fuerit et suggestum, quod nedum expensæ dictarum quatuor galearum deberent fieri et ministrari per hospitale prædictum ; quin potius totalis armata posset commode ipsius hospitalis expensis teneri, cum a pluribus asseratur te plus de thesauro quam alia tota Dei Ecclesia possidere : et præter hoc multi priores ipsius hospitalis et fratres habent, ut fertur, pecunias infinitas, etc. » Subdit plures conqueri, religiosos equites graves inimicitias inter se exercere, neque iis, qui Ordini suam operam addixere, sacerdotibusve merita stipendia præberi : proinde tot mala emendet, ut pristinus ejusdem Ordinis splendor efflorescat. « Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, VI id. Augusti, anno II ».

7. *Venetorum duci belli partem suscipienti Apostolicæ litteræ.* — Obtulerat se ultro Venetorum dux sacræ expeditioni suscipiendæ socium, et navalis exercitus conficiendi quartam se partem comparaturum Clementi spoponderat : atque adeo, cum viginti triremes adornatum iri constitutum esset, Pontifex eum monuit, quinque apparandas ipsi incumbere, quibus sextam ut adjungeret his litteris oravit [1] :

« Clemens, etc. dilecto filio viro Bertutio Gradenico, duci Venetiarum, Castellanæ diœcesis.

« Cum olim per litteras tuas responsivas ad nostras, quas tibi super succursu fidelium partium Romaniæ, a Turcis perfidis oppressarum multipliciter et desolatarum, impendendo direximus, plene perceperimus, quod tu quartam partem armatæ, quæ fieret pro succursu dictorum fidelium, offerebas firmiter te facturum : ordinavimus nuper pro succursu celeri prædictorum, quod certa armata galearum per charissimum in Christo filium nostrum Hugonem regem Cypri illustrem, ac dilectos filios magistrum et fratres hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et te usque numerum viginti galearum ad minus (licet plures esse debere credamus, cum nos etiam certa temporalia de camera nostra, licet sit multis expensarum oneribus prægravata, et multa alia spiritualia subsidia pro succursu hujusmodi faciamus) præsentialiter fiat : et quod omnes ipsæ galeæ in futuro proximo festo Omnium Sanctorum convenire debeant apud insulam Nigripontis, contra eosdem Turcos viriliter, auctore Domino, profecturæ.

« Verumtamen, quamvis juxta oblationem tuam prædictam de viginti galeis hujusmodi quinque te contingere dignoscantur ; nihilominus tamen, quia propter terras et insulas, quas tu et Veneti in partibus illis habetis, commodum et incommodum hujusmodi negotii te et ipsos Venetos principalius tangunt; quodque cum hujusmodi armata facta fuerit, alias galeas ad defensionem et custodiam maris, terrarum et insularum earumdem non expediet, sicut hucusque oportuit, te tenere ; reputamus convenire decentiæ et consonum æquitati, ut sex galeas ad minus pro ista vice, non computata in eis potentia dictæ insulæ Nigripontis (cum intendamus, quod illi de dicta insula in armata hujusmodi unam galeam armare debeant eorum sumptibus, et tenere) armari et muniri facias ad præmissa.

8. « Ideoque nobilitatem tuam rogamus, requirimus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus præmissis omnibus in debitam considerationem adductis; et quod tua et dictorum Venetorum principaliter interest ex causa prædicta defendere dictas partes, et tum ob hoc, tum ut Venetis ipsis ad navigandum, repressis dictorum paganorum ausibus, tempus quietum arrideat ; hujusmodi sex galeas, sublato impedimenti cujuslibet et dilationis obstaculo, bonis capitaneis seu rectoribus, necnon bellatoribus, qui ad negotium afficiantur hujusmodi, et armis opportunis bene munitas ad dictam insulam Nigropontis in eodem termino studeas destinare : ut Deo, cujus causa agitur, in hac parte

[1] An. 2. l. v. Ep. cur. XXIII.

favente, negotium ipsum ad Dei laudem et gloriam, quietem fidelium, et ipsorum infidelium confusionem feliciter prosperetur. Nos etiam præfatis regi et hospitalariis nostras dirigimus litteras efficaces, ut galeas, quas pro hujusmodi succursu armare debent, gentibus et armis optimis bene munitas ad dictam insulam in festo prædicto studeant destinare : nam galeæ, quæ Januæ et in istis partibus armabuntur, apud insulam prædictam convenient cum tuis et aliorum prædictorum in termino supradicto. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VI id. Augusti, anno II ».

9. *In sacri belli societatem vocatur rex Cyprius et princeps Achaiæ; decimæ ad ejusdem sumptus conceduntur.* — Quod ad Cypri regem attinet Pontifex in hortatoriis litteris ad eum de instruendis quatuor vel pluribus triremibus datis, quasi imminentis post longa annorum curricula Cypro discriminis præscius, gravissime Hugonem admonuit [1], ni Turcarum potentiam contunderet, ipsos Cyprum aliquando invasuros : « Celsitudinem, inquit, tuam requirimus, rogamus et hortamur attente, ipsam per aspersionem pretiosi sanguinis Redemptoris nostri in Domino obsecrantes, quatenus prudenter considerans quantum tibi et subditis tuis, si dictorum paganorum feritas ulterius invalescat, possit periculum imminere; quantumque commodum prædictis et aliis fidelibus, si eorumdem hostium refrænetur audacia, et temeritas compescatur, provenire debeat, et honor ac exaltatio Catholicæ fidei cuncto Christiano populo resultare; tu tanquam princeps Christianissimus, et ejusdem fidei athleta præcipuus, hujusmodi quatuor galeas bonis rectoribus, bellatoribus et armis, prout tanta necessitas exigit, et facti requirit qualitas, bene munitas, submotis impedimentis quibuslibet, studeas sine defectu ad dictam insulam in eodem termino, in quo aliæ galeæ prædictæ ibidem convenient, destinare; ut Deo, cujus negotium agitur in hac parte, favente, negotium ipsum feliciter prosperetur, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VI id. Augusti, anno II ».

Cæterum dictis quatuor triremibus, quas Pontifex instruendas susceperat, Martinum Zachariam Genuensem, ducem præstantissimum, gestis pluribus in Turcas præliis clarum, præfecit [2]. Quibus constitutis, augendæ classis studio cum aliis pluribus principibus, ut navales vires conjungerent, egit. Atque in primis Sanciam Siciliæ reginam sollicitavit [3], ut Joannam reginam ad sociorum classem aliquibus Siculis triremibus augendam impelleret : aliisque litteris, ut eamdem Joannam ad id flecteret, impendens ex Turcarum progressibus regno discrimen ipsi exposuit [4]. « Charissima, inquit, filia, debes diligenter attendere, quod si paganorum prædictorum in partibus illis potentia cresceret et audacia peramplius insæviret, dicti pagani possent tibi et regno Siciliæ, quod a nobis et Ecclesia Romana tenes in feudum, et dictis Romaniæ partibus modico intermedio freto distat, ac subditis tuis subito multa inferre dispendia et jacturas : et quod tum ob hoc, tum propter zelum fidei et defensionem fidelium, claræ memoriæ progenitorum tuorum inhærendo vestigiis, teneris et debes pro dictorum succursu fidelium et repressione moliminum infidelium eorumdem subsidium destinare, etc. Dat. Avin. VI id. Augusti anno II ».

10. Provocatus etiam est [1] Robertus Achaiæ princeps, ut fœderatorum classi duas triremes adjungeret, cum ipsius maximi interesset, ut Turcæ, qui Achaiam excursionibus suis fœdabant, reprimerentur : atque illius matrem Catharinam imperatricem Constantinopolitanam filium ad id hortari jussit [2], cum ipsa quo tempore filii principatum moderabatur, præsulum adducta precibus se paratam obtulisset ad navales vires, si bellum jussu Pontificio Turcis inferretur, conjungendas. Convenit etiam una cum aliis principibus Jamvillius Sanutus [3] dux Agriopelagi, triremem milite et commeatu instructam ad socios submissurum : quem ut promissa impleret admonuit Pontifex. Tum Genuenses [4], Perenses [5] in Asia ex Constantinopolis adversa parte agentes, quos pluribus a Turcis damnis affectos dolet, Pisanos [6], Anconitanos, Florentinos, Senenses, Perusinos, Joannem archiepiscopum ac Luchinum Mediolanenses, Albertum et Mastinum Scaligeros, Veronenses, Thadæum a Pepulis Bononiensis fisci præfectum, sed principi supparem excitavit, ut vel navibus vel milite comparandam in Turcas classem pro Christiano nomine defendendo, ac fidei propaganda gloria augerent. Utque melius rebus Orientalibus fluctuantibus consuleret, Henrico patriarchæ Constantinopolitano Latino amplissimum legationis munus in crucesignato exercitu et Orientalibus provinciis injunxit [7]. Navalis vero exercitus ducibus data imperia [8], ut ei parerent : quo argumento ad Hugonem [9] regem Cypri et Venetorum ducem [10] scriptæ litteræ, ut nimirum suarum triremium præfectos patriarchæ Constantinopolitano legato obsequentes esse juberent.

Demandatum præterea est eidem legato munus [11] ut concordiam inter Gualterum ducem Athenarum et Catalanos redintegraret. Indiderant ii sibi societatis magnæ e Romania nomen, qui cum olim, ut supra dictum est, sedato bello Trinacrio missi in Orientem fuissent, ut Turcarum nascens imperium obruerent, immani flagitio, a schismaticis sollicitati, arma verterant in Catholicos : dumque hi inter se bello certabant, Turcæ in

[1] An. 2. l. 1. Ep. cur. XIX. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCCXXIII. — [3] An. 2. p. 1. Ep. cur. XX. — [4] Ibid. Ep. cur. XXV.

[1] An. 2. p. 1. Ep. cur. XXII. — [2] Ibid. Ep. XXI. — [3] Tom. II. Ep. secr. CCCXXXV. — [4] Ep. CCCXXXVIII. — [5] Ep. CCCLXXIV — [6] Ep. CCCXXXIX ad CCCXLVI. — [7] An. 2. p. 1. Ep. cur. XV et XXVII. — [8] Tom. II. Ep. secr. CCCXXVI. — [9] Ibid. Ep. CCCXXVII. — [10] Ep. CCCXXVIII. — [11] Ep. CDXIII.

utrosque impetus convertere, ac rem Christianam afflixerunt. Cum itaque Benedictus XII ex illo inter Catalanos, qui plures ducatus Athenarum arces occuparant, et Gualterum bello infidelium vires in dies confirmari lugeret, edictis Apostolicis graviores pœnas belli auctoribus incussit, et vocato Gualtero, cum illum ad pacem pronum reperisset, Henrico patriarchæ provinciam tractandi inter eos fœderis dederat : sed id consilium Benedicti mors oppresserat : Clemens vero illud perducendum aggressus est, de quo inferius sermo recurret. Nec modo ex ea Christianorum dissensione animatos Turcas ad vastandam Peloponesum et finitimas provincias, verum Europæ amœnitate ac fœcunditate terrarum illectos, refert Calcondylas[1].

11. *De instauranda Ecclesiarum unione ad Græcorum imperatorem Alexium Megaducam, et eorum proceres laicos Ecclesiasticosque Pontificis litteræ.* — Suscepto sacro illo ac necessario bello Pontifex, cum fœderati, Cyprius nimirum, Rhodius ac Venetus se ad stipendiorum et sumptuum bellicorum molem ferendam valere opibus negarent; æquumque esset, ut Ecclesiastica vectigalia pro fide propaganda ac debellandis Barbaris eo converterentur; neque etiam piorum eleemosynæ ad lucranda indulgentiarum præmia eroganda sufficerent, triennalem decimam in omnibus Christianis regnis (exceptis Anglia, Gallia et Hispaniis; Angliam enim Eduardus attriverat, ac sacras inique opes invadebat, et ad Christianum sanguinem spargendum effundebat, contendebatque justum se bellum gerere, exhausta Anglico bello erat Gallia, et Hispaniæ expugnandis Mauris sufficere non poterant) indixit[2]. Collocatas hasce decimas fuisse in bello adversus Turcas sustinendo, ex Joanne Villano[3] colligitur, dum ait sumptibus Pontificiis crucesignatos conductos fuisse : quam etiam ob causam parta ab exercitu Christiano loca Pontificiæ custodiæ sunt commendata.

Dum ita Christi vicarius bellum sacrum in Turcas apparabat, Constantinopolitanus imperator Joannes Palæologus, vel potius, cum is ob imbellem ætatem tractando imperio par non esset, proceres ad quos consilia summa referebantur, Turcirco flagello vexati, ut ad Romanæ Ecclesiæ sinum redirent, Clementis opem flagitarunt, suumque erga Sedem Apostolicam studium amplissimis verbis explicuere. Expetierant jam antea sæpius Græci Romanæ Ecclesiæ gratiam, cum res suas in anceps discrimen adductas intuerentur, ac viribus postea confirmati larvatam pietatem exuebant : atque etiam Andronicus Joannis Palæologi pater, cum eam imperii partem, quam in Asia obtinebat, amisisset, spem missis oratoribus dederat, fore ut, si milite ac stipendiis ad amissa recuperanda fulciretur, Ecclesiæ Catholicæ se agregaret : cui Romanus Pontifex certissima spoponderat auxilia in Turcas, modo id perfecisset ne quam armis orthodoxorum auxisset potentiam in Catholicos verteret, schismaque confirmaret. In quo lugeat lector quanta Græcis exitia schisma attulerit, cum spretis eorum calamitatibus a Catholicis, ipsos velut a Dominico grege aberrantes oves, suumque fugientes pastorem, fera Turcica devorarit. Non passa vero est divina providentia unica Barbarorum eluvione ipsos mergi, sed crebris excursionibus urgeri ac lancinari, ut exuerent errores, ac sævissimorum carnificum minis ad amantissimum patrem omnium fidelium perfugerent.

12. Fatigabant porro hoc tempore Græcos non solum Turcæ, sed etiam Tartari : ac licet in Turcas ii tantummodo opem poscerent, Pontifex usurus occasione, ut Græcos ad conjunctionem revocaret, non modo contra illos, verum contra Tartaros quoque Apostolicum patrocinium certissimum est pollicitus[1] : proposuitque ob oculos ovilis Dominici unum esse pastorem, nec alium quam Romanum Pontificem ; et Constantinopolitanum imperium, dum in hujus clientela et veneratione stetit, scientiæ et armorum gloria effloruisse :

« Magnifico viro Joanni imperatori Græcorum Palæologo, gratiam in præsenti, per quam obtineat gloriam in futuro.

« Munificentiæ tuæ litteras per dilectum filium nobilem virum Philippum de sancto Germano nuntium tuum, oriundum de partibus Sabaudiæ, nostro Apostolatui præsentatas benigne recepimus, et tam ea, quæ continebantur in eis, quam quæ idem nuntius sub credentia sibi concessa per dictas litteras explicare coram nobis pro parte tua curavit verbotenus, pleno collegimus intellectu : cumque tam per ipsas litteras, quam ea quæ idem nuntius verbo, ut præmittitur, explicavit, affectum magnæ devotionis et reverentiæ nobis et Apostolicæ Sedi obtuleris ; ac expressis diris oppressionibus, molestationibus et afflictionibus, quas gens illa nationis Turcorum fœtidæ, inimica fidei Christianæ, ad confusionem et exterminium Christianitatis aspirans, tibi et populo Græcorum intulit præsumptuosis et terribilibus ausibus hactenus, et inferre crudelius non desistit, præstari tibi et eisdem Græcis adversus Turcorum prædictorum infidelium potentiam et malitiam galearum et vasorum navigabilium armatorum, et munitorum Latinis hominibus, subsidium per nos et Rom. Ecclesiam postulaveris ; eidem magnificentiæ breviter super iis respondemus, quod nos dudum, non sine compassione magna et ingenti dolore cordis, auditis diris et gravibus molestationibus et afflictionibus, quas prædicti Turchi, omni humanitate postposita, Christianis et fidelibus Romaniæ et aliarum transmarinarum partium intulerant et etiam inferebant, non valentes pietatis paternæ viscera claudere super his, nec volentes,

[1] Calcond. l. II. de reb. Turc. — [2] An. 2. p. 1. Ep. cur. L ad CXIV. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 38.

[1] Tom. II. Ep. secr. CDXIV. ext. etiam in Ms. Arch. Vat. de rebus Græc. Tartaror. etc. p. 44.

pro defensione fidelium et Christianorum dictarum partium, ac repressione præfatorum Turcorum infidelium, certum galearum et vasorum hujusmodi sufficienter armatorum et munitorum ordinavimus subsidium exhibendum; volentes indubie te tenere, quod si tu ac Græcorum clerus et populus, rejecta infectione illius execrandi ac damnandi schismatis, quod eos damnabiliter a sacrosancta Romana Ecclesia matre omnium fidelium et magistra divisit, per unionem salutarem Deo placibilem, mundo acceptabilem et saluti animarum multipliciter fructuosam ad matrem rediretis eamdem; et diligenter attento, quod Dominus noster Jesus Christus unicum esse ovile ovium suarum et unum pastorem esse voluit, sicut in Evangelio continetur, et in Apostolorum symbolo fides profitetur Catholica, unam esse Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, quam ipse Dominus Jesus Christus in seipso lapide angulari fundavit, et ejus magisterium principi Apostolorum, B. Petro videlicet, cui licet insufficientibus meritis successimus in Apostolatus dignitate, commisit, vos sub eodem ovili, extra quod non est alicui gratia neque salus, reducere curaretis; nos et ipsa Ecclesia, vobis gaudiosis amplexibus occurrentes, intra nostra reciperemus præcordia, et ad defensionem vestram non solum contra Turcas ipsos, sed Tartaros et alios vestros et fidei Catholicæ inimicos et hostes, quantum possemus, defendere ac tractare tanquam prædilectos et charissimos filios amplis favoribus et opportunis gratiis proculdubio studeremus.

« Et utinam tua et populi Græcorum perpenderet prudentia diligenter, quod ex reunione hujusmodi, præter commoda spiritualia, quæ vobis affluenter provenirent, exinde multa bona temporalia resultarent : nam, ut communis et vulgaris habet narratio et antiqua gesta testantur, quandiu Græcia sub devotione ac unitate ipsius Ecclesiæ Romanæ se tenuit tanquam matris, præ aliis mundi nationibus scientiarum præcellentia floruit, et militari potentia victoriose præfulsit. Dat. Avin. XII kal. Novembris, anno II ».

13. Profecto frequentibus experimentis compertum est, verissimam esse sententiam postremis hisce verbis comprehensam : et quia Græci in veteri perfidia obfirmati in deteriora sunt lapsi, gravissimo Turcarum jugo premi meruerunt.

Scripsit eodem die Pontifex ad Alexium Megaducam [1], qui significarat, sacra se obtinendæ Romanæ Ecclesiæ conjunctionis cupiditate teneri : cui Clemens spiritum gratiæ salutaris in præfixo litterarum titulo fauste precatus, adjecit stimulos, ut suscepta pia consilia in opus perduceret, commendavitque Bartholomæum Romanum canonicum Negropontensem, sive quempiam alium Henricus patriarcha Constantinopolitanus Apostolicæ Sedis legatus ad eum mitteret; tum est adhortatus, ut operam suam, atque industriam ad aggregandum Romanæ Ecclesiæ imperatorem collocaret : « Nobilitatem, inquit, tuam in Domino attentius exhortamur, quatenus intra tua præcordia diligenter revolvens, et absque dubitatione considerans et attendens, quod extra unicum ovile Dominicum, cujus est unus pastor successor B. Petri Apostolorum principis, Romanus videlicet Pontifex vicarius Jesu Christi, non est alicui gratia neque salus, ut Græcorum populus extra ovile damnabiliter errans hujusmodi, se una cum magnifico principe Joanne Græcorum ipsorum moderatore Palæologo illustri reducat ad illud, prout decenter et utiliter poteris, sic studiosis sollicitudinibus elabores, quod inde tibi meritorum acquiras cumulum apud Deum, ac nostram et Apostolicæ Sedis abundanter gratiam merearis ».

14. Aliis vero litteris paucis post diebus exaratis certiorem illum fecit, quam peramanter illi paternum sinum explicaret, utque maturaret gressus Apostolicis beneficiis provocavit [1] : « Nos, inquit, tibi ad instar illius patris Evangelici, qui filio de regione dissimilitudinis redeunti jucundum paravit convivium occiso vitulo saginato, volentes tibi occurrere gaudiosis amplexibus, teque gratiis spiritualibus prævenire, ut cum ad eumdem unitatem veneris, devio relicto schismatis hujusmodi et rejecto, confessor tuus Catholicus, quem duxeris eligendum, plenam omnium peccatorum tuorum, de quibus corde contritus et ore confessus fueris, remissionem impertiri auctoritate Apostolica valeat; sic tamen quod de his, de quibus alteri fuerit per te satisfactio impendenda, illam tibi dictus confessor faciendam injungat, quam tu, dum vixeris vel hæredes tui, cum te de hac vita transire contigerit, facere teneamini, tenore præsentium indulgemus. Dat. Avin. VI kal. Novembris, anno II ».

Significarat etiam Clementi litteris atque oratoris Conradi opera Demetrius Græciæ despota, se desiderio transvolandi in sinum Romanæ Ecclesiæ ardere. Cui Pontifex in præfixo litterarum quæ VII kal. Decembris sunt consignatæ, titulo fauste precatus : « Promereri gratiam in præsenti, quæ perduceret ad gloriam in futuro » ; stimulos addidit [2], ut promissa mandaret operi, se paternum illi sinum aperire, meritisque officiis prosecuturum ut amantissimum filium : tum etiam magistratibus Peyræ, quæ ex adverso Constantinopoleos littore in Asia jacet, scripsit [3], ut Demetrio, si ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem rediret, opera et consilio non deessent : quibus etiam injunxit ut Henrico patriarchæ Constantinopolitano A. S. L. vel aliis ab eadem Sede vel patriarcha missis ad tractandam Græcorum cum Romana Ecclesia conjunctionem, studium suum explicarent. Hortatus pariter est Joannam Andronici imperatoris vi-

[1] Tom. II. Ep. CDXV et in cod. Ms. p. 43.

[1] Tom. II. Ep. CDXXIII. — [2] Ib. Ep. CDXCII. — [3] Ib. Ep. CDXCII.

duam [1], ut faciles iis aures accommodaret, quæ legatus a filio Joanne Palæologo missus ad Apostolicam Sedem Pontificio nomine illi relaturus esset : tum Isabellam e Rocheta, quæ ad ejurandum schisma se paratissimam ostenderat, monuit [2] ne conceptum pium ardorem defervescere sineret.

15. Pellicere etiam gravissimis litteris patricios, senatores ac proceres Græci imperii ad Romanæ Ecclesiæ obsequia studuit : et quantas utilitates felix et optanda omnium Christianorum conjunctio universo imperio afferret, quanta schisma invexisset mala, exposuit [3]; eamque ob causam passam divinam justitiam, veterem illius dignitatem adeo deflorescere.

« Clemens, etc. nobilibus viris universis principibus, baronibus ac populis imperii Græcorum gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Si quot et quanta spiritualia et temporalia incommoda schisma illud, per quod, procurante hoste antiquo, qui saluti humanæ invidens charitatem unitatis lædere innata sibi malitia non desistit, Græcorum populus unicum ovile Dominicum, cujus est unus pastor, et extra quod non est alicui gratia neque salus, exiens et aberrans a sacrosancta Romana matre sua Ecclesia multum damnabiliter, proh dolor ! se divisit hactenus, attulerit in populo Christiano et afferat etiam incessanter, attenta meditatione pensaveritis, et intra vestra revolveritis præcordia diligenter ; profecto credimus, quod ab eodem damnando schismate, velut a devio periculoso recedere curabitis, et ad unitatem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matris omnium fidelium et magistræ tanquam ad viam rectam, qua salutis æternæ panditur aditus, redire properabitis festinanter.

« Habet siquidem vulgaris et communis opinio, et antiqua gesta testantur, quod cum Græcia in sinu ejusdem Ecclesiæ unite ac Catholice foveretur, victoriose ac gloriose inimicos suos suppeditabat et hostes , præ aliis mundi nationibus militari potentia et strenuitate armorum præfulgens, et florens nihilominus scientiis litterarum, aliisque variis decorata virtutum et donorum insigniis, lucidius coruscabat. In quo statu autem ipsa fuerit postmodum, et nunc existat Græcia, magistra rerum docet experientia, et vos ipsi ex iis quæ occurrerunt et occurrunt habere potestis, si diligenter perpenderitis, notitiam pleniorem. Nos igitur, quibus a summo pastore Domino nostro Jesu Christo ejusdem ovilis sui cura desuper est commissa, cupientes vos una cum aliis fidelibus infra illud includi, ut inde possitis gratiam, quæ perducat ad gloriam, promereri, nobilitatem vestram, etc. » Addit preces, ut studium ad redintegrandam Orientalis Ecclesiæ cum Occidentali conjunctionem conferant, ex quo ingens apud homines decus, atque apud æternum Numen præmia sunt comparaturi. « Dat. Avin. XII kal. Novembris, anno II ».

16. Conceptæ sunt simili forma litteræ ad populum Constantinopolitanum missæ [1], quibus paternæ benevolentiæ signis egregiis mulcere illum studuit, ut ad supremi in terris Christi vicarii gremium reverteretur. His paternis blanditiis laicos Græcos, ut schisma ejurarent, alliciebat, seque promptum et alacrem ad infideles, qui cruentam de ipsis quotidie carnificinam exercebant, comprimendos exhibebat. Qui etiam ut clerum moneret officii, ne quid intentatum relinqueret, ac ne tot populorum sanguis de ejus manibus requirerentur, patriarcham, archiepiscopos et episcopos Græcorum imperii ad restituendam Ecclesiæ conjunctionem provocavit [2], gravissimisque divinæ Scripturæ oraculis unicam esse Catholicam Ecclesiam, cui unus summus pastor sancti Petri successor ex Christi Domini decreto præesset ; neque ex conjunctione Orientalium suas venari utilitates, ipsorumve dignitatem labefactandam, quorum tueretur potius splendorem. Conjungerent itaque ex pastoralis officii religione sollicitudinem diligentiamque omnem ut ex omnibus Christianis populis una Ecclesia sub uno Christi in terris supremo vicario coalesceret : ita enim, firmissimo fœdere conjunctis Orientalibus et Occidentalibus, Turcarum ferociam facile repressum iri.

17. « Dilectis in Christo fratribus patriarchæ, et universis archiepiscopis et episcopis Græcorum, spiritum gratiæ salutaris.

« Salvator noster Dominus Jesus Christus, pro redemptione humani generis sub forma servi vestem nostræ mortalitatis assumens , reprobata quondam propter ingratitudinem perfidia Judæorum, et oblato synagogæ, quæ tempus visitationis suæ non cognovit, libello repudii, sacrosanctam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam, congregatam in unum ex gentibus et Judæis, qui oculos illuminatos habentes, viam veritatis et fidei cognoverant, ipse lapis angularis utrumque conjungens parietem, et utraque unum faciens, in sponsam sibi specialiter præelegit ; eamque sanctificans, et mundans aquæ lavacro in verbo vitæ, gloriosam exhibuit, ac sanctam et immaculatam effecit, juxta quod in Canticis Canticorum legitur : *Una est sponsa mea, electa mea , immaculata mea.* Ipse quoque Dominus Jesus Christus unum esse ovile ovium, et unum pastorem in Evangelio protestatur : et in Apostolorum Symbolo unam esse Catholicam Ecclesiam fides Catholica profitetur, quam ipse Dominus in se ipso lapide angulari probato, pretioso, vivo, ab ædificantibus reprobato, a Deo tamen electo et honorificato fundavit, et ejus magisterium Apostolorum principi, B. Petro videlicet, cui licet insufficientibus meritis in

[1] Tom. II. Ep. CDXXIV. — [2] Ep. CDXXVI. — [3] Ep. CDXVIII.

[1] Tom. II. Ep. CDXIX. — [2] Eod. tom. II. Ep. secr. CDXVI. et Ms. de reb. Græc. etc. p. 45.

Apostolatus successimus dignitate, concessit inquiens : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ;* et paulo post subdidit : *Et tibi dabo claves regni cælorum : et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis ;* et nihilominus ovium suarum curam non solum alicujus gregis determinati, sed omnium ad ovile suum Dominicum pertinentium universaliter verbo tertio repetito commisit, dicens : *Pasce oves meas ;* et quod ejus fides nunquam deficeret, se orasse fatetur, loquens ad eum in Evangelio : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos ;* ut patenter ostenderet, non solum ovium, sed etiam pastorum omnium ipsum vicarium deputare pastorem. Quod etiam significanter ostendit cum, ipso apparente post resurrectionem discipulis, Petrus per mare, cæteri vero discipuli navigio pervenerunt. Cui soli alibi dixisse ipse Dominus legitur; *Duc in altum:* cum enim singuli determinatas habeant sibi provincias, soli Petro et ejus successoribus ipsa tota commissa est universalis Ecclesia toto orbe diffusa, nempe signum singularis Pontificii Petri, per quod non navem unam, ut cæteri quique suam, sed sæculum ipsum gubernandum suscepit : mare quidem sæculum est, naves Ecclesiæ designantur. Quæ quidem Græcorum populus provide non attendens, aliam sibi confinxit Ecclesiam (cum sit unica tantummodo, ut est dictum) et ab Apostolicæ Sedis unitate recessit : nec constitutionem Domini, nec Petri magisterium imitatur, et inconsutilem vestem Domini, cui crucifixorum manus in aliarum vestium divisione pepercit, scindere usque ad hæc tempora per frusta conatur, non advertens prudenter, quod una Noe tantum extitit arca, intra quam sub uno rectore quicumque fuerunt, leguntur in cataclysmo salvati : qui autem extra ipsam inventi sunt, omnes in diluvio perierunt.

18. « Sane quia nos libenter ad instar illius pastoris Evangelici, qui ovem perditam et extra gregem errantem requirens sollicite, et ipsam repertam imponens super humeros reportavit, ne bestiarum dentibus devoraretur, ad gregem, pro Græcorum ipsorum ad eamdem unicam Ecclesiam reunione Deo placida, mundo acceptabili et animarum saluti non modicum profutura, si ad hoc, gratia præveniente divina, disponeretur materia, laboraremus studiis operosis; super iis tam magnifico viro Joanni imperatori Græcorum Palæologo illustri, quam principibus, baronibus et nobilibus imperii Græcorum, ac populo civitatis Constantinopolitanæ per litteras scribimus opportunas.

« Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus præmissa, et quod extra dictum ovile Dominicum, cujus est, ut præmittitur, unus pastor, non est alicui gratia neque salus, diligentius attendentes, vos qui ejusdem Græcorum populi eminentiam præsulatus gerere videmini, ad reunionem prædictam vestra studia dirigentes, tam eumdem imperatorem, quam prædictos principes, barones, nobiles et populos vestris monitis et exhortationibus salubribus ad reunionem hujusmodi, ut vobis et ipsis perennis vitæ patere valeat aditus, inducatis; scituri pro certo, quod ex iis vel aliis vestra vel sua non quærimus, sed tantum vestrarum et ipsorum animarum salutem paterna sollicitudine sic zelamus, quod si ad unitatem Ecclesiæ prædictæ redieritis, vestra recipere non intendimus, sed vobis potius dare nostra, et etiam si oportuerit nosmetipsos : ac nos et Sedes Apostolica vos et ipsos recipiemus extensis charitatis paternæ brachiis in amplexus, privilegiis, gratiis, et opportunis favoribus, et alias sicut alios fideles ejusdem Ecclesiæ nihilominus prosequendo, necnon assistendo vobis et ipsis, quantum fieri poterit, contra Turcos et alios vestros et ipsorum oppressores et hostes. Dat. Avin. XII kal. Novembris, anno II ».

19. Eodem exemplo calogeris e monte sancto (ita mons Atho ob innumeros monachorum greges, qui in eo agebant, vulgo vocitabatur) quorum studium erat in rerum divinarum contemplatione animum defigere, scripsit [1] adjecitque has preces : « Universitatem congregationis vestræ monemus et hortamur in Domino Jesu Christo qualenus præmissa, et quod extra unicum ovile Dominicum, cujus est, ut præmittitur, Dominus pastor, non est alicui gratia neque salus, diligentius attendentes, vos qui, sicut audivimus, zelum animarum habentes, in contemplationis altitudine jugiter persistitis, ac austeritate vitæ pro quiete cælestis patriæ acquirenda vos, ut intelleximus, affligitis ne lutum damnati schismatis iter vestrum impediat, et labores vestros hujusmodi evacuet a mercede, ut Græcorum clerus et populus, inter quos principaliter numerari noscimini, ejusdem impedimento rejecto schismatis, ad unitatem sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ una vobiscum redeat, et in ovili Dominico prædicto, ut mereatur salutem consequi, se includat laborare operosis sollicitudinibus studeatis ».

Promovendæ necessariæ adeo conjunctionis desiderio Clemens prætorem Genuensium Peræ agentium, magistratum Venetorum, Dominicanæ et Franciscanæ familiæ religiosos viros summa opera ad Græcos ad Catholicam Ecclesiam traducendos incumbere jussit [2]. Sed eorum diligentiam ac studia Pontificia, tot insignibus notis tantoque zelo explicita, Græcorum schismaticorum pertinacia elusit : quanquam extremo etiam anno a Clemente repetitis litteris [3] VII kal. Decembris, cum Joanne Palæologo, hoc iis titulo prætixo : « Magnifico principi Joanni Græcorum impera-

[1] Tom. II. Ep. secr. CDXVII. — [2] Ibid. Ep. secr. CDXX, CDXXI, CDXXII, DXVII. — [3] Ep. DXVII.

tori, et moderatori Palæologo illustri gratiam in præsenti, quæ ducat ad gloriam in futuro »; deque concordia Ecclesiarum instauranda iterum, cum a Cantacuzeno tyranno Turcarum auxiliis succincto premeretur idem Palæologus, fuerit agitatum. Sed de his inferius suis locis dicetur : nunc Armenas res aggrediamur.

20. *Armenia a soldano invasa.* — Elatus arrogantia soldanus Babylonius ex Christianorum regum dissensione, eo ferocius insolescebat, quo Eduardus Anglorum rex, tanquam Saracenorum stipendiis conductus esset. Francorum regem, qui Armeniam tuendam ac Babylonium petendum bello susceperat, a sacra expeditione distrahebat. Impar itaque Ægyptiæ, Syriacæ, ac Babyloniæ potentiæ Armeniæ rex Guido supplices oratores ad summum Pontificem misit [1], qui multis lacrymis tristes Christianorum casus ac Saracenorum ferociam exposuere, rogavereque ut reges ad ferendam fratribus eodem cum ipsis Christi Domini sanguine redemptis opem impelleret. Hos vero Pontifex ad Philippum Francorum et Eduardum Anglorum reges dimisit, ut ipsos ad vertenda contra hostes fidei arma, ac feliciores triumphos de Machometi cultoribus referendos inflecterent, quos Apostolicis litteris ad tam pium opus provehendum VII id. Jul. est adhortatus [2].

21. *Religio apud Tartaros amplificata.* — Exteros etiam reges fide Christiana nondum excultos devincire amicitia studuit Pontifex, ut ipsos facilius ad Christum alliceret, tum constitutos in eorum imperiis Christianos ab infidelium injuriis vindicaret. Propagata apud Scythas Tartaros erat Christiana fides religiosorum virorum præcipua opera : cumque Elias Ungarus ad Sedem Apostolicam ex Tartaria Septentrionali accessisset, exposuissetque rei Christianæ in iis regionibus statum, ut Janibechus imperator Christianis profitendæ religionis usum permitteret, Clemens Janibechum ipsum oravit [3], ut in defendendis Christianis imperiale studium explicare pergeret, atque ad alendam amicitiam oratores majorum exemplo ad Sedem Apostolicam mitteret :

« Magnifico principi Janibech, imperatori Tartarorum illustri, Deum verum, qui omnia creavit de nihilo, devote cognoscere, diligere et timere.

« Ad Sedem Apostolicam sæpius extitit multorum relatibus fide dignis perductum, quod progenitores tui Tartarorum imperatores ex innata et a Deo sibi inspirata clementia, Christianos in tuo degentes imperio tractare præteritis temporibus favorabiliter et humaniter curaverunt, eos tam divinæ pietatis intuitu quam reverentia dictæ Sedis pie manutenendo, et confovendo in suis libertatibus, ac ab oppressionibus indebitis, violentiis et injuriis defendendo ; permittendo quoque sacerdotes Catholicos divina ibidem celebrare officia, ministrare sacramenta Ecclesiastica, et tam Christianis populis, quam aliis audire volentibus prædicare libere verbum Dei. Propter quod Sedes ipsa et prædecessores nostri Romani Pontifices, ex his gaudii et exultationis rore perfusi, nuntios imperatorum ipsorum quandoque venientes ad Sedem eamdem receperunt placabiliter, eosque gratiis et favoribus prævenerunt, regratiatorias, directivas et amicabiles litteras plerumque præfatis imperatoribus dirigendo. Et licet præmissa sæpe læta mente audiverimus, dum status inferior nos haberet, nunc tamen ad apicem summi Apostolatus assumpti, divina gratia favente, eis tam per dilectum filium Eliam de Ungaria Ordinis Minorum illis in partibus diutius conversatum, quam alios fide dignos in nostra præsentia, commendabiliter et laudabiliter recensitis, exinde tanto amplius exultavimus, quanto curam Christianorum omnium ex injuncto nobis desuper Apostolicæ servitutis officio magis conspicimus imminere ; sperantes in eo, qui nunquam cessat a benedictionibus gratiarum, quod tu laudabilia progenitorum tuorum prædictorum vestigia imitando, super his erga Christianos eosdem exuberare favores et gratias hujusmodi non cessabis.

22. « Tuam siquidem credimus magnificentiam non latere, quod in terris et ditionibus nonnullorum charissimorum in Christo filiorum regum Christianorum innumera Saracenorum et aliorum, qui fidem Christianam non colunt, millia commorantur, qui ab eisdem regibus tolerantur et confoventur, ac ab injuriis et oppressionibus quorumlibet defendentur, nec aliquis Saracenorum ipsorum et fidem eamdem non colentium, vi, metu vel violentia ritum suum abnegare, aut fidem Christianam suscipere cogitur ; sed si ad eam venire sponte et libere voluerit, favorabiliter recipitur et benigne. Rogamus itaque celsitudinem tuam et hortamur quatenus præfatos Christianos, in tuo prædicto commorantes imperio, ad instar eorumdem progenitorum tuorum habeas commendatos, ipsos defendendo ab injuriis et oppressionibus indebitis quibuscumque, sacerdotesque permittendo prædictos divina officia peragere, proponereque libere quibusvis audire volentibus verbum Dei. Nos autem nuntios tuos et litteras, si ad nos miseris, recipiemus favorabiliter et libenter, ac ea, quæ pro parte tua coram nobis exponere curaverint, audiemus, tibique viam charitativis et benignis monitis, si audire volueris, ostendemus, per quam tibi gratia in præsenti vita dabitur abundanter a Domino, et tandem post decursum vitæ, ipsius æternæ felicitatis gaudia mereberis adipisci. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis IX kal. Augusti, anno II ». Infecere Saraceni Janibechum pravis in Christianos suspicionibus, atque hoc ipso anno ad mercatorum Venetorum ac Genuensium in urbe Tana

[1] Tom. II. I p. secr. CXXXIV. — [2] Ibid. Ep. CXXXIV et CXXXV. — [3] Ibid. Ep. secr. CLXXXII.

amplissimas opes diripiendas concitarunt [1]. Fluxit mali initium ex contentione inter Christianos et Saracenos exorta, in qua cum ad arma ventum esset, ac vincerent Christiani, Tartari in eos efferati eos partim morte, partim carceribus affecere, bonisque omnibus ac mercibus exuere : neque commercium, nisi aliquot post annis, est repetitum. Quibus addit Folieta [2], Scytharum Tartarorum imperatorem cinxisse obsidione Theodosiam Genuensium coloniam, vulgo Caphan nuncupatam, Turcasque se iis conjunxisse : sed de eo iterum inferius.

23. *Genuenses cum Cypriis pacificare studet Pontifex.* — Lugendum quidem, infideles quamvis lingua dissonos, superstitione, moribus, natione dispares, mutua animorum consensione in Christianorum exitium conspirasse ; Christianos vero, cum divini Numinis augenda gloria ac tuenda religio esset, in se mutuo arma strinxisse. Qui non suscepti a Pontifice labores ? quæ prætermissa studia, ut non modo Græcos, de quibus actum est, cum Latinis ; verum Genuenses quoque cum Cypriis, Gallos cum Anglis, Aragonios cum Balearibus, Siculos cum Trinacriis, Italos inter se, Bavaros aliosque plures Germanos cum Ecclesia conciliaret ? Utque a primis incipiamus ; ardebant ira Genuenses in Cyprios nonnulla damna in Cypri insula accepisse : ad quorum animos leniendos Pontifex, ne sacræ expeditioni, quæ adversus Turcas parabatur, impedimentum aliquod ex eorum discordiis injiceretur, Simonem e Buccanigra ducem (gubernatorem vocat Clemens) certiorem fecit [3], Hugonem Cypri regem, si quæ Genuensibus damna illata essent, sarcienda curaturum. Et sane Cyprius rex, Pontificis contra Turcas fœderatus, ad redintegrandum fœdus oratores Genuam miserat : ii vero, etsi a Genuensibus perhonorifice excepti, pacem impetrare non potuerant : imo Genuenses ad Cyprum invadendam validam classem instruebant : quos ut a nefario consilio abduceret Christi vicarius, gravissimis exposuit litteris [4], ea consilia in religionis exitium vergere, pium in Turcas bellum dissolutum iri : darent nomini Christiano, darent Numini divino, darent Sedi Apostolicæ injuriam : quæ æquitatis legibus compensanda foret : accessisse ad aulam Pontificiam Hugonis oratores, atque regis et Cypriorum nomine de controversia paratos subire judicium ; atque adeo oratores ipsi suos Avenionem auctoritate instructos legarent. Ita Clementis sollicitudine Cyprium illud bellum discussum.

24. *Inter Gallos et Anglos bellum atrox. Initæ induciæ.* — At graviora bella, quæ Gallos inter et Anglos intercedebant, non sustulit Pontifex, sed retardavit. Incubuerat in Britanniam vis bellica, cum Eduardus comitis Montisfortis, ducis Britanniæ sine liberis defuncti tertii natu fratris in Angliam profugi clientelam adversus Francorum regem suscepisset [1] : cumque periculum esset, ne adversæ acies prælio consertæ plurimum sanguinem Christianum spargerent, cardinales legati Petrus Prænestinus et Anibaldus Tusculanus episcopi a Pontifice missi [2] ad utriusque principis castra se contulere, atque inducias ad triennium sunt pacti [3], ut excurrente eo tempore Pontifex utrumque regem conciliaret. De quibus hæc Ms. Vaticanum [4] : « Misit, (nimirum Clemens papa,) dominum Anibaldum Neapolitanum cardinalem et dominum Claromontensem cardinalem ad tractandum pacem vel aliquam treuguam, cum regibus Franciæ et Angliæ, et ipsorum regnis : qui cardinales in tantum operaverunt, quod treuguam inter dictos reges et ipsorum regna ordinaverunt per tres annos : sed modicum fuit observatum, specialiter in Vasconia et Britannia ». Pactas inducias refert Hocsemius [5], ut Anglica Gallicaque arma, si non in Turcas, saltem in Granatenses in Hispania ad Alfonsi regis Castellæ, Algeziram obsidentis, confirmandas vires verterentur : « Circa principium, inquit, hujus mensis, (nimirum Januarii), inter reges Franciæ et Angliæ treugæ publicatæ sunt a festo Michaelis ad triennium duraturæ ; et ex tunc multi magnates properant in adjutorium regis (Castellæ) contra Granatæ Saracenos (1).

Assensit his induciis Eduardus Anglorum rex non pacis studio, sed cum ob tempus bello incommodum, hostisque potentiam consilia promovere non posset, bellum distulit, ut antea apud Cameracum et Tornacum egerat, quo illud majore apparatu redintegraret : ac Pontifex, cum induciæ jam inter Francorum et Anglorum reges essent pactæ, quibus Scoti erant comprehensi, et omnes ambarum partium fœderati, ad quos sedandos, si consurgerent in arma, ac præcipue in Britannia, reges se obstrinxerant [6] ; intercessit litteris apud utrumque regem, ut summa religione ad muniendam pacis viam servarentur. Constituta [7] erat sacra Joannis Baptistæ Natalitiis dies, qua amborum regum oratores apud Sedem Apostolicam de concilianda pace agerent : sed illam Eduardus ad Natalitia Deiparæ extrahi flagitavit ; contende-

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 26. Ms. diac. Venet. hoc an, Bizar. Hist. Gen. l. XI. Foliet. l. VII. Hist. Gen. — [2] Foliet. eod. lib. — [3] Tom. II. Ep. secr. CCLXIX. — [4] Ibid. Ep. DLVIII.

[1] Frossard. hist. l. I. Jo. Vil l. XI. c. 142. Paul. Emil. in Phil. VI et alii. — [2] Tom II. Ep. secr. I. et an. 2. l. V. Ep. com. IV. — [3] Frossard. hist. l. I. Clem. Vit. auctor. Walsing. in Eduar. III Hect. Boeth. in Davide. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI pag. 52. — [5] Hocsem. in Alfons. LXXV. Epist. Leod. c. 28. — [6] Tom. II. Ep. secr. I et LXIII. — [7] Super Ep. I.

(1) Induciæ inter Gallos et Anglos non quidem anno superiori, quo relatæ sunt ab annalista num. 2 sed præsenti, quo pariter ab eodem referuntur, sancitæ sunt, Januario ineunte, teste Hocsemio, qui cum anno MCCCXLVIII Chronicon suum de episcopis Leodiensibus claudit. Triennales fuisse idem Hocsemius cum Froissardo aliisque apud annalistam affirmat. Continuator Nangii, qui tunc pariter in Gallia agebat, ad biennium determinat ; sed cum solus id affirmet, et res anni MCCCXLII et MCCCXLIII in unum misceat atque confundat, hinc vitiatum ejus textum suspicari merito possamus. MANSI.

ratque, ut Philippus rex comitem Montisfortis belli Britannici initio apud Nannetas captum restitueret libertati, ac Davidem regem Scotiæ moneret ut servaret inducias. Redintegrando vero potius bello, quam paci componendæ intentus erat Eduardus : dumque tractatus diem extrahebant, plura quæ turbarunt concordiam, obtigere. Hactenus de Pontificio pro Anglis Gallisque conciliandis studio : quæ secuta sint, anno proximo dicentur. Nunc quæ a Clemente ad Petrum Aragonum et Jacobum Balearium reges in pristinam amicitiam revocandos gesta aggrediamur.

25. *Reges Aragonium et Balearem ad pacem sollicitat Clemens.* — Exorta jam inter ipsos, ut superiori anno vidimus, dissensione bellum utrinque summa vi parabatur. Ad quod repellendum Pontifex Andream primum tit. S. Susannæ presbyterum cardinalem legationis munere exornatum misit [1]; sed nihil illius opera, nihil Antonii episcopi Cajetani, a Sancia regina Siciliæ Balearis sanguinis ac regis Aragonum amitæ ad Petrum regem legati profuere; is enim contendebat accepta a patribus jura regiæ Aragoniæ infringi : ad quæ tutanda Balearem, non comparentem in judicio, Barcinone sedens pro tribunali principum ac magnatum Aragoniorum corona cinctus, damnavit contumaciæ, ac Baleare regnum, Ceritaniæ et Ruscinonis comitatus, ut regiæ Aragoniæ beneficiaria, ad ipsam revocanda pronuntiavit [2].

26. Inter cætera, quæ Baleari regi imposuit crimina, illud non prætermisit [3] ad Baleares in suum obsequium alliciendos Jacobum regem intolerabili servitutis jugo subditos attrivisse, insontesque morte affecisse. Et quidem Baleares Jacobo infensi, misso oratore [4] precibus Petrum incitarunt, ut ipsos Aragoniæ aulæ restitueret : si appelleret ad insulam cum valida classe, se illius obsequiis addicturos. Instructus itaque est florentissimus navalis exercitus a Petro : ac tum forte Andreas cardinalis ad dirimenda regum prælia ob adversam valetudinem in Majoricam navigare non poterat, ac paulo post Perpiniani vita functus [5] ingravescentique bello, ac majoribus periculis rei Christianæ impendentibus, alii internuntii Apostolici legandi fuerunt.

27. Data ea provincia est V idus Junii Bernardo tit. S. Cyriaci in Thermis presbytero cardinali quem Clemens inter alia amplissima mandata [6] auctoritate instruxit [7], ut si visum ita foret, objecto anathemate, Ecclesiasticos ac populos, terra vel mari Baleare regnum bello petere vetaret. Contulit pariter auctoritatem cardinali internuntio [8] ut illos, qui regnum Aragonum invadere molirentur coerceret, ac pluribus tum in Aragonii tum Balearis regnum amplissimis muneribus auxit [9], et utriusque regni præsules ac proceres suam operam ad pacem conciliandam impendere jussit [1]. Reges denique Aragonium [2] et Balearem [3] ad mutuam concordiam, propositis ingentibus ex eo bello periculis emersuris, Africanorum Hispaniis imminentium furore, rei Christianæ excidio, est adhortatus. Missarum vero ad Petrum regem Aragonum litterarum potissima pars his verbis est concepta :

28. « Serenitatem tuam requirimus, monemus et hortamur attente, ipsam per Salvatoris nostri respersionem pretiosi sanguinis obsecrantes, quatenus diligenter considerans prædicta et alia non facile numeranda dispendia, quæ discordia ipsa parit; necnon detrimentum, quod Catholicæ fidei ejusque cultoribus, et præsertim in frontaria blasphemorum Agarenorum partium Africæ constitutis et vicinis eisdem, ex dissensione hujusmodi provenit, quantaque etiam audacia aggrediendi Christianos ipsos et terras eorum, et adversus eos exercendi persecutiones hostiles atrocius solito exhibetur ; et prudenter commemorans tranquillitatem et infinita commoda, quæ tibi et tuis subditis ex sedatione hujusmodi discordiæ provenirent ; quantumque indecens est, nec minus periculosum tam sublimes et tanta conjunctas consanguinitate et affinitate personas, animorum contrarietate disjungi seu invicem dissidere; animum tuum ad pacis solidæ unitatem inter te et ipsum regem Majoricarum, summotis impedimentis quibuslibet, actore Domino, reformandam sic habilites et coaptes, quod inter te et ipsum, cujuslibet odii et rancoris occasione sublata, concordia desiderata proveniat, communibus occurratur periculis, et communibus utilitatibus consulatur ; et nihilominus præfatum cardinalem (nimirum Bernardum tit. S. Cyriaci in Thermis presbyterum cardinalem A. S. L.), ob nostram et Apostolicæ Sedis reverentiam, et suorum excellentiam meritorum, imo nos in ipso potius benigne recipiens, ac debita honorificentia prosequens et pertractans, ejus in præmissis salubribus monitis et paternis exhortationibus effectualiter acquiescas, etc. Dat. Avin. V id. Junii, anno II ».

29. *Balearicum regnum adjunctum Aragonio.* — Exposuerat jam ante Petro regi imminentem Africanorum irruptionem Alfonsus Castellæ ac Legionis rex, oraveratque ineunte Aprili, ut maritima auxilia ad arcendos trajectu in Hispanias Saracenos communicaret. At Petrus, expeditionis Balearis ac proferendi imperii cupiditate ardens, suaque commoda religionis Christianæ causæ præferens, justa illius petita repulerat, Pontificiæ vero preces de non invadendis Balearibus insulis, et alia de illius conatibus dissolvendis cardinali internuntio data imperia, tardiora extitere : tanta enim diligentia navalem classem instruxit Aragonius, ut antequam Clemens superiora decerneret, atque internuntius Apostolicus censuras Majori-

[1] Tom. II, Ep. secr. XXIV. — [2] Eod. cap. — [3] Id. c. 65. — [4] Eod. cap. et Matth. Vill. l. I. c. 127. — [5] Clem. an. 2. l. I Ep. cur. CXVIII. — [6] Ibid. Ep. cur. CXXI. — [7] Ibid. Ep. cur. CXXII. — [8] Ibid. Ep. cur. CXXIV ad CXLII. — [9] Ep. cur. CXLIII ad CXLVI.

[1] Ep. cur. CXX. — [2] Ep. cur. CXXI.I. — [3] Super Ep. CXX.

eam oppugnaturis aut naves paraturis incutere posset, jam ille a rebellibus vocatus [1] rerum politus esset.

30. Decimo octavo Maii die, ut refert Surita [2] vela explicuit, et invectus florentissima classe in majorem Balearem, frustra illum ab exponendis in terram copiis arcere moliente rege Baleari, excensionem fecit, ac prælio congressus Jacobum male instructis agminibus irruentem primo impetu fudit: qua clade consternatus Balearis, suorumque defectione territus, ex insula fuga se subduxit [3].

Prona omnia ad victorem fuere, ac Pontiani, post nonnullas regi Aragonum de illato immeritis bello expositas querelas, intellectis belli causis, Petrum regem, pacti amplissima jura libertatesque, exceperunt ea lege, inquit Matthæus Villanus [4], adjecta ut nunquam Jacobo ejusve posteris subjicerentur: quibus consentientia tradit Joannes Mariana [5], ac Jacobi calamitatem nimiæ in populos acerbitati, et injustis vectigalium exactionibus tribuit.

31. «Erant, inquit, ut in exiguis principatibus fit, Baleares cæterique minuto regi subditi populi novis subinde vectigalibus oppressi; quorum cum modum non sperarent, imperium mutari haud ægre laturi erant. Ventum ad arma. Petrus Moncada maris præfectus ab Algeziræ obsidione revocatur, ut paulo ante dictum est. Classe valida comparata, in qua centum et sedecim majora minoraque navigia erant, ad Rubricati promontorium Aragonius solvens, majorem Balearem tenuit. Insulani trecenti equites, pedites ad quindecim millia congregantur: collectitius exercitus parumque roboris habiturus. Victus continuo Balearis Pontiam urbem se recipit: deinde, rebus desperatis in continentem abiit; et erant insulæ voluntates in Aragonium propensæ, omniaque victori proclivia ». Liberam insulæ possessionem adeptus Petrus rex veteribus Aragoniæ, Valentiæ, Sardiniæ et Corsicæ regiis titulis Balearis nomen adjecit: atque ita exstinctum Baleare regnum est, et cum Aragonio conjunctum.

32. Purgavit se de Balearica confecta expeditione apud Clementem [6] Petrus rex Aragonum, ac rationes, quæ suæ favebant causæ exposuit; rediitque victor [7] Barcinonem, ut narrat Surita [8], vigesima nona Junii die. Transmisit etiam illi Maria Aragonum regina ad tuenda mariti regis gesta, adjunctum nimirum justis de causis Aragonio imperio Baleare regnum, sententiarum formulas a Petro rege, servato judiciorum ordine e tribunali adversus Jacobum Balearem latas. Perpensis Petri regis rationibus Pontifex rescripsit kal. Julii [9], licet pro tuenda sua causa plura afferret, non minoris tamen momenti argumenta a Jacobo Baleari contraria adduci: hortatusque est, ut in sanguine et affinitate conjunctissimum clementia uteretur, neve nepotes ex regia ad privatam fortunam redigeret; ac Mariam reginam rogavit [1], ut pro redintegranda concordia intercederet; sanguinis et affinitatis jura eo bello turpiter violari: susceptos e Constantia Petri regis sorore filios: rem Christianam in discrimen adduci. Cumque illa precibus contendisset, ne cardinalis legatus ad Jacobi Balearis gratiam mitteretur, respondit Clemens III non. Julii jam tum Bernardum tit. S. Cyriaci in Thermis presbyterum cardinalem non legati, sed internuntii imposito munere instaurandi fœderis causa missum. Hunc vero curis ancipitem ob regis Aragonum secundis elati successibus inexorabilem animum, ut ad pacem conciliandam summa ope incumberet [2], VI id. Augusti excitavit.

33. Prælerea significavit ei [3] optimum videri, ut Jacobus Balearium rex, accepta tuti commeatus syngrapha, Petrum regem Aragonum conveniret, vel cum Petro Ripacurtiæ comite concordiæ tractatum agitaret, seque ad eam reges cohortaturum. Extant eo argumento litteræ ad Petrum comitem Ripacurtiæ [4] ut pacis interpretem ageret, tum ad illius nepotem regem Aragonium [5], ut ad clementiam eum flecteret: « Ad clementiam, inquit, te divina invitat Sapientia, qua teste, *firmatur clementia thronus regis*; et dicens alibi: *Noli esse multum justus*, rigorosam videtur justitiam prohibere ».

34. Ut victorem ad clementiam, ita victum ad frangendos altiores spiritus, captandamque regis Aragonum benevolentiam sollicitavit [6]. Edocuit experta calamitas Balearem, ut se dimitteret: refert enim Surita [7] expetiisse iterum iterumque ab rege Aragonum liberam ipsius adeundi facultatem, nec tamen impetrasse; atque ultro obtulisse assensurum se, ut cardinalis, quem Aragonius controversiæ arbitrum delegisset, de Baleari regno pronuntiaret, de Ceritaniæ et Ruscinonis comitatu, modo possessione non abiret, ipse Aragonius ferret sententiam. Sed tardius Balearis Aragonii, ad ejus perniciem aspirantis, ambiebat gratiam. Promoverat in Ceritaniam et Ruscinonem exercitum Petrus rex, ac nonnulla oppida in suam potestatem redegerat [8] cumque paulo post ab armis temperatum, pactis induciis accepisset Pontifex, urgendæ concordiæ sollicitus, Armandum archiepiscopum Aquensem, quem primum ad componendam eam controversiam superiori anno adhibuerat, Bernardo cardinali ad promovendum pacis tractatum socium adjunxit [9].

35. Consumpti porro sunt frustra Bernardi cardinalis et Armandi archiepiscopi labores pugnan-

[1] Matth. Vill. l. I. c. 27. — [2] Sur. l. VII. c. 66. — [3] Matth. Vill. l. I. c. 27. Sur. l. V. c. 67. — [4] Matth. Vill. l. I, c. 27. Ms. Vat. sign. num. 2010. — [5] Mar. l. XVI. c. 12. — [6] Tom. II. Ep. secr. CXXI. — [7] Ibid. Ep. secr. CXXVI. — [8] Sur. c. 68. — [9] Tom. II. Ep. secr. CXXI.

[1] Tom. II. Ep. secr. CXXVI. — [2] Ibid. Ep. secr. CCXXXII. — [3] Ibid. Ep. secr. CCLXIV. — [4] Ibid. Ep. secr. CCLXVI. — [5] Ibid. Ep. CCLXV. — [6] Ep. CCLXVII. — [7] Surit. l. VII. c. 70. — [8] Mar. l. XVI. c. 12. Sur. l. VII. c. 72. — [9] An. 2. p. 1. Ep. cur. XXXII.

tibus utriusque regis voluntatibus, atque altero amissa recuperare, altero tueri parta annitentibus. Suis vero juribus exui Jacobus Balearis mereri potuit, quippe qui Ecclesiarum sui principatus jura invaserat[1]. Intercesserat ipsum inter et Elnensem episcopum ea de causa gravis controversia, quæ cum Pontificis arbitrio edito compromisso esset permissa, Jacobus nondum ea decisa plura contra illius Ecclesiæ, ad quam Elnensis urbis imperium spectabat, jura pertentarat; deque immani sacrilegio ab ejusdem regis militibus, operante divinis sacerdote, patrato Pontifex questus est. Ut vero non Elnensi modo dominatu, sed totius Ruscinonis atque Ceritaniæ comitatibus Jacobus rex sit exutus, inferius dicetur. Nunc ad Castellanum regem, adversus fidei hostes dimicantem, properat historia.

36. *Castellæ rex Maurico bello implicitus.* — Impetrarat superiori anno a Pontifice Alfonsus rex nonnullas vectigalium Ecclesiasticorum decimas, ac duas tertias reficiendis templorum sartis tectis sacras, in belli adversus Granatenses tolerandos sumptus derivandas[2], tum etiam stipem ab indulgentiarum præmia lucraturis erogandam, adjectis certis legibus ab Alfonso admittendis: quas cum ille habuisset ratas, licet condicto die id Sedi Apostolicæ non significasset, oblatas tamen a Petro Sabaudo cardinale confirmavit Clemens. Urgebat Alfonsus obsidione Algeziram regiam Maurorum in Hispania imperii sedem, in qua nonnihil periclitatum est, cum Petrus rex Aragonum classem, ut Baleares invaderet, abduxisset; atque Albohacenus rex florentissimas copias in Hispanias traducere pararet, adeo ut Alfonsus de concordia cum Granatensibus agitaret[3] modo Afrorum amicitiæ renuntiarent: at ii, cum alienis potius quam suis viribus starent, detrectarunt: ac tum Philippus Navarræ rex pluresque Angliæ et Galliarum principes, induciis inter reges initis usi[4] auxilia Alfonso attulere; de quibus Hispanicarum rerum scriptor hæc tradit[5]:

« Classis Maurica ad Septam erat numerosa, universis Africæ viribus contractis, ad trajiciendum primo quoque tempore parata. Recentes ii veniebant: nostri diuturnis laboribus et difficultatibus fracti. Rem Christianam periculo proximam divi tutelares Hispaniæ sustentarunt, perpetuaque regis adversus ingruentia mala animi constantia, atque felicitas: nam uno tempore ex Anglia, Gallia et Vasconibus numero et virtute valida manus venit Eduardi Angli regis permissu: comites Arbidi et Soluzberi, Fuxensis comes cum fratre Bernardo ad opem ferendam ex locis disjunctissimis excitati sunt spe veniæ, quam Romanus Pontifex Clemens VI Lemovicensis, priori anno in Benedicti decessoris locum subrogatus, omnibus qui pia arma caperent pollicebatur. Philippus ipse Vasconum rex sub Julii mensis finem, commeatu navibus præmisso copiisque sequi jussis, magnis itineribus festinavit, ne prælio deesset, quod propediem fore fama ferebatur. Horum principum adventus regi Castellæ, ut oportuit, gratissimus fuit: nostris cum spe certa victoriæ pugnandi animus accessit ». Sed diutius in castris maxime ob cæli gravitatem fœderati hærere non potuerunt, atque ex iis Philippus rex Navarræ, cum Cæsarianum de Castellæ regis voluntate digressus esset mense Septembri, et Fuxensis comes Hispali morbo exstincti sunt, atque utriusque corpus in patriam relatum.

37. *De Philippi regis Navarræ morte condolet papa.* — Accepta regis Navarræ morte Pontifex, Joannam reginam viduam erigere ad constantiam Christianam consolatoriis litteris studuit, utque ille in expeditione contra fidei hostes sacramentis rite munitus pie obiisset exposuit, atque Apostolicum patrocinium est ipsi pollicitus:

« Clemens, etc. charissimæ in Christo filiæ Joannæ reginæ Navarræ illustri.

« Non sine cordis anxietate mentisque amaritudine nuper audivimus, claræ memoriæ Philippum regem Navarræ, virum tuum, fuisse, sicut Domino placuit, viam universæ carnis ingressum. Et licet suarum virtutum magnitudine, devotionisque altitudine, quibus in hoc mundo præfulgebat rex ipse conspicuus, intenta consideratione pensatis, de tanti tamque devoti Ecclesiæ filii subtractione fuerimus juxta possibilitatem conditionis humanæ doloris acerbitate respersi; dum tamen diligenter attendimus ipsius felicem transitum, qui tanquam devotus ipsius Ecclesiæ filius, et zelator fidei Catholicæ fervidus, in Dei et ejusdem fidei prosecutione negotii, pro quo ad partes Hispaniarum contra perfidos Saracenos profectus fuerat, et in ejusdem confessione fidei, rebus suis prudenter, ut intelleximus, dispositis et sacramentis Ecclesiasticis devote receptis, evocatus de hujus mundi calamitatibus et miseriis ad perpetuas et lucidas, ut creditur, mansiones sic clausit laudabiliter terminum vitæ suæ, multipliciter in Domino consolamur.

« Sane, filia charissima, quia te subtractione dicti viri mœroris repletam mœstitudine, non sine compassione paterna, cordis oculis contemplamur; celsitudinem tuam regiam attentius in Domino exhortamur; quatenus consideranter attendens, quod ille supernus Conditor et Creator omnium, qui dedit regem ipsum, ad se absque tui et cujusquam alterius injuria potuit juxta suæ voluntatis beneplacitum revocare: quodque mortis judicium, restitutionis beneficium non admittit, attentis iis quæ præmisimus, abstersis lacrymis, subductis suspiriis, et doloribus mitigatis, te coaptare dispositioni et voluntati divinæ in hac parte studeas, et in eo consolationem assumas, qui totius consolationis est pater, ut tua regalis magnanimitas non demissa, sed fortior et virtuosior, sicut

[1] Tom. II. Ep. secr. CDXXXI. — [2] Ibid. Ep. secr. XLV. — [3] Mar. l. XXVI. c. 11. — [4] Hocsem. c. 28. in Adolph. — [5] Mar. l. XVI. c. 11.

statum decet regium, appareat in adversis; de nobis fiduciam habitura, quod super tuis ac tuorum et regis prædicti liberorum opportunitatibus, nos, quantum cum Deo potuerimus, propitios reperies et benignos. Dat. Avin. VII kal. Decembris, anno II ».

Collegere ex Philippi regis Navarræ morte animos Saraceni, cumque antea Albohaceno universum certamen experiri suadenti repugnarent: probata satis antea Christianorum virtute, qui numero impares vicissent; nunc erecti congredi signis decrevere. Sed divina ope in trajiciendi Palmonis fluminis conatu deleti sunt, de quibus hæc scribit Mariana [1]: « Ea re Mauri incitati, mutato consilio, prælio decernere statuunt. Sexaginta triremes Mauricæ Octobri mense ad Steponam appulsæ mox Heracleam tenuere eo terrestres copiæ posuerunt castra. Ad Palmonem amnem interfluentem utrasque copias. Cum semel, iterum et tertio ex intervallis accessissent in transitu prœlio pugnatum est. Non animo, non armis, non bellica disciplina, non corporis robore par Hispano Maurus fuit. Brevi victi usique hostes. In urbe (Algezira nimirum), suprema annonæ penuria erat : triremes una et altera commeatu onustæ a nostra classe interceptæ ». Hæc apud Algeziram hoc anno gesta : sequenti in ea defixa triumphalia crucis signa, ac Mahometi superstitione polluta templa Christo consecrata sunt.

38. *Sacro bello in Lithuanos instante, Poloni a cruciferis dissentiunt.* — Pugnatum [2] est eodem tempore in Septentrionalibus oris a pluribus regibus ac principibus pro fide adversus barbaros Lithuanos, qui graviora damna Christianæ rei in Prussia ac Livonia intulerant. Suscepere sacrum illud bellum Joannes Boemiæ et Ludovicus Ungariæ reges, quibus Willelmus Hollandiæ et Hannoniæ dux cum lectissimis copiis, debellato in itinere Ultrajecto se conjunxit [3]. Penetrarunt reges in Lithuaniam, in qua dum ferrum flammamque circumferrent, Boguslaus Lithuanorum dux in Livoniam et Zambiensem tractum irrupit, ac provinciam cladibus fœdavit. Adductus est in invidiam cruciferorum magister, atque illius inertiæ mali causa adscripta. De quo hæc Michovias [4] : « Anno Domini MCCCXLIII », et infra : « Ludovicus Ungariæ, Joannes Lucemburgensis Boemiæ reges, Carolus filius ejus marchio Moraviæ, item comes de Halles et alii quamplures illustres viri in Prussiam cum eorum potentiis advenerunt, atque cum magistro Prussiæ in Lithuaniam descenderunt. Lithuani autem interim, quo eorum terra vastabatur, cum omnipotentia in terram Zambiensem et in Livoniam perrexerunt, et eas grassabantur, magistro Livoniæ absente et Samagitas oppugnante : quæ varietas adeo reges afflixit, ut magistrum convitiarentur tanquam hujus pessimi eventus auctorem ».

Confirmatæ erant infidelium vires ex Casimiri regis Poloniæ veteribus cum religiosis equitibus S. Mariæ Theutonicorum hospitalis Jerosolymitani dissensionibus, cum Poloni Pomeraniam aliasque amplissimas terras ut juris Polonici repeterent, illi ut jure partas tuerentur. Quæ controversia ut intercesserit, ita in litteris Pontificiis describitur [1]: « Super eo, quod dictus rex asserebat, dictos magistrum, commendatores et fratres, Culmensem Pomeraniæ, Cujaviæ Dobrinensem et Michalonensem terras, ad se pleno jure spectare, dictosque magistrum, commendatores et fratres terras seu ducatus hujusmodi occupasse ac detinere contra justitiam, et recepisse fructus tempore occupationis hujusmodi, et adhuc recipere minus juste, seque propterea multas expensas et damna varia subiisse; dictis magistro, commendatoribus et fratribus asserentibus præfatas Culmensem, Pomeranensem ac Michalonensem se justo possidere titulo; Dobrinensem vero et Cujaviensem terras seu ducatus prædictos, vigore privilegiorum eis a Sede Apostolica et imperio concessorum, juste occupasse per bellum, et occupatos potuisse licite possidere, necnon eis damna gravia et innumera in personis et rebus eorum per dictum Casimirum ac claræ memoriæ Wladislaum genitorem suum reges Poloniæ, associatis sibi Letuvinis infidelibus, contra Deum et justitiam intulisse ; non sine gravibus periculis suscitare studuerat hostis pacis ».

39. Cum graviora inveheret exitia hæc inveterata dissensio, ac Lithuani Polonorum freti auxiliis adversus cruciferos insolescerent, remque Christianam deprimerent, jam antea Benedictus componendæ discordiæ studio, Polonorum et cruciferorum auditis oratoribus, Cracoviensi, Culmensi et Misnensi episcopis provinciam dederat, ut si Casimirus Poloniæ rex ac magister equitum Prussiæ consensissent, Cujaviæ et Dobrinæ ducatus Polonicæ regiæ, refusis ob illata damna Polonis decem aureorum millibus, restituerentur : ex sententia enim a Joanne Boemiæ et Carolo Ungariæ regibus arbitris pronuntiata, eas provincias Casimiro adjudicatas vidimus : ac si Polonus de Pomerania Culmensi et Michaloviensi terris litem cruciferis intenderet, pro ea qua valebant prudentia, controversiam ex amicitiæ legibus componerent. Inter hæc e vivis decesserat Benedictus, nec res operi mandata fuerat : quare Clemens, ut exitialem Christianæ religioni discordiam tolleret, iterum Cracoviensi, Culmensi Misnensique episcopis munus injunxit [2] ut omnem diligentiam in Casimiro et magistro Prussiæ mutuo fœdere conjungendis collocarent : quibus litteris Apostolicis VI id. Jun., Pontificatus anni II dies adjecta est.

Cæterum transegisse hoc anno Casimirum cum cruciferis ea lege, ut Cujaviam et Dobriniam

[1] Mariana de reb. Hisp. l. XVI. c. 11. — [2] Michov. l. IV. c. 23. Crom. l. XII. in Casimir. II. — [3] Jo. a Leyd. Carmel. l. XXVIII, c. 9. — [4] Michov. sup. c. 23.

[1] Tom. II. Ep. secr. LXX. — [2] Super Ep.

reciperet, suoque in alias provincias adductas in controversiam jure cederet, refert subjectis verbis Cromerus [1] : « Facile Casimirus concessit petentibus, ut jure omni, quodcumque ipsi (ipse) a majoribus suis haberet in Pomerania, Culmensi et Michaloviensi ditione, sese posterosque suos, jurejurando interposito et litterarum monumentis consignatis, abdicaret; ac de sigillo etiam, quo Diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cujaviam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaque, constituto cum magistro cruciferorum congressu Inowladislaviæ ad vigesimam secundam diem mensis Julii, comitia quoque suis indixit, ubi abdicatio illa scriptis facta : Casimiri vero non modo regis, verum etiam Zemoviti Visnensium. Zemoviti Cirnensium et Boleslai Plocensium Mazoviorum ducum procerum quorumdam Polonorum et primariarum civitatum, nempe Cracoviensis, Posnaniensis, Sendomiriensis, Sandocensis, Callisiensis, Wladislaviensis et Brestensis Diplomatibus consignata est : episcopi vero neque ut signarent, neque ut approbarent adduci ulla ratione potuere : quo robore animi utinam rex ac cæteri proceres fuissent. Annus autem, quo hæc acta sunt, fuit MCCCXLIII ». Hactenus Cromerus, quem parum periclitantis rei Christianæ in Septentrione statum perpendisse colligitur, dum pacem adeo necessariam vituperat. Sed brevi inveterata discordia magno religionis detrimento recruduit, elusitque episcoporum quibus conciliandæ concordiæ provincia erat data industriam controversiæ magnitudo : querentem enim de Casimiro Pontificem, auxilia infidelibus præstitisse contra cruciferos audiemus ; illumque culpam in cruciferos, qui ipsum ad id coegerant, convertentem.

40. Memoratis porro Cracoviensi [2] et Culmensi [3], ac Posnaniensi [4], Plocensi [5], Wladislaviensi [6] episcopis, Gnesnensique [7] archiepiscopo partes imposuit, ut censum appellatum denarium S. Petri colligendum in subditis provinciis curarent, et quæstoribus designandis in eam rem a Galhardo Apostolicæ Sedis internuntio studerent. Quod ad Wladislaviensi episcopo obnoxios populos spectat ; devincti fuerant jamdiu censuris Wladislavienses [8], quod denarium S. Petri solvere detrectassent : deinde cum inter Joannem regem Boemiæ, cui Wratislavia parebat, et Galhardum e Carceribus in Ungaria et Polonia A. S. N. concordia esset inita, ut in Silesia annis singulis Quadragesima recurrente a Silesiis in singula capita denarius communis formæ et ponderis secuturis temporibus penderetur, negarant Wladislavienses se persoluturos : jam vero mutata sententia in gratiam cum Ecclesia redituri, cum censum pendere constituissent, Clemens Arnesto archiepiscopo Pragensi provinciam dedit, ut Wladislaviæ templorum et sacrorum usum restitueret.

[1] Crom. l. XI. in Casim. II. — [2] Tom. II. Ep. sec. CCLVII, CCLVIII. — [3] Ep. CLXI, CLXIV. — [4] Ep. CLV, CLVI. — [5] Ep. CLX, CLXIII. — [6] Ep. CLIX, CLXII. — [7] Ep. CLIII, CLIV. — [8] Ep. CCXVI.

41. *Magno regi Sueciæ monita a Pontifice.* — Regnabat per id tempus in Suecia ac finitimis provinciis Magnus rex, quem Pontifex hoc anno paternis monitis erudivit [1], ut pietatem sectaretur, justitiam coleret, Ecclesias virosque Ecclesiasticos gratia et beneficiis prosequeretur, miseros susciperet, viduas, orphanos, pupillos tueretur, ut caduco regno immortale adjungeret :

« Clemens, etc. Magno regi Sueciæ illustri.

« Quia te, fili dilectissime, regnumque tuum favore dilectionis paternæ prosequimur, et per viam salutis et prosperitatis dirigi cupimus gressus tuos ; tuam regiam excellentiam in Domino attentius exhortamur, quatenus ad Deum, per quem regnas et regeris, continue dirigens in humilitate spiritus studia mentis tuæ, te in omnibus actibus tuis divinis beneplacitis coaptando, ea quæ in oculis divinæ majestatis accepta esse credideris, jugiter studeas operari ; et attendens, dilectissime fili, et intra tui regii arcana pectoris sæpe revolvens quod, sacra teste Scriptura, veritas et justitia regem custodiunt, et firmatur clementia thronus ejus, his inhærere procures jugiter in omnibus factis tuis, ut in regnis et terris tuis justitiæ cultus Deo grate utique vigeat continue, rapinis, violentiis et injuriis quorumlibet per tuæ virtutis et magnanimitatis potentiam inde relegatis penitus et repressis ; sic quod commissi a Deo tibi populi sub tuo felici regimine in pacis pulchritudine sedeant, in tabernaculis fiduciæ habitent et requie opulenta quiescant. Ecclesias insuper et personas Ecclesiasticas pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia habeas in honore, ipsas in suis juribus et libertatibus confovendo, ac pupillis, orphanis et viduis, aliisque pauperibus et personis miserabilibus te propitium, misericordem et defensorem exhibeas, eas ab oppressionibus et violentiis relevando : sicque in his et aliis piis operibus te procures benevolis sollicitudinibus exercere, tuamque circa talia, ex quibus placebis Altissimo, solides juventutem, quod velut assueta in dierum longitudinem, in quos pertrahi ex iis mereberis, semper portes suavius, et inde celebris fama tui nominis per orbem felicia suscipiat incrementa ; tandemque consummato cursu vitæ præsentis instabilis, ex his et aliis justis operibus tuis de regno temporali et corruptibili ad regni gloriam transeas sempiterni, etc. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis, IV kal. Augusti, anno secundo ».

Utinam Suecus Clementis monita demisisset in animum, atque justitiæ laudem non obscurasset ; feliciter enim regna propagare in posteros potuisset : verum quia postea Elisabetham Henrici Holsatorum comitis filiam, quam Aquino filio Norwegiæ regi desponderat, tradita illi Margareta Waldemari regis Daniæ filia, per summam injuriam rejecit, ratus splendidioribus iis Aquini nuptiis res suas magis confirmatum iri, delusus

[1] Tom. II. Ep. secr. CCVI.

vana spe et cogitatione justo Dei judicio ex regno depelli meruit ; qua de re pluribus Albertus Crantzius [1], additque regnum Alberto ducis Magnopolensis filio delatum.

42. *Clementis in Ludovicum Bavarum edicta, quæ promulgare jubentur præsules.* — In Germania oborti novi motus de creando alio Cæsare : consulturus enim rei Christianæ Clemens, ne diutius Catholico imperatore careret Ecclesia, cum Benedicti prædecessoris benignitas Bavarum nunquam ad Christianam pœnitentiam flectere potuisset, quamvis jamdiu Ludovicus vi gubernacula imperii tractasset; non expectato illius obitu, electores principes ad creandum regem Romanorum adigere, vel Apostolica auctoritate, si ii recusarent, qua imperium ad Occidentales traducere potuit, creare imperatorem decrevit. Severitatem tamen clementia temperaturus, ut Bavari sequaces schismaticos vel hæreticos ad Ecclesiæ gremium revocaret, eumdem monuit officii, utque Cæsareos titulos, nonnisi Pontificio assensu resumendos abjiceret : abstineret hæreticorum patrocinio ac sacris profanandis : Catholicos restitueret sacerdotiis, intrusos pelleret, atque ex Christiani viri officio demisse ad Ecclesiæ sinum scelera sua rite expiaturus rediret. Sacro itaque Cœnæ Domini nova in Bavarum edicta in frequentissimo hominum cœtu protulit. Qua de re hæc habet Ms. Vaticanum [2] : « Anno Domini MCCCXLIII, II id. Aprilis, processus contra Ludovicum Bavarum innovavit » ; nimirum Clemens papa. Transmissi ii ad præsules fuere, ut promulgarentur, extantque de ea subjectæ litteræ ad patriarcham Aquileiensem ac suffraganeos episcopos datæ [3] :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus... patriarchæ Aquileiensi ejusque suffraganeis.

« Pridem, videlicet in die Cœnæ Domini, contra Ludovicum de Bavaria, hostem Dei et Ecclesiæ manifestum, ac de hæresi condemnatum, recensitis sub compendio culpis horrendis, et nefandis excessibus ac contumaciis cumulatis, continuatis et auctis contra Deum et sacrosanctam Romanam commissis Ecclesiam, matrem cunctorum fidelium et magistram ; necnon processibus per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum diversis temporibus contra ipsum, ac dantes eisdem in præmissis auxilium, consilium vel favorem habitis, ac pœnis et sententiis inflictis eisdem, et nonnullis aliis facinorosis et gravibus ac temerariis excessibus, fermento non carentibus hæreticæ pravitatis, per ipsum postmodum damnabiliter et contemptibiliter attentatis, recitatis, explicitis ; quemdam monitionis processum per litteras nostras emisimus in hæc verba :

43. « Clemens episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Prolixa retro series ipsiusque diffusa narratio, cui vix tempora longa sufficerent, tædio nimium audientes afficeret, si Ludovici olim ducis Bavariæ, et in regem Romanorum discorditer, ut dicebatur, electi culpas horrendas et nefandos excessus ac contumacias cumulatas, auctas et continuatas contra Deum, et Romanam commissos Ecclesiam, cunctorum fidelium matrem atque magistram ; necnon processus provide per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum, diversis temporibus habitos contra ipsum, ac dantes eidem in præmissis auxilium, consilium vel favorem, pœnasque ipsis inflictas, repetitio seriosa et distincta narraret. Ideoque pauca sumentes ex multis culpas, excessus atque processus, et pœnas ejusdem sermone succincto, prout tamen materia patitur, duximus referendos.

« Dudum siquidem, cum per obitum Henrici imperatoris Romano imperio vacante Romani principes Ecclesiastici et sæculares, ad quos futuri Romanorum regis, in imperatorem postmodum promovendum, electio pertinebat, votis eorum in diversa diversis, dictum Ludovicum Bavariæ, et quondam Fredericum Austriæ tunc duces, in reges Romanorum, ut dicebatur, discorditer elegissent ; idemque Ludovicus post aliqua temporum intervalla, quibusdam de hæresi a suis competentibus judicibus per diffinitivam sententiam condemnatis, et Ecclesiæ præfatæ rebellibus fautorem et defensorem eorum se exhibuisset et exhiberet, præfatus prædecessor noster dictum Ludovicum, quia monitus per ipsum per publicum edictum sub pœna excommunicationis (quam eum incurrere voluit ipso facto, si infra certum terminum ad hoc sibi præfixum, monitioni hujusmodi non pareret) ab ipsis fautoria et defectione juxta monitionem eamdem non destitit in dictam excommunicationis sententiam incidisse declaravit, ipsumque eadem sententia innodatum et velut excommunicatum, præter casus exceptos a jure nuntiavit ab omnibus evitandum : ac subsequenter, dicto Ludovico spretis per eum monitionibus et mandatis prædecessoris prædicti, fautoriam et defensionem prædictas et contumaciam circa eam continuante, et hujus contumaciæ contumaciam ac pejora cumulante, dictus prædecessor de fratrum suorum consilio (quia idem Ludovicus monitus per ipsum sub pœna privationis omnis juris, si quod sibi ex sua electione prædicta ad regnum et imperium Romanum quoquo modo competebat et posset competere, quod a prædictis fautoria et defensione desisteret ab eisdem, desistere contempsit) ipsum Ludovicum sententialiter privavit jure prædicto : ac deinde ipsum monuit, districtius injungendo eidem sub pœna excommunicationis et privationis feudorum, quæ a Romana vel aliis Ecclesiis seu imperio obtinebat ; necnon privilegiorum quorumcumque a Sede Apostolica, vel Romanis imperatoribus, eidem vel suis prædecessoribus, quatenus ejus commo-

[1] Crantz. Succ l. v. c. 29. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. et aliud sign. num. 2040. in Clem. VI. — [3] An. 1. l. vi. Ep. xxiv.

dum tangerent, quomodolibet concessorum ut a fautoria prædicta realiter desisteret : quas quidem pœnas et earum quamlibet dictus prædecessor præfatum Ludovicum voluit incurrere ipso facto, si præmissa contemneret adimplere.

44. « Et quoniam præfatus Ludovicus a prædictis noluit abstinere, sed ea contumacius prosequens, manifestiora solito exhibuit argumenta; necnon divinis officiis audiendis, non absque contemptu clavium, se ingerebat, et in locis Ecclesiastico interdicto suppositis ea celebrari faciebat, aliosque ad non servandum interdictum hujusmodi inducebat, ac nonnunquam compellebat, cum præmissa adeo essent notoria, quod nequibant aliqua tergiversatione celari ; dictus prædecessor de fratrum prædictorum consilio procedens, declaravit et denuntiavit eumdem Ludovicum contumacem et privatum feudis omnibus, quæ a Romana vel aliis Ecclesiis, seu ab imperio obtinebat, et specialiter ducatu Bavariæ, et omni jure quod in eodem ducatu, seu ejus occasione seu causa sibi competebat, aut competere poterat quoquo modo, exponendis seu concedendis Catholicis, prout Sedes Apostolica duceret ordinandum, principalis dominii jure semper salvo ; necnon et omnibus privilegiis Apostolicis et imperialibus sibi seu eju prædecessoribus indultis, ipsumque privavit omnibus et singulis supradictis. Vasallos quoque ipsius a quolibet vinculo et juramento fidelitatis et homagio absolvit, et nuntiavit penitus absolutos. Et quia excommunicatus pro fautoria hæreticorum excommunicationis sententiam sustinuerat per biennium, et ultra animo indurato ; idcirco declaravit præfatum Ludovicum fore manifestum hæreticorum fautorem, ipsumque pœnas omnes a canonibus inflictas talibus incurrisse : et nihilominus eumdem Ludovicum per edictum publicum monuit tam sub excommunicationis quam aliis spiritualibus et temporalibus pœnis contra fautores et defensores hæreticorum per sacros canones impositis et inflictis (quas ipsum, si monitioni hujusmodi non pareret cum effectu, incurrere voluit et decrevit ipso facto) ut a fautoria et defensione dictorum hæreticorum atque fautorum, sequacium et valitorum ipsorum desisteret, penitus eis vel eorum aliquibus, quamdiu in sua perfidia vel extra gratiam prædictæ Sedis et communionem fidelium persisterent, nullatenus adhæsurus, nec eos defensurus, vel eisdem præstiturus per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, auxilium, consilium vel favorem.

45. « Rursus dictus prædecessor, cum ex fama publica et multarum sublimium personarum relatione pervenisset ad eum, quod licet ipse dudum, deliberatione cum fratribus suis et numerosa prælatorum et doctorum theologiæ ac utriusque juris multitudine præhabita diligenti, declarasset quod assertio, qua pertinaciter asseritur, quod Christo et Apostolis in iis, quæ ipsos habuisse Scriptura sacra recolit, jus illis utendi seu ea consumendi non competierit, nec illa vendendi seu donandi jus habuerint, erronea et hæretica est censenda ; prædictus tamen Ludovicus contra declarationem prædictam præsumptione temeraria ausus fuerat, facta mentione expressa de ipsa declaratione, contrarium asserere publice, ac in ejus præsentia per alios facere publicari : necnon libellum quemdam, sigillo suo in eodem appenso, inter alia multa falsa et erronea prædictam hæresim continentem (videlicet quod imo Christo cum Apostolis in rebus quæ habuerunt nullum jus competiit, sed tantummodo usus facti ; adjiciens quod dicere contrarium erat hæreticum censendum, et asserens expresse in eodem libello, se in multorum præsentia jurasse præmissa, et omnia alia in dicto libello contenta se credere esse vera) per certos nuntios ad diversas civitates et principes transmiserat Alamanniæ et Italiæ et partium aliarum, libellum ipsum poni faciens in locis publicis, et exponi ; et quod Marsilius de Padua et Joannes de Janduno librum quemdam, quem composuerant erroribus et hæresibus variis plenum, eidem Ludovico præsentarant, et contenta in eo, ipso præsente, docuerant et manifestaverant in partibus illis et quod licet nonnulli viri Catholici sacris litteris eruditi, eidem Ludovico exposuissent, doctrinam illam hæreticam, ipsosque velut hæreticos puniendos, periculosumque fore sibi tales ad suam familiaritatem admittere, aut in terris suæ jurisdictioni subditis sustinere, ipse tamen Ludovicus, velut credens illorum hæresibus, ipsos in familiares suos retinuerat, erroresque prædictos manifestos et damnatos commiserat publicari (ex hoc prudens lector advertat, an veritate nitantur, qui Ludovicum negant hæreseos labem contraxisse) et insuper quod idem Ludovicus, ligatus diversis excommunicationis sententiis, in locis etiam interdictis faciebat celebrari divina, contra rectorum et religiosorum voluntatem, illisque interesse non metuebat, et alios ad celebrandum in locis interdictis, excommunicatis et interdictis præsentibus, inducere ac compellere non omittebat ; Ludovicum citavit prædictum per edictum publicum, præsente multitudine fidelium, ut infra certum terminum personaliter compareret coram eo, super præmissis facturus quod esset rationis, et sententiam auditurus, ipsum terminum eidem pro peremptorio assignando.

46. « Verum cum prædictus Ludovicus infra terminum prædictum sibi, ut præmittitur, assignatum comparere coram præfato prædecessore nostro per se vel per alium non curasset ; idem prædecessor contumacem reputavit, et declaravit eumdem. Et cum præmissa adeo forent notoria, quod nulla poterant tergiversatione celari, ipsum Ludovicum de fratrum suorum consilio fore hæreticum declaravit ; necnon assertiones prædictas per dictam Constitutionem hæreticas declaratas, et scripturas quascumque continentes easdem, ac

ipsum Ludovicum reprobavit et sententialiter condemnavit : et nihilominus ipsum Ludovicum bonis omnibus mobilibus et immobilibus, juribus et jurisdictionibus, ac quibuscumque aliis, ubicumque consisterent, et quibuscumque nominibus censerentur; et specialiter comitatu Palatinatus Rheni et omni jure, ratione vel occasione, illi vel alias quovis modo ad eumdem Ludovicum pertinente, ac voce in electione regis Romanorum et in imperatorem promovendi, seu in electione hujusmodi aliquem ad prædicta regnum vel imperium eligendi, seu quomodolibet nominandi, privatum fore decrevit ac privavit.

47. « Ulterius, quia Ludovicus prædictus in civitate Mediolanensi indignus et inhabilis et indigne coronam ferream, quam veri electi et in reges Romanorum per Sedem Apostolicam admissi recipere consueverunt, assumere non expavit ; ac etiam Castrutium de Interminellis, diversarum excommunicationum sententiis innodatum, ac de fautoria hæreticorum per suos judices condemnatum, ducem Lucanum publice ordinavit; et subsequenter in Urbe Romana a certis civibus dictæ Urbis deputatis, prout ferebatur, a populo Romano coronam imperialem necnon inunctionem imo execrationem a quodam schismatico; et insuper contra Constitutionem felicis recordationis Nicolai papæ III prædecessoris nostri, quæ incipit *Fundamenta*, dominium, senatum seu regimen Urbis de facto recepit, cum præmissa adeo essent notoria, quod nulla poterant tergiversatione celari ; idem prædecessor declaravit, Ludovicum præfatum pœnas incurrisse contentas in processibus et Constitutionibus prædictis; et nihilominus coronationes et inunctionem seu potius execrationem easdem cassas, nullas et irritas declaravit, ac ipsas, in quantum de facto processerant, cassavit et irritavit; et insuper quidquid penitus in contractibus, obligationibus, donationibus, privilegiorum concessionibus, renovationibus, confirmationibus vel cassationibus, aut alias qualitercumque tanquam dux, rex, comes vel imperator, seu Urbis senator dominus, rector vel administrator, ubicumque egisset, seu ipsum contingeret agere in futurum, cassa, nulla et irrita nuntiavit, illaque nihilominus, quatenus de facto processerant, cassavit et irritavit.

48. « Deinde prædecessor præfatus, cum ad suam relatione tam verbali quam litterali plurium sublimium personarum, necnon fama publica notoriante, audientiam pervenisset, quod Marsilius de Padua et Joannes de Janduno præfati quemdam librum composuerant, inter multa alia erronea continentem, quod ad imperatorem spectat papam instituere et destituere et punire, ipsum articulum et nonnullos alios articulos in eodem libello contentos fore hæreticales et erroneos; necnon et prædictos Marsilium et Joannem hæreticos, imo hæresiarchas manifestos et notorios, deliberatione cum fratribus suis S. R. E. cardinalibus, ac multis Ecclesiarum prælatis, necnon cum pluribus sacræ theologiæ magistris, ac utriusque juris professoribus super iis habita diligenti ; declaravit et sententialiter condemnavit in consistorio publico, præsente ibidem multitudine copiosa, in eadem sententia hoc adjecto, quod si quis doctrinam prædictam defendere seu approbare præsumeret, cujuscumque dignitatis aut status existeret, deberet ab omnibus, tanquam hæreticus reputari. Sed licet processus hujusmodi in majoris Ecclesiæ Avinionensis ostiis fuisset affixus, et in Urbe Romana et locis circumvicinis publicatus; tamen Ludovicus præfatus prædictos Marsilium et Joannem, qui sub ejus umbra errores præfatos et multos alios publicare et dogmatizare præsumpserant, pertinaciter defensare ; ac in Urbe præfata post latam prædictam sententiam prædicantes publice prædictos damnatos articulos veros esse, in sui familiaritate recipere non expavit : et insuper, convocato publice clero dictæ Urbis et populo, idem Ludovicus hæreticus et schismaticus, ac pluribus excommunicationum sententiis innodatus, asserens errorem prædictum, videlicet quod imperatori licebat papam deponere, contra ipsum prædecessorem depositionis sententiam promulgare præsumpsit. Et ideo jam dictus prædecessor de ipsorum fratrum consilio, præsente multitudine copiosa fidelium, dictum Ludovicum in prædictam incidisse damnatam hæresim declaravit, ac ipsum ut hæreticum reprobavit et etiam condemnavit : declarans nihilominus eumdem in omnes pœnas inflictas schismaticis et hæreticis, et committentibus crimina alia prædicta, quæ idem Ludovicus commiserat, per sacros canones et leges Catholicorum principum incidisse, eosque omnes et singulos incurrisse. Et quia in prolatione sententiæ supradictæ Ludovici præfati idem Ludovicus hæresim supradictam, scilicet quod Christo et Apostolis in iis quæ habuerunt, nullum jus competiit, sed tantummodo usus facti, expresse tenuit et approbavit, et Constitutionem super hoc editam per prædecessorem præfatum visus extitit impugnare : idem prædecessor ipsum Ludovicum in prædictam hæresim incidisse, et eum esse hæreticum ex eo capite declaravit.

« Rursus cum idem Ludovicus Petrum de Corbaria in antipapam assumpsisset, ac etiam procurasset, quod idem Petrus pseudocardinales, notarios ac officiales alios, ac si existeret verus papa, constitueret aliaque nonnulla præsumeret cunctis Catholicis detestanda, præfatus prædecessor omnia per eosdem Ludovicum et Petrum attentata circa præmissa vel occasione præmissorum, nulla, cassa et irrita declaravit ; et præfatum Ludovicum tam ex prædictis, quam aliis diversis capitulis nihilominus respersum hæresibus tanquam hæreticum et schismaticum manifestum de hæresi et schismate condemnavit.

49. « Idem quoque prædecessor noster Ludovico sæpedicto de fautoria hæreticorum et hæresi

jam condemnato, et supradictis ducatu, juribus et bonis privato, ut est præmissum, inhibuit pluries, et mandavit expresse per publicum edictum sub pœnis excommunicationis et aliis diversis (quas eum incurrere voluit ipso facto, si hujusmodi inhibitioni et mandato non pareret) ne de administratione regni vel imperii Romani se intromitteret quoquo modo, nec regem vel imperatorem aut etiam ducem Bavariæ se nominaret, vel ab aliis se faceret nominari, nec aliquid tanquam rex vel imperator, sive etiam dux ageret quovis modo. Et insuper omnes citationes, ordinationes et constitutiones factas, et sententias latas per ipsum, cassas, nullas et irritas declaravit, et nihilominus, quatenus de facto processerunt, cassavit et irritavit.

50. « Ulterius sæpedictus prædecessor noster universis Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, præeminentiæ sive status existerent, etiamsi dignitate patriarchali, pontificali vel alia superiori sive inferiori seu etiam regali fulgerent, necnon et aliis personis Ecclesiasticis, sæcularibus, vel regularibus cujuscumque religionis aut Ordinis; regibus quoque, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, universitatibus et communitatibus civitatum, castrorum, cæterorumque locorum, et specialiter universis incolis et habitoribus eorumdem regni et imperii Romani per diversos processus habitos gradatim temporibus diversis inhibuit et mandavit expresse, ne Ludovico præfato tanquam regi vel imperatori Romanorum aut in regem Romanorum electo super illis, quæ ad administrationem regni vel imperii prædictorum pertinebant, nec etiam ei tanquam duci vel comiti quoquomodo assisterent, parerent seu intenderent, aut præstarent eidem auxilium, consilium vel favorem per se vel alium, directe vel indirecte, publice vel occulte, quacumque occasione quæsita, vel prætextu fidelitatis, vel cujuslibet alterius generis juramenti, aut alicujus homagii, vel cujuscumque colligationis, confœderationis, societatis, seu cujusvis conventionis aut ligæ : quæ etiam omnia relaxavit ac dissolvit ad cautelam, et contrahi prohibuit et præstari. Specialiter autem incolis et habitoribus eorumdem regni et imperii inhibuit expresse, ne dicto Ludovico vel alii pro eo de redditibus vel obventionibus, sive juribus regalibus vel imperialibus seu ratione (imperii et) regni prædictorum, aut dominii cujusvis per eum usurpati in illis, nec etiam de pertinentibus ad ducatum prædictum responderent, vel aliam sub quocumque velamine satisfactionem impenderent; neve privilegia, immunitates, feuda vel jura quæcumque, aut dominium vel terras, potestarias, rectorias, vicariatus, administrationem, seu alia officia quæcumque in civitate aliqua, vel quovis loco alio, maxime in Urbe Romana, seu in regno Siciliæ, vel in terris aliis Ecclesiæ Romanæ subditis ab eodem Ludovico, vel ab alio seu aliis ejus auctoritate vel mandato reciperent vel exercerent, et recepta deponerent : nec aliquam subjectionem eidem tanquam regi vel electo, aut imperatori recognoscerent, neque complicibus, fautoribus, vicariis, ministris vel officialibus ejusdem in aliquo intenderent vel parerent, nec eos reciperent vel admitterent, aut de juribus vel proventibus quibuscumque ad regnum vel imperium Romanum spectantibus respondit eisdem.

51. « Præcepit etiam, quod omnes et singuli ab adhæsione, obedientia, consilio seu favore dicti Ludovici desisterent omnino, suspensionis ab officio et beneficio in personas Ecclesiasticas, et tam in easdem quam in omnes et singulares personas prædictas excommunicationis, et in terras et loca eorum interdicti; necnon privationis dignitatum, officiorum et beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcumque Ecclesiasticarum personarum prædictarum, et inhabilitatis ad ea et similia obtinenda (præterquam patriarcharum, archiepiscoporum, vel episcoporum) in venientes temere contra præmissa, vel eorum aliquod, et non parentes monitionibus, inhibitionibus et præceptis suis in præmissis per prædictum prædecessorem sententiis promulgatis ; auctoritate Apostolica decernendo, eosdem perinde ligari pœnis et sententiis supradictis, ac si propriis nominibus eorum nominati essent specialiter et expresse : quarum quidem sententiarum absolutionem et relaxationem soli Romano Pontifici reservavit specialiter et expresse.

52. « Insuper Ludovico præfato de hæresi, ut prædicitur, condemnato, prædecessor noster prædictus universis et singulis prælatis et personis Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, conditionis, status seu Ordinis existerent, etiamsi in patriarchali, pontificali, aut majori vel inferiori præfulgerent dignitate ; necnon regibus, ducibus, principibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, capitaneis, rectoribus et aliis dominis temporalibus, et qui aliquo titulo præmissorum se intitularent, licet jus non haberent in eisdem ; ac communitatibus, universitatibus, civitatibus, castris et villis, et aliis quibuscumque inhibuit expresse, ne prædicto Ludovico de hæresi, ut prædicitur, condemnato adhærere, communicare, participare, vel favere quomodocumque directe vel indirecte, publice vel occulte præsumerent : nec eidem portarent, mitterent, portari vel mitti facerent, aut procurarent granum, vinum aut quæcumque alia victualia, pannos, ligna, ferrum, arma, seu quævis mercimonia, pecuniam, vel quidquid aliud, quod posset in ipsius utilitatem vel commodum redundare : nec societates, confœderationes, colligationes, pactiones aut ligas quascumque cum eodem initas vel contractas, præsertim in ejus favorem, auxilium vel utilitatem observarent. Alioquin personas quascumque singulares, excommunicationis, universitates vero, communitates et collegia, quæ postquam proces-

sus dicti prædecessoris nostri super hujusmodi inhibitione facti ad eorum pervenisset notitiam, vel pervenisse probabiliter potuisset, aut per ipsum stetisset quominus pervenisset ad eosdem, in hac parte offendissent quovis modo, necnon terras et loca quorumcumque circa prædicta delinquentium interdicti sententiis, et generaliter pœnis et sententiis omnibus, quibus fautores hæreticorum et defensores et adhærentes eisdem subjiciuntur a jure, vel quibusvis Constitutionibus, decrevit et voluit subjacere ; apertius prædicens eisdem, se ad earumdem pœnarum declarationem et executionem processurum contra delinquentes hujusmodi specialiter, si, et quando, et quotiens expediens videretur ; non obstantibus si iis, vel eorum aliquibus communiter vel divisim a Sede Apostolica esset indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possent per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, et quibuslibet privilegiis, indulgentiis et litteris Apostolicis generalibus vel specialibus, quibusvis personis, locis vel ordinibus, sub quacumque verborum forma vel expressione concessis, etiamsi de illis fuisset specialis et expressa, ac de verbo ad verbum in dictis prædecessoris litteris mentio facienda : per quæ nullum contra ipsa vel ipsorum aliquod voluit afferri suffragium vel obstaculum interponi, prout omnia supradicta et multa alia in processibus dicti prædecessoris super eis habitis latius et seriosius continentur.

53. « Ut autem supradicti processus dicti Ludovici et aliorum, quorum intererat, ad communem deducerentur notitiam, prædictus prædecessor chartas seu membranas processus continentes eosdem ostiis majoris Ecclesiæ Avinionensis fecit appendi, ut idem Ludovicus et alii, quos ipsi processus contingebant, nullam de ipsis possent ignorantiam allegare : ac voluit, et auctoritate Apostolica decrevit, quod dicti processus præfatum Ludovicum et alios supradictos adeo apprehenderent et arctarent, ac si eisdem personaliter publicati et intimati solemniter extitissent; Constitutione quacumque per Romanos Pontifices prædecessores ejus in contrarium edita non obstante, cum, ut dixit, pro eisdem publicandis et insinuandis processibus ad ejusdem Ludovici præsentiam securus non pateret accessus, nec possent commode singulorum auribus inculcari : et nihilominus dictus prædecessor processus eosdem mandavit et fecit in diversis regionibus, et maxime in Italia, solemniter publicari.

54. « Denique prædecessor noster sæpedictus omnibus tam laicis quam clericis vere pœnitentibus et confessis, qui dictum Ludovicum ejusque complices, fautores et receptores, quamdiu extra Apost. Sedis gratiam existerent, in personis et sumptibus propriis, vel in personis propriis et sumptibus alienis expugnarent, et super hoc per annum continuum vel interpolatum infra biennium complendum, laborarent, Ecclesiæ sequendo vexillum ; et eis insuper, qui suis duntaxat expensis, juxta quantitates et facultates suas destinarent idoneos bellatores per dictum tempus moraturos et bellaturos ibidem, illam concessit veniam peccatorum, quæ concedi per Sedem Apostolicam proficiscentibus in Terræ-Sanctæ subsidium consuevit. Eos autem, qui non per annum integrum, sed pro ipsius anni parte in hujusmodi Dei servitio laborarent, juxta qualitatem laboris et devotionis affectum participes esse voluit indulgentiæ supradictæ. Quod si forsan ipsorum aliquos post iter arreptum in prosecutione dicti negotii ex hac luce migrare contingeret, vel interim negotium ipsum congrua terminatione compleri, eos integre participes esse voluit indulgentiæ memoratæ. Ipsius etiam remissionis voluit esse participes juxta quantitatem subsidii et devotionis affectum omnes, qui ad expugnationem dicti Ludovici, ac sequacium et fautorum ipsius de bonis suis congrue ministrarent; mandans et faciens concessionem hujusmodi indulgentiæ in prædictis regionibus solemniter publicari, et fideles per verbum prædicationis et alias induci, ut suscipientes cum reverentia signum crucis, ipsumque suis humeris et cordibus affigentes, se accingerent viriliter ad prosequendum hujusmodi causam Dei adversus Ludovicum prædictum.

55. « Sane ultra præmissa ad Apostolatus nostri, fama publica referente seu potius infamia divulgante, pervenit auditum, quod Ludovicus præfatus præmissis non contentus, sed iniquitates iniquitatibus adjiciens, et sitim suam in confusione reverentiæ et auctoritatis Apostolicæ Sedis, et violatione Ecclesiasticæ libertatis, et oppressione Ecclesiarum et Ecclesiasticarum personarum exstinguere nequiens; quamplures episcopos, abbates et alios Ecclesiarum prælatos, ad Ecclesias locorum, in quibus suam exercet tyrannidem, per Sedem eamdem rite promotos, ac gratias in locis ipsis impetrantes ab ea impedivit in assecutione possessionis prælationum et consecutione effectus gratiarum prædictarum, eosque multipliciter afflixit et oppressit, et alios suis iniquitatibus consentientes et sibi faventes in eis intrusit, seu intrudi mandavit, et fecit in Ecclesiis memoratis, diversa nihilominus inferens gravamina Ecclesiis constitutis intra loca prædicta.

56. « Adhuc etiam eadem divulgat infamia, quod dictus Ludovicus, de Sedis Apostolicæ contemptu et persecutione satiari, et eis modum ponere, quia non vult, nesciens conspirationes quamplurimas, cum pluribus illarum partium inivit, et leges nonnullas iniquissimas, seu potius legum corruptiones edidit notorie contra Sedem et libertatem prædictas : quanquam etiam nulla eidem quasvis leges competeret, prout nec competit, condendi potestas. Viros quoque Ecclesiasticos interdictum Ecclesiasticum, in loca prædicta canonice promulgatum, observare volentes expel-

lit ab ipsis et per apostatas, et a suis ordinibus profugos, ac excommunicatos et irregulares divina profanari fecit in locis eisdem. Sed adhuc prædicta divulgat infamia, et notorium fertur esse in partibus illis, quod Ludovicus prædictus, promovens quæ impia sunt et scelesta, ac Deo et hominibus abominabilia, Margaritam tunc ducissam Carinthiæ, quam sua impudicitia non sinit nos dilectam filiam appellare, dilecti filii Joannis charissimi in Christo filii nostri Joannis regis Boemiæ illustris filii legitimam et notoriam conjugem, filio suo primogenito in gradibus consanguinitatis et affinitatis prohibitis notorie, ut fertur, conjunctam matrimoniali seu potius incestuosa et adulterina copula, sanguine, ac canonum et legum sanctionibus, et bonis moribus, timoreque divino contemptis, conjungi procuravit et fecit, carnali inter ipsos copula subsecuta; opem et operam præbens, et principalis promotor et actor existens, ac male, ut videtur, sentiens de matrimonii sacramento, quod copula hujusmodi contraheretur, et committeretur adulterium cum incestu per filium suum et Margaritam prædictos. Et insuper prædicta divulgat infamia, Ludovicum sæpedictum, sensualitati per ipsum ratione subjecta, multa alia prava, quæ non licet, turpia quæ non decet, et varia quæ non expediunt, ad libitum operari, non brevi stylo faciliter recitanda.

57. « Cum igitur idem Ludovicus, in profundum malorum descendens, Pharaonis imitatus duritiam, et obturans more aspidis aures suas, processus et sententias hujusmodi, contemptis Ecclesiæ clavibus, in grave animæ suæ periculum, et totius Christianitatis scandalum, elata obstinatione et obstinata elatione tanto tempore contempserit, et adhuc in sua nequitia et contumacia pertinaciter perseverans, contemnat ipsas sententias, animo sustinens indurato; nos non volentes absque gravi illius offensa, cujus Ecclesiam dictus Ludovicus offendisse tam graviter dignoscatur et læsisse, ipsius iniquitates continuatas, et multiplicata scelera silentio tradere, et a pœnis, dictis iniquitatibus et culpis correspondentibus, continere; et propterea contra prædictum Ludovicum ad exaggerationem et aggravationem pœnarum procedere, quantum patietur justitia, intendentes ut eum, quem a malo timor Dei non revocat, rigor debitæ coerceat disciplinæ; de fratrum nostrorum consilio monemus eumdem Ludovicum, ut infra trium mensium spatium, quod ei pro termino peremptorio assignamus, ab omni administratione regni et imperii Romani omnino desistat: nomen et titulum regis seu imperatoris, ducis et cujuscumque dignitatis deponat; administrationem, nomen seu titulum hujusmodi nullatenus absque Sedis Apostolicæ licentia ulterius resumpturus: ab omni favore quorumcumque hæreticorum prorsus abstineat, intrusos per dictum Ludovicum, seu mandato ipsius in quibuscumque dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis ab ipsis beneficiis prorsus amoveri procuret; beneficia et dignitates illis, quos ipsis dignitatibus et beneficiis spoliavit, restituat; interdicta auctoritate Apostolica, et a quibusvis judicibus competentibus opposita observet inviolabiliter, et non prohibeat directe vel indirecte ab aliis observari; et ad sanctæ matris Ecclesiæ, a qua multiplicatis hæresibus et schismatibus est præcisus, corde contritus et vere pœnitens redeat unitatem; necnon pro diversis maximis injuriis et damnis Romanæ et aliis Ecclesiis illatis satisfaciat; ac pro tot sceleribus, blasphemiis, contumaciis et gravissimis culpis, per ipsum Ludovicum adversus Deum et Ecclesiam suam commissis, nostris et Ecclesiæ prædictæ beneplacitis et mandatis personaliter veniat, humiliter pariturus, ac facturus et recepturus quod suadebit justitia, et nobis videbitur expedire: aperte prædicentes eidem, quod si in obstinata malitia et pristina contumacia perseverans, prædicta non curaverit infra prædictum terminum realiter et fideliter adimplere, et nostris et Ecclesiæ prædictæ parere beneplacitis et mandatis, nos ultra supradictas pœnas inflictas eidem, cum crescente contumacia pœna debeat adaugeri, ad pœnas graviores tam spirituales quam temporales, exigente ipsius Ludovici contumaci pertinacia, et pertinaci contumacia, prout expedire viderimus, ac excessuum suorum ac contumaciarum, in præfati prædecessoris nostri processibus contentorum suadebit enormitas, procedemus, etc. » Interjectis nonnullis, quibus significat anathematismos in Ecclesiæ ostiis affixos, ut in omnium cognitionem emanarent, subjicit Clemens:

58. « Fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus singuli vestrum in suis civitate et diœcesi hujusmodi nostras litteras et contenta in eis, quæ seriatim vulgarizari et exponi populis congregatis ad hoc specialiter faciatis, solemniter publicare curetis, reddituri nos de publicatione hujusmodi per vestras patentes litteras, vel Instrumenta publica, principium et finem continentia præsentium, certiores. Cæterum quia præsentes litteræ nequirent forsan propter viarum pericula vel alia impedimenta legitima vestrum singulis præsentari; volumus, quod per te, frater patriarcha, hujusmodi litterarum transumptum, manu publica scriptum, tuoque communitum sigillo, vobis prædictis suffraganeis transmittatur, cui adhiberi per vos volumus, velut originalibus, plenam fidem. Dat. Avin. II id. Aprilis, anno I ». Transmisit Clemens ad archiepiscopos eorumque suffraganeos Rhemensem, Auxitanum [1], Senonensem, Lugdunensem, Burdegalensem in Galliis, Cantuariensem et Eboracensem in Anglia, Pisanum et Mediolanensem in Italia, Trevirensem [2], Coloniensem, Magdebur-

[1] An. 2. t. v. Ep. cur. v ad XIV. — [2] Tom. II. Ep. CCCL, CCCLI et seq.

gensem, Bremensem eorumque suffraganeos in Germania, et alios plures præsules hæc edicta contra Ludovicum Bavarum, eaque in Ecclesiis præsente populo a Minoritis [1], Prædicatoribus [2], Cisterciensibus [3] e sacro suggestu promulgari jussit, « ut ipsius horrenda », ita loquitur Clemens in litteris ad Trevirensem archiepiscopum missis [4], « et toti Christianitati abominanda scelera clarius eorumdem fidelium notitiæ patefiant ». Quibus vero causis ad edenda superiora edicta sit impulsus, ita exponit : « Attendentes, quod idem Ludovicus de misericordia et mansuetudine Sedis Apostolicæ diutius exspectatus, si corde contrito sinum ejusdem Ecclesiæ, a qua velut membrum putridum separatus fore dignoscitur repeteret, hæc facere non curabat ; sed potius tanquam in desperationis laqueum et profundum malorum demersus, deducens prædictas pœnas et sententias damnabiliter in contemptum, alios execrandos excessus prioribus culpis et excessibus damnabiliter superaddere non cessabat ».

59. Ex his Herwarti Apologias mendacium dictis consarcinatas abunde refutatas, ac Ludovicum non injuste a Romanis Pontificibus damnatum, quivis prudens intelliget. Certe a ratione penitus abhorret ad illius gesta defendenda calamos acuere, quæ ejusdem Ludovici frater Palatinus, necnon filii ejusdem Ludovici Ludovicus marchio Brandeburgensis et Albertus dux Bavariæ publicis Monumentis, a nobis suo loco afferendis damnarunt. Denique Clemens non sua modo edicta divulgari jussit a præsulibus in Ecclesiis coram circumfusa populi multitudine, cum ad sacra convenisset, verum etiam singulis diebus Dominicis et festivis solemni ritu Ludovicum et illius partium sequaces anathemate defixos, eumdemque omni jure in regnum et imperium Romanum exutum, et de hæreticorum patrocinio ac schismate damnatum, atque etiam hæresi manifeste devinctum teneri, ut in eo Davidicum oraculum : *Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine*, si flecti ad Christianam pœnitentiam non fucatam posset, impleretur. Conceptæ sunt eo argumento Encyclicæ ad Salisburgensem [5] archiepiscopum, ac plures aliorum regnorum archiepiscopos [6] litteræ.

Incussis iis Ludovico Bavaro censuris, de quibus Clementis Vitæ scriptor agit [7], de creando novo rege Romanorum agitari cœptum est : ac Pontifex Balduinum archiepiscopum Trevirensem arcanis litteris [8] kal. Augusti sollicitavit, ut principem pium, Ecclesiæ studiosum, ac gestando sceptro virtutibus parem Romano imperio præficeret : « Cum tibi, inquit, frater, et electoribus imperii, gratiam et communionem Apostolicæ Sedis obtinentibus tam singulariter quam generaliter per litteras nostras monendo, exhortando et mandando satis cito scribere intendamus, ut ad eligendum regem Romanorum, postmodum in imperatorem promovendum, competentes locum et terminum assignantes ad illos convenire vos propterea disponatis ».

60. *Ludovicus præ se fert se redire velle ad Ecclesiam.* — His excitatus Ludovicus Bavarus redeundi ad Ecclesiæ gremium desiderium præ se tulit, missurum ad Sedem Apostolicam oratores pollicitus : accessitque ea etiam de causa ad aulam Pontificiam Joannes rex Bohemiæ, cum e Lithuanica una cum filio Carolo et Ludovico rege Ungariæ expeditione, de qua actum est, rediisset, atque in propinquis locis hæsit, ut cum oratoribus Ludovici ageret : Pontificium enim erat consilium, ut Ludovicus injuriam illi illatam sarciret ; qua etiam de causa Clemens Carolum marchionem Moraviæ VIII kal. Decembris litteris invitavit, ut excurrente ad proximum Purificationis Virginis diem temporis spatio ad Sedem Apostolicam veniret ; cum de iis, quæ Joannem regem ipsius parentem ac Joannem fratrem Tirolis comitem attingerent, hujus enim uxorem ducissam Charinthiæ Ludovicus perperam filio suo, ut dictum est, junxerat, agitare meditaretur. Suberat alia altior ipsius evocandi causa, ut de transfundendo imperio, nisi Ludovicus ad meliorem mentem rediret, pacisceretur : qua de re suo loco agetur. Functos oratorum munere Humbertum Delfinum, Ludovici avunculum, Augustensis et Babenbergensis Ecclesiarum præpositos, atque Ulricum scrinii præfectum, refert Albertus Argentinensis [1]. Sed quidquid ab his summa consilii maturitate erat gestum, Ludovicus more suo dissolvit, quem demum suprema sententia censuris defixum, atque omni honoris gradu dejectum a Pontifice visuri sumus.

61. *Henricus archiepiscopus Moguntinus Ludovico adhærens ad curiam evocatur : Trevirensis præsul redit ad Pontificis obsequium.* — Postulavit etiam Clemens papa judicio Ludovici partium signiferum Henricum e Virnebur Moguntinum archiepiscopum, qui ad principatus illius fastigium summis laboribus a Romanis Pontificibus contra Balduini Trevirensis archiepiscopi potentiam, cui ejusdem principatus administratio fuerat delata, evectus, beneficii immemor ad Ecclesiæ hostem desciverat, extiteratque omnium consiliorum contra Pontificiam dignitatem auctor præcipuus, neque ad Christianam pœnitentiam provocatus, ut crimina expiaret, flecti potuerat. Et licet jam ante a Benedicto XII in jus vocatus, contumacem se præbuisset, mansuetudine tamen severitatem lenire meditatus Clemens, cum archiepiscopatu ob insignem contra edicta Joannis XXII quibus exauctorandos præsules, qui Ludovico ut regi Roma-

[1] Tom. II. Ep. secr. XXII. — [2] Ep. XXIII. — [3] Ep. XXIV. — [4] Tom. I. Ep. secr. CCL. — [5] An. 2. l. I. Ep. cur. III. — [6] Reg. post eamd. Ep. ad Ep. XVIII. et l. V. Ep. cur. V ad XIV. — [7] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [8] Tom. II. Ep. secr. CCIX.

[1] Alb. Arg. in Chr. Rebdorf. in Annal. Nucl. gen. 55. Baron. in not. Ms. ad hunc an.

norum vel imperatori studerent, pronuntiatum erat, prævaricationem sine novo judiciorum ordine deturbari posset ; illum tamen monendum officii decrevit ; ac Moguntinæ Ecclesiæ, quam suis fœdabat sceleribus, alium præsulem a se impositum iri denuntiavit[1] publico edicto, in quo repositas ab eo pro beneficiis injurias in luce collocat :

62. « Clemens, etc. ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Ipse archiepiscopus, sicut notorium esse per facti evidentiam in illis partibus dicebatur, et eidem prædecessori dictorum nuntiorum relatio patefecit, prædictorum beneficiorum ab eadem Romana Ecclesia receptorum oblitus, et ingratus acceptor, adhærere potestati tyrannicæ in suæ animæ ac status periculum magis eligens, quam divinæ majestati placere, eidem Ecclesiæ non gratias, sed injurias pariter et offensas retribuere studuerat ; impudenter offendens Deum et dictam Maguntinam Ecclesiam suo commissam regimini, seque pariter miserabili subjiciens servituti, plus innitendo brachio arundineo favoris transitorii et caduci, quam spei divini auxilii et Romanæ Ecclesiæ sæpefatæ : quamvis præfato archiepiscopo non essent incogniti processus dudum habiti per supradictum Joannem prædecessorem contra Ludovicum de Bavaria olim in regem Romanorum in discordia, ut dicebatur, electum, per quas exigentibus multis excessibus, contumaciis, inobedientiis et aliis culpis ejusdem Ludovici omni jure, si quod sibi ex dicta electione ad regnum vel imperium Romanum esset quomodolibet acquisitum, privatus fuerat, et subsequenter eodem prolabente in diversos detestabiles errores et hæreses, de diversis hæresum et schismatum extiterat criminibus condemnatus, etc. »

63. Nonnullis interjectis, quibus incussum anathema omnibus, quacumque Ecclesiastica vel mundana dignitate conspicuis, refert qui vel studerent Bavaro, vel ejus beneficio jura Ecclesiarum vel ditionum accepta agnoscerent : intentatum etiam patriarchis et archiepiscopis, ipsos dignitatibus deturbatum iri, ac divinis humanisque pœnis afficiendos ; tum subdit :

64. « Idem tamen Henricus archiepiscopus dictos processus velut famæ suæ prodigus et propriæ salutis oblitus contemnens, contra fidelitatis debitum, et juramentum per eum præfato Joanni prædecessori ejusque successoribus et Ecclesiæ Romanæ prædictæ præstitum, memorato Ludovico participare, ac ab eo tanquam imperatore, licet non esset neque fuisset, temporalia ejusdem Ecclesiæ recipere et recognoscere, sicut in illis partibus dicebatur, damnabili temeritate præsumpserat, faciendo sibi homagium, et præstando fidelitatis etiam juramentum, et ex iis reatum perjurii, et excommunicationis sententias, ac pœnas alias tam contentas in dictis processibus, quam a sacris canonibus promulgatas, damnabiliter incurrendo. Rursus idem archiepiscopus nonnullas alienationes bonorum ejusdem Ecclesiæ Maguntinæ contra juramentum per eum præstitum dicebatur fecisse in læsionem enormem ejusdem Ecclesiæ Maguntinæ, etc. »

65. Addit Henricum iniqua et impia pacta iniisse cum Moguntinorum canonicorum collegio edictis Joannis XXII defixo censuris, atque ad infringenda Romani Pontificis imperia conjurasse : « Intendens, inquit, ut ex prædictis evidenter colligitur, dictum Ludovicum non tantum imperatoris nomine nuncupare, sed etiam talem eum ausu temerario reputare ». Subdit ut Benedictus XII redigendi ad officium Henrici studio legum acerbitatem in eum distrinxerit X kal. Martii, Pontificatus anno IV, propositoque publico edicto sistere se Apostolico solio ad excipiendam sententiam jusserit : illum vero non comparuisse, sed ipsius procuratorem inanes excusationes declinandi judicii causa exposuisse, quæ a Benedicto repudiatæ fuere, tum subjicit :

66. « Sed idem Henricus archiepiscopus, ut suæ ingratitudinis vitium erga Sedem præfatam multiplicaret ulterius, et excessus excessibus, culpas culpis gravioribus damnabiliter aggregaret, ex tunc pejora et detestabiliora prioribus præsumptione temeraria et plectibili committere non cessavit : ipse namque, sicut fama seu potius infamia publica pertulit ad nostri Apostolatus auditum, præfato Ludovico de Bavaria subsequenter adhæsit, ipsumque pro imperatore, cum imperator nec rex sit, habendo, tenendo, vocando et exhibendo eidem reverentiam sicut tali, sibique ut in suis excessibus, erroribus, schismatibus, culpis, inobedientiis et contumaciis perduraret, consilia et favores exhibendo ; et ligas et confœderationes imo potius conjurationes et conspirationes cum eodem damnabiliter ineundo. In multis quoque parlamentis seu potius damnatis conventiculis, in quibus multa contra Deum et honorem ejusdem Ecclesiæ Romanæ machinata fuerunt, damnabiliter et inique interfuit cum Ludovico prædicto, adhærendo, favendo et consulendo eidem, quamvis multi prælati et principes illarum partium, qui per dictum Ludovicum vocati fuerant ad illas conventiculas, venire contemnerent, sicut nec tenebantur venire : aliosque detestandos excessus qui brevi nequirent explicari sermone in divinæ majestatis contumeliam, gravem dictæ Sedis offensam, et multorum perniciem committere damnabiliter et plectibiliter non expavit.

67. « Et licet nos adversus Henricum archiepiscopum supradictum, attentis contumacia hujusmodi et aliis suis detestandis excessibus, juste possemus procedere absque citatione alia de præsenti ; tamen de solita mansuetudine dictæ Sedis adhuc experiri volentes, si aliqua fidelitatis et devotionis scintilla in eo remanserit, quæ in flam-

[1] An. 2. l. 1. Ep. cu.. xlvi.

mam devotionis accensa illuminaret, ut viam veritatis cognosceret, mentem suam, ut ab invio mortifero, quo graditur, reducere curaret ad vitæ semitam pedes suos, ad præsens providimus agere mitius cum eodem.

68. « Ideoque deliberatione cum fratribus nostris præhabita diligenti, et de ipsorum consilio, præsente hac multitudine copiosa fidelium, per publicæ citationis edictum, cum ad locum, ubi nunc morari dicitur idem archiepiscopus, tutus pro citatione hujusmodi facienda accessus minime pateat, eumdem archiepiscopum citamus peremptorie, ut infra quatuor mensium computandorum spatium, quod eidem pro peremptorio termino assignamus, sub excommunicationis, ac privationis ab administratione Ecclesiæ Maguntinæ ac dignitate archiepiscopali et pontificali pœnis, Apostolico conspectui personaliter se præsentet, super præmissis responsurus, ac voluntatem nostram et processus, quos faciendos duxerimus auditurus, ac nostris et Sedis prædictæ mandatis et beneplacitis humiliter pariturus, ac facturus et recepturus quod suadebit justitia, et nobis videbitur expedire; necnon et apertius eidem archiepiscopo nihilominus prædicentes, quod si in eodem termino vel antea citationi hujusmodi non paruerit cum effectu, ad declarandum ipsum incurrisse pœnas, in processibus prædicti Joannis prædecessoris nostri contentas et alias præsertim in præfati Joannis prædecessoris contentas processibus infligendas, de quibus exigente justitia expedire videbimus, contra eum procedemus conjunctim vel divisim absque citatione alia, ipsius absentia non obstante; decernentes hujusmodi citationis edictum perinde valere, ac eumdem Henricum archiepiscopum apprehendere et arctare, ac si eidem facta præsentialiter extitisset, etc. » Subjicit id edictum Avinionensis Ecclesiæ foribus affixum iri, ne Henricus ipsum latuisse possit obtendere. « Dat. Avin. XVI kal. Novembris, anno II ». Contempsit [1] Pontificias minas Henricus Ægypti baculo innixus, quare damnatum contumaciæ, atque in illius locum Gerlacum Nassovium suffectum visuri sumus.

69. Longe prudentius se gessit Balduinus archiepiscopus Trevirensis, qui cum ab Apostolicæ Sedis gratia antea excidisset, oratores idoneos misit, litteras afferentes archiepiscopali sigillo et chirographo munitas [1], quibus ille ad omnia, quæ pro ipso in gratiam Ecclesiæ revocando constituta ac promissa fuerant, implenda se obstrinxit.

In Leodiensi ditione graves turbæ exortæ [2], Adolpho comite Heinspurgensi Lossensem comitatum, ad Ecclesiam Leodiensem devolutum, principum finitimorum studiis et armis freto invadente, atque anathema quadriennio pertinaciter spernente. Implorarunt [3] Sedis Apostolicæ præsidium Adolphus episcopus et canonici Leodienses contra ducis Brabantiæ et Hannoniæ comitis, ac Joannis patrui Adolphi comitis studiosorum potentiam et artes : quanquam enim de comitatu compromittere inconsulto Romano Pontifice se non posse erant professi, adjudicato dolo Heinspurgensi comiti Lossensi comitatu Pontificem, ut rem confirmaret, sollicitarunt : contra quos episcopus et clerus Clementem et cardinales de iis monuere ac rogarunt, ne ipsis non vocatis quidquam decernerent : suaque in Sedem Apostolicam studia his verbis commemorarunt in litteris ad cardinales datis :

« Vestrum igitur suffragium flexis poplitibus imploramus, ut vestram saltem causam propitius defendatis : vestram dicimus, et re vera : nam semper, dum reges et imperatores Theutonici Romanæ Ecclesiæ rebellarent, illisque semper assisterent principes convicini, Pontifices nostri cum suis subditis resistebant, et partem Romanæ Ecclesiæ receptabant : quod Chronica Othonis ultimi Cæsaris rebellis Ecclesiæ clare demonstrat, ac alia postmodum Frederici, et nunc ultimo Bavari, cujus minas terribiles cum fautoribus suis Anglicis, ac quibusdam terræ nostræ principibus confœderatis eidem, cum corporum ac rerum nostrarum periculis omnium sprevimus, ut nostræ matri Ecclesiæ Romanæ fidem solitam servaremus. Et ne ficta vobis narrasse aliqua videamur, litterarum copias Bavari, minas hujusmodi continentes, vobis duximus transmittendas. Data anno Domini MCCCXLIII, Dominica, XVI die Septembris ». Hactenus de Germanicis rebus : nunc ad Italicas decurrimus, atque a Siculis citerioribus, quæ tristes ac turbidæ admodum fuere, exordimur.

70. *In Robertum Siciliæ regem elogium.* — (1) Hoc ineunte anno Robertum regem, annos

[1] Serar. l. V. Mog. rer. in Henr.

[1] Tom. IV. Ep. secr. p. 299. — [2] Naucl. gener. 45. — [3] Hocsem. in Adolpho episc. Leod. c. 30.

(1) Res Siculas nemo certius docere potest, quam Dominicus de Gravina, qui tunc et florebat et scribebat, et eorum quæ narrat conscius erat, utpote qui in iis seditionibus, quæ occasione mortis Roberti regis Siciliam turbaverant, Hungarorum partes et fortunam sequebatur. Obiit Robertus, eodem teste, die XIV Januarii anni MCCCXLII, stylo veteri, novo vero MCCCXLIII, Indictione, ut ipse quidem Dominicus notat, X, quod cum minus cohæreat Indictionibus pro nostro more supputatis, hinc dicimus Indictionum in Sicilia exordium aliter statui consuevisse ac apud reliquas gentes : « Ipso vero eodem die », prosequitur historicus, « coronata fuit regina Joanna, et ab omnibus regina vocata. Dux autem Andreas, vir suus, causa obtinendæ coronæ regalis ad summum Pontificem destinavit, quæ sibi vitiis quamplurium regni magnatum prorogata extitit usque ad mortem ». Tum addit historicus juvenum regum tutelam Roberti jussu gessisse Sanciam reginam viduam ejusdem Roberti Ecaterinam imperatricem CP. et Agnetem ducissam Duratii atque Carolum Artus. Ex quo intelligimus alios fuisse puerorum, alios regni administratores, qui fere omnes ab illis diversi enuntiantur. Tum narrat utriusque juvenis principis effrenam in voluptates licentiam, quos cum regere non posset Sancia regina, regni et puerorum administratrix (utraque in illa conjungebantur) ea abjecta cura,

circiter octoginta natum, decima nona Januarii die Neapoli morbo correptum, ex hac vita migrasse, scribit Joannes Villanus [1]. Studiosum Ecclesiæ principem fuisse, religionis, prudentiæ, scientiæ, omniumque virtutum laude præclarum cum Villano consentiunt Collenutius [2] et Summontius [3], cujus dignam memoria hanc aliquando fuisse vocem refert Mariana [4] « dulciores sibi litteras regno esse ». Laudatur etiam a Petrarcha [5], fuisse et summum regem et philosophum, non regno quam litteris clariorem : « Quem unicum, inquit, regem et scientiæ amicum et virtutis nostra ætas habuit » ; a quo se triduo excussum cum ad poeticam lauream Romam vocaretur, atque dignum judicatum significat; describitque eleganti stylo [6] extremum illius vitæ actum : « Decubuerat, inquit, corpore quidem languidus, sed animo alacri et infracto : nullus dolor, nulla consternatio, nullus egrediendi metus, nullum manendi desiderium in illo præsertim habitaculo, ubi tanto cum honore permanserat corporis ergastulum : artusque satis latiscentes, velut totidem libertatis suæ vincula cernebat, arebat cutis, et vitalis calor infra senile pectus jam redactus assidue decrescebat : ingeminabant morbi, rarescebant spiritus, transibat dies ultimus, extremæ horæ tempus instabat : nullæ interim querelæ, nullæ ipsius lacrymæ fluebant, cum alienas abstergeret. Sentio quid mihi argutus nunc lector objiciat. Fortitudinis hoc potius, quam sapientiæ videri. Non inficior, non contendo, sciens et virtutibus inesse cognationem quamdam, et hunc ipsum, de quo loquimur, omnibus usque in miraculum abundasse. Hoc sane quod sequitur ad hoc, quod per tot præambula tendebat stylus, sapientis et universa circumspicientis, atque in extremis solito judicio fruentis animi signum est. Quid enim prohibet, quod in singulis vel regibus vel philosophis miratur antiquitas, in hoc (dicendum est enim sæpius) et rege simul et philosopho posteritas admiraris?

« Noverat se suis esse charissimum, seque id meritum gaudebat, quibus gravissimum se mœrorem relinquere certus erat. Videbat adolescentulos regni successores, et ætatem multis objectam periculis verebatur. Noverat sacrum religiosæ conjugis arcanum, fugam e sæculo illo adhuc superstite meditantis. Tuto quidem poterat illustri feminæ regni pondus committere, poterat illi animo superædificare, quantumlibet fundamenta non deerant, nisi ipsa, quod eventus docuit, quamvis miserata casum publicum, saluti propriæ succurrere maluisset, seque post sepulchrum tanti conjugis, mox intra sacros parietes monasterii sepelisset ad altiora suspirans. Hoc muliebre propositum, jampridem cognitum, multa volventis animum angebat, quis habenas rerum post se flecteret, quis regnum status acciperet : circumspiciebat scopulos, meminerat procellarum et ab Aquilone et ab Austro, venturasque præsagiens tempestates gubernator egregius, clavum commissurus inexpertis, quid mirum, si sollicitudinum variarum fluctibus æstuabat? Tot difficultatibus rerum, quæ vegetum licet ac validum fatigare debuissent, moriens indefesso animi vigore consuluit. Primum omnium flentes, ac ejus conditionem miserantes, magnifice castigatos docuit, nil sibi triste, nil asperum, nil miserabile, nil molestum, denique nil nisi suave prorsus et jucundum morte contingere. Satis se juxta Cæsaream sententiam, vel natura vixisse vel gloria : optare se jam ex corporis statione discedere : sperare ab hoc mortali solio digressum, ad stabiliora regna proficisci. Minime itaque lugendum, sed omni gaudio prosequendum iter suum.

71. « Quid multa? sic omnium gemitus oratione compescuit, sic omnem miseriarum mortis opinionem ex audientium pectoribus extirpavit, ut nunc usque sese felices arbitrentur, quibus illum ex ipsa morte concionantem contigit audire, nec (morientis) moriens cubiculo ullas philosophorum scholas præferant. Demum adversus singula, quæ terribilia providebat, accommodata remedia, veluti præstitura venenis antidota dictavit, regni gubernacula successoribus, quos matrimonio junxerat tradidit, identidem admonens : Hoc istud consilio, hoc illud periculum declinate. Sic cum subjectis, sic cum amicis, sic cum hostibus vivite. Hæc et alia similia, cum solita et acuta magis majestate dixisset, tota mente in Deum versus expiravit, et e corporis vinculis lætus excessit. O felicem perfectamque sapientiam inter mortis angustias, cum cæteris hominibus, nedum rerum externarum, sed sui etiam ipsius vix ulla superest memoria, ita secum omni ex parte consistere; ita superstites consolari tanquam non ipse, sed hi morituri sint; ita res suas disponere, ceu rus peteret, non sepulchrum. Et regno quidem in longum consuluit, modo voces abeuntis animis inhæserint, nec (quod multum vereor) externis vitæ consiliis evanescant, etc. » Hactenus Petrarcha. Sepultus [1] est in monasterio S. Claræ, ab ipso constructo, bonisque amplissimis locupletato. Non desunt tamen, qui tot laudes Robertum obscurasse avaritia referant, ut Joannes Villanus [2]; qui addit,

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 9. Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. — [2] Collen. Hist. Neop. l. V. — [3] Summ. l. III. — [4] Mariana l. XVI. c. 11. — [5] Petrarch. in Præfat. — [6] Petrarch. de rerum memoran. l. III. p. 460.

[1] Jo. Vill. et Summ. ubi sup. — [2] Jo. Vill. l. I. c. 29.

religiosam vestem in Parthenopeo S. Crucis Neapoli induit, ubi eodem anno MCCCXLIII decessit, labente videlicet, vel anno MCCCXLIV ineunte, cum adhuc annus MCCCXLII. ex veteri stylo decurreret ; nam in litteris Pontificis mense Novembri hujus anni datis Sancia nondum regni curas illas deseruerat. Reliqua ex hoc scriptore in sequentes annos dabimus. Chronicon istud ex Ms. Codice primus evulgavit Muratorius Rer. Italic. tom. XII. MANSI.

thesauros ad recuperandam Trinacriam illum coegisse. Sed misere a successoribus fuerunt dissipati.

Quod ad regni successores spectat; erant ii [1] Joanna neptis a Carolo filio duce Calabriæ (quem jam ante in ipso juventutis flore exstinctum luximus) atque Andreas pronepos ex fratre Carolo majore natu Caroli II regis Siciliæ filio, quos ad sedanda bella impendentia nuptiis junxerat vel, ut S. Antoninus [2] scribit : « Quasi bona fide recognoscens, ut ad eum rediret regnum ipsum, ad quem prius magis de jure spectabat ». Superioribus consentientia gestorum Clementis scriptor tradit [3].

72. *Novæ in regno Neapolitano conversiones.* — Sublato Roberto regnum fluctuare cœpit, et immanis quædam calamitas Siciliæ citeriori imminere visa. Lugubrem et periculosum rerum statum ita describit Petrarcha [4] : « Quis non ista prævideral? et prævidisse quid profuit? tam profunde enim totis regni præcordiis se nequitiæ dirum virus infuderat, ut jam nisi mortiferum esse non posset : tantum audaciæ tantumque licentiæ reproborum, tanta piorum desperatio, tantus mœror incesserat. Erant crebra undique velut instantium procellarum signa, graves frontes turbida nubes obduxerat, et turbida pectora pugnaces urgebant venti, fulgurabant oculi ardentes, flabant ora minacia tonabantque : prope erat, ut manus impiæ fulminarent, æquor aulicum jam tumebat, jamque æstus horrisonus et reciproci fluctus et obscenæ aves et peregrina prodigia vestris late littoribus recursabant. Morte regis mutata regni facies, et cum unius viri anima omnium vigor et consilium evanuisse videbantur. Spectabamus hæc omnes, futurisque non secus ac præsentibus angebamur malis. Loqui autem quis auderet, ubi vix liberi cogitatus erant; et non tantum vocibus, sed nutibus parata supplicia? Quamobrem in triviis muti omnes, in thalamis murmur ambiguum, mœsta præsagia, et impendentium nuntii malorum taciti augures metus ac dolor. Denique sic apertis oculis torpuerant animi, quasi quos vicini fulminis lux horrenda perstringeret. Nemo, ni fallor, unus hominum me apertius timuit, doluitque liberius : nemo illa curiæ et introspexit acutius, et contumacius aut lingua percussit aut calamo, etc. »

73. *Dyrrachii ducis infaustæ nuptiæ.* — Injecta est prima discordiæ fax inter regios principes : Carolus enim Dyrrachii dux dolo ad Mariæ sororis Joannæ reginæ nuptias aspiravit, quanquam illa ex Roberti et Caroli regum pactis, decretoque Pontificio alteri Andreæ fratri ad declinanda impendentia discrimina erat desponsa [5], ut ad Ungariæ regis posteros regnum devolveretur. Exæstuans igitur ambitione Dyrrachii dux, ignarus sibi ea re ignominiosam mortem parare, a Pontifice avunculi Talayrandi tit. S. Petri ad Vincula presbyteri cardinalis Agnetis matris fratris opera Diploma subripuit [1], quo solutis legibus canonicis, conjunctam sanguine uxorem ducere posset; ac Mariam sororem reginæ, ea inconsulta, matrimonio sibi copulavit. Rem fraude gestam, cum ex ea Andreæ regis necis ac regni exitii causa postea fluxisset, querenti Ludovico Ungariæ regi, respondit [2] Clemens.

74. Porro Joannæ imbecillitas ac viri Andreæ ætas moderandæ amplissimæ ditioni impares erant : ad quam quidem sustentandam Robertus avus rex in extremis vitæ confiniis testamento sanxerat, ut Philippus Cavallicensis episcopus regii scrinii præfectus, Sancia regina, Philippus de Sanguineto, Gaufridus de Marsano comites, et Carolus Artusius regni procurationem susciperent, donec Joanna vigesimum quintum ætatis annum attigisset; nec Joanna quidquam in administranda publica re, nisi his assentientibus, gerere posset. At Joanna juvenili levitate ab ipsis viris prudentibus regi se non patiebatur, neque ad eos regni consilia referebat; sed regia ad se derivata auctoritate, interdum nemine consulto, interdum nonnullis assentientibus Siculi regni jura pessumdabat. Ad Pontificem itaque, ut supremum Siculi regni dominum spectabat his malis mederi. Præterea cum regnum Carolo I fiduciario jure tradidit Apostolica Sedes, conventum fuerat, ut Romanus Pontifex Siciliæ administrationem, dum sceptri hæres annis minor esset, capesseret : neque Robertus Pontificia jura extrema illa sua voluntate labefactare potuerat.

75. *Edicitur, rege Siciliæ minore, procurationem regni ad Pontificem spectare.* — Re igitur in deliberationem adducta, Clemens ut regno consuleret, ac Romanæ Ecclesiæ jura tueretur, edicto pronuntiavit, regiæ Siculæ procurationem non ad Sanciam reginam aliosque a Roberto rege designatos, sed ad Sedem Apostolicam spectare : omnia ab iis gesta rescidit; atque Aymericum cardinalem tit. S. Martini in Montibus administrando Pontificio nomine, donec Joanna regina fortiorem ætatem attigisset, regno præfecit [3] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ex ore sedentis in Apostolicæ solio dignitatis debet ad instar illius, cujus vices gerit in terris, gladius procedere bis acutus, ut æquo libramine cuncta ad examen ipsius deducta prudenter appendens, jus suum cuique tribuat, et in justitia nulli parcat : quem tunc bene agere nos cognoscimus, cum tam nostris quam subditorum, non declinando ad dexteram vel sinistram, invigilamus remediis, futuris occurrimus periculis, ac injuste

[1] Jo. Vill. sup. cap. Ant. III. p. tit. XXI. c. 8. § 4. Collen. Summont. Mai. sup. cap. Sur. l. VII. c. 64. Vitæ Clem. scriptor apud Bosq et alii. — [2] Ant. sup. cap. — [3] Vit. Clem. auct. ubi sup. — [4] Petrar. l. IX. Ep. fam. III. — [5] Aunal. tom. XV. an. Chr. 1332. num. 19.

[1] Clem. tom. V. Ep. secr. pag. 255. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 9. — [3] An. 2. l. II. Ep. cur. XLIII, XLIV.

et improvide attentata, quæ partus forsitan se deteriores haberent, si ipsorum inefficacia in publicum præcone justitia non prodiret, justi censura judicii reformamus: tuncque, cum majora timentur provenire dispendia, promptiori et uberiori cautela sine personarum acceptione provisionis nostræ remedio subvenimus. Sane ad Apostolatus nostri notitiam pridem deducto, quod claræ memoriæ Robertus rex Siciliæ, in ultimo testamento suo inter cætera ordinaverat et mandaverat, quod venerabilis frater noster Philippus episcopus Cavalicensis, et charissima in Christo filia nostra Sancia regina Siciliæ illustris, ac dilecti filii nobiles viri Philippus de Sanguineto Altifluminis, Gaufridus de Marsano Squilaci comites, ac Carolus Artus essent et esse deberent gubernatores, dispensatores, rectores et administratores, vel quocumque alio modo et nomine melius poterant de jure censeri, charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris neptis suæ ex unico filio primogenita, eidem regi in regno Siciliæ et terris citra pharum usque ad confinia terrarum Ecclesiæ (excepta civitate Beneventana cum ejus territorio, ad Romanam Ecclesiam pertinente) juxta conventiones inter ipsam Romanam Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum primum regem Siciliæ, ipsius Roberti avum initas, succedentis; volens et mandans, quod præfata Joanna, donec complevisset vigesimum quintum annum, nihil deberet vel posset quomodocumque et qualitercumque agere seu facere in judicio vel extra judicium, contrahendo, dando vel alienando, seu alias quemcumque actum legitimum faciendo sine expressa conscientia et assensu principaliter dictæ Sanciæ et aliorum prædictorum, quos gubernatores, dispensatores, rectores et administratores dictorum reginæ et regni statuebat; et quod, si ante lapsum prædicti temporis dicta Joanna secus forte faceret, quod non credebat, nec intendebat ipse rex, ut dicebat, ipso jure esset nullum, et prorsus vacuum et inane, quam ordinationem et voluntatem dicta Joanna se inviolabiliter promiserat servaturam; intellecto quoque, quod episcopus, Sancia et alii supradicti, post mortem dicti regis, virtute ordinationis prædictæ multa gesserant et administraverant, gerebant et administrabant, et dictæ Joannæ gubernanti et gerenti in contractibus, judiciis et aliis diversis agendis, auctoritatem et consensum præstiterant et præstabant; ipsa enim Joanna interdum cum prædictorum vel aliquorum ex ipsis auctoritate et assensu, et interdum per se, ipsorum vel aliquorum ex eis non interveniente consensu gerebat, disponebat et administrabat in regno et terris prædictis donando, investiendo feuda, dignitates, administrationes, et officia perpetua et temporalia concedendo, et aliter contrahendo, et alios actus judicialiter et extrajudicialiter exercendo; nos considerantes quod dicta Joanna regina adhuc est talis ætatis, quod ipsa ad administrationem regni et terrarum prædictorum propter defectum ætatis hujusmodi minus idonea existit; et quod propterea ad nos, qui ejusdem Joannæ immediati superiores existimus, et totius regni et terrarum prædictarum directum et altum dominium obtinemus, cura, administratio, defensio, gubernatio et bailia regni et terrarum prædictorum regenda per nos vel alium, seu alios idoneos, quos ad hoc duxerimus deputandos, sic plene et in solidum de jure, et diversorum prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum observantia pacifica istis dignoscitur temporibus pertinere, quod nec prædictus rex gubernatores, rectores et administratores hujusmodi pro tempore, quo gubernatio, administratio et bailia hujusmodi ad nos, ut præmittitur pertinet dictis Joannæ et regno nullo modo poterat deputare; et propterea prædicti episcopus, Sancia, Philippus, Gaufridus, et Carolus, tanquam dati et deputati administratores et gubernatores ab illo, cui jus dandi saltem pro prædicto tempore minime competebat, administrare, gubernare et regere, seu prædictæ Joannæ in agendis auctoritatem, consensum seu assensum prætextu vel virtute ordinationis prædicti regis præstare nullatenus potuerunt, nec dicta Joanna cum auctoritate seu consensu ipsorum, nec etiam per se ipsam sine illis hujusmodi tempore de dispositione et gubernatione regni et terrarum prædictorum, vendendo, dando, feuda, dignitates et officia perpetua vel temporalia concedendo, investituras faciendo, seu quosvis alios actus legitimos in judiciis, vel extrajudicialibus exercendo, se poterant intromittere quoquo modo; sicque ex gestis per eam cum dictorum episcopi, Sanciæ, et aliorum, vel aliquorum ex eis auctoritate seu consensu, vel per se ipsam, eorum non interveniente consensu, seu per ipsos episcopum, Sanciam, et alios supradictos, qui nullum habuerunt nec habent dispensationis, gubernationis hujusmodi potestatem, decipiuntur subditi et alii cum dicta Joanna, seu cum episcopo, Sancia et aliis sæpefatis vel eorum auctoritate vel assensu contrahentes, seu quævis alia negotia exercentes, et officia, dignitates, administrationes, investituras, et quæcumque alia ipsis intervenientibus obtinentes, cum ex administratione, gestione et gubernatione talium, umbra quædam solum ostendatur in opere, nulla autem subsit realis veritas in effectu; ac volentes, sicut tenemur, damnis et periculis, quibus regni et terrarum prædictorum incolæ, nostri quidem et Ecclesiæ Romanæ homines principaliter et vassalli, subjici propterea possint occurrere, ac indemnitati prædictæ Romanæ Ecclesiæ, cui ex prædictis magnum, nisi sic præsumptis obviaretur conatibus, præjudicium pararetur; quantum cum Deo possumus, providere deliberavimus cum fratribus nostris tam periculoso errori, ne eum approbare tacite videamur, resistere, et male inchoatis occurrere, ne tractu temporis invalescant per tolerantiam, et eisdem vires dissimulatio subministret.

76. « Ideoque de eorumdem fratrum consilio præsentis sanctionis oraculo decrevimus, et ex certa scientia declaramus, prædictum regem non debuisse nec potuisse prænominatos episcopum, Sanciam, et alios gubernatores, dispensatores, rectores et administratores dictorum Joannæ reginæ et regni pro istis saltem temporibus, quibus gubernatio, bailia et administratio ad nos, ut præmittitur, pertinet, sicut nec quosvis alios dare, ordinare, vel quomodolibet deputare ; nec ipsos, episcopum, Sanciam et alios debuisse ; nec potuisse ex ordinatione ipsius regis administrationem et gubernationem ipsorum Joannæ et regni recipere, vel ad ipsam administrationem et gubernationem sive per seipsos, sive dictæ Joannæ auctoritatem, consensum vel assensum in judicio vel extra judicium, seu alias qualitercumque præstando, se ingerere ; vel ipsi administrationi directe vel indirecte virtute ordinationis prædictæ quomodolibet immiscere, nec dictam Joannam cum auctoritate seu consensu ipsorum ; neque etiam per seipsam, prædictorum non interveniente consensu, de gubernatione et administratione prædictorum regni et terrarum intromittere aliquo modo istis temporibus, ut præmittitur, potuisse nec posse.

77. *Joannæ gesta rescissa.* — « Declaramus insuper omnia gesta, acta, et administrata qualitercumque virtute ordinationis hujusmodi prænominatos episcopum, Sanciam, et alios communiter vel divisim, et per præfatam Joannam cum auctoritate et assensu ipsorum, vel aliquorum ex eis, seu sine ipsorum auctoritate vel consensu, sive sint venditiones, donationes, feudorum, officiorum et dignitatum perpetuorum vel temporalium concessiones, investituræ, seu quævis alia judicialia, et extrajudicialia quocumque nomine appellentur, cassa omnino esse et irrita, nullumque debuisse, nec debere sortiri effectum, nec alicujus existere firmitatis.

78. « Et nihilominus hujusmodi acta, gesta, disposita et administrata, ut præmittitur, per prædictam Joannam quoquo modo seu per alios supradictos vel ipsorum aut aliquorum ex ipsis auctoritate, consensu seu assensu, quatenus processerunt de facto et quæ pro tempore, quo ad nos administratio, ut præmittitur, pertinebat, per ipsam Joannam, vel prædictos, vel eorum auctoritate vel consensu, modo et forma præmissis fieri, geri et administrari contingeret in futurum, non obstante juramento per sæpefatam Joannam præstito, cassamus et irritamus, et cassa et irrita nuntiamus.

79. « Inhibemus quoque præfatis episcopo, Joannæ, Sanciæ, Philippo, Gaufrido et Carolo sub pœna excommunicationis, quam ipsos et eorum singulos non parentes hujusmodi nostris prohibitionibus et mandatis, non obstantibus quibuscumque privilegiis, incurrere volumus ipso facto, ne post habitam præsentis decreti, declarationis, ordinationis et inhibitionis notitiam, prædicta Joanna durante dicto tempore de dispositione, administratione et gubernatione dictorum regni et terrarum cum seu sine auctoritate vel consensu prædictorum episcopi, Sanciæ et aliorum ; nec etiam ipsi episcopus, Sancia et alii sive per se gerendo et administrando, sive ipsi Joannem auctoritatem seu consensum virtute prædictæ ordinationis ipsius Roberti regis, ut præmittitur, præstando directe vel indirecte, se aliqualiter intromittant, nec se administratores seu gubernatores regni seu reginæ, vel quovis alio nomine occasione ordinationis prædicti regis nullatenus verbo vel scriptura nominent vel faciant ab aliis nominari.

80. « Cæterum ut incolæ dicti regni, quos in visceribus gerimus charitatis, vel quivis alii, qui cum dictis episcopo, Sancia, Philippo, Gaufrido, et Carolo tanquam cum administratoribus et gubernatoribus prædictorum regni seu reginæ, vel cum dicta Joanna de auctoritate, consensu vel assensu ipsorum communiter vel divisim, vel eorum non interveniente consensu quomodolibet contraxerunt, vel ab ipsa Joanna feuda, investituras, dignitates, officia seu administrationes aliquas receperunt ; vel qui cum ea seu prædictis, vel judicibus seu officialibus aliis deputatis ab ipsis in judicio vel extra quovis modo aliqua gerere vel agere habuerunt, bonam fidem habentes, ex ignorantia se læsos non lugeant seu deceptos ; nos eisdem providere paterna pietate volentes, dilecto filio nostro Aymerico tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato, per nos in dictis regno et terris administratore, gubernatore et bajulo deputato committimus per præsentes, quod ea, quæ per sæpefatos episcopum, Sanciam et alios, vel per prædictam Joannam, cum etiam vel sine auctoritate, consensu vel assensu eorum seu aliquorum ex ipsis gesta et administrata repererit utiliter et alias rite, et non in Romanæ Ecclesiæ seu regni præjudicium processisse, de patientia tolleret vel, prout sibi videbitur, auctoritate nostra approbet et confirmet.

« Per prædicta autem non intendimus, quin ea, quæ præfati episcopus, Sancia, Philippus, Gaufridus et Carolus ab ipso Roberto executores etiam deputati, tanquam executores et virtute executionis duntaxat, ac prout et in quantum executorum potestas, et ministerium legitime se extendit, gesserunt et administraverunt, seu eos gerere et administrare contigerit in futurum, plenam et perfectam ac per præsentem constitutionem et ordinationem in nullo diminutam obtineant roboris firmitatem. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. IV kal. Decembris, anno secundo ».

81. Meminit de hujusmodi decreto, deque Aymerico ad Siculi regni habenas moderandas misso Clementis Vitæ auctor [1] : extantque de iis in Regesto Pontificio amplissima Diplomata [2] : ac nedum legati in Sicilia citeriore munere exorna-

[1] Clem. Vitæ scriptor apud Bosq. — [2] An. 2. l. I. Ep. cur. XXXVIII.

vit, verum amplificavit etiam ejus auctoritatem in pluribus Italiæ provinciis. Tum proceres [1] regni, urbium magistratus, præsules [2], cæterique Ecclesiastici, ac Joanna regina [3] legato parere jussi. Eadem [4] præterea ac Sancia [5] regina vidua admonitæ, ut legato creato a Sede Apostolica regiæ Siculæ procuratori, cum id publica utilitas, atque Ecclesiæ in Siciliam exigerent jura, obsecundarent. Sed Joannæ levitas temeritasque consiliariorum decretis Pontificis se opposuit, quare nova edicta de regni procuratione legato tradenda condita sunt. Extractum [6] vero est ad Joannæ gratiam addicendi Pontifici clientelaris obsequii officium cum ad id præstandum unius anni flexu obstricta teneretur. Solvit porro ipsa vectigal annuum octo millium unciarum auri, « in quadraginta millibus florenorum auri, quinque florenis pro uncia qualibet computatis » ; ita enim refert Pontificia syngrapha. Atque similia connectamus, numerata [7] sunt a Petro Aragone duo millia marcharum Sardiniæ et Corsicæ beneficientia Apostolica acceptarum nomine.

82. Reliquerat Joannæ Robertus avus ingentem bellicum apparatum ad Trinacriam ex Aragoniorum manibus vindicandam, cujus terrore Ludovicus Petri Trinacrii successor puer, Elisabetha, mater, ac Joannes dux patruus oratores ad pacem eblandiendam ad Clementem misere. De quibus Pontifex Joannam fecit certiorem, pollicitus non passurum se, ut Trinacria ab illius imperio divelleretur, neque ulla concordiæ colloquia, inconsulta ipsa, initurum : quare sua in ea re consilia quamprimum expediret. Privata jam diu erat Trinacria templorum et sacrorum usu ob Petri et Ludovici injustum dominatum, Romanique Pontifices insulanos ad Gallici generis legitimorum regum obsequium censuris redigere nitebantur : Fridericus enim, qui tyrannidem corripuerat, ea lege cum Carolo II fœdus pactus erat, ut regnum, dum superstes esset, retineret; in posteros vero non transfunderet, Gallique verbis fallacibus fidem adhibuerant.

83. *Ecclesiasticarum dignitatum collationem Sedi Apostolicæ reservat Pontifex.* — Quo porro facilius perduelles ad officium adduceret Pontifex, sacerdotiorum insignium, atque Ecclesiasticarum dignitatum conferendorum jus collationem Sedi Apostolicæ reservavit [8] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Dum statum miserabilem insulæ Siciliæ, quæ propter inobedientias et excessus nefandos varios, contra Romanam Ecclesiam commissos ibidem, interdicto Ecclesiastico subjacere ac diu subjacuisse noscitur, mentis oculis intuemur; eidem more paterno compatimur, piis desideriis affectantes, quod per veram obedientiam et satisfactionem debitam a suis relevari periculosis opprobriis, et ad statum dirigi prosperum mereretur. Cum autem propter hæc, et alia circa præmissa diligentius attendenda opportunum admodum existimetur, quod in Ecclesiis, præsertim cathedralibus, et aliis locis Ecclesiasticis ejusdem insulæ præcipuis prælati et rectores præficiantur idonei, per quorum fidelitatem et circumspectam industriam Ecclesiarum et locorum prædictorum posse provideri utilitatibus, et salubriter consuli statui supradicto speretur; nos his et aliis causis honestis et rationabilibus animum nostrum ad id moventibus, nonnullorum prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum in hac parte vestigiis inhærentes, provisiones et dispositiones omnium et singularum archiepiscopalium, episcopalium et collegiatarum Ecclesiarum, necnon abbatiarum, monasteriorum et prioratuum conventualium, regularium et sæcularium exemptorum et non exemptorum, nunc vacantium et in antea vacaturorum infra dictam insulam consistentium, in quibus prælati, seu rectores consueverunt per electionem assumi, si, cum et quotiens casus vacationis emerserit usque ad biennium a prima die Junii proximo instantis, quo terminabitur tempus reservationis per felicis recordationis Benedictum papam XII prædecessorem nostrum olim de illis factæ in antea computandum, nobis et Sedi Apostolicæ auctoritate Apostolica reservamus; universis Ecclesiarum, abbatiarnm, monasteriorum et prioratuum prædictorum capitulis, collegiis et conventibus, ac personis districtius inhibentes, ne in eis, hujusmodi reservatione durante, ad electionem, postulationem vel provisionem aliquam præsumant procedere quoquomodo; ac decernentes ex nunc irritum et inane, si secus super ipsos per quosvis alios quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit super iis attentari. Cæterum volumus : et nostræ intentionis existit, quod reservatio, inhibitio et decretum hujusmodi, ad monasteria monialium et aliarum religiosarum mulierum, et ad Ecclesias vel prioratus non conventuales, seu quorum fructus, redditus et proventus annui summam quinquaginta florenorum auri secundum communem æstimationem non excedunt, nullatenus extendatur. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. III non. Maii, anno I ».

84. *Describitur horrida in portu Neapolitano tempestas.* — Neque in ulteriore modo Sicilia, verum in citeriore [1] quoque, ac ditione [2] Pontificia ad alendam publicam pacem Ecclesiasticas dignitates a Sede Apostolica collatum iri, sancitum est. Cæterum agitata fuisse a Joannæ reginæ senatu sanctiore Trinacriæ armis expugnandæ consilia indicat Petrarcha [3] in tempestatis Neapolitanæ descriptione, dum ait in ea quadringintos latrones, qui erepti fuerant supplicio, ut in Sicula expedi-

[1] An. 2. l. I. Ep. XXXIX. — [2] Ep. XL. — [3] Ep. XLI. — [4] Tom. II. Ep. secr. CCCLXXXVII. — [5] Ibid. Ep. sec. CCCLXXXVIII. — [6] Ibid. Ep. secr. XXXI. — [7] Ibid. Ep. XLIII. — [8] An. 1. l. VI. Ep. XVI.

[1] An. 1. l. VI. Ep. XXIII. — [2] Ibid. Ep. XVII. — [3] Petrach. l. V. de reb. Fam. Ep. V.

tione hostium gladiis objicerentur, atque in nave inclusi erant, pereuntibus cæteris, omnium pessimos evasisse. Cujus tempestatis impetu Massilienses triremes, et quotquot in portu erant naves haustæ sunt fluctibus : ex qua clade videtur bellicus apparatus dissolutus. Adeo vero procella sævit, ut adjacentem littori Neapolis partem merserit vel everterit, reliquam adduxerit in discrimen :

« Nox, inquit, aderat, quam lux suspecta sequebatur. Trepidula feminarum turba, periculi potius quam pudoris memor, per vicos plateasque discurrere, atque ad ubera pressis infantibus supplex et lacrymosa templorum liminibus observari. Trepidatione igitur publica permotus prima vespera domum redii. Solito quidem tranquillius cælum erat ». Et infra : « Vixdum totus obdormieram, cum repente horribili fragore non tantum fenestræ, sed murus ipse saxea testudine solidus ab imis fundamentis impulsus tremit, et nocturnum lumen sopito mihi vigilare solitum exstinguitur. Excutimur stratis, et in locum somni viciniæ metus mortis ingreditur. Ecce autem dum inter tenebras alter alterum quærit, et beneficio diræ lucis ostensos trepidis invicem nos vocibus cohortamur, religiosi viri, quorum ædibus habitamus, et sanctissimus eorum prior, quem honoris causa nomino, David, qui ex more ad nocturnas Christi laudes surgebant, repentino malo territi, crucibusque ac sanctorum reliquiis armati, et alta voce Dei misericordiam implorantes, thalamum ubi ego eram prælatis facibus irrumpunt. Revixi tantisper : omnes inde ad Ecclesiam pergimus, ibique effusi multis cum gemitibus pernoctamus, cum jamjam affuturum finem, et ruitura circum omnia crederemus : longius eam, si omnem illius infernæ noctis horrorem verbis amplecti velim : et quamvis longe cætera verum sistat, veri tamen fidem transcendet oratio : quis imber, qui venti, quæ fulmina, quis cœli fragor, quis terrarum tremor, qui mugitus pelagi, quis hominum ululatus?

« Cum in hoc statu quasi magicis carminibus geminato noctis spatio ad auroram vix tandem venissemus, et diei vicinitas magis conjectura animi, quam lucis indicio appareret, amicti sacerdotes sacra altaribus instaurant, et nos cœlum nudum intueri ausi in uda et nuda circum tellure prosternimur ». Et infra :

85. « Regina interim junior nuda pedes, et inculta comas, et cum ea femineum ingens agmen, expugnata periculis verecundia, regia egrediuntur, et ad reginæ Virginis templa festinant, orantes veniam rebus extremis. Sed jam tanti pavoris exitum pavide, nisi fallor, exspectas. Ægre nos in terris evasimus, in alto navis nulla par fluctibus inventa, ne in portu quidem res. Massiliensium longas naves, quas galeas vocant, quæ Cypro reduces, et tot maria emensæ mane navigaturæ in anchoris stabant, illachrymantibus universis, nemine autem ferre auxilium valente, fluctibus mergi, nautarum atque vectorum ne uno quidem salvo, vidimus. Aliæ quoque majores et omnis generis naves, quæ in portum velut in arcem tutissimam confugerant, pari fine consumptæ sunt. In tam multis sola superfuit onerata latronibus (quadringintos fuisse, ait paulo inferius) : quibus justum supplicium remissum erat, ut in expeditionem Siculam mitterentur, et huic gladio erepti in illos inciderent ». Hactenus Petrarcha. Non illa modo Neapolitana tempestas, sed totius superi atque inferi maris fuit : ac Venetias quidem periclitatas referunt [1], procellamque a dæmonibus concitatam, urbem vero sanctorum tutelarium Marci, Nicolai ac Georgii opera liberatam indicio fuit, piscatori ipsos ostendisse cymbam dæmonibus plenam inter fluctus in ipsis faucibus portus salientem ostensam, ac sanctorum jussu evanuisse, redditamque mari serenitatem.

86. *Gualterus dux Florentiæ pulsus.* — Gerebat [2] tum Reipublicæ Florentinæ gubernacula Gualterus Brennensis Athenarum dux (inanis erat is titulus, Catalani enim ipsi principatum injuria eripuerant) cumque polleret viribus in Etruria, ad opprimendos in Æmiliæ tyrannos idoneus visus; urgebatque etiam Gualterus Pontificem, ut illius provinciæ sibi principatum cum omnibus vectigalibus, annuo censu imposito, nonnullisque adjectis legibus, ad vitam vel certum annorum spatium permitteret. Quod cum in deliberationem adduceret Clemens, Aymericum tit. S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem A. S. L. consuluit [3] XIV kal. Julii, an id Ecclesiæ utilitatibus conduceret. Dum vero hæc agitabantur, populares tumultus Florentiæ in Gualterum sunt excitati [4] : plurium enim invidiam sibi crearat, cum omnem in publica re administranda auctoritatem ad se derivasset, ac plebem libertati assuetam, aliosque honoribus potiri solitos in servitutem redigeret. Conflatæ sunt in eum tres conjurationes : quæ cum ipsi essent patefactæ, ac facile vi aperta opprimere tracto in suas partes populo potuisset, conjuratorum numero et potentia territus dolo in palatium vocatos trucidare decrevit : sed cum insidias parari persensissent, correptis armis, sumpta ex periculi metu audacia, populum ad seditionem velut in tyrannum concitarunt, atque armatis cinxere palatium : denique pacti illius et præsidiariorum salutem, dimisere incolumem, ipsius tamen opibus direptis. Subitam ejusmodi Florentinorum conversionem Pontifex gravissime tulit, ac Florentinos pacem reipublicæ adeo fœde turbasse perstrinxit ; hortatusque est, ut damna duci illata sarcirent. Eo ejecto seditiones recrudescere, cædibusque et flagitiis urbs fœdata est : quibus utcumque compositis, inter Pisanos et

[1] Petr. Justin. Hist Ven. l. IV. Sabel. l. II. dec. 2. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 15. — [3] Tom. I'. Ep. secr. XCII. — [4] Jo. Vill. l. XII. c. 15 et 16. Leon. Arct. Hist. Flor. l VII. Aal. III. p. tit. XXI. c. 7. § 10 et 11 et alii.

Florentinos pax revocata[1]. Sed dum Pisani Florentinos sibi conciliant, a Luchino bello sunt petiti.

87. *Pontificiæ ad Luchinum litteræ.* — Gerebat is una cum fratre Joanne archiepiscopo Mediolanensi in Insubriæ parte maxima vicariam imperii præfecturam Pontificia ob interregnum auctoritate, ac decem millium aureorum censum in annos singulos ex Benedicti XII fœdere ærario Pontificio pendebat: de quo soluto hac forma verborum concepta est Clementis syngrapha[2]:

« Clemens, etc. venerabili fratri Joanni archiepiscopo Mediolanensi, et dilecto filio nobili viro Luchino de vicecomitibus de Mediolano Placentiæ et Laudensis civitatum, ac Cremæ Caravazii Martinengi, et Castri novi, Buceaduæ castrorum, eorumque comitatuum et districtuum, Mediolanensis, Pergamensis et Cremonensis diœcesum nostris et Ecclesiæ Romanæ vicariis.

« Dudum felicis recordationis Benedictus papa XII prædecessor noster vos Placentinæ et Laudensis civitatum, ac Cremæ, Caravazii, Martinengi, et Castri novi Buceaduæ castrorum, eorumque comitatuum et districtuum Mediolanensis, Pergamensis et Cremonensis diœcesum vicarios suos et Ecclesiæ Romanæ, imperio Romano vacante, sicut tunc vacabat et adhuc vacare noscitur, sub certis modis et formis, pactis, juramentis, conventionibus et adjectionibus pœnis et conditionibus in litteris ejusdem prædecessoris inde confectis contentis plenius et expressis; ac sub annuo censu decem millium florenorum boni et puri auri recti et legitimi ponderis solvendo præfato prædecessori et successoribus suis canonice intrantibus, ad Ecclesiæ Romanæ prædictæ annis singulis in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ubicumque Romana curia fuerit, duxit provida deliberatione præhabita super hoc deputandos, sicut in eisdem litteris plenius continetur. Cum autem vos, dictum censum decem millium florenorum auri pro termino festi eorumdem Apostolorum proximo præterito per manus dilectorum filiorum Guidonis Malabaila civis et mercatoris Astensis, et Guillermi de Salivertis alias dicti Nigri de Mediolano, videlicet per manus cujuslibet ipsorum quinque millia duxeritis die datæ præsentium nostræ cameræ persolvendum; nos volentes, etc. » de accepta ea auri vi illi cavet. « Datum apud Villamnovam Avinionensis V idus Septembris, anno secundo ».

Circumcursavit hoc tempore Insubriam, aliasque Italiæ provincias insignis impostor Bertrandus e Cornelio Lemovicensis, qui nepotem Pontificium agebat, ac modo militari, modo clericali cultu, magno equitum peditumque comitatu stipatus incedebat, ac rationibus exquisitissimis a plerisque magnam auri vim extorsit: quem Pontifex comprehendi jussit.

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 24. — [2] Tom. II. Ep. secr. CCCV.

Eodem anno edita Constitutione cavit, ne quis libellos supplices sedenti Pontifici in cardinalium consistorio, vel per urbem obequitanti injiceret, ni petiti essent; cum nonnullorum impudentia eo prorupisset, ut etiam lapides libellis conderent, de qua ita queritur Clemens[1]: « Sicut frequenter experimento didicimus, nonnulli gravitate morum et erga nos reverentiæ debito procul pulsis, cum sumus in consistorio, et alias cum equitamus, coram nobis et quandoque super nos, in eis etiam lapides includendo, ausibus præsumptuosis supplices, non sine turbatione nostra, projicere temere præsumpserunt hactenus et præsumunt, etc. » Ad coercendam itaque horum impudentiam et tuendam Apostolicam majestatem incussæ Ecclesiasticæ pœnæ.

88. *Pœnæ in quosdam episcopos negligentiores.* — Ostendit Deus hoc anno insigni prodigio[2] apud Civitatenses in Hispania, quanta episcopos in altera vita maneant supplicia, qui commissorum sibi populorum prætermissa cura, in delicias se effundunt, quantoque sit miseris peccatoribus apud Deum præsidio sanctorum patrocinium. Petrus Diaz episcopus Civitatensis voluptatum irretitus illecebris, cum morbo lethali esset implicitus, quanquam monitus a cubiculario ob spectra dæmonum, ipsius animæ insidiantium visa, ut sacra confessione crimina expiaret, consilia derisit. Demum ut convinceretur non inania fuisse somnia, cum juberetur a quodam Minorita per objectam speciem cubicularius sollicitare episcopum ad pœnitentiam, illeque signum posceret, jussus digitum in ardentis picis cacabum episcopo morituro paratum immittere, mox adustum extraxit, eoque impœnitentem convicit, ursitque ut sacerdotem vocaret: sed extorta confessio parum valebat. Excessit in eo statu e vivis, atque in templum delatus, quarto die sepulchro mandandus e pheretro caput erigit, seque ob improbe actam vitam ad divinum tribunal raptum defixis horrore spectatoribus enarrat, et cruciatibus æternis damnatum: ob suum tamen singulare in S. Franciscum studium, illius precibus flexam misericordiam, ut ad vitam revocaretur, peracta diebus viginti scelerum pœnitentia iterum moriturus: cujus sepulchro affixum Epitaphium etiamnum historiæ veritatem testatur.

89. Contigisse eodem anno memorandum animæ Henrici episcopi Lincolniensis, quæ ob alienos agros ad exercendam venationem, atque feras in septo muris campo continendas injuste ereptos torquebatur, visum refert Walsingamus his verbis[3]: « Circa præsens tempus Henricus Burghuvash, Lincolniensis episcopus in Flandria apud Gandavum diem clausit extremum (nimirum pœnitens scelerum, ut e sequentibus colligitur), cui

[1] An. 2 l. II. Ep. cur. XXXVII. — [2] Wad. in Annal. hoc an. num. 34. ex Gonz. Mar. Marc. l. VIII. c. 50. Avila de episc. Civitaten. — [3] Walsing. in Eduar. III.

successit Thomas le Beck clericus nobilis et excellens. Iste Henricus quondam Lincolniensis episcopus cupidus et avarus prædium suum de Tyngurst parcum fecerat, et suorum terras contiguas ipsis junctis eidem parco adjecerat, et sepibus ac fossatis incluserat : non sine diris illorum increpationibus, ademerat terras suas. Post mortem vero suam apparuit cuidam ex armigeris suis quondam cum pharetra et arcu, sagittis et cornu, indutus brevi tunica et ipsa viridi, et ait ei : Nosti quod non sine Dei offensa et injuria pauperum clauserim istum parcum : datus sum igitur non sine pœna ad custodiam hujus parci, prout vides, quousque terræ istic inclusæ pristinis possessoribus restituantur. Vade ergo ad fratres meos Lincolnienses canonicos, et roga eos ex parte mea, ut hæc omnia pauperibus possessoribus redonentur, a quibus cum injuria ea tuli. Canonici vero hæc audientes et injuriam prælibatam non ignorantes, miserunt unum de canonicis Willelmum Bachelcr appellatum ad restituendum sua singulis, et sepes extirpandas, fossataque complanauda : qui rediens, per abbatem de S. Albano Michaelem sibi narravit hæc omnia seriatim. »

90. *Plura ab Eduardo Anglico contra jus Ecclesiæ pertentata.* — Labefactata erat in Anglia ab Eduardo rege, ejusque administris pluribus in rebus immunitas ordinis Ecclesiastici, descriptasque antea injurias ab eo illatas in litteris ad legatos cardinales tum a Benedicto, tum a Clemente vidimus, de quibus cum objurgatus esset Eduardus, prætermissis cæteris, contendit[1] sacerdotiorum, quibus donati erant ii cardinales, præsules, aliive qui in aula Pontificia versabantur, vectigalia a se jure invasa : et plures querelas effudit de exteris, præfectis Ecclesiis et curæ animarum, qui sine ulla utilitate publica sacras abligurirent opes, cum linguæ Anglicanæ imperiti essent, neque in regno moram traherent. Conquisiti sunt ab eo plures fuci ad colorandum facinus, quos afferre non piget, cum demum detersi fuerint.

« Sanctissimo[2] patri et domino domino Clementi, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Eduardus Dei gratia rex Franciæ et Angliæ, dominus Hiberniæ, devota pedum oscula beatorum.

« Pensata Sedis Apostolicæ clementia, quæ de fomento Christi fidelium et animarum salute solet esse summe sollicita, non quærens quæ sua sunt, sed potius quæ Jesu Christi, tenet probabiliter nostra fiducia, quod vestra maturitas in specula sollicitudinis Apostolicæ præ claritate meritorum et scientiæ divinitus jam erecta, ea quæ decus Ecclesiæ et devotionem plebis attenuant, et animarum et rerum pericula comminantur, misericorditer reformabit. In publicam autem non ambigimus notitiam pervenisse, qualiter ab exordio nascentis Ecclesiæ in regno nostro Angliæ progenitorum nostrorum regum Angliæ, ac procerum et fidelium dicti regni recolenda prioritas, propter divini cultus augmentum construxit Ecclesias, et ipsas amplis dotavit impendiis, et privilegiis communivit, ponens in eis ministros idoneos, qui fidem Catholicam in subjectis sibi linguis et populis feliciter propagarunt, per quam curam et sollicitudinem vinea Domini sabaoth in cultu et fructu ibidem mirifice fœcundavit. Sed, quod dolendum est, ipsius vineæ propagines degenerarunt in labruscas, et exterminant eam apri de silva, singularesque feræ depascunt eam, dum per impositiones et provisiones Sedis Apostolicæ, quæ solito gravius invalescunt, ipsum peculium contra piam voluntatem et ordinationem donatorum manus occupant indignorum, et præsertim exterorum, et ejus dignitates et beneficia personis conferuntur alienigenis, plerumque nobis suspectis, quæ non resident in dictis beneficiis, et vultus eis commissorum pecorum non agnoscunt, linguam non intelligentes; sed, animarum cura neglecta, velut mercenarii solummodo temporalia lucra quærunt : et sic diminuitur Christi cultus, animarum cura negligitur, subtrahitur hospitalitas Ecclesiarum, jura depereunt, ruunt ædificia clericorum, attenuatur devotio populi Christiani : dicti regni viri magnæ litteraturæ et conversationis honestæ, qui curam animarum possent salubriter peragere, et forent pro nostris publicis consiliis opportuni, studium deserunt propter promotionis ablatam spem, quæ divinæ scimus non esse placita voluntati; quinimo in grave nostrum et fidelium nostrorum vertitur præjudicium, et grave et inæstimabile periculum. Nisi super hoc citius et consultius cavemus : nam jus patronatus, quod nos et fideles nostri in talibus habemus beneficiis, enervatur : curia nostra, in qua duntaxat causæ super jure patronatus dictorum beneficiorum tractari deberent, deluditur : et jura coronæ nostræ regiæ tam probrose tam damnose depereunt, et regni thesaurus ad extraneos, ne dicamus nostros malevolos, asportatur subtili forsan conjectura, ut regni Angliæ depresso sacerdotio, et ejus exhausto thesauro regnum ipsum reddatur debilius in adversis. Quæ omnia et singula, et alia quæ ex præmissis sequuntur incommoda, fuerunt nuper coram nobis in nostro parlamento generali per communitatem dicti regni palam exposita; unanimi et ferventi petitione subjuncta, ut prædictis dispendiis, quæ dictæ communitati videntur intolerabilia, occurramus.

91. « Nos autem Anglicanæ depressionem Ecclesiæ, et exhæredationem coronæ regiæ, ac mala prædicta, quæ sic dissimulata adjicerent verisimiliter graviora, patulo cernentes intuitu, ad vos successorem Apostolorum principis (qui ad pascendum, non ad tondendum oves Dominicas; ad confirmandum, non ad deprimendum fratres suos

[1] Ext. de eo apud Walsing. lit. in Eduar. III. — [2] Ms Arch. Vat. Nic. card. de Arag. sign lit. C. pag. 137. et Ms. sign. lit. E. p. 235. Ext. eæd. lit. apud Walsing. in Eduar.

mandatum a Christo suscepit) deferimus votivis affectibus supplicantes, quatenus de præmissis de jure penderatis; ac considerando, quod creandi sunt de vico populi magistratus, et juxta dictum prophetæ, sunt de eodem loco populi vinitores (quod per beatos Apostolos legitur esse factum, dum gentibus viros linguarum suarum notitiam habentes transmiserunt) pensata etiam devotionis plenitudine, quam domus nostra regia et clerus et populus dicti regni præstiterunt hactenus in obedientia dictæ Sedis (propter quod non haberet paternus affectus ejus onera et gravamina cumulare) velitis ut pater filiis thesaurizans alleviare dictarum impositionum et provisionum ac onerum, jam per Sedem Apostolicam invalescentium, gravitatem : permittentes ulterius, ut patroni patronatus sui solatium non amittant, Ecclesiæque cathedrales et aliæ dicti regni liberas electiones et earum effectum habeant : quas quidem Ecclesias dicti progenitores nostri in singulis vacationibus earumdem personis idoneis jure regio conferebant, et postmodum ad rogatum et instantiam dictæ Sedis sub certis modis et conditionibus concesserunt, quod electiones fierent in dictis Ecclesiis per capitula earumdem : quæ concessio fuit per Sedem Apostolicam ex certa scientia confirmata. Sed quia contra formam concessionis et confirmationis prædictarum dicta Sedes per retentiones et provisiones suas dictis capitulis electiones adimit supradictas, et nobis jus et prærogativam, quæ juxta formam dictæ concessionis nobis competunt in hac parte : propter quod juxta legem regni nostri, ex quo lex posita in concessione non servatur, regni statutum revertitur in primævum.

« Super præmissis itaque dignetur, quæsumus, vestra benignitas ad honorem Dei et salutem animarum, necnon ad tollenda scandala et præjudicia prælibata festinum et salubre temperamentum apponere, ut nos et nostri qui personam vestram sanctissimam, et sanctam Romanam Ecclesiam revereri cupimus ut debemus, cessantibus dictis malis intolerabilibus in paternæ vestræ dilectionis dulcedine, quiescamus, revirescatque nostra devotio per ostensam nobis vestræ moderationis clementiam recreata. Conservet vos Altissimus ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora prospera et longæva. Datum apud Vascon [1] die III Septemb., anno regni nostri Franciæ IV, regni vero Angliæ XVII, anno Domini MCCCXLIII ». Cum aliquandiu politicorum susurris delinitus Eduardus sua et regiorum administrorum iniqua gesta propugnasset, demum intentato illi et administris a Clemente judicio, convictus Ecclesiasticum jus ab ipso præter fas opprimi, ne feriretur anathemate, missis oratoribus , veniam petiit , seque Pontificiis imperiis ad sarciendas injurias, quas intulerat clero, subjecit; qua de re inferius.

92. *Dies S. Martialis Aquitaniæ apostoli duplici festo recoli jussus.* — Interea absolvimus hunc annum Pontificio Diplomate, quo S. Martialis memoria ab Aquitanis festo duplici recoli jussa est [1] :

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nos attendentes præclara merita sanctitatis, quibus beatus Martialis, Aquitanorum apostolus specialis, in Ecclesia Dei verbo resplenduit et exemplo, necnon et insignia miracula, quibus ipse , dum adhuc in carne viveret , et etiam post carnis molem depositam claruit, et jugiter clarere dignoscitur; et cupientes eum, quem Dominus glorificavit in cælis, in militanti Ecclesia, præsertim partibus Aquitaniæ, cujus incolarum patronus et patrocinator apud Deum specialis existit tum ob hoc, tum quia ad ipsum sanctum almificum specialem devotionem semper habuimus et habemus, devotissime honorari ; auctoritate Apostolica præsentium tenore statuimus, ipsius beati Martialis festum amodo fore duplex, et tanquam Apostoli de cætero in tota Aquitania celebrandum; venerabilibus fratribus nostris universis archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, archidiaconis et aliis Ecclesiarum prælatis et rectoribus, ac personis Ecclesiasticis quibuscumque, sæcularibus et regularibus, exemptis et non exemptis, per ipsum Aquitaniam constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ tenore præsentium districtius injungentes, ut festum ejusdem beati Martialis, de cætero singulis annis duplex, et tanquam Apostoli debeat solemniter honorificentia debita celebrari, ut Altissimus ipsis ex hujusmodi honore, dicto beatissimo sancto in præsenti sæculo exhibendo, ipsius pia intercessione ac meritis æterna præmia, et sempiterna gaudia largiatur. Nulli ergo, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœces. non. Julii, anno secundo ».

[1] Westmonasterium.

[1] An. 2. p. 5. Ep. com. XIX

CLEMENTIS VI ANNUS 3. — CHRISTI 1344.

1. *In Turcas sacra expeditio indicitur.* — Parta est gemina de hostibus fidei in Occidente, et Oriente victoria anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo quarto, Indictione duodecima, atque Smyrna in Asia, in Hispania Algezira Christianæ religioni, pulsa Mahumetica superstitione, restitutæ. Ex quo patuit, quam gloriosos triumphos de Saracenis referre, atque amplissima recuperare regna divino fulti præsidio potuissent fideles, si mutuis sopitis dissensionibus arma pro afferenda religione, nomineque Christiano amplificando conjunxissent. Excitarunt porro torpentes Christianos ad circumferenda in Asia triumphalia crucis signa crebræ et atroces Turcarum excursiones, ad quas reprimendas transferendum in Asiam bellum visum est. Sacrum adversus infideles classicum cecinit Clemens [1], propositisque indulgentiarum adipiscendæque felicis æternitatis præmiis, Christianam juventutem e sacro suggestu a præconibus Evangelicis ad piam militiam, accepto crucis symbolo, profitendam accendi jussit.

Data inter cæteros Venturino Bergomensi Ordinis Prædicatorum, sacra eloquentia ad commovendos ad pietatem populos, ac pietatis et virtutum laude conspicuo, de quo superius nobis sermo fuit, ea provincia in Insubria : ac Joannes archiepiscopus Mediolanensis et alii suffraganei admoniti, ut cum promptissima in Turcas auxilia contrahere opus esset, Venturino operam commendarent ; deque antea indicta a se sacra expeditione ac præsulibus superiori anno imposito munere, ut quos pius tuendi Christiani nominis ardor accendisset, rite cruce insignirent, hæc scripsit [2] : « Ad hujusmodi subsidia fortius et virtuosius ad Dei honorem, ipsorumque consolationem fidelium augenda, sicut expedit, et etiam fulcienda, Christi fideles tam Lombardiæ, quam diversarum aliarum partium, concessis eis donis spiritualibus, remissionibus videlicet et indulgentiis, per prædicationem verbi crucis vivificæ ac assumptionem signi ejus providimus invitandos; tibi, frater, tuisque suffraganeis in vestris civitatibus et diœcesibus per vos vel alios viros Ecclesiasticos idoneos ministerium prædicationis et impositionis dicti regni super humeros illud recipere devote volentium per nostras certi tenoris litteras, sicut in eis continetur plenius, committentes, etc. Dat. Avin. II non. Januarii, anno I ».

[1] Tom. II. Ep. secr. DCCLXXXIX. — [2] Ead. Ep.

2. Ad comparandam vero classem Clemens regem Cypri, Rhodios equites, Venetos ac Genuenses fœdere conjunxit [1] ut triremes certo numero instruerent. Rhodiis equitibus adornandarum sex onus demandatum, ad quos tolerandos sumptus Pontifex Hospitalariorum in Gallia, Anglia, Ibernia, Alamannia, Boemia, Lusitania, Castella, Catalonia, Insubria ditione Ecclesiastica, et Pisana priores ad quartam vectigalium partem eo derivandam obstrinxit [2]. Incubuere Rhodii cæterique adversus Turcas fœderati ad conflandam classem validissimam, in quam lectissima ex omnibus regnis juventus Christiana cruce distincta concurrit, tum ad Turcas a Græcia propulsandos, tum Armenos adversus finitimos Barbaros defendendos. Præerat [3] illi Pontificio nomine Henricus patriarcha Constantinopolitanus A. S. L. cui plura egregia facinora fortiter feliciterque confecisse VIII kal. Augusti est gratulatus Clemens : bellicam vero rem in classe Pontificia Martinus Zacharias Genuensis [4] locorum peritissimus, rebusque gestis in Turcas clarissimus, de quo superius mentio est, facta curabat. Venetis autem triremibus Petrus Zenus [5] imperabat. Eminebat [6] etiam in exercitu Eduardus dominus e Bellojoco, tum Hugonis Cypri castrorum præfectus, atque ab Heliono magistro Rhodiorum equitum dati duces præclari. Sed cum hæc ita ad augendam divinam gloriam obterendamque Mahumeticam superstitionem egregie comparata essent, Martinus Zacharias classis Pontificiæ præfectus, privati commodi spe delinitus, apparatum belli sacri in suæ rei amplificationem convertere meditatus est, et Chium insulam, quæ ab Andronico juniore ipsi proditione erepta fue-

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 38. — [2] Tom. II. Ep. secr. DCCLXXXIX. — [3] Tom. III. Ep. secr. CLXIII. — [4] Jo. Vill. l. XII. c. 38. — [5] Ibid. — [6] Tom. III. Ep. secr. DCXLIV.

ral [1], sibi subjicere : sed cum ea res Græcos, qui de repetendo Rom. Ecclesiæ gremio agitabant, exasperatura foret in Latinos ut proximus immineret terror, ne ii se Turcis conjungerent; Pontifex factus certior legatum Apostolicum monuit [2], ut crucesignatos a Græcorum oppugnatione abduceret, et universos impetus in Turcas effundendos curaret :

« Venerabili fratri Henrico patriarchæ Constantinopolitano in partibus transmarinis A. S. L.

« Insinuatione percepimus displicibili et infesta, quod licet nos Christicolis Romaniæ aliarumque transmarinarum partium super afflictionibus, persecutionibus et oppressionibus, quas a Turchis infidelibus, fidei Catholicæ inimicis, passi sunt graviter hactenus et sæpius patiuntur, paterno compatientes affectu, pro ipsorum defensione fidelium, ac repressione et expugnatione infidelium prædictorum, certum galearum subsidium per nos et Ecclesiam Romanam et quosdam fideles alios ad partes illas procuraverimus, sicut tua novit prudentia, destinari, te volentes circa præmissa superintendere, tibique pareri plenarie in hac parte; tamen dilectus filius nobilis vir Martinus Zachariæ miles, quem velut expertum in talibus et nobis multipliciter commendatum galearum nostrarum et Ecclesiæ capitaneum providimus deputandum, non directe ad defensionem prædictorum fidelium, sed expugnationem potius insulæ Chio, quæ dicitur detineri per Græcos, ut eam dictus Martinus sibi posset subjicere, stolium galearum prædictarum direxit : et nihilominus tam ipse, quam venerabilis frater noster archiepiscopus Thebanus, tuus delegatus seu commissarius, dilectum filium magistrum hospitalis S. Joannis Jerosolymitani et Cyprenses etiam requisiverunt instanter, ut ad hoc suas galeas destinarent, eosdem Cyprenses ad id præfatus archiepiscopus per excommunicationis sententias compellendo. Ex quibus sequitur, ut eadem insinuatio subjungebat, quod Græci, qui ex missione galearum prædictarum Turchos prædictos, suos utique persecutores et hostes debilitari sperabant, et ad se reuniendos cum Ecclesia sancta Catholica disponebant, videntes contra se prædictarum dirigi stolium galearum, et quod ad utilitatem publicam, defensionem videlicet fidelium et expugnationem Turchorum infidelium, destinatum erat, ad commodum privatum converti ; a suo proposito reunionis hujusmodi tepescendo, tractant de confœderatione cum Turchis facienda prædictis : quod si verum esset, in detrimentum fidei ejusdem Catholicæ ac dilatationem sectæ damnatæ Machometi perfidi, quod misericordiarum avertat Dominus, redundaret.

« Ideoque tu, frater, de cujus circumspecta prudentia et fidelitate plenius in Domino confidimus, taliter super præmissis et ea tangentibus celeriter, ut expedit, studeas providere, quod cessantibus dictis periculis et incommodis, per aliqua cum eisdem galeis facienda nostræ intentioni principali (quæ pie fertur circa defensionem fidelium ac repressionem et expugnationem infidelium) nullatenus obvietur, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, XIV kalend. Octobris, anno III ».

3. *De recuperata per crucesignatos Smyrna Pontifex reges Christianos certiores reddit, Anglum ad bellum sacrum sollicitat.* — Discussa tum sunt legati Pontificii studio Martini Zachariæ consilia, quamvis postea Simon Vignosius Genuensi nomini Chium pepererit [1], ex quo bellorum semina pullularunt. Vertere autem crucesignati in Asiam arma, ac Smyrnam urbem munitissimam, ex qua erumpebat hostis in fideles, expugnandam susceperunt : tantoque impetu et ardore Christiana classis in portum invecta est, ut illo brevi sit potita [2], victo Marbassano [3] infidelium principe, qui in eo cum validis copiis versabatur; et crebris impressionibus in arcem repetitis, die Apostolis Simoni et Judæ sacra, Smyrna in crucesignatorum potestatem venerit. Edita est maxima Barbarorum cædes atque adeo sævitum, ut nullo ætatis sexusve discrimine fœminæ infantesque ferro inhumane concisi sint. De relata porro victoria certior factus Pontifex ab Andrea Dandalo duce Venetorum fœderato, ad quem magna pars gloriæ ob navatam in ornanda classe diligentiam spectabat, cum illo reportati triumphi lætitiam hisce litteris communicavit [4] :

« Dilecto filio nobili viro Andreæ Dandalo duci Venetiarum.

« Auditis et intellectis per tuas litteras, nuper nostro Apostolatui præsentatas, felicibus et lætabundis rumoribus de gloriosa victoria, quam super ereptione de manibus Turcorum infidelium et hostium fidei Christianæ, ac captione triumphali et victoriosa illius castri de Smyrnis fortissimi et insignis cum portu maris et fortalitiis prostratione que gentis nationis eorumdem Turcorum fœtidæ, quæ habitabat seu erat ibidem, sicut litteræ ipsæ describunt plenius, in festo beatorum Apostolorum Simonis et Judæ proximo præterito ille Rex excelsus et potens, qui omnia palmo concludens cælestia simul et terrena sua omnipotentia moderatur, per ministerium venerabilis fratris nostri Henrici patriarchæ Constantinopolitani A. S. L. cum nostris ac tuis et dilectorum filiorum magistri et fratrum hospitalis S. Joannis Jerosolymitani galeis ad partes illas propterea dudum missis, et earum apparatibus, virorum videlicet strenuorum Catholicorum in eis existentium, sua clementia contulit populo Christiano; cor nostrum exultavit in Domino, et ei pro tanto gratiarum munere non cessavimus

[1] Nic. Greg. l. IX. — [2] Ms. arc. Vat. de reb. Græc. etc. p. 59.

[1] Bizar. Hist. Gen. l. VI. — [2] Jo. Vill. sup. c. 38. — [3] Tom. III. Ep. secr. DCXXXII. — [4] Ibid. Ep. secr. DCV.

nec cessamus vitulum exsolvere labiorum; nobilitatem tuam super nuntiatis nobis celeriter eisdem gaudiosis rumoribus cum gratiarum actionibus multipliciter in Domino commendantes, et nihilominus attente rogantes eamdem, quatenus quæ ad tuam ulterius de illis partibus deducta notitiam fuerint, nobis nuntiare quantocius tuæ circumspectionis prudentia non omittat. Dat. Avin. X kal. Januarii, anno III ».

4. De subacta Smyrna Pontifex Christianos reges certiores fecit, ut ipsos in sacri belli societatem pelliceret, atque inter cæteros ad Philippum regem Francorum [1], Joannam reginam [2], atque eorum majorem natu filium Joannem ducem Normanniæ [3] scripsit extremo anno. Sequenti vero ineunte, cum orator ex Asia ad Eduardum, ut illi victoriæ clarissimæ seriem exponeret, accessurus esset, Clemens de eodem sacro bello pluribus cum ipso litteris disseruit, ut ob continuas Turcarum in Christianos excursiones ad coercendam illorum immanitatem sacrum fœdus cum nonnullis principibus pepigisset; utque, post obtritos variis tumultuariis prœliis hostes, Smyrna urbs munitissima comparata sit, ac magnis operibus firmetur, quo inde ad proferendas latius in Asiam victorias fideles excurrant: repurgata Mahometanorum templa, rituque Ecclesiastico consecrata: se quidem solemnibus instructis supplicationibus grates divino Numini egisse; denique ut Eduardum rei Christianæ perturbatorem ad vertenda pro Christo in Turcas arma flecteret, ad pacis consilia cum rege Francorum, eaque bella gerenda, quibus immortalem coronam adipisceretur, est adhortatus [4]:

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Dudum afflictionibus variis et diris oppressionibus, quibus illi hostes ferocissimi, Turchi videlicet persecutores et blasphemi nominis Christiani, persecuti fuerant immaniter, et persequi continue non cessabant fideles Christi ejus pretioso redemptos sanguine, in Romaniæ ac partibus aliis transmarinis circumadjacentium regionum degentes, anxiis relatibus sæpius repetitis, non sine vehementi dolore cordis auditis, paternæ pietatis et compassionis viscera nequivimus continere, quo minus eisdem Christicolis, qui ab eisdem Turchis tam per terram quam per mare hostiliter aggrediebantur quasi continue, spoliabantur, vulnerabantur, interficiebantur, et nonnulli utriusque sexus sub captivitate Turcorum ipsorum miserabili vendebantur ut pecudes, et abnegationem fidei Catholicæ, proh dolor! cogebantur; providere de succursu aliquo et defensione contra tam abominabilem et ignominiosam toti Christianitati sævitiam curaremus. Quamobrem manus, sub divinæ miserationis auxilio ponentes ad fortia tam per nos, quam charissimum in Christo filium nostrum.. regem Cypri illustrem, ac dilectos filios.. magistrum et fratres hospitalis S. Joannis Jerosolymitani.. ducem et commune Venetiarum, et quosdam fideles alios, certum galearum, hominibus armigeris et aliis rebus necessariis sufficienter munitarum, numerum ad partes illas pro succursu et defensione prædictorum fidelium, et repressione hostium, et sub principali gubernatione ac regimine venerabilis fratris nostri Henrici patriarchæ Constantinopolitani, Apostolicæ Sedis in partibus illis legati, ordinavimus destinandum.

5. « Et licet armata stolii hujusmodi cum nonnullis fidelibus, in auxilium Christianorum et conculcationem dictorum infidelium illuc fervore devotionis fidei accedentibus, multum represserit crudelitatem et sævitiam hostium eorumdem; tamen his diebus præteritis divina Clementia, quæ nunquam cessat in suis fidelibus, et spem suam in ea figentibus a benedictionibus gratiarum, suæ dexteræ potentiam uberius extendente, præfatus patriarcha cum eodem stolio et multis viris fidelibus strenuis, ejusdem zelo fidei orthodoxæ accensis, ad civitatem Smyrnæ, locum utique fortissimum et portum maris habentem optimum, in quibus prædictorum Turcorum gens nationis fœtidæ specialiter, sicut intelleximus, spem suæ feritatis ponebat, et inde majora damna intulerant, et inferre potuerant fidelibus antedictis accessit. Et quanquam civitas ipsa intra et extra cum portu prædicto munita esset innumera multitudine paganorum, inter quos erat Marbaxanus dux et rector magnus ipsorum; felix tamen Christianorum exercitus, in quo pauci erant respectu multitudinis infidelium prædictorum, in virtute illius, a quo est omnis virtus et victoria, intrepide contra paganorum exercitum ac fortiter et strenue irruens, post conflictus aliquos, eisdem devictis gloriosæ fidei hostibus, civitatem eamdem cum portu et fortalitiis suis posuit divina providentia, quæ in sui dispositione non fallitur, in manibus populi Christiani: dictusque patriarcha, eliminata exinde paganici erroris spurcitia, facit ibidem ad laudem et gloriam divini nominis, exaltationem Catholicæ fidei, et consolationem ejusdem populi Christiani divina officia celebrari, ac fortificari et muniri civitatem eamdem, ut fideles, qui ad acquirendas terras paganorum partium earumdem et sub cultu orthodoxæ fidei reducendas, laborare pro suarum animarum salute voluerint, ad ipsam civitatem et portum ipsius applicandi, solidum et optimum valeant reclinatorium reperire.

6. « Nos autem tam per litteras ejusdem patriarchæ, quam aliorum fide dignorum, necnon et quorumdam exinde venientium relatibus, hujusmodi victoria triumphali, quam de Sede suæ magnitudinis dedit Altissimus, cum ingenti lætitia plenius intellecta, tantorum collatori donorum, in

[1] Tom. III. Ep. secr. DCVI. — [2] Ep. DCVII. — [3] Ep. DCVIII. — [4] Eod. tom. III. Ep. secr. DCCXVIII. Ext etiam in super Ms. Arch. Vat. de reb. transmar. p. 63.

humilitate spiritus exsolvere curavimus vitulum labiorum et tam per processiones quam sermones ad clerum et populum laudes fecimus solemniter Domino decantari.

« Porro de hujusmodi victoria dilectus filius nobilis vir Joannes Bonde domicellus de partibus illis veniens, et ad tuæ regalis excellentiæ præsentiam se conferens, qui præsens in ea extitit et super gestis per eum inibi laudabilibus multipliciter commendatur, eamdem excellentiam efficere viva voce poterit plenius certiorem.

« Rogamus itaque serenitatem regiam, et attentius in Domino exhortamur, quatenus quæ, quanta et qualia principes Catholici ad ejusdem dilatationem fidei, ac suæ salutis et honoris augmentum possent agere his temporibus, si guerris et dissensionibus suis cessantibus, intendere circa talia procurarent, consideranter attendens, tu, fili charissime, quem ad talia et similia inter cæteros principes Catholicos orbis terræ aptum, convenientem et idoneum reputamus, ad vias pacificas super guerris tuis animum regium dirigas, habilites effectualiter et inclines, ut in iis, quæ Dei sunt, tuisque honori et saluti congruunt, intendere, sicut desideranter affectamus, sicque vires tuæ fortitudinis valeas exercere, quod post cursum vitæ præsentis de regno temporali, quod obtines, coronam regni merearis accipere sempiterni. Dat. Avin. kal. Februarii, anno III ».

Hæc insequenti anno Pontifex scribebat. Sunt etiam de Smyrna expugnata gratulatoriæ [1] ad Henricum patriarcham Constantinopolitanum, cujus virtus in hoc bello enituerat, litteræ. Tum ad Humbertum delphinum Viennensem [2], tum ad Mariam [3] dominam de Bellojoco, cujus virum Eduardum præclara explicuisse facinora scribit, atque ad ferendam illius absentiam hortatur : in quibus litteris traditur eumdem patriarcham Clementis et Ecclesiæ Romanæ nomine Smyrnam obtinere : atque illi a Pontificibus præfectos impositos visuri sumus : quod gestum est ne fideles ex invidia mutuis dissensionibus, si uni addicerentur genti, distraherentur.

7. *Ad regem Guidonem Pontificis monita.* — Dum feritas Turcarum comprimebatur, Saraceni Syri ac finitimi Armenos afflixere [4] : implorantibusque his auxilia, Clemens patriarchæ imperia VI id. Septemb. dedit [5], ut Guidoni regi Armeniæ navali exercitu opem contra Barbaros ferret. Guido enim adeptus Armenorum sceptrum oratores ad Clementem miserat, atque plurimis verborum officiis eximium suum in Sedem Apostolicam studium explicuerat, deque orthodoxa fide cum Romana Ecclesia recte sentire erat professus. Cui Clemens, collaudata ejus pietate, benevolentiam Apostolicam pollicitus, ipsum est adhortatus [6], ut gliscentes apud Armenos errores fœdissimos regia opera exscinderet.

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Guidoni regi Armeniæ illustri.

« Quamvis, fili charissime, tam ex propositis per ambassiatores et nuntios, quam aliorum fide dignorum relatibus comperimus nimium displicenter, quod per nonnullos Armenos contra veritatem fidei Catholicæ, quam ad salutem docet, tenet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra, foventur, tenentur et docentur in aliquibus articulis execrandi et detestandi errores in aliquibus partibus dicti regni ; speramus tamen, quod tu, fili dilectissime, qui sicut lætanter admodum intelleximus, velut princeps Christianissimus et ejusdem fidei splendore præfulgidus ad eam colendam et dilatandam studiis devotis et ferventibus te impendis, ad tollendos et radicitus exstirpandos hujusmodi et quosvis errores alios, obnubilantes claritatem ejusdem fidei, de medio fidelium dicti regni, operosis tibique apud Deum non parum meritoriis sollicitudinibus effectualiter laborabis.

« Ex quo quidem, si hoc ut desideranter optamus et efficaciter petimus feceris, proculdubio tuus et regni tui prædicti status continuis prosperabitur successibus : et Ecclesia, quæ sic cum fide ipsa communionem habet indivisibilem, quod una in honore non habita nequit altera honorari, nec derogatur quomodolibet fidei, quominus Ecclesiæ detrahatur, tibi tanquam prædilectissimo filio intra ipsius Ecclesiæ brachia dulciter recumbenti, aderit quantum poterit consiliis, auxiliis, et favoribus opportunis : et nihilominus ex his et aliis tuis meritoriis operibus, quibus assistente tibi gratia illius, qui dat regnare principibus, ut in Domino confidimus insudabis, post coronam regni temporalis, quod obtines, coronam perennem et immarcescibilem regni consequeris sempiterni. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis III id. Septemb., anno III ».

8. *De Fraticellorum in Oriente malitiis Apostolicæ ad Armeniæ clerum litteræ.* — Infuderant [1] simplicibus Christianis in Armenia majori, Perside ac vastissimo illo Orientis tractu nonnulli hypocritæ ex Fraticellorum, ut argumento est, secta, quam Cælestini V temporibus emersisse vidimus, nequissimum illum inter cæteros errorem, sanctitatem omnem in Ecclesia Romana interiisse, nec superiorum temporum Pontifices, ut Clementem V, Joannem ac Benedictum nonnullosque alios Clementis VI antecessores instructos cœlitus auctoritate ad solvendum ligandumve fuisse : sed omnem in sacris ac divinis potestatem in seipsos transfusam. Quod cum accepisset Clemens, Armenos, Persas aliosque transmarinos Orientales Ecclesiasticos, Ecclesiæ Romanæ conjunctos, hor-

[1] Tom. III. Ep. secr. DCCXX. — [2] Ibid. Ep. DCXXXII. — [3] Ibid. Ep. DCXLIV. — [4] Ibid. Ep. CCLXV. — [5] Ibid. Ep. CCLXIV. — [6] Ibid. Ep. secr. CCLXXIII.

[1] Tom. II. Ep. secr. LII.

talus est [1], ut canonicis legibus in eos, ac sentientes cum ipsis animadverterent :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis electis, abbatibus, prioribus, decanis, præpositis, archidiaconis, archipresbyteris, et aliis Ecclesiarum prælatis et rectoribus, cæterisque personis religiosis et sæcularibus in Armenia majori imperii Persidis, et aliis Orientalibus ac ultramarinis partibus constitutis, fidei Catholicæ professoribus.

« Habet fide digna multorum, licet displicibilis admodum et infesta relatio, quod nonnulli pseudoreligiosi, sub pelle ovina voracitatem gerentes lupinam, in Armenia majori imperii Persidis, et aliis Orientalibus et ultramarinis partibus (ubi populus, qui olim inveterati schismatis fermento infectus, et aliis erroribus involutus, nunc gratia illius, qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, faciente, per prædicationes religiosorum et aliorum Catholicorum virorum, rejecto schismate hujusmodi, et erroribus profugatis, viam veritatis agnoscit, et in unitate fidei Catholicæ ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotione consistit) fideles partium earumdem, et maxime personas simplices, per falsas, erroneas et hæreticales prædicationes, et persuasiones dolosas, a via veritatis hujusmodi, quæ ducit ad vitam æternam, deviare et secum ad præcipitium damnationis perennis trahere satagentes, inter cæteros errores et hæreses hujusmodi, quibus fideles eosdem subvertere, sicut præmittitur, moliuntur, falso et hæreticali modo asserere ac dogmatizare dicuntur, eamdem Romanam Ecclesiam non esse sanctam; nec felicis recordationis Clementem V, Joannem XXII et Benedictum XII, quosdamque alios Romanos Pontifices prædecessores nostros fuisse veros pastores Ecclesiæ, nec valere quæ facta fuerunt per ipsos; sed quod principalis auctoritas in paucis religiosis remansit. Quæ quidem hæreticales et falsæ præsumptiones horrorem in cordibus audientium generant, et exinde universa congregatio fidelium, quæ ipsam Romanam Ecclesiam, tanquam matrem omnium et magistram, Catholicam, unicam et sanctam; præfatosque Romanos Pontifices veros pastores Christi vicarios, et patres universalis Ecclesiæ ac fidelium omnium extitisse, religione Catholica profitetur, non modicum conturbatur.

« Cum autem prædicti venenosi et mortiferi errores, et hæreses sint a cunctis Christi fidelibus radicitus, ne in perniciosam possint crescere segetem, exstirpandi, et dogmatizatores eorum tanquam falsi hæretici, et inimici fidei orthodoxæ persequendi, et pœnis debitæ ultionis plectendi; universitatem vestram requirimus, et in Domino attentius exhortamur, vobis per Apostolica scripta nihilominus districtius injungendo mandantes, quatenus tanquam veri ejusdem orthodoxæ fidei zelatores, adversus falsos et proditores religiosos prædictos, adversarios ipsius fidei, et cunctorum professorum ejusdem persecutores et hostes potenter et viriliter exsurgentes, ipsos aut quosvis fautores, defensores et adjutores eorum non recipiatis, nec ministretis eisdem quæcumque necessaria, seu consilium, auxilium vel favorem quomodolibet impendatis, nec ab aliis, quantum in vobis fuerit, recipi, ministrari necessaria, seu auxilium, consilium vel favorem præstari quomodolibet permittatis : sed vos, fratres archiepiscopi et episcopi, per vos et alios, quos ad hoc duxeritis deputandos, eos solerter et fideliter perquirentes, ubicumque reperti fuerint, si, prout et quando opportune fieri poterit, capiatis, et carceribus mancipetis, ipsosque secundum statuta canonum corrigatis, et etiam puniatis, invocato ad hoc, si necesse fuerit, auxilio brachii sæcularis, etc. Dat. Avin. IV kal. Junii, anno III ».

9. *Neophyti hæretici in Sicilia.* — Servandæ incorruptæ religionis zelo Pontifex Aymerico tit. S. Martini presbytero cardinali Apostolicæ Sedis in Sicilia citeriore legato partes imposuit [1], ut quosdam hæreticos dictos Neophytos in jus vocatos meritis pœnis afficeret. Nec defuit censoribus fidei. Grassabantur in Tolosana provincia nonnulli Waldenses, in quos cum Joannes e Molendino Ordinis Prædicatorum fidei censor legibus agere constituisset, illi ut merito se supplicio subducerent, pars in Benearniam Fuxensi comiti obnoxiam [2], pars in Aragoniam diffugere. Quo vero de sontibus pœnæ sumerentur, neve latius spargerentur venena, Clemens Arnaldo episcopo Pampilonensi dedit imperia [3], ut ad Waldensium lue respersos comprehendendos operam inquisitori navaret : tum Petrum regem Aragonum excitavit [4] ut regia potentia ad hujusmodi hæreticos vinculis mancipandos eumdem causarum fidei cognitorem fulciret, ac pietatem majorum æmularetur.

Similiter sollicitati sunt [5] Aragonii archiepiscopi, inferiorisque dignitatis Ecclesiastici, tum provinciarum præfecti, magistratus urbium, ac proceres potentia et auctoritate conspicui, ut fugitivos hæreticos insectarentur. In Insubria nonnulli a fidei censoribus crimine hæreseos postulati, cum supplicio affecti essent, eorum bona fisco addicta, corporaque adhuc jacerent insepulta; ac percrebuisset rumor injusta nece affectos, et in extremo vitæ actu pœnitentiæ Christianæ signa dedisse, indeque concitati in provincia ingentes motus fuissent; Luchinus, qui imperii Romanæ Ecclesiæ auctoritate interregni tempore vicariam præfecturam gerebat, quidamque alii Clementem rogarunt, ut necatorum causam discuti juberet. Pontifex itaque Bertrando tit. S. Marci et Guillelmo tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyteris cardinalibus munus injunxit [6], ut acta publica in eos

[1] Ead. Ep. quæ ext. etiam in sup. Ms. de rebus transmar. pag. 57.

[1] Tom. III. Ep. secr. CCXXI. — [2] Ep. CXL. — [3] Ibid. — [4] Ep. DXXXVIII. — [5] Ep. DXXXIX. — [6] Ep. DXIX.

edita, ac sententiæ latæ æquitatem ad examen revocarent.

Hoc anno agitatum a Clemente est de Ludovico Bavaro ab hæresi ad Ecclesiæ obsequia revocanda, missusque [1] ea de causa VI kal. Martii Guido de Calma ad Philippum regem Francorum, ut cum ipso rem tractaret ac Joannam [2] reginam et Joannem ducem Normanniæ, ut eumdem Guidonem commendatum haberent pro tractatu Ludovici promovendo, rogavit. Pollicitum enim Gallum Bavaro operam se navaturum, in Benedicti extremo Pontificatu vidimus. Cumque Bavaro dies constituta, ad quam supplex ad Ecclesiæ gremium redire jubebatur, exstracta esset [3] ad recurrentem natalem Deiparæ diem; Pontifex Carolum marchionem Moraviæ Joannis regis Boemiæ filium, de quo ad imperium evehendo agitabatur, certiorem XVI kal. Julii fecit.

10. *Clemens agit de conciliando Bavaro qui ad Pontificem et cardinalium collegium dat litteras.* — Lapsis autem ab ea sacra celebritate aliquot diebus, Ludovicus Bavarus, plenas officiis litteras ad Clementem misit, ac paratum se professus est, ut ad Ecclesiæ obsequium rediret : rogavitque Pontificem, ut ad felicem exitum tractatum perduceret, pollicitus oratores ad Sedem Apostolicam mox decretum [4] iri. Conceptæ sunt subjectis verbis eæ litteræ, quas inter vetera Monumenta Vallicellanæ Bibliothecæ reperi :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Clementi , etc. Ludovicus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, etc. recommendationem, et devota pedum oscula beatorum.

« Sanctitati vestræ quamplurimum reverendæ notum fieri cupimus per præsentes, quod auditis iis et intellectis, quæ Cal... de Jadech de affectione et benevolentia sanctitatis vestræ in negotio nostræ reconciliationis plene retulit viva voce, cui tanquam personæ fide dignæ credidimus in dicendis, etiam inter cætera corporis nostri viscera ad gaudium sunt commota. Sicut filius tenellus aspirat ad ubera matris, ita desiderat anima nostra redire ad gratiam vestræ sanctitatis, ac sacræ Romanæ Ecclesiæ, quam recognoscimus matrem fidelium a Domino consecratam. Scimus enim, quod si mediante vestræ sanctitatis gratia negotium nostræ reconciliationis, ut speramus , ad finem laudabilem perducatur, leviathan ille, qui nititur scindere unionem et seminare discordias, confusus superabitur , cessabit omnis materia scandali, quæ heu! in universo mundo propter discordiam est suborta, nec est possibile linguis hominum loqui vel intellectu humano imaginari bona, quæ ex hoc evenirent verisimiliter in futurum.

« Noverit ergo sanctitas vestra, quod divina gratia spirante, et etiam moti ex verbis et persuasionibus præpositi supradicti, tantam de sanctitate vestra concepimus confidentiam, quod non solum nobis per ipsum expressatis, sed etiam quibuscumque circa personam, statum et libertates nostras agendis stare volumus ordinationi et dispositioni sanctitatis vestræ, et a vestra voluntate nullatenus resilire : et ab isto nostro proposito averti non possumus, imo etiam omnia complere intendimus, et ad effectum perducere, Deo dante. Supplicamus etiam sanctitati vestræ quatenus æmulorum nostrorum falsa suggestione remota, in bono et sancto proposito dignemini permanere, et negotium reconciliationis nostræ fine celeri et laudabiliter consummare : ad quod tractandum et etiam finiendum, statim post latorem præsentium nuntios et procuratores nostros cum procuratorio sufficienti , secundum informationem præpositi antedicti, sanctitati vestræ transmittemus, de intentione cordis nostri plenius informatos. Insuper petimus, ut sanctitas vestra præposito præfato in dicendis nostrum ex parte fidem et credentiam dignemini adhibere. Dat. in oppido nostro Landeshuc xx die mensis Septembris ».

11. Misit etiam alias ad collegium cardinalium litteras, quibus præfatus redundasse jam ante gravissima in Ecclesiam mala, ex ipsius et Joannis XXII dissensione, verendumque ne alia oborirentur, addit decrevisse se suosque apices Pontificis voluntati omnino Christiana demissione committere.

« Venerabilibus in Christo patribus et dominis cardinalibus, totique collegio eorumdem, Ludovicus Dei gratia, etc. voluntatem et benevolentiam in omnibus complacendi.

« Quanta præteritis temporibus ex discordia jamdudum inter felicis recordationis Joannem papam et nos, proh dolor! inchoata, scandala et pericula evenerint, et nisi apponatur remedium, majora verisimiliter provenient in futurum, vestræ reverentiæ incognitum non existit. Sed quia ad officium nostrum tanquam illorum, qui post sanctissimum in Christo patrem dominum nostrum Clementem VI, ad curam et salutem omnium Christi fidelium dispositione divina principalius sunt vocati , specialiter pertinet talibus periculis obviare; ideo ad vos recurrimus confidenter, petentes humiliter et devote, quatenus in isto salubri reconciliationis negotio velitis interponere partes vestras; pro certo scituri, quod in omnibus et per omnia cum integra humiliatione et devotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ nos intendimus conformare. In quibuscumque circa personam et statum nostrum agendis stare volumus ordinationi et dispositioni sanctissimi patris et domini nostri supradicti, et sibi in omnibus humiliter obedire. Dat. in oppido nostro Landeshuc, die sabbati Quatuor Temporum ». Accessisse ad Sedem Apostolicam Ludovici oratores, atque illius nomine in cardinalium consistorio Pontifici se

[1] Tom. II. Ep. secr. DCCXLIX et DCCLII. — [2] Ep. secr. DLXXII. — [3] Tom. III. Ep. secr. LV. — [4] Ext. in schedis bibl. Vall.

submisisse, ex litteris Clementis papæ ad Albertum ducem Austriæ datis [1] colligitur.

12. Miserat Albertus oratores Pontifici, ut suum in Apostolicam Sedem studium explicaret, ac nonnulla de conciliando Ecclesiæ Ludovico adjecerat. Cui Clemens, quanto illius ad fidelium communionem adducendi desiderio teneretur, subjectis verbis significavit [2] : « Tuam volumus prudentiam non latere, quod nos abhorrentes periculum innumerabilium animarum, cui propter factum ejusdem Ludovici subjiciuntur, proh dolor! et earum salutem affectione paterna zelantes; et attendentes statum ipsius Ludovici miserabilem sibi et posteritati suæ, nisi sibi festinet super eo salubriter consulere, dispendiosum et opprobriosum excidium comminantem, attente desideravimus, et adhuc desideramus ferventer, quod ipse apertis rationis oculis, relictis suis deviis, ad mortem æternam et perpetuam confusionem ducentibus, reduceret ad viam veritatis, et justitiæ gressus suos : quia nos, quantum cum Deo et justitia, ac honore sanctæ matris Ecclesiæ fieri posset et poterit, parati fuimus et adhuc sumus eum benigne recipere paternis et charitativis amplexibus, si ad hoc, ut debet, se disposuit, ipsumque ad ovile reducere Dominicum, extra quod non est alicui gratia neque salus. Porro te, fili, nolumus ignorare, quod post submissionem per suos procuratores et nuntios dudum in consistorio publico in nos factam, venerunt ad nostram præsentiam iis diebus præteritis nuntii Ludovici prædicti, qui super certis actis nobiscum de nostro beneplacito redeuntes ad ipsum, ad eamdem nostram præsentiam, sicut credimus, sunt venturi; sperantes in eo, qui gressus hominum dirigit, inchoari processum prosperum super negotio prælibato, etc. » Albertum hortatur, ut operam suam in re perficienda collocet. « Datum Avin. III id. Decembris, anno III ».

13. Solvi non meruit censuris Ludovicus, quippe qui priora cum Pontifice et cardinalibus gesta contrariis factis mox, uti solitus erat, corrupit : quocirca Clemens ad Humbertum Delphinum Viennensem reconciliationis illius cupidissimum XVIII kal. Februarias ineuntis sequentis anni scripsit [1], jam diu se consueta mansuetudine Ludovicum linguis, ut ait, loquentem variis, nimirum assidue secum pugnantem exspectasse, ut fidelium communioni restitueret, atque etiam redituros oratores ipsius, recurrente sacro Purificatæ Deiparæ die operiri, eoque temporis spatio evoluto deliberaturum, an ad Bavarum ipse Delphinus se conferre debeat. Cæterum flagitasse Ludovicum, ut Pontifex illi ad expianda præterita scelera subeundarum pœnarum capita, atque alias ad reconciliationem necessarias leges præscriberet, ferunt historici [1] : quæ etiam in superioribus ad Albertum ducem Austriæ litteris exhibitæ submissionis et actorum nomine haud obscure indicantur. Sed Ludovicum iis non assensisse, atque in pristina animi duritia perstitisse docuit exitus (1).

14. *Franciscus Asculanus Minorita et Bavari fautor pœnitens.* — Agit de his Albertus Argentinensis [2] narrationemque ad Ludovici Bavari commendationem, sugillationem vero Romani Pontificis concinnat : « Missis, inquit, per principem litteris et nuntiis ad curiam et ad Francum ad sciscitandum causam impedimenti reformationis, cum ipse paratus esset omnia facere quæ sibi injungerentur a papa; datoque responso per Francum, quod diceretur per papam, quod non peteret eo modo gratiam, quo deberet ». Non id absque causa dictum, non enim suffecerat Ludovicum profiteri, se suaque Pontifici committere, ut rite culpas expiaret : sed oportebat, ut damnaret potissimum promulgatas jam ante ipsius edictis hæreses, de quibus suis locis memoravimus; tum quæ in arroganda sibi renuntiandi exauctorandique Pontificis auctoritate, invadendaque solvendarum legum canonicarum de conjugiis potestate attentaverat : atque ideo ad promerendam Ecclesiæ gratiam formula, ut poscebat rei necessitas,

[1] Tom. III. Ep. secr. DXLV. — [2] Ibid.

[1] Rebdorf. in Annal. Alb. Arg. in Chron. et alii. — [2] Argent. in Chron.

(1) Quid gestum fuerit in Germania in causa controversiæ cum Ecclesia Romana narrat, qui tunc in Germania agebat, Joannes Vitoduranus Minorita scribens, hoc anno circa festum Purificationis B. M. V. percrebuisse apud Germanos famam de discordia inter Ecclesiam et imperium, brevi tollenda; sed Aprili mense famam illam evanuisse penitus. Ex iis vero quæ inferius scriptor ille addit, intelligimus famam illam iterum impendente Æstate revixisse, opperientibus Germanis duos legatos cardinales a Pontifice mittendos, qui conditiones pacis ab eodem Pontifice præscriptas deferrent. Interim vero, ait, Ludovicus appropinquante Autumno « jejunium trium feriarum sextarum in pane et aqua in singulis parochiis episcopatus Sueviæ, Augustensis, tum et totius Bavariæ indixit ». Adjectæ et publicæ supplicationes ad Numinis auxilium impetrandum, in quibus omnibus tum et in jejuniis Ludovicus ipse præibat. Instante vero colloquii tempore, singulis per Germaniam urbibus episcopalibus mandavit, selectos viros mitterent ad conventum circa festum Nativitatis B. M. V. Francofurtum indictum. Eo cum venissent viri totius imperii principes, lectæ coram omnibus litteræ Pontificis, quibus conditiones pacis proponebantur : omnium assensu, ait Vitoduranus, rejectæ sunt, gravioribusque verbis reprehensus Ludovicus, quod tentata his conditionibus concordia imperialem dignitatem neglectui exposuisset. Quare admonendum principem censuerunt ut deinceps a postulando cum Ecclesia fœdere abstineret. Id vero publico rumore accepisse se idem scriptor affirmat. Addit tamen rem aliter a nonnullis referri narrantibus, eam, quam Ludovicus Romano Pontifici exhibuit obsequii demissionem principibus electoribus displicuisse, eumque velut ineptum imperii dignitati sustinendæ coegisse, ut alterum sibi substitueret. Substituisse vero Marchgravium Brandemburgensem, quem electoribus recusantibus ac postulantibus filium regis Bohemiæ, illum vicissim Fridericum reprobasse, atque ita re infecta cœtum dissolutum. Post festum vero Omnium Sanctorum rumorem increbuisse narrat conventuros electores principes Francofurtum ad electionem novi imperatoris; quod cum intellexisset Ludovicus exercitum XX millium ad eos prohibendos parasse, ex quo territos ab incepto abstitisse. Hæc Vitoduranus, ex cujus relatione intelligimus quam varia rerum Germanicarum fama tunc spargeretur. Quare nec historicis Germanis etiam coævis fides in iis quæ per hos annos narrant satis constans et rata adhibenda est. MANSI.

proposita est, quam memoratus Albertus carpit veluti turpissimam et acerbissimam. Sed ipse potius perpendere debuerat, illum esse Christianæ demissionis triumphum, si ingenue recenseat damnetque scelera, quæ abolere flagitarit; et quidquid in ea confessione acerbitatis fuerit, pietatis suavitate temperatam colliquescere in cœlestes delicias. Pœnitenti tum Francisco [1] Asculano, quem visa Michaelis Cæsenatis hæresiarchæ in extremo vitæ actu conversione, resipuisse ferunt [2], quidque ad pseudominoritarum confirmandam hæresim doctrina et ingenio abusus fuerat, hæc poscendæ veniæ formula porrecta est (1):

« Ego frater Franciscus de Æsculo Ordinis Minorum, recognoscens veram Catholicam et Apostolicam fidem, fateor me illam fidem firmiter credere et tenere, quam sacrosancta Romana Ecclesia, quæ mater est omnium fidelium et magistra, tenuit et docuit, tenet et docet; et quam sanctissimus in Christo pater dominus Clemens papa VI cum sacro collegio cardinalium tenet et docet. Et præcipue credo et teneo, cum etiam Scriptura sacra in plerisque locis hoc asserat, Redemptorem nostrum et Dominum nostrum Jesum Christum ejusque Apostolos nonnulla habuisse; et quod asserere pertinaciter, quod Christus et Apostoli nihil habuerint in proprio vel communi, est erroneum et hæreticum: et quod Christus ac ejus Apostoli habuerunt in rebus, quibus usi sunt, jus utendi, et faciendi ea, quæ Scriptura sacra testatur eos fecisse: et quod usus non possit esse justus absque omni jure utendi: et quod in præmissis felicis recordationis Joannes papa XXII recte et Catholice definierit in Constitutione sua, quæ incipit: *Cum inter nonnullos;* quam reputo Catholicam, et contrarium tenere post Decretalem et ejus publicationem pertinaciter ore et corde profiteor, prout ipse in dicta Constitutione declaravit, erroneum et hæreticum fore. Et doleo et me pœnitet, quod unquam aliquid scripserim vel fecerim contra ipsam, et specialiter de verbis excessivis, quæ credens zelare pro Ordine meo adversus præfatum dominum Joannem scripsi, dixi vel feci. Et peto veniam, gratiam vel misericordiam de præmissis. Et confiteor dictum dominum Joannem toto tempore, quo regimini universalis Ecclesiæ præfuit, verum et Catholicum papam fuisse, et ipsum Catholice, et ut verum et fidelem Christianum vixisse et obiisse. Et hanc meæ fidei brevem confessionem et annotationem juro, et suppono correctioni et emendationi, ac suppletioni ejusdem sanctissimi patris et domini nostri papæ Clementis VI. » Secutum etiam postea hujus exemplum Ochamum, qui ad Ludovici gratiam plura scripsit, visuri sumus.

15. *Clemens, ob interregnum Italiæ administrator, Andream regio nomine quoad Siciliam donat.* — Interea imperii justo principe viduati administrationem gerebat in Italia Clemens, ac Joannes episcopus Novariensis et Luchinus Vicecomites acceptæ beneficio Sedis Apostolicæ Mediolani, Placentiæ, Laudæ, Cremæ et Caravacili vicariæ præfecturæ nomine, decem millium aureorum censum annuum Pontificio ærario, sacro Petri et Pauli Apostolorum die intulere [1]. Mastinus vero et Albertus Scaligeri Veronæ et Vicentiæ vicarii ac vectigales erant constituti [2]; Opizo Atestinus marchio præfecturam Ferrariæ, quæ Ecclesiasticæ ditionis erat, ad decennium imposito decem millium aureorum censu, obtinebat [3]. Hi autem atque alii principes cum ambitione proferendorum finium, augendæque potentiæ efferrentur, Italiam turbarunt, cui pacandæ operam Clementem navasse plures ostendunt litteræ [4].

16. Insigniverat Andream Clemens ineunte anno Siculo fastigio, ac nomen inunctionemque regiam e cardinalium consilio decreverat. Rem promoverant apud Pontificem, missis amplissimis oratoribus, Ludovicus Ungariæ rex ipsius frater, atque Elisabetha regina illius mater, tum etiam Joanna regina Siciliæ Andreæ uxor, atque Sancia Joannæ avia, denique regni Neapolitani ordines, ut major Andreæ auctoritas conciliaretur, ac tum reginæ dignitati publicæque rei consuleretur; de quo a Clemente hæ litteræ Andreæ regi missæ [5]:

[1] Tom. III. Ep. secr. LXVIII. — [2] Luc. Wad. Annal. tom. III. an. 1334. num. 6.

[1] Tom. III. Ep. secr. CCII. — [2] Ep. CLXXVI. — [3] Ep. CXCI. — [4] Ep. CXXIV. — [5] Tom. II. Ep. DCLXXII.

(1) Michael de Cæsena, cujus hic meminit annalista, anno superiori die XXIX Novembris, teste Wadingo in Annalibus Minor. ad an. MCCCXLIII, num. 13 decessit, ejurato ante obitum schismate, et priori scelere non fictis lachrymis expiato. In Collectione scriptorum Italiæ a Muratorio adornata tom. III, part. II, col. 513, extat expositio quædam in psalmum L, *Miserere mei, Deus* etc., ab eodem Michaele in extremo mortis articulo dictata, in qua exactæ vitæ scelera coram Deo confitetur, ac veniam humilis implorat. In ea vero assumptum a se Minoritarum supremum regimen notat anno MCCCXVI, quod in grave Ordinis detrimentum cessisse agnoscit. Subduxisse enim se fatetur, a Joanne Pontifice ac venisse Pisas, ibique antipapæ adhæsisse et ab eo episcopum Hostiensem renuntiatum et consecratum, ac vicissim eumdem antipapam se Pisis solemni ritu coronasse. Ambo hæc ignorasse hucusque scriptores satis constat; quanquam episcopalis dignitatis Cæsenati collatæ uno saltem verbo meminit auctor anonymus Historiæ Pistoriensis vernaculo sermone digestæ. Coronationem vero solemnem ideo forte antipapa jam Romæ coronatus repetere Pisis voluit, quo nosset Pontificis Romani coronationem non ab alio quam ab episcopo Hostiensi præstandam fore. Tum confessionem hanc suam prosequens Michael, addit, auctorem se præbuisse Pontifici, ut dignitates Ecclesiasticis Minoritis fratribus elargiretur. Quare renuntiatos a Pontifice F. Berengarium Boverium Pisanum in archiepiscopum Genuensem, F. Amisinum Pisanum in Lucensem episcopum, aliosque alibi per Etruriam se consecrasse. Denique veniam deprecatur, quod ad eam usque diem titulum et auctoritatem ministri generalis Ordinis Minoritarum, exauctoratus licet a Pontifice, sibi per summam impudentiam vindicasset, cujus dignitatis index sigillum sese statim remittere manibus socii sui *F. Guhelmi* profitetur. Ex quo intelligimus Guilelmum Okamum, quem hic designari nec dubito, jam inde ab anno MCCCXLIII reditum suum ad Ecclesiam maturasse. Hæc dictavit Michael, *in infirmitate*, ut ipse ait, *constitutus*, quam ultimam fore sibi metuebat. Obiit vero reipsa in civitate Monachii, ut ex titulo eidem lucubrationi in Codice vetusto præfixo, constat.

MANSI.

« Andreæ regi Siciliæ illustri.

« Multiplicatas devotarum precum et supplicationum instantias, nobis per charissimos in Christo filios nostros Ludovicum regem Ungariæ germanum tuum, ac Sanciam et Joannam Siciliæ conjugem, et Elisabeth Ungariæ genitricem tuas reginas illustres, nonnullosque venerabiles fratres nostros archiepiscopos et episcopos, ac dilectos filios nobiles viros barones regni Siciliæ litteralibus porrectas scriptionibus; et subsequenter per solemnes nuntios ad nostram propterea destinatos præsentiam, tam in camera quam in consistoriis nostris propositionibus fultas elegantibus, solita benignitate suscepimus, inter cætera continentes, quod cum tu, charissime fili, ejusdem Joannæ reginæ, ad quam regimen (regnum) prædictum ex successione claræ memoriæ Roberti regis Siciliæ avi sui pervenisse noscitur, vir existas, ut convenientius, decentius, utilius et honorabilius tuo et ejusdem reginæ conjugis tuæ, quæ una caro tecum est, provideretur statui et tanti conjugii et numerosæ prolis exinde, sicut a Domino petimus, procreandæ consuleretur honori; nos, adhibitis cautelis opportunis et idoneis, te insignire denominatione regii tituli, necnon ordinare, quod cum eadem regina velut vir suus coronari debeas et inungi, de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur eisdem precibus et supplicationibus plene ac patienter auditis, et etiam intellectis diligentius, attendentes quod tu, fili dilectissime, de prosapia descendisti domorum regalium, quæ in fide, reverentia et devotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ absque deviatione qualibet hactenus continue persliterunt, et sperantes in Domino, quod tu progenitorum tuorum laudabilibus inhærendo vestigiis, in eisdem fide, reverentia et devotione persistens, erga nos et eamdem Ecclesiam te clarum meritorum cumulis exhibebis et gratum; quodque dilecto filio nostro Aymerico tituli S. Martini in Montibus presbytero cardinali A. S. L. cui administrationem dicti regni pro tempore, quo ad nos et Ecclesiam memoratam eadem spectat administratio, commisimus, parebis efficaciter et intendes; tandem super præmissis et aliis, negotium hujusmodi non parum arduum tangentibus deliberatione cum fratribus nostris ejusdem Ecclesiæ cardinalibus præhabita, prout tanti negotii exigebat qualitas provida et matura, die decima nona mensis Januarii (sunt eo argumento ad Andream XIV kal. Febr. datæ litteræ[1] eadem verborum forma conceptæ) proximo præteriti sub certis protestationibus ac cautelis opportunis et idoneis, in aliis litteris nostris contentis plenius et expressis, in nostro consistorio te hujusmodi regii tituli denominatione insignivimus, et ordinavimus (si protestationes et cautelas ipsas admiseris et compleveris, tuque ac dicta regina uxor tua legato prædicto super eadem administratione pro eodem tempore, nostro et Ecclesiæ prædictæ nomine gerenda et exercenda, parueritis ut indubite speramus et supponimus, cum effectu, et non aliter) tu cum eadem regina tanquam vir ejus coronari debeas et inungi.

« Cæterum cum nobis pro parte tua et ejusdem reginæ fuerit humiliter supplicatum, ut alicui personæ idoneæ coronationem et inunctionem hujusmodi faciendas et impendendas in illis partibus committere dignaremur; nos quamvis hæc ardua quamplurimum reputamus, ut tamen multis laboribus viarum discriminibus et profluviis expensarum parcatur, quibus tu et ipsa regina subjiceremini, si vos venire ad nostram præsentiam propter hoc oporteret; si prædictas protestationes et cautelas admiseris et compleveris, tuque ac eadem regina legato super administratione prædicta parueritis effectualiter, ut præfertur, eidem legato, per quem coronatio et inunctio prædictæ honorabilius fieri poterunt, intendimus opportunam super iis concedere potestatem, etc. Datum Avinione IV non. Februarii, anno II ». Objecti sunt ab invidis obices Andreæ inunctioni, unde ingentia mala fluxere.

17. *Clientelaris sponsio a regina Neapolitana Joanna præstita.* — Professa est solemni ritu Neapoli die vigesima octava Augusti hujus anni regina Joanna[1] coram Aymerico tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinale Apostolicæ Sedis legato, ac regni ob pupillarem reginæ ætatem tutore atque administratore seu, ut vocant, bajulo, regni Siculi coronam liberalitate Sedis Apostol. in se transfusam, clientisque fidissimæ obsequia Clementi VI ac successoribus devovit: ad cujus rei commendandam secuturæ ætati memoriam subjectas Tabulas edendas curavit:

« Joanna Dei gratia Jerusalem et Siciliæ regina, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, Provinciæ, et Forcalquerii ac Pedemontis comitissa.

« Tenore præsentium notum facimus universis earum seriem inspecturis, tam præsentibus quam futuris, quod de ligio homagio et fidelitatis debitæ juramento, per nos de proximo præstitis in manibus reverendi in Christo patris domini Aymerici tit. S. Martini in Montibus presbyteri cardinalis A. S. L. in regno Siciliæ pro parte sanctissimi in Christo patris et domini domini Clementis, divina providentia ejusdem sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summi Pontificis, et ipsius Ecclesiæ nomine, auctoritate suprascriptarum ejusdem domini summi Pontificis litterarum, præsentatum est nuper nostris obtutibus quoddam confectum exinde publicum Instrumentum substantiæ per omnia fieri.

18. « In Dei nomine. Amen. Anno a Nativitate ejusdem MCCCXLIV, die XXVIII mensis Augusti, duo-

[1] Tom. II. Ep. MCCXXI.

[1] Ext. In arce S. Angel. lib. Privil. Rom. Eccl. tom. III. p. 2024. et inter coll. Plat. jussu Sixt. IV. edita l. III. p. 71. in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 140. et in Ms. sign. lit. D. num. 1. p. 72. Baron. tom. XI. an. 1097. p. 699.

decimæ Indictionis, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domini Clementis, divina providentia papæ VI, anno III. Noverint universi præsens Instrumentum publicum inspecturi, quod nos infrascripti notarii publici, et infrascripti testes ad hoc vocati specialiter et rogati ad instantiam et petitionem nobis factam pro parte inclytæ et excellentis dominæ dominæ Joannæ, Dei gratia Jerusalem et Siciliæ reginæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, Provinciæ et Forcalquerii ac Pedemontis comitissæ, personaliter accessimus ad monasterium S. Claræ de Neapoli : et dum essemus in Ecclesia ipsius monasterii in ipsius dominæ reginæ præsentia, ac reverendi in Christo patris et domini domini Aimerici tit. S. Martini in Montibus presbyteri cardinalis in dicto regno A. S. L. et nuntii ad infrascripta per Apostolicas litteras specialiter deputati ; necnon prælatorum, comitum, baronum, jurisperitorum, et aliorum quamplurium multitudinis copiosæ ; dominus Aimericus nuntius et legatus in præsentia ejusdem dominæ reginæ et nostrorum notariorum et testium, ac prælatorum, comitum, baronum, jurisperitorum, et quamplurium aliorum multitudinis copiosæ, ostendit et publice legi fecit prædictas litteras Apostolicas vera, nota, et consueta Bulla plumbea pendenti cum filis canapis communitas, quas nos etiam vidimus et inspeximus diligenter, et erant per omnia continentiæ subsequentis[1] :

19. « Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Aymerico tit. S. Martini in Montibus presbytero card. A. S. L. salutem, etc.

« Inter sollicitudines varias, quas nobis officium injunctæ desuper Apostolicæ servitutis indicit, ad hoc nostra vigilat intentio, et libenter dirigimus studia mentis nostræ, ut per providentiam Sedis Apostolicæ circumspectam negotia undique ad eam confluentia sic et ordinentur et disponantur mature, quod honoribus et juribus Ecclesiæ Romanæ sponsæ nostræ super eis provideatur, utiliter et spiritualium ipsius Ecclesiæ filiorum commoditatibus consulatur. Dum siquidem mœstis relatibus ad audientiam nostri Apostolatus perducto, claræ memoriæ Robertum regem Siciliæ avum charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris, sicut illi qui apud omnes reges terræ terribilis aufert spiritum principum placuit, ab hac luce subtractum ipsaque Joanna nepte ipsius Roberti regis ex unico filio primogenita regi eidem succedente in regno Siciliæ et terris citra pharum usque ad confinia terrarum Ecclesiæ Romanæ, excepta civitate Beneventana cum ejus toto territorio ac omnibus districtibus et pertinentiis suis, per Romanum Pontificem distinctis, vel in posterum distinguendis duntaxat exceptis, quæ Joanna in tali ætate, sicut adhuc esse dignoscitur constituta, quod ad gubernationem et administrationem regni et terrarum prædictorum propter defectum ætatis hujusmodi, cujus quidem ætatis consuevit esse consilium fragile et infirmum multisque captionibus expositum, minus idonea existebat ; nos qui ipsius Joannæ reginæ superiores immediati existimus, et totius regni ac terrarum prædictorum directum et altum dominium obtinemus, et ad quos cura, dominatio, administratio et bailia regni et terrarum prædictorum regendæ per nos, vel alium seu alios idoneos per Sedem Apostolicam deputandum, seu etiam deputandos plene et in solidum de jure, ac diversorum prædecessorum Romanorum Pontificum observantia pacifica istis temporibus pertinebant, prædecessorum ipsorum vestigiis inhærentes, utque paterna benevolentia consilium capientes pro filiis in similibus casibus salubriter providerunt pro bono statu regni et terrarum prædictorum, non parum turbinibus periculosisque fluctibus expositorum, et in multis iniquorum et pacis æmulorum insidiosis perturbationibus constitutorum ; ac pro censura recti judicii et rectitudine justitiæ ibidem sub rectore debito confovendis, tam pro jure nostro et ejusdem Romanæ Ecclesiæ conservando, quam pro ipsius Joannæ reginæ ac regni et terrarum prædictorum utilitate ac indemnitate incolarum regni et terrarum ipsorum, qui nostri et ejusdem Ecclesiæ sunt homines principaliter et vassalli ; et ut nostro fulti præsidio sublata malorum formidine a noxiis et ab oppressionibus indebitis præservet immunes, et deliberatione præhabita diligenti ; decrevimus et ordinavimus gubernationem, administrationem et bailiam dictorum regni et terrarum gubernari et regi debere, ad exercendas esse nostro nomine his temporibus et gerendas ; easque tibi, de cujus circumspecta, matura et fideli providentia plene confidimus, per nostras certi tenoris litteras providimus de fratrum nostrorum consilio committendas, certis administratoribus per præfatum Robertum regem præfatis Joannæ et regno de facto datis (cum de jure, præsertim pro tempore quo ad nos eadem administratio pertinet, minime potuisset) ne de gubernatione et administratione hujusmodi pro dicto tempore se quomodolibet intromitterent, sub diversis pœnis in processibus per nos factis super hoc contentis plenius et expressis districtius nihilominus prohibentes.

20. « Sane cum tu, pro hujusmodi administratione, gubernatione et bailia gerendis et exercendis ad regnum et terras prædicta te personaliter conferens, ibidem prædictis litteris nostris et processibus solemniter publicatis, easdem administrationem, gubernationem et bailiam suscipiens et gerens exerceas plene, sicut intelligimus, pacifice et quiete, per eamdem reginam et suos tibi odebientia plenaria præstita in hac parte ; ac deinde ipsa regina (cui super præstatione homagii ligii, plenique vassallagii ac fidelitatis juramenti, ad quæ juxta conventiones et pacta, in conces-

[1] Clem. VI. an. 3. l. III. lit. divers. form. Ep. CLXXIV. Ext. etiam inter collect. Plat. tom. III. p. 22.

sione, per eamdem Ecclesiam de regno et terris prædictis inclytæ memoriæ Carolo regi Siciliæ avo prædicti Roberti regis ejusque hæredibus facta inter eamdem Ecclesiam et ipsum Carolum regem habita, nobis quilibet novus successor in regno et terris prædictis, et cuilibet novo Romano Pontifici in assumptione sua ad summi Apostolatus apicem, et eidem Ecclesiæ infra certum terminum pro regno et terris prædictis personaliter præstare tenetur; ex certis rationabilibus causis, ad hoc nos moventibus, ipsius reginæ supplicationibus inclinati, quasdam dilationes, quarum ultima debet in festo B. Michaelis futuro proximo terminari, duximus per diversas litteras nostras inde confectas, sicut in eis continetur, plenius concedendas) nobis instanter et humiliter fecerit supplicari, venerabilem fratrem nostrum Guillelmum archiepiscopum Brundusinum, ad nostram præsentiam propterea specialiter destinando, ut qualitate inordinati et impacati præsentis temporis, ætatisque ipsius reginæ teneritudine, suisque aliis necessitatibus paterna et benigna consideratione pensatis, hujusmodi homagii plenique vassallagii et fidelitatis juramenti receptionem tibi committere dignaremur; nos attendentes, quod secundum conventiones et pacta prædicta in optione et beneplacito existit Romani Pontificis, succedentem noviter in regno et terris prædictis vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis et ligium homagium eidem Romano Pontifici et Ecclesiæ prædictæ, dummodo ad hoc securum locum statuat et assignet; vel aliquem cardinalem ipsius Ecclesiæ, aut alium, qui vice Romani Pontificis juramentum juxta formam denotatam in litteris prædictis super concessione regni et terrarum prædictorum confectis, et homagium recipiat, destinare; ac nihilominus considerantes attente prædictam ejusdem reginæ obedientiam, nobis et eidem Sedi utique multum gratam, suæque conditionem et qualitatem personæ, ac ætatis et sexus, necnon itinerum et viarum discriminosa per terram et mare pericula formidanda, si eam venire ad nostram præsentiam personaliter oporteret; et volentes eam super his favoribus prosequi gratiosis, ejusdem reginæ supplicationibus benignius super his inclinati; te de cujus providentia fideli, et matura circumspectione, et agendorum experientia in multis arduis probata negotiis plene confidimus, ad recipiendum homagium, vassallagium et juramentum hujusmodi hac vice ab eadem regina juxta conventiones et sua pacta prædicta nostro et ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomine providimus de fratrum ipsorum consilio deputandum.

21. « Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus homagium, vasallagium et juramentum hujusmodi, quæ juxta formam præsentibus annotatam per reges Siciliæ primogenitores ipsius reginæ, quorum ipsa hæres existit, qui fuerunt pro tempore, pro regno et terris prædictis citra pharum Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris et Ecclesiæ prædictæ præstari sunt hactenus consueta, recipere juxta formam hujusmodi cum omni diligentia studiosa procures: et nihilominus formam juramenti, quod eadem regina tibi nomine quo supra præstabis, de verbo ad verbum per ipsius reginæ patentes litteras, et aurea Bulla ejusdem reginæ impressa typario communitas nobis e vestigio studeas fideliter destinare in Archivo prædictæ Romanæ Ecclesiæ in hujusmodi rei testimonium, perpetuamque memoriam conservandas. Forma autem juramenti prædicti, quod eadem regina, ut præmittitur, præstabit, talis est:

22. « In nomine Domini. Amen. Ego Joanna Dei gratia regina Siciliæ ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli et Ecclesiæ Romanæ, in præsentia reverendi in Christo patris domini Aymerici tit. S. Martini in Montibus presbyteri cardinalis A. S. L. ad homagium ligium et vassallagium et fidelitatis juramentum, et alia omnia et singula infrascripta a me recipienda par sanctissimum in Christo patrem dominum meum dominum Clementem, divina providentia papam VI specialiter deputatum, illaque ejusdem domini mei papæ et Ecclesiæ Romanæ prædictorum nomine recipientis, ligium homagium facio dicto domino meo papæ, ejusque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ et tota terra, quæ est citra pharum usque ad terrarum confinia ejusdem Ecclesiæ: quæ utique regnum et terram (excepta civitate Beneventana cum toto territorio, ac omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem, per Romanos Pontifices distinctos vel in posterum distinguendos) claræ memoriæ domino Carolo regi Siciliæ et hæredibus suis, avo recolendæ memoriæ domini Roberti regis Siciliæ avi mei, cui ego ex unico suo filio primogenito in regno et terris succedo prædictis, prædicta Ecclesia Romana concessit. Et recognosco et fateor, quod inter Romanam Ecclesiam et prædictum dominum Carolum conditiones, conventiones, modus et forma et pacta infrascripta intervenerunt, et fuerunt apposita in concessione regni, sibi suisque hæredibus per Romanam Ecclesiam facta, seu auctoritate ipsius in prædicta concessione pertinentia seu spectantia ad personas eorum, qui successuri erant ipsi domino Carolo suisque hæredibus in terra et regno prædictis et eorum, qui in eisdem successuri sunt, mihi meisque hæredibus; necnon ad successionem vel formam seu modum succedendi ipsi domino Carolo suisque hæredibus, et mihi meisque hæredibus in regno et terra præfatis: quæ omnia et singula tam me, quam meos in dictis regno et terra hæredes servaturos promitto, et contra ea non venturos. Quæ talia sunt:

23. « Si in nostro vel hæredum nostrorum obitu legitimum, prout sequitur, hæredem nos aut ipsos, quod absit, non habere contigerit; regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem libere revertatur. Descendentes autem ex nobis et nostris hæredibus Siciliæ regibus mares et fœminæ in eodem regno succedent : sic tamen, quod de liberis duobus maribus in eodem gradu similiter concurrentibus primogenitus, et de duabus fœminis primogenita, et de mari et fœmina in eodem gradu similiter concurrentibus, masculus omnibus aliis præferatur. Si vero nos, quod absit, sine liberis ex nobis legitime descendentibus mori contigerit, vel si aliquem de aliis successoribus nostris regem vel reginam Siciliæ sine legitima prole sui corporis mori contigerit in futurum, succedent eidem, servatis gradibus, si superstites fuerint hæ personæ; videlicet regi vel reginæ sine prole legitima sui corporis decedentis frater vel soror, ac collaterales superiores mares et fœminæ, utpote patrui et avunculi, amitæ et materteræ, sursum usque ad quartum gradum duntaxat illis collateralibus quos nos ad præsens habemus, et dum vixerimus habebimus, et qui post nostrum obitum ex eisdem forsitan orientur, exceptis. Coltaterales et inferiores succedant similiter mares et fœminæ, utpote nepos vel neptis ex fratre vel sorore, et inferius usque ad eumdem tantumomodo quartum gradum. Quod autem de fœminis rectæ lineæ et collateralium superius est expressum, intelligendum est tam de nuptis, quam etiam innuptis, dummodo nuptæ sint fidelibus, et Ecclesiæ Romanæ devotis. Et sicut inter has personas gradus servari volumus, ut scilicet prior gradus posteriori gradui præferatur, sic in eodem gradu pluribus concurrentibus, priorem natu posteriori, et marem fœminæ in hujusmodi successionibus volumus anteferri. Personarum autem hujusmodi nulla superstite, regnum ipsum, sicut prædicitur, ad Romanam Ecclesiam et ejus dispositionem libere revertatur.

« Quod si forte, deficientibus masculis, contingeret fœminam innuptam in regno succedere, illa maritabitur personæ, quæ ad ipsius regni regimen et defensionem existat idonea; Romani tamen Pontificis prius super hoc consilio requisito : nec nubet nisi viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto. Et si contra hoc fieret, licebit eidem Romano Pontifici contra ipsam ad privationem prædictorum regni et terræ sine figura judicii, et absque omni juris solemnitate in quacumque ætate filia ipsa consistet, procedere, si hoc ei videbitur expedire. In regnum vero et terram prædicta nullus succedet, qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus. Ad hæc promitto quod tam ego, quam mei in regno et terra prædictis hæredes, regnum et terram præfata nullatenus dividemus : sed semper illa unus tantum super ipsis conditionibus immediate et in capite ab Ecclesia Romana tenebit.

24. « Item ego Joanna, Dei gratia regina Siciliæ, plenum et ligium vassallagium faciens dicto domino meo domino Clementi papæ VI et Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ et tota terra, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ (excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum et districtus civitatis ejusdem per Romanos Pontifices distinctos vel in posterum distinguendos) ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro, et domino meo domino Clementi papæ præfato, ejusque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri sunt per ipsos aut nuntios ipsorum, sive per litteras, ad eorum damnum me sciente nemini pandam : et si scivero fieri vel procurari sive tractari aliquid, quod sit in eorum damnum, illud pro posse impediam, et si impedire non possem, illud ipsis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri tam in regno Siciliæ et terra prædictis, quam alibi existentia, adjutrix eisdem pro ad retinendum et defendendum ac recipiendum et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Universas et singulas conditiones contentas in præsenti Instrumento seu litteris, ac omnia et singula quæ continentur in Instrumento seu litteris bonæ memoriæ fratris Anibaldi Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri, Ricardi S. Angeli, Nicolai S. Nicolai in Carcere Tulliano, et Jacobi S. Mariæ in Cosmedin diaconorum cardinalium super ipsorum regni et terræ concessione facta dicto domino Carolo confectis plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo : nec ullo unquam tempore veniam contra illa, exceptis duobus capitulis, quæ inferius describuntur. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

25. « Promitto quoque, quod mei in dictis regno et terra hæredes hujusmodi homagium et juramentum fideliter præstabunt secundum præscriptam formam, si Romanus Pontifex in Italia fuerit, infra sex menses, si vero eum extra Italiam esse contigerit, infra annum postquam regni dominium adepti fuerint, et singulis Romanis Pontificibus et eidem Romanæ Ecclesiæ renovabimus tam ipsum homagium quam hujusmodi juramentum quod quidem homagium facere et juramentum fidelitatis præstare dicti hæredes mei, ut prædicitur, tenebuntur. In optione autem et beneplacito erit Romanæ Ecclesiæ, me et hæredes meos vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis, et ligium homagium Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ, dummodo ad hoc mihi et eis tantum locum statuant et assignent, vel aliquem cardinalium ipsius Ecclesiæ, aut alium qui vice Romani Pontificis juramentum juxta eamdem formam et homagium recipiat, destinare.

26. « Item domino meo prædicto et Romanæ Ecclesiæ juro, ad præsens me ad hoc specialiter obligans, quod tam ego singulis ejusdem successoribus et ipsi Ecclesiæ, quam mei in dicto regno hæredes domino papæ prædicto et ejus successoribus et prædictæ Ecclesiæ, quando præstabimus hujusmodi juramentum fidelitatis, jurabimus nos ad hoc specialiter obligantes, quod nunquam per nos vel alios, seu quocumque modo procurabimus ut eligamur vel nominemur in regem vel reginam, aut imperatorem vel imperatricem Romanorum, vel regem aut reginam Theutoniæ, seu dominum vel dominam Lombardiæ, aut Tusciæ seu majoris partis earumdem, etc. » Additæ sunt plures in hoc argumento pactiones, quas olim a Carolo I Joannes XXI exegit, iisdem ferme conceptæ verbis et tomo XIV allatæ[1] : « Et si rex non habens filium in imperatorem electus ad imperium transire voluerit, et de personis, de quibus supradicitur liberis non extantibus, in regno posse succedere, aliqui superstites fuerint, quæ de filio et filia præordinavimus observentur in illis, excepto emancipationis articulo, quæ in solis illis procedere poterit, quæ capaces emancipationis existent ratione patriæ potestatis. Quod si et mihi reginæ Siciliæ, aut alicui meorum hæredum in regno prædicto sine filio decedenti, superstes sit filia vel mulier, aliaque juxta præfatam formam debeat ad hujusmodi successionem admitti, quæ imperatori, dum ego regina vivam, vel dum meus hæres rex Siciliæ vivet, fuerit desponsata vel nupta, non succedat in regno. Et si regno sibi delato imperatori nupserit, cadat protinus ab eodem, nisi vir ejus imperio prorsus renuntians regno solummodo contentus sit. In primo autem casu, repulsa filia et aliis prædictis, ad personas illas servatis gradibus regnum perveniat, quæ prænotatæ sunt in regno posse succedere, si regi præmortuo liberi non supersint. In secundo autem casu regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam devolvatur.

« Item promitto pro me et meis in regno hæredibus, ad hoc tam me quam ipsos obligans, quod regnum Siciliæ et terra prædicta imperio nullo modo subdentur, seu sibi nullo unquam tempore in eadem persona quomodolibet unientur et super hoc articulo tam per pœnas spirituales, quam per alias cautiones cavebimus tam ego quam mei in eodem regno hæredes juxta Ecclesiæ voluntatem, quandocumque Romanus Pontifex hoc duxerit requirendum, cum prorsus intentionis sit Romanæ Ecclesiæ, ut regnum et terra prædicta nullo unquam tempore imperio uniantur, ut scilicet unus Romanus imperator et Siciliæ rex existat. Quod autem circa unionem ipsorum regni et terræ cum imperio dictum est, hoc ipsum circa unionem regni et terræ cum regno Romano, aut regno Theutoniæ, seu dominio Lombardiæ vel Tusciæ intelligitur esse dictum.

« Item promitto quod pro toto generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici et Romanæ Ecclesiæ singulis annis persolvam, et ad illum similiter persolvendum, obligo omnes et singulos in dictis regno et terra hæredes. Si vero ego vel mei in dicto regno hæredes quocumque modo non solverimus integre censum ipsum, et exspectati per duos menses, terminum ipsum immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfecerimus, eo ipso erimus excommunicationis vinculo innodati. Quod si in secundo termino infra sequentes duos menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolverimus, totum regnum Siciliæ ac tota terra prædicta Ecclesiastico erunt supposita interdicto. Si vero nec in tertio termino nec infra duos menses proximos per plenam satisfactionem ejusdem census nobis duxerimus consulendum, ita quod transactis eodem tertio termino et duobus proxime sequentibus mensibus non sit de octo millibus hujusmodi primi termini ipsi Ecclesiæ integre satisfactum, ab eisdem regno et terra ipsorumque jure cademus ex toto, et regnum ipsum et terræ ad Romanam Ecclesiam integre et libere revertantur. Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos certum terminum et duos sequentes menses plenarie satisfecerimus, nihilominus semper pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum, si simili modo in eorum solutione cessaverimus, vel illas non solverimus, pœnas similes incurremus; salvis aliis pœnis et processibus, quæ vel qui de jure inferri vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu. Item promitto, quod in quolibet triennio dabimus ego et mei in dicto regno hæredes Romano Pontifici unum palafredum album pulchrum et bonum in recognitionem veri dominii eorumdem regni et terræ. Promitto insuper, ad hoc tam me quam hæredes meos in regno obligans, quod quandocumque Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit vel dixerit Romanam Ecclesiam indigere, ita quod super indigentia hujusmodi ipsius Romani Pontificis simplici verbo stetur, etc. » Quæ sequuntur, jam a nobis ante insinuata sunt[1] in formula clientelaris sponsionis a Carolo II præstitæ Nicolao IV usque ad dimidium § primi numeri 10, ut jam ea repetere supervacaneum sit. Postremam itaque documenti publici partem, quæ a Caroli II litteris discrepat, adjungemus :

27. « Ego etiam do de hoc privilegium seu litteras præsentes domino papæ et Romanæ Ecclesiæ memoratis aurea Bulla bullatum seu bullatas, in quo vel in quibus proprio juramento fateor

[1] An. Chr. 1276. num. 10 ad 13.

[1] Tom. XIV. Annal. an. Chr. 1289. num. 1.

et recognosco expresse regnum Siciliæ et totam terram, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum Ecclesiæ Romanæ (excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quæ, ut dictum est, Ecclesiæ remanebit eidem) ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicæ sæpedicto domino Carolo, mihi meisque hæredibus in feudum fore concessa, meque habere ac tenere regnum et terram hujusmodi a dicta Romana Ecclesia in feudum pro me meisque hæredibus in dictis regno et terra sub pactis et conditionibus, forma, modo et conventionibus prædictis, et sub aliis, quæ in litteris felicis recordationis Clementis papæ IV plenius continentur, exceptis duobus capitulis infrascriptis.

« Cæterum, ut præmissa omnia et singula, ac insuper ut conditiones et pacta, quæ inter sanctam Romanam Ecclesiam et sæpedictum dominum Carolum intervenerunt seu fuerunt apposita tempore, quo sæpedicta terra et regnum dicto domino Carolo suisque hæredibus concessa fuerunt in feudum, prout in litteris felicis recordationis domini Clementis papæ IV plenius continentur, illibata perpetuo maneant, et inconcussam semper obtineant firmitatem ; ipsa omnia et singula juro (duobus exceptis inde capitulis, uno de quinquaginta millibus marchis sterlingorum et illarum solutione, sanctæ Romanæ Ecclesiæ debitis ex conventionibus memoratis per jam dictos parentes meos et me hæredem ipsorum, remissis mihi meisque hæredibus in perpetuum et donatis per ipsam Ecclesiam, ac felicis recordationis dominum Clementem papam V cum consilio et assensu dominorum cardinalium de mera liberalitate ipsorum ex speciali gratia relaxatis ; et de eis sumus ego et mei hæredes de nexu cujuslibet obligationis aut pœnalis promissionis, quibus essemus adstricti, propterea in perpetuum absoluti, et exinde quietati : alioque capitulo de personalibus jam dicto domino Carolo impositis de habendis per eum mille militibus ultramontanis cum certo equitaturarum et ballistariorum numero ad veniendum ad prosecutionem negotii dicti regni in stabilitis terminis et præfixis sub certarum intimatione pœnarum, quia hæc esse constat impleta) et per stipulationem solemniter promitto, quod plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. In prædictorum autem testimonium perpetuamque memoriam præsens scriptum exinde confici jussi, et aurea Bulla regiæ majestatis impressa typario communiri. Datum Avin. VII non. Julii, Pontificatus nostri anno III.

28. « Quibus Apostolicis litteris ostensis, visis et sic publice, ut prædicitur, lectis et per nos ut præfertur inspectis, præfata domina regina earumdem litterarum Apostolicarum auctoritate præscripto die et in nostrum notariorum et testium præsentia (præsente eorumdem, aliorum prælatorum, comitum, baronum, jurisperitorum et aliorum quamplurium multitudine copiosa, præfato domino Aymerico legato et in præmissis nuntio Apostolico præsente, et secundum formam prædictarum litterarum Apostolicarum recipientes ejusdem domini summi Pontificis et Ecclesiæ Romanæ nomine) præfata homagium, vassallagium et juramentum hujusmodi, quæ juxta formam præscriptam in prædictis litteris seriose et particulariter continentur, pro regno Siciliæ et tota terra citra pharum præfatis Romanis Pontificibus et Ecclesiæ præfatæ præstari sunt hactenus consueta, præstitit juxta formam hujusmodi, et juxta præscriptarum litterarum continentiam et tenorem, omniaque alia in præscriptis contenta litteris servare juravit atque promisit, prout adstringebatur ad illa ex earumdem continentia litterarum, prout in patentibus litteris reginalibus aurea Bulla reginalis excellentiæ impressa typario communitis, quas dicta domina regina pro cautela sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ et ejusdem domini summi Pontificis provide concessit, hæc et alia seriosius annotantur. Quas litteras reginales in præscripta forma in dictis Apostolicis contenta litteris, dictus dominus Aymericus legatus et nuntius ab eadem domina regina aurea Bulla impressa typario recepit et habuit, ad dictum dominum summum Pontificem deferendas seu transmittendas, prout dicto domino Aymerico legato et nuntio per præscriptas Apostolicas litteras injunctum extitit et commissum.

29. « Quibus peractis præfata domina regina requisivit, rogavit atque mandavit, vobis dicto domino Aymerico legato et nuntio præsente, nostrum super hoc officium, quod est publicum, implorando ut de prædictis et qualiter prædicta jurata, præstita et acta sunt præscripto die in nostrorum notariorum et testium præsentia, ac prædictorum aliorum prælatorum, comitum, baronum, jurisperitorum, et aliorum quamplurium multitudinis copiosæ pro ejusdem dominæ reginæ testimonio et cautela conficeremus publicum Instrumentum. Quorum nos mandato et requisitionibus annuentes, de prædictis, et qualiter prædicta in nostrum notariorum et testium præsentia, ac prædictorum aliorum prælatorum, comitum, baronum, jurisperitorum, et aliorum quamplurium multitudinis copiosæ præstita, jurata et acta sunt, factum est pro cautela et testimonio ejusdem dominæ Joannæ reginæ per manus mei infrascripti notarii publicum Instrumentum, signo meo solito et subscriptione signatum, sigillo et subscriptione dicti domini Aymerici legati et nuntii, ac signo et subscriptione infrascripti notarii munimine roboratum. Actum Neapoli in dicta Ecclesia monasterii S. Claræ sub anno, mense, die, Indictione et Pontificatu prædictis, præsentibus notario Mendino de Aversa habitatore Neapolis, in notarium ad prædicta assumpto, ac illustri principe domino Andrea Dei gratia Jerusalem et Siciliæ rege ejus-

dem dominæ reginæ consorte, et inclytis et excellentibus dominis, dominis Roberto Romaniæ despoto Achaiæ et Tarenti principe, Carolo principe Duratii, et Ludovico de Tarento, etc. » Interjectis plurium præsulum, procerum ac notariorum testimoniis, de præstita a Joanna clientelari sponsione Aymerico A. S. L. ex formula a Clemente concepta ; tum subjicit Joanna :

30. « Nos vero eodem Instrumento viso et diligenter inspecto, examinatoque prudenter, et pro tanta gratia, ab eodem domino summo Pontifice nobis benigne collata, cum filiali reverentia eidem domino nostro ad gratiarum actiones uberes consurgentes, omnia et singula in præfatis litteris et Instrumento contenta harum serie de nostra certa scientia ratificamus et acceptamus, et expresse emologamus, sicut validius possumus, confirmamus, taliter nos auctore Domino ad omnia grata Apostolicis affectibus habituræ, quod de collatis, a nobis gratitudo proveniet, et in conferendis affectus promptior excitatus exsurgat ; expressius declarantes, quod per hoc non intendimus neque volumus recedere quoquo modo a protestatione per nos facta coram eodem legato super modo et forma ejusdem præstationis, homagii et juramenti tempore præstationis hujusmodi : sed in ipsis protestationis finibus persistentes, non intendimus nec volumus illi propterea in aliquo derogare. In cujus rei testimonium præsens scriptum confirmationis et acceptationis nostræ exinde fieri fecimus, et aurea Bulla majestatis nostræ impressa typario jussimus communiri. Dat. Neapoli per manus Arnulphi Cumani de Neapoli juris civilis professoris locum tenentis protonotarii regni Siciliæ, præsentibus reverendo in Christo patre domino Philippo, Dei gratia Cavailliceusi episcopo, cancellario nostro ; ac nobilibus viris Gottifrido Squilatii comite regni Siciliæ ammirato, Thonino de S. Severino comite Marsici, Carolo de Artus comite sanctæ Agathes », et infra, « testibus sub anno Domini MCCCXLIV, die ultimo dicti mensis Augusti dictæ XII Indictionis, regnorum nostrorum anno II ». Relictis paulo post ad importunas preces Joannæ liberis regni habenis Clemens legatum quem ex regiis vectigalibus operæ navatæ stipendia accipere jussit [1], e Sicilia XIII kal. Decembris revocavit [2], additis hisce præceptis, quibus Joannam a legato informari voluit :

31. *Monita Joannæ a card. legato tradenda.* — « Clemens, etc. Aymerico tit. S. Martini in Montibus presbytero card. A. S. L.

« Adjicimus exhortationi prædictæ, quod eadem regina tales prævia matura, et diligenti deliberatione in consiliarios suos, ac gubernationis et administrationis regni et terrarum prædictorum cooperatores assumat et retineat jam assumptos, qui Deum diligant, justitiam ament et foveant, sui et regni honoris et commodi ac suæ salutis zelentur augmentum : avaritiam odiant et lucra propria in suum et regni seu aliorum dispendium non venentur : et cum quorum sano consilio quæ agenda fuerint expediat utiliter, et ea quæ non licebunt vel expedient, respuere non omittat ; non obstante ordinatione avi sui prædicti, qua quoad hoc ipsam arctari nolumus, et juramento super hoc præstito, super quo etiam secum, si oporteat dispensamus. Nec aliquibus consiliariis quibus forsan afficeretur, tantum adhæreat, quod aliorum sapientum et fidelium prætermittat consilia vel contemnat ; ita quod in suam ac regni et terrarum prædictorum gubernationis utilis dispendium, personarum acceptio minime vindicet sibi locum ad aliqua, quæ magni ponderis existerint, absque maturo consilio et provida deliberatione prævia nullatenus processura : sed potius sic se prudenter et mature in omnibus suis actibus habitura, quod prædictorum regni et terrarum populus in pulchritudine pacis sedeat, fiduciæ tabernaculis habitet, et requie opulenta quiescat, cultu justitiæ a se suisque officialibus et subditis observato.

« Deum quoque in omnibus et per omnia semper habens præ oculis, sacrosanctam Ecclesiam ejusque ministros reverentia et honore debitis prosequatur, libertates Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum regni sui ac jura defendendo et manutenendo, eaque non violando quomodolibet, nec permittendo ab aliis violari. Insuper zelatricem justitiæ, per quam thronus roboratur et firmatur regius, se reddat continue, subditos suos a potentum oppressionibus protegendo et defendendo et manutenendo, eaque non violando quomodolibet, nec permittendo ab aliis violari ; insidiantibus et rapinis bonorum suorum perversis, et damnatis inhiantibus conatibus (regnum) sic purgans et mundans, quod potentia virtuosa regali humana nocendi coerceatur audacia, et illæsa inter improbos innocentia perseveret ; his nihilominus subjungendo, quod si se consulte, prudenter, et provide nostris acquiescendo exhortationibus hujusmodi gesserit, ut optamus, eidem opportunis et benevolis favoribus assistemus. Alias autem, si contrarium de ipsa (quod avertat Dominus) super his audiremus, cum eam, regnum et terras prædicta specialis dilectionis et favoris intuitu contemplemur, omittere non intendimus nec possemus, quominus de opportuno curaremus providere in hac parte remedio, sicut prædecessores nostros Romanos Pontifices fecisse in casu consimili legimus de regnis aliis, nequaquam eidem Romanæ Ecclesiæ specialiter sic subjectis etc. Dat. Avin. XIV kalend. Decembris, Pontificatus nostri anno III ».

32. Quanto Siculi regni exitio erepta fuerit Apostolico legato publicæ rei administratio, sequentis anni lugebit historia : sed fugiunt humanam prudentiam futuri rerum exitus : non de-

[1] Ep. CXLIII. — [2] Ep. CDLXVII. et super Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 178.

fuit tamen Clemens opera et consilio, ut secutura mala averteret. Inflata erat fastu Joanna, ac virum contemptui habere cœperat, neque ad regiæ auctoritatis societatem admittere dignabatur : exorientibusque inter ipsos discordiis, quas regii gynæcei mulierculæ leves atque adolescentes magis accendebant, certior factus Pontifex Andream regem ac Joannam ad conjugalem amorem hortatus [1] est. Tum etiam illam docuit [2], quam rationi ipsiusque dignitati consentaneum foret, ut regiæ potestatis, ac publicæ rei administrationis Andreas particeps fieret. Consuluit etiam ut inducias cum Ludovico Trinacriæ occupatore pacisceretur; partis enim tuendis potius quam proferendo imperio incumbendum videri : tum æqui acciperet, si ad divinum cultum instaurandum sacrorum usum Trinacriæ ad tempus aliquod restitueret.

33. *Legatus missus in Aragoniam.* — Petrum etiam regem Aragonum, ut cum Jacobo Baleari concordiæ iniret colloquia sollicitavit, induciasque ad recurrentem S. Michaeli sacrum diem iniret, et Armando Apost. Sedis internuntio assentiretur. At frustratos sua exspectatione et opera Pontificem et internuntium, indicat Surita [3], qui etiam Armandi meminit; additque traductum a Petro rege in Ruscinonis comitatum bellum, et regio edicto Balearis regis ditionem Aragoniæ coronæ conjunctam fuisse; ac tum cardinalem Ebredunensem a Clemente missum, ut pacem inter reges revocare tentaret. Is erat Bertrandus tit. S. Marci presbyter cardinalis, ad quem de imposito ei munere subjectæ extant litteræ [4] :

34. « Clemens, etc. dilecto filio Bertrando tit. S. Marci presbytero card. A. S. N.

« Quamvis immeriti, in terris a Domino vicarii constituti, cupientes ut hujusmodi perniciosa discordia ipsorum regum, tanta sanguinis propinquitate et affinitate junctorum, auctore Domino sopiretur, bonæ memoriæ Andream tit. S. Susannæ primo, et deinde ipso hujusmodi negotium prosequendo (prosequente) viam universæ carnis ingresso, dilectum filium nostrum Bernardum tit. Sancti Syriaci in Thermis presbyteros cardinales, et venerabilem fratrem nostrum Armandum archiepiscopum Aquensem diversis vicibus et temporibus tractatores et reformatores pacis inter reges eosdem ad regna et terras eorum de fratrum nostrorum consilio duximus destinandos : dictusque Bernardus non valens hujusmodi discordiam totaliter amputare, sufferentias inter ipsos reges, usque ad certi temporis jam elapsi spatium duraturas, cum multis laboribus procuravit.

35. « Et quia, sicut displicenter audivimus et displicentius referre cogimur, post lapsum sufferentiarum hujusmodi dictorum regum animi, quos sperabamus promptos ad pacem et concordiam invenire, adeo procurante satore discordiæ durius sunt commoti, quod eorum molimina congregantes, ad hostiles congressus tam maritimos quam terrestres, ac periculosos insultus etiam processerunt, et ad graviora mala damna et pericula altrinsecus inferenda videntur continue se parare, quæ formidantur majora discrimina productura ; nos more pastoris vigilis volentes, sicut ex debito pastoralis officii nostris humeris incumbit, et non debemus nec expedit ab incœptis desistere (præsertim propter animarum pericula exinde proventura, quæ potius sunt deflenda) nec cessare propter graviorem commotionem prædictam, quin circa ista officii nostri debitum exsequamur ». Et infra :

« Discretioni tuæ per Apostolica scripta de fratrum eorumdem consilio committimus et mandamus, quatenus prudenter attento, quod ad negotium tam insigne, tamque præmissis attentis periculis, insidens cordi nostro, te confidenter duximus eligendum, ad regna, partes et terras prædicta, de quibus expedire videris, te personaliter conferens, reges necnon valitores, auxiliatores, sequaces, adhærentes, periculis et discriminibus, et scandalis atque damnis, quæ ex guerris et dissensionibus sunt solita provenire recitatis, eosdem ad pacem et concordiam juxta datam tibi ex alto prudentiam sollicitis monitis et efficacibus persuasionibus auctoritate Apostolica inducas et horteris, ut faciente pacis Auctore per ministerium tuum, juxta desiderium nostrum inter reges ipsos et adhærentes eosdem cesset discordia, regnetque concordia, quies veniat, pax resurgat ad Dei honorem et gloriam, animarum profectum, robur fidei et exaltationem populi Christiani, etc. Dat. Avin. II id. Maii, anno II ». Legatum porro plurima ad munus obeundum auctoritate instruxit [1] ad coitiones dissolvendas [2], ad inducias promulgandas [3], ad discordiæ incentores censuris reprimendos [4].

36. Et quidem Jacobus Balearis, impar viribus, ac maxima ditionis parte exutus, ad pacem ex juris et legum æquitate constituendam paratus erat [5]. At Petrus Aragonum rex secundis elatus successibus ad evertendum Balearem aspirabat, et circumferebat per Ruscinonis comitatum signa victricia, ut refert Surita [6] ; cum cardinalis Ebredunensis ipsum de pace sancienda cum Baleari, sed irrito conatu, convenit. Elna enim, dein Colliberis in Aragoniorum potestatem concessere, demum Perpiniani obsesso Baleari rege, legatus cardinalis, cum victor bello absistere, victusque se subjicere respueret, irrito conatu abscessit. Compulsus est Jacobus rex in graves angustias, Petro de Exerica principe sermonum interprete :

[1] Tom. III. Ep. secr. CCXXXVI, CCXXXVII. — [2] Ep. DLXXXII. — [3] Sur. l. VII. c. 76. — [4] An. 2. l. V. p. 6.

[1] Tom. III. Ep. secr. XLIX. et an. 2. l. V. pag 6. an 5 ad 26 et pag 10. num. 30 et 31. — [2] Eod. l. V. pag. 6 num. 1. — [3] Ead. pag. num. 2. — [4] Ibid. — [5] Tom. III. Ep. secr. XLVII. — [6] Sur. l. VII. c. 76.

et ostentata clementiæ spe delinitus, salute tantum et libertate, ut nec laxiore vel angustiore carcere includeretur, pactis, dedito Petro regi Perpiniano, se suaque illi permisit, concepta falsa exspectatione, ereptum armorum vi regnum Aragonii liberalitate et clementia restitutum iri. Sed inanes tantum illi voces datæ erant; venientem enim, precantemque clementiam regiam Petrus Aragonius simulata humanitate excepit; quem etiam Pontifex ad mansuetudinem in victum, qui se illius potestati commiserat, explicandam hisce litteris est adhortatus [1]:

37. *Petrum Aragonium inflexibilem ad clementiam sollicitat Pontifex.* — « Petro regi Aragonum illustri.

« Sicut justitiæ debitum exigit debitæ correctionis antidotum adhibere perversis, sic misericordia suggerit conversis et humilibus gratiam non negare. Gloriosa quidem illa merito reputatur in principe victoria, quam clementia, qua juxta sapientis eloquium thronus firmatur regius, comitatur. Hæc autem, fili charissime, pro tanto præmittimus, quia sicut audivimus et fama celebris attestatur, rex ille summus et æternus, qui solus est potens, et in cujus ditione cuncta sunt posita, sic in suis benedictionibus te prævenit, quod quæcumque adversus charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Majoricarum regem illustrem tibi, ut asserebatur, rebellem et inobedientem concepisti facere, quasi successerunt pro voto, ut tandem regno Majoricarum et majori parte terrarum regis ejusdem viribus tuæ potentiæ subjugatis, rex idem, certis per dilectum filium nobilem virum Petrum de Cherica sibi promissis; ut fertur ad præsentiam tuam regiam veniens, humiliter et devote terram illam in posse tuo posuit, misericordiam implorando; adeo quod aliud circa negotium hujusmodi restare non videtur, nisi mansuetudo miserationis et clementiæ regalis erga regem ipsum miserabiliter sic prostratum. Ad quam, nempe clementiam, exercendam exuberanter et liberaliter in hac parte non solum compassionis affectus, quem casus tanti principis sicque tibi conjuncti nexu propinquo sanguinis et affinitatis, indicit, ac honoris tui regii stimulus, necnon recolenda claræ memoriæ progenitorum tuorum gesta magnifica debent magnificentiam regiam inducere, sed tuam non parum brutorum exempla monere : nam de leone rege animalium legitur, quod pecori humiliato et prostrato miseretur et parcit, etc. Dat. Avin. IV id. Augusti, anno III ». Ingeminavit easdem preces nonis Novembris Pontifex [2].

38. Sprevit clementiæ laudem Petrus rex Aragonum proferendi imperii cupidine : ac licet Jacobum regem ad meliorum spem blandis verbis atque inani mansuetudinis ostentatione erexisset, liberam tamen reliquæ illius ditionis ex voluntaria deditione possessionem nactus, ad privatam fortunam miserum regem redigere decrevit [1], illumque jussit Balearici regni, quod Aragoniæ conjunxerat, insignia abjicere, attributo ad sustentandam vitam tenui annuo vectigali. Expavit ad ejusmodi sententiam Balearis, leges multis verbis implorans, abscedensque a rege bellum redintegrare statuit, nonnullaque loca occupavit; sed mox in Gallias ejectus est : ac de Belcari rege hactenus.

Cæterum de Aragonio non prætereundum, ipsum contraxisse [2] ob non illatum censum anathema, quo demum, ubi nomen dissolvit, liberatus est. Utque similia conjungamus; impositam addimus provinciam Raimundo Pelegrino [3], ut denarium S. Petri in Anglia, Scotia, Wallia et Hibernia, Gnesnensi archiepiscopo [4] in Caminensi et Lubicensi civitatibus, Arnaldo canonico Titulensi [5] in Polonia circumjectisque provinciis colligerent: « Cum, inquit [6], census annuus qui denarius S. Petri vulgariter nuncupatur, in regno Poloniæ, partibusque circumvicinis nobis et Romanæ Ecclesiæ debeatur ».

39. *Ad Ludovicum insularum Fortunatarum principem, Ecclesiæ vectigalem, Clementis litteræ, ad quas princeps obediens respondet.* — Accessit aliorum principum Sedis Apostolicæ vectigalium numero hoc anno Ludovicus insularum Fortunatarum princeps, ad illius dignitatis apicem ex comite Claromontano evectus, cum insulanos ad Christi cultum adducturum, superstitionemque Mahumeticam, quam nonnullos tantum infecisse videbitur inferius, se aboliturum polliceretur, eaque de causa ad Sedem Apostolicam accessisset; de quo Pontifex ad Petrum regem Aragonum hæc scripsit [7] : « Eumdem Ludovicum prædictarum insularum principem cum concessione temporalis proprietatis et dominii earumdem sibi pro se suisque hæredibus et successoribus facta, sub certis modis, formis et conditionibus constituimus et deputavimus; eumque insigniis dignitatis principatus duximus decorandum, etc. Dat. Avin. III id. Decembris, anno III ». Conceptum est hac de re Diploma Apostolicum, cujus exemplum infra scriptum est [8]:

« Clemens, etc. dilecto filio nobili viro Ludovico de Hispania principi Fortuniæ.

« Sicut exhibitæ nobis tuæ petitionis series continebat, in mari Oceano inter Meridiem et Occidentem sunt quædam insulæ, quarum aliquæ habitatæ, aliquæ vero inhabitatæ fore noscuntur, quæ in communi nominantur insulæ Fortunatæ, quanquam earum quælibet proprio vocabulo, ut sequitur inferius, sint distinctæ : quarum aliquæ insulæ eisdem adjacent: quædam vero alia est in mari Mediterraneo situata. Quarum omnium pri-

[1] Tom. III. Ep. secr. LCVII. — [2] Ibid. Ep. secr. CCCXCIII.

[1] Mar. sup. cap. S.r. l. VII. c. 81. — [2] Tom. II. Ep. sec. XLVI. — [3] Tom. II Ep. secr. DCLXV. — [4] Tom. III. Ep. secr. CXVI. — [5] Ibid. Ep. secr. MXXXVI. — [6] Ibid. — [7] Ibid. Ep. secr. DVL. — [8] An. 3. l. IV. Ep. cur. IX.

ma Canaria, alia Ningaria, tertia Pluviaria, quarta Capraria, quinta Junonia, sexta Embronea, septima Athlantia, octava Hesperidum, nona Cernent, decima Gorgones, et illa quæ est in mari Mediterraneo Galeta vulgariter nuncupantur : omnesque prædictæ insulæ sunt a Christi fide et Christianorum domino alienæ : ex quo tu pro exaltatione fidei ad honorem nominis Christiani desideras in hujusmodi acquisitione omnium prædictarum insularum exponere te et tua; dum tamen a nobis in eisdem titulus et auctoritas, pro quibus nobis humiliter supplicasti, tibi tuisque hæredibus et successoribus tam masculis quam feminis concedatur.

« Nos igitur pium et laudabile propositum quod te in his habere asseris, plurimum in Domino commendantes, et cupientes ut in eisdem insulis orthodoxa fides propagetur et vigeat, cultusque divinus inibi observetur, et quod per tuum ministerium Christianitatis termini dilatentur; tuis supplicationibus inclinati, ad honorem Dei tuæque salutis et status augumentum omnes prædictas insulas et earum quamlibet, dummodo in eis non sit alicui Christiano specialiter jus quæsitum, in omnibus juribus et pertinentiis suis, ac merum et mistum imperium et jurisdictionem omnimodam temporalem in eisdem auctoritate Apostolica, ac nomine nostro et successorum nostrorum Romanorum Pontificum et ipsius Ecclesiæ Romanæ, tibi et hæredibus tuis, et successoribus Catholicis ac legitimis, et in devotione ipsius Romanæ Ecclesiæ persistentibus, tam masculis quam feminis in feudum perpetuum de fratrum nostrorum consilio et assensu, ac Apostolicæ plenitudine potestatis sub modo, forma, tenore, conditionibus et conventionibus contentis præsentibus, concedimus et donamus, teque prædicto feudo per sceptrum aureum præsentialiter investimus; dantes nihilominus tibi, hæredibus et successoribus supradictis plenam et liberam potestatem, easdem insulas, absque tamen juris alterius præjudicio, ut præmittitur, acquirendi ac perpetuo possidendi, monetam seu monetas fabricandi, et alia jura regalia, salva superioritate Romani Pontificis in eisdem insulis, exercendi, ac licentiam in eis et earum qualibet Ecclesias et monasteria construendi, eisque dotes congruas assignandi, jus patronatus tibi et hæredibus ac successoribus tuis, prout instituta concedunt canonica, reservando.

40. « Postquam vero in eisdem insulis, Deo concedente, per te vel hæredes aut successores tuos prædictos Ecclesiæ ac monasteria constructa seu fundata fuerint, et in eisdem de prælatis et personis Ecclesiasticis sæcularibus seu regularibus canonice ordinatum extiterit, prælati et personæ ac Ecclesiæ, sive cathedrales sive collegiatæ, sæculares aut regulares, et monasteria supradicta cum locis et bonis suis in electionibus, provisionibus et omnibus aliis plena liberalitate gaudebunt : quam libertatem tu et hæredes iidem et successores semper manutenebitis et conservabitis, et manuteneri et conservari facietis ab omnibus subditis vestris ; dictaque Ecclesia et monasteria ac personæ utentur libere omnibus bonis et juribus eorumdem.

41. « Et ut per concessionem nostram hujusmodi potioris dignitatis titulo reddaris insignis, te auctoritate prædicta de ipsorum fratrum consilio et assensu dictarum insularum, quas de cætero fore decernimus principatum, ipsumque Fortuniæ nuncupari principem constituimus, coronam auream in signum adeptæ dignitatis dicti principatus tuique honoris augmentum tuo capiti nostris manibus imponendo ; volentes ut tu et illorum quilibet, qui tum erit in eodem principatu hæres atque successor princeps Fortuniæ debeatis de cætero nominari, ita quod tu nobis per te, et iidem hæredes et successores tui in dicto principatu nobis, ac tu et ipsi singulis successoribus nostris Romanis Pontificibus per vos vel procuratores vestros ad hoc legitime constitutos recognitionem et homagium ligium facere, et plenum vassallagium et fidelitatis juramentum præstare tenebimini juxta formam inferius annotatam. Cæterum si forte deficientibus masculis contigerit fœminam innuptam in dicto principatu succedere, illa maritabitur viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto ; Romani tamen Pontificis prius super hoc consilio requisito.

42. « Et insuper tam tu quam hæredum quilibet et successorum tuorum in dicto principatu et pro ipso censum quadringintorum florenorum boni et puri auri, ac conii et ponderis Florentini, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici, qui erit pro tempore, et Ecclesiæ Romanæ vel ipsi Ecclesiæ, ubi ipsa fuerit, Sede vacante, recipienti pro futuro Pontifice, et pro portione collegium ipsius Ecclesiæ contingente in festo beatorum Petri et Pauli annis singulis integraliter persolvetis : ad quem censum, ut præmittitur, persolvendum tam tu, quam quilibet hæredum et successorum tuorum in dicto principatu tenebimini et sitis adstricti. Si vero tu vel quicumque hæredum seu successorum tuorum in dicto principatu statuto termino non solveritis integre, ut præmittitur, censum ipsum, exspectati per quatuor menses, terminum ipsum primum immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculo innodati. Quod si in secundo termino infra subsequentes quatuor alios menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totus principatus prædictus erit Ecclesiastico suppositus interdicto. Si vero nec in tertio termino, et infra alios quatuor menses primos per plenam satisfactionem ejusdem census tu et hæredes vel successores tui vobis duxeritis consulendum, ita quod transactis eodem tertio termino et subsequentibus mensibus non sit de hujusmodi censu primi termini ipsi Ecclesiæ satisfactum, ab eodem principatu ipso jure cadatis ex toto, et principatus ipse

ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem integre et libere revertatur; nihilominus pro singulis quadringintis florenis singulorum terminorum, si simili modo in eorum solutione cessaveritis, vel illam non solveritis, tu et quivis hæredum et successorum tuorum in dicto principatu pœnas similes incurratis, salvis aliis pœnis, processibus et sententiis, quæ vel qui de jure inferri vel haberi seu proferri poterunt per Romanum Pontificem, vel Sedem Apostolicam specialiter in hoc casu: sed ad censum ipsum solvendum eidem Ecclesiæ tunc et non ante teneamini cum effectu, cum tui vel hæredes aut successores tui in dicto principatu, ejusdem principatus vel majorem partem ipsius fueritis possessionem adepti. Nostræ nihilominus intentionis existit, quod Rom. Ecclesia occasione concessionis hujusmodi ad impendendum tibi, vel eisdem hæredibus aut successoribus aliquod subsidium in acquisitione seu retentione dicti principatus ex debito nullatenus adstringatur.

43. « Et quia in quibusdam articulis seu capitulis supradictis expressius continetur, quod in certis casibus tu, et tui in eodem principatu hæredes et successores excommunicationis sententiam incurratis, et dictus principatus sit Ecclesiastico suppositus interdicto; quodque tam tu quam hæredes et successores ipsi cadatis a principatu, seu sitis ipso principatu privati, nos ex nunc hujusmodi sententias, videlicet excommunicationis in te ac eosdem hæredes et successores, interdicti in eumdem principatum, et privationis principatus ejusdem, si tua vel ipsorum culpa hujusmodi casus emerserit, de dictorum fratrum consilio auctoritate Apostolica promulgamus. Forma vero recognitionis, homagii ligii, vassallagii et juramenti fidelitatis, quam præstari et fieri volumus a te, et hæredibus et successoribus tuis in eodem principatu juxta tenorem, formam et conditionem præsentis concessionis verbis competenter mutandis, talis est: Ego Ludovicus de Hispania princeps Fortuniæ fateor et recognosco, etc. » Repetetur inferius in Ludovici litteris hujus sacramenti formula ad eas usque voces, *competitura in eo.* Tum subjicit Clemens:

44. « Similem autem recognitionem, vassallagium, homagium ligium et juramentum renovabis, facies et præstabis unicuique Romano Pontifici, et dictæ Ecclesiæ infra biennium a die, quo in Romanum Pontificem electus fuerit, computandum: et similia præstabit et faciet, et similiter renovabit, et facere, præstare et renovare tenebitur unusquisque hæredum et successorum tuorum in dicto principatu nobis infra biennium, ex quo ipse hæres tuus in hujusmodi principatu fuerit, et unicuique alii Romano Pontifici, qui erit pro tempore, et ipsi Romanæ Ecclesiæ secundum præscriptam formam, nomen Romani Pontificis qui tunc erit, et suum proprium exprimendo. Sed postquam tu per te nobis hujusmodi recognitionem, homagium et vassallagium feceris, ac fidelitatis juramentum præstiteris secundum formam prædictam, hæredes et successores tui in dicto principatu nobis, tuque et ipsi successoribus nostris Romanis Pontificibus illa facere vel præstare personaliter non adstringamini, dummodo infra dictum biennium secundum eamdem formam per idoneum vel idoneos subditum vel subditos, ad hoc plenum mandatum habentes, recognitionem, homagium, vassallagium feceritis ac juramentum præstiteritis supradicta. Et si plus placuerit Romano Pontifici vel Romanæ Ecclesiæ, recognitionem, homagium, vassallagium et juramentum prædicta facietis atque præstabitis tu et hæredes vel successores tui prædicti, nomine summi Pontificis et Romanæ Ecclesiæ, illi vel illis, quem vel quos ad hoc specialiter ipse Romanus Pontifex vel Sedes eadem deputabit: quandocumque vero tu vel hæredes tui in dicto principatu prædictam recognitionem, obligationem, homagium, vassallagium ac fidelitatis juramentum facietis atque præstabitis per vos vel alium seu alios, ut superius continentur, dabitis infra mensem post Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ patentes litteras vestro sigillo sigillatas, in quibus fatebimini et recognoscetis expresse dictum principatum a nobis et Romana Ecclesia recepisse in feudum sub conditionibus, conventionibus, modo, et forma ac tenore quæ præsentibus nostris litteris continetur.

« Præterea tu vel hæredes aut successores tui prædicti nullam confœderationem seu pactionem, societatem aut ligam scienter contra Romanam Ecclesiam facietis: et si eam forte feceritis ignoranter, teneamini ad mandatum Romani Pontificis seu Romanæ Ecclesiæ penitus revocare. Omnium autem prædictorum, præsentibus litteris nostris contentorum, declaratio et interpretatio, quoties opus fuerit faciendæ, ad Romanum Pontificem seu Romanam Ecclesiam pertinebit, quoties super his, vel eorum aliquo, vel aliquibus ambiguitatis aliquid vel dubii oriri continget, cujus Romani Pontificis vel Romanæ Ecclesiæ interpretationi et declarationi stabitur verbo seu litteris, prout ipsi Romano Pontifici vel Ecclesiæ placuerit faciendis. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. XVII kal. Decembris, anno III ». Meminit de creato Ludovico Fortunatarum insularum principe Walsinghamus [1], qui in eo errat, dum eas insulas in Mediterraneo mari collocat, cum in Athlantico sitæ [2] sint, atque Africæ objaceant: « Hoc, inquit, anno papa Clemens in consistorio publico dominum Ludovicum de Hispania creavit principem insularum Fortunatarum, qui tunc fuit unus de ambassiatoribus regis Franciæ, et assumpsit papa pro themate: *Faciam principem super gentem magnam.* Illæ autem insulæ sunt in mari Mediterraneo (Athlantico) valde fertiles, quarum incolæ nec sunt Christiani, nec de secta Machometi ». Desudaturos in ea vinea Domini excolenda viros reli-

[1] Walsing. in Eduar. III — [2] Orlel. in voce *Fortunatæ.*

giosos visuri sumus, qui eo facilius Barbaros ad Christum traduxere, quo nulla propemodum superstitione erant imbuti. Ita pandi iter ad Indos paulatim cœptum est, eaque sulcata maria a Lusitanis, ut ad extremas Meridiei et Orientis oras Evangelium propagaretur.

45. Professus est Ludovicus solemni ritu earum insularum principatus jure beneficiario auctoritatemque Sedis Apostolicæ se accepisse, ejusque vectigalem futurum : cujus sacramenti ab eo nuncupati formula his verbis concepta in ejusdem principis publicis litteris [1] comprehensa est :

« Sanctissimo in Christo patri, et clementissimo domino suo domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Ludovicus de Hispania, princeps Fortuniæ, obedientiam et reverentiam debitam et devotam, ac pedum oscula beatorum.

« Ut recognitionis et homagii ligii, ac vassallagii, quæ nuper fecisse, ac juramenti, quod vobis, pater sanctissime, nomine vestro et successorum vestrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium ac Romanæ Ecclesiæ in concessione infrascriptarum insularum et pro eis (quas ex tunc in antea principatum fore, ipsumque Fortuniæ nuncupatum auctoritate Apostolica decrevistis) per vos nomine vestro ac successorum vestrorum et Ecclesiæ prædictorum mihi et successoribus meis facta præstitisse, ac obligationis, qua me et hæredes ac successores meos in dicto principatu de servando contenta in litteris Apostolicis, super hujusmodi concessione confectis obligasse me fateor, certitudo plenaria et indubitata in posterum habeatur eorumdem recognitionis et homagii, ac vassallagii et juramenti, ac obligationis formam de verbo ad verbum præsentibus inseri feci, quæ talis est :

46. « Ego Ludovicus de Hispania, princeps Fortuniæ, fateor et recognosco, me infrascriptas insulas, videlicet Canariam, Ningariam, Pluviariam, Caprariam, Junoniam, Embroneam, Athlantiam, Hesperidum, Cernent, Gorgonidem, et Galetam cum omnibus juribus et pertinentiis, a vobis domino meo domino Clemente, divina providentia papa VI, nomine vestro et successorum vestrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium, et Romanæ Ecclesiæ, mihi meisque hæredibus et successoribus Catholicis atque legitimis, et in devotione ipsius Romanæ Ecclesiæ existentibus, tam masculis quam fœminis in feudum perpetuum fuisse concessas; ipsasque me recepisse et tenere sub annuo censu quadringentorum florenorum boni et puri auri ac ponderis et conii Florentini, vobis domino meo domino Clementi divina providentia papæ VI vestrisque successoribus ac Romanæ Ecclesiæ annis singulis in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli persolvendo. Pro quibus insulis faciens plenum vassallagium vobis vestrisque successoribus canonice intrantibus ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ prædictæ, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro et vobis domino meo domino Clementi papæ VI vestrisque successoribus canonice intrantibus ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, auxilio, aut consensu, vel facto ut vitam perdatis aut membrum, vel capiamini mala captione. Consilium quod mihi mandaturi estis per vos vel nuntios vestros, sive per litteras, ad vestrum damnum scienter nemini pandam; et si scivero fieri vel procurari sive tractari aliquid, quod sit in vestrum damnum, illud pro posse impediam, et si impedire non possem, illud vobis significare curabo.

47. « Papatum Romanum et regalia S. Petri, tam in prædictis insulis quam etiam alibi existentia, adjutor vobis ero ad retinendum et defendendum ac recuperandum et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Insuper modum, formam seu conditiones, et omnia et singula, quæ continentur in litteris Apostolicis super hujusmodi concessione confectis, plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra ea. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Me obligo et prædictos hæredes et successores meos ac principatum prædictum, jura et bona nobis competentia, et competitura in eo. In quorum omnium testimonium perpetuamque memoriam præsentes litteras exinde fieri jussi, et sigilli mei, tam meum quam ejusdem principatus nomina continentis, appensione muniri. Actum Avin. in palatio Apostolico anno a Nativitate Domini MCCCXLIV, Indict. XII, die XXVIII mensis Novembris, sanctissimi Pontificatus vestri anno III ».

Traxerat Ludovicus ex Ferdinando principe filio majori natu Alfonsi X Castellæ et Legionis regis atque ex filia S. Ludovici genus, cujus filios a patruo regno dejectos vidimus, ac magno animi ardore ad sarciendas avitas jacturas eas insulas armis eripere infidelibus cogitabat. Ad cujus juvandos conatus Pontifex Philippum [1] Francorum, Andream [2] Joannamque [3] Siciliæ, Petrum [4] Aragonum, Alfonsum [5] Castellæ, Alfonsum [6] Lusitaniæ reges, delphinum Viennensem [7], ac Genuensium gubernatorem [8] obsecravit, ut milite, navibus commeatu, armis, Ludovicum pro conficienda sacra illa expeditione instruerent, cui denique et omnibus, qui ejus signa sequerentur, indulgentiarum præmia Pontifex proposuit, addita hac in litteris ad Ludovicum proximo ineunte anno datis [9] ratione : « Cum tu zelo devotionis accensus ad

[1] Ext. in arce S. Angel. et inter collect. Plat. tom. III. p. 6 et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 262. et in Ms. sign. lit. D. num. 1. p. 90.

[1] Tom. III. Ep. secr. DXCIX. — [2] Ep. DCII. — [3] Ep. DCIII. — [4] Ep. DCXLI. — [5] Ep. DXLII. — [6] Ep. DXLIII. — [7] Ep. DCI. — [8] Ep DCIV. — [9] An. 3. l. III. lit. divers. formar. Ep. CCXCVI.

Fortuniæ et quasdam alias insulas a Christi fide et Christianorum dominio alienas, et illarum partes nuper tibi per nos sub certa forma concessas, pro exaltatione fidei Christianæ cum nonnullis Christi fidelibus, tecum illuc ad Catholicæ fidei ac tui honoris augmentum propterea proficisci volentibus, te transferre desideres, et in earum acquisitione exponere te et tua, etc. Dat. Avin. id. Januarii, anno III ». Dum se ad id bellum Ludovicus accingebat, Cresciata pugna ab Anglis deleti sunt Franci, de qua dicetur suo loco : atque ita ingentium auxiliorum e Galliis eliciendorum spes evanuit : qua de re hæc in Ms. [1] bibliothecæ Vaticanæ traduntur in Clemente VI : « Hic dominum Lovysium de Hispania fecerat atque coronaverat de regno insularum Fortunatarum : sed posse nunquam habuit, dum vixit ».

48. *De his insulis queritur rex Lusitaniæ Pontifici*; *Castellæ rex Alfonsus jus in easdem disceptat.* — Quid vero Hispani reges ad præbendam Ludovico opem sollicitati responderint, ex eorum litteris sequenti anno exaratis audiamus : et in primis Alfonsi Lusitani regis producendæ visæ sunt [2], quibus post collaudatum Clementis fidei proferendæ eximium inter infideles studium ait Fortunatas insulas primum a Lusitanis repertas : agitatam a se jamdiu ad eas subjiciendas Lusitanico imperio expeditionem, sed Castellano et Saracenico bello distractum : e Lusitania veluti regno Christiano proximo in eas insulas invehendum videri, atque adeo ipsum ab Apostolica Sede ad comparandas armis easdem insulas invitari debuisse vel moneri, antequam Ludovicus princeps crearetur : verum fidei propagandæ studio, atque ad Ludovici sibi consanguinitate conjuncti gratiam naves, milites, arma, commeatus justo pretio ac stipendio præbiturum.

« Sanctissimo patri ac domino domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, humilis et devotus filius vester Alfonsus rex Portugalliæ et Algarbii cum reverentia debita et devota pedum oscula beatorum.

« Ille, qui summo angulari lapide suam sanctam fundavit Ecclesiam, sic eam voluit per successores suos in posterum gubernari, quod recta per omnia in pondere, numero et mensura assidue salubrioribus proficeret incrementis, ut augmento fidelium quotidie dilatata, enervata paganorum perfidia, per totum vigeat fides Christi. Et vos quidem dignissimus successor Dominicus, cui omnimoda cura est Christicolæ gregis et sollicitudo commissa, non solum eum custodire a luporum morsibus, verum etiam ampliare curatis : quod in litteris a vestra sanctitate directis suscepimus, dum ad exstirpandos infidelitatis palmites infelices, qui totam terram insularum Fortunæ inutiliter occupant, et plantandam vineam Dei dilectam, dominum Ludovicum consanguineum nostrum principem elegistis. Ad quas quidem litteras rescribentes, prout nobis visum extitit, per ordinem cum reverentia respondemus, quod prædictarum insularum fuerant prius nostri regnicolæ inventores.

« Nos vero attendentes, quod prædictæ insulæ nobis plus quam alicui principi propinquiores existant, quodque per nos possent commodius subjugari, ad hoc oculos direximus nostræ mentis, et cogitatum nostrum jam ad effectum perducere cupientes, gentes nostras et naves aliquas illuc misimus, ad illius patriæ conditionem explorandum : quæ ad dictas insulas accedentes, tam homines quam animalia et res alias per violentiam occuparunt, et ad nostra regna cum ingenti gaudio apportarunt. Verum cum ad præfatas insulas expugnandas armatam nostram mittere curaremus cum militum et peditum multitudine copiosa, guerra primo inter nos et regem Castellæ, deinde inter nos et reges Saracenos suborta nostrum propositum impedivit. Quæ omnia tanquam notoria sanctitatem vestram latere minime dubitamus : quæ insuper ambasciatores nostri, quos nuper vestræ destinavimus sanctitati, attendentes, sicut ex litterali relatione prædicti domini Ludovici percepimus, de provisione et assignatione dictarum insularum facta per vos eidem domino Ludovico existimaverunt nos fore, et non immerito, aggravatos : et hoc vestris auribus intimarunt, considerantes quod tam propter vicinitatem quæ nobis est cum insulis sæpedictis, quam propter commoditatem et opportunitatem, quam habemus præ cæteris insulas ipsas expugnandi ; ac etiam propter negotium, quod jam per nos et gentes nostras feliciter fuerat inchoatum, ad ipsum laudabiliter finiendum debuissemus per sanctitatem vestram, priusquam aliquis invitari, vel saltem id rationabiliter debuisset nobis vestra sanctitas intimare.

« Nos vero, non obstantibus supradictis, prædecessorum nostrorum sequi vestigia cupientes, qui semper curaverunt mandatis Apostolicis obedire, vestræ voluntati et dispositioni prædictis ob reverentiam vestram et Apostolicæ sanctitatis voluntatem nostram omnimodo conformamus, et maxime quia nobilem et providum virum dominum Ludovicum consanguineum nostrum ipsarum insularum principem elegistis, qui divina sibi gratia existente (assistente), ac clementia vestra et Sedis Apostolicæ eidem adjutrices manus pro tanto et tam pio negotio porrigente, circa cultum vineæ Domini sabaoth, videlicet Ecclesiæ sanctæ Dei taliter se exhibebit operarium et cultorem, quod per ejus ministerium Christianitatis decore gloria augmentari valeat in futurum.

49. « Super eo autem, de quo pietas vestra nos rogat, et attentius in Domino exhortatur, videlicet quod pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia, ejusdemque zelo fidei ipsum principem et

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI. — [2] Ext. apud Clem. tom. III post Ep. secr. DXLV.

negotium supradictum recommendata habere velimus, et ipsis, quantum commode possemus, impertiremur auxilium et favorem ; saltem quod dictus princeps possit de regnis et terris nostris navigia, gentes armorum, victualia, et alia pro prædictis necessaria habere ac extrahere libere, suis tamen stipendiis et justis pretiis pro negotio supradicto; vestram benignam clementiam certam reddere affectamus, quod tam principem, quam negotium recommendatum habemus intuitu præmissorum, et eisdem, si commode possemus, impertiremur auxilium et favorem, etc. » Excusat exhaustum continuis in Saracenos bellis ærarium : cumque sibi regiæ opes non sufficiant, oratorum opera a Clemente decimas Ecclesiasticorum vectigalium expetiisse : non posse pariter naves militesve Ludovico submittere, cum majoribus etiam viribus ad edomandos finitimos Saracenos egeat, commeatus vero et alia necessaria, quantum regni facultas tulerit, lubenter suppeditaturum. « Sanctitatem vestram conservet Altissimus per tempora longiora. Dat. in castro Montis Majoris Novi, XII die mensis Februarii ».

50. Hactenus Alfonsus Lusitaniæ rex ad Clementem : cui etiam officii plenas litteras[1] paulo post misit Alfonsus rex Castellæ, in quibus alia ratione exposuit, Fortunatarum insularum expugnationem ad se spectasse ; egit tamen ob Ludovicum Castellanæ stirpis principem creatum Pontifici gratias, seque ad ejus imperia pronum futurum spopondit :

« Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Clementi, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, ejus devotus filius Alfonsus, Dei gratia Castellæ, Legionis, Toleti, Galleciæ, Sibiliæ, Cordubæ, Murciæ, Giennis, Algarbii et Algeziræ rex, ac comitatus Molinæ dominus, cum filiali recommendatione, devota pedum oscula beatorum.

« Sanctitatis vestræ litteras recepimus, pater sancte, continentes quod charissimum consanguineum nostrum Ludovicum de Hispania, dignitatis principatus insigniis vestri clementia decorantes, sibi pro se suisque hæredibus et successoribus Fortuniæ ac quasdam alias insulas, in partibus Africæ consistentes, et eidem adjacentes, duxeratis concedendas : ac cum idem princeps instanti optimo tempore aggredi intendat negotium supradictum, nos requirebatis, quod eumdem principem et negotium hujusmodi haberemus pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia ac zelo fidei commendata, et super iis, quantum commode posset, impertiri auxilium et favorem.

« Et, pater sanctissime, quanquam nulli dubium existat, quod progenitores nostri claræ memoriæ terram istam de manibus perfidorum ac potentia regum Africæ Deo propitio acquirentes, eamdem ab eorumdem perfidorum ferocitate et sævis impugnationibus defensarunt, varia personarum pericula et expensarum profluvia in guerris. quibus propterea contra prædictos blasphemos institerunt, continue subeundo ac quod acquisitio regni Africæ ad nos, nostrumque jus regium, nullumque alium dignoscitur pertinere ; nihilominus ob vestram et Apostolicæ Sedis reverentiam ac vinculum sanguinis, quo dictus princeps nobis adjungitur, grata nobis advenit dictarum insularum concessio sibi facta et ex eo specialiter sanctitati vestræ gratiarum referimus actiones, prompti in his et aliis, quæ vestri et Apostolicæ Sedis beatitudo injunxerit, obedire devote. Sanctitatem vestram conservare dignetur Altissimus per tempora longiora. Dat. Alcalæ de Fenares XIII die Martii, anno Domini MCCCXLIV », ducto scilicet a Verbo incarnato annorum numero, atque adeo in sequentem incidit : hic vero ob institutam de Canariis insulis narrationem conjunximus.

51. *Algezira parta de Mauris ; propterea regi Castellano gratulatur Pontifex.* — Algeziræ regis nomen in superioribus litteris Castellanus rex veteribus titulis adjecit, cum eam urbem longa plurium annorum obsidione firmissimis præsidiis et molibus munitam Saracenis Granatensibus eripuisset[1] post multa cum Africanis, qui repentinis incursionibus subsidio veniebant, inita secunda prœlia, in quibus insigne ad Palmarum amnem fuit, quo Mauri a Castellanis cæsi, de quo hæc habet Ms. Vaticanum[2] : « Rex Hispaniæ viribus armorum debellavit regem Bellamarinæ Saracenum : necnon cepit per obsidionem villam Gecchye (Algezira) super quam fuerat subtus tentoria rex Hispaniæ cum suo posse per duos annos vel circa ». Deditione Algezirensium leges Hispanicarum rerum scriptor his verbis affert[3] : « Martii mensis XXVI die, deditio his conditionibus facta, ut Gratanensis, qua ante belli tempus lege Castellæ vectigalis esset : obsessis incolumitas, et cum rebus suis quo vellent discedendi data facultas : induciæ decennales cum Mauris regibus pactæ. Fœdere sancito Mauri in Africam frequentes concesserunt. Castellæ rex in urbem solemni supplicatione ingressus VI kal. Aprilis. Proxima luce templo maximo, Mahometanæ superstitionis sordibus expiato, D. Mariæ Palmæ nomen indidit, quod Dominicus Palmarum dies esset. In eo templo ingenti omnium lætitia, et gratulatione sacra ex ritu Christiano peracta sunt ; agri militibus dati ».

Ad excitandum præclarum de victa in ea urbe Mahumetica superstitione trophæum Alfonsus petiit a Clemente, ut sedem episcopalem Algeziræ constitueret. Cujus precibus assensisse Clementem Vitæ illius auctor subjectis verbis refert[4]: « Erexit etiam ad instantiam regis Castellæ villam Algeziræ noviter acquisitam, et de manibus infidelium ereptam in episcopalem Ecclesiam, dictam villam

[1] Tom III. Ep. secr. CLV. Vitæ Clem. auctor apud Bosq. Mar. l. XVI. c. 11. Sur. l. VII. c. 71. Walsing. in Eduar. III et alii. — [2] Ms. bibl. Vat sign. num. 2040 in Clem. VI. — [3] Mar. sup. cap. — [4] Vitæ Clem. scrip. apud Bosq. Walsing. in Eduar. III.

civitatem constituendo ». Eadem confirmat Walsingamus, atque Hispalensi archiepiscopatui obnoxiam esse jussam addit. Rem vero ingenti pompa gestam describit Pontifex in litteris ad Alfonsum regem Castellæ datis [1], se nimirum acceptis laureatis regiis litteris, solemnes supplicationes, instructo agmine religioso, cum cardinalibus et præsulibus ad peragendas divino Numini gratias celebrasse; habitaque sacra concione, Algeziram episcopali sede insignivisse. Plurimis etiam egregiis elogiis ob amplificatum Christianum imperium Alfonsum ornavit: quæ ad commendandam tanti regis virtutem silentio dissimulanda non videntur:

52. « Clemens, etc. charissimo in Christo filio Alfonso regi Castellæ illustri.

« Respersit rore gaudiorum spiritualium intima cordis nostri, ac ingentis consolationis et lætitiæ materiam Christiano populo ministravit, audita illa gloriosa victoria, quam tibi pridem de cælo exercituum Dominus contulit adversus Saracenos perfidos, blasphemos Christi nominis; ac Christianæ fidei crudeles persecutores et hostes. Vox quidem exultationis et laudis in auribus fidelium insonuit, et litterarum regiarum nobis missarum series, quas læta manu jucundoque animo recepimus, patefecit qualiter post longam et laboriosam obsidionem, quam contra villam tunc vocatam Algezira, nunc vero civitatem Insulæ-Viridis, in manu forti et potenti virtute posuisti, et tanquam princeps Christianissimus, potens et magnanimus, inconcussa et intrepida constantia diutino tempore tenuisti; tandem, tecum divina cooperante virtute, sub manu tuæ potentiæ, confusis inimicis ipsis fidei et sub jugo tuæ ditionis conclusis, civitatem eamdem, locum utique fortissimum, populosum et quasi humano ingenio inexpugnabilem obtinens die Dominica Ramis Palmarum proximo præterita una cum prælatis, baronibus et aliorum Catholicorum virorum multitudine copiosa, exultanter ad laudem et gloriam divini nominis, exaltationem et dilatationem ejusdem fidei Catholicæ, tuique non modicum honoris augmentum, civitatem eamdem cum triumphali gloria intravisti, et eliminata exinde Saracenicæ fœditatis spurcitia, Ecclesias erigi Catholicas, et in eis fecisti divina officia celebrari; ut quia in Saracenorum mesquitis colebatur antea ille damnatissimus Machometus, deinceps in Ecclesiis, fidelium domibus orationum effectis, perpetuis futuris temporibus laudetur divina potentia, præcelsæ genitricis Dei Mariæ dominæ nostræ semper Virginis et omnium sanctorum habeatur memoria celebris, eorum imploretur devotis intercessionibus patrocinium, et immoletur pro peccatis populi hostia salutaris. Hæc quidem, fili charissime, gesta proculdubio sunt inclyta, et opera laudabilia, principis Catholici et specialis filii sanctæ matris Ecclesiæ prædicti, quæ matrem ipsam reddunt non indigne de tali et tanto filio lætabundam.

« Profecto, fili dilectissime, inter cæteros Catholicos reges et principes orbis terræ multum habes, unde gratiam Altissimo referas, qui te tot prævenit benedictionibus, et donis ditavit mirificis; ex quibus apud eum crescis meritorum cumulis, et apud homines fama tui nominis et honoris celebrius per orbem diffunditur, et incrementis felicibus ampliatur. Nos itaque, qui tanquam spiritualis pater tibi super bonis tuis congratulamur in Domino, ei qui ea tibi de suæ clementiæ pietate donavit, in humilitate spiritus labiorum vitulum exsolventes, magnificentiam tuam regiam rogamus, et in Domino attentius exhortamur, quatenus prædictam et alias gloriosas victorias, quas ipse Rex regum et Dominus dominantium, qui solus est potens, et in cujus ditione cuncta sunt posita, de sua ineffabili clementia tibi dedit, non tuæ vel tuorum humanæ, sed potius suæ divinæ potentiæ cum humilibus actionibus gratiarum adscribas; sibique servire promptius totis viribus non omittas, operando jugiter quæ grata et accepta oculis suæ majestatis fuerint, et quæ ipsum offenderent quomodolibet evitando, ut majora de manu sua merearis accipere; tandemque per ipsius misericordiam, diebus tuis in longævum cum votivis et felicibus protractis successibus, de regno temporali, quod obtines, ad gloriam transeas sempiterni.

« Porro nos tunc auditis de victoria prædicta rumoribus, referendo gratias Altissimo, processionem generalem in Romana curia cum clero et populo fieri fecimus, ac coram nobis et fratribus nostris, præsente prælatorum et aliorum fidelium magna multitudine, divina officia verbo Dei solemniter proposito celebrari: ac subsequenter villam de Algezira prædictam in civitatem, quæ vocatur Insula Viridis, ut præfertur, et Ecclesiam majorem civitatis ejusdem, venerando beatæ Mariæ semper virginis, Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, vocabulo insignitam, in cathedralem, ut cultus divinus agatur ibidem perpetuis temporibus, solemnius duximus, sicut a nobis pro parte tuæ celsitudinis petitum extitit, erigendas. Dat. Avin. XIV kal. Augusti, anno III ».

53. *In bello contra Mauritaniæ tyrannum Alfonso Portugalliæ conceduntur subsidiariæ decimæ.* — Pepigisse Mauritaniæ tyrannum cum Castellano et Aragonio rege inducias ad decennium, ex libello etiam supplici a rege Lusitano Pontifici porrecto constat: in eo siquidem Lusitanus exposuit, Maurici belli molem in se unum vergere, cum alii reges inito decennali fœdere arma posuissent, aurumque subsidiarium petiit: cui non defuit Clemens, ut subjectæ ostendunt litteræ, sequenti anno ineunte exaratæ [1]:

[1] Tom. III. Ep. secr. CLV.

[1] An. 3. l. II. p. 2. Ep. com. DXLIII.

« Clemens, etc. Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri.

« Nuper pro parte tua fuit expositum coram nobis, quod treugæ inter alios Hispaniarum reges ex parte una, et regem de Bennamarin hostem crucis et blasphemum nominis Christiani ex altera per decennium sunt initæ; quodque guerra inter te solum et dictum regem de Bennamarin ex pluribus et diversis causis, pro parte tua nobis expressis, pro Dei servitio et exaltatione Ecclesiæ sanctæ, necnon fidei Christianæ extitit radicata; propter quam quidem guerram immensas celsitudinem tuam oportet subire sarcinas expensarum : quare pro parte tua nobis extitit humiliter supplicatum, ut ad expensarum hujusmodi supportanda facilius onera providere tibi paterna benevolentia de speciali gratia dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod status pacificus tuus et regnorum Portugalliæ et Algarbii non solum populorum in dictis regnis degentium, sed etiam Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum ipsorum regnorum incolumitatem respicit, ac in tranquillitatem et pacem ipsorum noscitur redundare; sperantes quoque, quod tu, qui velut princeps Catholicus et devotus easdem Ecclesias et personas Ecclesiasticas opportunis favoribus et auxiliis hactenus confovisti, eas ab oppressionibus et injuriis, aliisque noxiis novitatibus illæsas et immunes servare studebis, Deo propitio, in futurum, ac volentes propterea pro tua et dictorum regnorum defensione de benignitate Sedis Apost. tuis necessitatibus hujusmodi subvenire », et infra, « decimam omnium Ecclesiasticorum proventuum et redditnum per duos annos », et infra, « duximus concedendam, etc. Dat. Avin. IV id. Januarii, anno III ».

At quanquam Castellæ rex inducias cum barbaro iniit, non tamen Maurici belli cura solutus erat, cum idem barbarus faciendæ alicujus insignis irruptionis occasioni inhiaret; quare ad eum retundendum parabat se Castellanus, atque a Pontifice anno proximo elicuit, ut omnes qui ipsum ea sacra expeditione stiparent, criminum veniam promererentur : « Tuis, inquit Clemens [1], supplicationibus inclinati, ut confessor idoneus, quem duxeris eligendum, usque ad decennium ab eo tempore numerandum, quo ad terras Saracenorum inimicorum nominis Christiani faciendo eis guerram personaliter accedere te continget, te ibi existente et guerram hujusmodi prosequente, omnes Christi fideles ad dictam guerram ex causa devotionis euntes, et singulos eorumdem confessione ipsorum diligenter audita, ab omnibus peccatis, de quibus vere confessi fuerint et contriti in omnibus illis casibus in quibus unus de minoribus pœnitentiariis nostris possit eos absolvere, si in Romana curia præsentes existerent, auctoritate nostra licite possit absolvere, ac eis pœnitentias injungere salutares, et alia, quæ de jure fuerint injungenda serenitati tuæ tenore præsentium indulgemus. Datum Avin. VI kalend. Februarii, anno III ».

54. *Regem Castellæ monet adversus juris Ecclesiastici oppressores.* — Transmiserant nonnulli ad Alfonsum regem Castellæ eorum exemplum, quæ Angliæ rex adversus auctoritatem Pontificiam in conferendis reservandisve sacerdotiis novarat : quo accepto Clemens, ut Alfonsum ipsum adversus improborum molimina muniret, significavit ei debuisse illos [1] etiam scribere quam acerbe Eduardus a Sede Apostolica ob tentata objurgatus fuisset, quæve illi pœnæ, nisi resipisceret, infligendæ essent; tum adjecit : « Sane, fili dilectissime, si gesta recolenda claræ memoriæ progenitorum tuorum, qui erga Deum et sanctam Romanam Ecclesiam fervore fidei et sinceritate devotionis fulgentes, et ipsam Ecclesiam honorantes tanquam principes Catholici, sicut matrem, ab offensis ipsius abstinere, sicut benedictionis filii, puris et devotis studiis curaverunt, revolveris; et nihilominus attenderis diligenter, quot et quantis benedictionibus tam in obtinendis gloriosis victoriis, quam aliis factis felicibus te progenitorum ipsorum inhærendo vestigiis, et in ejusdem Ecclesiæ persistendo gratiis et favoribus, Dominus prævenerit sponsus suus; et insuper quod a nostræ promotionis ad summum Apostolatum auspiciis te sicut præcharissimum et singularem filium gessimus et gerere intendimus in visceribus charitatis, libenter ad ea, quæ tuæ commoditatis incrementa respicerent, paternis affectibus intendentes; pro firmo credimus, quod talia et similia, per quæ Deum et ipsam Ecclesiam provocares contra te, suadentibus nullatenus tua regalis circumspectio acquiescet, etc. » Hortatur ne se improbis consiliis subornari, atque ad obscurandam in infringenda libertate Ecclesiastica nominis sui gloriam adduci patiatur. « Dat. Avin. XIV kal. Augusti, Pontificatus nostri anno III ».

55. *Ad Eduardum contra jus Pontificium machinantem gravissimæ Pontificis litteræ.* — Quod porro ad Eduardum attinet; admonitus [2] anno superiori, ut in illos animadverteret, qui Ademari tit. S. Anastasiæ et Geraldi tit. S. Sabinæ presbyterorum cardinalium Aquitanorum procuratores ad colligenda sacerdotiorum, iis pro sustentanda dignitate a Pontifice in Anglia attributorum vectigalia missos vel ceperant vel pepulerant; non modo non obtemperarat, sed etiam in regni comitiis de contrahenda Pontificia auctoritate, ne sacerdotia Angliæ sine regia voluntate vel conferret exteris, vel quæ ab electorum aut patronorum suffragiis pendebant Sedis Apostolicæ liberalitati reservaret, consilium agitarat. Eaque dissensione improbi quidam usi, ad eam magis augendam nonnulla contra dignitatem Romanæ

[1] An. 3. l. II. p. 2. Ep. DLVII.

[1] Tom. III. Ep. secr. CLIV. — [2] Ibid. Ep. secr. CX.

Ecclesiæ, ad sacerdotiorum conferendorum jus spectantia, jactare ac patrare præsumpserunt. Quibus permotus summus Pontifex gravissimas hasce litteras ad Eduardum scripsit [1] :

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Nuper magnitudinis tuæ litteras, per dilectum filium Andream de Offorde clericum tuum nobis exhibitas, benigne recepimus, substantialiter inter cætera continentes, quod super provisione Ecclesiæ Norwicensis de persona venerabilis fratris nostri Willelmi episcopi, tunc electi Norwicensis, Apostolicæ Sedis nuntii, virtute reservationis Apostolicæ dictæ Ecclesiæ per nos factæ cogitabundus, ut tuis utamur verbis, fuisti plurimum et perplexus, pro eo quia, ut in tuis dictis litteris asserebas, dicta provisio et concordia in parlamento tuo generali pro conservatione, ut asseris, juris coronæ tuæ regiæ pridem facta, et nobis per tuas et nobilium ac popularium regni tui Angliæ litteras intimata, tibi mutuo contradicunt : adjiciens nihilominus in eisdem, quod dum nobis complacere, dictoque episcopo tunc electo favere cupiebas, præjudicium ex alio latere tibi imminens abhorrebat tua regia celsitudo ; quodque cum quidam prælati et nobiles pro dicti episcopi tunc electi expeditione cum instantia te pulsarent, aliis quasi omnibus dissuadentibus ex adverso, tandem considerans sincerum affectum in missione dicti nuntii ad te missi, et zelum quem habere nos asseris, ad faciendum bonum temperamentum super tua et populari conquestione occasione provisionum et reservationum hujusmodi, ut dictæ tuæ continebant litteræ, nobis facta, necnon magnum locum, quem idem episcopus tibi tenet et tenere poterit in futurum ; et quod dicta provisio facta erat postquam ipse ad te iter arripuerat veniendi ; tam ob mittentis reverentiam quam missi merita sibi voluisti gratiam facere specialem, præmissis quibusdam protestationibus pro conservatione, ut asseris, juris tui regii et ordinationis factæ in parlamento tuo, ut prædicitur, generali, et quod hoc non trahatur ad consequentiam in futurum, temporalia dicti episcopatus, non sine periculoso murmure communitatis dicti regni tui ; eidem episcopo tunc electo gratiose liberari fecisti, nobis per easdem litteras finaliter supplicando, ut a reservationibus et provisionibus episcopatuum ejusdem regni tui supersedere velimus, et capitulis Ecclesiarum dicti regni electiones libere dimittamus juxta concessionem progenitorum tuorum inde factam, et per Sedem Apostolicam, ut asseris, ex certa scientia confirmatam.

56. « Sane, fili charissime, dum verba litterarum tuarum prædictarum diligenter discutimus, et subsequenter in nostra memoria recensemus illa, quæ tuæ celsitudini super novitatibus contra Deum et sanctam Romanam Ecclesiam, matrem omnium fidelium et magistram, in regno tuo singulariter attentatis, tam per litteras pluries dulciter et charitative scripsimus, ac demum per dictum episcopum Norwicensem, quem velut illum, de quo confidebamus et confidimus, et tui honoris ac commodi semper reperimus zelatorem et promotorem fidelem et fervidum, per nos ad tuam præsentiam propterea specialiter et fiducialiter destinatum, explicari viva voce fecimus, eamdem celsitudinem tam per scriptiones nostras hujusmodi, quam per eumdem episcopum paternis et salubribus monitis exhortando, ut super eisdem novitatibus, quas de tua conscientia, cum sis princeps Catholicus Deum timens et diligens, processisse minime credebamus, tua regalis curaret providentia tale tamque salubre remedium (antequam per orbem in tuæ famæ divulgarentur dispendium) adhibere, quod eis omnino sublatis, talia vel similia deinceps non audirentur in regno attentari tam Christianissimo sic horrenda, eisdem exhortationibus nihilominus subjungentes, quod illis, qui talia ex quibus saluti, statui, famæ ac honori tuis non parum detrahitur, suadere niterentur, de cætero assensum non accommodares quomodolibet ; sed eos potius, qui committentes præmissa in excommunicationis vel alias pœnas a canonibus adversus tales inflictas incidunt, repelleres tanquam tuos detractores et hostes ; de tua regali magnificentia quamplurimum admiramur, quod nec per litteras tuas, nec per eumdem episcopum ad nos redeuntem et explicasse tibi pro parte nostra præmissa, quod nos eidem imposita referentem nihil nobis penitus respondisti : sed multa scripsisti per prædictas tuas litteras, quæ in magnum ejusdem Ecclesiæ Romanæ, ac potestatis et auctoritatis Apostolicæ præjudicium et libertatis læsionem Ecclesiasticæ, proh dolor ! cedere dignoscuntur.

57. « Videntur quidem innuere litteræ supradictæ, quod super reservationibus et provisionibus Ecclesiarum in tuis tibi parlamentis liceat aliquid ordinare, quodque reservationes et provisiones Apostolicæ a tua dependeant voluntate. Profecto, dilectissime fili, illa concordia, quam in tuo parlamento habitam tuæ prædictæ describunt litteræ, nimis existeret temeraria et divinis Constitutionibus inimica, per quam Apostolicæ Sedis reservationes et provisiones dependerent ex tuæ voluntatis arbitrio, tuque per ipsas potestatem ejusdem Sedis Apostolicæ, quod profanum est dicere, coarctares : quanquam nos, qui Ecclesiarum omnium, tanquam pastor universalis earum invigilamus commodis, uti non intenderimus nec intendamus reservationibus et provisionibus hujusmodi, nisi quantum utilitatibus et necessitatibus Ecclesiarum ipsarum crediderimus expedire. Qualiter autem temporibus prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum circa reservationes et provisiones hujusmodi de multis prælaturis et aliis beneficiis

[1] An. 3. l. iv. Ep. cur. viii. et tom. ii. Ep. secr. cx.

Ecclesiasticis dicti regni, super quibus nunquam impedimentum extitit appositum, res gesta se habuit, magnitudinem tuam latere non credimus; nec a tua memoria excidisse, quod a nobis pro reservationibus inibi faciendis aliquibus feceris supplicari : neque, fili amantissime, ignorant tui consiliarii pœnas divinas et canonicas, quas statuentes, ordinantes, concedentes et consentientes statui aliquid in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis incurrerunt.

« Ulterius autem ad nostram et fratrum nostrorum sanctæ Rom. Ecclesiæ cardinalium audientiam pertulit rumor implacidus nimium et infestus, qui jam per orbem esse asseritur divulgatus, quod in regno tuo prædicto edicta et brevia in derogationem et enervationem prædictæ libertatis Ecclesiasticæ, primatus ejusdem Romanæ Ecclesiæ, ac auctoritatis et potestatis ipsius Sedis Apostolicæ, ad diversas partes missa fuerunt : ut de captione et incarceratione multarum personarum Ecclesiasticarum sacrilega, et impedimentis litterarum et gratiarum Apostolicarum ibidem appositis taceatur ad præsens. Imo ad tantæ ferocitatis in regno eodem audaciam dicitur fuisse deventum, quod vix aliquis audet ibidem litteras Apostolicas præsentare. Et licet prædicta sic enormia vel similia de tua procedere conscientia existimare sit grave, tamen apud Deum et homines tibi multum poterit imputari, si postquam sic divulgata sunt, eis opportunis et salubribus remediis non obsistas; maxime quia sæpe, ut præmittitur, more pii patris et benevoli tam per diversas litteras, quam per tuos nuntios leniter et charitative tuam magnificentiam exhortandam providimus, sicut nosti. Utinam, fili præcharissime, affectionem quam ad te benevolam intra paterna viscera gerimus, attenderes, et intra præcordia regia revolveres diligenter, quam graviter ex his, quæ circa præmissa in regno committuntur prædicto, divina majestas offenditur; et ne ipsius iram incurreres, præveniendos ultionis ejus vindictam terribilem, operosis sic studiis evitares, profundisque meditationibus cogitares, quantum a Deo exaltati fuerint hactenus principes orthodoxi, qui sacrosanctam Ecclesiam unicam sponsam Christi devotionis studiis honorarunt, eam in suis juribus, honoribus et libertatibus confovendo, et quam turpiter ceciderunt et abjecti sunt, qui contrarium attentarunt; et deliberatione provida et matura pensares, si præmissa, quæ in regno tuo prædicto adversus Deum et ipsam Ecclesiam sic impudice aguntur (quæ utique defendi posse non credimus, nisi fidei et sacrorum canonum fundamenta radicitus evellerentur, quod absit) possunt per nos sine Dei offensa et læsione conscientiæ præteriri sub dissimulationis neglectu, vel quomodolibet tolerari.

58. « Audi ergo, fili, salubre consilium patris tui, et intende honori ejusdem Romanæ Ecclesiæ matris tuæ, a qua tu et progenitores tui regnumque tuum prædictum magna beneficia, quibus vos obligavit ad gratitudinis debitum, recepistis. Attende quoque ipsam Ecclesiam, cujus pastorali regimini licet meritis insufficientibus præsidemus, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum super omnes mundi Ecclesias obtinere. Ipse quidem solus eamdem fundavit Ecclesiam, dicente Domino Petro : *Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis :* et super petram fidei mox nascentis erexit, non enim quævis terrena sententia, sed illud verbum, per quod constitutum est cælum et terra : per quod denique constituta sunt omnia elementa, eamdem Romanam fundavit Ecclesiam : quæ quidem omnes patriarchales, metropolitanas et cathedrales Ecclesias, et ipsarum cujuslibet Ordinis dignitatem instituit : ad cujus pastorem et rectorem Ecclesiæ, videlicet Romanum Pontificem omnium Ecclesiarum, dignitatum, personatuum, officiorum et beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio noscitur pertinere. Cogita, quæsumus, insuper et recogita, fili, quibus et qualibus credis consiliis, quibusque te involvis negotiis, et ad eorum ingressum contemplare finalem egressum, cum sit viri prudentis, ut rerum exitus metiatur.

« Ideoque regalem excellentiam intensis rogamus et hortamur affectibus, et per Dei misericordiam obsecramus, quatenus ad cor rediens, et dilectos tibi in paterna dulcedine hujusmodi piæ nostræ exhortationis, suavisque increpationis et salubris inductionis affatus tanquam Catholicus princeps et providus, ac benedictionis et gratiæ filius devote suscipiens, rationi et ejusdem Ecclesiæ matris tuæ devotioni subjice temetipsum : qua duce tibique propitia et placata proficere poteris : qua offensa non valebis, cum in ejus offensa offendatur sponsus ejus Jesus Christus Dominus, prosperari ; præmissa et alia vergentia in derogationem ejusdem Romanæ Ecclesiæ et libertatis Ecclesiasticæ in regno tuo prædicto cohibendo penitus et tollendo, nec illa vel similia inibi fieri de cætero permittendo, ut exinde tibi apud Deum cumulus meritorum proveniat, et regali nomini titulus humanæ laudis accrescat, ac nostram et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam uberius regiæ devotionis sinceritas mereatur. Alioqui cum ex injunctæ nobis desuper Apostolicæ servitutis officio de anima tua illi, qui magnum judicat sicut parvum, et apud quem personarum exceptio non existit, simus rationem in extremo judicio reddituri, ac jura et auctoritatem præfatæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ defendere teneamur; quominus in præmissis, in quibus tam patenter ejusdem Apostolicæ Sedis auctoritas est contempta, et in suis juribus et honoribus conculcata, limam correctionis Sedis ejusdem, et pro mensura excessuum adhibere medelam salubrem procure-

mus, nec dissimulare possemus ulterius, nec salva conscientia præterire. Dat. Avin. V id. Julii, anno III.

Ex iis, quæ de Eduardo primatum Romanæ Ecclesiæ labefactare annitente conquerentem Pontificem audivimus, nullus hæreticus calumniarum occasionem arripiat, quasi male de primatu Romanæ Ecclesiæ tum senserint Angli : neque enim is in controversiam ab ipsis vertebatur, sed agebatur tantum de sacerdotiis conferendis, quæ transfundi in exteros, ac frequentius contra patronorum jura Sedis Apostolicæ arbitrio reservari indignabantur : quæ etiam ex Eduardi litteris vigesima sexta die Septembris anno regni, ut ipse jactabat, Franciæ quarto, Angliæ vero decimo septimo consignatis (quas affert Walsingamus [1]), perspicue constabunt : in iis enim queritur sacerdotia conferri exteris, qui animarum salute neglecta cumulandis divitiis, atque e regno avehendis inhient : crebris etiam Apostolicis reservationibus præsulum liberas electiones disturbari, jura patronatus regii in Ecclesias, quæ a majoribus conditæ auctæque vectigalibus fuere, labefactari : rogatque Pontificem, ut secuturis inde malis, quæ verbis amplissimis atque aculeatis percenset, occurrat.

59. *In Angliam internuntii.* — Modum porro iis positurus Clemens, atque enatam controversiam compositurus, XVIII kal. Octobris Nicolaum archiepiscopum Ravennatem et Petrum episcopum Astoricensem, Apostolicæ Sedis internuntios, in Angliam misit : quos etiam instruxit potestate [2], ut ad ea, quæ adversus auctoritatem Apostolicam novata erant, tollenda præsules Anglicanos ad Synodum convocarent : et Eduardum repetitis litteris [3] hortatus est, ut quæ adversus libertatem Ecclesiasticam gesserat, revocaret. Excitavit [4] etiam Isabellam matrem ac Philippam uxorem reginas, Henricum Derbeyæ comitem [5], tum proceres Anglos præcipuos, ut Eduardum ad rem pristino statui restituendam permoverent. Habitus est universæ hujus controversiæ auctor Joannes archiepiscopus Cantuariensis [6], qui cum illius infamiæ labem detergere a se plurimis verborum ambagibus niteretur, Pontifex ineunte hoc anno ipsum probare se factis innocentem, ac regem ad præterita rescindenda adducere jussit [7] : Willelmus etiam archiepiscopus Eboracensis [8], Richardus episcopus Dunelmensis [9], aliique præsules [10] rogati, ut strenuam ea in re operam navarent.

60. *Scribit Clemens Davidi regi Scotiæ ut oratores mittat.* — Vicit observantia in Sedem Apostolicam Eduardum David Scotiæ rex, qui cum regno post varias conversiones et casus restitutus litteras officiorum et amoris notis refertas ad Clementem misisset Pontifex, collaudato ejus egregio studio, ipsum ad sectandas regias virtutes hortatus est [1], atque ad asciscendos ad sanctiora consilia viros probitate ac prudentia insignes : denique preces adjecit, ut cum Philippus Francorum et Eduardus Anglorum reges ad Sedem Apostolicam oratores pro tractanda pace missuri essent, suos etiam ad redintegrandum cum Eduardo fœdus legaret :

« Clemens, etc. David regi Scotiæ illustri.

« Excellentiæ regalis litteras, devotionis et reverentiæ erga Deum ac nos et sanctam Romanam Ecclesiam plenitudinem sub pulchris et decenter ornatis verborum sermonibus describentes, læti recepimus ». Et infra : « Magnificentiam tuam exhortamur, quatenus ad illum, qui est via, veritas et vita, et per quem regnas et regeris, dirigens jugiter studia mentis tuæ, prælatorum regni tui et aliorum sapientum virorum, qui avaritiam odiant, justitiam, pacem et veritatem diligant, tuæque salutis et famæ fervidi zelatores existant, nec tuam contra Deum et justitiam vereantur faciem, utaris in tuis actibus consiliis, et eis, in timore et amore divinis te tenendo, continue acquiescas ». Et infra : « Porro cum charissimi in Christo filii nostri Philippus Franciæ et Eduardus Angliæ reges illustres super tractanda coram nobis mutua ipsorum concordia debeant, ut pro firmo credimus, infra vigiliam instantis Dominicæ Ramis Palmarum ad præsentiam nostram suos solemnes nuntios destinare ; si tui, fili dilectissime, nuntii, viri utique prudentes et pacifici, sufficienter instructi et idoneo mandato suffulti, tunc ad eamdem, prout tibi et regno tuo prædicto expedire omnino credimus, venerint præsentiam, eos admittemus gratanter, et super pace tuique status tranquillitate, quantum cum Deo et honestate poterimus, interponere curabimus partes nostras. Dat. Avin. XVI kal. Februarii, anno secundo ». Adjecit alias ad Joannam reginam Scotiæ preces [2], ut virum ad pacis consilia opportunis monitis adduceret.

61. *Queritur Eduardus inducias a Philippo violatas.* — Significavit [3] Clementi Eduardus, si rex Francus male gesta ex juris ratione rescinderet, atque injurias inflictas expiaret, se statuto termino missurum oratores ad Sedem Apostolicam, ac paci sanciendæ accommodaturum. Quibus auditis Pontifex [4], ubi primum exposuit Eduardo, quantis periculis universus Christianus orbis fluctuaret, ac bellum illud funestum Anglos inter et Francos accensum Ecclesiam gravissime concuteret; rescripsit liberi commeatus syngrapham a Philippo ex sententia oratorum Anglicorum conceptam fuisse.

Quod ad armigerorum supplicium pertineret; respondisse Philippum, ipsos ob immania flagitia,

[1] Ext. apud Walsing. in Eduar. III. — [2] Tom. III. Ep. sec. CCLXVII. — [3] Ibid. Ep. secr. CDLXVIII et DLIV. — [4] Ibid. Ep. CDLXIX ad CDXCIV. — [5] Ep. CCCXXIII et DXLIX. — [6] Tom. II. Ep. sec. DCXXII. — [7] Ead. Ep. et tom. III. Ep. secr. CCCXXIV. — [8] Lib. II. Ep. sec. DCXXIV. — [9] Ibid. Ep. DCXXIII. — [10] Ibid. post Ep. DCXXIV.

[1] Ep. sec. DCXXXV. — [2] Ep. secr. DCXXXVI. — [3] An. 2. Ep. secr. MLXX. — [4] Ep. secr. MLXXX.

patratas cædes, exercita latrocinia non ad infringendas inducias, sed ab iis violandis metu pœnæ alios submovendos meritæ neci addictos fuisse : tum adjecisse multa contra induciarum religionem ab Anglorum regis præsidiariis militibus tentata. Iterumque Eduardum belli auctorem oravit [1] Clemens, ut quæ intimo pectore premeret desideria, sibi ex arcano aperiret, neque enim se cuiquam ea patefacturum, summoque studio ad pacem conciliandam incubiturum, cum ad cœptam in Turcas expeditionem urgendam maximi interesset. Certiorem vero fecit, canonicas leges ad majorem ipsius natu filium ducisque Brabantiæ filiam matrimonii vinculo conjugandos solvere distulisse [2], cum in spem efferretur, ex affinitatibus cum rege Francorum contrahendis pacem confirmatum iri. Ad eam autem a divino Numine impetrandam viros religiosos atque inter cæteros Cistercienses ad solemnia ordinis comitia vocatos hortabatur [3], ut summis precibus illam deposcerent. At votorum compos esse non potuit, cum Angli ipsum regi Francorum addictissimum quererentur. Verum illos iniqua postulasse, ex alibi dictis haud obscure colligitur : imo Eduardum fraude usum videbimus, dum ostentata pacis spe contra promissa bello Philippum ut incautum opprimeret, appetiisse ex litteris Pontificiis dicemus.

62. *Pontificis litteræ ad Joannem Philippi regis primogenitum.* — Dum porro Eduardus Philippo regi, Francorum regnum aut provinciam aliquam amplissimam eripere nitebatur, Humbertus Delphinus Viennensis principatum maximum sua sponte in Philippi posteros transfudit. Carebat Humbertus prole, ac Delphinatium, quos pluribus bellis a Sabaudis attritos vidimus, saluti publicæque paci consulere meditabatur : ac primum quidem Philippum regis Francorum filium ad Delphinatus successionem vocaverat ; deinde vero, ut Francorum regum potentia secuturis temporibus provincia magis ab hostium injuriis vindicaretur, in Joannem ducem Normanniæ ac majores natu Francorum regum nascituros filios ea lege, ut Delphini nomen inditum iis foret, transfundendum statuit : auctumque ea ratione est in Gallia Lugdunensi regnum Francorum. Quam donationem translationemque Pontifex Diplomate Apostolico ad Joannis ducis Normanniæ gratiam confirmavit [4]. Cæterum ornavit eumdem Normanniæ ducem singulari ea prærogativa [5], ut sacra, excepto corpore Dominico, attrectare ; ac Dominicum corpus sub utraque specie sumere posset.

« Joanni primogenito Philippi regis Franciæ illustri, duci Normanniæ.

« Tuis devotis supplicationibus inclinati, ut quæ sacra sunt, præterquam corpus Dominicum, quod per alios quam sacerdotes tractari non convenit, tangere quoties opportunum fuerit, et ad hoc te inducet piæ devotionis affectus, cum honestate tamen et reverentia quibus decet, valeas ; et cum per confessorem tuum vel sacerdotem alium sacra communio Corporis Domini nostri Jesu Christi tibi ministrabitur, possit etiam poculum Sanguinis, constitutionibus, statutis, consuetudinibus et observantiis quibuscumque contrariis nequaquam obstantibus, ministrari tibi, quamdiu vixeris, et in quocumque statu, etiam si regali dignitate fulgeres, fueris tenore præsentium de speciali gratia indulgemus. Volumus autem, quod idem confessor vel sacerdos, qui tibi communionem hujusmodi ministrabit, circa hoc sic secrete se gerat et caute, quod in ministratione tibi facienda de Sanguine nihil extra vasa sacra effundi de illo valeat, nec scandalum quomodolibet generari. Datum Avin. XI kal. Julii, anno III ». Aucti etiam eodem facto beneficio Philippus rex Francorum [1], ac regina uxor [2] et Bona [3] nurus Normanniæ ducissa fuerunt.

63. *Indulgentiæ fidelibus Ecclesiam Urbevetanam visitantibus ob insigne Eucharistiæ miraculum concessæ.* — Inter ea ad consecrandam editi olim in hoc sanctissimo Eucharistiæ sacramento insignis in agro Urbevetano miraculi memoriam, de quo a nobis in Urbano IV dictum est [4], cum vini species in corporalia lapsa sanguinis colorem hostiæque formam illis impressit, Clemens augendæ pietatis studio indulgentiarum præmia, ab eodem Urbano templum, in quo sacra corporalia divino illo cruore tincta cernebantur, adituris concessa, auxit [5] :

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Et si devota populi fidelis sinceritas ad veneranda sanctorum, quorum suffragiis indigere noscitur, solemnia, quandoque donis spiritualibus, videlicet remissionibus et indulgentiis, invitetur ; ad illius tamen venerationem celeberrimam, qui sanctorum omnium conditor se pro redemptione generis humani dedit in pretium, et fidelibus suis speratur in præmium se daturum, est fidelium ipsorum devotio ampliori hujusmodi largitione munerum excitanda. Olim siquidem felicis recordationis Urbanus papa IV prædecessor noster, pia consideratione præmeditans et attendens fidelium ipsorum devotioni congruere, et expedire saluti, quod illud salutiferum et dulcissimum sacramentum Corporis et Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, quo quotidie in Ecclesia pro salute nostra pascimur et potamur, præter illam venerandam memoriam, quam quotidie facit ipsa Ecclesia, celebritate solemnitatis specialis fulgeret, ad hoc certum annuum festum, videlicet quin-

[1] Ep. DLV. — [2] Ep. DLVI. — [3] Ep. CCIV. — [4] Tom. III. Ep. secr. CCXVI. — [5] Ep. secr. LXVI.

[1] Tom. III. Ep. LXVIII. — [2] Ep. LXIX. — [3] Ep. LXVII. — [4] Annal. tom. XIV. an. Chr. 1264. num. 26. — [5] Tom. II. Ep. secr. LCCIII.

tam feriam post octavas Pentecostes, providit perpetuis temporibus statuendum. Et ut clerus et populus ad colendum festum ipsum inducerentur devotius, et ad Ecclesiam, in qua ejusdem festi celebraretur officium, frequentius convenirent, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui Matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua hujusmodi ageretur officium, centum; qui vero Missæ, totidem; qui autem in primis ejusdem festi Vesperis interessent, similiter centum, qui vero in secundis, totidem; eis vero, qui Primæ Tertiæ, Sextæ, Nonæ ac Completorii officiis adessent, pro qualibet hac ipsarum, quadraginta: illis autem, qui per octavas illius festi Matutinalibus, Vespertinis, Missæ ac prædictarum horarum officiis interessent, centum dies singulis octavarum ipsarum diebus de injunctis pœnitentiis relaxavit.

« Sane pro parte dilectorum filiorum cleri et populi civitatis Urbevetanæ, nobis et Ecclesiæ Romanæ immediate subjectæ, nuper humiliter supplicato, quod cum in Ecclesia Urbevetana post institutionem dicti festi de ipso primum oratorium constructum fuerit, et propter quoddam miraculum, quod ad consolationem fidelium, et fidei exaltationem Catholicæ ibidem extitit divina clementia mirabiliter operata, tam de civitate ipsa quam vicinis partibus cum ingenti devotione fidelium multitudo innumerabilis annis singulis in festivitate hujusmodi ad Ecclesiam conveniat supradictam, ad augendam devotionem convenientium hujusmodi, ampliare dictas indulgentias de benignitate Apostolica dignaremur; nos, qui devotionem et merita crescere populi Christiani paternis desideriis affectamus, supplicationi hujusmodi benignius inclinati, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Apostolorum ejus Petri et Pauli auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui singulis annis in eodem festo et per octavas ipsius ad Ecclesiam prædictam causa devotionis convenerint, divina officia, sicut superius per horas distincta sunt audituri, præter indulgentias per eumdem prædecessorem generaliter, ut præfertur, concessas, totidem de gratia concedimus speciali. Datum Avinione id. Februarii, anno secundo ».

64. *Pragensis Ecclesia evecta ad sedem archiepiscopalem; archiepiscopus sacrandi regem Boemiæ jure insignitus.* — Hoc anno decorata est a Clemente insignibus prærogativis Pragensis Ecclesia in Boemia: cum enim hactenus Moguntinæ obnoxia fuisset, ab illius auctoritate libera pronuntiata est, ac sede archiepiscopali insignita, de qua Vitæ Clementis [1] auctor, scriptoresque Boemi, Germani ac Polonici. E quibus Michoviæ [2] verba adducenda visa sunt: « Anno, inquit, Domini MCCCXLIV, hactenus Ecclesiam Pragensem episcopalem et suffraganeam Maguntinensi archiepiscopo in archiepiscopalem et metropoliticam, Lythomistiensem vero, quæ abbatialis seu conventualis S. Benedicti fuerat, exclusis monachis, in cathedralem Joannes Cæcus Boemiæ rex, Philippo Franciæ rege enixius factum adjuvante, per Clementem papam VI, ultima die Aprilis, in Avinione permutari procuravit, et Arnestum Pragensem tunc episcopum archiepiscopali et pallii honore insigniri; Olomucensemque in suffraganeam adjici obtinuit: sed Wratislaviensem, quam successu temporis Carolus Romanorum et Boemiæ rex Pragensi archiepiscopo subjici deposcebat, impediente vero Casimiro rege Poloniæ, tanquam a regibus Poloniæ fundatam et dotatam, obtinere non potuit ». Extat hac de re in Regesto Pontificio Diploma [1], quod ob Pragensis Ecclesiæ ac regni Boemici dignitatem inserendum historiæ visum est, cum in eo etiam dies designentur, quibus novus archiepiscopus pallio usurus sit:

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Attendentes Pragensem Ecclesiam magnæ titulo dignitatis inter alias partium Ecclesias præfulgere dignitate, rationabile fore conspicimus, ut ipsam Pragensem Ecclesiam et archiepiscopos, qui pro tempore inibi præfuerint, spiritualibus gratiarum largitionibus, in iis potissime, quæ ad suum decus et decorem ex ipsius Ecclesiæ excellentia dignitatis pertineret, honoremus. Nuper siquidem, suadentibus rationabilibus causis, eamdem Pragensem Ecclesiam olim suffraganeam Ecclesiæ Moguntinensis, ac tunc de provincia Moguntina existentis, et venerabili fratre nostro Arnesto episcopo olim Pragensi in archiepiscopum Pragensem electo, regimini ejusdem Pragensis Ecclesiæ præsidente, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis, in archiepiscopalem et metropolitanam ereximus, et honoribus ac insigniis sedis metropoliticæ duximus decorandam. Et attendentes quod ipse Arnestus in ejusdem Ecclesiæ regimine, dum episcopalis existebat, hactenus se gessit fideliter et prudenter; et quod illud in posterum attentius gereret, præfatum Arnestum ipsi Ecclesiæ Pragensi in archiepiscopum præfecimus et pastorem, curam et administrationem ipsius eidem Arnesto in spiritualibus et temporalibus committendo, sibique deinde pallium, insigne videlicet plenitudinis pontificalis, a nobis ex parte sua humiliter postulatum, duximus concedendum.

« Ut autem idem Arnestus et ejus successores archiepiscopi Pragenses, qui erunt pro tempore, eo licentius pallio uti possint, quo specialiori Apostolicæ Sedis super hoc fuerint privilegio communiti, ipsius Arnesti supplicationibus inclinati,

[1] Vitæ Clem auct. apud Bosq. — [2] Michov. l. IV. c. 23. Crom. l. XII. in Casim. Dubrav. Hist. Boem. l. XXII. Serar. l. V. Mog. rer. in Henr. V.

[1] An. 3. l. III. Ep. diversar. form. 94.

eidem Arnesto et successoribus suis præfatis, ut in ipsa Pragensi et aliis suæ Pragensis provinciæ Ecclesiis, videlicet in Nativitate Domini, et Joannis evangelistæ, S. Stephani, et Circumcisionis ac Epiphaniæ Domini, Ramis Palmarumque, et Cœnæ Domini, Sabbato sancto, tribus diebus Resurrectionis, necnon in Ascensionis Domini, Pentecostes, Nativitatis S. Joannis Baptistæ, et omnium Apostolorum, et quatuor B. Mariæ Virginis, in commemoratione Omnium Sanctorum, et S. Michaelis archangeli, et Ecclesiarum Dedicationibus, ac in principalibus ipsius Pragensis Ecclesiæ festivitatibus, et die anniversarii consecrationis ipsius Arnesti, et Ecclesiarum provinciæ Pragensis prædictæ, ubi ipsum Arnestum vel successores ejus prædictos interesse et missarum solemnia celebrare contigerit, principalibus festis; ac etiam in consecrationibus episcoporum, et ordinationibus clericorum, in abbatum et abbatissarum ac monialium benedictionibus pallio, alias eis rite concesso et etiam assignato, uti licite valeant, auctoritate Apostolica tenore præsentium indulgemus. Nulli ergo, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VIII kal. Septemb., anno III ».

65. Insignia Henrici archiepiscopi et cleri Moguntini in Sedem Apostolicam demerita non levem occasionem ad Boemiam illius auctoritati subducendam, quod antea tentatum ab Othocharo sub Innocentio III vidimus [1], porrexere : tum etiam aculeatæ Nankeri episcopi Wratislaviensis verborum voces temere in Joannem regem Boemiæ jactæ, Boemum excitarunt, ut Pontificem magnis precibus ad erigendam novam metropolim sollicitaret : cum enim Nankerus episc. Wratislaviensis oppidum Mielitz a Boemo sibi ereptum reposceret, non modo negantem anathemate constrinxit, sed etiam insolenti perculerat voce, dum non regem, sed regulum appellaverat. Quo perstrictus verbo Joannes, cum rationem ardentis dicterii reposceret, hujusmodi responsum a Nankero retulit [2] : « Qui in suo regno metropolitano caret, et in coronatione sua prece et pretio aliarum nationum archiepiscopos conducit, regulus est, et inter omnes Catholicos reges minimus ». His addit Michovias : « Sugillatio hujusmodi Joannem regem Boemiæ adeo movit irritavitque, ut ex Pragensi Ecclesia metropoliticam creari temporis processu procuraverit ». Exornata quidem archiepiscopali sede Pragensis Ecclesia a Pontifice mox eo est privilegio aucta [3], ut Pragensi archiepiscopo sacrandi Boemiæ regis auctoritas ad secutura tempora collata sit, cum antea is honos ad Moguntinum archiepiscopum spectaret; qua de re Apostolicum Diploma III nonas Maias a Clemente editum est, quod Serarius [4] in Francofurdiana bibliotheca asservari ait. Sed de Pragensi Ecclesia hactenus.

66. *Singulares pugnæ vetitæ in Ungaria.* — Per idem tempus ad asserendam suo splendori Ungaricam Ecclesiam Pontifex barbarum morem tolli jussit, quo viri Ecclesiastici in litibus certamen singulare probationum loco subire cogebantur. Damnatum alias reprobum hoc probationis genus, in quo innocentia et æquitas furori ac sceleri sæpius succumberent, ab aliis Pontificibus vidimus [1]. Cum igitur infanda consuetudo recrudesceret, Clemens Ludovicum Pannoniæ regem illi favisse increpuit [2], atque Elisabetham reginam [3] matrem sollicitavit, ut filium regii in ea re officii admoneret : tum etiam Strigoniensis et Colocensis archiepiscopi et Quinqueecclesiensis atque Agriensis episcopi Apostolica imperia de abolendo injusto et crudeli more continentes litteras porrigere jussi [4], regemque ad id suis cohortationibus impellere. Onerabat præterea clerum Ungaricum Ludovicus rex gravioribus vectigalibus, quæ ut amoveret rogatus est [5]. Datæ etiam sunt ad eumdem Ungariæ, ac Poloniæ et Boemiæ reges, præsules proceresque commendatitiæ litteræ [6], cum Galhardus electus Senadiensis et Arnaldus canonicus Titulensis pro recuperandis Romanæ Ecclesiæ juribus in ea regna legati essent.

Neque illud hoc loco prætereundum est, querente [7] apud Sedem Apostolicam Joanne episcopo Cracoviensi, Casimirum Poloniæ regem plurium officiorum sibi exhibitorum oblitum, cum etiam sedente Benedicto XII diutius in aula Pontificia pro expediendis regiis negotiis ejusque utilitatibus promovendis strenue operam navasset, Ecclesiam Cracoviensem oppressisse ; Pontifex regem gravissime monuit, quantum dedecus ea in re susciperet, ac divinas iras lacesseret; nullam ampliorem gloriam, quam in Ecclesiis tuendis ac Numinis ministris venerandis principem colligere posse : « Tu tamen, inquit, fili dilectissime, tanquam præmissorum et aliorum multorum obsequiorum utilium tibi per eumdem episcopum, sicut asseritur, impensorum oblitus, instigantibus forsan aliquibus suis æmulis qui, prout creditur, plus lucra sua propria, quam tuum honorem venantur; ad ejusdem episcopi et Ecclesiæ suæ prædictæ, ac subditorum suorum offensas graviores et injurias te convertens, eisdem intolerabilia imponi onera, et varias oppressiones irrogari fecisti : et (quod est durius et horrendum auditui) quia præfatus episcopus et nonnulli de clero suarum civitatis et diœcesis interdictum Ecclesiasticum, ex certis causis tam Apostolica quam ipsius episcopi auctoritate ordinaria ibidem appositum, ut tenebantur, inviolabiliter observantes, illud ad mandatum tuum violare quomodolibet recusarunt; adversus eos commotus plurimum et ad iracundiam provocatus, multiplicari fecisti hu-

[1] Tom. XIII. an. Chr. 1204. num. 53. — [2] Michov. l. IV. c. 22. — [3] Tom. II. Ep. secr. MLXXXV. — [4] Serar. l. V. Mog. rer. in Henr. II.

[1] An. Chr. 1252. num. 31. — [2] Tom. III. Ep. secr. CDLII. — [3] Ibid. Ep. CDLIII. — [4] Ep. CDLIV. — [5] Super Ep. CDLII. — [6] Tom. II. Ep. secr. MXLVI ad MLI. et tom. III. Ep. secr. CDX ad CDXVI. — [7] Tom. III. Ep. secr. CCCXLIV.

jusmodi gravamina contra ipsos, aliquos ex eis relegando a civitate Cracoviensi prædicta de facto, castris, bonis ac rebus eorum occupatis ac dispersis nequiter et vastatis. Et ulterius contra jus divinum et humanum prohibuisse tuis subditis partium illarum diceris, ne de fructibus prædiorum suorum decimas præsumant episcopo et Ecclesiæ solvere supradictis, etc. » Præcipit, ut episcopo aliisque bona restituat. « Datum Avin. IX kal. Novembris, anno III ».

67. *Tartarorum irruptio in Russiam.* — Incubuit hoc ipso anno Casimiro regi gravis belli moles ex repentina Tartarorum irruptione : cum enim aliquot ante annis Russiam in provinciæ formam, capta Leopoli urbe principe, uti vidimus, redegisset; Russi nonnulli schismatici Catholicæ religionis in Russia efflorescentis ac Polonorum odio Tartaros exsciverunt, dum Casimirus Elisabethæ filiæ ex priori conjuge susceptæ nuptiis pactis cum Boguslao Stetinensi duce celebrandis implicitus esset : quam excursionem barbaricam effusa paulo ante ingentia locustarum agmina visa sunt præsagire. Ut vero Casimirus contractis raptim copiis Tartaros Vistulæ transitu arcuerit, ex Cromero [1] accipiamus :

« Magna vis locustarum ex Ungaria coorta : et mox ingentes Tartarorum copiæ in Russiam et Poloniam inundare a Dascone, quem rex Præmisliæ præfecerat, et Daniele Ostrogio, et nonnullis aliis Russis res novas molientibus evocatæ. Nam ii nacti tempus, quo rex Casimirus longissime aberat, cruciferorum colloquiis, Silesico bello, et filiæ nuptiis occupatus, missis clam legatis admonuere Tartarorum principem sive Cæsarem, ne tributariam sibi Russiam a Polonis occupari pateretur : non defuturam ipsi fidem suam, operamque polliciti. Habebant autem ii invisum Polonorum imperium, cum quod non libenter fere externis parent homines, tum quod sectæ ritibusque suis, ne callide sensim abolerentur metuebant : videbant enim multos de suis nostros ritus, et ad Romanam sive adeo Catholicam Ecclesiam se transferre, pluresque in dies honoribus et aliis præmiis a rege ostentatis invitari. Ab his igitur exciti Tartari et adjuti, obiter transcursa Russia, in Poloniam magna vi contendunt. De quorum adventu cum tempore Casimirus a suis e Russia certior factus esset, coacto celeriter exercitu, in Sendomiriensem tractum obviam eis profectus, positis in ripa Vistulæ stativis, transitu fluminis arcere eos satis habuit, non ausus cum longe majoribus copiis manus conserere. Eminus modo hinc ballistis, illinc arcubus velitatum est : in qua velitatione Albertus Palatinus Sendomiriensis gente Abdancus sagitta ictus cecidit. Tartari frustra tentato multis in locis transitu Vistulæ, magno cum tumultu populabundi, et ferro atque igni obvia quæque vastantes, per Lublinensem tractum retro abiere, nec arcem Lublinensem aliquot diebus oppugnatam expugnare potuere ». Hactenus Cromerus.

68. *Cardinales creantur.* — Hoc anno auctum est a Clemente collegium novorum cardinalium creatione, de qua ejus Vitæ scriptor hæc monumentis mandavit [1] : « Anno Domini MCCCXLIV, die vigesima sexta mensis Februarii, in qua fuerunt Quatuor Tempora, dictus papa creavit duos novos cardinales, videlicet dominum Petrum Bertrandi juniorem de Columbariis, diœcesis Viennensis, tunc episcopum Atrebatensem, et hic fuit in presbyterum assumptus, eratque nepos alterius domini Bertrandi senioris, qui adhuc in collegio superextabat : secundum vero fecit diaconum, videlicet dominum Nicolaum de Bessia, tunc electum Lemovicensem, de cujus diœcesi oriundus erat, nepos suus ex sorore ». Hæc auctor, cui Pontificiæ litteræ consentiunt, quæ ad Bertrandum episcopum Atrebatensem scriptæ sunt [2] :

« Dilecto filio Petro, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinali, olim episcopo Atrebatensi.

« Moysi legislatoris, qui Jetro cognati sui utili adhærendo consilio, viros prudentes et Deum timentes, circa regendam plebem Israeliticam elegisse testatur, exemplo ducti laudabili, ad onus spiritualis regiminis, quod ex injunctæ desuper Apostolicæ servitutis officio noscitur incumbere, auxiliatores et coadjutores nobis viros utique potentes in opere et sermone, qui veritatem et justitiam diligant, et avaritiam odiant, nos profundis meditationibus perquirentes, pridem ad personam tuam, quam largitor bonorum omnium multis virtutibus insignivit, dreximus intuitum nostræ mentis : et tandem matura deliberatione cum fratribus nostris præhabita, te pridem a vinculo, quo Atrebatensi tenebaris adstrictus, per nos de potestatis plenitudine absolutum, ad cardinalatus honorem de dictorum fratrum consilio duximus assumendum. Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus impositum tibi onus hujusmodi suscipiens reverenter, ad nostram et Apostolicæ Sedis præsentiam, absque cunctatione morosa studeas, divina prævia gratia, te conferre, una nobiscum et eisdem fratribus divinis obsequiis et Ecclesiæ Romanæ servitiis vacaturus. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis id. Martii, anno secundo ». Insignitum hunc fuisse presbyterali titulo S. Susannæ, Nicolaum S. Mariæ in Via-Lata diaconum creatum, tradunt.

[1] Crom. l. XII. in Casim.

[1] Vit. Clem. auct. apud Bosq. — [2] Tom. II. Ep. sec. DCCCXXII.

CLEMENTIS VI ANNUS 4. — CHRISTI 1345.

1. *De Smyrna obsessa, et de clade ibi accepta ad Eduardum Pontificiæ litteræ.* — Ingentes luctus, funesta in Asia clade Christianis illata, necato a suis infanda proditione Andrea Siciliæ rege, Gallis et Anglis in mutuas strages irruentibus, invexit annus a Virgineo partu millesimus trecentesimus quadragesimus quintus, Indictione decima tertia. Vincere [1] vi aperta Marbassanus Barbarorum princeps non poterat, quamvis collectis ingentibus copiis Smyrnam obsidione cinxisset, ne fideles interiores oras penetrarent; multisque prœliis ac repentinis eruptionibus haud leves clades acceperat. Conversus itaque ad dolos, relictis in castris aliquot turmis, se subduxit, et florentissimo alio exercitu succinctus in montibus delituit, rei eventum præstolaturus, nostrosque incautos oppressurus. Respondit consiliis funestis exitus, quem describit Cortusiorum historia [2] de Turcis prælocuta : « Cum maxima, inquit, multitudine armatorum se posuerunt juxta Smyrnas, et cum trabuchis intrinsecos infestabant in opprobrium sanctæ Crucis. Christiani, vexillo Crucis præmisso, exierunt subito pugnaturi, et de Turcis habuerunt victoriam, et eorum machinas combusserunt. Dum vero Christiani vagarentur, colligentes eorum spolia et dominus legatus missam solemniter celebraret, Morbassan (qui se scribit dominum Achaiæ et imperatoris Orchani collateralem et pugilem) cum multitudine equitum supervenit : contra quem nobiles caporales pugnaverunt egregie, quasi ab universo vagante populo destituti ». Paucisque interjectis, ut sub multitudine succubuerint, subdit : « Sic eo die capita dominorum legati, Petri Zeni, Marini Zachariæ de Janua, capitanei etiam Rhodi, et aliorum viginti nobilium Morbassano Turcorum domino præsentantur. Isti nobiles Christi pugiles et martyres per gloriam vivunt in æternum. Fuit hoc MCCCXLV, die XVII Januarii (1) ».

Elatus hac victoria Marbassanus Smyrnam magno furore iterum oppugnavit. At Christi fideles cladi superstites, quique celeri fuga ad Smyrnam sibi consuluerant, non in desperationem acti, sed robore induti, strenue Barbaricos impetus propulsarunt, aliosque fideles in auxilium exciverunt. Proficiscebatur ad ipsos, nondum audita ea clade Petrus [1] e Pallude cum egregio militum crucesignatorum delectu, quem Pontifex Joannæ Græcorum imperatrici, Cypri, Armeniæ, Siciliæ regibus pridie Venetis, aliisque principibus non. Martias commendavit.

2. Perlato vero tristi et acerbo tot cæsorum ducum casu, Clemens Bertrandum Baucio Pontificiarium triremium Martini Zachariæ loco præfectum, ac Raimundum episcopum Morinensem Apostolicæ Sedis legatum creavit [2], de quo Philippum regem Francorum [3], tum etiam Anglorum subjectis litteris fecit certiorem [4] :

« Clemens, etc. Eduardo regi Angliæ.

« Licet casus bonæ memoriæ patriarchæ Constantinopolitani Apostolicæ Sedis legati et aliorum strenuorum virorum, de quibus in ipsis litteris fit mentio, sit gravis, et mentes fidelium ibidem in prosecutione negotii Redemptoris nostri existentium terrore aliquo concusserit, ut probabiliter existimamus, nosque dictis auditis rumoribus dolore nimio fuerimus conturbati; quia tamen audivimus, quod fideles ipsi, qui terram acquisitam et ereptam ex manibus paganorum custodiunt, et alii, circa dictum negotium in eisdem partibus laborantes, tanquam viri prudentes et strenui, non demissis sed elevatis cordibus, loco illorum,

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 38. — [2] Cortus. hist. l. VIII. c. 16.

[1] Tom. III. Ep. secr. DCCCXLIX, et ab DCCCXXXVII ad DCCCL — [2] Ibid. Ep. DCCCXCVII. — [3] Ibid. Ep. sec. DCDXXII, DCDLXXIII. — [4] Ibid. Ep. DCDIX.

(1) Quanquam hoc anno ineunte dispendium grave Christiana res in Oriente tulit, tot optimis ducibus Turcarum insidiis interemptis; hanc tamen Turcarum victoriam, minorem fuisse quam quod æstimari possit, non immerito deduceremus ex relationibus quæ in Europam et Germaniam spargebantur. Narrat enim Vitoduranus non ultra XL viros tunc apud Smyrnas Februario mense cecidisse. Quam cladem Christianus exercitus abunde reparavit insigni victoria de Turcis relata. Pugnatum ferunt « apud quemdam fluvium ». ac de hostibus ad 3,000 cæsos « qui et in campo quodam », addit idem historicus, « etiam fere totidem perdiderunt ». MANSI.

qui (nescitur quo Dei occulto judicio) ceciderant, quantum poterunt et in eis fuit, aliis ordinatis, se adversus hostes fortiter muniverunt, quodque multi fideles de diversis partibus zelo accensi fidei Catholicæ ad juvandum hujusmodi Dei negotium celeriter se disponunt; nos, exinde non modicum in Domino consolati, speramus in eo, cujus res in hac parte principaliter agitur, quod ipse post turbines procellosos serenum ad consolationem fidelium operabitur et tranquillum. Nos quoque, qui ejus vices, licet insufficientibus meritis, in terris gerimus, ad consolationem fidelium, et fulciendum solidius et fortius negotium supradictum, venerabili fratri nostro Raimundo Morinensi episcopo, viro utique circumspectione provido, legationis in illis partibus, et dilecto filio nobili viro Bertrando de Baucio militi Domino de Cortedono Avinionensis diœcesis, experto in rebus bellicis, capitaneatus galearum officia, magna et matura deliberatione consilii prævia, de fratrum nostrorum consilio duximus committenda; intendentes quod ipsi, quavis morosa dilatione submota, profecturi ad partes illas arripiant iter suum, etc. Dat. Avin. XV kal. Aprilis, anno III ».

De imposita Raimundo episcopo Morinensi provincia, et collata ei auctoritate extant litteræ [1], traditaque illi potestas [2] ut ad tractandam inter Gualterum ducem Athenarum et Catalanos (quos magnæ societatis de Romania nomine designat) concordiam incumberet [3], quo viribus conjunctis Turcarum conatus eliderentur.

3. *Philippum, ne ab expeditione in Turcas desisteret, litteris monet Clemens.* — Accingebant se Asiatico itineri Raimundus legatus ac Bertrandus e Baucio, cum Philippus Francorum rex Pontificium illud consilium discussit [4], questusque est præclaros viros, qui sibi vel consilio vel opera ad propulsandos imminentes Anglos necessarii essent, ad alia bella averti : tum etiam superiorem in Turcas expeditionem damnavit, ut qui metueret ne Gallica juventus arma potius in Barbaros quam Anglos corriperet; causatus eo bello efferatos magis infideles ad Christianum nomen delendum quam repressos. Cui summus Christi vicarius scripsit, Francorum gloriæ tribuendum, si Gallici generis legatus Apostolicus crucesignato exercitui præesset, neque Gallos ad transferenda in Turcas arma incitari : falsam vero opinionem, non suscipiendum fuisse adversus eosdem fidei hostes sacrum bellum, confutavit.

« Charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Sicut pridem, magnificentiæ regiæ scripsisse recolimus, nos audita morte bonæ memoriæ Henrici patriarchæ Constantinopolitani Apostolicæ Sedis in partibus transmarinis legati, et quondam Martini Zachariæ galearum nostrarum capitanei, ut Dei negotium feliciter contra hostes fidei Christianæ in partibus illis incœptum destitutum nullatenus remaneret, et ad consolationem fidelium laborantium in eodem; venerabilem fratrem nostrum Raimundum episcopum Morinensem legatum ejusdem Sedis in partibus prædictis, et dilectum filium nobilem virum Bertrandum de Beautio galearum prædictarum capitaneum duximus deputandos. Et licet ipsi parati essent ad partes easdem arripere iter suum, nosque super his multis magnatibus et aliis earumdem partium scripsissemus; intellecto tamen per litteras regias nobis missas, quod tibi eosdem episcopum et militem ad partes prædictas remotas accedere non placebat, mox permisimus, ut ipsi se tuis in hac parte beneplacitis coaptarent : sciturus, fili charissime, quod indulgentias, quas ad partes prædictas in subsidium fidelium ibidem degentium accedentibus concessimus, ad illos de regno tuo expresse voluimus non extendi : nec nobis placet nec placuit, quod aliqui de dicto regno his temporibus, quibus de commotionibus guerrarum timetur, illuc venerunt sive vadant.

4. « Cum autem intellexerimus per litteras regias nobis missas, quod aliqui visi sunt auribus regiis instillare, armatam quam mittendam in subsidium fidelium, et ad repressionem Turcorum infidelium prædictorum ordinavimus, magis in damnum Christianitatis quam commodum, quia propter eam erant infideles prædicti commoti amplius solito adversus Christicolas, redundabat; excellentiam regiam volumus pro certo tenere, quod talia veritate minime fulciuntur. Certum quidem est, quod Turchi blasphemi et persecutores crudeles nominis Christiani adeo dure fideles populos, in Romaniæ aliisque circumvicinis transmarinis partibus commorantes, veniendo etiam usque ad terras dilecti filii nobilis viri Roberti principis Achaiæ nepotis tui, molestare cœperant ac etiam devastare, quod Christianis in vastitate hostili positis, et per ignis incendia et rapinas atroces bonis suis spoliatis, alii per eosdem Turcos ducebantur captivi et ut pecudes vendebantur, et ad abnegandam fidem Catholicam in nostri Salvatoris contumeliam, proh dolor! cogebantur; aliqui vero subjiciebantur tributariæ servituti; sicque dicti hostes se in tantæ præsumptionis audaciam erexerant et audacius erigebant, quod nisi habuissent resistentiam, quam eis fecit armata prædicta fidelium illuc missa, non solum nomen Christianitatis, ut habet fide dignorum opinio, de illis exstinxissent partibus; sed forsan usque ad ignominiosam Christianitatis confusionem, usque Neapolim processissent, et ultra. Propter quop nos audito litterali et verbali clamore populi Christiani, tam in Romania quam in Cypro et Rhodo, aliisque circumvicinis partibus commorantis, et tactis ex tanta ipsius populi miseria dolore cordis intrinsecus, paterna nos coegit pietas, et debitum officii

[1] Tom. III. Ep. secr. DCDLXIII — [2] Ibid. Ep. DCDLXII, DCDLXV, DCDLXVI. — [3] Ibid. Ep. DCDLXIX. — [4] Ibid. Ep. MXLVIII.

pastoralis induxit, ut super tot et tantis ejusdem populi afflictionibus eis providere de aliquali defensionis et consolationis remedio curaremus.

« Ideoque regalis circumspectio ponderet et discutiat diligenter, si nos decuit, imo necessarium fuerit, armatam ordinare prædictam : talibus suggestionibus veritatis fundamento carentibus, non accommodet de cætero regia sublimitas credulas, quæsumus, aures suas. De his autem, venerabilis frater noster Petrus episcopus Claromontensis, et dilecti filii nobilis vir Ludovicus de Pictavia, ac magistri Firminus de Coquerello decanus Ecclesiæ Parisiensis, et Petrus de Verberia clericus consiliarii regii, veraciter informati, efficere poterunt celsitudinem regiam vivæ vocis oraculo certiorem. Verum quia a nonnullis reputabatur honoribus conveniens regiis, si tale tamque pium negotium dirigeretur, et duceretur per episcopum regni sui, et de suo consilio existentem ; videat regalis providentia, si decentius existeret, quod præfatus episcopus qui proficiscendi ad partes transmarinas prædictas licentiam a te alias obtinuisse asseruit, et nunc ad tuæ celsitudinis redit præsentiam, ad partes supradictas accederet ; maxime quia super hoc zelum ferventis devotionis ostendit. Datum apud Vilamnovam Avinionensis diœcesis V id. Maii, anno III ».

5. *Ducibus exercitus crucesignati, præprimis Imberto Delphino Viennensi, Pontificis litteræ.* — Revocatus porro est a legatione in Turcas episcopus Morinensis [1] Philippi Francorum regis importunis precibus, et Apostolici legati vices datæ Francisco archiepiscopo Cretensi, qui post Henrici patriarchæ necem strenue se gesserat : ad quem et crucesignati exercitus præfectos hæ datæ litteræ [2] :

« Clemens, etc. venerabili fratri Francisco archiep. Cretensi, vicelegato in partibus Romaniæ, et dilectis filiis tam generali quam aliis capitaneis et patronis galearum Christiani exercitus contra Turcos.

« Gerentes in præcordiis, et Apostolicis prosequentes favoribus, Dei et Catholicæ fidei negotium, quod per vos geritur contra Turcos, non cessamus, nec cessare intendimus illa promovere, quantum cum Deo poterimus, per quæ dictum negotium ad laudem divini nominis, ejusdem exaltationem fidei, consolationem fidelium, et depressionem prædictorum Turcorum infidelium blasphemorum et persecutorum crudelium Christiani nominis, valeat prosperari. Exultat siquidem cor nostrum in Domino, et eidem in humilitate spiritus gratiarum referimus actiones, quod vos, ut habet fide dignorum de partibus illis venientium grata relatio, tanquam viri constantes et strenui circa dictum negotium, magis salutis æternæ præmium, quam mercedem temporalis commodi exspectantes exinde, fideliter et intrepide geritis et constanter. Adjicit etiam hujusmodi lætitiæ in hac parte, quod, ut a multis audivimus, divinæ pietatis clementia de sede suæ magnitudinis negotium hujusmodi respiciens oculis gratiosis, pro ipso in diversis partibus stupenda miracula operatur quorum coruscatione fideles innumerabiles de diversis mundi partibus excitati, et illecti nihilominus remissionibus, et indulgentiis per nos concessis juvantibus negotium antedictum, ad hoc devotis et ferventibus affectibus et effectibus se accingunt. Datum Avin. XV kalend. Augusti, anno IV ».

6. Intentus itaque submittendo in Asiam auxiliari exercitui Pontifex, Guichardum Combornium nepotem auxiliari militum manu instructum submisit [1], tum Humbertum Delphinum Viennensem crucesignati exercitus ducem creavit, ad quem datæ extant subjectæ litteræ [2] :

« Clemens, etc. dilecto filio nobili viro Imberto Delphino Viennensi, capitaneo generali sanctæ Sedis Apostolicæ, et duci exercitus Christianorum contra Turcos.

« Diligenti deliberatione præhabita te, utpote ejusdem fidei fervidum zelatorem id devote petentem et etiam requirentem, capitaneum sanctæ Sedis Apostolicæ et ducem exercitus Christianorum contra eosdem Turcos auctoritate Apostolica facimus, constituimus et ordinamus, modo qui sequitur, generalem. Arripies namque iter, Deo duce, pro transfretando ad Turchiæ partes, quam cito poteris bono modo. Itaque ad longius pones te in mari infra secundum diem instantis mensis Augusti, et eris, Deo dante, in dicta insula Nigropontis infra medium instantis mensis Octobris, ducesque tecum ad minus centum homines tam milites quam armigeros bonos et sufficientes in factis armorum, quos tenebis ibidem tuis stipendiis et expensis per tempus, quo liga inter nos et Romanam Ecclesiam et charissimum in Christo filium nostrum Hugonem regem Cypri illustrem, ac dilectos filios magistrum et fratres hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et ducem et commune Venetiarum, et nonnullos alios de certis galeis contra eosdem Turcos tenendis dudum inita durabit. Et si contingat tempus seu liga hujusmodi prorogari, habebis nihilominus inibi tenere dictos homines armorum ad minus per tres annos, a tempore ordinationis hujusmodi computandos, prout hæc omnia in nostra et fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium præsentia personaliter constitutus spontanee promisisti, ac super iis inviolabiliter observandis præstitisti corporaliter juramentum per te postmodum vivificæ signo crucis, ac vexillo sanctæ Romanæ Ecclesiæ publice de nostris manibus pro his exsequendis assumptis. Per hæc autem nolumus nos vel se-

[1] Tom. III. Ep. secr. XXX. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CXXXII.

[1] An. 3. Ep. DCDXLV ad DCLIV. — [2] An. 4. l. II. Ep. cur. II.

dem prædictam ad dandam tibi aliud ratione capitaneatus et ducatus hujusmodi quoquo modo adstringi. Nulli ergo, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VIII kalendarum Junii, anno IV ».

De creato Delphino crucesignati in Turcas exercitus duce certiores facti [1] Cretensis, Patracensis, Atheniensis, Thebanus, Corcyrensis, Colocensis, Nicziensis, Dyrrachinus, Neopacensis et Neopatrensis archiepiscopi eorumque suffraganei, ac moniti ne consilio et opera illi deessent: tum præfecti, tribuni et centuriones Delphini imperiis parere jussi [2].

7. Data eidem est provincia [3] ut Caffæ a Turcis et Tartaris obsessæ suppetias ferre anniteretur.

« Dilecto filio Imberto delphino Viennensi, capitaneo generali sanctæ Sedis Apostolicæ, ac duci exercitus Christianorum contra Turcos.

« Nuper fide digna relatio ad nostrum deduxit auditum, quod Saraceni, Tartari et infideles alii crucis hostes ac inimici nominis Christiani in gravi multitudine ad civitatem Caffensem quæ nedum Christianis eam inhabitantibus, sed etiam aliis Christi fidelibus in illis partibus fore dicitur quodammodo refugium singulare, hostiliter accedentes, eam per terram undique obsederunt. Cum autem facti experientia te docere possit quid et qualiter agere debeas circa piam et laudabilem prosecutionem negotii per te feliciter Deo dante assumpti, nobilitatem tuam requirimus et hortamur attente, quatenus si commode et absque impedimento prosecutionis ejusdem negotii contra Turcos fieri valeat, eidem civitati et incolis, maxime de galeis Januensium, præstare velis consilium, auxilium et favorem. Dat. Avin. XV kal. Januarii, anno IV ». Excitati aliis litteris Genuenses [4], tum ejusdem reipublicæ Orientales coloniæ, ut ad Caffam contra Barbarorum impetus defendendam prosilirent; propositæque universis, qui sacrum crucis symbolum susciperent, indulgentiæ fuerunt. Denique obsessorum constantia Pontificioque studio impetus Barbarorum Caffa propulsati fuerunt (1).

8. Meminere [5] plures scriptores de suscepta expeditione in Turcas ab Humberto Delphino Viennensi, qui se bello sacro devoverat, ditionemque Franco regi tradiderat; qua de re extat Diploma Pontificium, quo principatus ille primum Philippo Galli regis filio concessus, deinde ob politicas causas in Joannem ducem Normanniæ transfusus, Apostolica auctoritate confirmatus [1] est. Cæterum Delphinus, contractas in Galliis copias aucturus in Italia, commendatus [2] est a Pontifice Italis principibus et populis, quos quidem Pontificiis monitis morem gessisse Joannes Villanus indicat [3]: quadringentos enim circiter Florentinos rubra cruce distinctos, Senenses trecentos et quinquaginta Delphinum secutos refert, ac plures alias cohortes ex aliis Italiæ urbibus ad illius signa concurrisse, confluxisseque Venetias conductos Pontificiis stipendiis; ac mense Octobri in Orientem trajecisse.

E Sicilia citeriore Robertus e S. Severino Coriliani comes sacram inire adversus Turcas semestrem expeditionem cum decem triremibus decrevit; cui Pontifex ad proceres Italos et populos syngrapham dedit [4], ut classem apparaturo faverent: ac Joannam reginam Siciliæ hortatus est [5], ut necessaria e regno educi permitteret. Tum etiam eidem comiti amplioris navalis exercitus contrahendi potestatem fecit [6]: cæterum illum obstrinxit ut urbes arcesque bello Turcis eripiendas Romanæ Ecclesiæ nomine custodiret [7], ac Delphini Viennensis supremi crucesignatorum in Turcas ducis imperiis obsequeretur [8]. Denique proposita a Clemente sacra indulgentiarum præmia iis, qui Roberti signis se aggregarent: jussique [9] Barensis et Amalphitanus archiepiscopi, fideles sacra arma correpturos crucis symbolo humeris apposito distinguere.

Summis etiam Minoritarum [10], Prædicatorum [11], Augustinianorum [12], et Carmelitarum [13] præpositis de instituendis in singulis provinciis quatuor vel pluribus concionatoribus sacra eloquentia florentissimis, qui populos ad suscipiendum crucis symbolum cohortarentur, imperia data. Quibus litteris, ubi diras Turcarum excursiones, immanitatemque exercitam in Christianos, initam cum Hugone rege Cypri, Venetis Rhodiisque equitibus armorum societatem, vocatos ad crucis signa fideles descripsit, subjicit Pontifex: « Licet, sicut intelleximus, nonnulli ex eisdem archiepiscopis et suffraganeis circa præmissa exsequenda satis se reddiderint diligentes; ut prædictum tamen negotium, pro quo, sicut habet multorum fide digna relatio, divina pietatis clementia in plerisque mundi partibus stupenda miracula operatur, quodque ferventibus et sinceris affectibus prosequimur, amplius valeat, auctore Domino, cujus res agitur, prosperari etc. » De multis prodigiis, quibus fideles ad dandum

[1] Reg. post eamd Ep. — [2] Ibid Ep. III. — [3] Eod. l. II. Ep. cur. VI. — [4] Ibid. Ep. cur. VII. — [5] Vita Clem. auct apud Bosq. Ms. Vat. sign. num. 2040. et aliud sign num. 3765 et alii.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CXVI. — [2] Ibid. Ep. CXXXV usq. ad CXLIII. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 38. — [4] Tom. IV. Ep. secr. CLVI. — [5] Ibid. Ep. CLX. — [6] Ep. CLXI. — [7] Ep. CLVIII. — [8] Ep. CLVII. — [9] An. 4. l. I. Ep. com. DXXX. — [10] Tom. IV. Ep. secr. CLXXIII. — [11] IBid. Ep. CLXXIV. — [12] Ibid. Ep. CLXXV. — [13] Ep. CLXXVI.

(1) Sacræ expeditionis Imbertus Delphinus Viennæ hoc anno labente venit in Italiam, ut annalista pariter ex Joanne Villano notat. Sed classem comparasse, quam pro rei necessitate, minorem, deduco ex Annalibus Genuensibus Stellæ scriptoris coævi, ex quibus discimus appulisse illum Genuam die XIV Septembris « cum quinque galeis, et alio non magno naviglo ». Sequenti die ex urbe discedens iter suum prosecutus est. MANSI.

sacræ militiæ, accepto crucis symbolo, nomen contra Turcas excitati sunt editis in pluribus orbis Christiani regnis meminit in aliis litteris Pontifex, ferturque in Pistoriensi historia[1] apud Aquilam regni Neapolitani urbem in cujusdam Ecclesiæ altari Deiparam gestantem in ulnis filium, qui crucem manu præferebat, videndam se multo circumfusam splendore objecisse: plures etiam infantes impressam humeris crucem ex utero tulisse.

9. *Eduardus ut in Turcas arma vertat sollicitatur a Pontifice.* — Vocabat sacris iis prodigiis Deus ad religiosam in Turcas militiam Christianos, ut hostes teterrimos antequam ingravesceret magis eorum potentia, religionemque exstingueret in tot tantisque regnis debellarent : ac divino impulsu acti fideles ad sacrum bellum procurrissent, nisi Eduardi Anglorum regis Gallico sceptro inhiantis ambitio Gallos et Anglos in mutuas cædes concitasset. Quantas porro rei Christianæ calamitates horum regum dissensio invexerit, plura jam sæcula luxere : ad quas avertendas Pontifex Eduardo gravissimis sententiis, accepta e clade Smyrnensium occasionem proposuit[2] quantam iniret a divino Numine gratiam, quantum rei Christianæ præsidium afferret, quantum sibi pareret gloriæ decus, si stricta in fideles arma verteret in Turcas : gloriosiora ab ipso bella geri non posse, quam quibus simul terrenæ cælestesque coronæ compararentur ; præcipuas Ecclesiæ vires in Gallis et Anglis constare, quæ si invicem se atterant, fideles Barbarorum prædæ expositum iri : conversos ad ipsos Orientalium fidelium oculos, atque exspectatione languere : perpenderet animo omnia humana quæque augustiora somnii instar evanescere, æterna diademata habenda in pretio : reponeret Christo e cruce pendenti gratiam, illiusque injurias ferro vindicaret :

« Clemens, etc. Eduardo regi Angliæ illustri.

« O fili dilectissime, quam foret Redemptori nostro placibile, quamque Christianitati expediens, ac Catholicis regibus et principibus apud Deum meritorium, et inter homines honorabile, testaretur veritas, et fama celebris prædicaret, si omissis guerris et dissensionibus (in quibus non sine maxima Dei displicentia et offensa, ac animarum evidentibus periculis sanguis illorum funditur, quos redemit pretiosissimi cruoris effusio Corporis Jesus Christi) ad pacis et unitatis concordiam, in qua delectatur Altissimus, convertentes placabiliter corda sua, adversus illos, qui Deum blasphemant, Christianitatis vilipendunt gloriam, sanguinem fidelium sitiunt, et ad eorum confusionem et exterminium aspirant, virium suarum potentiam exercerent. Illa quidem propria essent bella Catholicorum regum et principum, per quæ regna temporalia non perderent, sed augerent, et regni coronas sibi acquirerent sempiterni.

10. « Cum autem inter cæteros reges et principes orthodoxæ fidei professores tu, amantissime fili, et charissimus in Christo filius noster Philippus rex Franciæ illustris potentiores ac eminentiores reputemini non indigne ; et propterea partes transmarinæ prædictæ, in quibus Catholicæ fidei viget cultus, contra hostes ejusdem fidei ipsiusque oppressores et persecutores atroces exerceretis vestram potentiam hujusmodi, diutius exspectaverint et exspectent ; magnificentiam tuam regiam rogamus et hortamur attentius, ac obsecramus per aspersionem pretiosi sanguinis Jesu Christi, quatenus præmissa intra præcordia regia pia consideratione revolvens, et considerans diligenter, quod mundani honores et pompæ, pro quibus sæpe dissensiones et guerræ foventur, non sunt nisi quidam vapor ad modicum parens, cum potentia humana, quantacumque sit, in pulverem brevi tempore, ut Scriptura testatur, et rei manifestavit hactenus et manifestat evidentia, redigatur ; quodque illa, quæ ob amorem divinum recta intentione aguntur, perpetuas præparant mansiones in cælis ; circa reformandum cum eodem rege pacis et unitatis concordiam mentem regiam emollias, habilites et inclines, ut a Deo multum placibili, mundo desiderabili, et necessaria valde Christianitati obtenta de manu Domini, possis sicut ferventer optamus intendere circa defensionem et dilatationem ejusdem fidei, vindicando tui Redemptoris opprobria, qui pro tua redemptione passionis ignominiam sustinuit, et mortem subiit temporalem. Et utinam, fili dilectissime, tuorum nuntiorum, quos ad nostram præsentiam destinare disposueras, missio dilata vel impedita nullatenus extitisset, quia nos, omni excusatione postposita et rejecta, parati eramus, sicut condictum extiterat, super negotio pacis mutuæ fideliter et sedule laborare. Datum. Avin. XV kal. Aprilis, anno III ».

11. *De malis instaurato bello Angliæ illatis.* — Aversus erat a pacis consiliis Eduardus, seque a Philippo fuisse lacessitum obtendebat : significavitque Clementi[1], pertentata excurrente induciarum spatio in Britannia revocata non fuisse ; præterea Carolum ducem Britanniæ et alios navalem exercitum contra rem Anglicam instruxisse. De quibus Clemens Philippum regem certiorem fecit[2], monuitque ut Anglici oratores Pontificia aula abscessissent : proinde rebus ipse suis strenue contra hostium impetus consuleret. Cæterum Eduardum triplici navali exercitu Aquitaniam, Britanniam et Flandriam adortum refert Jo. Villanus[3], cumque filium, pulso duce Ludovico, præficere Flandriæ anniteretur, illius fœderatum Jacobum Arteveldam una cum fratre nepote ac amicis obtruncatum : atque ita justissimas de sceleratissimo viro, qui Eduardo Gallica insignia

[1] Pistorien. hist. — [2] Tom. III. super Ep. secr. DCDIX.

[1] Tom. III. Ep. secr. DCDIII. — [2] Ead. Ep. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 46.

ad committendas in mutuas cædes florentissimas duas nationes, confirmandamque inter eos tumultus tyrannidem suaserat, pœnas sumptas fuisse : audita vero illius cæde Eduardum sua delusum spe in Normanniam impetus vertisse. Dum ita furerent Angli in Galliis, Scoti Francorum fœderati ad Anglorum distrahendas vires, contractis triginta millibus armatorum, in Angliam irruptione facta, hostilem in Anglos furorem exercuere [1]. Cum vero tot malorum funestus rumor increbresceret in aula Pontificia, Clemens Eduardum ac Philippum reges eorumque proceres iterum pluriesque obsecravit [2], ut pacis consilia amplecterentur : tum, ut refert Villanus [3], duos cardinales ad eos in concordiam adducendos legatos creavit [5]. Extat de horum legatione Regestum Clementis [4], in quo singula mandata, quibus instructi sunt, describuntur. E multis pauca hæc delibanda visa :

« Clemens, etc. venerabili fratri Anibaldo episcopo Tusculano, et dilecto filio Stephano tit. SS. Joannis et Pauli presbytero cardinali, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Propter guerras prædictas, quæ quotidie nimium invalescunt, animus noster dolet acerbius non immerito vehementer; et eo potius intima nostri cordis amaricant acerbius, et durioris punctionis affligunt aculeo, quo periculosas hujusmodi discordiarum et guerrarum circumstantias nobis intensioris considerationis discussio efficacius repræsentat. Attendimus etenim paternæ sollicitudinis studio incommoda immensa quæ ingerunt, et commoda piaque Dei negotia, quæ impediunt, utinam non exstinguant. Quis enim dubitat, quod ex discordiis atque guerris non solum Babylonicus hostis, sed etiam alii reges et reguli Agareni de partibus Africæ ad occupandas terras Christianorum, et religionem Christiani nominis exstinguendam sumpserunt, sicut facti evidentia docuit, audaciam transfretandi : et quod continue acriores solito, et paratiores molestias inferre Christianorum regibus atque regnis et populis machinantur ? Quis etiam quantumlibet studiosus concipere poterit, quantum tantorum principum, tanta sanguinis propinquitate et affinitate junctorum, perniciosa et proh dolor ! inveterata dissensio, si invalescat ulterius, et hostilis congressio, Christiani sanguinis hauriet, prout exhaurit? quas hominum strages ingessit et ingeret? quæ animarum pericula, quot rerum damna produxit etiam et producet? quot profluvia sumptuum et expensarum abyssos tantorum principum horribilis gravisque commotio et ejus prosecutio exegerunt hactenus et exigunt incessanter? etc. » Subdit Pontifex, se incitatum studio Apostolico, ut tot tantaque mala in fomite præfocet, ac dissentientes reges in concordiam redigat, cardinales nonnullos in Galliam et Angliam decrevisse, instruxisseque mandatis amplissimis, ut coitiones armorum solverent, atque adversa paci consilia sacramento firmata rescinderent. « Dat. Avin. II kal. Decembris, anno IV ».

12. *Ob libertatem Ecclesiasticam labefactatam Eduardus monitus.* — Asserendæ etiam causa libertatis Ecclesiasticæ, quæ ob tot ingentia bella tum in Galliis tum in Anglia labefactabatur, iidem internuntii missi fuere : quanquam enim Petrus tit. S. Praxedis, et Bertrandus tit. S. Mariæ in Aquiro a Benedicto legati essent, ut reges ab opprimendo jure Ecclesiastico revocarent ; tantus tamen in mutuum exitium reges furor agebat, ut ad comparandas copias populorum et sacerdotum opes, nullo sacri profanique discrimine, exsurgerent : quare iterum Clemens de violato jure Ecclesiastico eadem pæne, qua Benedictus formula suo loco allata, novas querelas fudit [1]. Nec tuti ab injuriis regiorum Eduardi administrorum cardinales, quorum sacerdotalia vectigalia invasere ; ad quos reprimendos, et ordinis Ecclesiastici dignitatem in suum splendorem vindicandam, data hæc cardinalibus internuntiis imperia fuere :

« Clemens, etc. Cum vos ad dictum Angliæ regnum pro magnis et arduis negotiis destinemus, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfato regi diligenter exposito, quod singularis ad personam suam nos urget affectio, specialis afficit charitas, ut in præcavendo sibi non solum a noxiis, sed etiam ab iis, quæ saluti suæ derogant, et excellentiæ regalis honori non congruunt, nil persuasisse sufficiat, sed persuasis semper existimamus addendum ; sibique per salubris suggestionem consilii solertius ostendentes, quod quanto inclytum genus suum ab olim plenius fovit et exaltavit Ecclesias et personas Ecclesiasticas, manutenere ac illibatam servare studuit Ecclesiasticam libertatem, tanto amplius in ipso notatur, si Ecclesias vel Ecclesiasticas personas opprimi, aut contra libertatem Ecclesiasticam violari permittit; quodque per hoc non leve pondus adjicitur præeminentiæ status sui, cum excessus in sublimioribus tanto damnabilior habeatur, quanto facilius quantoque periculosius derivatur in alios per exemplum ; et ideo minus ab Ecclesia debet, minusque potest urgente conscientia tolerari ; eumdem regem, quod officiales, ministros, familiares, ac nobiles et gentes prædictos a præmissis, per quæ Dominus offenditur ultionum, suæ saluti detrahitur, honoris gloria maculatur, gravis nobis et dictæ Sedi paratur offensa, pro divina et ipsius Sedis ac nostra reverentia cessare faciat, et penitus abstinere, ac in statum debitum revocet, et quidquid contra integritatem libertatis ejusdem in dictis regno et terris dignoscitur attentatum ; solerter inducere et efficaciter exhortari cum provida persuasionis instantia studeatis, eosdem ministros,

[1] Thom. Walsing in Eduar. III. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CCLXVIII, CCCXXIX, CCCXXX, CCCLII, CCCLIII, CCCLX ad CCCLXXI, CCCLXXIII, DCXXI, DCXEV. — [3] Jo. Vill. sup. cap. — [4] Tom. IV. Ep. secr. CCCLIV, CCCLV. — [5] An. 4. l. II. pag. 4.

[1] Eod. l. II. Ep. II. pag. 4.

officiales, familiares, nobiles, subditos ac gentes ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam et alias pœnas et sententias, de quibus expedire videritis, super quibus plenam vobis et unicuique vestrum liberam potestatem præsentium tenore concedimus, per vos, vel alium seu alios, appellatione postposita, compescendo. Dat. Avin. II kal. Novembris, anno IV ».

Fulti etiam iisdem mandatis sunt cardinales, ut Philippum Francorum regem ad temperandas a sacris opibus manus abducerent [1] neve regii tuendi juris, vel Ecclesiarum clientela sua tegendarum specie, eas expilaret, neve causas Ecclesiasticas ad profana tribunalia rapi permitteret : tum censuris administros regios infensos immunitati sacerdotalis ordinis coercerent. Jussi etiam [2] Gallum Anglumque obsecrare, ut funesto bello modum ponerent, ex quo res Christiana collaberetur, et Babylonii Saraceni præterociores insolescerent et Afri Hispaniis imminerent : tum pangere inducias, deque fœdere pacisci : ornati vero amplissimis fuere prærogativis [3] ut majori cum dignitate demandatum munus exercerent.

Præmittendum vero his cardinalibus archiepiscopum Ravennatem, VII id. Septembris censuit [4] Pontifex : ac nonis Octobris, Hugo archiepiscopus Bisuntinus missus [5] qui induciarum violatores censuris percelleret [6]. Abruptas porro eas inducias in Occitania et ducatu Britanniæ queritur Clemens. Hactenus de Francorum et Anglorum bellis : jam alias regum discordias, quas Pontifex conciliandas suscepit, aggrediamur.

13. *Item Petrus Aragonius, ut cum Jacobo Balearium rege Clementer agat.* — Exutus Balearico regno et Ceritaniæ et Russinonis principatu a Petro Aragonum Jacobus Balearium rex [7] cum se a victore, cujus fidei, Petri de Exerica principis blandis promissis delusus, dedito ultro Perpiniano, salutem tantum et libertatem pactus, se suaque permiserat, indigne habitum regnique jacturam ferre æquo animo non posset; in Gallias ad Clementem confugit [8] ut illius auctoritate regno restitueretur : libellumque supplicem in cardinalium consistorio porrexit, quo summum Pontificem commune omnium regum perfugium orabat, ut clientelam ipsius contra Petri regis Aragonum vim et potentiam susciperet. Affici illius calamitate Clemens visus est, ac Petro regi libellum Jacobi transmisit, nec legum et æquitatis præsidia imploranti deesse posse significavit [9] :

« Petro regi Aragonum illustri.

« Nuper ad Sedem veniens Apostolicam charissimus in Christo filius noster Jacobus rex Majoricarum illustris, in nostra et fratrum nostrorum præsentia constitutus, aliquibus per eum propositis et suppliciter postulatis, quamdam supplicationem exhibuit in effectu proposita hujusmodi continentem, etc ». Illius se petita ad ipsum transmittere ait, ut quid ea in re deliberandum sit exploret, tum subjicit : « Quid liceat, deceat et expediat diligenter attendens, infra kal. instantis mensis Martii, infra quas aliquid aliud circa hoc innovare, sicut eidem regi diximus oretenus, non intendimus, quæ tuæ saluti animæ, salubri statui regni tui, et domus tuæ regiæ honori congruunt, plene prospicere deliberatione matura procures. Scire quidem tuam magnificentiam minime dubitamus, quod nos, qui ex jugo servitutis Apostolicæ desuper nobis imposito sumus omnibus in justitia debitores, quamvis velimus, ut præmittitur, quantum commode possumus, tuæ sublimitati deferre, regi tamen prælato denegare justitiam, salva conscientia, non valemus, etc. Dat. Avin. XIV kal. Februarii, anno III ». Non regnum modo Jacobo Balearico eripuerat Petrus rex Aragonum, verum etiam conjugem Constantiam sororem suam, quam viro Pontifex restitui jussit [1].

Refert porro Mariana [2] Balearem ad Gallicam aulam, ex qua exitii primordia emanarant, supplicem confugisse, ac pretio centum millium aureorum Philippo Montempessulanum ac ditionem circumjectam, de quibus contentio erat, vendidisse : auctum deinde viribus, ac regis Gallorum et Pontificis fretum patrocinio Ceretaniam et Ruscinonem repetiisse. Cum vero nonnulli, qui antea jugum excusserant, ad ejusdem imperium redire parati essent, Pontifex Ceritano episcopo permisit [3] ut eos perjurii labe et noxa liberaret. Recuperare regnum Jacobus non potuit, quem in ipso conatu oppressum ab Aragoniis suo loco dicetur.

Interea rem non prætermittendam addemus, Jacobum regem, dum apud Sedem Apostolicam ageret, in cardinalium consistorio necis a se filio Arnaldi domini e Roccafolio illatæ pœnitentiam publicam egisse, fassumque ex præcipiti iracundiæ impetu in eum irruisse, seque occisi parenti *alte et basse*, id est, dato in regium caput vitæ necisque imperio, submisisse. Quibus gestis Clemens Arnaldum monuit [4] ut ad clementiam erga Balearem regem animum flecteret, cum acta in cardinalium consistorio magno illius honori verterentur.

14. *Internuntium pro pace inter Boemiæ et Poloniæ reges.* — Eodem anno ad ingentia avertenda mala, quæ ex bellis inter Joannem Boemiæ et Casimirum Poloniæ reges emersura erant, Pontifex inter ipsos concordiam omni studio revocare nisus est. Initæ inter eos reges communium amicorum opera ad sacrum D. Martino diem hoc anno recurrentem induciæ fuerant [5], quæ antequam effluerent, Pontifex Guillelmum e Pusterla

[1] An. 5. Ep. IV. pag 6. — [2] Ibid. Ep. VII. pag. 7. — [3] Ib. usq. ad Ep LXVI. — [4] Sup. Ep. CCCLII. — [5] Ibid. Ep. secr. CDLXXII. — [6] Ibid. — [7] Jo. Mar. l. XVI. c. 12. — [8] Ms. bibl. Vat sign. num. 2040. in Clem. VI. — [9] Tom. III. Ep, secr. DCLXIX.

[1] Tom. IV. Ep. secr. XLI. — [2] Mar. l. XVI. c. 12. — [3] An. 4. l. IV. p. 2. Ep. de indul. DCXXXVI. — [4] Ead. Ep. — [5] Tom. IV. Ep. secr. DXXVIII.

præpositum Ecclesiæ Possaniensis diœcesis Strigoniensis Apostolicæ Sedis internuntium ad Casimirum et Joannem reges legavit [1] ut pacem inter eos redintegraret, instruxitque auctoritate [2] ut si reges a coeundo fœdere aures averterent, Apostolica potestate fultus inducias inter ipsos indiceret, atque anathemate earum violatores defigeret, ditionemque sacris interdiceret [3].

15. *Poloni cum hostibus iniqua fœdera.* — Ne autem interea infestis signis concurrerent reges, antequam internuntius Apostolicus in provinciam perveniret, hortatus est Boemiæ regem Pontifex [4] ut inducias ad illius adventum protraheret. Eademque verborum forma conceptæ litteræ Carolo filio [5] et Casimiro [6] regi Poloniæ, tum Ludovico [7] regi Ungariæ, ut auctoritatem, qua inter dissentientes reges florebat, ad eos conciliandos adhiberet, transmissæ.

Cæterum Casimirus, ut majora in eo bello auxilia contra Boemos sibi compararet [8], sua commoda religioni prætulit, atque una cum Litbuanis fidei hostibus, quos in Prussia fideles magnis cladibus afflixisse refert Albertus Argentinensis [9] contra Christianos fœdus percussit, deque jungenda cum Ludovico Bavaro Ecclesiæ adversario affinitate egit : cumque ejus fama ob hæc iniqua fœdera in Pontificia aula traduceretur, ipse ad abstergendam labem sibi aspersam, datis ad Clementem excusatoriis litteris, rescripsit se quidem a Joanne rege Boemiæ, a quo magnis viribus erat lacessitus, ad faciendum cum schismaticis fœdus tractandamque cum Bavaro affinitatem adactum; nunquam tamen ad illorum gratiam in Ecclesiam arma correpturum : imo si Boemico bello implicitus non esset, Bavaro et Lithuanis illud illaturum. Cui Clemens nonnullis verborum officiis de egregio illo studio gratulatus significavit, Ludovicum Bavarum ob hæresim et schisma in sacro cardinalium senatu damnatum fuisse, omnique jure, quod electionis ambiguæ ratione ad imperium obtinebat, spoliatum ; et ab ipsius dignitate abhorrere, ut juncta cum damnato hæretico affinitate regiæ Polonicæ stirpis gloriam inquinaret. Adjecit Apostolicam se operam pro concilianda inter ipsum et Joannem regem Boemiæ pace defixurum, atque internuntium ea de causa legasse : convelleret itaque agitata cum schismaticis fœdera, neque illis auxilia contra Catholicos submitteret; quibus litteris XV kal. Novembris dies adscripta.

16. *Belli inter Boemos et Polonos causæ.* — Exarsisse id bellum referunt [10] inter Boemos et Polonos, cum Joannes rex Boleslaum Suidnicensium principem, qui adhuc in Silesia cum Polonis sentiebat, bello petiisset : Casimirus vero Vuschovensem tractum e Polonico regno olim avulsum Poloniæ restituisset, Zeganensemque ducatum flammis fœdasset : unde tantum irarum Joannes rex conceperit, ut quamvis cœcus et senex ab expeditione non rediturum sacramento affirmaret, nisi Cracoviæ mœnia victrice manu palpasset; inferiorem vero bello fuisse, cum Ludovicus Ungariæ rex Polonum avunculum magnis auxiliis instruxisset, ac Joannem regem demum bello Polonico abstinuisse, cum filium majorem natu Carolum Moraviæ principem evehere ad imperium meditaretur. Ex quibus Pontificia opera conciliatam inter reges concordiam facile colligas, quanquam navatæ ab illo pro sopiendo eo bello diligentiæ, ac missi internuntii Apostolici iidem auctores non meminerint. Agit de eodem inter Casimirum et Carolum principem Moraviæ bello Joannes Villanus [1] hoc anno, apud quem insignis error irrepsit, cæsum fuisse acie Casimirum, ac Ludovicum Pannoniæ regem, audita illius nece, ut Stephanum fratrem ducem Transilvaniæ, uti convenerat, ad Polonicum regnum eveheret, Dalmatia, in qua bellum gerebat cum Venetis, in Poloniam præcipiti cursu se recepisse.

17. *Bellum inter Venetos et regem Ungariæ, in quo fœdus interdicit Pontifex cum Ludovico Bavaro, qui crimina expiare detrectat.* — Eruperat Dalmaticum bellum, ut referunt plerique scriptores [2] cum Jadertini Venetorum jugum excussissent, descivissentque ad Ungaros; debellatos vero demum a Venetis, Appendicis ad historiam Andreæ Dandali auctor ennarat [3] qui Jaderæ expugnationem inter præclara Andreæ Dandali ducis facinora collocat, ubi hæc ipsius elogia affert : « Hic mirabilis facundiæ fuit, divinæ et humanæ scientiæ peritissimus, justitiæ et reipublicæ amantissimus; Jaderam rebellem, propulsatis Ungaris, longa terrestri maritimaque obsidione devicit ». Implicari facile hoc potuit bello Bertrandus patriarcha Aquilegiensis, quem III id. Decembris Pontifex ad pacem cum Venetis ineundam est adhortatus [4]. Cæterum Ludovicus Ungariæ rex, Neapolitanam expeditionem cogitans, fœdera cum Ludovico Bavaro agitavit, atque illius filiam Stephano fratri duci Transylvaniæ, quem in Polonici regni ordinum comitiis Casimiri regis avunculi successorem designatum vidimus, matrimonio jungere est meditatus. Quæ discutere consilia Clemens studuit [5] : « Regalem, inquit, tuam rogamus magnificentiam et in Domino attentius exhortamur, quatenus diligenter attendens quod pœnæ ac sententiæ, per processus promulgatæ prædictos, omnes et singulos participantes seu communicantes cum Ludovico prædicto, aut ipsum pro rege vel imperatore habentes seu ei respondentes, aut obedientes ut tali, apprehendunt et penitus includunt; et in serenitate tui nominis et ejusdem

[1] Tom. IV. Ep. secr. DXXVI. — [2] Sup. DXXVII. — [3] Ep. DXXVIII. — [4] Ibid. Ep. secr. DXXVIII, DXXXIV. — [5] Ibid. Ep. secr. DXXX. DXXXVI. — [6] Ep. DXXIX et DXXXV. — [7] Ep. DXXXI et DXXXVII. — [8] Ep. DXXXIII. — [9] Alb. Arg. in Chron. — [10] Mich. l. IV. c. 18. Crom. l. XII. in Casimiro.

[1] Joan. Vill. l. XII. c. 47. — [2] Ms. diar. Hist. Ven. et alii. — [3] Appen. ad hist. Andr. Danduli Bonfin. dec. 2. l. IX. — [4] Tom. IV. Ep. secr. DCXCIV. — [5] Ibid. Ep. secr. DXXXII.

prosapiæ nitore regalis nequaquam ponens maculam deturpantem, tractatus super iis non admittas; sed eos, si forsan ignoranter admiseris, quandiu præfatus Ludovicus sic extra communionem fidelium et gratiam ejusdem Ecclesiæ tanquam putridum et infectum membrum extiterit, abjicias et repellas, etc. Dat. Avin. IV kal. Novembris, anno VI ».

Acerba accidere Pontificia monita Ungaro regi, cum fratris Andreæ regis Siciliæ necis crudelissimæ dolore percitus, illiusque ulciscendæ cupiditate, tum amplissimi regni potiundi spe elatus Germanos principes ad belli societatem trahendos putaret; de quo dicendum erit inferius. Nunc de Bavari tandiu exspectata frustra reconciliatione nonnulla addamus.

18. Allexerat is plerosque principes ad suas partes, dum Ecclesiæ gratiam consectari præ se ferebat : cumque Philippum Francorum regem florentem gratia apud Clementem, sermonum interpretem adhibuisset, ac prolixa protraxisset cum rege oratorum opera colloquia, quos triennium tenuisse scribit Rebdorfius [1], promissorum immemor Pontificem spe sua et exspectatione delusit, ac minora longe quam antea sibi vel prædecessoribus spopondisset, ad promerendam Ecclesiæ gratiam obtulit; de quibus Clemens apud Philippum hisce litteris questus est [2] :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Philippo regi Franciæ illustri.

« Regiam volumus excellentiam non latere, quod licet nos propter salutem animarum, et obtentu precum regiarum nobis pro Ludovico de Bavaria sæpius directarum reconciliationem ipsius ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ, a qua suis detestandis delictis enormissimis tanquam membrum infectum et putridum est exclusus, optavissemus sinceris desideriis et adhuc (cum justitia tamen ac honore Dei et Ecclesiæ totiusque cœtus fidelium) desideremus ferventer; ipseque sæpius devotionem confingens, ad eamdem reconciliationem et unionem se velle redire, sicut præmissum est, asseruerit, sicut rei probat exitus, fraudulenter; et nos, quod in nobis erat, super his exspectando, cum de mansuetudine Sedis Apostolicæ, sicut regalem ignorare non credimus celsitudinem, fecerimus bona fide; ipse tamen missis nobis novissime litteris et nuntiis quasi nihil respectu illorum, quæ antea nostro et prædecessorum nostrorum temporibus promiserat, obtulit : sed potius tanquam in profundum malorum, et laqueum desperationis demersus, omnino videtur divertere quoad reconciliationem hujusmodi ab incœptis, nobis et Sedi deludendo prædictis. Super quibus omnibus venerabilis frater noster Petrus episcopus Claromontensis, et dilecti filii nobilis vir Ludovicus de Pictavia, ac magistri Firminus de Coquerello decanus Ecclesiæ Parisiensis, et Petrus de Verberia consiliarii regii, per nos instructi plene super iis, quibus copiam articulorum a nobis per nuntios dicti Ludovici petitorum dedimus, sublimitatem regiam reddere poterunt vivæ vocis oraculo certiorem. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis V id. Maii, anno III ».

Ex hisce Pontificiis litteris Alberti Argentinensis [1] mendacia confutantur : is enim historiam ad Ludovici gratiam conscripsit, quem ut magnum auctorem sequitur et ostentat Herwartus.

19. *Bertholdo episcopo Argentinensi veniam poscenti responsum Pontificis* — Scripsit idem Albertus Commentarium de rebus Bertholdi episcopi Argentinensis, utque hostium viribus attritus, Ludovici Bavari jugum post varios conatus subierit : ut vero demum collectis viribus servitutem Bavari suis cervicibus depulerit, leviter perstringit. Visæ autem nobis sunt ejusdem episcopi afferendæ litteræ, quibus ille facinus, quod multis coloribus subornat Albertus Argentinensis, Christiana demissione damnat [2] :

« Sanctissimo in Christo patri ac domino suo benignissimo domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, devotus et humilis vester Bertholdus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Argentinensis episcopus, cum omni humilitate devota pedum oscula beatorum.

« Vestræ, pater sancte, clementissimæ sanctitati notifico per præsentes, quod ego sapientem virum magistrum Henricum Schoerlim officialem curiæ meæ Argentinensis, meum certum, verum et legitimum procuratorem, ac nuntium specialem tenore præsentium facio et constituo; et specialiter ad promittendum et præstandum in animam meam, tactis sacrosanctis Dei Evangeliis, corporale juramentum, quod in omnibus stabo et parebo humiliter mandatis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac vestris et successorum vestrorum canonice intrantium, necnon super omnibus et singulis transgressionibus, injuriis, contumaciis, rebellionibus, fautoriis et aliis inobedientiis, directe vel indirecte, publice vel occulte, per me quomodolibet commissis, ac super quibuscumque pœnis et sententiis, quas incurri ab homine vel a jure propter supra et infrascripta, et ea quomodolibet tangentia, stabo et parebo sanctitatis vestræ omnimodæ voluntati. Nec non ad petendum humiliter et obtinendum ab eadem sanctitate vestra beneficium absolutionis, relaxationis et dispensationis pro me, et commissionem per sanctitatem vestram faciendam pro hominibus, Ecclesiis et terris Ecclesiæ vestræ Argentinensis subjectis : necnon a sententiis et processibus excommunicationum, suspensionum vel interdictorum, irregularitatibus et pœnis aliis a quondam bonæ memoriæ domino et patre meo domino Jo. papa XXII

[1] Rebdorf. in chron. — [2] Tom. III. Ep secr. MXLVII.

[1] Argent. in Chron. — [2] Ext. apud Clem. an. 4. l. IV. p. 2. Ep. de indultis DCLXII.

vel aliis quibuslibet prælatis, quas vel quos ego vel ipsi homines Ecclesiæ vel terræ incurrimus, et quibus ligati sumus pro eo, quod ego dictus Bertholdus post obitum prædicti domini Joannis papæ et tempore felicis recordationis domini mei domini Benedicti papæ XII propter metum justum et legitimum, qui poterat cadere in constantem, corporis et bonorum ac jurium et bonorum ac Ecclesiæ meæ periculum et eversionem, quam aliter evadere non valens non sponte, sed cum magna cordis amaritudine, cum finaliter amplius reluctari non possem, indebite feuda et regalia ipsius Argentinensis Ecclesiæ de facto solum, cum tam propter dictos processus quam ob alias justas causas non possem nec deberem, recognovi illicite a domino Ludovico de Bavaria tanquam a Romanorum rege et imperatore, eidemque indebite homagium feci, prout pro hujusmodi regalibus est solitum; cum protestatione tamen expressa, publice in ipso actu per me facta præsentibus pluribus fide dignis, et per eum admissa, quod per hoc non minus domino meo summo Pontifici et Apost. Sedi in omnibus obediam et parebo, nec sibi contra Romanam Ecclesiam dabo consilium, auxilium vel favorem. Et etiam ad subjiciendum me et ipsos homines, Ecclesias et terras meas, et ipsius Ecclesiæ Argentinensis prædictas omni voluntati et dispositioni et gratiæ ejusdem sanctitatis vestræ ac Ecclesiæ Romanæ prædictis: et pro me et ipsis pœnitentiam, emendam et satisfactionem omnimodam subeundum, et meo nomine promittendum, et ad illa me efficaciter obligandum. Necnon ad promittendum, confitendum et recognoscendum publice pro me, quod ego tenui, teneo et tenebo fidem Catholicam, ac credo et teneo quod credit et tenet ac docet sancta mater Romana Ecclesia: et quod credidi et adhuc firmiter credo et scio, quod non spectat ad imperatorem papam seu summum Pontificem deponere, et alium eligere vel creare; imo illud hæreticum reputo, et per Ecclesiam Romanam juste damnatum.

20. « Item et ad præstandum in animam meam super sacrosancta Dei Evangelia corporale juramentum, quod vobis dicto domino meo Clementi papæ, qui nunc estis, ac vestris successoribus canonice intrantibus, et dictæ Romanæ Ecclesiæ fidelis ero de cætero, vobisque et ipsis debitam reverentiam ex nunc et obedientiam exhibebo; nec cum præfato domino Ludovico de Bavaria quandiu stabit in rebellione sanctæ matris Ecclesiæ, seu quibuscumque hæreticis vel schismaticis, aut eorum sequacibus per ipsam Ecclesiam denotatis, vel in posterum denotandis, deinceps ero eis vel quibuscumque aliis dando consilium, auxilium, vel favorem, directe vel indirecte, publice vel occulte: quodque nec dicto domino Ludovico obediam, nec adhærebo, nisi ipse prius fuerit per sanctam Romanam Ecclesiam approbatus; nec etiam cum eodem domino Ludovico aut cum quocumque alio in prædicta rebellione existenti obligationem, conspirationem, seu ligam faciam, aut aliud quodcumque juramentum his contrarium præstabo. Et generaliter ad faciendum, promittendum, offerendum et jurandum omnia et singula, quæ in præmissis et circa præmissa, ac dependentia ex eisdem fuerint opportuna, etiam si mandatum exigant speciale, et quæ ego facere possem, si præsentialiter præsens essem; promittens per solemnem stipulationem notario infrascripto, ut publicæ personæ nomine Romanæ Ecclesiæ, ac omnium quorum interesse potest stipulanti, et sub juramento a me in præsentia dicti notarii et testium subscriptorum præstito corporali, me grata et rata perpetuo habiturum sub obligatione et hypotheca omnium bonorum meorum quidquid per eumdem procuratorem pro me et dicta mea Ecclesia actum, gestum et procuratum fuerit quomodolibet in præmissis. In cujus rei testimonium præsentes litteras fieri feci per notarium publicum infrascriptum, et sigilli mei appensione muniri. Actum et datum in castro meo Sultz Basiliensis diœcesis, non. mensis Novembris hora post cantatas vesperas, Pontificatus vestri, pater clementissime, anno quarto, Indictione XIV, sub anno vero Nativitatis MCCCXIV ».

21. Audivit proximo anno memoratum oratorem Pontifex, atque illius lapsum non voluntarium misertus veniam clementer dedit [1] ea lege, ut duo sacella, quæ condiderat in Argentinensi Ecclesia, vectigalibus idoneis ad divinam rem faciendam cultumque divini Numinis urgendum locupletaret:

« Clemens, etc. Bertholdo episcopo Argentinensi.

« Attendentes iis, qui non per affectatam nequitiam, vel alias ex pravitate animi deliquerunt, fore ignoscendum facilius, et gratiosius providendum; hujusmodi confessionibus, subjectionibus, promissionibus, obligationibus ac juramento ab eodem Henrico procuratore, tuo nomine, ut præmittitur, factis; et præstito ab ipso Henrico procuratore tuo, et prædictæ Ecclesiæ Romanæ nomine receptis, te in persona prædicti Henrici procuratoris tui ab omnibus et singulis sententiis ac pœnis supradictis, quas propter præmissa, vel aliquod prædictorum tu et prædicta Ecclesia Argentinensis quomodolibet incurristi, de dictorum fratrum consilio Apostolica auctoritate absolvimus: easque et interdicta quælibet, propter te in hoc et dictam Ecclesiam Argentinensem, et terras et loca quæcumque tua, et Argentinensis Ecclesiæ prædictæ et eidem Ecclesiæ subjecta posita, relaxamus, et tecum sub irregularitate et cujuslibet infamiæ et inhabilitatis nota, quas contraxisti propter ea, dispensamus, teque habilitamus et restituimus in integrum. Pro pœnitentia autem omnium præmissorum excessuum et delictorum,

[1] Ep. DCLXII.

a te, ut præmittitur, commissorum, tibi imponimus et injungimus, ac volumus, ut tu in capella, quam in latere prædictæ Argentinensis Ecclesiæ ad honorem Dei et B. Mariæ Virginis sub titulo et vocabulo B. Catharinæ virginis construxisse diceris, ultra illas capellanias instituere et ordinare de novo, et pro sustentatione duorum perpetuorum capellanorum, qui in eisdem duabus capellaniis instituendis et ordinandis de novo, perpetuo serviant laudabiliter in divinis, sufficienter dotare, videlicet cuilibet dictarum duarum perpetuarum capellaniarum instituendarum et ordinandarum triginta florenorum auri de florentia annui et perpetui redditus assignando, infra biennium proxime secuturum de bonis tuis tenearis. Dat. Avin. XI kal. Aprilis, annos IV ». Inclinabant [1] etiam Basilienses ad excutiendum servitutis injuste a Ludovico Barbaro impositæ jugum, et jam ante ad unius anni flexum Ecclesiastici interdicti severitatem laxari obtinuerant : sed cum promissa Ecclesiæ nondum præstare potuissent, iterum ad aliquot menses extracta dies est, ut ea clementiæ significatione provocati ad officium procumberent.

22. *In Italia seditiones et motus.* — Afferebat interea Italiæ gravissimas calamitates diuturnum interregnum, cum magnates avaritiæ et ambitionis furiis acti, fundendoque humano sanguini assueti, continuis bellis ac rapinis populos affligerent, invicemque sævirent. Et quidem Patavii, ubi Carrarienses novum condiderant principatum, defuncto Ubertino Carraria, Marsilietum illius consortem dominationis ac successorem Jacobus ejusdem Ubertini nepos obtruncavit [2] Genuenses invicem de principatu digladiabantur. Luchinus vicecomes Mediolanensis potentia auctior Pisanos in Etruria, Joannam reginam in Pedemontio, Scaligeros in Insubria oppugnabat. Similiter marchiones Atestini, Gonzagæ Mantuani, Thadæus Pepulus Bononiensis, aliique mutuis cædibus temperare non poterant. Quibus malis ut mederetur Clemens, plures internuntios Apostolicos in Italiam legavit : ac primum ut Genuenses dissentientes sub Monterena duce, qui Genua et Saona patritios pellendos curaverat [3] (1), unde atrox bellum exarsit, cum exules armis patriam recuperare niterentur, in concordiam revocaret, Ildebrandinum episcopum Patavinum misit [4]. Meminit de Patavino episcopo ad Genuenses tumultus componendos legato, dum Genua ab exulibus magnis viribus obsidione premebatur, Folieta [1] quamvis in eo erret, dum illum cardinalem legatum vocat, ut e litteris Pontificiis constat atque illius opera pactas inducias ait : deinque soluta obsidione, Luchino vicecomite Mediolanensi pacis arbitro fœdus redintegratum mense Julio iis legibus, ut patriæ et fortunis exules restituerentur.

Missus etiam a Pontifice [2] Apostolicus internuntius Guillelmus episcopus Carnotensis, ut discordias inter Pisanos et Luchinum vicecomitem nondum sopitas conciliaret : præterea demandata III kal. Februarii eidem episcopo provincia, ut Insubriæ regulos a mutuis inferendis cladibus abduceret [3]. Denique anno extremo, cum recrudescerent odia, Pontifex legatos cardinales in Italiam ad eam pacandam mittendos censuit, ac Luchinum Mediolanensem aliosque fœderatos, quibus Jacobus Carraria accesserat, sollicitavit [4], ut arma ponerent, donec cardinales legati compositurі ipsorum controversias accessissent, cum tumultus Siciliæ citerioris ipsos cogerent, ut eo diverterent.

23. *Joanna Siciliæ regina monetur a Pontifice ut viro se conciliat.* — Revocatus [5] fuerat ex Siculi regni administratione Aymericus cardinalis legatus, quamvis illa ad Pontificem ob Joannæ reginæ imparem rebus gerendis ætatem spectaret : sed cum eidem legato verbis tantum paritum esset, atque importunis Joannæ reginæ, quæ Francorum regem ea in re sermonum ministrum adhibuit, precibus urgeretur Clemens, soluta de pupillis lege, ipsi regni gubernacula permisit. Cum ea vero regni opes ac jura contra imperia Apostolica dissipare pergeret, Pontifex regno consulturus factas a regina post obitum Roberti donationes convulsit, et Aymerico cardinali regno discessuro [6], et Guillelmo [7] episcopo Carnotensi Apostolicæ Sedis internuntio partes dedit, ut edicta ea de re Pontificia in regno vel finibus divulgarent. Joannam etiam intentato anathemate regia jura alienare, atque jam distracta rescindere jussit [8]. At neque censurarum religione levis adolescentula deterrita est a dissipandis regni juribus, ac possessionibus alienandis : quocirca Pontifex iniquas illas donationes rescidit, atque ad regiam coronam revocavit [9] : « Non obstante, inquit, quod ipsa Joanna, propter juvenilem ipsius æta-

[1] Ep. DXCII. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 4. Cortus hist. l. IX. c. 1. — [3] Foliet. l. VII. — [4] Tom. III. Ep. secr. DCLX.

[1] Folieta Hist. Gen. l. VII. — [2] Tom. III. Ep. secr. DCCXLV. — [3] Ibid. Ep. secr. DCCXLIV. — [4] Ep. DCLXXIV ad DCLXXIX. — [5] Ep. secr. MXLIX. — [6] Ep. secr. DCCXLVI, DCCXLVIII. — [7] Ep. secr. DCCXLVII. et tom. IV. Ep. secr. CDXXX. — [8] Eod. tom. IV. Ep. secr. CXIII, CXIV. — [9] Ep. CDXXX.

(1) De agitato hoc anno pacis consilio inter Genuenses seditiosos, legendus qui non diu post, ineunte scilicet sæculo sequenti, scribebat, Gregorius Stella in Annalibus Genuensibus. Narrat ille hoc anno ineunte, scilicet die XII Februarii venisse episcopum Paduanum *cardinalem* (non ergo sine veteri assertore hanc illi dignitatem adstruit Folieta apud annalistam hic) et legatum S. A. Tum vero discessisse addit die III Aprilis, ut de seditionibus Genuæ tollendis cum Luchino vicecomite ageret. Induciæ stabilitæ, et promulgatæ die XVIII Junii. Die tandem VI Julii redditæ sunt litteræ Luchini vicecomitis, quem pacis arbitrum utraque civium factio constituerat, usque pax composita ea lege ut Genuensibus exulibus reditus in patriam permitteretur, exceptis seditiosis nonnullis, quorum nomina referebantur, quibus exilium XM passuum ab urbe imperatur.
MANSI.

tem ad regimen et gubernaculum regni et terrarum prædictorum minus idonea existente, ad nos, qui superiores ejus existimus, et totius regni et terrarum ipsarum directum et altum dominium obtinemus, gubernatio et regimen de jure et diversorum prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum observantia pacifica pertinebat, diversas donationes et alienationes fecerat in ipsius reginæ et regni et terrarum prædictarum notabile detrimentum; nos ipsius reginæ et reipublicæ regni et terrarum prædictarum volentes indemnitatibus providere, omnes donationes, infeudationes et cujuscumque generis alienationes in quascumque personas factas in consistorio nostro publico, præsente fidelium multitudine copiosa, tanquam indebite factas de fratrum nostrorum consilio cassavimus, etc. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis, XII kal. Octob., anno IV ». Fœminea etiam superbia et levitate virum a publicarum rerum tractatione indigne repellere Joanna non erubuit : de quibus conquestus Pontifex Francorum regem rogavit [1], ut ex sorore neptem præceptis salubribus informaret.

24. Redigendi illa in servitutem viri cupida ad disturbandam illius regiam inunctionem suam extrahere decrevit. At Pontifex redintegrandi Joannem inter et Andream amoris sollicitus, Joannem causarum sacri palatii auditorem ea de causa legavit, ac reginam hortatus est [2], ut virum debito amore complecteretur, nec se eorum susurris, qui auctores erant, ne una cum illo regia ornamenta acciperet, subornari pateretur; neve tandiu inunctionis pompam differret. Andreæ vero XII kal. Octobris leges, quibus solemni ritu corona cingendus erat, præscripsit : et Guillelmo episcopo Carnotensi Apostolicæ Sedi internuntio provinciam dedit, ut regia illum inunctione liniret, ubi ex Pontificio rescripto sacramentum nuncupasset.

25. Eo porro decreto sanciebat Clemens, nullum jus ex nomine regio inunctioneque Andream comparaturum : ac si casus contingeret, ut Joanna sine liberis Andrea superstite e vivis abscederet, Siculum sceptrum ad Mariam Joannæ sororem ejusque liberos ex initis cum Carolo I pactionibus devolvendum; dataque Andreæ imperia, ut tum regios apices poneret : præterea intentatum anathema, si in eodem casu regnum affectaret, ac devincti objectis censuris proceres, ut ab Andrea discederent. Imposita etiam Andreæ lex, ut antequam regia consecratione afficeretur, jurejurando profiteretur, regnum si nullis susceptis liberis Joanna obiret, ad Mariam et Dyrrachynos transfundendum, Neopolitanique regni ordines idem sacramento firmare jussi : quod Diploma Clementis XII kalend. Octobris, consignatum.

26. *De Andreæ Ungariæ regis crudeli nece.* — Hactenus variis artibus Andreæ regiam inunctionem adversarii extraxerant : cumque Pontifex amplius non prorogandam pluribus litteris decerneret, et Joannam, Mariam, Dyrrachinum, Tarrentinum aliosque proceres ad id urgeret [1] imperiis, barbara immanitate necatus fuerat; in Baronianis enim notis de eo hæc reperio [2] : « Die XVIII mensis Septemb. obiit Andreas rex Jerusalem et Siciliæ, filius Caroli regis Ungariæ et Elisabeth, quæ ante obitum filii Romam veniens ad limina Apostolorum calicem aureum gemmis ornatum donavit eidem Basilicæ : tabulam etiam argenteam gemmis confectam, in qua inerat depicta figura Apostoli : multas insuper est elargita eleemosynas, ob idque statuta illi dies anniversaria pro ipso Andrea defuncto, et pro felici statu regni Ungarici. Hæc habentur in Appendice ad Martyrologium ejusdem Basilicæ Vaticanæ, scilicet ea die, qua supra (1) »; nimirum quartadecima kal. Octobris, biduo antequam quo Andream regio diademate insigniri jussum vidimus.

27. Describit infandum et crudele mortis Andreæ illatæ genus inter alios Petrarcha [3] oratorio stylo : « O brevi, inquit, multum mutata Neapolis! O infelix Aversa : vere Aversa, nomen ex re sumptum! Aversa, inquam, prorsus ab humanitate ac fide, quarum prima homini, secunda regi et justo domino debebatur : in te utriusque spreta reverentia, utriusque in sacrum gentibus fractum fœdus. In te enim fraude impia periit rex tuus, ferro utinam aut virili morte alia, ut hominum manibus interfectus, non ferarum dentibus atque unguibus laceratus videretur. O iniquo condita sidere, infausto signata vomere, cæmentis extructa sanguineis, et vipereis habitata cultoribus, magistra urbs crudelium exemplorum. Abundæ impietatis et criminum erat, animatam principis sacrosanctam effigiem, ad imaginem Dei factam, violare tam atrociter, tam superbe : nunc id scelus non in homine quolibet ausa es, sed mitissimum, innocentissimum hominum, et dominum tuum, et ante annos tui sollicitum, tui amantem, raræ indolis puerum, magnæ spei regem, truculen-

[1] Tom. III. Ep. secr. MXLIX. — [2] Tom. IV. Ep. secr. XCII.

[1] Tom. IV. Ep. secr. CDV ad CCXXIX. — [2] Bar. in not. Ms. ad hunc an. Bonfin. dec. 2. l. IX. — [3] Petrar. Ep. famil. l. VI. n. 5.

(1) Nescio unde acceperit Baronius mensem et diem necis Andreæ Hierusalem et Siciliæ regis. Nam Dominicus de Gravina, qui tunc Apruntinum Chronicon, rebus ipsis præsens, scribebat, historiam necis hujusce, quam fuse prosequitur, sic tandem concludit : « Obiit anno Domini MCCCXLV, Indictione XIII, de mense Augusti, XX die mensis ejusdem ». Horrendi facinoris consciam statuit Joannam reginam, quam et pro viribus obstitisse narrat, ne de impiis Andreæ interfectoribus pœna debita sumeretur. Spondanus, Joannam excusare adnitens, testes producit æquales Boccacium et Petrarcham, qui rei inique gestæ invidia proceres regni onerant. Sed nec ipse Gravina immunes a crimine illos agnoscit, simul tamen Joannam ipsam totius moliminis consciam se præbuisse affirmat; quod et credibile efficit simultas uxoris cum viro, ejusdemque reginæ effrænis in omnem nequitiam licentia. MANSI.

tissime laniasti. Imo non tu, sed in te acres et immites, dicam homines an belluæ? an quod adventitii genus monstri, qui orbem Italicum barbarica feritate maculantes, tuum suumque regem non gladio, non veneno, dura licet ac solita regum morte, sed velut incendiarium aut latronem infami laqueo peremerunt, et cujus vertici debitum ac speratum diadema, diu perfida tergiversatione distulerant ejus collo restem et nodos miserabiles injecerunt : ut exsequiarum genera alia, et vita longiore dignissimi corporis ludibria indigna, præteream; quæ nostro forte silentio posterorum notitiæ subtrahuntur. Tu quidem, misera civitas, hæc perpessa tuis in penetralibus, quæ omnes terras et omnia sæcula tristi sint inquinatura memoria. Cæterum et culpæ expers, nisi quod patientia criminum sæpe consensui proxima est, et nec obstare poteras nec ulcisci ; miseratione potius digna quam odio, etc. »

28. Causam tanti sceleris alii Joannæ adulteriis et ambitioni tribuunt, alii improborum hominum audaciæ, qui jactatis temere ab Andrea vocibus fuerant lacessiti, inter quos est Clementis Vitæ auctor[1] : « Occasio, inquit, hujus sceleris specialiter fuisse dicitur, quia ipse tanquam virtuosus et audax verbo et facto monstrabat se velle punire multos, quos videbat criminosos et male se habentes, quamprimum dominium dicti regni ad ipsum pervenisset, de quo male sibi conscii, et merito formidantes cogitaverunt adversus eum, et modo præmisso sibi ipsis præcavere.

« In quo discant nova dominia acquirentes quod a principio non exasperent, molestent aut terreant subditos suos, etiam quantumcumque demeritos, neque pandant interiora sui cordis; sed dissimulent, et potius tales alliciant, eisque blandiantur, donec habeant dominii sui firmitatem, dederintque ordinem, per quem adversum eos procedere valeant absque sui periculo et scandalo aliorum ; quia ex opposito modo simili aut crudeliori periisse, aut a dominiis suis dejecti fuisse leguntur ».

29. Haud ita multo post Joannæ, ad secundas nuptias transvolare meditanti, edixit Clemens, ne ex pactionibus cum Carolo I initis inconsulta Sede Apostolica virum acciperet, ne sceptrum in principem Ecclesiæ non studiosum aut regiæ imparem dignitati transfunderetur, regnique amissionem exauctorationemque regii apicis, si contra tenderet, pro summo in Siciliam imperio intentavit, repetito Clementis edicto[2] : « Clemens papa IV prædecessor noster prudenter attendens, in conventionibus inter eamdem Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum I regem Siciliæ in concessione regni ejusdem per ipsam Ecclesiam sibi facta initis et habitis, illud inter cætera expressius voluit contineri, quod si forte deficientibus masculi contingeret feminam innuptam in regno succedere memorato, illa maritaretur personæ, quæ ad ipsius regni regimen et defensionem existeret idonea, Romano tamen Pontifice prius super hoc requisito; nec nuberet nisi viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto : et si contra hæc fieret, quod liceret eidem Romano Pontifici, contra ipsam ad privationem regni et terrarum citra pharum sine figura judicii, et absque juris solemnitate, in quacumque ætate ipsa consisteret, procedere si hoc expedire videretur eidem, etc. Dat. Avin. XI kal. Decembris, anno IV ».

30. Cæterum expetiere inter reliquos a Pontifice justa de sontibus supplicia Massilienses, flagitii indignitate commoti ; quorum libellus[1] supplex Clementi porrectus his conceptus verbis extat in Pontificiis litteris exaratis IX kal. Decembris :« Ad pedes sanctissimi et beatissimi in Christo patris et domini nostri domini Clementis, digna Dei providentia sacrosanctæ ac universalis Ecclesiæ summi Pontificis, ad honorem et fidelitatem illustrissime dominæ nostræ dominæ Joannæ, Dei gratia Jerusalem et Siciliæ reginæ, venientes et constituti Bernardus Gasqui, Petrus de Cepeta ambassiatores, et Petrus Amelii notarius, electi et missi per nobilem virum dominum Berengarium Audeberti militem vicarium, et generale consilium nomine et pro parte totius universitatis vicecomitatus Massiliæ, mœstis expositionibus, et diræ punctionis flagellis dictæ Pontificali beatitudini flexis genibus denuntiarunt humiliter et devote, quod, sicut murmur præanxians personas universas dictæ civitatis reginalis fideles planctibus et ululatibus tristitiæ sauciavit, vir altissimus memoriæ recolendæ dominus Andreas Jerusalem et Siciliæ rex, reverendissimus dominæ nostræ reginæ maritus, fuit noviter in partibus regni proditionaliter, inhumaniter et nefandissime interemptus : quo eventu tristissimo reginalis honor, et fidelitatis Massiliensis et aliorum reginalium fidelium radicata devotio, plusquam exprimere valeant, injuriantur, læduntur et doloribus quippe afficiuntur de tanto innocente domino morti dato.

31. « Unde eidem sanctitati devote et humiliter supplicant, quatenus scrutari et reperiri mandare dignetur de casu tam horibili veritatem; et reperta tanquam universalis dominus provideat punitionem acerbam tali effectu fieri, rigiditatis metas excedendo, ut convenit, contra auctores, et culpabiles quomodolibet dictæ mortis, adeo quod, quantumcumque vindicta agenda tanto sceleri læsionibus, doloribus, injuriis et offensis, proh dolor! æquipararari non possit aliqualiter, licet insufficienter exsequenda punitione satisfiat injuriis, offensionibus, doloribus et læsionibus anteactis ; quam utique mortem Massilienses universi, proprias injurias et offensiones clamantes, repu-

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 50. — [2] Tom. IV. Ep. secr. CVII

[1] Tom. IV. Ep. secr. DLIX.

tantes et habentes, optant præ desideriis, ut satiari possent in vindicta mortis tanti domini innocentis, haberi et dici singulares ultores, eorum fidelitatem intrinsecam operibus propalantes ad honorem reginalis celsitudinis, et ventris sui remanentis, ut fama tenet, prægnantis; paratos se offerentes nomine universitatis prædictæ civitatis Massiliæ, ordinationes et mandata dictæ sanctitatis dominicæ super his et aliis reverenter exsequi, verendo neminem animose.

« Præsertim etiam supplicant sanctitati prædictæ, ut reginalem excellentiam et prægnatum suum, quo in Dei potentia speratur tantæ percussionis haberi consolationis levamen, necnon terram et fideles suos universos, et signanter dictam civitatem Massiliensem habere dignetur in sui favore protectionis et benedictionis gratia propitius commendatos. De quibus cum responsione, si quam facere placuerit dictæ dominicæ sanctitati petierunt dicti ambassiatores per dictum Petrum Amelii notarium eis coelectum fieri pro parte dictæ civitatis Massiliensis publicum et publica instrumenta, ut semper pateat et clareat fidelitas et devotio hominum prædictæ civitatis Massiliæ ». De justo sequenti anno de proditoribus et carnificibus Andreæ regis sumpto jussu Pontificis supplicio, dicetur inferius: nunc a lugubri humanorum casuum narratione ad divina miracula sermonem traducamus.

32. *Eucharistiæ Amsterodami miraculum.* — Hoc anno Amsterodami Eucharistia in ignem projecta in mediis flammis integra nocte illæsa permansit, qua de re Renerus Snoi hæc brevi stylo affert [1] : « Amsterodami inventa Eucharistia vomitu a valetudinario ejecta, inque ignem projecta, mirum relucens: quam ex eo in templum illatam magna hodie mortales in veneratione habent ». Scribebat hæc ille sub Lutheranæ hæreseos initia, antequam illa pestis Batavos inficeret. Describit accuratius eamdem historiam Joannes a Leydis [2], ac diem, quo ea res admirabilis contigit, nimirum feriam tertiam præeuntem sacrum Palmarum diem hujus anni consignat. Ob egregium porro Odonis ducis Burgundiæ erga sanctissimum hoc sacramentum pietatis sensum, tum ob eximium in Ecclesiam studium, Pontifex illum ea ornavit prærogativa [3], ut dum in humanis esset, quoties sacratissimum Christi corpus sub speciebus panis acciperet, etiam sacerdotum more sub speciebus vini, inter missarum solemnia sanguinem hauriret: « Tuis, inquit, devotis supplicationibus inclinati, ut dum per confessorem tuum, vel sacerdotem alium sacra communio Corporis Domini nostri Jesu Christi tibi ministrabitur, possit etiam tibi per eumdem confessorem vel sacerdotem poculum sanguinis, constitutionibus, statutis, consuetudinibus et observantiis quibuscumque contrariis nequidquam obstantibus ministrari, devotioni tuæ quandiu vixeris, de speciali gratia tenore præsentium indulgemus. Volumus autem, quod idem confessor vel sacerdos, qui tibi communionem hujusmodi ministrabit, circa hoc sic secrete se gerat et caute, quod in ministratione tibi facienda hujusmodi de sanguine nihil extra vasa sacra effundi de illo valeat, nec scandalum exinde quodlibet generari. Dat. Avin. V kalend. Decembris, anno IV ».

33. *Pro concilianda divina ope publicæ preces indictæ.* — Postremo neque illud prætereundum videtur, Clementem papam vergente hoc anno, cum rem Christianam maximis bellorum concussam turbinibus fluctuare plangeret, scissam nimirum factionibus Germaniam, Galliam Angliamque, mutuo cruentatas sanguine, Hispaniam dissensionibus turbidam, Italiam præter vetera mala Neapolitani regis cæde infectam ultoris iras metuere, Orientem a barbaris oppugnatum, solemnes precum formulas pro concilianda divina ope indixisse, atque ad eas repetendas, propositis indulgentiis, fideles allexisse [1] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Commotum mare mundi hujus, impellente statu diabolico, procellosis adspicientes turbinibus, odiis videlicet, dissensionibus et guerris in plerisque orbis inter Catholicos reges, principes et magnates periculose nimirum partibus suscitatis, discipulorum Salvatoris nostri gestis instruimur, ut pro sedandis intumescentibus, ac strepentibus undis tempestatum hujusmodi, quibus commissa regimini nostro Petri navicula, Ecclesia scilicet sancta Dei, cœtum cunctorum comprehendens fidelium, non parum concutitur, Salvatorem ipsum, cujus imperio maria et venti obediunt et quiescunt, devotis precibus excitemus. Sane dudum felicis recordationis Joannes papa XXII prædecessor noster, pie considerans super similibus et aliis turbationibus, hoste procurante humani generis, tunc imminentibus divina clementia mitigandis esse ad divinum auxilium recurrendum; et diligenter attendens, quod in missarum solemniis devotius ad Deum preces consueverunt effundi, certa orationum suffragia in eisdem solemniis fieri, ut sequitur, ordinavit; videlicet quod in eis, post dictam a celebrante missam: *Pater noster*, etc. (describit earum precum formulam, quam suis conceptam verbis jam ante inseruimus [2] Annalibus). Idemque prædecessor Christi fideles ad exsequendum prædicta promptius donis volens spiritualibus animare, omnibus vere pœnitentibus et confessis celebrantibus et eis assistentibus, observantibus supradicta, et aliis præsentibus Domino devotas preces effundentibus, pro prædictis missis singulis, quibus hæc facerent, viginti dies de injunctis eis pœnis misericorditer relaxavit.

[1] Rener. rer. Batav. l. VIII. — [2] Jo. a Leyd. l. XXVIII. c. 70. — [3] Tom. IV. Ep. secr. DCXVIII.

[1] An. 2. l. III. Ep. cur. VII. — [2] Annal. tom. XV. an. Chr. 1328. num. 46.

« Nos igitur his temporibus, quibus fluctus procellosi odiorum, dissensionum et guerrarum peccatis exigentibus, in diversis Christianitatis partibus ingruunt, proh dolor ! et quasi universa Catholicorum regna concutiunt, non minus quam tunc fundere preces devotas ad Dominum pium, imo necessarium probabiliter existimantes ; auctoritate Apostolica de fratrum nostrorum consilio tenore præsentium ordinamus, ut preces hujusmodi, prout per eumdem prædecessorem ordinatæ fuerunt, ut præmittitur, in missis celebrandis, addita prædictis duabus orationibus hac, quæ sequitur : *Deus a quo sancta desideria, recta consilia et justa sunt opera, da servis tuis illam, quam mundus dare non potest pacem, ut et corda nostra mandatis tuis dedita, et hostium sublata formidine, tempora sint tua protectione tranquilla. Per Christum Dominum nostrum:* devotius effundatur. Nos enim insuper Christifideles ad prædicta promptius exsequendum donis volentes etiam spiritualibus animare, omnibus vere pœnitentibus et confessis celebrantibus et eis assistentibus observantibus supradicta, ac aliis præsentibus preces devotas Deo effundentibus pro præmissis, in singulis missis, quibus hæc fecerint, præter viginti dies prædictos de omnipotentis Dei misericordia et dictorum beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, decem dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Avin. id. Novembris, anno IV ».

34. *Christiani in insula Syriæ capti a Saracenis.* — Prætermittendum non visum est, misertum Pontificem Christianum, qui apud Anteradon insulam Syriæ objacentem, ex qua veluti ex arce irrumpere in Palæstinam poterant Europæi fideles, ni funesta dissensio eos in mutua funera concitasset, a Saracenis in servitutem fuerant abducti, carcerisque squalore, ac fame et siti contabescebant, fideles propositis indulgentiarum præmiis excitasse, ut eos collata stipe redimerent.

« Clemens, etc, universis Christi fidelibus.

« Cum, sicut universorum pauperum Christianorum in carceribus soldani Babyloniæ inimici orthodoxæ fidei existentium, lacrymabili insinuatione percepimus, ipsi, qui jam multis annis de universis Christianitatis partibus in insula de Tourtose et pluribus aliis partibus Syriæ capti fuerint a perfidis Agarenis, et adhuc sunt in castro Cadri fame et siti pereuntes, et alias pertractati nequiter, ejusdem soldani carceribus mancipati, universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus de bonis vobis a Deo collatis pro ipsorum redemptione captivorum pias ad hoc eleemosynas, et grata eis charitatis subsidia erogetis, ut per subventionem vestram dictorum captivorum necessitatibus consuli, et eorum liberatio valeat de ipsorum perfidorum Agarenorum manibus provenire, etc. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis VIII id. Maii, anno III ». Turgidi porro superbia Saraceni Christianos sacerdotes, qui Salvatoris mundi vestigiis consecrata loca incolebant, necnon Minoritas, qui divinam rem in sepulchro Dominico et monte Sion curabant, variis injuriis affecere : quibus permotus Aragonum rex a Clemente expetiit, ut sibi ad soldanum muneribus demulcendum oratores mittendi facultas daretur : cujus consilium Pontifex laudavit [1], permisitque ut necessariæ ad id merces Syriæ inveherentur.

[1] An. 4. l. IV. Ep. DCLV. de indulgentiis.

CLEMENTIS VI ANNUS 5. — CHRISTI 1346.

1. *Bavarum anathemate damnatum promulgari jubet Clemens, scribens de ejus fraudibus Alberto duci Austriæ et Francorum regi Philippo.* — Post diuturnum ac funestum interregnum quo imperium continuis bellis laniatum, et Ecclesia suo orbata defensore a schismaticis concussa est, principes electores summi Pontificis jussu anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, Indictione decima quarta, Romano imperio justum regem Carolum Boemum dedere , cujus virtute religio ac pietas, quæ in Germania obsoleverant schismaticorum furore, refloruerunt. Agitatum sæpius a Pontificibus fuerat de conciliando Ecclesiæ Ludovico : sed is solita inconstantia quæ pactus

erat, revocarat. Cujus rei indignitate permotus Clemens, ineunte anno, IV nonas Januarias, archiepiscopis et episcopis Germaniæ, Italiæ, Siciliæ et Galliarum imperia dedit [1], ut Ludovicum Bavarum hæreseos et schismatis convictum damnatumque, ejectum e fidelium consortio, omni jure ad Romanum imperium obtenso dejectum, ducatu Bavariæ et palatinatu Rheni Joannis XXII et ipsius Clementis edictis privatum, solemni ritu diebus festis divulgarent : et Austriaco concordiæ interpreti adhibito respondit [2], paratissimam Sedem Apostolicam ad Ludovicum amantissimo sinu excipiendum, si se ad pœnitentiæ leges Dei et Ecclesiæ honori consentaneas demitteret : sed illum, proh dolor ! terga vertisse divino Numini, salutis suæ immemorem, atque in tractando cum Romanis Pontificibus fœdere fallacem inconstantemque se præbuisse :

« Clemens, etc. Alberto duci Austriæ.

« Circa negotium reconciliationis Ludovici, tua intentio ad finem rectum et debitum dirigitur incessanter : ad hoc tamen ipsius Ludovici propositum tendere non videtur, cum ipse tanquam aversus a Deo, proh dolor ! de suæ animæ salute, ut apparet, non curans, nec sui et posteritatis suæ status imminens præcipitium advertens, alias super tractatu reconciliationis nobis et prædecessoribus nostris, et Ecclesiæ Romanæ prædictæ illusit multipliciter, repertus sæpius (quod displicenter referimus) varius, delusorius et inconstans : quamvis nos et ipsi prædecessores voluerimus, et nos adhuc desideranter vellemus, ipsum viis honestis et debitis, prout ad honorem Dei et ipsius Ecclesiæ valeret fieri, de periculo mortis æternæ, cui subjacere noscitur, eripere ; ac unitati corporis ejusdem Ecclesiæ, a qua velut membrum mortuum et putridum præcisus est, misericorditer reunire.

« Sed tuam volumus prudentiam non latere, quod idem Ludovicus tam nobis quam eisdem prædecessoribus ea, quæ continentur in eisdem articulis vel majorem partem illorum, et alia multa sine detractionibus quibuslibet per suos procuratores et nuntios obtulit, prout etiam per litteras suas, quas penes nos habere dignoscimur, plene patet : suique procuratores, et nuntii ejus super hoc mandato suffulti ea pro ipso coram nobis et fratribus nostris obtulerunt etiam solemniter se facturos ; et fecisset libenter, si ad illa recipienda noster et fratrum eorumdem consensus tunc temporis accessisset. Unde his circumspectis et diligenter attentis, tua prudentia consideret et penset, quantum honorem vel vituperium tibi Ludovicus ipse fecerit, suggerendo tibi, teque inducendo, ut prædictos articulos petendo illa de ipsis detrahi, quæ alias oblata per ipsum, ut præfertur, fuerant, destinares, etc. Dat. Avin. V id. Januarii, anno IV ». Non inconstantiæ modo notam susceperat Ludovicus Bavarus, dum promissa antea ad expianda crimina revocabat, verum etiam majoribus se contaminasse queritur Pontifex in litteris datis [1] ad regem Francorum, qui pro ipso conciliando intercesserat :

2. « Quanquam, inquit, nos ferventibus et ardentibus desideriis affectaverimus conversionem dicti Ludovici salutiferam, et reductionem ad ejusdem Ecclesiæ sinum, extra quem non est alicui gratia neque salus ; et nihilominus tuis, fili charissime, pro reductione prædicta nobis affectuose sæpe porrectis precibus inclinati eumdem Ludovicum exspectaverimus diutius, et ad tractatus super his duxerimus favorabiliter admittendum ; ipse tamen, repertus varius et inconstans, nobis et Ecclesiæ, imo potius sibimet illudere non expavit, nihil de iis, quæ cum procuratoribus suis ejus nomine tractata fuerunt solemniter, attendendo : sed ad pejora tanquam venumdatus, ut malum faciat, se contra Ecclesiam et fidem Catholicam, tenendo in suis comitiva et consortio viros nequissimos de hæresi et schismate denotatos, et alia nonnulla horrenda et detestabilia committendo, absque nostræ conscientiæ et honoris ejusdem Ecclesiæ læsione ipsum non poteramus amplius exspectare ». Ex his ac superioribus refellendus Albertus Argentinensis, quem plures alii sunt secuti, qui non perpensis justissimis rationibus, ob quas Ludovicus Bavarus in Ecclesiæ gratiam admissus non fuerit, temere in Pontificem ut crudelem, ac Francorum regem tanquam Ludovici causæ proditorem invehuntur.

Desperata igitur Ludovici Bavari conversione, Clemens ne Apostolico muneri deesset, recurrente sacro Cœnæ Dominicæ die, edicta a Joanne XXII in Ludovicum lata renovavit [2], omnique jure ad imperium, ducatum et palatinatum exuit, prius illius criminibus, ac præcipue hæresi et schismate percensitis, quæ Nauclerus breviter perstringit. Nova pœnarum adjectione vetera in Ludovicum edicta repetita, addit Clementis Vitæ auctor [3] atque principibus electoribus de designando justo Romanorum rege imperia dedisse ; quod Ms. Vaticanum confirmat his verbis [4] : « Dominus papa processus contra Bavarum prædictum innovans, ipsum penitus reprobavit, monuitque electores, ut ad electionem procedant, alioquin Sedes Apostolica provideret, a qua ad ipsos jus eligendi pervenerat ». Assentiuntur his auctores alii, quorum dicta ex subjectis litteris ac publicis Monumentis illustrabuntur.

3. *De ejusdem causa Documentum.*—« Ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum.

« Olim, videlicet II idus Aprilis, Pontificatus

[1] Tom. IV. Ep. secr. DCCLXIII ad DCCLXVII, et DCCCLXXVIII ad DCDVII. — [2] Ibid. Ep. DCCLXXIX.

[1] Tom. V. Ep. secr. XLIV. — [2] Tom. IV. Ep. secr. MXLII ad MLXI. Baron. in not. Ms. Gesta Clem. apud Bosq. Rebdorf in Annal. Argent. in Chron. Naucler. vol. 2. gener. 45 et alii. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VII. — [4] An. 4. l. III. Ep. cur. pag. 10.

nostri anno primo, nonnullos processus, per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum contra Ludovicum de Bavaria dudum in regem Romanorum in discordia, uti dicebatur, electum, successivis temporibus habitos, ut ipsorum in recentiorem memoriam credentium ignorantia vel diuturnitate temporis oblivio ab aliquibus nequiret prætendi, multitudine fidelium copiosa succincte duximus recitandos; monentes nihilominus eumdem Ludovicum, ut infra trium mensium spatium, quod ei pro peremptorio termino assignavimus, ab omni administratione regni imperii Romani omnino desisteret, nomen et titulum regis seu imperatoris, ducis et cujuscumque dignitatis deponeret; administrationem, nomen seu titulum hujusmodi nullatenus absque Sedis Apostolicæ licentia ulterius resumpturus: ab omni favore quorumcumque hæreticorum prorsus abstineret: intrusos per dictum Ludovicum, seu mandato ipsius in quibuscumque dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis prorsus amoveri procuraret: beneficia et dignitates illis, quos ipsis dignitatibus et beneficiis spoliaverat, restitueret: interdicta, auctoritate Apostolica et a quibusvis judicibus competentibus apposita, observaret inviolabiliter, et non prohiberet directe vel indirecte ab aliis observari; ac ad sanctæ matris Ecclesiæ, a qua multiplicatis hæresibus et schismatibus erat præcisus, rediret corde contritus et vere pœnitens unitatem: necnon pro diversis et maximis injuriis et damnis Romanæ et aliis Ecclesiis illatis satisfaceret, ac pro tot sceleribus, blasphemiis, contumaciis et gravissimis culpis, per ipsum Ludovicum adversus Deum et sanctam Ecclesiam commissis, nostris et Ecclesiæ prædictæ beneplacitis et mandatis veniret humiliter pariturus, et facturus et recepturus quod suaderet justitia, et nobis expediens videretur: nihilominus aperte prædicentes eidem, quod si in obstinata malitia et pristina contumacia perseverans prædicta non curaret infra prædictum terminum realiter et fideliter adimplere, et nostris et Ecclesiæ prædictæ parere beneplacitis et mandatis, nos ad pœnas alias, exigente ipsius Ludovici contumaci pertinacia et pertinaci contumacia, procederemus prout expedire videremus, ac excessuum suorum ac contumaciarum, in præfati prædecessoris nostri processibus contentorum, enormitas suaderet, prout in nostris litteris hujusmodi recitationem et monitionem continentibus plenius continetur.

« Sed quanquam recitationem et monitionem prædictas publice fecerimus, ut præfertur, ac litteras proxime dictas ostiis seu superliminaribus Ecclesiæ Avinionensis appendi, et etiam ipsas litteras in nonnullis Alamanniæ et diversis aliis mundi partibus mandaverimus solemniter publicari, tamen supradictus Ludovicus, monitionis hujusmodi sic publicatæ verisimiliter non ignarus, infra et post terminum in monitione eidem præfixum monitioni contempsit parere prædictæ, prout etiam fama publica manifestat. Et insuper mala malis accumulans, et in leges divinas impie agens, nonnullas leges, seu potius legum corruptiones ultra alias, quas ante monitionem prædictam temere condiderat, dignoscitur edidisse, et prohibitiones ac præcepta fecisse contra Ecclesiasticam libertatem, et in gravem divinæ majestatis offensam, ac in nostrum et Apostolicæ Sedis et universalis Ecclesiæ præjudicium non modicum et contemptum. Habet etiam fama publica, hic et in diversis partibus divulgata, ipsum Ludovicum nonnullas colligationes, confœderationes, et conspirationes iniisse pro defensione suæ pertinaciæ et rebellionis adversus nos, et Sedem ac Ecclesiam memoratas post lapsum termini supradicti.

4. « Nec silentio duximus omittendum, quod post terminum ipsum dilecti filii Marquardus Randegge juris canonici professor et Ebrardus de Tummate Augustensis Ecclesiarum præpositi, ac nobilis vir Imbertus Delphinus Viennensis, necnon Ulricus de Augusta familiaris Ludovici præfati, tanquam ejusdem Ludovici nuntii, ambaxiatores et procuratores comparuerunt in publico consistorio coram nobis, exhibentes pro ipso Ludovico quamdam litteram pro procuratorio ipsorum subscriptam et signatam, ut legebatur in ea, manibus Othonis Immedof et Ronacii Hemelin de Karthom clericorum Bambergensis et Constantiensis diœcesis publicorum auctoritate Sedis Apostolicæ notariorum, et sigillo, quo dictus Ludovicus utebatur communiter, sigillatam, inter alia continentem, quod Ludovicus sæpedictus constituebat suos procuratores, ambaxiatores et nuntios speciales prænominatos præpositos delphinum et Ulricum, dans eisdem plenam, meram et liberam potestatem et speciale mandatum confitendi coram nobis singulos excessus per eum commissos et perpetratos contra Joannem prædecessorem prædictum, et sanctam Romanam Ecclesiam, ac legatos, officiales et ministros ipsius quoscumque et res et personam ac statum ejus absolute et liberaliter in manibus nostris ponendi ac ordinationi et dispositioni nostræ non solum in præmissis, sed aliis quibuscumque volens, ut in dicta littera continetur, ordinationi et dispositioni nostræ totaliter et in omnibus obedire, nihil sibi proprii arbitrii reservando, prout hæc alia multa in dicta littera, quam in nostris et Ecclesiæ Romanæ archivis conservari fecimus, latius exprimuntur. Cujus litteræ seu procuratorii virtute ipsi Ebrardus et Marquardus præpositi, ac Imbertus Delphinus et Ulricus pro omnibus malis, excessibus, criminibus, delictis per dictum Ludovicum contra prædictum papam Joannem, Romanam ac etiam universalem Ecclesiam et libertatem ejusdem Ecclesiæ commissis, et pro emenda ac satisfactione omnium præmissorum ipsi Ecclesiæ facienda, et pro aliis in dicta littera contentis absolute et liberaliter ejusdem Ludovici personam

et statum, necnon et bona, prout in mandatis habebant, in manibus nostris posuerant, ipsaque nostris ordinationi et dispositionis ubmiserunt, nihil in iis proprii arbitrii ipsius Ludovici reservando eidem.

5. « Et ad majorem roboris firmitatem prædictorum procuratores, ambaxiatores, et nuntii prænominati, et quilibet eorum tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt ibidem coram nobis in animam Ludovici sæpedicti, prædicta omnia et singula, ut præfertur, posita et submissa, ac quidquid super prædictis duceremus ordinandum, attendere et complere et effectualiter observare, et non contra facere vel venire per se vel per alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, aliqua ratione seu causa. Et quamvis hujusmodi submissio, ut præmittitur, facta fuisset; tamen ipse Ludovicus a propria et inveterata malitia excæcatus, et cor impœnitens se ostendens habere, nobisque, sed sibi magis illudens, post submissionem prædictam, quasi ipsius oblitus, iniquitates, blasphemias, culpas, rebelliones, contumacias et scelera prædicta continuavit ad multa alia detestabilia damnabiliter procedendo.

6. « Nos igitur præmissa diligentius attendentes, et tantis erroribus, ne non resistendo approbare videamur eosdem, obviare volentes; omnes et singulas leges, prohibitiones, omniaque præcepta, necnon colligationes, confœderationes et conspirationes prædicta nullas et irritas, nullaque et irrita pronuntiamus et declaramus: et nihilominus leges, prohibitiones, præcepta, confœderationes, colligationes et conspirationes hujusmodi, quatenus de facto processerunt, cassamus et irritamus, ac cassa et irrita nuntiamus, juramenta super iis vel aliquibus ex eis de ipsis observandis præstita, cum vincula iniquitatis esse non debeant, relaxantes de Apostolicæ plenitudine potestatis. Et insuper universis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, et aliis Ecclesiarum prælatis atque rectoribus; necnon regibus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, militibus, aliisque singularibus personis Ecclesiasticis et sæcularibus, cujuscumque conditionis, præeminentiæ, vel dignitatis existant; communitatibus quoque, universitatibus et collegiis quibuscumque Ecclesiasticis et sæcularibus interdicimus, ipsosque omnes et singulos præsentium tenore monemus, ne leges, prohibitiones, præcepta, colligationes, confœderationes sive conspirationes prædicta ullatenus observent directe vel indirecte, publice vel occulte: alioquin leges, prohibitiones, seu præcepta ipsa contra interdictum et monitionem nostram observantes scienter, singulares personas excommunicationis, universitates vero, communitates et collegia, terras et loca ipsorum singularum universitatum, communitatum, collegiorum interdicti sententiis, ac etiam pœnis et sententiis in supradictis processibus dicti prædecessoris contentis, eos volumus et decernimus subjacere; non obstantibus, si prædictis vel eorum aliquibus a Sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari vel eorum castra, terræ, sive loca quæcumque interdici non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem; et quibuslibet privilegiis, indulgentiis et litteris Apostolicis generalibus vel specialibus quibusvis personis, locis vel ordinibus sub quacumque forma vel expressione verborum concessis, etiam si de illis esset specialis et expressa ac de verbo ad verbum in præsentibus mentio facienda, per quæ nullum præmissis vel præmissorum alicui nolumus afferri præjudicium vel obstaculum interponi.

7. « Sane considerantes attentius, quod præfatus prædecessor noster in processibus suis antedictis Ludovicum sæpe dictum declaravit schismaticum et hæreticum manifestum, ac ipsum velut hæreticum reprobavit et etiam condemnavit, declarans eumdem in omnes pœnas inflictas schismaticis et hæreticis per sacros canones et Catholicorum principum leges incidisse, easque omnes et singulas incurrisse, aliquas ex pœnis ipsius tenore præsentium ad cautelam duximus exprimendas. Siquidem secundum condemnationem et declarationem prædictas prædecessoris ejusdem præfatus Ludovicus infamis existit, nec ad publica officia, vel ad eligendos aliquos ad ea, aut ad testimonium perhibendum, vel ad hæreditatem seu successionem alicujus est admittendus, nec testamenti habet liberam factionem; nullusque ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis est respondere cogendus: nullæ causæ ad ipsius sunt audientiam deferendæ: sententiæ quoque per eum latæ nullam obtinent firmitatem: nullus advocatus in causis ejus patrocinium præstare, nullusque notarius pro factis sive causis ipsius publica debet conficere Instrumenta. Omnis audientia est ipsi in quocumque negotio deneganda, omnisque proclamationis et appellationis beneficium ei est specialiter interdictum: universa ejus bona sunt perpetuo confiscata, ejusque filii et nepotes ad nullum sunt unquam beneficium Ecclesiasticum, nullumque publicum officium admittendi. Cunctis fidelibus cum dicto Ludovico, nisi pro ipsius conversione et animarum salute, est communio interdicta; ipseque moriens carere debet Ecclesiastica sepultura. Omnes sæculares potestates ipsum Ludovicum de terris eorum jurisdictioni subjectis pro viribus exterminare tenentur.

« Ut autem dictus Ludovicus, qui tam gravissime per contenta in processibus supradictis, et alia postmodum cumulata per ipsum, divinam majestatem et Apostolicam Sedem et universalem Ecclesiam offendit, fidem violavit Catholicam, libertatem Ecclesiasticam conculcavit, remque publicam perniciose nimium perturbavit, virus suæ feritatis in ipsas effundens, ac furenti rabie furens

continue contra eas, nedum in pœnas prædictas et alias a canonibus et legibus, et a prædecessore nostro prædicto per supradictos processus eidem inflictas, se incidisse cognoscat, sed et Dei ultionem, quam multipliciter ut prædicitur offendit, et nostram maledictionem incurrat ; divinam suppliciter imploramus potentiam, ut Ludovici præfati confutet insaniam, deprimat et elidat superbiam, et eum dexteræ suæ virtute prosternat, ipsumque in manibus inimicorum suorum et eum persequentium concludat, et tradat corruentem ante ipsos. Veniat ei laqueus quem ignorat, et cadat in ipsum. Sit maledictus ingrediens, sit maledictus egrediens. Percutiat eum Dominus amentia et cæcitate, ac mentis furore. Cælum super eum fulgura mittat. Omnipotentis Dei ira, et beatorum Petri et Pauli, quorum Ecclesiam præsumpsit et præsumit suo posse confundere, in hoc et in futuro sæculo exardescat in ipsum. Orbis terrarum pugnet contra eum : aperiatur terra et ipsum absorbeat vivum. In generatione una deleatur nomen ejus, et dispereat de terra memoria ejus. Cuncta elementa sint ei contraria. Habitatio ejus fiat deserta, et omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant, et in hac vita super eum apertam vindictam ostendant, filiique ipsius ejiciantur de habitationibus suis, et videntibus ejus oculis in manibus hostium eos perdentium concludantur.

8. « Porro quia Romanum imperium propter tyrannidem, iniquitates et impedimenta Ludovici sæpedicti adeo justo judicio reprobati et abjecti, jam per longa tempora dignoscitur vacavisse, prout et vacat ad præsens ; et ob hoc sancta Romana Ecclesia per tempora suo caruit, prout adhuc caret, speciali advocato et defensore in fidei Catholicæ et ejusdem Romanæ, aliarumque Ecclesiarum et Ecclesiasticæ libertatis ac reipublicæ grande et multiplex detrimentum, multarumque periculum animarum ; nos hoc ulterius tolerare nolentes, prout nec velle debemus, ac tantis malis carere cupientes, omnes et singulos principes Ecclesiasticos et sæculares, ad quos regem in imperatorem postmodum promovendum jus pertinet eligendi, præsentium tenore Apostolica auctoritate monemus, districtius injungentes eisdem, quatenus sine moræ dispendio pro electione regis in imperatorem postmodum promovendi de persona idonea facienda conveniant, et ad electionem ipsam procedere non postponant. Alioquin Sedes ipsa, a qua jus et potestas electionis prædictæ ad principes pervenit eosdem, super hoc de opportuno remedio providebit.

« Cæterum volumus et auctoritate prædicta decernimus, quod præsens processus noster præfatos Ludovicum et electores et alios omnes et singulos, quos præsens processus noster contingit et contingere poterit, adeo apprehendat et arctet ac si eisdem personaliter publicatus et insinuatus solemniter extitisset, quacumque Constitutione contraria per prædecessores nostros Romanos Pontifices edita non obstante. Ut autem processus noster hujusmodi, et omnia in eo contenta ad dictorum Ludovici et electorum ac aliorum, quorum interest vel interesse potest, communem notitiam deducatur, chartas sive membranas processum continentes eumdem, majoris Ecclesiæ Avinionensis appendi vel affigi ostiis sive superliminaribus faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro præconio et patulo indicio publicabunt, ut ipsi, quos processus ipse contingit, aut contingere poterit, nullam possint excusationem prætendere, vel ignorantiam allegare, quod ad eos non pervenerit, vel ignoraverint eumdem : cum non sit verisimile, quod apud ipsos remaneat incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Actum in palatio nostro Avinionensi id. Aprilis, anno IV ». Transmissum hoc edictum est non ad Germanos et Italos præsules modo, verum ad alios etiam, insertumque litteris Encyclicis [1], quibus addita imperia, ut illud rite vulgarent.

9. *Electores novum Cæsarem creare jubentur.* — Proximo tempore a celebritate Cœnæ Dominicæ, in qua moniti de creando rege Catholico Ecclesiæ ac fidei defensore principes electores publice fuere, Clemens litteras ad ipsos eo argumento hortatorias misit [2], quibus extrema pericula, in quæ res Christiana adducta esset, exposuit : Christianos reges plerosque in mutuas cædes consurgere, serpere hæreses, schisma grassari, religionem obsolescere, insolescere infideles, magnam Christianorum multitudinem ob Ludovici Bavari amplexa studia devinctam censuris Ecclesiasticis in æternum exitium trahi : adversus tot mala strenuum et Catholicum principem ad vacans imperium evehendum. Convenirent itaque pro celebranda electione constituendis loco et tempore ; ac si qui censuris devincti ob præstita Ludovico studia essent, ab archiepiscopis solutum iri : omnia vero sacramenta, quibus Bavaro se obstrinxissent, rescissa atque irrita pronuntiata : vetiti tamen Ludovicum Bavarum juniorem ad electorum numerum admittere, cum marchionatum Brandeburgensem jure et legibus non obtineret.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopis, et dilectis filiis nobilibus viris principibus electoribus imperii.

« Impositum nobis desuper Apostolicæ servitutis officium pulsare non desinit continue mentem nostram, ut circa removenda pericula et scandala de medio populi Christiani curæ nostræ commissis, eique quietis et pacis procuranda commoda, intente meditationis studiis, et operosis sollicitudinibus, quantum nobis ex alto permittitur, intendamus. Sed dum intra præcordia nostra revolvimus, et profundis cogitationibus attendi-

[1] An. 4. l. II. Ep. cur. LXVII et LXVIII. — [2] Tom. IV. Ep. secr. MXLII.

mus utiles fructus et uberes, quos ex justo et recto regimine imperatoris Romani Catholici, Deo et Ecclesiæ sanctæ suæ fidelis et devoti, si præsideret imperio, tam Ecclesiæ Romanæ, cujus imperator ipse advocatus et defensor esse debet præcipuus, quam fideli populo et toti reipublicæ provenirent; cum per ipsius potentiam regiminis, prout ad eum pertinet, exercendi libertas, defensari possit Ecclesiastica, fides dilatari Catholica, improborum excessus reprimi, justitiæ cultus coli, et pacis serenitas defensari; ex debito sollicitamur pastoralis officii, ut provideri super his, quantum ad nos spectat et cum Deo possumus, mente vigili procuremus.

10. « Ideoque considerantes attente, quod per prolixam vacationem ejusdem imperii per obitum claræ memoriæ Henrici ultimi Romanorum imperatoris Ludovico de Bavaria, qui post obitum hujusmodi dicebatur discorditer in regem Romanorum electus, suis detestandis et horrendis excessibus, delictis, criminibus, culpis, rebellionibus, contumaciis et inobedientiis exigentibus, per processus felicis recordationis Joannis papæ XXII prædecessoris nostri solemniter et publice dudum factos et habitos, diversis excommunicationis, et aliis spiritualibus et temporalibus pœnis et sententiis innodato; ac jure, si quod sibi ex electione hujusmodi competere poterat, necnon ducatu Bavariæ omnibusque privilegiis, feudis, bonis, honoribus et juribus, quæ a Romana vel quibuscumque aliis Ecclesiis vel imperio quomodolibet obtinebat, justo privato judicio; ac diversorum hæresum et schismatum criminibus, quibus damnabiliter se involvit, condemnato sententialiter et etiam denotato, tam Ecclesia Romana, quam universitas fidelium et tota res publica diutinis temporibus, quibus (sicut præmissum est) prædictum vacavit imperium, prout adhuc vacare noscitur, hujusmodi commodis caruerunt, quanquam eis indigerent plurimum, his præsertim temporibus, quibus peccatis exigentibus inter nonnullos reges, principes et magnates Catholicos orbis terræ fremunt, proh dolor! in diversis Christianitatis partibus variæ dissensiones et guerræ, hæreses et schismata pullulant, et fides Catholica per infideles et hostes Christiani nominis in plerisque partibus periculose nimium impugnatur; intuentes quoque non sine dolore cordis et anxietate mentis nimia tam Alamanniæ, quam partes alias circumpositæ regionis nonnullos Christicolas degentes in eis propter fautoriam, adhæsionem et participationem Ludovici prædicti, attentis gravibus spiritualibus et temporalibus pœnis et sententiis, adversus quascumque personas Ecclesiasticas vel sæculares, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, ordinis, status vel conditionis existant, etiamsi pontificali, regali aut majori vel inferiori præfulgeant dignitate; necnon communitates et universitates, quæ præfato Ludovico adhærerent, assisterent aut præstarent directe vel indirecte, publice vel occulte, consilium, auxilium vel favorem, per processus prædictos inflictis, magnis animarum et statuum periculis expositos, eisque paterno compatientes affectu; vias et modos libenter exquirimus, per quos super prædictis omnibus posset, divina suffragante gratia, hujusmodi supradictis periculis et scandalis utiliter et salubriter provideri. Et tandem in examine maturæ deliberationis adducto, quod ad hoc facilius et utilius pandi poterit, et via salubrius aperiri, si vir aliquis strenuus, Catholicus et devotus ad imperii regimen præficeretur prædicti; per nostros processus die Cœnæ Domini proximo præterita, præsente fidelium multitudine copiosa, de consilio fratrum nostrorum adversus eumdem Ludovicum suosque fautores, adhærentes, valitores, complices et sequaces solemniter habitos, vos commonendos duximus et hortandos, ut ad electionem regis, in imperatorem Romanum postmodum promovendi, dante Domino, celebrandam convenire absque morosæ dilationis obstaculo, quæ secum, ut ex præmissis colligitur, periculosa traheret dispendia, et ad eam procedere curaretis.

11. « Quocirca vos rogamus, requirimus et attentius in Domino exhortamur, quatenus his quæ præmissa sunt, in scrutinio rectæ considerationis adductis, ad vocationem venerabilis fratris nostri Gerlaci archiepiscopi Maguntini, (de eo in locum Henrici exauctorati suffecto agetur inferius) convenire pro electione celebranda hujusmodi, et ad eam, habendo præ oculis solum Deum, procedere, assistente vobis divinæ virtutis clementia, studeatis; ita quod a Deo præmium æternæ retributionis consequi, et ab hominibus laudis et commendationis attolli præconiis mereamini non indigne, ac nos et Sedes Apostolica providere de alio in hac parte remedio non cogamur.

« Cæterum cum marchionatus Brandeburgensis vacaverit diutius, et adhuc vacare noscatur, nequaquam nostræ intentionis existit, quod detentor illius, qui nullum jus habet in eo, vocetur ad electionem hujusmodi vel etiam admittatur. Nos autem, qui ferventer in votis gerimus, quod tam pium tamque necessarium, et utile reipublicæ negotium auxiliante Domino prosperetur, taliter providimus ordinandum, quod illi ex vobis, qui propter favorem, adhæsionem et participationem ejusdem Ludovici essent forsitan prædictis excommunicationum sententiis innodati, dummodo ab illis desistant omnino de cætero, et illi, quem eligi contigerit (dum tamen gratiam et communionem Apostolicæ Sedis obtineat) consiliis, auxiliis et favoribus opportunis assistant, ne dictum negotium impediri valeat propter hoc, absolventur juxta formam Ecclesiæ consuetam.

« Nec vos credimus nec volumus ignorare, quod quæcumque colligationes, confœderationes, pactiones seu ligæ, per quoscumque sub quavis forma vel conceptione verborum initæ cum Ludovico prædicto: necnon tam fidelitatis et homagii,

quam alia quæcumque juramenta eidem præstita, cum sit, ut præfertur, extra communionem fidelium hæreticus et schismaticus manifestus, nulla, cassa et irrita declarata esse ac fuisse per dictos processus fuerunt, nullumque ad eorum observationem teneri quomodolibet vel adstringi, et quatenus de facto processerunt, exstiterunt annullata, cassata, irritata et juribus penitus vacuata. Dat. Avin. IV kal. Maii, anno IV ». Qua etiam die consignatæ sunt litteræ [1] eodem argumento ad singulos principes electores, proceres et populos præcipuos scriptæ : quos omnes hortatur, ne electoribus consilio et industria desint, atque designando regi, dummodo Catholicus extiterit, obtemperent : si quo forte jurejurando fidem Ludovico devinxerint illud dissolutum fuisse, ac graviores etiam pœnas cum ipso in posterum sentientibus intentatas.

12. *Sacramenta præstita Ludovico rescinduntur, Balduino Moguntino archiepiscopatu dejecto sufficitur Gerlachus.* — Vocandi erant ad imperii comitia a Moguntino archiepiscopo principes electores, atque ab eo locus ac tempus ex veteri more designanda : sed cum Henricus Varnemburgensis, a Romanis Pontificibus ad Moguntinum principatum contra hostium potentiam evectus, Sedi Apostolicæ atrocissimas reposuisset [2] injurias, et ad schismaticos defecisset, jamque ad expiandum crimen edicto Pontificio, quod suo loco attulimus, sollicitatus, vocatusque in jus pontificias censuras sprevisset, seque hostem Romanæ Ecclesiæ esset professus; Pontificia sententia VII idus Aprilis in cardinalium consistorio est damnatus contumaciæ atque archiepiscopatu deturbatus. Extat ad perpetuam rei memoriam editum Pontificium decretum [3], sententiam complectens ante triennium latam, quam iisdem ferme verbis repetiit Clemens, objecitque hæc inter alia :

« Clemens, etc. Ipse præfato Ludovico de Bavaria subsequenter (nimirum post acceptum beneficio Sedis Apostolicæ Moguntinum archiepiscopatum) adhæsit, ipsumque pro imperatore, cum tamen nec imperator nec rex sit habendus, tenendo, vocando et exhibendo sibi tanquam tali reverentiam; et ut in suis excessibus, erroribus, schismatibus, culpis, inobedientiis et contumaciis perduraret, consilia et favores exhibendo, ac ligas et confœderationes, imo potius conjurationes et conspirationes, cum eodem damnabiliter ineundo. In multis quoque parlamentis seu damnatis conventiculis, in quibus multa contra Deum et honorem ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ damnabili machinatione ordinata fuerunt, cum eodem Ludovico inique interesse præsumpsit, adhærendo, favendo et consulendo eidem quamvis multi prælati et principes illarum partium, qui per eumdem Ludovicum ad hujusmodi conventiculas vocati fuerant, illac ire contempserant, sicut nec ire etiam tenebantur : alios etiam detestandos excessus, qui brevi non possent sermone concludi, in divinæ majestatis contumeliam, gravem dictæ Sedis offensam, et multorum perniciem committere non expavit ». Addit Clemens se, sumpto primum post Benedicti obitum Pontificatu, illum intentato judicio redigere ad officium, clementiaque flectere tentasse; ipsumque vocatum in jus pœnituisse in speciem, ac promissa inanibus diffugiis, et aperta demum perfidia fefellisse :

« Pendente termino citationis ipsius, Joannes præpositus Xanctensis, germanus dicti Henrici, et Conradus scholasticus S. Petri Aschaffenburgensis Ecclesiarum Coloniensis et Maguntinæ diœcesum, coram nobis et dictis fratribus nostris in consistorio comparentes, et asserentes se procuratores ejusdem Henrici, et per eum ad Sedem Apostolicam destinatos, dictæque citationis processum ad eorum notitiam plenarie pervenisse, humiliter supplicarunt ut hujusmodi terminum prorogare ipsi Henrico de speciali gratia dignaremur, promittentes præpositus, ut frater et conjuncta persona, et scholasticus prædicti tanquam familiares juratus dicti Henrici per proprium juramentum, se curaturos et facturos, quod idem Henricus infra terminum, per nos prorogandum eidem, coram nobis personaliter compareret; et quod ipsi interim eidem Henrico litteras Apostolicas et processum citationis, hujusmodi præsentarent, intimarent, et realiter assignarent, prout in quodam instrumento publico inde confecto plenius continetur.

13. « Et licet idem Henricus expresse recognovisset et asseruisset, se a data litterarum nostrarum Apostolicarum fuisse citatum, ac citationem ad ejus notitiam pervenisse; et nihilominus promissionem per dictos præpositum et scholasticum factam ratificasset, approbasset ac etiam acceptasset, confecto super hoc publico Instrumento sigillo dicti Henrici etiam communito; tamen Henricus ipse nec in hujusmodi termino prorogato, nec ante, nec post ipsum etiam de benignitate Sedis exspectatus ipsius comparere curavit : sed dictum Joannem de sancto Trudone et Henricum dictum Batzeman canonicum Ecclesiæ Fritzelariensis Leodiensis et Maguntinæ diœcesum, procuratores constituit ad petendum terminum comparitionis suæ hujusmodi, ut dicitur, prorogatum sibi denuo prorogari. Sed quamvis hujusmodi terminus de benignitate dictæ Sedis fuisset ad certum tempus aliud iterum prorogatus, idemque Henricus recognovisset infra illud se præmissarum citationis, promissionis et prorogationis plenam habuisse notitiam et habere, ac eas acceptasset, et gratas etiam habuisset, prout in quibusdam alio publico Instrumento, et patentibus litteris ipsius Henrici sigillo munitis nobis super hoc directis, luculenter apparet; tamen idem

[1] Tom. IV. Ep. secr. MXLVII, MXLIX ad MLXX. — [2] Ibid. Ep. secr. MXXV, MXXXIII, MXXXVI. Rebdorf. Argentin. in Chron. Naucler. col. 2. gener. 45. Serar. l. V. Mogunt. rer. in Henr. III et alii. — [3] An. 4. l. III. Ep. cur. pag. 7.

Henricus in hujusmodi termino, aut ante vel post ipsum etiam contumaciter comparere neglexit, quanquam dicti Joannes de S. Trudone et Henricus dictus Balzeman mandatum aliud procurationis eorum pro parte dicti Henrici archiepiscopi, necnon certas patentes ipsius litteras quasdam excusationes continentes, coram nobis et eisdem fratribus nostris in consistorio produxerint, petentes concedi aliam dilationem eidem Henrico archiepiscopo de uberiori clementia dictæ Sedis. Nos vero excusationes hujusmodi reputavimus, prout erant, frustratorias et non veras; ipsumque Henricum archiepiscopum, in hujusmodi termino aut ante vel post ipsum diutius exspectatum de benignitate Sedis ipsius, non comparentem merito contumacem. Et tandem, cum ipse in hujusmodi sua contumacia pertinaci animo perduraret, ipsum de dictorum fratrum consilio, præsente tam prælatorum quam clericorum et laicorum multitudine copiosa fidelium, ab officio et beneficio duximus suspendendum.

14. « Et quamvis, attentis hujusmodi contemptibus, contumaciis, inobedientiis aliisque excessibus et culpis prædicti Henrici, potuissemus juste, ac deberemus digne acrius procedere contra eum; volentes tamen adhuc sibi prolixioris temporis spatium indulgere, si forsan ipse ad cor rediens pœnitentiæ signa prætenderet, et ipsius Sedis misericordiam in humiliatione spiritus imploraret, dilecto filio nostro Bernardo tit. S. Cyriaci in Thermis presbytero cardinali oraculo vivæ vocis, licet ex superabundanti, commisimus ut super hujusmodi excessibus, criminibus, delictis, inobedientiis, contemptibus, rebellionibus atque culpis auctoritate nostra ex officio diligenter inquireret, et se etiam informaret, et quidquid per inquisitionem hujusmodi inveniret, nobis postmodum referre curaret, dictusque cardinalis hujusmodi commissionis vigore præfatum Henricum ad respondendum quibusdam articulis, excessus, crimina et culpas continentibus supradicta (super quibus juxta formam dictæ commissionis intendebat inquirere contra eum) citari fecit in audientia publica litterarum contradictarum ad certum peremptorium terminum competentem : et cum præfatus Henricus in eodem termino vel post coram ipso cardinali minime comparuisset, dictus cardinalis præfatum Henricum reputans, prout erat, exigente justitia, contumacem, ipsum ad videndum jurare quosdam testes, per quos de veritate contentorum in dictis articulis se volebat plenius informari, citari fecit ad certum peremptorium terminum in audientia supradicta.

15. « Et tandem in contumaciam dicti Henrici in dicto termino vel post coram ipso cardinali comparere contumaciter non curantis, eorumdem testium juramenta recepit : ac deinde, per dictum cardinalem dictis testibus examinatis et eorumdem attestationibus in scriptis redactis, ac postmodum publicatis in contumaciam ipsius Henrici ad videndum publicari attestationes ipsas ad certum peremptorium terminum in audientia prædicta citati, nec tunc vel post coram eo comparere curantis; dictus cardinalis eumdem Henricum ad dicendum quidquid vellet contra attestationes easdem, necnon ad concludendum in causa ipsa vel dicendum causam rationabilem, quare concludi non deberet in ea, citari fecit in eadem audientia ad certos peremptorios et competentes terminos successive. Et quia dictus Henricus in neutro dictorum terminorum coram ipso cardinali comparere curavit, dictus cardinalis, reputans ipsum Henricum, prout erat, merito contumacem in eadem causa, in dicto termino ad hoc statuto conclusit et habuit pro concluso.

16. « Subsequenter vero facta nobis per dictum cardinalem super his omnibus et singulis relatione plenaria et fideli, nos cum tam per relationem hujusmodi, quam etiam alias de hujusmodi ejusdem Henrici excessibus, criminibus, inobedientiis, contemptibus, rebellionibus atque culpis nobis plenarie constaret; et propterea non valentes illa, salva conscientia, ulterius relinquere impunita, præfatum Henricum ad comparendum coram nobis, et ad audiendum sententiam per nos ferri super prædictis, per eumdem cardinalem citari fecimus peremptorie ad hanc diem in audientia supradicta. Et demum, præfato Henrico dicta die vel post coram nobis comparere contumaciter non curante, nos eis, quæ super hujusmodi criminibus, excessibus, ingratitudinis vitiis, delictis, contemptibus, rebellionibus atque perjuriis coram eodem Bernardo cardinali probata sunt, cum diligentia recensitis : et tam super ipsis, quam aliis quampluribus ejusdem Henrici nefandis excessibus, tam in Romana curia quam in partibus illis notoriis adeo, quod nulla possent tergiversatione celari, habita cum eisdem fratribus nostris deliberatione provida et matura, adversus eumdem Henricum propter ipsius gravem multiplicis inobedientiæ contumaciam, perfidiam in Deum, infidelitatem in Ecclesiam manifestas, illicitæ amicitiæ fœdam confœderationem cum dicto Ludovico hæretico et hoste Dei et Ecclesiæ prædictorum, fautorias et adhæsiones damnabiles eidem hæretico per dictum Henricum factas, contemptum clavium Apostolicæ potestatis, quibus parvipendit se a consortio Catholicæ communionis excludi; necnon irregularitatum notas per profanam mysterii sacri contrectationem ligatum, et pluries super dictam perjurii labem ac bonorum Ecclesiasticorum dilapidationem intolerabilem et damnosam, pro gloria confusionis opprobrium eligentem, et irreparabilis ruinæ periculum; disciplinæ zelum ad piaculum ultionis acuimus. Et ne arbor, non tam infructuosa quam pestilens umbra damnabili terram ulterius occupet, præsente tam prælatorum quam clericorum et laicorum multitudine copiosa fidelium in radicem ejus securim perpetuæ succisionis injicimus ; et in ipsum Henricum archiepiscopum

absentem corpore, præsentem tamen spiritu de dictorum fratrum nostrorum consilio perpetuæ depositionis sententiam proferentes, eum omni honore, dignitate, potestate ac pontificali privamus; infeudationes, alienationes, quas de bonis ejusdem Ecclesiæ Maguntinæ præsumpsit post latas in eum excommunicationis et suspensionis sententias, in irritum revocantes. Nulli ergo etc. nostræ prolationis, privationis, et revocationis infringere, etc., etc. Dat. Avin. VIII id. Aprilis, anno IV ».

17. In Henrici exauctorali locum suffectus est Gerlacus Nassovii comitis filius Apostolica auctoritate, ut refert Nauclerus[1]: extatque ea de re Diploma Pontificium[2]. Narrat vero Serarius[3], Henricum, in pertinaciam et impietatem actum præcipitem, ad confirmandam potentiam Cunonem e Falkenstein vi et injuria dignitatis et muneris socium sibi ascivisse contra Gerlacum, pluraque ex hisce duobus æmulis secuta bella, ac mala emersisse, queruntur nonnulli Germanici scriptores: quorum sane culpam Catholicus et prudens lector non in Romanum Pontificem, sed in schismaticum et perjurium Henricum derivandam agnoscet. Quid enim aliud Pontifex molitus est, quam hæreses abolere, religionem suo splendori restituere, revocareque ad sinum Ecclesiæ schismaticos? ad quos censuris solvendos ex concepta subjectis verbis formula, quam pœnitentes professuri essent, Gerlaco provincia imposita est[4]:

« Ego N. confiteor, me tenuisse et tenere fidem Catholicam, et credere ac tenere quod credit, tenet et docet sancta mater Ecclesia, et credidisse et adhuc firmiter credere, quod non spectat ad imperatorem papam seu summum Pontificem deponere, et alium eligere vel creare : sed hoc hæreticum reputo et hæresim damnatam per Ecclesiam prælibatam. Insuper ad sancta Dei Evangelia juro, quod stabo et parebo mandatis Ecclesiæ et domini nostri papæ super illatis injuriis, contumaciis, rebellionibus per me confessatis, et sententiis, quas incurri ab homine vel a jure propter præmissa et ea tangentia ; et quod domino nostro papæ, qui nunc est, et ejus successoribus canonice intrantibus fidelis ero de cætero, et eis debitam reverentiam et obedientiam exhibebo; nec cum Ludovico de Bavaria, quandiu stabit in rebellione dictæ Ecclesiæ seu aliis hæreticis et schismaticis, aut cum eorum sequacibus per dictam Ecclesiam denotatis deinceps ero, nec eis seu quibuscumque aliis dabo contra Romanam Ecclesiam consilium, auxilium vel favorem directe vel indirecte, publice vel occulte; quodque nulli ut imperatori obediam vel adhærebo, nisi ille prius fuerit per eamdem Ecclesiam approbatus, etc. » Adjectæ erant aliæ leges, non adhæsuros Henrico e munere deturbato, Gerlacum archiepiscopum agnituros, atque Ecclesiæ Moguntinæ jura defensuros. « Dat. Avin. IV kal. Maii, an. IV ». Terruit plures Henrici tyrannis, ne ad Ecclesiæ castra impietatem execraturi reverterentur. Quanquam vero tum Gerlacus toto Moguntino archiepiscopatu vivo Henrico potiri non potuit, non parum tamen schismaticorum vires repressit atque ad creandum Catholicum Romanorum regem, quæ res maxime erat in piorum votis, operam strenuam collocavit.

18. *Controversia Boemum inter et Polonum reges ad Pontificem delata.* — Accessere[1] hoc anno ad Apostolicam Sedem Joannes rex Boemiæ et Carolus major natu filius marchio Moraviæ, ut summo Pontifici fidem obstringerent, se rem Catholicam et jura Ecclesiæ tutaturos, ac bellorum causas cum regibus Siciliæ, Francorum et Poloniæ amoturos, si studiis Apostolicis imperium Boemicæ regiæ inferretur. De Henrici quidem cum Neapolitana regia simultatibus, necnon de controversis aliquibus juribus in imperii limite Gallum inter Germanosque alias dictum est. Quod vero ad Polonicam rem attinet, gesserat diuturna bella Boemiæ rex Joannes cum Wladislao et Casimiro Polonis regibus, de quibus suis locis meminimus, ac Polonis periculum conflari poterat, si Boemus imperio augeretur; eoque metu perfusus Casimirus cœperat ad Bavari partes inclinare. Ut Casimirum itaque abduceret a Ludovico Pontifex, Joannem regem et Carolum sceptri Boemici hæredem sacramento adegit, ipsos omnes suas controversias, quæ intercedebant cum Polonis, Apostolicæ Sedis arbitrio permissuros. Pronum se ad pacis consilia Casimirus exhibuit, ac pollicitus est oratorem se pro jungendo fœdere missurum; cui Clemens gesta cum Carolo et rege Boemiæ significavit[2]:

« Clemens, etc. Casimiro regi Poloniæ illustri.

« Serenitatem tuam volumus non latere, quod nuper rege prædicto et dilecto filio nobili viro Carolo ejus primogenito marchione Moraviæ apud Sedem Apostolicam in nostra præsentia constitutis, nos ipsos super hujusmodi reformatione pacis et concordiæ commonendos duximus et exhortandos. Qui tandem nobis benevole respondentes, se super hoc ordinationi et voluntati nostræ pro se ac omnibus vassallis et subditis suis et ipsorum quolibet super quibuscumque quæstionibus, quas ipsi conjunctim vel divisim tecum habent, vel habere possunt ex quibuscumque causis vel occasionibus totaliter submiserunt, sub pœna decem millium marcharum auri nihilominus promittentes efficaciter, et ad sancta Dei Evangelia manu tacta jurantes, eidem ordinationi et voluntati stare, parere ac tenere, perficere et complere quidquid

[1] Naucler. vol. 2. generat. 45. — [2] An. 4. l. II. Ep. de promot. LVI. — [3] Ser. l. v. rer. Mog. in Henr. III. — [4] Tom. IV. Ep. secr. MXCV.

[1] Tom. V. Ep secr. XXV et XLIV. Baron. in not. Ms. ad hunc an. Argent. in Chron. Naucler. gener. 45 et alii. — [2] Tom. V. Ep. secr. XXV.

duximus super his ordinandum, confectis nihilominus exinde publicis Instrumentis. Quocirca tuam regalem excellentiam rogamus, requirimus et hortamur attente, quatenus his, quæ præmissa sunt, consideranter attentis, reformationi pacis et unitatis hujusmodi tuum dirigens animum; et nihilominus procuratores tuos ad submissionem et obligationem similes, tuo nomine faciendas idoneo mandato suffultos ad nostram præsentiam e vestigio destinare procures, etc. » Addit preces, ut inducias cum Boemis ineat. « Dat. XI kalend. Junii, Pontificatus nostri anno v ». Aliisque litteris [1] Gnesnensem archiepiscopum ac Ludovicum regem Ungariæ Casimiri ex sorore nepotem hortatus est, ut Poloniæ regem ad induciarum et pacis fœdera cum Boemis incitarent.

19. *Sponsionis a Carolo Boemo Pontifici factæ, a patre Joanne rege confirmatæ et amplificatæ documentum.* — Dum regum utilitatibus ac publicæ paci in eo cum Joanne rege Boemiæ et Carolo colloquio de inferendo regiæ Boemicæ imperio prospiciebat Clemens, jura Romanæ Ecclesiæ, ne a Carolo, acceptis imperii Romani sceptris læderentur, negligere non debuit; qua in re ipsum muneri suo non defuisse, testatur cardinalis Baronius [2] in Manuscriptis Vallicellanæ nostræ bibliothecæ ab ipso relictis : « Eodem, inquit, anno ipse Carolus assumendus in imperatorem in publico consistorio juramentum plenissimum præstitit de tuendo jura Ecclesiæ Romanæ : quod juramentum iterum replicatum ab eodem anno MCCCXLVIII, ut infra. Hæc habentur libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Producenda in lucem nobis visa sunt ea publica monumenta tum ad ornandam historiam, tum ad Ecclesiæ Romanæ jura illustranda : subjectis vero verbis concepta sunt [3] :

« In nomine Domini. Amen.

« Noverint universi et singuli, quod anno a Nativitate ejusdem MCCCXLVI, Indictione XIV, die XXII mensis Aprilis, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Clementis, divina providente clementia, papæ Sexti anno quarto, Avinione in camera ejusdem domini nostri papæ, præsentibus reverendis in Christo patribus dominis Petro Penestrino, Bertrando Ostiensi et Velletrensi, Gaucelino Albanensi, et Joanne Portuensi episcopis, Talayrando tituli S. Petri ad Vincula, Petro tit. S. Clementis, Bertrando tit. S. Marci, Bernardo tit. S. Cyriaci in Thermis, Guidone tit. S. Cæciliæ, Aymerico tit. S. Martini in Montibus, Hugone titul. S. Laurentii in Damaso presbyteris, et Guillelmo S. Mariæ in Cosmedin diacono S. R. E. cardinalibus; nobis a notriis et testibus infrascriptis, necnon serenissimis principibus dominis Joanne Boemiæ rege illustri et Carolo ejusdem domini regis filio primogenito principe Moraviæ præsentibus, de mandato ejusdem domini nostri papæ volentibus, requirentibus et consentientibus, fuerunt ibidem lectæ et publicatæ duæ notæ et una littera imperialis Bulla aurea bullata per magistrum Joannem de Pistorio decanum Ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, quarum notarum et imperialis litteræ successive tenores sequuntur sub his verbis :

« In nomine Domini. Amen. Noverint universi præsentes pariter et futuri, quod nos Carolus primogenitus regis Boemiæ, marchio Moraviæ, in præsentia sanctissimi patris et domini nostri domini Clementis sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summi Pontificis constituti, eidem domino nostro papæ, nomine suo, et Ecclesiæ Romanæ recipienti ; ac nihilominus notariis infrascriptis nomine omnium et singulorum, quorum interest vel interesse poterit in futurum, recipientibus et stipulantibus, promisimus et promittimus, fecimus et facimus in forma, quæ sequitur, et juramenta præstitimus, tactis sacrosanctis Evangeliis, et præstamus :

« Ego Carolus primogenitus domini regis Boemiæ illustris marchio Moraviæ vobis sanctissimo patri ac domino nostro domino Clementi sacrosanctæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, pro vobis et Ecclesia Romana recipientibus, promitto bona fide et juro, quod si Deo favente contingat, me in regem Romanorum eligi, in imperatorem postmodum assumendum, faciam, præstabo, concedam et promittam omnia juramenta, omnes obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes, confirmationes et cætera omnia quæ claræ memoriæ dominus Henricus ultimus imperator avus meus per se vel per alium vel alios fecit, præstitit, promisit, concessit et confirmavit : necnon et omnia alia juramenta, obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes et confirmationes, et cætera omnia, quæ olim electi in reges Romanorum et assumpti ad imperium, sive etiam non assumpti, sive ante quam assumerentur, sive post per se vel per alios summis Pontificibus et sanctæ Rom. Ecclesiæ seu eorum alteri, per se vel per alios recipientibus seu recipienti, reperientur suis temporibus præstitisse, fecisse, confirmasse seu quomodolibet concessisse.

20. « Item promitto et juro, quod omnes processus factos, et quaslibet sententias latas, et quæcumque alia, quocumque nomine censeantur, Romæ seu ubicumque alibi gesta per Ludovicum de Bavaria, per Ecclesiam de hæresi et schismate justo judicio condemnatum, ac privatum omni jure, si quod per electionem in regem Romanorum de ipso factam ei fuerat acquisitum, seu per alios ejus nomine vel auctoritate sub imperiali titulo, quem sibi usurpavit indebite; necnon et omnia, quæ per se seu alium in Italia fecit seu gessit, etiam sub regali nomine, et cætera etiam omnia ubicumque gesta ab eo per se vel alium,

[1] Tom. v. Ep. secr. XXVII. — [2] Baron. in Ms. not. ad hunc an. — [3] Ext. lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. pag. 382.

quæ ex defectu jurisdictionis vel potestatis facere sibi non licuit, nulla esse, ac cassa et irrita pronuntiabo et declarabo ; illa etiam quatenus processerunt de facto, annullando et penitus revocando.

« Item promitto et juro, quod si contingat me eligi, ut præfertur, non occupabo, nec recipiam, nec acquiram, nec quovis modo usurpabo Romam aut provincias, ducatus, comitatus, Ferrariam, civitates, oppida, castra, terras alias, seu territoria vel loca Ecclesiæ Romanæ, seu ad ipsam mediate vel immediate spectantia in Italia vel ubilibet extra Italiam, sicut est comitatus Venusini, qui ad Romanam Ecclesiam pleno jure noscitur pertinere, et plura etiam alia ad eamdem Ecclesiam pertinentia extra Italiam constituta : et specialiter nec regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, quæ de directo dominio, jure et feudo ejusdem Romanæ Ecclesiæ esse noscuntur ; nec alia feuda, retrofeuda seu quælibet alia loca, ad eamdem Ecclesiam mediate vel immediate spectantia ; nec jura, personas, vel res aliquas in eisdem : nec aliquibus invadentibus seu occupantibus, vel quovis modo usurpantibus, seu invadere, occupare, vel quomodolibet usurpare tentantibus, seu volentibus prædicta regna Siciliæ, Sardiniæ vel Corsicæ, seu Romam, ac provincias, ducatus, comitatus, Ferrariam, civitates, oppida, castra, terras alias, seu territoria vel loca Ecclesiæ Romanæ, seu ad ipsam Ecclesiam mediate vel immediate spectantia, sive sint intra Italiam, sive extra Italiam, seu aliqua prædictorum, non juvabo, nec eis adhærebo, nec etiam ipsis dabo aliqualiter auxilium, consilium vel favorem ; quinimo quoscumque invadentes, occupantes, seu quomodolibet usurpantes, seu invadere, occupare vel usurpare volentes, seu attentantes dicta regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, et Urbem Romanam, ac ducatus, comitatus, provincias, civitates, castra et terras, seu quævis alia loca Romanæ Ecclesiæ, vel aliqua ex eisdem, retraham et impediam posse meo eisdem, cum armis me opponendo, et ne conatus talium effectum habeat, cum tota mea potentia resistendo : ac vobis et Ecclesiæ Romanæ, pro defensione regnorum, provinciarum et terrarum, et locorum prædictorum, contra quoscumque occupatores, invasores, seu occupare, invadere seu usurpare attentantes, fideliter assistendo ; nec dabo, nec concedam ullo unquam tempore in perpetuum vel ad tempus aliquid de prædictis sub colore, conditione vel titulo quibuscumque : quodque prædictam Romanam Ecclesiam, aut vos dominum nostrum papam, seu successores vestros, vel officiales, ministros, vassallos et subditos vestros non inquietabo, vel quomodolibet molestabo in dictis regnis Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, nec in Urbe Romana, terris, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, castris, oppidis, et aliis terris et territoriis supradictis, seu aliquo prædictorum : sed nec extra loca prædicta, ratione quorumlibet delictorum vel excessuum in locis eisdem commissorum vel committendorum, aliquem vel aliquos puniam, vel alias persequar, nisi hoc ad me pertineret de jure ex alia ratione quam territorii, cum territorii ratione hoc ad regem vel imperatorem Romanum, quantum ad loca prædicta, nullo modo valeat pertinere : et hoc casu promitto et juro, quod tales contra justitiam non gravabo, nec eis in casu etiam aliquo reges prædictorum regnorum, aut ministros, vassallos et subditos eorumdem in regnis prædictis, seu pro eis, vel quolibet eorum parte aliquatenus molestabo : nec aliquod dominium, jurisdictionem, superioritatem, servitutem, potestariam, capitaneatum vel aliud officium, quocumque nomine censeatur, accipiam vel vindicabo, vel per me vel per alios exercebo in prædictis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, villis, terris et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem : nec etiam fidelitatem, recognitionem vel advocationem aliquam quovis modo recipiam per me vel alium seu alios pro me in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, terris et territoriis supradictis, vel pro aliquo eorumdem : nec etiam pro quibuslibet rebus vel juribus in præmissis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis, vel in eorum, seu aliquibus pertinentiis constitutis, etiam si mihi a quibuslibet communitatibus vel personis singularibus offerrentur : nec jus etiam aliud qualecumque vindicabo, acquiram vel occupabo, seu quomodolibet per me vel alium seu alios usurpabo, recipiam, vel exercebo ; nec concedam etiam recipi, vel haberi in Roma, regnis, Veneysino, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem, et specialiter in provinciis, civitatibus, terris et locis expressis in quibusdam litteris dicti domini quondam Henrici imperatoris, quarum tenor inferius est insertus.

21. « Ad evitandum quoque occasionem veniendi contra prædicta vel aliquod prædictorum, promitto ut supra, quod ante diem mihi pro coronatione mea imperiali præfigendam, non ingrediar Urbem Romam : quodque eadem die, vero et legitimo impedimento cessante, imperialem recipiam coronam ; et quod sive illa die, sive vere ac legitime impeditus die alia, dictam recipiam coronam, ipsa die, qua coronam hujusmodi recepero, dictam Urbem, vero ac legitimo impedimento cessante, exibo cum tota etiam, quantum in me fuerit, gente mea : et cessante etiam impedimento legitimo, continuatis moderatis diœtis extra totam terram Romanæ Ecclesiæ me recto gressu transferam versus terras imperio subjectas, nunquam postmodum ad Urbem, regna prædicta Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ, provincias, civitates vel alias terras Romanæ Ecclesiæ, nisi de speciali licentia

Sedis Apostolicæ accessurus. Juro quoque super sancta Dei Evangelia, per me corporaliter manu tacta, quod super his vel eorum aliquo nullum impedimentum fingam aut præstabo, aut fingi aut præstari per alium vel alios, quantum in me fuerit, permittam. Item promitto, quod contra prædicta vel eorum aliquod nullatenus per me vel alios veniam : et si contrarium quovis modo contingeret fieri per me vel alios meo nomine quandocumque statim cum hoc ad meam notitiam deductum fuerit, illud revocabo et faciam, quantum in me fuerit, effectualiter revocari, et pro non facto volo et decerno haberi, et etiam reputari.

22. « Item si per præfatum quondam dominum Henricum imperatorem avum meum, vel per jam dictum Ludovicum, seu per quemcumque alium, seu alios ipsorum, vel alterius eorum nomine seu auctoritate, aliquæ sententiæ fuerint promulgatæ, seu processus aliqui facti, seu arrestationes personarum aut rerum, vel aliqua ad jurisdictionem pertinentia, attentata in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus immediate vel mediate subjectis, promitto et juro, quod illa omnia decernam et pronuntiabo esse nulla : quodque si aliquæ fidelitates, homagia, obedientiæ, recognitiones, donationes, advocationes, occupationes seu concessiones qualescumque, a prædictis domino Henrico et Ludovico, vel eorum altero per se vel alium, seu alios factæ fuerint, vel receptæ pro Roma, regnis, provinciis, ducatibus, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis, vel eorum aliquo, vel pro quibuslibet rebus vel juribus in eis vel sub eis etiam constitutis a quibuscunque universitatibus vel personis singularibus quovis modo, illa omnia nulla fore pronuntiabo, et quatenus processerunt de facto, totaliter revocabo, et etiam pro non factis volam et decernam haberi. Item promitto et juro, quod si in regem Romanorum assumptus fuero, ad imperium postmodum assumendus, antequam ingrediar partes Italiæ, et antequam in eis vel de eis per me vel alium seu alios aliquid disponam, aut quomodolibet administrem, apud sanctitatem vestram prædictam et Sedem Apostolicam, approbationem personæ meæ et cætera, quæ electus in regem Romanorum promovendus in imperatorem habet prosequi, prosequar cum effectu.

23. « Item promitto et juro, quod quandocumque post approbationem prædictam in Lombardiam et Tusciam, vel earum alteram aliquem vel aliquos mittam pro terris et juribus imperii gubernandis, quotiens illum vel illos transmittam, faciam eum et eos jurare, ut adjutor vel adjutores domini papæ sint ad defendendum terram S. Petri et Romanam Ecclesiam secundum suum posse. Item promitto et juro quod si contingat me eligi, ut præfertur, infra octo dies electionem meam immediate sequentes, omnes supradictas et infrascriplas promissiones et juramenta renovabo, et iterum faciam plene, singulariter et expresse, videlicet quod omnia et singula suprascripta et infrascripta per me promissa, et per me præstito juramento vallata, post approbationem meam per Sedem Apostolicam factam bona fide et inviolabiliter observabo, faciam, implebo et integraliter attendam juxta præsentium continentiam et tenorem : quodque cum mittam ad Sedem Apostolicam pro dicta mea approbatione habenda, mittam etiam ad Sedem eamdem certos procuratores meos cum pleno, sufficienti, expresso ac speciali mandato de omnibus promissionibus, concessionibus, donationibus et omnibus etiam aliis supradictis, vobis nomine vestro et Ecclesiæ Romanæ recipientibus, per eos pro me ac meo nomine faciendis : qui procuratores, meo nomine omnes promissiones, concessiones, donationes et omnia alia suprascripta et infrascripta in præsentia plene et specifice faciant et adimpleant, et adimplere et facere teneantur : et post approbationem prædictam infra octo dies, ex quo de approbatione ipsa litteras Apostolicas recepero, omnia et singula per eosdem procuratores, ut præmittitur, meo nomine facta expresse et singulariter approbabo, ratificabo, et per meipsum etiam renovabo, et iterum faciam hæc de novo : et nihilominus post consecrationem et coronationem meam imperialem infra octo dies, consecrationem et coronationem eamdem immediate sequentes pro majori firmitate omnium prædictorum ipsa omnia et singula ratificabo et etiam renovabo singulariter et expresse : et super præmissis omnibus et singulis, pro qualibet vice de prædictis juxta præmissam distinctionem temporum dabo litteras meas quadruplicatas ejusdem tenoris patentes et sufficientes, ac sigillo, quo dictis utar temporibus, communitas.

24. « Item super sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta juro, quod nullam omnino promissionem, nullum pactum nullumque juramentum, nec aliquid aliud feci, per quod præmissis, vel eorum alicui possit in aliquo quomodolibet derogari. Et nihilominus super sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta juro, præmissa omnia et singula me facturum et completurum, et nullo unquam tempore per me vel alios contra illa, vel aliquod de illis quovis modo venturum. Et si (quod absit) contingeret me facere, dicere, promittere vel jurare aliqua vel aliquid, quæ præmissis, vel eorum alicui possent quomodolibet obviare, vel me ad aliquid secus agendum inducere, vel mihi occasionem agendi contra prædicta, vel eorum aliquod quomodolibet ministrare ; nihilominus, illis nequaquam obstantibus, prædicta omnia et singula complebo et inviolabiliter observabo, et ad ea complenda et inviolabiliter observanda ex promissionibus et juramentis præmissis semper me volo remanere efficaciter obligatum. Et ex nunc etiam attestor et protestor, me velle et intelligere præmissa omnia et singula sic exclusa fore ab omnibus factis et promissionibus ac juramentis

specialibus et generalibus, per me quomodolibet faciendis, per quæ præmissis, vel eorum alicui posset quomodolibet derogari, quod illorum prætextu vel occasione mihi nullo modo liceat, licereve possit mutare aliquid in præmissis, vel facere contra ea vel aliquod de eisdem.

« Promitto etiam bona fide, quod intrusos in Ecclesiis infra prædicta regnum et imperium consistentibus, et qui eas contra jus et libertatem, superioritatem et auctoritatem Ecclesiæ Romanæ detinent occupatas, vel detinuerint in futurum, si super hoc per vos dominum nostrum papam, vel Sedem Apostolicam fuero requisitus, expellam ac pro posse faciam expelli de illis : et provisos per Sedem Apostolicam juvabo et faciam juvari, ut ad Ecclesias, quibus de eis per Sedem Apostolicam provisum est vel fuit in futurum, realiter admittantur, suisque juribus libere uti possint. Tenor autem supradictarum litterarum domini quondam Henrici imperatoris sequitur sub his verbis : Sanctissimo, etc. Ferventi, etc. Datum Lausanæ, anno MCCCX ». Insertæ sunt eæ litteræ a nobis superiori Annalium tomo [1] suis conceptæ verbis, quare jam repetendæ non sunt visæ : confirmatis vero sponsionibus de tuendis Ecclesiæ juribus, quæ in iis litteris continentur, subdit Boemus rex :

25. « Sane quia ego Joannes, Dei gratia rex Boemiæ, præmissa omnia et singula, in præsentibus litteris contenta, per dictum Carolum filium meum marchionem Moraviæ promissa et jurata, ipsis per me plenius intellectis, reputo et credo utilia, licita et honesta, et ob hoc per ipsum Carolum, si in Romanorum regem assumptus fuerit, desidero compleri et irrefragabiliter observari in ejusdem sanctitatis vestræ præsentia pariter constitutus, vobis nomine vestro et Romanæ Ecclesiæ, ac omnium in præsentibus litteris expressorum, ac omnium aliorum, quorum interest vel interest seu interesse poterit in futurum, recipientibus promitto, et super sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta juro, me toto posse meo facturum et curaturum bona fide, quod præfatus Carolus omnia et singula, per eum in litteris suprascriptis promissa et jurata, plene, realiter et inviolabiliter faciet et complebit, et quod contra ea vel eorum aliquod non faciet per se vel alium quovis modo : et si secus agi contingeret, illud pro posse procurabo ad statum debitum celeriter revocari.

« Quibus notis et litteris imperialibus, ut præmittitur, lectis et publicatis, præfati domini marchio primus omnia et singula in prima nota et litteris imperialibus, et subsequenter dictus dominus rex omnia et singula contenta in secunda nota gratis et sponte promiserunt, et ad sancta Dei Evangelia, tacto libro, ipsorum quilibet juraverunt, se tenere et complere omnia et singula contenta in notis et imperialibus litteris prædictis suo posse, prout in ipsis plenius continentur. Et nihilominus promiserunt præfati dominus rex et marchio et ipsorum quilibet, notariis publicis infrascriptis tanquam publicis personis stipulantibus et recipientibus pro omnibus et nomine omnium, quorum interest vel interesse poterit in futurum, omnia et singula suprascripta per ipsos promissa, et jurata plene et integre et inviolabiliter observare, perficere et complere, et in contrarium aliqualiter non venire. De quibus omnibus et singulis sic promissis et juratis præfatus dominus noster papa mandavit, et præfati domini rex et marchio requisiverunt per nos subscriptos notarios fieri unum, duo vel plura publica Instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, Indictione, Pontificatu, mense, die et loco prædictis, et præsentibus supradictis dominis cardinalibus , necnon venerabili patre domino Gasperto Narbonensi archiepiscopo, domini papæ camerario, nobili et potenti viro domino Guillelmo Rogerii vicecomite Bellifortis, dominis Bernardo Stephani, Raymundo de Valle notariis domini nostri papæ, Gasberto de Septem-Fontibus canonico Ilerdensi, Nicolao decano Olomucensi, Nicolao de Lucemburgo præposito Sacezensi Pragensis diœcesis, Rodolfo Losse cantore Ecclesiæ Cardonensis, ad præmissa testibus vocatis et rogatis ».

26. Se præterea, initis aliis cum Pontifice pactionibus, Boemus rex et Moraviæ marchio sacramento obstrinxere, rescindere omnia fœdera quæ antea cum Ludovico Bavaro sanciverant, seque illum bello insectaturos, neque unquam amicitiam affinitatemve cum eo contracturos, dum fidelium consortio pulsus esset; neque ullos fucos aut prætextus ad hæc promissa labefactanda accersituros : qua de re publica hæc sunt documenta confecta [1] :

« In nomine Domini, Amen.

« Noverint universi et singuli, quod anno a Nativitate ejusdem millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, Indictione quartadecima, die vicesima secunda mensis Aprilis, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Clementis , divina providente clementia , papæ Sexti anno quarto, constitutis personaliter Avinione in camera ejusdem domini nostri papæ coram dicto domino nostro summo Pontifice, præsentibus reverend. in Christo patribus dominis, miseratione divina, Petro Penestrino, Bertrando Ostiensi et Velletrensi, Gaucelino Albanensi, Joanne Portuensi episcopis, Talayrando tituli S. Petri ad Vincula, Petro tit. S. Clementis , Bertrando tit. S. Marci, Bernardo tit. S. Cyriaci in Thermis, Aymerico tit. S. Martini in Montibus, Guidone tit. S. Cæciliæ, Hugone tit. S. Laurentii in Damaso presbyteris, et Guillelmo S. Mariæ in Cosmedin diacono cardinalibus S. R. E. nobis notariis et aliis testibus subscriptis ad infrascripta vocatis et

[1] Annal. tom. XV. an. Chr. 1310. num. 3. etc.

[1] Ext. in arc. S. Aug. et in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 350. et inter coll. Plat. tom. III. p. 17.

rogatis ; præsentibus etiam serenissimo principe domino Joanne rege Boemiæ illustri, ac domino Carolo ejusdem domini regis filio primogenito, marchione Moraviæ, de mandato ejusdem domini nostri papæ, volentibus, requirentibus et consentientibus præfatis dominis rege et marchione, fuit ibidem lecta et publicata quædam papyrea cedula per magistrum Joannem de Pistorio decanum Ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, cujus tenor de verbo ad verbum sequitur sub his verbis :

« Universis præsentes litteras inspecturis Joannes Dei gratia rex Boemiæ, et Carolus ejus primogenitus, marchio Moraviæ, salutem.

« Cum, sicut est per diversas orbis partes longe lateque diffusum et notum ac etiam divulgatum, Ludovicus de Bavaria, propter multiplices, graves, execrabiles et enormes atque notorios ejus excessus, offensiones, injurias, rebelliones, contumacias et contemptus, ac hæreses et schismata, aliaque nonnulla detestabilia crimina notorie commissa per eum, exigentibus suis demeritis et culpis horrendis, fuerit et sit per Sedem Apostolicam pluribus variis et diversis excommunicationum et anathematum ac aliis pœnis et sententiis innodatus, ac omni jure, si quod unquam sibi in regno et imperio Romano competere potuisset, necnon omnibus feudis, quæ tunc a Romana vel aliis Ecclesiis, vel dicto imperio obtinebat, et specialiter ducatu Bavariæ, ac etiam bonis suis aliis mobilibus et immobilibus, juribus et jurisdictionibus privatus perpetuo, justitia suadente, ac de hæresi et schismate, et aliis diversis criminibus et excessibus condemnatus, ac hæreticus et schismaticus publice nuntiatus ; et propterea in pœnas et sententias diversas tam in processibus dictæ Sedis hujusmodi occasione habitis contra eum contentas, quam in jure contra tales inflictas incidisse, et eas omnes incurrisse, sit et fuerit declaratus, ac etiam Christi fidelibus expositus impugnandus ; nos prænominati Joannes rex et Carolus primogenitus tanquam devoti sanctæ Romanæ Ecclesiæ filii, verique cultores Catholicæ fidei, obstinatam et perciniosam nimium Ludovici præfati pertinaciam et perfidiam abhorrentes ; et consultius attendentes processus Sedis ejusdem, ut præmittitur, habitos contra eum et considerantes etiam, quod hæretici et schismatici sunt a Catholicis pro juribus expugnandi, et quod eisdem fidelibus non licet cum ipsis hæreticis vel schismaticis amicitias, societates, confœderationes, pactiones, colligationes vel ligas aliquas facere vel habere : ob zelum Dei et ejusdem fidei, ac ad honorem ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ, et ob devotionem, quam habemus ad ipsam, ac etiam conscientia merito nos urgentes, intendentes Ludovicum præfatum juxta ipsorum processuum seriem, prout nobis erit possibile, impugnare ; bona fide promittimus, et ad sancta Dei Evangelia per nos, et nostrum quemlibet corporaliter sponte tacta, juramus, quod ad quemcumque statum pervenerimus nos vel alter nostrum, quandiu idem Ludovicus in hujusmodi perfidia, hæresi, schismate, pertinacia, excessibus et criminibus permanebit, et quandiu subjacebit pœnis et sententiis supradictis, et quandiu erit extra gratiam dictæ Sedis, nullam amicitiam, societatem, confœderationem, pactionem, colligationem vel liguam cum eo faciemus : et si aliquam hactenus fecissemus, eis de cætero non utemur.

27. « Item promittimus et juramus quod nullam parentelam, consanguinitatem vel affinitatem cum Ludovico præfato, nec matrimonium, vel sponsalia aliqua, aut parentelam, consanguinitatem vel affinitatem cum aliquo vel aliqua seu aliquibus, ab eodem Ludovico per masculinam vel fœmininam lineam descendentibus, contrahemus Romano Pontifice inconsulto, et absque ipsius Sedis licentia speciali : nec eidem Ludovico consilium, auxilium vel favorem impendemus per nos vel alium seu alio directe vel indirecte, publice vel occulte ; quinimo eumdem Ludovicum juxta ipsorum processuum continentiam totis nostris viribus impugnabimus, expugnabimus et prosequemur, super his faciemus totaliter, realiter et efficaciter posse nostrum. Quæ quidem omnia et singula, ex causis prædictis et ob eas modo prædicto recta et pura fide sine omni dolo et fraude promittimus, et ad sancta Dei Evangelia corporaliter sponte tacta juramus, nos efficaciter servaturos et completuros toto posse : et quod contra præmissa vel eorum aliqua per nos vel alium seu alios directe vel indirecte, publice, vel occulte, aliqua ratione, occasione vel causa, ingenio vel colore nullatenus veniemus.

« Qua cedula lecta, publicata et eisdem domino regi et marchioni exposita, præfati domini rex et marchio et ipsorum quilibet, omnia et singula contenta et narrata in eodem approbantes, et rata et firma habentes, promiserunt et convenerunt ac juraverunt, prout in eadem continentur se facturos et servaturos, et non contra facere vel venire aliqua ratione, occasione seu causa. Et nihilominus promiserunt et juraverunt et ipsorum quilibet, se acturos et procuraturos bona fide, quod dominus Joannes pater dicti domini marchionis prædicta omnia et singula promittet et jurabit modo et forma prædictis. De quibus omnibus, ut præmittitur, sic actis, promissis, et juratis præfatus dominus noster papa mandavit per nos notarios infrascriptos fieri unum, duo, et plura publica Instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, Indictione, Pontificatu, mense et die prædictis, præsentibus dominis cardinalibus, necnon venerabili patre domino Gasperto Narbonensi archiepiscopo, domini papæ camerario, nobili et potenti viro domino Guillermo Rogerii vicecomite Bellifortis, venerabilibus viris dominis Bernardo Stephani, Raimundo de Valle notariis domini nostri papæ ».

28. *Ludovico Bavaro indicitur bellum a rege Boemo.* — Professi etiam sunt coram sacro cardinalium senatu iidem rex et marchio si in bello Ludovico Bavaro inferendo aliqua damna contraherent; vel sumptus maximos susciperent, nunquam se vel præmii vel pactorum, sarciendive damni causa quidquam ab Apostolica Sede repetituros : qua de re subjectæ Tabulæ confectæ [1] :

« Universis præsentes litteras inspecturis Joannes Dei gratia rex Boemiæ, et Carolus ejus primogenitus, marchio Moraviæ, salutem.

« Nuper Ludovicum de Bavaria hæreticum et schismaticum, persecutorem Catholicæ fidei, hostem Dei suæque sanctæ Ecclesiæ manifestum, de hæresi et schismate, ac aliis multiplicibus execrandis criminibus et excessibus condemnatum, ac aliis pluribus et diversis excommunicationum et anathematum ligatum sententiis, et privatum omnibus mobilibus et immobilibus bonis suis, ac declaratum prædictas aliasque nonnullas spirituales et temporales pœnas et sententias incurrisse, ac etiam Christi fidelibus expositum impugnandum per processus Sedis Apostolicæ habitos contra eum; nos ipsius Dei et ejusdem fidei zelo succensi, ad honorem etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac ob devotionem, quam habemus ad ipsam, et etiam urgente nos conscientia, promisimus impugnare totis nostris viribus juxta seriem processuum prædictorum, etiamsi ad statum imperii vel alium quemcumque nos vel nostrum alterum contigerit devenire, et sponte nos adstrinximus vinculo juramenti, prout in patentibus nostris litteris inde confectis sigillorum nostrorum appensionibus communitis, hæc et alia seriosius continentur.

« Cum itaque ob fervorem zeli et devotionis hujusmodi nostri firmi et inconcussi propositi, et inviolabilis intentionis existat, impugnationem hujusmodi Ludovici prædicti prosequi et exsequi nostris propriis sumptibus et expensis; nos Joannes rex et Carolus primogenitus prædicti coram vobis sanctissimo in Christo patre et domino nostro domino Clemente VI, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifice, propterea personaliter constituti, volentes ad cautelam vestram et successorum vestrorum Rom. Pontificum et ipsius sanctæ Rom. Ecclesiæ intentionem et propositum nostra hujusmodi expressius declarare, et super his cavere idonee, vobis et successoribus vestris et Ecclesiæ memoratæ promittimus bona fide, vobis prænominato domino summo Pontifici præsenti et nomine vestro et successorum ac Ecclesiæ prædictorum stipulanti solemniter et recipienti, et ad saneta Dei Evangelia per nos et nostrum quemlibet corporaliter sponte tacta juramus, quod ratione impugnationis prædictæ et prosecutionis negotii impugnationis ejusdem, seu quantumcumque prolixitatis, durationis, aut difficultatis impugnationis et prosecutionis ac negotii hujusmodi, vel sumptuum et expensarum, vel damnorum aut interesse realium et personalium, et quorumcumque aliorum per nos vel nostrum alterum propterea subeundorum et sustinendorum, aut ratione destructionis vel amissionis quorumcumque bonorum nostrorum mobilium vel immobilium, quantæcumque quantitatis seu quanticumque valoris fuerint, nullam restitutionem, refectionem, satisfactionem, vel emendam aut recompensationem, nec aliquod subsidium pecuniarium, vel aliud quodcumque etiam si ad imperialem vel alium quemcumque statum nos vel alter nostrum devenerimus, petemus per nos vel alium, seu alios directe vel indirecte aliquo tempore a vobis prædicto domino summo Pontifice, vel aliquo successorum vestrorum prædictorum, aut a Romana Ecclesia memorata : volentes et consentientes expresse, quod vos vel successores vestri, et Ecclesia supradicti propter præmissa, vel eorum aliqua seu alia quæcumque, ea contingentia quoquomodo nobis vel successoribus nostris in nullo penitus teneamini, nec sitis propterea in aliquo obligati; ac ex nunc ab omni eo, quod ratione vel occasione præmissorum a vobis vel successoribus vestris seu Ecclesia prædictis nos vel successores nostri possemus petere, vos et successores vestros ac Ecclesiam prædictos omni modo, jure et forma, quibus melius et efficacius possumus, liberamus, absolvimus et quitamus.

« Quas quidem liberationem, absolutionem et quitationem, et omnia alia et singula supradicta promittimus bona fide, et ad sancta Dei Evangelia corporaliter sponte tacta juramus, perpetuo rata, grata et firma habere, tenere et etiam observare; et contra in aliquo per nos, vel alium, seu alios nullo tempore facere vel venire directe vel indirecte aliqua ratione, occasione vel causa, ingenio vel colore. In quorum omnium fidem et testimonium præsentes litteras fieri mandavimus, et fecimus sigillorum nostrorum appensionibus communiri. Dat. Avin. die XXII mensis Aprilis, anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi MCCCXLVI, Indict. XIV, Pontificatus vestri præfati sanctissimi domini nostri papæ an. IV ».

29. Eximio adeo et singulari in Ecclesiam studio Boemiæ rex et marchio Moraviæ promeruerunt, ut flagitantibus iis a Clemente Apostolica studia in exornando Carolo imperialibus infulis, si a principibus electoribus Romanorum rex salutaretur, Pontifex amplissimis verbis sua officia sit pollicitus, et omnibus honorum ornamentis quibus imperatores Catholici redimiri solent ipsum condecoraturum quæ ex arcano gesta inconsulto Francorum rege ob superiora ab ipso cum Bavaro inita fœdera, de quibus suo loco egimus, pluresque alias causas. Ex quo emendandi historici, qui passim Carolum a Francorum rege elatum ad im-

[1] Ext. in eod. lib. Privil. Rom. Eccl. tom. VII. pag. 315. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 501.

perium referunt. Subjectis vero litteris Clemens tactum excusavit apud Philippum [1], qui magnis precibus expetierat, ut Bavarus in gratiam Sedis Apostolicæ admitteretur.

« Clemens, etc. Advertentes, quod tam Ecclesiæ quam reipublicæ utilitati expediens reputatur, quod Romanum imperium, quod diutinis temporibus vacationis sustinuit incommoda, præsidio regiminis alicujus viri Catholici fulciatur; tandem præfatis regi et marchioni respondimus, nos eidem marchioni, si electio prædicta de ipso celebrari contingeret, hujusmodi favorem et gratiam impensuros.

« Hæc autem, fili dilectissime, antequam faceremus, responsionem hujusmodi tuæ celsitudini omisimus intimare, considerantes aliqua, quæ inter te ac eumdem Ludovicum, pro cujus reconciliatione affectuose apud nos litteris et nuntiis institeras sæpius iteratis, dudum prolocuta vel acta fuisse dicuntur; quodque præfati rex et marchio, habentes festinanter recedere de curia, expectare tanto tempore non valebant; et quia nos, et felicis recordationis Joannes papa XXII prædecessor noster principes electores imperii instanter diversis temporibus duxeramus commonendos, et instantius requirendos, ut ad electionem regis Romanorum, promovendi in imperatorem, de vero Catholico, idoneo et Ecclesiæ Romanæ prædictæ devoto celebrandam procedere procurarent: et etiam eorumdem regis et marchionis petitio adeo innitebatur justitiæ, cum solum favorem debitum peterent, quod nec debebat nec poterat eis quomodolibet denegari. Quare super hoc nos habeat regalis excellentia, quæsumus, excusatos. Dat. Avin. III non. Junii, an. v ».

30. *De necessitate creandi novum Cæsarem Pontificis monita; Carolo Boemorum regi in Cæsarem electo gratulatur Clemens, Diplomate ejus electionem confirmans.* — His constitutis cum Joanne rege Boemiæ et Carolo Moraviæ marchione, Pontifex Walramo Coloniensi et Balduino Trevirensi archiepiscopis, ac Rodulpho Saxoniæ duci persuasit, ut Carolum in comitiis a Gerlaco Moguntino archiepiscopo indicendis ad sceptra Romanorum vocarent; quo argumento datæ hortatoriæ litteræ [2], in quibus post nonnulla de Ludovico Bavaro exauctorato exposita subdit Clemens :

« Cum multum reipublicæ utilitati expediat, quod vir strenuus, devotus, et Catholicus et fidelis, cui nos et Ecclesia Romana tanquam speciali advocato et defensori ejusdem Ecclesiæ debeamus favores et gratias impertiri, ad tanti culminis fastigium assumatur; et inter cæteros principes et magnates earum partium dilectum filium nobilem virum Carolum primogenitum charissimi in Christo filii nostri Joannis regis Bœmiæ illustris, marchionem Moraviæ, attentis multis virtutibus, quibus ipsum decoravit Altissimus, ad hoc aptum et idoneum existimamus; acceptum Deo et expediens utilitati publicæ crederemus, ac nobis et Apostolicæ Sedi admodum proculdubio gratum esset, si præfatus marchio in regem promovendum in imperatorem Romanorum postmodum assumatur. Quocirca fraternitatem (hoc verbo compellat archiepiscopos, laicos vero principes altero consueto, *nobilitatem*), tam plenis affectibus deprecamur, quatenus ad electionem de ipso marchione celebrandam operosis affectibus et effectibus intendere studeas diligenter, sciturus, quod ex hoc præter mercedem perennis præmii, quod inde mereberis, nostram et ejusdem Sedis gratiam tibi plenius et uberius vindicabis, etc. Datum Avinione, IV kal. Maii, anno IV ». Conceptæ sunt iisdem pæne verbis litteræ ad comitem Palatinum Rheni ducem Bavariæ datæ, quibus eum adhortabatur [1], ut in Carolum suffragium conferret si septemviratus jus spectaret, nulloque ad illud exercendum impedimento teneretur. Segregatus is erat e fidelium communione, cum in Ludovici schismate sordesceret; neque monitis Apostolicis morem gessit, ut videbitur inferius, quamvis ei [2] ac Ruperto [3] et Adolpho [4] Bavaræ stirpis principibus data essent imperia, ne Ludovico studerent.

31. Ut rite regis Romanorum electio celebraretur (1), Clemens episcopum Acconensem misit [5], qui Balduinum archiepiscopum Trevirensem anathemate devinctum censuris exsolveret ad serenandam illius conscientiam, atque asserendam dignitatem; causas vero non exprimit Pontifex : sed non abest conjectura, archiepiscopum ipsum ob partes Ludovici in nonnullis principum conventibus injuste defensas easdem censuras contraxisse. Trevirensi vero partes injunxit [6], ut

[1] Tom. VI. Ep. secr. XLIV. — [2] Ibid. Ep. MLXXXIX, MXC, MXCI.

[1] Tom. IV. Ep. secr. MXCII. — [2] Ep. MXXXVII. — [3] Ep. MXL. — [4] Ep. MXLI. — [5] Ep. MXCIII. — [6] Ep. MXCIV.

(1) Hoc anno renuntiatum regem Romanorum Carolum, Joannis Bohemiæ regis filium, ambigit nemo. Id vero præstitum Julio mense nemo pariter negat. De die non item constat, nam Argentinensis diem XXVI Julii, seu feriam IV S. Margaritæ festum definit. Scriptor vero coævus Vitæ Balduini Trevirensis archiepiscopi die XI Julii electum Joannem statuit, quem pariter diem præfert Joannes Latomus, qui Catalogum episcoporum Moguntinorum exeunte sæculo XVI scribebat. Extat vero opus illud in Menkenii scriptoribus Rer. Germ. tom. III. Hanc diem tenendam suadet tum auctoritas anonymi scriptoris Vitæ Balduini, tum quod scriptoribus aliis licet coævis, ut Rebdorfio, rem hanc minus compertam fuisse satis constat; non enim certam et definitam diem designat. Argentinensi vero, qui diem XXVI Julii notat, vix fides adhibenda, cum extent apud annalistam scriptæ ad Carolum jam electum litteræ Pontificis signatæ XXX Julii. Vix enim credibile est nuntium rei gestæ intra quatriduum Avenionem pervenisse, et Pontificem gratulatorias litteras ad novum electum dedisse.

Diem vero, qua regia corona ornatus fuit, Joannes Villanus, et Rebdorfius assignant XXV mensis Novembris, S. Catharinæ sacram; nec sane aliam a veteribus scriptoribus notatam reperi. Pontifex tamen in litteris ad Carolum datis hoc anno die VIII id. Novembris, id est, ante coronationem fere XX diebus, non *Electum* ut in prioribus litteris statim ab ejus electione datis, sed *regem Romanorum* appellat. Id vero ideo servatum a Pontifice suspicor, quod post acceptam a Carolo Apostolicæ Sedis confirmationem, jus plenum in regno etiam ante coronam adeptam obtinuisse recognosceret.

MANSI.

principes electores, qui censuris obstricti essent, cum ad electionem celebrandam convenissent, fidelium communioni restitueret. Ex iis Rodulphus dux Saxoniæ, qui etiam tum ab Ecclesiæ gremio exularat, ut ex Clementis litteris [1] patet, quibus spiritum consilii sanioris comprecatur, atque ad piorum consortium allicit, Pontificiis monitis est obsecutus : quem pecunia corruptum una cum Coloniensi, perperam queruntur Albertus Argentinensis et Herwartus : quasi animæ suæ salus, restituendæ in Germania pietatis reique Catholicæ studium, divini Numinis timor, suæ dignitatis tuendæ cura, atque Apostolica monita ipsum ad id impellere non potuerint : Coloniensem vero sine pecuniarum illecebra ad jussa Apostolica semper pronum vidimus.

Vocati itaque electores principes Catholici Retzam a Gerlaco archiepiscopo Moguntino regem Romanorum renuntiaturi, primum ex Pontificia sententia in litteris plurimis a nobis exposita, orbatum esse rectore suo imperium Romanum pronuntiarunt, ut refert memoratus Argentinensis [2] : « Imperium, inquit, diu vacasse decernentes ». Quo decreto aperte iidem electores Joannis XXII et Clementis contra Ludovicum Bavarum sententias justas professi sunt, illumque jure omni ad imperium ex electione quæsito ob sua scelera Apostolica auctoritate exui potuisse, justeque fuisse spoliatum : et si quæ antea edicta contraria in Francofurtensi et Rensensi conventibus iniqua condiderant, plane ac juridice damnarunt. Progressi deinde ad electionem principes in Carolum marchionem Moraviæ, ut in aula Pontificia agitatum fuerat, mense Julio circa diem S. Margaritæ sacram, ut scribit Rebdorfius [3], sive feria quarta ab eodem festo evoluto, ut clarius designat Argentinensis [4], suffragia contulerunt ; qua de re hæc Ms. Vaticanum refert [5] in Clemente : « Hic ratificavit atque roboravit processus et sententias latas contra Bavarum : necnon vivente ipso ordinavit cum suis fratribus cardinalibus de creatione novi imperatoris, quod et factum est et privato archiepiscopo Moguntino, qui dicto Bavaro hæretico adhærebat. Necnon electores, ad quos electio Romanorum imperatoris spectabat, de consensu et voluntate Sedis Apostolicæ elegerunt atque nominaverunt in regem Romanorum et Alamanniæ, et pro imperatore dominum Carolum IV filium regis Boemiæ : quam electionem dictus papa ratificavit et approbavit ».

32. De evecto ad Romanum imperium Carolo felix nuntius ad Clementem celerrime advolavit : III enim kal. Augusti eo accepto, ingenti lætitia delibutus Pontifex, nactam demum Ecclesiam pium et strenuum defensorem gratulatorias ad principes electores Joannem Boemiæ regem [6], Balduinum archiepiscopum Trevirensem [1] hujus patruum, Rodulphum ducem Saxoniæ [2], Gerlacum Moguntinum [3] et Walramum Coloniensem [4] archiepiscopos de egregio principe Romano imperio dato tum ad novum regem Romanorum Carolum litteras dedit : quibus ut demisse de se ex Christiana pietate sentiret, spem locaret in Deo, regiis animum excoleret virtutibus, hortatus est [5] : tum prosperos illi successus, ac diuturnum imperium est comprecatus :

« Charissimo in Christo filio, Carolo in regem Romanorum electo.

« Lætis et jucundis rumoribus ad Apostolicam Sedem perducto, electionem de te, fili charissime, in regem Romanorum, promovendum in imperatorem, fuisse solemniter et concorditer celebratam, exultavit cor nostrum in Domino, et immensi rore gaudii, et lætitia perfusa fuerunt præcordia mentis nostræ, sperantes in eo, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, quique cælestia simul et terrena sua omnipotentia moderatur, quique in te sic feliciter suæ clementia pietatis incepit, ipse qui opus imperfectionis abhorret, prosperis perficiet successibus, solidabitque usque ad perfectionem votivam ; ita quod Ecclesia sancta sua te defensorem et pugilem habebit strenuum et fidelem ad confundendum et extirpandum schismata, hæreses et errores, ac dilatandum cultum fidei orthodoxæ, regnabitque sub tuo felici, pio et provido regimine pacis et justitiæ pulchritudo : excessibus, criminibus et delictis claudetur aditus ; et te sedente in solio regalis et imperialis culminis, dissipabitur omne malum. Talem namque filium diutinis temporibus avide desideravit eadem mater Ecclesia, quem se, ut firmiter credimus, cum repletione consolationis et gaudii lætabitur his temporibus recepisse.

« Rogamus itaque serenitatem tuam et hortamur attentius in Domino Jesu Christo, quatenus ad illum, in cujus manu et potestate omnium jura regnorum consistunt, et nihil boni vel prosperi esse potest alicui, nisi de suæ bonitatis clementia largiatur dirigens in humilitate spiritus jugiter vota tua, et anchoram spei tuæ in eo solo figere non desistens ; ad illa, quæ præmisimus, et alia opera virtuosa, per quæ Deo semper fieri merearis acceptior, intendere continue, tuarumque operationum studia convertere non postponas ; sciturus pro certo, quod si hæc, ut confidimus, egeris, teque cum Deo tenueris incessanter, ipse actus tuos prosperare non desinet, tuum exaltando super terram solium, et protrahendo in dierum longitudinem cum prosperitatis votivæ successibus vitam tuam ; tandemque post decursum hujus laboriosi certaminis de temporali regno et corruptibili te cum corona immarcescibili ad regni gloriam provehet sempiterni. Datum Avin. III kal.

[1] Tom. IV. Ep. ML et MXCI. — [2] Argent. in Chron. — [3] Rebdorf. in Annal. — [4] Arg. in Chron. — [5] Ms. bibl. Val. sign. num. 2040. in Clem. VI — [6] Tom. V. Ep. secr. CCXCIV.

[1] Tom. V. Ep. CCXCV. — [2] Ep. CCXCVI. — [3] Ep. CCXCVII. — [4] Ep. CCXCVIII. — [5] Ep. CCXC.

Augusti, an. v ». Adjecit alia in iisdem litteris [1] monita ad firmandum solium, ut Italos in suas partes pelliceret, ac fœdera cum Insubribus perculeret : de quibus Joannem regem etiam præmonuit [2] ut Ludovici cum Insubribus coitiones inire meditantis conatus occuparet, ipsumque omnes sinistras suspiciones de Luchino vicecomite Mediolanensi conceptas ex animo delere jussit.

33. Confirmandæ etiam amplificandæque Caroli dignitatis sollicitus Pontifex, ut regiis ornamentis quantocius cingeretur, operam dedit ; ac vigesimam septimam diem Augusti ad peragendam celebritatem constituit [3], sanxitque Apostolica auctoritate, ut si Aquisgrani instrui non posset, Coloniæ perageretur. Cæterum rem peractam referunt Joannes Villanus [4] et Rebdorfius [5] mense Novembri die S. Catharinæ sacro, cujus retardatæ celebritatis gemina contra Leodienses, tum contra Eduardum Angliæ regem prœlia causæ extitere : « Mense Novembri », inquit idem auctor, « suprascriptus Carolus electus in regem Romanorum coronatus est prima corona in oppido Bonna Coloniensis diœcesis (quia civitas Aquensis eum intromittere noluit) in die B. Catharinæ, elapsis jam xxxii annis a tempore coronationis prædicti Ludovici ».

Antequam Bonnæ corona cingeretur [6] Carolus, oratores Ernestum Pragensem archiepiscopum, Joannem e Pistorio decanum, Nicolaum e Luxemburgo præpositum, Geraldum e Magnaco, atque Ademarum de Pictavia aureatum equitem ad aulam Pontificiam auctoritate instructos misit. Qui exposuere ut Carolus ab omnibus principibus electoribus, qui debuerant et potuerant interesse, communibus suffragiis Romanorum rex salutatus fuisset : Ludovicus enim Bavarus junior, cum nullo jure marchionatum Brandeburgensem obtineret, ad comitia admitti erat vetitus : Henricus Moguntinus exauctoratus, suffecto in ejus locum Gerlaco, omni honore ac jure exciderat : Palatinus Rheni comes et dux Bavariæ dubio et ambiguo jure erat præditus, ut ex litteris Pontificiis indicavimus, in quibus ea adjecta erant verba, *si ad te et in quantum ad te pertinet*, cum ad eligendum Carolum sollicitabatur; præterea schismaticos nexus excutere detrectavit, atque ideo, licet jus ad ferendum suffragium obtinuisset, tunc tamen eo uti non potuerat. Ex quibus confutandi sunt ii, qui Caroli electionem ut non justam traducere nituntur : qui si nefaria ironia ab impiis Carolum imperatorem presbyterorum, cum annitente Pontifice creatus esset, dictum effutiant; næ Carolum Magnum pluresque alios potiori jure imperatores presbyterorum appellaverint. Sed ad institutam narrationem redeamus.

34. Cum oratores adderent preces, ut Clemens Pontificia studia Carolo impenderet, illumque imperialibus insignibus constituto tempore exornaret, tum in illius verba Caroli nomine jurare paratos se offerrent, conjunxissentque cum iis suas preces alii novi oratores, Pontifex solemni ritu (quanquam id antea egerat, dum Coloniæ corona illum redimiri jussit) discussa Caroli electione, exploratisque ejus virtutibus, ipsum justum regem Romanorum ad imperiale fastigium provehendum pronuntiavit, atque oratores fidei sacramento in sua et successorum Pontificum verba adegit : qua de re certiorem hisce litteris Carolum fecit, ac fausta omnia illi precatus ad dignas imperio virtutes excitavit [1] :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri.

« Romanus Pontifex, cui Rex æternus et summus in persona beati Petri Apostoli, æternæ vitæ clavigeri, cœlestis simul et terreni jura imperii et plenitudinem potestatis concessit, super cunctos fideles suæ curæ commissos invigilans, et intendens circa ea, quæ fidelibus ipsis ampliora pacis justitiæ afferre commoda existimat ; tanto diligentioribus se tenetur impendere studiis, quanto ad hoc injunctæ desuper Apostolicæ servitutis officium ipsum stimulat et perurget. Et quia regnantium recte ordinata regimina nutrire consueverunt justitiam, et Christiano populo pacem dare, Pontificis ejusdem auctoritas, cui dictum legimus a Domino per prophetam : *Ecce constitui te super gentes et super regna, ut evellas et destruas, disperdas et dissipes, ædifices et plantes ;* ad erigenda et dirigenda hujusmodi regimina, prout ad suam spectat sollicitudinem, nequaquam debet tepescere ; sed potius operosas opponere, cum expedire conspicit, manus suas. Sane dudum imperio Romano per obitum claræ memoriæ Henrici ultimi Romanorum imperatoris vacante, duo videlicet quondam Fredericus Austriæ et Ludovicus tunc Bavariæ duces in reges Romanorum in discordia electi, ut dicitur, extiterunt : deindeque Frederico prædicto rebus humanis exempto, Ludovicus prædictus propter ipsius excessus, culpas, crimina et alia demerita detestanda, quasi totum divulgata per orbem, per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum de fratrum suorum consilio extitit omni jure, si quod eidem Ludovico ad regnum vel imperium Romanum ex electione discordi prædicta, vel alias competere poterat quoquomodo, judicio justo privatus, et subsequenter de hæresi et schismate sententialiter condemnatus.

35. « Nos autem postmodum, licet insufficientibus meritis, ad apicem summi Apostolatus assumpti, attendentes quod ex his regnum et imperium prædicta diu vacaverant et vacabant, et ob hoc sancta Romana mater Ecclesia per longa tempora suo caruerat et carebat speciali advocato et

[1] Tom. v. Ep. ccxc. — [2] Ep. ccxciv. — [3] Ep. cccxxxiv. — [4] Jo. Vill. l. xii. c. 77. — [5] Rebdorf. in Annal. — [6] Jo. Vill. l. xii. c. 77. Clem. tom. v. Ep. secr. dcccxxxviii.

[1] An. 5. l. iii. Ep. cur. xxvii. et Ep. com. dcccxxxviii.

legitimo defensore in Catholicæ fidei, et ejusdem Romanæ ac aliarum Ecclesiarum, et libertatis Ecclesiasticæ, reique publicæ grande præjudicium, multiplex detrimentum, et multarum periculum animarum; ac hujusmodi discordiis et periculis, quæ tolerare salva conscientia non poteramus ulterius, occurrere paternæ sollicitudinis studiis cupientes, principes tam Ecclesiasticos quam sæculares, ad quos jus eligendi regem Romanorum in imperatorem postmodum promovendum pertinebat, Apostolica auctoritate monuimus, eis districtius injungentes, ut pro electione regis Romanorum in imperatorem, ut prædicitur, promovendi, de persona idonea facienda convenirent invicem, et ad electionem hujusmodi procedere non differrent: alioquin Apostolica Sedes, a qua jus et potestatem hujusmodi electionis ad principes pervenisse constat eosdem, super hoc de opportuno remedio provideret. Præfati vero principes, salutaribus monitis nostris hujusmodi devota se promptitudine conformantes, ac certis die et loco pro electione hujusmodi celebranda, illi videlicet qui debuerunt, potuerunt et voluerunt interesse, convenientes in unum; post diligentem deliberationem et tractatus, prout tanti magnitudo negotii requirebat, habitos inter eos, te marchionem Moraviæ, nunc etiam regem Boemiæ, in regem (promovendum postmodum in imperatorem) Romanorum unanimiter et concorditer elegerunt: tuque deliberatione habita super hoc, ad instantiam electorum prædictorum et aliorum multorum electioni hujusmodi consensisti.

36. « Post hæc autem venerabilis frater noster Ernestus archiepiscopus Pragensis, et dilecti filii magistri Joannes de Pistorio decanus S. Joannis Trajectensis, et Nicolaus de Luczemburgo præpositus Saczensis Pragensis decanus, ac Geraldus de Magnaco archidiaconus de Balthesio Constantiensis Ecclesiarum cappellani nostri, necnon nobilis vir Ademarus de Pictavia miles, procuratores et nuntii tui ad nostram præsentiam super hoc destinati (habentes ad infrascripta omnia plenum, sufficiens et speciale mandatum, sicut per patentes litteras tuo sigillo munitas nobis extitit facta fides coram nobis et fratribus nostris S. R. E. cardinalibus in solemni et publico consistorio, præsente tam prælatorum et clericorum aliorum, quam laicorum multitudine copiosa fidelium) constituti, pro parte tua inter cætera proponere curaverunt, electionem ad regem Romanorum de te, ad imperium postmodum promovendo, ab omnibus principibus tunc in electione hujusmodi vocem habentibus, qui, ut præfertur, debuerunt, potuerunt et voluerunt interesse, fuisse concorditer et uniformiter celebratam, teque ut prædicitur, electioni hujusmodi consensisse, filialem reverentiam et devotionem, quam tu ad nos et eamdem Romanam Ecclesiam matrem tuam gessisti, gerebas et geris et proponis gerere in futurum, sinceris affectibus exponentes; ac inter alia supplicantes, tibi nostros favores et gratias exhiberi, necnon inunctionem et consecrationem per manus nostras impendi, teque imperiali diademate coronari: offerentesque se paratos et promptos super te et animam tuam præstare debitæ nobis et eidem Ecclesiæ fidelitatis et cujuslibet alterius generis juramentum. Tandem autem prædictis procuratoribus per se et una cum dilectis filiis et nobilibus viris Henrico comite de Salmis, Gaucherio de Montilio, Geraldo de Utfla, et Joanne de Aspero-Monte militibus Trevirensis, Valentinensis, et Virdunensis diœcesis, ac Rudolpho dicto Losse officiali Trevirensi, procuratoribus et nuntiis tuis una cum eis per alias litteras tuas similiter constitutis, hæc omnia pluries petentibus, ac devote offerentibus coram nobis; nos, præmissis per eosdem procuratores et nuntios tuos propositis diligenter auditis, factaque nobis de hujusmodi electione concordi et unanimi plena fide, eaque necnon persona tua, in quantum tua patiebatur absentia, diligenter examinatis, ac de tuis fide, probitate ac conditionibus omnibus, quæ requiruntur in illo, qui est electus ad imperialis culminis apicem sublimandus, cum pluribus prælatis et aliis magnæ auctoritatis viris, qui tuos mores, conditiones et statum plenius noverant, inquisito; ad laudem et gloriam omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ ac gloriosæ semperque Virginis Dei genitricis Mariæ, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli, ac exaltationem et honorem Ecclesiæ et bonum et promotionem imperii prædicti, et prosperum statum mundi, de fratrum eorumdem consilio te in specialem nostrum et Ecclesiæ filium suscepimus, tibi nostros favorem et gratiam concedentes; personaque tua, cujus nos et iidem fratres nostri specialem prius notitiam habebamus, idonea reputata, te nominavimus, denuntiavimus, declaravimus et assumpsimus in regem Romanorum, promovendum in imperatorem, eamdem tuam approbantes personam, ac sufficientem et habilem declarantes ad suscipiendam imperialis celsitudinis dignitatem; ac decernentes unctionem, consecrationem et coronationem imperialis diadematis, tibi per manus nostras opportunis loco et tempore impendendas, supplentes quoque omnem defectum, si quis aut ratione formæ, seu tuæ aut electorum prædictorum personarum, qui electioni tuæ interfuerunt, seu ex quavis alia ratione, sive causa in eadem electione intervenerit quovis modo ex certa scientia, et de Apostolicæ plenitudine potestatis: præcipientes etiam omnibus fidelibus et vassallis regni et imperii prædictorum, ut tibi tanquam regi Romanorum, in imperatorem promovendo, pareant efficaciter et intendant, et nihilominus ibidem a prædictis procuratoribus et nuntiis tuis ad hæc, ut præmittitur, plenum, sufficiens et speciale mandatum habentibus, prout ipsi nobis frequenter obtulerant, fidelitatis recepimus juramentum.

37. « Attende itaque, fili charissime, quæsumus, et intra præcordia tua diligenter revolve dona magnifica et multiplicia beneficia, quibus te largitor bonorum omnium in suis benedictionibus dignatus est prævenire : illaque sibi devotione humili et operosis affectibus recognoscens, ad ejus mandata et beneplacita in omnibus te coapta, et vitare stude summopere quæ suæ offenderent oculos majestatis. Pone gressus tuos semper in semitis mandatorum ipsius, et ejus ministros condigna honorificentia prosequi non omittas. Præfatam quoque Romanam Ecclesiam matrem tuam, quæ internæ charitatis officio et affectu de tui status et honoris augumento sollicita redditur, filiali venerari reverentia semper stude : justitiam dilige : veritatem ama : sectare pacem : æquitatem serva ; et clementiam (quæ amicos et devotos multiplicat) amplexare, ut inde lætentur cæli et exultet terra, et de tuis benignis et virtuosis actibus universæ reipublicæ populus nunc usque vehementer afflictus hilarescat : jugo tuæ dominationis superbæ mentes hostium comprimantur : contriti et depressi subditorum tuorum animi ope tuæ misericordiæ releventur ; te virtus cælestis gratiæ terribilem tuis inimicis faciat, pietas subditis benignum ostendat ; tuisque felicibus temporibus in pulchritudine pacis populus Christianus sedeat, in fiduciæ tabernaculis habitet, et in requie opulenta quiescat : tuque his et aliis tuis bonis operibus in conspectu divinæ majestatis acceptus, post multorum annorum curricula de terreno ac temporali regno ad cælestis et æterni regni provehi gloriam merearis. Nulli ergo, etc. Datum Avinione VIII id. Novembris, anno V ».

Consulturus juribus Romanæ Ecclesiæ Clemens, exacto a Caroli regis Romanorum oratoribus fidei sacramento, magistrum Geraldum e Magnaco, archidiaconum e Baltesio Constantiensis diœcesis, capellanum Pontificium, de quo paulo ante memoratum est, ad Carolum dimisit pridie non. Decembris [1] ut ex præscripta formula illum sacramento Sedi Apostolicæ devinciret.

38. *Belli Leodiensis exordia.* — Exercuere Carolum adversæ res sub adepti imperii initiis, ac gemina clade fusus est, dum pro fœderatis pugnabat : primum enim Leodii fugatus mox ab electione celebrata. De quo bello Vitæ Clementis scriptor hæc narrat : « Sugilbertus de Marcha episcopus Leodiensis, habens in sui adjutorium dictum Carolum regem Romanorum et Joannem regem Boemiæ patrem suum cum multis aliis principibus Alamanniæ, Leodiensibus guerram movit, et cum eis bello congressus est : sed tandem Leodienses victores fuerunt, dictusque Carolus, qui primo loco ibidem aquilam in vexillo erexerat, cum ea per fugam salvatus est illa die. Sed eodem anno dictus episcopus cum eisdem Leodiensibus iterato bellavit, et extitit victor et dein fuit inter ipsos pax reformata ». Agit de eodem bello Hocsemius [1], atque illius causas levi ex re exortas, cum nimirum viro homicida necato supplicio, Hoyenses magistratum episcopi insectati essent, traxissentque in partes Leodienses cives, et episcopus armata manu de seditiosis ex legum æquitate pœnas sumere vellet : cumque florentissimum, in quo Romanorum et Boemiæ reges aderant, exercitum admoveret urbi, deque concordia agitaretur, tumultuaria pugna, ex inopino eventu a factiosis concitata, fusum fugatumque esse majori ignominia quam clade vigesima quinta Julii die D. Jacobo sacra, ut observat Jo. Villanus [2].

Corripuerant [3] iter Treverim Carolus et Joannes reges, cum a Francorum rege in auxilium exciti [4] sunt contra Eduardum Anglum. De lugubri vero bello, rei Christianæ perniciosissimo, dicturi ; nonnulla primum de nefario illius apparatu ab utroque rege instructo præmittemus.

39. *Galliæ et Angliæ reges ad pacem hortatur Pontifex missis nuntiis, ab Anglo consilia spernuntur.* — Cumulandis opibus, quas sceleratius ad fundendum Christianum sanguinem ea tempestate qua bellum cum Turcis pro Christiano nomine susceptum erat, absumeret sacerdotiorum vectigalia ornandis altaribus pauperibusque alendis sacra, Eduardus invasit : quod flagitium pluribus fucis colorare nisus [5]. Philippus etiam Gallorum rex, prædonum purpuratorum exagitatus consiliis, sacerdotum absentium vectigalia occupavit : quem principem cum Pontifex antea Ecclesiæ addictissimum repente a majorum pietate descivisse conspiceret, hisce gravioribus querelis revocare sequenti anno a cœptis est conatus [6] :

« Clemens, etc. regi Franciæ illustri.

« Fili dilectissime, præmissa, utique divino et humano juri contraria, claritati devotionis, qua tu tuique progenitores præfulgere studuistis erga Deum, et ipsam Ecclesiam hactenus congruere, proh dolor ! non videntur. Et utinam tui consiliarii, qui te induxerunt ad ea, solerti diligentia maturius attendissent gravia pericula, quibus talia facientes, et in eis faciendis consilium vel favorem præstantes, olim editi a sanctis Patribus canones evidenter involvunt : et nihilominus considerassent attente, si per reges Franciæ progenitores tuos talia vel similia, in divinæ majestatis contumeliam redundantia, ullis unquam temporibus, adversus eamdem Ecclesiam et libertatem Ecclesiasticam adinventa fuerint, vel etiam attentata.

« Debuissent namque præfati consiliarii, si rationis haberent apertos oculos, prospexisse,

[1] Tom. V. Ep. secr. DCCLXXXIII. et an. 5. l. III. Ep. cur. XXVIII.

[1] Hocsem. l. II. c. 33. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 61. — [3] Alb. Arg. in Chron. — [4] Dubrav. Hist. Boem. l. XXI. — [5] Tom. IV. Ep. secr. MCLXXVII. — [6] Tom. V. Ep. secr. MCLX.

quod Romanus Pontifex, pastor universalis Ecclesiæ Catholicæ Christique in terris vicarius, ad quem Ecclesiarum omnium plena noscitur dispositio pertinere, prælatos et personas Ecclesiasticas de quibuscumque mundi partibus, in quibus Catholicæ fidei cultus viget, ad se vocare potest, et illos, de quibus sibi videtur, apud Sedem Apostolicam secumque tenere, et nihilominus ad partes diversas mundi destinare, prout incumbentia negotia exigunt, et expedire cognoscit ». Et infra : « Et nihilominus considerare apertius debuisset, quod bona Ecclesiarum ad ministrorum ipsorum et Christi pauperum sustentationem ac pios usus alios specialiter deputata noscuntur, nec licet ea in usus converti alios, etiam propter communes, statutis Conciliorum generalium prohibentibus, ipsius Romani Pontificis licentia non obtenta. Et quanquam Ecclesiis ac prælatis et personis Ecclesiasticis, ut administrent jura et bona Ecclesiastica jure suo competat; ipsi tamen eadem administratio per executionem litterarum subtrahitur prædictarum ». Et infra : « Præterea tua, quæsumus, serenitas regalis attendat, et intra secreta cordis diligenti meditatione revolvat, quod etiam præfati debeant consiliarii (si salubriter vellent iu hac parte consulere) attendisse, cum qua fiducia ipsa Ecclesia mater tua (cujus precibus et suffragiis egere semper nosceris, et præsertim his temporibus, quibus tibi procellosi guerrarum turbines imminent, proh dolor! et insurgunt) pro te tuique status prosperitate ad sponsum suum Dominum nostrum Jesum Christum, a quo est omnis virtus, victoria et fortitudo, qui per præmissa graviter offenditur et vehementer proculdubio irritatur, levare poterit manus suas. Dat. Avin. VI non. Maii, anno V ».

Superiora scribebat Pontifex non ut justo præsidio in rebus asperis regnum nudaret, periclitanti enim ut ex opibus Ecclesiasticis succurreret extremo anno Narbonensi, Tolosano, Auxitano archiepiscopis eorumque suffraganeis permisit[1] ut pecuniarum subsidia ex Ecclesiasticis vectigalibus pro tutando regno conferrent ea lege, ut edicta a S. Ludovico ad Ecclesiasticorum gratiam lata a Philippo confirmarentur : quæ subsidia ita constituta, ut primum præsules ea de causa convenerint, iisque assentientibus concessa erogandi facultas a Pontifice fuerit, ut e Clementis ad Philippum responsis[2] constat. Vetabat vero sacras opes profana auctoritate occupari Pontifex, cum maxime nulla adhuc verno tempore urgeret necessitas, ac sacris instructi opibus reges ad bellum magis concitarentur, quod sopire omni studio et contentione nitebatur. Legarat ea de causa Apostolicos nuntios[3] cardinales Annibaldum episcopum Tusculanum et Stephanum tit. SS. Joannis et Pauli presbyterum, qui in Pontificatu Clementi successit : cujus legationis meminit etiam Joannes Villanus[1] quanquam Stephani loco Petrum cardinalem collocat. Illi vero, cum in Angliam trajicere ad Eduardum a bello inferendo ad pacis consilia revocandum pararent, tuti et liberi commeatus syngrapham ab Eduardo impetrare non potuere, iis enim transfretaturum se in Gallias respondit. Repulsam passos ab Anglo belli et sanguinis avido, scribit Villanus[2], cui Ms. Vaticanum[3] consentit his verbis : « Eodem tempore revertitur in Franciam D. Annibaldus cardinalis, juncto sibi domino Stephano tit. SS. Joannis et Pauli, qui postea fuit Innocentius papa VI, qui etiam modicum profecerunt ».

40. Incenderant Eduardum ambitio furorque, ut a concordia penitus abhorreret : cui Clemens subjectis litteris exposuit[4] quot quantaque funesto illo bello patraret mala, de quibus coram divino tribunali in jus vocandus esset, utque nuntios cardinales pacis interpretes audiret, est adhortatus :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Cum nos inter cætera desiderabilia cordis nostris læsam ictibus venenosi hostis prædicti (nimirum dæmonis) charitatem inter vos invicem redintegrari et restaurari, ac pacis et unitatis reformari Deo gratam et hominibus desideratam concordiam ardenter cupientes, venerabilem fratrem Annibaldum episcopum Tusculanum et dilectum filium nostros Stephanum tituli sanctorum Joannis et Pauli presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis nuntios, viros utique profunditate scientiæ præditos, probitatis et maturitatis discretione conspicuos, pacis, veritatis et justitiæ fervidos zelatores, ad tuam et ejusdem regis præsentiam propterea de fratrum nostrorum consilio providerimus destinandos ; magnificentiam tuam regiam rogamus et hortamur attentius, te per Dei misericordiam nihilominus obsecrantes, quatenus quod ex eisdem guerris et dissensionibus sanguis innoxius redemptorum pretioso cruore Christi, clamoribus validis ad Dominum vociferari non cessans, effunditur ; et Ecclesiæ, monasteria et alia sacra et pia loca destruuntur, vastantur et dissipantur; pauperes, orphani, pupilli, viduæ aliæque miserabiles personæ opprimuntur injuste; divina et pia negliguntur opera, turbatur et impeditur cultus justitiæ (quam nutriendam et manutenendam reges et præsidentes constituti debitores sunt, et inde habent in stricto judicio reddere rationem) delinquentibus et malignantibus præbetur audacia, et alia mala inenarrabilia, unde non immerito graviter provocatur et irritatur Altissimus, subsecuta sunt hactenus et etiam subsequuntur ; intra præcordia regia diligenter considerans, et consideranter revolvens, eosdem nuntios per nos et Sedem Apostolicam pro præmissis tanquam pacis

[1] Tom. V. Ep. secr. DCCCXIV. DCCCXV, DCCCXVI. — [2] Ibid. Ep. CCLXXXII. — [3] Tom. IV. Ep. secr. M.

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 63. — [2] Ibid. — [3] Ms. bibl. Vat. sign num. 3765. — [4] Clem. tom. V. Ep. secr. CLIII.

angelos destinatos, et ad tuam præsentiam accedentes, gratanter et benigne recipias, plane, favorabiliter et patienter audias, ac eorum salutaribus monitis et persuasionibus sic clementer et efficaciter acquiescas, quod mala prædicta tollantur de medio, et tranquillitas arrideat optatæ tranquillitatis et pacis; tuque Regis æterni et pacifici vocari merito filius, et beatitudinem quæ viris pacificis promittitur, valeas promereri. Datum Avin. III non. Augusti, anno v ».

41. Non valuere hæc monita; injecerat enim Eduardus belli faces, neque in Aquitaniam, ut primum decreverat, sed in Normanniam subornatus a Golofredo Haricuriæ comitis fratre patriæ proditore, qui conjurationis cum Clissonio societatis crimine postulatus fugerat in Angliam. Plurium itaque Normannorum defectionis spe adductus Eduardus, florentissima [1] classe invectus, vigesimo Julii die descensionem fecit, ac late provinciam ferro, flamma, rapinis est populatus. Quæ mala deflet Pontifex in litteris ad Joannam Francorum reginam, ex eaque hostili excursione de pace colloquium abrumpi queritur [2]: « Hoc pro tanto, filia charissima, præmittimus, cum speraremus per cardinales, quos pro tractatu reformationis hujusmodi miseramus, ipsum inchoari tractatum, et deinde ad finem deduci votivum displicenter nimis audivimus, regem ipsum Angliæ in partibus Normanniæ regnum Franciæ intravisse hostiliter, et damna ibidem aliqua intulisse : de quo dolore cordis affligimur, verentes tractatum ipsum turbari, vel impediri propter hoc ; et quia regnum prædictum Franciæ, de quo traxisse noscimur originem, lædi non potest, non existentibus nobis læsis, etc. Dat. Avin. V kal. Septembris, anno vi ». Cum vero adducti essent in invidiam a nonnullis nuntii cardinales, male officio suo perfunctos qui Eduardum ab illa irruptione non avertissent, monuit Pontifex [3], ipsos opera non defuisse, sed illius opem, qui imperat ventis et mari, implorandam ; et corda regum in manu Dei consistere.

42. *De Gallorum cladibus, deque cæso in prœlio Boemiæ rege.* — Eduardi irruptionem et bellica facinora describit his verbis Ms. Vaticanum [4] : « Sub MCCCXLVI, de mense Augusti, rex Eduardus Angliæ cum octingentis navibus bene munitis ad guerram in Normannia tunc applicavit, et viribus armorum villa cum Canii innumerabilibus villis, castris et locis per dictum ducatum occupavit, ferro et igne pæne devastans usque ad sanctum Clou prope Parisios : in quo loco dictus rex Angliæ cum suo exercitu per diem totam et noctem sequentem castra metatus est. Per paucos dies vero sequentes, videlicet die sabbati XXVI mensis Augusti antedicti rex Franciæ una cum rege Boemiæ, rege Navarræ, et rege Majoricarum, (interfuisse etiam regem Romanorum addunt nonnulli [1]), cum innumerabilibus ducibus, comitibus, baronibus atque nobilibus, necnon communitatibus, armorum prœlium cum dicto rege Angliæ et suis gentibus habuerunt. Ultimate permissione divina dictus rex Angliæ et suæ gentes bellum prædictum obtinuerunt ; et dictus rex Franciæ cum paucis apud Ambianum est receptus. Dictus autem rex Angliæ per duos dies postea subtus tentoria die noctuque in loco, qui dicitur Cresci, in quo fuit bellum commissum, castra metatus est cum suo exercitu. In quo bello mortuus est rex Boemiæ, dux Lotharingiæ, comes de Lanciono, frater dicti regis Franciæ germanus, comes Flandriæ, et alii multi comites et barones atque nobiles Francigenæ, necnon, ut dicitur, plusquam duodecim millia hominum Gallicorum in dicto bello ceciderunt mortui, de Anglicis non pauci mortui fuerunt ». Agunt de eodem prœlio universi ejus temporis historici, nonnullique cæsorum ad triginta millia ascendisse referunt [2]. Tantum fudit cruorem Eduardi crudelis ambitio, ut Gallicam tingeret sibi purpuram : quam tamen adipisci non potuit.

De cæso rege Boemiæ cæco meminit inter alios Petrarcha hoc elogio [3] : « Eo, inquit, se præcipitem dedit, quo spectare alii, cœcumque oculis prosequi vix audebant ». Et infra : « Et quid, oro, gloriæ viri fortis obfuit visus caruisse, nisi ut quem virtus et natura mirabilem fecerant, stupendum cœcitas faceret? » Planxit Pontifex strenuum Ecclesiæ defensorem amissum, qui una cum Philippo adversus Saracenos pro fide restituenda Syriæ vitam fundere decreverat [4], et Carolum Romanorum regem, qui prœlio evaserat ejusque sororem Bonam Normanniæ ducissam consolatoriis litteris erexit, quibus hoc elogio Joannem exornat [5] : « Rex ipse tanquam princeps Catholicus, fortis, prudens et strenuus, gloriose ac victoriose cum celebris famæ præconio, in mundo, viam Domini non deserens, diutius vixit, et regnavit multis temporibus, ac prolem numerosam et inclytam post se relictam a Domino meruit obtinere : tandemque armorum actus, in justo bello regnum Franciæ defendendo, exercendo magnanimiter, sicut ad suum spectabat honorem regium, vires suas, honorabiliter sic Deo devotus ut credimus, et spe de misericordia divina concepta, inter suorum catervam militum finivit terminum vitæ suæ, quod pie credi potest de laboribus ad quietem, de miseriis et ærumnis ad beatitudinem, et ad lucem de tenebris transivisse, etc. » Adjecta est iisdem litteris hæc temporis nota : « Dat. Avin. XII kal. Octobris, anno v ».

Porro de gestis ab Eduardo post partam memoratam victoriam subdit Ms. Vaticanum [6] : « Ob-

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 62. Paul. Æmil. l. IX. — [2] Tom. V. Ep. sec. CDXLV. — [3] Ibid. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI.

[1] Dub. Hist. Boem. l. XXI. — [2] Fross. hist. l. I. — [3] Petr. l. II. de remed. utr. fortuna Dial. 96. — [4] Clem. tom. V. Ep. sec. DXXVII. — [5] Ibid. Ep. DXXIX. — [6] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. pag. 52.

tento bello, prædictus rex Angliæ cum suo exercitu versus villam Calesii iter assumpsit, et dictam villam obsedit, et ibi personaliter cum regina et filiis atque suo posse in dicta obsidione stetit per undecim menses et XXVI dies, donec ex vi et per compositionem fame dictam villam liberam ad suam voluntatem et mandatum habuit ». Sed de Caletii expugnatione anno sequenti. Subdit auctor :

43. « Durante illa obsidione gentes regis Angliæ debellaverunt regem Scotiæ et suas gentes in territorio Eboracensi : in quo bello plusquam decem millia Scotorum mortui ceciderunt, et dictus rex Scotiæ vulneratus et captivatus, atque conductus et positus in turri Londoniarum : et hoc fuit de mense Octobris, anno Domini MCCCXLV ». Consolatorias proximo anno VI kal. Jun. litteras dedit Pontifex ad Joannam Scotiæ reginam de capto Davide rege, pro eo liberando Apostolica studia pollicitus. Adscripta est a nonnullis ipsius clades divinæ ob sacrilegia patrata vindictæ, ut qui sacros D. Cutberto agros evastari, ac templa diripi et inflammari permisisset; de quo Scoticarum rerum auctor[1] hæc historiæ mandavit: « Ferunt in somno regem monitum, ut ab agris D. Cutberti abstineret, alioqui infelicem exitum temeritatem ejus habituram : sed a somno experrectum, vana esse somnia dicentem mandasse, ne cuiquam agro nec villæ parcerent, omniaque corrumperent. Perventum est tandem cruentissima devastatione Dunelmiam, cui D. Cutbertus præsidere creditur, eamque adeo violenter pervagatus est, ut omnibus et fortunis et habitatoribus exhaustam reddiderit, etc. » Subdit Boethius, ut collatis cum Anglis signis, quanquam viribus longe superior, victus sit ac duobus telis transfixus ; utque alterius ferrum alte infixum tibiæ, divino miraculo, implorato S. Niniani nomine, sponte exierit, cum nulla antea arte avelli sine periculo potuisset : « Telum autem, inquit, unum regis tibiæ infixum extrahi statim non potuit, nec priusquam S. Ninianum inviseret : visa enim tum est tibia manifesto aperiri, ac telum prosilire ».

Gesta etiam hoc anno plura alia prœlia in Britannia, Aquitania et Occitania Anglos inter et Gallos, et ubique Gallos sub Anglico furore succubuisse, multasque urbes victoris imperia admisisse describunt pluribus Ms. Vaticanum[2], Frossardus[3] Gallico idiomate, et alii scriptores[4]. Pronæ ita ad exitium Gallorum res Flandros, qui ad comitis sui obsequium jam erant reversi, in pristina pertinacia confirmarunt : Apostolicam enim benignitatem, quæ ad ipsos paterno sinu excipiendos annis quatuor exspectarat, delusisse queritur Pontifex in litteris datis[5] ad Anibaldum et Stephanum cardinales internuntios : « Porro nos sperantes, quod apertis eorumdem Flamingorum rationis oculis, et cordibus divinæ claritatis lumine illustratis, suis omissis deviis ad præcipitium damnationis æternæ ducentibus, ad viam veritatis et rectitudinis curarent dirigere gressus suos ; post regressum dicti episcopi (nimirum Beltramini Bononiensis), de partibus prædictis Flandriæ, ut præfertur, fere per quatuor annorum spatium destitimus a faciendis processibus contra ipsos. Nobis vero sic eos clementer exspectantibus, supervenerunt rumores implacidi et infesti, quod dicti Flamingi de mense Augusti proximo præterito contra utramque pacem prædictam in suæ damnationis cumulum venire, ipsamque infringere damnandis et temerariis ausibus non verentes seque ac dictam patriam prædictis per Clementem et Joannem Romanos Pontifices prædecessores, sicut præmissum est, promulgatis, ulterius involventes regnum prædictum Franciæ hostiliter invaserunt, ad rebelliones, inobedientias et offensas et injurias graves et atroces prænominati Philippi moderni regis Franciæ inconsultis motibus notorie prorumpendo. Nos igitur dissimulare ulterius salva conscientia non valentes, quominus tantis discriminibus ipsorum Flamingorum animarum obviari debitis, quibus possumus, remediis procuremus, discretioni vestræ per Apostolica scripta committimus, et mandamus etc. » Dat provinciam ut si in Belgium ipsis aditus patuerit, vel in circumjacentibus locis diebus Dominicis ac festivis promulgent, latas a Clemente V et Joanne XXII Rom. Pontificibus censurarum sententias illos incurrisse, ac singulos, qui in utroque pacis fœdere scriptas leges resciderant, anathemate se irretiisse ; urbes vero ac populos Ecclesiastico interdicto devinciri. « Dat. Avin. kal. Septembris, anno V ». Demum Belgæ partim censuris et religione, partim reviviscente veteri in avitos principes studio, ad Ludovici comitis obsequium biennio post redierunt[1].

44. *Ad turbas Neapolitanas compescendas internuntium mittit Pontifex ferens ultricem sententiam in Andreæ regis interfectores.* — In Neapolitano quoque regno graviores motus concitati sunt, alii in Joannam ut viro illatæ necis ream sceptrisque indignam rebellionem moverent, alii Joannam ut puram a crimine tuerentur : in eamdem Carolus Dyrrachinus regnandi spe et illecebra moveret arma : alii captata ex tumultu publico occasione improbitati fræna laxarent. Quibus malis ut occurreret Pontifex, ad quem supremum in Siciliam utramque spectabat imperium, regni administrationem Guidoni card. demandavit, sed cum id munus non admitteret : illud in Bertrandum tit. S. Marci cardinalem Ebredunensem transfudit[2], ad cujus præterea augendam auctoritatem universæ illum in Italia ditionis Ecclesiasticæ vicarium, ac publicæ pacis servatorem creavit[3] Pon-

[1] Hector. Boet. l. XV. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num 2048. — [3] Fross. hist. l. I. — [4] Paul. Æmil. in Phil. VI et alii. — [5] Tom V. Ep. secr. CDLIX.

[1] Ægid. e Roya. an. 1348. in Chron. Meyer. l. XIII. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 51 et alii. — [3] Tom. IV. Ep. sec. DCCLXXVII, DCCLXXVIII.

tifex. Verum objectæ aliæ ex aliis difficultates, ac maxime adversa valetudo eumdem legatum detinuere, ne in regnum Neapolitanum ad suscipiendas publicæ rei habenas se conferret. Interea ingravescebant publici tumultus, exercebantque mutua odia principes [1]: cumque ea ratione impendens sibi ex Ungaria discrimen ultro accerserent, Clemens ipsos ad concordiam est cohortatus [2], tum Ildebrandino episcopo Patavino munus injunxit [3] XVII kal. Julii, ut una cum Guillelmo episcopo Cassinensi regiæ stirpis principes in mutuam concordiam adduceret. Non Pontificis, non Apostolicorum internuntiorum, non procerum Siculorum consilia apud illos valuere, donec iidem vel necem, vel exilium, vel vincula sibi regnoque excidium peperere. Inter hæc tulit Clemens adversus Andreæ regis interfectores, et omnes alios, qui illius cædis flagitio se devinxerant, ultricem hanc sententiam [4]:

« Clemens, etc. ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Detestanda nimium et horrenda nequitia et infandi nefandique sceleris immanitas, per viros sanguinum et dolosos, innoxium sanguinem sitientes, in personam claræ memoriæ Andreæ regis Siciliæ proditionaliter perpetrata, nos (qui propterea diris dolorum aculeis pungimur) inducit pariter et compellit, et communis utilitas fidelium (quorum interest, peccata nocentium nota existere, et criminosos pœnas debitas luere) persuadet ut quod apud multos est infausto rumore perlato longe lateque dispersum, nos silentio, innocentis sanguine clamante ad Dominum, non tradamus: sed potius enormitatem sceleris et acerbitatem flagitii in notionem publicam deducamus, et ipsius detestabilis crudelitatis acerbitatem, et acerbitatis facinoris crudelitatem, Deo et hominibus abominabilem, impunitam nullatenus, sicut nec salva conscientia possumus, relinquamus. Dudum siquidem inter Andream et charissimam in Christo filiam nostram Joannam reginam illustrem Siciliæ, præcedente dispensatione legitima, matrimonio per carnis copulam consummato, nos ipsi Andreæ, deliberatione cum fratribus nostri habita diligenti, nomen et titulum regium, prout ad nos pertinere dignoscitur, duximus adscribendum, ordinantes ipsum in regem Siciliæ una cum dicta Joanna conjuge sua inungi, et regale simul dictis conjugibus tribui diadema.

45. « Cum itaque venerabili fratri nostro Guillelmo episcopo Carnotensi tunc de mandato nostro in illis partibus existenti commisissemus, quod ad dictorum conjugum honorem et communem nostram et regnicolarum lætitiam ipsos auctoritate nostra inungeret, et diademate regio coronaret; ecce, quod versa est in planctum cithara, et Rachel plorante filium, conversum est speratum gaudium in mœrorem. Quidam etenim sceleratissimi iniquitatis filii et perditionis alumni, summum cogitantes et cogitatum audentes nefas perficere, prædictum Andream adolescentem ætate, moribus compositum gestuque modestum, ac nullam in se machinationem fieri, cum quasi in propriis laribus et inter suos securus existere crederet, suspicantem, circa primum noctis silentium, ut cameram, in qua sibi erat nocturna quies, exiret, proditionaliter se duxerunt, ipsumque tanquam agnum ad victimam foras eductum morti turpissimæ, cogitatu terribili, dictuque lamentabili immaniter tradiderunt. O impietas Herodiana, et inhumanitas perhorrenda, quæ innocentis inebriata sanguine sævitia sic nefanda desævit! O effrænata temeritas et crudelis factio, quæ non considerans illum, qui in regem, etiam a Domino reprobatum, sine dolo manu injecerat, a David rege mitissimo mortis judicium pertulisse; in regem innocentem dolosa perfidia manus cruentas apponere non expavit! O nefarium et inauditum scelus, immane facinus et piaculare flagitium, in quo ab impiis egressa est impietas, et prædones pietatis prædantes nequiter pietatem, tanquam hostes humanæ naturæ virum innoxium proditorie ac crudelissime peremerunt, non ipsius adolescentiæ, non innocentiæ, non tam illustrium, videlicet Franciæ, Siciliæ, Ungariæ ac Poloniæ regum, a quibus traxerat originem claritati, neque regali, qua pollebat, excellentiæ deferentes! Cujus itaque cor lapideum et penitus sic saxeum, quod de tanto scelere non emolliatur, et commoveatur ad gemitum et dolorem? Cujus natura tam inhumana, qui non provocetur ad lacrymas? Cujus tam durus animus, qui de tanta impietate tam crudeliter perpetrata, non appetat justitiam, et ultricis pœnæ debitum non exspectet?

46. « Sed nec hoc silentio præterimus, quod in peremptione Andreæ regis præfati, ultra divinam offensam, nostra et Apostolicæ Sedis reverentia per prædicti facinoris patratores et ejus participes non mediocriter est contempta: cum enim eumdem Andream, quem affectione singulari et paterna benevolentia prosequebamur, speraremus futurum prædicti regni Siciliæ utilem et pacificum gubernatorem, ac specialem nostrum et Romanæ Ecclesiæ filium, et fidelem et strenuum et defensorem; nunc per sceleratorum hujusmodi flagitium spe nostra frustramur, et de regni ipsius turbatione ac periculosis dispendiis verisimiliter dubitatur. Res etiam publica et universa fidelium multitudo ex hoc est læsa multipliciter et offensa. Quis enim locus tutus esse poterit, cuique domus, quæ consuevit esse tutissimum refugium, dicetur secura, cum in habitatione propria tantus princeps occubuerit sceleribus impiorum? De quibus audebunt homines confidere, aut quibus fiducialiter se committent, quando rex ab illis, per quos liberari ab aliorum insidiis sperare debuerat, proditorie traditus est diræ morti?

[1] Tom. IV. Ep. MCCCLXVI. — [2] Ibid. Ep. secr. MCCCLXVII. et tom. V. Ep. secr. CCCXLI. etc. — [3] Tom. V. Ep. CI. — [4] An. 5. l. III. Ep. cur. IX.

47. « Cum igitur prædictum flagitium in gravissimam divinæ majestatis offensam, in nostrum et Apostolicæ Sedis contemptum, et cunctorum fidelium scandalum, ut præmittitur, ac exempli perniciem fuerit sic nequiter perpetratum; dignum reputamus et justum, ut qui in tot et tantis præsumpserunt offendere, indignationis justæ non evadentes aculeos, pœna multiplici feriantur, ut similium proditorum malitia successorem non inveniat, et punitæ transgressionis exemplar alios retrahat ab offensa. Ideoque Salvatoris nostri, qui est Deus ultionum, et justus judex vindicans delicta patrum in filios, vices licet immeriti gerentes in terris, provida consideratione pensantes facinus hujusmodi in regno Siciliæ, quod juris et proprietatis Ecclesiæ Romanæ, nostræque temporali jurisdictioni subjectum existit, perpetratum fuisse, et ad nos (attentis prædictis et aliis causis rationabilibus) in casu præsenti cognitionem et punitionem dicti criminis pertinere ; ac nolentes, prout nec velle debemus, tam horrendum facinus et detestabile scelus impunitum relinquere, ne eos impunitate trahatur in exempli perniciem, sed potius metus pœnæ meta similis præsumptionis existat ; considerantes quoque quod, cum dicti sceleris enormitati vix, attentis omnibus ejus circumstantiis, pœna condecens valeat respondere, non indignum existit, ut ultionis severitas amplius extendatur, et propter enormitatem culparum plagarum modus exuberet, nec pœnis solitis contentemur ; ad infligendas infrascriptas pœnas, quas ob maleficia solvi ratio magna suadet, contra malefactores prædictos in virtute Altissimi exsurgentes, deliberatione cum fratribus nostris præhabita diligenti, de ipsorum consilio, auctoritate Apostolica et de plenitudine potestatis, omnes et singulos, cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, sexus vel conditionis Ecclesiasticæ vel sæcularis existant, qui interfecerunt vel interfici mandaverunt Andream regem prædictum, vel interficientibus ipsum ad hoc dederunt scienter auxilium, consilium vel favorem ; aut interfectionem hujusmodi eorum nomine factam ratam habuerunt, vel interficientium eorumdem in ipsa interfectione socii et complices extiterunt, tanquam famæ suæ prodigos infamiæ perpetuæ nota damnamus, omnibus legitimis actibus privantes eosdem, ac decernentes, quod sint prorsus intestabiles, ut nec testandi liberam habeant facultatem, nec ex testamento seu ab intestato succedere vel aliquid ex cujusquam successione percipere valeant, nec ad reddendum testimonium admittantur. Dentur cuncta eorum ædificia in ruinam, nec sit qui inhabitet ea, et perpetuæ infamiæ notam perpetua ruina testetur, nulloque tempore reparentur. Nullus eis debita reddere, vel respondere in judicio teneatur. Bona quoque omnia mobilia et immobilia, jurisdictiones, jura ipsorum ubilibet constituta publicamus, eis sub quorum consistunt dominio sine juris alieni præjudicio applicanda. Omnibus dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis, quantacumque et qualiacumque existant quæ obtinent, omni spe restitutionis adempta : ac etiam honoribus et dignitatibus, ac publicis officiis et administrationibus et earum exercitiis sæcularibus privamus eosdem, ipsos reddentes inhabiles ad similia in posterum obtinenda. Vassallos etiam et subditos eorum, si quos habent, a fidelitate, qua tenentur eisdem, absolvimus, juramenta super hoc præstita de Apostolicæ potestatis plenitudine relaxantes.

48. « Decernimus quoque, ut omnia loca, ad quæ dicti rei, postquam per nos vel alios, quibus hoc commiserimus, rei et culpabiles tanti sceleris fuerint declarati pervenerint, quamdiu inibi scientibus ipsorum locorum dominis, sive rectoribus aut universitate eorum præsentes fuerint, nisi quam cito sciverint capiantur, et capti ad nos fideliter deducantur, Ecclesiastico eo ipso sint supposita interdicto. Ad hæc universis et singulis civitatibus et universitatibus quibuslibet, et personis singulis Ecclesiasticis et mundanis, cujuscumque dignitatis, præeminentiæ, status, conditionis aut sexus existant, hoc generali mandamus edicto, ut nullus supradictos aliquo ex dictis modis reos, ut præmittitur, declaratos receptet vel defendat vel, quantum in eo fuerit, receptari aut defendi permittat : nulla eos universitas in potestatem vel consules aut rectores recipiat, vel ad quodlibet aliud officium, quocumque nomine censeatur, admittat : nullus commercium aliquod aut communionem quamlibet, nisi forsan in illis, quæ salutem animarum ipsorum respiciunt, habeat cum eisdem : nullus eis præstet auxilium vel favorem publicum vel occultum : nullus cum eis sub quovis prætextu seu colore societatem, ligam seu confœderationem aliquam inire præsumat : nulla universitas, ullave singularis persona, eis vel eorum alicui quovis jure subjecta, post declarationem prædictam pareat aliqualiter vel intendat. Alioquin omnes singulares personas, scienter contrarium facientes, sententiam excommunicationis, quam ex nunc in ipsos ferimus, incurrere volumus ipso facto. Universitates autem, quæ secus scienter fecerint in præmissis vel aliquo præmissorum, et terras eorum, qui scienter dictos reos receptaverint, aut defensaverint, aut societatem seu confœderationem cum ipsis scienter iniverint, Ecclesiastico supponimus interdicto; ipsasque societatem, ligam et confœderationem initas et in posterum ineundas, etiam si pœnarum aut juramenti adjectione vel quacumque fuerint alia firmitate vallata, quatenus in ipsis eorum commodum vertitur, omnino viribus vacuamus, et esse decernimus vacuas, irritas et inanes. Ut autem facinoris hujusmodi pœna, in ipsorum reorum, producenda et duratura posteris, in omnium notitiam futuris temporibus diffundatur, eadem auctoritate statuimus, ut sicut nec ipsis, ita nec descendentibus usque ad secundum gradum ab ipsis unquam portæ pateant dignitatis, nec ad

dignitatem aliquam Ecclesiasticam vel sæcularem ipsis vel eorum alicui pandatur aditus, seu ad impetrationem illius eis vel supplicantibus pro eisdem præstetur auditus : et omnibus legitimis actibus privantes eosdem, districtius inhibemus, ut ad clericatum vel clericorum consortium, ministerium vel beneficium Ecclesiasticum seu in regularibus domibus ad eminentiam prælationis cujuslibet, seu quodcumque Ecclesiasticum vel sæculare officium publicum nullo unquam tempore ipsorum aliqui assumantur, et ad ea obtinenda inhabiles prorsus existant.

49. « Monemus insuper omnes et singulos in dicto regno et terris ipsius citra pharum, ac vicinis eis partibus infra unius diœtæ vulgaris spatium commorantes, cum de illis sit magis verisimile, quod de reis prædicti criminis et veritate facti possint infrascriptos melius et certius informare, cujuscumque dignitatis, præeminentiæ, status, sexus vel conditionis Ecclesiasticæ vel sæcularis existant, qui sciunt illos vel aliquos ex eis, qui fuerint facto, opere aut consilio, seu alio quovis modo culpabiles sceleris supradicti, quatenus hujusmodi reos, et quidquid de crimine prædicto sciunt, dilectis filiis nostris Bertrando S. Marci et Guidoni S. Cæciliæ titulorum presbyteris cardinalibus, quos ad partes Italiæ cum plenæ legationis officio providimus destinandos, seu eorum alteri, vel ad hoc deputatis ab ipsis, postquam ipsi legati regnum prædictum, seu terras prædictas ipsius regni citra pharum intraverint, vel ab ipsis regno vel terris per triginta milliaria non distabunt, infra triginta dierum terminum, ex quo commode poterunt, omni fraude cessante revelare clare et specifice teneantur. Alioquin ipsos sententia excommunicationis innodamus, contra eos et alios prædictos gravius spiritualiter et temporaliter processuri, prout videremus expedire : non obstante si aliquibus ex supradictis a Sede sit indultum prædicta, quod excommunicari vel interdici, sive ipsorum terræ seu loca interdicto supponi Ecclesiastico non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi ac eorum personis, locis et nominibus propriis mentionem.

50. « Cæterum prædictas omnes excommunicationum sententias sic firmiter, sic inviolabiliter volumus observari, quod absolvendi ab eis vel relaxandi easdem nisi tantum in mortis articulo, tam omnibus pœnitentiariis nostris, quam quibuslibet aliis confessoribus generalibus vel specialibus, seu familiaribus quorumcumque vel quantumcumque sublimium personarum ubilibet consistentium, etiam si eis a nobis vel aliquo prædecessorum nostrorum sub quacumque verborum forma absolvendi a sententiis hominis vel canonis, seu eas relaxandi generalis vel specialis sit concessa facultas, adimimus potestatem. Concedimus tamen, quod omnes illi, cujuscumque status aut sexus existant, qui solum ratione scientiæ et non revelationis reorum præfati facinoris in hujusmodi sententias forsitan inciderint, possint per dictos cardinales seu eorum alterum, postquam de iis, quæ super prædictis sciverint, revelaverint veritatem, juxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium obtinere. Per præsentem autem processum non intendimus prædictis cardinalibus, quin juxta potestatem per nos eis circa præmissa vel eorum occasione concessam, vel in posterum concedendam, per se vel alium seu alios ad pœnas alias imponendas et per nos ut præmittitur, impositas declarandas et executioni mandandas contra reos prædictos procedere libere valeant, adimere potestatem. Ut autem processus noster hujusmodi et omnia contenta in ipso ad omnium illorum, quos tangere dignoscitur, notitiam communem deducatur, chartas sive membranas, processum continentes eumdem, in majoris Ecclesiæ Avinionensis appendi vel affigi ostiis faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro præconio et patulo indicio publicabunt, ut ipsi, quos processus ipse contingit, nullam possint excusationem prætendere, quod ad eos non pervenerit, vel quod ignoraverint eumdem, cum non sit verisimile, quoad ipsos remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Actum in palatio nostro Avinionensi kal. Februarii, anno IV ».

51. Commisit[1] Pontifex III nonas Junii Bertrando e Baucio comiti Montis-Caveosi, ut in necis Andreæ regi illatæ participes legum severitatem exerceret. Sumptum itaque est illius jussu supplicium de Tralizi et Ebuli comitibus ut regiæ necis auctoribus, quorum postremum magnum regni, ut vocabant, senescalum, turpis cum regina Joanna commercii ignominia ex publica fama notatum refert Joannes Villanus[2] : qui injecto hamo linguæ, ne loqui possint (Pontificem enim Bertrando imperia dedisse vidimus, ut si regina regiive principes criminis participes reperirentur, rem silentio premeret, Sedique Apostolicæ accurate circumstantiis descriptam referret, ne regnum in majores tumultus conjiceret, sibique reginæ judicium reservaret) impositi currui lapidibus sunt obruti a furente dolore et vindicta populo, flammisque traditi. Raimundus præfectus cubiculi reginæ captus ac filius, cui Paace nomen inditum, Andreæ regis interfecti cubicularius publice, detractis forcipibus carnibus, excarnificati : Raimundus Cabanus et Nicolaus Mirazanensis septimo Augusti haud dissimili affecti supplicio : in carceres etiam conjectæ duæ fœminæ, Philippa reginæ magistra ac Sancia Campana, quæ apud ipsam plurimum gratia floruerant; sed harum patrocinium Joanna enixe suscepit. Et certe prætermissum aliquorum sontium supplicium, datis ad Ber-

[1] Tom. V. Ep. secr. XLV. Jo. Vill. l. XII. c. 51. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 51. Summont. Hist. Neap. l. III et alii.

trandum e Baucio VII kalend. Decembris litteris queritur Pontifex præcipitque, ut cum reorum causam jam instruxerit, leges in eos exerceat.

52. *Joanna in crimen vocata a Ludovico Ungariæ rege.* — Non hæc placarunt Ludovicum Ungariæ regem, ægre ferentem posci quidem administros sceleris ad supplicium, sed illius auctricem dissimulatione præteriri. Parabat itaque exercitum ulciscendæ necis Andreæ regis fratris sui cupiditate, ac Joannam reginam in crimen vocabat ut adulteram. Afferuntur subjectæ aculeatæ et ardentes Ludovici litteræ a Collenutio [1] : « Inordinata vita præcedens, retentio potestatis in regno, neglecta vindicta, vir alter susceptus, et excusatio subsequens necis viri tui te probant esse participem et consortem ». Adduntur apud Summuntium hæc verba [2] : « Neminem tamen divini humanive judicii pœnas nefario sceleri debitas evasurum ». Eadem est litterarum, quas Bonfinius affert [3], sententia quamvis verbis discrepent. Postulabat Ungarus eodem crimine Carolum Dyrrachii comitem, cum Andreæ regiam inunctionem retardasset; Robertum Tarentinum principem nuptiarum cum regina spe in Andreæ necem conspirasse : qua etiam suspicione Catharina imperatrix, cum Joannam regeret, ac alterum ex filiis extollere ad regnum meditaretur perstricta. Denique consanguineos reliquos tanquam ejusdem necis participes accusabat, missisque oratoribus ad Sedem Apostolicam, verbis acerbissimis, quæ fraternæ necis dolor exprimebat de Pontifice est questus, qui extracta Andreæ regia inunctione, ambitiosis de corona ac vita fratri eripiendis occasionem dedisset : de Talayrando cardinale, qui ad Dyrrachii principis nepotis gratiam flagitio assensisset : de regina Joanna aliisque principibus ut diræ mortis auctoribus : in quos aliosque sceleris administros agi legibus; sibi vero Siculam coronam jure fiduciario conferri postulavit, neve ad Roberti principis Tarentini alteriusve e regia stirpe, ut matrimonium cum Joanna contraheret, leges canonicas solveret.

53. *Ad Ungarorum regem scribens Pontifex ei regni Siculi donationem negat.* — Ad quæ singula suis capitibus distincta ita respondit Pontifex [4] :

« Clemens etc. Ludovico regi Ungariæ illustri.

« Super eo, quod postulas, ut tibi et præfato Stephano germano tuo præfatum regnum Siciliæ dare et locare velimus, breviter respondemus, quod licet desideremus tibi et dicto germano tuo, quantum cum Deo et rationabiliter possemus, istis præsertim temporibus, quibus vobis sic dire afflictis compatimur, complacere; attamen scire potes et debes, fili dilectissime, quod hoc facere sine Dei offensa et læsione justitiæ præsentaliter non valemus : cum enim dicta Joanna regina Siciliæ, ad quam dictum regnum hæreditario et successionis jure pervenit, in possessione pacifica dicti regni existat, pro quo nobis et Ecclesiæ Romanæ fidelitatem et hommagium ligium præstitit, et investituram ipsius a nobis recepit, prout prædecessorum suorum tempore extitit observatum : nondum de dicto scelere convicta sit aut confessa, nec judicialiter dicto regno privata, vel quod dictum regnum perdiderit declaratum, et ob hoc nondum sit certum, prædictum regnum ad nos et Romanam Ecclesiam ob causam hujusmodi vel alias devolutum; videat et prudenter attendat, quæsumus, regia celsitudo, quomodo id, quod ipsa regina tanquam domina possidet, et quod adhuc nostrum esse non apparet, nec ad manum nostram et Romanæ Ecclesiæ pervenisse, possimus tibi concedere, et in hoc cum alterius injuria et læsione justitiæ complacere.

54. « In hoc autem fiduciam te volumus habere, quod si dictam reginam de nece prædicta culpabilem reperiri, et ob hoc regnum ipsum ad nos devolvi contingat, super quibus et aliis supradictis si vias aliquas aperias, justitia et ratione suffultas, eas quantum cum Deo et justitia fieri poterit, favorabiliter admittemus : ad te enim et germanum tuum prædictum, directe de domo Siciliæ procedentes, specialem et paternam considerationem habere intendimus, et inter alios tam ex causa prædicta, quam in consolationis deflebilis (vicem) favorem Apostolicum sine alterius præjudicio exhibere ». Et infra : « Porro super dispensatione matrimonii dictæ reginæ, super qua nihil tibi scripsisse reperimus, pro qua non fienda devotius supplicasti; rescribimus, quod licet pro obtinenda dispensatione prædicta multoties, et a multis magnæ auctoritatis viris nobis fuerit supplicatum; attamen supplicationem hujusmodi noluimus exaudire, nec ad concedendam dispensationem hujusmodi intendimus properare, nec ad ipsam faciendam procedere nisi justæ et rationabiles causæ suaserint, quæ ad concedendam dispensationem prædictam movere merito debeant servitutis Apostolicæ puritatem.

55. « Illud nempe non omittimus, quod mirari non debes, fili amantissime, neque nobis aliquid imputare, si negotium coronationis Andreæ fratris tui prædicti non per annos, ut scribis, sed per menses aliquos est dilata : scis enim, quod negotium de se erat arduum, insolitum et non clare sub juris regulis limitatum : propter quod utrum de jure posset hoc fieri, multi magnæ auctoritatis viri probabiliter dubitabant, asserentes quod coronatio magis ex gratia quam justitia dependebat : et super ordinandis cautelis, quæ in coronatione adhiberi debebant, non modica fuit altercatio prout negotii qualitas exigebat. Et ideo tum ex iis, tum etiam quia ambaxiatores tui super provisione coronationis fiendæ vias varias tetigerunt, quæ deliberatione habuerunt necessario prorogare, cum etiam propter diversa negotia, ad

[1] Collenut. Hist. Neap. l. v. — [2] Summ. l. III. — [3] Bonfin. dec. 2. lib. — [4] Tom. IV. Ep. secr. DCDLXXVIII.

Sedem Apostolicam undique confluentia, quæ intermitti totaliter non decebat, negotium coronationis prædictæ aliquandiu extitit necessario prorogatum.

56. « Denique, fili charissime, mirari cogimur, quod celsitudo regia dilectum filium nostrum Talayrandum, tit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem, de scelerata nece germani tui conscium litterarum prædictarum serie descripsisti : licet enim ipse in negotio dicti regni Siciliæ pro nepotibus suis interdum institerit, eorum justitiam allegando, et pro eorum provisione sine juris alterius præjudicio pure in ipso negotio procedendo; non debuisti propterea vel quivis alius existimare, quod idem cardinalis, qui de præclaro et antiquo genere trahens originem, magna probitate et litterarum scientia existit præditus, et multiplicibus virtutibus insignitus, tanti sceleris conscius fuerit, vel ei dederit initium, consilium, auxilium vel favorem : nam, ut cum veritate loquamur, audita nece prædicta, indicia evidentia, signa patentia ingentis tristitiæ et doloris noscitur ostendisse. Cessante igitur, quæsumus, apud te suspicione prædicta, quæ caret proculdubio veritate, credas quod prædictus cardinalis in prædicti regni vel quocumque alio negotio, nihil scienter ageret, quod divinam crederet offendere majestatem, aut maculam in gloriam suam poneret, vel suam et domus suæ nobilitatem aliqualiter denigraret ». Addidit Talayrandi Apologiæ Clemens ad Ludovicum preces, ne qua vindictæ cupiditate ab æquitate abhorrentia moliretur ; tum subdit :

« Postremo serenitatem tuam rogamus, obsecramus et in Domino exhortamur, qualenus progenitorum tuorum clara sequens vestigia, qui tanquam benedictionis filii devotione purissima Romanam Ecclesiam matrem suam sunt singulariter prosecuti ; considerans quoque favores et beneficia, quæ progenitores tui reges Ungariæ ab eadem Ecclesia receperunt, in devotione ejusdem Ecclesiæ studeas perseverare constanter ; et ipsius tanquam piæ matris consiliis et beneplacitis te coaptans, nihil minus sano ductus consilio attentare procures, quod posset in offensionem Dei et prædictæ Ecclesiæ redundare. Dat. Avin. II id. Martii, anno IV ». Abducere his precibus nitebatur Clemens Ludovicum regem Ungariæ, ne fraternæ necis vindicandæ regnique Neapolitani occupandi cupidine bello Siciliam adoriretur : tum edicta Clementis V et Joannis XXII Pontificum, quibus censuræ idem regnum invasuris objectæ fuerant, cum Henricus imperator et Fridericus Trinacriæ rex expeditionem in illud appararunt, instauravit[1] : quæ tum Genuæ, tum Venetiis[2] promulgari, atque a Bertrando patriarcha Aquileiensi Ungaro regi exponi jussit[3].

[1] An. 5. l. II. Ep. divers. sem CXLVIII. — [2] Tom v. Ep CXLVIII. — [3] Ibid. Ep. secr. CCLI.

57. *Responsum Pontificis de Joanna Neapolitana Elizabethæ Ungariæ reginæ datum.* — Cum vero Elisabeta Ungariæ regina de nuru Joanna sumendum supplicium instaret, deque Pontifice quereretur patrocinium illius arripi, hæc respondit Clemens[1] :

« Clemens, etc. charissimæ in Christo filiæ Elisabeth reginæ Ungariæ illustri.

« Quia, sicut alias scripsisse magnitudini tuæ meminimus, juris non patitur æquitas nec ratio persuadet, quod executio cognitionem præcedat, mirari non debet tua circumspectio, nec est horrendum auditui, si Joanna, donec convicta et condemnata de jure fuerit, nominetur regina : imo si fieret aliter, vel regni administratio, quousque per sententiam illo privata existeret, amoveretur ab ipsa, et concederetur alteri, eidem irrogaretur proculdubio injuria manifesta. Et quamvis credas, filia præcharissima, impossibile et apud aliquos difficile asseras reputari, quod infra regnum Siciliæ posset dicta justitia ministrari ; scire tamen tuam prudentiam volumus, quod Ecclesia Romana prædicta majora et magis difficilia, quam sint ista, et in illo regno et in aliis fecisse noscitur, et ad effectum plenarie deduxisse. Et quanquam modus, quem dicta Joanna mortis tempore, et post mortem dicti Andreæ regis viri sui scribitur observasse, commendandus proculdubio non existat ; scire tamen debet tua excellentia, quod Ecclesia Romana prædicta, quæ veritatem quærit, et justitiam in omnibus factis suis non consuevit, sicut nec debet præsertim in tanto casu, ex præsumptionibus judicare. Porro super custodia pueri supradicti (nimirum Caroli a Joanna ex Andrea suscepti) diligentiam quam potuimus, adhiberi fecimus hactenus et facere intendimus : ac super hoc, cum rem nostram et ejusdem Ecclesiæ reputemus agi principaliter in hac parte, venerabilem fratrem nostrum Ildebrandinum episcopum Paduanum specialiter, ut ordinetur quod tuæ curæ ac custodiæ tradatur dictus puer, vel alias taliter ordinetur de ipso, quod cujuscumque periculosæ suspicionis tollatur materia, duximus destinandum ; intendentes ea, quæ super his quomodolibet fecerit, excellentiæ tuæ absque moræ dispendio nuntiare, ac ulterius juxta tuæ provisionis consilium ordinare ». Et infra :

58. « Non omittimus rescribendum, quod quamvis regnum Siciliæ de directo dominio nostro et Ecclesiæ Romanæ prædictæ sit, et omnes regnicolæ sub nostra et ejusdem Ecclesiæ generali protectione consistant ; tamen dictus Andreas rex sub alia protectione nostra speciali nequaquam extitit interfectus : imo, sicut alias scripsimus pro conservatione vitæ suæ ac augmento honoris et status sui, tam mittendo ad partes illas venerabilem fratrem nostrum Guillelmum episcopum Carnotensem, quam alias duximus, adhibita dili-

[1] Tom. v. Ep. secr. CCLV.

gentia quam potuimus, laborandum. Nec sanguis ejus innoxius propter nostram et Ecclesiæ negligentiam, sicut prætermissum est, remanebit inultus, cum simus et fuerimus parati justitiæ debitum, prout ad nos pertinet, exsequi : nec nobis a Deo vel hominibus poterit imputari. Rogamus itaque serenitatem tuam regiam, et in Domino attentius exhortamur, quatenus super prædictis et aliis divinis et ejusdem Sedis beneplacitis se conformans, hujusmodi responsiones nostras benigne recipias et mature, certam de nobis et Sede prædicta fiduciam habitura, quod circa justitiam de prædictis sceleribus, et eorum patratoribus tam per dictum legatum, qui se festinanter præparat et disponit ad regnum proficisci prædictum, quam per præfatum comitem, ac alios et alias, sicut melius fieri poterit, ministrandam, adhibere operosæ sollicitudinis diligentiam faciemus; et super his, quæ tui dictorumque natorum tuorum et domus prædictæ regiæ incrementa commodi respicient et honoris, reperiemur, quantum cum Deo fieri poterit, propitii et benigni. Dat. Avin. XVI kal. Aug. anno V ». Cum legatus Neapolim pervenisset, male a Joanna et principibus exceptus est : neque enim passi sunt, ut ex imposita ei provincia in ipsos inquireret : de quo Clemens qustus est [1] Ungarum regem ad ultionem sine ullo dignitatis discrimine repetendum concitatum iri. Abscessit [2] itaque Beneventum legatus, qui Beneventani agri limitis definiendi munus injunctum erat. Visum vero est Pontifici designandos tum illius limites ne, si Pannoniæ rex irrumperet in Neapolitanum regnum, Beneventano agro ejusve oppidis vastitatem inferret : de cujus irruptione ac Joannæ fuga proximo ac altero sequenti anno agetur.

Incumbebat alterius Trinacrii belli moles [3] reginæ Joannæ : ex dissensionibus enim Neapolitani regni captata occasione Ludovicus princeps Aragoniæ stirpis, qui transmissum injuria a Petro Friderici regis filio sceptrum in Trinacria sustinebat, Guillelmi regni procuratoris opera Mylas mense Augusto terra marique obsidione cinxit, et arcem quavis milite et commeatu instructam ad deditionem pellexit : et quanquam a Clemente indictæ [4] erant triennales induciæ, bellum ursit. Ambigua erat ac suspensa ex sui commodi, et confirmandæ in Trinacria dominationis inique occupatæ spe principum Aragoniorum fides : eaque de causa de fœdere cum Ludovico Ungariæ rege, qui expeditionem Siculam meditabatur, ineundo agitarunt [5], ac polliciti sunt quadraginta triremes ad pellendam Siciliæ regno Joannam se instructuros, iis legibus, ut Ludovicus omnibus in Trinacriam juribus cederet, ac Rhegium aliasque Calabriæ terras concederet, quas aliquando Fridericus bello de Roberto rege pepererat : quæ fœdera affinitatibus, ducta a Guillelmo duce Athenarum regis Ungariæ sorore, facienda essent. At iniquas nimium leges Ungarus, uti suis utilitatibus contrarias, repudiavit. Præterea tot hostibus adversus reginam Joannam, ut bellis undique cinctam facilius avitis principatibus spoliarent, accessere Joannes archiepiscopus Mediolanensis et Luchinus vicecomites [1], qui ut in Pedemontio imperium proferrent, indictas a Guillelmo tit. SS. Quatuor Coronatorum presbytero cardinale inducias violarunt. Isque erat infelix Joannæ reginæ rerum status, in quem post Andreæ viri necem collapsa erat : ut cum antea suæ potentiæ terrorem finitimis injiceret, nunc ab Insubribus, Genuensibus Vintimilium repetentibus, Trinacriis, Ungaris, atque ipsis Siculis citerioribus undique bellis appeteretur : ad quæ pacanda Pontifici desudandum fuit.

59. *In Insubriam Italiamque mittuntur legati ad pacem restituendam.* — Cæterum restituendæ Insubriæ pacis desiderio incensus Clemens indictas jam ante ab eodem Guillelmo cardinale inducias inter Italos principes ad biennium extraxit [2] :

« Clemens, etc. ad futuram rei memoriam.

« Dilectum filium nostrum Guillelmum tit. SS. Quatuor Coronatorum presbyterum cardinalem propter urgentem et evidentem necessitatem prædictarum partium Lombardiæ, quibus sperabamus per ejus providentiam circumspectam, illo auxiliante qui potest omnia, in prædictis salubriter consuli et utiliter subveniri, cum plenæ legationis officio de fratrum nostrorum consilio ad partes easdem duximus destinandum. Qui tandem comperto ibidem inter alia quod, fama publica longe lateque notorie diffundente, hostis antiquus et pacis æmulus, omniumque malorum incentor sic in dilectis filiis nobilibus viris Luchino de vicecomitibus in Mediolano pro nobis et Ecclesia Rom. vicario generali, ac Ludovico de Gonzaga et ejus filiis, ac Simone de Corrigia et ejus fratribus, ac communibus universitatum Mediolani, Mantuæ, Rhegii et Parmæ ex parte una ; necnon Alberto et Mastino fratribus, nostris et ejusdem Ecclesiæ Romanæ in Verona vicariis generalibus, et communibus universitatum Veronæ et Vicentiæ ex altera ; ac in ipsorum prænominatorum et eorum cujuslibet et dictorum filiorum et fratrum suorum, ac communium universitatum ipsarum colligatis amicis, valitoribus, vassallis, subditis, hominibus, gentibus et fautoribus hinc et inde ubilibet constitutis malevolentias, brigas et guerras innumeras suscitarat, quod hinc inde manus ad res bellicas erant dispositæ ; et quod ad hæc grandia mala, periculosa scandala, ac dissipatio notabilis totius patriæ, multaque alia mala verisimiliter sequi poterant, de propinquo ; cupiens plurimum in eorumdem nobilium et singulorum

[1] Tom. V. Ep. secr. MCCXXVI. — [2] Jo. Vill. sup. c. 70. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 68. Fazell. de reb. Sic. post. decad. l. IX. — [4] Clem. an. 5. l. III. Ep. cur. I. — [5] Jo. Vill. eod. c. 68.

[1] Tom. V. Ep. secr. DCLXXXI. — [2] An. 4. l. III. p. 7.

ipsorum cordibus veræ pacis et concordiæ semina serere, dictique hostis antiqui malitiis obviare, treugas firmas et validas, et guerrarum inducias inter eosdem nobiles et eorum singulos hinc et inde, ac terras, loca, castra, colligatos, amicos, valitores, vassallos, subditos, gentes, homines et fautores ipsorum suæ legationis auctoritate ex officio suo sub certis spiritualibus et temporalibus pœnis indixit usque ad tres annos inclusive, tunc inchoandos a vigesima sexta die mensis Februarii, Pontificatus nostri anni primi, continue duraturas. Quas subsequenter præfati nobiles, et quilibet eorumdem ac nonnulli colligati, amici, valitores, vassalli, subditi, gentes, homines et fautores ipsorum emologarunt, approbarunt et ratificarunt solemniter et expresse; ab eisdem etiam et eorum singulis super treugarum et induciarum hujusmodi plena observantia præstitis ad sancta Dei Evangelia corporaliter juramentis, prout in patentibus litteris ejusdem cardinalis sigillo munitis, super indictione treugarum et induciarum prædictarum, et quibusdam publicis Instrumentis super emologatione, approbatione et ratificatione treugarum et induciarum earumdem, ac præstatione juramentorum dictorum nobilium de illis observandis confectis plenius continetur.

« Quia igitur dictorum trium annorum finis instare dignoscitur, nondumque hostis prædicti sæviente versutia ad pacis et concordiæ bonum desideratum, quod dolentes referimus, est deventum; nos cupientes ab intimis inter eosdem nobiles viis et modis, quibus illo præstante, a quo bona cuncta procedunt, fieri poterit, pacem et concordiam reformari, prædictas treuguas firmas et validas et guerrarum inducias inter eosdem nobiles hinc et inde et eorum singulos, ac terras, loca, castra, colligatos, amicos, valitores, subditos, gentes, homines et fautores eorum auctoritate Apostolica ex officio nostro usque ad duos annos inclusive, inchoandos a prædicto fine dictorum trium annorum, continue duraturas, sub modis, formis, conditionibus, monitionibus, pœnis et sententiis, sub quibus per cardinalem præfatum ad prædictos tres annos indictæ fuerant, prorogamus et etiam ipsas de novo indicimus per præsentes. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. II non. Januarii, an. IV ». Repetita, cum novæ turbæ oborirentur, eadem fuere imperia[1], ac demandata provincia Beltramino episcopo Bononiensi[2], ut induciarum violatores censuris percelleret: tum ad eas servandas Luchinum, Jacobum e Sabaudia, Joannem marchionem Montisferrati, Ludovicum Gonzagam; tum Opizonem Marchionem, Albertum et Mastinum Scaligeros, Thadæum Pepulum, Jacobum Carrariam illius belli societate implicitos est adhortatus[3]. Non admissæ tum a Luchino vicecomite induciæ, cum brevi Parma se potiturum speraret.

[1] Tom. v. Ep. secr. CXXXIX. — [2] Ibid. Ep. CXL, CXLI. — [3] Ibid. Ep. secr. CXLIV ad CLI.

60. Imminebat Italiæ alterius belli terror, ad quod avertendum, tum ad pacandam ditionem Ecclesiasticam, abrumpendosque Ludovico Bavaro aditus, ne in Italiam penetraret, Ebredunensem cardinalem de quo antea memoravi, legatum decrevit his litteris[1]:

« Clemens, etc. dilecto filio Bertrando tit. S. Marci presbytero cardinali A. S. L.

« Dum anxie cogitamus statum Tusciæ, Romandiolæ, Marchiæ Anconitanæ, ducatus Spoletani, Patrimonii B. Petri in Tuscia, Campaniæ ac Maritimæ provinciarum; necnon Ferrariensis, Bononiensis, Perusinæ, Tudertinæ, Narniensis, Reatinæ, et Interamnensis civitatum et diœcesum, ac aliarum terrarum et provinciarum Romanæ Ecclesiæ temporaliter subjectarum, in partibus Italiæ consistentium et circumpositarum, ac aliarum vicinarum partium, quas inveterata dissensio longis, proh dolor! retro continuatis temporibus plurimum lacessivit, et quas guerrarum turbines exposuerunt animarum periculis et personarum ac rerum dispendiis infinitis; quodque propter hoc neglectus cultus divinus Ecclesiarum et Ecclesiasticorum locorum jura violenta direptione in prædam posita, libertas Ecclesiastica conculcata fuerunt et (quod deflendum est potius et dolendum) pullularunt schismata, et insurrexerunt hæreses contra Catholicæ fidei puritatem; et quod, quamvis hujusmodi fuerit in nonnullis locis dictarum provinciarum ac partium aliqualiter tranquillatus, nihilominus tamen inter multos magnates et nobiles, universitates civitatum, castrorum, villarum et aliorum locorum, provinciarum ac partium earumdem solitæ dissensionis fomes et rancoris seminaria remanserunt, ex quibus nescuntur præmissa et alia gravia non facile numeranda pericula animarum et corporum facultatum lapsus, et multa dispendia provenire nostris præsentialiter obtutibus; dum etiam in mente revolvimus obstinatas nequitias et rebellionem protervam Ludovici de Bavaria hostis Dei et Ecclesiæ manifesti, de hæresi condemnati, et quod ipse sub prætextu contubernii de filio suo cum comitissa Tirolis contra Deum et bonum publicum, ac in suarum animarum periculum per sui facti potentiam publice attentati, comitatum Tirolis, partibus Lombardiæ contiguum seu vicinum, sua temeritate damnabili occupavit, ut per illum sibi ad prædictas et alias Italiæ partes, quas sicut multi fide digni referunt, se velle intrare asserit, liberior pateat transitus et accessus, ac fideles et devotos partium earumdem, sub nostra et sanctæ Rom. Ecclesiæ obedientia et devotione manentes, in suum devium damnabiliter trahere, et ab eorum devotione et obedientia revocare, necnon dissidentes turbare gravius et earumdem partium statum pervertere valeat; anxiamur immense, cogitationibus profundis immergimur, ac

[1] An. 4. l. II. Ep. cur. I. legationis card. Ebredunensis p. 17.

zelus noster et ignis charitatis paternæ in nostris meditationibus exardescit pro dictarum provinciarum et partium, quas plenitudine dilectionis paternæ prosequimur, statu dirigendo salubriter, ac pace, concordia et unione in eis perfecte auctore Domino reformandis, ut incolæ provinciarum et partium earumdem effecti unanimes et concordes, ac bono pacis, quod omnia alia bona superat perfruentes, tam contra ipsius Ludovici obstinatam proterviam et rebellionem protervam, quam contra sequaces et fautores ac auxiliatores ipsius pro statu eorum dirigendo salubriter, ac honore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ defensando, insurgant tam zelo fidei quam devotionis fervore viriliter et potenter, etc. Dat. Avin. idib. Martii, anno IV ». Hæc de rebus Italicis suffecerint : nunc ad Hispanias traducenda est oratio.

61. *Alfonso Castellæ regi fidei propagatori decimas ad bellum contra Marochitanos concedit Pontifex.* — In Castella instructi sunt ingentes bellici apparatus, cum Marrochitanus rex ad novam irruptionem in Hispaniam faciendam se compararet : quare Pontifex postulanti opem Alfonso regi attribuit biennales decumas subjecto Diplomate [1] :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus Compostellano, Toletano ac Hispalensi archiepiscopis.

« Dudum Redemptor ipse charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum regem Castellæ et Legionis illustrem, ex quo ad florentis adolescentiæ suæ annos pervenit feliciter, sic ad ejusdem Redemptoris amoris ardorem allexit, et influxit in eum benedictionis salutiferæ ubertatem, quod ipse summi Regis athleta magnificus et pugil strenuus, sollicitusque sine intermissione bellator effectus, ad impugnationes et persecutiones hostiles, quas perfidi Agareni partium Africæ regnique Granatæ, hostes fidei orthodoxæ contra Christianos, præsertim in ipsorum hostium fronteriis constitutos, jugiter exercebant, et alia nefandissima scelera committebant; abhorrens illaque sustinere non valens, divino accinctus et munitus robore ad reprimendum impugnationes nefarias eorumdem, et exterminandum eosdem, ac plantandum cultores ipsius fidei, non parcendo laboribus etiam personalibus nec periculis, nec expensarum oneribus indulgendo, pro divini nominis gloria, et ejusdem fidei palmitibus dilatandis cum suis baronibus, militibus et fidelibus regnorum suorum diversis vicibus et temporibus insurrexit viriliter et feliciter fuit progressus ; ac dextera Domini secum faciente virtutem, contra blasphemos de Benamarin Granatæ reges, aliosque Agarenos partium et regni prædictorum, maxima quam ipsi hostes habebant potentia eis nullatenus suffragante, potenter et feliciter triumphavit, eosque posuit in conflictum ; primogenito dicti regis de Benamarin cum maxima dictorum Agarenorum multitudine in ore gladii, digno Dei judicio, interemptis.

« Et subsequenter idem Christi athleta intrepidus considerans, quod civitas Insulæ-Viridis, olim villa de Algezira vocata, et per nos in civitatem erecta, locus utique maximus et insignis, præfatis Agarenis partium prædictarum vicina, et juxta mare situata, portumque habens etiam singularem, quæ per dictum blasphemum de Benamarin regem tenebatur, in qua dictus rex de Benamarin velut singulari refugio suum apparatum tam maritimi exercitus, quam terrestris contra Christicolas faciebat, erat causa persecutionis Christianorum et damnorum ipsorum quodammodo principalis ; et propterea volens securitati suorum fidelium, et aliorum Christianorum etiam illarum partium providere, dictamque fœtidam nationem extirpare de illa, et eam ad cultum reducere nominis Christiani, suo in manu forti exercitu congregato, dictam villam tam per mare quam per terram potenter obsedit, et eam per viginti menses, vel circiter, arctatam tenuit et obsessam.

« Interim vero, cum idem Alfonsus rex ad hujusmodi negotium, quod maxima requirebat expensarum onera, prosequendum per seipsum sufficere non valeret, coram nobis et fratribus nostris S. R. E. cardinalibus præmissa in consistorio proponi fecit, et nobis etiam supplicari, ut providere sibi de opportunis subsidiis dignaremur. Nosque hujusmodi supplicationem ejusdem Alfonsi regis admittentes benigne, decimam omnium redditiuum et proventuum Ecclesiasticorum regnorum , comitatuum , terrarum et dominii suorum, et duas partes tertiæ decimarum solitæ pro Ecclesiarum in regnis, comitatibus et terris ipsius Alfonsi regis consistentium fabrica reservari, convertendas, in hujusmodi prosecutionem negotii, sub certis pactis, modis, formis et conditionibus usque ad quinquennium tunc futurum et nondum elapsum, auctoritate Apostolica de dictorum fratrum consilio, prout in litteris nostris super hoc confectis plenius continetur, duximus concedendas. Et demum præfatus Alfonsus rex dictam villam de Algezira, et nonnulla castra et loca, in ipsius frontariæ partibus consistentia, divino sibi auxilio suffragante, suisque laboribus et devotis sollicitudinibus, operibus atque curis promerentibus ad Dei laudem et gloriam, exaltationem Catholicæ fidei, Christianorum securitatem, utilitatem et pacem ; dictorumque hostium confusionem et exterminium, acquisivit expulsa et abolita inde totaliter dictorum hostium natione.

62. « Nuper vero venerabilis frater noster Gundisalvus episcopus Seguntinus, et dilectus filius Garsias Fernandi de Bartoso miles, nuntii et ambaxiatores ejusdem Alfonsi regis, ad nostram præsentiam accedentes, coram nobis et fratribus nostris prædictis pro parte ejusdem regis reverenter exponere curaverunt, quod licet idem rex velut Catholicus princeps et athleta Domini stre-

[1] An. 4. l. IV. p. 2. Ep. de indultis DCCXCVI.

nuus non solum pro defensione, sed etiam dilatatione Christianæ fidei ac hostium exterminio prædictorum totis invigilet studiis et intendat, ac disponat de bono in melius intendere auctore Domino, in futurum; quia tamen idem Alfonsus rex in obsidione et captione civitatis et locorum prædictorum sumptus innumerabiles, et quodammodo importabiles (præsertim circa maris custodiam, sine qua nequivisset negotium hujusmodi prosperari, nec ad optatum finem deduci) assidue subiit, et multa debitorum onera pro hujusmodi negotii prosecutione contraxit, regna et terras propria depauperando totaliter, et ad exinanitionem quodammodo deducendo, et consideratis periculis, quibus Christianitas subjaceret si, quod absit, civitas prædicta in cujus acquisitione infinitus Christianorum sanguis effusus extitit, perderetur, eumdem Alfonsum regem majores (ad quos supportandos per se ipsum sufficere non potest, magnorum debitorum propterea contractorum oneribus prægravatus) subire incessanter oporteat pro provisione habitantium et populantium eamdem, ac etiam munitione civitatis, et locorum prædictorum murorumque civitatis ejusdem restauratione, ac maris custodia ad dictorum de Benamarin regis et aliorum perfidorum Agarenorum transitum impediendum, qui die noctuque ad supplantationem fidelium, et potissime civitatis et locorum præfatorum recuperationem invigilant et intendunt, quod iidem ambaxiatores et nuntii manifeste apparere dixerunt, cum idem blasphemus rex de Benamarin de loco Ceptæ, qui de dicta civitate videri dicitur ad oculum manifeste, post dictæ civitatis captionem se minime absentaverit, continue se muniendo invadendum, si posset, civitatem et Christicolas antedictos, treuga quam cum dicto Alfonso rege habere dignoscitur, non obstante, præfati ambassiatores et nuntii ejusdem Alfonsi regis ex parte ipsius nobis humiliter supplicarunt, ut tam pro necessitatibus ipsius regis relevandis hujusmodi, et aliis circa prædicta sumptibus necessariis sibi incumbentibus supportandis, quam persolvendis debitis supradictis hujusmodi subsidium per nos eidem regi concessum ad longius tempus concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur ejusdem Alfonsi regis sinceritatis affectum, et propositum Deo gratum, ac toti mundo perutile, quod ad prosecutionem et Deo auspice consummationem felicem præfati negotii et ejusdem fidei exaltationem habere dignoscitur, debita consideratione pensantes, etc. » Attribuit Clemens Alfonso biennales decumas ad instruendum Granatensis belli apparatum. « Dat. Avin. II id. Martii, anno IV ».

63. *In Septentrione bella.* — Infremuit etiam bellico fragore Septentrio; Henricus enim Dusemer magister equitum Prussiæ, contracto quadraginta millium armatorum exercitu, in Lithuaniam pro religione pugnam initurus irrupit, Olgerdumque ducem a pietate alienum ingenti clade fudit; quam Michovias his verbis describit[1]: « Olgerdus Lithuaniæ dux, habens secum copias Smolcensium, Polocensium et Ruthenorum in die Purificationis cum magistro et exercitu ejus conflixit, et maxima cæde utrinque edita Lithuani et Rutheni succubuerunt. Duodeviginti millia Lithuanorum et Ruthenorum cæsa referuntur. Magister et cruciferi spoliis potiti in propria reversi, in signum obtentæ victoriæ monasterium Virginum in Konisberg dotarunt ». Quanta fulsissent gloria cæteri principes, si egregii hujus ducis exemplo in hostes divini Numinis arma strinxissent! Indictum jam ante fuerat Turcis bellum, ac sacram societatem cum Pontifice Veneti, Cypri rex ac Rhodii equites coierant, repressaque admodum erat Turcica ferocia : sed cum barbarus vires ingentes compararet, atque exercitus, cui præerat Delphinus, confirmandus esset, Pontifex Genuensium ducem sollicitavit[2] ut vires cum Christianis conjungeret, cum rei gerendæ opportunum tempus affulgeret :

« Quia, inquit, nunc adesse videtur tempus acceptabile, ut tam per potentiam dilecti filii nobilis viri Humberti, Delfini Viennensis, exercitus fidelium contra Turcos eosdem capitanei generalis, qui cum armatorum comitiva strenua zelo accensus fidei ad partes prædictas transmarinas est profectus, quam aliorum fidelium paganitatis reprimatur infidelitas et augeatur in ipsis partibus ad honorem divini nominis, consolationem fidelium et salutem animarum, cooperante divinæ virtutis potentia, cultus ejusdem fidei orthodoxæ, etc. Datum Avinione XV kal. Martii, anno IV ». Excitati eodem argumento conscriptis litteris[3] fuere ad corripienda in Turcas sacra arma Pisani, Anconitani, Perusini, Senenses, Florentini pluresque principes, atque inter cæteros Eduardus Anglorum rex ardentissimis precibus provocatus[4]. Sed illum ambitio in Gallos ita efferarat, ut veros triumphos, ex Dei hostibus debellatis comparandos, contempserit. At Genuenses florentissimam triginta trium triremium classem instruxere duce Vignosio, qui represso in itinere Fundorum comite, qui Terracinam invaserat, ac Siciliæ citerioris littore infestato, in Orientem contendens, plura in Ægæo mari bellica facinora explicuit : quanquam non in Turcas, ut optarat Pontifex, sed in schismaticos Græcos vires convertit[5].

64. *Contra Cantacuzenum instruitur exercitus Christianus.* — Interea Joanna imperatrix et Cantacuzenus imperii invasor civili bello, quo res Græca scelesti hominis ambitione afflicta est, impliciti, ostentata redintegrandæ Orientalis cum Romana Ecclesia conjunctionis spe Latinorum auxilia ad suas confirmandas partes sibi conciliare,

[1] Michov. l. XXIV. c. 24. Crom. in Casim. II. — [2] Tom. IV. Ep. secr. DCDXXVIII — [3] Ibid. Ep. secr. DCDXXIX ad DCDXXXVI. — [4] Tom V. Ep. secr CDXLVIII. — [5] Cantac. l. III. c. 95.

missis ad Delphinum Viennensem fœderis interpretibus, studuerunt. De quo certior factus Pontifex cum Cantacuzeno tanquam tyranno fœdus inire detrectavit : cum imperatrice vero ac Joanne Palæologo sanciendum, spondendaque pro retinendo imperio auxilia putavit, si Græci ad sinum Ecclesiæ essent redituri : qua de re hæc Delphino Viennensi rescripsit [1] : « Clemens, etc. Humberto Delphino Viennensi, capitaneo generali et duci exercitus fidelium contra Turcos auctoritate Apostolica deputato.

« Super credentia, quam præfato nuntio, sicut ipse nobis retulit, ad te dederunt dilecti filii nobiles viri Nicolaus Pisanus capitaneus galearum Venetorum, et Petrus de Palude miles circa reductionem seu reunionem imperatricis (nimirum Joannæ) ac Græcorum Ecclesiæ Catholicæ procuranda ; volumus, quod quantum poteris et expedire videris, ac fructum exinde posse prodire conspexeris (proviso tamen, quod non illudaris, nec commissum tibi principaliter negotium effectu suo frustretur propter hoc) hujusmodi negotium prosequaris, siturus quod nos favorem, quem honeste dare poterimus, super hoc exhibebimus : et inde nihilominus præfatæ imperatrici scribimus, exhortando per nostras litteras, sicut vidimus expedire, quarum seriem cedula interclusa præsentibus tibi plenius indicabit. Tractare autem cum Catecusino ad præsens honori nostro et Ecclesiæ ac tuo propter causas, quas refert idem nuntius, expediens non videtur ». Non successit id consilium de revocanda ad obsequium Sedis Apostolicæ Constantinopolitana Ecclesia : quod vero Cantacuzenus refert, litteras ad Pontificem ea de re deque eliciendis auxiliis missas non ab imperatrice Joanna, sed ab Apocauco, ad quem omnia belli consilia referebantur, quique aspirabat ad tyrannidem Joannæ nomine, ut in eam seditionem concitaret fuisse exaratas, confictum ab auctore videtur, ut eo commento Pontificis Latinorumque studia ad se derivaret.

65. Intulit porro his temporibus patriæ suæ Cantacuzenus, vocatis in auxilium Turcis, clades innumeras, cum illis facile suasisset, imperatricem Latinam, genere et e principibus Catholicis prognatam, fœdus cum Romano Pontifice contra sectam Mahumeticam coituram, atque adeo ad illam deprimendam efferavit. Sed nec gratis, ut ementitur, bellum in Joannem Palæologum ad Cantacuzeni gratiam gessere, cum prædam, urbesque et misera Christiana mancipia cum hoc tyranno partirentur : nec sub ejus signis, ut ipse gloriatur, [2] militabant; sed Cantacuzenum potius suæ in Europam irruptionis socium habuere, quod ex ingenti copiarum Turcicarum numero apparet, quæ ad viginti equitum millia ascendebant : tum ex eo constat, ut cum idem Cantacuzenus Turcas orasset, ne in Mœsiam irrumperent, cum Alexandrum principem socium haberet, barbaros rejectis illius precibus professos, Mœsum habere hostem, Christianam illam provinciam ferro, flamma, rapinis, libidine fœdasse : quæ non servivisse Cantacuzeno Turcas, sed illi potius dominatos ostendunt.

Inde etiam Cantacuzeni proditoris rei Christianæ flagitium ex ejus dictis magis se prodit : cum enim Amurius Turcarum in Ionia princeps traducere superiores copias in Græciam cuperet, atque Catholicæ crucesignatæ turmæ immissæ a Romano Pontifice Barbarum transitu arcerent, ut Cantacuzenus ipse refert : « Ideo nequibat, quod navale ejus una cum navibus Smyrnæ Latini cremaverant, castelloque ad lacum occupato, triremes habebant, quæ illic discurrentes, classem ædificari et instrui, exercitumque in Thraciam transportari impediebant » ; obstaret etiam Lydiæ satrapa Sarchanes, ne per ipsius fines ad Hellespontum penetraret. Cantacuzenus ut Turcicam pestem ad perdendos Christianos exciret, hæc se egisse refert : « Sarchanes, inquit, legatos (nimirum Cantacuzeni) comiter excipit, accessioneque illa Amurio reconciliatus transitum impune concedit : simul ei filium una imperatori militaturum commendat. Sic per Hellespontum cum vicenis equitum millibus in Thraciam appulsi Dydimoticum ad imperatorem adeunt, ei dona offerunt ».

Ita nominis Christiani proditor Lydiæ satrapam Sarchanem cum Ionio Amurio conjunxit, denique Turcici exercitus opera : Constantinopoli et maris Ægæi insulis exceptis, quas Latini tutabantur, universum imperium Cantacuzenus occupavit [1]. Qui, ne ingratus erga Sarchanem videretur, filiam suam Christianis sacris initiatam Machometi cultori prostituere non perhorruit [2], ut in concubinarum numerum accederet. Tot tantisque flagitiis viam sibi muniebat ad imperium, quod partiebantur cum Turcis, demum illis in prædam cessurum : tantaque apud Constantinopolitanos ob impietatem flagravit invidia, ut nonnulli, qui Zelotarum nomen accepere, Anabaptistarum more Cantacuzeni sequaces, veluti profanatos impura ejus societate, iterum baptismo lustrare [3] impie ausi sint. Hactenus de rebus Græcorum, qui adeo extitere infelices, ut quo tempore summus Pontifex ad Turcas ab iis avertendos exercitum mittebat, ipsi cœco furore se Turcis conjungerent.

Nec tamen ob illorum perfidiam a tuenda re Christiana tum destitit Dei vicarius : oranti enim Delphino Viennensi, ne classem ex Græco mari revocaret, hæc respondit [4] XVII kal. Julii : « Ad hoc, quod de non revocandis per nos galeis nostris in partibus illis existentibus tuæ prædictæ litteræ continebant, breviter respondemus, quod galeas ipsas, si commode fieri posset, augeremus

[1] Tom. v. Ep. secr. CXXIII. et in Ms. arch. Vat. de reb. transmar. pag. 80. — [2] Cantac. l. III. c. 86.

[1] Cantac. l. III. c. 99. — [2] Eod. l. c. 95. — [3] Cap. 93. — [4] Tom. v. Ep. secr. CXXIII.

potius, quam revocaremus vel imminueremus easdem ». Promissa opere implevit Pontifex, submisit enim subsidio Orientalibus crucesignatis contra Turcas quatuor triremes, quas Genuensibus kal. Julii earumque præfectos enixe commendavit [1] : tum ad Hugonem regem Cypri [2], Deodatum e Gozono cæsi olim draconis gloria insignem [3] Rhodiorum equitum magistrum [4], Bertucium Gradenicum Venetorum ducem [5], contra hostes Christiani nominis fœderatos datis litteris, eorum studium id gerendo sacro bello collaudavit; convenitque, ut triremes ex fœderis legibus bellico apparatu egregiæ instructæ ad ulteriora tempora tenerentur.

Cæterum Delphinum Viennensem admonuit [6], ut missis Græcis impetus in Turcas converteret : utque fidelium vires augerentur ejus precibus flexus assensit, ut Catalani, qui ob invasum Galteri Gallici generis ducis Athenarum principatum fidelium communione erant segregati, templis certis legibus restituerentur : « Tu vero, fili, inquit, stude providere prudenter, quod Græcos expugnando vel alias non consumas inaniter tempus tuum, cum ad expugnationem Turcorum hostium ejusdem fidei Catholicæ, ipsamque fidem defendendam contra ipsos, et ampliandum etiam, dextera Domini faciente virtutem, peregrinari principaliter decreveris, et ad hoc tuæ potestatis officium se extendat. Cæterum super eo, quod sententias olim promulgatas adversus illos de magna societate Catalanorum in ducatu Athenarum existentium, et interdictum ibidem appositum sub certis modis, formis et conditionibus, tam fidei Catholicæ quam negotio Dei, pro quo laboras in transmarinis partibus, quam etiam dilecto filio nobili viro Galtero duci Athenarum multipliciter, ut rationibus per te in eisdem litteris prudenter et subtiliter allegatis colligitur, accommodis et expedientibus, per nos suspendi usque ad triennium postulasti ; suspensionem hujusmodi sub eisdem modis, formis et conditionibus, quanquam aliquibus non videretur expediens, committimus per litteras nostras, quas tibi etiam mittimus faciendam, etc. Dat. apud Villam-Novam Avinionensis diœcesis XVII kal. Julii, anno V ».

66. *Turcis inducias retentibus assentitur Pontifex.* — Attriti multis cladibus Turcæ a Christianis cum etiam Genuensium classis accessisset (quæ licet Græcis potius diripiendis, quam Turcis invadendis intenta esset [7] non levem tamen Barbaris terrorem afferebat) inducias a Christianis flagitarunt [8] devexo jam anno, quas Pontifex ob civilia Occidentis bella, de quibus non sine luctu a nobis actum est, admittendas Deodato e Gozono Rhodiorum equitum magistro [9], et memorato crucesignati exercitus duci Delphino significavit :

« Clemens, etc. Humberto Delphino Viennensi.

« Sicut tuæ nobilitatis prudentiam non credimus ignorare, in Franciæ, Angliæ, Alemanniæ et Siciliæ regnis, ac Italiæ et quasi omnibus aliis Christianitatis partibus adeo, peccatis exigentibus, vigent his temporibus dissensiones et guerræ, quod illi, qui zelo devotionis accensi ad juvandum negotium Dei, pro quo in partibus transmarinis adversus hostes fidei Catholicæ peregrinari, teque multis laboribus et periculis cum expensis et sumptuum profluviis exponere nosceris, proposuerant et etiam proponebant, nequeunt adimplere super his vota sua, nec decimalia et alia subsidia propterea imposita possunt exigi et levari. Quamobrem his et aliis occurrentibus consideratis attente, non solum expediens, sed etiam necessarium omnino nobis de concordia et unanimi consilio fratrum nostrorum videtur, quod ad treugas, de quibus fiebat in tuis nobis missis litteris mentio, faciendas et ineundas meliori, honorabiliori et tutiori modo, quo fieri poterit, procedatur ». Addit Pontifex excitis in consilium peritissimis viris, triremiumque præfectis in id omnium judicia concurrisse, ut induciæ cum Turcis inirentur, non perpetuæ quidem, sed ad certum tempus, ut sopitis intestinis Christianorum bellis, arma in eos verterentur : præsentes vero populi Christiani angustias aperiendas non esse, ne ex eo ferocirent magis et insolescerent. Tum subjicit de Græcis : « Ulterius, cum negotium prædictum non ad impugnandum Græcos, sed ad reprimendum Turcorum infidelium ausus temerarios, ne fideles partium illarum affligerentur per ipsos, inchoatum extiterit, sicut nosti, de illo Catecusino et Græcis aliis, de quibus faciebant tuæ litteræ mentionem, te factis dictis treugis intromittere, sicut credimus, non oportet. Dat. Avin. IV kal. Decembris anno V ». Intermissa itaque est ob bella civilia expeditio in Turcas, quam Delphinus Viennensis susceperat ; qua de re Vitæ Clementis auctor hæc tradit [1] : « Deo sic permittente, nihil proficere potuit; sed vacuus rediens deliberavit mundum relinquere, et statum mutare : elegitque in habitu regulari Domino deservire ». At de Delphino rursus inferius.

67. Pio tuendæ in Armenia incorruptæ fide studio ductus Pontifex Antonium episcopum Gajetanum et Joannem electum Coronensem internuntios in eas regiones, quæ multis errorum sentibus horrebant, legavit [2], quibus excolendis Benedictum XII jam ante intentum vidimus; is enim, ut falce Apostolica eos facilius succideret, ex Armenorum scriptis hæreses et errores, qui pullularant, exscripserat transmiseratque ad catholicon Armenorum, ut coacta præsulum synodo, illos damnaret, ac fide orthodoxa imbueret Armenos, et regem Constantium ad navandam in tam

[1] Tom. V. Ep. CLXXXVII. — [2] Ep. CXXXI. — [3] Bos. hist. Hospitalar. equit. p. 2. l. II. — [4] Ep. CXXXII. — [5] Ep. CXXXIII. — [6] Super Ep. CXXIII. et Ms. de reb. transmar. p. 8. — [7] Bizar. l. VI. hist. Gen. — [8] Tom. V. Ep. secr. DCCLX, DCCLXI. — [9] Ep. DCCLIX.

[1] Gesta Clem. apud Bosq. — [2] Tom. V. Ep. secr. III.

præclara re regiam operam excitarat. Morem gessit summo totius Ecclesiæ pastori catholicon, et damnata ab Apostolica Sede revocanda curavit. Verum ut religionis puritas magis refloresceret in Armenia, censuit Clemens in id regnum mittendos, qui doctrinæ splendore omnium errorum tenebras discuterent, atque ex imperiis Apostolicis collapsam pietatem instaurarent, quos hac auctoritate instruxit :

« Discretionem, inquit, vestram monemus, requirimus et hortamur, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus de divina gratia et Apostolico favore confisi onus tam salubris negotii suscipientes devota mente ac animo reverenti, et ad partes illas vos conferentes personaliter, ad prædictos et alios errores quoslibet, ac vitia de illis supputanda partibus, necnon fidem Catholicam ac mores et virtutes etiam propagandos operarias manus diligenter ac sollicite apponere studeatis, ipsos prælatos, clerum et populum de ipsius fidei veris dogmatibus salutarique doctrina informantes plenius, et perfectius instruentes; ita quod, præsente Domino, de partibus illis omnis per operationis vestræ fructuosum studium errorum ac vitiorum spurcitia expietur, et eadem fides Catholica ad nostri laudem et gloriam Redemptoris radicetur firmius, dilatetur diffusius, et fortius roboretur, etc. Dat. Avin. II kal. Decembris, anno v ».

68. *Internuntiis Romanæ Ecclesiæ canones in Armeniam deferendos tradit.* — Permoverat Armena Ecclesia Pontificem ad hos internuntios mittendos, cum patriarcha, quem catholicon vocant, post habitam synodum, atque in ea repudiatos errores, tum etiam amplexas leges canonicas, in Decretorum ac Decretalium libris contentas, amplissimis oratoribus missis, cum Romana Ecclesia conspiratione animorum fidei et canonicorum institutorum se suosque consentire significasset. Clemens igitur Apostolicis internuntiis Romanæ Ecclesiæ canones deferendos in Armeniam tradidit, commendatoque præsulum obsequio ac zelo, has clero Armeniæ litteras misit[1] (1) :

« Venerabilibus fratribus Consolatori, dicto catholicon Armenorum, necnon archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus et cæteris clericis in Armenia constitutis.

[1] An. 5. l. III. Ep. cur. XVII.

« Quia, divinæ sapientiæ testante sacro eloquio, sapientia filii patrem lætificat, et matrem ejus stultitia reddit mœstam, nos quibus licet immeritis a Deo universalis Ecclesiæ pastorale officium est commissum, et sancta Romana Ecclesia domina et magistra omnium fidelium sponsa nostra de vobis gaudemus, et in Domino admodum exultamus, cum veræ sapientiæ lumine, scilicet fidei Catholicæ, percipimus vos fulgere : sed in corde multum affligimur, dum in illis partibus claritatem audimus ejusdem fidei errorum tenebris obfuscari, affectantes desiderabiliter, ut hujusmodi profugatis de illis partibus tenebris, claritas prædictæ fidei apud vos splendeat, usque ad lucem æternam cælestis patriæ vos dirigens et perducens. Sane litteræ vestræ pridem per venerabiles fratres nostros Joannem de Merchar et Antonium episcopos, ac dilectum filium Danielem lectorem et vicarium fratrum Ordinis Minorum in Armenia consistentium, ac nobilem virum Gregorium Cenguiz, vestros nuntios præsentatæ nostro Apostolatui continebant, quod dudum felicis recordationis Benedictus papa XII prædecessor noster per suas litteras vos charitate paterna requisivit et monuit; ut quosdam errores eidem Catholicæ fidei obviantes, quos periculose nimium invaluisse in illis partibus perceperat relatibus fide dignis, abolere et exstirpare, illos nihilominus per vestram synodum condemnando, curaretis fideli et solerti adhibita diligentia de cordibus Armenorum. Et ut hoc plenius et perfectius perficere valeretis, dictos errores distinctos per ordinem vobis destinavit in scriptis : vosque, reverenter et cum gratiarum actionibus hujusmodi receptis litteris et scripturis errores continentibus supradictos, et vestra synodo, prout per vos commode fieri potuit, convocata, errores abjecistis et condemnastis prædictos, sicut in libello, quem nobis transmisistis per vestros prædictos ambassiatores et nuntios, continetur; nihilominus in vestris prædictis litteris subjungentes, quod si in libris vestris, quibus communiter utimini, errores alii eidem fidei ac doctrinæ ipsius, quam eadem Romana et universalis Catholica Ecclesia tenet, profitetur et docet, quomodolibet obviantes reperiantur forsan, abolere ac tollere penitus juxta mandatum nostrum et ejusdem Ecclesiæ Romanæ (cui subesse vos confitemini, ipsamque cognoscitis Ecclesiarum omnium esse caput, et super omnes

(1) Missa hoc anno Pontificis ad Armenos legatio, quam Antonius episcopus Cajetanus, et Joannes electus Coronensis obierunt. In veteri Codice in quo Concilii Armenorum Acta reperit Martene, hæc præfixa Actis illis legit : « Anno Domini MCCCXLVI, de mense Aprili, scriptum fuit hoc opus per me fratrem Joannem, Dei gratia episcopum Sutrinum, quando de mandato domini nostri papæ debui mitti ad gentem Armenorum ad portandum eosdem articulos fidei etc » Cum Joannes iste mense Aprili hujus anni destinatum se dicat ad gentem Armenorum, et litteris Pontificiis hoc ipso anno Augusto mense labente scriptis, destinati ad eas gentes legantur Antonius Cajetanus et Joannes Coronensis; illud consequitur, Joanni, qua de causa incertum, manere jusso, ambos illos legatos substitutos fuisse. Ex litteris apud annalistam recitatis discimus, Synodum illam Armenorum nihil quidem prætulisse, quod Romanas aures offenderet : « Verum », ait Pontifex, « quia errores alii valde perniciosi..... remanent extirpandi » ; ideo adlegatos suos viros scientia et probitate insignes, se mittere significat. Errores illos non quidem in libello synodico se reperisse dicit Pontifex, sed aliunde forte rescivit. Fallitur ergo P. Martene, qui ex iis forte Pontificis verbis, libellum illum in erroris suspicionem vocat. Porro ad legatos quod attinet, ex litteris Clementis. datis anno MCCCLI, quas annalista anno illo num. 2 recitat, intelligimus Antonium Cajetanum in itinere obiisse, totumque legationis pondus in Joannem Coronensem recidisse, qui anno MCCCLI munus illud jam obierat. MANSI.

tam Armenorum quam aliorum Ecclesias obtinere primatum a tempore B. Gregorii illuminatoris vestri, et S. Silvestri citra, ut tenemini, veraciter cognovistis) quodque parati estis uti Decretis ac Decretalibus, quibus eadem Romana et universalis Ecclesia utitur secundum tenorem et continentiam litterarum prædecessoris nostri prædicti, vobis super hoc directarum, illa postulantes humiliter vobis mitti.

69. « Nos igitur hujusmodi litteris vestris affectu solitæ benignitatis receptis, visoque prædicto libello nobis per dictos ambassiatores et nuntios præsentato, et iis, quæ ipsi dicere ac explicare voluerunt, plenius intellectis; et tam cum fratribus nostris ejusdem Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, quam multis prælatis aliis, sacræ Scripturæ doctoribus et magistris, habita deliberatione provida et matura, zelum devotionis, quem ad fidem ipsam ac nos et præfatam Ecclesiam Romanam vos gerere obtulistis, ac diligentiam, quam circa revocandos et condemnandos dictos errores adhibuisse asseritis, multipliciter in Domino commendamus. Verum quia errores alii valde perniciosi et damnandi, quos forte hostis humanæ salutis in illis partibus (ut sectatores illorum secum trahere valeat in damnationis præcipitium) satagit, remanent extirpandi; nos desiderantes attente, ut ipsos ac alios errores, si quos astutia sathanæ, ut animas simplices diabolica fraude deceptas secum in æternam prædam adducat, superseminare conatur, discernere clarius, et confutare facilius, atque prudentius valeatis, venerabilem fratrem nostrum Antonium episcopum Cajetanum, et dilectum filium Joannem electum Coronensem, Apostolicæ Sedis legatos, viros utique profundæ scientiæ ac in lege Domini eruditos, et ipsius fidei sinceros et fervidos zelatores, qui per semitam mandatorum Domini gradientes, ipsum verum lumen de lumine, veramque sapientiam (quantum eis ab ipso permittitur) imitantur, commisso eis et eorum cuilibet plenæ legationis officio, ad vos et partes ipsas de dictorum fratrum consilio decrevimus destinandos, ut per eos de ipsa fide ejusque salutari doctrina informemini plenius et imbuamini viva voce, quam possetis scriptura instrui vel litteris informari; ac tenacius cordibus vestris impressa maneant, quæ ipsorum legatorum studio et linguæ ministerio fuerint propagata.

« Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur, vobis nihilominus districte præcipiendo mandantes, quatenus legatos ipsos, per quos Decretum et Decretales postulata transmittimus, imo potius nos in eis, pro nostra et ipsius Sedis reverentia benigne recipientes, ac debita honorificentia prosequentes, eisque tanquam dictæ Sedis legatis devote ac humiliter intendentes, eorum salubribus monitis et mandatis, exhortationibus et doctrinæ fideliter acquiescere, ac efficaciter et effectualiter obedire, ac una cum ipsis ad extirpandos penitus prædictos et alios errores, et de mentibus ac intentionibus Armenorum errantium evellendos et removendos omnino diligentem operam et sollicitudinem, sicut Dei ministri adhibere; necnon Dei doctrinam veræ fidei Catholicæ super ipsis articulis et aliis ipsam tangentibus profiteri, sequi ac docere, cum omni sollicitudinis studio efficaciter procuretis, ad eosdem legatos super hujusmodi articulis ejusdem fidei, si forsan circa intelligentiam eorumdem aliquid dubitationis emerserit, recurrentes : ut vestras et ipsorum Armenorum lucrifacientes animas Domino, illustrati veræ splendore fidei, et errorum quorumcumque fermento, aditum salutis claudentium, purgato totaliter et rejecto, de bonis laboribus vestris fructus gloriosos colligere et vobiscum deferre valeatis, in districto judicio inde coronam perennis beatitudinis percepturi : pro certo scituri, quod si præmissa feceritis, ut speramus, vos in sinu sanctæ matris Ecclesiæ confovebimus, et vobis gratiosis favoribus, quantum cum Deo fieri poterit, super vestris opportunitatibus assistemus; nec vestris detractoribus, si qui forsan existerent, credulas præbebimus faciliter aures nostras. Alioquin pœnas et sententias, quas ipsi legati et quilibet eorum rite tulerit sive statuerit in rebelles, ratas habebimus, et faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Dat. Avin. II kal. Septembris, anno v ».

70. *Archiepiscopo Soltaniensi provinciam dat inquirere in archiepiscopi Seleuciensis impia dogmata.* — Curavit etiam Pontifex rem Christianam in regnis, quæ infidelium servituti erant obnoxia : cum enim Tephelicensis episcopus a Joanne XXII ad inferendam gentilibus Evangelii lucem, atque hæreticos et schismaticos ad sinum Romanæ Ecclesiæ traducendos missus, plures infideles Christianis sacris imbuisset, aliosque fide parum excultos instruxisset egregie, nonnulli scelerati perciti livore neophytos ab illo abalienare, atque alios ad pietatem affectos retardare moliti sunt. Quibus injuriis lacessitus episcopus, confugit ad supremum religionis Christianæ antistitem Clementem VI, qui Soltaniensi archiepiscopo, cujus suffraganeus Tephelicensis erat, imperia dedit [1], ut censuris Ecclesiasticis nefarios homines hostes pietatis reprimeret; tum universos fideles Tephelicensis diœcesis litteris Apostolicis monuit [2], ut episcopo memorato tanquam pastori animarum ac patri obsequerentur. Propagandæ etiam religionis ardore permotus Clemens præfecit nonnullis inter infideles Ecclesiis constitutis præsules [3], inter quos duos Minoritas, Danielem [4] nimirum Bosraensem in Arabia majore et Antonium [5] de Alexandria Hieropolitanum in Phrygia archiepi-

[1] Tom. v. Ep. secr. CCXXIII. — [2] Ibid. Ep. CCXXIV. — [3] Wad. in Annal. hoc an. num. 10. — [4] An. 5. l. I. Ep. XIII. — [5] Ibid. Ep. XXXI.

scopos creavit. Intendit[1] vero judicium archiepiscopo Seleuciæ qui pseudominoritarum hæresim circa paupertatem Christi et Apostolorum conscriptis in Joannem papam venenatis Commentariis spargere in Perside et fideles impiæ doctrinæ lue inficere annitebatur. Dedit itaque provinciam[2] archiepiscopo Soltaniensi et suffraganeis Clemens, ut comperta re illum ad ejurandum publice errorem adigerent, detrectantique diem dicerent :

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Soltaniensi ejusque suffraganeis.

« Molesta et displicens assertio nonnullorum fidelium ad Apostolatus nostri perduxit auditum, quod venerabilis frater Pontius archiepiscopus Seleuciensis Apostolicæ instructionis oblitus, plusquam expediat sapere satagens, non ea quærit, quibus se ad utilitatem erudiat ; sed illa inserere præsumit ignarus, quibus loquacior appareat, vel doctior hominibus videatur. Ipse namque non sobrie sapiens, sed nimiæ vanitatis ebrietate desipiens, quamdam postillam super Evangelium B. Joannis, ut fertur, composuit et transtulit in linguam Armenicam, in qua postilla inter alia ausus est contra determinationem et decisionem sanctæ Romanæ, Catholicæ ac universalis Ecclesiæ perniciose inserere, ac pertinaci sua imperitia affirmare, quod Redemptor noster Dei filius Jesus Christus ac ejus Apostoli nec in communi nec in speciali aliqua habuerunt ; quodque in iis, quæ ipsos habuisse Scriptura sacra testatur, nequaquam eis jus utendi seu consumendi competat seu ex ipsis alia acquirendi. Et non reputans sibi sufficere, quod per hoc se præcipitio damnationis immergit, sed ut etiam alios secum attrahat in gehennam, postillam hujusmodi, transumptum illius, seu copiam multis Orientalium exhibens, in publicam satagit producere notionem.

« Quoniam vero hæc, si vera sunt, tanto nobis amplius molesta redduntur, quanto talia, nisi in eorum exstinguatur initiis, latius et periculosius dilatantur, quantoque illarum partium populi, utpote divinæ legis perfectam notitiam non habentes, in errorem facilius prolabuntur ; nos nolentes hoc sub dissimulatione transire, ne ipsius insaniam archiepiscopi approbare silentio videamur, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus super his vos et vestrum quilibet communiter vel divisim diligentius informetis, et si præcedente informatione debita inveneritis ita esse, postillam hujusmodi damnatam et erroneam reputantes, inhibeatis expresse sub pœnis et sententiis, de quibus videritis expedire, omnibus et singulis Christifidelibus, ne quis ea uti, aut ipsam de cætero pro vera tenere vel reputare, sive prædicare præsumat : quinimo eam tanquam ab eadem Ecclesia Romana damnatam adjiciant et confutent. Præfatum quoque archiepiscopum, clero et populo congregatis ut eamdem postillam abjuret et publice detestetur, ac contrarium asserat et prædicet secundum ejusdem fidei veritatem, efficaciter inducatis. Alioquin, si vos audire noluerit, vel si post abjurationem, detestationem ac prædicationem hujusmodi in pristinum, quod absit, relabatur errorem, vos vel alius vestrum ipsum ex parte nostra peremptorie citare curetis, ut infra quatuor mensium spatium a citatione nostra hujusmodi computandum, Apostolico conspectui personaliter se præsentet, facturus et recepturus quod justitia suadebit, contradictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo, etc. Dat. Avin. II kal. Augusti, anno V ».

[1] Archiep. Seleuciæ novator. — [2] An. 5. Ep. com MCCCIX, et l. III. Ep. cur. II.

Ad tuendum etiam fidei splendorem, ne hæreticorum erroribus obsolesceret, intentus Clemens, cum Fraticelli impune venena diffunderent censorum fidei inertia, qui ex Franciscano Ordine coercendis hæreticis præpositi erant, graviter est questus Encyclicis litteris ad sacri illius sodalitii præfectos datis[1] : « Nonnulli, inquit, fratres vestri Ordinis, quibus inquisitionis hæreticæ pravitatis in diversis sibi decretis provinciis negotium auctoritate Apostolica est commissum, super corrigendis et puniendis Fraticellis eisdem super prædictis ac eisdem erroribus et hæresibus extirpandis se reddunt et reddiderunt hactenus nimium negligentes, etc. » Excitati sunt pluribus aliis litteris[2], ad operam in fibris hæreseon evellendis explicandam, quam quidem Petrus ex eodem Ordine adeo egregie explicuit, ut in Mediolanensi agro cæsus ab hæreticis martyrum numerum auxerit[3].

71. *Venturini Bergomatis pia mors.* — Exstinctum est hoc anno Smyrnæ egregium doctrinæ et sanctitatis lumen Venturinus Bergomas, quem decem millia pœnitentium religioso cultu traxisse Romam vidimus, ac deinde a Clemente VI excitandis ad sacram in Turcas militiam fidelibus præfectum, de quo hæc Thomas Bozius[4] : « Anno millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, abiit in cælum Venturinus Bergomas ex Ordine Dominicanorum, clarissimus ætatis suæ concionator non in Italia modo, sed et in Hispaniis, Galliis, Britannia, Germania, Dalmatia et aliquibus Græciæ locis. Sæpe ex illius facie, dum verba faceret e superiori loco, maximus cunctis cernentibus splendor eluxit. In Gallia mortuum suscitavit, quod narrare solitus erat Humbertus princeps, ut vocant, Delphinus. Innumera edidit miracula tum vivens, tum defunctus ». Percenset ea Leander, qui ejus mortem ita consignat[5] :

« Beatus Venturinus cum episcopo Smyrnæ Smyrnam tendit, quo kal. Martii, qui fuit Quadragesimæ primus dies pervenit, ubi diu summis votis exspectatus fuerat : statimque nullius quietis habita ratione concionari cœpit et hortari, impel-

[1] Tom. V. Ep. secr. MCVII. — [2] Ibid. Ep. secr. MCIX, MCXIV, MCXV, MCXVI. — [3] Bozius design. Eccl. l. VII. sign. 25. — [4] Bozius eodem sign. 25. ex Annal. Domin. — [5] Leand. de viris illust. Ord. Præd. l. V.

lere, inflammare ad sanctam expeditionem omnium animos : quod ubi publice fecerat, privatim quoque non omittebat. Visebat ægrotos, et remediis corpori et animæ salutaribus nulli deerat. Nulla illi mora, nulla quies unquam erat. Hinc factum est, ut corpus fatigatum longo ac difficili admodum itinere et continuis laboribus ægritudinem contraxerit, quæ illi vitæ finem attulit : quare cum ægrotare idibus Martii cœpisset, post diem XIII sanctissimam illam animam in summo omnium mœrore ac luctu efflavit. Obiit igitur B. Venturinus V kal. Aprilis, anno ab adventu Christi millesimo trecentesimo quadragesimo sexto : in cujus felici egressu perhibent incredibilem in ejus facie et toto corpore claritatem esse conspectam, ut minime dubium cuiquam foret, beatam illam animam continuo in cælum evolasse, sempiterno cum sanctis ævo fruituram ».

72. *Posoniensis Concilii canones instaurati.* — Confirmata sunt hoc anno a Clemente[1] ad Apetzconis episcopi Lubecensis preces Acta Concilii Posoniensis jam ante Clemente V Pontifice celebrati a Gentile cardinale A. S. L. præcipue quoad eam partem canonum, qui ad episcopalis ordinis asserendam dignitatem, perpoliendos mores, religionemque ab impietatis sordibus vindicandam conditi fuerant, qui Apostolico Diplomati inserti insstauratique fuerunt :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Petitio pro parte venerabilis fratris nostri Apetzconis episcopi Lubucensis nobis exhibita continebat, quod dudum bonæ memoriæ Gentilis tit. Sancti Martini in Montibus presbyter cardinalis, in regno Ungariæ ac provincia Poloniæ, infra quam Ecclesia Lubucensis existit, ac quibuscumque aliis terris eidem regno adjacentibus auctoritate Sedis Apostolicæ plenæ legationis fungens officio, in Concilio videlicet per eum apud Posonium Strigoniensis diœcesis constitutum in dicto regno Ungariæ celebrato, nonnullas Constitutiones pro libertate ac utilitate Ecclesiarum, ac earum prælatorum et aliarum personarum Ecclesiasticarum infra fines legationis suæ consistentium, edidit utiles et salubres, inhibitiones, prohibitiones, decreti interpositiones, ac excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias, et nonnullas pœnas alias continentes, prout in litteris præfati cardinalis inde confectis ipsius sigillo munitis, quarum quidem Constitutionum certa capitula de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, continentur. Quare pro parte dicti episcopi nobis extitit humiliter supplicatum, ut capitula prædicta et omnia in eis contenta, cum præfatæ litteræ timeantur vetustate consumi, fulcire Apostolico munimine dignaremur. Nos igitur Ecclesias et earum prælatos ac personas Ecclesiasticas prædictos in suis libertatibus ac utilitatibus, quantum cum Deo possumus, confovere volentes, ipsius episcopi supplicationibus inclinati, capitula prædicta rata et grata habentes illa auctoritate Apost. ex certa scientia confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Tenores autem dictorum capitulorum tales sunt :

« In nomine Domini Amen. Anno ejusdem MCCCXI, Indictione VII, Pontificatus domini Clementis papæ V, anno IV. Incipiunt Constitutiones editæ per reverendum patrem dominum Gentilem Dei gratia tit. S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem in regno Ungariæ, Poloniæ ac partibus illis conterminis A. S. L. et primo prœmium super statu regni : Frater Gentilis miseratione divina tit. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis A. S. L. ad futuram rei memoriam. Varietati morborum diversa medici medicamenta propinant, et ipsorum morborum qualitatibus secundum artis peritiam efficacibus remediis exquisitis aliquibus gravioribus ferrum adhibent, quibusdam ignem adjiciunt ; aliis vero, qui levi possunt fomento sanitatem recipere, facilia medicamentorum antidota subministrant. Sic et Dominus noster Jesus Christus sub figura Samaritani medici formam assumens, vulneribus infudit vinum et oleum sauciati. Nos itaque, ad regnum Ungariæ ab eo, qui pacifici Regis et summi medici locum tenet in terris, cum pleno legationis officio licet immeriti destinati, attendentes regnum ipsum infirmitatibus variis et gravibus laborare ; ac propterea informati exemplo Domini Jesu medicorum præcipui, diversitati infirmitatum hujusmodi, et si non omnibus, magis tamen lethalibus cupientes diversas et congruas adhibere medelas, infrascriptas Constitutiones de prælatorum dicti regni, ac per nos Concilii congregati consilio et assensu, auctoritate qua fungimur, duximus promulgandas.

73. « De non offendendis prælatis.

« Cum Apostolicam Sedem, in qua Christus Catholicæ fidei posuit fundamentum, Christianorum matrem esse voluerit et magistram, non est dubium quin Christus ipse graviter offendatur, si matrem filius, et magistram discipulus dehonorat. Quia igitur ipsi Apostolicæ Sedi non est possibile cunctos filios et devotos mater affectu et suo magisterio præsentialiter confovere, debitum Apostolicæ servitutis explere nititur modo per episcopos, imo per archiepiscopos nonnunquam, et per legatos a latere suo missos, quos quia ejus privilegio gaudent, cujus legatione funguntur, a cunctis Christi fidelibus tanquam Apostolicam Sedem, imo Christum, qui in eis se recipi prædicat et audiri, honorari convenit et foveri. Verumtamen fuerunt et sunt nonnulli, quos termini nostræ legationis includunt, sicut fide digna relatione percepimus, qui licet glorientur nomine Christiano, ad ipsum tamen Christum et Apostolicam Sedem debitam reverentiam non habentes, episcopos, archiepi-

[1] An. 5. p. 2. lit. divers. form. Ep. CXV.

scopos et legatos hujusmodi doctores Catholicæ fidei et magistros ipsius Christi vere vicarios et legatos hostiliter insequi, ausu sacrilego capere et percutere, quandoque nequiter carceri mancipare, nonnunquam inhumaniter perimere non verentur. In quo quantum Christi fidei devotio minoratur, evidenter intelligit qui prudenter attendit. Proinde nos qui ex injuncto nobis legationis officio Sedem Apostolicam licet immeriti repræsentamus, cupientes omnes et singulos nostræ legationi commissos de tam nefandis excessibus coercere, præsenti decreto statuimus, ut nullus de cætero in Dei offensam, Apostolicæ Sedis contemptum et Catholicæ fidei læsionem præsumat tantum facinus attentare. Si quis autem propriæ inimicus salutis reverentia religionis rejecta, divinis et humanis legibus in civili damnatione calcatis; præmissum scelus exercere præsumpserit per se vel per alium publice vel occulte, eum excommunicatum et totius Christianitatis consortio separatum publice nuntiantes, qua fungimur auctoritate privamus omnibus privilegiis, indulgentiis, feudis, gratiis et beneficiis quibuscumque eis ab Ecclesia quacumque concessis omnibus ad quos pertinet eorum ordinatio seu dispositio, disponendi potestatem liberam concedentes, terram suam nihilominus et quamlibet aliam, quæ sibi adhærere præsumpserit, interdicto Ecclesiastico supponentes. Et ne minus vindictæ quam excessus memoria prorogetur, decrevimus ut filii talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in domibus regularibus alicujus prælationis assequantur honorem, quod contra factum fuerit irritum decernentes, nisi cum eis per Sedem Apostolicam vel legatum de latere fuerit dispensatum. Et quia dignum est, ut is, qui tot præsumit offendere, pœna multiplici castigetur, omnes eorum vassallos, castellanos, comites, jobagiones et officiales alios, quovis nomine censeantur, a fidelitate, homagio et qualibet alia præstatione, qua eis tenebantur adstricti, qua fungimur auctoritate absolvimus, donec ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ humiliter redeuntes, absolutionis beneficium meruerint obtinere. Quod si eis in prædicta excommunicatione manentibus adhærere forte præsumpserint, illos eadem cum ipsis pœna statuimus excommunicationis involvendi. Cæterum ut dictorum sacrilegorum pœna sit aliorum cautela, inhibemus venerabilibus in Christo archiepiscopis et episcopis, et aliis Ecclesiarum prælatis, eorumque vicem gerentibus et Ecclesiasticis personis sæcularibus et religiosis, necnon Ecclesiarum capitulis et conventibus exemptis, et non exemptis Cirterciensis, Præmonstratensis, S. Benedicti, Minorum, Prædicatorum, S. Augustini et aliorum Ordinum, necnon magistris præceptoribus et fratribus militiæ Templi S. Joannis Jerosolymitani, Hospitalis et B. Mariæ Theutonicorum sub nostra legatione manentibus, non obstantibus aliquibus privilegiis, indulgentiis et litteris eis vel eorum aliquibus, aut ipsorum Ordinibus a præfata Sede concessis, ne ipsi vel eorum aliquis vel aliqui corpora illorum, qui sine digna et debita satisfactione decesserint, tumulare aut tumulationi eorum quoquo modo interesse præsumat. Si quis autem prædictorum contra præmissam inhibitionem nostram venire tentaverit, excommunicationis vinculo se noverit innodatum, majori pœna pro tanta inobedientia puniendum, et loca nihilominus, in quibus talium corpora sepulta fuerint, Ecclesiastico supposita interdicto. Publicata Posonii IV idus Novembris.

74. « Ut nulla ecclesiastica persona præbeat auxilium, consilium vel favorem alicui laico contra ecclesias ecclesiasticasque personas.

« Illi proculdubio sunt majori pœna plectendi qui nituntur offendere, quod totis suis viribus defendere tenebantur. Cum igitur personæ Ecclesiasticæ singulariter teneantur tueri Ecclesiam, a qua suam tuitionem recipiunt, præsenti decreto statuimus ut nulla Ecclesiastica persona exempta vel non exempta, cujuscumque præeminentiæ, status aut dignitatis existat, etiam si pontificali fulgeat dignitate, præbeat alicui laico, cujuscumque dignitatis aut conditionis existat, contra Ecclesias Ecclesiasticasve personas consilium, auxilium vel favorem publice vel occulte. Si quis autem Ecclesiastico honore postposito contra tam salubre statutum venire præsumpserit, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. Et nihilominus si inferior episcopo fuerit, episcopus suus contra eum ad privationem Ecclesiastici commodi et honoris procedere : si vero episcopus metropolitanus, sui suffraganei excessum hujusmodi teneantur quam cito commode poterunt Sedi Apostolicæ nuntiare. Public. Posonii IV id. Novembris.

75. « Ne quis recipiat ecclesiasticum beneficium de manu laici.

« Præsentis Constitutionis auctoritate sacro approbante Concilio inhibemus, ne quis archiepiscopatum, episcopatum, dignitatem aliquam inferiorem, personatum, parochialem Ecclesiam cum cura vel sine cura, beneficium aliquod Ecclesiasticum, seu alicujus prædictorum administrationem vel detentionem de manu laicali recipere vel jam recepta tenere sub quovis colore præsumat. Si quis autem contrafecerit, vel sic receptum beneficium eo ipso, et nisi locum, quem sub crimine tantæ inobedientiæ tantæque ambitionis taliter jam recepit vel in futurum recipiet, resipiscendo deseruerit liberaliter infra duorum mensium spatium a publicatione Constitutionis præsentis quoad jam recepta, a receptionis vero tempore quoad ea, quæ deinceps continget sic recipi numerandum, ad quodlibet aliud inhabilis ipso facto reddatur.

ita ut ad dignitatem vel beneficium Ecclesiasticum nullo unquam tempore absque dispensatione Apostolicæ Sedis vel nostra eligi valeat vel assumi. Insuper, ut quantum excesserit pœna docente recognoscat, si quam dignitatem, personatum vel beneficium aliquod cum cura vel sine cura sic recipiens vel detinens, et ut præmittitur, non dimittens canonice forsan obtineat ea vel eo sit præsentis Constitutionis vigore ipso facto privatus: indignum enim fore censemus ut Ecclesiastico beneficio gaudeant; qui eam tam nefandis ausibus despectui habuerunt. Injungimus quoque, ut in virtute sanctæ obedientiæ necnon sub excommunicationis pœna præcipiendo mandamus omnibus et singulis tam clericis quam laicis, rusticis, jobagionibus, vassallis, castellanis, comitibus et officialibus aliis quocumque modo subjectionis adstrictis dignitati, personatui vel beneficio taliter occupatis, quod occupatori vel detentori prædictis in nullo pareant vel intendant. Qui vero temere contra fecerit, si universitas fuerit, interdicti, si autem singularis persona, excommunicationis sententiæ se noverit subjacere. Publicata Posonii IV id. Novembris.

76. « DE NON OCCUPANDIS ET OCCUPATIS RESTITUENDIS BONIS ECCLESIASTICIS.

« Cum multa providentia fuerit olim a felicis recordationis Benedicto PP. XI Apostolicæ Sedis legato, dum in his partibus fungeretur legationis officio, constitutum, quod nullus invadere, occupare, illicite detinere præsumeret decimas, tributa castra, villas, munitiones, possessiones, et bona ad Ecclesias et pia ac religiosa loca et Ecclesias ac personas Ecclesiasticas spectantia vel pertinentia quoquo modo, sententia excommunicationis prolata in hujusmodi invasores, occupatores et illicitos detentores, sed quia propter præsumptiones et quorumdam cupiditates nullus fructus hactenus aut rarus ex prædicta Constitutione provenit, nos tantis animarum periculis præcavere volentes, ne tam salubre statutum videatur in desuetudinem abiisse, et ab hujusmodi præsumptoribus ejus ignorantia prætendatur, prædictum statutum duximus innovandum et ipsum in suo robore permanere : ac inviolabiliter observari volentes adjicimus ut quicumque propter invasionem, occupationem et illicitam detentionem dictarum rerum excommunicatione auctoritate prædicti statuti ligatum, infra trium mensium spatium invasa, spoliata, occupata et detenta hujusmodi non restituerit spoliatis, omnes eorum vassalli, jobagiones, castellani, comites et officiales alii quocumque nomine censeantur, et quivis alii eis quoquomodo obnoxii a fidelitate, homagio, et qualibet præstatione qua eis juramento, pacto, consuetudine vel qualibet alia firmitate vallata tenebantur adstricti, sint absoluti et liberi præsentis auctoritate decreti, donec ad cor humiliter redeuntes satisfactionem debitam impenderint de præmissis. Quod si perseverantibus in hujusmodi contumacia et contemptu adhæserint, quia eos in peccatis fovere satagunt, excommunicationis vinculo sint ligati, et terra, quæ eis medio tempore obediens fuerit, Ecclesiastico supposita interdicto, quod interdictum omnes et singuli archiepiscopi et episcopi et alii Ecclesiarum prælati, capellæ et conventus tam regulares quam sæculares, exempti et non exempti Cisterciensium, Præmonstratensium, S. Benedicti, ac Prædicatorum et Minorum, Eremitarum S. Augustini, aliorumque approbatorum Ordinum, necnon magistri et præceptores, milites Templi et Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani ac B. Mariæ Theutonicorum in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna servare inviolabiliter teneantur. Et nihilominus, si sine debita satisfactione decesserint, prædictorum omnium corpora perpetuo Ecclesiastica careant sepultura : non enim debet illi Ecclesiæ beneficium subvenire, qui dum viveret Ecclesiam hostiliter impugnavit. Publicata Posonii IV id. Novembris.

77. « DE PŒNA PUBLICORUM CONCUBINARIORUM.

« Almæ matris Ecclesiæ, quæ plerumque rationabiliter ordinat et consulte quæ, suadente subjectorum utilitate, postmodum consultius ac rationabilius revocat aliquando, subtrahit, addit quandoque pariter et commutat in melius, imitantes exempla, Constitutionem bonæ memoriæ Philippi quondam Firmani episcopi, in regno Ungariæ ac partibus aliis nostræ jurisdictioni subjectis Apostolicæ Sedis legati, contra publicos concubinarios editam, a felicis recordationis Benedicto PP. XI tunc in regno et partibus supradictis legato Sedis Apostolicæ confirmatam, quibusdam additis et subtractis juxta infrascriptam modificationem in posterum observari præcipimus. Ad ipsius quidem temperandum rigorem animarum zelus, quas ex illius contemptu quasi continuo peccatorum sordibus fœdari conspicimus, nos inducit, spes recuperationis hortatur. Confidimus enim, quod spirituali pœna, excommunicationis videlicet, quæ quavis sine comparatione periculosior, minus tamen peccatis exigentibus formidatur, in temporalem mutata vindictam, subditorum mutabuntur et mores. Decreto igitur præsenti statuimus, ut quicumque clericus contra ipsius Constitutionis vigorem deinceps deliquerit, excommunicationis pœna in ea contenta propter causas prædictas cessante, quartæ partis redditnum beneficiorum suorum præsentis Constitutionis auctoritate damnationi subjaceat. Quia vero nil prodesset jura condere, nisi foret qui ea executioni mandaret, omnibus episcopis eorumque superioribus, necnon singulis Ecclesiarum prælatis de jure vel antiqua consuetudine jurisdictionen habentibus in virtute sanctæ obedientiæ ac sub excommunicationis pœna, quam si ad hujusmodi

Constitutionis observantiam negligentes fuerint vel remissi, ipso facto incurrant, districte præcepimus, quatenus a subditis suis, qui contra ipsam Constitutionem excesserint, pœnam præfatam integraliter exigant: ipsius quidem parte dimidia in exigentis, reliqua vero parte in pauperum usus, seu Ecclesiæ exigenti commissæ commodum convertenda. Prædicta autem condemnatio tandiu cum exactione debita repetatur, quousque mores suos et vitam quoad præmissa curaverint emendare: ad quod etiam corporalis pœna si superior suus expedire crediderit, indicatur. Publicata Posonii IV id. Novembris.

78. « DE PROHIBITA DEPRÆDATIONE.

« Cum Christus vera pax de summis cælorum descenderit, ut quam mundus dare non potest, suis fidelibus pacem daret : profecto non est membrum Christi nec ejus Ecclesiæ, qui pacem suam non recipit vel qui ne alii recipiant, suis perversis actibus causam præstat. Cum itaque in regno Ungariæ cum in pulchritudine pacis æmulus et discordiæ seminator diu procuraverit optatæ pacis exilium immittendo guerrarum discrimina, et deprædationes seu disturbationes per perversos homines membra sua inhumaniter exercendo, propter quæ pax et concordia extra dicti regni terminos diu, quod dolenter referimus, exulavit, nos, qui præfati regni et incolarum ejus specialem curam suscepimus, ipsorum pacifico statui providere desiderabiliter affectantes, statuimus sacro approbante Concilio, ut omnes et singuli cujuscumque dignitatis, conditionis aut status extiterint, qui in regno Ungariæ præfato deprædationes seu disrobationes publicas, per quas pax et tranquillitas dicti regni ut plurimum impeditur, per se vel per alium publice exercere, vel qui aliter ipsius regni statum pacificum impedire præsumpserit, nisi per episcopum proprium monitus, ad quod ipse episcopus in virtute obedientiæ teneatur, infra octo dies vitam suam melius consulte correxerit, et si clericus fuerit exemptus vel non exemptus beneficiis privatus, ipso facto excommunicatione, qua Deus iratus animas perculit, sit ligatus. Publ. ut supra Posonii.

79. « DE HIS QUI CONTUMACITER SUSTINENT EXCOMMUNICATIONEM.

« Cum peccata tanto gravius deprimant atque laboriosius extirpentur, quanto invaluerint consuetudine longiori, præsenti Constitutione sacro approbante Concilio duximus statuendum, quod si quis clericus vel laicus, cujuscumque status aut conditionis existat, aliquam de Constitutionibus nostris transgrediens, quas contra recusantes dictum Carolum pro rege naturali Ungariæ recipere et habere, vel alium advocantes vel nominantes, seu recusationi, advocationi vel nominationi hujusmodi consentientes seu faventes, ac etiam contra occupatores regalium generalium vel Ecclesiasticorum bonorum, contra eos quoque qui in regem prædictum, archiepiscopos, episcopos vel legatos manus injecerint violentas, necnon contra occupatores et detentores sacræ coronæ, eorumque fautores edidimus, majoris excommunicationis sententiam in præfatis Constitutionibus seu aliqua earum contentam, quod absit, incurrerit, quam citius commode poterit, cum debita instantia illius absolutionem efficaciter obtinere procuret: qui vero concepta malitia sive damnosa negligentia excommunicationem hujusmodi per annum sustinuerit animo indurato contra eum prælatum per ad quem de jure pertinere dignoscitur, seu per inquisitores hæreticæ pravitatis, bonis pro facto jure confiscatis ipsius, tanquam contra hæreticum procedatur. Publicata Posonii IV id. Novembris.

80. « NE ALIQUA FIDELIS ALICUI INFIDELI MATRIMONIALITER COPULETUR.

« Ut fides Catholica, qui scissuram erroris cujuslibet aspernatur, nullius schismatis vel fermento pravitatis hæreticæ maculetur, de consilio et assensu præsentis Concilii perpetuo prohibemus edicto, ut nullus nostræ legationi subjectus, qui vult reputari et haberi Catholicus, præsumat de cætero hæretico Patareno, Gazaro, schismatico, vel alteri fidei Christianæ contrario, maxime Ruthenis, Bulgaris, Rasciis, Lituanis in errore manentibus (qui sicut fide dignorum testimonia præstantur, in diminutionem Catholicæ fidei, opprobrium Jesu Christi, et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ est veræ fidei fundamentum, non solum sacri Baptismalis reiterant sacramentum, verum alia Catholicæ Ecclesiæ salutifera sacramenta damnabiliter contemnentes habent despectui, fidei veritatem, in qua fidelibus salus datur, abnegant, et eis diversis modis et variis injuriam irrogare conantur) filiam, neptem, consanguineam suam connubio tradere vel eas eis modo aliquo copulare, cum hoc sit in prædictæ fidei Christianæ detrimentum non modicum et jacturam: nam sicut didicimus ab experto, viri ab unitate fidei Catholicæ separati uxores suas quantumvis Catholicas, instigante diabolo, ad infidelitatis errorem trahunt potius quam trahantur. Qui vero contra inhibitionem præsentem filiam, neptem vel consanguineam suam prædictis pestiferis hominibus, qui quantum in eis est, Catholicam fidem, sine qua nullus omnino salvatur, nituntur confundere, dederit vel danti consenserit, vel ex proposito et scienter hujusmodi scelestis nuptiis adstiterit (mulier etiam data vel tradita, quæ eisdem consenserit) cum per hoc in Christiana religione scissuram et maculam ponere satagat, ac per hoc hæreticæ pravitati favere, eo ipso excommunicationis mucrone percussum se noverit et Ecclesia-

stica sepultura privatum. Volumus autem et in virtute obedientiæ districte præcipimus archiepiscopo vel episcopo, in cujus diœcesi contemptor hujusmodi moram trahit quod eum excommunicatum denuntiet et ab omnibus evitandum : et si infra mensem corde contrito et humiliato non redierit ad Ecclesiæ unitatem, de tanta injuria irrogata nomini Christiano et fidei orthodoxæ condignam satisfactionem et debitam impensurus, ex tunc contra eum tanquam contra fautores hæreticorum et inimicos fidei Christianæ procedatur juxta sanctiones canonicas et civiles. Publicata Posonii IV idus Novembris.

81. « DE OBSERVANTIA MANDATORUM APOSTOLICÆ SEDIS, ET LEGATORUM IPSIUS.

« Cum Apostolica Sedes ad obedientiam omnibus singulari privilegio proponatur, dolemus quod quidam, quos termini nostræ legationis includunt, bonum obedientiæ pervertentes, ipsius Apostolicæ Sedis vel etiam legatorum ejus, qui in decreta sibi provincia secundum in obedientia et reverentia locum tenent, ipsius obedientiæ debito reverenter subtracto, mandatis sive in recipiendis canonicis, sive in custodiendis sententiis, sive in quibusvis præceptionibus observandis aliorum damnabiliter voluntatem præponunt; et non attendentes, quod quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, pœnæ inobedientiæ debitæ se supponunt : quod in terra Poloniæ maxime per nonnullos episcopos et capitula, quæ præsertim pro aliquibus recipiendis canonicis, nisi de suorum superiorum voluntate procedat, ab eadem Sede vel legato ipsius directis litteris obedire contemnunt, factum esse frequentius nostris auribus est relatum. Proinde nostro commissos regimini in bono perfectæ obedientiæ sine qua infidelis quisque convincitur, etiamsi fidelis esse videatur, observari ferventi desiderio affectantes : monemus omnes et singulos archiepiscopum, episcopos, electos abbates, priores, Ecclesiarum quoque capitula prædictæ terræ Poloniæ, ut non obstante suorum superiorum voluntate contraria, dictæ Sedis legatorumque ipsius mandata sic reverenter accipiant et obedienter adimpleant, quod meritum obedientiæ non amittant; scituri, quod si mandata hujusmodi per inobedientiæ vitium non duxerint adimplendum, eos totaliter puniemus, quod pœna docente cognoscent quam grave sit eorum jussionibus contraire. Publicata ut supra. Datum Posonii IV idus Novemb., Pont. domini Clementis PP. V anno IV ». His addit Clemens VI : « Nulli ergo, etc. nostræ confirmationis, infringere, etc. Datum Avinione IV non. Septembris, anno V ».

CLEMENTIS VI ANNUS 6. — CHRISTI 1347.

1. *De sponsionibus a Carolo Romanorum rege Pontifici factis publica Documenta.* — Rescissæ sunt a Carolo IV Romanorum rege anno Christi millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, Indictione decima quinta, omnes leges a Ludovico Bavaro contra Romanæ Ecclesiæ jura dignitatemque Romæ, Pisis, aliisve in locis latæ, tum regio vel imperiali nomine ab eo gesta in Italia tanquam nulla fulta auctoritate, cum adepto ex discordi electione jure privatus, atque hæreseos et schismatis crimine damnatus esset, irrita pronuntiata. Obstricta etiam sacramento ab eodem pio et Catholico rege fides, ditionem Ecclesiasticam vel regna, vectigalia Sedis Apostolicæ, Siciliam, Sardiniam et Corsicam se nunquam invasurum : si quæ ab Henrico avo imperatore vel Ludovico Bavaro occupata aut distracta essent, revocaturum : imo regiam potentiam in defendendis juribus Pontificiis collocaturum; atque excurrente ab acceptis imperialibus ornamentis octiduo promissa confirmaturum, neque ullo jurejurando devinctum devinciendumve esse, cujus religione ab eo retardetur.

Spopondit præterea Carolus intrusos vi et injuria præsules depellere, ac sacerdotes et episcopos, Apostolica auctoritate pascendis animabus præfectos, in possessionem Ecclesiarum inducere : rata habita ab avo imperatore vel concessa Sedi

Apostolicæ corroboravit : latam vero ab eodem in Robertum Siciliæ regem ejusque hæredes, ac Florentinos aliosve horum socios sententiam abrogavit : Provinciam, Folkarquerium aut Pedemontium bello se non vexaturum promisit; omnes denique injurias illatas imperio ab Italicis urbibus Sedi Apostolicæ condonavit. Ad redigendum vero ad officium Ludovicum Bavarum, censuris Apostolicis ob infanda scelera irretitum, neque imperii modo, sed etiam ducatus Bavariæ juribus exutum, et ad exercendam in eum edictorum Pontificiorum justam severitatem, persecuturum se bello, coram Geraldo de Magnaco archidiacono e Balthesio in Ecclesia Constantiensi, Apostolicæ Sedis internuntio, quem superiori anno, ut Carolum in Pontificis verba adigeret missum vidimus, pollicitus est, ac litteras regio sigillo et chirographo obsignatas promissorum testes Clementi VI transmisit [1] : quæ post susceptum imperiale insigne fuerunt confirmata edito novo Cæsareo Diplomate. Pactarum vero superiorum Carolum inter ac Pontificem conventionum, reique gestæ series accurate describitur in publicis Monumentis, hac verborum formula [2] tum editis :

2. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, Amen.

« Anno Nativitatis ejusdem MCCCXLVII, Indictione XV, die XXVII mensis Aprilis, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domini Clementis, divina providentia papæ VI, anno V, in præsentia mei notarii publici et testium infrascriptorum personaliter constitutus venerabilis et discretus vir magister Geraldus de Magnaco archidiaconus de Balthesio in Ecclesia Constantiensi, ejusdem domini papæ capellanus, cum ea, qua decuit reverentia, dedit, præsentavit et assignavit serenissimo principi et domino domino Carolo, Dei gratia Romanorum regi semper Augusto, et Boemiæ regi cum reverentia debita recipienti, ejusdem domini regis approbationis litteras [3] Apostolicas, vera dicti domini papæ Bulla plumbea in filis sericis more Romanæ curiæ bullatas, quarum principium tale est :

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri salutem, et Apostolicam benedictionem.

« Romanus Pontifex, cui Rex æternus et summus in personam B. Petri Apostoli, æternæ vitæ clavigeri, cælestis simul et terreni jura imperii et plenitudinem potestatis concessit supra cunctos, etc. » Finis vero ipsarum talis est : « Ad cælestis et æterni regni provehi gloriam merearis. Nulli ergo omnino hominum liceat, etc. Si quis autem hoc, etc. Dat. Avin. VIII id. Novembris, Pontificatus nostri anno V.

« Post quarum litterarum præsentationem et receptionem, ut præmittitur, reverendus idem magister Geraldus mandavit et fecit ibidem, præsentibus infrascriptis testibus per me subscriptis notarium legi quasdam alias litteras Apostolicas in chordula canapis more Romanæ curiæ juxta modum prætactum bullatas : in quibus sibi, ut prima facie apparebat, mandabatur quod certas a præfato domino rege promissiones, juramenta et concessiones reciperet juxta earumdem litterarum Apostolicarum continentiam et tenorem. Quarum litterarum auctoritate dictus magister Geraldus ibidem secundum formam mandati hujusmodi super præstandis et faciendis promissionibus, juramentis et concessionibus eisdem prædictum dominum regem attentius requisivit. Qui quidem dominus rex ad requisitionem hujusmodi ibidem in instanti reverenter et devote in manibus antedicti magistri Geraldi de Magnaco, supradicti domini papæ, successorum suorum, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ nomine recipientis, omnes et singulas promissiones, juramenta et concessiones infrascriptas sigillatim et specifice, tactis corporaliter sacrosanctis Evangeliis, renovavit, fecit, præstitit, approbavit, ratificavit et confirmavit per omnia in hæc verba :

3. « Sanctissimo [1] in Christo patri et domino suo domino Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, et Boemiæ rex, cum reverentia debita et devota, pedum oscula beatorum.

« Summis et ferventibus desideriis in spiritu humili cupientes sanctitatis vestræ pedibus et Apostolicæ Sedi toto corde et animo zelum nostræ reverentiæ, fidei et devotionis offerre, vestris sanctis dispositionibus, monitis, exhortationibus et mandatis nos pro totis viribus coaptando reverenter et devote, in manibus discreti viri magistri Geraldi de Magnaco archidiaconi de Balthesio in Ecclesia Constantiensi capellani vestri, vestro sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ, et Sedis Apostolicæ nomine, de mandato vestro speciali eidem super hoc facto recipientes, promissiones, juramenta et concessiones omnes et singulas infrascriptas sigillatim et specifice, tactis sacrosanctis Evangeliis, renovavimus et renovamus, fecimus et denuo facimus, præstitimus et præstamus, approbavimus et approbamus, ratificavimus et ratificamus. Et primo facimus, præstamus, concedimus et promittimus omnia juramenta, omnes obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes, confirmationes et cætera omnia,

[1] Ext. in arce S. Angeli et in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. III. p. 282. et inter insignia Monumenta collecta a Platin. jussu Sixt. V. tom. III. p. 53. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 113 ad 120. — [2] Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. III. p. 282. et Ms. bibl. Vall. sign. lit. D. num. 42. pag. 302. — [3] Ext. an. Chr. 1346. num. 34.

[1] Ext. in arce S. Angeli et in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 162. et inter Coll. Plat. tom. III. p. 53. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B num. 12. p. 113.

quæ claræ memoriæ dominus Henricus ultimus imperator avus noster per se vel per alium seu per alios fecit, præstitit, promisit, concessit, et confirmavit : necnon et omnia alia juramenta, obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes et confirmationes, et cætera omnia, quæ olim electi in reges Romanorum et assumpti ad imperium, sive etiam non assumpti, sive antequam assumerentur sive post, per se vel alios summis Pontificibus, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, seu eorum alteri per se vel per alios reperientur suis temporibus præstitisse, fecisse et confirmasse, seu quomodolibet concessisse. Item omnes processus factos, et quaslibet sententias latas, et quæcumque alia, quocumque nomine censeantur, Romæ seu ubicumque alibi gesta per Ludovicum de Bavaria, per Ecclesiam de hæresi et schismate justo judicio condemnatum, ac privatum omni jure, si quod per electionem in regem Romanorum de ipso factam ei fuerat acquisitum, seu per alios ejus nomine vel auctoritate sub imperiali titulo, quem sibi indebite usurpavit; necnon et omnia, quæ per se vel alium in Italia fecit seu gessit, etiam sub regali nomine, et cætera etiam omnia ubicumque gesta ab eo per se vel alium, quæ ex defectu jurisdictionis vel potestatis facere sibi non licuit, nulla esse ac cassa et irrita pronuntiamus et declaramus : illa etiam, quatenus processerunt de facto, annullamus et penitus in his scriptis revocamus.

« Item promittimus, et ad sancta Dei Evangelia corporaliter per nos tacta juramus, quod non occupabimus, nec recipiemus, nec acquiremus, nec quovis modo usurpabimus Romam aut provincias, ducatus, marchionatum Anconitanum, Ferrariam, civitates, oppida, castra, terras alias seu territoria vel loca Ecclesiæ Romanæ, seu ad ipsam mediate vel immediate spectantia, in Italia vel ubilibet extra Italiam, sicut est comitatus Venaysini, qui ad Romanam Ecclesiam pleno jure noscitur pertinere, et plura etiam alia ad eamdem Ecclesiam pertinentia extra Italiam constituta : et specialiter nec regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, quæ de dominio directo jure et feudo ejusdem Romanæ Ecclesiæ esse noscuntur ; nec alia feuda, retrofeuda, seu quælibet alia loca ad eamdem Ecclesiam mediate vel immediate spectantia : nec jura, personas vel res aliquas in eisdem : nec aliquibus invadentibus seu occupantibus, vel quomodolibet usurpantibus, seu invadere, occupare vel quomodolibet usurpare attentantibus seu volentibus prædicta regna Siciliæ Sardiniæ, vel Corsicæ, seu Romam aut provincias, ducatus, marchionatus, comitatus, Ferrariam, civitates, oppida, castra, terras alias seu territoria vel loca Ecclesiæ Romanæ, seu ad ipsam Ecclesiam mediate vel immediate spectantia, sive sint intra Italiam sive extra Italiam, seu aliqua prædictorum adhærebimus, nec ipsis etiam dabimus aliqualiter auxilium, consilium vel favorem : quinimo quoscumque invadentes, occupantes seu quomodolibet usurpantes, seu invadere, occupare vel usurpare volentes, vel attentantes dicta regna Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, et Urbem Romanam, et ducatus, marchionatus, comitatus, provincias, Ferrariam, civitates, castra et terras, seu quævis alia loca Romanæ Ecclesiæ vel aliqua ex eisdem retrahemus et impediemus pro posse nostro, eisdem nos cum armis opponendo : et ne conatus talem effectum habeat cum tota potentia nostra resistendo : ac vobis et Ecclesiæ Romanæ pro defensione regnorum, provinciarum, terrarum et locorum prædictorum contra quoscumque occupatores, invasores et usurpatores, seu occupare, invadere vel usurpare attentantes fideliter assistendo.

4. « Nec dabimus, nec concedemus ullo unquam tempore, in perpetuum vel ad tempus aliquid de prædictis sub colore, conditione vel titulo quibuscumque : quodque prædictam Romanam Ecclesiam, aut vos dominum nostrum papam seu successores vestros, vel officiales, ministros, vassallos et subditos vestros non inquietabimus, vel quomodolibet molestabimus in dictis regnis Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, nec in Urbe Romana, terris, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, Ferraria, civitatibus, castris, oppidis et aliis terris et territoriis supradictis, seu aliquo prædictorum : sed nec etiam ratione quorumlibet delictorum vel excessuum, in locis eisdem commissorum vel committendorum aliquem vel aliquos puniemus, vel alias persequemur, nisi hoc ad nos de jure pertineret ex alia ratione quam territorii, cum territorii ratione hoc ad regem vel imperatorem Romanorum, quantum ad loca prædicta, nullo modo valeat pertinere. Et hoc casu promittimus et juramus ut supra, quod tales contra justitiam nos gravabimus, nec eis in casu etiam aliquo reges prædictorum regnorum, aut ministros, vassallos et subditos eorumdem in regnis prædictis, seu pro eis vel qualibet eorum parte aliquatenus molestabimus.

« Nec aliquod dominium, jurisdictionem, superioritatem, servitutem, potestariam, capitaneatum vel aliud officium, quocumque nomine censeatur, accipiemus vel vindicavimus, vel per nos vel per alios exercebimus in prædictis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, Ferraria, civitatibus, oppidis, castris, villis, terris et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem ; nec etiam fidelitatem, recognitionem vel advocationem aliquam quovis modo recipiemus per nos, vel alium seu alios pro seu in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, Ferraria, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis ; vel pro aliquo eorumdem, nec etiam pro quibuslibet rebus vel juribus in præmissis Roma, regnis, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, Ferraria, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris

et territoriis supradictis, vel in eorum aliquo seu aliquibus pertinentiis constitutis; etiam si nobis a quibuslibet communitatibus vel personis singularibus offerrentur : nec jus etiam aliud qualecumque vindicabimus, acquiremus vel occupabimus, seu quomodolibet per nos vel alium seu alios usurpabimus, recipiemus, vel exercebimus : nec concedemus etiam recipi vel haberi in Roma, regnis, Venaysino, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, Ferraria, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis, vel in aliquo de eisdem; et specialiter in provinciis, civitatibus, terris et locis expressis in quibusdam litteris dicti quondam Henrici imperatoris, quarum tenor inferius est insertus.

5. «Ad evitandum quoque occasionem veniendi contra prædicta vel aliquod prædictorum, promittimus ut supra, quod ante diem nobis pro coronatione nostra imperiali præfigendam non ingrediemur Urbem Romanam, quodque eadem die, vero et legitimo impedimento cessante, imperialem recipiemus coronam; et quod sive illa die, sive vere et legitime impediti die alia dictam recipiemus coronam, ipse die, qua coronam hujusmodi receperimus, dictam Urbem, vero et legitimo impedimento cessante, inde exibimus cum tota etiam, quantum in nobis fuerit, gente nostra : et cessante etiam impedimento legitimo, continuatis moderatis diætis extra totam terram Romanæ Ecclesiæ nos recto gressu transferemus versus terras imperio subjectas, nunquam postmodum ad Urbem, regna prædicta Siciliæ, Sardiniæ et Corsicæ, provincias, civitates vel alias terras Romanæ Ecclesiæ, nisi de speciali licentia Sedis Apostolicæ, accessuri. Juramus quoque super sancta Dei Evangelia, per nos corporaliter manu tacta, quod super his vel eorum aliquo nullum impedimentum fingemus aut præstabimus, aut fingi, aut præstari per alium vel alios, quantum in nobis fuerit, permittemus. Item promittimus, quod contra prædicta vel eorum aliquod nullatenus per nos vel alios veniemus : et si contrarium quovis modo contingeret fieri per nos vel alios nostro nomine quandocumque, statim cum hoc ad nostram notitiam deductum fuerit, illud revocabimus et faciemus, quantum in nobis fuerit, effectualiter revocari, et pro non facto volumus et decernimus haberi et etiam reputari.

«Item si per præfatum quondam Henricum imperatorem avum nostrum, vel per jam dictum Ludovicum, seu per quemcumque alium, seu alios ipsorum vel alterius eorum nomine seu auctoritate, aliquæ sententiæ fuerint promulgatæ, seu processus aliqui facti, seu arrestationes personarum aut rerum, vel aliqua ad jurisdictionem pertinentia attentata in Roma, regnis, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, civitatibus mediate vel immediate subjectis; illa omnia decernimus, et in his scriptis pronuntiamus esse nulla; quodque si aliquæ fidelitates, homagia, obedientiæ, recognitiones, donationes, advocationes, occupationes seu concessiones qualescumque a prædictis Henrico et Ludovico, vel eorum altero per se vel alium seu alios factæ fuerint vel receptæ pro Roma, regnis, provinciis, ducatibus, marchionatu, comitatibus, civitatibus, oppidis, castris, locis, terris et territoriis supradictis vel eorum aliquo, vel pro quibuslibet rebus vel juribus, in eis vel sub eis etiam constitutis, a quibuscumque universitatibus vel personis singularibus quovis modo; illa omnia fore nulla pronuntiamus, et quatenus processerunt de facto, totaliter revocamus, et etiam pro non factis volumus et decernimus haberi.

«Item promittimus et juramus, quod quandocumque in Lombardiam et Tusciam vel earum alteram aliquem vel aliquos mittemus pro terris et juribus imperii gubernandis, quoties illum vel illos transmittemus, faciemus eum et eos jurare, ut adjutor vel adjutores domini papæ sint ad defendendum Terram S. Petri et Romanæ Ecclesiæ secundum suum posse. Item promittimus et juramus ut supra, quod omnia et singula suprascripta et infrascripta per nos promissa, et per nos præstito juramento vallata, bona fide et inviolabiliter observabimus, faciemus et implebimus, et integraliter attendemus juxta præsentium continentiam et tenorem. Et nihilominus ipsa omnia et singula post inunctionem, consecrationem et coronationem imperialem infra octo dies inunctionem, consecrationem et coronationem eamdem immediate sequentes pro majori firmitate omnium prædictorum ipsa omnia et singula ratificabimus, et renovabimus singulariter et expresse: et super præmissis omnibus et singulis dabimus litteras nostras quadruplicatas ejusdem tenoris patentes et sufficientes, imperialis majestatis typario communitas. Item supra sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta juramus, quod nullam omnino promissionem, nullum pactum, nullumque juramentum, nec aliquid aliud faciemus, per quod præmissis vel eorum alicui possit in aliquo quomodolibet derogari. Et nihilominus super sancta Dei Evangelia corporaliter manu tacta juramus, præmissa omnia et singula nos facturos et completuros, et nullo unquam tempore per nos vel alios contra illa vel aliquod de illis venturos : et, si (quod absit) contigerit non facere, dicere, promittere vel jurare aliqua vel aliquod, quæ præmissis vel eorum alicui possent quomodolibet obviare, vel nos vel aliquem et aliquod secus agendum inducere, vel nobis occasionem agendi contra prædicta vel eorum aliquod quomodolibet ministrare; nihilominus illis nequaquam obstantibus prædicta omnia, et singula complebimus et inviolabiliter observabimus, et ad ea complenda et inviolabiliter observanda ex promissionibus et juramentis præmissis semper nos volumus remanere efficaciter obligatos. Et ex nunc etiam attestamur et protestamur, nos velle et intelligere

præmissa omnia et singula sic exclusa fore ab omnibus factis et promissionibus ac juramentis specialibus et generalibus, per nos quomodolibet faciendis, per quæ præmissis vel eorum alicui posset quomodolibet derogari, quod illorum prætextu vel occasione nobis nullo modo liceat, licereve possit mutare aliquid in præmissis, vel facere contra ea vel aliquid de eisdem. Promittimus etiam bona fide, quod intrusos in Ecclesiis, infra prædicta regnum et imperium consistentibus, et qui eas contra jus et libertatem, superioritatem et auctoritatem Romanæ Ecclesiæ detinent occupatas, vel detinuerint in futurum; si super hoc per vos dominum nostrum papam, vel Sedem Apostolicam fuerimus requisiti, expellemus et pro posse faciemus expelli de illis et provisos per Sedem Apostolicam juvabimus, et faciemus juvari, ut ad Ecclesias, quibus de eis per Sedem Apostolicam provisum est, vel fuerit in futurum, realiter admittantur, suisque juribus libere uti possint. Tenor autem supradictarum litterarum quondam Henrici imperatoris sequitur sub his verbis :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici Henricus, divina favente clementia, Romanorum imperator semper Augustus, cum reverentia debita, pedum oscula beatorum.

« Dudum antequam susceperimus imperii diadema in humilitatis spiritu, etc. » Repetendæ eæ non videntur, cum ipsas in superiori tomo; dum ageremus de Henrico attulerimus [1]. Confirmatisque singulis sponsionibus in iis contentis, subjungit Carolus :

6. « Item nos Carolus rex Romanorum prædictus, quia per claræ memoriæ Henricum ultimum imperatorem avum nostrum seu auctoritate ipsius plures processus facti fuisse, et etiam plures sententiæ capitales et proscriptiones bonorum et aliarum pœnarum et mulctarum diversarum inflictiones diversis temporibus promulgatæ fuisse dicuntur tam contra claræ memoriæ Robertum regem Siciliæ, quam contra quondam Joannem ducem Duratii regis ejusdem germanum, ac etiam contra vassallos et alios eidem regi immediate vel mediate subjectos regni Siciliæ, et comitatus provinciæ, et aliarum terrarum regis ejusdem, quam contra nonnullos cives et incolas civitatis Romanæ; necnon contra civitates et commune Florentiæ, ac potestates, capitaneos, officiales, ministros et nonnullas singulares ejusdem civitatis personas, ac etiam contra alias civitates et loca, et contra nonnullas personas singulares, quæ quidem civitates et personæ tempore dicti Henrici adhæserunt regi præfato; omnes hujusmodi processus et sententias propter quoscumque etiam et qualescumque excessus, inobedientias, rebelliones, et injurias ipsi processus facti et sententiæ promulgatæ fuerunt, quatenus processerunt, revocamus, et eos et effectum eorum annullamus, et tollimus in totum : et quidquid etiam ex eis secutum est, vel ob eos, et insuper omnes excessus, rebelliones, inobedientias, injurias et offensas, qui vel quæ commissi seu commissæ fuerunt per regem et alios supradictos vel ipsorum aliquem, vel aliquos, et per civitates, communitates et loca prædicta in partibus Italiæ contra præfatum Henricum vel suos officiales, seu contra imperium quovis modo, in quantum processerunt et ad nos et imperium pertinere possunt; remittimus et tollimus, et penitus abolemus, et in integrum adversus prædicta restituimus omnes et singulos suprascriptos, ac civitates, communitates, et loca prædicta sic, quod illorum occasione vel causa ipsi vel successores eorum non possint per nos aut nostros quoslibet successores, vel per alios nostro vel eorumdem successorum nomine ullo unquam tempore impeti seu inquietari, vel etiam quomodolibet molestari : nec successores dicti regis Siciliæ ratione vel occasione cujuscumque commissionis, confiscationis seu incursus, seu ex quavis alia causa pro præterito tempore super comitatibus Provinciæ, Forcalquerii et Pedemontis inquietabimus, molestabimus, nec aliquod jus in eis vel aliquo eorum vindicabimus ob præmissa vel aliqua eorumdem.

« Item ob reverentiam vestri domini nostri papæ, et propter etiam bonum pacis, vobis domino nostro papæ concedimus irrevocabiliter, et damus per præsentes plenam et liberam potestatem, quitandi et remittendi omnibus civitatibus et communitatibus quorumcumque locorum omnium partium Italiæ; necnon et quibuslibet personis singularibus partium earumdem, cujuscumque status aut conditionis existant, omnes injurias, rebelliones, inobedientias et offensas commissas hactenus quandocumque et quomodocumque contra imperium et reges ac imperatores Romanorum, seu officiales, ministros vel gentes eorum, ac etiam processus quoscumque et sententias inde secutas quatenus ad reges et imperatores eosdem qui fuerunt pro tempore, pertinuit cognitio et punitio prædictorum, et ad nos illorum prosecutio juri regni vel imperii poterunt pertinere, tollendi, cassandi, revocandi et totaliter annullandi; pœnasque quaslibet corporum et bonorum, mulctas etiam et infamias a jure vel homine illorum excessuum occasione vel causa inflictas, vel infligi possibiles in futurum remittendi et penitus abolendi, et contra prædictos excessus, processus, sententias, pœnas et infamias hujusmodi, in integrum restituendi, et alias de illis et super illis omnibus et singulis, quandocumque et quomodocumque vobis placuerit in simul vel divisim per vos vel alium ordinandi, et disponendi alte et basse pro libito voluntatis quidquid placuerit vestræ sanctitati, et hoc in scriptis vel sine scriptis, nobis etiam absentibus et non vocatis, nec alio quocumque pro nobis nec etiam requisitis. Ratum quoque et gra-

[1] Annal. tom. XV. an. Chr. 1312. num. 40.

tum per nos, et pro successoribus nostris habituri promittimus quidquid super præmissis, et eorum quilibet per sanctitatem vestram remissum, sublatum, cassatum, annullatum, revocatum, restitutum et abolitum fuerit, vel quomodolibet ordinatum : et super hoc sufficientes juxta voluntatem vestram patentes vobis concedemus litteras nostro munitas sigillo quoties per vos super hoc fuerimus requisiti. Potestatem autem præmissam durare volumus per annum integrum, computandum a tempore, quo potestatem hujusmodi vobis concesserimus, et nos ejusdem concessionis potestatis litteras fecerimus assignari : eo tamen adjecto, quod si post approbationem prædictam, durante anno prædicto, illi vel aliqui ex eis, de quibus præmittitur, nobiscum amicabiliter convenirent, possimus eis vel pro eis remissionem ac alia prædicta facere, concessione sanctitatis prædictæ super his facta nequaquam obstante : quæ tamen in suo pleno effectu remaneat quoad omnia alia, de quibus sic non duxerimus ordinandum.

7. « Item cum, sicut est per diversas orbis partes longe lateque diffusum et notum, ac etiam divulgatum, Ludovicus de Bavaria propter multiplices graves, execrabiles et enormes atque notorios ejus excessus, offensiones, injurias, rebelliones, contumacias et contemptus, ac hæreses et schismata, aliaque nonnulla detestabilia crimina notorie commissa per eum, ac exigentibus suis demeritis et culpis horrendis, fuerit et sit per Sedem Apostolicam pluribus, variis et diversis excommunicationum et anathematum, ac aliis pœnis et sententiis innodatus, ac omni jure, si quod unquam sibi in regno et imperio Romanorum competere potuisset, necnon omnibus feudis, quæ tunc a Romana vel aliis Ecclesiis vel dicto imperio obtinebat, et specialiter ducatu Bavariæ, ac etiam bonis aliis suis omnibus mobilibus et immobilibus, juribus et jurisdictionibus, privatus perpetuo, justitia suadente, ac de hæresi et schismate et aliis diversis criminibus et excessibus condemnatus, ac hæreticus et schismaticus publice nuntiatus; et propterea in pœnas et sententias diversas tam in processibus dictæ Sedis hujusmodi occasione habitis contra eum contentas, quam in jure contra tales inflictas incidisse, et eas omnino incurrisse sit et fuerit declaratus, ac etiam Christi fidelibus expositus impugnandus; nos tanquam devotus sanctæ Romanæ Ecclesiæ filius verusque cultor Catholicæ fidei, obstinatam et perniciosam nimiam Ludovici præfati pertinaciam et perfidiam abhorrentes, et consultius attendentes processus Sedis ejusdem, ut præmittitur, habitos contra eum; et considerantes etiam, quod hæretici et schismatici sunt a Catholicis pro viribus expugnandi, et quod eisdem fidelibus non licet cum ipsis hæreticis vel schismaticis amicitias, societates, confœderationes, pactiones, colligationes vel ligas aliquas facere vel habere; ob zelum Dei et ejusdem fidei, ac ad honorem ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ, et ob devotionem, quam habemus ad ipsam, ac etiam conscientia merito nos urgente intendentes; Ludovicum præfatum juxta ipsorum processuum seriem, prout nobis erit possibile, impugnare bona fide promittimus, et ad sancta Dei Evangelia per nos corporaliter sponte tacta juramus, quod quandiu idem Ludovicus in hujusmodi perfidia, hæresi, schismate, pertinacia, excessibus, et criminibus permanebit; et quandiu subjacebit pœnis et sententiis supradictis, et quandiu erit extra gratiam dictæ Sedis, nullam amicitiam, societatem, confœderationem, pactionem, colligationem vel ligam cum eo faciemus : et si aliquas hactenus fecissemus, eis de cætero non utemur.

« Item promittimus et juramus, quod nullam parentelam, consanguinitatem vel affinitatem cum Ludovico præfato, nec matrimonium vel sponsalia aliqua, aut parentelam, consanguinitatem vel affinitatem cum aliquo vel aliqua seu aliquibus ab eodem Ludovico per masculinam vel fœmininam lineam descendentibus contrahemus Romano Pontifice inconsulto, et absque ipsius Sedis licentia speciali : nec eidem Ludovico consilium, auxilium vel favorem impendemus per nos vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte : quinimo eumdem Ludovicum juxta eorumdem processuum continentiam totis nostris viribus impugnabimus et persequemur, et super his faciemus totaliter, realiter et efficaciter posse nostrum. Quæ quidem omnia et singula ex causis prædictis, et ob eas modo prædicto recta et pura fide, sine omni dolo et fraude promittimus, et ad sancta Dei Evangelia corporaliter sponte tacta juramus, nos efficaciter servaturos et completuros toto posse : et quod contra præmissa vel eorum aliqua per nos vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, aliqua ratione, occasione vel causa, ingenio vel colore, nullatenus veniemus. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ et Romanorum Pontificum securitatem atque cautelam præsentes scribi litteras, et regiæ majestatis sigillo fecimus communiri; promittentes et obligantes nos cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis coronationem susceptam prædicta omnia ratificabimus, confirmabimus et recognoscemus, et faciemus et servabimus atque jurabimus; et de supradictis omnibus infra octo dies nostras patentes dabimus litteras quadruplicatas, harum seriem continentes, ad perpetuam rei memoriam, et ad securitatem et cautelam vestram et successorum vestrorum, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ imperialis majestatis typario communitas. Datum Tridenti V kal. Maii, anno Domini MCCCXLVII, regnorum vero nostrorum anno I.

« Quibus quidem promissionibus, juramentis

et concessionibus, necnon omnibus aliis et singulis suprascriptis per præfatum dominum regem, ut præmittitur, sigillatim et specifice, tactis corporaliter sacrosanctis Evangeliis, renovatis, factis, præstitis, approbatis, ratificatis et confirmatis, et per supradictum magistrum Geraldum ab eodem D. rege receptis; idem magister Geraldus de præstatione ac receptione hujusmodi, necnon de supradictarum litterarum approbationis præsentatione, ac præmissis omnibus et singulis per me subscriptum notarium fieri sibi petiit publicum Instrumentum, quod etiam sui sigilli munimine mandavit et fecit roborari. Actum Tridenti in castro episcopali Boni-Consilii in superiori episcopali camera ejusdem castri, anno, Indictione, die, mense et pontificatu, quibus supra, etc. » Addita sunt procerum, qui testes adhibiti fuere, nomina. Contenta superioribus Caroli litteris ab eodem post acceptum augustale insigne confirmata fuisse, inferius visuri sumus.

8. *Ludovici Bavari repentina morte Caroli auctoritas confirmata.* — Accesserat Carolus Romanorum rex, cum arcana Viennæ mense Februario cum Ludovico rege Ungariæ genero et Alberto duce Austriæ, (ad quem extant Clementis hortatoriæ litteræ [1], ut Carolo creato Romanorum regi atque a Sede Apostolica confirmato adhæresceret) colloquia habuisset [2], Tridentum, magno instructus exercitu, ut Joanni fratri, quem adeptis regnis crearat marchionem Moraviæ [3], Tirolensem comitatum assereret [1], quem materno jure illi debitum contendebat : redactisque in suam potestatem nonnullis arcibus, Tirolum obsidione cinxit. Imminente vero Ludovico juniore, Brandeburgensis marchionatus ac Bavariæ viribus succincto, partim illius metu, partim ob annonæ penuriam post nonnulla levia conserta prœlia abscessit, inque Bavariam inferiorem mense Julio irrupit, quam ferro flammaque fœdavit [2], cum Ludovicus Bavarus senior ex arcano cum Nicolao Laurentio, qui Romæ tyrannidem cum tribunitiæ potestatis insignibus corripuerat, injusta fœdera ad Siciliam, ex regis Andreæ nece fluctuantem, uni ex filiis armis comparandam agitaret [3]. Ex quo constat quam imprudenter Ludovicus Ungariæ rex cum Bavaro ad ulciscendam fraternam necem contra Pontificia monita coitiones iniret : quem enim ad subjiciendam sibi Siciliam armorum socium sperabat, hostem erat experturus, ni Bavari consilia mors oppressisset. Sublatum quidem hoc anno Ludovicum Bavarum ex litteris Clementis idibus Novembris datis constat, quibus Ulrico episcopo Constantiensi de illius interitu certiorem se factum testatur [4], additque pluribus malis finem impositum.

9. (1) Exercuit apertam in eo principe divina justitia vindictam ob improvisum mortis genus, de quo sæpius illum Romani Pontifices præmo-

[1] Tom. V. Ep. secr. MCLXXI. — [2] Alb. Argen. in Chron. — [3] Dubrav. l. XXII.

[1] Rebdorf. in Annal. Alber. ubi sup. — [2] Alb. Arg. in Chron. hoc anno — [3] Tom. VI. Ep. secr. DCCCLXXXII. — [4] Ibid. Ep. sec. CCCLXXXIV. Alb. Arg Rebdorf. Jo. Vill l. XII. c. 105 Clem. Vit. script. Ægid. Roya in Annal. Belg. Naucl. generat. 45. Trith. in Chr. Hirs. Bar. in Ms. not. ad hunc an. et alii.

(1) Obiit hoc anno Ludovicus Bavarus, qui cum imperialem titulum et dignitatem inconsulto Pontifice invasisset, magnas cum illo inimicitias exercuit. Mensis et dies obitus ab annalista recte notantur. Genus mortis alii aliud assignant. Sunt enim qui subito equi lapsu fœde oppressum asserant. Nec sane lapsus ex equo defuit; sed propinato veneno ad necem dispositum quidam suspicantur. Hermannus Cornerus in Chronico, Egghardum scriptorem laudat, quem ad hos usque annos opus suum produxisse oportet, cum non ultra hos ipsos annos ejus memoria extet apud eumdem; ex eo vero hæc narrat. Ludovicus apud Burchgraviam de Nuremberg, quam in deliciis habebat, hilaris cœnans, molestam cordis punctionem familiaris morbi indicium sensit. Quare familiari usurus remedio conscenso statim equo venatum perrexit. Ursum dum insequitur, in ipso transfigendæ feræ conatu, ex equo deturbatus corruit fœdoque lapsu confractus est. In ipso mortis articulo constitutus admissorum criminum veniam a Deo postulavit; statimque decessit. Principem cæteroqui bonum, mitem, benignum, facilem, potu parcum, sed cibo aliquanto indulgentiorem ait Egghardus apud eumdem Cornerum, corrupit superbia, audacia, impietas, violentia, qua in Romanam Ecclesiam debacchabatur. Sed violenti principis impetum retudit optimorum Pontificum vere sacerdotalis constantia, quæ illum sæpissime iteratis Constitutionibus ita repressit, ut veniam ipse implorare sæpius, nunquam se illi demittere Pontifices cogerentur. Cum vero Constitutionum illarum historia totam fere eorum temporum historiam Ecclesiasticam contineat, juvat hic omnes per Annales dispersas colligere, et ordine chronologico digerere. Joannes XXII sive graviter ferens Ludovicum armis, et potentia sua favere vicecomitibus, qui vicariatui Italico Roberti regis aversabantur, sive jura Pontificia violari ab eo ratus, quod in discordia electus, nondum discussa a Pontifice Romano causa, regium titulum, et potestatem usurpasset, anno MCCCXXIII, Pontificatus sui octava, die VII id. Octobris publice per edictum illi denuntiavit, ut causam electionis suæ coram Pontifice acturus intra trimestrem veniret; interim vero regium titulum deponeret, atque a favendis vicecomitibus absisteret; ni pareret, censuris cogendus. Extant litteræ illæ apud annalistam ad an. MCCCXXIII, num. 30. Ludovicus ut Pontificem, tempus extrahendo, falleret, regium quidem titulum retinuit, temporis vero dilationem per ablegatos suos petiit et impetravit. Qua de re patentes litteras dedit Joannes signatas die VII id. Januarii sequentis anni, legendas in Annalibus ad an. MCCCXXIV, num. 2. Cum intra hoc tempus Ludovicus nihil movisset, Pontifex die X kal. Aprilis ejusdem anni edita Bulla, cujus excerptum refert annalista ad an. MCCCXXIV num. 13, integram dat Martene Anecdot. tom. II, col. 652, censuris obligatum denuntiavit usque intra constitutum tempus sese Apostolico judicio sisteret imperavit, interim a regalibus abstineret; omni jure, si quod electione sua obtinuisset, alioqui privandus. Quo et re ipsa privatum denuntiavit, cum jussionibus Pontificis restitisset, edita Constitutione signata die V Julii eodem anno. Recitat illam Martene col. 660, et ex parte etiam annalista ad an. MCCCXXIV, num. 29. Pontificiam sententiam eludendam ratus Ludovicus, provocationem ad futurum Concilium interposuit, Pontificem simul reum agens violentiæ fidei et hæreseos. Acta illa apud annalistam num. 26, signantur anno MCCCXXIV, apud Lunigium vero in continuat. I. Spicilegii num. 22, datæ leguntur anno MCCCXXIV, Indict. VII, die XXII mensis.....

Post hæc cessatum est triennio; donec anno MCCCXXVII, die III non. Aprilis, Pontificatus Joannis anno XI, Constitutio prodiit, qua Ludovicus Bavariæ principatu et feudis omnibus tum Ecclesiasticis, cum imperialibus mulctatur. Ab impacto vero crimine hæreseos, ut se purgaret coram Pontifice, terminus usque ad kal. Octob. præstitutus. Constitutionem hanc ab annalista omissam legas apud Martene col. 671 et Lunigium num. 15. Nec diu post, V id. Aprilis ejusdem anni, publice illi denuntiavit Joannes ut Longobardia ac tota demum Italia abscederet, quod pariter edictum apud annalistam non legas, affert vero Martene col. 684 et Lunig. num. 16.

Ejusdem anni die X kal. Novembris sententia hæreseos in Bavarum dicitur a Pontifice, quam sententiam recitat annalista ad an. MCCCXXVII, num. 20.

Sequenti anno MCCCXXVIII, die XII kal. Februarii, crucem in Bavarum indici jussit Pontifex, litteris ad Theodorum diaconum cardi-

nuerant. Et quidem Joannes XXII [1], vel potius Christus tredecim jam ante annis vicarii sui ore his verbis ad pœnitentiam, intentato repentinæ mortis terrore, maturandam vocabat : « Attente recogita, quanta tuæ menti infundetur jucunditas, dum infra claustra tui revolves pectoris, quod te cum tanta multitudine tibi adhærentium de inimici eripueris faucibus, quantoque securius in die tremendi judicii ante tribunal Christi recepturus pro meritis poteris comparere : et adverte proinde si quod concepisse diceris, sed parum usque nunc produxeris, cum quanto tremore cum tibi adhærentibus, quorum damnationis actor extiteris, comparere poteris ; quantisque pœnis interminabilibus tam pro tuis, quam ipsorum erroribus merearis te affligi. Rumpe itaque moras, et fac cito quod diceris concepisse. Quid tardas ipsum, quem jam concepisti, spiritum parturire salutis? Nil mortalibus est morte certius vel incertius hora mortis. Noli, quæsumus, procrastinare ulterius, nec de die in diem differre tam salutaris inspirationis parturire spiritum, NE SUBITO IRA DEI IN TE DESÆVIAT, ET EXTINCTO SPIRITU IN VINDICTÆ TEMPORE TE DISPERDAT, etc. Dat. XV kal. Julii, an. XVIII ».

Injecerat illi etiam sæpius Benedictus XII virtutum laude præclarissimus improvisæ mortis metum, ut ad conversionem accelerandam alliceret, illumque ante octo annos his salubribus monitis instruxerat [1] : « Tibi consulimus, et paternis exhortationibus et salutaribus monitis suademus, quatenus diligenter considerans vias tuas malas, et dum tibi vitæ tempus superest ab eis convertere, et ad vias rectas dirigere non differas gressus tuos, ut possis illa verba prophetica dicere Domino : Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua : non solum sæpe, sed sæpius intra tua præcordia revolvendo, quod moriturus es, et tibi, qui jam in annos processisti plurimos, mortis terminus appropinquat, et ignoras penitus dies mortis. ET QUID ETIAM, SI (QUOD ABSIT) TE CONTINGERET IN TALI STATU ET CUM TALIBUS OPERIBUS TERMINUM CLAUDERE VITÆ TUÆ, EXINDE CUM TE TUA SEQUERENTUR OPERA REPORTARES? PROFECTO NIHIL ALIUD NISI PŒNAS CRUCIATUS PERPETUI, ET TORMENTA, etc. Datum Avin. X kalend. Februarii, anno V ».

Non defuerat Apostolico muneri Clemens VI prædecessorum exemplo in eo ad Christianam pœnitentiam, objecta improvisæ mortis formidine, provocando : cumque durum pectus mollire non potuisset, demum illum horrenda hac comminatione, ex hypothesi nempe, quod non ad Deum converteretur, frequentato in Scriptura sacra lo-

[1] Jo. tom. IX. p. 2. Ep. secr. pag. 224. Annal. tom. XV. an. 1344. num. 21.

[1] Ben. tom. V. Ep. secr. CCCXCII. Annal. tom. XVI. an. 1339. num. 5.

nalem A. S. L. datis, quas ex Annalibus anno illo num. 4 repetas. Tum et publicis litteris mandatum est Romanis a Pontifice ut Bavarum ex Urbe pellerent, quas litteras die II kal. Aprilis signatas, cum alia ejusdem diei Bulla, qua coronatio Bavari in imperatorem irrita declaratur, primi produxerunt Martene col. 726, et Lunig. numero 18 et 19.

Veteres sententias, pœnas et censuras innovavit Joannes sequenti anno MCCCXXIX, die Cœnæ Domini, scilicet kal. Maii, quam Constitutionem inseruit in litteris Encyclicis ad episcopos Italiæ die III non. Maii datis. Publica hæc Acta omisit Raynaldus, dedit vero Martene col. 772. Neque his acquiescens Pontifex litteris ad episcopos Italiæ iterum directis eodem anno die VII kal. Julii instituit, ut sacra cruciariorum militia in Bavarum, proposito indulgentiarum præmio, scriberetur. Martene, col. 777.

Rursus sequenti anno MCCCXXX, die VI kal. Februarii vicarios imperiales per Germaniam a Bavaro destinari intelligens Pontifex, nova Constitutione, qua cæteras omnes sententias confirmavit, coercendum illum censuit. Habes apud Martene col. 787 et Lunig. num. 23. Quod et sequenti anno, die II non. Januarii, iterandum duxit. Martene col. 816.

Cum tamen tot promulgatis edictis nihil se impetrasse Pontifex intelligeret, rem totam Deo committens, quiescendum censuit, quievitque reipsa reliquis vitæ suæ annis.

Cui demum mortalitatem exuto anno MCCCXXXIV succedens Benedictus XII mitius agere cum Ludovico cœpit ; nam lenioribus verbis demulcere prius efferatum ejus animum conatus est, tum agitata de pace consilia, quæ nuntiorum ultro citroque missitatione diu pertracta, nunquam tamen ad optatum exitum perducta : sive id Ludovici pervicacia, sive malignæ invidorum quorumdam artes prohibuerint, incertum. Nunquam tamen, licet toties delusus, Pontifex inducere in animum potuit, ut novis edictis Ludovici animum exacerbaret. Tertius in Pontificatu successit Clemens VI, qui anno MCCCXLII exorsus succedenti anno MCCCXLIII, die II id. Aprilis Constitutionem suam in Bavarum promulgavit, qua veteres omnes sententias commemorans confirmat, novum trimestre spatium constituit, ut intra illud regium titulum administrationemque deponeret, latum ab Apostolica Sede interdictum et censuras servaret, ab injuriis in Romanam Sedem abstineret; minitatus alioqui pœnas pro contumaciæ modo graviores. Verum cum surdo se canere intelligeret, Ludovicum cum Romana Ecclesia conciliandum desperans, imperatorem alterum assumendum suscepit ; quod et præstitum anno MCCCXLVI, ut in Annalibus ad eumdem annum fusius narratur. Hæc Constitutionum Pontificiarum in Bavarum historia.

Nec sæpe adeo exagitatus a Pontificibus Bavarus quievisse judicandus est. Quanquam enim ejus edicta omnia in Pontificem lata lucem publicam minime vidisse facile credo ; nonnulla tamen supersunt, ex quibus de reliquis judicium capere licet. Vix enim interpellari se a Pontifice agnovit, continuo eodem illo anno MCCCXXIII, apologiam suam de scripto publicavit, quam, et appellatione sua ad futurum Concilium clausit. Vide Annales ad MCCCXXIII num. 34. Sequenti anno MCCCXXIV fidei suæ confessionem publicas in tabulas referens ac promulgans, agnoscere se profitetur Ecclesiam Romanam magistram fidei, matrem suam, quam semper contra adversarios se defensurum spondet, cujus in obsequium paratum se ad omnia pollicetur. Sed et vicissim imperii Romani jura se defensurum protestatur. Annal. ad an. MCCCXXIV. Eodem ipso anno jura sua convelli a Pontifice, quem accusat hæreseos, querens, appellationem iterum ad futurum Concilium interposuit. Annal. ad an. MCCCXXIV, num. 14. Appellationem hanc signatam Reginsburgi mense Augusto hujus anni exhibet Lunig. Spicileg. Eccl. tom. I, num. 13 ; sed cum Latinitatis sit cultioris, quam cujus Excerpta exhibet hic annalista, novatoris alicujus opera vitiatam esse non dubito ; nec forte diversa est ab ea quam Aventinus in Annalibus Bojorum supposuit, de qua vide adnotationem meam ad an. MCCCXXVIII. Sed et idem Lunig. Spicileg. continuat. I, num. 13 appellationem alteram ejusdem Ludovici recitat, quæ cum excerptis annalistæ congruit, signaturque anno MCCCXXIV, Indict. VII, die XXII mensis..... hanc plane sinceram credo.

Secundum hæc, anno MCCCXXVIII, Romæ agens ac imperiali corona superbiens, edictum promulgavit, quo Joannem XXII a Deo et a se privatum Pontificia dignitate pronuntiabat. Edictum illud apud Lunig. num. 20 signatur anno MCCCXXVIII, Indict. XI, die XVIII Aprilis. Id vero semel Romæ publicatum, iterum hoc anno Pisis agens die XII Decembris reproduxit, ut ex Lunig. Spicil. continuat. I, num. 22. Post hæc nulla Ludovici edicta in Pontifice promulgata sunt, vel si forte prodierint, nulla tamen hodie supersunt. MANSI.

quendi more, superiori anno perculerat. VENIAT EI LAQUEUS QUEM IGNORAT, ET CADAT IN IPSUM. SIT MALEDICTUS INGREDIENS, SIT MALEDICTUS EGREDIENS. Quam quidem sententiam non cecidisse irritam, orbis expavit. Quis enim funestior laqueus esse possit, quam repentina mors, quæ peccatorum, quasi injecto laqueo hominum adspectum fugiente, præfocavit? Quis ingressus egressusque tristior fingi queat, cum egressus domo et ingrediens agrum, non saluti animæ, sed ferarum venatui intentus, repente sit raptus ad divinum tribunal? De quo hæc ad Bertrandum tit. S. Marcelli presbyterum card. Apostolicæ Sedis in Siciliæ regno legatum scripsit Pontifex [1]: « Credimus ad tuam notitiam perductum, qualiter inveteratus ille dierum malorum Bavarus, hostis Christi et ejusdem Ecclesiæ, subitanea morte de medio sit sublatus, ex cujus subtractione charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Romanorum illustris speramus, auctore Domino, negotia prosperari. Dat. Avin. id. Novembris, anno VI ». Mortis genus breviter attingit Albertus Argentinensis [2]: « Eodem, inquit, anno princeps Ludovicus in venatione ursi in silvis juxta Monachum paralysi percussus, de equo corruens expiravit anno Domini MCCCXLVII, quinto idus Octobris, anno regni sui trigesimo tertio finito minus octo diebus, imperii vero decimo nono ». Describit fusius eamdem mortem Rebdorfius [3] divinæque ultioni Ludovici flagitiis exasperatæ tribuit: « Eodem, inquit, anno, V idus Octobris, prædictus Ludovicus, de civitate sua Monacho, Frisingensis diœcesis, exiens ad venationem ferarum, in qua temporibus vitæ suæ delectabatur ultra modum, de mane hilaris et jucundus, quia uxor sua præscripta sibi peperit infantem, quia adhuc non erat baptizatus, cum insisteret venationi et insideret equo suo, subito apoplexia percussus circa meridiem ejusdem diei cecidit ad terram in medio familiæ suæ de equo ad duo milliaria de Monacho, et subitanea morte decessit. Et sic notabiliter divina plaga interiit, non sine causa, quia aliquot annis ante obitum suum officiis et judiciis suis præposuit tyrannos et excoriatores pauperum, minimam justitiam facientes. In expeditionibus suis permisit terram et pauperes excoriari. In hospitiis, Ecclesiis, monasteriis, secularibus et religiosis prælatis ipse et filii sui gravissimi fuerunt. Clerum secularem odio cordis habuit, imo expresse pluries dixit, quod si thesaurizaret thesaurum de luto, collegia secularia non fundaret. Et sic non absolutus a sententiis excommunicationis Ecclesiæ, quas Joannes papa contra ipsum fulminavit, miserrime expirat, et in parochia B. Virginis in Monacho est sepultus ». Hæc auctor, qui alia prætermittit. Sunt qui veneno a Joanna ducissa Austriæ necatum referant [4].

[1] Tom. VI. Ep. secr. DCCCXXXV. — [2] Alb. Arg. in Chron. — [3] Rebdorf. in Annal. — [4] Hocsem. hist. Leod. in Engelb, Mar. l. II. n. 35. Naucl. vol. 2. gen. 45. Trith. in Chron. Hirsaug.

10. Aucta est atque amplificata Caroli Romanorum et Boemiæ regis auctoritas ex Bavari interitu, ac fœderatæ urbes plurimæ, quæ antea erant adversatæ, agnita justa illius electione vivo Ludovico celebrata, ad obsequium partim potentiæ metu, partim religionis studio tædiove censurarum, partim promissis ac spe certatim confluxere. Describit ejusdem regis progressus, ac virium, et ex affinitatibus principum potentiam Albertus Argentinensis [1]: utque Ratispona, Nurembergum, Wittembergensis comitatus, Bamberga, Herbipolis, Argentina, universaque Alsacia in ejus obsequium procubuerint; tum Bertholdus episcopus Argentinensis regali jure ab ipso sit indutus, ita enarrat: « Argentinæ etiam honorifice est receptus, ipsum episcopum in gradibus Ecclesiæ indutus regalibus insignibus, habens coronam auream in capite et pomum et sceptrum in manibus, de suis regalibus, præstito sibi homagio, solemniter investivit ». Gratulatus est VII id. Decemb. Pontifex Carolo ipsum plures urbes ac populos exstincto Ludovico feliciter ad obsequium suum adduxisse, eumque ad res præclare gerendas magis accendit: « Fili charissime, acceptabile tempus, quod ille per quem vivis et regnas et feliciter et opportune disposuit, prudenter attendens, ad ea, quæ Deo placita et grata cognoveris, et honorem ipsius Ecclesiæ matris tuæ respiciunt, ac tui status votiva pariter incrementa perducant, erige animum, converte studia, et operationes intende; et sic te sub spe divini auxilii et favoris accingas, quod dextera Domini actus tuos et opera dirigente, aspera convertantur in plana, et indirecta quælibet dirigantur ». Addit se ad illius augendas res absolvendorum Ludovici sequacium, vidua filiisque exceptis, quibusdam Germanis episc. provinciam contulisse, ad quod extant litteræ [2]; meminitque de his Rebdorfius [3]: « Post cujus, inquit, obitum (nimirum Ludovici Bavari), Clemens papa absolutionem sententiarum latarum in fautores et adhærentes prædicto Ludovico in Alemannia commisit in solidum dominis archiepiscopo Pragensi et episcopo Babenbergensi: unde nota, quod absolvendos ab his clericos et laicos inter alia oportebat jurare solemniter ex forma commissionis data a Sede Apostolica, se credere, quod non spectat ad imperatorem papam deponere et alium creare; sed hoc esse hæreticum. Circa hoc vide canonem LXVII d. cap. Adrian. II et hæc forma est adjecta propter pactum (peccatum) Ludovici. Item ex eadem forma oportuit jurare absolvendos, quod deinceps nulli ut imperatori obedirent, nisi prius foret per Ecclesiam approbatus: et hæc forma est adjecta propter definitionem principum Alamanniæ, de qua supra sub isto Ludovico et propter illud, quod notatur in Constitutione Clement. de jurejur. c. Romani super verbo, *reges*, ubi glos.

[1] Alb. Arg. in Chron. — [2] Tom. VI. Ep. secr. DCDXXV. — [3] Rebdorf. in Annal.

et etiam definitio principum loquitur de rege ». Præmonuit etiam Pontifex kal. Decembris Carolum [1] augendarum ejus rerum studio, ut cum ex obitu Ludovici Bavari senioris efflouresceret in dies ejus potentia, in Italiam ad opprimenda nonnullorum consilia, qui ipsum aditu arcere moliebantur, procurreret.

11. *De instituta Pragæ Academia Pontificium Diploma.* — Neque prætereundum videtur Pontificem ad ejusdem regis gratiam Pragensem Academiam instituisse [2] atque archiepiscopo conferendæ doctoratus laureæ jus contulit, ut e subjecto Diplomate patet :

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Considerantes eximiam devotionis et fidei puritatem, quam tam ipse Carolus et prædecessores sui Boemiæ reges, quam ejusdem regni incolæ ad sanctam Romanam Ecclesiam gessisse, ac ipsi Carolus rex et incolæ gerere dignoscuntur, ferventi desiderio ducimur, ut regnum ipsum, quod divina bonitas multitudine populi rerumque copia prædotavit, fiat litterarum fertilitate fœcundum, ac in eo quemadmodum auri et argenti fore dignoscitur, sic scientiarum prævalentium sit abundantia ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, ac diversarum facultatum dogmatibus eruditos, sitque ibi fons irriguus, de cujus plenitudine hauriant universi litteralibus cupientes imbui documentis.

« His igitur omnibus, et præsertim amœnitatibus civitatis præfatæ diligenti examinatione pensatis, ad hujusmodi universalem non solum præmissorum ejusdem regni et regionum circumadjacentium incolarum, sed etiam aliorum, qui de diversis mundi partibus ad eamdem confluent civitatem, commodum et profectum paternis affectibus anhelantes, dicti regis supplicationibus inclinati de fratrum nostrorum consilio Apostolica auctoritate statuimus, ut in dicta civitate Pragensi perpetuis futuris temporibus generale studium vigeat in qualibet licita facultate : et quod legentes et studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus et immunitatibus concessis doctoribus, legentibus et studentibus commorantibus in studio generali gaudeant et utantur : quodque illi, qui processu temporis scientiæ margaritam fuerint in illa facultate, in qua studuerint, assecuti ; sibique docendi licentiam, ut alios erudire valeant, ac magisterii honorem seu titulum petierint impertiri, per magistros seu magistrum illius facultatis, in qua examinatio fuerit facienda, archiepiscopo Pragensi, qui est pro tempore, præsententur. Idem quoque archiepiscopus, doctoribus et magistris in eadem facultate inibi actu regentibus convocatis, illos in iis, quæ promovendis ad doctoratus seu magisterii honorem requiruntur per se vel alium juxta modum et consuetudinem, quæ super talibus in generalibus studiis observantur, examinare studeat diligenter ; eisque, si ad hoc sufficientes et idonei reperti fuerint, hujusmodi licentiam tribuat, ac honorem seu titulum conferat magistralem. Illi vero qui in eodem studio dictæ civitatis examinati et approbati fuerint, ac docendi licentiam et honorem seu titulum magisterii obtinuerint, ut est dictum, ex tunc absque examine et approbatione alia regendi et docendi tam in civitate prædicta, quam alibi ubicumque quibuscumque tam dictæ civitatis, quam quorumlibet aliorum locorum, seu generalium studiorum, in quibus voluerint regere vel docere, statutis et consuetudinibus contrariis Apostolica vel alia quacumque firmitate vallatis nequaquam obstantibus, plenam et liberam habeant facultatem. Nulli ergo, etc. Datum Avin. VII kal. Februarii, anno V ». Floruit initio clarissimorum doctorum numero hæc Academia, Wicleffique hæreses in Boemiam illatas damnavit, deinde a Joanne Hus, Jacobello, et Hieronymo contaminatam obsolevisse, ac virus pravissimarum opinionum universæ Boemiæ infudisse, visuri sumus. Nunc ad Neapolitanos tumultus orationem traducimus.

12. *De Neapolitanis tumultibus.* — Irrumpere in Siciliam citeriorem Ludovicum regem Ungariæ meditantem, ut de Andreæ necis auctoribus ultionem repeteret, retardare Clemens annisus est, ne insontes populi publicis calamitatibus involverentur : ac Bertrandum cardinalem legatum in Joannam et stirpis regiæ principes inquirere, Baucii vero comitem in alios animadvertere jussit [1]. Ingressus Neapolim vigesimo Novembris die cardinalis legatus primum Neapolitani regni ordines ac principes in Caroli Martelli ducis Calabriæ verba sacramento adegit, illum Joanna cedente decedenteve regem culturos : quod Pontifex Ludovico regi, Stephano duci Transilvano, eorumque matri et aliis proceribus significavit ; addiditque cardinalem demandato illi muneri non defuturum, a comite vero Baucii de pluribus sumptum supplicium acerbissimum ; quod postremum etiam confirmant historici [2] : interque alios Carolum Artubum proditorem nequissimum, cui una cum aliis Joannæ tutelam Robertus commiserat, in Beneventano carcere occubuisse, atque ejus filium neci traditum. At Ungarus persuaderi non potuit, valere ea auctoritate cardinalem legatum, ut judiciario ordini Joannam ac principes subjiceret. Nec vana eum tenebat opinio : de regina enim, quamvis sæpius Clemens rem urserit, ea non permittente quæstio habita non est [3] : de quo concepit graviores iras Ungarus, utque sui præsentia leges armaret, cum Germanis, Italis ac Neapolitanis pluribus armorum fœdera junxit. In Joannam itaque, ut sceleris in Andream patrati

[1] Tom. VI. Ep. secr. DCCCLXXIII. — [2] An. 5. l. II. Ep. com. MCLXIX.

[1] Tom. V. Ep. secr. DCD usque ad DCDVIII. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 51. Summont. l. III. hist. Neap. et alii. — [3] Tom. V. Ep. secr. DCDLX, MCCXXVI. et tom. VI. Ep. secr. CDXVI.

consciam, citeriores Siculi movere cœperunt. Pronisque ita in exitium rebus, censuit Clemens[1], regni administrationem Joannæ permittendam, ne illius amissi invidia Ecclesiæ adhæresceret. Munivit iter Ludovico Quinqueecclesiensis episcopus, conductis Italicis copiis, cui Fundorum comes junxit vires, pluribusque locis qua vi qua deditione occupatis, monuit Ludovicum, ut ad certissimum triumphum, regnique amplissimi, jamjam in illius obsequium procubituri spem provolaret. Qua de re certior factus Clemens, ut periclitanti regno succurreret, consuluit legato[2], principes Neapolitanos inter se fœdere constringendos, ut ab imminenti exitio regnum vindicarent. Sed eos Pontificio posthabito consilio, dum mutuo ardent livore, communi hosti se dedidisse, visuri sumus.

Interea Ludovicus adulto Autumno irrupit in Italiam, quamvis censuræ a Joanne XXII Siciliam invasuris incussæ ei objicerentur[3]: ac Bertrando cardinali apud Fulginates sibi occurrenti[4], intentantique anathema, respondit se illæsa Ecclesiæ jura servaturum, et justam causam justo divino Numini commendaturum. Motis dein castris Aquilam pervigilio Natalis Domini pervenit[5], cujus victorias sequenti anno describemus. In hac vero Neapolitanarum rerum consternatione, cum parte alia Aragonii ex Trinacria irruptionem minitarentur, missisque jam ante ad Pontificem oratoribus gratiam Ecclesiæ expetiissent, polliciti[6] vectigale aurum, cui solvendo defuerant, Pontificio ærario se illaturos, Joannam adegere, ut suis in Trinacriam juribus cederet: ex quo fœdere Aragonii in Trinacria regium nomen sibi asseruerunt.

Affert illius leges Fazellus his verbis[7]: « Officiosa legatorum relatione atque opera pax demum inter Joannam et Ludovicum regem, omnesque Siciliæ proceres anno salutis MCCCXLVII, pridie nonas Novembris, his pactis inita est, ut Siciliæ regnum perpetuo apud Ludovicum esset, qui pro annuo censu ad unciarum tria millia Romano Pontifici in festo Apostolorum Petri et Pauli reginæ Joannæ nomine pendenda teneretur: ut idem, si regnum Neapolitanum ab hoste quandoque invaderetur, classem triremium quindecim ad trimestre cum soluto milite auxiliarem mitteret: Joanna vero regina jus, si quod in Sicilia et insulis objacentibus habebat, Ludovico in perpetuum cederet, Romanus quoque Pontifex Siculos et regem a diris, et præteritorum annorum censibus absolveret, pacemque probaret ». Pactæ sunt eæ fœderis leges inconsulto summo Pontifice. Quibus auditis Clemens hæc rescripsit[8] Bertrando cardinali legato:

« De tractatu habito inter eamdem reginam et occupatores Siciliæ valde miramur, nam per manus nostras tractatum habere poterant meliorem. Sed si datum erat, ut sic hujusmodi concordia fieret, minus molestum nobis est, quod reginæ tantum suoque consilio, si quod minus provide factum est, valeat imputari: nos enim super eo, quod Romanam concernit Ecclesiam, proponimus sicut erit expediens providere: nec intentionis nostræ est, quod regina octo millia, et detentores præfati tria millia unciarum juxta ordinationem felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri Apostolicæ cameræ singulis annis solvantur, etc. Datum Avin. idib. Novembris, anno VI ». Atque hactenus de rebus Siculis: jam Romanas et theatralis tribuni universum orbem subigere meditantis, ac leges dantis imperatoribus, molitiones insolentes aggredimur.

13. *Nicolaus Laurentius pseudo-tribunus, insignis impostor: Pontificis contra eumdem mandata.* — Corripuit hoc anno tyrannidem in Urbe[1], captata absentiæ Pontificum occasione, insignis impostor Nicolaus Laurentius, cum popularem benevolentiam restituendæ antiquæ amplitudini Romanæ reipublicæ inani ostentatione collegisset. Natus erat ex obscurissimo genere, matre pannorum lotrice, patre tabernario: in eam tamen superbiam elatus est, ut levibus successibus inflatus Cæsarum majestatem æquare, universumque orbem sibi subjicere affectaret, imperialiaque ornamenta susciperet. Eloquentia fuit is admirabili, insatiabili gloriæ animo: justitiæ vindex acerrimus initio, dum sibi studium populare putavit necessarium: dolorum mirus artifex, ut cum Pontificiam dignitatem oppugnaret, se ad illam asserendam incumbere gloriaretur: hypocrita scelestissimus, magnorum[2] enim et dæmonum[3] societate inquinatus, pietatis larvam sibi asciscebat, ut sanctorum sibi victorias spondentium colloquiis frui ementiretur.

Hic igitur cum Cæsareos apices volveret animo, mellitis verbis subornare populum cœpit atque secretis et publicis conventiculis ac sermonibus ad libertatem dignitatemque pristinam excitare: adducere in invidiam illos qui justitiam administrabant: plura de se polliceri, propositis emblematibus curiosorum oculos pascere captaque procerum ex Urbe absentium occasione, populum ad publicam rem a tyrannis labefactatam constabiliendam vocare ad Capitolium. Ita a populo, quem eloquentia sua subornarat, impetravit sacro Pentecostes pervigilio, ut rector Urbis una cum Raimundo episcopo Urbevetano in divinis Pontificio vicario crearetur[4] ea lege, si Romano Pontifici grata res et accepta accederet.

Potitus votis homo vaferrimus contestatus[5] est, se rem publicam, ut Pontificia tantum jura tueretur, ac populi salutem curaret, capessere: ac mollioribus verborum lenociniis, ut in munere a

[1] Tom. V. Ep. secr. MCCXXIV. — [2] Tom. VI. Ep. secr. DCCCXXXV. — [3] Ibid. Ep. secr. DCXII, DCLVII ad DCLXXVIII. — [4] Joan. Vill. l. XII. c. 106. — [5] Cap. 110. — [6] Tom. V. Ep. secr. MCCLVI. — [7] Fazel. dec. poster. l. IX. c. 5. — [8] Tom. VI. Ep. sec. DCCCXXXV.

[1] Vita Nicol. Laur. c. 11. — [2] Tom. VI. Ep. secr. DCCCLXXXI. — [3] Vita Nicol. c. ult. — [4] Tom. VI. Ep. secr. LXXVI. — [5] Ibid. Ep. CDLXIX.

Clemente confirmaretur, flagitavit[1]. Doli ac seditionis a nefario homine concitatæ ignarus Pontifex, certis legibus, quas consulturus Sedis Apostolicæ in Urbe imperio exposuit, promissis a Nicolao Laurentio de tuendo honore Pontificio factis adductus assensit[2] : « Quanquam, inquit, hujusmodi electio fieri sine nostra licentia minime debuisset, cum præter hoc, quod plenum in dicta Urbe dominium habemus, præfatus populus omnia dictæ Urbis officia, prout ad eos pertinebant, nobis in nostræ promotionis primordiis ad apicem Apostolicæ dignitatis concorditer et unanimiter concessisset ».

Arrepta inde Nicolaus tribunitia potestate, neque exspectata Clementis voluntate, solemni pompa instructa ad Basilicas primum Lateranensem, deinde Vaticanam superbissimo cultu, præferens manu sceptrum, perrexit[3] : utque imperiales pompas æquaret, spargi quacumque ibat pecunias jussit. Trahebat hoc splendore ad stuporem non Romanos modo, sed finitimos populos, quos subornabat litteris, sui esse consilii Italos ad pristinam dignitatem libertatemque excitare. Ac recurrentibus kal. Augusti equestrem baltheum magna celebritate sumere decrevit[4], in qua non Christianos ritus, sed sacrilegos, quos sibi finxerat usurpavit. In sacra enim concha, in qua Constantinus magnus olim a S. Silvestro papa baptismo ablutus, atque a lepra mundatus fuerat, quæ ad commendandam miraculi memoriam religiose asservatur, ac Pontificibus, imperatoribus et regibus venerationi fuerat, lotricis et tabernarii filius impurum corpus lavit, ac deinde baltheo militari a Vico Scotto, prænobili cive Romano gladio accinctus vesania incredibili lectum splendidum juxta baptismales fontes sterni jussit, ut in loco sacro homo profanus quiesceret. Vertit vero prodigio Vitæ Nicolai auctor[5] lectum etsi novum ac bene compactum mox, atque in illud sacrilegus insiliit, concidisse, ac Latina verba Italicis interjicit : « Et sic in nocte silenti mansit ».

Insequenti die equestri cultu indutus in sacello Bonifaciano Lateranensis Basilicæ rei divinæ quæ solemni ritu peragebatur, magna procerum multitudine stipatus interfuit, sed ut profanaret. Inter solemnia enim Nicolaus ad populum progressus sonanti et profusa voce Clementem VI Romanum Pontificem, ut Sedem Apostolicam in Urbem reduceret, citavit[6] : deinde collegium cardinalium, ut titulares Ecclesias curarent : ac demum Carolum Boemum ac Ludovicum Bavarum in imperio æmulos, ut suæ electionis jura ostenderent, agnoscerentque electionis jura, intermisso aliquanto tempore, ad Romanos devoluta : De quibus plures historici meminere, interque alios subjectis verbis Ms. Vaticani auctor[7] : « Anno Domini MCCCXLVII, populus Romanus, nobilium Urbis regimine tyrannico conculcatus, quemdam Nicolaum Laurentii, notarium Urbis, in tribunum elegit : qui populi fretus auxilio multos nobilium occidit, seque lavari faciens in concha, qua olim Constantinus mundatus est a lepra, ipse die sancto Pentecostes miles factus, talem titulum sibi fecit : Candidatus Spiritus sancti miles Nicolaus, severus et clemens, liberator Urbis, zelator Italiæ, amator orbis et tribunus Augustus. Iste, gubernando Urbem, pacem multam in ea et vicinis ejus fecit : dominum Carolum electum et electores coram se citari mandavit, docturos de jure suo : et alia multa fecit, quæ dignitati et juri Ecclesiæ et imperii derogabant ».

14. Proposito vesano edicto Nicolaus, ut superba consilia universi orbis sibi subjiciendi explicaret, educto e vagina ferro aerem ad tres mundi partes conversus, repetita ter verborum adjectione : *Hæc ad me pertinent*, divisit. Stabat ad hæc vehementi stupore defixus collega Nicolai Urbevetanus episcopus vicarius Pontificius, ac palam est professus, his se non assentiri, neque ea e Clementis papæ conscientia emanare : ac publicas illico Tabulas ea de re confici a tabellione jussit[1]. Sed tyrannus, ut illius vocem obrueret, tubis clangere imperavit : aspiransque ad majora, sacrum Assumptæ Virgini diem ad sumendam lauream constituit[2], qua veteres tribuni olim insigniri jactabat, atque Italicarum urbium syndicos Romam convocavit, cum persuasisset[3], ad publicam securitatem libertatemque Italiæ ac felicitatem populorum a se solemnes cœtus agitatum iri ; percussitque novum pecuniæ genus. De cujus temerariis ausis ita queritur Clemens in litteris ad Bertrandum card. legatum datis[4] :

« Dicti episcopus et Nicolaus, antequam dictæ nostræ litteræ ad eos pervenissent, eorum ad nos ambaxatores et nuntios destinantes, humiliter petierunt, ut eos confirmare in tribunatus officio, vel hujusmodi eis de novo concedere officium dignaremur. Cumque nos cum fratribus nostris deliberaremus, quid super eo foret agendum, intelleximus ex insinuatione multorum, quod dictus Nicolaus concesso per nos ei rectoriæ titulo non contentus, sed adhuc intitulans se tribunum, kal. Augusti proximo præteritis cum nonnullis concivibus suis cingulum militare susceperat, et ad suscipiendam lauream qua, ut asserit, consueverant antiquis temporibus tribuni, proximo præteritum tunc futurum, diem Assumptionis B. Mariæ Virginis assignavit ; et quod ad coronationem hujusmodi omnium civitatum et insignium locorum Italiæ syndicos convocavit, quodque monetam novam cudere, ac alia plurima innovare jam cœpit : et inter alias novitates nonnullis communitatibus singularibusque personis terrarum Ecclesiæ di-

[1] Tom. VI. Ep. CCXL. — [2] Super Ep. CDLXIX. — [3] Vit. Nicol. Laur. c. 6. — [4] Tom. VI. Ep. secr. CCXL. — [5] Vit. Nicol. Laur. c. 10. — [6] Cap. 11. Alb. Arg. in Chron. et alii. — [7] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. p. 32.

[1] Vita Nicol. Laur. c. 11. — [2] Tom. V. Ep. secr. CCXL. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 66. — [4] Sup. Ep. CCXL.

versa dicitur direxisse mandata ; eisque vectigalium imposuisse onera insueta. Ex quibus videtur ad occupationem et usurpationem terrarum ejusdem Ecclesiæ tendere, ipsasque terras dominio Ecclesiæ præfatæ subtrahere, ac Romanæ subjicere ditioni, etc. Dat. Avin. XII kal. Septembris, anno VI ».

15. Aspirabat sine dubio ad nefaria ea consilia Nicolaus, atque suo illo temerario et insano edicto kalendis Augusti pronuntiato concessa a Constantino, Carolo, Othone, S. Henrico, aliisque imperatoribus privilegia Romanæ Ecclesiæ resciderat: ac tanquam Julio Cæsari suppar illius simium se finxit, et lauream coronam accepturus, ut majori religionis supercilio gentilitios ritus sectaretur, illam in S. Laurentii Basilica, quæ extra Urbis mœnia est, sacrari jussit[1]. Nec scenicus imperator una contentus corona, sumendas septem decrevit, ut nimirum septem donis Spiritus sancti, totidem coronis adumbratis, ornatus videretur. Quo vero ritu celebratæ hæ ineptiæ apud Hocsemium describuntur[2], quem lector consulat. Idem vero vir vafer ut Italos deliniret, garrire cœpit ad eos potissime Romani Cæsaris creandi jus spectare, utque suo jure uterentur excitare. De quo Pontifex Carolum Cæsarem ut suis rebus Germaniæque dignitati prospiceret, admonuit[3] :

« Attende quæ tibi et tuis negotiis possent, quod avertat Dominus, ex iis pericula imminere : nam idem Nicolaus, originariæ conditionis oblitus, fatua insanaque præsumptione, ad fastigium Cæsareæ dignitatis aspirans, post citationes derisorias, per eum de te ac electoribus imperii attentatas misit ad nonnullas civitates Italiæ nuntios et ambassiatores suos per quos eisdem civitatibus certas voces in electione Romani imperatoris, quantum in se fuit, obtulit et concessit, non sine gravi ipsius Ecclesiæ, ac tua et dictorum electorum injuria manifesta ; petens, quod civitates ipsæ in festo Resurrectionis Dominicæ ipsarum nuntios Romam transmitterent pro electione imperatoris inibi celebranda ». Permulsere eæ Nicolai illecebræ plures Italos, quibus indignum videbatur in creando Romano Cæsare ipsos ad comitia non vocari; celebratique sociarum urbium conventus Nicolai famam et auctoritatem admodum auxere : tantusque paucissimis mensibus comparatus splendor poetas atque oratores ad Nicolai Laurentii celebrandas laudes excitavit, inter quos a Petrarcha elegantissima conscripta oratio panegyrica[4]. Præterea plures principes ad consectandam ipsius amicitiam traxit[5]. Utque Venetos et Luchinum vicecomitem mittamus, Ludovicus Bavarus, qui Germaniæ magnæ parti imperitabat, Ludovicus Ungariæ rex ac Joanna regina Siciliæ, aliique principes Siculi illius fœdus, missis oratoribus, cum eo inire studuerunt : imo Ungari et Siculi oratores coram illius tribunali multis accusationibus ac purgationibus disceptarunt. Cum vero Pontifex Ungarum studere Nicolao accepisset, Carolum Cæsarem monuit[1], ut oratores ad Ludovicum regem decerneret, qui illum ab omni fœdere cum Nicolao Laurentio abducerent, utpote qui non ad ipsius regis honorem, sed ad sua fœda et turpia commoda inhiaret.

Fingebat Nicolaus Ungarum inter ac Joannam futurum pacis interpretem, ut Pontifici scribebat[2]: « Recepti, inquit, etiam ambasciatores reginæ Joannæ ac vicarii regis Ungariæ, Aquilæ permanentis de causa dissensionis eorum, compromittendo in me : et super quiete regni misi ambasciatam solemnem ad reginam et vicarium supradictos ». At Nicolaum ipsum reginam pellere regno meditatum, initis cum Ludovico rege Ungariæ arcanis fœderibus, ac comitatum Provinciæ ad Joannam spectantem in Romani populi ditionem redacturum jactasse, litteræ Pontificiæ docent[3]. Imo Ludovicum Ungariæ regem circumvenire, atque una cum Ludovico Bavaro de subjicienda illi Sicilia egisse, misso oratore mago, gravissimæ sunt Clementis querelæ in datis ad Bertrandum cardinalem A. S. L. litteris[4] : « Ut pravæ, inquit, ac fellitæ mentis Nicolai præfati clarius cognoscas effectum, nec te affectio quam habet ad regnum Siciliæ lateat; scire te volumus, quod dudum homo iste, ab humanitate qualibet segregatus, tanquam tribunus duos Theutonicos, quorum unus Theodoricus et alter Albertus proprio nomine appellantur, et quorum alter nigromanticus magnum habere diabolum ferebatur inclusum , ad damnatæ memoriæ Ludovicum de Bavaria tunc viventem, cum litteris suis de credentia (in quibus quidem litteris eumdem Ludovicum, ut Rom. imperatorem alloqui non erubuit) destinavit. At idem Ludovicus, litteris et nuntiis receptis hujusmodi, credentiam nuntiis prædictis impositam habere voluit, et habuit in vulgari lingua Theutonica ab eisdem, quam translatam postmodum in Latinum interclusa litteris nostris cedula continet seriose. Dat. Avin. III non. Decembris, anno VI ».

Excepisse Nicolaum Ludovici Bavari oratores, Nicolai ipsius Vitæ auctor refert[5] : sed sparsisse in vulgus sollicitatum venisse, ut inter Pontificem ad Ludovicum concordiæ interpres esset. Alia vero ab his consilia agitabantur, et Nicolaus Bavari potentia tyrannidem constabilire nitebatur. Novandarum porro in Sicilia citeriori rerum intestini tumultus occasionem præbuere, cum inter cæteros populos Cajetani cives, missis oratoribus, se suaque Nicolao Laurentio obtulerint[6], ac dono etiam decem aureorum millia miserint. Neque

[1] Nicol. Laur. in lit. ad Raynald. de Ursin. quæ ex apud Hocsem. — [2] Hocsem. in. l. II. c. 35. — [3] Tom. VI. Ep. secr. DCDVIII. — [4] Ext. inter opera Petrarch. — [5] Vita Nicol. Laur. c. 9.

[1] Ead. Ep. secr. DCDVIII. — [2] Ext. apud Hocsem. c. 5. in Engelb. e Marc. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CDLXIX. — [4] Ibid. Ep. secr. CCLXXXI. — [5] Vita Nic. Laur. c. 9. — [6] Ibid.

Urbis dominatu contentus, circumjectam ditionem Ecclesiasticam proferendi imperii studio sibi subjicere est aggressus : tantumque scelus magnificis verbis colorare est nisus, vocari nimirum se a populis ad publicam eorum rem revocandæ justitiæ causa capessendam : quæ dolosis verbis uni ex cardinalibus significare non est veritus. His autem auditis Pontifex provinciæ præfectum arces fortissimo præsidio munire jussit [1] :

« Clemens, etc. Petro de Pinu vicerectori patrimonii nostri beati Petri in Tuscia.

« Nicolaus Laurentii civis Romanus, qui intitulat se tribunum, cuidam ex fratribus nostris quasdam litteras destinavit, in quibus inter alia continebatur clausula quædam, cujus tenor talis est : Noverit paternitatis vestræ benignitas, quod hodie primo Septembris quasi omnes terræ de Sabina et patrimonio propter injusta gravamina, quæ ab officialibus Ecclesiæ, quod cum pudore referimus, Deo teste, inferuntur eisdem, et ut liberentur a rabie tyrannorum, et possint vitam ducere in justitia et pace securam, per syndicos eorum ad hoc legitime ordinatos nobis eorum regimen cum lacrymis supplices commiserunt : quos nos, quia populorum gravamina quælibet de compassionis nostræ præcordio velut quædam transeunt acuta venabula, procurabimus [non Ecclesiæ sanctæ præjudicium vel offensam, pro cujus Ecclesiæ sanctæ causa fovenda, et pro tuenda justitia, ad quam ardenter aspirat desiderium cordis nostri, mortem etiam non timemus] omne salubre quod poterimus, remedium adhibere. Quocirca discretioni tuæ, per Apostolica scripta mandamus, quatenus de terris et locis commissæ tibi provinciæ sollicite curam gerens, adhibeas celeriter omne quod poteris remedium in præmissis, terras et loca prædicta, sed specialiter roccas et fortalitia tute muniens, et custodiens diligenter, etc. Dat. Avin. XII kal. Octobris, anno sexto. Antequam hæ litteræ ad provinciæ præsidem pervenirent, jam multa oppida Nicolaus invaserat, ut ipse gloriatur [2], proceresque exagitabat. Ad quem reprimendum Pontifex Bertrandum cardinalem in Neapolitano regno legatum, de quo paulo ante memoravi, subjectis monitis mandatisque instruxit [3] :

16. « Clemens, etc. Bertrando cardinali A. S. L.

« Tu quoque præfatum Nicolaum, ut ab hujusmodi suis pravis actibus et profanis excessibus deinceps abstineat, et quæ contra dictam Ecclesiam, terras et jura occupando et usurpando, ac subditis illius insolita onera imponendo; necnon contra totum orbem, specialiter contra dictum vicarium, ac dilectos filios nobiles Urbis ejusdem, et charissimam in Christo filiam nostram Joannam reginam Siciliæ illustrem, quo ad comitatum suum provinciæ, quem cameram dictorum populi mendaciter fore jactat ac super tractatibus, ut fertur, secrete habitis cum charissimo in Christo filio nostro Ludovico rege Ungariæ illustri; necnon de citatione charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Romanorum illustris, et electorum principum Alamanniæ imperii ac Ludovici de Bavaria a Deo et eadem Ecclesia justo judicio reprobati, quem ducem Bavariæ non erubuit pollutis labiis appellare, ac de fatue promulgatis per eum sine lege legibus, et de generali revocatione hactenus concessorum in derogationem primatus, ut videtur, et potestatis ejusdem Ecclesiæ, licet de facto attentare præsumpsit, quanquam nullam substantiam habeant; consulte ac solemniter revocare studeas et alia facias, quæ pro tantæ culpæ ac transgressionis emenda tuæ prudentiæ videbuntur. Et si proprios nolit egredi terminos, sed Urbis ejusdem contentus regimine, attentata per eum, sicut prædicitur, in præjudicium Ecclesiæ et orbis prædictorum revocare, nobisque ac successoribus nostris juramentum fidelitatis præstare voluerit, toleres eum in concesso per nos sibi officio, aut solum aut simul cum præfato vicario, quem dicitur expulisse, vel cum aliquo alio ad ejusdem Urbis regimen, si et prout tibi videbitur expedire; receptis tamen prius ab eo per te, quod ipsam Ecclesiam debita reverentia prosequetur : et quod contra eam ejusque terras et jura nihil omnino præsumet, cautionibus juratoriis, et aliis sufficientibus; ac proviso, quod sufficientur se obliget et consentiat, quod ex nunc feratur in eum excommunicationis sententia, quam ipso facto incurrat, si contrarium eorum quæ promiserit attentaret : quanquam existimemus probabiliter et credamus, quod promissiones suæ parum habituræ sint firmitatis. Verum si tibi omnino intolerabilis videatur, prives eum commisso per nos ei hujusmodi officio rectoriæ, et omni titulo usurpato per ipsum vel sibi concesso, licet de facto, per dictos populum quovis modo : ac eisdem Urbi et populo de senatoribus forensibus, sive de populo, aut aliis, sicut attentis et pensatis diligenter conditionibus et circumstantiis negotiorum et temporis videris utilius expedire, studeas providere, etc. »

Addit Pontifex, ut si Nicolaus in suscepto scelere obfirmatus fuerit, et erepta Ecclesiæ restituere, ac male tentata rescindere detrectarit, Apostolica Diplomata in ditionis Ecclesiasticæ invasores confecta promulget : accersat illum [in judicium apud Sedem Apostolicam, publicas Tabulas de ejus flagitiis instruat : et cum multa patrarit, ob quæ hæresis infamia laboret, perpendat an eo crimine aspersus sit, vel hæreticis studio inhæserit, ac tum ut in hæreticum censuras distringat. Cæterum sciat Nicolaum cavillis superbe monita sibi a Bernardino pœnitentiario Pontificio data elusisse, atque omnia in Ecclesiæ ac Pontificis honorem a se geri mille fucis ac verborum lenociniis venditare : proinde dandam

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCCLV. — [2] In litteris suis apud Hocsem, c. 35. — [3] Tom. VI. Ep. secr. CDLXIX.

operam, ut malum, antequam adolescat, præfocetur : præmonendum populum, ut se a Nicolai consortio ac studio sejungat; ac si favere perrexerit, Urbem Ecclesiastico interdicto, dicta prius ipsis die, percellendam : omnia vero sacramenta, quibus Nicolao adacti fuerint, ne religio impietatis sit vinculum, dissolvenda; atque hæc et alia ipsius arbitrio ac prudentiæ se committere. Cum vero armis frangenda sit protervi hominis audacia, præfecisse se Patrimonio beati Petri nepotem suum Guichardum e Cambornio. Si necessitas ferat, se principum auxilia imploraturum, neque ipsos defuturos : ac si ita videatur, fœdus cum nonnullis vicinis Ecclesiæ conditionibus honestis percutiat, ut eorum opera Nicolai vesaniam infringat. « Datum Avin. IV id. Octobris, anno VI ».

17. Acceptis Apostolicis imperiis, Bertrandus card. legatus Romam se contulit, atque e Vaticano palatio Nicolaum Laurentium Romana castra apud Marinum metatum in Urbem ad jussa Pontificia audienda excivit [1], a quo superbe et impudenter habitus est. Cum frangere clementia ad officium Nicolaum non potuisset Clemens, illum armis edomare agressus, legato copias in eum instruere, et Ursinos ac Columnenses sibi conciliare [2] jussit, tum Romanos admonuit in ipsos universum orbem, ac præcipue Germanos, si Nicolai eloquentia subornari se paterentur, concitatum iri.

« Clemens, etc. dilectis filiis populo Romano nostris et Ecclesiæ Romanæ fidelibus et devotis.

« Decrevimus ex ipsius Nicolai temerariis fatuisque processibus, imo gravibus et periculosis excessibus atque culpis, aliqua præsentibus inferenda, ut eis coram vobis expositis, et per vos in examen providæ ac maturæ discussionis adductis, consideretis quæ, quot et quanta sunt vobis, nisi per opportunæ provisionis remedium ante tempus salubriter occurratur, animarum et corporum inde nascitura pericula, rerumque dispendia proventura; et ad obviandum hujusmodi periculis atque dispendiis, tanto attentius operam necessariæ sollicitudinis impendatis, quanto ut nostis morbis, postquam per moram vires susceperint minus utiliter medela paratur. Dudum siquidem, cum venerabilem fratrem nostrum Raimundum episcopum Urbevetanum in spiritualibus in Urbe vicarium nostrum, et eumdem Nicolaum ad ipsius Urbis regimen elegistis de facto tantum, quia præter id, quod in dicta Urbe plenum spirituale ac temporale dominium obtinemus, omnia ipsius Urbis officia, prout et quæ ad vos pertinebant, nobis in promotionis nostræ primordiis ad apicem Apostolicæ dignitatis ad vitam nostram concorditer commisistis, nosque illa sub certis protestationibus duximus acceptanda; nos id non solum æquo animo tulimus, sed ut nostræ dilectionis exuberantis erga vos plenius innotesceret affectus, ipsos vobis in rectores præfecimus usque ad nostræ beneplacitum voluntantis, credentes probabiliter et sperantes, quod eadem Urbs sub eorum regimine prosperitatis et status incrementa susciperet, ac tranquillitatis et pacis commodis lætaretur : quodque idem Nicolaus, in quem omnium vestrum, qui estis, sicut prædicitur, peculiaris populus, ac speciales fideles filii et devoti Ecclesiæ ejusdem, vota convenerant eligentium, fidem et devotionem erga vos et Eclesiam eamdem respiciens, ac vestram benignitatem in hac parte considerans; nec minus beneficia, favores, prærogativas, gratias, quibus eum ultra, imo præter merita sua prosecuti fuimus, debita gratitudine recompensans, fidelis devotus esset eidem Ecclesiæ, jura manuteneret et conservaret illius, eaque ab occupatorum eriperet manibus et potentiæ vestræ sibi assistentis auxilio teneret. Verum ipse favore sibi commissi regiminis intumescens, et subito notitiam sui perdens, quas nobis et eidem Ecclesiæ pro hujusmodi gratiis, honoribus et beficiis vices et gratiarum actiones exsolverit, ut pauca excipiamus ex multis, si diligenter attenditis, perpenditis.

18. « Sicut enim communis habet assertio, sicut vulgaris sermo denuntiat, sicut fama publica notoriat, præfatus Nicolaus, commisso eidem episcopo et sibi officio non contentus, sed corde vanus vanos titulos imprudenter usurpans, ac vestra postposita et neglecta utilitate communi, ad quam fallacis hominis simulata voluntas tendere videbatur; ad propria commoda inhians, eumdem episcopum, ex cujus collegio conditioni suæ multus nimis honor accreverat, ab hujusmodi officio repulit : qui ejusdem Nicolai execrabilia facinora execratus, in eadem Urbe noluit remanere. Ipse spirituales et temporales, quibus invasores et occupatores terrarum et jurium ipsius Ecclesiæ subjacent, pœnas sententiasque non veritus nec timens, contra se Deum, nos et eamdem Ecclesiam graviter provocare, ad occupationem terrarum et jurium ipsius Ecclesiæ sacrilegas manus extendere, ac subditis illius gravia et insolita vectigalium imponere onera non expavit.

« Ipse quoque paraonicam pelvim, in qua miserationis divinæ potentia divæ memoriæ Constantinum per beatum Silvestrum sacra regeneravit unda baptismatis, et a lepræ contagio miraculose mundavit, quæve in venerabili Lateranensi Basilica velut sacra res venerabiliter conservatur, originariæ conditionis oblitus, se contagiosum immundumque vitiis, militare cingulum suscepturus immergens, quantum in se fuit, ausu damnabili profanavit, ebriosior quippe fastu et elatione superbiæ, quam temulentus fuerat Balthasar ille vino. Ille, inquam, vasa templi Domini, quod fuit in Jerusalem, sumendo pocula polluit : hic autem immunda quælibet et sordida membra perfundens aqua, fœdavit vas templi Domini, quod est Romæ.

[1] Vita Nicol. Laur. c. 12. — [2] Clem. l. VI. Ep. sec. DCCCLXXXIX.

Ipse Christianæ religionis mores abjiciens, et priscos gentilium ritus amplectens, vanas coronas laureasque suscepit, ac fatuas sine lege leges more Cæsarum promulgare tentavit. Ipse tanquam pullus onagri, se liberum natum putans, qui subesse non didicit, cupit cum nesciat, ambitiose præesse, ac velut ille Lucifer pravo corde conscendere meditatus est in cælum, præsumptionis suæ solium, ut sedeat Aquilonis in latere, super castra cæli et altitudinem nubium stultus arrogans nititur exaltare. Ipse, cujus interiora iniquitate repleta sunt, et qui peccare non cessat, primatum Ecclesiæ præfatæ subvertere, ac totius orbis statum nititur conturbare.

« Ipse infimum erigens cor ad alta, charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Romanorum illustrem, ad imperiale fastigium electum legitime, riteque ab eadem Ecclesia approbatum, et inveteratum illum dierum malorum Ludovicum olim ducem Bavariæ dudum in regem Romanorum in discordia (ut dicebatur) electum, a Deo et eadem Ecclesia judicio reprobatum, ac omni jure, si quod sibi ad regnum vel imperium Romanorum quomodolibet competebat, omnique titulo et honore ac dignitate privatum, cujus memoria in maledictione est, et quem pollutis labiis non erubuit, sed præsumpsit appellare ducem Bavariæ; ac principes Ecclesiasticos et sæculares electores imperii generaliter primo, et deinde nominatim de facto citavit, ut videlicet rex et Ludovicus ad ostendendum de jure electionum suarum, ac electores prædicti de potestate eligendi coram eo Romæ personaliter, et peremptorie comparerent, ac nihilominus quibusdam civitatibus Italiæ, certas voces in electione Romani imperatoris obtulit vel concessit. quasi sua intersit de hujusmodi electionum jure ac eligentium potestate cognoscere, et de statu Romani imperii ordinare, ut favorem vestrum et aliorum populorum Italiæ per hujusmodi adulationes subdolas, et derisoria blandimenta sibi attrahat, et ad fastigium Cæsareæ dignitatis, ad quod insani hominis aspirat insania fatuaque præsumptio, ruat potius quam ascendat: non attendens Antichristi præcursor, homo peccati, relevatus in gentibus, filius perditionis, qui adversatur seque extollit super omne, quod dicitur aut quod colitur Deus, quot vobis dispendia ex iis congerit, quæ parat pericula, et incommoda quanta procurat, dum contra vos regis et aliorum principum prædictorum, ac omnium Germanorum corda commovet, provocat iram, incitat et furorem, ac nostrum et ipsius Ecclesiæ favorem vobis subtrahere, vosque a nostra et ipsius Ecclesiæ avertere devotione laborat. Concessiones quoque a conditæ Urbis tempore factas per populum Romanum, quibuscumque personis, de quibusvis juribus et jurisdictionibus, honoribus, dignitatibus, privilegiis atque rebus, de facto, cum de jure non posset, revocare damnabili, imo damnanda temeritate præsumpsit.

19. « Ipse omni dolo plenus omnique fallacia, diaboli filius, justitiæ inimicus, bestia monstruosa, super capita cujus blasphemiæ nomina scripta sunt, contra eamdem sanctam, Catholicam, et universalem Ecclesiam blasphemare non metuens, præfatam Ecclesiam civitatemque Romanam idem esse asseruit, aliaque plura evomuit impudenter erronea fidei Catholicæ inimica, per quæ de schismate ac hæresi suspectum se reddidit, et utinam non infectum. Ipse in alienam messem falcem, quam præsumptuosus usurpat, immittens, clericos Romanos manentes extra Urbem eamdem, ut ad eamdem redeant proposito edicto citavit: ac sententias canonum pœnasque non metuens, quamplures religiosos et sæculares clericos arctavit et arctat angustia carcerali. Hæc sunt ejusdem Nicolai opera: hæc et iis similia magnifica gesta sua: hæc utilitates et honores et commoda Urbis et vestra, quibus se insudare jactabat; hæc sunt tributa ejus, qui tribunum se nominat, quæ nobis et Ecclesiæ præfatæ retribuit pro tot quæ retribuimus nos eidem : ut fœda fœdera unionis et ligæ, per eum profanum utique Dei hostem et ab eodem Ludovico, quem in suis litteris ut Romanorum imperatorem alloqui et salutare non metuit, damnabiliter postulata, quæ super lignum sanctæ Crucis, juramento præstito, se obtulit servaturum; et oblatam libere possessionem regni Siciliæ ipsi Ludovico pro uno ex ipsius vipereæ nationis filiis, quem propterea destinari petiit, taceamus.

20. « Et licet zelus domus Domini, cujus gubernationem quamvis immeriti gerimus, ad obviandum tam iniquis tamque impiis conatibus nos urgeret : nos tamen desiderantes attente more pii patris lenimento clementiæ Nicolaum eumdem ab invio erroris retrahere, et ad viam reducere veritatis, ne adhibere ferrum ad curationem vulnerum cogeremur ipsius, si fomentorum sperneret medicinam, apud eum per dilectum filium nostrum Bertrandum tit. S. Marci presbyterum cardinalem A. S. L. paternis instituimus monitis, ut hujusmodi fatuitates erroneas atque pestiferas, ex quibus vobis et detrimenta gravia spiritualiter et temporaliter imminebant et imminent, omnino deponeret, et ad salubre ipsius Urbis regimen et statum prospere dirigendum, contentus propriis terminis, cogitatus erigeret, converteret studia et opera exerceret: eamdem Ecclesiam in dominam revereretur et matrem, errata corrigeret, pro commissis veniam peteret, et a committendis de cætero abstineret : occupata per eum ipsius Ecclesiæ jura dimitteret, et ab occupandis manus sacrilegas revocaret. Sed ipse monita patris obaudiens et contemnens, ac medicum respuens et medelam, quo eum patientius toleravimus, eo intumuit potius, eo amplius superbivit, quasi adeo sit imminuta potentia Domini, qui Balthazar regem post libata pocula eadem nocte jussit occidi, regnumque suum Parthis divisit et Medis: quique

Luciferum ad infernum demersit in lacum, eumque de sepulchro suo projiciens velut inutilem stirpem, savieque pollutam cum interfectis gladio deputavit; et Cherub perdidit, de cujus medio, qui eum comederet eduxit: quique subvertentem magum ad vocem Apostoli cœcitate percussit, et illustratione adventus destruet, et spiritu oris ejus interficiet antichristum, bestiamque blasphemam dejecit in stagnum ignis et sulphuris cruciandam; ut non possit ipsius Nicolai cornua elata confringere, iniquitati ponere terminum, et linguam prohibere blasphemam.

« Quocirca universitatem vestram monemus, requirimus et rogamus attente, ac paternis vobis sanisque consiliis suademus, quatenus præmissa et alia multa, quæ circa hæc providæ considerationi possent occurrere, attenta meditatione pensantes, ab omni ejusdem Nicolai sequela, consilio, auxilio et favore penitus desistatis, et eum, cujus nequitia serpit ut coluber, mordet ut cancer, inficit ut venenum, in suis erroribus relinquentes, ac velut morbidum pecus totum contagio suo gregem contaminans repellentes, in ipsius Ecclesiæ obedientia et reverentia persistatis, ejus monita et mandata solito more suscipientes humiliter, ac efficaciter adimplentes : si enim sicut speramus et credimus, in nostra et Ecclesiæ præfatæ persliteritis obedientia et devotione sincera, vos velut speciales, devotos et fideles ipsius Ecclesiæ filios gratis favoribus et favorabilibus gratiis, præstante Domino, paternis et sinceris affectibus prosequemur. Dat. Avinione III non. Decembris, anno VI ».

21. *In Nicolaum Laurentium conjuratio conflata.* — Antequam hæc scriberet Pontifex, ac Nicolaum hostem Sedis Apostolicæ pronuntiaret, Columnenses qui Præneste magnis præsidiis instruxerant, insignem ad Urbis portas cladem accepere [1]. Ex qua insolescens Nicolaus Laurentius se gulæ, luxui, avaritiæ, tyrannidi dedidit [2]; verum cum Bertrandus cardinalis legatus illum anathemate percussisset, atque hæreseos infamia notasset, exinde improbi hominis existimatio obscurari, nobiles quorum odia in se concitarat Urbem infestare, et commeatus intercludere, populus litteris Pontificiis ab eo abalienari cœpere : denique Pipinius Minervini comes, quem Nicolaus in jus vocarat, exulum nobilium gratia fretus conjurationem in eum conflavit [3]: quam cum opprimere facile, si valuisset animo, potuisset, ut erat ignavissimus, quamvis universi orbis expugnatorem futurum se jactaret, populare studium in se refrixisse conspicatus, abjectis tribunitiis insignibus, septimo ab arrepta tyrannide mense flens ac gemens fuga ex Urbe se subduxit [4]. Cujus eversionem Pontifex Carolo regi Romanorum ac [5] Balduino Trevirensi, Walramo Coloniensi, Gerlaco Moguntino archiepiscopis, ducique Saxoniæ his verbis sequenti anno significavit [1] : « Factum est, inquit [2], eo qui superbis resistit et dat gratiam humilibus disponente, quod ejusdem Nicolai cornua elata contrita sunt, ac ipsa, quæ superbe ac fatue usurpavit, tribunitia insignia perdidit, et ab Urbe prædicta cum ignominia est dejectus : idemque legatus præfatum Nicolaum hujusmodi rectoriæ privavit officio, ac suspectum fore de crimine hæresis sententialiter declaravit. Datum Avin. non. Februarii, anno VI ». Hactenus de Nicolao Laurentio, quem postea in Caroli imperatoris aula captum, raptumque Avenionem in vincula, atque ob eloquentiam liberatum, iterum Romæ tyrannidem exercentem ; sed dissimili exitu trucidatum, tractum unco, redactumque in cineres, visuri sumus.

22. *Belli inter Genuenses et Venetos exordia.* — Jacta sunt hoc circiter tempore funestissimi inter Venetos et Genuenses belli semina levi ex causa, cum nimirum Genuenses, qui Capham sive Theodosiam Genuensium coloniam incolentes infelici æmulatione perciti in Venetos, qui ultra Capham Pontum Euxinum navibus sulcabant, Venetam navim interceperunt: quam injuriam cum ulturi essent Veneti, atque ob unam navem invasam, aliis factum tuentibus, aliis repetentibus vindictam, Christianus orbis Turcarum invasioni exponendus esset; Pontifex Joannem Murtam Genuensium ducem rogavit [3], ut discordiæ causas tolleret :

« Clemens, dilectis filiis nobili viro Joanni de Murta gubernatori, et consilio civitatis Januensis.

« Ex litteris vestris, quas nuper affectione paterna suscepimus, intellecto quod prætextu transitus navium dilectorum filiorum.. ducis et communis Venetiarum ultra civitatem Caphensem navigantium, et pro eo quod dilecti filii.. consul et alii concives vestri in dicta civitate Caphensi morantes unam ex hujusmodi navibus jam ceperunt, inter vos ac dictos ducem et commune dissensionis materiam pacis hostis suscitare conatur; nos tanto molestius et displicentius id ferentes, quanto Christi et fidei præfatæ negotia in partibus Orientis adversus Turcos et alios crucis hostes, inspirante Christi gratia, utiliter inchoata, et ipsius favente potentia, felicibusque hucusque promota successibus possent, quod avertat Dominus, potiora detrimenta sentire, ac malis et periculis, quæ exinde nascitura probabilis conjectura minatur, obviare salubriter auctore Domino intendentes, universitatem vestram attente requirimus, et rogamus, etc. » Adjungit mixtas imperiis preces, ut mutuam cum Venetis amicitiam colant, ac sarciant injuriam, ne rem Christianam levi de

[1] Vita Nicol. Laur. c 12. Clem. tom. VI. Ep. sec. MCVI.. Petrar. l. VII. Ep. XIII. — [2] Vita Nicol. Laur. c 15, 16. — [3] Ibid. — [4] Ibid. c. 16. — [5] Tom. VI. Ep. secr. MCXI.

[1] Tom. VI. Ep. MCXII ad MCXV. — [2] Super Ep. MCXI. — [3] Ibid. Ep. secr. CCCVI.

causa evertant. « Dat. Avin. III kal. Septembris, anno VI ».

Delinire aliis litteris studuit Pontifex [1] Andream Dandalum ducem cæterosque Venetos, qui cum adeo etiam tum rei maritimæ gloria floruissent, pati non poterant Genuenses Ponti Euxini imperio inhiare, atque etiam haud tacita erant in eos æmulatione suffusi, insulam Chio invasisse, cum illius procuratio crucesignatis fœderatis ab imperatrice Anna permissa esset, indeque navali in Oriente rei haud leve damnum illatum iri metuebant. Permulsit vero eos Clemens resarciendæ a Genuensibus injuriæ spe, ac Pontificiam in ea re operam se navaturum spopondit, ipsosque deterruit ab eo bello, ex quo versis in mutua exitia Christianis armis, Barbari præmia victoriæ erant relaturi. Perfecit demum sua diligentia Pontifex, ut Genuenses æquitati assentire sint visi (de quo ad Andream Dandalum et senatum Venetum scriptæ sunt litteræ [2]) discordiamque sopiverit, haud exstinxerit tamen; reviviscentem enim flammam, quæ misere rem Christianam est depasta, visuri sumus. Interea ad sedandam aliam inter Genuenses et Hugonem Cypri regem discordiam Apostolicum studium convertit Pontifex [3], cum ad Turcas reprimendos conjungendæ, non distrahendæ vires essent, atque ideo Joannem e Murta Genuensium ducem monuit, ut oratores ad controversiam componendam instructos auctoritate ad Sedem Apostolicam legaret.

Auctam hoc anno admodum Genuensium potentiam, adjuncta Genuensi reipublicæ insula Corsica, cum pæne omnes paribus animis insulani proceres in id consensissent, refert Joannes Villanus [4]. Quam insulam a Bonifacio VIII, Jacobo regi Aragonum jure beneficiario traditam ea lege vidimus, ut is Trinacriam Carolo II regi Siciliæ restitueret: verum receptis hisce insulis, Aragonii Trinacriam etiam, cum ita suas res augerent, retinuerant. Affectatum etiam est a Genuensibus alterius insulæ imperium [5], bellumque ducibus Auriis gestum cum Aragoniis in Sardinia vario eventu, ut gemino prælio alternante victoria victi victoresque fuerint.

23. *Clementis ad Eduardum bello Gallico abducendum studia.* — In Galliis premebat tum Eduardus Itium, vulgo nuncupatum Caletium, ingenti obsidione, strenueque obsessi tutabantur mœnia, cum Pontifex revocandæ inter reges pacis studio Anibaldum et Stephanum cardinales legatos kal. Februarii nullis parcere laboribus jussit [6]: ac si non pacem, inducias saltem conciliarent [7]. Reges etiam gravissimis litteris ad id est adhortatus: Philippum [8] quidem, ut Francorum calamitatibus ad concordiam flecteretur: Eduardum autem [9], ut non modo innumera mala, quorum auctor illo bello esset, perpenderet; verum oculos etiam in Orientem conjiceret: in eo amplissimos triumphos de divini Numinis hostibus ipsum referre, ac mortales immortalesque coronas adipisci posse: barbaros ob illius discordias insolescere, nemque Christianam evertere:

« Clemens, etc. Eduardo regi Anglorum illustri.

« Si diligenter attenderes, fili charissime, tanquam princeps Catholicus personarum innumerabilium pretioso Christi sanguine redemptarum excidia, lapsus rerum, et animarum amarius plangenda pericula, quæ dissensiones et guerræ, quæ inter te ac charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem suscitare produxerunt, et producunt quotidie incessanter; necnon gemitus pauperum, pupillorum, orphanorum, viduarum ac aliarum miserabilium personarum, quæ deprædatæ ac derobatæ, famisque subjectæ angustiæ clamant ad Dominum lacrymis descendentibus ad maxillas; necnon destructiones Ecclesiarum et monasteriorum, et locorum sacrorum, vasorum et aliorum ornamentorum deputatorum divino cultui rapinas sacrilegas; captiones quoque, incarcerationes, maccerationes, spoliationes, religiosorum et Ecclesiasticorum ac aliarum personarum, cæteraque innumerabilia detestanda et execranda mala divinæ majestatis oculos offendentia manifeste, intra præcordia revolveris regia; tuisque considerationibus adjeceris in hac parte, quod ex prædictis fides catholica præsertim in partibus Orientalibus opprimitur, ac fideles ibidem degentes, propter dissensiones et guerras easdem auxiliis Catholicorum partium Occidentalium destituti, ab infidelibus, sic turbatam Christianitatem adspicientibus, diris persecutionibus solito crudelius (quanquam his temporibus ad ipsam fidem ampliandam in ipsis partibus Orientalibus existat parata materia plusquam fuerit a multis retroactis temporibus) affliguntur propterea; credimus profecto, credimus quod cor tuum emollies, et quod tot et tanta mala non procedant ulterius, nec tot bona, quot pro dilatatione fidei prædictæ fieri possent his temporibus, impediri valeant, ad pacem et concordiam cum rege reformandam prædicto placabilem diriges animum, et convertes. Si enim tibi, fili dilectissime, arridentem fortunam dederit Dominus, potius humiliari quam elevari tuus debet animus et reperiri ad pacem hujusmodi magis promptus, ut domino, qui pacem diligit, et in viris pacificis delectatur, placere ac ad vitandum mala prædicta, quæ ipsam graviter offendere non est dubium, curabis dirigere studia mentis tuæ, etc. Datum Avin. XVIII kal. Febr., an. V ».

24. *Anglus et Gallus in Ecclesiasticos inimici.* — Prætulit religioni commoda Eduardus[1], Chri-

[1] Tom. VI. Ep. secr. CCCVII. — [2] Ep. sec. DCCCXXXVI. — [3] Tom. V. Ep. secr. MLXXXIII. — [4] Jo. Vill. l. XII. c. 99 — [5] Eod. c. 99. Sur. l. VIII. c. 16. — [6] Tom. V. Ep. sec. DCCCXCV. — [7] Ibid. Ep. DCDLXXV. — [8] Ep. DCCCXCVII. — [9] Ep. DCCCXCVI.

[1] Tom. V. Ep. sec. MCXXIX.

stiana enim pietate abhorrebat, cujus infelicem mortem vitæ respondisse, contemptumque a Deo, qui Deum contempserat, visuri sumus. Interea Ecclesiasticas opes specioso crediti prætextu, ut Gallias oppugnaret, invasit [1]. Cujus exemplo, ut sua tueretur, Philippus rex [2] et sacerdotum in regno non agentium (exceptis cardinalibus) vectigalia, decimasque aliorum sacerdotiorum occupavit, ac jura Ecclesiastica in pluribus labefactavit : at quo plura eripuit Ecclesiæ, plures clades accepit. Missi sunt [3] ad ipsum a cœptis avocandum Pastor archiepiscopus Ebredunensis et Guillelmus episcopus Carnotensis, et Galli præsules libertates Ecclesiasticas tueri jussi [4] : denique intentatæ [5] Philippo iræ Pontificiæ, ni Ecclesiasticum jus pristino splendori restitueret. Hæc Pontifex tum juris Ecclesiastici tuendi studio gerebat, tum ne reges invasis sacris opibus bellum majori furore gererent : ad quod sedandum cum Stephanum tit. SS. Joannis et Pauli presbyterum cardinalem ad aulam Gallicam, Annibaldum Tusculanum episcopum ad castra Anglica misisset, Isabellam [6] Eduardi matrem ac Philippam uxorem ac Joannam Francorum reginas, tum [7] principes ac matronas nobiles utriusque regni IV kal. Maii rogavit, ut cardinalibus faverent. Flecti non potuit Eduardus, cum Caletum obsessum sibi dedi vellet, de quo Pontifex ita queritur [8] : « Miramur admodum, quod cardinalibus Apostolicæ Sedis nuntiis ad te dictumque regem jamdudum per nos pro pacis reformatione hujusmodi destinatis te in aliquo nolueris aperire. Profecto tibi reputatur ad duritiam, quod ad treugas eisdem cardinalibus tractantibus denegaveris consentire, nisi castrum Calesii, quod diu tenuisti obsessum, et adhuc tenere diceris », et infra, « receperis ». Præmiserat his preces, ut rei Christianæ ob illius cum rege Francorum bella corruentis misereretur :

« O fili dilectissime, si consideranter attenderis, et intra præcordia revolveris diligenter, quot et quanta mala ex tuis et ejusdem regis guerris et dissensionibus, ex quibus ira Dei accenditur et vehementius provocatur, secuta sunt, et quot et quanta bona præsertim ad præsens sunt et omittuntur, proculdubio credimus, quod tu quem ad bona opera hujusmodi zelum ferventem et devotum habere audivimus, ad tuam conscientiam, ut pacis inhærere procures vestigiis , te reduces, etc. ». Porrexit [9] sed irrito conatu, similes Philippæ reginæ, Eduardo filio Anglici sceptri hæredi, aliisque proceribus preces, ut regem ad concordiam adducerent. At fixum Eduardi animo erat nisi arce obsessa in suam potestatem redacta, omnem concordiæ tractatum respuere ac frustra etiam lectis utrinque quinque proceribus ad cardinalium preces colloquium de concordia agitatum [1]. Philippus autem Francorum rex, ut Itiensium fidei et constantiæ, qui nonnisi fame ab Anglo edomari poterant, responderet, ad inferendos mari commeatus classem triremium duodecim Genuensium ac navium septuaginta instruxit [2] : sed mox atque ab Anglis conspectæ sunt ex adverso Doverensi Angliæ portu, in Gallicam classem illi irruerunt tanto impetu, ut partim capta, partim fuga dissipata fuerit : atque ita Itienses summa rei frumentariæ inopia pressos deditionem fecere [3].

Potitus Caleto Eduardus cives alio migrare jussit, et Anglorum coloniam in eam urbem traduxit, ut belli armamentarium esset. Notat vero Joannes Villanus [4] exiguum fuisse illud operæ ab Anglo navatæ post amplissimam victoriam pretium, ejusque triumphos Anglis exitiales fuisse, quinquaginta enim millia suorum tum morbo tum in præteritis pugnis ipsum amisisse : ut mittamus in reditu grave periculum subiisse [5], ac nonnullas e suis naves vi tempestatis mersas : inducias vero, annitentibus jussu Pontificio [6] cardinalibus internuntiis, de quibus supra memoravi, ad S. Joannis Natalitia percussisse, ut excurrente eo tempore, missis ad Sedem Apostolicam oratoribus, de pace agitaretur : arcana vero consilia erant, ut cum milite et ærario exhaustus esset, debilitatas vires reficeret. De initis inter reges induciis meminit Pontifex [7], quas ad decimum quintum a festo S. Joannis Baptistæ evolvendum diem pactas ait.

Damnatus est Parisiis [8] a doctoribus error insignis Joannis e Mercuria Cisterciensis Ordinis, qui adeo insaniit, ut Deum peccati auctorem, qua peccatum est, affirmare non perhorruerit : cujus doctrinæ fæcem nostrorum temporum novatores improbis quibusque ut fræna peccandi laxarent, propinarunt.

25. *Cantacuzenus cum Palæologo imperium partitur. Constantinopolitanæ pseudosynodi impia doctrina.* — In Oriente Græcorum res in exitium versæ, Cantacuzenus enim tyrannus, cum jam universum imperium Constantinopoli, Thessalonica, et Æno exceptis occuparet [9], conflata in urbe Constantinopolitana conjuratione, perrupta a proditoribus porta aurea noctu ingreditur [10]. Excivit in auxilium Anna Augusta Galatæos Latinos, qui cum triremibus et lembis ad Blachernas applicare niterentur, a Cantacuzeni copiis atque a populo telis petiti, recessere. Ita illa, cum eorum, qui palatium imperiale præsidio tenebant, proditionem metueret, Cantacuzeni mollioribus verbis delinita Asanis et Palamæ, quos e custodia dimiserat, pacis interpretum opera fœdus his legibus percussit : « Imperarent ambo Cantacuzenus et

[1] Tom. V. Ep. secr. MCXXXIX. — [2] Ep. MCVII. — [3] Ep. MCVIII ad MCXXXVIII. — [4] Ep. MCLX. — [5] Ep. MCLI. — [6] Ep. MCXLIII. — [7] Ep. MCXLIV ad MCLIV, et MCLVI ad MCLIX, et MCLXXV ad MCLXXXV. — [8] Ep. MCLXXIV. — [9] Ep. MCLXXV ad MCLXXXV.

[1] Jo. Vill. l. XII. c. 95. — [2] Cap. 94. — [3] Id. Vill. cod. Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. Fros. hist. l. I. Paul. Æmil in Phil. VI. Walsing. in Eduar. III. Meyer. hist. Fl. l. XII et alii — [4] Jo. Vill. l. XII. c. 95. — [5] Meyer. hist. Flan. l. XIII. in Lud. Malcano. — [6] Tom. VI. Ep. secr. CLXXXI et CCLXXXIX. — [7] Ep. CDXIII. — [8] Tom. IV. bibl. Patr. col. 1323. — [9] Cantac. l. IV. c. 1. — [10] Lib. III. c. 99.

Joannes adolescens Palæologus, seque ea invicem benevolentia complecterentur, qua patres et filii solent, juniorque seniori potiores deferret in omnibus, ac propter ætatem nondum firmatam decem annos administratione cederet : quibus exactis æquali auctoritate cum eo imperaret. In has conditiones et ipse imperator et Anna Augusta cum filio imperatore, ut in perpetuum servandas, juraverunt. Secundum juramenta qui in palatio erant, portis reclusis, Cantacuzenum imperatorem acceperunt VI id. Februarias, anno orbis conditi sexies millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto, Indictione quintadecima ».

Redactis in suam potestatem Blachernis, victor ad confirmandam tyrannidem in palatio ornamentis imperialibus redimiri voluit [1], ac filiam Helenam Joanni Palæologo matrimonio junxit : coegitque pseudosynodum Constantinopoli in qua Acyndinus pius monachus, qui Barlaami vestigia secutus hæresiarchæ Palamæ pseudomonachi errores depulit, eruditosque Commentarios de simplicitate divinæ naturæ conscripsit, una cum sibi adhærentium cœtu damnatus est, ac Joannes patriarcha ob impensum Acyndino studium, exagitatosque Palamæ sequaces gradu patriarchali deturbatus; Palamæ vero hæreses edicto confirmatæ; de quo hæc Cantacuzenus [2] : « De dogmatis tomum edunt in quo confitentur omnes, Acyndinum ejusque cœtum prave atque impie de religione sentire : Palamam autem cum sui similibus divinorum theologorum placitis, consentanea sapere et confiteri ». Tinctus erat Palamæ erroribus Cantacuzenus, ut passim ejus scripta ostendunt, fuisseque a Paulo patriarcha Constantinopolitano [3] Latino apud Urbanum V de pravis dogmatibus accusatum, inferius visuri sumus. Quantum vero Palamæ placita corrupta essent, discreparentque a theologorum dictis, jam ante a nobis est ostensum, magisque illustrabitur ex Demetrio Constantinopolitano, qui Palamæ errores ex ejusdem fœdissimis libris decerptos recenset, ac pseudosynodi cum ipso sentientis profanum decretum ex parte adducit, auspicaturque exordium ab ipso harum controversiarum, quæ cœcutientem Græciam densioribus involvere tenebris, fundamento : nimirum Palamam pseudomonachos, quibus dæmon in angelum lucis transfusus se objiciebat, tuendos et omphalopsychorum hæresim amplificandam suscepisse. « Palamas, inquit [4], in secunda earum oratione, quas inscribit priores, hoc ait : Quoniam, ut quidam testatur, qui circa hæc inter valde peritos enumeratur, (is erat Simeon abbas Xerocerci, cujus deliria suo loco attuli, et ab ipso Demetrio in hoc ipso opere repetuntur), post transgressionem, qui fieri potest, ut non magnopere conducat figuras externas internis assimilari? qui enim festinat ad colligendam mentem in se, non debet motu recto moveri, sed circulari et ab omni erratione libero ; neque oculum huc illuc circumducere, sed veluti quodam firmamento in proprio pectore vel umbilico innixum habere, quippe movere se motu externo circulari, quantum fieri potest, instar motus est mentis, quo studiose mens se ipsam exercet ; et suscipiendo exterius per oculos virtutem mentis, mittet in cor hanc figuram corporis. Hujusmodi igitur perennem lætitiam et lumina, (erant hæc diabolica spectra, quæ pseudomonachis umbilicum contuentibus, illudebant), totamque de his rebus scenam per traditionem acceptam velut quamdam informem materiam Palamas informavit, atque deificavit ». Et infra : « De his reprehensus ab illo Barlaam, qui etiam ab initio eum detexit cum manifeste substantiam Dei visibilem et spirabilem constitueret, devitans nimirum absurdum pejori malo, hæresim curare aggressus est, atque audet super substantialem existentiam Dei reali distinctione in essentiam et operationem, quin potius operationes multas dividere : atque ait in quadam prædictarum orationum, hoc lumen substantiam Dei non esse, etenim intactibilem illam esse, angelum non esse, quod heriles characteres gerat ». Et rursus : « Lumen hoc intuitum esse non divinæ naturæ, sed gloriæ naturæ ejus, quam etiam dedit Dominus discipulis ». Et infra : « Et ad confirmationem suorum sermonum utitur lumine, quod fuit in transfiguratione Domini. Hæc postea sectatores ejus tomo edito secuti, de distinctione substantiæ Dei et operatione hæc aiunt : Nos a sacris Scripturis edocti sumus, et substantiam habere Deum et potentiam atque operationem a divina substantia differentem, imo vero potentias et operationes.

« De lumine vero transfigurationis postea quæsitum est. Dixerunt, ostensum esse a sanctis increatum esse lumen transfigurationis Domini, et illud non esse substantiam ejus : et omnes ferme dixerunt, demonstratum esse. Et in anathematismis, quos ediderunt contra eos, qui non adducuntur ut credant eorum blasphemias, ubi seipsos præconio celebrant, hæc aiunt : Iis, qui dicunt, divinam operationem provenire quidem ex divina substantia ; provenire vero inseparabiliter, cum per illud provenire ineffabilem distinctionem significent, per illam vero particulam, *inseparabiliter*, admirabilem conjunctionem ostendant, æterna sit memoria. Et de lumine ii aiunt, qui confitentur, lumen quod resplenduit ineffabiliter in monte transfigurationis Domini, lumen esse inaccessibile, lumen immensum, et effusionem incircumscriptam divini splendoris, et gloriam ineffabilem, ac divinitatis claritatem plusquam perfectam Filii gloriam, et Dei regnum pulchritudinemque veram, atque in sui amorem allicientem circa divinam et beatam illam naturam et naturalem gloriam Dei, ac deitatis Patris et Spiri-

[1] Lib. III. c, 3 et 4. — [2] Lib. IV c. 3. — [3] Paul. pat. Const. inter opusc. aurea Theolog. typis cusa Romæ an. 1332. p. 405. — [4] Ext. inter ead. opusc. aur. p. 410.

tus in Unigenito coruscantem. Et propterea existimant increatum hujusmodi lumen : non tamen asserunt esse super substantialem Dei substantiam, tanquam illa penitus sit invisibilis et imparticipabilis : dicunt vero potius hoc lumen esse gloriam supersubstantialis substantiæ, et ab ea proficiscentem inseparabiliter, atque se ostendentem mente purgatis pro sua benignitate : cum qua gloria Dominus noster et Deus venturus est secundo suo atque tremendo adventu judicare vivos et mortuos. Æterna sit memoria. Et rursus iis, qui non confitentur juxta sanctorum a Deo inspiratas theologias, et pium Ecclesiæ sensum divinissimum illud lumen neque creatum esse, neque substantiam Dei, sed increatam et naturalem gratiam, et illustrationem atque operationem ex ipsa divina substantia inseparabiliter perpetuo provenientem ; anathema. Igitur universe loquendo de substantia et operatione increata Dei (quam etiam lumen et gloriam et gratiam, atque illustrationem , deitatemque demissam et aliis multis nominibus nuncuparunt) hæc affirmarunt, singillatim vero multis etiam modis distinctionis usi sunt ».

Percenset Demetrius viginti hujusmodi distinctionis modos confictos a Palama garrulo et imperitissimo, a pietate abhorrentes : tum alia infanda dogmata etiam adversus distinctionem personarum divinarum ; quæ adeo avide ab ejus sequacibus pseudomonachis suscepta, ut de his hæc referat idem Demetrius : « In omnibus impudentes ausi sunt dicere, proportionem esse ; ut se habent mysteria legis antiquæ ad traditiones Evangelicas, ita etiam prædicationes Evangelicæ ad nova Palamæ dogmata ». Confirmat hæc auctor verbis Coccini principis monachorum montis Atho, quem sanctum vocitabant. Retulit porro ab impiis Palamas [1] impietatis præmia ; quippe ad Thessalonicensem archiepiscopatum evectus est : ejus autem propugnator Isidorus cognomento Bouchiras a memorata pseudosynodo patriarchalibus infulis est insignitus. Illatam sibi injuriam tulit acerbe Joannes patriarcha, habitaque suorum synodo Palamæ et sequacium impietatem ob inductas multas divinitates, alias supereminentes, alias demissas ; cum inter divina attributa non distinctionem rationis tantum, seu virtualem, sed realem collocarent, damnavit anathemate. Quem non modo amici, verum etiam plures Cantacuzeno antea addictissimi secuti sunt : atque ita novo schismate discissa fuit Constantinopolitana Ecclesia, maximaque ob hæreseos crimen conflata invidia est a Joannis patriarchæ sequacibus Cantacuzeno, ut ipse de se refert [2] : « Ab illo, inquit, et a veritate se abstrahentes, ipsum maledictis lacerabant : et hanc mendacio patrocinantes corrumpebant, Barlaami et Acyndini falsa dogmata per vestigia insequentes ». Hæc ille tenebras lucem, et lucem tenebras appellitans. Porro orthodoxam doctrinam Barlaami, cujus nomen ob confutatos Græcorum errores invidia laborabat, in omnibus non est amplexus Joannes patriarcha : quippe in illo suo synodali decreto [1] Barlaamum inique perstrinxit, deque illo hæc habet : « Quidam ausi sunt idem essentiam Dei et operationem existimare, aut si operationem aliud esse tenendum est, non coæternam illam dicere, neque ejusdem principii cum sempiterno et principio carente Deo ; sed creatam et corruptibilem, ut res omnes creatæ, qualis in Taborio divinitatis splendor apparuit, aut illa, quæ pastoribus illuxit, vel quæcumque alia Dei apparitio fuit ». Cæterum Barlaamus fidei athleta, qui hoc tempore Gyracensi episcopatui præerat a Clemente papa soli Apostolicæ Sedi subesse, metropolitanique sui auctoritate liber renuntiatus est, ut ex Regesto Pontificio constat. Ipsum in controversia de divina essentia et ejus operatione optime sensisse demonstrat pluribus Pontanus [2], in Notis ad Cantacuzenum, nimirum operationem Dei immanentem idem esse cum divina essentia re, sed non ratione : si vero de transeunte Dei operatione, quæ terminus est operationis immanentis, agatur, non esse coæternam et carentem principio ; sed creaturam esse, qualis lux Thaboria fuerit, quæ exemplum erat et imago corporis glorificati. Itaque Joannes patriarcha perperam Barlaamum traduxit : prudenter autem Palamæ, qui hoc tempore novorum errorum caliginem Græcis offundebat, vesaniam ejusque studiosorum dogmata confutavit. Quænam autem illa esset, ita describit in memorato suo decreto [3] :

« Supersubstantialem unam deitatem, sive unum Deum in Triade sine divisione divisum, nova divisione subdividentes audaces isti multas quasdam deitates esse, et multos deos præter vera dogmata impudenter et temerarie sanciunt, etc. » Tum nonnulla subjicit, quæ indicent monachos illos Græcos dæmonum consortio fuisse contaminatos : « Naturales, inquit, has Dei operationes, quæ extra substantiam secundum se sunt, et loqui et consuescere, ac si vita præditæ essent cum illis, qui eorum sacris initiati sunt, spondent et increatam naturam eorum participes immutare. Quinimo et benefactrices vocant similes deitates beneficas cuicumque illæ voluerint proprio quodam modo : supersubstantialem vero deitatem parum aut nihil ad similia dicunt conferre ». Et infra : « Testimonium exhibent non pauci eorum qui spiritualem curam animarum gerunt, a delusis per ipsos rem extorquentes, tum demum ad nos referentes ». Addit hos pseudomonachos, non ausos palam blasphema ea dogmata edere, ne gentilitia superstitione, quæ plures deos colebat, infecti dicerentur ; sed clam suis instillasse, et aliud in rescin-

[1] Jo. patr. in suo edicto synod. — [2] Cantac. l. IV. c. 3.

[1] Ext. apud Leon. Allat. l. II. de Eccl. Occid. et Orien. consens. c. 6. — [2] Pontan. in c. 40. l. II. Cantacuz. — [3] Ext. apud Allat. ubi sup.

dendis conjugiis facinus aggressos : « Nuptiis, inquit, hominum manus injiciunt, juvenes mulieres a viris et filiis intrepide peregrinis suis atque absurdis doctrinis separantes. Facinori addunt tonsuras temerarias et inconsideratas ex primo nostro genere juvenum, etc. »

26. Porro Palamam, quem multa inter se pugnantia effutiisse liquet, purgare se ab objecta multarum deitatum impietate annisum, ex illius sequacium scriptis atque inter alios Davidis Monachi, refert Pontanus [1] qui Palamitarum ineptias ita confutat [2] : « Velut ex speculo elucet, quid istos fallat : concipiunt enim et cogitatione informant operationem Dei quasi a Deo prodeat, ut lux prodit a sole, calor ab igne, aqua a fonte perenni : quod pinguius quiddam est, quam ut in subtile beneque purgatum ingenium cadere possit, cui non ignotum, has locutiones de progressu et fluxu operationum divinarum esse metaphoricas, et ad nostrum intelligendi modum adaptatas, qui operationes tanquam quid substantia et essentia posterius et ab ea emanans concipimus. Quod tamen in Deo re ipsa locum non habet, ubi a parte rei substantia seu essentia et operatio unum prorsus idemque sunt : nec magis operatio Dei ab essentia divina fluit, quam ipsa essentia ab essentia, cum essentia et operatio sint unum idemque ens simplicissimum, penitusque indivisum ». Idem respondens ad argumenta Græcorum, de distinctione rationis sive virtuali operationis immanentis ab essentia, hanc solutionem præmisit [3] : « Aliud est substantia Dei, et aliud operatio non re, sed sola ratione : eadem enim res simplicissima quatenus per se existit, substantia est; quatenus vim agendi habet, potentia est; quatenus productrix effectus, operatio et energia est; et hæc omnia simul est propter infinitatem et immensitatem essentiæ ». Observat porro jure Pontanus, inique a schismaticis Barlaamum et Acyndinum exagitatos : et merito etiam Præteolum, eos in hæreticorum Catalogo reponentem, reprehendit.

27. *Cantacuzenus Turcis conjunctissimus.* — Quod ad Cantacuzenum attinet; non ille modo ob novi hæresiarchæ sumptum patrocinium de Græcia male meritus est, verum etiam ob affinitatem arctissimam cum Turcis Græcorum carnificibus, qui adeo ipsi amicitia juncti erant, ut illum Orchanes rex gener gratulabundus una cum filiis, quorum natu major erat Solimannus, adierit [4]; atque ex adversa Constantinopolis parte lautissima cum eo convivia peregerit, visaque Constantinopoli ad conceptum expugnandæ tantæ urbis consilium magis est inflammatus. Poposcit a Barbaro auxilia Cantacuzenus, ut partum scelere imperium scelere augeret, ad Cralem oppugnandum; traditaque illi ab Orchane, duce Solimanno filio, decem millia Turcarum, qui violata fide Græcos Cantacuzeno subditos invasere, diripuere, trucidavere, in servitutem abduxere, ut ipse Cantacuzenus sero queritur [1]. Ita miseri Græci dum Pontificem Romanum inique odere, suos carnifices, Turcas, inquam, ultro ad edendam ipsorum stragem exciverunt. Quod vero tum pro Græcorum salute Christi vicarius ad Turcas reprimendos gereret, intueamur.

Ut mittamus Pontificia studia pro conciliandis Anglis et Gallis, ut Occidentis bella in Turcas converteret, de quibus suo loco dictum est; sustentabat navalem exercitum ad ipsorum in Europam excursiones coercendas, cui præerat Franciscus archiepiscopus Cretensis A. S. L. reportatusque est secundo divino auxilio illustris triumphus. De quo certior Pontifex a legato factus, magno gaudio delibutus his verbis VIII kal. Julii gratias egit [2] : « Receptis gratis rumoribus per litteras de dictis partibus nobis missas, qualiter gentes tuarum et unionis prædictæ galearum, eis dextra divinæ potentiæ assistente, in insula Imbri centum octodecim vasa navigabilia Turcorum cœperant, et Turcos, qui de dictis vasis ad terram ejusdem insulæ aufugerant, circumclusos seu obsessos tenentes, ad eos debellandos et captivandos facilius miserant pro equis et armis, hominibus et peditibus et aliis subsidiis opportunis, intendentes nobis, quæ inde contingerent, nuntiare, etc. » Meminit Bosius [3] de parta hac victoria apud Imbrum insulam, quam perfidi Turcæ violatis induciis, instructa centum quinquaginta navium classe, numerosissimoque exercitu oppugnabant, incensasque hostium naves centum supra octodecim majores minoresve ait : denique eos, qui in terram evaserant, ad deditionem coactos : ad quinque millia mancipatos servituti : auctum vero trumphi decus ex eo, si nostrarum triremium exiguus numerus cum hostilis classis magnitudine conferatur. Non defuere viri nobiles, qui pio accensi ardore adversus Turcas procurrere : inter quos Barnabas Gerardus Parmensis trecentis equitibus, peditibus quadringentis succinctus suis stipendiis has copias integro anno sustentaturus tuendæ fidei studio sacræ expeditioni se addixit [4] : a quo Smyrnam fortissime propugnatam visuri sumus.

28. *Armeni vexati a Soldano implorant auxilia.* — Vertenda e Turcis in Saracenos Syros, Ægyptios et Babylonios crucesignatorum arma fuerunt : soldanus enim Armeniam magno furore invasit, ut omnem Christianæ religionis cultum in Asia exstingueret, ratus everso eo regno, Occidentales amplius Orientalia bella non meditaturos. Tulere periclitanti Armeniæ auxilia Hugo [5] Cypri rex, et Deodatus [6] e Gozono Rhodiorum equitum magister, cum victis Armenis par exitium ab infi-

[1] David. monach. apud Pont. sup. cap. — [2] Pontan. ubi sup. — [3] Ibid. — [4] Cantac. l. IV, c. 4.

[1] Cantac. l. IV. c. 4. — [2] Tom VI. Ep. sec. LXXIV. — [3] Bosius hist. equit. Hier. p. 2. l, II. — [4] Tom. V. Ep. secr. MXLII. — [5] Ibid. Ep. CDVII. — [6] Ep. CDVIII.

delibus inferendum Cyprum Rhodumque maneret. Quorum pium ardorem collaudavit Pontifex, atque Francisco [1] archiepiscopo Cretensi A. S. L. et navalis exercitus in Turcas crucesignati præfecto VI kal. Octobris imperia dedit, ut ad retundendos Babyloniorum impetus, ac defendendos Armenos in Ciliciam vela explicarent. Expugnatum est ab infidelibus Ajacium, inferioris Armeniæ urbs nobilissima, ad quam recuperandam, cum rex Constantius se accingeret, atque Occidentalium imploraret auxilia, Clemens Venetos sollicitavit [2], ut maritimas vires contra Babylonios conjungerent :

« Dilectis filiis nobili viro Andreæ Dandulo duci, et communi Venetiarum.

« Occurrunt frequenter considerationis nostræ conspectui devotionis et fidei studia, quibus insignis terra vestra erga Deum et Romanam Ecclesiam evidentibus signis et operibus claruit : occurrit qualiter vos pro defensione fidei Christianæ, ac ipsius cultu diffusius dilatando tanquam viri Catholici, et veræ fidei præfatæ cultores adversus ipsius persecutores et hostes labores et sollicitudines subiistis hactenus et subitis. Propter quod in his, quæ Christi et ipsius Ecclesiæ beneplacitis conveniunt, et ejusdem fidei favorem concernere dignoscuntur, tanto fiducialius eadem requirit Ecclesia, quanto sperat in his per vos satisfieri promptius votis suis. Sane ad notitiam vestram jam dudum credimus pervenisse, qualiter soldanus Babyloniæ, immanis persecutor nominis Christiani, ad ejusdem fidei anhelans exitium, post impugnationes hostiles, post vexationes innumeras, post clades, depopulationes et spolia adversus Christianos Orientalium partium per eum, ut nostis, a longis retro temporibus crudeliter, peccatis exigentibus, perpetrata, civitatem Ajacensem, insignem utique locum Armeniæ, proh dolor ! occupavit, et eam detinet occupatam, Christianos illius cives et incolas affligens jugo miserabili servitutis. De cujus civitatis recuperatione charissimus in Christo filius noster Constantius rex Armeniæ illustris, anxia cura sollicitus, ad vos, quorum interventionibus apud eumdem confidit divina favente gratia super hoc exaudiri, ut intelleximus, nuntios suos mittit, petiturus a vobis ut pro recuperatione hujusmodi vel aliqua cum eodem soldano super hoc habenda conventione sive concordia ad præfatum soldanum speciales nuntios destinetis. Quocirca universitatem vestram attente rogamus, quatenus divinæ remunerationis intuitu, ac pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia, eisdem regi et regno consueti favoris auxilia impendentes, petitionibus regis ipsius super his et aliis, quæ Deo grata et ipsi fidei profutura noveritis, liberaliter condescendere prudentia vestra velit, ut Redemptor noster, cui præstabitis in hac parte gratum obsequium, mercedis vobis præmium tribuat, nosque devotionem vestram dignis gratiarum actionibus prosequamur in Domino. Dat. Avin. VII kal. Octobris, anno VI ».

29. Legarat Constantius Armeniæ rex in Occidentem oratorem ad Philippum Francorum et Eduardum Anglorum reges, ut expositis Orientalium Christianorum, quos soldanus crudelissime insectabatur, calamitatibus, ad mutuam pacem revocaret, incitaretque ad feliciores victorias in Oriente colligendas : sed occuparat adeo Eduardi animum sceptri Gallici cupido, ut ad suspiria Armenorum ejus aures obsurduerint. Cum vero rediisset ad Clementem ex regum aula orator, Pontifex rescripsit Constantino, de majoribus auxiliis Armeniæ submittendis se deliberaturum, cum Antonii episcopi Cajetani et Coronensis electi Apostolicæ Sedis legatorum, qui ad exscindendos errores in Armenia exortos erant missi, litteras de restituta incorrupta fidei puritate accepisset; eumdemque regem Armenum gravissimis sententiis ad commendandam regiam illius in tam præclaro opere diligentiam ac potentiam est adhortatus [1] : ea enim re divinum sibi patrocinium ad retundendos hostium conatus ipsum conciliaturum :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Constantino regi Armeniæ illustri.

« Rogamus serenitatem tuam, et attentius in Domino exhortamur, quatenus prudenter considerans, quod nulli est absque fide gratia, nulli salus; quodque figura mundi hujus præterit velut fumus, præfatis legatis in officio legationis hujusmodi eis pro ipsius fidei negotiis, ut præfertur, ac tuæ subditorumque tuorum animarum salute commisso, tanquam princeps Catholicus et Evangelicæ veritatis amicus, tui favoris auxilio potenter et patenter assistas, ut ipsi in hujusmodi officio tuo fulti præsidio ad Dei et Ecclesiæ sanctæ Catholicæ sponsæ suæ laudem et gloriam sic se possint utiliter exercere, quod omnis erroris et schismatis de partibus ipsis fugata caligine, lumen Catholicæ veritatis effulgeat, tuque ipsos subditos tuos non solum temporaliter regas et dirigas, sed eis ad æternæ vitæ gaudia salubriter præbuisse ducatum per laudabilium operum studia comproberis. Si enim, prout desideramus attentius, et de tuæ fidei speramus sinceritate, talibus te studiis applices, talibus operibus, ut teneris, insistas, ille Rex regum, per quem vivis et regnas, te regnumque tuum ab omnibus præservabit adversis, vota tua continue fœcundabit prosperitate successuum, solium tuum stabiliet, et crucis hostes ad ejusdem fidei ac tuum dictique regni exterminium anhelantes, dexteræ suæ virtute prosternet, tuque nostrum et ejusdem Ecclesiæ ac Catholicorum regum et principum in tuis opportunitatibus auxilium et favorem adesse tibi efficaciter senties per effectum.

[1] Tom. V. Ep. CDIX. — [2] Tom. VI. Ep. CDVI. Ext. etiam in Ms. archiv. Vat. de reb. Transm. pag. 86.

[1] Tom. VI. Ep. secr. CDX. et sup. Ms. arch. Vat. pag. 86.

Dat. Avin. VI kal. Octobris, anno VI ». Junxisse cum Armenis auxiliares copias Rhodiorum equitum magistrum, refert Bosius [1] ac non modo soldanum Armenia propulsatum, verum etiam arcem insignem quam Isso vocat, olim dictam Alexandretam, parti olim de Dario ab Alexandro triumphi memoria illustrem, a Constantio rege recuperatam.

Revocandi in eadem Armenia splendoris fidei, ne qua erroris labe obsolesceret, sollicitus Clemens, Cajetanum episcopum et electum Coronensem ursit [2], ut Sedi Apostolicæ significarent, quo tandem modo in expugnandis Armenorum erroribus se gessissent, utque fides apud ipsos reflóresceret : exigebat enim ab Armenis, ut Sedi Apostolicæ, quæ illorum clientelam magnis laboribus contra infideles suscipiebat, mutua consensione amoris ac fidei integritate responderent. Cum vero gravissimos sumptus in sustinendo adversus infideles exercitu Pontifex profunderet, æquumque esset, ut crucifixi opes pro ejus tuenda gloria collocarentur, sacerdotiorum quæ conferenda essent ab eadem Sede redditus certo temporis spatio ærario Pontificio reservavit [3], et quæstores in Dania, Suecia, Norwegia, Cypro, Anglia, Hibernia ea de causa instituit [4].

30. *Rasciæ regi unionem cum Ecclesia expetenti gratulatur Pontifex.* — Concepit pium Stephanus Rasciæ rex ejurandi Græcorum schismatis, ac redintegrandæ veteris cum Romana Ecclesia conjunctionis desiderium : quod cum Pontifici Scutarensis episcopi opera significasset, illum Clemens ad perficiendum sacrum consilium incitavit, Romanæque Ecclesiæ pro tuendo ipsius regno amplissimum studium est pollicitus subjectis litteris, in quibus ubi pluribus de divina Providentia, quæ omnes nationes ad ejusdem Ecclesiæ obsequium adducit, deque sua ut supremi omnium Ecclesiarum pastoris in fide propaganda, et congregandis populis sollicitudine est præfatus, hæc subjungit [5] :

« Clemens, etc. magnifico principi Stephano, regi Rasciæ illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Cum, sicut lætanter referente venerabili fratre nostro Marco episcopo Scutarensi audivimus, tu divinitus inspiratus, et sancti Spiritus gratia illustratus, tuæ ac populi tui saluti animarum intendens, gregem ipsum ingredi, rejecto cujusvis pestiferi fermento schismatis desideras et affectas, et in sinu sanctæ Romanæ Ecclesiæ, matris omnium fidelium et magistræ, communitati fidelium ipsorum salubriter congregari, ut cum eis portionem integram bonorum illorum, quæ suis fidelibus præparavit Dominus, ipso donante, abundantius valeas promereri; nos, qui locum illius, quamvis immeriti tamen tenemus, qui omnes quærit salvos fieri, et neminem vult perire, exinde gaudii et exultationis rore perfusi, et eidem, qui rectum tibi dedit, ut perfertur, spiritum, immensas gratias in humilitate spiritus referentes, tuæ salutaris devotionis in hac parte propositum multipliciter in Domino commendamus, tuam rogantes excellentiam, et attentius in Domino exhortantes, quatenus conceptum, tibique divinitus inspiratum propositum hujusmodi non exstinguas, sed potius magis ac magis ferveas in eodem.

« Nos equidem more illius hominis Evangelici, ovem perditam requirentis, et super humeros reportantis ad gregem, te suscipiemus intra brachia paternæ dilectionis gaudenter, stringendo charitativis amplexibus te tanquam filium prædilectum, tuisque honoribus et commodis, quantum cum Deo fieri poterit, intendendo : super quibus eidem episcopo, quem tuæ benevolentiæ recommendamus, propensius fidem credulam poteris adhibere. Ut autem de tua intentione super his operoso effectui mancipanda plenius consolemur, nos velis de illa, quæsumus, efficere per tuas litteras certiores. Dat. Avin. VI non. Martii, anno V ».

Addidit hortatorias alias ad Rasciæ principes [1] litteras Nicolaum Beccham [2] protovestiarium, Gregorium [3] Gatubiam regni Rasciæ Cæsarem, aliosque proceres, ut ad pristinam Ecclesiarum conjunctionem revocandam pios regi Stephano adderent stimulos : paratissimum enim se ad ipsum paterno sinu excipiendum omnique amoris significatione ac studiis prosequendum. Meminit [4] Ms. Vaticani Germanus auctor Rasciæ regem ad Romanæ Ecclesiæ gremium admitti flagitasse, missumque episcopum Pactensem Ordinis Carmelitarum, ut illum et Rascios pristinæ cum Romana Ecclesia conjunctioni restitueret, non tamen rem mandatam operi, visumque pietatis specie illusisse, ut Ungariæ regis arma impetusque retardaret.

31. *Eucharistiæ veritas Cracoviæ in Polonia insigni prodigio illustrata.* — Confirmavit hoc anno divina Providentia insigni miraculo Catholicam de sanctissimo Eucharistiæ sacramento fidem in Polonia : cum enim fures sacram pixidem, in qua erat reposita sacra hostia, cœca lucri cupiditate auro conflatam arbitrati subripuissent, comperissentque æneam, ipsam in palustrem locum projecere : ubi mox cælestis lux fulgere die noctuque conspecta est. Excitatus prodigii magnitudine episcopus Cracoviensis, instructo agmine religioso eo perrexit, et Eucharistiam reperit. Ad cujus miraculi commendandam secuturis ætatibus memoriam Casimirus II rex Poloniæ prænobilem Ecclesiam in eodem loco exstruxit; quam historiam Michovias enarrat [5] :

[1] Bos. p. 2. hist. eq. Hier. l. II. — [2] Tom. VI. Ep. sec. CDII. — [3] Ibid. Ep. CCCXXXI. — [4] Ep. CCCXXXII ad CCCXXXV. — [5] Tom. V. Ep. secr. MXIX.

[1] Tom. V. Ep. MXXV. — [2] Ep. MXX. — [3] Ep. MXXI. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VI. — [5] Michov. l. IV. c. 24. Crom. l. XII.

« Quidam nequam, inquit, et famelici latrunculi sub octavis Corporis Christi anno Domini MCCCXLVII, de Ecclesia parochiali Omnium Sanctorum in Cracovia delatorium divinissimi sacramenti, vulgo monstrantiam, furati sunt ; compertoque quod esset ærea, illam in paludem Mothe arbustis plenam ». Et infra :

« Et cum plures mortales luminaria die noctuque in palude relucentia viderent, ad pontificem Cracoviensem ejusque venerabile capitulum, ac deinde ad regem Casimirum rem tanquam prodigiosam pertulere. Qui, processionibus totius urbis ordinatis, triduano prius jejunio indicto et exacto, cum hymnis et vexillis paludem adeuntes, delatorium cum sacramento divinissimo acceperunt, et illud ad Ecclesiam Omnium Sanctorum, unde erat ablatum, retulerunt.

« Excellentissimus autem rex Casimirus in loco inventionis tam ineffabilis sacramenti, quamvis cœnoso et paludinoso, Ecclesiam in honorem et titulum Corporis Christi se fundaturum vovit. Nec mora : anno altero nobilem chorum et sacrarium cocto latere initiavit et consummavit, parochia quam ex antiquo Ecclesia S. Laurentii habebat ei adjuncta, calicibusque ac apparatibus, crucibus, cæterisque clenodiis munificentia regia adornavit, et titulum Corporis Christi, quo Ecclesia S. Francisci a primæva sui fundatione illustrata fuerat, fratribus Minoribus, pretio precibusque contentatis, ut solidior sua fundatio permaneret, abrogari et exstingui procuravit. Villa quoque Bavol in suam ditionem et proprietatem tràducta, oppidum de suo nomine Kasimiria nuncupatum processu temporis muris communivit, amplius monasterium insigne in decus sanctarum Margarethæ et Catharinæ, in quo sunt fratres Eremitæ Ordinis S. Augustini, constituit ; chorum Ecclesiæ ejusdem monasterii magnifico et liberali sumptu usque ad integrum cum sacrario muro coctili et excelso locavit, et profundatos annulos, quos ferebat, in jactu fundationis et primi lapidis posuit : ex post autem dovotio fidelium corpus Ecclesiæ cum sacellis adjecit ». His consentientia Cromerus[1] et alii darunt.

32. *Ivo Sanctorum catalogo adscriptus.* — Hoc eodem anno adjectus est[2] solemni ritu sanctorum Catalogo Ivo Britannus, qui apud judicium tribunalia viduarum et pupillorum causam agebat, de quo hæc Ms. Vaticani[3] auctor anonymus : « Hic etiam canonizavit S. Ivonem presbyterum et confessorem Britonem anno coronationis suæ VI, XVI kal. Julii ». Cui alterius Ms. auctor consentit[4] : « Prædictus, inquit, dominus papa canonizavit S. Ivonem presbyterum Trecorensem in Britannia multis miraculis clarentem, qui pietatis gratia pro pauperibus causas agebat anno Domini MCCCXLVII prædicto, Pontificatus vero anno VI, anno migrationis ejusdem sancti XLVI, me tunc Avinione existente ». Effulsit ingentibus miraculis, ob quæ maturo præsulum consilio is honos ei habitus. Inter cætera, Pontificium nepotem e gravissimo morbo illius apud Deum precibus curatum, Vitæ scriptor tradit[1], atque etiam Clementi se videndum objecisse, hortatumque ut venerationem beatis exhiberi solitam ipsi decerneret. Cum vero Philippus rex Francorum suas preces antea ea de re adjecisset, Pontifex quæ a se ad divinam gloriam gesta essent, exposuit[2] : utque in Avinionensi comitatu plura sancti suffragiis a Deo beneficia impetrarentur :

33. « Clemens, etc. Philippo regi Franciæ.

« Ad spiritualis gaudii et consolationis augmentum patefieri regali excellentiæ volumus per præsentes, quod nos super negotio canonizationis almi confessoris Domini Jesu Christi, B. Ivonis videlicet, quondam presbyteri diœcesis Trecorensis, pro qua tua sublimitas instanter hactenus nos rogavit, in nomine Dommini procedentes, die sextadecima præsentis mensis Junii examinatione diutina, prolixa, provida, et matura, sicut exigit tanti negotii arduitas, præcedente præfatum sanctum, qui vitam sanctam piis exuberantem operibus, castigando et in servitutem redigendo carnem suam, spiritum non sine multis et magnis austeritatibus gessisse pœnitentialibus, dum in humanis ageret, multorumque coruscatione miraculorum, tam in vita quam post felicem ipsius transitum, claruisse manifestis probationibus fuit repertus, præsente fidelis cleri et populi multitudine copiosa, observataque solemnitate, quæ consuevit in talibus observari, ad laudem et gloriam divini nominis, ac consolationem fidelium et maxime regni tui, de quo traxisse noscitur originem, ac tui et ejusdem regni exaltationem honoris, de consilio fratrum nostrorum canonizavimus, et sanctorum Catalogo adscribendum mandavimus, et ut sanctum deinceps a fidelibus venerari ; festum ipsius diem decima nona mensis Maii, quo ejus anima mole carnis exuta, cælos petens cum scala gloriæ, cælicis civibus est conjuncta, statuentes a fidelibus annis singulis celebrandum. Ad ipsum quidem sanctum ingentem devotionem gerit partium istarum populus, et jam multi ad ipsius suffragia devotis orationibus et emissis votis in humilitate spiritus recurrentes, exinde sanitatem et alia remedia super suis justis petitionibus reportarunt, et reportare non desinunt incessanter, etc. Dat. Avin. XI kal. Junii, anno VI ».

34. *Ritus servari soliti in tribuendis Sanctorum honoribus.* — Qui vero ii solemnes ritus fuerint, describere visum est ex veteri Ms. Vaticano[3]

[1] Crom. in Casim. II. hist. l. XII. — [2] Gesta Clem VI. apud Bosq. Baron in not Ms. et alii. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [4] Ms. 3765. in Clem. VI.

[1] Sur. tom. III. die XIX Maii Cran*. Eccl. l. IX. c 34. — [2] Tom VI. Ep. secr. LVIII Ext. etiam in Bull. in Clem. VI Const. IV. — [3] Ms. bibl. Vat sign. num. 1737. pag. 30.

ab auctore, qui hoc tempore in aula Pontificia rituum formulis præerat, composito :

« MODUS QUI COMMUNITER SERVARI CONSUEVIT CIRCA CANONIZATIONEM ALICUJUS SANCTI.

« Audita per dominum nostrum papam fama alicujus sancti, et ab aliquibus honestis et authenticis personis eidem domino nostro papæ negotio hujusmodi denuntiato, ac supplicato eidem continuatis vicibus ac pluries et instanter pro canonizatione hujusmodi facienda, dominus noster papa consuevit hoc proponere inter fratres, scilicet cardinales : et de ipsorum consilio committit aliquibus episcopis patriæ illius, qui dicitur sanctus, vel aliis personis authenticis, honestis, discretis et incorruptibilibus, ut inquirant de fama et devotione populi, quam habent ad illum qui dicitur sanctus, et de miraculis et aliis, quæ eidem domino papæ sunt nuntiata. Et illi quibus commissum fuerit, debent inquirere et referre de fama et devotione populi et aliis, quæ super miraculis illius qui dicitur sanctus, invenerint in genere et in specie et quoad famam, non quoad veritatem ; et an videatur eis, quod super veritate et in specie sit requisitio committenda. Et si scribant talia, propter quæ inquisitio veritatis committi debeat, dominus noster papa requirit iterum consilia cardinalium, et de ipsorum consilio definit in consistorio utrum secundum relata sit inquisitio prædicta super veritate committenda, vel non : et si committenda videatur, iterum scribit dominus papa eisdem vel aliis, de quibus sibi videbitur, quod veritatem de prædictis inquirant, videlicet de fide et excellentia vitæ et miraculis ac operatione miraculorum illius, qui petitur canonizari, exacte, prudenter, diligenter et fideliter secundum articulos et interrogatoria, quæ sub Bulla sua transmittit eisdem : et illi quibus committitur, facta hujusmodi inquisitione, eam remittere debent dicto domino papæ sub sigillis suis fideliter interclusam.

35. « Qua inquisitione sic remissa, dominus papa consuevit ipsius inquisitionis examinationem committere in curia aliquibus capellanis suis, vel aliis personis authenticis et discretis, et in talibus expertis, quæ ordinent et forment rubricas super inquisitione prædicta : et ipsis rubricis cum exacta diligentia ordinatis et formatis committitur per dominum papam examinatio ipsarum rubricarum et totius inquisitionis tribus dominis cardinalibus, videlicet uni episcopo, alii presbytero, et alteri diacono : qui domini cardinalis, visis per eos et diligenter examinatis contentis in commissionibus, rubricis et inquisitionibus prædictis, debent referre in consistorio domino papæ plene omnia in genere supradicta, et quæ invenerint in eisdem ; hoc excepto, quod super vita et miraculis, et depositionibus testium super ipsis productorum nihil tunc in specie referunt : sed postea in consistorio in præsentia domini papæ, et aliorum dominorum cardinalium singulariter et sigillatim leguntur depositiones testium super vita et miraculis productorum. Primo enim leguntur depositiones testium super vita productorum. Lectis et diligenter auditis per dominum papam et cardinales, antequam ad aliud procedatur, dominus papa de consilio cardinalium determinat, utrum vitæ excellentia illius, de quo agitur, sit plene probata vel non : et ipsa determinatione facta, procedunt modo prædicto ad lecturam miraculorum, et depositionem testium super ipsis miraculis productorum. Notandum tamen, quod lecta in consistorio depositione cujuslibet testis super quolibet articulo, vel testium saltem melius probantium, dominus papa de consilio cardinalium definit, utrum illi testes plene probent articulum, de quo agitur, vel non ; vel utrum adminiculentur : et hæc scribi debent ibidem per unum de dominis cardinalibus, de quo domino papæ placuerit.

36. « Quibus omnibus finitis, et diligenter per dominum papam et cardinales examinatis, dominus papa debet requirere consilia ipsorum cardinalium, et petere ab eis, an videantur prædicta talia, propter quæ sit canonizatio merito facienda : et si facienda videatur, dominus papa ibidem in consistorio secrete inter cardinales definit ipsam canonizationem esse faciendam. Postea vero, definitione hujusmodi facta per dominum papam, debent vocari omnes prælati qui tunc in curia sunt præsentes, et dictus dominus papa narrat eis publice in consistorio ea quæ acta sunt et probata secrete, definitione facta prædicta suppressa ; et requirit consilia eorumdem prælatorum.

« Deinde assignatur per dominum papam certa dies ad aliquem certum locum aptum ad hoc, ubi habeant convenire idem dominus noster papa et cardinales, et alii prælati de curia, et clerus et populus : et iterum extra consistorium per dominum papam octo vel septem prælati ad minus, de quibus eidem domino papæ videbitur faciendum, qui dicta die assignata habeant publice prædicare. Habet etiam idem dominus noster papa ordinare gradus inter ipsos prælatos, qui prædicare habebunt, ut videlicet primo talis prædicet, talis secundo, et sic de aliis : consuevit enim dicta dies assignari per unum mensem ante, vel per tres septimanas ad minus ad finem, quod prædicti prælati diligenter collationes potuerint studuisse, quas ipsa die assignata succincte et breviter in publico facere habebunt. Conclusiones vero dictarum collationum debent esse tales, videlicet quod ostendant per rationes, quod dicta canonizatio est merito facienda, et supplicetur domino nostro papæ, ut facere dignetur eamdem.

37. « Facta vero prædicta definitione secreta per dominum papam et prælatis vocatis, et die certa ad faciendum collationes ipsis prælatis, ut præmittitur, assignata, dominus papa interim in consistorio consuevit committere duobus dominis cardinalibus, potissime religiosis, qui noverint in

sacra pagina, ut unus ipsorum legendam seu lectiones ordinet super vita ipsius sancti, et aliqua de miraculis probatis in ipsis lectionibus recitando; alius vero ordinet responsoria et antiphonas ac orationem : ipsis enim ordinatis, dicti duo domini cardinales omnia legere debent in consistorio temporibus opportunis. Pervento itaque ad dictam diem assignatam mane hora consistorii, conveniant ad locum ordinatum dominus papa more consistoriali, videlicet cum manto seu pluviali rubeo et mitra aurifrigiata cum perlis, et omnes cardinales et prælati cum communibus vestibus. videlicet cum cappis laneis, et etiam clerus et populus ibi conveniant. Dictus vero dominus noster papa, veniendo ad dictum locum, associatur per cardinales tunc præsentes, duobus diaconis cardinalibus sibi a dextris et a sinistris, ut est moris, assistentibus : et in dicto loco debet esse faldistorium seu cathedra cum scabello parata, in qua dictus dominus noster papa sedere possit. Residente vero ipso in dicta cathedra, fit ei reverentia solita per solos dominos cardinales : qua reverentia facta, sedeant suo ordine more consistoriali domini cardinales, et duo diaconi cardinales papæ assistant, ut superius est jam dictum : prælati vero alii stant ex opposito domini papæ a dextris et a sinistris, prout locus patietur. Quibus residentibus surgere habet procurator hujusmodi negotii, existens ex opposito dicti domini papæ, et assumpta sibi aliquali auctoritate, narrare debet aliqua de hujusmodi negotio, et supplicare ipsi domino nostro, ut ipsa sanctitas sua audire dignetur aliquos prælatos, qui super prædictis prædicare intendunt : et nihilominus quod placeat sanctitati suæ definire illum, de quo agitur, esse sanctum, et sanctorum Catalogo adscribendum, et tanquam sanctum esse a fidelibus venerandum ; ac festum ejusdem anno quolibet perpetuo certa die, de qua ipsi domino nostro papæ videbitur, celebrandum. Et hujusmodi supplicatione per dictum procuratorem facta, surgat ille prælatus, qui primo prædicare seu collationem suam facere debet, juxta ordinationem antedictam, et incipiat collationem suam, et eam prosequatur succincte et breviter : qua finita surgat secundus, et faciat similiter, et sic de aliis.

38. « Finitis vero omnibus collationibus supradictis, dominus noster papa surgit, et diaconus cardinalis, qui assistit ei a sinistris, dicit more solito : *Confiteor* ; quo dicto, datur indulgentia per dominum nostrum papam de uno vel duobus annis et totidem quadragenis, vel plus, prout domino papæ placuerit, qua indulgentia data, dominus papa, deposita sibi mitra, facit absolutionem, et dat benedictionem : deinde pronuntiatur dicta indulgentia per unum de dominis cardinalibus, et ipsis expletis revertitur ad cameram suam.

« Post hæc vero in consistorio ordinatur certa dies ad aliquam certam Ecclesiam, in qua convenire habeant dominus papa, cardinales et prælati alii de curia, ac clerus et populus pro solemnitate canonizationis hujusmodi facienda. Qua quidem die adveniente, sternatur tapetis Ecclesia et paretur, et illuminentur in ea cerei multi : et mane, descendente domino nostro papa ad eamdem Ecclesiam, occurrat ei processio cleri illius Ecclesiæ. Cum autem est in Ecclesia, orat aliquantulum ante altare, deinde ascendit sedem suam in medio Ecclesiæ paratam, et ibi recipiat cardinales, et alios prælatos more solito ad reverentiam : et ipsa reverentia facta, cardinales et prælati alii parantur paramentis albis. Quibus paratis papa, prout de camera venit, scilicet cum pluviali rubeo, et mitra aurifrigiata cum perlis vadat ad cathedram eminentem ante altare cum scabello paratam, et ibi sedendo facit sermonem, mitram tenendo in capite, ut est moris, processum recitando et probata, ac inducendo populum ad orandum pro eo, quod Deus non permittat eum errare in hoc negotio.

39. « Finito vero sermone hujusmodi, dominus papa prædicit se oraturum, et hortatur alios ut orent, ut supra, scilicet quod Deus non permittat eum errare in hoc negotio. Deinde flexis genibus fit devota oratio : et Papamet debet incipere, cantando hymnum *Veni, creator Spiritus*. Quo incœpto genuflectat, et in fine primi versns surgere debet, et continuatur totus hymnus ab omnibus aliis cantando. Quo hymno cantato, si domino papæ placet, diaconus cardinalis dextris papæ assistens dicit : *Flectamus genua;* et dominus papa et cæteri alii basse et secrete genibus flexis orant : et devota oratione facta, post morulam diaconus cardinalis, qui est a sinistris, dicet : *Levate;* et tunc omnes surgant. Quibus levatis, dominus papa, tenendo mitram in capite, definit publice illum, de quo agitur, esse sanctum, et sanctorum Catalogo adscribendum, et tanquam sanctum esse ab omnibus venerandum, ipsumque sanctorum Catalogo adscribit, statuens ut ab universali Ecclesia in die tali festum ejus et officium devote et solemniter celebretur : quam definitionem facere poterit ipse dominus noster, ut sequitur :

« Ad honorem Dei omnipotentis Patris, Filii et Spiritus sancti, et exaltationem fidei Catholicæ, et Christianæ religionis augmentum, auctoritate ipsius Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, beatorum Apostolorum Petri et Pauli et nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus et definimus, bonæ memoriæ N. sanctum esse, et sanctorum Catalogo adscribendum : ipsumque dictorum sanctorum Catalogo adscribimus, statuentes ut ab universali Ecclesia anno quolibet in die tali festum ipsius et officium sicut pro uno confessore, si sit confessor ; vel sicut pro uno martyre, si sit martyr, devote et solemniter celebretur. Et si domino papæ placuerit, poterit addere ista verba : Insuper eadem auctoritate omnibus vere

pœnitentibus et confessis, qui annis singulis ad sepulchrum ejusdem in die tali devote accesserint, unum annum et quadraginta dies, accedentibus vero annis singulis infra octavas dicti festi ad sepulturam ipsius quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Quibus verbis per dominum papam prolatis, ipse dominus papa mitra deposita, incipit cantando hymnum : *Te Deum laudamus*, quem cæteri cantando prosequuntur. Quo finito diaconus cardinalis a sinistris papæ assistens dicit vers. *Ora pro nobis B. N... alleluia*, et cæteri respondeaut : *Ut digni efficiamur gratia Dei, alleluia :* si vero solemnitas fieret a Septuagesima usque ad Pascha, in prædicto festo omittetur *alleluia*. Deinde dominus papa dicit cantando : *Dominus vobiscum*, et respondetur : *Et cum spiritu tuo*. Dicat : *Oremus*, et postea orationem, quæ competat illi sancto, finiendo ipsam orationem : *Per Christum Dominum nostrum*, et respondeatur : *Amen*. Et ipsa oratione finita, dictus diaconus cardinalis a sinistris papæ assistens dicat : *Confiteor*, etc. ut est moris, et locis debitis, scilicet immediate post Apostolos, faciat mentionem de dicto sancto. Qua confessione finita, dominus papa dat indulgentiam gratiosam septem annorum et septem quadragenarum : et data indulgentia per dominum nostrum papam, ac mitra eidem deposita, facit absolutionem, et dat benedictionem more solito, dicendo : *Precibus et meritis, etc.* faciendo mentionem loco suo de sancto canonizato.

« Quibus factis, accedat dominus noster papa ad locum cousuetum, ubi recipiat Pontificalia paramenta, scilicet alba : et postea more solito missam celebret solemniter in honore dicti sancti canonizati. Qua missa finita, ac data iterum indulgentia in fine missæ de VII annis et VII quadragenis, et depositis paramentis, ad cameram suam sive ad palatium revertatur cum pluviali et mitra, prout primitus ad Ecclesiam venerat ».

40. *S. Ivonis translatio.* — Servatis hisce ritibus in consecranda B. Ivonis memoria, contulit Pontifex ad fideles ad illius venerationem alliciendos indulgentiarum præmia illius sepulchrum adituris, et translationis celebritatem honestaturis, ut subjectum Diploma anno proximo datum ostendit [1] :

« Clemens, etc. venerabili fratri episcopo et capitulo Trecorensi.

« Laudabilis et longævæ observationis exemplo imitatione digna decrevit antiquitas dies, quibus primum sanctorum corpora de ipsorum tumulis transferuntur, festivitate celebri venerandos, ut juxta sacræ paginæ veritatem de loco suo laudibus pullulent ossa sanctorum, et sicut in tempore suo tritici acervus infertur, sic sancti post congesta opera recolenda sepulchrum in abundantia gratiæ comperiantur ingredi, dum post præsentis vitæ pressuras præmia patriæ cælestis inveniunt. Et non solum eorum spiritus in claritate veri luminis, et secreto æternæ gloriæ occultantur horreum quasi conservationis ingressi ; sed et eorum corpora, licet adhuc terrea, de humilitatis tumulo ad venerationis cumulum eriguntur. Profecto translationem hujusmodi justitiæ præfigurasse videtur ille accrescens et decorus adspectu, qui de hoc sæculo transiturus, fratres adjurans, ad promissionis terram ex Ægypto sua petiit ossa transferri. Nos igitur novi sancti, sanctorum noviter congregati collegio, ex signorum insignium præclara congerie, beati videlicet Ivonis confessoris, olim Trecorensis presbyteri, translationem volentes solemniter celebrari, auctoritate Apostolica præsentium vobis tenore concedimus, ut corpus confessoris ejusdem congrua temporis opportunitate captata, convocatis clero et populo Trecorensibus cum debita solemnitate ac honorificentia digna ad locum transferatis idoneum, diem translationis hujusmodi, quem perpetuis temporibus celebrandum fore decernimus, festivis solemniis celebrantes, etc. » Addit nonnullarum indulgentiarum præmia ad incendendam eorum pietatem, qui expiata rite conscientia, vel celebritati intererunt, vel sepulchrum S. Ivonis recurrente ejus annis singulis festo die lustrabunt. « Dat. Avin. IV id. Maii, anno VI ».

[1] Tom VII. Ep. secr. DCDLXXIX.

CLEMENTIS VI ANNUS 7. — CHRISTI 1348.

1. *Ludovico Ungariæ regi sua in regno Neapolitano gesta excusanti Pontifex respondet, scribens Bertrando cardinali Apostolico legato.* — Percussus divinæ justitiæ flagello ingemuit Occidens anno a Virgineo partu millesimo trecentesimo quadragesimo octavo, Indictione prima, sæviente atroci adeo lue, ut redactæ urbes in solitudines, et deesse mortuis sepeliendis vivi viderentur. Et quamvis ea omnes pæne nationes sit pervagata, nonnulla tamen regna altero belli flagello attrita cælestes magis iras excepere. Inter quæ Sicilia citerior calamitatum exemplum ac theatrum fuit; vidit enim prius pulsam reginam, principes vinctos, Dyrrachii ducis fusum cruorem, matronas regia stirpe satas ad mendicitatem redactas, populos a latronibus spoliatos. Pervenerat, ut vidimus, extremo anno superiori Ludovicus rex pervigilio Nativitatis Dominicæ die Aquilam, ineunteque anno Neapolitani cives, missis oratoribus, regnum ut Caroli II majoris natu filii nepoti ac justo regi detulerunt[1]. Quibus perculsa Joanna regina, Ungariæque regem cum ingenti exercitu Neapolim petere accipiens, ex ejusdem urbis arce, in quam se receperat, impositis triremibus thesauri aviti reliquiis, cum exiguo comitatu in Provinciam velis remisque contendit: quam Ludovicus princeps Tarentinus, cum se proditum a patruelibus principibus aliisque videret, magnis itineribus secutus, mortem aut carcerem imminentem effugit.

Cæteri regiæ stirpis principes, nimirum Robertus imperator Constantinopolitanus, appellatus Tarenti princeps, ac Philippus minor natu frater, Carolus Dyrrachii dux ac Ludovicus et Robertus fratres, pluribus stipati proceribus officii causa Ungarum Aversæ agentem convenere: a quo ad mutuos amplexus et oscula regiasque dapes admissi. Sed mox proditione Ungarus fraternam proditionem ulcisci meditatus, Carolum Dyrrachii ducem necari in eodem loco, in quo Andreas fuerat præfocatus, ac principes alios regiæ Siculæ mancipari vinculis imperavit[1]. Attolli deinde signa versus Neapolim jussit, eamque instructis agminibus ingressus terrore complevit, civium contempsit honores, mutavit veteres magistratus, deque fraternæ necis auctoribus quæstiones novas exercuit: tum graves apud Clementem querelas fudit, Joannam universi sceleris in Andream patrati consciam artificemque omnium sontium testimoniis convinci. Ad asserendum vero sibi Neapolitanum regnum oratores ad Pontificem decrevit, qui exposcerent, ut Bertrando cardinali Apostolicæ Sedis in Sicilia legato, vel alteri ipsius Sicula corona exornandi auctoritatem conferret, ac significarent, paratum Ludovicum ad suscipiendum iter Avinionense, ut e Pontificiis manibus Sicula corona exornaretur: rogarent etiam Clementem, ne fœdus confirmaret pactum inter Joannam reginam ac Ludovicum Friderici olim Trinacriæ regis nepotem, qui insulam Siciliæ occupabat, ex quo Joanna suis juribus cesserat; recuperare enim eam insulam ex Aragoniorum manibus meditabatur, ac facile rem perficere poterat, cum mense Aprili Joannes dux, qui insulam egregie administrarat, ac nova illius retinendæ jura pepererat Aragoniis, obiisset. Ex cujus obitu tanta inter proceres regni procurationem affectantibus orta discordia, ut illud pæne in solitudinem redegerint[2].

2. Institit etiam Ungarus, ut Joanna in custodia, in quam a Provincialibus conjecta fuerat, detineretur; atque in eam ex judiciorum ordine haberetur quæstio: excusavit eorumdem oratorum opera sua in Siciliam gesta transmissum ad paternam aviam Carolum Martellum educandum: Carolum Dyrrachii ducem jure cæsum: accessisse vocatum in Siciliam: fraternæque necis ultionem justissimam repetiisse. Denique significavit nullo succinctum exercitu Avenionem se accessurum, modo Carolum Martellum vel Stephanum ducem

[1] Jo. Vill. l. xii. c. 110.

[1] Jo. Vill. l. xii. c. 111. Matth. Vill. l. i. c. 10. Hocse. l. ii. c. 35. Collenut. l. v. Summ. l. iii et alii. — [2] Fazell. l. ix. decad. poster. c. 5. Matth. Vill. l. i. c. 31.

Transilvaniæ regni Siculi moderatorem crearet. Adjecere oratores nonnullas in Talayrandum cardinalem querelas, precesque ad Clementem exorandum, ut Apostolica benevolentia Ludovicum prædecessorum more complecteretur. Quibus respondit Pontifex, se Ludovico Siculi regni insignia jure tribuere non posse, cum Joanna sceleris convicta non esset, ac si ea damnaretur : censere nonnullos ad Carolum Martellum ex veteri pacto regnum spectare, alios vero ad Ecclesiam devolvi : initas inter Joannam et Ludovicum Trinacrium fœderis leges, quibus illa suis in insulam juribus cesserat, neque confirmatas fuisse, neque visas ab Sede Apostolica : constitutos nonnullos cardinales ad excutiendam Joannæ causam judices : Carolum Martellum in Ungariam sine Pontificia voluntate transmitti non debuisse : cæsum injuria insontemque videri Carolum Dyrrachii ducem, nec servatum in illius supplicio judiciorum ordinem : Talayrandi accusationes meras esse calumnias : nullam dissidentiæ de Apostolico studio causam subesse posse : injuste quibusdam ditionis Ecclesiasticæ arcibus præfectos eum imposuisse : favisse Apostolicæ Sedis hostibus, ac præsertim Nicolao Laurentio, quem ipsa capi jusserat : regnum a Wernero Suevo ipsius duce cædibus, latrociniis, libidinibus fœdatum : neque jure Robertum Constantinopolitanum imperatorem aliosque principes, in vincula conjectos. De quibus singulis ad Bertrandum cardinalem, Apostolicæ Sedis in Sicilia legatum, nonis Maii scripsit [1], ut regem ad assentiendum æquitati, atque injuste præsumpta revocanda pro sua sapientia adduceret :

3. « Clemens, etc. Bertrando cardinali A. S. L.

« Primo ad id, quod idem rex (nimirum Ludovicus Ungarus) nobis scripsit suppliciter postulans, ut tibi vel alteri coronationem committeremus ipsius : licet velimus et desideremus attente memorato regi in omnibus, quantum cum Deo possimus, liberaliter et favorabiliter complacere ; debent tamen idem rex et consilium ejus diligenter attendere, et attenta meditatione pensare, utrum id possimus facere sine offensa Dei et magna conscientiæ læsione : cum charissima in Christo filia nostra Joanna regina Siciliæ illustris, quæ tam ex testamento claræ memoriæ Roberti regis Siciliæ avi sui, quam alias ut proximior dicto regi in regno Siciliæ successisse dignoscitur, quæve pro eodem regno per nos ad homagium est recepta, et quæ non interveniente Ecclesiæ Romanæ judicio, eodem regno per ipsius regis Ungariæ potentiam se queritur spoliatam, ac super spoliatione hujusmodi petit sibi justitiam exhiberi ». Et infra : « De crimine mortis claræ memoriæ Andreæ regis Siciliæ viri sui nec condemnata sit nec convicta : et esto quod esset de hujusmodi crimine condemnata nonnulli asserunt, secundum conventiones habitas in concessione dicti regni inter eamdem Ecclesiam et claræ memoriæ Carolum primum regem Siciliæ tunc in humanis agentem præfato regi facta per eamdem Ecclesiam, regnum ipsum ad dilectum filium nobilem virum Carolum Martelli primogenitum dictæ reginæ ducem Calabriæ successionis jure spectare : et aliqui tenent, regnum præfatum fore ad eamdem Ecclesiam devolutum. Et nos libenter vellemus, quod idem rex Ungariæ diligenter attenderet, qualiter eum qui rem aliquam non exspectata sententia judicialis arbitri auctoritate propria occuparit, tam civiles quam canonicæ sanctiones rei occupatæ privant dominio et jure, si quod sibi in ea vel ad eam quomodolibet competebat.

4. « Ad ea etiam, quæ per dilectum filium Martini clericum suum scripsit, ut tractatum inter reginam prædictam et Siculos habitum confirmare nollemus, poterit regi responderi præfato, quod licet iidem Siculi multos tractatus, nobis et eidem Ecclesiæ forsitan utiles, diversis successive vicibus obtulissent, suos ad nos propterea frequenter nuntios destinando ; verumtamen, quia eorum in hac parte causa inter Ecclesiam et reginam præfatas conjuncta et eadem quodammodo videbatur, eosdem Siculos exaudire noluimus; nec tractatus eorum, quos ut præmittitur, frequenter obtulerant, duximus admittendos. Verum est tamen, quod regina ipsa sine scitu nostro, et absque eo, quod significaverit aliquid nobis, inde tractatus aliquos, cum eisdem Siculis dicitur habuisse ; quos tractatus nec unquam vidimus, cum nec nobis oblati fuerint : et nos ad approbationem vel reprobationem ipsorum procedere nullo modo proponimus prætermissa ipsius Ecclesiæ gravitate.

« Respondeatur etiam dicto regi ad id, quod nobis per Martinum descripsit eumdem, super ipsius arrestatione reginæ, quod nos dudum inquisitionem super præmisso crimine non solum contra reginam eamdem, sed et contra regales cæteros utriusque sexus tibi, cum adhuc eadem regina in ipsis partibus moraretur, et postquam regina ipsa huc applicuit, venerabili fratri Bertrando episcopo Ostiensi, et dilectis filiis nostris Guillelmo tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbytero, ac Galhardo S. Luciæ in Silice diacono cardinalibus contra præfatam reginam commisimus faciendam ; qui, tanquam veri justitiæ zelatores, ad inquisitionem hujusmodi et alia contra ipsam reginam, si inveniatur culpabilis, procedent, prout fuerit suadente justitia faciendum : et cum inquiri commode in Joannam non possit, sollicitandum precibus Ungariæ regem, ut publicas tabulas a Bertrando comite Montis Caveosi de crimine illatæ regi Andreæ necis confectas, vel earum exempla transmitteret.

5. « Rursus ad ea, quæ venerabilis frater noster Stephanus archiepiscopus Colocensis, et dilectus filius præpositus Ecclesiæ Budensis Strigo-

[1] Tom. VI. Ep. secr. MCCCXCVII.

niensis diœcesis nobis pro parte regis Ungariæ exposuerunt ipsius, ac alia quædam, quæ Joannes de Campello archidiaconus Orodiensis etiam tetigit: videtur suprascripta responsio facienda. Ac primo super eo, quod suppliciter petiverunt, quod sicut ad reges alios, affectum dilectionis exhiberemus ad ipsum: de tali petitione miramur, cum nos eumdem regem Ungariæ inter cæteros Catholicos principes orbis terræ dilexerimus, et ostenderimus signa charitatis et dilectionis eidem, nuntios suos recipiendo benigne, ac honeste tractando et honorando, et quantum cum Deo et justitia potuimus, expediendo feliciter; supplicationesque suas tam super episcopatibus, quam aliis ad exauditionis gratiam favorabiliter admittendo: super negotio quoque dicti Andreæ regis Siciliæ, dum viveret, quidquid honeste potuimus faciendo, intitulationem, inunctionem et coronationem regias ei liberaliter concedendo, ac hujusmodi coronationem venerabili fratri nostro G. Carnotensi episcopo committendo, multosque solemnes nuntios pro ipsius Andreæ regis prosperitate ad regnum destinando præfatum; ac penes reginam eamdem, ut eum ad administrationem dicti regni reciperet, et maritali affectione tractaret; per nuntios et litteras sæpius insistendo, illos insuper, qui dicebantur reginam ipsam ab ejusdem regis dilectione avertere, processus Apostolicos graves pœnas et sententias continentes, a dictæ reginæ consortio repelli mandando, et post ejusdem regis proditoriam mortem adversus omnes hujusmodi mortis patratores, tractatores et conscios, processus generales, gravissimas et insolitas quodammodo pœnas et sententias spirituales et temporales continentes, faciendo; et nihilominus inquisitionem super tanto crimine faciendam præfato comiti (quem credebamus eidem regi Ungariæ magis favorabilem atque propitium, quique nonnullos, quos repererat tanti criminis reos atque culpabiles, ultimo deputavit supplicio) committendo; te quoque ad inquirendum super hoc non solum contra reginam, sed et cæteros regales prædictos ad partes ipsas, commisso tibi in eis plenæ legationis officio, transmittendo: nec recordamur aliquid memorato regi Ungariæ denegasse, quod ei absque remorsu conscientiæ ac offensa Dei potuerimus concessisse. Advertant igitur dicti rex Ungariæ ejusque consilium, utrum rex idem de nobis conqueri aut dissidere juste possit, ut de iis, quæ adversus ipsum in tam multis et magnis, in quibus nos et eamdem Ecclesiam offendisse dicitur, omisimus usque nunc facere, taceamus ». Et infra:

« Super eo etiam, quod de missione dicta Caroli Martelli in Ungariam exposuerunt nobis: regi respondeatur præfato, quod licet alias instituerimus penes reginam eamdem, ut præfatum Carolum Martellum ad charissimam in Christo filiam nostram Elisabeth reginam Ungariæ illustrem aviam suam mitteret nutriendum, ne forsan de eo fieret impie quod de memorato rege patre suo fuerat tam nequiter perpetratum; tamen ejusdem Caroli Martelli captio et extra dictum regnum transmissio, præter conscientiam nostram factæ, in nostrum et ejusdem Ecclesiæ præjudicium et contemptum attentatæ noscuntur: nec scimus, utrum expedierit moderno tempore, et an placuerit vel displicuerit gentibus dicti regni.

6. « Ad id denique, quod de morte quondam Caroli ducis Duratii proponere curaverunt: poterit responderi, quod libenter vellemus dictos regem ejusque consilium attendisse, qualiter præfatus dux Duratii in captione et punitione proditorum ac patratorum dicti criminis se virtuose ac viriliter, ut intelleximus, habuit: et qualiter non erat forsan possibile, quod illi capi tunc, nisi dicti ducis, ut fertur, interveniente ministerio, potuissent. Propter quod attendant si verisimile videatur, quod dictus dux ad captionem et punitionem proditorum processisset hujusmodi, si tanti sceleris conscius extitisset. Nec debuit dictorum regis et consilii consideratio præterire, quod patratorum hujusmodi sceleris ad nos duntaxat pertinebat et pertinet, sicut nos etiam duximus per nostras litteras specialiter declarandum; insuper utrum in morte ipsius ducis formam juris servaverint, aut ex toto eam omiserint, attendere debuerunt: cum id etiam, quod est justum, scriptura juste præcipiat exsequendum ». Et infra:

7. « Item ad id, quod proposuerunt de arrestatione reginæ, respondeatur ut supra responsum est, quod nos inquisitionem faciendam contra reginam prædictam episcopo et cardinalibus commisimus supradictis, qui, sicut de eorum virtutibus et probitate confidimus, facient super hoc quod justitia suadebit. Item super iis, quæ nomine dicti regis Ungariæ proposuerunt contra dilectum filium nostrum Talayrandum cardinalem, etc. ». Asperserant eum regis oratores patrati in Andream homicidii suspicione et infamia, quam ab eo detergit Pontifex: alienum penitus tam immane crimen a tanto viro, tot virtutibus prædito, atque adeo illustri prosapia sato: illum acerbissimo dolore audita Andreæ nece sauciatum fuisse. Viderent porro qui has calumnias ipsi suggererent, quanto dedecore sacrum cardinalium collegium afficerent, qui horrendum flagitium Talayrando affingerent.

8. « Item ad ea, quæ dixerunt, quod idem rex Ungariæ libenter solus venisset ad nos, dum tamen vel eumdem Carolum Martellum, aut dilectum filium nobilem virum ducem Poloniæ suum vicarium ordinasset: respondeatur eidem, quod nos libenter videremus et honoraremus eumdem, et pro eo quidquid possemus absque Dei offensa, et præjudicio partis ac juris injuria faceremus. Asseruerunt etiam dicti archiepiscopus et præpositus nomine dicti regis, quod idem rex paratus erat venire ad nos personaliter, ad suscipiendum coronam regiam pro regno Siciliæ, si per nos ad

id vocaretur. Ad quod ipsi responderi poterit, quod satis potest considerare circumspectio regia, quid nobis liceat, quidve deceat in hac parte. Nunc igitur videtur responderi posse præscripto modo ad omnia, quæ idem rex nobis tam per litteras, quam per nuntios intimavit.

9. « Ostendatur insuper memorato regi, quomodo prædictum regnum nullo modo juste potuit occupare ; et offeratur eidem, quod si aliquod jus in eodem regno sibi credit competere, quoquo modo parati sumus exhibere sibi super hoc celeris et favorabilis justitiæ complementum : et requiratur etiam quod ea, quæ contra eamdem Ecclesiam in terris suis domanialibus et aliis pleno jure spectantibus ad eamdem, sicut mittendo vicarios ad civitates et castra quædam ipsius Ecclesiæ, præjudicialiter admodum dicitur attentasse, velit efficaciter et effectualiter revocare ; et quod tyrannis ac inimicis et persecutoribus ejusdem Ecclesiæ, sicut decet principem Catholicum et fidelem, nullum omnino præbeat auxilium, consilium vel favorem ; reducendo ad memoriam dicti regis, quæ, quot et quanta eadem Romana fecit Ecclesia in favorem claræ memoriæ Caroli regis Ungariæ patris sui, mittendo ad partes Ungariæ in auxilium Caroli regis ejusdem legatos Sedis Apostolicæ ipsius, videlicet S. R. E. cardinales, et adjudicando sibi prædictum regnum Ungariæ contra regem Boemiæ ac ducem Bavariæ, qui tunc erat, quorum quilibet se regem intitulabat Ungariæ, et ejusdem Ungariæ regni susceperant diadema : et inducatur prudenter et provide, quod horum aliorumque favorum multiplicium, quos eidem patri ac progenitoribus suis eodem impendit studio, piæ matris Ecclesiæ esse velit recognitor devotus et gratus ; et attendere diligenter, quod raro vel nunquam alius adversus eamdem Ecclesiam supra firmam petram, quæ est Christus Jesus, stabili firmitate fundatam, contra quam, teste ipso Christo, portæ inferi prævalere non possunt, legitur erexisse calcaneum, quin finaliter divina majestas dexteræ suæ virtute illum dejecerit, contriveritque dejectum.

10. « Item requiratur ipse rex, ut devotus ipsius Ecclesiæ filius operum experimento probetur, quod ab omni juvamine, auxilio et favore viro illi nequam Nicolao Laurentii, civi Romano excommunicato et suspecto vehementer de hæresi, ac utinam non infecto, ejusque sequacibus atque fautoribus impendendo prorsus abstineat ; quinimo Nicolaum eumdem, qui per aliquod tempus fertur in civitate Neapolitana mansisse, capi faciat, et captum ad nos vel ad te mittere studeat, pro suis demeritis recepturum ; ostendendo sibi quam periculosum esset eidem, et quam gravem et inextricabilem quodammodo maculam in sua gloria poneret, si suspecto de hæresi, ut præfertur, faveret, vel, quod absit, quomodolibet adhæreret ». Dedit etiam legato Pontifex imperia, ut Ludovico regi exponeret quot et quanta mala dux Wernerus aliique ipsius stipendiarii Siciliæ intulissent, qui, non indicto bello, tanto furore irruperant, ac nullo sexu ætatisve discrimine ferinam in omnes crudelitatem exercuerant : quos si rex tot cædibus temperare juberet, facile a tantis flagitiis absisterent. Pergit Clemens :

« Item cum punitio omnium qualitercumque culpabilium de morte Andreæ regis ejusdem ad nos duntaxat pertineat, ut præfertur, ipseque Ludovicus rex charissimum in Christo filium nostrum Robertum imperatorem Constantinopolitanum illustrem, et dilectos filios nobiles viros Philippum de Tarento, ac Ludovicum et Robertum de Duratio occasione hujusmodi criminis auctoritate propria ceperit, et captos in Ungariam, sicut præmittitur, destinarit ; attendat circumspectio regia utrum nobis et eidem Ecclesiæ tanquam filius devotus et reverens detulerit in hac parte : maxime cum nihil fuerit super iis per nos subductum justitiæ, nosque parati simus, sicut et semper extitimus, facere de prædictis regalibus absque cunctatione qualibet, si et prout culpabiles reperti fuerint, de præmisso crimine quod justitia suadebit, etc. » Præcipit legato, ut si Urbis, Patrimonii aliarumque rerum, quæ ipsi commissæ sunt status patiatur, ad Ludovicum se conferat, ut hæc in ipsius oculis et animo defigat : sin vero illuc contendere non possit, eam provinciam Petro episcopo Viterbiensi, atque alteri præsuli de omnibus egregie ab ipso instructis transfundat. « Dat. Avin. non. Maii, anno VI ».

11. *Ludovico in Ungariam recesso, Joanna e carcere emissa nubit Ludovico principi Tarentino, Neapolimque repetit.* — Sollicitatus iterum Clemens, ut Siculum regnum Ludovico Ungariæ regi confirmaret, ac regia insignia illi conferret, negavit [1] id jure perfici posse, neque ad devinciendam eo scelere conscientiam se unquam adductum iri : restituendæ tamen concordiæ Siculo regno varias rationes attigit, si Ludovicus regni custodiam Sedi Apostolicæ permitteret, ac sententiam de controversiis in regnum juribus exciperet : aut si regnum Carolo Martello tribueretur, atque a Sede Apostolica ex antiquis cum Carolo I pactis administrando regno legatus præficeretur : vel denique si Ludovicus consuetum censum Sedi Apostolicæ penderet, neque Ecclesiæ hostibus studeret in regni possessione tolerari posse ea lege, ut Sedes Apostolica cum ipso nullas pactiones iniret, suave firmaret auctoritate, et adversæ parti ipsum in jus vocanti ex legum et judiciorum ordine non deesset. At nullam ex iis propositam concordiæ rationem Ludovicus Ungariæ rex iniit cum Pontifice, cum antequam litteræ a cardinale legato afferrentur, jam ille sævientis epidemiæ metu in Ungariam avolasset.

Interea Joanna, custodiæ tradita [2] in Aquensi arce, ad Ludovici Tarentini, qui Provincialium

[1] Tom. VI. Ep. secr. MCCCXCIX. — [2] Jo. Vill. l. XII. c. 114.

metu aufugerat, preces, jussu Pontificio dimissa Avenionem se contulit, obtinuitque a Pontifice, ut solutis de consanguinitate canonicis legibus Ludovico, ex quo uterum jam gerebat, connubio jungeretur [1]. Postulata [2] vero judicio ab Ungariæ regis oratoribus, objecta exceptione, ad vim Ludovici, a quo regno pulsa esset, vi retundendam incumbendum respondit : excitaque a Neapolitanis absente Ludovico, ut pecuniam pro recuperando amplissimo regno conficeret, Avenionem pretio distraxit, quam editis publicis Tabulis emit Clemens [3], obtinuitque a Carolo Romanorum rege, cum ea urbs imperii esset beneficiaria (quod in Frederico II vidimus) [4] ut emptionem ratam haberet, atque etiam regia liberalitate ab imperio divelleret, adeo ut supremo ab Ecclesia jure teneretur, uti Clementis Vitæ auctor narrat his verbis [5]: « Civitatem Avinionensem cum suo territorio a Joanna regina Siciliæ, ad quem per prius spectabat, tenebaturque in feudum ab imperio, Romanæ Ecclesiæ dato magno pretio emit, consensu tamen et voluntate memorati Caroli regis Romanorum in imperatorem electi : qui etiam auctorizando, approbando et confirmando emptionem hujusmodi, voluit et concessit, quod in perpetuum pertineret ad jus et proprietatem dictæ Ecclesiæ, præfati papæ, suorumque successorum canonice intrantium : quodque per eos libere teneantur et possideantur in franco allodio, nec pro ipsis homagium seu fidelitatem, servitium seu recognitionem, cuiquam facere in posterum teneatur : et in signum adeptæ possessionis et translationis dominii eorumdem, de domo communi sita juxta Ecclesiam S. Petri Avinionensis arma dictæ reginæ in ea affixa amota fuerunt, et in ipsorum loco arma ipsius papæ apposita et affixa ».

12. Instructi auri vi ex venditione Avinionis, tum ex sacerdotiorum Provinciæ decimis, necnon ex oppigneratis monilibus ac gemmis [6] redacta, Ludovicus Tarentinus ac Joanna regina decem Genuensium triremes, tum Warnerum Germanum cum mille ducentis equitibus conduxere [7] : utque majori auctoritate in regnum Ludovicus accederet, regis Jerosolymitani (cum Siculi nomen sine Apostolica auctoritate non posset) corripuit, quo in publicis Actis usus est : invectusque triremibus Genuensibus prope Neapolim cum nullam classem Ungarus pro tuendo regno magna imprudentia comparasset, exceptusque ab obviis proceribus effusa gratulatione ac urbem ingressus, partim timore, partim viduas arces Neapoli imminentes recepit : deinde Warneri Germani a quo baltheo militari, ut illum sibi magis devinciret, cingi [8] voluit, equestribus copiis instructus nonnullos proceres, qui sentiebant cum Ungaris, perdomuit [1] : multa Ungarorum præsidia arcibus dispulit, cum plures ex iis peste assumpti, plures stipendiorum inopia fuga lapsi, alii ferro vel auro se vinci facile sinerent. Quos felices successus cum Joanna regina significasset Pontifici, Clemens illam ad agendas divino Numini grates excitavit, atque effusam liberalitatem prudentia coercere jussit. Decreti autem fuere duo cardinales legati a Clemente ad pacem Neapolitano regno restituendam, quorum alter Guido tit. S. Cæciliæ in Ungariam pridie kal. Decembris missus [2], ut Ludovicum mulceret ; alter vero Anibaldus Tusculanus episcopus Siculi regni statum fœdissime bellis præteritis labefactatum componere jussus [3] : de quo datæ ad Joannam reginam [4] regnique ordines [5] extant litteræ. Cui etiam demandata provincia [6] ut Beneventani agri ad ditionem Ecclesiasticam spectantis limites definiret, sed ea de re deque Anibaldo inferius. Nunc Ulterioris Siciliæ res perstringamus.

Flagitarat a Clemente oratorum opera sub anni initio Ludovicus Ungariæ rex, ne fœdus illud, quo Joanna Trinacriæ insulam a Siciliæ regno sine ullo fructu atque utilitate divulserat, confirmaret ; sed illum, ut dixi, pestis ex regno depulerat : ac Trinacrii Ungarorum metu, missis oratoribus, instittere paulo post, ut Apostolica auctoritate Trinacriam a Neapolitano regno disgregari confirmaret. Respondit Clemens, parum Sedis Apostolicæ in tanta re juribus ac dignitati cautum ; deliberarent ii hac de re : se, cum pestis ferocia remisisset, rediissentque cardinales, rem cum ipsis in consilium adducturum ; interea sacrorum et templorum usum insulæ Siciliæ ad recurrentem sacrum Epiphaniæ diem restitutum iri : sed de Trinacriæ calamitatibus sequenti anno sermo recurret. Jam alias Italicas res conjungamus.

13. *In Nicolaum Laurentium turbas molientem judicio agitur.* — Movere nisus est novas turbas Nicolaus Laurentius tribunatus officio et Urbe depulsus : cum enim ad Ludovicum regem Ungariæ, cum quo fœdus ad Siciliam citeriorem invadendam junxerat, profugisset (de quo apud Ungarum Clementem questum vidimus) Werneri ducis Germani, qui dissoluto a Ludovico rege exercitu in Campaniam se subduxerat, opera amissum tribunatum recuperare contendebat. Adversus utriusque conatus Pontifex Bertrandum legatum Perusinorum, Florentinorum ac Senensium opem sibi conciliare jussit [7] : cumque in Urbe plures Nicolaum Laurentium restituere pristinæ dignitati affectarent [8] ob conceptam de illius æquitate, et in rebus gerendis peritia opinionem (ex quo dejectus fuerat, infesta erant latronibus itinera, quæ ipse antea ab ea peste expurgarat) legatum admonuit, ut diligentiam omnem in viarum grassatoribus

[1] Tom. v. Ep. secr. CCLVIII. Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. — [2] Tom. VII. Ep. secr. DCCCLXXXIX. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI et aliud sign. num. 3765. Matth. Vill. l. I. c. 18. Summ. l. III et alii. — [4] Annal. tom. III. an. Chr. 1226, num. 31 et 32 et an. 1250. num. 31. — [5] Gesta Clem. VI. apud Bosq. — [6] Tom. VII. Ep. secr. CC. — [7] Matth. Vill. l. I. c. 18, 19, 20. — [8] Id. c. 21.

[1] Matth. Vill. l. I c. 36 et alii. — [2] An. 7. Ep. cur. LXXXIII ad CLXVIII. — [3] Ep. cur. II. — [4] Ep. XLVIII. — [5] Ep. XLVII. — [6] Ep. LXXI. — [7] Tom. VI. Ep. secr. MCCLVIII. — [8] Ep. MCCCXCIX.

comprimendis collocaret; ita enim Romanos a Nicolai Laurentii studio, vel ab alio creando tribuno adductum iri: denique adjecit, ut præpotentem aliquem virum probitate insignem, nec genere Romanum senatoria dignitate ornaret. Non defuit imposito muneri Bertrandus, coactis enim apud Montemflasconem ordinum cœtibus, Nicolaum Laurentium judicio hæreseos postulavit, neque comparentem decretoria sententia defixit: quam postea Clemens papa ab Anibaldo card. cum illum vergente anno Italicæ legationi, ad ditionis Ecclesiasticæ motus componendos præfecisset [1], promulgari jussit:

« Clemens, etc. venerabili fratri Anibaldo episcopo Tusculano A. S. L.

« Dudum Nicolaum Laurentii civem Romanum, qui tribunum se nominabat, rectorem Urbis ejusque districtus una cum bonæ memoriæ Raimundo episcopo Urbevetano, in spiritualibus in dicta Urbe vicario nostro, duximus usque ad nostrum beneplacitum deputandum, sperantes quod ipse nobis et Ecclesiæ Romanæ fidelis et devotus existeret, et dilectos filios populum Romanum pace et justitia auctoritate nostra una cum dicto Raimundo episcopo gubernaret, et terras ac jura ipsius Ecclesiæ a quibuscumque molestiis et injuriis præservaret. Sed idem Nicolaus perceptorum ab eadem Ecclesia atque a nobis, honoris et beneficiorum oblitus, datus in sensum reprobum nonnulla contra eamdem Ecclesiam et rem publicam in Dei offensionem et gravem læsionem dicti populi attentare præsumpserat, et solus commissos per nos eidem Raimundo episcopo et sibi, ac nonnulla alia officia et titulos usurpaverat. Nos super iis de opportuno remedio providere, ac ipsius Nicolai temerariis conatibus obviare volentes, venerabili fratri nostro Bertrando episcopo Sabinensi, tunc tit. S. Marci presbytero cardinali in prædicta Urbe et ejus districtu A. S. L. per nostras certi tenoris litteras commisimus et mandavimus, ut eumdem Nicolaum ab hujusmodi rectoriæ per nos sibi in Urbe et districtu præfatis, ut præmittitur, commissa, necnon quibuscumque aliis officiis seu titulis quocumque nomine censeantur, per eumdem quomodolibet usurpatis, aut alias per nos vel alium seu alios quovis modo concessis eidem suspenderet, privaret et amoveret ad tempus vel in perpetuum, sicut expediens videtur, prout in prædictis nostris inde confectis litteris præmissa seriosius continentur. Idemque Bertrandus episcopus, receptis nostris litteris antedictis, de præmissis (licet essent in illis partibus notoria) plenius informatus, tam ipsarum vigore quam et legationis et vicariatus, sibi per nos in dicta Urbe et districtus ejusdem, ac diversis terris aliis et provinciis commissorum, eumdem Nicolaum in publico diversorum prælatorum, nobilium et subditorum civitatum et aliarum terrarum provinciæ Patrimonii B. Petri in Tuscia parlamento per publicæ citationis edictum, debita sibi securitate concessa, ut excusationem aliquam prætendere non valeret, peremptorie citari fecit, ut in tertio termino tunc expresso coram eo in castro Montisflasconis Balneoregiensis diœcesis comparere curaret, dicturus et allegaturus causam rationabilem, si quam haberet, quare propter excessus per eum commissos hujusmodi rectoria ac aliis officiis et honoribus quibuscumque, quæ sibi in Urbe et districtu præfatis quomodolibet usurpaverat, privari non deberet, ac pronuntiari incidisse in nonnullas excommunicationis sententias, tam a canone quam ab homine promulgatas pro eo, quod certos clericos ceperat ac carcerali fecerat custodiæ mancipari, et diversa castra, terras et villas, ad prædictam Romanam Ecclesiam pertinentia occupaverat.

« Et quia supradictus Nicolaus nec in dicto termino, nec post, per se vel alium coram dicto Bertrando episcopo comparere curavit, idem Bertrandus episcopus eumdem Nicolaum repulavit exigente justitia contumacem, ac ipsum sententialiter perpetuo omni honore, dignitate, administratione et officio, quæ in prædicta Urbe et ejus districtu usurpaverat et susceperat, ac duxerat quomodolibet exercenda, privavit: ac etiam declaravit, eumdem in diversas excommunicationis sententias promulgatas a canone pro eo quod, ut præfertur, nonnullos clericos et personas Ecclesiasticas ceperat, seu capi et carcerali fecerat custodiæ mancipari: et quod etiam diversa castra, terras et villas, ad supradictam Rom. Ecclesiam pertinentia, contra processus per felicis recordationis Joannem papam XXII, prædecessorem nostrum contra invasores et occupatores terrarum ejusdem Ecclesiæ factos et habitos, ac per nos postmodum confirmatos et etiam roboratos, incidisse. Et nihilominus dictus Bertrandus episcopus memoratum Nicolaum apud eum et alios, per nonnullos bonos et graves de hæresi vehementer suspectum et graviter diffamatum, per simile citationis edictum in consimili parlamento, debita etiam ipsi securitate concessa, peremptorie citari fecit, ut in certo peremptorio termino, tunc etiam expresso, coram eo in præfato castro Montisflasconis personaliter comparere curaret, super facto fidei et certis hæreticalibus articulis responsurus, ac alias facturus et recepturus, quod ordo exigeret rationis. Sed cum idem Nicolaus neque ante terminum, neque in prædicto præfixo termino curaret coram ipso Bertrando episcopo comparere, præfatum Nicolaum reputavit, exigente justitia, contumacem. Volens tamen mite agere cum eodem, ipsum post prædictum terminum ad ejus malitiam convincendam, priusquam ad proferendam in eum excommunicationis sententiam propter hujusmodi contumaciam veniret, duxit per dies aliquot exspectandum. Et quia idem Nicolaus suam præsentiam coram dicto Bertrando episcopo in prædicto castro Montisflasconis seu alibi exhibere

[1] An. 7. l. III. Ep. cur. I.

contumaciter non curavit, idem Bertrandus episcopus in ipsum Nicolaum si, ut præmittitur, in facto fidei contumacem propter ipsius contumaciam excommunicationis sententiam promulgavit, ipsumque mandavit et fecit excommunicatum publice nuntiari, prout in diversis litteris inde confectis, ipsius Bertrandi episcopi sigillo munitis, præmissa seriosius continentur.

« Cum autem præfatus Nicolaus suæ salutis oblitus, nesciens aut potius nolens a vetitis et illicitis abstinere, tanquam in profundum malorum prolapsus, mentis suæ oculos peccatorum mole depressos non curet ad veritatis et rectitudinis semitam redire ; sed magis in sua damnabili pertinacia et execrabili obduratione persistens, ac pejora prioribus, si ei facultas et voluntas affuerit, perverso studio satagens cumulare, adhuc statum Urbis et regimen, sicut habet fide digna assertio et manifesta probant indicia, conetur subvertere, et Ecclesiam Dei matrem cunctorum fidelium præsumptione temeraria, quinimo execrabili insania, perturbare, et (ut suum venenosum propositum et perniciosum affectum eo potius perducere valeat ad effectum, quo suæ pertinaciæ et factionis iniquæ plures consortes habuerit et fautores) clandestinis tractatibus, subdolis machinationibus, illicitis et quas implere non posset promissionibus, et mendosis seductionibus diversos comitatus et singulares personas a devotione Ecclesiæ nititur retrahere, ab utilitate reipublicæ revocare, avertere, et eas secum trahendo in præcipitium ad subversionem status Urbis prædictæ in nostrum et Ecclesiæ prædictæ grave dispendium, multorum scandalum, et exempli perniciem colligare ; propterea nos volentes tam perniciosis ausibus et periculosis temeritatibus obviare, ac indemnitati nostræ et reipublicæ quanto salubrius possumus providere, fraternitati tuæ, etc. » Imponit provinciam, ut edicta Bertrandi cardinalis adversus Nicolaum Laurentium in decretæ legationis Italicæ locis promulganda curet : neque illum modo, sed omnes ejus sequaces, qui ipsum quopiam in loco receperint, vel qui eo cognito eumdem non detulerint, anathemate defigat. « Dat. Avin. II kal. Decembris, anno VII ».

Perfectum ita est Pontificia sollicitudine, ne Nicolaus Laurentius, vel alius reipublicæ perturbator ad tribunatum a Romanis excitaretur, neve schisma conflaretur, ad quod nonnulli contendebant, ut ex litteris Pontificiis constat : « Ad quorum », inquit Clemens[1], « alterum et schisma etiam procurandum quorumdam laborare fertur intentio ». De Nicolao iterum inferius : jam Hispanicas res delibemus.

14. *Clementis ad Alfonsum Castellæ de jure Ecclesiastico disceptantem responsum.* — Questus est Alfonsus rex Castellæ apud Clementem, exterum hominem ad episcopatum Cauriensem in ipsius regno evectum : quem gravissimis litteris docuit Pontifex, Apostolicam Sedem exteros in omnibus regnis moderandis Ecclesiis posse imponere.

« Clemens, etc. Alfonso Castellæ et Legionis regi illustri.

« Dum tuam progenitorumque tuorum devotionis et fidei puritatem, qua erga Deum et Romanam Ecclesiam claruistis, diligenter attendimus, dumque speramus, quod tu in hac devotionis et fidei puritate persistens, illam non solum continuare debeas, sed augere ; miramur quomodo sic tuam per aliquos circumveniri prudentiam passus fueris, sicque illorum quærentium sanctuarium Domini hæreditario possidere inordinatæ condescenderis voluntati, ut ipsius Romanæ Ecclesiæ matris tuæ ordinationem providam circa provisionem ejusdem Cauriensis Ecclesiæ moleste tuleris, eam tanta maturitate digestam levibus aliquorum allegationibus, quas non rationum efficacia roborat, sed noxii potius appetitus confutat affectio, impugnans. Numquid, fili charissime, Apostoli Domini, quorum doctrina fulget Ecclesia, et Christiana fides incrementa suscepit ; imo in quibus jacta sunt fidei fundamenta, et quorum sunt episcopi successores, extra proprias nationes et gentes provincias alias atque regna in sortem prædicationis, disponente Domino, non susceperunt? Numquid B. Jacobus, per quem Hispaniis Evangelicæ veritatis lumen resplenduit, et sacri Baptismatis innotuit sacramentum in Hipaniis ortus est? Quid igitur mirum, si Romanus Pontifex, ad exsequendum ministerium servitutis injunctæ illius, cujus vices gerit in terris, et apud quem non est Judæi Græcique distinctio, neque acceptio personarum, instructus exemplo personas idoneas eligit, et quanquam alienigenas vacantium Ecclesiarum regimini præficit, deputatque pastores ad Dominici gregis curam?

« Cæterum si inter prælatos extraneos in Ecclesiis dictorum regnorum tuorum ex Apostolicæ Sedis auctoritate promotos unus minus forsan aliquibus placuit, hoc illi tua puritas ad vitium, quæsumus, non adscribat : sed subditis suis, qui phreneticorum more languentium medelam et medicinam respuerunt, imputet potius ad delictum : cum ipse idem, si attente mores ejus et vitam inspicias, et in libra rectæ considerationis appendas, occurrat tibi clarus meritis atque virtutibus, ac scientia doctrinaque prælucidus velut quoddam luminare magnum in Dei Ecclesia coruscasse. Quapropter, fili charissime, sincerum erga te matris Ecclesiæ zelum et amorem considerans et attendens, molestum non habeas, si vacantibus Ecclesiis regnorum tuorum prædictorum interdum Apostolicæ Sedis præficit aliquas personas idoneas ex plenitudine sibi creditæ potestatis, etc. Datum Avin. XV kalend. Novembris anno VII ».

15. *Caroli imperatoris auctoritas in Germa-*

[1] Tom. VI. Ep. secr. MCCCXCIX.

nia aucta. — In Germania Caroli Romanorum et Boemorum regis post Ludovici Bavari obitum admodum res auctæ, atque amplificatæ sunt; quod Pontifex III non. Februarii est ipsi gratulatus his verbis [1] : « Omnipotenti Deo laudes et gratias agimus, quod eo tua negotia dirigente cuncta tibi, de quo gaudemus immense, in partibus ipsis feliciter prospereque succedant ». Eruperat Carolus e Boemia, validoque succinctus exercitu Germaniam peragrabat [2], et qua armorum terrore, qua censurarum religione devinctos populos, ostensa veniæ et cum Romana Ecclesia gratiæ spe, in suas partes adigebat. Commiserat enim episcopis Pontifex, ut ad Caroli regis imperia redeuntes, expiato rite præterito crimine, absolverent : qua de re formula Balduino archiepiscopo Trevirensi data his verbis concepta est [3]:

« Forma confessionis faciendæ, et juramenti præstandi per illos, qui absolventur, talis est.

« Ego... confiteor me tenuisse et tenere fidem Catholicam, et credere et tenere quod credit, tenet et docet sancta mater Ecclesia ; et credidisse et adhuc firmiter credere, quod non spectat ad imperatorem papam seu summum Pontificem deponere et alium eligere vel creare : sed hoc hæreticum repulo et hæresim damnatam per Ecclesiam supradictam. Insuper ad sancta Dei Evangelia juro, quod stabo et parebo mandatis Ecclesiæ ac domini nostri domini Clementis, divina Providentia papæ VI et Ecclesiæ Romanæ super illatis injuriis, contumaciis, rebellionibus, fautoriis et aliis implicite vel explicite per me commissis confessatis et non confessatis, ac cæteris pœnis, quas incurri ab homine vel a jure propter præmissa, vel ea tangentia : et quod eidem domino nostro papæ ejusque successoribus canonice intrantibus fidelis ero de cætero, eisque debitam reverentiam et obedientiam exhibendo. Domino præterea Carolo regi Romanorum tanquam regi Romanorum, per eamdem Ecclesiam approbato, obediam et parebo ; et relictæ et filiis dicti Ludovici, quandiu in rebellione ipsius Ecclesiæ perstiterunt, et præfato domino Carolo regi non obediverint ac hæreticis et schismaticis aut eorum sequacibus per dictam Ecclesiam denotatis non adhærebo, neque favebo, nec quibuscumque aliis contra dominum papam, Ecclesiam ac regem prædictos dabo auxilium, consilium vel favorem directe vel indirecte, publice vel occulte : quodque deinceps nulli ut imperatori obediam vel adhærebo, nisi ille primitus fuerit per eamdem Ecclesiam approbatus. Nec cum eisdem relicta et filiis dicti Ludovici, aut quibuscumque aliis in rebellione ipsius Ecclesiæ existentibus contra Ecclesiam et regem prædictos colligationem, obligationem, conspirationem faciam sive ligam. Volo etiam et consentio, quod si contingat (quod absit) in posterum, me contra prædicta, quæ confessus sum, et propter quæ incurri sententias excommunicationis, suspensionis et interdicti prolatas ab homine vel a jure, vel eorum aliquod ulterius facere, contra juramentum per me præstitum veniendo, in prædictas sententias reincidam ipso facto. Dat. Avinione XV kal. Martii, anno VI ». Consentit omnino his ea formula, quam Albertus Argentinensis Babenbergensi [1] episcopo traditam repetit [2], quæ etiam Ulrico [3] episcopo Constantiensi et Ernesto Pragensi [4] data. Cæterum addit memoratus auctor illam Basiliensibus, qui de amplectendis Caroli regis partibus agitabant, acerbiorem visam, atque ita regiis obsequiis accessisse, ut a Joanne Pistoriensi internuntio Apostolico totius populi nomine a censuris liberari magistratus poposcerint, ac templorum et sacrorum usus Basileæ fuerit restitutus : et tum episcopus Basiliensis Morbacensisque abbas, acceptam Caroli liberalitate suam ditionem solemni ritu sunt professi et in ejusdem verba jurarunt. Addit auctor [5] : « In die quoque sancto Nativitatis Domini, (nimirum superioris anni,) rex communicatus fuit, legitque in missa in Galli-Cantu alta voce, habens in manu evaginatum gladium, evangelium : *Exiit edictum a Cæsare Augusto* ». Digressus Basilea, Spirenses, Wormatienses, Moguntinos adiit, ab iisque regia pompa exceptus.

16. *Henricus archiepiscopus Moguntinus postulatur judicio.* — Dum vero Moguntiæ agebat, Henricus exauctoratus ac Bavari principes Ludovicus, qui marchionatum Brandeburgensem obtinebat, Rudolphus, ac duo Ruperti palatini Rheni cum Erico duce inferioris Saxoniæ ab Eduardo rege Angliæ sollicitati proximo ab Epiphania die Eduardum Anglum [6], habitis ab oratoribus in arce, cui Constein nomen inditum, comitiis, Romanorum regem salutarunt; unde magnos in Germania concitatos motus refert Argentinensis, ac regem Carolum Moguntia Wormatiam se recepisse : sed omnes schismaticorum conatus irritos cecidisse, quamvis alios atque alios reges elegerint ac triumphasse de suis hostibus Romanam Ecclesiam, Carolo quem ipsa constituerat rerum potito, visuri sumus. Atque in primis Clemens adversus Henricum exarchiepiscopum Moguntinum, dum amissæ ob scelera dignitatis dolore furebat, harum discordiarum in Germania præcipuum auctorem, Ecclesiasticarum censurarum contemptorem, neque hæresis infamiæ immunem in jus vocavit; ut de fidei articulis coram Sede Apostolica responderet. Data est accersendi illius in judicium provincia [7] præposito S. Victoris ac S. Mauritii et S. Joannis Ecclesiarum scholasticis,

[1] Tom. VI. Ep. secr. MXC. — [2] Alb. Arg. in Chron. — [3] An. 6. l. II. Ep. com. DCCLXCIX.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Alb. Arg. in Chron. — [3] Clem. 2. p. l. IV. an. 6. Ep. divers. form. CCLXCIX. et tom. VI. Ep. sec. MCCCLXVIII. — [4] Reg. l. II. post Ep. com. DCCLXCIX. — [5] Alb. Arg. in Chron. — [6] Jo. Vill. l. XII. c. 105. Alb. Arg. in Chron. Rebdorf. in Annal. Gest. Clem. VI. Serar. in Henr. Mogunt. rer. l. V. Trith. in Chron. et alii. — [7] An. 6. l. I. p. 1. Ep. cur. I.

atque edicti Pontificii divulgandi : in quo ubi nonnulla Pontifex de Ludovico Bavaro est præfatus, ut a Joanne XXII ob scelera adeptis ex discordi, ut fama ferebat, electione juribus exutus fuerit, atque omnibus patriarchis, archiepiscopis et episcopis, intentata dignitatum privatione, ipso opere sine prævia monitione contrahenda, interdictum ne in illius verba jurarent, vel Ecclesiarum suarum ditionem ipsi acceptam referrent; Henricus tamen, spretis Apostolicis edictis, clientelarem sponsionem Ludovico addixerit, seque perjurii et anathematis nexu irretierit, ac postulatus judicio in contumacia obduruerit: tum subdit quæ subjecta earumdem litterarum pars potior complectitur :

17. « Clemens , etc. dilectis filiis præposito S. Victoris extra muros Maguntini, etc... S. Mauritii ac... S. Joannis Maguntini scholasticis Ecclesiarum, salutem.

« Comparere contumaciter non curavit (nimirum Henricus) sed ut suæ ingratitudinis vitium erga Sedem prædictam multiplicaret ulterius, et excessus excessibus, et culpas graviores culpis damnabiliter cumularet, ex tunc priora et detestabiliora prioribus committere perniciosa temeritate præsumpsit : ipse namque præfato Ludovico subsequenter adhæsit continue, ipsum pro imperatore, qui tamen nec imperator, nec rex fuisset habendus , tenendo vocando et exhibendo sibi tanquam tali reverentiam, et plures alios detestandos excessus , qui brevi non possunt sermone concludi, in divinæ majestatis contumeliam, gravem dictæ Sedis offensam, et multorum perniciem committere non expavit : propter quæ eumdem Henricum, in sua pertinacia indurato animo contumaciter perdurantem, reputavimus contumacem, et in ejus contumacia de fratrum nostrorum consilio, præsente prælatorum, clericorum et aliorum multitudine fidelium copiosa, ipsum ab officio et beneficio duximus suspendendum : et tandem de dictorum fratrum nostrorum consilio, adstante simili multitudine copiosa, in eumdem Henricum tunc archiepiscopum , contumaciter absentem , ad hoc citatum legitime, perpetuæ depositionis proferentes sententiam, eum omni honore, potestate, dignitate ac officio Pontificali privavimus, justitia exigente : ac feudationes, alienationes et obligationes, quas de bonis ipsius Ecclesiæ Maguntinæ post latas in eum excommunicationis et suspensionis sententias attentare præsumpsisset, in irritum duximus revocandas : ac eidem Ecclesiæ Maguntinæ tunc vacanti, ne longæ vacationis subjaceret incommodis, de persona venerabilis fratris nostri Gerlaci archiepiscopi Maguntini, de dictorum fratrum nostrorum consilio, auctoritate Apostolica duximus providendum, curam et administrationem ipsius tam in spiritualibus, quam in temporalibus sibi plenarie committendo.

18. « Postmodum autem ad notitiam nostram fide digna relatione deducto, quod idem Henricus, præmissis omnibus per eum perpetratis non contentus, cum quibusdam suis in hac parte complicibus, fautoribus, et ei adhærentibus, ipsam Ecclesiam Maguntinam et administrationem ejusdem, necnon oppida, castra, villas et loca alia, et nonnulla ornamenta Ecclesiastica Pontificalia , vasa argentea, et bona et jura ad Gerlacum archiepiscopum et Ecclesiam Maguntinam præfatos spectantia, occupabat, usurpabat, consumebat, et detinebat indebite occupata in nostrum et ejusdem contemptum, suæ salutis dispendium, et eorumdem Gerlaci et Ecclesiæ Maguntinæ intolerabilem jacturam, et scandalum plurimorum; nos volentes hujusmodi tam detestandis ausibus, et perversis conatibus obviare, et eisdem Gerlaco archiepiscopo et Ecclesiæ Maguntinæ providere de remedio opportuno, venerabilibus fratribus nostris... Treverensi, et... Ravennati archiepiscopis, ac dilecto filio archidiacono Treverensi, eorum propriis nominibus non expressis, nostris dedimus litteris in mandatis, ut præfato Gerlaco archiepiscopo assisterent, et Henrico jam dicto suisque sequacibus, fautoribus , et ei adhærentibus resisterent viis omnibus et remediis opportunis.

19. « Præsentatis itaque litteris Apostolicis supradictis venerabili fratri nostro Nicolao Patracensi, tunc Ravennatensi archiepiscopo, ipse Nicolaus solus in hujusmodi negotii executione procedens, prout sibi vigore litterarum nostrarum hujusmodi competebat, nonnullos processus contra eumdem Henricum ejusque sequaces, fautores et adhærentes eidem fecit; quos etiam postmodum aggravavit, monitiones et excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias continentes , prout hæc omnia in eorumdem prædecessorum nostrum, ac nostris litteris et ipsius Nicolai processibus inde confectis plenius continetur. Sed idem Henricus, tanquam iniquitatis et perditionis filius, processus, monitiones, mandata et sententias supradictas pluribus annis sustinuit, et adhuc pertinaciter sustinet animo indurato, nec curans redire ad Ecclesiæ unitatem, non sine scrupulo hæreticæ pravitatis.

« Nos igitur nolentes, sicut nec velle debemus præmissa tam detestanda facinora conniventibus oculis pertransire, ne ipsius facti perversitas aliis transeat in exemplum, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios eumdem Henricum olim archiepiscopum Maguntinum ex parte nostra citare curetis , ut infra certum terminum peremptorium competentem, quem ei duxeritis præfigendum, se conspectui Apostolico personaliter repræsentet, super Catholicæ fidei articulis debite responsurus, et auditurus, recepturus et facturus super præmissis, quod justitia suadebit; aperte Henrico prædicentes eidem, quod nisi infra prædictum terminum per nos ei, ut præmittitur, statuendum comparuerit

personaliter, ut præfertur, nos contra eum, prout nobis expediens videbitur, mediante justitia procedemus, ipsius contumacia non obstante. Diem vero hujusmodi citationis et formam, et quidquid super hoc duxeritis faciendum, nobis per vestras litteras harum seriem continentes intimare curetis. Volumus insuper quod processum vestrum, super hujusmodi citatione habendum, per edicta publica in locis proponenda, et affigenda publicetis, de quibus verisimilis habetur præsumptio, quod ad ipsius Henrici possit pervenire notitiam, vel alias, prout melius et utilius videbitur, ratione prævia faciatis. Datum Avin. IV id. Februarii, an. VI ».

20. Depressam Henrici superbiam, atque Gerlacum contra ejus vim Ecclesiam Moguntinam tum ope Caroli Romanorum regis consecutum, refert Serarius his verbis [1] : « Hic Gerlacum electum et a Pontifice confirmatum, ut ei Moguntinus clerus ac populus, deserto Henrico, pareret, valde adjuvit, et Falckensteinium Cunonem, de quo iterum postea, rebus quas e Moguntina diœcesi tenebat, omnibus exuit. Fuerat autem moris, ut propter tantam temporum difficultatem amicta stola crux in summi templi medio poneretur, et coram ea quotidie a clero caneretur : *Media vita ;* et psalmus : *Deus laudem meam.* Sublato autem Ludovico, fuit et illa solemniter sublata, cantantibus omnibus : *Te Deum laudamus ;* præsentibus Carolo IV, Moguntino nostro, Treverensi, Coloniensi, Herbipolensi, Spirensi, Argentinensi et Bambergensi episcopis, aliisque plurimis principibus et viris nobilibus, ut habet M. S. L. »

Non destitit a movendis novis turbis ferox Henrici animus, Eduardo enim oblatum a schismatis perduellibus imperium respuente, spondente tamen ipsis regium studium, ut Carolum regem Boemiæ regis Francorum studiosum dejiceret, Henricus Moguntina sede deturbatus, ac Bavari principes Friderico marchioni Misniæ abnepoti ex filia Friderici II imperatoris ineunte mense Junio in oppido Bavariæ, cui Kaus nomen est, tyrannidem detulere [2]. Sed is cum injustam electionem perpenderet, quantisve se objiceret periculis, Carolo regi, acceptis decem marcharum millibus, clientelare officium solemni ritu præstitit.

21. *De pseudominoritis Ecclesiæ infestis Pontificiæ querelæ.* — Non defuere ex sacro Minoritarum Ordine viri hypocritæ superiori Corbariano schismate infecti, qui his tumultibus faces addidere, ac plures egregie ad Carolum regem Romanorum agnoscendum comparatos a suscepto consilio avertere, et contra edicta Pontificia declamare, ad schismaticorum gratiam non perhorruerunt : de quibus Clemens, datis ad supremum Minoritarum præpositum et alios, qui sodalibus in singulis provinciis præerant, litteris gravissime est questus [3], ab iis Sedi Apostolicæ injurias pro acceptis beneficiis rependi :

« Clemens, etc. dilectis filiis generali et provincialibus ministris, ac cæteris fratribus Ordinis Minorum.

« Molesta nobis et displicens multorum relatio ad nostrum perduxit auditum, quod nonnulli ex confratribus vestris partium earumdem (nimirum Germaniæ) qui ejusdem Ludovici fautores, consiliatores et ei adhærentes extiterant, non solum Deo et Ecclesiæ per pœnitentiæ debitum reconciliari, proh dolor ! non curantes ; sed velut in profundum malorum demersi, ut sibi et aliis præcipitium damnationis existant , quamplures volentes ad gremium Ecclesiæ præfatæ reverti, ab eorum proposito retraxerunt, quod idem Ludovicus verus Romanorum imperator extiterat pollutis ac mendacibus labiis ac præsumptione damnabili asserentes : ac quantum in eis erat, nonnullos se ad charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum regis illustris, rite promoti et ab eadem Ecclesia legitime approbati, obedientiam disponentes, ab eorum proposito revocantes. Hi sunt fructus, quos ex laboribus eorumdem confratrum ipsa metit Ecclesia? Hæc sunt opera sanctitatis, quibus quærunt Deo populum acceptabilem reddere, quibusque vacant profectibus animarum? Quia vero hæc tanto nos pungunt acerbius et gravius sauciant , quanto plurium simplicium animas ruinæ damnationis exponunt ; ac proinde pati ea sub dissimulationis velamine nullatenus intendentes , universitatem vestram monemus, requirimus et hortamur attente, per Apostolica scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus de illo super hoc remedio providere curetis, per quod talia similia de cætero conquiescant, et ad correctionem eorum non oporteat limam apponere Apostolicæ potestatis. Dat. Avin. VIII kal. Junii, anno VII ».

22. *Caroli imperatoris in Bavaros expeditio.* — Lacessitus porro Bavarorum principum injuriis Carolus rex signa adversus eos extulit [1], perque Ruperti ducis ac Palatini ditionem ferrum Boemicum flammasque circumtulit. Quibus ipsi cladibus acceptis, paucis post mensibus ejusdem Caroli gratiam expetiere, concordiæ interprete Alberto Austriæ duce, ac solemnes ea de causa Patavii cœtus habitos refert Henricus Rebdorfius [2] : legatusque est a Carolo ad Sedem Apostolicam Joannes Boemus [3] ex Dominicana familia religiosus vir, ut pro adducendis in Apostolicæ Sedis gratiam Ludovici Bavari filiis Clementem oraret. At cum is nullas illius ineundæ expressas leges attulisset, citissimeque redire jussus esset, nullum certum responsum Pontifex dedit, quippe qui non potuit ea de re deliberare cum cardinalibus, quos pestilentiæ disperserat metus ; ac Romano-

[1] Ser. Mog. rer. l. v. — [2] Alb. Arg. ubi sup. — [3] Tom. VII. Ep. secr. XXXII.

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Clem. tom. VII. Ep. secr. CCI. — [3] Ibid.

rum regi hæc rescripsit : « Quia nonnulli ex fratribus nostris propter pestem quæ, ut ad tuam credimus pervenisse notitiam, patriam hanc inaudita et incredibili clade vastavit, a curia secesserunt, nec adhuc redierunt ad illam ; et quidam ex eis, qui in curia præfata remanserant, infirmitate graventur, elicere vel deliberare nequimus quid tibi super hujusmodi nuntii tui ambassiata respondere possemus. Et ideo, ut tibi certitudinaliter respondeamus ad illa, significa nobis specifice ac extense quæ et qualia sint, quæ inter te ac prædictos ipsius Ludovici filios tractata sint et tractantur, et quæ et qualia nobis et Ecclesiæ Romanæ pro tot injuriis, opprobriis et contumeliis per eosdem patrem et filios Deo et eidem Ecclesiæ irrogatis, ut nosti, pro satisfactione condigna offerunt, ut nobis et eidem reconcilientur Ecclesiæ, ac pacem tuam etiam mereantur, in quibus puritas tua, prout decet et expedit, mature procedat ; ita quod eidem honorificentia debita deferatur Ecclesiæ, et fama tua celebris conservetur : et consulte prospicias, utrum cum hostibus et persecutoribus Ecclesiæ matris tuæ, cum et tu persequi tenearis eosdem, eis in persecutionis et inimicitiæ pristinæ pertinacia persistentibus, excellentiam tuam deceat concordiam habere vel pacem. Dat. Avin. kal. Septembris, anno VII ».

Adactum sacramento Carolum superiori anno vidimus, Ludovicum Bavarum et filios bello insectaturum, donec illatas Ecclesiæ injurias sarcirent, admissaque scelera rite expiarent. Cum vero de pace colloquium minime perfectum tradat Rebdorfius [1] detrectasse Bavaros principes ad Christianam pœnitentiam se dimittere, colligitur ; quare illi novas in Carolum regem coitiones inivere, ut vel ipsum everterent, vel meliores pacis leges extorquerent : eamque ob causam Guntherum comitem Swarzenburgensem in Thuringia una cum fœderatis injustis suffragiis ad tyrannidem anno insequenti evexere.

23. *Cruciferorum in Lithuaniam expeditio.* —In Prussia, exstincto cruciferorum equitum magistro, die Epiphaniæ sacro præfectum Ordini refert Michovias [2] Venrichum e Kniprode : qui ut specimen virtutis adepta dignitate ederet, exercitum adversus infideles finitimos collegit, excurritque in Lithuaniam, ac Pastri evastata spoliis onestus rediit (1). Vix dissolverat exercitum, cum Olgerdus dux Lithuaniæ fratribus Keystud et Patrikyg stipatus cum validis copiis irrupit in Prussiam, ac ferro flammaque in obvia quæque est debacchatus. Quo abeunte, Smolecensis dux Russorum Lithuanorumque cinctus turmis penetravit similiter in Prussiam, ac ferox signa circumtulit in tractu, cui Labiovu nomen inditum. Adversus hostem comparavit se provinciæ præfectus, ac licet militum numero longe impar, hostem tamen in tumultuaria pugna, dum flumen trajiceret, devicit, haustusque vorticibus undarum dux Smolecensis clarissimam victoriam reddidit.

24. *Suecorum exercitus contra Russos.* — Duxit [1] per hæc tempora etiam adversus schismaticos Moschovitas exercitum Magnus Sueciæ et Norwegiæ rex, ut latius Christianæ religionis fines proferret : quam dum ornaret expeditionem, sancta Birgitta, vidua divina luce collustrata, e cælo accepit tristem exitum habiturum, nisi eos dimitteret ab exercitu, qui non divinæ gloriæ studio, sed rapinarum, libidinum, furorisve exercendi causa sumebant arma : ac Danos et Germanos stipendiarios assuetos prœliis ac vitiis designavit, monuitque divino Numini hos acceptos in sacro eo bello non esse ; sed suos Gothos ac Sueones, qui nihil aliud ab hostibus quam licentiam male faciendi auferrent, ductaret. Contempsit rex consilium, vimque vaticinii est expertus ; addit enim Magnus [2] Moschovitas, contracto ingenti exercitu, junctisque Lithuanis et Tartaris, illius secutos vestigia incautum ferme oppressisse, ut vix fuga præcipiti e periculo evaserit. « Imprudens, inquit, rex non solum hanc, verum etiam omnes alias revelationes a Deo inspiratas contemnens, colluviem ingentis atque inconditæ militiæ secum trahens, primo insultu magnam Moschoviæ partem victrice manu subjugavit, occupata eorum præcipua arce Pechense. Sed non deerat vaferrimis Moschovitis ingenium, quo hostium avaritiæ callidissimis promissis illuderent : cum enim intelligerent regem nimia auri fame laborare, tantum auri et argenti se quantocius allaturos spondebant, quantum ipse

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Michov. l. IV. c. 24.

[1] Magnus Hist. Goth. Sueonumque l. XXI. c. 3. — [2] Magn. eod. c. 3.

(1) Relatus hoc anno a Teutonicis equitibus insignis de Lituanis triumphus, de quo hic pariter in Annalibus. Accuratius victoriam illam, imo duplicem victoriam describit Joannes Vitoduranus Minorita, qui cum hoc anno Chronicon suum claudit. Ita enim ille : « Cruciferi Teutonici, Domini in vulgari vocitati, in Pruscena provincia dominantes, tempore hyemali, more consueto, paucorum auxiliatorum fidelium pugnatorum suffragio pro tunc suffulti Lyta oniam (Lituaniam) ad paganos conterendos intraverunt ; in quos præparatos et congregatos ad bellandum cum eis irruentes, ut fertur, XII circiter millia ex ipsis cum duobus vel tribus regibus eorum, usque ad internecionem perduxerunt plus solito ». De alia vero Christianorum victoria hæc inferius subdit : « Cruciferi, præsentientes propinquum paganorum adventum, præmoniti, collectis incolis seu habitatoribus Christicolis totius terræ circumadjacentis, destituti pro tunc auxilium dominorum fidelium, in loco nemoroso a latere ipsos de hoc inconsideratos aggrediuntur, et prævalentes eis XX millia in ore gladii peremerunt ; XX quoque millia eorum in aquis, et paludibus mersi sunt ; pauci vero, ut fertur, de exercitu fidelium, fere XX viri in illo prœlio corruerunt ». Hæc Vitoduranus, qui paulo superius in eodem Chronico ritum exponit, quo urbes et loca Germaniæ ad Ecclesiæ communionem receptæ sunt, eos vero referre hic operæ pretium censeo : « Injunxerunt hominibus tam urbanis quam villanis processiones cum ceris seu luminaribus ; injunxerunt quoque jejunia et eleemosynas, et hæc laicis imponebant. Clericis vero cum orationibus et jejuniis imposuerunt cessationem divini officii. Communiter autem IX dies, vel ad majus secundum aliquorum relationem, IX hebdomadas sacerdotibus, religiosis et clericis non celebrandas injunxerunt, quatenus pro IX annis male celebratis novem diebus bene facerent ». MANSI.

et totus exercitus ejus vix optare potuisset. Sed quid accidit? Credidit infelix rex perfidissimis schismaticis, qui prius credere noluit Birgittæ mulieri sanctissimæ. Confestim igitur suæ temeritatis pœnas luens, vidit infinitam Moschorum, Tartarorum et Lithuanorum multitudinem advolare, non aurum aut argentum, sed ferrum in aculeos sagittarum conversum afferre, et mortem inferre paratam. Itaque [1] cum ad extrema et pæne inevitabilia pericula deductus esset, a solis Sueonibus, quos in postremo stipendio collocaverat, servatus evasit. Hi enim magno labore et non minore industria vicini fluminis meatum effodientes, regem quamvis male meritum a mille periculis non sine omnium admiratione eduxerunt ».

His addimus Pontificem, cui pietatis in omnibus regnis augendæ incumbebat cura, cum in amplissimo Ungariæ regno (illius enim fines Orientem versus latissime se porrigebant) plures infideles Cumani videlicet aut Tartari versarentur, Minoritis Ungaris auctoritate præcipuis pridie kal. Jun. mandasse [2], ut religiosos viros ad eos fide Christiana erudiendos constituerent : « Attendentes, inquit, quod in partibus Cumaniæ ac aliarum plurium nationum infidelium, infra fines regni Ungariæ constitutis, eo qui salutis auctor et lumen de lumine verus Deus est illustrante, lumine ipsius fidei elucescere jam cœpit, multis ex infidelibus ipsis ad ipsius agnitionem fidei jam conversis ».

25. *Ad Cantacuzenum legati decreti.* — Eodem anno amplissimam legationem ad Clementem VI decrevit Cantacuzenus [3], qua Georgius Spanopolus protovestiarius, Sigerus populi prætor, ac Franciscus Latinus genere perfuncti sunt, ut susceptam ob Turcas excitos in auxilium contra Græcos labem detergeret, ac paratum se ad jungenda cum Latinis in Turcas arma polliceretur. Quæ legationis capita ipse hisce verbis describit : « Legationis capita erant, ut deleret ex animo ejus quam de eo opinionem ille conceperat : non enim ignorabat auditum a Romano Pontifice, quomodo belli tempore Barbarorum usus esset auxilio, qui Romanos occidissent et captivos rapuissent quotidie. Idcirco nimio opere desiderabat papam causas eorum, quæ gesta erant, edocere ; nempe bello premente necessario id fecisse, non quod communionem Barbarorum amplecteretur. Deinde rogabat quam ipse papa et cum eo Italia et Occidentis principes contra Barbaros crucis hostes expeditionem meditati essent, se nunc imperatore susciperent ; plurimum enim se illorum peste et internecione lætari, seque adjutorem fore maximum non solum transitum expeditum exercitui in Asiam concedendo, sed cum suis quoque copiis proficiscendo, et una certamen cupide obeundo : aliis enim prærogativis antecessoribus suis imperatoribus libentissime cedere ; alacritate autem ad res honestas, et desiderio videndi Barbaros eadem pati, quæ Christianis tamdiu nefarie intulissent, nulli cedere ».

26. Permoverat Cantacuzenum ad Pontificem in Turcas sollicitandum commodorum suorum ratio, ipsum enim mortuo Orchane, quem sibi generum adsciverat, Solimanum filium acerrimum hostem sensisse, tradit Calchondylas [1] : cum etiam antea vivo ipso Orchane Turcarum perfidiam esset expertus, qui adversus Triballos conducti in Cantacuzeni clientes hostilia omnia exercuissent. Expedit vero Pontifex humanissime Cantacuzeni oratores, reque in deliberationem cum cardinalibus adducta, de Græcis ad Romanæ Ecclesiæ sinum revocandis consilium suscepit : ad quod urgendum internuntios ad Cantacuzenum mittere statuit, additis subjectis litteris [2] :

« Joanni Cantacuzeno imperatori Græcorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futurum.

« Viros nobiles, providos et discretos Georgium protovestiaritam Spanopolum, et Nicolaum Sigero magnum interpretem imperii tui, ac Franciscum de Pertuxo militem nuntios tuos, per te ad Sedem Apostolicam destinatos, et magnitudinis tuæ litteras aurea Bulla bullatas, nobis pro parte tua exhibitas per eosdem, benigne recepimus, et quæ dicti nuntii pro parte tua nobis prudenter et provide reserarint, intelleximus diligenter. Super quibus habita cum fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura proponimus per nuntios nostros, ad te propterea transmittendos, præstante Domino, respondere. Datum Avin. XVII kal. Maii, anno VI ». Conceptæ sunt eadem verborum forma litteræ ad Joannem Palæologum imperatorem Cantacuzeni generum : cumque Græci oratores reditum Constantinopolim adornarent, illos Pontifex Andreæ Dandalo duci Venetorum commendavit [3]. De legatis in Orientem sequenti anno internuntiis Apostolicis, deque celebrandæ Œcumenicæ synodi pro conjungenda utraque Ecclesia tractatu habito dicetur inferius. Nunc quæ gesta sint in Turcas conjungemus.

27. *Cretensi archiepiscopo de parta victoria gratulatur Pontifex.* — Flagitarant Turcæ a fœderatis fidelibus inducias, ad quas Pontifex ob continua bella in Occidente suborta propendebat ; atque inter earum leges propositum fuerat, ut Smyrnæ arx, quam Christiani primo belli impetu ceperant, solo æquaretur : qua de re cum Franciscus archiepiscopus Cretensis Apostolicæ Sedis legatus in Oriente, et Deodatus e Gosono equitum S. Joannis Jerosolymitani magister, Clementem consuluissent, respondit [4] quamvis ut exscinderetur initio conduxisset, cum parum utilitatis

[1] Cap. 4. — [2] Tom. VII. Ep. secr. LXVIII. et an. VII. l. IV. p. I. Ep. cur. I. — [3] Cantac. l. IV. c. 9.

[1] Calcho. de reb. Turc. l. I. — [2] Tom. VI. Ep. secr. MCCCXLVI. — [3] Ibid. Ep. MCCCXLVII. — [4] Ibid. Ep. MXCI.

afferret, everti tum sine Christiani nominis dedecore non posse, ac Delphinum et dominum Bellijoci ac Venetos sentire ob Christianorum bella, Siciliam recenter ab Ungariæ rege occupatam, exhaustumque ærarium inducias ea lege admittendas, ut Smyrna retineatur. De portus dimidia parte Barbaris concedenda, habere ratum, cum etiam Christiani in Turcarum portubus ea prærogativa fruerentur : in spem se adduci Francorum et Anglorum reges interea ad concordiam revocatum iri, et utrumque oratores pro ea tractanda mittere pollicitum : quibus conciliatis, instaurandum sit majore virium apparatu bellum in Turcas. Tum ab iis, qui Turcarum vectigales fuere, exquirere jussit, quæ bellica auxilia in communem hostem essent collaturi : quibus litteris nona Februarii dies adscripta.

28. Dum ita extrahebatur is induciarum tractatus Smyrnæ occasione, in qua retinenda honorem nominis Christiani agi censebat Pontifex, Marbassanus Turcarum dux, ejus oppugnationem vi aggressus, magna clade a Barnaba Parmensi Smyrnensis arcis præfecto deletus est : quæ victoria ipsius Marbassani cæde clarior extitit. De cujus victoriæ partæ gloria Clemens Cretensi archiepiscopo A. S. L. ac Barnabæ egregio religionis athletæ est gratulatus [1] :

« Clemens, etc. archiepiscopo Smyrnensi et Barnabæ de Parma domicello Parmensi, capitaneo civitatis Smyrnensis.

« Grata nobis occurrit vestrarum series litterarum, quæ nobis habitam per vos adversus nefandos Turcos hostes crucis et nominis Christiani victoriam, et Marbassanum Turcorum ipsorum ducem occubuisse cum illis insinuans, gaudium quod exinde conceperamus per litteras dilecti filii Deodati de Gosono magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani missas nobis super hoc, quæ vestras prævenerant, duplicavit. Itaque Omnipotenti, in conspectu cujus non est differentia in multis liberare vel paucis, laudes et gratias agimus, qui manus vestras ad bellum, et digitos ad prœlium instruens, Turcos ipsos in manibus vestris conclusit, vobisque de illis virtuose triumphare concessit. Ad eum itaque levate mentis vestræ oculos, in eo spem fiduciamque ponatis agentes, sicut decet, virtuosos viros potenter et strenue, ut tantis talibus principiis finis, ut cupimus et de virtute Altissimi confidimus et speramus, succedat optatus ; summo studio providendo, quod castrum et locus Smyrnarum a ruina qualibet præservetur, nec prætextu quarumcumque treuguarum aut pacis, demolitionis (quod nullo modo ferremus) perferant detrimenta. Dat. Avin. XVI kal. Septembris, anno VII ». Devictis Turcis, tractatus de induciis ineundis redintegratus est, ac Pontifex Hugoni regi Cypri significavit [2] VI kal. Octobris, brevi Turcarum ac Rhodiorum equitum magistri legatique Pontificii oratores ad Sedem Apostolicam accessuros : illique de pretiosissimis muneribus ac pannis aureis phrygia arte elaboratis sibi missis gratias egit [1]. Cumulari ille Smyrnensis triumphus clarioribus aliis, evertique tyrannis Turcica facile potuisset, si Occidentales stricta in mutuas cædes arma in eos convertissent.

29. *Clementis de Syria liberanda studia.* — Nec pronæ modo ad exitium Turcarum, verum etiam Babyloniorum res erant : ac tum appetiisse tempus, non modo Christianorum earum partium, verum etiam infidelium testimonio videbatur, quo Syria ex impiorum servitute liberanda, et Christianæ religioni restituenda esset. Venere ea de causa ad Sedem Apostolicam ex Orientalibus oris Antoninus archiepiscopus Hieropolitanus et Joannes River militia clarus, ut Pontificem de soldani Babylonici rebus facerent certiorem, atque Occidentales ad parandam in Palæstinam expeditionem incitarent. Ad quorum promovenda pia consilia Clemens Encyclicis litteris Christi fideles docuit [2], egregiam rei in Syria gerendæ occasionem porrigi, utque ad tam præclarum opus se strenue accingerent, est cohortatus :

« Clemens, etc. universis Christifidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Sicut multorum prælatorum dictæ Terræ, necnon dilecti filii consulis Babyloniæ et aliarum Christianorum inibi commorantium, qui soldani Babyloniæ gentisque suæ statum, conditiones et mores, modumque vivendi plene norunt, insinuatione comperimus, soldanus idem gravi paupertate ac egestate laborat, et ætate juvenis, ac sensu et mente junior, atroci et rusticali gente gubernatur et regitur, ac fraterni cruoris effusor immanis habetur odio cunctis illarum partium gentibus, ipsæque gentes ad ipsius soldani mortem laborant assidue, et callida machinatione conspirant. Nobiles quoque seditiosi sunt, et æmuli invicem ac divisi, et inter se, qui post eumdem soldanum succedere debeat, adhuc ipso vivente contendunt. Ubi præterea apud soldanos Babyloniæ, qui fuerunt pro tempore, gentesque suas subtilissimum vigere consilium, abundare divitiæ, florere juventus, ac legalitas observari solebant ; ibi nunc rusticitas, ibi paupertas, ibi hebetudo, ibi proditio, fraus et deceptio regnant : ibi livor, invidia et odia dominantur, adeo, ut ipsimet publice fateantur et dicant advenisse jam tempora, in quibus de ipsorum in proximo eripienda sit manibus dicta Terra. Eia ergo, Christi pugiles et athletæ, acceptabile tempus, dies salutis illius Terræ miserandæ pensate : ad illius recuperationem erigite animum, excitate mentem, dirigite et affectum, ut eadem Christi hæreditas pretiosa, de jugo servitutis et oppressionis erepta, et quibuslibet spurcitiis et fœditatibus expurgata,

[1] Tom. VII. Ep. secr. CXCIX. — [2] Ibid. Ep. secr. CCLX.

[1] Tom. VII. Ep. CCLXIX. — [2] Tom. VI. Ep. secr. MCXCI.

nomen in ea collaudetur Altissimi, et cultus Christianæ fidei amplietur.

« Cæterum quia, sicut prælatorum et consulis ac Christianorum prædictorum frequens descriptio nos instruxit, venerabilis frater noster Antoninus archiepiscopus Hierapolitanus per viginti quinque annos prædicando Dei Evangelium infidelibus ipsis, eorumque plures convertendo ad fidem Catholicam et sacri regenerando unda baptismatis, reparando et ædificando Ecclesias religiosorumque conventus, aliaque loca divinis obsequiis deputata ; ac dilectus filius nobilis vir Joannes de River miles Wrigorinensis diœcesis (de cujus actibus et operationibus virtuosis, et quod velut pugil Christi strenuus et fidelis armatus militaribus armis suis, in loco, ubi prædecessor dicti soldani captus extitit, contra eum vexillum suum intrepide ac constauter erexit, prælatorum et consulis ac Christianorum prædictorum litteris ante ipsius Joannis de transmarinis partibus reditum fuimus pluries informati) per multa tempora explorando, investigando et indagando non sine multis periculis proprii corporis apparatum ejusdem soldani infra et extra palatium suum, necnon ipsius soldani, gentisque suæ modum armorum et pugnæ; applicationes quoque portuum maris, necnon castrorum, civitatum et villarum aliorumque locorum fortalitia et alia multa, ad votivum ingressum et recuperationem dictæ Terræ, in eisdem partibus transmarinis morati sunt ; ipseque miles, postquam sacrum sepulchrum Dominicum Jerosolymitanum, ubi nonnullos nobiles militari singulo decoravit, beatæ Catharinæ virginis et martyris, aliaque oratoria et loca dictæ terræ ipsius Redemptoris nostri nativitate, præsentia et passione corporalibus consecrata, et ipsius beatæ Catharinæ oratorium denuo visitavit, contra Turcos perfidos crucis hostes, sicut Dei athleta fortissimus per mare ac per terram laudabiliter ac strenue militavit; et proinde præmissa omnia, sicut habetur, nobis exposuerunt fideliter, sic vobis potuerunt explicare; eos ad vos providimus destinandos, ut tanquam Dei ministri atque præcones hæc fidelium infundant plenius et seriosius auribus infigant, fortius mentibus, eosque ad pacem et concordiam habendam mutuo, quo melius et liberius Dei possint vacare negotiis et ad redemptionem terræ ac populi prædictorum, ac passagium propterea præstante Domino faciendum excitent, et inducant, etc. Dat. Avin. XVI kal. Aprilis, anno VI ». Non archiepiscopi Hierapolitani, non ejus socii Joannis Riveri ducis egregii adhortationes Occidentales principes ad renovanda sacra vetera bella incitare potuere : atque hactenus Christianorum arma mutuo cruore rubent.

Neque silentio prætereundum est, vetitos toties fideles commercia cum Ægyptiis Syrisque Saracenis habere, caduca lucra animarum damno præferre non perhorruisse : quo facto cum censurarum religione se irretiissent, ita Pontifex absolvendos permisit, ut lucrum injustum in bellum Turcicum converterent. Quo argumento Michaeli episcopo Barcinonensi[1] pro Aragoniis, Petro e Gandavo Apostolicæ Sedis internuntio[2] pro Danis, Suecis ac Norwegis in gratiam cum Ecclesia restituendis datæ litteræ. Permisit autem justus scelerum vindex Deus, ut vetiti cum Saracenis commercii digna lucra avari Christiani, pestem scilicet qua paganos perculerat, ad Occidentalium plectenda flagitia ex Oriente retulerint[3].

30. *Pestilentia in Occidente.* — Facta sæpius jam a nobis ex litteris Pontificiis pestilentiæ, quæ hoc anno Occidentis plura regna est depasta mentione, nonnulla memoria digna ex Cortusiis[4] afferenda visa sunt : « Deus omnipotens, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, primo minatur, secundo vero percutit ad correctionem humani generis, non interitum, volens affligere humanum genus, plagis maximis inauditis primo in extremis partibus mundi in Orientis plaga cœpit suum judicium horrendum. Cum vero jam percussisset Tartaros, Turcos et genus infidelium universum, in MCCCXLVIII, die XXV Januarii, hora XXIII, fuit maximus terræ motus per horam mediam ad terrorem Christianorum : post quem pestis inaudita transivit mare, scilicet in partes Venetiarum, Lombardiæ, Marchiæ, Tusciæ, Alemanniæ, Franciæ et fere per mundum universum. Hanc quidam infecti venientes de partibus Orientis detulerunt. Hi solo visu, vel tactu, vel flatu omnes occidebant. Erat hæc infectio incurabilis; non poterat evitari : uxor fugiebat amplexum chari viri, pater filii, frater fratris ; et e converso talium domus et vestes occidebant. Sepelientes, portantes vel tangentes subito multoties expirabant : sic ovis infecta inficit totum gregem : sic unius domus decedentem unum semper moriendo cæteri sequebantur usque ad canes. Corpora etiam nobilium manebant insepulta. Multi pretio a vilibus sepeliebantur sine presbyteris et candelis. Veneti vero ubi centum millia perierunt, navibus redemptis magno pretio corpora ad insulas portabant · civitas erat quasi desolata. Unus solus incognitus venit Paduam, qui civitatem infecit in tantum, quod forsan in toto comitatu tertia pars defecit. Civitates cupientes evitare talem pestem, omnibus extraneis prohibebant ingressum : sic mercatores de civitate ad civitatem non poterant ambulare. Hac clade fuerunt destitutæ civitates et castra : non audiebantur voces, nisi heu, dolores et planctus. Tunc cessavit vox sponsi et sponsæ, sonus cytharæ, cantus juvenum et lætitia. Pestes vero imminentes tempore Pharaonis, David, Ezechiæ, Gregorii papæ respective possunt nunc pro nihilo reputari, hæc enim pestis circuit totum orbem : Deus enim tempore Noe tantas animas vix

[1] Tom VII. Ep. secr. CCCXXXIX. — [2] Ibid. Ep. CCCXC. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 83. — [4] Cort. hist. l. IX. c. 14.

consumpsit, cui possibile est humanum genus etiam de lapidibus restaurare.

« Hujus pestis erant pessime alii infecti ut supra, quidam evomendo sanguinem expirabant subito, alii morbo cancri vel vermis. In signum vero mortis quasi omnibus nascebantur glandulæ circa genitalia, vel sub brachiis, vel aliis partibus, venenosis febribus sociatæ. Hi prima vel secunda die expirabant. Post tertiam, licet raro esset aliqua spes salutis, aliqui somno capti nunquam excitati transibant. Contra hoc medici palam profitebantur se nescire remedium, quorum hac peste potissima pars defecit ». Et infra : « Hæc pestis durabat sex mensibus communiter a sui principio in qualibet regione ». Et infra : « Audi tamen mirabile, quod tempore hujus cladis non obiit rex, princeps, nec dominus civitatis. Hoc tempore Christianitas in quinque locis furebat in armis : primo contra Turcos juxtas Smyrnas, et rex Angliæ contra Franciam, rex Ungariæ in Apuliam, rex vero Boemiæ electus imperator contra Bavariam, tribunus vero Roma oppressus a patribus fugit in Apuliam. Humanum genus sic afflictum, sciens se non posse addere vel auferre iis, quæ Deus faciat, ut timeant, sanctorum limina visitabat, orationibus, eleemosynis et jejuniis se juvabat ». Hactenus Cortusiorum historia.

Mirum est quod de hujus pestilentiæ strage refert his verbis Ms. Vat. auctor [1] : « Hujus (scilicet Clementis), tempore fames validæ fuerunt pæne per totum universum. Item anno V suæ coronationis mortalitas terribilis et fortissima incœpit per totum universum mundum, et duravit per tempora ita et taliter, quod de centum personis tam marium quam mulierum, et tam juvenum quam senum, vix supervixerunt in exitu dictæ mortalitatis sive epidimiæ decem personæ, et in aliqua parte mundi pæne quinque de centum ». De tempore quo sæviit hæc habet alius auctor anonymus [2] : « Hæc pestis duravit ultra annum prædictum ; imo et per duos sequentes in diversis partibus, ubi non fuerat, se dilatando ». His consentiunt quæ Petrarcha [3] lugubri stylo de hac peste, quam plures mortales quam universale diluvium absumpsisse cum aliis [4] scripsit :

31. « Jam, inquit, annus integer, jamque alterius bona pars abiit, ex quo nihil viro dignum, non dicam facere, sed ne loqui quidem contigit, tonante undique ac fulminante ferociter fortuna. Qua in re, benigno sub judice forsan excuser, si ad examen venerit. Illud quoque non leve aliquid, sed MCCCXLVIII sextæ ætatis annum esse, quem lugeo, qui non solum nos amicis, sed mundum omnem gentibus spoliavit. Cui si quid defuit, sequens ecce annus illius reliquias demetit, et quidquid illi procellæ superfuerat, mortifera falce prosequitur. Quando hoc posteritas credet, fuisse tempus, sine cæli aut telluris incendio, sine bellis, aut alia clade visibili, quo non hæc pars, aut illa terrarum, sed universus fere orbis, sine habitatore remanserit? Quando unquam tale aliquid visum aut fando auditum ? Quibus hoc unquam Annalibus lectum est, vacuas domos, derelictas urbes, squalida rura, arva cadaveribus angusta, horrendam vastamque toto orbe solitudinem ? Consule historicos : silent. Interroga physicos : obstupescunt. Quære a philosophis : humeros contrahunt, frontem rugant, et digitulo labris impresso silentium jubent. Credet ista posteritas, cum ipsi qui vidimus vix credamus, somnia credituri, nisi experrecti apertis hæc oculis cerneremus, et lustrata urbe funeribus suis plena, domum reversi, exoptatis pignoribus vacuam illam reperientes, sciremus utique vera esse quæ gemimus? O felicem populum pronepotum, qui has miserias non agnovit, et fortassis testimonium nostrum inter fabulas numerabit. Meremur hæc quidem et graviora, non inficior : sed et majores nostri meriti sunt, atque utinam non et posteri mererentur. Quid est ergo, judicum justissime, quid est, quod insigniter adeo in nostrum tempus ultionis tuæ fervor incubuit? Quid est, quod cum culpæ non desint, desunt exempla supplicii? Cum omnibus peccavimus, flagellamur soli : soli, inquam, audeo enim affirmare, quod si omnium sæculorum flagella post arcam illam famosissimam, reliquias mortalium informi pelago circumferentem, cum præsentibus æstimentur, deliciæ fuerint et ludus et requies : neque enim cum his malis conferri decet bella quantalibet, in quibus et remediorum multa sunt genera, et (quod ultimum est) viris saltem mori licet : est autem solamen mortis eximium, bene mori. Hic remedii nihil prorsus nihilque solatii est : cumuloque cladis additum, mali causas, principiumque nescire, nam nec ignorantia, nec ipsa quidem pestis odiosior magis ac fabulis quorumdam hominum qui professi omnia, sciunt nihil ; quorum tamen ora, licet assuefacta mendaciis, tandem silent, et quæ impudentia primum ex more laxaverat, ad ultimum clausi stupor.

« Sed ad inquisitionem meam redeo. An vero, sicut longum iter agentibus evenit, ut aliæ viæ pars fatigationem faciat, alia fateatur; sic nobis accidit, ut lenitas tua, Deus, humanis paulatim lassata criminibus et jugi accessione prægravata, nunc potissimum victa subsederit, tuque nos, vector optime, tolerare amplius non valens, in terga projeceris, atque a nobis misericordiæ tuæ oculos iratus averteris? Quod si est, non nostrorum modo, sed paternorum simul criminum pœnas damus : an pejores illis nescio, sed certe miseriores. An illud fortasse verius, quod magna quædam ingenia suspicata sunt, Deum mortalia non curare? Sed absit a mentibus nostris hæc amentia. Si non curares, illa non subsisterent.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI. — [2] Gesta Clem. VI. apud Bosq. — [3] Petrar. Ep. fam. l. VIII. Ep. VII. — [4] Matth. Vill. l. I. c. 2 et alii.

Nam de his, qui nostri curam non Deo tribuunt, sed naturæ, quid sentiendum nobis sit, veritatis tuæ studio deditis, cum Seneca ingratissimos omnium appellet, qui mutato nomine dissimulent, Dei munus, et cavillando impie, supernæ debitum abnegent majestatis? Curas profecto nos et nostra, Deus : sed aliquid latitantis et ignotæ nobis causæ est, cur ex omnibus sæculis dignissimi visi sumus, qui acerrime plecteremur, non idcirco minore justitia, quod occulta est : namque judiciorum tuorum imperscrutabilis, et humanis sensibus inaccessa profunditas. Vel ergo pessimi omnium vere sumus, quod negare velim potius quam ausim : vel ad futura bona præsentibus malis exercitatiores purgatioresque servamur : vel omnino aliquid est, quod ne cogitare sufficimus. Cæterum quæcumque sint causæ, quantumlibet abditæ, effectus apertissimi sunt, etc. »

32. Describitur etiam eadem pestilentia a Joanne Cantacuzeno [1] : neque alii, qui horum temporum historiam litteris consignarunt, silere eam possunt [2]. Tradunt vero Pontificem, cum illa maxime Avinione sæviret, aditum sui negasse, atque in thalamo multis ignibus purgandi aeris gratia usum : qua etiam industria Nicolaum IV Romæ, fervente etiam media æstate, accensis in palatio pluribus ignibus, ex epidemia evasisse vidimus [3]. Explicuisse vero Clementem in funesta illa tempestate Christianam liberalitatem, ut ægrorum valetudini et morientium corporibus consuleret, Vitæ illius scriptor ita consignat historiæ [4] : « Hac durante tempestate, dictus papa in Avenione rem fecit maximæ charitatis : nam pro pauperibus visitandis certos ordinavit medicos, et alios qui eis in suis necessitatibus subvenirent in vita, et cum decedebant, etiam necessaria ad sepulturam ministrabant : ad mortuorum corpora capienda (sepelienda) emit unum magnum campum, in quo cœmeterium fecit consecrari, ubi generaliter omnes possent sepeliri : in quo infinitæ personæ ex tunc sepultæ fuerunt, fuitque ei nomen impositum, quod usque in diem hodiernum durat, CAMPUS FLORIDUS ».

Ad erigendos ad Christianam constantiam felicis immortalitatis spe fideles in tanta calamitate Pontifex, cunctis sacerdotibus omnia pœnitentum crimina solvendi, atque indulgentiarum ad omnes abolendas labes beneficium morituris impertiendi auctoritatem contulit [5] : extatque eo argumento Diploma XIV kal. Junii hujus anni exaratum, quo Clemens pietatis sensu in miseros permotus, nonnulla indulgentiarum præmia sacerdotibus quoque qui Ecclesiastica sacramenta percussis peste subministrarent, necnon iis qui pium aliquod officium obsequiumve præstarent, vel etiam defunctos sepulturæ mandarent, proposuit [6]. Proximæ vero mortis imagine omnes consternatos, se pie ad deflenda crimina, ac sacramenta frequentanda comparasse, referunt : et quod mirum est adeo pietatis sensu plerosque delibutos, divino mulcente Numine mortis acerbitatem levi quodam proximæ æternæ felicitatis prægustu, ut mori gauderent : « Ferunt solatio fuisse huic tanto luctui, inquit Nauclerus [1], quod pueri innocentes morituri plerique et jubilando et gaudendo laudes Dei dixerint : peccatores priusquam sentirent vim pestilentiæ, totis animis pœnituisse, adeo ut etiam ultro mortem exspectarent ».

33. *Circa Judæos Pontificis Decreta paterna.* — Hujus calamitatis divinitus immissæ auctores existimati [2] sunt Judæi, sparsumque in vulgus [3], eos convenisse magno numero in Hispania ad componenda exquisitissima veneficia, ut Christianum nomen delerent, sacculosque veneno lethifero plenos in puteos fontesque injecisse : atque adeo atrociter calumniæ fax illis adhæsit, ut vel a sceleratis, qui exercendi inde latrocinia captarunt occasionem, vel a simplicibus hominibus magno ubique furore injustissime necati bonisque exuti fuerint; de quibus Clementis Vitæ scriptor hæc mandat historiæ [4] : « Huic malo superadditum est aliud, nam insurrexit quædam vox quod erant aliqui malefici, et specialiter Judæi, qui in aquis et fontibus potiones mittebant, cujus occasione pestis prædicta sic grassabatur : propter quod multi tam Christiani quam Judæi innocentes et inculpabiles fuerunt cremati, trucidati, et alias in primis male tractati, cum revera hoc non esset nisi ratione constellationis, aut divinæ ultionis ».

Suscepit miserorum patrocinium Pontifex, et edicto Apostolico Judæos injuriis injuste violari vetuit [5] vel invitos ad baptismum cogi : « Nullus Christianus Judæos eosdem invitos vel nolentes ad baptismum per violentiam venire compellat : sed si quis eorum sponte ad Christianos fidei causa confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, efficiatur absque aliqua calumnia Christianus : veram quippe Christianitatis fidem habere non creditur, qui ad Christianorum Baptisma non spontaneus sed invitus cognoscitur pervenire. Nullus etiam Christianus eorumdem Judæorum personas sine judicio domini regionis, civitatis seu terræ, in qua habitant, vulnerare aut occidere, vel suas illis pecunias auferre præsumat, etc. Datum Avinione IV non. Julii, anno VII ». Repetita sunt paucorum mensium flexu eadem imperia, cum popularis furor calumniæ flabello accensus in Judæos inardesceret.

Clemens itaque novo Apostolico edicto docuit, nullam immanis adeo suspicionis causam subesse posse, cum lues Judæos etiam absumeret : atque ubi nonnulla præfatus est, non licere Judæis, etsi

[1] Cantac. l. IV. c. 8. — [2]. Cort. hist. l. IX. c. 14 et alii. — [3] Annal. tom. XIV. an. Chr. 1288. num. 1. — [4] Gesta Clem. apud Bosq. — [5] Matth. Vill. l. I. c. 3. — [6] An. 7. l. X. p. 2. Ep. I. divers. for.

[1] Naucl. gener. 45. — [2] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [3] Alb. Arg. in Chron. et alii. — [4] Gesta Clem. apud Bosq. — [5] Tom. VII. Ep. secr. CCLXXX.

incredulis, inferri injurias, neque justum subtrahendum præsidium, cum ex Judaico genere Christus Dominus genus traxerit : seque in ea re prædecessorum Calisti, Eugenii, Alexandri, Clementis, Cælestini, Innocentii, Gregorii, Nicolai, Honorii, et Nicolai IV vestigiis insistere subdit : « Nuper ad nostrum fama publica, seu infamia verius, perduxit auditum, quod nonnulli Christiani pestem, qua Deus populum Christianum ipsius peccatis populi provocatus affligit, Judæorum falso tossicationibus seducente diabolo imputantes, nonnullos ex Judæis ipsis temeritate propria, non deferentes ætati vel sexui, impie peremerunt : quodque licet iidem Judæi super hujusmodi impostura facinoris parati sint subire judicium coram judice competente ; ob hoc tamen Christianorum ipsorum impetus non tepescit, sed eo furor sævit in majus eorumdem : quo videtur error eorum, dum eis non resistitur, approbari. Et quamvis Judæos eosdem nulli culpabiles aut conscii forsan essent tanti flagitii, cui vix excogitari posset pœna sufficiens, digna et severa vellemus animadversione percelli ; quia tamen per diversa mundi climata Judæos ipsos ac alias nationes plurimas, quæ cohabitationem Judæorum eorumdem non noverant, pestis hæc ubique fere communis afflixit occulto Dei judicio et affligit ; proinde verisimilitudo non recipit, quod Judæi prædicti occasionem tanto flagitio præstiterint sive causam, etc. » Addit imperia, ut archiepiscopi, episcopi et alii Ecclesiarum præsules populis ad divinam rem convenientibus denuntient, Judæos non esse percutiendos, sauciandos dandosve neci ; atque ab Apostolica Sede anathema iis, qui ipsos atrociter læserint, incuti : si quæ vero cum iis intercedat controversia, ipsos in jus vocent, et coram judice litem disceptent. Quæ litteræ « VI kal. Octobris » consignatæ. Non potuit Apostolico hoc studio inusta inique Judæis sedari infamia : ubique enim, excepto comitatu Avenionensi, tanquam venefici ad necem quæsiti [1] : ac sequenti etiam anno in Germania, quam lues depascebatur, hæc illis calumnia adeo inhæsit, ut ad duodecim millia in una urbe Moguntina morti tradita testetur Rebdorfius. Albertus vero Argentinensis [2] scribit, ipsos ex populi tumultu in furorem versos, se suaque, injectis facibus, incendio concremasse.

De illius vero pestis, quam portendisse duobus ante annis mense Augusto cometam insignem scribit Joannes Villanus [3], causis atque initiis horrenda tradunt auctores [4]. Memoratus vero Villanus, dum lues Florentiæ grassabatur, ea correptus obiit, longiore vita dignior ob singularem diligentiam fidemque in temporum suorum conscribenda historia, cui nos plurimum debere in componendis nostris Annalibus fatemur. Cœptum ab illo opus virtutum et diligentiæ hæres Matthæus Villanus propinqua illi cognatione conjunctus [1] est prosecutus. Incredibile dictu est quot myriades myriadum paganorum peremerit : quo flagello infideles ob superstitionem veterem se percussos divinitus rati ad Christiana sacra perfugerunt, ut refert Walsinganus, qui addit [2] : « Sed comperto, quod in secta Christiana eadem pestis invalescit, iterum ad vomitum revertuntur ». Ita miseri, cum non perpenderent apud Christianos deesse non debere supplicia, qui suis etiam sceleribus non carerent : sed fidelium calamitas cum ipsorum calamitate conferenda non fuit [3].

34. *De horum temporum calamitatibus.* — Grassante porro inter Orientales pestilentia, mercatores Itali ac præsertim Genuenses ex consortio infidelium labem traxere : qui cum reditum tardius ornassent, maxima ex parte in reditu obiere, et omnia loca, in quibus ægros exposuere, mox ea pestis infecit. Siculi primi vim mali sensere : experti inde Pisani ac Genuenses : brevique Italiam, Gallias, Sardiniam, Corsicam depasci, atque in alia regna se diffundere cœpit ; de qua iterum sequentibus annis recurret sermo. Hic addemus Pontificem viros religiosos ad fundendas Deo preces sollicitasse, ut flagellum a suis placatus averteret. Quo argumento Prædicatoribus [4], Minoritis [5], Augustinianis [6] datæ litteræ, quarum exemplum infra scriptum est :

« Clemens, etc. dilectis filiis magistra et fratribus Ordinis Prædicatorum, Lugduni in generali capitulo in proximo congregandis.

« Licet speremus indubie, quod vos charitatis igne succensi, paternum quem erga vos gerimus filiali devotione recompensantes affectum, vestrarum nos orationum continua opitulatione juvetis ; anxie tamen et non sine gravi amaritudine animi attendentes, qualiter peccatis exigentibus in universis fere orbis terræ partibus guerrarum calamitatibus atteritur, et intestinis odiis laniatur, proh dolor ! populus Christianus ac super inducta mortalitatis peste senes, juvenes, magni et parvi subito et improvise tela vitæ succisa quasi communiter de medio subtrahuntur, hujusmodi orationum vestrarum patrocinia instantius imploramus ; attentius deprecantes, ut hæc et procellas tempestatum varias nos circumdantium intuentes, et intumescentes fluctus undique filiali nobiscum compassione pensantes, illum cujus imperio quiescunt fluctus, et stat spiritus procellarum, pulsetis precibus, et clamoribus excitetis, ut ipse, qui cum iratus fuerit non obliviscitur misereri, populo suo, quem sui pretiosi sanguinis aspersione redemit, misericordiæ suæ sinum placatus aperiat, et guerris ac odiis quibuscumque sedatis, concordiam paret, tribuat pacem, pestem auferat, conferat salutem : sicque

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Arg. in Chron. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 97. — [4] Matth. Vill. l. I. c. 8 et alii.

[1] Matth. Vill. l. I. c. 1. — [2] Walsing. Hist. Angl. in Eduar. III. Jo. Vill. l. XII. c. 83. — [3] Jo. Vill. l. XII. c. 83. Matth. Vill. l. I. c. 2. — [4] Tom. VII. Ep. secr. XXI. — [5] Ibid. Ep. XXII. — [6] Ibid. Ep. XXIII.

orationum vestrarum suffragiis populum et ipsam Ecclesiam in tantis angustiis constitutos potentiæ suæ dextera protegat et defendat, quod temporibus nostris eidem populo pax et tranquillitas optata proveniat; et tandem, cum Redemptor noster uniuscujusque merita lance discussionis extremæ libraturus advenerit : nos una cum grege nobis credito cum benedictionis munere ad participium regni cælestis invitans dilecta sua tabernacula introducat, etc. Dat. Avin. IX kal. Junii, ann. III». Tantum religiosorum virorum numerum hac epidemia absumptum ferunt [1], ut exhaustis monasteriis pristinæ austerioris vitæ relaxandæ sumpta sit occasio, atque admodum disciplina vetus sit dissoluta, cum præcipua sanctitatis et scientiæ lumina in Ordinibus iis sacris exstincta essent.

35. *B. Bernardi Senensis ex Ordine Olivetanorum mors.* — Migravit tum e vivis inter alios insignes religione viros Bernardus, sodalitii montis Olivetani conditor, Senis hoc anno, dum tamquam bonus pastor animam pro suis ovibus exponeret, de quo hæc Ferrarius [2] : « Bernardus, ubi sui Ordinis confirmationem ab eodem Pontifice, (nimirum Joanne XXII) quam etiam a Clemente VI obtinuisse testatur Diploma amplissimum [3], Avenionem profectus obtinuisset, annosque viginti septem ei optimis legibus communito præfuisset Senis, dum suis monachis pestilentia, quæ tunc grassabatur in ea urbe infectis, propriis manibus inserviret, et ipse percussus peste spiritum Deo reddidit anno salutis MCCCXLVIII, XI kal. Septembris ». His addit idem Ferrartius hanc notam : « Et si eum uti beatum in monte Oliveto, ubi corpus asservatur, venerantur; haud tam officio Ecclesiastico colunt, nondum ab Apostolica Sede facultate impetrata ».

[1] Ant. III. p. tit. XXI. c. 5. § 3. et ex eo Wad. Annal. tom. III. hoc an. num. 2. — [2] Ferar. die XXII Aug. ex Ms. Chr. Ord. Olivet. — [3] Ext. in Bull. in Clem. VI. Const. 2.

Auxere conceptum ex pestilentia terrorem crebri terræmotus, ex quibus homines deliquium cordis passos, refert Albertus Argentinensis [1]. Adeo vero horrendi in Alpium nonnullis locis extitere, ut oppida urbesque conciderint, montes æquarint valles, interrupti sint fluminum cursus : interque cætera Villacum calamitatis exemplum in Istria fuit [2], omnibus enim illius urbis domibus funditus eversis, sola hominis justi addictique eleemosynis domus stetit. Datum porro est imminentis mali signum incolis, ut fugerent a facie arcus : diffusa namque est in medio foro tellus in formam crucis, ac primum sanguine, deinde aqua sudavit [3].

36. *Petrus Rogerius creatus cardinalis.* — Interea Clemens papa mense Maio sacro purpuratorum senatui adscripsit Petrum Rogerium ex fratre nepotem, qui postea Urbano V datus successor, accepto Gregorii XI nomine, ob restitutam Urbi Sedem Apostolicam immortalem sibi gloriam peperit : « Anno prædicto quadragesimo octavo », inquit Clementis Vitæ scriptor [4], « mense Maii extra Quatuor Tempora dictus papa assumpsit in diaconum cardinalem dominum Petrum nepotem suum ex fratre, Sedis Apostolicæ tunc notarium, qui tunc erat valde juvenis et teneræ ætatis, cum judicio communi nondum annum octodecimum complevisset : erat tamen totus humilis et benignus, bonæque indolis aptus, ingeniosus et subtilis, ac ad studium litterarum multum intentus, etiam in jure civili secundum tempus, quo circa ipsum versatus fuerat, bene sapiebat ». Plura etiam egregia ipsius elogia continet Apostolicum Diploma [5] de collato illi cardinalatu a Clemente exaratum III kal. Junii, Pontificatus anno VII.

[1] Alb. Arg. in Chron. — [2] Jo. Vill. l. XII. num. 122. — [3] Eod. c. 122. et Ant. III. p. tit. XXI. c. 8. § 4. — [4] Gesta Clem. VI. apud Bosq. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [5] Tom. VI. Ep. LXIII.

CLEMENTIS VI ANNUS 8. — CHRISTI 1349.

1. *De regno Neapolitano cladibus attrito papæ studia et decreta.* — Servatoris anno quadragesimo nono supra millesimum trecentesimum, Indictione secunda, attritum est gravissimis cladibus regnum Neapolitanum a Ludovico rege Ungariæ Conradi Lupi ducis opera armis sibi asserere, vicissimque Ludovico Tarentino et Joanna regina recuperare annitentibus. Ad quæ propul-

sanda mala Annibaldus episcopus Tusculanus [1] in Siciliam, ut concitatos tumultus sopiret, Guido tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis [2] in Ungariam, ut Ludovicum regem mulceret, cœptoque abduceret bello, properarunt. Attingebat Guido cardinalis propinquitate [3] Ungari regis uxorem, eamdemque Caroli Romanorum regis filiam. Neque in Ungaria modo, quanquam eo præcipue mittebatur, verum in nonnullis etiam Italiæ partibus legationem obeundam suscepit, ut Pontificis commendatitiæ litteræ [4] ad Insubriæ principes ostendunt.

Hortatus etiam est Carolum [5], ut auctoritatem suam apud socerum ad Siculos principes regio sanguine satos ex Ungarico carcere dimittendos adhiberet: quorum liberandorum gratia Philippus rex Francorum, Petrus Barbonesii dux, ac Jacobus Borbonicæ familiæ princeps oratores in Ungaricam regiam missos Pontificio legato adjunxere [6]. Puros quidem ab illatæ Andreæ regi necis scelere eos principes reputabat Ungariæ rex Ludovicus: sed cum partam justo, ut contendebat, bello ad fraternam necem ulciscendam suscepto Siciliam (quam hæreditario etiam jure, quippe qui ex Caroli II majore natu filio avo traxerat originem, Joanna ex secundo natu, quam etiam ob interfectum virum ad supplicium postulabat, cæteri autem principes ex Joanne et Philippo ætate minoribus sati essent, debitam contendebat) sibi asserere vellet, atque ideo urgeret [7] Clementem, ut Siculam ipsi coronam confirmaret; laxare e custodia Siculos principes sine gravi periculo se non posse obtendebat, ne illi tumultus sui absentia in regno a Joanna et Ludovico Tarentino marito concitatos augerent: missisque oratoribus Nicolao electo Nitriensi, et Garsia comite e Veswmar ea lege liberandos consensurum se Pontifici significavit [8], ut datis fideijussoribus Siciliam citeriorem non ingressuros pollicerentur: promptumque se ac paratum ad omnia regni Siculi nomine officia et obsequia Sedi Apostolicæ addicenda, quæ unquam majores præstitissent, exhibuit; tum ad sui excusationem plura addidit. Ad quæ omnia Pontifex, Hugone tit. S. Laurentii in Damaso presbytero ac Guillelmo S. Mariæ in Cosmedin diacono cardinalibus assidentibus, respondit diffusa oratione, cujus singula argumenta ad refutanda objecta, ineundamque concordiæ rationem descripta in litteris ad Guidonem cardinalem legatum afferemus: ac regem Ludovicum [9] et Elisabetam [10] reginam matrem certiores fecit, Guidonem singulis, quæ Ungarici oratores Sedi Apostolicæ exposuerant, ipsis responsurum. Illum vero summo studio dare operam jussit [11], ut ad ponendum modum innumeris malis, quibus regnum Neapolitanum obruebatur, regem permoveret: ad arces quas ibi præsidiario milite instructas obtinebat, fidei Sedis Apostolicæ permittendas adduceret: se pariter Joannam reginam ad id adacturum, deque regno Sedis Apostolicæ beneficiario, ut suaderet æquitas, sententiam laturum:

2. « Guidoni tit. S. Cæciliæ presbytero card. A. S. L.

« Dilecti filii Nicolaus electus Nitriensis, et nobilis vir Georgius comes de Eweswmar, nuntii charissimi in Christo filii nostri Ludovici regis Ungariæ illustris, ad Sedem Apostolicam venientes, quasdam nobis ex parte ipsius regis de credentia litteras detulerunt, multa sub hujusmodi credentia proponentes. Et primo, quod rex idem mirabatur, nos sicut et datum erat intelligi, adversus ipsum pro eo, quod regnum Siciliæ sine licentia nostra intraverat, fore turbatos, cum sibi præfatum regnum non prohibuissemus ingressum, et ipse non dispendium sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ, ut eorum verbis utamur, sed ex ea causa illud intrasset, ut de morte claræ memoriæ Andreæ regis Siciliæ germani sui sumeret ultionem. Nam licet nos quondam Bertrando de Baucio comiti Montiscaveosi, tunc in humanis agenti, dedissemus per nostras litteras in mandatis, ut ipse de patratoribus et consciis mortis hujusmodi, et de illa quomodolibet culpabilibus auctoritate nostra inquireret, et justitiæ faceret complementum; tamen charissimam in Christo filiam nostram Joannam reginam Siciliæ illustrem, quam principalem factricem et caput tanti facinoris asserentes, eam viricidam communiter appellabant, aliosque regales domus Siciliæ duxeramus a jurisdictione ac potestate prædicti comitis specialiter eximendos.

« Secundo, quod mirabatur etiam præfatus rex, quod (sicut audiverat) nos de morte quondam Caroli ducis Duratii conceperamus causam amaritudinis contra eum, cum ipse rex Ungariæ juste motus contra præfatum ducem pro eo, quod (ut dicebant) conscius fuerat hujusmodi mortis dicti regis Siciliæ, illique consenserat: et pro eo etiam, quod in morte regis Ungariæ conspirans ipsius, eum in ingressu civitatis Neapolitanæ ordinaverat interfici proditorie, mandasset ac fecisset occidi.

« Tertio, quod idem rex paratus erat, sicut dudum nobis intimavit, per dilectum filium Carolum Jorii servientem nostrum armorum, quem, sicut nosti, ad eumdem regem hactenus misimus, super liberatione dictorum regalium; recepta tamen prius ab eis, seu pro eis securitate idonea condescendere votis nostris.

« Quarto, quod præfatus rex mirabatur et conquerebatur, quod nos præfatam reginam dudum ad Sedem venientem eamdem sustinueramus Romanam intrare curiam, eamque fueramus sic benigne sicque honorabiliter prosecuti; cum ipsa regina, contra quam viricidæ verbum sæpius iterabant, rea convinceretur seu criminaretur de

[1] Tom. VI. Ep. secr. CDXXXII ad CDXCVIII. — [2] Ibid. Ep. DCXLIV ad DCXLVII. — [3] Ibid. Ep. CCCLXXII. — [4] Ibid. Ep. secr DCXLVIII ad DCLIII, et DCLXXVII ad DCLXXXIII. — [5] Ep. DCXCI. — [6] Ep. DCXCVI. — [7] Ep. DCCCLXXXIX. — [8] Ead. Ep. — [9] Tom. VII. Ep. secr. DCDIV. — [10] Ep. DCDV. — [11] Ep. DCCCLXXXIX.

hujusmodi morte præfati regis Siciliæ viri sui per confessiones omnium, qui causa mortis ejusdem ultimo fuerant supplicio, suadente justitia, deputati.

« Quinto et ultimo petierunt, quod nos præfatum regnum, ut verbis utamur ipsorum, dicto regis confirmare vellemus, cum ipse paratus semper fuisset et esset pro dicto regno eidem Ecclesiæ facere quæcumque prædecessores sui prædictæ facere consueverunt Ecclesiæ, et etiam ultra illa.

« Ad quæ omnia præfatis nuntiis, conferendo tantum (cum in tantis negotiis sine deliberatione matura finale responsum eis exhibere nollemus) præsentibus dilectis filiis nostris Hugone tit. S. Laurentii et Damasi presbytero, et Guillelmo S. Mariæ in Cosmedin diacono cardinalibus duximus, ut subsequitur, per ordinem respondendum ; et primo.

3. « Ad primum, quod præfatus rex mirari non debuit nec debebat, si ingressus ejus in idem regnum nobis displicuerat, ac nos et Romanam Ecclesiam, utpote quibus in eo magna fuerat irrogata injuria, conturbarat : nam præfato regi, sive zelo sumendæ ultionis, sicut ipsi proposuerant nuntii, sive pro jure, si quod idem rex in eumdem regno competere sibi prætenderet conservando, intrare hostiliter non licuerat dictum regnum, cum ad nos et eamdem Ecclesiam sicut ad superiorem prædicti regni dominum, non ad præfatum regem, qui privata persona duntaxat in ea parte censebatur atque censetur, hujusmodi ultio pertineret, quodque rex idem non debuerat admirari, si nos reginam et regales eosdem eximendos a jurisdictione præfati Bertrandi comitis duxeramus, cum hoc fuisset consulta cautela provisum, ne videlicet idem comes, qui utpote ipsius reginæ subditus et vassallus in terra maxime dictæ reginæ justitiam facere de majoribus non audebat, in ea ministranda et exsequenda de inferioribus aliis impedimentum vel obstaculum forsitan pateretur. Nec idem Bertrandus comes de hujusmodi majoribus justitiam facere ullatenus potuisset, quod satis ex eo patuerat, quod ipse comes processum per eum adversus nonnullos, quos ultimo damnavit auctoritate nostra supplicio, quanquam requisitus et jussus nobis mittere, seu venerabili fratri nostro Bertrando episcopo Sabinensi, tunc tit. S. Marci presbytero cardinali A. S. L. quem ad dictum regnum pro justitia favorabiliter ministranda de dictis regina et regalibus miseramus ; quique tanquam zelator justitiæ ac abominator hujusmodi sceleris, si processum habuisset hujusmodi, cum aliunde probationes sufficientes habere non posset, ad executionem justitiæ, sicut a nobis in mandatis habuerat et gerebat in votis, non deferendo generi, dignitati vel sexui favorabiliter processisset, timuit assignare.

« Diximus etiam eisdem nuntiis ad id, quod proposuerunt, quod nos præfato Ludovico regi hujusmodi in prædictum regnum non prohibueramus ingressum : quod si diligenter inspexissent litteras nostras multas, quas eidem regi, ut eum ab ingressu retraheremus hujusmodi, miseramus, honestius erat eis super hoc tacere, quam loqui ; subjungentes ad eorum in hac parte convincendum errorem, qualiter nos hactenus Joanni electo Vesprimiensi, tunc nuntio dicti regis Ungariæ apud Sedem constituto præfatam, post multa verba, quibus eumdem electum induximus, ut præfatum Ludovicum regem ab ingressu in dictum regnum viis et modis quibus posset omnibus, revocaret, etiam processus habitos per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum, qui in Registris prædecessoris ejusdem, quæ in Archivo ipsius conservantur Ecclesiæ, de verbo ad verbum conscripti sunt (quos idem prædecessor vim perpetuæ Constitutionis habere voluit, et per quos adversus invadentes vel occupantes regnum ipsum, aut aliquam partem ejus graves spirituales et temporales pœnæ ac sententiæ sunt prolatæ) monstraveramus, quos ille perlegerat seriose : et qualiter idem etiam rex processuum prædictorum ignorantiam allegare non poterat, cum fuissent in diversis partibus per quas veniendo ad dictum regnum ipse quoque rex transitum habuit, et in ipsius regni locis pluribus publicati : item quod ipsa quoque rei natura regi præfato in dictum regnum prohibeat ingressum, cum regnum ipsum pleno jure ac immediate ad nos et eamdem Ecclesiam, sicut et pertinet, pertineret. Adjecimus insuper, quod non debuit idem rex jure suo regnum intrare prædictum, quoniam sibi non licuerat, ut præfertur ; cum ei, sicut et quibusvis aliis, quod in propria sibi causa jus diceret, nullo foret jure permissum : et regina præfata (quæ tam virtute conventionum inter eamdem Ecclesiam et inclytæ recordationis Carolum primum regem Siciliæ dudum in concessione dicti regni eidem Carolo regi facta per eamdem Ecclesiam habitarum, quam vigori testamenti (consentientis nimirum Bonifaciano decreto), bonæ memoriæ Roberti regis Siciliæ avi dictæ reginæ hæreditario jure in regno succedebat eodem) de hujusmodi crimine mortis dicti Andreæ regis nec convicta nec confessa existeret, et per consequens nec competenti sibi in eodem regno jure privata : et quod etiam eo casu, quo regina ipsa de hujusmodi crimine confessa existeret et convicta, et per decisionem definitivæ sententiæ hujusmodi jure privata, regnum ipsum non ad eumdem regem Ungariæ, sed vel ad eamdem Ecclesiam, vel ad proximiorem præfatæ reginæ debebat sine dubitatione devolvi : quodque si præfatus rex Ungariæ de declaratione facta per piæ memoriæ Bonifacium papam VIII, prædecessorem nostrum super successione dicti regni conqueri forte vellet, debebat jus suum coram nobis, sicut coram superiore domino et competenti judice, ordine judiciario prosequi et petere : non illud sibi auctoritate seu temeritate propria per potentiam et violentiam, quas jura detestantur et

prohibent arrogare; maxime cum recolendæ memoriæ Carolus rex Ungariæ pater dicti Ludovici regis eumdem Robertum regem verum regem Siciliæ toto vitæ suæ tempore nominasset, ac etiam reputasset.

4. « Ad secundum respondimus, quod de occisione præfati ducis Duratii turbati merito fueramus: et quod nec ipse Ludovicus rex circa hoc aliquid rationabiliter ad excusationis suæ velamen seu pallium poterat allegare, cum ipsi privata persona eumdem ducem, in quem jurisdictionem aut potestatem ordinariam vel delegatam aliquam non habebat; et alias omni juris ordine omnino non solum postposito, sed corrupto, utpote non auditum, nec confessum, nec alias convictum, nec ei causa cognita, vel exposita suæ mortis, in magnam nostram et Ecclesiæ præfatæ contumeliam ac suæ famæ notam et maculam fecisset occidi; et quod non erat verisimile, quod idem dux præmissi criminis reus aut conscius extitisset, cum ii, qui de hujusmodi crimine suspecti fuerant reputati, ejusdem maxime ducis opere, auxilio et favore capti fuissent; et tandem, ab ipsis per tormenta illata eis violenter elicita veritate, ultimum supplicium subiissent: et quod in cor alicujus sanæ mentis nullo mode cadere potuerat sive debuerat, nec poterat nec debebat, quod idem dux vir tantarum virtutum, qui pro vindicta sumenda de morte dicti Andreæ regis non sine multorum odio et malevolentia, quæ contra se proinde concitaverat, tanta sic patenter, sic constanter et intrepide fuerat operatus; quique non armatus, sed inermis Ludovico regi præfato, in tanto comitatu armatorum procerum ac militum et peditum existenti, cum admodum paucis familiaribus et ipsis quoque fratribus suis inermibus etiam occurrerat, in tantum facinus, mortem scilicet dicti Ludovici regis vesana mente famæ ac honoris sui prodigus proditorie conjurasset.

« Ad tertium respondendo institimus, quod ipsi nobis securitates, quas idem Ludovicus rex pro liberatione dictorum regalium peterent, aperirent; super quo, licet sæpius reiteravissemus instantiam, scire id admodum cupientes; nunquam tamen potuimus excutere aliquid ab eisdem, discentibus quod idem Ludovicus rex nunquam cum consilio suo deliberaverat aliquid in hac parte. Idem tamen Nicolaus electus post multa verba dixit, quod nulla præfato Ludovico regi possel plena esse securitas de prædictis regalibus, si eis foret opportunitas libera ullo unquam tempore prædictum regnum Siciliæ reintrandi. Tu tamen, fili, hæc intra pectoris tui claustra revolvens, et vias ac modos, quibus circa liberationem dictorum regalium nostræ ac tuæ intentionis consequamur effectum, diligenter considerans ac solerter exquirens, tam apud charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Rom. illustrem, quam alios, de quibus in schola experientiæ positus utilius videris expedire, sic juxta datam tibi a Domino gratiam des sollicite operam, sic labores instanter, et sic efficaces promotionis studia solerter impendens, quod super hoc, sicut de gratia divina confidimus, et speramus de tuis operationibus virtuosis, fructus ex eisdem laboribus tuis colligas, ac eamdem ad nos referas exspectatos.

5. « Ad quartum quoque respondemus, quod nunquam nobis placuerat, imo displicuerat, quod eadem regina curiam intraret eamdem: et quod nos eidem reginæ dissuaseramus per nuntios et litteras, ut ab ingressu in dictam curiam penitus abstineret: et quod eamdem, cum ad ingressum omnino voluntaria videretur, te ac bonæ memoriæ Petrum tit. S. Clementis presbyterum card. tunc in humanis agentem, miseramus ad ipsam, ut eam ab intrandi proposito retraheretis inductionibus opportunis: quodque cum ipsa, nostris inductionibus et exhortationibus circa hoc obauditis, omnino curiam intrare vellet eamdem, sibique prohibere non possemus ingressum, cum Avinionensis civitas tunc temporis sua esset; fuerat fratrum nostrorum consilium, quod eadem regina, quæ de patrato crimine nec convicta erat, sicut prædicitur, nec confessa, recipi ut regina debebat: unde contigit, quod nonnulli ex eisdem fratribus, et quidam ex familiaribus nostris etiam occurrerunt eidem, et nos etiam recepimus in consistorio juxta consuetudinem, quam in receptione personarum regalium laudabilis ipsius ritus Ecclesiæ servavit et servat: et quod eam, postquam curiam prædictam intraverat, nec honoraveramus velut exigebat ipsius clara prosapia, nec prout incumbentium sibi negotiorum qualitas requirebat, fueramus favorabiliter prosecuti: imo sic eam nobis præfati regis consideratio ab omni auxilio fecerat alienam, quod ipsa per solemnes nuntios seipsam, quam ut vassallam ejusdem Ecclesiæ in tot et tantis angustiis constitutam Ecclesiæ præfatæ juvandam esse præsidio et protegendam juvamine asserebat, et suppliciter postulabat; contra spem suam quereretur abjectam, et ipsius lamentaretur Ecclesiæ favoribus destitutam. Rursus quod nos ipsam ante recessum suum de dicta curia per venerabilem fratrem nostrum Stephanum archiepiscopum Arelatensem camerarium nostrum citari feceramus, ut coram nobis responsura super hujusmodi crimine in certo termino, quem ei per eumdem camerarium assignaveramus peremptorie, personaliter compareret. Propter quæ regina ipsa, de nobis, ut verisimiliter credimus et demonstravit effectus, male contenta, nobis, prout decuerat et debuerat, non visitatis seu visis, de curia discesserat antefata. Quamobrem præfatus Ludovicus rex de nobis in hac parte conqueri nec poterat, nec debebat: sed patientiam nostram potius, quod nec spiritualiter nec temporaliter contra eum, qui prædictum regnum, peculiarem videlicet terram et specialem hæreditatem ipsius Ecclesiæ, non sine suæ salutis et status ac famæ dispendio, quod sibi

ex dictis ejusdem prædecessoris Joannis (processibus) imminebat et imminet, ac in nostrum et ejusdem Sedis opprobrium et contemptum sic afflixerat et affligebat, mirari potius debuerat et debebat.

6. « Denique ad quintum et ultimum respondimus, quod nos dictum regnum præfato Ludovico regi confirmare, aut quovis alio modo concedere, nullatenus poteramus: et quod mirabamur admodum, quod ipse rex, utpote quem credebamus et credimus circumspectum principem et prudentem, prudentum uti consilio, talia peteret, quibus et contrarientur omnino jura, et æquitas penitus dissentiret : cum ipsa regina, quæ regnum prædictum tanquam præfati Roberti regis hæres legitima tenet et possidet, et per multa tempora tenuit et possedit; quæve pro illo dilecto filio nostro Aymerico tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinali, tunc A. S. L. habenti super hoc per speciales nostras litteras potestatem, nomine nostro et ipsius Ecclesiæ recipienti, ligium fecit homagium et fidelitatis debitæ præstitit juramentum, seque facturam et præstituram nobis in persona sua propria obtulit, si nos ad id recipere voluissemus : eamdem jure sibi in eodem regno competenti, ordine juris postposito, sic præcipitanter privanda non foret : et quod, si ipsa quoque regina velut rea hujusmodi criminis, servato tamen ordine judiciario, prout tanti negotii qualitas exigebat, privanda veniret, exspectandus erat calculus diffinitivæ sententiæ, cui executionem permittere non licebat : quodque, ubi etiam circa hoc juris solemnitatibus omnibus rite servatis dicta regina eodem regno privata jam esset, non propter hoc pœna sua in pœnam aliorum innocentium, ad quos regnum prædictum devolveretur et pertineret, esset quomodolibet retorquenda.

« Hujusmodi autem quatuor primis articulis ulterius non deductis, præfati nuntii dicti Ludovici regis dixerunt nobis circa prædictum articulum quintum et ultimum, se ab eodem Ludovico rege in mandatis habere, quod ubi hujusmodi sibi confirmationem seu concessionem de dicto regno Siciliæ facere negaremus, tunc nobis et non ante super hujusmodi quinto articulo regiæ intentionis propositum aperirent. Ac tandem inter cætera multa et pulchra verba dixerunt, quod præfatus Ludovicus rex, sicut fidelis et devotus noster et ipsius Ecclesiæ filius, paratus erat in manibus nostris libere cedere omni juri, quodcumque sibi in regno competeret antefato, et armigeram gentem, quam in eodem regno ad sua stipendia tenebat et tenet ad se ab inde revocare; quodque volebat et contentabatur, quod de dicto regno disponeremus libere, sive illud retinendo pro eadem Ecclesia, aut alii concedendo juxta nostræ arbitrium voluntatis; ita tamen quod de præfata regina super dicto crimine mortis præfati Andreæ regis viri sui, sicut de rea hujusmodi criminis, faceremus justitiam, dictumque regnum reciperemus ad manum nostram, et sub ea realiter teneremus. Et hæc verba multis vicibus et diebus continuarunt et reiterarunt, præsentibus interdum dictis Hugone et Guillelmo cardinale invicem, et quandoque altero eorumdem.

« Nos autem, quibus hæc, nec mirum, satis a principio placuerunt, eisdem præfati Ludovici regis nuntiis sinceritatem devotionis et fidei dicti Ludovici regis erga nos et eamdem Ecclesiam commendantes, respondimus et diximus, quod affectionem ac voluntatem dicti regis gratam admodum habebamus, offerentes nos paratos de prædicta regina facere super hujusmodi crimine justitiæ complementum ; ac subjungentes, quod si antefatus Ludovicus rex instruere officium in hac parte, ac hujusmodi processum per eumdem Bertrandum comitem habitum, ut præfertur, mittere nobis vellet, id gratum admodum haberemus : quodque apud eamdem reginam, ut assentiret, quod dictum regnum juxta voluntatem Ludovici regis et petitionem nuntiorum suorum prædictorum ad manum nostram poneretur, et realiter (ut præmittitur) teneretur, instaremus efficaciter, faceremus realiter posse nostrum : quin id aliter juste facere non possemus. Dat. Avin. X, kal. Aprilis anno VII ».

7. Sollicitatus ad restituendam citeriori Siciliæ pacem Ungariæ rex a Guidone cardinale legato, cum Pontificem hæreditaria ex Carolo Martello avo majore natu Caroli II filio jura refellere videret, jam Roberto Joanne avo ab ipsius Ludovici parente Carolo agnito justo rege ; alias concordiæ leges proposuit, ut nimirum Maria Caroli Dyrrachini vidua Joannæ soror Stephano duci Transilvaniæ connubio jungenda dotalia regni jura afferret; tum in Joannam judiciorum severitas distringeretur, qua tradita custodiæ, vel contumaciæ damnata, quas præsidiario milite tenebat arces, traditurum se cardinali legato, exercitumque revocaturum, spopondit. Ad quæ singula responsurus Pontifex eumdem legatum his litteris instruxit [1] :

« Clemens, etc. Guidoni tit. S. Cæciliæ presbytero card. A. S. L.

« Ad articulum, in quo præfatus rex petit, ut dilecta in Christo filia nobilis mulier Maria ducissa Duratii, aut aliqua filiarum ipsius dilecto filio nobili viro Stephano duci Transylvano cum dote juris Siciliæ matrimonio copuletur, tibi sub compendio respondentes ; scire te volumus, quod de petitione hujusmodi, quantum ad matrimonii copulam, ut pote grata nobis plurimum contentamur : et nos etiam, sicut tibi per alias nostras litteras dudum scripsisse recolimus, dilectis filiis Nicolao electo Nitriensi, et nobili viro Georgio comiti Eweswmar nuntiis dicti regis, tunc apud Sedem Apostolicam constitutis, hanc viam tetigimus, interpositis Apostolicæ ac opportunæ dispen-

[1] Tom. VIII. Ep. secr. LXIII.

sationis gratiam offerentes; et nunc maxime apud ducissam eamdem instare instantius, et operam efficaciorem pro viribus dare proponimus, ut negotium Deo propitio ad finem perducatur optatum: sed quoad dotem juris regni ipsius determinate non possumus respondere ». Dicti rationem subjungit, Joannam reginam Roberti hæredem sceptrum multis annis jure tenuisse; atque Aymerico cardinali veluti stipendiariam se fidei sacramento devinxisse, ac Pontifici clientis officia omnia, cum jusserit, exhibituram: et licet mortis Andreæ regis crimine devincta feratur, nondum tamen damnatam: quare exspectandam judicis sententiam, ac tunc iis rite gestis, non leve suboriri dubium, an regnum ad Mariam spectaret, an ad Sedem Apostolicam devolveret:

« Ad articulum de inchoato contra reginam eamdem super crimini ipso continuando processu, sic ducimus respondendum, quod sicut memoria tua tenet, ut credimus, Ludovicum in propria persona citavimus, et reginam prædictos, tunc apud Sedem constitutos eamdem, per venerabilem fratrem Stephanum archiepiscopum Arelatensem camerarium nostrum citari mandavimus et fecimus, ut certa die responsuri inquisitioni, faciendæ per nos seu de mandato nostro contra eos de dicto crimine, personaliter comparerent. Sed ipsi, qui de curia Romana nobis, sicut a tua non credimus memoria excidisse, non visitatis abscesserant, in hujusmodi termino, coram nobis et fratribus nostris in consistorio per procuratores vel excusatores comparentes eorum excipiendo proponere curaverunt, quod dicti regina et Ludovicus notoriis et continuis invasionibus et impugnationibus præfati regis Ungariæ, seu gentium suarum, quibus propter imminens eis periculum resistere necessario cogebantur, arctati coram nobis in statuto eis termino comparere personaliter minime potuerunt, præmissis nonnullis allegationibus per solemnes advocatos factis eorum instantius postularunt, et ut reginam et Ludovicum prædictos a personali comparitione ipsorum excusatos habentes, procuratores seu excusatores ipsorum hujusmodi admittere dignaremur. Nos autem cum eisdem fratribus nostris consultius deliberare volentes, utrum exceptione hujusmodi, quam excusatores seu procuratores iidem fulciebant multis juribus et rationibus, non obstante, regina et Ludovicus prædicti reputari potuerint aut debuerint juste ac rationabiliter contumaces; et hac de causa, et pro eo etiam, quod processum per quondam Bertrandum de Baucio comitem montis Caveosi, dum viveret auctoritate Apostolica habitum contra patratores hujusmodi criminis, quorum aliquos ultimo supplicio deputavit, ut nosti, quem ab eodem rege, penes quem esse dicitur, frequenter petivimus, et per te ac alios habere nequivimus, processus habendus contra reginam eamdem in hujusmodi negotio necessario est dilatus. Verumtamen sive habeatur, sive non habeatur processus per eumdem comitem habitus, ut præfertur, faciemus per venerabilem fratrem Bertrandum Ostiensem et Velletrensem episcopum, ac dilectos filios nostros Guillelmum tit. S. Stephani in Cælio-Monte presbyterum et Galhardum S. Luciæ in Silice diaconum cardinales, commissarios per nos in hujusmodi negotio, sicut nosti, specialiter deputatos, in negotio ipso diligenter favorabiliterque procedi: cum nos non minus, imo quodammodo amplius, quam ipse quoque rex Ungariæ inchoatum processum hujusmodi ad effectum perduci debitum celeriter (quantum justitia patitur) affectemus, ut si qui rei aut culpabiles tanti flagitii, quod mentem nostram gravi continue vulnere auciat, reperti extiterint, sic prout facinoris qualitas et quantitas exigunt, animadversio digna justitia dictante percellat, quod eis sit ad pœnam et cæteris perpetuis temporibus transeat in exemplum. Terminum tamen certum, infra quem processus hujusmodi finiri et compleri debeat, non possumus assignare præcise, cum in progressu causarum, quantumcumque levium atque civilium, multa (sicut te longa experientia docuit) plerumque contingant, propter quæ causarum exitus finisque differtur.

8. « Ad articulum illum, in quo præfatus rex Ungariæ obtulit, quod arrestata seu reputata contumace regina prædicta, idem rex Ungariæ omnes terras, fortalitia, et loca alia, quæ in regno Siciliæ citra farum præsentialiter detinet, realiter in manibus nostris ponet: rescribimus, quod nos oblationem regis circa hæc acceptantes ipsius, volumus ut eum ad id sine conditione complendum, vel ea omnia in manibus præfati legati omnino ponendum inducas, juxta profundæ tuæ circumspectionis industriam, et datam tibi a Domino gratiam et virtutem efficaciter et solerter (nos enim illa faciemus diligenter et tute, auctore Domino, custodiri eisdem regi) nihilominus offerens, quod quamvis regina ipsa, quam sicut prædicitur, citari fecimus, et quæ illicentiata discessit, facile arrestari non possit, faciemus processum initiatum hujusmodi, sicut prædicitur, contra eam continuari favorabiliter et accelerari, quantum justitiæ limites patientur: et nisi inquisitioni faciendæ super memorato crimine contra ipsam respondere curaverit, non solum reputabitur contumax, quinimo prout negotii merita exigent, et justitiæ debitum suadebit, contra eam ulterius procedetur.

« Ad oblationem denique factam per memoratum regem de stipendiariis suis, de dicto regno Siciliæ absque damno eidem regno et aliis terris ejusdem Ecclesiæ quomodolibet irrogando, acceptata hujusmodi treugua per te inter regem Ungariæ ac reginam prædictos (ut præfertur) indicta, effectualiter revocandis: ducimus respondendum, quod nos oblationem hujusmodi gratam nobis admodum acceptantes, eidem regi proinde ad dignas gratiarum assurgimus actiones: utinam

tamen iidem stipendiarii, qui non quæ dominorum sunt, sed quæ sua sunt potius semper quærunt, et qui prædæ et quæstui semper prompti venantur propria commoda, in stipendiis aliorum, ipsius regis in hac parte jussionibus pareant et intendant, etc. Dat. Avin. XVI kalend. Septemb., anno VIII ».

Ad perducenda facilius hæc consilia Pontifex Carolum Romanorum et Boemorum regem oravit [1], ut Guidoni cardinali pro componenda re Sicula regiam operam porrigeret, et ea quæ ipsi litteris aut verbo exponeret, impigre perficeret. Cumque Ungariæ regis animum ad arcium Sicularum custodiam Sedi Apostolicæ committendam inflexisse videretur, si Joanna quas tenebat arces pariter traderet, ut ab eadem Sede velut supremo controversiæ judice ferretur sententia, convertit studia Clemens ut reginam ipsam ad eamdem sententiam adduceret : proposuitque ob oculos abscissas fere omnes alias spes, nec meliora ad excitandas res suas suscipi posse consilia, quam si Apostolicis manibus ad revocandam in regnum concordiam ab adversis partibus arces traderentur. Pactæ denique inter Ungaros duces et Neapolitanos induciæ fuerunt [2]. Et quidem opera Guidonis cardinalis conciliatas tradit Cortusiorum historia his verbis [3] : « Guidus comes Bononiæ de supra mare tit. S. Luciæ (Cæcilia) presbyter cardinalis Rom. Ecclesiæ legatus, occurrentibus dominis Paduæ et laicis cum toto clero intravit Paduam, et sedem posuit in palatio dominorum cum trecentis equis expensis dominorum, anno MCCCXLIX, die IX Martii. Postea ivit Venetias, et per Tarvisium ivit in Ungariam, et treguas fecit inter regem Ungariæ et Ludovicum maritum Apuliæ reginæ». Recreata ita est ab acerbissimo bello interior Sicilia. Quin etiam Trinacriæ sacrorum usus ad Joannæ reginæ preces, quæ cum Aragoniis insulam occupantibus ad firmandas suas partes nonnulla concordiæ fœdera coiverat, a Clemente fuit restitutus ad aliquod tempus, ac prædecessorum Pontificum et internuntiorum sententiæ subjecto temperatæ Diplomate [4] :

9. « Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum felicis recordationis Joannes XXII et Benedictus XII ac nonnulli alii Romani Pontifices prædecessores nostri, necnon bonæ memoriæ Gocius tit. S. Priscæ presbyter cardinalis tunc patriarcha Constantinopolitanus, et Raterius episcopus Vasionensis Apostolicæ Sedis nuntii, auctoritate litterarum dicti prædecessoris Benedicti adversus detentores et habitatores insulæ Siciliæ ac aliarum eidem insulæ cohærentium insularum, ad nos et eamdem Ecclesiam pleno jure ac immediate spectantium, propter detentiones insularum ipsarum, ac rebelliones et inobedientias per detentores et inhabitatores eosdem contra eosdem prædecessores et Ecclesiam commissas, diversos processus continentes diversas excommunicationum et alias spirituales et temporales pœnas in singulares personas, ac interdictorum in easdem insulas promulgatas pœnas et sententias successuris temporibus habuerunt. Cum autem, sicut accepimus, detentores et habitatores iisdem pœnitentis animi ducti consilio ad nostram et ipsius Ecclesiæ obedientiam et reverentiam se disponant; nos more pii patris, volentes agere misericorditer cum eisdem, charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris, et dilectæ in Christo filiæ nobilis mulieris Mariæ ducissæ Duracii, nobis super hoc humiliter supplicantium, ac dictorum detentorum et habitatorum supplicationibus inclinati, omnes hujusmodi excommunicationum et interdictorum, ac alias pœnas et sententias, per hujusmodi eorumdem prædecessorum et nuntiorum, ac quosvis alios quorumcumque aliorum processus, quavis auctoritate præmissorum occasione habitos in easdem personas et insulas quomodolibet promulgatos, usque ad festum Assumptionis B. Mariæ Virginis futurum proximo inclusive auctoritate Apostolica præsentium tenore suspendimus de plenitudine Apostolicæ potestatis. Volumus autem et auctoritate prædicta decernimus, quod elapso tempore suspensionis hujusmodi, nisi per Sedem Apostolicam super his aliud fuerit interim ordinatum, insulæ ac personæ prædictæ in easdem relabantur pœnas et sententias ipso facto : quodque hujusmodi pœnæ ac sententiæ perinde plenum robur et efficaciam habeant, ac si hujusmodi suspensio facta nullatenus extitisset. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. kal. Martii, anno VII ».

10. *Clementis pro conciliandis Venetis Liguribusque curæ.* — Ad asserendam præterea Italiæ pacem, cum Ludovicus Bavarus exstincti Ludovici senioris filius Tridentum, pulso Joanne episcopo Tridentino, occupasset, Pontifex Joannem et Luchinum vicecomites Mediolanenses, Ubertum e Carraria Patavinum , Scaligerum Veronensem præfectos, atque Andream Dandalum ducem Venetorum sollicitavit [1], ut episcopo ad recuperandam urbem Tridentinam auxilia submitterent. Confirmandæ præterea pacis non in Italia modo, verum in reliquo orbe Christiano, ob imminentem sæcularis anni ad quinquagesimum redacti celebritatem, in gratiam Urbis sacra loca adeuntium, pro Anglis et Gallis conciliandis, ut videbitur inferius, desudavit. In Provinciam VI kal. Maii misit Philippum [2] Cavallicensem episcopum Apostolicæ Sedis internuntium, ut inducias inter Massilienses et alias Provinciæ et comitatus Folkarquerii urbes adversus ipsos fœderatas, inducias promulgaret. Memoratum etiam eamdem ob causam Joannem archiepiscopum Mediolanensem Mastinum Scaligerum [3] Mantuanos, Opizonem Atestinum mar-

[1] Tom. VIII. Ep. secr. LXXIV. — [2] Matth. VIII. l. I. c. 50. — [3] Cortus. hist. l. X. c. 1. — [4] An. 7. l. V. p. 2. Ep. divers. form 341.

[1] An. 7. l. V. p. 2. Ep. DCCCLXXII ad DCCCLXXV. — [2] Ep. DCDLXVIII. — [3] Ep. DCCCLXVII.

chionem[1], Jacobum et Joannem e Pepulis Bononienses præfectos, ut inducias inirent, hortatus[2] est : Joannem etiam archiepiscopum, de quo paulo ante memoravi, ne cœptum a fratre Luchino in Genuenses bellum promoveret, missoque Alioto Lucii ut Pontificiis voluntatibus accommodaret animum adducere studuit : legavit[3] eumdem internuntium ad Joannem Murtam Genuensium ducem, eosque ad pacis consilia flexit. Sentiebat ea respublica hostes acerrimos nonnullos exules, qui ob contraria studia, suspectamque potentiam patriæ conspectu bonisque privati erant : ad quos Joanni Murtæ conciliandos Clemens Stephanum archipresbyterum Seravallis Apostolicum internuntium misit precesque graves addidit[4], ut illius monitis obtemperarent.

Recrudescentibus præterea Venetos inter ac Genuenses veteribus dissensionibus occasione navium ac triremium, quæ onustæ mercibus Orientalia maria sulcabant, incendente iras et odia mercatorum avaritia, jam ante exortis : Clemens, cum prævideret ea dissidia utramque rempublicam, quæ adversus infideles instar propugnaculorum erant, debilitatura atque Orienti allatura exitium, studia Apostolica ad redintegrandam inter eos concordiam convertit : tum etiam cumulavit preces, ut ob imminentis anni jubilæi sacrum tempus bello parcerent. Conceptæ sunt hac forma litteræ Venetis missæ[5] :

« Clemens, etc. Andreæ Dandulo duci Venetiarum.

« Perduxit nuper ad audientiam nostram quædam molesta nobis, sed fide digna relatio, quod inter te et dilectos filios Venetos ex parte una, et cives Januenses ex altera ex causis aliquibus, procurante patre zizaniæ, qui primum schisma suscitavit in cælo, suborta dissensio non solum utrique parti, sed toti Christianitati, præcipue fidelibus Orientalium partium, gravia dispendia comminatur. Quibus nos ex affectu paternæ charitatis, quo utrosque vestrum velut dilectos filios attente prosequimur, ante tempus occurrere cupientes, nobilitatem tuam monemus, requirimus et hortamur, attentius deprecantes, quatenus hujusmodi nociva dispendia, et quot et quanta corporum animarumque pericula dissensio hujusmodi, si progressum haberet, quod avertat Dominus, proculdubio parturiret, prudenter attendens; et considerans etiam diligenter quatenus in hoc futuro proximo, acceptabili et salutifero tempore, anni scilicet quinquagesimi Jubilæo, in quo pro universali salute fidelium omnibus venerabiles beatorum Apostolorum Petri et Pauli Basilicas ac Lateranensem Ecclesiam de Urbe visitantibus certo modo indulgentiam plenam omnium suorum concessimus peccatorum, in consecutione tantæ indulgentiæ impediret; ab omni noxia novitate contra memoratos cives Januenses quomodolibet facienda prorsus abstineas, etc. Dat. Avinione VIII kal. Decemb., anno VIII ». Præterea eumdem ducem ac Joannem Murtam ducem Genuensium excitavit[1], ut excurrente ad festum Purificatæ Virginis temporis spatio oratores pro tractanda pace mitterent.

11. *De Jubilæi anno quinquagesimo Pontificium Diploma.* — Dedit quoque omni contentione operam Pontifex[2] ut ob Jubilæi, quod ad Romanorum gratiam quinquagesimo quoque anno recurrente indictum erat, celebritatem, limina Apostolorum adeuntium saluti ac itinerum libertati prospiceretur. De redacto in quinquagesimum annum Jubilæo meminit anonymus auctor Germanus[3] his verbis : « Eodem anno de mense Januarii prædictus dominus papa, præsentibus ambaxiatoribus Romanorum in anno quinquagesimo futuro omnibus visitantibus Urbem concessit indulgentiam plenariam, et annum illum statuit Jubilæum in perpetuum : quem olim Bonifacius VIII statuerat de centesimo in centesimum, iste de quinquagesimo in quinquagesimum commutavit ». Extat de eo subjectum Clementis Diploma[4] quod Anibaldus legatus cardinalis Romanis attulit[5], transmissumque est ad præsules[6] totius orbis Christiani, ut illud promulgandum curarent :

« Clemens etc. venerabilibus fratribus archiepiscopo Burdegalensi ejusque suffraganeis.

« Dudum de fratrum nostrorum consilio et plenitudine Apostolicæ potestatis indulgentiam quam felicis recordationis Bonifacius papa VIII prædecessor noster omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui beatorum Petri et Pauli Apostolorum Basilicis de Urbe in anno a Nativitate Domini MCCC, et ex tunc quolibet anno centesimo secuturo certo modo visitarent concessit, ad annum quinquagesimum duximus reducendam; statuentes, quod puicumque voluerit indulgentiam hujusmodi assequi, Basilicas prædictas ac Lateranensem Ecclesiam in anno a Nativitate ejusdem Domini MCCCL proxime secuturo, et ex tunc de quinquaginta annis certo modo visitare deberent, prout continetur plenius in confectis super hac litteris nostris, quarum tenor talis est.

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Unigenitus Dei Filius de sinu Patris in uterum dignatus est descendere matris, in qua et ex qua nostræ mortalitatis substantiam divinitati suæ in suppositi unitate ineffabili unione conjunxit, id quod fuit permanens, et quod non erat assumens, ut haberet unde hominem lapsum redimeret, et pro eo satisfaceret Deo Patri. Ubi enim venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum

[1] An. 7. l. v. p. 2. Ep. DCLXXXIX. DCCCLXX. — [2] Ep. DCCXCIV. — [3] Ep. DCCCXLV. — [4] Ep. DCCXCV. — [5] Tom. VIII. Ep. CIV.

[1] Tom. VIII. Ep. secr. CIV. et post camd. Ep. — [2] Tom. VIII. Ep. secr. LXX. — [3] Ms. bibl. Val. de Rom. Pont. sign. num. 3665. — [4] An. 8. l. I. par. 1. Ep. cur. I. et Extrav. *Unigenitus* de pæn. et remis. — [5] Tom. VII. Ep. secr. p. DCCCXCIX. — [6] An. 8. l. I. p. 1. Ep. cur. I. et Reg. post eamd.

ex muliere factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, et adoptionem reciperent filiorum; ipse namque factus nobis a Deo sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa : non enim corruptibilibus auro et argento, sed sui ipsius agni incontaminati et immaculati pretioso sanguine nos redemit, quem in ara crucis pro nobis innocens immolatus, non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset; sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse, ita ut a planta pedis usque ad verticem nulla sanitas inveniretur in ipso. Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis aut superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius pater, ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti! Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum cæli clavigerum ejusque successores, suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum, et pro piis et rationabilibus causis nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter quam specialiter, prout cum Deo expedire cognoscerent, vere pœnitentibus et confessis misericorditer applicandum. Ad cujus quidem thesauri cumulum beatæ Dei Genitricis et omnium electorum a primo justo usque ad ultimum merita adminiculum præstare noscuntur, de cujus consumptione seu diminutione non est aliquatenus formidandum tam propter infinita Christi, (ut prædictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.

« Quod felicis recordationis Bonifacius papa VIII prædecessor noster pie, sicut indubie credimus, considerans; et attenta meditatione revolvens, quanta apud homines gloriosi principes terræ Petrus et Paulus (per quos Evangelium Christi Romæ resplenduit, et per quos Ecclesia religionis sumpsit exordium, qui facti Christiani populi per Evangelium genitores, gregisque Dominici pastores, fidei lucernæ, Ecclesiarum columnæ, præ cæteris peculiari quadam prærogativa in ipso Salvatore fidei virtute præcellunt, quorum uni, scilicet Apostolorum principi, sicut bono dispensatori, claves regni cælorum commisit, alteri tamquam idoneo doctori magisterium Ecclesiasticæ eruditionis injunxit) in speciali veneratione haberi debeant et debita honorificentia venerari, pro ipsorum memoria recolenda crebrius et reverentia a cunctis Christi fidelibus eis devotius exhibenda, ipsorumque patrocinio favorabilius assequendo inconsumptibilem thesaurum hujusmodi; pro excitanda et remuneranda devotione fidelium voluit aperire; decernens de fratrum suorum consilio, ut omnes, qui in anno a Nativitate Domini MCCC, et quolibet anno centesimo ex tunc secuturo, ad dictorum Apostolorum Basilicas de Urbe accederent reverenter, ipsasque si Romani ad minus triginta, si vero peregrini aut forenses quindecim diebus continuis vel interpolatis saltem semel in die, dum tamen vere pœnitentes et confessi existerent, personaliter visitarent, suorum omnium obtinerent plenissimam veniam peccatorum.

« Nos autem attendentes, quod annus quinquagesimus in lege Mosaica, quam non venit Dominus solvere, sed spiritualiter adimplere, jubilæus remissionis et gaudii, sacerque dierum numerus, quo lege fit remissio, censebatur; quodque ipse quinquagenarius numerus in Testamentis, veteri quidem ex legis datione, in novo ex visibili sancti Spiritus in discipulos missione, per quem datur peccatorum remissio, singulariter honoratur; quodque huic numero plura et grandia divinarum adaptantur mysteria Scripturarum; et clamorem peculiaris populi nostri, Romani videlicet, hoc humiliter supplicantis, ac nos ad instar Moysi et Aaron per proprios et solemnes nuntios ad hoc specialiter destinatos orantis pro toto Christiano populo et dicentis : *Domine, aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ;* desiderantes benignius exaudire, non quidem ut sicut illius populi Israelitici indurati cesset murmuratio, sed ut istius prædilecti populi et cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat; volentesque quamplurimos hujusmodi indulgentiæ fore participes, cum pauci multorum respectu propter vitæ hominum brevitatem valeant ad annum centesimum pervenire; de fratrum nostrorum consilio prædictam concessionem ejusdem indulgentiæ ex suprascriptis et aliis justis causis ad annum quinquagesimum ducimus reducendam, statuentes de fratrum consilio prædictorum, et Apostolicæ plenitudine potestatis, ut universi Christi fideles, qui vere pœnitentes et confessi in anno a Nativitate ejusdem Domini MCCCL proxime futuro et deinceps perpetuis futuris temporibus de quinquaginta annis prædictas eorumdem Apostolorum Petri et Pauli Basilicas ac Lateranensem Ecclesiam (quam inclytæ recordationis Constantinus, postquam per B. Silvestrum sicut per eosdem Apostolos Deo revelante cognovit, renatus fonte baptismatis fuerat, et a contagio lepræ mundatus, in honorem Salvatoris construxisse; quamque idem B. Silvester novo sanctificationis et chrismationis genere dedicasse leguntur, et in cujus Ecclesiæ parietibus præfati Salvatoris imago depicta primum toti populo Romano visibiliter apparuit devotius veneranda, quam ex his et aliis certis et rationabilibus causis, ut ipsa Ecclesia pariter indulgentiæ prædictæ privilegio decoretur, et devo-

tus populus ab eodem Salvatore, qui in præfatis Apostolis mirabilis prædicatur, eorum meritis et precibus indulgentiæ mereatur percipere largitatem, in hac censuimus honorandam) causa devotionis modo præmisso visitaverint; plenissimam omnium peccatorum suorum veniam consequantur : ita videlicet, ut quicumque voluerint hujusmodi indulgentiam assequi, si Romani, ad minus triginta continuis vel interpolatis saltem semel in die; si vero peregrini aut forenses, modo simili quindecim diebus ad prædictas Basilicas et Ecclesiam accedere teneantur : ac adjicientes, ut ii etiam, qui pro ea consequenda ad easdem Basilicas et Ecclesiam accedentes post iter arreptum impediti legitime quominus ad Urbem illo anno valeant pervenire, aut in via vel dierum prætaxato numero non completo in dicta Urbe decesserint vere pœnitentes, ut præmittitur, et confessi, eamdem indulgentiam consequantur; omnes nihilominus et singulas indulgentias, per nos vel prædecessores nostros Romanos Pontifices tam prænominatis quam aliis Basilicis et Ecclesiis de dicta Urbe concessas ratas et gratas habentes, ipsas auctoritate Apostolica confirmamus et approbamus, et etiam innovamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo, etc. Datum Avin. VI kal. Februarii, Pontificatus nostri anno I. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus singuli vestrum in singulis vestris civitatibus, et diœcesibus prædictas litteras nostras subditis vobis clero et populo publicetis et intelligibiliter exponatis, ut annuente Domino ad promerendam hujusmodi indulgentiam se disponant. Cæterum quia præsentes litteræ nequirent forsitan propter viarum discrimina vel alia impedimenta legitima singulis vestrum commode præsentari, volumus quod per te, frater archiepiscope, dictarum litterarum transumptum manu publica scriptum, tuoque munitum sigillo vobis, fratres suffraganei, transmittatur, cui velut originalibus litteris adhiberi volumus plenam fidem. Datum Avin. XV kal. Septembris, anno VIII ». Excitati etiam urbani magistratus, viri prænobiles ac populus, ut mutuas discordias ad præstanda libera itinera ponerent. Neque hoc loco silentio prætereundum videtur, flagitasse plures reges, Castellæ nimirum, Aragoniæ, Lusitaniæ et Cypri, aliosque principes, inter quos Albertus dux Austriæ fuit, ut cum Romam adire pro lucrandis indulgentiis non possent, ipsis ac nonnullis regiæ familiæ sibi addictissimis Pontificia liberalitate concederetur, ut eadem præmia sacra consequi alia ratione liceret : quorum piis postulatis annuere Clemens distulit, rescripsitque Austriæ duci, rem se in consilium cum cardinalibus adducturum.

12. *Graves in Germania turbæ.* — (1) Recruduere hoc anno graves in Germania dissensiones, cum Bavari principes et alii, qui Ludovici exstincti partes erant secuti, præcipuo auctore Henrico Moguntina sede depulso, quamvis anno superiori Eduardo regi Angliæ, deinde Friderico marchioni Misniæ tyrannidem frustra detulissent, respuentibus iis plenum periculis atque injustum honorem; iterum audacem virum, tumidum ambitione, ac manu promptum, nimirum Guncherum comitem Schwartzburgensem in Thuringia mense Februario ad solium extulere[1], ut Carolum regem everterent. Impendebat inde grave periculum, ne schisma vetus confirmaretur; insolescebatque adeo fastu Guncherus ob adeptam tyrannidem, ut se Carolum Romanorum regem dejecturum solio præsideret, atque eum locum, in quo Carolus congregatum iri copias suis edixerat, ad hastiludia exercenda suis designarit[2]. Sed brevi regis theatralis instar exutus purpura est, ipsiusque ad fundendum humanum sanguinem promptissimæ manus, quæ injuste sceptrum Romanum attrectarant, non sine justo Dei judicio sunt contractæ, de quo hæc Rebdorfius[3] : « Cum utraque pars se præpararet ad bellum, subito infirmitas invasit illum de Schwartzburg, et contractus est manibus : quod

[1] Rebdorf. in Annal. Alb. Arg. in Chron. Gesta Clem. VI apud Bosq. Naucler. gen. 45. Bar. in not. Ms. Aventin. in Annal. Boior. l. VII et alii. — [2] Alb. Arg. ibid. — [3] Rebdorf. ubi sup. et Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VI.

(1) Annalista toto hoc paragrapho schismatis in imperio exitum describit; illud vero sopitum dicit ex redacto in Caroli potestatem Gunchero, seu melius Gunthero, ut scribit Martinus Minorita in Chron. vulgato ab Eccardo inter script. med. ævi tom. I, col. 1640. Quæ annalistæ verba indicare videntur victoriam aliquam a Carolo relatam de æmulo. Revera tamen nihil inter eos belli intercessit; quin potius Guntherus sponte se principatu demisit, certis quibusdam conditionibus utrimque stipulatis. Legendus Martinus Minorita, qui Carolo adhuc superstite (adhuc vivit) opus suum absolvit : « Hæredes, ait, Ludovici defuncti, et nepotes sui palatini Rheni, et episcopus Moguntinensis, (Henricus) quem papa deposuit, elegerunt in regem Romanorum Guntherum comitem de Schwarzburge, quem receperunt civitates in Wetravia, scilicet Francofurt, Friburg, Wetzseler, Geymhusen, et etiam Nuremberg... Rex itaque Carolus considerans, quod nequaquam potenter et pacifice regnum valeret possidere, nisi componeret cum marchione (Brandemburgensi Ludovici filio) et cum suis germanis et consobrinis palatini Rheni, et cum Gunthero invasore regni, infeodavit Ludovicum, et suos fratres de Ducatu Carinthiæ et de Marchionatu Brandenburgensi... Reddidit ergo Carolus palatinis Rheni quamdam terram dictam Runckingen... Item marchioni Gunthero dedit ad diem vitæ suæ unam terram opulentam, quæ dicitur Lusena. Item rex dederat ei VI M. marcarum argenti; item satisfecit ei de omnibus expensis quas fecerat pro habendo regno. Item promisit sibi procurare absolutionem excommunicationis defuncto Ludovico imperatore, ac etiam hæredibus suis ac coadjutoribus universis ». Integram narrationem Martini huc transferre visum est, tum quia auctoris est, qui tunc scribebat, tum quod nemo melius totam hanc historiæ partem explicat. Ex eo enim discimus Guntheri electionem, imperii ejus amplitudinem, causas quæ Carolum impulerunt, ut cum eo conveniret, quibus dein conditionibus imperii titulum deponere acquievit. Quæ simul omnia, nec ex Rebdorfio, nec ex Alberto Argentinensi comparari possent. Porro Guntherus hoc anno antequam imperio decederet, Constitutionem edidit, qua sanctam ratamque asserit latam olim a Ludovico Bavaro legem, ut statim ac princeps aliquis rex Romanorum ab electoribus renuntiatus fuerit, imperii jus plenum obtineat, nulliusque confirmatione, ne Pontificis quidem, indigeat. Habes illam inter Constitutiones imperiales Goldasti tom. III, pag. 414 edit. Francofurt. anni MDCCXIII. Data est Constitutio ex « oppido Francofurt, VI idus Martii anno millesimo trecentesimo quadragesimo nono, anno vero regni nostri (Guntheri) primo ». Ex quo intelligimus ea die præsentis anni Guntherum nondum regnum dimisisse.
MANSI

factum sibi plures asserebant ex veneno ». Et infra : « Multi autem dicebant vindicta divina illum de Schuvartzburg tam subito decumbere ». Et quidem justissime, cum hoc anno VI id. Martii Marsilii hæresiarchæ ac Ludovici Bavari hæresim sectatus sanxisset [1] Rom. Pontificem secundum omnia jura divina et humana debere subesse imperio, et contrarium sentientes læsæ majestatis crimine damnasset, una cum præcipuis illius signiferis Henrico Moguntino exauctorato, Ludovico majore natu filio Ludovici Bavari defuncti, ac Ruperto duce in Caroli regis potestatem est redactus. Cujus felicis victoriæ, quam nullæ strages funestarunt, laureatis Caroli regis litteris accepto nuntio Pontifex, ingenti gaudio delibutus victori gratulatus est [2], atque ad cultum divini Numinis ac regias sectandas virtutes eumdem adhortatus :

13. « Clemens, etc. Carolo Romanorum et Boemiæ regi illustri.

« Excelsus super omnes gentes Dominus, qui humilia respicit et alta de longe cognoscit, sicut humilibus gratiam suam benignus impendit, sic profecto superbis cogitantibus alta resistit, et prava studia eorum annihilat, ac adversos perversosque conatus elidit. Probavit hoc in humilitate tua, charissime fili, potentiæ suæ mira dignatio his diebus, dum Guncherum comitem Wartzbourt, qui ad instar luciferi superbia nimia intumescens, sedem ad ruinam potius quam ascensum ab Aquilone ponere, solium tuum evertere satagens, temeritate damnabili præsumebat ; et Henricum olim archiepiscopum Moguntinum, qui non attendens ad petram, de qua scissus fuerat, sed in superbiam leviter elevatus, immemor beneficiorum a Romana Ecclesia perceptorum, tergum ei vertit, non faciem, ne superbus humili Deo sacerdotio fungeretur, merito reprobatus, et dum elevaretur abjectus est ; necnon filium et nepotem damnatæ memoriæ Ludovici de Bavaria, Dei et ipsius Ecclesiæ persecutoris et hostis, qui tanquam squammæ, per quas non transit vitæ spes, se invicem colligarant, et se tibi, ut erigerent idolum, quem conflarant, superbe nimis opponere tuisque obviare processibus conabantur ; sicut nobis per celsitudinis tuæ litteras, quas cum ingenti lætitia et exultatione magna recepimus, intimasti, in manu tua mira omnipotenti sua virtute sine humani sanguinis effusione conclusit. De quo ei, per quem datur regnare principibus, et a quo est omnis victoria, laudes et gratias referentes, et immolantes pro triumpho tantæ victoriæ vitulum labiorum ; serenitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, attentius deprecantes, quatenus tantæ tibi gratiæ collatæ a Domino in victoria hujusmodi, quæ non viribus tuis, sed ipsius potius adscribatur potentiæ, gratus et devotus acceptor, sic te ante ipsum creatorem tuum semper humiles, et tua devoveas vota sibi, sicque tuos gressus in semitam suorum dirigas mandatorum, quod ipse, qui fidelibus suis potenter assistit, et eos favore prosequitur opportuno, sic actus tuos et opera dirigat, sicque tuis propitius processibus faveat, quod ad ejus et ipsius Ecclesiæ suæ sanctæ honorem et gloriam et collapsi status reparationem imperii, ac pacem et tranquillitatem populi Christiani confringas in virtute sua elata cornua superborum, eisque sub potentiæ suæ dextera humiliatis et domitis, de bono semper in melius prospereris.

« Cæterum super eo, quod de adducendo, ut litterarum tuarum verbis utamur, eodem filio dicti Ludovici pro honore ipsius Ecclesiæ ad nostram præsentiam prædictæ litteræ continebant ; tuæ erga nos et eamdem Ecclesiam sinceræ ac solitæ devotionis affectum dignis prosequimur actionibus gratiarum : tu tamen, fili, qualitate negotiorum grandium incumbentium tibi, quorum prosecutioni favit et favet divina potentia, et præsentium temporum conditione pensatis attente prospicias et provideas diligenter, qualiter Alamanniæ partes (quæ utpote præteritorum fluctuum conquassatione lassatæ, ad ægrotantium instar in recidivum, quod Deus avertat, possent relabi) facile sis hoc tempore sine periculo, quod ex absentia tua posset eisdem forsitan imminere negotiis, quæ felicibus cupimus successibus provehi, dimissurus. Dat. Avinione XIV kal. Junii, anno VIII ».

14. Parta est hoc triumpho Germaniæ pax, cum tentata scelere adversus justum regem ab Apostolica Sede confirmatum tyrannorum trina electio aborsum fecisset : atque universi in Caroli regis obsequium procubuere ; et Guncherus comes, tyrannide vanisque juribus cedere coactus [1], fremens licet, a suis fuit desertus. Viginti tamen duo millia marcharum, ac duo oppida imperialia in Thuringia ad vitam accepisse ferunt quibus non diu potitum, cum duobus circiter post mensibus exstinctus sit. Cæterum Carolus Aquisgrani iterum die Jacobo Apostolo sacra redimiri voluit argentea corona, non quod rite Bunnæ regiis ornamentis non fuisset insignitus, cum Aquisgrani peragenda pompa decreto Pontificio Bunnam translata esset : sed ut discordiarum causas aucupaturis calumniæque ora obstrueret : unde non ab hac secunda, sed a prima jussu Pontificio perfecta, regni annos est auspicatus. De exorta vero inter Juliacensem comitem et marchionem Brandeburgensem in ea celebritate de sceptro tenendo dissensione hæc scribit Rebdorfius [2] : « Rex Carolus, communiter recognitus ab omnibus principibus et civitatibus in Alamannia rex Romanorum, cum regina uxore sua nuper ducta transit Aquisgranum : ubi secundo coronatur et regina secum in festo B. Jacobi per dominum archiepiscopum Coloniensem. In

[1] Ext. illud edictum apud Goldast. tom. III. pag. 114. — [2] Tom. VIII. Ep. secr. p. VI.

[1] Alb. Arg. Rebdorf. Naucl. ubi sup. — [2] Rebdorf. in Annal.

qua coronatione, cum marchio Juliacensis sceptrum teneret regale, Ludovicus marchio Brandeburgensis recipere voluit sibi de manu dicens ad officium suum hoc spectare; propter quod rumor est inter eosdem dominos suscitatus quem rex intercepit, et per principes extitit definitum, quod quando rex Romanorum coronatur, tunc ad officium marchionis Brandeburgensis spectat sceptrum regale tenere : sin autem feuda regalia concedit, tunc ad officium alterius marchionis hoc spectat. Rex autem non ab hac coronatione, sed a prima annos regni sui scribit ».

Porro Ludovicum majorem natu filium alterius Ludovici exstincti, de quo toties sermo fuit, marchionatu Brandeburgensi, quem non justo titulo antea post Waldemari obitum comparasse ex edictis Pontificiis vidimus, a Carolo rege Romanorum ut imperii beneficium accepisse, interprete concordiæ Rudolpho duce Bavariæ et Palatino Rheni, ac sacra imperii insignia, quæ pater obtinuerat, restituisse refert Dubravius his verbis[1] : « Consueverunt Cæsares insignia Cæsarum cum sanctis quibusdam reliquiis apud successores deponere, quæ tunc omnia Ludovicus post obitum patris in sua potestate habuit : gladius magni Caroli erat, lancea Christi, dextra portio S. Crucis cum uno clavo, et mappa qua ultima mensa Domini strata fuit, non magni cuncta pretii apud talium rerum contemptores, at apud Christianissimum Carolum in tanto pretio posita, quanto nulla res profana vel pretiosissima. Proin consilium Palatini fuit ut Ludovicus nactus reliquiarum tantum æstimatorem, illas pro redimenda pace quietaque marchionatus Brandeburgensis possessione permutaret : quod ubi ille fecit, Carolus sine ulla cunctatione illum vestibus marchionis et ornamentis solemniter investiit ». In revocando illo ad Ecclesiæ gratiam, abolendisque edictis Apostolicis in ipsum latis non leves difficultates intercessere : quæ demum, frangente divino Numine duritiem animi, ad Christianam pœnitentiam, ac paterno schismate rite damnato, victæ[2] fuere; de quibus suo loco.

15. *Bavarici schismatici ad Ecclesiam redeunt.* — Flagitantibus jam ante a Sede Apostolica veniam clero populoque Wormatiensi, ob secutas Ludovici Bavari partes, habitum cum illo commercium, contractas censuras Ecclesiasticas, violatum interdictum, profanata divina, accepta ab eo publica munera, gestasque dignitates; Pontifex paternum redeuntibus sinum explicuit, ac Balduino Trevirensi et Gerlaco Moguntino archiepiscopis partes dedit[3], ut ipsos e præscripta subjecta formula absolverent :

« Clemens, etc. Balduino Treverensi et Gerlaco Moguntino archiepiscopis.

« Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel alter vestrum eos, qui ab eodem Ludovico honores et officia, sicut præmittitur, receperunt; postquam hujusmodi honores et officia dimiserunt, ac tam ipsos quam alios clericos sæculares et regulares, postquam publice confessi fuerint coram vobis, se tenuisse et tenere fidem Catholicam, et credere ac tenere quod credit, tenet et docet sancta Romana Ecclesia; necnon credidisse et credere, quod non spectat ad imperatorem, papam seu Romanum Pontificem deponere et alium eligere vel creare, quinimo hoc reputant hæreticum et hæresim damnatam per Ecclesiam memoratam; ac in manibus vestris (nostris) juraverint, quod super injuriis illatis et commissis per eos, contumaciis, rebellionibus, adhæsionibus, fautoriis et aliis implicite vel explicite confessatis et non confessatis per ipsos, ac cæteris pœnis et sententiis spiritualibus et temporalibus, quas propter præmissa vel eorum occasione ut prædicitur incurrerunt, nostris et ejusdem Ecclesiæ mandatis parebunt; et quod nobis, et successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus fideles erunt, et nobis et illis debitam et devotam reverentiam et obedientiam exhibebunt; et quod cum fautoribus et sequacibus dicti Ludovici, quandiu erunt in rebellione ipsius Ecclesiæ, aut aliis hæreticis et schismaticis, vel cum sequacibus eorumdem per dictam Ecclesiam denotatis de cætero non erunt, nec eis aut quibuscumque aliis contra eamdem Ecclesiam dabunt auxilium, consilium vel favorem; quodque nulli imperatori seu regi Romanorum, aut administratori imperii seu regni Romanorum obedient vel adhærebunt, nisi ille fuerit primitus per eamdem Ecclesiam approbatus, et cum aliquo vel aliquibus in rebellione ejusdem Ecclesiæ existentibus, contra ipsam Ecclesiam colligationem, conjurationem, conspirationem, confœderationem non facient neque ligam; ab hujusmodi pœnis et sententiis, si hoc humiliter petierint, juxta formam Ecclesiæ absolvatis, ac pœnas et interdictum hujusmodi relaxetis, injunctis clericis et personis laicis eisdem pœnitentia salutari et aliis, quæ de jure fuerunt injungenda : necnon eum eisdem clericis et personis Ecclesiasticis super irregularitate, per eos contractæ sicut prædicitur, dispensetis. Datum Avinion. XV kalendas Aprilis, anno VII ».

Acerba hæc pœnitentiæ formula visa est Moguntinis[1] ad Ecclesiæ gratiam redituris, quam ante Basiliensibus, Argentinensibus, et aliis ex Alberto Argentinensi[2] asperiorem visam diximus; ac plures pudebat se male de fide sensisse confiteri : quare Carolus rex apud Clementem interpretem egit[3], ut molliorem formam pro restituendis præsulibus, magnatibus, ac populis pristinæ Ecclesiæ gratiæ componeret. Cui Pontifex VIII id.

[1] Dub. hist. Boem. l. XXII. — [2] Inn. an. 8. Ep. secr. pag. 27. — [3] Tom. VII. Ep. secr. DCCCLXXXVI.

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 8. — [2] Alb. Arg. in chr. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 8.

Junii respondit, videri admodum difficile eam formam, absolvendorum schismaticorum Germanorum Joannis XXII tempore compositam et etiam tum servatam, immutare : ad Friderici tamen marchionis, quem tyrannidem oblatam detrectasse vidimus, Langravii Hassiæ, et aliorum procerum et insignium populorum gratiam cum cardinalibus se deliberaturum.

16. Destituti Germanorum principum clientela Guillelmus Ochamus et impietatis socii pseudominoritæ censuris solvi remisse flagitarunt, quos ad Franciscanæ familiæ preces piorum cœtui restitui præscripta ejurandæ hæreseos formula Clemens jussit, dato hoc Diplomate [1] :

« Clemens, etc. dilecto filio ministro generali Ordinis fratrum Minorum.

« Petitio pro parte tua et dilectorum filiorum capituli generalis tui Ordinis nobis exhibita continebat, quod aliqui fratres vestri Ordinis, quamvis paucissimi, qui quondam Michaeli de Cæsena et Ludovico de Bavaria obediverunt, et specialiter Willelmus de Anglia dicti Ordinis professor in Monacho remansisse noscuntur, idemque Willelmus sigillum antiquum dicti Ordinis, quod diu habuit, tibi remisit ; et tam ipse quam alii dicti fratres residui ab excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis atque pœnis in tales per processus Apostolicos promulgatis, quas iidem Willelmus et alii fratres, adhærendo seu obediendo Michaeli et Ludovico prædictis incurrerunt, desiderant se absolvi, suntque parati nostris et ejusdem Ecclesiæ mandatis obedire : quocirca pro parte tua et ipsorum capituli nobis extitit humiliter supplicatum, ut eisdem fratribus, qui ad Romanam curiam, sicut asserunt, commode venire non possunt, ipsorumque statui super hoc providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque votis eorum volentes annuere in hac parte, vestris supplicationibus inclinati, discretioni tuæ, de qua specialem in Domino fiduciam gerimus, Willelmum et alios fratres prædictos eidem Ecclesiæ reconciliandi, eosque a dictis sententiis atque pœnis juxta formam per nos super hoc ordinatam, ac de verbo ad verbum præsentibus annotatam, infra annum a data præsentium, si hoc humiliter petierint, absolvendi plenam et liberam concedimus auctoritate Apostolica tenore præsentium facultatem. Forma autem absolutionis talis est :

« Ego N. Ordinis fratrum Minorum professor, confiteor me tenuisse et tenere fidem Catholicam, credere et tenere quod credit, tenet et docet sancta mater Ecclesia Romana : ac credidisse et adhuc credere, quod non spectat ad imperatorem papam seu summum Pontificem deponere, et alium eligere vel creare : sed hoc hæreticum reputo, et hæresim damnatam per Ecclesiam supradictam. Insuper ad sancta Dei Evangelia juro, quod stabo et parebo mandatis Ecclesiæ et domini nostri papæ super illatis injuriis et contumaciis, fautoriis et aliis implicite vel explicite per me confessatis et non confessatis, ac cæteris pœnis et sententiis, quas incurri ab homine vel a jure propter præmissa et ea tangentia : et quod domino papæ, qui nunc est, et ejus successoribus canonice intrantibus fidelis ero de cætero, eisque debitam obedientiam et reverentiam exhibebo ; nec hæresibus, erroribus, opinionibus seu rebellionibus contra dictam Ecclesiam Ludovici quondam de Bavaria et Michaelis de Cæsena, vel fautoribus suis, sive ei adhærentibus, aut ejus sequacibus in rebellione dictæ Ecclesiæ, seu aliis hæreticis ac schismaticis adhærebo, aut cum eorum sequacibus per dictam Ecclesiam denotatis deinceps ero : nec eis seu aliis quibuscumque dabo contra Romanam Ecclesiam consilium, auxilium vel favorem directe vel indirecte, publice vel occulte, nec cum quocumque in præfatæ Ecclesiæ rebellione existenti faciam alligationem, conspirationem sive ligam. Datum Avinione VI id. Junii, anno VIII ».

17. Fuisse Ochamum in extremo vitæ actu conciliatum Ecclesiæ ferunt [1] contenduntque nonnulli, qui ejus apologiam texunt, in se hæreseos maculam nunquam suscepisse, quamvis protervè et imprudenter se gesserit. At non videtur ab homine hujusmodi hæreseos labem posse detergi : constat enim quod Guillelmus Ochamus contra decretum fidei, *Cum inter nonnullos*, pertinacissime contrarium errorem tenuit, judicio postulatus non paruit [2] Ecclesiæ, defixus hæreseos sententia eamdem scriptis propugnavit, et Michaelis hæresiarchæ impiis Commentariis se subscripsit [3] : Christi vicarium in edendo fidei decreto se hæresi maculasse effutiit [4] : junxit [5] se fœdere hæresiarchis Michaeli et Marsilio, et antipapæ Petro e Corbaria impostori, qui Nicolai V nomen invaserat. Nec modo adversus Joannem ex livore et rabie, sed etiam adversus Benedictum XII fidem Catholicam propugnantem, impias provocationes ad synodos futuras edidit [6]. Quomodo autem tot tantaque facinora ab hæresi excusari possint, non apparet. Debent itaque prius illius encomiastæ judiciarias sententias tum a Joanne papa, a quo non solum hæreticus, sed hæresiarcha appellatur Ochamus [7], tum a Minoritarum familia in publicis comitiis editas [8] infringere. Neque contendere quis poterit sanam fuisse et Catholicam Ochami doctrinam, cum lata sit ab Ecclesia sententia [9] illam circa paupertatem Christi et Apostolorum fuisse hæreticam, et con-

[1] An. 2. l. II. Ep. com. MDXLIII.

[1] Trithe. de script. Eccles. Wad. Annal. tom. III. an. Chr. 1347. num. 21. — [2] Tom. VI. Ep. secr. p. 197. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. p. 92. et Ms. sign. num. 4010. p. 47. — [4] Ibid. — [5] Ibid. p. 108. et Acta Minorit. judiciaria Annal. tom. XV. an. Chr. 1331. num. 15. — [6] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008 p. 187. — [7] Jo. XXII. an. 14. Ep. IV. — [8] Ext. sup. Annal. tom. XV. an. Chr. 1331. sup. num. 15. etc. — [9] Extrav. *Quia quorumdam* de verb. signif.

stet[1] censores fidei in imbutos ejusmodi pestifera doctrina legum severitatem distringere jussos. Neque ille modo pervicacissime hæresim, qua Christum et Apostolos sine jure aliquo simplicem usum facti in rebus habuisse disceptabat, propugnavit; verum et a sacro Minoritarum Ordine damnatus fuit ob alias hæreses ad gratiam Ludovici Bavari propugnatas. Has autem fuisse, referunt judiciaria eorumdem Minoritarum Acta[2] :

« Primus (nimirum error), quod imperator potest papam deponere et depositum declarare. Secundus est, quod clerus et populus Urbis Romæ potest papam deponere et depositum declarare. Tertius est, quod illud alias inauditum facinus, quod adversus sanctissimum patrem et dominum dominum Joannem papam XXII in Urbe prædicta per aliquos perditionis et dissidentiæ filios de facto attentatum extitit, de jure ac legitime actum fuit. Quartus est, quod Constitutiones per Romanum Pontificem canonice intrantem editæ de consilio sacri ac fidelis collegii dominorum cardinalium sunt hæreticæ. Quintus est quod obedire illi, cui universalis Ecclesia obedit, est animam damnare et se hæreticum confiteri ».

Ad hos errores referendus ille est, quo Ochamus una cum Michaele contendit[3], Christi vicarium in dirimenda fidei controversia errare posse; neque ab eo, sed a Concilio, ad quod provocabat, decretoriam fidei ferri posse sententiam. Neque ille solum Joanni, verum et Benedicto XII hæreseos calumniam cum sociis impiis impegit[4] : in quo non fidem Joannis odio, sed Joannem odio fidei orthodoxæ, cui sua delira figmenta præferebat, oppugnasse visus est : vanaque penitus sunt illius adversus Pontificiam auctoritatem scripta, cujus hostem se professus est. Hæc et alia ignorasse videtur Nitelæ Franciscanæ auctor, qui illius existimationem, conquisitis variis fucis, tuetur[5], eumdemque pium prædicat, ob quem in consortium admissum Ludovicus Bavarus inter alia imperio indignus judicatus est : « Tenet in suo consortio », inquit Joannes in datis ad principes electores litteris[6], « Guillelmum Ocham Anglicum Ordinis fratrum Minorum hæresiarcham, qui hæreses varias dogmatizabat publice, et scripta fecerat hæresibus et erroribus plena : propter quæ fuerat vocatus ad curiam, ejusque scripta fuerant pluribus doctoribus assignata, ut ea deberent examinare cum diligentia, et quæ invenirent hæretica seu erronea declarare; qui jam multos articulos declaraverunt hæreticales. Qui quidem male sibi conscius fugæ præsidio vitare voluit canonicam ultionem ». Cumulatos postea eos errores aliis, sat dictum est. Ex quibus Ochamum lapsum in hæresim ab Ecclesia et Ordine Franciscano defecisse, et Michaelis hæresiarchæ collegam et defensorem acerrimum fuisse, ex ejus scriptis[1] perspicuum est. Suspicienda vero divina misericordia, quæ illum a gravissimo lapsu excitatum ad salutis tramitem et Ecclesiæ gremium revocavit. De tempore vero ejus obitus haud plane constat[2].

18. *Flagellantium pia exordia, defectio et damnatio.* — Hoc anno transgressa Alpes ac Rhenum pestis, Germaniam aliaque regna Septentrionalia depasci cœpit. Quo tristi audito nuntio Pontifex, ut Germanos ad spem melioris vitæ erigeret, Guidoni tit. S. Cæciliæ presbytero, cardinali Apostolicæ Sedis legato auctoritatem concessit[3] VIII kal. Octobris, ut cum pestilentia, quæ plures orbis partes vastarat, Salisburgensem provinciam popularetur, morituris in fide orthodoxa tribueret, ut sacerdotes criminum plenam condonationem in extremo vitæ discrimine conscientiam sacra confessione expiaturis conferrent. Absumpsisse eodem anno epidemiæ sævitiam sexdecim millia hominum Argentinæ, refert Albertus Argentinensis[4] : Quo tempore plerique merito mortales, arbitrati gravissimo illo flagello a Deo ob crimina corripi, ad pœnitentiæ arma confugere, seque flagris cædere cœperunt, ut voluntaria corporis maceratione cælestes iras placarent. Neque contenti pœnitentiæ opera privatim exercere, ad excitandos ad simile pietatis genus alios prodiere in publicum, et instructis religiosis agminibus, præeuntibus vexillis sacris, urbes ac provincias obiere : a quibus servatos ritus accurate his verbis describit idem Albertus Argentinensis :

« Incipiente paulatim pestilentia in Alemania, cœperunt se populi flagellare, transeuntes per terram : et venerunt ducenti de Suevia Spiram anno prædicto quadragesimo nono in medio Junii, habentes inter se unum principalem, et duos alios magistros, quorum mandatis omnino parebant. Et cum hora prima Rhenum transissent, accurrente populo fecerunt circulum in civitate Spira ante monasterium, latum valde, in cujus medio se exuentes, depositis vestibus et calceamentis, habentes in modum braccæ camisias a femore ad talos prætensas, circumiverunt unusque post alium in circulo se in modum crucifixi prostravit, quilibetque eorum super quoslibet transeuntes passibus, et leniter prostratos flagellis tangentes. Ultimi, qui se primo straverunt, primo surgentes se flagellaverunt flagellis habentibus nodos cum quatuor aculeis ferreis, transeuntes cantu vulgari invocationis Dominicæ, habente multas invocationes : et steterunt tres in medio circuli sonori valde præcinentes flagellando se : post quos alii canebant. In quo diu immorantes, ad unum præcentum omnes genuflexi in modum crucifixi in facies suas corruerunt, cum singultu

[1] Annal. tom. XV. an. Chr. 1331. num. 1. — [2] Ext. in Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4040. p. 227. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4008. p. 187. — [5] Nitelæ Francisc. auct. q. XVII. p. 434. — [6] An. 14. Ep. IV.

[1] Ext. in Ms. sup. Vat. sign. num. 4010. p. 108. — [2] Wad. hoc an. num. 19. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. XCII. — [4] Alb. Arg. in Chron. Ms. bibl. Vat. sign. num. 3705. in Clem. VI.

orantes; transierunt juxta circulum magistri monentes eos, ut orarent ad Dominum pro clementia super populum, item super omnes eorum benefactores et malefactores, et omnes peccatores et in purgatorio existentes, et pluribus aliis. Post hæc se levantes, extensis manibus in cælum genuflexi canebant, et iterum surgentes diu se flagellabant, euntes ut prius : quibus se induentibus, alia pars eorum, quæ indumenta et substantiam suam custodierat, se exuens idem fecit ». Hæc licet pietatis speciem redolerent, superstitione tamen non caruerunt : quidam enim impostor sectæ auctor finxerat delatam ab angelo in templum Jerosolymitanum Epistolam, qua ferebatur, Christum a B. Virgine flexum veniam iis pollicitum, qui triginta quatuor diebus ex instituto Flagellantium ritu peregrinarentur; et quasi ingens crimen objecisse, feriæ sextæ jejunium non servari. Porro impostura simili præterito elapso sæculo credulos nimium et faciles animos fascinatos fuisse jam ante vidimus [1], ostendimusque divinum Numen hujusmodi Epistolam cælo in Jerosolymitani templi altare non demisisse. Pergit Albertus :

« Post hæc surrexit unus sonorus legens litteram : quia aliqui fuerant inter eos sacerdotes et litterati, nobiles et ignobiles, mulieres et pueri. Cujus litteræ tenor similis in sententia esse dicebatur, in Ecclesia S. Petri in Jerusalem per angelum præsentatæ, in qua narrat angelus, Christum offensum contra mundi pravitates, plurima exprimens crimina violationum diei Dominicæ, et quod non jejunetur feria sexta, blasphemias, usuras, adulteria, Christumque rogatum per B. Virginem et angelos pro misericordia, respondisse quemlibet per triginta quatuor dies se debere exulando flagellare, ut misericordiam Dei consequantur ». Hæc impostura simplices quosque ad sectam attraxerat, ut alacriter corpus macerarent; subdit enim auctor : « Hoc faciebant bis in die aut in civitate, vel in campis : et quilibet clam semel in nocte. Non loquebantur mulieribus, nec super plumis jacebant. Omnes gestabant cruces ante et retro in veste et pileo, habentes flagella vestibus appensa, nec in una parochia ultra unam noctem manserunt. Ingressi sunt fraternitatem eorum humillime centum et plures de civitate Spirensi, circa mille Argentinensium, promittentes per prædictum tempus obedientiam prædictis magistris. Nullus recipiebatur, nisi promitteret servare prædicta per prædictos dies, et nisi haberet expendere in die ad minus quatuor denarios, ne mendicet; et nisi promitteret se esse confessum et contritum, et remisisse omnem injuriam inimicis, et habere uxoris suæ assensum ». Hæc aliquo pietatis colore fucata mox in manifestam impietatem defecere : scribit enim Rebdorfius [1] laicos absolvere socios a peccatis præsumpsisse (1) :

19. « Isti, inquit, Flagellatores cum multas superstitiones attentare præsumerent, invicem se absolvere a peccatis prædicantes apocrypha et similia : propter quod laici sunt clero graviter indignati ». Jactasse etiam, cælestes virtutes ab ipsis edi, ac pelli dæmones, fœminasque rei testes circumduxisse, refert Ms. Vaticanum [2] : « Ad tantam, inquit, insaniam hæc secta excrevit, ut se signa facere crederet, et dæmonibus expulsis, ut dicebant, fœminas circumducebant, quæ in eis actum esse testabantur. Habebant autem cantum specialem, quem flagellando cantabant sæpius cadendo in faciem contra terram et surgendo : videntes ad lacrymas provocabant. Hæc secta cœpit in superiori Alemannia, et ad inferiorem descendit : et ad partes Gallicanas vicinas, translato cantu, et modo gestuque servatis, pervenit : et si prohibiti fuissent a clero, minabantur violentiam se facturos ». Tradit etiam memoratus Rebdorfius, fœminas ad hujusmodi vitæ genus pellectas nudato pectore turmatim incessisse, seque flagris diverberasse : imo etiam immixtas hominibus austerioris pœnitentiæ specie ad turpia lenocinia delapsas, indicare videtur Clementis Vitæ scriptor [3] : « Insurrexit, inquit, quædam secta pessima cruceflagellatorum, qui sub specie pœnitentiæ et boni multa mala occulte perpetrabant ». De Flagellantium secta, quæ pietatis olim specie grassata brevi exstincta fuit, deque eorum erroribus alias dictum [4] est, a quibus in nonnullis his

[1] Annal. tom. XIII. an. Chr. 1201. num. 34.

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VI. — [3] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [4] Annal. tom. XIV. an. Chr. num. 10.

(1) Exorti hoc anno in Germania Flagellantes, regionem illam universam ad superstitiosa illa pœnitudinis significamenta commoverunt. Præter ea quæ ex Alberto Argentinensi et Rebdorfio de illis narrat annalista, peculiaria quædam occurrunt apud Hermannum Cornerum in Chronico, qui licet scriptor est recentior, cum historiam suam cum anno MCDXXXV claudat; ea tamen quæ de Flagellantibus tradidit, desumpsisse se innuit ex Henrico de Hervordia, teste oculato. Asserit vero ille cœtum hunc hominum, Cruciferos, Flagellatores et Acephalos appellari, eo quod prælata cruce incederent, tum quod in crucis modum se prosternerent oraturi, tum denique quod crucis insigne vestibus assutum haberent. Flagellantium nomen accipiebant ex flagellis constantibus ligneo quodam manubrio, unde funiculi prodibant tres, quorum singuli tum modo asperati ferreis item cuspidibus quatuor armabantur. Acephali vero « quod caput authenticum suæ sectæ non habebant ». Bino ordine dispositi, per urbes procedebant, flagellis se interim proscindentes, canentesque hymnos, in quibus de passione Domini quoties mentio incidebat, toties toto procumbentes corpore humi prosternebantur, manibus in modum crucis protensis. Errores vero sectæ huic imputat Henricus, « quod prædicationis officium indocti rudesque homines sibi usurparent; de religiosis et clericis, ac Ecclesiæ sacramentis non sobrie sentirent nec loquerentur; objurgationes, et correctiones respuerent ». Quin et monachi cujusdam Ordinis Prædicatorum objurgationes, necc monacho illata, ferociter ulti fuerunt. Hæc Cornerus in Chronico, ex quo Annales explicari atque emendari in nonnullis possunt.

Has hominum coitiones brevi dissipatas evanuisse scribit annalista hic num. 22. Verumtamen si vera tradit Andreas Ratisponensis in Chronico vulgato ab Eccardo in corp. hist. I, col. 2112 toto fere triennio Germaniam turbarunt. « Duravit pæne ad triennium ». MANSI.

discreparunt. Neque enim occulte modo impura flagitia commisere, sed palam crudelitatem ac latrocinia exercere sunt aggressi : non enim solum ob supradictam causam Judæorum sanguinem immaniter effudere, neque eorum modo spolia diripuere ; sed Christianorum etiam tum laicorum tum Ecclesiasticorum opes invadere non erubuere[1]. Ita quæ a superstitiosa pietate duxere initium, in manifestam impietatem degenerarunt. Quare cum ea secta nefaria Germaniam pervagata esset, pervaderetque alia regna (ex Ungaria in Poloniam, præeuntibus vexillis, ac misericordiam divinam tristibus ululatibus implorantes, penetrasse seminudos, scribunt Polonici historici [2], Pontifex, ad quem rerum sacrarum cura spectat, ut malis ingentibus, quæ enasci ex ea superstitione cœperant, occurreret, Flagellantium sodalitia damnavit ; sanxitque ut si quos pœnitentiæ ardor ad voluntariam corporis macerationem accenderet, pio illi exercitio in privato loco vacarent : fictitiam Epistolam illam, quam ab angelo delatam hebetes illi Flagellatores ementiebantur, imposturæ arguit : graviter de religiosis viris, qui vel circumvenissent simplices, vel auctoritatem stultæ sectæ conciliarent, est questus ; ac manifestam horum hominum, qui a dæmone in angelum lucis transformato deludi se passi erant, impietatem in profanando pœnitentiæ sacramento, crudelitatem in fundendo Judæorum insontium sanguine, avaritiam in rapinis exercendis in oculis omnium defixit. Tum patriarchis, archiepiscopis et episcopis munus injunxit [3], ut zelum in dissipanda hac secta, et hypocritis novo illo ac vetito cultu incedentibus, judiciorum severitate comprimendis explicarent :

20. « Clemens, etc. venerabilibus.. archiepiscopo Magdeburgensi ejusque suffraganeis.

« Molesta nobis, licet fide digna, magnorum relatio, et multorum assertio nostrum et fratrum nostrorum non mediocriter turbavit auditum, quod in partibus Alamanniæ et ei convicinis quædam sub prætextu devotionis, et agendæ pœnitentiæ vana religio, et superstitiosa adinventio procurante satore malorum insurrexit, per quam profana multitudo simplicium hominum, qui se Flagellatores appellant, decepta verbis fictis et mendacibus malignorum, asserentium Salvatorem nostrum Jerosolymis patriarchæ Jerosolymitano apparuisse (cum tamen a longis citra temporibus nullus ibidem præsentialiter fuerit patriarcha) et sibi aliqua dixisse, quæ colorem non habentia nec saporem, in quibusdam Scripturæ sacræ obviare noscuntur; in illam cordis vesaniam, et inane damnationis præcipitium est deducta, et de die in diem suggestione hostis antiqui se, ut Dominicum gregem devoret, transferentis in lucis angelum; nimium succrescendo deduci, cortina trahente cortinam, periculosius formidatur, quod se per societates et conventicula, licet caudas invicem colligatas habeat, dividens, diversas circuivit patrias, cæterorum vitam et statum contemnendo: se justificant, et claves Ecclesiæ vilipendunt; ac in contemptum disciplinæ Ecclesiasticæ crucem Domini ante se, et habitum certum, nigrum videlicet, ante et retro ipsius vivificæ crucis appensum habentem signaculum, sine superioris licentia deferentes, sub nomine pœnitentiæ, vitam gerunt insolitam: congregationes conventuales, et coadunationes, quæ a jure sunt prohibitæ, faciunt; et ad alios actus prosiliunt, a vita et moribus communibus et observantia fidelium alienos : ordinationes et etiam statuta, quibus utuntur, seu verius abutuntur, propria temeritate fecerunt, erroris suspicione non vacua, et judicio carentia rationis, sed, tam Deo quam et hominibus amplius odiosa. Turbamur acerbius, et durius anxiamur, quod quidam religiosi, præsertim de Ordinibus Mendicantium, qui alios ab invio revocare debuerant, et ad viam reducere veritatis, ab utero matris Ecclesiæ, velut maledictionis filii nequiter aberrantes. linguas suas ut alios pertrahant in errorem, acuunt, quibus corda debilia vulnerant infirmorum, et ignorantes Dei justitiam, et suæ prudentiæ innitentes, dum legi Dei nolunt esse subjecti, alios in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis prædicando, et dogmatizando contra Ecclesiasticam libertatem et fidei Catholicæ puritatem, ab ipsa fidei veritate subducere moliuntur. Et ut efficacius officiant, et conceptum virus latenter effundant, blandis prius sermonibus auditores, quasi bonum vinum primum ponendo, satagunt irretire, ut cum inebriati fuerint, illud quod est deterius ingerentes cum ipsis in perditionis laqueum incidant, ac in profundum malorum pariter demergantur.

21. « Nos igitur tam pernicioso et periculoso principio, per quod ultra divinæ Majestatis offensam, magnum reipublicæ paratur periculum, et apud fideles scandalum generatur, ne deteriores processus pariat et successus, obstare volentes; et considerantes quod cum plerique ex ipsis seu adhærentes eisdem sub pietatis colore ad impietatis opera laxantes crudeliter manus suas, Judæorum (quos pietas Christiana recipit et sustinet, offendi eos aliquatenus non permittens) et frequenter Christianorum sanguinem effundere, opportunitate captata, bona clericorum et laicorum diripere, et suis juribus applicare, ac superiorem jurisdictionem usurpare, et ad multa alia illicita prorumpere minime vereantur, timendum est, quod tam præsumpta temeritas, et temeraria præsumptio, nisi ei per salubre antidotum occurratur, paritura sint non levem perniciem, et aliquorum morbi lethalis contagio serpens in plurimos, sero recipiat medicinam; attendentes insuper, quod error cui non resistitur, quodammodo approbari videtur, et quod ex officio nobis injuncto compellimur, ut

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 95. — [2] Crom. l. XI. in Casimir. et alii. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 94.

quos per iter devium errando currere, et plures in præcipitium secum trahere prospicimus, ac in dispersione multarum gentium ambulare, revocemus a devio, et ut in viam veritatis, et justitiæ gressus suos dirigant providere per opportuna remedia studeamus; fraternitati vestræ per Apostolica (scripta) committimus, et districte præcipiendo mandamus, quatenus singuli vestrum in singulis vestris civitatibus et diœcesibus, per vos vel alium, seu alios adinventiones hujusmodi, et ritus profanos, (quos una cum societatibus, conventiculis, et congregationibus, ac statutis et ordinationibus per supradictos, qui se, ut præmittitur, Flagellatores appellant, temerarie attentatis, de fratrum nostrorum consilio perpetuæ prohibitioni subjecimus, et tanquam illicita reprobavimus) auctoritate nostra reprobos et illicitos publice nuntietis: ac omnes tam clericos, sæculares et regulares, quam laicos de prædicta superstitiosa secta seu societate, quocumque appellentur nomine existentes vel eam sectantes, auctoritate prædicta monere et inducere studeatis, ut ab hujusmodi observantia, secta et vana gloria, taliter desistere et resilire procurent, quod nullus deinceps prædictam sectam seu conventiculum præsumat intrare, aut ritus et statuta societatum hujusmodi observare; contrarium facientes per censuram Ecclesiasticam coercendo : necnon eos in quos temporalem jurisdictionem habetis, per pœnas temporales, de quibus expedire videritis, appellatione postposita compellatis.

22. « Sane, ut religiosi, et alii errorum magistri, qui prædicando et dogmatizando simplices decipiunt, et cæci ducatum cæcis præbentes, ipsos in foveam secum trahunt; et si non divino amore, saltem humana confusione a tam iniquo proposito revocentur; omnes et singulos cujuscumque sint Ordinis, religionis, dignitatis, præeminentiæ, sive status, quos in prædictis vobis constiterit deliquisse, capi (non obstante quocumque privilegio vel indulto, quod in hoc eis suffragari nolumus) faciatis, et tam diu captos detineatis, donec aliud a nobis receperitis in mandatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Per prædicta tamen nequaquam intendimus prohibere, quin Christi fideles impositam sibi canonice pœnitentiam vel etiam non impositam (dummodo recta intentione et pura devotione ad illam peragendam procedant) in suis hospitiis, vel alias absque superstitionibus, congregationibus, societatibus et conventiculis supradictis possint facere, et se in bonis operibus exercendo, virtutum Domino, prout ipse inspiraverit, in humilitatis spiritu deservire. Cæterum, quia præsentes litteræ nequirent singulis vestrum propter viarum discrimina commode præsentari, volumus quod (per) te, frater archiepiscope, earum transumptum publica manu scriptum, et tuo communitum sigillo, vobis suffraganeis transmittatur, cui adhiberi volumus plenam fidem. Datum Avinione XIII kal. Novembris, anno VIII ». Est in Pontificio Regesto prolixior Catalogus[1] archiepiscoporum et episcoporum Germaniæ, Poloniæ, Sueciæ, Angliæ, et Galliæ, quibus de exstinguenda Flagellatorum secta data imperia.

Excitati etiam reges ad præsules regia potentia pro ea abolenda fulciendos: quo argumento ad Eduardum Angliæ regem extant litteræ[2], in quibus hæc scribit de Flagellatorum exordiis: « Nuper in Alamaniæ partibus sub prætextu pietatis et agendæ pœnitentiæ superstitiosa et vana societas insurrexit »; atque ubi pluribus exposuit eam Apostolico edicto damnatam esse, jussosque patriarchas et archiepiscopos venenatam plantam, quam cælestis agricola non plantarat, evellere, has preces adjicit: « Tu ergo, fili charissime, eosdem nequam homines, si forsan ad regnum tuum se conferre præsumerent, non solum arceas a finibus dicti regni, verum etiam ipsos, ut ab eorum fatuitatibus et erroribus resipiscant, modestia servata, compescas: ut fidei Catholicæ puritas utique semper eniteat, ac fermentum malitiæ hominum eorumdem per tuæ providentiæ studium ab omnibus tuis subditis confutetur. Datum Avinione III non. Decembris, anno VIII ». Conceptæ sunt eadem verborum forma ad Philippum Francorum regem litteræ[3], quæ aliis etiam regibus ac principibus missæ videntur: perfectumque est[4] Apostolico studio, ut hæc secta in ipso ortu mox interierit: puduit enim quemque vel suæ simplicitatis vel impietatis, cum se Pontificia censura notatum audisset: nec laici amplius criminum nexus solvendi præsumptam impie auctoritatem sibi arrogarunt, de quo hæc habet Ms. Vaticanum[5]: « Finaliter, nisi quod dominus papa sub sententia anathematis id prohibuit, mala plurima per eos attentata fuissent ».

23. *Cruciferi in Lithuania victores. Pontificis ad Lithuanos et ad Casimirum Poloniæ regem de conversione Lithuanorum litteræ.* — Quo studio ad inanem superstitionem exscindendam, eo ad veram pietatem propagandam collustrandosque luce Evangelica infideles, Clemens incubuit: qui cum Lithuanos ad divinos satus excipiendos egregie comparatos accepisset, Gnesnensi archiepiscopo partes imposuit[6], ut sacerdotes sacris litteris ac probitate excultos in Lithuaniam mitteret: « Fraternitati, inquit, tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus aliquos presbyteros, viros probos, Deum timentes, et in lege Domini eruditos, sæculares vel regulares, cujuscumque sint religionis vel Ordinis, de quacumque civitate sive diœcesi, qui auctoritate nostra dictos et alios Lithuanos in eadem fide fideliter instruant, salubriter dirigant, recteque informent, et baptismatis renovent sacramento; ad partes illas

[1] Reg. post cam l. Ep. et an. S. l. I. p. 1. Ep. cur. LVI ad LXXVII. — [2] Tom. VII. Ep. secr. p. 104. — [3] IBid. p. 116. — [4] Gesta Clem. VI apud Bosq. et alii. — [5] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VI — [6] Michov. l. IV. c. 25 et alii.

eadem auctoritate transmittas. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis XVI kal. Octobris, anno VIII ». Christianorum armorum terrore adduci potuerant ad fidem Lithuani, cum referant historici [1], Venrichum cruciferorum equitum magistrum quadraginta millibus armatorum, in quibus Galli et Angli erant, qui ob inducias inter Philippum et Eduardum reges initas jam ante feliciores triumphos de Christi hostibus referendos confluxerant, succinctum in Lithuaniam excurrisse, late populatis agris : dumque spoliis onustus redibat, Keystutum ducem Lithuaniæ contractis copiis Christianos insecutum, collatisque signis vigesima quarta Januarii die amissis octodecim suorum millibus profligatum a cruciferis; ex his vero Gerardum e Stegin Gedanensem, et Gobiensem præceptores in pugna cum aliquot aliis ejus Ordinis insignibus viris desideratos.

Meminit de parta eadem victoria Albertus Argentinensis [2], remque dignam memoria observat, nimirum Keystutum Barbarorum ducem exspectasse, ut fideles concretum glacie flumen trajicerent, ac tum magno impetu adoriri meditatum ut in aquas nostros impelleret : Christianos vero visis hostibus, conversis signis e vincto gelu fluvio in apertum campum rediisse, instructisque agminibus congressos cum adversariis, arteque militari usos trusisse in glaciem Lithuanos, atque ex ipsis ad sex millia aquis mersisse, alia duodecim circiter millia concidisse ferro, reliquos in silvas aufugisse, insequentibus Christianis : duos vero Lithuani principis fratres, ut nostrorum manus fallerent, in arbores ascensu celeri evasisse : quas cum nostri ferro pararent succidere, in rabiem actos, correptis cingulis pro laqueo usos, ex arborum ramis se suspendisse, ne in nostrorum potestatem venirent.

24. Cruenta ea clade debilitatos Lithuanos invasit Casimirus rex Poloniæ, ut partem Russiæ, quam Keystutus et Lubartus Lithuani principes occupabant, sibi subjiceret. Consensit felix exitus votis : Luscum, Waladimiria, Breste et Chelmum subacta, reliqua in victoris potestatem concessere [3]. Atque ita Casimirus, Valyniam, ac Belzensem et Brestensem tractum Polonico imperio adjecit, et cum rege Ungariæ, qui nonnulla obtendebat in provinciam debellatam jura transegit : tum etiam cum cruciferis, Ungariæ rege controversiæ arbitrio ac judice constituto. Cumulare eam gloriam alio illustriori triumpho nisus est Polonus, fungique in convertendis ad fidem Lithuanis Apostolico munere : visusque Lithuanus illius monitis morem gerere, Baptismi sacra unda ablui, et Christiana religione imbui flagitavit. Qua de re certior factus Clemens, supremus religionis antistes Keystuto ac fratribus Lithuaniæ principibus redire ad fidem præ se ferentibus Evangelicos concionatores misit, clientelamque Apostolicam est pollicitus : tum gravissimis sententiis, ut discussis gentilitiæ superstitionis erroribus Christiana sacra una cum populis amplecterentur, est adhortatus :

« Nobilibus viris Keystuto ejusque germanis ducibus Lithuanorum, veram fidem agnoscere et agnitam custodire.

« Gaudemus et exultamus in Domino, quod ipse, qui est vera lux, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, cordibus vestris lumen veræ lucis infundens, sic illa veritatis radios illustravit, quod, sicut charissimo in Christo filio nostro Casimiro rege Poloniæ illustri nobis intimante percepimus, vos cœcæ paganitatis expurgatis erroribus et tenebris effugatis, ad Catholicæ fidei veritatem una cum subditis vobis populis concitis gressibus properatis. De quo ei, qui ad liberandum suscepturus hominem non horruit ergastula uteri virginalis, quique devicto mortis aculeo aperuit credentibus regna cælorum, laudes et gratias referentes, ipsum in humilitate spiritus suppliciter exoramus et petimus, ut vos in hac zeli rectitudine, in hoc fervore spiritus, in hac veritatis puritate confortans, det vobis sic veræ fidei lumen vere agnoscere, ut renati fonte Baptismatis una cum eisdem populis cælestis regni gaudia possitis in Domino promereri.

« Agite itaque, viri fortes, quod de vobis eodem rege significante percepimus. Agite id ad quod, gratia divina præambula, dicimini vos præparare. Festinate ad sempiternæ salutis præmia : ad gaudia felicitatis æternæ concite properate, ut ille, a quo omnis ubique potestas est, et in hoc mundo vos potentiores efficiat, et post hujus incertæ ac labilis vitæ cursum inter sanctos et electos suos in tabernacula suæ indeficientis gloriæ pius et misericors introducat; tenentes indubie, quod vos dictosque populos, postquam purificati unda Baptismatis nostræ fidei receperitis documenta, intendimus præstante Deo Apostolicis communire præsidiis, favoribus prosequi et auxiliis confovere, vosque ac successores vestros titulo regio insignire, et regalibus insigniis decorare, ac in vestris manutenere et conservare juribus, et tueri. Ut autem ad agnitionem ejusdem fidei citius et rectius pervenire possitis, venerabili fratri nostro archiepiscopo Gnesnensi per alias nostras litteras damus expressius in mandatis, quod ipse sacerdotes Dei eruditos in lege Domini ad vos cito mittere studeat, qui vos baptismatis unda regenerent, in eadem fide instruant, dirigant et informent; ut, jactis per eos in vobis ejusdem fidei solidis fundamentis sanctum Domini crescatis in templum et qui dudum eratis filii tenebrarum, nunc per vestræ regenerationis lavacrum, sitis lucis filii et hæreditatis Domini cohæredes. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis XIV kal. Octobris, anno VIII ».

25. Gratulatus etiam est Pontifex Casimiro regi Poloniæ, qui ad traducendos ad fidem Christi

[1] Michov. l. IV. c. 25 et alii. — [2] Alb. Arg. in Chron. — [3] Crom. l. XII. in Casim. II. Mich. l IV. c. 25.

Lithuanos studium, ut dixi, collocarat : atque ad urgendum gloriosissimum cœptum opus, ex quo immortales sibi coronas compararet, permovere studuit[1] :

« Clemens, etc. Cazimiro regi Poloniæ illustri.

« Magnificat anima nostra Dominum, et in Deo salutari nostro jubilat et exultat, quod ipse, qui est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, corda nobilium virorum Kerstuti et germanorum suorum ducum Lithuanorum, tuo cooperante studio, lumen veræ lucis infundens, sic illa veritatis suæ radio illustravit, quod ipsi prout te insinuante percepimus, cœcæ paganitatis expurgatis erroribus, et tenebris effugatis, ad Catholicæ fidei veritatem una cum subditis populis concitis gressibus venire festinant ». Et infra : « Serenitatem tuam requirimus et hortamur, attente rogantes, tibi tuæque salutis obtentu nihilominus injungentes, quatenus dictos duces in his confortare, animare ac accendere studeas; et considerans provide quantæ tibi gloriæ titulos in hoc mundo, et quam magnum meritum in cælesti patria comparabis, quantumque gaudium erit Dei angelis (quibus, Evangelica veritate testante, majus gaudium est super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia) in conversione tot millium personarum, quas tu promotor fidelis et operator sedulus ad salutem dirigens perduces ad gaudia paradisi, persta, labora sollicite et annitere fortiter, ut opus Deo propitio inchoatum, ipso præstante, studio tuo, virtute, sine laudabili et felici exitu consummetur. Ut autem opus hujusmodi jactis solidis fidei fundamentis in structuram crescat auctore Domino firmiorem, venerabili fratri nostro archiepiscopo Gnesnensi aliis nostris litteris damus in mandatis expressius, ut ipse sacerdotes Dei, viros utique timoratos et in lege Domini eruditos, ad eosdem ducem et populos celeriter mittere studeat, etc. Datum apud Villamnovam , Avinionensis diœcesis XVI kal. Octobris, anno VIII ».

Tanta tamque præclara conversionis Lithuanorum spes evanuit, et Casimirus rex egregia cœpta tristi exitu confudit : partis enim in Russiæ ea parte, quam eripuerat Lithuanis, victoriis inflatus, gentilium vitia, libidines nimirum effusas sectatus est, ac spreta conjuge Adleyde scortorum gregem alere et colere cœpit, atque a Pontifice ad conjugalem continentiam redire jussus sprevit monita; versusque in tyrannum Ecclesias divexare cœpit : imo Cracoviensis Ecclesiæ vicarium censuras intentantem Vistula mergi præcepit. Divinum itaque numen ejus flagitiis provocatum suam ab illo clientelam subduxit, et a Lithuanis, quos pius magnis cladibus affecerat, privarat ditione amplissima, atque ad fidem Christianam amplexandam pæne coegerat, jam impius divexari cœpit. Quem tristem rei successum his verbis narrat Michovias[1] : « Anno Domini MCCCXLIX, comparato numeroso exercitu, rex Casimirus terras Russiæ, castra et civitates, quæ nondum suo imperio parebant, expugnavit et subjugavit Luczko, Brzescze, Chelm et eorum vicinia in suam ditionem redegit : hisque secundis successibus elatus ad incontinentiæ impatientiæque pestes divertit et regina Adleyda consorte sua moribus honesta spreta, concubinarum amplexibus publice utebatur, quarum greges in Opeczno, in Czchouu, in Crzeczouu et aliis locis quasi quasdam turpitudinis officinas locaverat, pontificumque et baronum suorum monita negligebat.

« Summi ergo Pontificis Clementis VI papæ severo processu suggestione Ecclesiæ Polonicæ præsulum monitus est, ut omnibus concubinis relictis, in thoro continentiaque conjugali permaneret, sed et villas episcopales Zloten potestatis prope Sandomiriam, violando libertates Ecclesiasticas per Othonem de Pilcza palatinum et capitaneum Sandomiriensem de domo Bipennium, tributis et laboribus servire cogebat. Quam injuriam Bodzantha episcopus Cracoviensis rescindens, primum Othonem de Pilcza, deinde regem Casimirum censuris Ecclesiasticis percellit : ad quas exsequendas Martinus Baricka vicarius Ecclesiæ Cracoviensis per Bodzantham episcopum Cracoviensem missus erat. Tam etsi rex Casimirus iratus manus tunc a Baricka contineret, ex post tamen satellitum suorum suggestione inflammatus, præfatum Martinum Baricka in die S. Luciæ comprehendi et sequenti nocte in flumine Istula per Cochanum familiarem suum suffocari mandavit. Post hoc Deo puniente omnis prosperitas a rege Casimiro et populo suo abscessit, et stirpem ejus vindex justus de regno Poloniæ ejecit : Lithuani etenim in terram Lukoniensem et Radomiensem postea quoque in Sandomiriensem impetum fecerunt, et eas affligentes, raptam prædam hominum et pecorum abduxerunt ». Meminit de Martino Baricha Vistula flumine jussu regis Casimiri, indignantis fuisse monitum, ut libidines effrænatas coerceret, ac lenonum impudicissimorum suasu merso Cromerus[2], additque mox Poloniam percussam peste, ex qua febre cum sputo sanguineo homines emoriebantur : divinæque vindictæ id flagellum versum.

26. *Clementis pro concilianda inter Gallos Anglosque pace internuntii.* — Excusserat superiori anno pestis ex furentium Anglorum Gallorumque manibus arma, deque concordia cogitare coegerat : cumque Gallici et Anglici oratores Calesii de pacis legibus colloquium essent habituri, Clemens ad rem promovendam levigandasque difficultates Pastorem archiepiscopum Ebredunensem et Bernardum episcopum Senetensem misit[3], tum regi-

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 80. et Ms. Arch. Vat. p. 88.

[1] Michov. l. IV. c. 19. — [2] Crom. l. XII. in Casim. II. — [3] Tom. VII. Ep. secr. DCCXCVII.

bus Philippo[1] et Eduardo[2] gravissimis litteris proposuit ob oculos quantum humanum cruorem suis discordiis fudissent : percussa divinæ vindictæ flagellis eorum regna lugere ac suorum misereri monuit.

At asperiora in dies omnia ad pacem ac prona ad bellum fiebant, Anglo aliena affectante, sua retinere Gallo annitente : ac dum utriusque regni populi ad mutuas cædes ferrum parabant, utrosque Deus vindex peste conficiebat. Cum Pontifex frequentissimis adhortationibus urgere non destitit Philippum[3] et Eduardum[4], ut tristissimo mortis depascentis omnes spectaculo flexi bello parcerent, et Eduardum iterum iterumque ut oratores Avenionem mitteret, est deprecatus[5] : « Habentes, inquit, fiduciam nostram in sinu ejus repositam, in cujus manu sunt corda regum, nequaquam ab inchoati tractatus desistere prosecutione proponimus : sed tanto intendimus eum efficacius et solertius promovere, quanto status miserabilis orbis terræ, quem universaliter inauditæ pestilentiæ clade peccatorum multitudine (quam non operit charitas, sed auget odium) provocatus Deus zelotes, et dominus ultionum in furore consumit, tuam et præfati regis concordiam potissime exigit, et ea quam maxime noscitur indigere ; ne, quod absit, pusillus grex quem quasi seminis instar Salvator omnium, qui vulnerat et medetur, ab hujusmodi voragine pestilentiæ præservavit, commotionum mergatur in fluctibus, et absorbeatur miserabili tempestate, etc. Dat. Avin. XV kal. Decembris, anno VIII.

27. *Redintegratum in Mauros sacrum bellum: Alfonsus rex peste obit.* — In Castella Alfonsus rex acerrimus religionis Christianæ defensor propagatorque, Maurorum fæcem ex Hispaniis ejicere meditatus repetitis oratoribus Clementi stimulos addidit, ut extremos conatus ad sopienda rabida Anglorum et Francorum odia adhiberet : de Alvaro enim Garsia[6] de Ilhas ineunte Vere, et Garsia Gomesio[7] media Æstate exceptis benevole, a quibus de expeditione Granatensi certior est factus, ad Castellanum ac Mariam[8] reginam datæ sunt Pontificiæ litteræ. Incitarat ad ea pia et generosa consilia Alfonsum Maurorum discordia, Abohanenus enim patri Albohaceno, cum quo Castellanus decennales inducias fecerat, Phutense regnum eripuerat, atque Heracleam in Hispania, Arundam et reliqua in eo tractatu occuparat[9], creata patri invidia, objectaque ob rem male gestam ignavia : tum injecta de affligenda a se re Christiana spe, Maurorum animos allexerat. Ad ejus prohibendos conatus, bellum ab Hispanis sub Alfonso rege communi sententia decretum : conflatoque piorum exercitu religionis proferendæ causa in Bœticam itum est, et Heraclea obsessa. Fœdere inter Castellæ atque Aragonum reges sancito, accersenda erant externa auxilia, cum hostis munitione loci fretus nostrorum impetus eluderet : rogatusque Pontifex, ut Apostolicum studium ad trahendos in laboris et gloriæ societatem fideles collocaret, non defuit, ac Joannem Murtam[1] Genuensium ducem, ut subsidiariam classem Alfonso submittendam instrueret. tum Joannem archiepiscopum Mediolanensem[2], Antonium et Carolum Grimaldos[3], qui Monachum ac nonnullas Liguriæ arces tenebant, florebantque rei maritimæ gloria, ut maritimas vires conjungerent, tum ut arma Saracenis deferri vetarent, excitavit. Vicisset barbarum Alfonsus, ni pestis illius invasisset exercitum, quem dum victoriæ spe removere ab Heracleæ obsidione negaret, lue infectus in ipso vincendi conatu gloriose cecidit[4] : de quo sequenti anno.

28. Debilitavit vero admodum Christiani exercitus impetus Aragoniæ intestina discordia, cum Petrus rex parum Alfonsum juvaret, decem enim tantum triremes et quadringentos sagittarios subsidio misit. Implicitus vero is fuerat et Balearico et Valentinorum, quos ad tutanda patriæ jura consurrexisse in arma vidimus, bello : quorum fœdera cum dissolvisset, sibique parere coegisset, nimia severitate usus, gravioribus vectigalium et mulctarum imperiis ipsos oppressit : qua ex re cum is subditos, qui potius mulcendi videbantur, magis exasperaret, efficeretque ad rebellionem proniores, Pontifex illum ad clementiam, qua potissimum firmantur imperia, est adhortatus. Præterea exercebat Petrus rex inimicitias tacitas cum fratre ob subortam de regni successione, quod in filiam, cum mascula prole careret, novis legibus transfundere affectasset. Sublatus vero brevi est odiorum fomes : Petrus enim accepta[5] hoc anno Eleonora Ludovici Trinacrii sonore natu maxima in conjugem, sequenti anno filium suscepit.

Præterea confirmavit potentiam cæso in acie Baleari rege : is enim ad recuperandum regnum facta in Balearem maximam insulam exscensione post atrox prælium est oppressus[6]; de quo Clementis Vitæ scriptor hæc mandat historiæ[7] : « Jacobus rex Majoricarum per Petrum regem Aragonum nominatum tam a regno suo, quam comitatu Rossiltionis prius totaliter expulsus, Avenione existens, et per dictum papam aliquandiu sola humanitate sustentatus, vendidit locum et baroniam Montispessulani regi Franciæ, a quo etiam per ipsum in feudum tenebatur, et de pretio inde habito aggregavit gentes armigeras in numero satis magno, cum quibus intravit terras, a quibus fuerat expulsus, eas vi recuperare intendens ». Et infra : « Dictus Jacobus victus extitit et interemptus, suusque filius captus et demum diu in carceribus detentus. Et sic qui injuriam, quam sibi prætendens-

[1] Tom. VII. Ep. DCCCI. — [2] Ibid. Ep. DCCCXI. — [3] Ib. Ep. LXXII. — [4] Ep. LXXIII. — [5] Ep. CII. — [6] Ep. DCDIX, DCDX. — [7] Tom. VIII. Ep. secr. p. 30. — [8] Tom. VII. Ep. secr. DCDX. — [9] Mar. l. XVI. c. 15. Sur. l. VIII. c. 33.

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 26. — [2] Ibid. p. 2. — [3] Ibid. p. 25. — [4] Mar. l. XVI. c. 15. — [5] Sur. l. VIII. c. 36. Mar. l. XVI. c. 14. — [6] Ms. bibl. Vat. sign. num. 1240. in Clem. VI. — [7] Gesta Clem. VI. apud Bosq.

debat illatam, vindicare tentavit, eam supra et contra se duplicavit, dum post terras et bona perdidit et personam ». Ipsius et Ferdinandi fratris filii vagi, extorres fortunisque omnibus spoliati fuere : demum ex iis Jacobus a Siciliæ citerioris regina Joanna in conjugem acceptus fuit ; de quo suo loco dicetur. Nunc res Orientales aggrediamur.

29. *Pontificis ad regem Cyprium de impiis soldani consiliis litteræ.* — Babyloniæ, Syriæ Ægyptique soldanus, ferino in Christianos principes imbutus odio, sicarios ad omnes Christianos reges necandos subornavit. Quod immane consilium Hugo rex Cypri Pontifici regiis litteris, quas Percivallus orator reddidit, patefecit. Cui Pontifex de singulari ejus rei Christianæ cura ac studio gratias egit[1] :

« Clemens, etc. Hugoni regi Cypri illustri.

« Serenitatis tuæ litteris, per quas nobis conceptum pravum soldani Babyloniæ, quem ad perdendos Catholicos principes orbis, ordinatis et destinatis ad executionem tam execrabilis atque damnabilis ministerii assasinis, in partum producere satagebat, filiali sollicitudine intimasti, benigne recepimus, et inde tibi debitas gratiarum referimus actiones, sperantes in virtute omnipotentis Altissimi, qui conceptus præfocat, et conatus allidit adversos, quod ipse hujusmodi præfati soldani conceptum ad nihilum rediget, et fideles suos ab omni periculo præservabit illæsos. Itaque vota regia, quæ quantum cum Deo possumus intendimus favorabiliter prosequi, secura nobis fiducia innotescas. Dat. Avin. XVII kal. Julii, anno VIII ».

Non permisit Deus tam atrox et impium consilium ad opus perduci, dissipatæque sunt soldani insidiæ. Cæterum impelli in eum furorem soldanus potuit, cum suis viribus ob incredibilem pæne infidelium multitudinem lue consumptam dissideret ; atque etiam superiori anno Encyclicis Pontificiis litteris fideles ad atterendam ipsius potentiam excitatos viderimus : pertimueratque reges Occidentales tam idoneæ recuperandæ Asiæ occasioni non defuturos. Quam etiam ob causam Constantinus[2] Armeniæ rex Constantium oratorem ad Dei vicarium legavit, quo principes Occidentales in soldanum commoveret. Flagitanti vero ut Apostolici internuntii in Armeniam mitterentur, Clemens pollicitus est, quos jam ante decreverat, brevi aggressuros iter.

30. *Induciæ a Turcis postulatæ.* — Infestabant[3] ea tempestate Europam magno rei Christianæ discrimine sævissimi Turcæ : adversus quos Pontifex jam ante, ut vidimus, fideles concitarat, atque ad sustinendos bellicos sumptus triennales primum, biennales dein decumas in omnibus regnis imperarat. Hoc vero anno VI kal. Feb. Andreæ Tudertino priori Augustiniano provinciam dedit, ut collectas in Liguria et Etruria decimas ad Sedem Apostolicam in Turcico bello collocandas transmitteret, Papiensique episcopo injunxit, ut eas in Cypro colligeret. Nondum firmatæ cum Turcis erant induciæ, quamvis de iis, ut supra diximus, constituendis agitatum fuisset, cum non ita multo post Chalabi Turcarum princeps dominus Altiloci oratores ad Clementem misit[1], qui earum leges inter ipsum et Franciscum archiepiscopum Cretensem Apostolicæ Sedis in Oriente legatum, atque Deodatum Gosonium Rhodiorum equitum magistrum initas attulere a Pontifice confirmandas. Quibus Clemens respondit, nondum a se corroborari posse, ni prius principes fœderatos an eas vellent admittere certiores fecisset : convenitque cum Turcicis oratoribus stato tempore utrinque ab armis discessum iri, dum ipsos de re tota consuleret : quo argumento hæc Chalabi Turcæ scripsit[2] :

« Clemens, etc. nobili viro Chalabi domino Altiloci, veram fidem agnoscere, et agnitam custodire.

« Cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus habita deliberatione matura, visum fuit nobis et illis decens et congruum, quod antequam ad confirmationem tractatuum procederetur ipsorum, pro eo, quod habiti fuerant sine conscientia charissimi in Christo filii nostri Hugonis regis Cypri illustris, et dilecti filii nobilis viri ducis Venetorum, qui ratione unionis habitæ invicem tanguntur principaliter in hac parte, regi et duci prædictis hæc omnia fierent nota prius, et cum ipsorum conscientia ad confirmationem procederetur tractatuum prædictorum. Quamobrem deliberavimus dictos regem et ducem requirere, ut eorum nuntios infra mensem Maii futurum proximo ad nos mittant, ut cum eo super iis consultius deliberare possimus : quibus convenientibus coram nobis, et super præmissis deliberatione habita cum eisdem, nobilitati tuæ quidquid super hoc deliberavimus, rescribemus.

« Interim tamen ordinavimus volentibus et consentientibus tuis nuntiis antedictis, quod ex nunc usque ad festum Nativitatis Domini proximo secuturum, et ex tunc usque ad unum annum fiant sufferentiæ hinc et inde ; ita videlicet, quod durantibus sufferentiis hujusmodi, ab utraque partium penitus abstineatur a guerra, et nihil attentetur per alterum contra alterum noxiæ novitatis. Quocirca nobilitatem tuam monemus, requirimus et hortamur, quatenus per te ac subditos tuos, durante tempore sufferentiarum, ab omni guerra et qualibet noxia novitate contra Christianos quomodolibet facienda protinus abstinere procures, etc. Datum Avin. kal. Julii, anno VIII ».

31. *Funestæ ex bello Anglo-Gallico sequelæ.* — Monuit Clemens Hugonem[3] regem Cypri, Andream[4] Dandalum ducem Venetorum, ac Deoda-

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 25 et 30. — [2] Ibid. p. 101. — [3] Tom. VII. Ep. secr. DCCX. et l. VIII. p. 83.

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 36. — [2] Ibid. — [3] Ibid. p. 58 et 87. — [4] Ead. p. 87.

tum [1] Gosonium Rhodiorum equitum magistrum de re tota cum Chalabi Turcarum principis oratoribus gesta, utque absisterent a lacessendis Turcis rogavit. Agit de his Bosius [2] ac fluctuasse ancipitem Romanum Pontificem ait, neque certa explicuisse consilia an bellum cum Turcis gerere pergeret : an fœdus pacisceretur : cum enim magno fidei amplificandæ arderet studio, ob funesta Anglorum et Francorum bella ad inducias propendebat ; fixumque erat animo, ut si eos reges conciliare potuisset ad edomandos Turcas omni contentione incumbere, atque adeo extrahere leves inducias constituit. De redintegrato vero in Turcas fœdere sequenti anno agemus.

Incendebant porro Pontificem ad bellum illud sacrum Cantacuzenus et Joannes Palæologus imperatores, qui repetitis litteris flagitarunt a Clemente, ut nuntios Apostolicos quos erat pollicitus legaret, quo de fœdere in Turcas sanciendo agitaretur. Ita susceptam ob Turcas in Græciam advectos incitatosque contra fideles maculam contrariis facinoribus eluere velle videbatur Cantacuzenus. Cui Pontifex, gratiam in præsenti sæculo, quæ ad gloriam futuram perduceret precatus, rescripsit pridie kal. Junii nullos adhuc missos tum ob gravissimam incumbentium rerum molem, tum ob intempestivam celeberrimorum virorum, quos primum legarat, mortem : tantæ vero rei daturum se operam ; atque ad conjunctionem Ecclesiæ Orientalis cum Romana redintegrandam est illum adhortatus. Hic addemus regis Cyprii filios e paterno regno discedentes magno mœrore Hugonem affecisse, quem ea ratione delinire studet id. Septemb. Pontifex [1] ipsos lustrandi orbis cupiditate aufugisse, ac si ad Sedem Apostolicam diverterint, Pontificia sollicitudine ad Cyprum revocatum iri.

[1] Tom. VIII. p. 85. — [2] Bosius part. 2. l. hist. Hosp. eq.

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 61.

CLEMENTIS VI ANNUS 9. — CHRISTI 1350.

1. *Multitudo ad limina Apostolorum concurrens.* — Affulsit lætus piis annus a Virgineo partu quinquagesimus supra millesimum trecentesimum, Indictione tertia, ex Apostolica Clementis Sexti papæ Constitutione jubilæus, quo maximi ex omni Christiani orbis parte concursus hominum utriusque sexus facti : de quibus accuratissime præ cæteris auctoribus, quos recensere omisimus, Matthæus Villanus, qui tum temporis scribebat, refert [1] Christi fideles amplissimæ peccatorum veniæ, quam summus Dei vicarius dabat, consequendæ cupiditate permotos, incredibili alacritate sacrum iter, periculis omnibus et incommodis posthabitis, aggressos tanto numero confluxisse Romam, ut communi consensu existimatum sit, festo Domini Natalitio superioris anni, et Quadragesima ac sacro Dominicæ Resurrectionis die decies circiter ad duodecies centena peregrinorum millia continuo euntium ac redeuntium in Urbe esse versata : sacro Ascensionis Dominicæ, et Pentecostes tempore ultra octies centena millia : quotidie adulta Æstate, numerum imminutum, haud tamen adeo, ut ad ducenta millia quotidie conspecta non sint. De pietatis sensu, quo fideles erant in lustrandis sacris Urbis locis delibuti, hæc habet Petrarcha [1] : « Quam dulce est Christiano animo Urbem cernere cæli instar in terris sacrosanctis martyrum nervis atque ossibus confertam, et veri testium pretiosa cæde respersam. Videre venerandam populis Salvatoris imaginem, et in saxo durissimo æternum gentibus adoranda vestigia, ubi ad litteram luce clarius impetum cernitur illud Esaiæ [2] : *Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi.* Circumire sanctorum tumulos, vagari per Apostolorum atria melioribus jam curis comitibus ».

Sudarium Domini Dominicis ac diebus festis solemnibus populo ostendi consuevisse in Basilica Vat. subdit Matthæus Villanus : confertam autem

[1] Matth. Vill. l. I. c. 58.

[1] Petr. l. II. Ep. fam. IX. — [2] Isa. LX.

adeo visendi studio fuisse multitudinem, ut nonnulli elisi præ turba exstinctique reperti sint. Quæ res etiam ab Henrico Rebdorfio, qui aderat, confirmatur [1] : « In Dominica, inquit, Passionis Domini, qua canitur, *Judica me,* primo ostensum fuit sudarium Domini sive imago delata per Veronicam : et tunc ex nimia pressura in Ecclesia S. Petri, me præsente, multi sunt suffocati ». Plures sunt Pontificiæ litteræ [2] de Veronica nonnullis viris insignibus ostendenda : ad quam ornandam insigne munus nonnullos patritios Venetos obtulisse, refert card. Baronius his verbis [3] : « Tres nobiles Veneti accedentes ad limina Apostolorum attulerunt pro ornatu sancti sudarii vultus tabulam crystallinam auro argentoque ornatam, locandam ante ipsum, prout habetur in Appendice ad librum Martyrologii S. Petri Basilicæ sub septimo idus Maii ».

2. His addit Villanus [4] remisso æstu auctum peregrinorum numerum : ac tum præcipue transalpinos plures nobilitate generis conspicuos utriusque sexus concurrisse, inter quos Mariam e Flandria matrem Guidonis cardinalis Boloniæ comitissam, tum Insularum Fuxique comitissas, marchionissam Montisferrati, vicecomitem Caramagni, Elnensem episcopum, ac plures alios spectatæ dignitatis, Pontificiæ testantur litteræ [5]. Eodem anno adulto Ludovicum Ungariæ regem Urbis Basilicas lustrasse, refert Bonfinius [6] multique reges alii et principes sacra Romana loca adituros professi sunt, ni rerum publicarum mole distinerentur, idemque a Pontifice flagitarunt, ut ipsos ejus beneficii participes remisso peregrinationis imperio, efficeret. E quibus Hugo Cypri rex, cum Percivalli e Rhegio oratoris opera id eblandiri niteretur, hoc responsum accepit [7] :

« Clemens, etc. Hugoni regi Cypri illustri.

« Scire te volumus, charissime fili, quod licet te inter cæteros Catholicos principes orbis terræ geramus in visceribus charitatis, et vota tua favoribus Apostolicis prosequamur; in indulgentia tamen præsenti anno quinquagesimo jubilæo, principis Apostolorum et beati Pauli Basilicas, et Lateranensem Ecclesiam de Urbe visitantibus concessam per nos pro salute fidelium animarum; pro qua concedenda tibi remanenti in regno tuo Percivallus idem devote ac simpliciter cum omni diligentia et sollicitudine institit, multas rationes et causas, quare id fieri deberet, adducens; tuæ non possumus annuere voluntati. Licet enim plures alii principes, sicut tu etiam, id devote petierint, venerabiles fratres nostri, attendentes quod indulgentia ipsa, sicut pro ipsarum animarum salute, sic pro honore (sanctorum) ac veneratione concessa est, consentire quod daretur alicui, nisi easdem Basilicas et Ecclesiam visitarent, nullatenus voluerunt. Sed credimus, quod cito invenietur via, per quam tu et consideratione tui subditi poteritis eamdem indulgentiam consequi, duce Deo. Dat. Avin. XIX kal. Septemb., an. IX ». Potitum proximo anno Hugonem eo beneficio putamus, quo plures principes, interque alios Eduardum Angliæ regem ejusque filium Henricum ducem Lancastriæ, tum Isabellam et Philippam Angliæ Elizabethamque Ungariæ reginas, pluresque alios affectos reperimus [1] : quin etiam Joanni archiepiscopo Brundusino internuntio Apostolico in Sicilia eam datam auctoritatem, ut triginta fideles jubilæi munere donaret, hac lege [2] addita, si adeundæ Urbis ad veneranda sacra loca desiderium concepissent, nec justis districti impedimentis implere potuissent, tum auri vim in itineris universi sumptibus collocandam numerarent, quæ in pios usus amplificationemque fidei ex Pontificia voluntate vertenda esset. At consecutis temporibus abolita est omni ex ea re quæstus suspicio, nec recurrente jubilæi celebritate Pontifices aliena corradere, sed sua profundere consueverunt.

3. *Piorum liberalitas in sacra stipe Ecclesiis conferenda.* — Eluxit piorum liberalitas in sacra stipe Ecclesiis conferenda [3], quæ ad earum ornatum derivata est; atque etiam sacris munusculis altari B. Petri imponendis, de quibus cum postea lis oborta esset inter aræ ornandæ præfectum et canonicos ejusdem Basilicæ, ea ab Innocentio VI hoc decreto dirempta est [4] : « Volumus et etiam ordinamus, quod dicti archipresbyter et capitulum ad restituendum ulterius aliquid dictæ cameræ de perceptis per eos in anno jubileo prædictæ minime teneantur. Præterea si qua vasa, si qua ornamenta vel indumenta Ecclesiastica super ipsum sacrum ac venerabile principis Apostolorum majus altare de cætero offerri contigerit ad cultum Dei divinis officiis et ministeriis necessaria, ad instar B. Leonis papæ IX prædecessoris nostri ea omnia eidem Basilicæ volumus inibi perpetuum permansura in usum et salarium ibi Deo et dicto Apostolorum principi servientium et serviturorum; reliqua vero vasa, ornamenta ac indumenta, dictis officiis et ministeriis non necessaria, necnon et totum aurum et argentum non monetata nec laborata et in massa existentia, quæ super prædicto majori altari fuerint oblata altararius ejusdem Basilicæ, qui pro tempore fuerit, nostro et cameræ nostræ nomine recipiat et conservet : reliquæ vero oblationes, quæ in eodem majori altari in pecunia et rebus aliis, præterquam in superius expressis, fieret pro tempore, per ipsum altararium et quatuor annales dictorum capituli camerarios, per ipsos capitulum secundum formam statutorum ipsius Basilicæ ordinatos, in loco tuto more solito communiter repo-

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 97, 113, 118, 131. — [3] Baron. in not. Ms. ad hunc an. — [4] Matth. Vill. super c. 56. — [5] Tom. VIII. Ep. secr. p. 298, et tom. IX. Ep. secr p. 113, 118. 131. — [6] Bonfin. dec. 2. l. X. — [7] Tom. IX. Ep. secr. LXXVIII.

[1] Tom. IX. Ep. secr. CXCVII, CCXLIX, CCLXXIII. — [2] Ibid. Ep. CCXLIX. — [3] Tom VIII. Ep. secr. p. 110, 212. — [4] Innoc. VI apud Urb. VI. l. II. papyrac. p. 266.

nantur, certis modo et temporibus, prout sequitur, dividendæ: videlicet, quod de ipsis reliquis oblationibus, quæ in dicto majori altari pro tempore fuerint, quinque duntaxat vicibus partitiones seu divisiones et monetarum electiones singulis annis fiant, nisi necessitas immineret, quarum prima in Dominica prima post octavam Epiphaniæ, secunda in Sabbato ante Dominicam de Passione, tertia vero feria secunda vel tertia post Pascha, quarta in crastino Ascensionis Domini, et quinta in crastino Dedicationis Basilicarum beatorum Petri et Pauli, fiant ». Et infra :

« Ad hæc volumus et etiam ordinamus, quod decimam partem ipsarum omnium reliquarum oblationum, quæ in pecunia et rebus aliis, præterquam in vasis, indumentis, ornamentis, auro et argento non monetatis laboratis, et in massa consistentibus, ut præmittitur, fieret de cætero in majori altari prædicto ; quæ quidem decima ipsis archipresbytero et capitulo ex privilegio deberi pro luminaribus et fabrica dictæ Basilicæ dicebatur, deinceps pro juribus canonicalibus per se vel dictos eorum camerarios temporibus, quibus divisiones ipsæ fieri debent de toto ipsarum oblationum sic dividendarum cumulo vel acervo, archipresbyter et capitulum recipiant antedicti. Ac etiam volumus, quod tempore partitionis seu divisionis hujusmodi, secunda vel tertia feria post Pascha ut præmittur faciendæ, priusquam ad divisionem deveniatur eamdem, provisio seu pecuniaria onerum refusio, quæ in duodecim integris et in totidem mediis stationibus, ac in fontium et palliorum benedictione, necnon in cathedræ B. Petri portione, et quibusdam aliis ad divinum cultum pertinentibus, in ipsa Basilica fieri consuetis, archipresbyter et capitulum prædicti de præfato majori altari recipere consueverunt, recipiatur per supradictos capituli camerarios, de toto ipso cumulo vel acervo eisdem archipresbytero et capitulo assignanda, etc. Datum Avin. II id. Januarii, Pontificatus nostri anno IV ». Ex his constat quanto antiquitus populi Christiani erga principem Apostolorum studio pietatis essent delibuti. Ex eadem vero sacra stipe conduci milites etiam jusserat Clemens [1], ut peregrinorum incolumitati et commodis prospiceret. Cæterum præfecerat idem Pontifex Urbi Anibaldum cardinalem legatum, ut publicæ quieti et peregrinorum commodis consuleret : verum cum is numerum dierum ad lustrandas Basilicas antea præscriptum ex Pontificio Diplomate imminueret, quod non modo ob plurium difficultates, sed etiam quod Urbs peregrinis continendis impar esset, necessitas posceret, ut Nicolai Laurentii Vitæ auctor refert [2], ipsum nonnulli avari Romani probris ac familiam verberibus vulneribusque affecerunt.

4. *Cardinalis in Urbe legatus potitus insidiis; ob Nicolaum Laurentium in vincula conjectum Clemens Carolo regi grates agit.* — Adiit etiam idem cardinalis grave discrimen, dum e Vaticana Basilica ad sacrum S. Pauli templum pergebat, immissis in eum ex insidiis duabus sagittis quarum altera ejus pileum transfixit. Cujus sceleris auctores comperiri nunquam potuere : invidia tamen Nicolao Laurentio adhæsit, ipsum ejusmodi comparasse insidias, ut sublato e medio legato, tyrannidem Urbis tribunitiæ dignitatis specie invaderet, adeo ut Anibaldus adversus ipsum censurarum Ecclesiasticarum gladium distrinxerit : de quibus pluribus Vaticanus Codex [1] veteri sermone Italico ac recenti charactere exscriptus, quem præ manibus habui. Et quidem nefarium ac turbulentum hominem Romanos sui studiosos trahere ad defectionem meditatum, pluresque pervertisse, ostendunt Clementis papæ ad Anibaldum litteræ [2], quibus illorum conatus infringi jubet : adeo enim ad rebellionem erant Romani comparati, ut amplissimi lucri tantum causa, quod annus jubilæus afferebat, scelere abstinerent.

« Anibaldo episcopo Tusculano A. S. L.

« Vidimus quæ super facto illius pestilentis hominis Nicolai Laurentii civis Romani missæ nobis tuæ litteræ continebant : et jam ante relatum nobis a fide dignis extiterat, qui dilecti filii populus Romanus adhærere ei denuo dicuntur quadam cœca nimis et præcipiti voluntate, quodque jam reassumpsissent eumdem, nisi anni hujus salutari tempori non pro salutis obtentu, sed captandi lucri gratia detulissent. Et ideo studii tui sit, propositum dictorum populi circa hoc modis omnibus impedire, ne fiant novissima hominis illius, per quem venerunt non solum scandalum, sed scandala plurima, pejora prioribus, si (quod avertat Dominus) reascendat : scimus enim, argumentum ex præteritis suis actibus colligentes, quod quanquam ipse ad redintegrationem ejus multa promitteret, tandem sibi arridente fortuna, pauca vel nulla servaret, sicut est homo raræ fidei, et constantiæ rarioris. Dat. Avin. IV id. Junii, anno IX ». Anibaldus porro nefarium hominem legibus et jure judiciario, ut testantur Pontificiæ litteræ [3], insectatus, ipsum vertere solum coegit : Nicolaus enim ad explorandas novas artes simulato cultu mense Julio in Germaniam contendit, sed mox astutus vir in astutia sua comprehensus ; de quo Clementis Vitæ scriptor [4] : « Tandem, inquit, post multa fatua quæ gessit, alienum habitum induens dicti (Caroli nimirum), Romanorum regis, curiam adiit, ipsius statum et animum scrutaturus. Sed cognitus, captus atque eidem regi præsentatus ». A quibus non discrepant, quæ in Nicolai Gestis [5] leguntur, clam in

[1] Tom. VIII. Ep. secr. p. 166. — [2] Vit. Nicol. Laur. c. 17.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 5522. — [2] Tom. IX. Ep. secr. XXVI. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 82. — [4] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [5] Vit. Nic. Laur. c. 16 et 19.

Boemiam ad Carolum se contulisse, versatumque Pragæ aliquandiu, et honorificæ datum custodiæ.

5. Mancipatum vinculis deterrimum impostorem, jactantemque se Henrici imperatoris ex spurio nepotem, Carolus Ernesto archiepiscopo Pragensi tradidit: licet enim ob dictam ipsi de gesto imperio diem læsæ majestatis lege postulari posset; ob impactam tamen reo hæresim Bertrandi et Anibaldi cardinalium Apostolicæ Sedis legatorum edictis illum Ecclesiastico judicio reservandum censuit. Qua accepta re, Pontifex Carolo regi de vincto Ecclesiæ hoste actis gratiis, de legibus judiciario ordine in eum exercendis, convincendoque hæreseos vel adducendo ad Sedem Apostolicam, hæc scripsit [1]:

« Clemens, etc. Carolo regi Romanorum illustri.

« Omnipotenti Deo gratias agimus, quod ipse intumescentes fluctus adversus Ecclesiam suam sanctam, quam solus ipse fundavit et rexit, comprimens tempestive, illum filium Belial nequitiæ patrem Nicolaum Laurentii civem Romanum perniciosum utique ac nocivum (qui contra eamdem Ecclesiam et fidem Catholicam, sed contra se potius erronea multa procaci lingua impudenter evomens, per venerabilis fratris nostri Bertrandi Sabinensis, tunc tit. S. Marci presbyteri cardinalis et bonæ memoriæ Anibaldi Tusculanensis episcoporum, tunc Sedis Apostolicæ legatorum sententias, quæ nulla prorsus appellatione suspensæ in indicatam rem transiverunt, de hæresi meruit condemnari) in manibus tuis miraculose conclusit. Sed et serenitatem tuam, quæ illum detineri, ac tandem venerabili fratri nostro Ernesto archiepiscopo Pragensi assignari mandavit et fecit, eo uberioribus prosequimur actionibus gratiarum, eoque attollimus laudis præconio potiori, quo devotio, qua nos et eamdem revereris Ecclesiam, in hoc sincerior puriorque resplenduit, quove Creatori tuo, per quem vivis et regnas, ac nobis et eidem Ecclesiæ majus et gratius acceptiusque obsequium præstitisti. Cum autem præfato archiepiscopo per alias nostras litteras injungamus, ut eumdem Nicolaum ad nos sub fida et tuta custodia mittere, vel ipsum caute custodire procuret, nobisque indilate rescribat quidquid egerit in præmissis, ut vel pro illo huc perducendo secure mittamus aliquos, vel eidem archiepiscopo destinemus articulos, super quibus contra Nicolaum inquisitionem formet et faciat antefatum, serenitatem tuam attente ac affectuose precamur, quatenus eidem archiepiscopo super præmissis sic tuum impartiaris auxilium et favorem, quod idem filius Belial nullius fraudis astutia, vel alia via qualibet libertatis beneficium consequatur. Dat. Avin. XVI kal. Sept., anno IX ». Carolum vero morem gessisse Pontifici, ex historicis colligitur, e quibus Clementis Vitæ scriptor hæc monumentis mandavit [1]: « Demum ad Avinionem eum papæ transmisit, ubi diutius incarceratus permansit ». Ut vero Nicolaus postulatus crimine hæreseos, quamvis a duobus cardinalibus legatis damnatus, illud deterserit, evaseritque e carcere, ac demum necatus exustusque fuerit, suis locis dicetur. Nunc de aliis tyrannis, qui Pontificiam ditionem laniarunt ob intempestivas Clementis in Avenionensi secessu moras, illiusque curas admodum exercuerunt, dicamus.

6. Extulisse hoc anno in Pontificem perduellionis signa plures ditionis Ecclesiasticæ proceres, et injustos principatus condidisse, describit inter plures alios Ms. Vaticani auctor his verbis [2]: « Hujus tempore fere omnes civitates, terræ et castra Patrimonii S. Petri, Marchiæ Anconitanæ, et Romandiolæ se rebellaverunt Sedi Apostolicæ, et ipsius in illis partibus rectoribus et officialibus. Omnes devenerunt in manibus tyrannorum: videlicet Patrimonium in manus Joannis de Vico præfecti Viterbii: Marchia in manibus dominorum de Malatesta et Galiotti de Arimino, Nolfii atque Gallasii atque suorum fratrum; nepotis comitis Conradi de Montefeltro, domini Alogiti de Fabriano, nepotum Burgarutii de Matelica, Tsinidacii de S. Severino, nepotum domini Gentilis de Varano: nepotum Mapelli de Montemillono, nepotum domini Pagitis de Cingulo: Nicolai de Boscareto, filiorum domini Raimundi de Æsio, Peloni de Ayofredi de Macerata, Gentilis de Moliano, et quamplurium aliorum tyrannunculorum. Romandiola vero in manibus prædictorum Malatestæ, Francisci (Ordelaffi) Sinibaldi capitanei Forolivii, domini Joannis de Manfredis de Faventia, Bernardini de Polenta: quas provincias prædicti tyranni cum aliis ipsorum sequacibus occupatas tenuerunt per tempora, ipso papa vivente ».

Emicuere inter alios flagitio Joannes et Guillelmus Ricciardi Manfredianæ familiæ spurii, qui ad defectionem Faventinos traxere, de quibus queritur Clemens in litteris ad Italiæ principes ac populos de iis comprimendis deprecatoriis [3]. « Ad vestram, inquit, jam credimus pervenisse notitiam, qualiter Joannes et Guillelmus Ricciardi de Manfredis milites Faventinenses, debitæ fidelitatis obliti ac immemores beneficiorum a Romana Ecclesia perceptorum, civitatem nostram Faventinam, officialibus et gentibus nostris abinde ignominiose dejectis, proditione occuparunt et detinent occupatam, ut quibus ex naturæ vitio et pudore originis purificari non poterant, possent per tyrannidem dominari. Datum Avin. IV non. Martii, anno VIII ». Captarant illi rebellandi occasionem [4] ex Astorgii Durofortii præsidis Flaminiæ absentia: quos cum reversus e Gallis, contracto exercitu, redigere ad officium anniteretur, Joannes et Jaco-

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 82.

[1] Gesta Clem. VI. apud Bosq. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. p. 51. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 169. — [4] Matth. Vill. l. I. c. 52 et 55.

bus Pepuli Bononiensis fisci præfecti ad constabiliendam tyrannidem Joanni et Guillelmo Manfredianis se adjunxere. Quorum detectas fraudes ac Joannem Pepulum (dum exercitus Pontificii, qui apud Salarolum castra erat metatus, milites auro promissisque subornare studebat) comprehensum, describit Clemens in litteris ad Perusinos datis, quos ad tutandas Ecclesiæ partes hortabatur [1]. Mancipato custodiæ Pepulo, Astorgius omissa Faventia, quæ tuta munitionibus, præsidioque firmata erat valido, Bononiam versus signa extulit, ut trepidantem Jacobum Pepulum tyrannide depelleret. Cum Joannes archiepiscopus Mediolanensis, proferendæ tyrannidis ambitione incensus, subjiciendæ sibi Bononiæ spe rebellionem in Apostolicam Sedem est meditatus, quamvis rogatus a Clemente [2], ne copias e castris Pontificiis revocaret, neve ullas cum Pepulis coitiones jungeret: ad obterendos enim rebelles a se Caroli Romanorum et Boemorum regis auxilia imploratum iri [3]; de quo etiam Opizo Atestinus marchio monitus est [4].

Pontificia imperia ac Romanorum regis potentiam sprevit Joannes archiepiscopus, utque facinus coloraret, Astorgio Durofortio proditionis crimen ob vinctum Joannem Pepulum impegit [5], bellumque, ni restitueret libertati, illi denuntiavit. Potuisset Astorgius Bononiam ad Ecclesiæ ditionem revocare, si castra ad urbem promovisset: sed dum cunctatur, Joannes illius conatus antevertit, submissis trecentis equitibus [6]: neque ita multo post Malatesta Ariminensis, et Warnerus Suevus cum quingentis militibus fluctuantem urbem, an rediret ad obsequium, in rebellione confirmarunt.

7. *Archiepiscopus Mediolanensis Bononiam affectans cum Pepulis judicio a Pontifice postulatur.* — Audita archiepiscopi invasione, Pontifex legibus et armis in eum agere constituit [7]: utque judiciario jure reprimeret, gravissima in ipsum edicta tulit [8]; in quibus universa ejusdem scelera percensuit [9], ut nimirum olim hæresi ac schismate infectus fuerit adeo, ut etiam anticardinalem Petri e Corbaria pseudopontificis se gesserit, ac tanto flagitio venia deleto a Joanne XXII admissus in gratiam creatusque episcopus Novariensis, ac deinde ab Clemente ipso ad archiepiscopatum Mediolanensem traductus, injurias pro beneficiis rependerit, et Bononiam injustæ venditionis specie occuparit: in Galeatium, Bernabonem et Maffeolum Stephani vicecomitis filios vetera Joannis papæ edicta renovata: quin etiam una cum iis Joannem et Jacobum Pepulos, qui fisci Pontificii præfectorum nomine Apostolica indulgentia rem Bononiensem administrarant, atque insigni scelere eamdem urbem vendiderant, censuris defixit [10]. Quæ edicta archiepiscopis et episcopis XII kal. Decembris divulganda misit. Consentiunt his quæ Baronius in Ms. notis ad hunc annum apposuit [1]: « Hoc, inquit, anno nono Pontificatus, Clemens VI monuit per publicas Bullas Joannem archiepiscopum Mediolanensem et Galeatium nepotem suum ad dimittendam civitatem Bononiæ, quam occuparant, arguens eosdem de maxima ingratitudine adversus Ecclesiam: jussitque illas Bullas affigi in valvis Ecclesiæ Avinionensis. Hæc in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Delibavimus nos ex eodem Privilegiorum libro [2] potiorem eorum publicorum Monumentorum partem, quam afferendam duximus:

« Clemens, etc. ad futuram rei memoriam.

« Joannes archiepiscopus Mediolanensis, quem venerabilem fratrem non decet nos propter ejus demerita nominare, Deum non timens nec homines reverens, pœnas et sententias (nimirum Joannis XXII adversus Pontificiarum urbium invasores latas), in hujusmodi contentas processibus, ut declarant sequentia, non est veritus incurrere, et plures in præcipitium secum trahens, diversis aliarum pœnarum laqueis se periculose nimium irretire. Cum enim propter extorsiones et tyrannides, et multa alia enormia, quæ Jacobus et Joannes de Pepulis cives Bononienses (quibus administrationem jurium fiscalium in civitate, comitatu et districtu Bononiensibus, ad nos et Ecclesiam eamdem spectantibus, ad tempus modicum duxeramus sub certis pactis et conventionibus committendam) contra pacta et conventiones hujusmodi temere venientes, in eisdem civitate, comitatu et districtu, in Ecclesiæ prædictæ et subditorum nostrorum intolerabile præjudicium exercebant nos administrationem eorum reprobam, et perniciosum abusum, per quos civitatem præfatam cum suo districtu ad exterminium quodammodo deducebant, tolerare salva conscientia ulterius non valentes, cum civitatem ipsam pro bono subditorum ipsorum statu vellemus ad manum nostram reducere, et per alios officiales nostros in statu pacifico, et cultu justitiæ sublata omni tyrannide gubernare; præfati Jacobus et Joannes, assumpto rebellionis spiritu, conati sunt possessionem ejusdem civitatis nobis intervertere, et ipsam contra voluntatem nostram sibi cum armorum potentia retinere.

8. « Quorum iniquas operationes dilectus filius Astorgius de Duroforti miles, Romandiolæ rector advertens, ad recuperationem civitatis, comitatus et districtus prædictorum, et ad reducendum ipsos ad manus nostras, sollicite laboravit. Et cum labor hujusmodi optatum (dictis Jacobo et Joanne resistere non valentibus) jam sortiretur effectum, et civitas ipsa ad manus reduci Ecclesiæ verisimiliter speraretur, præfatus archiepiscopus per Romanam Ecclesiam diversis honoribus et magnis dignitati-

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 61. — [2] Ibid. p. 50. — [3] Ibid. — [4] Ibid. p. 57. — [5] Matth. Vill. l. I. c. 63. — [6] Ibid. c. 64. — [7] Tom. IX. Ep. secr. CLXI. — [8] Matth. Vill. l. I. c. 76. — [9] Ibid. — [10] Tom. IX. Ep. CLXI.

[1] Baron. in not. Ms. — [2] Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 393. Ext etiam in arc. S. Ang. et inter coll. Plat. tom. III. p. 48. Plat.

bus exaltatus, convertens in ingratitudinis vitium grandia beneficia quæ receperat ab eadem (quem præstiti per eum eidem Ecclesiæ fidelitatis juramenti violatio proculdubio arguit infidelem) lac, quod ex matris suxerat uberibus, in maternam sic opprobriose evomuit offensam, quod ubi Ecclesiam prædictam ad recuperationem civitatis ejusdem juvare debuerat, et eidem rectori pro Ecclesia circa hoc assistere auxiliis opportunis; adversariis rebellibus ipsius potenter et patenter adhæsit; et missa per eum dictis Jacobo et Joanni ad eorum defendendam et sustinendam rebellionem et Ecclesiæ prædictæ offensionem magna multitudine armatorum, recuperationem, reductionem et assecutionem civitatis, comitatus et districtus prædictorum ex hujusmodi auxilio et fraudulento consilio impedivit. Cumque prædictis ad notitiam nostram deductis, frequenter archiepiscopo scripsissemus eidem, ipsum salutaribus monitis et paternis exhortationibus inducendo, quod memor gratiarum et honorum, quibus Sedes Apostolica ipsum fuerat prosecuta, et fidelitatis, qua eidem erat adstrictus, gentem armigeram, quam Bononiam in dictorum Jacobi et Joannis subsidium miserat, revocaret, nec ipsis in Ecclesiæ prædictæ tam grande præjudicium daret consilium, auxilium vel favorem; ipse, velut aspis surda, monita hujusmodi auribus obturatis obaudiens, et pertinacia confirmata contemnens, non solum continuavit temerarie et imprudenter incœpta, sed etiam ad deteriora suæ malitiæ telam, et profanos conatus extendere non expavens ipse, qui prius fautor et adjutor fuerat rebellium Ecclesiæ sæpefatæ, postquam eidem scripsimus, patenter ipsius hostem se constituit principalem, civitatem prædictam cum ejus districtu habitis cum dictis Jacobo et Joanne illicitis commerciis, quasi divisis sibi Ecclesiæ vestimentis, per Galeacium de vicecomitibus de Mediolano nepotem suum grandi stipatum exercitu tyrannidem occupando, quam adhuc retinere dignoscitur occupatam.

9. « Nec silentio præterimus, quod præfatus archiepiscopus, ut cautius et opportunius virus intrinsecum evomeret, et iniquitatem quam prius conceperat parturiret, in curia Romana ambaxiatores tempore occupationis prædictæ civitatis habebat, qui cum aliquibus cardinalibus, per nos ad earum importunam instantiam deputatis, super recuperatione et statu civitatis nostræ prædictæ nomine et de mandato præfati archiepiscopi, ut missæ nobis per eum litteræ credentiæ innuebant, tractatum habebant. Quo pendente, non sine aliquali apud graves personas proditionis nota, non erubuit nequiter ad occupationem prorumpere supradictam, se per hæc et alia illicita in hujusmodi occupatione perniciose commissa, et omnes et singulos, qui in prædictis per se vel alium seu alios eidem archiepiscopo præstiterunt consilium, auxilium vel favorem publice vel occulte, pœnis et sententiis per eumdem prædecessorem adversus talia præsumentes, ut præmittitur, promulgatis damnabiliter involvendo.

10. « Et quamvis propter hujusmodi occupationem dictæ civitatis Bononiensis, et multa illicita ipsius, occupationis occasione commissa (quæ in divinæ majestatis offensam, nostrum et ipsius Ecclesiæ grave damnum, et enorme præjudicium et contemptum, circumpositarum regionum periculum, exempli perniciem, et multorum scandalum cedere dignoscuntur, cum sic evidenter se exhibeant et existant notoria, quod nulla possunt tergiversatione celari, quam etiam occupationem nomine et de mandato ipsius archiepiscopi factam fuisse, ipse nobis per suas litteras intimavit) nos ad declarationem et publicationem pœnarum et sententiarum spiritualium et temporalium præscriptarum contra præfatos archiepiscopum et Galeacium, ac complices, auxiliatores, consiliatores et fautores eosdem possemus procedere justitia mediante; tamen de benignitate solita dictæ Sedis exspectare volentes, an dicti archiepiscopus et Galeacius ad cor redeuntes ab hujusmodi suis iniquitatibus resipiscant, et proinde agere mitius cum eisdem; de fratrum nostrorum consilio archiepiscopum et Galeacium et quoscumque alios, civitatem nostram prædictam occupatam suo vel alieno nomine detinentes, ac eorum in hac parte complices, auxiliatores, consiliatores et fautores eosdem, præsente hac multitudine fidelium copiosa, requirimus et monemus, eis districtius injungentes, ut dicti archiepiscopus et Galeacius, et quivis alii occupatores civitatem prædictam Bononiensem, ac castra, villas et loca, comitatus et districtus civitatis prædictæ occupata per ipsos, infra quadraginta dies a data præsentium computandos, pure, libere et simpliciter nobis, aut dicto rectori Romandiolæ, seu alii vel aliis, ab eo specialiter deputato seu deputatis, nostro et ipsius nomine plene, realiter et integre, omni dolo et fraude cessante, cum effectu reddant, etc. » Addit imperia, ut liberam possessionem Bononiæ tradant, ut fœderati archiepiscopi et Galeacii ab eorum societate se subducant : ac si archiepiscopus et Galeacius in pertinacia persistiterint obfirmati, nec labente quadraginta dierum spatio Bononiam restituerint ipsos ac flagitii participes anathemate, ditionem vero ipsorum interdicto Ecclesiastico percellit. Pergit Clemens :

11. « Et nihilominus prædictos archiepiscopum et Galeacium, ac omnes et singulos cujuscumque status, gradus et conditionis existant, qui ut prædicitur, in occupatione prædicta eisdem archiepiscopo et Galeacio dederunt auxilium, consilium vel favorem, per hoc publicæ citationis edictum, quem citandi modum ex certis et rationabilibus causis eligimus, peremptorie citamus, ut die vigesima mensis Januarii proxime secuturi, quam eis pro peremptorio termino assignamus, coram nobis personaliter comparere procurent, visuri et audituri prædictarum pœnarum et sen-

tentiarum declarationem, in ejusdem prædecessoris processibus, ut præmittitur, contentarum, ac inflictionem et impositionem aliarum pœnarum, quas eis juxta ipsorum demerita duxerimus imponendas, ac nobis et eidem Ecclesiæ pro injuriis, offensis et damnis illatis emendam et satisfactionem debitam præstituri, et alias facturi et recepturi quod suadebit justitia, et nobis videbitur expedire ; aperte prædicentes eisdem, quod sive in prædicto termino venerint, sive non, nos ad declarationem sententiarum et pœnarum hujusmodi, et alias contra eos, non obstante eorum absentia, exigente justitia procedemus, etc. » Monet Mediolanenses, Reginenses, Parmenses, Mantuanos, Novarienses, Bergomenses, Placentinos, Astenses, Albenses, Terdonenses, Cremonenses, earumque urbium magistratus, proceres et populos, ac pagorum oppidorumque circumjacentium, ne ullum auxilium Joanni et Galeatio in retinenda Bononia conferant : atque anathema et interdictum non parituris intentat, contrariave fœdera dissolvit : denique Pepulos his verbis in judicium vocat :

12. « Quia præfati Jacobus et Joannes de Pepulis, qui contra fidelitatem debitam et juramenta per eos præstita, dum eis hujusmodi administrationem commisimus, ut præfertur, contra nos rebellionis spiritum assumpserunt, et (ut de perniciosis tractatibus et proditoriis actibus, quos cum inimicis ejusdem Ecclesiæ contra nos et officiales nostros ipsos in Romandiola habuisse et exercuisse fide digna habet relatio taceamus) occupationi prædictæ causam principaliter præstiterunt, ac castra aliqua comitatus et districtus prædictorum asseruntur juxta conventiones, illicite inter ipsos et præfatum archiepiscopum habitas, in usus proprios retinere, et per hoc in pœnas et sententias in prædictis contentas processibus et diversas alias inciderunt, ad quarum declarationem et publicationem pro eo, quod prædicta sunt notoria, quod nulla possent simulatione vel tergiversatione celari, procedere possemus; attamen ad dictæ Sedis mansuetudinem solitam ostendendam, ac ipsorum malitiam convincendam, per hoc publicum citationis edictum eosdem Jacobum et Joannem peremptorie citamus, ut die vigesima mensis Januarii proximo secuturi, quem eisdem pro termino peremptorio assignamus, coram nobis personaliter comparere procurent, visuri et audituri declarationem et publicationem pœnarum et sententiarum, in prædicti prædecessoris processibus contentarum ». Adjectis nonnullis, quibus judiciorum intentatur severitas, ac edictum Pontificium publice affigendum decernitur, hæc temporis nota apposita est : « Actum et datum Avin. in palatio nostro Apostolico XIII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX ». Contempturus erat vir iniquus Pontificia edicta, atque vis illius nisi vi frangi posse videbatur, quocirca Pontifex Ildebrandinum episcopum Patavinum Apostolicæ Sedis legatum creavit, munusque ei injunxit, ut cum principibus Italis in Joannem archiepiscopum Bononiæ invasorem coitiones iniret, tum quos posset Insubres ad Ecclesiæ partes traduceret : atque Andream Dandalum ducem Venetorum et alios principes Italos [1], interque alios Opizonem Atestinum (cui Ferrariensis præfectura ad aliud decennium extracta, imposito decem millium aureorum vectigali annuo) ad patrocinium Ecclesiæ suscipiendum concitare studuit [2].

13. *Mantuani ad Ecclesiæ obsequium reversi. Concilium Patavii celebratum.* — Rediit hoc anno Ludovici Gonzagæ auspiciis Mantua ad Ecclesiæ obsequium, a quo jam ante Ludovici Bavari partes secuta, pressaque Raynaldi Passarini tyrannide desciverat : coacto enim in urbis prætorio ordinum cœtu celeberrimo, cives decrevere oratores ad Clementem, quos amplissimis mandatis ad petendam superioris ab Ecclesia defectionis veniam, et censurarum, quibus erant impliciti, abrogationem ; necnon ad Apostolicam sententiam in controversiis Pontificii Cæsareique juris, quas Gibellina factio moverat, excipiendam instruxere. Extant ea dere prolixiora Acta Mantuæ edita [3], quæ nos, prætermissis levandi tædii gratia pluribus vocum repetitionibus et formulis, quas tabelliones solent inserere, delibavimus : quæ consentiunt pluribus documentis alias memoratis, ab aliis Italiæ populis nomen Cæsareum colentibus editis, reconditisque in molis Adrianæ Tabulario et passim in tomo II Monumentorum, quæ Platina jussu Sixti IV collegit, et in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ reperiuntur :

« In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Generale consilium communis et populi civitatis Mantuanæ », et infra : « ordinaverunt syndicos et procuratores et nuntios speciales Azonem de Manzis de Regio, legum doctorem, et Joannem quondam Aghinolfi de Aretio, civem Mantuanum, ad se præsentandum coram sanctissimo in Christo patre et domino domino Clemente papa VI divina providentia sacrosanctæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifice, et reverendissimorum patrum dominorum cardinalium sacro collegio ad petendum », et infra : « revocationem a quibuscumque sententiis, pœnis et processibus tam a jure quam ab homine latis, positis seu inflictis, quos vel quas ipsi constituentes incurrerunt pro eo et ex eo, quod cum quondam Passarenus de Benacolsis ab Ecclesia de hæresi damnatus sua tyrannide subjugaret homines, populum et civitatem prædictam et districtum, ipsis populus obediverunt eidem ante damnationem prædictam et post; videlicet ejus personæ, sed non ejus hæresi, cum ante damnationem per viginti annos in dicta civitate tyrannizaret. Item pro eo et ex eo, quod dictus Passarenus gentes quondam damnati

[1] Tom. X. I p. secr. p. 181, 182, 183. — [2] Clem. VI an. 9. Ep. secr. CCXXXVI. — [3] Ext. apud Innoc. VI. an. 1. l. II. Ep. divers. tor. CDXXI.

Ludovici de Bavaria receptavit, maxime dicto populo non valente resistere commode. Item pro eo et ex eo, quod dicti populus et universitas eidem quondam Ludovico damnato paruerunt, auxilium ejus personæ, sed non ejus hæresi præstando, dum prope civitatem Mantuæ per quindecim milliaria Lombarda existeret cum ejus exercitu copioso; maxime non valentes ei resistere commode ». Nonnullisque interjectis de excipiendis Apostolicis imperiis, subditur :

« Item ad jurandum nomine et in animas prædictorum, quod ipsi constituentes et eorum quilibet credunt, quod ad imperatorem non spectat papam deponere et alium facere : sed hoc reputant erroneum et hæresim damnatam per Ecclesiam, quam et ipsi constituentes et eorum quilibet, quantum in eis est, damnatam reputant omni jure divino et humano. Item ad confitendum, quod vacante imperio dominus papa habet administrationem, jurisdictionem et regimen ipsius imperii ubique terrarum. Item ad jurandum nomine et in animas prædictorum, quod ipsi constituentes non erunt cum sequacibus olim Ludovici de Bavaria damnati, nec cum aliis hæreticis et schismaticis, nec cum sequacibus olim Petri de Corbaria, nec cum aliis quibuscumque per Ecclesiam damnatis vel condemnandis; nec eis auxilium vel favorem dabunt in futurum directe vel indirecte, publice vel occulte, donec reconciliati fuerint cum Ecclesia : sed Ecclesiæ ac eidem domino summo Pontifici et successoribus ejus canonice intrantibus fideles erunt. Item ad promittendum nomine et in animas prædictorum, quod ipsi non receptabunt in civitate Mantuæ, nec in ejus comitatu vel districtu sequaces olim dicti Ludovici de Bavaria, vel aliquos alios, qui venient sub nomine regis vel imperatoris Romanorum vel alterius tituli, vel eorum altero sine mandato dicti domini summi Pontificis vel successorum ejus canonice intrantium; vel nisi essent per Sedem Apostolicam approbati et confirmati : nec pro eis vel eorum aliquo mittent, nec per se vel alios publice vel occulte eis vel eorum alicui præstabunt vel dabunt auxilium, consilium vel favorem : sed erunt, stabunt et perseverabunt in rebellione dictorum olim sequacium Ludovici prædicti et aliorum, qui venirent sub nomine imperatoris vel regis Romanorum, vel alterius tituli, vel eorum altero, nisi ad mandatum sanctæ matris Ecclesiæ et dicti domini summi Pontificis et successorum ejus canonice intrantium, donec ad mandata sanctæ matris Ecclesiæ venerint, vel per Sedem Apostolicam approbati fuerint et confirmati. Item ad promittendum et jurandum nomine et in animas prædictorum, quod ipsi de terris, quæ eorum administrationi subjiciuntur et in posterum subjicientur, universos hæreticos ab Ecclesia condemnatos et condemnandos pro viribus expellere et exterminare curabunt, etc. » Adduntur alia de pellendis iis qui Petri Corbariæ vitio ad sacerdotia irrepserunt, colendis internuntiis Apostolicis, pendendis mulctæ nomine duobus aureorum millibus, facienda bonorum jactura, si a promissis desciverint. Quæ Acta hac loci et temporis formula consignata sunt : « Actum in curtivo ancianorum prædicti communis Mantuæ, die Veneris, v mensis Octob. MCCCL, quinta Indictione ».

Fretus his mandatis Mantuanorum ac Ludovici Gonzagæ principis orator Joannes Aghinolfus coram Clemente et cardinalium cœtu superiora omnia sacramento professus est[1], et Clemens, XVII kal. Decembris, Pontificatus anno undecimo, Mantuanos censuris omnibus liberavit ea lege, ut ad crimina expianda sacellum conderent, quod triginta aureorum annuo vectigali et necessario sacro ornatu locupletarent, ut in eo sacerdos sacris operaturus Deum placaret : de quibus cum ob præcipitem Clementis obitum Diploma confectum non fuisset, Innocentius a prædecessore gesta confirmavit, et Mantuanos Sedis Apostolicæ gratiæ restitutos promulgavit, edito Diplomate his verbis consignato : « Datum. Avin. kal. Martii, Pontificatus nostri anno I ». Quæ licet discreta sint temporibus, in hunc annum, quo geri cœpta, congerenda visa sunt, ne eadem repetere cogeremur.

Hoc anno verno tempore celebratum est Patavii a Guidone tit. S. Cæciliæ presbytero cardinale A. S. L. Concilium; de quo Joannes archiepiscopus Mediolanensis graves suspiciones suscepit[2], ne ille Carolo Romanorum regi in Italiam munire viam pararet, cum Carolus in Italiam ad recuperanda imperii jura ingressum adornare, ut pluribus sparserat litteris, videretur : metuebat vero Joannes, ne a Carolo principatu Mediolanensi, quem ipsius pater ac fratres dissensionis Ecclesiam inter ac Ludovicum Bavarum occasione invaserant, depelleretur : seque ad tuendum illum munire armis constituit. Non leves etiam de eodem Carolo rege suspiciones adversas Pontifex concepit, cum nonnullos Ecclesiæ subditos clientes imperii appellasset : præterea ingratum illi extiterat, Carolum Ludovico duci Bavariæ eidemque marchioni Brandeburgensi, antequam censuris Apostolicis solveretur, beneficiario jure terras, quas vi obtinebat, contulisse : ad id vero politica ars Carolum adegerat, ut se e gravissimo bello explicaret, de quo superiori anno egimus. Denique cum Carolus Sedem Apostolicam de sua in Italiam expeditione certiorem non fecisset, Clemens Guidonem cardinalem quidquam in synodo Patavina decernere vetuit, præter illa, quæ ad divina spectarent.

14. *Reliquiarum B. Antonii Ulyssiponensis translatio.* — De celebrata a Guidone cardinale synodo meminit Cortusiorum[3] historia his verbis : « Mense Madii, reversus Paduam (ex Romana

[1] In. Ep. super. CDXXI. — [2] Tom. VIII. Ep. secr pag. 208. — [3] Cortus. hist. l. X c. 1.

nimirum peregrinatione), de prælatis suæ legationis celebravit Concilium generale ». Quæ vero in eo statuta sint prætermittit : sed illa ad perpoliendos cleri populique mores, ac splendorem religionis tuendum spectasse, colligitur e Pontificiis litteris. Ante hos episcoporum cœtus alios etiam coactos ad sacra B. Antonii Ulyssiponensis lipsana in locum honorificentiorem solemni pompa transferenda, meminit eadem historia hisce verbis [1] : « Corpus B. Antonii confessoris translatum fuit die xiv Februarii. Tunc supra arcam ejus dominus legatus missam celebravit, præsentibus domino patriarcha Aquileiensi, archiepiscopo Jadræ, Aldrovindino episcopo Paduæ, episcopo Veronæ, et multis aliis episcopis et prælatis ». Editas ad sepulcrum ejusdem viri sancti plures cælestes virtutes, meminit eadem historia, et ante annos quatuor patratum hoc miraculum refert [2] : « Quidam, inquit, nobilis Vicentinus, qui propter fracturam cruris claudicabat, et dolores sæpissime sustinebat, nec poterat liberari, in somnio admonitus corpus B. Antonii Paduæ solemniter visitavit; qui pristinam obtinuit sanitatem ». Paucisque interjectis subdit : « Per B. Antonium Paduæ fiunt multa miracula, quibus visis, multæ peccatrices ad pœnitentiam sunt conversæ ».

15. (1) Hoc autem ipso anno post memoratæ translationis celebritatem, in quodam Poloni principis, qui Romam pietatis ergo profecturus Patavium accesserat, familiari insigne miraculum editum est : cum enim is scommate B. Antonium perstrinxisset, mox divina ultione percussus est, ac resipiscens pristinæ valetudini restitutus [3] : « Cum, inquit, dux Poloniæ esset Paduæ Romam iturus, ante voluit beatorum Prosdocimi et Justinæ limina visitare. Hic miratus pulchritudinem templi B. Antonii confessoris, postulans didicit esse templum patris urbis. Quidam vero socius ducis, deridendo sanctum : Estne ille Antonius, cujus nomine porci portant campanella? Qui statim Dei judicio judicatur : nam manus cum brachio debilitatur in totum, quam in prolatione verbi ostendit contra templum, cujus os extenditur usque ad aurem. Dux miratur : tunc prodigii quærit causam. Filius ducis refert facti seriem. Dum dux mente agitat quid agat, cælesti lumine illustratus ait : Ille cum precibus imploretur, qui percussit. Qui statim peccatorem coram sepulchro B. Antonii confessoris personaliter præsentavit : qui effusis lacrymis oravit devotissime; et in tantum, quod oratio B. Antonii transivit in cælum, cujus precibus et amore prædictus nobilis a Deo pristinam rehabuit sanitatem. Dux miratur et gaudet : cum eo tota civitas exultavit. Fit concursus civium, sanctus in orationibus et oblationibus collaudatur : cui honor in sæcula sæculorum. Fuit hoc eodem an. (nimirum MCCCL), die x Aprilis ».

16. *Patriarchæ Aquileiensis cæsi vita illustris.* — Agitatum etiam Patavii de ineunda inter Bertrandum patriarcham Aquileiensem et ducem Goritiæ concordia, sermonum interprete litisque arbitro Guidone cardinale legato, colloquium, referunt præter Corrusios [1] Villanus [2] Rebdorfius [3] et alii, sed irrito exitu dissolutum patriarcha nimirum ad jura Ecclesiæ suo sanguine firmanda parato, comite vero ad augendum principatum anhelante. In quo conventu singularis modestiæ et observantiæ in legatum Apostolicum exemplo fulsisse Bertrandum, observat ejus Vitæ auctor [4] : « Quanta, inquit, humilitate ac mansuetudine venerandus princeps irradiaverit, loquantur legati de latere Concilium Paduæ celebraturi : qui cum multis et variis lacesseretur injuriis, opprobriisque diversis tanquam mitis silebat humiliter ». Commendat eumdem ut virum probum et sapientem Cortusiorum historia [5], additque cæsum ex insidiis : « Dominus patriarcha, inquiunt, equitavit Sacilum, iturus Utinum cum ducentis galeatis. Contra eum pugnaverunt ejus rebelles cum gentibus de Goritia, et debellatus fuit dominus patriarcha : capti fuerunt multi divites et nobiles castellani, in quorum numero fuerunt Gerardus de Cucagna et Federicus de Savorgnano. Ipse vero patriarcha captus fossus gladio a quodam de Villalta obiit

[1] Cortus. hist. l. x. c. 1. — [2] Lib. ix. c. 8. ad an. 1346. — [3] Cortus. hist. l. x. c. 2.

[1] Cortus. hist. l. x. c. 2. — [2] Matth. Vill. l. i. c. 87. — [3] Rebdorf. in Annal. — [4] Ms. bibl. Vat. — [5] Guill. et Albriger. Cortus. hist. l. x. c. 10.

(1) Guido presbyter cardinalis S. Cæciliæ hoc anno duplicem Ecclesiasticum conventum Paduam condixit ; quorum priorem ex clero Longobardiæ Fori-Julii, et Marchiæ Anconitanæ, ut scribit auctor Chronici Estensis Iter. Italic. tom. XV coactum, solemnem Reliquiar. S. Antonii Patavini translationem celebrasse notat historia Cortusiorum, in qua et dies XIV Februarii translationi illi assignatur. Altera vero episcoporum coitio fuit ad Synodum celebrandam, quæ annalistæ ex una historia Cortusiorum innotuit. Nobis vero eamdem prodidit anonymus scriptor Chronici Estensis, qui pariter mense Maio habitam tradit, addens in eadem Synodo remissas fuisse censuras, quæ Mutinenses diutius obligaverant. Hæc verba anonymi : « Dominus legatus ivit Paduam, ubi generale Concilium celebravit suæ legationis cum multitudine prælatorum et clericorum, ac multas gratias donavit petentibus, et relaxavit excommunicationem, et interdictum prædictæ civitatis Mutinæ ». In eodem pariter Concilio solutos credo ab interdicto Rhegienses : qua de re legendus anonymus auctor Chronici Rhegiensis vulgatus Rer. Italic. tom. XVIII, qui hæc notat : « Die XXII Maii liberati sunt Rhegienses ab interdicto Ecclesiæ, qui steterant interdicti post mortem rectoris Ecclesiæ usque in præsens tempus ». Diem qua Concilium istud cœpit, nemo alius indicat, nisi Bartholomæus Ferrariensis in Polyhistore vulgato rer. Italic. tom. XXIV : ille enim cap. 35 scribit celebratum Concilium die X Maii, atque in eo multa constituta, tum et multa petentibus concessa notat.

Hæc olim scripseram ; at dein, bono Numine favente, integra ejusdem Concilii Acta reperire licuit in libro bis Ticini edito, semel ... ii. et iterum an. MDCLII, sub. titulo : *S. Ticinensis Ecclesiæ Constitutiones ante annum* MCDIII *editæ*. Ex eo vero libro ...dice ad tomum III Supplementi Conciliorum a me vulgati pag. 1395. Certum ibi tempus habiti Concilii, dies dominica

MANSI.

statim. Fuit hoc MCCCL, die VII mensis Junii ». Mirum est quod referunt terram, quæ cruorem viri sancti hausit, nullius generis herbam posthac protulisse. Scripsit post ejus mortem dum fulgebat miraculis, illius gesta familiaris ejusdem patriarchæ capellanus, e quo nonnulla delibanda visa sunt, cum in eo integerrimi præsulis exemplar expressum sit : « Bertrandus, inquit, ex nobili genere oriundus de Sancto-Genesio diœcesis Caturcensis, utriusque juris doctor, sacri palatii decem septem annis causarum auditor, continentissimæ vitæ et sobrietatis eximiæ, magnæ sollicitudinis et vigiliæ pro subditorum commodis noctes transibat insomnes : circa divinum officium devotus ac fidelis minister erga sacra mysteria nullo labore poterat fatigari, potissime in Ecclesiarum consecrationibus et Ecclesiasticarum personarum ordinationibus: nefanda scelera Simonis et Iscariotis Judæ nomine nuncupata semper abominando in consecrationibus et beneficiorum collationibus ». Et infra : « Ordinavit tempore suo circa septingentos sacerdotes, ad reliquos vero sacros et inferiores ordines duo millia et ultra : cultui divino intentus, in Ecclesiarum augumentationibus seriosus ». Interjectis nonnullis de Ecclesiis sacris ornamentis locupletatis, aucto divino cultu, instructis rebus necessariis monasteriis, et muneribus in aras congestis, subdit de bellis ab eo pie gestis :

17. « Compellebatur frequenter pastor bonus pro Ecclesiæ suæ juribus recuperandis aut etiam conservandis expeditiones bellicas instruere contra hostes, in quibus interdum in hebdomada sancta Quadragesimæ constitutus, et ab Ecclesia sua modicum elongatus per totam noctem velociter equitavit sub armis, nulla eum hostium formidine aut aeris intemperie retrahente, ut feria quinta in Cœna Domini posset in sede sua conficere sanctum chrisma. Considerabat enim, quod spiritualia tanquam digniora et præcipua erant magis aceptabilia apud Deum; unde quoscumque alios spirituales actus in illis sacratis diebus eum facere oportebat, cum mira devotione et ædificatione atque consolatione populi exercebat. In illis quoque diebus, signanter circa pœnitentium reconciliationem curam sollicitam cum omni diligentia impendebat : nam cum de sua diœcesi non solum Sclavi, sed etiam Theutonici et Latini de diversis partibus illo sancto tempore Aquileiam properarent ad recipiendum pœnitentiæ remedium opportunum pro removendis suorum gravaminibus peccatorum, providebat pastor sollicitus, qui super gregem suum oculos non claudebat, de quodam fratre Prædicatore litterato ac conscientiato viro trium supradictarum linguarum plenarie erudito, qui auctoritate ipsius audiebat hujusmodi pœnitentes, ac eis imponebat pœnitentias salutares : unde illud quod per seipsum facere non valebat; per idoneos ministros exsequi satagebat ».

18. Addit illum Cælestinis monasterium, et sanctimonialibus ædes condidisse ac locupletasse : Concilium provinciale Aquileiæ celebrasse, atque in eo contra fœneratores, bonorum Ecclesiasticorum invasores, tum ad mores excolendos leges tulisse : annis pæne singulis Synodos coegisse : maximum pietatis ardorem in habendis sacris concionibus, pascendo grege, divina re festis diebus peragenda, fundendis noctu precibus, macerando senili corpore, ducendis in templo concubia Parasceves nocte vigiliis, explicuisse. De eleemosynis vero hæc addit : « Hic pater pauperum agnatos non ditavit, nec thesaurum Ecclesiæ ad alienas partes transmisit : sed inter Christi pauperes suæ diœcesis, ut Laurentius, divisit, propriis oculis vidi, meisque manibus contrectavi. Quondam famis et penuriæ tempore duo millia pauperum singulis diebus alimoniæ perfectione sustentabat : continuo autem tempore quotidianis diebus suis propriis manibus, duodecim mendicantes ob honorem duodecim Apostolorum cibariis, quibus illa die vescebatur, reficiebat; demum benedictione facta cum devota comitiva potissime litteratorum virorum discumbebat. Virgines complures Deo dedicavit, aliasque non paucas jugali matrimonio propriis et Ecclesiæ suæ facultatibus copulavit, ut a quodam ejus pœnitentiario post ipsius mortem percepi. In his dispensavit ultra duodecim millia florenorum, quod tempore vitæ suæ sciri vetuit sicut homo qui, humanæ laudis favore contempto, ad divinam gloriam suas eleemosynas referebat ».

19. De illius adversus juris Ecclesiastici invasores constantia, partisque insignibus victoriis, dum in media acie, suis pugnantibus, supplices ad cælum manus expandebat, hæc refert : « Imperialis princeps patriarchali dignitate insignitus in festo Apostolorum Simonis et Judæ pervenit Aquileiam, currentibus Dominicis annis mille trecentis quatuor et tricenis, contra gentes Venetorum in Istria, contra Rizardum comitem de Camino juxta Sacilum, contra comitem Goritiæ juxta Bragulinum pro defendendis Ecclesiæ suæ juribus pugnare coactus, Dei dextera mediante, ac ejus precibus et orationibus suffragantibus adeo viriliter egit, ut principis militiæ suæ industria cooperante, gloriosum triumphum de inimicis mirifice reportaverit : quarum certationum descriptiones singulares Regum, Machabæorum, et Paralipomenon librorum narrationibus fere adæquari mererentur; Moysis enim vestigia sequebatur, dum bellum per milites indiceretur, signoque ad pugnam dato, nudis genibus in terramque deflexis, nudato capite, manibus ad cælum levatis, orationibus insistebat continuis, donec ad eum finis belli perveniret optatus. Ex his triumphis temporibus diversis Venzonum Ecclesiæ suæ Aquileiensi diu occupatum, Cadubrium, et Cavolanum sub suo pacifico merito possedit dominio ». Formavit mores ad antistitis tanti exemplum clerus, et piorum doctorumque virorum numero effloruit. P

dis vero divino Numini precibus adeo impigre vacavit, ut media nocte eas pie funderet; illucescente vero die sacris operaretur, ac dein divinæ rei ab aliis sacerdotibus peragendæ magno pietatis studio interesset. Forojulienses illius famæ detrahentes vicit clementia : Apostolicos internuntios maximis prosequebatur honoribus : in subditos perhumanus, in vestium cultu modestus aberat a pompatico luxu ut inopes tegeret : nec minus a deliciis abhorrebat; quin potius corpus suum jejuniis statis temporibus atterebat. Denique ut a tyrannis et deprædatoribus Ecclesiasticarum opum, cum a prædicta Patavina Synodo, a Guidone A. S. L. cardinale celebrata rediret, trucidatus sit, describit memoratus auctor :

20. « Rediens pater inclytus a Concilio Paduæ, celebrato annis Dominicis decies centenis trecentis quinquaginta fluentibus, requiei Patris divini die Junii sexta, sui spiritus vaticinio moram illo mane contrahens in Sacilo, per inusitatam viam nitebatur ad patriam : tandem militum suorum, timoris periculum exuere conantium, devictus instantia, alta voce verbum emisit : Vado immolari pro vobis. Quam veritatem hæc habuerit prophetia, testetur sui martyrii triumphalis victoria; licet enim dum in humanis ageret, sæpissime assereret : Deum oro, et dissolvi opto pro Ecclesiæ meæ juribus conservandis trophæo, quo gloriosus Thomas pro suæ Ecclesiæ juribus militavit Altissimo, quem magnis venerabatur obsequiis, singulis autem Matutinarum Vesperarumque horis completis, ipsius gloriosi Thomæ commemorationem agebat devotam : tamen cernens in spiritu suæ proximæ resolutionis eventum, ex humanitatis fragilitate agonizabat in mente. Demum gratia confortatus divina, jam completis suis canonicis horis, missam celebrari jussit, eamque devotissime audivit : personaliter etiam ob gloriosæ virginis Mariæ reverentiam, humili confessione præcedente, missam celebravit. Elapso sabbato proximo die, præmisso sanctæ Crucis signaculo, equum ascendit, Christi nomine invocato, pergens usque ad nonam ad planitiem quamdam a Sperninbergo per quatuor milliaria distantem ». Et infra : « Inimici autem irruerunt in eos in fugam conversos, aliquibus captivatis, aliis ab eorum manibus liberis factis. Ipse vero captus ad victimam ductus fuit, quinque vulneribus lethiferis sauciatus non oleo et vino fotis, sed pluvia maxima madidatis. Quandiu caro tenuit spiritum devotissimis orationibus animum habebat intentum suisque carnificibus indulgendo pro eis Deum suppliciter exoravit. Tandem dicto : *In manus tuas, Domine, spiritum meum commendo;* ductore Deo migravit ad Christum, hora quasi vespertina Completorii, verisimiliter suo rutilanti sanguine pro suis defendendis Ecclesiæ juribus Thomæ beato sociatus, cujus semper flagitabat martyrium imitari ».

Elatum est illius cruentum corpus, ablutumque piorum lacrymis, ac solemni pompa funebri in templo Utinensi sepulcro traditum : et quamvis nullis aromatibus conditum fuerit, flectente anno, cœlesti monitu aperto sepulchro a successore Nicolao, repertum est a corruptionis labe immune : cumque multis miraculis ad ejus nomen imploratum editis fulgeret illius gloria, iterum refossum est sacrum corpus, ac post divinam rem peractam, maximo Italorum, Sclavorum, Ungarorum Germanorumque concursu in ara collocatum integrum adeo, ut vivus stare magna omnium admiratione videretur, omnibus ostensum est. Adjecit ejusdem patriarchæ Vitæ auctor libellum, in quo cælestes virtutes Bertrandi ope editæ narrantur publicis exceptæ Tabulis, gravissimorum virorum testimoniis, omnibusque loci, temporis, personarum circumstantiis confirmatæ : ubi narrantur varia morborum genera, quæ humanam opem respuebant, Bertrandi apud Deum suffragiis fuisse repulsa : atque inter alia cæcis oculorum usum fuisse restitutum. Quibus Tabulis alia publica documenta addita sunt recentioribus temporibus conscripta, quæ Francisci Barbari patriarchæ Aquileiensis sigillo, exeunte decimo sexto sæculo, corroborata sunt.

Audita Bertrandi cædis fama Albertus dux Austriæ, contracto raptim exercitu, Forojulium subegit [1], de quo meminit Cortusiorum historia [2], atque Aquileiam Utinumque Austriaco se subdidisse refert : ducalis enim scrinii præfectus ad patriarchatum annitebatur [3], spe tamen irrita, cum Nicolaus Caroli Cæsaris frater ad illius Ecclesiæ solium a Pontifice evectus [4] fuerit, a quo ditio patriarchalis maxima ex parte recuperata, pœnæque de prædecessoris interfectoribus repetitæ [5].

21. Extremo anno Jacobus Carraria Patavii princeps inter medias epulas a Guillelmo Carraria cæsus est, cujus necem Petrarcha eleganti oratione deplorat [6], atque e subito et insperato casu se ad humanæ felicitatis contemptum adduci testatur [7] : « Quoties, inquit, rationis passibus ad altissimam illam arcem ætheréæ mentis ascendo, unde non minus quam e summis Olympi jugis nubes sub pedibus cernuntur, video qua hinc rerum caligine, qua errorum nube circumducti quantis in tenebris ambulemus. Video nihil esse, quo passim gaudemus aut dolemus in hac vita, nihil quod tantopere cupimus vel horremus; nugas meras, quibus angimur, larvas quas pueri senes expavescimus, auramque levissimam, qua dejicimur aut levamur, prorsus arundinea levitate video eam ipsam, quæ mortalium felicitas dicitur : præter virtutem solidi nihil esse, eam solam beatos facere, quos amplectitur, miserosque quos deserit, etc. »

[1] Matth. Vill. l. VIII. c. 87. — [2] Cortus. hist. l. x. c. 3. — [3] Tom. IX. Ep. secr. p. 271. — [4] Ibid. — [5] Matth. Vill. sup. c. 87. — [6] Petrarch. variar. l. XXI. Cortus. l. x. c. 4. Bonif. hist. Tarv. l. x. — [7] Ead. Ep. XXI.

22. *De Beneventanæ provinciæ finibus Pontificium Diploma.* — In Neapolitano regno Ludovici regis Ungariæ improviso adventu, domesticis dissensionibus Joannam reginam ejusque virum Ludovicum Tarentinum, ac fœda Hugonis e Baucio proditione in gravissimum publica res adducta discrimen Pontificia sollicitudine demum, redintegratis induciis, paulatim fuit restituta. Demandata primum est Guidoni tit. S. Cæciliæ presbytero cardinali ad Ludovicum regem Ungariæ, qui e Dalmatia in Aprutium trajecerat, legatio : sed excussit ea vice impositum onus arduum Guido, quod Pontifex Anibaldo episcopo Tusculano A. S. L. imponere est meditatus [1] : a quo etiam de Beneventani agri spectantis ad ditionem Ecclesiasticam limitibus edoctus, eos designatis vicorum oppidorumque nominibus Apostolica auctoritate, ut Clemens IV antea cum Carolo primo erat pactus, circumscripsit edito subjecto Diplomate [2] :

« Clemens, etc., ad perpetuam rei memoriam.

« Charissimam in Christo filiam nostram Joannam reginam Siciliæ illustrem latere non potest, quod in præstatione juramenti fidelitatis et homagii, nostro et Ecclesiæ prædictæ nomine receptorum, ratione regni Siciliæ per eam præstitorum, ipsa confessa est (prout prædecessores sui fecerant) recognoverat, et in illis partibus tanquam in publicam deductum notitiam notorium existit, quod felicis recordationis Clemens IV, prædecessor noster, in concessione per ipsum facta sub certis pactis, modis et conditionibus claræ memoriæ Carolo comiti Provinciæ et Andegaviæ de regno Siciliæ et terris citra pharum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ supradictæ expresse et nominatim excepit, et a prædicta concessione exclusit civitatem Beneventanam, quam in signum directi et majoris dominii regni et terrarum prædictarum sibi et præfatæ Rom. Ecclesiæ retinebat cum toto ejus tenimento, districtibus, pertinentiis suis, distinguendis et limitandis per Romanum Pontificem pro ejus beneplacito voluntatis : cui distinctioni et limitationi, semel bona fide faciendis, ipse Carolus et successores sui stare deberent absque contradictione et refragatione quacumque, prout ipsa distinctio per Apostolicas litteras appareret : quam civitatem Beneventanam cum toto tenimento et districtu, ut præmittitur, distinguendo voluit solum et in solidum ad jus et proprietatem, et in dominio ac demanio Romanæ Ecclesiæ remanere, ut nec reges Siciliæ, nec quicumque alii in dicta civitate et ipsius territorio et pertinentiis et possent sibi jus aliquod quomodolibet vindicare, acquirere, recipere, vel habere seu etiam retinere, prout in litteris Apostolicis dictæ concessionis super hoc confectis ac registratis, aurea Bulla impressa typario communitis dicti Caroli et omnium successorum suorum super receptione homagii et præstatione juramenti fidelitatis et vassallagii, in quibus tenor concessionis prædictæ cum suis pactis, modis et conditionibus inseritur, latius continetur.

23. « Licet autem Ecclesia Romana prædictam civitatem Beneventanam pleno jure ex tunc inconcusse possederit pacifice et quiete ; attamen propter diversas occupationes, quæ undique Romanis Pontificibus occurrentes non sinunt accommodæ provisionis remedium adhibere, et conditionem regni et terrarum prædictorum, quæ diversis turbationibus sæpius fluctuarunt, territorium, seu tenimentum, aut districtus hujusmodi per prædecessores nostros limitata non fuerunt, neque distincta (quamvis ipsorum aliqui ad distinctionem et limitationem territorii seu tenimenti et districtus eorumdem procedere intendentes, informatione super limitibus hujusmodi rite recepta, morte præventi non potuerunt cœptum negotium terminare) nosque olim attendentes, quod ex omissione limitationis ac distinctionis districtus et tenimenti seu territorii prædictorum multa Ecclesiæ præfatæ ac civibus seu incolis civitatis subditis nostris incommoda evenerunt, et dubitantur verisimiliter ampliora in posterum evenire, si limitatio seu distinctio hujusmodi ulterius differretur ; ac volentes, prout tenemur, periculis futuris occurrere, et Ecclesiæ prædictæ sponsæ indemnitatibus providere ; venerabili fratri nostro Bertrando episcopo Sabinensi, tunc tit. S. Marci presbytero card. A. S. L. commisimus, ut de tenimento, territorio et districtu prædictis et eorum finibus se diligentius informaret, et informatione recepta, fines territorii, tenimenti et districtus prædictorum nomine et vice nostris distingueret, terminis evidentibus appositis in eisdem. Et licet dictus episcopus se per testes idoneos omni exceptione majores de tenimento, territoriis, districtibus et finibus prædictis diligenter informaverit, vocata ad hoc prædicta regina legitime, et comparere per se vel idoneum non curante : tamen ipse legatus, infirmitate et alias legitime impeditus, fines prædictos distinguere non potuit, nec hujusmodi territorium terminare. Propter quod postmodum venerabili fratri nostro, Anibaldo episcopo Tusculano A. S. L. commisimus, ut super prædictis informatione recepta, auctoritate Apostolica et vice nostra, fines, territorium et districtus prædicta distinguere procuraret. Qui licet se diligenter informaverit, ad distinctionem et limitationes tamen hujusmodi procedere noluit nobis super hoc inconsultis : sed informationes per eum super iis receptas nobis destinare curavit : ac nos, nolentes quod negotium prædictum tanto tempore periculose dilatum ulterius retardetur, informationes præcedentes per aliquos ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus videri et examinari fecimus diligenter ; nihilominus nuntiantes eisdem, quod ex superabun-

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 4. — [2] Ibid. Ep. secr. p. 8. et in lib. papyracco p. 8.

danti se per testes idoneos, finium prædictorum habentes notitiam, de prædictis amplius informarent.

24. « Facta itaque per eos de prædictis informationibus relatione fideli, de fratrum nostrorum consilio ordinamus et declaramus, fines et limites, tenimentum et districtum seu territorium civitatis nostræ prædictæ Beneventanæ existere et esse debere ex certa scientia limitata per modum et terminos infrascriptos. In primis castrum Pontis inhabitatum, et inde ascendendo castrum Casalbani, castrum campi Lactarii, castrum Frangeti Monfortis, castrum Frangeti abbatis, castrum Montisleonis, castrum S. Severii, castrum S. Georgii molinarii, castrum S. Andreæ de Molinaria, castrum Petræmajoris, castrum Padulæ cum suo suburgio sive casali S. Archangeli, castrum Montismari, casale Timplani, castrum Apicii cum casalibus, castrum Merroni, castrum Venticani, castrum Montismilitum, castrum Montisaperti, castrum Monlisfusculi cum casalibus, castrum Rufi, castrum Altaville, castrum Capellan, castrum Petresturmini, castrum S. Martini, castrum Ceminarie, castrum Montissarculi, castrum Totii cum casalibus, castrum Terlicosi cum casali Papisii et aliis casalibus et locis ac aliis supradictis, ad jus et proprietatem Romanæ Ecclesiæ pertineant pleno jure, hoc salvo, quod si aliqui nobiles vel alii in castris, casalibus, locis et aliis prædictis, vel intra ea et civitatem prædictam aliquas proprietates habeant acquisitas legitime, per hoc eis non intendimus derogare. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. VII kal. Junii, Pontificatus nostri anno IX ». Data est archiepiscopo Beneventano provincia, ut hoc decretum mandaret operi, adversantesque, nullo dignitatis discrimine habito, censuris percelleret. Verum recruduit postea iterum lis hæc de limitibus Beneventani agri.

25. Quod vero ad Anibaldum cardinalem attinet; cum jussus esset proficisci ad Ludovicum regem Ungariæ, ut eum ab expeditione Neapolitana abduceret, accinxissetque se itineri, in eo morte oppressus est, ut Pontificiæ testantur litteræ [1] pridie idus Augusti exaratæ. De quo Clementis Vitæ auctor hæc narrat [2] : « Eodem anno obiit dominus Anibaldus de Ceccano episcopus Tusculanus cardinalis, qui Romam per prius missus fuerat per dictum papam legatus et vicarius, ut ibi loco et vice sui pro illo tempore præsideret, et ubi expediret peregrini ad ipsum pro suis necessitatibus recursum haberent. Dicitur autem, quod toxico interemptus est ». Sublatum veneno vino infuso, consentiunt Matthæus Villanus [3] et Nicolai Laurentii Vitæ scriptor, ex quo qui haustum sumpsere interierint. Addit [4] gestorum Clementis auctor de piis Anibaldi operibus : « Ipse dominus ædificaverat locum de Gentiliaco juxta pontem Sorgiæ et prope Avenionem, in quo constituerat et fundaverat cœnobium fratrum Cœlestinorum, pro quorum sustentatione condecenti tam in vineis, pratis, molendinis, domibus et censibus circumquaque, et etiam Avenioni existentibus multa acquisiverat, et ipsorum usui perpetuo deputaverat de bonis a Deo datis sibi pro suorum remissione peccatorum ».

26. *Ludovicus Ungarus motus concitat in regno Neapolitano.* — Interea, Aversa deditione capta, Ludovicus Ungariæ rex Neapolim castra promovit : cumque Neapolitani deditionem pacisci meditatos durioribus verbis corripuisset imprudenter, ea res Neapolitano populo significata, magnos in ipsis irarum motus concitavit,[1] adeo ut bello prius decernere ac focos defendere armis constituerint. Augebat Neapolitanorum animos, conspectum esse Ungaricum exercitum admodum fame, morbis ac squalore deformatum , ut vix equites hærere in equis possent : in Aversana quippe obsidione, cum illa extraheretur, dira fame attritus fuerat exercitus. Cumque in his angustiis res essent, Ludovicum ac Joannam contendisse a Clemente, ut legatos mitteret, qui Ungari regis impetus atque iras sua prudentia frangerent, ad eosdem datæ litteræ ostendunt [2]. Neque ipsos sua fefellit exspectatio : Guido enim episcopus Tusculanus, Anibaldi defuncti in ea dignitate successor, et Guillelmus S. Mariæ in Cosmedin diaconus S. R. E. cardinales cum oratoribus regis Ungariæ conventus habuere [3], in quibus de concordia agitatum est, ac nonnullæ propositæ leges, partim a Pontifice, partim a rege Ungariæ, partim a Ludovico Tarentino et Joanna Siciliæ regibus implendæ : quæ admodum gratæ et acceptæ Clementi cecidere ; quæ enim suarum erant partium in opus perducturum Ungaro est pollicitus, ac suo exemplo ad servanda conventa illum provocavit [4] : « Cum nos, inquit, prout pertinet ad nos, articulos ipsos observare, ac observari facere inviolabiliter intendamus ; serenitatem tuam instanter et attente rogamus, quatenus quid in hac parte honesti conveniat, quidve honoris tui debitum exigat, in debitam considerationem adducens, sic ea quæ ordinata sunt observes et impleas, qued progenitorum tuorum imitanda vestigia prosequaris, etc. Dat. Avin. II kal. Januarii, anno IX ».

27. Quæ vero leges ad restituendam Siciliæ Citeriori pacem initæ, narrat Matthæus Villanus [5], et cum iis consentiunt, quas ineunte hoc anno agitatas vidimus : sancitæ nimirum induciæ ad kal. Aprilis anni insequentis, quo regnum, diuturno evastatum bello, levi hoc solatio recrearetur, constitutumque ut vocaretur in jus regina Joanna de viri Andreæ regis nece, ac si Apostolica sententia damnaretur, regnum Siculum Ungaro regi de manu Pontificis traderetur (censendum

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 26. — [2] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [3] Matth. Vill. l. I. c 88. — [4] Gesta Clem. VI apud Bosq.

[1] Summon. l. 3. hist. Neap. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 76, 77. — [3] Ibid. p. 195. — [4] Ibid. — [5] Matth. Vill. l. I. c. 94.

quippe tum erat ad Sedem Apostolicam devolutum, nec successione ad Joannæ conjunctissimos sanguine spectare) si autem a crimine absoluta pronuntiaretur, omnes regni arces et urbes, quas Ungarus in suam potestatem redegerat, una cum aliis reginæ restituerentur, refusis ab ipsa Ungaro ob bellicos sumptus trecentis aureorum millibus: denique ut Ludovicus Ungarus et Ludovicus Tarentinus ac Joanna e citeriore Sicilia digrederentur [1]. His constitutis Ungarum Apulia abscessisse, ac primum Romam ad Apostolorum limina et alia sacra Urbis loca lustranda, promerendamque criminum expiationem, deinde in Ungariam se contulisse, testantur historici [2]. Restituti postea sunt libertati Siculæ regiæ principes. Attulit vero Roberto imperatori diuturnitas carceris graviora damna, Achaiam enim ac nonnullas Græciæ terras veteris imperii tenues reliquias, quas obtinebat in Oriente, ac Tarentinum principatum nonnulli armis et proditione affectarunt: ad quorum reprimendas molitiones Pontifex Roberti ditionem in clientelam Apostolicam adscivit [3]. Cæterum Peloponnesum a Manuele filio despota occupatam his temporibus, testatur Cantacuzenus [4], dum civilibus dissensionibus ardebat, Turcæque eam Barbaricis populationibus fœdabant.

28. *Pontifex per legatos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium Græcos revocare studet.* — Neque in Peloponnesum modo excursiones hostiles agebant Turcæ, verum in Thraciam quoque et alias Constantinopolitani imperii terras. Ad quos propulsandos cum pro ineundo sociali bello oratores Joannis Cantacuzeni Græcorum imperatoris ad Apostolicam Sedem superiori anno, ut vidimus, venissent; eosque honorifice exceptos habitosque Clemens in Orientem dimisisset, pollicitus Pontificios legatos brevi eorum vestigia secuturos, hoc anno promissa perfecit, missis Guillelmo Chissimensi et Gasperto Cenetensi episcopis: quibus præcipuam injunxit [5] provinciam, ut Græcos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium revocare studerent:

« Venerabilibus fratribus Guillelmo Chissimensi, et Gasperto Cenetensi episcopis, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Cum vos ad partes Romaniæ pro negotiis unionis Latinæ Græcæque Ecclesiarum, auctore Domino, promovendis principaliter transmittamus; nos cupientes attentius negotium ipsum, submotis impedimentis quibuslibet, feliciter prosperari, in omnes et singulos ejusdem negotii turbatores et impeditores censuram Ecclesiasticam (non obstante si eis aut eorum aliquibus communiter vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint, per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem) exercendi vobis et utrique vestrum plenam concedimus tenore præsentium potestatem. Dat. Avin. idib. Feb. anno VIII ». Apostolicas quoque de his litteras [1] dedit ad Græcorum patriarcham, hortatusque est ut studia sua pro redintegranda Ecclesiarum conjunctione collocaret. Franciscum etiam e Pertuxo, Gallum genere, diœcesis S. Flori, plurima in aula Constantinopolitana pollentem gratia, quem oratoris munere apud Pontificem perfunctum vidimus, rogavit [2], ut suam pariter tantæ rei operam addiceret; atque Assanem Constantinopolitanarum copiarum præfectum ad promovendum optatissimum Ecclesiarum fœdus excitavit [3], proposita immortali gloria, quam apud Deum et homines colligeret:

29. « Nobili viro Coloranno Assani, capitaneo civitatis Constantinopolitanæ, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Si consideres, fili, quantum tibi in præsenti accresceres ad famæ præconium, et in futuro adjicies ad meritum et salutem, si negotium unionis Latinæ et Græcæ Ecclesiarum (quas antiquo schismate introducto divisionis caput et auctor scandali qui primum schisma suscitavit in cælo, non sine damnatione innumerabilium animarum ab hactenus separavit) illo summo lapide angulari Christo Jesu, qui parietem utrumque connexuit, operationibus tuis infundente gratiam et promotioni præstante virtutem, per tuæ directionis studium finem perfectionis attigerit, ut speramus; profecto ad felicem tam salutaris operis consummationem nullis excitatis precibus, nullis exhortationibus provocatus, nullis præventus monitis, sponte curres, operarias manus appones, sollicitus convertes studia, impendes etiam et labores. Siquidem cum, Evangelica veritate testante, majus gaudium sit Dei Angelis super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, quibus pœnitentia non est opus, quantis illa cælestis aula perfundetur gaudiis, jucundabitur quanta lætitia, et quantis tripudiis exultabit, eisdem Græcis ad Romanæ ac universalis et unicæ sanctæ Dei Ecclesiæ redeuntibus unitatem, super conversione tantæ multitudinis peccatorum? Cum autem, fili, pro ipsius promotione Deo grati negotii venerabiles fratres nostros Guillelmum Chissimensem et Gaspertum Cenetensem episcopos Apostolicæ Sedis nuntios exhibitores præsentium, viros utique probatæ virtutis, eminentis scientiæ, et in quibus timor Domini sanctus permanet, ad Joannem Cantacuzenum et Joannem Palæologum imperatores illustres et patriarcham Græcorum ipsorum sub spe divini favoris duxerimus destinandos; nobilitatem tuam monemus et hortamur in Domino, attentius deprecantes tibique in remissionem peccaminum expressius injungentes, quatenus dictos nuntios vel eorum alterum pro nostra et

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 229. — [2] Matth. Vill. l. I c. 49. Bonfin. dec. 2. l. X. Baron. in notis ad hunc an. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 187. — [4] Cantac. l. IV. c. 13. — [5] Tom. VIII. Ep. sec. p. 187.

[1] Ead. l. VIII. Ep. secr. p. 149. — [2] Ibid. p. 70. — [3] Ibid.

dictæ Sedis reverentia benigne recipias, et eos circa hujusmodi eis commissum negotium promovendum feliciter consiliis dirigas, auxiliis foveas, sibique assistas favoribus opportunis : ita quod, præstante Deo, negotiumipsum votivum perducatur ad exitum, tuque tanti princeps operis famæ gloriam, et salutis præmia consequaris. Dat. Avin. idib. Februarii, anno VIII ».

30. Provocati simillimis litteris ad conatus omnes pro abrumpendis infelicibus schismatis vinculis contendendos plures viri imperatoriæ aulæ proceres, tum Joannes Palæologus ac Joannes Cantacuzenus imperatores certiores facti Guillelmum ac Gaspertum episcopos ad ipsos et patriarcham mitti, quos hisce litteris, inscriptis subjecta forma, Cantacuzeno commendavit :

« Joanni Cantacuzeno imperatori Græcorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Ad litteras plures, quas nobis sublimitas tua misit, quas benigne recepimus, tibi per venerabiles fratres nostros Guillelmum Chissimensem et Gaspertum Cenetensem episcopos Apostolicæ Sedis nuntios exhibitores præsentium, viros utique probatæ virtutis, eminentis scientiæ, et in quibus timor Domini sanctus manet, providimus respondendum ; serenitatem tuam attente rogantes, tibique sinceris affectibus suadentes, quatenus quæ dicti nuntii vel alter eorum tibi super contentis in hujusmodi litteris et ambassiatis per tuos nuntios nobis factis, et illa tangentibus, pro parte nostra retulerint, credas indubie : illaque sic, prout speramus et credimus, ad effectum debitæ prosecutionis adducas, quo tuæ subditorumque tuorum saluti consulas, provideas et quieti. Dat. Avin. idib. Feb., anno VIII ». Habitos a se honorificentissime cultosque internuntios, refert Cantacuzenus [1], atque horum alterum Guillelmum nomine ex Ordine Minoritarum, Hugonem vero de Spert ex Prædicatorum familia fuisse, viros quos virtuti deditissimos fatetur. Dum vero in profanis litteris apprime versatos ait, sacris vero excultos prætermittit, id schismatici hominis invidiæ tribuendum est : theologicæ enim doctrinæ laude florentissimos ipsos extitisse necesse est, qui ad tantum opus designati : cum tunc maxime sacrarum litterarum studium apud Latinos floreret, obsolevissetque apud Græcos, ut ipsorum de Thaborio lumine impia ac imperita decreta ostendunt. Quæ vero Apostolicorum internuntiorum ad Græcos de bello sacro Turcis inferendo, deque Græcis ad Ecclesiæ Catholicæ gremium revocandis ad imperatores, patriarcham et Græcos habita fuerit oratio, ex Cantacuzeno accipiamus [2] :

31. « Quod de bello Barbaris inferendo animum suum significarit, (nimirum Cantacuzenus,) et aliis quidem ante ipsum Romanis episcopis fuisse id optatissimum : sibi tamen, (Clementi scilicet,) longe magis, crebroque ac multum super eo cum Italiæ dynastis egisse, omnesque hortatum communiter ad opus unde Christianorum libertas a Barbaris asseratur; et quod ad se attineat ad pecuniam et copias quantas maximas possit, omninoque ad sumptus non modicos pro sua parte conferendos paratum esse : nunc etiam amplius ejus, (nempe Cantacuzeni,) legatorumque verbis exarsisse et gratias agere, cum se ad Barbaros pro Christi fidelibus expeditione lacessendos adeo propensum demonstret. Quod si præter alia bona, quæ Romanis, (ita Græcos vocat,) conciliare enitatur, etiam Ecclesias concordia devincire conetur, ut divulsa Christi membra per eum conglutinentur, non hominibus duntaxat universis, sed cælestibus etiam potestatibus, ipsique Deo id magnæ voluptati futurum. Hactenus papa per legatos episcopos ». Ad hæc plura cumulat Joannes Cantacuzenus, ut Orientalis Ecclesiæ a Romana disjunctionis crimen extenuet : responditque Apostolicis internuntiis non cohæsisse tentatam a Joanne Palæologo imperatore conjunctionem Ecclesiarum, cum id imperiali tantum auctoritate enisus esset; nec Lugdunensi Concilio Orientalis Ecclesiæ præsules, sed pauciores oratores interfuissent : celebrandam Œcumenicam ex utriusque Ecclesiæ præsulibus Synodum in Latini Græcique imperii confinibus videri, et quæ in ea fuerint de dogmatibus constituta, sancta ab utrisque habitum iri; neque alia ratione populos de veteri sententia discessuros : « Nec mihi », subdit Cantacuzenus, « aliquando persuaderi patiar, ut antequam congregata Synodus Œcumenica, quæ secure credenda sint decernat, etiam ipse novitates consecter, et alios ad id cogam : idque non propter Ecclesiam et universitatem Christianorum modo, sed et propter me ipsum, etenim sic sum comparatus, ut credere velim omnia, quæ commune episcoporum judicium et sententia de fide constituerit. Extra hoc nulli me novitati addicam, et cum episcopos omnes, tum alios Ecclesiasticorum dogmatum defensores ac patronos hoc propensissime facturos opinor; sin auctoritate imperiali compellantur, aures obturaturos, ut nec primam vocem excipiant. Quanquam nec apud vos mihi fidem habitum iri puto, si ita leviter nulloque examine dogmati vestro subscripsero : qui enim parum constanter inhæret, et paratus est deserere quæ majores illi tradiderunt, et in quibus est educatus, quam, quæso, teneat de recentibus fidem ? Quocirca necessarium arbitror, si idem vobis probabitur, super rebus adeo magni momenti Orientalium Occidentaliumque episcoporum conventum Œcumenicum celebrari ».

32. Subjecit Cantacuzenus de loco celebrandi Concilii nullum videri opportuniorem, quam mari ritimum in utriusque imperii finibus, quo Pontifex cum Occidentalibus præsulibus, patriarcha Græcorum cum Orientalibus accederent. Expetita jam ante hujusmodi Synodus fuerat a Benedicto XII,

[1] Cantac. l. IV. c. 9. — [2] Ibid.

urgente Andronico imperatore, ut vidimus [1], neque eam laudarat Pontifex, cum plura incommoda oriri viderentur, si Græci infecti hæresi et schismate in decidendo dogmate calculum ferrent; atque etiam decisa jam ab aliis Conciliis fidei capita revocari in dubium viderentur : admissa autem est a Clemente cupidissimo abolendi veteris schismatis conditio, cum veritas orthodoxa non revocanda in dubium esset a Catholicis, sed exponenda schismaticis, argumentisque theologicis confirmanda. Non potuit hujusmodi Synodus celebrari a Clemente, cum primum ob bella Italica extrahenda in aliud tempus fuerit [2], deinde pium hujusmodi desiderium mors oppresserit. Post longa demum annorum curricula ab Eugenio IV habita est, ac tamen Græci paulo post ad vomitum rediere, de qua suo loco fuse agemus. Ad significanda Pontifici quæ apud Constantinopolim inter imperatores, patriarcham et internuntios Apostolicos de cogenda Synodo atque aliis agitata Cantacuzenus Bartholomæum Anconitanum oratorem ad Clementem legavit; cui rescripsit Pontifex, jam eam ob causam Joannem Coronensem et Antonium Cajetanum episcopos missos, quibus arcana animi pandi posse significavit [3] :

« Joanni Cantacuzeno imperatori Græcorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Venientem ad nos dilectum filium Leonardum Bartholomæi de Ancona, civem Constantinopolitanum, nuntium tuum, familiarem nostrum, exhibitorem præsentium, et litteras tuas nobis exhibitas, per eumdem contemplatione tua benigne recepimus, et quæ ipse pro parte magnitudinis tuæ nobis exposuit viva voce, audivimus et intelleximus diligenter. Super quibus eidem magnitudini respondemus, quod nos jamdudum venerabiles fratres nostros Joannem Coronensem et Antonium Cajetanum episcopos Apostolicæ Sedis nuntios et Leonardum prædictos, sicut præmittitur, ad te duximus destinandos; quibus tuum secure aperire animum, et per quos tuam nobis significare fiducialiter poteris voluntatem. Dat. Avin. IV kalend. Julii anno IX ». Conceptæ sunt eadem verborum forma aliæ ad Matthæum, Cantacuzeni majorem natu filium, Andronicum Assanem, Joannem et Manuelem hujus filios, auctoritate in Græcorum imperio florentissimos, datæ [4].

33. *Armorum fœdus in Turcas redintegratum : Pontificis hac de re curæ.* — Inter hæc autem ad retundendos Turcarum impetus, ne in Europam copias trajicerent, ac Smyrnam in ora Asiæ defendendam, dum ad eosdem Barbaros majori virium mole invadendos cum Græcis fœdus tractabatur, novam armorum societatem pro sustendanda in Ægæo mari atque Hellesponto classe redintegrandam censuit Clemens ad decennium cum Andrea Dandalo duce Venetorum, Hugone rege Cypri ac Rhodiis equitibus : constitutumque est, ut Veneti triremes tres, Rhodii totidem, Cyprius duas instructas egregie tenerent : quem numerum nonnulis aliis Pontificem ut sacri auctorem belli aucturum fuisse, haud dubium videri debet; de quibus hæc ad Hugonem Cyprium Clemens scripsit [1] :

« Clemens, etc. Hugoni regi Cypri illustri.

« Convenientibus tuis, fili charissime, et dilecti filii magistri et conventus hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, ac nobilis viri ducis Venetorum nuntiis et ambassiatoribus pro negotio unionis inter te ac illos faciendæ invicem coram nobis; et tandem post tractatus varios super hoc habitos, eis volentibus et consentientibus, sub infra scripta forma per nos unione facta, quod tu duas, et magister et conventus tres, ac dux prædictus alias tres galeas gentibus et armis bene munitas, quæ infra kalend. Januarii proximo futuri apud insulam Nigripontis conveniant invicem per decennium continuum, ex tunc in antea computandum pro custodia et defensione fidelium Orientalium partium et repressione Turcarum infidelium tenere debetis; nos desiderantes attentius, quod negotium unionis hujusmodi felicem haberet, Deo juvante, progressum, venerabilem fratrem nostrum Raimundum episcopum Morinensem Apostolicæ S. L. ad partes illas commisso sibi plenæ legationis officio duximus destinandum, indulgentias et remissiones, alias transfretantibus in Terræ-Sanctæ subsidium concedi solitas, pro felici ejusdem prosecutione negotii concedere disponentes, etc. Datum Avin. XIV kal. Septembris, anno IX ». Rogavit [2] eumdem regem ut ad Smyrnæ præsidiarios milites sustentandos quartam sumptuum partem conferret : cumque fama dissensionis inter ipsum ac Petrum filium comitem Tripolitanum exortæ ad Pontificem pervenisset, ad illam diligentissime sopiendam eum hortatus est [3] : tum flagitanti, ut regio nomine triremes adversus infideles conduceret, navaturum se operam est pollicitus [4] : « In conductione, inquit, galearum tuo nomine ad partes infidelium facienda, petitioni tuæ duximus annuendum ; parati, quantum cum Deo possumus, ad alia quælibet convenientia votis tuis. Cæterum munera tua per eumdem Percivallum benigne recepimus, et provide serenitati tuæ ante uberiores gratias agimus, quanto per illa devotionis, quam ad nos et Romanam geris Ecclesiam, affectionem cognovimus ampliorem, etc. Dat. Avin. XIX kal. Septembris, anno IX ».

34. Derivatas in sacri illius belli sumptus mulctas pecuniarias, quæ ob injustis artibus partas opes pœnitentibus infligebantur, ostendunt litteræ ad Andream priorem S. Pauli A. S. N. scriptæ [5], cui data provincia est, ut Etruscos ac Ligures, qui

[1] An. Chr. 1339. num. 38. — [2] Cantacuz. l. IV. c. super. — [3] Tom. IX. Ep. secr. p. 109. — [4] Ibid.

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 84. — [2] Ibid. p. 117. — [3] Ibid. p. 76 — [4] Ibid. p. 78. — [5] Tom. VIII. Ep. secr. p. 215.

in vetito taxillorum ludo lucra quæsierant, aliqua pecuniæ vi in bello Turcico collocanda mulctatos absolveret, et Andreas Dandalus Venetorum dux vim auri ingentem, quam Bertrando olim patriarchæ Aquileiensi solvere obstrictus erat, in sacri belli sumptus jussus [1] convertere. De triremibus vero instruendis in Turcas, Smyrnensi præsidio suppeditanda quarta stipendiorum parte, designato in Orientem legato, ad eumdem Venetorum ducem ac Rhodiorum equitum magistrum extant litteræ [2]. Demandata itaque est Orientalis legationis provincia Raimundo Morinorum episcopo [3]. In Diplomate vero Apostolico de legatione in Oriente obeunda ingentem sacri in Turcas belli necessitatem exponit, cum Turcæ calamitates suis excursionibus Christianis intulerint, atque ita repressi sint Barbarorum conatus, ut nisi in cœpta egregia incumbant fideles, majorum malorum terror ab illorum furore impendeat. In quibus vero regnis legati munus sit Raimundo impositum, his verbis Clemens designat [4] : « Tibi in toto regno Cypri et in Cretensi, Patracensi, Atheniensi, Thebano, Corinthiensi, Colossensi, Nixiensi, Corphiensi, Duracensi, Neopasensi et Neopatriæ archiepiscopatibus, et eorum provinciis antedictis, et alias in toto patriarchatu Constantinopolitano prædicto pro subsidio fidelium et partium earumdem plenæ legationis officium auctoritate Apostolica committimus per præsentes : ut ibidem, auctore Domino, recta regens, et dirigens indirecta, et aspera convertens in plana, sicut diligens cultor ædifices et plantes, evellas et destruas, dissipes et disperdas quæ pro promotione dicti negotii, morum, et Ecclesiarum, ac Ecclesiasticarum personarum regni et provinciarum prædictarum reformatione ac statu, et alias ad legati officium pertinent, et sicut tibi Dominus ministrabit. Dat. Avin. VI kal. Junii, anno IX ». Commendatitiæ sunt de eodem legato ad eorum regnorum ac provinciarum præsules scriptæ litteræ [5], quibus stipendii nomine, ut decem aureos in dies singulos suppeditarent, data imperia. Allicere ad sacrum memoratum fœdus in Turcas conatus est Pontifex Genuenses, ac Joannem Valentem eorum ducem excitavit [6] ut quem fidei amplificandæ pium ardorem conceperat, explicaret ; paratos enim Andreæ Dandali oratores ad societatem armorum cum ipsis ineundam : « Novimus, inquit, fili, testimonio fide digno multorum, quam magnam ad exaltationem Catholicæ fidei, et repressionem ac exterminium infidelium, et specialiter Turcorum, qui adversus eamdem fidem et fideles Christicolas conatus suos indesinenter exercent, habeas voluntatem : propter quod te ad hæc promptiorem invenire confidimus et speramus. Cum itaque ambassiatores dilecti filii ducis Venetorum, qui apud Sedem Apostolicam morantur ad præsens de unione facienda vel instauranda contra Turcos eosdem potestatem inter cætera se habere dicant ; nos desiderantes attente, quod hujusmodi unio instauretur ; et sperantes, quod tu, prout tua quoque interest, cum nostra circa hoc voluntate concurras, nobilitatem tuam attente rogamus, quatenus velit aliquos nuntios sufficienti potestate suffultos ad unionem tractandam et instaurandam hujusmodi huc transmittere, vel nuntiis tuis apud Sedem Apostolicam constitutis eamdem illam tractandi et faciendi plenam tribuas potestatem, etc. Dat. Avin. non. Maii, anno VIII ».

35. Lugeant ac discant Christiani, quanta ipsis exitia mutuæ afferant discordiæ : intercedebant Genuensibus odia cum Tartaris Ponti Euxini accolis, Veneti vero cum Turcis Asiaticis, neque ambo adversus hos infideles auxilia sibi invicem, ut par erat, communicarunt : sed Turcæ Tartarique ad utrosque ex Oriente depellendos fœdera firmissima inter se coierunt : ut Christi oraculum [1] verissimum eniteat : *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.* Imo ii, ut se mutuo impellerent in exitium, Barbaros in furoris et Christianorum carnificinæ societatem exciverunt, ut suis locis deflebimus. Horret vero animus cruenti belli, quo uterque attritus populus, pessumdata religio, et cœptum in Turcas a Pontifice bellum dissolutum est (quod quidem a Christi vicario non sine divino impulsu agitatum, ob ipsum intermissum tot amplissima Christiana regna a Barbaris subacta ostendunt) meminisse funesta initia, quæ hoc anno, insectantibus aperto bello Genuenses Venetis, eruperunt jussu Andreæ Dandali ducis, de quo Petrarcha arctissimo necessitudinis vinculo conjunctus, ac belli dissuasor vehementissimus, enumeratis virtutibus addit [2] : « Uno tantum offendebat, quod belli studio (in Genuenses nimirum æmulos), ardentior erat, quam naturæ et suis moribus conveniret ». Sed nec minus Joannes Valentinus Genuensium præfectus censura dignus, qui cum potuisset belli causas præcidere, Pontificia sequi monita neglexit ; unde sua dignitate arcano Dei judicio ob rem male gestam deturbatum referunt : rogatus enim ineunte vere, ut oratores ad Sedem Apostolicam legaret ad componendas cum Venetis controversias, ineundumque in Turcas fœdus, cum ad id Veneti parati essent, contempsit : quare iterum kal. Aug. Clemens Valentium ipsum, ac senatum et populum Genuensem, propositis ob oculos rei Christianæ excidiis, his precibus pulsavit [3], ut oratores mitterent : « Attendentes, inquit, quatenus ex vestra et ipsorum, ducis et communis Venetorum periculosa discordia dispendia mala et pericula, quæ avertat Dominus, nascentur et præsertim Christianis fidelibus transmarinis ; et provide ac ex specialis charitatis zelo, quo ad vos et illos afficimur,

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 142. — [2] Ibid. p. 117 — [3] Ibid. p. 76. — [4] Ibid. p. 38. — [5] Tom. IX. Ep. secr. p. 89. — [6] Ibid. p. 398.

[1] Luc. XVI. — [2] Petrarch. lib. variar. Ep. XVIII. — [3] Tom. IX. Ep. secr. p. 66

summopere cupientes, quod inter vos et illos sublata qualibet occasione discordiæ, pax et unitas perseverent; ac sperantes, quod vos in his pro utilitate communi debeatis promptioribus studiis consentire, universitatem vestram requirimus et hortamur, attente deprecantes, quatenus aliquos nuntios et ambassiatores vestros ad hæc, auctore Deo, complenda feliciter habentes plenariam potestatem ad nos sine ditationis studio destinetis. Datum Avin. kal. Augusti, anno IX (1) ».

36. Interea in Orientali mari Venetæ triremes in alias Genuenses onustas mercibus incurrere. Idque funestum aperti belli fuit initium, cum antea tacitum esset, atque a privatis potius quam a senatu populoque gereretur : ac Pontifex ne erumperet hactenus obstitisset. Cur vero Veneti bellum Genuensibus, quos oratores ad Sedem Apostolicam pro controversia sedanda mittere distulisse vidimus, intulerint, enarrat Cantacuzenus imperator [1], repetitis primis illius exordiis, litis causam eam fuisse, cum Genuenses arcerent Venetos Tanæ emporio commercioque cum Scythis, a quibus gravem acceperant injuriam apud Tanam ex rixa cum Saracenis oborta, ac dein gravissimo bello, quo Caffam oppugnatam vidimus, petiti fuerant; de quo hæc habet Cortusiorum historia [2] : « Inter eos cœpit discordia MCCCL, negantibus Januensibus Venetos debere navigare per mare magnum rationibus et causis, de quibus coram papa fuit disputatum : sed propter eorum superbiam nihil potuit expediri ». Tribuit etiam ejus belli causam superbiæ Bizarrus [3]. Ut vero accensæ primæ belli faces fuerint, describunt Cortusii : « Mense Septembris quadraginta galeæ Venetorum contra quatuordecim Januensium pugnaverunt; decem capiuntur, quatuor fugiunt, multi nobiles et plebei carcerantur in Ponte-Nigro. Post hoc exercitus Venetorum ducitur contra Peram Januensium. Post hanc victoriam Januenses armaverunt quatuor galeas cum probis vasis. Hi cum signis Venetorum incogniti Nigropontem intraverunt furtive, qui fractis carceribus liberarunt suos captivos, et post magnam prædam omnia combusserunt mense Novembris ».

37. *Errores apud Armenos sparsos exscindendos curat Clemens.* — Ex secutis inde cladibus, non modo Græcia Turcico furori prostituta, sed Armenia exposita Babyloniis : a quibus oppressus Constantinus rex crebris ejulatibus Occidentalium opem implorabat. Neque vero Armeni divinæ justitiæ in ipsos exercendæ ultionis levem occasionem dederant, cum religionis acceptæ a majoribus puritatem novis erroribus infecissent. Ad quos expurgandos Pontifex, ut cælesti gratia conciliata Barbarorum impetus fortius retunderent, internuntios Apostolicos miserat : qui licet strenuam navarint operam, aut tamen penitus pristinum religionis splendorem restituere potuerunt, nonnullis erroribus nondum evulsis, quos Pontifex a Constantino rege atque Armenis damnari jussit; opemque exposcentibus nonnulla pecuniaria subsidia ex ærario Apostolico ab Odone episcopo Paphensi suppeditari jussit : Nicosiensique archiepiscopo injuncta provincia est [1], ut eos errores ejurandos ab Armenis, hosque stipendiis in Babylonios militaribus levandos curaret.

« Clemens, etc. venerabili fratri Philippo archiepiscopo Nicosiensi.

« Constantinus rex illustris et catholicos Armenorum, jamdudum nobis per suas litteras supplicarunt, ut adversus insultus et persecutiones paganicæ feritatis, quibus se ac populum suum indesinenter opprimi asserebant, providere sibi de alicujus subventionis auxilio dignaremur. Nos autem memoratis regi et catholicon ac populo, quos involutos multis erroribus aliqui asserebant, spiritualiter primo subvenire volentes, venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum Pisanum, tunc electum Mothoniensem et bonæ memoriæ Antonium episcopum Gaetanum Apostolicæ Sedis legatos, viros, sicut experientia didicisti, profundæ scientiæ, commisso eis plenæ legationis officio, ad eosdem regem et catholicon et populum duximus destinandos, ut ipsi rex et catholicos salutaribus eorumdem legatorum monitis

[1] Cantac. l. IV. c. 26. Matth. Vill. l. I. c. 83. — [2] Cortus. hist. l. X. c. 7. — [3] Bizar. de bello Veneto l. II.

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 131.

(1) Agendum hic suscipit annalista de bello quod Venetos inter et Genuenses hoc anno ardere cœpit : sed cum nonnulla de illo scribat quæ fidei sunt sublestæ, ideo rem totam expandere ante lectorum oculos visum est. Igitur non ante multos annos Veneti ac Genuenses concepta in Tartaros simultate, inter se convenerant, ne quam deinceps navigationem ad illos susciperent. Sed non diu post Veneti pactorum obliti, rebus cum Tartaris clam compositis, intermissam navigationem palam resumpserunt. Quæ res in eos odium Genuensium concitavit; ex quo natæ inter eas gentes insectationes, dein in bellum proruperunt. Primo quidem dissidiorum arbiter Pontifex quæsitus fuit, qui per destinatos judices pronuntiavit communem fore utrique nationi navigationem ; sed cum id grave Genuensibus visum esset, Venetorum triremes tres ad Tartaros hoc anno velificantes cum triremibus XII aggressi eas vicerunt occupaveruntque. Cladem hanc ulturi Veneti naves XV armarunt quæ in Ligusticum mare excurrentes, Ligurum urbes et pagos terrore, igne et cædibus compleverunt. Tum auctæ viribus et numero, nam XXV supputat Additio ad Dandulum in Codice Ambrosiano, et XXXV Stella in Annal. Genuens. in Græciam iter direxerunt, qua in navigatione in classem Genuensium navium XIV incurrentes decem ex ea naves eripuerunt. Quatuor reliquæ Chium evasere. Veneti Peram urbem e regione Bisantii Genuensibus frequentatam retenderunt; sed urbe frustra tentata regressi sunt Venetias, ait continuator Danduli Ambrosianus. Interim Genuenses triremes (quod initio sequentis anni accidisse scribit Ferrariensis in Polyhistore cap. XXXVII) novem in insula Chio armarunt, duxeruntque Nigropontem, Venetorum urbem, quam furtive ingressi, depopulati sunt una secum prædam ingentem cum Venetis navigiis XXIII in insulam Chium transferentes. Hæc omnia in unam historiæ seriem deduximus ex iis quæ scriptores varii et coævi per partes singuli tradiderunt. Selecta sunt autem ex Polyhistore Bartholomæi Ferrariensis, qui ad annum usque 1367 pertingit, vulgavitque Muratorius Rer. Italic. tomo XXIV, et continuatore Danduli Ambrosiano, et Stella in Annal. Genuensibus.

MANSI.

ab erroribus ad viam rectitudinis revocati et adjuncti Catholicæ unitati potentiis eisdem paganis resisterent et nos eis opem salutaris auxilii favorabilius præberemus. Cumque dicti legati se ad partes illas personaliter contulissent, et præfatus archiepiscopus eodem Antonio interim, sicut Domino placuit, sublato de medio, ad nos successu temporis rediisset; relatione sua comperimus, quod dicti rex, catholicos et populus adhuc in multis a veritate Catholicæ fidei aberrabant. Sed quamvis ex tunc ab eorum erroribus iidem rex, catholicos et populus minime resipuisse dicantur, sicut per quasdam litteras missas et scripturam exhibitam nobis luculenter apparet; ipsis tamen adjicientibus prioribus supplicationibus iteratæ supplicationis instantiam, nos pie compatientes eisdem, et sperantes quod ille Pater luminum, qui via, veritas est et vita, ipsis spiraculum inspirabit, ut diabolicæ fraudis confutatis erroribus, ad viam perveniat veritatis, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidem regi populoque, cum ipse ac dicti catholicos et populus aliquas recognitiones super aliquibus, quibus ab ejusdem fidei discrepant veritate, fecerint juxta formam, quam tibi per proprios nuntios seu nuntium, auctore Domino, transmittemus, per venerabilem fratrem nostrum Odonem episcopum Paphensem Apostolicæ Sedis nuntium, sex millia florenorum auri de pecuniis cameræ nostræ tradi et assignari facere non omittas: nos enim dicto episcopo damus per alias nostras litteras in mandatis, ut ad requisitionem tuam dicta sex millia florenorum eidem regi tradere et assignare procuret. Dat. XVI kal. Octobris, anno IX ».

38. Levia erant hæc contra immanem Babyloniæ, Ægypti Syriæque soldani potentiam auxilia: atque ideo majora Armenis comparare omni studio annitebatur Pontifex, Anglorum nimirum et Francorum arma convertere in Barbaros. Cum itaque anno superiori Constantinus rex Constantium ad Sedem Apostolicam ac reges misisset, Clemens hoc ineunte Eduardum Anglorum regem, quem Gallos ab expeditione Asiatica conjungendisque cum Armenis, Cypriis ac Rhodiis in Babylonios retardasse vidimus, hortatus est [1], ut Armeni oratoris postulatis facilem se impertiret: « Dilectus, inquit, filius nobilis vir Constantius miles et nuntius charissimi in Christo filii nostri Constantini regis Armeniæ illustris, lator præsentium, super calamitatibus et angustiis plurimis, quibus in illis partibus pressus est et premitur graviter sub jugo Babyloniæ tyrannidis residuus et pusillus populus Christianus, quas seriose nobis explicuit, ad præsentiam tuam venit. Quocirca serenitatem tuam rogamus et hortamur in Domino, quatenus eumdem nuntium pro divinæ majestatis reverentia et nostræ interventionis obtentu ac tuæ quoque consideratione salutis benigne recipias, et de innata culmini regio pietate honestis petitionibus ejus circa hæc favorabilem, quantum cum Deo poteris, impartiaris assensum. Dat. Avin. IV id. Januarii, anno VIII ». Non Anglum modo adibat Constantius, sed Philippum etiam Francorum regem, cui pariter eædem preces a Clemente porrectæ [1]. Cumque ex Anglica et Gallica aula rediret in Armeniam orator, Pontifex ad Constantinum regem scripsit, ipsum a Constantio accepturum quæ studia a se essent posita, ut ille votorum compos fieret, auxiliaque in Armeniam compararentur. Desudatum ob id summa contentione fuit a Clemente, ut Eduardum ac Philippum conciliaret: dataque XIII kal. Aprilis Guillelmo Bracharensi et Joanni Brundusino archiepiscopis provincia [2] ut pacis fœdera inter reges tractarent. Visus est Eduardus ad concordiam propendere, ut ex ejus litteris colligebat Pontifex: qua ex re perfusus gaudio iisdem archiep. significavit [3], ut magnis animis ad tractandum fœdus incumberent, de quo suis etiam Eduardus imperia daret. Graves porro Philippi et Eduardi regum controversiæ hoc colloquio dirimi non potuere: sed biennales induciæ pactæ [4] constitutumque est ut excurrentibus induciis reges ad Sedem Apostolicam pro fœdere coeundo oratores mitterent.

39. *Regi Francorum Philippo mortuo succedit filius Joannes, ad quem Pontificis consolatoriæ litteræ.* — Verum inter hæc Philippus e vivis est ereptus (1) [5], de quo hæc Clementis Vitæ scriptor [6]; « Philippus recepit in uxorem Blancam filiam regis Navarræ (Caroli nimirum defuncti), cum qua modico tempore mansit: nam infra annum a tempore

[1] Tom. VIII. Ep. sec. p. 125.

[1] Tom VIII. Ep. secr. p 125. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 138. — [3] Tom. VIII. Ep. secr. p. 184. — [4] Tom. IX. Ep. secr. p. 25. — [5] Tom. IX. Ep. secr. p. 97. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. Matth. Vill. l. I. c. 75. — [6] Gesta Clem. VI apud Bosq. Frossard. hist. l. I. Paul. Æmil. in Phil. VI.

(1) Decessit hoc anno Philippus Gallorum rex cujus gesta, ad res Ecclesiasticas quod attinet, sub ipsis lectorum oculis exhibens Spondanus ad hunc annum, satis demonstrat Ecclesiasticorum hominum jura minus sancte servasse, nam præterquam quod Ecclesiasticas decimas corrosit, manus etiam haud abstinuit ab ipsis Ecclesiæ præsulibus, Petro nempe, Bernardo aliisque nonnullis S. R. E. cardinalibus, eo quod adversarios illos experiretur in edictis nonnullis contra Ecclesiæ jura latis Quibus præpostere gestis earum rerum gloriam, quæ pro Ecclesiæ juribus servandis sub ipso regni exordio præstiterat, quæque illi nomen *Optimi Catholici* ab ipsis episcopis collatum promeruerant, nonnihil obscuravit. Videsis Spondanum ad a. 1329. 15. Obiit die XXIII Augusti, ut Spondanus cæterique notant, liberis duobus ex priori conjuge Joanna Burgunda relictis; Joanne scilicet regni successore, et Philippo, quem vivens pater Aurelianensem ducem renuntiaverat, moriens vero, et Valesii comitem instituit. Ex Blanca Navarrica, altera conjuge, filiam unicam post patris obitum natam reliquit. Vacuum solium occupavit Joannes II, cui *Boni* cognomen virtutes omnes, sed maxime sinceritas promeruerunt. Unctus est in regem die XXVI Septembris, hoc anno in Dominicam incidente, ex quo corrigendus continuator Nangii, qui Dominica die corona donatum Joannem ferens, diem tamen XXV Septembris signat; legendum esse enim diem XXVI ex modo dictis satis constat. Verum licet ea primum die plenum regni jus obtenta regni corona accepit, Clemens tamen Pontifex in litteris ad illum ante eam diem scriptis, et ab annalista hic relatis, non *electum regem*, ut mos obtinebat Romanorum Pontificum, sed regem sine addito appellat, quod admiratione dignum est. MANSI.

contractus, videlicet anno MCCCL mortuus est, dicta Blanca gravida remanente. Cui successit in regno Joannes dux Normanniæ suus filius primogenitus ». Delinire illius de morte patris conceptum dolorem nisus est Pontifex consolatoriis hisce litteris [1], atque ad regias virtutes amplectendas provocavit:

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Franciæ illustri.

« Amaricavit nos, fili charissime, ac turbavit in intimis, claræ memoriæ Philippi regis Franciæ patris tui de hac luce transitus, quem tuæ nobis litteræ reserarunt: memores enim quanto nos ille in minoribus constitutos charitatis adspectione dilexit, et quanta, postquam divina gratia ad gerendum officium Apostolicæ servitutis evexit, devotionis fuit sinceritate reveritus, dolemus nec immerito vehementer. Sed et tibi quoque, fili charissime, quem in tanti tamque tenerrime te amantis patris occubitu immensi doloris scimus acerbitate conspersum, ex paternæ charitatis officio condolemus. Verumtamen quoniam amaræ mortis immiti sententiæ juvenes parere compelluntur et senes, nos attendentes, quod ex recisa vite fructuosi palmites Domino concedente supersunt; quodque idem rex velut princeps Catholicus antecessorum more suorum in timore Domini laudabiliter in illius etiam timoredecessit, postquam dolori, quantum licuit, ex humanitate indulsimus, in eo, qui dedit et abstulit, consolamur sperantes, quod ipse post curas et sollicitudines, post tædia et labores, quæ in vitæ hujus militia velut in agone quodam expertus est, susceptus inter choros et agmina Angelorum, et in Abrahæ sinum deductus, æternæ felicitatis gaudiis fruitur, et quietis perpetuæ munere gloriatur. Quapropter serenitatem tuam hortamur in Domino, attentius deprecantes, quatenus hæc et alia, quæ consideratio tua indiscussa non præterit, intuens; et considerans etiam, quod fastigium regium, ad quod te successio paternæ hæreditatis admisit, sicut multorum bonorum fascibus illustratur, sic laborum plurium pondera sustinet, et curarum mœrorem abjicias, dolorem pellas, et mœstitiam quamlibet omnino deponas, ac virilem animum, ut principem decet, assumens, regni tui primordia in justitia et æquitate stabilias, thronum tuum clementia robores et pietate confirmes, Ecclesias et personas Ecclesiasticas honores, earum jura custodias, immunitate serves, et augeas libertates: subditorum tuorum, et præcipue pauperum, gravamina horreas, injurias detesteris; et sic in omnibus strenue ac virtuose te regem exhibeas, quod omnia salubriter et provide regens et dirigens, operibus impleas nomen regis, quatenus et in præsenti prosperis successibus affluas, et in futuro perpetuæ beatitudinis gaudiis, præstante Domino cum sanctis et electis suis perfrui merearis. Dat. Avin. XV non. Sept., anno IX. » Fuisse Philipum in cogendis pecuniis versatissimum, refert Matthæus Villanus [1]: monetas sæpius immutasse, decumas quinquennales expeditionis Asiaticæ specie invasisse, nobiles Gallos redegisse ad inopiam, atque in tantis bellicis sumptibus abundasse auro, ut dum parte alia Anglus ipsi plura eriperet, plura ipse regno adjiceret: Montem enim Pessulanum coemisse vidimus, ac Delphinatum Viennensem Umberti principis dono comparasse; quem quidem principatum ut sibi assereret Joannes successor, antea Normanniæ dux, perfecit ut Delphinus, qui inter Prædicatores vitæ religiosæ post reditum ab expeditione Turcica inglorius reversus se addixerat, sacris ordinibus hoc extremo anno a Pontifice initiaretur, Rhemensique Ecclesiæ præficeretur, ut narrat Clementis Vitæ scriptor anonymus [2]:

40. « Deo sic permittente nihil proficere potuit, sed vacuus rediens deliberavit mundum relinquere et statum mutare, elegitque in habitu regulari Domino deservire: prius tamen disposuit et ordinavit de suo Delphinatu modo subsequenti: videlicet, quod eo ipsum relinquente, sibi in eo succederet rex Franciæ et sui perpetuo in regno successores, hac adjecta etiam conditione, quod semper remaneret in manibus et regimine regis vel filii sui primogeniti, qui erit vel sperabitur esse in regno successurus. Facta autem hujusmodi ordinatione, religiosus effectus est, et habitum Prædicatorum assumpsit. Dictus vero papa demum, ipso instante et procurante Joanne rege Franciæ memorato jam suo successore effecto, fecit patriarcham Alexandrinum et Ecclesiam Rhemensem sibi perpetuo commendavit: et causa ipsum magis honorandi, ne forte a præmissis in posterum possit resilire, in propria nocte Natalis Domini ipsum ad omnes sacros ordines uno contextu ordinavit ». His consentanea referuntur in Ms. Vaticano [3]. Discrepat ab iis Henricus Rebdorfius [4], dum patriarcham Antiochenum ait creatum. Servatum vero in eo sacris initiando ordinem ita distinguit: « Papa ipsum fecit patriarcham Antiochenum, et in prædicto festo Nativitatis Domini, quod fuit in sabbato, ipsum promovit ad tres sacros ordines: in prima missa galli cantus ordinat ipsum in subdiaconum, in secunda missa ortus diei ordinat ipsum in diaconum, in summa missa in sacerdotem, et eodem die ipse delphinus missam celebravit, et post octo dies papa ipsum episcopum consecravit ». Agunt de eodem Delphino Matthæus Villanus [5], Albertus Argentinensis [6], et alii quem injuria vilis ingenii nota ob principatum abjectum aspergunt, quasi vero ingentibus potius animis ad tantas opes contemnendas opus non fuit, ac non sit admiratione dignius, acceptum principatum virtutis amore reliquisse, quam si virtute

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 100.

[1] Matth. Vill. super c. 75. — [2] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Clem. VI. — [4] Rebdorf. in Annal. — [5] Matth. Vill. l. I. c. 26. — [6] Alb. Arg. in Chron.

bellica sibi peperisset. Illo vero sacrato patriarcha. Delphinatus Gallico regno sine ullo mutationis metu cohæsit. Delibutum Remis balsamo regio Joannem mox a patris obitu refert Clementis Vitæ auctor, ne scilicet Eduardus ex intempestiva mora regnum turbaret: multum profuit ad constabiliendum solium numerosa proles [1], quatuor enim filios ac tres filias susceperat. Arreptis ita Gallicæ rei gubernaculis a Joanne rege, Pontifex tuendarum inter Francos et Anglos induciarum cupidus, ne ob novam rerum conversionem vetus bellum fervesceret, internuntios Apostolicos ad utrumque regem legavit [2]: qui Pontificiis votis assensere [3]: induciæque inter ipsos sunt confirmatæ et extractæ. Eduardus tamen, quanquam rogatus a Pontifice [4], ut ad Sedem Apostolicam pro ineundo fœdere cum Joanne oratores insigni auctoritate mitteret, excusavit [5] liberi commeatus syngrapha regis Francorum fidendum non videri, cum jam ante Anglicus fecialis obtruncatus esset: sed inter Bononiam atque Itium locum colloquii designandum.

Interea celebratam ingenti pompa in Anglia S. Thomæ Herefordensis episcopi translationem, refert Walsinghamus his verbis [6]: « Eodem anno cum magna veneratione facta est translatio S. Thomæ Herefordensis episcopi, rege præsente cum nonnullis Ecclesiæ Anglicanæ prælatis regnique nobilibus, et aliis plebeis in multitudine copiosa ». Tradit idem auctor initum hoc anno ab Eduardo maritimum prœlium dubia diu et ancipiti victoria cum Hispanis Cantabris. Causa belli fuit, Hispanos infestasse Anglicas naves in mari Aquitanico, damnaque gravissima intulisse. Quam ulturus injuriam Eduardus in Hispaniæ oram cum instructa classe contendit: cujus adventu cognito Hispani ad bellum se impigre compararunt. Atrox fuit et diuturnum prœlium, ac demum Eduardus cruentam victoriam retulit quarto kal. Septembris. Confirmantur hæc a Matthæo Villano [7] ejus temporis auctore: quanquam Meyerus victoriam Hispanis tribuit. Quæ quidem clades sub Petri novi regis initiis contigit.

41. *Alfonsus Castellæ rex lue ad Heracleam correptus obit: reginam et filium Petrum successorem consolatur papa.* — Reliquerat magnum sui desiderium et luctum Alfonsus Castellæ et Legionis rex mense Martio, cui si vita longior superfuisset, Mahumeticam superstitionem e Granatensi regno ejus virtute excisum iri, spes ingens pios omnes manebat. Premebat tum obsidione Heracleam arcem munitissimam, illiusque potiundæ exspectatione bellum urgebat; cum lues castra invasit erexitque obsessos Saracenos. Suadebant Joannes Lara ac Ferdinandus Emanuel cedendum inopinatæ calamitati ac dissolvendum exercitum: at recuperandæ arcis quam ipso rege amissam vidimus, fideique propagandæ studium Alfonsum incendebat, ac præteritæ felicitatis memoria nitendum contra adversa, strenuis viris respondit: Nullibi honestius, quam in castris pro fide pugnanti moriendum occurrere. Correptus igitur lue paulo post, maxima rei Christianæ jactura, e vivis subtractus est; de quo hæc Mariana [1]:

« Hunc ergo vitæ finem Alfonsus Castellæ rex eo nomine XI, octavo et trigesimo ætatis anno habuit, si vita longior contigisset, Maurorum reliquias excisurus in Hispania, magnisque principibus comparandus rerum gestarum magnitudine, scientia militari, civili prudentia. Una domestica incontinentia ad reliquarum virtutum injuriam non levem accessit. Vindicis nomen justitiæ amor ad populum conciliavit, aliquando fortasse nimius. Exstincti regis corpus, obsidione soluta, Hispalim relatum, et in regum sacello conditum; inde Cordubæ, uti moriens testamento caverat ». Eodem etiam cavisse, ut vetera Templariorum bona, quæ Hospitalariis equitibus addicta ab ipso partim regiæ gazæ, partim charissimis aulicis adscripta fuerant, restituerentur religiosis equitibus, quo animam eo onere levaret, narrat Bosius [2]; verum successores eorum bonorum dulcedine delinitos, prædam e manibus non dimisisse; quanquam ipsis ira divini Numinis intentata fuerit. Defuncto tanto rege, Christiano exercitui animus concidit, solutaque est Heracleæ obsidio. Sparsa vero Alfonsi obitus fama, non illum Hispani modo, sed universi fideles luxere, ac præ cæteris jure merito Christi vicarius immaturam mortem deflevit, ut subjectæ litteræ consolatoriæ ad Mariam reginam viduam datæ testantur [3]:

42. « Clemens, etc. charissimæ in Christo filiæ Mariæ reginæ Castellæ ac Legionis illustri.

« Non miramur, charissima filia, si claræ memoriæ Alfonsi regis Castellæ ac Legionis viri tui de hac luce transitus præmaturus tuum consternavit animum, turbavit mentem, et viscera quæque mœrore conspersit: cum et nos etiam in subtractione tanti et tam clari filii, tamque utilis athletæ fidei Christianæ, quantum licuit, supernæ majestatis voluntate servata, doluerimus vehementer. Quis enim fidei zelator ipsius in ejusdem principis casu non doleat? quis in illius occubitu non tristetur? quis oculos compescet a lacrymis? quis a mœrore poterit continere? Ipse namque infatigabilis pugil fidei memoratæ pro illius exaltatione ab annis teneris adversus hostes ejus et æmulos tam strenue, quam utiliter dimicavit: ipse, de inimicis ejus conculcatis et domitis triumphum nobilem in Dei virtute reportans, dum ad eorum exterminium accinctus robore virtutis et animi sollicite laboraret, et laboribus suis spes quasi certa fructum polliceretur optatum, succisa

[1] Matth. Vill. l. I. c. 75. Gesta Clem. VI apud Bosq. Alb. Arg. in Chron. Paul. Æmil. in Jo. rege. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 175 et 176. — [3] Ibid. p. 197. — [4] Ibid. p. 178. — [5] Matth. Vill. l. I. c. 99. — [6] Walsing. in Eduar. III. — [7] Matth. Vill. l. I. c. 41. Jo. Mar. l. XVI. l. XVI. c. 15.

[1] Mar. l. XVI. c. 15. — [2] Bosius l. II. hist. Hosp. Hierosol. — [3] Tom. IX. Ep. secr. p. 5.

tela vitæ, quam nondum annosa ætas longiorem verisimiliter promittebat, avaræ mortis severo judicio, quod nulla prorsus appellatione suspenditur, parere compulsus est. In cujus obitu et si doleamus, immensius dolenti tibi, quasi ex subtracta tibi altera tui parte, totique populo Christiano condolere charitas nos compellat; attendentes tamen, quod ille misericordiarum pater, et totius consolationis Deus, ex abducto patre tibi ex utero tuo filio, qui sub eodem viro tuo composuit virtutes et mores, quibus credita sibi regna et populos regat et dirigat ad salutem, in eo qui dedit et abstulit consolamur.

« Quapropter serenitatem tuam rogamus et obsecramus in Domino, quatenus præmissa in examen debitæ considerationis adducens, et ad finem universæ carnis et mortalitatis legem, indictam generi humano communiter, retorquens aciem tuæ mentis, abjice lacrymas, compesce suspiria, mœrorem prorsus omitte, sperans quod retributor bonorum omnium, cui nunquam sine remuneratione servitur, eidem viro tuo pro servitiorum impendiis stipendia digna rependens ipsum post labores et angustias, quos in ejus obsequiis prompta voluntate ac sincera devotione subivit, ad æternæ quietis et felicitatis gaudia introduxit, ac inter sanctos et electos suos in sinu patriarchæ sui Abrahæ collocavit. Ut autem idem natus tuus, sicut in regio solio, sic in virtutum exercitio dicti viri tui successor laudabilis prædicetur; et ille Rex regum, per quem datur regnare principibus, thronum tuum roboret et confirmet, ipsum maternis et salutaribus monitis exhorteris, quod ipse regni sui primordia in justitia et æquitate stabiliat, Ecclesias et personas Ecclesiasticas honoribus ampliet, favoribus prosequatur et earum custodiat libertates: subditorum gravamina relevet, bonos promoveat, malos exterminet, pietatem et clementiam amplectatur. Nos enim, ad honoris ejusdem nati tui incrementa ex paternæ charitatis debito habentes affectionem et animum promptiores, in his et tuis, ac ejus quibuscumque beneplacitis, quæ Apostolico favore prosequi Deo juvante proponimus per dilectum filium nobilem virum Raimundum de sancto Michaele, servientem armorum nostrum, exhibitorem præsentium, et quoties opportunitas exiget, requirere poteris fiducia filiali. Datum Avinione VI kalend. Junii, anno IX ».

43. Solatus etiam est aliis litteris [1] Clemens parum a superioribus verbis sententiisque discrepantibus novum regem Petrum, et ad virtutes regias sectandas est adhortatus. Verum ipse prima regni sui auspicia a crudelitate duxit, sævireque cœpit in fratres spurios [2]. Odiorum causa fuit nimiæ illorum opes ac potentia, quæ suspicionem afferebant. Et quidem susceptum olim a Lusitaniæ rege in Alfonsum regem Castellæ bellum vidimus, cum de his spuriis ad regnum evehendis esset agitatum. Gusmania pellex, eorum malorum causa, ut nunquam diuturna est prava felicitas, in carcere cæsa [1]. Adhæsit facinoris invidia Mariæ reginæ viduæ, dolorem zelotypiæ ex impuro diuturnoque viri contubernio ulciscenti: inde orta bella civilia, omissaque Granatensi expeditione, Hispani in mutuas cædes ferrum exarcuerunt.

44. In Lusitania jus Ecclesiasticum non parum violatum est regis regiorumque administrorum injusta vi: contempta enim ab iis est anathematis sententia incussa ad afferenda Ecclesiarum jura, atque in eos, qui edicta Pontificia afferebant, carcere vel exilio sævitum. De quibus gravissime Pontifex questus est apud Alfonsum [2] ac monuit, ne acceptam a majoribus defensi juris Ecclesiastici gloriam labefactaret:

« Clemens, etc. Alfonso regi Portugalliæ illustri.

« Quanto devotionis affectu erga Deum et Romanam Ecclesiam matrem tuam progenitores tui recordationis inclytæ reges Portugalliæ claruerunt grata memoria recensentes, et attendentes quanta tu, fili charissime, illis sicut in regni solio, sic in virtutum operatione succedens, nos et eamdem Ecclesiam es puritate fidei et devotionis sinceritate reveritus et continue revereris, speramus indubie, et probabiliter certi sumus quod in regno tuo libertatem Ecclesiasticam, quam sicut princeps Catholicus defensare teneris, opprimi sub tuo præsertim nomine sive titulo non permittes; et quod, si quid adversus eam in eodem regno aliqui minus provide fieri tentaverunt, provisionis tuæ remedio celeriter et favorabiliter corrigetur. Habet siquidem insinuatio fide digna multorum, quod dum in aliquos subditos tuos pro ejusdem Ecclesiæ recuperatione jurium excommunicationis sententia rite quantumcumque profertur, statim cum in vocem licet frivolæ appellationis erumpitur, per litteras regias expresse mandatur, quod nullus sic excommunicatos pro excommunicatis habeat, aut tanquam excommunicatos evitet; et quod clerici, qui nuntiorum nostrorum litteras super hoc exsequuntur, aut ab eodem regno exulent, aut experiantur angustias carcerales: et alia multa fiunt, quæ relinquimus ad præsens silentio; ex quibus libertati Ecclesiæ non modicum derogatur. Et quamvis hæc verisimiliter credimus (ut) præter conscientiam tuam fiant; quia tamen nomine tuo fieri asseruntur, decet magnitudinem tuam tanto corrigere illa celeriter, quanto (si vera sunt) honori tuo derogant potius et saluti, etc. Dat. Avin. XVI kal. Septembris, anno IX ». Repetitæ [3] sunt eædem querelæ III non. Septembris, atque Alfonsus tanto mederi malo jussus.

45. *Regem Aragonum juris Ecclesiastici læsorem Clemens litteris monet.* — In Aragonia

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 6. — [2] Mar. l. XV. c. 17.

[1] Mar. l. XV. c. 16. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 81. — [3] Ibid. p. 105.

etiam Cæsaraugustæ atroci facto Ecclesiastica dignitas est labefactata : cum enim internuntius Pontificius regios administros sacras opes inique extorquentes defixisset anathemate, ac vocatus a Petro rege constanti animo gesta rescindere detrectasset, contumeliis proscissus a rege ac gravissimis pœnis iniquissime affectus est. Ob quam impietatem Pontifex Petrum, intentata cœlesti ira, admonuit [1] ut administrorum grassationes coerceret :

« Clemens, etc. Petro regi Aragonum illustri spiritum consilii sanioris.

« In regnis et terris tuis, Dei timore postposito et canonum reverentia vilipensa, opprimuntur Ecclesiæ Ecclesiasticæque personæ, jura usurpantur earum, et libertas Ecclesiastica conculcatur : etenim cum aliqui rescripta Sedis Apostolicæ contra quosvis tibi subditos laicos ad Ecclesiasticos judices in dictis regnis et terris impetrent (sicut eis licet in multis casibus de jure communi et consuetudine approbata) officiales tui juris ordinem subvertentes, impetrantes rescriptis uti hujusmodi, et judices impetratos eosdem ipsorum rescriptorum vigore procedere non permittunt : et dum pridem dilectus filius Bernardus Alanhani canonicus Valentinus A. S. N. contra quosdam laicos subditos tuos pro eo, quod sibi nomine cameræ per eosdem solvere contumaciter contemnebant, excommunicationis sententiam protulerat, et quosdam processus alios fecerat, prout in forma dictarum litterarum poterat contra eos; tu præfatum Bernardum, missis ad eum nuntio et litteris regis, ad tuam præsentiam accersitum, et in conspectu regio constitutum post injurias, contumelias et opprobria, quibus transgressus limites modestiæ regiæ ipsum, sed nos potius, ad quem respectum habere debueras (cum honorem et injuriam, qui deferuntur missis, certum sit mittentibus irrogari, sicut ipsa Veritas, quæ Apostolos, id est nuntios suos Evangelium omni creaturæ prædicare transmittens : *Omnis*, inquit, *qui vos recipit, me recipit*, attestatur) lapsa nimis licentia lacessisti, ad revocationem hujusmodi processuum gravium incussione minarum et terrorum atrocium induxisti (subditque) dum ipse minarum et terrorum illatione hujusmodi ad eorumdem processuum revocationem flecti nequiret, sicut non debebat; tu lenitatem regiæ gravitatis rigore levitatis exasperans, et mansuetudinem convertens in iram, gladium quem tibi ad vindictam malorum, laudem vero bonorum divina potentia portare concessit, ut eumdem Bernardum perimeres, non metuens tremendam illam sententiam, quam per Evangelicam vocem Dominus comminatur : *Omnis qui ferit gladio, peribit gladio*; exemisti : cumque iracundiam tuam expleri, et circumstantes aut (quod verisimiliter credimus) ipsa modestia prohiberent, tu adhuc tui contra Deum et justitiam arbitrii prosecutor præfatum Bernardum, pœnas eorumdem canonum sententiasque non veritus, mandasti teterrimo carceri mancipari, ubi velut multorum criminum reus ignominiose detentus, tandem de illius ergastulo non concedenda sibi libertatis gratia, sed ut parata sibi gravia inhumaniter tormenta sentiret vel subiret, mortis supplicium, nisi in hujusmodi revocatione deferens homini contra Deum tuis jussionibus pareret, eductus; cum ille virtutis constantiæ robore communitus, post sumenda de patre suo et ipso quoque opprobriosæ ac diræ mortis supplicia, quæ ministrorum tuorum immanis furor comminabatur, eidem inflexibilem ad id inclinari animum nullatenus pateretur, ministri iidem, affectionem tuam super hoc sentientes, illum ad cujusdam eminentioris turris præcipitium adduxerunt (ad cujus etiam turris pedem stare compulsus idem miserabilis pater infelicem filii sui casum, quem anxius et consternatus animo exspectabat) vestimentis post hæc Bernardus idem clericalibus denudatus est, et gravioribus terroribus utpote vicinæ mortis exactus, ut processus habitos revocaret ; ac illo firmo adhuc proposito assensum præbere importunis et tremendis jussionibus recusante, præfati ministri tui, sed crudelitatis detestandæ potius, eum deflexo capite pedibus retinentes, extra turrim eamdem impie demiserunt ; ubi aliquandiu pendens immaniter post viscerum evacuationem et intolerabilem vomitum quodammodo factus exanimis, metu, qui in constantem utique cecidit de facto, cum de jure non posset, processus hujusmodi revocavit, sicque ministri ipsi eum vitæ superstitem servaverunt : sed libertatis beneficium nec pater nec filius iidem potuerunt consequi, nisi prius ab eodem patre (qui licet innoxius contra Dei præceptum dicentis : *Pater iniquitatem filii non portabit* ; propter filium, jubente te, tenebantur in vinculis) quoad præfatus Bernardus omnes processus, quos auctoritate Apostolica fecerat, revocaret; et nihilominus illos tibi traderet infra mensem tunc proxime secuturum ».

Exprobrare pergit alia impie ab ipso contra libertatem Ecclesiasticam patrata; incussas atroces minas episcopo Valentino, ne Apostolica imperia capesseret, viros Ecclesiasticos ad sæcularia tribunalia rapi jussos, duos clericos ab ipsius administris Cæsaraugustæ extremo supplicio affectos, atque alia, quæ ipse dissimulatione præterit. Denique invehitur acerrime ob spretas censuras Ecclesiasticas, quibus ob non solutum Sardiniæ et Corsicæ vectigal se irretierat :

«Tu insuper, ut assertio monstravit eadem, claves Ecclesiæ, quibus salutis via infidelibus clauditur, et fidelibus aperitur, perperam vilipendens (quanquam propter neglectam aut, quod absit, contemptam solutionem annui census, in quo nobis et Ecclesiæ Romanæ præfatæ pro regno Sardiniæ et Corsicæ, quæ a nobis et Ecclesia ipsa tenes in feu-

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 169.

dum, et pro quibus nobis et illi subditus et ligius vassallus existis, teneris, ut nosti, ac propter commissionem et assensum tam gravium excessum prædictorum, si, ut præmittitur, excessus hujusmodi veri sint, sis diversis excommunicationum sententiis innodatus) coram te facis divina solemniter, non sine injuria Catholicæ fidei, officia profanari : cum tamen tanto quisque debeat abstinere a licitis, quanto se meminit illicita perpetrasse, donec reconciliatus Deo, dignos pœnitentiæ fructus afferens, capax gratiæ sis effectus ». Ex his colligitur, Petrum regem qui diu ob intermissum tribus annis præteritis Sardiniæ et Corsicæ censum duorum millium marcharum pendi Romanæ Ecclesiæ solitum, censuris devinctus fuerat, et IV kal. Februarii solutus [1], nexibus anathematis ea lege, ut recurrentibus singulis annis sex proximis mille marcas una cum aliis duobus ex fiduciariis tabulis constitutis persolveret; promissorum fidem hoc ipso anno violasse. Pergit Clemens :

46. « Nullus te blandis sermonibus in tuorum successuum prosperitate sustollat : quinimo in conspectu Dei tui, tanto humilior semper appareas, quanto ille te benigniori prospexit intuitu, quantoque processus tuos felicioribus successibus fœcundavit : memor quod ille Nabuchodonosor princeps magnus sit commutatus in belluam, quia nimia felicitate successuum in superbiam elevatus nullum suæ potentiæ posse resistere inaniter cogitavit. Deus enim humillimus superborum quibus resistit corda non incolit : sed apud humiles, quibus suam largitur gratiam, suam elegit mansionem : et quamvis misericors legatur et patiens, describitur tamen Deus zelotes, et Dominus ultionum. Noli ergo, noli adversariorum Ecclesiæ contra illam pravis assentire consiliis : noli sub conservandorum tuorum jurium conficto prætextu pati Ecclesiarum jura discerpi, et libertatem Ecclesiasticam conculcari : noli in membris suis sustinere ipsius persecutionem Ecclesiæ, quoniam omnipotens Dominus, qui cuncta largitur, ex alto prospiciens, facit ut plerumque propriis careat, qui concupiscit indebite aliena; et Pharaonem illum, persequentem diebus illis Ecclesiam, id est, congregationem tunc fidelium Judæorum, cum exercitu suo excussit in mare. Redemptor etiam noster adversus eamdem Ecclesiam, quam solus ipse fundavit et consecravit cruore proprio, quique regit, gubernat et protegit, portas inferi, id est, abusum sæcularium potestatum, prævalere non sinit. Quinimo, virgam suæ virtutis emittens scabellum pedum suorum ipsius posuit inimicos : nam in fundamento solido angularis lapidis, qui missus est Christus, eadem Ecclesia firma consistens, et si quatitur, non conteritur turbinibus potestatum : quinimo, conquassatis in terra multorum capitibus superborum cervicem erigentium contra eam, consurgit quotidie fortior, velut acies invicta castrorum. Quapropter serenitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino attentius obsecrantes, tibique tuæ salutis intuitu injungentes, quatenus præmissa omnia si, ut præmittitur, vera sunt, pro divinæ majestatis reverentia, nostræ interventionis obtentu, et ipsius tuæ consideratione salutis emendans prudenter, et corrigens studiose, ab his et eis similibus abstinens; et officiales ac ministros ipsos aliosque subditos tuos omnino compescens Ecclesiis et personis eisdem pro injuriis et offensis hujusmodi eis, sed et nobis etiam (ut præfertur) illatis, emendam et satisfactionem debitas exhibeas, et facias exhiberi, etc. Dat. Avin. VI kal. Decembris, anno IX ». Correptus Apostolica censura Petrus rex Aragonum oratores ad poscendam veniam proximo anno ad Sedem Apostolicam decrevit [1].

47. *Cardinalium creatio.* — Auctum [2] est hoc anno a Clemente cardinalium collegium, de quo Vitæ illius scriptor : « Dicto, inquit, anno scilicet quinquagesimo, præfatus papa fecit creationem duodecim cardinalium, videlicet decem presbyterorum et duorum diaconorum, et hoc die decima septima mensis Decembris, quæ fuit feria sexta Quatuor Temporum. Presbyteri autem fuerunt isti; dominus Ægidius Alvari Hispanus, tunc archiepiscopus Toletanus : dominus frater Pastor de Sarestudio, diœcesis Vivariensis, Ordinis Minorum, tunc archiepiscopus Ebredunensis : dominus Raimundus de Canilhaco, diœcesis Mimatensis, canonicus regularis Ordinis sancti Augustini, tunc archiepiscopus Tolosanus : dominus Pictavinus de Montesquivo (Portantinus de Montesino) Vasco, tunc episcopus Albiensis : dominus Nicolaus de Capocia Romanus, tunc episcopus Urgellensis; dominus Petrus de Crosso, diœcesis Lemovicensis, tunc episcopus Antissiodorensis : dominus Pontius (Arnaldus) de Villamuro, Vasco, canonicus Ordinis S. Augustini, tunc episcopus Appamiarum : dominus Guillelmus de Agrifolio monachus S. Benedicti, tunc electus Cæsaraugustanus, consanguineus et cubicularius ipsius papæ : dominus Ægidius Rigaudi, tunc abbas S. Dionysii prope Parisios, Ordinis S. Benedicti, et dominus frater Joannes de Molendino, diœcesis Lemovicensis, tunc generalis magister Ordinis Prædicatorum. Diaconi vero fuerunt, dominus Raynaldus de Ursinis Romanus, tunc Sedis Apostolicæ notarius, et dominus Joannes, filius vicecomitis de Caramanno, nepos Joannis papæ Vigesimi Secundi, tunc Sedis Apostolicæ notarius ». Sunt in Regesto Pontificio litteræ, extremo anno datæ ad Amalvinum, quem Pictavinum ab auctore, Portavinum in Codice regio appellatum vidimus, Albiensem episcopum, quibus ipsum de adepta una cum aliis cardinalitia dignitate certiorem factum, ad aulam Pontificiam jubet accedere [3] : « Inter quos, inquit, nimirum

[1] Tom. VIII. Ep. secr. pag. 147.

[1] Lib. Priv. Rom. Eccl tom. III. p. 22. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI et gesta Clem. VI apud Bosq. — [3] Tom. IX. Ep. secr. pag. 187.

viros electos ex millibus assumptos ad adjuvandum Pontificem in gubernatione navis, quæ est Ecclesia, te, quem tuarum monile virtutum idoneum tanto ministerio nostris præsentat obtutibus, numerantes, ad cardinalatus honorem duximus promovendum. Festina itaque, fili, festina, et suavi jugo levique oneri Domini colla submissurus accede, ut sicut honoris factus es particeps, sic oneris et mercedis participium merearis. Datum Avinion. XIV kal. Januarii, anno IX ».

48. Conceptæ sunt eadem verborum forma litteræ ad Petrum episcopum Antissiodorensem, Arnaldum episcopum Appamiarum, Joannem supremum Ordinis Prædicatorii magistrum, atque Ægidium monasterii S. Dionysii Parisiensis diœcesis abbatem. Cum vero hujus postremi opera Francorum rex egeret, Clemens singulari beneficio pileum rubeum illi tradendum Parisiensi, Laudunensi et Carnotensi episcopis transmisit, quo argumento sequenti anno tum ad hos episcopos, tum ad Ægidium ipsum scriptæ sunt litteræ : « Licet, inquit, imitanda servarit antiquitas, ut ad honorem cardinalatus evectus non prius capello rubeo uteretur, quam illum de manu Romani Pontificis suscepisset : attendentes tamen, quod tu, quem ad honorem hujusmodi duximus assumendum, quique assumptionis tempore de Romana curia absens eras, habes pro certis negotiis arduis charissimi in Christo filii nostri Joannis regis Francorum illustris, in quibus idem rex præsentia tua indigere se dixit, diebus aliquibus in partibus ipsis de nostra licentia remanere; ejusdem regis supplicationibus inclinati, capellum hujusmodi per dilectum filium nobilem virum Nicolaum Judicis domicellum, dominum de Launeria Sancti-Pontii, Thomeriarum diœcesis, nepotem nostrum, venerabilibus fratribus nostris Parisiensi et Laudunensi et Carnotensi episcopis, exhibendum tibi per eos vel alium eorumdem, providimus destinandum. Dat. apud Villamnovam Avin. diœc. XVIII kal. Aprilis, anno IX ».

CLEMENTIS VI ANNUS 10. — CHRISTI 1351.

1. *Ad exstinguendum Armenorum errores, Clemens eorum patriarchæ fidei Romanæ capita per litteras transmittit ; regem ad unionem instaurandam hortatur.* — Susceptas superioribus annis in revocanda ad fidei puritatem Armenorum Ecclesia, discutiendisque erroribus, quos offuderant Dioscorus, Eriscartus, Jacobus, Rassus, ac Vartan insignis impietate hæresiarcha, qui ad evertendam Romanæ Ecclesiæ doctrinam plures sacrilegos Commentarios scripserat, curas Apostolicas urgere Clemens VI perstitit, anno Christi millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, Indictione quarta. Sensisse quidem male Armenos de processione Spiritus sancti ex Patre Filioque, de peccato originali ex primis parentibus contracto, de essentiæ divinæ intuitiva visione, qua animæ ab omni labe liberæ segregatæque a corporibus potiuntur, de animarum in peccato lethali pereuntium in inferno suppliciis, de virtute Baptismi delentis origine et actu suscepta peccata, de non destructo a Christo infimo inferno ; gravem suspicionem injecerant, cum ea fidei capita ex transmissa a Pontifice formula una cum aliis nonnullis expunxisset partriarcha, ac profiteri etiam subterfugisset, malignos spiritus non natura, sed pravo liberi arbitrii usu ab ea dignitate, in qua boni erant creati, descivisse : criminum maculas fuso animalium cruore non deleri : jejunia esu piscium et olei non violari : Baptismum non repetendum : infantes ante octavum diem baptismo posse ablui, neque illum alio liquore quam aqua elementari conferendum : in Eucharistia Christi corpus idem numero, quod e Virgine natum affixumque in cruce existere : neminem nisi sacerdotio initiatum, quantovis sanctitatis fastigio conspicuum, Christi corpus conficere posse : sacram exhomologesim omnium peccatorum lethalium ad salutem adipiscendam necessariam. Ad plura etiam alia a Pontifice proposita fidei orthodoxæ capita, nimirum B. Petri erga alios Apostolos auctoritatem, ejusque successorum in omnes Ecclesias primatum ex processione Spiritus sancti Patre Filioque : duas in Christo voluntates ac naturas, personæque unitatem ; atque alia ad superiora spectantia, ob-

scuris sententiis responderat patriarcha sive suo sive interpretum vitio. Ut itaque missis ambagibus, fidei veritatem puram in luce collocaret, multis interrogationibus apud illum instandum circa singula putavit [1], ut mentem clare exprimeret, tum illa fidei capita, quæ ex transmissa formula omiserat, profiteri jussit Pontifex (1) :

2. « Venerabili fratri Consolatori, dicto catholicon Armenorum.

« Super quibusdam capitulis, quæ pro pleniori eruditione tua et Ecclesiæ Armenorum in fide recta et vera sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ, quæ favente Domino (qui eam fundavit, rexit et regit, quique ut fides ejus non deficeret exoravit) per veritatis viam impolluto calle incessit et graditur, dudum per venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum Pisanum, tunc electum Coronensem, et bonæ memoriæ Antonium episcopum Cajetanum (quos ad partes ipsas, commisso eis in illis plenæ legationis officio, signanter propterea misimus) responsiones tuas et Ecclesiæ Minoris Armeniæ, per eumdem Joannem archiepiscopum, præfato Antonio episcopo in sui prosecutione itineris, jubente Deo, naturæ debitum exsolvente, sub certis capitulis comprehensos benigne recepimus, et super eis, cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, et nonnullis patriarchis, archiepiscopis, et episcopis, aliisque prælatis Ecclesiasticis, ac sacræ theologiæ magistris decretorum doctoribus habita deliberatione matura, non potuimus nec possumus ex responsionibus hujusmodi quo ad plura elicere, quid tu et eadem Ecclesia Minoris Armeniæ sincere et pure credatis, ac etiam teneatis. Et ideo, quia confessio sanctæ et Catholicæ fidei simplex esse debet et clara, sicut Salvator et Redemptor noster nos edocens : *Qui facit*, inquit, *veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo facta sunt.* Et e contra : *Qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut fiant ejus opera manifesta ;* nos de tua cæterorumque Armenorum, sicut aliorum quoque fidelium, quorum curam Providentia nobis divina commisit, ex paternæ charitatis affectu attente solliciti, ut nostrum in hac parte debitum impleamus, quibusdam ex ipsis tuis et ejusdem Ecclesiæ Minoris Armeniæ responsionibus, ex quarum aliquibus conditionata, ex quibusdam vero diminuta vel imperfecta, et ex nonnullis, forsitan scriptoris vel interpretis vitio, minus vera confessio manifeste colligitur, interrogationes providimus salubriter subnectendas, ut tu et eadem Armeniæ Ecclesia non in tenebris, sed in luce, ad illas pure et simpliciter respondentes, effecti lucis filii illius luminis veri de lumine, quod indeficiens perseverans, omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, in æternæ beatitudinis patria felici visione perfrui valeatis.

3. « In primo igitur capitulo responsionis tuæ, in quo pro fundamento ipsius Catholicæ fidei præmittis, quod tu et Ecclesia Armenorum, quæ tibi obedit, creditis et tenetis, promittitis tenere, et dicitis tu et tota Ecclesia Armenorum tibi obedientium, quod eadem Ecclesia Romana, cujus summus Pontifex est papa Romanus, est sola Catholica, et in ea sola est vera salus et una vera fides, et unum verum Baptisma, et vera remissio peccatorum, quærimus : Primo, si creditis tu et Ecclesia Armenorum, quæ tibi obedit, omnes illos, qui in Baptismo eamdem fidem Catholicam receperunt, et postmodum a communione fidei ejusdem Ecclesiæ Romanæ, quæ una sola Catholica est, recesserunt vel recedent in futurum, esse schismaticos et hæreticos, si pertinaciter divisi a fide ipsius Romanæ Ecclesiæ perseverent. Secundo petimus, si creditis tu et Armeni tibi obedientes, quod nullus homo viatorum extra fidem ipsius Ecclesiæ, et obedientiam Pontificum Romanorum, poterit finaliter salvus esse.

« In secundo vero capitulo dicis te credere et tenere, quod solus Pontifex Romanus habet plenitudinem potestatis, quam beatus Petrus Apostolus habebat, et quod ipse Pontifex Romanus solus est universalis Christi vicarius ; et quod tu catholicon Armenorum es et esse debes obediens Pontifici Romano, propter hanc tamen obedientiam non vis te vel tuam Ecclesiam in aliquo minorare vel perdere, nec diminuere gratias, libertates, curas, diœceses, jura, et potestatem jubendi omnibus Armenis, quæ tui prædecessores et Ecclesia Armenorum receperunt et tenuerunt ab ipsa Romana Ecclesia ; imo deprecaris, quod tibi et Ecclesiæ tuæ prædictis remanentibus, nos qui sumus Romanus Pontifex accrescere faciamus libertates et jura tua et tuæ Ecclesiæ, quantum secundum Deum fieri potest, ad nostri memoriam sempiternam. Iterum dicis, te credere et tenere, quod antistites de Catholica et Apostolica Ecclesia debent esse obedientes Romano Pontifici, quia Christus plenitu-

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 72. et Ms. arch. Vat de reb. Tart. Armen. Græc. et alior. in fidel. et schis. p. 89.

(1) Quæ in Annalibus hic recitantur litteræ Pontificiæ ad catholicon Armenorum dubias eorumdem Armenorum responsiones ad accusationes Latinorum expendunt, et ambiguitates illas ut Armeni explicent, edicunt. Qua occasione animadvertere hic juvat responsiones hasce Armenorum, quæ a Pontifice discutiuntur, longe diversas esse ab illis quas Armeni in pleno Concilio, anno 1345 celebrato, et a nobis in Nota ad an. 1341, 48 relato, in scriptis redactas ad Clementem Pontificem transmiserunt. Nam præterquam nihil eorum, quæ in his Pontificis litteris ex Armenorum apologia referuntur, in Concilio Armenico occurrit; constat pariter apologiam Concilii Armenici Romam transmissam fuisse ante annum 1346, cum anni illius Aprili mense Joannes Sutrinus episcopus illam Romæ sibi descripserit, quod adnotatum reperit P. Martene in suo Codice vet. monum., tom. VII, col. 311. Apologiam vero quam Pontifex in his litteris vexat, retulit ad Pontificem Joannes Coronensis archiepiscopus, qui anno 1346 in Armeniam missus non diu ante hunc annum 1351 rediisse censendus est. Geminæ ergo Armenorum Apologiæ distinguendæ sunt ; alia a Concilio Armenorum anni 1345, altera vero a catholico, ut arbitror, non diu ante annum 1351 data. MANSI.

dinem potestatis dedit beato Petro pro se et pro locum tenentibus ejus. Item dicis, te credere, quod quilibet Pontifex Romanus, qui summus est, præteritus, præsens et futurus, erat, est et erit locumtenens beati Petri ; quia fuit et est et erit immediate universalis Christi vicarius. Item promittis quod, quantum in te erit, facere curabis omnes subditos tuos Ecclesiasticos et sæculares prædicta omnia et singula firmiter credere et tenere : super his ergo quærimus : Primo, si credidisti, credis vel credere es paratus cum Ecclesia Armenorum quæ tibi obedit, quod beatus Petrus plenissimam potestatem jurisdictionis acceperit super omnes fideles Christianos a Domino Jesu Christo : et quod omnis potestas jurisdictionis, quam in certis terris et provinciis, et diversis partibus orbis specialiter et particulariter habuerunt Judas Thadæus et cæteri Apostoli, subjecta fuerit plenissime auctoritati et potestati, quam super quoscumque in Christum credentes in omnibus partibus orbis beatus Petrus ab ipso Domino Jesu Christo accepit ; et quod nullus Apostolus, vel quicumque alius super omnes Christianos, nisi solus Petrus plenissimam potestatem accepit. Secundo, si credidisti, tenuisti vel credere ac tenere paratus es cum Armenis tibi subjectis, quod omnes Romani Pontifices, qui beato Petro succedentes canonice intraverunt et canonice intrabunt, ipsi beato Petro Romano Pontifici successerint et succedent in eadem plenitudine, jurisdictione potestatis, quam ipse beatus Petrus accepit a Domino Jesu Christo super totum et universum corpus Ecclesiæ militantis. Tertio si credidistis et creditis tu et Armeni tibi subjecti, Romanos Pontifices, qui fuerunt, et nos qui sumus Pontifex Romanus, ac illos qui in posterum successive erunt, tanquam legitimos et potestate plenissimos Christi vicarios, omnem potestativam jurisdictionem, quam Christus ut caput conforme in humana vita habuit, immediate ab ipso Christo super totum ac universum corpus militantis Ecclesiæ accepisse. Quarto si credidisti et credis, quod omnes Romani Pontifices qui fuerunt, nos qui sumus, et alii qui erunt in posterum, ex plenitudine potestatis et auctoritatis præmissæ potuerunt, possumus et poterunt immediate per nos et eos de omnibus tanquam de jurisdictioni nostræ ac eorum subditis judicare, et ad judicandum quoscumque voluerimus Ecclesiasticos judices constituere et delegare. Quinto, si credidisti et credis, quod in tantum fuerit, si et erit suprema et præeminens auctoritas et juridica potestas Romanorum Pontificum qui fuerunt, nostri qui sumus, et illorum qui in posterum erunt, ut a nemine judicari potuerint, potuerimus, neque in posterum poterunt ; sed soli Deo judicandi servati fuerint, servemur, et servabuntur : et quod a sententiis et judiciis nostris non potuerit, neque possit, nec poterit ad aliquem judicem alium appellari. Sexto, si credidisti et adhuc credis, plenitudinem potestatis Romani Pontificis se extendere in tantum, quod patriarchas, catholicon, archiepiscopos, episcopos, abbates et quoscumque prælatos alios de dignitatibus, in quibus fuerint constituti, possit ad alias dignitates majoris vel minoris jurisdictionis transferre, vel exigentibus eorum criminibus, ipsos degradare et deponere , excommunicare et Sathanæ tradere. Septimo, si credidisti et adhuc credis, Pontificialem auctoritatem non posse nec debere subjici cuicumque imperiali et regali, aut alteri sæculari potestati, quantum ad institutionem judicialem, correctionem vel destitutionem. Octavo, si credidisti et credis, Romanum Pontificem solum posse sacros generales canones condere, plenissimam indulgentiam dare visitantibus limina Apostolorum Petri et Pauli, vel ad Terram-Sanctam accedentibus, aut quibuscumque fidelibus vere et plene pœnitentibus et confessis. Nono, si credidisti et credis, omnes qui se contra fidem Romanæ Ecclesiæ erexerunt et in finali impœnitentia mortui fuerunt, damnatos fuisse, et ad perpetua infernorum supplicia descendisse. Decimo, si credidisti et adhuc credis, Romanum Pontificem circa administrationem sacramentorum Ecclesiæ, salvis semper illis, quæ sunt de integritate et necessitate sacramentorum posse diversos ritus Ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut serventur. Undecimo, si credidisti et credis, Armenos, qui Romano Pontifici in diversis partibus orbis obediunt, et formas et ritus Romanæ Ecclesiæ in administratione sacramentorum, et in Ecclesiasticis officiis, jejuniis et aliis cæremoniis studiose et cum devotione observant, bene agere, et illa agendo vitam æternam mereri. Duodecimo, si credidisti et credis, neminem de dignitate episcopali ad archiepiscopalem, patriarchalem vel catholicon posse transferri auctoritate propria, nec etiam auctoritate cujuscumque principis sæcularis, sive rex fuerit, sive imperator, vel quicumque alius fultus qualicumque potestate et dignitate terrena. Tertiodecimo, si credidisti et adhuc credis, solum Romanum Pontificem, dubiis emergentibus circa fidem Catholicam, posse per determinationem authenticam , cui sit inviolabiliter adhærendum , finem imponere et esse verum et Catholicum quidquid ipse auctoritate clavium sibi traditarum a Christo determinat esse verum : et quod determinat esse falsum et hæreticum, si censendum. Quartodecimo, si credidisti et credis novum et vetus Testamentum in omnibus libris, quos Romanæ Ecclesiæ nobis tradidit auctoritas, veritatem indubiam per omnia continere.

« Respondendo vero ad articulos etiam Minoris Armeniæ Ecclesiæ, per nos missos, præmittis quod quæ dicturus es, sunt de doctrina veteris et novi Testamenti, Thadæi et Bartholomæi Apostolorum, et universalis consilii sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ tradita, ut credenda et tenenda Ecclesiæ Armenorum, etc. Super quo a te quærimus, quæ sequuntur. Primo, si credidisti, quod doctrina novi et veteris Testamenti a beatis Apo-

stolis Thadæo et Bartholomæo fuerit edita, vel solis illis prædicantibus Ecclesiæ Catholicæ per eos manifestata. Secundo, si credidisti et credis Thadæum Judam, et Bartholomæum Andreæ, Jacobo majori et minori, Joanni Evangelistæ, ac cæteris a Petro Apostolis præfuisse, vel majoris auctoritatis fuisse.

« Secundo capitulo scribis, te et Armenos tibi obedientes credere, quod Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio, et quod usque nunc particulariter tu et Armeni tibi obedientes dixistis, sed deinceps quantum poteris, facies hoc generaliter dici. Circa quod capitulum per te ad sequentia volumus responderi. Primo, si credidisti et tenuisti, esse de necessitate salutis credere, quod Spiritus sanctus non a solo Patre, sed etiam a Filio ab æterno procedit. Secundo, si illos, qui expresse negabant Spiritum sanctum a Filio procedere, pro schismaticis et hæreticis habuisti, habes et es semper in posterum habiturus. Tertio, si in officio missæ, diebus quibus secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ cantatur primum symbolum, es paratus et promptus cantare, et coram populo profiteri quod Spiritus sanctus a Patre Filioque procedit, prout in dicto symbolo continetur. Quarto, si credidisti et credis, Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio tanquam ab uno principio per unam spirationem, communem Patri et Filio existentem, prout docent Romana Ecclesia, Concilium generale, et doctores Catholici, quos eadem Ecclesia veneratur ut sanctos. Quinto, si credidisti et credis, Spiritum sanctum cum Patre et Filio esse unum Deum, et eis per omnia esse æqualem potestate, voluntate, immensitate, et in omni perfectione : non inferiorem gradu, nec tempore posteriorem; sed eadem æternitate æternum. Sexto, quia scribis, quod usque nunc particulariter dixisti, Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio, sed deinceps, quantum poteris, facies generaliter dici; quærimus a te, si per *particulariter* intelligis, quod ad partem et non in publico dicebas : vel quod aliqui ex Armenis, licet particulares et pauci, credebant et dicebant Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio ; generaliter tamen Armeniæ Minoris communitas, quod a Filio Spiritus sanctus procederet, non credebat, nec dicebat, neque videtur ad dicendum parata faciliter ; quia tu scribis, quod quantum poteris, facies generaliter dici.

4. « Secundo capitulo scribis, te credere et tenere, quod in una sola persona Christi sunt duæ naturæ, humana scilicet et divina unitæ. Super quo scire volumus si credis vel credere es paratus tu et Armeni qui tibi obediunt, in Christo solam personam æternam esse Dei filii, in duabus perfectis et integris naturis ; divina siquidem quam æternaliter habuit, et humana quam ex tempore de virginali utero beatæ Mariæ matris suæ assumpsit. Secundo si reputas omnes illos hæreticos, qui credunt et credent in futurum, quod in Christo non manet nisi una natura, quemadmodum in eo non est nisi una sola persona : et si tu et Armeni, qui tibi obediunt, detestamini Eutychen et Dioscorum, ac cæteros eorum complices hæreticos, Christi carnem et divinam essentiam in unam confundentes naturam ; vel dicentes, Christum nihil maternæ substantiæ suscepisse, sed tantum Dei naturam sub habitu latere humano, quemadmodum latet homo sub indumento : et beatum Leonem, sub quo celebratum est Chalcedonense Concilium, et prædictam hæresim et dictos hæreticos condemnavit, firmiter creditis, divinam essentiam inter sanctos alios clare videre et beatifice ea frui. Tertio, si credidisti vel credere es paratus, Macarium Antiochenum episcopum et ejus complices socios, qui unam voluntatem et operationem adstruebant in Christo, per Romanum Pontificem Agathonem in sexta Constantinopolitana Synodo cum eorum hæresi juste et Catholice condemnatos et anathematizatos fuisse. Quarto, si credidistis et creditis tu et Armeni, qui tibi obediunt, Vartan, quem (prout nobis a pluribus est relatum et assertum) Armeni pro speciali doctore habuerunt, et qui multos de Armenia Minori labe hæresis infecit, docens et scribens, quod Spiritus sanctus non procedit a Filio, sed a solo Patre, et quod Christus non habet nisi unam solam naturam, et quod non dedit ipse Christus majorem potestatem Petro quam aliis Apostolis, et quod Romana Ecclesia non habet jurisdictionem nec aliquam potestatem super Ecclesiam Armenorum, et quod spiritus omnium hominum fuerint insimul a Deo creati, et quod animæ salvandæ et damnandæ usque ad diem judicii manent extra paradisum et extra infernum, nec sanctæ animæ Deum per essentiam beatifice videbunt, neque fruentur eo usque ad diem judicii ; nec illæ, quæ cum peccato mortali a suis corporibus recesserunt, usque ad prædictam diem finalis judicii cruciabantur in inferno : et quod pro animabus beatæ Virginis, beatorum Petri et Pauli Apostolorum et omnium sanctorum martyrum et illorum, qui decesserunt sine culpa quacumque et absque omni obligatione ad purgatorii pœnas, ab Ecclesia Catholica est orandum : et quod Christus secundum humanitatem est æqualis Deo Patri ; sic de multis aliis erroribus, quibus est unus magnus liber quem dictus Vartan composuisse adversus fidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ dicitur, per totum respersus, fuisse hæreticum et hæresiarcham pessimum, ac ipsum cum dictis hæresibus et aliis quibuscumque in libro illo, vel in aliis scripturis, aut doctrinis ejusdem contentis, in quantum scripturæ illæ, aut quæcumque ejus doctrinæ, vel dicta contraria sunt scripturæ et doctrinæ fidei Jesu Christi, quam Romana docet et tenet Ecclesia ; et omnia Armenorum Concilia, ubicumque et per quoscumque fuerint congregata contra fidem Romanæ Ecclesiæ et articulos fidei Christianæ, quos docet et tenet Romana Ecclesia repu-

tatis, creditis et tenetis fuisse congregationem hæreticorum et adversariorum fidei Domini nostri Jesu Christi : et si eos, qui talia docuerunt hæreticos et eorum doctrinam ut hæreticam anathematizatis, et detestamini ut fidei Jesu Christi venenum.

5. « In tertio capitulo dicitis, vos credere, quod nati et nascituri ex viro et muliere contrahunt originale peccatum, præter peccata personalia, quæ primi parentes, comedendo de fructu ligni vetito contra præceptum eis datum a Domino, contraxerunt. Circa quod capitulum a te et ab Armenis qui tibi obediunt, scire volumus. Primo si creditis, quod actualia primorum parentum peccata nati et nascituri ex eis contraxerunt, et contrahent in futurum, quemadmodum ab ipsis contrahunt originale peccatum. Secundo si creditis, quod propter omnia actualia peccata primorum parentum contrahatur originale peccatum. Tertio si creditis, quod circa apertionem regni cælorum tantum operaretur circumcisio ante institutionem baptismi, et omnium hominum per propagationem a primis parentibus descendentium in utroque sexu obligationem ad ipsam, quantum ex tunc operatur baptismus.

6. « Sexto capitulo dicis, te cum Armenis tibi obedientibus credere, quod omnes animæ defunctorum ex toto purgatæ a peccatis post Passionem Christi statim vadunt ad regnum cælorum, ubi Deum manifeste vident : et animæ decedentium in peccato mortali vadunt in infernum damnationis, ubi nunquam Deum videbunt; sed sensuali purgatione ibidem puniuntur. Circa quod scire volumus a te. Primo si credis vel credere es paratus, quod post Passionem et Ascensionem Domini Jesu Christi, animæ eorum, qui decesserunt in Christi gratia, et in quibus nihil fuit purgabile quando decesserunt, ascendant in cælorum regnum et paradisum cælestem, et cum Christo et sanctorum Angelorum consortio congregatæ, divinam essentiam videant visione faciali, sicut est ipsa divina essentia, se immediate, nude, clare et aperte eis ostendente. Secundo, si credidisti vel credere es paratus, quod eadem fruantur essentia animæ nihil habentes purgabile a suis corporibus separatæ : et quod ex visione et fruitione divinæ essentiæ sint vere beatæ : et quod hujusmodi intuitiva et facialis, clara et aperta visio et fruitio in eisdem animabus sine aliqua intercisione seu evacuatione continuata existit, et continuabitur usque ad finale judicium, et ex tunc usque in sempiternum. Tertio, si credis vel credere es paratus, quod animæ decedentium in actuali mortali peccato mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi pœnis infernalibus cruciantur sine remedio et sine exstinctione ignis cum perpetua pœna carentiæ visionis et fruitionis beatæ.

7. « Septimo capitulo dicis, te cum Armenis tibi obedientibus credere, quod vera felicitas stat in visione Dei; et non in visione alicujus alterius rei. Circa quod volumus a te scire. Primo, si credidisti et credis, quod vera felicitas non consistit in visione Dei per speculum in ænigmate; sed in visione, qua facie ad faciem Deus sicut est videtur. Secundo si credidisti et credis, quod vera felicitas sine dilatione correspondente (correspondens), faciali Dei visioni non (mox) habetur.

8. « Circa octavum capitulum quærimus. Primo, si credidisti et credis, quod Christus secundum humanitatem non excedit infinita perfectione omnem creaturam, nec beatitudo creata, qua ejus anima est beata, infinita perfectione excedit beatitudinem angelorum, vel beatarum animarum. Secundo, si credidisti et credis, Christum secundum humanitatem, qua minor est Patre, excedi in infinitum et sine termino a perfectione, quam habet secundum divinitatem, in qua Patri et sancto Spiritui est æqualis.

« Circa decimum capitulum quærimus, si credidisti et credis, Purgatorium esse, ad quod descendunt animæ decedentium in gratia, quæ nondum per completam pœnitentiam de suis satisfecerunt peccatis. Item si credidisti et credis, quod igne crucientur ad tempus, et quod mox purgatæ etiam citra diem judicii ad veram et æternam beatitudinem perveniant, quæ in faciali Dei visione et dilectione consistit.

« In XII capitulo, dicis, quod Baptismus secundum formam Ecclesiæ receptus sine simulatione delet omnia peccata illorum, qui semel baptizantur, sive originalia sint, sive actualia : sed cum aliqui baptizantur bis in eodem Baptismo, non delentur peccata illorum; imo potius adduntur et committuntur per secundum Baptismum. Circa quod primo volumus a te scire, si credis, quod Baptismus susceptus secundum formam Romanæ Ecclesiæ, quæ est : Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; in illis, qui non simulate nec ficte suscipiunt, deleat omnia originalia et actualia, si insunt illis, peccata. Secundo si credis, prædictam formam, qua Romana Ecclesia utitur, Christum instituisse et tradidisse Apostolis, et ipsam a Christo et per Apostolos fuisse impositam Catholicæ Ecclesiæ, quæ Romana est, ad servandum. Tertio si credis, quod a quocumque mortali homine, habente fidem sacramenti, etiam non sacerdote vel clerico, sed laico vel muliere Baptismus conferatur in forma, qua utitur Romana Ecclesia, verum Baptisma esse, nec posse scienter iterari ab aliquo ministro, nec suscipi ab illo, qui in dicta forma Romanæ Ecclesiæ semel fuerit baptizatus, sine mortali peccato. Quarto si credis, posito quod licitum esset inter prolationem verborum formæ Baptismi et lotionem cum aqua baptismali Evangelium vel aliquas orationes interponere, quod multo melius, et magis ordinate fiat si, quando proferuntur verba Baptismi, lotio simul fiat cum aqua baptismali illius, qui baptizatur. Quinto si credis ulla auctoritate, cui a Catholico sit adhærendum, aut efficaci ra-

tione posse probari, quod forma, qua utitur Romana Ecclesia baptizando, sit dubia et incerta ; et quod Apostoli ea usi non fuerint baptizantes. Quod pro tanto a te scire volumus, quia misisti quasdam rationes debiliter concludentes pro eo quam maxime, quod supponis in omnibus illis rationibus, quæ deberes probare.

9. « Circa XVII capitulum in quo dicis te credere, quod Matrimonium est sacramentum Ecclesiæ, et quod actus matrimonialis si congruo modo fiat, est meritorius ; volumus a te scire, si credis, Matrimonii sacramentum perfectum et per carnalem copulam consummatum, numquam posse dissolvi quantum ad vinculum aliter, quam per mortem alterius conjugis vel amborum dicente Domino : *Quos Deus conjunxit, homo non separet*. Secundo si credis, quod uxore mortua, qui fuit vir ejus, possit nubere cum secunda, et illa mortua cum tertia, et sic deinceps quamdiu placuerit sibi, et fuerit conjugio aptus : et quod simili modo uxor, suo primo viro mortuo, possit secundo nubere, et tertio mortuo similiter, et sic de aliis mortuis viris primis.

« Circa XXIII capitulum, in quo dicis te credere, quod natura humana assumpta a Verbo, est substantialiter unita Verbo in unitate personæ, quærimus a te, si credis unitatem naturæ humanæ et divinæ in Verbo non esse substantialem, sed personalem : nec naturas divinam et humanam unitas esse substantialiter, sed suppositaliter in unitate personæ.

« Circa XXIV capitulum, in quo dicis et promittis, quod curabis facere, ut subditi tui non recepiant manuum impositionem nisi ab iis, qui obediunt tibi, sicut et tu Ecclesiæ Romanæ ; quærimus primo a te, si credis, quod illi, qui Romanæ Ecclesiæ et tibi obediunt, a Romano Pontifice vel ab aliis episcopis auctoritate Romani Pontificis possunt recipere manuum impositionem. Secundo si credis, quod omnes, qui tibi obediunt, teneantur immediatius et principalius quam tibi, Romano Pontifici obedire.

10. « Circa XXX et XXXI capitula, in quibus dicis primo, quod carnes animalium, quæ occiduntur pro sepulturis defunctorum ut adjuventur per eleemosynas, et quod distinctio de mundis, et immundis animalibus quantum ad esum, quæ præcipiebantur in lege veteri, cessavit et evacuata est per adventum Christi ; quærimus a te si credis, quod hujusmodi eleemosynæ, quæ fiunt de carnibus prohibitis in lege, prosint animabus defunctorum plusquam si fierent de non prohibitis ; et quam proficerent eis, si de pane, vino vel panno, seu rebus aliis, quibus sacerdotes et alii pauperes tantum, vel amplius indigerent.

« Circa XXXII capitulum, in quo scribis, non esse de consuetudine Armenorum, pisces et oleum comedere in diebus jejuniorum, imo per mandatum Ecclesiæ Armenorum prohibitum est comedere pisces et oleum, et quod laudatis illos, qui una comestione contenti sunt in diebus jejuniorum ; quærimus primo a te si credis, non esse mandatum Ecclesiæ Catholicæ, quod in diebus jejuniorum, omnes jejunantes abstineant piscibus et oleo, nec quod talis abstinentia sit de necessitate jejunii a sanctis Patribus instituti. Secundo si credis, quod qui pluribus vicibus in die quam una comedunt, violant jejunium a Romana Ecclesia et sanctis Patribus institutum.

« In capitulo XXXIX, dicis quod rite baptizati in Ecclesia Catholica et Apostolica nullo modo sunt iterum baptizandi. Circa quod quærimus a te, si per Ecclesiam Catholicam et Apostolicam intelligis Ecclesiam Romanam. Secundo, si in symbolo, ubi nos habemus : *in unam sanctam Catholicam;* ut et Armeni qui tibi obediunt habetis : *Et in hanc sanctam Catholicam* et si estis parati dicere *: Et in unam*, ut Romana Ecclesia dicit.

11. « In XLII capitulo dicis te credere et tenere, quod Corpus Christi natum de Virgine, et mortuum in cruce, quod nunc est in cælo vivum, post verba consecrationis panis, quæ sunt : *Hoc est Corpus meum ;* est in sacramento altaris sub specie et similitudine panis : ex quo quærimus a te : primo si credis, quod panis transubstantietur in Corpus Christi. Secundo si post illa verba, *Hoc est Corpus meum*, sacerdotes in Ecclesia Armenorum utuntur orationibus, per quas videantur orare, quod panis convertatur, et transeat in Corpus Christi, vel quod fiat in Corpus Christi : et si hujusmodi orationes es tu, et Armeni qui tibi obediunt, paratus omnino et ex toto dimittere, vel saltem corrigere quantum ad hoc, quod optando oratur ut Corpus Christi fiat in altari, postquam per verba consecrationis, vere et realiter in ipso sacramento est Corpus Christi. Tertio quærimus a te, quibus verbis utuntur sacerdotes Armenorum in consecratione Sanguinis Jesu Christi. Et pro conclusione eorum, quæ scripsisti in capitulis LIII, volumus a te scire, si omnia scripta per te submittis correctioni nostræ, tanquam veri vicarii Jesu Christi et successoris beati Petri principis Apostolorum in plenissima potestate super omnes, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi ; et correctioni etiam successorum nostrorum, ac Romanæ Ecclesiæ, quæ nunquam potest deficere in credendis.

12. « Rursus circa responsiones tuas ad instructiones datas tibi, et Armenis qui tibi obediunt, per sæpedictos Joannem archiepiscopum et Antonium episcopum, responsiones dedisti, quæ nos inducunt, ut a te sequentia requiramus. Primo de consecratione chrismatis, si credis, quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest rite et debite consecrari. Secundo si credis, quod sacramentum Confirmationis per alium quam per episcopum, non potest ex officio ordinarie ministrari. Tertio si credis, quod solum per Romanum Pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti Confir-

mationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi. Quarto si credis quod chrismati per quoscumque sacerdotes, qui non sunt episcopi, neque a Romano Pontifice super hoc commissionem seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum vel episcopos sint chrismandi.

« Circa instructionem secundam, quod parvulis, quando baptizantur, non debet dari Corpus Christi nec poni in ore eorum; respondes, quod dabitur solummodo illis, qui in ætate adulta baptizantur. Circa quam responsionem quærimus, si credis, quod ante usum rationis, nulli ministranda sit hostia consecrata. Secundo si ætatem adultam, in qua nullus sit idoneus recipere Corpus et Sanguinem Jesu Christi, non credis usquequo saltem compleverit septimum annum.

« Circa quartam instructionem, in qua agitur de sacramento Extremæ-Unctionis; si credis, quod omnis homo mortalis adultus in eo solo casu, quo graviter est infirmus, et in mortali periculo constitutus, debet devote et fideliter semel dumtaxat in eadem infirmitate sacramentum Extremæ-Unctionis requirere et suscipere : quod si non habens fidem hujusmodi sacramenti omitteret, vel sacerdos ex eadem causa administrare nollet, peccarent ambo graviter et errarent in fide.

« Circa instructionem nonam, quæ erat, quod Armenis, qui rationabiliter dubitabunt; utrum veraciter in forma, qua Armeni baptizant, fuerint baptizati, non prohibeantur baptizari secundum formam Ecclesiæ Romanæ conditionaliter; respondisti, quod rite baptizati in Ecclesia Armenorum, a quocumque baptizantur, nullo modo iterato baptizandi sunt : sed qui dubitabunt rationabiliter, debent dubitationem suam deferre ad sapientes prælatos Ecclesiæ Armenorum, qui si opus fuerit, baptizabunt eos secundum formam Armenorum : circa quam responsionem primo quærimus a te, in casu, quo baptizati in forma Armenorum dubitarent, an essent baptizati vel non, et pro dubitatione amputanda de cordibus eorum ad Romanam Ecclesiam recurrerent, si paratus es credere verum esse, quod Romana determinaret Ecclesia. Secundo si Armeni, dubitantes de forma Baptismi, in qua baptizat Ecclesia Armenorum, ad sapientes prælatos Ecclesiæ Armenorum suam dubitationem deferrent : volumus a te scire, utrum tales benigne et charitative susciperent, et dubitationi eorum per sacræ Scripturæ instructionem satisfacerent; vel potius dubios flagellarent, incarcerarent et occiderent, sicut nobis relatum est, quod fecerunt de illis Armenis qui secundum formam Romanæ Ecclesiæ per dictos nostros nuntios sub conditione baptizati fuerunt.

13. « Circa instructionem XI quæ est, ut Armeni festivitates celebrent in diebus per Romanam Ecclesiam institutis ; respondes, quod capitales festivitates ita celebratis, sicut Romana Ecclesia : alias autem festivitates celebratis secundum Kalendarium Armenorum. Circa quam responsionem quærimus, si es paratus tu et Armeni tibi subditi celebrare festivitates sanctorum, quos honorat et veneratur ubique Romana Ecclesia : et si Kalendarium, quo utitur Romana Ecclesia, estis parati recipere, ut utamini eo in venerando et honorando sanctos, quos veneratur et honorat Romana Ecclesia diebus ad hoc per Romanam Ecclesiam institutis.

« In sexta decima instructione respondes, quod illos sanctos, quos Catholica et Apostolica Ecclesia jam acceptavit et honoravit, tu et Armeni acceptatis et honoratis similiter : et sanctos, quos acceptat et honorat Ecclesia Romana, acceptatis et honoratis, et de cætero, cum acceptabitis et honorabitis sicut sanctum, facietis de voluntate et scitu Ecclesiæ Romanæ. Circa quam responsionem primo quærimus a te, si credis Catholicam et Apostolicam Ecclesiam esse eamdem vel aliam, quam Romanam Ecclesiam : quod pro tanto cogimur quærere, quia in responsione immediate præmissa, sanctam Catholicam Ecclesiam videris distinguere a Romana, ac si crederes Ecclesiam Romanam non esse Catholicam. Secundo si credis, hæreticos et hæresiarchas, sicut dicuntur fuisse Dioscorus, Eriscartus, Jacobus et Rassus et plures alii, non esse per Ecclesiam Catholicam honorandos et venerandos ut sanctos; sed potius anathematizandos et detestandos.

14. « Circa instructionem XIX de illegitime natis, quod non promoveantur ad sacros ordines sine dispensatione Romani Pontificis; respondes quod catholicon Armenorum usque nunc dispensavit, et vis, quod de cætero ita fiat, quamvis raro cum talibus dispensetur. Circa quam responsionem volumus a te scire, cum dispensatio cum illegitime natis, ut ad sacros ordines valeant promoveri, sit casus inter alios specialiter Romano Pontifici reservatus, si tu vis, ut cæteri episcopi obedientes Romano Pontifici in prædicto casu non possint dispensare sine speciali privilegio et concessione Pontificis Romani.

« Circa instructionem XX quæ est de libris, quibus utitur Ecclesia Armenorum; respondes, quod in illis non sunt errores, sed laudes et gloria Dei, et in quibus necesse esset eos corrigere, corrigerentur. Circa quam responsionem quærimus a te, quare libros, quibus in officiis missarum et horarum, et ordinationum et consecrationum episcoporum utitur Ecclesia Armenorum, non exhibuisti, nec etiam ad legendum exhibere voluisti interpreti archiepiscopi et episcopi prædictorum. Secundo, volumus a te scire, si fideliter et integre es paratus eos exhibere nostris nuntiis, cum per eos fueris requisitus. Tertio, tu non respondes de libris illorum, quos apud Armenos reputas doctores, in quibus ut nobis delatum est, sunt multi errores et hæreses contra eamdem fidem Catholicam, quam tenet et docet sancta mater Ecclesia. Volumus igitur a te scire, si es para-

tus ad mandatum nostrum, quando ad te pervenerit, libros hujusmodi exhibere.

15. « Post prædicta omnia, mirari cogimur vehementer, quod in quadam Epistola, quæ incipit : HONORABILIBUS IN CHRISTO PATRIBUS, subtrahis de LIII primis capitulis capitula XVI. Primum, quod Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio. Tertium, quod parvuli ex primis parentibus contrahunt originale peccatum. Sextum, quod animæ ex toto purgatæ separatæ a suis corporibus manifeste Deum vident. Nonum, quod animæ decedentium in mortali peccato in infernum descendant. Duodecimum, quod Baptismus deleat originale et actuale peccatum. Decimum tertium, quod Christus non destruxit descendendo ad inferos, inferiorem infernum. Quintumdecimum, quod angeli a Deo fuerunt creati boni. Trigesimum, quod effusio sanguinis animalium nullam operatur remissionem peccatorum. Trigesimum secundum, quod non judicent comestores piscium et olei in diebus jejuniorum. Trigesimum nonum. quod in Ecclesia Catholica baptizati, si efficiantur infideles et postmodum convertantur, non sunt iterum baptizandi. Quadragesimum, quod parvuli ante octavum diem possunt baptizari, et quod baptismus non potest esse in liquore alio, quam in vera aqua. Quadragesimum secundum, quod Corpus Christi post verba consecrationis sit idem numero, quod corpus natum de Virgine et immolatum in cruce. Quadragesimum quintum, quod nullus, etiam sanctus, Corpus Christi potest conficere, nisi sit sacerdos. Quadragesimum sextum, quod est de necessitate salutis, confiteri proprio sacerdoti vel de licentia ejus, omnia peccata mortalia perfecte et distincte ». Quis autem proprius sacerdos intelligendus sit, jam in superiori tomo contra errorem Joannis e Poliaco demonstratum est [1], nimirum non parochum modo, sed episcopum et summum Pontificem et eos, qui vel ab episcopo et maxime qui a Sede Apostolica fuerint ea auctoritate instructi, censendos proprios sacerdotes, id est, jurisdictionem habentes, et non alienos, scilicet nullo noxarum pœnitentis solvendarum jure præditos. « Quia igitur verba illius Epistolæ, in qua scribis, quod diminuisti XVI capitula de LIII capitulis per dictos archiepiscopum et episcopum tibi exhibitis, et ad singula per te illis in scriptis responsionibus datis, intricata sunt et obscura ; ideo volumus clare et sine velamine a te scire, si prædicta XVI capitula diminuisti de LIII pro eo, quod non credis ea esse vera, neque Catholica: vel ex qua causa ipsa capitula diminuisti.

16. « Item in scriptis rogasti archiepiscopum et episcopum antefatos, ut esset inter eos et te verborum finis : et quod amplius non laboraretis in verbis instructionis, ad quem laborem iidem archiepiscopus et episcopus per Romanam Sedem fuerant ad te missi. Et cum tuæ responsiones in pluribus sint dubiæ, cavillosæ, obscuræ et suspectæ, scias quod non possemus nos, qui salutem tuam et Armenorum, sicut tenemur, ardenti desiderio sitimus, finem imponere, nec a labore et fatigatione cessare, nisi prius pure, clare, perfecte et integre tu et Armeni de tua obedientia fidem illam receperitis, quam ipsa Romana tenet et docet Ecclesia, quæ cunctorum fidelium mater est et magistra. Adhuc cum canonizationes sanctorum, et promotiones illegitimorum ad sacros ordines sint casus, qui inter alios tantummodo Romano Pontifici reservantur, et ad nullum alium prælatum Ecclesiæ pertinentes, nisi ipse Romanus Pontifex specialiter aliquibus duxerit committendos ; miramur, quod te dicis prædictos duos casus auctoritate propria velle penes te retinere : quod nullum signum est obedientiæ et reverentiæ, quas ad Romanum Pontificem in præmissis capitulis te prætendis habere. Quapropter ad hoc cogimur te requirere, ut nobis in scriptis respondeas, si vis traditiones orthodoxorum Patrum, ac Decretales seu Constitutiones sanctæ et Apostolicæ ac Romanæ Sedis reverenter suscipere, docere atque servare.

17. « Cæterum, quia fide dignorum plurium, et quorumdam etiam Armenorum relatio frequenter nostris auribus instillavit, quod tu et antecessores tui catholicon Armenorum, ac tibi et eis obedientes Armeni ea, quæ circa ipsius fidei nostræ cultum nobis et prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus tuis et eorum litteris descripsistis, et promisistis etiam vos facturos, in nullo penitus observatis : imo (quod est detestabilius, et nos amplius deploramus) nuntiorum et legatorum dictæ Sedis, quos ad te ac illos Sedes ipsa de tua et illorum salute anxia curiositate sollicita destinavit, salubria monita, et sanam Catholicamque doctrinam per eosdem legatos et nuntios tibi et tuis antecessoribus, ac obedientibus tibi et eis Armenis eisdem communicata et tradita contempsistis, et abjecistis omnino, ac fidem ipsius Ecclesiæ Romanæ, extra quam nulli est gratia, nulli salus, habuistis damnabiliter in derisum.

« Et ideo fraternitatem tuam monemus, requirimus et hortamur attente, tibi tuæ salutis intuitu sanis consiliis suadentes, quatenus responsiones per te ad interrogationes nostras faciendas et omnia, quæ tu et iidem obedientes tibi, ut præfertur, Armeni circa ipsius fidei nostræ negotium promittetis et dicetis, vos credere ac tenere (quanquam speremus indubie quod simplicia verba tua et Armenorum ipsorum pura et vera tua et eorum conscientia, quidquid illi vel illi conentur asserere, comitetur) tactis sacrosanctis Evangeliis, juramentis solemnibus roboretis : et nihilominus sub juramentis similibus promitattis, quod nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus, canonice intrantibus, et eidem Ecclesiæ Romanæ, ac nostris et eorum præceptis et jussionibus, sicut vere obedientes, parebitis cum effectu, ut ora de te et

[1] An. Chr. 1321. num. 20.

Armenis eisdem sic graviter sicque notabiliter obloquentium obstruas; et Armeniæ cleri et populi pastor bonus sic eis salutis ducatum et pascua præpares, quod dum tempus resolutionis advenerit, ad sancta sanctorum purificatis cum ipsis introire mentibus merearis : nosque laborum nostrorum, quos cum tanta cordis affectione ac sinceritate subivimus et subimus, fructus utiles et diu ac anxie concupitos, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui est caput Ecclesiæ, colligamus : sciturus pro certo, quod præter salutis æternæ præmia, et famæ titulos, quæ provide consequeris, dabit tibi Deus, ille omnium opulentissimus retributor, unde in præsenti quoque seculo gratiis et beneficiis altluas: et nos, licet insufficientibus meritis, dignatione sua ejus in terris vicarius, qui honori et statui Ecclesiæ sedisque tuæ non detrahere, quinimo adjicere tuis, ut speramus, exigentibus meritis, Deo favente, proponimus, magnis et amplioribus privilegiis, gratiis et libertatibus te ac ipsam tuam Ecclesiam honorare. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, III kal. Octobris, anno x ».

18. Ex his animadverti potest in quantos quamque fœdos errores prolabantur facile, qui se a Romanæ Ecclesiæ conjunctione segregarunt. Nec possunt novatores jure gloriari de suarum hæreseon antiquitate, jactareque ad imperitos subornandos, Armenos aliosque Orientales cum ipsis sentire; licet enim aliquos ex his erroribus tueantur, non tamen omnes admittunt, atque in gravissimis capitibus discrepant. Divina vero potius justitia suspicienda, quæ his erroribus infectos Armenos redigi passa sit in Barbarorum servitutem. Quam ut averteret calamitatem Clemens, omne studium pro instauranda illis in regnis religione contulit, Constantinumque regem Occidentalium auxilia implorantem excitavit [1], ut patriarcham ac præsules Armenos ad orthodoxam fidem, quam Romana Ecclesia colit, et omnes ambages, quas error, dum videri erubescit, aucupatur, amputandas adduceret :

« Clemens, etc. Constantino regi Armeniæ illustri gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Dei, cujus perfecta sunt opera, fiducia roborati et freti auxilio, nolentes imperfectum deseri, quod pro tot tantorumque salute dedit divina bonitas inchoari, ad hujusmodi responsiones ipsius catholicon quasdam interrogationes salubriter et cum magna deliberatione formari fecimus, et eidem catholicon per alias nostras litteras destinavimus, ad quas singulis singulas, cum sint in ipsius fidei veritate firmatæ, per eumdem catholicon, non sub obscuritatis nube aut duplicitatis pallio, vel sub incertitudinis vel imperfectionis cujuspiam detrimento; sed nude, clare, pure et aperte volumus responderi, ut zelus suus ad eamdem fidem non obliquus, sed rectus appareat : et sic ipse, inoffenso vestigio et recto calle similiter gradiens, æternæ lucis, quæ Christus est, splendore lustratus erroris cujuslibet se gaudeat amisisse caliginem; ac tandem, Armenorum populo parans salutis pabulum et ducatum, una cum eis ad sancta sanctorum mentibus purificatis introeat, æternæ beatitudinis indeficientibus gaudiis perenniter potiturus.

« Quapropter serenitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, tuæ salutis obtentu attentius obsecrantes, quatenus prudenter attendens, quod Catholicorum principum opus est, pro augmento Christianæ religionis et fidei labores amplecti, curas suscipere, sollicitudines non vitare; apud eumdem catholicon, quod salutaribus monitis et exhortationibus nostris obtemperans, non in corde et corde, sed pure et simpliciter et secundum exigentiam Catholicæ veritatis eisdem interrogationibus respondeat, et responsiones suas jurisjurandi adjectione confirmet, pro divinæ majestatis reverentia, nostræ interventionis obtentu, et tuæ insuper consideratione salutis efficaciter et solerter insistas : ut eo cum universo Armenorum clero et populo tuo felici tempore hujusmodi reaggregatis unitati Ecclesiæ memoratæ, obstruantur ora obloquentium plurium Catholicorum etiam Armenorum, qui catholicon ipsum et Armenos alios non in veritatis simplicitate, sed fictione quadam ipsius fidei negotium prosequi; imo (quod detestabilius est et amplius deploramus) communicatam eis per legatos ejusdem Sedis salutarem doctrinam ipsius fidei in contemptum et derisum habuisse, firmiter asseverant : tuque tanti boni procurator et auctor claris attollaris ubique præconiis, et solium regni tui in terris stabilius robores, et cum tempus resolutionis advenerit, ad participium æternæ gloriæ in regno cœlesti cum sanctis et electis Dei ab eo, per quem regni sceptra suscepisse ac gerere nosceris, admittaris; pro certo sciturus, quod nos qui salutem tuam et tui subditi populi in hac parte prosequimur et simpliciter quærimus, te regnumque tuum non solum spiritualibus gratiis, sed etiam temporalibus favoribus atque subsidiis disponimus, præstante Domino, multipliciter confovere. Quod ut ex nunc aliqualiter sentias, de pecuniis Apostolicæ cameræ sex millia florenorum in regno Cypri tibi seu procuratori tuo mandavimus exhiberi. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis XVIII kal. Octobris, anno x ».

19. Ad hæc perducenda ad optatum finem Guillelmo patriarchæ Jerosolymitano, Philippo archiepiscopo Nicosiensi, Odoni Paphensi et Leodegario Nimotiensi episcopis Apostolico pro imperio injunxit, ut sapientem virum Catholicæ fidei studio inflammatum ad Armenorum catholicon, abjecta omni mora, transmitterent e Cypro : « Qui, inquit, ab illo cum ea, qua decet, gravitate prudenter et provide responsiones exigat ad hujusmodi

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 81. et cod. Ms. arch. Vat. de reb. p. 95.

articulos non circumfusas velamine; sed lucidas et apertas, ut qualis sit ejus ad Catholicam fidem zelus, an scilicet obliquus an rectus, documentis manifestioribus cognoscamus : et ubi, sicut de dignatione divina confidimus, ille pater luminum Christus Jesus, lucernam ponens dicti catholicon pedibus verbum suum, sic eum gratiæ suæ dono repleverit, quod ipse catholicon nostris salutaribus monitis excitatus, errorum tenebras respuens et videns clare, mentis intuitu lumen vitæ ad articulos ipsos responderit clare, aperte et lucide, prout expedit et speramus. Quia non spiritualibus modo, sed et temporalibus quoque auxiliis catholicon ipsum et Armenos alios ipsius fidei nostræ robore confirmatos intendimus, Deo propitio, confovere, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis X kal. Octob., anno x ».

Affulsisse hoc tempore egregias spes revocandæ ad fidem Catholicam universæ Armenorum Ecclesiæ, scribit Bosius [1], atque Deodatum Gosonium supremum equestris Hospitalariorum Ordinis magistrum a Pontifice excitatum, ut eos magnis auxiliis adversus Saracenos instrueret, quo majoribus officiis Romanæ Ecclesiæ devinciret. Extant eæ in Regesto Pontificio ad Gosonium litteræ [2] quibus se optime de Armenorum conversione sperare Pontifex indicat. Ac non Rhodii modo, verum Smyrnensis quoque præfectus et Hugo Cypri rex [3] sollicitati, ut opem Armeniæ laboranti ferrent. Ut vero intestinum a Cypro bellum averteret, cujus metus gravis ob Petri regni hæredis cum patre Hugone dissensiones imminebat, omne studium ad eos conciliandos addidit, ac regi egit gratias [4] filium e vinculis liberasse, summisque contendit precibus, ut mutuum cum filio amorem aleret; tum de muneribus ad Sedem Apostolicam Nicosiensis Ecclesiæ quæstoris opera transmissis [5]; rogavitque ut Nicosiensem archiepiscopum ad aulam Pontificiam accedere permitteret [6].

20. *In convertendis schismaticis in Servia, Macedonia et Dalmatia Pontificis opera.* — Cæterum non modo exscindendis Armenorum erroribus navata a Clemente Apostolica opera, sed etiam ad Græcorum schismaticorum hæreses, quæ in Servia, Macedonia et Dalmatia grassabantur, comprimendas studium conversum est : nonnulli enim veterem de processione Spiritus sancti ex solo Patre errorem tuebantur. Tum livore in Latinum nomen efferati effutiebant, sacram Eucharistiam in azymo non confici, Baptismi et Confirmationis sacramenta Latino ritu collata non valere; atque Anabaptistarum deliria sectabantur. Nonnulli etiam præsules in conferendis ordinibus solvendaque lege de conjugiis disciplinam Ecclesiasticam labefactabant : nec deerant pseudomonachi emungendarum pecuniarum artifices, qui legationis Apostolicæ splendorem sibi arrogarent, ac simplices circumvenirent. Quos sectarios Clemens a Dyrrachino ac Ragusino archiepiscopis et ab episcopo Traguriensi coerceri, fidemque orthodoxam de processione Spiritus sancti, illum nimirum ex Patre Filioque tanquam unico principio et spiratore unica inspiratione procedere; necnon alia sacra dogmata promulgari, discutique errorum tenebras jussit, dato subjecto Diplomate [1] :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus Antonio Duracensi et Eliæ Ragusino archiepiscopis, ac Bartholomæo episcopo Traguriensi.

« Inter cætera, quæ Apostolatus officio, cui quanquam immeriti, disponente Domino, præsidemus, imminent peragenda, illud potissime humeris nostris incumbit, ut contra schismaticorum et hæreticorum venena pestifera, quibus Catholicæ fidei puritatem conantur inficere, per nos et alios, prout locorum et temporum qualitas exigit, partes Apostolicæ sollicitudinis apponamus. Nuper siquidem rumor infestus ad nostram non sine gravi mentis turbatione perduxit auditum, quod nonnulli iniquitatis filii, se Christianos solo nomine profitentes, fidei Christianæ prorsus adversi, in nonnullis regni Rassiæ, Albaniæ et Sclavoniæ, et aliis circumadjacentibus partibus inconsutilem tunicam Domini nostri dividere et lacerare conantes, ac perniciosa schismata suscitantes, novas inducunt sectas, variosque seminare moliuntur errores : ex quibus, ut aliquos recitemus, falso pertinaciter asserunt, Spiritum sanctum non a Filio, sed a solo Patre procedere : non attendentes, quod sicut sacrosancta Romana Ecclesia, mater fidelium omnium et magistra, tenet et docet, ac orthodoxorum Patrum atque doctorum Latinorum pariter et Græcorum habet incommutabilis et vera sententia, sacrique Concilii declarat auctoritas, idem Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio tanquam ex uno principio unica inspiratione procedit. Item mendaciter asserunt contra ea, quæ præfata Romana tenet et docet Ecclesia, Corpus Christi non in azymo, sed in fermentato pane confici debere, et quod in azymo confectum est, esse denegant Corpus Christi, illudque in suæ damnationis cumulum blasphemiis inclamare, deturpare manibus, et (quod sceleratius est) conculcare pedibus non verentur. Dicunt etiam formam Baptismatis et Confirmationis juxta ritum, quem præfata Romana servat Ecclesia, flamen fore, ac ipsos vero Baptismate baptizatos Baptismati et Confirmationi, secundum ritum præfatum susceptis, damnabiliter renuntiare et rebaptizari compellunt. Præterea damnabili detestatione dicuntur asserere, eamdem Romanam Ecclesiam, cui universæ Christianæ fidei professores subesse noscuntur, ejusque tenentur instituta servare, in plerisque aliis, quæ præsentibus exprimere non curamus, a veræ fidei tramite deviare.

[1] Bos. hist. Hospital. Jeros. p. 2. l. II. — [2] Tom. x. Ep. secr. p. 83. — [3] Ibid. — [4] Ibid. p. 65. — [5] Ibid. p. 66. — [6] Pag. 65.

[1] An. 2. l. II. p. 1. Ep. cur. 2. Ms. arch. Vall. de reb. Tartaror. Armenor. et Schism. p. 97.

« Intelleximus etiam, quod nonnulli archiepiscopi et episcopi partium earumdem sacros Ordines indecenter et contra sanctorum canonum instituta conferunt, et super Matrimoniis contrahendis in gradibus prohibitis dispensare contra instituta præfata propria temeritate præsumunt : quodque religiosi quamplures mendicantium Ordinum, commissum sibi fore ab Apostolica Sede in eisdem partibus legationis officium minus veraciter asserunt, eoque prætextu nonnulla illicita temere attentare præsumunt in suorum et aliorum animarum periculum et scandalum plurimorum.

21. « Cupientes igitur hujusmodi ejusdem orthodoxæ fidei et animarum periculis, prout ex debito præmissi tenemur officii, opportunis et efficacibus studiis obviare, ac de vestræ circumspectionis industria gerentes in his et aliis fiduciam in Domino specialem; fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrum ad loca dictarum partium, de quibus vobis magis expedire videbitur, vos personaliter conferentes, et contra euntes, præsumptores et attentatores hujusmodi pro Ecclesia sancta Dei vos defensionis murum viriliter opponentes, præmissa schismata dissipare, sectas dissolvere, errores evellere, excessus corrigere, deformata informare, et errantes ipsos ad veram ipsius Catholicæ fidei unitatem dictæque Romanæ Ecclesiæ ritus et mores reducere, quantum vobis inspirabit Altissimus auctoritate nostra fideliter studeatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; contradictores quoslibet et rebelles, cujuscumque præeminentiæ, status, ordinis vel conditionis existant, auctoritate nostra per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Quæcumque vero in præmissis duxeritis facienda, et quæ nobis alias circa ea videantur agenda, nobis fideliter et solerter intimare curetis, ut super ipsis providere salubriter, auctore Domino, valeamus. Dat. Avin. kal. Septembris, anno x ». Infectos iis erroribus non Servios modo et Macedones, sed alios etiam Græcos confirmat Alvarus [1] Pelagius, qui eosdem errores in Græcanicarum hæresum Catalogo recenset.

Ardebat pio studio Clemens Græcos, detersa veteri caligine, orthodoxæ veritatis luce collustrandi revocandique ad sinum Ecclesiæ : sed illud cum Cantacuzeno imperatore cœptum colloquium ob secutas discordias consenuit, vergereque in exitium res Christiana cœpit.

Adducta est per hoc tempus in grave periculum Smyrna [2], ne a fidei hostibus, quibus plurimo Christiano cruore erepta fuerat, expugnaretur, archiepiscopi Smyrneusis maximo vitio, in quem Pontifex exercendæ quæstionis provinciam Raimundo episcopo Morinorum A. S. L. dedit [3] :

[1] Alvar. Pelag. in Collyr. adversus hæres. Ms. bibl. Vat. sign. num. 1139. — [2] Tom. IX. Ep. secr. p. 198. — [3] Ibid.

« Licet, inquit, adversus pontificali dignitate præditos gravitas et reverentia canonum accusationes facile non admittant; quia tamen loci et temporum conditio exigit, ut cautius hæc negotia disponantur, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus per te vel alium seu alios Deum timentes descendas ad locum : et si ea, quæ clamor, qui de archiepiscopo ipso ad nos usque pervenit insinuavitque, te in vicino positum latere non possunt, vera compereris, tanto studeas super hoc celerius providere, aliquem virum probum, fidelem et strenuum, prout necessitas exigit, capitaneum deputando ad ejusdem custodiam civitatis, quanto perniciosi viri si, (ut præmittitur) veritas sit comes relatibus, actus et opera graviora pericula Christi fidelibus illarum partium comminantur. Dat Avin. id. Januarii, anno IX ».

22. *Venetorum ac Genuensium dissentientes ad pacem hortantur Petrarcha et Pontifex, at incassum.* — Contenderat Raimundus legatus in Orientem, ut classi sociali pro defendenda Smyrna Turcisque reprimendis præesset, sed Pontificia consilia turbavit lugenda Genuensium ac Venetorum dissensio : Andreas enim Dandalus Venetiarum dux qui ad triremes numero tres egregie ad pugnam instructas mittendas se obstrinxerat, metuens ne a Genuensibus invaderentur, se de servandis promissis excusavit apud Pontificem. Qui repetitis litteris ipsum ursit [1], ne præclare cœptis desisteret : se paci cum Genuensibus redintegrandæ operam daturum : tum quartam stipendiorum partem pro alendo Smyrnensi præsidio suppeditaret. Qua etiam de re ad Hugonem Cypri regem initi in Turcas fœderis socium scripsit [2] ineunte anno, rogavitque ut una cum Rhodiis equitibus triremes, de quibus constitutum erat, mitteret. Andreas porro Dandalus adduci non potuit ad triremes ex fœderis legibus submittendas, quod Genuense bellum arderet, atque hostes maximas vires contraherent. Dissolutum itaque est [3] sacrum in Turcas fœdus, quo Pontifex, Hugo rex, Andreas Dandalus, et equites Rhodii illorum victorias represserant : de quo gravissime conquestus Pontifex infelicem casum Christianorum peccatis adscripsit. Cum itaque jurata societas, implicitis novo bello Venetis, exitu careret, equites Rhodii a triremibus instruendis in bello liberi VI id. Septembris, pronuntiati [4] sunt : tum antea idibus Maii admoniti, ne ad Venetorum Genuensiumve partes inclinarent [5]. Concepisse de Rhodiis Venetos adversas suspiciones, ne Genuensibus studerent, refert Bosius [6] : ac Deodatum Gosonium respondisse, in neutram partem se propendere : sed cum equester Ordo ex pluribus nationibus conflatus esset, Ligures suorum partes tueri ; neque id mirum, cum Veneti generis equites suos etiam defenderent.

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 199. — [2] Ibid. p. 198. — [3] Tom. X. Ep. secr. p. 55. — [4] Ibid. — [5] Tom. IX. Ep. secr. p. 278. — [6] Bos. hist. Hospital. l. II.

Quod attinet ad exitiale Venetos inter ac Genuenses humani generis hostis afflatu anno superiori accensum bellum, quo res Christiana conflagravit, atque innumera mala ad secuturas ætates emanarunt; execrabantur illud boni omnes ac prudentes viri, e quibus Petrarcha, doctrinæ laude florentissimus, in litteris ad Andream Dandalum ducem Venetorum datis, utrumque populum ad mutuam concordiam irasque vertendas adversus infideles ita hortabatur [1]:

« Franciscus Petrarcha Andreæ Dandulo Venetorum duci S.

« Moveor, vir illustris, et valde permoveor, et, si proprium affectus mei nomen exigis, permetuo frementes in circuitu procellas, et quos undique cernimus rerum motus. Sed, ut totius humani generis lamenta prætercam, Italicus homo ad Italicam querelam venio. Surgitis nunc ad arma duo potentissimi populi, duæ florentissimæ urbes, duo (ut dicam breviter) Italiæ lumina quæ, ut mihi quidem videtur, peropportune adeo hinc illinc circum Ausonii orbis claustra distribuit natura parens, ut vobis ad Arcton et ad Ortum solis, illis ad Meridiem et ad Occasum versis, vobis superum, illis inferum mare frænantibus, post debilitatum inclinatumque jam, ne dicam prostratum prorsus et extinctum, Romanum imperium ad reginam Italiam quadripartitus orbis agnosceret. De qua re, etsi quarumdam forte gentium superbia in terris litem factura videatur, in alto certe nullius unquam impudentia controversiam movebit. Cæterum si in vosmetipsos, quod nedum spectare, sed ominari horreo, victricia nunc arma convertitis, haud dubie vestris propriis manibus saucii perimus, vestris propriis manibus spoliati et nomen et multis quæsitum laboribus imperium maris amittimus: ita tamen, ut quod sæpe alias malorum solamen habuimus, non perdamus: calamitatibus enim nostris gaudere poterunt hostes, sed minime gloriari. Inter cuncta nimirum, quibus angor aut terreor, nil magis quam intractabiles, et concilia juvenum pavesco ». Et infra: « Nemo, quæso, vos fallat, cum asperrima atque invictissima, et quod tristius dico, cum Italica gente bellum geritis. Utinam inimicæ urbes vobis essent Damascus aut Susis! Utinam Memphis potius aut Smyrna, quam Janua! Utinam adversus Persas aut Arabes! Utinam adversus Thracas aut Illyricos pugnaretis! Nunc vero quid agitis? Si qua Latini nominis reverentia est, quos delere molimini, fratres sunt. Et, heu! non tantum apud Thebas fraternæ acies, sed per Italiam instruuntur, amicis flebile, lætum hostibus spectaculum. Quis autem belli finis? Ubi seu victores fueritis, seu victi, anceps est enim alea fortunæ, necesse est ut alterum e duobus Italiæ luminibus extinguatur, obscuretur alterum. De tanto enim hoste incruentam sperare victoriam, vide non tam generosæ fiduciæ, quam incuriosæ dementiæ signum sit.

« Sane vos videritis, viri magnanimi et præpotentes populi: quod enim uni dico, dictum ambobus intelligo, nisi quia, ut ad te potissimum hæc scripta perveniant, et devota familiaritas, quæ mihi cum virtutibus tuis est, et ipsa locorum vicinitas causam præbuere: vos (inquam) videritis quorsum pergatis animo, quis sit irarum modus, quis terminus odiorum, quid de salute propria, quid denique, cujus non parva portio pendet ex vobis, de statu publico cogitatis. Modo ne illud excidat, quod nisi gliscentis belli ardor fonte aliquo pietatis extinguitur, de vulneribus, quæ parantur, non Numantinus aut Pœnus, sed Italicus sanguis fluet, et eorum qui, si qua repentina vis ingruat, aut si qua barbaries, quod interdum, sed nunquam gratis ausa est, fines nostros irrumpat, primi vobiscum arma pro communium fortunarum defensione suscipient, qui simul pectora sua morti atque hostilibus telis objicient, qui et vestris tegentur, et vos clypeis et corporibus suis tegent, qui profugos hostes classibus prosequentur, pariter vivent, pariter morientur, pariter pugnabunt, pariter triumphabunt ». Et infra: « Quanto autem cum dolore (ne quid omnino tibi subtraham) audisse me putas, recens vobis cum Aragonum rege fœdus initum? Ergone ab Italis ad Italos evertendos Barbarorum regum poscuntur auxilia? Unde infelix opem speret Italia, si parum est, quod certatim a filiis mater colenda discerpitur, nisi ad publicum parricidium alienigenæ concitentur?

« Dicet aliquis: idem mali genus prius ab hoste tentatum. Jam dixi, et si unum alloquor, utrumque redarguo. Quanto dignius fuerat, irarum detersa rubigine, a qua non ullius amicitiæ sinceritas, non fraternus amor, non suprema demum parentis ac natorum pietas prorsus immunis est, Venetos cum Jannensibus unum fieri, quam formosum corpus Italiæ lacerari; vobis Occidentalium illis, ut audio, dextras Orientalium tyrannorum in partem furoris implorantibus? O ferales et supervacuas cautelas! O malevolentiæ genus ultimum, quod manu propria non possis, ad id circumspicere quod irrites, et argumentum odii præbente vicinia, vicinos scelerum subrogare! Atqui multarum hinc injuriarum fluxere primordia, dum indigne et nescio unde prodeunte fastidio nostrarum rerum, in admirationes rapimur externarum, et jam pridem consuetudine pestifera Italicam fidem Barbaricæ perfidiæ posthabemus. Insani, qui in venalibus animis fidem quærimus, quam in propriis fratribus desperamus. Quo effectum est, ut jure optimo in has calamitates inciderimus, quas sero jam et inefficaciter lamentamur, postquam Alpes et maria, quibus nos mœnibus natura vallaverat, et interjectas obseratasque divino munere claustrorum valvas, livoris, avaritiæ superbiæque clavibus ape-

[1] Petrar. variar. l. 1. Ep. 1.

riendas duximus Cymbris, Hunnis, Pannoniis, Gallis, Teutonis, Hispanis ». Et infra :

« Hoc unum in finem coram duorum populorum ducibus affusus et lachrymosus obsecro. Infesta manibus arma projicite, date dextras, miscete oscula, animos animis, signis signa conjungite. Sic navigantibus Oceanus et Euxini maris ostia patebunt, nullusque regum aut populorum, nisi venerabundus, occurret. Sic vos Indus, sic Britannus Æthiopsque permetuet. Sic Taprobanem, sic Fortunatas insulas, famosamque, sed incognitam Tylem, et omnem Australem atque Hyperboream plagam securus vester nauta transiliet : modo invicem tuti sitis, nil aliunde trepidandum est. Vale ducum ac virorum optime. Patavii XV kal. Aprilis MCCCLI ». Rescripsit [1] Petrarchæ dux multisque verbis suscepti a se belli culpam amovere studiut,additis in litterarum calce his sententiis : « Bellum ita suscepimus, ut nihil aliud, quam pacem honorabilem patriæ, quæ vita nostra nobis est charior, quærere videamur, et quemadmodum superbe ac violenter nos agere (ageremus), si spernemur (sperneremus) placatum cedentemque hostem ; sic nunc cum prope confractum resistentem ac tergiversantem traxerimus, nulla verecundia sumus obstricti, si bella hos contra permittimus, qui pacem pati minime potuerunt. Venetiis XXII Maii MCCCLI ».

23. Mulcere Andreæ Dandali animum, quem vehementi ira in Genuenses percitum indicant ejus litteræ, nitebatur Pontifex : ac pridie non. Julias Justinopolitano episcopo ad eum transmisso, obsecravit [2] ut ad pacem conficiendam se compararet. Miserat [3] jam is in Græciam viginti triremes; cum Genuenses, quos prope confractos putarat, ostentandæ suæ potentiæ gratia sexaginta quatuor triremium classem, præfecto Paganino Auria, adornarunt. In quo tanto apparatu id lugendum occurrit, eos qui antea repudiarant in Turcas fœdera, atque ad ulciscendas Christi domini injurias unam vel duas triremes instruere detrectarant, tantum maritimum exercitum ad suas vindicandas conflasse. Ingressi Adriaticum mare Genuenses multa Venetis damna intulere : indeque flexo in Orientem cursu viginti triremes Venetas sunt insectati. Territa classis Veneta impar potentia tribus in altum fuga lapsis, in Cretæ portum se subduxit, quam classis Genuensis ad insulam appulsa terra marique, egregie defendentibus se Venetis, obsidione cinxit [4].

Dum tanto conatu, atque armorum fragore a Venetis ac Genuensibus bellum geritur, proferentibus Turcis victorias, ac reliquo orbe Christiano bellis quassato, Pontifex profusis lacrymis, ut sæpe antea, Orientis exitium planxit [5] :

« Clemens, etc. venerabili fratri Fortanerio patriarchæ Gradensi A. S. N.

[1] Petrar. variar. l. I. Ep. II. — [2] Tom. X. Ep. secr. p. 26. — [3] Matth. Vill. l. II. c. 25. — [4] Ibid. c. 26. — [5] Tom. X. Ep. secr. p. 106.

« Gravis inter dilectos filios nobiles viros ducem Venetiarum et gubernatorem Januensium, necnon Januensis civitatis et Venetiarum communia, procurante pacis æmulo, suborta dissensio, amaricat graviter mentem nostram, pungit animum , et viscera quæque conturbat. In ea namque particularia dissidentium partium damna dispendiaque deflemus : in ea communia Catholicæ fidei detrimenta : in ea Christiani populi, maxime partium Orientis, pericula deploramus. Quis enim zelator Christiani nominis et honoris non defleat eos invicem dissidere, ac per dissensionis hujusmodi periculosæ ac dispendiosæ discrimina debiliores effici, quod ad exaltationem et tutelam fidei et populi prædictorum gratiosos pugiles patenter aspexit? Qui non universalia detrimenta et pericula eorumdem fidei et populis defleat, in quos pagana gens, captata hinc opportunitate nocendi, velut effrænis sævit immanius, furit licentius et liberius debacchatur ». Ut a bello hos populos revocaret Clemens, Fortanerium patriarcham Gradensem, quem [1] ad eam Ecclesiam ex Ravennate paucis ante mensibus, permissa ejusdem Ravennatis administratione [2], traduxerat, IX kal. Novembris ad Genuenses ac Venetos legavit [3], cui hæc data imperia :

« Merito itaque ad ipsam perniciosam supputandam discordiam et radices ipsius, ne venenosis ex ea succrescentibus surculis priora detrimenta restauret, funditus evellendas, et pacem propagatricem et matrem bonorum omnium reformandam inducimur, et ab intimis præcordiis excitamur, ut dissidentes iidem pace mutua gaudeant, et ipsa pagana gente a persecutionis impetu refrænata, idem populus Christianus ab angustiis et pressuris eis per usum veteribus, et per augmentum novis utcumque respiret. Ideoque fraternitati tuæ, de qua in magnis et arduis multa experientia, et claris operum titulis approbata, plenam in Domino fiduciam gerimus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad partes illas sub spe illius, qui concordiam in sublimibus suis parat, et ad cujus nutum stat spiritus procellarum, te personaliter conferens, studeas salutaribus monitis, et salubribus inductionibus tuis juxta datam tibi a Domino gratiam et virtutem succidere hujusmodi pestilentem omnino discordiam ac radices illius extirpare funditus studeas, discordes ipsos ad concordiam sollicite revocare, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis XI kalendas Novembris, anno decimo ». Instruxit quoque patriarcham auctoritate [4], ut pacem componeret, inducias promulgaret, coitiones contrarias (tractos enim in belli societatem reges et imperatores visuri sumus) rescinderet, dissolveret armorum fœdera ac discordiarum incentores censuris reprimeret.

[1] An 10. l. II. p. 320. — [2] Ibid. l. I. p. 321. — [3] Tom. X. Ep. secr. p. 166. — [4] Ibid.

24. Gravissimis etiam litteris Andream Dandalum Venetorum ac Joannem [1] Valentium Genuensium duces in mutuam adducere concordiam, ne ex eorum futuris cladibus trophæa infideles statuerent, annisus est :

« Clemens, etc. Sic vos et dicti dux et commune optatæ quietis et pacis dulcedine perfrui valeatis, ut ex unitate et concordia vestra Christianus populus partium Orientis, quem ex vestra et dictorum ducis et communis dissensione opportunitate captata immanius persequitur et affligit durius furor paganicæ feritatis, lætati respirent, et in eorum opportunitatibus ac necessitatibus multis præsidia vestra solita sentientes, persequentium dolos et machinamenta confutent ac nomen vestrum fama celebre minorationis detrimenta non sentiat : sed felicibus successibus semper adauctum sit eidem dictarum partium Orientis pusillo utique populo gloria et tutela sit, et persequentibus illos terror. Dat. apud Villamnovam Avin. diœc. IX kal. Novembr., anno X ». Adhibiti prætera Nicolaus episcopus Castellanus [2] apud Dandalum, Bertrandus archiepiscopus Genuensis [3] apud Joannem Valentem, ut pacis consilia promoverent. Utinam saluberrimis Christi vicarii monitis horum populorum principes obtemperassent : quanto felicius sibi ac nomini Christiano prospexissent !

Certior factus Andreas Dandalus de validissima Genuensium classe, de Eubœa insula oppugnata, suorumque periculo, armorum fœdera cum Petro rege Aragonum infenso Genuensibus ob exagitatam Sardiniam pepigit, qua de re hæc in Cortusiorum historia leguntur [4] : « Fit societas regis Aragonum et Venetorum contra Januam : armantur per hos nonaginta galeæ : vix unquam in mari tales et tantæ copiæ convenerunt (1) ». Meminit Matthæus Villanus [5] de instructa ab Andrea Dandalo duce maxima classe, deque aliis triremibus, quas in Cataloniam milite vacuas, exhausta ob pæteritam luem viris Veneta ditione, deduci jusserat. Quibus omnibus apud insulam Siciliæ junctis mense Novembri, spretis temere procellis, in Orientem contendit classis funesto quidem cursu, cum septem Venetæ ac duæ Catalanæ triremes fluctibus haustæ fuerint.

25. *Christiani in Oriente oppressi.* — At Genuenses cum Eubœæ portum frustra tentassent, ac tempus se consumere agnovissent, sollicitati ab Anna imperatrice Sabaudi generis, ut filium Joannem Palæologum imperatorem, qui una cum ipsa Thessalonicæ agebat, ne Cantacuzeno invasore propagandi in filium Matthæum imperii ambitione veneno tolleretur, Constantinopolitano imperio (quod tyrannus administrabat) restituerent, imminente classe Veneta contendere Thessalonicam, ut Palæologum classe exciperent, atque Constantinopolim ipsi amicorum opera subjicerent : quo facto et stipendia amplissima se recepturos, et amplificaturos vires sperabant. At adolescens imperator prioris consilii pertæsus, exterorum potestati se committere pertimuit, recusavitque. Quam ob rem indignati Genuenses, invecti in Tenedum insulam improviso eam adventu opppressere, prædasque ex Græcis agere cœperunt. Veneta vero classis in Turciam mense Decembri ad Altumlocum et palatium contendit, iisque in portubus hyberna duxit. Confluxere eo aliæ triremes, atque ad septuaginta recensitæ sunt [1]. Nullum ipsos cum Turcis iniise fœdus, ac Barbaros sprevisse, refert Cantacuzenus [2], ex quo indignatus Orchanes Januensibus socium se adjunxit : sed de his postea, ne luctus tristes ante tempus accersamus.

Quis non defleat Christianorum stuporem ac furorem tanto apparatu in mutuas cædes irruisse, et crudeles Saracenorum injurias, quæ universo nomini Christiano hoc ipso anno illatæ sunt, dissimulasse ? Præfectus Damasci opprimendæ religionis, atque opum cumulandarum furore percitus, immane hoc anno facinus patravit. Subjici faces urbi jussit [3] in duabus regionibus, ac mox Christianos ad tormenta rapuit, quasi ejus sceleris auctores, ut Damascum in suam redigerent potestatem. Id a nonnullis ex doloris impatientia extorsit : mox omnes crucis supplicio damnat, vel ad Mahometum deficere jubet. Plurimi numerum magnitudine tyranni ferociam permulsere : alii fidem Christianam infeliciter ejurarunt, viginti duo, qui superfuere, crucibus affixi. Hos ante parentum et filiorum ora tyrannus adduci jussit ut constantiam eorum labefactaret : sed tantum potuit divina gratia, ut pater filii lachrymas sperneret, filius patrem apostatam argueret inconstantiæ, ob pœnas corporis a vera religione descivisse, vocarentque hostem, qui sibi eripere æternitatis præmia niteretur. Suffixi in crucem tribus diebus

[1] Tom. X. Ep. secr. p. 105. — [2] Ibid. p. 106. — [3] Ibid. — [4] Cortus. hist. l. X. c. 7. — [5] Matth. Vill. l. II. c. 27. Foliet. l. VII et alii.

[1] Matth. Vill. l. II. c. 35. — [2] Cantac. l. IV. — [3] Matth. Vill. l. II. c. 53.

(1) Venetorum cum Aragoniis fœdus jam inde ab anno superiori constitutum fuit, ut non obscure indicat continuator Danduli Ambrosianus, tradens in ipso expeditionis hujus exordio missum a Venetis legatum cum rege Aragonum fœdus in Genuenses in urbe Perpiniani strinxisse. Præsenti vero anno fœderatæ illæ gentes classem compararunt triremium, non quidem nonaginta, ut ex Cortusiis notat annalista, sed Venetorum XXX, qua de re continuator Danduli et Ferrariensis Polyhistor conveniunt, et Catalanorum VII, ut scribit continuator, vel XXXIII, ut Ferrariensis, quibus accesserunt triremes XV Venetorum, quæ insulam Euboicam defenderant, ait continuator Ambrosianus. A quo pariter discimus hoc ipso anno missum a Venetis legatum venisse Constantinopolim, ejusque opera fœdus cum imperatore conciliatum *contra Januenses* ; quæ forte causa fuit cur imperator Genuensium auxilio uti noluerit, qua de re in Annalibus. Nisi forte reputaverimus Joannem quidem Palæologum, cui justum imperium obvenerat, Genuenses sibi socios adscivisse ; Cantacuzenum vero tyrannum, ut vim v, opponeret, Venetos sibi adjunxisse.
MANSI.

a Christianis et Saracenis magno constantiæ exemplo mortem oppetere conspecti sunt. At tyrannus brevi dignas scelerum pœnas sensit : soldani enim jussu, patefacta Christianorum innocentia, medius dissectus est. Hactenus de Orientalibus rebus: nunc ad Occidentales sermonem traducimus.

26. *Aragonius rex, violatis juribus Ecclesiasticis, veniam poscit.* — Correptus superiori anno Petrus rex Aragonum de tyrannide in Bernardum Pontificium internuntium exercita, deque jure Eclesiastico violato, nec soluto Sardico vectigali, Pontificis gratiam demisse expetiit, interpretibus concordiæ nonnullis cardinalibus et regii consilii sanctioris participibus viris, quos ad Sedem Apostolicam oratores decrevit, pollicitus sanctissime inflictam a Pontifice pœnam se suscepturum, censumque Sardiniæ liberalitate Apostolica acceptæ ergo persoluturum : de quibus subjecta publica Documenta [1] conscripta fuere :

« Sit cunctis notum, quod in mei notarii et testium subscriptorum præsentia serenissimus ac magnificus princeps et dominus dominus Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinoniæ, Rossilionis et Ceritaniæ attendens, ut dixit, quod super controversiæ exortæ inter dominum papam ex una parte, et ipsum dominum regem ex altera, per nonnullos reverendos dominos cardinales et quosdam de consilio domini regis prædicti de voluntate dicti domini papæ et ipsius domini regis fuisse tractata et concordata capitula, quæ sequuntur. Tangitur retenta deliberatione domini nostri, quod dominus rex Aragonum, seu ambaxiator suus ejus nomine et cum sufficienti mandato, promittet quod non impediet nec impedire faciet, seu permittet in regno et terris sibi subditis jurisdictionem Ecclesiasticam, ad Ecclesiam de jure vel consuetudine pertinentem, quominus libere exerceatur ibidem per judices Ecclesiasticos competentes, nec etiam collectores et officiales domini papæ. Item quod dictus rex asserens quod illa, quæ facta sunt contra collectorem in Perpiniano, non fuerunt facta in dicti domini nostri vituperium seu contemptum, humiliter petet absolutionis beneficium, paratus recipere omnem pœnitentiam imponendam eidem. De absolutione vero et pœnitentia suorum officialium et familiarium fiet quod dominus papa duxerit ordinandum. Item quod dominus noster ad necessitates regni et terrarum ejusdem regis, præsertim regni Sardiniæ et Corsicæ, quod ab Ecclesia Romana tenet in feudum, gratiose concedat, quod prælati pro se et subditis suis, ac etiam alii viri Ecclesiastici dictorum regni et terrarum possint eidem regi de aliquo temporali subsidio subvenire, et ratum habeant subsidium, si quod sibi per ipsos ad certum tempus jam factum est vel concessum. Item quod super censu pro præterito tempore debito ratione dicti regni Sardiniæ et Corsicæ concordatum asseritur a reverendo patre domino Tusculano : quam concordiam paratus erit rex prædictus, facto super hoc sufficienti procuratorio, inviolabiliter observare. Per prædicta autem non intendit dominus noster, quod detrahatur juri suo et Ecclesiæ Romanæ, seu regis prædicti. Supplicatur autem pro parte dicti regis, quod pro utilitate Ecclesiarum et consolatione suorum fidelium, qui propter defectum prælatorum absentium in spiritualibus incommoda innumerabilia et animarum pericula patiuntur, prælatos in curia existentes dignetur sanctitas domini nostri ad Ecclesias suas remittere, et eos cogere ad faciendum in dictis suis Ecclesiis residentiam personalem : quodque de prælaturis et beneficiis Ecclesiasticis regni et terrarum suarum dignetur personis idoneis illarum partium, quod summe esset gratum regnicolis, providere.

« Idcirco dictus dominus de fide, industria et legalitate venerabilis et religiosi fratris Hugonis abbatis monasterii Rumpulli Ordinis S. Benedicti, nobilis viri B. de Capraria, et Lupi de Gorrea camerarii minoris militum, Bernardi de Ulzimillis legum doctoris thesaurarii, consiliariorum suorum, plene confidens, tenore hujus publici Instrumenti sponte et de certa conscientia fecit, constituit et ordinavit certos et indubitatos procuratores suos ac nuntios speciales dictos venerabilem abbatem et nobilem B. de Capraria, Lupum de Gorrea, et Bernardum de Ulzimillis, et quemlibet ipsorum in solidum, ita quod occupantis conditio potior non existat, ad promittendum pro ipso domino rege dicto domino summo Pontifici, seu cui ipse voluerit, quod idem dominus rex non impediet, seu impediri faciet seu permittet in regno et terris sibi subditis jurisdictionem Ecclesiasticam, ad Ecclesiam de jure seu consuetudine pertinentem, quo minus (ut prætangitur) libere exerceatur ibidem per judices Ecclesiasticos competentes, nec etiam collectores et officiales domini summi Pontificis memorati : et etiam ad obtinendum a dicto domino summo Pontifice, vel alio quocumque ab eo potestatem habente, de et super sententia excommunicationis, si quam dictus dominus rex aut officiales vel gentes suæ ratione eorum, quæ facta fuerunt apud Perpinianum contra Bertrandum de Alajano collectorem dicti domini papæ, incurrerunt, absolutionis beneficium ad cautelam : et alias etiam ad obtinendum absolutionis beneficium ab eodem domino papa, vel alio ab eo potestatem habente, de et super sententia excommunicationis, quam dictus dominus rex prætextu taxatorum solutionum census seu tributi, quod sanctæ Ecclesiæ annis singulis dare tenetur pro dicto Sardiniæ et Corsicæ regno incurrit : necnon ad impetrandum et obtinendum a dicto domino papa et sacro collegio cardinalium remissionem et gratiam ejus, quod per ipsum dominum regem debetur ex tributo jam dicto, seu ex parte ejusdem

[1] Ext. in lib. Privil. Rom. Eccles. Ms. arch. Val. tom. III. p. 122.

et etiam ad faciendum solutionem et solutiones dicti tributi et pro solvendo eo, quod ad solvendum restat ex eodem tributo, dictum dominum regem et ejus bona efficaciter obligandum, et super eo pacta, promissiones, obligationes faciendum, et recipiendum ab eodem domino papa et quibusvis aliis, ab ipso potestatem habentibus, super contentis in capitulis memoratis : et nihilominus ad supplicandum dicto domino papæ, ut contenta in dictis capitulis cum efficacia exequatur, dando et concedendo eisdem procuratoribus suis, et cuilibet ipsorum in solidum plenariam potestatem super prædictis omnibus et singulis, eorumdem promissiones, pacta, conventiones et obligationes faciendi et recipiendi, et inde firmandi et recipiendi publica Instrumenta et alia rescripta papalia et alias scripturas prædictis necessarias seu etiam opportunas : et absolutionum beneficia obtinendi, et pro solutione dicti tributi seu partis ejusdem dictum dominum regem et ejus bona obligandi : necnon jurandi in animam ipsius domini regis de parendo mandatis sanctæ matris Ecclesiæ ac ipsius domini papæ vel deputandi ab eo : et subeundi super prædictis et eorum singulis cujuslibet alterius generis juramentum : nihilominus promittendi et jurandi in animam ipsius regis, quod idem dominus rex satisfactionem et pœnitentiam faciet et complebit, quas idem dominus papa, vel deputandus ab eo ipsi domino regi duxerit imponendas : et omnia alia faciendi, gerendi et explicandi in et super prædictis, quæ pro obtentu prædictorum et singulorum eorumdem necessaria fuerint seu etiam opportuna, etiam si talia essent quæ mandatum exigerent speciale : et si etiam majora essent superius expressatis. Et promisit idem dominus rex se gratum et firmum perpetuo habiturum quæcumque in prædictis et circa prædicta per dictos procuratores suos vel eorum quemlibet acta, gesta fuerint, seu etiam procurata, etiam nullo tempore revocare. Et idem dominus rex huic Instrumento publico suæ majestatis sigillum in pendenti jussit apponi in testimonium præmissorum. Actum et datum Gunde (Gerundæ) vigesima quarta die mensis Septembris, anno a Nativitate Domini MCCCLI. Signum Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentiæ, Majoricæ, Sardiniæ et Corsicæ, comitisque Barchinoniæ, Rossilionis et Ceritaniæ, qui hæc concessit et firmavit ».

27. *In Joannem archiepiscopum Mediolanensem Pepulosque Lombardiæ actio judiciaria instauratur a Pontifice.* — Præfractiorem Aragone se præbuit Joannes archiepiscopus Mediolanensis, qui Bononiam tyrannidi suæ subjecerat; quare in eum distringenda fuit judiciorum severitas : cujus ingratum animum ac scelus summus Pontifex ita deplorat [1] : « Præfatus archiepiscopus, quem Ecclesia ipsa de luto fœcis, cui dudum impudenter inhæserat, erigens, magnis evexit honoribus, dignitatibus extulit et beneficiis ampliavit; ea omnia ingratitudinis nota præteriens, et fidelitatis debitæ juramentum præstitum per eum eidem Ecclesiæ infidelitatis labe maculando, se violare non verens, lac quod suxerat ex ejusdem Ecclesiæ matris uberibus, in ejusdem matris opprobriose admodum evomuit offensam. Cum enim Ecclesiam ipsam juvare ad recuperationem civitatis debuisset ipsius, (id est, Bononiæ,) et memorato rectori, (scilicet Astorgio e Duroforti Æmiliæ præsidi,) pro eadem Ecclesia circa id assistere auxiliis et favoribus opportunis; adversariis et rebellibus ejus, (nimirum Pepulis,) patenter adhæsit : et missa per eum dictis Jacobo et Joanni ad eorum defendendam et sustinendam rebellionem et Ecclesiæ prædictæ offensam armatorum multitudine copiosa, recuperationem et reductionem civitatis et comitatus prædictorum auxilio hujusmodi et fraudulento consilio impedivit. Cumque his ad notitiam nostram deductis, archiepiscopo frequenter scripsissemus eidem, ipsum salutaribus monitis et paternis exhortationibus inducendo, quod memor bonorum et beneficiorum, quibus eum eadem Ecclesia fuerat, sicut præmittitur, prosecuta; et fidelitatis, qua ille juramenti interveniendo vinculo tenebatur, gentem armigeram, quam in dictorum Jacobi et Joannis auxilium miserat, revocaret, et ipsis in Ecclesiæ prædictæ tam grande præjudicium nullum daret auxilium, consilium vel favorem ; ipse velut aspis surda monita auribus obturatis obaudiens, et pertinacia obstinata contemnens, non solum continuavit temerarie et impudenter incœpta, sed etiam ad deteriora suæ malitiæ telam et profanos conatus extendere non expavens, ipse qui prius fautor et adjutor fuerat rebellium Ecclesiæ sæpefatæ, postquam eidem scripsimus, patenter ipsius hostem se constituit principalem, civitatem prædictam cum ejus districtu (habitis cum dictis Jacobo et Joanne illicitis commerciis, qua divisis sibi ejusdem Ecclesiæ vestimentis) per Galeatium de vicecomitibus de Mediolano nepotem suum grandi stipatum exercitu tyrannice occupando : quam adhuc detinere dignoscitur occupatam ».

28. Subjungit alias illius artes, quibus Sedem Apostolicam delusit, misisse nimirum oratores, ut de revocanda ad Romanæ Ecclesiæ ditionem Bononia consilium agitarent; dumque una cum cardinalibus, quibus ea provincia data erat, rem tractarent, ad proditionem repente prorupisse : ac licet patrato scelere in archiepiscopum, Galeatium aliosque, ejus conjurationis socios legum severitas exerceri posset, se Apostolica usum mansuetudine edixisse, ut dierum quadraginta flexu Bononiam aliasque comitatus urbes, oppida ac municipia Ecclesiæ Romanæ restituerent : ni parerent, anathema et alias pœnas intendisse : tum archiepiscopum et Galeatium die vigesima imminentis mensis

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 210.

Januarii nunc elapsi ad tribunal Apostolicum accersisse, ut juri parerent: monuisse etiam Mediolani, Rhegii, Parmæ, Mantuæ, Novariæ, Bergomi, Placentiæ, Astæ, Albæ, Terdonæ, Cremonæ, aliarumque urbium et locorum præfectos, magistratus ac viros auctoritate spectatissimos, ne archiepiscopo ac Galeatio in Bononiensi comitatu detinendo quoquo modo studerent: qui si imperia Apostolica respuerent, censuras Ecclesiasticas contraherent. Cum vero archiepiscopus et Galeatius, lapsis diebus quadraginta, occupata Ecclesiæ restituere detrectarint, et archiepiscopi orator Ludovicus e Gusiano fassus sit, archiepiscopi nomine Bononiam occupatam afferendi Ecclesiæ juris studio, ne pravo exemplo alii inficerentur, pronuntiasse Joannem, Galeatium vicecomites, Jacobum ac Joannem Pepulos, et alios conjurationis illius participes anathema, ac latas a Joanne papa in jurium Romanæ Ecclesiæ invasores pœnas incurrisse. Subdit denique:

« Verum quia crescente contumacia, crescere debet et pœna, Joannem archiepiscopum memoratum suspensum fore ab administratione spiritualium et temporalium Ecclesiæ ac archiepiscopatus Mediolanensis, de dictorum fratrum consilio auctoritate decernimus antedicta: ipsumque necnon Galeatium, ac Joannem et Jacobum de Pepulis antedictos, ac omnes et singulos, cujuscumque status, gradus et ordinis, dignitatis et præeminentiæ fuerint, qui per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, dictis archiepiscopo et Galeatio in præmissis dederunt auxilium, consilium vel favorem; præsente hac fidelium multitudine copiosa citamus per hujus publicæ citationis edictum, ut octava die mensis Aprilis proxime futuri, quam eis pro peremptorio termino assignamus, archiepiscopus legitime, ac prædicti alii omnes et singuli personaliter compareant coram nobis, visuri, audituri et recepturi, archiepiscopus videlicet, depositionis ab archiepiscopali et quacumque alia Ecclesiastica dignitate, et clerici, privationis dignitatum, personatuum, officiorum et beneficiorum Ecclesiasticorum aliorum; ac tam archiepiscopus et clerici quam prædicti alii aliarum pœnarum inflictionem, quas eis (nisi archiepiscopus et Galeatius civitatem Bononiensem eamdem cum dictis ejus comitatu, territorio et districtu nobis et Ecclesiæ Romanæ, seu rectori prædictis, aut alii vel aliis deputato vel deputandis ab ipso nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine, libere ac realiter restituerint, et prædicti alii ab omni auxilio et favore, per se vel alium seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte, quovis titulo, pallio, seu colore quæsito, dictis archiepiscopo et Galeatio aut quibusvis aliis eorum, aut alicujus eorum aut cujusvis alterius nomine civitatem Bononiensem, comitatum, territorium et districtum, aut eorum aut alicujus eorum partem, quocumque modo, titulo, colore, pallio, occasione vel causa, detinentibus occupata destiterint cum effectu) duxerimus infligendas; ac alias facturi et recepturi quod justitia suadebit, compareant coram nobis. Alioquin contra archiepiscopum et Galeatium, ac Joannem et Jacobum, et alios citatos eosdem clericos et laicos, omnes et singulos ad inflictionem pœnarum hujusmodi, prout justum fuerit et nobis expedire videbitur, procedemus, eorum absentia seu contumacia non obstante, etc. Actum et datum Avinione, in palatio nostro Apostolico II non. Februarii, anno IX ».

29. *Scaligero mortuo succedunt ejus filii: de rebus in Etruria gestis.* — Cum legibus pariturus non videretur archiepiscopus tyrannus, nisi armatæ esent, commovebat Pontifex episcopi Ferrariensis Apostolicæ Sedis internuntii opera Italicos principes [1], ut armorum societatem ad illum comprimendum constarent: initaque erant oratorum comitia, cum Perusinorum rem extrahentium culpa, audita Mastini Scaligeri, qui illud sociale bellum maxime promovebat, morte sunt dissoluta: ex qua quidem maximo dolore affectum Pontificem testantur ejus litteræ consolatoriæ ad filios Veronensis principatus successores Canemgrandem et Canemsignorium datæ [2]. Cæterum non æquarunt hi principes paterna Mastini in Pontificem studia. Contrahebat vero Joannes maximas copias, non ut Bononiam modo tueretur, sed Etruriam etiam sibi subjiceret, ferendæ opis specie oppressis Pratensibus [3] et Pistoriensibus [4], quos Florentini in suam potestatem redegerant; afferendæque libertatis fucata ostentatione parabat Etruscis jugum servitutis. Cujus tamen dolos conatusque evanuisse, meminit Ms. Vaticani auctor [5] in Clemente VI his verbis: « Hujus tempore archiepiscopus Mediolanensis tyrannus transmisit circa quinque millia barbutas, et tantumdem pedites cum consensu et adjutorio nobiliorum Gibellinorum de Tuscia ad occupandum civitatem et loca Tusciæ, quæ erant in communi: sed ultimo modicum relevavit, et dictæ communitates pacem cum dicto archiepiscopo habuerunt ». Describit Leonardus Aretinus [6], cui Matthæus Villanus horum spectator consentit [7], singula eo bello gesta, ut plures Gibellini proceres in Florentinos conjurarint, consiliumque inierit hostis de Pisanis, quibus cum Florentinis pax intercedebat, concitandis [8] ad bellum. Sed dolos aperuit [9] Franceschinus Gambacurta ea oratione, quam S. Antoninus affert [10], populumque in concordiæ cum Florentinis constantia continuit: « Addidit, inquit, rationem irrefragabilem, videlicet quia, si non prævaleret tyrannus (quod impossibile non erat, cum varius sit belli eventus) perpetuos hostes habituri essent Florentinos eorum vicinos; et juste quidem fide

[1] Matth. Vill. l. I c. 76. — [2] Tom. X. Ep. secr. p. 29. et rotul. perg. arch. Vat. sign. num. 942. — [3] Matth. Vill. l. I. c. 73. — [4] Ibid. c. 98. — [5] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. in Clem. VI. — [6] Leonard. Aret. hist. Flor. l. VII. et ex eo Ant. III. p. tit. XXI. c. 8 § 6. — [7] Matth. Vill. l. II. c. 6 et 7. — [8] Ibid. c. 29. etc. — [9] Leonard. Aret. l. VII. — [10] Ant. III. p. tit. XXI. c. 8. § 7.

violata. Sed et si vincat præsul, et sibi subjiciat Florentinos, nunquid ipsi postea liberi a servitute remanerent, cum cupiditas et ambitio dominandi sit tyrannis immensa » ?

Discessere Pisis non levi indignatione perciti oratores Mediolanenses, ac Joannes archiepiscopus graves iras, cum meditata non succederent consilia, coucepit. Pontifex vero datis ad Pisanos litteris, eorum prudentiam ornavit[1] laudibus: delusisse illorum artes, qui ex ipsorum bellis ac dissensionibus suarum rerum amplificationem aucuparentur, magnoque ob servatum cum Florentinis fœdus gaudio se cumulatum significavit. Coiere etiam cum Florentinis tyranni metu fœdera alii finitimi populi, atque oratores ad Pontificem misere [2] ut ipsum ad armorum societatem pro retundendo hoste concitarent. Uti vero cum iis se gesserit Clemens, describit ex Leonardo Aretino [3] S. Antoninus hisce verbis: « Demum Rom. Pontifex Clemens VI ab oratoribus Florentinorum et aliarum Etruriæ civitatum, quæ erant in fœdere, assidua prope flagitatione pulsatus, tria iis proposuit; videlicet societatem Romanæ Ecclesiæ: transitum in Italiam Caroli ad imperium delecti : pacem cum præsule Mediolanensi. Horum trium quod mallent oratores eligerent: sese eorum voluntatem et electionem secuturum. Legati vero inter se cogitare tandem præstare æstimarunt ad arbitrium ejus totum referre. Quod cum fecissent, suscepta optione Pontifex, mitissimam innocentissimamque partem sibi placere dixit : esse vero eam pacem dare : neque enim aliud Romanum Pontificem, si optio illi detur, eligere decere : itaque daturum se operam ut pax probabilis habeatur ».

30. *Carolo de juribus in Italiam recuperandis meditanti Pontifex respondet.* — Optabat Carolus in Italiam descendere, ut imperii jura a tyrannis diuturno interregno occupata recuperaret, atque imperiali diademate in Urbe de more ornaretur : miseratque ad Pontificem oratores, qui suscepta ab ipso consilia aperirent. Quibus Clemens, cum metueret, ne ejus adventus Italiam magis commoveret, graves difficultates exposuerat, ac Senenses, Florentinos, Perusinos, aliosque plures populos de Caroli regis votis, certiores factos monuerat [4], ut oratores ad Sedem Apostolicam mitterent. Quo argumento hæ datæ ad Senenses litteræ [5]:

« Clemens, etc. dilectis filiis regiminibus, consilio et communi civitatis Senensis :

« Venientes nuper ad nostram præsentiam ambassiatores solemnes charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Romanorum illustris, inter cætera quæ coram nobis proponere curaverunt ex ipsius parte, dixerunt quod præfatus rex proponebat intrare Italiam, inde ad Urbem pro recipiendo Romani imperii diademate profecturus. Nos autem, propositis per ipsos plenius intellectis, attendentes, quod, licet ipsius regis ad partes illas accessus vobis isto præsertim tempore non placeret, attamen ambassiatoribus ipsis firmam ipsius regis, ad id asserentibus voluntatem ; et attendentes, quod accessum ipsum nec prohibere nec expresse dissuadere ex honestatis debito poteramus ; et timentes verisimiliter, si rigide responderemus eisdem, quod idem rex ad favorem (quod absit) hostis Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ archiepiscopi Mediolanensis inclinari se forsitan pateretur; ambassiatoribus ipsis seriosius ostendimus, quod idem rex grande negotium et non carens periculo, nisi aliter esset disposita materia, assumebat. Et cum dicti ambassiatores adjicerent, quod ipse rex cum civitatibus et terris Guelfis, de quibus majus dubium et verisimilius poterat periculum imminere, juxta voluntatis nostræ arbitrium servandum inviolabiliter concordaret ; nos eisdem respondimus, quod civitatibus aliis Tusciæ scriberemus, ut sine moræ dispendio ad nostram præsentiam ambassiatores super his mitteretis. Cum igitur dicti ambassiatores ad regem sæpefatum redierint, breviter cum pleno et sufficienti mandato super his ad Romanam curiam reversuri, honori vestro credimus convenire, quod deliberato per vos prudenter, quid in tam arduo negotio sit agendum, ambassiatores vestros, plene instructos et informatos de intentione vestra, ad Romanam curiam curetis quantocius destinare, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VI kal. Aprilis, anno IX ». Reversi autem ex Pontificia aula oratores Senensium ac Florentinorum, indignati Joannem archiepiscopum Mediolanensem latius tyrannidem proferre, ad eam coercendam arcana consilia de evocando in Italiam Carolo rege Romanorum cum imperialis scrinii præfecto agitarunt [1].

31. *Metuentes Carolum vicecomites Mediolanenses pacem expetunt.*— Nec mora, Joannes archiepiscopus Mediolanensis nepotesque vicecomites difficillima in ipsos conflari bella suspicati, ut imminenti discrimini se subducerent, illatarum Romanæ Ecclesiæ injuriarum veniam poposcerunt, professi Bononiam juris esse Pontificii, ac damna quæ fecerant resarcituros: oratoresque ut conciliarentur Ecclesiæ, misere amplissimis mandatis fretos, ut subjecta publica Monumenta [2] aliaque his omnino consentientia nepotum Joannis jussu confecta, docent:

« In nomine Domini. Amen. Anno Nativitatis ejusdem MCCCLI, Indictione V, die sabbati, XXIV mensis Septembris, reverendus in Christo pater et dominus dominus Joannes vicecomes de Mediolano, Dei et Apostolicæ Sedis gratia sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopus, ac ejusdem

[1] Tom. X. Ep secr. p. 88. — [2] Matth. Vill. l. II. c. 52. — [3] Leonard. Aret. l. VII. Ant. III. p. tit. XXI. c. 8. § 10. — [4] Tom. IX. Ep. secr. p. 268, 269. — [5] Ibid. p. 268.

[1] Matth. Vill. l. II. c. 68. Ant. III. p. tit. XXI. c. 8 § 10. — [2] Ext. apud Clem. VI. an. 10. l. III. p. 2. Ep. divers. form. 713.

civitatis et plurium aliarum civitatum in partibus Lombardiæ gubernator generalis, suo proprio nomine fecit, creavit, constituit et ordinavit discretos viros dominum Guillelmum de Arimondis de Parma legum doctorem, et Joannem de Silva de S. Miniate Lucanæ diœcesis cancellarium suum », et infra, « ad comparendum pro eo et ejus nomine cum omni plenitudine devotionis et reverentiæ coram sanctissimo patre et domino nostro domino Clemente, digna Dei providentia sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ dignissimo summo Pontifice, et coram sacro collegio reverendissimorum patrum et dominorum ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, et coram quibuscumque aliis dominis auditoribus, judicibus, commissariis et aliis, qui per præfatum dominum summum Pontificem, seu per præfatos reverendissimos dominos cardinales super negotiis infrascriptis fuerint deputati. Et ad sponte recognoscendum et humiliter confitendum nomine quo supra, quod merum et mixtum imperium, et omnimoda jurisdictio temporalis in civitate Bononiæ et ejus districtu, diœcesi et comitatu, ac dominium eorumdem cum omnibus juribus et pertinentiis ab antiquo pertinuerunt, et nunc pertinent, et pertinere debent in solidum ac sanctam Romanam Ecclesiam et præfatum sanctissimum patrem dominum Clementem VI et omnes Romanos Pontifices successores suos canonice intrantes esse veros dominos pleno jure prædictorum civitatis Bononiæ, et suorum comitatus, territorii et districtus. Et ad confitendum et recognoscendum ore et corde contrito humiliter et devote omnes excessus, et omnia delicta ac injurias, offensas, rebelliones et inobedientias contra præfatos dominum summum Pontificem, dominos cardinales, et sanctam Romanam Ecclesiam », et infra : « et ad recipiendum humiliter, et receptam realiter peragendum omnem pœnitentiam et pœnam, quam idem dominus papa ipsi domino Joanni archiepiscopo pro prædictis duxerit imponendum.

« Item ad libere et realiter offerendum, restituendum et resignandum eidem sanctissimo patri et Ecclesiæ memoratæ, vel cui seu quibus idem sanctissimus pater mandaverit prædictam civitatem Bononiensem et suum comitatum, territorium et districtum, per ipsum dominum archiepiscopum seu ejus nomine occupata et detenta. Et ad redintegrandum pure, simpliciter et absolute et absque aliqua conditione præfatum dominum summum Pontificem et Romanam Ecclesiam ad plenam, integram et pacificam possessionem et quasi prædictæ civitatis Bononiæ et suorum comitatus, territorii et districtus etiam in Romana curia per assignationem et traditionem clavium civitatis prædictæ, tradendarum in signum hujusmodi traditionis, restitutionis et redintegrationis prædictæ corporalis possessionis vel quasi. Et ad promittendum solemniter et jurandum nomine et in animam prædicti domini Joannis archiepiscopi constituentis, quod præfatus dominus Joannes vicecomes et archiepiscopus illi vel illis, quem vel quos prædictus dominus papa nomine ipsius et Romanæ Ecclesiæ deputaverit ad recipiendum realem et corporalem possessionem prædictæ civitatis Bononiæ et suorum comitatus, territorii et districtus, cum omnibus juribus et pertinentiis suis ; pure, libere, simpliciter et absolute, et realiter cum effectu, et absque aliqua conditione restituet et dimittet quandocumque fuerit ex parte domini papæ vel Romanæ Ecclesiæ requisitus ; seu infra tempus, quod ipse dominus papa ad hoc duxerit ordinandum.

32. « Et ad promittendum solemniter nomine ipsius domini Joannis archiepiscopi, quod ipse dominus Joannes archiepiscopus exercitum, quem habet, vel cum ejus favore seu auxilio habetur circa civitatem Imolæ, ad Romanam Ecclesiam pleno jure spectantem, faciet realiter amoveri : et gentem armigeram in obsidione dictæ civitatis existentem faciet totaliter vocari : et si (quod absit) civitas ipsa Imolensis interim capta esset, seu alias quomodolibet occupata, seu aliquæ conventiones vel pacta super statu dictæ civitatis facta forent, ipse dominus archiepiscopus civitatem prædictam Imolensem cum comitatu Imolæ, de quo multa castra occupavit, et omnia et singula occupata per ipsum dominum archiepiscopum, vel ejus nomine et favore dicto domino papæ et Romanæ Ecclesiæ plene et libere et integre restituet seu restitui faciet; ac possessionem, detentionem et tenutam dictorum civitatis et comitatus dimittet, seu dimitti pacifice et cum effectu faciet Ecclesiæ supradictæ; et pactis quocumque modo factis renuntiabit per omnia cum effectu, et quod etiam castrum Lugi libere et expedite restituet archiepiscopo Ravennati seu gubernatori Ecclesiæ Ravennatis infra tempus, quod idem dominus papa duxerit ordinandum. Et ad promittendum solemniter et bona fide de dando et solvendo pro satisfactione omnium expensarum factarum per dominum papam pro recuperanda civitate Bononiensi, necnon damnorum et interesse, quæ dominus papa et Ecclesia Romana occasione favorum et impedimentorum, occupationum, defensationum et aliarum offensarum, injuriarum, inobedientiarum, delictorum et excessuum prædictorum pertulerunt ; ac injuriarum, offensarum et aliorum omnium præmissorum emenda prædicto domino papæ et cameræ Apostolicæ omni exceptione remota in Romana curia, ubicumque fuerint, prædicti domini archiepiscopi periculis et expensis, centum millia florenorum boni auri et legalis ponderis de Florentia in duobus terminis infrascriptis, videlicet medietatem dictæ summæ infra duos menses proxime futuros, et aliam medietatem infra annum proxime secuturum. Et ad petendum humiliter et reverenter, ac impetrandum et obtinendum pro præfato domino Joanne archiepiscopo plenam et integram absolutionem, cum

sententiarum et excommunicationum, suspensionum et interdictorum, privationis bonorum et inhabilitatis personæ et omnium sententiarum latarum et impositarum tam per dictum dominum summum Pontificem, quam per felicis recordationis dominum Joannem papam XXII et per suos prædecessores ». Et infra : « Et ad promittendum et jurandum in animam ipsius domini Joannis archiepiscopi de conservando statum et honorem domini summi Pontificis, dominorum cardinalium, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et de non occupando, invadendo seu damnificando terras sanctæ Rom. Ecclesiæ mediate vel immediate subjectas et incolas earum : et de non dando invadentibus, occupantibus vel damnificantibus et invadere, occupare et damnificare volentibus ipsas terras et subditos ipsius Ecclesiæ, consilium, auxilium vel favorem. Et ad promittendum et se obligandum efficaciter de abstinendo ab omnibus ipsorum domini summi Pontificis et dominorum cardinalium et sanctæ Romanæ Ecclesiæ injuriis, damnis, molestiis et offensis ». Et infra : « Et ad consentiendum nomine ipsius domini archiepiscopi, et pro eo quod in hujusmodi concordia et reconciliatione includantur pro parte Ecclesiæ illi de la Scala et marchio Estensis, et pro parte dicti domini archiepiscopi includantur illi de Gonzaga, de Mantua et illi de Pepulis de Bononia, etc ». Interjectis pluribus, quibus Joannes vicecomes gesta ab oratoribus rata se habiturum spondet, publicaque documenta ea de re quadrimestri labente traditurum, loci in quo data hæc mandata fuerunt, nota apponitur : « Actum Mediolani in curia habitationis præfati domini Joannis archiepiscopi Mediolanensis, etc ». Ut porro Mediolanenses oratores in publico cardinalium senatu perfecerint hæc imperia, pepigerintque pacem, proximo anno dicetur. Nunc ad res Neapolitanas sermonem convertimus.

Fluctuabat Sicilia citerior novorum malorum impendentium terrore : licet enim induciæ superiori anno Pontificia opera initæ tenerent, regia tamen Neapolitana domesticis dissensionibus laborabat [1]; Ad quas componendas [2], tum ad solemnes ordinum regni conventus pro expediendis in rebus arduis saluberrimis consiliis cogendos [3] Clemens Joannem archiepiscopum Brundusinum legavit, tum Elisabetham reginam Ungariæ, ut filium a bello Neapolitano revocaret, adduxit [4]. Instruebat ille interea judiciariam actionem [5], uti jam ante conventum erat, de Joanna regina, ut sontem damnaret, insontemve absolveret, nec constituto tempore deprompta est sententia. Cumque extracta lite major invidia Joannæ conflaretur, eam demum insontem pronuntiatam refert Matthæus Villanus [6]. Ut vero illa Ecclesiæ improbam, navata conflando schismati atrocissimo nefaria opera, gratiam ac demum justa supplicia retulerit, dicetur suo loco. Cæterum assensit Pontificiis decretis Ludovicus Ungariæ rex (adeo insignis illius in Clementem observantia fuit) atque regiæ Siculæ principes libertati regnoque Neapolitano pacem a se restitutum iri est pollicitus. Cui Pontifex ob tanta amoris et studii signa gratias egit [1], ipsumque rogavit, ut oratorem ad reliquam controversiam componendam mitteret : hortatus est ad arma in Tartaros, ut meditabatur vertenda, atque Ungaricas copias, quæ plures urbes et arces obtinebant, in Sicilia citeriore, ne ulla inferrent populis damna, regiis jussis comprimendas.

33. *Poloni et Ungari contra Tartaros.* — Adduci se passus est facilius Ungarus ad Siciliam dimittendam, cum multorum in Barbaros bellorum moles ei incumberet : Casimirus enim Poloniæ rex, qui in regiam Ungaricam sceptrum Polonicum transfundere decreverat, a Lithuanis appetitus bello Ungarorum auxilia implorabat : quippe Lithuani, excitis Tartaris ac Rhutenis, late ferrum flammamque per Poloniæ provincias circumferebant [2], ac Belzensem, Waladimiriensem, Chelmensem, et Brestensem agros Polonico imperio eripuerant. Contractis itaque copiis propulsati hostes et in Lithuaniam signa promota sunt [3], atque in Keystutum ducem Lithuanum dimicatum. Hæc enim refert Michovias [4], qui rem hoc anno consignat de Casimiro rege Poloniæ : « Waladimiriensem terram castrumque conquirens etiam Keystutonem, ducem Lithuaniæ in quodam particulari certamine, cæsis Lithuanis, cepit. Qui cum omnibus fratribus Lithuaniæ ducibus et suis terris fidem se Christi suscepturum jurejurando promittens, a regibus comiter et honeste detentus est. Sed reges deludens nocte effugit ». In eo discrepat a Michovia et Dlugosco Cromerus [5], dum non Keystutum, sed fratrem Lubartum captum ait. Cujus belli fremitu excitatus Pontifex ad arcendos Christiani imperii limitibus infideles, tum ob singularem clientelam, qua Polonia Romanæ Ecclesiæ addicta est, religiosam militiam non in Polonia modo, verum in Ungaria et Boemia promulgari, ac fideles quos ad sacra arma corripienda propositis cælestibus præmiis allexit, crucis symbolo triumphali distingui jussit, dato sequenti anno hoc Diplomate [6] :

« Clemens, etc. venerabilibus fratribus archiepiscopo Gnesnensi, et Cracoviensi et Wratislaviensi episcopis.

« Nuper charissimus in Christo filius noster Casimirus rex Poloniæ illustris per litteras et nuntios suos nostro Apostolatui patefecit, quod gens perfida Tartarorum in tenebris ambulans, carensque lumine Catholicæ veritatis, profana cogitatione considerans, quod regnum Poloniæ, quod a fidelibus habitatum, est in ultimis Christianorum

[1] Tom. IX. Ep. secr. p. 216 — [2] Ibid. p. 233. — [3] Pag. 234. — [4] Pag. 197. — [5] Matth. Vill. l. II. c. 21. — [6] Ibid.

[1] Tom. X. Ep. secr. p 44. — [2] Michov. l. IV. c 19. Cromer. l. XII. in Casim. — [3] Ibid. — [4] Michov. sup. c. 19. — [5] Cromer. sup. l. XII. — [6] An. 10. l. VI. p. 2. Ep. divers. form. 610.

finibus constitutum; quod propterea ad impugnationem regni præfati eisdem Tartaris absque Catholicorum principum et aliorum fidelium obice juxta profanos conceptus ipsorum facilior via patet; dictum regnum et Christianos habitatores ipsius invadere præsumpserunt, ad desolationem fidelium habitantium in eodem et religionem Catholicam ibi protanandam conflatis potentiæ suæ viribus hostiliter intendentes: propter quod præfatus rex, attendens quod regnum est Ecclesiæ Romanæ immediate subjectum et etiam censuale, et quod, tam ipsi quam habitatores regni prædicti sunt ejusdem Ecclesiæ peculiares filii et fideles, et quod ex impugnatione ipsorum non solum dictum regnum ejusque incolæ, quinimo fideles cæteri dicto regno tam proximi quam remoti procul dubio diris adversitatibus læderentur, nostrum in hac parte et per nos promptum fidelium aliorum subsidium humiliter imploravit. Nos igitur attendentes, quod in hujusmodi defensione et tuitione non solum dictorum regis et regni, sed aliorum fidelium vicinorum et etiam, ut præmittitur, remotorum salubriter agitur, et securitas procuratur, et Barbaricæ feritatis audacia facilius, Deo propitio, in suis poterit refrænari et collidi principiis, quam si nullo parato resistentiæ obice permitteretur liberius in Christianum sanguinem desævire; considerantes etiam urgentem et probabilem ejusdem regis supplicationis instantiam, votis ejus super præmissis eo libentius annuendum fore providimus, quo illa Apostolici favoris fulcienda et juvanda præsidiis magis utile et expediens existimamus.

Præmissis igitur attenta medicatione pensatis, supplicationem ejusdem regis in hac parte benignius admittentes, ut idem rex versus eosdem Tartaros, qui dudum, sicut infanda experientia docuit, dictum regnum et nonnullas alias terras fidelium et personas eorum per crudelis impugnationis et expugnationis excidium destruxerunt, divino (ut speramus) fretus auxilio, et aliorum fidelium crucis Christi signaculo munitorum præsidio communitus, defensionem ejusdem regni et incolarum ipsius contra dictam Barbaricam nationem potenter assumere valeat et feliciter exercere; prædicationem crucis in regis et regni prædictorum auxilium per nostras litteras duximus concedenda. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum per vos et alias personas Ecclesiasticas sæculares et regulares Ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas esse noveritis, in eodem Poloniæ et Ungariæ ac Boemiæ regnis contra præfatos Tartaros et quoscumque alios infideles invadentes, seu offendentes prædictum regem et regnum Poloniæ et habitatores ipsius, proponatis juxta datam vobis a Deo prudentiam verbum crucis, et venerabile signum ejus tam ejusdem regis, quam aliorum fidelium incolarum regnorum prædictorum, illa devote suscipere volentium, humeris affigatis, eosdem vestris exhortationibus et instantiis inducentes, ut prædictum negotium contra Tartaros et infideles præfatos ferventer assumant et viriliter prosequantur. Et ut ipsi fideles tanto ferventius ac libentius prosequi præmissa studeant, quanto ex suis laboribus potiorem gratiam se noverint percepturos, nos de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum auctoritate confisi, etc. » Sacrarum indulgentiarum præmiis eos afficit, qui, indicta excurrente triennio a Polono rege expeditione, ejus signa fuerint secuti. « Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, idibus Maii, anno x ». Conscriptus est præcipue in Ungaria auxiliaris exercitus fidelium vivifica cruce insignitus, quem Ludovicus rex ad avunculum Casimirum adduxit. Suscepto autem Lithuanico bello Ungariæ rex gravissimo alio contra Tartarorum imperatorem hostium socium est implicitus [1].

34. Quatiebant etiam ad Septentrionem Catholicam Ecclesiam Rutheni infideles, qui odio in religionem nostram efferati Carcleos et Ingros, qui in Evangelii libertatem se asseruerant, Magnique regis Sueciæ clientelam sibi asciverant, repentina irruptione oppressere, atque in Suecones et Gothos, qui pro neophytis defendendis excubabant, immanem carnificinam exercuere: neophytos vero ad exuendam religionem compulere. In quos cum pararet expeditionem Suecus rex, Dei vicarius fideles ad eam obeundam sacris indulgentiis excitari et cruce insigniri jussit [2]:

« Clemens, etc. archiepiscopo Upsalensi ejusque suffraganeis.

« Quia, sicut charissimus in Christo filius noster Magnus rex Sueciæ illustris per suos speciales nuntios et litteras intimavit, quædam gentes, quæ Kareli et Ingri nuncupantur, regno suo vicini, imo ex una parte contigui, recognito suæ infidelitatis errore, dicto rege, quem pro suscipienda fide Christiana in eorum auxilium specialiter invocarunt, ipsos ab insultibus et oppressionibus, quibus Rutheni Catholicæ fidei inimici eos frequentius affligebant, manu valida protegente, eamdem fidem susceperant et Baptismum; iidem Rutheni ex hoc ad eorum exterminium aspirantes, et post ejusdem regis ab inde recessum ex inopinato in eos ac alios Christianos partium earumdem, pro dictæ novellæ plantationis defensione de ipsius regis mandato inibi consistentes, crudeliter sævientes, alios eorum gladiis, alios suspensos ad arbores, alios vero canum morsibus laceratos, et alios eorum incredibilibus tormentorum generibus occiderunt, et reliquos Careleos et Ingros superstites in crudelem et horrendam servitutem redactos redire ad erroris cæcitatem pristinam compulerunt: idemque rex propter nimiam mortalitatis pestem, quæ in illis partibus his temporibus su-

[1] Matth. Vill. l. II. c. 72. — [2] An. 9. l. III. p. 2. Ep. divers. form. DCDIX.

pervenit, adeo est hominibus destitutus, quod ad propulsandum eorumdem inimicorum molimina non sufficit per seipsum. Cum igitur contra hujusmodi fidei inimicos tanto efficacius sit a viris Deum timentibus insurgendum, quanto majoribus Ecclesiam Dei damnis affligere cupiunt, qui fidem eamdem confundere tam detestabili crudelitate nituntur; nos, ipsius regis supplicationibus inclinati, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus viros Catholicos in regno prædicto et vicinis insulis positos, ut contra eosdem infideles crucis signaculum assumentes ipsos viriliter et potenter expugnent, exhortationibus salutaribus inducatis: nos enim attendentes, quod tanto gratior est defensio fidei, quanto cæteris virtutibus animæ fides debet pretiosior reputari, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, illam ob id assumentibus signum crucis concedimus veniam peccatorum, et ipsos ea volumus immunitate gaudere, quam habituri essent, si in Terræ-Sanctæ subsidium personaliter se transferrent. Dat. Avin. II id. Martii, anno IX ». Data eadem imperia Nidrosiensi [1] et Lundensi [2] archiepiscopis eorumque suffraganeis episcopis, ut e Norwegia et Dania crucesignati exercitus subsidiarii ad restituendam rem Christianam educerentur, cum Suecia ob epidemiæ sævitiam viris exhausta esset.

35. *Pestis in Germania et prœlia.* — Grassatam in Septentrionalibus oris hoc anno pestem, refert etiam Albertus Crantzius [3], atque apud Prædicatores Lubicenses a quodam phantasmate moriturorum virorum religiosorum numerum prædictum narrat: « Annus, inquit, erat quinquagesimus primus post mille trecentos, cum grandis ubique per Germaniam sæviret epidemia. Lubicæ tum præsagium mirabile ferunt moriturorum extitisse in conventu Prædicatorum, quod novitate sua narrationem a nobis impetravit. Audivit frater ex conversis, qui curam haberet præ cæteris coquinæ, nocte una subter se, cum in strato esset, in hospitali domo strepitum et interea vocem loquentis ad fenestram coquinæ: Coque, para cibum abituris fratribus. Et ille deintus: Quot sunt transituri? Tum ille: Triginta sex de conventu, et duo advenæ cum illis profecturi. Miratus ille frater de intempestæ noctis cibo, et quod illi talium rerum curam habenti nihil tale esset a priore insinuatum, cœpit cum horrore cogitare esse phantasticam rem, quæ gereretur. Tum curiositate ductus deque lecto surgens, intuetur per foramen, quod visum admittebat in domum hospitalem. Videt assidere mensæ in albis numerum fratrum, quem audierat velatis frontibus, ut fieri solet jam tumulandis. Horrens de visionis forma, redit in stratum, nec erat cui rem detegeret: sed cum eventus omnia probasset, funeratis triginta sex de conventu fratribus et duobus, qui de Hamburgo venerant, jam palam edixit quæ ante vidisset ».

36. Admiratione etiam dignum est, quod Joannes a Leydis Carmelita refert [1] apud Delfos conspectum prodigium, ex quo commendatam hominibus Deiparæ venerationem colligitur: « Eodem, inquit, anno frater Suicon Col, et alius Joannes filius Andreæ famulus cujusdam pellificis in oppido Delfensi ambulantes pariter in fori campo ejusdem oppidi, cernebant quamdam pulchram Ecclesiam in sublimitate aeris super locum illum, in quo nunc stat nova Ecclesia in Delfft. Ista visio per triginta annos circa festum Purificationis B. Mariæ semper in aere apparuit. Tandem fabricata est ibidem lignea Ecclesia in honorem B. Mariæ Virginis, et imago ejusdem B. Mariæ Virginis per miraculum inventa ponitur in eadem Ecclesia ».

Tradit idem auctor [2], apud Walachriam insulam Hollandiæ objacentem maritimo et cruento prælio certatum inter Margaritam comitissam Hannoniæ, atque ejus filium Willelmum Hollandiæ comitem, in quo filium mater delevit: adversæ enim Hollandorum factiones impulerant, ut naturæ leges violarent. Inflammavit ea clades victos, ut ultionem expetituri majori furore bellum instaurarent: paulo enim post apud Mosam iterum collata signa [3], tantaque pertinacia animorum, ut mutuæ maximæ strages sint editæ. Willelmus demum alternante victoria Margaritam matrem profligavit, quæ in Angliam ad Philippam reginam sororem fuga se contulit. Tantus vero Christianus sanguis in hoc funesto prælio effusus est, ut tribus diebus Mosa in æstu ac recessu cruentus fluxisse conspectus feratur. Dum vero adversæ commissæ essent acies, certamen beatæ Gertrudi divinitus significatum, atque ejus precibus partam Willelmo victoriam refert subjectis verbis Vitæ illius auctor [4]: « Anno salutis millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, imperatrix, (nimirum Ludovici Bavari vidua), cum filio suo duce Willelmo in Mosa prælium commisit. Sentiens autem Gertrudis in spiritu periculum, quod tum imminebat (erat vero per id tempus cum sororibus in urbis templo) toto corpore se prosternens, hortabatur sorores, ut orarent: jam enim, inquit, prælium ad Mosam committitur et orandi tempus est. Paulo post, commisso prælio, ait ad Beghinas: Laudemus Dominum, sorores meæ, nostris enim cessit victoria ». Agunt de hoc bello præter Batavos scriptores, Albertus Argentinensis [5], Henricus Rebdorfius [6] et alii [7], e quibus Meyerus addit [8] tumultus graves Leodii concitatos civibus adversus Engelbertum

[1] An. 9. l. III. p. 2. Ep. DCCX. — [2] Ibid. Ep. DCCXI. — [3] Crantz. Wand. l. VIII. c. 29.

[1] Jo. a Leyd. l. XXIX. c. 20. — [2] Eod. l. XVIII. — [3] Eod. lib. c. 19. — [4] Apud Sur. tom. VII. die VI. itin. — [5] A b. Arg. in Chr. — [6] Rebdorf. in Annal. — [7] Meyer. hist. Flan. l. XIII. Trithem. Chron. Sponheim et alii. — [8] Meyer. super lib.

episcopum principem rebellionem moventibus : sed victos prælio ad obsequium compulsos.

Exortum etiam grave bellum in Westravia inter Mariam ducissam Lotharingiæ, et Iolandam comitissam Barrensem hujusque fœderatos Metenses : quod cum plures alios principes quadam contagione correpturum videretur, Pontifex ut malis imminentibus mederetur, Guillelmum Puichon Moguntinæ Ecclesiæ præpositum Apostolicum internuntium creavit [1], et ad sopiendamque discordiam IV non. Decembris jussit incumbere.

37. *In Galliis adversus hæreticos instituta tribunalia.* — Adhibuit etiam Christi vicarius Apostolicos conatus ad pacem Anglos inter et Francos conciliandam. Sed dum pacis rationes omnes explorat Pontifex, induciæ antea unitæ ab Anglo violatæ sunt [2], Guisnarum arce dolo occupata. Ex quo nova controversia recruduit, quæ in Pontificia curia agitata est.

Nec minus asserendæ in Galliis religioni, quam restituendæ paci studuit Clemens. Florebat pius mos, quem S. Ludovicus clarissimum regum exemplar a Romano Pontifice induci curaverat, ut censores fidei ad subnascentes hæreses evellendas e Galliis excubarent. Cujus propagandi moris ergo, cum apud Andegavienses intermissus fuisset, Clemens causarum fidei in Gallia cognitori Dominicanæ familiæ religioso viro jus contulit [3], ut Andegavis, quemadmodum in finitimis provinciis censuram fidei exerceret : quod Diploma nobis afferendum visum est, ad obstruenda eorum ora, qui temere effutiunt, inquisitionis sacræ tribunalia nunquam in Galliis posita fuisse :

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nuper pro parte dilecti filii prioris fratrum Ordinis Prædicatorum provincialis provinciæ Franciæ juxta morem dicti Ordinis nobis extitit intimatum, quod licet... prior dicti Ordinis ejusdem provinciæ Franciæ, qui est pro tempore ab antiquo, potuisset (prout potest) per specialia privilegia Sedis Apostolicæ Ordini prædicto concessa certum numerum fratrum dicti Ordinis ad exercendum in regno Franciæ inquisitionis officium deputare ; quia tamen postmodum felicis recordationis Nicolaus papa IV prædecessor noster fratribus dicti Ordinis inquisitoribus pravitatis ejusdem, tunc in dicto regno deputatis auctoritate Apostolica et ex tunc in posterum deputandis, hujusmodi officium inquisitionis committens, comitatus et terras claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ tunc viventis excepit; dilecti filii inquisitores pravitatis ejusdem per dictum priorem tunc, et qui fuerunt in posterum ad hujusmodi inquisitionis officium in dicto regno vigore privilegiorum hujusmodi deputati in Andegaviæ et Cenomanensi comitatibus atque terris in dicto regno consistentibus, qui tunc ejusdem regis existere noscebantur, etiam postquam dictus rex et ipsius in regno Siciliæ hæredes habere desierunt dictos comitatus et terras, præfatum inquisitionis officium dubitarunt et dubitant in dictis terris et comitatibus exercere : propter quod in eis errores et hæreses possent multipliciter pullulare.

« Nos igitur, attendentes quod plurimum periculosum existeret, si hujusmodi pravitate respersi (quod absit) in eorum pertinacia locum refugii invenirent, dilectis filiis Guillelmo militis dicti Ordinis professori et in sacra theologia magistro, ac aliis fratribus dicti Ordinis inquisitoribus pravitatis ejusdem in regno Franciæ, qui nunc sunt, et quos in posterum vigore Privilegiorum hujusmodi deputari contigerit, ut præfertur, qui in dictis comitatibus atque terris dictum inquisitionis officium contra hæreticos præmissis nequaquam obstantibus, servatis tamen Viennensis Concilii et aliis Constitutionibus Apostolicis super hoc editis, exercere valeant, prout in vicinis terris, Turoniæ videlicet et Pictaviæ, per Privilegium ipsius prædecessoris est fieri consuetum ; plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium licentiam elargimur. Nulli ergo, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VI kal. Octobris, anno x ». Dum viguit censorum fidei auctoritas, religionis splendor ab hæreticis obscurari non potuit; at ubi politicorum vitio spargendarum hæreseon licentia permissa est, maduit suorum cruore Gallia, innumeræque simplices animæ erroribus irretitæ quotidie tristes inferorum exuviæ prædæ fiunt. Accendat Deus pristino pietatis ardore eos, qui sacrum veterem morem in Gallias revocare, immortalesque ex eo triumphos sibi comparare possunt. Sed ad institutam historiæ seriem redeamus.

38. *Clemens gravi morbo tentatus legem Gregorii X temperat.* — Vergente anno Clemens correptus gravissimo morbo, parto ex maligno humore, quo suffusa facies admodum intumuit, et in discrimen salutis adductus, ex quo tamen evasit, ut felicius ad piam mortem se compararet, exemplo Joannis XXII, edito Diplomate promulgavit [1], a se omnia, si quæ forsitan ante adeptum Pontificatum vel eo gesto non consentientia cum fide Catholica ex linguæ præcipitis lapsu protulisset, revocari :

« Clemens, etc. Ad futuram rei memoriam.

« Quamvis ille pius omnium Conditor et Redemptor in se sperantium informet et dirigat actiones, et mentis nostræ tenebras luce suæ veritatis illustrans, eas ab invio præservet erroris; quia tamen quandiu carnis hoc velamine tegimur, antiqui hostis, cum quo nobis assidua pugna est, dolos et artes sic confutare non possumus, quin interdum ex carnis fragilitate peccemus, cum infans, cujus unius diei super terram vita est,

[1] Tom, x. Ep. secr. p. 11. — [2] Matth. Vill. l. II. c. 49. Frossar. hist. l. I. Paul. Æmil. et alii. — [3] An. 1[illegible]. l. III. p. 2.

[1] Tom. x. Ep. secr. pag. 123.

peccati labem evitare non possit : nos qui inter peccatores peccator viximus, infirmitatem nostram pœnitentiæ passibus metientes, si qua dudum in minoribus constituti, et postquam ad fastigium Apostolicæ dignitatis divina bonitas dignanter potius quam digne provexit, nos disputando, legendo, prædicando aut alias contra Catholicam veritatem et fidem, vel bonos mores ex lapsu linguæ præcipitanter forte protulimus, revocamus et volumus pro revocatis haberi : et ea omnia Sedis Apostolicæ auctoritati supponimus et submittimus corrigenda. Nulli ergo, etc. Datum Avinione VII id. Decembris, anno x ». Neque ex hoc obganniendi occasionem sumant novatores, Pontificem ejusdem testimonio errare posse; ut privatos enim, cum suam promunt sententiam ex imbecillitate humani intellectus eos falli posse non repugnat, ut jam dictum est; nullatenus vero errare posse, cum decretoriam fidei sententiam ab universa tenendam Ecclesia proferunt, ob singulare Spiritus sancti præsidium, quod a Christo Petro ejusque successoribus promissum est, de quo pluribus theologi.

39. Consulturus etiam tum futuri successoris electioni celebrandæ, Constitutionis a Gregorio X latæ vigorem temperavit, sanxitque [1] ad cardinalium gratiam, ut in conclavi famulum haberent, atque eorum mensæ unum ferculum carnium vel piscium apponeretur ; qua de re hæc ejusdem Pontificis Vitæ auctor : « Præfatus insuper papa laxavit, seu verius mutavit Constitutionem Gregorii papæ X. *Ubi majus* de Elect. libro sexto editam super illis, quæ cardinales habent observare, quando sunt inclusi in conclavi pro electione Romani Pontificis celebranda, etc. » Recensere pergit auctor præcipua capita illius Constitutionis, quam ex Pontificio Regesto adducimus [2] :

« Clemens, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Licet in Constitutione a felicis recordationis Gregorio papa X prædecessore nostro, super electione Romani Pontificis edita in Concilio Lugdunensi, inter cætera caveatur expresse, quod si eumdem Pontificem in civitate, in qua cum sua curia residebat, diem claudere contingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem Pontifex habitabat, omnes conveniant, et in eo singuli singulis tantummodo (nisi illi quibus ex patenti necessitate duo permittuntur) hujusmodi contenti servientibus clericis vel laicis prout elegerint, conclave, nullo intermedio pariete vel alio velamine, inhabitent in communi, et quod diebus certis non facta provisione de pastore decursis, panis, vinum et aqua tantummodo eisdem cardinalibus, donec subsequatur provisio, ministrentur; quia tamen, sicut frequenti multorum assertione, et in cardinalatu constituti percepimus, nonnulli ex cardinalibus ipsis in observatione Constitutionis ipsius gravati alias nimium extiterunt, multique ex ipsis duos in dicto conclavi habuerunt servientes non absque scrupulo conscientiæ propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet quibus ex patenti necessitate duo permittuntur haberi, in dicta Constitutione, ut præmittitur, contentorum ; nos providere super iis cupientes, ex his et certis aliis causis rationabilibus, quæ nostrum in id animum induxerunt, rigorem Constitutionis ipsius, et etiam ad fratrum nostrorum supplicationem in his providimus temperandum; auctoritate Apostolica statuentes, quod cardinales, postquam conclave hujusmodi seu clausuram pro dicta celebranda electione intraverint, singuli duos servientes tantum clericos vel laicos, prout duxerint eligendos, ac insuper singulis diebus præter panem, vinum et aquam in prandio unum et in cœna unum dumtaxat ferculum carnium unius speciei tantum, aut piscium seu ovorum cum uno potagio de carnibus vel piscibus principaliter non confectis, et decentibus salsamentis habere valeant, ultra carnes salitas et herbas crudas ac caseum, fructus seu electuaria, ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret vel saporem. Nullus vero eorum de alterius ferculo vesci possit. Liceat etiam eis ex decentia honestatis habere in clausura hujusmodi, cum in lectis causa quiescendi vel dormiendi esse voluerint, dumtaxat intermedia seu velamina simplicium solummodo cortinarum, prædicta felicis recordationis Clementis papæ V prædecessoris nostri et aliis Constitutionibus Apostolicis contrariis, quibus per hoc in aliis derogari nolumus, non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. VIII idus Decembris, anno x ».

40. *De B. Conradi Placentini mirifica morte.* — Migravit in cælos hoc anno B. Conradus Placentinus, qui vitam eremiticam in nemore apud Netinam Siciliæ urbem diu coluit, ubi magnis miraculis ac sanctitatis apud omnes opinione claruit : cujus gesta ad cardinalem Baronium ex Netinæ Ecclesiæ Monumentis subjecta forma concepta transmissa sunt [1] : « Beatus Conradus heros Placentinus apud Netum urbem Siciliæ celebrem naturæ cessit undecimo Martii anno a Christi Natali MCCCLI. Cujus vita a rebus gestis fuit vehementer admirabilis. Innotescere cœperunt suæ virtutis primordia, cum seipsum prodens, innocentem virum servavit a laqueo, qui metu quæstionis incendii crimen a Conrado commissi confessus trahebatur ad necem. Ut primum vero damnum passis jura persolvit, ita cum uxore egit, ut in monasterio dimissa, cæterisque rerum temporalium curis abjectis, piæ peregrinationis se accinxerit. Panormum primam Siciliæ urbem appulsus, auditoque Netinos multarum virtutum

[1] Gesta Clem. VI apud Bosq. — [2] Tom. x. Ep. secr. p. 121. et in Ms. Cerem. Val. sign. num. 4737. et in Bullar. in Clem. VI Const. 5.

[1] Ms. bibl. Vall.

gloria præ cæteris commendari, apud hos sibi vivendum duxit, et in arduam eremum extra mœnia ad tertium lapidem se contulit; unde raro aut Netum aut Hiblam cibi emendicandi gratia prodibat. Multos ibi annos, humi cubans, jejunio, oratione aliisque corporis et spiritus exercitationibus adeo profecit, ut enutritus pane cælesti non oportuerit amplius exire. Nec defuere mira nobilissimæ virtutis signa, et acquisitæ divinæ gratiæ effectus, dum varias dæmonum tentationes, et carnis oblectamenta fortiter exsuperat atque domat. Plurima longe abdita præsensit prædixitque: morbo gravatos mirabiliter sanavit, esurientes panibus angelico ministerio formatis refecit, et ab imminentibus certæ cladis periculis suos devotos subduxit. Et ubi mortali vitæ finem impendere prænovit, Neti Eucharistia desumpta, confessarium suum rogavit, ut perinde in eremum se conferret : quod ubi effecit, detegit illi Conradus imminere suæ mortis horam, aperuitque funeris consilium, futurum enim erat, ut Hiblæi et Netini, intra quorum fines fuerat commoratus, de corpore apud se sepeliendo contenderent, monetque quomodo certamen ad arma progressum sua prudentia dirimeret : seque velle asserit, ut Neti in divi Nicolai ipsius urbis patroni tumulo mandaretur.

« Dum hæc colloquuntur, præsentiens horam, redit in antrum suum et coram Crucifixi imagine, totum se Deo commendat. Tum, mirabili splendore locum illustrante, animam Deo reddidit. Perterritus autem presbyter accessit, divumque genuflexum, ac si adhuc orationi instaret, reliquo vero corpore erectum comperit, gravique luctu afflictus tanti viri jacturam deplorabat. Interim Neti et Hiblæ campanæ, nullo pulsante, crebro concursu defunctum lugebant. Netinos inde ac Hiblenses, qui campanarum ac sese sonantium strepitu perciti accurrerant, et de cadaveris possessione dimicabant, nec tamen ulla sanguinis effusione læduntur Conradi precibus, ut antea prædixerat, presbyter verbo et opere sedavit. Cumque Netum gestaretur, plures ægroti etiam ab hernia laborantes beati viri opem implorantes pristinam recepere valetudinem : multoque majora edita sunt miracula, cum Jacobus Humana episcopus Scutarensis Leonis X Pontificis rescripto, quo concessum est divi Conradi reliquias posse coli, et per urbem circumduci, et festum celebrari, dato Romæ XI. Julii, anno salutis MDXV, primum festum instituit. Nec cessat quotidie divinæ virtutis operatio hujus beati merita patefacere, præsertim cum XI kal. Martii per urbem Netinam circumducitur; unde vel extra Syracusanam diœcesim ejus festum, ut aliorum beatorum, quos nondum in sanctorum numerum Ecclesia retulerit, posse celebrari et venerari, Paulus III mandavit. Datum est Diploma anno salutis MDXLIV. kalend. Novembris. Fuit Conradus statura procerus, forma elegantissimus, aspectu magnanimus, sermone gravis et facundus. Ejus corpus in argentea arca reconditum apud Netinos in ornatissimo tumulo et sacello conservatur, ubi quotidie divinæ virtutis signa experimur ». Et infra : « Pro veritatis certitudine et informatione illustrissimi et reverendissimi domini Cæsaris Baronii S. R. E. cardinalis præsens summarium vitæ et mortis et miraculorum beati Conradi transcribi, et urbis Neti sigillo communiri fecimus. Datum Neti diœcesis Syracusanæ, die XI mensis Januarii, IV Indict. MDCVI. » Propagata est annorum flexu B. Conradi gloria innumeris beneficiis ejus ope populis ad illius reliquiarum venerationem confluentibus collatis : quas cum Guillelmus Syracusanus et Jacobus Scutarensis episcopi, sepulchro reserato ex data ipsius a Leone X provincia, inspexissent circumfusa cleri populique multitudine, illius corpus corruptionis expers inventum, atque ex eo fragrantissimum odorem halasse publicis documentis testati sunt : « Cum clero, inquiunt, et populo processionaliter ad capsam, in qua corpus ipsius Conradi supra centesimum et sexagesimum annum repositum fuerat accedentes, capsam ipsam aperiri jussimus : qua reserata, tanta odoris fragrantia per totum templum illud diffusa est, ut omnium aromatum odoramenta ibi recondita viderentur. Vidimus et manibus nostris contrectavimus caput et brachium unum duntaxat a corpore separatum (quod quidem brachium theca argentea coopertum in ejus honorem populo ostendi religiose consueverat) reliquum vero corpus cum cæteris membris suis integris ad invicem cohærentibus et annexis carne vestitum a die depositionis et obitus ipsius Conradi supra centesimum et sexagesimum annum, ut superius dictum est. Has itaque beatas reliquias in eadem capsa iterum reconditas cum clero et omni populo processionaliter efferri jussimus, et honorifice conduci ad templum sacratissimi Crucifixi, ubi Salvator noster Jesus Christus miracula evidentissima ostendere dignatus est : nam nonnullos, qui fracturas et viscerum dissolutiones in inguine patiebantur, sub capsa reliquiarum devote orantes statim sanitatum beneficia receperunt. Nos itaque Apostolica auctoritate, qua in hac parte fungimur, tam ipsis habitatoribus prælibatæ civitatis Neti, quam omnibus quibuscumque aliis Christi fidelibus utriusque sexus, ut eumdem B. Conradum, prout cæteros beatos confessores nondum canonizatos venerari, illiusque festum die XIX mensis Februarii, in quo die migravit hinc ad Dominum, per nos deputatum celebrare, et omnia et singula alia in præmissis et circa præmissa necessaria seu quomodolibet opportuna facere libere et licite possint et valeant, licentiam et facultatem perpetuo concessimus : ac etiam, quod dictum beatum corpus efferri et processionaliter per civitatem ipsam Neti conduci possit, etc. Dat. Neti XXVIII die mensis Augusti, III Indictione, MDXV ».

CLEMENTIS VI ANNUS 11. — CHRISTI 1352.

1. *De pace in regno stabilita, deque Ludovico Tarentino coronando Clementis litteræ.* — Ineunte anno a Virgineo partu quinquagesimo secundo supra millesimum trecentesimum, quinta Indictione, conciliata est in Pontificia aula Clementis VI studio pax inter Ludovicum et Joannam conjuges Siciliæ, ac Ludovicum Ungariæ reges iis pactionibus, ut regina Ungaro trecenta aureorum millia ob sumptus in bello factos refunderet, Ungarus vero omnes urbes et arces, quas etiam tum in Citeriore Sicilia obtinebat, Pontificiæ fidei committeret, præsidiariasque copias e regno evocaret: ac tam Robertus princeps Tarentinus et Philippus frater, quam Ludovicus et Robertus Dyrrachini in libertatem vindicarentur: quæ leges ratæ habitæ a Clemente, atque Apostolica auctoritate confirmatæ. Quibus compositis, præter omnium exspectationem Ludovicus Ungariæ rex magnifice regiam liberalitatem explicuit; illius enim oratores ex arcanis imperiis regio nomine sunt professi, Ungariæ regem non auri cupiditate, sed justissimæ vindictæ de Andreæ fratris nece petendæ voluntate ad bellum concitatum; iraque jam placata, et bello absistere, ac sibi pacta trecenta aureorum millia repudiare: ex qua magnificentia magnum apud omnes decus collegit. Recensentur hæc fusius ac Matthæo Villano [1] Pontificiisque ad Ludovicum regem ac Joannem reginam Siciliæ litteris kal. Februarii datis confirmantur, quibus restitutam inquieto regno serenitatem ac regis Ungariæ liberalitatem, tum Bracharensem archiepiscopum et Petrum e S. Martiale ad recipiendas in Pontificiam fidem arces, quas Ungari præsidio militari occuparent, missos significavit [2]:

« Clemens, etc. Ludovico regi et Joannæ reginæ Siciliæ illustribus.

« Miserator Dominus, qui misericordias suas etiam cum iratus fuerit continere nescit, sollicitudinibus et curis innumeris, quas inter vos et charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum regem Ungariæ illustrem exorta commotio nobis indixit, et calamitatibus, quibus occasione commotionis hujusmodi regnum nostrum miserabiliter fluctuavit, hucusque terminum posuit, et ipsius regis Ungariæ animum inclinavit ad pacem, ipsumque nostris beneplacitis conformavit, quod priori tractatu, cujus vobis formam et copiam misimus, non obstante, omnem summam pecuniæ, quæ vel pro parte sua petita vel sibi oblata fuerat, pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia repudiavit omnino: et per venerabilem fratrem nostrum Joannem episcopum Vesprimiensem ac nobilem virum Ulricum de Wolford comitem Castriferrei nuntios et procuratores suos, quos cum sufficienti et speciali mandato ad infrascripta omnia peragenda ad nos et Sedem Apostolicam destinavit, promisit nobis, quod ipse civitates, castra, fortalitia et loca quælibet alia dicti regni, quæ per ejusdem regis stipendiarios et gentes, aut quosvis alios suo nomine inibi detinentur, cum munitionibus existentibus in eisdem in manibus nostris seu venerabilis fratris nostri Guillelmi archiepiscopi Bracharensis et dilecti filii nobilis viri Petri domini de S. Martiale militis Lemovicensis diœcesis, quos ad hoc duximus deputandos, vel alterius eorum recipientium nomine nostro expedite ponet ad faciendum, disponendum et ordinandum de illis libere pro nostræ arbitrio voluntatis; et quod bona fide curabit et faciet cum effectu, quod stipendiarii Ungari et alii equites et pedites, ac gentes hujusmodi et quicumque alii in eodem regno, præfati regis nomine commorantes, de dicto regno et qualibet ejus parte recedent infra tres menses a data litterarum nostrarum super hac confectarum materia computandos, quodque dilectos filios nobiles viros regalis domus vestræ, quos ipse detinet, et quos dicti episcopus et comes procuratorio nomine præfati regis ex tunc verbo libertatis beneficio donaverunt, plenarie ac effectualiter pristinæ restituet libertati, etc. Datum Avin. kal. Februarii, anno x ».

2. Adjecta ea cæteris fœderis legibus fuerat, ut Pontifex censuras omnes dissolveret, quibus Ludovicus rex Ungariæ, illato bello Siciliæ regno,

[1] Matth. Vill. l. II, c. 69. — [2] Tom. x. Ep. secr. p. 151.

Sedis Apostolicæ beneficiario, contemptis Pontificiis contrariis edictis, se irretierat; quam legem Clemens implere non distulit; datoque mox Diplomate, omnes injurias Ecclesiæ rei Siculæ causa inflictas remisit; ac tum Ungariæ regem, tum omnes illius sequaces cunctarum censurarum nexu solutos pristinis juribus restituit [1]; addiditque daturum se operam, ut Ludovicus Siciliæ rex et Joanna regina omnes injurias iis remitterent, qui partes Ungariæ regis essent amplexi; ac vicissim Ungarum sollicitavit, ut Ludovicum regem Siciliæ, ut sanguine conjunctissimum, qua par erat benevolentia, complecteretur [2]. Tentarunt Ungari duces [3], qui arces præsidio militari insederant, ac proceres Neapolitani regni, qui Ungaricis partibus se addixerant, Ludovici animum ab inito fœdere abducere; verum ille Pontificiis votis et monitis morem gessit, de quo actæ illi a Clemente gratiæ [4] conversæque Apostolicæ curæ fuerunt ad restituendum Siciliæ pristinum splendorem. Revocata in primis Pontificis edicto ad regios apices [5] jura, quæ a Ludovico et Joanna fuerant alienata: adacti iterum sacramento in Joannæ verba regni ordines [6]; et Guillelmus archiepiscopus Bracarensis, Apostolicæ Sedis internuntius, solemni ritu Ludovicum et Joannam sacro linire balsamo ac regia corona redimire jussus [7].

3. Ad præfocanda vero in ipso fomite civilium bellorum semina, quæ ex ambiguis juribus oboriri possent, promulgatum ab eodem internuntio, successionis hæreditariæ ordinem pactionibus cum Carolo I initis constitutum non confundendum, nullaque Ludovico ex regia inunctione nova jura comparatum iri. Tum sancitum a Clemente, si reginam sine liberis præmori contingeret, sceptrum ad Mariam et liberos transmittendum; exactum etiam a Ludovico, ut ante regia sacra suscepta profiteretur, nunquam a se, si quid humanitus Joannæ reginæ accideret, Franciscæ filiæ, aut Mariæ, aut liberorum jura labefactatum iri; de quibus omnibus Apostolicum hoc decretum editum est:

« Clemens, etc. Guillelmo episcopo Bracarensi A. S. N.

« In primis declaramus, quod non est intentionis nostræ, quod per concessionem tituli et denominationis regiæ dignitatis, ac inunctionis et coronationis obtinendæ, per nos factam, et per te, frater, vel dictum archiepiscopum Beneventanum executioni mandandam, ac per obtentam et habitam per dictum Ludovicum regiæ dignitatis denominationem, inunctionem et coronationem, quæ liberaliter et benigne per nos conceduntur eidem, aliquod jus sibi in regno et terris prædictis in dominio, proprietate seu possessione aliqualiter propterea acquiratur imo volumus et declaramus expresse, quod jus et modus succedendi in regno et terris eisdem in eodem statu, quantum ad dilectam in Christo filiam nobilem mulierem Franciscam regis et reginæ filiam, et quosvis ex ipsis rege et regina liberos nasituros, quorum causam seu jura in successione regni ipsius juxta formam conventionum constiterit potiora, ipsum regem ac dilectam in Christo filiam nobilem mulierem Mariam sororem reginæ prædictæ, liberos suos seu quosvis alios remaneant, et in omnibus et per omnia perseverent, in quo et sicut essent juxta pacta et conventiones inter Ecclesiam et dictum Carolum regem Siciliæ habita, ac si concessio prædictorum per nos facta minime extitisset, et dictus Ludovicus inunctus et coronatus per concessionem nostram hujusmodi non fuisset.

« Item ordinamus et volumus, quod si contingat supradictam reginam sine liberis ipso Ludovico superstite decedere, et regnum et terras eadem ad prædictam Mariam, liberos suos seu quosvis alios debere juxta pacta et conventiones prædicta vel alias quomodolibet pervenire, dictus Ludovicus se tunc de regno Siciliæ et terris prædictis directe vel indirecte per se vel alios nullatenus intromittat, nec virtute seu prætextu inunctionis et coronationis prædictæ se regem Siciliæ verbo vel litteris nominet, vel faciat per alios nominari: salvis tamen eidem Ludovico juribus in terris suis, seu de jure hæreditario vel alias debite et legitime acquisitis, et aliis quæ ipsum justis titulis in dictis regno et terris acquirere legitime contingeret in futurum. Ferimus etiam in ipsum Ludovicum excommunicationis sententiam, et imponimus eidem pœnam privationis omnium, quæ habet et est habiturus infra regnum et terras prædicta, si in casu illo se de regno et terris eisdem intromiserit, vel se regem Siciliæ nominaverit vel fecerit nominari. Mandamus insuper omnibus venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et cæteris Ecclesiarum prælatis et personis Ecclesiasticis, ac dilectis filiis principibus, ducibus, comitibus et baronibus, et aliis singularibus personis sub excommunicationis, necnon universitatibus civitatum, castrorum et aliorum locorum regni et terrarum prædictorum, sub interdicti pœnis, quas eos et eas, qui et quæ contrarium fecerint, incurrere voluimus ipso facto, ut in casum illum dicto Ludovico tanquam regi directe vel indirecte, publice vel occulte, non obediant, pareant vel intendant, vel eum pro rege Siciliæ facto, scripto vel verbo habeant, teneant vel nominent quoquo modo.

4. « Item volumus et ordinamus, quod dictus Ludovicus, antequam inungatur et coronetur, sub publico Instrumento, sigillo tuo regio sigillato confiteatur et recognoscat, quod ipse, qui ex benignitate nostra et Sedis Apostolicæ assequitur et obtinet denominationem et titulum regiæ dignitatis, et inunctionem et coronationem prædictas, virtute inunctionis et coronationis hujusmodi non

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 166. et tom. xi. Ep. secr. p. 18. — [2] Ibid. p. 156. — [3] Tom. xi. Ep. sec. pag. 52. — [4] Ibid. p. 38. — [5] Tom. viii. Ep. secr. p. 169. — [6] Tom. xi. Ep. secr. p. 111. — [7] Tom. x. Ep. secr. p. 161.

intendit aliquod jus sibi propterea in eisdem regno et terris acquirere : et vult quod jus successionis ipsorum regni et terrarum in illo statu, quantum ad prædictas Franciscam et liberos ex ipso et dicta regina in posterum nascituros, et Mariam, liberos suos et quosvis alios remaneat, et per omnia perseveret, in quo erat antequam prædicta concessa fuissent, et ipse Ludovicus inunctus et coronatus auctoritate Sedis Apostolicæ extitisset. Et ulterius ipse Ludovicus se obliget efficaciter, juramento præstito, ad observationem prædictorum. Et nihilominus ad perditionem omnium, quæ habet et est habiturus infra regnum et terras prædicta, sententiam excommunicationis in se recipiat, si in casum, quo eo superstite dicta regina sine liberis decederet, et ad sæpefatam Mariam, liberos suos, seu quosvis alios eadem regnum et terræ secundum pacta et conventiones, ut prædicitur, facta et habita, vel alias contingeret devenire, de regno vel terris ipsis aliqualiter se intromitteret, vel se regem Siciliæ nominaret, vel ab aliis se faceret nominari, etc. Datum Avin. kalendas Februarii, anno decimo ».

5. Ut horum libertati ac juribus Pontifex consultum voluit ad prætocanda bellorum semina, ita ipsius Ludovici alia jura non læsum iri sanxit; pronuntiavitque [1] Ludovicum filiis Joannæ reginæ superstitibus sine prole obeuntibus in regno successurum : « Si contingat, inquit, dictam reginam præfata Francisca vel aliis liberis relictis te superstite tolli de medio, ipsique Francisca seu alii liberi sine prole legitima morerentur, successio in dictis regno et terris juxta tenorem dictorum pactorum et conventionum ad te tanquam ad proximiorem debeat pertinere. Dat. Avinione XII kal. Februarii, anno x ».

Nec defuit tuendis Ecclesiæ juribus Pontifex : Ludovicum enim regem ac Joannam reginam obstrinxit [2], ut in regiæ inunctionis celebritate sacramento sponderent, ea se servaturos, quæ ipse de limitibus Beneventi definiendis uti in pactionum cum Carolo I Tabulis cautum erat, constituisset : ac Guillelmo Bracharensi et Petro Beneventano archiepiscopis munus demandatum, ut id sacramentum exigerent [3]. Perfectam porro solemni ritu regiam inunctionem Neapoli vigesimo septimo Maii die, narrat Matthæus Villanus [4]; ac vergente anno dimissos [5] ex Ungarico carcere principes, quod etiam Clementis successoris litteræ ostendunt [6] : « Fide, inquit, digna nobis insinuatio patefecit, quod charissimus in Christo filius noster Robertus imperator Constantinopolitanus illustris, et dilecti filii nobiles viri Philippus de Tarento germani, et Ludovicus ac Robertus de Duratio consanguinei germani tui a carceralibus angustiis, quas innocentes sine causa diutius passi sunt per gratiam Dei, et interpositionem Romanæ Ecclesiæ matris tuæ liberi cito in regnum tuum sunt, præstante Domino, redituri. Dat. Avin. undecimo kal. Januarii, anno primo ».

6. *Ludovico Ungariæ regi de Tartaris victori, ut provincias ab infidelibus ereptas suo regno adjiceret, annuit Clemens.* — Quod ad Ludovicum regem Ungariæ attinet; licet superiori fœdere prætensa antea in Siciliæ regnum jura quod e Carolo Martello Caroli II majore natu filio genus traheret, dimiserit; is tamen Salernitanum principatum, et Honorem Montis S. Angeli, quem avus ac pater, tum etiam ipse gesserant, retinuit : quod etiam ejus oratores sunt contestati coram Clemente papa : qua de re Diploma divulgatum est [1]. Expedire autem se e Siculo bello voluit, cum arma adversus infideles et schismaticos majori emolumento vertere, ac Dei hostes potius quam sibi conjunctissimo vexare finitimas provincias Ungaricæ ditioni adjungere quam disjunctum mari ac longo terrarum tractu regnum sibi subjicere, meditaretur [1]. Lacessiverant etiam ipsum Tartari [2], quorum conatus erant retundendi : atrox enim fames ipsos coegerat, ut refert Matthæus Villanus [3] pristinas sedes abjicere, atque in Prosclaviam magno terrore bellico irruperant : qui, ne interiores terras penetrarent, vocatus in auxilium a Prosclavo rege infideli cliente Ungaricæ regiæ Ludovicus, quadraginta equitum millia subsidiaria misit, consertoque cum Barbaris prælio, adeo acriter certatum, ut in cædendis Tartaris et vires militi, et arcubus sagittæ, et acies ferro defuerint; ob innumeram tamen Tartarorum multitudinem, non sine mutua clade, abscedendum fuit, ut majores copiæ contraherentur. Tartari ob penuriam commeatus cæsorum carnibus sustentarunt famem : cumque reges Prosclaviæ et Ungariæ maximo cum exercitu irruere pararent in Tartariam, illi signa reflexerunt : cujus certaminis famam Florentiæ mense Aprili hujus anni percrebuisse, scribit idem Villanus. Et quidem in Tartaros bellum hoc tempore adornasse Ludovicum Ungariæ regem, e Pontificiis litteris colligitur : cum is a Clemente flagitarit, ut quas urbes ac provincias infidelibus eriperet Ungarico adjiciendas imperio, Apostolica auctoritate confirmaret. Cujus votis Clemens annuit [4] ea lege, ut nulli principes Catholici aliqua in eam ditionem, ab ipso domandam armis, jura obtinerent :

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Ludovico regi Ungariæ illustri.

« Ad ampliationem Christianæ fidei, Catholicorum principum, ex quibus trahis originem, sequens imitanda vestigia, sicut prout habet fide dignorum assertio, accendis et excitas zelum tuum, ut divinæ potentiæ fretus auxilio, ad propellendum schismaticos et infideles alios regno

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 147. — [2] Ibid. — [3] Ibid. p. 148. — [4] Matth. Vill. l. III. c. 8. Summ. Hist. Neap. l. III. — [5] Matth. Vill. l. III. c. 45. — [6] Inn. tom. I. Ep. cur. p. 6.

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 184. — [2] Tom. XI. Ep. secr. p. 18. — [3] Matth. Vill. l. II. c. 72. — [4] Tom. XI. Ep. secr. p. 18.

tuo finitimos (ex quorum præsumptuosa nequitia frequenter regnum ipsum et habitatores ejus passi sunt detrimenta) in manu forti proponas exsurgere, et ad eorum elata cornua conterenda tuam potentiam exercere. Nos igitur hujusmodi tuum laudandum in hac parte propositum multipliciter in Domino commendantes, illudque favoribus et rependiis Apostolicis prosequentes, omnia et singula provincias, civitates, castra, villas, fortalitia et alia quælibet loca, quæ (præstante Deo) de manibus schismaticorum et infidelium eorumdem potentia et manibus eripere, et potestati tuæ subjicere, favente tibi dextera Domini, te continget, dummodo ex largitione Apostolica vel alias in eis non sit alicui specialiter jus quæsitum, tibi ac hæredibus et successoribus tuis auctoritate Apostolica concedimus et donamus. Nulli ergo etc. Dat. Avin. id. Julii, anno XI ».

7. *Mediolanensi archiepiscopo gratiam Ecclesiæ flagitanti pactiones proponit papa.* — Occupato ita felicioribus bellis Ungariæ rege, quievit Sicilia citerior. At Pedemontio incubabat [1] Joannes Vicecomes, Provinciamque quatiebat [2] : ob Bononiam vero ereptam Ecclesiæ sacris ejectus Sedis Apostolicæ gratiam ambiebat [3], ut Caroli Romanorum regis Italica jura recuperaturi sociorumque Etruscorum impetus eluderet; tum invasa flagitio pactionis specioso titulo sibi vindicaret; de quo traduntur hæc ab anonymo Ms. Vaticani auctore [4] : « Hujus tempore, inquit, (nimirum Clementis VI), dominus Luchinus de vicecomitibus tyrannus Mediolani pœne omnes civitates et terras Pedismontis occupavit : paulo post moritur. Dominus Joannes suus germanus archiepiscopus Mediolanensis efficitur dominus Mediolani et omnium terrarum occupatarum per suas tyrannides. Hic papa ipsum archiepiscopum et nepotes excommunicavit propter occupationem factam per ipsos de civitate et comitatu Bononiensi et Pedismontis : et postea pro pecunia ipsos absolvit ». Refusa Pontifici centum aureorum millia ob sumptus in bello pro recuperanda Bononia factos, tradit Matthæus Villanus [5], quod Pontificia syngrapha de iis acceptis a Clemente Joanni tradita confirmat [6], et adstipulantur plures ejus litteræ [7]. Subdit vero Ms. Vaticanum de Clemente : « Necnon concessit eis dictam civitatem pro duodecim annis futuris, dominium et regimen nomine Ecclesiæ, solvendo duodecim millia florenorum in anno quolibet cameræ Romanæ Ecclesiæ ». De petita demisse a Joanne archiepiscopo Mediolanensi patrati flagitii venia extant plura Diplomata Pontificia [8], ex quibus præcipuum illud [9] est, quo rei gestæ series fuse describitur, utque orator Mediolanensis mandata omnia superiori anno a vicecomitibus ipsi data impleverit : nimirum in publico cardinalium senatu provolutus in genua, Joannis et nepotum illius Matthæi, Bernabonis et Galeatii nomine, de commisso in occupata Bononia tentataque Imola crimine veniam flagitarit : exercitum ab Imolæ obsidione revocare, Bononiam Pontificis præfectis tradere spoponderit, inque redditæ possessionis speciem claves portarum Bononiæ consignarit ea ferme verborum formula, quibus concepta mandata a Joanne oratoribus data superiori anno attulimus : extantque alia Galeatii, Matthæi et Bernabonis his omnino consentanea [1]. Ea vero officiorum significatione flexus Clemens censuras, quibus vicecomites se occupata Bononia irretierant, dissolvit : et eorum clientes et sequaces venia donatos sacrorum communioni restituit. Cæterum superiori Diplomati hæc loci et temporis nota adjecta est. « Dat. Avin. V kal. Maii, Pontificatus nostri anno X ».

8. Ut rite etiam patrata facinora expiaret Joannes archiepiscopus, cum Ecclesiasticum ordinem attrivisset exuissetque illius opes, quibus summo sacrorum antistiti bellum contra dignitatis suæ decus et officium inferret, jussus est [2] a Clemente rapta flagitio eisdem sacerdotibus restituere. Soluti ita censuris Vicecomites, oratoris opera a Clemente præfecturam Bononiensem sunt eblanditi ad annos duodecim, polliciti nummarium [3] et militare vectigal; necnon ad tuenda jura Ecclesiastica singulare studium et constantiam ; confectæque sunt plures aliæ pactiones, quas ex prolixiore Diplomate Pontificio de iis conscripto [4] decerpemus, cum ex his plurima lux historiæ ob secuta bella conversionesque rerum aspergenda sit :

« Clemens, etc. venerabili fratri Joanni archiepiscopo Mediolanensi, nostro et Ecclesiæ Romanæ in civitate Bononiensi ejusque comitatu et districtu ad eamdem Ecclesiam immediate spectantibus vicario, ac dilectis filiis nobilibus viris Matthæo, Bernaboni et Galeatio de vicecomitibus fratribus militibus Mediolanensibus.

« In primis præfato nomine (nimirum Vicecomitum) nobis obtulerunt et efficaciter promiserunt, ac in vestras animas ad sancta Dei Evangelia manu tacta corporaliter juraverunt, quod pro vicariatu, regimine seurectoria, administratione et gubernatione prædictis, si ea vobis, ut præmittitur, duxerimus committenda; ac pro emolumentis et proventibus prædictorum civitatis, comitatus et districtus, quæ ad eamdem Romanam Ecclesiam pertinent per te, archiepiscope, aut illos vel illum, qui ex vobis nepotibus seu hæredibus supradictis dictum vicariatum seu regimen pro tempore exercebunt, per idem tempus habendis

[1] Ms. bibl Vat. sign. num. 2040. — [2] Tom. XI. Ep. secr. p. 90 et 91. — [3] Matth. Vill. l. III. c. 2 et 3. — [4] Super Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [5] Matth. Vill. l. III. c. 4. — [6] Tom X. Ep. secr. p. 34. — [7] Ibid. p. 227 et 229. — [8] Tom. IX. Ep. sec. p. 227 et 229, et an. 10. l. I. p. 2. Ep. cur. I. — [9] An. 10. l. III. p. 2. Ep. divers. form. DCCXIII.

[1] Ext. post eamd. Ep. ea de re quatuor Instrumenta. — [2] An. 10. l. I. p. 2. Ep. cur. IX. — [3] Ibid. et tom. XI. Ep. secr. XLVI. — [4] An. 10. l. III. p. 2. Ep. divers. form. DCCXV.

et percipiendis, tu, archiepiscope, seu iidem exercentes vel exercens pro tempore vicariatum et regimen supradictum, singulis annis vicariatus, regiminis, gubernationis et administrationis hujusmodi realiter dabitis et solvetis, seu dabunt et solvent pro censu et census nomine nobis et Ecclesiæ Romanæ præfatæ ac collegio eorumdem fratrum nostrorum, necnon dicta Sede vacante, Apostolicæ cameræ et collegio prælibatis, duodecim millia florenorum boni auri et legalis ponderis de Florentia in Romana curia, ubicumque fuerit, singulis annis dictorum duodecim annorum tuis, archiepiscope, seu existentis vel existentium vicariatuum hujusmodi prædictorum periculis et expensis, medietatem videlicet in beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et reliquam medietatem in Nativitatis Domini festivitatibus solvendorum. Promiserunt etiam solemniter et expresse dicti procuratores et nuntii nomine tuo, archiepiscope, ac in tuam animam etiam juraverunt, quod cum pro tempore, quo civitatem, comitatum et districtum Bononiensem prædictos, ut præmittitur, tenuisti et etiam pro futuro tempore, quo illos usque ad festum dictorum Apostolorum Petri et Pauli proxime secuturum tenebis, duodecim millia : et nihilominus in ipso festo Apostolorum pro prima solutione medietatis hujusmodi census primi anni illius temporis tunc futuri, pro quo vicariatum, regimen, gubernationem et administrationem prædicta tibi, archiepiscope, vobisque nepotibus et hæredibus supradictis duximus committenda, sex millia florenorum auri dabis et solves, seu dari et solvi facies realiter cum effectu nobis, Ecclesiæ et collegio et in curia prælibatis tuis, archiepiscope, periculis et expensis.

« Præterea procuratores et nuntii sæpedicti præfato nomine nobis sponte obtulerunt et solemniter promiserunt, ac in vestras nihilominus animas similiter juraverunt, quod pro defensione infrascriptarum terrarum, videlicet Romandiolæ, civitatis Ferrariæ, marchiæ Anconitanæ, Massæ Trabariæ, ducatus Spoletani, Patrimonii B. Petri in Tuscia, Romæ, Campaniæ et Maritimæ et comitatus Venaysini, quæ ad nos et præfatam Romanam Ecclesiam una cum diversis aliis terris et provinciis pertinere noscuntur, ac terrarum totius etiam patrimonii ejusdem Ecclesiæ et ipsi Ecclesiæ immediate subjectarum ; et pro illarum etiam recuperatione, ubi Ecclesia ipsa ad hoc cum potentia armorum intenderet », et infra : « Dabitis trecentos equites bene armatos, qui nobis et eidem Ecclesiæ servire debeant quatuor mensibus singulorum annorum, quibus mensibus vicariatus regimen et administratio hujusmodi perdurabunt». Et infra :

9. « Rursus procuratores et nuntii prælibati dicto nomine nobis solemniter promiserunt, ac in vestras etiam animas tactis corporaliter Evangeliis juraverunt, quod contra nos, Ecclesiam et collegium prælibata non eritis, sed nobiscum et cum eisdem Ecclesia et collegio fideliter eritis, et nobis et ipsis Ecclesiæ et collegio et pro posse vestro fideliter adhærebitis, ac statum et honorem nostrum Ecclesiæ et collegii prædictorum bona fide inviolabiliter curabitis conservare : quodque terras ejusdem Romanæ, seu aliarum in terris ipsius Romanæ consistentium Ecclesiarum, seu eidem Romanæ Ecclesiæ immediate vel mediate subjectas, et specialiter regnum Siciliæ et terras citra pharum, quæ ad ipsam Ecclesiam jure dicti dominii pertinere noscuntur, et earum incolas non invadetis, nec etiam damnificabitis, nec ipsas terras occupabitis, nec illas vel illa invadere seu damnificare aut occupare attentantibus seu nitentibus quoquo modo dabitis seu præstabitis auxilium, consilium vel favorem.

« Promiserunt quoque nobis solemniter et expresse dicti procuratores et nuntii nomine sæpedicto, et in animas vestras similiter juraverunt, quod vos nullam conjurationem, conspirationem seu ligam contra nos et eamdem Romanam Ecclesiam, nec ad nostrum et ejusdem Eccclesiæ damnum directe vel indirecte facietis cum quibuscumque rebellibus, inobedientibus seu inimicis nostris Romanæ Ecclesiæ supradictæ seu damnatis ab ea ; nec eis seu eorum complicibus, sequacibus seu fautoribus adhærebitis , neque præstabitis auxilium, consilium vel favorem contra nos et Romanam Ecclesiam supradictam : quodque universos hæreticos, de hæresi ab eadem denotatos seu denotandos Ecclesia, quam cito requisiti vel certificati fueritis de eisdem, quantum in vobis erit, bona fide exterminare studebitis posse vestro. Promiserunt etiam nobis solemniter dicti procuratores et nuntii nomine antedicto, ac in vestras animas ad sancta Dei Evangelia tacta corporaliter juraverunt, quod vos libertatem Ecclesiasticam pro posse vestro ubicumque poteritis fideli studio conservabitis : quodque Ecclesias et personas Ecclesiasticas, earumque res et bona quæcumque tam in civitate, comitatu et districtu Bononiensi sæpedictis, quam in aliis civitatibus, terris et locis, quas et quæ simul vel divisim regitis seu gubernatis, et quas seu quæ per vos regi vel gubernari contigerit in futurum, favorabiliter tractabitis, et tractari etiam facietis, eaque in sua libertate restituetis et etiam dimittetis, ac restitui facietis etiam et dimitti : ipsasque Ecclesias et personas Ecclesiasticas suis bonis et juribus gaudere libere permittetis , et eas non impedietis , nec impediri permittetis , quominus gaudere possint privilegiis, libertatibus, beneficiis, redditibus, bonis, juribus et proventibus eorumdem ; nec aliquas exactiones directe vel indirecte quovis quæsito colore eis imponetis, nec petetis vel exigetis ab eis, etc. » Nonnullis interjectis de legatis et internuntiis Pontificiis honorifice Bononiæ excipiendis, subditur hæc conventio ob secutas conversiones rerum insignis :

« Voluerunt quoque ac consenserunt expresse

dicti procuratores et nuntii nomine sæpedicto, quod propter præmissum censum duodecim millium florenorum, vel propter hujusmodi adjutorii trecentorum equitum præstationem, vel propter aliquod præmissorum, nos et Romana Ecclesia sive collegium sæpedicta non teneamur nostris et Ecclesiæ seu collegii prædictorum sumptibus vel expensis civitatem, comitatum et districtum Bononiensem prædictos defendere aut vobis quodcumque corporale adjutorium exhibere : nec teneamur vel intelligamur in eisdem in vos vel aliquem vestrum aliquod jus transferre ultra vel aliter, quam supra de vicariatu, regimine, administratione et gubernatione prædictis vobis commissis contineatur, nec vobis in aliis quomodolibet obligari, quam superius sit expressum.

« Præterea nuntii et procuratores præfati quo supra nomine promiserunt nobis solemniter et expresse, quod vos in civitatem, comitatum et districtum Bononiensem præfatos nullum principem seu notabilis præeminentiæ, potentiæ seu potestatis personam ; de quo seu qua possit verisimiliter dubitari seu præsumi mutatio status vel occupatio civitatis, comitatus et districtus prædictorum , recipietis sine Apostolicæ Sedis licentia speciali, etc. » Additæ aliæ pactiones de restituendis patriæ exulibus, asserendis legibus, non imperandis acerbis vectigalibus : tum ab iisdem Vicecomitum oratoribus conventum, ut si qua in memoratarum pactionum interpretatione ambiguitas oboriretur, ea Pontificio decreto solvenda esset. Quæ conventa sancita a Clemente fuerunt præscriptaque ab eodem formula sacramenti,quod Vicecomites ob susceptam Bononiensem præfecturam nuncupaturi erant: deinde censuræ aliæque pœnæ intentatæ, si promissa non servassent. Præterea documenta publica mense Septembri, superioris anni tum a Joanne [1], tum a Matthæo [2], tum a Bernabone [3] et a Galeatio [4] Vicecomitibus confecta, quibus oratores Mediolanenses ad superiora paciscenda amplissimis mandatis fulti fuerant, inserta sunt Diplomati Pontificio; quod demum hac loci et temporis nota consignatum est. « Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis, IV kal. Maii, Pontificatus nostri anno x ».

10. Inita ita pax hæc fuit a Clemente, ut regis Romanorum juribus, quæ in Insubriam imperii fiduciariam obtendebat, nil detractum, Carolo rescripserit [5]. At discussa armorum societate, quæ Pontificem inter Cæsaremque adversus vicecomites agitata [6] fuerat, ut quisque ab iis sua repeteret, solutus metu Joannes archiepiscopus aperte illusit Pontifici : tantum enim aberat, ut fidem datam Ecclesiæ colere, et elapso annorum duodecim spatio restituere Bononiam constitueret ut, confirmata potius audacia, ad reliquam ditionem Ecclesiasticam sibi subjiciendam una cum nepotibus insigni perfidia adspiraret; paucis enim post mensibus in patrimonio B. Petri Urbemveterem Bictoniumque in ducatu Spoletano occupavit [1]. Tum Perusinorum agros, immisso exercitu, vastavit [2] tentavitque Tifernum [3]. Ex quo Pontificum secuturorum æquitas in vindicanda ex Bernabonis manibus Bononia nondum annis illis duodecim evolutis enitescit. Interea Clemens tanta injuria a Joanne archiepiscopo lacessitus, internuntios Apostolicos ad ipsum a perfidia revocandum legavit, quos etiam instruxit auctoritate [4], ut Mediolanensem archiepiscopum ac nepotes si redirent ad officium, censuris, quibus se iterum devinxerant, exsolverent.

11. *In Joannem e Vico, provinciarum invasorem et consortes anathema.* — Non profuere aliter Pontificia pro recuperanda Urbevetere studia , quam quod servitutis genus ea urbs mutavit: neque enim Ecclesiæ reddita est, sed Joannis e Vico tyrannidi subjecta [5]. Invaserat is jam ante Viterbium et Tuscanam, latiusque injustum imperium proferebat : parique scelere Ordelaffus et Manfredi Pontificium principatum laniabant. Quos omnes Clemens anathemate defixit [6].

« Clemens, etc. ad futuram rei memoriam.

« Cum Joannes de Vico, qui se præfectum Urbis appellat, jamdudum civitatem Viterbiensem, et Tuscanensem et alias terras in Patrimonio beati Petri in Tuscia existentes, et ad nos et Romanam Ecclesiam pleno jure spectantes, ausu temerario occupaverit et adhuc eas tyrannice detineat occupatas; et ob hoc sententias excommunicationis et universas alias, per felicis recordationis Joannem papam XXII prædecessorem nostrum contra occupatores et detentores terrarum ad præfatam Ecclesiam Romanam spectantium generaliter latas, notorie incurrisse noscatur, prout in processibus ejusdem prædecessoris, per nos approbatis, confirmatis et etiam innovatis, ac in illis partibus publicatis, latius continetur, quas sententias per sex annos et ultra, contemnendo claves Ecclesiæ, animo sustinuit pertinaci ; et propterea idem Joannes tanquam de fide suspectus, auctoritate nostra citatus fuerit, ut coram nobis certa die, super causa fidei responsurus, personaliter compareret; qui contumaciter comparere contempsit, et etiam mala malis accumulans. multa postea terras et loca, ad nos et eamdem Ecclesiam Romanam pleno jure spectantia, temerarie occupavit et adhuc detinet occupata; nos, ex prædictis et aliis causis prædictum Joannem de fide merito suspectum habentes, pridem in die Cœnæ Domini videlicet quinta die mensis Aprilis proxime præterito, in publico, præsente prælatorum et aliorum fidelium multitudine copiosa ,

[1] Ext. in super Ep. p. 176. — [2] In ead. Ep. p. 179. — [3] In ead. Ep. p. 182. — [4] In ead. Ep. p. 184. — [5] ibid. p. 231. — [6] Matth. Vill. l. III. c. 3.

[1] Lib. XI. p. 46 — [2] Matth. Vill. l. III. c. 17. — [3] Cap. 31. — [4] Tom. XII. Ep. secr. p. 46. — [5] Matth. Vill. l. III. c. 32. — [6] Tom. XI. Ep. secr. p. 40.

eumdem Joannem peremptorie citavimus, ut infra trium mensium spatium coram nobis personaliter compareret, responsurus de fide, et alias facturus et recepturus quod justitia suaderet. Et quia prædictus Joannes in termino et infra terminum hujusmodi comparere contumaciter recusavit, nec adhuc, de gratia exspectatus, comparere procurat; ideo nos attendentes, quod contumacia in causa fidei suspicioni præsumptionem adjicit vehementem, et exspectare ulterius, salva conscientia non volentes, ipsum Joannem de Vico, ut præmittitur, in causa fidei personaliter citatum et non comparentem, præsente hac fidelium multitudine copiosa, reputamus exigente justitia, contumacem et tanquam contumacem in causa fidei excommunicationis sententia innodamus.

« Item quia Franciscus de Ordelaffis de Forlivio civitates Forliviensem, Cæsenatem et Foropopiliensem in provincia Romandiolæ existentes, et ad nos et Romanam Ecclesiam pleno jure spectantes, primo et subsequenter castra insignia Bretenorii, Meldulæ et Castricari et nonnulla alia ejusdem provinciæ, ad nos et eamdem Ecclesiam pertinentia, ausu temerario occupavit, et detinet occupata; et quia etiam Joannes et Guillelmus filii quondam Richardi de Manfredis de Faventia civitatem Faventiam et alia loca ad dictam Romanam Ecclesiam spectantia ausu simili occuparunt, et adhuc tyrannice detinent occupata, sententiam excommunicationis, per præfatum prædecessorem nostrum et nos in occupatores civitatum, castrorum et terrarum ad dictam Romanam Ecclesiam pertinentium, ut præmittitur, latas notorie incurrendo: quas sententias per plures annos sustinuerunt animo pertinaci; ideo nos eosdem Franciscum, Joannem, et Guillelmum, sic claves Ecclesiæ contemnentes, merito de fide suspectos habentes, prædicta die Cœnæ Domini peremptorie citare curavimus, ut infra trium mensium spatium coram nobis responsuri de fide, et alias facturi et recepturi quod justitia suaderet, personaliter comparerent: et quia in term no et infra terminum hujusmodi comparere con'umaciter recusarunt, nec adhuc de gratia exspectati, comparere procurant; ideo nos prædictos hactenus exspectare amplius, salva conscientia, non valentes, eosdem Franciscum de Ordetaffis, ac Joannem et Guillelmum de Manfredis, ut præmittitur, in causa fidei personaliter citatos et non comparentes, præsente hac fidelium copiosa, reputamus, exigente justitia, contumaces; et tanquam contumaces in causa fidei, excommunicationis sententia innodamus. Nulli ergo, etc. Actum et datum Avin. in palatio nostro Apostolico VII id. Julii, Pontificatus nostri anno undecimo ».

12. *Venetos et Genuenses conciliare, et Aragonum regem ad concordiam cum iisdem fovendam incitare adnititur Pontifex.* — Quod ad reliquas res Italicas spectat; Veneti ac Genuenses mutuo bellum inter se gerebant, instructasque validissimas classes in Orientem superiori anno miserant. Et quidem Veneti [1] Petrum regem Aragonum ob Corsicam occupatam a Genuensibus, tum Græcorum imperatorem ob Galateorum potentiam infestos; Genuenses vero, ut potentissimis hostibus pares essent, Turcas [2] sibi adjunxere. Ex quo bello cum religio in periculum adduceretur in Oriente, Pontifex ducem Venetorum summo conatu ad bellum incumbentem ad pacis consilia traducere, misso oratore ac litteris. est conatus [3]:

« Clemens, etc. dilecto filio nobili viro Andreæ Dandulo duci Venetiarum.

« Cupientes irreparabilibus damnis et jacturis gravibus, quæ orta inter te et dilectos filios, tuum ac Januensium communia gravis et amara discordia non solum partibus illis, sed universaliter toti Christiano populo comminatur, remediabiliter obviare; ac sperantes, quod tu votis nostris, sicut filius benedictionis et gratiæ, in omnibus te conformans in tua et eorumdem communium concordia, tanto scilicet bono fidei Christianæ, a nostris non debeas beneplacitis discrepare; nobilitatem tuam attente rogamus, per viscera misericordiæ Dei affectuosius obsecrantes, quatenus animum tuum ad pacem habilitans, aliquem nuntium tuum ad charissimum in Christo filium nostrum Petrum regem Aragonum illustrem, cum quo fœdus diceris inivisse, transmittas; ut ipse tanto bono, quantum ex hujusmodi concordia speratur, auctore Domino, nasciturum velit pietatis intuitu consentire: et nos etiam mittendo per te nuntios nostros, auctore Domino, adjungemus ut, eo præstante damnis et jacturis hujusmodi occurratur. Et speramus in eo, in cujus sunt manibus corda regum, quod ipse præfati regis animum sic disponet, quod in hac parte nostris et communibus fidelium Christi votis per desideratam concordiam satisfiet: super quo dilectus filius nobilis vir Guillelmus Caracii familiaris noster lator præsentium, cui locuti sumus, tibi nostram aperiet plenius voluntatem. Dat. Avin. IV kal. Martii, anno x ».

13. Respondere Veneti propensos se quidem ad pacem animos gerere; verum ob sancitum cum rege Aragonum armorum fœdus eo inconsulto de ea tractare non posse. Genuenses pariter de ea postulati, pronos ad pacem præ se tulere. Vertit itaque Clemens studia ad Aragonium flectendum ad concordiam: quantaque malorum moles ex eo bello Orienti incumberet, exposuit [4]:

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Petro regi Aragonum illustri.

« Cum apud dilectos filios Januensium et Venetorum communia instaremus pro reformatione pacis, quam inter eos, peccatis exigentibus,

[1] Corlus. hist. l. x. c. 7. — [2] Matth. Vill. l. II. c. 75. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 197. — [4] Tom. x. Ep. secr. p. 205.

non sine gravibus periculis Christifidelium præsertim Orientalium partium pacis æmulus vulneravit; utramque partem satis invenimus ad beneplacita nostra promptam. Sed dicti commune Venetiarum, asserentes se tibi specialis unionis fœdere junctos esse, responderunt sine te super hujusmodi negotio aliquid deliberare non posse : propter quod idem negotium (quod dolenter referimus et ferimus displicenter) remansit et remanet in suspenso. Sed nos in tam utili et necessario fidelibus ipsis negotio, sperantes te velut regem pacificum promptum et conformem nostris desideriis invenire, serenitatem tuam attente rogamus, per viscera misericordiæ Dei ac aspersionem ipsius pretiosi Sanguinis attentius obsecrantes, quatenus quantum eisdem fidelibus ipsarum præcipue Orientalium partium favor decresceret, quantumque adversus eos et fidem Catholicam fervor accenderetur hostilis, si (quod avertat Dominus) ipsis invicem congredientibus partibus contingeret alteram succumbere alteri, intra pietatis tuæ claustra revolvens, tantis malis, quanta ex ipsa nascitura timentur amara discordia, pro divinæ majestatis reverentia suæ consideratione salutis, ac nostræ interventionis obtentu studiosius occurras : et tanto bono, quantum ex concordia ipsa proveniet, quod ex te solum dependere noscitur, non solum consentiens faveas, quinimo, ut ad ipsius tuæ salutis adjicias meritum, et ut famæ clarioris titulis attollaris, illius te constituas promotorem. Super quo nobis per dilectum filium Ralerium Rogerii servientem armorum et familiarem nostrum latorem præsentium, quem ad te signanter propterea mittimus, voluntatem tuam, quam cum nostra speramus et tenemus indubie affectione concurrere, velit tua rescribere celsitudo. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, XII kal. Aprilis, anno x ».

Adhibitis itaque apud Aragonium pro instauranda concordia Apostolicis curis, Clemens tum Fortanerium[1] patriarcham Gradensem apud Andream Dandalum ac senatum Venetum, ac Bertrandum archiepiscopum Genuensem[2] apud Joannem Valentem ducem, ut utrumque populum revocarent in concordiam incumbere, tum ab iis explorare jussit, an indictas Apostolica auctoritate inducias admitterent ; tum ipsos ad mittendos ad Sedem Apostolicam oratores auctoritate vel ad pacem conficiendam, vel inducias, intentata fœdifragis graviore mulcta, firmandas instructos permoverent. Conjungebat etiam cum Pontifice ad Genuenses ac Venetos inter se conciliandos Joannes Francorum rex studia regia[3] ac Joannem e Millonio equitem et consiliarium suum ad Andream Dandalum et Joannem Valentium duces pacem suasurum misit : quem Clemens tum Fortanerio patriarchæ Gradensi, tum Bertrando archiepiscopo Genuensi enixe commendavit, ut suam illi operam in utroque senatu explicarent.

14. *Obsessa a Turcis et Genuensibus Constantinopoli, pro pace desudat Pontifex.* — Verum dum Christi vicarius ac Francorum rex pari studio, ut consulerent Orienti, Venetos ac Genuenses adducere in concordiam nitebantur, missi superiori anno ab iis navalium exercituum duces impatientes pugnæ, maximo rei Christianæ damno gaudioque infidelium, nondum exacta hyeme, non procellarum veriti pericula, cruentissimo inter se prælio Constantinopolim et Chalcedonem inter decertarunt. Quod breviter Appendix historiæ Andreæ Dandali perstringit his verbis[1] : « Unione cum Petro Aragonum rege inita, navale prœlium apud Constantinopolim cum Januensibus committitur adeo durissimum, quod salvo utriusque partis vexillo neutra partium victoriam obtinuit: sed nonnulli probissimi viri viriliter pugnantes strage mutua perierunt. Capitaneus tunc Venetorum erat Nicolaus Pisani.

At Genuenses historici[2] inclinasse ad ipsos victoriam tradunt. Et quidem Paganinus Auria, qui fœdus cum Turcis adversus Græcos inierat, acceptis ab Orchane barbarorum rege sexaginta navibus auxiliaribus, Constantinopolim adortus est[3] : destitutusque Venetorum et Catalanorum ope Cantacuzenus sexta Maii die fœdus cum Januensibus iis legibus percussit, ut Veneti, qui tunc versabantur Constantinopoli, salvis rebus dimitterentur, neque ipsis aut Catalanis in posterum aditus pateret; liber vero ac totus Genuensibus esset, adjecta vectigalium immunitate. Quibus perfectis Genuenses redierunt seu victores seu victis simillimi : seu licet enim ex his Genuense nomen admodum increbesceret, maxima tamen Genuensium multitudo funesto eo bello aut ferro, aut mari, aut peste absumpta est : unde non lætitia, sed planctu Genua ex cruenta et funebri victoria completa est. Agit de his Cantacuzenus[4], sed qui suos victoriam retulisse mentiatur, qui tamen pugnam callide detrectarunt. Unde colligas quæ fides auctori, ubi de suis rebus vel de schismate agit, adhibenda sit. Cæterum ex eo conflictu Christiana res in Oriente admodum prostrata, atque ex fidelium mutuis cladibus aucta Turcica potentia.

Perlato ad Apostolicam Sedem miserandæ cladis tristi nuntio, Clemens papa ac Joannes Francorum rex ad pacem inter Venetos et Ligures redintegrandam majori contentione incubuerunt: commeantibusque hinc inde Apostolicis et regiis internuntiis agitatum est, ut sacro B. Virgini natalitio die, regis Aragonum et ducis Venetorum oratores in aula Pontificia pro agitanda pace cum

[1] Tom. x. Ep. secr. p. 205. — [2] Ead. pag. et p. 206. — [3] Ibid. p. 216.

[1] Append. Andr. Dandal. in Andr. Dandal. — [2] Foliet. l. vii. Bizar. l. ii. de bell. Venet. — [3] Matth. Vill. l. ii. c. 75. — [4] Cantac. l. iv. c. 30.

Genuensibus convenirent : de quibus Joannem Valentem Pontifex certiorem fecit, utque paci adeo rei Christianæ pernecessariæ animum accommodaret mitteretque oratores, est adhortatus [1].

« Clemens, etc. dilectis filiis nobili viro Joanni de Valente gubernatori, et consilio civitatis Januensis.

« Quia hujusmodi negotium, damna, dispendia et pericula gravia, quibus occasione discordiæ vestræ ac regis et ducis prædictorum subjacet populus Christianus, et præcipue Orientalium partium attendentes ; et memores quam graviter populum ipsum in congressu partium Dominus, peccatis exigentibus, diebus proximo præteritis flagellavit, gerimus summo cordi ; apud vos et memoratum regem et ducem pro hujusmodi reformatione concordiæ providimus denuo insistendum, sperantes quod ille, qui mari et ventis imperat, et cessare facit spiritum tempestatis, vestra et regis et ducis prædictorum corda, gratiæ suæ liquore mollificans, disponet ad pacem et ad concordiam præparabit. Et ideo universitatem vestram monemus, requirimus et hortamur, attente rogantes, ac per viscera misericordiæ Dei et aspersionem ipsius pretiosi Sanguinis attentius obsecrantes, quatenus ea, quæ compendiose præmisimus, ex quibus plurima circumspectio vestra potest elicere, intra claustra vestrorum pectorum revolventes, et considerantes quam gratum præstabitis obsequium in hujusmodi concordia Deo vestro, et quam graviter offenderetis eumdem, si (quod absit) bonum pacis occasione vestra contingeret impediri, aliquos viros probos, zelum Dei ejusque timorem habentes, cum pleno sufficienti mandato ad tractandum, ordinandum et opportunis firmitatibus roborandum hujusmodi concordiam super omnibus, quæ occasione discordiæ præstiterunt, ad nos mittere procuretis ; ita quod in festo Nativitatis B. Mariæ Virginis futuro proximo infallibiliter hic intersint, ut ipsis vestris ac dictorum regis et ducis nuntiis, quos ad idem festum ad nos per speciales litteras et nuntios similiter evocamus, convenientibus invicem coram nobis hujusmodi negotium, præstante pacis auctore, feliciter terminetur. Cæterum quia memoratus rex Aragonum non solum occasione unionis et confœderationis factæ cum eodem duce, sed occasione occupationis factæ, ut asserit, per vos de regno Corsicæ et certis locis regni Sardiniæ, ac alias contra vos querelam deducit ; velitis nuntiis vestris et eisdem super his omnibus concordandi cum præfato rege dare similem potestatem, ut nulla supersit occasio, quæ bonum pacis valeat impedire : super quos vobis per Guillelmum de Lauguillia, quem ad vos signanter propterea mittimus, celeriter rescribatis. Dat. Avin. III id. Julii, anno XI ». Non admissarum Pontificiarum precum pœnas Jo. Valentem amisso dignitatis gradu dedisse, visuri sumus.

15. Incitatus etiam Fortanerius Gradensis patriarcha, ut Venetos ad oratores condicta die mittendos, belloque lamentabili ponendum modum stimularet : tum Petrus rex Aragonum pluribus litteris, quibus expositæ atrocis hujus discordiæ calamitates, rogatus ne suis partibus deesset. De misso Rogerio Pontificio oratore ad Petrum regem Aragonum pro concilianda ipsum inter ac Genuenses pace meminit Surita [1]. Denique post multos adhibitos a Pontifice irrito conatu labores, pax conciliari non potuit, accusatque adversarum partium arrogantiam, quam a Deo vindice atterendam Clementem prædixisse, refert subjectis verbis Cortusiorum historia [2] (1) :

« Anno Domini MCCCLII, mense Februarii, parum longe a civitate veteris Constantini validissimi exercitus pugnaverunt : fuit ex utraque parte occisorum tanta clades, quod nullus victoriam reportavit. Hoc puto Dei judicium, qui humanum genus visitavit mortalitatibus inauditis parvo tempore jam elapso. Videns vero eos sævire, nec flagellis recipere disciplinam, iratus juste gladio voluit partium superbiam castigare. Beatus homo, qui cito recipit disciplinam, dilectus Dei est et flagella justitiæ non timebit ; scriptum est enim : *Gloria in Altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis ;* unde conversus ad Deum quærat pacem et justitiam, ut sic bravium virtutum accipiat et coronam. Coram papa legati partium litigant, insimul conqueruntur se pariter accusantes, sed nihil potuit terminari, quia contradicebat rex Aragonum, qui tunc pugnabat pro Venetis. Papa vero consideravit partium superbiam et ait eorum legatis ; *Deposuit Deus potentes de sede, et exaltavit humiles.* Ite nunc et renuntiate quæ vidistis et audistis, et secundum quod scitis facite : jam enim opus laudat artificem. Forsan creditis et speratis in vanum contra Dei justitiam et stimulum calcitrare ; scriptum est enim : *Qui se humiliat exaltabitur.* Sic admoniti legati de curia redierunt ».

Discussit illud de pace Venetos inter et Ligures ineunda colloquium Petrus Aragonius, cum su-

[1] Tom. XI. Ep. secr. p. 31.

[1] Surit. l. VIII. c. 48. — [2] Cortus. hist. l. X. c. 7.

(1) Quanquam Genuenses historici, nec ipso excepto eorum temporum æquali scriptore Joanne Stella, memorabile illud prœlium cum Venetis in freto Constantinopolitano commissum, secundum Genuensibus cessisse jactitant, quibus fidem adstruit auctor Historiæ Miscellæ Bononiensis ; adhuc tamen concors aliorum scriptorum sententia dubio utrinque Marte pugnatum consentit. Idque satis indicat vetus Genuensium historicus Georgius Stella, tradens Genuæ nulla gaudii significatione pugnæ huic cum Venetis applausum fuisse : « De hoc enim triumpho non vidi per annum agi memoriam, nec ex eo Januæ præsidem, ut moris est, templo alicui aliqualem oblationem impendere ». Pugnæ diem et mensem assignat *nonam Martii* diem, qua in re tamen alii dissident, Februario mense gesta scribentes. Addit idem scriptor Græcorum imperatorem cum XIV triremibus ad bellum instructis adfuisse, sed a pugna se continentem, tandem recessisse. MANSI.

perioris consilii tenax Genuenses urgeret, ut ab affectando Sardiniæ Corsicæque imperio abstinerent : quare sequenti anno belli moles in Sardiniam incubuit insigni rei Genuensis clade, nec obscura Dei vindicta ob spretas ipsius vicarii preces. Pontifex vero in Sardica controversia studebat, ob æquitatem causæ Aragonio : cumque antea biennales decimæ regi Petro essent concessæ ea lege, ut tertii anni decumæ ad Ecclesiæ levanda onera derivarentur, sumptuum tamen in bello Sardiniæ tuendæ causa collocandorum gravitatem conquerenti, media tertii anni decumarum pars donata est[1]. Quibus addimus pensitatum[2] ab eodem rege Aragonum duorum millium marcharum sterlingorum censum Romano Pontifici : « In decem millibus, ut ait[3], et trecentis triginta tribus florenis et tertia parte unius floreni auri boni ponderis, qualibet marcharum ipsarum pro quinque florenis auri et duobus grossis Turonensibus argenti, et unoquoque florenorum ipsorum pro duodecim grossis Turonensibus argenti etiam computatis ».

16. *Compostellanæ Ecclesiæ jura tuetur.* — Delapsi sumus ad res Hispanicas, in quibus id prætereundum non videtur : Alfonsum Castellæ regem jam ante defunctum codicillo cavisse, ut erepta Ecclesiæ Compostellanæ in Compostellam jura restituerentur : quæ mandata cum segniter perficerentur, Pontifex asserendæ illius Ecclesiæ dignitatis gratia Petrum novum regem, ut patriæ voluntati obsequeretur, est adhortatus[4] : « Licet, inquit, olim apud claræ memoriæ Alfonsum regem Castellæ et Legionis genitorem tuum, tunc in humanis agentem institissemus precibus, ut civitatem Compostellanam, qua dicebatur Compostellanam Ecclesiam, ad quam civitas ipsa pleno jure pertinere fertur, ad suggestionem quorumdam æmulorum ipsius Ecclesiæ spoliasse, restitueret Ecclesiæ memoratæ, ipseque rex velut princeps Catholicus nostris in hac parte precibus annuens, civitatem eamdem prædictæ restitui Ecclesiæ præcepisset ; tamen, sicut accepimus, quia mandatum hujusmodi, obsistentibus eisdem æmulis, a debita fuit executione suspensum, antefatus rex in ultimis constitutus in quodam codicillo inter cætera voluit et mandavit, quod civitatem eamdem plene, libere ac effectualiter Ecclesiæ restitueres antefatæ. Et ideo quamvis credamus et teneamus indubie, te ad ejusdem genitoris tui voluntatem et mandatum exsequenda hujusmodi monitis et exhortationibus non egere ; quia tamen te velut filium prædilectum libenter ad ea dirigimus, quæ divina sunt placita voluntati, et quæ te ipsumque genitorem tuum ad salutis æternæ gaudia introducant, serenitatem tuam attente rogamus, quatenus eamdem civitatem ejusque dominium Ecclesiæ memoratæ pro divinæ majestatis reverentia præmissorum consideratione, ac nostræ interventionis obtentu mandes, et facias libere ac effectualiter restitui et dimitti. Datum Avin., kal. Septembris anno XI ».

17. *In Anglorum regem pœnitentem Pontificis benignitas.* — Desudatum pariter est a Clemente pro tuenda in Anglia libertate Ecclesiastica : invaserat enim Eduardus futilibus prætextibus cardinalium atque aliorum qui aberant, sacerdotia eorumque vectigalia in suos usus, ad furorem nimirum exercendum in Gallos derivabat. Cumque a Benedicto XII et Clemente sæpius admonitus in scelere obduresceret, in eum demum censuræ districtæ sunt. Quibus ille stimulis excitatus, atque ad saniora revocatus consilia, veniam postulavit, ac se ad faciendam injuriam paratum est professus. Pœnitentem expanso sinu excepit Pontifex, paternaque benevolentia complexus cœptum in eum judiciorum ordinem intermisit, ac severitatem hoc D plomate temperavit[1] :

« Clemens, etc. ad futuram rei memoriam.

« Dudum fide digna relatione percepto, et per diversa mundi climata communi notitia divulgato, quod charissimus in Christo filius noster Eduardus rex Angliæ illustris, transgressus terminos regiæ honestatis, fructus omnium dignitatum, personatuum, officiorum et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ nonnulli ex fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, ac officiales familiaresque nostri, et alii qui studiorum, seu aliis rationalibus causis a personali residentia facienda in Ecclesiis, in quibus dignitates personatus, et officia ac beneficia consistunt hujusmodi, excusabantur, prout etiam excusantur, in regno Angliæ obtinebant, prout obtinent, per officiales et ministros suos occupaverat, et detinebat tunc temporis occupatos, cardinales et officiales, necnon familiares et alios supradictos, seu procuratores eorum hujusmodi dignitatum, personatuum, officiorum et beneficiorum gaudere fructibus non permittens ; nos de occupatione ac detentione hujusmodi tanquam notoriis certiores effecti, eisdem cardinalibus, officialibus, familiaribus et aliis in justitia deesse nolentes, eumdem regem monuimus, hortati fuimus et obsecravimus, sibique sub excommunicationis pœna districte præcepimus, ut infra quatuor menses, ex tunc in antea numerandos, cardinales et omnes alios, seu procuratores eorum prædictos dignitatibus, personatibus, officiis et beneficiis hujusmodi, ac eorum fructibus et proventibus plene, pure, libere ac pacifice bona fide gaudere faceret et permitteret, nec eis seu eorum procuratoribus in administratione libera dignitatum, personatuum, officiorum et beneficiorum prædictorum, et perceptione fructuum, reddituum, proventuum eorumdem ex tunc in antea ullam violentiam, molestiam, sive injuriam ullumque impedimentum præstaret seu per

[1] Tom. XI. Ep. secr. p. 36 et 37. — [2] Ibid. p. 37. — [3] Tom. X. Ep. secr. p. 205. — [4] Tom. XI. Ep. secr. p. 58.

[1] Tom. XI. Ep. secr. p. 70.

alios præstari faceret, sustineret sive permitteret, manum suam a prædictis dignitatibus, personatibus, officiis et beneficiis, ac eorum domibus, possessionibus, fructibus et aliis juribus realiter et effectualiter amovendo; et quamcumque prohibitionem, constitutionem et ordinationem circa occupationem, perceptionem, detentionem seu quamcumque aliam dispositionem fructuum et proventuum prædictorum, vel dependentia ex eisdem quomodolibet facta, totaliter revocando : et nihilominus infra hujusmodi quatuor mensium spatium de omnibus et singulis fructibus, redditibus et proventibus hujusmodi per eum vel alios ejus mandato, voluntate seu permissione, sive ratihabitione, ut præmittitur, occupatis et perceptis, et qui percipi potuerunt, eisdem cardinalibus, necnon superstitibus et hæredibus ac successoribus et executoribus illorum cardinalium, qui a tempore occupationis hujusmodi tunc usque decesserant, pro tempore, quo hujusmodi beneficia tenuerant, ac personis aliis supradictis integre et cum effectu satisfacere procuraret.

18. « Monuimus insuper universos et singulos thesaurarios, collectores, commissarios, procuratores, negotiorum gestores et administratores regis ipsius, quocumque nomine censerentur, ac alios omnes et singulos de dicto regno oriundos, et alienigenas undecunque forent, cujuscunque status, ordinis vel conditionis existerent, etiam si pontificali vel quavis alia dignitate fulgerent, eis sub eadem excommunicationis pœna districte mandantes, ut thesaurarii, collectores, commissarii, procuratores, negotiorum gestores et administratores prædicti per se vel alium seu alios hujusmodi beneficiorum fructus, redditus et proventus nomine dicti regis, vel alias petere, exigere, recipere, levare, colligere aut occupare nequaquam præsumerent; nec alii, quicumque forent, eosdem fructus, redditus et proventus a rege seu thesaurariis, collectoribus, commissariis, procuratoribus, negotiorum gestoribus et administratoribus supradictis, aut aliis quibuscumque officialibus dicti regis, quocumque nomine vocarentur, emerent aut ad firmam reciperent seu conducerent nec eos colligerent, levarent, aut reciperent regis nomine antefati; nec ipsi regi in eorum occupatione, collectione, levatione et detentione præstarent auxilium, consilium vel favorem. Alioquin in præfatum regem ac thesaurarios, collectores, curatores, negotiorum gestores, administratores, emptores et conductores prædictos, ac alios quoscumque culpabiles quomodolibet in præmissis, cujuscumque status, ordinis vel conditionis existerent, etiam si pontificali vel alia quacumque dignitate fulgerent, si hujusmodi nostris monitionibus et mandatis non curarent effectualiter obedire, hujusmodi monitione præmissa, excommunicationis sententiam duximus promulgandam; eidem regi prædicentes expresse, quod si monitionibus et mandatis nostris hujusmodi obedire effectualiter non curaret, contra eum procederemus ad interdictum in dictum regnum proferendum, et pœnas alias, de quibus nobis expediens videretur, prout in litteris nostris inde confectis plenius continetur.

19. « Sperantes igitur quod memoratus rex, sicut nobis per nuntios suos, ad nos et Sedem Apostolicam propterea destinatos, significare curavit, reatum suum in hac parte saniori consilio persuasus agnoscens, mandatis et monitionibus nostris hujusmodi in hac parte devote parebit; et propterea volens mitius et gratiosius agere cum eodem, hujusmodi terminum usque ad primam diem consistorialem, festum Ascensionis Domini proxime futurum immediate sequentem inclusive, Apostolica auctoritate suspendimus ac etiam prorogamus. Volumus autem, quod hujusmodi festo Ascensionis elapso, nisi interim memoratus rex monitis et mandatis nostris eisdem paruerit (ut præfertur) rex, thesaurarii, collectores, commissarii, procuratores, negotiorum gestores et administratores prædicti, et quicumque alii culpabiles in præmissis, excommunicationis incurrant sententiam ipso facto. Nulli ergo omnino hominum, etc. Dat. Avin. id. Octobris, anno XI ». De exceptis Eduardi Anglorum regis oratoribus, dimissisque honorifice extant datæ IV non. Novembris litteræ[1] ad Eduardum qui cum etiam oratores pro agitanda pace missurus esset, Pontifex a Francorum rege Joanne contendit[2] IV non. Octobris, ut incolumitatis et liberi commeatus sacramentum iis præstaret.

De bello inter Anglos et Francos gesto narrat Matthæus Villanus[3], Gallos Guinensis arcis interceptæ ab Anglis recuperandæ cupidos illam valida obsidione cinxisse : traductas autem clam ex Anglia Caletum copias noctu in Gallorum castra irruisse tanto impetu, ut territi inopino casu Galli obsidionem solverint : patefactam deinde conjurationem ab Anglo in Joannem compositam, cujus formidine is conferto satellitio regium latus munivit. Missum vero Guidonem cardinalem ad redigendos in concordiam reges, sed irrito exitu rediisse, meminit Ms. Vaticanum[4] : « Anno, inquit, Domini MCCCLII, dominus Boloniensis cardinalis mittitur legatus in Franciam : sed tunc non proficiens, et interim mortuo domino Clemente, post creationem domini Innocentii VI papæ reversus Avinionem, satis cito iterum reversus est, pacem reformare cupiens inter reges ». Interea demandatæ[5] sunt Philippo Ferrariensi et Francisco Clasino episcopis Apostolicæ Sedis internuntiis partes, ut Carolum Delphinum Viennensem, Joannis regis Francorum filium, inter atque Amedeum Sabaudiæ comitem subortum bellum sopirent; cujus imminentes clades deplorat Clemens.

[1] Tom. XI. Ep. secr. p. 76. — [2] Ibid. p. 69. — [3] Matth. Vill. l. III. c. 23. Fross. l. I. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3795. in Clem. VI. — [5] Tom. XI. Ep. secr. p. 63.

20. *Waldensis hæresis Ebreduni repullulat.* — Repullulabat[1] in Ebredunensi provincia Waldensis hæresis : cum Pontifex ad eam abolendam curas Apostolicas defixit, et Caroli Delphini Viennensis ac Ludovici regis et Joannæ reginæ Siciliæ, tum procerum pium ardorem excitavit[2], ut fidei censoribus opem ad eam luem exstinguendam porrigerent. Emersisse quoque circa hunc annum observat Pegna in notis ad Nicolaum Eymericum fœdissimum hæresiarcham in Hispania, Gundisalvum nomine, qui inter cæteras blasphemas et insanas hæreses, Spiritum sanctum carnem humanam induturum mentiebatur, novæque legis conditorem futurum jactabat : quam hæresim cum Nicolaus Calaber in Catalonia disseminare esset ausus, a dicto Eymerico[3] fidei censore ac vicario episcopi Barchinonensis damnatus est, cujus errores ab eodem Eymerico in directorio ita recensentur : « Primus error, quem posuit, est quod quidam Hispanus et hæresiarcha magnus vocatus Gondisalvus, de episcopatu Conxensi (Conchensi) oriundus, erat Dei filius in cœlis æternaliter generatus, licet videretur patrem et matrem in terris habuisse. Secundus error, quod dictus Gondisalvus nusquam moreretur, sed viveret in æternum. Tertius error, quod Spiritus sanctus debebat futuris temporibus incarnari, et tunc ipse Gondisalvus totum mundum converteret. Quartus error, quod in die judicii Gondisalvus ille oraret pro omnibus mortuis in peccato mortali et damnatis in inferno, et ejus precibus liberarentur et solverentur. Quintus error, quod in homine sunt tria, anima quam formavit Deus Pater, corpus quod formavit Deus Filius et spiritus quem creavit Spiritus sanctus, adducens illud : *Formavit Deus hominem de limo terræ, et spiravit spiraculum vitæ, et factus est in animam viventem.* Quamplura alia posuit hæreticalia, erronea, falsa, temeraria et periculosa : propter quæ ut relapsus traditus est brachio sæculari ».

Prætermissis hæreticorum deliriis, consignandum historiæ arbitramur quod circa ritus Romanæ Ecclesiæ hoc anno a Clemente institutum refert veteris cæremonialis scriptor[1] : « Anno, inquit, a Nativitate Domini MCCCLII in die festi Cathedræ S. Petri, quæ fuit prima dies Quadragesimæ, dominus Clemens papa VI, Pontificatus sui anno X, Avinione in capella magna, quæ est in palatio Apostolico, ad perpetuam rei memoriam constituit et mandari fecit in sermone per illum, qui illa die sermocinabat coram dicto domino papa, cardinalibus et aliis prælatis, quod quandocumque festum veniat ipsa prima die Quadragesimæ, quod hujusmodi festum ad sequentem diem transferatur ».

21. *Clementis obitus, gesta et virtutes.* — Vergente hoc eodem anno Clemens cum Apostolicum solium annos decem, menses septem tenuisset, præcipiti morbo ex humanis ereptus est (1), ut traditur in Ms. Vaticano his verbis[2] : « Pauco tempore languens insperate obiit Decembris die VI, anno Domini MCCCLII, Pontificatus sui anno XI, in palatio Apostolico Avinionensi ». Præter alios[3], inter quos Matthæus Villanus prænuntiatam illius mortem cometæ atri conspectu putat[4]. Consentit ejusdem Pontificis Vitæ scriptor[5], ejusque pietatem in extremo vitæ actu commendat : « Infirmitate,

[1] Tom. X. Ep. secr. p. 198. — [2] Ibid. — [3] Eymer. II. p. direct. inquis. q. XI.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4737. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3705. in Clem. VI. et aliud Ms. sign. num. 2040. — [3] Cortus. hist. l. X. c. 8. — [4] Matth. Vill. l. III. c. 43. — [5] Gesta Clem. VI apud Bosq.

(1) Inter res Ecclesiasticas anni hujus primas sibi vindicat obitus Clementis, quem die, mense et anno ab annalista notato decessisse veteres omnes scriptores conveniunt, quanquam non desunt qui, die emortuali neglecto, diemque depositionis signantes, sequenti luce, VII Decembris, sublatum scribunt. Funeri tanti Pontificis insigni laudum encomio parentant coævi fere omnes scriptores, quos longo ordine annalista recenset. Memoria fuit ad miraculum felici, ut nihil eorum, quæ semel legendo didicerat, oblivisceretur. Eximio tamen virtutum fulgori, maculæ quædam non defuerunt. Nam et propinquorum plus nimio studiosior visus est, cum inter S. R. E. principes cardinales fratrem, nepotes tres et consanguineum unicum adlegerit, et « magnam partem thesauri Ecclesiæ distribuit in amicis suis », ait scriptor coævus Chronici Estensis. Rer. Italic. to. XV, col. 473, cui Matthæus Villani cap. 43 aliique adstipulantur. Sed hæc, quanquam in principe Ecclesiastico non laudo, tolerabiliora tamen fecit ingenium ejus in omnes effusum, nam in alienos æque ac in suos, in egenos pariter ac locupletes aurum Ecclesiæ effudisse notat, qui tunc in vivis agebat, Joannes Vitoduranus, *liberalem* fuisse *virum* scribens. Gravior est quorumdam accusatio, qua de turpi in Venerem propensione arguitur. Eo nomine dicam illi struit anonymus Estensis, et eorum temporum æqualis Matthæus Villanus cap. XLIII, qui de suspecta Pontificis cum mulieribus consuetudine multa narrat. An vera illi exprobrent, ambigo, nam eorum temporum inter multos felicitatis suæ assentatores, osores pariter multos experti sunt Pontifices : quorum utrumque hominum genus, sicut in laudando facilis, ita in obtrectando paratum est ; præsto etiam interdum laudes in accusationes convertere, prout privati commodi opportunitas poscit. Legendum est apud Petrum de Herental in Vita Clementis vulgata a Baluzio in Vitis papar. Avenion. epigramma a vate quodam ita de industria compositum, ut si Pontifex vatis ejusdem postulata concessisset, recto ordine legeretur, et insignes Pontificis laudes exprimeret ; secus vero retrogrado ordine lectum Pontificem vituperaret. En illud :

Laus tua, non tua fraus, virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus eximium.
Pauperibus tua das nunquam satis stat janua clausa
Fundere res quævis, nec tua multiplicas.
Conditio tua sit stabilis non tempore parvo
Vivere te faciat hic Deus omnipotens.

Quis ergo fidem sycophantis hisce addiderit? Insuper auctor prioris Vitæ Clementis Baluzianus qui Pontificis hujus vitia æque ac virtutes pro more scriptoris ingenui exponit, quanquam immodicum ejus studium in promovendis necessariis suis non silet, nihil tamen in moribus turpe seu inverecundum notat ; quin et auctor tertiæ Vitæ Baluzianus Pontificem hunc gratum *Domino et omnibus* appellat ; et in elogio, quo apud posteros Pontificis ejusdem memoriam commendat, illum ceu *modestiæ normam et religionis exemplar* celebrat : quæ sane criminationibus Villani non cohærent.

MANSI.

inquit, gravatus humiliter pœnitens de commissis, devoteque receptis Ecclesiasticis sacramentis, in veritate et sinceritate fidei, ac unitate sanctæ matris Ecclesiæ se ipsum Domino commendavit anno Domini MCCCLII, die VI mensis Decembris, Pontificatus sui anno XI ». Ornat Clementem pluribus elogiis idem scriptor, ex quo nonnulla illius gesta decerpemus. Occurrunt nobis primum, quæ de insignibus ædificiis ab eodem Pontifice excitatis, Avinionensi nimirum palatio aucto, consistorio picturis eleganter adornato, ac monasterii Casæ-Dei sacris ædibus ab eo magnifice exstructis, refert his verbis : « Ipse, inquit, palatium Avinionis ampliavit recte de media parte, cum per prius per Benedictum papam XII prædecessorem suum, licet solemne factum fuisset de duobus angulis, ipse tamen ipsum perficiendo fecit quadrangulare, totam plateam muris altis et turribus aliis primis æqualibus claudendo et circuiendo. In hac autem parte licet omnia ædificata sint seu constituta admodum solemnia et adspectui valde decora, tria sunt tamen, quæ reliqua valde specialiter excedunt, videlicet capella major, audientia et terraciæ superiores : cum quoad id, pro quo constitutæ et ordinatæ sunt, forte non est in mundo palatium, in quo non dicam solemniores, imo nec pares existant; attenta tamen eorum contiguitate, cum de una ad aliam sine medio ascensus vel transitus facilis existat. Consistorium insuper in alia parte per dictum prædecessorem suum multum solemniter ædificatum, quia remanserat quasi tabula rasa, in qua nihil depictum erat, miris picturis decoravit et scripturis mirabilioribus adornavit : in quo considerationem habendo, quo locus ille solum ad justitiam poscendam et reddendam deditus et ordinatus extitit, in pingendo per pictorem hunc ordinem voluit, et in propria descripsit observari, videlicet quod divina majestate in supremo throno depicta, circumquaque lateraliter effigies sanctorum et sanctarum ac aliorum, qui in veteri Testamento aliqua notabiliter in judicio, jure, justitia et æquitate aut veritate scripsisse vel dixisse leguntur, pingerentur ; et sub cujuslibet effigie seu figura, aut in rotulis, quos sui gestare videntur in manibus, sua dicta seu scripta super præmissis, aut altero eorumdem, litteris grossis et legibilibus scriberentur, libros et capitula, in quibus continentur, rubeis litteris designando : quæ omnia videntibus et legentibus non modicum proficere eosque allicere debent, ut ab ipsis non devient : sed potius ad eorum observationem intendant. Ipse præterea monasterium Casæ-Dei, in quo a principio professus extiterat, multis et magnis dotavit honoribus, et privilegiis decoravit, ac proventibus ampliavit, ejusque Ecclesiam, quia vetustate consumptam ac satis ruinæ proximam a solo ædificavit, tamen in multo solemniori statu quam prius ». Nonnullisque interjectis de Avinione ab ipso magna auri vi empta, quæ ad Joannam reginam pertinebat, utque Carolus rex Romanorum, confirmata emptione, supremi in eam urbem dominatus jura in Ecclesiam transfuderit, de Clementis studio in publica concordia inter reges principesque concilianda subjicit :

« Hic summus Pontifex toto tempore suo valde fuit intentus ad procurandum statum pacificum et tranquillum suorum omnium subditorum, et præsertim regum et principum, et aliorum potentium, ex quorum discordiis inferiores habent commoveri et turbari : quod satis demonstravit in quasi assidua missione legatorum et nuntiorum suorum, de qua supra fecimus mentionem. Nec curavit se cum aliis in guerris involvere, aut aliter dissensionibus intricare, nisi in quantum conservatio juris et honoris Ecclesiæ sibi commissæ ipsum præcise arctarunt quandoque ad propositum, et adhuc tunc per viam justitiæ processit, factum possetenus evitando : propter quod satis quiete et pacifice vixit cum omnibus, considerata tunc temporis urgenti qualitate et ob hoc liberius vacavit, et perfectius intendit ad actus papales exercendos. In his enim multum solemniter se habuit, utpote consistoria et concilia debitis temporibus inde faciliter (indefectibiliter) tenendo, divina officia celebrando, sermones et collationes excellentissime etiam sæpe faciendo : in quibus etiam si retroactis temporibus forte quandoque habuerit sibi pares, excedentes vero raro, prout talium tenor adhuc penes plures permanens indicat manifeste ».

22. Subdit auctor insigne mansuetudinis exemplum in veterem inimicum a quo atrocibus injuriis olim affectus fuerat : de quo non modo vindictam expetiit, sed beneficiis ornavit, ut non frustra Petrarcha cecinerit in carmine ad Joannem cardinalem Columnam [1] :

> Nulli major inest clementia, nomen ab ipsis
> Dignum rebus habet.

« Fuit insuper (verba sunt Vitæ scriptoris), sicut nomine, ita et re Clemens, misericors et benignus : non enim invenitur contra aliquem pro interesse proprio, quantumcumque sibi inimicus aut contrarius extiterit, aliquam ultionem exercuisse aut expetiisse vindictam. In cujus rei exemplum est hoc notabiliter inserendum, quod unus, qui per prius eo in minoribus existenti sibi aliquas injurias irrogaverat etiam personales, qui æstimans ipsum aliis variis magnis occupatum de ipso aut injuriis non recordari, sibi quadam die supplicationem unam porrexit, in qua petiit aliqua pro se ipso. Qui licet supplicationem hujusmodi benigne in propria recepit, tamen in suo secreto existens, dum eam perlegisset, super vindicta de ipso assumenda per petitionis denegationem, aut alias quodammodo tentatus, ipsam projecit ad terram pedibusque conculcavit : quam demum jam

[1] Petrarch. in poem. ad Jo. Card. Col.

sumit, et sero primo simillime fecit et ea postremo reassumpta, sibi ipsi loquendo, audientibus tamen aliquibus suis cubiculariis ibi adstantibus, dixit: Vade, diabole, quod hodie facere non poteris, quod me vindicem de quocumque: et hoc dicto, supplicationem prædictam illico ut petebatur signavit, nec aliam unquam molestiam intulit ipsam offerenti. Habuit præterea hanc humanitatem, pietatem seu benignitatem ac liberalitatem generaliter ad omnes ad ipsum recurrentes, seu suum præsidium seu juvamen implorantes, quod nunquam vel raro aliquem a se emiserit sine consolatione reali aut verbali; sæpius tamen ad rem, quam ad verba intendens. Pauperum egenorum, præsertim illorum qui alias abundaverant et mendicare erubescebant, necessitatibus largiflue subvenit, considerans in iis omnibus, quod mites et beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: quam pie sperandum est ipsum jam consecutum vel consecuturum in futurum, si humana fragilitate, ipsum adhuc impellente, in eo aliquid culpabile exstiterit ».

23. Insignem rem silentio non prætermittendam de illius memoriæ tenacitate narrat subjectis verbis Petrarcha [1]: « Clemens VI egregius nunc Romulei gregis pastor, tam potentis et invictæ memoriæ traditur, ut quidquid vel semel legerit oblivisci, etiam si cupiat, non possit. Hoc sibi et studiorum nutrix alma Parisius et orbis universus tribuit. Ego enim, etsi sæpe ante pedes ejus fuerim, tamen de hac re nihil præter famam habeo, cui facilius accedo, recolens id sibi non noviter tributum, sed ante diu, quam hoc fortunæ culmen ascenderet, in quod evecti circumstrepentibus adulantium turbis veræ laudis judicium amiserunt. Illud additur miraculo, hanc tantam sibi memoriam magno quondam capitis ictu (cujus adhuc testis extat ingens supremo vertice cicatrix) pervenisse. Memorabilis casus, si modo verus: hoc enim habet inter multa clarorum admiratio: viam fabulis aperire solet ». His addit Massonus [2]: Fuisse excellentis memorabilisque memoriæ Clementem, testatur Bernardus Dominicanus, in ejus Vita, et alii Annalium scriptores: id vero novum non est, talem enim fuisse Simplicium, libro quarto de anima tradit Augustinus ». Neque prætereundum encomium insigne, quo auctor, qui ad Bernardum Guidonem Appendicem adjecit, Clementem exornat, dum ipsum vocat [3] clementiæ speculum, charitatis hospitem, misericodiæ patrem, pietatis alumnum, liberalitatis ministrum, justitiæ pugilem, æquitatis athletam, concordiæ satorem, pacis amatorem, modestiæ normam, religionis exemplar, amicitiæ fomitem, spei anchoram, fidei basim, complacentiæ morem, eloquentiæ florem, honorem generis et patriæ decus.

24. Id etiam ex Cantacuzeni [4] Græcorum imperatoris testimonio summæ laudi dandum est, ipsum abolendi Græcorum schismatis cupidissimum OEcumenicam Synodum in confinibus utriusque imperii, ad quam Græci et Latini episcopi confluerent, celebrare constituisse, cum diceret Cantacuzenus, Græcos, ni id fieret, nunquam ad conjunctionem Ecclesiarum adducendos, neque cœptam olim a Palæologo conjunctionem ob illud coalescere potuisse. Postulata jam ante a Benedicto hujusmodi Synodus fuerat, sed negata, ne fidei nostræ articuli in Conciliis OEcumenicis definiti in controversiam vocarentur: censebat vero Clemens Græcos ad disceptationem admittendos, non quod Catholici de iis ambigerent, sed errantes edocerent: ob bella vero Italica, extracta Synodus in tempus commodius ob Clementis mortem cogi non potuit, ut ait Cantacuzenus [1]: « Dum, inquit, in his tempus volvitur, Clemens papa vivere desinit, et cura de Synodo in nihilum recidit ». Agitatum quidem postea ab Innocentio cum Cantacuzeno de Ecclesiarum conjunctione visuri sumus: cumque hoc dejecto, gener Palæologus ad Urbani obsequium accedens hujusmodi Synodum, ad quam Græci cum Latinis convenirent, congregandam posceret, negavit Urbanus iisdem de causis, quibus Benedictus petita repulerat. Denique reversi iterum ad vomitum Græci, cum ab Eugenio Synodum flagitarent, is ipse secutus meditata Clementis consilia, Florentiæ eam celebravit: de quibus suo loco. Nunc de Clementis exsequiis addemus ea, quæ Ms. Vaticani auctor anonymus mandat historiæ [2]: « Corpus portatum fuit ad Ecclesiam B. Mariæ Virginis cathedralem, ubi stetit usque ad æstatem; et deinde asportatum ad monasterium Casæ-Dei, ubi pridem fuit monachus, quinque cardinalibus comitantibus ipsum, in capella ab ipso constructa depositum et tumulatum: cujus anima requiescat ». Curavit autem successor illud funus, erogatis anno insequenti aureorum quinque millibus, ut illius cadaver ad idem monasterium, in quo Clemens religiosa olim disciplina excultus sepeliri optaverat, transferretur. Extat [3] enim de iis acceptis ab Innocentio Hugonis tit. S. Laurenti in Damaso, Guillelmi tit. S. Mariæ trans Tyberim presbyterorum, Guillelmi S. Mariæ in Cosmedin, et Nicolai S. Mariæ Novæ diaconorum cardinalium syngrapha mense Martio anni proximi Pontificatus Innocentii anno primo consignata; fuereque hi, ut ait Vitæ Innocentii auctor [4]: « Frater, tres nepotes et unus consanguineus sui: quos ipse consortio cardinalium aggregaverat, dum vivebat ». De translatitio hoc funere consentientia tradit Massonus [5] additque monachos Casæ-Dei, ut acceptorum a Clemente beneficiorum memores se esse testarentur, sex rosas suis insignibus permiscere consuevisse: violatum deinde ab hæreticis Calvinianis,

[1] Petrar. l. II. rer. memorab. c. 1. de memoria. — [2] Masson. ex pso in Clem. VI. — [3] Append. ad Bernard. Guid. — [4] Cant. l. IV. c. 11.

[1] Cantac. l. IV. c. 10. — [2] Ms. bibl. Val. sign. num. 3765. in Clem. VI. — [3] Innoc. tom. I. Ep. sec. CXXVIII. — [4] Gesta Clem. V apud Bosq. — [5] Masson. in Clem. VI.

lapsis duobus post sæculis, illius sepulchrum, ac religionis odio corpus flammis injectum : « Monasterium, inquit, ipsum (nimirum Casæ-Dei Arvernorum gentis Vellaunis populis vicinæ), anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, cum obsideretur Anicium Vellaunorum, capitur a Moniove sororio Blasconis Allobrogis, cujus milites plusquam barbari templum diripiunt, statuam ejus marmoream confringunt, sepulchrum violant atque diruunt, ubi Clemens ipse pæne formidabilis jacebat : armati enim hominis statuam exhibere videbatur, quia singulæ corporis partes plumbo tectæ erant. Cadavere igitur nudato, nihil præter ossa et cineres repererunt, eaque in flammas misere militari loco clamantes : An te putas, magne Pontifex, plumbeis armis cacodæmonem victurum ». At ea impiorum ludibria Clementis vertuntur gloriæ.

25. *Cardinalium in conclavi conspiratio.* — Sublato porro Clemente conclave ingressi cardinales, dum una de creando novo Pontifice vota conferrent, tantoque muneri vir insignis probitate admovendus quæreretur, illatam de Joanne Birellio, qui Carthusianis præerat, ac tum magnæ sanctitatis opinione florebat, ut Pontificatu summo dignissimo, mentionem refert Carthusiensium historia, sed Talayrandum cardinalem, caducarum rerum amore devinctum, veritum ne is luxum omnem in cardinalibus pia asperitate resecaret, obstitisse ; ac deinde, cum Birellius e vivis excessisset, ac miraculorum ingenti gloria inclaresceret, culpam suam planxisse acerbe, et Carthusianos singulari studio complexum, quibus apud Petrachorios nobile cœnobium Vallis-Claræ magis auctum vectigalibus condidit. Demum cardinales in aliam abiere sententiam, ut e cardinalium cœtu Pontificem deligerent, privatique commodi illecebra deliniti, ad cardinalitiam augendam majestatem Pontificiæ detrimento conspirarunt, plures leges [1] in sua commoda vertendas pacti, quas renuntiandus ab ipsis Pontifex sacramento confirmaturus esset. Eæ vero conceptæ erant his verbis :

26. « Deliberatione plena habita pro bono publico, concordant omnes domini cardinales, nemine discrepante. In primis quod summus Pontifex, Domino providente, creandus, nullo unquam tempore ex quavis causa procedat ad creationem cardinalium nisi secundum modum et formam inferius denotatos : videlicet quod non creet seu faciat aliquos cardinales donec numerus cardinalium venerit ad numerum sexdecim cardinalium, aliis qui essent supra numerum sexdecim de medio jam sublatis : et tunc assumat, si ei videbitur, tot quot ascendant ad plus usque ad numerum viginti et non ultra, prædictis sexdecim aut paucioribus, si forte tunc superessent, in viceno numero computatis. Quos quidem cardinales per papam creandos, ipse creare et ordinare habeat de omnium cardinalium tunc superexistentium seu duarum partium eorumdem consilio et consensu : hoc tamen salvo, quod extante numero qui nunc est, vel forsitan pauciore, assumat papa, si voluerit, duos cardinales de consilio omnium fratrum, seu majoris partis eorum. Item quod papa non procedat ad depositionem, seu personæ captionem alicujus cardinalis sine consilio et consensu omnium fratrum, nemine discrepante, nec ad excommunicationem vel aliam censuram Ecclesiasticam, ad suspensionem vocis vel consistorii seu portationis capelli, nec ad privationem, nec etiam ad suspensionem beneficiorum ipsorum cardinalium sine consensu omnium fratrum aut duarum partium eorumdem. Item quod papa nullo modo ponat manum in bonis quorumcumque cardinalium, eis viventibus vel defunctis.

« Item quod papa, provincias, civitates, castra aut terras alias Ecclesiæ Romanæ non alienet, aut in feudum vel emphitheosim, aut sub certo censu concedat : et ubi alienationem seu concessionem prædictas justa et rationabili causa fieri expediret, de consilio et consensu omnium fratrum seu duarum partium eorum ad prædicta procedat. Item quod collegium cardinalium percipere et habere debeat jure suo medietatem omnium fructuum, reddituum, proventuum, mulctarum, condemnationum et censuum, et omnium aliorum obventionum et emolumentorum, ad Ecclesiam Romanam spectantium, in quibusvis provinciis ac terris et locis Romanæ Ecclesiæ, prout in Privilegio felicis recordationis Nicolai papæ IV super hoc plenius continetur. Item quod tam in Romana curia, quam in terris et provinciis Romanæ Ecclesiæ, officiales in temporalitate majores de consilio et consensu cardinalium omnium seu majoris partis ipsorum, instituantur et destituantur, prout in dicto Privilegio seu Constitutione præfati domini Nicolai papæ IV noscitur apparere. Item quod ad officium marescalli Romanæ curiæ, et rectorum terrarum seu provinciarum Romanæ Ecclesiæ nullus de consanguinitate vel affinitate Romani Pontificis assumatur.

« Item quod summus Pontifex nulli regi vel principi seu cuivis alii in regnis provinciis, seu terris eorum concedet decimas, nec tertias decimarum seu subsidia alia : nec etiam cameræ suæ reservabit sine consilio et consensu omnium fratrum vel saltem duarum partium eorumdem, et tunc causa justa et rationabili suadente. Item quod papa non impediat, quin omnes et singuli cardinales in consulendo, et consentiendo liberum habeant arbitrium in agendis. Item quod omnes domini cardinales, qui hodie supersunt, jurare habeant, quod ille ex dictis cardinalibus, qui ad papatum, præstante Domino, assumetur, prædicta diligenter et inviolabiliter observabit : et nihilominus ille, qui ad papatum assumetur, sive cardinalis sive alius assumptus fuerit et a cardinali-

[1] Ext. apud Innoc. VI. an. 1. l. 1. Ep. cur. v.

bus receptus, eadem die omnia et singula supradicta profiteatur fideliter observare, et ratum habeat præstitum juramentum. Item quod si aliquod dubium occurrerit vel inciderit vel papæ videbitur in prædictis, dominus papa cum consilio et consensu saltem duarum partium cardinalium habeat declarare ».

27. Sancitas has pactiones se servaturos alii nullo adhibito discrimine sacramento spopondere, alii hypothesim, si jure niterentur, jurisjurando adjunxerunt : quas ut Sedis Apostolicæ dignitati adversantes convulsas anno insequenti visuri sumus. Cum vero accepissent, Joannem Francorum regem iter Avenionem intendere, ut Pontificem sibi acceptissimum creandum curaret, tuendæ libertatis Ecclesiæ studio, quamvis ipsi addictissimi, ut ejus adventum armatasque preces anteverterent, electionem maturarunt, ut ait Matthæus Villanus [1], ac suffragiis communibus duodecimo post Clementis obitum die, nimirum XVIII Decembris [2], Stephanum Albertum Ostiensem episcopum ad Apostolicum solium evexere; de quo hæc habet Ms. Vatic. : « Innocentius VI, Stephanus nomine », et infra, « electus est in papam per cardinales, anno Domini MCCCLII, die Martis XVIII, decima hora tertiarum, et coronatus die penultima dicti mensis Avinione in Apostolico palatio ». Ab his non discrepat alterius Ms. Vat. auctor [3], gestaque ante Pontificatum perstringit, cui Vitæ illius scriptor apud Bosquetum consentit : « Hic, inquit, prius vocatus est Stephanus Alberti, doctor legum existens, judex major senescalliæ Tolosanæ : ab inde vero promotus ad Ecclesiam Nemausensem et de ea translatus ad Ecclesiam Claromontensem, demum per dictum Clementem papam VI assumptus in presbyterum cardinalem, habuitque titulum SS. Joannis et Pauli ». Dum eos gerebat apices, legationem ad Francorum Anglorumque reges una cum Anibaldo cardinale pro exstinguendo funestissimo bello, ipsum obiisse jam ante vidimus [4]. Pergit memoratus auctor : « Postea autem fuit factus episcopus Ostiensis et Velletrensis et pœnitentiarius major. Postremo vero, ut præmittitur, electus in papam ». Quibus consentanea scribit Albertus Argentinensis [5], corrigendus tamen, dum die Epiphaniæ sacro tiara Pontificia redimitum affirmat : pariterque emendandus apud Bosquetum anonymus auctor, qui vigesima tertia eam pompam celebratam scribit.

28. *Innocentii VI creati Pontificis Encyclicæ litteræ.* — Susceptis Ecclesiæ Catholicæ gubernaculis, Innocentius postridie ejus diei, quo Pontificias infulas de more accepit, orbis universi archiepiscopos et episcopos de Clementis VI obitu ac Pontificatu sibi delato certiores fecit [6] : atque ubi pluribus de se demisse sentire, ac divinam opem pro gerendo munere pernecessariam est præfatus, illos ad eam ipsi comparandam ardentissimis precibus sollicitavit.

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopo Rhemensi ejusque suffraganeis, salutem et Apost. benedictionem.

« Prædicator egregius, qui vas electionis factus est a Domino, altitudinem sapientiæ et scientiæ Dei cum stupore considerans, *quam incomprehensibilia sunt*, inquit, *judicia ejus, et investigabiles viæ ejus !* Probat hoc quotidianorum eventuum successio varia : probat rerum ipsa diversitas, et accidentium casuum contrarietas manifestat, quorum ministeria mens nequit humana comprehendere, ratio investigare non sufficit, et ad contemplationem quarum obsitus caligine mortalis oculus non attingit : probat hoc etiam nostræ infirmitatis humilitas, per quam, dum nullis suffragantibus meritis ad fastigium Apostolicæ dignitatis evehitur, quid aliud indicatur, nisi quod occulto nobis Dei judicio agitur, ut plerumque promoveatur immeritus et quandoque assumatur indignus.

« Nuper siquidem felicis recordationis Clemente papa VI, prædecessore nostro, tela vitæ succisa, in Domino quiescente, et ipsius funeralibus exsequiis cum honorificentia debita celebratis, nobisque una cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, tempore debito convenientibus invicem in palatio Apostolico Avinionensi, in quo idem prædecessor tempore sui obitus habitabat, pro futuri electione pastoris; tandem post dies aliquot, licet paucos, ille Pontifex summi summus, qui eamdem Ecclesiam sponsam suam proprii cruoris adspersione fundavit, et supra petram fidei mox nascentis erexit illaque soliditate firmavit, ut nullis impulsionibus quateretur, diutinæ vacationis ipsius Ecclesiæ dispendia resecans, in eum sua munera contulit, in quo meritorum suffragia non invenit : et eorumdem fratrum corda informans et dirigens sic afflavit, ut in imbecillitatem nostram (quanquam essent plures, in quos concurrere potuissent et, ut credimus, consultius et utilius) convenirent, nosque tunc episcopum Ostiensem, cujus ad tantæ dignitatis honorem et onus vires et merita nec suppetebant nec suppetunt, ad universalis Ecclesiæ fascem regiminis eligerent supportandum.

29. « Nos autem infirmitatis nostræ conscii et imperfectionis etiam non ignari, attendentes quod nihil tam insolitum, tam pavendum, quam labor fragili, sublimitas humili et dignitas non merenti, ad tantæ molis sarcinam suscipiendam expavimus. Sed demum debita consideratione pensantes, quod de qualitate nostrorum operum nequaquam pendet cœlestium mensura bonorum, ac sperantes, quod ille, qui est oneris actor, erit administrationis adjutor, et ne sub magnitu-

[1] Matth. Vill. l. III. c. 44. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. Gesta Innoc. VI. apud Bosq. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. in Innoc. VI — [4] An. Chr. 1345. num. 11 et 12. — [5] Alb. Arg. in Chron. — [6] Tom. I. Ep. secr. p. 1 et 4. an. 1. l. I. Ep. cur. I.

dinis gratia succumbat infirmus, dabit virtutem qui tribuit dignitatem ; et in eo fiduciam erigentes, qui ovium suarum curam licet multis pastoribus delegarit, sui tamen dilecti gregis custodiam non reliquit, quique B. Petro Apostolorum principi fiduciam præstitit, ut in undas descenderet, et dexteram porrexit auxilii, ut dubitans non periret ; colla subjecimus jugo Apostolicæ servitutis. Ad quod gerendum utilius, orationum vestrarum suffragia implorantes, universitatem vestram monemus, rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus diligentius attendentes, quod ad tanti ponderis sarcinam supportandam, pervigiles cooperatores esse vos exigit vobis in vestris gregibus sollicitudo commissa, in hujusmodi cooperationis ministerio exsequendo super greges eosdem sollicite vigiletis, et debilitati nostræ devotarum orationum et placationum uberum frequentibus oblationibus assistatis; ab eo, qui nobis sarcinam eamdem imposuit, seu potius forsan imponi permisit, supplicationibus devotis et sedulis implorantes, ut qui ex eisdem nostris defectibus sub illius onere premimur, ipsius munere sublevemur ; nobisque ipse bonorum largitor omnium sic illam ad sui nominis laudem et gloriam, nostram populique sui salutem portare sua pietate concedat, quod eadem mater Ecclesia filios suos numero et merito nostris multiplicari temporibus glorietur.

30. « Cæterum effectum vobis charitativæ benignitatis expandimus, et sinum charitatis solitæ aperimus proponentes, in quibus cum Deo poterimus, honori vestro deferre ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine benevolentiæ promovere. Cum autem, sicut intelleximus, portatores hujusmodi litterarum interdum esse consueverunt contra intentionem mittentium exactores, nunc importunæ petitioni instantia, nunc etiam murmurationum susurris, et detractionum et querelarum comminationibus exigendo, scire vos voluimus, quod nostræ intentionis existit, et latori præsentium expresse inhibuimus eumque jurare fecimus, quod ad exigendum vel obtinendum aliquid præter ea, quæ pro expensis suis necessariis per alias ei sub certa forma litteras, quas vobis exhiberi mandavimus, ministrari præcipimus, talibus instantiis et murmurationibus non utatur, nec recipere etiam oblata præsumat. Ideoque, ut nostris in hoc intentioni et beneplacito concurratis, hujusmodi abusionibus cæterisque similibus, si forsan eis, quod non est verisimile ut præsumerent contra proprium juramentum, contemptis omnino, vos ultra præmissa sibi vestro ministranda mandato, tribuendo aliquid non gravetis, cum non per extorsiones hujusmodi, sed alia retributione congrua intendamus ipsorum laboribus respondere. Dat. Avin. II kal. Januarii, Pontificatus nostri anno I». Scriptæ sunt eodem argumento litteræ ad Carolum Cæsarem aliosque reges ac principes Catholicos, ut sua cum ipso studia in tuenda religione amplificandaque conjungerent.

31. Postremo his addimus, statuisse hoc anno divinam justitiam insigne severitatis exemplum in episcopo Citizensi, quo doceantur præsules non lascivire, sed ad gregis sui salutem promovendam diligenter incumbere : e media enim saltatricum chorea ad tremendum Dei tribunal abreptus est, ut ex pluribus Annalibus refert Paulus Langius[1] : « Anno, inquit, Domini MCCCLII ». Et infra : « Joannes episcopus noster, ut in multis legitur Chronicis, in die Joannis Evangelistæ ob honorem nominis sui complures dominas speciosas et nobiles invitaverat, chorizansque inter duas medius, quas ipse manibus tenebat, repente cadens miserabili morte expiravit anno ordinationis suæ quinto : mortuus, inquam, non ut episcopus, non ut sacerdos, sed velut historio vanus et vir sæculo deditus : mortuus, inquam, non in atrio, sed theatro, non in loco sacro, sed profano, non in Ecclesia, sed chorea ».

[1] Paul. Lang. in Chron. Citizen.

INNOCENTII VI ANNUS 1. — CHRISTI 1353.

1. *Italiæ a tyrannis laniatæ mederi conatur Innocentius.* — Anno salutis millesimo trecentesimo quinquagesimo tertio, Indictione sexta, novus Pontifex, adductæ in gravissima pericula Christianæ rei consulturus, Apostolica studia ad Anglos cum Gallis conciliandos, Genuenses ac Venetos ab exitiali abducendos bello, propulsandos Turcas, Græcos ad schisma ejurandum excitandos, pacandos intestinos Castellæ motus, componendam aulam Pontificiam, atque Romanæ Ecclesiæ ditionem a tyrannis penitus fere occupatam ex eorum manibus vindicandam convertit. Accendebat tyrannorum ambitionem atque audaciam Pontificum Romanorum absentia : ac si eorum consiliis successus respondissent, nil aliud moliri videbantur, quam ut vocati tam ardentibus votis Pontifices Italia penitus excluderentur. Adspirabat inter cæteros Joannes e Vico [1], multarum urbium Ecclesiæ ereptarum dominatione tumidus ad Romam sibi subjiciendam, quem plures conjurati ad tyrannidem efferebant. Ad cujus frangendos conatus atque Ecclesiasticam ditionem recuperandam Innocentius Ægidium Alvarum Albornotium genere Hispanum patria Conchensem, quem in sacro adversus Saracenos Africanos et Granatenses bello, magna cum laude versatum in Alfonsi regis castris, atque a Clemente VI ex archiepiscopo Toletano tit. S. Clementis presbyterum cardinalem creatum vidimus, amplissimæ legationis munere auctum in Italiam misit. De quo hæc Innocentii Vitæ auctor Monumentis consignat [2] :

« Tunc temporis fere omnes civitates cum castris et locis, quæ spectabant ad jus et proprietatem Romanæ Ecclesiæ, in partibus Italiæ erant extra manus suas : tenebanturque, seu verius detinebantur et occupabantur per tyrannos in dictæ Ecclesiæ præjudicium, detrimentum et jacturam. Circa quod volens dictus Innocentius papa providere, dareque ordinem, ut ad dictam Ecclesiam reducerentur, in sui regiminis principio misit ad partes illas legatum suum de latere Ægidium Alvari Hispanum tit. S. Clementis presbyterum cardinalem, ut circa reductionem et recuperationem prædictorum intenderet et vacaret ».

Tulit iniquiore animo Petrus Castellæ rex Ægidium cardinalem, cujus opera uti meditabatur, in Italiam mitti ; atque apud Pontificem precibus institit, ut ab Italica legatione revocaret. Cui Innocentius extremas Ecclesiæ difficultates, quibus pares alii non forent, exposuit [1] : « Tantum enim, inquit, præsumpsit et præsumit in eisdem partibus adversus Ecclesiam et fideles et devotos eosdem ambitio tyrannorum, quæ jam majorem partem terrarum ipsius Ecclesiæ temerariis ausibus occupavit, et ad occupandum residuas studia erigit, intendit et curas : propter quod necessario expedit præfati legati nedum non differre, sed accelerare discessum. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, IV id. Augusti, anno primo ».

Meminere de eadem legatione Ægidio cardinali imposita, plures historici [2] hujus temporis ; inter quos Ms. Vaticani auctor [3] hæc habet : « Hic ordinavit et transmisit anno primo suæ coronationis D. Ægidium Hispanum cardinalem in legatum ex latere in Italia ad recuperandum dictas provincias et terras et jura Ecclesiæ occupatæ per tyrannides : quod et factum est manu potenti per dictum dominum cardinalem infra quatuor annos cum multis laboribus et expensis thesauri Ecclesiæ ».

2. Floruisse Ægidium antequam se clero aggregaret, equestri gloria, tradit Nicolai Laurentii Vitæ auctor [4]. Extant Innocentii litteræ [5], quibus arduum hoc munus illi demandatum est, ut enascentes nimirum hæreses præfocaret, coerceret scelerum licentiam, sacerdotalem, splendorem restitueret, instauraret divini cultus majestatem, bella componeret, subveniret miseris animarumque salutem promoveret : cujus Diplomatis potiorem partem subjicio :

« Innocentius, etc. dilecto filio Ægidio tit. S. Clementis presbytero cardinali A. S. L.

« Licet nos, qui, quanquam immeriti, vicibus

[1] Innoc. tom. I. Ep. secr. p. 171. — [2] Gesta Innoc. VI apud Bosq.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 162. — [2] Matth. Vill. l. III. c. 84. Vit. Nic. Laur. c. 18. — [3] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. et aliud sig. num. 3765. — [4] Vita Nic. c. 18. — [5] An. 1. l. I. p. 1. Ep. I. Regesti legationis Ægidii card.

hujusmodi (nempe Christi) fungimur, pro universo populo Christiano, cujus curam gerimus, pacis et status prosperi cogitationes assidue meditari, et ad hoc (prout Altissimus nobis de sua pietate concessit) manus operatrices apponere teneamur; tamen dum anxie cogitamus statum tam Lombardiæ quam Tusciæ partium, ac nonnullarum provinciarum et terrarum circum adjacentium, et præsertim Ecclesiæ Romanæ mediate et immediate subjectarum, quas inveterata dissensio longis, proh dolor! retro continuatis temporibus plurimum lacessivit, et quas guerrarum turbines exposuerunt animarum periculis, et personarum ac rerum dispendiis infinitis: quodque propter hoc neglectus cultus divinus, Ecclesiarum et locorum Ecclesiasticorum jura violenta direptione in prædam posita, libertas Ecclesiastica conculcata fuerunt, et (quod deflendum est potius et dolendum) pullularunt schismata, et insurrexerunt hæreses contra Catholicæ fidei puritatem, et quod quamvis status hujusmodi fuerit in nonnullis locis dictarum provinciarum, partium et terrarum aliqualiter tranquillatus, nihilominus tamen inter multos magnates et nobiles, universitates civitatum, castrorum, villarum et aliorum locorum, partium, provinciarum et terrarum earumdem solitæ dissensionis fomes et rancorum seminaria remanserunt, ex quibus noscuntur præmissa et alia gravia non facile numeranda pericula animarum et corporum, facultatum lapsus, et multa dispendia provenire; dum præmissa præsentantur nostris obtutibus, anxiamur immense, cogitationibus profundis immergimur, ac zelus noster velut ignis charitatis paternæ in nostris meditationibus exardescit, pro prædictarum partium, provinciarum et terrarum, quas plenitudine dilectionis paternæ prosequimur, statu dirigendo salubriter, ac pace, concordia et unione in eis perfecte (auctore Domino) reformandis, ut incolæ partium, provinciarum et terrarum earumdem effecti unanimes et concordes, ac bono pacis, quod omnia alia bona superat, perfruentes pro statu eorum dirigendo salubriter hoc honore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ defensando insurgant tam zelo fidei, quam devotionis fervore viriliter et potenter.

« Nos vero diligentius attendentes, quod propter magna et ardua, quæ nobis in partibus citramontanis incumbunt, ad partes illas, ubi mente sumus, accedere personaliter pro hujusmodi nostro exsequendo desiderio non valeamus; et quod personam tuam gratiarum dator Altissimus scientiæ magnitudine, industriæ claritate et aliis multis virtutibus insignivit; ad te, in cujus affectu geritur pacificare discordes et virtutum seminaria serere, nostrum intuitum, ut fortem opere et sermone mittamus ad fortia, et tuis robustis humeris onera grandia imponamus, duximus dirigendum. Ideoque gerentes de tuis claris meritis et virtuosis operibus fiduciam in Domino specialem, quamvis nos et fratres nostri tanti viri præsentia nobis et Ecclesiæ Romanæ necessaria et perutili careamus inviti; tamen propter urgentem et evidentem necessitatem partium, provinciarum et terrarum prædictarum, quibus speramus per tuam providentiam circumspectam, illo tibi auxiliante qui potest omnia, in præmissis salubriter consuli et utiliter subveniri, te tanquam pacis angelum ad dictas partes, videlicet Lombardiæ, ac Aquileiensem et Gradensem patriarchatus, ac Mediolanensem, Ravennatensem, Januensem, Pisanum, Spalatensem, Ragusinum, Antibarensem et Jadrensem archiepiscopatus eorumque provincias, ac Papiensem, Placentinam, Ferrariensem, Perusinam, Urbevetanam, Tudertinam, Reatinam, Interamnensem, Narniensem et Gastellanam civitates et diœceses: necnon Tusciæ, marchiæ Tervisinæ provincias, ac terras Ecclesiæ Romanæ, videlicet Marcham Anconitanam, Massam Trabariam, civitatem Urbinatem ejusque diœcesim et districtum, Romandiolam, ducatum Spoletanum, Sabiniam, Patrimonium B. Petri in Tuscia, Campaniam, Maritimam et alias circumadjacentes partes et terras eidem Ecclesiæ mediate vel immediate subjectas, infra tuæ legationis terminos constitutas, excepto regno Siciliæ, et Sardiniæ et Corsicæ insulas, tibi in eisdem partibus et provinciis ac terris, civitatibus et diœcesibus vices nostras ac plenæ legationis officium committendo; ut in eis evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, ac statuas salubriter in nomine Domini, prout tibi gratiæ cælestis infusio, et tua etiam providentia ministrabit, de dictorum fratrum nostrorum consilio destinamus, ut in prædictis proxime nominatis partibus, provinciis, terris, civitatibus et diœcesibus et insulis inter Ecclesiasticas mundanasve personas, duces, principes, marchiones, comites et nobiles, communitates, universitates ac populos ac alios universos et singulos discordes, bonum pacis studeas reformare, ac concordes in fraternæ dilectionis glutino conservare; et nihilominus agere et tractare quæcumque ad cultum Dei et exaltationem Catholicæ fidei, Apostolicæ Sedis honorem, observantiam Ecclesiasticæ sanctionis, et ad redintegrationem Ecclesiasticæ libertatis, honestatis et morum cultum, relevationem Ecclesiarum et locorum Ecclesiasticorum et pauperum salutem, animarum tranquillitatem, corporum ac robur status prosperi partium, provinciarum ac terrarum, civitatum, diœcesum et insularum prædictarum quomodolibet pertinebunt.

« Et ut hujusmodi commissum tibi legationis officium ad nostrum et Apostolicæ Sedis honorem, et commodum et tranquillitatem et pacem incolarum partium earumdem, et præsertim terrarum et locorum nobis et eidem Romanæ Ecclesiæ subjectorum in eisdem partibus consistentium, eo utilius et efficacius juxta cor nostrum gerere valeas, quo majoris prærogativa favoris et gratiæ

fueris communitus, te zelatorem pacis, amatorem justitiæ, ac veritatis amicum, et in arduis negotiis clara fidelitate probatum, reformatorem partium, provinciarum, terrarum, civitatum, diœcesum et insularum prædictarum in spiritualibus et temporalibus tenore præsentium specialiter ordinamus, etc. » Amplissima instruit auctoritate, ut eos, qui contra illius tenderent imperia, censuris percelleret, solutis omnibus prærogativis, quibus se fultos contenderent. « Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis II kal. Julii, anno I ». Tributa etiam illi est alio Diplomate[1] universæ ditionis Ecclesiasticæ administratio : tum amplissimis prærogativis[2], ut dignitatem tueretur instructus, de quibus Regestum extat; interque alia potestas illi collata ut redeuntes ad obsequium censuris absolveret : Pontificii enim erat consilii[3] prius mansuetudine rebelles allicere, quam ad pertinaciam obterendam armorum vim experiri. Eumdem vero legatum commendavit Italiæ magnatibus[4] Joanni archiepiscopo Mediolanensi, Canigrandi Veronensi, Aldobrandino Atestino, Joanni Montisferrarensi, Jacobo Taurinensi, Francisco et Jacobo Carrariis Patavinis, Andreæ Dandulo Venetorum ac Joanni Valentio Genuensium ducibus, tum insignibus populis Florentinis, Pisanis, Senensibus, Perusinis, quibus eadem verborum forma conceptæ transmissæ sunt litteræ[5].

3. Valuere plurimum Pontificiæ preces apud hos populos ac principes : Ægidius enim legationis munus ex Apostolico imperio obiturus, cum in Insubriam venisset, a Joanne archiepiscopo Mediolanensi magnis benevolentiæ significationibus exceptus est largo sumptu ac magnifico apparatu ; qua in re Pontifex postea illius magnificentiam laudavit[6] : quanquam ipse Joannes, ut scribit Matthæus Villanus[7], legatum Bononiam ingredi non est passus, ne illius præsentia novas res afferret, civesque ad libertatis spes excitaret. Quocirca legatus Pisanum iter tenuit, atque undecima Octobris die Florentiam pervenit: quem Florentini solemni pompa obviam effusi instructo agmine religioso, ingenti populi acclamatione, festo campanarum clangore, prætenso ejus capiti prædivite umbraculo, ac nobilissimis civibus fræna equi tenentibus, honorifice in paratam ædem deduxere : donarunt muneribus; denique discedenti centum quinquaginta equites auxiliares concessere, quæ describit Villanus[8]. Contulisse illum se in patrimonium B. Petri, docet Nicolai Laurentii Vitæ auctor[9]: ad quod antequam accederet, increbescente ejus adventus fama, debilitari cœpisse Joannis e Vico potentiam, ostendunt Pontificiæ litteræ ad legatum ipsum XIV kal. Sept. datæ : « De Patrimonio B. Petri in Tuscia, plures », inquit Innocentius, « nobis nova felicia referunt ; ex quibus, si vera sint, verisimiliter credimus, ac speramus in B. Petro Apostolorum principe, quod ille inimicus Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ continuus persecutor Joannes de Vico, qui se præfectum Urbis appellat, sub potenti manu ipsius Ecclesiæ cito humiliatus et domitus contundetur ». Suggessit etiam aliis litteris III non. Septembris exaratis easdem spes, quibus sequenti anno felices exitus consensere.

Venienti in Patrimonium legato Montisflasconis, Aquæpendentis et Volsinii arces se dedidere, ut refert Nicolai Laurentii Gestorum auctor[1]. A quibus non dissentit Innocentii Vitæ scriptor[2], qui tristem ditionis Ecclesiasticæ ob Pontificum absentiam laniatæ imaginem ita depingit : « Cum ad partes prædictas pervenisset, non invenerat in omnibus terris et dominiis dictæ Ecclesiæ loca sub regimine ejus consistentia, in quibus caput suum posset tute reclinare, nisi in Patrimonii provincia locum et castrum Montisflasconis, et in ducatu Spoletano locum de Montefalco : sed ab inde per Dei gratiam successivis temporibus satis dilatavit fimbrias suas, prout ex sequentibus apparebit ». Occuparat tyrannus Joannes e Vico Interamnam, Ameliam, Narniam, Urbemveterem, Viterbium, Martam et Caninum, atque etiam Perusium ad defectionem urgebat[3], cujus nefariis consiliis civium favebat dissensio. Ad quam sopiendam Innocentius Perusinos hortatus est[4], propositis ingentibus malis, quæ intestina discordia pareret, ut florentissimas urbes redegisset in cineres, utque mutua concordia civium ipsas ad magnum decus et splendorem adduxisset.

4. *Romanos officii monet.* — Nec Perusii modo tentandi civium discordia, verum etiam Romanæ Urbis affectandæ injecerat Joanni e Vico occasionem Romanorum dissensio, qui in Bertoldum Ursinum comitem, ac Stephanellum Columnam senatores concitata seditione[5] ob annonæ charitatem, quam non sine avaritiæ nota ingravescere erant passi, Bertoldum saxis oppressere mense Februario. Stephanellus autem popularem furorem ex adversa ædium parte egressus, mutato cultu et capite obvoluto elusit. Exinde graviores in Urbe discordiæ exortæ[6], viris principibus Sabellis, Ursinis et Columnensibus inter se digladiantibus, civiumque suorum sanguine Roma imbuta est. Nonnullos porro conjurasse in patriam, ut Joannis e Vico tyrannidi illam subjicerent, docet Innocentius, qui Romanos officii monuit[7] ac pietatis in patriam, ne illi servitutis teterrimæ jugum imponerent :

« Innocentius, etc. dilectis filiis populo Romano.

« Nostis quod post innumera exhortationes et

[1] Eod. Reg. Ep. II. Ext. etiam in Bullar. in Innoc. VI, Const. I. — [2] Ibid usque ad Ep. LXXXII et an. 1. l. II. Ep. cur. XXXV et XXVVIII. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 107. — [4] Ibid. p. 202. — [5] Ibid. p. 141 et Reg. post eamd. Ep. — [6] Ibid. p. 202. — [7] Matth. Vill. l. VII. c. 84. — [8] Eod. c. 84. — [9] Vita Nic. Laur. c. 18.

[1] Vita Nic. Laur. c. 18. — [2] Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [3] Vita Nic. Laur. sup. c. 18. — [4] Tom. I. Ep. secr. p. 192. — [5] Matth. Vill. l. III. c. 5. et Vitæ Nicol. Laur. auct. c. 18. — [6] Matth. Vill. l. III. c. 78. — [7] Tom. I. Ep. secr. p. 171.

monita, quibus eadem Ecclesia erga filium Belial publicum Dei et ipsius Ecclesiæ inimicum, et hostem vestrum etiam manifestum Joannem de Vico, qui se præfectum Urbis appellat, usa est studio piæ matris, et quæ ipse obstinatus in malo damnabiliter omnino contempsit, etiam et contemnit. Nos ejus ulterius dissimulare nequitiam nequeuntes, ad radicem non solum infructuosæ, sed pestilentis arboris securim potestatis Apostolicæ duximus apponendam. Nec latere vos credimus, qualiter idem Dei et Ecclesiæ prædictorum ac vester hostis et æmulus, videns se sub virga non persequentis, sed castigantis Ecclesiæ ruinæ proximum et vicinum; ac perire potius quam eligens salvari, superba cervice ad dolosas et fraudulentas artes, quibus ab annis teneris suam dedicavit ætatem, convertit se: ac etiam quosdam ex nobilibus concivibus vestris adeo concitavit, quod ipsi beneficiorum ab eadem Ecclesia perceptorum immemores, patriæ, pro qua concivis ille vester Calo pugnandum jubet, persecutores effecti, cum memorato Joanne consiliis et tractatibus multis præhabitis ad vestrum et ipsius civitatis exterminium adspirantes, præfatæ civitatis usurpare dominium tentaverunt, ut in vobis solitam possint exercere tyrannidem, et Ecclesiæ memoratæ negotia, quæ vestra quoque sunt sicut specialium filiorum ipsius, et quæ per meritum B. Petri Apostolorum principis felix principium habent et feliciorem, Deo favente, sunt exitum habitura, possint per excogitatas nequitias impedire. Et ideo licet vos Joannis et concivium prædictorum cognoscentes plane ac plene venena latentia admonitione circa hoc minime indigere credamus; quia tamen amor est res timoris plena solliciti, nos ex affectu charitatis, quam ad vos gerimus, ad cautelæ suffragium præmuniendos esse decrevimus, etc. » Addit preces, ut improborum consilia elidant, neque eorum artibus subornari se atque in periculum conjici patiantur. « Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis VIII kal. Septembris, anno I ».

5. Dum ad reprimendam Joannis e Vico, quam in Urbe confirmare nonnulli factiosi annitebantur, tyrannidem Pontifex incumbebat, novus tyrannus Franciscus Baroncellus ex obscuro genere, arte scriba senatus, conciliatis sibi ingentibus promissis civibus, ac spe restituendæ a se veteris libertatis ac dignitatis concitata, Urbem oppressit, seque vocata concione populi tribunum secundum et consulem Romæ dixit: accepit [1] pro insignibus globum cælestem tænia oleaginea cinctum, in qua senatus populique Romani nomina descripta erant. Tum etiam plura in Pontificiam auctoritatem novavit [2].

De iis certior factus Pontifex ab Hugone Arpajonio Apostolico internuntio, liberandi e carcere Nicolai Laurentii, qui Pontificiæ dominationis asserendæ acerrimum defensorem se futurum

[1] Matth. Vill. c. 78. — [2] Ibid.

pollicebatur, consilium iniit [1], cujus opera tyrannos alios depressum iri sperabat, cum adhuc illius nomen magna apud plures gratia et laude floreret. Hæc enim ad Hugonem ipsum scripsit: « Circa hoc sollicite remedia exquirentes, dilectum filium nobilem virum Nicolaum Laurentii militem Romanum ab omnibus pœnis et sententiis, quibus erat ligatus, absolvi fecimus, et a vinculis liberum cito ad eamdem Urbem, dante Domino, remittemus: sperantes, quod ipse ex vexatione intellectum susceperit, et prioribus suis phantasticis novitatibus omnino depositis, malignorum ipsorum iniquis et pravis conatibus per industriam et sagacitatem ejus, quæ utique magna est, ac populorum et nobilium plurium dictæ Urbis quietam cupientium ducere vitam ac utilitatem publicam, toti cupiditati et inordinatæ ac noxiæ affectioni quorumdam præponentium, assistentem favorem, præstante Domino, salubriter obviabit, etc. Dat. apud Villamnovam Avinion. diœcesis XVII kal. Octobris anno I ». Adduxerat secum Ægidius cardinalis legatus in Italiam Nicolaum Laurentium, ut ejus opera uteretur, cum in Italicis rebus ac Romanis præcipue versatissimus esset; honestæ tamen custodiæ commendatum: quem Pontifex a legato relaxari jussit [2] ac Romanis commendavit [3]: susceptamque ab eo Romanæ rei administrationem inferius visuri sumus. Interea Baroncellus ejus imitator, cum mensibus quatuor tyrannidem exercuisset, populari gratia in odium versa, areptæ dignitatis insignia suo cruore fœdavit. Meminit de Baroncello Innocentius [4] in litteris ad Joannem archiepiscopum Mediolanensem kalend. Januarii insequentis anni datis.

Accessit aliis tyrannis Monsregalis de Albarno (vulgo Morealem vocant Italici scriptores) eques Rhodius, natione Provincialis, qui ad Ægidium cardinalem legatum se conferens, adversus hostes Ecclesiæ signis adscriptus egregia primum bellica facinora explicuit: quem Pontifex, id ei gratulatus, ad constantiam est adhortatus [5]. Sed corrupit brevi eas spes, quas de sua virtute bellica concitarat: rapinis enim atque effrænatæ licentiæ habenas laxare assuetus, litteris plurimis sicarios, latrones ac veteranos milites rapto vivere assuetos, scelerum impunitate ac stipendiorum amplitudine pellexit [6] ad sua signa; factaque in Picenum irruptione, provinciam expilare ac diripere cœpit: primus socialium turmarum, quæ postea Italiam universam et Gallias diutissime afflixerunt, infelicissimus ductor; quem demum divinæ justitiæ carnificis manu pœnas dantem visuri sumus. Nunc reliquas Italicas res prosequamur.

6. *Ad Joannam Siciliæ reginam Apostolicæ litteræ.* — In Neapolitano regno Ludovicus rex fœdabat injustitiæ labe regium decus, ut jura

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 188. — [2] Ibid. Ep. secr. p. 186. — [3] Ibid. p. 78. — [4] Tom. II. Ep. secr. p. 1. — [5] Tom. I. Ep. secr. p. 189. — [6] Matth. Vill. l. III. c. 81.

caste non administraret, sed ad studia sua justitiæ lancem inclinaret. Quem Innocentius gravissimis sententiis ad sua cuique jura servanda hortatus est[1] : firmari justitia regum solia : ipsum, ea spreta, divinorum beneficiorum futurum vacuum : hac una virtute abjecta, cæteras omnes abjici : de iis in jus vocatum iri ad Dei tribunal ; denique honorem regium infici, ac male sustentari sceptra, si subditorum obsequiis justitiæ recta administratio non respondeat. Tum hosce ad virtutem stimulos subdidit : « Considera, fili, considera utrum hæc regiæ famæ conveniant, utrum honorem tuum deceant, expediant statui, congruant et saluti. Considera, quod sicut subditis tuis datus es caput, sic et ipsi facti sunt membra tibi. Considera, quod sicut impossibile est ut bene sit membris, quorum caput est languidum, ita nimirum impossibile est ut, male se habentibus membris, se habeat bene caput : quia, si hæc discussionis debitæ censura dijudices, et eisdem subjectis multa patientibus compatieris utique, ac ipsis dolentibus condolebis : sicque dolor et passio, quos senseris ipse cum illis, ad providendum tibi et eis promptius excitabunt, etc. Datum Avinione non. Decembris, anno I. « Instruxit pariter Innocentius salubribus monitis reginam Joannam[2] atque ad humanæ vitæ incommoda ferenda Christiana constantia, pluribus adductis, sacris oraculis exemplisque sanctorum, quorum virtutem et patientiam adversa exercuere, excitavit.

7. « Innocentius, etc. Joannæ reginæ Siciliæ.

« Si rectæ considerationis indagine perscruteris cursum immundi utique mundi hujus, et fallacis ejus statum instabilem diligenter attendas, occurret tibi luculenter et plene, charissima filia, quod mundus ipse habitatores suos instar pelagi fluctuantis exagitat, et velut campus quidam certaminis conflictu pugnæ durioris exercet : quamvis etenim illis lætiorem interdum faciem mentiatur, et serenus quandoque videatur arrisor ; infert tamen celata sub hilari vultu lugubria, et inter gratæ ac placidæ charitatis applausus immiscet nubila, et turbida subministrat, ut post prætensam felicitatis imaginem, et umbram prosperitatis oblatam, sentiatur adversitatis acrimonia succedentis amarius, et sequens durius perferatur calamitas eventuum sinistrorum. Verumtamen id aliter sæculi, aliter Dei suscipiunt amatores : illi namque secundo applausu molles, et debiles statu modicæ tempestatis simul cum deficiente felicitate deficiunt : hi autem adversa quælibet exercitationem propriam existimantes, et cum Apostolo sentientes, quod virtus in infirmitate perficitur, quo impelluntur ab impetu incursantis turbinis gravius, eo robustius stant, eo fortius invalescunt. Sic adolescens ille speciosus forma et decorus adspectu, impudicæ fœminæ devicta malitia, solutus vinculis domui Pharaonis præficitur, byssina stola vestitur, et super terram Ægypti constituitur universam. Sic sanctus Job inter Orientales locuples, et fœcunditate sobolis gloriosus, nudatus rebus omnibus, orbatus filiis et ipsa carne insuper flagellatus, non peccavit nec stultum quid locutus est contra Deum : sed ipsius glorioso nomini benedicens, et bona et mala de manu ejus animo æquo suscipiens amissa jam recipere meruit duplicata. Sic Susanna (iniquorum et voluptuosorum senum sententia falsa justo judicio pueri junioris, cujus suscitavit Dominus spiritum) irritata erectis ad cælum oculis exclamans ad Deum impositi criminis pœnam lapidationis evasit. Sic etiam Anastasia gloriosa Christi martyr et virgo sævitiam sacrilegi Publii illustris ejus patrimonii abusoris, cui fuerat sociata conjugio ; cujusque thorum declinavit infirmitate mentita, compressit. Sic etiam alii, quorum multitudo quam magna est, ejusdem mundi contemptis omnino blanditiis et terroribus superatis, in carne positi et mundo mortui habiti sunt, et habentur hoc in sæculo memoria celebres, et vitæ possessionem adepti feliciter gloriantur æternæ.

« Horum, filia, et his similium accendaris exemplo, vestigiis eorum inhæreas, imiteris actus, amplexeris et mores. Hæc dum exacti temporis felicitas deceptrix et fallax tentat animum, cor pulsat, titillat et mentem, recogites : hæc ad memoriam revoces : et hæc assidua tecum meditatione pertractes : et hæc ante oculos tuos ponens, sufferentiam habeas, et accincta fortitudinis robore mansuescas, spem in eo ponens, qui pro mansuetis terræ arguit ; et in illo tuum jaciens cogitatum, qui eos erigit in salutem. Et quoniam, ut idem Job ait, qui afflictus et humiliatus est, erit in gloria ; tu quoque cum psalmista psallas et dicas : *Bonum mihi, Domine, quoniam humiliasti me.* Licet enim tribulationes justorum multæ sint, tamen de omnibus eis liberat ipsos Deus : et te etiam, et si tibi tribulationes multas et malas ostenderit, conversus vivificabit, ac secundum multitudinem dolorum tuorum suis te lætificare consolationibus non postponet : immo miserationes ejus, quæ super omnia opera ejus sunt, super te quoque opus manuum ejus erunt. Glorieris ergo cum eodem, filia : glorieris in angustiis tuis, quæ te infirmitatum instar exercitant, ut in te inhabitet virtus Christi, sciens quod tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes vero non confundit ; ut cum B. Jacobo coapostolo ejus exultans omne gaudium existimes, cum in tentationem incideris : quoniam qui suffert tentationem, beatus est, quia cum probatus fuerit, coronam vitæ recipiet, quam Deus se diligentibus repromisit. Nos quoque ad te paternam charitatem habentes, proponimus in opportunitatibus tuis tibi Apostolicis adesse favoribus, et vota regia, quantum cum Deo poterimus, eo præstante benigna semper exauditione complere. Datum Avin. XV kal. Decembris, anno I d.

[1] Tom. 1. Ep. secr. p. 234. — [2] Ibid. p. 218.

8. Dissiparat Joanna regiæ Siculæ jura partim fœminea levitate, partim una cum viro Ludovico acerbitate temporum adducta, ut plures liberalitatis ostentatione promissisque in asperis rebus sibi devinciret; partim etiam clientum improbitate, qui rebellionem, ni placarentur muneribus, interminati dolo et vi plura extorserant. Cum vero exinde regia potentia admodum exinanita esset, ac regni Sedis Apostolicæ fiduciarii majestas defloresceret adeo, ut ad propulsandos hostes impar esset, jam ante Clemens iniquum reputans, ut privati sua commoda ex publicæ rei exitio compararent, omnia regia jura quovis prætextu alienata ad Siculam coronam revocavit, si annui vectigalis viginti uncias auri excederent. Cum vero illam Clementis VI sanctionem variis fucis tum Ludovicus et Joanna, tum importuni homines ex regni spoliis privatas opes cumulantes clusissent, Innocentius, ad retinendum Siculæ coronæ splendorem ob supremum in id regnum dominatum, præsumptas a Ludovico et Joanna donationes rescidit, eosdemque intentato anathemate, si deessent officio, alienata jura recuperare jussit, subjecto edicto [1], tum etiam censuras iis, qui accepta contra fas restituere detrectarent, objecit :

« Innocentius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Nos, qui in eisdem regno (nempe Siciliæ) et terra directum dominium obtinemus, nolentes sicut nec velle debemus, tanta et tam evidentia regni et terræ prædictorum et Romanæ Ecclesiæ dispendia conniventibus oculis sustinere : sed potius volentes, ut tenemur, in tantorum periculi et necessitatis articulo super his salubriter providere, revocationem, cassationem, irritationem, inhibitionem, ordinationes, decreta, præcepta seu mandata, pœnarum et sententiarum inflictiones per dictum prædecessorem super his (ut præmittitur) facta, et omnia in prædictis ejus contenta litteris rata et grata habentes et etiam approbantes, omnes et singulas donationes, dationes, concessiones, infeudationes, venditiones, obligationes, assignationes, liberationes, exemptiones, privilegia et litteras hujusmodi, et quoscumque contractus sub quocumque colore, titulo, modo vel causa, et sub quacumque forma vel expressione verborum in præmissis vel de præmissis aut aliquo præmissorum ultra prædictam summam annui redditus viginti unciarum, quomodocumque et qualitercumque tam ante quam post revocationem prædictam, quibuscumque personis tam clericis quam laicis, cujuscumque præeminentiæ, status vel conditionis existant, etiamsi pontificali, aut imperiali vel regia seu quavis alia dignitate præemineant, facta, concessa seu habita, utpote conditionibus, conventionibus, statutis, ordinationibus, declarationibus et consuetudinibus supradictis effectualiter obviantia, ac contra libertates hominum dicti regni, et in evidentem mutilationem feudi, et manifestum Ecclesiæ ac honoris regii et regni præjudicium prædictorum facta, præsertim cum ex his regnum in suis facultatibus diminutum contra hostiles incursus et alios casus, qui possunt emergere debilius et impotentius reddatur et fiat : auctoritate Apostolica ex certa scientia de fratrum nostrorum consilio cassamus, irritamus, tollimus, revocamus et viribus totaliter vacuamus, ac irritos et inanes nulliusque roboris vel momenti fore decernimus et etiam declaramus. Et insuper juramenta quælibet per dictos Ludovicum regem et Joannam reginam vel eorum alterum de non revocandis donationibus, dationibus, concessionibus, infeudationibus, venditionibus, obligationibus, assignationibus et quibusvis alienationibus, absolutionibus, liberationibus et contractibus hujusmodi, seu de non veniendo contra ea, quomodolibet præstita, necnon sacramenta fidelitatis et homagia », et infra, « penitus relaxamus ». Et infra :

« Cæterum eisdem Ludovico regi et Joannæ reginæ sub excommunicationis pœna quam (nisi mandatis nostris paruerint cum effectu) præter nostram et Apostolicæ Sedis indignationem incurrere volumus eo ipso, tenore præsentium districte præcipimus et mandamus, quatenus cassationem, irritationem, revocationem, inhibitionem, præcepta et decreta nostra prædicta realiter et cum effectu per se et alios observent, et studeant ac faciant ab aliis observari : et infra duos menses præfatum trium mensium terminum per nos, ut præmittitur, assignatum immediate sequentes (quos quidem duos menses eisdem regi et reginæ ad hoc pro peremptorio termino assignamus) civitates, castra, villas, loca, insulas, merum imperium, jurisdictionem, magistratus, jurarias, bajulatus, castellanias, custodias, officia, pensiones, provisiones, servitia, proventus et alia bona et jura prædicta, per eos vel alterum eorum (ut præmittitur) donata, data, concessa, infeudata, vendita, obligata, assignata, alienata, ad se et ad eorum regni curiam revocare, dictaque privilegia, litteras, instrumenta et alia munimenta recuperare procurent. Et nihilominus eis et utrique ipsorum districtius inhibemus, ne donationes, dationes, concessiones, venditiones, obligationes, assignationes, remissiones, liberationes, exemptiones, pensiones vel provisiones aliquas de civitatibus, castris, villis, locis, insulis, mero imperio, jurisdictione, magistratibus, jurariis, bajulatibus, castellaniis, custodiis, officiis, collectis, proventibus aliisque bonis et juribus supradictis ultra summam prædictam facere aut super illis privilegia vel litteras concedere, aut contractus inire quoquo modo præsumant, excommunicationis sententiam eo ipso, si secus fecerint, incursuri, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, VI idus Maii, anno I ».

[1] An. 1. l. 1. p. 1. Ep. cur. VI.

9. *Petrus Aragoniæ rex officii monitus per legatos Pontifici respondet.* — Neque hoc loco prætereundum est Petrum Beneventanum archiepiscopum Apostolicæ Sedis internuntium vectigal annuum a Ludovico[1] rege et Joanna regina aliisque fiduciariis principibus exegisse. Illata [2] etiam in ærarium Pontificium ab Aldobrandino, Nicolao, Fulcone, Hugone et Alberto fratribus marchionibus Atestinis, qui Opizoni parenti in vicaria præfectura Ferrariensi successerant, sex aureorum millia : atque alia totidem a Joanne archiepiscopo Mediolanensi [3] obtenti ex concordiæ legibus, ut vidimus, a Clemente papa Bononiensis principatus ad annos duodecim nomine soluta, recurrente Natalitiorum Domini die, cum par auri vis sacro principum Apostolorum die pendenda esset : de qua persoluta extat syngrapha Pontificia [4].

Defuerat Petrus rex Aragonum Sedis Apostolicæ ob Sardiniæ et Corsicæ regna vectigalis solvendo duarum millium marcharum argenti justi ponderis et formæ sterlingorum censui : postremo evolutis duobus annis, nec perjurio modo, verum anathemate ob violatam fidem se devinxerat. Quem eo nomine Innocentius gravissimis hisce verbis officii admonuit [5] : « Nosti vel nosse debes, quod juxta conventiones habitas inter eamdem Ecclesiam et claræ memoriæ Jacobum regem Sardiniæ et Corsicæ avum tuum, in concessione de regno Sardiniæ et Corsicæ dicto avo tuo, cui tu in eodem regno succedis, per ipsam Ecclesiam dudum facta, teneris pro eodem regno Ecclesiæ memoratæ solvere annuatim in festo Apostolorum Petri et Pauli in Romana curia censum duorum millium marcharum argenti bonorum et legalium sterlingorum : nec oblivioni dedisse te credimus, quod in festo hujusmodi venturo proximo effluxerint duo anni, per quos a solutione census ipsius, non sine gravi Ecclesiæ præfatæ gravamine, ac tuæ salutis et famæ præjudicio, cessavisti : cum præter perjurii labem, quam contraxisti propterea, excommunicationis quoque sententia innoderis, etc. » Addit monita ac preces, ut vectigal illud quantocius exsolvat. « Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, VIII kal. Maii, anno I ».

Obstrictus etiam erat Petrus rex Aragonum intentata Sardiniæ et Corsicæ privatione, ea regna singulis Pontificibus Romanis Apostolicum solium conscensuris, evolvente se primo Pontificatus anno accepta solemni ritu referre ex Bonifaciana Constitutione : atque ideo ut transfusa in se ab Alfonso et Jacobo jura assereret, cum jam ante Clementi VI, ut vidimus, præsens fiduciarii principis officia præstitisset, nunc oratores ad ea instauranda Innocentio VI transmisit. Data ea provincia ab ipso est Lupo Guerreæ et Bernardo de Cous, quos ad id munus, datis ad Pontificem subjectis litteris [1] Petrus ipse rex auctoritate instruxit :

« Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino, domino Innocentio, divina Providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Petrus Dei gratia rex Aragonum, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinonæ, Rossilionis et Ceritanæ, ejus humilis filius et devotus, pedum oscula beatorum.

« Sanctitati vestræ litterarum nostrarum serie patefiat, quod nos sollicite cogitantes, qualiter felicis recordationis dominus Bonifacius papa VIII prædecessor vester concessit et dedit illustrissimo domino Jacobo, claræ memoriæ regi Aragonum, avo nostro, suisque hæredibus in feudum perpetuum regnum Sardiniæ et Corsicæ cum juribus et pertinentiis sub certo servitio, certisque conditionibus conscriptis plenius in papali Rescripto super hujusmodi concessione et donatione confecto, tenorem qui sequitur continentem, Bonifacius episcopus, etc. » Inseruntur Bonifacii VIII litteræ de traditis jure fiduciario regibus Aragonum Sardinia et Corsica suo jam loco in Annales a nobis relatæ [2], quæ repetendæ non videntur, tum his subjungit Petrus rex : « Et attendentes quod nos, qui ut universalis et legitimus hæres serenissimi domini regis Alfonsi filii et successoris dicti regis Jacobi, recordationis inclytæ avi nostri, in dicto Sardiniæ et Corsicæ regno eidem domino genitori nostro successimus, juxta formam et conditiones in rescripto dictæ donationis contentas sanctissimo in Christo patri ac domino domino Benedicto divina Providentia ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici prædecessori vestro homagium ligium, vassallagium plenum, et fidelitatis juramentum, ut tenebamur, personaliter præstitimus, et alia fecimus et complevimus, quæ juxta tenorem Rescripti præinserti facere et complere tenebamur ; prospicientes insuper, quod juxta formam præinserti Rescripti papalis ex quo semel personaliter prædicta homagium ligium, vassallagium plenum, et fidelitatis juramentum præstitimus, alia ex tunc propter novam successionem vestram vel alterius summi Pontificis in vita nostra concurrentia possumus per procuratorem seu procuratores nostros ad prædicta legitime constitutos sanctitati vestræ facere et præstare, ob quod, juxta formam præinserti Rescripti, sanctissimo in Christo patri ac domino domino Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, prædecessori vestro immediato, homagium ligium et vassallagium plenum, ac fidelitatis juramentum per nostros speciales procuratores in nova sua creatione nos recolimus præstitisse ;

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 85. — [2] Ibid. p. 205. — [3] Pag. 14. — [4] Pag. 204. — [5] Pag. 84

[1] Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 123. et in arce S. Angeli et inter collect. Plat jussu Sixt. IV. Collect. et in Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 71. — [2] Annal. tom. XIV. an. Chr. 1297. num. 1.

idcirco in nova creatione vestra volentes implere conditiones jam dictas, viso, lecto et plenarie intellecto dicto papali Rescripto donationis dicti regni Sardiniæ et Corsicæ supra inserto, Lupum de Guerra et Bernardum de Cous milites consiliarios nostros, dilectos nuntios et procuratores nostros ad præstandum vice et nomine nostro vobis dicto domino summo Pontifici et Romanæ Ecclesiæ homagium ligium, plenum vassallagium et fidelitatis juramentum pro dicto regno Sardiniæ et Corsicæ legitime constitutos, ad pedes sanctitatis vestræ providimus destinandos.

« Propterea, sanctissime pater, has fieri litteras patentes Bulla nostra aurea bullatas, clementiæ vestræ per jam dictos procuratores nostros tradendos decrevimus, prout præinserti Rescripti Apostolici tenor inducit: per quas quidem nunc ut ex tunc modos, conventiones, conditiones, tenorem et formam in dicto papali Rescripto conscriptos acceptamus expresse: et per quas etiam fatemur et recognoscimus expresse dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ a dicto domino papa Bonifacio et Romana Ecclesia præfatum dominum regem Jacobum pro se et successoribus suis hæredibus recepisse in feudum sub conditionibus, conventionibus, modo et forma atque tenore, quæ in dicto ejusdem domini papæ Bonifacii prædecessoris vestri Rescripto continentur. Quos tenorem, modum, conventiones, conditiones et formam promittimus nos inviolabiliter servaturos. Pro quorum observantia, nos et dictum regnum Sardiniæ et Corsicæ, jura et bona nobis in eo competentia et competitura obligamus. Dat. Valentiæ quinta die Octobris, an. a Nativitate Domini MCCCLIII ». Perfunctos suis partibus oratores, ac jurasse in Pontificis verba, acceptasque liberalitate Sedis Apostolicæ Sardiniæ et Corsicæ insulas professos, hoc nimirum extremo anno, refert cardinalis Baronius [1] his verbis : « Anno Christi MCCCLIII, Indictione II, Petrus rex Aragonum, filius Alfonsi, homagium fecit ipsi papæ Innocentio de regno Sardiniæ et Corsicæ, sicut olim sui prædecessores egerant. Habetur libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ sub hoc anno ». Meminit etiam de oratoribus fidei sacramento Pontifici regio nomine devinctis Surita [2]; ac plura de bello Genuenses inter ac Petrum regem in Sardinia gesto addit.

10. *Genuenses Ungariæ regem in Venetos concitant : Pontifex pacis studiosus.*— Exarsit illud funesta contagione Genuensis et Veneti belli (1) : quod cum Clemens sopire anno superiori studeret, id Apostolicis adhortationibus obtinuerat [1], ut quæ inter Venetos et Genuenses controversiæ intercedebant, conciliatæ essent : quæ vero Petrum regem inter ac Genuenses enatæ, componi non potuerunt, Genuensibus propositas a Clemente leges, cum Petro rege in Sardiniæ re nimirum servandas, repudiantibus. Inter quæ oppresso morte Clemente, Innocentius successor studia Apostolica ad redintegrandam concordiam convertit, ac Venetos et Genuenses, ut oratores pro ea componenda mitterent (ob Clementis enim mortem discordes abscessisse refert Matthæus Villanus [2]), sollicitavit, pollicitus summa se contentione in id incubiturum. At Genuenses elati ob partas in Oriente de Venetis, Aragoniis, et Græcis victorias, magno rei Christianæ damno nec minore suæ libertatis jactura, de pace cum Venetis interprete summo Pontifice agere detrectarunt: sed, ut majus accenderent bellum, Ludovicum Pannoniæ regem infensum Venetis ob erepta ei plura in Dalmatia loca concitarunt. Misit itaque ad Venetos Ungarus [3] oratores, qui urbes ibi occupatas reposcerent et recusantibus bellum indicerent. Quibus auditis, Veneti Dalmatiæ arces milite, telis, commeatu et opere muniverunt [4]. Titillabat vero Genuenses ea spes, occupatis Ungarico bello Venetis, Sardiniam regi Aragonum se erepturos, in qua Marianus Arboreæ regulus aperte defecerat, atque Aragonios insula depellere moliebatur [5].

Sed contrarii successus spes inanes elusere : Veneti enim, missis oratoribus, Carolum regem Romanorum sollicitarunt [6], ut Ludovicum regem Ungariæ a bello inferendo abduceret: nec dissensit Ungarus, cum justiora illi bella adversus infideles incumberent: eaque fefellit Genuenses exspectatio, promiserat enim Ungarus in Dalmatiam cum exercitu se irrupturum, ac tum classem mari imposituri erant Genuenses, qui ob armorum societatem

[1] Baronius in Ms. Notis ad hunc annum. — [2] Surita lib. II. cap. 54.

[1] Surita l. II. c. 50. — [2] Matth. Vill. l. III. c. 34. — [3] Super c. 34. — [4] Eod. cap. — [5] Surita l. VIII. An. c. 50. — [6] Matth. Vill. l. III. c. 68.

(1) Quanquam in rebus anni hujus nihil ferme addendum succurrit iis quæ annalista deduxit, corrigenda tamen suspicor ea quæ de suspensis ab Hungaro armis, in Venetos ex condicto cum Genuensibus movendis, narrat. Neque enim obstrictæ Genuensibus fidei defuit Hungarus, nam hoc ipso anno in Zaram Dalmatiæ, quam urbem a Venetis sibi præreptam querebatur, expeditionem suscepit, teste anonymo scriptore Chronici Estensis, Rer. Italic. to. XV, eorum temporum æquali, et qui illum expilavit F. Bartholomæo della Pugliola in Historia Miscella Bononiensi rer. Italic. to. XVIII, ac denique eadem non imparibus verbis scribit F. Bartholomæus Ferrariensis in Polyhistore vulgato Rer. Italic. to. XXIV.

Succedit apud annalistam Historia memorabilis prœlii inter classes Venetas et Genuenses commissi, quod secundum prioribus, sinistrum Genuensibus accidit. Locum certaminis signant scriptores coævi mare Sardiniæ ad *insulam Galiam apud Ligeriam*, quæ verba sunt Ferrariensis in Polyhistore. Dies pugnæ in controversia est; quamvis enim anonymus Vaticanus apud Raynaldum hic cum Cortusiis diem XXV Augusti signat; alii tamen alios dies præferunt; nam Stella, qui initio sequentis sæculi Annales Genuenses scripsit, diem XXVIII ejusdem mensis statuit; Ferrariensis diem XXVII, auctor Miscellæ Bononiensis diem XXVI. Illud ergo unum constare arbitror, pugnatum fuisse Augusto exeunte, die tamen incerta.

MANSI.

Ungarica insignia vexillis suis adjecere [1]. Concurrere [2] inter se adversæ classes vigesima nona Augusti die in sinu Calaritano, et qui pacem exoptaverant, et Christi vicario obtemperare se paratos præbuerant, ingentem ac pæne incruentam victoriam retulere. De quo hæc habet Ms. Vatican. in Innocentio VI [3]: «Anno I suæ coronationis, die xxv Aug. Januenses fuerunt debellati in Sardinia in mari per Venetos et Catalanos, in quo bello dicti Januenses xxxIII galeas perdiderunt et submersæ fuerunt cum hominibus». Consentit his Cortusiorum historia [4] ac subjicit: « Ex hoc triumpho non solum Veneti, sed Padua etiam exultavit, congaudens prosperis Venetorum. O inscia futurorum series, quid gloriaris in prosperis? Hæc decipiunt: adversa instituunt. Summa infimis et infima summis æqua lance disponit Dei judicium, quod non fallit». Aragonii cum Venetis victoriam adepti exscensionem fecere in litus, ac regulum Arboreæ domituros bello rati qua vi, qua deditione nonnullis captis arcibus Arboream petiere [5]: sed Marianus regulus Sardorum viribus succinctus obvius iis occurrit, victoresque ingenti prœlio fudit Septembri mense: ad quem mox prona omnia fuere adeo, ut excepta arce Castri universa insula, Aragonios pepulerit: ac tum plures Genuenses bello capti e vinculis evasere: certatum deinde est majori animorum ardore magna utrinque cæde. Hæc igitur in Sardinia secuta post Genuensium cladem: qua accepta, Pontifex fusum in ea Christianum cruorem planxit, redintegrandæque pacis desiderio Petrum Thomam Ordinis B. Mariæ de Monte-Carmelo religiosum virum sanctimoniæ gloria clarum ad Genuenses misit, ut ipsos ad pacem cum Venetis et Aragoniis adduceret: quos etiam, ubi pluribus magno ob acceptam cladem dolore affectum se ostendit, ad concordiæ admittenda consilia his litteris est cohortatus [6]:

11. « Innocentius, etc. dilectis filiis, nobili viro Joanni de Valente gubernatori, et communi civitatis Januensis.

« Verebamur utique, filii, verebamur quod accidit: verebamur ex vestra et charissimi in Christo filii nostri Petri regis Aragonum illustris, ac dilecti filii nobilis viri... ducis Venetiarum amara discordia, Christianæ gentis excidium, et effusionem cruoris timebamus humani, quæ discordia ipsa felicis recordationis Clementis papæ VI, prædecessoris nostri, nostrisque deinde laboribus, quos pro illa sedanda subivimus, vacuatis effectu, intuebamur anxie imminere quasi præ foribus; et nunc, proh dolor! palpabiliter contigisse sentimus. Pertulit siquidem ad nos multorum nobis amara et infesta relatio, quod nuper vestris, ac regis et ducis prædictorum gentibus navali prælio laborantibus invicem, multos profundum absorbuit, multos gladius devoravit. In quo, et si detrimenta defleamus temporaliter populi Christiani; animarum tamen pericula potius et amarius deploramus. Et quamvis eisdem gentibus vestris minus dicatur prospere successisse, sperantes tamen, quod vos sicut viri prudentes et sapientes bona et mala de manu Domini, æquo suscipientes animo, si vos ad adversa et prospera præparaveritis, ut nec consternemini in illis, nec in his elevemini; universitatem vestram ex paternæ ac solitæ charitatis affectu monemus, requirimus et hortamur in Domino, illam attente rogantes, quatenus prudenter considerantes quot et quanta dispendia, pericula, et mala spiritualiter et temporaliter discordia ipsa, deflenda utique, intulit; et quot et quanta probabiliter et evidenter illatura, quod avertat Dominus, timetur consultius attendentes, bonum pacis, quod in se omnia bona continet, placide amplexemini, et ad concordiam cum rege ac duce habendam eisdem inclinetis animum, disponatis et mentem, etc. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœces. III kalendas Octobris, anno primo ».

12. *Genuenses clade affecti Joanni archiepiscopo Mediolanensi se subjiciunt.* — Dejecti adeo sunt animis ex ea clade Genuenses, quippe qui universas vires unius certaminis aleæ exposuissent, ut cum antea Tyrrheno mari, Ægæo ac Ponto-Euxino dominarentur, et vires cum Græcorum imperatore ac rege Aragonum conferrent, Joannis archiepiscopi Mediolanensis servituti Liguriam subjecerint [1] paucis exceptis, Monacho nimirum, Methone, ac Roccabruna, quæ loca Carolus Grimaldus obtinebat. Præfectus est Genuæ ab archiepiscopo Joanne Palavicinus, qui mox publicam rem capessivit, exauctoratis Joanne Valente prætore, qui reipublicæ præfuerat, atque aliis senatoribus (erat Cantacuzenus [2], qui Simonem Buccanigram collocat). Quanto rei Genuensi, nominique Christiano fuisset consultius Dei vicarii lacrymosis precibus atque imperiis, ut pacem cum Venetis, arma in Turcas pro Christi Domini tuenda gloria jungerent, obtemperassent?

13. *Venetos ad pacem sollicitat Innocentius.* — Cæterum Andreas Dandalus ac Veneti, tam pulchram et spectabilem consecuti victoriam, saluberrima pacis consilia amplecti recusarunt. Ponebat ipsis ob oculos Romanus Pontifex, quam dignum esset eorum celsitudine elatos coercere spiritus, referre gloriam divino Numini, temperare bello in fideles, armaque contra Turcas convertere, ut Barbaricam sævitiam ac licentiam reprimerent; et ut oratores ad Sedem Apostolicam pro universa sedanda discordia mitterent, hisce litteris obsecrabat [3]:

[1] Matth. Vill. l. III. c. 67. — [2] Eod. l. III. c. 79. Cantac. l. IV. c. 32. Petrar. Foliet. l. VII. hist. Genuen. Bizar. de bello Ven. l. II. Surita l. VIII. c. 52. — [3] Ms. Vat. sign. num. 2040. — [4] Cortus. hist. l. x. c. 7. — [5] Matth. Vill. l. III. c. 80. — [6] Tom. II. Ep. secr. p. 193.

[1] Cortus. hist. l. x. c. 7. Cant. l. IV. c. 32. Matth. Vill. l. III. c. 86. Foliet. l. VII. Bizar. l. VII. — [2] Cantac. l. IV. c. 32. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 194.

« Innocentius, etc. dilecto filio nobili viro Andreæ Dandulo duci Venetiarum.

« Licet gentibus ipsius regis (nimirum Aragonum) ac tuis feliciter prospereque successisse dicatur, et per consecutionem victoriæ cum mundo seulientibus titulis dicti regis et tuis honor videatur adauctus; credimus tamen, quod tu, sicut vir Catholicus Deum timens, eidem Christiano populo in jactura tam gravi compatiaris, et quod animus tuus nulla propterea elatione tentetur, in nullo protinus intumescat: imo speramus, quod eo potius et promptius disponatur ad pacem, quo hujusmodi a Deo victoriam in humilitate spiritus, ut confidimus, recognoscis. Sub hujusmodi itaque fiducia nobilitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, illam attente rogantes, et per viscera misericordiæ Dei attentius obsecrantes, quatenus ea, quæ compendiose præmisimus, pura mente recogitans, et attente considerans, quantum ex discordia ipsa favoris adimitur pusillo gregi Dominico, populo scilicet Christiano partium Orientis, quantumque illi discrimen imminet, dum persecutores ejus infideles, pagani videlicet, intuentes eos, quorum potentia et virtute ipsorum reprimi consuevit audacia, invicem dissidere, ac per hoc eumdem populum consuetis auxiliis et præsidiis destitutum captata opportunitate temporis, in ipsum immaniter sæviunt, et licenter insurgunt; cum ipsis communi Januensi pacem et concordiam pro divina et nostra ac Apostolicæ Sedis reverentia, et præmissorum intuitu benignus admittas, mittens ad Sedem Apostolicam circa festum beati Andreæ Apostoli futurum aliquos viros probos, timentes Deum et zelum pacis habentes, nuntios tuos, cum quibus plenam potestatem habentibus, convenientibus etiam dictorum regis et communis nuntiis, quos ad dictam Sedem similiter convocamus, hujusmodi (præstante Deo) ineatur pax, et concordia roboretur, memor quod ille verus victor est, qui pietate vincitur; et qui pietati servit, vere dominus comprobatur. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis III kal. Octobris, anno primo ».

14. Excitatus etiam est aliis litteris repetitis Petrus rex Aragonum [1], ut paci assentiretur, quæ quidem non leves ei utilitates erat allatura; qui enim mari vicerat, terrestri prælio deletus plura in Sardinia, ut dictum est, amiserat. Joannes porro archiepiscopus Mediolanensis, qui sine pugna ac periculo, Venetis magnis antea cladibus affectis, obtritisque Genuensibus, universi belli præmia, Liguriam scilicet retulerat, correpta Genuensium clientela, oratores misit [2] ad Venetos, qui pacem rogarent, ac pollicerentur Genuenses in posterum Venetis fratrum loco futuros. Iis auditis Dandulus dux vocato senatu, exitiale Christianæ fidei ac rei Venetæ periculosissimum consilium suscepit, scilicet non admittendæ pacis, sed bellum archiepiscopo inferendi; cui vertebat crimini, hostes Veneti nominis suo patrocinio texisse: ac mox universa pæne Italia et Germania ad armorum societatem sollicitatæ. Non tamen ideo defecit animo Christi vicarius, sed precibus et adhortationibus extremo anno repetitis, egit [1] apud Joannem archiepiscopum Mediolanensem, Petrum regem Aragonum, et Andream Dandalum ducem Venetorum, ut oratores pro concordia tractanda circa Natalitia Domini ad Pontificiam aulam mitterent: in eoque Innocentius sequenti anno contentione magna desudavit. Eadem de re meminit etiam Cortusiorum historia his verbis [2]: « Joannes vicecomes archiepiscopus Mediolani quasi dominus totius Lombardiæ, acquisito dominio Januæ, per nobiles legatos rogavit pacem a Venetis denegatam. Hac de causa legali partium iverunt Avenionem coram papa in MCCCLIV, mense Februarii ». Non respondit exitus Pontificiis votis.

15. *Eamdem commendat Gallis Anglisque qui mittunt oratores.* — Dedit prælerea operam Innocentius ineunte Pontificatu, ut funestum aliud bellum exstingueret, quod diuturno tempore Francorum et Anglorum arma exercuerat, innumeraque rei Christianæ mala pepererat: missusque est Guido cardinalis Portuensis episcopus [3], ut industria sua pacis consilia promoveret, tultusque auctoritate, ut pactiones fœderis a regibus admissas, iisdem sacramento adactis, sanciret [4]; adversas paci armorum coitiones rescinderet [5], et censuris quosvis contra tendentes nullo dignitatis discrimine percelleret [6].

« Innocentius, etc. venerabili fratri Guidoni episcopo Portuensi.

« Inter alia, quæ ministerio Apostolicæ servitutis nobis incumbunt, illud desideramus præcipue, ut inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Franciæ et Eduardum Angliæ reges illustres, sublata dissensionis materia, pax et concordia reformentur, vigeat tranquillitas, beatitudo quietis exuberet, ac status pacificus perseveret. Attendentes igitur, quod tu, qui utpote fervidus præmissorum zelator ad partes regni Franciæ de nostro beneplacito accessisti, et inibi præsentialiter commoraris, ad reformationem pacis et concordiæ hujusmodi tuum ferventer studium interponis; desiderantes quoque ut, si eo faciente, qui salutis et pacis est auctor, tua nostræ conformis circa præmissa intentio votivum sortiatur effectum, illa quæ fieri contigerit solida firmitate perdurent; fraternitati tuæ, de qua in his et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, confirmandi, approbandi, et ratificandi auctoritate Apostolica tractatus et conventiones auctore hujusmodi pacis et concordiæ inter reges prædictos, necnon principes, magnates, valitores,

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 194. — [2] Matth. Vill. l. III. c. 93.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 227, 228. — [2] Cortus. hist l. X. c. 7. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 22. et an. 1. l. II. Ep. cur. XXIX, XXX, XXXI. — [4] An. 1. l. II. Ep. cur. XXIX. — [5] Ibid. Ep. cur. XXX. — [6] Ibid. Ep. cur. XXXI.

auxiliatores et sequaces ipsorum ac adhærentes eisdem nihilominus, postquam hujusmodi tractatus et conventiones, auctore Domino, facti, et a regibus ac aliis supradictis sponte recepti et approbati fuerint, ab eis et eorum singulis de tractatibus et conventionibus hujusmodi inviolabiliter observandis pacta, juramenta, et etiam submissiones recipiendi, contractores quoque per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, plenam et liberam concedimus auctoritate prædicta tenore præsentium facultatem; non obstante si eisdem vel quibusvis aliis communiter vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam et de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis III id. Maii, anno I ».

Plures etiam præsules pro ea pace componenda, ineundisve induciis missos ab Innocentio papa ad utrumque regem refert Ms. Vaticani auctor [1]. Demum post varios labores Guido cardinalis, assentiente Francorum rege, agitavit cum Henrico comite Lancastriæ de ineunda concordiæ ratione; et uterque convenit [2], ut constituta die Eduardus et Joannes reges suos oratores ad paciscenda fœdera mitterent: sed in longiora tempora subinde res extracta, ac postremo designata die, alterius regis, nimirum Eduardi, oratores abfuere. Ac sugillat Ms. Vaticani [3] auctor Gallum regem, qui fœderis legibus Guidone interprete initis stare detrectarit: « Hujus, inquit, tempore D. Guido Boloniensis cardinalis de consensu papæ et suo motu proprio ivit in Franciam suis expensis ad tractandum pacem cum dicto rege et Eduardo rege Angliæ: propter quem tractatum dux Burbone pro parte regis Franciæ cum aliis ambassiatoribus dicti regis, dux Lancastriæ cum aliis ambassiatoribus pro parte regis Angliæ venerunt Avinionem tempore Innocentii VI, anno coronationis suæ primo, ad perficiendum ea, quæ ordinata erant per dictum dominum cardinalem circa dictam pacem inter dictos reges habendam: sed ultimate concordare non potuerunt, et discordes de curia dicti duces cum eorum ambassiatoribus ad eorum regna recesserunt: et hoc propter defectum regis Franciæ partis, ut communiter dicebatur, illo tunc denegante, ea quæ erant tractata, scripta et sigillata per ipsos, atque jurata in manibus et præsentia dicti domini cardinalis de voluntate et assensu dicti regis Franciæ, et sui consilii ». Quam funestas inde Joannes rex clades sibi pepererit, non dispari exitu quam cum illius pater Philippus pactas cum Anglis oratoribus concordiæ formulas revocavit, ex quo Anglicum bellum exarsisse diximus, quo tot annis Gallia conflagravit, videbitur inferius.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [2] Tom. I. Ep. secr. p. 119. — [3] Super. Ms. 2040.

Ob rescissum, antequam coalesceret, hujusmodi fœdus magno dolore affectus Innocentius, componendæ pacis cupidissimus, reges eorumque proceres, sanctioribus consiliis adhiberi solitos, iterum IV id. Julii est cohortatus [1], ut populorum quos bella attriverant, misererentur: averterent imminentia discrimina, et supremi regis in pace curanda imitatores essent. Inscriptæ sunt regi Francorum hac forma eæ litteræ [2]:

« Innocentius, etc. Joanni regi Franciæ illustri.

« Non sine gravi displicentia et amaritudine intellecto, quod negotium ipsum, quod fini proximum credebamus, cujusque celerem et laudabilem exitum exspectabamus desideriis anxiis, per prorogationes et terminos nocive nimium ac periculose differtur; et quod nuntii, qui in ultimo termino ac prorogationibus illius convenire debuerant, non convenerant; quodque treugæ tempus sic breve initæ asseruntur, quod non poterit commode infra illud de pace tractari, dolenter audito; nos cupientes et desiderantes attentius inchoato negotio prosecutionem utilem non deesse, ac sperantes, quod ille Rex pacificus, cujus in pace factus est locus, super tot tantisque afflictionibus, quot et quantis utriusque regnorum ipsorum populos præteritorum temporum calamitas fatigavit, pietate motus in hujusmodi tam anxiæ tamque desiderabiliter concupitæ pacis negotio nostris et communibus eorumdem fidelium Christi votis misericorditer condescendet: serenitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, illam attente rogantes ac per viscera misericordiæ suæ attentius obsecrantes, quatenus prudenter considerans quod nil pulchrius relucet in regibus, quam ut se pacificos verbo et opere, per quod Regis omnium Redemptoris sortiuntur titulum, imitentur et actus, patenter ostendant; et diligenter attendens quot et quantis periculis obviabis, quantaque populis ipsis maxime ac aliis pluribus bona prospicies, si pacis bonum benignus et pius (sicut de gratia divina confidimus) amplexeris, animum tuum habilites ad concordiam et disponas ad pacem, etc. » Addit Raimundum Pelegrini Apostolicæ Sedis internuntium mitti, cui in iis, quæ Pontificio nomine aperiet, fidem adhibeat. « Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, IV id. Julii, anno I ».

Induciarum cum Joanne rege specie involutum bellum gerebat Eduardus, nonnullasque in Aquitania et Britannia arces dolo subegit, ut refert Matthæus Villanus [3]: quibus Gallus lacessitus Anglo apertum bellum mense Maio indixit: sed Guido cardinalis Bononiensis et alii præsules, inter quos apud Eduardum Simon archiepiscopus Eboracensis et Villelmus episcopus Norvicensis ab Innocentio papa adhibiti [4], strenuam adeo in so-

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 129, 130, 131, 133, 134. — [2] Sup. p. 129. — [3] Matth. Vill. l. III. c. 66. — [4] Tom. I. Ep. secr. p. 88.

piendo bello operam navarunt, ut induciæ redintegratæ fuerint : atque etiam, ut Pontifex magnis votis contenderat, Henricus Lancastrius ab Eduardo, a Joanne dux Borbonius missi ad Sedem Apostolicam accesserint, ut Pontificia opera pax firmaretur : qua de re hæc Innocentii Vitæ scriptor [1] : « Præterea dictus papa, desiderans pacis reformationem inter reges Franciæ et Angliæ, circa ipsam tractandam et prosequendam intendere voluit in propria credens plus proficere, quam si per alios fieret. Etiam ob hoc operatus est, quod dicti reges tunc ad ipsum hac de causa miserunt duces Borbonii et Lancastriæ, qui aliquandiu super hoc secum fuerunt : sed post multa nihil factum est, quoad effectum de quo agebatur et quærebatur ». Verum de his iterum anno insequenti.

Restituendæ etiam Belgio publicæ concordiæ sollicitus Pontifex, cum inter Ludovicum Flandriæ comitem et Margaretam comitissam Hannoniæ gravis dissensio exardesceret, Innocentius XVI kal. Maii Petrum episcopum Cameracensem Apostolicæ Sedis internuntium plurima instructum auctoritate transmisit [2]. Mentio fit in Additionibus apud Rebdorfium de controversia inter ducem Brabantiæ ac Flandriæ comitem exorta, ac Willelmum ducem Hollandiæ, comitissæ Hannoniæ filium, delectum arbitrum : ipsumque ob insigne in ferenda sententia perjurium divinitus funesta morte affectum. Quod ad Flandriæ comitem attinet ; is erat regi Francorum addictissimus, eumdemque Belgas ad Joannis regis obsequium adduxisse significat Meyerus [3] ; atque etiam indicat Walsinghamus [4] Anglorum regis partes abjecisse. Nondum vero illi anathematis et interdicti Ecclesiastici pœnis, quibus ex veteribus Clementis V edictis ob perduellionem se irretierant, erant soluti : ac se ob secutas Eduardi regis Anglorum partes, qui ad ipsos, ut vidimus, alliciendos eludendaque edicta Apostolica Francorum regis nomen invaserat, perjurio devinxisse, censurasque contraxisse fateri detrectabant. Innocentius autem eorum salutis cupidissimus Cameracensem ac Tornacensem episcopos dare operam jussit [5], ut eos ad flagitandam Ecclesiæ gratiam permoverent.

Patravit inter hæc atrox facinus Carolus Navarræ rex, ex quo magnis tumultibus Galliæ sunt confusæ : is enim Engolismensi comitatu a Francorum rege socero donatus, ut illum contra Anglorum regis potentiam defenderet, cum nonnisi magnis sumptibus a finitimi hostis irruptionibus vindicari posse doleret, ut suo parceret ærario, illum regi Joanni restituerat, quem rex Carolo Hispani generis magistro equitum, viro fortissimo, contulit. Tum igitur Navarrus rex odio et invidia incensus novum comitem noctu dormientem cum sicariis adortus ferro confodit : ex quo aliisque flagitiis Mali nomen sibi peperit, in ipsumque Joannes rex legibus agere constituit.

16. *Petrus Castellæ rex in vitia præceps.* — Homicidæ regi Navarræ sceleribus par fuit Petrus Castellæ rex, qui adulteriis et cædibus Hispanias fœdavit. Is antequam Blancam Philippi ducis Borbonii filiam, regio Gallorum sanguine satam, uxorem duceret, Mariæ Padilliæ amoribus irretitus adeo erat, ut moleste ad conjugem adductam e Galliis accesserit : peractaque nuptiarum celebritate, Blancam deseruerit, quanquam Maria mater regina atque Eleonora amita ipsum maximis precibus urgebant, ne tanto dedecore regium nomen inficeret, neve justa Gallorum arma in se concitaret. Sed effrænatæ libidinis juvenis rex vesaniæ habenas laxavit, conculcatoque divini Numinis metu, ad scortum, abjecta regina, est reversus. Cujus turpitudine audita, Pontifex regiæ salutis sollicitus, Petrum officii conjugalis kal. Maii admonuit [1], ne auctorem conjugii Creatorem in male habenda conjuge injuria afficeret: ac Mariam reginam, ut filium ad frænandas divinarum legum metu cupiditates perpelleret, hortatus est; tum Blancam reginam viri gratiam captare, ejusque voluntatibus morem gerere jussit [2]. At rex impudicus nec Pontificiis, nec maternis, nec principum suorum monitis flecti potuit : sed principes et præsules, qui sacra matrimonii jura tuenda suscepere, ferro flammaque insectatus est, indeque civili bello Castella conflagravit. Ferunt [3] injectam Petro magico carmine amentiam Judæi opera ad Mariæ Padilliæ preces, cum zona, qua Petrus rex a regina donatus fuerat, quaque ob cultus elegantiam admodum oblectabatur, in draconis speciem mutata, præcinctus visus esset.

17. *Pontifex Carolo Romanorum regi gratulanti respondet. Moguntinus archiepiscopus subitanea morte sublatus.* — Contrariam Petro crudeli clementiæ laudem tulit in Germania Carolus Romanorum ac Boemorum rex, quem ingenti pretio liberasse vinculis Rupertum ducem Bavariæ in Marchia Brandeburgensi a duce Saxoniæ captum, scribit Rebdorfius : additque [4] eumdem regem morum suavitate Germanos omnes tum proceres tum urbium cives et populos sibi devinxisse; ac publicam pacem et felicitatem, sopitis regia mansuetudine discordiis, adduxisse : exstincto vero mense Septembri socero Rodulpho duce Bavariæ plures urbes suæ ditioni adjecisse. Cumque Moguntiam Moguntinorum lacrymosis precibus flexus accessisset, ut desolatæ nimirum Moguntinæ Ecclesiæ consuleret, quam vastabat Henricus schismaticus exauctoratus, in Gerlacum archiepiscopum ira frendens idem Henricus repentina morte ad divinum tribunal raptus est : diabolicæ enim illius pertinaciæ humanæ pœnæ

[1] Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [2] Tom. I. Ep. secr. p. 78. — [3] Meyer. Annal. Fland. l. XIII. — [4] Walsing. in Eduar. III. — [5] Tom. I. Ep. secr. p. 79.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 89. — [2] Ibid. — [3] Innoc. Vit. auct. apud Bosq. Mar. l. XVI. c. 18 et alii. — [4] Rebdorf. in Annal.

pares esse non poterant. De quo hæc memoratus auctor [1] : « Eodem anno, mense Decembri, idem rex Moguntiam venit, cui populus et clerus ibidem cum vexillo Crucifixi occurrebant, petentes vindictam de Henrico quondam archiepiscopo Moguntino deposito, et domino Cunone de Falkenstain ipsius procuratore, qui multis gravaminibus in personis et rebus ipsos flagellabant ; et sic rege una cum Gerlaco archiepiscopo Moguntino, a Sede Apostolica proviso, cogitante de statu Ecclesiæ et diœcesis Moguntinensis, ipse Henricus prædictus ex improviso in vigilia Nativitatis Domini moritur ». Exstincto illo, Carolus rex restituendæ pacis studio Cunonem, qui tristes illius exitus, cujus scelera erat imitatus, perhorrescere potuit, brevi cum Gerlaco archiepiscopo [2] conciliavit; ut nimirum, pacata universa Germania, Italicam expeditionem felicius conficeret. Adeo vero Cuno ad Caroli gratiam aditus captavit, ut sacerdotiis amplissimis auctus fuerit, ac demum expiato antea rite superiori crimine, Trevirensem archiepiscopatum vita functo proximo anno Balduino, sublatoque paulo post ejus successore consecutus sit.

Non prætereundum de Carolo videtur, ipsum, accepto evecti ad Pontificatum Innocentii nuntio, exaratis regia manu litteris gratulatoriis, Pontificem cohortatum esse [3], ut gubernacula Ecclesiæ magna sollicitudine ac divini Numinis gloria moderaretur, animarumque saluti studeret : quod etiam officium præstitisse novo Pontifici alios reges, ostendunt Innocentii ad Joannem Francorum [4], Carolum Navarræ [5], Ludovicum Ungariæ [6] reges, aliosque principes [7] datæ litteræ. Quæ vero Romanorum et Boemorum regi transmissæ, hac forma conceptæ sunt [8] :

« Innocentius, etc., charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri salutem, etc.

« Magnitudinis tuæ litteras, regia manu scriptas, per quas nos ad salubrem gubernationem et curam universalis Ecclesiæ mira exhortatione ac filiali studio excitasti, benignitate ac affectione plenas recepimus : et inde tibi tanto uberiores gratias agimus, quanto filialem charitatem tuam erga nos per eas cognovimus ampliorem, dum absens corpore, mente præsens salutaribus consiliis nos informas. Itaque omnipotenti Deo devotas et humiles preces effundimus, ut ipse, cujus vices (licet immeriti) gerimus, sic imperfectum supplere, sicque actus nostros dirigere in beneplacito suo pia miseratione dignetur, quod Ecclesiam ipsam, ad sui laudem et gloriam, ac salutem populi Christiani, eo præstante, regere valeamus. De salute quoque tua, et prospero imperii tui statu solliciti reddimur ; et eum, per quem vivis et regnas, utinam sic utiliter sicut efficaciter, propterea exoramus. Cæterum decreveramus sublimitati tuæ propria similiter manu rescribere, et prementis nos sarcinæ onera stylo domestico diffusius aperire : sed impediti præsentialiter id exequi non valemus. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, IV id. Junii, anno I ».

18. *Barbarorum excursiones in Poloniam.* — Missi vero a Carolo ad Innocentium fuere repetiti oratores [1], inter quos episcopus Wratislaviensis fuit, de quibus meminere historici [2] Poloni : traduntque Carolum contendisse a Pontifice, ut Wratislaviensem Ecclesiam Pragensi subjiceret : sed Casimirum Poloniæ regem legatis ad Sedem Apostolicam oratoribus obstitisse, cum ea Ecclesia liberalitate regum Polonorum vectigalibus instructa ac locupletata fuisset : quos etiam accessisse referunt, ut Innocentius Casimirum regem in gratiam cum Ecclesia, deletis venia ejus criminibus, restitueret : is enim pluribus cladibus a Lithuanis infidelibus attritus, omnes eas calamitates divino judicio ob sacerdotem, a quo de coercendis impudicis cupiditatibus atque Adleyda regina thoro restituenda admonitus fuerat, mersum flumine, et violatum jus Ecclesiasticum tribuebat : ab eo namque tempore Barbari, quos pluribus antea victoriis attriverat, aucti animis ac secundis successibus extrema omnia intentabant : quos etiam hoc ipso anno Poloniam suis vexasse excursionibus, ac manubiis et spoliis onustos in Lithuaniam rediisse, narrat Michovias his verbis [3] :

« Lubardus dux Lithuaniæ secrete ad civitatem Haliciensem, quæ per Casimirum tenebatur, septima die Julii anno Domini MCCCLIII perveniens, induciis inter regem Casimirum et Lithuanos jurejurando firmatis inique violatis, eam impugnavit, et magna multitudine civium atque mercatorum occisa, civitatem succendens, cum spoliis veloci fuga in Lithuaniam rediit ; prædaque in tuguriis deposita, cum majoribus copiis versus Zavichok nona die Septembris venit, et villas atque rura in quatuor milliaribus a singulis partibus consistentes spoliis, cæde et igne vastavit; et antequam milites Polonorum arma sumerent, raptam prædam in latibula Lithuanorum deduxit. Hæc mala propter scelera regis Casimiri æstimantur provenisse, maxime propter culpam in Christi dominos Bodzantham episcopum Cracoviensem et Martinum Barizkam patratam. Ad quam delendam anno præcedenti, scilicet MCCCLII, Albricum cancellarium Dobyzinensem et plebanum Bochnensem rex Casimirus ad Clementem IV in Avinionem misit, simulque ne Wratislaviensis Ecclesia a suo Gneznensi metropolitano alienaretur : Carolus enim Romanorum et Boemiæ rex, missis solemnibus nuntiis ad papam, Pragensi archiepiscopo eam subjici deposcebat. Suscepitque ac sustulit, ac devote rex Casimirus omnes conditiones penitentiæ injunctas peregit.

[1] Rebdorf. in Annal. — [2] Ibid. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 122. — [4] Ibid. p. 18. — [5] Pag. 19. — [6] Pag. 127. — [7] Pag. sup. 19. — [8] Sup. pag. 122.

[1] Tom. I. Ep. sec. p. 47 et 120. — [2] Mich. l. IV. c. 19. — [3] Ibid

« Primum enim jus libertatis universis villis Ecclesiæ Cracoviensis reddidit, Ecclesiamque Vislicensem quadra et polita petra sumptuoso opere, priori Ecclesia humiles muros habente demolita, item Ecclesiam S. Mariæ Sandomiriensem, item Stobnicensem, Szidloviensem, in Zagosz et Gargow Ecclesias in satisfactionem sceleris et supplementum pœnitentiæ pulchris muris formavit. Obtinuit etiam præfatus Albricus a summo Pontifice, ut per decimam quadriennalem universus Poloniæ clerus contra subitos Lithuanorum insultus subveniret. Obtinuit etiam ne Ecclesia Wratislaviensis a corpore Gneznensis metropolitico scinderetur, deducendo in consistorio Apostolico evidentibus probationibus, a regibus et ducibus Poloniæ eam fundatam et dotatam, prout superius dictum est. Sub eo quoque tempore Casimirus rex Poloniæ, certo privilegio Ecclesiæ et diœcesi Cracoviensi concesso, omnes colonos et rusticos ad ducendum manipularem decimam ad loca per dominos decimarum electa perpetuo esse adstrictos decrevit ». Expiatis Christiana pœnitentia culpis, Casimirus vires adversus infidelium Lithuanorum potentiam collegit, eorumque contudit ferociam, ut suis locis inferius narrabimus. Nunc addimus, Pontificem sequenti anno decumis Ecclesiasticis eumdem Casimirum instruxisse [1], ut facilius bellicos sumptus toleraret.

19. *Pro sacro in Turcas bello decimæ indictæ.*— Interea cum insolesceret in dies Turcarum barbaries ex Christianorum insanis dissensionibus, Dei vicarius, ut Orientalibus oris consuleret, sacras Ecclesiarum opes ad fidem defendendam derivandas censuit, nonnullisque in regnis triennales decimas indixit. Extat ea de re subjectum Diploma [2], in quo, ubi nonnulla de fœdere a Clemente VI cum Venetis, Rhodiis equitibus, et rege Cyprio in Turcas inito, deinde ad biennium extracto, est præfatus, has causas imperati Ecclesiastici vectigalis adjungit :

« Innocentius, etc., ad futuram rei memoriam.

« Licet hujusmodi negotium (scilicet Smyrnense) favente Deo, cujus est proprie proprium, satis hucusque successus felices habuerit ; tamen Turcorum ipsorum furor immanis et hostilis persecutio compesci adeo nequiverunt, quin fideles ipsos solitis incommodis et damnis afficiant, pressuris satient, lacessant injuriis, gravent molestiis, angustiis atterant, et temporaliter ac spiritualiter intolerabilibus detrimentis affligant, satagentes assidue loca partium earumdem, quæ pusillus grex Domini. populus scilicet Christianus inhabitat, et præcipue civitatem Smyrnarum (pro qua de infidelium ipsorum sævis eripienda manibus, et ab ea gentilitatis errorum abolendo contagio tantum Christiani sanguinis fuit effusum) eorum tyrannicæ subjicere potestati, ut laudantium Dominum pia exinde religione deleta, colendus ibidem inferatur abominabilis Machometus. Quæ nos anxie cogitantes, et super eis compatientes ab intimis fidelibus antefatis ; et attendentes, quod ipsis adversus Turcorum eorumdem effrænem audaciam, et audacem insaniam necessariæ protectionis et defensionis impendenda præsidia, et quod insuper recuperationi et custodiæ terrarum ipsius Ecclesiæ, quarum magnam partem tyrannica sibi subjecit ambitio, et residuas subjicere tentat, quibus deesse non possumus, prout nec intendimus nec debemus, sufficere non possimus per nos ipsos pro eo, quod camera nostra, quæ in propriis est admodum attenuata redditibus, aliorumque negotiorum emergentium undique sarcina et inevitabilium sumptuum onere prægravata ; ac dignum reputantes et æquum, quod eadem Ecclesia in suis et eorumdem fidelium necessitatibus ab Ecclesiis aliis, quibus eam fundator ejus Jesus Christus in dominam præfecit et matrem, sentiat relevamen ; consulta cum fratribus nostris ipsius Ecclesiæ cardinalibus super hujusmodi habita deliberatione matura, de ipsorum consilio decimam omnium Ecclesiasticorum proventuum duximus exigendam per tres annos continuos a venerabilibus fratribus nostris Arelatensi, Aquensi, Ebredunensi, Viennensi, Lugdunensi, Tarantasiensi, Bisuntino, Trevirensi, Duracensi, Patracensi, Cretensi, Corinthiensi, Corphiensi, Thebano, Atheniensi, Neopacensi, Neopatriæ, Nixiensi, Feiselensi, Colossensi, et Nicosiensi archiepiscopis, eorumque suffraganeis et aliis personis Ecclesiasticis secularibus et regularibus, etc. Dat. Avin. kal. Decembris, Pontificatus nostri anno I ». Ad muniendam commeatu Smyrnam Pontifex duas naves suis ac fœderatorum principum sumptibus frumento onustas, tum ad sustendandum in arce Smyrnensi præsidiarium militem stipendia submisit [1], Andreamque Dandalum Venetorum ducem, Deodatum Gosonium Rhodiorum equitum magistrum, atque Hugonem Cypri regem sacri in Turcas fœderis socios sollicitavit, ut parem auri vim singuli conferrent [2] : docuitque quanto discrimini Smyrna exposita esset, quantumve ex illius expugnatione dedecus ac damnum in Christianum nomen redundaturum esset.

20. *Philadelphis ad Sedem Apostolicam recurrentibus Pontificis litteræ.* — Conjecti quoque in tantas a Turcis angustias erant Philadelphii Asiæ populi, ut missis ad Sedem Apostolicam oratoribus, Innocentio papæ Philadelphiæ principatum contra Turcarum barbariem atque assiduas irruptiones asserendum obtulerint. Excepti fuere humanissime, atque a Pontifice responsum datum, ipsorum clientelam contra effrænatos Turcarum impetus susceptum iri : sed cum multo amplius ipsorum animabus quam corporibus esset consulendum, ad schisma damnandum ipsos provoca-

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 211. — [2] Ibid. p. 236.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 214. — [2] Ibid. p. 213.

vit [1]: comparata enim divina gratia, ac restituto religionis splendore, felicius hostem fidei propulsandum :

« Clero et populo civitatis Philadelphiæ veram fidem agnoscere, et agnitam custodire.

« Felicis recordationis Clemente papa VI prædecessore nostro adhuc in humanis agente, venerunt ad Sedem Apostolicam Emanuel Magula, referendarius Ecclesiæ Philadelphiæ, et nobilis vir Emmanuel Theodorucanus miles Philadelphiæ, nuntii et ambassiatores vestri; et hostilibus persecutionibus ac impugnationibus gravibus, quibus infidelium Turcorum nefanda crudelitas et sæva impietas vos incessanter afflixerant et inhumaniter affligebant, insinuatione provida recensitis, eidem prædecessori humiliter et lachrymabiliter supplicarunt, ut ipse ad vos pietatis suæ viscera clementer aperiens, adversus eorumdem Turcorum sævitiam vobis opem ferre salutaris auxilii dignaretur; offerentes pro parte vestra eidem prædecessori, quod vos civitatem vestram, necnon castra, fortalitia civitatis ipsius, et alia quæ possidetis ac vos ipsos quoad temporalia subjiceretis et daretis eidem prædecessori et sanctæ Romanæ ac universali Ecclesiæ in perpetuum jure dominii: et quod illi vel illis, quem vel quos idem prædecessor deputaret ad id, prædecessoris et Ecclesiæ prædictorum nomine in hujusmodi temporalibus pareretis. Idem vero prædecessor hujusmodi miserabili et calamitoso statu vestro non sine affectu multæ compassionis audito, cogitabat anxie qualiter vobis non solum temporaliter, sed et spiritualiter etiam subveniret, ut iniquis Turcorum ipsorum conatibus in virtute Domini superatis, et abdicatis erroribus, quibus antiquum schisma vos a gremio ipsius Ecclesiæ, extra quam nulli est gratia, nulli salus (seducente illo, qui primum schisma suscitarat in cœlo) fecerat alienos, sicut temporalibus adjuti suffragiis triumpharetis de temporalibus hostibus, sic readunati spiritualiter fidelium cœtui, velut pecudum more vagantes, in caulam Domini, ipsam scilicet Ecclesiam congregati, æternos cruciatus etiam nesciretis. Sed quoniam ille, qui vivificat et mortificat, quique ducit ad inferos et reducit, terminos qui præteriri non possunt, ipsius prædecessoris vitæ constituens, eum de tenebris mundi hujus æternam vocavit ad lucem, cogitatus suus, quem super hoc in Domino ipse jactaverat, effectum debitum habere nequivit.

21. « Eodem itaque prædecessore in Domino quiescente, nos (permittente Deo) licet insufficientibus meritis, ad apicem Apostolicæ dignitatis assumpti, hujusmodi negotio necessariam et utilem prosecutionem deesse nolentes; attendentes, quod juxta doctrinam Domini salutarem regnum Dei primo quærendum est, ut adjiciantur omnia post hæc vobis; nuntios et ambassiatores ipsos coram nobis et fratribus nostris ejusdem Ecclesiæ cardinalibus personaliter accersitos interrogavimus, utrum super spiritualium negotio, scilicet super abjuratione schismatis et errorum, necnon recognitione primatus ipsius Ecclesiæ, et regressu vestro libero, puro, simplici et effectuali ad ipsius unitatem Ecclesiæ haberent aliquam potestatem: cumque ipsi dicerent, se super hoc potestatem aliquam non habere; nos attendentes, quod salus corporibus firma esse non poterat, quorum animæ languoribus prægravatæ ac tenebrarum caligine obsitæ ipsum verum lumen de lumine, qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, vera et irrepercussa non possunt acie intueri, cum eisdem fratribus nostris deliberationem super hoc habuimus diligentem: et demum, licet nostra et omnium fratrum nostrorum corda super tot tantisque afflictionibus vestris multa fuerunt pietate commota, et ad impendendum vobis super eis auxilium nostra et eorum vota communiter resedissent; tamen utilius, imo necessarium amplius visum fuit, ut prius negotium spiritualium hujusmodi soliditatem reciperet, quam vobis auxilium temporaliter præberetur.

« Sperantes igitur, quod illius Spiritus, qui ubi vult spirat, spiramine inspirati animarum vestrarum salutem protectioni et defensioni corporum præferatis; et quod illa inspirationis vestræ principalis intentio fuerit, ut cum tuitione corporum salvationem quoque animarum salubriter peteretis, et confisi etiam, quod ille, qui vobis hunc pietatis suæ rore infudit et inspiravit affectum, vos efficacia virtutis suæ in eo constanter et solide roborabit: universitatem vestram requirimus et hortamur in Domino, illam attentius deprecantes, ac sanis vobis consiliis suadentes, quatenus attendentes, quod ille princeps cœlestis exercitus, ille dux ætherei principatus, in conspectu cujus non est differentia in multis liberare vel paucis, si relictis omnium errorum et schismatum tenebris ad Catholicæ ac indivisibilis fidei limpidam veramque lucem et unitatem Ecclesiæ prædictarum puris cordibus et sinceris mentibus redeatis, paucitatem vestram adversus multitudinem Turcorum ipsorum eo fortificabit robore, eaque fortitudine roborabit, quod ipso præstante unus vestrum mille persequetur ex illis, et duo decem millia transmovebunt; prædictos, qui ad vos de nostro beneplacito revertuntur, vel alios nunsios vestros cum pleno et sufficienti mandato ad abjurationem et recognitionem hujusmodi, pure, simpliciter, et absque omni velamine faciendas, ad nos cum omni celeritate ac festinantia remittatis, ut eis regredientibus super hoc sufficienter, ut præfertur, instrumentis et opportuna potestate munitis, ad consummationem votivam et felicem et prosperam tam salutaris negotii debita prosecutio sollicite impendatur: sicque vobis ipsius veræ fidei lumen resplendeat, et sicut spiritualiter, sic et temporaliter vobis a Domino per nostrum ministerium salus fiat. Intendimus enim eo casu ad

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 26.

vos, favente Deo, transmittere aliquos viros timentes Deum, et in ipsius lege plenius eruditos, quorum sana doctrina errores confutare quoslibet, et ad veram ipsius fidei notitiam recto tramite venire possitis: et nihilominus proponimus sic vobis, quantum cum Deo poterimus, commode præstare temporaliter auxilium et favorem, quod in virtute dexteræ ejus, qui Pharaonem Dei populum persequentem et ipsius exercitum demersit in mare, Turcorum ipsorum compescetur audacia, comprimetur furor, conteretur iniquitas, et dolosis machinationibus superatis conatus improbi elidentur: sicque vobis erit sicut animarum, sic et corporum pax et quies. Dat. Avin. XIV kal. Februarii, Pontificatus nostri anno I ». Hæsere in schismatis atque hæreseos volutabro Philadelphii atque in Turcarum teterrimam servitutem sunt redacti [1]: qua de re postea.

22. *Cantacuzeno auxilia postulanti Innocentius respondet favorabiliter.* — Oppressus etiam tum a Turcis Cantacuzenus Græcorum imperator, quos ille antea socios ad firmandam tyrannidem sibi asciverat, litteras ad Sedem Apostolicam opem flagitaturus transmisit: spondebatque se Græcam Ecclesiam ad Romanæ obsequium revocaturum, quem Innocentius propositis ingentibus præmiis, quæ in cælo colligeret, ad sacrum desiderium in opus perducendum hisce litteris excitavit [2]: seque Clementi non minus in conjungendarum Ecclesiarum studio, quam in dignitate successisse significavit:

« Joanni Cantacuzeno imperatori Græcorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Affectionem, quam habere monstratis ad unionem Latinorum et Græcorum Ecclesiarum, auctore Domino, faciendam, adhuc in minoribus constituti, nuntiorum tuorum, quos ad Sedem Apostolicam felicis recordationis Clementis papæ VI prædecessoris nostri tempore propterea destinasti, relatione cognovimus: et litteræ tuæ aureæ Bullæ magnitudinis tuæ appensione signatæ, quas eidem prædecessori direxeras, ac nobilis viri Nicolai Sigero prætoris populi Romaniæ transmissæ nobis, ad Apostolatus apicem jam assumptis, recentiori quadam memoria indicarunt: ex quo ingentis lætitiæ rore perfusi Redemptori nostro, qui hunc tibi formavit animum et infudit affectum, debitas laudes referimus, et uberes gratiarum exsolvimus actiones; sperantes, quod ipse lapis angularis abscissus de monte sine manibus, qui parietem utrumque connexuit, et qui concordiam in sublimibus suis parat, affectioni tuæ tam salutari tam utili efficacis promotionis operam dono suæ gratiæ sociabit, et dabit promotionis instantiæ fructum anxie a Christi fidelibus concupitum. Et ideo serenitatem tuam rogamus et obsecramus in Domino, tibi in remissionem tuorum peccaminum sanis consiliis suadentes, quatenus prudenter considerans, quod probatio affectionis cujuslibet ipsa exhibitio operis est, et quod unumquodque opus ab exitu denominatur attendens: quodque currentes in stadio, nisi post consummationem instantis cursus acceptione bravii minime præmiantur, affectionem tuam hujusmodi effectu operis impleas, et ad unionis hujusmodi perfectionem votivam operarias manus, sublato præjudicio morosæ dilationis, apponas: ut eo, cujus in hac parte negotium agitur, operationibus tuis infundente gratiam et præstante virtutem, negotium ipsum ad optatæ consummationis exitum perducatur, tuque in præsenti thronum tuum fortius robores et stabilias firmiter, ac in futuro cum universo populo tuo, cui ad æternam vitam ducatum præbes et vehiculum præparas, ad sancta sanctorum purificatis introire mentibus merearis ».

23. Misit Cantacuzenus alias adulto jam anno ad Innocentium litteras, atque oratorem, religiosum scilicet virum ex Ordine Prædicatorum, qui cœptum negotium promoveret. Ex quo felici nuntio ingenti delibutum se lætitia Innocentius ei significavit, atque ad ipsum et Græcos in gremium Ecclesiæ admittendos paratissimum rescripsit [1]:

« Joanni Cantacuzeno imperatori Græcorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Magnitudinis tuæ litteras præsentatas nobis per dilectum filium Joanuem Ordinis fratrum Prædicatorum ambassiatorem et nuntium tuum, latorem præsentium, et ipsum quoque ambassiatorem consideratione tua benigne recepimus; et tam eisdem litteris seriose perlectis, quam his, quæ præfatus ambassiator pro parte tua nobis prudenter et provide reseravit, diligenter auditis, innotuit nobis desiderii fervor, et affectionis patuit plenitudo, quibus mens tua indesinenter exæstuat, ut inveterati schismatis purgata rubigine, ac errorum tenebris effugatis, ad unitatem sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ, et agnitionem Catholicæ fidei, quam Ecclesia ipsa veritatis magistra et nescia falsitatis tenet, docet et prædicat; quamque Redemptor omnium Christus, qui auctor est ejus, dividi non patitur, una cum populo tibi subdito revertaris: sicque tibi et eis salubriter consulens, ducatum præbeas ad salutem. Ex quo magnificavit anima nostra utique Dominum, et in Deo salutari nostro spiritus noster in eo potius exultavit, quo verisimiliter credimus, et in eo, qui parietem utrumque connexuit, confidimus amplius et speramus; quod unionis utriusque Ecclesiæ, Latinæ scilicet et Græcæ, negotium, in cujus prosecutione multorum prædecessorum nostrorum pia studia quam maxime laborarunt, ad optatæ consummationis exitum perducetur: sicque temporibus nostris Dominicus grex, præstante illo qui eum nobis

[1] Chalcon. de reb. Turc. l. II. — [2] Tom. I. Ep. secr. p. 64.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 210.

pascendum regendumque commisit, antiqui hostis superatis fraudibus, uno solum pastore pascetur, uno tantummodo quiescet ovili.

« Eia igitur, princeps inclyte, animum robora, fortifica mentem : et considerans quod, testante Veritate, inchoare non sufficit, sed perseverare expediat ad salutem ; quodque nullus certantium pugilum, nisi compos victoriæ coronatur, opus tam salutaris negotii, confisus in eo, qui imbecillia quæque roborat et firmat infirma, instantius operare ; imple inchoati ministerii partes, et in caulam Domini, ubi nec lupi rapaces insidias paveant, nec rugitus leonis timeant devorantis, oves congrega oberrantes. Fer ad aream Domini manipulorum copiam, ut inde paleis et aristis tritura et ventilabro veritatis excussis, inferatur in horrea divina frumentum ; firmiter credens et indubie tenens, quod ab eo, per quem reges regnant et curvantur imperia, et in præsenti, quibuscumque procellarum et tempestatum adversum te commotis fluctibus nutu suæ potentiæ quietatis, status tui robur, et in futuro æternæ beatitudinis gaudia mercedis præmium consequeris, quodque nos, qui vices illius (licet immeriti) gerimus, tibi velut filio de regione dissimilitudinis venienti, cum ingenti lætitia apertis brachiis occurrentes, non solum spiritualibus, sed temporalibus quoque præsidiis, quantum cum Deo poterimus, te quod affectu prætendis, effectu operis, ut fiducialiter credimus, exequentem favorabiliter prosequemur.

« Cæterum, quod de promotione nostra ad apicem Apostolicæ dignitatis exultans, affectum tuæ circa nos indicas charitatis, debitas tibi gratias agimus : sed unde tibi oritur materia gaudii, inde nos pavor concutit, terret nos inde timor : siquidem honoris fastigium, oneris molem habet annexam ; ad quam supportandam imbecilles nobis humeros intuemur, de propria virtute diffidimus et de qualitate meriti desperamus. Sed in eum, qui fuit oneris auctor, sperantes administrationis etiam adjutorem, ipsum suppliciter exoramus, ut infirmitatem nostram sic roboret, sic nostros suppleat imperfectus, quod eo præstante, præfatam Ecclesiam ad sui laudem et gloriam, ac salutem ejusdem commissi, ut præmittitur, nobis gregis utiliter regere, ac tandem cum ipso populo ad sancta sanctorum puris introire mentibus mereamur. Datum Avin. VI kal. Novembris anno I ».

24. Hortatus etiam est gravissimis litteris Innocentius Joannem Assanem, virum principem atque alterum ejusdem nominis auctoritate florentissimos, qui se ad Græcorum cum Latinis conjunctionem redintegrandam pio flagrare studio præ se tulerant, ut ad cœptum opus studiose incumberent : quantæve utilitates in Orientale imperium essent emanaturæ, exposuit [1]. Certiores etiam hujusmodi Cantacuzeni consilii Catholicos principes fecit, atque inter cæteros Hugonem Cypri regem [1], ut adversus Barbaros imperatori promovendæ speratæ conjunctionis studio auxilia explicaret.

« Innocentius, etc. Hugoni regi Cypri.

« Audivimus, quod Joannes Cantacuzenus imperator Græcorum illustris desiderat admodum, relictis errorum tenebris, quibus ab unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ inimici hominis fallens nequitia separavit eumdem, redire ad hujusmodi ejusdem Ecclesiæ unitatem : cujus nos laudabile votum, et acceptum Deo propositum favorabiliter prosequentes ; et cupientes tuo et aliorum Christi fidelium auxiliis adjuvari, serenitatem tuam attente rogamus, attentius in Domino obsecrantes, quatenus memorato imperatori, in executione voti sui hujusmodi, si ad te recursum habuerit, assistas auxiliis et favoribus opportunis : ex hoc enim præter æternæ gloriæ præmia, et humanæ laudis præconia, Apostolicæ quoque plenitudinem gratiæ uberius consequeris. Datum Avin. kalend. Aprilis, anno I ». Conceptæ sunt iisdem sententiis aliæ litteræ [2] ad Joannem Valentem Genuensium prætorem cum nondum ob rem male gestam acceptasque a Venetis clades exauctoratus esset ; atque ad Deodatum Gosonium Rhodiorum equitum summum magistrum, ut opportunis auxiliis Græcorum imperium instruerent. Abrupta demum sunt agitata redintegrandæ veteris Ecclesiarum conjunctionis consilia, cum Cantacuzenus imperio arrepto depulsus fuerit a Joanne Palæologo, a quo ea postea instaurata visuri sumus.

25. *De restituenda apud Armenos fide Pontificis curæ.* — In Armenia reflorescere cœperat orthodoxæ fidei splendor, cum Armenus catholicon cæterique præsules, damnatis erroribus, quos Sedes Apostolica censura notaverat, Catholicum dogma coacta synodo professi essent, ac decreta Pontificum Decretalesque pie suscepissent. Cum vero Clemens jam ante ad fidei veritatem magis illustrandam nonnullas quæstiones ad patriarchæ Armeni litteras circa divina mysteria, apud Armenos controversa, jam ante a nobis allatas [3] proposuisset, necdum idonei interpretis penuria responsum a patriarcha esset, Innocentius Nersem archiepiscopum Armenorum utriusque linguæ peritum ad eum proficisci jussit [4].

« Innocentius, etc., venerabili fratri Nerses archiepiscopo Mannesguerdensi.

« Dudum, sicut fraternitati tuæ forsan innotuit, felicis recordationis Clemens papa VI prædecessor noster ad bonum Christianæ fidei et animarum salutem intentis studiis elaborans, Consolatori dicto catholicon Armenorum quosdam articulos pro pleniori corroboratione et confirmatione sui et sibi obedientium Armenorum in fide

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 63.

[1] Tom. I. Ep. secr. p. 72. — [2] Ibid. — [3] An. Chr. 1356. n. 37. — [4] An. 1. l. I. p. 1. Ep. cur. VII.

Catholica, quam sancta Romana mater Ecclesia tenet, docet et prædicat, per venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum Pisanum tunc electum Coronensem, et bonæ memoriæ Antonium episcopum Satarensem (Scutarensem), tunc legatos Sedis Apostolicæ, destinavit. Deinde quia ipse Consolator ad ipsos articulos minus sufficienter et minus clare, minusque plene responderat, idem prædecessor, cupiens ipsos a ruina æternæ damnationis eripere et ad viam reducere veritatis, præfatum Consolatorem duxit suis litteris exhortandum, ut ad ipsos articulos clare et non sub involucro aut duplicitatis pallio responderet : et nihilominus venerabilibus fratribus nostris Guillelmo patriarchæ Jerosolymitano, et Philippo archiepiscopo Nicosiensi ac Oddoni Paphensi, et Leodegario Nimosiensi episcopis dedit per suas litteras in mandatis, ut ipsi vel duo ex eis aliquem vel aliquos probos viros zelum Dei habentes, quos ad applicationem tanti negotii sufficientes et idoneos esse cognoscerent, cum fideli interprete ad eumdem Consolatorem mittere festinarent, quodque ab eo cum gravitate decenti prudenter et provide hujusmodi responsiones exigerent lucidas et apertas, dictique patriarcha, archiepiscopus, et Paphensis episcopus, sicut per litteras eorumdem archiepiscopi et episcopi Paphensis eidem prædecessori directas nobis innotuit, cum ipsi inibi tunc interpretem idoneum, quem ad dictum Consolatorem mitterent, invenire non possent, præfatas litteras eidem Consolatori per fidelem nuntium destinarunt, ipsum Consolatorem ad præmissa per eorum litteras seriosius exhortando, quodque postmodum non solum ipse Consolator, sed charissimus in Christo filius noster Constantinus rex Armenorum illustris ipsis per eorum litteras responderunt, quod ipsi cum eorum subditis parati erant mandatis Apostolicis firmiter obedire, et omnia, quæ ipsis per dictum prædecessorem injuncta fuerant, plenarie et effectualiter adimplere : sed quia ipsi sufficientem tunc interpretem non habebant, qui eis dictarum litterarum prædecessoris ejusdem intellectum plenarie declararet, non poterant responsiones ad præfatos articulos requisitas perfecte facere, prout intendebant efficere quam primum hujusmodi eis interpres adesset. Propter quod postmodum archiepiscopus et episcopus supradicti eidem prædecessori rescripserunt, quod ipsi adhuc in regno Cypri sufficientem interpretem, qui propter præmissa ad partes illas accederet, nequiverant nec poterant invenire : nisi te dumtaxat, qui Armenicam originariam tibi linguam perfecte noveras, et Latinam, et ob ipsius fidei zelum et Apostolicæ Sedis reverentiam ad partes illas pro executione dicti negotii, quatenus de beneplacito dictæ Sedis procederet, te sponte obtuleras accessurum.

« Nos itaque devotionem et oblationem tuas hujusmodi dignis in Domino laudibus prosequentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ab eisdem archiepiscopo et Paphensi episcopo præmissorum articulorum et litterarum ipsius prædecessoris copia, et super agendis circa præfatum negotium plena informatione receptis, cum illis, quos dicti archiepiscopus et episcopus ad hoc duxerint deputandos, in illius nomine, cujus res agitur, spontaneum tibi ac Deo nobis acceptum onus hujusmodi lætanter assumens, et ad ipsos Consolatorem et regem te personaliter conferens, negotium petitæ per nos explicationis et exigendarum ab ipso Consolatore responsionum hujusmodi, illo tibi inspirante ac præstante sermonem, qui repente Apostolos linguarum varietatem edocuit, juxta informationem ab eisdem archiepiscopo et episcopo, ut præmittitur, exhibendam ad laudem divini nominis, exaltationem Catholicæ fidei, animarumque profectum fideliter et sollicite prosequaris; ita quod inde adeo perennis vitæ, et a nobis et Apostolica Sede uberioris favoris et gratiæ præmia merearis. Dat. Avin. kal. Octobris, anno I ».

26. *De Bekardis in Germania hæreticis scribit ad præsules Pontifex.* — Ne fidei etiam majestas in Occidentalibus oris defloresceret sollicitus Innocentius, cum Begardos seu Beckardos repullulare in Germania accepisset, censores fidei ut in ipsos animadverterent creavit : ac præsules, principes, urbiumque magistratus mixtis precibus imperiis obstrinxit [1], ut religionis causam sua auctoritate fulcirent, carceresque ut in iis hæreseos rei tenerentur, commodarent.

« Innocentius, etc., venerabilibus fratribus universis archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, civitatum ac locorum dominis, et communitatum rectoribus per Alemanniam constitutis.

« Injuncto nobis circa gregem Dominicum ex officio pastorali solerter vigilare nos convenit, ne lupina rabies hæreticæ pravitatis, sub ovino vellere sponte latitans, mactet crudeliter et disperdat quod fidei vivificat sacramentum. Cum itaque, sicut accepimus, hujusmodi pestifera rabies specialiter illorum, qui Beckardi vocantur in Alemanniæ partibus, procurante humani generis inimico, exarsisse dicatur : nos cupientes, quod pestis ipsa de caulis fidelium propellatur, et quod officium inquisitionis dilecto filio Joanni dicto Schandelant Ordinis fratrum Prædicatorum, sacræque theologiæ professori, inquisitori hæreticæ pravitatis, auctoritate Apostolica commissum, nostris temporibus ad profectum fidei et animarum salutem auctore Domino prosperetur, universitatem vestram rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute sanctæ obedientiæ firmiter præcipiendo mandantes, quatenus ob reverentiam divinam et nostram, sicut Dei et Apostolicæ Sedis vultis effugere ultionem, ipsi inquisitori favorabiliter assistentes, et in prosecutione

[1] An. 2. lit. divers. form. Ep. CLXVII.

dicti negotii fidei consilium, auxilium et favorem totis viribus, tota mente, omnique occasione postposita impendatis, præstantes eidem vestros carceres quibus in eisdem partibus carere dicitur officium inquisitionis hujusmodi, donec officio prædicto de certis carceribus sit provisum; preces et mandata nostra taliter impleturi, ut causam fidei videamini ex animo assumere ac fovere, et apud Deum et Sedem Apostolicam possitis exinde merito commendari. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis id. Julii anno I ».

27. Paruere Pontificiis imperiis Germani : paucis enim post annis hæresiarcham fidei censorum imperio rogis traditum Spiræ, refert Nauclerus [1], qui illius errores enumerat : « Post hæc, inquit, tempora judicabatur Spiræ Beghardus Bertoldus de Rorbach. Hic antea in Herbipoli quosdam articulos reclamaverat, videlicet quod Christus in passione sua sic fuerit a Patre derelictus, quod præ nimio dolore dubitaverit salvarine anima sua deberet. Secundus articulus quod Christus in cruce propter nimiam passionem et dolorem maledixerit B. Mariæ Virgini. Tertius quod maledixerit terræ, quæ suscepit ejus sanguinem de cruce. Propter præmissa fugiens, ad diœcesim Spirensem venit, ubi articulos hos veros asseruit. Addidit etiam, quod homo in hac vita in tantum proficere possit, quod nec orare nec jejunare eum oporteret. Item quod laicus illuminatus possit plus proficere in docendo, et plus sit sibi credendum, quam Evangelio aut doctoribus sacræ Scripturæ. Item quod homo devotus in perceptione cibi communis possit percipere tantam gratiam, ac si acciperet Eucharistiæ sacramentum ». Et « quia relapsus, tradebatur curiæ sæculari, et est incineratus ».

28. Vigebat autem tum adeo Ecclesiasticarum in hæreticos legum observantia, ut licet Joannes archiepiscopus Mediolanensis regiam potentiam in Insubria æquaret, non auderet tamen Matthæi, Galeatii, Marci ac Stephani vicecomitum, qui hæreseos nota a Joanne XXII et Bertrando card. legato inusti obierant, corpora sepulturæ Ecclesiasticæ mandare : atque apud Innocentium judicio disceptarit, ipsos a fide Catholica in morte non dissensisse. Cujus potentissimi principis, qui magno dedecori vertebat, parentes et cognatos insepultos jacere, precibus a Pontifice id datum est, ut duo cardinales de re inquirerent : quæ provincia Bertrando Sabinensi episcopo et Guillelmo tit. S. Stephani in Monte-Cælio presbytero cardd. data est [2]. Fulciebat porro Joannes causam suam hoc argumento [3] : « Cum dicti Matthæus, Galeatius, Marcus et Stephanus tam ante quam post inchoationem dictorum processuum per justitiæ ministrationem, divinorum officiorum, et sacramentorum devotionem, ac eleemosynarum largitionem, et alia fidei et charitatis opera se patenter ostenderint Catholicos et fideles; ac in morte vel juxta mortem constituti veræ fidei et contritionis ac pœnitentiæ signa tamquam veri Catholici Christiani ostenderint ».

[1] Naucl. vol. 2. Gener. 46. — [2] Tom. I. Ep. secr. pag. 57. — [3] Ibid.

29. *Pactiones a cardinalibus in conclavi conflatæ rescinduntur.* — Hoc anno Innocentius pactiones iniquas Sedisque Apostolicæ majestati aversantes, antea a cardinalibus privati commodi illecebra delinitis in conclavi editas, rescidit in nonnullorum cardinalium præcipuæ gravitatis ac doctorum cœtu : cum nefas sit, collatam a Deo potestatem nullis circumscriptam finibus humana arte doloque certis limitibus definire, sitque vetitum cardinales, vacuo sacrosancto solio, alia de re, quam de creando Pontifice quidquam decernere [1] :

« Innocentius, etc., ad perpetuam rei memoriam.

« Sollicitudo pastoralis officii sicut exigit ut prospiciamus, ne Ecclesiæ in juribus suis minorationis detrimentum suscipiant, sic profecto requirit ut Ecclesiæ Romanæ, cui auctore Domino præsidemus, honores, libertates et jura solertioris diligentiæ studio servemus a diminutione qualibet illibata. Dudum siquidem, per obitum felicis recordationis Clementis papæ VI prædecessoris nostri, Apostolica Sede vacante, venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, ad tractandum de iis, quæ circa electionem Romani Pontificis incumbebant, Avinione in palatio Apostolico, ubi prædecessor idem obierat, insimul congregati, in scriptura quadam, cujus tenorem de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, concordarunt : et inde quidam eorum simpliciter juraverunt, ac nos et quidam alii sub hac conditione juravimus, scilicet si et in quantum scriptura hujusmodi de jure procederet, quod ille ex eis, quem assumi contingeret ad papatum, omnia in eadem scriptura contenta inviolabiliter observaret ; et quod eadem die, qua foret, ut præfertur, assumptus profiteretur, ea et omnia et singula se fideliter servaturum, rataque habiturum super eis præstita juramenta.

30. « Postmodum vero nos ad officium hujusmodi, licet insufficientibus meritis, divina dispositione vocati, præmissa omnia recensentes, et attendentes, quod licet cardinales iidem ad ea faciendum habuerunt rectum zelum, et aliquibus etiam videretur, nos debere illa et præstita super eis, ut præmittitur, juramenta servare ; quia tamen dicti cardinales, prohibentibus Constitutionibus felicis recordationis Gregorii X et Clementis V prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, quibus cavetur, quod cardinales, eadem Sede vacante, de quibuscumque negotiis præterquam de provisione Romanæ Ecclesiæ facienda,

[1] An. I. l. I. p. I. Ep. cur. V.

certis dumtaxat exceptis casibus, de quibus tamen aliquis contentus in scriptura hujusmodi non existit, se intromittere nequeant, ad ea procedere minime potuerant; et considerantes attente, quod scriptura ipsa in diminutionem et præjudicium plenitudinis potestatis ex ore Dei collatæ soli dumtaxat Romano Pontifici dignoscitur proculdubio redundare, cum per eamdem scripturam præfatæ Sedi grande ac perpetuum præjudicium immineat manifeste, dum potestas hujusmodi adimitur eidem Romano Pontifici, certisque regulis et limitibus sibi præfixis ab homine coarctatur; nec minus intuentes, quod esset apud Catholicos temerarium et insanum asserere vel sentire, quod Romanus Pontifex, successor Petri et vicarius Jesu Christi, non sit vocatus et assumptus in plenitudinem potestatis, quæ profecto apud ipsum non esset, si ex aliorum consensu, arbitrio vel adminiculo dependeret; quodque illa juramenta non canonica, imo temeraria sunt censenda, quæ non solum in Romanæ, quinimo in cujuslibet alterius Ecclesiæ præjudicium læsionemque præstantur; habita super his et nonnullis aliis, quæ nostrum ad id animum rationabiliter induxerunt, cum quibusdam ex eisdem etiam cardinalibus, ac pluribus doctoribus et jurisperitis aliis deliberatione matura, ad omnem scrupulum et dubium in hac parte tollendum, auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus, eosdem cardinales contenta in scriptura hujusmodi facere nullatenus potuisse, ac illa et omnem eorum effectum nullius fuisse ac esse penitus roboris vel momenti; nosque vel successores nostros Romanos Pontifices seu cardinales ipsos ad illorum et juramentorum prædictorum observantiam non fuisse, nec esse obligatos quomodolibet vel obstrictos, tenor vero dictæ scripturæ talis est infrascriptus : Deliberatione plena, etc. ». Allatæ superiori anno a nobis fuere eæ pactiones suis conceptæ verbis [1], quibus recensitis et abolitis adjecta est hæc formula : *Nulli ergo, etc., nostræ declarationis infringere, etc.* « Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis II kal. Julii anno I ».

31. *Quædam Pontificiæ sanctiones.* — Revocata etiam est Clementis Constitutio [2], qua nonnullas dignitates cardinalibus in cathedralibus, collegiatis et regularibus Ecclesiis reservarat : interdictum ne majores post pontificales capesserent, nisi in Apostolico Diplomate expressa de ea re mentio fieret : abrogatæque [3] Ecclesiarum et monasteriorum (ut vocant) commendæ, exceptis iis, quæ cardinalibus concreditæ fuerant ; cum precibus improbis extortæ essent, indeque divini cultus majestas obsolesceret.

« Attendentes, inquit, quod occasione commendarum et concessionum hujusmodi in commendatis et retentis eisdem, sicut experientia docuit, ut plurimum divinus cultus minuitur, animarum in eis, quibus imminet, cura negligitur ; hospitalitas consueta et debita non servatur, ruinis ædificia patent, ipsorum jura in spiritualibus et temporalibus collabuntur ; ac propterea hujusmodi malis occurrere, et Ecclesiis et monasteriis, prælaturis, beneficiis et aliis prædictis taliter commendatis et retentis de pastoribus et rectoribus propriis, qui eis præesse velint et valeant, providere ex præmissis et aliis certis rationabilibus causis ad hoc animum nostrum inducentibus ; nonnullorum quoque prædecessorum nostrorum Rom. Pontificum in hac parte vestigiis inhærentes, digesta super hoc deliberatione etiam cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus præhabita, omnes et singulas commendas et concessiones hujusmodi de quibuscumque cathedralibus vel aliis Ecclesiis, monasteriis, prælaturis, prioratibus, dignitatibus, personatibus, administrationibus, officiis et beneficiis, ac locis Ecclesiasticis secularibus et regularibus quorumcumque ordinum, quocumque nomine censeantur », et infra, « auctoritate Apostolica penitus revocamus, et omnino viribus vacuamus, etc. Dat. apud Villamnovam Avin. diœcesis XV kal. Julii, anno I ».

Gerere quidem ipsum cœpisse magna cum integritatis laude Pontificatum refert Ms. Vaticani auctor subjectis verbis [1] : « Hic fuit vir justus, et durus in concedendo beneficia et jura Ecclesiastica. Subito post suam coronationem multas reservationes factas per Clementem prædecessorem suum suspendit; et constituit prælatos et alios beneficiatos in curia tunc morantes unumquemque illac ad suum beneficium personaliter applicare, et ibi residentiam facere sub pœna excommunicationis: quod et factum est. Hic diminuit expensas et familiares suos, et etiam omnium cardinalium ».

32. Editæ etiam sunt hoc anno ab Innocentio nonnullæ aliæ utiles Constitutiones : in primis ad submovendos scelere fundendi alieni sanguinis avidos sustulit [2] corruptelam, qua vilissimo interdum pretio innoxius cruor emebatur, cum lucri illecebra absolverentur a Pontificiis administris rei, modo cum cæsorum consanguineis transegissent. Vetitus etiam est taxillorum ludus [3], cum ex præcipiti animorum motu lusores in blasphemas voces ora laxarent. Abrogatum [4] quoque meretricium vectigal, quod administri ab infelicibus mulierculis turpiter abradebant.

Adjecisse [5] hoc anno Innocentium cardinalium numero Andoinum nepotem, refert ipsius Vitæ scriptor : « Hic factus papa, die XV mensis Februarii, quæ fuit feria VI Quatuor-Temporum anni LIII jam inchoati, fecit presbyterum cardinalem dominum Andoinum Alberti diœcesis Lemovicensis, nepotem suum ex fratre, tunc episco-

[1] An. Chr. 1352. num. 26. — [2] Tom. I. Ep. secr. pag. 122. — [3] An. I. l. II Ep. cur. XXXII.

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [2] Tom. I. Ep secr. p. 137. — [3] Ibid. — [4] Ibid. p. 141. et l. papyraceo miscellan. p. 58. — [5] Gesta Innoc. VI apud Bosq. Contelor. in Elench. card. et alii.

pum Magalonensem, cui assignavit titulum sanctorum Joannis et Pauli, quem prius habuerat ipse ». Addit idem auctor de naturalibus hoc anno temporum insignibus mutationibus deque eclipsi solari : « Anno eodem, scilicet xvii die mensis Decembris, fuit eclipsis solis, et duravit quasi per duas horas, quam demum secuta est tanta hyemis asperitas, ut fluvii magni per plures dies steterint congelati : et successive tanta aquarum inundatio, quod pontes, imo et turres quamplures subverlit ».

INNOCENTII VI ANNUS 2. — CHRISTI 1354.

1. *De rebus Italicis : Nicolai Laurentii funesta mors.* — Annus a Virgineo partu quartus et quinquagesimus supra millesimum trecentesimum, Indictione septima, insignis est tum felici Ludovici Ungariæ regis in Tartaros expeditione : tum partis ab Ægidio Albornotio cardinale Hispano, Apostolicæ Sedis legato, adversus tyrannos, qui ditionem Ecclesiasticam suæ subjecerant servituti, trophæis. Is enim in primis Joannem e Vico sacris percussum edictis [1] Patrimonium B. Petri occupantem latiusque tyrannidem proferre molientem, redigere in ordinem meditatus, ex Pontificio consilio primum mollibus verbis ad æquitatem revocare annisus est, ac deinde ejus perfidiam ferro domare aggressus, Tuscanellam et alia loca Ecclesiastico restituit imperio [2] : de quibus certior factus Pontifex a legato his litteris est ipsi gratulatus [3] :

« Innocentius, etc. dilecto filio Ægidio tituli S. Clementis presbytero cardinali A. S. L.

« Litteras tuas, per quas significasti nobis successus prosperos, quos adversus abominationis idolum Joannem de Vico, qui se extollit adversus omne quod colitur aut quod dicitur Deus, per intercessionem et merita beati Petri Apostolorum principis, cujus causam agis, de manu Domini suscepisti, benigne recepimus : et tanto inde majori exultavimus gaudio, tantoque ipsi omnipotenti Deo gratias egimus ampliores, quanto per ministerium tuum spei nostræ uberi partus initia uberiora succedant, quantoque illa feliciori exitu terminanda sine dubitatione tenemus. Sic ergo, fili, laboribus et sollicitudinibus tuis operam prosecutionis et solertiæ diligentioris adjicias, quod ipse inimicus Dei et hominum in manu forti et brachio excelso Ecclesiæ sanctæ Dei, favente ipso Apostolorum principe tuis operationibus, sic penitus conteratur, ut amplius non resurgat ; et nos speratæ lætitiæ jubilo in restituta pace Ecclesiæ memoratæ fidelibus, gloriemur, etc. Datum Avin. IV id. Aprilis, anno secundo ». Navarunt egregiam legato operam ad frangendos ad obsequium rebelles, educto ingenti exercitu, Romani [1]. Promota Viterbio ad Urbemveterem castra a legato fuere, cum Joannem e Vico in ea urbe tyrannidis sedem fixisse didicisset : quæ cum cincta fuisset obsidione, pertimuit tyrannus, ne a civibus, quorum flagrabat odiis, laniaretur ; mollesque aditus ad Ægidii cardinalis gratiam captans deditionem fecit [2]. Ita potitus Urbevetere legatus cardinalis Viterbium, mox Marthbam et Caninum in Ecclesiæ potestatem redegit [3] ; Narnia etiam atque Amelia, excussa Joannis e Vico tyrannide, Ecclesiæ imperiis se addixere [4] ; Eugubium quoque a Joanne Cantucio restitutum legato [5]. Tudertini denique conciliati Ecclesiæ fuerunt.

2. Revocatis ad officium his populis atque Ecclesiæ confirmata potentia, Ægidius [6] cardinalis majora aggressus, Picenum ex tyrannorum servitute vindicare meditatus est : dumque bellicos apparatus apud Fulginates instrueret, convenit ipsum Gentilis e Moliano, qui apud Firmanos imperium scelere corripuerat [7], seque in Ecclesiæ potestate futurum est pollicitus [8]. At postea iterum rebellionem fecit [9], utpote quem non divini Numinis, sed tyranni potentioris metus infidus fidei

[1] An. 2. l. i. Ep. cur. vii. — [2] Matth. Vill. l. iii. c. 108. Vit. Nic. Laur. c. 20. — [3] Tom. ii. Ep. secr. p. 73.

[1] Matth. Vill. l. iv. c. 9. Vit. Nic. Laur. c. 18. et Innoc. tom ii. Ep. secr. p. 58. — [2] Tom. ii. Ep. secr. p. 130. — [3] Matth. Vill. l. iv. c. 10. Vita Nic. Laur. c. 18. — [4] Nic. Laur. Vitæ auct. sup. c. 18. — [5] Matth. Vill. l. iv. c. 13. — [6] Vit. Nic. Laur. c. 18. — [7] Innoc. an. 2. l. 1. Ep. cur. xii. — [8] Matth. Vill. l. iv. c. 33 — [9] Tom. ii. Ep. secr. p. 24.

custos ad officium adduxisset. Is erat Malatesta [1], qui Firmum proferendæ tyrannidis studio antea obsederat. Ipsum atque Galeottum e Malatestis Ariminum, Anconam, Asculum, Fanum, Pisaurum, Forum Sempronium, Humanam, Senogalliam, Auximum, Recinetum, atque alias plures urbes et oppida in Æmilia et Piceno fœda servitute opprimentes, Innocentius in jus vocatos [2], cum subire judicium decima Octobris, die peremptoria constituta, atque partos flagitio principatus Ecclesiæ restituere detrectarent, anathemate perculit [3] pridie id. Decembris: atque Ægidio cardinali partes dedit [4], ut Apostolicam in eosdem tyrannos sententiam divulgaret. Æquarat hos ambitione Bernardinus Polentanus, qui Ravennam, Cerviam aliaque in Exarchatu loca Ecclesiæ eripuerat [5]. Cum vero accersitus in judicium ad causam dicendam ad Pontificia subsellia se non contulisset, sed missis oratoribus ac litteris plures obtruderet excusationes, Innocentius meritam anathematis pœnam ex clementia Apostolica illi infligere distulit [6]. Excitarant etiam in Ecclesiæ ruinis novos principatus Clemente VI Pontifice Joannes et Guillelmus Manfredianæ stirpis spurii Faventini, ac patriam et circumjecta loca in suam servitutem redegerant: qui judicio postulati [7], cum leges censurasque Ecclesiasticas haberent ludibrio, ob spretam Pontificiam auctoritatem hæreseos infamia notati fuere. His faverat ad audendum scelus Franciscus Ordelaffus [8] una cum Pepulo [9] Bononiensi, ut ex Matthæo Villano vidimus, votisque nefariis potitus Forolivii, Cæsenæ ac Foropopilii arreptæ tyrannidi Brittenorium, Meldulam aliaque loca adjunxerat [10]. In eum itaque legibus actum est ab Innocentio, ac publicis edictis denuntiatum, ut eas urbes Ecclesiastico imperio restitueret. Contempsit Ordelaffus dicta die legibus se subjicere: atque ideo Innocentius, severitatem coactus distringere, anathemate atque hæreseos nota illum defixit [11] (1).

Aucuparant hi omnes ditionis Ecclesiasticæ invasores tyrannidis corripiendæ occasionem tum ex Romanorum Pontificum in Galliis secessu, tum ex imperii atque Ecclesiæ dissensionibus; atque ad confirmandam potentiam earum urbium præfecturas a Ludovico Bavaro acceperant: iique tristes erant exitus e bellis imperium inter et Ecclesiam exortis ut tum imperium, tum Ecclesia Rom. suis juribus, quibus tyranni incubabant, pari jactura spoliarentur. Cæteros vero tyrannos scelere vicisse Franciscum Ordelaffum, notat Vitæ Laurentii auctor, dum ait, illum Pontificia damnatum sententia, effutiisse non minus quam ante delicatos et conquisitissimos cibos ad gustum sapere: sed brevi divinam expertum severitatem atque legati cardinalis arma narrat idem auctor. De Nicolao vero Laurentio pluribus disserit, ut Ægidium cardinalem in expeditione Tusciæ stiparit, et ab eo creatus Romæ senator, avide a populo Romano triumphantis more exceptus publicæ rei administrationem susceperit; jussu nimirum Innocentii, qui Ægidio legato V id. Septembris dedit imperia [1], ut ipsum in eo munere confirmaret [2]: ac Nicolao de adepto honoris fastigio est gratulatus, eumque ad gratum animum in Deum, a quo ex humili conditione ad summam dignitatem [3] fuerat excitatus, hortatus est, ne se inani gloria efferri sineret, justitiæ vero lancem æquis ponderibus libraret:

3. « Innocentius, etc. dilecto filio nobili viro Nicolao Laurentii militi, senatori Urbis.

« Habes, fili, si absque ingratitudine tempora jam exacta recenseas, et præsentium instantiam discutias diligenter, unde Creatori tuo devotior semper existas, unde illi ad humiles grates assurgas, undeque persolvas laudationum debita vota sibi. Ipse namque te multis dotavit abunde virtutibus: ipse te humili loco natum multis præesse majoribus benigne concessit: ipse quod debes æstimare peramplius, cum honorum fascibus sublimatus, et ob hoc ipsum, quasi notitiam tui perdens, extra temetipsum inanis gloriæ, quæ incautis multum surrepit, vento raptus ad aliqua illicita prorupisses, castigans castigavit te ac flagello ejus diutius flagellatum, a morte præservans, tandem præter spem fere omnium, et contra vota multorum, sub alis Romanæ Ecclesiæ matris tuæ ad status pristini culmen evexit. Tu ergo hæc omnia et alia plura, quæ ex paucis, quæ scribimus, potes colligere, ante oculos tuos ponens, Deum timeas, ipsam honores Ecclesiam: superioribus reverens, affabilis paribus, benignus inferioribus, pupillo et orphano sis adjutor: divitem et pauperem pari loco recipias, et æquo judicio causas diffinias eorumdem, ne personarum, quod absit, noteris acceptor. Sentiant te justi favorabilem, miseri pium, egeni propitium, placatum humiles, mansuetum mites, austerum superbi, rigidum

[1] Matth. Vill. super c. 33. — [2] Innoc. an. 2. l. I. Ep. cur. XIII. Ms. bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12, p. 334 — [3] Tom II. Ep. sec. p. 205. — [4] Ibid. p. 236 et 239. — [5] Ibid. p. 193. et an. 2. l. I. Ep. cur. X. — [6] Tom. II. Ep secr. p. 137. — [7] Pag. 40, et l I. an. 2. Ep. cur. VI. — [8] Pag. 202 et 205. — [9] Pag. 40. — [10] Pag. 39, et l. I. an 2. Ep. cur. V. — [11] Tom. I. Ep. secr. p 205. Vita Nic. Laur. c. 18.

[1] Tom. I. Ep. secr. pag. 44. — [2] Pag. 174. — [3] Ibid.

(1) Per hos annos infestæ illæ Guelforum et Gibellinorum factiones, funesta Italis nomina cadere cœperunt. Cum enim imperium et sacerdotium ad hæc usque tempora mutuas inter se simultates jam inde a Friderici I ætate exercuissent, ac nunc primum in Carolo IV amica tandem societate coivissent; hinc etiam factum est, ut duæ illæ factiones, quarum una pro Ecclesia, hæc vero pro imperio decertabant, cessantibus illis dissidiorum causis, vel ipsæ pariter convenire cogerentur, vel alias tumultuandi occasiones aucuparentur. Neque enim quod Gibellini et Guelfi siluerint, ideo res Italicæ quieverunt, cum publicis causis cessantibus, singularum tamen urbium tyranni privato commodo substituerentur, ex quibus factum est, ut in singulis pæne urbibus frequens concursus fieret ad arma, quemadmodum ex annalista intelligimus. MANSI.

contumaces, et injusti, clementia temperante, severum. Ad executionem justitiæ positus juste regas, justitia etenim, si eam ipsius diligens custos observes, custodiet te, et ab insidiantium tibi faucibus præservabit illæsum, ac tandem adjicientur tibi hæc omnia, si cum beato Augustino Deum, ut ipsum et te noveris, supplex ores. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis III kal. Septembris, anno II ».

4. Præfectus Romanæ rei Nicolaus Laurentius severitatem in potentiores exerere cœpit, eorumque licentiam reprimere. Statuit etiam justitiæ exemplum insigne in Monteregali Provinciali Hospitalario equite, vel potius apostata, ac latronum principe, qui superiori anno collectis sicariorum ac stipendiariorum militum turmis plurimis, barbarico furore Picenum vastarat, suique ingentem terrorem universæ Italiæ incusserat. Agit de his pluribus Matthæus Villanus [1]. Cum vero Romam se contulisset Nicolaus Laurentius, impacto seu vero seu falso proditionis crimine, ipsum capi jussit et torqueri; ac rapinas, incendia, cædes, latrocinia, aliaque immania crimina fassum capitis sententia damnavit: ita Monsregalis carnificis manu extremo Augusto periit [2], qui moriturus opes, quas tantis sceleribus pepererat, mortem sibi attulisse querebatur. Tot vero ille tantaque flagitiorum et crudelitatis exempla ediderat, ut iis Holofernem et Totilam æquasse vel vicisse in litteris ad Raimundum abbatem S. Nicolai Apostolicæ Sedis internuntium apud Venetos Pontifex affirmet [3]:

« Non potest, inquit, latere te, cum longe sit lateque notorium, qualiter infelix ille quondam Monsregalis de Albarno hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, desertor observantiæ regularis, se totum sceleribus præcipitanter immergens, congregatis equitibus et peditibus, quos par in sceleribus et in flagitiis similis voluntas et affectio inquinabat, in multitudine copiosa, diu per multas partes Italiæ, sed præcipue per terras Ecclesiæ Romanæ immediate subjectas, velut leo rugiens et rapiens, omnia devorare quærens, distinuit hostiliter: et quasi alter Holofernes, imo illo crudelior nulli parcens hos peremit gladio, hos carcere maceravit, hos afflixit incendio, hos rapina vexavit et spoliis, hos depopulatione vastavit, hos in exilium egit, hos orbavit filiis, hos patribus matribusque privavit: viduavit nuptas, virgines rapuit, conjugatas abduxit, et tot viduas, pupillos et orphanos, clericos, religiosos et laicos calamitatibus et pressuris attrivit et lacessivit injuriis, et ipsam Romanam ac alias Ecclesias in bonis et juribus ac rebus earum damnis affecit, ut impium illum et flagellum Dei Totilam, in Christiano populo debacchantem impietate ac sævitia superarit, etc. » Subdit se miserorum pietate motum statuisse ad reficienda inflicta ab improbissimo viro damna, bona illius omnia in id convertenda: atque ideo provinciam illi dat, ut sexaginta aureorum millia apud Patavinos trapezitas exhiberi jubeat. « Dat. Avin. XIII kal. Nov., Pontificatus nostri an. II ». Magnam aliarum opum partem, quas Monsregalis vel in Urbe deposuerat, vel attulerat secum, quæ in levanda egentium inopia erant collocandæ ad centum aureorum millia [1], diripuit Nicolaus Laurentius [2]: quocirca cupiditate exercuisse justitiam creditus. Cum vero innoxium etiam cruorem securi feriri jusso Pandulpho Pandulphucci magnæ existimationis viro, fudisset ac nova vectigalia Romano populo imponeret ut milites conduceret, firmaretque adversus Sabellos et Columnenses potentiam, tantum sui odium concitavit, ut facile adversarii in ipsum plebem commoverint: a qua gladiis confossus [3], tractus, suspensus, ac demum a Judæis exustus redactusque in cineres fuerit. Urbanæ porro rei sollicitus Innocentius Ægidio cardinali A. S. L. munus injunxit III id. Novembris [4] ut senatorem, et ductorem agminum atque alios magistratus in Urbe renuntiaret. Præterea ei commendavit [5] ut Carolum Romanorum regem Romanorum regem Romam accessurum officiis prosequeretur.

5. *De divæ Otiliæ in Germania reliquiis.* — Comparabat tum ille se ad Augustalia ornamenta solemni pompa accipienda; cujus varia per Germaniam itinera describit Albertus Argentinensis his verbis [6]: « Venit rex ad civitatem Metensem, ubi honorifice receptus multis ibi diebus permansit, faciens ibi ex comitatu Lutzemburgensi ducatum, et ex comitatu Barensi marchionatum: non tamen eum receperunt tanquam regem, dicentes se soli imperatori ad plura jura teneri. Deinde in hebdomada sancta Reisersberg Alsatiæ reversus, ibi Pascha peregit, et venit in monasterium Hohenberg quinto non. Maii, et tumbam B. Otiliæ una cum Joanne episcopo Argentinensi paulisper aperuit, tollens ex integro corpore ibi reperto partem brachii dextri, fideliter ipsum recludens ». Contulit se inde in Helvetios [7] cum exercitu, ut Tigurinos, Suitzenses eorumque fœderatos ad Alberti ducis obsequium revocaret: sed irrito exitu susceptus labor. Felicius Herbipolenses, quos episcopus obsidione cinxerat, mense Julio ei conciliavit [8].

Pacare Germanicas res studebat, ut Italicam expeditionem ea cura solutus conficeret: compositisque demum cum Ludovico Bavariæ duce rebus, trecentis tantum stipatus equitibus Aquileiam, indeque Utinum decima quarta Octobris die pervenit [9]: cum prius ab Apostolica Sede

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 14, 15, 16. Cortus. l. IX. c. 12. — [2] Vita Nic. Laur. c. 22. — [3] Tom. I. Ep. secr. p. 125.

[1] Cortus. hist. l. IX. c. 12. — [2] Matth. Vill. l. IV. c. 23. — [3] Matth. Vill. l. IV. c. 26. Vitæ Nic. Laur. auct. c. ult. Cortus. hist. l. IX. c. 12. Albert. Arg. in Chron. — [4] Tom. II. Ep. secr. p. 87. — [5] Ibid. p. 215. — [6] Alb. Arg. in Chron. Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [7] Alb. Arg. in Chron. — [8] Rebdorf. in Annal. — [9] Cortus. hist. l. XI. c. 1. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. Matth. Vill. l. IV. c. 27. Rebdorf. in Annal. Alb. Arg. in Chron. et alii.

oratorum suorum opera ingrediendæ Italiæ potestatem impetrasset, ut refert Matthæus Villanus [1]. Adjunxit se Carolo socium illius frater patriarcha Aquileiensis [2] cum quo magnis itineribus Patavium contendit : exceptusque quarta Novembris die perhonorifice, confirmata Carrariensibus Patavina præfectura, Mantuam iter est prosecutus, Scaligeris illum intra Vicentiæ aut Veronæ mœnia admittere recusantibus ac metuentibus ne ab ipso exauctorarentur.

6. *Carolo postulanti ut per legatos Pontificios coronaretur Innocentius respondet.* — Ingressus Italiam Carolus, Theodoricum episcopum Mindensem oratorem ad Innocentium misit, qui justa ei de suscipiendo Romæ imperiali diademate vota exponeret, et legatos cardinales ad id munus mitti deposceret : quo Pontifex honorifice excepto, Carolo de fausto adventu est gratulatus [3], seque ob rerum molem ad conferenda illi ornamenta imperialia Romam adire non posse excusavit : verum legatis regii honoris cupidissimis eam provinciam a se demandatum iri :

« Innocentius, etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri.

« Licet fama prænuntia, quæ venerabilis fratris nostri Theodorici episcopi Mindensis adventum, et litterarum tuarum præsentationem anticipans, optabilem nobis tuum in Italiam transitum per dies aliquot divulgarat, animum nostrum vehementer ad gaudium excitasset, et continuis incrementis adaucta sic fidem adstrueret, ut de rei non deberet ambigi veritate ; tamen quia hoc humanæ cupiditatis inest affectui, hoc habet communiter proprium, quod in desideratis quibusque rebus moras non patitur, imo celeritatem ipsam quasi reputat tarditatem, suspendebat et augebat in nobis quodammodo considerationibus alternis conceptam lætitiam tuarum exspectatio litterarum. Cumque in re hujusmodi mens avida, variis opinionibus æstuaret, et nunc his rationibus victa consentiret famæ relatibus, nunc vero considerationibus mota contrariis in ambiguum declinaret ; tandem supervenit idem episcopus, qui nos de ipso tuo transitu (quem Deus faciat esse felicem) litterarum tuarum (quas et eumdem episcopum lætanter admodum placideque suscepimus) ac vivæ vocis attestatione certificans, et ad unctionis, consecrationis et coronationis tuæ in Basilica principis Apostolorum de Urbe (auctore Deo) feliciter, juxta imitandas antiquorum traditiones celebranda solemnia concedi magnitudini tuæ cardinales aliquos, modeste, sollicite ac prudenter exposcens ; velut bonus de longinqua terra nuntius, animum nostrum, successus prosperos amantissimi filii, ac patroni et defensoris Ecclesiæ concupita præsidia sitientem, quodam quasi potu aquæ frigidæ, tui scilicet desiderati cunctis gentibus recenter venientis occursu dulcissime recreavit : tantoque nos ampliori gaudio, et copiosiori exultatione perfudit uberius, tantoque petitionis hujusmodi favorabilius et promptius exauditionis impetravit effectum, quanto hinc universorum generalia commoda, largiente Deo, nascitura probabili ratione confidimus, et particularia Ecclesiæ memoratæ compendia, quæ nihilominus communem utilitatem respiciunt, ipso propitio proventura sine dubitatione speramus.

7. « Post gratias igitur in humilitate spiritus devote redditas, et laudationum vota debita persoluta ei, per quem reges regnant, principes imperant, et a quo omnis potestas est, quique te ad imperii Romani culmen evexit, quod præstante ipso dies nobis desideratus, dies qui exspectationibus nostris terminum posuit, serenus illuxit, quosdam ex fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, quos honoris et status tui et tuorum experientia multa palpasti sinceros et fervidos zelatores, ad hujusmodi unctionis, consecrationis et coronationis, auspice Deo, celebritatem agendam, feliciter duximus statuendos ; ut quod, urgentibus negotiis variis præpediti, nequimus contra desiderii nostri vota personaliter exsequi, hoc ministerio eorum, agentium nostri vices officii suppleatur : et nihilominus dilecto filio nostro Ægidio tituli S. Clementis presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato per alias nostras litteras, quas tibi defert idem episcopus, efficaciter scribimus, et mandamus eidem, ut efficacibus tibi adsit auxiliis, opportunis assistat favoribus, præsidiis faveat, et consiliis te salutaribus dirigat et informet ». Extant eæ ad Ægidium cardinalem commendatitiæ litteræ in Regesto Pontificio, quarum hæc præcipua sententia [1] est : « Cum, sicut ad te pervenisse jam credimus, charissimus in Christo filius noster Carolus rex Romanorum illustris in Italiam, Deo dirigente, descenderit, et pro coronationis, consecrationis et inunctionis suæ celebritate, more Cæsarum Romæ, auctore Deo, solemnizanda feliciter, Deo propitio, sit venturus ; volumus ut eum sicut opus manuum Rom. Ecclesiæ consiliis informes et dirigas, auxiliis foveas, ac favoribus ei efficacibus et opportunis assistas. Dat. Avin. XI kal. Decembris, an. II ». Favit Carolo Ægidius in corona imperiali suscipienda : ac vicissim Carolus Ægidium ad perduelles Ecclesiæ edomandos magnis auxiliis instruxit, ut sequenti anno visuri sumus. Regredimur nunc ad litteras Innocentii, qui ipsum his verbis ad ornandum virtutibus imperiale fastigium, amplificandam fidem, tuendam Ecclesiam, reprimendos improbos, hæreticos exscindendos, obterendos rebelles, orphanos, viduas, inopes regiis studiis prosequendos est adhortatus [2] :

« Deum itaque bonorum operum directorem suppliciter exoramus et petimus, ut ipse in adju-

[1] Matth. Vill. l. III, c. 103. — [2] Lib. IV. super c. 27. — [3] Tom. II. Ep. secr. p. 213.

[1] Tom II. Ep. secr. p. 215. — [2] Ibid. p. 213.

torium tuum propitius dignetur intendere, et ad tanti ponderis sarcinam ad laudem ejus, ipsius honorem Ecclesiæ, ac prosperum statum Christiani populi portandam utiliter, humeris potentiæ tuæ robur adjiciat, mentis tuæ oculos gratia suæ visitationis illustret, te in viam dirigat prosperitatis et pacis : angelum suum, qui comitatus est Tobiæ filium, tibi comitem tribuat : cuncta tibi adversa summoveat, concedat prospera, aspera convertat in plana, ante te contumacium cervices humiliet, conterat elata cornua superborum, subjiciat jugo tuo colla rebellium : in manu tua, quæ bella volunt, dissipet gentes : subditas tibi faciat omnes ipsius nationes imperii, augeat fidem, perfidiam tollat, cunctis mundum purget erroribus : diesque tuos et longævos faciat, et in optata mentis et corporis pace disponat.

8. « Eia ergo, inclyte princeps, excita Cæsarei throni potentiam in manu forti et excelso brachio : conculcatam erige Ecclesiasticam libertatem : Romanæ ac aliarum Ecclesiarum jura custodi : personis earum pro reverentia illius, cujus ministri sunt, honorem impende, et jura earum eripe de manibus direptorum, ut proberis charitate filius, patronus effectibus, et operibus nomen impleas defensoris. Resarcire lacerata ejusdem imperii latera satage : rumpe vincula tyrannicæ potestatis : leva in nationibus signum virtutis tuæ, virgam emitte : fac populum tuum salvum, et protege plebem, ut ipsi potentiæ tuæ salutari præsidio de jugo inveteratæ servitutis erepti, et consecuti quasi novæ beneficium libertatis ac pacis, lætentur coram te corde perfecto, et non sit timor ulterius in finibus eorumdem. Deduc in semitam mandatorum Domini gressus tuos, et in ipsius, qui sanctus permanet in sæculum sæculi, timore persistens, esto in justitiæ administratione sollicitus : esto pietatis amicus : esto, qua thronus regius roboratur, clementiæ custos : esto misericordiæ observator, esto adjutor orphano et pupillo : indigentibus subveni, succurre egenis, oppressos releva, gravatos allevia, afflictis compatere, refove debiles, miseros consolare ; et considerans, quod ad bonorum laudem malefactorumque vindictam, gladium a Domino suscepisti, adjuva bonos auxiliis, prosequere favoribus justos, adesto præsidiis mansuetis ; ac in facinorosos et reprobos, temperante clementia, zelum tuæ accendas et acuas ultionis, ut juvante Deo sic terreni regni gubernaculis præsidere possis utiliter, quod post hujus occiduæ vitæ cursum exceptus Abrahæ sinu interesse choris Angelicis, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, ac præsentem majestatis divinæ intueri faciem, in quo summa consistit nostræ beatitudinis, merearis. Cæterum ad honoris et status tui promovenda jugiter paternis studiis incrementa ex affectu charitatis intimæ promptiores eidem episcopo commisimus aliqua magnitudini tuæ vivæ vocis ministerio exponenda, rogantes ut ipsius episcopi, pro parte nostra relatibus adhibeas plenam fidem. Datum Avinione XI kal. Decembris anno II ».

9. *De tribus coronis Cæsareis litteræ Pontificis.* — Consulturus etiam regiis honoribus Innocentius, cum Carolus antequam aurea corona Romæ ornaretur, ferrea in Insubria cingendus esset in Ecclesia B. Joannis Modoetiæ ab archiepiscopo Mediolanensi, atque in ea re aliquæ occurrerent difficultates ; Pontifex, utpote ad quem pro temporum ratione veteris moris immutandi jus spectat, Carolo permisit, ut tres patriarchas Constantinopolitanum, Aquileiensem et Gradensem in ea celebritate adhiberet : de quo etiam patriarchis ipsis imperia dedit[1], ut a Carolo de ea re postulati ferreæ coronæ apices illi conferrent. Cavit tamen Mediolanensis Ecclesiæ juribus ac dignitati, ne quid detrahi ipsi inde censeretur :

« Innocentius, etc. venerabilibus fratribus Constantinopolitano et Aquileiensi et Gradensi patriarchis.

« Antiquorum servavit posteris imitanda traditio, quod Romanorum rex in imperatorem postmodum promovendus, antequam imperiale suscipiat diadema, corona duplici mystice insignitur, quarum primam, argenteam videlicet, in Ecclesia B. Mariæ de Aquisgrani Leodiensis diœcesis per manus archiepiscopi Coloniensis, qui est pro tempore suscipit : alteram vero scilicet ferream, in Ecclesia B. Joannis de Modoetia Mediolanensis diœcesis Cæsareo capiti Mediolanensis antistes imponit. Ac deinde, his peractis prisco more solemniis, rex idem Romam diadema hujusmodi materialiter aureum de manibus Romani Pontificis, vel alterius, cui Pontifex idem ad id committendum duxerit, in Basilica principis Apostolorum suscepturus accedit, ut hac triplici varietate decorus, et sub triplicis figura mysterii sanctæ ac individuæ Trinitatis signaculo insignitus et adjutus auxilio, triplicata mundo pretiosa munera conferens, eloquentia et sapientia, quam signat nitor argenteus, insanam hæreticorum reprimat et confutet audaciam ; et malleo fortitudinis, quam ferri duritia denotat, conterat cornua elata rebellium ; et præsidio potentiæ, quam fulvor metalli aurei præfigurat, libertatem Ecclesiasticam tueatur.

« Ad hæc sane munera, his maxime opportuna temporibus, largiente Domino, conferenda salubriter et copiosius eroganda, charissimus in Christo filius noster Carolus rex Romanorum illustris, prout sibi speciale decus principum fides (quam ex genere derivat) indicit, sinceræ mentis confirmat integritas, ac virtutum amor et studia persuadent, accendens Christianissimi animi sui zelum, velut princeps Catholicus se accingit : et post susceptam per eum hujusmodi coronam argenteam intravit jam potenter Italiam, ut corona ferrea et diademate (hujusmodi ordine servato) susceptis, ac unctionis et consecrationis suæ so-

[1] Tom. II. Ep. secr. p. 214.

lemniis, auspice Deo, rite ac feliciter celebratis, ad deformati reformationem imperii et ruinas, quas in eo multiplicavit exacti malitia temporis, reparandas sicut necessitas exigit sub assistrice dextera Domini se impendat utiliter, et Romanæ Ecclesiæ matri suæ filialis dilectionis affectum exhibeat, patrocinii debiti præstet officium, et defensionis optata præsidia devotus impendat.

10 « Sed quoniam coronæ ferreæ traditionem et impositionem hujusmodi alibi, quam in dicta Ecclesia S. Joannis, et ab alio, quam Mediolanensi archiepiscopo celebrandam posset forsitan dilecti filii Roberti electi Mediolanensis voluntas (quod absit) vel impotentia suadere; nos, cupientes favere memorati regis in hac parte commoditatibus in quibus utilitatis publicæ incrementa spe fertili confidimus promovere, fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus quatenus, si præfatus electus requisitus nequiverit aut noluerit officii sui debitum in traditione ac impositione coronæ forsan exsolvere memoratæ, vos vel duo aut unus vestrum, qui super hoc ab eodem rege fueritis requisiti seu etiam requisitus, prædictam coronam ferream in eadem S. Joannis vel alia Ecclesia, sicut, rerum et temporum commoditate ac opportunitate provida consideratione pensatis, expedire videritis, auctoritate nostra (servatis alias solemnitatibus, quæ consueverunt in tanta celebritate servari) tradere ac imponere studeatis. Per hoc autem archiepiscopo Mediolanensi, qui pro tempore fuerit, aut aliis, qui se in ipsius impositione ac traditione coronæ jus habere prætenderent, ac præfatæ Ecclesiæ S. Joannis, quoad hujusmodi coronam per reges Romanorum, qui pro tempore fuerint, ab eisdem archiepiscopo vel aliis et in prædicta Ecclesia S. Joannis, prout ad eos pertinet, suscipiendam suis temporibus, nullum volumus alias præjudicium generali. Dat. Avin. X kal. Decembris, anno II ».

11. *Joannis archiepiscopi Mediolanensis mors.* — Excesserat paulo ante IV Octobris e vivis Joannes archiepiscopus Mediolanensis, cui Robertus successor erat datus, morte repentina abreptus, qua interdum justum Numen insignes improbitate homines afficere, docet Annalium series : cujus mortis genus describit Matthæus Villanus [1], enato nimirum in fronte carbunculo, quem cum parum curasset, jussissetque ferro exscindi, repente eo amputato exanimem concidisse, neque animæ suæ saluti consulere, aut rite procurari sacramentis potuisse, illumque ingentibus vitiis notat, fuisse luxu ac deliciis dissolutum, tumidum superbia, proferendæque tyrannidis cupiditate Ecclesiam oppressisse, quod in Bononiæ invasione vidimus. Meminit Ms. Vaticani auctor [2] insculptum sepulchrali marmori insigne Epitaphium, quo singula ejus gesta recensita, et urbes, quibus imperitavit,

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 25. Cortus. hist. l. X. c. 7. — [2] Ms. Bibl. Vat. sign. num. 2040.

enumeratæ : ac demum in hos versus, quibus humanæ felicitatis ludibrium detegitur desinere :

Quid mihi divitiæ, quid lata palatia prosunt.
Cum mihi sufficiat quod parvo marmore claudor?

Ut vero is tyrannis successerat, ita tyranni qui ipsum vicere sceleribus ei successere, Matthæus, Bernabo, et Galeatius nepotes, quos pronepotes ex Stephano nepote vocat Matthæus Villanus [1]. Ad eos vero Pontifex consolatorias litteras dedit [2], ipsosque salubribus præceptis instruxit, ut divinum timorem amoremque insererent animis, atque ad confirmandam dignitatem concordiam cum Carolo rege Romanorum inirent. Sancita pax est, quam Augustali indignam fastigio fuisse Villanus ait [3]. Antequam Mantua discessum ob eam celebritatem ornaret, Gambacurtæ præfecti Pisarum veriti, ne concitata seditione a populo Cæsarei nominis studioso exauctorarentur, missis oratoribus [4], se suaque Carolo subjecere ea lege, ut publicæ rei gubernaculis non pellerentur, triginta aureorum millia in apparatum conferendi imperialis insignis, totidemque alia pro asserendo sibi Lucæ dominatu polliciti.

12. *Petrarchæ oratori pro pace inter Venetos ac Genuenses respondet Venetorum dux Dandalus.* — Agitavit [5] etiam Carolus Romanorum rex, dum Mantuæ substitit, inter Venetos ac Vicecomites, partisque utrinsque fœderatos concordiæ negotium, quod antea Pontifex Avenione, excitis Venetorum ac Genuensium oratoribus, promovere studuerat : sed novæ subortæ res illud dirimere. Adducit in crimen Villanus [6] Genuenses, qui elati ex parta victoria, de qua dicetur inferius, immutarint conventa : induciæ vero confectæ a Carolo rege ad mensem Maium insequentis anni, quo excurrente eo tempore imperialis inunctionis pompæ celebrandæ vacaret. Consuluisset felicius Andreas Dandalus Veneti nominis dignitati, si flexisset ad pacem animum : quo illum tempore Petrarcha, qui pro ea exstinguenda discordia oratoris etiam munus obiit [7], his gravissimis sententiis ad funestum bellum sopiendum stimulabat [8] :

« Andreæ Dandulo Venetorum duci.

« Cum jam bis acie decertatum, jam Hellespontiacum æquor atque Tyrrhenum geminis cladibus nostris infectum, et jam simillimum veri esset, irarum flammas longo cruoris imbre lentescere, ab hoc nuper Italorum maximo, fidelis heu! sed inefficax tractator pacis ad te civesque tuos missus, quibus nec dux usquam consultior, nec gens ulla tranquillior, quanta præsens in consilio, cui præsides, quanta tecum solus in thalamo verba feci, puto propter vicinitatem adhuc (ut ita dixerim) in auribus tuis sonet. Nequidquam ta-

[1] Matth. Vill. l. IX. c. 38. — [2] Tom. II. Ep. secr. pag. 192. — [3] Matth. Vill. l. IV. c. 38. — [4] Ibid. c. 35. — [5] Ibid. c. 29. — [6] Ibid c. 38. — [7] Andr. Dand. apud Petrar. var. l. II. 3. — [8] Petrar. lib. var. Ep.

men, nam et procerum tuorum, et quod mirum in modum stupeo, pectus etiam tuum salubribus monitis, precibusque justissimis belli fervor atque armorum fragor obstruxerat ». Et infra : « Accesserat ab Aquilone quædam novarum rerum aura pertenuis, quæ licet adversus id, quod intendebant flaret, perfeceritque quod timui (pace sit dictum tua) tantam tamen gravitatem avertere ac saniora dissipare consilia non debebat. Quousque enim miseri in jugulos patriæ, et in publicam necem barbarica circumspiciemus auxilia? quousque qui nos strangulent pretio conducemus? » Et infra :

« Nosti expertus quid pax, quid bellum secum ferat. Vidisti faciem utramque fortunæ. Victi fuistis et vicistis : quamvis ut est mens hominum indomita vincendique præcupida, primum forte negaveris, non contendo : ut viceritis semper computa, quæso, quid tibi, quid reipublicæ victoriis accesserit. Minus profecto auri, minus est sanguinis, et quod pessimum est, plus scelerum ac malorum. Quæ si victoribus accidunt, quid sperare debent victi? Incipe jam, precor, in hanc rem oculos aperire, quos vigilantissimos ac lynceos habes in cæteris, si damni quam lucri plus, si plus mali quam boni, plus flagitii quam virtutis, si boni, si lucri nihil in bello est, si contrariorum infinita congeries, desine oro jam tandem; et tibi etiam, cui ex parte Trojanus est sanguis, ab illo duce Dardanio dictum puta :

Projice tela manu, sanguis meus.

« Pax utilis est ambobus, imo cunctis necessaria, nisi illis, qui rapto vivunt, et exiguum censum multo mercantur sanguine : immane genus hominum, si tamen homines sunt, quibus humani nihil est præter effigiem. Ili sunt, qui infami stipendio calamitosam et miseram vitam trahunt : jure itaque pacem, et in pace famem metuunt, bellum amant, et lupi velut ac vultures strage hominum ac cadaveribus delectantur. Hisne tu belluis morem geres? Æque carnem et cæsorum exuvias esuriunt : æque sanguinem sitiunt atque aurum ». Et infra :

« Quid exspectas igitur? Ad cor redi, et si externi displicent, tuos ama : si quid autem forte in animo rubiginis, si quid odii est, amore patriæ et malorum communium miseratione deterge. Nec tibi persuadeas, pereunte Italia, Venetiam salvam fore : est enim pars illius, et natura partis ea est, ut sequatur sui totius vel subsistentiam vel ruinam. Hoc tecum sæpe recogitans noli, dux optime, rerum summam in extremum adducere, ubi et vinci miserum est, et vincere sceleratum, eoque ipso miserius est, quam vinci. Melius in nostros hostes, quibus utinam careremus, quam in nosmetipsos hæc tela verterentur. Melius hæ divitiæ vel necessariorum præsidia bellorum, vel pacis fuerint ornamenta, quam voluntariæ instrumenta sævitiæ, etc. Vale, V kal. Junii MCCCLIV ». Hæc Petrarcha.

13. At illi dux Venetorum parta jam in Calaritano sinu superiori anno victoria respondit in hæc verba [1] : « Ad explicandam cum Januensibus causæ nostræ justitiam non nimis innitimur, quam ipsa ex se veritas satis nota et prosperorum successuum cælitus nobis accumulata felicitas abundantius sunt professæ ». Faverat quidem Deus superiori anno Venetis, cum Genuenses cælestes iras, rejecta pace concitassent : sed eorum calamitatibus non edocti Veneti, deceptique fugientis felicitatis umbra, pœnas gravissimas ob non amplexa pacis consilia luerunt; de quo hæc habet Petrarcha [2] : « Bello cum Januensibus suscepto dicam an detecto, latens enim bellum defuisse nunquam puto, intra breve tempus primum victi, mox victores, rursum majore prœlio victi sunt ». Et infra : « Utinam dux Andreas, qui rerum summæ tunc præerat, hodie viveret : exagitarem eum litteris, et omnes aculeos inuterem, ac tota uterer libertate ». Et infra : « Uti enim fortunæ testimonio solebat, nec dubitare quin sicut illa prosperior videretur, sic justior causa sua esset ». Et infra : « Seu morbo corporis seu animi præventus, quod per eos dies, contra suam atque omnium spem animosissime ad littus Venetum ipsa eadem, quam penitus victam atque exterritam existimabat Januensium classis accessit. Huic tumultui dux ipse præter morem armatus interfuit : nec post eum diem fere aliquid gessit, quasi festinans impendentibus caput malis matura morte subducere ». Et infra : « Post quæ statim apud Achaiæ insulam, cui Sapientiæ nomen est, Veneti ab eadem illa vaga classe Januensium deprehensi, ingentique prœlio fusi sunt; eum honorem duci optimo deferente fortuna, ut, sicut dixi, delatam patriæ suæ cladem in carne positus non videret. Certe ubi potissimum vincerentur divinitus evenisse crediderim, quo scilicet vocabulo loci saltem reliqui duces admonerentur, ut sapientiam quam fortunam sequi mallent, et a ratione abeuntibus rerum elicerent argumenta ». Consentiunt Petrarchæ Cantacuzenus [3], Matthæus Villanus [4], et alii, qui fusius cladem illam Venetorum describunt : adduntque [5] datum corvorum inter se concurrentium, suoque cruore aspergentium Venetam classem, triste præsagium. Reversus Genuam Paganinus Auria Ligusticæ classis præfectus non diu victoriæ gloria frui licuit, paulo enim post ejus amplitudo in titulum sepulchri abiit.

14. *Aragoniæ regi Sardos subjicienti scribit papa.* — Nec modo Auriæ mors, verum etiam adversæ in Sardinia res effusam Genuensium lætitiam temperarunt [6] : insigni enim militari

[1] Apud Petrarch. lib. var. lib. Ep. III. — [2] Petrarch. var. Ep. XVIII. — [3] Cantac. l. IV. c. 32. — [4] Matth. Vill. l. IV. c. 32. — [5] Bizar. de bello Veneto l. II. Foliet. l. VII. — [6] Matth. Vill. l. IV. c. 21 et 34.

dolo usus Petrus rex Aragonum, cum amissa maxima insulæ parte, a mense Julio ad Novembrem, arcem, cui Loiera nomen erat, pressisset obsidione, certior factus de Genuensium in Oriente victoria, mox famam sparsit contrariam, deletos mari Genuenses; atque ingenti lætitiæ effusæ apparatu hostem delusit; qui metu consternatus defectionis a Genuensibus consilia iniit. Rex vero recepta Loiera, adacto in sua verba Arboreæ regulo, atque arcibus milite, telis et commeatu egregie munitis, victor abscessit. Favit in ea expeditione Pontifex Aragonio, ut Sardiniam et Corsicam liberalitate Sedi Apostolicæ acceptas ex Genuensium manibus vindicaret, dimidiam enim decumarum Ecclesiasticarum in iis regnis triennio colligendarum partem attribuit [1]. Detulerant paulo ante solemni ritu Christi vicario clientelarem sponsionem Petri oratores, veteresque pactiones, a Bonifacio VIII Jacobo regi dictas, sacramento sanxerant, de quibus Monumentum hoc extare voluit Innocentius [2]:

« Innocentius, etc. Petro regi Aragonum illustri.

« Significamus tibi, quod dilecti filii nobiles viri Lupus de Gurrea et Bernardus de Thous, milites Oscensis et Vicensis diœcesum, procuratores et nuntii tui, habentes a te ad infrascripta omnia plenum, sufficiens et speciale mandatum per patentes litteras tuas, sigillo tuo regio in pendenti sigillatas, et publica manu scriptas, ut prima facie apparebat, in nostra et fratrum nostrorum præsentia personaliter constituti, obtulerunt se paratos nomine tuo nobis pro regno Sardiniæ et Corsicæ, quod a nobis et Ecclesia Romana tenes in feudum, et pro quo noster et ipsius Ecclesiæ ligius vassallus existis, facere ligium homagium, et præstare fidelitatis debitæ juramentum juxta formam conventionum habitarum inter eamdem Ecclesiam et claræ memoriæ Jacobum regem Aragonum avum tuum in concessione de ipso regno memorato Jacobo regi per eamdem Ecclesiam dudum facta; et quod nos hujusmodi oblatione ipsorum procuratorum tuorum audita benigne, ac subsequenter de mandato nostro lectis conventionibus ipsis coram dictis procuratoribus seriose, ipsisque illas quo supra nomine se offerentibus servaturos; nos ab eis hujusmodi homagium et juramentum juxta hujusmodi formam conventionum recepimus prædictarum, in testimonium receptionis hujusmodi magnitudini tuæ præsentes litteras concedentes. Dat. Avin. II kal. Februarii, anno II ».

15. *De regno Neapolitano.* — Monuit eumdem regem Innocentius [3], ne ad principum Aragoniorum, qui Trinacriæ contra fas insidebant, gratiam, Joannam reginam bello lacesseret: maxima enim insulæ Siciliæ parte potitus erat Ludovicus rex Neapolitanus [1], redeuntibus ultro ad illius obsequium proceribus ac populis, qui ferro domari non potuerant. De quo felici successu Pontifex ipsi est gratulatus [2] pollicitusque sacrorum usum, quo privata fuerat ob perduellionem insula, restitutum iri; qua de re extant subjectæ litteræ [3]:

« Innocentius, etc. venerabili fratri archiepiscopo Neapolitano.

« Dudum tam per felicis recordationis Joannem XXII primo, quam subsequenter per piæ memoriæ Benedictum XII Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac bonæ memoriæ Gotium tit. S. Priscæ presbyterum cardinalem, tunc patriarcham Constantinopolitanum, et Raterium episcopum Vasionensem Apost. Sedis nuntios auctoritate litterarum dicti prædecessoris Benedicti adversus detentores et habitatores insulæ Siciliæ et aliarum eidem insulæ cohærentium insularum, ad nos et Ecclesiam eamdem spectantium, propter detentionem insularum ipsarum, ac rebelliones et inobedientias per detentores et habitatores eosdem contra dictos prædecessores et Ecclesiam commissas, diversi processus, diversas excommunicationum in singulares personas et interdictorum in easdem insulas promulgatas pœnas et sententias continentes, successive habiti extiterunt. Cum autem, sicut per litteras et nuntios charissimorum in Christo filiorum nostrorum Ludovici regis et Joannæ reginæ Siciliæ illustrium nobis nuper innotuit, nonnulli comites, barones, nobiles et milites, necnon quarumdam civitatum communia, et quampluriùm terrarum et castrorum et aliorum locorum universitates, ac singulares personæ tam clerici quam laici de insulis supradictis, quæ a nobis et Ecclesia Romana sub homagio ligio tenentur in feudum, divina inspirante gratia, pedes suos ab invio retrahentes erroris, saniorique ducti consilio ad nostram et Ecclesiæ ac regis (utpote ejusdem reginæ viri) et reginæ prædictorum obedientiam et mandata redierint, et reliqui, annuente Domino, sperentur de proximo redituri, nos admodum de hujusmodi eorum conversione gaudentes, ac volentes eis more patris benevoli Apostolicæ pietatis januam reserare et de circumspectione tua gerentes in his et aliis in Domino fiduciam specialem; ipsorum etiam regis ac reginæ in hac parte supplicationibus inclinati, omnes hujusmodi et quoscumque alios processus », et infra, « suspendi auctoritate nostra usque ad unum annum a data præsentium computandum (quoad ipsos duntaxat, qui jam ad dictam obedientiam redierunt, et alios, qui etiam infra dictum annum redierint) plenam et liberam fraternitati tuæ concedimus tenore præsentium facultatem, etc. Datum Avinion. X kal. Decembris, anno II ».

Consuluit Ludovico regi Pontifex [4] ut in Cala-

[1] Lib. II Miscell. p. 121. — [2] An. 2. l. II. lit. divers. form. Ep. XXIX. — [3] Tom. II. Ep. secr. p. 78.

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 2 et 3. — [2] Tom. II. Ep. secr. p. 93. — [3] An. 2. l. II. lit. divers. for. Ep. CCCXXXII. — [4] Tom. II. Ep sec. p. 103.

briam se conferret, quo ad recuperandum avitum regnum fortius incumberet. Verum hos secundos successus nonnulli adversi confuderunt : submissæ enim ab eo ad inferendum Panormo commeatum naves ab hoste captæ [1] ac novæ turbæ a fœderatis latronum turmis, quæ proditorum arte ad prædam illectæ sunt, concitatæ [2]. Male autem meritus est de Pontifice Ludovicus [3], intermissa annui census pensitatione : cui anathema aliasque pœnas graviores, ni illum solveret, Innocentius objecit [4]. Ut vero ea irretitus noxa magis calamitatibus involutus sit, moxque Pontificiam misericordiam exoraverit, inferius dicetur.

16. *Albertum Bavariæ ducem Ecclesiæ gratiam exoptantem conciliari jubet Pontifex ritu in Diplomate exposito.* — Interea restitui in Ecclesiæ gratiam exoptavit Albertus Bavariæ dux, Ludovici antea Cæsareo apice exauctorati filius ac paterna scelera damnavit : quem sacro ritu, descripto in subjecto Diplomate, conciliari Innocentius jussit [5] :

« Innocentius, etc. venerabilibus fratribus Herbipolensi et Spirensi episcopis.

« Nuper pro parte nobilis viri Alberti ducis Bavariæ nobis fuit expositum, quod licet ipse tempore obitus quondam Ludovici de Bavaria genitoris sui adhuc esset impubes ; nihilominus tamen pro eo, quod post et contra processus per Sedem Apostolicam adversus et contra dictum Ludovicum de hæresi et schismate condemnatum, ejusque complices et fautores, ac adhærentes eidem, et cum ipso etiam participantes, habitos, eidem Ludovico adhæsit et obsecutus fuit, et participavit etiam cum eodem, excommunicationis sententiam, per processus eosdem contra talia præsumentes generaliter promulgatam, præter pœnas alias, quibus occasione ipsius Ludovici tam de jure quam per processus eosdem subjacere dignoscitur, se dubitat incurrisse : quare pro parte ipsius Alberti, qui pubes factus existit, fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum ipse cupiat esse et persistere in obedientia et devotione sanctæ matris Ecclesiæ, sibi tam de absolutionis ab omnibus sententiis atque pœnis, quas propter præmissa quomodolibet incurrisset ; quam aliis circa præmissa opportunis ei beneficiis providere de benignitate Sedis Apostolicæ misericorditer dignaremur. Nos igitur, qui vices illius in terris (quamvis immeriti) gerimus, qui omnes quærit salvos fieri, et neminem vult perire, volentes in eumdem Albertum præmissis conditionibus et nonnullis aliis honestis considerationibus attente pensatis, Apostolicæ benignitatis clementiam exercere ; charissimi quoque in Christo filii nostri Caroli Romanorum et Boemiæ regis illustris nobis super hoc humiliter supplicantis, ac ipsius Alberti in hac parte supplicationibus inclinati ; et de circumspectione vestra in his et aliis specialem in Domino fiduciam obtinentes, absolvendi hac vice auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ Albertum prædictum ab omnibus sententiis atque pœnis, quas occasione præmissorum quomodolibet incurrisset, si hujusmodi absolutionem humiliter petierit, et prius in forma subscripta confessionem et recognitionem fecerit, et corporale juramentum per seipsum præstiterit, ac imponendi sibi pro modo culpæ super iis, in quibus eum inveneritis deliquisse, pœnitentiam salutarem ; ipsumque Albertum ac ejus liberos et posteros ad statum et famam et alia quælibet plenarie habilitandi, plenam vobis et cuilibet vestrum, per vos duntaxat seu vestrum alterum exercendam, auctoritate Apostolica concedimus tenore præsentium facultatem.

« Volumus autem, quod si dictus Albertus postquam per vos absolutus et habilitatus fuerit, ut præfertur, contra ea vel aliquod eorum, quæ promittet vel jurabit, veniret, eo ipso in easdem pœnas et sententias relabatur. Ac etiam volumus, quod confessio et recognitio, juramenti præstatio et absolutio ejusdem Alberti supradicti in vestra vel alterius vestrum præsentia et clericorum, et laicorum multitudine copiosa solemniter et publice fiant : et quod de ipsis confessione, recognitione, juramento et absolutione confici faciatis per bonos et authenticos notarios publica Instrumenta, quæ vestris sigillis munita nobis per fideles nuntios destinare curetis. Forma autem confessionis et recognitionis faciendæ, ac juramenti præstandi per Albertum præfatum talis est :

17. « Ego Albertus dux Bavariæ natus quondam domini Ludovici de Bavaria, olim pro Romano imperatore se gerentis, per judicium tamen sanctæ Romanæ Ecclesiæ reprobati, desiderans et requirens humiliter a pœnis et sententiis, quas propter præmissa incurri, absolvi et unitati sanctæ matris Ecclesiæ reconciliari misericorditer, et ad ejus ovile reduci ; juro ad sancta Dei Evangelia stare et obedire mandatis sanctæ matris Ecclesiæ supradictæ, et domini mei domini Innocentii, Dei providentia papæ VI seu alterius, quem ipse ad hoc duxerit deputandum : et insuper omne schisma abjuro, et promitto, me in vera obedientia præfatæ Ecclesiæ, et præfati domini mei papæ, et successorum suorum canonice intrantium, sine fictione qualibet perpetuo permansurum. Confiteor etiam, me tenere et credere, quod credit, tenet et docet sancta Romana mater Ecclesia. Illam quoque detestor damnatam assertionem, quæ damnabiliter asserit, imperatorem Romanum posse Romanum Pontificem deponere, et sibi alium subrogare. Dat. Avinion. II kal. Aprilis, anno II ».

18. *Lanceæ, clavo et parti Crucis assignatus festus dies.* — Damnatum etiam a Ludovico marchione Brandeburgensi hujus fratre natu majore Ludovici Bavari schisma, dicetur inferius. Addi-

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 30. — [2] Ibid. c. 31 et 58. — [3] Tom. II. Ep. secr. p. 142, 186. — [4] Ibid. p. 131. et lib. Miscel. p. 118. — [5] An. 2. l. II. divers. for. Ep. CXXVII.

mus nunc ex Alberto Argentinensi [1], illum Carolo Romanorum regi lanceam, clavos, partem Crucis Christi, et alia insignia, quæ imperii dicuntur, a patre accepta restituisse, cum ab eo adversus fictitium Waldemarum marchionatus invasorem principatui assertus fuisset : has vero sacras reliquias Pragam delatas ingenti Boemorum gratulatione exceptas. Extant Innocentii litteræ hoc anno ad Carolum datæ [2], quibus sacra illa Dominicæ passionis monumenta in altari venerationi fidelium, quorum pietas sacris etiam indulgentiis aucta est, exponendi solemni die recurrente potestatem contulit [3]. Decretum autem ad Caroli preces ab Innocentio festum diem ad recolenda sacra illa pignora, meminit Henricus Rebdorfius [4] : « Hic papa, inquit, ad supplicationem regis Caroli speciale festum in honorem instrumentorum Dominicæ passionis, videlicet hastæ, clavorum et aliorum in partibus Alemanniæ et Boemiæ solemniter celebrandum indixit feria VI post octavam Orationis (Resurrectionis) Dominicæ : et super hoc indulgentias dedit ». Actum id indicat auctor Gallorum pio exemplo, qui Coronæ Spineæ Jesu Christi, quam magna religione custodiunt, festum diem celebrant. Confirmantur Rebdorfii dicta Innocentii Diplomate [5], quod ob rei dignitatem subjicimus.

« Innocentius, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Redemptoris nostri Domini Jesu Christi, per quem salvati et liberati sumus, sacratissima Passione sic nos gloriari oportet, ut ipsius Passionis cuncta mysteria dinumerantes et merita, in singulis etiam ejus salutaribus instrumentis et fructibus gloriemur, inter quæ illud celebriter memorandum est, quod ipse Salvator, emisso in cruce jam spiritu, sustinuit perforari lancea latus suum, ut inde sanguinis et aquæ profluentibus undis, formaretur unica et immaculata, ac virgo sancta mater Ecclesia sponsa sua. O beatissima ipsius sacri lateris apertura, unde nobis tot et tanta divinæ pietatis dona fluxerunt : hinc si quidem nostræ redemptionis pretium : hinc ablutionis et regenerationis lavacrum ; hinc ipsius Ecclesiæ sacramenta suscepimus. O felix lancea, quæ tot bona nobis effecit, et ad tanti triumphi gloriam superadditam, hoc latus ipsum aperiendo sanctissimum, januas nobis regni cælestis aperuit. Hæc vulnerando jam mortuum, vulnera nostra sanavit, vitamque nobis reddidit et salutem. Hæc innoxium transfigendo, illius sanguine culpas nostras abstersit, et demum eisdem undis sacratissimis irrigata cæcitatis nostræ tenebras sustulit, et nos ipsius divinæ pietatis fluviis inundavit. Illique etiam dulces clavi, cum quibus ipse Salvator eidem cruci fuit affixus, quique non solum ejus immaculato respergi sanguine, et molem ferre tanti ponderis meruerunt, sed et nos etiam per ipsorum salutiferas plagas dulcedinem tantam ipsius divinæ charitatis accepimus, ut manus nostræ a peccati solutæ nexibus pedesque nostri a mortis laqueo fuerint liberati, sunt devotissime recolendi. Quid enim vulnere ac plagis hujusmodi sanctius, quid eis salubrius, ex quibus salus nostra processit, et in quibus assidue curare se possunt animæ devotorum ? Licet igitur lancea et clavi prædicti aliaque ipsius Passionis salutifera instrumenta sint a cunctis Christi fidelibus ubilibet veneranda, et de ipsa etiam Passione in eadem Ecclesia solemnia annis singulis officia celebrentur et fiant ; dignum tamen et conveniens reputamus, si de ipsius Passionis specialibus instrumentis, et præsertim in partibus, in quibus instrumenta ipsa dicuntur haberi, solemne ac speciale festum celebretur et fiat : nosque illos Christi fideles, qui aliqua ex instrumentis ipsius habere se gaudent, in eorum devotione divinis officiis atque muneribus specialiter foveamus.

« Sane oblata nuper nobis pro parte charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum et Boemiæ regis illustris petitio continebat, quod ipse inter sacras reliquias, quæ imperiales vulgariter nuncupantur, quæque tanquam pretiosissimus imperii Romani thesaurus consueverunt per Romanorum regem seu imperatorem, qui est pro tempore, conservari ac reverentissime etiam honorari, habet in sua custodia prædictam sacratissimam lanceam, necnon unum ex clavis prædictis, prout prædecessores sui claræ memoriæ Catholici Romanorum reges seu imperatores etiam habuerunt : et quod ad ipsas reliquias habetur in illis partibus magna devotio et concursus etiam populorum : quare dictus rex velut princeps Catholicus zelo devotionis accensus nobis humiliter supplicavit, ut de ipsis lancea et clavis tam pro eorum veneratione majori, quam pro Romani imperii favore et honore præcipuo, festum in Alamanniæ et Boemiæ partibus perpetuo celebrari statuere ac præcipere dignaremur.

« Nos itaque cupientes, quod ipsi lancea atque clavi in partibus maxime, in quibus habentur et etiam conservantur, tanto ab ipsis Christi fidelibus devotius venerentur, quanto pro ipsis celebriorem Altissimo cultum viderint exhiberi ; devotis quoque ejusdem regis supplicationibus inclinati, Apostolica auctoritate statuimus et etiam ordinamus, quod ad ipsius Salvatoris nostri laudem et gloriam, dictæque Passionis suæ reverentiam gloriosam, de præmissis lancea et clavis et sub eorum vocabulo proprium festum cum speciali officio, per aliquos prælatos Catholicos et alios paginæ divinæ peritos, quos idem rex ad eos eligendos duxerit ordinando, sexta feria post octavam Resurrectionis Dominicæ annis singulis a Christi fidelibus in eisdem Alamaniæ et Boemiæ partibus perpetuo solemniter celebretur. Et ut fideles ipsi ad venerationem ipsorum lanceæ et clavorum ferventius animentur, eoque ad Ecclesiam vel capellam, in

[1] Alb. Arg. in Chron. — [2] An. 2. l. II. Ep. divers. form. CXVI. — [3] Ibid. Ep. CXVII. — [4] Rebdorf. in Annal. Alb. Arg. in Chron. Vit. Innoc. auct. apud Bosq. — [5] An. 2. l. II. lit. divers. form. Ep. CXXXV.

qua fuerint, et ad celebrationem festi et officii prædictorum libentius confluant, quo ibidem uberius dono cælestis gratiæ conspexerint se refectos; de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in die festi hujusmodi ipsam Ecclesiam vel capellam, in qua tunc lancea et clavus ipsi fuerint, ut præfertur, devote visitaverint annuatim, tres annos et tres quadragenas, singulis videlicet ipsius festi diebus, quibus Ecclesiam vel capellam ipsam visitaverint; eis vero, qui eadem die in missa et singulis horis canonicis ubicumque in provincia dicti regis et successorum suorum Catholicorum Romanorum regum seu imperatorum, qui pro tempore fuerint, divinis intererunt, tam in missa quam in singulis horis eisdem, centum dies, in qualibet videlicet missa et singulis horis eisdem, quibus in præsentia regis vel successorum suorum prædictorum divinis ipsis intererunt, ut præfertur, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Nulli ergo, etc. Dat. Avin. id. Februarii, anno II». Extant de eo ad Magdeburgensem, Pragensem, Coloniensem, Trevirensem, Moguntinum, Salisburgensem, Bremensem, Rigensem archiepiscopos, eorumque suffraganeos Encyclicæ litteræ [1]. Quæ de lancea qua Christi latus in cruce transverberatum est, retulit Innocentius, hæc ex Caroli imperatoris relatione repetivit. Fuisse autem illam lanceam, quæ in thesauro Augustali servabatur, ex aliqua parte clavorum Dominicorum conjuncto alio ferro eleganti opere elaboratam, et a Sampsone Italiæ comite Rodulpho Burgundionum regi dono traditam, et ab hoc Henricum regem Othonis Saxonum ducis filium eamdem minis extorsisse, ostendit cardinalis Baronius [2]. Verum autem ferrum lanceæ, quo Christus in cruce transfossus est, in Basilica Vaticana a populo Christiano inter alia Dominicæ Passionis sanctissima monumenta colitur. Qua autem ratione delatum fuerit, in Innocentio VIII, Deo dante, dicemus. Nunc ad Carolum IV imperatorem, a quo digressa est oratio, redimus.

Ornavit quoque Pragam Carolus rex pluribus aliis sacris reliquiis [3], quas ex variis partibus ad conciliandam sibi multorum sanctorum clientelam, ac pietatem Boemorum augendam cumularat, quas Innocentius in Pontificio Diplomate recenset [4]. Hæc non prætermittenda visa, quo advertant Boemi, tum Boemiam, cum pietate floreret, ad summum splendorem effloruisse: deinde vero, ubi hæresi se infici passa est, una illius dignitatem obsolevisse. Nunc ad Francorum res sermonem traducimus.

19. *Pax inter Gallos et Anglos agitata*; *dissidia inter Gallum et Navarrum reges.* — In Galliis suspensi fuere omnium animi exspectatione concordiæ, quæ Pontificia cura et sollicitudine agitabatur (1). Ac sane Guidonis episcopi Portuensis cardinalis summo studio impetratum est [1] ab utroque rege, ut induciæ extraherentur, mitterenturque insignes auctoritate ad Sedem Apostolicam oratores; ut Pontificis fœderis interpretis opera ad mutuam consensionem voluntatum adduci possent. Quo accepto, Innocentius Guidonem cardinalem, cujus industriam erat expertus, ad Apostolicam aulam revocavit [2]. Attulere autem ingentem trepidationem Caroli regis Navarræ cum Joanne Francorum rege exortæ simultates, ne civili bello regnum cruentarent, ex quo Anglus graviora mala inferret. Cujus propulsandi discriminis sollicitus Pontifex, Carolum mollissimis hisce verbis delinire, atque ad pristinum in regem Francorum amorem revocare studuit [3]: « Licet speraremus, quod verus amor, qui inter regem et te fuerat, erat et est, sicut res, quæ de facili ad propriam naturam revertitur, deberet fortius instaurari; dolebamus tamen dici posse in modico et ad modicum vulneratam alterutram charitatem. Itaque Deum, qui charitas est, et in quo manet, qui in charitate permanet, deprecamur attentius, ut ipse inter utrumque vestrum dilectionem adaugeat, confirmet et roboret charitatem: sicque ad laudem et gloriam suam, honorem utriusque vestrum, et subditorum illi et sibi salutem et statum det cuncta disponere, quod diligentibus illum et te materia exultationis et gaudii uberius inde crescat. Dat. Avin. XVII kal. Aprilis anno II ». Gessisse tum morem Apostolicis consiliis, visus est Carolus rex: cum enim Avenionem ad Pontificem accessisset, coram cardinalibus est contestatus, se ad regis soceri gratiam, quam maximo haberet in pretio, captare omnes aditus paratum: redintegrandæque inter reges pacis cupidissimus Pontifex, cum Navarrus Gaugerium oratorem ad Joannem regem mitteret, illum regi enixe commendavit [4], hortatus ut Navarrum pristina gratia et benevolentia prosequeretur:

« Innocentius, etc. charissimo in Christo filio Joanni regi Francorum illustri.

[1] Reg. post eamd. Ep. et Ep. CDXI et CDXII. — [2] Baron. Annal. tom. X. an. Chr. 9_0. num. 2 et 3. — [3] Gesta Innoc. VI apud Bos[.] [4] Eod. l. II. lit. divers. for. Ep CXVII.

[1] Matth. Vill. l IV. c. 36. — [2] Tom II. Ep. secr. p. 97 et 109. — [3] Ibid. Ep. secr p 41. — [4] Ibid p. 221.

(1) Hoc anno turbatæ res domesticæ in Gallia; obortæ inter Carolum Navarræ et Joannem Gallorum regem simultates. Causam odii præbuit crudele facinus Caroli Navarræi, qui ex ignota quadam causa in Carolum de Hispania magnum Franciæ comitem stabuli furens, inermem et incautum a sicariis apprehendi atque necari se præsente curavit. Joannes rex, quanquam ejusdem Caroli Navarræi socerus, id ferens indigne, actionem judicialem in illum institui jussit. Res ulterius processisset, nisi interventu Guidonis cardinalis, et Joannæ viduæ relictæ Caroli, olim Galliæ regis, reductis animis, pax tandem conciliata fuisset. Hanc pacem coaluisse negat annalista, re ipsa tamen conciliatam asserit continuator Naugii: « Pacem ejus impetrarunt..... quæ quidem reconciliatio multum placuit toti regno » Quanquam non diu post odia iterum exarsisse notat: « Sed proh dolor! non diu stetit ». MANSI.

« Attendentes, quod licet divisio et scissura quælibet domus et regni cujuslibet, attestante Domino, periculosa sit, utpote qua desolationem et casum (quos a tuis semper faciat Deus alienos!) compendiis comminatur, domui tamen et regno tuis, quod avertat ipse Dominus! eo temporibus his periculosior esse posset, quod dicti regni tui prosperitas plures contra se hostes et æmulos, peccatis exigentibus, per invidiam concitavit; ac sperantes, quod tu, sicut princeps providus et pietatis amicus, conceptam adversus eumdem regem indignationem et iram temperabis clementia, et mansuetudine superabis, serenitatem tuam attente requirimus et attentius deprecamur, per viscera misericordiæ Dei affectuosius obsecrantes, quatenus prudenter considerans, quod ab eo es rex in gentibus constitutus, qui misericordiarum pater est, et cujus miserationes super omnia opera ejus incessanter abundant, quique provocatus quamtumlibet, aperit pius humiliatis peccatoribus misericordiæ januam, et veniam supplicibus benignus indulget; ac intuens, quod si ex more quemvis opificem conservatio sui operis afficit, te quoque præfati regis, quem propriam filiam ei dando in conjugem filium effecisti, debet conservatio animare; et quod hac etiam et aliis considerationibus pluribus, sæviendo in eum, in te sævire quodammodo censereris, eumdem Gaugerium pro divinæ majestatis reverentia, publicæ utilitatis intuitu, et nostræ intercessionis obtentu benigne recipias, clementer audias, et humilia dicti regis vota, quæ per ipsum militem magnitudini tuæ suppliciter offert, a separata ac expedienti gratia non repellas. Dat. Avin. XVI kal. Januarii, anno secundo ». Conciliari concordia inter generum et socerum reges non potuit [1] : Carolus enim excepti potius capitalis judicii ob magistrum equitum regiæ Hispanæ principem insidiis Engolismæ cæsum, quam vitæ condonatæ memor, consilia cum Anglo in rei Gallicæ exitium clandestina agitavit: ad quem Joanni conciliandum Joanna et Blancha reginæ viduæ, ut incumberent, rogatæ [2]; Catalaunensisque episcopus adhibitus [3] : sequenti vero anno ab Innocentio Elnensem episcopum et abbatem Cluniacensem missos visuri sumus.

20. *Castellæ regem vitiis deditum monet papa binis litteris.* — Exorientibus etiam Gallos inter et Hispanos novis bellorum causis, cum Galli illatam Blanchæ reginæ Castellæ et Legionis, Philippi ducis Borbonii filiæ, injuriam ulcisci meditarentur, et civili bello in Castella effervescenti, cum proceres regis sui Saracenicos mores exosi, reginæ dignitatem tueri, Gallisque adhærescere parati essent [4]; Christi vicarius Bertrandum episcopum Senecensem in Castellam misit, qui Blancham regio thoro restituendam curaret, dissensionumque motus componeret. Fastidire tum Mariæ Padiliæ lenocinia ac formam Petrus rex cœperat : atque illa vel sceleris horrore perfusa, vel ob regium contemptum, repudium dare mundo, seque religiosa domo includere decreverat [1], in qua, ut ad Pontificem scripserat, anteactæ vitæ maculas deleret lacrymis, piique consilii factus particeps Castellæ rex, flagitavit litteris ab Innocentio, ut condendi monasterii Ordinis S. Claræ, in quo Maria Padilia una cum sanctimonialibus operam rebus divinis daret, potestatem permitteret. Cui Innocentius ex utriusque conversione, quam præ se ferebat, recreatus annuit [2], ac Petrum gravissimis sententiis ad injiciendum cupiditatibus frænum, est adhortatus [3] :

« Innocentius, etc. Petro regi Castellæ et Legionis illustri.

« Age, fili, et sicut ipsius mulieris (nimirum Mariæ Padiliæ), favisti desiderio, precibus sic ad hujusmodi operis, quod est Dei, cujus perfecta sunt opera, perfectionis operam solerter impende, ut omnis in te aboleatur infamia, et omne fiat a te periculum alienum : mulierum etenim forma deceptrix et demulcens persuasio, multis fuit præcipitii causa, et multorum gloriam offuscavit. Nam paradisi colonum de possessione sua mulier expulit, et Samson fortis et validus, qui leonem suffocavit, dissolvit hostium vincula, et alienas messes incendit, quoniam amorem suffocare non potuit, et cupiditatum suarum nexus explicare nequivit, Dalilæ accensus igniculo virtutis suæ messem indecenter amisit. David quoque rex de post fœtantes acceptus, quanquam polleret spiritu prophetiæ, quia in Bersabeæ concupiscentiam exardescens, amoris illiciti faces neglexit exstinguere, in innocentis Uriæ necem immaniter desæviit. Salomon præterea, qui velut quoddam luminare magnum præ cæteris regibus sapientiæ luce resplenduit, et usque ad senium in semitam mandatorum Domini ambulavit, ætate jam frigidus, sed flammis amoris incensus, ad adorandum Astartem et Achamos et Moloch Sidoniorum et Moabitarum ac Ammonitarum surda et muta simulacra, oblitus gloriæ præpotentis Domini, genua incurvavit : propter quod regnum ejus scidit et divisit Dominus indignatus, et duodecimam tantum ejus, quæ remansit, regnanti post eum filio suo Roboam David patris ejus merita impetrarunt. Multi et multi etiam alii, quorum nomina et casus describere longum esset, et plures, quorum nec celebris memoria est, per effrænis voluptatis abrupta vagantes præcipites corruerunt. Hæc tibi licet pauca libenter exempla descripsimus, ut in eis quasi quodam in speculo intuearis, quot et quantis discriminibus subjacent sectantes improvide impudicitiam mulierum.

« Ad hujus præfatæ Mariæ, proculdubio necessariam tibi et ei consummationem desiderii

[1] Frossar. hist. Gall. l. II. Paul. Æmil in Joan. — [2] Tom. II. Ep. secr. p. 220. — [3] Ibid. — [4] Matth. Vill. l. IV. c. 18.

[1] An 2. l. II. lit. divers. for. Ep. CCXIII et CCCXX. — [2] Ibid. — [3] Tom. II. Ep. secr. p. 67.

nullas moras temporis patiaris, ne præoccupatus die mortis spatium pœnitentiæ quæras et nequeas invenire : frequenter enim exspectans tempus temporis consecutione fraudatur, et quod ire non intelligit, demum sentit necessitate cogente ultimum transiisse ac immutabilis sententiam mortis excepit sæpe juvenis ante senem. Et quoniam properanti cuilibet ad salutem non sufficit a se mala quæque præscindere, nisi studeat bonis operibus insudare, oportet, inclyte princeps, et magnitudini tuæ necessario expedit, ut charissimam in Christo filiam nostram Blancham reginam Castellæ et Legionis illustrem uxorem tuam, quam antefatæ mulieris demulcentibus illectus et deceptus blanditiis, non sine gravi Creatoris tui contumelia, salutis ac famæ dispendio, regnorum tuorum periculo, et exemplo detestabili, contempsisse et contemptam dimisisse diceris, omnino recipias, et receptam sicut eam, quam divinæ dispensationis munere sortitus es, uxorem et sociam; et quæ tecum divinæ legis indissolubili sententia facta est una caro, prout decet tanti sanguinis principissam, et tanto principi matrimonio copulatam, sic amabiliter tractes, et honorificentia debita prosequaris, quod ipse Rex regum, per quem tibi regnare concessum est, et quem, ejus præcepta contemnens, in ipsius uxoris tuæ dimissione offendisti et offendis graviter, sufficienti satisfactione pacatus, et propitius tibi factus, te ac eamdem reginam de solio suo sancto respiciens, tollat de domo tua, in qua velut unicum lumen irradias, sterilitatis opprobrium; et populorum tuorum exspectantium de fœmore tuo ducem et principem, qui (te tuis dormiente cum patribus) eos regat, fœcunditate numerosæ prolis benigne concessa desideriis annuat, roboret thronum et stabiliat sceptra tua : tuque hæreditatem tuam vertendam ad alienos non metues; quinimo læteris te illam propriis hæredibus relicturum, etc. Datum Avinione VIII id. Aprilis, anno II ».

21. Ob contempta hæc Pontificis monita Petrum misere periisse visuri sumus : interim ille vitiorum volutabra commutans, in conjugii speciem Castriam sibi junxit : paucisque apud eam diebus moratus, expleta libidine, ad Mariam Padiliam reversus[1] est. Quibus auditis, Pontifex Bertrando episcopo Senecensi, Pontificio internuntio, dedit imperia, ut Sanctio Abulensi et Joanni Salamanticensi episcopis, qui Petri cum Blanca matrimonium dissolvere erant ausi, diem diceret, eosque causam suam acturos ad Sedem Apostolicam se conferre juberet[2] : Petrum ad Blancam revocandam censuris compelleret; ac tum in eum, tum in proceres, qui regiis cupiditatibus lenocinarentur, legibus et jure judiciario ageret : subjectasque gravissimas litteras[3] regi porrigere jussit[4] :

[1] Mar. l. XVI. c. 18. — [2] Tom. II. Ep. secr. p. 79, 83, 88. — [3] Ibid. p. 94. — [4] Ibid. p. 81.

« Innocentius etc. charissimo in Christo filio Petro regi Castellæ et Legionis illustri.

« Ecce jam quasi orbis scelerum tuorum rumoribus perstrepit. Ecce peccatorum fama vulgata auribus fere omnium insonat, quibus absorbetur salus, obtenebratur claritas, obscuratur gloria, denigratur dignitas, fit honor inglorius, et fama regia, ante sui ortus primordia suffocata, vulgi labiis laceratur. Porro dum tu, qui quadam tua pellectus a pellice, quam ad amplexus nefarios et illicitam copulam, charissimæ in Christo filiæ nostræ Blanchæ reginæ Castellæ et Legionis illustris uxoris tuæ pudico thoro impudicis moribus diutius derelicto, in campum quasi publicæ voluptatis egressus, patenter admiseras, credereris quod, ad cor rediens et spiritum compunctionis assumens, mentemque tuam in illius virtute corroborans, qui te ipsamque reginam indissolubili vinculo, matrimonii scilicet fœdere, copulavit, eamdem pellicem prorsus abjiceres, et velut viperam tuorum corporis et animæ corrodentem latera abhorreres, ac præfatam reginam, quæ dicitur verecundia gravis, faceta moribus, honestate matura, et conversatione laudabilis, et sicut illustris sanguinis fulgore prærutila, sic virtutem omnium monilibus adornatur, ad thalamum regium revocares, ac tractares honorificentia digna et affectione debita revocatam; subito quasi actus in rationis exilium, eadem non dimissa pellice, sed retenta, dictaque regina non solum non admissa, sed abjecta turpius, et majori confusione contempta, quamdam aliam superinduxisti peccator adulteram, cum qua ad pallium præsumpti facinoris, ac iniquitatis attentatæ velamen, extortis prius a præfata regina per vim et metum, qui nedum in fragilitatem feminei sexus, sed in cujusque viri constantiam cecidissent, quibusdam recognitionibus et confessionibus frivolis, ac insuper quadam tua nugatoria, quam tamen licet nullam contrariis subsequenter operibus irritasti, protestatione conficta in gravem tui creatoris contumeliam, confusionis tuæ cumulum, et opprobrium omnium, quos dignitatis regiæ splendor illustrat, matrimonium, imo contubernium de facto contrahere præsumpsisti : non advertens quod tantam vim habet, tantæque virtutis est Matrimonii sacramentum a Domino institutum, ut ejus nullus rumpere vincula, nullus nodos valeat explicare.

« O scelus, o nefas! Princeps ad aliorum corrigendos errores constitutus a Domino, alios facis tuorum exemplo facinorum delirare : et gladium, quem tibi ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum portare concessum est, innocentis mulierculæ convertis in metum. O scelus, o nefas! Rex populos, quos dirigendos susceperas, trahis in devium, et rectas justitiæ vias obliquitate corrumpens, non in cujuslibet hominis, sed in alterius proprii corporis tui partis injuriam præceps ruis. Revertere itaque, revertere de re-

gione dissimilitudinis: solve vincula peccatorum, et de jugo Ægyptiacæ potestatis egrediens, ad terram libertatis et salutis accede. Asperge contritionis cinere caput tuum: expurga illud impinguante oleo peccatricum. Ablue conscientiæ sordes compuntionis lacrymis, et maculas mentis abstergens aqua pœnitentiæ salutaris, timorem Domini reassume, quoniam beatus vir, qui metuit Dominum, et potens in terra semen erit ipsius, ne si (quod absit) in peccato quasi soporatus, obdormias, Deus zelotes adversum te ad ultionem excitans zelum suum, quasi umbram, cum declinat, te auferat, et de terra memoriam tuam perdat.

22. Sperantes igitur quod ea, quæ præmisimus, sic benigne recipies, sicque in filiali tua mente dulcescent emanantia ex paternæ dulcedine charitatis, quod auctore Deo fructus afferent exspectatos; magnitudinem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, illam attente rogantes, tibique tuæ salutis et honoris intuitu expressius injungentes, quatenus priorem et secundam adulteras ipsas omnino abjicias et repellas, dictamque reginam ad quam tot expletam contumeliis, totque opprobriis saturatam etiam humanitatis gratia pia debes compassione moveri, ad te reversus admittas; honorificentia, quæ tantæ principissæ tantoque principi matrimonio copulatæ conveniat, prosequaris: et hucusque tepescentem ad eam excites zelum tuum: sicque tu et ipsa invicem juncti sicut matrimonio, sic etiam charitate maneatis in Deo, et in vobis etiam Deus manens, concedat vobis longævæ ac felicis vitæ spatia et prolem, per quam culmen regium, translationis ad exteros vitatis omnino periculis stabile maneat, largiatur.

« Denique precibus et exhortationibus nostris adjicimus, ut ea, quæ venerabilis frater noster Bertrandus episcopus Senecensis, Apostolicæ Sedis nuntius, lator præsentium, quem ad te propter hæc et alia quædam negotia destinamus, pro parte nostra retulerit, credas indubie: illaque ad effectum consummationis votivæ ac celeris, per quam Romanam Ecclesiam matrem tuam, quæ ex maternæ dilectionis affectu super his anxiatur, lætifices, perducere non postponas. Alioquin ea super his curabimus remedia salubriter adhibere, quæ eis debita consideratione pensatis videbimus expedire, cum non sit deferendum homini contra Deum; nec exspectare velimus, quod sanguis tuus et aliorum, qui culpa tua labuntur in devium, de nostris manibus requiratur. Dat. Avin. IV kal. Maii, anno II (1) ».

23. *Ad Abdalum Clarorum-Montium in confiniis Turchiæ regem, fidem suscipere molientem Pontificis litteræ.* — Dum porro amoribus impuris Petrum regem dæmon irretitum tenebat, non modo gravissimis illum calamitatibus mersit, verum ne Abdalas rex Clarorum-Montium a Mahumetica superstitione ad Christianam religionem Castellanis armis fretus transvolaret, obstitit. Agitarat Barbarus sacrum illud consilium cum Alfonso rege, quem in Heracleæ obsidione morte abreptum luximus: ac deinde in pia suscepta sententia constans, missis oratoribus ac filio dato obside, Petrum regem ad sacram expeditionem suscipiendam provocarat. Tanti operis gloria stimulatus Petrus, Christi vicarium de Abdalæ regis conversione ac promissis illi auxiliis certiorem fecit, atque necessaria conficiendo bello sacro subsidia, ac vexillum Romanæ Ecclesiæ cruce et clavibus insignitum poposcit: tum ut in Aragonia, Navarra, Castella, Legione, Lusitania fideles propositis indulgentiarum præmiis ad pia arma corripienda e sacro suggestu incenderentur. Collaudavit Pontifex sacrum consilium, atque ardui operis ad optatum finem perducendi modos omnes exquirere: quibus exploratis relatis que Sedi Apostolicæ, auxiliis, studio et opera ad sacram expeditionem promovendam se non defuturum est pollicitus. Abdalam vero propositis religionis Christianæ sanctitate, ac divinis præmiis, ad excutiendam superstitionis Mahumeticæ servitutem, ac baptismalia sacra suscipienda est adhortatus[1]:

« Abdalæ regi Montium-Clarorum illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Ex charissimi in Christo filii nostri Petri regis Castellæ et Legionis illustris, et tuis litteris præsentatis nobis per dilectum filium Didacum Garsiæ socium Ecclesiæ Hispalensis et nuntium regni ipsius, quas benigne grateque recepimus, et ejusdem nuntii relatione placida nobis innotuit, quod olim tu veræ lucis, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, splendore lustratus, paganæ cæcitatis abjurare tenebras et erroribus abrenuntiare Sathanæ omnino propo-

[1] Tom. II. Ep secr. p. 46.

(1) Hoc anno in Hispania Concilium provinciale celebravit Blasius archiepiscopus Toletanus, Hispaniarum primas et regni Castellæ cancellarius, Toletum indictum, die prima mensis Octobris desiit. Nulli episcopi, sed tantum a suffraganeis missi procuratores adfuerunt, communique assensu statuerunt ut Constitutiones previnciales præcedentium Conciliorum, et quæ *in futurum condendæ* obvenirent *nisi aliter expresse fuerit ordinatum, ad pœnam* quidem, *non ad culpam* obstringere censerentur. Id vero præsertim cavet de Constitutionibus Guillelmi Sabinensis episcopi, et A. S. L. latis in Concilio Vallemoleti diœcesis Valentinæ, anno MCCCXXII, quas Concilium provinciale Toletanum anni MCCCXXIV una cum aliis nonnullis a se adjectis servari mandaverat. Has ergo leges, quæ præceptum in se non continent, non ideo ad culpam obligare, quia in Concilio eodem Toletano anni MCCCXXIV earum obedientia injungitur, Concilii Toletani anni præsentis Patres declarant. An vero alii præter geminos hosce canones Concilium hoc dederit, cum nulli alii apud Labb. tom. XV nov. edit. pag. 782 legantur, ignoro. Quanquam et suspicor utramque Constitutionem aliunde quam ex ipsis Concilii Actis editores accepisse; nam vicarios suffraganeorum assedisse Concilio legimus in Præfatione ad eamdem Constitutionem, e quibus tamen ne unus quidem legitur eisdem Constitutionibus subscriptus; sed ea solum testium nomina apparent, qui solemni earum Constitutionum promulgationi adfuerunt. MANSI.

nens, ac desiderans, ut renatus fonte baptismatis et rudimentis Catholicæ fidei informatus, tibi et subditis tuis populis ducatum præberes, favente Domino, ad salutem cum claræ memoriæ Alfonso rege Castellæ et Legionis, tunc in humanis agente, certos tractatus habuisti, per quos sperabas hujusmodi negotium felicem exitum habiturum : quodque memorato Alfonso rege, tela vitæ succisa, Domino quiescente; ac propter hoc ipsius tam salutaris negotii prosecutione suspensa, tu ab ipso Patre luminum, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum est, roboratus ac sancti Spiritus inspiratus gratia, et rore perfusus in bono proposito persistens firmus et constans, charissimum in Christo filium nostrum Petrum regem Castellæ et Legionis illustrem, ipsius Alfonsi regis natum, ut habitis per te cum eodem Alfonso rege tractatibus hujusmodi operam prosecutionis adjiceret cum instantia requisisti. De quo anima nostra tanto potius laudat et magnificat Dominum, tanto spiritus noster in eo exultat amplius, et in jubilum lætitiæ majoris erumpit, quanto speramus certius et credimus firmius, quod omnipotens Deus, cujus perfecta sunt opera, cujusque dona imperfectionis detrimenta non norunt, perficiet benignus in te, quod tuis præcordiis misericors inspiravit.

« Eia igitur, princeps inclyte, accinge fortitudine mentem tuam : arma constantia cor, animum invictæ firmitatis virtute corrobora, et intuens quod non sufficit inchoare, quinimo continuare usque in finem expedit ad salutem, conceptum pium atque laudabilem, salutarem producas in partum, ut, te rectore, te duce, populus gentium, qui in tenebris ambulat et in umbra mortis sedet, lucem magnam, lucem, inquam, æternæ et immarcescibilis vitæ inspicere, et in viam pacis Domini quæ omnem sensum exsuperat, pedes suos dirigere (præstaute illo sine quo nullus regit aut regitur, nullus ducit vel ducitur) mereatur.

24. « Sane quia firmiter credimus, et sine dubitatione tenemus, quod sicut ex more quemvis opificem conservatio sui operis afficit, sic magnitudo tua etiam ad consummationem ejusdem inchoati negotii animatur ; apud te propterea non exhortationibus multis insistimus, sed retributionibus meritum et coronam gloriæ, quæ ab eo, cui nunquam sine remuneratione servitur, imo qui fidelibus suis, quorum merita excedit et vota, multo majora retribuit, quam ipsi promereri valeant, percepturus es ex ipsius exitu et consummatione felicis negotii, pollicemur. Nam sicut in mundana republica, qui salutem suam tuetur ab hostibus, commendatur et recipit pro labore mercedem, et qui seipsum ac patriam periculis eripit, præter clarioris famæ titulos, uberioris collatione rependii præmiatur ; sic in illa magna republica, quæ sursum est, omnis miles, qui Christianæ religionis armis adversus latentis hostis fallaciam intrepidus dimicans ipsius impugnationibus, quæ multæ sunt, non succumbit, recipitur : et is qui suam multorumque salutem procurat, et custodit strenuus, altiori gradu et munere insignitur.

« Quantæ igitur erunt gloriæ tuæ, quanta rependia, quantaque insignia et fasces honorum, si tot millia personarum, per abrupta vitiorum et devia peccatorum pecudum more vagantium, a frementium bestiarum incursibus liberes, subducas morsibus et in caulam Domini reinducas ? Profecto nec oculus vidit, nec auris audivit, nec humanæ linguæ posset ministerio enarrari. Exulta igitur et lætare, princeps magnifice, tantorum fiducia præmiorum : gaude ac jubila, quoniam et terreni regni clarificabis solium, roborabis et sceptra, et Æterni sinu potentissimo exceptus, indeficientibus operibus et deliciis potieris. Dat. Avin. VIII kal. Aprilis, anno II ». Qui ad Abdalam ad Christum adducendum expeditionem sacram ornare, atque in bello sanguinem pro religione amplificanda fundere paratum se prætulerat Petrus Castellæ rex, Saracenicos mores in effusa libidinum licentia imitatus, bello intestino se implicuit.

25. *Crucesignati in Lithuanos.* — Majori gloria ac felicitate Ludovicum Ungariæ regem una cum Poloniæ et Prosclaviæ regibus magno stipatum exercitu ad proferendos Christiani imperii fines irrupisse in Tartariam, refert Matthæus Villanus [1], ac barbarum ad sacrorum rituum amplectendorum sponsionem adegisse. Revocasse porro Casimirum regem Poloniæ Plocensem principatum ad regiam Polonicam, duce Casimiro sine liberis exstincto, scribit Cromerus [2]; quem etiam a Lithuanis fatigatum bello, ac sacerdotiorum decumis ad eos reprimendos instructum, ostendunt Innocentii ad eum litteræ [3] : tum etiam aliæ, quibus Poloni præsules Gnesnensis archiepiscopus, et Cracoviensis ac Wratislaviensis episcopi, ad religiosam militiam fideles, proposita veniæ spe, quam Sedes Apostolica pia arma correpturis pollicebatur, concitare crucisque symbolo insignire jussi sunt, ad retundendos eorum Barbarorum impetus, cum rex Casimirus Pontificiam opem flagitasset, ut testatur Innocentius his verbis : « Nuper charissimus in Christo filius noster Casimirus rex Poloniæ illustris per litteras et nuntios suos nostro Apostolatui patefecit, quod gentes perfidæ Tartarorum et Lithuanorum in tenebris ambulantes, carentesque lumine Catholicæ veritatis, profana cogitatione putantes, pro eo quod regnum Poloniæ, quod a fidelibus habitatur, est in ultimis Christianorum finibus constitutum, propterea ad impugnationem regni præfati eisdem Tartaris et Lithuanis absque Catholicorum principum et aliorum fidelium ope... juxta profanos conceptus ipsorum facilior via patet; dictum regnum et Christianos habitatores ipsius jam per tres annos

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 5. — [2] Crom. l. XII. in Casim. — [3] Tom. II. Ep. secr. p. 211.

elapsos invaserant, et invadere ac impugnare continue moliuntur, ad desolationem fidelium habitantium in eodem, et religionem Catholicam inibi profanandam, conflatis potentiæ suæ viribus, hostiliter intendentes: propter quod præfatus rex, qui ex hoc per dictum triennium, et præsertim anno proxime præterito tam in gentibus suis, ex quibus, proh dolor! nonnullos sæva infidelium eorumdem impietas peremit gladio, et alios in miseram servitutem abduxit, quam in thesauro et aliis bonis suis inæstimabilia damna sustinuit, attendens quod regnum præfatum est Ecclesiæ Romanæ immediate subjectum et etiam censuale; et quod tam ipsi, quam habitatores prædicti sunt ejusdem Ecclesiæ peculiares filii et fideles; et quod ex impugnatione ipsorum non solum dictum regnum ejusque incolæ, quinimo fideles cæteri dicto regno, tam proximi quam remoti, proculdubio diris adversitatibus læderentur, nostra in hac parte et per nos prompta fidelium et aliorum subsidia humiliter imploravit, etc. Dat. Avin. IV idus Novembris, anno II ». Ferociebant adeo Lithuani, ut in Prussiam cum magno exercitu hoc anno penetrarint, et obvia quæque ferro, flamma, rapinis fœdarint. In quos cum Vinricus Kniprodensis equitum cruciferorum magister ad retardandos hostiles progressus copias contraxisset, ob eorum potentiam acie decernere non est ausus: atque ita ii spolia et manubia fidelium in Lithuaniam retulerunt. Hos vero præferoces adeo populos divina gratia ad mansuetudinem Christianam revocatos, et ex acerbissimis hostibus, in strenuissimos fidei defensores mutatos, visuri sumus suis locis.

26. *Stephano Rasciæ regi unitatem cum Romana Ecclesia anhelanti Innocentius respondet et gratulatur.* — Interea Stephanus Rasciæ rex ejurandi Græcorum schismatis speciem præ se tulit: missisque oratoribus se redintegrandæ veteris cum Romana Ecclesia conjunctionis cupidissimum significavit: repressisse schismaticorum licentiam qui sacerdotes et præsules Catholicos dignitatibus deturbabant, atque in eam proruperant vesaniam, ut Baptismo et Confirmatione ritu Latino initiatos consecratos Christo negarent, ac ritu Græco, repetitis iis sacramentis, contaminarent. Neque iis hæresibus modo, verum aliis laborabant schismatici Rasciani. Ad quos evellendos Innocentius Bartholomæum Traguriensem et Petrum Pactensem episcopos Apostolicæ Sedis internuntios jussit incumbere, serpentesque in Rascia, Albania et Sclavonia errores his verbis descripsit[1]: « Falso et pertinaciter asserunt Spiritum sanctum non a Filio, sed a solo Patre procedere; non attendentes, quod sicut sacrosancta Romana, Catholica et Apostolica Ecclesia, mater fidelium omnium et magistra, tenet et docet, ac orthodoxorum Patrum atque doctorum Latinorum pariter et Græcorum habet incommutabilis et vera sententia, sacrique Concilii declarat auctoritas, idem Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio tanquam ex uno principio unica inspiratione procedit. Item mendaciter asserunt contra ea, quæ præfata Romana tenet et docet Ecclesia, Corpus Christi non in azymo, sed in fermentato pane confici debere: et quod in azymo confectum est, esse denegant Corpus Christi, illudque in suæ damnationis cumulum blasphemiis inclamare, deturpare manibus, et quod sceleratius est, conculcare pedibus non verentur. Dicunt etiam formam Baptismatis et Confirmationis juxta ritum, quem præfata servat Ecclesia, falsam esse; ac juxta formam hujusmodi baptizatos et confirmatos Baptismati et Confirmationi sic susceptis damnabiliter renuntiare, et rebaptizari et reconfirmari compellunt. Præterea damnabili detestatione dicuntur asserere, eamdem Ecclesiam, cui universi Christianæ fidei professores subesse noscuntur, ejusque tenentur instituta servare, in plerisque aliis, quæ præsentibus exprimere non curamus, a veræ fidei tramite deviare. Dat. Avin. VI kal. Januarii, anno II ».

27. Instruxit nuntios Apostolicos Innocentius pluribus privilegiis, ut munus demandatum strenue obirent: divinis operarentur in locis, quibus sacrorum usus esset interdictus[1]: centum dierum indulgentiam, sacras ipsorum conciones audituris, vel divina celebraturis, adstantibus impertirentur[2]: canonicas leges de quarto affinitatis consanguinitatisve gradu ad quorumvis gratiam solverent; sacerdotes[3], qui secundas nuptias inituros sacra prece lustrassent ab irregularitate expiarent[4]: censuris ob violatos sacros canones irretitos conciliarent[5]: devinctos anathemate ob sacerdotes affectos verberibus in gratiam restituerent[6]: « Dummodo, inquit, mors vel membri mutilatio, seu debilitatio secuta, et alias excessus difficilis vel enormis, ac in episcopum vel alium prælatum proprium violentæ manus injectæ non fuerint ». Commendavit vero eosdem internuntios Innocentius in Rasciam profecturos omnibus Catholicis præsulibus[7], et Ludovico Ungariæ regi[8] ac Venetorum duci[9]. Tum Joannichem Serviæ patriarcham ad Ecclesiæ Romanæ obsequium pellicere annisus est[10], utque internuntiis Pontificis, quos Rasciæ rex a Sede Apostolica expetiisset in exscindendis erroribus et schismate dissolvendo studia explicaret hortatus, incorruptam fidei integritatem in Ecclesia Romana semper servatam, gravissimis hisce sententiis edisserit:

« Mediator Dei et hominum Christus Jesus in Petri petra, Romana videlicet et Catholica et Apostolica Ecclesia omnium fidelium Christi matre, quam solus ipse fundavit et rexit ac regit, et quæ su-

[1] Tom. II. Ep. secr. p. 227.

[1] Tom. II. Ep. secr. p. 227. — [2] Pag. 228. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Ibid. — [6] Ibid. — [7] Pag. 229, 230. — [8] Pag. 238. — [9] Ibid. — [10] Pag. 225.

per cunctas alias orbis Ecclesias obtinet divina dispositione primatum fidei, cujus idem ipse Christus auctor est, sic solide fundamenta locavit, sicque illam insolubili vinculo et inseparabili unione copulavit eidem, quod licet multos ab ipsius Ecclesiæ corpore, fallente diabolo, vel contagiosus hæresis morbus abjecerit, vel scissura damnati schismatis separarit : ipsius tamen fidei immaculata sinceritas, apud eamdem Ecclesiam inseparabiliter permanens, velut granum tritici quod per abscessum paleæ purgatius remanet, et lux fulgentis sideris, quæ apparet clarior, per excussionem offuscantium nebularum, semper purior elucescit ». Et infra :

« Ideoque discretionem tuam monemus, requirimus, et hortamur in Domino, illam attentius deprecantes, tibique in remissionem tuorum peccaminum injungentes, quatenus prudenter considerans, quod sicut fides, quæ non nisi una est, in nullo potest sui esse dissimilis, apud eamdem Ecclesiam inseparabiliter (sicut præmittitur) permanet, sic qui extra ipsius Ecclesiæ communionem fuerit, est proculdubio extra fidem, et qui extra fidem manserit, divinæ gratiæ particeps esse non poterit, nec adoptionem recipiet filiorum ; ac intuens quod specialiter tibi, qui in grege Domini, ipsa videlicet multitudine, pastoris geris officium (quanquam illicite, cum non per ostium, id est, per ipsam Ecclesiam in ovile ovium, sed aliunde intraveris) incumbit ex debito, ut prius viam veritatis intelligas et custodias intellectam, et sic per illam incedens puris et rectis gressibus eidem gregi vita, moribus et doctrina ducatum præbeas ad salutem : sicque illam ad æternæ vitæ pascua introducas, etc. Datum Avin. IX id. Januarii, anno II ».

28. Excitati [1] etiam ad Servios cum Romana Ecclesia conjungendos plures Serviæ principes : tum Albaniæ Sclavoniæque proceres, denique Stephanus [2] Rasciæ rex ac regina Helena [3] eorumque filius Orosius [4] ad consilia de schismate abolendo suscepta perducenda incitati : ac promissa regi Stephano, qui ducem ab Ecclesia Romana Christiani in Turcas exercitus creari flagitarat auxilia, cum se una cum Rasciis Ecclesiæ Romanæ aggregasset :

« Innocentius, etc. Stephano regi Rassiæ illustri, gratiam in præsenti, quæ perducat ad gloriam in futuro.

« Per dilectos [5] filios nobiles viros Bossidarium judicem generalem et Nestegium Cephaliam Geren. ac Dannanum de Catara civem Catarensem apocrisiarios et procuratores magnitudinis tuæ, ad nos et Sedem Apostolicam diebus non longe præteritis destinatos, et præsentatas nobis per apocrisiarios ipsos litteras regias aurea tua Bulla munitas, nostro Apostolatui intimasti, quod audito, quod quidam Ecclesiarum et monasteriorum prælati regni tui fideles ejusdem Ecclesiæ erant Ecclesiis et monasteriis, in quibus canonice instituti fuerant, per quosdam abominationis filios contra justitiam destituti ; et quod alii quidam eisdem ac aliis fidelibus S. R. E. Catholicæ et Apostolicæ in eodem regno morantibus injurias et contumelias irrogarant, et quosdam ex fidelibus ipsis ad reiterandum Baptismatis et Confirmationis per eos rite suscepta irreiterabilia sacramenta invitos coegerant, non sine gravi offensa Dei et læsione fidei Christianæ ; tu velut sincerus ipsius fidei zelator et cultor id moleste ferens, ac gerens (prout debueras) admodum displicenter, et cupiens pro reverentia Redemptoris tui, qui ejusdem auctor est fidei, et pro salutis tuæ merito, tantis malis provisionis tuæ studio salubriter obviare, sub indignationis tuæ pœna districte præceperas, prælatos destitutos eosdem ad Ecclesias et monasteria ipsa, quibus fuerunt (sicut præmittitur) destituti, restitui cum effectu ; sex monasteriis tunc expressis duntaxat exceptis, quibus propriis abbatibus ad evitanda scandala et pericula imminentia tunc restitutio non poterat fieri, et quæ postmodum temporis opportunitate captata illis restitui procurasti : quodque publice ac patenter et sub formidabilibus pœnis edixeris, quod nulla Ecclesiastica sæcularisve persona Latinos vel alios fideles ejusdem Ecclesiæ, secundum verum et Catholicum ritum ejus baptizatos et confirmatos, rebaptizare seu reconfirmare, aut eisdem fidelibus injuriam seu violentiam irrogare, sive ipsos persequi vel molestare præsumeret quoquo modo : et quod omnes episcopi, abbates et alii Ecclesiarum et monasteriorum prælati, presbyteri, et clerici sæculares et regulares fideles ipsius Ecclesiæ, ubicumque et quomodocumque in regno detenti prædicto restituerentur debitæ libertati, et ad Ecclesias, monasteria et Ecclesiastica beneficia sua quælibet libere ac sine impedimento redirent, divina in eis celebrarentur officia, et prout alias ad eas pertineret, ministrarent eisdem, ac aliis Christi fidelibus juxta Ecclesiæ præfatæ consuetudinem rectam et observantiam salutarem Ecclesiastica sacramenta : et quod licitum esset omnibus in dicto regno morantibus fidem, quam ipsa Ecclesia tenet, docet et prædicat, tenere libere, ac prout eis competeret, illam docere voce libera et publice prædicare : et quod ut sinceriorem te probares verioribus argumentis ipsius Catholicæ fidei amatorem, eos qui secundum hujusmodi ritum et formam Ecclesiæ prædictæ Baptismatis et Confirmationis susceperant sacramenta, et vel vi metuve coacti, sicut prædicitur, vel forsan errore devii hujusmodi sacramenta juxta usum, imo abusum verius et abominationem aliam, damnabiliter iterarent, arbitrio eorum libertatique relinquens, ipsis ab hujusmodi reatu beneficium absolutionis impendi, eosque reaggregari unitati ejusdem Ecclesiæ devota mente petieras ac pio

[1] Tom II. Ep. secr. p. 227. — [2] Pag. 154 et 222. — [3] Pag. 221. — [4] Ibid. — [5] Pag. 222.

studio procuraras, ac tandem Ecclesiam ipsam dominam et magistram Christianorum omnium, ac Romanum Pontificem universalem Christianorum ipsorum patrem, et verum ipsius Christi vicarium, ac B. Petri Apostolorum principis successorem firmiter asserens, simpliciter confitens et humiliter recognoscens; devota instantia supplicasti, ut tibi Apostolicæ benedictionis munus per Apostolicas litteras mittere, et nihilominus destinare ad regnum ipsum aliquos viros probos, timentes Deum, et in lege ipsius plenius eruditos, qui venerabilis fratris nostri Bartholomæi episcopi Traguriensis dudum in partibus illis Apostolicæ Sedis internuntii feliciter, favente Deo, inchoatis operibus prosecutionis adjicerent studium, per quod ad optatum perducerentur exitum, dignaremur. Idemque Traguriensis episcopus, cujus relatibus adhiberi fidem per easdem litteras petiisti, nobis exposuit, quod tu populo Christiano partium Orientis super afflictionibus et persecutionibus duris, quibus eos Turcarum furor immanis indesinenter angariat, viscera pietatis regiæ ad compassionem aperiens, et ad opprobria exprobrantium nomini Christiano tollenda et auferendam perfidam gentem credentium de finibus, attendens animi tui zelum, et excitans potentiam regiæ dignitatis, desideratas ab eadem Ecclesia matre tua contra Turcas ipsos capitaneus ordinari, ut ipsius Ecclesiæ spirituali adjutus auxilio et directus consilio in virtute Altissimi, qui piis favet libenter operibus, gregem Domini ipsum, velut populum de luporum eorumdem, scilicet Turcarum, faucibus potenter erueres et subactam jugo miserabilis servitutis Christianam absolveres libertatem.

29. « Quibus omnibus intellectis, exultavit cor nostrum in Domino, lætatus est spiritus, et mens ipsa in jubilum gaudii potioris erupit : ac eadem Ecclesia mater tua ei, qui ubi vult spirat, et corda regum in manu suæ continet potestatis, quique hunc tibi formavit animum et infudit affectum, suppliciter agens humiles gratias, et laudationum debita vota persolvens, ipsum oravit et orat assidue, ut te in hac zeli rectitudine, in hoc fervore spiritus, in hac puritate fidei, in hac devotionis sinceritate conservet, diesque tuos longævos faciat, et post bella Domini, ad quæ robur tuæ potentiæ animose ac strenue obtulisti, feliciter consummata, in sua pace disponat, sicque tibi te, ac subditas tibi nationes regere et gubernare concedat, quod post hujusmodi labilis peregrinationis excursum una cum eis ad sancta sanctorum puris introire mentibus merearis, etc. » Pluribus interjectis, quibus rogat, ut internuntios Apostolicos in erroribus atque hæresibus discutiendis, et schismaticis in sinum Ecclesiæ adducendis regio studio ac potentia fulciat, quo pristinus religionis splendor efflorescat in Rascia, subdit :

« Quapropter serenitatem tuam monemus, requirimus et hortamur in Domino, illam attente rogantes, tibique in remissionem tuorum peccaminum suadentes, quatenus eosdem episcopos pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia benigne recipias, et favorabiliter prosequaris, ipsorumque salutaribus monitis et doctrinæ devotius acquiescas : ac intuens, quod Dei nostri perfecta sunt opera, et quod juxta Evangelicam veritatem non qui incœpit, sed qui perseveraverit salvus erit, ipsius Redemptoris nostri actiones pro viribus imiteris, ac in bono constanter opere perseverans, ad ipsius feliciter inchoati negotii votivam consummationem sic velut diligens operator solerter intendas, quod in eo, præstante Domino et tuo cooperante ministerio studioso, nostris et communium fidelium Christi votis et exspectationibus satisfiat : ipseque retributor omnium bonorum Deus, cujus est idem negotium proprie proprium, et cui nunquam sine remuneratione servitur, ejusdem regni tui terminos ampliet, dilatet fines, thronum corroboret, et sceptra confirmet : ac tandem te subjectosque tibi populos cælestis regni faciat cohæredes, nosque non solum in hujusmodi capitaneatus officio, sed in quibuscumque aliis honestis et licitis vota tua, quantum cum Deo poterimus, Apostolico favore prosequamur. Dat. Avin. IX kal. Januarii, anno II ». Descivit a suscepto ejurandi schismatis consilio Stephanus Rasciæ rex, retardato iterum, ut antea in Clemente VI meminimus [1], bello Ungarico, de quo etiam Acta B. Petri Thomæ Carmelitæ episc. Pactensis [2] supra memorati [3]. Quocirca impietatis odio a Ludovico Ungariæ rege ingenti bello petitum Rascium visuri sumus : tum a Turcis affligi quos facile delere poterat, nondum confirmata in Europa eorum tyrannide, si cruceata signa, auctore belli sacri Pontifice, in Barbaros extulisset.

30. *Turcæ Græcis cladem inferunt.* — Hoc porro anno, Vere ineunte, Turcas inopino casu usos Græcis schismaticis maximas clades intulisse, refert Matthæus Villanus [4] : cum enim kalend. Martii concussis ingenti terræmotu in Græcia urbibus et oppidis adeo, ut eorum mœnia magna ex parte concidissent, Turcæ Græcos pavore consternatos invasere, ac per ruinas ingressi res diripuere, hominesque abduxere in servitutem, ac refectis mœnibus validis plures arces præsidiis muniverunt : excurrisse etiam ad Constantinopolim, eamque obsidione tentasse cum gemina Cantacuzeni et Palæologi factione fluctuaret; sed iis vires in communem hostem conjungentibus, abscessisse. Ac tum quidem temporis, quo is terræmotus contigit, Cantacuzenum ad firmandam suam potentiam, quæ nutabat, de Matthæo filio insignibus imperialibus ornando egisse ipse narrat [5]; et detrectantem ejusdem votis assentiri patriarcham Callistum sede depulisse, ac subrogasse Philotheum Heracleæ episcopum, qui Matthæum

[1] An. Chr. 1347. num 34. — [2] Philipp. Mazer in Vita B. Petri Thom. — [3] An. Chr. 1354 num. 26. — [4] Matth. Vill. l. III. c. 105. — [5] Cantac. l. IV. c. 37 et 38.

diademate cinxit. De eodem porro terræmotu agere videtur Calchondilas [1], dum ait Turcas ex Europa in Asiam redire paratos, subito motu terræ impeditos : quos cum urbium mœnia diruta vidissent, hæsisse in Europa, eamque magno furore excurrisse, ut ex Villano vidimus. Quem sane tristem casum, qui meminerit Græcos in eum furorem versos, ut Eucharistiam ritu Latino consecratam discerperent manibus, ac pedibus calcarent, divinæ omnino justitiæ adscribet, quæ carnifices ad reorum supplicium Europa abire non sit passa, ultroque arces schismaticorum, ut facile expugnarentur, subruerit.

31. *In Fraticellos Orientem impie inficientes pœnæ.* — Inficere Orientem etiam moliebatur superstitio Fraticellorum, qui sanctitatis fallaci cultu hæreseos virus simplicibus afflabant, et eversam Ecclesiæ Romanæ sanctitatem, fidemque apud ipsos tantum superstitem florere effutiebant : in quos Pontifex Caffensem episcopum animadvertere jussit, atque ad fideles ab eorum insidiis muniendos incumbere; necnon memoratorum hæreticorum impietatem hisce verbis descripsit [2]: « Rumor infestus nostrum noviter turbavit auditum, quod in tuis civitate et diœcesi nonnulli superstitiosi viri, Fraticelli vulgariter nuncupati, et etiam alii per planam viam veritatis et justitiæ nescientes dirigere gressus suos, nec instituta canonica observare curantes; sed lupinam rapacitatem ferentes interius ut alios per indirecta et invia in damnationis præcipitium secum trahant, in ovium veniunt vestimentis, temeritate propria officium sibi prædicationis usurpant, et contra ipsius Catholicæ fidei veritatem novas inducunt sectas, variosque errores damnabiliter seminant, edocent et observant : per quos multos simplices simulatæ humilitatis habitu, fictisque sermonibus decipiunt et seducunt, aliaque plura, animarum pericula patientia, sub quodam velamine sanctitatis faciunt et committunt in divinæ majestatis offensam, præfatæ fidei et Apostolicæ Sedis contemptum et scandalum plurimorum. Hi sunt siquidem pseudofratres seu prophetæ, a quibus Veritas ipsa præcipit attendendum. Hi sunt quos doctor gentium caute vitandos admonuit, dicens : *Nemo vos seducat inanibus verbis.* Hi sunt qui juxta psalmistæ vaticinium nescierunt neque intellexerunt, et ambulantes in tenebris erraverunt. etc. Dat. Avin. XII kal. Januarii, anno II ». Distringi jussa in Occidente in eosdem hæreticos judiciorum acerbitas : transmissæ sunt enim iisdem ferme verbis conceptæ litteræ [3] ad Ægidium cardinalem tit. S. Clementis A. S. L. ut censores fidei in Urbe circumpositisque locis in eosdem constitueret : ad Neapolitanum [4], Capuanum [5] et Beneventanum [6] archiepiscopos, ut regnum Neapolitanum hujusmodi Fraticellorum contagione liberarent : et ad Pisanum archipræsulem [1] ut quos in carcerem compegerat Fraticellos, legum severitati subjiceret. Similiter inhæserat eadem lues Galliæ Narbonensi, ad quam purgandam in similes hypocritas, cum ad saniorem mentem reduci non possent, flammæ adhibitæ, ut narratur in Ms. bibliothecæ Vaticanæ his verbis [2] : « Hujus anno secundo, duo fratres Ordinis Minorum propter hæresim de paupertate, et alia quæ male senserunt, Avinione combusti sunt feria tertia post Pentecostem ». Consentiunt Vitæ Innocentii typis impressæ auctor [3] atque Henricus Rebdorfius [4], qui etiam eorum hæreses refert : « Anno, inquit, secundo ejusdem papæ, multi de Ordine Minorum fratres inceperunt dogmatizare, et disputare de proprio et paupertate Christi et Apostolorum contra diffinitionem et determinationem Joannis papæ XXII, asserentes, quod papa non potuit revocare Constitutionem Nicolai papæ III, quæ incipit : *Exiit qui seminat*, de hæres. lib. VI, et de verborum significationibus. Item quod papa ex quacumque causa non possit delere Ordinem fratrum Minorum. Unde duo apostatæ prædicti Ordinis capti sunt in Monte-Pessulano, unus sacerdos, alter conversus ». De iis ad Sedem Apostolicam perducendis extant ad clerum Gallicanum litteræ [5], tum Amedio de Lingonis Ordinis Prædicatorum [6], fidei censuram in Franciæ regno Apostolica auctoritate exercenti, data imperia, ut tabellionibus reos ducturis ex ære Ecclesiastico collatitio stipendia numeraret : « Cum, inquit, nuper mandaverimus, quod Joannes de Castellione, et Franciscus ad Arquata Ordinis Fratrum Minorum hæretica, sicut accepimus, labe respersi in civitate Carcassonensi detenti, ad Romanam curiam, ubi de ipsis volumus ministrari justitiam, adducantur ». Paritum est Apostolico imperio, quisve judiciorum fuerit exitus, docere pergit Rebdorfius :

« Ducti Avinionem, et de mandato ejusdem papæ examinati, confessionem suam in quodam longo libello, multos circa præmissa articulos continente, legerunt. Imo publice affirmabant, quod papa Joannes prænominatus et omnes successores sui, ac etiam ipse papa Innocentius, contrarium assertioni eorum affirmantes, fuerint et essent hæretici et perversi, et ad quamcumque dignitatem vel beneficium Ecclesiasticum, titulum nullum haberent. Propter quod iidem Minores degradati sacerdotes (sacerdotio), in præsentia domini papæ traditi sunt curiæ sæculari, et cremati infra octavam Pentecostes : et dum irent ad supplicium, alta voce clamabant : *Gloria in excelsis Deo.* Et dicebatur publice, quod plures professi Ordinis illius fuerint traditi curiæ seculari, et cremati in Vasconia et in Italia, propter præmissos articulos,

[1] Calchond. de reb. Tur. — [2] An. 2. l. I. Ep. cur. XXIII — [3] An. 2. l. III. p. 1. Ep. cur. IV. — [4] Ibid. Ep. VII. — [5] Ep. X. et tom. II. Ep. secr. p. 5. — [6] An. 2. l. III. p. 1. Ep. cur. VI.

[1] An. 2. l. III. p. 1. Ep. IX. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3.6.. in Innoc. VI. — [3] Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [4] Rebdorf. in Annal. — [5] An. 2. l. I. Ep. cur. II. — [6] Ep. IX.

quos præmissi duo dicebant veros martyres. Imo etiam dicebatur, quod quamplures essent, etiam litteratæ personæ, Ordinis præfati, qui prædictam quæstionem de proprio et paupertate Christi et Apostolorum defendebant ». Dum vero adversus hæreticos in Galliis legum distringebatur severitas, plures ex Ebredunensi provincia in Calabriam diffugere, quos inquiri ac rapi ad supplicium Pontifex, datis ad Ludovicum regem Siciliæ litteris, jussit [1]. Disseminatos quoque, ac deinde revocatos nonnullos errores a Guidone ex Ordine Eremitarum S. Augustini in Parisiensi academia, refertur in Bibliotheca Patrum [2], inter quos insignis hæc hæresis, *Charitas, quæ semel labitur vel deperditur, nunquam fuit vera charitas;* a suo auctore impietatis damnata est; tum ab eo additum : « Si quæ vero auctoritates Augustini vel aliorum videantur ad oppositum, intelligendæ sunt de charitate finali, quæ manet in patria, de qua loquitur Apostolus, Cor. 13:*Charitas nunquam excidit*; vel intelligendum est de charitate secundum efficaciam, ut Magistermet videtur glossare ». Revocatæ etiam ab eodem aliæ propositiones obscuris involutæ verbis impietatem vel falsitatem subolentes [1]. Superiorem porro hæresim, a nonnullis jam ante temere effusam damnatamque avide hausere novatores.

[1] Tom II. Ep. secr. p. 9 et 10. — [2] Biblioth. Patr. tom. IV. col. 1331.

[1] Biblioth. Patr. tom. IV. col 1320

INNOCENTII VI ANNUS 3. — CHRISTI 1355.

1. *Carolus ferrea corona Mediolani redimitus lustrat Urbis Ecclesias, scribit Innocentio referens litteras Pontificias de coronationis ritibus deque pactionibus juratis.* — Insignis est annus humanæ salutis millesimus trecentesimus quinquagesimus quintus, Indictione octava, solemni novi imperatoris, Pontificio jussu imperialibus insignibus exornati, celebritate Romæ perfecta : in qua antequam aurea corona a legato cardinale cingeretur, ferream apud Insubres die Epiphaniæ sacro accepit [1], pactus antea cum vicecomitibus fœdus, de quo hæc narrat Cortusiorum historia [2] : « Ei occurrerunt nobiles Mediolani, et fere totius Lombardiæ. Qui per Cremonam et alias civitates et loca Mediolani transiens, summo honore receptus, die IV Januarii intravit Mediolanum. Eodem mense et die Epiphaniæ in Ecclesia B. Ambrosii de licentia summi Pontificis per archiepiscopum Mediolani corona ferrea honorifice coronatur ». Iniisse ipsos antea fœdus cum Carolo, atque ab eo ob Matthæi vicecomitis in Henricum avum officia in præfecturæ Mediolanensis munere confirmatos, tradunt iidem auctores [3], additque Albertus Argentinensis [1], illos vectigal annuum Cæsareo ærario illaturos se spopondisse. Confirmat hæc Ms. Vaticanum [2] ac subjungit, ut universa Etruria venienti cervices placide submiserit : « Carolus, inquit, anno Domini MCCCLIV intravit Italiam, et se concordavit cum tyrannis Lombardiæ meliori modo quo potuit: et assumpsit coronam ferream apud Mediolanum. Et deinde recessit, et ivit in Tusciam, et Pisani, Senenses, Lucani, Volterrani, Sanctiminiatenses, Montipolitiani se totaliter tanquam in verum dominum naturalem in suis manibus et dominio submiserunt; quos ipse gratiose recepit : sed ipsis et ipsorum cuilibet malum statim successit paulo post. Florentini vero cum ipsorum aliis residuis de Tuscia alligatis concordaverunt se cum dicto Carolo cum conditionibus et pactis habitis inter ipsos, et pecunia mediante ». Pacti sunt illi aureorum, ut refert Matthæus Villanus [3], centum millia mulctæque nomine ob præteritam in Henricum avum perduellionem persolvere, promissis annuis quatuor millibus vectigalis nomine. Jurejurando quidem Carolus Pontifici se devinxerat, ut vidimus, antequam Romanorum rex crearetur, Florentinis injurias ac mulctas pecuniarias

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. Matth. Vill. l. IV. c. 39. Rebd. in Annal. Alb Arg. in Chron. et alii. — [2] Cortus. hist. l. XI. c. 2. — [3] Eod. cap.

[1] Arg. in Chron. — [2] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. p. 53. — [3] Matth. Vill. l. IV. c. 73 et 76.

remissurum : sed Diploma Pontificium transmissum serius, addit auctor [1]. Et quidem in Regesto Pontificio Innocentii ad Carolum regem [2] de abroganda lata in Florentinos ab Henrico avo imperatore sententia, tum ad Petrum episcopum Ostiensem [3], cui illius imperiali diademate cingendi data erat provincia, ut ad id ipsum permoveret, tum ad Florentinos [4], quibus certiores de iis pœnis remittendis fecit, extant litteræ.

Tentarunt Gibellini [5] Caroli animum in Guelfos concitare. Sed ipse eorum petita insigni prudentia retudit: Gibellinos, qui sua in imperium officia commemorabant, non imperii decus affectare, sed commoda sua etiam cum illius dedecore venari : atque avum Henricum eorum consilia secutum maximo exitio se objecisse. Favisse autem Ecclesiæ Carolum dicetur inferius. Superioribus consentanea de Caroli prudentia in pertractandis Guelphis, antea ab imperio alienis, subjectis verbis Leonardus Aretinus refert: « Ad hunc Senis existentem, (in eam urbem, cujus administrationem, exauctoratis veteribus magistratibus, suscepit die Verbo in visceribus Virginis incarnato sacra, magna civium gratulatione venisse refert Matthæus Villanus) [6], Florentini pecuniis ex fide missis contra spem ac vota inimicorum præcipua benevolentia in sinum ejus irrepsere, ut nemini uni populo per Italiam magis fidere videretur: non enim antiqua partium levitate, sed præsenti commodo res æstimabat. Itaque plus ab una civitate per amicitiam adjutus est, quam a cæteris simul omnibus Italici generis: quod si inimicitia, ut avus quondam ejus certare voluisset, magnæ difficultates erant illi subeundæ: nunc autem et militibus et pecunia a civitate adjutus, nemine penitus repugnante, Romam pervenit, solemnibusque peractis, tranquillissime coronatus est. Hæc facta sunt in principio anni subsequentis, qui fuit quinquagesimus quintus supra mille trecentos ».

2. Data fuit provincia, absente Pontifice, imperialibus sacris initiandi Caroli cardinali episcopo Ostiensi. ut scribit Matthæus Villanus [7], cui Vitæ Innocentii auctor consentit his verbis [8] : « Eodem tempore Carolus rex Romanorum in imperatorem electus de voluntate et consensu dicti papæ intravit Italiam, Romam proficiscens, coronam imperialem ibidem recepturus ; pro qua sibi imponenda fuit missus per eumdem papam Petrus Bertrandi junior episcopus Ostiensis cardinalis ». Ei vero adjunctus est collega Ægidius tit. S. Clementis presbyter cardinalis, qui ea tempestate Italica legatione fungebatur; datis utrique imperiis, ut alter, altero impedimento etiam fortuito districto, Carolum sacra inunctione in Basilica S. Petri solemni ritu liniret, Ægidium autem Piceno bello contra tyrannos implicitum, ad Urbem se conferre jussit [1]: « Negotium, inquit, coronationis et inunctionis charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Romanorum illustris tibi et venerabili fratri nostro Petro Ostiensi Apostolicæ Sedis nuntio, et cuilibet vestrum per alias nostras litteras duximus committendum. Et ideo volumus, ut pro hujusmodi negotii solemnitate, auctore Domino, celebranda festine ad Urbem (si tamen absque præjudicio negotiorum, quorum promotioni deputatus es, poteris) studeas te conferre ; ita quod die, quam præfatus rex ad hoc duxerit eligendam, ibi una cum eodem episcopo, qui propter hoc ducit se personaliter conferendum, præstante Deo, valeas interesse. Dat. Avin. IV id. Februarii, anno III ». Extant eæ Innocentii litteræ ad hos cardinales de Carolo insignibus imperialibus exornando, quibus singuli sacri ritus in anta celebritate servandi ex pervetusto Romanæ Ecclesiæ Tabulario petiti præscribuntur, insertæ in aliis publicis Caroli regis Romanorum litteris inferius afferendis.

Lustravit Carolus [2] ante suscepta ornamenta imperialia Urbis Ecclesias, magna procerum multitudine stipatus, feria sexta et sabbato majoris hebdomadæ ingenti pietatis sensu atque exemplo, seposita regia pompa : sacramenti enim, quo se Geraldo episcopo Tridentino, tunc archidiacono e Baltesio in Ecclesia Constantiensi devinxerat, Urbem se nisi die qua ornamentis imperialibus decorandus foret, non ingressurum, religione solutus fuerat Innocentii litteris [3] : tum etiam ipsi concessa erat auctoritas, ut dies memorata, in qua solemnis ea pompa celebranda, quæ a Pontifice constituenda erat, ab ipso designaretur : « Nos, inquit, ad tuæ commoditatis augmentum favorabiliter intendentes, tibi diem pro coronatione hujusmodi quam ad hoc duxeris eligendam, præfigimus de gratia speciali. Dat. Avin. II kal. Februarii, anno tertio ».

3. Designata a Carolo peragendæ celebritati Dominicæ Resurrectionis die, quam mensis Aprilis quintam fuisse notant historici [4] : clerus populusque Romanus instructo religioso agmine obviam effusus magno tripudio ac triumpho venientem excepit, atque in Urbem et Basilicam principis Apost. deduxit. Qui, edita prius fidei orthodoxæ professione, una cum Anna uxore, quæ e Germania Pisas ad eum venerat [5], sacratus est a Petro cardinale Ostiensi, ut vetus Ms. Vaticanum [6] Vitæque Innocentii auctor [7] testantur : servato nimirum eo ritu, qui in Pontificiis litteris descriptus erat. Quæ ex veteribus monumentis confirmat cardinalis Baronius [8] : « Anno, inquit, Christi MCCCLV, Indictione VIII, Carolus IV imperator coro-

[1] Matth. Vill. l. IV. c. 73. — [2] Tom III. Ep. secr. p. 36. — [3] Ibid. p. 37. — [4] Ibid. — [5] Matth. Vill. l. IV et V. c. 21. — [6] Ibid. c. 80 et 81. — [7] Ibid. c. 71. et Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [8] Gesta Innoc. VI apud Bosq.

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 23. — [2] Matth. Vill. l. IV. c. 93. — [3] Tom. III. Ep. secr. p. 26. — [4] Ms. bibl. Vat. sign. num. 3765. Matth. Vill. l. V. c. 2 Cortus. hist. l. IV. Alb. Arg. in Chron. Rebdorf. in Annal. Gesta Innoc. VI apud Bosq. et alii. — [5] Matth. Vill. l. IV. c. 56. — [6] Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. — [7] Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [8] Baron. in not. Ms. ad hunc ann.

natur Romæ in Basilica Vaticana, die Paschatis, a Petro episcopo cardinale Ostiensi, legato Romani Pontificis : et confirmat hoc anno omnia quæ olim ante coronationem pollicitus fuerat Clementi papæ. Habetur ipsum Diploma aureo sigillo signatum libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ. Habentur litteræ ipsius Innocentii papæ in dicto libro Privilegiorum, ubi late de omnibus cæremoniis servatis, in coronatione ejusdem Caroli faciendis : nam absente papa fuit coronatus ». Ex his refellas mendacium a Matthæo Vill. traditum historiæ [1], nimirum Joannem e Vico præfectum Urbis coronam imperatoriam Carolo imposuisse, atque ab eodem Carolo imperatricem diademate redimitam, qui enim horum testis major esse possit, quam ipse Carolus, qui cum honores Christo Domino in ejus vicario veteri more et instituto præstandos a Cæsaribus non abolere, sed potius confirmare cuperet, subjectis promulgavit litteris [2], ex Pontificis absentia nil illius dignitati detractum iri ; nec secuturos imperatores a Pontificibus Augustali insigni exornandos, quæ essent in hac celebritate ab Apostolico legato prætermissa, utpote soli præsenti exhibenda Pontifici, in exemplum adducturos :

« Sanctissimo in Christo patri ac domino suo domino Innocentio, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus et Boemiæ rex cum reverentia debita ac devota, pedum oscula beatorum.

« Sanctissime pater et domine reverendissime, litteras sanctitatis vestræ de manibus reverendi in Christo patris domini Petri Ostiensis episcopi, Apostolicæ Sedis nuntii, amici nostri charissimi, cum reverentia debita et honore congruo devote suscepimus, quorum tenor sequitur in hæc verba :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Petro episcopo Ostiensi A. S. N. salutem et Apostolicam benedictionem.

« Speciosus forma præ filiis hominum Jesus Christus militantem Ecclesiam sponsam suam sicut potestatis plenitudine ad salutare orbis regimen communivit, sic etiam, ut decoro gloriæ sponso juncta pulchrior appareret, honorum fascibus et schemate dignitatum quasi quibusdam renitentibus margaritis ornavit. Sed illud ei concessit gloriæ potioris insigne, quod ipsa sublimioribus quibusque potestatibus, quibus idem ipse Christus eam prætulit universaliter omnibus, velut sol copiosus proprii luminis erogator ad ornatum adjiciens, quo largius de plenitudine honorum suorum communicat aliis, eo refulget amplius, eo resplendet potius, eo est honoratior in seipsa. Dudum siquidem post electionem de charissimo in Christo filio nostro Carolo rege Romanorum illustri celebratam concorditer per principes regni Alemanniæ, in electione regis Romanorum vocem habentes, cum imminet et pro tempore facienda, felicis recordationis Clementis papæ VI prædecessori nostro per solemnes dicti regis ambassiatores et nuntios, ad ipsius prædecessoris præsentiam destinatos, electionis ejusdem præsentato decreto ; ac tam super ipsius electionis forma, quam super idoneitate personæ dicti regis informatione habita diligenti, per quosdam ex fratribus prædecessoris ipsius, de quorum numero tunc eramus, quibus idem prædecessor informationem hujusmodi duxerat committendam ; hac per commissarios hujusmodi facta prædecessori memorato in præsentia dictorum fratrum de informatione habita super his relatione fideli ; dictus prædecessor de fratrum consilio prædictorum ad devotæ ac humilis supplicationis instantiam, per dictos ambassiatores et nuntios eidem prædecessori frequenter effusam, præfatum regem in specialem filium suum et Ecclesiæ memoratæ suscepi, sibi suos favorem et gratiam benigne concedens, ac ipsius regis persona idonea reputata, eum nominavit, assumpsit et declaravit regem Romanorum ; et approbans personam ipsius, eum sufficientem et habilem declaravit ad suscipiendum imperialis celsitudinis dignitatem, decernens unctionem, consecrationem et coronationem imperiales per manus suas eidem regi opportunis loco et tempore impendendas, ac supplens ex certa scientia et de plenitudine Apostolicæ potestatis omnem defectum, si quis aut ratione formæ, aut ratione regis prædicti, aut electorum suorum personarum, seu ex quavis alia ratione vel causa in hujusmodi electione intervenerat quovis modo : ac præcipiens omnibus fidelibus et vassallis imperii, ut præfato regi sicut regi Romanorum, in imperatorem promovendo, intenderent efficaciter et parerent.

4. « Postmodum vero, prædecessore ipso, sicut Domino placuit, naturæ debitum exsolvente, nobisque (licet immeritis) ad fastigium Apostolicæ dignitatis assumptis, præfatus rex per venerabilem fratrem nostrum Theodoricum episcopum Mindensem nuntium et ambassiatorem, ac litteras ejus, nobis intimare curavit, quod ipse Italiæ partes eidem imperio subjectas intraverat, et ab incolis et habitatoribus civitatum aliorumque locorum Lombardiæ honorifice pacificeque receptus, unctionem et diadematis imperialis insignia in Basilica principis Apostolorum de Urbe, Deo propitio, suscipere in proximo disponebat. Et intuens, sicut princeps discretionis et circumspectionis virtute conspicuus, quod nobis in partibus Cismontanis multorum gravium et urgentium negotiorum involucro præpeditis, hujusmodi unctionis et coronationis insignia per manus nostras non possent ei in Basilica memorata concedi ; per dictos episcopum et litteras nobis humiliter supplicavit, ut per aliquos de fratribus nostris hujusmodi

[1] Matth. Vill. l. v. c. 2. — [2] Ext. in Arce S. Ang. et lib. Priv. Rom. Eccl. tom. I. p. 68. et inter coll. Plat. jussu Sixt. IV edita tom. III. p. 118 et 149, et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 434 et 466. et D. 1. p. 55.

unctionis et coronationis aliaque insignia in dicta impendi ei Basilica facere dignaremur.

5. « Nos autem, qui ad ipsius regis honoris et status incrementa ex paternæ charitatis instinctu affectionem gerimus promptiorem, hujusmodi antefati regis litterarum serie, et quæ idem episcopus verbo subjunxit, diligentius intellectis, attendentes quod, sicut idem quoque rex consideravit prudenter et provide, sic hujusmodi negotiorum pondere premitur, et eorum nobis implicitis implicamur, quod coronationis et unctionis, et aliis solemniis peragendis eisdem non possemus nostram præsentiam exhibere ; et cupientes in executione solemniorum ipsorum, quibus mente aderimus per ministros, quos tanti negotii celebritas exigit, suppleri corporalis absentiæ nostræ vices ; ad te ac dilectum filium nostrum Ægidium tit. S. Clementis presbyterum cardinalem A. S. L. quos virtutum grandium splendor illustrat, quosque in magnis et arduis operarios utiles multa experientia comprobavit, considerationis nostræ direximus oculos : et sperantes, quod industria tua et legati præfati, quæ in quibuscumque semper operibus emicuit clarior, hoc etiam insigne opus ad Dei laudem et gloriam, ac honorem et decus ipsius Ecclesiæ sponsæ suæ, ipso præstante qui bonarum director est actionum, laudabiliter exsequetur, memorati regis devotis supplicationibus inclinati, te dictumque legatum ad celebritatem hujusmodi honorabiliter peragendam ministerii deputamus.

6. « Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad eamdem Urbem te personaliter conferens, ac ibidem die, quam idem rex ad hoc duxerit eligendam, cum legato conveniens memorato, tu in dicta Basilica missam celebres, et regem inungas eumdem : et tu dictusque legatus regi præfato et charissimæ in Christo filiæ nostræ Annæ reginæ Romanorum illustri uxori suæ mitras et diademata imperii, ac eidem regi sceptrum, pomum et gladium ac alia solemnia, prout infra patentius clariusque distinguitur, tribuatis ; ipsorumque inclytos vertices insigniis eorumdem, adhibitis vetustæ consuetudinis solemnitatibus, decoretis. Et ne quis in hujusmodi peragendis solemniis error possit intervenire, quod absit, modum et formam agendorum, et ubi ac per quas personas agenda fuerint, particulariter et distincte duximus præsentibus inserenda, prout in archivio ipsius Ecclesiæ ac Pontificali Ordinario continetur, quorum forma [2] talis est :

« Cum rex in imperatorem electus pervenerit ad portam Collinam, quæ est juxta castellum Crescentii, recipiatur honorifice a clero Urbis cum crucibus et thuribulis : et processionaliter deducatur usque ad gradus Basilicæ S. Petri, cantantibus universis : *Ecce mitto angelum meum*, etc. camerarii ejus missilia spargentibus ante ipsum et præfecto Urbis gladium præferente. Cum autem pervenerit ante Basilicam in platea quæ cortina vocatur, dextrandus est a senatoribus usque ad gradus prædictos, ubi eo descendente, tradendus est equus, cui rex insederat, illis. Interim autem summus Pontifex cum omnibus ordinibus suis præparat se in secretario tanquam celebraturus divina, et processionaliter exiens usque ad suggestum aræ superioris, quæ est in capite graduum, super faldistorium ibi sedeat, consedentibus super gradus a parte dextra episcopis et presbyteris, sinistra vero diaconis cardinalibus, et in proximiori gradu subdiaconis et acolytis, primicerio et cantoribus adstantibus circa illos cum magnatibus et nobilibus, officialibus et ministerialibus aulæ papalis. Tum rex cum archiepiscopis et episcopis, principibus et magnatibus suis, ascendens ad summum Pontificem, reverenter osculetur pedes ipsius ; et offerens ei aurum quantum sibi placuerit, benigne recipiatur ab eo ad osculum et amplexum : quo demum surgente, rex ipse a parte dextra et prior diaconorum a parte sinistra deducant eum usque in Ecclesiam S. Mariæ in Turribus : ubi ante altare subdiacono Evangelii textum tenente, rex super illum corporaliter præstat hujusmodi juramentum : Ego Carolus rex Romanorum, futurus, annuente Domino, imperator promitto, spondeo et polliceor coram Deo et B. Petro, me de cætero protectorem et defensorem fore summi Pontificis et sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus et utilitatibus suis custodiendo et conservando possessiones, honores et jura ejus, quantum divino fultus adjutorio fuero secundum scire ac posse meum recta et pura fide. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Forma autem juramenti præstiti in Avenione per procuratores et nuntios prædicti regis Romanorum tempore suæ coronationis renovandi talis est :

7. « Vobis sanctissimo patri et domino domino Clementi, divina providente clementia papæ VI, nos Arnestus archiepiscopus Pragensis, Ademarus comes Valentinensis, Henricus comes de Salinis, Gerardus de Grandi-Prato de Eusalisia, Gantherus de Montilio, et Joannes de Asperomonte, Geraldus de Magnaco archidiaconus de Balthesio in Ecclesia Constantiensi, Rodulphus dictus Loys officialis Treverensis, Joannes de Pistorio decanus Ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, et Nicolaus de Lucemburgo præpositus Ecclesiæ Sanctensis Pragensis diœcesis, nuntii et procuratores serenissimi principis domini Caroli Romanorum regis, habentes ad omnia infrascripta plenam et generalem ac liberam potestatem, et speciale mandatum ab eodem, prout constat per prædictas patentes litteras, et per aliud publicum Instrumentum quorum tenores superius continentur : ipsius vice et nomine domini nostri regis prædicti, et in animam ipsius promittimus et juramus per Patrem,

[1] Ext. etiam in Cerimonial. Ms. Bibl. Vat. sign. num. 4727. p. 90. Item apud Galdast. in collect. Const. imperial.

Filium et Spiritum sanctum, et per hæc sancta Dei Evangelia, et per hoc lignum vivificæ crucis, et per has reliquias sanctorum, quod nunquam vitam, aut membra, aut ipsius honorem quem habetis, sua voluntate aut suo consensu aut suo consilio aut sua exhortatione perdetis : et in Roma nullum placitum aut ordinationem faciet de omnibus, quæ ad vos pertinent, aut ad Romanos sine vestro consilio aut consensu : et quidquid de terra Romanæ Ecclesiæ pervenit ad ipsum aut perveniet, vobis reddet quam citius poterit. Et quandocumque in Lombardiam aut Tusciam aliquem mittet pro terris aut juribus suis gubernandis, quoties mittet, faciet jurare eum, ut adjutor vester sit ad defendendum terram Romanæ Ecclesiæ et Romanam Ecclesiam secundum suum posse : et si, permittente Deo, dictus dominus noster rex Romam venerit; sanctam Romanam Ecclesiam et vos rectorem ipsius et successores vestros exaltabit secundum suum posse : et cum Romæ vel alibi per vos in imperatorem fuerit coronatus dominus noster rex prædictus, dictum juramentum et alia fieri consueta ad requisitionem vestram tempore coronationis suæ personaliter renovabit.

« Deinde summus Pontifex cum ordinibus suis ad altare procedit, et facta ibi oratione, ad sedem ascendit, rege cum suis tribus episcopis, videlicet Ostiensi et Portuensi et Albanensi in Ecclesia S. Mariæ in Turribus remanente, ubi a canonicis S. Petri receptus in fratrem imperialibus induatur insigniis, dato ipsius pallio camerario domini papæ. Qui, præcedentibus illum canonicis et cantantibus, *Petre amas me?* etc. cum ad ostium Basilicæ principis Apostolorum pervenerit, quæ porta argentea nuncupatur, deducentibus eum hinc inde comite Lateranensis palatii, et primicerio judicum Romanorum, Albanensis episcopus ante ipsam portam argenteam hanc super eum benedictionem effundat : *Deus, in cujus manu corda sunt regum*, etc. [1]. Cum autem intra Ecclesiam in medio rotæ pervenerit, Portuensis episcopus hanc orationem super eum decantet : *Deus, inenarrabilis auctor mundi, etc.* [2].

« Qui, cum ad confessionem B. Petri pervenerit, prosternat se pronus in terram, et prior diaconorum super eum faciat letaniam. Qua finita, prior presbyterorum dicat orationem Dominicam cum capitulis istis : *Salvum fac servum tuum, Domine. Mitte ei auxilium de sancto. Domine, salvum fac regem.* Ac deinde dicat orationem istam : *Actiones nostras, quæsumus, Domine*, etc. Post hæc procedant ad altare S. Mauritii, ubi Ostiensis episcopus ungat ei de oleo exorcizato brachium dextrum et inter scapulas hanc orationem dicendo : *Domine Deus omnipotens, cui est omnis potestas, etc.* [3].

[1] Ext. Annal. tom. XIII. an 1209. num. 18 — [2] Ext. ibid. — [3] Ext. ibid. num. 19.

« Item aliam orationem : *Deus, Dei filius Jesus Christus*, etc. [1].

8. « His ita peractis, ascendat rex ad altare S. Petri : ubi summus Pontifex, facta confessione, recipiat eum ad osculum sicut unum ex diaconis, ipseque procedat ad pulpitum vel ambonem, ubi thalamus constructus de lignis, et ornatus de palliis debet ei esse paratus, et cum suis archiepiscopis et episcopis, principibus et magnatibus secundum capacitatem loci consistat. Primicerius autem et schola cantorum in choro ante altare decantent introitum : et post *Kyrie eleison* et hymnum Angelicum decantata, summus Pontifex dicit orationem, quæ competit illi diei, et hanc orationem pro ipso imperatore : *Deus regnorum omnium*. (Extant harum precum formulæ in vetusto Pontificio Cerimoniali [2], ex quo ipsas describere visum est) : *Deus regnorum omnium, et Christiani maxime protector imperii, da servo tuo N. imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter excolere: ut qui tua constitutione est princeps, tuo semper munere sit potens. Per*, etc. Item aliam orationem : *Suscipe, Domine preces et hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui N. supplicantis, et protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut superatis pacis inimicis, secura sibi serviat Christiana libertas.*

« Item aliam orationem : *Deus qui ad prædicandum æterni regni Evangelium Romanum imperium præparasti, prætende famulo tuo imperatori nostro N. arma cœlestia, ut pax Ecclesiastica nulla turbetur tempestate bellorum.*

9. « Cum lecta fuerit Epistola, et Graduale decantatum, imperator ascendat processionaliter ad altare, ubi summus Pontifex imponit ei mitram clericalem in capite, ac supra mitram imperatorium diadema, dicens : *Accipe signum gloriæ, diadema regni, coronam imperii, in nomine Patris † et Filii † et Spiritus sancti †, ut spreto antiquo hoste, spretisque contagiis vitiorum omnium, sic justitiam, misericordiam et judicium diligas, et ita juste, misericorditer et pie vivas, ut ab ipso Domino nostro Jesu Christo in consortio sanctorum æterni regni coronam percipias. Qui cum Patre, etc.*

« Deinde sceptrum et pomum aureum tradat ei, et post cætera gladium, ita dicens : *Accipe* [3] *gladium de super beati Petri Apostoli corpus sumptum per nostras manus, licet indignas, vice tamen et auctoritate beatorum Apostolorum consecratas, imperialiter tibi concessum, nostræque bene † dictionis officio in defensionem sanctæ matris Ecclesiæ divinitus ordinatum ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum ; et memor esto de quo psalmista prophetavit, dicens : Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime; ut in hoc vim æquitatis per eamdem exerceas,*

[1] Ext. Annal. tom. XIII. an. 1209. num. 19. — [2] Cerem. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4737. p. 90. — [3] Pag. 93.

molem iniquitatis potenter destruas, et sanctam Dei Ecclesiam, ejusque fideles propugnes ac protegas : nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes exseces ac dispergas : viduas et pupillos clementer adjuves ac defendas, desolata restaures, restaurata conserves, ulciscaris injusta, confirmes bene disposita : quatenus in hoc agendo virtutum triumpho gloriosus justitiæ cultor egregius cum mundi Salvatore, cujus typum geris in nomine, sine fine regnare merearis. Qui cum Deo, etc. Qui coronatus incedens portet in dextra manu pômum, in sinistra sceptrum, et sic ad thalamum redeat; ipsoque ibi cum principibus suis consistente, prior subdiaconorum cum subdiaconis Romanæ curiæ et capellanis aulæ imperialis ad pectorale dextrum ante Crucifixum argenteum laudem imperatori alta voce decantent hoc modo: *Exaudi, Christe.* Scrinarii vero Urbis sericis cappis induti, ante pectorale consistentes in choro, respondeant : *Domino Carolo invictissimo imperatori Romanorum et semper Augusto salus et victoria.* Qua laude tertio repetita, prior subdiaconorum cum suis tribus vicibus dicat : *Salvator mundi.* Et scrinarii vicissim respondeant : *Tu illum adjuva.* Deinde iste cum suis duabus vicibus dicat : *S. Maria.* Et illi vicissim respondeant : *Tu illum adjuva.* Et sic deinceps : *S. Michael. S. Gabriel. S. Raphael. S. Joannes Baptista. S. Petre. S. Paule. S. Agnes. S. Cæcilia,* etc. Quibus finitis, isti bis dicant : *Kirie eleison.* Et illi vicissim respondeant: *Christe eleison.* Ac deinde simul omnes : *Kyrie eleison.* Post hoc, Evangelio decantato, imperator corona et manto depositis, accedat ad summum Pontificem, et offerat ad pedes ejus aurum quantum sibi placuerit : ipsoque Pontifice descendente pro perficiendis missarum mysteriis ad altare, imperator more subdiaconi offerat ei calicem et ampullam, et stet ibi, donec Pontifex ad sedem reversus communicet, sacramque communionem de manu ejus suscipiat cum osculo pacis : et sic ad thalamum rediens in ambone resumat mantum pariter et coronam, missaque finita, Pontificalem benedictionem reverenter accipiat. Et statim procedat ad locum, ubi debet summus Pontifex equitare : et cum ipse Pontifex equum ascenderit, teneat stapedium sellæ ejus, et arrepto fræno, aliquantulum ipsum adextret, moxque suum equum ascendens procedat juxta summum Pontificem usque ad Ecclesiam S. Mariæ in Transpadina (Transpontina), ubi, dato sibi osculo, ad invicem non corde, sed corpore separentur.

10. « Si vero regina coronanda fuerit, debet superlectorium ex opposito thalamus præparari, ubi cum duabus ad minus puellis et aliquabus ex principibus imperii tam Ecclesiasticis quam mundanis resideat. Et post coronationem imperatoris deducatur ad altare ante summum Pontificem amicta regalibus indumentis : cui summus Pontifex mitram imponat, ita quod cornua mitræ sint a dextris et a sinistris et super mitram imponat coronam, ita dicendo : *Accipe coronam imperialis excellentiæ,* etc. » Fundi prius nonnullas preces in ipso ingressu Ecclesiæ, describit Cerimoniale Pontificium [1] : tum etiam in ea lustranda sacra prece, necnon oleo perlinenda, denique corona illi imponenda, plura recensentur accuratissime, quæ delibanda ex ipso, et jucunda fore lectori visa sunt. « In benedictione reginæ vel imperatricis ad ingressum Ecclesiæ sic oratur :

Oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, fons et origo totius bonitatis, quæ fœminei sexus fragilitatem nequaquam reprobando avertis, sed dignanter comprobando potius eligis, et qui infirma mundi eligendo, fortia quæcumque confundere decrevisti ; quique etiam gloriæ virtutisque tuæ triumphum in manu fœmineæ Judaicæ olim plebi de hoste sævissimo resignare voluisti, respice, quæsumus, ad preces humilitatis nostræ, ut super hanc famulam tuam N. quam supplici devotione in reginam vel imperatricem elegimus, bene ✝ dictionum tuarum dona multiplica, eamque dextera tuæ potentiæ semper et ubique circumda, et ut dono tui muniminis undique firmiter protecta visibilis seu invisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare valeat, et una cum Sara atque Rebecca, Lia atque Rachele beatis reverendisque fœminis fructu uteri sui fœcundari seu gratulari mereatur ad decorem totius regni vel imperii, statumque sanctæ Dei Ecclesiæ regendi, necnon protegendi. Per Christum Dominum nostrum, qui ex intemeratæ B. Mariæ Virginis alvo nasci, visitare, ac revocare hunc dignatus est mundum : qui tecum vivit et gloriatur, Deus, in unitate Spiritus sancti per immortalia sæcula. Et post coronationem imperatoris deducatur ad altare ante summum Pontificem, amicta regalibus indumentis, et summus Pontifex det hanc benedictionem dicens:

Oratio.

Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cujus providentia in sua dispositione non fallitur, qui fecisti ea quæ futura sunt, et vocas ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu dejicis, atque humiles dignanter in sublime provehis, ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Esther reginam Israeliticam causa salutis de captivitatis suæ compede solutam ad regis Assueri thalamum regnique sui consortium transire fecisti, hanc famulam N. humilitatis nostræ benedictione Christianæ plebis salutis gratia ad dignam sublimemque regis vel imperatoris nostri copulam, et regni vel imperii sui participium mi-

[1] Ms. bibl. Vat. sign. num. 4737.

sericorditer transire concedas: et ut imperialis vel regalis fœdere conjugii semper permanens pudica, proximam virginitati palmam continere queat, tibique Deo vivo et vero in omnibus et super omnia jugiter placere desideret, et te inspirante, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat. Per Christum, etc.

In sacri olei unctione.

Spiritus sancti gratia nostro humilitatis officio in te copiosa descendat, ut sicut manibus nostris, licet indignis, oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita ejus invisibili unguine delibuta impinguari merearis, ejusque spirituali unctione perfectissime semper imbuta, et illicita declinare tota mente et spernere discas et valeas, et utilia animæ tuæ jugiter optare, atque operari queas et opereris, auxiliante Domino nostro Jesu Christo; qui cum Patre et Spiritu sancto, etc.

« Deinde summus Pontifex ei mitram imponat, ita quod cornua mitræ sint a dextris et sinistris. Tum coronam imponat, dicendo: *Officio nostræ indignitatis in reginam vel imperatricem solemniter benedicta, accipe coronam regalis vel imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur: unde sicut auro et gemmis redimita nites, ita et interius auro sapientiæ virtutumque gemmis decorari concedas, quatenus post occasum hujus sæculi cum prudentibus virginibus sponso perenni Domino Jesu Christo digne et laudabiliter occurrens regina, cœlestis aulæ merearis ingredi januam, auxiliante eodem Domino Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen* ». Hactenus Cæremoniale Pontificium. Reliquos ritus Innocentii papæ litteræ ita describunt.

« Coronata vero regina reducatur ad thalamum, et post Evangelium deducatur ad oblationem, summo Pontifici exhibendam, stetque in gradibus juxta obsidiam (absidem) versus altare S. Leonis, donec de manu summi Pontificis post imperatorem sacram communionem accipiat: et tunc ad thalamum reducta permaneat usque ad finem missæ. Consuevit autem imperator larga presbyteria omnibus ordinibus exhibere, quibus ea, cum coronatur summus Pontifex, elargitur; videlicet episcopis, presbyteris et diaconis, cardinalibus, primicerio et cantoribus, subdiaconis basilicariis et regionariis, universitati cleri Romani, capellanis et cæteris officialibus et ministerialibus curiæ; præfecto Urbis, senatoribus, judicibus, advocatis, et scriniariis ac præfectis navalium. Consuevit etiam rex, quando descendit de monte Gaudii, et venit ad ponticellum, præstare hoc juramentum Romanis: Ego Carolus rex, futurus imperator, juro me servaturum Romanis bonas consuetudines suas. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia, etc.

11. « Quia vero propter nostram absentiam nonnulla solemnia ex prædictis, personam nostram tangentia, expedit intermitti; volumus atque decernimus, quod non obstantibus his, quæ superius describuntur, in gradibus scalarum dictæ Basilicæ principis Apostolorum idem rex Romanorum solemnitate et honorificentia debitis recipiatur ad osculum per te ac legatum eumdem, stantes in ordinibus vestris, induti tamen omnes pluvialibus processionaliter obviantes eidem cum subdiaconis et acolythis, primicerio et cantoribus, adstantibus circa te dictumque legatum magnatibus, nobilibus, officialibus et ministerialibus aulæ nostræ. Aurum vero quod rex in eisdem gradibus Apostolico consuevit offerre post genuflexionem et deosculationem pedum, omissis illis, quas nec tibi nec dicto legato faciet idem rex, quia soli Romano Pontifici competunt et debentur, in eodem loco per eumdem regem tibi et dicto legato humiliter offeratur, ita dicentem: Si sanctissimus pater dominus noster dominus Innocentius summus Pontifex esset hic præsens, sibi offerrem aurum istud præsentialiter: sed propter ejus absentiam offero sibi aurum istud vobis dominis episcopo et legato recipientibus illud, vice ac nomine domini nostri papæ. Quo facto idem rex, existens in medio tui et dicti legati, veniat cum utroque vestrum ad altare S. Mariæ in Turribus: et cum ibidem fuerit, publice in præsentia tui et dicti legati, recipientium nostro et ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine, præstet idem rex sacramentum suo expresso proprio nomine de verbo ad verbum, prout superius continetur. Renovet etiam sacramentum, per procuratores suos præstitum suæ approbationis tempore, coram nobis secundum tenorem supra descriptum. Et si in adventu suo in gradibus, ubi eidem tu et legatus obviabitis antefatus, renovationem prædictam facere præeligeret, contentamur.

« Tu vero, ut præmittitur, missam celebres et regem prædictum inungas, prout in Ordinario continetur. Litanias dicat diaconus, qui tibi celebranti in missarum solemniis ministrabit. Orationem autem, quam dicere debet prior presbyterorum cardinalium, dicat idem legatus. Præstito autem in capella S. Mariæ de Turribus juramento, prædictus legatus cum rege remaneat memorato. Orationem vero, quæ dicenda competit episcopo Albanensi, tu dicas loco et tempore debitis: sed orationem quam deberet dicere Portuensis episcopus, si adesset, dicat præfatus legatus. Receptio autem ad osculum inter diaconos cardinales post confessionem in altari B. Petri factam, quia soli Romano Pontifici competit, et concurrit cum osculo pectoris, omittatur. Tu autem et prædictus legatus imponatis mitras suo modo regi suæque reginæ prædictis, prout in dicto Ordinario de summo Pontifice continetur, et diademata regi et reginæ prædictis. Verba vero dicenda in impositione diadematum, scilicet: *Accipe signum gloriæ*, quoad

regem; item: *Accipe coronam imperialis excellentiæ*, quoad reginam, dicat idem legatus alte atque sonore, ita quod ab assistentibus audiantur: licet enim ratione prioratus hoc eidem legato non competat; quia tamen ipse in legatione nostram repræsentat personam, hoc per eum volumus adimpleri; et tu verba eadem voce submissa dicas sic, ut nequaquam audiri possint, sicut in consecrationibus prælatorum fieri consuevit per coassistentes principaliter consecranti. Verba autem competentia in assignatione gladii post sceptrum et pomum aureum ipsumque gladium, per te et legatum eumdem tradita, scilicet, *Accipe gladium ad vindictam malefactorum*, tu idem alta et sonora voce dicas et proferas, prædicto legato submissa voce eadem verba dicente, prout in verbis impositionum mitrarum et diadematum superius est expressum.

12. « Decantato autem Evangelio, rex coronandus offerat aurum, quod ad pedes Romani Pontificis consuevit offerri, ad pedem majoris altaris, quod tu et legatus idem nostro recipietis nomine. Cætera vero solemnia peragantur cum omni solemnitate et honorificentia, prout in Ordinario continentur. Oblatio vero calicis et ampullæ per imperatorem jam coronatum, decantato Evangelio, corona et manto depositis, more subdiaconi Romano facienda Pontifici, et assistenti eidem facienda per imperatorem, donec Romanus Pontifex ad sedem propriam revertatur, quia soli Romano Pontifici competunt, omittantur. Idem tamen imperator, si voluerit, sacram communionem de manu recipiat celebrantis; osculo tamen omisso. Quibus peractis, ad thalamum rediens, in ambone resumat mantum pariter et coronam. Processus autem hujusmodi imperatoris ad locum, ubi summus Pontifex equitare deberet, et detentio stapedii sellæ ejus, et arrepto freno equi, cui Romanus Pontifex insideret, adextratio officiique stratoris exhibitio, quia soli Romano Pontifici competunt, et præsentiam ipsius exigunt corporalem, omittantur omnino: reliqua autem solemnia, prout exprimuntur in Ordinario, solemniter et honorifice compleantur.

13. « Quia autem, ut ex prædictis apparet, multæ observantiæ, multaque solemnia, multæque reverentiæ et honorificentiæ Romano Pontifici competentia propter nostram absentiam omittuntur, protestamur et volumus, et Apostolica auctoritate decernimus, quod nullum ex hoc juris vel facti Romanæ Ecclesiæ ac nobis nostrisque successoribus præjudicium generetur, quin cum casus regis Romanorum in imperatorem coronandi occurerret, omnia exhibeantur et fiant per coronandos reges Romanis Pontificibus, sicut in forma, quæ in archivio Ecclesiæ et Pontificali ordinario continetur eisdem superius descripta, seriosius est expressum. Ad ejusdem autem Ecclesiæ Romanæ, nostram et successorum nostrorum conservationem juris atque cautelam volumus, per te ac dictum legatum ab eodem tam rege coronando quam imperatore coronato, expresse his nostris protestationi et decreto consentiente, recipi patentes litteras quadruplicatas de verbo ad verbum, tenorem præsentem continentes, suo regali primum sigillo, et postmodum sua imperiali Bulla aurea communitas: quas tu et idem legatus, aut alter vestrum nobis aut cameræ nostræ fideliter assignetis. Quod si te vel dictum legatum, cui similes litteras, mutatis mutandis, dirigimus, contigerit forsitan impediri, ille vestrum, qui executioni præmissorum vacare potuerit, ea omnia exsequatur. Dat. Avin. II kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III ». Repetitis his Innocentii litteris, subjicit Carolus:

14. « Cum igitur, sanctissime pater et domine reverendissime, propter vestræ sanctitatis absentiam circa imperialis coronationis nostræ solemnia nonnullas observantias et multa solemnia, variasque reverentias et honorificentias, quæ Romano Pontifici competerent, ut ex ejusdem sanctitatis vestræ litteris reverendo in Christo patri domino Petro Ostiensi episcopo cardinali, Apostolicæ Sedis nuntio, amico nostro charissimo, directis colligitur, contingat omitti; et ob hoc fueritis in eisdem Apostolicis litteris protestati, volueritis quoque, et auctoritate Apostolica duxeritis decernendum, quod ex hoc nullum Romanæ Ecclesiæ, vobis et vestris successoribus juris vel facti præjudicium generetur; quin occurrente casu, quo rex Romanorum in imperatorem fuerit coronandus, omnia exhibeantur et fiant per coronandos reges Romanis Pontificibus, sicut in forma superius descripta, quæ in Archivio Ecclesiæ et Pontificali ordinario continetur, clarius, ut præmittitur, est expressum; nos qui supra Carolus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, et Boemiæ rex supradictis protestationi et decreto sanctitatis vestræ consentimus expresse, omnia et singula juramenta in litteris sanctitatis vestræ prædictis contenta, tactis sacrosanctis Evangeliis in manibus prædicti domini cardinalis Ostiensis nomine Romanæ Ecclesiæ, Sedis Apostolicæ, atque vestro, et de mandato vestro recipientis, juravimus et juramus, præstitimus et præstamus, promittimus et spondemus: de qua receptione tam per nostras præsentes, quam ipsius domini cardinalis recipientis litteras plene constat. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac Sedis Apostolicæ, et Romanorum Pontificum securitatem, juris conservationem atque cautelam, præsentes litteras quadruplicatas tenore prædictarum litterarum sanctitatis vestræ eis de verbo ad verbum inserto scriptas, et regiæ majestatis nostræ sigillo munitas eidem sanctitati vestræ concessimus, et eas etiam per eumdem dominum Ostiensem cardinalem duximus transmittendas; promittentes et obligantes nos cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis coronationem susceptam prædicta om-

nia ratificabimus, jurabimus et renovabimus, et de his omnibus nostras patentes dabimus litteras quadruplicatas, de verbo ad verbum prædictarum litterarum vestrarum seriem continentes ad perpetuam rei memoriam, et ad securitatem, juris conservationem et cautelam vestram, successorum vestrorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ, imperialis majestatis typario communitas. Datum Romæ ante susceptionem imperialis nostræ coronæ anno Domini MCCCLV, Indict. VIII, non. Aprilis, regnorum nostrorum anno IX. Ego Joannes Dei et Apostolicæ Sedis gratia Luthomuslensis episcopus, aulæ regiæ cancellarius, vice reverendi in Christo patris domini Guillelmi Coloniensis archiepiscopi, sacri imperii per Italiam archicancellarii, recognovi et manu propria subscripsi ».

15. Extant aliæ [1] eadem verborum formula conceptæ post susceptum insigne Augustale datæ, iisque ad calcem hæc adjecta, quibus superiora corroborat : « Nos qui supra Carolus IV, divina favente Clementia, Romanorum imperator semper Augustus, et Boemiæ rex supradictis protestationi et decreto, sicut ante coronationem nostram imperialem consensimus, ita denuo sanctitati vestræ consentimus expresse ; necnon omnia et singula juramenta, in litteris sanctitatis vestræ prædictis contenta, ante dictam coronationem per nos præstita, et consensum prædictum renovamus, et de novo juramus, tactis sacrosanctis Evangeliis, in manibus prædicti domini cardinalis Ostiensis, nomine Romanæ Ecclesiæ, Sedis Apostolicæ atque vestro, et de mandato vestro recipientis : de qua receptione jam per nostras præsentes quam ipsius domini cardinalis recipientis litteras plene constat. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac Sedis Apostolicæ, et Romanorum Pontificum securitatem, juris conservationem, atque cautelam præsentes litteras quadruplicatas, tenore præsentium litterarum sanctitatis vestræ eis de verbo ad verbum inserto, imperialis majestatis typario communitas, eidem sanctitati vestræ concessimus, et eas per eumdem dominum Ostiensem cardinalem duximus transmittendas. Dat. Romæ post susceptionem imperialis nostræ coronæ, anno Domini MCCCLV, Indictione VIII, non. Aprilis, regnorum nostrorum anno IX, imperii vero primo ». Confirmavit etiam [2] singulas pactiones, quas antea cum Clemente VI iniverat :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Innocentio, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus IV, divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus et Boemiæ rex, cum reverentia debita, pedum oscula beatorum.

« Sanctissime pater et domine reverendissime, litteras sanctitatis vestræ, quas clementia vestra nobis curavit transmittere, de manibus reverendi in Christo patris domini Petri Ostiensis episcopi A. S. N. amici nostri charissimi in civitate nostra Senarum in imperiali palatio cum reverentia debita et honore congruo devote suscepimus quarum tenor sequitur in hæc verba :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri, salutem, etc.

« Sicut filius benedictionis et gratiæ, humilitatis a Domino virtute præventus, devotionis et fidei tuæ zelum Romanæ Ecclesiæ matri tuæ olim offerens, reverenter juramentum, quod series infrascriptarum litterarum, tuo pendenti munitarum sigillo, continet seriose, dudum in manibus bonæ memoriæ Geraldi episcopi Tridentini, tunc archidiaconi de Balthesio in Ecclesia Constantiensi, capellani Sedis Apostolicæ, de mandato per felicis recordationis Clementem papam VI, prædecessorem nostrum, eidem Geraldo facto, prædecessoris et Ecclesiæ prædictorum ac Apostolicæ Sedis nomine recipientis, tactis per te sacrosanctis Evangeliis, sicut per easdem litteras plene constat, corporaliter præstitisti ; promittens teque firmiter obligans cum omni efficacia et effectu, quod post imperialis diadematis a te coronationem susceptam omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratificares, confirmares, recognosceres, faceres, servares et jurares, ac de supradictis omnibus infra VIII dies tuas patentes litteras dares quadruplicatas prædictarum litterarum seriem continentes ad perpetuam rei memoriam, et ad securitatem et cautelam dicti prædecessoris et successorum ipsius, ac Romanæ Ecclesiæ et Sedis Apostolicæ prædictorum imperialis majestatis typario communitas. Quare magnificentiam regiam paterno rogamus et hortamur affectu, quatenus ut devotionis et fidei ac reverentiæ fervore hujusmodi cum tuæ promotionis et exaltationis augmento per claræ tuæ celsitudinis gesta erga nos et præfatam Ecclesiam crevisse demonstres, in manibus dilecti filii Ægidii tit. S. Clementis presbyteri cardinalis legati, venerabilis fratris nostri Petri Ostiensis nuntii Sedis Apostolicæ, vel alterius eorumdem, quos ad tui præsentiam duximus destinandos, quibusve et cuilibet eorumdem in solidum juramenti et aliorum prædictorum omnium et singulorum receptionem per nostras litteras speciales commisimus, post susceptum per te, ut præmittitur, ipsius imperii diadema omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratifices, confirmes, recognoscas, facias ac præstes de novo simile juramentum, nobisque super his omnibus et singulis juxta tuam promissionem et obligationem easdem prædictas litteras quadruplicatas, ejusdem imperialis majestatis typario communitas, in eis tenore prædictarum tuarum litterarum inserto concedas, illasque nobis per eosdem vel alterum eorumdem

[1] Ext. in cod. Ceremon. Ms. bibl. Vat. sign. num. 4737. p. 266. — [2] Ext. in arce S. Ang. et in lib. Privil. Rom Eccl. tom. III. p 108, 128, 156 et inter collect. Plat. tom. III. p. 108, et Ms. bibl. Vat. sign. lit. B. num. 12. p. 356. et lit. D. num. 1. p. 55.

transmittas. Tenorem autem prædictarum litterarum tuarum, ut de ipsis plenam certitudinem habeas, de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, qui talis est :

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Clementi, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus et Boemiæ rex, cum reverentia debita, ac devota pedum oscula beatorum. Summis et ferventibus desideriis in spiritu humili cupientes sanctitatis vestræ pedibus et Apostolicæ Sedi toto corde et animo zelum nostræ reverentiæ, fidei et devotionis offerre, etc. » Repetuntur litteræ Caroli jam ante a nobis allatæ [1], quibus Romanæ Ecclesiæ jura, cum Pontificium decretum, quo regia electio rata habita est, ab internuntio Apostolico illi traditum est, confirmavit, atque hac temporis nota consignatæ sunt : « Datum Tridenti V kalend. Maii, anno D. MCCCXLVII, regnorum vero nostrorum anno I ». Quibus subjicit Carolus :

16. « Tanto itaque ferventius ad sanctitatem vestram, Romanam Ecclesiam et Apostolicam Sedem zelo fidei et devotionis accensi, quanto sumus amplius per susceptionem imperialis diadematis divinæ gratiæ munere sublimati ; omnia in juramento et litteris contenta prædictis ratificamus, confirmamus, recognoscimus et ea servabimus et etiam faciemus ; ac similia juramenta, prout in eisdem continetur litteris, de novo præstamus, facimus et renovamus : ac prædicta omnia et singula inviolabiliter observare et observari facere, et nullo unquam tempore contravenire denuo juramus ad sacrosancta Dei Evangelia, corporaliter tacto libro, in manibus supradicti reverendi in Christo patris domini Petri Ostiensis episcopi A. S. N. amici nostri charissimi, nomine Romanæ Ecclesiæ ejusdem, Sedis Apostolicæ, ac vestro et de mandato vestro speciali recipientis : de qua receptione, tam per nostras præsentes quam ipsius recipientis litteras plene constat. Et ad prædictorum omnium perpetuam rei memoriam, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac Sedis Apostolicæ et Romanorum Pontificum securitatem atque cautelam, præsentes litteras quadruplicatas tenore prædictarum litterarum nostrarum eis inserto, imperialis majestatis typario communitas, juxta promissionem et obligationem nostras prædictas sanctitati vestræ concessimus, et eas etiam per eumdem dominum Ostiensem episcopum duximus transmittendas. Datum Romæ post susceptionem imperialis nostræ coronæ anno Domini MCCCIV, Indictione VIII, nonis Aprilis, regnorum nostrorum anno IX, imperii vero anno I. Ego Joannes, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Lethomuslensis episcopus, sacræ imperialis aulæ cancellarius, vice reverendissimi in Christo patris domini Guillelmi Coloniensis archiepiscopi, sacri imperii per Italiam archicancellarii, recognovi et manu propria subscripsi ».

17. Assertis ita mox a correpto Augustali insigni Romanæ Ecclesiæ juribus, novus imperator Basilica drincipis Apostolorum egressus conscendit aurea corona conspicuus generosum equum, gestans dextra aureum sceptrum, sinistra orbem, in quo crux ex auro eminebat, stipantibus Romanis principibus, atque imperatrice proxime sequente ad Lateranensem magna pompa perrexit [1], tanto apparatu et concursu, ut Germanorum ad quinque, Italorum ad decem equitum millia et eo amplius illam ornarent. Post solemnes vero epulas venatus specie ex Urbe se subduxit [2] ad S. Laurentii Basilicam extra Urbis ejusdem mœnia, ut Pontifici obsequeretur, ne qui a Romanis novarum rerum cupidis tumultus concitarentur ; qua de re hæc Ms. Vaticanum [3] : « Eodem anno (nempe MCCCLV,) dominus Carolus rex prædictus descendens in Italiam coronam imperialem suscepit, et uxor ejus cum eo in Basilica sancti Petri in die sancto Paschæ, statim Romam exiens eo die ». Commendat quidem Dubravius [4] Caroli in Pontificem fidem, qui Romanos summam reipublicæ sibi deferentes represserit : « Instant, inquit, Romani, ut Augustus Urbem augustam tanquam hæreditatem suam jure invadat, aut Romanos in antiquum statum restituat. Deliberaturum se ille respondet, Urbeque per venandi simulationem egressus in castra tetendit, severissimum inde mandatum dans, ut finem tandem Romani mutandis innovandisque dominis imponant, memores sacramenti apud Romanum Pontificem semel depositi ».

18. Digressus Roma Senas, eam urbem Nicolao fratri patriarchæ Aquileiensi tradidit [5] : sed brevi illius jugum Senenses excussere [6], gravissimeque inter se de urbis principatu dissensere [7]. Nec pacatæ fuere Pisæ, insidiis enim Carolus appetitus [8], ac primum palatii incendio deinde aperta seditione mota, tentata ejus vita : sed a Marquardo episcopo Augustensi factiosi repressi, et præcipui conjurationis auctores capite truncati. Discussa ea proditorum factione, Italici pertæsus soli, marchionem Montisferrati proregem Cæsareum creavit in Italia [9], et Marquardum episcopum Augustensem Pisanæ urbi præfecit : « Forsan », inquiunt Cortusii [10], « Italia formidans insidias, omissis Lombardorum infestationibus et querelis, dominus imperator cogitavit redire Boemiam. Sic eodem anno mense Junii, transitum faciens per Lombardiam, intravit vallem Valcamonicæ, qui per Alemanniam Pragam est reversus. Quid Deus sit facturus per ipsum, ipse novit, cui honor et gloria

[1] An. Chr. 1347. num. 1. etc.

[1] Matth. Vill. l. v. c. 2. — [2] Ms. bibl. Vat. sign num. 2040 et aliud sign. num. 3765. — [3] Ms. sign. num. 3765. — [4] Dubrav. hist. Boem. l. XXII. — [5] Matth. Vill. l. v. c. 20. — [6] Cap 46. — [7] Cap. 55. — [8] Cap. 37. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2040. et aliud num. 3765. Alb. Arg. in Chron. Gesta Innoc. VI apud Bosq. Cort. hist. l. XI. c. 5. Rebd. in Annal. Dubr. l. XXII. — [9] Ms. bibl. Vat. sign num. 3765. — [10] Cortus. hist. l. XI. c. 5.

in sæcula sæculorum ». Hæc de Caroli reditu [1] conjungenda visa sunt, ne eadem subinde repetere cogeremur. Nunc de auxiliis ab ipso Ecclesiæ, ut mutuo officiis cum ipsa certaret, pro revocandis ad Apostolicæ Sedis obsequia perduellibus præstitis sermonem instituamus.

19. *Carolo in Germaniam reverso Pontifici auxilia pro recuperanda ditione sua pollicenti Innocentius gratias refert, eumque de inimicis monet.* — Gerebat cum tyrannis, qui ditionem Pontificiam discerpserant, bellum Ægidius cardinalis legatus, spesque ingens affulserat ex Caroli in Italiam adventu felices successus non defuturos. Quam exspectationem de eo conceptam Pontifex exaratis IV idus Februarii litteris Carolo exposuit [2] : « Legatus, conductis armigeris gentibus, equitibus et peditibus in numero copioso, circa recuperationem hujusmodi a magno tempore citra solerter ac vigilanter intendens, per gratiam Dei et merita B. Petri Apostolorum principis, cujus prosequitur in hac parte negotium, multum profecit, et profuturus amplius, postquam Deus te in Italiam descendere sua benignitate concessit, nemine dubitante speratur ». Premebantur bello Malatestæ opera Gentilis e Moliano, qui Firmum Ecclesiæ restituerat : cum Ordelaffus metuens Malatestis dejectis, belli molem in se versum iri, Gentilem subornavit [3], ut Firmanam tyrannidem iterum corriperet, sua ac Malatestarum auxilia pollicitus. Is etiam Gibellinæ factionis signifer, ut imperialis nominis asserendi specie Ludovici Bavari nomine tyrannidem corripuerat, ita Carolum, dum Pisis agebat, vindicandæ in suum splendorem imperialis dignitatis colore facile se corrupturum ratus, ipsiusque patrocinium eblanditurum Pisas contendit. Sed ne in conspectum quidem ipsum, utpote defixum Pontificio anathemate, admittere Carolus voluit [4]. Neque etiam Malatestis favit : cum enim Ægidius cardinalis adversus eos auxilia ab ipso flagitaret, ac suaderent aliqui, ut rem extraheret, Carolus qui politicæ Gibellinæ artes perspectas habebat, respondit non modo submissurum se copias ad perduelles edomandos, sed bellicos quoque labores ad Ecclesiasticam ditionem Pontifici restituendam, eripiendamque ex invasorum manibus in castris subiturum. Quas egregias voces ab ipso pronuntiatas cum audisset Innocentius, gratias illi hisce litteris egit [5] :

« Innocentius, etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Romanorum illustri.

« Dilectus filius noster Ægidius tit. S. Clementis presbyter cardinalis A. S. L. per suas litteras scripsit nobis, quod cum ipse ad magnitudinem tuam pro auxilio revocando circa recuperationem terrarum Ecclesiæ Romanæ matris tuæ, quas Malatestæ et Galeoti de Malatestis militum Ariminensium, et quorumdam aliorum rebellium et proditorum ipsius Ecclesiæ tyrannica occupavit ambitio, recursum fiducialiter habuisset, tu filialis devotionis ardore succensus erga Ecclesiam antefatam, licet consiliariorum tuorum deliberatio responsionem super hoc differendam in diem aliam suaderet, in respondendo moram non patiens, et consilium non exspectans, post grates redditas de recursu habito, et multa verba, quæ de armario pectoris tui educebat sincera devotio, et quæ te filium gratitudinis, filium utique benedictionis et gratiæ indicabant, respondisti gratanter et placide, quod cum negotia ipsius Ecclesiæ tua propria reputares, intendebas illa non solum gentium tuarum destinando præsidio dirigenda suscipere, sed potentiæ tuæ virtute in persona propria promovere : et patentius explicans Catholici animi tui zelum adjecisti, quod in iis et quibuslibet aliis necessitatibus ipsius Ecclesiæ sic adesse propitius, sicque favorabiliter assistere proponebas eidem, quod etiam tua differres promovenda negotia, ut eidem Ecclesiæ incumbentibus quibuscumque promotionis operam adhiberes. Hæc sane, Christianissime princeps, quanta sit tuæ sinceritas devotionis ad Deum patenter insinuant : hæc quanto ad eamdem Ecclesiam affectu charitatis attenderis manifestant : hæc in nobis multiplicant gaudia, lætitiam augent, et ad laudes Creatori nostro, qui hanc tibi mentem formavit, exhibendas indesinenter accendunt, etc. Dat. Avin. III id. Februarii, anno III ».

20. Præmonuerat Carolum Pontifex III non. Januarias, ne se Malatestarum illecebris ac dolis irretiri sineret ; ipsosque Joannis XXII et Clementis VI edictis incussas pœnas contraxisse, et in eos, ut hæreseos nota inustos judiciario jure animadversum iri significarat. De spreta vero ab iisdem tyrannis Apostolica mansuetudine, hæc habet [1] : « Mansuetudine ipsius Ecclesiæ abutentes in superbia et contemptu, non solum civitatem (nimirum Ariminensem), et loca ipsa per eos, ut præmittitur occupata (in Flaminia scilicet), dimittere non curarunt, prout nec curant : imo ad civitates et alia loca residua ipsius Ecclesiæ occupanda injicientes cupidos oculos, erigentes avaros animos, et manus avidas extendentes, civitates et terras ac loca fere omnia marchiæ Anconitanæ, quæ ad ipsam Ecclesiam nullo medio pertinent, occuparunt et detinuerunt per annos plurimos, prout detinent, occupata in animarum suarum periculum, et scandalum plurimorum, etc. Dat. Avin. III non. Januarii, anno III ».

Instructus legatus Caroli Germanico equitatu, magnisque sociorum auxiliis [2] ; Malatestas ad officium revocavit, recuperatum [3] est Firmum, excutientibus ultro Gentilis e Moliano, quem Pontifex

[1] Matth. Vill. l. v. c. 40. Leon. Aretin. l. VIII. hist. Flor. Ant. III. p. tit. XXI. c. 9. § 3. — [2] Tom. III. Ep. secr. p. 38. — [3] Matth. Vill. l. IV. c. 51. — [4] Ibid. c. 43. — [5] Tom. V. Ep. secr. p. 23.

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 1. — [2] Ibid. p. 35, 35. — [3] Matth. Vill. l. v. c. 57.

ob proditionem judicio postularat [1], jugum civibus: Recinetum liberatum obsidione, et Galeottus Malatesta repetita clade deletus captusque [2]: quo fraterno casu consternatus tyrannidis socius, cum Ludovicus Siciliæ rex Acciaiolum pro eo Ecclesiæ conciliando misisset [3], clementiam potius Pontificiam quam severitatem experiri Malatesta decrevit; de quo Pontifex ad Ægidium cardinalem gratulatorias litteras dedit [4]. Admissus in gratiam est Malatesta, traditaque illi ad decennium præfectura Arimini, Pisauri, Fani ac Forisempronii, sex millium aureorum censu imperato [5], Anconam vero, quam ab iis ereptam Ecclesiæ vidimus, restitutam ait auctor Vitæ Nicolai Laurentii, ac duabus arcibus firmissimis a legato munitam: præfectos etiam eosdem exercitui Ecclesiastico adversus Franciscum Ordelaffum tyrannum Foroliviensem, quem perfidum canem, Patarenum, Ecclesiæque perduellem appellat, annis jam triginta anathematis nexibus devinctum; tum adversus Manfredianos spurios, qui Faventiam servitutis jugo oppresserant, ejus pertinacia imitatos, quos populorum, quorum incumbebant cervicibus sanguinem exsuxisse, describit Pontifex in litteris ad Ludovicum Ungariæ regem datis [6].

21. Ad edomandam porro ipsorum pervicaciam Innocentius sacram expeditionem indixit, fidelesque propositis indulgentiarum præmiis, veluti in hostes religionis concitandos censuit; qua de re ad Venetos, Florentinos aliosque Italiæ populos et magnates hæc scripsit [7]: « Habita cum fratribus nostris deliberatione matura, contra ipsos (Ordelaffum scilicet et Manfredianos), præter carnem de humanitate nihil habentes, verbum crucis cum indulgentiis et remissionibus consuetis per Italiam et certas partes alias mandavimus prædicari ». Non sine causa hos tyrannos nil præter carnem habuisse humanitatis queritur Pontifex, cum referat Vitæ Nicolai Laurentii auctor [8], Ordelaffum septem sacerdotes, qui Ecclesiasticum interdictum violare recusabant, laqueo præfocari, ac septem alios nudari cute jussisse, ut horrendo illo martyrii genere cæteros terreret, cumque se percussum censuris audisset, Pontificis et cardinalium effigies, rogo excitato, concremasse: jactasse Pontificum anathemata ciborum exquisitissimorum sapores non mutare, neque corpora ullo mali genere offendere. Et qui impius in Pontifices, ac religionis contemptor erat, tigride ferocior, filios, dum ipsum cum lacrymis rogabant, ne se manifesto exitio exponeret, necavit, ut videbitur inferius. Superiora porro flagitia, quamvis non referat Pontifex, immania tamen patrasse indicat, dum describit indicti sacri hujus belli causas in litteris scriptis [9] ad Ægidium cardinalem A. S. L. cui illius gerendi cura erat demandata, superius designatas, nimirum Forum Livii, Cæsenam, et Forum Populii, Castrum-Carum, Meldulam, Brittenorium ab Ordelaffo, Faventiam a Guillelmo et Joanne in servitutem redacta: trium Pontificum Joannis, Clementis, et Innocentii censuras contemptas, atque Ecclesiæ clementiam habitam ludibrio: « O damnationis et iræ filii! O perditionis et calamitatis alumni! O semen Chanaan, semen nequam! Quid ultra potuit eis eadem Ecclesia facere et non fecit, de contingentibus nil omittens? De throno Dei judicium prodeat, et cunctorum fidelium oculi videant æquitatem! » Et infra: « Exsurgant, qui peregrinas lustrantes provincias, maria transeuntes, novos adeuntes populos, et regiones extraneas peragrantes, pro fidei dilatatione præfatæ, idolatras et infideles alios in remotis expugnant: et hos pullos vipereos, imo ipsis pestilentiores periculosioresque viperis, matris Ecclesiæ latera corrodentes, in ipsius Ecclesiæ utero, eorumdem scilicet fidelium cœtu grassari ulterius non permittant, etc. Dat. Avin. XVI kal. Januarii, anno III ».

Non tantam ac Franciscus Ordelaffus et Manfrediani pertinaciam in defendenda tyrannide prætulere Bernardinus et Guido Polentani [1] Ravennates, qui Ravennam et Cerviam, aliaque nonnulla oppida et arces occupabant, atque in scelere Eustachio Polentano invasori successerant. Quamvis vero hi censuras a Joanne XXII Ecclesiasticam ditionem occupantibus incussas, atque a Benedicto XII et Clemente VI renovatas contraxissent, ac spretis iis hæreseos nota potuissent inuri; in jus tamen vocati [2] comparuere apud Pontificia subsellia, Ecclesiæque imperiis parituros se spopondere. In quos Innocentius clementiam explicandam ratus, censuras omnes, quibus erant devincti, publico Diplomate dissolvit [3]. Describit pluribus Hieronymus Rubeus [4] quo ritu Ravennates postea Ecclesiæ conciliati, ac pœnis, quibus legibus superiorum Pontificum de perduellionibus tenebantur, exempti fuerint.

22. *Joanna et Ludovicus in Sicilia regnantes postulantur judicio ab Innocentio.* — Hoc anno Innocentius ad supremi in Siciliam imperii jura asserenda, Joannam reginam Siciliæ, clientelarem sponsionem solemni ritu exhibere subterfugientem, nec solventem annuum vectigal, anathemate perculit, Siciliamque citeriorem sacris interdixit: tum Ludovicum regem negligentiæ in procuranda ejusdem census solutione reum sacrorum communione submovit: qua de re edicta Innocentii prolixiora postea Urbanus Quintus ejus successor brevi hac narratione collegit [5]:

« Urbanus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum felicis recordationis Innocentius papa VI, prædecessor noster, Pontificatus sui an. III,

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 24 et 125. — [2] Matth. Vill. l. V c. 18. et Vita Nic Laur. c. 18. — [3] Matth. Vill. l. IV c. 92. — [4] Tom. III. Ep. secr. p. 108. — [5] Ibid. p. 123 et 153. — [6] Ibid. p. 932. — [7] Ibid. p. 249, 250. — [8] Vita Nic. Laur. c. 18. — [9] Tom. III Ep. secr. p. 218.

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 17. — [2] Rub. hist. Raven. l. VI. — [3] Lib. miscell. papyr. pag. 137. — [4] Rub. hist. Raven. l. VI. — [5] Urb. V. an. I. Ep. com. CXCV.

attendens, quod in concessione facta claræ memoriæ Carolo I regi Siciliæ de regno Siciliæ et terra citra pharum per Ecclesiam Romanam, quæ in dictis regno et terra majus dominium obtinet, inter alia continetur, quod pro toto generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Apostolorum principis, ubicumque Romanus Pontifex foret, ipsis Romano Pontifici et Ecclesiæ annis singulis solverentur; et quod, si hæredes regis ipsius in eodem regno quocumque termino non solverent integre censum ipsum, et exspectati per duos menses dictum terminum immediate sequentes, non satisfacerent plene de illo, eo ipso essent excommunicationis vinculo innodati; quodque, si secundo termino infra duos menses proximos per plenam satisfactionem ejusdem census hæredes iidem sibique non ducerent consulendum, ita quod transacto eodem termino, et duobus proximis subsequentibus mensibus, non esset de hujusmodi octo millibus unciarum ipsius primi termini eidem Ecclesiæ integre satisfactum, ab eisdem regno et terra ipsorumque jure caderent ex toto, ac ipsa regnum et terra integre et libere reverterentur ad Ecclesiam antefatam, et insuper dicti hæredes ipsius Caroli homagium ligium facere, et juramentum fidelitatis præstare secundum formam in dicta concessione contentam, si Romanus Pontifex in Italia foret, infra sex menses, si vero eum extra Italiam esse contingeret, infra annum, postquam dicti hæredes regni præfati dominium adepti forent, Romano Pontifici et Ecclesiæ Romanæ tenerentur, et singulis Romanis Pontificibus ac eidem Romanæ Ecclesiæ innovarent tam ipsum homagium, quam hujusmodi juramentum, et quod in optione et beneplacito esset Romanæ Ecclesiæ hæredes ipsos vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis, et faciendum ligium homagium Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ, vel aliquem cardinalem ipsius Ecclesiæ aut alium, qui vice Romani Pontificis juramentum juxta eamdem formam et homagium reciperent, destinare; quodque charissima in Christo filia nostra Joanna, regina Siciliæ illustris, quæ in dictis regno et terra juxta formam concessionis ipsius memorato Carolo regi successit, hæc inconsulte præteriens, nec hujusmodi censum in tribus continuis et pluribus ulterioribus terminis solvere, nec biennio tunc elapso, ligium homagium facere, nec fidelitatis juramentum præstare, prout personaliter tenebatur, ipsis prædecessori et Ecclesiæ pro regno et terra prædictis curaverat, imo negligenter ac contemptibiliter (quanquam super hæc sæpius requisita fuisset) prætermiserat, propter quod ipsa hujusmodi excommunicationis sententia innodata, et regnum et terra prædicta interdicto Ecclesiastico subjecta fore, ipsamque reginam a jure dictorum regni et terræ eo ipso ex toto cecidisse, dictaque regnum et terram ad Ecclesiam ipsam integre et libere reversa fore noscebantur; idem prædecessor dictam reginam excommunicationis vinculo innodatam, ac regnum et terram prædicta interdicto Ecclesiastico supposita fore, prout erant, auctoritate Apostolica declaravit. Et nihilominus ipsam reginam, volens cum ea benignius agere in hac parte, auctoritate prædicta peremptorie citavit per publicæ citationis edictum, ut nonagesima die post citationem hujusmodi, si consistorium esset, alioquin sequenti ex tunc immediate proxima die, qua consistorium foret, hora consistoriali, quem terminum sibi pro peremptorio termino assignavit, compareret personaliter coram eo, auditura sententiam declarationis super commissione facta eidem de dictis regno et terra per eumdem prædecessorem, prout de jure existeret, procedendum. Et etiam quia claræ memoriæ Ludovicus rex Siciliæ, post contractum per eum matrimonium cum eadem Joanna regina, et susceptam per eum ab eadem regina et una cum ipsa regina administrationem regni et terræ prædictorum, quam susceptionem Sedes Apostolica approbavit; non fecerat nec curaverat, quod dicta regina solveret, nec ipse etiam tempore gestæ administrationis hujusmodi solverat censum, prout per solemnes promissiones et obligationes etiam vinculo proprii juramenti et excommunicationis pœna se adstrinxerat, quanquam etiam super hoc fuisset per dicti prædecessoris litteras legitime monitus; eumdem Ludovicum declaravit fore excommunicationis vinculo innodatum: et nihilominus super præmissis et occasione præmissorum nonnullos processus alios contra eosdem reginam et regem fecit, prout in diversis ejusdem prædecessoris litteris inde confectis plenius continetur etc. Dat. Avin. VI idus Februarii, anno I º.

Interdicto sacris regno mox sociales prædonum turmæ sunt excitæ a Dyrrachino duce et comite Pipino, quasi jussu Pontificio in perduellem Ludovicum signa extulissent. Quo casu Joanna et Ludovicus attoniti solvendo tum censui non defuere [1], atque Innocentius populos monuit [2] ne a Ludovico desciscerent, templorumque usum regno restituit, transmisitque ad regem Ecclesiæ vexillum [3], ut sub illus tutela et auspiciis hostem debellaret: « Sicut fama refert, et te quoque insinuante, percepimus, quidam ex invasoribus regni Siciliæ, quod est Apostolorum principis peculiaris hæreditas, in invasione hujusmodi prætendunt nomen et titulum, et insuper signum ferunt Romanæ Ecclesiæ matris tuæ. Nos disseminantium et tentantium hæc figmenta destruere, præsumptionemque damnandam elidere cupientes, vexillum arma exprimens ejusdem Ecclesiæ, claves scilicet, quæ illarum clavium typum gerunt, quibus aperitur ad salutem fidelibus, quibusque salutis janua infidelibus clauditur, destinamus, ut sub

[1] Urb. an. sup. Ep. com. CXCV. — [2] Tom. III. Ep. secr. p. 4. Matth. Vill. l. IV. c. 79. — [3] Tom. III. Ep. secr. p. 115.

vexilli ejusdem umbraculo expugnes impugnantes, etc. Dat. Avin. non. Junii, anno III ». Repetitis litteris eumdem hisce monitis, ut victoriam referret, instruxit: « Age, inquit [1], et Dei amorem ad te charitate reciproca recompensans, dilige Dominum Deum tuum ex toto corde: et in ipsius semper timore persistens, accinge fortitudine mentem, cor magnanimitate corrobora, et ad exterminium gentium nefandarum, quas in societatem unam congregavit impietas, quasque adversum te invidia et ambitio et ex eis causatum odium excitarunt. Exime gladium, quem ad vindictam malorum, laudem vero bonorum a Domino suscepisti, ut subditos tibi populos defendas et protegas, etc. Datum Avin. XIV kal. Julii, anno III ». Distrinxit etiam Innocentius [2] in prædatrices turmas earumque ductores severitatem Ecclesiasticam, ac dissolvit fœdera omnia, quæ a quibusvis magnatibus cum iis percussa essent, vel sacramento firmata. Tum Cæsarem ursit [3] ut Siculum regnum ab invasorum grassationibus vindicaret, necnon Italos conjungere fœdere annisus [4] est.

Repressit demum hostes Ludovicus rex, ac Joannem Pipinum turmarum sociarum ducem, qui Apuliæ regis nomen affectabat, captum merito affecit supplicio: quod Nicolai Laurentii Vitæ auctor [5] accurate describit, circumductum nimirum, antequam traderetur neci, corona papyracea redimitum, in qua gestorum ab illo honorum tituli erant exarati: deinde laqueo e patibulo suspensum ac præfocatum. Neque illum tristes preces, ut minore ignominia vita orbaretur, juvere: qui si Apostolica monita demisisset in animum, ex impendenti exitio evasisset. Sopitum etiam est intestinum bellum, a principe Dyrrachino concitatum. Excitavit vero Ludovicum Pontifex [6] ac Joannam reginam, ut ad temperandum probe regnum justitiam magna integritate administrarent: « Justitiam, inquit, quæ pacem parit et nutrit, ac omnia bona multiplicat, diligatis et ministretis indifferenter, sine personnarum qualibet acceptione, subjectis. Timeatis Deum, Ecclesias et personas Ecclesiasticas pro reverentia Dei, cujus personæ ipsæ ministri sunt, honoretis. Sitis viduæ, pupillo et orphano adjutores. Bonis præmia, pœnas reprobis tribuatis. Sentiant vos justi mites, placabiles, humiles: injusti rigidos: et superbi, clementia temperante, severos. Sequamini sana consilia et acquiescatis eisdem: et consiliarios malos, qui multum principum surrepunt puritati, velut pestem a vestro latere repellatis. Datum apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, XVI kal. Oct., anno III ». Qui vero et quibus virtutibus ornati sanctioribus consiliis adhibendi essent descripsit in aliis litteris [7], quibus eum adhortatur, ne juvenes, adulatores, aut muneribus corrumpendos sibi asciscerent, qui sua vitia facile in ipsos transfunderent.

23. *Petrus Aragonius oratores mittit ad Pontificem.* — Fluctuabat [1] tum insula Siciliæ, ac pars in ipsius Ludovici Neapolitani regis potestatem concesserat, pars in alterius Ludovici Aragonii obsequio hærebat. Usi vero Catalani intestini Siciliæ citerioris belli quod, ut dixi, nonnulli principes ac turmæ sociæ invexerant, occasione, Catania una cum Ludovico movere exercitum, ac finitimas terras in priorem servitutem redegerunt. Tentarunt etiam Panormum urbem regiam : sed cum valida classe non pollerent, propulsati fuere: successit tamen iis conjuratio, quam Syracusis sunt moliti [2]. Inter hæc Innocentius cum gravi suspicione angeretur, ne rex Aragonius, qui Sardiniam et Corsicam a Sede Apostolica beneficio acceperat ea lege, ut Trinacriam regibus Siculis Gallici generis restituendam curaret, Ludovico Trinacrio Aragoniæ stirpis principi ad transfusam a majoribus tyrannidem tuendam auxilia submitteret, ipsum sacramento adigi voluit, nec Ludovico Trinacrio, nec Friderico hujus fratri studia in eo regno retinendo impensurum. Assensit Pontifici Petrus rex, ne Sardiniam amitteret, atque oratores hisce litteris [3] instruxit auctoritate, ut ea religione se devincirent.

« Pateat universis, quod nos Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comesque Barchinoniæ, Rossilionis et Ceritaniæ, tenore præsentis publici Instrumenti facimus, constituimus et ordinamus certos et speciales procuratores nostros vos dilectos consiliarios nostros Bernardum de Thous militem, et Jaspertum de Tragurano promotorem nostrorum negotiorum ad jurandum in animam nostram in manu et posse sanctissimi in Christo patris et domini domini Innocentii, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summi Pontificis; et dicti juramenti virtute ac religione nostro nomine ac pro nobis promittendum, quod nos per nos, vel alium seu alios illustrem Ludocum Trinacriæ regem, nec Fredericum fratrem suum, vel successorem aut successores suos non juvabimus in detentione insulæ Siciliæ, nec eisdem præstabimus in detentione ejusdem insulæ auxilium vel favorem, quamdiu, contra ipsius domini summi Pontificis seu Romanæ Ecclesiæ voluntatem, præfatam insulam detinebunt : dantes et concedentes vobis dictis procuratoribus nostris plenam et liberam potestatem, dictum juramentum præstandi, et promissionem præmissam, prout continetur superius, faciendi et inde firmandi publicum Instrumentum : quoniam nos juramentum præstandum, et promissionem dicto domino summo Pontifici fiendam super prædictis ratam et firmam habere promittimus sub bono-

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 122. — [2] Ibid. p. 47. — [3] Ibid. p. 56, 91 et 107. — [4] Ibid. p. 56, 90. — [5] Vita Nic. Laur. c. 16. — [6] Tom. III. Ep. secr. p. 179. — [7] Ibid. p. 181.

[1] Fazel. post decad. l. IX. — [2] Ibid. — [3] Ext. in Ep. secr. Innoc. VI. tom. I. papy. pag. 296.

rum nostrorum omnium obligatione. In cujus rei testimonium præsens Instrumentum fieri jussimus nostræ majestatis sigillo munitum. Dat. et actum in quadam camera palatii papalis Avinion., die vigesima octava Decembris, anno a Nativitate Domini MCCCLV ». Adjecta sunt testium nomina, atque a Matthæo Adriano regii sigilli præfecto consignata, et gesta ab oratoribus regis Aragonum Pontificia auctoritate confirmata sunt.

Ereptus jam tum erat e vivis [1] decimo sexto Octobris die Ludovicus, qui Trinacrium sceptrum injuria gesserat, ac fratri Friderico Neopatriæ et Athenarum duci transmisit : cum vero Aragonii oratores sacramento spopondissent, nullis auxiliis Trinacrios principes a Petro rege sustentatum iri, ut injustam coronam detinerent; Innocentius publico Diplomate, sequenti ineunte anno, rem vulgavit [2], ut de perfidia constaret, si vires adversus Ludovicum et Joannam reginam, ne recuperarent Trinacriam, communicarent.

Parum juvit Pontificia sollicitudo, cum Aragonii reges ita rem gesserint, ut post obtentam Sardiniam, etiam Siciliam in suam redegerint potestatem. Cum vero defuisset [3] Petrus rex inferendis hoc anno duobus millibus marcharum argenti vectigalis nomine ob acceptam jure fiduciario Sardiniam, Innocentius ne Ecclesiæ Romanæ jura obsolescere sineret, illum officii admonuit.

24. Quem quidem extremo anno ad Sedem Apostolicam accessisse, et clientis officia Sardiniæ et Corsicæ Pontificia liberalitate acceptarum ergo Innocentio solemni ritu retulisse, describit subjectis verbis Vitæ Innocentii scriptor [4] : « Eodem anno Petrus rex Aragonum venit Avenionem ad dictum papam; fuitque secum in festo Natalis Domini : in cujus nocte in matutinis certos nobiles suos, qui secum venerunt, in præsentia dicti papæ militavit. Fecit insuper homagium eidem, et in forma debita de regno Sardiniæ, quod in feudum tenet a Romana Ecclesia ».

25. *Ducis Veneti in patritios conjuratio : Italiæ servilis status.* — Implicitus porro erat graviore bello cum Genuensibus Petrus rex, ut Sardiniam ex ipsorum manibus sibi assereret : cujus sopiendi sollicitus Pontifex eumdem Petrum [5] regem, Genuenses [6], ac Marinum Falerium ducem Venetorum excitavit, ut suos oratores pro veteri controversia componenda legarent : jussusque etiam est Fortanerius Gradensis patriarcha, ut Marinum ad pacis consilia impelleret. Inclinasse illum ad concordiam, refert Cortusiorum historia [1], dum ostentatæ pacis illecebra plebem ad se pellexisse ait : « Marinus, inquit, Falerius dux cum quibusdam viris audacibus et plebeis conspiravit habere dominium, offerebat enim populo pacem cum Januensibus a nobilibus denegatam ». Honestus is erat fœdissimi consilii fucus ; quippe in amentiam actus ex indignatione, quod nonnulli auctoritate florentissimi patritii in moderanda ad libidinem publica re sibi obsisterent, conjurationem cum factiosis iniit [2] : « In loco celeberrimo », inquit Petrarcha [3], « omniumque clarissimo atque pulcherrimo eorum, quæ ego viderim, ubi majores sui sæpe lætissimos honores pompis triumphalibus deduxerunt, illic ipse servilem in modum concursu populi tractus, capite truncus occubuit, templique fores et palatii aditum, scalasque marmoreas, sæpe vel festis insignibus vel hostium spoliis honestatas, sanguine fœdavit proprio. Locum signavit, tempus signo. Annus est ab ortu Christi MCCCLV ; dies fuit, ut ferunt, XIV kal. Maii », et infra : « Ducibus, qui per tempora fuerint, edico : positum sibi præ oculis sciant, ubi se videant duces, esse non dominos, imo vero nec duces, sed honoratos reipublicæ servos esse ». His consentientia scribunt Veneti historici [4] : qui addunt, Joannem Gradenicum reipublicæ gubernaculis admotum, atque ab ipso pacem cum Genuensibus redintegratam, rei Christianæ omnino necessariam pro fide in Oriente defendenda : oratores etiam a Joanne Gradenico duce ad Aragonium regem pro ipso in fœdus adducendo missi fuere [5] meminerant enim Veneti, ipso post rejectam pacem, quam victores spreverant, magnis calamitatibus fuisse attritos, ac terror impendebat, ne Ludovicus Ungariæ rex graviori eos bello involveret ; de quo hæc habet Cortusiorum historia [6] : « Ductu Januensium rex Ungariæ erigitur contra Venetos », et infra, « et coram imperatore fuit de juribus partium litigatum. Asserebat rex Ungariæ Jadram et Istriam esse sui juris, et hac de causa Tarvisium invadere minabatur (1) ».

[1] Matth. Vill. l. v. c. 87. Fazel. post. dec. l. IX. Marian. l. XVI. c. 20. — [2] Super pag. 96. — [3] Tom. III. Ep. secr. pag. 244. — [4] Gesta Innoc. VI apud Bosq. — [5] Tom. III. Ep. secr. pag. 72 et 73. — [6] Ibid. p. 73.

[1] Cortus. hist. l. x. c. 7. — [2] Matth. Vill. l. v. c. 13. — [3] Petrarch. l. variar. Ep. XVIII. — [4] Append. And. Dand. Diarium Venet. et alii. — [5] Tom. III. Ep. secr. p. 204. — [6] Cortus. hist. l. x. c. 7.

(1) Quandoquidem de rebus Genuensibus hic apud annalistam sermo inducitur, addere quædam lubet, quæ inclytæ nationis decus augent, et ab historiæ Ecclesiasticæ studioso non negligerentur. Igitur primo omnium adnotandum est ipsa die kal. Juniarum pacem coaluisse inter Genuenses et Venetos, quam, renuntiati utrinque arbitri, vicecomites principes Mediolani sanxerunt, teste Georgio Stella in Annalibus Genuens. Rer. Italic., tom. XVII.

Hoc ipso pariter anno Genuensium triremes XV Philippo de Auria classis præfecto Tripolim barbarorum *præliando ceperunt*, ait idem Stella cujus insignis et ingenti spoliorum copia divitis victoriæ diem festam B. Georgii XXIV Aprilis signat.

Quæ insuper ad hunc annum notat Stella prætereunda minime duco. « Kalojoannes imperator Græcorum, auxilio nobilis viri Francisci Gatalixi, civis Januæ, præceptoris, et patroni galeæ unius, quemdam nominatum Catacoxino (Cantacuzenum imperii invasorem), qui sibi imperium occupabat, expulit, in consuetum dominium rediens. Ipse autem imperator ea causa ipsi Francisco in uxorem dedit sororem suam, et insulam quæ Lesbos seu Metelinum (Mytilenes ab urbe metropoli) vocatur. Imperium insulæ apud inclytam hanc Genuensium familiam

Sedato autem Veneto bello, pristina libertas Genuæ postea restituta est. Amisere etiam pari scelere, quo pepererant, Bononiam vicecomites [1], Joanne Olegiano tyrannidem corripiente, cum Matthæus præfectura urbis illum depellere meditaretur. Nec diu post Matthæus ipse a fratribus e vita veneno sublatus est : cum is, expugnata vi nobilium matronarum pudicitia, Mediolanenses ad seditionem prope ageret; nullisque Ecclesiæ sacramentis procuratus noctu e lecto ad divinum tribunal raptus est familiari vicecomitum exemplo, qui cum crudelem in sacerdotes exercerent tyrannidem [2] a sacerdotibus sacramenta morituri non perciperent (1).

Dejectus eodem anno Patavino principatu Jacobus Carraria a Francisco nepote [3], qui patruo crimen impegit veneficii sibi parati, ex quo liberos suscepisset. Nec pacatiores erant reliquæ Italiæ provinciæ, quarum motus Petrarcha his verbis attingit [4] : « Nullis Annalibus comprehendi posse crediderim, qui Pisis et qui Senis populorum motus, quod in latus revoluta Bononia, quisnam patriæ meæ status, utinam et florentis semper, sic aliquando fructiferæ : quid fleat Roma : quid Parthenope metuat, ut regibus ipsis cognomen suum Terra-Laboris æquaverit : quibus æstibus odiorum ferveat sulphurea Trinacria : quid agat Janua : quid paret Liguria : quid Æmilia cogitet aut Picenum : quam insomnis et laboriosa sit Mantua, quam meticulosa Ferraria, quam Verona miserabilis Actæonis in morem suis ipsa canibus laceretur : ut Barbaricis semper incursibus pateant Aquileia et Tridentum : postremo, pudorum maximus ! qui prædonum cœtus per Italiam pervagantur, utque de provinciarum domina servorum sit facta provincia, etc. Datum XI kal. Maii », nimirum anno MCCCLV. Laceratam suis canibus Veronam ait Petrarcha, cum referant Cortusii [1] et Matthæus Villanus [2], Frignanum, Scaligeræ familiæ spurium, affectantem tyrannidem, denique periisse, ac reliquos conjuratos supplicio affectos. Recuperato ita principatu Canem Grandem Scaligerum Mantuano seditionis auctori ac fœdifrago bellum movisse. His excitati tumultus in Pedemontio, in quo marchio Montisferrati plura Galeatio eripuit loca [3], possent adjungi : sed de Italicis tumultibus hæc suffecerint. Gallicos nunc aggrediamur.

26. *Gravis belli Anglos inter et Gallos causæ.* — Accesserant [4] superiori anno ad Sedem Apostolicam missi ab Gallo Angloque regibus viri principes Borbonius et Lanclastrius duces : sed cum pertinacissime regis sui jura dignitatemque singuli tuerentur, ad concordiam adduci non potuerunt. Queritur Matthæus Villanus [5] de non adhibita ab Innocentio Apostolica auctoritate in controversiis eorum dirimendis, et arcano judicio divino pacem non coaluisse ait. Cæterum nullas diligentissimi concordiæ interpretis partes ab Innocentio prætermissas, ostendunt ejus litteræ [6], cum ad eam redintegrandam Joannem episcopum Elnensem et Andronicum abbatem Cluniacensem ad reges miserit, ut difficultates, quæ Eduardo graviora postulante, negante Joanne intercesserant, removerent. Data etiam iisdem est provincia [7], ut gravissimam dissensionem inter Carolum Navarræ et Joannem Francorum reges, erupturam [8] in atrox incendium, sopirent. Extant plures ad Joannem regem Francorum Innocentii hortatoriæ litteræ [9], ut cum genero Carolo controversias exortas componeret : sæpiusque Navarræo proposuit [10], quanti sua interesset regiæ Gallicæ dignitatem sustentare, ex qua genus duxisset, atque illius ruinis et

[1] Matth. Vill. l. v. c. 12. — [2] Tom. III. Ep. secr. dag. 55. — [3] Matth. Vill. l. v. c. 66. — [4] Petrarch. lib. var. Ep. XVIII.

[1] Cortus hist. l. x. c. 10. — [2] Matth. Vill. l. III. c. 99 ad 102. [3] Lib. VI, c. 3. — [4] Matth. Vill. l. IV. c. 36. Walfr. in Ypod. Neust. et in Eduar. III — [5] Vill. eod. c. 36. — [6] Tom. III. Ep. sec. p. 51. — [7] Ibid. p. 11. — [8] Frossart. l. I. Paul. Æmil. in Joan. Gauguin. in eod. Mass. in eod. — [9] Tom. III. Ep. secr. p. 84, 101, 110. — [10] Ibid. p. 85, 86, 102, 111.

mansit usque ad an. MCDLXII quo Mahometi II armis cessit. Hanc historiam in dubium revocat P. Jacobus Pontanus in notis ad lib. II, cap. XXIX. Cantacuzeni, silentium ejusdem Cantacuzeni in eam rem expendens, ratus præferendum illud esse auctoritati Bisari, Genuensis historici, quem ex Ænea Sylvio id accepisse suspicatur. Sed veritatis hujus fides nec ab Ænea Sylvio, nec a Bizaro, historicis recentioribus; sed a Georgio Stella et Matthæo Villani, lib. IV, cap. 46, pendet, quibus, utpote coævis scriptoribus, fides addicenda est. Ipse pariter Cantacuzenus hist. lib. 4 cap. 39, quanquam Genuensis nomen haud exprimit, satis tamen historiam hanc de ope allata Palæologo a quopiam unius triremis præfecto indicat, cum scribit, Palæologum « una quam habebat triremi instructa, et aliquot conquisitis Tenedo derepente ignaris omnibus, Bizantium versus cursum instituisse ». Quænam vero fuerit soror illa Palæologi, quæ Genuensi nupsit, historia silente, arduum est definire. Quæ enim e Græca historia innotescunt Anna et Theodora Palæologi sorores, illa quidem Moesorum regi nupta, vivo adhuc Michaele parente obiit; hæc vero Nicephori Arcananiæ despotæ uxor, eo defuncto, Michaeli Moesorum regi sociata fuit. Neutra ergo Francisco Catalaxio juncta. Cæterum hac semel epocha liberati a Palæologo imperii constituta, facile deducimus quousque scripta a Cantacuzeno historia producta sit. Nam hoc ipso, quo exauctoratus fuit, anno, Cantacuzenus monachum induit, ut ex ejus historia facile intelligimus. Ea vero, quæ sub hæc narrantur ab illo usque ad Matthæum debellatum, et deinceps usque ad demandatum summum Ecclesiæ C. P. sacerdotium Callisto patriarchæ (in legatione quadam fatis functo Philotheo) annorum septem periodum referunt; quare cum anno MCCCLXII Cantacuzenus historiam suam, cœptam ab anno MCCCXXI, claudit. Hæc plane annorum periodus confirmatur ex an. XII patriarchatus Callisti, quot illi assignantur in Vetustis Catalogis apud Bandurium in Comment. ad antiquit. C. P. lib. 8, pag. 687, edit. Venet. Cœpti enim anni illi ex anno MCCCL, Gregora teste, annum reddunt MCCCLII. Falsus est ergo Jacobus Pontanus, qui in Præfatione ad Cantacuzenum ex mera conjectura finem historiæ hujus cum anno MCCCL componit. MANSI.

(1) Quanquam hoc anno die XXIX Aprilis Joannes ab Olegio e vicecomitibus Mediolanensibus principatum urbis Bononiæ, excluso Matthæo vicecomite, invasit, qui subinde Matthæus frustra redigere illum in ordinem valido collecto exercitu tentavit; hoc ipso tamen anno, cum Matthæus die XXVI Septembris vita jam cessisset, ejusque tetrarchia Bernaboo vicecomiti obtigisset, pacem cum eodem ab Olegio composuit, ea conditione, ut Joanni dominium Bononiæ ad vitam maneret, Bernaboo vero integrum esset suum Bononiæ prætorem (Potesta), constituere. Pax ista, ab utroque signata, promulgata fuit Bononiæ die IV Decembris. Hæc omnia ex Chronico Miscello Bononiensi F. Bartholomæi della Pugliola, Rer. Italic. tom. XV deduxi. MANSI.

calamitatibus ipsum pariter involvendum obruendumque fore: quem demum, simulata amicitiæ pristinæ redintegratione ob suspectas insidias rex socer in Rothomagensi arce intercepit.

Quod ad redintegratum in Galliis ab Anglo bellum attinet; hanc refert illius causam Walsingamus [1], addictum fuisse a Joanne Caroli regis majori natu filio Aquitaniæ ducatum, cum Anglus fiduciarium se regiæ Gallicæ profiteri recusaret. Hoc vero audito, Eduardum Angliæ regem adeo in iras exarsisse, ut vocato filio Eduardo Walliæ principe, in ipsum coram proceribus Aquitaniæ ducatum transfuderit, contractisque copiis transfretare jusserit, ut principatum novum defenderet amplificaretve. Cujus appulsum cum audisset Pontifex, Joannem archiepisc. Capuanum et Petrum episc. Tirasonensem Apostolicæ Sedis internuntios ad reges misit [2], ut ipsos a bello avocaret:

27. « Innocentius, etc. Joanni archiepiscopo Capuano et Petro episcopo Tirasonensi, Apostolicæ Sedis nuntiis.

« Dum exspectaremus anxie, quod ille Rex pacificus, cujus in pace factus est locus, et qui concordiam in sublimibus suis parat, calamitatibus et angustiis, quas in discordia charissimorum in Christo filiorum nostrorum Joannis Francorum et Eduardi Angliæ regum illustrium perpessus est Christianus populus, miseratus discordiæ hujusmodi finem pius imponere dignaretur, insonuit auribus nostris rumor implacidus, quod dilectus filius nobilis vir Eduardus primogenitus dicti regis Angliæ princeps Walliæ cum magno gentis armigeræ numero in Vasconiam bellicis vacaturus negotiis declinavit; et quod pro parte dicti regis Francorum ad obviandum principis ejusdem processibus et conatus elidendum ipsius, armatorum multitudine congregata, de congressu inter utrarumque gentium exercitus ineundo, et per consequens gravi Christianæ gentis excidio probabiliter formidatur. Cupientes igitur hujusmodi et aliis periculis multis et grandibus, quæ hujusmodi amara discordia, peccatis exigentibus, illatura timetur, Deo propitio salubriter obviare, fraternitati vestræ, quæ in magnis et arduis comprobata virtuosior semper enituit, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad partes illas, ubi gentes ipsæ sunt, vos personaliter conferentes, easdem ad pacem et concordiam salutaribus monitis et exhortationibus sollicite inducatis, etc. » Instruit internuntios ipsos ea auctoritate, ut coitiones omnes paci contrarias possint dissolvere, censurisque belli incentores coercere. « Dat. Avin. non. Novembis, anno III.

Flagrabant [3] bello multiplici Galliæ: ad distrahendas enim regis Francorum vires Anglus plures provincias simul bello infestabat [4], atque Henricus Lanclastrius Britanniæ, cujus ducem Carolum tenebat in vinculis [1], graviora damna inflixit [2]. Eduardus junior Tectosages ferro flammaque vexabat [3]: senior vero rex Caletum adventans, Picardiam ad Ambianum usque furore hostili omnia populatus, cum regem Francorum imminere cum flore Gallicæ nobilitatis audiret, ad Caletum se recepit [4]: quem etiam Scoti Francorum fœderati, qui eruperant in Angliam, ac Warvicum urbem prænobilem ceperant, redire in regnum coegerunt [5]. Peperere hæc bella ingentia rei Christianæ damna, cum, redeunte ad sinum Ecclesiæ Constantinopolitano imperatore, Anglorum et Francorum arma in Turcas convertenda fuissent.

28. *Hæresis in Anglia.* — Inter hos bellorum fragores pullulabant in Anglia hæreses, nonnullique novatores adversus merita bonorum operum, et circa originale peccatum nefaria dogmata in Eboracensi archiepiscopatu sparserunt: quos errores mox Innocentius Apostolica censura damnavit, atque archiepiscopo Eboracensi dedit imperia [6], ut illos pastorali diligentia exscinderet:

« Innocentius, etc. venerabili fratri archiepiscopo Eboracensi.

« Ad nostrum, non sine gravi mentis perturbatione, pervenit auditum, quod inimico humani generis procurante, nonnulli in tuis civitate et diœcesi Eboracensi diabolica fraude decepti, varios et diversos contra fidei puritatem asserere et firmiter tenere sua doctrina sacrilega, hæretica et perversa non verentur errores. Quidam enim ex eis asserunt, quod per quæcumque opera, quantumlibet virtuosa et bona, etiam per gratiam informata seu ex gratia procedentia, nullus potuit, potest seu poterit vitam æternam mereri. Alii vero patenter affirmant, quod pœna damni, quæ est carentia visionis divinæ, non est alicui debita pro peccato originali: et quod, originali macula in parvulis deleta, visio divina non est eis debita: quodque primus parens fuisset de facto corporaliter mortuus, etiam si nunquam peccasset: et insuper quod peccatum originale non est culpa, et quod pro ipso nullus est culpandus: et multa alia similia asserunt et tenent, quæ sanæ doctrinæ fidei Catholicæ plurimum adversantur: et quod verisimiliter formidatur, quod plerique talibus pestiferis doctrinis in posterum seducentur, nisi super hoc provideatur de remedio opportuno. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipimus et mandamus, quatenus prout etiam ad officium tuum pertinere dignoscitur, ad exstirpandum de tuis civitate et diœcesi supradictis hæreticæ pravitatis zizania, tanto studiosius in charitate Dei, omni timore et favore prorsus abjectis,

[1] Wals. in Ypod. Neustr. — [2] Tom III. Ep. secr. pag. 223. — [3] Frossar. l. I. Gaguin. in Joan. et alii. — [4] Matth. Vill. l. V. c. 84 et 85.

[1] Tom. III. Ep. secr. p. 54. — [2] Matth. Vill. super c. 85. — [3] Cap. 86. — [4] Cap. 75. — [5] Walsing. in Eduar. III. — [6] An. 3. l. II. p. 1. Ep. cur. XXIX.

viriliter consurgens, quanto perniciosius negligeres eamdem in messem Catholicæ fidei pervagari, contra hujusmodi viros pestiferos et hæretica labe respersos, ipsorumque fautores, receptores et defensores procedas, juxta canonicas sanctiones, etc. Dat. apud Villamnovam Avinionensis diœcesis, XV kal. Septembris, anno III ». Præfocata tum fuit illa hæresis adversus merita bonorum operum, quam recentiores novatores iterum ab inferis revocarunt : sed eorum prætermittimus deliria, properatque ad res Castellanas narratio.

29. *Regi Castellæ vitam castam inculcat, eidemque de pace sibi referenti respondet Innocentius.* — Luxit sacrorum privata solatio Castelia, cum Bertrandus episcopus Senecensis, Apostol. Sedis internuntius, Pontificio jussu ob Petri regis adulteria conjugii specie patrata, ac reginam Blancham contra fas repudiatam, illum et concubinas anathemate, ejusque ditionem interdicto Ecclesiastico perculisset, ut narrat Innocentius his verbis [1] : « Idem episcopus ex quamplurimorum hominum relatione fide dignorum, fama publica etiam super hoc existente, pro vero comperit et percepit, quod ipse rex, dicta Blancha regina uxore sua minime recepta, ad amplexus illicitos Mariæ de Padella redierat, et per multos dies secum fuerat, conversando et habitando cum ea. Eapropter episcopus præfatus regem ac Joannam de Castro superinductam et Mariam de Padella prædictos simul et successive monuit primo, secundo, tertio peremptorie, ut infra certum peremptorium competentem terminum, quem eis et eorum cuilibet duxit peremptorie assignandum ; videlicet dictum regem quod dictam Blancham uxorem suam legitimam reciperet et maritali affectione tractaret, aliis mulieribus cum effectu dimissis, et a se et suo consortio penitus separatis : præfatas vero Joannam de Castro et Mariam de Padella et quamlibet earum per se, ut a dicto rege et ab ejus consortio recederent, et deinceps sibi non adhærerent; nec darent seu dari ei facerent per se, vel alium seu alios consilium, auxilium vel favorem, quominus ipse rex dictam Blancham reginam ejus uxorem reciperet, et maritali affectione tractaret. Alioquin, si præmissa ipsi rex et mulieres infra dictum terminum adimplere non curarent cum effectu, in regem et Joannam ac Mariam prædictos et eorum quemlibet, trina et canonica monitione præmissa, ex tunc excommunicationis sententiam promulgavit in scriptis, regnaque et terras ipsius regis, exceptis certis locis et terris expressis in suis processibus, Ecclesiastico supposuit interdicto : aliosque processus super præmissis fecit, monitiones, pœnas et sententias continentes, quos publicavit et publicari mandavit taliter, quod ad regis et Joannæ ac Mariæ prædictorum quamplurimorumque aliorum notitiam pervenisse dicuntur. Sicut autem asseritur, pacis æmulo procurante, iidem rex ac Maria monitionibus et mandatis hujusmodi minime paruerunt, ea penitus contemnendo : propter quæ dictas sententias incurrisse dicuntur, etc. Datum Avinione VIII kal. Junii, anno III ».

30. Corripuisse principes Castellanos arma ad sanandam Petri regis vesaniam, atque etiam Mariam reginam filii flagitia aversatam una cum glore Alienora regina, Petri amita, ac Toletanis, quos Blasius archiepiscopus pio studio fulciebat, matrimonii sacra et humana jura defendenda ferro suscepisse, Joannes Mariana [1] refert : quod Pontificiæ confirmant litteræ [2]. Ad componendos vero hosce motus, ac restituendum Castellæ Ecclesiasticæ disciplinæ splendorem, necnon sustentandam labantem Christianam rem. Innocentius Guillelmum S. Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem legatum in Castellam et Legionem decrevit : hac enim causa permotum se refert in litteris ad Petrum regem, quibus squalidam Castellæ faciem ita depingit [3] : « Dum, inquit, anxie cogitamus, qualiter pacis hostis, quietis impatiens, et invidus charitatis, dolorum machinamenta conglutinans, et fomenta discordiæ clandestinus interserens supplantator, statui Castellæ et Legionis ac aliorum regnorum et terrarum tuæ ditioni subditorum vulnera dolendæ corruptionis inflixit; illumque per tempestuosos guerrarum fluctus et turbines, dissentionibus multiplicibus suscitatis et scandalis, nititur deformare ; majoris perferimus doloris in animo punctiones, fidelium causas propterea perditioni lugentes expositas, et corpora discriminibus periclitari continuis, multiplicatis facultatum dispendiis deplorantes. Dolemus, inquam, quod in eisdem regnis et terris cultus divinus neglectus reperitur, Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum jura, dum in eisdem regnis et terris receditur a justitiæ cultu, depereunt, et bona violentis prædationibus exponuntur; et (quod nos acerbiore turbatione molestat) fidelium regnorum et terrarum prædictorum animi demittuntur, et redduntur adversus persecutores Christiani nominis segniores, ipsorumque persecutorum impietas rabidiori furore in fidelium eorumdem extinctionem accenditur, et crudelius in eosdem, opportunitate captata, per truculentam innatam eis rabiem desævitur, etc. » Instructus est legatus [4] ut disciplinam Christianam in pristinum statum assereret, amplissimis mandatis, interque alia jussus est, Petrum ejusque pellices, si flagitii veniam poscerent, ritu Ecclesiastico absolvere [5], interdictumque dissolvere.

31. Resipiscere demum, explorata suorum defectione, visus et Petrus rex : utque ad obsequium principes ac populos revocaret, de restituenda regio thoro Blanca per interpretes pacis pactus est :

[1] An. 3 l. I. p. I. Ep. cur. LV.

[1] Mar. l. XVI. c. 20. — [2] Tom. III. Ep. secr. p. 10, 11, 98. 108, 138, 142, 144 et gesta Inn. VI apud Bosq. — [3] An. 3. l. II. Ep. cur. LVI. — [4] Ibid. ab. Ep. XI ad LIX. — [5] Ibid. Ep. LV.

ac mox Castellani, illius ad meliorem frugem ostentata conversione recreati, arma abjecere. Toleti igitur, quæ urbs defectionis exemplum cæteris præbuerat, honorificentissime exceptus reginam in aulam revocavit : ac mox Innocentio papæ totius rei seriem litteris significavit. Quibus acceptis Pontifex, actis Deo gratiis, Petrum ut uxorem quo par erat amore prosequeretur, est adhortatus, quo ex ea Castellani sceptri relinqueret successores, firmaret solium, atque ad Saracenos expugnandos vires colligeret.

« Innocentius, etc. Petro regi Castellæ et Legionis illustri.

« Litteras tuas, per quas ingressum tuum in civitatem Toletanam, et charissimæ in Christo filiæ nostræ Blanchæ reginæ Castellæ et Legionis illustris uxoris tuæ revocationem ad te, ac decentem honestamque tractationem ipsius nobis diffusus intimasti, benigne recepimus ». Et infra : « Tu ergo, fili charissime, tui Creatoris erga te dona considerans, et intuens quod eo te in conspectu ejus humiliare decet peramplius, eoque in semitam mandatorum ipsius rectius incedere te oportet, quo ejus ad te gratia et beneficia plus abundant; reginam ipsam, quæ divina lege tecum facta est una caro, sic amabiliter tractes, sicque honorifice prosequaris, quod verbis facta respondeant, et præceptum Apostoli, cujus per os Dominus loquebatur, implevisse proberis : sicque te ipse Dominus, per quem reges regnant, te numerosæ prolis fœcunditate lætificet, stabiliat sceptrum, soliumque tuum roboret et confirmet; et ipsa regna tua perpetua sint pace quieta : tuque reddaris expeditior atque liberior ad infidelium Saracenorum hostium crucis et nominis Christiani elata cornua conterenda, etc. Datum Avinion. VIII idus Junii, anno III ». Cæterum memorata Petri cum regina reconciliato brevi rescissa : iterumque dæmon prioribus laqueis devinctum regem ad Padilliam rapuit; quam paulo post e partus doloribus extinctam voluptatis vetitæ luisse supplicium, narrant auctores. Addit Mariana, Petrum regem furentem vindictæ cupiditate in eos, qui reginæ partes defenderant, sævitiam exercere, belloque insectari cœpisse : hos vero fuga salutem redemisse, ac partim ad crudelitatem illius et tyrannidem avertendam arma expedivisse. Ex quo intestina bella, malaque innumera fluxerunt : captum quidem sub his initiis Petrum episcopum Seguntinum regio jussu, ac vinculis mancipatum, ostendunt Pontificiæ litteræ pridie kal. Augusti ad regem datæ, quibus illum libertati restitui jubet.

32. *Palæologus restitutus in imperio Constantinopolitano fœdus cum Romana Ecclesia paciscitur.* — Hoc anno restitutus est Constantinopolitano imperio Joannes Palæologus, ad quem licet sceptrum jure hæreditario spectaret, Cantacuzenus tamen socer non contentus una cum ipso imperium gerere, nisi tyrannidem in filium Matthæum transfunderet, ita illud inter filium generumque erat partitus, ut ipse quidem Constantinopoli rerum summam moderaretur, Matthæum Adrianopoli, Thessalonicæ Joannem Palæologum teneret, ne cœpta inter eos dissensio invalesceret. At Joannes cum se in Thessalonicensi regno velut in exilio detineri indignaretur, certior ab amicis factus, Cantacuzenum facile tyrannide depulsum iri, si Constantinopolim ingrederetur, Francisci Catalusii Genuensis prædivitis opera Constantinopolim occulte accessit : sollicitatisque ad res novas amicis, imperiale solium communibus procerum et populi studiis recuperavit. Cantacuzenus vero parta scelere tyrannide pulsus monasticis institutis se addixit : quam abdicationem imperii non coactam, sed spontaneam, diuque ante meditatam ipse ostentare nititur. Monachus itaque, ut vitam redimeret, effectus Joseph, uxor vero Irene monachali pariter induta habitu, atque imperatorio exuta, Eugenia appellari voluere. Cæterum Palæologus accepti beneficii memor Catalusio sororem suam matrimonio conjunxit, et Lesbum Ægei maris insulam, quæ etiam Mytilene, vulgo Metellinum a præcipua insulæ urbe ejus nominis dicta est, ipsi ac successoribus jure fiduciario tribuit. Hæc pluribus laudat Villanus rerumque Genuensium scriptores et alii.

33. Ubi liberas imperii habenas Joannes Palæologus capessivit, cum hinc premeretur a Turcis, hinc a Matthæo Cantacuzeni filio æmulo, qui Andrinopolim atque alia finitima loca a patre acceperat, agitata antea una cum Cantacuzeno consilia de conjungenda cum Romana Ecclesia Orientali perducere in animum induxit : ac vocato Paulo archiepiscopo Smyrnensi Apostolicæ Sedis internuntio, sacramento se devinxit, Romano Pontifici Catholicorum imperatorum et regum more obsequentem futurum : prosecuturum debitis honoribus legatos Apostolicos, daturumque operam revocandis ad Romanæ Ecclesiæ obsequium, ac fidem orthodoxam Græcis. Pactus præterea est, se filium Manuelem hæredem imperii ad aulam Apostolicam missurum obsidem, ut auxiliares copias a Pontifice ad Turcas et perduelles Græcos, qui nimirum Matthæo adhærebant, edomandos. Spopondit etiam a se legato Apostolico palatium Constantinopoli attributum iri, ac dignitates Ecclesiasticas illius arbitrio Græcis doctrina et morum probitate præditis conferendas. Quæ promissa ubi multis cautionibus firmavit, a Pontifice exigit, ut exercitum adversus infideles submitteret, cujus ducem et vexilliferum Ecclesiæ ipsum crearet. Hæc inter Palæologum, qui maternum genus ex Sabaudiæ principibus Catholicis ducebat, atque Apostolicæ Sedis nuntium extremo anno conventa in publicas tabulas redacta ad Pontificem transmissa sunt, de quibus cardinalis Baronius hæc in schedis suis adnotavit[1] : « Quo anno item Joannes Palæologus

[1] Baron. in Ms. not. ad hunc an.

imperator Constantinopolitanus juravit obedientiam ipsi Romano Pontifici. Extant litteræ in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ. Pollicitus item dare Constantinopoli palatium magnum legato Apostolico illic commoranti ». Quæ publica documenta[1] ob rei gravitatem ex eodem libro Privilegiorum, quem una cum aliis pæne innumeris singulari Innocentii X Pontificis beneficentia evolvendum per otium habui, atque ex Mss.[2] cardinalis Baronii nobilissimis congregationi nostræ jure hæreditario relictis decerpendas adducendasque duximus :

34. « Ego Joannes in Deo Christo fidelis imperator et moderator Romæorum Palæologus, juro ad sancta Dei Evangelia, tactis sacrosanctis Scripturis, et per sanctam Trinitatem Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum verum et tres personas, et per Jesum Christum Deum nostrum et Salvatorem, et per virginem Mariam Dei genitricem, et per sanctam et vivificam crucem Christi et per sanctos Apostolos et omnes alios sanctos, quod absque dolo, fraude et defectu, toto meo posse, omnibus viribus meis et cuncto conatu observabo firmiter et integre, et adimplebo ego ipse et per alios faciam adimpleri et observari omnia ista et singula quæ sequuntur : quæ promisi reverendissimo in Christo patri archiepiscopo Smyrnensi domino Paulo, nomine et vice sanctissimi in Christo patris et domini domini Innocentii divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ papæ VI, et ita Deus et omnes sancti ejus me adjuvent, sicut ego observabo et adimplebo, et faciam per alios observari et adimpleri omnia et singula, quæ sequuntur : In primis quod ero fidelis, obediens, reverens et devotus beatissimo patri et domino domino Innocentio sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ, et digna Dei providentia summo Pontifici, et ejus successoribus : et observabo et complebo debitam obedientiam et reverentiam ad ipsum sanctissimum dominum papam et ejus successores, et recipiam legatos et nuntios suos cum omni reverentia et devotione.

« Item quod faciam toto posse meo et toto conatu, quod omnes populi sub nostro imperio constituti, et nostræ jurisdictioni subjecti, sive sint laici sive clerici, cujuscumque conditionis et status aut dignitatis existant, erunt fideles, obedientes, reverentes et devoti eisdem domino nostro et summo Pontifici, et ejus successoribus. Et quia diuturnitas temporis induravit et aggravavit animos populorum, et vix possent a consuetis retrahi, et per viam novam incedere, nisi cum modo sapientiæ et moderatione prudentiæ ; istum modum, qui sequitur, deliberavi, tractavi et ordinavi cum eodem venerabili patre archiepiscopo Smyrnensi, et cum dilecto familiari megateriarcha imperii nostri domino Nicolao Sigeros, per quos me facturum, observaturum et completurum prædicta promisi et spopondi : videlicet, quod sanctissimus prædictus dominus pater remittat eumdem archiepiscopum Smyrnensem et prædictum familiarem nostrum cum galeis tribus : et quando ipsi venerint in Constantinopolim, per jusjurandum, quod feci, promitto dare filium meum gloriosissimum ac felicissimum despotam dominum Manuelem Palæologum præfato domino archiepiscopo Smyrnensi ad prædictum dominum nostrum papam cum una galea, et dimittet mihi duas galeas et alias duas armabit in partibus istis, et dimittet eas sub nostro præcepto ad defensionem istarum partium.

35. « Item dominus noster papa sub celeritate, qua poterit, postquam filium meum habuerit in manibus suis, mittet mihi usceria quindecim cum equitibus quadringintis, et alios centum equites cum navibus, et mille pedites ; ita quod erit exercitus totus usceria quindecim, galeæ subtiles quinque, equites quingenti, et pedites mille. Quando dictus exercitus applicuerit in Constantinopolim per Dei gratiam, erit ad nostrum præceptum, pugnando contra Turcos et Græcos inimicos nostros usque ad menses sex ; in quo tempore legatus domini nostri papæ dabit beneficia et dignitates Ecclesiasticas personis sufficientibus Græcis, qui ad unionem et obedientiam Ecclesiæ sponte redibunt, secundum quod sibi et nobis melius videbitur. Ubi vero infra sex menses postquam exercitus Constantinopolim applicuerit per benignitatem et gratias vestras Græci sponte ad obedientiam Ecclesiæ noluerint redire, quod non credimus, promittimus ex tunc pro tunc, quod faciemus cum consilio et deliberatione legati domini nostri papæ quod omnino erunt obedientes.

« Item dabimus legato domini nostri papæ palatium magnum, in quo ipse cum suis habitabit : et sic per consequens dictum palatium erit domini nostri papæ et legatorum ipsius in perpetuum. Item dabimus sibi pulchram et venerabilem Ecclesiam, in qua dictus legatus et alii, qui postea venient a domino nostro papa tanquam in propria Ecclesia celebrabunt divina officia et Ecclesiastica sacramenta. Item dabo filio meo primogenito unum magistrum Latinum, qui docebit eum litteras et linguam Latinam de consilio et voluntate dicti legati. Item dabo hospitia tria magna, in quibus tenebuntur scholæ litterarum Latinarum, et ego dabo operam efficacem et favorem cum corde sincero, quod filii magnatum et potentum Græcorum ibunt addiscere litteras Latinas.

« In casu, ubi prædicta omnia et singula non observarem (quod absit et Deus avertat a me tantum malum !) ex nunc pro tunc judico auctoritate imperiali me indignum imperio, et privo memetipsum jure imperii, et transfero, do, cedo

[1] Ext. lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III. p. 233. et in Arce S. Ang. et inter collect. Plat. jussu Sixt. IV. edita tom. III. p. 126. — [2] Ms. Vat. sign. lit. R. num. 12. p. 27 .

jus et potestatem imperii et imperandi in prædictum filium meum : et ex nunc pro tunc constituo, facio, creo, et ordino ipsum in imperatorem et moderatorem Græcorum. Item in prædicto casu, quem Deus avertat, ex nunc pro tunc do, cedo, transfero jus patriæ potestatis in prædictum dominum nostrum summum Pontificem super dictum filium meum, quem ex nunc pro tunc ejus potestati subjicio, ipsum eidem in adoptionem tribuens et concedens omni modo et forma, quibus melius de jure possum. Item do, concedo et trado potestatem et auctoritatem eidem domino summo Pontifici, quod possit acquirere, petere et capere imperium nostrum pro dicto filio nostro tanquam pro vero et legitimo imperatore, et dare eidem filio meo uxorem, bajulos, tutores et curatores usque ad præfinitum tempus a jure : et possit de prædicto imperio ordinare et disponere tanquam de imperio sibi de jure debito vice et nomine prædicti filii nostri, quem ex nunc pro tunc a nostra propria et patria potestate eximimus et liberamus, et in patriam potestatem per adoptionem eidem domino papæ subjicimus et donamus ; renuntiantes omnibus exceptionibus, quas possemus contra prædicta objicere, et omni juri et legi, quibus contra prædicta non observanda et complenda possemus nos aliquo modo defendere et tueri.

36. « Item in casu, ubi prædictus archiepiscopus veniret cum tribus galeis vel pluribus, et nos non daremus sibi dictum filium nostrum, ut duceret eum ad dominum nostrum summum Pontificem, obligamus nos et omnia bona nostra et omnes nostros Græcos et bona eorum, quod dominus noster papa et sui nuntii seu procuratores possint capere et petere super dictis bonis et personis usque ad valorem quatuor millium florenorum pro qualibet galearum, quas prædictus dominus archiepiscopus et præfatus familiaris noster duxerint in Constantinopolim, in omni loco, et sub quolibet judice Ecclesiastico, seu civili in Pera, Rhodo, Chio et Cypro, et omnibus aliis locis, non obstante qualibet exceptione seu jure quo vel nos vel nostri Græci possemus nos defendere ad non solvendum prædictam summam florenorum. Et in casu vero, ubi omnia supradicta complerem, volo quod dictus dominus papa me adjuvet contra omnes inimicos meos, et maxime infideles cum majori exercitu et multitudine Christianorum, qui resistere possent multitudini infidelium et eos expellere de terris Christianorum, quas injuste per violentiam suæ infidelitati subjecerunt.

37. « Item quod dominus noster papa provideat nobis de expensis fiendis et de stipendiis erogandis pro aliqua parte exercitus, cum imperium nostrum pro præsenti non posset expensas sustinere. Item quod ego sim principalis capitaneus, et signifer et vexillarius sanctæ matris Ecclesiæ cum mero et mixto imperio, et plenaria potestate supra omnem exercitum Christianorum, qui ad partes citramarinas transierint, vel stipendiati per Ecclesiam vel per alios ex mandato et indulgentia Ecclesiæ, vel qui sponte venerint pro salute animarum suarum. Item in casu, ubi ego omnia supradicta complerem, dominus noster papa remittet mihi filium meum cum honore et apparatu convenienti. Et est intelligendum, quod si forte supradicta omnia et singula non complerem pro eo, quod potentia et non voluntate deficeret, et ego personaliter accederem ad ipsum dominum nostrum papam, in illo casu dominus noster papa teneatur defendere et adjuvare me ad recuperandum imperium meum sicut pro filio meo fecisset, me ad ipsius præsentiam personaliter non accedente, et non videar in aliquam pœnam incidisse, vel contrafecisse, si necessitate impotentiæ, et non voluntate supradicta omnia non complessem. Ad quorum omnium securitatem et evidentiam pleniorem præsens sacramentale privilegium, aurea Bulla munitum fieri jussit imperium nostrum litteris rubeis manu nostra propria more solito subscriptum, et aurea Bulla imperii nostri inferius appensa munitum. Actum in urbe magna Constantinopolis in nostro sacro palatio Blachernarum, anno a constitutione mundi sex milleno octavo centeno sexagesimo quarto, a Nativitate autem Domini MCCCLV, die XV Decembris ».

38. *Rhodios ut in Turchiam vires sedemque transferant litteris hortatur Pontifex.* — Proferebant late in Europa tyrannidem Turcæ, cum superiori anno plures urbes terræ motu dirutas refecissent. Ad quos reprimendos, cum Pontifex varia consilia exquireret, præter triennales sacerdotiorum decumas indictas, de quibus ad Tarantasiensem archiepiscopum extant litteræ [1], nullum melius occurrit, quam quod antea Joannes XXII, Benedictus XII, et Clemens VI laudarant, ut nimirum Hospitalariorum equitum Ordo ex Rhodo insula in Turciam sedem transferret [2] : ex quo plures affulgebant utilitates, defixo in continente eorum domicilio, non modo Barbaros ab invadenda Europa repressum iri contrariis equitum excursionibus, verum latius Christi imperium amplificari posse ; in insula vero positi nullum ingens facinus adversus fidei hostes edere poterant : ita censebant Pontifices. At equites ea in re parere detrectarunt : Rhodio enim regno contenti, ac voluptatibus indulgere assueti, cum se in insula munitissima facile adversus Barbarorum impetus defensuros ac tuto deliciis potituros putarent, continuis bellicis laboribus Barbarorumque insultibus se in continente exponere pertimuerunt. Quos Innocentius prædecessorum exemplo ad traducendas in Turciam vires sedesque exstimulare contendit hisce litteris ad Petrum Comilhanium supremum magistrum, qui in ea dignitate Gosonio successerat, datis [3] :

[1] Tom. III Ep. secr. p. 254. — [2] Tom. miscell. papyr. p. 167. — [3] Ead. pag.

« Innocentius, etc. dilectis filiis Petro de Comilhano magistro et conventui hospitalis S. Joannis Jerosolymitani.

« Dudum intellecto, quod dilecti filii Joannes Ferdinandi de Redia castellanus Empostæ, ac prior Castellæ et Legionis, necnon Raimundus Berengarii castri Saraceni, ac Petrus Comilhani Vallispugeti vestri hospitalis domorum præceptores ad vestram erant præsentiam accessuri, eis exposuimus quæ de vestris et aliorum fratrum hospitalis præfati perniciosis negligentiis et intolerabilibus desideriis intra nostra præcordia, non sine multæ amaritudinis acrimonia, versabantur; injungentes eisdem, ut vobis exponerent ex parte nostra, quod nobis et fratribus nostris S. R. E. cardinalibus non erat ignotum qualiter vos et prædecessores vestri, neglecta jam diu Christi militia, quæ olim vigens in vobis contra hostes sacræ fidei, vos Deo reddebat amabiles et in ipsius Ecclesia gloriosos, modernis temporibus corporalibus affluebatis deliciis, quas ex honestate omittimus præsentibus explicare, nec ex vobis apparebat opus laudabile, quod fructum produceret Christi fidelibus juvativum : et quod propterea vobis ex parte nostra mandarent, ut circa prædictorum correctionem et emendationem realem providere realiter curaretis, quod vobis cederet ad meritum et honorem, et Apostolica Sedes posset exinde merito contentari : alioquin quod nos tale intendebamus in hac parte adhibere remedium, quod cederet ad Dei laudem et gloriam, dictæ Sedis honorem, et totius Christianitatis consolationis augmentum. Præfatoque castellano, quem noscebamus redimitum dono prudentiæ, ac nobis et Apostolicæ Sedi præcipua sinceritate devotum, et boni status ejusdem hospitalis præcipuum zelatorem, speciali fiducia aperuimus infrascripta : videlicet quod nobis certa informatione constabat, quod felicis recordationis Joannes et Benedictus et Clemens Romani Pontifices, immediati prædecessores nostri, non sine multa deliberatione, pro evidenti utilitate, et instanti necessitate fidei Christianæ, vos seu prædecessores vestros tam verbotenus, quam per Apostolicas litteras duxerant admonendos, quod vires et virtutes vestras contra abominabilem Turcorum perfidiam extendere satagentes, terram quam illi in injuriam Crucifixi et Christianitatis opprobrium ac formidabile periculum trucutenta rabie tyrannizant, invadere tentaretis, et in ea vestrum transferretis et stabiliretis conventum; ibidem de cætero permansuri : quod quomodo sit executioni mandatum, imo etiam inchoatum, vos nostis; et cum sit quasi toti mundo notorium, Sedes eadem non ignorat.

39. « Et propterea nos, præcipuis desideriis cupientes, ac firmiter intendentes, auctore Deo, cujus negotium agitur, quique vobis prosecutionem realem præfati negotii reservasse noscitur, in actum deduci vestris temporibus quod præfati prædecessores tam provide tamque salubriter mandaverunt; ac considerantes, quod tam grandia bona temporalia, quæ gratiosa concessione ipsius Ecclesiæ et pia largitione fidelium possidetis, non ut rodantur in Rhodo, ejusque muri inutiliter incolantur, sed ad exercendam contra eosdem nefarios hostes laboriosam Christi militiam, sunt concessa; quodque exinde nostri ultramarini populi contra vos clamitant et debitæ remedia provisionis exposcunt; et quod principes ac populi cismarini, videntes vos infructuosos esse palmites in vinea Domini Sabaoth, non solum de vestræ religionis devotione exposcunt, sed contra vos de tanta perditione bonorum quasi universaliter obloquentes, adversus tantam negligentiam flagitant per dictam Sedem salubriter provideri ; eidem Joanni præcepimus, ut vobis ex parte nostra districte mandaret, quod hujusmodi translationem conventus penitus facere curaretis : alioquin quod tantum Dei negotium nolentes (sicut nec debemus) sub dissimulatione ulterius præterire, aut de bonis, quæ fuerunt domus Templi, eidem hospitali concessis alium crearemus Ordinem, qui sicut novella plantatio, cælestis gratiæ imbribus irriganda, speratæ perfectionis incrementa susciperet, et fructus copiosiores et amabiliores produceret : aut super domibus et bonis, quæ dictæ domus Templi fuerant, alium cum debitis ordinationibus crearemus et præficeremus magistrum, qui templum Domini, quod est Christianus populus, ab ipsius impugnatoribus potenter et virtuose protegeret, ipsosque viriliter impugnaret : et quod vos nihilominus intendebamus cogere ad trasnferendum conventum vestrum in Turchiam, ibidem cum gratiæ divinæ (auxilio) suo acquisituros et recuperaturos Terram, quam Turcorum impietas detinet occupatam, ut altera religio alterius provocata exemplo, prout antiquis contingebat temporibus, eo felicius quo animosius in Christi exercitu militaret.

« Demum idem Joannes ad dictam Sedem revertens præsentibus quibusdam ex eisdem nostris fratribus et dicto Raimundo Berengarii nobis ex parte vestra humiliter retulit, quod vos hujusmodi nostra mandata cum multæ humilitatis et devotionis affectibus recepistis ; et quod ad providendum super his efficaciter, cum per vos ipsos sine consilio et auxilio priorum et fratrum dicti hospitalis tantum promovere negotium non possetis, mandastis de ipsis prioribus et fratribus cismarinarum partium generalem congregationem de proximo celebrari, quam nos in civitate Nemausensi vel in Montepessulano præcepimus fieri in principio mensis Januarii proxime secuturi.

40. « Nuper autem fide digna relatione percepimus, quod quidam dicti hospitalis vestris affectibus quam nostræ intentioni et veritati, non sine adulationis specie, placere quærentes, quædam nostra verba, quæ ex ore nostro audivisse se afferant, in diversum, imo adversum prædictis intellectum, conati sunt minus veraciter, quinimo

temerarie retorquere, vobis scribendo, quod prædicta eidem Joanni non imposueramus vobis, ut prædicitur, exponenda: et quod de nostra indignatione minime dubitantes, curaretis in sola quiete manere. Ex quibus, si vera sint, cum ex eis super iis, quæ nostra hujusmodi mandata cordibus vestris suggesserunt, possetis forsán (quod absit) tepescere, hujusmodi relatis per dictum Castellum ex parte nostra fidem minus credulam adhibendo, nostra viscera non immerito sunt turbata.

41. « Piget siquidem referre, sed æstuante mente interius non possumus ulterius retinere, quod ex adipe vestrarum, imo pauperum et dictæ militiæ Jesu Christi divitiarum iniquitas lethalis saltem negligentiæ, ut ad præsens taceamus de reliquis, videtur egressa, de qua culpabiles supernus judex in extremo judicio districtius objurgabit, et (quod est formidabilius) condemnabit; nam dum minoribus abundaretis opibus, in subventione pauperum eadem militia et religionis observantia virtuosius agebatis. Suntne ista lucra, quæ de receptis talentis, quæ abscondisse videmini, Domino reportatis? Suntne digna rependia quæ sibi de tot habitis gratiis exhibetis? Pugnastis quidem in umbra deliciarum, et ecce quod sequens religio, videlicet B. Mariæ Theotonicorum, quæ non longe lapsis temporibus erat absque comparatione in omnibus minor vestra, quæ laborare non destitit, vos dormitantes eximiis meritis, devotionis abundantia, felicibus successibus ac gloriosis acquisitionibus antecedit: et quanta ista illi cedunt ad gloriam, tanto vobis ad ignominiam et pudorem. Ideoque ut exposita vobis per castellanum et præceptores eosdem cognoscatis esse verissima, et ut sentiatis hujusmodi nostrum propositum inconcussum manere, ea sub indubitabili testimonio nostræ Bullæ, ne excusationem in hac parte possilis prætendere, præsentium serie decrevimus repetenda, non intendentes de cætero vobis, cum facto sit opus, insistere; sed circa prædicta efficaciter apponere, auxiliante Domino, manum nostram. Datum Avin. II id. Octobris, Pontificatus nostri anno III ».

42. Posthabita sunt æque Innocentii atque antecessorum Pontificum imperia de transferenda in Asiam pro reprimendis Turcis Ordinis Sede. Verum qui magna sua culpa Turcarum augeri potentiam permisere, ab iis postea, arcano Dei judicio Rhodo depulsi sunt.

Monuit præterea eosdem Rhodios equites Hugonemque Cyprium regem Innocentius [1] ut pro defendenda Smyrna triremes in portu instructas tenerent. Deferbuerat [2] porro Cyprii regis ac Rhodiorum equitum in bello adversus Turcas gerendo ardor, ex quo, inter Venetos et Genuenses exorto bello, Veneti promissa auxilia conferre detractarant: cumque exinde periclitaretur Smyrna, Innocentius datis ad Carolum Romanorum imperatorem litteris, in quibus sacri illius adversum Turcas fœderis inter Sedem Apostolicam, Venetos, Cyprios et Rhodios initi leges et causas aperuit, ipsum paulo post suscepta imperialia insignia rogavit, ut pro tuenda Smyrna, ne jam Christiano cultui addicta Mahumetana spurcitia contaminaretur, ac pro potentia Turcica frænanda auxilia suppeditaret: tum Nicolaum patriarcham Aquileiensem illius fratrem, Ernestum Pragensem archiepiscopum, Joannem Olomucensem, Marquardum Augustensem episcopos, et Joannem marchionem Montisferrati, qui plurimum apud ipsum gratia et auctoritate poterant, hortatus [3] est, ut Carolum ad id incitarent.

[1] Tom. III Ep. secr. p. 209. — [2] Pag. 92. — [3] Ibid.

FINIS TOMI VIGESIMI QUINTI.

Bari-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN.

